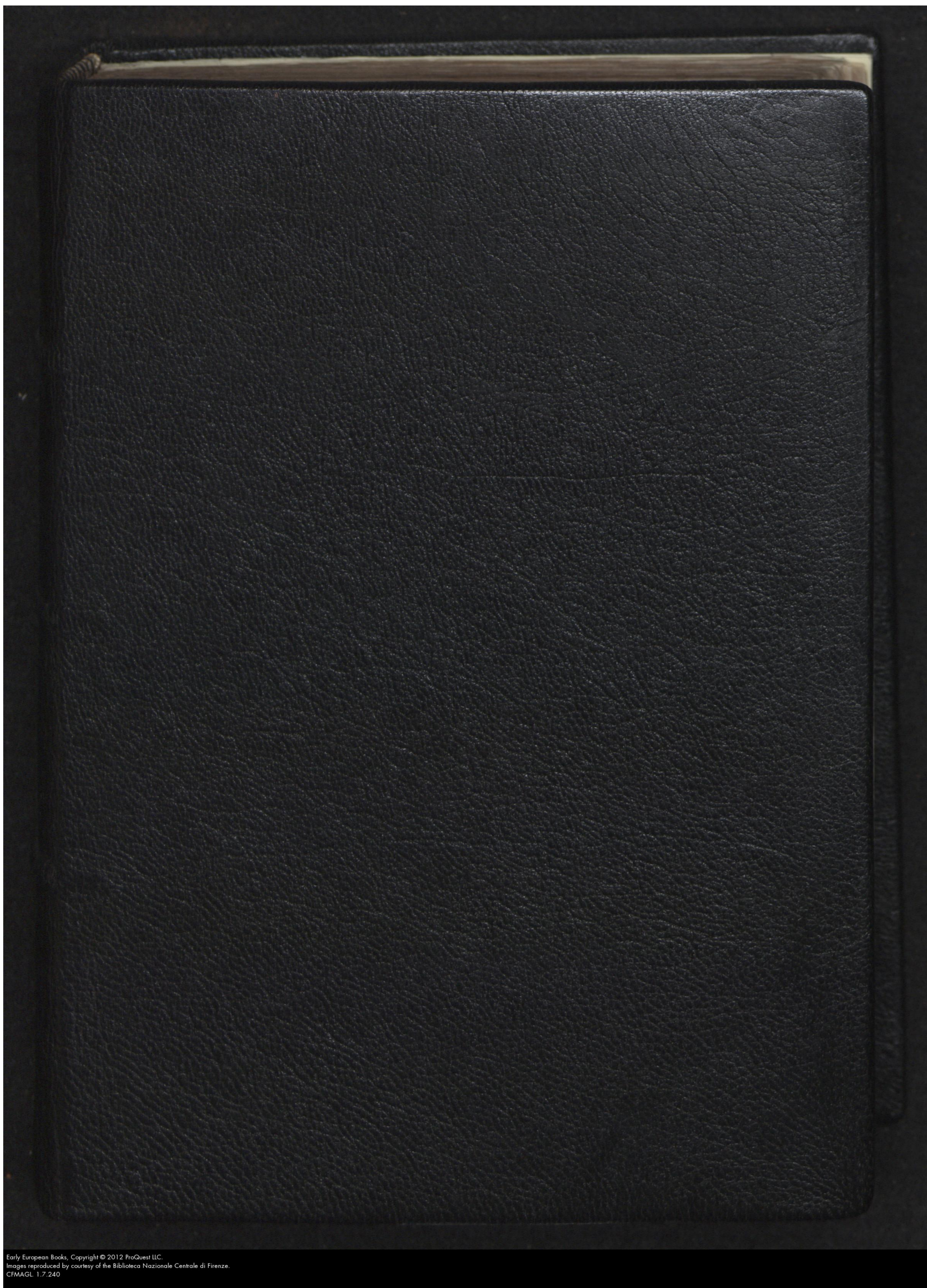
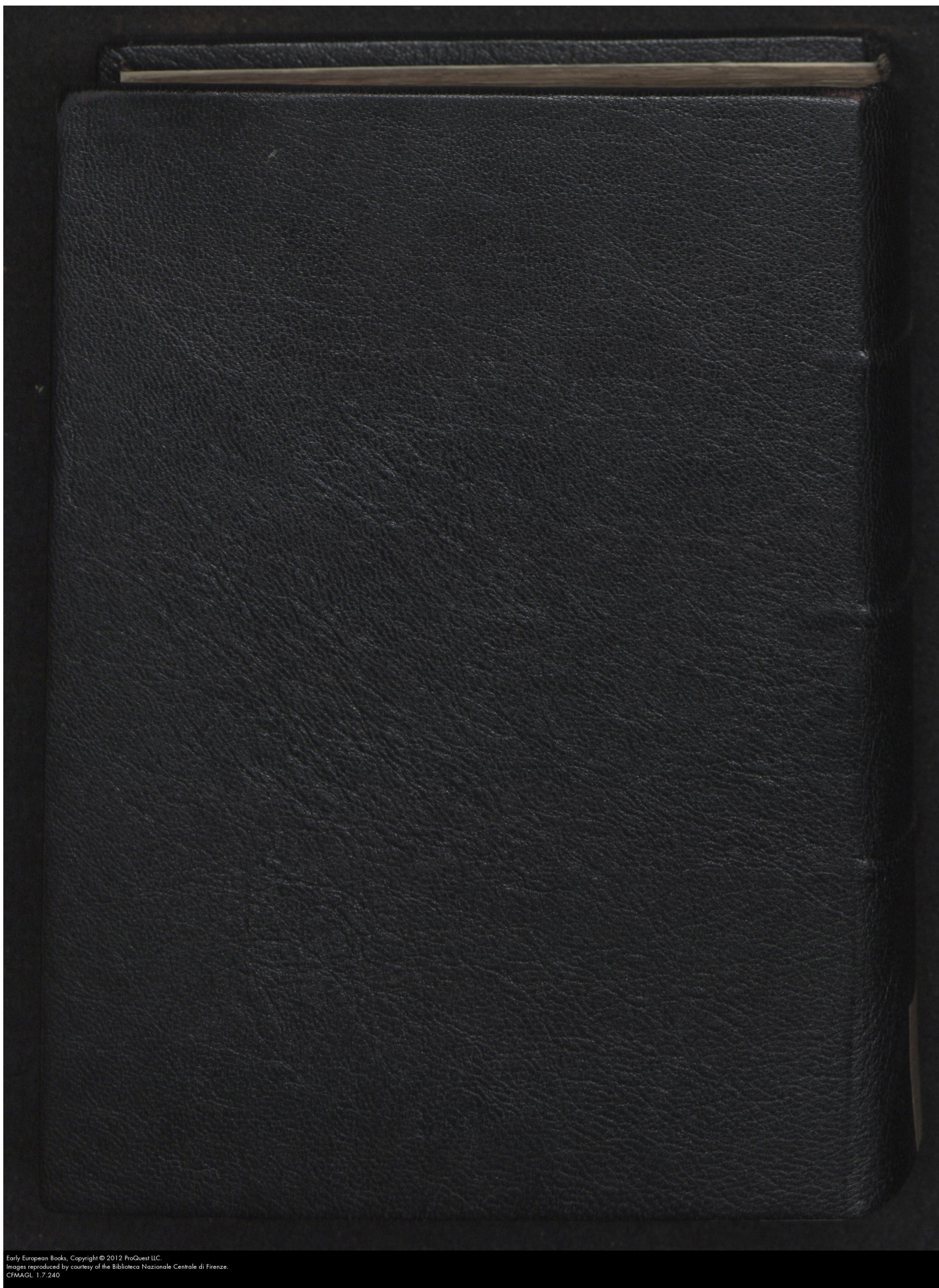

1
7
240

[illegible]

ZABARELLAE PATAVINI

DE

REBVS NATVRALIBVS

LIBRI XXX.

Quibus Quæstiones, quæ ab ARISTOTELIS in-
terpretibus hodie tractari solent, ac-
curate discutiuntur.

*Cum triplici INDICE; vno Librorum, altero [illegible]
Librorum, tertio Rerum omnium notatu dign[illegible]
quæ toto Volumine continentur.*

EDITIO POSTREMA.

Cum gratia & priuilegio Cæsareæ Maiestatis.

FRANCOFVRTI

Sumptibus Lazari Zetzneri [illegible]

ANNO [illegible]

JACOBI ZABARELLÆ PATAVINI,

DE REBVS NATVRALIBVS LIBRI XXX.

Quibus Quæstiones, quæ ab ARISTOTELIS Interpretibus hodie tractari solent, accurate discutiuntur.

Cum triplici INDICE; *vno Librorum, altero Capitum omnium Librorum, tertio Rerum omnium notatu dignarum, quæ toto Volumine continentur.*

EDITIO POSTREMA.

Cum gratia & priuilegio Cæsareæ Maiestatis.

FRANCOFVRTI.

Sumptibus Hæredum LAZARI ZETZNERI.

ANNO M. DC. XVII.

BEATISSIMO DOMINO NOSTRO

SIXTO QVINTO PONT. MAX.

SOLEBANT olim veteres illi Romani non prius fruges degustare, quam primitias Sacerdotibus libandas præbuissent, & hac ratione, etsi vera religione destituti erant, omnium tamen rerum authorem, & naturæ parentem Deum se modo aliquo agnoscere significabant. Quid igitur Christiani nominis hominibus faciendum est, Beatißime SIXTE PONT. MAX. qui & verum DEVM colunt, & innumerabilia ab eo beneficia in hac vita recipiunt, & multò etiam maiora expectant in futura? Vtique nobis non solùm primitias terrenarum frugum, sed quidquid nostrum appellare consueuimus, diuitias, honores, studia, liberos, vitam denique ipsam, & quicquid ipsi sumus, id omne liberalißimo, ac nostri amantißimo datori DEO acceptum referre, ac deuouere conuenit. Hoc ego dies noctesque, vt debeo, cogitans, quum omnem ætatem meam, quæ iam sextum supra quinquagesimum annum superauit, in Philosophiæ studia impenderim, & Aristotelis libris publicè in hac Patauina Academia interpretandis sex & viginti annos iugem operam nauauerim, si quid in iis studiis, atque in eius muneris functione aßiduis laboribus vigiliisque profeci, quod quam sit exiguum, sentio, id totum non viribus ingenij mei, sed distributori omnium officiorum DEO attribuendum, meque in eius parui talenti dispensatione ministrum, non dominum esse constanter existimaui. Id me mouit, vt hoc naturalium librorum volumen, quod ad vniuersam ferme Aristotelis naturalem Philosophiam explanandam in Studiosorum vsum edere constitui, primum ad te omnium supremum Sacerdotem deferrem, vt quemadmodum omnia mea studia, omnemque in iis profectum meum iampridem illuminatori mentium DEO accepta retuli, atque deuoui, ita hos laborum meorum fructus tibi, CHRISTI veri DEI apud nos Vicario reuerenter offerrem, & consecrarem. Hoc equidem iam tertio ab hinc anno cogitabam, quando libellum de Naturalis scientiæ constitutione tanquam huius magni voluminis exiguam partem in publicum proferre statuebam; sed veritus, ne Gentilium more primitias tantum offerre velle viderer, & indignam ratus tua magnitudine paruitatem libri, qui non vt opus integrum, sed vt magni

operis exordium ederetur; tunc satis habui illum Illustrißimi, ac summæ spei adolescentis Alexandri Peretti Cardinalis, nepotis tui patrocinio commendare, tanquam deuotionis meæ pignus, donec totum absolutum opus tuo conspectu dignius redderetur. Hoc igitur vt fortunatum indicandum est, quod ei hoc tempore in lucem exire contigerit, quo nactum sit te Orbi regendo præfectum à DEO Pontificem; tum Philosophum sapientißimum, maximumque Philosophorum fautorem; tum Christiana pietate, vitæque integritate, & omni virtutum genere cumulatißimum, à quo nunc Christiana Respublica expurgatam se omni scelere non absque admiratione consitetur, & gloriatur. Fortunatißimum erit, si à te hilariter exceptum, dignumque tuo fauore redditum fuerit, impar quidem illud præ sua, authorisque humilitate dignitati tuæ, & cum ea minime comparabile, sed à tua tamen sanctitate non contemnendum: quum illius vicibus apud nos fungaris, qui se humilia omnia benigno vultu respicere palam professus, ea se elaturum, & sublimia redditurum pollicitus est. Hac ego opinione, ac spe ductus, Tuæ Beatitudini hos studiorum meorum fructus dedico, atque consecro, aliosque omnes, qui à me fortaße edentur: etenim, vt opto, ita & spero te diu apud nos futurum superstitem, idque DEVM OPT. MAX. ad totius Christianæ Reip. salutem, & felicitatem esse iussurum. Quod vt velit, eum toto corde precari, atque orare nunquam desinam. Vale.

Patauij pridie Calend. Octobris,

M. D. XIC.

Humilimus seruus

JACOBVS ZABARELLA.

REVE-

REVERENDO IN CHRISTO PATRI, CVM PIETATIS TVM VIRTVTIS AC ERVDITIONIS LAVDE PRÆSTANTISSIMO DOMINO LVDOVICO

Cœnobij Gengenbacensis Abbati dignissimo, Domino suo reuerenter ac submisse colendo,

S. P. D.

QVOD ad res alias prædicatione dignas adhibetur prouerbium, Reuerende in Christo Pater: *Vino vendibili hederá suspensá nihil opus esse*: id ego doctissimis IACOBI ZABARELLÆ, illustris olim Comitis, & in Academia Patauina Professoris primarij lucubrationibus iure accommodari posse arbitror. Quis enim in omni doctorum inuenitur numero, qui non existimet, diuini huius Viri monumenta, quotquot lucem aspexerunt, non habenda solum, verum etiam diurna nocturnaque manu esse versanda omnibus, quicunque ad interiores genuinæ Philosophiæ recessus penetrare sese cupiunt. Declarant hoc cum multa passim in libris doctissimorum hominum præclara de hoc Viro Illustri edita testimonia: tum vero inprimis quædam infinita & insatiabilis cupiditas, qua plerique Musarum alumni in præcipuis Germaniæ nostræ Academiis erga ipsas eiusdem lucubrationes mirabiliter sunt incensi. Etenim Logicorum eius operum volumen quum primum in Italia esset editum, tanto doctorum omnium cum applausu fuit exceptum: vt exemplarium numero emptorum multitudini non respondente, altera statim in Germania editio sit adornata: quæ & ipsa tamen ardentem illam studiosi popelli sitim haud omnino potuit restringere. Itaque tertiam nunc eiusdem voluminis editionem qui vrgeant, omnibusque votis expetant, non sane pauci reperiuntur. Hoc idem pene vsu euenit postea diuino illi de Rebus naturalibus operi, quod hic Auctor postremum, & quasi cygneam quandam ante obitum cantionem emisit: Nam & illud, quum itidem in Italia primum lucem aspexisset, distractis quasi in mo-

mento exemplaribus omnibus, Joannes Baptista Ciottus, Bibliopola Venetus Germanis quibusdam Typographis suo recudendum ære tradidit. Quo sane facto & magnum ille operæ meritus est pretium: & eximiam à doctis quibusque viris nostræ nationis reportauit gratiam. Quæ, quum ita sese habeant, Reuerende Pater, & istorum scriptorum cum præstantia tum vtilitas sic manifesta sit, & nota omnibus: vt toties iam repetitæ eorundem editiones studiosæ iuuentutis explere desiderium nequeant: haud me peccaturum in publica commoda ratus sum: si postremum hoc volumen, in quo Rerum naturalium non minus accurate quam perspicue explicatur obscuritas, meo sumptu recusum, cum studiosis Philosophiæ, cæterisque per Germaniam viris doctis communicarem. Quapropter re diligenter ponderata, & propositis ob oculos infinitis vtilitatibus, quæ ex hoc labore ad literarum & Philosophiæ studiosos promanare possent, negotium aggressus sum; atq; vt esset liber quam emendatissimus, & pretio à Studiosis æquiore comparari, & formâ satis commodâ tractari posset, quantum quidem in me fuit, procuraui. Proinde, omnibus bonis viris & candidis huiusmodi rerum æstimatoribus hoc meum qualecunque studium gratum & acceptum esse futurum plane confido. Præsertim, quum præter illam meam de multorum studiis, totaque Germania bene merendi voluntatem, nonnullorum quoque bonorum & veræ Philosophiæ amantium virorum crebræ ac pene quotidianæ voces ad hanc obeundam prouinciam me sint cohortatæ.

Quod autem inclytam Tuam Dignitatem, Reuerende Pater, hîc compellare, & eidem hunc nobilissimi Philosophi de Rebus naturalibus Tractatum, meis sumptibus toti quasi Germaniæ restitutum, peculiariter ac seorsim inscribere voluerim; nec prorsus nullæ, nec etiam leues, vti arbitror, mihi causæ fuerunt. Nam, vt multas nunc alias latere patiar, primum mihi certe hoc meum in adornanda noua huius Auctoris editione consilium, aduersus maleuolorum insultus potenti aliquo muniendum fuit præsidio: quod profecto nec tutius quærere, nec certius apud aliũ quenquam inuenire me posse sum arbitratus. Satis enim iam est perspicuum, constatque inter omnes, Te non solũ literarum ac literatorum omnium Patronum ac fautorem esse eximium: sed etiam eruditâ doctrinâ, & eleganti totius Philosophiæ cognitione ita excellere: vt in toto hoc Rheni tractu, & Diœcesi Argentinensi ex iis, qui tecum in pari dignitatis gradu sunt constituti, æqualem habeas neminem. Accedit deinde & illud, quod, quum Reuerenda Tua Dignitas coemendis plurimis optimisque auctoribus pro instruenda vestri Cœnobij Bibliotheca, singularem sæpenumero erga me declarârit beneuolentiam ac liberalitatem: mihi quoq; tandem de aliqua grati animi & obseruantiæ erga Reuerendam Tuam Dignitatem significatione cogitandum fuerit. Quam sane clarius me

non posse præbere existimaui, quam tali aliquo munere literario, & boni scriptoris dedi atione. Placido igitur vultu, Reuerende Pater, pro solita Tua erga pias Musas humanitate & amore, Philosophica hæc de Rebus naturalibus Commentaria suscipito: & cum perpetuæ meæ erga Tuam Reuerendam Dignitatem obseruantiæ, tum grati animi & voluntatis promptæ monumentum ac symbolum esse permittito: meque, quod reuerenter & submissè peto, in illorum hærere numero patere, qui Reuerendæ Tuæ Dignitati sese quam commendatissimos esse exoptant. DEUM OPT. MAX. toto pectore oro, vt Reuerendam Tuam Dignitatem ex molestiis & doloribus diuturni istius morbi liberatam, & omnibus corporis & animi bonis auctam, quam diutissime saluam & incolumem conseruet. Bene & feliciter Reuerenda Tua Dignitas valeat. Argentorati die 1. Febr. Anno à CHRISTO nato M. D. XCVII.

R. T. Dign.

Submisse ac reuerenter colens

LAZARVS ZETZNERVS
Bibliopola Argentinensis.

INDEX LIBRORVM, SIVE TITVLORVM CVIQVE LIBRO huius VOLVMINIS præfixorum.

DE Naturalis scientiæ constitutione liber vnus. pag. 1.
De prima rerum Materia libri duo; primus quidem 133
Alter autem 175
De Natura liber vnicus. 231
De Inuentione æterni Motoris liber vnus. 253
De Natura Cœli liber vnus. 269
De Motu ignis in orbem liber vnus. 291
De Motu grauium & leuium libri duo: prior 308
Alter vero 343
De Constitutione indiuidui liber vnus. 373
De Communi rerum generatione & interitu liber vnus. 393
De Reactione liber vnus. 425
De Mistione liber vnicus. 452
De Qualitatibus elementaribus libri duo; vnus quidem 482
Alter autem 507
De Regionibus aeris libellus. 541
De Calore cœlesti liber vnus. 557
De Misti generatione & interitu libri tres. 581
Primus. 582
Secundus. 609
Tertius. 656
De Partitione Animæ. 727
De Accretione & Nutritione. 765
De Sensu agente. 831
De Visu libri duo: prior quidem 856
Alter vero 887
De Mente humana liber vnicus. 915
De Speciebus intelligibilibus liber vnus. 979
De Mente agente liber vnicus. 1007
De Ordine intelligendi liber vltimus. 1041

INDEX

INDEX
CAPITVM OMNIVM, QVÆ IN SINGVLO QVOQVE LIBRO EXPLICANTVR.

Libri de Naturalis scientiæ constitutione, Capita 42.

Consilij ratio, cap. 1. pag. 1.
De subiecto totius scientiæ naturalis, opinio vera, cap. 2. 3
Hic plures aliorum sententiæ ad bonũ sensum trahuntur, cap. 3. 7.
Confutatio sententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore communius subiectum statuerunt, cap. 4. 11
Confutatio sententiæ illorum, qui aliquid naturali corpore angustius subiectum statuerunt, cap. 5. 12
Definitio ac partitio scientiæ naturalis, cap. 6. 16
De subiecto librorum Physicæ auscultationis, cap. 7. 19
Diuisio librorũ Physicæ auscultationis, c. 8. 20
De primo libro Physicor. & eius connexu cum secundo, cap 9 21
Quod corpus naturale non sit commune vniuocum, sed analogum, c. 10. 24
Quomodo duo priores libri Physicorum sint de principiis, c. 11. 27
De sex posterioribus libris Physicæ auscultationis, c. 12. 31
De sede librorum de Cœlo, & de eorum subiecto vera sententia, c. 13. 39
Sententia Alexandri de subiecto librorum de Cœlo, c. 14 41
Dictæ sententiæ confutatio, c. 15. 43
Quomodo vere dici possit subiectum in libris de Cœlo esse mundum, c. 16. 44
Quod melius sit dicere subiectum corpus simplex, quam mundum, cap. 17. 46
Solutio argumentorum pro Alexandro adductorum, cap. 18 48
Aliæ aliorum sententiæ de subiecto librorum de Cœlo, cap. 19. 51
De subiecto, & de loco librorum de Generatione & interitu, aliorum sententiæ, earumque reprobatio, cap. 20. 53
De subiecto lib. de Generatione sententia propria, eiusq; declaratio, cap. 21. 56
Difficultates contra prædictam sententiam, & earum solutio, cap. 22 58
Ratio ordinis librorũ de Cœlo, & lib. de Generatione, & difficultatum solutio, cap. 23. 61
De subiecto, & loco trium librorum Meteorologicorum, cap. 24 67
De ratione ordinis, & inscriptionis librorum Meteorologicorum, cap. 25. 75
De subiecto quarti libri Meteorologicorum plures aliorum sententiæ cum ipsarum confutatione, cap. 26. 76
De subiecto quarti Meteorologici opinio vera, & responsio ad argumenta contraria, cap. 27. 78.
De loco quarti Meteorologici, cap. 28. 80
De inscriptione quarti Meteorologici, cap. 29. 81
De fossilibus & metallis, eorumque tractatione, cap. 30. 82
Partitio totius tractationis de animantibus, cap. 31 89
Diuisio & ordo omnium librorum de animalibus iuxta propriam opinionem, cap. 32 91
Qualis debeat esse tractatio de sanitate & morbo in scientia naturali, cap. 33. 99
Comparatio librorum de historia animalium cum reliquis libris de Animalibus, cap. 34. 102
Latinorum opinio de loco librorum de Anima, & eius reprobatio, cap. 35 107
Solutio dubij quod Aristoteles de eadem re sæpius agere videatur, & aliorum dubiorum ad ordinem pertinentium, cap. 36. 110
Nonnullorum opinio de loco librorum de Generatione animalium, & eius confutatio, cap. 37. 113
Quodnam sit subiectum statuendum in orationibus: & in singulis libris de animabus opinio propria, cap. 38 117
Opinio illorum, qui dicunt subiectum in lib. de Anima esse animam, & eius confutatio, cap. 39. 119
Opinio illorum, qui dicunt subiectum in lib. de Anima esse animal, & eius confutatio, cap. 40. 126
De Plantis, & earum tractatione, cap. 41. 128
De perfectione scientiæ naturalis, ac de eius ordine, cap. 42. 131

Libri Prioris, de prima rerum materia,

Capita 15.

Prooemium operis, cap. 1. 133
De duobus principiis contrariis, cap. 2. 134
De inuentione primæ materiæ, cap. 3. 136
De modis, quibus ad primæ materiæ cognitionem duci possumus, opiniones aliorum, cap. 4 137
Declaratio veræ sententiæ de cognitione materiæ, cap. 5. 138
De duabus primæ materiæ notionibus, cap. 6. 142.
De priuatione, & de priuationis, ac negationis discrimine, cap. 7. 146

De priuatione ad materiam relata, cap. 8. 151
De potentia materiæ quid sit, cap. 9. 151
De duplici materiæ potentia, cap. 10. 159
Quomodo potentia vniuersalis ad materiam se habeat in prima notione acceptam, cap. 11. 160
Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt, & eorum solutiones, cap. 12. 163
Quomodo potentia vniuersalis ad materiam se habeat in secunda notion acceptam, cap. 13. 168
De potentia particulari, quomodo ad materiam se habeat, cap. 14. 171
Quænam potentia actui opponatur, cap. 15. 171

Libri secundi, de prima rerum materia, Capita 21.

Sententia Scoti de actu entitatiuo materiæ, & eius argumenta, cap. 1. 175
Confutatio opinionis Scoti, cap. 2. 177
Declaratio quarundam distinctionũ ad omnes soluendas dufficultates, cap. 3. 184
Collectio totius veritatis quinq; assertionibus, cap. 4. 186
Solutio argumentorum Scoti, cap. 5. 187
Contrariæ sententiæ de prima materia, an sit per se quanta, cap. 6. 191
Argumenta Thomæ aduersus opinionem Auerrois de quantitate interminata, cap. 7. 192
Argumenta pro Auerroe, ad comprobandam quantitatem interminatam, cap. 8. 193
Sententiæ Auerrois declaratio, & confirmatio, cap. 9. 195
Reprobatio praui sensus, Auerroi à nonnullis attributi, cap. 10. 198
Solutio argumentorum pro Thoma adductorum, cap. 11. 200
An prima materia sit corpus de genere substantiæ, opiniones variæ, cap. 12. 205
Argumenta illorum, qui dicunt primam materiam esse corpus per formam corporeitatis æternam, cap. 13. 206
Dictæ sententiæ impugnatio, cap. 14. 208
Argumenta Ioannis Grammatici, ad probandum, quod prima materia sit trina ipsa dimensio, cap. 15. 211
Argumenta contra Ioannem, ad probadam primam materiam secundum se non esse corpus, quæ est communis opinio, cap. 16. 213
Propriæ sententiæ declaratio, & comprobatio, cap. 17. 214
Eiusdem sententiæ confirmatio ex plurium antiquorum Philosophorum authoritate, cap. 18. 218
Distinctio trium acceptionum corporis, & cuiusdam dubij solutio, cap. 19. 225
Solutio omnium argumentorum pro aliorum opinionibus adductorum, cap. 20. 226
Epilogus omnium, quæ de prima materia dicta sunt, cap. 21. 230

Libri de Natura, Capita 9.

Quid sit natura, cap. 1. 231
An natura sit principium motus actiuum, an passiuum, opinio Auicennæ, & eius confutatio, cap. 2. 233
Opinio Simplicij cum argumentis, cap. 3. 234
Confutatio sententiæ Simplicij, quod anima non sit natura, cap. 4. 236
Confutatio opinionis Simplicij, quod natura sit principium motus passiuum tantum, cap. 5. 238
Quod natura sit principium motus tum actiuum, tum passiuum, & quid vtrunque sit, cap. 6. 239
Quæ sit natura, & quomodo materia, & quomodo forma sit natura, cap. 7. 241
Obiectiones aliquorum aduersus ea, quæ dicta sunt, & earum solutio, cap. 8. 245
Solutio argumentorum & pro Auicenna, & pro Simplicio adductorum, cap. 9. 249

Libri de inuentione æterni Motoris, Capita 7.

An ad inueniendum dari substantias à materia abiunctas, alio medio vti possimus, quam motu, cap. 1. 253
An ex solo æterno motu possint demonstrari substantiæ à materia ab iunctæ, an etiam ex motu absolute, cap. 2. 254
An demonstrare æternos motores ex æterno motu pertineat ad naturalem, an ad primum Philosophum, opinio aliquorum cum eorum argumentis, cap. 3. 257
Opinio Auerrois, quod ad solum naturalem pertineat probare motorem æternum, & eius argumenta, cap. 4. 259
Veritatis declaratio, cap. 5. 260
Quod demonstratio sit nominanda à medio, & reiectio defensionis aduersariorum, cap. 6. 264
Responsio ad argumenta aduersariorum, cap. 7. 266

Libri de Natura Cœli, Capita 11.

Dicendorum propositio, cap. 1. 269
Variæ opiniones de materia Cœli, cum argumentis Thomæ & Ægidij, cap. 2. 271
Communis confutatio sententiæ Thomæ & Ægidij, cap. 3. 273
Propria confutatio opinionis Thomæ, cap. 4. 276
Propria confutatio opinionis Ægidij, cap. 5. 277
Declaratio & comprobatio opinionis Auerrois, cap. 6. 279
Græcorum opinio de materia Cœli, cap. 7. 281
Distinctio duplicis formæ, cap. 8. 282

Solutio

Solutio argumentorum Thomæ & Ægidij, c. 9. 284.
Dubia, quæ ostendunt, in cœlo non esse materiam, & variæ hac de re sententiæ, cap. 10. 286
Quomodo sit in cœlo natura, & quomodo cœli motus dicatur naturalis, cap. 11. 288

Libri de Motu ignis in orbem, Capita 10.

PRoponitur quæstio & solutio Conciliatoris, cap. 1. 291
Impugnatio eiusdem sententiæ Conciliatoris, cap. 2. 292
Multorum communis opinio, cap. 3. ibid.
Argumentatio Zimaræ contra communem sententiam, cap. 4. 293
Impugnatio sententiæ, & solutio argumentorum Zimaræ, cap. 5. 294
Aliorum argumentatio contra eandem communem sententiam, & ipsorum opinio, cap. 6. 296
Dictæ sententiæ confutatio, cap. 7. 297
Veritatis declaratio de motu ignis in orbem, c. 8. 299
Collectio errorum aliorum, cap. 9. 301
Error multorum in declarando motu Planetarum diurno, & totus veritatis conclusio, cap. 10. 305

Prioris libri, de Motu grauium & leuium, Capita 17.

DEclaratio & partitio dicendorum, cap. 1. 308
Duæ antiquorum sentētiæ, de motore grauium & leuium, & earum confutatio, cap. 2. 309
Opinio dicentium elementa externum tantum habere motorem, & eius comprobatio, cap. 3. 310
Opinio dicentium elementa moueri à propriis formis, & eius comprobatio, cap. 4. 311
Quid ea de re dixerit Auerroes, cap. 5. 313
Sensus opinionis Auerrois secundum aliquos, & eius reprobatio, cap. 6. 314
Opinio Scoti & aliorum plurium, cap. 7. 316
Recentiorum argumentatio contra Scotum, & eorum opinio, cap. 8. 317
Impugnatio sententiæ recentiorum, cap. 9. ibid.
Nonnullorum opinio de motu elementi in vacuo, & eius confutatio, cap. 10. 318
Distinctio potentiæ & agentis, cap. 11. 321
Declaratio quinque propositionum, quibus tota rei veritas concluditur, cap. 12. 323
Consideratio opinionis Scoti, cap. 13. 329
Conciliatio omnium dictorum Aristotelis, & Auerrois, & omnis difficultatis solutio c. 14. 332.
Cur motus grauium & leuium sit velocior in fine, quam in principio, plures aliorum sententiæ, cap. 15. 333
Opinio vera, & eius declaratio, cap. 16. 338
Solutio orientis cuiusdam difficultatis, cap. 17. 340

Secundi Libri, de Motu grauium & leuium, Capita 10.

DE subiecto primo motus corporis misti, qui dicitur secundum præualens elementum, cap. 1. 343
De motore misti opinio Latinorum ac nominalium, cap. 2. 344
Dictæ sententiæ confutatio, cap. 3. 346
Vera sententia de motore misti, cap. 4. 350
De forma misti, an sit supperaddita formis elementorum, Zimaræ opinio, & argumenta, cap. 5. 352
Dictæ sententiæ confutatio, & veræ sententiæ declaratio, cap. 6. 353
Solutio argumentorum Zimaræ, cap. 7. 358
An motus misti factus secundum præualens elementum sit simplex, an mistus, opiniones aliorum cum eorum argumentis, cap. 8. 362
Veræ sententiæ declaratio, & comprobatio, aliarum vero confutatio, cap. 9. 364
Contrariorū argumentorum solutio, c, 10. 372

Libri de Constitutione indiuidui, Capita 11.

PRoœmium libri, cap. 1. 373
Partitio dicendorum, & accidentia non posse constituere singularitatem, cap. 2. 376
Opinio Thomæ, & sectatorum, & eorum argumenta, cap 3. 377
Dictæ sententiæ & Ægidii impugnatio. cap. 4. 379
Pro declaranda veritate fundamenta iaciuntur, cap. 5. 381
Duabus propositionibus tota rei veritas declaratur, cap. 6. 382
Alia nonnullorum opinio, & eius reprobatio, c. 7. 385
Opinio Scoti de duplici forma, & duplici materia, & de principio singularitatis, cap. 8. 387
In quo sensu opinio Scoti defendi possit, & in quo non possit,, c. 9. 388
Solutio argumentorum à Thoma, & ab aliis aduersariis adductorum, cap. 10. 390

Libri de Communi rerum generatione & interitu, Capita 11,

PRopositio dicendorum, cap. 1. 394
Quod plures esse possint substantiales formæ in eodem compositio, cap. 2. 395
Quod aliqua substantialis forma seruari possit in genito, quæ eadem fuerat in corrupto, c. 3. 399
Solutio difficultatum, quæ ex definitione generationis oriuntur, & ipsius definitionis declaratio, cap. 4. 402
Quod eadem definitio sit generationis, & quomodo generatio vnius sit corruptio alterius cap. 5. 408

Dubia

Dubia aduersus ea quæ dicta sunt, & eorum solutio, cap. 6. 411
An idem numero accidens possit in genito remanere, quod fuerit in corrupto, contrariæ aliorum sententiæ, & eorundem argumenta, cap. 7. 414
Confutatio opinionum aliorum, cap. 8. 416
Declaratio veritatis, ac difficultatis solutio, c. 9. 418.
Cur post rei interitum aliqua eius accidentia seruentur in genito, aliqua vero non seruentur, cap. 10. 421
De causis generationis & interitus, cap. 11. 422

Libri de Reactione, Capita 8.

Dicendorū propositio, ac declaratio, c. 1. 425
Argumenta, quæ reactioni refragantur, c. 2. 428.
Variæ aliorum sententiæ, & earum confutatio, cap. 3. 429
Quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & cur reactio sit necessaria, cap. 4. 432
Quid sit resistentia, & vnde proueniat, c. 5. 436
Collectio totius veritatis de reactione in motu alterationis, cap. 6. 442
De reactione in motu locali, cap. 7. 445
Contrariorum argumentorum solutio, cap. 8. 448.

Libri de Mistione, Capita 13.

Mistionis definitio, & difficultates quæ ex ipsa oriuntur, cap. 1. 425
Auicennæ opinio, & argumenta, cap. 2. 453
Auerrois opinio, & aduersus Auicennam disputatio, cap. 3. 454
Scoti opinio & argumenra, cap. 4. 456
Aliorum Latinorum opinio & argumenta, cap. 5. 457
Latinorum disputatio aduersus Auerrois fundamentum de formis elementorum, cap. 6. 458.
Defensio opinionis Auerrois, & declaratio veritatis, cap. 7. 460
Quod ea, quæ hactenus declarata est sententia, Auerrois fuerit, cap. 8. 465
Confirmatio prædictæ sententiæ ex dictorum Aristotelis consideratione, cap. 9. 467
Confirmatio eiusdem sententiæ authoritate Græcorum interpretum, cap. 10. 470
Solutio argumentorum pro Auicenna adductorum, cap. 11. 472
Solutio argumentorum Scoti, cap. 12. 473
Solutio argumentorum Thomæ, & aliorum Latinorum, cap. 13. 475

Prioris libri de Qualitatibus elementaribus, Capita 9.

Propositio, ac partitio dicendorum, cap. 1. 481
Quomodo ad elementa se habeant primæ qualitates, cap. 2. 482
De definitionibus quatuor primarum qualitatum, cap. 3. 484
Dubia aduersus veritatem prædictarum definitionum, & eorum solutio, cap. 4. 485
Quomodo primarum qualitatum duæ dicantur actiuæ, & duæ passiuæ, cap. 5. 490
Cur passiuæ qualitates non patiantur ab actiuis, nisi coniunctæ, cap. 6. 491
Cur Aristoteles nō aliter definierit primas qualitates, quam vt definiuit, cap. 7. 494
De causis primarum qualitatum in elementis, opinio aliorum & eius reprobatio, cap. 8. 500
Opinio propria, & eius declaratio, cap. 9. 504

Secundi libri de Elementaribus qualitatibus, Capita 9.

An in quolibet elemento ambæ qualitates sint summæ, an possit altera esse remissa, cap. 1. 507
Dubia aduersus ea quæ dicta sunt, cap. 2. 515
Dictorum dubiorum solutio, cap. 3. 516
An symbolæ elementorum qualitates differant specie, necne; aliquorum opinio & argumenta, cap. 4. 527
Dictæ sententiæ confutatio, & probatio contrariæ, cap. 5. 528
Pro declaranda veritate, & contrariis argumētis soluendis fundamenta iaciuntur, cap. 6 530
Contrariorum argumentorum solutio, c. 7. 531
De modo, quo ex duobus contrariis elementis tertium medium generatur, quæstiones duæ, & solutio prioris, cap. 8. 534
Solutio posterioris quæstionis, cap. 9. 539

Libri de Regionibus aeris, Capita 9.

Quot sint, & quales regiones aeris, cap. 1. 541.
Dubium de media aeris regione: solutio aliquorum, & solutionis impugnatio, cap. 2. 543
Aliorum opinio, & eius confutatio, cap. 3. 544
Aliorum præterea opinio, & eius confutatio, c. 4. ibid.
Opinio Alberti, & eius confutatio, cap. 5. 545
Fundamenta iaciuntur necessaria pro declaratione veritatis, cap. 6. 546
Veræ sententiæ de aeris qualitatibus declaratio, & comprobatio, cap. 7. 550
Dictæ sententiæ confirmatio per omnium difficultatum solutionem, & per experientiam, cap. 8. 551
Quod aliorum opiniones aliqua ex parte veræ sint, & aliqua ex parte falsæ, cap. 9. 555

Libri de Calore Cœlesti, Capita 11.

Astra non ideo calefacere, quod ignea sint, cap. 1. 556
Sententia Arist. quomodo Cœlum per motum calefaciat, cap. 2. 558
Quomodo motus generet calorem, cap. 3. 559
Dubitatio contra Aristotelem de modo, quo Cœ-

Cœlum calefacit per motum, & prior solutio Alexandri, & eius reprobatio, cap. 4. 562
Altera Alexandri solutio, & eius impugnatio, cap. 5. ibid.
Alia Aristotelis defensio ab Auerroe adducta, cap. 6. 565
Quod responsione Auerrois Aristoteles nō defendatur, cap. 7. 567
Veræ sententiæ, & opinionis Auerrois declaratio, cap. 8. 569
Dubium de partibus elementi ignis, & eius solutio, cap. 9. 571
De lumine quomodo calefaciat, cap. 10. 574
Quis sit calor distinctus cœlestis, cap. 11. 576

Primi Libri de misti generatione, & interitu, cap. 10.

PRoœmium libri, cap. 1. 582
Definitio generationis misti, cap. 2. 583
Quomodo sit intelligendum actiuarum qualitatum dominium in duas passiuas, cap. 3. 585
De actione frigidi in generatione misti, aliorum opiniones & argumenta, cap. 4. 589
Vera sententia de actione frigidi & eius declaratio, cap. 5. 591
Responsio ad argumenta recentiorū, cap. 6. 594
De modo actionis, quo duæ actiuæ agūt in duas passiuas, cap. 7. 595
In quo differant mistio & generatio misti, aliorum sententiæ & argumenta, cap. 8. 698
Confutatio prædictarum opinionum, & veritatis declaratio, cap. 9. 600
Solutio argumentorum Erasti & Mercenarij, cap. 10. 607

Secundi Libri de misti generatione, & interitu, Cap. 16.

QVomodo fiat misti corruptio, quæ putrefactio dicitur, cap. 1. 609
Quot modis mistum interire possit, cap. 2. 611
Quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, sententiæ aliorum, & earum confutatio, cap. 3. 613
Vera sententia & eius declaratio, & quorundam dubiorum solutio, cap. 4. 618
Definitio putredinis & definitionis declaratio, cap. 5. 621
Opinio recentiorum, quod prædicta putredinis definitio sit causalis, & eius cōfutatio, cap. 6. 623
Quodnam sit ambiens, cuius calor est causa putredinis, cap. 7. 625
Quomodo putredo tum à calore alieno, tum à proprio frigore fieri dicatur, cap. 8. 626
Quomodo calor extraneus in calorem naturalem agere, & corrūpere ipsum dicatur, cap. 9. 629
Declaratio illorū verborum (in vnoquoq; humido) in definitione putredinis, cap. 10. 634
An detur alia putredinis species, quæ sub definitione prædicta cōtineatur, opiniones aliorum, cap. 11. 636
Dictarum opinionum confutatio & argumentorum solutio, cap. 12. 638
Aliorum sententiæ de putredine secundum partem, & earum confutatio, cap. 13. 642
Opinio vera de speciebus putredinis, ac de putredine secundum partem, cap. 14. 645
An putredo secundum partem sit interitus formæ substantialis, an sit mera alteratio, aliorum sententiæ & argumenta, cap. 15. 649
Propria sententia, & prædictarum confutatio, & argumentorum solutio, cap. 16. 652

Tertij Libri de misti generatione, & interitu, Cap. 10.

DEfinitio putredinis à Galeno adducta, & aliorum sententiæ de illius comparatione cum definitione Aristot. & earum confutatio, cap. 1. 656
Collatio definitionis Galeni cū definitione Aristotelis, & obiectiones contra definitionem Galeni, cap. 2. 658
Alia ab aliis adducta putredinis definitio, & eius reprobatio, cap. 3. 661
Dubia, & aliorum obiectiones aduersus definitionem putredinis ab Aristotele traditam, cap. 4. 662
Dictorum dubiorum solutiones, cap. 5. 664
Dubium de putredine vini, & aliorum solutiones, earumq; impugnatio, cap. 6. 672
Fundamenta necessaria ad propositum de aceto dubium soluendum, cap. 7. 675
De qualitatibus vini, cap. 8. 677
Solutio propositæ difficultatis de aceto, & de vini putredine, cap. 9. 678
An Galeni de aceto sententia modo aliquo defendi possit, cap. 10. 681

Libri de facultatibus animæ, Cap. 13.

PRopositio ac diuisio dicendorum, cap. 1. 684
An facultates ab essentia animæ distinguantur, opinio Scoti & Gregorij Ariminensis, cum eorum argumentis, cap. 2. 685
Opinio Thomæ & Ægidij, & eorum argumenta, cap. 3. 688
Vera sententia, & eius declaratio, cap. 4. 690
Contrariorum argumentorum solutio, cap. 5. 693
De distinctione facultatum animæ, inter se duæ aliorum contrariæ opiniones, cap. 6. 696
Argumenta pro opinione Latinorū, cap. 7. 698
Argumenta pro opinione Auerroistarum, cap. 8. 699
Veræ sententiæ conclusio, & contrariorum argumentorum solutio, cap. 9. 706
De facultatibus animæ vegetantis, cap. 10. 712

Dubia

Dubia de facultatibus animæ vegetantis, & eorum solutio, cap. 11. 713
De facultatibus animæ sentientis, cap. 12. 719
De facultatibus animæ rationalis, cap. 13. 724

Libri de partitione animæ, Cap. 15.

PRopositio ac diuisio dicendorum, cap. 1 728
De primæ quæstionis intelligẽtia, cap. 2. 729
Opinio Platonis de distributione partium animæ, & eius confutatio, cap. 3. 730
Alberti opinio & argumenta, & opinionis confutatio, cap. 4. 732
Vera sententia, & eius declaratio, cap. 5. 734
Responsio ad argumenta Alberti, cap. 6. 736
Galeni argumentatio contra Aristot. de membro præcipuo, cap. 7. 738
Fundamẽta pro declaratione veritatis, cap. 8. 741
Solutio argumentorum Galeni, & contra illum argumentatio, cap. 9. 742
De Animæ partitione secundum quantitatem, opiniones aliorũ, & argumenta, cap. 10. 752
Vera sententia, & eius cõprobatio, cap. 11. 754
Contrariorum argumentorum solutio, cap. 12 758
An anima secundum omnes suas facultates sit in singula parte corporis, aliorum sententiæ & argumenta, cap. 13. 760
Vera sententia, & eius declaratio, cap. 14. 762
Contrariorũ argumentorum solutio, cap. 15. 763

Libri de Accretione & nutritione, Cap. 25.

QVot modis sumatur accretio, & quæ conditiones ad accretionem propriè dictam requirantur, cap. 1. 765
Quomodo fiat in viuentibus accretio, & quæ mutationes ad eam faciendam concurrant, cap. 2. 767
Quomodo ex materia extrinsecus accedente id, quod augetur, maiorem quantitatem, & maiorem locum acquirat, duæ aliorum contrariæ opiniones, cap. 3. 769
Opinio vera, & eius comprobatio, cap. 4. 770
Solutio argumentorum, quæ contra extensionem adducta sunt, cap. 5. 771
Solutio quæstionis, cur in adultis cesset accretio, cap. 6. 772
In quanam mutatione sit accretionis essentia constituta, opiniones aliquorum, & earum confutatio, cap. 7. 775
Aliorum opiniones, & earum confutatio, cap. 8. 777
Vera sententia, & eius declaratio, cap. 9. 779
De duplici quantitatis incremento, & duplici raritate, cap. 10. 782
Aduersantiũ argumẽtorum solutio, cap. 11. 787
Quomodo ad accretionem se habeant aliæ mutationes, quæ in ea fiunt, cap. 12. 790
Quomodo idem numero maneat id, quod augetur, duæ contrariæ opiniones, & difficultates, quibus vrgentur, cap. 13. 792
Quomodo omnibus partibus eius, quod augetur, fiat additio magnitudinis, plures aliorum sententiæ, cap. 14. 794
Vera sententia, & eius comprobatio, & contrariæ confutatio, cap. 15. 796
Dubia contra veram sententiam, & eorum solutio, cap. 16. 801
Quomodo in accretione duæ posteriores conditiones seruentur, cap. 17. 805
De duplici viuentis materia, & de nutritione quomodo fiat, & quid sit, cap. 18. 807
Quomodo materia, & eius partes in accretione maiores fiant. cap. 19. 808
Quod non omnes partes materiæ extendantur, & quomodo alimenti quantitas quantitati rei nutritæ adiungatur, cap. 20. 812
Quomodo forma, & eius partes fieri maiores dicantur, cap. 21. 814
Confutatio opinionum aliorum in intelligẽdis partibus materiæ, & partibus formæ, cap. 22. 816
An aliqua sit materiæ pars in viuente, quæ non fluat, sed eadem per totam vitam seruetur, cap. 23. 818
Quomodo, & qua ratione compositum augeatur, cap. 24. 823
Collectio omniũ causarum accretionis, & nutritionis, & perfectæ ambarum definitionis constitutio, cap. 25. 828

Libri de Sensu agente, Cap. 11.

PRopositio ac partitio dicendorum, cap. 1. 831
Argumenta ad probandum, quod præter obiectum detur aliud agens, à quo species sensibilis producatur, cap. 2. 832
Suessani & Buccaferrei opinio: & eius confutatio, cap. 3. 834
Recentiorum opinio, & eius confutatio, cap. 4. 837
Vera opinio, & eius declaratio, cap. 5. 841
Contrariorum omnium argumentorum solutio, cap. 6. 844
De sentiendi actu, à quonam agente producatur, variæ aliorum sententiæ, cap. 7. 847
Omnium dictarũ opinionum cõnfutatio, cap. 8. 849
De actione sensus vera sententia, cap. 9. 851
De modo, quo sensus in sentiendo agit, cap. 10. 852
Quod argumenta aduersus alios adducta prædictæ sententiæ non officiant, cap. 11. 856

Librorum duorum de Visu, sed prioris, Cap. 13.

PRopositio ac partitio dicendorum, cap. 1. 856

De coloris natura & generatione, cap. 2. 856
De perspicuo, cap. 3. 865
De luminis ac lucis discrimine, cap. 4. 867
Quod lumen non sit corpus, cap. 5. 868
Variæ sententiæ de lumine, an sit ens reale, an intentionale, & quid sit intentio, cap. 6. 869
Declaratio & comprobatio veritatis de natura luminis, cap. 7. 871
De instrumento visus, cap. 8. 873
An lumen requiratur ad medium, an ad colorem illuminandum, opinio Auempaces & argumenta, cap. 9. 876
Auerrois & Alberti sententiæ, & argumenta, cap. 10. 877
Vera sententia, & eius declaratio, ac comprobatio, cap. 11. 878
Solutio argumentorum pro Auempace adductorum, cap. 12. 881
Solutio argumentorum Auerrois, cap. 13. 884

Secundi Libri de Visu. Capita 8.

DE modo, quo fiat visio, opinio Democriti, & confutatio, cap. 1. 887
Argumenta Galeni contra sententiam Aristotelis, cap. 2. 889
Platonis & Galeni opinio, & eius declaratio, cap. 3. 890
Sententiæ Galeni de modo visionis confutatio, cap. 4. 892
Alia aduersus Galenum argumentatio ab oculi substantia, cap. 5. 900
Confutatio sententiæ Galeni de oculo, quod sit igneus, cap. 6. 904
Nonnullorum conciliatio Platonis & Galeni cum Aristotele, & eius reprobatio, cap. 7. 907
Solutio argumentorum Galeni, cap. 8. 910

Libri de Mente humana, Capita 15.

PRoœmium libri, cap. 1. 915
Quæstio, an anima rationalis sit forma hominis, & quæstionis declaratio, cap. 2. 916
Declaratio opinionis Auerrois, & aliorum dicentium animam rationalem non esse formam hominis, cap. 3. 918
Aliorum contraria opinio, quod anima rationalis sit vera hominis forma, cap. 4. 921
Argumenta pro opinione Auerrois, quod anima rationalis non sit forma hominis, cap. 5. 923
Dictæ sententiæ confutatio, & alterius contrariæ comprobatio cap. 6. 925
Quod prædicta sententia Aristotelis fuerit, cap. 7. 931
Variæ Auerroistarum euasiones, & earum impugnatio, cap. 8. 938
Solutio argumentorum pro Auerroe adductorum, cap. 9. 942
Auerrois ac Themistii opinio de intellectus vnitate, & eorum argumenta, cap. 10. 961
Prædictæ sententiæ confutatio, cap. 11. 964
Solutio argumentorum Themistii & Auerrois cap. 12. 968
Quid sit humana mens ratione suæ operationis, cap. 13. 970
Error D. Thomæ, & sectatorum Alexandri de intellectu considerato in tertio libro de anima, cap. 14. 974
Animæ rationalis perfecta secundum Arist. definitio, cap. 15. 978

Libri de speciebus intelligibilibus, Capita 9.

PRopositio dicendum cap. 1. 979
Duæ Latinorum contrariæ sententiæ, & earum declaratio, cap. 2. 980
Prioris sectæ argumenta ad probandum species impressas, cap. 3. 983
Argumenta posterioris sectæ ad probandum, non dari species impressas, cap. 4. 985
Error vtriusque sectæ, & quod necessarium sit species in intellectu imprimi à phantasmatibus contra posteriorem sectam, cap. 5. 986
Quod species impressæ præcedere intellectionem possunt, nec post eam seruari, contra priorem sectam, cap. 6. 993
Confirmatio eiusdem sententiæ testimonio Aristotel. & reiectio interpretationis Scoti, & collectio erroris omnium aliorum, cap. 7. 997
Quid sit habitus intellectus, à quo intellectus dicitur in habitu, cap. 8. 1000
Omnium vtriusque sectæ argumentorum consideratio & solutio, cap. 9. 1004

Libri de Mente agente, Capita 16.

PRopositio ac dispositio dicendorum, cap. 1. 1007
De officiis intellectus agentis variæ opiniones, cap. 2. 1008
Dictarum opinionum confutatio, cap. 3. 1009
Vera sententia de actione intellectus agentis, cap. 4. 1012
An intellectus agens iungatur phantasmatibus in phantasia existentibus, an in intellectu patibili receptis, cap. 5. 1013
De abstractione, an fiat ab intellectu patibili, an ab agente, cap. 6. 1016
Solutio dubii aduersus ea quæ dicta sunt, cap. 7. 1018
Collectio officiorum intellectus agentis, septem propositionibus, cap. 8. 1020
Quid sit intellectus agens, variæ aliorum sententiæ, cap. 9. 1021
Confutatio omnium opinionum eorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem esse vnam & eandem substantiam, cap. 10. 1022
Quod necessarium sit intellectum agentem esse formam abiunctam à materia per es-

sentiam, cap. 11. 1025
Quod intellectus agens non possit esse vlla intelligentia præter illas, quo mouent cœlestes orbes, cap. 12. 1028
Quod intellectus agens non possit esse alia intelligentia, nisi omnium prima, cap. 13. 1030
Prædictæ sententiæ confirmatio testimonio D. Thomæ, cap. 14. 1033
Dubia, & aliorum argumenta, quæ prædictæ sententiæ videntur officere, cap. 15. 1036
Dictorum argumentnrum solutio, cap. 16. 1037

Libri de Ordine intelligendi, Capita. 14.

ORdinum distinctio, & dicendorum propositio, cap. 1. 1041
Opinio & argumenta illorum, qui negant singulare ab intellectu cognosci, cap. 2. 1041
Dictæ sententiæ confutatio, cap. 3. 1044
Contrariorum argumentorum solutio, cap. 4. 1047
Quod singulare ab intellectu prius cognoscatur, quam vniuersale, cap. 5. 1050
Declaratio quæstionis de ordine intelligendi vniuersalia, cap. 6. 1054
Scoti opinio & argumenta, cap. 7. 1055
Thomæ opinio & argumenta, cap. 8. 1056
Genuæ opinio, & prædictarum opinionum conciliatio, cap. 9. 1056
Zimaræ & Achillini opinio, cap. 10. 1059
Nostræ cognitionis distinctio, cap. 11. 1059
Quodnam sit primum cognitum, cognitione actuali, originali confusa, cap. 12. 1061
De primo cognito cognitione habituali confusa, cap. 13. 1068
Contrariorum argumentorum solutio, cap. 14. 1071

JACO-

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI, DE NATVRALIS SCIENTIAE CONSTITVTIONE.

Consilij ratio. Cap. I.

QVisquis in naturalium rerum consideratione fructuose versaturus est, debet ante omnia ipsius naturalis disciplinæ naturā & cōditionem cognoscere; præterea vero & eius diuisionē in partes, & ipsarum partium ordinem, propriosque singularum scopos non ignorare. Nam si artificiosa eius scientiæ fabrica bene intellecta, ad ordinatam rerum naturalium contemplationem accedamus, longe melius atque facilius abditas rerum causas, intimaque naturæ arcana penetrare apti sumus; vt è contrario ea ignorata, satis magnum inde fructum percipere nemo potest. Tradidere quidem eam sciētiam priscis temporibus complures, sed in eo munere ita excelluisse creditur Aristoteles, vt nemo in hac philosophiæ parte non modo illi præferēdus, sed ne comparandus quidem cum eo esse videatur; quod quidem omnium & antiquorum, & posteriorum ad hæc vsq; temphora Philosophorum consensio comprobauit. Tot enim viri præclarissimi & Græci, & Latini, & Arabes in interpretandis naturalibus Aristotelis libris ætatem consumpserunt, vt cognouisse omnis posteritas videatur, non posse ab humano ingenio excellentius tradi naturalem philosophiam, siquidem tantum honoris neque naturalibus Auicennæ, aut Galeni libris, neq; magni Platonis Timæo habitum esse certum est. Quoniam igitur iam pridem concepta hæc opinio, postea quasi per manus tradita ad hanc vsque tempestatem peruenit, & vsque adeo inualuit, vt nunc illi, qui naturalem philosophiam discere cupiunt, nullo nisi Aristotele doctore vtantur, & in omnibus philosophantium Gymnasiis, ad vnius Aristotelis naturales libros declarandos interpretes etiam magnis stipendiis statuantur, non paruum operæ precium fa-

A cturum me esse existimaui, si Galenum imitatus, qui de artis medicæ constitutione libellum conscripsit, ego quoque vniuersæ ab Aristotele scriptæ, naturalis philosophiæ structuram & artificiū declarauero, & ea, quæ alij singulos Aristotelis libros interpretaturi, sparsim, & separatim præfati consueuerunt, in vnum ipse congessero, eiusque disciplinæ vnitatem, naturamq; & partes, & harum artificiosam dispositionem quanta potero breuitate, & claritate ob oculos

B omnium posuero, sic vero & quam alias Logicæ artis studiosis operam præstiti, eandē nunc Philosophis quoq; præstitero: vt enim tunc de Logicis rebus scripturus, ante omnia de ipsius Logicæ natura, & partibus dicendum esse iudicaui; ita nunc de rebus Naturalibus volumen, Deo fauente, propediem editurus, in primis Naturalis scientiæ naturam, & fabricam à me hoc libello explicatam, tanquam præludij, ac præparationis loco cunctis Aristotelicæ theoriæ studiosis

C exhibebo. Quanquam enim non defuere, qui ante me tale quoddam onus suscepisse videtur: nam scripsere aliqui de ordine librorum naturalium, aliqui etiam præfationes in omnes Aristotelis naturales libros composuerunt; attamen, vt diuersæ sunt hominum sententiæ, spero non defuturos, quibus hic labor meus non superuacaneus fore videatur; nam vbi ita ab aliis cognitam rei veritatem reperero, vt nil à me addi posse videatur, ego lubens aliorum sententiæ sub-

D scribam, & tanquam eius relator & interpres nitar saltem eam reddere clariorem; vbi vero nihil, in quo acquiescere possim, ab aliis dictum inuenero, non dubitabo aliquid ipse novi, quod mihi ratio persuaserit, in medium adducere, & aliis ad iudicandum proponere: nec despero mea hæc scripta aliquid esse vtilitatis habitura, nam si aliis fortasse non proderunt, auditoribus saltem meis non paruo ea vsui fore, meque ipsum magno labore leuandum per ea esse non

E dubito: quum enim in hac patria Academia naturalem philosophiam publice interpreter, ob id-

ob idque cogar quotannis singulos Aristotelis libros declaraturus non parum temporis conterere in iis præludiis, quæ προλεγόμενα appellātur, eo posthac labore supersedebo, maiorem in ipso Aristotele declarando progressum facturus: maximum certe tunc faciam, quum cæteri omnes à me erunt editi libri naturales. In iis enim disputationes omnes, quibus examinandis solemus in quoquo libro seriem dictorum Aristotelis interrumpere, tractandæ à me in studiosorum vsum & excutiendæ sunt. Interea exiguū hoc magni laboris exordium accipiant: quod quanto eis gratius, atque vtilius fuerit, tanto me ad totum absoluendum opus promptiorem & animatiorem reddet.

De Subiecto totius Scientiæ Naturalis opinio vera. Cap. II.

QVoniam in primis cognoscendum est quid sit disciplina naturalis, quod quidem ad eius genus attinet, satis apud omnes constat, eam esse scientiam speculatiuam, quum eius scopus non sit operari, sed scire res naturales; propria igitur differentia inquirenda est, quæ ipsam constituat, & ab aliis scientiis seiungat; sumitur autem cuiusque speculatiuæ scientiæ differentia à proprio subiecto, hoc enim vnum propriam cuiusque scientiæ naturam constituit, separatque ab aliis omnibus; videndum igitur est, quodnam sit proprium subiectum totius naturalis philosophiæ: nec subiecti nomine intelligo quamcunque rem consideratam, secundum quam acceptionem etiam principia & accidentia subiecti possunt appellari subiectum; sed hac nimis lata significatione reiecta, proprie subiectum accipimus, quale in 1. lib. Posteriorum statuit Aristoteles in qualibet scientia contemplatiua, nempe quod à principiis, & affectionibus distinguatur, cuius conditiones iam sunt à me diffuse in operibus logicis declaratæ: videntur quidem res naturales, quæ sub hujus disciplinæ considerationem cadunt, numerari ab Aristotele in initio tum 2. libri Physic. auscul. tum 3. de Cœlo, scilicet cœlum, elementa, mista, animalia, stirpes, & horum species, in horum enim omnium consideratione versatur Philosophus naturalis. sed hoc cognoscere non satis est; quū enim scientia naturalis vna sit, & vnitas scientiæ sumatur ex vnitate subiecti, oportet res omnes naturales prædictas sub vnum aliquod genus reducere, quod eas omnes complectens dicatur subiectum vnum totius naturalis philosophiæ, & ipsi toti adæquatum. Hoc igitur quodnam statuendum sit, interpretes Aristotelis superioribus temporibus non consenserunt, fuitque inter eos maxime controuersum: sed hac tempestate videntur omnes in hanc sententiam conuenisse, quod corpus vniuerse sumptum, quod & cœlestia & inferiora omnia complectatur,

Libr. de Tribus præcogn.

Subiectū scientiæ naturalis.

A quatenus naturale, hoc est, quatenus habens in seipso naturam, quæ motus principium esse definitur, sit commune subiectum totius scientiæ naturalis: quam sententiam ego absque dubio veram esse censeo, quum & Aristotelis testimonio satis claro, & efficaci ratione comprobetur. Quum enim subiectum scientiæ duabus partibus constet, re considerata, & modo considerandi, vt in operibus logicis dictum est, sitque in hac scientia res considerata corpus,
B modus autem considerandi, quatenus habens in se principium motus, iuxta communem, quam veram esse diximus, opinionem, vtramque ab Aristotele aperte pronunciatā legimus: nam in initio, & libro secundo Physic. & 3. de Cœlo, sola corpora nominat vt subiectum philosophiæ naturalis, sed clarissime in principio libri primi de Cœlo asserit, scientiam naturalem versari in corporibus, & horum principiis & affectionibus: nam præterquam quod aperte nominat
C corpus vt naturalis scientiæ subiectum, illud idem affirmat, dicens principia & affectiones corporum in hac scientia considerari, siquidem id subiectum est, cuius principia & affectiones quæruntur. Quod autem modus & ratio considerandi corpus non sit, nisi vt habens in se principium motus, asserit clare Aristoteles in principio libri secundi Physicorum, dum inquit res naturales à non naturalibus distingui per hoc potissimum, quod quatenus sunt natu-
D rales, habent in seipsis principium motus, quod quidem aliis non competit, nisi per accidens: scamnum enim & quodlibet aliud corpus artificiosum, habet quidem in se principium motus, non tamen per se, quia non vt artificiosum, sed quatenus materiam habet corpus naturale, vel lignum, vel lapidem: atqui certum est vnamquamq; rem ab aliis distingui per formam, non per materiam; igitur habere in se principium motus est instar formæ; & est formalis ratio sub-
E iecti, qua corpus physiologiæ subiectum ab aliarum scientiarum subiectis separatur; etenim vt artes mittamus, quæ versantur in corporibus, Mathematicus quoque, qui contemplatiuus est, corpora contemplatur, non ea tamen ratione, quatenus habent in se principium motus, quia hoc solius Philosophi naturalis proprium est. sed alius apud Aristotelem locus est, hoc mirifice confirmans, isque consideratione dignus est, quoniam à multis perperam intelli-
F gitur; locus est contextu 71. libri secundi Physicorum, vbi Aristoteles inquit: Quæcunque mota mouent, sunt physicæ considerationis; quæcunque vero non mota mouent, non amplius: sed ea Aristotelis verba difficultatem faciunt, quoniam primus motor æternus mouet, & est immobilis, tamen est physicæ considerationis, quum de ipso agatur in lib. 8. Auscul. physic. Dubium hoc solent alij ita soluere: primus motor est physicæ considerationis, quoad quæ-

stionem

1. de Natur. Logi. & lib. de Præcogn.

Declaratio text. 71. secūdi Physic.

Cōmunis expositio.

stionem an sit; quod enim existat, ostenditur à A Philosopho naturali ex æterno motu, at non est physicæ considerationis, quoad quæstionem quid sit, sic enim ad Metaphysicum pertinet, sed hæc solutio non est consona verbis Aristotelis sequentibus, qui statim rationem afferens, cur non sit physicæ considerationis, ita subiungit [*non enim in seipsis habentia motum, aut principium motus mouent, sed immobilia sunt*] itaque si hæc communis solutio vera est, oportet æque in omnibus validam esse rationem Aristotelis, B vt quicquid non habet in se principium motus, non sit physicæ considerationis, quo ad quid est: licebit ergo ita argumentari: motus, locus, tempus, & alia accidentia naturalia non habent in se motum, aut principium motus, ergo nō sunt physicæ considerationis quoad quid est; quod si cauillando dicant Aristotelem de solis mouentibus loqui, verum quidem istud est, attamen ratio Aristotelis si in his est efficax, debet pariter in omnibus habere efficacitatem: imo vero neque in mouentibus omnibus locum habet, nam C calor & frigus agunt & mouent, nec habent in se principium motus, sequitur ergo hæc non esse physicæ considerarionis quoad quid est; falsa tamen esse constat hæc omnia consequentia, nam accidentia naturalia cognoscuntur à Philosopho naturali & quod sint, & quid sint; quod autem nō habeant in se principium motus, manifestum est, quia hoc proprium est corporum naturalium, accidentia vero naturalia non di- D cuntur habere naturam, sed esse à natura, vel secundum naturam, vt dicitur in lib. 2. Phys. Hac itaque solutione reiecta, ego puto ita esse respondendum: Physicus considerat & subiectum suum, & principia, & affectiones eius, quorum trium considerationes in quo discrepent, iam declaratum à nobis est in operibus logicis: Aristoteles autem in memorato loco non loquitur absolute de physica consideratione cuiuscunque rei, sic enim ratio, quam adducit, idonea E non esset, sed loquitur de solius subiecti consideratione, & de illo, quod à Philosopho naturali consideretur vt subiectum, non vt affectio, neque vt principium; itaque illud tantum à Physico vt subiectum considerari dicit, quod in seipso habeat motum & principium motus, ita vt quicquid huiusmodi est, in ea scientia consideretur vt subiectum, quod vero tale non est, non possit in ea habere locum subiecti; per hoc tamen non stat, quin possit in ea vel vt princi- F pium naturale, vel vt naturale accidens considerari; tollitur itaque omnis difficultas, quia primus motor immobilis, quum non habeat in se principium motus, non est considerationis physicæ vt subiectum physicum, per hoc tamen non stat, quin à Physico possit considerari vt principium; sic motus, locus, calor, frigus, & alia accidentia naturalia, quum non habeant in se principium motus, non possunt esse subiectum physicum proprie acceptum, sunt tamen accidentia physica, & quatenus talia sunt, cognoscuntur à Philosopho naturali & quod sint, & quid sint. Hoc idem confirmant verba Aristotelis in contextu 73. eiusdem libri, vbi ait [*duo sunt principia mouentia physice, quorum alterum non est physicum, quia non habet principium motus in seipso*] nam quomodo dicit alterum esse mouens physice, nec tamen esse physicum? certe nullus alius esse potest sensus verborum Aristotelis, nisi quod est principium physicum, & ita à Physico potest vt principium considerari, sicuti reuera consideratur, at non est subiectum physicum, quia non habet in se principium motus: hæc est huius difficultatis tutissima solutio. Quoniam igitur ratio illa ab Aristotele adducta nil aliud probat, quam non cōsiderari à Physico vt subiectum, quicquid non habet in se principium motus, manifestum est rationem formalem subiecti scientiæ naturalis apud Aristotelem hanc vnam esse, quatenus habens in se principium motus: per hanc enim vnam separat Aristotel. subiectum physicum ab eo, quod non est subiectum physicum: illud autem, quod habet in se principium motus, non est nisi substantia corporea, vt asserit Aristoteles in contextu 4. lib. 2. Physic. nullum igitur aliud statuendum est subiectum totius scientiæ naturalis, nisi corpus naturam habens. Ipsa quoque naturæ definitio hoc idem testatur; nam conueniens erat, vt in ipso huius scientiæ initio subiecti definitio proponeretur, hæc autem facile intelligitur, si solum intelligatur nomen naturæ: definitur ergo natura, non vt principium subiecti, sed vt subiectum, hoc est, vt ratio formalis subiecti, ex qua intellecta statim apparet quid sit corpus naturam habens, ideo Aristotel. statim post definitionem naturæ subiungit definitionem habentis naturam, quod totius naturalis philosophiæ subiectum est. Ratione quoque hoc comprobatur; illud enim statuere oportet scientiæ subiectum, cui omnes conditiones competunt, quas Aristoteles in Poster. Analyt. dixit in cuiusque scientiæ subiecto postulari; at hæ competunt omnes corpori naturam habenti quod ita ostendimus: Conditiones subiecti, vt ex iis libris colligimus, & vt in operibus Logicis declarauimus, hæ sunt; subiectum debet esse præcognitum, & quid nomen significet, & quod sit; debet omnibus, quæ in scientia considerantur, substratum esse, & ipsum nulli inesse; debet habere principia, & accidentia demonstranda; ac denique debet toti scientiæ esse adæquatum, ita vt neque eam excedat, neque ab ea excedatur, hoc autem est, omnes partes scientiæ in eius consideratione versari, & ipsum in nulla scientia, nisi in illa sola, tractari posse. Corpus autem naturam habens præcognoscitur quid nomen significet, sic quidem eius declaratio tanquam totius scien-

Confutatio.

Vera expositio.

Lib. de Præcogn.

Declaratio tex. 73. lib. 2. Physic.

Conditiones subiecti.

Lib. de Tribus præcogn.

tiæ principium proponitur ab Aristotele in initio totius naturalis philosophiæ; notissimum etiam est quod sit, & nihil eo notius est in scientia naturali, per quod possit demonstrari, idque Aristoteles ipse protestatur in contextu 6. eiusdem 2. Phys. quod habeat principia, & accidentiæ, quæ de ipso demonstrantur, ita manifestum est, vt nulla declaratione indigeat: nulli etiam inest corpus naturale, quum ipsum per se existat, sed ipsum omnibus in naturali scientia consideratis substratum est: nam si diligenter omnia, quæ in ea scientia tractantur, percurramus, nihil inueniemus, quod non eius principium aut accidens sit, nempe vel ipsius communis generis, vel alicuius speciei. Est etiam toti scientiæ adæquatum, quum enim tractari subiectum nil aliud sit, nisi eius principia, & affectiones inuestigari, nulla certe huius scientiæ pars est, in qua de ipso non agatur; siquidem nulla est, in qua non agatur de principio, aut de accidente aliquo corporis naturalis: nulla est etiam alia scientia, in qua agatur de corpore naturali quatenus naturam habet, & in qua eius principia, & accidentia quatenus talia considerentur: sola igitur, ac tota scientia naturalis est de corpore naturali, quatenus naturale est: hoc igitur est totius huius scientiæ subiectum adæquatum.

Hic plures aliorum sententiæ ad bonum sensum trahuntur.
Cap. III.

Sententia hæc ex aliarum consideratione confirmatur; quicunque enim aliud quidpiam huius scientiæ subiectum statuunt, ii vel idem dicunt, quod corpus naturam habens, vel falsum dicunt; tres hac in re inuenio opiniones probabiliores, quæ ad verum sensum trahi possunt. *D. Thomas.* D. Thomas in principio primi Physicorum inquit, subiectum esse ens mobile, vetans ne dicamus corpus mobile, ea ductus ratione, quod Aristoteles in 6. eorum librorum probat omne mobile esse diuiduũ, quod est probare, omne mobile esse corpus, quare si corpus mobile subiectum esset, probaretur subiectum in scientia sua, quod dicendum non est. Idem tamen in initio primi libri de Cœlo inquit, subiectum esse corpus mobile, quæ etiam Alberti, & aliorum complurium sententia fuit: *Albertus* vidit enim tandem D. Thomas illius argumenti sui vanitatem, quia licet in 6. lib. ostendatur omne mobile esse diuiduum, non ob id probatur dari corpus mobile; tum quia non idem est esse diuiduum, & esse corpus; siquidem linea & superficies diuiduæ sunt, nec tamen sunt corpora; tum maxime quoniam non eadem est propositio, datur corpus mobile, & omne mobile est corpus, quum illa sit omnibus notissima, hæc dubia, & ab aliquibus negata, qui animam per

A se mobilem esse dicebant; quamobrem siue concedatur, siue negetur animam, imo & res omnes per se moueri, non minus hæc est manifesta, datur corpus mobile; non hanc igitur probat Aristoteles in eo 6. libro, quemadmodum si quis probaret omne album esse hominem, non ob id probaret dari hominem album, quum hæc sit manifeste vera, illa manifeste falsa. *Scotus.* Scotus vero subiectum statuere videtur substantiam naturalem; ita vt tres extent opinio-
B nes, quum alii ens mobile, alii corpus mobile, alii substantiam naturalem subiectum esse dicant, at si has bene perpendamus, non differunt nisi nominibus; quum enim rem consideratam alii ponant ens, alii substantiam, alii corpus, modum vero considerandi alii mobile, alii naturale, tamen si sano modo verba eorum sumantur, eandem dicunt rem consideratam, & eundem considerandi modum, quocirca Aristoteles quoque variis in locis subiectum scien-
C tiæ naturalis his omnibus modis nominauit. Illi igitur, qui dicunt modum considerandi esse, vt mobile, per mobilitatem vel intelligunt aptitudinem illam ad motũ, quæ est accidens, & qualitas quædam; vel intelligunt principium internum, vnde hæc aptitudo, & motus ipse fluit: si qnalitatem intelligant, in difficultatem meo quidem iudicio insolubilem incidunt; quum e. eim huius mobilitatis causa sit ipsa rebus natutalibus insita natura, demonstrari poterit à prio-
D ri modus considerandi de re cõsiderata per medium naturale in ipsa scientia naturali; corpora namque sunt mobilia, quoniam habent naturam, sic autem subiectum in sciẽtia sua per causam demonstraretur, quod omnino absurdum est. Restat igitur vt nomine mobilitatis intelligant internum motus principium, nempe naturalitatẽ, siue naturam ipsam, vt eos puto intellexisse. ita vt nisi aliud apud eos significet mobile, quam naturam habens. Qui vero modum con-
E siderandi esse dicunt, quâ naturale, clarius id significasse videntur; *Naturale dicitur tripliciter.* tribus enim modis accipi potest naturale: primo sumitur pro essentiali, quemadmodum etiam natura pro essentia sumitur, vt quum dicimus hanc esse rei naturam, & hoc esse illi naturale: secundo modo sumitur naturale pro omni re pertinẽte ad Philosophum naturalẽ, sic materia prima dicitur principium naturale, & motus dicitur accidens naturale, & res naturalis: tertio sumitur strictius pro eo, quod
F in se habet naturam, hoc est, internam quandam propensionem ad recipiendum motum; huiusmodi autem sunt sola corpora, sic enim nec materia, nec motus est naturalis. Illi igitur qui vel ens subiectum esse dicunt, vel substantiam, vel corpus, quâ naturale, non possunt nisi tertio modo sumere naturale; primum enim omnino absurdum esse manifestum est; secundus vero omni artificio carens, ac puerilis esset: quicquid enim subiectum esse dicamus quatenus

quatenus naturale, hoc est, quatenus pertinens ad Philosophum naturalem, subiecti nomine complectimur omne pertinens ad Phlosophum naturalem, quoniam ab eo, quod est quatenus ipsum, ac de omni efficax semper, ac necessaria est illatio; omnia igitur & principia, & accidentia naturalia species subiecti erunt, proinde nulla erunt subiecti principia, nulla accidentia ab ipso subiecto distincta; idque esset accipere subiectum late pro omni re considerata, quam acceptionem nimis rudem, & à nostro instituto alienam esse iam diximus. In tertia igitur sola significatione sumptum esse ab illis naturale manifestum est; sed clarissima omnium est appellatio modi huius considerandi, si dicamus quatenus naturam habens, seu quatenus habens principium motus, sic enim omnem vitamus ambiguitatem, & errandi occasionem, quam fortasse præbere potest illa dictio, naturale, propter varias, quas commemorauimus, huius vocis significationes. Hunc igitur considerandi modum si omnes statuunt, necesse est rem quoque consideratam eandem ab omnibus poni, & substantiam, & ens ab eis accipi pro corpore: etenim omne habens principium motus in seipso corpus est, idem ergo est ens habens principium motus, & substantia habens principium motus, ac corpus; quemadmodum ens risibile, substantia risibilis, animal risibile idem significant, nempe solum hominem. Rectius est tamen dicere corpus, quam substantiam, vel ens, propterea quod in scientiis contemplatiuis debet modus considerandi esse æqualis rei considaratæ, vt alibi declarauimus: ostendimus enim nō pugnare inter se hæc duo, modus considerandi est æqualis rei consideratæ, & est angustior, illamque coarctat; æquales enim sunt, quatenus sunt res quædam, quæ extra animam existunt, nullum enim extra animam datur corpus, quod non habeat in se principium motus, & nullum datur habens in se principium motus, quod non sit corpus: attamen si alterum vt res sumatur, alterum vero vt modus, rem modus coarctat, non vt rem, sed vt considarabilem; corpus enim est considerabile non modo vt habens naturam, sed etiam aliis modis: potest enim mente concipi abiunctum ob omni aptitudine ad motum, & considerari tantummodo vt quantum, quæ est consideratio Mathematica: hoc autem est manifestissimum in illis scientiis, iu quibus idem esse videtur modus considerandi, ac res considerata, vt in Metaphysica, in ea namque subiectum esse dicimus ens, vt ens est, in quo dicto esset absurditas, & nugatio manifesta, nisi modo aliquo ens restringeret ens, restringit enim non vt res, sed vt modus, siquidem vt res non modo sunt æquales, sed idem; at acceptum ens pro re latius patet, quam ens acceptum pro modo, ens namque pro re acceptum omnia complectitur, & nihil excludit, nam & mobile, & naturale, & magnitudo, & numerus ens est; sed quodlibet tamen horum, si sumatur vt modus considerandi, nullum aliorum continet, & ea omnia excludit, nam considerare vt ens, non est considerare vt mobile, neque vt magnitudinem, & è conuerso, considerare vt mobile est quidem cōsiderare ens, ad non est considerare vt ens: ens igitur, quod omnia continet, restringitur ab hoc modo considerandi, quatenus ens, quum ab hoc cæteri omnes modi excludantur; ratioque huius est, quoniam materiæ est amplitudo, & indeterminatio, formæ vero distinctio, ac determinatio; quoniam igitur res considerata locum obtinet materiæ, modus autem considerandi tenet locum formæ, necesse est vt ens acceptum pro re considerata latius pateat, quam ens acceptum pro modo considerandi, & ab hoc coarctetur. Dico igitur rem consideratam, & modum considerandi debere esse æqualis ambitus, quatenus res quædam sunt, sic enim seruatur essentialis connexus, neque per hoc stat, quin res considerata restringatur à modo considerandi: quocirca melius est, subiectum scientiæ naturalis statuere corpus quatenus naturam habens, quam substantiam, aut ens quatenus naturam habens, quia habere naturam est accidentale quiddam substantiæ, & enti, nisi dicamus stricte sumi substantiam, & ens pro solo corpore. Quum itaque Aristoteles variis in locis loquens de subiecto scientiæ naturalis modo ipsum vocet corpus, modo substantiam, modo ens, vel est inconstans, vel per hæc omnia solum corpus intelligit: sic etiam quum modum considerandi modo statuat quatenus mobile, modo quatenus habens principium motus, & quietis, necesse est vt per mobile iutelligat idem, quod naturam habens: nam in puincipio primi libri de Cœlo inquit, scientiam naturalem versari in corporibus, in principio autem tertij libri dicit eam versari circa substantias, intelligit autem corporeas, quia statim eas recensens sola corpora nominat: & in primo contextu libri sexti Metaphysicorum inquit, scientiam naturalem versari circa talem substantiam, in qua est principium motus, & quietis; sumit enim substantiam non omnem, sed talem, nempe illam tantum, quæ corporea est, hæc enim sola habet in se principium motus: attamen in calce eiusdem contextus inquit, Philosophum naturalem considerare ens mobile, per mobile intelligens idem, quod habens principium motus; & per tale ens illud idem, quod prius per substantiam corpoream. Sic Auerroes in principio quarti Metaphysicorum inquit, ens mobile esse subiectum scientiæ naturalis, in primo autem libro de Cœlo, commentariis 2. & 5. inquit subiectum scientiæ naturalis esse corpus; in sua autem Præfatione in primum Physico-

Modus cōsiderandi debet esse æqualis rei cōsideratæ. Vide 1. lib. de Nat. log. cap. 18.

Aristoteles.

Auerroes.

rum inquit ſubiectum eſſe res ſenſiles quatenus transmutabiles, quæ verba ſignificant corpus quatenus mobile, ſed ſtatim declarans, quid intelligat per mobiles, ſubiungit, id eſt, quatenus in ſeipſis habent principium motus & quietis; ſumit igitur mobile pro habente principium motus. Notare autem poſſumus, Ariſtotelem & Auerroem de ſubiecto naturalis ſcientiæ loquentes, appellatione corporis vſos eſſe in libris naturalibus; in Metaphyſicis vero appellatione ſubſtantiæ, & entis, hæ namque voces pertinent proprie ad Metaphyſicum; intellexit tamen ſolum ens corporeum, & ſolam ſubſtãtiam corpoream, vt prædiximus.

Confutatio ſententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore communius ſubiectum ſtatuerunt. Cap. IV.

ILlorum ſententias, qui aliquod naturali corpori æquale huius ſcientiæ ſubiectum eſſe dixerunt, ad rectum ſenſum trahi poſſe iam oſtendimus: nunc de eorum quoq; opinionibus, qui nullam defenſionem recipiunt, aliqua breuiter dicamus: hi in duas ſectas diſtincti eſſe videntur; aliqui enim cõmunius aliquod corpore naturali, aliqui etiam eodem ſtrictius ſubiectum ſtatuerunt: quem vtrumque errorem explodere oportet. Primum quidem non defuerunt, qui ens mobile ſubiectum eſſe dicentes, palam profeſſi ſint, ſe id ſumere vt latius patens, quam corpus mobile; ſiquidem non ſola corpora, ſed materia quoque, & forma mobiles dici variis modis poſſunt: corpus quidem dicunt eſſe ſubiectum motus, materiam eſſe primam radicem, ac fundamentum omnis paſſionis, quia pati eſt propter materiam, & moueri eſt pati; formam vero eſſe terminum motus: itaque corpus dicunt eſſe mobile ſubiectiue, materiam fundamentaliter, formam terminatiue; proinde materiam, & formam non modo eſſe principia corporis mobilis, ſed etiam eſſe ſpecies entis mobilis, quod eſt æquatum ſubiectum totius ſcientiæ naturalis. Huius ſententiæ vanitatem ſola nominis ſignificatio declarare poteſt, mobile enim non dicitur niſi id, quod eſt ſubiectum motus; materia per ſe non mouetur, ſiquidem id, quod mouetur, actu eſt, vt inquit Ariſtoteles in quinto Phyſicorum; ſed mouetur materia per accidens, nempe dum mouetur corpus, cuius pars eſt, quare ſoli corpori eſt attribuendus motus. Multo minus mouetur forma eo modo, quem iſti fingunt, nam terminare motum non eſt moueri, imo adueniente termino ceſſat motus. Sed nil certe ineptius eſſe poteſt, quam dicere, quicquid cum motu coniunctum eſt, ſeu quidquid relationem aliquam habet ad motum, mobile eſſe, ſic enim quicquid à naturali Philoſopho conſideratur, ſpecies erit entis mobilis, proinde ſpecies ſubiecti: omnia igitur locum ſubiecti habebunt, nulla dabuntur principia, nulla accidentia à ſubiecto ſcientiæ diſtincta. Præterea quemadmodum motus maxime proprie, ac præcipue dicitur de motu locali, ſecundario de aliis; ita locus vt terminus motus localis magis diceretur terminatiue mobilis quam forma, quæ generationis, ſeu alterationis terminus eſt: attamen nihil ab Ariſtotele alienius eſt, quam locũ dicere mobilem, quum aperte aſſerat eſſe prorſus immobilem. Tempus quoque tanquam numerus motus mobile erit: ſed quid magis erit mobile, quam motus ipſe? Vaniſſima igitur eſt hæc ſententia, & abſona rationi, ac doctrinæ Ariſtotelis à nobis antea declaratæ. Sed non minus aliena eſt à verbis Thomæ, quem iſti ſe tueri profitentur; nam in principio primi libri de Cœlo dicit ſolum corpus eſſe ſubiectum ſcientiæ naturalis; in initio autem primi Phyſicorum, vbi dicit ens mobile, declarat etiam ſe per mobile nil aliud intelligere, quam habens in ſe principium motus: quoniam igitur omne habens in ſe principium motus corpus eſt, videtur ab ipſa potius nominatione corporis, quam à re abhorruiſſe eo in loco Thomas, eo ductus argumento, cuius poſtea leuitatem ſe cognouiſſe indicat in Præfatione primi libri de Cœlo. Patet igitur nihil latius patens corpore mobili ſtatuendum eſſe ſubiectum naturalis philoſophiæ; nil enim, quod non ſit corpus, habet in ſe principium motus; & nihil, quod principium motus in ſe non habeat, poteſt in hac ſcientia habere locum ſubiecti iuxta ſententiam Ariſtotelis, ſed ſolum vt principium, vel vt accidens corporis naturalis locum habere poteſt in naturali philoſophia.

Thomiſtarum ſententia de ente mobili.

Confutatio.

Confutatio ſententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore anguſtius ſubiectum ſtatuerunt. Cap. V.

ALiqui vero in contrarium errorem incidentes, aliquod naturali corpore ſtrictius ſubiectum eſſe dixerunt, nempe corpus generationi & interitui obnoxium, hoc moti argumento: illud eſſe ſubiectum totius ſcientiæ naturalis, cuius principia in primo Phyſicorum libro quæruntur; at quæruntur ibi principia rerum tantum caducarum, teſte Ariſtotele in contextu 68. eius libri; ergo hæ ſolæ ſunt ſubiectum, quare cœlum iuxta horum opinionem non conſideratur à naturali vt ſpecies ſubiecti, ſed vt ſubiecti principium. Alij vero nec cœlum, nec elementa ſubiecto ſcientiæ naturalis contineri exiſtimarunt, ſed ſubiectum ſtatuerunt corpus naturale miſtum, cujus & cœlum, & elementa principia ſunt: videntur hi eodem ferme argumento moti in hanc ſententiam veniſſe, elementa enim, & cœlum eiuſdem ordinis eſſe

Nonnullorum opinio.

Argumentum illorum.

Alia opinio.

viden-

videntur, & vt eiusdem ordinis corpora ab Aristotele considerari, nam in libris de Cœlo æque considerantur vt simplicia corpora, è quibus mundus constat, deinde in libris de Ortu, & interitu æque vt principia mistorum, cœlum vt efficiens, elementa vero vt materia; quare si cœlum in scientia naturali vt principium consideratur, elementa quoq; vt principia subiecti considerari dicendum est. Quum autem hi rem consideratam dixerint esse alij corpus naturale caducum, alij corpus naturale mistum. in modo tamen considerandi consenserunt, dicentes illud considerari quatenus mobile, hoc est, quatenus habens in se principium motus. Sed errarunt vtrique in vtrisque, in re quidem considerata, quoniam si cœlum & elementa non cognoscuntur à naturali Philosopho, nisi vt principia, scientia naturalis manca & imperfecta est: res enim naturales eo modo sunt cognoscendæ, quo sunt, & quem locum habent in natura, eundem habere in nostra cognitione debent; atqui in natura non solum sunt principia aliorum, sed sunt etiam absolute naturalia corpora sine vllo aliorum respectu, & per se existunt, nec minus etiam destructis omnibus mistis existerent: sunt igitur cognoscenda à Philosopho naturali, tum vt aliorum principia, tum secundum se vt naturalia corpora, proinde vt species subiecti: idque expresse notatum ab Auerroe legimus in primo & vltimo Commentario tertii libri de Cœlo, vbi dicit perfectam simplicium corporum notitiam in his duabus tractationibus esse constitutam; vna, qua considerantur vt naturalia corpora, & vt subiectum, qua ratione tractantur in quatuor libris de Cœlo; altera, qua considerantur vt aliorum principia, qualis est eorum tractatio in libris de generatione. Sed quis non videat huius dogmatis absurditatem? tractari enim vt principia, est tractari aliorum gratia, hoc autem de cœlesti saltem corpore absurdissimum est, id enim dicere propter alia existere nefas est, existit enim præcipue propter se, secundario autem propter alia; est igitur etiam per se cognoscendum, attamen à nullo per se cognoscetur, nisi dicamus, à Philosopho naturali, nulla namque alia scientia est, in qua cœlum vt naturale corpus consideretur, aut considerari possit. Patet autem ea considerantibus, quæ ab Aristotele in libris de Cœlo dicuntur, competere omnia iis corporibus per se & absolute sine vllo mistorum respectu; & propria ipsorum accidentia ibi de ipsis demonstrantur tanquam de subiecto: quare dubitandum minime est, illa corpora in libro de Cœlo vt subiectum considerari. Peccârunt etiam hi in modo considerandi, quem talem adiecerunt, vt propriam ipsorum sententiam euerterint: dicentes enim subiectum esse corpus caducum, vel corpus mistum quatenus mobile, dicunt omne mobile esse subiectum, cuicunque

Confutatio vtriusque opinionis.

Simplicium corporum tractatio duplex.

A enim competit esse mobile, seu habere in se principium motus, illud necesse est, ipsis etiam confitentibus esse subiectum philosophiæ naturalis: non sola igitur mista corpora, neq; sola caduca, sed etiam elementa, & cœlum in scientia naturali habent locum subiecti, quum sint per se mobilia corpora, & habeant singula in se ipsis principium proprij motus naturalis. Hunc igitur errorem in adiiciendo modo considerandi committunt, quod ipsum ampliorem ponunt B re considerata; sic enim pugnantia dicunt, & idē simul affirmant, & negant; nam cœlum, aut etiam elementa negant in scientia naturali habere locum subiecti, idque postea affirmant, dum dicunt modum considerandi esse quatenus habēs in se principium motus, sic enim dicunt, omne habens principium motus esse subiectum scientiæ naturalis. Ad argumentum autem istorum, quod ex tractatione primi libri Physicorum sumebatur, videntur alij ita concorditer respon- C dere, principia de quibus in primo libro Physicorum agitur, proprie sumpta non competunt nisi rebus caducis, at improprie, & proportione quadam cœlo quoq; accommodari possunt ratione motus localis, in quo tria illa notare possumus, subiectum, & duos contrarios terminos, nempe à quo, & ad quem. Sed hæc communis responsio meo quidem iudicio vera nō est: nam materia & forma considerantur ab Aristotele tum in primo; tum in secundo libro Physico- D rum, diuersis tamen modis, in primo vt principia generationis corporis naturalis, in secundo vt principia motus & quietis, secundum quam considerationem competit eis nomen naturæ. Quod igitur cœlo aptari eadem principia possint, concedendum est, prout considerantur in secundo libro, sed non prout considerantur in primo; nam sicuti in inferioribus corporibus dicimus formam esse propriam naturam vniuscuiusque, & principiū proprij motus naturalis, ita E in Cœlo est propria natura, quæ est proprij motus principium, & proportione respōdet formæ, quæ in corporibus caducis est principiū motus, ob id definitio naturæ est communis omnibus naturalibus corporibus, tam caducis, quam æternis. At in primo libro considerantur eadem principia, respectu ipsiusmet naturalis corporis, nempe vt principia, ex quibus naturale corpus generatur, & constat, quæ consideratio non potest aptari cœlo, quia Cœlum apud Aristotelem F ex his principiis genitum non est, neque ex iis constat; ideoque Aristoteles in contextu 68. eius libri aperte dicit se de principiis loqui rerum tantummodo naturalium, quæ generationi & interitui obnoxiæ sunt. Quod vero dicunt eadem principia posse Cœlo accommodari respectu motus localis, nihil est, siquidem non ea considerat Aristoteles in primo libro vt principia motus, sed vt principia corporis naturalis, quæ consideratio nullum habet locum in

Ad argumentum responsio aliorum.

Responsionis confutatio.

Materiæ & formæ consideratio duplex.

Cœlo; imo neque concedendum eſt poſſe eadem principia accommodari motui locali, prout in primo libro conſiderantur, ſiquidem aliud eſt moueri, aliud eſt generari, & fieri: eſt enim motus à poſitiuo in poſitiuum, generatio vero à priuatiuo in poſitiuum; ideo alij motus præter localem poſſunt diuerſis modis & motus, & generationes vocari, vt aquæ calefactio dicitur motus alterationis, quatenus eſt à frigido in calidum, dicitur etiam generatio, quatenus eſt calidi ex non calido; ſed motus localis non recipit appellationem generationis, niſi admodum improprie: nec dicere ſolemus id, quod loco mouetur, generari, vel fieri, niſi maxime impr: pr:e; licet Ariſtoteles in contextu 24. libri 8. Phyſic. hunc loquendi modum diſputandi tantum gratia, & ad conuincendum magis aduerſariorum errorem vſurpauerit: ratioque huius eſt, quoniam generari, ac fieri proprie dicitur, quando acquiritur forma aliqua inhærens illi quod mutatur, eaque eſſe non poteſt, niſi in vna trium categoriarum, nempe ſubſtantiæ vel quantitatis, vel qualitatis, hæ namque ſolæ ſunt res abſolutæ, quæ poſſunt appellari formæ; at locus eſt res externa, quæ non poteſt vocari forma rei motæ, à qua poſſit motus vocari generatio; id vero, quod vocamus Vbi, reſpectum habet ad locum externum, nec eſt vere abſolutum, quod poſſit vocari forma; ob id Latini motum, qui eſt ad locum, ab aliis omnibus diſtinguere ſolent, tanquam à motibus ad formam. Quoniam igitur principia in primo Phyſicorum ea ratione conſiderantur, quatenus ſunt principia, ex quibus aliquid generatur, & fit, idque manifeſtum eſt in definitione primæ materiæ, & in toto fere eo primo libro, vaniſſimum eſt id, quod illi dicunt, ea poſſe accommodari motui locali; eaque fuit cauſa, cur videamus Ariſtotelem aliarum omnium mutationum, tam ſubſtantialium, quam accidentalium exempla tuliſſe in illo libro, eaſque omnes conſideraſſe; de motu autem locali ne verbum quidem feciſſe, nec vllum vnquam eius exemplum attuliſſe in declarandis tum principiis contrariis, tum ſubiecta materia. Maxime autem atteſtatur huic veritati in contextu 63. eius libri, vbi perfectam faciens enumerationem omnium, quæ dicantur fieri ſiue ſecundum ſubſtantiam, ſiue ſecundum accidentia, vt perfecta inductione colligat hanc vniuerſalem; in omnibus, quæ fiunt, neceſſaria eſt ſubiecta materia, omnes mutationes recenſet, tum ſubſtantiales, tum accidentales, & tum ab arte, tum à natura factas, ſola tamen excepta mutatione ſecundum locum, cuius nullam facit mentionem, quoniam illi non conuenit verbum, fieri, ſeu generari. Patet igitur communem hanc ſolutionem falſam eſſe, proinde argumentum non eſſe ſolutum. Vera huius argumenti ſolutio poſtea manifeſta erit, quum de ordine librorum, ac primi libri Phyſicorum cum ſecundo connexione loquemur, nunc breuiter dicimus id non poſſe negari, in illo primo libro agi de principiis corruptibilium tantum, ſed negandam eſſe illam maiorem: illud eſt ſubiectum, cuius principia in primo Phyſicorum libro conſiderantur: puto enim cum Auerroe verum initium totius naturalis philoſophiæ ſumendum eſſe à ſecundo libro Phyſicorum; primum vero fuiſſe antepoſitum propter noſtram faciliorem cognitionem, non quod reuera ad eos libros pertinuerit. Itaque ad cognoſcendum generale ſubiectum totius ſcientiæ naturalis ſpectare debemus, quid in ſeptem libris Phyſicæ auſcultationis agatur, non quid in primo; in illis autem ſeptem manifeſtum eſt agi de cõmunibus, quæ ſimiliter competunt omnibus naturalibus corporibus, tam caducis, quam æternis, ſecundum quandam analogiam, definitio naturæ, & habentis naturam competit etiam cœleſti corpori; tractatio de motu, motum quoque Cœli complectitur; de loco agens Ariſtoteles in quarto libro docet etiam, quomodo Cœlum ſit in loco; tractatio autem de tempore magis etiam ad Cœlum pertinere videtur, quam ad alia, ſiquidem tempus eſt numerus, & affectio motus ſolius cœleſtis; æternus vero motus, qui in octauo libro declaratur, vel eſt motus generaliter acceptus, vt multi dicunt, ſub quo etiam cœli motus (quod negare fatuum eſſet) contineatur; vel eſt ſolus cœleſtis motus, non quidem vt proprius Cœli, ſed vt motus vniuerſi, qui omnes motus continet, vt rectius putauit Auerroes. Omnia igitur, quæ in iis ſptem libris tractantur, ſunt communia cunctis naturalibus corporibus, eo modo, quo cõmunia eſſe poſſunt, nam corpus naturale late acceptum non eſt vniuo cum genus, quod vnius naturæ ſit, quo fit, vt quæ inferioribus corporibus communia cum Cœlo eſſe videntur, non ſecundum eandem rationem eis competant, ſed ſimilitudine quadam, & analogia. Ex illorum igitur ſeptem librorum conſideratione efficacius argumentũ ſumitur, quam ex primo, ad oſtendendum quod corpus naturale complectens omnia, & cœleſtia, & inferiora corpora, ſit commune ſubiectum totius ſcientiæ naturalis.

Aliud eſt moueri, aliud fieri. Nota quis motus poſſit vocari generatio.

Reſponſio propria.

Secũdus Phyſic. eſt initium philoſophiæ naturalis, infra c. 2.

Corpus naturale non eſt vniuocum, infra cap. 10.

Definitio ac partitio Scientiæ naturalis. Cap. VI.

QVoniam tota ſcientiæ natura à proprio ſubiecto pendet, cognito ſubiecto philoſophiæ naturalis, facile eſt eius definitionem ex iis, quæ dicta ſunt, colligere: dicimus igitur philoſophiam naturalem eſſe ſcientiam contemplatiuam, quæ naturalium corporum, quatenus principium motus in ſe habent, perfectam cognitionẽ tradit; perfecta autem ſub-

In lib de Tribus præcogn.

iecti cognitio, quum sit finis cuiusque scientiæ speculatiuæ, in duobus consistit, vt alibi declarauimus, in principiorum & accidentium illius subiecti cognitione: quare naturalis scientiæ scopus nullus alius est, quam cognoscere principia corporum naturalium, & eorundem accidentia per suas causas. Ex hac definitione haurire possumus veram totius scientiæ diuisionem in partes præcipuas, & aliorum errores in ea partienda deprehendere.

De diuisione opinio aliorum.

Multos audiui hac primum diuisione vtentes: acturus Philosophus naturalis de naturalibus corporibus, eorũ principia in primis cognoscere debuit, quoniam enim ex principiorum notitia cognitio aliorum pendet, debet quisque alicuius rei cognitionem indagaturus, ante omnia nosse eius principia; scientia igitur naturalis in duas principes partes diuiditur, vnam priorem, quæ est de principiis corporum naturalium, eaque octo Physicæ auscultationis libris continetur, alteram posteriorem, in qua agitur de corporibus ipsis naturalibus, quorum illa principia sunt, eaque continet reliquos omnes libros naturales, quorum primus est liber de Cœlo.

Ratio opinionis prædictæ.

Diuisionem hanc ex ipsius Aristotelis verbis desumunt, nam in initio Physicorum inquit, se primo loco acturum esse de principiis rerum naturalium, in initio autem libri primi de Cœlo asserit, se tunc primum naturalium corporum tractationem aggressurum, octo igitur libros Physicæ auscultationis nullum aliud dicunt habere subiectum, nisi principia corporis naturalis, cum quibus coniuncta esse debuit tractatio de eiusdem communibus accidentibus; ipsum autem corpus naturale non in illis, sed in aliis sequentib. libris subiectum esse, eiusque tractationem incipere à primo libro de Cœlo.

Confutatio.

Hanc sententiam ego alias, quum philosophiam publice interpretari cœpi, satis inter nostrorum temporum Philosophos vulgatam, ab iisque receptam, atque defensam inueni; probare tamen eam nunquam potui, quia puto absonam esse rationi & doctrinæ Aristotelis Posterioristicæ, propterea semper illam efficaciter impugnaui; nunc vero pauca aduersus eam dicere satis erit, tum quod satis multa à me dicta sunt in operibus logicis, tum etiam qnod audio desertam nunc esse à pluribus, qui quum antea ipsius defensores extiterint, in veriorem sententiam, de qua mox dicemus, postea venerunt, ita vt pluribus in eam inuehi nullum operæ pretium fore videatur.

Lib. 2. de Method. c.16. & lib. de Præcogn. ca.5.6.7.

1. Ratio.

Itaque nunc paucis agentes dicimus, non posse de subiecto aliquo agi, nisi agendo de principiis, vel de accidentibus eius, nam in his tantum duobus tota scientia versatur: absonum igitur est rationi, quod dicatur agi prius de principiis corporis naturalis, postea vero in aliis libris de ipso naturali corpore, sed ipsamet de principiis tractatio est actu tractatio de corpore naturali.

2. Ratio.

Sed vt hoc etiam eis condonemus, quid de accidentibus dicimus? in his enim vti non possunr ea ratione, qua de principiis vtebantur: non est enim necessarium agere prius de accidentibus rei, quam de ipsa re agatur, imo potius vanissimum est talem tractationem moliri, siquidem accidentia sunt naturâ posteriora subiecto, nec possumus ad eorum demonstrationem accedere, nisi subiecto iam cognito, absurdum igitur est id, quod illi dicunt, agi prius in libris Physicorum de communibus accidentibus corporum naturalium, postea vero in aliis libris agi de ipsis corporibus naturalibus.

3. Ratio.

Præterea docuit Aristoteles in primo libro Posteriorum, accidentia propria generis non esse speciebus atrribuenda, sed ipsemet communi generi, sin minus, sophisticam tradi cognitionem; atqui accidentia, & principia, quæ in libris Physicæ auscultationis tractantur, communia sunt, & competunt omni corpori naturali: in libris autem de Cœlo, & aliis omnibus sequentihus, non agitur de corpore naturali in genere, sed separatim de speciebus eius singulis: ergo si illis attribuit Aristoteles accidentia, quæ in libris Physicæ auscultationis tractantur, sophistice tradit cognitionem accidentium naturalium; tangitur autem ratio hæc ab Auerroe in sua Præfatione in primum librum Physicorum.

Vera diuisio scientiæ naturalis.

Hac igitur opinione reiecta, ego puto accipiendam esse Auerrois in dicto loco, & Latinorum communem sententiam, qui putarunt tractationem de corpore naturali distingui debuisse in duas partes præcipuas; quum enim corpus naturale cognoscendum proponatur, tum secundum communem rationem, quatenus genus quoddam est latissime patens; tum etiam secundum proprias singularum specierum rationes; & ordine doctrinæ sit prius de genere agendum, quam de speciebus; oportuit scientiam naturalem in duas partes diuidi; in partem communem, quæ de ipso genere sit, primumque in scientia locum occupet, & partem propriam, siue particularem, in qua de singulis speciebus tractatio fiat; pars igitur communis continetur octo libris Physicæ auscultationis, in qua docet Aristoteles ea, quæ omni corpori naturali communiter competunt: altera vero posterior pars continet reliquos omnes libros naturales, qui propter specierum multitudinem, ac diuersitatem plurimi, atque distincti sunt, quorum diuisio & ordo in sequentibus declarabitur. Nulla igitur dissensio est in partibus huius diuisionis, quum omnes consentiant duas esse primas huius scientiæ partes, & vnam contineri octo libris Physicæ auscultationis, alteram vero reliquis omnibus: sed in ratione partitionis tota controuersia posita est, alii namque dicebant, priorem partem esse debuisse de principiis corporis naturalis, posteriorem vero de ipsismet corporibus na-

turalibus. Nos vero cum Auerroe, & Latinis dicimus priorem partem esse debuisse de ipso communi genere corpore naturali, posteriorem vero de ipsius speciebus; cuius partitionis mentionem fecit Auerroes etiam in initio suæ Epitomes primi libri de Cœlo, & in initio primi Meteorologicorum. Talemque etiam artis Logicæ partitionem apud eundem legimus in sua Præfatione in primum librum Posteriorum, eamque nos in logicis libris nostris declarauimus.

In initio 2. lib. de Natur. Logic.

De subiecto librorum Physicæ auscultationis. Cap. VII.

Aliorum opinio.

EX his, quæ modo diximus, patet eandem esse disputationem de prima librorum naturalium partitione, ac de subiecto octo librorum Physicæ auscultationis; illi enim, qui primam huius scientiæ partem dicunt esse de principiis corporum naturalium, dicunt etiam nullum aliud in ea parte subiectum esse statuendum, nisi ipsa principia; cuius opinionis falsitatem iam demonstrauimus. Nos vero cum Latinis dicimus illud idem, quod in tota scientia subiectum esse dicatur, in his quoque octo libris subiectum esse statuendum, ita vt, quum tota scientia subiectum habeat corpus naturale, hoc idem in sua maxima amplitudine consideratum in his octo libris subiectum esse dicatur. Aduersus quam sententiam vanissima est obiectio Vicomercati, qui dicit, idem ergo erit subiectum totius scientiæ & partis, siquidem tota scientia subiectum habet corpus naturam habes, & liber Physicorum similiter habet subiectum corpus naturam habens, quod quidem (inquit) est frustra multiplicare corpus naturam habens. Sed huius obiectionis solutio facile ex iis, quæ dicta sunt, colligitur; nam corpus naturam habens tribus modis accipi potest: vno modo pro ipso solo communi genere, absque specierum consideratione; secundo modo pro sola omnium specierum collectione; videntur enim simul sumptæ omnes æquipollere generi; tertio pro ambobus simul, pro communi genere cum tota specierum suarum collectione. Dicimus igitur corpus naturale primo modo acceptum subiectum esse in solis octo libris Physicæ auscultationis: secundo autem modo in reliquis omnibus libris, præter prædictos; tertio demum in tota scientia, quæ continet & octo Physicos, & alios omnes: non est igitur idem subiectum totius scientiæ & partis, quum non eodem modo consideratum ponatur subiectum in octo Physicis, atque in scientia tota; imo necessarium omnino fuit his modis naturalia corpora considerare, ad scientiæ huius perfectionem & integritatem; nam si secundum proprias tantum rationes, quibus dissident, naturalia corpora cognoscerentur, im-
A perfecta cognitio esset, quia cognoscenda etiam sunt secundum communem rationem generis, in quo conueniunt; quæ namque generi competunt, non sunt de speciebus demonstranda, sed de ipso communi genere: & è conuerso imperfecta fuisset sola generis cognitio sine cognitione specierum; confusa namque & rudis fuisset rerum naturalium cognitio ratione tantum communi, in qua conueniunt, ignoratis propriis singularum naturis & proprietatibus.
B Vtraque autem consideratione disciplina naturalis perfecta; & integra redditur: nec ob id fit, vt totius scientiæ naturalis non vnum sit subiectum: quamuis enim plurimæ sint naturalis corporis species, tamen sat est generis, sub quo omnes colliguntur, vnitas ad subiecti, & scientiæ vnitatem constituendam. Magis autem videntur aduersarii hac difficultate vrgeri, dum dicunt non agi de corpore naturali, nisi in libris de Cœlo, & aliis sequentibus; quum enim in nul-
C lo eorum librorum agatur de communi genere, quod vnum est, sed de speciebus, quæ sunt quam plurimæ, non satis tueri possunt huius disciplinæ vnitatem: imo & mancam, atque imperfectam eam reddunt, dum eam tractatione communis generis destitutam esse volunt. Eorum autem ratio, quam initio adduximus, nullius est momenti, & fusius soluta à nobis est in operibus Logicis: quum enim subiecto cuiusque scientiæ constituto statim oriatur du-
D plex authoris consilium, siue intentio, nempe agendi de principiis, ac de affectionibus eiusdem subiecti, quo fit, vt agere de principiis, vel de affectionib. rei sit in illa re versari vt in subiecto; certe sententiam nostram confirmat potius, quam infirmet dictum Aristotelis, quando inquit, agendum primo loco esse de principiis, sic enim nil aliud indicat, quam scopum & intentionem esse agere primum de primis princi-
E piis: subiectum igitur est illud, cuius ea principia sunt; sunt autem principia corporis naturalis communis: hoc igitur est subiectum, quoniam huius principia quæruntur. Quod vero in initio primi libri de Cœlo Aristoteles dicat scientiam naturalem versari in corporibus, non ob id asserit, se tunc primum aggredi tractationem de corpore; sed significat se tunc primum aggredi tractationem particularē de singulis corporibus naturalibus, idque dicit, vt occasionem sumat declarandi præstantiam vniuersi, de quo
F in eo libro locutus erat.

Opinio vera.

Obiectio Vicomercati.

Solutio Corporis naturalis triplex acceptio.

Ratio vnitatis scientiæ naturalis.

Solutio rationis aduersariorum. Lib. 2. de Method. c. 16. & lib. de præcogn. cap. 5. 6. 7.

Diuisio librorum Physicæ auscultationis. Cap. IIX.

QVoniam dictum est octo libros Physicæ auscultationis subiectum habere corpus naturale amplissime sumptum, & adhuc abiunctum à speciebus suppositis; subiecto autem alicuius scientiæ, seu libri constituto, oritur duplex

duplex authoris intentio in eo libro, nempe agendi de principiis, & de accidentibus illius subiecti; necesse est duplex esse Aristotelis consilium in his octo libris, proinde eos prima diuisione diuidi in duas partes, in quarum vna priore agatur de principiis corporis naturalis; in altera vero posteriore de eiusdem propriis accidentibus; in his enim duobus consistit perfecta tractatio de corpore naturali in genere, eaque omnia & principia, & accidentia, si ipsius propria sunt, necesse est vt sint communia corporibus omnibus naturalibus. Huic horum librorum diuisioni in duas partes attestatur partitio illa trita & vulgata, quam apud Græcos interpretes legimus; horum enim octo librorum alios dixerunt esse de principiis, alios vero de motu, nominatione motus alia quoque naturalis corporis accidentia complectentes; certum est enim non de solo motu, sed etiam de loco, de tempore, de infinito, de continuo in his libris agi, eaque omnia accidentia in principio tertij libri ab Aristotele consideranda proponi; sed quia principem locum inter accidentia naturalia tenet motus, & plurimum de motu agitur in iis libris, non absque ratione fit vt à parte & maxima, & præcipua, totam de communibus accidentibus tractationem appellemus de motu, probandaque est Græcorum interpretum appellatio, si modo ea, quam diximus, ratione vsi sunt. Sed quinam libri dicendi sint de principiis, & qui de motu, controuersia inter eosdem fuit, nam Simplicius, & Adrastus dixerunt quinque priores esse de principiis, tres vero posteriores de motu: Prophyrius autem, & Ioannes Grammaticus quatuor priores de principiis, quatuor posteriores de motu. Attamen plures recentiores in hac opinione, quæ verior est, consenserunt, quod duo tantum priores sint de principiis, reliqui autem sex de motu, aliisque accidentibus corporis naturalis. Hanc igitur declarantes, aliarum simul falsitatem detegemus; prius quidem considerabimus, quid in primo libro, & quid in secundo agatur; postea quidem in aliis sex; quum enim hi octo libri sint de rebus communibus, videntur modo quodam totam scientiam naturalem sua virtute complecti, proinde digni sunt, in quorum structura declaranda diutius, quam in plerisque aliis, immoremur.

Simplicius. Adrastus. Prophyrius. Ioa. Grãmaticus. Recentiorum opinio.

De primo libro Physicorum, & eius connexu cum secundo. Cap. IX.

Dubium de 1. lib. Phys.

DIFFICVLTATEM primo loco facit primus liber, in quo de caducorum tantum corporum principiis, vt ante diximus, agitur, non de principiis corporis naturalis vniuerse sumpti, de quibus potius agendum esse videbatur; siquidem de illius principiis agi oportet, A quod libri subiectum est; atqui subiectum est non corpus caducum, sed corpus habens naturam, quod & caduca, & æterna corpora complectatur; adde quod secundus liber, & alij sequentes sunt de rebus communibus, quæ ad cœlum quoque extenduntur, vt supra ostendimus; quomodo igitur primum aliis anteponens Aristoteles particularem tractationem anteposuit vniuersali? Res hæc plena est dificultatis, quæ per aliorum responsionem, quam antea re-B futauimus, non tollitur; ego igitur non verebor propriam hac in re proferre sententiam, ad quam inueniendam excitarunt me Auerrois verba in calce postremi commentarij illius primi libri. Videtur enim Auerroes huiusce rei veritatem non ignorasse, aut saltem sub nube vidisse: ibi namque interpretans vltima illa Aristotelis verba *rursus aliud principium capientes dicamus*] duas affert expositiones, sed in altera priore non acquiescens, quippe quæ manifeste C vana & absurda est, alteram postea adducit, dicens, Aristot. intelligere aliud doctrinæ initium, quoniam reuera initium huius scientiæ sumendum est à secundo libro. Cuius quidem dicti nullam Auerroes rationem adducit, qua dignoscamus, num huiusce rei intima penetrauerit, dictum tamen verissimum est, & firmissimis nititur fundamentis, propterea quod nullum est scientiæ naturalis conuenientius initium, quam à definitione subiecti, & à declaratione huius D nominis, Natura; idque Franciscus Vicomercatus, instar Caiphæ inscius confessus est in principio suorum commentariorum in illum secundum librum, dum inquit ita esse præclarum, & magnificum illud secundi libri initium, vt totius naturalis philosophiæ exordium esse queat; enumerat enim ibi Aristoteles præcipuas naturalis corporis species, in quibus versaturus est, deinde statim naturæ nomen declarat, in quo tanquam in communi considerandi ratione il-E læ omnes conueniunt, sitque vnum totius scientiæ subiectum corpus naturam habens. Quid igitur de primo libro dicemus? estne ab eo loco alienus, & in eo perperam ab Aristotele positus? absit vt hoc dicamus, quum potius miro cum artificio sit ibi ab Aristotele ante secundum librum collocatus, ita vt sit vere primus liber Physicæ auscultationis, qui vero secundus dicitur, sit reuera secundus & eum statim sequatur. Dicimus igitur duo esse initia F scientiæ naturalis, vnum, quod ipsa secundum se disciplina illa postulauit, alterum vero ob nostram meliorem cognitionem; ipsa quidem secundum se scientia naturalis requirebat, vt à definitione subiecti exordium sumeretur, quemadmodum diximus; hac igitur ratione secundus liber est initium scientiæ naturalis, incipit enim ab enumeratione rerum naturalium, & à definitione corporis naturalis latissime sumpti, quod & caduca, & æterna cor-

Solutio dubij.

Verum initium scientiæ naturalis est 2. Physic.

Duo sunt initia scientiæ naturalis.

A pora complectatur; hujus autem ita accepti, nulla erant essendi principia, ideo nulla eiusmodi principia tractari potuerunt, sed principia tantum cognitionis, vt mox declarabimus, inter quæ principem locum tenet declaratio nominis Natura. Sed propter nostram meliorem cognitionem coactus est Aristoteles primum librum anteponere, & ab eo totam scientiam auspicari, idque duas ob causas; vna eaque præcipua, fuit propter cognoscendam naturam; ad

Prior ratio cur à 1. Phys. incipere oporteat.

B intelligendum enim quid sit naturam habens, non modo intelligere oportebat quid sit natura, sed etiam quænam sit, nec satis erat cognoscere naturam esse principium motus insitum ipsi naturali corpori, sed noscendum etiam erat, quodnam sit illud, quod in physico corpore inexistens, dicatur principium naturalis motus in eo; ob id Aristoteles statim post declarationem naturæ, & habentis naturam, disputationem aggreditur, an hoc principium motus sit

C materia, vt prisci Philosophi voluerunt, an forma, vt ipse Aristoteles existimauit; necessarium igitur omnino erat nouisse prius naturalia corpora ex materia, & forma constare, quod quidem ex primo libro cognouimus, vt possemus intelligere naturam, quæ est principium motus, formam potius esse, quam materiam; alioqui non opus erat ab illis principiis auspicari, quum manifestum sit ea non esse naturalis corporis principia vniuerse sumpti, sed genera-

D tionis, & generabilis corporis tantummodo, quo fit vt ad libros potius de generatione, & interitu, eorum consideratio pertinuerit; idque in illorum librorum exordio Aristoteles ipse testatur: proponit enim considerandas causas generationis, & interitus communiter omnium, quæ natura generantur, & intereunt, hæ autem non sunt nisi illæ eædem causæ, quæ fuse in primo Physicorum consideratæ fuerant, de quibus iterum loquitur, sed strictius in pri-

E mo de Generatione; horum igitur generationis principiorum tractationem Aristoteles in primo Physicæ auscultationis anticipauit propter nostram cognitionem. Adde & alteram huius ordinis tractationem, quæ ipsa quidem per se fortasse Aristotelem non mouisset; sed alteri priori adiecta aliquid potuit afferre momenti; nam si antiquos Philosophos spectemus, prima generationis principia apud eos omnium naturalium corporum, nullo excepto,

Posterior ratio.

F principia erant, siquidem cœlum ex iisdem principiis, è quibus cætera corpora constare arbitrabantur. Quoniam igitur illud certum, statutumque est, si naturale corpus vniuerse sumptum, communia suæ constitutionis principia habuisset, ab iis omnino auspicandum fuisse, Aristoteles qui nondum docuerat cœlum esse corpus æternum, nullaque habere generationis principia, nulla vti poterat excusatione, cur à primis generationis principiis ordiretur;

A ab his ergo voluit incipere in primo libro Physicæ auscultationis, & iis quidem vt principiis generabilium, non ita tamen vt constitueret aliqua naturalia corpora non esse generabilia, quũ potius è contrario suspicari deberemus omnia esse generabilia, siquidem extabant aliorum sententiæ, qui dicebant, cœlum non minus, quam reliqua, corpora, generationi & interitui obnoxium esse. Ob id ex professo ab horum principiorum tractatione auspicatur Aristoteles in

B primo Physicorum, eamque in Proœmio illius libri proponit, eaque vtitur ratione, quod ex principiorum notitia omnis aliorum cognitio pendet; quæ ratio de omnibus naturalibus corporibus intelligenda est, si omnia sunt generabilia, non de omnibus autem, si non omnia, hoc autem iam diximus nondum esse ab Aristotele declaratum. Sed tueri etiam fortassis absolute possumus, ad omnium prorsus rerum naturalium notitiam conferre illorum principiorum

C cognitionem, quatenus illorum principiorum cognitio necessaria erat ad cognoscendam naturam, quæ in secundo libro declaranda erat, vt communis cœlo, & inferioribus corporibus, vt antea dicebamus.

Quod corpus naturale non sit commune vniuocum, sed analogum.

Cap. X.

D SED dignum consideratione hic est id, de quo multi dubitarunt; quum enim corpus naturale late sumptum non sit uniuocum, sed analogum, id autem vocari soleat analogum, quod multa contineat ordine quodam, vnum prius, alterum vero posterius, dubium est, de quonam corpore dicatur prius, & de quo posterius, num prius de cœlo, posterius de caducis corporibus, an è conuerso. Videtur quidem multis, Cœlo prius competere naturam, & no-

E men corporis naturalis, deinde vero inferioribus corporibus, quoniam Cœlum & nobilissimum omnium corporum est, & aliorum causa: quare videtur primum inter naturalia corpora locum sibi vendicare. Hæc tamen sententia mihi quidem semper dubia visa est, nam si Cœlum propter suam nobilitatem esset magis naturale corpus, quam corpora caduca, oporteret eadem ratione hominem magis, quam lapidem, esse corpus naturale, & magis, quam asi-

Confutatio.

F num, esse animal, quod tamen dicendum non est; quemadmodum enim species generis vniuoci sunt aliæ aliis nobiliores, per id tamen non stat, quin participatione generis sint æquales; sic etiam hic dicendum videtur, Cœlum secundum propriam rationem esse aliis corporibus nobilius, nec ob id fieri vt sit magis, quam alia, naturale corpus, quum possit esse nobilius, & æque naturale, ac illa, aut etiam minus, quam illa. Si vero quia est causa aliorũ, esset magis naturale

turale corpus, oporteret elementa magis esse
naturalia, quam mista, & magis hominem ge-
nerantem, quam hominem genitum, quod ta-
men dicere non possumus: quamuis enim filius
sit à patre genitus, non est tamen homo à patre,
sed à sua forma, hæc enim sola est æquata ratio
humanitatis: ita etiam elementa sunt causæ mi-
storum, non tamen hac ratione habent mi-
sta naturam, quod ex elementis constent, sed
quia formam suam habent, quæ vere est natura;
nam etiam anima est natura, & principium mo-
tus, & est forma addita formis elementorum: sic
etiam dicendum est, Cœlum esse causam effe-
ctricem inferiorum corporum, hæc tamen sin-
gula non ex ratione dici naturalia, quod à cœlo
sint genita, sed per proprias formas; singulum
igitur naturale corpus per seipsum habere na-
turam dicitur, non per aliud, licet vnum alterius
causa dici possit. Ego puto ad huiusce rei de-
clarationem necessarium esse intelligere quid
sit id, quod solet vocari analogum, nam opinan-
tur multi, analogum esse id, quod ab Aristote-
le in principio 4. Metaphysic. vocatur ab vno,
siue ad vnum; decipiuntur tamen, quia in iis,
quæ ab vno, seu ad vnum dicuntur, est penden-
tia necessaria aliorum ab vno, quatenus talia
sunt: accidentia namque ea ratione sunt entia,
quatenus inhærent substantiæ, quæ primario
dicitur ens; & sana omnia ideo dicuntur sana,
quia referuntur ad corporis sanitatem, quæ fi-
nis est: at vnum analogia nil aliud est, quam v-
num proportione, etiam si nulla sit pendentia
aliorum ab vno. Huius exempla plura legi-
mus apud Aristotelem in libris de Animalibus,
vt membrum illud, quod in animali princi-
pium, & fons vitæ est, vnum est analogia, non e-
nim id in omnibus est cor, sed vel cor, vel quid
cordi proportione respondens, nam in anima-
libus sanguineis est cor, in aliis vero, quæ san-
guine carent, est quiddam aliud, quod in iis eo
munere fungitur, quo in sanguineis cor; de præ-
cipuo itaque membro loqui possumus, tan-
quam de vno per analogiam, nulla tamen est
pendentia inter illa, quæ sub hoc communi con-
tinentur, neque enim proportionale cordi in ca-
rentibus sanguine ideo suo munere fungitur,
quia pendeat à corde sanguineorum, neque cor
ab illo pendet, sed solum habent quandam cō-
uenientiam virium, seu muneris, qua dicuntur,
idem esse secundum analogiam: legimus etiam
aliud exemplum manifestum apud Aristotelem
in contextu 87. secundi Posteriorum, vbi dicit
idem esse officium ossis in animali habente os,
quod spinæ in pisce, & sepæi in sepia, proinde
os, spinam & sepæum esse vnum analogia, non
vnum vniuoce. Sic dicendum puto de corpo-
re naturam habente, quod cœlestia & inferio-
ra complectitur, vnum enim est analogia, quo-
niam vt hæc inferiora habent in se naturam,
quæ est internum principium motus singulo-

Opinio propria.

Analogū non est idē quod ab vno, siue ad vnum.

Confutatio.

Corpus naturale nō est ab vno, sed analogū.

A rum naturalis, ita in cælo quoque principium
internum sui motus esse dicimus, non quidem
eiusdem rationis, sed illi proportione quadam
respondens: habere autem in se principium
motus, nec cœlo competit per inferiora corpo-
ra, nec his per Cœlum, sed cuilibet naturali
corpori competit per seipsum, proinde vanum
est quærere cui prius competat, cui posterius,
quum minime necessarium sit in analogis ta-
lem ordinem esse; quamobrem corpus naturale
B non recte appellatur commune ab vno, seu ad
vnum, sed vocandum est commune analogum;
quemadmodum è contrario ens non proprie
vocatur analogum, sed rectius dicitur esse com-
mune ab vno. Illud præterea notare volo, quod
hac in re non parui est momenti, tantum abesse
vt habens naturam prius significet Cœlum, po-
sterius vero inferiora corpora, quod multi opi-
nantur, vt potius meo quidem iudicio inferiori-
bus competat prius, Cœlo autem posterius, non
C quidem secundum rem ipsam, hoc enim iam
negauimus, sed secundum nos, & ratione co-
gnitionis nostræ, quoniam enim familiaria no-
bis sunt hæc caduca corpora, in quibus versa-
mur, & quorum compositionem ex materia &
forma iam in primo libro cognouimus, hæc
præcipue respexisse Aristotelem in definitio-
ne naturæ putandum est. vt tale motus princi-
pium Cœlo quoque, quod remotius, & igno-
tius nobis est, postea accommodemus. Hoc in-
D dicant tum verba posita in definitione naturæ,
quæ fortasse alibi opportuniore occasione per-
pendemus, tum sequens illa Aristotelis dispu-
tatio, an materia, an potius forma sit ipsa rei
natura: loquitur enim ibi Aristoteles de iis,
quæ ex materia & forma constant, nec ob id
excluditur Cœlum, quia etsi materiæ & formæ
compositionem non habet, tamen & materiæ,
& formæ conditiones redolet; materiæ, quate-
nus est corpus, formæ vero, quatenus existit a-
E ctu; habet igitur aliquid proportione respon-
dens formæ, quod est in eo principium motus,
vt in caducis corporibus forma, hoc autem
quomodo sese habeat, alibi declarabimus.
Hinc ortum habuisse puto nonnullorum erro-
rem, qui dixere, sub naturæ definitione natu-
ram cœlicam non contineri; nam hi id qui-
dem viderunt, quod manifestum est, Aristote-
lem præcipue caducorum corporum naturam
respicere; at id, quod profundius erat, consi-
F lium. artificiumque Aristotelis non penetra-
runt, qui cœlo quoque aptari voluit defini-
tionem naturæ: hoc enim tum ratio, quam
tetigimus, persuadet, tum tota septem libro-
rum tractatio declarat: adde vero & Aristo-
telis verba satis clara in contextu 5. libri pri-
mi de Cœlo, vbi repetens definitionem natu-
ræ in secundo Physicæ auscultationis tradi-
tam, inquit omnia naturalia corpora esse loco
mobilia, propterea quod habent naturam, quæ
est mo-

Ens non est analogum.

Habere naturā competit prius inferioribus, posterius cœlo.

Aliquorū error.

eſt motus principium: deinde ſtatim motum localem diuidit in rectum, & circularem, & miſtum: itaque aſſerit motum in naturæ definitione iam acceptum cœleſti quoque motui communem fuiſſe: ſed res manifeſtior eſt, quam vt pluribus verbis, aut longiori diſputatione indigeat.

Quomodo duo priores libri Phyſicorum ſint de principiis. Cap. XI.

Ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, cognoſcere poſſumus, quomodo duo priores libri Phyſicæ auſcultationis ſint de principiis: vera enim eſt opinio D. Thomæ, qui dicit agi in primo libro de principiis rerum naturalium, quæ eſſendi principia vocari ſolent; in ſecundo autem de principiis ſcientiæ naturalis, hoc eſt, de principiis cognoſcendi. Sed huius dicti declarationem D. Thomas nullam adducit, qua intelligamus, ipſum huiuſce rei rationem & artificium Ariſtotelis penetraſſe; eſſet enim ab ipſo quærendum, cur tam diuerſis exordiis diſtincta ſint ab Ariſtotele principia rerum naturalium à principiis ſcientiæ naturalis, quæ dicuntur cognitionis principia, præſertim quum in initio primi libri contrarium aſſeruiſſe videatur; dicens enim auſpicandum eſſe à primis principiis rerum naturalium, propterea quod ex eorum notitia omnis aliorum cognitio pendet, fatetur eadem eſſe rerum naturalium, & cognitionis principia: cuius quidem dubitationis quam ſolutionem D. Thomas attuliſſet, & quam huius ſuæ diſtinctionis rationem eſſe exiſtimauerit, ego quidem neſcio: puto autem eam eſſe rationem, quam antea tetigimus. nam principia eſſendi, quæ omnium prorſus rerum naturalium principia eſſent, nulla conſiderari poterant, quia nulla erant; ſed à principiis tantum cognoſcendi auſpicari poterat Ariſtoteles, quod in ſecundo libro fecit; ſed quoniam hæc cognoſci non poterant, niſi prius caducarum ſaltem rerum principia nouiſſemus, licet horum conſideratio ad alium potius huius ſcientiæ librum pertinuiſſet. Ariſtoteles melioris doctrinæ gratiâ ſtatuit anteponere primum librum, in quo prima generabilium principia declararet, eumque à ſecundo ſeiunxit, ſumens in ſecundo altius exordium, quia primus ad ſola generabilia, ſecundus vero ad omnia penitus naturalia corpora pertinebat. Quod autem dicebatur, principia eſſendi eſſe etiam cognoſcendi, verum id quidem eſt, at non reciprocatur: & longe diuerſa ſunt principia cognoſcendi tantum, ab iis, quæ & eſſendi, & cognoſcendi principia ſunt; de quibus id poſſumus notare, quod licet vt eſſendi principia non ſunt niſi rerum caducarum principia, tamen vt principia cognoſcendi poſſunt omnium rerum naturalium principia dici; conferunt enim ad tra-

Opinio D. Thomæ.

Dubium

Solutio.

A ctationem ſecundi libri, ſicut antea diximus. Cæterum vt primum librum tandem omittamus, reſtat vt de ſecundo doceamus, quænam cognitionis principia in eo conſideretur. Primum quidem dubitare non poſſumus, maxime omnium præcipuũ cognitionis principium eſſe declarationem nominis naturæ, eamq; non eſſe niſi principium cognitionis; quum ſit tradita per effectus poſteriores, per motum & quietem, idque notauit expreſſe Auerroes in commenta-
B rio 44. libri 2. Poſteriorum; non enim definitur ibi natura vt principium corporis naturalis, ſed vt ratio formalis ipſius ſubiecti corporis naturalis, declaraturque per reſpectum ad accidentia poſteriora; patet autem declarationem nominis ſubiecti inter omnia cognitionis principia primum ſibi locum vendicare, ideo in ſecundo libro prima omnium eſſe debuit tractatio de natura, qua doceamur quid ſit & quæ ſit natura, quod ibi præſtat Ariſtoteles ad contex-
C tum vſque 15. Quoniam autem ſicuti res ab aliis rebus diſtinguitur per propriam formam, ita quælibet ſcientia ab aliis per modum conſiderandi, qui formæ locum obtinet; ideo declarata ipſa ratione formali proprii ſubiecti, Ariſtoteles per eam, nempe per internum principium motus, quod vocatur natura, ſeparat naturalem ſcientiam à Mathematicis: idque ſimiliter eſt cognitionis principium; ſiquidem tollit difficultatē de ipſo huius ſcientiæ proprio ſub-
D iecto, quæ in huius diſciplinæ ingreſſu turbare aliquem poterat. Et quoniam dixerat Ariſtoteles formam eſſe rei naturam, ideo declarare etiam voluit, qualis debeat eſſe tractatio de forma in ſcientia naturali, & ad quos vſque fines extendatur, idque vt phyſicam tractationem ſeiungeret à metaphyſica. Hæc igitur omnia in ipſo ſcientiæ initio fuiſſe declaranda, vt cognitionis principia, ſaltem vt quæ dirigentia ſeu præparantia dicuntur, manifeſtum eſt. Sed ſe-
E quens de cauſis tractatio aliquid videtur habere difficultatis, & digna eſt aliqua conſideratione: nam qualiſnam ſit, & cur ab Ariſtotele inſtituatur, videtur non ſatis ab aliis fuiſſe declaratum: ſunt qui dicant Ariſtotelem in principio primi libri profeſſum, ſe de principiis, de cauſis, ac de elementis rerum naturalium loquuturum, id poſtea ita eſſe exequutum; egit in primo libro de principiis, in ſecundo autem de elementis, & de cauſis; de elementis in tractatio-
F ne de natura, quoniam natura eſt internum principium motus, quod proprie dicitur elementum; tandem de cauſis in hac, de qua loquimus, de cauſis tractatione. Quæ ſententia in eo tantum eſt probanda, quod dicit in primo libro agi de principiis, in reliquis omnino reprobanda, de cauſis namque & de elementis non in ſecundo libro agitur, ſed in eodem primo; ſiquidem in primo libro Ariſtoteles idem prorſus ſignificauit iis tribus vocabulis; prima namque

Quomodo 2. liber ſit de principiis cognitionis.

Qualis tractatio de cauſis.

Opinio aliquorum.

Confutatio.

que interna principia rerum naturalium, & primæ causæ, & maxime proprie elementa vocantur, idque manifeste testatur tota primi libri tractatio, in qua Aristoteles eadem principia indistincte appellat modo principia, modo causas, modo elementa: sed nihil repugnantius est rationi, quam dicere tractationen de natura esse de elementis; nam materia & forma non vocantur elementa respectu motus, & quietis, & accidentium consequentiam, sed solum respectu corporis naturalis, cuius sunt primæ internæ partes; non sunt igitur elementa quatenus subeunt appellationem naturæ, quæ respicit motum & quietem; sed quatenus sunt materia, & forma, & partes corporis naturalis, quod ex eis generatur & constat. Nec minus errant in tractatione de causis; ea namque non est illa, quam Aristoteles in initio primi libri proposuerat, siquidem de illa quidem tractatjone, quæ in primo libro habetur, dicere possumus, nos per eam cognouisse primas causas rerum naturalium; sed de illa quæ habetur in secundo libro, nihil tale dicere possumus; per eam enim nullas cognoscimus rerum naturalium causas, ex quarum notitia aliorum cognitionem adipiscamur; patet enim agi eo in loco de generibus tantum, modisque causarum, non de causis vllis affectuum naturalium. Certum autem est tractationem de generibus causarum non ad naturalem Philosophum, sed ad Metaphysicum proprie, & modo etiam aliquo ad Logicum pertinere; nam cognoscere demonstrator debuit, si demonstrare est à causa rei procedere, quænam causarum genera in demonstratione locum habere possint: ideo de his aliqua dicuntur ab Aristotele in libro secundo Poster. Analyt. Quomodo igitur de generibus causarum agat in secundo physicæ auscultationis Aristoteles, considerandum est, hoc enim satis ab aliis explicatum esse non video. Sumitur (vt arbitror) huiusce rei declaratio ex Auerrore in sua Præfatione in posteriores Analyticos, & in comment 16. libri secundi Physic. & in initio suorum comment. in lib. 1. de Partibus animalium, vbi inquit duo esse genera regularum logicarum; aliæ namque sunt vniuersales, & ad omnes disciplinas vniuerse conferentes; aliæ voro propriæ, & ad vnam aliquam disciplinam peculialiter attinentes; de illis agere ad Logicum inquit pertinere, de his vero minime, sed cuiusque disciplinæ proprium id munus esse; nam illa, quæ ad omnis demonstrationis costructionem generaliter attinent, in Posterioribus Analyticis tractari ab Aristotele debuerunt; sed illa, quæ ad soles pertinent demonstrationes naturales, non in Logica, sed in ipsamet scientia naturali declaranda sunt; non enim debet Logicus ad particulares, ac proprias singularum scientiarum conditiones descendere, nec docere qualis esse debeat demonstratio

Opinio propria.

Duo genera regularum logicarũ.

naturalis, & qualis Matematica. Eam igitur causarum considerationem, quæ in secundo Physicorum habetur, ego Logicam esse puto, eamque restrictam ad scientiam naturalem, & faciendam in ipsamet disciplina naturali: quum enim in libro secundo Poster. docuisset Aristoteles, ex quibusnam causis construi demonstratio possit, docet in libro 2. Physicor. ex quibusnam causis demonstrare debeat Philosophus naturalis, & declaratis causarum generibus ostendit demonstrandum ipsi esse ex omnibus, maxime vero ex fine, propterea quod natura quicquid agit, propter finem agit. Hanc esse Auerrois mentem, patet legentibus prædictam eius Præfationem in Posteriores Analyticos, vbi exempla ferens huius Logicæ particularis nominauit exempli gratia librum secundum Physicorum, & primum de partibus animalium; putauit enim hæc esse principia cognitionis in singula disciplina, per quæ moneamur, qua methodo in ea disciplina progrediendum sit: nec dico hanc esse Logicam rebus naturalibus applicatam, quæ vtens, sine in vsu posita vocari solet; nam huiusmodi esse totam scientiam naturalem certum est, nõ solum aliquem vnum eius scientiæ librum; sed dico esse logicam docentem, sed propriam scientiæ naturalis, ideoque in naturali scientia traditam, non in libris Analyticis. Illa vero de casu & fortuna tractatio, quæ in eo secundo lbro habetur, annexa est tractationi de causis; vt autem eius ratio cognoscatur, scendum est, tractationem illam de causis duas habere partes, vnam, in qua declarantur solummodo genera, & modi causarum; alteram vero magis præcipuam, quæ incipit in eo contextu 70. in qua Aristoteles ad id, quod sibi proposuerat, applicat ea omnia, quæ dixerat, quippe docet esse per omnia causarum genera demonstrandum in scientia naturali, maxime vero per finẽ, tandemq; in calce libri ostendit, necessitatem in rebus naturalibus tribuendam esse materiæ propter finem, non fini propter materiam, quæ antiquorum sententia erat, dicentium, effectus naturales fieri ex materiæ necessitate. In hac igitur postrema parte, in qua docet Aristoteles, ex quibus causis debeat Philosophus naturalis quærere scientiam rerum naturalium, non loquitur de casu, & fortuna, sed potius excludit huiusmodi causas, dicens, effectus naturales vel semper eodem modo se habere, vel saltem vt plurimum, proinde nullum eorum referri posse in casum & fortunam: sed in altera parte priore, in qua declarat genera, & modos causarum, vt quid omnes sint intelligamus; declarat etiam quid sint casus, & fortuna: quum enim in has causas referantur ab hominibus multi effectus, eæque locum habere videantur solum in rebus naturæ, debuit Aristoteles docere quid sint. Docuit itaque eas esse causas per accidens, & reduci ad genus causæ efficien-

De casu & fortuna.

ficientis; & hac ratione expleuit tractationem de cauſis, quantum ad naturalem Philoſophum potuit pertinere, nec ob alium ſcopum, niſi vt tandem doceret, in quas cauſas ſint referendi effectus naturales, vt perfectam eorum ſcientiam adipiſcamur. Sed nimium fortaſſe prolixi eſſe videbimur, vt in magnam molem creſcere noſtram hanc naturalis ſcientiæ fabricam oporteat, ſi in omnibus Arſtotelis libris tantam facere moram ſtatueremus: ſat igitur ſit in ipſis naturæ primordiis ſcientiæque huius vniuerſæ principiis diutius inſtitiſſe, quoniam principiorum conſideratio, etſi mole parua eſt, virtute tamen eſt maxima, quum totam modo quodam ſcientiam complectatur, in reliquis libris ſatis erit artificium & ordinem perſcutari, dimiſſa ſingularum rerum conſideratione.

De ſex poſterioribus libris Phyſicæ auſcultationis. Cap. XII.

QVod autem reliqui ſex libri ſint de motu, aliiſque accidentibus corporis naturalis, tum tractatio ipſa tractat, tum Ariſtotelis verba teſtantur in initio tertii libri, vbi aſſerit ſe de his tractaturum, tanquam de communibus accidentibus rerum naturalium. Quare falſa eſt Græcorum ſententia, qui tertium, & quartum, aut etiam quintum annumerant libris de principiis, ducti fortaſſe verbis Ariſtotelis in principio illius tertii libri, vbi dicere videtur ſe de motu acturum propter naturam, & vt definitio naturæ intelligatur: is igitur liber eſt de principiis, quia propter principia ſcriptus; ſic quartus, & quintus ob eandem rationem. Idem corfirmare videntur verba Ariſtotelis in contextu 54. primi libri de Cœlo, vbi citans tertium librum Phyſicorum, appellat librum de principiis. Friuola tamen vtraque ratio eſt: ad alteram enim priorem dico, Ariſtotelem ibi reſpicere cognitionem motus an ſit, quæ confuſa dicitur; ſed non cognitionem quid ſit, quæ dicitur diſtincta, qualem in eo tertio libro tradit; dicens enim ignorato motu neceſſe eſſe ignorare naturam, non id ſignificare vult, quod plerique exiſtimarunt, tractationem de motu ibi eſſe inſtituendam ad intelligendam definitionem naturæ, ſiquidem ſi abſque illa non poſſet intelligi definitio naturæ, debuiſſet omnino Ariſtoteles prius motus, quam naturæ definitionem tradere & declarare: ſed volens ſolummodo ſignificare Ariſtoteles magnum connexum, quem motus habet cum natura, quo fit, vt naturali philoſopho neceſſarium omnino ſit agere de motu; ſumit ignorationem motus, quæ opponitur cognitioni motus confuſæ, quam habent omnes homines, & inquit: Statuas ignotum eſſe dari motum, videbis naturam cognoſci nullo modo poſſe; & reuera ſi bene naturæ definitionem expendamus, facile intelligemus eã ſatis à nobis intelligi per ſolam motus cognitionem confuſam, nec poſtulare diſtinctam illam, quæ in tertio libro traditur; quæ, ſi bene conſideretur, nihil confert ad intelligendam definitionem naturæ; videmus etiam Ariſtotelem in illo tertio libro tanta cum diligentia indagare, ac declarare definitionem motus, vt dicere cogamur agi ibi de motu propter ſe, non propter definitionem naturæ; niſi enim ibi de motu agitur propter ſe, vbi ſumma cum diligentia definitur, non video quo alio in loco dicere poſſimus de motu agi in philoſophia Naturali; hoc idem de loco ac de tempore dicendum eſt, de quibus agitur in quarto libro: ſed in eodem tertij libri initio Ariſtoteles aſſerit, ſe de his omnibus, ac de aliis locuturum, vt de communibus accidentibus corporum naturalium; quare dubitandum non eſt, tertium librum & alios quinque ſequentes eſſe de accidentibus corporis naturalis late accepti. Ad alteram rationem dico, Ariſtotelem eo in loco non ipſum per ſe ſumptum tertium Phyſicorum vocare de principiis, tanquam diſtinctum à libris de motu; ſed totum volumen de Phyſica auſcultatione à parte eius præcipua nominae de principiis: ſic etiam quandoque totam Metaphyſicam vocamus diuinam ſcientiam, & dicimus quartum diuinorum, quintum diuinorum, tamen neuter horum, ſed ſolus duodecimus eſt de rebus diuinis: ſic Ariſtoteles in context. 40. 8. Phyſic. ſextum librum vocat de natura, licet omniũ conſenſione is in libris de motu numeretur, non in libris de principiis; totam enim præcedentium librorum congeriem appellat de natura, non illum ſextum ſeorſum acceptum. De ipſa autem illorum ſex librorum diſpoſitione, ac de ordine eorum communium accidentium multa dici poſſent, quæ conſulto omittimus, ne hæc noſtra theoria in magnum nimis opus excreſcat: ſatis in præſentia ſit aliqua beruiter tangere, quæ ad conſilium inſtitutumque hoc noſtrum magis pertinere videntur. Imprimis id volo de quinto libro adnotare, agi quidem in eo de ſpeciebus motus, eas tamen ad libros Phyſicæ auſcultationis non pertinere, vel ſaltem non omnes; de motu enim latiſſime accepto, atque etiam de motu locali vniuerſe ſumpto, qui omnibus naturalibus corporibus communis eſt, in iis tantum libris agi potuit; ſed de alteratione, de accretione & imminutione, ac de generatione, & interitu; quum ſolis caducis corboribus competant, non ibi agendum erat, ſed in libris de generatione, vbi etiam manifeſtam harum omnium mutationum tractationem legimus; quæ igitur de his dicuntur in libris Phyſicæ auſcultationis, non propter ſe dicuntur, ſiquidem is non eſt locus, in quo de his agatur, ſed propter cognitionem generis, de quo ibi agitur; cuius rationem declaro hoc exemplo; Si ſit cognoſcendum animal genus cognitione quãtum fieri

Error Græcorũ inſtatuẽdis libris de principiis.

Ratio illorum prima.

Ratio ſecunda.

Solutio primæ rationis.

Solutio ſecundæ rationis.

Cur de ſpeciebus motus agatur in 5. libro.

Cõfusum cognoscere confuse & indistincte, quid sit.

Omne genus est duplici ratione cõfusum.

fieri possit distincta, necesse est vt quum sit totum quoddam confusum, cognoscatur per cognitionem partium (hoc enim est distincte cognoscere; confuse autem cognoscere, est confusum cognoscere vt confusum, hoc est, sine cognitione partium) quoniam igitur animal duo habet partium genera, oportet ipsum ratione vtrarumque distincte cognoscere, primum quidem habet partes essentiales, hoc est, attributa per se primi modi, quæ eius definitionem constituunt; deinde habet partes subiectas, nempe species à se contentas; per propriam igitur definitionem cognoscetur animal distincte vno modo, sed manebit confuse cognitum altero modo, nisi aliqua specierum notitia habeatur, non quidem distincta, & perfecta vt specierum, sed rudis saltem atque confusa: necessarium enim est ad perfectam notitiam generis, aliquam specierum distinctionem saltem ruditer, & pingui Minerua cognoscere; proinde rudis & imperfecta specierum cognitio confert ad distinctam cognitionem generis, quatenus genus est, & tanquam genus considerandum proponitur. Itaque per definitionem motus traditam in tertio libro cognoscitur quidem motus distincte secundum priorem rationem, sed tamen confuse notus mansisset secundum alteram, nisi ipsius species modo aliquo nouissemus; ipsæ autem species secundum proprias rationes distinctæ cognoscendæ manent in alio libro; nam in libris de generatione declarabuntur per proprias definitiones, & per proprias causas; motus tamen localis latissime acceptus non tractatur in alio loco, nisi in libris Physicæ auscultationis; quæ enim in iis de motu absolute dicuntur, sunt præcipue intelligenda de locali, cui proprie, ac primario competit nomen motus.

Dubium de tractatione motus.

Posset autem alicui difficultatem facere illa, quam in iis libris cernimus, interruptio tractationis de motu, nam in prima parte tertij libri agit de motu, atque eius definitionem tradit; deinde vero agit de infinito, docetque quomodo detur in rebus naturalibus infinitum, & quomodo non detur; postea in quarto agit diligenter de loco, de vacuo, de tempore; in quinto autem reuertitur iterum ad agendum de motu, de eius speciebus, atque oppositionibus; cur igitur non vna, & continuata tractatione totum de motu sermonem absoluit? Soluitur tota hæc difficultas ex iis, quæ alias de doctrinæ ordine scripsimus; quum enim ratio ordinandi sumatur semper à nostra meliore, vel faciliore cognitione, illa semper sunt anteponenda, quorum cognitio vel necessaria, vel vtilis sit ad reliqua cognoscenda; ex hoc igitur fonte facile est rationem haurire ordinis ab Aristotele seruati in his libris; quod quidem nunc paucis verbis absoluam, alias fortasse idem diffusius declaraturus. Quoniam igitur cognitio definitionis, & naturæ motus non pendebat ex aliorum prædi-

Solutio. [illegible] in Meth. & in Apologia.

A ctorum accidentium notitia, & motus principem locum tenet inter accidentia corporis naturalis; debuit ante omnia Aristoteles in initio tertij libri declarare naturam motus, & eius definitionem adducere: at agere de speciebus motus, ac de eius oppositionibus, ac de ipsius differentiis non commode poterat, nisi prius de infinito, de loco, ac de tempore pertractasset: ea enim species motus, quæ dicitur motus localis, melius intelligitur intellecta natura loci, quum B præsertim locus respectu motus localis habeat rationem causæ finalis: cum tractatione autem de loco coniuncta esse debuit tractatio de vacuo, siquidem nil aliud significat nomen vacui, quam locum sine corpore. Tractatio etiam de tempore præcedere debuit ea, quæ de motu dicuntur in quinto libro, siquidem in eo quinto fit sæpe mentio temporis, præcipue vero in declaranda motus vnitate, quam sine temporis notitia cognoscere perfecte non possumus. His C omnibus præcedere debuit tractatio de infinito, quæ in tertio libro habetur, quia si daretur corpus actu infinitum, de medio tolleretur & motus localis, & locus, & tempus; de his ergo sermo fieri non poterat, nisi prius ostensum fuisset, non dari in natura infinitum corpus. Adde etiam quod cum motu coniunctionem & affinitatem quandam habere videntur reliqua prædicta accidentia, ideo Aristoteles, qui de motu plurima in his libris dicturus erat, voluit D declarata definitione motus vniuersali statim illorum omnium considerationem absoluere, & postea ad motum reuertens, omnia quæ de ipso dicenda manebant, ordinatim pertractare. In sexto autem libro agitur de continuo, de quo omnino agendum erat, quum sit commune accidens corporis naturalis; & quia simul cum corporis continuitate considerat ibi Aristot. etiam motus ac temporis continuitatem, ideo non potuit agere de continuo, nisi post cognitionem E motus ac temporis traditam in tertio, quarto & quinto libris, erant etiam in quinto libro traditæ definitiones continui & contigui, quas Aristotel. in initio sexti libri resumens manifestam facit eorum duorum librorum inter se connexionem. De septimo libro nil videtur dicendum præter id quod à multis dicitur, eum esse veram præparationem ad octauum; maior enim pars theorematum, quæ tractantur in septimo, tractantur iterum in octauo: ideo Eudemus in F horum librorum interpretatione dimisit septimum vt superuacaneum, sed tamen Simplicius & Alexander animaduerterunt ostendi quidem in vtroque libro eadem theoremata, at non esse vtrobique easdem demonstrationes; etenim in septimo sunt leuiores ac faciliores, in octauo autem validiores, exquisitores & essentialiores. Putarunt igitur Aristotelem de rebus altissimis, ac difficillimis in octauo libro scripturum voluisse prius easdem in septi-

De 6. lib.

De 7. lib.

mo

mo leuiter adumbrare, & rationibus faciliori-bus planiorem nobis viam reddere ad aliarum profundiorem intelligentiam; hoc idem de septimo libro sensit Auerroes, vt apud eum legere possumus in initio octaui. Ipse quoque Aristotel. hoc idem testari videtur in vltimis verbis sexti libri, proponens enim considerandum, an detur in rebus naturalibus æternus motus, significare videtur septimum librum esse modo quodam partem octaui, & esse de æterno motu; est enim de æterno motu, si omnia quæ in eo scribuntur, ad æterni motus cognitionem, quæ in octauo libro traditur diriguntur; id autem quomodo sit, non est nostrum in præsentia considerare.

De 8. lib.

In ipso autem octauo libro si hoc vnum esse Aristot. consilium statuamus, agere de æterno motu, vt ego quidem omnino asserendum esse arbitror, clara est huius consilij ratio, & eius libri cum præcedentibus connexio: quum enim apud Aristotel. in corpore naturali perpetuus, & incessabilis existat motus, de hoc tanquam de accidente Physici corporis vniuersi agendum in his libris fuit, eaque tractatio in tota de motu tractatione postremum locum habere debuit: quum enim egisset prius absolute de motu, deinde etiam de motu, quatenus est continuus, agendum manebat de moto, quatenus est æternus, idque in octauo libro fit, quem si totum legamus, videbimus eum intelligi non posse nisi iis omnibus intellectis, quæ in aliis præcedentibus libris declarata fuerant; supponit enim cognitum iam esse motum, & infinitum & locum & tempus, & continuum, vt non absque aliqua ratione aliqui in hunc errorem inciderint, vt dixerint præcedentes libros fuisse ab Aristotele scriptos propter octauum. Altera quoque est ratio, cur octauus liber postremus omnium esse debuerit, alij namque sunt de rebus vniuersalibus, hic vero est de æterno motu, qui vnus continuus singularis est, idque Aristoteles satis clare pronunciauit in contextu 40. eius octaui, dum dixit præcedentes libros fuisse vniuerse de natura, hoc est, de rebus naturalibus in vniuersali; hoc enim discrimine separans alios ab octauo, indicat octauum esse de re naturali singulari; neque ob id alienus est hic liber à libris Physicæ auscultationis, siquidem sunt hi omnes libri de rebus communibus, sed alii sunt de rebus communibus prædicatione, octauus vero est de communibus non prædicatione, sed extensione & ambitu; nam motus in orbem, cuius in octauo libro demonstratur æternitas, non consideratur ibi vt Cœli, sed vt omnium rerum naturalium motus. Hoc esse puto Aristotelis consilium in octauo libro, vnde patet eum iure numerare in libris de motu, & ita eum appellat Aristotel. in context. 24. primi libri de generatione, vbi dicit, se de motore immobili egisse in primis sermonibus de motu, & in context. 71. primi libri de Cœlo hunc librum citans vocat librum de motu.

Aliquorum opinio de primo motore.

Sed difficultatem facere videtur tractatio de primo motore immobili, quæ in eo libro habetur, quæ multos in hanc sententiam traxit, quod consilium Aristot. præcipuum sit agere de motore æterno; agat autem de æterno motu propter motorem, vt ex eo ducat nos in cognitionem primi æterni motoris.

Confutatio.

Sed absque dubio decipiuntur, quia motor immobilis non est considerationis Physicæ, vt asserit Aristotel. in context. 71. & 73. secundi Physicorum, ideo de illo agit non propter se, sed propter æternum motum: quum enim accidens non cognoscatur, nisi per suam causam demonstretur, causa autem æterni motus æquata sit primus motor immobilis, necessarium fuit agere de æterno motore, vt per eum perfecta haberetur cognitio æterni motus; tota igitur tractatio dicenda est de æterno motu, etiam illa quæ est de æterno motore, quia id dicitur considerari, cuius principia & causæ quæruntur, vt ait Aristotel. in principio libr. 12. Metaphysicorum.

Discrimen Physici, & Metaphysici in consideratione abstractorum.

Sed tota hac in re difficultas tolletur, si cognouerimus discrimen philosophi naturalis & Metaphysici in consideratione substantiarum à materia abiunctarum; in hoc enim non videntur omnes consentire.

Aliquorum opinio.

Sunt qui dicant discrimen consistere in diuersitate attributorum, alia namque earundem attributa cognoscere Metaphysici est, alia vero Physici; quod enim sint substantiæ, & à materia abiunctæ, & actus puri, & moueant vt finis, aliaque eiusmodi, considerat Metaphysicus; quod autem sint æterni motores immobiles, cognoscitur à philosopho naturali in octauo libro Physicorum.

Alia opinio.

Alij etiam dixerunt hanc esse differentiam, quod à physico cognoscuntur, quoad quæstionem an sint, à Metaphysico autem quoad quæstionem quid sint. Sed omnem alium erroem ipsa veritatis cognitio declarabit.

Opinio vera.

Ego puto veram & præcipuam differentiam, à qua aliæ, si quæ sunt, emanant, eam esse, quæ ex verbis Auerrois colligitur in postremo commentario primi libri, & ex verbis Aristotelis in contextu 73. secundi, motores æterni considerantur à Metaphysico vt subiectum, à Physico autem non vt subiectum, sed vt principia affectionis naturalis; simile discrimen affert Aristoteles in secundo libro inter Physicum & Mathematicum in earundem rerum consideratione, dicens quantitates Mathematicas à Mathematico considerari vt abiunctas mente à materia naturali, proinde vt habentes locum subiecti; à naturali autem vt sunt affectiones corporum naturalium; quum enim tria hæc tantummodo in qualibet scientia considerentur, subiectum, principia & affectiones, sufficientissima est duarum scientiarum distinctio in eiusdem rei consideratione, quum dicimus, eam in hac scientia habere locum subiecti, in illa vero vt affectionem, vel vt principium considerari. Quoniam igitur motor æternus

ternus non consideratur à naturali nisi vt principium & causa æterni motus, tota illa consideratio est respectiua, vocandaque est de æterno motu, quia de causa loqui quatenus est causa, est de eo loqui, cuius est causa. Ex his patet prioris opinionis falsitas, nam si æterni motores considerantur à Metaphysico vt subiectum, necesse est omnia eorum attributa, nullo excepto, à Metaphysico cognosci; munus enim cuiusque scientiæ est omnia penitus sub subiecti propria attributa cognoscere, sin minus, ea perfecta scientia esse non potest; omnia igitur diuinorum entium attributa, quatenus talium entium attributa sunt, ad Metaphysicum pertinent, nullum ad Physicum, ideo videmus Aristotelem in 12. Metaphysic. non solum docere entia illa esse substantias abiunctas à materia, & puros actus, sed etiam esse æternos motores immobiles: philosophus autem naturalis, qui entia illa non considerat vt subiectum, sed vt causas motus, non indiguit omnium illorum attributorum consideratione, sed quorundam tantummodo, sine quibus cognoscere non poteramus causam æterni motus: considerat igitur, primum motorem esse abiunctum à materia & penitus immobilem, non vt ipsius æterni motoris secundum se cognitionem adipiscatur, sed vt perfecte cognoscat causam cur in corpore naturali æternus est motus; quum enim motor sit a materia abiunctus, non laborat, proinde potest mouere perpetuo. Ex his colligimus veram esse hanc propositionem; Metaphysicus cognoscit entia abstracta esse æternos motores, & hanc; Physicus cognoscit entia abstracta vt æternos motores, quia tota eius consideratio est respectiua, & quatenus sunt principia; sed hanc esse falsam, Metaphysicus considerat entia abstracta, vt æternos motores, sic enim Metaphysico attribuimus solum considerationem respectiuam, & excludimus omnem aliorum attributorum considerationem. Patet etiam error secundæ opinionis; illud enim quod adducunt, discrimen verum est, sed secundarium adducunt, prætermisso primario; ratio enim cur Metaphysicus cognosat de æternis motoribus quid sint, est, quia eos considerat vt subiectum; quælibet enim scientia debet proprii subiecti quidditatem cognoscere: Naturalis vero, qui non considerat eos absolute, sed respectu motus, non potuit illorum essentiam considerare; ea namque absoluta est, & ad eum pertinere non potuit, satis igitur habuit inuenire quod sint; quid autem sint, ignorat, ideo nec substantias esse cognoscit, nec actus, nec illa, quæ solus primus philosophus contemplatur. Dicere igitur possumus, tractationem de primo motore in 8. lib. tum primariam esse, tum secundaram; quatenus enim sumitur vt pars quædam tractationis de æterno motu, primaria est: quoniam primaria est tractatio tota de æterno

Error primæ opinionis.

Error secundæ opinionis.

A motu; quatenus autem æternus motor sumitur, vt quoddam distinctum ab æterno motu, secundaria dicenda est, quia instituitur propter æternum motum. De illius autem octaui libri structura & artificio, quod certe est maximum, plura dici possent, quæ nunc omittimus, satis esse arbitrantes vniuersalem librorum constructionem exponere; illam vero, quæ singulorum librorum propria est, iis qui libros ipsos interpretandos suscipiunt, relinquendam esse cense-

B mus. Hæc igitur sunt, quæ tractantur in his octo libris Physicæ auscultationis, in quibus cauendum est, ne diuersa subiecta quæramus, quod aliqui faciunt; vnū enim & idem ii omnes subiectum habent corpus naturale, latissime acceptum; eorum autem inter se discrimen non in subiecto consistit, sed in variis scopis, seu intentionibus circa idem subiectum, vt in præcedentibus declarauimus. Hoc significauit Aristoteles per inscriptionem illam, Physicæ ausculta-

C tionis, quæ ad eius, quod modo diximus, comprobationem breuiter declaranda est; duo librorum genera ab Aristotele scripta esse constat; vnum exquisitum ac scientiale, in quo ipsæ rerum naturæ penetrantur, & effectus per suas causas declarantur, quod ab ipso ἀκροαματικὸν appellatū est, hoc est, auscultatorium, eo quod ad philosophos, & literatos viros, qui eius auscultatores extiterant, huiusceemodi libri scripti intelliguntur. Alterum genus, quod illi ab

D Aristotele contraponitur, est id quod ab ipso in vltimo cap. primi libri de Moribus vocatur ἐξωτερικὸν, id est, contrarium, quasi ad vulgus, & ad populares homines scriptum, in quo res leuiter, & pingui Minerua tractantur; eiusmodi erant ii, quorum ibi mentionem facit, extrarij de anima libri, qui nunc non extant; nam ii, quos habemus, libri de Anima scientiales potius, atq; auscultatorij sunt appellandi; eos etiam extrarios libros significasse videtur Arist. in

E contex. 54. primi libri de Anima, vocans τοὺς ἐν κοινῷ λεγομένους λόγους, id est, in communi habitos sermones, quasi ad populum, nō ad scientes. Cæterum si id auscultatoriū est, quod modo diximus, manifestū est non distingui hoc nomine hos octo libros ab aliis Arist. libris tū naturalibus, tum supernaturalibus, qui, quia scientiales sunt, non minus appellari merentur auscultatorij; restat igitur vt in illa dictione, Physicæ consistat distinctio horum octo librorū ab aliis,

F siquidem alij libri naturales sunt quidem & ipsi de natura, nō tamen vniuerse de natura, sed particulariter de aliqua huius, vel illius rei natura; hi soli sunt absolute de natura, & de vniuersa natura, ideo hi soli per excellentiam sunt appellati φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc est, de illa auscultatione, quæ vniuerse & absolute est de natura. Est igitur in his omnibus commune subiectum statuendum corpus naturam habens latissime acceptum, non ad aliquam speciem restringen-

Nota aliquorum errorem.

De inscriptione.

dum; de speciebus autem sunt cæteri, qui mox sequentur, libri naturales, ad quorum omnium ordinatam considerationem nunc nobis accedendum est: nam de octo libris Physicæ auscultationis ea quæ hactenus dicta sunt, sufficiunt.

De sede librorum de Cœlo, & de eorum subiecto vera sententia.
Cap. XIII.

SEquitur altera scientiæ naturalis posterior pars, in qua species corporis naturalis ordinatim considerandæ sunt: hæc pro specierum varietate in plures libros diuisa est, quorum primus consensu omnium est liber de Cœlo, in quatuor libros diuisus: hic quum in scientia naturali secundum locum obtineat, & statim sequatur octo libros Physicæ auscultationis, non potest aliud habere subiectum, quam primam naturalis corporis speciem, cui post generis cognitionem primus debeatur locus: hæc igitur quænam sit, non difficile est videre, si primam generis huius diuisionem nouerimus; hanc autem ipsemet Aristoteles facit in initio primi libri de Cœlo, vbi ex secundo Physicorum repetens definitionem corporis naturalis, illud statim diuidit in simplex & mistum, diuisionemque hanc declarat ex diuisione motus in simplicem & mistum. De subiecto igitur librorum de Cœlo clarum est Aristotelis testimonium, qui ita videtur hos libros cum libris Physicæ auscultationis cōnectere, quum in illis actum sit de corpore naturali generaliter accepto, & hoc prima partitione diuidatur in simplex & mistum, & ordine doctrinæ sit prius agendum de simplici, quam de misto, necesse est subiectum librorum de Cœlo esse corpus naturale simplex; quod quidem ipsa quoque tractatio confirmat; agit enim primo loco Aristoteles de corpore simplici communiter sumpto in initio primi libri, vbi de hoc communi analogo pauca quædam dicit, quæ de eo dici poterant; ipsi namque tanquam subiecto attribuit propriam affectionem, motum simplicem, quæ illi competit propter simplicem naturam; quemadmodum enim absolute accepta natura causa est motus absolute accepti, ita & natura simplex simplicis motus est causa: nil aliud de hoc communi dici poterat, ideo statim Aristoteles ad ordinatam specierum considerationem descendit, species autem eius sunt Cœlum & quatuor elementa, quæ, quum in nullo communi vniuoco conueniant, similitudine tamen & proportione quadam dicuntur simplicia corpora, quoniam quodlibet horum eiusmodi est, vt ex aliis prioribus corporibus non constet: inter hæc primus locus cœlesti corpori debebatur; quum enim sit ita notæ existentiæ, vt non egeat ex aliorum corporum declaratione innotescere, & ad eius naturam declarandam sa-

Prima diuisio corporis naturalis.

Cōnexio lib. de Cœlo cū lib. Physicæ.

Corpus simplex est commune analogū.

Cur de cœlo prius agatur, quā de elementis.

A tis sit rudis illa aliorum corporum cognitio, quam sensu percepimus, nulla facilioris doctrinæ ratio cogit Aristotelem de elementis prius agere, quam de Cœlo: ordinem igitur seruauit naturæ & nobilitatis, Cœlum enim & nobilius est inferioribus corporibus, & natura prius, quia illorum est causa; nisi etiam dicamus ordinem ita seruari facilioris nostræ cognitionis; cognitio enim cœlestis corporis, quod leuia & grauia omnia ambit & continet, non parum conferre B videtur ad cognitionem illorum, quā ad ipsum terminetur motus leuium, & ab ipso motus grauium incipere intelligatur; adde quod motus grauium ad medium esse dicitur, motus autem leuium à medio, at medium intelligi non poterat non intellecto extremo, nec centrum non intellecta peripheria; omnes igitur ob causas videtur de Cœlo prius agendum fuisse, quam de elementis. In ipsa autem cœli tractatione ordinem seruat Aristoteles cōuenientissimum, quia C quum in cuiusque subiecti cōtemplatione duo, nec plura, cognoscenda proponantur, primum quidem eius natura, & essentia, deinde vero proprietates, & accidentia, quæ ab ea emanant, ante omnia naturam Cœli declarat in primo libro ad contextum vsque 32. postea vero in tota sequente primi libri parte, atque in toto secundo accidentia cœlestis corporis contemplatur: in primo quidem illa, quæ licet naturam cœli insequantur, in totum tamen mundum redundant, D ita vt Cœlum habeant subiectum præcipuum, mundum vero subiectum adæquatum; proinde de toto mundo ab Aristotele demonstrantur, eaque tria sunt, finitudo molis, vnitas, sempiternitas: in secundo autem illa, quæ non redundant in vniuersum, sed Cœlum habent subiectum adæquatum, cuiusmodi sunt sex illæ differentiæ positionis in Cœlo, dextrum, sinistrum, sursum, deorsum, ante, & retro; nec non varietas motuum, & astrorum, & orbium, eorumque E ordo, & figura, & alia, quæ in eodem libro tractantur, nō sunt enim hic omnia singillatim recensenda, quum satis sit totius tractationis rationem intellexisse. Id solum nō est silentio prætereundum, in postrema secundi libri parte agi de terra, non quidem vt de elemento graui, sic enim de ipsa agitur in 4. libro, sed quatenus respectu Cœli locum centri obtinet, adeo vt illa quoque tractatio modo quodam de Cœlo esse dicatur: quemadmodum enim tractatio de cen- F tro, quatenus centrum circuli est, pars quædam est tractationis de circulo, siue de circuli peripheria, ita & ibi tractatio de terra pars quædam tractationis de Cœlo esse intelligēda est. In duobus autem posterioribus libris agit Arist. de reliquis simplicibus corporibus, de grauib. & leuibus, quæ sunt, ignis, aer, aqua, terra, hæc enim ibi tractātur vt grauia, & leuia, sumitq; ibi Arist. grauitatē & leuitatem pro formis elemētorum, nō quod reuera sint formæ, sunt enim qualitates, sed

Ordo tractationis de Cœlo.

Tractat. de Terra in 2. lib.

De 3. & 4. lib.

A sed quia latentibus formis sumuntur earum loco accidentia hæc consequentia, per quæ mouentur elementa loco, & in propriis quæque locis sita integrant mundum; hæc est enim propria elemẽtorum consideratio in tertio & quarto libris de Cœlo, vt postea declarabimus, quatenus sunt grauia, & leuia, hoc est, quatenus sunt simplicia corpora, quorum simplices naturas insequuntur simplices motus naturales, per quos propria loca occupando mundi integritatem constituunt. B Sed de eorum duorum librorum tractatione plura dicemus in sequentibus, tunc præsertim, quum loquemur de subiecto librorum de Generatione, & interitu; nunc pauca hæc dicere voluimus, vt ante omnia intelligatur, quænam sit vera sententia de subiecto, & de tractatione quatuor librorum de Cœlo; modo expendendæ sunt aliorum hac de re sententiæ, vt cum ijs disputando veritatem clariorem reddamus.

C

Sententia Alexandri de subiecto librorum de Cœlo. Cap. XIV.

HVic sententiæ repugnant maxime sectatores Alexandri, qui (vt Simplicius refert) aliud opinari visus est de subiecto horum librorum: dixit enim Aristotelem in his agere de Mundo, ac de simplicibus corporibus, quæ ipsius partes sunt: quam sententiam alij qui eum postea sequuti sunt, ita intellexerunt, vt subiectum sit mundus tantum, non simplicia corpo- D ra, quum hæc vt principia mundi, & propter mundum considerentur, ex ijs enim tanquam ex materia mundus constat; non ipsa per se vt subiectum libri.

Primum argumẽtum pro Alexandro.

Huic opinioni multa videntur argumenta suffragari, primum quidem argumentantur ex inscriptione, quum enim hi libri inscribantur de Cœlo, vel sumitur ibi Cœlum pro solo cœlesti corpore, vel pro mundo toto, vtroq; enim modo asserit Arist. in contex. 96. 1. libri sumi posse Cœlum; atqui pro solo quinto E corpore accipi non potest, sic enim manca, & imperfecta esset inscriptio, quum non de solo quinto corpore, sed etiam de quatuor elementis agatur in his libris; sumitur itaque Cœlum pro mundo, proinde subiectum est mundus.

Secundũ argumẽtum.

Secundo sumunt argumentum à tractatione ipsa. nam totus primus liber est de Mundo, nempe de eius finitate, de vnitate, de æternitate.

Tertium argumẽtum.

Tertio ex verbis Arist. qui sæpe Cœlum vocat primum elemẽtum, vt in context. 91. primi libri, & in ini- F tio tertij: quoniam igitur nomen elementi respectiuum est, elementum enim est alicuius elementum, videndum est cuiusnam elementum possit vocari ipsum cœlum; respectu quidem mistorum non potest elementum dici, quia mistum non constat ex Cœlo vt ex materia: relinquitur ergo vt respectu solius mundi possit vocari elementum, siquidem omnia quinque simplicia corpora sunt materia mundi; quoniam i- A gitur eadem debet esse Cœli, & aliorum quatuor corporum consideratio, necesse est, si Cœlum consideratur vt materia mundi, elementa quoq; vt materiam mundi considerari, omnia igitur simplicia corpora vt principia subiecti in his libris considerantur, non vt subiectum.

Quartum argumentum.

Hinc aliud argumentum colligunt, quod erit ordine quartum; illud est subiectum, cuius principia & accidentia quæruntur, illud vero non est subie- B ctum, cuius non quærũtur principia, & affectiones; atqui principia, & accidẽtia mundi, nõ simplicium corporum, tractantur in libris de Cœlo; ergo subiectum est mundus, non simplicia corpora; maior propositio manifesta est, minor probatur; agitur in tribus posterioribus libris de quinque simplicibus corporibus, quæ sũt principia mundi materialia, in primo autem lib. agitur de accidentibus mũdi, omnes igitur hi quatuor libri sunt de principijs, ac de accidentibus C mundi: de principijs autem simplicium corporum manifestum est nõ agi in his libris, Cœlum enim nulla habet principia, elementorum vero nulla tractantur principia in his libris de Cœlo.

Quintum argumentum.

Argumentantur etiam contra Simplicij sententiam hoc pacto: si subiectum horum librorum esset corpus simplex, deberet Aristot. in libris de Cœlo omnia, quæ ad simplicia corpora pertinent, pertractare, & docere omnia eorum accidentia; hoc tamen non facit, quia solas motrices elementorum qualitates considerat; de alijs D vero, quæ alteratrices dicuntur, ne verbum quidem facit, de ijs enim loquetur in libris de Generatione: non est igitur horum librorum subiectum corpus simplex.

Vltimũ argumẽtum.

Postremo pro sua opinione hoc argumento vtuntur, agendum omnino erat de mundo in philosophia naturali, ergo nisi in libris de Cœlo subiectũ sit mundus, manca & diminuta erit scientia naturalis ab Aristot. scripta, nullus enim in ea alius locus relinquetur, in quo agi dicatur de ipso mundo vniuerso.

Ratio ordinis librorum secundum alios.

E Hanc igitur sententiã qui sequuntur, alia vtuntur ratione in horum libror. ordine declarando; quum enim in hoc omnes consentiant, quod libri de Cœlo sequantur statim octo libros Physicæ auscultationis, duplicem huius ordinis rationem assignant: alij namque dicunt, in libris Physicæ auscultationis actum est de principijs corporis naturalis, sequebatur vt de ipsis corporibus naturalibus ageretur, sed quia totum nobis prius offertur cognoscendum, quam par- F tes, est enim nobis notius partibus, vt dicitur in context. quarto primi libri Physic. ideo in libris de Cœlo agendum primo loco erat de mundo vniuerso, vt postea de singulis eius partibus ordinatim agendo tota naturalis scientia absolueretur: quod quidem Aristotel. fecisse videmus, nam post tractationem de mundo agit primum de simplicibus corporibus, postea de mistis omnibus & generatim & singillatim. Alij vero dicunt subiectum fuisse in libris Physicæ auscul-

tationis corpus naturale late sumptum, à quoquum ad eius species transeūdum esset, primo loco dicendum fuit de tota earum congerie, quæ vocatur mundus. postea vero de singulis.

Dictæ sententiæ confutatio.
Cap. XV.

SEntentia hæc an reuera Alexandri fuerit, ego quidem dubius sum, quum enim commentarios Alexandri non habeamus, ex iis quæ à Simplicio referuntur, nō liquet ita sensisse Alexandrum, vt eius opinio ad rectum sensum quem mox considerabimus, trahi nequeat; quemadmodum si ita sensit, vt ei cæteri attribuunt, defendi nullo modo potest: primum enim aduersus eum sic argumentor cum Simplicio, si scopus Aristotel. in his libris esset agere de mūdo vniuerso, antequam de singulis eius partibus ageret; ergo mundum hic considerare deberet perfectum, nec ex simplicibus modo, sed ex mistis quoque corporibus constantem, hoc enim omnino probaret aduersariorum ratio, si modo aliquid habet efficacitatis; nam si cognito corpore naturali communi, seu cognitis principiis offertur primo loco cognoscendum totum, deinde partes singulæ, & hæ quæ postea ab Aristot. considerabuntur, erunt & simplicia corpora & mista, non video cur secundum ipsam eorum rationem non fuerit ante omnia considerandum vniuersum, vt ex his omnibus corporibus constans, hoc enim esset de toto mundo agere; quemadmodum & Plato in Timæo, & auctor libelli de Mundo ad Alexandrum videntur mundum considerasse: attamen de mundo vt mista complectente ipsis quoque constitentibus non agitur in libris de Cœlo, non est igitur consilium Arist. in iis libris agere de Mundo: reuera enim mundus nō est vnum quiddam eiusmodi quod perfecte in vno libro tractare potuerit, quum non sit vnius naturæ, sed ex diuersarum naturarum corporibus sit conflatus; quamobrem perfecta totius mundi tractatio habetur in tota philosophia naturali, quum in hoc libro agatur de simplicibus corporibus, in alio de mistis generaliter, in aliis vero de variis speciebus; sic enim cognitis partibus dicitur totus mundus esse cognitus, sed non totus simul in aliquo libro vt vnum quoddam subiectum cognoscendum.

Primū argumētum.

Secundū argumētum.

Præterea secundum hanc opinionem nullus est conueniens transitus à libris Physicæ auscultationis ad libros de Cœlo, neq; enim vt à primis principiis ad mundum, siquidē illa non sunt mundi totius principia; neque vt à corpore naturali late accepto ad mundum, quia mundus non est species aliqua corporis naturalis, sed omnium specierum congeries, ordo autem artificiosus, quem proposuit Arist. in proœmio primi Phisicorum, est vt ab vniuersalibus ad particularia pregrediamur, & à genere ad species.

Tertiū argumētum.

Adsunt etiam plura Aristot. testimonia sententiam nostram comprobantia: nam in initio primi libri de Cœlo incipit agere de corpore simplici generaliter, deinde ad species transit à cœlo incipiens, vt antea diximus. In postrema parte primi libri loquitur fuse de æternitate mūdi, deinde in principio secundi libri concludens illam iam ostensam æternitatem, tribuit eam soli cœlesti corpori, quasi eam demonstrasse de mundo, fuerit eam de cœlesti corpore demonstrasse, illud enim solum apud Arist. est radix æternitatis, siquidem ideo æternus est mundus, quia Cœlum est æternum: quare de accidētibus mundi agere in primo libro est agere de Cœlo, quia illa omnia accidētia solam Cœli naturam consequuntur. Initio etiam tertii libri recensens Arist. ea quæ in duobus prioribus libris tractata erant, non dicit se egisse de Mundo, sed de solo cœlesti corpore, quod vocat primum elementum. Sic in initio 1. Meteor. commemorans ea quæ in præcedentibus libris tractauerat, non dicit se in libris de Cœlo egisse de Mundo, nec vllā prorsus mundi mentionē facit, sed dicit de cœlestibus corporibus, & de quatuor elementis actum esse in his libris; nec vllum apud Aristot. comperiemus locum, in quo asserat, se in libris de Cœlo egisse de mundo.

Quomodo vere dici possit, subiectum in libris de Cœlo esse Mundum.
Cap. XVI.

SEd memoratæ sententiæ falsitas clarior reddetur, si declarauerimus, quomodo ad rectum sensum opinio de mundo redigi possit, huius enim comparatione error aliorum, qui alium sensum acceperunt, manifestissimus erit.

Mundus sumi potest dupliciter.

Mundum hunc corporeum duobus modis sumi philosophi omnes concedere videntur, quum enim nomen mundi significet quoddam perfectum & absolutum, duplex in eo perfectio notari potest, vna molis seu quantitatis, altera qualitatis seu formæ; illam vocarent Latini nostri extensiuam, hanc intensiuam: ratione quidem quantitatis & extensionis perficitur, & absoluitur mundus à quinq; simplicibus corporibus, à mistis enim non integratur mundi moles quatenus mista sunt, sed quatenus constant ex simplicibus tanquam ex materia; quare etiamsi nulla essent mista, perfectus tamen hac ratione mūdus diceretur, ex omni enim constaret quātitate, & omnem locum adimpleret; ideo Arist. dixit mista non alium habere locum, quam illum qui eis conuenit ratione elementi prævalētis in mistione singulorum; ratione autem formæ & perfectionis secundum intensionem acceptæ, mundus non à solis simplicibus corporibus dicitur perfectus, sed etiā à mistis omnibus, nam præter elemēta adiectæ sunt mistis propriæ singulorū formæ, in quibus omnibus, earumque ordine

ordine ita est mundi perfectio constituta, vt vna sublata desineret mundus esse perfectus & ornatus. Ad molis igitur mundi integritatem sola simplicia pertinent, ad ornatum vero & ad absolutam perfectionem etiam mista. Inter omnes autem qui mundum esse horum librorum subiectum dicunt, hoc conuenit, quod mundus consideratur hic vt ex solis simplicibus cōstans, non vt ex mistis; attamen si post libros Physicæ auscultationis prius offerebatur nobis totum cognoscendum quam partes, à toto ordiendum erat accepto potius secundo modo quam primo, sicut antea considerabamus. Primo autem modo acceptus mundus nil aliud reuera est, nisi quinque simplicia corpora sic ordinata, vt graue substet leui, & grauius minus graui; & id, quod nec graue nec leue est, alia omnia intra se contineat & complectatur: itaque de quinque simplicium corporum naturis loqui, per quas singula proprios, & ita, vt prædiximus, inter se dispositos occupant locos, est de mundo loqui, quum nil aliud sit mundus, nisi illa sic ordinata.

Alexandri defensio. Quamobrem si ita intellexit Alexander subiectum esse mundum, vt subiectum sint ipsa simplicia corpora, quorum congeries est mundus, vera est eius sententia, idque videntur ipsius verba à Simplicio relata significare, quando dixit consilium Aristot. esse agere de mundo & simplicibus corporibus, vt coniunctiua pro declaratiua sumatur, & sensus verborum sit, scopus est mundus, hoc est, simplicia corpora, ex quibus constat mundus:

Opinio Auerrois. hæc enim etiam Auerrois opinio fuit, qui quum aliquando dixerit subiectum horum librorum esse mundum, vt legimus in principio suæ paraphraseos, & in postremo Commentarii tertii libri, non ob id dixit (quod multi dicunt) simplicia corpora non vt subiectum tractari, sed vt principia mundi, hoc enim nil potest ineptius, nil falsius excogitari, quandoquidem prius oportuisset Arist. de simplicibus corporibus agere, quam de mundo, si illa vt mundi principia considerarentur; quoniam cuiusq; rei cognitio ex principiorum suorum cognitione acquiritur, nec potest res iis ignoratis bene cognosci; ipsi tamen dicunt, agi prius de mundo, quam de simplicibus corporibus, quod secundum eorum sententiam est omnino absonum rationi: at putauit Auerroes simplicia corpora considerari vt subiectum libri, nō vt principia subiecti, vt apertissime apud eum legimus in primo Commentario libri tertii de Cœlo, vbi primum inquit consilium Arist. esse agere de partibus mundi simplicibus, nec ob id intelligit simplicia corpora considerari vt principia mundi; nam postea seipsum declarans inquit demonstrari ipsorum accidentia per suas causas, subiectum autem est illud, de quo accidentia per suas causas demonstrantur, ea igitur corpora vult ibi habere locum subiecti. Legimus etiam ibidem apud Auerroem verba hæc

A [*& iam loquutus est in primo, & in secundo huius libri de corporibus cælestibus, & accidentibus eorum; vult modo dicere de aliis quatuor simplicibus, quæ rectà mouentur*] sic enim dicit, accidentia cœlestis corporis tractata fuisse in primo & secundo lib. de Cœlo: quare non putauit primum librum ita esse de accidentibus mundi, vt non sit de accidentibus Cœli. Demum autem in calce eiusdem commentarii sententiam suam clarissime profert, & aliorum errorem patefacit
B Auerroes, dum distinguit considerationem elementorum, quæ habetur in libris de Generatione, ab ea quæ habetur in libris de Cœlo, his verbis: [*in libro de Generatione non considerat elementa, nisi propter considerationem mistorum generabilium & corruptibilium; hic autem considerat ea in quantū sunt partes mundi, hic igitur cōsiderat ea in quantum sunt subiectum, ibi vero in quantum sunt principia.*] Itaq; apud Auerroem considerare elementa vt partes mundi, non est
C ea considerare vt principia subiecti, sed est ea considerare vt subiectum libri, siquidem partes integrantes non distinguuntur re à toto, sed sunt idem quod illud; quare considerare mundum vt constantem ex simplicibus corporibus, & considerare simplicia corpora vt sunt partes mundi, idem est: proinde subiectum dicere mundum, idem est ac dicere simplicia corpora esse subiectum: eaque Auerrois opinio fuit, qui in eodem dicto Commentario tum dixit elementa in li-
D bris de Cœlo considerari vt partes mundi, tum etiam dixit considerari quatenus sunt simplia.

Quod melius sit dicere subiectum corpus simplex, quam Mundum. *Cap. XVII.*

NON est autem ignorandum, quod vnum nomine mundi, & nomine simplicis corporis idem horum librorum subiectum deno-
E tetur, attamen longe melius, & artificiosius loquimur dicentes corpus simplex, quam dicentes mundum, quia licet eandem vtroque modo rem consideratam exprimamus, non æque tamen modum considerandi exprimimus, qui est quatenus simplex, non quatenus mundus: quod ostendo, sumens ab hoc dubio occasionem, *Dubium.* quod quum ego pluribus eruditis viris iam obtulerim, neminem reperiri, qui id bene solue-rit: dubium tale est: Sententia nunc est plu-
F rium philosophantium, quod tota scientia naturalis subiectum habeat adæquatum corpus naturale, quatenus naturale est; hic itaque considerandi modus debet esse proprius scientiæ naturalis, & illi adæquatus, ita vt nulla sit alia disciplina, in qua aliquid consideretur quatenus naturam habens, nec vlla sit scientiæ naturalis pars, quæ alia ratione consideret aliquid nisi vt naturale, seu naturam habens; quum igitur in libris de Cœlo agatur, seu de

Mundo, seu de Cœlo, & de Elementis, quæ pmnia sunt corpora naturalia, necesse est ea considerari hac sola ratione quatenus naturalia corpora sunt; atqui afficax illatio semper est à quatenus ipsum ad de omni; igitur quemadmodũ si homo quatenus est animal, sentit, necesse est vt omne animal sentiat; ita si illa considerantur vt naturam habentia, necesse est ibidem considerari omnia naturam habentia, proinde omnia naturali corpora in librisa de Cœlo subiectum erunt, tum simplicia. tum mista; & hoc dubium non minus in quolibet alio libro Scientiæ Naturalis locum habet, quam in libris de Cœlo, causa enim absurditatis esse videtur, quia sic ponitur modus considerandi amplior re considerata, nam latius patet quatenus naturale, quam elementa, quam animalia, quam stirpes. quare dum dicimus aliquod horum considerari vt naturale, in prædictum absurdum incidimus, vt dicamus ibi considerari omne naturale; quod si dicamus considerari non vt naturale, sed alio modo, ea consideratio non pertinebit ad scientiam naturalem, quia sub modo considerandi scientiæ naturalis non continebitur.

Solutio.

Vera huius dubii solutio meo quidam iudicio in hoc consistit, quod quemadmodum res considerata communis primum est, deinde ad varias species coarctata, sic & modus considerandi, hoc enim omnino confitendum est, si modus considerandi debet esse æqualis rei consideratæ, vt antea dicebamus;

Supra c. 3

quoniam igitur subiectum in tota scientia naturali vnum est, corpus naturale; idque primo loco tractandum proponitur vt commune genus, deinde ad varias species ordinatim coarctatur, nec ob id plura sunt subiecta, sed vnum, siquidem species omnes in communi genere vnitatem recipiunt; modus quoq; considerandi vnus est totam scientiam amplectens, quatenus naturam habens, ita tamen vt prius sumatur natura communiter, & indistincte in libris Physicæ auscultationis, deinde cuiusq; naturalis corporis propria natura, quæ huius proprii motus principium est; considerantur igitur in libris de Cœlo simplicia corpora, quatenus proprias habent naturas, quæ propriorum simplicium motuum causæ sunt; simplicis autem motus causa est natura simplex: est itaque subiectum corpus simplex vt naturam simplicem habens, non vt absolute naturam habens, sic enim sequeretur ampliorem esse modum considerandi re considerata, & alia inde emanarent absurda, quæ in dubitatione tacta fuère, quæ omnia in quolibet libro naturali euitamus, dum naturam restrictam sumimus ad corpus illud naturale, quod in quoquo libro dicatur considerari, Sic etiam seruatur ille doctrinæ ordo, & artificiosus progressus ab vniuersalibus ad particularia, quem proposuit Aristoteles in Proœmio primi Physicorum à corpore naturali latissime accepto ad singulas eius species, quatenus proprias singulæ habent naturas, quæ propriorum motuum sunt principia; talis enim reuera est apud Aristotelem consideratio omnium corporum naturalium in tota philosophia naturali. Hunc igitur artificiosum progressum seruamus, dum dicimus subiectum in libris de Cælo esse corpus simplex quatenus simplex, seu mundum quatenus est omnium simplicium corporum congeries, sic enim dicimus quatenus naturam habet simplicem: non sic, si dicamus subiectum esse mundum, seu simplicia corpora quatenus mundum constituunt; mundus enim non est species corporis naturalis, sed est potius omniũ naturalium corporum aggregatio, neq; vt mundus est, habet aliquam propriam naturam, vel proprium aliquem motum, sed solum habet proprias naturas singulorum corporum, & proprios singulorum motus: quare si tota scientia naturalis versatur in corpore nalurali quatenus habet in se naturam, quæ est principium motus naturalis: non potest ita considerare mundum vniuersum, vt eius consideratio sit seiuncta à consideratione singulorum corporum, è quibus mundus constat. Summa igitur hæc sit; nomine mundi significari posse fatemur rem in libris de Cœlo consideram, sed mundum considerandi omnino negamus nomine mundi significari posse.

Nomen mũdi est æquiuocum.

Adde quod appellatio mundi ambiguitate non caret, potest enim non modo id, quod ex simplicibus corporibus constat, sed etiam id, quod omnia prorsus corpora cõtinet appellari mundus; imo & rerum omniũ tam corporalium, quam incorporalium collectionem posset quispiam nomine mundi intelligere; hæ autem licet vnũ mundum constituant, non ita tamen vnum, vt sub vnam scientiam cadere aptus sit. Quod igitur melius sit subiectum statuere corpus naturale simplex, quam mundum, manifestum est.

Solutio argumentorum pro Alexandro adductorum. Cap. XIIX.

RESTAT, vt quantum roboris habeant argumenta pro Alexandro adducta, videamus.

Ad primum.

Ad primum ex inscriptione acceptum, possumus bifariam respondere; primum dicere possumus, nihil esse absurdi, si Cœlum in hac inscritpione pro solo quinto corpore accipiatur, non est enim necessarium, vt inscriptiones librorum semper sumantur ab omnibus rebus consideratis: quum soleant esse arbitrariæ, & interdum etiam à nullius rei consideratæ nomine sumi comperiantur; vt Metaphysica sic appellata, non est à re aliqua considerata, sed ab ordine doctrinæ respectu scientiæ naturalis; eadem etiam vocatur scientia diuinia, licet parua tantũ eius pars sit de rebus diuinis, sic enim appellatur à sola præcipua re considerata, qualis esset ẽt inscriptio librorum de Cœlo, si Cœlũ pro-

ſolo quinto corpore acciperetur : ſic libri quoque Meteorologici inſcribuntur ab iis tantum, quæ in ſublimi fiunt, non ab iis, quæ gignuntur in terra, licet talia plura in eiſdem libris conſiderentur. Secundo dicere poſſumus ſumi in ea inſcriptione Cœlum pro mundo vniuerſo, idque ſententiæ noſtræ minime refragari, quum nos quoque aſſeramus tractari in his libris vniuerſum, hoc eſt ; ſimplicia corpora, quorum collectio eſt mundus vniuerſus; ſic autem ſumpta eſſet inſcriptio à re conſiderata, at non à modo conſiderandi, neque id abſurdum eſt, quum aliquæ inſcriptiones ne à re quidem conſiderata ſumptæ apud illuſtres auctores comperiantur, ſed ab aliquo extraneo, vt prædiximus, quocirca nil roboris habet argumentum hoc.

Ad ſecundum.

Ad ſecundum iam patet reſponſio ex iis, quæ ante dicta ſunt; dicimus enim primum librum eſſe de Cœlo, vt ipſe Ariſtoteles aſſerit in initio tertii libri, & in initio primi Meteorolog. nam accidentia Mundi, quæ in primo libro tractantur, primo competunt Cœlo, indeque ad vniuerſum mundum redundant; ideo volens ea attribuere Ariſtoteles mundo, vt ſubiecto adæquato, cognouit nullum eſſe locum eis conuenientiorem, quam eum librum, in quo de cœleſti corpore agitur, ob id eorum tractationem aggreſſus eſt ſtatim poſt declaratam quinti corporis naturam, qua de re alio in loco vberius loquuti ſumus, quum noſtram de doctrinæ ordine ſententiam ab aliorum obtrectationibus tueri coacti fuimus.

Vide lib. Apol. c. 2.

Ad tertium.

Cur cœlũ vocetur elementum.

Tertii argumenti ſolutio ſumitur ex verbis Simplicii, qui dicit Cœlum non ideo voceri elementum. quia ſit materia mundi, ſed quia eſt ſimplex, quam reſponſionem veriſſimam eſſe demonſtro; quum enim Ariſtoteles in iis libris & Cœlum & alia quatuor ſimplicia corpora elementa vocet, conſiteri cogimur ea omnia eadem ratione elementa appel, lari, itaque ſi Cœlum reſpectu mundi elementum dicitur, oportet etiam reliqua dici elementa reſpectu mundi, hoc tamen ita eſt falſum, vt nihil falſius, nam legentibus totum tertium librum de Cœlo, partet ea nunquam vocari elementa reſpectu mundi, ſed ſemper reſpectu miſtorum, ipſa namque vocat Ariſtoteles elementa corporum, & in definitione elementi, quam ibi tradit, hoc manifeſtiſſimum eſt; igitur neque Cœlum dicitur elementum reſpectu mundi, ſed per illorum ſimilitudinem, quum enim ſint eiuſdem ordinis quatenus ſimplicia ſunt, & conditio elementi ſit vt ſit ſimplex, Cœlum dicitur elementum quatenus eſt ſimplex ſicut illa, quæ vere ſunt elementa miſtorum.

Error negantium elementum debere eſſe ſimplex.

Miror autem, quod aliqui negare audeant neceſſariam eſſe elementi conditionem vt ſit ſimplex, & dicant requiri ſolum vt ſit homogeneum, & ex eo cætera conſtituantur; nam manifeſte repugnant Ariſtoteli, & incidunt in ſententiam Anaxagoræ in contextu, 33. illius tertii libri ab Ariſtotele reprobatur, inquit enim non omne homogeneum eſſe elementum, vt carnem, & os, ſed id ſolum, quod in res ſpecie diuerſas reſolui non poteſt, caro autem reſoluitur in ignem. aquam, aerem, & terram, proinde caro non eſt elementum: vult ergo Ariſtoteles non eſſe elementum, niſi id, quod eſt ſimplex, idque etiam aperte aſſerit in cap. 3. lib. 5. Metaphyſic. vt ibi videre eſt. Confirmatur autem hæc Simplicii, ac noſtra reſponſio teſtimonio Ariſtotelis in primo Meteorologic. cap. 3. & 4. vbi Cœlum ſimiliter vocat primum elementum ; ibi namque certum eſt non vocari Cœlum elementum reſpectu mundi, quum in iis libris non alia ratione conſideretur Cœlum, niſi vt cauſa eorum, quæ in inferiore mundo fiunt ; itaque non alia ratione dicitur elementum, niſi quia eſt ſimplex.

Ad quartum.

Ad quartum neganda eſt minor propoſitio ; ad probationem autem negamus mundum habere alia accidentia præter illa, quæ propria ſunt alicuius ſimplibis corporis; nam illa quæ in primo libro tractantur, naturam Cœli conſequuntur: mundum vero habere principia negandum omnino eſt, quanquam enim ex ſimplicibus corporibus conſtat tanquam ex partibus, & ex materia, talis tamen materia non dicitur principium rei, niſi ei forma ſuperueniat, quemadmodum membris animalis ſuperuenit anima, quo fit vt partes animalis tum ſint partes integrantes, tum eſſentiales, nempe materia, quæ ab anima ſuperueniente perficitur; talem autem formam mundus non habet ; quare vanum eſt id quod illi dicunt, ſimplicia corpora vt mundi principia conſiderari, quod ex eo quoque oſtenditur, quod non tractantur antea accidentia mundi; vt tractanda eſſent, quia prius ſunt cognoſcenda principia rei, deinde accidentia conſequentia.

Quomodo Cœlũ habeat principia.

Quod vero dicunt, principia ſimplicium corporum non conſiderari in libris de Cœlo, falſum eſt, licet enim Cœlum non habeat principia, habet tamen propriam naturam, quæ declaratur in primo libro, eaque tractatio eſt inſtar tractationis principiorum Cœli, non enim aliam ob cauſam quæruntur principia rei habentis principia, niſi vt eius natura & eſſentia cognoſcatur. Quatuor autem elementa habent quidem principia, materiam & formam, ſed de materia nil dici poterat præter illa quæ in primo Phyſicorum dicta erant; de forma vero dictum quidem eſt in illo primo libro, ſed ſolum communiter & generaliter, reſtabat igitur dicendum de propriis elementorum formis iuxta promiſſum Ariſtot. in poſtremo contextu illius primi libri Phyſicor. idque faciendum erat in libris de Cœlo, ſed quoniam hæ ſunt incognitæ, & nomine carent, Ariſtoteles accepit proprietates loco formarum, nempe grauitatem & leuitatem : quare negari non poteſt formas elementorum in libris de Cœlo conſiderari : patet etiam ibi declarari, proprios eorum motus &

proprias quietes, aliaque eorundem accidentia: quare falsam prorsus minorem aduersarii sumunt. Ad quintum negandum & consequens, & vt ratio negationis appareat, retorqueo prius contra aduersarios argumentum sic: potest considerari mundus, vt costans ex omnibus & simplicibus, & mistis corporibus, qua ratione propriè dicitur mundus & perfectus & ornatus, ergo nisi in aliquo libro scientiæ naturalis ita consideretur mundus, philosophia naturalis manca & diminuta erit. Si hoc argumentum non est efficax, argumentum quoque aduersariorum nihil habet efficacitatis; ratio autem est, quia mundus non est ita vnum quid, quod seorsum à partibus suis cognosci debuerit vel potuerit; sed cognitio partium est cognitio mundi; dum igitur cognoscimus omnia simplicia corpora, etiamsi nullam totius tractationem faciamus, cognoscimus mundum; quia mundus est simplicia corpora sic ordinata: sic etiam dum cognoscimus omnia naturalia corpora & simplicia & mista, cognoscimus mundum altero modo acceptum, proinde nulla alia requiritur mũdi consideratio præter considerationem partium. Ad postremum, quod aduersus Simplicium afferebatur, dicimus Aristotelem de Elementis agere tum in libris de Cœlo tum in libris de Generatione & interitu, cum hoc tamen discrimine, quod in libro de Cœlo ea considerat absolute vt corpora naturalia, in libris autem de Generatione vt principia mistorum. Quoniam igitur qualitates motiuæ competunt elementis vt sunt naturalia corpora, absque vllo mistorum respectu, alteratiuæ autem eis datæ sunt vt sint principia mistorum, Aristoteles harum qualitatum tractationes seiunxit, & motrices considerauit in libris de Cœlo, quæ maxime videbantur idoneæ, vt pro elementorum formis sumerentur, quia per has formæ elementorum edunt immediatè proprios naturales motus, qui eis competunt prout sunt corpora naturalia; alteratiuarum autem consideratio fuit reiecta in libros de Generatione: qua de re postea fusius loquemur.

Ad quintum.

Ad Vltimum.

Aliæ aliorum sententiæ de subiecto librorum de Cœlo. Cap. XIX.

ALIÆ quoque fuerunt aliorum sententiæ de subiecto horum librorum, quas non erit ab re breuiter expendere, & an defendi possint, considerare. Latini omnes subiectum statuisse videntur corpus mobile ad vbi, hac moti ratione; Libri Physicæ auscultationis subiectum habuere mobile absolute acceptum, hoc autem prima diuisione diuiditur in mobile ad vbi, & mobile ad formam; quoniam igitur motus ad locum est omnium motuum primus, rationi consonum fuit vt post cognitionem corporis, seu entis mobilis absolute sumpti, ageretur statim de mobili ad vbi, hoc itaque subiectum est librorum de Cœlo. Horum sententia in eo probanda maxime est, quod putarunt Aristot. in libris Naturalibus ordinem seruasse ab vniuersalibus subiectis ad particularia, & in libris Physicæ auscultationis egisse de genere ipso subiecto, postea vero in aliis libris agere de speciebus. Sed quod de subiecto horum librorum dixerunt, admittendum non est, nisi ad bonum sensum trahatur, qui etiam videtur quibusdam ipsorum non fuisse incognitus, vt videre est in quæstione Ioan. Magistri, doctoris Parisiensis, Scotistæ non spernendi. Vrgetur primum hæc opinio hac difficultate, quod corpus loco mobile non solius libri de Cœlo, sed omnium librorum naturalium subiectum est, siquidem omne naturale corpus tam simplex quam mistum, est loco mobile; quod si generaliter accipiatur corpus loco mobile, videtur potius ad libros Physicæ auscultationis pertinere eius cõsideratio, quum id omnia prorsus naturalia corpora sua amplitudine complectatur. Hoc illi videntes adiecerunt simplex, & dixere corpus simplex quatenus mobile ad vbi, esse subiectum librorum de Cœlo. Sed hoc dicentes in alias non minores angustias inciderunt, modum enim considerandi ampliorem fecerunt re considerata, quod nullo pacto faciendum est, sic enim fieret vt non solum simplex, sed etiam mistum, & omne naturale corpus in libris de Cœlo subiectum esset, si enim quatenus loco mobile; ergo omne loco mobile, vt etiam antea dicebamus. Sed hoc quoque illi animaduertentes distinxere mobile ad Vbi, & dixere se illud tantum intelligere, quod simplici motu sit mobile. Attamen neque per hoc omnem difficultatem sustulerunt, nam mobilitas est accidens corporis naturalis, & medio naturali demonstrari potest à priori, nam corpus naturale est mobile, & loco mobile, quia naturam in se habet, quæ est principium motus; & corpus simplex est mobile motu simplici, quia naturam simplicem habet, non potest igitur mobilitas statui ratio formalis subiecti in scientia naturali, seu in aliqua eius parte, quin subiectum possit in scientia sua demonstrari per causam, demonstrabitur enim pars formalis de parte materiali, quod quidem absurdissimum est. Vt igitur hanc quoque difficultatem effugerent, tandem dixerunt se non sumere mobilitatem vt affectionẽ, sed loco interni principii, à quo emanat ipsa propensio ad motum, principium autem est natura, dicunt itaque se per mobile intelligere naturale, seu naturam habens, & per mobile motu simplici naturale simplex, seu naturam habens simplicem, quæ opinio nostra est, sic enim subiectum statuunt corpus naturale simplex quatenus naturam simplicem habens. Si qui vero sententiam illam non sic intelligunt, ii prædictis difficultatibus meo quidem iudicio sic vrgentur, vt defen-

Opinio Latinorum.

Dictæ sententiæ improbatio.

Defensio dictæ opinionis.

Opinio Iamblici & Syriani. Confutatio.

defendi non possint. Iamblicus autem & Syrianus dixerunt, consilium Aristotel. esse agere de cœlesti corpore, non de elementis, de his enim agi in his libris secundario, & propter Cœlum. Quæ sententia præter illa, quæ aduersus eam à Simplicio adducuntur, hoc quoque argumento falsa esse cognoscitur, quod elementa sunt corpora naturalia digna per se cognitu à philosopho naturali non minus, quam Cœlum; quocirca non solum aliorum gratia tractanda sunt à naturali, sed etiam propter se. Quoniam igitur in libris de generatione considerantur vt principia mistorum, nec perfecta ibi est eorum consideratio, siquidem particulæ tantummodo elementorum, quæ sub generationem cadunt, ibi considerantur, non integritates ipsorum; desideratur in scientia naturali tractatio elementorum absoluta & instituta propter ipsamet elementa, talis enim nulla est, nisi illam dicamus quæ habetur in duobus posterioribus de Cœlo libris. Qui contra hanc sententiam alia videre cupit, Simplicium legat; superuacaneum enim esse existimaui, omnia quæ hac de re hic à Simplicio dicuntur, in medium adducere. De subiecto igitur librorum de Cœlo, & cur in scientia naturali secundum locum obtineant, hæc dicta sunt.

De subiecto, & de loco librorum de Generatione & interitu, aliorum sententiæ, earumque reprobatio. *Cap. XX.*

INter omnes constat, duos libros de Generatione & interitu statim post libros de Cœlo collocari, proinde tertium in hac scientia locum obtinere: ideo si ratione duce inuenerimus, quidnam primum post simplicium corporum cognitionem nobis cognoscendum proponatur, manifestum erit horum librorum subiectum, & prædicti ordinis ratio. Multorum sententia fuit, quod subiectum horum librorum sit Generatio & interitus, quum Aristotel. in ipso eorum librorum initio hunc tanquam scopum sibi proponat, de Generatione & interitu loqui. Hanc sententiam nos alibi reprobauimus, & ostendimus, generationem & interitum esse quidem scopum & intentionem Arist. in his libris: at subiectum dici non posse, quum sint accidentia & affectiones corporum naturalium, & in iisdem libris vt affectiones in subiecto inhærentes tractentur ab Aristot. quæraturque ibi an sint, & à priori per suas causas demonstrentur de subiecto, quod quidem nullo pacto fieri posset, si ipsæ eorum librorum subiectum essent. Sed neque ordinis horum librorum vlla ab his adduci recta ratio potest, quum enim ipsi dixerint, subiectum librorum de Cœlo fuisse mundum vniuersum, vt ex simplicibus corporibus con-

Multorũ sententia de subiecto libr. de Generat. Confutatio. Lib. de Præcognit.

A stantem, nulla idonea ratio apparet, cur post cognitionem mundi sequatur cognoscenda generatio: quod si quam ipsi adducunt, ea ita leuis est, vt non possit in illa animus acquiescere; mundus enim & simplicia corpora substantiæ sunt, generatio vero accidens: cur igitur post illarum substantiarum notitiam sequantur hæc accidentia noscenda, generatio, interitus, alteratio, accretio & imminutio, nec potius aliæ substantiæ naturales, nulla (vt mihi videtur) af-

B ferri firma ratio potest: & huius erroris ea vna causa extitisse videtur, quod subiectum scientiæ ab affectionibus & ab intentione, seu consilio auctoris non distinxerunt, sed hæc omnia confundentes verum doctrinæ ordinem, & artificiosam librorum structuram cognoscere nequiuerunt; hanc igitur sententiam vt alibi à nobis explosam in præsentia dimittamus. Latini, qui in lib. Physicæ auscultationis subiectum esse dixere ens, seu corpus mobile generaliter acceptum,

C deinde in libr. de Cœlo primam eius speciem, quæ est corpus mobile ad Vbi, probabiliorem ordinis librorum rationem adduxere dicentes, subiectum lib. de Generatione esse corpus mobile ad formam, seu (vt eorum aliqui malunt) corpus transmutabile, quod tamen meo quidem iudicio idem significat, proinde tota illorum inter se altercatio de hac re inanis est. Etenim qui dixerunt mobile ad formam, nomine formæ intellexere terminum motus absolutum

D ad differentiam respectiui; in decem autem summis generibus tria tantum sunt, quæ habeant naturam absolutam, substantia, quantitas, & qualitas, reliqua omnia respectiuam, ideo tres tantum mutationes dicuntur esse ad formam, generatio, accretio, alteratio, de quibus agitur in libr. de Generatione: motus autem localis non est ad formam, non est enim proprie ad locum, siquidem locus non est quid inhærens locato, sed extra est, quare locatum non dicitur acqui-

E rere locum, sed potius locationem, seu (vt vocant) Vbi: proinde recte vocatur à Latinis interpretibus motus ad Vbi. Vbi autem significat respectum quendam locati ad locum, quare non est proprie forma; itaque distinguitur motus ad Vbi à motu ad formam, qui complectitur generationem, auctionem, & alterationem, & tractatur in libr. de Generatione; quum igitur hunc eundem significare voluerint alij dicentes transmutabile, non video in quo dif-

F ferant transmutabile, & mobile ad formam. Sententia hæc maiorem, quam altera prius reiecta, probabilitatem habet, & propius ad veritatem accedit, nam hi corpus aliquod naturale subiectum horum librorum statuunt, non affectionem, vt illi; ratione quoque ordinis potiore vtuntur, nam ordine doctrinæ considerandum prius est mobile generaliter acceptum, quam eius species, & inter has prius mobile ad Vbi, quam mobile ad formam, quoniam motus

Latinorum opinio de subiecto libr. de Generatione.

Quid sit mobile ad formam.

Tria sũt prædicamenta absoluta.

motus localis latissime omnium patet, & primus omnium est. Attamen hi quoque à veritate recedunt ob rationem à nobis tactam superius, quum de subiecto libr. de Cœlo loqueremur, nam mobilitas ad formam est accidens; quod per causam naturalem demonstrari potest, sic autem demonstraretur modus considerandi de re considerata, quod esset demonstrare subiectum. Hi tamen minus peccant quam qui dicunt corpus generabile & corruptibile subiectum esse, quatenus generabile, & corruptibile, nam præterquam quod isti quoque generabilitatem, quæ est accidens, modum considerandi faciunt, in eum quoq; errorem labuntur, quod illum magis coarctant, quam coarctandus esset: dum enim corpus generabile subiectum esse dicunt quatenus generationi subiicitur, excludunt alia omnia, quæ in his libris considerantur præter generationem & interitum: melius itaque alij dicebant, quatenus mobile ad formam, sic enim modum considerandi ampliorem facientes, dicunt ipsum considerari non solum vt generationi & interitui, sed etiam vt alterationi & accretioni & imminutioni & mistioni subijcitur. Ob id tutius fortasse est, nullum in singulis naturalibus libris modum considerandi quærere præter rem consideratam, quum id multis causa erroris extiterit; satis namque est semel rationem considerandi toti scientiæ adæquatam inuenisse, quæ est quatenus habens naturam, dummodo semper naturam intelligamus, vt antea in libro de Cœlo annotauimus, nempe nõ semper late, & indistincte acceptam, sed ad illud corpus, quod in quoquo libro tractatur, contractam, atque restrictam. Quemadmodum enim in libris de Cœlo subiectum esse diximus corpus naturale simplex quatenus naturam habens simplicem, quæ est principium proprij motus, aliorumque propriorum accidentium; ita vbi subiectum esset animal, nullus esset alius quærendus considerandi modus, nisi vt habens naturam, propriam scilicet animalis, quæ propriorum motuum & accidentium causa est. Sic igitur in quolibet libro naturali quum primum inuenta est res considerata, hoc est subiectum, quod materiale vocant, modus quoque considerandi inuentus est, consideratur enim quælibet species corporis naturalis, quatenus propriam habens naturam. Hoc admonere volui, vt commune præceptum esset, quod & in hoc, & in alijs sequentibus libris obseruemus: satis enim erit in singulis cognoscere subiectum materiale, quod quidem in quolibet libro necesse est esse speciem aliquam corporis naturalis: modus enim considerandi idem semper subaudiendus erit. Quod igitur ad subiectum attinet libr. de Generatione, hæc de aliorum sententijs dicta sufficiant.

Aliorum opinio.

Confutatio.

Nota de modo cõsiderãdi.

A

De subiecto lib. de Generatione sententia propria, eiusque declaratio.
Cap. XXI.

VT ipse hac in re meam sententiam proferam: ego puto corpus naturale generationi & interitui obnoxium in his libris subiectum esse, ita tamen vt per hæc rem solam consideratam significari intelligamus, non modum considerandi, hic enim semper subaudiendus est, B quatenus propriam habet naturam; hoc quidem alij, qui hanc ipsam sententiam sequuti sunt, non animaduertentes in magnas difficultates inciderunt; sed eas nos nullo negocio euitamus; illi namque dum generabile & corruptibile vt rationem considerandi sumunt, cætera omnia, quæ in his libris tractantur, excludunt; nos autem per hæc subiectum solum materiale denotantes, exprimere tantummodo volumus, quam naturalis corporis speciem Aristot. in his C lib. tractaturus sit, eandemque significare possemus dicendo corpus naturale alterabile, hoc enim cum corpore generabili reciprocatur; huic postea æquatam considerandi rationem adijcientes, quatenus propriam habet naturam, omnium, quæ huius corporis naturam insequuntur, considerationem amplectimur, nullumque eorum excludimus. Sed nondum propriam de subiecto horum librorum sententiam protulimus, adhuc enim nõ expressimus, quid- D nam intelligamus per corpus generationi & interitui obnoxium, quum in hoc ego ab aliorum opinione dissentiam: referam igitur sententiam meam, eamque quanta potero breuitate declarabo. Ante omnia est nobis hoc fundamentum iaciendum, quod quando dicimus rem aliquam æternam vel caducam esse, non respicimus speciem, sed indiuiduum; nam si species spectemus, omnes apud Aristotel. sunt æternæ, proinde nulla res datur quæ sit vnquam interi- E tura secundum speciem: quoniam igitur rerum alias dicere solemus caducas, & mortales esse, alias vero perpetuas, certum est nos semper indiuiduis solere tum æternitatem, tum interitum attribuere. Hoc ita constituto, si considerare velimus, an naturalia corpora sint caduca, an æterna, tres eorum gradus esse comperiemus, duos extremos, tertium medium: primus gradus est cœlestium corporum, quæ apud Aristot. æterna penitus sunt tam secundum se tota, F quam secundum partes: alter est mistorum corporum, quæ singula interitui obnoxia sunt tam secundum partes, quam secundum se tota: medium inter hæc locum elementa obtinent, quæ secundum partes quidem continue generantur & intereunt, at secundum integritates suas nec vnquam apud Aristot. sunt genita, nec vnquam interitura, proinde sunt quatuor indiuidua æterna. Dedit autem natura elemẽtis has duas cõtrarias cõditiones propter duo munera, quibus

Tres gradus corporum naturalium.

Elemẽta quomodo sint æterna.

Duo munera elemẽtorũ.

Duo genera qualitatum elementorum.

quibus ea in mundo fungi oportebat, tanquam propter duos scopos ac fines. ideoque dedit etiam eis duo genera qualitatum, tanquam instrumenta, per quæ duobus illis muneribus fungerentur. Vnum munus fuit integrare hanc machinam, quæ vocatur mundus, primæ namque partes, è quibus mundus constat, sunt quinque simplicia corpora, vt antea dicebamus; quod munus obeunt elementa secundum se tota, ignis enim totus supremum locum implet, terra totum infimum, aer & aqua medium; Cœlum vero hæc omnia ambit, & continet: huic priori muneri inseruiunt motrices qualitates, grauitas & leuitas, quodlibet enim ipsorum suum locum occupat, vel vt graue, vel vt leue, vel vt nec graue, nec leue. Patet autem elementa in huius muneris functione nullam habere relationem ad mista, sed absolute existere vt corpora naturalia, etiamsi nullum mistum ex ipsis constitueretur. Alterum munus est vt sint materia corporis misti, eoque funguntur non amplius secundum se tota, sed secundum particulas, tota namque commisceri non possunt, sed solæ particulæ commiscentur, & constituunt mistum: propter hoc secundum munus, quo elementa respiciunt mistum vt eius principia, datum est eis alterum genus qualitatum, quæ vocantur alteratiuæ, quibus inter se agere & pati, & mutari inuicem possent, siquidem ex pluribus, iisque contrariis naturis tanquam ex materia non poterat vnum aliquod generari, nisi illa & alterari, & generari, & interire per mutuam inter se actionem, & passionem apta essent, & se mutuo frangere, & castigare possent, & in naturam vnam coalescere: non sunt autem elementa apta inter se agere, & pati, nisi per qualitates alteratrices, nimirum vt sunt calida, frigida, humida, & sicca. Satis autem per se manifestum est has qualitates ad prioris muneris functionem nihil conducere, sicuti neque ad posterius munus conferunt qualitates motrices, modo enim sint grauia & leuia, etiamsi statuerentur, nec calida, nec frigida esse, nec humida, nec sicca, satis idonea essent ad manendum quæque in locis suis, & ita mundum constituendum. Sic etiam patet ad elementorum mistionem non conferre grauitatem, & leuitatem, quum fateri oporteat elementorum particulas in misto non distingui loco, sed quamlibet misti particulam esse mistam. Ex his colligimus duas esse debuisse in philosophia naturali distinctas elementorum considerationes; vnam absolutam, quam elementa secundum se considerarentur vt corpora naturalia, sine vllo mistorum respectu, eamque manifestum est Aristotelem fecisse, & absoluisse in libris de Cœlo, vbi elementa tanquam species corporis naturalis habent locum subiecti: alteram vero respectiuam, prout sunt materia mistorum, qua ratione tractantur ab Aristotele in lib. de Generatione, proinde non vt subiectum, sed vt principia subiecti, quæ

Secundũ munus.

Duæ elementorũ considerationes.

fuit Auerrois opinio in primo, & vltimo Comment. 3. lib. de Cœlo. Hæc si vera sunt, vtamur argumento Aristotelis in princip. 12. Metaphys. illud est subiectum, cuius principia considerantur, atqui elementa in libris de Generatione tractantur vt principia corporis misti, ergo subiectum horum librorum est corpus mistum: videturque hoc mirifice consentaneum iis, quæ antea de librorum ordine diximus, quum enim primo loco actum sit de corpore naturali late accepto, idque prima partitione diuidatur in simplex & mistum, & simplex præcedat misto, proinde secundo loco actum sit de corpore naturali simplici in libris de Cœlo; sequi videtur vt statim tertio loco agatur de corpore naturali misto in libris de Generatione & interitu, vt mox in aliis libris naturalibus agendum maneat ordinatim de speciebus misti. Adde quod necessarium omnino fuit de misto late accepto agere in aliquo libro naturali, idque manifestum est in nullo alio fieri, nisi in libris de Generatione id fieri fateamur, in quibus etiam videmus agi ex professo de mistione, & de generatione misti generaliter sumpti: de misto igitur generaliter accepto, agit in libris de Generatione, de ipsius autem speciebus agetur postea in sequentibus libris naturalibus, vt mox ostendemus.

Subiectũ lib. de generatione est corpus mistum.

Difficultates contra prædictam sententiam, & earum solutio.

Cap. XXII.

SENTENTIA hæc clarior & manifestior fiet, si difficultates, quibus maxime labefactari videtur, de medio tollamus: videtur enim non solum mistum, sed potius corpus generabile, quod elementorum, & mistorum est commune genus, statuendum esse in his libris subiectum, idq; ostenditur primum auctoritate Aristot. qui in initio 1. lib. de Generatione proponit se acturum de Generatione & interitu omnium, quæ natura generantur & intereunt; facit ergo subiectum non mistum solum, sed omne corpus generationi & interitui obnoxium. Præterea illud est subiectum, cui primo competunt affectiones, quarum declaratio est scopus auctoris in eo libro: at scopus & intentio Arist. in iis duobus libris est agere de Generatione & interitu, & de alteratione, vt ipse in eodem loco asserit, hæ autem non primo competunt corpori misto, sed generi ampliori, corpori caduco; hoc igitur est subiectum, non mistum solum. Tandem confirmatur, quoniam in scientia procedendum est à magis communibus ad minus comumunia: at corpus caducum latius patet, quam corpus mistum, & est genus vniuocum, de quo multa dici possunt; prius ergo agendum fuit de corpore caduco generaliter, quam de

Primum argumentum.

Secundũ.

Tertium.

misto;

A mistos id tamen non fit vllo alio in loco, nisi dicamus in libris de Generatione & interitu. Huius difficultatis solutio mihi videtur in duobus, quæ iam declarauimus, esse constituta. Vnum est, quod generatio non omnino competit elementis, quoniam particulis tantum eorũ competit, non ipsis totis; tota namque, vt diximus, sunt quatuor indiuidua, quæ secundum quandam æquipollentiam seruantur æterna; quemadmodum etiam nauis dicitur eadem numero diutissime seruari, B licet sæpe facta sit partium mutatio & instauratio, siquidem nunquam tota simul mutata est, & forma eadem mansit. Alterum est quod eo etiam modo, quo competit elementis generatio & interitus, competit eis propter mista, quibus proprie & præcipue competit: quo fit vt primum subiectum generationis & interitus primitate scopi, & intentionis naturæ non sit nisi mistum; licet primum primitate adæquationis sit quiddam communius: C poterat enim natura facere omnia simplicia corpora æterna, si nullum alium scopum sibi proposuisset, nisi ex iis mundum constituere, sed voluit ea secundum partes esse mutabilia propter generationem mistorum, qua non poterant ex multiplici materia generari, nisi illa quoque generari & interire posset: quamobrem si scopum & consilium naturæ spectemus, dicere possumus generationem & interitum elementis competere non proprie vt subiecto, D sed potius vt principiis, & vt materiæ generationis & interitus corporum mistorum, quorum hæc erat natura, vt generari, & interire non possent, nisi proxima quoq; ipsorum materia modo aliquo generationi & interitui obnoxia fuisset; propterea ipsa quoq; vocare possumus subiectum primum generationis primitate originis. Hæc fuit absque dubio Aristotelis mens, qui in 1. libro postquam definitionem generationis & interitus declarasset, & mox de earum E causis acturus esset, scopum & consilium suum in contextu 43. proponit his verbis: [*Quoniam autem oportet primum de materia; & de vocatis elementis dicere*] etenim dictio [*&*] non est coniunctiua, sed declaratiua, quia postea nullam aliam materiam declaraturus erat, nisi materiam secundam, quæ sunt quatuor elementa; de his ergo agendum proponit non tanquam de subiecto generationis, sed tanquam de materia generationis; ipsa quoque elementorum F tractatio, quæ in secundo libro habetur, est eiusmodi: nam in initio secundi libri quatuor primas qualitates vocat Aristoteles principia elementorum, quum tamen accidentia potius elementorum sint, & alibi ab ipsomet Aristotele accidentia & qualitates vocentur; propterea quod dum elementa absolute considerantur vt naturalia corpora, hæ sunt reuera qualitates, eorum formas nobis incognitas sequentes; at dum accipiuntur in secundo munere, quo re-

Generatio non omnino competit elemẽtis.

Generatio data est elementis propter mista.

Qualitates sunt principia elementorum.

A spiciunt mistum, illæ eadem qualitates euadunt formæ elementorum, & constituunt rationem principii, quia sunt rationes formales, quibus elementa sunt principia mistorum; neque absurdum hoc est, & notatur à Themistio in 1. Phys. in sua magna digressione, & clarũ per se in omnibus rebus est: quum enim homini quatenus est homo, habere filium sit accidens, idq; separabile; idem tamen eidem quatenus est pater, essentiale est; alia namq; per se conpetunt rei vt ab- B solute sumptæ, alia eidem vt ad aliud relatæ, Postquam autem in eo secundo libro docuit Aristot. quatuor primas qualitates esse formas elementorum vt respicientium constitutionem misti, loquitur primum de generatione elementorum, postea vero de generatione mistorum, significans generationem competere primum elementis vt materiæ, sine cuius mutatione non competeret generatio mistis, in primo etiam cõtextu eius secundi libri rationem afferens, cur sit C acturus de elementis, inquit, quia generatio & interitus corporibus naturalibus inest non sine elementis, asserit ergo se de elementis acturum tanquam de materia generationis mistorum; & recte dicit [*non sine*] solet enim materia vocari causa sine qua non. Hoc etiam legimus apud Aristotelem in 1. cap. primi libri de Partibus Animalium, vbi dicit. [*aer & aqua non nisi corporũ materia est*] particulæ namque elementorum vt inter se alterantur atq; mutantur, gratia mi- D storum sunt, tanquam eorum materia quod etiam aperte protulit in 1. cap. secundi eorundem librorum, vbi etiam dicit, quatuor primas qualitates esse materiam mistorum corporum, scilicet quatenus in constituenda proxima misti materia funguntur officio formæ. Fuit præterea rationi consonum, vt quemadmodum Cœlum, & elementa in libris de Cœlo fuerunt eodem modo considerata vt corpora naturalia, quorum congeries dicitur mundus; ita in libris E de Generatione similis in eo fit ipsorum omnium consideratio, vt sunt principia aliorum: quoniam igitur manifestum est in secundo libro de Generatione Cœlum considerari vt causam generationis effectricem, dicendum est, elementa quoque vt materiam generationis considerari. Sed fortasse dabitur aliquando occasio hoc aperte demonstrandi, si tantum vitæ mihi Deus tribuerit, vt in libros Aristotelis naturales (quod opto) possim edere commentarios. Ad propo- F sitas igitur obiectiones facile est per ea, quæ modo diximus, respondere; ad primam enim quod Aristoteles dicat initio primi libri, se de omnium penitus, quæ generantur & intereunt, generatione & interitu locuturum, id nobis non officit, cognoscenda enim est quælibet res eo modo, quo reuera est: quoniam igitur data est elementis generatio à natura propter generationem mistorum, hoc ipso modo, non alio cognoscenda est, nempe vt competens & ele-

Ad primum argumentum.

mentis

mentis & mistis, sed elementis vt principiis materiæ, mistis vero vt subiecto præcipuo in mente naturæ molientis generationem in rebus; neque enim negamus de omnium generatione in iis libris agi, quum pateat Aristotel. loqui & de elementorum & de mistorum generatione, sed dicimus agi de elementis vt de materia mistorum, quæ Auerrois opinio fuit.

Ad secundum.

Sic ad secundam, quæ erat, cui primo competunt affectiones, id subiectum est, dicimus generationem & interitum, & alterationem competere corpori misto vt subiecto præcipuo, elementis autem vt materiæ misti, quo igitur modo inest rebus generatio, eodem consideratur ab Aristotel. in his libris.

Ad tertium.

Sic etiam ad tertiam respondemus, non esse absurdum, neq; inusitatum, quod in eodem libro & de genere & de specie agatur, de motu enim locali late accepto non agitur nisi in libris Physicæ auscultationis, siquidem is communiter competit omnibus corporibus naturalibus, in iisdem tamen libris de eius quoque genere motu agi manifestum est: sic in libris de Cœlo agitur & de simplici corpore communiter, & de speciebus eius omnibus, ac de singulis separatim: sic in libris de Anima tum de anima generaliter, tum de singulis animæ partibus. In libris igitur de generatione dicimus agi & de caduco corpore generaliter, & de misto generaliter, quia nullus est alius liber naturalis, in quo vel de hoc vel de illo agatur; sed hoc eo modo quem declarauimus, intelligendum est, vt generatio ita in rebus inesse cognoscatur, vt reuera inest, misto vt subiecto præcipuo, elementis vt principiis, corpori autem caduco vt subiecto adæquato, adeo vt definitio generationis, quæ in primo lib. traditur, nec elementorum propria sit, vt nonnulli dixerunt, nec mistorum, sed his omnibus communis, ita tamen vt præcipue intelligatur esse mistorum, quibus proprie competit, elementis vero propter mista, & vt materiæ mistorum.

Ratio ordinis lib. de Cœlo, & lib. de Generatione, & difficultatum solutio.

Cap. XXIII.

Ex his quæ hactenus dicta sunt, triplex sumitur ratio ordinis horum librorum, vnde & ipsorum subiecta facile discernuntur:

Prima ratio ordinis.

vna est, quum in libris de Cœlo actum sit de corpore naturali simplici, sequitur vt in libris de Generatione agatur de misto, simplex enim & naturæ & cognitionis ordine præcedit misto.

Secunda ratio.

Altera est, quum in libris de Cœlo actum sit de naturalibus corporibus æternis, sequitur vt agatur de caducis, & primo loco de ipso caduco corpore generaliter accepto, quod quidem fit in libris de Generatione, hoc autem quomodo sit intelligendum, iam dictum est superius.

A Hoc non ignorauit Ioan. Grammaticus, qui in sua præfatione in libr. de Generatione inquit, elementa in lib. de Cœlo fuisse considerata vt æterna, in libr. autem de Generatione considerari vt generationi & interitui obnoxia; non sunt autem æterna, nisi secundum se tota; nec sunt caduca, nisi ratione partium: innuit ergo considerata esse simplicia corpora in libris de Cœlo, quatenus secundum se sumpta mundum complent, in libris autem de Generatione qua-
B tenus eorum particulæ in mistionem veniunt.

Tertia ratio.

Tertia ratio est, quando eadem res cognoscenda est tum absolute, tum respectu aliorum, cognitio absoluta debet præcedere respectiuam: quoniam igitur cœlum & elementa erant cognoscenda tum vt naturalia corpora absolute, tum vt aliorum corporum principia, recte fecit Aristotel. qui in libro de Cœlo ea considerauit vt corpora naturalia, in libr. autem de Generatione vt principia generationis mistorum.

Dubium.

Sed
C aduersus hæc aliquæ difficultates exoriuntur, quas soluere nos oportet: primum quidem dubitare aliquis posset non iniuria de ordine qualitatum elementarium; alteratrices enim sunt natura priores motricibus, vt inquit Aristotel. in 1. cap. secundi libri de Partibus Animalium, deriuantur enim & emanant grauitas & leuitas à caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate, quæ ob id solæ appellari solent primæ qualitates; prius igitur debuit Aristotel. de alteratrici-
D bus agere, quam de motricibus; cur itaque contrarium ordinem seruauit?

Solutio.

Ad hoc dicere possemus, librorum ordinationem non ab accidentibus sumendam esse, sed à subiectis: quoniam igitur elementa fuere prius consideranda vt naturalia corpora absolute, deinde vt principia mistorum, & ad considerationem absolutam maxime pertinent qualitates motrices; alteri autem respectiuæ congruit consideratio alteratricium: ideo Aristot. coactus est præponere mo-
E trices, præsertim quia ordo doctrinæ non sumitur necessario ex ipso ordine rerum naturali, sed ex nostra meliore, aut faciliore cognitione. Sed præterea dicimus substantiales elementorum formas, quibus elementa constituuntur, & sunt corpora naturalia, priores esse natura omnibus qualitatibus: quoniam igitur grauitas & leuitas in libris de Cœlo sumuntur loco formarum latentium, earum consideratio debuit præcedere considerationem qualitatum altera-
F tricium; reuera enim grauitas & leuitas in libris de Cœlo sumuntur vt illorum corporum formæ conuenientius, quam alteratrices qualitates, quandoqnidem formæ elementorum nobis incognitæ edunt naturales motus & quietes per medias has aptitudines, quæ dicuntur grauitas & leuitas, non per primas alteratrices qualitates. Quamobrem qualitates motrices tum vt competentes elementis secundum eorum cōsiderationem absolutam, tum vt acceptæ

Quomodo omnes qualitates sint formæ elementorum.

A pro formis elementorum, priores natura sunt qualitatibus alteratricibus, quæ nunquam sumuntur vt formæ elementorum, hoc est, loco formarum substantialium latentium: sed sunt ipsæmet elementorum formæ, non quidem formæ tales, quibus elementa vt naturalia corpora constituantur in specie, sed rationes formales, quibus elementa constituuntur in esse respectiuo, & sunt principia mistorum; quocirca horum consideratio omnino debuit esse posterior.

Dubium.

Aliud præterea dubium oritur, quod multos traxit in varios errores: B Aristoteles in tertio lib. de Cœlo considerat elementa prout elemẽta sunt, & definit elementum, atqui nomen elementi respectiuum est, notat enim relationem ad mista, quæ ex elementis constat; ergo elementorum consideratio ibi non est absoluta, vt nos diximus, sed respectiua: præterea in eodem libro ostendit elementa esse generabilia & corruptibilia, ergo non ea considerat vt æterna.

Solutio.

Scio equidem, C multa ab aliis dici in conferenda & connectenda tractatione de generatione elementorum, quam ibi legimus, cum ea, quæ postea habetur in secundo lib. de Generatione; verum ipse omissis aliorum sententiis, & ab Aristotel. scopo in his libris, quem declaraui, non recedens, opinionem meam breuiter exponam & declarabo: puto enim ita esse distinctas has duas tractationes, vt neque vna cum altera coniungi, neque dici eius perfectio, seu complementum possit; D earum autem discrimen in hoc videtur esse constitutum, quod aliud est generabilitas & corruptibilitas elementorum, aliud est ipsorum generatio & corruptio actualis:

Aliud est generabilitas aliud est generatio.

generabilia quidem & corruptibilia esse elementa secundum partes docuit Aristotel. in tertio lib. de cœlo, de ipsorum autem generatione & interitu non egit nisi in secundo de generatione, sed hoc dicere nihil est, nisi & huius discriminis & vtriusque consilij Aristotel. rationem intelligamus, E quæ in hoc consistit, quod in qua scientia subiectum aliquod considerandum statuitur, in ea necesse est omnia quæ illi subiecto per se competunt, considerare & cognoscere, secus enim imperfecta est eius subiecti cognitio; quoniam igitur per se competit elementis esse generabilia & corruptibilia secundum partes, necessarium fuit vt in eo libr. in quo elementa locum habent subiecti, hoc quoque attributum, seu hæc eorum proprietas nosceretur, idque notatur expresse ab Auerroe in primo Comment. 3. F libri de Cœlo; idcirco toti elemento tribuitur ab Aristotel. in 3. libr. de Cœlo vt sit generabile & corruptibile, est enim totius elementi aptitudo & proprietas, non potest tamen ad actum duci in toto elemento, sed in partibus singulis, est igitur generabilitas elementi totius, generatio vero non totius, sed partium; illam considerauit Aristotel. in 3 libr. de Cœlo, hanc vero in secundo de generatione, hæc enim non A est elementorum proprietas, sicuti neque hominis risus, sed risibilitas.

Multorũ error.

Ob id ego quidem non recte dici à multis censeo, quod Aristotel. sermonem de generatione elementorum inceperit in 3. libro de Cœlo, compleuerit autem in secundo de generatione; quod enim in 3. libr. de Cœlo non agatur de generatione, hinc cognoscere manifeste possumus, quod alicuius accidentis tractationem necesse est in his duobus consistere, in cognoscenda eius definitione, qua B significatio nominis & ipsa accidentis essentia declaretur; & in cognoscendis eiusdem causis, quæ sunt perfectio & complementum definitionis; atqui definitio generationis latissime sumptæ non traditur ab Aristotel. nisi in primo libr. de Ortu & interitu, atque ibi tanquam in proprio loco declaratur, estque definitio nominalis, siue essentialis, quia causas generationis non continet, nam eas postea declarat Aristot. in secundo libro; quum igitur in 3. libr. de Cœ- C lo neque causæ generationis, neque definitio cognoscatur, non video quomodo dicere aliquis possit, agi in eo libro de Generatione elementorum: agitur ergo ibi de ipsorum tantummodo generabilitate, cuius causa nota iam est in primo libro Physic. alia enim est causa cur elemẽta sint generabilia & corruptibilia, alia vero cur actũ generentur & intereant; omnia igitur, quæ in eo tertio libro dicuntur ab Aristot. de elementorum generatione, & interitu, & mu- D tua inter se mutatione, de aptitudine, non de actu intelligenda sunt, ibi namque generabilia, & corruptibilia, & inter se mutabilia esse elementa cognoscimus, sed quomodo generentur, & inuicem mutentur, imo & quid generatio ipsa sit, ignoramus. Quod igitur attinet ad elementorum mutabilitatem, quæ est eorum proprietas naturalis satis eá sunt, quæ dicuntur ab Aristot. in 3. lib. de Cœlo, & ea secundum se perfecta tractatio est ratione consilij Aristot. quod E erat elementa secundum se vt naturalia corpora considerare, nec opus erat eam tractationem absolui in secundo de generatione; nisi quatenus dicere etiam possumus quemlibet librum naturalem esse perfectionem, & complementum aliorum præcedentium, quia sine illo scientia naturalis manca, & imperfecta esset, imperfecta quidem esset animalium cognitio in libris de Partibus Animalium, nisi postea in libris de Anima de ipsorum forma sermo fieret; atta- F men perfecta est secundum se tractatio de partibus in libris de Partibus, perfecta itidem secundum se tractatio de forma in libris de Anima: sic imperfecta est cognitio corporis naturalis communis & confuse sumpti in libris Physicæ auscultationis, nisi alij sequantur libri naturales in quibus singulæ species Physici corporis declarentur.

Nota qualis si[t] tractatio terti[i] lib. de cœlo.

In his ergo absoluitur tractatio corporis naturalis incepta in libris Physicæ auscultationis, nec per hoc tamen stat, quin illo-

rum

rum librorum, & aliorum singulorum tractatio secundum se perfecta sit ratione proprij consilij, & scopi Arist. in singulo libro. Hoc quidem mihi videtur satis comprobari testimonio Arist. in eo ipso loco, vnde illi quoque pro se argumentum sumpsere, nam in context. 24. secundi libri de Ortu & interitu Arist. aggredi volens tractationem de elementorum generatione his verbis vtitur [*quoniam determinatũ est prius quod simplicibus corporibus ex se inuicẽ generatio, dicendum est quis modus adinuicem transmutationis*] B ipsi enim putarunt Arist. dicere se prosequi tunc velle id, quod in tertio libro de Cœlo imperfectum reliquerat; attamen significat Arist. tractationem illam in tertio libro de Cœlo pro occasione, & pro ratione loci fuisse perfectam, & dicens agendum esse de modo illius transmutationis indicat se in tertio de Cœlo solam declarasse elementorum mutabilitatem, non tamen modum ipsum quo fit, hoc enim est actualem elementorum mutationem considerare: C proposuit quidem Arist. in context. 56. tertij de Cœlo declarandum modum, quo mutantur inuicem elementa, ipsum tamen ibi non declarauit, nisi ruditer, confutans in hoc antiquorum sententias; eum enim declarare non poterat, nisi considerando actualem elementorum mutationem, quod quidem ad eum librum non pertinebat. Dicere tamen possumus respectu scientiæ vniuersæ, imo & ipsius perfectæ elementorum considerationis, ea, quæ in libris de Ortu & interitu D traduntur de elementis, esse perfectionem illorum, quæ dicta erant in libris de Cœlo, propterea quod perfecta elementorũ cognitio vtramq; tractationem postulabat; vnam, qua cognoscerentur vt corpora naturalia, quæ habetur in libris de Cœlo; alteram, qua noscerentur vt principia mistorum, quæ habetur in libris de Ortu, & interitu, vtraque tamen tractatio in seipsa perfectionem, & complementum habet; quocirca potest etiam illorũ opinio verum habere sensum, E quem nos non improbamus. Quod autem hactenus de generatione elementorum diximus, hoc idẽ de cæteris omnibus quæ in 3. lib. de Cœlo tractantur, dicendum est, vt omnis difficultas tollatur, quamuis enim ibi Aristot. corpora illa vocet elementa corporũ, & definiat elementum, quæ vox notare ad mista relationẽ videtur, non ob id tamen vt elementa, & vt principia mistorum tractantur, sed tota illa tractatio ad illorum simplicium corporum vt subiecti cognitionem F referenda est: siquidem propter ipsorum elementorum cognitionem ea dicuntur, non propter mista, vt hanc quoque illorum proprietatem noscamus, quod sunt elementa mistorum corporum, sic enim patet omnia in iis libris dici ab Aristotel. ad declarandas naturas, & proprietates elementorum, nam & de numero ipsorum loquitur, & de figuris, docetque elementa nullam habere propriam figuram, sed apta esse figuram recipere ab alio, tandemque de motibus naturalibus, qui eis competunt vt sunt grauia, & leuia, quæ omnia ad perfectam elementorum cognitionem pertinent ea ratione, qua sunt corpora naturalia per se cognoscenda à philosopho naturali. Hoc autem, quod de tractationibus elementorum diximus, clarius fiet, si aliarum quoque rerum exempla adhibeamus. Motor æternus immobilis cognoscitur & à Metaphysico, & physico, diuersis tamen modis; primus enim philosophus, quum Deum contempletur vt subiectum per se scibile, debet omnia, quæ illi attribuuntur, cognoscere, nempe quæ in nostram notitiam venire potuerunt, in quorum numero est quod æterne moueat, ideo sine huius cognitione manca fuisset illa de diuinis mentib. tractatio in prima philosophia. Physicus vero non eum scopum habet vt Deum velit cognoscere, sed solum vult naturalia corpora, & illa, quæ eis competunt, contemplari, inter hæc est motus æternus: vt igitur hanc naturalis corporis affectionem cognosceret, coactus est causam eius indagare, quia scire est rem per causam cognoscere, causa autem nulla alia est, nisi primus motor æternus immobilis; eadem igitur primi motoris conditio consideratur tum à primo philosopho vt proprietas, seu conditio sui subiecti, & eius cognitio pertinet ad perfectam cognitionem subiecti, etiamsi notet relationem ad effectum naturalem; tum à philosopho naturali vt conditio principij, à quo producitur æternus motus in corpore naturali, & eius cognitio pertinet ad cognitionem huius accidentis naturalis, Quas distinctas tractationes optime significamus dicendo, Metaphysici munus esse cognoscere substantias illas esse motores æternos; ad Physicum autem pertinere easdem considerare vt motores æternos, hoc enim Metaphysico attribuere absurdum esset sicut illud, philosopho naturali; illud enim significat considerari vt subiectum, hoc vero vt principium, Sic etiam si quis quæreret ad quam naturalis philosophiæ partem pertineat considerare quod cœlestia corpora suo motu, & lumine agant in hæc inferiora, dicere possumus id pertinere ad duos distinctos libros, ad librum de Cœlo, & ad librum de generatione, siue etiam fortasse ad libros Meteor. diuersis tamen scopis; ad libr. quidem de Cœlo, quatenus ea est proprietas corporis cœlestis, eiusque cognitio pertinet ad perfectam cognitionem cœli, quod ibi subiectum est, ad alios autem memoratos libros, quatenus pertinet ad cognitionem generationis, & interitus, & aliorum accidentium, quæ à Cœlo producuntur in hoc mundo inferiore, ibi Cœlum principij

Nota qualis sit tractatio tertij lib. de cœlo.

Vide supra cap. 12.

G cipij

cipii locum habet, non amplius subiecti. Sic igitur dicimus, cognoscere quatuor illa corpora esse aliorum elementa, pertinuit ad libros de Cœlo, vbi locum habent subiecti; at illa considerare vt elementa, pertinuit ad librum de generatione, vbi considerantur vt principia mistorum. Quod vero cum Ioanne Grammatico diximus, agi in libris de Cœlo de corporibus naturalibus æternis, sano modo intelligendum est: non enim dicimus tractari ibi elementa vt æterna, ita vt hæc sit ratio considerandi elementa in iis libris, huic enim repugnat Aristoteles, docens ea esse generabilia & corruptibilia; sed dicimus elementa, quæ in libris de Cœlo considerantur, esse indiuidua æterna, quoniam ibi secundum se tota considerantur; quamuis enim ibi Aristot. ostendat esse generabilia, & corruptibilia, hæc tamen generabilitas ad actum non ducitur, nisi in partibus singulis: quare per hoc non stat, quin singulum elementum totum sit æternum. Quod igitur attinet ad libros de Ortu, & interitu, hæc dicta sint; possemus etiam eorum diuisionem in partes, & artificiosam structuram considerare, sed quia in præsentia vniuersalem tantummodo huius scientiæ fabricam declarare statuimus, particularem singulorum librorum diuisionem & methodum ad commentarios, quos aliquando edere in animo est, remittendam esse censemus: interim satis erit, si saltem voce in publici muneris functione hanc auditoribus nostris operam præstiterimus; nunc ad Meteorologicos libros accedemus.

De subiecto, & loco trium librorum Meteorologicorum. Cap. XXIV.

QVum Aristoteles in initio lib. 1. Meteorologicorum quartum locum in scientia naturali iis libris tribuerit, collocans eos statim post duos de generatione, & interitu; id nobis laborandum relinquitur, vt huius ordinis rationem inquiramus: de subiecto igitur horum librorum dicendum est, & ratione duce considerandum, quidnam post libros de Ortu, & interitu primum nobis tractandum proponatur. Duas hac in re sententias apud alios inuenio; vna fuit Græcorum, & D. Thomæ, quam & alij postea sequuti sunt, qui dixere consilium Aristotelis esse in his libris agere de affectionibus elementorum, de illis videlicet, quæ ab externo agente imprimuntur in elementis. Quæ sententia videtur hac inniti ratione; duo accidentium genera in elementis considerari possunt sed vno diuiso in duo, tria oriuntur: alia namq; sunt ipsis elementis naturalia, quia proprias eorum naturas insequuntur, proinde ab ipsis nequeunt separari; alia vero non sunt eis naturalia, sed

Græcorū opinio.

Tria genera accidentiū in elemētis.

A quum ab externo agente in elementis iam existentibus generentur, non semper ipsis inhærent, & separari possunt: naturalia accidentia duplicia sunt, alia namq; eis competunt vt sunt corpora naturalia, vocanturque motrices qualitates, grauitas, & leuitas; de quibus egit Aristoteles in libris de Cœlo: alia vero data sunt elementis, vt possint esse materia mistorum, dicunturque alteratrices qualitates, quæ fuerunt consideratæ in libro de Ortu, & interitu. Restat

B igitur vt in libris Meteorologicis tertium genus accidentium tractetur, nempe illa, quæ inferuntur elementis ab agente externo: horum enim tractatio posterior esse debuit tractatione aliorum, quæ naturalia elementorum accidentia esse diximus, & videtur ipse quoque Aristoteles in 1. & 2. cap. primi libri hunc sibi scopum in iis libris proponere, vt legentibus patet. Ratio igitur ordinis manifesta est, & cur libri Meteorologici statim sequantur libros de Ortu, & interitu.

C Alii vero subiectum horum librorum statuerunt mistum imperfectum, quorum sententiam ego potiorem esse puto: quanquam enim prædictam Græcorum opinionem non improbo, siquidem illa ad hanc modo quodam redigitur, rectius tamen hi dicunt, quam illi, vt mox veritate cognita intelligemus. Est ante omnia intelligndum, quid sit mistum imperfectum, idque clarum erit, si cognoscatur quid sit mistum perfectum, siquidem ex aliquo huius perfectionis defectu mistum imperfectum dici cer-

D tum est. Mistum igitur perfectum dicitur, si duæ adsint conditiones, vna ad materiam attinens, altera ad formam; quod ad materiam attinet, debet ex omnibus constare miscibilibus; quod vero ad formam, debet esse facta vera eorum vnio, hoc est, ex pluribus illis naturis natura vna, & ex pluribus formis vna forma, si altera conditio desit, imperfectam esse mistionem; & imperfectum mistum necesse est, vt si

E quid non ex omnibus elementis constet, sed ex pluribus, vel si distinctæ miscibilium naturæ seruentur, nec prorsus in naturam vnam versæ sint: hanc autem imperfectam mistionem insequitur durationis breuitas; nam ea, quæ non perfecte sunt mista, diu durare non possunt: neque enim cometa plures menses durare aptus esset, nisi ei semper noua materia in sublime elata, quasi cōtinuum pabulum suppeditaretur. Quomodo igitur hi libri sint de mistis imper-

F fectis, facile intelligetur, si breuiter, & quantum præsens occasio postulat, earum rerum, quæ in iis tractantur, conditionem ac generationis modum exposuerimus; de tribus autem tantummodo prioribus libris loquor, quartum enim postea seorsum considerabimus. Docet in initio eorum librorum Aristoteles ab astrorum, potissime autem Solis radiis calefacta terra, &

Aliorum opinio.

Quid mistum perfectum, & imperfectum.

ra, & aqua, duos inde halitus generari, vnum calidum, & humidum, quem vocat vaporem, alterum calidum, & siccum, quem vocat exhalationem, seu fumidum halitum; quum enim proprium sit calidi rarefacere, partes aquæ, rerumque madefactarum calefactæ rarefiunt, & in vaporem mutantur, quem mediæ esse naturæ inter aquam, & aerem, ipsa nos experientia docet, quum in alterum duorum elementorum facilime vertatur; nam si calor in eo perseueret, nec ab aliquo refrigeretur, ita pergit rarefieri, vt fiat aer; si vero quippiam frigidum, seu minus calidum offendat, à quo refrigeretur, densatur, & in guttas vertitur, fitque iterum aqua. Sic partes terræ calefactæ rarefiunt, & in fumidam exhalationem vertuntur, quæ est mediæ naturæ inter terram, & ignem; facilem enim in alteram duorum mutationem habet, nam & facile accenditur crescente calore, & in ignem vertitur, nec enim aliud est flamma, nisi hic fumus ardens; & facile etiam in fuliginem terramque conuertitur, si refrigeretur. Duo hi halitus sunt materia eorum omnium, quæ in tribus Meteorologicis libris ab Aristotele cōsiderantur; nam ex vapore in sublime elato, & frigescente generatur pluuia, ros, pruina, nix, grando, & si quæ eius generis alia sunt; ex halitu autem sicco generantur venti, & cometæ, accensæ trabes, stellæ discurrentes, fulgura, fulmina, & omnia, quæ in sublimi accensa videmus: ex iisdem etiam halitibus in terra inclusis, nec erumpere valentibus fiūt fontes, flumina, terræ motus, lapides, & metalla. & si quæ alia sunt huiusmodi. Videntur autem tum duo halitus prædicti, tum alia, quæ ex iis gignuntur, vocari posse mista imperfecta, exceptis tamen illis omnibus, quæ communi nomine solent appellari mineræ; hæc enim sunt absque dubio mista perfecta, & ipsorum consideratio ad Meteorologicos libros non pertinet. Duo quidem halitus non ea ratione dicuntur mista imperfecta, quod ex pluribus constent elementis, siquidem vterlibet ex vno tantum elemento genitus est, sed quia duorum elementorum conditionibus participat, est enim medium quoddam, quod oritur in transitu ex vno elemento ad alterum, simplicem quidem habens naturam, & formam vnam, sed quæ diu seruari nequeat, quin in alterum duorum, vel in aliquod aliud transeat; vapor enim humiditatem retinet aqueam, calorem autem aereum potius, quam igneum: quum enim in iis, quæ diuidi possiunt, oporteat transitū prius per medium fieri, quam perueniatur ad extremum, calefaciens ignis aquam generat prius calorem mediocrem, qualis est aereus calor, quam summum, qui solius ignis est proprius; neque est vapor perfectum corpus, quod diu possit in sua natura consistere, sed quiddam ge-

Duo halitus.

A nitum in medio transitu ex aqua in aerem, vel ex aere in aquam; ideo nisi impediatur transitus ex aqua in aerem, breui admodum tempore existit vapor, quia confestim fiet aer, sicq; in aeris densatione fit vapor, & illico, si ea mutatio absq; impedimento pergat, fit aqua. Hoc idem dicimus de fumida exhalatione, quæ generatur in transitu ex terra in ignem, manente siccitate, sed frigore paulatim & per gradus recedente, & adueniente calore; quare siccitatem terræ **B** retinet, calorem autem adepta est tantum, vt facto incremento possit facile fieri ignis; participat igitur duorum elementorum conditionibus, terræ & ignis, nam aquæ nihil habet, nihil etiam aeris, siquidem propria maxime aeris est humiditas; calor autem cum siccitate coniunctus nō potest aereus dici, sed potius igneus; licet nondum sit ignis, quia formam ignis nondum habet, sicuti nec formam terræ, sed mediam quandam, cum qua sunt iunctæ conditio- **C** nes terræ, & ignis, ratione quarum dicitur mistum quoddam esse, imperfectum tamen, quia duorum tantummodo elementorum conditiones præ se ferens, & genitum in transitu ex vno elemento in alterum, nec nisi breuissimo tempore permanens. Quæ vero ex his duobus halitibus gignuntur, sunt quidem aliqua absque dubio imperfecta mista, vt omnia in sublimi ardentia, nam constant ex igne, & halitu terreo nondum consumpto, sic grando videtur habere **D** conditiones terræ & aquæ; neq; facta est in his vera mistio, quæ est naturæ vnio, sed potius congregatio miscibilium; tamen aliqua non videntur esse mista, vt pluuia, quæ est simplex aqua, sic etiam fontes, & flumina; aliqua vero mista quidem, sed perfecta, & ea quidem diutissime permanentia, vt quæ mineræ appellantur, nisi vtraq; hæc ea ratione velimus imperfecta mista nominare, quatenus ex halitibus, quos iam diximus esse mista imperfecta, generari dicuntur.

E Aliqui tamen fuêre, qui negarunt dari aliquod mistum imperfectum, quod non ex omnibus elementis constet; nam & in pluuia, & in grandine, & in aliis iam memoratis omnia elementa, omniumq; qualitatum commistionem esse dixerunt; sic etiam in vtroq; halitu, siquidem Arist. in 2. Meteorol. in cap. de Ventis, aperte dicit, nec siccum, nec humidum halitum ita appellari, quia sit summe talis, sed ab excessu; neque enim est humidum sine sicco, neque siccum **F** sine humido; sic etiam in 5. cap. primi lib. inquit, duorum halituum alterum esse magis vaporosum; alterū vero magis spirituosum; vtitur enim dictionem comparatiua, denotans esse in vtroq; & humidum & siccum, proinde & calidū & frigidum, & elementa omnia, licet vnus ab excessu dicatur humidus, alter ab excessu siccus. Addūt etiam rationem ad hoc comprobandum; nam

Aliquorū opinio de misto imperfecto.

Primum eorum argumētum.

Secundū argumētum.

vtrumque halitum calidũ esse manifestum est; non tamen summe calidum: sic enim esset ignis; at omnis remissio fit per admistionem contrarii, vt ait Aristoteles in contex. 19. quinti Physicorum, igitur aliquid frigidi habet commistum, sic nec summe humidus alter est, nec alter summe siccus; sunt ergo in vtroque omnes qualitates, proinde & omnia elementa: quare non hac ratione dicuntur imperfecta mista, sed quod imperfectam habent mistionem, nec diu durant. Sed horum sententia mihi non probatur: & causam erroris esse puto, quod naturam & essentiam rei ab existentia non distinxerunt; prima materia non existit sine forma, tamen in sua essentia nullam formam habet: sic etiam non existit fortasse elementum purum, vt multi existimant; & vt dicendum maxime videtur de duobus elementis mediis; per hoc tamen non stat, quin possint singula elemẽta in sua naturali puritate considerari, vt ea considerauit Aristotelis in libris de Cœlo, & in libris de Generatione; non enim ideo non datur pura, quia per se existere, si darentur, non possint; existerent enim non minus, quam commista: sed quia impediunt se mutuo, & perturbat vnum alterius puritatem, ob eorum contactum, actionemque mutuam, ac ob Cœli motum ea continue alterantem, atque mutantem: quemadmodum igitur, licet permista sint elementa, & appellentur singula ab eo, quod maxime excedit, considerantur tamen, & cognoscuntur vt habentia suam naturalem puritatẽ; ita de duobus halitibus dicendum est; non generatur enim vnus sine altero, tamen si vtrumque in puritate suæ naturæ consideremus, alter conditiones refert aquæ, & aeris tantum, alter vero terræ, & ignis tantum: quod enim vnus alterum semper habeat commistum, non est quia per se existere vnus sine altero nequeat, sed quia ob terræ, & aquæ commistionem, & propinquitatem non potest Sol siccum halitũ educere, quin educat & humidum, neque hunc, quin educat illum. Quanquam ego quidem huius sum opinionis Aristotelem hoc asserentem nil aliud respicere, nisi illud, quod frequentissimum est: neque enim negasset contingere posse, vt alterius aliqua pars pura quandoque, & cum altero non commista extrahatur, quod videtur sensisse Vicomercatus in interpretatione illius cap. de Vẽtis, in secundo libro; dicens enim vix fieri posse, vt puri extrahantur, difficultatem denotat, & raritatem, sed non impossibilitatem. Præterea etiamsi dicamus, non posse vnum educi sine altero, non propterea fit, quin distinctæ sint partes vnius à partibus alterius; nam contangunt quidem se mutuo, & appositæ hæ illis dicuntur, at secundum se singulæ puræ, & impermistæ sunt, idque solum significare voluit in prædictis locis

Impugnatio.

Ad primum argumentum.

A Aristoteles; qui enim eleuatur vapor totus habet in se partes aliquas fumidæ exhalationis, ab excessu tamen totus vocatur vapor; sic fumida tota exhalatio, quæ attollitur, aliquas in se habet vaporis particulas, sed ab excessu tota appellatur fumida. Ad rationem autem illorum dicimus, non parum in se habere difficultatis id, quod illi sumunt, omnem remissionem per admistionem contrarii fieri, qua de re disputandi nobis fortasse occasio dabitur in operibus B naturalibus; sed esto nunc, vt illi volunt, dicimus tamen, nil inde contra nos sequi; siccus enim halitus, dum in sua puritate accipitur, calorem summum non habet, quia retinet aliquid frigoris terræ, è qua genitus est, humiditatis vero nihil habet, quia summe est siccus, quemadmodum & ignis, & terra summam habent siccitatem, vt alio in loco ostendemus. Ex ipsius igitur qualitatibus nil aliud colligimus, nisi ipsum duorum elementorum conditionibus partici- C pare, terræ & ignis: sic vapor calorem habet remissum, similemq; calori aereo, qui mediocris est, non summum; aliquem enim gradum aquei frigoris retineat necesse est; humidus autem est summe, vt & aqua, & aer summam habent humiditatem, in ipsa enim actione caloris solaris in aquam non labefactatur humiditas aquæ, sed sola frigiditas; rarefit enim aqua, & eius humiditas fit aerea, quoniam calidum, quum non sit cõtrarium humido, non est eius proprius inter- D emptor, sed ipsum resoluit in humidũ tenuius; in vapore igitur nihil inest sicci, quare non redolet nisi aquæ & aeris cõditiones; quod si quid habeat sicci, non est ratione propriæ eius naturæ, sed ratione halitus sicci, qui cum eo commistus attollitur, vt iam declarauimus. Sed redeamus vnde digressi sumus, & videamus, quodnam sit mistum imperfectum, quod in his libris subiectum diximus esse statuendum. Duas hac in re possumus proferre sententias: primum di- E cere possumus, vtrumque halitum esse subiectum, cui omnes conditiones competunt; habet enim materiam, ex qua gignitur, elementa ipsa; habet effectricem causam, calorem cœlestem, quæ in his libris considerantur, & ex quibus declaratur eius generatio, sicuti in aliis libris naturalibus declarantur ab Aristotele aliarum rerum naturalium generationes, & generatim, & singillatim: habet præterea affectiones & accidentia quamplurima, quæ in his li- F bris demonstrantur ab Aristotele per suas causas; alia namque omnia, quæ ex his duobus halitibus gigni dicuntur, non sunt nisi horum halituum accidentia, vt cometa est accensio fumidæ exhalationis crassioris, pluuia est densatio vaporis, & in aquam conuersio in sublimi loco; idem sunt & fontes, & flumina, sed in terræ concauitatibus; grando est eiusdem vaporis in

Ad secundum.

In lib. 2. de qualitatibus elementaribus.

Quodnã mistum imperfectum sit horum lib. subiectum. Prima opinio.

Secunda opinio.

ris in ſublimi congelatio & ſic de aliis omnibus. Quoniam igitur vterque halitus eſt corpus naturale per ſe exiſtens, quod habet propria principia, propriaque accidentia quamplurima, eaque cognitu digniſſima, non abſque ratione factum videatur, ſi late ſumptum halitum ſubiectum in his libris ſtatuamus, videturque huic ſententiæ atteſtari Ariſtotel. qui in initio primi libri in primo, & ſecundo cap. proponit de his omnibus Meteorologicis rebus agendum tanquam de accidentibus, & affectionibus, & declarandum propter quas cauſas fiant, ſic enim intentionem potius, quam ſubiectum horum librorum proponere videtur. Declarat etiam in quarto, & quinto cap. horum duorum halituum naturam, tanquam ſubiecti, de quo poſtea ſunt accidentia demonſtranda; eaque dici etiam poterunt accidentia elementorum, quoniam hi halitus ſunt veluti elementa mutationem aliquam paſſa, & parum recedunt ab elementorum naturis; vnde colligimus, recte à Græcis dici ſcopum Ariſtotel. eſſe agere de affectionibus elementorum, ſicuti prædiximus, quanquam hoc dicendo intentionem potius Ariſtotel. exprimunt, quam librorum ſubiectum, ſi modo hanc ſententiam ſequamur.

Secunda opinio.

Secundo dicere poſſumus, vt multis placuit, hos duos halitus non eſſe niſi proximam materiam miſtorum imperfectorum, ipſa autem miſta imperfecta eſſe illa, quæ ex his generantur, vt cometæ, aliaque accenſa in ſublimi, pluuia, grando, & alia omnia, quæ ex duplici halitu, ſiue in ſublimi, ſiue intra terram fiunt; in quo ſenſu dicere omnes videntur, ſubiectum eſſe miſtum imperfectum, eo argumento, vt videtur, ducti, quod hæc accidẽtia eiuſmodi ſunt, vt formæ officio fungantur, dentque iis rebus nomen, ac definitionem, atque ita conſtituere talia naturalia corpora videantur; nam accenſum halitum vocamus cometam, ſeu trabem, ſeu fulgur, & aquam in ſublimi loco genitam vocamus mutato nomine pluuiam, è cauernis autem terræ manantem vocamus fontem, & ſic de reliquis. De his igitur agi videtur tanquam de corporibus naturalibus, de duplici autem halitu tanquam de proxima horum materia, vt ante dicebamus. Hanc ſententiam ſi ſequamur, dicere poſſumus, Græcos ſubiectum horum librorum ſignificaſſe, dicendo affectiones elemẽtorum; tales enim eſſe videntur affectiones, quæ fugantur munere formæ, ita vt corpora ab illis conſtituta poſſint in his libris habere locum ſubiecti. Non defuerunt etiam, qui vtramque ſententiam coniungentes, dixerint ſubiectum eſſe miſtum imperfectum, late acceptum, quod & duos halitus, & omnia ex iis genita, complectatur. Ego vero etſi duarum prædictarum opinionum vtramlibet defendi poſſe arbitror,

Prior ſententia potior.

A priorem tamen tutiorem eſſe puto, & verbis Ariſtotelis accommotatiorem, vt duos halitus dicamus eſſe ſubiectum horum librorum, & miſta imperfecta, quorum accidentia ſunt reliqua omnia, quæ in his libris conſiderantur. Quod enim hi dici poſſint miſta imperfecta, & parum recedant ab elementi natura, iam dictum eſt; de aliis autem pleriſque non facile hoc oſtendere poſſumus: nam pluuia, & fontes, & flumina, quomodo ſint miſta imperfecta, non plane video,
B quum pateat hæc omnia eſſe aquam. Neque enim magni momenti eſt id, quod aliqui dicunt, eam non eſſe aquam puram, ſed miſtum quoddam, in quo ſemper apparent terreæ partes genitæ ex halitu ſicco incluſo in vapore, ex quo orta eſt pluuia: nam ſi hoc admitteremus, non daretur in vniuerſo elementum aquæ; ſiquidem nulla fortaſſe datur aqua, in qua non ſit aliquid terræ commiſtum, & aliquid caloris ab aſtris ingenitum; omnis igitur aqua eſſet mi-
C ſtum imperfectum. Hoc tamen dicendum non eſt, quia licet aſſeramus aquam puram non dari, non ob id negamus aquam elementarem; ſiquidem apud Ariſtotelem non dicitur miſtum, ſeu perfectum, ſeu imperfectum, niſi in quo tantus ſit receſſus ab elementi puritate, vt abiecto nomine elementi aliam appellationem ſuſcipiat; vt cometam non recte appellaremus ignem, quia multum habet terrei halitus nondum conſumpti; nec terram, quum in eo ſenſi-
D bilem inſpiciamus ignem: aſt vbi tantus eſt vnius elementi exceſſus, vt omnem cum aliis comparationem ſuperet, ſeruatur in eo nomen elementi, idque haberi ab omnibus ſolet vt elementum, licet commiſtæ cum eo aliquæ aliorum elementorum particulæ, vel qualitates purum omnino eſſe non ſinant. Ideo nemo eſt, qui dicat pluuiam, & fontes non eſſe aquam; aqua enim reuera eſt, & ita nominanda, à magno, & incomparabili exceſſu; quod autem ſi-
E mul appellatur pluuia, id non fit ob aliquam ſubſtantiæ varietatem, ſiquidem nullum diſcrimen norunt homines pluuiæ, & aliarum aquarum; ſed propter modum generationis; illam enim aquam, quæ in ſublimi genita ex nube in terram cadat, vocant homines pluuiam, quum tamen eius ſubſtantiam nil aliud eſſe putent, niſi meram aquam; nomen igitur aquæ ſeruatur, nomen autem pluuiæ adiectum, reſpicit potius originem, quam ipſam eius corporis naturam,
F potiusque denotat eſſe miſtum imperfectum vaporem, ex quo eſt genita, quam ipſammet pluuiam. Adde quod proprium ſubiecti munus eſt vt de ipſo accidentia demonſtrentur; horum autem, quæ vocantur ab aliis miſta imperfecta, non proponit Ariſtotel. accidentia indaganda, ſed ipſorum vt accidẽtium cauſas inquirendas, per quas demonſtrentur propter quid.

Poſſumus tamen fortaſſe hæc dogmata concilia-
re dicendo res iſtas Meteorologicas, quæ com-
muniter vocari ſolent miſta imperfecta, vt co-
metam, & grandinem, ſubiectum dici horum li-
brorum, quatenus his nominibus ſignificantur
duo illi halitus vna cum affectionibus; cometa
enim eſt halitus ſiccus accenſus, grando eſt va-
por in aquam, & glaciem mutatus; quoniã enim
duo halitus ita his accidentibus permutantur, vt
nomen etiam mutent, ideo appellãtur iis nomi-
nibus, quæ ipſis ab accidentibus imponuntur,
quum propria ipſorum halituum nomina non
ſeruentur; hæc igitur ſubiectum horum librorũ
dicere, eſt duos halitus dicere, quatenus his acci-
dentibus ſubiiciuntur. Hæc omnia, quæ dicere
hac in re voluimus, quisque conſideret, & eam,
quæ probabilior viſa fuerit, ſententiam accipiat.

De ratione ordinis, & inſcriptionis librorum Meteorologicorum. Cap. XXV.

EX his, quæ hactenus de ſubiecto horum li-
brorum diximus, rationem ordinis, atq; in-
ſcriptionis deſumere poſſumus: quum enim ſub-
iectum habeant miſtum imperfectum, clara eſt
ratio, cur ſtatim poſt duos de generatione locan-
di ſint, proinde quartum in hac ſcientia locum
obtineant, quemadmodum ſupra dicebamus.
Quum enim in libris de generatione actum ſit de
corpore miſto latiſſime accepto, poſtea vero fue-
rit ad eius ſpecies deſcendendum, quæ ſunt per-
fectum, & imperfectum miſtum, ſi harum altera
ad alteram facilius noſcendam prodeſſe nobis
potuiſſet, de illa primo loco agere Ariſt. debuiſ-
ſet, vt conuenientem ordinem doctrinæ ſerua-
ret, de quo nos alias plura ſcripſimus; ſed quia
neutrius ſpeciei notitia ad alterius cognitionem
aliquid conferebat, debuit Ariſt. ordinem natu-
ræ generantis ſeruare, & prius agere de miſto
imperfecto, quod quidem facit in tribus his li-
bris Meteorologicis, qui ſtatim ſequuntur duos
de Ortu & interitu. Adde quod aliquis etiam do-
ctrinæ ordo, faciliorq; docendi ratio hoc poſtu-
lauit; de miſtis enim perfectis ſunt cæteri o-
mnes, qui mox ſequentur, libri naturales, qui
ſunt quamplurimi, quorum omnium continua-
ta debuit eſſe diſpoſitio, neque hac imperfecto-
rum tractatione interrumpi. Voluit igitur Ariſt.
prius de miſtis imperfectis ſermonem, qui bre-
uis futurus erat, abſoluere, vt poſtea in ſolis per-
fectis miſtis, quæ prolixam tractationem poſtu-
labant, conſiderandis verſaretur. Hæc eſt conue-
nientiſſima librorum diſpoſitio quæ ſumitur à
ſubiecto, vt prius agatur de miſto generaliter in
libro de Ortu, & interitu, poſtea de prima eius
ſpecie, miſto imperfecto, in tribus Meteorologi-
cis, deinde vero de perfectis, vt loco ſuo dice-
mus. Cum hac tamen præcipua ordinandi ratio-

In 1. lib. de Meth. & in Apologia.

A ne coniuncta eſt etiam ratio ſumpta ab elemen-
tis, & ratio ſumpta ab accidentibus elemento-
rum, quas alij reſpexiſſe videntur; prima namq;
elementorum tractatio ea eſſe debuit, quæ eſt in
libris de Cœlo, vt ſunt corpora naturalia; ſecun-
da vero illa, quæ habetur in libro de generatio-
ne, quatenus ſunt principia omnium miſtorum
generaliter; poſtrema tandem illa, quæ habetur
in tribus Meteorologicis, vt ſunt principia mi-
ſtorum imperfectorum, hoc eſt, vt leuem muta-
B tionem paſſa ſubeunt appellationem miſtorum
imperfectorum. Sic inter tractationes acciden-
tium elementarium (vt ante dicebamus cum a-
liis) tertia, & poſtrema hæc eſſe debuit, quæ eſt
de illis affectionibus, quæ ab agente externo il-
latæ extrahunt elementa modo aliquo à pro-
pria natura. Quod vero ad inſcriptionem atti-
net, ea ſumitur à loco rerum conſideratarum:
nam μετεώρον ſignificat ſuſpenſum, ſiue ſubli-
me, ideo tractatio de iis, quæ in ſublimi gene-
C rantur, vocata eſt ab Ariſtotel. Meteorologia. Si
quis autem obiiciat, aliqua etiam in his tractari
ex duobus halitibus genita, quæ non in ſublimi
ſed in cauernis terræ generantur, vt fontes, flu-
mina, maria, terræmotus; ideoq; horum reſpe-
ctu congruam eam inſcriptionem non videri;
dicendum eſt, ſatis defendi huius inſcriptionis
cõgruitatem, ſi à maiore ſaltẽ parte rerum con-
ſideratarum ſumpta ſit; maxima enim pars eo-
rum, quæ ex duobus halitibus fiunt, in ſublimi
D loco fiunt: arbitrariæ namque inſcriptiones li-
brorum eſſe ſolent: nec ſemper à tota re conſi-
derata deſumi, ſed quandoq; à parte præcipua,
vt quando Metaphyſicam vocamus ſcientiam
diuinam: quandoque à parte maiore, vt quando
ſex poſteriores libros Phyſicæ auſcultationis vo-
camus de motu; quandoq; etiam à nulla re con-
ſiderata, vt inſcriptio Metaphyſicæ, quæ à do-
ctrinæ ordine ſumitur. Hæc igitur Meteorologi-
corum librorum inſcriptio ſumpta eſt à loco, in
E quo fit maxima pars eorum, quæ ex duplici ha-
litu generantur.

In initio cap. 24.

Inſcriptio.

Dubium.

Solutio.

De ſubiecto quarti lib. Meteorologicorum, plures aliorum ſententiæ, cum ipſarum confutatione. Cap. XXVI.

QVum ea, quæ à nobis hactenus dicta ſunt,
ad tres tantum priores libros Meteorolo-
gicos pertinuerint, de quarto dicendum reſtat,
F quodnam habeat ſubiectum, quæ ſit ratio in-
ſcriptionis, & quis ſit eius locus inter libros na-
turales. Quod ad ſubiectum attinet, cenſuit
Ioan. Grammaticus Ariſtotel. in hoc libro agere
velle de mineris, in quam ſententiam creden-
dum eſt ipſum his argumentis inductum fuiſſe;
primo quia Ariſt. in vltimo capite tertij lib. pau-
ca dicit de mineris generaliter, & ſubiungit
eſſe

De ſubiecto opinio Ioa. Grãmatici.

esse de eisdem dicendum etiam particulariter, & singillatim; hoc igitur exequitur statim in quarto libro; nullus enim alius est liber Aristotelis, in quo de mineris particulariter agatur, nisi hic quartus. *Secunda ratio.* Secundo, quia plura in hoc dicuntur de metallis, præsertim vero in contextu 48. significat igitur Aristoteles hunc librum esse de metallis, minerisque omnibus, quæ intra terram ex duplici halitu fiunt. *Tertia ratio.* Tertio, Aristoteles in postremo capite huius libri proponit se acturum de animalibus, & plantis; nullum ergo scripsit alium librum de mineris, nisi quartum hunc Meteorologicum. *Confutatio.* Hæc sententia ab ipsamet huius libri tractatione manifeste reprobatur; illa enim quæ in hoc libro tractantur, aliis quoque competunt præter mineras; quare subiectum esse debet aliquid communius, siue id sit corpus mistum perfectum, vt aliqui dixêre, siue mistum perfectum homogeneum, vt alij; patet enim Aristotelem in hoc libro non tantum mineralium exempla adducere, sed etiam aliorum mistorum homogeneorum, vt carnis, ossis, nerui, quæ animantium partes sunt; de mineris itaque agitur in hoc libro, non secundum propriam rationem, & prout sunt lapides, & metalla; sed secundum rationẽ communiorem, qua sunt mista perfecta, vel mista perfecta similaria. Est etiam omnino rationi consonum, atque adeo necessarium, ut quum mistum perfectum similare sit genus mineræ, de quo multa dici, & tradi possunt, de ipso prius sermo fiat, quam de minera, quæ est species, nullus tamen ante hunc quartum liber est, in quo agatur de misto perfecto similari; hunc igitur de misto potius similari esse dicendum est, quam proprie de mineris. *Opinio Latinorum.* Latinorum magna pars putârunt subiectum huius libri esse mistum perfectum vniuerse sumptum, quod non solum mineras, sed etiam alia omnia perfecta mista, tam similaria, quam dissimilaria complectatur. *Ratio Latinorum.* Et hac potissimum ratione ducti esse omnes videntur, quod in libris de Ortu & interitu actum est simpliciter de generatione, ac de generatione simplicium; transeundum igitur erat ad dicendum de generatione mistorum, sed quum hæc alia sint perfecta, alia imperfecta, & imperfecta præcedant perfectis, ideo statim in tribus Meteorolog. actum est de generatione mistorum imperfectorum; sequebatur igitur vt statim ageretur de misto perfecto in vniuersum; hoc igitur est subiectum in hoc quarto Meteorologico. *Confutatio.* Hæc quoque sententia reprobanda videtur; nam si illa omnia, quæ in hoc libro tractantur, consideremus, proprie competunt mistis perfectis, similaribus, non dissimilaribus, nisi ratione similarium, quæ eorum partes sunt. Ipse quoque Aristoteles sæpe in hoc libro asserit, se de similaribus loqui, præsertim vero in postremo cap.

A ubi ait, se de similaribus dixisse, & proponit dicendum in sequentibus libris de dissimilaribus, quæ sunt animalia & stirpes. Præterea si bene rem hanc perpendamus, de misto perfecto vniuerse sumpto nil dici poterat, præter illa, quæ in libris de generatione dicta sunt communiter de omni misto; illa namque etsi dicta de misto generaliter, proprie tamen & perfecte competunt misto perfecto, nec aliud de hoc communi dicendum relinquebatur. *Alexandri opinio.* Alexander de huius libri B subiecto nil aliud dicit, nisi scopum Arist. esse agere de actione, & passione quatuor primarum qualitatum; quum enim de his iam egisset in lib. de Ortu, & interitu, nunc agere vult de aliis secundis qualitatibus, quæ ab illarum primarum inter se actione & passione producuntur; ob id existimare videtur Alex. 4. lib. esse immediate adiungendum 2. de Ortu, & interitu. Alexandri sententiam tuetur ad vnguem Franciscus Vicomercatus, nec enim aliud huius libri subie C ctum statuit, nisi illud, quod cum Alexandro diximus; nec à librorum ordine, quem Alexander ponere videtur, recedit, sed eum enixe tuetur. Sed nos de huius libri loco posterius loquemur; *Confutatio.* nunc vero quod ad subiectum libri attinet, dicimus approbari quidem Alexandri sententiam posse de scopo, & intentione Aristotelis, sed non de subiecto libri; nihil enim aliud dicit, nisi elementa, & primas eorum qualitates esse in hoc libro cõsiderandas vt principia, alias D vero secundas qualitates, vt effectus, & vt affectiones demonstrandas; sed necesse est subiectum esse aliquod, in quo hæ secundæ affectiones producantur, & de quo demonstrentur, idque est mistum corpus vel omne, vel aliquod, vt postea cõsiderabimus, hoc igitur subiectum huius libri statuendum est. Quod vero ab Alexandro dicitur, consilium quidem est Aristotelis, at non subiectum, quale in præsentia quærimus.

E *De subiecto quarti Meteorologici opinio vera, & responsio ad argumenta contraria.*

Cap. XXVII.

VEram esse puto Olympiodori & Auerrois sententiam, quam alii complures sequuti sunt, *Olympiodorus. Auerroes.* qui huius quarti libri subiectum statuunt corpus mistum similare amplissime acceptum, quod & lapides, & metalla, minerasque omnes, & partes quoq; homogeneas animalium, & stir F pium complectatur. *Similare quid.* Similare autem corpus dicitur, quando totius & partis cuiuslibet idem est nomen, & eadem definitio, vt aurum, ferrum, lapis, sulphur, caro, neruus, os, lignum, cortex, pilus, & alia eiusmodi. Sentẽtia hæc ex huius libri lectione facile cõprobatur, omnes enim, quæ in eo tractantur affectiones, propriæ sunt affectiones corporum mistorũ similarium, nec dissimi-

laribus competunt, nisi quatenus competunt similaribus, quæ sunt in eis, idque hunc librum legentibus ita manifestum est, vt nulla egeat declaratione; possumus itaque sic argumentari; illud est subiectum, cuius affectiones quæruntur, atqui corporis misti homogenei affectiones hic declarantur, hoc igitur huius libri subiectum est. Hoc idem confirmatur testimonio Aristotelis apertissimo; nam in contex. 42. 48. clare dicit, se de similaribus corporibus, ac de eorum affectionibus agere, nominatque ea omnia similaria, quæ supra memorauimus, metalla, & lapides, carnem, lignum, corticem, aliasque omnes homogeneas plantarum, & animalium partes: in postremo quoque contextu asserit se de similaribus egisse, proponitque postea agendum de dissimilaribus; cuiusmodi sunt in animalibus caput, manus, crus, & cætera membra; in plantis vero radix, ramus, fructus, & alia eiusmodi: sumitur etiam ex ordine librorum argumentum, quod postea considerabimus. Restat, veritate cognita, vt argumenta pro aliis adducta soluamus.

Solutio argumẽtorum.

Ad primũ Ioan. Grãmatici.

Ad primum Ioannis Grammatici dicimus, Aristotelem in vltimo capite tertii libri proponere quidem agendum particulariter de mineris, non tamen sequi quod id exequatur in quarto libro, sed hac de re postea loquemur, quum libros ad mineralia attinentes considerabimus.

Ad secũdum.

Ad secundum dicimus nominari quidem ab Aristotele in hoc libro lapides, & metalla exempli gratiâ, sed nominari etiam carnem, & os, & lignum; quemadmodum etiam in libris Physicæ auscultationis sæpe exempli gratiâ nominantur elementa, & cœlum, & lapis, & homo, & animal, nec ob id ea, quatenus talia, subiectum illorum librorum sunt, sed ratione communi, quatenus sunt corpora naturalia: quare & hic nominantur mineræ vt mista homogenea, sicut etiam caro, & lignum, sed non ob id agitur de his secundum proprias rationes.

Ad tertium.

Ad tertium negandum est consequens; quamuis enim in vltimo capite proponat agendum de animalibus, & de plantis, non ob id dicit se de his statim esse tractaturum, nec per hoc stat quin interponi possint proprii libri de mineris, qua de re posterius loquemur.

Ad argumentum Latinorũ.

Ad argumentum Latinorum iam responsum est; diximus enim actum esse in libris de generatione de misto vniuerse sumpto, eamque tractationem, omniaque, quæ ibi dicuntur, præcipue competere misto perfecto, proinde nil manere dicendum de misto perfecto generaliter accepto, sed solum de huius speciebus separatim, inter quas primus locus debebatur misto perfecto homogeneo, de quo agitur in hoc quarto libro.

De loco quarti Meteorologici.
Cap. XXIIX.

Opinio Alexandri de loco.

QVod ad locum huius libri attinet, non desunt, qui Alexandrum sequentes dicant proprium eius locum esse statim post duos de ortu & interitu, ea ducti ratione, qua videtur vti Alexander: quum enim hunc librum exordiatur Aristoteles ab elementis, & ab eorum qualitatibus actiuis, & passiuis, de quibus locutus erat in secundo de generatione, videtur hic liber immediate cohærere cum illo secundo, ita ut tertius de generatione nominari possit.

Confutatio.

Hæc tamen sententia aduersatur & Aristoteli, & rationi: Aristoteles enim in ipso initio primi Meteorologici recenset ea, quæ in libris Physicæ auscultationis, & in libris de Cœlo, & in libris de Ortu, & interitu tractata fuerunt, & statim subiungit sequi ut Meteorologiam aggrediatur; nempe illam, quæ est de cometis, de lactea via, ac de aliis, quæ ibi nominat, quæ manifestum est tractari in tribus Meteorologicis, non in quarto; de hoc enim ibi ne verbum quidem facit, itaque post duos de Ortu, & interitu, locat statim tres Meteorologicos, non quartum. In calce etiam ipsius quarti inquit, agendum esse de animalibus, & plantis, non dicit de rebus Meteorologicis; quare absque dubio Aristoteles librum hunc post tres Meteorologicos collocauit. Sumitur etiam ad hoc comprobandum ratio ex iis, quæ in his omnibus libris tractantur; postquam enim in libris de Ortu, & interitu actum est de misto latissime sumpto, quum esset ad species descendendum, prius de imperfectis mistis agendum fuit, de quibus sunt tres priores Meteorologici, postea de perfectis homogeneis, de quibus est quartus; demum autem de perfectis heterogeneis, quæ sunt animalia & plantæ.

Defensio Alexandri.

Credo tamen ad verum sensum trahi posse verba Alexandri, & alios fuisse deceptos, qui talem ei sententiam attribuerint: etenim species omnes eiusdem generis æque cohærent immediate suo generi, vt animali æque homo, ac leo; necesse tamen est in doctrina de vna prius agere, de alia posterius, prout facilioris doctrinæ ordo, vel alia aliqua ratio postulat. Quoniam igitur in libris de Ortu, & interitu actum est de genere, de corpore misto vniuerse sumpto, ac de elementis, eorumque primis qualitatibus, tanquam de eius principiis, cum hac tractatione immediate cohæret tam tractatio de misto imperfecto, quam ea, quæ est de misto perfecto; attamen quum hæc tractari simul non potuerint, voluit Aristoteles ob eas, quas supra tetigimus, rationes de imperfectis prius agere, quam de perfectis. Ad hunc igitur sensum referenda

sunt

sunt verba Alexandri, qui asserit quidem illa, quæ ab Aristotele dicũtur in initio huius quarti, cohætere cum iis, quæ tradita sunt in secundo de generatione; sed non inquit ob id quartum esse statim collocandum post illum secundum; neque enim negasset etiam illa, quæ in principio primi Meteorologici dicuntur, cohærere similiter cum iis, quæ de elementis, primisque qualitatibus in secundo de generatione dicta erant; imo id asserit Alexander, dum interpretatur initium primi Meteorologici: dat enim cum Aristotele quartum locum in scientia naturali libris Meteorologicis prioribus, in quibus tractantur ea, quæ cõmemorat Aristoteles in illo primo capite; nõ igitur ita intelligenda sunt eius verba in sua Præfatione in quartum librum, vt dicant hunc quartum esse aliis tribus antẽponendũ. Olympiodorus tamen & in initio huius quarti, & in initio primi eã Alexandro sententiam attribuit, quam & alii multi; atq: eandem ab Ammonio receptam fuisse testatur; imo non solum quartum librum, sed & postremum tertii libri caput, quod est de mineralibus, inquit locandum esse statim post secundum de generatione, secundum Alexandrum & Ammoniũ. Ego vero de Ammonio quidem nil habeat, præter id, quod de ipso refertur ab Olympiodoro; sed quod ad Alexandrum attinet, non video cur non in veriorem sententiam eius verba trahi possint: alios fortasse Alexandri libros vidit Olympiodorus, qui nunc non extant, in quibus sententiam illam clarius expresserit Alexander. Ratio autem, qua vsum esse Ammoniũ Olympiodorus ait, nullius momenti est; dicebat enim, nisi quartus hic annectatur statim secundo de generatione, distracta, & interrupta erit tractatio elementorum, quæ continuata esse debuit. Ego enim dico, nec libros de generatione, nec quartum Meteorologicum dici posse libros de elementis; quum enim in vtrisq; considerentur elementa vt principia mistorum, est in vtrisq; subiectum mistum. Quoniam igitur tres quoque Meteorologici sunt de misto, coniuncta est tractatio mistorum, eaq; optime disposita, siguidem ratio ordinandi libros Aristot. á solis subiectis sumenda est, non ab illis, quæ vt principia considerantur; quanquam in tribus quoque prioribus Meteorologicis dicere possumus elementa vt principia tractari, proinde vel sic elementorum tractationem non interruptam, sed continuatam esse. De vltimo autem tertii libri capite postea dicemus.

De inscriptione quarti Meteorologici. Cap. XXIX.

QVod ad eius libri inscriptionem attinet, Ioannes Grammaticus censuit eum esse per se Meteorologicum, propterea quod est de mineris, quæ ex eadem materia generantur, ex qua illa quæ fiunt in sublimi; omnia namque quæ in his quatuor libris tractantur, ex vtroque halitu genita sunt, proinde in eisdem libris tractari omnia debuerunt ob hanc conuenientiam in communi materia. Sed hæc inscriptionis ratio approbanda non est; iam enim ostendimus, librum hunc non esse de mineris, sed de genere communiore, scilicet misto perfesto homogeneo; huius autem materiam dicere non possumus esse duplicem halitum; hæc enim est propria speciei conditio, quæ est accidentalis generi: quemadmodum enim animali accidit esse rationale, quum detur animal, quod rationale non est; ita misto similari accidit ex duplici halitu fieri, quum dentur plura mista similaria, quæ ex duplici halitu non fiunt; ideo dicere non possumus, quartum librum esse de iis, quæ ex duobus halitibus fiunt. Ego igitur dicendum puto, librum hunc non esse per se Meteorologicum, neque enim de iis est, quæ in sublimi fiunt, neque de iis, quæ ex duobus halitibus generantur: per hoc tamen non stat, quin aliis tribus annecti possit, & omnes communi nomine vocari Meteorologici; quum enim certum sit, eum statim post illos esse collocandum, potuit Aristoteles illum aliis tribus ob aliquam rerum consideratarum connexionem adiungere, & vnum ex omnibus volumen constituere, quod à maiori parte Meteorologicum, inscriberetur. Num autem Aristoteles hoc fecerit, vt fecisse videtur, an potius librum hunc ab aliis tribus disiunxerit, tanquam non Meteorologicum, pauci momenti, meo quidem iudicio, id est; siquidem neutro modo absurdum aliquod sequitur; potest liber is aliis tribus adiunctus, vocari ex ea coniunctione Meteorologicus; potest etiam ab aliis tribus præcedentibus distingui, & propria inscriptione appellari de misto perfecto similari.

De Fossilibus, & Metallis, eorumq; tractatione. Cap. XXX.

DE lapidibus autem, cæterisq; fossilibus, ac de metallis, quæ omnia communi nomine solent appellari mineræ, tres inuenio aliorum sententias. Vna fuit Ioannis Grammatici, qui dixit de his agi in illo libro, qui vocatur quartus Meteorologicus. Hanc opinionem nos antea reprobauimus, ostendimusq; librum illum esse generaliter de misto perfecto homogeneo; quare desideratur propria tractatio de metallo, ac de fossilibus. Aliam opinionem posteriores plures sequuti sunt, qui dixêre, nullam aliam requiri tractationem de mineris, præter illam, quæ habetur in postremo capite tertii Meteoro-

teorologici; proinde statim post quartum Meteorologicum sequi libros de animalibus. Sententiam hanc his argumentis confirmant; primo consilium Aristotelis in tribus Meteorologicis fuit agere de iis omnibus, quæ ex duobus halitibus generantur; in horum numero sunt metalla, & fossilia omnia; ergo hæc ad nullum alium librum pertinuerunt, quam ad tres Meteorologicos; proinde satis ea sunt, quæ ab Aristotele scribuntur in calce quarti Meteorologici, nec alius de his liber desideratur. Præterea aliquot ita audiui argumentantes; Aristoteles in quarto Meteorologico sæpe nominat exempli gratiâ lapides, & metalla; ergo supponit factam prius eorum declarationem, & tractationem in tribus Meteorologicis. Confirmant testimonio Aristotelis in calce primi capitis primi Meteorologicorum, vbi postquam recensuit omnia consideranda in Meteorologia, nil aliud inquit superesse considerandum, nisi animalia, & plantas: igitur secundum Aristotelem nullus præter Meteorologicos postulatur liber de mineris. Tandem considerant Aristotelis verba, in calce quarti Meteorologici, quibus proponit agendum postea de animalibus & plantis: nullum ergo putauit ad huius scientiæ perfectionem requiri librum de mineris; siquidem hic, si necessarius esset, nullum haberet locum, nisi post quatuor Meteorologicos, & ante omnes libros de animalibus, & de plantis. Verum hi, vt mihi videtur, magnâ cæcitate laborârunt, vt duos apertissimos, in quos lapsi sunt, errores non viderint: vnus est, quod tractatio de mineris præcedere debuerit quartum Meteorologicum; sic enim præposterum ordinem seruasset Aristoteles, præponens speciem generi; est enim minera species misti perfecti, de quo agitur in illo quarto libro. Adde quod minera non est mistum imperfectum, sed perfectum, quod etiam diutissime durat; habet enim perfectam mistionem, & ex omnibus elementis constat, quippe constat ex duobus simul halitibus minera quælibet, quorum alter refert naturam terræ & ignis; alter vero aeris & aquæ: itaque consideratio mineralium ad Meteorologicos libros, qui de imperfectis sunt, minime pertinebat. Alter error est, quod breuem illum sermonem de mineris dicant esse perfectum, ita vt nulla amplius de his tractatio requiratur; nam ibi Aristoteles generaliter solum de his loquitur, & nil aliud docet, nisi quod ex duplici halitu generantur; nullam enim facit distinctionem fossilium, & metallorum, siue inter se, siue in suas species; deest igitur propria, & particularis tractatio singulorum, sine qua perfectam haberi in eo vno breui capite tractationem minerarum dicere vanissimum est; idque Aristoteles ipse eo in loco rotundo ore confitetur, dum his

Primum argumētum.

Secundū.

Tertiū.

Quartū.

Confutatio.

A verbis breuem illum sermonem cōcludit [*communiter de his dictum est, singillatim autem considerandum intendentibus secundum vnum quodque genus*] affirmat igitur considerandum esse singillatim de lapidibus & metallis, nosque ad particularem tractationem remittit, quæ omnino necessaria est, si naturalis scientia debet esse perfecta. His ego argumentis ductus, sequendum esse arbitror tertiam opinionem, quæ Auerrois est, & Olympiodori, qui putant B esse omnino necessariam particularem, atque distinctam tractationem de mineris præter illam generalem, quæ habetur in vltimo capite tertii Meteorologici; nunquid autem de mineris scripserit Aristoteles præter vltimum illud caput tertii Meteorologici, incertum est; scriptum quidem esse ait Olympiodorus, sed, vt ego arbitror, coniectat potius, quam asseueranter affirmet, quoniam Alexander in declaratione vltimorum verborum illius postremi capi- C tis tertii libri dicere videtur, proprium hunc de mineris librum non ab Aristotele scriptum esse, sed ab aliis, præsertim vero à Theophrasto: Auerroes quoque in initio primi Meteorologicorum, numerans ordinatim omnes libros naturales, inter eos locat librum de mineris; sed postea inquit ex nominatis libris aliquos ad nostras manus non peruenisse. Ego quidem, etsi non dubio necessarios omnino esse libros de mineris ad huius scientiæ per- D fectionem, credo tamen potuisse contingere, vt eos nunquam Aristoteles scripserit; non sum enim in eo communi errore, vt putem necesse esse Aristotelem ita perfectam tradidisse naturalem philosophiam, vt nihil quod ab humano ingenio inueniri, aut cognosci queat, prætermissum ab eo esse potuerit; illud quidem puto esse confitendum, Aristotelem ita artificiose huius scientiæ fabricam, quam in præsentia declarandam suscepimus, con- E struxisse, & confecisse, vt quamuis rebus ipsis, ac materiæ (vt ita dicam) addi aliquid possit, artificio tamen, & formæ nihil; ipsam enim scientiam in omnes suas partes distribuit, easque optime disposuit, ita vt facile cuique sit, si quid in aliqua parte desit, addere, & addita in satis quæque locis collocare: & hæc omnia puto ipsummet significasse in primo capite primi libri Meteorologicorum. Dicere igitur possumus, scriptos ab eo fuisse libros de fos- F silibus, & metallis, qui postea perierint: dicere etiam possumus, nullos esse scriptos, sed satis ei fuisse illa, quæ de his pauca scripsit in vltimo capite tertii Meteorologicorum, ipsumque in calce eius capitis significasse, se horum tractationem aliis postea absoluendam reliquisse; quod postea præstitit Theophrastus, ac posterioribus etiam temporibus Albertus

Opinio vera.

bertus Magnus, seu quisquis ille fuerit, qui quatuor, quos hab   nus, libros diligenter, & egregie scripsit de mineris. *Locus lib de mineris.* Vtcunque sese res habeat, siue scripsit Aristoteles libros de mineris, siue non scripsit, necessarij omnino sunt ad huius scientiæ complementum, propriusque eorum locus nullus alius est, nisi statim post quartum Meteorologicorum, vt censuit Auerroes in initio primi libri Meteorologici, & in vltimo commentario quarti, quam sententiam sequutus Albertus, libros à se compositos de mineris locauit statim post quatuor Aristotelis Meteorologicos, & ante omnes libros de animalibus. Ratio autem huius ordinis manifesta est: quum enim in quarto Meteorologico agatur de misto perfecto homogeneo vniuerse sumpto, agendum postea erat de speciebus: species autem huius sunt fossilia, & metalla omnia, & illa, quæ in animalibus, & plantis insunt, similares partes, vt caro, os, cortex, lignum; statim igitur quartum Meteorologicum sequitur tractatio de mineris; nam reliquis similaribus nulla propria tractatio conueniebat; quum enim non ideo sint in rerum natura, vt per se existant, sed vt animalium, & plantarum partes sint, cognouit Aristotel non esse alibi de his agendum, nisi in iis ipsis libris, in quibus de animalibus, ac de plantis ageretur: nulla igitur erat species misti perfecti similaris, de qua seorsum agendum fuerit post quartum Meteorologicum, nisi fossilia, & metalla; post libros autem de mineris, sequuntur statim libri de animalibus, & plantis, vbi & de carne, & de neruo, & de ligno, & de aliis similaribus agitur, ex quibus tanquam ex materia constant animantium partes dissimilares. *Dubium* Sed aduersus ordinem memoratorum librorum oritur dubium, quod multos turbauit: nam si quartus Meteorologicus est de misto perfecto homogeneo vniuerse sumpto, & huius species sunt fossilia, & metalla, Aristotel. de his agens in vltimo capite tertij libri, de speciebus prius egit, quam de genere, quod faciendum non est, siquidem vniuersalia in doctrina sint particularibus anteponenda. *Solutio aliorum.* Responsio, quæ ab aliis ad hoc dubium afferri solet, hæc est; vniuersalia sunt anteponenda particularibus; nisi facilioris doctrinæ ratio in contrarium vrgeat; quoniam igitur fossilia, & metalla ex duobus illis halitibus generantur, ex quibus aliæ omnes res Meteorologicæ, facilioris doctrinæ ratio postulauit, vt Aristoteles continuato sermone totam eorum, quæ ex duplici halitu generantur, tractationem absolueret; ideo post res omnes Meteorologicas voluit etiam de mineris loqui in illo vltimo capite tertij libri, & ita particularia vniuersalibus anteposuit facilioris doctrinæ gratia. *Confutatio.* Hæc communis responsio mihi quidem omnem tollere difficultatem non videtur: nam si continuata tractatione agendum erat de omnibus iis, quæ ex duplici halitu generantur, oporteret totam quoque de mineris tractationem, quæ desiderantur, interponi inter tertium & quartum Meteorologicorum, quod tamen nemo vnquam asseruit; omnes enim qui necessariam esse talem tractationem confessi sunt, eam post quartum Meteorologicorum collocarunt. Est etenim hoc consentaneum rationi, quia quum species cognosci perfecte non possit, ignorato genere, potest quidem rudis aliqua, & imperfecta speciei tractatio tractationi generis anteponi, facilioris doctrinæ gratia, qualis est breuis illa tractatio, quæ habetur in postremo capite illius tertij libri; sed perfecta tractatio nullo pacto, dum generis natura non est perfecte cognita. Licet igitur verum sit id, quod illi dicunt, ordinem doctrinæ præcipue respicere nostram faciliorem cognitionem, difficultas tamen hæc non tollitur, quia non rectam, vel saltem non perfectam rationem adducunt huius facillioris doctrinæ. *Solutio propria.* Ego igitur dicendum puto, caput illud vltimum tertij libri non esse tractationem de mineris, proinde non esse ab Aristotel. anteposita particularia vniuersalibus, sed esse potius tractationem de duplici halitu, & ibi institutam ad plenam ipsorum halituum cognitionem; quod quidem videtur sententiam illam confirmare, quod in tribus Meteorologicis libris duo halitus habent locum subiecti, cuius accidentia quæruntur. Quemadmodum enim alias diximus uim æterne mouendi considerari tum in octauo Physicorum ob cognitionem æterni motus in corpore naturali, tanquam huius causam; tum in duodecimo Metaphysicorum propter cognitionem substantiæ à materia abiunctæ, tanquam eius proprietatem, siue attributum: & in cœlo vim mutandi hæc inferiora considerari tum in secundo de generatione propter cognitionem mutationis, quæ fit in his inferioribus corporibus, cuius est causa; tum in libro secundo de Cœlo propter ipsius Cœli cognitionem, tanquam eius proprietatem: & quatuor simplicia corpora in libris de generatione considerari vt elementa mistorum; eadem autem in tertio libro de Cœlo vocari elementa, & cognosci esse elementa mistorum, vt ipsa secundum se cognoscantur, & omnia eorum attributa, quia esse elementa mistorum est quædam aliorum corporum proprietas: ita nunc dicendum videtur, esse duorum halituum proprietatem, vt ex iis hoc, vel illud generari aptum sit. Ad plenam igitur duorum halituum cognitionem;

nem, non ad cognitionem ipsorum mineralium
dicere voluit Aristoteles pauca illa de fossilium,
ac metallorum ex duobus halitibus genera-
tione, seu potius generabilitate; reuera enim
de eorum generatione nihil ex eo capite addi-
scimus, quum ipse generationis modus ibi non
declaretur; declarandus enim est in propriis li-
bris, in quibus mineræ locum habeant subie-
cti tanquam species misti perfecti homogenei,
duo autem halitus locum ibi habent princi-
piorum; quum iidem in tribus Meteorologi-
cis vel subiecti solummodo locum habeant,
vel non minus subiecti, quam principiorum.
Hoc modo sublata esse videtur omnis diffi-
cultas. Restat vt argumenta pro aliis prius ad-
Ad primum argumentũ aliorum. ducta soluamus. Ad primum dicimus, non sa-
tis esse pauca illa, qui dicuntur in vltimo ca-
pite tertij libri de cognitione fossilium & me-
tallorum; satis quidem sunt ad plenam duo-
rum halituum notitiam, ipsæ autem mineræ
non sunt solum affectiones, quæ duobus hali-
tibus accidant, sed sunt mista perfecta, in qui-
bus est facta vera mistio, & vera naturæ vnio:
quatuor enim elementorum formæ versæ sunt
in formam vnam substantialem mediam ab eis
distinctam; cæteræ autem res Meteorologicæ,
quæ ex duobus halitibus gigni dicuntur, non
habent veram mistionem, nec formam sub-
stantialem prouenientem ex congressu forma-
rum elementorum, sed accidentia tantum-
modo sunt duorum halituum, licet instar for-
mæ esse videantur, quum dent rebus illis no-
uum nomen, faciantque appellari niuem,
grandinem, pluuiam. De his itaque agen-
dum est in tribus Meteorologicis tanquam de
accidentibus duorum halituum; at de mine-
ris, quum sint mista perfecta, alio loco agen-
dum est; satis quidem fuit in tribus Meteo-
rologicis cognoscere duorum halituum apti-
tudinem, vt ex iis generentur fossilia & metal-
la, sed ipsa secundum se ibi satis confuse, &
rudıter cognoscuntur, vt cuique rationis com-
poti manifestum esse potest: neque enim satis
est conuenientia in communi materia, vt ali-
qua dici debeant ad eandem scientiæ partem
pertinere; sed requiritur etiam conuenientia in
forma, & natura, & in modo generationis ex
Ad secundum. illa materia. Secundum argumentum vanissi-
mum est, quia quum genus non existat nisi in
speciebus suis, solent scriptores, dum agunt de
genere, nominare exempli gratia species: sic
nominantur in libris Physicæ auscultationis va-
riæ species corporis naturalis, nec ob id sumun-
tur vt iam perfecte cognitæ, sed vt confuse no-
tæ; neque etiam declarantur secundum pro-
prias rationes, sed secundum communem ra-
Ad tertium. tionem generis, de quo ibi agitur. Ad tertium
sumptum ex verbis Aristotelis in calce primi

A cap. primi Meteorologicorum, dico non esse ibi
eius consilium omnia penitus enumerare, quæ
post libros Meteorologicos tractanda mane-
bant, sed satis habuit animalia, & stirpes tan-
quam præcipua nominare, quorum cognitio
maxime expetibilis est, tum ob eorum nobili-
tatem, tum ob cognoscendi difficultatem, &
tractationis prolixitatem, quæ plurimos libros
postulabit. Ad hoc autem comprobandum su-
mo ex Aristotele in eodem loco duplex argu-
B mentum: primum, quia non absolute dicit sola
animalia, ac stirpes superesse, sed dicit fere ab-
solutam, ac perfectam fore scientiæ naturalis
traditionem; dicens enim [*fere*] indicat alia
quoque esse tractanda, quæ, vt minoris mo-
menti, nominata non erant: præterea in illo 1.
cap. ea tantum recensuerat, quæ in tribus prio-
ribus Meteorologicis consideranda erant, de
iis autem, quæ in quarto, ne verbum quidem
fecerat; itaque si istorum argumentatio effica-
C citatem habet, non minus excludit quartum
Meteorologicum, quam libros de mineris:
sensus enim verborum Aristotel. erit, quod post
tres Meteorologicos nil aliud tractandum ma-
nebit, nisi animalia, & plantæ; subticuit igitur &
ea, quæ tractanda erant in quarto, & mineras,
tanquam res cum Meteorologicis magis con-
iunctas propter considerationem elemento-
rum, quæ in horum omnium tractatione est o-
mnino necessaria; & sola rerum vere Meteoro-
D logicarum expressione voluit etiam implicite
complecti & mistum perfectum homogeneum,
de quo agendum erat in quarto: & eius species
fossilia, & metalla, de quibus in libris de mineris
vel ipsemet tractaturus erat, vel aliis tractandum
relinquere statuebat. Hoc idem confirmare pos-
sumus auctoritate Aristotel in calce libri de lon-
gitudine & breuitate vitæ, vbi hæc verba legun-
tur [*Reliquum est considerare de iuuentute &*
senectute, & vita, & morte, his enim determina-
E *tis, finem habebit, quæ de animalibus, methodus*]
tacet tamen sanitatem & morbum, de quibus
postremo loco librum scripturus erat, vt in pri-
mo cap. libri de sensu, & sensilibus proposue-
rat; satis enim habuit aliqua præcipua acciden-
tia nominare. Itaque testimonio Aristot. mani-
festum est argumentationem hanc nullius esse
Ad quartum. momenti. Ad postremum argumentum sum-
ptum ex vltim. cap. 4. libri dico, Aristotel. ibi
non proponere agendum statim de animanti-
F bus; sed solum dicere agendum esse de partibus
similaribus in libris de animalibus, & plantis:
quoniam enim nominauerat in eo capite car-
nem, & neruum, & corticem, & alia similaria,
quæ sunt partes animalium, & plantarum, quæ
credere poteramus propriam, ac separatam tra-
ctationem postulare, ideo inquit de his agẽdum
esse postea in lib. de animantibus vt ex horum
cogni-

cognitione noscamus dissimilares partes, & ex his tandem animalia ipsa, & plantas; sed non dicit esse de his statim agendum; ideo Auerroes ibi dicit de singulis illis similaribus agendū manere in tribus libris; in libris de mineris, in libris de plantis, & in libris de animalibus: hos enim omnes voluit Auerroes sequi quartū illum Meteorologicorum. Hæc dicere volui, vt ostenderem, non probari his argumentis nullum ab Aristotele scriptum esse librum de mineris. Attamen nihil etiam absurdi esset, si diceremus Aristotelē & in 1. cap. libri 1. Meteorolog. & in postremo quarti ita esse loquutum, quod nullum de mineris librum scribere statuisset; per hoc enim non stat, quin post 4. Meteorologic. necessarii sint libri de mineris, & quin ipsemet Arist. nouerit eos esse necessarios.

Partitio totius tractationis de Animantibus. Cap. XXXI.

Partitio scientiæ naturalis secundū alios.

TOtam naturalium rerum tractationem in duas partes secare multi solent; vnam dicunt esse de inanimatis, quam hactenus percurrimus; alteram vero de animatis, quam modo aggressuri sumus: diuisionem hanc ego quidem non refuto, in eo tamen corrigenda esse arbitror, quod altera prior pars nō de inanimis tantum fuit, sed de iis quoque, quæ ipsis communia sunt cū animatis, nam corpus naturale commune, de quo agitur in libro Physicæ auscultationis, non sola inanima; sed animata quoque complectitur, vt Aristot. ibi in initio 2. libri testatur; sic corpus mistum, de quo in lib. de Ortu, & interitu: sic etiam mistum perfectū homogeneum, de quo in quarto Meteorologic. Rectius igitur dicemus, priorē huius scientiæ partem fuisse de iis rebus naturalibus, quæ vel inanimis, & animatis cōmunia, vel inanimatorum propria sunt, alteram vero, quæ sequitur, de iis tātum esse, quæ sunt propria animatorum. Huius igitur partis seriem explicaturi, quæ & rerū nobilitate, & varietate, & difficultate, & librorum numero digna maxime est consideratione, nos facta prius rerum cōsiderandarum diuisione, & partitionem librorum, & ordinem, atq; dispositionis artificium, & subiectam in singulis materiam declarare nitemur. Tota sequens pars, quæ ad viuentia pertinet, tres videtur præcipuas partes habere debuisse; quum enim ab vniuersis ad singula progrediendū sit, primo loco agendum est de ipso viuente corpore generaliter accepto, ibiq; & de anima communiter, & de eius parte vegetali, qua animātia cuncta participant, & de iis, quæ eam consequuntur, pertractandum: secundo loco de animalibus tum generatim, tum speciatim: tertio loco de plantis: siue (vt Auerroi placuit) secundo loco de

Partitio rectior.

Diuisio tractationis de viuentibus.

Ad quartum.

A plantis; tertio de animalibus. Attamen Aristoteles totam de viuentibus tractationem in duas tantum partes diuisit; vnam de animalibus, alteram vero de plantis; non quod illam, quæ de viuente genere est, prætermiserit, sed quia ob doctrinæ facilitatem voluit eam cum illa, quæ est de animalibus, commiscere, adeo vt in libris de animalib. tum illa tractentur, quod sunt animaliū propria, tum etiam illa, quæ sunt eis communia cum plantis; in reliquis vero, qui de plan-

B tis sunt, illa tantummodo, quæ propria plantarum sunt, tractanda relinquantur. Ratio, quæ Aristotelem mouit, fuit, quoniam illa, quæ cōmuniter plantis, & animalibus competunt, distinctiora in animalibus, proinde faciliora cognitu sunt, in stirpibus vero rudiora, & obscuriora, cuiusmodi sunt vegetalis animæ facultates omnes, & operationes, & organa. Quū itaq; oculatissimus ille Philosophus animaduertisset difficillimum esse hæc omnia cōsiderare in cor-

C pore viuente communi, quod mente à suppositis speciebus abiunctum sumatur, statuit ob faciliorem doctrinam ea omnia considerare in animalibus, vt proportione quadam in plantis eadem cognoscantur, qua de re alias plura scripsimus in lib. de Methodis, quæ quum nec repetenda hic, nec ignorandi sint, inde petantur. Ex his colligere possumus Auerrois errorē, qui putauit libros de plantis esse libris de animali-

D bus anteponendos, quod plantæ naturam habeant simpliciorē, quam animalia. Attamen deceptus est Auerroes, quia sine cognitione eorū, quæ viuenti corpori communiter competunt, non bene poterant stirpes cognosci: non potest enim perfecte cognosci species ignorato genere; ipsius autem viuentis generis, omniumq; ad ipsum attinentium tractatio cōmista est, quemadmodum diximus, cum tractatione de anima-

E libus; quamobrem necessarium omnino fuit libros de animalibus anteponere libris de plantis, idque Aristoteles aperte testatur in calce libelli de longitudine, & breuitate vitæ, vbi asserit se tunc esse in libris de animalibus, posterius autem acturum de plantis. Quod autem in libris de animalibus tractentur omnia, quæ viuentibus omnibus communia sunt, illa ipsa tractatio declarat; in libris enim de anima agitur, & de anima generaliter, & de anima vegetali, tanquam de viuentis corporis anima: &

F in iis libris, qui solent vocari Parui naturales, agitur de vita, & morte, de longitudine, & breuitate vitæ, ac de aliis, quæ communiter competunt omni viuenti. Sed clare hoc testatur Aristoteles in principio libri de Sensu, & sensilibus, vbi proponit se acturum de animalibus, ac de viuentibus omnibus, nec non de omnibus eorum tum propriis, tum communibus operationibus. Errarunt etiam ob id quidam alij, qui

Lib. 1. cap. vlt.

Opinio Auerrois de libris de plantis. Confutatio.

qui omnia, quæ dicuntur in libris de animalibus, tractari putârunt propter sola animalia, non propter stirpes: sic enim errorem manifestissimum attribuunt Aristoteli, vt ea, quæ primo competunt generi, considerauerit in specie; nempe ea, quæ viuenti primo competunt, attribuerit animali, quem errorem Aristot. ipse iam in 1. lib. Posteriorum damnauerat.

Diuisio & ordo omnium librorum de Animalibus iuxta propriam opinionem. *Cap. XXXII.*

QVoniam igitur ita de animalibus ordiendum esse Aristoteles duxit, vt in ipsis communior quoque viuentis natura consideraretur, illud in primis considerandum nobis proponitur, in quot partes, seu libros diuisa esse debuerit hæc de animalibus tractatio, & quo ordine ii omnes libri disponendi sint. Eam igitur, quam esse putamus rei veritatem, totamque horum librorum seriem prius exponemus; deinde vero si qua aduersus eam dubia ob aliorum opiniones digna consideratione esse videbuntur, ea ad exquisitiorem rei declarationem expendemus, atque soluemus. Dictum à nobis est alias, perfectam cuiusque subiecti cognitionem in duobus consistere, in cognitione naturæ, & propriorum ipsius accidentium; naturam autem, & essentiam rei cognoscere non possumus, nisi propria eius interna principia, ex quibus constat, intelligamus; acturus ergo Aristoteles vno, & eodem discursu de animalibus, ac de viuente corpore vniuerse, cognouit duas esse debuisse huius tractationis partes; vnam, in qua de internis principiis viuentium ageretur; alteram, in qua de accidentibus, & operationibus consequentibus, tales duas partes habuisse etiam tractationem de corpore naturali communi iam ostendimus; nam in duobus prioribus libris Physicæ auscultationis agitur de eius principiis; in sex autem posterioribus eiusdem accidentia considerantur. Quoniam igitur corpus animatum, & animal ipsum principia habet interna, propriam materiam, & formam, hæc fuerunt in primis consideranda; materia propria, ac proxima animalium sunt eorum partes tum dissimilares, quæ eorum membra dicuntur, vt brachia, caput; tum similares, vt os, & caro; forma vero est anima: primum igitur locum sibi vendicauit tractatio de partibus animalium, deinde de anima; his enim cognitis, iam plene cognita est ipsa animalium natura; postea vero agendum fuit de accidentibus, & operationibus consequentibus, quæ omnia Aristoteles ordinatissime exequutus est; qui præterea animaduertens, tractationem de animalibus

Primo libro de Meth. c. vlt. & in 1. de Prænogn.

A magna varietate ac difficultate refertam esse, statuit ad maiorem doctrinæ facilitatem omnibus aliis libris anteponere libros de historia animalium, in quibus & de animalium principiis, & de eorum accidentibus, & operationibus ea, quæ experientia, & sensu cognosci potuêre, nobis exponeret, sine vlla causarum redditione; vt postea earundem rerum scientialem tractationem sequentibus libris traderet. Itaque libri de historia sunt præparatio quædam B ad alios omnes de animalibus libros; tradunt enim cognitionem, quod ita sit; alii vero sequentes earundem rerum causas declarant, & docent propter quid; ideo illi iure fuerunt appellati historici, quum reliqui non historici, sed scientiales potius sint appellandi. Videmus autem & in libris de historia eandem illam tractationis partitionem, quam in aliis libris iam declarauimus; nam quatuor priores libri de historia pertinent ad principia animalium, non C quidem ad animam (hæc enim insensilis est, nullaque de ipsa esse poterat historica tractatio) sed ad solam materiam; agitur enim in iis quatuor libris historice de animalium partibus, in reliquis autem posterioribus agitur de operationibus, & accidentibus consequentibus, ita vt posterior illa historiæ pars respondeat posteriori parti tractationis scientialis, quæ post libros de anima in paruis (vt vocant) naturalibus continetur; altera vero D prior historiæ pars respondeat libris de partibus animalium, quibus in parte scientiali primum diximus locum deberi. Si quis igitur quærat, an libri de historia sint pars scientiæ naturalis, dicere possumus esse modo aliquo eius partem, & aliquo etiam modo non esse; pars enim dici possunt, quatenus ad aliorum cognitionem plurimum conferunt, & alii eorum intelligentiam præsupponunt; quare primi omnium librorum de animalibus E sunt libri de animalium historia. Si vero eos tantum libros, qui demonstratiue sint scripti, comprehendere velimus, libri de historia non sunt pars scientiæ naturalis, & hac ratione primi omnium librorum de animalibus sunt quatuor libri de partibus animalium, quod etiam indicat magnum, ac prolixum eorum librorum prooemium, quod occupat totum primum librum; non enim librorum tantum de partibus, sed omnium ad animalia perti- F nentium librorum commune prooemium est, quo fit, vt illud dicendum sit initium scientialis tractationis, de animalibus, vt cuique eum primum librum legenti, manifestum esse potest; videtur enim Aristoteles peracta tota animalium historia, aggredi iterum earundem rerum scientialem tractationem, ideoque tam prolixum prooemium apponere voluisse libris de par-

Lib. de historia animalium.

Lib. de partibus animalium.

de partibus animalium; tanquam exordium to-
tius tractationis de animalibus. Post libros igi-
tur de historia ponendi statim sunt quatuor li-
bri de partibus animalium, de quorum diuisio-
ne in partes non est quod in præsentia dicamus:
satis sit hoc annotare, Aristotelem in iis libris
demonstratiue de partibus agere, quod in prio-
ribus de historia libris non fecerat; singularum
enim partium causas assignat finales, nam finis
cuiusque partis est propria operatio, & pro-
prium munus, ad quod singulam partem tan-
quam instrumentum ad finem natura dire-
xit; sunt enim omnes animalis partes instru-
menta animæ ad varias edendas operationes,
instrumenti autem natura optime ex eius fine
declaratur. Ex hac potissimum naturalis phi-
losophiæ parte sumit ars medica partem illam,
quæ physiologica dicitur, in qua de humano
corpore, ac de eius partibus sermo fit, quum
Medico illas curaturo necessaria penitus sit ea-
rum cognitio; ob id Medici, qui artificiosam,
ac fructuosam facere volunt humani corporis
anatomen, imitari Aristotelem debent, non in
libris de historia, sed in libris de partibus me-
thodice de ipsis partibus agentem: duo nam-
que omnino cognoscenda sunt ad perfectam
ipsarum partium notitiam habendam; vnum
est proprium cuiusque partis officium, propria-
que operatio; alterum vero, quod ex illo de-
ducitur, ea, quæ in singula parte requiritur ele-
mentorum commistio, & primarum qualita-
tum temperies; horum enim altero ignorato,
non potest aliqua humani corporis pars dici
perfecte cognita. Quatuor libros de partibus
sequitur statim liber de animalium incessu, qui
similiter de partibus est; nempe de illis, quæ
pertinent ad motionem animalis, cuiusmodi
sunt crura, pedes, & in auibus alæ, & aliæ eius
generis; has enim partes secernere voluit Ari-
stoteles ab aliis, quæ in quatuor libris, qui
de partibus inscribuntur, consideratæ fuerunt,
de quo partium discrimine aliqua postea di-
cemus. Librum de incessu sequuntur libri de
anima, quia post considerationem materiæ
animalium, quæ in quatuor libris de partibus,
& in libro de incessu habetur, sequitur vt sta-
tim agatur de forma, quod Arristoteles præstat
in libris de Anima. Hunc esse debere memora-
torum librorum ordinem, tum ipsa, quam
declarauimus, ratio demonstrat, tum clarum
Aristotel. testimonium confirmat: nam in pri-
mo capite secundi libri de partibus anima-
lium, & in primo capit. libelli de incessu aper-
te asserit, se iam in libris de historia docuis-
se, quod animalia ex iis partibus constent;
postea vero dicendum esse, quamobrem ex
iis constent, & earum causas esse inquirendas;
inquit igitur libris omnibus de partibus, & de

Pars medicinæ physiologica.

Liber de incessu animalium.

Lib. de anima.

A incessu præcessisse libros de historia. Quod au-
tem liber de incessu sequatur statim quatuor li-
bros de partibus, testatur Aristotel. in postremis
verbis quarti de partibus dum inquit [*sequitur
vt de partibus incessui animalium inseruientibus
differamus.*] Demum in calce libri de incessu in-
quit Aristotel. [*his ita determinatis, proxime se-
quitur, vt agamus de Anima*] eum igitur horum
librorum ordinem esse voluit, quem diximus.
Non est autem silentio prætereundum illud, *Primo de Meth. cap. vlt.*
B quod etiam in operibus Logicis tetigimus, dis-
crimen librorum de Anima cum libris de parti-
bus; in his enim agitur de partibus propriis ani-
malium, in libris autem de Anima non de so-
la animalium anima, sed de illa quoque, quæ
est animali communis cum stirpe; nam in se-
cundo libro agit primo loco de anima latissime
sumpta, postea de prima eius parte; quæ vege-
tabilis dicitur, quæ vtraque tractatio non ma-
gis de animalium, quam de stirpium forma di-
C ci potest; postea agit de animæ parte sensibili,
quæ est propria animalium; mox in tertio li-
bro de parte rationali, quæ est hominis propria.
Ratio autem huius discriminis sumitur ex iis,
quæ antea dicta sunt: Aristotel. enim consti-
tuit in animalibus considerare non ea solum,
quæ ipsis proprie competunt, sed etiam illa,
quæ sunt eis communia cum plantis; exordiens
igitur à materia proxima nullam inuenit com-
munem animali cum planta, non potuit igitur
D nisi propriam animalium materiam considera-
re, quæ sunt partes ipsæ animalium, nisi dica-
mus aliquas nutritioni, & accretioni anima-
lis inseruientes esse quadam proportione com-
munes, quatenus aliæ eisdem muneribus fun-
gentes reperiuntur in plantis; at certe pro-
prie, & (vt dicunt) formaliter communes nul-
læ sunt. Ad formam autem animalis consi-
derandam accedens, debuit omnis animæ, quæ
in animali insit, considerationem facere; quo-
E niam igitur in animalibus omnes insunt ani-
mæ partes, seu gradus omnes debuit eo,
quem diximus, ordine considerare; hoc tamen
non ita intelligere debemus, vt aliqui intelle-
xêre, vt dicamus quamlibet animæ partem tra-
ctari vt animalis; nam si vegetalem animam
consideraret vt animalis, id, quod primo gene-
ri competit, attribueret speciei; quam in primo
Posteriorum dixit sophisticam esse considera-
tionem, & nullam scientiam parere. Quam-
F obrem ne vitium hoc Aristoteli ascribatur, di-
cendum est omnem quidem animam ab eo in
animali considerari, non tamen omnem vt a-
nimalis, sed tum animam late acceptam, tum
partem vegetantem considerari vt viuentis
corporis, quod in animali inest, & commune
genus est animalis & plantæ, ita vt omnia quæ
ibi dicuntur, & animali, & stirpi competere in-
telli-

telligantur. Post declarata animalium princi- A pia, materiam, & formam, sequebatur vt Aristoteles de accidentibus, & operationibus ageret, quod fecit in iis libris, qui solent vocari Parui naturales; horum primum esse librum de Sensu & sensilibus, manifestum est, quum in eius initio Aristotel. totam sequentem tractationem cum præcedentibus de Anima libris connectens, suumque insequentibus consilium apperiens his verbis vtatur [*Posteaquam de Anima dictum est secundum seipsam, consequens est face-* B *re considerationem de animalibus, vitamque habentibus omnibus, quæ sint propria, & quæ communes operationes i sorum* Asserit igitur eum librum, & alios sequentes sequi statim post libros de Anima; asserit etiam ore rotundo, se non de solis animalibus, sed & de omnibus viuentibus locuturum; & præterea asserit, se nil aliud esse tractaturum in sequenribus libris, quam operationes tum animalium proprias, tum viuentibus omnibus communes: quare mainfestum C est, illud esse commune procemium omnium paruorum naturalium, quum etiam Aristotel. statim nominet cætera omnia, quæ post eum librum in aliis sequentibus consideranda sunt. Horum igitur sequentium librorum ordinem inter se, & ordinis rationem declaremus; quod enim ad ordinem ipsum attinet, is nullam videtur habere difficultatem, quum partim ab Arist. ipso exponatur, partim communi aliorum consensione concedi videatur. Primum enim post D libros de Anima esse omnium paruorum naturalium librum de sensu & sensilibus, & Aristoteles ipse in eius libri initio testatur, & omnes fatentur: in calce autem eiusdem libri proponit agendum statim de memoria, & reminiscentia; postea sequitur liber de Somno, & Vigilia, & alii cum eo connexi, nempe de somniis, ac de diuinatione per somnum; deinde post hos, liber de communi Animalium motu, in cuius libelli fine Aristoteles epilogum faciens eorum quæ E prius tractauerat, eo, quem diximus, ordine eos omnes libros disponit, proponitque statim agendum de generatione animalium; librum igitur de motu statim sequuntur quinque libri de generatione animalium. Tandem omnium postremi ab omnibus collocantur libri illi, qui ad durationem animalis, viuentisque omnis pertinent; ii autem sunt, de longitudine, & breuitate vitæ, de iuuentute, & senectute, de vita & morte, & respiratione, ac demum de sanitate, & F morbo; hunc enim ordinem ab ipso Aristotel. fuisse constitutum patet tum in primo capite libri de Sensu, & Sensilibus, tum in calce libri de longitudine, & breuitate vitæ, & in initio libri de iuuentute, & senectute. De ordine igitur horum librorum non est dubitandum, quanquam de libris de Animalium generatione ali-

Paruus naturales.

Lib. de Sēsu, & Sensilibus.

Ordo paruorū naturaliū.

A qui, quorum dogma mox expendemus, aliam proferre sententiam ausi sunt. Nunc huius ordinis rationem nos considerare oportet, quum enim in aliquibus necessarius omnino sit ordo, ita vt alius seruari non potuerit, in aliquibus vero non necessarius, sed propter melius, nos vtriusque rationem cognoscere debemus. Ante omnia quum memoratarum operationum aliæ sint propriæ animalium, aliæ cunctis viuentibus communes, non est ignorandum id, de quo dif-
B fusius diximus in libr. de Methodis, accidentia propria speciei duplicia esse, alia namque omnino speciei naturam consequuntur, non naturam generis, cuiusmodi est sensus, qui solam animalis naturam insequitur, non naturam viuentis; alia vero, quum absolute naturam generis consequantur, tamen à propria speciei natura ita ad certos proprios modos restringuntur, vt speciei propria fiant, huiusmodi est modus animalium; quum enim absolute sumptus mo-
C tus naturam absolute sumptam insequatur, proinde primo competat corpori naturali generi, variis tamen modis à naturis specierum restringitur, & fit proprius singularum; motus enim simplex proprius est corporis simplicis, & motus animalium insequitur non amplius naturam absolute acceptam, sed naturam animalis; aliqui etiam particulariores modi existunt, quibus fit alius hominis, alius equi, alius canis proprius motus: sic generatio absolute ac-
D cepta primo competit corpori naturali caduco, at animali competit proprius quidam generationis modus, qui ipsius naturæ est consentaneus, & dicitur generatio animalium, quæ est species generationis late sumptæ, sicuti etiam motus animalis est species motus generaliter accepti. Tria igitur sunt accidentium genera, quæ ab Aristotel. in his libris considerantur, alia communia sunt omnibus viuentibus, quæ etiam vt viuentium, non vt animalium, consi-
E derantur ab Aristotel. licet considerentur in animalibus; huiusmodi sunt vita, mors, longitudo, & breuitas vitæ, iuuentus, senectus, sanitas, morbus; modi namque, quibus hæc communiter animalibus, & plantis competunt, consideratione digni extiterunt. Alia vero accidentia ita naturam animalis solam consequuntur, vt nullam cum natura generis habeant affinitatem; huiusmodi sunt sensus, memoria, reminiscentia, somnus, vigilia, somnia, & diuinatio-
F nes, quæ per somnum fiunt, de quibus singulis libros ab Arist. scriptos habemus. Alia demum quum absolute naturam communiorem consequantur, ab ipsa tamen animalis natura ita restringuntur, vt animalium propria reddantur, vt motus animalium, & eorundem generatio: proprii namq; modi, quibus in animalibus fiūt, ita cognitu digni extiterunt, vt propriam tra-

ctatio-

Lib. 1. cap. vlt.

Tria accidentiū genera in animalib.

ctationem postulauerint, quia iis ignoratis mā-
ca, & imperfecta fuisset naturalis philosophia.
De his igitur proprios libros scripsit Aristote-
les, tanquam de accidentibus propriis anima-
lium, eosque inscripsit de motu animalium,
de generatione animalium; non sic de mor-
te, & vita animalium, nec de iuuentute, &
senectute animalium, quia hæc vt omnium vi-
uentium communia accidentia considerare vo-
luit. Hæc omnia accidentium genera quum in
his libris tractentur, potuisset Aristotel. in ho-
rum tractatione ordinem seruare à magis vni-
uersalibus ad minus vniuersalia, & illa, quæ vi-
uentibus omnibus communia sunt, aliis ante-
ponere, postea vero agere de illis, quæ sunt pro-
pria animalium, idque omnino facere debuis-
set, si melioris, aut facilioris doctrinæ ratio hunc
ordinem, vt in aliis plurimis solet, postulasset;
quum autem nulla postulauerit (cuius quidem
rei rationem nos in memorato loco diffuse de-
clarauimus) ideoque vniuersaliora anteponere
coactus ea ratione non fuerit; statuit non rece-
dere ab instituto, voluitque ab iis exordiri, quæ
sunt propria animalium, postea vero de aliis a-
gere, quæ viuentibus omnibus communia sunt:
quum enim vtraque hæc in animalibus consi-
derare decreuisset, ita eorum tractationes dispo-
suit, vt quæ intimiora naturæ animalis esse vide-
rentur, ea prius tractaret, quæ vero remotiora,
posterius. Quoniam igitur naturæ animalis
nihil est intimius sensu, siquidem animal per
sensum est animal; ideo statim post libros de a-
nima primum locum inter omnes operationes
tribuere voluit operationi sensus, de qua agit in
libro de sensu, & sensilibus; vbi illud est nobis
animaduertendum, nomen sensus accipi solere
tum pro ipsa animæ facultate sensibili, tum pro
eius operatione; sensus pro anima acceptus,
fuit consideratus in libris de Anima; in hoc au-
tem libro agitur de sensu sumpto pro operatio-
ne; & ita inscribitur de sensu; de obiectis au-
tem sensilibus ibi agitur propter operationem,
vt magis declaretur, quomodo immutetur or-
ganum ex eorum actione, vnde prodit opera-
tio. Librum de sensu & sensilibus sequitur sta-
tim liber de memoria, & reminiscentia, quæ
quum sint interiorum sensuum operationes,
sunt & natura, & cognitione posteriores opera-
tionibus sensuum externorum. Hunc sequi-
tur liber de somno, & vigilia, hæc enim cum
sensu omnino coniuncta sunt, quia nil aliud est
somnus, nisi quies, & ligatio omnium sen-
suum, & ab operatione cessatio; quare liber hic
coniunctus esse debuit tractationi de sensu,
& eam sequi, quoniam eius notitiam præsup-
ponit. Hunc autem sequitur liber de Somniis,
deinde liber de Diuinatione per somnum, hæc
enim accidunt animali in somno, & eorum tra
ctatio præsupponit cognitas sensuum & ex-
ternorum, & internorum operationes. Hi igitur

Primo de Meth. cap. vlt.

Lib. de Sēsu, & Sensilibus.

Sensus sumitur, & pro anima & pro operatione.

Lib. de memoria & reminiscentia

Lib. de Somno, & vigilia.

Libri de somniis, & de diuinatione per somnum.

A omnes libri sunt proprij animalium, quia ad so-
lum sensum pertinent, & ea, quam diximus, i-
psorum inter se ordinatio necessaria est, quo-
niam aliter disponi non potuerunt, vt manife-
stum est. Hos omnes sequitur liber de commu-
ni Animalium motu, quia motus est sensu po-
sterior ea, quam tetigimus, ratione, sensus enim
omnino insequitur animalis naturam; motus
vero non hanc, sed vniuerse sumptam naturam
insequitur: naturam autem animalis consequi-
B tur modus potius ipsius motus, quam motus i-
pse: non ita igitur intimus naturæ animalis est
modus vt sensus: adde quod sensus datus est a-
nimali vt sit, motus vero non est animali neces-
sarius vt sit, sed vt conseruetur; conseruatur e-
nim per cibum, quem sibi quærit per motum; o-
mnibus igitur libris per se ad sensum attinenti-
bus, posterior esse debuit liber de motu anima-
lis; ob quam eandem rationem etiam quatuor
libri de partibus Animalium, quum sint de iis
C partibus, quæ pertinent ad animalis esse, vel ad
bene esse, præponendi fuerunt libro de Incessu,
in quo agitur de iis partibus, quæ conferunt ad
motum, proinde ad conseruationem animalis.
Post librum de motu Aristotel. statim locat (vt
prædiximus) libros de generatione Animalium
quamuis enim alia fortasse ratione generatio &
motui, & sensui anteponi potuisset, tamen si A-
ristot. institutum spectemus, postponenda fuit;
est enim operatio animalis, quæ neque ad eius
D esse, neque ad conseruationem pertinet, sed ad
solam conseruationem speciei; potest enim &
existere animal, & diutissime conseruari, quod
omni prorsus vi generandi sit orbatum: non est
tamen ignorandum, generationem alio modo
respicere naturam vniuersalem, alio particula-
rem; respectu enim naturæ vniuersalis, quæ præ
cæteris quærit conseruationem specierum, præ-
cipua magis est generatio, quam motus; at si
particularem cuiusque naturam spectes, ea præ-
E cipue vult indiuiduum seruari, deinde vero spe-
ciem; officium enim est naturæ vniuersalis, fi-
nem vltimum rebus, ad quem tendant, statue-
re; naturæ autem particularis, iussa quodam-
modo illius exequendo procedere ordine ge-
nerationis, quem hic Aristotel. respexisse vide-
tur, primum enim vult animal existere, dein-
de conseruari ac durare, donec ad ætatem per-
ueniat perfectam, in qua sit aptum generare a-
liud simile, atque ita speciem conseruare; hac
F igitur ratione prior est sensus motu, & motus
generatione, quia propinquior, & intimior i-
psi naturæ animalis. Non defuere tamen, qui
de loco libr. de Animalium ortu aliud sense-
rint, quorum sententiam mox expendemus.
post libr. de generatione Animalium sequun-
tur illi omnes, qui quum ad viuentia omnia
pertineant, & res tractent communes animali-
bus & plantis, quæ remotiores esse videntur
à propria animalis natura, vt ante diximus, ad

Lib. de motu animalium.

Lib. de generatione animalium.

postremum locum ab Aristot. reiecti sunt; communia omnium viuentium accidentia sunt lõgitudo, ac breuitas vitæ, iuuentus, senectus, vita, & mors, sanitas, & morbus, de quibus agit Arist. eo ordine, qui ad doctrinæ facilitatem conferre visus est; primum quidem locum sibi vendicare videbatur tractatio de longitudine, ac breuitate vitæ, per quam cognosceremus rationem, cur viuentium alia diutius, alia breuius viuant; hoc discrimine cognito distinguenda est cuiusque duratio in partes, quæ dicuntur iuuentus & senectus; ideo Arist. in calce libri de longitudine, & breuitate vitæ, proponit agendum de iuuentute, & senectute, ac simul de vita, & morte; coniuncta namque est horum omnium tractatio, ita vt de omnibus in eodem libro loqui commodissimum esse Arist. iudicauerit; sed cum sermone de vita, & morte coniunxit etiam tractationem de respiratione, & expiratione, quamuis animalibus solis hæc competant, non plantis, propterea quod animalia tamdiu viuunt, quamdiu respirare, & expirare possunt: quum enim id facere nequeunt, moriuntur; itaque sermonem de respiratione coniunxit cum sermone de vita, & morte, & harum tractationem cum tractatione de iuuentute, & senectute, in his enim ætatibus viuere animantia dicuntur, & earum omnium extremum mors est; ideo postrema omnium prædictarum est tractatio de vita, & morte, siquidem per mortem his omnibus finis imponitur. Postremus omnium de animalibus librorũ est liber de Sanitate, & Morbo, vt Aristot. ipse testatur in primo capite libri de Sensu, & Sensilibus; huic vltimus debebatur locus, tum quia sanitas, & morbus cognitionem aliorum dictorum accidentium præsupponunt, tum etiam quoniam alia omnia iam memorata pendent à sola natura; sanitas autem, & ægritudo & à natura, & ab arte: quo fit vt Arist. in 1. c. libri de Sensu, & Sensilibus, & in initio ipsius libri de vita, & morte dicat, tractationem hanc modo quodam esse in confinio scientiæ naturalis, & artis medicæ, quum in ea desinat philosophus naturalis, & ab ea incipiat medicus: quod quidem quomodo sit intelligendum, iã in mea de doctrinæ ordine Apologia declaraui. Hunc igitur ego puto esse verum ordinem omnium librorum de Animalibus, & ipsius ordinis rationem. Restat vt in prædictis libris aliqua consideremus, & aliorum de ordine sententias breuiter expendamus.

Lib. de lõgitudine & breuit vita.

Lib. de iuuentute, & sent. vit. & mor.

Libr. de sanitate. & morbo

Lib. 2. c. 7

Qualis debeat esse tractatio de sanitate & morbo in scientia naturali.

Cap. XXXIII.

QVum omnium de animalibus librorum ordinem exposuerimus, optaret fortasse aliquis, vt etiam singuli cuiusque libri tractationis modum, diuisionemque in partes & par-

A tium seriem edoceremus; ego tamen eo labore supersedere constitui, ne opus hoc, quod breue esse voluit, in magnam molem excrescat, quum præsertim hæc in singulis Aristotel. libris per se quisque considerare possit; nobis igitur satis sit vniuersam structuram declarasse. Sed tractatio de sanitate, & morbo postulare videtur vt aliqua de ipsa dicamus, quum enim solum eius libri initium habeamus; ipsa autem tota tractatio desideretur; quo fit vt videre nequeamus, quomo-

B do de sanitate & morbo egerit Aristotel. & quomodo horum tractatio naturalis à tractatione medica distinguatur, non erit ab re, si de hoc nos aliqua diximus; & quum præter medicos nemo, tanquam philosophus naturalis de sanitate, & morbo scripta, quæ legere possimus, nobis reliquerit, nostram ipsi hac de re sententiam proferamus. Ego igitur quid sentiam, paucis exponam. Philosopho naturali de sanitate, & ægritudine scripturo, duo puto esse obseruanda;

C vnum pertinet ad subiectum horum accidentium, alterum vero ad eorum causas; quod ad subiectum attinet, tribuenda sunt omnia accidentia illi subiecto, cui primo competunt, contra quam medici faciunt, qui & sanitatem, & morbum, & multas operationes, ipsasque organicas partes, quæ homini cum multis aliis communes sunt, vt hominis contemplantur; qua in re quum omni reprehensione careant vt medici, at vt philosophi naturales admittendi non es-

D sent: itaque considerare oporteret sanitatem, & morbum vt accidentia viuentis vniuerse sumpti, ita vt non minus stirpium, quam animalium sanitas, & ægritudo consideraretur. Quod vero ad causas attinet, non est ignorandum, sanitatis, & morbi causas, quæ tractantur à medico, alienas esse à philosopho naturali, quum ad effectionem omnes pertineant, non ad scientiam; hæ autem sunt, quæ communiter à medicis auxilia, seu remedia appellantur, quorum

E inuentio, & cognitio scopus est artis medicæ docentis, eaque sunt magna ex parte plantarum vires, & proprietates: etsi enim non inficior, debere philosophum naturalem in libris de plantis docere naturas, & proprietates plantarum, ad plenam rerum naturalium notitiam, & ad perfectionem traditionis scientiæ naturalis; dico tamen id in libro de sanitate, & morbo minime esse faciendum; talium enim virium applicatio ad ipsum viuentis corpus sa-

F nandum humani arbitrij est; fitque ex habitu artis: sunt igitur à philosopho naturali cognoscendæ plantarum naturæ, & proprietates propter cognitionem plantarum tantummodo, à medico autem propter humani corporis sanitatem efficiendam, vel conseruandam. Quamobrem naturalis de sanitate tractatio debet esse vniuersalis, causasque complecti vniuersales, & naturales; est enim sanitas, propria cuiusque viuentis, seu partis eius temperatura, quæ

Causæ sanitatis, & morbi non omnes pertinent ad naturalem.

proue-

prouenit ex elementorum commistione; & huius quidem plurimæ sunt species pro specierum viuentium, atque earum partium diuersitate, sed particularem omnium temperaturarum considerationem facere pertinet ad libros de partibus animalium, & ad libros de plantis; quare libro de sanitate nil aliud restat considerandum, nisi vniuerse quid sit sanitas, & à quibus causis pendeat; sic enim quid sit morbus, qui nihil aliud esse videtur, quam à prædicta viuentis naturali temperie recessio talis, quæ lædat operationem; & huius recessionis causas vniuersales debet naturalis philosophus declarare, veluti ambientem aerem, & extrinsecus assumptum alimentum, à quibus potissime viuentium corpora variis modis incessanter alterantur, mutanturque temperaturæ naturales; quare si eousque procedat mutatio temperiei, vt lædatur operatio, morbus est; at particulariores variorum morborum causas distinguere ad medicum potius qui curaturus est, quam ad philosophum naturalem pertinere videtur; vt fortasse idem de sanitate, & morbo dicendum sit, quod de habitibus animi dicitur, hi namque tum vt sunt habitus, tum vt affectiones; seu (vt vocant) dispositiones, per voluntarias actiones acquiruntur, proinde non ad naturalem philosophum pertinet eorum consideratio, sed ad moralem; naturalis enim satis habet cognoscere omnes animæ facultates, in quarum numero illa est, qua hos habitus acquirere apti sumus, siue ea vna sit, siue plures; habitus autem ipsos siue bonos, siue prauos distingere, & cognoscere debet moralis, qui est quasi medicus animi, & particulares causas, per quas gignuntur, declarare. Sic etiam debet naturalis philosophus cognoscere hanc viuentis corporis aptitudinem, qua & sanum esse potest, & ægrum, & vniuersaliter quid sit sanitas, & ægritudo; particulares autem diuersorum morborum causas, nec non eas, quæ sanitatem conseruant, & eas, quæ lapsam restituunt, ac singulos morbos pellunt, cognoscere solius medici officium est, hæc enim omnia effectionem respiciunt. Ob id eam ego puto esse rationem, cur dicat Aristoteles tractationem de sanitate, & ægritudine esse quodammodo in confinio scientiæ naturalis, & artis medicæ; & in ea desinere naturalem scientiam, ab ea vero medicam artem exordium sumere: desinit enim Philosophus naturalis in vniuersali consideratione sanitatis & morbi, à qua exordiens medicus descendit postea ad particularem morborum omnium tradendam notitiam, & propriarum causarum, tum à quibus producuntur singuli, tum per quas expelluntur, quippe qui affectionem molitur, hæc autem non est nisi rerum particularium. Idem mihi videtur, aut saltem aliqua ex parte similis esse respectus disciplinæ moralis, ac ciuilis ad legislatoriam; nam in morali, & in ciuili facultate de

Causæ sanitatis, & morbi non omnes pertinent ad naturalem.

Ciuilis disciplina & legislatoria.

A moribus, de virtutibus, ac vitiis, atque de ferendis legibus vniuersalia præcepta traduntur; legumlatores autem de omnibus, ac singulis particularibus leges condunt, per quas in ciuium animis virtutum habitus gignantur, & vitia expurgentur. Quamobrem sicut bonus medicus esse non potest, qui non sit philosophus naturalis, ita nec bonus legislator, qui non calleat moralem philosophiam: inter eas tamen illud interest, quod medicina solam effectionem respicit,
B philosophia naturalis non effectionem, sed solam scientiam; ciuilis autem, & legislatoria ambæ ab actionem dirigũtur, quo fit vt vtramque liceat animæ medicinam appellare, cum eo tamen discrimine, quod ciuilis vniuersalia præcepta tradit, legislatoria vero descendit ad particularia: aliud autem est legislatoria, aliud iudiciaria, quæ est illa iurisperitia, quam profitentur illi, qui his temporibus Iurisconsulti appellari volunt, hanc enim legislatoria ignobi-
C liorem esse manifestum est, idque aperte testantur Plato in Gorgia, & Aristoteles in primo libro de arte Rhetorica; est enim simplex quædam peritia, quæ nec scientia, nec prudentia, nec ars appellari meretur, quum sine ratione sit, hanc enim callere aliquis potest absque vlla ciuilis, ac legislatoriæ cognitione; sed ita videtur esse sub legislatoria, vt empirica sub arte medica; empirica enim, quum rationem ignoret, ars nominari non potest, quum ars non dicatur nisi
D quæ cum ratione est, vt inquit eo in loco Plato. De modo igitur, quo debet philosophus naturalis agere de sanitate, & morbo, hæc mea sententia est, eamque significare visus est Aristoteles in secundo libro de partibus Animalium, capite septimo, vt quisque eius verba eo in loco perpendens animaduertere potest.

Iurisperitia.

E

Comparatio librorum de historia animalium cum reliquis de Animalibus.

Cap. XXXIV.

CÆterum quum totam de animalibus tractationem in duas partes diuiserimus, vnam in qua solum quod ita sit declaratur, quæ nouem libris de historia Animalium continetur: alteram vero in plures sequentes libros diuisam, in qua eorũ, quæ in historiis dicta erant, causæ afferuntur, & declaratur propter quid:
F non erit abre, si vnam cum altera conferentes consideremus, cui historiæ parti quis liber respondeat, quod quidem breuiter præstabimus. Notare quidem in libris de Historia possumus earum duarum tractationum distinctionẽ, quarum vna ad principia, & ad substantiam animalis pertinet, altera vero ad accidentia, & operationes, sed ruditer, nec ita distincte vt in aliis sequentibus libris, quos scientiales esse diximus; neque id iniuria: siquidem rudis & historica e-

narratio eam exquisitam partium distinctionem, quam demonstratiua cõtemplatio habet, habere minimè potuit. Primo quidem loco de partibus animalium agi in historiis, sicut etiam in parte demonstratiua, manifestum est; nam in prioribus quatuor de historia libris patet agi de animalium partibus, idque Aristot. epilogo collegit in initio quinti. Sed non est ignorandum, tria esse genera partium in animali, aliæ namque pertinent ad esse, seu ad bene esse, de quibus agitur in quatuor libris, qui de partibus animalium inscribuntur; aliæ ad motum, de quibus in libro de incessu; aliæ demum ad generationem, de quibus in libris de generatione animalium: sed hæc partium distinctio in libris de historia non admodum notari potest; de primo quidem partium genere agitur in primo, & in secundo, & in posteriore parte tertij, & in priore quarti, quare eam totam tractationem dicere possumus, quatuor libris de partibus animalium respondere: de partibus autem ad motum conferentib. nil separatim dicitur in hstoriis, sed de his aliqua dicuntur sparsim in memoratis libris, vna cum aliarum prædictarum partium consideratione; quare liber de incessu nullam certam habet in historiis sibi respondentem partem: de partibus autem generationi inseruientibus agit separatim Arist. in prima parte tertij, & in eius libri initio de his dicendum proponit; quare pars illa tertij respondet scientiali harum partium tractationi, quæ habetur in libris de Generatione animalium. Libris autem de anima in historiis nulla pars respondet, quia nil de anima historice dici poterat, tum quia anima insensilis est, quò fit vt, licèt de ipsius operationibus plura dici potuerint, quæ sensu, & experientia sunt inuenta, de ipsamet tamen anima nihil, tum etiam quia de illis tantummodò institui tractatio historica poterat distincta à scientiali, quæ causam aliquam habent, ita vt de iis declarari possit & quod sint, & propter quid sint: causam habent partes animalium finalem, cuius gratia sunt: causam etiam habent omnes viuentium operationes, vt patet; de his igitur omnibus duplex fieri tractatio potuit; vna historica sine cõsideratione causarum; altera scientialis per causarum traditionem: ast anima in viuentibus causam nullam habet, quia ipsa est prima aliorum omnium causa; qui enim dicunt operationem esse animæ causam finalem, reiiciendi omnino sunt, nec tantum absurdum fuit vnquam ab Aristotele pronunciatum, qui semper pro eodem habuit dicere partes animalium esse propter animam, & esse propter operationes, tanquam propter finem; & semper animam vocauit finem, sed non dixit eam habere finem. Quum igitur anima causam priorem non habeat, duas, vt cætera, tractationes non postulauit; idq; fortasse significare Arist. voluit in primo

De partibus animalium.

Tria genera partium in animali.

Libris de anima nulla pars respondet in historiis.

Operationes non sunt finis animæ.

A contextu primi libri de Anima, dum scientiam illam appellauit historiam de Anima, non solum enim denotauit enarrationem veram, qualis esse solet in omni historia, sed etiam significauit nullam de anima historiam præcessisse distinctam à scientiali eiusdem tractatione, sed & illam ipsam esse simul & historiam, & exquisitam, quantum à naturali philosopho tradi poterat, tractationem de anima. Neque etiam puto ob aliam causam Aristotelem eodem in loco B historiam de Anima τῇ ἀκριβείᾳ maxime præstantem esse dixisse, nisi quod in iis libris traditur animæ cognitio, quæ omnium, quæ in viuentibus sunt, prima, ac suprema causa est: quoniam enim exquisitissima cognitio est, quando effectus omnes ad primam, & in eo genere summam causam, à qua omnia pendent, reduxerimus, exquisitissima est historia illa de Anima, quia tradit cognitionem animæ, quæ est prima causa omnium quæ in viuentibus con- C siderari possunt, ex cuius cognitione cognitio aliorum perfecta habenda est; quamobrem per hoc non alium dat Aristoteles primatum libris de Anima, nisi in libris omnibus ad animantia pertinentibus; omnium enim quæ in iis traduntur, perfecta cognitio pendet ex animæ notitia, quæ in libris de Anima traditur, qui ob id principem locum tenent inter omnes libros de animantibus, videnturque in medio collocati tanquam rex in medio regni; qualis D etiam videtur esse situs cordis in animali. Libros de Anima statim sequitur liber de sensu, & sensilibus, cui respondet tractatio de sensibus in posteriori parte quarti libri de Historia: deinde tractatio de somno & vigilia, & de somniis in calce eiusdem quarti respondet libris de somno & vigilia, de somniis, & de diuinatione per somnum, sed libro de memoria, & reminiscentia nulla separata tractatio in libris de Historica respondet; sparsim tamen in iis libris ali- E qua ad has pertinentia dicuntur, vt in nono libro de illa, quam aliqua animalia maiorem, aliqua minorem præ se ferre videntur, prudentia, seu sagacitate, variisque animalium moribus. Hos omnes libros sequitur liber de communi animalium motu, cui propria tractatio in historiis nulla respondet, quemadmodum nec libro de incessu, sed sparsim aliqua dicuntur de motu, & de partibus ad motum conferentibus vna cum aliarum partium consideratione, F quæ in quatuor prioribus de historia libris habentur, qui videntur respondere omnibus sequentibus libris, qui sunt à primo de partibus animalium, vsque ad calcem libri de communi motu animalium, quem statim sequuntur libri de generatione animalium, de qua eadem incipit loqui Aristot. in principio quinti de historia: quum enim operationes, quæ tractantur à libro de sensu, & sensilibus ad librum vsque de communi animalium motu; videantur maxime

De sensu, & sensilibus.

De somno, & vigilia, & de somniis.

De memoria.

De motu.

xime

xime essentiales animalibus, & cum eorum sub-
stantia valde coniunctæ, sensus enim pertinet
ad esse ipsius animalis, motus autem est ei ne-
cessarius ad eius conseruationem: ideo Aristot.
in quatuor prioribus de historia libris omnia
complexus est, quæ tum ad substantiam, hoc
est, ad partes animalium pertinebant, tum ad o-
perationes cum ipsa substantia maxime con-
iunctas, vt epilogorum similitudo, & inter se re-
spondẽtia declarat, sc. eius, qui est in initio 5. de
historia, & eius, qui in fine libri de comuni mo-
tu. Nam in principio quinti de historia inquit
[*exposui partes animalium omnes tũ interiores, tum exteriores, atque etiam de sensu, de voce, & de somno; restat vt eorundem generationes persequamur*] in calce autem libri de cõmuni mo-
tu huic similem epilogum legimus his verbis:
[*De partibus igitur cuiusq; animalis, & de anima, præterea de sensu, & memoria, & motu diximus causas, reliquum autem est de generatione dicere.*] Voluit itaque Arist. omnia, quæ ad hunc
vsque locum tractauerat, respondere quatuor
prioribus libris de historia, ita vt statim sequa-
tur vtrobique tractatio de generatione, de qua
in quinto, sexto, & septimo historiarum libris
loquitur, quibus respondent quinque libri de
generatione animalium in tractatione scientia-
li. Quum enim generatio sit animalis operatio
ad extra, quæ neque necessaria est animali vt sit,
neque vt conseruetur, sicut ante ostendimus,
proinde remotior ab animalis essentia esse vi-
deatur: Aristoteles in vtraque tractatione seiun-
gere eam medio epilogo voluit ab aliis memo-
ratis operationibus, quæ maiorem cum substã-
tia animalis affinitatem, & coniunctionem ha-
bere videbautur. Postrema pars tractationis de
animalibus ea fuit, in qua tractantur commu-
nia accidentia animalium, & plantarum, eaque
omnia ad vitam, durationemque animantium
pertinent, de quibus agitur in libro de Longitu-
dine, & breuitate vitæ, & in eo, qui est de iuuen-
tute, & senectute, de vita, & morte, & respira-
tione: huic toti parti respondet octauus de hi-
storia liber, vbi agitur de animalium variis vitæ
generibus, rationibusque viuendi; agitur etiam
in eodem libr. de pluribus diuersorum anima-
lium morbis, quæ pars respondet libr. de sanita-
te, & morbo. Nono autem libro de historia, in
quo de moribus animaliũ agitur, nullus in sci-
entiali tractatione liber respondere videtur, de
his enim fortasse Arist. præter historicam tradi-
tionem nihil habuit, quod diceret, nam morum
nulla alia effectrix causa afferri potest, nisi quod
talis est illorum animaliũ natura, veluti si fero-
citatis, aut magnanimitatis leonis, aut crudeli-
tatis tigris, aut ouis stultitiæ causam quæramus:
finalis autem causa plurium morum ita per se
manifesta est, vt simul cum ipsorum morum e-
narratione eam exprimi necesse sit; dati namque
à natura sunt diuersis animalibus varij mores, &

De generatione animalium.

De vita, & morte.

De moribus animalium.

A instinctus, ad ipsorum animalium conseruatio-
nem, aut defensionem, vt prudentia quædam, &
astutia, quam in pluribus animalibus tum ma-
iorem, tum minorem notare possumus, & alia
multa eiusmodi, quæ in nono illo historiarum
libro leguntur; nulla igitur eorundem morum
alia scientialis tractatio relinquebatur, quocirca
sola historica narratione Aristoteles voluit esse
contentus. De decimo autem historiarum libro
ego quidem maxime dubius semper fui, videtur
B enim nec historicis, nec scientialis dici posse,
quod enim non sit historicus, ipsamet eius libri
tractatio declarat; in eo namque declarantur
causæ fertilitatis, ac sterilitatis, quæ tractatio
nullo pacto historica appellari potest, quod co-
gnoscens Theodorus Gaza, qui reliquis nouem
in Latinum sermonem conuertit, decimum
hunc conuertere noluit, nec aliis nouem appo-
nendum putauit, sed potius libris de generatio-
C ne animalium inserendum, sicut apud eum legi-
mus in sua in eos libros præfatione, vbi etiam
considerat eum librum non integrum esse, sed
fragmentum quoddam, cui manifestum est de-
esse initium, quum incipiat à dictione aduersa-
tiua, nec vlla prorsus appareat eius continuatio,
seu connexio cum iis, quæ in calce noni libri di-
cta erant. Ego itaque in hoc Theodori senten-
tiam probo, sed non in eo, quod putat esse anne-
ctendum libris de generatione animalium, plu-
ra namque in eo dicuntur, quæ in iis quoque li-
D bris tractantur; non est autem credendum ea-
rundem rerum declarationem bis in eisdem li-
bris ab Aristotel. fuisse frustra repetitam. Adde
quod librorum de generatione tractatio scien-
tialis maxime est, qualis non est ea, quæ in illo
decimo libro habetur; causas enim sterilitatis,
ac fertilitatis in solo homine considerat, quæ ta-
men pluribus animalibus communes sunt. Mos
autem Aristot. est omnia attribuere illi subiecto,
cui primo competunt, quam solam esse scien-
E tialem tractationem ipse in posterioribus Ana-
lyticis docuit: hoc autem discrimen manifeste
inspicitur in iis, quæ eadem & in eo libro, & in
libris quoque de generatione traduntur; quæ e-
nim in libris de generatione dicuntur vniuerse
de animalibus, ea in illo decimo libro in solo
homine considerantur. Hanc ob causam ego
arbitror, librum illum non esse scientialem, nec
annectendum libris de generatione: videtur po-
tius esse extra ordinem scriptus, vt etiam alij
F plures, siue ab Aristotel. siue ab aliquo alio, &
medicinalis potius esse, quam naturalis: nam
medici multa, quæ pluribus animalibus com-
munia sunt, in homine solo, quem sanare volũt,
considerare consueuerunt; neque aliena ab hac
sententia sunt illa, quæ in eo libro scribuntur,
multa enim dicuntut de auxiliis ferendis sterili-
tati, quæ medicinam potius sapiunt,
quam philosophiam na-
turalem.

De libr. 10. de historia.

Latinorum opinio de loco librorum de Anima & eius reprobatio.

Cap. XXXV.

Argumētū Latinorum.

Sententia impugnatio

Solutio argumētorum.

An à materia, an a forma sit ordiēdum.

Aliorum opinio.

Confutatio.

VEritate cognita de ordine omnium librorum de animalibus, sequitur vt aliorum falsas hac in re sententias expendamus, ac reprobemus, & aliqua ex iis, quæ diximus exorientia dubia soluamus. Primum quidem Latini de loco librorum de anima aliam sententiam B sequuti sunt, nempe illam, quam videtur approbasse Auicen. in disponēdis libris suis naturalibus: putarunt enim libris de anima primum locum deberi inter omnes libros de animalibus, hoc argumento ducti, quod qui rem aliquam cogniturus est, debet primo loco illius principia contemplari, est autem anima principium animalis, & omnis viuentis corporis; ab anima igitur totam de viuentibus tractationem exordiri oportuit; quocirca libros de anima sextum in C scientia naturali locum obtinere dixerunt, ita vt statim sequatur libros de mineris, & omniū ad animantia pertinentium primus sit. Sententia hæc iam reprobata à nobis est pluribus Aristot. testimoniis, qui primum locum dedit libris de historia Animalium, secundum quatuor libris de partibus, tertium libro de Incessu; post quem statim locauit libros de Anima: nunc autem ratione aduersus eos vtemur, nec alia, quam ea ipsa, qua suam ipsi sententiam comprobarunt: D sic enim vno, & eodem labore & veram sententiam confirmabimus, & eorum argumentum soluemus. Dicebant ipsi, à principiis rei considerandæ ordiendum est, nos vero hoc idem confitentes ita argumētamur: partes animalium sunt principia, sunt enim materia animalium, ergo à partibus inchorandum est, proinde primi sunt libri de partibus, nam & priores de historia libros de partibus esse manifestum est. Itaque controuersia integra manet inter materiam E & formam, idque nobis in præsentia excuriendum proponitur, quum cognoscenda sit cuiusque rei naturalis & materia, & forma, de vera prius sit agendum. Illi quidem, qui in ordine doctrinæ ipsam rerum naturam sequendam semper esse putant, dicerent materiam semper esse anteponendam; tanquam natura priorem forma; prius enim propria cuiusque rei materia statuenda est, quam ex ea educatur forma; idque videtur Aristotel. asserere in primo libro F de partibus Animalium. Sed horum sententiæ illa, quæ in primo Physic. habetur, materiæ, ac formæ consideratio manifeste refragatur: ibi namque acturus Aristotel. de internis principiis corporis naturalis, prius ostendit esse duo principia contraria, quæ formalia principia vocari solent, deinde vero ex eorum notitia ducit nos in primæ materiæ cognitionem; itaq; prius ibi agi de forma, quam de materia, manifestum est. Neque est quod aliquis dicat primum il-

A lum librum de materia esse, secundum vero de forma, & ita prius agi de materia, quam de forma; crassus enim hic error est, & à nobis antea reprobatur: de forma enim, & de materia quatenus sunt forma, & materia, hoc est, quatenus sunt principia constituentia corpus naturale, non in secundo libro agitur, sed in primo; eaque tractatio in primo libro perfecta est: in secundo autem libro eadem principia tractantur respectu accidentium, motus, & quetis, quorū prin- B cipia sunt, qua ratione non dicuntur amplius considerari vt forma, & vt materia, sed vt natura. Ideo alienissima à veritate, & ab Aristotele est illorum interpretatio, qui in vltimo contextu primi libri, quando Aristotel. ait se posterius de physicis, & caducis formis acturum, dicunt significari sequentem tractationem de natura in secundo libro: reuera enim nil aliud significare vult Aristotel. nisi tractationem de propriis singulorum naturalium corporum formis haben- C dam in reliquis libris naturalibus; quum enim in eo primo libro formam communiter tantum acceptam considerasset, ibi soluere volens tacitam quæstionem, inquit de prima omnium formarum siue vna sit, siue plures, ad philosophum naturalem loqui non pertinere, sed de formis solis naturalibus, de quibus quum communiter egisset in eo primo libro, restabat de singulis separatim dicendum in reliquis huius scientiæ libris, scilicet de formis elementorum in libris de D elementis, de formis mistorum in libris de mistis, de formis animantum in libris de animantibus; sic enim tractatio significatur de formis, quatenus formæ sunt, qualis non est ea, quæ in secundo libro Physicorum habetur de natura, vt etiam manifeste ostendit locutio Aristotel. in plurari numero, de formis enim se acturum pollicetur, quum in eo primo de forma egisset, & in secundo acturus esset adhuc de forma late sumpta, quatenus est natura, sed non de for- E mis, quia tota illa tractatio est vniuersalis. Illud igitur verissimum est, vbi de materia, & de forma naturalis corporis actum est, ibi prius de forma actum esse, quam de materia prius enim ostendit omne, quod fit, ex contrariis fieri, eaque duo esse, vnum nobilius, quæ est forma, alterum ignobilius, quæ est priuatio; postea vero ex mutatione, quæ fit de contrario in contrarium, ostendit dari præter contraria tertium principium subiectum. Ego igitur ab iis, F quæ alibi demonstraui, non recedens, dico habere quidem materiam, & formam, inter se ordinem naturalem, vt ait Aristotel. in primo cap. secundi de partibus Animalium: nam ordine generationis naturæ materia prior est, ordine autem intentionis natura forma est prior, quia materia est propter formam; attamen ordo doctrinæ non sumitur ab ordine naturæ, sed à nostra faciliore, aut meliore cognitiōe. vbi igitur forma est notior, & eius cognitio

Declaratio vltimi context. primi libri Physs.

Opinio propria.

com-

confert ad cognoscendam materiam, agendum prius est de forma, quam de materia; vbi vero materia est notior, sed materia prius, quam de forma est agendum. Ob id Arist. in primo Physicor. agens de prima rerum materia, quæ quũm sit ens mera potestate, maxime abscondita nobis est, ac difficillima cognitu, prius egit de forma, quia non poterat prima materia cognosci, nisi ex mutatione, quæ est de priuatione ad formam, vel de forma ad priuationem: contra vero in libris de animalibus egit de materia animalium, quam de forma, quoniam partes animalium, quæ sunt eorum proxima materia, sensiles sunt, & notiores, anima vero insensilis, & ignotior, & eius consideratio ardua, multisque, ac magnis difficultatibus referta est, vt Aristot. ipse testatur in proœmio librorum de Anima: eaq; fuit Aristot. mens in primo libro de partibus Animalium, quando dixit agendum prius esse de materia, quam de forma, non enim ea tantum ratione ductus est, quod materia secundum ordinem naturæ dirigitur ad formam, sed quod animalium partes, si bene cognitæ sint, cognitionem animæ faciliorem reddunt, idq; potissimum respexit, quando ibi dixit esse de anima agendum, sed prius esse dicendum de materia: hoc autem significauit Aristot. in ipsa animæ definitione, definit enim animam per corpus organicum: hoc est, variis organis præditum: ad plenam igitur eius intelligentiam plurimam cõfert cognitio partium organicarum, quam Aristoteles tradit in libris de partibus; non enim cognoscimus quod sint organa, nisi singularum officia intellexerimus, hæc autem in libris de partibus declarantur. Cæterum etiamsi nec partium notitia ad animam cognoscendam, neque cognitio animæ ad cognitionem partium aliquid conferret, debuisset tamen Arist. de partibus prius agere, quam de anima, quia hoc magis consonum est ordini compositiuo, quo scientiam naturalem scribere constituerat: omnis enim generationis ordo compositiuus est, materia vero prior est forma ordine generationis; idcirco hunc seruat Aristot. in tota scientia naturali, nisi quando facilioris doctrinæ ratio contrarium ordinem postulat, quod rarum est, idq; factũ est in primo Physic. vt modo dicebamus. Potest autem solum ipsum proœmium librorum de partibus ostendere illud esse initiũ tractationis de animalibus, & libros de partibus præcedere libris de anima, vt cuiq; illud legenti manifestum esse potest.

Declaratio vltimi contex. primi libri Physic.

Opinio propria.

Solutio dubij quod Aristoteles de eadem re sæpius agere videatur, & aliorum dubiorum ad ordinem pertinentium.

Cap. XXXVI.

Potest etiam ex iis, quæ dicta sunt, colligi solutio dubitationis, quæ torquere multorum animos posset. videtur enim Aristot. pluribus in locis egisse de vna & eadem re; nam de sensibus agit accurate in secundo libro de anima, cur igitur eorum tractationem repetiuit in libro de sensu, & sensilibus, vtroque enim in loco agitur de operatione sensuum, quæ in vno, & eodem loco declaranda videbatur; sic de motu animalium egit & in libro de incessu, & in tertio de anima, & in libro de communi animalium motu; videbantur tamen omnia, quæ ad motum animalis pertinent, simul vna tractatione explicanda fuisse. Huius difficultatis solutio in eo, quod supra declarauimus, constituta est, diximus enim totam tractationem de animalibus in tres partes diuisam esse; in vna agitur de materia animalium, in altera de forma, in tertia de operationibus & accidentibus consequentibus; quum igitur in his tribus partibus diuersi sint scopi, nullum absurdum est, si in iis omnibus de aliqua eadem re agatur propter diuersos scopos, in libris quidem de anima nullus alius est Aristotelis scopus, quam naturam animæ declarare; quod si de operationibus quoque plura dicit, id facit vt per eas nos ducat in cognitionem animæ, sicuti ipse faciendum esse dixerat in contextu 33. secundi libri, non quod consilium eius sit ibi ipsarum secundum se operationem cognitionem tradere; idque esse significauit in principio libri de sensu & sensilibus, quando dixit se egisse de anima secundum seipsam, postea agendum esse de operationibus: quoniam igitur de operatione sensuum in secundo libro de anima locutus erat non propter se, sed propter cognitionem partis animæ sensibilis, ideo de eadem scribere voluit librum de sensu, & sensilibus, in quo ipsius secundum sed operationis perfectam notitiam nobis traderet: ideo si in eo libro aliquam ipsius animæ mentionem facit, non amplius eam considerat secundum seipsam, sed propter cognitionem operationum, quarum est causa, in solis enim libris de Anima vere dicimus ipsam secundum seipsam animam, eiusque naturam declarari, hic enim solus est eorum librorum scopus. Sic de motu dicendum est, in libro enim de incessu nullus alius est scopus, quam declarare partes instrumentales, quæ motui animalium inseruiunt, quod si de ipsa quoque operatione ibi fit sermo, non est propter ipsius motus cognitionem, sed propter notitiam partium organicarum, motus enim est earum causa finalis, per quam ipsæ partes cognoscendæ sunt: in tertio autem de anima libro non est Aristotelis consilium declarare ipsum animalium motum, quomodo, & à quibus causis fiat, sed solum facultatem animæ motricem, quæ declarari non poterat sine ipsius motus consideratione; restabat igitur vt de motu ageret secundũ seipsum, quod facit Aristoteles in libello de communi Animalium motu, vbi huius operationis cognitio

Dubium

Solutio.

A traditur per suas causas; quoniam igitur omnis
tractatio nominatur ab eo, quod sui gratia tra-
ctatur, non ab eo, quod propter aliud, ideo non
de eadem re sunt illæ tres, quas diximus, distin-
ctæ tractationes, sed in libro de incessu agitur
de partibus organicis inseruientibus motui, in
tertio autem libro de Anima agitur de faculta-
te animæ motrice; demum in libello de motu
agitur de ipsomet motu, non igitur idem frustra
Dubium repetitur. Sed dubitare adhuc aliquis hac in re
B potest: nam si verum est id, quod modo dixi-
mus, debuerunt omnes operationes, quæ in li-
bris de Anima consideratæ fuerant propter ani-
mam cognoscendam, iterum considerari pro-
pter se in paruis naturalibus, quod tamen fa-
ctum fuisse non videmus, plures enim sunt ope-
rationes animæ, quarum facta est mentio in li-
bris de anima, de quibus tamen nullum habe-
mus proprium tractatum in paruis naturalibus,
Solutio. vt operationes intellectus & phantasiæ. Solue-
C tur hac in re omnis dubitatio, si artificium Ari-
stotelis, quod fortasse nemo considerauit, de-
clarauerimus: quum igitur necessarium Aristo-
teli fuerit ad tradendam cognitionem faculta-
tum animæ loqui de eius operationibus, co-
Discrimen operationũ animæ. gnouit esse in his hoc discrimen, quod aliqua-
rum exactissima cognitio requirebatur ad co-
gnoscendam aliquam animæ facultatem, qua-
les fuerunt humanæ mentis operationes; non
poterat enim mentis nostræ natura bene decla-
D rari, nisi per exquisitam operationum omnium
declarationem, quam polliceri videtur Aristo-
teles in primo context. tertij libri, dum propo-
nit declarandum, quomodo fiat intellectio; de
huius igitur partis operationibus non opus fuit
aliquid seorsum scribere in paruis naturalibus:
nam diligens illa operationum tractatio, etsi
propter animæ notitiam facta, vtramque simul
operam præstitit, nec aliud de his dicendum re-
linquebatur. Aliquarum autem operationum
E rudis, & imperfecta cognitio satis erat ad de-
clarandam aliquam animæ facultatem, quales
fuêre operationes externorum sensuum; ideo
ad perfectam ipsarum scientiam tradendam de-
buit propriam harum tractationem instituere in
paruis naturalibus, ideo scripsit librum de sen-
su, & sensilibus, in quo melius declarãs obiecto-
rum sensilium naturas, perfecte docet, quomo-
do ipsæ operationes in organis sensuum fiãt. Sic
etiam cognouit rudem motus notitiam satis fu-
F isse ad declarandas organicas partes in libro de
incessu, & ad declarandam vim animæ motri-
cem in tertio libro de Anima, ita vt motus ipse
imperfecte cognitus relinqueretur; ideo de hac
ipsa operatione, vt plene cognosceretur, scribe-
re voluit librum de cõmuni motu animalium,
in quo ex omnibus causis motus in animali tam
propinquis, quam remotis tradit nobis perfe-
ctam scientiam huius operationis; sunt autem
causæ eius remotæ appetitus, & sensus, & in-

A tellectus, quæ iam declaratæ fuerant in lib. 3. de
Anima; propinquæ vero organa ipsa corporea,
quæ declarata erant in libro de incessu; has igi-
tur omnes causas Aristoteles accommodat ad
declarandum, quomodo in animalibus fiat mo-
tus. Aliæ demum fuêre operationes, quarum
nulla declaratio, aut mentio ad animam co-
gnoscendam requirebatur, de his igitur ne ver-
bum quidem fecit Aristoteles in libris de Ani-
ma. sed integrum in his sermonem remisit ad
B paruos naturales; huiusmodi fuerunt memo-
ria, & reminiscentia, & somnus, & vigilia, & so-
mnia, & alia accidentia, quorum proprij tracta-
tus leguntur in paruis naturalibus, quum nulla
eorum facta sit mentio in libris de Anima, quo-
niam ad animam cognoscendam nihil eorum
consideratio conferebat. Hac igitur norma vtẽ-
tes, omnem huiuscemodi difficultatem paruo
negotio tollemus. Cauendum etiam est, ne ob *Dubium*
aliqua Aristotelis testimonia de librorum dis-
C positione in errorem ducamur, nam si eius ver-
ba legamus in cap. 11. quarti libri de partibus A-
nimalium, bis in eo capite asserit se iam tractas-
se de partibus motui inseruientibus, quare su-
spicari possumus librum de incessu præcedere
quatuor libris de partibus, vel saltẽ esse in ver-
bis Aristotelis repugnantiam; nam in postremis
verbis libri quarti de partibus proponit se sta-
tim acturum de partibus ad motum pertinenti-
bus, & in calce libri de incessu inquit, se iam e-
D gisse de partibus tum aliis, tum iis, quæ ad mo-
tum conferunt, & proponit agendum statim de
anima: postponit igitur librum de incessu libris
de partibus, quod etiam indicat prolixa illa præ-
fatio librorum de partibus, vt antea considera-
uimus. Sed nulla est repugnantia in verbis Ari- *Solutio*
stotelis: nam illa quidẽ, quæ ab eo in initio, vel
in fine librorum ad ordinẽ librorum pertinentia
scribuntur, certam fidem faciunt de ipsa libro-
rum serie, ac dispositione; nam si in initio libri
E tanquam per epilogum referat ea, quæ antea
tractata sunt; absq; dubio dicendum est ea prius
fuisse tractata; & in calce libri si de aliqua re pro-
ponat agendum, aperte significatur, non solum
agendum; sed statim in libro sequente agen-
dũ, sicuti verba illa in fine libri de incessu aperte
indicant, agendum statim esse de anima: sed illa,
quæ in medio librorum dicuntur, nullam cer-
tam fidem de librorum ordine faciunt, quando
nõ ordinis significandi gratia ab Aristotele pro-
F feruntur, sed solum causa citandi, seu nominan-
di aliquem librum; quod quidem aliis in re ma-
nifesta exemplis possumus comprobare: in pri-
mo cap. libri de interpretatione inquit, se de
conceptibus animi dixisse in libris de Anima,
quum tamen tota logica ordine doctrinæ præ-
cedat totam scientiam naturalẽ: in 4. cap. eiusdẽ
libri inquit postremis verbis: [*Et quæcunq; ta-
lium cõtra sophisticas determinauimus importu-
nitates*] postea in tertio segmento eiusdem lib.
cap. se-

cap. secundo dicit: [*dictum autem de his est in Topicis*] verba igitur illa præteriti temporis videtur significare & libros Topicos, & Sophisticos præcessisse libro de interpretatione, quod est manifeste falsum: alia quoq; plura eiusmodi loca considerare possemus, quæ consulto omittimus. Credendum igitur est, non eodem ordine scriptos esse ab Aristotele omnes suos libros, quo ipso voluit eos esse disponendos: fortasse enim prius libros de Anima scripsit, & totam etiam naturalem philosophiam, quam Logicam; voluit tamen Logicam præcedere toti naturali philosophiæ: sic fortasse prius Topicos, & Sophisticos libros scripsit, quam librum de interpretatione, hunc tamen illis præcedere voluit; nam quæ in primo cap. primi Topicorum scribuntur, videntur testari, iam actum esse de syllogismo, & demonstratione, quibus omnino præcedere debuit liber de interpretatione: *Dubium* maiorem fidem facere potest locutio Aristot. per verbum futuri temporis, significat enim tractationem illam faciendam esse posterius, sed tamen ad ostendendum quod immediate posterius sit de ea re agendũ, nil prorsus efficacitatis habet, nisi sit in postremis verbis libri, sicuti diximus de vltimis verbis libri de incessu, quæ significant esse statim agendum de anima. Dicimus itaque Aristotelē fortasse prius absoluere voluisse breuem illum tractatum de partibus attinentibus ad incessum, vt postea in libris de partibus alias consideraret, in quibus erat diutius moraturus, ob idque in capite illo vndecimo quarti de partibus dixisse; se iam esse locutum de partibus ad motum conferentibus; voluisse tamen ordine doctrinæ libros de partibus præcedere libro de *Solutio* incessu, vt alia firmiora Aristotelis testimonia, & ratio ipsa declarat.

Nonnullorum opinio de loco librorum, de generatione animalium, & eius confutatio.

Cap. XXXVII.

NOnnulli fuerunt, qui libros de animalium ortu alio in loco ponendos esse existimarunt, non in eo, in quo nos plurium aliorum sententiam sequentes eos collocauimus: putarunt enim locandos esse statim post quatuor libros de partibus, & ante librum de incessu; moti autem sunt tali argumento. *Primum argumentum illorum;* Tria sunt partim genera in animali; aliæ namq; pertinent ad esse animalis, aliæ ad motum, aliæ ad generationem, de quibus Aristotel. manifeste proponit agendum in initio primi libri de generatione animalium, inquit enim se iam dixisse de aliis animalium partibus, superesse autem agendum de partibus generationi inseruientibus, quarum tractationem ibi statim aggreditur; atqui omnes animalis partes locum habent materiæ respectu animæ, quemadmodum igitur de aliis partibus

A agi oportuit prius, quam de anima, ita etiam de his, quæ ad generationem pertinent, eadem enim in omnibus ratio viget, quod de materia animalium prius agendum erat, quam de forma; itaq; libri de generatione animalium tanquam libri de partibus ponendi sunt ante libros de Anima inter alios libros de partibus Animalium. *Secundũ argumentum.* Adducunt etiam testimonium Aristot. in postremis verbis quarti libri de partibus, vbi dicit consequens esse, agere de partibus generationi inseruientibus. *Tertium argumentum.* Tandem considerant verba Aristot. B in quarto libro de partibus cap. 4. 10. 11. & 12. vbi inquit se postea de generatione animalium locuturum, quæ eandem sententiam confirmare videntur. *Opinionis confutatio.* Sed ego contrariam sententiam; quam antea declaraui, & quam plures tuentur, sequendam esse arbitror. Vt igitur huius veritatem cognoscamus, scire debemus Aristotelem non ita de animalium generatione egisse, vt egit de motu; quũ enim considerare oportuerit & operationem ipsam, & organicas partes C ipsi inseruientes, Arist. in duobus, distinctis, & separatis libris egit de motu, & de partibus ad motum conferentibus; non sic de generatione; ob maiorem enim commoditatem, ac facilitatem doctrinæ decreuit in eisdē libris, qui de generatione animaliũ inscribuntur, & de ipsa generatione, & de partibus ei inseruientibus agere, quia cognouit perfectam earũ cognitionem hoc postulare: hoc igitur dubium reddidit eorũ librorum sedem, nam ratione partium ad gene- D rationem pertinentium, locandi videntur ante libros de Anima cum aliis libris de partibus; ac ratione ipsius generationis, quæ est operatio quædem consequens, videntur ponendi post libros de Anima inter paruos naturales. Hæc autem tractationem coniunctio in iis libris ita manifesta est, vt à nullo negetur, & proponit etiam ipsam Aristot. in quarto lib. de partibus cap. 4. vbi ait dicendum esse de partibus generationi inseruientibus, quibus mas differt à fœmina sed E quoniam de ipsa quoq; generatione dicendum est, melius esse vt hæc consideratio ad eum locum remittatur. Ex quibus Aristotelis verbis non solum colligimus, consilium eius fuisse simul agere & de generatione, & de partibus; sed etiam ipsum indicasse, melius esse totum tractatum locare post libros de Anima inter paruos naturales, quam ante inter libros de partibus: ad quod comprobandum habemus etiam illud Arist. clarissimum testimonium in quinto F libro de generatione animalium, cap. 1. vbi asserit se de visu egisse prius quum de sensibus ageret, atque etiam prius, quum de anima: necnon etiam in cap. 7. vbi dicit, se de voce prius esse locutum in libris de Anima, & in libro de sensu, & sensilibus, sic enim locat libros de generatione post libros de Anima, & post librum de sensu & sensilibus. Idem etiam ostendunt verba Aristotelis in primo cap. primi libri de gene-

generatione animalium, quæ magna consideratione digna sunt; duo ibi ab Aristotele dicuntur: vnum, quod, quum de cæteris animalium partibus iam locutus esset; reliquum est dicere de partibus generationi inseruientibus; alterum quod, quum quatuor sint causæ, & de tribus animalium causis dictum iam sit, materia, forma, & fine, dicendum est etiam de causa efficiente, homo enim hominem generat, & equus equum, vt causa effectrix. Ex priore colligo argumentum efficax contra aduersarios, quum enim Aristoteles testatur, se iam egisse de cæteris partibus, & solas relinqui considerandas partes ad generationem pertinentes; ergo omnes alij libri de partibus sunt anteponendi libris de generatione, etiam liber de incessu; nam si secundum aduersarios locarentur libri de generatione ante librum de incessu; falso diceret Aristoteles se iam egisse de aliis partibus, & solas superesse partes generationi inseruientes; atqui locari nō possunt post librum de incessu, nisi etiam post libros de Anima collocentur, librum enim de incessu statim sequuntur libri de Anima, vt Aristoteles in calce eius libri testatur; asserit ergo Aristoteles libros de generatione libris de Anima posteriores esse. Ex altero autem dicto duo validissima argumenta sumo: vnum est, asserit Aristoteles se docuisse tres animalium causas, & inter eas formam; atqui forma est anima, ergo asserit, se egisse de anima; quare libri de generatione sequuntur libros de Anima; alterum argumentum est; inquit Aristot. se egisse de tribus animalium causis, & solum superesse agere de causa efficiente; manent autem tractandæ partes generationi inseruientes, has ergo non putat Aristot. vocandas esse materiam animalis; hinc sumitur ratio totius veritatis, & erroris aduersariorum, & consilij Aristotelis in horum librorum dispositione; materia enim respicit formam, proinde illa dicitur materia, quæ ad formam recipiendam dirigitur à natura. Quare, si bene cōsideremus, illæ quidem partes, quæ pertinent ad esse animalis, de quibus agitur in quatuor libris de partibus; & illæ, quæ pertinent ad conseruationem animalis indiuidui, de quibus agitur in libro de incessu, merentur nomen materiæ; sed non illæ, quæ ad neutrum conferunt, sed ad solam conseruationem speciei, de quibus agitur in libris de generatione animaliū; quum enim hæ neq; ad recipiendam animam, neq; ad eam conseruandam necessariæ sint, nullo pacto videntur eam habere rationem ad animā, quam materia habet ad formam. Quamobrem recte Aristot. censuit harum considerationem non esse considerationem materiæ animalis, sed potius causæ efficientis, nam per has animal generat aliud sibi simile; quum reliquæ partes non modo sint causæ effectrices instrumentariæ operationum, sed etiam materia, sine qua ves non reciperetur anima, vel non conseruaretur. Nec

Nota, quæ partes sint materia animalis

A tamen ob id dicendum est cum aliquibus, libros de generatione animalium esse de principiis animalium, & hoc nomine locandos esse ante libros de Anima, aut saltem statim post libros de Anima; nam agere de generatione ac de eius causis, est quidem modo aliquo agere de causa effectrice animalis; sed præcipue est agere de operatione posteriore, partes enim generationi inseruientes, etsi locum habent causæ efficientis respectu animalis geniti, tamen respectu

Aliquorum error quod lib. de generat. sint de principijs.

B generantis, cuius partes sunt, non sunt ipsius animalis effectrices causæ, sed operationis posterioris, quæ est generatio alterius similis. Quoniam igitur considerat ibi has partes Aristot. in animali generante, nō in animali genito, præcipua est tractatio generationis tanquam operationis consequentis, secundaria vero etiam causæ efficientis, quia consequitur vt eadem sit cōsideratio causæ effectricis respectu animalis geniti seu generandi, quæ est consideratio operationis animalis generantis: nec dissimilis est ea

C tractatio aliis, quæ habentur in paruis naturalibus, nam in iis quoque operationes animalium declarantur per suas causas, quæ sunt potissimum ipsæ animalium instrumentales partes, vt in iis libris videre est. Iure igitur Aristoteles in epilogo in calce libelli de communi animalium motu, post eum l[illegible]t statim libros de generatione: quum enim [illegible]mmiscuerit cum tractatione generationis, tractationem partium facilioris doctrinæ gratia, viderit que huiuscemodi partes non admodum mereri nomen materiæ in animali; sed si ad aliquod causæ genus

D sint reducendæ, reduci potius ad causam effectricem, ideo totam tractationem locauit inter paucos naturales post librum de communi motu animalium. Ad argumenta illorum facile est respondere; ad primum enim iam patet responsio, nam negamus partes generationi inseruientes habere locum materiæ. Sed præterea

Ad primum argumentum.

E hoc etiam dato, nil esse absurdi, si Aristoteles ad maiorem doctrinæ facilitatem reiecisset harum partium considerationem in paruos naturales, quum soleat modo præponere materiam formæ, modo formam materiæ; quippe qui ordinem naturæ tunc solum seruat quando ordini melioris cognitionis nostræ consentaneus, vel saltem non contrarius est; sed cum semper despicit, quando melior, aut facilior cognitio nostra contrarium ordinem postulat. Ad lo-

Ad secundum.

F cum Aristot. in calce quarti libri de partibus, dicimus eum esse mendosum, quia vbi dicitur [*generationi*] legendum est [*incessui*] quam eorum verborum emendationem nunc communis omnium consensus comprobauit, & ita in omnibus codicibus Aristotelis, qui posterioribus temporibus sunt excesi, recepta est hæc correctio; & ea non admissa, esset contradictio insolubilis eorum verborum cum illis, quæ leguntur in Epilogo in calce libri de

com-

communi animalium motu: esset præterea etiam nugatio in verbis Arist. qui quando in calce præcedentis libri proposuit rem in sequēti considerandum, non iterum eam proponit in principio sequentis, ita vt his ponat eandem eorundem librorum connexionem; quare si in calce quarti de partibus dixisset; quum de reliquis partibus dixerimus, dicamus de partibus generationi inseruientibus, non recte hoc statim repeteret in initio primi de generatione, quum dicat; postquam de cæteris animalium partibus dictum est, restat vt dicamus de iis, quæ generationi inseruiunt.

Ad tertium.

Ad verba autem Aristotel. in cap. quarto, decimo, vndecimo, duodecimo eiusdem quarti libri, dicimus ea non significare quod statim sit agendum de partibus ad generationem pertinentibus, sed solum, quod postea de his erit agendum; imo & verbo illius capitis quarti nostræ opinioni fauent; inquit enim esse etiam agendum de partibus generationi inseruientibus sed quoniam de ipsa quoque generatione agendum est, ideo congruum esse, vt harum partium consideratio ad eum locum differatur; denotat igitur distantem ab eo loco librum, in quo de generatione, ac de partibus ad eam attinentibus sermo fiat: quod etiam indicat modus loquendi Aristotelis in initio primi de generatione, dicens enim, quum de cæteris animalium partibus dictum iam sit, denotat remotam ab eo loco esse aliarum partium tractationem, vt totum illud primum caput bene considerantibus manifestum esse potest.

Quodnam sit subiectum statuendnm in omnibus, & in singulis libris de Animalibus, opinio propria.

Cap. XXXVIII.

HActenus declaratum à nobis est, quæ sit series omnium illorum librorum, qui vocantur de Animalibus, & quid in singulis tractetur ab Aristotele; restat vt de eorum subiecto proprie accepto aliqua dicamus, quum enim alias ostensum à nobis sit, non omnem rem consideratam subiectum esse proprie sumptum, si quidem Arist. dixit non modo subiectum considerari in scientia, sed etiam principia, & affectiones subiecti, quæ, quum a subiecto distinguantur, non possunt proprie appellari subiectum; ideo non satis est cognouisse quid agatur in singulis libris de Animalibus, sed videndum etiam est, quodnam in iis subiectum statuēdum sit, in hoc igitur considerando hunc ordinem seruare cōstitui; primo loco breuiter exponam, quidnam ego hac in re sentiam, deinde aliorum sententias cum argumentis in medium efferam, atque perpendam. Mihi quidem videtur, facilem explicatu rem esse, si vera illa sunt, quæ diximus in libro de præcognitis; nam si id semper statuendum est subiectum, cuius principia, & affectiones quæruntur, in libris autem de Animalibus tractantur principia, & affectiones non solius animalis, sed omnis viuentis corporis, necesse est subiectum omnium simul eorum librorum esse non solum animal (nō esset enim adequatum) sed corpus animatum latissime acceptum; quamuis enim appellentut libri de Animalibus, quia considerantur omnia in animalibus, non est tamen ab hac sola appellatione sumendum subiectum: quandoquidem appellationes, & inscriptiones librorum non semper à subiectio sumuntur, sed quandoq; à parte subiecti præcipua, quandoque etiam ab aliqua re extranea; sed firmis nitimur fundamentis, si à rebus ipsis consideratis subiectum colligamus. Quoniam enim in animali non solam animalis propriam naturam, sed etiam naturam viuentis in eo insitam Aristot. contemplatur, & viuentis quoque principia, & affectiones considerat, & hæc omnia ore rotundo dicit esse communia animali cum planta, vt videre est & in libris de Anima, & in paruis naturalibus, certe subiectum adæquatum non solum animal est, sed corpus animatum latissime acceptum, illud videliter, quod est species misti ex elementis constantis; nam Cœlum quoque est animatum, sed de eo non agitur in his libris, neque de anima Cœli agitur libris de anima, vt ipsa librorum series indicat, & vt Aristotel. declarat in prooemio librorum de partibus Animalium, & quid asserere audent, ita crassa ignorantia laborant, vt omni prorsus confutatione indigni sint. Mea igitur sententia hæc est; si omnes simul accipiantur libri, & de animalibus, & de plantis, subiectum adæquatum est corpus animatum considerandum, & secundum amplitudinem suam, & secundum proprias rationes specierum, nempe & animalis, & plantæ: si vero seclusis libris de plantis solos sumamus libros de animalibus, subiectum erit corpus animatum vt considerandum & in sua maxima latitudine, & secundum propriam naturam animalis; id enim certum est, non agi de corpore animato communi, nisi in libris de Animalibus, neque est absurdum, quod in eisdem agatur de genere, & de specie, quæ animal dicitur; quum id in aliis quoque libris naturalibus factum esse viderimus; in libris autem de plantis subiectum erit planta vt consideranda secudum propriam rationem. In singulis autem libris facile est subiectum inuenire iuxta normam à nobis traditam in libro de Præcognitis; quum enim eorum librorum nullus sit, in quo non tractetur vel principium, vel accidens aliquod seu animalis, seu animati corporis, illud in singulo subiectum statuendum est, cuius vel principium, vel accidens consideretur, vt in quatuor libris de partibus animalium subiectum est animal, quia materia animalis ibi tractatur; in libro autem de incessu subiectum est animal, non tamē

omne,

Marginal notes: *In lib. de Præcog.* — *Subiectū in omnibus libris de Animalibus.* — *Nec Cœlum nec anima Cœli in lib. de animalibus consideratur.* — *Subiectū in lib. de partibus.*

omne, sed illud solum, quod talis motus parti- A
ceps sit, si quod enim commune nomen habere-
mus, quo omnia ex se mota animalia comple-
cteremur, illud statuendum esset subiectum &
in libro de incessu, & in lib. de communi anima-
lium motu, quia ibi de huius partibus agitur,
hic vero de huius propria operatione: hac ea-
dem ratione dicendum est in libris de Anima
Subiectũ in lib. de anima. subiectum esse corpus animatum vniuerse sum-
ptum, quod omnia viuentia mortalia compre-
hendat, quia ibi de huius forma agitur; non de B
sola animalis forma; definitur enim anima esse
actus primus, & forma viuentis corporis: eo i-
gitur modo consideratur, quo definitur, nempe
vt principium formale viuentis corporis. Quo-
niam igitur illud est subiectum, cuius principia
considerantur, nullum aliud esse potest eorum
librorum subiectum, nisi corpus animatum; hoc
idem de singulis alijs libris dicendum est, id e-
nim cuius principium, vel accidens considera-
tur, subiectum in singulo dicendum est, siue sit C
corpus animatum commune, siue animal, siue
aliqua species animalis: certum enim est iis o-
mnibus libris absolui totam tractationem & de
viuente communiter accepto, & de animalibus
tum generatim, tum speciatim consideratis. Hac
igitur norma quisquis vtatur, errare meo qui-
dem iudicio non potest in dignoscendo cuiusq;
libri subiecto.

Opinio illorum, qui dicunt subiectum in libris de Anima esse animam, & eius confutatio. Cap. XXXIX. D

SEntentia hæc nostra maxime confirmabi-
tur, si breuiter aliorum errores, qui ab hac
norma recesserunt, aperuerimus: nobis quidem
satis erit considerare, quid alij senserint de sub-
iecto librorum de Anima, qui inter omnes de a-
nimalibus libros principem locum tenent: nam E
errore aliorum in iis libris detecto, facile cuiq;
erit & illa, quæ in aliis libris errata fuerint, de-
Tres opiniones de subiecto lib. de anima. prehendere. Tres inuenio illorum opiniones de
subiecto librorum de Anima: vna est, quam nos
sequimur; quod sit corpus animatum, hãc enim
solam veram esse puto, dummodo sano modo,
quem postea exponam, intelligatur. Secunda est
plurium recentiorum, qui subiectum horum li-
brorum dicunt esse animam ipsam. Tertia de-
mum nonnullorum, qui nec corpus animatum, F
Primum argumentũ ponentium animam subiectum. nec animam, sed animal volunt esse horum li-
brorum subiectum; hanc igitur vtramque nos
considerare oportet. Illi, qui subiectum dicũt es-
se animam, argumentantur primum ex inscri-
ptione; inscribuntur libri de Anima, ergo nul-
lum aliud in iis subiectum statuendum est, nisi
Secundũ argumentum. anima. Secundo ex verbis Arist. in initio libri de
sensu, & sensilibus; ibi enim dicit, se animam cõ-
siderasse secundum seipsam, ergo vt subiectum,

A non vt principium subiecti; quæ enim conside-
rantur vt principia, non cõsiderantur secundum
seipsa, sed alterius gratia. Tertio dicunt, illud est *Tertium argumentum.*
subiectum, quod in principio scientiæ definitur,
at in initio secundi libri de Anima definitur ani-
ma, & magna cum diligentia inquiritur, ac de-
claratur eius definitio; corporis autem animati
definitionem nullibi in iis libris comperiemus,
ergo non corpus animatum subiectum habent,
sed animã. Quarto, illud est subiectum, per quod *Quartũ argumentum.*
B scientia siue totalis, siue partialis distinguitur ab
aliis; at per animæ considerationem distinguun-
tur libri de Anima à cunctis aliis libris naturali-
bus, non per corpus animatum, hoc enim etiam
in pluribus aliis libris subiectum est, imo in o-
mnibus simul libris de Animantibus; dum igi-
tur subiectum adæquatum quærimus librorum
de Anima, nullum est ponendum, nisi anima
ipsa. Tandem dicunt; anima habet omnes con- *Quintũ argumentum.*
ditiones, quæ in subiecto scientiæ requiruntur,
C ergo est subiectum: probant assumptum; anima
habet species, vt patet, habet affectiones, quas
Arist. in context. 3. primi libri proponit conside-
randas; habet etiam principia, quod quidem ipsi
variis modis ostendunt, in hoc enim non cõsen-
tiunt; aliqui dicunt, anima habet saltem princi-
pia cognitionis, nempe suas operationes, ex qui-
bus cognoscitur; alij confugiunt ad causam a-
gentẽ, quæ animam educit de potestate materiæ
ad actum, hæc enim principium quoddam ipsius
D animæ dici potest; alij demum dicunt animam
habere propriam naturam, ac definitionem, quæ
instar principij est, quum per eam multa acci-
dentia de ipsa anima demonstrari possint. Huius *Opinionis confutatio.*
sententiæ falsitas tum ex iis, quæ antea diximus,
tum maxime ex iis, quæ scripsimus de præco-
gnitis, manifesta est, nunc igitur paucis agemus;
primum quidem iam diximus animam definiri *Primum argumentum.*
ab Aristotele vt principium, & sæpe in iis libris
appellari principium, & causam viuentis corpo-
E ris; patet igitur eam vt principium considerari.
Præterea quælibet res ita est cognoscenda, vt se- *Secundũ argumentum.*
cundum propriam naturam est, nec alio modo;
atqui anima in rerum natura non per se existit
secundum Aristotel. imo essentialis conditio a-
nimæ est, vt sit perfectio, & forma viuentis cor-
poris, ergo non potest alio modo cõsiderari, aut
cognosci, nisi vt formale principium corporis
viuentis. Præterea si anima, non corpus anima- *Tertium argumentum.*
tum, statuatur subiectum in libris de anima, nul-
F lus erit liber, in quo dici possit considerari cor-
pus animatum; hoc autem dicere absurdum est,
quia corpus animatum est species corporis na-
turalis, sine cuius tractatione mancã necesse est
esse naturalem philosophiam; consequens autẽ
probatur, quia qua ratione dicimus, subiectũ in
libris de anima non esse animatum corpus, sed
animam, eadem dicere debemus, subiectũ in li-
bris de partibus nullũ esse, nisi ipsæmet anima-
liũ partes; sic in lib. de sensu, & sensilib. nil aliud
esse

esse statuendum subiectum, nisi sensum ipsum; A sic in libello de motu nil aliud nisi motum, & in libris de generatione animalium nil aliud, nisi ipsam naturalium generationem: nam quum nihil sit animato corpori intimius anima, quæ est eius forma, si de hac agere non est agere actu de corpore animato, multo minus agere de materia, aut de operationibus, erit agere de corpore animato; in nullo igitur libro subiectum statuere possumus corpus animatum; quod si dicant hoc esse subiectũ in omnibus libris simul B sumptis, vanum certe, ac risu dignum hoc est, quomodo enim subiectũ in omnibus statui potest, si eorum nullus inuenitur, in quo dici possit ipsum considerari? Sed huius erroris ratio petatur ex libro nostro de tribus præcognitis. Argumenta autem illorum facile soluuntur: primum; quod ab inscriptione sumitur, nullius roboris est, quia non semper inscribuntur libri à subiecto, libri autem de anima inscribuntur ab intentione, non à subiecto; quid autum intersit C inter subiectum, & intentionem, legatur in libris de Præcognitis, vbi diligenter id declarauimus.

Ad primum argumentum aduersariorum.

Cap. 6. Ad secũdum.

Ad secundum dicimus, Aristotelem non ideo dixisse animam fuisse consideratam secundum seipsam, quod voluerit eam in libris de anima esse subiectum proprie acceptum, sed solum ad differentiam aliorum sequentiũ librorum; quum enim in iis agendum sit de operationibus consequentibus, quarum causa est anima, necesse erit in iis facere animæ mentionem, D quia effectus nõ cognoscuntur nisi per suas causas; sed non erat ibi consilium ipsam secundum se animam cognoscere, sed accidentia per illam; an in libris de anima nulla fuit alia Aristotelis intentio, nisi tradere cognitionem ipsius animæ secundum seipsam.

Dubiũ.

Audiui tamen aliquos ita argumentantes, si consideraretur anima vt principium subiecti, ergo non secundum seipsam; quemadmodum vbi tractatur vt causa operationum, ibi non tractatur secundum seipsam. E

Solutio.

Quæ argumentatio, etsi non modo vulgata est, sed etiam recepta, vana tamen est, & index magnæ cæcitatis, quæ ex eo prouenit, quod non distinguunt intentionem à subiecto; ipsum enim subiectum nullibi tractatur, nisi dum singillatim ea tractantur, quæ declarare est consilium, & intentio authoris, quo fit, vt quicquid tractare est intentio authoris, id secundũ se ipsum, & propter seipsum, tractari dicatur, licet vt subiecti principium, vel vt affectio tractetur. Qua- F re cognitio animæ quæritur propter seipsam, & quæritur ad habendam cognitionem corporis animati; hæc enim quæ aliis duo diuersa, atque etiam repugnantia esse videntur, idem reuera sunt; ipsam enim secundum se animam cognoscere volumus, & eam cognoscere est cognoscere corpus animatum, hoc est, aliquid corporis animati; est enim eius forma. Sic etiam dicimus, in libro de motu animalium, intentio-

A nem esse cognoscere motum animalis, & eum quæri propter seipsum, quia est per se dignus cognitu, & ipsam cognoscere est cognoscere corpus animatum; nempe aliquid ipsius, hanc eius operationem. Rem igitur consideratam aliud est referre ad intentionem, aliud est referre ad subiectum libri. nam si ad subiectum libri referatur, & ipsa sit intentio authoris, dicitur simul propter seipsam considerari, & propter cognitionem subiecti, hoc enim idem est. Sic igi- B tur in libris de anima cõsideratur anima secundum seipsam, quia ipsam cognoscere est intentio, nec dirigitur ad aliam principaliorem intentionem, licet conferat etiam plurimum ad notitiam reliquorum; at si aliquid ad intentionem referatur, & propter illam dicatur considerari, tunc non amplius consideratur secundum seipsum, quia non est intentio authoris; sic consideratur anima in paruis naturalibus propter operationes, quas cognoscere est intentio in iis C libris, ideo in illis non cõsideratur anima secundum seipsam, quum ibi non quæratur animæ cognitio, sed operationum per illam, illæ igitur secundum seipsas dicuntur considerari: quicquid enim considerare est intentio, & consilium authoris in aliquo libro, id semper secundum seipsum considerari dicendum est.

Ad tertium.

Ad tertium negamus vtrumque consequens. Vnum erat; anima definitur, ergo anima est subiectum: quod quidem est vanum argumentum; nam in 1. Phy- D sic. definitur materia, nec tamen est subiectum, sed principium, & definitur vt principium; sic definitur in 3. Phys. motus, nec ob id est subiectum, sed affectio subiecti, & definitur vt affectio; quum igitur principia quoq; & accidentia definiãtur in scientiis, inualida prorsus est ista argumentatio, quum præsertim in definitione ipsa animæ appareat eam definiri, vt principium subiecti, non vt subiectum habens principia. Alterum consequens erat; corpus animatum non E definitur in libris de anima, ergo non est subiectum: quod similiter negandum est, possumus enim hoc argumentum torquere contra aduersarios, imo contra Aristotelem sic; in nulla parte scientiæ naturalis definitur corpus animatum, vel animal, vel aliqua species animalis; ergo nullum horum est subiectum in aliquo libro naturali, siue vno, siue pluribus. Soluitur autem argumentum, quia est quidem subiectum in scientia præcognoscendum quid sit, non tamen F semper expresse definiendum; nam docuit Aristoteles in primo libro Posteriorum, despici quandoque expressionem præcognitionum, quando res per se conspicua, ac nota est; si igitur loquamur de præcognitione, quid nomen significet, de qua etiam Aristoteles in eo libro loquitur. non fuit opus expresse sumere quid significet nomen viuentis, vel nomen animalis, vel nomen hominis, quia horum omnium significatio notissima per se omnibus est; sat

igitur

Cap. 8.

igitur est, si mente præcognoscatur, vt in libro de præcognitis declarauimus: si vero loquamur de definitione perfecta, non est necessarium hanc esse præcognitam; posunt enim interna principia, quæ eam constituunt, ignota esse, & inuestigari, & demonstrari. Solet igitur Aristoteles indagare interna principia ignota corporum naturalium, nec tamen ex iis conflatam eorum definitionem exprimere, sed nobis relinquere, vt leui negotio ex principiis ab eo declaratis definitionem perfectam constituamus cuiusque corporis naturalis, vt viuentis corporis, & animalis, & specierum animalis. Sic etiam in primo libro de Cœlo declarat conditiones essentiales cœlestis corporis, quæ in nostram cognitionem venire potuerunt, sed relinquit, vt ex illis nos definitionem illius corporis cõstruamus, dicentes, esse corpus naturale, nec graue, nec leue nec generationi, nec interitui obnoxium, nec alterabile, nec augmentabile, sed solum in orbem mobile, sic de aliis multis dicendum est.

Ad quartum.

Ad quartum dicimus, maiorem propositionem veram semper esse de scientiis totis; scientia enim quælibet tota ab alia qualibet distinguitur per subiectum, vt scientia naturalis à Geometria, & vtraque hæc ab Arithmetica; sed non semper veram esse de partibus eiusdem, nam partes quidem aliquæ eiusdem scientiæ distinguuntur per propria subiecta, quæ sunt distinctæ species subiecti totius, vt in scientia naturali libri de mineris à libris de animalibus; aliquæ tamen partes non distinguuntur per subiecta, quum versentur in eodem subiecto, sed distinguuntur solum per diuersas intentiones circa idem subiectum, vt octo libri Physicæ auscultationis in eodem subiecto versantur corpore naturali; distinguuntur autem inter se per varias tantum intentiones circa idem subiectum; nam in duobus prioribus intentio est agere de principiis corporis naturalis. in tertio autem agere de eius affectionibus, motu, & infinito, in quarto de aliis accidentibus, loco, & tempore, & sic de reliquis: sic dicendum est de libris de anima, respectu aliorum librorum de animalibus; nam in corpore animato plurima erant consideranda, quorum numerus, & varietas plures etiam distinctos libros postulauit, quare diuersis intentionibus distinguuntur, non diuersis subiectis; nam certum est, corpus animatum commune esse subiectum & in libris de anima, & in libro de longitudine, & breuitate vitæ, & in libro de vita, & morte; variæ tamen sunt in his libris intentiones Aristotelis, quia in corpore animato plura erant consideranda, & principia, & accidentia; satis est igitur, si libri de anima ab aliis secernantur per hanc propriam intentionem, quæ est declarare formale principium corporis animati; in nullo enim alio libro intentio est agere de forma corporis animati, nisi in libris de ani-

A ma.

Ad vltimum.

Ad vltimum argumentum negamus animam habere omnes conditiones, quæ in subiecto scientiæ requiruntur: primum quidem, quod habeat species, hoc nullius est mouenti; quoniam etiam si non haberet, per id tum non staret, quin posset esse subiectum in aliqua parte scientiæ; etsi non in scientia tota: quod vero anima habeat principia eo modo, quo subiectum debet habere principia, falsum est, vt ipsorum aduersariorum inter se dissensio declarat;
B quod enim aliqui eorum dicunt, animam habere principia cognitionis, suas operationes, vanum est; hoc namque est potius dicere, animam esse principium, quam habere principia; proprium enim est principiorum incomplexorum, vt, si lateant, demõstretur à posteriori per suos effectus; ostenditur enim in 1. Physic. prima materia ex mutatione, nec ob id vllus vnquam dixit materiam habere principia, ea namque dicuntur principia subiecti: ex quibus de ipso de-
C monstrantur accidentia à priori, non à posteriori. Non minus vanum est id, quod alii dicunt, animam habere causam agentem, à qua educitur de potestate materiæ ad actum; nam agens educens formam, non dicitur ob id esse causam formæ, sed compositi; & forma in illa eductione locum habet causæ, non effectus: præterea hoc etiam condonato, nullæ per talem causam demonstrantur affectiones animæ, imo ne consideratur quidem talis causa animæ in libris
D de anima; quid autem absurdius, quam dicere animam esse subiectum, quia habet principia, quum talium principiorum nulla vnquam fiat mentio in libris de anima? Maiorem probabilitatem habet id, quod dicunt, animam habere principia, nempe suam naturam, ac definitionem: sed neque hac dici potest, nam concedimus quidem subiectum quandoque simplex esse, & nullam in se habere compositionem, vt supra de Cœlo diximus, quod in libris de Cœlo
E habet locum subiecti; eius enim natura, quæ ibi declaratur, instar principii est; sed hoc non possumus de anima dicere; quum enim certum sit definiri in scientia non modo subiectum, sed etiam principia, & affectiones subiecti, omnia hæc dicuntur proprias habere naturas, ac definitiones, nec tamen ob id omnia sunt subiectũ; sed quum hæc diuersis modis in scientia considerentur, vt dictum est in libro de præcognitis, & eo modo considerentur, quo definiuntur, spe-
F ctanda est definitio singulorum, vt videamus, an definiatur vt subiectum, an vt principium, an vt affectio, ad quod discernendum iam in memorato libro præcepta tradidimus, quæ inde petenda sunt; ipsa certe animæ definitio aperte declarat, animam vt principium subiecti definiri, & considerari, non vt subiectum. vt antea declarauimus. Cæterum etiamsi fateremur, animam habere principia, non ob id fieret, vt anima esset subiectum; nam affectiones quoq; sua principia

cipia, & suas causas habent, nec ob id sunt subiectum in scientia. Maioris igitur momenti est postrema conditio, quæ reuera est maxime omnium propria, & necessaria subiecto, vt affectiones habeat; id enim proprie subiectum dicitur, quod habet affectiones, & eis subiacet, & de quo illæ demonstrentur: omnino igitur negamus animam hoc modo habere affectiones.

Quomodo anima habeat affectiones.

Quod autem illi dicunt, Arist. in procœmio primi lib. de anima sæpe vocare affectiones animæ, & in tertio contextu proponere considerandas affectiones animæ, nihil nobis obest, quoniam verba illa sunt ita intelligenda, vt Arist. dicat, animam habere affectiones, & operationes ab ipsa prodeuntes, sed non vt ipsi inhærentes, sic autem nõ dicit, animam esse earum subiectum, sed esse ipsarum principium, quod & nos fatemur, imo clara in hoc est sententia Arist. in context. 64 primi lib. de Anima, vbi dicit, omnes animæ operationes esse attribuendas toti animato corpori, non animæ, nec dicendum esse animam irasci, vel contemplari, sed hominem anima; hæ igitur omnes sunt animati corporis tanquam subiecti, & sunt animæ tanquam causæ, & principij. Ideo risu digna est nonnullorum distinctio, qui locum illum expendentes, & ostendere omnino volentes, animam habere affectiones, & ita posse esse subiectum in libris de anima, dicunt posse duobus modis intelligi, affectiones esse ipsius animæ, vno modo vt subiecti recipientis, quod solum ibi Aristotel. negat, altero modo vt originis, à qua producuntur, qua ratione non negat, imo sæpe asserit animam habere affectiones, qua fit, vt hæ possint de anima demonstrari, quum sint aliquo modo affectiones ipsius. Sed hoc dicentes, propriam ipsi opinionem euertunt, & in nostram veniunt; nil enim aliud dicunt, quam animam nõ esse harum affectionum subiectum, sed esse principium, atqui certum est, affectiones non demonstrari de suis principiis, à quibus producuntur, sed de subiectis, in quibus inhærent, per sua principia; dicere igitur affectiones esse animæ vt originis tantum, est dicere eas non de anima demonstrari, sed de corpore animato per animam.

Fuga nõnullorũ.

Præterea non est ita pingui Minerua intelligendum dictum illud Arist. in 3. context. primi libri de anima, vt dicat declarandas esse affectiones animæ in libris de anima, vt intelligere ibi omnes vidẽtur; etenim in libris de anima nil aliud declarat Aristot. nisi ipsam animæ naturam, & essentiam, vt ipsemet testatur in initio lib. de sensu, & sensilibus; sed de affectionibus animæ significat esse agendum in paruis naturalibus, non in libris de anima; quod si qua mentio fit in libris de anima affectionum animæ, ea fit propter essentiam animæ, & cuiusque facultatis animæ cognoscendam, non vt ipsæ operationes animæ ibi noscantur; quemadmodum in præcedentibus diffuse declarauimus.

Nota expositionẽ text. 3. in lib. de anima.

A Opinio illorum, qui dicunt subiectum in libro de Anima esse animal, & eius confutatio. Cap. XL.

Considerãda manet postrema opinio illorum, qui dicunt, subiectum in libris de anima esse animal. Hi ad hanc comprobandam vtuntur primum authoritate Aristotelis, qui in secundo contextu primi libri de anima inquit, animam esse principium animalium, & in primo capit. primi libri de partibus animalium ait se postea locuturum esse de anima, qua animal tale est; itaque testatur, se de sola animalium anima acturum esse; atqui id subiectum est, cuius principia quæruntur, animal igitur est subiectum, non corpus animatum vniuerse sumptum.

Primum argumẽtum pro hac opinione.

Præterea sic argumẽtantur; de illius forma agitur in libris de anima, de cuius materia prius actum est est in libris de partibus; at in libris de partibus actum est de sola animalium materia, non de materia stirpium; ergo in libris de anima similiter agitur de sola animalium forma: minorem iam nos concessimus, nam per se manifestum est in libris de partibus agi de solis animalium partibus; maiorem probant auctoritate Aristotelis in primo de partibus animalium, vbi dicit agendum esse de anima, & eius gratia agendum prius esse de materia, quæ sunt partes animalium; quãobrem si de partibus agit propter animam, necesse est, vt de eiusdem anima loquatur in libris de anima, de cuius materia loquutus est in libris de partibus.

Secundũ argumentum.

Hæc tamen sententia falsa est, & omnino reiicienda; quod enim in secundo libro de anima agatur de anima vniuerse sumpta & postea de animæ parte vegetante, ita manifestum est, vt id negare nemo possit; ea autem vtraque tractatio communis est plantis, & animalibus; ergo ibi de omnium viuentium anima agitur, non de animalis solius. Quod si dicant, eam quidem animæ partem omni viuenti competere, de ipsa tamen ibi agi propter sola animalia, & vt contracta ad animalia, hoc testimonio primum Aristotelis reprobatur, qui in ea parte exempla sæpe sumit à plantis; & definitionem quoque animæ in plantis declarat; deinde etiam ratione, quia si ita esset, sophistica esset illa Aristotelis consideratio, & qualem ipse iam vitiosam esse docuerat in primo libro Posteriorum Analyticorum; ibi enim dixit, omnia esse attribuenda illi, cui primo, & quatenus ipsum competunt, & ea, quæ sunt generis propria, in ipso esse cognoscenda, non in specie, neque in speciebus omnibus; vt æqualitas angulorum duobus rectis non inæquicrure, sed in triangulo: sic etiam Auerroes in suo procœmio in primo libro Physic. dixit, quod considerare primam materiam vt materiã animalis, vel vt hominis, non faceret propositiones vniuersales, & quatenus ipsum, sed esset, vt ostendere æquilate-

Opinionis impugnatio.

tum

rum habere tres angelos æquales duobus re- A
ctis. In hunc igitur errorem incideret Ariſtotel.
ſi animam late ſumptam, & animam vegetalem,
quæ primo competit animato corpori, ipſe vt
ſolius animalis animam conſideraret, ſeu vt ad
animal coarctatam. Neque etiam dicere poſ-
ſunt, eam conſiderari præcipue propter anima-
lia; plantis autem attribui ſecundario, & ani-
malium gratia; nam vnaquæque res ita eſt co-
gnoſcenda, vti eſt; anima vero vegetalis eſt for-
ma æque à planta, atque ab animali participa- B
ta; ſecus enim non eſſet viuens genus vniuo-
cum; quoniam igitur non minus planta quam
animal, ſed æque ac animal, hac anima partici-
pat, æque etiam in vtriſque cognoſcenda eſt.
Præterea manca eſſet naturalis philoſophia, ſi in
ſolis animalibus hanc animæ partem cogno-
ſceremus, non in plantis: nec dicere poſſunt,
Ariſtotelem de hac agere in libris de anima pro-
pter animalia, & iterũ in libris de plãtis propter
plantas: ſiquidem nullam legimus huius animæ C
tractationem in libris de plantis, ſiue ab Ariſto-
tele, ſiue à Theophraſto ſcriptis: imo ſi Ariſtote-
les, vel aliquis alius hoc pacto duas eiuſdem a-
nimæ tractationes feciſſet, vnam in animalibus,
alteram in plantis, perperam feciſſet, magnaque
reprehenſione dignus extitiſſet; tum quia id,
quod primo competit generi, non recte oſten-
ditur de ſpecie, neque de ſpeciebus omnibus;
Cap. de erroribus. vt Ariſtoteles aſſerit in primo libro Poſterio-
rum, quemadmodum antea dicebamus, tum D
etiam quia non eſt iteranda eiuſdem rei tracta-
tio, quando ſemel pro omnibus, multoque me-
lius, tradi poteſt, vt notat Auerroes in dicto ſuo
procemio in primum Phyſic. imo Ariſtotel. ipſe
in primo de partibus animalium. Soſſumus et-
iam huius dogmatis falſitatẽ videre in libris de
longitudine, & breuitate vitæ, de iuuentute, &
de ſenectute, & de vita, & morte, vbi Ariſtoteles
profitetur, ſe hæc omnia communiter conſide-
rare in animalibus, & in plantis, quia reuera ſunt E
communia accidentia omnis viuentis; tametſi
enim proprij modi, quibus hæc plantis compe-
tunt, reijciuntur ab Ariſtotele in libros de Plan-
tis; per hoc tamen non ſtat, quin hæc omnia,
prout æque omni viuenti competunt, in iis li-
bris conſiderentur. Quamuis etiam Ariſtote-
les in calce libri de Longitudine, ac breuitate
vitæ aſſerat eos eſſe libros de animalibus, nil ta-
men hoc nobis officit; fatemur enim, Ariſtote-
lem in animalibus conſiderare ſtatuiſſe tum illa F
quæ animalium propria ſunt, tum illa, quæ ſunt
illis communia cum plantis, hæc tamen ſem-
per attribuere viuenti, quod in animali ineſt,
non animali quatenus eſt animal, ſicut Anato-
miſtæ ea, quæ in hoc indiuiduo homine con-
Ad primum argumentum. templantur, non vt huius hominis contem-
plantur, ſed vt hominis. Reſtat vt ad illorum
argumenta reſpondeamus. Ad primum, quod
ex Ariſtotelis autoritate ſumptum erat, dici-
mus Ariſtotelem in procemio primi libri de A-
nima, & in procemio librorum de Partibus ani-
malium, ſolis animalibus animam attribuere,
proponereque de animalium anima agendum,
quia nondum improbauerat antiquorum ſen-
tentiam, qui ſola putabant animalia viuere; eam
enim poſtea confutat in calce primi libr. de Ani-
ma, vbi oſtendit, etiam in plantis vitam ineſſe.
Conſiderandum præterea eſt, Ariſtotelem id
non dicere niſi in procemiis, at non eſt inconue-
niens aliqua in procemiis dici pingui Minerua,
& aliorum ſententiam potius, quam veritatem
reſpiciendo, quando aliorum opinio eſt vulga-
ta, & nondum reprobata: at in 2. libr. de Anima,
vbi Ariſtoteles ſerio, & ſecundum mentem pro-
priam de anima loquitur, nil vnquam tale cõ-
periemus, ſed in inueſtiganda, & tradenda, &
declaranda definitione animæ, ſemper dicit
eam eſſe viuentis corporis formam, nunquam
dicit ſolius animalis; & in cont. 36. 37. illis 2. lib.
oſtendit animam eſſe viuentis corporis cauſam
vt formam, & vt finem, & vt effectricem, non di-
cit ſolius animalis; ſic etiam totum tractatum de
parte vegetali ſi legamus, nunquam videbimus
Ariſtotelem illam animæ partem ſoli animali
attribuere ſed ſemper viuenti generi communi
animalis, & plantæ. Mirum certe eſt, quod illi
procemia potius Ariſtotelis reſpicere voluerint,
quam ipſammet tractationem, in qua Ariſtote-
les veritatem declarat, nihil que oratorie dicit, *Ad ſecundum.*
ſed omnia docendi gratia. Ad alterum argu-
mentum ſumẽda eſt reſponſio ex iis, quæ antea
dicta ſunt; quum enim in libris de Animalibus
tractentur & illa, quæ animalium propria ſunt,
& illa, quæ ſunt illis communia cum plantis,
non poſſumus ita argumentari, vt dicamus, hic
liber eſt de ſolo animali. ergo & ille alius: iam e-
nim oſtendimus, aliquos eſſe de ſolis animalib.
aliquos de viuentibus omnibus communiter, vt
aſſerit Ariſt. in initio libri de Senſu, & ſenſilibus;
quoniam ergo prius de materia, quam de forma
dicendum eſſe iudicauit, & vtramque conſide-
rare voluit in animalibus, ideo materiam conſi-
derauit propriam animalium, quia nulla erat
propinqua materia communis animali, & plan-
tæ, formam autem cõſiderauit vt communem,
quia in animali ineſt pars quædam animæ, qua *Lib. 1. cap. vlt.*
eadem etiam plantæ participant; qua de re dif-
fuſius loquuti ſumus in libris de Methodis.

De plantis, & earum tractatione. *Cap. XLI.*

LIbros omnes de animalibus iam à nobis
conſideratos ſequuntur tandem libri de
plantis, qui in ſcientia naturali poſtremum lo-
cum tenent: quum enim de rebus inanimatis a-
ctum ſit prius, poſtea vero de animalibus, ac ſi-
mul de iis, quæ ſunt communia animalibus, &
plãtis, reſtabat vltimo loco, vt ageretur de plan-
tis,

tis, ſecundum propriam rationem, qua diſtinguuntur ab animalibus; in his igitur libris ſubiectum eſt planta vt conſideranda, & generaliter, & ſingillatim, ſecũdum omnes ſpecies ſuas, ſicut Ariſtoteles propoſuit in calce capitis primi libri Meteorologici. Duo autem de plantis conſideranda ſunt, ſubſtantia primum, deinde operationes & proprietates conſequentes, qualis fuit etiam animalium conſideratio; ideo Ariſtotel. in duobus libris de Plantis agit primo loco de partibus plantarum; ſicut etiam primo loco egerat de partibus animalium, poſtea vero de plantarum generatione, ac de earum proprietatibus. Exquiſitiorem plantarum tractationem tradidit Theophraſtus, qui Ariſtotelem de animalibus agentem imitatus, diſtinxit plantarum conſiderationem in hiſtoricam, & ſcientialem; extant enim nouem eius libri de hiſtoria plantarum, & initium decimi; deinde alii ſex libri de cauſis plantarum; in quibus ſeruat ordinem ab Ariſtotele ſeruatum in declaratione animaliũ; nam primo loco de ſubſtantia plantarum agit, declarando partes tum homogeneas, tum heterogeneas; deinde generationis & accidentium conſequentium declarationem proſequitur. Notare autem poſſumus in iis & Ariſtotelis & Theophraſti libris, plura eſſe de plantatum viribus medicinalibus dicta: ſed Theophraſtus non ſolum ſparſim has plantarum vires conſiderat, ſed de his peculiariter agendum proponit in decimo libro hiſtoriarum, licet eius libri initium tantum habeamus, reliqua deſiderentur; hoc dico ad comprobationem eorum quæ ſupra dixi, loquens de ſanitate & morbo: vires enim & proprietates plantarum medicinales cognoſcendæ ſunt & à Medico & à philoſopho naturali, diuerſis tamen ſcopis; Medicus eas cõſiderat, dum ſibi proponit ſanitatem recuperandam, vel conſeruandam; philoſophus autem naturalis eas inquirit, vt plenam habeat cognitionem plantarum, quæ ſunt ſpecies corporis naturalis, ideo id ei facere non conuenit in libro de ſanitate & morbo, ſed ſolum in libris de plantis. Nolo hic ſilentio præterire dubium quoddam; quod quidem aliis leuiſſimum eſſe videtur, mihi vero non ita leue, ſed arduum ſemper viſum eſt: quum enim in tractatione de animalium ſubſtantia Ariſtoteles & materiam & formam animalium declarauerit, prius enim egit de partibus animalium, poſtea de anima; queritur, cur agens de ſubſtanria plantarum & ipſe & Theophraſtus ſolas partes plantarum conſiderauerit, de forma vero ne verbum quidem fecerit. Ad hoc omnes reſponderent, non opus fuiſſe loqui de anima plantarum, quia de hac iam plene dictum erat in ſecundo libro de Anima, nempe de parte animæ vegetali, qua ſola videntur plantæ viuere. Hæc tamen reſponſio mihi videtur non omnino tollere difficultatem; anima enim vegetalis, de qua agitur in li-

Theophraſtus de plãtis — *Dubium.* — *Reſponſio cõmunis.* — *Impugnatio.*

A bris de Anima, non eſt propria plantarum forma, ſed eſt propria viuentis, quod commune genus eſt animalis & plantæ, nec per eam diſtinguitur planta ab animali. Quoniam igitur neceſſe eſt confiteri plantam ab animali differre per ſubſtantialem aliquam formam, quæ ſit propria plentæ; ſiquidem per materiam res non differunt; quæ autem per ſola accidentia differunt, non differunt ſpecie; omnia autem quæ ſunt propria plantarum, tractanda ſunt in libris

B de Plantis, agendum omnino erat de forma plãtæ, quæ plantam ſeparat ab animali; quare difficultas viget. Ego breuiter dicam, quid hac in re ſentiam, diffuſius poſtea de hoc loquuturus, in operibus naturalibus. Ego quidem nunquam in eo multorum errore fui, vt dicerem, animam vegetalem conſtituere plantam; animam vero ſenſibilem conſtituere brutum, ſed credo vegetalem conſtituere viuens, quod eſt genus plantæ & animalis; & animam ſenſibilem conſtituere

C animal; quod eſt genus brutorum & hominis; plantam vero ab animali differre puto per propriam formam, & bruta inter ſe, & ab homine per proprias ſingulorum formas. Vnde aliud maius dubium oritur; nihil enim poteſt eſſe preſtantius anima, quod & ipſum non ſit anima, forma vero ſpeciei eſt nobilior, quam forma generis; quare forma propria equi nobilior eſt quã anima ſenſibilis, & forma propria plantæ eſt nobilior quam anima vegetalis; plurimæ igitur

D aliæ dantur animæ præter illas, quas Ariſtoteles in libris de Anima declarauit. Sed de hoc loquemur in operibus naturalibus, nunc ſatis ſit hanc difficultatem tetigiſſe. Ad dubium autem prius propoſitũ ſatis eſt, ſi in præſentia dicamus, nullam fieri tractationem de forma propria plantæ, quia hæc eſt incognita, vltimæ enim differentiæ ac propriæ ſubſtantiales formæ plantarum, & animaliũ ignorantur, negari tamen non poſſunt, niſi in hoc abſurdum incidamus, vt dicamus,

E plantam ab animali, & plãtas inter ſe, & animalia inter ſe differre ſolis accidentibus; ſed de hoc alibi. Quod autem libri de plantis ſequi debeãt libros de animalibus, duplici ratione, eaque iam in præcedentibus tacta, demonſtratur: vna eſt, quia in libris de animalibus tractantur omnia illa quæ pertinent ad corpus viuens, quod eſt plantæ genus: quoniam igitur cognitio ſpeciei præſupponit cognitum iam eſſe genus, neceſſe eſt vt libri de plantis ſint poſteriores libris de a-

F nimalibus; nam ſi præcedere ſtatuantur, de planta agetur, ignorato genere, & ignorata anima vegetali, qua viuentia omnia dicuntur viuere; quod quidem dicendum non eſt. Altera ratio ſumitur ex iis quæ ſunt propria plantarum; hæc enim quũ rudiora, proinde ignotiota ſint in plantis quam illa, quæ iis in animalibus proportione reſpondent, facilius cognoſcuntur in plantis poſt cognitionẽ animalium; ideo multæ plantarum partes & ab Ariſtotele

Reſponſio propria. — *Quod libri de plãtis ſequãtur libros de animalibus.*

& à Theophrasto declarantur per animalium partes iam cognitas, & quum nominibus careant, vocantur iis nominibus, quæ sunt propria partium animalium, ob quandam proportionalem respondentiam & officii similitudinem; videmus enim ibi considerari in plantis carnem & venam, & alia eiusmodi, quæ dicuntur proprie de animalibus: hæc igitur indicant, libros de animalibus iam præcessisse, quum Aristoteles ac Theophrastus his nominibus vtantur, vt iam declaratis in animalibus. Quare tractatione plantarum absoluitur tota naturalis philosophia, quum hæc postremum obtineat locum; quod etiam significauit Aristoteles in calce primi capitis primi libri Meteorologicorum, vbi dicens agendum postea esse de animalibus & de plantis; prius animalia nominat, posterius vero plantas.

De perfectione Scientiæ naturalis, ac de eius ordine. Cap. XLII.

NAturalis disciplinæ structura, & partium omnium serie ita declarata, id vnum considerandum restat, quærere aliquem posse, an perfectam rerum naturalium scientiam ab Aristotele traditam esse dicendum sit, an non perfectam. Mihi quidem videtur, sicut antea quoque dictum est, perfectam, & non perfectam dici posse; nam perfecta est, si ipsam formam, hoc est, fabricam, & artificium spectemus; sed imperfecta, ratione materiæ & rerum consideratarum; multæ namq; sunt res naturales, quas non considerauit Aristotel. & multæ, quas non nouit; attamen si harum quoque notitiam assequeremur, non ob id alio ordine, alioue artificio tradere naturalem scientiam oporteret, sed manente fabrica, artificioque Arist. diceremus, scientiam naturalem earum rerum additione perfectiorem reddi, quoad materiam, non quoad formam; plurima namq; cum de aliis rebus, tum maxime de animalibus, & de plantis addi possent, quæ ab Arist. dicta non sunt; sed facile cuique esset, adiectis singulis proprios in libris Aristotelis locos assignare, ordine tamen & artificio Aristotelis non immutato nec labefactato; vt si diceremus, nullos Arist. scripsisse proprios libros de mineris, facile fuit Alberto Magno, qui eos composuit, illos addere libris Aristotelis, & post quatuor Meteorologicos, quam eorum sedem esse diximus, collocare. Sed dicere præterea possumus, naturalem philosophiam ab Aristot. scriptam etiam ratione materiæ, ac rerum cognoscendarum perfectam, & omnibus numeris absolutam esse, si non actu, saltem virtute; quandoquidem credendum omnino est, non solum prætermissa ab Arist. fuisse multa, quoniam ipsi fuerunt incognita; sed omissa etiam ab ipso plura fuisse, quæ nouit, sed scribere noluit; nam certum est, nullum ab Aristotele scriptum fuisse librum, vel tractatum de hominis risibilitate, aut de hinnibilitate equi, aut de his similibus; tamen fundamenta, ac semina quædam ab eo iacta esse, vnde emanare etiam illorum, quæ non scripsit, cognitio potest; iis enim quæ nos Aristoteles docuit adiuti, possumus alia multa contemplari, & in eorum notitiam duci. Quamobrem id mihi de naturalibus Arist. libris dicendum videtur, quod ego dicere solitus sum de Geometricis, & Arithmeticis ab Euclide scriptis: Etenim multa sunt Geometrica & Arithmetica theoremata, quæ ab Euclide demonstrata non sunt, demonstrantur tamen ab aliis in ipsa librorum Euclidis interpretatione; nec ob id mācam & imperfectam vocare debemus Euclidis Geometriam vel Arithmeticam; nam si omnia, quæ de magnitudinibus, ac de numeris demonstrari possunt, demonstrare Euclides voluisset, creuisset absque dubio volumen in immensum quod quidem Lectorem facile auertere ab illius lectione potuisset: satis igitur ei fuit, præcipua quædam theoremata demonstrare, ex quibus postea aliorum plurimorum, quæ subiecit, imo omnium, quæ excogitari possunt, demonstrationes deducerentur; sciunt enim omnes eruditi Mathematici, nullū esse Geometricum theorema, cuius demonstratio ex libris Euclidis, tanquā ex vberrimo fonte, nō facile hauriatur; eamque puto fuisse causam, cur Euclides libros suos Elemēta appellauerit, quasi fundamēta & principia, ex quibus alia plurima deduci possunt, tū in illa ipsa disciplina, tum in aliis & scientiis & artibus quibus interdum vsus rerum Mathematicarum necessarius est. Dicere igitur possumus, imo debemus, scriptos esse tanto cum artificio ab Euclide libros illos, vt in iis Mathematicæ disciplinæ perfectæ & integræ, si non actu, saltem potestate & virtute contineantur. Hoc idem de naturali philosophia ab Aristotele tradita dicendum esse videtur: quū enim ea, quæ sunt præcipua, de rebus naturæ docuerit, alia reliquit, in quorum notitiam ex illorum, quæ scripsit, consideratione duci possumus. Itaque perfectam dicere possumus ab Aristotele scriptam esse naturalem philosophiam, etiam ratione rerum cognoscēdarum; omnium enim, quæ humanum ingenium assequi potest, cognitionem tradit aut actu, aut saltem virtute; idque fortasse ipsemet significare voluit in calce primi capitis primi libri Meteorologicorum, dum ait, agendum manere de animalibus, & de plantis tum vniuerse, tum singillatim, quoniam his declaratis, finem fere habitura est totius naturalis scientiæ traditio; inquit enim [fere] tum propter quartum Meteorologicum, & propter libros de mineris, quos non nominauerat, tum etiam ad significandum, se non actu perfectam naturalem scientiam traditurum, sed virtute tamen perfectam, quemadmodum diximus. Ordinem autem totius scientiæ compositiuum esse manifestum est, idque à nobis accurate decla-

Lib. 2. cap. 6. & 26.

declaratum est in libris de Methodis; ibi enim diximus, progressum totius huius disciplinæ rationi subiecti esse à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia, â corpore naturali ad simplex, & ad mistum late sumptum, ab hoc ad imperfectum & perfectum & ab hoc ad inanimatum & animatum, & ab hoc ad animalia, & plantas, ac tandem ad horum species: sed quia horum singulorum considerantur ordinatim & principia & accidētia, ideo ratione principiorum est pro- A gressio à primis ac remotissimis principiis ad propinquiora, ac tandem ad proxima speciebus naturalibus; & à simplicioribus ad concretiora: nam interna principia corporis naturalis late sumpti, simpliciora sunt internis principiis misti, quatenus mistum est, & hæc simpliciora internis principiis animalis, quatenus animal est: hæc autem est conditio ordinis cōpositiui, eaq; ad scientiam rerum consequendam omnino necessaria, vt in memoratis libris declarauimus.

JACOBI ZABARELLAE PATAVINI, DE *PRIMA RERVM MATERIA LIBRI DVO.*

LIBER PRIMVS.

Procemium Operis. Cap. I.

NIhil esse videtur in rebus naturæ obscurius, & cognitu difficilius prima rerum materia, de qua in 1. libro Natural. Auscultat. Aristoteles artificiosissime pertractauit: plurimum etiam ad sententiam naturalem confert ipsius cognitio, quum in ipsomet E eius disciplinæ limine idem clara voce testatus sit, nullam ignoratis naturæ primordiis, rerum naturalium cognitionem haberi à nobis posse. Hæc ego considerans, aliquod me operæpretium facturum existimaui, si arduas, quæ hac de re existunt, quæstiones, magnasque difficultates; quæ negotium facessere omnibus solent, pro viribus explicare tentauero; & ea, quæ ipse philosophando excogitare potui, in commune cōferens, aliisq; expendenda relinquens, F nisus fuero veritatē, & Aristotelis de prima materia sententiam (si possim) reddere clariorem. Erit etiam hæc nostra contemplatio non inutilis propter alia principia, de quibus ob eorū inter se mutuum respectum aliqua dicere necessarium erit, nec non de methodo, qua nos Aristoteles ad eorum omnium cognitionem perduxit; hæc enim ad plenam primæ materiæ notitiam considerare oportebit. Ordinem vero eum seruabo, quo in omnibus vti solitus sum, & qui est naturæ nostræ maxime consentaneus; ea enim, quæ faciliora cognitu sunt, quæue exactiorem, D aut faciliorem reddere aliorum cognitionē possint, semper anteponam, etiamsi ipsarum rerum naturalis ordo, quo existunt (quod quidem hac in re frequenter euenturum scio) alius esse videatur. Aliorum sententias, & dicta in medium adducere non curabo, nisi quando rem ita postulare existimauero, in iisq; vtar ea, quæ Philosophum decet tum libertate, tum ingenuitate: nam & illa, quæ falsa videbuntur, refutare, & quæ vera esse putauero, recipere & approbare; & sectatorem me aliorum facere non verebor, vt solo veritatis amore ductum me esse omnes intelligant, & fateantur.

De duobus Principiis contrariis. Cap. II.

QVum prima rerum naturalium principia apud Arist. tria sint, duo contraria, & tertium subiectum; erat quidem subiectum natura prius cōtrariis: sed quoniam ignotius offerebatur, & ad eius notitiā necessaria erat principiorum contrariorū cognitio, Arist. primo loco de contrariis egit, postea vero de subiecta materia: ad principia cōtraria cognoscenda satis fuit inductio, quippe quæ minus abscōdita & faciliora cognitu erant; ad materiam aūt inueniendam efficaciore instrumēto opus fuit, demonstratione ab effectu, ad quam etiam Arist. magno cum artificio, magnoq; verborum apparatu progressus est: qui vero dicunt, principia contraria probari ab Aristot. demonstratione à priori in contex. 42. libri 1. Phys. auscult. ii non bene logicā didicerunt, siquidem is est syllogismus quidam *Multorū error in textu 42. 1. Physic.*

 Diale-

Dialecticus; qui nihil demonstrat, quum ex definitione quidditatiua principii probet prima contraria esse principia rerum, quod est petere illud idem, quod probandum erat, vt in Logicis libris ostensum à nobis est; proinde ratio illa vt Dialectica admitti potest, quæ vt demonstratiua absque dubio vitiosa est. Ratione igitur naturali Aristoteles nulla alia vtitur, nisi inductione; ex singulis enim quæ fiunt, colligit hanc vniuersalem; omne quod fit, ex suo contrario fieri, & ita cuiuslibet rei principia esse duo contraria, vnum recedens vocatum terminum à quo, alterum vero accedēs vocatum terminum ad quem. Contraria autem appellauit non contrarietate vera, sed ea oppositione, quæ est inter habitum & priuationem: quum enim omnis generatio sit transitus de non esse ad esse, & omnis interitus sit transitus de esse ad non esse, necesse est, alterum contrarium esse nobilius, alterum vero ignobilius; & vnum esse habitum quendam, & formam, à qua res habet vt sit; alterum vero illius formæ priuationem, quæ significat, non esse illius rei cum potestate ad formam oppositam; & quamuis videatur generatio esse trāsitus à forma ad formam, vt si ex aqua generatur aer; non enim potest aliqua forma recedere, quin alia forma accedat, id tamen non est per se, nec quatenus est generatio; generari enim dicimus id quod non est, quare per se generatur aer ex non aere, per accidens vero ex aqua, accidit enim illi non aeri, ex quo fit aer, vt sit aqua. Generari autem & interire dicimus proprie quidem & absolute substantias, accidentia vero minus proprie, & (vt vocant) secundum quid: nam si ex aere aqua generetur, aquā fieri simpliciter dicimus; si vero aqua ex frigida fiat calida, non simpliciter dicimus aquam fieri, sed aquam fieri calidam; vnde colligimus, eandem mutationem in accidentibus vocari posse & generationem & motum pro varijs considerationibus: illam enim aquæ calefactionem generationem appellare possumus, quatenus fit calidum ex non calido, formatum ex priuato; quatenus autem est transitus à frigido in calidum, à forma ad formam, & (vt vocant) à positiuo ad positiuum, eatenus vocatur motus; ideo Aristoteles in 5. lib. Physic. distinguens generationem à motu, dixit motum esse de subiecto in subiectum; generationem vero de non subiecto in subiectum, & interitum de subiecto in non subiectum; sumēdo subiectum pro termino positiuo, & non subiectum pro termino priuatiuo. Patet igitur, principia generationis cuiusque rei esse duo contraria, quia de ratione generationis est, vt id quod generatur, transeat de non esse ad esse: & de ratione interitus est, vt id quod interit, transeat de esse ad non esse; siquidem nil aliud est generari, quam prius non esse, postea esse; & nihil aliud est interire, quam prius esse postea vero non esse.

Mutatio in accidentibus vocari potest & motus et generatio varijs modis.

De Inuentione Primæ Materiæ.

Cap. III.

COgnitis principijs contrarijs, Aristoteles ad primam materiam inueniendam ita progressus est: cœpit dubitando ostendere, duo contraria ad rerum generationem non sufficere, proinde subiectam contrarijs materiam statuendam esse, tanquam tertium principium: quæ materiæ probatio dialectica & infirma est; nam ex facta in contrarias partes argumentatione colligere subiiciendam esse materiam, vt aduersantia illa argumenta concilientur, est probabiliter ac dialectice rem probare, absq; vlla ex natura rei ducta ratione; propterea eam ab effectu notiore demonstrare aggressus est hunc in modum; propositū illi erat ostendere, dari primam materiam subiectam generationi substantiali, quandoquidem de subiecto mutationis accidentalis nullū dubium erat; videmus enim ceram ex infiguratione figurā accipere, & aquam ex frigida fieri calidam; non ita apparet subiectum generationis aeris ex aqua, quoniam insensile & absconditum est, & videtur aqua tota interire, & tota aeris substantia generari ex nulla præexistente materia, ideo Aristoteles ex accidentali mutatione duxit nos ad idem cognoscendum in generatione substantiali, quū enim tandem vsurus esset hac demonstratione ab effectu; vbi est mutatio substantialis, ibi est materia illi subiecta, ac in corpore naturali est mutatio substantiæ; ergo in eodem est materia tali mutationi subiecta, vidit Aristoteles minorem quidem propositionem manifestam esse, sed maiorem esse incognitam & aliqua declaratione indigere, ita vt à notioribus ad ignotiora progrederetur, generationem vniuerse sumptam ante omnia sibi considerandā proposuit; quum enim id, quod communius est, notius nobis sit, facilius cognoscitur subiecta materia in generatione latissime accepta, quæ & illam, quæ fit ab arte, & illam quæ à natura, siue substantiarum siue accidentium, communiter amplectatur; quam peculiariter considerata materia solius mutationis substātialis: voluit ergo primum inductione probare hanc vniuersalem; in omni generatione subiectum requiritur; & considerare cepit, in accidentibus omnibus id esse manifestum, vt ex eorum consideratione idem proportione quadam in substantiis quoq; necessarium esse cognosceremus; hæc enim est vis inductionis demonstratiuæ, vt ex aliquorum particularium enumeratione in lucem prodeat prædicati cum subiecto essentialis connexus, vnde cognoscamus ita esse in reliquis; semper enim ex eo quod prædicatio est per se, licet inferre eā esse de omni; sic igitur Aristoteles à generatione accidentium progrediens ad eam, quæ est substantiarum, tādem ex his per inductionem colligit hanc

Demonstratio primæ materiæ.

git hanc vniuersalem, in omni generatione necessarium est subiectum, sub qua deinde sumit peculialiter de generatione substantiali hanc maiorē, vbi generatio substantialis, ibi est subiecta materia, & facit demonstrationem illam ab effectu, quam supra memorauimus. Hac methodo inuentam esse ab Aristot. primam rerum materiam in 1. lib. Physicæ auscult. eum librum bene considerantibus manifestum est.

De modis, quibus ad Primæ Materiæ cognitionem duci possumus, opiniones aliorum. Cap. IV.

QVæri solet, quot modis in primæ materiæ cognitionem duci possimus; ad hoc quid alij dicant, paucis referam, postea quid ipse sentiam, declarabo; pluribus videtur Aristoteles multis modis primam materiam manifestasse; vnus legitur in contextu 8. libri 7. Metaphysic. vbi per negationem declarat materiam, dicens; Materia non est substantia, nec quantum, nec quale, nec vlla aliarum Categoriarum, sed horum omnium subiectum. Alij vero duo modi leguntur in 1. libr. Physic. vnus per mutationem substantiæ, quem iam exposuimus; alter per analogiam, quam tangit Aristoteles in context. 69. eiusdem libri, sed illa analogia non eodem modo ab omnibus intelligitur. Scotus intelligit relationem ad formam, vt apud eum legimus in 2. Sent. distinct. 12. quæstion. 1. sic etiam Thomas interpretatur in Opusculo 32. & alii complures Latinorum: quum enim actus sit ratio cognoscendi, & forma sit actus, rationi consonum est, primam materiam per formam cognosci. Sed Græci & alij melius locum illum interpretantes, intelligunt analogiam non ad formam, sed ab subiectum sensile mutationis accidentalis; vt enim se habet æs ad totum compositum arte factum, vt ad statuam, ita prima materia se habet ad substantiam compositam; quemadmodum igitur æs antequam fiat statua, non est actu statua, sed potestate, ita prima materia antequam formam accipiat, non est actu ens vllum, sed omnia potestate: hæc est illius loci vera interpretatio; analogia enim est proportio, quæ quum sit similitudo rationum, non potest esse inter duo, sed est inter quatuor, quia ratio est inter duo, quare dum duas rationes inter se comparamus, & similes esse dicimus, quatuor terminos consideramus, vel tres, si vnus bis sumatur, & teneat locum duorum; dicimus enim, quaternarium ad binarium habere rationem duplam, sic duodenarium ad senarium habere rationem duplam; quum ergo eadem vtrobique sit ratio, dicimus ita se habere duodenarium ad senarium, vt se habet quaternarius ad binarium, eaque vocatur analogia; sic ergo ibi Aristoteles dicit, ita se habere primam materiam ad substantiam compositam, ut se habet materia arte facti ad ipsum compositum arte fa-

Primus modus. *Secundus.* *Tertius.* *Latinorum error in declarada analogia*

A ctum, & ita per hanc analogiam cognoscitur prima materia, quia proportione respondet subiecto mutationis accidentalis. Aliqui tamen locum illum considerantes dixerunt, Aristotelem ibi loqui de cognitione essentiæ ipsius materiæ, non de cognitione existentiæ; quum enim dicat [*ita hæc ad substantiam, & id quod est, se habet*] significat primam materiam iam inuentam vt existentem, & considerans solam eius naturam, inquit eam cognosci per analogiam, videlicet B quod secundum se nihil est actu, sed omnia potestate, sicuti etiam æs ad statuam sese habet: præterea inquit ibi Aristoteles, materiam esse ἐπιστητὴν per analogiam, quare de perfecta materiæ cognitione loquitur, perfecta autem est distincta, qua cognoscitur essentia, & quid res sit. Hæc sunt, quæ ab aliis de modis, quibus ad materiæ cognitionem duci possumus, dicta inuenio.

C

Declaratio veræ sententiæ de cognitione Materiæ. Cap. V.

VT pateat, quidnam recte ab aliis dicatur, & quid non recte, ego in hac re sententiam meam proferam; puto inprimis verum esse id, quod Auerroes asserit in Commentario vltim. 1. liber. Physic. quem postea multi in hoc sequuti sunt, nullam esse aliam viam, qua ad primæ materiæ notitiam peruenire possimus, nisi illam D vnam, qua Aristoteles in illo primo libro vsus est sumptam à mutatione substantiali; etenim hoc vno medio ostendi potest primā materiam dari, & nullo alio; vana igitur est Auicennæ & aliorum sententia, qui putant materiam posse alio medio demonstrari à primo Philosopho; quod enim dicunt aliqui de modo illo, qui habetur in context. 8. liber. 7. Metaphysic. est error manifestus, quoniam aliud est via ducens ad inuentionem materiæ, aliud est via ducens ad co- E gnoscendam essentiam materiæ iam inuentæ, aliud demum est ipsius sententiæ iam cognitæ significatio & expressio per definitionem; iam enim in Logicis libris ostendimus, definitionem non notificare essentiam rei latentem, sed aliquem esse methodum, qua quid res sit notificatur, idq; esse notificare ipsam definitionem: itaque negatio, qua Aristoteles in dicto loco vtitur ad materiæ naturam significandam, non est via ducens ad materiam cognoscēdam, nec ratione F existentiæ, nec ratione essentiæ, sed est potius conclusio illius progressus, quo essentia materiæ notificata est; postquam enim quid sit matetia nobis innotuit, optime eius essentiā eo modo significamus per negationem: hoc autem clarius fiet, si consideremus, qua via sit notificata materiæ natura & essentia; hanc viam ego non aliam esse puto, quam illam analogiam, de qua Aristoteles in contextu 69. libri 1. Physic. loquutus est; postquam enim materiam dari

Via, qua cognoscitur dari materiā, vna est. *Auicennæ & aliorum error.* *Declaratio materiæ per negationem qualis.* *Essentia materiæ cognoscitur per analogiam.*

per ſubſtantiæ mutationem inuenimus, conſideramus eam ita ſe habere ad res, quæ ex ipſa fiunt, vt ſe habet æs ad ſtatuam, cuius eſt materia; & quum ratio æris ad ſtatuam nota ſit, inde colligimus, quæ ſit ratio primæ materiæ ad res quæ ex ea fiunt; æs enim antequam formam ſtatuæ accipiat, non eſt actu ſtatua, ſed poteſtate: quoniam igitur eadem eſt Primæ materiæ ratio ad res omnes, quæ æris ad ſtatuam, materia quoq; non erit ulla ex rebus actu, ſed omnes poteſtate; hæc eſt definitio materiæ per talem analogiam cognita, quam profert Ariſtot. in illo context. 8. lib. 7. Metaphyſ. nec potuiſſet ibi eſſentiam materiæ ita per negationem ſignificare, niſi prius per analogiam prædictam cognouiſſet hanc eſſe materiæ eſſentiam; hoc tamen maiore eget conſideratione, & inſequentibus diligentius expendetur; in præſentia hoc dixiſſe ſatis ſit, illam expreſſionem eſſentiæ materiæ per negationem non eſſe viam ducentem ad cognitionem eſſentiæ materiæ, ſed eſſe potius concluſionem illius viæ; ſic enim exprimitur eſſentia materiæ iam à nobis inuēta & cognita per analogiam, hoc eſt, per proportionalem ſimilitudinem, quam habet cum ſubiecto ſenſili mutationis artificioſæ. Ob id optime eos ſenſiſſe arbitror, qui dixerunt, Ariſtotelem in illo context. 69. eſſentiam materiæ præcipue reſpexiſſe, dum dixit materiam ſciri per analogiam, & ſignificaſſe, nullam eſſe aliam viam, qua cognoſci poſſit quid ſit materia, niſi hanc analogiam; quiſquis enim bene verba illa Ariſtotelis expendat, animaduertet Arſtotelem denotaſſe ſolam analogiam ad cognoſcendam materiæ eſſentiam nos ducere poſſe: idque rationi conſentaneum eſt, quum enim materia ſecundum ſe non ſit actu, non poteſt per ſe mouere intellectum, ſed ſolum per alia, quæ actu ſunt, quorum ipſa ſimilis eſt: quod etiam Plato ſignificauit, dicens, materiam cognoſci à nobis adulterina quadam cognitione, nec per rectam inſpectionem, ſed per obliquam; dum enim ſenſilem materiam ſpectamus, ex ea huius quoque inſenſilis materiæ naturam iudicamus. Negandum tamen propterea eſſe non puto id, quod illi negant, etiam ad exiſtentiam materiæ inueniendam fuiſſe vtilem, imo & neceſſariam talem analogiam, quod quidem ita declaro: certum eſt, nullum eſſe medium, quo prima materia ignota demonſtretur exiſtere, niſi ſolam mutationem ſubſtantialem per demōſtrationem ab effectu, qua vſus eſt Ariſtoteles in primo libro Phyſicæ auſcultationis, eaque eſt ſententia Auerrois clara in commentario vltimo illius primi libri, quæ etiam ratione validiſſima comprobatur: niſi enim interire aquam, & in aërē mutari videremus, nulla ratione cognoſcere poſſemus corpora hæc ex materia & forma conſtare, ſed ſimplicia penitus eſſe putaremus; ſic hominem & equum, & reliqua omnia corpora naturalia; ea namque ſi æterna eſſe, & nun-

Analogia etiā ad exiſtē tiam materia cognoſcendam vtilis eſt.

A quam interire inſpiceremus, ita vt nulla nobis eſſe cognita ſubſtantiæ mutatio, nullam prorſus cognoſcere poſſemus compoſitionem materiæ cum forma: hanc igitur ex mutatione ſubſtantiæ in aliam ſubſtantiā cognoſcimus; quum enim interire aquam, & ex ea gigni aërem videamus, cognoſcimus neceſſarium eſſe aliquod vtrique ſubſtantiæ commune ſubiectum, quoniam in omni accidentium mutatione videmus idem ſubiectum cōmune ſubſterni formæ geni- B tæ, & formæ interemptæ, & nullā fieri mutationē contrarij in contrariū ſine aliqua vtriſq; contrariis ſubiecta materia. Hinc patet vanam eſſe illorum conſiderationem, qui dicunt materiam cognoſci per formam, ſeu per relationē ad formam, niſi illud idem quod nos dicimus, ſe ſignificare velle fateantur: nā ſi intelligant, materiam cognoſci per formam vt aduenientem & recedentem, dicunt cognoſci per mutationem ſubſtantiæ, quod nos quoque aſſerimus; ſic enim C per formam, non prout eſt actus & ratio cognoſcendi, ſed prout accedit, ac recedit, & prout eſt mutabilis, materiam cognoſcimus; at ſi ſubſtantia omnis naturalis æterna eſſet, dicere per formam, quatenus eſt actus, materiam cognoſci, ridiculum eſſet; per formam enim cognoſcitur ipſummet corpus, cuius eſt forma & actus, & perfectio, per eam etiam cognoſcuntur accidentia conſequentia: at certe ipſa materia nunquam per formam cognoſceretur, ſi omnes rerum na- D turalium formæ æternæ, & immutabiles eſſent. Quum autem hoc vnum medium, mutatio ſubſtantiæ, nos in materiæ cognitionem ducere potuerit, neceſſaria tamē fuit etiam analogia: nam fuit quidem ſola mutatio medium in demonſtratione ab effectu, nec vllo alio medio vti poteramus, attamen illius demonſtrationis propoſitio maior non poterat niſi per analogiam declarari, alioquin ignota manebat: quod enim vbi eſt ſubſtantiæ mutatio, ibi ſit ſubiecta mate- E ria, ignotum offerebatur, & ex accidentium mutatione ab Ariſtotele declaratum eſt, vt legimus in context. 62. libr. .1 Phyſic. Hoc autem eſt analogia vti, & dicere, vt generatio domus, & generatio ſtatuæ materiam habent ſubiectam, ita & animalis generatio & plantæ debet habere materiam, quæ ad plantam & animal eam habeat rationē, quam habent lapides ad domū & æs ad ſtatuā, hoc eſt, quæ ſit ſuſtentaculum ipſius mutationis de contrario in contrarium; ſic enim lo- F cum illum interpretatur Auerroes ibidē, & hoc pacto ad demonſtrandam materiæ exiſtentiam vtitur analogia: hac eadem vtūtur etiam Arithmetici practici in inueniendo numero aliquo ignoto; tribus enim numeris conſtitutis, quorum primus ad ſecundum certam habeat rationem, quærunt quatū, ad quem tertius eandem rationem habeat; & dicunt, ſi quatuor dant octo, ſeptem quotnam dabunt? & inueniunt, dare quatuordecim: ideo aduertendum eſt, nos contrariis

Error dicentium materiā cognoſci per formam.

contrariis

trariis modis analogia vti ad exiſtentiam, & ad
eſſentiam materiæ declarandam: nam in decla-
randa exiſtentia ſupponimus notam rationem
contrariorum ad ſubiectum, & materiam quæ-
rimus, ad quam ſit eadem ratio contrariorum
de genere ſubſtantiæ, quod diximus etiam A-
rithmeticos facere, dum quærunt aliquem nu-
merum ignotum: at in declaranda eſſentia ſup-
ponimus vtrobique materiam notam, & qua-
tuor terminos notos; quærimus autem perfecte
cognoſcere rationem primæ materiæ ad com-
poſitum naturale; eam enim prius leuiter co-
gnoſcebamus, & in eius diſtincta cognitione
conſiſtit cognitio eſſentiæ materiæ. Quod vero
aliqui dicunt, poſſe primam materiam ſine mu-
tatione probari medio Metaphyſico ſic; datur
purus actus, ergo datur pura potentia, vanum
eſt; Dialectica enim & probabilis eſt ratio, quæ
nihil habet neceſſitatis; ſumitur enim à loco il-
lo Topico, qui dicitur ab oppoſitis; nam quum
opponantur potentia & actus, ſeu relatiue, ſeu
alio modo, videtur vno exiſtente neceſſarium
eſſe, vt alterum quoque exiſtat; attamen ſi qua
eſt relatio actus ad potentiam, ea non eſt cuius-
libet actus, ſed illius tantum, qui potentiam ad-
impleat: actus enim ſubſiſtentes nullam habent
relationem ad potentiam; actus vero non ſub-
ſiſtentes, qui materiam informant, non poſſunt
eſſe cogniti, dum materia ignoratur; quiſquis e-
nim materiam neget, is compoſitionem quoq;
materiæ & formæ inficiabitur: quare nullius
momenti hæc eſt ratio, quæ ſumitur ab actu:
quod ſi dicant eius vim in hoc eſſe conſtitutam,
quod neceſſe eſt dari vtrumq; extremū latitudi-
nis entis, vt purum actū, ita & puram potentiam,
hoc quoq; infirmum eſt; dicam enim poſſe qui-
dem ſubſiſtere actum purum, at puram poten-
tiam non poſſe ſubſiſtere, ideoque non dari; ra-
tio igitur nil aliud probat, niſi dari duo extrema
entis ſubſiſtentis, perfectiſſimum & imperfe-
ctiſſimum, quodquidem nemo negaret, dicam
autem perfectiſſimum ſubſiſtens eſſe Deum, im-
perfectiſſimū vero terram, vel aliud quidpiam,
eaque eſſe duo extrema latitudinis entis ſubſi-
ſtentis: quare patet, rationem hanc non eſſe ne-
ceſſariam, ſed probabilem, cui aliam ſimilem
legimus apud Ariſtotelem in contextu 37. libri
8. Phyſic. ad probandum motorem immobilem,
vt plures interpretes eo in loco animaduerte-
runt. Vt igitur omnia, quæ diximus, paucis col-
ligamus, ſumma hæc eſt: primam materiam da-
ri, nullo alio medio oſtendi potuit, quam muta-
tione ſubſtantiæ per demonſtrationem ab effe-
ctu, ſed eius demonſtrationis propoſitio maior
declarata eſt per analogiam & ſimilitudinem
quandam cum mutatione accidentiū, quæ ſen-
ſile ſubiectum habent: deinde inuenta materia,
eius eſſentia notificatur per analogiam, quam
habet cum ſubiecto ſenſili mutationis acciden-
talis: hæc demum eſſentia ita per analogiam co-

Error aliquorū de demōſtranda materia à Metaphyſic.

A gnita exprimitur, ac ſignificatur definitione illa
per negationem tradita, quam legimus in con-
tex. 8. lib. 7. Metaphyſicorum. Sed quia diximus,
analogiam cōferre nobis tum ad eſſentiam, tum
ad exiſtentiam materiæ cognoſcendam; eſt ani-
maduertendum, non eandem prorſus eſſe ana-
logiam: nam in declaranda eſſentia materiam
ſupponimus, & dicimus eam proportione re-
ſpondere ſubiecto mutationis accidentalis; at
in declaranda exiſtentia ſupponimus mutatio-
B nem ſubſtantiæ de contrario in contrarium, &
dicimus eam proportione reſpondere mutatio-
ni accidentali, vt ſicut illa habet ſubiectum, ita
& hunc habere ſubiectā materiam colligamus.

De duabus primæ Materiæ notionibus. *Cap. VI.*

QVoniam autem primæ materiæ conditio-
nes conſiderandas nobis propoſuimus,
C non ſunt ignorandæ duæ illæ, quas vocant, pri-
mæ materiæ notiones à Themiſtio declaratæ in
1. lib. Phyſ. auſcult. in ſua magna digreſſione; et-
enim pro diuerſis materiæ notionibus, ſeu con-
ſiderationibus, conditiones quoque diuerſæ ipſi
attribuendæ ſunt. Inquit enim Themiſtius duas
eſſe conſiderationes materiæ; vnam abſolutam,
quatenus eſt ens, quæ prima notio dicitur; alte-
ram reſpectiuam, quatenus eſt aliorum princi-
pium, quæ vocatur ſecunda notio: quemadmo-
D dum igitur homini alia attribuuntur, quatenus
homo, alia, quatenus eſt pater; ſic etiam mate-
riæ alia ſunt attributa ſecundum primam eius
notionem, & prout eſt ens, alia vero iuxta ſe-
cundam notionem, quatenus eſt principium, &
refertur ad alia, dum enim eam ſecundū ſe con-
ſideramus, attribuimus ei negationem omnium
formarum, nec non dimenſiones & quantita-
tem; in ſecunda vero notione conſideratæ attri-
buimus priuationem, quæ eſt tertium princi-
E pium rerum naturalium, & potentiam recipien-
di formas; nam quidquid fit, fit ex materia pri-
uata, & potente formam, qua caret, recipere,
quæ poſtea diligentius à nobis conſiderabun-
tur. Sed hæc, quæ de duplici materiæ notione
dicuntur, multis dubia viſa ſunt, & mihi quo-
que non paruam difficultatem fecerunt; expo-
nenda igitur breuiter ſunt ea, quæ hinc inde
hac de re dici poſſunt, vt veritas cognoſcatur,
quoniam ad illa, quæ poſtea tractanda ſunt,
F hæc conſideratio non parui eſt momenti. Pri-
mum quidem videtur, nullam dari primam
materiæ notionem, propetera quod materia
non eſt ſpecies aliqua entis ſubſiſtens, & ab a-
liis rebus diſtincta, ſed ea tantum ratione eſt
ens, quatenus eſt aliorum materia, & princi-
pium; ſic enim non eſt aliquod ens à rebus di-
ſtinctum, ſed eſt res omnes poteſtate: quoniam
igitur in prima materia rebus omnib. ſubiicien-
da non fuit naturæ cōſilium, eam vt rem quan-

Argumētatio cōtra primā materiæ notionem.

dam constituere, sed vt ipsarum rerum princi- A
pium, & vt id, ex quo omnia fierent, & consta-
rent, non habet materia locum in rebus vt spe-
cies entis, sed vt pars, siue vt principium specie-
rum entis; vnumquodque autem ita est consi-
derandum & cognoscendum, vti est; ergo nulla
alia datur materiæ consideratio, seu notio, nisi
hæc vna respectiua, prout est principium rerum.
Patet autem hoc ex aliis rebus, quibus reuera
hæ duæ rationes competunt; nam elemento-
rum in scientia naturali duplex est considera- B
tio, quia duplicem habent locum in natura; pri-
mum quidem secundum se considerata, sunt
species corporis naturalis, & secundum hanc
absolutam considerationem tractantur in libris
de Cœlo: deinde sunt principia mistorum, &
hac consideratione respectiua postea tractan-
tur in libris de Ortu & interitu: Itaque si mate-
riæ quoque hæ duæ notiones seu consideratio-
nes competerent, duæ etiam ipsius tractationes
extarent, vna absoluta, quam tamen non vide- C
mus, altera respectiua, quam solam habemus.
Præterea si materia etiam secundum se conside-
rari posset vt ens, eam considerasset Aristoteles
hoc modo in libris Metaphysicis; attamen hoc
in iis libris non videmus, quin potius videmus
contrarium; nam definitio materiæ, quam legi-
mus in contextu 8. libri 7. videtur ei competere
in secunda potius notione, quam in prima, de-
finitur namq; ibi materia per respectum, quem
habet ad res omnes, secundū quem dicitur ea- D
rum principium: nam inquit Aristoteles eam
nec esse substantiam, nec quantum, nec quale,
nec vllam aliarum Categoriarum, sed omnium
subiectū, hoc est, materiam ex qua omnia fiunt;
dicere enim eam esse subiectum omnium, est di-
cere esse omnia potestate, & ita ibi interpretatur
Auerroes, hoc autem est eam esse omniū prin-
cipium; quare nulla dari videtur materiæ consi-
deratio in prima notione. In contrarium autem
ita possumus argumentari; materia est substan- E
tia, ergo habet considerationem absolutam; an-
tecedens legitur apud Aristotelem in 1. & in 2.
Physic. & in initio 2. de Anima, & in lib. 7. Meta-
phys. consequentia etiam manifesta est; nam
quælibet substantia habet essentiam absolu-
tam, sin minus, erit de genere relatiuorum, vt
patet ex eorum definitione; definiens enim Ari-
stoteles vera relatiua, quæ appellari solent rela-
tiua secundum esse, dixit, ad aliquid ea sunt,
quorum hoc ipsum est esse, ad alia quodam- F
modo referri; cui igitur ea definitio competit,
id necesse est vere esse in categoria relatiuorum:
quamobrem si ipsa materiæ essentia nihil ha-
beat absoluti, sed notat solum relationem ad a-
lia, nullo pacto tueri possumus materiam esse
substantiam, vel dicere cogimur, aliquam sub-
stantiam esse vere in categoria relatiuorum, hæc
autem absurda sunt: nam dicere quidem pos-
sumus, aliquam substantiam habere relationem

Argumētatio pro prima notione materiæ.

A secundum dici, vt caput dicitur esse alicuius ca-
put, at non secundum esse, quia si est substantia,
necesse est vt propriam naturam habeat abso-
lutam, cui postea relatio superueniat: sic igitur
necesse est essentiam materiæ esse absolutam,
quo fit, vt hoc modo, cognosci etiam materia à
nobis possit; quicquid enim est, cognoscibile à
nobis est; itaque materia in prima quoq; notio-
ne considerari & cognosci potest. Hoc ipso ar-
gumento ductus, post longam cōsiderationem,
B cognoui veram esse Themistii sententiam de du-
plici materiæ notione, vidique rationem diffi-
cultatis hac in re illam esse, quam Themistius
quoq; animaduertit; nempe absconditam na-
turam, & debilem (vt ita dicam) entitatē ipsius
materiæ; quum enim prope ad nihil accedere
videatur, licet sit aliquid, & substantia, non pos-
sumus nisi magna cum difficultate absolutam
eius naturam comprehendere, nec videmus sine
relatione ab alia eam posse concipere animo, ac
C contemplari; possunt tamen illi, qui mediocri
ingenii acumine sunt præditi, si efficaciter in ea
figant oculos mentis, absolutam eius naturam
penetrare, & apprehendere. Clarior res fiet, si
contraria argumenta soluerimus. Ad primum
responsio patebit, si ipsum etiam contra Aristo-
telem ita retorqueamus, consilium naturæ in
dando animalibus capite non fuit, vt esset spe-
cies entis, quæ per se existeret, sed solum vt es-
set pars animalis, quod vere est species entis; er-
D go nulla alia est capitis essentia; quam quæ in
illa relatione consistit; est igitur caput vere re-
latiuum, quod tamen Aristoteles negauit, dici-
mus igitur caput esse substantiam secundum se,
& hac ratione habere naturam absolutam, hanc
tamen substantiam factam esse à natura propter
animal, & vt esset pars animalis, ideoq; nullam
dari considerationem capitis absolutam in sci-
entia naturali, tanquam corporis naturalis, quæ
non sit propter animal; tota enim est animalis
E gratia, per hoc tamen non stat, quin in ipsa ani-
malis consideratione sint cognoscenda omnia
attributa, quæ capiti, vt est substantia, & sine vl-
lo respectu competunt, vt caput perfecte co-
gnoscatur, veluti eius structura & temperies,
neque per hoc fiet, quin tota eius cognitio ani-
malis gratia quæri dicatur, imo & ipsius anima-
lis esse: sic de materia dicendum est, etenim con-
silium naturæ in ea statuenda non fuit vt esset
species entis existens distincta ab aliis, sed so-
F lum vt esset pars, & principium, & inchoatio o-
mnium entium, ideo tota materiæ consideratio
est propter substantiam compositam, ad cuius
plenam cognitionem requiritur etiam vt ipsa
materiæ essentia secundum se cognoscatur,
quemadmodum ad perfectam animalis noti-
tiam requiritur, vt caput etiam secundū se sum-
ptū absolute consideretur & cognoscatur: com-
paratio autem elementorum cum materia non
est conueniens, quoniam elementa sunt etiam
corpora

Vera sententia de prima notione materiæ.

Solutio argumētorū contra primam notionem.

corpora naturalia, & species entis completæ sine vlla ratione ad mista, quare datur elementorum consideratio absoluta, quæ primario est propter se, non propter mista, at ipsius materiæ datur quidem consideratio absoluta, sed ea est proper substantiam compositam, & in hoc consistit multorum error, quod non cognouerunt substantias à natura constitutas propter aliud, considerari etiam, & cognosci absolute secundum se, ita tamen vt tota illa consideratio sit propter aliud; vbi autem consideretur ab Aristotele prima materia absolute, in sequentibus dicemus; dabitur enim posteà occasio hac de re fusius ac diligentius loquendi, vbi manifestius fiet id, quod modo diximus, materiam considerari posse non solum in secunda, sed etiam in prima notione. His duabus mnteriæ notionibus Themistius duo materiæ nomina accommodat; vocatur enim & materia & subiectum, & habet quidem vtrumque nomen relationem ad alia, sed tamen nomen subiecti magis conuenit materiæ in prima notione acceptæ, nomen autem materiæ nullo modo, sed solum in secunda notione, quia notat respectum & relationem ad formam futuram, & ad compositum, quod ex ea generandum est, quare includit ea priuationem & potentiam, & significat materiam, quatenus est principium aliorum, quod in illa mutari potest, & fieri res singulæ: at nomen subiecti denotat respectum ad formam præsentem, nec significat motum, & dicit naturam quandam diuersam ab eo, cui subiicitur; quare etsi potest significare materiam etiam in secunda notione, tamen magis eam significat in prima, quia non significat eam vt principium generationis, sed vt ens quoddam rebus omnibus substratum. Quoniam igitur materia plura habet attributa, quæ à nobis cum diligentia sunt consideranda, & eorum aliqua ei competunt in prima notione, aliqua vero in secunda notione acceptæ, nos à facilioribus ordientes ea prius considerabimus, quæ attribuuntur materiæ in secunda notione, deinde vero illa, quæ in prima: sic enim etiam Aristoteles prius in Physicis materiam considerauit, vt principium rerum naturalium, postea in Metaphysicis de eadem loquutus est absolute & secundum primam eius notionem: attribuuntur autem materiæ in secunda notione acceptæ duo potissimum, priuatio & potentia; de his igitur & quid sint, & quomodo ad materiam se habeant, cum diligentia declarabimus. & primum de priuatione loquemur, quæ non solum propter materiam cognoscenda est, sed ipsa etiam propter se, quum ab Aristotele sit numerata in principiis generationis, tanquam tertium principium à materia distinctum.

Infra c. 21.

Duo nomina materiæ.

De Priuatione, & de Priuationis ac negationis discrimine. Cap. VII.

A Sciendum inprimis est, priuationem quam statuit Aristoteles tertium principium rerum naturalium, & generationis terminum à quo, interitus vero ad quem, non esse illam vniuersalem absentiam omnium formarum, per quam definitur materia ab Aristotele in contextu 8. libri 7. Metaphysic. illa enim est pura negatio, non est principium, ex quo res fiant; hoc enim dato, sequeretur omnibus formis vnam numero priuationem opponi; sequeretur etiam, B priuationem æternam esse, quæ vtraque in 1. lib. Physic. auscultat. negantur ab Aristotele, qui ibi docet, cuilibet formæ propriam opponi priuationem, sed non vnam omnibus; inquit enim album fieri ex non albo, neque ex omni tamen non albo, sed ex nigro, vel medio, significans illud non album sumendum esse, non vt negationem, sed vt priuationem; neque esse puram absentiam albi, sed talem, quæ coniunctum habens aliquem alium colorem notet potestatem C ad album: in contextu autem 82. inquit, priuationem in materia interire, idque est consentaneum rationi, quia contrarium in aduentu sui contrarii recedere & interire necesse est, nec minus priuationem in aduentu formæ, quam formam in aduentu priuationis. Negatio igitur omnium formarum in materia non est illa priuatio, quæ apud Aristotelem est tertium principium rerum naturalium: & in hoc differunt negatio & priuatio, quod negatio est D pura absentia formæ, priuatio autem est necessario coniuncta cum quadam forma præcedente formam generandam, cui illa priuatio opponitur, & constituente in materia potentiam recipiendi illam formam; vt in Deo est quidem negatio albedinis, at non priuatio, quia non est ibi potentia ad albedinem; in corpore autem nigro vel rubeo est priuatio albedinis, nempe absentia albedinis cum potentia ad illam. Hæc quisquis consideret, & illa, quæ de priuatione E ab Aristotele dicuntur in primo libro Physicæ auscultationis, is facile cognoscet, priuationem cuiusque formæ necessario esse coniunctam cum aliqua quadam statuta forma, sine qua non diceretur esse illius formæ priuatio; non enim omnis absentia albi dicitur priuatio albi, sed illa tantum, quæ sit coniuncta cum aliquo alio colore; quod significauit Aristoteles, quando dixit album fieri non ex omni non ex albo, sed ex nigro vel medio. Hoc idem F in substantialibus formis dicendum est, priuatio enim formæ humanæ non est quælibet eius absentia; non enim ea, quæ est in lapide, sed ea quæ est coniuncta cum certa quadam forma, quæ est forma humani seminis, hæc enim sola est quæ constituit propriam priuationem oppositam formæ humanæ, & potentiam proximam ad eam; nam si in lapide esse diceretur priuatio formæ humanæ, quæ est proprium principium generationis hominis, posset ex

Priuationis & negationis discrimen.

Priuatio semper habet formam aliam cōiunctā.

lapide homo generari: ob id quum priuatio se-
cundum se sit nihil, significari solet nomine for-
mæ coniunctæ quælibet propria cuiusque for-
mæ priuatio, quæ alioqui nullum ex se nomen
haberet: legimus hoc in contextu 62. libri primi
Physicor. vbi Atistoteles significare volens pro-
priam materiam, ex qua res quælibet genera-
tur (propria autem est, quæ habet propriam il-
lius rei generandæ priuationem) dixit generari
plantas, & animalia ex semine, non enim sum-
psit ibi semen vt constans ex materia & forma,
sed vt constans ex materia & priuatione respe-
ctu plantæ, vel animalis generandi; quamuis e-
nim semen per suam formam sit semen, ita vt
dicentes semen dicamus formam, tamen ibi A-
ristoteles nō sumit formam seminis vt formam,
sed vt significantem propriam sibi annexam pri-
uationem formæ animalis, vel plantæ, quid-
quid enim fit, ex materia priuata fit. Ex his col-
ligimus, dici posse absque vlla absurditate, pri-
uationem illam, quam Aristoteles statuit ter-
tium principium, & terminum generationis à
quo, esse substantialem formam alteri formæ
contrariam, vt priuationem formæ humanæ es-
se formam humani seminis; hæ namq; ea tan-
tum ratione dicuntur contrariæ, quod simul in
eadem materia existere nequeunt, & vna alte-
ram pellit, necessario enim forma hominis ad-
ueniens materiæ formam seminis pellit, & cum
forma seminis est necessario coniuncta priua-
tio formæ hominis, & potestas proxima reci-
piendi eam. Hoc certe verissimum est, si sano
modo intelligatur, non enim dicimus formam
seminis secundum se, & quatenus est forma, es-
se formæ humanæ priuationem, sed per quan-
dam necessarium comitantiam, quia necessario
habet comitantem absentiam formæ humanæ,
cum potentia proxima ad eam: itaque priuatio
formaliter est absentia formæ, & est nihil, sed
per necessariam comitantiam est alia forma, à
qua solet priuatio cuiusque rei propria nomina-
ri; dicimus enim, ex cibis sanguinem fieri, & ex
sanguine carnem, & ex semine hominem, vel
plantam, nil aliud per hæc denotantes, quam
proprias singulorum materias priuatas, ex qui-
bus fiunt. Hoc significauit absque dubio Ari-
stoteles in contex. 15. lib. 2. Physic. quando di-
xit, priuationem esse quodammodo formam &
naturam, iure enim dixit [*quodammodo*] quia
priuatio non est essentialiter forma, sed per co-
mitantiam, vt dictum est. Hoc etiam significa-
uit Auerroes in 2. tractat. Epitomes Metaphy-
sic. cap. 12. & hanc eandem sententiam tribuit
Alexandro Simplicius in contex. 58: lib. 1. Phy-
sic. & eam refutauit, quia ipsam non intellexit,
inquit enim, Alexandrum dixisse priuationem
significare alteram formam positiuam: aduer-
sus quam sententiam ita argumentatur: si id ve-
rum esset, sequeretur priuationis esse aliam pri-
uationem, & illius aliam, & sic in infinitum; at

Priuatio est quodā modo forma.

Declaratio contex. 15. libri 2. Physicor.

Alexander à Simplicio confutatur.

A consequens falsum est, quoniam priuationi op-
ponitur forma, non alia priuatio; consequentia
autem patet, quia forma seminis est priuatio
formæ hominis secundum Alexandum, atqui
forma seminis habuit ipsa quoque suam priua-
tionem, igitur priuationi opponeretur ptiuatio.
Ego autē miror, quomodo Simplicius in hanc
Alexandri sententiam ita sit inuectus, quū ipse-
met in memorato contex. 15. hanc sequutus sit,
& locum illum Aristotelis optime interpreta-
B tus, dicens priuationem esse formam, quatenus
habet aliam formam coniunctam; quare vel sui
immemor fuit, vel Alexandrum non intellexit;
ipsius autem argumentum nihil roboris habet,
nam forma seminis potest duobus modis con-
siderari, vno modo vt forma, qua semen est se-
men, altero modo vt respicit formam hominis
generandam; primo modo dicitur opposita pri-
uationi suæ præcedenti, non formæ humanæ,
quia sic non est priuatio, sed forma; secundo
C autem modo opponitur formæ hominis, non
vt forma alteri formæ, sed vt priuatio formæ,
non enim opponitur ei quatenus secundū se est
forma, sed quatenus habet annexam, & comi-
tantem priuationem formæ humanæ; primo
quidem modo est terminus generationis ad
quem, quia ex sanguine fit semen, secundo au-
tem modo est terminus generationis à quo,
quia ex semine fit homo; itaque nec forma est
formaliter priuatio, nec ptiuatio formaliter est
D forma; sed per necessariam connexionem tum
forma est priuatio, tū priuatio est forma: quan-
do igitur Simplicius ait, forma seminis habet
suā priuationē, ergo priuationis est priuatio, ne-
gandū est cōsequens, quia forma seminis habet
suam priuationē, quatenus est forma, nō quate-
nus est priuatio; qnatenus aūt est priuatio, non
habet priuationē oppositam, sed formam; qua-
re idem diuersis rationibus est forma, & priua-
tio, & terminus generationis tum à quo, tum
E ad quem, sed non eiusdem generationis: male
igitur à Simplicio carpitur Alexander, cuius
sententia verissima est, & eam apud ipsum A-
lexandrum claram legimus in 2. lib. Natural.
quæst. cap. 11, quoniam autem in eadem mate-
ria hæc tria coniuncta sunt, forma seminis, pri-
uatio formæ humanæ, & potentia proxima ad
eam, in his nullus est ordo temporis, sed est or-
do naturæ, nam forma seminis est natura prior
aliis, constituit enim tum propriam formæ hu-
F manæ priuationem, tum potestatem proxi-
mam recipiendi formam humanam, quare & a-
mica videtur formæ humanæ, & inimica; ami-
ca quidem, quatenus facit propensionē ad for-
mam humanam; inimica vero, quatenus con-
stituit proprium contrarium formæ humanæ;
quo fit, vt ipsa forma seminis dicatur humanæ
formæ contraria, & hominem ex semine fieri
sit apud Aristotelem fieri contrarium ex con-
trario: non sic dicentur contrariæ forma homi-
nis, &

Defensio Alexandri.

Solutio arg. Simplicij.

nis, & forma lapidis, quia non pellit vna alteram de eodem subiecto, nec vbi vna desinit, incipit altera: hæc enim est contrariorum conditio, quam pulcherrime notauit apud Platonem Socrates in Phædone, dicens, contraria esse modo quodam inter se coniuncta extremitatibus, ita vt desinente vno incipiat alterum. Ex his colligimus, errasse illos, qui dixere duplicem esse priuationem; vnam remotam, alteram propinquam; in lapide quidem esse remotam priuationem formæ hominis, in semine vero propinquam: quum enim non contingat vt ex lapide homo fiat, Aristoteles non diceret esse in lapide priuationem illam, quæ est generationis hominis principium, & terminus à quo, sed in solo semine, ex quo immediate fit homo. Hac igitur ratione contrarietatem præ se ferunt forma seminis, ac forma hominis, quanquam vere contrariæ non sunt, nempe quatenus simul in eadem materia existere nequeunt, & vna habet coniunctam priuationem alterius, & quando desinit, incipit altera: non eadem autem ratione est forma & amica, & inimica alteri formæ, sed inimica est secundum se; quia quum sit forma, non potest simul cum altera forma existere in materia; amica vero non secundum se, sed ratione qualitatum, quas habet coniunctas, hæ namque materiam illam præparant ad formam hominis recipiendam; retinet enim semen qualitates quasdam illius animalis, à quo defluxit, quæ faciunt vt materia non possit aliam formam recipere, quam illius animalis, vel semen in elementa dissoluatur, si quid prohibeat animal generarii; hoc fortasse respexit Aristot. in secundo libr. Natur. auscult. quando dixit, in semine animalis inesse illius animalis naturam, non quidem vt formam, sed vt artificem: sed hæc consideratio à præsenti loco aliena est; sat est, si ex iis, quæ dicta sunt, habeamus, quod priuatio, etsi formaliter sumpta, nihil est, tamen connotat formam, quæ dicitur forma contraria, idque respexit Aristoteles in contextu 15. libri 2. Physic, proponens quæstionem illam, & insolutam dimittens, an in generatione substantiarum priuatio denotet etiam contrarium positiuum formæ generandæ: nam priuatio, quæ formaliter accepta est oppositum forma solum priuatiue, notat etiam contrarium positiuum, quatenus connotat aliam formam coniunctam, sed quia in formis substantialibus non est vera contrarietas, qualis est in accidentibus, ideo Aristoteles ibi iure dubitat, an forma positiua, quæ cum priuatione est coniuncta, sit vere contraria formæ generandæ, necne, reuera enim non est ibi contrarietas, sed similitudo tantum quædam contrarietatis. Si quis autem definire priuationem velit, assignari ipsius potest definitio talis: priuatio est contrarium, ex quo recedente res fit, siue, priuatio est absentia formæ in materia cum potentia proxima ad eam; vtroque enim modo iam dicimus, nam in eo ex quo res fit, necesse est inesse potentiam proximam ad illam, & in quo inest potentia proxima ad rem, ex eo res fit; sic contrarium formæ est ipsa formæ absentia coniuncta alteri formæ, quæ hac ratione vocatur contraria. Hinc patet ratio, cur priuatio formæ humanæ appellari non possit illa eius formæ absentia, quæ est in lapide, sicuti aliqui dixerunt: oportet enim non solum esse cum illa absentia aliquam potentiam in illa materia ad formam hominis, sed etiam potentiam illam esse constitutam à forma coniuncta cum illa absentia, quod quidem de forma lapidis dicere non possumus, quia nulla ibi est particularis propensio ad formam hominis, sed solum illa vniuersalis potestas, quam materia suapte natura habet respectu omnium formarum, non quæ formam ipsam lapidis consequatur; igitur illa absentia humanæ formæ non est priuatio, sed potius negatio: hoc significauit Auerroes in Comment. 16. libr. 5. Metaphysic. dicens, potentiam eatenus esse priuationem, quatenus est præparatio; non est igitur prauatio formæ, nisi vbi est præparatio ad eam. Sumitur ex his ratio differentiæ à Themistio adductæ in sua digressione inter priuationem & negationem; inquid enim latius patere negationem, quam priuationem, quia negatio nullam qualitatem in materia ponit quatenus est negatio, priuatio autem reddit materiam qualem quatenus necessario annexam habet aliam formam, quæ materiam afficit; neque vllo pacto attribui potest priuatio ipsi materiæ nudæ & inaffectæ, sed formatæ, & quali, quemadmodum dictum est: negatio vero, quum nullam fomam, nullam qualitatem in materia postulet, tribuitur primæ materiæ sumptæ in prima notione absque vlla alicuius formæ, aut affectionis consideratione; quando enim dicimus eam esse naturam materiæ, vt secundum se non sit substantia, nec quantum, nec quale, nec aliud ens determinatum, hoc est, vt nullam sibi formam, seu statutam naturam præscribat; declaramus naturam materiæ per negationem, non per priuationem; quin potius repugnat naturæ priuationis, vt sit absentia vniuersalis omnium formarum: qua in re multi decepti sunt, qui priuationem à negatione distinguere nesciuerunt, in quo errore videtur fuisse Plotinus in 4. lib. 2. Enneadis, cap. 14. dum Platonem tueri nititur ab obiectione Aristetelis; quum enim Aristoteles Platonem reprehendat, quod materiam cum priuatione confuderit, quasi idem sit, non solum re, sed etiam ratione: Plotinus ostendere volens materiam & priuationem idem esse etiam ratione, inquit materiam definiri per infinitum, & hoc significare priuationem; proinde priuationem esse ipsammet essentiam materiæ: sed vel cæcus videre potest, hanc non esse priuationem illam, de qua Aristoteles in primo libr. Physicæ auscul-

Contrariorum conditio.

Nonnullorũ error de priuatione remota.

Declaratio cont. 15. lib. 2. Physic.

Priuationis definitio.

Plotini error in non distinguẽda negatione à priuatione.

A auſcultationis loquitur, & quam ſtatuit tertium principium rerum naturalium; ſed eſſe negationem vniuerſalem omnium formarũ, per quam ipſe quoque Ariſtoteles in 7. lib. Metaphyſ. materiam definiuit, vt etiam cenſuit Themiſtius in ſua digreſſione prædicta, & Alexan. 2. lib. quæſt. natural. cap. 7. quare manifeſtum eſt, Plotinum in ambiguo laboraſſe, & pro priuatione negationem ſumpſiſſe, idque eſt clariſſimum cuique eum librum legenti, quare tota ipſius aduerſus Ariſtotel. diſſputatio inefficax & vana eſt. B Quid igitur ſit priuatio, quæ eſt tertium principium generationis, manifeſtum eſt. De forma vero prout eſt principium corporis naturalis, nil dicendum relinquitur præter illa, quæ dicta ſunt; eſt enim terminus generations ad quẽ, ex quo tanquam actu & perfectione, & ex materia res conſtat; vberius autem de ipſa loquitur diuinus Philoſophus, ideo pauca de hac dicuntur ab Ariſtotele in primo libro Phyſicæ auſcultationis; C in ſecundo autem plura quidem de forma ac de materia dicuntur, quatenus reſpiciunt motum, & appellantur nomine naturæ: ſed hæc eſt alia conſideratio, ideo in præſentia dimittatur.

De priuatione ad Materiam relata.
Cap. VIII.

PRivatione declarata, conſiderandum eſt, quomodo ad materiam ſe habeat priuatio, D nempe an ſit de eſſentia ipſius materiæ, an materiæ accidat; agit hac de re Themiſtius in ſua digreſſione, & ad vtramque partem argumentatur: primum probat priuationem non eſſe de eſſentia materiæ hunc in modum; ſi priuatio eſſet de materiæ eſſentia, materia in aduentu formæ interiret, quum priuatio tunc intereat, vtpote contraria formæ. Quod autem ſit de eſſentia materiæ, ita probat; eſſentia materiæ in poteſtate E conſiſtit, ipſa igitur poteſtas eſt de eſſentia materiæ; at cum poteſtate eſt neceſſario coniuncta priuatio, nõ enim diceretur habere poteſtatem, niſi careret actu, itaque etiam priuatio eſt de eſſentia materiæ. Ad ſoluendam hanc difficultatem diſtinguit Themiſtius duas materiæ notiones, quas ante declarauimus, & tandem inquit, priuationem non eſſe de eſſentia materiæ, nec in prima, nec in ſecunda notione acceptæ; in prima enim notione materia nec formam, nec cõ F poſitum reſpicit, ſed eſt natura quædam abſoluta, quare nullam habet potentiam, proinde nec priuationem; illa namque vniuerſalis abſentia omnium formarum non eſt priuatio, ſed negatio, quæ non eſt quidem ipſa materiæ eſſentia, ſed per eam tamen eſſentia materiæ declaratur; quæ propter exilem & abſconditam eius naturam declarari aliter nequit: in ſecunda vero notione accepta materia habet quidem potentiam & priuationem, & priuatio eſt ei neceſſaria ad

Priuatio non eſt de eſſentia materiæ.

generationem, non eſt tamen de eius eſſentia; quod enim ſit ei neceſſaria, patet, quia niſi materia eſſet priuata, nihil ex ea generaretur, niſi enim priuationem formæ haberet, neceſſario formam ipſam haberet; iam igitur res eſſet, quare nullum haberet locum generatio: attamen non eſt materiæ neceſſaria priuatio tanquã de ipſius eſſentia, ſed tanquam natura quædam alia alij naturæ accidens, habet enim materia poteſtatem recipiendi æque formam ac priuationem, quocirca vtraque materiæ accidere dicitur, & extra eius eſſentiam eſſe, quum intereat vtraque in materia, & materia ſine vtralibet eſſe poſſit: eſt igitur priuatio tanquam accidens materiæ, accidens tamen neceſſarium, nec abſolute neceſſarium, ſed propter generationem, quacunq; enim priuatione conſtituta poteſt materia eſſe ſine illa, attamen neceſſarium eſt, vt materia illam priuationem habeat, ſi ex ea debeat res illa, cuius eſt priuatio, generari; neceſſarium enim eſt vt quidquid generatur, generetur ex materia priuata. Sed quæ de poteſtate materiæ à Themiſtio dicuntur, egent exquiſitiore examine, & poſterius conſiderabuntur; illa vero, quæ de priuatione dicit, vera & manifeſta ſunt; quum enim priuatio apud Ariſtotelem ſit tertium generationis principium à materia diſtinctum, nõ poteſt ipſius materiæ eſſentiam conſtituere; quod Ariſtoteles ex eo oſtendit, quod materia ſeruatur in re genita, nec vnquam interit; priuatio autem in aduentu formæ recedit, quare aliud eſt terminus generationis à quo, aliud eſt ſubiectum commune vtriusque termini deferens mutationem; dicere autem priuationem eſſe neceſſariã materiæ propter generationem, nihil aliud eſt, quam dicere, materiam eſſe quidem generationis principium, at non ſolam, ſed alia quoque principia poſtulari, ſine quibus ex ſola materia nihil generaretur; præſtant enim ſingula propriam operam, ſed ſingulum requirit operam aliorum, quare omnia principia in generatione requiruntur: eadem autem ratione dicere poſſemus, materiam eſſe neceſſariam priuationi propter generationem, quoniam ex priuatione ſine materia nihil fieret; ſic neceſſaria eſt materia formæ, & forma materiæ, nullum tamen horum principiorum eſt de eſſentia aliorum; quæ igitur de priuatione à Themiſtio dicuntur, manifeſta ſunt. Ex his autem, quæ de priuatione diximus, corollarium quoddam colligimus, quod licet videatur implicare contradictionem, veriſſimum tamen eſt: prima materia, ex qua res omnes naturales generarentur, debuit eſſe ἄποιος, hoc eſt, omni qualitate, & omni forma carens, debuit etiam eſſe affecta, & formata, & qualis; nam diuerſa reſpiciendo verum eſt vtrumque, dũm enim materiam in prima notione ſecundum ſuam eſſentiam conſideramus, dicimus eam eſſe ἄποιον, non quod ita ſine vlla affe-

Quomodo priuatio ſit neceſſaria materiæ.

Materia debet eſſe affecta, & non affecta.

affectione existat, sed quia in eius essentia nulla forma, nulla qualitas inest; sic enim solam materiæ essentiam spectamus, & quamuis semper formata, & qualis existat, dicimus tamen, omnẽ formam, & omnem qualitatem esse extra materiæ essentiam, quæ nullam includit affectionem, & ne potentiam quidem ipsam, vt postea dicemus: at si materiam in secunda notione, & vt principium est sumamus, oportet eam esse formatam, & qualẽ, quia necesse est inesse ipsi priuationem, & potentiam, si debeat ex ea quippiam generari; priuatio autem habet necessario coniunctam aliam formã, ita vt modo quodam forma vocari posset, sicut etiam Aristoteles appellauit: ex materia igitur nuda & penitus inaffecta, si daretur, nil generari posset, neq; enim apta esset ad sustinendam actionem agentis, neq; haberet priuationem, quam ipsa ad generationem necessariam esse cum Themistio diximus.

Ex materia nuda nihil posse generari.

De Potentia Materiæ, quid sit. Cap. IX.

POst priuationem consideranda est materiæ potentia, quæ nunquam à priuatione seiungi videtur; de hac duo declaranda proponuntur, vnum quid ipsa sit, alterum vero, quomodo ad materiam referatur, videlicet an sit de essentia materiæ, an insit ei vt accidẽs. Vt videamus quid sit potentia, distinguendæ sunt inprimis nominis significationes: potentia duplex est, vt ex Aristotele colligimus quinto Metaphysicorum, contextu 17. & nono Metaphysicorũ secundo, vna actiua, altera passiva, ad quarum alteram reduci omnem potentiam necesse est; aut enim dicimus agens posse agere, aut patiens posse pati: tribuimus quidem etiam effectibus potentiam, non tamen ab his duobus distinctam; dicimus enim effectum esse potestate, quando nondũ est actu, esse tamen potest, quia est in potentia actiua agentis, & in potentia passiua materiæ, quare tunc nil aliud significamus, quam dari causas, à quibus produci potest. Sciendum præterea est, vtramque potentiam sumi duobus modis, vt Aristoteles docet in libro de Interpretatione; proprie namque sumitur pro illa potentia, quæ præcedit actum tanquam illi opposita, & ipso adueniente interit; improprie autem quandoque sumitur, & (vt inquit ibi Aristoteles) æquiuoce pro illa potentia, quæ est simul cum actu, vt si dicamus, Cœlũ posse moueri, & Deum posse mouere; impropriam enim esse hanc acceptionem, patet ex ipsis effectis; non enim dicimus effectum esse potestate, nisi quando non est actu, quare ẽt materia & agens tunc proprie dicuntur habere potentiam, quando non habent actum siue patiendi, siue agendi. Nos in præsentia loquimur de sola potentia passiua, talis enim est materiæ potentia, & de proprie accepta, quæ præcedit actum; materiam enim cõsideramus antequam recipiat formam, & quærimus, quum potentiam habeat recipiendi, quidnam sit ista potentia: talem enim Aristoteles quoque in 9. Metaphysic. considerat, & in contextu 5. incipit reprobare sententiam Megaricorum, qui nullam existere potentiam dicebant, nisi quando est actus, vbi Auerroes inquit, hoc asserere esse destruere omnem potentiam: quoniam existente actu non est reuera potentia. Hanc plurimi considerantes, & eius naturam scrutantes, dixerunt, eam esse & absolutum quiddam, & respectiuum, sed vt absolutum non distingui ab ipsamet materiæ essentia, nec esse aliquid ipsi materiæ superadditum, nisi vt respectiuum, & ita potentiam, prout à substantia materiæ distinguitur, esse in categoria relationis, & inter potentiam & actum esse relationem realem, non tantum rationis: hæc enim esse videtur propria huius vocis significatio, quæ nil aliud notat, quam quoddam respiciens actum. In hac sententia videtur fuisse Auerroes, qui 9. Metaphysic. 11. inquit, potentiam & actum opponi relatiue, quod etiam ita ostendit, quoniam vnum definitur per alterum, quæ est relatorum propria conditio; hoc idem apud eum legimus in Epitome Metaphysica, tractatu 3. capite 4. Thomas autem ad probandum potentiam materiæ, dum sumitur pro absoluto, à substantia materiæ non distingui, hoc argumento vtitur: potentia & actus sunt in eadem categoria, atqui actus, quem potentia materiæ respicit, est substantia, ergo etiam potentia debet esse substantia; non est igitur nisi materia ipsa. Hanc sententiam, etsi omnium ferè communem, ego probare non possum, credo enim potestatem omnem tam agendi, quam patiendi esse in categoria qualitatis in secunda specie; quum enim in ea posuerit Aristoteles potentiam naturalem, nec vlla detur alia potentia præter actiuam, & passiuam, oportet aut vtramque, aut alteram constituere secundam speciem qualitatis; legentibus autem ibi Aristotelem patet; ipsum in illa specie locare tam agendi, quam patiendi potentiam: omnem igitur potentiam censuit esse in secunda specie qualitatis. Huic sententiæ videntur quidem nonnulli recentiores subscripsisse, sed neque eam firma ratione comprobarunt, neque omnino in ea persistere visi sunt, quum modo dixerint, potentiam materiæ esse qualitatem secundæ speciei, modo esse relatiuum, & nihil notare absolutum supperadditum substantiæ materiæ, quæ fuit aliorum communis opinio, vt prædiximus. Nobis igitur nitendum est (si fieri possit) huiusce rei intima penetrare, & valida ratione veritatem demonstrare. Primum quidem dicere aliquis fortasse posset, Aristotelem in cap. de qualitate non absolute omnem agendi ac patiendi potentiam in secunda specie collocasse, sed

so-

Potentia duplex.

Vtraque potentia sumitur duobus modis.

Multorũ opinio de potẽtia, quid sit.

Argumẽ. Thomæ.

Opinionis reprobatio. Omnis potentia est in secunda specie qualitatis.

Propria opinio.

A solum potentiam facile agendi, & potentiam non facile patiendi, non enim idem eſt currere, ac bene currere. Sed hoc dici non poteſt, quia differentia ſecundum magis & minus non variat ſpeciem, multo autem minus poteſt variare genus, quare ſi potentia bene agendi eſt qualitas, etiam potentia agendi abſolute debet eſſe qualitas: aſſerit etiam hoc Ariſtoteles 9. Metaphyſ. contextu 2. dum diuidit potentiam agendi abſolute, & potentiam bene agendi, B ſic etiam potentiam patiendi: atqui vel partitur genus in ſpecies, vel declarat eiuſdem ſpeciei differentiam ſecundum magis & minus, & vtrumuis dicatur, in eodem genere ponitur potentia agendi, & potentia bene agendi. Addo quod potentia refertur ad actum, ergo vt ſe habet actus ad actum, ita potentia ad potentiam, atqui in eadem categoria eſt actus currendi, & actus bene currendi, ergo etiam potentia currendi, & potentia bene currendi debent eſſe in C eadem categoria. Præterea inquit ibidem Ariſtoteles in definitione potentiæ bene agendi contineri definitionem potentiæ agendi, & in definitione potentiæ bene patiendi, cōtineri definitionem potentiæ patiendi, ſunt igitur eiuſdem generis potentia agendi, & potentia bene agendi: quando enim duo ita ſe habent, vt vnum ſit de quidditate alterius, neceſſe eſt ea in eodem genere eſſe; eſt autem potentia agendi de quidditate potentiæ bene agendi, ergo ſi D vna eſt qualitas, etiam altera debet eſſe qualitas. Si quis autem quærat, cur Ariſtoteles in ſecunda ſpecie qualitatis non expreſſit, niſi potentiam bene agendi, ratio in promptu eſt, quoniam in eo libro non exquiſite de decem ſummis generibus loqui voluit, ſed pingui Minerua pro adoleſcentibus, ideo ſæpe dimiſſis difficilioribus faciliora in medium adduxit; quum igitur hic exceſſus, quo aliquam potentiam dicimus eſſe bene agendi, faciat eam euidentiorem, E ita vt inde ſumatur nominatio; curſorem enim dicimus non omnem, qui currere aptus ſit, ſed eum tantum, qui bene currere poſſit, ideo Ariſtoteles ſolius potentiæ bene agendi mentionem fecit, ſed non ob id negauit eam potentiam tum agendi abſolute, tum patiendi eſſe in ſecunda ſpecie qualitatis, hanc enim eius ſententiam fuiſſe iam demonſtrauimus. Sed ad probandum non poſſe potentiam & actum eſſe vere relatiua, vt eſt communis o- F pinio, non poteſt efficacius argumentum ſumi, quam ex propriis conditionibus relatiuorum; relatiua enim ſunt ſimul natura, & vtrouis poſito alterum neceſſario ponitur, & vtrouis ablato alterum neceſſario aufertur; at poſitâ potentiâ, non ponitur actus, neque actu poſito, ponitur potentia, imo è contrario dum potentiam ponimus, auferimus actum, & dum ponimus actum, auferimus potentiam, nam aduenìente actu potentia interimitur; ergo non ſunt

Omnis potentia eſt in ſecūda ſpecie qualitatis.

Quod potētia & actus non ſint relatiua.

A relatiua; reuera enim ſi potentia reſpicit actum, reſpicit ipſum vt non exiſtentem, quæ eſt conditio contraria conditioni relatiuorum, quæ eſt vt vno exiſtente alterum quoque exiſtat: dicere igitur cogimur, potentiam eſſe primo quiddam abſolutum, cui reſpectus aliquis ſuperueniat. Sumitur præterea ab actu argumentum efficaciſſimum: nam ſi potentia ideo eſt vere relatiuum, quia refertur ad actum, oportet non minus actum, quam potentiam eſſe in ca- B tegoria relationis; hoc tamen eſt manifeſte falſum; actus enim eſt maxime in categoria ſubſtantiæ, & nullam notat relationem ad potentiam, licet potentia referatur ad actum; at eorum, quæ vere ſunt relatiua, debet reciproca eſſe relatio, illud autem quod multos decepit, fuit (vt ego puto) quædam ſimilitudo, quum enim potentia & actus ſint oppoſita, putarunt eſſe relatiuam oppoſitionem, quum tamen ſit alia oppoſitio: eſt enim (vt ego arbitror) op- C poſitio priuatiua, nam potentia ſemper habet annexam priuationem actus, qua ratione opponitur actui: imo videntur idem re ipſa eſſe potentia & priuatio, diſtingui autem ratione, ab vtralibet enim hæc duo denotantur, abſentia actus, & aptitudo ad illum: ſed differunt, quod potentia primo notat aptitudinem, ſecundo connotat abſentiam, priuatio autem primo notat abſentiam, ſecundo aptitudinem: potentia igitur ratione abſentiæ connotatæ op- D ponitur actui, vt priuatio habitui, at ratione aptitudinis primo ſignificatæ, eſt qualitas ſecundæ ſpeciei, nec videtur hac ratione eſſe oppoſita actui, ſed potius ſimilis & amica, quum notet propenſionem ad illum. Non videtur ab hac ſententia alienus Auerroes, nam in Commentatio 5. lib. 3. Metaphyſic. inquit, potentiam & actum opponi inter ſe, deinde hanc oppoſitionem declaratus, ſubiungit, ea non poſſe eſſe ſimul, quia ſe mutuo interimunt, quare non pu- E tat eſſe oppoſita relatiue, nam relatiua non ſe, mutuo deſtruunt, ſed potius ſe mutuo ſtatuunt, atque conſeruant. Eſt etiam conſiderandum id: quod Auerroes dicit 12. Metaphyſicorū, Comment. 37. actum cognoſci per ſe, potentiam vero per actum, quod etiam ex Ariſtotele & Auerroe colligimus nono Metaphyſicorum vigeſimo; ſed quis non videat, hoc non competere relatiuis, ſed eſſe propriam conditionem eorum, quæ priuatiue opponuntur? nam priua- F tio cognoſcitur, ac definitur per habitum, ſed non habitus per priuationem, vt ait idem Auerroes in ſua præfatione in librum Poſteriorum, quæ conditio non aptatur alicui alii oppoſitioni, niſi priuatiuæ: nam contradictorium non pendet à ſuo contradictorio, neque definitur per illud, ſimiliter neque contrarium per ſuum contrarium, relatiuum autem pendet quidem à ſuo correlatiuo, & per ipſum definitur, ſed ea pendentia eſt mutua atq; reciproca: in ſola oppoſito-

Potentia & actus opponuntur priuatiue.

Potentia & priuatio ſunt idem re, & differunt ratione.

Auerrois ſententia.

positione priuatiua est pendentia non reciproca, pendet enim priuatio ab habitu, non habitus à priuatione, itaque si potentia & actus opponuntur; & potentia pendet ab actu, non actus à potentia, non potest eorum oppositio esse alia, quam priuatiua. Sed profert etiam clare hanc sententiam Auerroes 5. Metaphysic. 19. dicens potentiam habere coniunctam priuationem, ratione cuius opponitur actui; & 9. Metaphysic. Commentario 3. vbi dibit: [*potentia significat aliquem modum priuationis*] & in initio sui Commentarii in librum de Somno & vigilia inquit: [*id, quod est in potētia, est priuatio eius, quod est in actu*] & in Epitome Metaphysica tractatu primo, vbi agit de potentia & actu, dicit potentiam esse de speciebus priuationis: in his igitur omnibus locis clara esse videtur Auerrois sententia, quod potentia opponatur actui non alio modo, quam vt priuatio habitui. Cæterum quid ad Auereoem dicemus, aliis in locis asserentem ea esse opposita relatiue? non est credendum, Auerrorem sibi contradicere, sed potius dicēdum est relatiua esse duplicia, alia secundum esse, quæ sunt vere relatiua, & proprie constituunt categoriam relatiuorum; alia vero non secundum esse, sed secundum dici; quæ non sunt reuera in categoria relationis; sed in aliis; quæ distinctio est ipsiusmet Aristotelis in cap. de relatiuis; vera quidem relatiua nil habent absoluti, sed tota ipsorum essentia posita est in relatione ad aliud; at relatiua secundum dici sunt illa, quæ reuera non sunt in genere relatiuorum, sed in aliquo alio, mens tamen ea refert, & dicit esse alterius, eaque vocatur relatio rationis, vt quum dicimus caput esse alicuius caput; & in hac relatione euenit, vt vnum dicatur ad aliud, nec tamen è conuerso illud ad hoc, qua de re loquitur Auerroes in Epitome Metaphysica, tract. 1. dum agit de relatione. Dico igitur Auerroem ponentem potentiam & actum inter relatiua, non intelligere aliam relationem, quam secundum dici, & sumere late atque improprie nomen relationis, vt etiam sumit in Epitome Metaphysica tract. 3. cap. 4. vbi dicit hanc relationem esse in omnibus prædicamentis, & fieri ab anima, ita vt si anima non esset, hæc quoque relatio non esset: Aristoteles quoque in context 6. libro primo de Anima dicit, potentiam & actum amplecti omnes categorias, & in omnibus locum habere; & ibi Aerroes inquit esse differentias entis, quoniam quælibet categoria diuiditur per potentiam & actum; at si essent vere relatiua, non possent esse in omnibus generibus, neque etiam esset conueniens sumere vera relatiua vt differentias diuidentes aliquod genus, sumitur enim relatiuum in definitione sui correlatiui, at differentia non potest sumi in definitione alterius oppositæ differentiæ. Patet igitur Auerroem existimasse, potentiam & actum esse relatiua secundum dici, & habere relationem non realem, sed rationis, quum fiat ab anima, ideoque hanc relationem non esse reciprocam, refertur enim potentia ad actum, sed non actus ad potentiam. Sunt etiam notanda Auerrois verba loco prædicto, quæ sunt hæc [*actus & potentia quamuis sint opposita, sunt tamen ex relatiuis*] nam dictiones illæ aduersantes, quamuis, & tamen, indicant alio modo esse opposita, quam relatiua, quamobrem aliis quoque in locis, quando Auerroes ait ea esse opposita, non intelligit relatiue, sed aliquo alio modo. Sententia igitur mea est potentiam materiæ sumi & pro absoluto & pro respectiuo, non ita tamen, vt sumpta pro absoluto sit idem, quod ipsamet materia, sed sit qualitas distincta ab essentia materiæ, cui superuenit relatio rationis, qua mēs nostra eam refert ad actū, sed non actum ad potentiam, vt iam ostensum est. Argumentum autem Thomæ, quo probat potentiam sumptam pro absoluto esse ipsammet materiam, debile est, abutitur enim illa propositione Aristotelis, potentia & actus in eodem genere sunt, quæ vera quidem est, dum potentiam & actum attribuimus effectui; nam homo, qui nunc est actu, & antea erat potestate, non solum genere idem est, sed etiam numero: sic quælibet alia res est eadem numero, dum potestate est, quæ postea fit actu; sed hoc minime verum est, si potentia secundum se & formaliter accipiatur, quātitas enim per accretionem acquisita actus quidam est, ad quem res aucta potestatem prius habebat, illa tamen potestas non erat quantitas, neque est ipsum subiectum potens, illud enim est substantia; quum igitur actus quantitatis sit quantitas, potentia tamen ad eum non sit quantitas, etiam potentia materiæ potest esse qualitas, licet actus, quem respicit, sit in categoria substantiæ, vel in aliqua alia; dicere quidem possumus, potentiam ratione priuationis connotatæ esse per quandam reductionem in eo genere, in quo est habitus oppositus, at certe ipsa aptitudo nil aliud est, quam qualitas secundæ speciei, quemadmodum dictum est: quæ vero pro Thoma hac de re dicuntur à Iauello in sua prima quæstion. 9. Metaphys. ita leuia sunt, vt commemorari non mereantur.

Responsio ad aduersantia Auerrois verba.

Relatiua sunt duplicia.

Solutio arg. Thomæ.

De duplici Materiæ potentia.
Cap. X.

NAtura potentiæ ita declarata, antequam consideremus, an sit de essentia materiæ, necne, distinctionem nosse oportet, tum duplicis essentialis, tum duplicis potentiæ, quæ primæ materiæ attribui solet. Essentiale sumitur duobus modis, vt Auerroes docet in Commentario trigesimo primo primi posteriorum, alia namque sunt attributa essentialia vt essentiam subiecti constituentia, alia vero vt subiecti essentiam consequentia; idem aliis verbis dicamus, alia de subiecto prædicantur

Essentiale est duplex.

per

per se primo modo, vt rationale de homine; alia per se secundo modo, vt risibile de homine, ideo accidentia propria vocantur essentialia, non vt essentiam subiecti constituentia, sed vt eam cõsequentia.

Potentia materiæ duplex.

Potentia vero materiæ duplex est, vna vniuersalis, altera particularis, & est satis trita & vulgata distinctio: potentia vniuersalis est propensio materiæ ad omnes formas indistincte, ideo dicitur libera & indifferens ad opposita, hæc enim est conditio potentiæ passiuæ, vt sit æque apta ad vtrumque oppositum reci- piendum; hanc indifferentiam multi significare solent dicendo, potentiam æque receptiuam formæ, atque oppositæ priuationis, sic loquitur Alexander in lib. 2. Natural. quæst. cap. 7. & Auerroes 1. Physic. comment. 79. multi etiam eam significant dicendo potentiam recipiendi omnes formas æqualiter: sed vtrique idem dicunt per diuersa, & eandem significant materiæ potentiam, quæ vocatur vniuersalis; iam enim diximus, priuationem esse formã quatenus est coniuncta cum quadam forma, quæ per similitudinem vocatur contraria; quamobrem dicere, materiam habere potentiam æque formam hominis, atque eius priuationem recipiendi, est dicere, potentiam recipiendi formam hominis, & formam seminis, seu formam hominis, & formam cadaueris; nam duplex est priuatio, vt ait

Priuatio duplex.

Simplicius in context. 58. libr. 1. Physic. vna, quæ formam præcedit, & est terminus generationis à quo; altera, quæ formam insequitur, & est terminus ad quem ipsius interitus; & vtraque coniunctam habet aliquam formam; quo fit vt formæ humanæ contraria dicatur & forma seminis, & forma cadaueris, qualiscunque hæc esse statuatur: quoniam igitur quælibet forma locum habet priuationis respectu formæ aduenturæ, dicere potentiam ad formam & ad priuationem, est dicere potentiam ad omnes formas; ita Auerroes loquitur in libro suo de Substantia orbis, cap. 1. dum inquit, materiam per hanc potentiam vniuersalem recicipere omnes formas.; priuationes enim non nominat, quia hæ cum formis contrariis coniunctæ sunt; & hæc est maxime propria loquutio, per quam

Dubium.

multa dubia tolluntur, præsertim hoc, quod non leue est; quum enim hæc potentia vniuersalis sit ille appetitus materiæ, de quo loquitur

Appetitus materiæ quid.

Aristoteles in part. 81. libro primo Physic. est enim naturalis propensio materiæ ad formas indistincte, ideo quemadmodum potentia materiæ æque est ad formam atque ad priuationem, ita videretur etiam appetitum materiæ æque ad formam & ad priuationem dirigi, quod tamen dicendum non est, quia priuatio nec bonum nec appetibile est, quum sit turpitudo, vt ibi Aristoteles ait.

Solutio.

Sed dubium hoc per ea, quæ diximus, facile tollitur: nam potentia materiæ est indifferens ad formam & priuationem, id est, ad formam, & ad formam contrariam; &

A appetitus materiæ similiter, priuationem enim materia appetit, non vt priuationem, sed vt alteram formam; quamuis enim ipsa per se priuatio non sit appetibilis, est tamen appetibilis forma, cui iuncta est: dum igitur dicimus, per potentiam vniuersalem, materiam esse aptam recipere omnes formas, omnem hac in re difficultatem euitamus, in quam videmur incidere, dum dicimus formam & priuationem.

Potenti[a] vniuer[-] salis ate[r-] na.

Potentiam hanc vniuersalem manifestum est æternam esse apud

B Aristotelem, qui materiam æternam esse voluit; quum enim non omnes simul formas materia recipiat, sed vnam tantummodo post aliam, remanet semper in materia potestas, & propensio ad alias formas, quas non habet, quare materia nunquam est sine hac potẽtia vniuersali.

Potent[ia] Partic[u-] laris.

Potentia vero particularis ea dicitur qua materia ita hanc formam respicit, vt non alias, seu magis hanc, quam alias; hæc autem potentiæ coarctatio & determinatio non fit à natura materiæ, si-

C quidem hæc æque omnes formas appetit, & apta est recipere; sed fit ab agente ita materiam præparante ad hanc formam recipiendam, vt nõ sit apta recipere alias: fit etiam à forma præsente, seu à qualitatibus eam insequentibus, iam enim diximus cum forma humani seminis quasdam esse coniunctas qualitates, quæ materiam reddunt magis aptam recipere formam hominis, quam formam lapidis; hæc igitur potentia particularis dicitur, quia respicit aliquam statutam

Poten[tia] partic[u-] laris n[on] est æte[r-] na.

D formam, non alias. Hanc potentiam non posse æternam esse manifestum est, quia interit necessario in aduentu formæ, quatenus est particularis potentia illam tantum formam respiciens. Quoniam igitur in materia potest vtraque hæc potentia considerari, vtraq; cum materia est conferenda tum in prima, tum in secunda notione accepta, vt videamus quomodo vtraque ad materiam referatur.

E *Quomodo potentia vniuersalis ad Materiam se habeat in prima notione acceptam.*
Cap. XI.

Prim[um] dictum.

TOtam huiusce rei veritatem ego quidem in tribus dictis consistere arbitror, quæ singillatim referam, & comprobabo. primum hoc est: si prima materia in prima notione, & secundum propriam substantiam consideretur, po-

F tentia vniuersalis patiendi non est ei essentialis, vt essentiam eius constituens, sed est ei essentialis, vt essentiam consequens; priorem huius dicti partem probare facile est, nullum enim accidens potest esse de essentia alicuius substantiæ, atqui potentia est accidens, materia vero substantia, ergo potentia non potest essentiam materiæ constituere: sed illud annotare debemus, essentiam materiæ quandoque nomine potentiæ significari, sed tunc non sumi poten-

tiam

A tiam pro aptitudine, quæ est qualitas, sed pro materia ipsa, quam imperfectam esse significare volentes, potentiam appellamus; sicut etiam in aliis rebus essentiam occultiorem solemus nomine proprietatis euidentioris significare; at potentia proprie sumpta pro aptitudine ad formam, quum sit qualitas, non est de essentia materiæ. Addo etiam alterum argumentum: materia votatur apta, & potens, hoc autem est, habens aptitudinem, & potentiam; ergo non est ipsamet potentia & aptitudo; nihil enim
B dicitur habere seipsum, nec potest de eodem prædicari concretum & abstractum. Quod autem hæc potentia sit essentialis materiæ, vt essentiam consequens, sicuti risibile dicitur essentiale homini, probatur constituto hoc fundamento sumpto ex Aristotele libro nono Metaphysicorum, contextu 2. pati est propter materiam, & omne patiens ideo patitur, quia materiam habet, hinc fit vt formæ materiales (vt ait
C ibi Auerroes) patiantur per accidens; nempe propter materiam, in qua sunt, formæ vero à materia abiunctæ sint omnino impatibiles; idem legimus apud Aristotelem libro primo de Ortu & Interitu, particul. 50. itaque sic argumentemur; præter materiam quicquid patitur, propter materiam patitur, ergo soli materiæ per se competit pati, necesse est enim omne tale per aliud reduci ad aliquod per se tale, & illud est per se tale, per quod alia sunt talia; quo-
D niam igitur potentia passiua competit aliis propter materiam, competit materiæ per se; vel igitur per se primo modo, vel per se secundo; at non primo, vt modo ostensum est, ergo secundo, quocirca hæc potentia est proprietas materiæ manans ab interna eius natura, quemadmodum ex natura hominis risibilitas. Hanc sententiam significauit Auerroes multis in locis: nam in illo Commentario secundo libri noni Metaphysicorum inquit, in definitione o-
E mnis potentiæ passiuæ sumi potentiam primæ materiæ, indicans primam materiam esse reuera primam radicem omnis patibilitatis. In Commentario etiam septuagesimo nono libri primi Physicorum inquit, nec formam, nec priuationem esse de natura materiæ, sed vtramque illi accidere, ipsam autem materiam esse quasi compositam ex esse, & non esse; per hæc significans potentiam materiæ liberam, & æque respicientem opposita habere essentialem
F connexum cum natura materiæ, non quod insit ei per se primo modo, non enim dicit absolute materiam esse compositam ex hac potentia ad esse, & non esse, sed esse quasi compositam, quia non includitur hæc potentia in natura materiæ, sed eam consequitur vt proprietas, proinde inest ei per se secundo modo. Clarius hoc idem significauit Auerroes in primo capite

Pati est propter materiã.

Auerroes.

libri de Substantia orbis, quando dixit materiam substantiari per posse, & potentiam esse eius differentiam substantialem; quem locum multi perperam intellexerunt. Marcus Antonius Genua Præceptor meus dicebat Auerroem sumere potentiam improprie pro ipsamet materia, & nil aliud significare dicendo materiam substantiari per posse, quam imperfectionem naturæ materiæ; sic etiam Thomas inquit, potentiam sumi pro absoluto, & significare ipsam materiam; sic etiam Gandauensis potentiam pro subiecto potente, & abstractum pro concerto: hoc autem modo sumptam potentiam certum est non solum esse de essentia materiæ, sed esse ipsammet materiam. Attamen hæc non potest esse Auerrois mens in eo loco, qui statim subiungit, hanc potentiam esse diuersam à natura subiecti, quod substantiatur per ipsam, quare non sumit potentiam pro ipsamet materia. Alii vero dixerunt, Auerroem sumere materiam in secunda notione, quatenus enim est principium rerum, eatenus potentia est de essentia materiæ. Sed neque hæc interpretatio conueniens est, quum eum locum legentibus pateat, Auerroem loqui de materia in prima notione, dicit enim materiam esse vnum ex entibus per se existentibus, & de eius essentia loquitur absolute considerata. His ergo expositionibus reiectis, melius est, vt dicamus Auerroem intelligere, potentiam esse essentialem materiæ in secundo modo dicendi per se, & eius proprietatem, per quam natura materiæ declaratur: quia vt idem Auerroes docet in secundo posteriorum, commentario vigesimo, & in quarto de Cœlo, commentario quadragesimo, sumuntur quandoque propria loco differentiarum ad rei essentiam declarandam, quando differentiæ sunt ignotæ: sic igitur dicit Auerroes potentiam significare naturam materiæ loco differentiæ constituentis; & ne credamus esse reuera de essentia materiæ, subiungit potentiam esse diuersam à natura materiæ, quasi admonens eam esse proprietatem, non differentiam substantialem. Ad hunc sensum trahenda sunt verba Simplicij in contextu 82. libri primi Physicorum, dicentis essentiam materiæ constitutam esse in ipsa potentia; sic etiam verba Alexandri in secundo libro Quæstionum naturalium, capite septimo, quando dicit omnem formam, & omnem priuationem accidere materiæ, quia natura materiæ est constituta in potentia receptiua omnium formarum, & omnium priuationum, intelligit enim potentiam esse proprietatem, per quam sumptam loco differentiæ ipsa materiæ essentia declaratur. Hoc etiam significauit Aristoteles in particula octuagesima prima libri primi Physicorum, quando dixit materiam appetere formam

Quomodo materia substantietur per posse.

Expositio Genuæ.

Confutatio.

Expositio aliorum.

Confutatio.

Expositio vera.

ſecundum ſuam ipſius naturam, is namque appetitus eſt ipſa materiæ potentia recipiendi omnes formas indiſtinctè, quæ ineſt materiæ ſecundum eius naturam, quia ipſam inſequitur vt proprietas, quemadmodum homo dicitur eſſe riſibilis ſecundum propriam naturam, quia propriam naturam hominis inſequitur riſibilitas.

Appetitus materiæ.

Dubia aduerſus ea, quæ dicta ſunt, & eorum ſolutiones. Cap XII.

Primum dubium.

ADuerſus ea, quæ modo dicta ſunt, dubia quædam oriuntur, quæ ſoluere oportet. Primum quidem; ſi potentia vniuerſalis eſſet eſſentialis materiæ in ſecundo modo dicendi per ſe, & in ea inhæreret neceſſario, & ab ea inſeparabilis eſſet, hoc tamen falſum videtur, nam Themiſtius in ſua digreſſione inquit, materiam in prima notione non habere potentiam, igitur potentia eſſentiam materiæ non inſequitur.

Secundũ.

Alterum dubium eſt: potentia opponitur actui, ergo perit adueniente actu, non eſt igitur æterna, neque neceſſario in materia inhæret, proinde nullo modo eſt illi eſſentialis.

Tertium

Tertium dubium: diximus ſupra cum Themiſtio, materiam in prima ſua notione ἄποιον, id eſt, expertem omnis qualitatis, ergo non habet potentiam, quia ſi eam haberet, eſſet qualis, quum potentia ſit qualitas.

Quartũ.

Quartum dubium eſt: non videtur verum id, quod diximus, potentiam eſſe materiæ proprietatem, per quam declaretur natura materiæ, loco differentiæ ignotæ, nam Ariſtoteles 7. Metaphyſic. contex. 8. definit materiam abſque vlla potentiæ mentione, igitur etiam ſine potentia natura materiæ declaratur.

Ad primum reſponſio aliorum.

Ad primum horum dubiorum dicunt aliqui, Themiſtium loqui de potentia particulari, hanc enim materia non habet in prima notione accepta, & hac eadem reſponſione ſecundum quoque dubium ſolui arbitrantur.

Confutatio.

Attamen difficultatem non tollunt, quia legentibus Themiſtij verba manifeſtum eſt, eum negare in materia etiam potentiam vniuerſalem, diſtinguit enim primam materiæ notionem à ſecunda tanquam abſolutam à reſpectiua, vtraque autem potentia notat reſpectum ad actum, ergo ſi materia in prima notione nullum habet reſpectum, nullam etiam debet habere potentiam, nec vniuerſalem, nec particularem, itaque dubium viget.

Reſponſio vera.

Ego aliter dico, ſubiectum poſſe abſtrahi mente ab accidente proprio, & eſſentiali, licet non reipſa, nam accidens proprium eſt re inſeparabile à ſuo ſubiecto; quamuis enim non poſſit re ſeparari ab homine riſibilitas, concipi tamen poteſt natura humana non concepta riſibilitate; ſic igitur potentia eſt inſeparabilis à materia, quum eius eſſentiam inſequatur, tamen quum

A ſit quiddam diuerſum à materiæ eſſentia, vt ait Auerroes in primo capite libri de Subſtantia orbis, & materia ſit prior natura ſuis proprietatibus, poteſt conſiderari materiæ eſſentia mente abiuncta à potentia; hoc igitur vult denotare Themiſtius, quando dicit materiam in prima ſua notione non habere potentiam, nimirum ipſam ſecundum ſe conſideratam materiæ eſſentiam, non includere potentiam, quemadmodum & hominis eſſentia non includit riſibilitatem;

B hanc eſſe Themiſtij mentem patet ipſius verba conſiderantibus, inquit enim [*hæc res, quam vocamus materiam, eſt quoddam ſubiectum, cui accidit in eius natura vt ſit receptaculum oppoſitorum*] quum enim dicat [*accidit*] denotat potẽtiam eſſe accidens materiæ; quum autem ditat [*in eius natura*] ſignificat eſſe accidens eſſentiale, quod habet connexionem cum natura materiæ: inquit præterea Themiſtius ibidem, non eſſe facile ita materiam, & eius eſ-

C ſentiam abſolutam abſtrahere mente à potentia, & ab omni reſpectu, eſſe tamen poſſibile, ſi quis efficaciter nitatur, & aciem mentis exacuat, ſic autem ſignificat potentiam eſſe reuera inſeparabilem à materia: nam ſi eſſet ſeparabilis, nullo negotio poſſet eſſentia materiæ ſine potentia conſiderari, ipſe tamen inquit eſſe admodum difficile, quia loquitur de mentali abſtractione.

Ad ſecundum.

Ad ſecundum dubium, vt in præſentia concedamus potentiam hanc vniuerſalem

D opponi actui, hoc enim poſtea diligentius expendetur, dicimus tamen eam non opponi huic formæ, vel illi, ſed vniuerſo generi formarum materialium; ob id quum materia non poſſit ſimul recipere omnes formas, ſed vnam poſt aliam, ſequitur non poſſe vnquam impleri totam hanc materiæ potentiam, proinde nec interire vnquam, quoniam in materia habente hanc formam ſeruatur potentia recipiendi alias omnes: neque eſt quod aliquis dicat, in omnibus

Potentia vniuerſalis non opponitur formæ.

E ſimul ſumptis materiæ portionibus ineſſe actu omnes formas; ſiquidem nunc de eſſentia materiæ loquimur, quamobrem ea, quæ de ipſa dicimus, cuilibet etiam portioni competere debent, nullum in hoc diſcrimen eſt totius materiæ, & partium; totam enim materiam habere omnes formas, eſſet ita habere, vt tota à qualibet forma informaretur, proinde & portio quælibet ab omnibus ſimul formis, non vt pars vnam formam haberet, & alia aliam, per

F hoc enim non interit potentia, ſed æterna ſeruatur in omnibus materiæ portionibus, quoniam in qualibet portione eſt vna tantum forma, & potentia ad alias omnes; quare eſt à materia inſeparabilis hæc potentia vniuerſalis. Præterea vt etiam admittamus illud eſſe habere omnes formas, tamen non eſſet habere omnes indiuiduas, ſed omnes ſecundum ſpeciem

ciem tantum, maneret igitur in materia potestas recipiendi saltem alias indiuiduas posterius aduenturas; non igitur interit potentia vniuersalis. *Ad tertium.* Ad tertium dicimus duplicem esse qualitatem; vnam, quæ restringit, & coarctat materiam ad statutam, ac certam alicuius rei naturam; alteram vero, quæ nullam coarctationem materiæ facit: quando igitur Themistius & Alexander dicũt, materiam secundum propriam naturam esse ἄποιον, quod etiam ex Aristotele colligimus in context. 54. primi Physicorum, intelligunt expertem earum tantummodo qualitatum, quæ materiam coarctent, atque determinent: cuius ratio est, quoniam omnes formæ, & omnes qualitates certam entis naturam determinantes continentur sub obiecto adæquato primæ materiæ, quo fit vt nulla harum possit esse essentialis materiæ, neque vt constituens, neque vt consequens, nulla enim determinatio potest insequi naturam materiæ: quod si aliqua forma, siue substantialis, siue accidentalis, comprehensa sub obiecto adæquato primæ materiæ esset ipsi essentialis, non posset amplius materia aliquam aliam recipere, quoniam intus apparens prohibet alienum, vt dicitur in quarto contextu tertij lib. de Anima, quam rem optime declarat Plotinus in quarto libro secundæ Enneadis, cap. 8. sed qualitas, quæ materiam non coarctet, neque ad aliquam certam naturam restringat, non continetur sub obiecto adæquato primæ materiæ, ideo potest absque vlla repugnantia attribui materiæ vt essentialis, nec reddit eam qualem illa qualitate, quam omnes Philosophi respexêre, qui materiam ἄποιον esse asseruerunt; huiusmodi qualitas est potentia hæc vniuersalis, quæ tantum abest vt materiam coarctet ad aliquam certam naturam, vt potius eam reddat liberam, & aptam ad omnes indistincte recipiendas. *Ad quartum prima responsio.* Ad quartum sumptum ex contextu octauo septimi Metaphysicorum, respondere possumus, eam non afferri ab Aristotele vt definitionem materiæ, neque enim eius consilium ibi est materiam definire, sed solum dubitandi gratia ostendere materiam esse rei essentiam, quod postea reprobaturus erat, & ostensurus essentiam esse formam: *Confutatio responsionis.* at quoniam illa, quæ ibi dicuntur de materia, dicuntur ad modum definitionis, & ab Aristotele vt vera proferuntur, & ita ab omnibus vt vera recipiuntur, etsi consequens, quod inde infertur, materiam esse rei essentiam, falsum est, ideo nos quoque eam vt definitionem quandam materiæ recipientes, aliter soluere dubium hoc demus. *Responsio aliquorum.* Videtur nonnullis cum Auerroe dici posse Aristotelem in ea definitione non omisisse potentiam, quod enim Aristoteles dicit [*est enim quiddam, de quo singula horum prædicantur.*] Auerroes ita vide-

A tur interpretari, vt dicat, his verbis significari potentiam recipiendi omnes formas, quandoquidem non alia ratione est subiectum, quam per potentiam patiendi: *Confutatio.* attamen ea neque Auerrois mens est, neque Aristotelis; Auerroes enim non illa prædicta verba Aristotelis interpretatur, sed declarat alia præcedentia: quum enim Aristoteles dicat, materiam non esse quid, nec quantum, nec quale, nec aliud vllum ex decem generibus. Auerroes ad horum verborum
B declarationem, quasi rationem adducens inquit [*quoniam est in potentia omnia ista, vt dictum est in Physicis*] quæ verba profert Auerroes ex seipso, non vt contenta in definitione Aristotelis, ipse vero Aristoteles absque dubio in ea definitione potentiam non accipit, sed essentiam materiæ abstrahit à potentia, & à respectu, quum dicat materiam esse omnium subiectum, cuius essentia diuersa est ab essentiis omnium rerum: nam dicere materiam habere
C potentiam ad omnia, est potius eam dicere omnia, quam esse quid distinctum ab omnibus; ergo dicere eam esse quoddam ab omnibus diuersum, est non considerare potentiam: dubium igitur viget, & à nobis aliter soluendum est. *Responsio vera.* Ego puto solutionem petendam esse ex Themistio in sæpe memorata ipsius digressione: quum enim dicat, materiam in sua prima notione non habere potentiam, & dicat difficile admodum esse ita materiam concipere animo sine vllo re-
D spectu ad alia, non esse tamen impossibile, si quis aciem mentis efficaciter intendat, significat vtilem quidem esse potentiam ad materiæ essentiam significandam, non esse tamen necessariam: illi enim qui magno ingenij acumine præditi sunt, ducentur quidem in cognitionem essentiæ materiæ per potentiam, sed eam postea concipient etiam non considerata potentia, & in sua prima notione absque vllo respectu ad alia: alli vero, qui non ita valent in-
E genio, non poterunt quidem materiæ essentiam complecti sine potentia, qua respicit formas, & vtentur potentia loco differentiæ, poterunt tamen non ignorare potentiam esse accidens, cui subest ipsa materiæ natura ab illo accidente distincta, licet naturam illam vt absolutam, & sine illa potentia concipere nequeant adeo, vt si per potentiam definiant materiam, intelligant se sumere potentiam loco differentiæ, quam penetrare cognitione non pos-
F sunt: vnde colligimus, necesse esse ad primæ materiæ cognitionem, hoc ordine progredi, vt primo loco eam cognoscamus vt materiam, hoc est, in secunda notione, & prout refertur ad alia; postea vero, si possimus, ad primam quoque eius notionem perueniamus, & eius substantiam absque vllo respectu contemplemur, quocirca in primæ materiæ in-

Quatuor considerationes primæ materiæ.

uestigatione primus labor est Phiyosophi naturalis, qui non alio modo eam cognoscit, quam vt principium generationis corporum naturalium, atque etiam vt modo aliquo principium motus & quietis in eisdem corporibus: duæ aliæ supersunt primæ materiæ considerationes, ad primum Phylosophum attinentes, vna quatenus est principium quoddam, & pars substantiæ compositæ, non considerata ipsius generatione, quæ consideratio habetur in 7. & 8. Metaphysic. nec potest esse sine potentia: nam docere non possumus, ex forma vt essentia, & ex materia vt vehiculo necessario vnum compositum existere, nisi cognoscamus materiam habere potentiam naturalem, qua respicit formam, quæ est actus, & ita ex potestate & actu vnum fieri: altera est consideratio materiæ absoluta, de qua modo loquebamur, quam etiam attigit Aristoteles in illo septimo libro in loco prædicto: sed pauca de hac erant dicenda, quoniam res ita sunt à Philosopho cognoscendæ, vt secundum naturam sunt, materia prima est in rerum natura; non vt species entis, sed vt principium, & vt materia specierum entis, quia si consilium naturæ spectemus, materia est propter alia, non ptopter se, sicut etiam antea dicebamus; de materia igitur agit Aristoteles in prima phylosophia propter substantiam compositam, dum de huius essentia loquitur, tangit tamen ibidem etiam naturam materiæ absolutam; idque facit in contextu illo octauo septimi libri, vbi hoc notare debemus, res omnes posse de materia prædicari vt potestate, at non posse vt actu, potest enim & affirmari, & negari materiam esse res omnes, affirmari quidem vt potestate, negari autem vt actu; sed huiusmodi affirmatio declarat materiam in secunda tantum notione, & in respectu consideratam: ideo nullam eius mentionem fecit Aristoteles in ea definitione, sed solius negationis, qua dicimus materiam nullam esse ex entibus, hac enim negatione significat ibi Aristoteles primæ materiæ naturam in prima notione, quum dicat eam esse quiddam diuersum à rebus omnibus; sed ne crederemus, materiam nihil esse nisi hanc rerum negationem, quum difficile sit eius naturam assequi, ideo subiungere ibidem voluit, materiam non solum non esse aliquam ex rebus, sed neque esse earum negationes (quod esset esse nihil) vt inde cognosceremus huic rerum omnium negationi aliquod positiuum sub esse, quæ est ipsa materiæ natura, licet explicatu non facilis, ideo per eam definitionem non cognoscimus reuera quid secundum se sit materia, sed potius quid non sit, cognoscimus tamen esse substantiam quandam subiectum omnium rerum naturis, quæ ab his, & ab earum negatione diuersa

Quomodo de materia prædicentur res omnes, & quomodo negētur.

A est; cognoscimus igitur eam esse aliquid substans, & quid illud non sit, sed non omnino quid sit. Per affirmationem vero declaratur materia in secunda notione accepta, idque fit in primo libro Physicæ auscultationis, dum dicitur materiam esse primum subiectum, ex quo res fiunt, sic enim significatur eam fieri res omnes. Considerandum autem id quoque est, Aristotelem in illo primo libro distinguere à materia priuationem, de negatione autem nihil dicere, B contra vero in septimo Metaphysicorum, distinguere negationem à materia, de priuatione autem ne verbum quidem facere propterea quod materia in prima notione non habet priuationem, sed negationem tantum, in secunda vero notione priuationem, & Aristoteles in illo 8. contex. septimi Metaphysici materiam in prima tantum notione considerat, in primo autem Physico in secunda solum. Per hæc igitur sublata est, ni fallor, omnis difficultas-

C

Cur potētiano sit quartum principium rerum naturaliū.

Quomodo potentia vniuersalis ad Materiam se habeat in secunda notione acceptam. Cap. XIII.

Secundū dictum.

Declarato primo dicto, secundum sequitur, quod tale est: si materia sumatur in secunda notione, & prout est principium rerum, potentia vniuersalis inest ei per se in primo mo- D do dicendi per se, & est illi essentialis vt rationale homini; huius dicti ratio sumitur ex verbis Themistii in digressione prædicta, vbi inquit; alia competunt homini secundum se consideratò, & quatenus est homo, alia vt relato ad aliud, & quatenus est pater; nam habere filium est illi accidens vt homini, idque separabile, sed eidem vt patri est essentiale: sic etiam albedo accidit homini secundum se sumpto, sed est de E eius essentia, quatenus est homo albus, quia locum formæ obtinet, qua est homo albus; non est enim inconueniens, quod accidens sit de essentia substantiæ, non secundum se acceptæ, sed secundum aliquam aliam considerationem. Materia igitur secundum se, & secundum propriam naturam considerata, potentia vniuersalis est accidens eius proprium, & essentiam ipsius consequens, vt iam demonstrauimus; sed considerata materia prout refertur ad alia, & vt est principium rerum, potentia vniuersa- F lis est eius conditio necessaria, tanquam eius naturam constituens, quemadmodum esse rationis participem est conditio necessaria homini vt sit homo, & eius naturam constituit; proprius enim modus, quo materia est principium rerum naturalium, consistit in hac potentia vniuersali, qua est apta recipere omnes formas, ita vt dicere possumus, potentiam patiendi

Error aliquorum de priuationis necessitate.

Nonnullorū considerasio de potentia.

endi esse rationem formalem principij materialis; essentia enim materiæ est secundum naturam prior hac potentia vniuersali, quia subiectum est natura prius accidente proprio, & est tanquam eius causa; ipsa vero potentiæ ratio, si bene consideretur, est natura prior ratione principij materialis; non enim quia materia est principium materiale, ideo habet potentiam patiendi, sed è contrario, quia habet potentiam patiendi, ideo est principium materiale; potentia igitur vniuersalis est veluti forma & ratio materiæ, quatenus est materia rerum, hoc autem est quatenus ad alia refertur vt principium: hoc significauit Aristoteles in secundo libro de Anima, quando dixit [*materia est δύναμις*] nam sumpta materia, vt est principium, quomodo sumit eam Philosophus naturalis, potest vocari potentia in casu recto, quia potentia est eius ratio constitutiua. Est autem animaduertendum, non idem de priuatione, ac de potentia dicendum esse: nam priuationem sumendo eo modo, quem declarauimus, priuatio est necessaria materiæ propter generationem, non vt conditio materiæ ad recipiendum, sed vt terminus generationis à quo, ob id priuatio est tertium principium distinctum essentialiter à materia; nam in generatione alio officio fungitur materia, alia priuatio; & proprius eius modus, quo dicitur principium, longe diuersus est ab eo, quo materia principium dicitur: at potentia non est terminus generationis, sed est solum conditio necessaria materiæ, vt sit materia, propterea hæc non constituit quartum principium, sed est ratio constituens principium materiale. Idcirco errasse mihi videntur nonnulli, qui priuationis necessitatem in eo sitam esse existimarunt, vt sit necessaria propter materiam, hoc argumento ducti, quod ex materia non priuata nihil generari posset: hoc autem dicentes videntur priuationem ponere inter conditiones, materiale principium constituentes, quo fieret vt priuatio non esset tertium principium, sicut etiam de potentia modo dicebamus. Quamobrem dicendum potius est, priuationem esse primum necessariam propter generationem: tanquam eius terminus à quo, quia de ratione generationis est, vt non esse præcedat esse; deinde vero esse necessariam materiæ eo modo, quem antea declarauimus, nempe quoniam principia præstant sibi mutuam operam, & quemadmodum ex materia sine priuatione nihil generaretur, ita neque ex priuatione sine materia, neque ex duobus principiis vtcunque acceptis sine tertio. His igitur duobus modis se habet potentia vniuersalis ad materiam, vt ego arbitror, & per hæc multæ difficultates soluuntur. Sententiam autem nostram testimonium aliquorum comprobasse videtur,

Cur potētia nō sit quartum principium rerum naturaliū.

Error aliquorum de priuationis necessitate.

Nonnullorū consideratio de potentia.

A qui duo hæc dicta, eorumque discrimen non intelligentes, ea tamen vtraque protulere, tanquam ab ipsa veritate coacti: nam quatuor rationes attulerunt, cur hæc potentia sit essentialis primæ materiæ; vna est, quoniam manat immediate à natura materiæ; secunda, quod per eam essentia materiæ ad formam dirigitur; tertia, quod ex materia & forma fit vnum tanquam ex potentia & actu; quarta, quoniam hæc potentia ponitur loco differentiæ substantialis
B ad declarandam naturam materiæ, quæ aliter declarari non posset. Hæc omnia vera sunt, si bene ac distincte intelligantur: nam primus & quartus modi referunt primum dictum nostrum, quo asseruimus potentiam respectu materiæ in prima notione acceptæ esse proprietatem consequentem eius naturam, & sumi loco propriæ differentiæ ad declarandam materiæ naturam, quum sine potentia dicere quidem possimus quid materia non sit, sed non re
C uera quid sit: secundus vero ac tertius modi referunt secundum dictum nostrum: nam essentia materiæ ad formam recipiendam dirigitur, dum materiam vt principium consideramus: dirigitur autem per potentiam tãquam per rationem formalem, quod isti confitentur, dum dicunt, per eam: non enim recte diceretur, per potentiam, si potentia esset solum quoddam consequens; sed hoc conuenienter dicitur, si potentia est quoddam prius, quod causæ locum obti
D net; idem est sensus tertij modi: nam in eo quoque materia vt principium sumitur, proinde est ei essentialis hæc potentia iuxta primum modum dicendi per se; discrimen solum est, quod in secundo illorum modo materia consideratur vt principium generationis corporis naturalis, quæ est consideratio Physica; in tertio autem vt principium substantiæ materialis, quæ est consideratio Metaphysica, & vtroque munere fungitur materia per potentiam, tanquam
E per rationem formalem. Hi ergo in omnibus verum dixerunt, distinctionem tamen duplicis essentialis non animaduerterunt, sed ea confuderunt, & tanquam vnum & idem pronunciarunt.

De potentia particulari, quomodo ad Materiam se habeat. Cap. XIV.

F DEmum tertium dictum est; potentia particularis est accidentalis materiæ, tam in prima, quam in secunda notione acceptæ, sumendo accidentale pro eo, quod distinguitur ab vtroque essentiali, hoc est, quod nec primo, nec secundo modo est per se; hoc ita probari potest: illud, sine quo aliud esse potest, & est, accidentale illi est; at sine potentia particulari potest materia existere, & existit, tum vt

Tertium dictum.

Prima ratio.

ens, tum vt principium rerum; igitur hæc potentia est ei accidentalis, tum in prima, tum in secunda notione acceptæ: maior propositio clara est, minor probatur: potentia particularis est illa, quæ hanc tantum formam respicit, vt formam hominis, non alias; atqui sine hac particulari potentia existere potest materia vt principium aliarum rerum, & existit actu, priusquam hanc potentiam particularem recipiat; patet enim non esse in ligno potentiam particularem ad formam hominis; quoniam igitur potentia hæc particularis non vna est, sed plures pro formarum multitudine, sine qualibet existere potest materia, proinde nulla talis potentia est materiæ essentialis.

Secunda ratio. Præterea hæc potentia nec primo, nec secundo modo dicendi per se in materia inest, ergo est illi accidentalis: consequentia est Aristotel. in context. 32. libri primi Posteriorum: antecedens facile probatur: nam si hæc potentia inesset materiæ per se, vel primo, vel secundo modo, materia nullam formam recipere posset, neque enim illam, ad quam potentia illa refertur, neque aliarum vllam; non illam, ad quam refertur, quia recepta forma potentia periret; tollitur enim potentia in aduentu actus attamen interire potentia non posset, quia quicquid inest per se vel primo, vel secundo modo, id necessaria, ac semper inest: non etiam alias, quia ad nullum earum esset peculiariter præparata, sed ad illam solum; non potest autem materia aliquam formam recipere, nisi prius ad eam recipiendam præparetur, & habeat potentiam particularem respectu illius.

Tertia ratio. Præterea materia suapte natura est libera, & indeterminata, & æque respiciens omnes formas; ergo nihil determinatum potest eius essentiam vel constituere, vel consequi; quare neque hæc potentia particularis, quum sit determinata ad respiciendam hanc vnam formam, non ad alias; patet igitur hanc determinationem, & coarctationem non prouenire à natura materiæ, sed ab aliquo alio, vt ab agente, & à forma præsente, quæ respectu formæ aduenturæ locum habet priuationis; hæc enim particularis potentia illa est, quam antea diximus esse cum priuatione coniunctam: siquidem potentia vniuersalis negatione potius iuncta est, quam priuationi. Non est autem ignorandum, duo in hac potentia particulari esse consideranda, vnum ipsam potentiam recipiendi formam quatenus potentia est, alterum vero illam determinationem & restrictionem ad hanc vnam formam respiciendam, & non ad alias: quatenus igitur est potentia patiendi, eatenus insequitur naturam materiæ, & ita illi est essentialis; sed quatenus est determinata, & coarctata, eatenus est ei accidentalis, nec prouenit à natura matariæ, sed ab alio, vt dictum est.

A Hæc igitur potentia corruptibilis est, quia necesse est accedēte actu eam interire, ideo de hac loquitur Auerroes in Commentario septuagesimo primi libri Physicorum, quando dicit, potentiam non esse de essentia materiæ, eo argumento vtens, quod quum in aduentu formæ hæc potentia intereat, mataria simul interiret, si potentia esset illi essentialis; hæc enim Auerrois ratio de potentia vniuersali nihil roboris haberet, quum illa nunquam intereat: hanc etiam B respexit Simplicius in contextu quinquagesimo octauo eiusdem libri, quando dixit potentiam esse accidentalem materiæ; quare hanc potentiarum qistinctionem dubia multa soluuntur. *Potentia particularis corruptibilis est.*

Quænam potentia actui opponatur. Cap. XV.

C QVum duplex sit potentia, considerandum manet, an vtraque opponatur actui, an altera solum: de potentia particulari clara res est, habet enim priuationem coniunctam, ratione cuius opponitur actui priuatiue, vt dictum est supra. De vniuersali vero potentia dubium est, ea namque non cum priuatione, sed cum negatione est coniuncta, quamobrem non potest actui opponi vt ptiuatio habitui, si verum est id, quod antea diximus, potentiam opponi actui ratione priuationis annexæ: præterea hæc po- D tentia, quum perpetua sit, & nunquam intereat non recedit in aduentu formæ, non est igitur contraria formæ, si cum ea manet in materia. *Potentia vniuersalis non opponitur actui.*

Quapropter huius ego sententiæ sum, potentiam vniuersalem non opponi actui, sed de sola particulari id verum esse, quod supra de oppositione potentiæ & actus dictum à nobis est; potentia namque vniuersalis non respicit reuera formam, sed potius uniuersam formarum omnium collectionem, seu earum infinitam re- E ceptionem, quo fit vt nunquam tota impleatur, proinde nunquam intereat, siquidem interire potentiam inl aliud est, quam totam adimpleri, quod de hac dici minime potest. Huic potentiæ similis est potentia continui ad diuisionem infinitam, quæ nunpuam ad perfectum actum ducitur; sed ad imperfectum, qui cum potentia semper est commistus: hæc est Auerrois sententia in 9. Metaphys. comment. 11. vbi dicit poten- F tiam continui ad diuisionem infinitam, & potentiam primæ materiæ ad infinitas formas, eiusdem esserationis, quia nunquam ad completum actum ducuntur, sed ad incompletum, qui nunquam seiungitur à potenta: idem legimus apud Auerroem in Comment. 79. libri octaui Physicorum, vbi dicit non dari potentiam actiuam materialem infinitam, dari tamē passinam infi-

infinitam, hæc enim eſt potentia primæ mate-
riæ, quæ ab ipſa materia nunquam ſeparatur,
licet ei alius ſemper, & alius actus adueniat: ſed
in illo Commentario vndecimo libri noni Me-
taphyſicorum clare dicit, potentiam hanc infi-
nitam, & perpetuam, quæ eſt in prima materia,
non eſſe illam, quæ reſpicit actum; nam poten-
tia, quæ ad actum refertur, eſt illa, quæ opponi-
tur actui, & in aduentu actus deſtruitur. Hæc
igitur potentia vniuerſalis non opponitur a-
ctui, ſed quando reſtringitur, & contrahitur ad
recipiendam aliquam certam formam tunc fit
oppoſita illi formæ, quia iam facta eſt parti-
cularis. & iuncta priuationi propriæ illius for-
Dubium
mæ. Ex his ſumitur ſolutio cuiuſdam dubii,
quod multis negotium faceſſit, cuius mentio-
nem facit Achillinus in primo ſuo libro de Ele-
mentis dubio 13. & Ioannes Gandauēſis in quæ-
ſtione 25. libri primi Phyſicorum, idque tale eſt:
in ſingula portione materiæ ineſt potentia reci-
piendi formas numero infinitas, iuxta Ariſtote-
lis ſententiam æternum mundum ſtatuentis,
quoniam igitur ſingulo actui propria potentia
reſpondet, ſequitur eſſe in illa materia particu-
la potentias numero infinitas, & ita dari nume-
Solutio Gandauenſis.
rum actu infinitum, quod nullo modo aſſeren-
dum eſt Gandauenſis neſciens dubium hoc ali-
ter ſoluere; concedit eſſe in illa materia poten-
Refutatio.
tias infinitas, quod eſt abſurdum manifeſtum,
ideo & quæ ab ipſo, & quæ ab Achillino hac de
Solutio vera.
re dicuntur, quum vana prorſus, & inutilia ſint,
dimittantur. Ego vero conſtanter negandum
puto, eſſe in illa materia potentias infinitas, di-
co enim vnam eſſe potentiam vniuerſalem, per
quam materia reſpicit indiſtincte omnes for-
mas per omne futurum tempus aduenturas:
potentias vero particulares eſſe quidem infi-
nitas, prout reſpiciunt actus numero infini-
tos, at non ſimul omnes exiſtere in eadem ma-
teria: ſingula namq; huiuſmodi potentia cum
priuatione eſt, & cum propria præparatione
ad talem formam, non poteſt autem eadem
materiæ particula eſſe ſimul ad omnes for-
mas recipiendas peculiariter præparata, nam
dicere ad omnes æque præparatam, eſt dice-
re ad nullam, & omnino negare in materia po-
tentiam particularem: hæc igitur potentia in
eadem materia vel vna tantum eſt, vel plures,
non tamen infinitæ, ſed paucæ, vt in ſemine
humano eſt potentia particularis, & proxi-
ma ad formam hominis recipiendam; eſt etiam
in eodem particularis potentia recipiendi for-
mas elementorum; poteſt enim tum in homi-
nem conuerti, tum in elementa diſſolui; at
nulla ibidem eſt potentia particularis ad alias

V formas poſterioribus temporibus aduenturas;
vt ad formam auri, vel ad formam lapidis, licet
fieri poſſit, vt diſſoluto ſemine in elementa, ex
iis poſtea generetur lapis, vel autem ad illas igi-
tur tantummodo formas materia habet poten-
tiam particularē, quas ſtatim poſt illam, quam
habet, recipere apta eſt, hæ autem plures qui-
dem eſſe poſſunt, non ſunt tamen omnes, ne-
que infinitæ. Patet igitur potentias particula-
res, quæ reſpiciant infinitas formas, eſſe qui-
B dem infinitas, non tamen ſimul omnes exiſtere
in eadem materia, vt in argumento ſumebatur,
ſed vnam poſt aliam aduenire, ſicut etiam for-
mæ vna poſt aliam de materia educuntur; ſunt,
igitur eo modo infinitæ potentiæ, quo etiam
formæ ſunt infinitæ, nempe non actu, ſed pote-
ſtate, & ſucceſſione, quod quidem non eſt ab-
ſurdum; ſic enim etiam continuum habet po-
teſtatem, vt in partes diuidatur ſucceſſione in-
finitas; quam continui potentiam ſi vnam eſ-
C ſe dicamus, quæ reſpiciat infinitam diuiſionem,
ea reſpondebit potentiæ vniuerſali primæ ma-
teriæ reſpicienti indiſtincte omnes formas, &
infinitas per infinitam ſucceſſionem aduentu-
Obiectio Gandauenſis cōtra ſolutionem.
ras, licet ipſa ſit vna, illæ vero infinitæ. Sed Gan-
danenſis videns hanc ſolutionem, quæ ex con-
ſideratione potentiæ vniuerſalis ſumi poterat,
eam nititur reprobare, & inquit: ſi vna nume-
ro eſt potentia reſpiciens infinitos actus aduen-
turos, ergo ſi hæc ad actum redigatur per vnius
D formæ aduentum, neceſſe eſt vt ſimul rediga-
tur ad actum reſpectu omnium formarum, &
ita neceſſe eſt, vt adueniente vna forma; adue-
niant omnes, & infinitæ eodem temporis mo-
Solutio obiectionis.
mento. Hæc tamen argumentatio vaniſſima
eſt, quia nos negamus hoc abſurdum ſequi, &
in hoc ipſe deceptus eſt, quod ſuppoſuit po-
tentiam materiæ penitus adimpleri per vnius
formæ receptionem, quod quidem de po-
tentia vniuerſali falſum eſſe aſſerimus, ea
E namque non vnam tantum formam reſpicit,
ſed omnes, ideo vna recepta in materia, non
adimpletur tota potentia, ſed remanet reſpi-
ciens alias; ſola autem potentia particularis
adimpletur per vnius formæ aduentum, ſed
hæc illam vnam formam reſpiciebat, non a-
lias, ideo non eſt neceſſarium, ſimul cum illa
forma alias omnes formas aduenire: argu-
mentum igitur Gandauenſis nihil roboris ha-
bet, & ſolutio noſtra prædicti dubii firmiſſima,
F ac tutiſſima eſt: poteſt autem quiſque ea, quæ
hactenus diximus, bene conſiderans, & præ-
dictis diſtinctionibus vtens, alia, quoque,
quæ hac de re exiſtunt, dubia fa-
cile ſoluere.

JACOBI ZABARELLÆ PATAVINI, DE *PRIMA RERVM MATERIA.* LIBER SECVNDVS.

Sententia Scoti de actu entitatiuo Materiæ, & eius argumenta. Cap. I.

HActenus ea considerauimus, quæ primæ rerum materiæ, vt ad alia relatæ competere videtur, sequitur vt illa tractemus, quæ ad primam eius notionẽ **B** pertinent, atque illi secundum se sumptæ attribui ab aliis solent, quæ eo difficiliora sunt, quo magis abscondita, ac tenuis, atque exilis est primæ materiæ natura; hinc enim fit, vt longe facilius sit eam vt ad alia relatam, quam vt absolute acceptam contemplari. Duo autem sunt, quæ cõsideranda proponũtur, & de quibus magna esse solet inter Philosophos disceptatio; vnum, an prima materia secundũ suam naturam **C** actum aliquem habeat, alterum vero, an sit per se corpus. Actum in materia ponit Scotus libro 2. Sententiarum, distinct. 12. quæst. 1. & 2. quem vocat actum entitatiuum; & hunc declarans inquit duas dari potentias, proinde & duos actus illis respondentes: vnam vocat potentiam subiectiuam, quæ tribuitur materiæ; hæc enim potentiam habet, vt omnibus formis subiiciatur, ideo huic potentiæ respõdet actus formalis, qui eam adimplet: alteram potẽtiam vocat obiecti- **D** uam, eaq; tribuitur non causæ, sed effectui; effectus enim qui non est actu, esse tamen potest, dicitur esse in potentia obiectiua respectu suarum causarum, à quibus produci potest, vt ante mundi creationem dicimus mundum fuisse in potentia obiectiua opificis, à quo produci poterat, sed non in potentia subiectiua, quia nulla præerat materia, ex qua mundus generatur, sed ex nihilo creatus est: homo vero antequam generetur, dicitur esse in potentia tum obiectiua **E** respectu agentis, à quo produci potest, tum subiectiua respectu materiæ, ex qua potest generari. Potentiæ huic obiectiuæ respondere inquit

Scoti opinio.

Duæ potẽtiæ apud Scotum.

A actum entitatiuũ, quando enim res est actu producta, & iam habet esse actu extra suas causas, tunc dicimus eam habere actum, non quidem formalem, sed (vt ipse vocat) entitatiuũ, talem igitur actũ habuit prima materia, quũ primum à Deo fuit producta, sine vlla ope formæ, & ita secundum propriam naturam, & secundum primam suam notionẽ habet actum entitatis proprium, & ab actu formali, quem postea recipit, distinctum. Hæc est Scoti sententia, quam ipse **B** pluribus argumentis confirmare nititur, quorũ primum, quod ex his, quæ modo diximus, colligitur, tale est: id quod actu reperitur extra suas causas, habens entitatem realem distinctam ab entitatibus omnium aliarum rerum, est ens actu, & habet actum entitatiuum: at materia est huiusmodi, vt patet; ergo habet per se actũ entitatiuum. Secundo sic argumentatur: si materia non habet actu entitatem realem distinctam ab entitate formæ, compositum non potest dici **C** compositũ, sed est simplex, quia non dicitur cõpositum, nisi constet ex re & re, & vtraq; res sit actu in illa compositione. Tertium sumit argumentum ex modo loquendi; dicimus enim materiam esse actu principium per se rerum naturalium, esse actu materiam, esse actu subiectam formæ; est ergo ens actu; nam si detur oppositum, non erit actu principium, neq; actu materia, neq; actu sub forma. Quarto, materia apud Aristotelem est id, ex quo præexistente, & in- **D** existente res fiunt, ergo existente; atqui existentia dicit actum, ergo materia est ens actu. Possumus etiam sententiam Scoti confirmare authoritate Themistii in digressione prædicta, vbi inquit, materiam in prima sua notione esse aliquid, & esse actu. Hoc ita demonstrato, infert inde Scotus alteram hanc conclusionem: quum materia actũ entitatis habeat, potest etiam per se actu existere sine vlla forma, quod multis argumentis probat. Primo sic: positiuum absolu- **E** tum distinctũ ab alio absoluto, & natura prius illo, potest absq; repugnantia sine illo existere: at materia est ens positiuum absolutum distinctum à forma, & prius omni forma tam accidenta-

Primum argumẽtu Scoti.

Secundũ

Tertium

Quartũ.

Quintũ.

Secunda conclusio Scoti.

Primum argumẽtum.

dentali, quam ſubſtantiali; ergo materia ſine vlla forma exiſtere poteſt: maior propoſitio clara eſt ex diſcrimine abſoluti & reſpectiui; reſpectiuum enim vt ſit, requirit ſuum correlatiuum, abſolutum vero nō requirit aliquid aliud, quare ſine alio eſſe poteſt; patet ēt minor, quia materia eſt ens poſitiuum, & abſolutum, quum ſit ſubſtantia, & eſt natura prior omni forma, nam inquit Ariſt. in partic. 52. libri 1. Phyſ. ſubiectum eſt natura prius prædicato. *Secundū* Secundo, materia comparata cū ſingula forma poteſt exiſtere ſine illa; ergo etiam ſine omnib. ſimul ſumptis, quia ſi vnam reſpicit contingenter, omnes quoque contingenter reſpicit. *Tertium* Tertio, ſi materia non poſſet exiſtere ſine forma, præſcriberet ſibi formam, ergo aliquam ſtatutam formam; at hoc falſum eſt, quoniam materia nullam ſibi certam formam præſcribit: conſequētiam probat, quia id, quod ſibi præſcribit genus, certam quoque aliquam ſpeciem illius generis neceſſario ſibi præſcribit; ſi quid enim eſſentialiter eſt animal, eſt neceſſario aliqua certa ſpecies animalis. *Quartū.* Quarto, ad huius ſententiæ confirmationem adducere poſſumus Simplicii & Auerrois teſtimonium: nam Simplicius in cōtextu 52. libri primi Phyſicorū inquit, materiam eſſe poſſe per ſeipſam, formam vero nō poſſe. Auerroes autem in primo capite libri de Subſtantia orbis dicit, materiam eſſe actu vnum ex entibus per ſe exiſtentibus. Quare confiteri manifeſte videntur Simplicius & Auerroes primam materiam poſſe per ſe actu exiſtere ſine vlla forma.

Confutatio opinionis Scoti. Cap. II.

HÆc Scoti ſententia primo quidem aſpectu ſpeciem quandam veritatis habet, at ſi bene conſideretur, falſa eſt, tum ſecundum Ariſtotelicam, tum ſecūdum veram philoſophiam; *Non datur alius actus præter formalem.* vanū enim eſt, alium actum ponere præter formalem, quod oſtendo tum ex actus, tum ex potentiæ conſideratione, vnde etiam Scotus ad probandum actum entitatiuum argumentum ſumebat; ante omnia dicere debet Scotus, an a- *Actus entitatiui reprobatio.* ctus entitatiuus ſit aliquid, an nihil; nam ſi nihil eſt, ergo non datur; ſi vero aliquid, videndū eſt quidnam ſit: igitur ne ipſum cum actu formali confundamus, conſideremus illum, qui attribuitur primæ materiæ, quæ ſecundum ſe nullum habet actum formalem; actus igitur, quem in prima materia Scotus ponit, ſi eſt aliquid, vel eſt ſubſtantia, vel accidens; accidens quidem eſſe non poteſt, quia ſecundum Scotum nil aliud eſt actus entitatiuus, quam entitas talis, entitas autem materiæ nil aliud eſt, niſi materia ipſa; non poteſt ergo actus entitatiuus materiæ eſſe accidens, niſi materia ſit accidens, quod quidem Scotus non diceret; eſt ergo ſubſtantia: atqui ſubſtantia ſecundum Ari-

A ſtotelem diuiditur in materiam, & formam, & compoſitum; forma quidem eſſe non poteſt, quum Scotus diſtinguat maxime actum hunc entitatiuum ab actu formali, multo minus eſt aliquod compoſitum, quia ſequeretur in entitate materiæ eſſe compoſitionem materiæ cum forma, & actum hunc non eſſe niſi formalem, quorum neutrum concederet Scotus: ſi vero eſt materia, vel eſt materia materiæ, & ita materia conſtaret ex alia materia; vel eſt ipſamet materia, B quod omnino confitendum eſt; quemadmodum enim ens homo, ſeu entitas hominis nil aliud eſt, quam homo, ita nil aliud eſt entitas materiæ, quam ipſamet materia; hanc igitur entitatem actum appellare, ita vanum eſt, vt ne mente quidem concipi poſſit, quum potius naturæ materiæ contrarium nomen omnes Philoſophi attribuerint; nempe nomen potentiæ, & dixerint eius naturam in hoc eſſe conſtitutam, vt ſit ens poteſtate, poteſtas autem opponi- C tur actui, quare quum materia ſit ſimplex, ſi eius natura ea eſt, vt ſit potentia, eadem non poteſt eſſe actus; quam in ſententia Scoti abſurditatem optime notauit Ioannes Bacconius in diſtinct. 12. lib. 2. Sententiarum. Vel enim potentialitas materiæ eſt actualitas, vel ſi re diſtinguuntur, natura materiæ nō eſt ſimplex, quum per vtramque materiæ natura denotetur. Illud quoq; apud Ariſtotelem aperte legimus in contextu 2. libri 2. de Anima, vbi materiam dicit eſ- D ſe potentiam; & in contextu 8. libri 7. Metaphyſicorum, negat de materia omnem determinationem entitatis: illud igitur quod non eſt aliquod ens determinatum, quomodo poteſt vocari ens actu? clara eſt etiam ſententia Ariſtotelis, quod ens diuidatur per potentiam & actum, & in omni categoria ſit potentia & actus, vt videre eſt in libro tertio Phyſicorum: part. 3. & 6. & in 1. de Anima, partic. 6. igitur ſi datur E ens poteſtate, quomodo omne ens debet actum denotare? eſt igitur hic actus commentum Scoti; quod enim materiam appellet ens, concedimus, ſed non ob id eſt dicenda ens actu, quum ſecundum ſe non ſit ens, niſi poteſtate, imo neque proprie dicatur ens, vt antea oſtendimus, & vt Ariſtoteles dixit, ſed principium & materia entium, ſiquidem non eſt in rerum natura tamquam ſpecies aliqua entis, neque habet certam vllam naturam ſpecialem, ſed F ſolum eſt quoddam inchoamentum ſpecierum entis: quum igitur materia talis ſit, eam appellare actum, quatenus eſt ens, & fingere hunc eſſe diuerſum ab actu formali, arbitraria eſt appellatio, quæ omni ratione caret; poſſemuſq; eadem ratione materiam appellare aſinum, ac dicere nos aſinū ſumere in ſignificatione diuerſa ab illo aſino, qui eſt ſpecies animalis: quin potius rationi conſonū, ac neceſſarium eſt, dari in

rebus aliquid, quod sit pura potestas, nihilque in se habeat actus, vt sit idoneum rerum omnium inchoamentum, sicuti recte considerat Ioannes Bacconius in loco prædicto. Sed actus hic efficaciter etiam reprobatur per reprobationem potentiæ obiectiuæ, quam Scotus excogitauit: nos enim apud Aristotelem duas tantum potentias inueniemus, actiuam & passiuam, vt patet in nono Metaphysicorum, & duos tantum, primum & secundum, quos ponit in initio secundi libri de Anima, quos ad duas illas potentias optime refert Thomas in quæstione prima disputata, dicens, potentiam passiuam referri ad actum primum, quia materia est receptiua formæ; actiuam autem referri ad operationem, quæ est actus secundus; & sicuti primo dictus est actus de operatione, postea vero traductum est nomen etiam ad formam; ita primo dici nomen potentiæ de actiua, deinde attributum esse etiam passiuæ: & sicuti nihil patitur; nisi ratione potentiæ passiuæ, ita nihil agere nisi ratione actus primi: nam pati est materiæ, agere autem formæ, soli namque formæ potentia actiua attribuitur. Potentia igitur obiectiua nihil esse potest ab his duabus distinctum, idque facile ostenditur: nam si dicamus hominem, qui nondum est genitus, esse in potentia obiectiua, quærendum erit, in quonam ea potentia adhæreat, quum adhuc homo non sit; certe nil aliud responderi potest, nisi eam esse in prima materia; hominis enim generandi nihil tunc existit, nisi materia, quæ ipsius pars futura est; atqui potentia in materia non alia inest, quam subiectiua; quare potentia illa obiectiua, qua homo potestate esse dicitur, nil aliud est, quam potentia subiectiua; nam dicere hominem esse in potentia obiectiua, est dicere materiam habere potentiam recipiendi formã hominis, imo nil aliud est potestate homo, nisi ipsamet materia. Idem etiam de potentia actiua considerare possumus: quando enim dicitur, mundum, antequam crearetur, fuisse in potentia obiectiua respectu agentis; tunc non significamus potentiam aliquam existentem; quum enim tunc mundus nihil sit, nihil etiam est ista potentia, prout mundo attribuitur, quia nihil existit in quo recipiatur; ideo si bene illa potentia consideretur, nil significat secundum se, nisi non repugnantiam terminorum, hoc est, negationem impossibilitatis, & veritatem huius propositionis: possibile est mundum creari; talem autem potentiam non esse aliquid reale docet Aristoteles in contextu decimo septimo libri quinti Metaphysicorum; vanum igitur est, hanc potentiam, quæ nihil est, nisi ens rationis; statuere vt re distinctam ab illis potentiis, quæ apud Aristotelem sunt entia realia: est tamen hæc potentia obiectiua aliquid reale, dum

Potentiæ obiectiuæ reprobatio.

A sumitur vt idem, quod potentia actiua; quando enim dicimus mundum esse in potentia obiectiua, si quid reale significamus, id non est nisi ipsa potentia actiua Dei, ita vt dicere mundum fuisse tunc in potentia obiectiua, nihil aliud significet, quam Deum habuisse tunc potentiam actiuam creandi mundum, potentia autem Dei Deus ipse est: igitur nihil reale respondet illi potentiæ, nisi Deus ipse, cuius est potentia creatiua; nihil ergo est illa potentia B obiectiua re distinctum à potentia actiua. Hinc colligimus, conuenientius dici, effectum, quando nondum est, esse tamen potest, esse in potentia passiua materiæ, quam in potentia actiua agentis; quo fit, vt etiam conuenientius diceretur in potentia obiectiua respectu materiæ, quam respectu agentis; quum enim vtroque modo aliquid ipsi effectui attribuamus, inaniter id attribuimus, quatenus ille effectus nihil est: vanum ergo est attribuere mundo potentiam obiectiuam respectu opificis, dum ipse C mundus nil penitus est, quum nulla prorsus mundi pars præexistat: at si diceremus hominem generandum præexistere in potentia obiectiua, id est, subiectiua materiæ, rectius loqueremur; materia enim præexistit, quæ futura est pars substantiæ hominis generandi, proinde potestate homo iure appellatur; aliquo igitur modo tunc homo existit, cui attribuamus vt sit in potentia obiectiua, sed quia homo ille D non est nisi materia ipsa, nil aliud est potentia obiectiua, quæ tribuitur homini, quam ipsa potentia subiectiua materiæ, vt ante dictum est. Ex his igitur patet, potentiam obiectiuam nihil esse distinctum ab actiua, & à passiua, & omnia argumenta, quæ à sectatoribus Scoti pro suæ opinionis defensione adducuntur, vana & sophistica sunt: ea quidem multa sunt, sed in præsentia satis sit duo in medium afferre. E Vnum est, potentia subiectiua materiæ vna est: potentiæ vero obiectiuæ, quæ effectibus attribuuntur, sunt plurimæ; nam dicimus hominem esse in potentia obiectiua, respectu materiæ, sic asinum, sic lapidem, & alias res; plurimæ igitur sunt potentiæ obiectiuæ effectibus attributæ, vna autem est potentia subiectiua materiæ, ergo re distinguuntur: sic potentia actiua vna in agente est, obiectiuæ autem plures, quia plures effectus ab eodem a-F gente produci possunt. Alterum argumentum est: subiectum generationis est re distinctum ab vtroque termino, ideo si generetur aer, terminus à quo mutationis illius est aer potestate, terminus autem ad quem, est aer actu, igitur materia distinguitur à termino à quo, ergo & potentia subiectiua ab obiectiua, nam subiectiua attribuitur materiæ; obiectiua autem termino à quo. Sed vtrumq; argumentum leuis-

Duo argumenta Scotistarum. Primum argumentum.

Secundum

Solutio primi.

Solutio secundi.

Solus actus formalis respondet vtrique potentiæ secundũ Aristot.

Solutio primi.

leuissimum est. Ad primum enim dicimus; nil aliud per illud ostendi, nisi potentiam actiuam eandem, quæ respectu ipsius agentis vna est, fieri multiplicem, vt relatam ad plures effectus, quos producere potest; sic potentiam passiuam, quæ respectu materiæ vna est, recipiendi omnes formas, fieri multiplicem vt relatam ad varias formas, quas respicit; est igitur eadem potentia re, quæ sit plures secundum rationem.

Solutio secundi.

Ad secundum dico, terminum à quo generationis formaliter non esse aërem potestate, sed potius non aerem, id est, priuationem, & non esse ipsius aëris: & quamuis priuatio connotet potestatem ad aerem, illa tamen potestas est conditio materiæ subiectæ, vt antea demonstrauimus, non terminus à quo generationis, qui est tertium principium à subiecto distinctum: igitur potentia aer est potius ipsa materia, quam priuatio, & res ita manifesta est vt mirum sit, quod illi sint ausi his cauillis tenebras offundere veritati; quum enim Aristoteles trium principiorum necessitatem collegerit ex necessaria distinctione duorum contrariorum terminorum: à quo, & ad quem, & subiecti tertii, quod vtrisque substernitur, isti terminum à quo, cum subiecto confuderunt, dum potentiam attribuere termino à quo, quum potius subiecto, vt eius necessaria conditio, attribuenda sit. Quoniam igitur manifestum est, non dari potentiam obiectiuam distinctam re ipsa ab actiua, & à passiua, sequitur vanum esse etiam actum entitatiuum vt distinctum à formali: quum enim ex potentia illa obiectiua induxerit Scotus huius actus necessitatem, ea sublata hunc quoq; actum corruere, vel ab actu formali non distingui necesse est; reuera enim non datur alius actus, quam formalis; & hic vnus respondet omnipotentiæ, tam actiuæ, quam passiuæ: de passiua quidem concedit Scotus, ego vero de actiua quoque ostendo, tum iuxta Aristotelis sententiam tum secundum veram philosophiam; apud Aristotelem clarum est, materiam esse æternam, & nullum esse agens, à quo sit vnquam creata, vel creari possit; nunquam igitur materia fuit in potenria obiectiua secundum Aristotelis opinionem, qui putauit nullum dari agens tantæ potentiæ, vt possit totam rem producere absque vlla materia præsupposita, sed solum ex præexistente materia: quamobrem nil remanet, quod ab aliquo agente produci possit, nisi sola forma; hanc enim educens de potentia materiæ præexistentis, sic rem producere dicitur: quemadmodum igitur potentiæ passiuæ, ita etiam actiuæ nullus respondet alius actus, nisi formalis, neque aliud est obiectum vtriusque potentiæ, nisi actus formalis: nam quælibet res actu existens, existit per formam; hanc igitur producens agens dicitur rem ipsam producere; formam enim equi, vel asini de potentia materiæ educere, est equum vel asinum producere, & è conuerso equum producere, est formam equi de materia educere; hoc significauit Auerroes libro octauo Metaphysic. comment. 15. dicens, agens non largitur multitudinem, sed perfectionem, & libro vndecimo Metaphysic. comment. 18. agens reuera non congregat duo inter se, formam, & materiam, sed ex materia præexistente formam, quæ potestate erat, in actum educit; quæ verba perperam interpretatur Scotus in prædicta distinctione 12. libr. 1. Sententiarum, quæstione 1. cõtrarium enim habenus sensum illi, quem eis ipse attribuit: nam agens largiretur multitudinem, si totam rem produceret: cuius nulla pars prius exstitisset; sic enim augeret rerum numerum, quia produceret rem illam, quæ prius non erat; nec video, quomodo hoc negare possit Scotus, & asserere id non esse multitudinem largiri; sed materiæ iam existenti & aliquam formam amittendi, aliam formam tribuere non est numerum rerum augere, sed perfectionem mutare, & materiæ tribuere nouam perfectionem loco alterius amissæ perfectionis: congregare autem diceretur, si materiam & formam separatim prius existentes cõiungeret, sic enim nihil produceret; solam igitur formam producit, quæ est perfectio, & actus vtrique simul potentiæ respondens. De ipsius ergo Aristotelis sententia nullum esse dubium potest.

Solus actus formalis respondet vtrique potentiæ secundũ Aristot.

Agens nõ largitur multitudinẽ, sed perfectionem.

Praua interpretatio Scoti.

Maiorem veritatis speciem habet opinio Scoti secundum Christianam Theologiam, quæ docet, prmam materiam vna cum aliis rebus à Deo fuisse creatam; quoniam enim, antequam crearetur, erat solum potestate, necessarium videtur, vt statim creata extiterit actu, tanquam ens aliquod ante receptionem formæ, & ita habuerit ex se actum entitatis, sed non actum formalem. Attamen sic quoque, si res bene intelligtur, opinio Scoti falsa est: nam proprie loquendo, materia non fuit à Deo creata vt res quædam, sed potius rebus concreata, quia non est aliquid per se determinatum in specie, sed est inchoamentum omnium specierum corporalium; non fuit igitur ita creata, vt nuda, & absque vlla forma per aliquod tempus extiterit, sed solum sub forma, vt optime Thomas sensit, nisus præcipue argumento, quo Auerroes vtitur in commentario duodecimo libri secundi physicorum, si materia prima existeret sine forma, sequeretur, id quod non est actu, esse actu, quæ est contradictio; quoniam igitur secundum Theologos, Deus facere non potest, vt duo contradictoria sint simul vera, hinc Thomas colligit, Deum non potuisse creare materiam primam existentem sine forma, quia si existeret, iam haberet determinatam naturã, proinde

Idem ostẽditur secundum Theologiam Christianam.

Materia non fuit creata, sed cõcreata.

in de & actum formalem, quum tamen suapte
natura nullum habeat actum formalem nul-
lamque naturam determinatam. Alio quoque
argumento idem confirmari potest: agens e-
nim potens totum aliquem effectum produce-
re, nisi impediatur, producit perfectissimum,
quantum producere potest, hanc maiorem pro-
positionem negare Scotus non potest, quum
sæpe ea vtatur: at Deus à nullo potest impedi-
ri, ne quamlibet rem perfectissimam in genere
suo producat; quamlibet igitur perfectam pro-
duxit; ergo non materiam nudam, quia mate-
ria est imperfecte res omnes: quare materiam
primo nudam creare, & illi postea formam im-
ponere, repugnat perfectioni diuinæ, quæ im-
minueretur, si Deus prius imperfecte res creas-
set, postea vero formas imponendo perfectio-
nem indidisset: res igitur primum absolutissi-
mas, ac perfectissimas produxit, proinde mate-
riam non informem, sed sub formis. Ex his igi-
tur patet, obiectum potentiæ creatiuæ Dei nun-
quam fuisse materiam, sed formam, id est, res
ipsas vt formatas: hæc enim idem sunt apud eos,
qui recte philosophari, non cauillari volunt: *Idea prima materia.*
ideo optime illos sentire arbitror, qui dicunt,
non esse in mente diuina ideam primæ materiæ
distinctam ab idea compositi, propterea quod
prima materia non est in entibus numeranda,
nisi vt pars, & inchoamentum omnium, patet
igitur materiam per se nunquam fuisse in po-
tentia obiectiua, proinde nullum ex se actum
habere, quia non datur alius actus, quam for-
malis. Sed hac de re Theologicam disputatio-
nem dimittamus; hæc enim res apud multos
Thomæ sectatores luculentissime tractata, &
examinata contra Scotum legi potest; consi-
lium meum est non Theologice, sed Aristoteli-
ce disputare; quæ autem fuerit Aristotelis sen-
tentia, iam dictum est: ipse enim nullum cogno-
uit actum, nisi formalem & hunc solum omni
potentiæ, tam passiuæ, quam actiuæ respondere
existimauit, ita vt nihil sit in potentia obiectiua,
seu respectu materiæ, sed respectu agentis, nisi
forma, siue (quod idem est) compositum, *Contra secundũ conclusionem Scoti.*
quod per formam existit. Altera vero Scoti
conclusio multo euidentius repugnat Ari-
stoteli, & veritati, nempe qua asserit mate-
riam posse per se absque vlla forma existere; hæc
enim satis superque reprobatur argumento A-
uerrois prædicto, sequeretur enim, id, quod non
est actu, esse actu, quæ est implicatio contradi-
ctionis. Addere etiam aliud argumentum pos-
sumus tale: formæ aliquæ non sufficiunt vna *Nulla forma generica potest dare existentiam.*
cum materia ad tribuendam existentiam actua-
lem, ergo multo minus sola materia est apta per
se existere: consequentia est satis manifesta, quia
si aliquæ determinatæ naturæ accedentes ipsi
materiæ adhuc non possunt rem actu existen-

A tem constituere, multo minus id præstare sine
illis nuda materia potest; clarum etiam antece-
dens, nam anima nutritiua, & anima sensibilis
sunt formæ substantiales, quæ secundum Ari-
stotelem in secundo libro de Anima, sunt actus
primi corporis naturalis, & constituunt hoc ali-
quid, nec tamen possunt tribuere existentiam,
quemadmodum nulla alia forma generalis sine
forma speciali, quia non datur viuens, quod
non sit aliqua statuta species animalis, vel stir-
B pis, nec datur animal, quod non sit aliqua certa
species animalis. Videtur etiam hoc asserere A-
ristoteles in 2. contextu 2. libr. de Anima, dum
inquit, materiam secundum se non esse hoc ali-
quid, nam si per se existeret, vt Scotus putat, es-
set substantia indiuidua demonstrabilis digito;
igitur maxime esset hoc aliquid, quod Aristo-
teles negat. Quod si asserat Scotus, se id non di-
cere iuxta Aristotelis sententiam, sed solum se-
cundum veram philosophiam, considerata o-
C mnipotentia Dei sic quoque falsum dicit: si quidẽ
à Deo nil effici potest, quod implicet contradi-
ctionem; implicat autem hoc, quia si materia
existeret actu sine vlla forma, iam necessario
haberet determinatam & actualem naturam;
hoc autem repugnat naturæ materiæ; hæc enim
à Deo est creata talis naturæ, vt nullam habeat
in entibus determinatam naturam, sed recipere
possit omnes rerum naturas; itaque si Deus id
faceret, faceret id esse actu, quod non est actu,
quod Auerrois argumentum fuit & Thomæ in
D 1. part. Summæ, quæst. 66. art. 1.

Declaratio quarundam distinctionum ad omnes soluendas difficultates.
Cap. III.

AD planam veritatis intelligentiam, omni-
umque dubiorum solutionem, quædam
sunt notandæ distinctiones. Primum quidem
ratio erroris Scoti, ac totius hac in re veritatis,
E ex hac distinctione sumi videtur: ens seu entitas *Entitas sumitur & pro essentia, & pro existentia.*
sumi potest duobus modis, nam & essentiam, &
existentiam significare potest; dum enim ens pro
genere rerum omnium sumitur, essentiã signi-
ficat, nam animal quoque significat essentiam
hominis, & aliarum specierum suarum; dum au-
tem sumitur pro existentia, non significat ge-
nus, sed accidens quoddam intentionale, vt a-
lias diximus in initio 2. Poster. existentia enim
F est quoddam additum essentiæ: quo fit, vt plura
requirantur ad existentiam tribuendam, quam
ad essentiam rei constituendam; essentiam enim
propriam quælibet res habet per se ipsam, at
non quælibet res apta est per se ipsam existere,
sed multa sunt, quæ alio egent, per quod exi-
stant: nomen ergo entitatis ambiguum est, &
tum pro essentia sumi potest, tum pro existentia,
quod

quod acceptionum discrimen manifestum est in eadem propositione, quæ eodem tempore vera est vno modo, & altero falsa: vt hæc propositio; cometa est ens, nunc dum nullum existit cometa, falsa est, sumendo ens pro existentia; vera tamen est, sumendo ens pro genere: sicut hæc quoque vera est; cometa est halitus siccus in sublimi accensus, etiam nullo existente cometa; hac enim solam cometæ essentiam exprimimus, nihil dicimus de existentia. Nomen quoque actus multifariam sumi solet, sumitur enim & pro forma, & pro effectu formæ: pro forma quidem sumi manifestum est, quum forma dicatur actus, vt videre est in initio secundi libri de Anima; quando autem formam vocamus actum, nihil aliud significamus, quam perfectionē propriam, qua aliquid in specie seu subalterna, seu infima constituitur; hoc autem non fit sine restrictione, ac determinatione, necesse enim est omnem formam, siue generalem, siue specialem cōtrahere materiam ad aliquam certam naturam, & esse rei perfectionem, & actum. Sumitur autem pro effectu formæ, quando sumitur pro existentia, propterea quod actus existendi non est forma, sed effectus formæ, quum formæ proprium munus sit, rem existentem constituere, non quidem omnis formæ, sed solum formæ vltimæ, quæ ad nullam aliam formam dirigitur; talis enim forma iuncta reali materiæ, constituit rem singularem per se existentem: vtramque acceptionem simul complexus est Aristoteles in 2. contextu 2. libri de Anima, dicens, hoc aliquid; nam hoc aliquid, non solum significat singulare existens, ac demonstrabile, sed etiam determinatam naturam, quia forma vtroq: modo facit hoc aliquid; tum enim materiam contrahit ad certam quandam speciem entis, tum etiam constituit singulare existens, cum hoc tamen discrimine, quod illud omnis forma præstat, hoc vero sola forma vltimæ speciei; propriam enim naturam omnis forma constituit, tam generalis, quam specialis; existentiam autem actu non omnis forma præbet, sed sola vltima, quia hæc non eget alia forma. Sumitur autem nomen actus non modo ad denotandā existentiam rei simpliciter acceptæ, vt quum dicimus, equum actu esse, sed etiam ad significandam existentiam rei complexæ, id est, veritatem propositionis: dicimus enim, chimæra est actu non ens, quæ est vera enunciatio, nec alius est eius sensus, nisi quod vera est hæc propositio, chimæra est non ens, ob id ex ea non licet inferre, ergo chimæra est actu, neque enim chimæra est, sicut Aristoteles docet in libro de Interpretatione; quum enim de non ente possit aliquid vere enunciari, non licet ex veritate enunciationis inferre eius subiectum esse ens, quia potest esse non ens.

Actus sumitur multifariam.

Hoc aliquid duo significat.

Non omnis forma dat existentiam, sed sola specifica.

Collectio totius veritatis quinque assertionibus. Cap. IV.

EX his aliquæ assertiones, seu conclusiones deducuntur, per quas tota rei veritas declarata, & contraria argumenta soluuntur, suntque omnes vel per se manifestæ, vel satis demonstratæ per ea, quæ hactenus dicta sunt. Prima est: si entitas sumatur pro essentia, materia habet propriam entitatem distinctam ab entitate formæ: nemo enim est, qui ignoret aliam esse materiæ essentiam, aliam formæ; quū enim sit substantia, propriam essentiām habeat necesse est. Secunda assertio est: si entitas pro existentia sumatur, materia non habet entitatem propriam, sed solius compositi proprium est existere; materia vero, & forma coexistere potius composito, quam existere dicuntur; materia quidem, vt quæ existentiam recipit, forma vero vt quæ dat: hæc iam fuit antea demonstrata; nam si non omnis forma existentiam habet per se; non enim forma generis, sed sola forma vltimæ speciei, quatenus constituit rem existentem, existere per se dicitur, multo minus materia apta per se est existere, sed eget forma, quæ illi existentiam largiatur. Tertia conclusio est: prima materia secundum se non habet actū primo modo sumptum; ratio huius clara est, quoniam ita habere actum est habere determinationem, & contractionem ad certam naturam, hæc autem non fit nisi à forma: sola igitur forma est actus, quare si materia secundum se nullam habet formam, manifestum est, eam secundum se actum ita acceptum non habere. Quarta conclusio est: si sumatur actus secundo modo pro eo, quod est actu existere, quē formæ effectum esse diximus, materia prima non per se est actu, sed per formam, quæ ipsam perficit, & constituit hoc aliquid; hæc facile probatur, nam existentia insequitur formam, eamque non omnem, sed præstantem, & perfectam, quare necessario præsupponit actum primo modo acceptum: idque cuilibet consideranti manifestum est; nihil enim potest existere, cuius non sit determinata natura, secus enim ne mente quidem concipi, aut fingi alicuius rei existentia potest; quoniam igitur materia secundum se non est aliqua determinata natura, multo minus existit actu secundum se, siquidem plura ad existentiam requiruntur, quam ad determinationem certæ naturæ; hanc enim omnis forma præbet, illam vero sola forma vltimæ speciei. Quinta demum conclusio ex his omnibus deducitur talis: materia prima in sua essentia nullum continet actum, sed solam potentiam, ita tamen, vt nomine potentiæ non qualitatem significemus, sed substantiam quandam, quæ est fons, seu radix huius qualitatis,

Prima conclusio

Secunda cōclusio.

Tertia cōclusio.

Quarta cōclusio.

Quinta cōclusio.

tatis, nempe substantiam quandam imperfectissimam, incompletam secundum speciem, & inchoamentum omnium specierum, nam huiusmodi natura satis congrue videtur potentiæ nomine significare: hæc clare ostenditur Aristotelis testimonio in multis locis; nam in secũdo libro de Anima, contextu secundo inquit, materiam secundum se non esse hoc aliquid, quod significat eam non habere vllam certam naturam, nec vllam determinationem in specie, & addit ipsam esse potentiam. Sic septimo Metaphysicorum contextu octauo inquit, materiam non esse vllum ex entibus determinatæ naturæ, sed subiectum omnium, quare sententia Aristotelis est, materiam non esse modo vllo ens actu, nomen enim actus notat determinationem, quæ aliena est à natura materiæ: quare vanum est Scoti inuentum, quod omne ens, quatenus est ens, sit actu, quandoquidem secundum Aristotelem non omne ens est actu ens, sed datur etiam ens potestate, cuiusmodi maxime est prima materia, cui secundum propriam naturam nulla conuenit appellatio actus; quod etiam Plotinus optime demonstrat in 5. libro 2. Enneadis, cap. 4. & 5.

Plotinus

Solutio argumentorum Scoti. Cap. V.

Ad primum.

PEr hæc facile est soluere argumenta Scoti. Ad primum enim dicimus, si entitatem pro essentia sumat, negandam esse maiorem; non enim quicquid habet realem entitatem, id est, essentiam, id habet actum entis, sed aliquid est, cuius essentia sit pura potestas, qualem materiæ naturam esse iam diximus: si vero entitatem pro existentia sumat, negamus minorem; sic enim materia propriam entitatem non habet. Ad secundum dicimus, si entitas pro essentia sumatur, totum esse concedendum; nam si materia essentiam propriam ab essentia formæ distinctam non haberet, vtique id, quod materia & forma constat, non esset compositum, sed simplex, quia non constaret ex re & re: si vero entitas pro existentia sumatur, neganda est consequentia, quia nec forma, nec materia existentiam propriam habet extra compositum, sed vna est cõpositi existentia, qua & materia & forma existant, nec ob id totũ dicitur simplex, sed constat ex re & re. Dico præterea tantũ abesse. vt hoc argumento ostendatur, materiam habere actum aliquem, vt potius demonstretur, nullum habere actũ, qnandoquidem ex duobus actibus non fit vnum, sed ex potestate, & actu, vt ait Aristoteles in contex. 7. lib. 2. de Anima, & fusius in 7. & 8. lib. Metaphys. igitur si compositũ tanquam vnum ex materia & forma constat, & forma est actus, necesse est materiam non esse actum, sed potestatem. Ad tertium negare possumus consequentiam: quando enim dicitur, materia est actu principium, nil aliud denotatur, quam veritas huius propositionis; materia est principium, vnde non licet inferre, ergo materia est actu per seipsam: possumus etiam omnia concedere; nam materia est actu principium, & est actu subiecta formæ, & est actu ens; non tamen ex se, sed per formam; dicere enim materiam esse actu principium, & dicere esse principium actu existens, idque vere dicitur, actu namque existit, at non per se, sed per formam; nullus enim actus competit materiæ secundum suam naturam; in omnibus autem quæ competunt materiæ secundum propriam naturam, si dicuntur illi inesse actu, actus ille non est secundum naturam materiæ, sed merito formæ. Sic etiam ad quartum omnia concedimus: non posset enim materia existere, vel præexistere, nisi existeret, & nisi esset actu ens; est autem actu ens per formam, nunc quidem per formam huius compositi, prius vero per formam alterius. quod interiit. Sic etiam dicendum est ad Themistium in digressione dicentem, materiam in sua prima notione esse aliquid, & esse actu, quod etiam apud Simplicium legimus in contex. 58, lib. 1. Physicorum; nil enim aliud significare voluerunt, nisi materiam habere propriã essentiam distinctam ab essentia formæ, & eam actu existere distinctam ab essentia formæ, ita tamen vt existere illi competat per formam; non enim sumunt ita materiam in prima notione, vt statuant eam sine forma existentem, sed materiæ sub forma existentis essentiam considerant, & dicunt esse propriam quandam materiæ essentiam existentem sub forma; existere namque materiam, & ipsam materiæ essentiam; qualiscunque ea sit, actu existere nemo negat, dicimus tamen eam non per se, sed per formam existere. Alia quoque Scoti argumenta facile soluuntur, quibus ostendere nititur, posse materiam absque repugnantia existere per se, sine vlla forma. Ad primum neganda est propositio maior; ea namque vera est solum de essentia rei, ac de mentali abstractione, at non de existentia actu, ac de separatione reali: si quid enim est absolutum prius natura altero absoluto, id ab illo non pendet secundum essentiam; ideo mente concipi, & abstrahi ab illo potest, idest, definiri & considerari absque illius consideratione; non est tamen necessarium, vt etiam existere actu sine illo possit; animal enim est absolutum, & natura prius omnibus speciebus suis, nec ob id aptum est sine illis omnibus existere actu, sed solum potest definiri, & considerari absque vlla illarum consideratione: sic etiam subiectum est natura prius accidente proprio, vt homo risibilitate, & est ens absolutum, quo fit, vt possit mẽte abstrahi à

Ad tertium. *Ad quartum.* *Ad quintum.* *Ad primum primæ secundæ conclusione Scoti.*

risibi-

risibilitate, & definiri sine illa, non tamen sine A
illa existere potest. Sic igitur materia, quum sit
substantia, est quiddam absolutum, prout ab-
solutum distinguitur à relatiuo, & est natura
prior omnibus formis, quo circa essentia mate-
riæ à forma non pendet, & mente abstrahi po-
test ab omni forma, non tamen re ipsa existere
actu sine forma, multa enim requiruntur ad exi-
stentiam rei, quæ non requiruntur ad essentiam
constituendam. Patet itaque falsam esse maio-
rem Scoti. Ad probationem autem, quam su- B
mit à discrimine absoluti, & respectiui, dicimus
hoc discrimen in eorum essentia esse constitu-
tum, quemadmodum ab Aristotele declaratur
in libr. Categoriarum: nam relatiui tota essen-
tia consistit in relatione ad aliud, quo fit vt re-
latiuum nequeat definiri, aut considerari, aut
cognosci sine suo correlatiuo; absoluti autem
essentia nullum habet respectum ad aliud; hoc
eorum discrimen est, in aliis non necesse est vt
differant: nam si existentiam spectemus (de hac C
enim nunc sermo est) relatiuum non potest exi-
stere, nisi etiam suum correlatiuum existat; hoc
enim in relatiuis est necessarium; at non ob id
fit, vt contraria esse debeat omnium absoluto-
rum conditio, quia non in hoc est positum eo-
rum discrimen, sed datur absolutum, quod sine
alio absoluto existere potest, vt homo sine e-
quo; datur etiam absolutum, quod sine alio ab-
soluto non potest existere, etiamsi eo sit prius
secundum naturam, vt animal sine speciebus D
suis omnibus: sic igitur materia non potest exi-
stere sine omni forma, non est tamen relati-
uum, sed absolutum, & omni forma prius se-
cundum naturam. Ad secundum neganda est
consequentia; quia enim si materia existere po-
test sine qualibet forma seorsum, potest etiam
existere sine omnibus coniunctim acceptis. Ad
probationem autem dicimus, materiam secun-
dum suam essentiam respicere contingenter
tum singulam formam, tum omnes simul sum- E
ptas; non sic tamen secundum existentiam; vt
enim existat, respicit quidem contingenter sin-
gulam formam, at formam absolute sumptam
non respicit contingenter, sed necessario; quia
necessaria est illi forma ad existendum, non
quidem hæc, vel illa, sed forma indistincte. Ar-
gumentum itaque Scoti, si quid habet robo-
ris, habet solum de essentia materiæ, quia si
nulla forma seorsum accepta de essentia mate-
riæ est, vtique nec omnes simul sumptæ: sic et- F
iam si non est de essentia oculi color aliquis se-
orsum acceptus, patet neque omnes simul sum-
ptos de essentia oculi esse; tamen secus est de a-
ctuali visione; oculus enim vt videat, refertur
contingenter ad singulum colorem, quia potest
videre sine singulo, sed non contingenter refer-
tur ad vniuersum genus colorum, hoc enim est

Ad secundum.

A eius obiectum adæquatum, nec potest oculus
videre, nisi colorem aliquem: similiter obie-
ctum adæquatum, ad quod recipiendum dire-
cta est prima materia à natura, vt existat, est to-
tum genus formarum, non forma hæc, aut il-
la, ideo sine singula existere potest; at non sine
forma absolute: sic etiam dicimus, animal ge-
nus respicere contingenter secundum suam es-
sentiam, & singulam speciem, & omnes simul,
quia sunt omnes extra essentiam animalis; atta-
B men ratione suæ existentiæ respicit quidem
contingenter singulam, omnes autem necessa-
rio, quia non potest existere sine omnibus. Ea-
dem responsione tertium quoque argumen-
tum soluitur: nam illa Scoti propositio; quic-
quid sibi præscribit genus, præscribit etiam si-
bi certam aliquam illius speciem, vera est tan-
tummodo de essentia, nam quicquid secun-
dum essentiam suam præscribit sibi genus, id
est, essentialiter in illo est, necesse est, vt sit de-
C terminate aliqua species illius generis, vt quic-
quid essentialiter est animal, est necessario ali-
qua species animalis; at non est vera de deter-
minatione extra essentiam; oculus enim ad o-
perandum determinat sibi colorem absolute, at
non sibi determinat aliquam certam speciem
coloris, sic propria aliqua affectio animalis
præscribit sibi animal genus tanquam subie-
ctum proprium, & illi necessarium ad existen-
dum, non tamen sibi præscribit aliquam certam
D speciem animalis, sed aliquam indistincte; sic
igitur prima materia vt existat, præscribit sibi
formam absolute sumptam, & genus ipsum
formarum, nec tamen oportet vt sibi præscri-
bat aliquam statutam formam. Quare hæc Sco-
ti argumenta sunt potius cauilli, quam solidæ
rationes, quæ vel demonstrent, vel perturba-
re hac in re aliquem debeant. Ad Simplicium
autem in contextu 52. libr. 1. Physic. dicentem,
posse materiam esse per seipsam, minime ve-
E ro formam, dicimus, Simplicium non accipe-
re per seipsam esse pro eo quod est existere sine
forma, sed ibi sumere esse per seipsum, prout
distinguitur ab eo, quod est esse in alio, vt
in subiecto; hic enim est sensus consentaneus
verbis & sententiæ Aristotelis eo in loco, &
verba ipsa Simplicij hunc manifeste signifi-
cant, inquit enim, materia potest esse per se-
ipsam, contraria vero inhærent in alio, itaque
esse per seipsum nil aliud ibi significat, quam
F non inesse in alio. Ad Auerroem autem in pri-
mo capite libri de Substantia orbis dicentem,
materia est vnum entium existentium per se, di-
cimus, non eam esse Auerrois mentem, vt dicat
materiam sine forma existere posse, siquidem id
aperte negauit in libro secundo Physic. auscul-
tationis, commentario 12. sed de sola materiæ
essentia ibi Auerroes loquitur, eamque dicit
esse

Ad tertium.

Ad quartum

esse distinctam tum à forma, tũ à potẽtia; quare his verbis nil aliud significare vult, nisi primam materiam habere realem essentiam distinctam ab essentia formæ, & ab essentiis omnium rerum, quod etiam Arist. dixit in context. 8. lib. 7. Metaphys. sæpe à nobis citato.

Contrariæ sententiæ de prima Materiæ, an sit per se quanta. Cap. VI.

Corpus duplex.

CONSIDERANDVM manet, án prima materia per se corporea sit: & quia duplex est corpus; vnum, quod esse dicitur supremum genus in Categoria substantiæ; alterum, quod est species quanti continui, & nil aliud est, quam trina dimensio, longitudo cum latitudine ac profunditate; ideo huius considerationis duæ erunt partes; vna, an ipsa secundum se sumpta prima materia sit corpus de genere substantiæ, altera vero, an sit per se quanta, hoc est, longa, lata, ac profunda; illa quidem est secundum naturam prior, quum substantia sit prior quantitate, nos tamen facilioris doctrinæ ordinem sequentes, ab hac posteriore ordiemur, quoniam absque huius declaratione difficilis admodum, atque ardua altera contemplatio foret. Sunt hac in re duæ contrariæ opiniones; vna Auerrois, ad quam accedere videtur Simplicius in contextu 69. libri primi Physic. & Ioan. Grammaticus in libr. 11. contra Proclum; altera Thomæ, illi penitus contraria.

Auerrois opinio de prima materia quantitate.

Auerroes in comment. 63. lib. 1. physic. & in calce 2. tract. Epit. Metaph. & in 1. cap. libri de substantia orbis, & aliis in locis asserit primam materiam secundum se, & ante receptionem formæ esse quantam, & habere tres dimensiones, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, tanquam accidens perpetuum, & inseparabile, eas tamen nullis certis terminis circumscriptas, sed interminatas, quæ postea à diuersis formis varios terminos recipiunt, provt variæ naturalium corporum naturæ requirunt; adeo vt intereunte per recessum formæ corpore aliquo naturali, dimensiones non intereant, sed earum tantummodo termini destruantur, & alij accedant, qui ab alia adueniente forma præscribuntur.

Opinio Thomæ

Contrariam sententiam tuetur Thomas, qui pluribus in locis, præsertim vero in opusculo 32. nititur ostendere, nullam esse in prima materia quantitatem æternam, sed omnes naturalium corporum quantitates insequi formas, & à formis tribui, proinde generari & interire, prout ipsæ quoque naturales formæ oriuntur, & intereunt. Plotinus quoque huius sententiæ fuisse videtur, qui in libro quarto secundæ Enneadis ostendit, primam materiam esse secundum se penitus incorpoream, & carere omni dimensione, suscipere autem omnes dimensiones à forma. Albertus quoque in lib. de quatuor Coæuis, & in 3, Metaphys. tract. 2. cap. 3. A ponit quidem in prima materia formam quandam substantialem æternam, quam vocat ipse inchoationẽ formarum, alij vero formam corporeitatis, at corporeitatem de genere quantitatis in prima materia nullam ponit coæternam ipsi materiæ, quia putat præter primam materiam, & formam illam corporeitatis nil aliud esse in naturali corpore æternum, sed omnia generationi & interitui obnoxia esse. Hoc idem sensisse videtur Auicenna, vt colligere possumus B ex primo suæ sufficientiæ, cap. 2. & ex 2. tract. Metaphysico, cap. 2. ponit enim in prima materia formam illam corporeitatis de genere substantiæ coæternam materiæ, sed nullam ponit corporeitatem de genere quantitatis æternam, idque est quod Auerroes dicit in 1. cap. libri de substantia orbis, Auicennam non distinxisse dimensiones interminatas à terminatis. Sententia hæc pluribus argumentis defenditur à Thoma in prædicto loco, & alia quoque ab eius sectato- C ribus in confirmationem adducuntur, sed nos ea tantum, quæ efficaciora esse videntur, aliis omissis, in medium afferemus.

Argumenta Thomæ aduersus opinionem Auerrois de quantitate interminata. Cap. VII.

primum argumentum.

PRimum ita argumentatur Thomas, aut quantitas interminata eadem est numero D cum terminata, aut sunt duæ distinctæ: si eadem, ergo accidentia rei præcedent rem tempore infinito; nam propria hominis quantitas præcedet infinito tempore ipsum hominem, si eadem numero est cum quantitate materiæ interminata quæ ponitur esse æterna, sed consequens aduersatur Aristoteli, qui in context, 4, libri 7. Metaphysic. inquit, substantiam accidente priorem esse & natura, & cognitione, & tempore: sequeretur etiam eandem esse hominis quantitatem, E & formicæ; nam vtraque est idem quantitati interminatæ; quæ autem sunt idem alicui tertio, ea inter se idem esse necesse est; si vero duæ sint distinctæ quantitates, ergo quantitas in eodem corpore erit bis, siquidem quantitas interminata nunquam perit; quare dabitur penetratio dimensionum, quam omnes Philosophi negant.

Secundum

Secundo, si daretur hæc quantitas interminata æterna in prima materia, ens potestate esset subiectum accidentis, quod ab Ari- F stotele negatur in 5, Physic, & ab ipsomet Auerroe in comment. 63. libr. 1. vbi dicit, subiectum accidentium esse ens actu, & ex materia & forma constans; sic enim ipsum distinguit à subiecto formarum substantialium, quod est ens potestate.

Tertium

Tertio, prius est esse simpliciter, quam esse secundum quid; at forma substantialis dat esse simpliciter, accidens autem omne dat

dat eſſe ſecundum quid, ergo forma ſubſtantialis præcedit omnia accidentia in materia; quod ſi quantitas interminata præcederet formam ſubſtantialem, hæc prius daret ipſi materiæ eſſe ſecundum quid, quam forma ſubſtantialis det eidem eſſe ſimpliciter, quod eſt abſurdũ. *Quartũ.* Quarto, ſequeretur, id quod eſt vnum per accidens, præcedere illi, quod eſt vnum per ſe, hoc autem ſimiliter abſurdum eſt, & communi omnium conſenſioni aduerſatur; dicunt enim, id quod eſt per accidens, neceſſario præſupponere id, quod eſt per ſe: conſequentia probatur, quoniam ex ſubiecto & accidente fit vnum per accidens, ex materia autem & forma vnum per ſe, prius autem erit vnum conſtans ex materia, & quantitate interminata, quam vnum conſtans ex materia, & forma ſubſtantiali. *Quintũ.* Quinto, vel hæ dimenſiones interminatæ eſſentiales ſunt primæ materiæ, vel accidentales; ſi eſſentiales, ergo prima materia eſſet eſſentialiter quantitas nõ ſubſtantia; ſi vero accidentales, ergo ſeparabiles, proinde non æternæ. *Sextum.* Sexto, ſequeretur, quatuor eſſe principia rerum naturalium, non tria tantum, quoniam huic quantitati interminatæ competerent omnes conditiones, quæ ſecundum Ariſtotelem in primis principiis poſtulantur: quum enim æterna ſit, non fit ex alio, neque ex reliquis principiis, & ex hac omnia fiunt; quæ autem ſunt huiuſmodi, ea ſunt prima principia; quamobrem principia quatuor erunt, forma, priuatio, materia, & quãtitas interminata. *Septimũ.* Septimo, per hanc quantitatẽ interminatam materia vel fit actu diuidua, vel poteſtate, quorum neutrum dici poteſt: non enim actu, quia facta actu diuiſione materiæ, diſtingueretur eius pars ab alia parte, hoc autem eſſe non poteſt, quia omnis diſtinctio fit à forma, materia vero ſecundum ſe eſt prorſus informis; ſi vero poteſtate, ergo hæc quantitas interminata fruſtra eſt, quia materia etiam ſine hac eſt diuidua poteſtate, fitque poſtea actu diuidua per aduentum formæ. *Octauũ.* Poſtremo, ſi daretur hæc quantitas interminata, ea eſſet in aliqua categoria, at in nulla eſſe poteſt, ergo non datur: nam ſi in aliqua Categoria eſt, certe eſt in Categoria quanti, in hac tamen non eſt, quum Ariſt. in capite de quanto dicat omne quãtum ſignificare certam, ac terminatam rei quantitatem, quantitas igitur interminata in Categoria quanti non eſt; ergo in nulla.

Argumenta pro Auerroe ad comprobandam quantitatem interminatam.

Cap. VIII.

Primum argumentum. Ex altera parte pro Auerroe valida argumenta non deſunt. Primum ſumitur ex ipſa rei natura: quantitas non eſt generabilis, ergo non generatur, ergo æterna eſt: aſſumptum probatur, quia nullum eſt agens, à quo generari poſſit; non enim à forma, nec ab alia quantitate, nec ab vlla qualitate; non à forma, quia forma ſecundum ſe non eſt quanta, nec diuidua, ergo non apta ad producendam quantitatem; præterea quantitas poteſt mente abſtrahi ab omni forma naturali, ergo eſt natura prior formis, ergo à nulla forma produci poteſt, quia non poteſt cauſa eſſe poſterior ſuo effectu: non à quantitate, quia quantitas non eſt actiua: non etiam à qualitate, quia omnis qualitas eſt natura poſterior quantitate, quare eius cauſa eſſe non poteſt. *Secundũ.* Secundum argumentum, quo præcipue innititur Auerroes, tale eſt: ſi prima materia nõ eſſet ſecundum propriam naturam quanta, id, quod ex materia & forma conſtat, non poſſet eſſe diuiduum, ſed eſſet inſtar puncti indiuiduum: quod probatur ſumptis ex Ariſtotele duobus fundamentis: vnum ſumitur ex contextu 18. libr. 5. Metaphyſic. vbi inquit, diuiſionem, & diuiſibilitatem eſſe propriam quanti, & nihil eſſe diuiſibile, niſi quantum vel merito quanti, ita vt ſolum quãtum ſit per ſe diuiduum, cætera vero per quantum: alterum ſumitur ex context. 2. lib. 6. Phyſic. vbi Ariſtoteles ait, non fieri quantum, neque diuiduum ex pluribus indiuiduis; nam ſi decem millia punctorum ſimul iungantur, non fiet ex eis niſi punctum vnum; his ita conſtitutis, ſic argumentor: ſi materia prima ante receptionem formæ ſecundum ſuam naturam non eſt quanta, ergo per prius fundamentum eſt indiuidua; atqui forma quoque ſecundum ſe indiuidua eſt, vt omnes dicunt; ergo per poſterius fundamentum neceſſe eſt id, quod ex ambabus conflatur, eſſe indiuiduum; nam ſi ponatur diuiduum; conſtabit diuiduum ex non diuiduis, & quantum ex non quantis, quod Ariſtoteli aduerſatur: nec poteſt aliquis ad hoc confugere, vt dicat Ariſtotelem loqui de partibus tantum integrantibus, proinde hoc argumento de ſolis partibus quanti integrantibus oſtendi, quod debeant eſſe quantæ, non de partibus eſſentialibus, de quibus in præſentia ſermo eſt; nam ſi bene rem conſideremus, eadem viget ratio in omnibus partibus, è quibus totum actu conſtet; qualeſcunque enim partes ſint, neceſſe eſt ſi omnes ſint indiuiduæ, vt totum diuiduum eſſe non poſſit: præterea non habet locum hæc partium diſtinctio, quando ſumuntur vt indiuiduæ, vt ibi ſumit Ariſtotel. dum ait ex non quantis, & non diuiduis non fieri quantum; dum enim ſumuntur vt indiuiduæ, non poſſunt dici integrantes; dictum igitur Ariſtotelis eſt vniuerſe verum, ex pluribus non quantis vtcunque compoſitis non poſſe fieri quantum. Neque etiam dici poteſt forma, licet ipſa quanta non ſit, cauſam tamen eſſe quantitatis, ita vt eam propria rei quantitas inſequatur; etenim indiuiſibile non poteſt eſſe cauſa diuiſibilitatis: præterea eadem difficultate dictum quoque illud Ariſtotelis vrgeretur, dicere namque poſſemus, licet nulla partium diuidua ſit,

tamen vel ex earum aliqua, vel ſaltem ex earum collectione prodire quantitatem in toto coniuncto. *Tertium* Tertio argumento ſic Auerrois opinio comprobatur: ſi quantitas interiret, haberet cõtrarium; quicquid enim interit, à ſuo contrario interimitur; atqui non habet quantitas contrarium, vt legimus in libr. Categor. ergo interire non poteſt. *Quartũ.* Quarto, idem confirmatur ſumpto ex Ariſtotele hoc fundamento in 2. lib. de Ortu & interitu; in elementum habens ſymbolã qualitatem facilior eſt alterius elementi mutatio, propterea quod illa ſymbola qualitas non interit, ſed eadem ſeruatur in genito, quæ fuit in corrupto; huius autem ratio eſt, quoniam accidentia conuenientia formæ generandæ, & illi neceſſaria non debent de materia pelli, ſi in ea iam inſunt, imo neque poſſunt pelli, quandoquidem non pellitur aliquid à ſimili, ſed à contrario: eadem itaque ratione argumentemur; quantitas & extenſio eſt neceſſaria omnibus corporibus naturalibus, & communis eſt conditio omnium formarum naturalium, vt in materia extendantur; non debet igitur, neq; poteſt interire quantitas; ergo æterna eſt, & ſoli ipſius termini mutari & interire poſſunt. *Quintũ.* Tandem id confirmat Auerroes teſtimonio ſenſus; quando enim ex aqua generatur aër, videmus quantitatem aquæ non perire, ſed potius ad maiorem molem, & ad nouos terminos ampliores extendi; ipſa igitur quantitas in omnibus manet incolumis, & ſoli eius termini mutantur prout diuerſæ naturales formæ varios terminos poſtulant. *Sextum.* Videntur etiam omnes, etiam aduerſarij, hoc confiteri, dum dicunt formam extendi ad extenſionem materiæ, & fieri diuiduam diuiſione materiæ; ſic enim affirmant materiam ſecundum ſe diuiduam eſſe ante formæ receptionem: dicunt præterea accidentium omnium alia ad materiam pertinere, alia ad formam, & qualitates quidem ad formam, quantitatem vero ad materiam, quod eſt ipſam Auerrois ſententiam approbare.

Sententiæ Auerrois declaratio & confirmatio. Cap. IX.

QVum ego veram hac in te eſſe putem opinionem Auerrrois, ductus tum argumentis prædictis, tum Ariſtotelis aliorumque authoritate, vt mox oſtendam, ante omnia optime declarandam eſſe hanc ſententiam arbitror; quia ipſa bene intellecta videtur ſuam veritatem patefacere, & contraria argumenta facile diluere. Dico igitur huiuſce rei veritatem in hoc potiſſimum fundamẽto conſiſtere, quod quum cuiuſq; rei quantitas ſit terminata, hæc nec ſolam materiam inſequitur, nec ſolam formam, ſed vtramque ſimul, nam quantitas ipſa ſecluſis mente omnibus terminis à ſola materiæ natura emanat, & eſt eius proprietas inhærens ipſi per ſe ſecundo modo, ſicut homini riſibilitas; termini vero quãtitatis præſcribuntur à forma, qua-

Quomodo quantitas materiam inſequatur.

A tenus quælibet forma certos quoſdam, ac proprios terminos poſtulat; hoc certe ex ipſa loquendi conſuetudine ſatis comprobatur; idem enim ſignificare videmur dicendo magnitudinẽ, & corporeum, & materiale, & has dictiones ſæpe, vt idem ſignificantes confundimus, dum à rebus incorporeis has corporeas, & materiales ſecernere volumus; ſic autem denotamus à natura materiæ prouenire, vt res dicantur & magnitudines, & corporeæ. At ſtatuere terminos B magnitudini eſt ſolius formæ oficiũ, quia nulla determinatio à materia prouenire poteſt, & rationi conſonum eſt, vt forma, quemadmodum naturam ipſam materiæ coarctat, & ad certam ſpeciem contrahit, facitq; hominem, & equum, & aſinum; ita etiam quantitati materiæ, quæ ſecundum ſe terminis caret, certos aliquos fines largiatur. Duplices autem terminos forma præſtat, externos, & internos; externi ſunt illi, qui non ſunt de genere quantitatis, vt figura, quæ eſt C in quarta ſpecie qualitatis, & nil aliud eſt, niſi quidam partium quanti inter ſe concentus, & harmonia; interni vero illi ſunt, qui ſunt de genere quanti, & certam quanti ſpeciem conſtituunt, vt bicubitum, tricubitum. & huiuſmodi: vtroſque terminos quãtitati materiæ forma præbet; at quantitatem ipſam præbere non poteſt, quia ſicuti forma hominis non poteſt ſine materia hominem conſtituere, ita neque tantum facere poteſt, niſi in materia quanta, & extenſa D recipiatur, quum ipſa ſecundum ſe forma non ſit quanta, neque diuidua: de qualitatibus vero ſecus eſt; hæ namq; incorporeæ per ſe ſunt, & indiuiduæ, quæ tribui à forma poſſunt, quia materia ſecundum ſe his omnibus caret. Hinc colligimus, formam & materiam ſibi mutuam operam præſtare: forma enim quæ ſecundum ſe indiuidua eſt, recipit à materia extenſionem, & quantitatem; materia vero ſumit à forma terminos ſuæ quantitatis: hanc veritatem confiteri E omnes videntur, inſcij tamen, & ab ipſamet re ad ita loquendum inducti, dum in gymnaſiis frequenter dicunt, formam extendi ad extenſionem materiæ; ſic enim aſſerunt propriam materiæ eſſe extenſionem, formam vero eam accipere à materia: dicere tamen poſſumus, non modo formam extendi ad extenſionem materiæ, ſed etiam materiam ad formæ extenſionem extendi, verum enim vtrunque eſt alia & alia ratione; illud enim verum eſt de extenſione F abſolute accepta, quam forma ſumit à materia, hoc autem de limitibus, ac finibus extenſionis, nam eouſq; materia extenditur, quouſq; forma præſcribit, & imperat: ſimili quadam ratione dicere ſolemus tum equos trahentes currum, tum etiam aurigam tantum itineris peregiſſe; equos quidem abſolute loquendo; ipſi enim ſunt, qui ambulant, non auriga; aurigam vero tanquam eum, qui certos limites, ac fines itineri ſtatuit, quum equi nullum ſibi certum terminum proponant.

Quomodo quantitas inſequatur formam.

Termini quantitatis duplices.

Materia extenditur ad extenſionem formæ, & forma ad extenſionem materiæ.

ponant, proinde tota hæc determinatio tribuatur aurigæ. Hanc sententiam colligit Auerroes ex Aristotele in contextu 15. libro 4. Physicorum, dicente locum videri esse materiam, quatenus est magnitudinis dimensio, siquidem materia est dimensio magnitudinis; vocat autem ibi magnitudinem Aristoteles eam tantum, quæ terminata est, certamque habet quantitatem, dimensionem vero Græce dictam διάστημα vocat ipsam materiæ quantitatem, seclusis terminis; quum igitur dicat Aristoteles, locum ea ratione videri esse materiam, quatenus est dimensio, absque dubio materiam per se dimensam ponit, quum præsertim postea materiam hanc dimensam distinguat à forma, dicens eam sub forma contineri tanquam sub superficie, ac termino; forma enim dat terminos extensioni materiæ, materia vero suapte natura quanta, & extensa est, imo Aristoteles ibi eam vocat dimensionem ipsam: quamobrem recte ibi Auerroes colligit ex Aristotele materiam per se habere dimensiones interminatas, quæ nec re, nec imaginatione separari à materia possunt; quod quidem verissimum est; dum enim mente materiam sine formis concipimus, fieri non potest, vt eam non quantam imaginemur, sed necessario imaginamur quantam, ac veluti vastam quandam magnitudinem, nullisque certis terminis circumscriptam; idque Aristoteles eo ipso in loco satis clare pronunciare videtur, dum inquit; si à corpore amoueantur terminus, & affectiones, nil remanet, nisi materia, non enim dicit, si amoueatur quantitas, sed dicit, si amoueatur terminus; quare putat propriam, & naturalem materiæ esse quantitatem, at non terminos. Talem materiam significauit Chaos illud Anaxagoræ corporeum, in quo omnia inesse dicebat; est enim materia moles quædam indistincta, in qua insunt omnia, non quidem actu, vt Anaxagoras dicere visus est, sed potestate solum. Plotinus quoque eiusdem sententiæ fuit in 4. lib. 2. Ennead. licet ei contraria opinio attribui soleat: ibi namque longo sermone ostendit materiam secundum se incorpoream esse, & quantitatem non habere, sed aperte etiam declarat de quanam quantitate loquatur; de sola enim terminata loquitur, vt omnia eius exempla testantur; dicit enim quantitatem insequi formam; quoniam aliam quantitatem forma hominis postulat, aliam forma bouis, aliam forma canis, quarum nullam materia in se habet; igitur hoc tantum ex Plotino ibi sumi potest in cap. 8. eius lib. idque nos non inficiamur; sed in cap. 11. manifeste ponit in prima materia quantitatem interminatam, quum dicat materiam esse quandam veluti molem, ac dimensionem vacuam, & declaret non esse aliud hanc vacuitatem, quam negationem terminorum, seu interminationem; vnde colligit materiam esse molem, & non molem; molem quidem, quatenus extensa est, non

Chaos Anaxagora.

Plotinus.

A molem vero, quatenus non est terminata; exponit etiam ibidem Platonis de materia prima sententiam, qui non dixit eam magnam, neque dixit paruam, sed vocauit simul magnum & paruum, vt tum quantam significaret, tum interminatam & aptam indistincte ad quoscunque terminos suscipiendos: præterea in cap. 6. volens ostendere Plotinus elementa ex materia & forma constare, inquit; si elementa essent sola forma sine materia, qnomodo magnitudinem ac B molem haberent? molem igitur, ac magnitudinem corporibus à materia prouenire, & materiam insequi censuit, non formam, solos autem terminos tribui à forma.

Plato.

Reprobatio praui sensus, Auerroi à nonnullis attributi. Cap. X.

NOn est hîc silentio prætereundus nonnullorum error, qui sententiam Auerrois in prauum C sensum trahentes, in eam postea inuecti sunt; putârunt enim has dimensiones interminatas apud Auerroem esse illas, quæ actu existunt extra animam, dicique interminatas ratione terminorum præscribendorum à forma generanda; dimensiones enim quæ sunt in semine humano, etsi proprios terminos habent, dici tamen possunt interminatæ respectu terminorum tribuendorum à forma hominis aduētura, quos nondum habent; qua ratione existerent actu D interminatæ extra animam, quatenus carentes terminis formæ generandæ. Sed ab hac sententia alienissimus Auerroes fuit, qui nunquam dixit, dimensiones interminatas existere actu vt interminatas, sed in comment. 15. lib. 4. Physic. & in calce 2. tract. Epit. Metaph. aperte dixit, has dimensiones interminatas non esse actuales, sed potentiales; interminatas enim intelligit, non ratione terminorum tantum formæ generandæ, sed ratione omnium terminorum, qui à quali- E bet forma præscribi possunt, imo etiam eorum, quos habent à forma præsente: quamuis enim existant vt terminatæ, & nunquam vt interminatæ, terminos tamen non ex se habent, neque ex propria natura materiæ, sed à forma; quare non ideo dicuntur interminatæ, quod reperiantur vnquam sine terminis, sed quia secundum propriam materiæ naturam, quam insequuntur, nullos certos terminos habent præscriptos: sic enim ipsam quoque materiam dicimus secū- F dum se esse informem, & omni actu carentem, quamuis semper habeat formam, nec possit vnquam existere sine forma: nil enim aliud per hoc significare volumus, quam naturam materiæ nullam sibi certam formam præscribere. Quemadmodum igitur dum solam materiæ essentiam spectamus, eamque mente ab actu existendi abiungimus, informem penitus esse dicimus; dum autem eádem vt existentem consideramus, dicimus semper esse formatam: sic etiam eius quantita-

Prauus sensus attributus Auerroi.

Confutatio.

Verus sensus.

titatem dum secũdum se sumptam respicimus, interminatam vocamus, quia secundum se nullis certis terminis est addicta; dum autem eandem vt actu existentem respicimus, semper habere terminos dicimus, & nunquam existere actu sine terminis; siquidem ponere eam actu existentem vt interminatam, esset ponere actu magnitudinem infinitam, quæ dari nullo modo potest: non igitur eam vocamus interminatam, quod terminorum negationem requirat, sed quia terminos, quos habet, & quos habere potest, non à se, neque à natura materiæ præscriptos habet, sed ab alio, nempe à forma terminante; ob id Auerroes has dimensiones materiæ vocat potentiales, non actuales, quia interminatæ non existunt actu, sed dum mente à terminis abiunguntur, cognoscuntur esse secundum se interminatæ, & potestatem habere quoscunq; terminos recipiendi; hoc igitur modo intelligendum est id, quod Auerroes dicit, quantitatem hanc interminatam non existere actu, sed potestate; non enim negat eam existere, sed solum vult eius imperfectionem, atque interminationem significare, quia nullum ex propria natura terminum habet. Non est etiam ignorandum, quantitatem interminatam non differre numero à terminata; eadem enim est, quæ secundum se terminis carens, eos postea sumit à forma, & fit terminata; ideo idem est vtriusque subiectum inhærentiæ, nempe ipsa prima materia, at nõ est idem subiectum attributionis, seu denominationis; nam interminata attribuitur materiæ, terminata vero toti composito: simili ratione etiam imago à pictore leuiter adũbrata non differt numero ab ipsa iam absoluta, sed solum vt id, quod prius potestate, atque imperfectum est, postea vero fit actu, atque perfectum.

Quantitas interminata est eadem numero cũ terminata.

Solutio argumentorum pro Thoma adductorum. Cap. XI.

Ad primum.

Restat vt contraria argumenta, quæ pro Thoma adducta sunt, soluamus. Ad primum dicimus, quantitatem interminatam eandem esse numero cum terminata: quando autem infertur, ergo accidentia rei præcedunt ipsam rei substantiam tempore infinito, dicimus, si sumatur quantitas, vt hominis propria, & vt humanis terminis circumscripta, negandum esse consequens, quia hæc, quatenus talis est, non præcessit hominem; si vero sumatur quantitas absolute, seclusis terminis, negandam esse falsitatem consequentis, quia sicuti materia hominis secundum Aristotelem præcessit hominem tempore infinito, ita quantitas illa vt interminata præcessit per infinitum, nec ob id vllum absurdum sequitur, quia non propterea aliquod hominis proprium præcedit hominem; siquidem materia non est magis hominis materia, quam aliarũ rerum; ad probationem vero sumptam ex Aristotele, qui in contex. 4. libri 7. Me-

A taphys. dicit substantiam esse accidentibus priorem naturâ, cognitione, & tempore, multi multa dicunt, & locus ille magna difficultate non caret, quia de tempore videtur dictum Aristotelis falsum esse: nam si hoc intelligamus de qualibet substantia, respectu accidentium suorum, non est tempore prior omnibus suis accidentibus, nõ enim accidentibus propriis, quum hæc simul oriantur cum subiecta substantia, vt simul cum homine risibilitas; si vero intelliga-

Quomodo substãtia sit tempore prior accidentibus.

B tur etiam de omnibus accidentibus tam illius rei, quam aliarum, adhuc falsum est; dantur enim secundum Aristotelem accidentia æterna, qualia sunt accidentia Cœli, quæ sunt tempore priora omnibus substantiis caducis, & nullam habent substantiam tempore priorem, ne ipsam quidem substantiam Cœli, quum & ipsa sint æterna; ideo locus ille multorum animos torsit, qui variis modis illum nixi sunt interpretari; ego pro occasione hîc pauca quædam dicam;

C id tamen præmonere velim, argumentum hoc non magis nobis, quam aduersariis obesse: vt enim secundum Auerroem poni videtur accidens tempore prius forma substantiali, quod Aristot. aduersatur, ita secundum Thomam ponitur quantitas rei simul oriri cum forma, quod similiter Aristoteli aduersatur, quia si dictum illud Aristot. verum esse debeat, oportet accidens nec prius tempore existere, quam substantiam, nec simul cum illa, sed posterius tempore; omit-

D tere igitur poterant aduersarij argumẽtum hoc, tanquam ab eo, de quo nunc agitur, alienum, quum ad aliam quandam difficultatem pertineat, nec minus Thomæ, quam Auerrois sententiam oppugnare videatur. Agit hac de re Zimara in theoremate nono, & reprobat interpretationem à Scoto adductam in 2. quæst. lib. 7. Metaphys. vt ibi legere possumus: affert etiam expositionem Auerrois, quam nec approbat, nec reprobat, sed aliam ipse propriam adducit, quæ

E ipsi mirum in modum placuit: Auerrois quidem sententia est, Arist. ibi loqui de substantiis tantum caducis, ac de earum accidentibus, non de æternis, quare cessat dubium de accidentibus Cœli, inferiorum autem corporum accidentia omnia habent substantiam tempore priorem; vel enim substantia composita, quæ illis subiecta est, præcedit ea tempore, vel saltem prima materia, quæ illius substantiæ pars est, quantitas vero materiæ interminata non existit vt in-

Expositio Auerrois.

F terminata, sed semper sub terminis, nec differt numero à terminata; quum igitur Aristot. ibi loquatur de accidentibus, quæ extra animam actu existunt, recte dicit omnia esse tempore posteriora substantia, in qua inhærent; sic dubium soluitur secundum Auerroem. Zimara vero inquit, verba illa Aristot. ita esse intelligenda, vt coniunctio pro disiunctione sumatur, & sensus eorum sit, substantia est accidente prior vel tempore, vel saltem naturâ, sic enim tollitur omnis difficul-

Expositio Zimaræ.

difficultas: nam quantitas interminata non est comparanda cum composito, sed cum prima materia, quæ ipsius subiectum est inhærentiæ, & attributionis; materia vero prior illa quantitate est, si non tempore, saltem natura. Ego quidem alias Auerrois solutionem sequutus sum, quum viderem, solutionem Zimaræ non satis accommodari verbis Aristotel. qui coniunctione vtitur, non disiunctione: sed quum postea solutionem quoque Auerrois diligentius considerauerim, vidi eam quoque non carere difficultate, quandoquidem non est obscurum, Aristotel. eo in loco loqui de sola substantia composita, & hanc vocare substantiam, & dicere priorem accidentibus natura, & tempore nempe accidentibus suis, non accidentibus alienis, de quibus nihil certum statui potest, quum accidentia hominis senioris præcedant tempore substantiam alterius hominis iunioris; itaque non videtur esse ad materiam confugiendum, quæ accidentibus prior tempore esse dicatur, sed ostendendum, quomodo substantia composita tempore prior sit omnibus accidentibus suis, hoc est illis, quæ ipsimet tanquam subiecto attribui solent, si verba illa Arist. eũ sensum habent, quem aduersarii nobis obiiciunt; id tamen nec ipsi, nec alius vllus ostendere potis est, quum sit manifestum, quamlibet substantiam compositam aliqua habere accidentia necessaria, quæ simul cum illa, non posterius, oriuntur, vt propria cuiusque quantitas, & alia complura; hunc igitur sensum falsum esse certum est, nec verbis Aristotel. attribuendum. Quamobrem quum ego rem hanc diligenter considerauerim, semperque existimauerim, quærendam semper esse ante omnia cuiusque rei veritatem, deinde illa cognita, ad eam, si fieri possit, verba Arist. trahenda esse, non è contrario, quod multi faciunt; viderim autem hāc esse manifestissimam huiusce rei veritatem (etiamsi id non assereret Arist.) substantiam esse natura priorem omnibus accidentibus suis, non omnibus tamen tempore, sed aliquibus; dicendum censui, necesse esse vt Aristot. vel hoc idem dicat, vel falsum dicat: quod hoc idem dicat, tueri possumus, si ipsam quidem Zimaræ sententiam recipiamus, quam dicere possumus non ab eo fuisse inuentam, sed ab ipsamet re ostendi omnibus, ac patefieri; verborum tamen Aristotel. meliorem interpretationem adinueniamus, constat enim interpretationem Zimaræ illis accommodari non posse, quum Aristotel. non disiunctione vtatur, sed coniunctione, sitque arbitraria expositio, & satis impropria lotutio coniunctionem accipere pro disiunctione. Propterea ego dico, defendi posse sensum illorum verborum etiam coniunctum, nempe vt Aristotel. hoc solum dicere velit, substantiam esse accidentibus priorem, vtcunque id fit, postea vero modos declaret huius prioritatis, & dicat priorem esse his omnibus modis, ra-

Confutatio.

Expositio propria.

A tione, cognitione, natura, ac tempore, non quidem semper his omnibus simul, sed modo omnibus, modo aliquibus, sat enim est, si hi omnes sint modi, quibus solet substantia esse accidente prior, nec alius detur præter hos: sic nos alias sumus interpretati verba illa Arist. in definitione naturæ [*motus & quietis*] vt coniunctio non pro disiunctione sumatur, sed pro coniunctione, nec ob id dicere oporteat, naturam in quolibet naturali corpore esse causam vtriusq;:
B hoc igitur modo conueniens est loquutio coniunctiua, inconueniens autem disiunctiua: quemadmodum enim natura non est causa alterius tantum, sed vtriusq;, ita hic dicēdum non est modum, quo substantia est accidente prior, esse aut hunc, aut illum, sed esse hos omnes, tametsi non simul; accidens enim nullo illorum modorum potest esse prius substantia sibi subiecta, imo neque simul, nisi tempore solum; substantia vero omnis est suis accidentibus prior
C & definitione, & natura, & cognitione distincta, etenim hi modi reipsa in idem cadunt; tempore autem prior est multis suis accidentibus, quibusdam tamen si non est prior, non est saltem posterior, sed simul. Hanc esse puto mentem Aristotel. eo in loco. Ad argumentum igitur dico, quantitatem terminatam referendam esse ad substantiam compositam, cui vt subiecto attribuitur, interminatam vero nō ad compositum, sed ad materiam; itaq; sat esse, si, vt compositum
D quantitate terminata, sic materia quantitate interminata sit prior, si non tēpore, saltem natura: quantitatem autem interminatam comparare cum composito, & illo priorē dicere absurdum est, perinde enim est ac dicere, accidentia huius hominis esse tempore priora substantia alterius hominis, quod incongruum est, & alienum à mente Aristot. eo in loco, qui substantiam cum suis tantum accidentibus comparat, non cum alienis, imo nec vllam substantiam ibi conside-
E rat, nisi compositam, & perfectam, & nulla accidentia, nisi terminata, & actu existentia: quod vero addebatur, ergo eadem esset hominis quātitas, ac formicæ, negandum est; quoniam axioma illud, quæ sunt idem alicui tertio, sunt idem inter se, verum est comparando inter se illa, quæ sunt actu; sed non est verum, si fiat comparatio eius, quod est potestate, cum eo, quod est actu, quia hæc non omnino sunt idem, sed differunt per potestatem, & actum; lignum enim
F est potestate idem numero lectus, qui postea est actu, est etiam illud enim lignum arca potestate, & eadem arca numero quæ potest ex eo fieri actu, nec propterea sequitur vt arca sit idem quod lectus: sic materia prima est idem quod homo, qui ex ea fieri potest, cum hoc tamen discrimine, potestate, & actu; & eadem materia est idem quod equus, qui potest ex ea fieri, nec ob id homo est idem quod equus, nisi sic intelligamus, eadem materia est potestate

homo & potestate equus, ita vt esse idem in eo
tantum consistat, quod est potestate, sed non in
eo, quod est actu: sic igitur quantitas intermi-
nata primæ materiæ est potestate quantitas ho-
minis terminata, & potestate quantitas formi-
cæ, quoniam apta est recipere vtrosque termi-
nos, sed hi inter se non sunt idem. *Ad secundum.* Ad secundum
argumentum dicimus, subiectum accidentium
terminatorum, ac perfectorum esse ens actu, &
de his tantum loquuntur Aristotel. & Auerroes,
non de accidentibus interminatis, quæ possunt
habere subiectum ens potestate. *Ad tertium.* Ad tertium
sunt qui respondeant, primam materiam ex se
habere esse simpliciter, non à forma, propterea
quod habet propriam existentiam: sed hanc o-
pinionem nos antea confutauimus, & ostendi-
mus primam materiam non per se existere, sed
per formam, quæ constituit hoc aliquid. Nos
igitur dicimus, aliud esse existentiam, aliud es-
sentiam, & vtrouis modo hi sumant esse, argu-
mentum nihil habere roboris.. Nam si intelli-
gant esse essentiæ, non sequitur, quod esse se-
cundum quid sit prius, quam esse simpliciter;
ipsa enim materiæ essentia indeterminata prior
est, quam essentia quantitatis interminatæ: si
vero essentiam sumant vt determinatam per
formam, quod appellari solet esse specificum,
hæc comparanda est cum quantitate terminata
ipsam insequente, non si interminata, quæ soli
primæ materiæ comparāda est; forma vero sub-
stantialis dans rei esse simpliciter, id est, consti-
tuens ipsam in aliqua specie substantiæ prior est
quantitate consequente, quæ non dat rei esse
simpliciter, sed esse secundum quid; quia con-
stituit eam in categoria accidentis. Si vero esse
pro existentia accipiatur, hanc dare potest sola
forma substantialis, quare nequit aliquod acci-
dens formam præcedere, quod vllo pacto rei
præbeat existentiam: itaque nullum modum vi-
deo, quo sit prius esse secundum quid, quam es-
se simpliciter; nam quantitas interminata non
dat esse secundum quid, quod sit coarctatum
ad aliquam certam quantitatem, hoc enim vti-
que esset absurdum, nempe rem esse prius de-
terminatam secundum speciem aliquam acci-
dentis, quam in specie vlla substantiæ; at quan-
titas interminata dat quidem materiæ esse secū-
dum quid, sed indeterminate, & eo prius est esse
materiæ substantiale, quod similiter est inde-
terminatum: quoniam igitur prius est in mate-
ria esse substantiam, quam esse quantam inter-
minate, esse vero determinatum, quod tribuitur
à forma, est prius omni accidente terminato,
quod tribuit esse secundum quid, manifestū est,
nunquam esse prius esse secundum quid, quam
esse simpliciter. *Ad quartum.* Ad quartum cōcedimus, ex ma-
teria, & quantitate interminata fieri vnum per
accidens, quod prius est composito constante ex
materia & forma, & vno per se; satis enim est, si
illud vnum per accidens habeat priorem se sal-

A tem substantiam materiæ, quæ dici potest vnum
per se, prout distinguitur ab vno per accidens:
videtur itaque hic cauillus in hoc consistere,
quod comparat quantitatem interminatā cum
forma, cum qua non debet comparari: congrua
enim fit comparatio formæ substantialis acqui-
sitæ cum accidentibus similiter acquisitis, quæ
his omnibus, vt antea diximus, prior est, & pri-
mæ materiæ apud Arist. æternæ cum quantitate
interminata similiter æterna, & eius naturam
B insequente, proinde posteriore secundum natu-
ram. Similis fuit deceptio in argumento præce-
dente, à quo hoc parum discrepat. *Ad quintum.* Ad quintum
dicimus, quantitatem interminatam neque esse
essentialem materiæ vt per se in primo modo di-
cendi per se, neque etiam penitus accidentalem;
sed esse illi essentialem vt per se in secundo mo-
do dicendi per se, essentiam enim materiæ inse-
quitur quantitas, sicut essentiam hominis risibi-
litas; quare nec separabilis est à materia, nec ma-
C teria est essentialiter quantitas. *Ad sextū.* Ad sextum dici-
mus, quantitatem hanc interminatam nō posse
quartum rerum principium appellari, neque ex
ea res fieri, parua enim & incongrua est hæc lo-
cutio, res fiunt ex quantitate interminata; sed
solum dicimus, ex duobus contrariis, & ex sub-
iecta materia res fieri; ex materia enim & forma
fiunt res, & constant; ex priuatione autem fiunt
tanquā ex termino à quo: ratio autem est, quo-
niam hæc singula proprias habent principij ra-
D tiones, forma vt terminus, ad quem mutatio tē-
dit, & vt suo aduentu rem constituens; priuatio
tanquam terminus, à quo recedit, in omni mu-
tatione necessarius; materia vero vt subiectū de-
ferens mutationem, & in re genita permanens:
ipsa vero secundum se quantitas interminata
nullam habet principii rationem, sed est condi-
tio quædam materiæ, quæ subiici non potest,
nec suo officio fungi nisi sit quanta: sic etiā ma-
teriæ potentia, de qua ante loquuti sumus, nul-
E lam habet propriam rationem principii, sed est
conditio constituens principiū materiale; quan-
titas vero dici potest eiusdem conditio, non ta-
men vt constituens, sed vt sine qua non. *Quantitas non est quartum principium generationis.* *Ad septimum.* Ad se-
ptimum dicimus, incongruam esse interroga-
tionem, an per quantitatem interminatam ma-
teria fiat actu diuidua, an potestate, siquidē di-
uiduum, seu diuisibile significat manifeste pote-
statem, nō actum; nam diuisibile vocamus non
id, quod actu diuiditur, sed quod habet potesta-
F tem vt diuidatur; nisi fortasse dicant actu diuisi-
bile esse id, quod habet potestatem proximam
vt diuidatur, potestate autem diuisibile, id, quod
habet potestatem remotiorem; quoniam enim
agens non agit nisi in subiecto bene preparato,
& idoneo ad recipiendum, ideo illud subie-
ctum, quod nondum est bene præparatum, dici
potest habere patiendi potestatem remotio-
rem; vt si ceram dicamus diuiduā esse, & ferrum
diuiduum, sed ceram actu, ferrum vero potesta-
te; ce-

te; cera namque diuidi statim potest, ferrum autem non statim, sed aliqua adhibita præparatione. Hoc igitur modo si intelligant actu diuisibile, & diuisibile potestate, dicimus primam materiam, quum sit per se quanta, habere primam radicem, & rationem præcipuam diuisibilitatis, & ita fieri diuiduam, non tamen actu, sed potestate; distat enim aliquantum à diuisione, & præparatione indiget, quia diuidi præsupponit rem esse actu, id enim quod non est actu, non est aptum sustinere actionem agentis: oportet igitur materiam prius fieri actu per formam, vt recepta forma sit diuisibilis actu, seu potestate propinquiore; quare per quantitatem interminatã materia fit diuisibilis potestate remota: quod vero illi dicunt, ergo illa quantitas est frustra, quia etiam sine illa est materia diuisibilis potestate, hoc negandum est; dicimus enim materiam sine quantitate diuiduam dici non posse, hoc est, nec actu, nec potestate, quia neq; à forma, neque ab vllo agente potest quantitatem recipere, nisi eam habeat suapte natura, quare nunquam fiet diuidua. *Ad vltimum.* Ad postremum argumentum dicimus, quantitatem interminatam esse in categoria quanti; quũ enim quælibet categoria diuidatur per potestatem, & actum, vt inquit Arist. in context. 6. primi libri de Anima, & in context. 3. & 6. tertii Physic. est quidem præcipue in categoria illud, quod iam est actu, idq; respiciens Arist. in cap. de quanto dixit, quantum esse illud, quod denotat certam rei quantitatem, per hoc significans, solum quãtum terminatum esse proprie, ac directe in categoria quanti; attamen non negaret etiam quantitatem interminatam pertinere ad eandem categoriam, & in ea esse per quandam reductionem, & secundario: sic etiam in categoria substantiæ non solum est homo actu, & perfectus, sed etiam homo potestate; nam prima materia est potestate homo, & potestate omnia, & ponitur in categoria substãtiæ per reductionem, tanquam omnium substantiarum inchoamentum; ideo dicere solent, substantiam compositam, & actualem proprie, & præcipue in genere substantiæ collocari, materiam vero & formam, quæ sunt substantiæ simplices, in eodem esse secundario, & tanquam partes substantiæ compositæ.

An prima Materia sit corpus de genere substantiæ, opiniones variæ.

Cap. XII.

HActenus ostensum est, primam materiam esse per quantam, & ita esse corpoream quatenus habet tres dimensiones, quæ constituunt corpus de genere quantitatis; considerandum restat, an secundum propriam naturam, & ante aduentum formæ sit etiam corpus de genere substantiæ. Hac de re tres ad summum inuenio aliorum sententias. Prima est il-
A lorum qui in materia ponunt formam quandam substantialem æternam, quam alii vocant inchoatiuum formarum, alii formam corporeitatis, à qua habent omnia naturalia corpora vt sint corpora, ita vt ea sit natura communis respondens corpori, quod est supremum genus in categoria substantiæ; *Prima opinio.* sententiam hanc sequutus est Auicenna in primo sufficientiæ cap. 2. & in 2. tractatu Metaphys. cap. 2. & Albertus Magnus, & Linconiensis, & Ioannes Gandauensis,
B & Augustinus Suessanus, & meis temporibus M. Antonius Genua præceptor meus, qui ostendere nisus est, dari hanc formam inseparabilem à prima materia, & ab Arist. significatam nomine priuationis tãquam omnium formarum imperfectissimam. *Secunda opinio.* Secunda est sententia, quam tuetur Ioannes Grammaticus in lib. suo 11. contra Proclum, vbi ostendit primam materiam secundum se esse corpus, quia est ipsamet trina dimensio, ita vt trina dimensio in materia non
C sit accidens, sed substantia, & nil aliud sit substantia ipsa materiæ, quam triplex dimensio, longitudo, latitudo, & crassities. *Tertia opinio.* Tertia est opinio communis, in qua videntur cæteri omnes philosophi consensisse, quod prima materia secundum suam naturam non sit corpus corporeitate substantiali, sed illa solum, quæ est de genere quantitatis, quum sit per se quanta, vt iam demonstrauimus; corpus enim de genere substantiæ dicunt esse illud solum, quod ex ma-
D teria & forma constet. *Quarta opinio propria.* Ego vero his omnibus sententiis consideratis, atque reiectis ostendam primam materiam in sua prima notione, & in suæ naturæ puritate acceptam nil aliud esse, quam corpus de categoria substantiæ, non quidem per formam illam æternam, quam prima illa secta tuetur, neque quia sit idem quod trina dimensio, vt Ioannes Grammaticus; sed quia secundum propriam suam naturam est corpus substantiale simplex, trinæ dimensioni subie-
E ctum: & quemadmodum non dubito, quin hæc sententia primo ipso aspectu à plerisque παράδοξον & absurda iudicanda sit: ita etiam non despero, literatos & ingenuos viros, postquam ipsa veritatis fundamenta perceperint, aut in nostram sententiam venturos, aut saltem iudicaturos, me non temere, sed valida & efficaci ratione ductum, in hanc sententiam venisse.

Argumenta illorum, qui dicunt primam Materiam esse corpus per formam corporeitatis æternam.

F

Cap. XIII.

EXPENDENDA primo loco est illorum opinio, qui primam materiam dicunt esse corpus per formam substantialem illi perpetuo inhærentem, & inseparabilem: hi pluribus ad hanc comprobandam argumentis nituntur, sed nos reliquis omissis duo tantum

tum præcipua in medium afferemus, quorum consideratio ob ea, quæ mox dicenda sunt, magno nobis vsui futura est.

Primum argumētum.

Vnum est, nisi hæc forma admittatur, dabitur creatio ex nihilo, imo illa, quæ solet vocari generatio, creatio erit: consequens est falsum non modo apud Aristotelem, sed etiam apud Theologos nostros, qui negant, naturam posse aliquid creare, quum hoc ad solum Deum pertineat; consequentiam ita probant; forma, quæ producitur, tota producitur, nulla sui parte præsupposita, at id, quod B totum producitur, nulla præsupposita sui parte, creari dicitur, ergo forma creatur; hac autem forma admissa, quæ sit omnium formarum inchoamentum, creationem formarum vitamus, quia hæc forma ab agente elaborata ad varias perfectiones ducitur, & sit forma specifica modo huius rei, modo illius.

Secundū argumētum.

Secundum argumentum tribus nititur fundamentis, quæ illi ante omnia statuunt; primum est, veram esse sententiam Auerrois in Porphyrium in cap. de specie, C quod supremum genus vniuocum in categoria substantiæ est corpus, quod sola caduca corpora complectatur; secundo sumunt genus vniuocum id solum dici, cui respondeat extra animam aliqua vna communis natura, quæ à pluribus speciebus æque participetur, nec sit sola vox pluribus naturis communis, hæc enim ambigua, seu æquiuoca dicitur; tertio accipiunt, non posse talem communem naturam, à qua in rebus existente sumatur vniuocatio, esse nisi D formam, hæc enim esse videtur Auerrois sententia in 2. Physic. Comment. 28. & in 1. Metaphys. 17. & in 7. Metaphys. 43. & in 8. Metaphys. 6. & in 2. tractatu Epitom. Metaphys. cap. 13. in his enim omnibus locis inquit, partes omnes definitionis esse formas; genus quidem esse formam vniuersalem, differentiam vero esse formam particularem: his iactis fundamentis ita argumentantur; corpus, quod est supremum genus in categoria substantiæ, est vniuocum E genus omnium caducorum corporum, ergo ei respondet in rebus aliqua vna forma ab omnibus talibus corporibus participata, datur igitur forma corporis, si autem datur, ergo æterna est; quia quicquid in re intereunte inest, quod etiam in re generanda inesse necessarium sit, id non debet interire, sed in re genita idem seruari; at corporis natura nulli rei generandæ repugnat, imo est omnibus necessaria; ergo interire nunquam debet, si verum est id, quod ab Aristotele dicitur de F symbolis elementorum qualitatibus in 2. libro de generatione; nam si mutetur aqua in aerem, inquit Aristoteles humiditatem aquæ non interire, sed eandem in aere seruari, quum ambo sint elementa humida; imo non solum non debet interire, sed neque potest interire, quicquid enim interit, à suo contrario interimitur; at formæ corporis nulla est contraria forma, quum omnes eam complectantur, imo & necessario A eam requirant; igitur nec debet, nec potest forma corporis vnquam interire.

Dictæ sententiæ impugnatio.
Cap. XIV.

ADuersus hanc sententiam, quum iam sit ab omnibus explosa, pauca dicere satis erit; impugnat eam multis in locis Auerroes disputans contra Auicennam, qui eam tutatus est, præsertim vero in Comment. 63. primi Physic. B & in Epitome Metaphys. tractatu 2. cap. vltimo, & vtitur argumento tali: si in prima materia esset hæc forma æterna, sequeretur, non posse vllam aliam formam in materia recipi, sed sola accidentia, quoniam per hanc formam materia fieret ens actu; enti autem actu non potest aliqua substantialis forma aduenire, sed accidentia tantummodo; nulla igitur dabitur substantiæ generatio, sed sola mutatio in accidentibus.

Primum argumētum.

Verum aliqui Auerroistæ huius sententiæ sectatores facile esse existimarunt, non modo hoc C argumentum soluere, sed etiam ostendere Auerroem eiusdem fuisse opinionis; dixerunt enim duplicem esse formam substantialem, vnam specificam, & (vt eorum vocabulo vtamur) vltimatam, quæ est forma vltimæ speciei, vt hominis, equi, bouis; alteram vero communem & generalem, qua non species infima constituitur, sed genus aliquod vt forma corporis, forma viuentis, forma animalis; huiusmodi forma D non potest existentiam tribuere, sed sola forma specifica id facere potest, propterea quod forma generalis dat quidem actum, sed imperfectum, & cum potestate commistum; at forma specifica dat actum perfectum, & nulla alia forma indigentem ad existendum: dicunt igitur, Auerroem nō negasse formam corporis æternam in prima materia, sed eam posuisse vt generalem, non vt specialem, ideoque Auicennæ sententiam reprobasse, qui talem formam tanquam E specificam statuebat, quod ex ipsomet Auerr. argumento colligitur: nam si materia habeat aliquam formam generalem, non impeditur ne aliam formam recipere queat, sed solum si habeat formam specificam; idque asserit manifeste Auerroes in Commentario 17. primi Metaphys. vbi dicit materiam prius recipere formas vniuersales, & imperfectiores, postea vero particulares, & perfectiores; itaque argumentum Auerrois de sola forma speciali efficacitatem F habet, non de generali, materia enim habens formam specialem non potest manente illa aliam formam recipere, sed sola accidentia; at formæ generali potest alia forma substantialis superuenire, quare per formam corporis generalem non tollitur generatio.

Solutio aliquorum.

Forma duplex.

Sed hi neque Auerrois, neque Auicennæ mentem penetrarunt. Auicenna quidem fatuus fuisset, si posuisset in prima materia formam specificam æternam, quomodo enim posset materia esse libera ad omnes

Solutionis impugnatio.

omnes formas recipiendas? & quomodo non
fuit posita ab Auicenna vt generalis, si fuit ab eo
appellata forma corporis, & corpus est genera-
lissimum in categoria substantiæ? nullam certe
formam putauit Auicenna esse generalem, si
formam corporis generalem esse negauit: ta-
lem igitur opinionem de forma generali æterna
attribuit Auerroes Auicennæ, eamque refellit,
idque aperte legere apud eum possumus in se-
cundo tractatu Epitomes Metaphysicæ, capite
vltimo; quare ipse nullam in prima materia for-
mam æternam admisit, neque vt specialem, ne-
que vt generalem; ostendamus igitur, quo mo-
do contra hanc formam argumentum Auerrois
sit efficacissimum, & eorum solutio vana sit:
negari certe non potest formam hanc aut esse
essentialem materiæ, aut extraneam, quamuis
ei semper inhærentem, quæmamodum & aliæ
formæ, quæ adueniunt materiæ, & ab ea rece-
dunt, extraneæ illi esse dicuntur: si dicant esse
extraneam, ergo materia ad eam se habet vt
potentia passiua; sed potentia passiua. vt ait A-
ristoteles in 9. Metaphys. est potentia contradi-
ctionis, & æque respiciens opposita; ergo mate-
ria & habere & non habere hanc formam po-
terit; atqui potentia naturalis non potest esse
frustra, sed necesse est vt aliquando ad actum
ducatur; ergo materia erit aliquando sine hac
forma, sicut etiam existit sine qualibet alia; non
est igitur æterna forma hæc, sed necesse est (si
datur) vt interire possit, & habeat formam con-
trariam, à qua aliquando pellatur de materia,
iuxta dictum Aristotelis in libro de longitudine
& breuitate vitæ, fieri non potest, quin mate-
riam habens habeat contrarium, ob idque o-
mnis forma materialis interitui obnoxia est.
Quamobrē cognouit Auerroes hanc formam
non posse statui æternam, & simul extraneam
naturæ materiæ, sed ex necessitate poni essen-
tialem materiæ, dum ponitur illi coæterna; hoc
igitur constituto, argumentum Auerrois est ef-
ficacissimum, quando dicit, ergo nulla daretur
substantialis generatio, sed sola alteratio, quia
materia ita formata non poterit aliam formam
recipere, huius enim ratio sumitur ex Aristotele
in 4. contex. 3. libri de Anima, vbi dicit, intus
apparens prohibet alienum, & ibi Auerrois ait,
omne recipiens debet esse denudatum à natu-
ra recepti; quod quidem dictum non ita intelli-
gendum est, vt recipiens aliquam formam ca-
rere omni forma debeat, hoc enim falsum est
etiam de intellectu nostro possibili, de quo ibi
Aristoteles loquitur; is enim habens aliquam
rerum cognitionem, potest aliarum quoque
rerum notitiam adipisci, imo ex principiorum
cognitione in conclusionis scientiam ducitur,
tantum adest vt eam recipere prohibeatur; sed
sensus verborum Aristotelis hic tantum est; il-
lud, quód est proprium receptiuum alicuius ge-
neris receptibilis, non debet intus, id est, in sua

Primum argumentum. *Solutio aliquorum.* *Forma duplex.* *Solutionis impugnatio.*

A essentia includere aliquid illius generis; mens
igitur nostra debet suapte natura esse expers o-
mnium conceptuum rerum cognoscendarum;
& quodlibet aliud receptiuum debet in sua es-
sentia carere toto genere sui proprii obiecti, ad
quod recipiendum dirigitur, quia si quid eius in
sua essentia contineat, aliud amplius recipere
prohibetur; quare totum genus obiectum de-
bet suo receptiuo esse extraneum, & nihil eius
potest illi esse essentiale: de conceptibus vero
B extraneis & aduentitiis id minime verum est; v-
nus enim vel plures in intellectu recepti nō pro-
hibent ne alii recipiantur; ob id non dixit Arist.
omne inhærens vtrunque, sed dixit intus appa-
rens, idest, insitum in ipsa essentia recipientis,
facere ne reliqua eiusdem generis in eo recipi
possint. Sic igitur non ignorauit Auerros, lo-
quendo de formis materiæ extraneis & aduen-
titiis, aliquam formam receptam non impedire
ne aliæ recipiantur; nam tantum abest, vt for-
C mæ vniuersales, & imperfectiores materiam pro-
hibeant receptione aliarum, vt potius eam præ-
parent, & aptam reddant, imo & necessariæ illi
sint ad alias perfectiores recipiendas: at si in ipsa
materiæ essentia includi poneremus formam a-
liquam de genere formarum materialium, ea
esset absque dubio æterna; sed siue generalis, si-
ue specialis poneretur, omnino materiam im-
pediret, ne vllam aliam formam recipere posset,
& ita nulla daretur substantialis generatio; qua-
D re argumentum Auerrois optimum est de for-
ma, quæ sit de essentia materiæ, qualem cogno-
uit esse ex necessitate formam illam corporis a-
pud Auic. dum æterna esse ponitur: hanc esse A-
uerrois mentem clare legimus in Comment. 79.
primi Physic. vbi dicit, si materia in sua natura
esset formata, non reciperet alias formas; iure
enim dicit in sua natura, quia non putauit im-
pedimentum fieri nisi ab illa forma, quæ de ma-
teriæ essentia esse statuatur. Præterea cōtra ean-
E dem opinionem possumus ita argumentari: va-
na est omnis forma, quæ formæ officio nō fun-
gatur, huiusmodi autem est hæc forma corpo-
ris; etenim quum formæ officium sit materiam
restringere, & coarctare, hæc tamen nullam ma-
teriæ coarctationem facit, quia ad nullam de-
terminatam naturam eam contrahit, sed eam
relinquit in tota sua amplitudine, & in vniuer-
sali potestate recipiendi omnes formas, imo ne-
que ipsam corporis naturam cōstituit, quia mox
F ostendemus ipsammet materiam sua natura, &
absque hac forma egregie illa omnia præstare,
quorū gratia illi formam hanc æternam intro-
duxisse videntur, nam sufficit sola materiæ na-
tura ad vitandam omnem creationem, & ad fa-
ciendam vniuocationem corporis; frustra igi-
tur hæc forma ponitur, quæ nullo formæ officio
fungitur; quo etiam fit, vt etiamsi daretur, nullo
argumento cognosci à nobis posset, quum ob
nullum formæ officium necessaria, atque æter-

Secundū argumētum.

 na sit;

na ſit; nam in rebus cognoſcimus materiæ & formæ compoſitionem, dum manente materia formam interire, & aliam generari conſideramus; at ſi forma aliqua ſtatueretur æterna, nulla eſſet ratio, qua illam materiæ cum forma compoſitionem mente penetrare, & cognoſcere vnquam poſſemus: quo argumento ego vti ſoleo etiam aduerſus eos, qui dicũt Cœleſte corpus ex materia & forma conſtare, qua de re alibi loquemur. Poſſumus etiam ita argumentari, hæc forma corporis aut eſt reipſa diſtincta à forma ſpecifica, vt hominis, vel equi, aut ſit vna & eadem cum illa; ſi diſtincta, ergo aduerſarii ipſomet ſuo argumento vrgentur, quoniam nõ euitatur creatio formæ ex nihilo, etſi enim hæc forma ante hominis generationẽ ſupponitur; forma tamen hominis diuerſa eſt ab illa, & tota producitur, proinde creatur, quia forma corporis non eſt pars aliqua formæ humanæ. Si vero ſit vna & eadem forma, ergo formæ ſubſtantiales intenduntur, & remitttuntur; quia ſi forma illa imperfecta perfici debet, oportet modo magis, modo minus intendi eius perfectionem, prout diuerſæ ſunt rerum naturæ, & perfectiones: ſequitur præterea formam hominis, & formam equi eſſe eandem ſubſtantiam, quum vtraque ſit hæc forma corporis perfectionem adepta; nam ſi quid ei additum eſt, quo differant, id vel ſubſtantia eſt, vel accidens: ſi ſubſtantia, ergo forma eſt quid compoſitum, & ex diuerſis ſubſtantiis conſtans, quod minime dicendum eſt; ſi vero accidens, ergo homo & equus accidentali tantum differentia diſcrepant, quod eſt abſurdiſſimum. Hæc igitur ſententia reiicienda eſt. Soluenda eſſent argumenta pro hac opinione prius adducta, ſed hæc poſt veritatis declarationem, & comprobationem clarius, ac firmius ſoluentur.

Tertium argumẽtum.

Argumenta Ioannis Grammatici ad probandum, quod prima Materia ſit trina ipſa dimenſio. Cap. XV.

CONſideranda eſt ſecundo loco opinio Ioannis Grammatici, qui in libro II. contra Proclum nititur demonſtrare, primam materiam natura ſua eſſe corpus, non quidem per formam aliquam, ſed quia nil aliud eſt, quam trina dimenſio, adeo vt trina dimenſio ſit ipſa prima materia, ex qua omnia fiunt; hæc eadem ſententia Stoicorum fuit, & hanc ſequens Ioannes refutat efficaciter opinionem aliorum, qui materiam ſecundũ ſe incorpoream penitus eſſe cenſuerunt, nec ſententiam tantum ſuam argumentis comprobat, ſed conſiderat etiam, ac ſoluit argumenta aduerſariorũ. Vtitur ipſe tribus argumentis, quorum primum eſt: illud ſtatuendum eſt primum materiale principium omnium rerum naturalium, ad quod nos ducit ratio Ariſt. in I. lib. Phyſic. auſcultationis ſumpta à generatione ſubſtantiali, atqui ratio illa nos ducit ad corpus, ergo prima materia eſt corpus: maior manifeſta eſt, minor probatur: in generatione omnium corporum naturalium tria requiri Ariſtot. oſtendit. duo contraria, & ſubiectum tertium; horum autem nullum æternum eſt, niſi ſubiectum, nam contraria ſe mutuo interimunt, quo fit, vt nihil in hoc mundo inferiore æternum ſit, niſi prima materia; atqui ſola corporis natura in hoc mundo inferiore nunquam interit, quia præter hanc reliquæ omnes res oriuntur, & occidunt, & fit quælibet ex non tali, & mutatur in non talem, vt homo ex non homine, & in non hominem, & ſic de reliquis; corpus vero in non corpus, aut ex non corpore nunquam mutatur, nullum enim corpus interit quatenus corpus, quum ſimiliter in genito maneat natura corporis, fit enim homo ex non homine, corpus tamen ex corpore, quare corpus non interit; idque non abſque ratione, nulla enim res naturalis abhortet à corpore, nec vllum habet contrariũ, nec vlli repugnat natura corporis, imo eſt omnibus neceſſaria; quare nec debet, nec poteſt interire: quoniam igitur ſola materia in rebus inferioribus æterna eſt, æterna autem eſt natura corporis. ſequitur nil aliud eſſe primam materiam, quam corpus ipſum, & id, quo corpora hæc omnia dicuntur corpora. Secundo ſic Ioannes argumentatur: prima materia talis eſt ſtatuenda, per quam idonea reddatur cauſa effectuum naturalium, & contrario non eſt ponenda talis, ex qua non poſſit effectuum naturalium ratio idonea aſſignari; at ponendo materiam incorpoream, nulla aliquorum effectuum naturalium reddi ratio poteſt, quorum tamen optima aſſignatur ponẽdo materiam corpoream; materia igitur corporea eſt ponenda: minor ita probatur: certum eſt inter particulas elementorum eſſe ſtatutam quandam rationem, ſeu proportionem, vt ex tanto vnius tantum alterius generetur, non plus, neque minus; vt ſi ſtatuta quædam aquæ portio ſumatur, quæ in aerem mutari debeat, ſtatuta etiam eſt aeris quantitas, quæ ex tanta aqua gigni poteſt, nam ſi quantumcunque aeris ex ea fieri diceretur, poſſet etiam ex minima aquæ particula generari quæuis magna aeris moles, quod tamen non videmus; huius igitur proportionis nulla afferri ratio poteſt, dum materia ponitur incorporea, ipſa enim forma aquæ non poteſt eſſe cauſa, vt ex ea tantus aer generetur, quia hæc in aduentu formæ aeris interiit; ſed neque forma aeris, quia certum eſt, aeris naturam non poſtulare eam ſtatutam quantitatem, quum & cum maiore, & cũ minore ſeruari poſſit; materia quoque, ſi ſit incorporea, non poteſt eſſe cauſa huius proportionis, quia ſi ſecundũ ſe nullam quantitatem, nullamq; extenſionẽ habet, ſed omnẽ extẽſionem ab alio recipit, ita poteſt ad maiorẽ, vt ad minorem quantitatem extendi

Primum argumẽtum.

Secundũ argumẽtum.

tendi. At ſi materia ſecundum ſe quanta, & extenſa ponatur, clara huius proportionis cauſa adducitur; nam tanta materia, quæ eſt in aqua vnius ollæ, quum ſecundum ſe poſſit extendi, quia corpus eſt, habet etiam certam extenſionem reſpectu formæ aëris recipiendæ, ita vt ſi illa aqua in aërem mutanda ſit, tamen aëris quantitatem ex ea generari oporteat, non maiorem, neque minorem: prouenit enim hoc ab illo reſpectu, qui eſt denſitatis aquæ ad raritatẽ aëris, ſed is reſpectus non poteſt hoc efficere, niſi vtriq; eadem materia, vel ſaltem æqualis ſubſternatur. *Tertium argumentum.* Tertium argumentum Ioannis eſt: ſi prima materia quanta, & extenſa non eſſet, indiuiſibilis eſſet; hoc tamen eſt falſum, quia videmus eam in multas portiones diuiſam ſub diuerſis formis exiſtere; eſt igitur diuidua, proinde corporea ſecundum propriam naturam.

Argumenta contra Ioannem ad probandum primam Materiam ſecundum ſe non eſſe Corpus, quæ eſt communis opinio. Cap. XVI.

PRo contraria ſententia, qua ponitur materia ſecundum ſe penitus incorporea multas contra ſe rationes Ioannes adducit, & eas ſingulas ſoluit: nos vero in præſentia ipſas tantum rationes proponemus, ſimulque alias, quæ contra eum à poſterioribus philoſophis adducuntur, poſtea vero & argumenta ipſa, & Ioannis ſolutiones diligenter expendemus. *Primum argumentum.* Primum quidem Ioannes contra ſe ita argumentatur: quandocunque corpus aliquod perit, experientia docet, ſimul eius dimenſiones interire, & quando generatur corpus aliquod, ſimul videmus in eo generari nouas dimenſiones, nec vllam in hoc mundo inferiore videmus dimenſionem æternam; at materia æterna eſt, ergo non habet dimenſiones ſecundum propriam naturam. *Secundũ argumentum.* Secundo ſic; dimenſiones ſunt eſſentialiter in categoria quantitatis, ergo ſi materia eſſet ipſæmet dimenſiones, eſſet eſſentialiter quantitas, hoc tamen eſt falſum, quia materia eſt ſubſtantia. *Tertium argumentum.* Tertio, ſequeretur, materiam non eſſe informem, & inaffectam, cuiuſmodi eam poſuerunt omnes philoſophi; nam eſſe trinam dimenſionem, & eſſe quantam, eſt eſſe affectam, & habere propriam quandam naturam. *Quartũ argumentum.* Quarto, ſi materia eſſet corpus, aut eſſet finitum, aut infinitum; at neutrum eſſe poteſt, ergo nullo modo eſt corpus; non eſt corpus infinitum, quoniam infinita moles non datur; nec finitum, quia ſic materia eſſet propriis terminis circumſcripta, quod dicendum non eſt, ponenda enim eſt materia nullis certis terminis alligata, ſed libera, & apta ad omnes recipiendos, vt cuncti videntur confiteri. Præter hæc argumenta à Ioanne contra ſe adducta, etiam alia compluta à poſterioribus afferuntur, ad probandum primam materiam ſecundum ſuam ſubſtantiam corpus dici non poſſe: ſed quoniam magna eorum pars nullam efficacitatem habent, vt ipſimet fatentur, ideo cæteris omiſſis, duo tantum proponam, in quibus illi magnam vim faciunt. *Quintũ argumentum.* Alterum profitentur ſe ex Plotino accepiſſe in 4. libr. 2. Ennead. quod tale eſt: aliud eſt quantum, aliud quãtitas, ſic aliud eſt magnum, aliud ipſa magnitudo; ſimiliter aliud eſt corpus, aliud corporeitas: nomen enim concretum ſignificat quiddam diuerſum ab eo, quod ſignificatur per nomen abſtractum; quantum enim ſignificat id, quod habet quantitatem; magnum ſignificat id, quod habet magnitudinem; corpus ſignificat id, quod habet corporeitatem: atqui nihil dicitur habere ſeipſum, habẽs enim debet eſſe aliud ab eo, quod habetur; itaque ſi prima materia eſt corpus, habet corporeitatem, proinde eſt quid diuerſum à corporeitate, & à magnitudine, ergo non eſt ipſa corporeitas, & magnitudo, ſed eſt ſubiectum corporeitatis, & magnitudinis; non eſt igitur dimenſiones ſed ſubiectum dimenſionum; proinde ſi mente ab eis abſtrahatur, erit ſecundum ſuam naturam penitus incorporea. *Sextum argumentum.* Deinde argumentum ſumunt ex verbis Ariſtot. qui & in 6. Phyſicæ auſcultationis agens de corpore, & in 2. libro eiuſdem operis, & in principio primi ac tertij de Cœlo numerans corpora naturalia, nullam primæ materiæ mentionem facit; ſed ſola compoſita, quæ ex materia & forma conſtant, corpora vocat; materiam igitur non putauit eſſe corpus, ſed ſolummodo cauſam internam, & primum principium corporum naturalium. Præterea ſæpe Ariſtotel. quatuor elementa vocat ſimplicia corpora, quoniam, etſi ex materia & forma cõſtant, tamen ſimplicia ſunt vt corpora, quum ex aliis ſimplicioribus corporibus non conſtituantur: at ſi prima materia corpus eſſet, non bene elementa vocarentur ſimplicia corpora, quia daretur corpus ſimplicius elementis. His igitur omnibus Ariſtot. teſtimoniis oſtenditur, primam materiam ſecundum ſuam naturam non eſſe corpus. His moti argumentis recentiones omnes aſſerunt, materiam non habere aliam corporeitatem, quam illam, quæ eſt accidens de categoria quãti; ſubſtãtiam vero ipſius nulla ratione poſſe dici corpus, ſed eſſe ſubſtantiam incorpoream; quæ fuit tertia opinio à nobis propoſita ab initio.

Propriæ ſententiæ declaratio, & comprobatio. Cap. XVII.

QVVM hactenus omnes aliorum ſententias expoſuerimus, ſingulorumque argumenta retulerimus, iam ad veritatis declarationem accedendum eſt. *Opinio propria.* Ego puto primam materiam ſecundum propriam naturam, & ſeculſa omni forma eſſe corpus de categoria ſubſtantiæ: quam ſententiam, quanquam à

nunc

Corpus est generalissimum. Primum argumentum.

nullo recentiorum receptam, nitar & ratione, & antiquorum philosophorum testimonio comprobare. Illud inprimis manifestum est, & ab ipsismet aduersariis concessum, corpus latissime acceptum, quod caduca corpora omnia & sola complectatur, esse supremum genus vniuocum in categoria substantiæ; huic necessarium est vnam aliquam naturam communem respondere ab omnibus caducis corporibus æque participatam, vnde sumatur huius summi generis vniuocatio, & ratio corporis in cunctis corporibus inferioribus; quemadmodum in aliis eiusdem categoriæ generibus & speciebus inspicimus: ratio enim qua viuens est viuens, & qua est genus vniuocum, est anima vegetans; hac quicquid participat, in genere viuentis constituitur: ratio, qua animal est animal, & qua est vniuocum, est anima sensibilis: sic ratio, qua homo est homo, & commune vniuocum, est anima rationalis. Ratio igitur corporis in quonam est constituta? quodnam est illud, quod in rebus naturæ existens facit eas esse corpora de categoria substantiæ? certe necessarium est, vt omnia corpora vna & eadem ratione sint corpora, sicut animalia omnia habent à sensu vt sint animalia: hæc ratio corporis necesse est vt sit vel materia, vel forma, vel nexus formæ cum materia, vel accidens aliquod. Accidens quidem dici non potest, quoniam accidens non est aptum substantiæ essentiam constituere. Forma aliqua dici non potest, iam enim reiecimus illorum sententiam, qui formam corporis æternam in materia statuebant, eaque his temporibus ita est à communi omnium consensu reprobata, & explosa, vt superuacaneum sit, aduersus eam aliquid prætera dicere, sed pro comperto constituendum sit, nullam dari formam corporis. Restat igitur, vt ratio corporis vel sit materia, vel nexus formæ cum materia; illi quidem, qui & formam corporis negant, & materiam secundum se incorpoream esse dicunt, in solo nexu formæ cum materia rationem corporis constitutam esse arbitrantur; proinde, nec materiam solam, nec formã solam, sed ipsarum cõpositionem esse rationẽ omnis corporeitatis, vt quicquid materia & forma constat, id corpus esse dicatur: hæc plurimorum Latinorum, & omnium recentiorum sententia est, quam si falsam esse ostenderimus, sola materia relinquetur, qua omne corpus dicatur corpus, & quæ sit natura communis ab omnibus inferioribus corporibus æque participata, quæ respondens corpori summo generi in categoria substantiæ faciat illud esse vniuocum. Primum igitur contra illam communem sententiam ita argumentor: ex componentibus incorporeis non potest compositum prouenire corporeum, at secundum eos non minus materia quam forma est incorporea, compositum igitur non potest esse corpus: maior clara est, quia neutrum componentium potest alteri da-

A re corporeitatem, quum ipsum eam non habeat; quare nulla ratio apparet, cur eorum nexus possit facere corpus, imo ratio adest manifesta, cur non possit. Præterea ratio, à qua sumitur vniuocatio cuiuslibet siue generis, siue speciei, debet esse natura aliqua simplex, quæ illi extra animam respondeat, vt patet omnia considerando: nam ratio viuentis est simplex forma, anima nutriens; sic ratio animalis est anima sensibilis; sic ratio hominis est anima rationalis; sic

Ratio vniuocationis debet esse simplex.

B ratio equi est forma ipsa equi, sic dico de aliis omnibus; vtamur igitur argumento tali: magis videtur ratio, qua homo est homo, esse compositio, vel natura aliqua composita, quam ratio corporis, quia species maiorem habet compositionem, quam genus; attamen ratio hominis non est compositio aliqua, sed simplex forma; ergo multo minus ratio corporis debet esse cõpositio, sed debet esse aliqua natura simplex, atqui nulla est in rebus substantia simplex, nisi

C forma, & materia; ergo duarum altera statuenda est ratio corporis: forma quidem statui non potest; vel enim erit vna aliqua forma generalis, vel cuiusque propria, quæ specifica vocatur, quorum neutrum dici potest; nam generalem corporis formam iam refutauimus, eamque ipsi quoque aduersarij non admittunt; forma vero specifica facit quidem tale corpus, at non facit absolute corpus, nam à forma ignis habet ignis vt sit tale corpus, nempe ignis, sed non vt ab-

D solute sit corpus; sic animal à sensu habet vt sit tale corpus, quod animal dicitur, non vt omnino sit corpus; quandoquidem omnis eiusmodi forma materiam restringit, eaque restrictio repugnat naturæ corporis, quod coarctandum non est, si cuncta naturalia corpora complecti debeat: præterea ab vna forma prouenit vnum esse, non plura; ergo si forma animalis dat esse animal, non potest eadem dare esse corpus: adde quod ratio hæc vniuocationis, de qua in

E præsentia loquimur, vna tantum, & adæquata esse debet; quare si ratio corporeitatis consisteret in forma animalis, solum animal esset corpus, vel omne corpus esset animal, sic dico de aliis singularum specierum siue specialissimarum, siue subalternarum propriis formis: si enim aliqua earum daret esse corpus, similiter quælibet aliarum daret esse corpus, quod quidem absurdum est; quia nulla istarum esset adæquata ratio, qualem in præsentia quærimus,

F à qua tanquam vna vniuocatio corporis desumatur: quod si dicant, aliam corporeitatem prouenire à forma animalis, aliam à forma lapidis, vt illa solis animalibus det vt sint corpora, hæc vero solis lapidibus, iam non erit corpus genus vniuocum, quum non vna illi in rebus natura respondeat, sed alia ratione hæc res dicatur corpus, alia vero illa; vt enim corpus sit vniuocum, oportet vna & eadem ratione omnia dici corpora. Quoniam igitur ratio corporis

poris neque accidens aliquod esse potest, neque forma vlla, nec compositio formæ cum materia, relinquitur eam nullam esse aliam, nisi solam primæ materiæ naturam, vt quicquid materiam habet, ab eadem habeat, vt sit corpus de categoria substantiæ; reuera enim in corpore, vt cõmuni genere conuenire nil aliud est, quam conuenire in participatione eiusdem materiæ; quare materia non modo corporea est, sed corpus ipsum, quod in categoria substantiæ summum genus ponitur, idque significare visus est Aristoteles in contextu 54. primi libri de Ortu & interitu, quando dixit, materiam liberam ad opposita esse veluti genus. Argumentum etiam sumere possumus à corpore de genere quantitatis: quum enim duplex sit corpus, vnum de categoria substantiæ, alterũ de categoria quanti, ex natura vnius duci possumus in cognitionem naturæ alterius, nam accidentia sunt euidentiora substantiis; ideo corpus de genere quanti, videlicet trina dimensio, est euidentius corpore de genere substantiæ, & ex eo & in huius notitiam peruenire possumus, quum vnum ab altero inseparabile sit; nam corpus vllum de categoria substantiæ dari, quod dimensiones non habeat, neque possibile, neque (vt mihi videtur) excogitabile est: sed neque trina dimensio esse potest absque substantia corporea, in qua inhæreat, accidens enim sine subiecto existere nequit; substantiis autem incorporeis dimensiones non inesse manifestum est, solis igitur corporeis; quid ergo aliud dicere possumus, quam substantiale corpus esse illam substãtiam quæ tribus dimensionibus subiecta est? etenim substantiam, quæ dimensiones non habeat, nemo vocaret corpoream, & eam in qua insint tres dimensiones, corpoream omnes vocant; videtur namque nomen corporis præcipue dimensiones significare, & inde factum esse vt subiectum ab eo nomen sumpserit, & sit appellatum corpus de categoria substantiæ, quod nil aliud est, quam substantia trinæ dimensioni subiecta; hæc si ita vera sint, vt negari non possint, tali argumento vtamur: illud est primum corpus de categoria substantiæ ordine originis, à quo primo emanat corpus de categoria quanti, & in quo primo inhæret tanquam proprium illius accidens; at prima materia est primum subiectum corporis de categoria quanti, idque ex ipsius materiæ natura primo emanat; ipsa igitur materia est primum corpus de categoria substantiæ. Maiorem propositionem modo declarauimus, minor vero fuit antea diffuse, & abunde demonstrata. Clarissimum certe hoc est, ita mihi quidem res ipsa loqui videatur: quia si materiam mente contemplemur abiunctam à formis, nil aliud concipere possumus nisi corpus quoddam vastum, & indistinctum, & molem quandam vacuam, vt dicebat Plotinus: at formam dum sine materia consideramus, concipimus vt quoddam incorporeum, & indiuisibile, quod postea in materia quanta extendatur: quod si alii tanto sunt ingenii acumine præditi, vt valeant ipsam quoque materiam incorpoream imaginari, ego tamen (vt meam ruditatem fatear) id facere minime possum; imo non solum à natura corporis abiungere mente naturam materiæ nequeo, sed eandem esse puto naturam corporis, & naturam materiæ, hoc enim & ratio, & res ipsa mihi efficaciter persuadet.

Materia est ratio corporeitatis.

Secundũ argumẽtum.

Eiusdem sententiæ confirmatio ex plurium antiquorum Philosophorum auctoritate. Cap. XIIX.

SEntentiam hanc multorum auctoritate confirmare possumus. Primum quidem non dubito, in eadem fuisse Plotinum, idque manifestum est legentibus quartum librum 2. Enneadis, cuius verba aliqua ante considerauimus, quum de dimensionibus materiæ loqueremur, reliqua apud ipsum aliis legenda relinquo: materiam enim corpoream absque dubio ponit, & significat ita se habere substãtiam materiæ ad dimensiones interminatas, vt corpus perfectum se habet ad determinatas, & necessarium esse vt dimensiones inhæreant substantiæ corporeæ, interminatæ quidem, & potentiales corpori indeterminato, & potẽtiali, quæ est primæ materiæ natura; terminatæ vero, & actuales corpori determinatæ naturæ, & actuali, & perfecto; reuera enim neque corpus de categoria quanti existere potest sine corpore de categoria substantiæ, neque hoc sine illo. Alexander quoque in secundo libro quæstionum naturalium, cap. 3. aperte dicit, materiam, quæ secundum se omnis qualitatis, & figuræ est expers, esse corpus sine actu. Hæc eadem sententia Simplicii fuit, qui in primo Physicæ auscultationis cõtextu sexagesimo nono probare nititur, materiam esse corpus indeterminatum, & potentiale, & vtitur hoc argumento: illud, per quod differunt materialia ab immaterialibus, est ipsa materia; at per molem, & corporeitatem differunt materialia ab immaterialibus; ergo materia prima est corpus; quæ Simplicii argumentatio est optima, & eandem vsus est Aristoteles in 2. lib. Physicæ auscultationis ad inuestigandum quid sit natura, & in secundo de anima ad indagandum quid sit anima; illud enim est natura, per quod naturalia à non naturalibus distinguuntur; & illud est anima, quo differunt animata ab inanimatis, sic igitur illud est materia, quo differũt materialia ab immaterialibus. Adducit etiam Simplicius locum Aristotelis à nobis antea consideratum in 4. Physic. auscultationis part. 15. vbi Arist. dicit, materiam esse extensionem quandam & molem: neque dicere possumus, Simplicium eo modo id intellexisse, quo Ioannes Grammaticus intellexit, nempe materiam

Alexander.

Simplicius.

riam esse ipsasmet dimensiones, etenim ipse in A contextu 22. primi libri de Cœlo eam Ioannis opinionem impugnat; quare non de dimensionibus loquitur, sed de ipsa materiæ substantia dimensionibus subiecta, & ad hunc sensum locum illum Aristotelis trahit; sed argumentum quoque illud Simplicii, quod exposuimus, ad substantiam materiæ pertinet; qua enim ratione Aristoteles essentiam declarat & naturæ, & animæ, eâdem Simplicius declarat essentiam materiæ, eamque dicit nil aliud esse, quam corpus indeterminatum, quare non potest intelligere B materiam corpoream corporeitate accidentali, quia hæc essentiam materiæ non constituit, neque per hanc primo differunt substantiæ materiales ab immaterialibus: sed quisquis in memorato loco verba Simplicii legat, aperte videbit, eum de substantia materiæ loqui, & eam probare esse corpus. Sed & Ioan. Grammatici opinio sententiam nostram confirmat, nam aliorum omnium proxime ad veritatem Ioannes accessit; vidit enim sub nube veritatem, neque eam ita est assequutus, vt se prorsus ab errore immunem seruauerit; nam cognouit substantiam materiæ esse corpus; sed quia non distinxit corpus de categoria quanti à corpore de categoria substantiæ, vnam putauit esse corporeitatem, quæ in dimensionibus consistit, eamque in compositis accidens esse dixit, in materia vero esse substantiam, & ipsammet substantiam materiæ, quum potius debuerit ex dimensionibus, & corporeitate accidentali duci ad cognoscendũ substantiale corpus illis subiectum, & ab illis diuersum; quem errorem notasse videtur Auerroes in calce secundi tractatus Epitomes Metaphysicæ, quando dixit, aliquos existimasse corporeitatem, quæ est in prima materia, esse substantiam: itaque si Ioannes dixisset, primam materiam ita esse corpus de categoria substantiæ, vt esset substantia dimensionibus subiecta, non vt esset ipsæmet dimensiones, nihil esset, in quo eum reprehendere hac in re possemus; in hoc tamen eius confessionem accipimus, quod dicit primam materiam esse corpus de categoria substantiæ, quod nos quoque asserimus. Auerroes quoque idem sensit, vt ostendere possimus multa eius dicta perpendendo in variis locis: primum quidem consideranda sunt duo Auerrois dicta, quæ pugnare inter se videntur, eam in 3. Metaphys. Comment. 11. & in 8. Metaphysic. vltimo, & in Epitome Metaphysica tracta. 2. cap. 13. inquit, genera esse composita, & ex materia & forma constare: contra vero in 2. Physicæ auscultationis Commentario 28. & in primo Metaphysic. 17. & in 7. Metaphysicorum 43. & in octauo Metaphysicorum 6. & in eodem loco Epitomes Metaphysicæ dicit omnes partes definitionis esse formas, genus esse formam vniuersalem, differẽtiam vero esse formam particularem; quæ duo dicta contraria videntur,

Io. Grammaticus.

Auerroes.

Genera sunt cõposita.

quia si genus est forma, non potest ex materia & forma constare: non sunt tamen contraria, quia simul vtrumque verum est; diuersis enim modis genus dici potest & forma, & materia, & constans ex forma & materia; ipsum quidem secundum se compositum est, constat enim animal ex forma animalis, & materia illi formæ subiecta, ideo etiam Alexander in secundo libro quæstionum naturalium, capite vltimo dicit, animal significare formam in materia, & eam B formam vocat communem; hinc autem fit, vt modo materia, modo forma appelletur: dum enim consideramus ipsum esse talem per formam, non per materiam, dicimus genus significare formam; animal enim non per materiam, sed per formam suam est animal, & ita significare dicitur formam vniuersalem: verum quia animal respectu formæ specificæ locum habet materiæ, ideo animal est in homine tanquam materiæ, vt ait Porphyrius in capite de C differentia, licet secundum se sit per formam animal, & licet ex materia & forma constet. Cæterum Auerroes quando in memoratis locis inquit, genera esse composita, excipit solum generalissimum, quod dicit esse simplex, quum omnia subalterna genera sint composita, vnde colligit generalissimum non habere definitionem: quæ Auerrois sententia de supremo genere est rationi maxime consentanea, quia esse supremum genus, & ex materia & forma constare implicant contradictionem, & simul existere D nequeunt, nam omne habens formam informantem, & restringentem ipsam materiam, habet necessario differentiam constituentem, proinde etiam necessario habet genus, quare non potest esse supremum: itaque si omne genus ex materia & forma constare dixerimus, procedemus in infinitum in generibus, nec ad summum vnquam perueniemus. Quum igitur manifestum sit, Auerroem putasse supremum genus v- E niuocum in categoria substantiæ esse corpus, idque dicat esse simplex, necessarium omnino est, vt sit vel sola forma, vel sola materia; forma sola esse non potest, quia forma sola non patitur, nec recipit, summum autem genus patibile maxime est, & recipit omnes inferiores differentias diuidentes, sicuti materia recipit formas: adde quod si esset forma, non esset forma abiuncta à materia, sed forma materialis, esset igitur forma in materia, sicut alia quoque infe- F riora genera, quare non esset simplex, neq; supremum, siquidem omnis forma materialis materiam præsupponit, vtpote natura priorem: restat igitur vt sit sola materia, eaque est Auerrois sententia in prædicto loco Epitomes Metaphys. vbi ait [*genus generalissimum nõ habet definitionem, & nihil est eo propinquius primæ materiæ*] & in Cõment. 43. septimi Metaphys. inquit, genera distingui inter se quatenus alia sunt similiora formæ, alia vero materiæ, quũ n. officiũ formæ sit coar-

Genus varijs modis forma & compositum dici potest.

Solum generalissimũ simplex est.

ſit coarctare, ac diſtinguere, ſequitur vt inferiora genera tanquam reſtrictiora, & diſtinctiora magis habeant rationem formæ, ſuperiora vero, & communiora magis habeant rationem materiæ; reuera enim genus inferius in categoria nobilius, ac perfectius eſt genere ſuperiore, ei namque tanquam materiæ formam ſuperaddit, quare ad illud eam habet rationem, quam forma habet ad materiam, & perfectio ad perfectibile, & actus ad poteſtatem: quamobrem neceſſarium videtur, vt, quoniam ad genera ſuperiora aſcendentes, quanto magis aſcendimus, tanto ad materialiora, & magis potentialia tranſimus, neque in infinitum aſcendimus, deſinamus tandem in ſupremo, quod ſit pura materia, hac enim nihil in genere ſubſtantiæ potentialius, atq; imperfectius datur: recte igitur Auerroes dixit generaliſſimum eſſe proximum, & ſimilimum primæ materiæ, & eſſe ſimplex, genera vero ſubalterna habere compoſitionem, atque ex materia, & forma conſtare.

Dubium.

Cæterum quærere aliquis poſſet, cur Auerroes dixerit, corpus ſupremum genus eſſe proximum primæ materiæ, nec dixerit eſſe materiam ipſam, ſi nil aliud ſignificat nomen corporis, niſi ipſammet materiam.

Solutio.

Differētia inter genus, & materiā ſecundū Alexād.

Ad hoc facilis erit reſponſio, ſi materiæ & generis tum diſcrimen, tum conuenientiam intellexerimus: loquitur hac de re Alexander in ſecund. libr. naturalium quæſtionum, cap. vltim. ſed ea quæ ab ipſo ibi dicuntur, adeo leuia ſunt, vt ad propoſitum nihil conferant; ſumit enim Alexander genus logice potius, quam naturaliter, nempe vt eſt in animo, & vocatur vniuerſale poſt multa, non vt ſignificat naturam communem, quæ extra animam in rebus exiſtit, diciturque vniuerſale in multis; ſic autem facile ipſi fuit generis & materiæ, diſcrimen conſiderare; nos vero non de conceptione animi loquimur, ſed de ipſa re, quæ extra animam conceptui generis reſpondet, & quærimus quomodo genus hoc, realis hæc natura ab ipſa materia diſtinguatur.

Differētia ſecūdum Auerroem.

Rem hanc doctiſſime, ac profundiſſime declarat Auerroes in 6. Commentar. 8. Metaphyſic. & docet materiam, & genus eſſe idem re, ſed ratione diſtingui; animal enim quod eſt in ſpeciebus, eſt tum materia, tum genus ſpecierum, genus quidem, quatenus eſt id, quod reſpondet conceptui in animo exiſtenti, & ita ſumitur ad modum totius; materia vero, dum ſumitur ad modum partis; ſi enim ſumatur vt hominis pars eſſentialis, hoc modo non eſt hominis genus, nec de homine prædicatur, quia nulla pars de ſuo toto prædicatur in caſu recto, & nullum totum eſt ſua pars, proinde poſſumus dicere non eſſe veram hanc propoſitionem, homo eſt animal, dum ſumitur animal vt materia, & pars hominis, homo enim non eſt ſua materia; patet igitur animal acceptum ad modum partis eſſe materiam hominis, non genus: ſi vero ſumatur animal non vt pars hominis, ſed vt to-

A tus homo poteſtate, & confuſe conſideratus, hæc propoſitio eſt vera, homo eſt animal, & animal ſumitur pro genere, pars ad modum totius, non ad modum partis; ideo Ariſtotel. in context. 3. & vltim. 8. Metaphyſicorum dixit materiam & formam idem ſignificare, cum diſcrimine tamen actus & poteſtatis; nam materia hominis eſt poteſtate idem homo, qui poſtea per formam fit homo actu; & Auerroes dicit, materiam non prædicari de compoſito quatenus eſt eius

B materia, ſed quatenus eſt eius genus, & ſumitur ad modum totius, nempe vt eſt poteſtate totum compoſitum; eadem ergo eſt res, quæ alia ratione vocatur materia, alia genus. Ad hanc generis & materiæ conuenientiam reſpexit Ariſt. in context. 54. primi lib. de ortu & interitu, quando dixit materiam eſſe veluti genus, & in eodem libr. in cap. de accretione, dum materiam ſæpe vocauit genus commune. Hæc omnia, quæ in animali conſiderauimus, ſi ſupremo generi cor-

C pori applicemus, tota rei veritas de prima materia in lucem prodibit; corpus enim ſignificat ipſam primam materiam, & ipſi tanquam generi nil aliud in rebus reſpondet, niſi prima materia, ſed ſumi poteſt corpus & ad modum partis, & ad modum totius; vt reſpectu elementi corpus eſt tum materia, tum genus; eſt enim genus ignis quatenus eſt poteſtate ignis, & totum ignem ſignificat confuſe, materia vero quatenus eſt altera pars ſubſtantiæ ipſius ignis, quæ

D potentiam habet recipiendi formam, per quam fiat ignis actu, qua ratione corpus non eſt genus ignis, nec de ipſo prædicatur in recto, ſed eſt ipſamet prima materia, nempe corpus nulla differentia conſtituente coarctatum, ſed ſimplex, & omni carens compoſitione; ideo eadem differentia vocatur diuiſiua reſpectu generis conſiderati quatenus eſt genus, hoc eſt, quatenus eſt totum quoddam commune; & vocatur conſtitutiua, dum idem genus conſideratur vt illi ſub-

E ſtratum tanquam materia, quæ à forma perficitur. Poſſumus autem ex ipſa elementi natura ſumere pro hac ſententia argumentum validum: nam ſi ab aliqua ſpecie auferatur mente differentia conſtituens, remanet natura communior, quæ vocatur genus, vt ſi dematur ab homine rationalitas, remanet animal, & ſic de ſingulis; ignis autem ex prima materia, & propria forma conſtat, ideo ſi propria ignis differentia, quæ ipſius forma eſt, auferatur, rema-

F net eius genus, atqui ablata forma ignis nil remanet niſi prima materia, ergo prima materia eſt genus ignis; non eſt autem aliud ignis genus, niſi corpus, ergo prima materia eſt corpus, nec reuera dicere aliud poſſumus; ignis enim & ignis eſt, & abſolute corpus, habet autem à ſua forma vt ſit ignis, quare non habet ab eadem vt ſit corpus; hoc igitur habet à materia, quū nihil in igne ſit præter propriam formam, & primam materiam. Ratio igitur manifeſta eſt cur dixerit Auerr.

nihili

nihil esse primæ materiæ propinquius, quam generalissimum, nec dixerint generalissimum esse ipsammet materiam; quamuis enim eadem res sit, alio tamen modo dicitur matera rerum omnium, alio genus generalissimum res omnes complectens: dum enim sumitur ad modum partis, est prima omnium rerum materia, quæ est potestate res omnes & fit singula res per receptionem formæ; dum autem sumitur ad modum totius, & vt confuse omnia complectitur, & de omnibus prædicatur, ita est omnium genus; neque ob aliam rationem dicitur genus habere in se differentias potestate, non actu, & species omnes esse in genere potestate, nisi quia genus est materia; etenim materia potestate habet omnes formas, ad quas recipiendas dirigitur, & est potestate omnia, quæ ex ea fieri possunt: ob hanc igitur considerationum diuersitatem non dixit Auerr. genus generalissimum esse primam materiam, sed dixit nihil eo esse propinquius primæ materiæ: hæc omnia ex Auerrois verbis colliguntur in illo 6. Comment 8 Metaphysic. dum docet, quomodo genus differat à materia: quem locum Ioannes Gandauensis certe non vidit; quia si vidisset non profiteretur, se huius distinctionis inuentorem fuisse, vt in 7. Physicorum quæstione vltima gloriatur. Ponitur etiam clare tota hæc veritas ab Auerroe in 2. tractatu Epitomes Metaphys. cap. vlt. vbi non omnino reprobat Auic. sententiam, quod materia sit corpus, sed solum si ab Auicenna id non recte sumatur: nam (inquit) quum dicimus materiam esse corpus, duobus modis id possumus intelligere; primo, vt sit corpus per formam corporis æternam, & distinctam à formis elementorum, quo quidem modo quisquis dicat materiam esse corpus, decipitur, quia materia sic non est corpus: altero modo potuit Auicenna intelligere non quidem formam aliquam in prima materia distinctam à formis elementorum, sed naturam inclinationis aduenientis primæ materiæ, quæ est veluti genus formis elementorum, qua ratione si Auicenna intellexit materiam esse corpus (inquit Auerroes) dictum eius verum est, ita me Dii ament; & hinc infert statim corpus esse amplissimum genus vniuocum, quod in indiuiduis substãtiæ reperiatur. His Auerrois verbis tora rei veritas pulcherrime, & apertissime continetur; nam concedit Auer. materiam esse summum genus in categoria substantiæ, si modo sumatur vt genus, id autem est, si sumatur vt inclinata ad formas elementorum, quod est eam sumere ad modum totius, & quatenus potestate est ipsa elementa tota; vnde colligit corpus esse genus vniuocum, cui respondet in rebus vna communis natura, quæ est natura primæ materiæ; hoc igitur modo non negat Auerroes materiam esse corpus, idque ita aperte, vt nullus cauillandi locus relinqui videatur. Notandum autem est, Auerroem ibi

Corpus alio modo est genus generalissimum, alio modo est prima materia.

Nota alia Auerrois verba.

A solas elementorum formas nominare, non quod neget corpus esse genus etiam mistorum, sed quia materia primum recipit formas elementorum, deinde per eas etiam formas mistorum, ideo satis habuit formas elementorum nominare, ad quas materia est immediate propensa. Præterea aduertendum est, Auerroem non absque artificio dicere corpus esse supremum genus vniuocum, quod reperiatur in indiuiduis substantiæ, nec dicere in categoria B substantiæ, quia ipsum considerat non prout est conceptus animi, & vniuersale post multa, sed prout est natura communis extra animam existens in indiuiduis, & illi conceptui respondens, quæ dicitur vniuersale in multis; per hanc enim fit, vt corpus sit genus vniuocum, sicut antea dictum est. Ex his obiter colligere possumus Latinorum errorem, qui distinguunt genus physicum à genere prædicamentali, quod vocant genus logicum; genus enim physicum in- C quiunt esse genus subiectum, id est, materiam vnam; genus autem logicum esse genus prædicabile, quare putant substantiam æternam, & substantiam caducam in genere physico non conuenire, quia communem materiam non habent, ideoque dicunt has substantias differre inter se plus quam genere, nempe physico, conuenire tamen in genere logico, hoc est, in vno communi conceptu vniuoce prædicabili de omni substantia tam æterna, quam caduca: quæ D sententia iure à Zimara refellitur in Theorem. 62. quoniam hæc duo genera re distinguenda non sunt, quum non detur vnum sine altero, & sint vnum re, duo autem ratione; nam genus prædicabile non potest vocari vniuocum, nisi ei extra animam vna communis natura respondeat, proinde vanus est ille conceptus, cui nulla respondeat in rebus communis natura; propterea substantiæ à materia abiunctæ, & corpora cælestia, & corpora inferiora nullum habent E commune genus prædicabile vniocum; quum enim in materia non conueniant, in nulla communi natura participata conuenire possunt, sed supremum genus in categoria substantiæ vniuocum est corpus sola inferiora complectens; quia hæc communi materia participant, à qua hæc vniuocatio prouenit. Volo etiam ad nostræ sententiæ comprobationem verba quædam Thomæ, & Caietani adducere: quum enim Thomas in prima parte Summæ, quæst, 15. F articulo tertio dicat in Deo esse ideam primæ materiæ, non tamnn aliam ab idea compositi, ibi Caietanus quærit, cuiusnam compositi idea sit idea primæ materiæ iuxta Thomæ sententiam; & respondet hanc esse ideam corporis, quod est genus in categoria substantiæ: vel igitur veritatem hanc cognouit Caietanus, corpus de categoria substantiæ esse ipsammet materiam naturam, vel ipsa rei veritas ipsum ad ita loquendum induxit.

Latinorum error de genere logico distincto à genere physico.

Caietanus.

Distin-

Distinctio trium acceptionum corporis, & cuiusdam dubij solutio. Cap. XIX.

A VEritate ita declarata, ac demonstrata, vt omnia aduersantia argumenta facile soluantur, sciendum est, corpus de categoria substantiæ accipi duobus modis, sed altero in duos diuiso, tres oriuntur: primum enim sumitur pro corpore perfecto, & existentiæ actum per se habente, quod quidem non modo est corpus, sed etiam tale corpus, & certæ alicui naturæ alligatum, & hoc ex necessitate est compositum ex materia & forma constans: quæ prima acceptio dici potest præcipua, & prima primitate euidentiæ, ac perfectionis: secundo modo sumi potest corpus pro corpore indeterminato, & nulli certæ naturæ alligato, quod sit tantum modo corpus, sed non tale corpus, idq; significat primam materiam; & hæc quoque acceptio dici potest præcipua & prima, sed alio modo, nempe primitate causæ & originis: hic modus diuidi potest in duos: vnus est, vt nomine corporis significetur materia sumpta vt materia; non vt genus, nempe considerata ad modum partis, & de nullo naturali corpore perfecto prædicata in recto, quæ dicetur secunda corporis acceptio; alter vero est, vt sumatur materia vt genus, & ita nomen corporis significabit corpus secundum se indeterminatum, sed potestate determinatum, quatenus est potestate omnia naturalia corpora perfecta, & de iis prædicatur, & sumitur ad modum totius, ita vt vera sit hæc enũciatio; homo est corpus, quæ erit tertia acceptio corporis. Hac distinctione multas difficultates soluemus: nam si primo modo sumatur corpus, fatemur primam materiam ita corpus non esse, quippe quæ non est perfectum corpus, sed est tamen ratio, & inchoatio omnis corporeitatis in rebus, ex qua omnia corpora sublunaria dicuntur corpora, licet non sit corpus actu per se existens, & nobis euidens: secundo tamen, ac tertio modo materia dici potest corpus, scilicet imperfectissimum, & nulli certæ naturæ alligatum, vt iam dictum est. Soluitur autem per hæc quoddam exoriens dubium: nam dicere solent substãtias positas in linea media categoriæ substantiæ esse solas compositas, quum substantiæ simplices in lateribus potius, quam in linea media collocentur; quomodo igitur corpus, quod est supremum genus, potest esse simplex, quum in linea media contineatur? ad hoc dicere possumus esse quidem compositas omnes substantias, quæ in media categoriæ linea ponuntur, nempe omnia genera & species, sed vno excepto generalissimo, quod ex necessitate est simplex, vt antea & Auerrois testimonio, & ratione demonstrauimus: quod vero dicitur substantias simplices in lateribus esse ponendas, verum est de solis formis, non est verum de materia: manifestum enim est in lateribus solas differentias poni, quæ non sunt nisi formæ; genera vero, quæ respectu specierum locum habent materiæ, in linea media colocari: qui vero diceret, materiam in altero latere locandam esse, ridiculum se omnibus præberet, quia sic diceret eam fungi officio differentiæ, quod repugnat penitus naturæ materiæ, quæ nec certam rei naturam constituere, nec rem à re distinguere apta est: nullus igitur in categoria substantiæ relinquitur materiæ conueniens locus, nisi qui supremus omnium in media linea est, quatenus materia est corpus, & cummunissima natura participata ab omnibus in illa categoria, & de omnibus prædicata, in qua omnia conueniunt. Dicere tamen etiam possumus hoc quoque supremum modo aliquo esse compositum: quanquam enim secundum suam naturam simplex est, potestate tamen est compositum, quatenus est potestate omnes suæ species, quarum quælibet ex materia & forma constat: sic autem in gradibus categoriæ substantiæ optimus ordo seruatur; nam species infima est actu composita, neque in ea remanet potestas vlla ad maiorem compositionem, quia iam habet vltimum actum; genera vero intermedia composita quidem sunt, sed actu imperfecto, & misto cum potestate, & aptitudine ad alium præstantiorem actum, & ad aliam compositionem: restat igitur vt supremum genus sit compositum potestate solum, non actu; quia si esset actu compositum, non esset supremum, sed aliud supra se genus haberet. Hoc igitur modo prima materia locatur in media linea categoriæ substantiæ, & locum habet supremum, & dicitur corpus, idque simplex secundum propriam naturam, potestate tamen compositum, quia potest quamlibet specierum suarum formam recipere, & ita ad quamlibet contrahi, & fieri tale corpus.

Prima acceptio corporis.

Secunda acceptio.

Tertia acceptio.

Dubium.

Solutio prima.

Solutio secunda.

Nota ordinem in gradibus prædicamenti substantiæ.

Solutio omnium argumentorum pro aliorum opinionibus adductorum.

Cap. XX.

REliquum est vt omnia trium dictarum sectarum argumenta soluamus. Prima secta ad probandam in materia prima formam illam corporis æternam, vtebatur primum tali argumento; nisi hæc forma detur, fiet creatio ex nihilo: ad hoc neganda est consequentia: ad probationem autem dicimus, productionem esse composito attribuendam, non formæ; id enim quod proprie generari dicitur, nõ est forma, sed compositum; ideo ad euitandam creationem satis est, si compositum ex præsupposita materia producatur; forma vero non est ens per se completum, quod produci dicatur, sed est perfectio alterius quæ si tota producitur, non ob id creatur, quia ad euitandam eius creationẽ satis est si præsupponatur materia, è qua educatur: quod hoc modo creatio nõ euitatur, ne ipsi quidẽ aduersarii eã euitare possũt, vt supra considerauimus

Ad primum pro forma corporeitatis.

tauimus, quando argumentum hoc aduersus eos retorsimus: necesse enim est si res aliqua sit generanda, vt producatur ab agente noua perfectio, quæ prius non fuerit, itaque hæc creabitur, si illa est creatio; non est tamen creatio, quia sic agens non producit rem aliquam nouam, dum de potestate materiæ formam educit, sed potius rei, quæ præerat, nouam perfectionem largitur; hæc autem apud Aristotelem est generatio, non creatio, quia præsupponitur materia, ex qua educatur forma: de forma quidem abiuncta à materia argumentum esset efficacissimum; hæc enim si ab agente produceretut, vtique creari diceretur, vt nos Christiani asserimus, Angelos olim à Deo fuisse creatos, & humanas animas quotidie à Deo creari, non de potestate materiæ educi; sed huiusmodi productio Aristoteli cognita non fuit.

Ad secundum.

Ad secundum argumentum, quum dicitur, corpus est genus vniuocum, ergo illi vna realis natura respondet, concedimus hoc: quam vero additur, hæc est forma corporis, hoc negandum est; negamus enim tertium illud ab iis iactum fundamentum, quo statuebant, rationem vniuocationis semper esse formam; fatemur quidem cum Auerroe, genus esse formam vniuersalem, sed excepto solo supremo genere, quod est sola materia; ipsam enim Auerroes iam expresse excepit, vt iam ostendimus; per materiam enim satis superque seruatur id, quod illi dicunt, nam hæc non interit vnquam, quia nulli rei naturali corporis natura repugnat; patet igitur, solam primæ materiæ naturam & vitare creationem formarum, & corporis vniuocationem constituere; cuius natura in rerum generatione & interitu nunquam interit, quia est omnibus necessaria.

Ad argumenta Io. Grammatici.

Ioannis autem Grammatici argumenta solutione non egēt; iis enim nil aliud ostenditur, nisi materiam esse corpoream, & habere trinam dimensionem ab ea inseparabilem, quod nos quoque asserimus: at non probant materiam esse essentialiter trinam dimensionem: ideo si consequens hoc ipse ex iis argumentis deducat, negandum est: nam est quidem materia corpus trinæ dimensioni subiectum, sed non est ipsamet trina dimensio.

Ad arg. pro opinione communi.

Consideranda manent argumenta pro tertia secta, quæ omnino negat materiam esse substantiale corpus, sed incorpoream penitus esse dicit; horum aliqua ab ipso Ioanne contra se adducta & soluta sunt, aliqua vero ab illius sententiæ sectatoribus proposita, quæ omnia expendenda à nobis sunt.

Ad primum responsio Ioannis.

Primum Ioannis ab ipsomet optime soluitur, dicendo in interitu corporum naturalium non dimensiones ipsas interire, sed terminos tantum dimensionum, vt nos iam declarauimus.

Ad secundum responsio Ioannis.

Ad secundum respondet Ioannes, dimensiones in corporibus perfectis esse accidentia, sed in ipsa materia esse substantiam, idque non esse absurdum, quum etiam in aliis hoc idem videamus; nam calor in mistis est qualitas, in igne autem substantia, quia est forma ipsa ignis.

Responsionis impugnatio.

Hæc Ioannis responsio omnino reiicienda est, quum innitatur falso fundamento, quod possit eadem res in hoc esse accidens, & in illo substantia; id enim quod secundum propriam naturam est quantitas, vel qualitas, non potest non vbique eandem conditionem seruare; nec video qui fieri possit, vt calor idem in misto manens, qui in elemento fuerat, non mutet speciem, mutet tamen genus, hoc enim ne imaginabile quidem est.

Responsio vera.

Nos igitur dicimus, argumentum hoc contra Ioannem esse efficacissimum, & insolubile, sed nobis non officere, quippe qui non asserimus, substantiam materiæ esse ipsasmet dimensiones, sed dimensiones dicimus esse accidens, & proprietatem insequentem substantiam materiæ, & ab illa diuersam.

Ad tertiū responsio Ioannis.

Ad tertium negat Ioannes falsitatem consequentis, & longo sermone nititur demonstrare, materiam debere esse affectam, si ex ea debeant omnia fieri, quia si esset penitus informis, & inaffecta, esset nihil, & exprimi nullo modo posset: fatetur igitur, materiam dici modo quodam affectam atque formatam, dum dicitur esse trina dimensio, neque hoc repugnare naturæ ipsius materiæ, quæ non debet esse nihil, sed aliquid.

Responsionis correctio.

Hæc Ioannis responsio melius est declaranda; ipse namque non videtur rei veritatem plene fuisse assequutus, ideo nec bene eam exprimere potuit:

Forma dupliciter accipitur.

duobus modis solet acipi nomen formæ; vno modo pro illa, quæ est altera pars compositi, & informat materiam; altero modo pro quidditate & essentia cuiusque rei, siue compositæ, siue simplicis; primo igitur modo materia est informis, sed non secundo;

Quomodo materia secundum se habeat formam & affectionem.

quum enim omnis forma materiam informans restringat ipsam, & reddat alligatam alicui certæ naturæ, omnis talis formæ ipsa materiæ essentia expers esse debet, & ita est informis; habet tamen formam secundo modo, quia habet propiam essentiam, & proprium quid est, vt nos antea demonstrauimus; siquidem non debet esse nihil, sed aliquid; & hæc materiæ essentia non est alligata alicui certæ naturæ, quare non repugnat materiæ hoc modo formam habere: affecta etiam potest esse materia, dummodo non tali affectione, seu tali accidente, quo eius natura coarctetur, & alligata significetur; at trina dimensio interminata non coarctat materiam ad vllam certam naturam, quum sit accidens communissimum, & necessarium omni corpori naturali, per quod materia manet libera ad omnes formas indistincte recipiendas. Quod igitur dici solet, materiam secundum essentiam suam esse informem, & inaffectam, id ita intelligendum est, vt solum negetur eam habere talem formam, vel talem affectionem, per quam materia ad certam aliquam naturam restringatur.

Ad quartum responsio Ioannis.

Ad quartum Ioannes optime respondet, materiā esse secundum se corpus infinitum,

non

non quidem infinitum actu, quia tale infinitum non datur, ſed infinitum per mentalem abſtractionem à finibus ac terminis; ſemper enim eſt actu ſub terminis, & finita; ſed quia ſecundum propriam naturam nullos ſibi certos fines præſcribit, ea ratione vocatur corpus infinitum, hoc eſt, non ex ſeipſo finitum, qua de re antea plura diximus, quum de materiæ dimenſionibus loqueremur. Hæc ſunt argumenta à Iohanne contra ſe adducta, & ſoluta, quibus tertia illa ſententia comprobatur, quod materia ſecundum ſe incorporea ſit. Soluenda manent alia argumenta à recentioribus adiecta, ad eiuſdem ſententiæ confirmationem.

Ad quintum.

Ad primum ſumptum à corpore & corporeitate, tanquam à concreto, & abſtracto, dicimus nomine corporis duo in præſentia poſſe ſignificari: vel enim vtrumque ſimul corpus denotamus, vnum de categoria ſubſtantiæ, alterū de categoria quanti, ſimul iuncta, hoc eſt, ſubſtantiam quantam: vel ſolam ſubiectam ſubſtantiam abſque dimenſionum conſideratione: ſi primo modo ſumatur corpus, vtique aliud eſt corpus, aliud corporeitas; corpus enim dicitur totum coniunctum, corporeitas vero ſolas denotat dimenſiones, quæ in illo habent locum formæ, licet ex eis & ſubſtantia ſubiecta non fiat vnum niſi per accidens; in tali autem vno aliud eſt quidditas, aliud eſt id, cuius eſt quidditas, vt ait Ariſtoteles in contex. 20. lib. 7. Metaph. & ita aliud eſt corpus, aliud corporeitas; corpus enim ſignificat ſubſtantiam quantam: corporeitas vero ſolam quantitatem. At ſi ſecundo modo materiam dicamus corpus, ſubſtantiam ſimplicem dicimus, quæ eſt vnum per ſe, quare corporeitas nil aliud ſignificabit, quam ipſammet eſſentiam materiæ; quærere igitur an differant corpus, & corporeitas, eſt quærere, an in eo, quod eſt vnum per ſe, differat quidditas ab habente quidditatem Ariſt. quidem in 7. Metaphyſ. contex. 20. & 21. inquit idē eſſe quidditatē, atq; habens quidditatem, nempe in eo, quod ſit vnum per ſe, ſed nō in vno per accidens: tamen in 3. lib. de anima, contex. 9. & in 1. de Cœlo 92. dicere videtur aliud eſſe quidditatē, aliud habens quidditatē. Sed hac de re nobis in præſentia diſputādum non eſt: ſatis eſſe debet, ſi dicamus, quando materia hoc modo vocatur corpus, ita ſe habere corpus illud ad corporeitatē, vt Cœlum ad Cœleitatem; nomine enim cæleitatis ſignificamus ipſam Cœli quidditatem, ſiue ſit idē quod Cœlum, ſiue non idem; ita igitur nomine corporeitatis quidditatem materiæ ſignificamus, quia ponimus materiam eſſentialiter eſſe corpus: vtrum autem illa corporeitas differat ab habente corporeitatem, nihil ad rem, quia neq; id aſſerere, neq; negare nobis obeſt, dū ſumitur corporeitas pro ipſa materiæ eſſentia diſtincta à dimenſionibus; quoniam ad nos non attinet quærere, an differant quidditas, & habens quidditatem, præſertim in ſimplicib. ſubſtantiis, cuiuſmodi & Cœlum & materia prima eſſe ſtatuuntur.

Ad ſextū.

Poſtremū argumentum, quod ex verbis Ariſtotelis in variis locis ſumitur, facile ſoluitur quod enim ſæpe naturalia corpora numerans nullā materiæ mentionem faciat, hoc certe nihil eſt; ſolet enim Ariſt. ſola corpora perfecta, & actu exiſtentia enumerare, quia cum horū numeratione ſimul materia numeratur; quū materia non ſit aliud corpus ab his perfectis corporibus diſtinctum, ſed ſit hæc omnia, quia nunquam reperitur niſi formata: ſic neq; genus aliquod exiſtit extra ſpecies ſuas, proinde earum numeratione dicitur numerari, vt in illis apud Ariſtotelem locis notare poſſumus; nominat enim in corporib. naturalibus, ſtirpes, & animalia, non tamen nominat viuens cōmune earum genus: quid igitur? nominat ne ibi omnia viuentia, an non omnia? abſq; dubio nominat omnia, licet non nominet viuens genus, quia omnium ſpecierum nominatione numeratum, & comprehenſum genus eſſe intelligitur: itaque dicendum eſt, non nominari ibi corpus, quod eſt omniū genus materiam primam ſignificās, quia ſat eſt omnes eius ſpecies nominari, in quibus generis natura comprehenditur: eſſet quidem mancus Ariſtot. ſi in illa emuneratione aliquam ſpeciem nō nominaſſet, aliis eiuſdē generis nominatis: quoniam vna in aliis non continetur; ſed nominans oēs ſpecies omiſſo genere, mancus dici non poteſt. Elementa vero ſolent appellari ſimplicia corpora reſpectu aliorum perfectorum, & actu exiſtentium corporum: miſta namq; in elementa diſſoluuntur, hæc vero non amplius in alia, quæ per ſe exiſtant actu; itaque dicuntur ſimplicia comparatione omnium inter ſe ſpecierum corporis, non comparatione generis: idq; ita eſt manifeſtum, vt puerilis admodum hæc argumentario dicenda ſit; etenim dimiſſa ét hac noſtra de prima materia opinione, nonne ſecundum oēs commune eſt elementorū genus corpus? nonne quodlibet genus ſpecie ſua ſimplicius eſt, quū ſpecies præter genus differentiam habeat adiectam; igitur ſi efficax eorum argumentum eſt, datur etiam ſecundum ipſos corpus ſimplicius elementis, quod eſt eorum commune genus: quare ab ipſis quoq; aduerſariis ſoluendum eſt argumentum, quum eis non minus, quam nobis officere videatur.

Epilogus omnium, quæ de prima Materia dicta ſunt. Cap. XXI.

HÆc omnia, quæ de prima rerum materia à nobis declarata fuère ordine ſeruato à notioribus, & facilioribus cognitu ad ignotiora, ac difficiliora, ſi epilogo colligere velimus ordine naturæ ſeruato, ab ipſa materiæ natura, & ſubſtantia ordiemur, deinde ad proprietates, quæ ab ea emanant, & inſepara-

A biles sunt, & ab his demum ad ea, quæ ipsi materiæ accidunt, & sunt ab ea separabilia, progrediemur: dicemus enim, primam materiam suapte natura esse corpus de categoria substantiæ indeterminatum, nulli terræ naturæ alligatum, & aptũ omnia fieri, quod significat corpus generalissimum in categoria substantiæ, & ipsum vniuocum esse facit; ideo in ipsa materiæ natura nullus actus inest, sed est substantia quædam indeterminata, potestatem habens recipiendi quemlibet actum. B Ab hac materiæ natura duæ proprietates emanant, quæ ab ipsa nunquam separantur: vna est quantitas nullum secundum se terminum habens; prima enim radix & fons à quo in rebus naturalibus quantitas, ac dimensio deriuatur, est ipsa natura materiæ: altera vero est potestas illa vniuersalis recipiendi omnes formas indistincte; quæ si ad materiam referatur vt absolute, & in prima notione acceptam; est proprietas eius naturam consequens: si vero consideretur materia cum respectu ad alia, & vt C principium, & materia aliorum est, hæc eadem potestas vniuersalis de essentia materiæ est, quia est ratio formalis; constituens primum materiale principium. Demum accidunt materiæ priuatio, & potestas particularis, quæ cum priuatione est coniuncta; priuatio enim connotat alteram formam, quæ est generationis terminus à quo; quare in aduentu formæ recedit & simul etiam interit potestas particularis, quæ illam tantummodo formam, quæ acquisita est, respiciebat: hæ itaque neque de essentia materiæ sunt, neque eam consequuntur, sed ei prorsus accidunt, & ab ea possunt separari. Hoc tamen in his omnibus est discrimen, quod sola priuatio meretur nomen principii distincti à principio materiali, sed non quantitas, neque potentia materiæ; nam priuatio propriam principii rationem habet, distinctam à ratione materialis principii; est enim terminus generationis à quo, & est illud non esse, quod ex necessitate omnem generationem præcedit; ratio autem principii materialis est, vt sit subiectum generationi, quod idem maneat sub vtroque contrario termino: quantitas vero & potestas materiæ nullum habent propriam principii rationem, sed sunt subiectæ materiæ conditiones necessariæ, ideo nullum principium à materiali principio distinctum constituunt.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER
DE NATVRA.

Quid sit Natura. Cap. I.

D

DE rebus naturalibus diffuse ac diligenter acturus Aristoteles non absque ratione in ipsomet naturalis philosophiæ limine de natura agere constituit, quandoquidem nihil est naturalius natura ipsa; & affirmare etiam absque dubio possumus, totum philosophi naturalis negotium consistere in contemplatione naturæ, quod Aristoteles ipse significauit, dum frequenter eam disciplinam vniuersam appellauit scientiam de natura. Quoniam igitur magni momenti est, imo & summopere necessarium philosopho naturali nomen naturæ intelligere, de hoc ego aliqua dicere, F & quæ ab Aristot. in 2. Phys. hac de re traduntur, quum præsertim ab aliorum opinione dissentire me ipsa ratio cogat, quantum in me est, explanare cõstitui. Duo autem sunt, in quorum consideratione in tota hac mea disputatione versaturus sum; vnum est, quid sit natura; alterum vero, quænam sit. Quid sit natura, ab Aristotele declaratum habemus hac definitione; Natura est principium motus & quietis in eo, in quo primo inest, per se, non per accidens: in qua definitione verba singula, & multa, quæ satis trita atque vulgata sunt, consulto prætereo; id potissimum censeo esse animaduertendum, naturam in rebus naturalibus causam esse motus, E nõ solum in eo ipso corpore, in quo inest, quam immanentem motum vocant, verum etiam in alio, & extra, quem transeuntem appellant; motus enim ignis à medio prouenit ab ipsa ignis natura, tanquam ab interno principio, & dicitur operatio immanens, quoniam in ipsomet igni recipitur: at calefactio, qua extra ignem aliud aliquod corpus incalescit, quæ dicitur operatio transiens, non minus prouenit à natura ignis; sicut enim ignis per suam naturã ascendit, ita per suam naturam calefacit alia: Arist. autem per solas operationes immanẽtes definire naturam

Definitio naturæ.

Natura est causa motus & in eodem, & in alio.

ram voluit; nempe per motum & quietem in eo ipso corpore, in quo natura inest; non quod negauerit eiusdem operationes transeuntes; negari etenim non possunt, sed quia per transeuntes non distinguitur natura ab arte, neque declaratur quid sit natura, quum ars quoque sit principium motus recepti in alio: quoniam igitur naturæ proprium est, motum per se producere in illo met, in quo ipsa inest, corpore, neque id vnquam competit arti, nisi per accidens, videns Aristot. per hoc optime declarari quid sit natura, & distingui naturam ab arte, per hoc solum, neglecto altero, naturam definire constituit; nec tamen negaret naturam esse principium, & causam motus etiam in alio. Est igitur natura per se principium motus in eo, in quo ipsa est: proinde naturale illud esse intelligitur, quod tale in se principium habet, hoc est, internam propensionem ad motum; quare is quoque motus vocatur alicui corpori naturalis, qui proueniat ab interno principio, hoc est, qui fiat cum interna propensione illius corporis ad talem motum.

An Natura sit principium motus actiuum, an passiuum, opinio Auicennæ, & eius confutatio. Cap. II.

IN hac naturæ definitione plura essent consideranda, quæ missa facimus, quia tum ab interpretibus Aristotelis declarantur, tum etiam fortassis aliquando à nobis declarabuntur, si datum fuerit vt in libros physicos possimus edere commentarios; nunc illud explicandum est, cuius potissimũ gratia hæc de natura scribere constituimus, vtrum in hac naturæ definitione principium motus sit intelligendum actiuum, an passiuum; de hoc enim non idem omnes sensisse videntur. Auicenna putauit, actiuum tantum principium intelligendum esse, id enim videtur significasse Aristot. qui statim post allatam hanc definitionem separans per eam naturalia à non naturalibus inquit, arte facta non habere in seipsis factionis principium, quum igitur per hoc separet naturalia à non naturalibus, vult naturalia habere in se actiuum principium motus, nam factionis principium non est nisi actiuum. Consueuit etiam Aristoteles causam effectricem appellare principium vnde motus; credibile ergo est in hac definitione principium motus sumi pro principio actiuo. Hæc tamen sententia non est consona verbis Aristotelis, qui postea inquit, non solam formam, sed etiam materiam dici naturam: materiæ autem nullam tribui posse actionem certum est, sed passionem tantummodo; non potest igitur materia esse principium motus nisi passiuum, proinde in ea definitione necesse est significari etiam principium passiuum. Præterea Aristotel. in context. 32. lib. 8. inquit, elementa habere in se principium motus non actiuum, sed passiuum, & loquitur de ipsorum motu naturali, ergo putat, naturam esse etiam principium motus passiuum. Sumitur etiam contra Auicennam argumentum à cœlesti corpore, in quo negare non possumus, inesse naturam vt internum principium motus, qui cœlo dicitur naturalis, id enim asserit Aristoteles manifeste in context. 5. libr. 1. de Cœlo; attamen nulla est in eo corpore natura, quæ sit actiuum principium motus, sed solum, quæ est principium passiuum, vt alio in loco demonstrabimus; ergo fatendum est, naturam esse principium motus passiuum, quia hoc negato non esset in Cœlo natura, proinde non esset Cœlum corpus naturam habens, nec species corporis naturalis, neque motus Cœli posset vocari naturalis, quæ omnia veritati & Aristoteli aduersantur, quare Auicennæ opinio reiicienda est.

Pro Auicena primum argumentum. *Secundũ.* *Opinionis confutatio.* *Primum argumentum.* *Secundũ.* *Tertium* *In libr. de motu ra cœli.*

Opinio Simplicij cum argumentis. Cap. III.

CONTRA vero Simplicius pluribus in locis, præsertim vero in context. 16. libri 2. Physic. & in procemio librorum de anima dixit, naturam non esse motus principium actiuum, sed solum passiuum, & in hoc separat naturam ab anima, quam sub natura contineri, & naturam esse omnino negat: ideo non defuere qui Simplicium accusauerint inconstantiæ & contradictionis, quoniam in 1. context. libri secundi Physicorum, declarans illam naturalium corporum propriam conditionem, quod habent in se principium motus, exposuit principium actiuum: sed ipsemet Simplicius se ab hoc crimine vindicauit, nam postea in expositione context. 16. eiusdem libri asseruit, se antea pingui Minerua esse loquutum; quocirca ibi diligentius rem hanc perpendens, statuit naturam esse reuera principium motus passiuum tantum, non actiuum, & ad hoc probandum tribus argumentis vtitur. Primum est: si natura dicatur principium motus actiuum, non distinguetur natura ab anima, quum anima sit principium motus actiuum, & hoc sit proprium animæ, vt ait Aristoteles in contextu 29. libri octaui Physicorum, quoniam igitur anima non est natura, & ea est propria animæ conditio, non est eadem attribuenda naturæ. Vtitur etiam autoritate Aristotelis, quam supra aduersus Auicennam adduximus, in context. 32. eiusdẽ octaui libri, vbi dicit, grauia & leuia & inanimata omnia habere in se principũ motus passiuum tantum nõ actiuum: quare dum constituimus, separandam esse naturam ab anima, & naturale ab animato, clarum esse videtur illud Aristotelis testimonium, quod natura non sit principium motus actiuum, sed passiuum tantummodo. Tandem perpendit Simplicius, in definitione naturæ Aristotelem vti verbo passiuo, nõ verbo actiuo, quum

Contradictio in verbis Simplicij. *Defensio.* *Primum argumentum Simplicij.* *Secundum.* *Tertium*

dicat naturam eſſe principium τȣ̃ κινεῖϑαι, non dicat, τȣ̃ κινεῖν, quod ſignificat naturam eſſe principium patiendi, non principium agendi. Quoniam autem validiſſimum eſſe putauit Simplicius ad ſuam opinionem tuendam argumentum illud, quod ſumitur à diſcrimine naturæ & animæ, hoc ipſe ſtabilire voluit, & pluribus argumentis oſtendere niſus eſt, animam non eſſe naturam, vt apud eum legere poſſumus tum in 1. & in 16. contextu libri ſecundi Phyſicorum, tum in ſuo prooemio in libros de anima. Primum argumentatur à definitionibus naturæ, & animæ ſic: quorum diuerſæ ſunt definitiones, illa inter ſe diuerſa ſunt; atqui alia eſt naturæ definitio, alia animæ; nam anima eſt actus corporis naturalis organici, natura vero eſt actus non corporis organici, atque heterogenei, ſed potius ſimplicis, & homogenei; ergo neque natura eſt anima, neque anima eſt natura, proinde reipſa diſtinguuntur natura & anima, quare etiam naturale & animatum. Secundo ex eadem definitione animæ ſic quoque argumentatur: Ariſtoteles dicit animam eſſe actum corporis naturalis, ergo putat animam eſſe actum ſuperadditum corpori naturali, proinde ſuperadditum etiam naturæ; itaque ſignificat animam non eſſe naturam. Tertio inquit: anima eſt cauſa motuum oppoſitorum, & ad omnes partes indiſtincte tendentium; natura vero eſt cauſa ſtatuti alicuius motus, & ad vnam tantum partem, non ad contrarias, vt terra eſt naturaliter propenſa ad deſcendendum ſolum, & ignis ad aſcendendum; anima igitur non eſt natura, quum diuerſorum motuum cauſæ ſint anima & natura. Quarto ſic argumentatur: natura eſt in ſubiecto, anima non eſt in ſubiecto, ergo anima non eſt natura: maior eſt Ariſtotel. in contextu 4. libri ſecundi Phyſicorum, vbi dicit, naturam ſemper eſſe in ſubiecto; minorem ita probat, anima rationalis eſt æterna, & immunis à nexu materiæ, ergo non eſt in ſubiecto. Alia quoque argumenta adducit in memoratis locis Simplicius, quæ quoniam vnica ſolutione omnia corruunt, omittenda exiſtimaui. Niſus eſt etiam Simplicius ſoluere difficultates, quibus ſuam opinionem vrgeri opinabatur. Primum quidem illi officere videbantur verba Ariſtotelis in initio 2. Phyſic. vbi in corporibus naturalibus numerat animalia, & ſtirpes; dicens enim animata eſſe naturalia, aſſerit etiam animam eſſe naturam. Sed ad hæc reſpondet Simplicius, animata ibi vocari naturalia, non quatenus animam habent, ſed quatenus conſtat ex elementis, & ſunt grauia & leuia. Vidit præterea eodem in loco Ariſtotel. nominare accretionem vt motum à natura prodeuntem; attamen hæc eſt propria animatorum, & fit ab anima, ergo putat Ariſtoteles animam eſſe naturam. Ad hoc quoque reſpondet, Ariſtotelem non nominare motum accretionis vt proprium animatorum, ſed

Primum argumentũ, quod anima non ſit natura.

Secundũ.

Tertium

Quartũ.

Simplicij reſponſio ad plures obiectiones.

Ad primam.

Ad ſecundam.

A vt late acceptum, & inanimatis quoque competentem, quia adhuc dubium erat, quibus inſit ille motus, multi namque exiſtimabant eum igni quoque competere; quæ ſententia ſi admittatur, non prouenit ille motus ab anima, ſed à natura illius elementi. Præterea videbatur ei refragari dictum illud Ariſtotel. in contextu 80. libri ſecundi Phyſic. araneus propter aliquem finem telam texit, & hirundo propter aliquem finem nidum facit; quum enim hoc dicat Ariſtoteles, vt oſtendat naturam agere propter finem, aſſerit animam eſſe naturam, quum manifeſtum ſit, opera illa prodire ab anima. Ad hoc reſpondet Simplicius, dicens exempla illa non eſſe reuera ad propoſitum accommodata, & Ariſtotelem ſumere exempla animatorum pro exemplis naturalium; negari tamen non poſſe, melius fuiſſe accipere exempla in operibus naturæ, quam in operibus animæ; quoniam ad ſcopum Ariſt. magis fuiſſent accommodata.

Ad tertiam.

B C

Confutatio ſententiæ Simplicij, quod Anima non ſit Natura. Cap. IV.

HÆc Simplicij opinio ab aliis impugnatur, nec iniuria; quia falſa eſt, & Ariſtoteli aduerſatur; & quia in duobus demonſtrandis potiſſimum laborauit Simplicius; nempe naturam eſſe principium motus paſſiuum tantum, & animam non eſſe naturam: nos vtriuſque falſitatem ſeparatim oſtendemus, ab hoc poſteriore ordientes. Primum quidem adſunt contra Simplicium prædicta Ariſtotelis teſtimonia; ad quæ ipſe non recte reſpondit. Quod enim primo loco ait, Ariſtotelem in initio libri ſecundi Phyſic. animata vocare naturalia, non quatenus ſunt animata, ſed quatenus grauia & leuia; hoc certe vaniſſimum eſt: quia vnumquodque eſt tale per ſuam formam, non per ſuam materiam, quo fit, vt apud Ariſtot. quum dicimus Cœlum, vel hominem, vel equum, dicamus formam, forma autem animatorum eſt anima, materia vero elementa; nominans ergo Ariſtoteles animata, reſpexit formam, quæ eſt anima: quod ſi putaſſet, animata eſſe naturalia ratione tantum elementorum, è quibus conſtant, animata nominare non debuiſſet ſed ſatis fuiſſet, ſola elementa nominare, ſi ſola ſunt per ſe naturalia, & alia omnia per illa. Quod vero ad ſecundum reſpondet Simplicius de motu accretionis, falſum eſt: quoniam Ariſtoteles non ſolam accretionem nominat, ſed etiam contrariam imminutionem, at igni non competit imminutio, quæ dici poſſit motus naturalis, & factus ab interno principio, ſed animatis tantummodo; in his ergo ſolis conſiderat Ariſtoteles accretionem, & imminutionem, vel ſaltem hæc non excludit; neque enim veriſimile eſt, Ariſtotelem loqui ſecundum mentem tantum aliorum, non ſecundum mentem propriam;

D E F

Impugnatio primæ reſponſionis.

Impugnatio ſecunda.

priam; imo etiam ſi loquatur ſecundum mentem aliorum, ſumere debet accretionem late, vt competit etiam animatis, hæc enim augeri nemo negauit; atque adeo euidentius omnibus eſt animata augeri, quam inanimata, quum illud omnes affirment, hoc vero non omnes: non eſt ergo credibile, Ariſtotelem id excludere, quod eſt omnibus manifeſtum, & id ſolum accipere, quod eſt obſcurius; quamobrem vel proprie ſumit accretionem vt ſolis animatis competentem, vel ſaltem communiter vt competentem omnibus, quibus competere poteſt, ſeu proprie, ſeu improprie, ita vt accretio animatorum nullo pacto excludatur: hæc autem in viuentibus non fit à formis elementorum, ſed ab anima; quare ſententia Ariſtotelis eſt, quod anima ſit natura. Ad tertium quoque acceptum ex contextu 80. eiuſdem libri leuiſsima eſt Simplicii reſponſio, imo nec vllo pacto recipienda, quum ſit potius impugnatio Ariſtotelis, quam verborum eius loci interpretatio: nam ſi anima non eſt natura, & Ariſtoteles pro natura animam ſumit, quum naturam ſumere deberet, nullius roboris eſt illa Ariſtotelis argumentatio; probat enim animam agere propter finem, non probat naturam, quod probandum erat. Sed ibi conſiderans hæc omnia Simplicius, tandem veritate coactus concedit Ariſtotelem animam vocare naturam. Clara præterea eſt ſententia Ariſtotelis in contex. 7. & in 13. eiuſdem 2. libri, vbi dicit: ſi effodiatur lectus, ita vt germinet, producet lignum, non lectum, & eam inquit eſſe operationem naturæ, eſt tamen operatio animæ, quare animam vocat naturam. Hoc idem ſumitur ex Ariſtotele in contextu 27. libri 8. Phyſicorum, vbi ait, animalia habere in ſe principium ſui motus, eumque dicit fieri à natura, nec aliud principium conſiderat, quam animam; ergo animam vocat naturam. Idem confirmatur alio Ariſtotelis teſtimonio in 1. libro de Partibus animalium, cap. 1. vbi concedit animam eſſe naturam; quamuis enim de mente dubitet, an ſit natura, & principium motus, de nutriente tamen, ac de ſentiente animæ parte non dubitat eas eſſe principium motus, & nomine naturæ participare, vnde colligit pertinere ad philoſophiam naturalem loqui de aliqua ſaltem anima; vult igitur aliquam ſaltem animam eſſe naturam. Sumitur etiam ex ipſa naturæ definitione argumentum validiſsimum cõtra Simplicium: cui enim competit definitio, de eodem prædicatur etiam nomen definitum; atqui animæ competit definitio naturæ; negari enim non poteſt animam eſſe principium motus & quietis in eo, in quo primo ineſt, per ſe, non per accidens; igitur anima eſt natura. Id autem quod Simplicium in errorem duxit, fuit multiplex ſignificatio huius vocis natura; ſumitur enim tribus modis. Vno modo ampliſsime pro eſſentia rei, qua ratione

Impugnatio tertia.

Alia ratio cõtra Simplicium.

Alia ratio.

Alia ratio.

Alia ratio.

A etiam rebus ſupernaturalibus tribuimus quandoque nomen naturæ; dicimus enim naturam Dei, id eſt, eſſentiam Dei; quæ ſignificatio ad nos in præſentia non pertinet. Secundo modo ſumitur natura ſtrictiſſime pro quadam facultate coarctata, & reſtricta ad alteram tantum partem oppoſitionis, prout diſtinguitur à facultate cognoſcente, quæ poteſt agere vtrumlibet contrariorum: hoc modo natura diſtinguitur ab anima, & naturale ab animato, imo B ex aduerſo ei opponitur, quia naturale in hoc ſenſu ſignificat inanimatum. Tertio ſumitur natura modo quodam medio, prout ſignificat totum genus rerum variabilium, ac mutabilium; & ita naturale ſumitur pro mutabili quomodocunque, natura vero pro interna propenſione ad mutationem. Simplicius ergo ſecundam ſignificationem accepit, quum tertiam potius accipere debuerit; patet enim Ariſtotelem ita acceptam naturam definiuiſſe, quæ animam C quoque complectitur; non enim definiuit naturam vt oppoſitam facultati cognoſcenti, ſed vniuerſe vt ſignificat internum principium motus, cuiuſmodi eſſe animam quoque manifeſtum eſt, quum ei competat definitio naturæ, ſicut prædiximus.

Natura ſumitur tripliciter.

Confutatio opinionis Simplicij, quod Natura ſit principium motus paßiuum tantum. Cap. V.

D QVod vero attinet ad alterum Simplicii dictum, de quo præcipue ſermo eſt in præſentia, nempe naturam eſſe principium motus paſſiuum tantum, hoc videtur ſatis eſſe reprobatum ex ipſamet confeſſione Simplicii: quum enim ipſe aſſerat animam eſſe principium motus actiuum, nos vero iam oſtenderimus, animam eſſe naturam, & ei competere definitionem naturæ, manifeſtum eſt, naturam eſſe prin-E cipium motus etiam actiuum. Sumitur etiam ex Ariſtotele argumentum contra Simplicium ex iis, quæ dicuntur in libro ſecundo Phyſic. à ſeptimo contextu vſque ad 15. ibi enim docet Ariſtoteles formam eſſe præcipue naturam, & magis, quam materiam; ſed formæ eſt agere, & materiæ eſt pati; ergo natura eſt principium motus actiuum, quia non poteſt forma eſſe natura, quin ſit principium actiuum motus. Præterea Ariſtoteles in tertio contextu eiuſdem li-F bri declarans definitionem naturæ à ſe traditam, inquit ſe dixiſſe [*per ſe, & non per accidens*] propter Medicum ſanantem ſeipſum: quia licet ars quoque videatur eſſe principium motus in eo, in quo eſt, id tamen eſt per accidens, non per ſe; ſola autem natura eſt per ſe principium motus in eo, in quo eſt; at certum eſt Medicum eſſe principium actiuum ſanationis, ſiue in ſeipſo, ſiue in alio; ergo etiam naturam intellexit Ariſt. eſſe principium motus actiuum, quia

Primum argumẽtum.

Secundum.

nisi hoc esset, nõ oportebat excludere Medicum sanantem seipsum, quoniam ex eo nullum dubium oriebatur, quum Medicus sit principium actiuũ, natura vero solum passiuum: postea vero etiam clarius Arist. ibidem dicit, arte facta non habere in se factionis principium, vt etiam ante pro Auicennæ sententia considerauimus; affirmari autem de naturalibus vult id, quod de arte factis negat; ergo censet naturalia habere in se actiuum motus principium. Sunt etiam qui contra Simplicium adducant verba Arist. paulo ante à nobis considerata in contex 80. eiusdẽ libri, quãdo dicit; araneus propter aliquem finem telam texit, & hirundo propter aliquem finem nidum facit; hæc enim dicit ad probandum naturam agere propter finem, ergo asserit naturam esse principium motus actiuum, quandoquidem araneus agendo texit telam, & hirundo agendo facit nidum. Hanc tamen obiectionem vidit eo ipso in loco Simplicius, & ad eam respondit, Aristotelem non intelligere naturam esse vere agentem, sed modo quodam coadiuuare actionem; nam passiua quoque propensio actionem agentis quodãmodo adiuuare dicitur, quamuis non proprie agat. Sed hæc Simplicii solutio vana est, licet argumentum illorum debile sit, & facilem habeat solutionem, quam Simplicius non vidit: Simplicii quidem responsio quod sit vana, manifestum est, quum pateat hirundinem esse vere effectricem causam nidi, & araneũ telæ; & Aristot. ibi veram efficientiam intelligat, qua agens efficit aliquid propter finẽ; finis enim mouet efficiens ad agendum, non mouet materiam, quare si philosophus probat naturam agere propter finem, sumit naturam vt vere agentem; & mirum est, quomodo hoc ausus sit negare Simplicius. Argumentum autem aliter soluendum est, quia reuera nullam habet efficacitatem aduersus opinionem Simplicii: iam enim diximus, Aristotelem non negare naturæ actionẽ in alio, quã transeuntem appellant, nec tamen per hanc definire naturam voluisse, sed per solam immanentem: dicere ergo debebat Simplicius, nil aliud hoc argumento ostendi, nisi naturam esse principiũ actiuum operationum transeuntium; has tamen ad definitionem naturæ non pertinere, neque ob id probari, quod etiam motuum immanentium natura sit causa effectrix: Aristoteles enim, ad probandum naturam agere propter finem, satis habuit accipere actiones naturæ transeuntes, per quas id facile demonstratur, nec opus habuit considerare operationes immanentes, per quas naturam definiuerat.

Quartũ. *Aliorum argumẽtum contra Simplicium.* *Responsio Simplicii.* *Impugnatio responsionis.* *Responsio ad argum. meliar.*

Quod Natura sit principium motus tum actiuum, tum paßiuum, & quid vtrunque sit. Cap. VI.

PIr ea, quæ hactenus & contra Auicennam, & contra Simplicium dicta sunt, satis videtur esse demonstratum, naturam esse principium motus non modo actiuum, vt putauit Auicenna, nec solum passiuum, vt Simplicius, sed & actiuum, & passiuum, vt alii complures existimarunt. Sed veritas manifestior fiet, si declarauerimus, quid sit tum actiuum, tum passiuum principium motus: de actiuo quidem principio clara res esse videtur; illud enim à quo efficitur motus, dicitur actiuum motus principium, vt in animalibus anima; hoc enim significauit Aristot. in 8. lib. Physic. auscult. quando dixit animalia à seipsis moueri, hoc est, internam habere causam effectricem sui motus; sic etiam, si elementa à formis suis mouentur, vt multi putant, formæ elementorum sunt actiua principia motuum naturalium. De passiuo autem principio non ita manifestum est, quomodo sit intelligendum; quum enim potentia passiua sit oppositorum, nec magis apta per se sit vnum, quam alterum recipere, potest tamen ab aliquo ita restringi, & coarctari, vt fiat apta ad vnum, non ad alterum recipiendum; vt potentia passiua materiæ respicit quidem contrarias formas æqualiter, attamen dum fit particularis, & vnam tãtum formam respicit, non ob id desinit esse potentia passiua, propterea quod non ab ea prouenit hæc determinatio, sed ab aliquo alio: dubium ergo oritur, an natura vt principium motus passiuum sumenda sit potentia libera recipiendi æque vtrumlibet oppositum motum, an potius restricta, & contracta ad alteram tantum recipiendum, vt exempli gratiâ, an in elemento graui sit natura vt principium motus passiuum, æque apta moueri ad medium, atque à medio; an potius ad determinatum motum recipiẽdum propensa, vt ad motum descensionis, non ad motum ascensionis. Plurimi (vt ego video) priorem sensum accipiunt, dum dicunt, materiam in rebus naturalibus esse principium motus passiuum, formam vero actiuum, nam certum est, materiam habere potestatem patiendi liberam, & æque respicientem contraria, nec magis vnum, quam alterum; quare sicut æque apta est recipere omnes formas, ita & omnes motus. Sed hanc communem sententiam ego quidem recipere nunquam potui; ipsam enim, si ita ruditer, & inconsiderate accipiatur, vt eam alii videntur accipere, magna & manifesta absurditas sequitur, quod omnis motus erit naturalis, etiam ille, quem contra naturam, ac violentum appellare solemus; nam si terra proiecta ascendat, negari non poterit, quin ille motus dicatur illi corpori naturalis ratione saltem principii passiui; sic omnes motus artificiosi erunt naturales, vt motus nauis per aquam, & motus lignorum, quando ab artifice elaborantur; quamuis enim non fiant ab interno principio actiuo, sed ab externo, tamen principium passiuum internum habent, quia prima materia ad omnes motus recipiendos æque apta est secundum

Actiuũ motus principiũ quid sit. *Passiuũ motus principiũ quid sit.* *Opinio communis.* *Confutatio.*

Opinio propria.

dum propriam naturam. Quoniam igitur hæc dicere nefas est, fateri oportet, principium motus passiuum, quod dicatur natura, non esse accipiendum liberum, & contrarios motus æque respiciens, sed coarctatum ad vnum statutũ motum recipiendum, qui solus dicatur illi rei esse naturalis; hoc ex Aristotele sumitur manifeste in contextu 32. lib. 8. Physicorum; quum enim prius distinxisset motũ grauium & leuium violentum ab eorundem motu naturali, loquens ibi de solo naturali inquit, grauia & leuia habere in seipsis principium motus passiuum tantum, non actiuum; passiuum autem intelligit respectu vnius tantum motus, qui dicitur naturalis, non respectu contrarii, quem violentum esse, & ab externo principio fieri iam dixerat; quoniam igitur Arist. ibi negat violentum elementi motum fieri modo vllo ab interno principio siue actiuo, siue passiuo; motum autem naturalem inquit habere internum principium passiuum tantum, & ea ratione dici naturalem; manifestissimum est, passiuũ principium ab Aristotele intelligi restrictum ad vnum certũ motum, qui solus dicatur naturalis cuique rei; non principium passiuum liberum, & anceps ad recipiendos contrarios motus: sic enim fieret, vt etiam motus, quem ibi vocat violentum, haberet internum principium passiuum; & ita id, quod est contra naturam, esset secundum naturam, quod minime dicendum est.

Qua sit Natura, & quomodo materia, & quomodo forma sit Natura.
Cap. VII.

VT omnis hac in re difficultas tollatur, & veritas perspicua fiat, declarandum est, quodnam sit in corpore naturali principium motus, quod vocamus naturam, sic enim alterum initio à nobis propositum manifestum reddetur; quum enim iam docuerimus, quid sit natura, considerandum relinquitur, quænam sit; id enim non ita, vt plerique putant, facile explicatu est, sed plena res difficultatis; nam Aristoteles dicere videtur, tam formam, quam materiam esse naturam, eamque sententiam nunc omnes sequuntur; attamen si vera illa sunt, quæ modo diximus, non apparet, quomodo materia possit vocari natura; siquidem natura certum quendam, ac statutum motũ respicit, qui dicitur naturalis; materia vero est libera, & æque apta ad contrarios motus recipiendos; hoc autem si dixerimus, sola forma erit natura, quod Aristoteli aduersari videtur, dicenti, materiam quoq; esse naturam: præterea vero sequetur, naturam esse principium motus actiuuum tantũ, quia formæ est agere, materiæ vero pati; quomodo igitur dicere antea potuimus, naturam esse principium motus etiam passiuum? & quomodo Arist. in contex. 32. lib. 8. Physicorũ, hoc

A idem manifeste affirmauit? ab hoc mihi videntur plures in hunc errorem ducti fuisse, vt putauerint & materiam & formam esse naturam, & formam quidem esse actiuum principium motus, materiam vero passiuum. Ego autem puto eos in hoc esse deceptos, & secundum Aristotelem solam formam esse naturam, & principium motus tam actiuum, quam passiuum; tum quia materia secundum se libera est, & æque apta ad oppositos motus patiẽdos, nec dici potest principium alicuius

Sola forma est per se natura.

B determinati motus, ita vt non alterius illi contrarii; tum etiam quia, quum vna sit omnium materia, sequeretur, omnium rerum naturalium vnam & eandem esse naturam, quod tamen vult Aristoteles: quum enim non vnus & idẽ sit rerum omnium naturalium motus naturalis, natura quoq; non debet omnium vna & eadem esse, quod etiam ex verbis Aristotelis in lib. 2. Physicæ auscultationis satis aperte colligitur; etenim censuit naturam, de qua ibi

C loquitur, non esse quid vnum & idem numero in cunctis rebus naturalibus, sed commune solum prædicatione, quia vult vniuscuiusque rei propriam & peculiarem esse naturam, quæ non sit aliarum rerum natura; idque per se manifestum esse videtur, alia namque est hominis natura, alia equi, alia leonis significauit hoc Aristoteles in contex. 11. & 12. eius libri, dicens vnamquamque rem tunc habere suam naturam, quando est actu, non quando potestate; non di-

D ceret enim hoc Aristoteles, nisi propria cuiusque rei esset natura. Præterea in contex. 5. eiusdem libri declarans, quomodo accidentia naturalia dicantur esse secundum naturam, inquit [*vt igni ferri sursum*] loquitur ergo de propensione ad proprium naturalem motum, qui non est idem in omnibus, proindeneque eius principium idem est; quocirca etiam in definitione naturæ sumendus est motus non pro quolibet indistincte, sed pro illo tantum, qui sit cuiusli-

E bet rei motus naturalis. Ex his possumus hanc rationem colligere: vnius rei vna debet esse natura, non plures, quemadmodum vnius rei vnus est actus; non enim diceremus naturam ignis, naturam terræ, naturam hominis, nisi cuiusque rei vna esset natura; attamen si tam materiam quam formam esse naturam rei Aristoteles existimasset, duæ essent vnius rei naturæ, quod nullo pacto dicendum est. Duo igitur à nobis declaranda sunt, vt omne hac in re dubium tol-

F latur; vnum, quomodo forma sit principium motus & actiuum, & passiuum; alterum vero, quomodo dixerit Aristoteles materiam esse naturam, si sola forma est natura. De forma quidem, quod sit principium motus passiuum, satis est manifestum ex memoratis Aristotelis verbis in context. 32. lib. 8. Physicorum; quum enim dicat, elementa habere in se principium motus passiuum tantum, non actiuum, non potest nisi formam intelligere; nam si mate-

Quomodo forma principium passiuum sit.

riam intelligeret, relinqueretur formam elementi naturam dici non posse, & nullius motus principium esse formam; & præterea vnum & eundem esse omnium elementorum motũ naturalem, sicut vna est omnium materia: attamen falsa hæc omnia sunt; neq; enim dicendum est, formam elementi non esse naturam, & nullius esse motus principium, quum Aristot. in lib. 2. Physic. dixerit, magis naturam esse formâ, quam materiam; neq; omnium elementorum vnus & idem est naturalis motus, nisi dicamus, quemlibet motum indistincte cuilibet elemento esse naturalem, & nullum esse violentum, quod quidem iam diximus Aristoteli eo in loco, imo & omnium consensioni manifeste aduersari: queniam igitur necessarium est, confiteri, formam elementi esse naturam, & magis eriam naturam, quam materiam, & Aristoteles ibi dicit elementum non habere in se principium motus, nisi passiuum, asserit absque dubio formam esse principium motus passiuum: huius autem ratio sumitur ex iis, quæ ante dicta sunt; quum enim principium passiuum hic non intelligatur respectu cuiuscunque motus indistincte, sed respectu determinati motus, qui solus dicatur naturalis, & omnis determinatio proueniat à forma, necesse esse formam dici principium passiuum motus, quatenus materiæ potentiam coarctat, quæ secundum se libera erat; & facit propensionem ad certum aliquem naturalem motum, ita vt non ad alium: etenim à quonam habet ignis propensionem ad recipiendum motum ascensionis tantum, non descensionis? non à materia, quia materia est æque propensa ad omnes motus; ergo à sola forma; sola enim forma ignis restringit potentiam materiæ passiuam ad motum à medio, quæ secundum se æque omnes motus respiciebat: principium ergo passiuum recipiendi huius determinati motus est forma quatenus actuans, ac determinans materiam: & hoc est quod ait Auerroes in 3. lib. de Cœlo, comment. 28. & in 4. de Cœlo 22. forma mouet quatenus est forma, mouetur autem quatenus est in materia; quum enim formæ, quatenus est forma, officium sit agere, materiæ vero pati, forma, quatenus est forma, est principium motus actiuum, & eadem est etiam principium passiuum, quatenus est in materia; quia cum proprium materiæ sit pati, quicquid est in materia, est patibile propter materiam: alia igitur ratione forma est actiuum principium motus, alia passiuum; idque similiter dicimus; habere locum in omnibus naturalibus corporibus materia & forma constantibus; in animali enim certum est animam esse principium actiuum proprii motus animalis, quum ab anima moueatur animal, sed necesse est eandem animam esse etiam principium passiuum eiusdem motus: quia si quæratur, cur animal sit naturaliter propensum ad recipiendum determinate motum progressionis, nil aliud responderi potest, nisi quia est animatum; ipsum enim corpus seclusa anima non habet naturalem propensionem ad illum motum, sed ideo eam habet, quia habet animam: sic de aliis naturalibus corporibus dicendum est etiam de elementis, nam (vt inquit ibi Auerroes) forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt est in prima materia, qua de re alibi est à nobis disputandum: propterea principium motus actiuum, & passiuum non possunt separari, in his saltem inferioribus corporibus (de Cœlo enim fortasse aliud dicendum est) vbi enim est compositio materiæ & formæ, ibi necesse est formam tum determinare materiam, & ita esse principium motus passiuum, quatenus est in materia; tum etiam esse principium actiuum eiusdem motus, quatenus est forma, quia formæ est agere. Quod vero ad materiam attinet, totius difficultatis solutio sumitur ex ipsomet Arist. in context. 11. & 12. lib. 2. Physic. & in 5. Metaphys. materiam enim dicit esse naturam, non quidem secundum se vt alteram naturam à forma distinctam, sed vt eandem: quoniam enim in context. 3. & vlt. lib. 8. Metaphys. inquit Aristoteles, materiam esse idem potestate, quod forma actu; ideo materia eatenus est natura, quatenus potestatem habet recipiendi formam quæ est rei natura; quemadmodum enim quum dicimus lignum rude esse arcam potestate, deinde per formam fieri arcam actu, non dicimus propterea duas arcas, sed vnam & eandem numero, quæ prius erat potestate sola in materia, deinde fit actu per formam; ita de natura dicendum est; vna enim est vnius rei natura, non duæ, sed naturam rei potestate significamus per materiam, actu autem per formam: ob id Aristoteles in contextu illo 11. lib. 2. Physic. inquit, vnum quodque dicitur habere suam naturam, quando est actu, non quando est potestate, tunc enim potestate habet suam naturam, non actu; & quia magis est res, quando est actu, quam quando est potestate, ideo postea subiungit, magis esse naturam formam, quam materiam, hoc est, magis per formam, quam per materiam significari naturam rei, eadem tamen natura per vtramque significatur, vt prædiximus: in hoc igitur communis aliorum error consistit, quod putant materiam per se esse naturam, & ita duas esse distinctas naturas in eadem re, formam & materiam; reuera enim materia non per se est natura, sed per formam, & prout potestatem habet recipiendi formam, quæ est ipsa rei natura: quam sententiam clare legimus apud Aristotel. lib. 5. Metaphys. context. 5. vbi dicit formam esse illam, quæ proprie dicitur natura; materiam vero fuisse quidem ab antiquis dictam totam rei naturam, attamen non alia ratione esse naturam, nisi quatenus est susceptiua formæ: hac igitur ratione materia

In lib. de motu grauium & leuium. Principium actiuum & passiuum non possunt separari.

Quomodo materia sit natura.

teria eſt principium motus paſſiuum, non tamen à forma diſtinctum; ſiquidem dicentes, materiam eſſe principium paſſiuum, quatenus eſt per formam determinata ad talem rei naturam, & dicentes, formam eſſe principium paſſiuum, quatenus materiam determinat, vnam & eandem naturam dicimus, & idem principium motus paſſiuum, non duo, quoniam ſola materia non haberet hanc determinationem, qua dici poſſet principium paſſiuum huius ſtatuti motus, ſed eam habet à forma; & viciſſim forma non poteſt eſſe ratio patiendi, niſi quatenus eſt in materia: ad hunc ſenſum trahenda ſunt verba Ariſtotelis in context. 21. & 22. libr. 2. Phyſicorum, quando dicit materiam & formam eſſe duas naturas; non ſunt enim duæ diſtinctæ naturæ, ſed duæ eiuſdẽ naturalis corporis partes, quarum vtraque dici poteſt natura, ſed forma actu, materia vero poteſtate, & forma primario, materia vero ſecundario, & per formam. Credendum etiam eſt, Ariſt. hoc dicentem reſpexiſſe antiquorum ſententiam, qui ſolam materiam naturam eſſe dicebant; materiam enim vocat naturam, quatenus ab antiquis ipſa ſecundum ſe appellabatur natura, atque adeo tota rei natura. Patet igitur, naturam in rebus naturalibus ſecundum Ariſtotelem eſſe formam; hæc enim per ſe, & quatenus eſt forma, eſt actiuum principium motus, & eadem vt materiam determinans eſt principium motus paſſiuum, quod idem ſignificamus, dicendo materiam vt à forma determinatam; neq; enim materia ſine forma, neque forma ſine materia eſt principium motus paſſiuum; patibilitas namque eſt materiæ, determinatio autem patibilitatis, vt hunc potius motum reſpiciat quam illum, eſt ſolius formæ. In cœleſti autem corpore quomodo ſit natura, alibi conſiderabitur: nunc quid ſit natura, & quænam ſit, vniuerſaliter intellexiſſe ſatis eſt.

In lib. de Natura cœli.

Obiectiones aliquorum aduerſus ea, quæ dicta ſunt, & earum ſolutio.

Cap. VIII.

Scotus.

HÆc, quæ hactenus diximus, clariora redderentur, ſi quaſdam obiectiones, quæ à nonnullis afferuntur, ſoluerimus. Scotus in ſecund. Sentent. diſtinct. 18. diligenter loquitur de natura, & inter cætera hoc veriſſimum ſcribit, principium motus paſſiuum non eſſe ſolum materiam, ſed etiam formam: in hoc enim longe melius ſenſit quam alij plurimi, qui ſatis inconſiderate loquentes dicunt, formam eſſe principium actiuum, materiam vero paſſiuum: optime etiam hoc declarat Scotus, ſumpto exemplo grauitatis lapidis, quæ tanquam forma accipitur; eſt enim principium paſſiuum, & cauſa vt lapis ſit receptiuus talis motus, qui eſt ad medium, propterea quod ab eadem forma, à

A qua res habet vt ſit, habet etiam aptitudinem recipiendi naturales eiusdem rei affectiones: certum autem eſt, Scotum exiſtimaſſe formam elementi eſſe etiam actiuum principium motus naturalis in elemento, vt mox alio in loco oſtendemus; ergo ſententia Scoti eſt, formam eſſe & actiuum, & paſſiuum principium motus; quod quidem eſſe non poteſt, niſi diuerſis rationibus, vt nos antea declarauimus: quare in hoc optime, meo quidem iudicio, ſenſit Scotus. Sed

B id, quod de materia ibi dicit, mihi dubium eſt, nec poſſum eius ſententiam ſequi; inquit enim materiam ſecundum ſe eſſe naturam, proinde omnem motum, qui iuxta materiæ aptitudinem fiat, vocandum eſſe naturalem; hanc enim propoſitionem tanquam axioma quoddam ſtatuit; quælibet mutatio dicitur naturalis, quando patiens mutatur, vt ſecundum naturam aptum eſt mutari: hinc infert, generationem eſſe mutationem naturalem, quia materia ſecundum

C propriam naturam eſt apta ad omnes formas indiſtincte recipiendas; ſic etiam alterationem elementi eſſe mutationem naturalem, quia tunc elementum mutatur, vt ſecundum naturam aptum eſt mutari; has igitur omnes mutationes inquit eſſe naturales ratione principij paſſiui tantum, non ratione actiui; hoc enim abſque dubio externum eſt. Et quia obiicere aliquis poterat motus artificioſos, qui hac ratione eſſent naturales, quoniam ſimiliter fiunt à prin-

D cipio paſſiuo interno, quare nulla eſſet diſtinctio inter motus naturales, & motus artificioſos: ad hoc reſpondet, negando motus artificioſos fieri ab interno principio paſſiuo; inquit enim materiam naturalem, quæ in rebus arte factis ineſt, non habere aptitudinem ad recipiendas formas artificioſas; proinde dici non poſſe in mutatione artificioſa rem mutari, vt ſecundum naturam apta eſt mutari; quare illa non eſt mutatio naturalis. Hanc Scoti ſenten-

E tiam alij plurimi ſequuti ſunt, ſed inter cæteros nonnulli, qui de natura diligenter ſcripſerunt, doctrinam hanc Scoti prorſus approbantes, confutant illorum ſententiam, qui putant naturam eſſe principium motus actiuum tantum, non paſſiuum, proinde ſolam formam eſſe naturam, & aduerſus eos hoc argumento vtuntur. Si hæc ſententia admitteretur, ſequeretur nullam generationem eſſe mutationem naturalem, ſiquidem nihil ſeipſum gene-

Nonnullorum argumentum.

F rat; ſequeretur etiam alterationem elementorum non eſſe naturalem, quum ſemper ab externo agente fiat: attamen fatentur omnes, generationem eſſe mutationem naturalem, idque aſſerit Ariſtoteles in primis verbis primi libri de ortu & interitu; naturaliter etiam alterari mutuo elementa dicimus, & has omnes mutationes certum eſt vocari naturales ratione principij tantum paſſiui, non ratione actiui, & ratione ſolius materiæ, non ratione formæ.

Horum

Horum igitur & Scoti sententia si vera est, iam A materia est per se natura, non per formam: nam si fieri aliquando potest, vt sola materia sine ope formæ sit principium motus, qui ob eam solam dicatur naturalis, certum est, materiam secundum se esse naturam, falsam autem esse opinionem nostram, qui dicimus, materiam non esse naturam, nisi per formam; nam si vera sententia nostra est, oportet nũquam materiam dici principium motus passiuum, nisi forma quoque sit eiusdem motus passiuum principium; quo fit, vt B rerum generationes & alterationes elementorum, vel à forma quoque tanquam à principio proueniant, vel non videantur dici posse mutationes naturales; contra vero, si illorum sententiam sequamur, à sola materia tanquam à principio passiuo sunt mutationes vere naturales.

Opinionis impugnatio.

Sed horum sententia vrgetur maxime ea difficultate, quam antea tetigimus; nam secundum eam sequeretur, motum violentum esse naturalem, ratione saltem principij passiui, quod est C materia; non enim ad id cõfugere possunt, quod de formis artificiosis imaginati sunt, quippe dicentes, has nullo modo produci ex interno principio, seu actiuo, seu passiuo; etenim de motu violento hoc dicere non possunt, quoniam materia ipsis quoque consitentibus naturalem habet potentiam recipiendi omnes formas naturales, & omnia accidentia naturalia consequentia formas, idque asserit etiam Aristoteles in context. 8. libr. 7. Metaphysic. dicens materiam D esse subiectum receptiuum omnium categoriarum: atqui ascensio est motus naturalis, & materia potentiam habens naturalem recipiendi formam ignis, habet etiam potentiam naturalem recipiendi motum ascensionis; ergo lapide sursum proiecto, motus ille est secundum naturam, respectu principij passiui, quod est materia; nam materia, quæ est in lapide, habet potentiam tum recipiendi formam ignis, tum ascendendi.

Materia habet potentiam naturalẽ recipiendi formas artificiosas.

Sed illud quoque, quod de formis arti- E ficiosis dicunt, dubium est; negant enim materiam respectu illarum habere potentiam naturalem; attamen non video, quomodo eas recipiat, si recipiendi potestatem non habet; negare enim potentiam recipiendi, est dicere non esse possibile vt recipiat, atqui id, quod non est possibile fieri, nunquam fit; quomodo igitur eas recipit? Negare igitur non debent in materia naturalem potentiam recipiendi etiam formas artificiosas, quum eas recipiat actu. Nos F igitur si in materiæ aptitudine, qua omnes formas recipere posse dicitur, discrimen aliquod inuenerimus, fortasse omnem hac in re difficultatem tollemus, & eorum errorem manifestum reddemus.

Potentia materiæ ad formas habet gradus.

Inprimis illud à nemine negari posse videtur, materiam magis, & principalius respicere formas substantiales, & ad eas maiorem habere propensionem, quam ad accidentales: huius enim ratio euidentissima est, quoniam materia formam appetit vt perficiatur, & fiat actu, quum secundum se non sit ens aliquod determinatæ naturæ; perficitur autem & constituitur, & recipit esse actu à forma substantiali, non ab accidente aliquo; ergo potentia materiæ formam substantialem primario respicit, accidentia vero secundario; itaque si secundum Aristotelem dicendum sit, quisnam fuerit scopus naturæ vniuersalis in statuenda rerum materia, certe is præcipuus fuit, recipere formas substantiales: quod idem secundum veram philosophiam dicere debemus de opificis consilio in rerum creatione, nam præcipue eam creauit, vt subiectum receptiuum formarum substantialium; sed quia necesse erat, vt accidentium quoque receptiua esset, plura namque accidentia formam necessario insequuntur, plura etiam ab externis causis inducuntur, ad quæ omnia recipienda aptam esse materiam oportuit, ideo debuit materia habere potentiam naturalem vniuersalem recipiendi omnes formas, tam substantiales, quam accidentales. In accidentibus autem hoc possumus discrimen notare, quod alia à natura, & à causis naturalib. inducuntur, alia vero à nobis per liberum nostræ voluntatis arbitrium operantibus; cuiusmodi sunt omnes formæ artificiosæ, quæ à nobis per habitum artis producuntur in materia naturali: quanquam igitur credendum non est, naturam vniuersalem in statuenda materia has respexisse, negari tamen non potest, materiam iam constitutam esse præditam naturali potentia recipiendi etiam formas artificiosas, ita vt de materiæ aptitudine illud idem dicendum esse videatur, quod nos alias in libro nostro de natura Logicæ, de vtilitate Logicæ diximus: Logica enim à Philosophis, & Philosophiæ tantum gratia producta est: primario quidem propter Philosophiam contemplatiuam, secundario tamen etiam propter actiuam, sed non propter artes effectrices; attamen producta Logica inuenta est vtilis ad omnes disciplinas, etiam ad artes omnes tradendas & addiscendas: producta igitur est Logica primario consilio propter Philosophiam contemplatiuam, secundario autem etiam propter actiuam; quod autem ad artes quoque omnes vtilis esse comperiatur, id euenit ex ipsius Logicæ natura, non ex consilio Philosophorum, qui Logicam genuerunt, ideoque propter eorum intentionem: sic igitur de prima materia, ac de eius aptitudine naturali dicamus; aptitudinem enim habet naturalem recipiendi omnes formas, & omnia accidentia, sed formas substantiales ex intentione naturæ primaria, accidentia vero naturalia ex intentione secundaria; at formas artificiosas præter intentionem naturæ, quæ non harum gratia dedit materiæ potentiam passiuam, attamen naturam materiæ liberam

Lib. 1. c. 12.

con-

consequitur necessario, vt eius potentia passiua sit vniuersalis, proinde vt formas quoque artificiosas recipere apta sit: habet igitur materia potentiam naturalem recipiendi etiam has, licet eam habeat præter intentionem naturæ vniuersalis. Si hoc verum est, vt est verissimum, sententia illorum de materia reiicienda est, nam eam hoc absurdum sequitur, omnem motum seu artificiosum, seu violentum dici posse naturalem ratione principii passiui; quia quum materia suapte natura sit apta recipere omnes motus, his omnibus motibus mutantur res, prout secundum natutam, quæ est materia, aptæ sunt mutari: sed quum id sit manifeste absurdissimum, cogimur confiteri, non esse veram propositionem Scoti, nisi respiciendo naturam, quæ est forma; tunc enim est mutatio naturalis, quando res ita mutatur, vt secundum naturam, hoc est, formam suam apta est mutari; nam si solam materiam spectemus, omnes motus nullo excluso essent naturales. Ideo ad illud, quod de generatione, & de elementotum alteratione illi obiiciunt, asseueranter dicimus, has non esse mutationes naturales, prout in libro secundo Physicorum in tradenda definitione naturæ sumitur motus naturalis; hos enim decepit ambiguitas huius vocis naturale: quoniam enim iam diximus, naturam esse causam motus tum immanentis, tum transeuntis, ideo vterque eorum dicitur naturalis, quatenus fit à natura, & à causa naturaliter agente; sic enim motus fulminis & venti, & turbinis sunt motus naturales, nempe à causis naturalibus producti; tamen illis corporibus, in quibus insunt, non sunt naturales, sed violenti: in definitione autem naturæ non sumitur alius motus naturalis, quam ille; qui prouenit ab interno principio, & causam habet in eo ipso corpore, quod mouetur; ideo generatio, imo etiam interitus ab Aristotele vocatur naturalis, in initio libri de Ortu & interitu, quia fiunt à causis naturalibus, & à natura ipsa; at si sumatur mutatio naturalis pro illa, cuius principium est in illo ipso corpore, quod mutatur, hæ non sunt mutationes naturales; sic neque alterario elementi est motus naturalis, sed potius contra eius naturam; si enim aqua calefiat, non minus violentus illi is motus est, quam motus ascensionis; vt enim hic est ad contrarium locum, ita ille est ad contrariam qualitatem; in illo enim subiecto neque actiuum horum principium inest, neque passiuum, quale antea declarauimus, id est, cum determinata propensione ad hunc tantum motum, non ad alium recipiendum: in animalibus vero; quæ constant ex contrariis naturis, dari potest alteratio, quæ sit hoc modo naturalis, & facta ab interno principio etiam actiuo; quam sententiam ex Auerroe colligimus in 5. Commentario libri 2. Physicorum.

Ad argumentum aliorum.

Motus naturalis dicitur duobus modis.

Solutio argumentorum & pro Auicenna, & pro Simplicio adductorum.

Cap. IX.

VEritate declarata, reliquum est, vt quæ initio attulimus & pro Auicenna, & pro Simplicio argumenta soluamus. Primum pro Auicenna sumebatur ex Aristotele in principio lib. 2. Physic. vbi naturalia à non naturalibus per hoc seiungere videtur, quod naturalia habent in seipsis principium actiuum motus. Ad hoc dicimus, id Simplicio quidem refragari, non nobis; non enim dicimus naturam esse motus principium tum actiuum, tum passiuum; quare nihil mirum, si dicat Aristoteles, naturam esse principium actiuum; per hac enim non negat esse etiam principium passiuum: ratio autem cur ibi exprimat actiuum, non passiuum, est, quia comparat naturam cum arte, vt artem excludat; & separet à definitione naturæ; ars enim non est arte factorum principium passiuum; sed actiuum solum, ideo vt congrua sit comparatio, sumit Aristoteles naturam quoque vt principium actiuum, & ostendit artem esse principium motus in alio, non in eo, in quo est, nisi id contingat per accidens, naturam vero esse per se principium actiuum motus in eo, in quo est. Ad alterum argumentum dicimus, solitum quidem esse Aristotelem causam effectricem appellare principium motus, sed quandoque etiam communi appellatione omnes causas appellare principia, vt in primo libro Physic. auscult. manifestum est, materiam ab Aristotele frequenter vocari principium: quapropter nomen principii in definitione naturæ, potest etiam passiuum principium significare. Ad primum Simplicii dictum iam est, animàm non ita distingui à natura, vt anima non sit natura, sed vt species distinguitur à genere: quare in eo quod est esse principium motus est actiuum, & passiuum, non differt anima à natura: quod autem Aristot. in lib. 8, Physic. dicat, proprium esse animatorum moueri à seipsis, id sano modo est intelligendum, qui à nobis alibi declarabitur. Ad secundum sumptum ex Aristotele in contex. 32. eiusdem 8. libri longa opus esset consideratione, quam ad alium opportuniorem locum remittimus, vbi ostendemus, etiam grauia & leuia modo aliquo habere in se actiuum principium sui motus naturalis; forma enim elementi mouet vt forma, & mouetur vt est in materia; neq; Aristoteles absolute ibi negat grauia & leuia moueri à seipsis, sed negat eo modo, quo à se mouentur animalia: sed de hoc alibi; pro præsenti autem occasione satis etiam est si dicamus, dato etiam quod natura elementi sit principium motus passiuū tantummodo, nā tamen eiusmodi esse omnē naturam, sed aliquam dari, quæ sit etiam actiuū principium motus: quare argumentum sumptum à natura elemento-

Ad primū Auicennæ.

Ad secūdum.

Ad primū Simplicij.

Ad secūdum.

In lib. 1. de motu grauium & leuium.

rum

rum inefficax est, quum non probet de omni natura. *Ad tertium.* Ad postremum argumentum, quod Simplicius sumit à verbo passiuo in definitione naturæ, dicimus leuem esse considerationem; quia verbum passiuum non significat naturam non esse principium actiuum, quandoquidem omne mouens est principium & causa, vt mobile moueatur; quocirca dicere etiam ibi Aristoteles potest, naturam esse principium actiuum & causam, vt naturale corpus moueatur: cur autem maluerit ibi vti passiuo verbo, quam actiuo, ratio est, quia si actiuo vsus esset, significare potuisset motum transeuntem, & in alio corpore receptũ, per quem non fuisset bene declaratum quid sit natura; igitur cum artificio vsus est verbo passiuo, vt significaret motũ receptum in eodem corpore, in quo natura inest; sensus ergo illorum verborũ est; natura est principium per se, vt illud, in quo natura inest, moueatur & quiescat; neque per hoc stat, quin natura sit principiũ motus actiuum. Ad alia quoq; argumenta, quibus ostendere nitebatur Simplicius, animam non esse naturam, facile est respondere. *Ad primũ Simplicii quod anima nõ sit natura.* Ad primum dicimus, nil aliud per illud ostendi, quam nõ idem esse animam, ac naturam, quod nos quoq; fatemur, quemadmodum etiam dicimus, non idem esse hominem, & animal, neq; eandem esse vtriusque definitionem; per hoc tamen non stare; quin homo sit species animalis, & ei competat animalis definitio, tametsi non vt popria definitio hominis; alia igitur est naturæ definitio, alia animæ, quoniam natura latius patet, quam anima; anima enim est species quædam naturæ, sed de anima prædicatur & nomen, & definitio naturæ, sicuti cuiuslibet generis & nomen, & definitio prædicatur de specie: quando autẽ Simplicius inquit, natura est actus corporis simplicis, & homogenei, negamus hanc esse definitionem naturæ, imo & vniuerse prolatum falsum esse dicimus, & nihil tale protulit Aristoteles, sed dixit naturam esse interitum principium motus & quietis; hæc autem, etsi non est definitio animæ, prædicatur tamen de anima, quemadmodum definitio animalis de homine prædicatur; anima igitur est natura. *Ad secũdum.* Ad secundum dicimus, animam non esse actum superadditum corpori naturali organico, vt Simplicius imaginatur; siquidem in definitione animæ non sumitur corpus naturale organicum seclusa anima, sed inclusa, & quatenus est animatum; sicuti quum dicimus, anima rationalis est forma hominis, non intelligimus eam esse actum quendam homini superadditum, quoniam sine ipsa non esset homo, sed dicimus esse illum formam, & illam perfectionem, qua homo constituitur, & est homo: sic etiam dicimus, animam vniuerse sumptam esse actum illum, quo corpus naturale organicum constituitur, quasi dicamus, anima est actus primus, quo corpus naturale animatum tale est, idem enim est animatum, quod organicum, sic autem patet naturale restringi ab animato, & animatum esse speciẽ naturalis. *Ad tertium.* Ad tertium negamus id, quod Simplicius assumit, naturam esse causam vnius tantum determinati motus, & ad vnam partem tantum, ita vt non motuum oppositorum; sic enim sumit secundo modo naturam nimis stricte prout ab anima distinguitur: nos autem dicimus, naturam hîc accipi latius, prout complectitur omnes formas naturales, tam quæ agunt contrarios motus, quam quæ vnum tantum: dummodo enim sint internæ causæ motus, conuenit eis nomen naturæ, & sic anima est natura. *Ad quartum.* Ad postremum neganda est illa minor, anima non est in subiecto; dum enim sumimus esse in subiecto, prout competit etiam formæ substantiali, & significat inhærere in materia, & illam informare, sic omnis forma naturalis est in subiecto: itaque si anima in materia inhæret, & eam informat, & dat esse corpori animato, absque dubio anima est in subiecto, & est talis corporis natura, neque hoc negaret Simplicius, saltem de anima nutriente, ac de sentiente; quum enim probet de sola rationali, de aliis concedere videtur quod sint in subiecto, proinde & naturas appellari posse; quare ipsiusmet argumento eius sententia refellitur: de anima vero rationali non est in præsentia disputandum, id solum dicimus, si ea quoque est forma materiam informans, & dans esse homini, vt ego omnino dicendum esse arbitror, eam quoque dicendam esse hominis naturam: si vero non informat, vt aliqui arbitrantur, non est natura hominis; fatemur enim nomen naturæ non complecti nisi formas naturales materiam informantes, & ipsa corpora naturalia constituentes, hæ namque sunt singulorum corporum naturæ, & in eisdem principia motus & quietis; de his omnibus nomen naturæ prædicari dicimus, non de formis à materia abiunctis per essentiam, hæ namque nullius corporis sunt naturæ; idque significare voluit Aristoteles in cap. 1. libri 1. de partibus animalium, quando dubitauit, an de omni anima agere debeat philosophus naturalis, responditque agendum ei esse de illa saltem, qua animal tale est, hoc est, quæ constituat animal, seu speciem aliquam animalis; omnis enim forma materiam reformans est natura, & tractanda à philosopho naturali.

IACO-

JACOBI ZABARELLÆ PATAVINI, LIBER

DE INVENTIONE AETERNI MOTORIS.

An ad inueniendum dari substantias à materia abiunctas, alio medio vti poßimus quam motu. Cap. I.

QVum Aristot. in 8. Physic. auscultationis libr. ex æterno Cœli motu demonstrauerit dari æternum motorem penitus immobilem, & ab omni materia abiūctum, tres inde quæstiones exortæ sūt, in quarum solutione controuersiæ non leues inter philosophos existunt, de quibus aliqua nunc breuiter dicere constituimus; hac præmissa protestatione, nos hac de re secundum principia philosophiæ Arist. esse loquuturos, & illam tantum substantiarum à materia abiunctarum notitiam, quam via naturali adipiscimur, consideraturos, omissa penitus earundem cognitione, quam reuelatione diuina & lumine supernaturali accepimus; verissimam illam quidem, sed Arist. cuius dicta interpretanda suscepimus, prorsus absconditam. Harum quæstionum prima est, an ad cognoscendum dari substantias à materia abiunctas, alio medio vti possimus, quam motu, an potius necessarium sit hoc medio vti, neque aliud detur ad eas demonstrandas idoneum. Hanc vt breuiter absoluamus, sententia Auic. fuit, quod præter motum habeat primus philosophus alia plura media ad Deum notificandum idonea, veluti si dicamus; datur ens ex alio pendens, ergo datur aliquod primum, quod nō pendet ex vllo alio; nisi enim detur, erit progressus in infinitum, quod minime dicendum est: id autem, quod à nullo pendet, & est omnium primum, Deus solus est. Vel sic: datur perfectum, & perfectius, ergo datur perfectissimum, quod nil aliud perfectius esse potest, hoc autem non est nisi Deus; & consequens est manifestum ob eandem rationem, ne fiat progressus in infinitum. Vel etiam sic: datur bonum, & datur melius, & adhuc aliud melius, ergo datur optimum, quo nihil est melius, idq; est solus Deus. Et eiusmodi aliis pluribus mediis demonstrari idem potest, vt considerantibus manifestum est.

Opinio Auicennæ.

Quam Auicennæ sententiam non defuere, qui posterioribus temporibus sequuti sint. Eam reprobat Auerr. nec iniuria, pluribus in locis, in 1. Physicæ auscultationis, Com. vlt. & 26. 2. lib. & in tert. octaui, & in 12. Metaph. Com. 5. & in 4. disputatione contra Algazelem, qui eiusdem sententiæ fuit.

Confutatio.

Inquit Auerr. nullam harum rationum aliquid habere necessitatis, sed leues ac probabiles omnes esse; quia licet ostendatur dari ens à nullo pendens, dari ens optimum, ac omnium perfectissimum, non propterea ostenditur id esse à materia abiunctum, & incorporeum: quare illi philosophi, quorum mentionem facit Plato in Sophista, qui præter res corporeas & sensiles nil aliud existere concedebant, dicerent illud summum & optimum, & perfectissimum, non esse nisi Cœlum, nec vllum præter illud dari alium Deum; quare nisi ad motum Cœli confugiamus, & dicamus Cœlum perpetuo moueri, & quicquid mouetur, moueri ab alio, & omne corporeum esse mobile, nec dari progressum in infinitum in mouentibus & motis, nunquam ad cognoscendas via naturali substantias à materia abiunctas perueniemus.

Opinio vera.

Igitur absque consideratione motus coniectare quidem aliquid de illis substantiis possumus, sed certam earum habere cognitionem minime possumus: quod Aristot. ipse significauit, qui ad harum substantiarum inuentionem nullo alio medio vsus est, nisi æterno motu, vt tum in 8. Physic. auscultationis libro, tum in 12. Metaphys. videre est.

An ex solo æterno motu poßint, demonstrari substantiæ à materia abiunctæ, an etiam ex motu absolute. Cap. II.

QVoniam igitur ex solo motu duci possumus in cognitionem substantiarum à materia abiunctarum, secunda quæstio oritur, an ex æterno tantum motu, an etiam ex motu absolute sine consideratione æternitatis ad earum notitiam peruenire possimus. Non desunt qui dicant, etiam ex motibus nouis absque æterno motu perueniri posse in cognitionem æterni motoris immobilis, nam hac quoque via vsus esse videtur Arist. in 8. lib. Physic. auscultationis longo progressu ad cont. vsq; 44. ex eo .n. quod quicquid mouetur, ab alio mouetur, nec datur processus in infinitum, collegit necessarium esse dari primum mouens immobile, quod à nullo alio moueatur, idq; incorporeum esse oportere, quia si esset corpus, non posset non esse mobile.

Opinio aliquorum.

Confutatio.

Ego

Ego tamē eos decipi arbitror: quoniam si hunc Aristotel. discursum consideremus, manifestum est, per eum nos non duci ad alium motorem immobilem, quam late acceptum, qui animas quoque animalium mortalium complectatur; immobiles enim sunt, quatenus non sunt per se mobiles, quum incorporeæ sint, sed tamen sunt per accidens mobiles; neque per id fit, quin dicantur motores primi iuxta ordinem mouentium essentialem.

Defensio illorum.

Sed hoc illi videntes confitētur Arist. ad demōstrandum motorem æternum vniuersi hunc discursum non applicasse, quippe qui spreuit hanc argumentationem, quoniam alia efficaciore ab æterno motu desumpta ibidem statim vsurus erat; poterat tamen hac quoque vti, si voluisset, & absque consideratione æternitatis ex solis motibus nouis, & ordine mouentium, & mobilium nos ducere ad primum æternum motorem vniuersi penitus immobilem: hoc igitur ipsi declarare volentes, & Aristotelis argumentationem conficere, quam ipse (vt aiunr) absoluere neglexit, ita argumentantur: si discursum Aristot. aptemus ad motum vniuersi, absque dubio inueniemus perueniendum esse ad primum motorem immobilem, iuxta ordinem mouentium essentialem; quum enim moueatur Cœlum, necesse est vt ab alio moueatur, & vt perueniatur tandem ad primum immobile; sed hoc petendum est, an sit æternum necne; nam si dicatur esse æternum, iam id habemus, quod quærimus; si vero non æternum, ergo aliquando interiturum, ergo ab aliquo agente interimente; illud igitur non est primum mouens, sed habet motorem priorem, cuius contrarium constituimus, iam enim ostendimus, ipsum esse primum: & ad ipsum duximus tanquam ad primum; itaque manifestum est, si primus motor vniuersi nullum extra se habet motorem priorem, eum à nullo interimi posse, proinde esse æternum. Eo itaque Aristotelis discursu ex solo motu absque consideratione æternitatis ducimur ad cognoscēdum, primum vniuersi motorem, non modo imobilem, sed etiam æternum esse.

Confutatio.

Verum hæc horum argumentatio, si bene perpendatur, nihil habet efficacitatis: primum enim id certum est, quod ipsi quoque non inficiantur, Aristot. tali argumentatione vsum non esse, neque ad aliud eo discursu nos perduxisse, quā ad ostendēdum dari mototem immobilem late acceptum, qui animas quoque animalium comprehendat: quod si eandem illam demonstrationem ad æternitatem quoque primi motoris vniuersi aptare potuisset, id absque dubio fecisset, & suam de æterno motore sententiam hac quoq; ratione confirmare voluisset; quanquam enim ratio sumpta ab æterno motu efficacior aut euidentior est, tamen hæc quoque, si necessitatem aliquam habet, spernenda non erat; consueuit, enim Aristotel. cum ratione demonstratiua alias puoque minus efficaces in confirmationem adducere; hoc tamen non fecit, quia cognouit rationem hanc ad demonstrandum æternum vniuersi motorem aptari minime posse: vt igitur pateat illam, qua isti vsi sunt, argumentationem esse infirmam, & Aristotele indignam, declaremus breuiter, quomodo ea facile solui possit. Illi igitur post quam inuenerunt dari motorem immobilem, quærunt an motor immobilis vniuersi æternus sit, an corruptibilis: ad hanc interrogationem dicam esse corruptibilem, & aliquando interiturum, tanquam non diuersæ conditionis ab animabus animalium mortalium; ideoque non alio modo interiturum, quam quo animalium animæ interire dicuntur, nempe ob necessariam sequelam ex interitu corporis, in quo inhærent; id enim quod proprie interire dicitur, animal est, anima vero non per se interit, sed interit intereunte animali; dicam itaque cum multis antiquis philosophis, Cœlum ex elementis constare, seu esse naturæ elementaris, proinde genitum esse, & interiturum, tum Cœlum, tum mūdum vniuersum, quum constet ex contrariis, & omne ex contrariis constans interire aliquando necesse sit; dicam itaque, ex interitu Cœli necessario fieri vt anima quoque motrix intereat, quia licet hæc contrarium non habeat, tamen ex subiecti corporis interitu ex necessitate deficeret, quum sit forma materialis, quales sunt animæ animalium; animam humanam semper excipio, de cuius immortalitate vt secundum veram Theologiam certissimi esse debemus, ita non defuere qui secundum principia quoque philosophiæ Aristotel. idem existimādum esse censuerint; nos tamen de hoc nihil in præsentia statuimus, quum ad id, de quo loquimur, nihil conferat, & satis nobis ad hanc nostram argumentationem sit in solis brutorum animabus id, quod diximus, intelligere ad illorum de primo motore errorem hac similitudine declarandum. Hæc igitur dicentibus nobis, vt dicere poteramus, Aristoreles suam illam argumentationem ad motorem æternum ostendendum aptare minime poterat, præsertim quia Cælestis corporis naturam atque impatibilitatem nondum declarauerat, hanc enim postea ostendet in primo libro de Cœlo, nec aliunde argumentum sumens, quam à motu in orbem, cui nullus est contrarius motus: quando igitur hi dicunt, si primus motor vniversi est corruptibilis, ergo non est primus, negandum est confeqnens; ad probationem autem, quum dicunt, corrumpetur à motore priore, hoc quoque est negandum; non enim ex eo quod est corruptibilis, requiritur motor prior, à quo corrumpatur, sed quum sit incorporeus, & forma corporis, satis causæ est ad ipsum interimendum corruptibilitas corporis, cuius est forma; corpus autem ipsum, quum sit elementare, à suo contrario lædi

& in-

Opinio Vera.

& interimi poteſt. Patet igitur, inanem eſſe hanc eorum demonſtrationem, quod (vt diximus) auctoritas Ariſtotel. qui ea non eſt vſus, manifeſte confirmat; ideo enim eam ſpreuit, quia inefficacem, & vanam eſſe cognouit. Ex motu igitur abſolute accepto abſque conſideratione æternitatis nil aliud oſtenditur, quam dari primum motorem vniuerſi immobilem eo modo, quo animæ animalium brutorum ſunt immobiles, hoc eſt, non per ſe mobilem; quod autem nec per ſe, nec per accidens mobilis ſit, proinde à materia abiunctus, & impartibilis, & infatigabilis, & ſempiternus, id ea ratione non oſtenditur; quapropter nullum aliud philoſopho naturali medium relinquitur ad demonſtrandum primum motorem æternum, niſi motus æternus; quando enim ſumimus motum vniuerſi vnum & eundem numero æternum eſſe, ſtatim inferimus, eum ab vno tantum motore totum produci; quare neceſſe eſt, motorem illum eſſe infatigabilem, & ſempiternum.

An demonſtrare æternos motores ex æterno motu pertineat ad naturalem, an ad primum philoſophum, opinio aliquorum cum eorum argumentis.

Cap. III.

HIs ita conſtitutis, poſtrema oritur quæſtio, quum ex ſolo æterno motu poſſint ſubſtantiæ à materia ſeparatæ demonſtrari, an hæc demonſtratio dicenda ſit Metaphyſica, an naturalis, hoc eſt, an eam demonſtrationem formare ad Metaphyſicum, an ad naturalem pertineat; quum enim videatur huius demonſtrationis medium eſſe naturale, quæſitum vero Metaphyſicum, hinc lis non parua orta eſt, an applicare medium quæſito, & hanc demonſtrationem extruere ſit officium primi philoſophi, an naturalis; ob id quum vtraque pars ſectatores habuerit, in hoc potiſſimum omnes laborarunt, vt oſtenderent, demonſtrationem ſumere conditionem, & nominationem, illi quidem à quæſito, hi autem à medio. Magna pars in ea ſententia fuit, quod ea demonſtratio ſit Metaphyſica, & vſi ſunt his præcipuis argumentis.

Primum argumentum.

Primo, finis demonſtrationis, & ſcopus demonſtrantium eſt cognitio maioris extremi, quod quæſitum vocatur, non cognitio medij, ergo non à medio, ſed à quæſito eſt nominanda demonſtratio; in hac autem quæſitum eſt Metaphyſicum, nam ſubſtantiæ à materia abiunctæ à ſolo primo philoſopho conſiderantur; ergo eſt Metaphyſica demonſtratio.

Secundũ argumentum.

Secundo, ille dicendus eſt aliquo medio vti, qui illo indiget; atqui ille, cuius eſt quæſitum, eget medio ad illud demonſtrandum; demonſtratio igitur formari ab eo dicitur, cuius eſt quæſitum, non ab eo, cu-
A ius eſt medium, is enim ea demonſtratione non eget; ergo prædicta demonſtratio extruitur à primo philoſopho, non à naturali: confirmatur etiam maior propoſitio teſtimonio Ariſtot. in context. 86. primi Poſteriorum, vbi inquit perſpectiuum debere ſua theoremata demonſtrare per media accepta ex Geometria, quandoquidem ipſe perſpectiuus eſt qui talibus mediis eget: confirmatur præterea auctoritate Ariſtotel. in context. 102. eiusdem libri, vbi ait, con-
B cluſionem illam Medicinalem; vulnera orbiculata tardius ſanantur, demonſtrari medio Geometrico, non medio Medicinali, quia Medicus non cognoſcit niſi rem ita eſſe, Geometra vero medium præbet ad demonſtrandum propter quid; certum autem eſt, ad Geometram non pertinere eam demonſtrationem formare, ea namque non indiget, & nihil eſſet abſurdius, quam dicere Geometram aliquid de vulneribus demonſtrare; ſolus igitur Medicus, cu-
C ius eſt quæſitum, eo medio vtitur, quia ipſo indiget.

Tertium argumentum.

Tertio, quæſtio an ſit, eſt quæſtio an contineatur ſub ente; ens autem quatenus eſt ens, eſt Metaphyſicæ conſiderationis; ergo quærere an ſint ſubſtantiæ à materia abiunctæ, & demonſtrare quod ſint, eſt officium Metaphyſici.

Quartũ argumentum.

Quarto, Ariſtotel. in primo contex. 6. Metaphyſicorum inquit, eiusdem eſſe diſciplinæ declarare an ſit, & quid ſit, atqui Metaphyſici munus eſt declarare quid illæ ſubſtan-
D tiæ ſint, ergo ad eundem pertinet demonſtrare etiam quod ſint.

Quintũ argumentum.

Tandem adducunt plura Ariſtotel. teſtimonia, nam in ſecund. context. tertij libri de Cœlo hæc verba leguntur [*aliqua eſſe entium penitus immobilia, magis eſt alterius, quam naturalis conſiderationis*] ergo magis ad Metaphyſicum, quam ad naturalem aſſerit pertinere oſtendere quod detur primus motor immobilis. Et in primo libro de ortu & interitu context. 55. & in quarto de ortu animalium, ca-
E pite vltimo, & in tertio Metaphyſicorum contextu ſecundo & in ſexto Metaphyſicorum tertio, & in ſeptimo Metaphyſic. 5. & in vndecimo Metaphyſicorum, capite ſecundo, & in initio tertiæ Summæ, inquit Metaphyſicum verſari in ſubſtantia immobili, & aperte dicit eſſe adhuc immanifeſtum, an talis ſubſtantia detur, idque eſſe poſterius demonſtrandum: ſignificat ergo ſe id non demonſtraſſe in octauo Phyſicorum, qui omnes prædictos libros præcedit. Præter-
F ea hoc idem confirmatur ab ipſa tractatione duodecimi Metaphyſicorum, vbi aperte ea demonſtratio legitur, qua ex æterno motu oſtenditur dari motores immobiles, qui ſunt ſubſtantiæ à materia abiunctæ; has igitur demonſtrare, ad ſolum primum philoſophum pertinet.

Opinio Auerrois quod ad solum naturalem pertineat probare motorem æternum & eius argumenta. Cap. IV.

A

CONtrariam opinionem, quod illa demonstratio sit naturalis, & à naturali philosopho extruatur, efficaciter tuetur Auerroes in primo Physicorum, Comentario vltimo, & in secundo Physicotum 26. & in 8. Physicorum tertio, & in duodecimo Metaphysicorum quinto, & in quarta disputatione contra Alegazelem,

B

Primum argumentum.

hoc potissimum argumento ductus, quod subiectum in scientia sua nec à priori nec à posteriori demonstrari potest, substantiæ autem à materia abiunctæ in Metaphysica locum habent subiecti, ergo à Metaphysico demonstrari non possunt, à solo igitur philosopho naturali. Confirmat hoc Auerroes ex ipsa Aristotelis tractatione.

Secundū argumentum.

nam demonstratio æterni motoris ex æterno moto, quamuis legatur in duodecimo Metaphysicorum, tamē fusius, ac distinctius in

C

octauo Physicorum explicata legitur; hinc enim colligitur, proprium eius demonstrationis locum esse octauum librū Physicorum, in duodecimo autem Metaphysicorum eam breuiter repeti vt demonstrationem naturalem: hæc certe est sententiæ Auerrois valida comprobatio, nā si ea demonstratio Metaphysica esset, non poterat præoccupari in naturali philosophia, in qua res ad Metaphysicam attinentes incognitæ adhuc esse statuuntur; sed quum Metaphysica sit

D

addiscenda post philosophiam naturalem, potuit Metaphysicus ad doctrinæ abundantiam & claritatem repetere breuiter demonstrationem naturalem iam prius in octauo physicorum extructam, & intellectam.

Primum argumentum Auerroistarum quod demonstratio a medio nominetur.

Illi vero, qui hanc Auerrois sententiam postea sequuti sunt, ad eam comprobandam nixi sunt ostendere, omnem demōstrationem sumere nominationem à medio, non à quæsito; hoc igitur probant & ratione, & Aristotel. testimonio: ratione sic; medium

E

est materia, ex qua constituitur demonstratio, ergo quale est medium, talis est demonstratio appellanda, quoniam in hac demomstrationis materia tota eius efficacitas, & vis notificatiua consistit; neq; obest id, quod dicere aliquis posset, res non à materia nominari, sed à forma; etenim verum hoc est in substantiis, quæ ex materia & forma constant, quoniam ibi forma est differentia constituens; at in accidentibus materia locum habet differentiæ, forma vero gene-

F

ris, & his persimilis est demonstratio, cuius natura constituta est in materia necessaria, non in forma syllogistica, quæ est ei communis cum aliis sylogismis;

Scientia conclusionis, est finis, tum effectus demonstrationis.

scientia vero conclusionis quæsitæ est quidem finis demonstrationis construendæ, at demonstrationis iam constructæ non est finis, sed potius effectus naturam medij consequens, ita vt pro diuersis medij conditionibus diuersa conclusionis scientia proueniat, idque docet Aristoteles in 1. Posterior. cap. 10. & ostendit ex diuersis conditionibus medij varias demonstrationis species fieri; non enim materiæ tantummodo locum habet in demonstratione medius terminus, sed etiam efficientis, cui totam conclusionis scientiam acceptam ferimus.

Secundū argumētum.

Præterea Aristotel. in context. 58. eiusdem primi Posteriorum loquens de transitu

B

è genere in genus inquit, non posse Arithmeticam demonstrationem aptari ad demonstranda accidentia magnitudinum, atqui certum est, accidentia magnitudinum constituere conclusionem Geometricam, ergo illi aptare Arithmeticam demonstrationem nil aliud esse potest, quam vti medio Arithmetico ad eam demonstrandam; Aristoteles igitur Arithmeticam vocat eam demonstrationem, cuius solum medium sit Arithmeticum, tota vero conclu-

C

sio Geometrica: & paulo post in eodem capite dicit, non esse Geometriæ demonstrare, contrariorum vnam esse scientiam, quæ est conclusio Metaphysica, neque duos cubos esse vnum cubum, quæ est conclusio Arithmetica: itaque si fieret hæc demonstratio, essent secundum Aristotelem demonstratio Geometrica, & solus Geometra, cuius est medium, demōstrare diceretur, licet conclusio ad aliam scientiam pertineat. Patet igitur, demonstrationem à so-

D

lo medio nominari, quo fit vt demonstratio æterni motoris ex æterno motu, quum medium habeat naturale, vocanda sit naturalis, & ad naturalem pertineat, etiamsi conclusio sit Metaphysica.

Veritatis declaratio. Cap. V.

IN hac magna aliorum inter se altercatione ego, vt meam sententiam proferam, censeo

E

quidem falsam omnino esse priorem sententiam illorum, qui dicunt hanc, de qua loquimur, demonstrationem esse Metaphysicam, veram autem esse Auerrois opinionem dicentis eam esse naturalem, & ad naturalem philosophum pertinere; tamen ipsos quoque Auerroistas puto aliqua ex parte fuisse deceptos,

Auerroistarum error.

isque fuit vtriusque contrariæ sectæ communis error, quod putarunt demonstrationem illam habere medium naturale, & conclusio-

F

nem Metaphysicam; quod ego monstrum esse arbitror, & Hermaphroditum à doctrina Aristotelica, & ab Auerroe quoque ipso alienissimum: quanquam igitur optimum esse Auerroistarum argumentum arbitror, quo ostendunt, demonstrationem semper à medio nominari, superuacaneum tamen illud esse puto, & contrariæ opinionis veram confutatio-

nem

nem in hoc tantum esse constituendam, quod
falsum est id, quod illi pro comperto sumunt,
conclusionem propositæ nobis demonstratio-
nis esse Metaphysicam, quod quidem Auerroi-
stæ, quum negare debuerint, concesserunt: hoc
igitur si ostenderimus, patebit totam demon-
strationem esse naturalem, proinde vanam esse
disputationem illam, an demonstratio à me-
dio, an à conclusione sit nominanda. Inprimis
ex iis, quæ in primo Posteriorum Analytico-
rum dicuntur de transitu è genere in genus,
ostendere facile possumus, non dari apud Ari-
stotelem hanc monstrosam demonstrationem,
qua ex medio naturali conclusio Metaphysica
colligatur, imo indignam prorsus esse nomine
demonstrationis; nam ibi Aristoteles aperte di-
cit, non posse ex medio alicuius scientiæ con-
clusionem alterius scientiæ demonstrari, quo-
niam is esset transitus de genere in genus; & in
cont.6. vtitur his exemplis; Geometria non po-
test demonstrare, contrariorum vnam esse sci-
entiam, neque duos cubos esse vnum cubum;
illa est Metap hysica conclusio, hæc vero Arith-
metica; hoc autem quid significet, iam dictum
est, significat enim demonstrari ex medio Geo-
metrico conclusionem Metaphysicam, vel A-
rithmeticam: neque enim considerat ibi Ari-
stoteles, in qua scientia id fiat, sed absolute con-
sideratam vitiosam esse eam demonstrationem
putat, siue in Geometria, siue in Metaphysica
intelligatur, quia naturam demõstrationis con-
siderat, non locum, in quo fiat; non enim ita
negat eam fieri debere in Geometria, ut conce-
dat in Metaphysica, neqne ita negat in Meta-
physica, ut concedat in Geometria, sed absolu-
te eam reiicit vt vitiosam: huius enim proban-
di vim habet ratio illa quam ibi adducit in con-
textu 59. quæ hoc fundamento nititur, quod &
media, & quæsita debent in subiecto scientiæ
per se & essentialiter inesse. Non est autem,
quod aliquis dicat illud esse vitiosum in demõ-
stratione propter quid, de qua ibi agitur, non in
demonstratione à posteriori, de qua in præsen-
tia loquimur; etenim demonstratio ab effectu
non minus habet propositiones per se, quam
demõstratio propter quid, quum ex iisdem ter-
minis, ac propositionibus vtraque constituatur,
vt Aristoteles docet in contextu 96.97.98. eius-
dem primi libri, & vt nos demonstrauimus in li-
bro nostro de speciebus demonstrationis; sed in
contextu quoque 55. eius libri asserit Aristoteles
demonstrationem à signo tradere cognitionem
eius, quod est per se. Quum igitur ad reiicien-
dum transitum de genere in genus Aristoteles
hoc solo argumento utatur, quod demonstra-
tionis propositiones omnes debent esse per se,
& habere prædicationem essentialem, nec esse
est in demonstratione ab effectu transitum huc

Trãsitus est vitiosus in omni specie demonstrationis.

Cap. 7. & 15.

A non minus esse vitiosum, quam in demonstra-
tione propter quid. Quoniam ergo ita se ha-
bet Geometria ad Metaphysicam, ut scientia
naturalis ad eandem Metaphysicam, est enim
vtrobique respectus scientiæ particularis ad v-
niuersalem, & omnium reginam, vitiosum au-
tem est apud Aristotelem ex medio Geometri-
co conclusionem Metaphysicam demonstrare,
similiter iudicandum est vitiosum, ex medio
naturali ostendere conclusionem Metaphysi-
B cam, vbicunque id fieri dicatur; non est igitur
Aristoteli tribuenda talis demonstratio, quam
ipse in libris Analyticis vitiosam, & nomine de-
monstrationis indignam esse docuit. Sed iam
in proposita nobis æterni motoris demonstra-
tione hoc ostendamus: certum est, si talis est
demonstratio, vt ostendat conclusionem Meta-
physicam ex medio naturali, fieri in ea debe-
re hanc illationem, datur in corpore naturali
æternus motus, ergo dantur substantiæ à ma-
C teria abiunctæ per essentiam; attamen nullibi
apud Aristotelem talis argumentatio legitur,
eaque esset etiam parum efficax, vel saltem non
euidens, quoniam substantiæ illæ immateria-
les, quatenus tales sunt, nullam cum motu af-
finitatem habent; quod si quam habent, ha-
bent vt æterni motores, non vt substantiæ im-
materiales; sic enim respectus causæ ad effe-
ctum significatur, ideoque essentialis est termi-
norum connexus; non potest igitur alia fieri il-
D latio, quam hæc, datur æternus motus, ergo
datur etiam motor æternus; hæc autem est abs-
que dubio conclusio naturalis, quia motorem
vt motorem considerare est considerare vt cau-
sam motus, & pertinet ad scientiam naturalem,
cuius propria est motus consideratio, & cogni-
tio per suas causas, & omnium habentium a-
liquam relationem ad motum; primus au-
tem philosophus considerat quidem substan-
tias immateriales esse motrices, at non eas
E considerat ut motrices, quemadmodum in li-
bro de naturalis scientiæ constitutione aliàs de-
clarauimus. Vt igitur communis erroris ratio
cognoscatur, sciendum est ex Auerroe in Com-
ment. 26. secundi Physic. duplicem esse cogni-
tionem substantiarum immaterialium, vnam
confusam, quod sint, alteram distinctam quid
sint, quantum à nobis lumine nostro naturali
acquiri potest; traditio cognitionis confusæ
pertinet ad solum philosophum naturalem, al
F terius vero distinctæ ad solum Metaphysicum:
naturalis enim ex æterno motu demonstrat eas
dari, non quidem vt substantias immateria-
les, sed solum vt æternos motores; postea vero
Metaphysicus hanc conclusionem à natura-
li demonstratam accipiens, ex ea progreditur
ad inuestigandas illorum motorum conditio-
nes essentiales, & pertinentes ad cognoscendum

Qualis sit demõstratio æterni motoru.

Cap. 12.

Duplex cognitio substantiarum separatarum.

quid ſint; ex eo enim quod æterne mouent, cognoſcit eos eſſe à materia abiunctos, quia nulla facultas materialis poteſt mouere perpetuo; ex eo autem quod ſunt immateriales, cognoſcit eſſe ſubſtantias incorporeas, & actus puros, & intelligentes, & cætera, quæ ad declarandam diuinarum mentium eſſentiam à Metaphyſico conſiderantur. Hoc apud Ariſtotelem legimus in contextu 73. ſecundi Phyſicorum, vbi ait duo eſſe principia mouentia phyſice, quorum alterum non eſt phyſicum, quia eſt immobile; vult igitur primum mouens mouere phyſice, & ita phyſicum eſſe quatenus eſt mouens, nam omne habens relationem ad motum, quatenus tale, phyſicæ eſt conſiderationis; quatenus igitur eſt principium motus, phyſicum principium eſt; at quatenus ſecundum ſe ſumitur vt ſubiectum cognoſcibile, ſic non eſt phyſicum, ſed Metaphyſicum, quia eſt immobile; hoc idem ſignificat Ariſtoteles in contextu 14. primi de ortu & interitu, vbi inquit: [*de motore immobili, quod detur, dictum eſt in ſermonibus de motu, at de ipſo diſtinguere, id eſt, diſtincte pertractare, eſt prioris philoſophiæ*] aſſerit ergo fuiſſe confuſe cognitum in octauo libro Phyſicæ auſcultationis; atqui nil aliud eſt rem ſimplicem confuſe cognoſcere, quam cognoſcere quod ſit, nec aliud eſt eam cognoſcere diſtincte, quam cognoſcere quid ſit; quare teſtatur ſe in octauo Phyſicorum oſtendiſſe quod ſit. Cauſa ergo communis erroris fuit horum duorum progreſſuum confuſio, & eorum acceptio tanquam vnius, quo per motum æternum demonſtretur dari ſubſtantias à materia abiunctas, ſic enim videtur ex medio phyſico concluſio Metaphyſica demonſtrari: quod ſi progreſſum hunc partirentur in duos, & dicerent, naturalem ex æterno motu demonſtrare æternum dari motorem, poſtea vero Metaphyſicum hanc concluſionem accipere à naturali demonſtratam, & ea conſtituta inueſtigare & numerum, & conditiones eſſentiales æternorum motorum, vt cognoſcat quid ſint, & inuenire eos, eſſe ſubſtantias ab omni materia ſeparatas, nullum errorem committerent. Illud quoque ad eos decipiendos non parum valuit, quod viderunt demonſtrationem exiſtentiæ æterni motoris legi, & in octauo Phyſicæ auſcultationis, & in duodecimo Metaphyſicorum; atq; itidem conſiderationem attributorum eſſentialium non modo in duodecimo Metaphyſicorum haberi, ſed etiam modo aliquo in calce octaui Phyſicorum; attamen rei veritas ea eſt, quam alibi declarauimus, ſcientiæ namque mutuum ſibi auxilium præſtant, & Metaphyſicus egens demonſtratione primi motoris, eamque facere ipſe non potens, ſumit ipſam à philoſopho naturali; & quum ei ſatis fuiſſet ſolam con-

Lib. de Regreſ. cap. 6.

A clusionem accipere; & eam vt à naturali demonſtratam conſtituere, tamen ad clariorem doctrinam voluit etiam repetere totam demonſtrationem, ideo demonſtratio æterni motoris, quam in duodecimo Metaphyſicorũ legimus, ponitur ibi non vt Metaphyſica, ſed vt Phyſica, & vt repetita, & mutuo accepta à naturali: ſic etiam conſideratio impartibilitatis primi motoris, quæ legitur in calce octaui Phyſicorum, eſt mutuo accepta à Metaphyſico ob rationem B à me alibi declaratam: ob id breuis, ac rudis ibi eſt ea conſideratio, fuſior autem, & exquiſitior in duodecimo Metaphyſicorum, quemadmodum è contrario demonſtratio exiſtentiæ fuſior, ac diligentior eſt in 8. Phyſ. breuior autem in 12. Diuinorum. Hæc eſt harum tractationum vera diſtinctio, non quam aliqui faciunt, qui dicunt demonſtrationem æterni motoris tum à naturali, tum à Metaphyſico fieri, communiorem tamen à Metaphyſico, particulariorem à C naturali: ego enim non video, quomodo illa ſit communior, quam hæc, quum fiat vtraq; ex æterno Cœli motu; nam ſi medium vtrobiq; eſt idem, neceſſe eſt idem eſſe quæſitum, & eandem demonſtrationem. Hanc, quam expoſui, puto eſſe hujuſce rei veritatem, ideoque fruſtra fieri eam diſputationem, an demonſtratio ſit à medio nominanda, an à quæſito; propterea quod in omni demonſtratione, quæ ſit vera demonſtratio, & ſciẽtiam pariat, neceſſe eſt medium, & D concluſionem ad eandem ſcientiam pertinere.

Aliorum error.

Quod demonſtratio ſit nominanda à medio, & reiectio defenſionis aduerſariorum. Cap. VI.

CÆterum quia Auerroiſtæ ad ſententiam Auerrois tuendam probare nituntur, vt prædiximus, demonſtrationem eſſe à medio nominandam, & argumentum ſumunt ex Ari-E ſtot. in 1. Poſterior. contextu 60. declaranda breuiter eſt ſententia Ariſtot. eo in loco, vt videamus, quid reuera inde contra aduerſarios colligi poſſit, nec loco illo abutamur, ſicuti abuti videntur Auerroiſtæ putantes, Ariſtotel. aſſerere demonſtrationem dari concluſionis Metaphyſicæ ex medio Geometrico, vel naturali, eamque non à concluſione, ſed ſemper à medio eſſe nominandam. Nos igitur dicimus, non eſſe hanc Ariſtotel. mentem, neque ipſum vnquam F talis demonſtrationis conſtructionem admiſiſſe, ſed potius dicere eam non dari, quia vitioſa eſt: hoc tantum inde colligere pro noſtra ſententia poſſumus, Ariſtot. ibi in contex. 58. & in 60. talem vitioſam demõſtrationem ſemper nominare à medio; nam ſi oſtendatur concluſio Arithmetica, vel Metaphyſica ex medio Geometrico, eam vocat Ariſtot. Geometricam demon-

monſtrationem; is etenim, qui demonſtrare,
& id vitium committere diceretur, Geometra
eſſet, quia tota vis demonſtrationis in medio
conſiſtit, & ille demonſtrat, qui medium præ-
bet, videturque res ipſa per ſe maninesta, nam
concluſioni verbum actiuum non conuenit, ſed
paſſiuum, non enim demonſtrat concluſio, ſed
demonſtratur; medium vero demonſtrat con-
cluſionem, quia eſt cauſa effectrix ſcientiæ
concluſionis. Vera igitur & firma confutatio
ſententiæ aduerſariorum hæc eſſe debet, quod
non eſt verum id, quod aſſumunt, demonſtra-
tionem æterni motoris ex æterno motu habe-
re concluſionem Metaphyſicam, habet enim
naturalem, ſicuti etiam medium, proinde to-
ta eſt naturalis: quod ſi etiam concedatur con-
ſtitui talem demonſtrationem, ea non eſſet de-
monſtratio appellanda, quia non ſeruaret præ-
cepta neceſſaria demonſtrationi, neque con
ditionibus demonſtrationis prædita eſſet; ſed
vitioſa quædam eſſet oſtenſio, vt ſæpe diximus:
qualiſcunque autem eſſet, vocanda eſſet na-
turalis, & ille, qui æternum motorem mon-
ſtrare diceretur, eſſet philoſophus naturalis,
non Metaphyſicus, quia medium eſt natura-
le: omnino igitur decipiuntur aduerſarii, quia
hæc demonſtratio non eſt vocanda niſi na-
turalis, cuiuſcunque etiam dicatur eſſe con-

Aliquorum deſẽſio. Confutatio.

cluſio: Quæ vero ab illis ad ſui defenſionem
adducuntur, vana penitus, & ridicula ſunt.
Primum quidem id, quod aliqui dicunt, no-
minationem demonſtrationis ſumi quidem ab-
ſolute à medio, ſed ſecundum quid ſumi etiam
à quæſito, ego prorſus non intelligo, nec ipſoſ-
met puto intelligere: quum enim apud Ari-
ſtotelem eiuſdem eſſe generis debeant con-
cluſio, & medium, vana redditur hæc eorum
diſtinctio; locum autem haberet in ſola vitio-
ſa demonſtratione, quam diximus non eſſe de-
monſtrationem, nec dari vnquam poſſe in ali-
qua diſciplina: quod ſi etiam eis hæc omnia
condonaremus, iam ipſi fatentur, demonſtra-
tionem, de qua nunc loquimur, eſſe vere na-
turalem; nominandum enim vnum quodque
eſt ab eo, quod illi abſolute, ac primario com-

Aliorum defenſio.

petit, non ab eo, quod ſecundum quid, & ſe-
cundario. Vanum etiam eſt id, quod aliqui di-
cunt, eſſe quidem à medio nominandam de-
monſtrationem, ſed applicare medium quæſi-
to eſſe illius officium, cuius eſt quæſitum,

Confutatio.

quamobrem demonſtrare ſubſtantias dari à
materia abiunctas eſt munus Metaphyſici, cu-
ius eſt concluſio, tametſi medium eſt naturale:
miror enim quod hi non animaduerterint, nil
aliud eſſe applicare medium quæſito, quam
demonſtrare, proinde hanc applicationem, eſ-
ſe ipſammet demonſtrationem, eſt igitur in eo-
rum verbis repugnantia manifeſta, dum dicunt,
A demonſtrationem eſſe vocandam naturalem
ſed applicationem fieri à Metaphyſico, neque a-
liquis eſt iudicioſus vir, qui hoc non confitea-
tur: Ariſtotel, quoque non ſolum dixit demon-
ſtrationem ex medio Geometrico eſſe Geome-
tricam, ſed etiam Geometræ attribuit vt ſit ille,
qui demonſtrat; ipſe ergo eſt qui applicat me-
dium quæſito, ſi ipſe demonſtrat. Aliqui etiam
dicunt demonſtrationem hanc habere me-
dium naturale, & concluſionem Metaphyſi-

Aliorum defenſio.

B cam, nec ob id eſſe vitioſam, quoniam ſcientia
naturalis eſt ſubalternata Metaphyſicæ, in ſci-
entiis autem ſubalternis Ariſtotel. aſſeruit non
eſſe vitioſum ex medio alterius ſcientiæ con-
cluſionem alterius demonſtrare. Sed hoc o-
mnium vaniſſimum eſt quum falſum ſit id,

Confutatio.

quod aſſumunt, alias ſcientias eſſe ſubalterna-
tas primæ philoſophiæ, quod nos alias demon-
ſtrauimus in libro de Præcognitis: ſed hoc et-
iam conceſſo, nil tamen aliud inde ſumere poſ-
C ſunt, quam poſſe accipi medium ex Metaphy-
ſica ad demonſtrandam concluſionem Geome-
tricam, vel naturalem; at non è conuerſo: nam
id quod Ariſtotel. conceſſit in ſubalternis, fuit,
vt ſumatur medium, ſeu principia ex ſcientia
ſubalternante ad demonſtrandas concluſiones
ſcientiæ inferioris ſubalternatæ, at non vt ex
ſubalternata ſumantur principia ad demon-
ſtrandam cõncluſionem ſcientiæ ſuperioris ſub-
alternantis, imo hoc aduerſatur conditioni, &
D naturæ talium ſcientiatum. Præterea Ariſtote-
les in contextu 60. primi Poſterior. aperte dixit,
non licere Geometræ demonſtrare concluſio-
nem Metaphyſicam, ergo eadem ratione non li-
cebit naturali concluſionem Metaphyſicam de-
monſtrare; ſiue ſint ſubalternæ hæ ſcientiæ, ſi-
ue non ſint. Vana igitur ſunt omnia, quæ ab ad-
uerſariis ad ſe tuendos dicuntur.

E

Reſponſio ad argumenta aduerſariorum. Cap. VII.

SVpereſt vt aduerſariorum argumenta ſol-
uamus. Ad primum dicimus, medium, &

Ad primum.

maius extremum eſſe eiuſdem generis, proin-
de vanam eſſe diſputationem, ab vtro demon-
ſtrationis nominatio ſumenda ſit, quum ſit ea-
dem ab vtrolibet: ſed etiamſi diuerſorum gene-
rum eſſe ſtatuerentur, nominanda eſſet demon-
F ſtratio à medio, quia ſcientia maioris extremi li-
cet demonſtrationis conſtruendæ finis ſit, con-
ſtructæ tamen non eſt finis, ſed effectus conſe-
quens naturam termini medii, in quo tota de-
monſtrationis efficacitas conſtituta eſt, ſicut an-
tea diximus. Ad ſecundum reſpondemus, illum,

Ad ſecundum.

qui medio ad demonſtrãdum aliquid indigeat,
eo quidem vti, ſi eius proprium ſit; non tamen

ſi alienum, quia non eſt transeundum de genere in genus; quocirca ſupponendum in ea ſcientia illud eſt quum medium proprium ad id demonſtrandum ibi nullum habeatur, alieno autem vti non liceat; quare illa abſolute quidem concluſio vocabitur, quia demonſtrabilis eſt, ſed in ea ſcientia erit ſuppoſitio, & principium indemonſtrabile, vt in contextu ſeptuageſimo octauo primi Poſteriorum Ariſtot. aſſerit; adde, quod ſolus naturalis eget illo medio, quum ad ipſum ſolum pertineat demonſtrare dari æternum motorem, quum hæc ſit concluſio naturalis; quare Metaphyſicus non eget medio, ſed eget ſuppoſitione concluſionis naturalis, ſicut antea declarauimus. Ad confirmationem autem ſumptam ex Ariſtotele in context. octuageſimo ſexto eiuſdem libri iam reſponſum eſt, dicimus enim Ariſtotel. id concedere in ſubalternis tantum, at ſcientiam naturalem, & Metaphyſicam non eſſe ſubalternas: quod ſi etiam ſubalternas eſſe concederemus; locus tamen ille aduerſarius minime ſuffragaretur; quoniam Ariſtotel. dicit eſſe media transferenda de Geometria ſuperiore ad Perſpectiuam inferiorem, ſed non dicit è conuerſo; non enim diceret ex Perſpectiua poſſe ſumi medium ad demonſtrandam concluſionem in Geometria ſimiliter; itaque nec medium naturale ſumi poteſt ad demonſtrandam concluſionem Metaphyſicam, ſi naturalis eſt ſubalternata Metaphyſicæ. Ad aliam confirmationem ex contextu 120. eiuſdem libri acceptam, reſponſio ſumenda eſt ex vera illius loci interpretatione, quæ in Commentariis noſtris legatur, ea autem in hoc conſiſtit, quod Ariſtotel. nil aliud ibi docere vult, niſi contingere interdum, vt duæ diſtinctæ diſciplinæ opem contribuant ad perfectiorem ſcientiam habendam eiuſdem concluſionis; nempe quando vna teſtimonium ſenſus adhibet, quod ita ſit, altera vero cauſam & propter quid adducit; adeo vt ſi quis ſimul Geometra, ac Medicus ſit, is perfectam ſcientiam habeat quod vulnera orbiculata tardius ſanantur; non tamen propterea vult Medicum quatenus Medicus eſt, eam concluſionem demonſtrare per medium Geometricum; ſed debet Medicus eſſe contentus cognitione quod ſit, quam per experientiam & ſenſum comparauit; imo Geometra potius, cuius eſt medium, debet eam demonſtrationem extruere, non tamen vt vulneris, ſed abſolute vt circuli, ita vt tota demonſtratio Geometrica ſit.

Ad tertium. Ad tertium dicimus; fallax argumentum eſſe, idque inde manifeſte deprehendi, quod Ariſtotel. etiam in ſcientia naturali ſæpe quærit an aliquid ſit, necne, vt an ſit vacuum, an ſit infinitum, an ſit prima materia, an ſit generatio, & alia quamplurima:

Ens ſumitur dupliciter. dico igitur nomen entis poſſe A duobus modis ſumi, vno modo pro genere, altero modo pro exiſtentia, quæ eſt accidens rei; quæſtio igitur entis accepti pro genere Metaphyſica eſt, quoniam ita acceptum ens eſt attributum tranſcendens, at quæſtio entis ſumpti pro exiſtentia non eſt neceſſario Metaphyſica, ſed exiſtentia corarctata, & reſtricta ad rem naturalem eſt quæſitum naturale; quum præſertim non ſit accidens aliquod reale à re diſtinctum, proinde non ſit ſumenda B vt maior extremitas in demonſtratione, vt complures imaginantur: omnis enim demonſtratio tres habere debet reales terminos, vt in hac, de qua loquimur, oſtendere poſſumus, in ea enim non eſt ipſe motor ſubiectum, exiſtentia vero prædicatum quæſitum, ſed maior extremitas eſt motor æternus, minor corpus naturale, medium motus æternus, & concluſio colligitur non de ſecundo adiacente, ſed de tertio, ſcilicet, corpus naturale habet C motorem æternum: hoc igitur argumentum eſt cauillus manifeſtus.

Ad quartum. Ad quartum reſponſio ſumenda eſt ex Ariſtotel. in context. trigeſimo nono, ſecund. Poſter. nam duplex eſt cognitio, quod res ſit; vna perfecta, quæ habetur per eſſentialia, & per cauſam; altera imperfecta, quæ habetur per accidentalia, & ſine cauſa; ad eandem igitur ſcientiam pertinet cognoſcere perfecte quod res ſit, ad quam pertinet cognoſcere quid ſit; & ita ſolus Metaphyſicus D perfecte cognoſcit dari ſubſtantias à materia abiunctas; at philoſophus naturalis cognoſcit, quod ſint quatenus ſunt motores cognitione imperfecta, & cõfuſa, quæ haberi poteſt etiam ab eo, qui non cognoſcat, quid ſint.

Ad quintum. Ad verba Ariſtotel. in ſecund. context. tertii libri de Cœlo facilis eſt reſponſio: nam immobilitas primi motoris denotat abſtractionem à materia, & eſt eius conditio eſſentialis, quam cognoſcere eſt primi philoſophi, quia pertinet ad cognoſcen- E dum quid eſt, à naturali autem leniter tangitur in octauo libro Phyſicæ auſcultationis, quantum oportuit ad æternum motum cognoſcendum, ſicuti notauimus in libro noſtro de Regreſſu; *Cap. 6.* quum igitur Ariſtotel. in memorato loco vtatur dictione comparatiua, eius verba nobis non officiunt: inquiens enim magis eſſe primi philoſophi quam Phyſici cognoſcere primum motorem immobilem; nõ negat eum cognoſci etiam modo aliquo à naturali, qui hanc F conditionem conſiderat, vt conditionem æterni motoris, non vt ſubſtantiæ à materia abiunctæ. Ad reliqua omnia apud Ariſtotel. loca aduerſus nos adducta dicimus. Ariſtotel. recte dicere ignotas adhuc eſſe ſubſtantias immobiles, quoniam in 8. Phyſic. non demonſtrauit primum motorem eſſe ſubſtantiã immobilem, ſed eſſe motorem penitus immobilem,

quare

quare ibi ignoramus eum esse substantiam: non A est igitur mirum, si pluribus in locis post 8. Physicor. dicat Aristot. ignorari adhuc, an detur aliqua substantia immobilis, idque esse posterius demonstrandum; nam in solo 12. Metaphys. cognoscimus dari substantias immobiles, quum ibi primum doceat Aristotel primum motorem immobilem esse substantiam, quod prius ignorabatur. Cauendum tamen est, ne perperam hoc intelligentes in errorem labamur: non enim ita ibi demonstrat dari substantias im- B materiales, vt ea sit demonstratio existentiæ ipsarum, sed ita vt per hoc essentia potius, quam existentia, declarari dicatur, siquidem existentia non demonstratur nisi à philosopho naturali, non quidem quatenus sunt substantiæ, sed quatenus æterni motores: quamobrē id, quod dicimus, Metaphysicum demonstrare dari substantias immateriales, est sano modo intelligendum nempe vt dicamus Metaphysicum accipere æternum motorem demonstratam à phi- C

A losopho naturali, & docere hunc esse substantiam abiunctam à materia per essentiam; & ita totam existentiæ demonstrationē naturali philosopho attribuamus, siquidem eædē sunt substantiæ immateriales, quæ in 8. Physic. vocantur æterni motores; Metaphysico autem attribuamus totam declarationem conditionum essentialium eorundem motorum, quarum vna hæc est, eos esse substantias, quæ à naturali ignorabatur. Iure igitur dicit Aristot. post 8. Physicor. B ignotum esse quod dentur substantiæ immobiles, sed nunquam dixit esse ignotum dari motores immobiles, imo in contex. 14. primi libri de ortu & interitu asserit hoc esse notum, & in 8. Physicor. declaratum, esse tamen distinctius declarandum in prima philosophia: quod vero in 12. diuinorum legatur demonstratio æterni motoris ex æterno motu, iam diximus eam esse naturalem ibi ab Aristotele repetitam ad doctrinæ abundantiam, & ad maiorem claritatem. C

JACOBI ZABARELLÆ PATAVINI, LIBER.

DE NATVRA COELI.

Dicendorum propositio. Cap. I.

ETsi ita abscondita nobis est cœlestis corporis natura, vt ipse quoque summus philosophus Aristot. sola conditionum sublunarium negatione eam declarare potis fuerit; attamen ea est eius præstantia, atque nobi- E litas, vt vel rudis, & imperfecta ipsius cognitio expetibilior sit, quam exquisita, & perfecta aliarum rerum ignobiliorum, sicut idem asseruit Aristot. De hac igitur niti debemus ea cognoscere, iisque esse contenti, ad quæ peruenire humana ratio potest; quod me mouit vt de illo corpore aliqua scriberem, eaq; præcipue tangerem, quæ magis dubia sunt, & apud interpretes Arist. controuersa; vt rei obscurissimæ aliquid, si possem, luminis, & claritatis afferrē. Vt autem F intelligatur, quibus de rebus sit nobis proposita disputatio, vtq; illa, quæ dubia sunt, ab iis, quæ sunt manifesta, seiungantur, ante omnia nemini

Cœlum est animatum.

D dubium esse arbitramur, Cœlū esse animatum, & constat ex mente motrice, & corpore moto, siquidē animatorū proprium est mouere seipsa: vt in 8. Phys. auscult. lib. Aristot. docuit. Illud quoq; ab omnibus concedi videtur, animam illam motricem non esse formam Cœli, nec dare Cœlo esse, sed motum solum, proinde nō informare orbem, sed illi regendo assistere, sic vti nauui nauta assistit, orbis enim absq; illius ope per se existit actu: quod si per illam existeret, & ab E illa constitueretur, non posset secundum Arist. ab ea moueri perpetuo, quoniam nulla forma materiam informans potest sempiterno motu mouere; adde quod si mens illa informaret orbē esset eius natura, & substantiæ pars: quare omnino fuisset ab Arist. declaranda in libris de Cœlo, quam tamen declarationem in iis libris non legimus. Quoniā igitur ad illius corporis substantiam constituendam mens illa motrix nihil confert, iure Aristot. in libris de Cœlo in decla- F randa eius corporis natura, nullam animæ cœlestis considerationem fecit; quippe qui cognouit eam ad sublimiorem disciplinam pertinere, & philosopho naturali satis esse naturalium

Anima cœli non informat orbem.

corporum naturas, & accidentia contemplari. Nos igitur Aristot. imitati cœlestium mentium considerationem missam prorsus faciemus, & solius cœlestis corporis naturam peruestigare nitemur; duoque potissimum tractabimus: vnum, an illud corpus seclusa mente motrice constet ex materia, & forma, quæ ipsum tanquam partes constituant: alteram vero, quænam sit illius natura, id est, quodnam habeat motus principium internum, à quo eius motus dicatur naturalis, ita vt ei quoque competere possit definitio naturæ ab Aristotele in 2. Physic. tradita, his enim intellectis nil videtur superesse, quod ad Cœli naturam, & substantiam declarandam pertinere videatur.

Variæ opiniones de materia Cœli cum argumentis Thomæ & Aegidij.
Cap. II.

Considerandum primo loco est, an cœleste corpus ex materia & forma materiam informante constet, ita vt ab illa forma habeat vt sit actu, & materia illi subiecta habeat potentiam ad esse. Duæ hac in re opiniones extant, vna Thomæ & Ægidij asserentium corpus illud constare ex materia, & forma informante, altera Auerrois, qui id constantissime negauit, & ostendere nixus est, cœleste corpus esse simplex, & actu per seipsum absque vlla compositione materiæ cum forma; qua de re in libello, quem de substantia orbis inscripsit, diligentissime disputauit. Prior sententia in duas diuisa est: Thomas enim & Ægidius in eo dissentiunt, quod Ægidius putat materiam cœlesti formæ subiectam, & materiam horum corporum inferiorum eiusdem esse naturæ, & rationis; Thomas vero hoc negat, & ait materiam Cœli esse diuersæ rationis à materia inferiorum. Horum argumenta omnia in medium afferre operæpretium non est, ea namque tum apud eos, tum in disputationibus aliorum posteriorum, quæ multæ circumferuntur, legi possunt, sed nobis quædam præcipua considerare satis erit. Thomas primo loco probat, id in quo conuenit cum Ægidio, cœleste corpus ex materia & forma constare, & hoc argumento vtitur: omne, quod extra animam actu existit, aut est actus, aut habens actum, at orbis cœlestis seclusa anima motrice existit actu, vel igitur est actus, vel habens actum, atqui actus purus non est, sic enim non esset corpus, sed forma sola abiuncta à materia, quod dicendum non est, ergo est habens actum, est igitur in Cœlo præter formam aliquid aliud, quod quidem non esse nisi materia, nil enim dicimus habere actum, nisi id, quod ex materia & forma constet. Probat deinde Thomas illud in quo ab

Primum argumentum Thomæ.

Secundũ

A eo dissidet Ægidius, materiam illam esse diuersæ rationis a materia inferiorum: Cœlum apud Aristotelem est ingenitum, & incorruptibile, ergo eius materia non habet annexam priuationem, nec potentiam ad aliam formam; nisi ad solam formam Cœli, ita vt obiectum adæquatum illius potentiæ sit sola forma Cœli, quæ illam totam adimpleat, & materia formam illam recipiens dicatur totum suum obiectum recipere; est igitur diuersæ rationis à materia in-
B feriorum, hæc enim nullam potest formam recipere, quæ sit ei perfectio integra, & totum genus obiectum receptibile, sed omnis forma, quam recipit, est pars obiecti adæquati; quo fit, vt in materia necessario relinquatur potentia recipiendi alias formas, proinde omne habens talem materiam dicatur habere contrarium, & sit corruptibile, sicut Aristoteles dicit in libro de longitudine & breuitate vitæ. Ægidius vero primum sententiam suam ita declarat, vt eam
C ab hoc Thomæ argumento vindicare videatur, deinde ad eam probandam argumentatur: inquit Cœlum & inferiora corpora ex eadem materia constare, neque ob id fieri vt Cœlum sit corruptibile; quandoquidem duo sunt formarum genera, quæ in hac materia recipiuntur; alia enim forma contrariam formam habet, quare materia illi subiecta potestatem habet recipiendi formam contrariam, & res illa necessario est corruptibilis, cuiusmodi sunt omnia cor-
D pora inferiora; alia vero forma contrario caret, qualis est forma Cœli, ideo materia illi subiecta non habet potentiam recipiendi aliam formam, satiatur enim ab illa forma totus illius materiæ appetitus, totaque potentia, quo fit vt illa materiæ portio sit perpetuo sub illa forma, & nullius interitus capax sit: quamuis igitur Cœlum, & inferiora habent eandem materiam, & inferiora sunt corruptibilia, Cœlum tamen potest esse incorruptibile, hoc enim discrimen
E prouenit à natura formarum, quum Cœlum ideo sit incorruptibile; quia forma sua non habet formam contrariam; inferiora vero sint corruptibilia, quoniam eorum formæ habent contrarias formas. Probat hanc sententiam Ægidius pluribus argumentis, ego vero aliis dimissis, vnum tantummodo quod præcipuum est adducam, idq; tale est: omne indiuiduum sensile, & per se existens ex materia & forma constat, corpus cœleste est eiusmodi, constat
F igitur ex materia & forma; minor propositio est per se nota, maior vero, imo & argumentum totum Aristotelis est in contextu 92. primi libri de Cœlo, vbi hanc ipsam maiorem expresse proferens, ex ea colligit, aliud esse rem ipsam absolute sumptam, vt Cœlum, aliud esse eandem vt singularem, vt hoc Cœlum; Cœlum enim absolute prolatum significat formam

argumentum.

Primum argumẽtum.

Ægidii sententia.

Argumentum Ægidii.

Secundũ argumẽtum.

mam, at hoc Cœlum ſignificat formam in materia, Ariſtoteles igitur aperte dicit Cœlum ex materia & forma conſtare, & hac ipſa ratione vtitur, quoniam eſt indiuiduum ſenſile; atqui nulla materia formæ ſubſtantiali ſubſtans fuit, cognita Ariſtoteli, niſi prima illa materia, quæ in primo libro Phyſicorum ex mutatione ſubſtantiæ inuenta eſt, & qua omnia corpora inferiora participant; igitur materiæ formæ Cœli ſubiecta eiuſdem eſt rationis cum materia corporum inferiorum.

Communis confutatio ſententiæ Thomæ & AEgidij. Cap. III.

Primum argumētum.

HÆ duæ ſententiæ tum communibus, tum proprijs vrgentur difficultatibus. Primum quidem ſimul ambæ impugnari poſſunt in eo, in quo conueniunt, videlicet cœleſte corpus ſecluſa mente motrice ex materia & forma conſtare, nam ex Ariſtotelis progreſſu in primo libro Phyſicæ auſcultationis manifeſte colligimus non potuiſſe primam materiam nobis innoteſcere, niſi per mutationem ſubſtantiæ, hæc enim ſola nos duxit in cognitionem compoſitionis materiæ cum forma; quia quam videamus fieri ex aqua aerem, & formam aquæ interire, formam vero aeris generari. cognoſcimus eſſe neceſſarium, vt præter formam aliud quoddam in aqua ſit, quod poſtea ſeruetur in aere genito, ſiquidem non poteſt aer fieri ex nihilo; conſtat ergo aer ex materia, quæ præfuit, & ex forma, quæ nuper acceſſit: itaque vbi nulla eſt ſubſtantiæ mutatio, ibi nullam materiæ cum forma compoſitionem cognoſcere poſſumus. Cœli autem ſubſtantia apud Ariſtotelem immutabilis eſt, ergo etiamſi reuera ex materia & forma conſtaret, nos tamen huius compoſitionis nullam habere cognitionem poſſemus, quippe eo medio deſtituti, quo vno in talem cognitionem duci poſſumus, ideo recte Auerroes dicit in 1. Phyſic. Comment. vlt. & 2. Phyſic 22. & 4. Phyſic. 38. primam materiam non poſſe demonſtrari, niſi à philoſopho naturali, nec alio medio, quam mutatione ſecundum ſubſtantiam; vnde colligimus, inefficacem eſſe illam Thomæ argumentationem. aut eſt actus, aut habens actum, vt poſtea in ſolutione declarauimus: nam ſi validum hoc argumentum eſſet, certe Ariſtotel. in primo Phyſicorum ſatis paruo negotio poterat primam materiam inuenire dicendo, corpus naturale, vt lapis, vel eſt actus, vel habens actum, at non eſt actus, ergo habens actum, ex materia igitur & forma conſtat: ſed nouit Ariſtot. nihil habere roboris.

Secundū argumētum.

Prærerea vtcunque dicatur cœleſte corpus materia & forma conſtare, fit neceſſario vt ſit corruptibile, nam ſi materiam habet ſub forma, neceſſe eſt materiam illam reſpectu illius formæ habere potentiam paſſiuam, quæ ſit potentia ad eſſe, ſiquidem forma dat eſſe, atqui omnis potentia paſſiua eſt potentia contradictionis, igitur eſt potentia etiam ad non eſſe: idque aſſerit clare Ariſtotel. in calce libri de interpretatione, & clarius in nono Metaphyſ. vbi etiam in contex. 17. inquit, non eſſe in Cœlo potentiam, niſi ad vbi, cognouit enim non poſſe in Cœlo eſſe materiam cum potentia ad eſſe, quin inſit etiam potentia ad non eſſe, ideoque Cœlum ſit corruptibile.

Tertium argumētum.

Idem confirmat definitio potentiæ paſſiuæ, quam legimus in quinto Metaphyſ. contex. 17. & nono Metaphyſ. 2. potentia paſſiua eſt principium vt res tranſmutetur ab alio quatenus eſt aliud, quoniam igitur hoc eſſentiale eſt potentiæ paſſiuæ, debet omni tali potētiæ competere, ſed omnis mutatio eſt ab oppoſito ad oppoſitum, à non eſſe ad eſſe, vel ab eſſe ad non eſſe, omne igitur habens potentiam paſſiuam eſt corruptibile: quod ſi quis dicat eſſe quidem in Cœlo potentiam ad eſſe, ſed æquiuoce dictam, quæ non ſæparatur ab actu. de qua loquitur Ariſtoteles in calce libri de interpretatione, hoc certe nihil eſt; quia licet ſit cum actu, tamen nobis ſatis eſt oſtendiſſe eam eſſe poſſe ſine actu, quum ſit potentia contradictionis.

Quartū argumētum.

Poſſumus etiam ad hoc confirmandum ſumere argumentum ex verbis Ariſtotel. in 2. Metaphyſic. context. 30. vbi dicit, motores Cœlorum debere eſſe ſine materia, & hanc affert rationē, quia debent eſſe ſubſtantiæ ſempiternæ; conſiderandum enim eſt, Ariſtotelem non dicere, quia debent mouere perpetuo, ſed dicere, quia debent eſſe ſubſtantiæ ſempiternæ; ſignificat ergo neceſſarium eſſe, ſi eſſent in materia, vt eſſent corruptibiles: eadem itaque ratione argumentemur de forma Cœli; nam ſi de hac argumentum Ariſtotelis inualidum eſt, de mētibus quoque motricibus eſt inualidum; igitur neceſſe eſt formam Cœli eſſe corruptibilem, quum ſit in materia, & huius rationem iam adduximus receptiuum enim dirigitur à natura ad proprium receptibile diſtinctum ab eo eſſentialiter, quia nihil recipit ſe, igitur neceſſe eſt vt reſpiciat illud tanquam potentia libera, & æque reſpiciens vtramque partem contradictionis. Si vero Thomas dicat, Ariſtotelem ibi negare ſolam materiam inferiorum, quæ eſt materia generationis, & de hac validum eſſe argumentum, quia forma inhærens in tali materia non poteſt eſſe ſubſtantia ſempiterna; vanum hoc eſt, ſic enim debile, & mutilum manebit argumentum Ariſtotelis; eo namque oſtenderetur, motores Cœlorum non eſſe in tali materia, qualem obtinent inferiorum corporum formæ, ſed non abſolute oſtenderetur; eſſe ab omni materia abiunctos, hoc autem aduerſa-

tur consilio Aristot. qui vniuersam demonstrationem facere vult, & ostendere motores Cœlorum ab omni prorsus materia esse abiunctos, nullo enim pacto concedere eos esse formas, cœlestem materiam informantes, nimirum propter naturam potentiæ passiuæ, quam diximus æque respicere vtramque partem contradictionis: quod vero illi dicunt, formam Cœli satiare totnm materiæ appetitum, & totam eius potentiam adimplere, repugnat propriæ conditioni potentiæ passiuæ, hanc enim non adimplent nisi formæ contrariæ, hæ autem simul esse non possunt: quare semper manet in materia potentia recipiendi formam contrariam; eaque potentia quum sit naturalis, non potest esse frustra, sed aliquando ducetur ad actum. Possumus etiam contra hanc sententiam hoc argumento vti: si Cœlum præter animam motricem habet etiam formam informantem, certe illa forma est natura, proinde est principium alicuius motus, at nullius motus potest esse principium, ergo talis forma in Cœlo ponenda non est: consequentiam probare non oportet, clara enim est apud Aristotelem in secundo Physicorum; nec vllus eam negare potest, quia forma materiam informans, & constituens corpus aliquod naturale, est necessario illius corporis natura, & principium naturalis motus in eo; absonum enim est rationi, formam aliquam esse otiosam: consequentis autem falsitas facile ostenditur, nullus enim in Cœlo datur motus, nisi circularis; huius autem causa effectrix est mens illa abiuncta à materia, non forma informans materiam Cœli; ergo nullus remanet motus, cuius causa possit esse illa forma; est igitur otiosa, & nullius motus causa. Sed memini me aliquos Thomistas audiuisse ad hoc respondentes, naturam ab Aristotele dici principium motus non solum actiuum, sed etiam passiuum, ideoque formam Cœli eatenus esse naturam, quatenus est principium motus passiuum, etsi non est principium actiuum; hoc enim videtur Aristoteles de formis quoque elementorum protulisse in contextu 32. octaui Physicor. dum dixit elementa habere in se principiũ motus, non quidem agendi, sed patiendi. At hoc dici non potest, neque eis hæc cum elementis comparatio suffragatur, imo sententiam nostram maxime confirmat, vt mox patebit tum ex iis, quæ de Cœli natura dicturi sumus, tum etiam maxime ex iis, quæ postea dicentur de grauium & leuium motu; tunc pauca pro occasione dicere satis erit: certum est, officium formæ esse agere, materiæ autem pati, imo nec formam per se pati, sed per accidens, & propter materiam, cui iuncta est; itaque absurdissimum est, ponere formam, quæ nihil agat, sed patiatur solum: quod vero ad elementa attinet, censuit Aristoteles, elementum ea ratione motum recipere à generante, quatenus generans dans formam, dat etiam motum, qui eam consequitur; ideo elementum, simulatque est genitum, sibi sufficiens est ad se mouendũ absq; ope generantis, dummodo à nullo impediatur: quia nulla est alia generantis motio, quam productio formæ; ea autem cessat existente forma; tunc igitur motus elementi formam insequitur vt causam, non generans, quod nil amplius agit: quamobrem negari non potest (idque nos alio in loco fusius demonstrabimus) formas elementorum esse apud Aristotel. etiam principia motus actiua, est enim repugnantissimum naturæ formæ vt per se patiatur, nec aliquid agat, seu vt per accidens patiatur, per se vero nec agat, nec patiatur, sed sit otiosa: forma igitur Cœli, quam illi ponunt, longe deterior esset formis elementorum, si solum pateretur, quum illæ etiam agant: vel si velint, Cœlum in hoc simile esse elementis, oportet superuacaneam esse mentem illam motricem; quemadmodum enim genitum iam elementum, vt moueatur, non eget amplius generante, quia motus naturalis solam ipsius formã insequitur; ita quum Cœlum nunquam sit genitum, sed apud Arist. semper absolutum, & perfectum extiterit, deberet motus in orbem insequi formam illam iam existentem; nec indigere intelligentia motrice, quemadmodum elementum genitum non eget amplius generante; vel igitur superuacanea est mens illa motrix, vel forma Cœli est ignobilior formis elementorum.

Quintũ argumẽtum.

Solutio Thomistarum.

Impugnatio solutionis.

Quomodo elementum à generante moueatur, & quomodo à sua forma.

Propria confutatio opinionis Thomæ. Cap. IV.

VRgetur etiam vtraque sententia propriis difficultatibus: nam Thomæ opinio, quod Cœlum constet ex materia & forma eam informante, quæ materia sit diuersa à materia inferiorum, est alienissima ab Aristot. qui præter primam materiam, ex qua inferiora corpora cõstant, nullam aliam materiam cognouit quæ habeat potentiam recipiendi formam de genere substantiæ dantem esse; nam in 1. libro Physicæ auscultationis primam rerũ materiam inuenit, præter hanc nullam aliam in libris suis vsquam considerauit; ergo nulla fuit Aristot. cognita: adde, quod si Cœlum talem materiam haberet; debuisset maxime Aristotel. eam considerare in prima parte 1. lib. de Cœlo, vbi Cœli naturam sibi declarandam proposuit; ibi tamen aperte negat Cœlum habere materiam; quod si solam inferiorum materiam ibi negare in Cœlo dicatur, omnino tamen exprimere debuit aliam in Cœlo esse materiam diuersam à materia inferiorum, si talem materiam in Cœlo esse existimauit

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

ſtimauit; attamen nullam huiuſmodi materiæ mentionem eo in loco fecit. Vti præterea aduerſus Thomam poſſumus argumento Ægidij: materia illa Cœli, ſi ſecundum ſe abſq; Cœli forma conſideretur, non eſt niſi pura potentia, quia nullum in ſe actum includit, eſt igitur ipſamet materia corporum inferiorum, quia pura poteſtas à pura poteſtate nullo diſcrimine diſſidet, ſiquidem diſtinctio fit ab actu, vt ait Ariſtotel. in context. 49. ſeptimi Metaphyſic. Nec dicere Thomas poteſt, earum diſcrimen in hoc eſſe conſtitutum, quod illa habet potentiam ad ſolam Cœli formam, hæc vero ad reliquas omnes; nam omnis coarctatio, & omnis determinatio fit a forma, quare neceſſe eſt vt materia Cœli habeat in ſe aliquid actus, à quo eius potentia ita contrahatur ad hanc formam, vt non ad alias, à pura enim potentia non poteſt hæc determinatio fieri: vel igitur materia Cœli eſt ipſamet inferiorum materia, ſi eſt pura poteſtas; vel eſt actu per ſeipſam ſine forma: ſed quiſquis hoc dicat, fateri etiam debet, materiam illam nullam forma indigete ſed ſuapte natura eſſe actu, quæ eſt Auerrois opinio, de qua mox dicemus.

Tertiũ argumentum.

Illud præterea abſurdum hanc ſententiam conſequitur, quod quum in aliis generibus cauſarum vna tantum detur prima in ſingulis, in cauſa materiali duæ erunt primæ, quod dicendum non eſt, ſed quum vnum tantum ſit abſolute primum mouens, & vna prima forma, & vnus vltimus omnium rerum finis, vnam quoque primam materiam eſſe dicendum eſt, non plures.

Propria confutatio opinionis Aegidii. Cap. V.

Primum argumentum.

SEntentia quoque Ægidii facile reprobatur. Primum enim non minus ex hac, quam ex opinione Thomæ, imo etiam multo magis, infertur, Cœlum eſſe corruptibile, quod in doctrina Ariſtot. eſt manifeſte falſum: deducitur conſequens ſtatuto hoc fundamēto, quod à nemine erudito viro negari poteſt, cuilibet potentiæ paſſiuæ reſpondere in natura proprium, & ipſi æquatum obiectum, ad quod illa per ſe à natura dirigitur, vt dicere ſolemus potentiam viſiuam habere proprium obiectum non quidem album, vel nigrum, ſed vniuerſum genus colorum, hoc enim illi reſpondet tanquam propria perfectio proprio perfectibili; quærendum igitur ex Ægidio eſt, quodnam ſit proprium obiectum potentiæ paſſiuæ materiæ & ipſi adæquatum; nam ſi eiuſdem rationis eſt materia Cœli, & materia corporum inferiorum, vt ipſe opinatur, certe proprium eius obiectum non eſt ſola forma Cœli, quũ poſſit materia alias quoq; formas recipere; nec ſolæ formæ inferiorum,

A quum poſſit recipere etiam formam Cœli; erit igitur proprium, & æquatum obiectum quod primum reſpondet potentiæ paſſiuæ materiæ, vniuerſum genus formarum materialium, quod omnes & Cœli, & inferiorum corporum formas complectatur: hoc conſtituto, ſic argumentemur: potentia receptiua non expletur parte aliqua ſui obiecti, ſed toto ipſo obiecto adæquato, ergo forma Cœli non poteſt totam materiæ

B potentiam adimplere, proinde remanet in materia poteſtas recipiendi alias formas, eaque eſt potentia naturalis, quæ non poteſt eſſe fruſtra, ſed aliquando ducenda eſt ad actum; ergo neceſſe eſt Cœlum aliquando eſſe interiturum; ideo veriſſimum eſt Auerrois dictum in Comment. 20. primi libri de Cœlo: ſi Cœlum conſtaret ex materia & forma non habente contrarium, natura feciſſet aliquid ſuperuacaneum, & fruſtra, nam forma illa contrario carens, ſeruaretur perpetuo in illa materia, qua-

C re materiæ poteſtas recipiendi alias formas fruſtra eſſet: neque alicuius momenti eſt id, quod dicit Ægidius, formam Cœli ob ſuam magnam perfectionem explere totam materiæ poteſtatem; nam potentia reſpiciens totum genus non poteſt expleri ſola parte aliqua illius generis: ratioque huius veriſſima aſſignari poteſt, quoniam id, quod alicui naturale, atque eſſentiale eſt, non poteſt ab vllo extraneo variari, & immutari; eſſentialis autem eſt ipſi materiæ po-

Reſponſio Aegidii. Confutatio.

D. tentia libera ad omnes formas; ideo etiamſi forma Cœli ſecundum ſe carens contrario, & incorruptibilis ſtatuatur, non ob id potis eſt materiæ naturam immutare: quamobrem duorum alterum ſequi neceſſe eſt, aut diſſonantiam eſſe in rebus naturæ, nec ſibi conuenienter reſpondere formam, & ſubiectam materiam, ſed inanem prorſus, & ſuperuacuam eſſe materiæ naturam, & aptitudinem natura-

E lem; aut conceſſa, vt omnino concedenda eſt, ea conſonantia, Cæleſte corpus aliquando eſſe interiturum, pellique eius formam poſſe à forma contraria, iuxta Ariſtotelis ſententiam claram in lib. de longitud. & breuit. vitæ, materiam habenti neceſſe eſt habere contrarium, quo fit, vt omne habens materiam ſit corruptibile: ſic etiam in primo libro de ortu & interitu, contextu 22. & 43. inquit Ariſtotel. ea, quæ mutuo agunt & patiuntur, conueniunt

F in materia, & è conuerſo illa, quæ in materia conueniunt, neceſſe eſt vt mutuo inter ſe patiantur, & agant, & vnius materia poſſit alterius formam recipere. Et in contextu 138. primi libri de Cœlo, inquit Ariſt. materiam habere potentiam ad oppoſita, & eſſe cauſam vt res ſit, & non ſit, quo fit, vt omne habens materiã poſſit non eſſe. Quod autem falſum ſit, & abſonum rationi id, quod Ægidius dicit, formam Cœli

ob ſuam

A ob suam nobilitatem satiare totam potentiam, totumque appetitum materiæ, hoc argumento ostendi potest; quia hoc idem euenire deberet in aliis formis, vt forma nobilior vices gereret omnium formarum ignobiliorum, & expleret totam potentiam ad eas; igitur forma hominis expleret totam materiæ potentiã ad omnes inferiorum saltem corporum formas, proinde homo quoque esset incorruptibilis, quod tamen falsum esse videmus. Vtor etiam contra Ægidium tali ratione: si materia Cœli, & materia inferiorum eadem est, & eiusdem rationis, ergo competit ei definitio primæ materiæ ab Aristot. tradita in calce primi Physicorum, itaque materia Cœli est primum subiectum, ex quo fit aliquid, proinde ex ea generari aliquid potest, quare Cœlum est corruptibile; debet enim definitio illa esse talis, quæ materiæ essentiam declaret, proinde omni materiæ competere debent illa, quæ in ea definitione sumuntur; nec dicendum est, primam materiam ibi definiri prout est in corporibus tantum inferioribus, quia sic definiretur per accidentalia, quod minime dicendum est: quoniam igitur conditio essentialis materiæ est, vt ex ea possit aliquid generari; necesse est Cœli quoque materiam eadem conditione participare: attamen habemus clarum Aristotel. testimonium in 1. Physic. contextu 57. & 68. vbi asserit, se de caducarum tantummodo rerum materia loqui: quoniam igitur Cœlum censuit esse æternum, non potuit existimare materiam Cœli, & materiam inferiorum eiusdem esse naturæ, & rationis; imo etiam aperte negauit esse in Cœlo materiam, vt legere possumus in contextu 20. libri primi de Cœlo; quare sententia Ægidij in philosophia Aristotel. concedi non potest.

Secundũ argumentum. B C D

Declaratio & comprobatio opinionis Auerrois. Cap. VI.

EX horum dogmatum confutatione manet probata opinio Auerrois, quam veram esse puto, quod orbis Cœlestis sit corpus simplex, non constans ex materia & forma, ea vero tantum ratione ex materia & forma constet, quatenus intelligentia motrix dicitur forma, orbis vero dicitur materia, quæ non habet potentiam ad esse, sed solum ad vbi; quam sententiam sequutus est Scotus in 2. Sentent. distinctione 14. quæstione prima: hanc diffuse declarat Auerroes in suo libro de substantia orbis, & eam satis manifeste colligimus ex Aristot. pluribus in locis, nam in contextu 138 primi libri de Cœlo, inquit, materiam esse causam vt res sit, & non sit, quod idem dicit in 13. primi de generatione: materiam igitur præditam potentia ad esse vult habere potentiam etiam ad non esse; quoniam

E F

A ea est natura potentiæ passiuæ, vt sit potentia contradictionis, & monstrum est in philosophia Aristotelis, ponere materiam, quæ habeat potentiam ad dimidiam tantum contradictionis, ad solum esse, non ad non esse: neque est quod aliquis dicat, Aristotelem ibi loqui de sola materia inferiorum, nam vniuerse de materia loquitur, quum agat ibi de mundi æternitate, quæ præcipue in Cœli æternitate consistit. Clarius etiam Aristoteles octauo diuinorum contextu duodecimo, loquens de cognitione rerum ex cognitione causarum suarum, inquit, esse res cognoscendas per causas, quas singulæ habent, & in eis numerat causam materialem; sed statim Cœlum excipit dicens non omnes substantias naturales habere materiam, quia substantiæ naturales æternæ vel non habent materiam, vel non talem, sed solum loco mobilem: nullam igitur aliam materiam in Cœlo concedit, nisi quæ loco tantum sit mobilis, hæc autem est ens actu, quia non mouetur nisi id, quod actu existit: at materia, quæ recipit ad formam substantialem & cuius potestas talem formam respicit, non dicitur loco mobilis, & hanc ibi Aristotel. in Cœlo manifeste negat; imo etiamsi eam ibi non expresse negaret, omnino negata intelligeretur, si solummodo nominata non fuisset; quũ enim loquatur ibi Aristotel. de rerum cognitione per omnes suas causas, non recte fecisset, si inter cœlestis corporis causas hanc quoque materiam non nominasset. Sed clarissima est Aristotel. sententia in 9. Metaphysic. context. 17, vbi aperte dicit, omnem potentiam passiuam esse oppositorum, ideoque nullam in Cœlo esse potentiam patiendi, nisi respectu motus localis. Et 12. Metaphysic. context. 10. inquit, omnia, quæ mutantur, habent materiam, sed diuersam; nam & sempiternorum, quæ loco mobilia sunt, est materia, attamen non generabilis, sed vnde quo, id est, mobilis de loco ad locum: omnem enim materiam putauit habere priuationem coniunctam; priuatio autem in Cœlo nulla notari potest, nisi ratione loci, quia Sol in hoc loco existens habet priuationem alterius loci, & potentiam existendi in illo. Quum igitur solam loco mobilem materiam in Cœlo Aristoteles ponat; loco autem non moueatur nisi id, quod est actu, & Cœlestis orbis sit id, quod mouetur; absque dubio putauit Aristoteles, nullam in Cœlo esse aliam materiam, nisi orbem ipsum, qui est materia per se actu, neque ex alia materia constat.

Theophrastus *Alexander.* *In Cœlo est priuatio loci.*

Græcorum opinio de materia Cœli. Cap. VII.

HÆC, quam diximus, Auerrois opinio, Græcorum quoque fere omnium fuit, si recte

Ammonius. Themistius.

si recte eorum verba intelligantur; in iis enim errare facile possumus, nisi hac distinctione vtamur: Cœlum duobus modis accipi potest; vel enim sumitur Cœlum animatum, hoc est, orbis cum anima eius motrice; vel sumitur solus orbis, seclusa anima: quando igitur Græci dicunt, Cœlum ex materia & forma constare, semper accipiunt Cœlum animatum, & orbem vocant materiam, animam vero vocant formam; & materiam illam dicunt loco tantum esse mobilem; orbem vero seclusa anima nunquam dixerunt esse compositum, sed simplex corpus, & materiam simplicem esse voluerunt, nulla ex parte ab Auerroe in hoc dissentientes; nullam enim materiam substantiali formæ subiectam Græci cognouerunt, nisi quæ potestatem habeat liberam ad opposita, quam Aristotelis sententiam fuisse diximus; talis autem potentia in Cœlo poni non potest, quin Cœlum interitui obnoxium statuatur; talem igitur materiam Cœlum non habet, iuxta Græcorum sententiam. Possem plura eorum dicta considerare, & ostendere hanc eorum fuisse opinionem, sed euitandæ prolixitatis gratia, dimissa verborum ipsorum consideratione, satis erit in præsentia notare quædam apud eos præcipua loca, quæ quisque per se legere, & considerare potest.

Theophrastus

Theophrastus, referente Simplicio in 1. context. lib. 1. Physic. absolute dixit, omnia naturalia ex materia & forma constare, quod de solis inferioribus, quorũ principia in libro primo Physicorum quæruntur, intelligendum est: quod si Cœlo quoque dictum illud aptari velimus, eo modo, quem prædiximus, est intelligendum, vt orbem vocet materiam, animam vero mouentem vocet formam; hoc enim apud Græcos interpretes manifestum fuit, & nullus eorum dixit, orbem, seclusa anima, aliam formam habere.

Alexander.

Alexander libro 1. quæst. natural. cap. 10. & 15. inquit, esse in Cœlo materiam diuersæ rationis à materia inferiorum, & idem intelligit, quod Aristot. semper intellexit, nempe materiam loco mobilem, & orbem ipsum Cœlestem: idem de Alexandro colligitur ex verbis Simplicij in 2. Physicorum contextu 69. & in 2. de Cœlo, 17. & 41. idem legimus in commentariis Metaphysic. sub Alexandri nomine editis, libro 9. comment. 18. & libro 12. comment. 2. & 20. & 34. iuxta Alexandri partitionem, vbi corpus ipsum, quod in orbem fertur, inquit esse materiam, & elementum, quod materiæ inferiorum corporum proportione respondet; motorem vero immobilem inquit esse ipsius Cœli formam.

Ammonius. Themistius.

Hæc eadem Ammonij sententia fuit in calce quarti segmenti libri de interpretatione; & Themistij in 3. contextu libri 3. Physic. & clarius in 20. lib. 1. de Cœlo, vbi sententiam Aristotelis declarans, dicentis Cœlum neque materiam habere, neque contrarium, inquit Cœleste corpus nullum habere subiectum: Cœlum enim dum vt animatum sumitur, habet subiectum, nempe orbem animæ cœlesti substantem; at corpus ipsum cœleste seclusa anima, quod ibi ab Aristotele consideratur, nullum aliud, ex quo constet, subiectum habet: quare manifesta ibi est Themistij sententia, imo & Aristotelis; qui cœlestis corporis naturam ibi ex instituto declarat.

Simplicius.

Simplicius manifestissime hanc sententiam sequutus est, vt apud eum patet in libro 1. Physic. 68. & in 2. Physic. 71. & in 8. Physic. 79. & in 1. de Cœlo 5. & 20. & 22.

Iamblicus.

Iamblicus quoque in lib. de Mysteriis Ægyptiorum aperte dicit, Cœlum esse substantiam simplicissimam, & omni materiæ & formæ compositione carentem.

Olympiodorus.

Olympiodorus in Procœmio libri 4. Meteorolog. inquit, Cœlum & elementa esse composita: sed non intelligit secundum eandem compositionem; nam Cœli compositionem denotat esse ex orbe, & anima mouente.

Michael Ephesius. Io. Grammaticus.

Michael Ephesius Alexandri sectator in 1. cap. 1. lib. de partibus animalium inquit, nullam esse in cœlo materiam, nisi loco mobilem. Solus Ioannes Grammaticus aliter sensisse videtur, sed eius sententia non est digna consideratione; nam Aristotelis de Cœlo opinionem impugnauit, & ostendere nixus est, Cœlum esse naturæ elementaris, & corruptibile, testatur de Ioanne Simplicius 8. Physicor. 79. & lib. 1. de Cœlo 72. quod dixerit, formam Cœli habere priuationem oppositam: contrarium tamen asserere videtur in lib. 1. Phys. 68. sed quum deserat hac in re Aristotelem, nulla est nobis ipsius habenda ratio, qui hac de re iuxta principia philosophiæ Aristotelis disputandum proposuimus.

Distinctio duplicis formæ. Cap. IIX.

Forma dupliciter sumitur.

VT illa, quæ in contrarium adducta sunt, argumenta soluantur, sciendum est, formam seu causam formalem sumi duobus modis: accipitur enim vno modo pro illa forma, quæ est altera pars compositi, & re distinguitur à materia, in qua inhæret; hac ratione corpus Cœleste, seclusa anima mouente, nec formam habet, nec materiam, nempe quæ sint duæ partes re distinctæ, ex quibus iunctis Cœleste corpus constituatur: altero modo sumitur forma pro essentia, seu quidditate rei, omnis enim res habet essentiam propriam, & proprium quid est; hoc modo etiam cœleste corpus seclusa anima habet formam, hoc est, essentiam propriam. Harum igitur duarum acceptionum illud est discrimen, quod priori modo accepta forma distinguitur re à materia, & à composito: quemadmodum enim aliud est forma, aliud materia, ita aliud est forma, aliud forma & materia simul

An quidditas ab eo distinguatur, cuius est quidditas.

mul iunctæ. At de forma accepta pro quidditate secus est; quandoque enim sola ratione distinguuntur qudditas, & id, cuius est quidditas, quandoque etiam nullo modo; in illis enim, quæ sunt abiucta à materia, idem prorsus est quidditas, atque id, cuius est quidditas; quum enim non habeant esse sensile, sed solum esse intellectile, in his quidditas ab eo, cuius est quidditas, nec re, nec ratione distinguitur: in habentibus autem materiam, vbi necesse est ratione distingui esse sensile, & esse intellectile, B distinguitur etiam ratione quidditas ab eo, cuius est quidditas, re tamen ipsa idem sunt, vt Aristoteles docet in libro septimo Metaphysicorum, contextu 20. & 21. nam quidditati hominis nil aliud in rebus respondet, nisi homo ipse: nil enim aliud est quidditas hominis, quam forma hominis in materia propria, & eam significamus per hominis definitionem, quando dicimus, homo est animal rationis particeps; differunt autem sola ratione, quia dicitur C hominis quidditas, quatenus mente concipitur, & intelligitur, homo autem extra animam existens, qui singularis, & sensilis est, dicitur non quidditas, sed habens quidditatem; est enim res demonstrata & restricta ad has conditiones, hic & nunc, & ad accidentia, (vt vocant) indiuiduantia, quæ insequuntur nexum hunc realem formæ cum materia; singularium enim esse dicuntur ipsæ quidditates; nec, quia idem sint homo & hominis quidditas, nugationem com- D mittimus, dicendo hominem habere quidditatem, quasi dicamus ipsum habere seipsum; etenim ad vitandam nugationem, & omnem absurditatem, sufficit distinctio rationis: patet hoc in definitione, & definito; est enim idem re homo, atque hominis definitio, tamen dicimus hominem habere definitionem, nec vllam nugationem committimus, quia differunt ratione. Quoniam igitur cœlum est indiuiduum materiale & sensile, & demonstratum, neces- E se est vt ratione distinguantur Cœlum, & Cœli quidditas, idque significauit Aristoteles in contextu nonagesimo secundo, libri primi de Cœlo, dicens Cœlum esse formam, & hoc Cœlum esse formam in materia; non enim accipit ibi formam pro ea, quæ est altera pars compositi, sed pro quidditate rei materialis, quæ aliud est vt sensibilis, aliud vt intellectilis; ideo quando absolute dicimus Cœlum, dicimus rem in- F tellectilem, & quidditatem ipsam; quando autem dicimus hoc Cœlum, dicimus rem sensilem, ac demonstratam, proinde quidditatem in materia, & id quod appellatur habens quidditatem, nam hoc Cœlum, sensile est id, .. [illegible] est forma accepta pro quidditate: ideo n.n est ignorandum, Aristotelem ibi, sicuti nomine formæ non intelligit illam, quæ est altera pars

A compositi, ita nec nomine materiæ materiam illam intelligere, quæ est altera compositi pars distincta à forma; sed nomine formæ rem ipsam totam intelligere vt habentem esse intellectile, & nomine materiæ eandem rem vt habentem esse sensile, ac demonstrabile; ita vt hæc duo nomina, forma & materia, ibi significent quidditatem, & habens quidditatem, quæ idem sunt re, ratione autem distinguuntur: est autem trita apud Aristotelem hæc materiæ acceptio, vt B materiam sumat non pro ea, quæ subiicitur formæ, & ex qua fit aliquid, sed pro substantia ipsa corporea extra animam existente, & sensili; hoc legere apud Simplicium possumus in primo libro de Cœlo, contextu 22. & 92. cuius verba hic recensere operæ pretium non est. Ob id non absque ratione Græci interpretes in libro secundo Physicorum, contextu vicesimo sexto, & septuagesimo primo Cœlum vocant materiam formalem, & formam materialem; est e- C nim materia quædam actu per seipsam, & participat modo quodam tum materiæ, tum formæ conditionibus, formæ quatenus est actu per se, materiæ vero quatenus est corporeum, & sensile; quamobrem est res intellectilis, quatenus est forma; & res sensilis, quatenus est materia; & est materia habens formam, & forma, in materia, absq: reali distinctione materiæ. & formæ; quare appellari potest & habens formam, & habens materiam, ex sola distinctione ratio- D nis, quam modo declarauimus.

Materia etiam sumitur pro substantia demonstrata.

Cœlum est materia formalis & forma materialis.

Solutio argumentorum Thomæ & AEgidij. Cap. IX.

ARgumenta Latinorum, quæ antea adduximus, per ea, quæ modo dicta sunt, facile soluuntur; nam ad argumentum Thomæ si maior propositio sano modo intelligatur, dicimus totum concedi posse; nam maior erat; o- E mne quod extra animam actu existit, aut est actus, aut habens actum, in qua si sumatur actus lata significatione, prout complectitur & formam, quæ est altera pars compositi, & formam pro essentia acceptam, vera est propositio: per eam tamen non ostenditur, Cœlum esse compositum, sed solum ostenditur, Cœlum habere actum altero duorum modorum, nempe vel formam, quæ est altera pars compositi, vel formam pro quidditate acceptam: si vero sumatur F actus proprie pro forma, quæ est altera pars compositi, neganda est illa maior; dicimus enim dari aliquid, quod neque est talis forma, neque talem formam habens; huiusmodi enim esse dicimus cœleste corpus: quare insufficiens est hæc Thomæ diuisio, quum dicit, omne existens vel esse actū talem, vel habere talē actum: quod si dicat, se in hoc argumento nō essentiam respi-

Ad primum Thomæ argumentum.

respicere, sed existentiam, quæ est quiddam additum essentiæ, adhuc eadem responsione vtemur; (A) sicut enim forma est essentia rei, ita dat etiam actu existere, nec magis forma pars altera compositi, quam propria quidditas rei simplicis; nam corpus cœleste est materia existens per se, quoniam ex sua natura proprium habet complementum, quo existit actu sine ope alicuius externi: quoniam igitur Cœlum est indiuiduum actu existens, debet esse aut purus actus, aut habens actum, non est autem actus, ergo (B) habens actum, non quidem formam re distinctam à materia, sed propriam essentiam, & proprium complementum, quo sine alicuius ope est aptum per se actu existere; intelligo autem proprium complementum, non ratione operationis, sed ratione solius esse; quemadmodum enim nauis non est apta per se operari sine nauta, ita nec Cœlum sine anima mouente; attamen existit nauis per seipsam sine ope nautæ; sic igitur & orbis Cœlestis talem habet naturam (C) & essentiam, vt sine alicuius adminiculo per se existat actu. Patet igitur, hoc argumento non ostendi, cœleste corpus constare ex materia & forma re distinctis: nam si hoc ita probari posset, facile Aristoteli fuisset in primo libro Physicæ auscultationis demonstrare, naturalia corpora ex materia & forma constare, dicendo, omne quod extra animam actu existit, aut est actus, aut habens actum; non fuisset tamen argumentum Aristotele dignum, quia vanum est, vt (D) ostendimus. Sic etiam soluendum est argumentum, quod Thomistæ sumunt ex Aristotele in contextu 12. libri octaui Metaphysicorum, vbi dicit, Cœlum habere materiam, sed non talem, qualem habent inferiora corpora; sic enim significare videtur, Cœlum esse compositum, & ex materia, & forma constare, quoniam nihil dicitur habere seipsum; quare si Cœlum habet materiam, non est simplex materia.

Argumentum Thomistarũ.

Solutio.

Nos vero iam diximus, tritum & vulgatum esse in philo- (E) sophia hunc modum loquendi, hoc habet hoc, etiam absque reali distinctione habentis, & rei habitæ, sicuti quando dicimus aliquid habere definitionem. Dicere etiam possumus, Cœlum, quatenus est animatum, esse vere compositum, & ita habere materiam & formam re distinctas; habet enim mentem mouentem, quæ est instar formæ, & orbem, qui est instar materiæ: quare nullius roboris est argumentum hoc.

Ad secũdum Thomæ.

Ad alteram vero partem argumenti Thomæ (F) non est opus respondere; hoc enim constituto, quod orbis cœlestis non sit compositus, sed sit materia per se actu existens, concedimus esse materiã diuersæ rationis à materia inferiorum.

Ad argumentum Ægidij.

Ad argumentum Ægidij sumptum ex context. 92. libri primi de Cœlo, si formam sumat pro quidditate, & materiam illi respondentem, sic- (A) ut antea declarauimus, dicimus totum esse concedẽdum; quia necesse est, vt omne indiuiduum sensile habeat suam quidditatem, ratione distinctam ab habente quidditatem, quod ibi vocatur materia: at si intelligat formam & materiam, quæ sint duæ partes compositi re distinctæ, neganda est propositio maior; non est enim necessarium, vt omne indiuiduum sensile constet ex materia & forma re distinctis, neque hoc vult ibi Aristoteles, vt cuilibet eum locum & (B) scopum philosophi consideranti manifestum esse potest: hoc igitur argumento non ostenditur id, quod Ægidius probare vult.

Dubia, quæ ostendunt, in Cœlo non esse Naturam, & variæ hac de re sententiæ. Cap. X.

SVperest, vt consideremus, an in Cœlo sit natura, & tale principium motus, vt Cœlum (C) quoque sub definitione naturæ contineatur: non videtur res hæc carere difficultate, si vera illa sunt, quæ alias de natura diximus; nam si natura est sola forma, materia vero per se non est natura, sed solum quatenus habet potestatem recipiendi formam, quæ est natura, hoc est, quatenus est idem potestate, quod forma actu, non videtur Cœlum habere naturam; nam intelligentiam, à qua mouetur, non possumus naturam appellare, quum sit abiuncta à materia, na- (D) tura vero cuiusq; rei dicatur propria eius forma, quæ ipsam constituit, & materiã informat: quẽadmodum enim nauta nõ dicitur natura nauis, ita nec anima Cœlestis dici potest natura Cœli, sed est supra naturam: ob id Arist. in 4. context. lib. 2. Physicorum, dixit naturam semper esse in subiecto, forma enim materialis inhæret subiectæ materiæ, quam informat, ac perspicit: anima vero Cœlestis non est in orbe vt in subiecto, quum sit substantia per se existens, & abiuncta à (E) substantia orbis, licet illi gubernando assistens. Sed neque orbis videtur posse appellari natura, quum sit simplex materia, si sola forma est natura, materia vero per se non est natura, sed per formam, quam respicit; orbis enim nullam respicit formam, à qua recipiat esse, sed est materia actu per se ipsam: quoniam igitur materia sine forma non potest appellari natura, non videtur orbis dici posse natura Cœli, nulla igitur in Cœlo est natura; hoc autem si verum est, inde infer- (F) ri videtur, motum Cœli non esse naturalem, quum à natura Cœli non proueniat. Ob id non defuero, qui dixerint, neque motum Cœli esse naturalem, neque inesse in Cœlo naturam; quæ Alberti & Scoti, & Durandi opinio fuit: alij vero naturalem quidem esse motum Cœli, & in Cœlo naturam esse asseruerunt, diuersam tamen ab illa, quæ in libr. 2. Physic. definitur: proin-

Opinio dicentium, motum Cœli non esse naturalem.

Opinio dicentium, Cœlũ non cõtinere

sub definitione naturæ.

proinde ſub ea definitione naturam cœlicam non contineri. Quibus autem argumentis vtraque ſecta nitatur, non referam, quia ſunt quamplurima, & ea legere quiſque poteſt apud Benedictum Pereſium in libr. ſuo de principiis, vbi & ambo hæc dogmata rite confutantur, & omnia eorum argumenta tum diligenter exponuntur, tum etiam optime ſoluuntur; nam illa quæ ab aliis recte tradita ſunt, libros noſtros transferre, vt aliorum ſcriptis volumen noſtrũ excreſcat, conſilii noſtri nõ eſt, præſertim quando id fieri non poſſet abſque magna ſermonis prolixitate, quod vtique hac in re contingeret.

Opinio vera.

Omiſſa igitur aduerſus eos diſputatione, nunc ſatis nobis ſit hanc tanquam veram, & dictis Ariſt. conſentaneam ſententiam ſtatuere, motum Cœli eſſe naturalem, & in Cœlo talem eſſe naturam, quæ ſub naturæ definitione ab Ariſt. in 2. Phyſic. tradita contineatur per quandam ſimilitudinem, & analogiam, quæ Græcorum interpretum, & Auerrois opinio fuit; eamque ex Ariſtot. ſatis manifeſte ſumimus in context. 5. lib. 1. de Cœlo, vbi repetens definitionem naturæ in 2. Phyſ. traditam, motum in illa acceptum diuidit in rectum & circularem; quare aſſerit in Cœlo eſſe naturam, & internum principium motus: præterea in eo 1. lib. frequenter motum circularem inquit eſſe quinto corpori naturalem, & ab eius natura prodeuntem. In 1. quoque context. 3. libri de Cœlo, nominat Cœlum inter corpora naturalia; at naturale eſt id, quod naturam habet; quare ſecundum Ariſtot. in Cœlo eſt natura, eaque talis, cui competat definitio naturæ, quam in context. 3. libr. 2. Phyſic. auſcult. Ariſtot. tradidit. Hoc igitur conſtituto, modum tantummodo conſiderare oportet, quo in Cœlo natura ineſt; quum enim non eadem prorſus ratione, qua in corporibus inferioribus, ſit in Cœlo natura, multi in eum errorem ducti ſunt, vt dixerint, naturam in Cœlo non ineſſe: hoc igitur eſt à nobis in præſentia conſiderandum.

Quomodo ſit in Cœlo Natura, & quomodo Cœli motus dicatur naturalis.

Cap. XI.

Tota huiuſce rei difficultas tolletur, ſi declarauerimus, quomodo proportione quadam, ac ſimilitudine Cœleſti corpori illa, quæ de inferiorum natura alibi diximus, accommodentur. Quoniam igitur natura in his inferioribus eſt forma, quæ diſtinguitur re à materia, & quatenus eſt forma, eſt principium motus actiuum, & quatenus eſt in materia, eſt principium motus paſſiuum, quia facit in materia propenſionem ad talem motum recipiendum, non ad alium; materia vero ſecundum ſe nullum reſpicit determinatum motum, quum æque ſit apta

A ad omnes, ſed coarctatur à forma, & fit propenſa ad ſtatutum motum recipiendum, & hac ratione eſt principium motus paſſiuum, non per ſe, ſed per formam, ita vt non duo principia motus paſſiua dicamus, ſed vnum, dum dicimus formam vt in materia, & materiam vt tali forma præditam; ideo hæc eadem principia in cœleſti corpore quærere vanum eſt, vbi neque eſt forma materiam informans, neque materia actuata, ſeu perfecta à forma. Attamen quum B illa materia iam ſit actu exiſtens, & ad certam naturam coarctata, ac determinata, non quidem per formam, ſed per ſemetipſam; de hac idem dicere poſſumus, atque etiam debemus, quod de materia inferiorum per formam actuata alibi diximus; ſi enim materia ſecundum ſe ad nullum ſtatutum motum propẽſa eſt, ſed æque ad omnes, ita vt nullus motus ei violentes dici poſſit; quatenus vero à forma perficitur, & coarctatur, ita propenſionem adipiſcitur ad cer- C tum aliquem motum, non ad alium, ſiquidem talis propenſio non poteſt niſi ab actu prouenire: ſic materia Cœli, quum ſit iam per ſe determinatæ naturæ, propenſionem habet ad recipiendum ſolum motum in orbem, non aliquem alium, & ita eſt principium motus paſſiuum; quod idem denotamus, dicendo propriam Cœli formam, hoc eſt, quidditatem, eſſe in eo principium motus paſſiuum, prout eſt quidditas materialis, ita vt illa poſſit appellari natura D Cœli, qua Cœlum eſt naturaliter mobile in orbem.

Principium motus in Cœlo paſſiuum.

At principium motus actiuum internum in Cœlo nullum eſt; quum enim in his inferioribus forma ſecundum ſe, & quatenus eſt forma, ſit principium motus actiuum, in Cœlo autem nulla ſit forma re diſtincta à materia, non eſt in Cœlo principium motus actiuum, quod in ipſo inſitum ſit, quia neceſſe eſt, re diſtinctam eſſe formam à materia, ſi forma debeat vim habere mouendi: ſolum igitur paſſiuum internum E motus principium in Cœlo eſt; ſed quia nullum patiens ducit ſe de poteſtate ad actum, ideoque omni patienti aſſignatum eſt à natura aliquod agens, à quo patiatur, data eſt Cœlo anima motrix tanquam externum principium quod natura Cœli appellari non poteſt, cum illo tamen ita conueniẽs, vt tanto motu ſit apta mouere, quanto orbis eſt aptus moueri, quod ſignificauit pulcherrime Alexander in 34. context. libr. 12. Metaphyſic. dicens, eundem in F Cœlo eſſe motum animæ, & naturæ, & animam mouere per mediam naturam; quod poſtea declarans inquit, naturam in Cœlo eſſe aptitudinem, & propenſionem quandam ad certum motũ recipiendum; ab anima vero tribui ipſum tranſeundi actum, ad quem orbes ſunt per naturam procliues: ſic enim dicit in corpore cœleſti inſitam eſſe propenſionem recipiendi quendam

Non eſt in Cœlo principium actiuum internum.

Conuenientia intelligentiæ cum orbe.

dam statutum motum, hæc autẽ est principium motus passiuum, & hanc solam vocat naturam Cœli, eamque distinguit ab anima, tanquam à principio quodam externo, à quo orbis non recipit esse: quum ergo distinguat in Cœlo animam à natura, & animam dicat esse principium actiuum, naturam vero passiuum, absque dubio nullam in Cœlo naturã ponit, nisi quæ sit principium motus passiuum; quoniam anima illa non est Cœli natura; quod enim anima animalis mortalis dicatur eiusdem esse naturæ, id fit, quia est forma informans materiam, & dans esse animali: at anima Cœli, quum non det esse Cœlo, illius natura appellari non potest: ad significandum autem proportionem magnam, ac perfectam conuenientiam motoris cum moto, & principij actiui cum passiuo, dixit Alexander, eundem esse in Cœlo motum animæ, & naturæ, quia eodem motu natura Cœli facit ipsum aptũ moueri, quo anima est apta mouere. Hoc idem ex Aristot. colligitur in 6. context. 2. lib. de Cœlo, vbi dicit, animam cœlestem mouere Cœlum eo motu, quod ipsum est aptum natura moueri; quia si aliter moueret, quam ipsum sit aptũ moueri, motus ille esset violentus, & anima in mouendo fatigaretur, quia natura Cœli repugnaret, quod mortalibus animalibus euenit: naturam ergo Cœli vocat Arist. quiddam distinctum ab anima motrice, & eam dicit esse passiuum tantum principium, à quo habet orbis naturalem propensionem, vt tanto motu moueatur.

Durandi.

Ex his rationem colligere possumus erroris Durandi, qui in 2. libr. Sentent. distinct. 14. quæst. 2. efficaciter tuetur, motum Cœli non esse naturalem: id enim, quod eum in errorem duxit, fuit, quod solum respexit principium motus actiuum, quasi natura nunquam sit principium passiuum, sed semper actiuum, quod tamen negatur expresse ab Aristotele in contextu 32. libr. 8. Physic. quum igitur principium actiuum motus Cœli sit anima Cœli, quæ non est forma dans esse Cœlo, quales sunt animæ animalium mortalium, ipse constanter negauit motum Cœli fieri à natura; & eius sententia vera est de principio actiuo, quia motus ille non habet tale principium actiuum, quod Cœli possit vocari natura. Est igitur cœlesti corpori cum his inferioribus & similitudo aliqua & dissimilitudo: similia namque in eo sunt, quod vtraque habent principium motus passiuum internum, quo propensa sunt ad statutos quosdam motus recipiendos, qui soli sunt eis naturales, & hoc in vtrisque est materia vt actuata, seu forma vt in materia: dissimilia autem sunt, quoniam in his inferioribus materia actuatur per formam re distinctam ab ipsa, materia vero Cœli per semetipsam est actu, & per se est talis determinatæ naturæ: hinc alterum discrimen oritur, quod in his forma est etiam principium motus actiuum, quum sit re distincta à materia, in Cœlo autem actus ille non potest esse principium actiuum eiusdem motus, quum non sit re à materia distinctus; quamobrem indiguit Cœlũ externo principio, à quo moueretur, sicuti nauis habet propensionem, & aptitudinem ad motum nauigationis recipiendum, sed eget motore externo, à quo moueatur.

Similitudo, ac dissimilitudo naturæ cœli cum natura inferiorum.

Motus igitur Cœli est vere naturalis, quoniam internum eius principium in Cœlo est, idque satis est vt ille motus dici possit naturalis; quoniam Aristoteles in definitione naturæ indistincte accepit principium motus, seu actiuum, seu passiuum. Ratione autem principij actiui motus Cœli non est naturalis proprie loquendo, sed fit à principio supernaturali; tamen per quandam similitudinem dici potest hac quoque ratione naturalis; quoniam anima Cœli, etsi non est Cœli natura, mouet tamen ad modum naturæ, & licet secundum suam substantiam non sit res naturalis, est tamen principium naturale, quia quatenus est mouens, est causa effectus naturalis, & ita pertinens ad sciẽtiam naturalem, quod significauit Aristoteles in contextu 73. dicens, cœlestes motores mouere physice, non esse tamen res physicas. Possumus autem hac de re Auerroem legere in Comment. 5. 1. lib. de Cœlo, vbi omnino negat animam cœlestem esse Cœli naturam, nisi secundum quandam similitudinem, quatenus ita mouet cœleste corpus, vt forma materialis, quæ vere est natura, mouet corpora inferiora: reuera tamen inquit, solam Cœli materiam, vt per se actuatam, esse naturam Cœli appellandam, & principium motus passiuum tantum, quemadmodum nos modo declarauimus, qui hac in re Auerrois sententiam ad vnguem secuti sumus.

Motus Cœli ratione principij actiui, non est naturalis, nisi secundũ similitudinem.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI, LIBER

DE MOTV IGNIS IN ORBEM.

Proponitur quæstio, & solutio Conciliatoris. Cap. I.

QVum totum elementum ignis & magna etiam aëris pars à Cœlo in orbem circumuoluatur, vt ait Aristot. in 1. libr. Meteorol. idque fiat perpetuo secundum Arist. qui mundum æternum esse existimauit, B sitque motus ille igni, & aëri præter naturam, quum fiat ab externo principio; dubium maximum de eo apud omnes sectatores Arist. ortum est, quomodo motus, qui præter naturam est, possit esse perpetuus: quandoquidem Arist. in 15. context. 1. lib. de Cœlo, dixit ea, quæ sunt præter naturam, citissime interire; vnde sumitur vulgata illa propositio, nullum violentum potest esse perpetuum, quam etiam aperte pronuntiauit Arist. in cont. 17. lib. 2. Difficultas hæc non leuis C est & interpretibus Arist. magnum negotium facessit, quum pugnare inuicem videãtur hæ duæ propositiones; nullum violentũ est perpetuum; &, ignis perpetuo fertur circa mediũ: ideo multi ad hanc tollendam difficultatem varia dixerũt.

Sententia Conciliatoris. Conciliator in differentia 14. considerans propositionem illam, nullum violentum est perpetuum, inquit, nullam ex ea oriri difficultatem, si intelligatur cum hac limitatione, nisi habeat causam perpetuantem: per hoc igitur soluit du- D bium de motu ignis in orbem, dicens motum illum & violentum esse, & perpetuum: quia causam habet suæ perpetuitatis, nempe motum Cœli perpetuum secundum Arist. at nisi causam haberet perpetuantem, vtique motus ille, quum sit præter naturam, non posset esse perpetuus.

Impugnatio sententiæ Conciliatoris. Cap. II.

E SEd doctissimus iste vir nihil reuera dicit, quod hanc difficultatem tollat, quum rem declaret per semetipsam: docet enim Aristot. in initio 2. lib. Posteriorum Analyticorum, omnem quæstionem esse quæstionem causæ: *Primum argumentum.* quærere enim an res aliqua sit, est quærere an detur causa aliqua illius rei; quærere autẽ cur res illa sit, est

A quærere quænam sit illa causa: vt quærere an Luna obscuraretur, est quærere an causa aliqua detur obscurationis Lunæ; quærere autem cur Luna obscuretur, est quærere quænam sit illa causa: omnis igitur quæstio est quæstio causæ, etiam illa, qua quæritur an res sit; siquidẽ quicquid est, causam aliquam habet, qua est: quando igitur quærimus, an detur aliquod violentum perpetuum, quærimus an detur aliqua causa perpetuitatis violenti, si verum est id, quod ab Arist. B ibi de quæstionibus traditur, ideo quando Conciliator inquit, esse tunc violentum perpetuum, quando causam habet suæ perpetuitatis, perinde est ac si dicat, dari tunc violẽtum perpetuum, quando datur violentum perpetuum; seu tunc dari causam vt violentum sit perpetuum, quando datur causa vt violẽtum sit perpetuum: quare Conciliator ad hanc difficultatem nihil reuera dicit, sed propositionem prædictam limitat per semtipsam. Præterea si hæc solutio admittatur, *Secundum.* C nullius momenti redditur ratio Arist. in contex. 17. lib. 2. de Cœlo: quando enim rationem adducens cur motus Cœli sit naturalis, inquit, nisi esset naturalis, nõ posset esse perpetuus, quia nullum præter naturam est sempiternum; rationem hanc facile soluere possemus, dicendo motum Cœli esse præter naturam, perpetuum tamen, quia causam habet æternam suæ perpetuitatis. Sed huius viri error tunc clare inspicietur, quando rationem cognouerimus, cur nequeat vio- D lentum perpetuari; nam si repugnat violento perpetuitas, nulla est causa, quæ ipsum perpetuare possit.

Multorum communis opinio. Cap. III.

EST communis multorum sententia, quod dubium hoc soluatur per distinctionẽ violenti: *Violentũ est duplex.* duplex enim est violentum; vnum quod est contrarium naturali, & inimicum naturæ illius rei, cui dicitur violẽtũ; alterum vero, quod neq; E naturale est, neq; contrariũ naturæ, sed medium inter hæc: dicunt igitur propositionem illam Arist. nullum violentum est perpetuum, veram esse de illo violento, quod est contrarium naturali, cuiusmodi esse negãt motum ignis, & aeris in orbem; hunc enim inquiunt, neq; naturalem esse his elementis, neq; contrarium naturæ ipsorum, sed medium inter naturalem, & contrarium naturæ,

Motus medius inter naturalem, & violentum.

turæ, proinde posse esse perpetuum. Hunc motum medium inter naturalem, & vere violentum posuit Auerroes in comment. 20. lib. 3. de Cœlo, & in 2. Meteorolog. cap. 2. vbi dicit, motum ignis, & aeris circa medium non esse naturalem, neq; violentum, sed medio modo se habere: hunc etiam posuit Thomas in contex. 10. lib. 1. de Cœlo, dicẽs motum ignis in orbem nec esse secundum naturam, nec contra naturam, sed supra naturam. Eiusdem etiam mentionem facit Simplicius passim in libris de Cœlo, vt ibi videre est, eius enim verba non refero.

Argumentatio Zimaræ contra communem sententiam, & eius opinio. Cap. IV.

Primum argumẽtum.

ADuersus hanc communem opinionem aliqui inuehuntur. Primum quidem Zimara in suo Theoremate 19. vbi omnium negat motum illum medium inter naturalem & violentum, ipsumq; euertere nititur. Obiicit primo authoritatẽ Aristotelis, qui nullibi mentionem huius medii fecit. neq; alium motum cognouit, quam naturalem & violentum, sumendo violentum, pro eo, qui est contrarius naturali; nam in 7. lib. Physic. ascult. inquit, omnem motum vel ab interno, vel ab externo principio fieri, & illum esse naturalem, hunc autem violentum, quem etiam diuidit in pulsionem, tractionem vectionẽ, & vertiginem. In 3. etiam lib. de Moribus ad Nicomachum, definiens Aristoteles violentum, inquit esse illud, cuius principium extra est, quare omnis motus factus ab externo principio apud Arist. eiusdem est conditionis, & eodem modo violẽtus, proinde etiam motus ignis circa medium est eiusmodi. Præterea in contex. 76. & 77. lib. 1. de Cœlo, probare volens Aristot. vnum tantũ esse mundum, inter alia fundamenta hoc statuit, omnia, quæ mouentur, aut moueri naturâ, aut violentiâ; at si tertius ille medius motus daretur, ratio illa Aristot. facile solui posset, negando hanc esse sufficientem enumerationem, vt argumentum illud Arist. considerantibus manifestum est. Hac igitur sententia reiecta, propriam ipse profert, quæ est, per se nullum violentũ potest esse perpetuum, per accidens tamen potest violentum perpetuari; intelligit autem per se illud, quod est ex consilio & intentione agentis, per accidens vero, quod præter agẽtis consiliũ: quoniam igitur (inquit) nulla causa sibi ptoponit efficiendum effectum violentum, qui perpetuo duraturus sit, ideo per se nullum datur violentum perpetumm; nam Cœlum quoq; dum mouetur, & ignem mouet, non id spectat, vt ignem perpetuo circumferat, quare non per se effectum illum perpetuum producit; circumuoluitur tamen ignis perpetuo præter consilium agentis, ideoq; per accidens: quia quum oportuerit in ipso Cœli contactu esse ele-

Secundũ.

Zimaræ opinio.

mẽtum ignis, accidit igni hæc necessitas, vt simul cum Cœlo circumferatur: per se igitur nullum violentum est perpetuum, per accidens tamen potest aliquod violentum perpetuari.

Impugnatio sententiæ, & solutio argumentorum Zimaræ. Cap. V.

Nota rationem cur nullum violentum possit esse perpetuum.

HÆc Zimaræ opinio recipienda non est, & maxime refellitur ea ipsa ratione, qua motus videtur Aristoteles ad dicendũ, nullum violentum posse esse perpetuum: nulla enim alia ratione magis ductus esse videtur, quam hac, quia violentum est contrarium naturæ, contraria vero inter se pugnant. seq; mutuo interimere nituntur; necesse est igitur, vt id, quod est cõtrarium naturæ, illam oppugnet, & illa contra repugnet, quia quælibet res nititur se conseruare: & ea pugna non potest esse perpetua, quoniam alterum cõtrariorum tandem vincere, ac pellere alterum necesse: vel enim ipsa rei natura id, quod ipsi contrarium est, tandem repellit, vel succũbit, & à contrario oppugnante opprimitur, atq; interimitur; horũ autem vtrũlibet eueniat, nõ potest illa violentia perpetuari, quum vel ipsa tollatur superato cõtrario, vel in natura interempta, desinat illud esse contra naturam, quũ nulla amplius eiusce rei natura existat: hoc respiciens Auerroes in commen. 7. lib. 2. de Cœlo, dixit nõ dari violentum absq; naturali; quia necesse est, vt id, quod est præter naturam, præsupponat ipsam naturã: quoniam igitur non potest aliquid dici contrarium naturæ, nisi existente illa natura, fieri nullo modo potest, vt aliquid violentum, & contrarium naturæ perpetuetur; siquidem pugna, vt diximus, non potest esse perpetua. Si hæc est vera ratio, cur nullum violentum perpetuari queat, sententia Zimaræ defendi non potest: quum enim apud ipsum non detur motus medius, sed omnis motus vel sit secundũ naturam, vel cõtra naturam, motus ignis in orbem, quum secundum naturam dici nequeat, quia fit ab externo, non ab interno principio, erit ergo contra naturam; itaq; vel à natura ignis tandem expelletur, vel ipsam oppugnabit, ac perimet; atqui repelli nõ potest, quum fiat ab agente æterno, & impatibili; ipse igitur tandẽ superabit, ac perdet naturam ignis, si est illi contrarius; fieri enim nõ potest, vt ignis sub illa affectione suæ naturæ contraria seruari perpetuo possit: perempta autem ignis natura motus ille non potest amplius dici violentus, & præter naturam igni, imo neq; appellari amplius poterit motus ignis, nullo existente igni; perpetuus igitur motus ille esse non potest, si est contra naturam ignis: quod si inficietur Zimara, motum illum pugnare cum natura ignis, & illi esse contrarium, iam fatetur motum medium, quam negauerat: quid enim est motus medius, nisi ille, qui neque à rei natura proue-

Primum argumẽtum contra Zimaram.

A

nit, neque ille contrarius? vanum etiam est illud, quod Zimara dicit, motum ignis in orbem perpetuari per accidens, quia præter consilium mouentis; nam vt ei condonemus, motum illum esse præter agentis consilium, non ob id possibilis redditur eius perpetuatio, si est, contrarius naturæ ignis; nam ratio nunc à nobis adducta demonstrat necessarium esse, vt vel natura ignis succumbat, ac pereat, vel motum illum repellat, tanquam sibi contrarium: nullius

Secundũ.

B

igitur momenti est consilium agentis, quia siue ex eius consilio, siue præter eius consilium circumferatur ignis, non potest perpetuo circumduci, si motus ille est ipsius naturæ contrarius. Patet etiam opinionem hanc Zimaræ euertere argumentum Aristotelis in contex. 15. lib. 1. de Cœlo, & in 17. lib. 2. quando dicit; motus Cœli est naturalis, quia nullum præter naturam est sepiternum: solui enim posset argumentum hoc, dicendo motum Cœli esse præter naturam, æternum tamen, quia perpetuatur per

Tertium

C

accidens, & præter consilium mouentis. Sed reuera nullo pacto admittendum est id, quod Zimara dicit, circunductionem ignis fieri præter consilium mouentis, nisi etiam dicamus, cœlestia corpora regere per accidens hæc inferiora, & hoc regimen esse præter illorum consilium: hoc tamen minime dicendum est, quia (vt Auerroes ait in comment. 17. lib. 1. de Cœlo) gubernare inferiorem mũdum est finis cœlestium

Quartũ.

D

corporum, saltem secundarius, quod idem etiam ex Aristotele sumitur in secundo capite libri primi Meteorologicorum, & quisquis hoc neget, negat necessarium rerum ordinem, & connexum in vniuerso: quum igitur necessarium omnino sit his inferioribus gubernari à superioribus, à quibus & producuntur, & conseruantur, necesse est vt ex naturæ consilio, non præter consilium, inferiora corpora è superioribus moueantur, atque regantur: peculiariter autem de duobus elementis igni & aere ibidem

E

cap. 4. ab Aristotele hoc declaratur, dum dicit elementa calida à motu Cœli habere calorem, & ita conseruari; nisi enim circumferretur ignis à Cœlo, non posset eius natura seruari; itaque si motus ille in orbem cõseruat naturam ignis, vt mox declarabimus; Cœlestium autem corporum finis est regere, & conseruare hæc inferiora; necesse est ex eorum consilio fieri vt ignis perpetuo circa medium feratur, quare non est per

F

accidens, vt Zimara dicit. Ad argumenta Zimaræ facile est respondere: dico enim Aristotelem in 7. Physicorum lata significatione sumere motum violentum pro omni motu, qui fiat ab externo principio; ideo ibi nomine violenti non solum ille intelligitur, qui est contrarius naturæ moti, & cum eius repugnantia, sed etiam ille, qui fit neque repugnante, neq; vim conferente mobili, qualis est in igne motus in orbem; quapropter concedam illum reduci ad tractionem,

Ad primum Zimaræ argumentum.

vel ad vertiginem. Sic etiam in 3. lib. de Moribus sumitur late violentum pro omni habẽte principium extra, quamobrem ea definitione comprehenditur non solum motus contrarius naturæ, sed etiam ille, qui inter naturalem & naturæ contrarium medius est. Idcirco non est ignorandum, quod proprie loquendo latius patet violentum, quam contra naturam; nam violentum vocatur id omne, quod fit ab externo principio absque vlla ope naturæ recipientis; at contra naturam dicitur illud solum, quod est inimicum naturæ, proinde est cum repugnantia patiẽtis; in vsu tamen est positum, vt sumatur violentum pro eo, quod est contrarium naturæ, & hæc duo idem significent. Argumentum quoq; sumptum ex contex. 76. 77. lib. 1. de Cœlo, leue est, quoniam Arist. in toto libro illo de solis simplicibus motibus loquitur: quare ex his solis argumentum sumit ad mundi vnitatem probandam; simplex autem motus non potest esse medius inter naturalem, & contrarium naturæ, sed necessario vel naturalis est, vel naturæ contrarius, vt in eorum librorum interpretatione demonstrauimus: motus autem ignis circa medium non est simplex, sed mistus, vt Auerroes ait, & vt considerantibus manifestum est: quum enim non fiat absq; confusione, ac perturbatione partium, non seruatur in his perpetua æquidistantia à centro mundi: recte igitur Aristot. dixit omnia, quæ mouentur, nempe simplici motu, aut moueri natura, aut cõtra naturam. Vana igitur esse argumenta Zimaræ, manifestum est.

Violentũ est communius, quam contra naturam.

Ad secundum.

Motus simplex nõ potest esse medius inter naturalem & contrarium naturæ.

Aliorum argumentatio contra eandem communem sententiam, & ipsorum opinio. Cap. VI.

ALii vero hanc eandem communem sententiam alia ratione oppugnare nituntur: nam motum quidem illum medium, quem negauit Zimara, ipsi concedunt; tamen dicunt, illam Aristotelis propositionem, nullum violentum esse perpetuum, de hoc quoque veram esse non solum de illo, qui est contrarius naturæ, ita vt vniuerse vera sit de omni motu, qui non sit secundum naturam: siue enim sit contrarius naturæ, siue medius inter naturalem, & contrarium naturali, non potest esse perpetuus; cum hoc tamen discrimine, quod de illo, qui est contrarius naturali, absolute, & absque vlla distinctione dicendum est, ipsum non posse perpetuari: ratio namque iam à nobis adducta hoc demonstrat, quoniam perseuerantibus in pugna duobus contrariis, necesse est, vt tandem alterum deficiat, atque succumbat: de motu autem medio, qui non est cõtrarius naturali, qualis est motus ignis in orbem, dicunt non absolute veram esse propositionem, sed cum quadam distinctione: potest. n. considerari duobus modis, vno modo vt relatus ad ignẽ, in quo in est: quoniam

A niam enim eſt præter naturam ipſius ignis, hac ratione notat quandam extraneitatem à ſtatu naturali; neque eſt aptus perpetuari, quia tale nihil eſt perpetuum; altero modo conſiderari poteſt vt relatus ad cauſam, à qua producitur; quum enim producatur à Cœlo, & ſit ipſemet Cœli motus, qui cum elementis per contactum communicatur, hac ratione poteſt eſſe perpetuus; quoniam enim naturæ ignis non eſt contrarius, neque illi repugnat, neceſſe eſt, ſi Cœlum ſemper mouetur; vt ipſe quoque ignis B ſemper moueatur; ſiquidem fieri non poteſt, quin Cœlum tangens ignem circumferat ipſum perpetuo, ſi ipſum quoque perpetuo circumfertur. Comprobant hi hanc ſuam opinionem conſiderando ea, quæ dicuntur ab Ariſtotel. in context. 17. libr. 2. de Cœlo, vbi dicitur motus Cœli eſſe ſecundum naturam, quia eſt ſempiternus; nullum enim, quod fit præter naturam, eſt ſempiternum: ſumit autem ibi Ariſtoteles præter naturam late, prout complectitur etiam il- C lud, quod non eſt contrarium naturæ; quia ratio, quam ſtatim ad hoc probandum ſubiungit, non minus de hoc probat, quam de illo, quod eſt contrarium naturæ; nam affert Ariſtoteles hanc rationem, quia id, quod eſt præter naturam, eſt poſterius naturali; hæc autem eſt communis conditio vtriuſque violenti, quia naturale eſt prius omni accidentali, tam eo, quod eſt contrarium, quam eo, quod nõ eſt contrarium: D quemadmodum enim dicere non poſſumus aliquid eſſe contra naturam ignis, niſi præſuppoſita ignis natura; ita nec ſupra naturam, nec vllo modo præter naturam; niſi eam ipſam naturam præſupponamus.

Argumētum illorum.

Dictæ ſententiæ confutatio.
Cap. VII.

HANC ſententiam ego ab Ariſtotele alienam eſſe puto, veram autem communem E multorum opinionem, à qua iſti receſſerunt. Primum quidem videntur incidere in ſententiam Conciliatoris, quam ipſimet confutauerant: nam dicere nullum productum ab externo principio eſſe perpetuum ſecundum ſe, poſſe tamen à ſua cauſa perpetuari, eſt dicere, nullum violentum eſſe perpetuum, niſi cauſam aliquam habeat ſuæ perpetuitatis, quæ Conciliatoris opinio fuit. Præterea quando dicitur, motũ ignis F in orbem eſſe per ſe corruptibilem, quærendum ab eis eſt, qua potentia dicant ipſum eſſe aptum deficere, an naturali potentia, an logica: ſi dicant naturali, neceſſe eſt vt aliquando deſinat motus ille, quoniam potentia naturalis non poteſt eſſe fruſtra, ſed neceſſarium omnino eſt eam aliquãdo duci ad actum; non poteſt igitur ab vlla externa cauſa perpetuari, ſicuti non poteſt Cœlum facere, vt hic equus ſeruetur æternus, ſi naturalem habet potẽtiam ad interitum: ſi vero dicant

Primum argumētum.

Secundum.

potentia logica, vt dicere videntur, ab hac non poteſt ille motus nominari corruptibilis, quoniam à potentia logica non ſumitur alicuius rei nominatio, ſed ab actu; homo enim quatenus eſt animal, habet potentiam logicam vt ſit aſinus; dicimus enim homini quatenus animali non repugnare eſſe aſino, non tamen ob id licet hominem appellare aſinum, ſed vocatur homo, quia eſt actu homo: ſic itaque nec motum ignis in orbem poſſumus ex potentia logica vocare corruptibilem, ſed ab actu eſt vocandus æternus, quum reipſa æternus ſit. Ariſtoteles igitur non recte loqueretur, dicens omne violentum eſſe coruptibile, ſi daretur aliquod violentum æternum: ipſa quoque Ariſtot. verba indicant, ipſum non potentiam logicam reſpicere, ſed actum, quum dicat [*videntur quæ ſunt præter naturam, citiſſime interire*] nam verbum φαίνεται ſignificat apparere, & eſſe euidens, quod id, quod eſt præter naturam, cito interit; itaque denotat in omni violento neceſſarium eſſe, vt naturalis potentia intereundi ducatur aliquando ad actum. Efficaciſſimum quoque argumentum contra hanc ſententiam ſumitur ex iis ipſis Ariſtotel. verbis in context. 17. lib. 2. de Cœlo, è quibus eiſdem hi quoque argumentum ſumpſerunt: quum enim Ariſtoteles ibi quoque dicat, nullum præter naturam eſſe perpetuum, non poteſt intelligere aliud præter naturam, quam id ſolum, quod eſt contrarium naturali; quod oſtendo tum ex ipſo Cœlo, de quo ibi Ariſtoteles loquitur, tum ex eius motu, quem ſolum ibi conſiderat, tum demum ex argumento quod ad eius ſententiæ comprobationem adducit: prmum quidem ſi Cœlum ipſum conſideremus, non poteſt eius motus dici ſupra naturam; quum enim aliud Cœlo ſuperius corpus, à quo motus ille cum Cœlo communicetur, non cognoſcamus, non poteſt ille motus niſi contra naturam eſſe ſi non eſt ſecundum naturam: ſi vero motum Cœli ſpectemus, de quo ſolo ibi ſermo eſt, is non eſt niſi ſimplex; ergo niſi ſit naturalis, neceſſe eſt vt ſit contrarius naturæ; quia motus ſimplex non poteſt medio modo ſe habere, ſed neceſſario vel naturalis eſt, vel contrarius naturali: ratio quoque ab Ariſtotel. ibi adducta declarat ipſum non de alio præter naturam motu ibi loqui, quam de illo, qui eſt contrarius naturæ, inquit enim, id, quod eſt præter naturam, eſſe poſterius naturali, & eſſe quendam exitum, ſeu remotionem à ſtatu naturali; atqui res è ſuo naturali ſtatu non remouetur, niſi per pugnam, nec pugna eſt ſine contrarietate; loquitur ergo de illo motu, qui eſt contrarius naturæ: quod autem ratio illa Ariſtotelis aptari non poſſit motui ignis in orbem, vt iſti imaginantur, mox luce clarius oſtẽdemus, & totam rei veritatem patefaciemus; is enim reuera neque poſterior motu ignis naturali dici poteſt, neque remotio ignis è propria

Tertium

natura: horum igitur opinio recipienda non est: attamen communis quoque sententia, in quam isti inuecti sunt, non vacat omnino reprehensione, vt mox veritate cognita manifestum fiet.

Veritatis declaratio de motu ignis in orbem. Cap. VIII.

Locus datus est corporibus ob eorum imperfectionem.

VT huiusce rei veritas plene intelligatur, sciendum est ex Aristotel. in 4. Physicorum, & in 4. de Cœlo, sublunaria corpora esse in loco, & locum requirere ob eorum imperfectionem: propria enim, quam habent, interna perfectio ad eorum conseruationem nō sufficit, sed egent conseruante externo, proinde est eis necessarius locus; ad hunc igitur singula mouentur suapte natura, quia cupiunt conseruari; terra, si in supero loco sit, deorsum fertur, & centrum petit; ignis in hac infera parte genitus fertur propria vi ad concauum orbis Lunæ, quia non hic, sed ibi conseruatur: ideo Aristoteles in context. 22. & 23. lib. 4. de Cœlo inquit, grauia & leuia ferri ad proprium locum, tanquam ad perfectionem, & formam; locum enim iure formam vocat, quia instar formæ est, quum suppleat id, quod forma interna præstare non potest; hæc enim dat rei esse, & ipsam constituit, sed ipsa per se non potest eam diu conseruare; locus autem tanquam altera forma externa, per vim, quam habet, conseruatricem locati, conseruat rem in sua naturali cōstitutione: hinc colligimus, locum esse quiddam natura prius locato, & eius causam, vt asserit clare Aristotel. in 4. Physic. quum sit tanquam causa motus ad locum, & ipsius locati conseruatrix: sed considerandum est, quænam sit hæc vis conseruatrix, quam inesse loco dicimus: tria quidem inferiora elemenda si spectemus, dicere possumus, vim hanc in symbola qualitate consistere, vt Aristotel. in dicto loco libri quarti de Cœlo significare videtur: at de igne secus sese res habet; non enim possumus ad symbolam qualitatem confugere, quum nulla adsit symbola qualitas, quæ cœlesti corpori communis cum inferioribus dici possit: est autem Aristot. sententia, Cœlum in hæc inferiora non agere, nisi lumine, & motu; quare si agendo in ignem conseruat ipsum, necesse est vt vel lumine agat, vel motu vel ambobus simul: atqui lumine non potest, quia radij stellarum non videntur operari, nisi in hac inferiore mundi parte, in terra & in aqua, & hac infima aeris regione; propterea quod non agunt, nisi percutientes, & fracti, & repercussi, & quodammodo duplicati, recta enim progrediendes vel nullam, vel insensilem vim agendi habent; patet enim mediam aeris regionem ex transitu radiorum Solis non calefieri, sed manere valde frigidam, quia radij à terra repercussi, istuc non perueniunt: eadem igitur ratione in elemento ignis nil agunt radij, quod ignem omnium corporum calidissimum conseruare posse videatur; solus itaq; motus relinquitur, quo ignem à Cœlo conseruari dicamus: eaq; est sentētia Arist. clara in lib. 1. Meteor. c. 4. vbi dicit, elemēta calida esse calida à motu Cœli, & ab eodem conseruari in suo naturali calore; motus enim rapidissimus vim habet dissipandi, attenuandi, & rarefaciendi, proinde & calefaciendi; motus enim per attenuationem & attritionem partium gignit calorem, vt Aristot. ait in context, 42. lib. 2. de Cœlo: idque ab Auerroe ibi optime declaratur, qui etiam dicit, motum esse perfectionem calidi, quæ propositio male intellecta, plures turbauit; sed omnia dubia soluimus dicendo eam esse sumendam, non in sensu formali, sed in causali; motus enim dat perfectionem calido, quatenus est calidum, quia calorem conseruant, qui sine motu non seruaretur; radix enim formalis omnis caloris in hoc mundo inferiore est elementum ignis, qui omnium calidissimus est, & sub igne aer positus est mediocriter calidus; cætera vero omnia per horum participationem sunt calida: hæc autem elementa non conseruarentur calida, nisi per actionem cælestem; ignis enim (vt inquit ibi Averroes) nisi moueatur, extinguitur, ac perit: in Epitome quoque Metaphysica, tract. 4. cap. 13. inquit Auerroes, elementa producta esse ex necessitate à magno motu; quia proprium est motus facere calorem, & hunc insequitur leuitas, quæ est ignis natura: priuationem autem cœlestis motus insequitur frigus, & grauitas. Ignis igitur elementorum calidissimus à Cœlo in suo naturali statu conseruatur per motum in orbem, qui cum ipso igne semper, & absque vlla intermissione à Cœlo communicatur: vnde coligimus, motum illum ignis non simplicem esse, sed mistum, vt antea dicebamus; nam si esset vere simplex, & nullum partium ascensum, vel descensum haberet, nulla earum attritio fieret, proinde neque calor; quum igitur attritio ibi, & calor fiat, mistum esse motum necesse est. Colligimus ptæterea rationem, cur motus ille sit medius inter motum ignis naturalem, & motum contrarium naturali: etenim non est naturalis, sumendo naturalem pro eo, qui fit ab interno principio; non est etiam ita præter naturam, vt naturam oppugnet, ac lædat, quum potius eam foueat atque conseruet; sed est modo aliquo similis vtrique: quatenus enim non ab interno principio fit, sed ab externo, eatenus similis est motui violento, ea tamen est violentia ad conseruandum illata, non ad interimendum, sicuti quando pater vim infert filio, vt erudiatur, & addiscat: quatenus vero est conseruatiuus naturæ ignis, quæ sine ipso non conseruaretur, ea ratione videtur potius appellandus secundum naturam, quam præter naturam; nam externum quidem est eius principium, sed tale, quod ad conseruandum ignem efficit illud, quod ipsa ignis natura sibi præstare potis non

Cur sub Cœlo conseruetur ignis.

Motus est calidi perfectio.

Motus ignis in orbem non est simplex.

est,

A est; quoniam illi formæ nulla alia vis data est à natura, nisi mouendi à medio; simplex enim natura vnum tantum motum efficere apta est, non plures; ob id motus ignis in orbem à quibusdã vocatur potius supra naturam, quam secundum naturam, vel præter naturam; est enim quoddam excedens naturam ignis, amicum tamen, atque conseruans. Ab hac autem nostra sententia non videntur alieni fuisse illi prisci Philosophi, qui dixêre, motum elementorum naturalem esse illum, qui in orbem fit; viderunt enim

Priscorũ sententia de motu elementorum naturali.

B hoc motu elementa superiora conseruari, & particulas ignis apud nos genitas ideo ascendere, vt cum toto ignis elemento circumductæ conseruentur: ex hoc enim iudicarunt, magis esse præcipuum in elementis motum in orbem, quam motum rectum, quum viderent eum elementis competere iam integram suam naturam, & perfectionem obtinentibus, rectum vero in illis nõ dari, nisi vt constitutis in statu imperfectionis, & existentibus extra sua loca naturalia; ideo enim

C dixerunt naturaliorem esse igni motum in orbẽ, quam motum rectum, propterea quod quando ignis ad locum suum peruenit, totamque suam perfectionem adeptus est, desinit rectà moueri, & solo in orbem motu cietur, absque vlla intermissione. Arist. vero rem hanc diligentius considerasse videtur: nam constituta definitione naturæ, quam in initio lib. 2. Phys. legimus, non potuit alium motum appellare elementis naturalem, quam illum, qui ab interno principio pro-

D uenit, qui est solus motus rectus; nec ob id negauit motum quoque in orbem esse elementis alio modo naturalem, quatenus est cõseruatiuus naturæ, sed significare visus est, hunc rectius vocari supra naturam, quam secundum naturam, vel præter naturam, vt colligimus ex 4. cap. lib. 1. Meteorolog. vbi dicit elementa calida conseruari à motu circulari, quo participant: in 4. etiam libro de Cœlo, dicens elementa moueri ad locũ

Motus circularis quomodo sit elementis naturalis.

E suum tanquam ad formam, hoc idem significauit; mouetur enim singulum elementum ad elementum continens, à quo per symbolam qualitatem conseruatur; ignis vero fertur ad orbem Lunæ, & ad concauum Cœli, tanquam ad symbolam qualitatem, quam Cœlum habet, non quidem vt formam, sed vt virtutem; est enim virtute calidum, quatenus vim habet efficiendi in elementis calorem per motũ; illuc igitur fer-

F tur ignis, tãquam ad conseruans, quia conseruare calorem, est ipsam ignis naturam conseruare.

Collectio errorum omnium aliorum.

Cap. IX.

HÆc igitur est illius motus conditio, quo ignis à Cœlo circumuoluitur, non plene (vt videtur) ab aliis declarata: nam si aliorum sententias bene perpendamus, omnes in aliquo defecisse videntur. Primum quidem deceptus est Conciliator, non distinguens motum hunc

Error Conciliatoris.

A à cæteris; quos appellare solemus violentos, & contrarios naturæ. In eundem errorem incidit etiam Zimara, negans motum hunc medium inter naturalem, & contrarium naturali, & putans omnes motus, qui non sint naturales, eiusdem esse conditionis, & eadem ratione dici violentos; quum ex huius motus conditionibus pateat, eum neque esse naturalem, neque contrarium naturæ, sed medium, & aliqua ex parte similem vtrique, quo fit, vt non contineatur sub

Error Zimaræ.

B illa Aristotelis propositione, nullum violentum perpetuum, quũ hic possit esse perpetuus, quippe qui non est contrarius naturæ ignis, neque illam oppugnat. Errárunt etiam illi posteriores, qui motum hunc medium concedentes, dixêre veram de hac quoq; esse illam Arist. propositionem, quatenus ipse secundum se denotat quandam extraneitatem, ratione cuius ei non conuenit perpetuitas: hi namque ignorasse videntur, quomodo hic motus sit dicendus medius, & id

Error aliorum posteriorum.

C solum spectantes, quod huius motus principiũ extra est, dixerunt eum igni & aeri extraneum, & accidentalem esse, & hac ratione corruptibilem: quasi vero omne externum sit accidentale rei, cui externum dicitur; quod quidem est manifeste falsum; duæ namque sunt causæ externæ, efficiens & finis, quæ tamen ad rem, cuius sunt causæ, habent essentialem respectum, & de illa per se prædicantur iuxta quartum modum dicendi per se. Quum igitur hic motus sit in-

D strumentum quoddam causæ superioris ad hæc elementa conseruanda, & hac ratione sit causa effectrix conseruans instrumentaria, non est motus extraneus, id est, accidentalis, sed potius necessarius; proinde cessat ratio, qua dici possit per se corruptibilis. Errarunt etiam isti abutendo argumento Aristot. in contex. 17. lib. 2. de Cœlo, quod si bene intelligatur, nullum habet locum in motu ignis in orbem: nam reddens ibi rationem Aristot. cur id, quod est præter natu-

E ram, non possit esse perpetuum, dixit, quia est posterius illo, quod est secundum naturam, & est egressio, & recessus à statu naturali; at motus ignis in orbem non est huiusmodi; non est enim posterior motu ignis naturali, imo neque igne ipso; quatenus enim est causa conseruans naturam ignis, apta etiam ignem generare, si ibi ignis non esset, eatenus est prior: si vero conferatur cum motu ignis à medio, absque dubio est illo prior tanquam causa finalis; nam ignis

F ideo superum locum petit, vt ibi cum toto elemento circumuoluatur, & ita à loco conseruetur, quum ipse propriis viribus se conseruare nequeat: propterea id, quod dici solet, elementa ad sua loca moueri, vt in illis quiescant, & ita quietem esse finem motus eorum naturalis, sano modo est intelligendum; est enim absolute verum de terra, cuius conseruatio consistit in priuatione motus cœlestis qui ad locum infimum non peruenit, ideo ad eum locum fertur ter-

Quies quomodo sit causa finalis motus.

ra, vt ibi omnino quiescat; idque protulit clare Aristoteles libr. primo Meteorologicorum, cap. 4. dicens elementa frigida conseruari per immobilitatem, hoc est, per quietem in loco suo, & remotionem à motu cœlesti: de igne autem, & de aere non est absolute intelligendum, sed potius secundum quid; nam post motũ à medio quiescit ignis respectu illius motus, quia desinit ascendere, & in suo loco manet, absolute tamen non quiescit, quia mouetur in orbem, vt conseruetur, & nisi moueatur, extinguitur. Patet igitur, huic motui non competere priorem conditionem motus præter naturam, quam ibi Aristoteles adduxit; non est enim posterior motu ignis naturali, sed multo minus ei competit altera; tantum enim abest, vt motus ille sit recessio ignis à sua natura, & ipsi læsionem aliquam inferat, vt potius naturam ignis foueat, atque conseruet, quæ sine ipso periret. Manifestissimũ ergo est, Aristotelem eo in loco sumere præter naturam pro eo tantum, quod est inimicum, & cõtrarium naturæ; hoc enim distrahit rem à sua naturali constitutione, & ad interitum ducit, quia pugnat cum natura rei; ob id negat Aristot. hoc posse esse sempiternum: & ita locum illum interpretatur Auerroes; sic etiam in contex 15. lib. 1. de Cœlo Aristoteles non de alio violento motu loquitur, quam de illo, qui est contrarius naturæ; solus enim ibi considerat simplices motus, qui non possunt esse nisi naturales, vel contrarii naturæ, sicut antra diximus: motum igitur medium inter naturalem, & contrarium naturali Aristot. in ea parte non considerat, quia hic non potest esse nisi mistus, de quo ibi non est sermo, huiusmodi autem est motus ignis in orbem, quare de hoc Aristot. nunquam loquitur, quando in libris de Cœlo dicit, motum præter naturam non posse esse perpetuum. Communis quoque sententia, in quam illi inuecti sunt, & quam nos veriorem esse diximus, non penitus errore vacat; nam in eo quidem verissima est, quod ponit motum medium inter naturalẽ, & contrarium naturali, & talem esse asserit motum ignis circa medium, & ad hunc non extendi propositionem illam Aristotelis, nullum violentum est perpetuum, sed de solo motu contrario naturæ fuisse ab Aristot. pronunciatum: in hoc tamen hi quoq; defecisse videntur, quod sine vlla motus medii distinctione, & absque cognitione propriarum huius motus cõditionem eam sententiam protulerunt; nam absolute dicentes propositionem Aristot. in motu medio locum non habere, sic putarunt sublatam esse hac in re omnem difficultatem; quamobrem quo pacto motus ignis in orbem sit medius, non videntur intellexisse. Nos autem dicimus, medium inter extrema duplex esse; vnum per participationem extremorum, quale est tepidum inter calidum & frigidum; alterum per negationem extremorum, cuiusmodi est lapis inter cæcum, & videns, de quo vtroque genere medii si indistincte pronuncient, ipsum posse esse perpetuum, falluntur, quia motus medius per participationem extremorum non potest esse perpetuus: si quid enim ita sit violentum, & præter naturam, vt non sit extreme contrarium naturali, sed mediocriter, tanquam medium per extremorum participationem, hoc aliquam habet contrarietatem cum natura; proinde necesse est, vt pugna fiat naturæ cum illo, & tandem alterum succumbat, & pereat; nam summe calidum læditur non solum à frigido, sed etiam à tepido, & ab hoc distrahitur è sua natura: ideo in hoc quoque locum habet ratio Aristot. prædicta, quoniam necessarium est, vt pugna fiat, non solum ertremi cũ extremo, sed etiam cum medio: idcirco illa propositio, nullum violentum est perpetuum, vera est de omni violento, quod sit contrarium naturæ, siue extreme siue mediocriter, quia vtrumque naturam oppugnat. De medio autem per negationem extremorum propositio Aristotelis vera non est, nec de eo prolata fuit, quoniam argumentum Aristotelis de hoc nullam habet efficacitatem; talis autem est motus ignis in orbem; non enim constat ex ascensu, & descensu, sed est solummodo circa medium; proprie namque ascensus dicitur, quando ignis à loco alieno ad locum proprium transit, isque est ipsi motus naturalis; sic descensus propie dicitur, quando ignis transit à loco proprio ad alienum, & hic est ita violentus, vt sit contrarius naturæ ignis, & eam lædat: extreme quidem contrarius, si descendat ad locum terræ, mediocriter vero, si ad locum aeris; sed neque in loco terræ, neque in loco aeris potest ignis diu conseruari, quia in vtrolibet detinetur violenter, & cum læsione naturæ; nam etiam locus aeris est igni præter naturam, licet mediocriter; constat enim quodammodo ex conditionibus loci naturalis, & loci extreme contrarii, quum sit extra proprium locũ ignis, sed non sit ab eo valde remotus. In sphæra autem propria quum circumfertur ignis, licet is non sit motus in orbem simplex, qualis est motus Cœli, sed cum agitatione ac perturbatione partium, non est tamen cum mutatione loci naturalis, sed censendus est solummodo circa medium, non ad medium, neque à medio: quamuis enim fiat ibi aliquis ascensus, ac descensus partium, ratione distantiæ à centro, nullus tamen fit ascensus, vel descensus ratione qualitatis & virtutis; quia totus ignis in suo loco manens circa medium voluitur; nisi fortasse aliqua eius particula aeri propinqua ad locum aeris demittatur, quod quidem fit per accidens; nam scopus illius agentis cœlestis in hoc inferioris mundi regimine est elementum ignis conseruare per motum, non aliquam eius partem interimere. Hic autem motus, licet medius inter naturalem, & contrarium naturæ dicatur per negatio-

Error opinionis communis.

Medium inter extrema est duplex.

Ignis in sua sphæra non proprie dicitur ascendere, vel descendere.

Motus circularis quomodo ſit igni & naturalis & violentus.

gationem extremorum, eſt tamen cum ſimilitudine vtriuſque extremi; ſimilis enim eſt naturali, quatenus naturam conſeruat, non lædit: ſimilis eſt etiam motui contrario naturæ, quatenus non ab interno principio fit, ſed ab externo; ideo tum naturalis, tum violentus appellari poteſt; hic ergo poteſt eſſe perpetuus, nec de eo profertur propoſitio Ariſtotelis, quia hic non eſt ſimilis motui contra naturam in natura oppugnanda, ſed potius motui naturali in ea conſeruanda: hoc igitur multi nõ intelligentes, nullaq; diſtinctione in hac re vtentes, non penitus huiuſce rei veritatem aſſequuti eſſe videntur.

Error multorum in declarando motu planetarum diurno, & totus veritatis concluſio. Cap. X.

Ex hoc, quem conſiderauimus errore, in alium ſimilem illi inciderunt, de quo pauca in præſentia dicere neque inutile, neque à propoſita nobis contemplatione alienum erit; quæri enim ſolet, qualiſnam ſit motus ille, quo errantes ſphæræ dicuntur à primo mobili circumduci: quum enim planetæ duobus ſimul motibus ferantur; vno ab occaſu ad ortum, alii tardius, alii velocius, qui dicuntur ſingulorum proprius, ac naturalis motus, altero autem huic contrario, quem aſtrologi diurnum appellant, quoniam ſingulus planeta ſemel in die naturali, hoc eſt, tempore horarum viginti quatuor totum circuitum peragit; hunc etiam vocant motum raptus, quia inferiores ſphæræ à ſuprema quæ primum mobile dicitur, rapiuntur ab ortu ad occaſum, & iterum ducuntur ad ortum; de hoc diurno motu, qui planetis violentus eſſe videtur, & contrarius proprio eorum motui naturali, dubitãt multi, ſicut etiam de motu ignis in orbem dubitârunt, quomodo poſſit eſſe perpetuus, ſi nullum violentum, vt Ariſtotel. dixit, poteſt eſſe ſempiternum. Reſpondent, de hoc idem dicendum eſſe, quod de motu ignis in orbem, nam hic quoque eſt medius inter naturalem, & violentum, quare eadem ratione poteſt eſſe perpetuus. Sed hi decipiuntur, quia magnũ eſt horum motuum diſcrimen, quod ipſi nõ cognouerunt: omnia namq; cœleſtia corpora tantæ ſunt perfectionis, vt ſuapte natura ſeruentur æterna apud Ariſtot. abſq; vlla ope conſeruantis externi; ideo non ſunt in loco, quemadmodum in 4. lib. Phyſic. auſcult. Ariſtoteles docet, propterea quod locus proprie ſumptus corporibus imperfectis datus eſt ad eorum conſeruationem, idcirco ſi quid in eis ab agente ſuperiore imprimitur, id iure vocatur ſupra naturam, qualis eſt in igne, & in aere motus in orbem, de quo hactenus loquuti ſumus, quum nullum huius motionis principium in his elementis inſitum ſit. At motus planetarũ diurnus non eſt huiuſmodi, ſed eſt vere naturalis, & ab interno

Dubium de motu planetarum diurno.

Solutio aliorum.

Solutionis impugnatio.

Cœleſtia corpora non egẽt loco.

Solutio vera.

A principio proueniens, quemadmodum aliâs declarauimus, in Cœlo eſſe naturam, & principiũ motus internum; quomodo autem hoc ſit, legere apud Auerroem poſſumus in commen. 42. & 71. lib. 2, de Cœlo, & in 44. lib. 12. Metaphyſ. & clarius in 3. diſputatione cõtra Algazelem in ſolutione 28. dubii, vbi rem hanc doctiſſime declarat, eamq; nos in præſentia paucis perſtringemus. Inquit Auerroes, motum diurnum neque violentum eſſe planetis, neque proprium ſupre-

B mæ ſphæræ, vt Aſtronomi videntur aſſerere, ſed eſſe motum naturalem totius cœleſtis globi; totum enim Cœlum eſt veluti animal quoddam magnum, ſphæræ autem ſunt tanquam varia membra illius animalis: quemadmodum igitur motus, quo totum animal progrediendo mouetur, etſi in corde primum habet principium, eſt tamen naturalis, & toti animali, & cuilibet eius parti, adeo, vt dum ambulat animal, dicatur ille motus eſſe naturalis, non ſolum toti ani-

C mali, ſed etiam oculo, præter hunc autem habet etiam oculus proprium motum, ſic manus, & brachium, & ſingula alia membra: ita de Cœlo dicendum eſt: motus enim diurnus eſt naturalis motus totius globi Cœleſtis, ideo etiam planetis ſingulis eſt naturalis tanquam partibus illius totius, quemadmodum ambulatio animalis & oculo, & manui eſt naturalis: proprii autem planetarum motus ſunt eo modo naturales, quo proprius oculi motus, & proprius mo-

D tus manus dicitur illi parti naturalis: primus aũt motor, qui applicatur dicitur mouendo orbi ſupremo, in illo quidem dicitur reſidere vt in parte nobiliore; ſicuti reſidet anima in corde animalis, tamen non illius tantum orbis eſt motor, ſed vniuerſi globi cœleſtis, & ille motus iure vocatur motus totius, quia ſphæræ omnes propenſionem habent naturalẽ, non minus ad illũ motum, quam ad proprios motus ſingularũ. Motus ergo diurnus eſt motus naturalis, etiam ſingulis

E inferioribus ſphæris, quatenus ſunt partes illius magni animalis. Aſtronomi vero, qui cœleſtiũ corporũ naturam nõ penetrant, ſed ſolas quantitates, pingui Minerua rem hanc conſiderantes, eum vocant motum raptus quaſi primus motor ſolam ſupremam ſphæram moueat, & ab hac cæteræ inferiores violenter rapiantur; id tamen minime verum eſt, ſed primus motor eſt totius globi motor, mouentur enim oẽs ſphæræ, & totus ſimul cœleſtis globus à primo omniũ

F motore, & ad motum illum habent omnes naturalem propenſionem: idq; ſignificauit Ariſt. in contextu 40. lib. 12. Metaphyſic. vbi motum diurnum diſtinguens à motibus planetarum, non eum vocat ſupremæ ſphæræ motum, ſed vocat motum totius, eo namque mouetur & totum Cœlum, & totus fere inferior mundus; alios autem cœleſtes motus vocat particulares, & priores ſingulorum planetarum, qui à propriis ſingularũ ſphærarum motoribus efficiuntur:

Primus motor eſt motor totius.

tur: idem enim discrimē in motoribus est, quod in motibus esse diximus, nam primus motor est motor vniuersalis, quia totū mundum mouet, proinde ille motus vocatur vniuersalis, & totius mundi motus; singulæ aūt sphæræ citra primam proprios habēt motores, & propriis singulæ feruntur motibus, quos similes esse diximus motibus proprijs membrorum animalis. Errant igitur illi, qui dicunt eiusdem esse conditionis motum diurnum in sphæris errantibus, ac motum ignis in orbem: nos enim dicimus, motum diurnum esse omnibus sphæris verè naturalem, motum verò ignis in orbem iam diximus non esse ita naturalem, vt proueniat ab interno principio, sed esse supra naturam ignis, eam tamen conseruare, vt antea dictum est; ob id ille motus vocatur medius inter naturalem, & contrarium naturæ, nō quidem medius per participationem, sed per negationem extremorum, habens tamen similitudinem cum vtroque extremo: quo fit, vt tum naturalis, tum violētus alia, & alia ratione dici possit, & possit esse perpetuus, quia neque extremè neq; mediocriter contrarius est naturæ, nec modo vllo eā oppugnat, imò ad ipsius cōseruationē necessarius est; & est motus nō simplex, sed mistus, solū enim cœlū motu in orbem simplici moueri aptū est. de hoc igitur non loquitur Arist. quando in 1. & in 2. lib. de Cœlo inquit, nullū præter naturā posse esse perpetuum; quia non respicit aliud præter naturam nisi illud, quod vel extremè, vel mediocriter fit contrarium naturali; de hoc enim vera est illa propositio: nullum, quod præter naturam fit, potest esse perpetuum: sic ergo sublata esse videtur hac in re omnis difficultas. Alia de illo ignis motu dicenda essent, quæ ad eum librum remittimus, in quo de calore à Cœlo in his inferioribus producto sermonem facturi sumus.

Collectio totius veritatis.

Opinio Empedoclis.

JAC. ZABARELLÆ PATAVINI,

DE MOTV GRAVIVM ET LEVIVM, LIBRI DVO.

LIBER PRIMUS.

Declaratio, & partitio dicendorum. Cap. I.

Vum illa, quæ ab Aristot. de grauiū, ac leuium motu variis in locis dicuntur, difficultate non careant, & interpretibus occasionem controuersandi præbuerint, ego hac de re aliqua scribere, & sententiam meam in medium proferre constitui, vt Aristot. dicta, de quibus adhuc magnæ altercationes existunt, clariora, si fieri possit, reddantur. Vt aūt intelligatur, quid nobis in præsentia considerandum proponatur, sciendum est, grauium, ac leuium appellatione non sola elementa, sed mista quoque omnia comprehendi; nec minus animata, quam inanimata; grauia enim aut leuia hæc omnia sunt, & eo motu cientur, quo elementa ipsa moueri cernuntur, etenim animal non modo progressionis motu naturaliter mouetur quatenus animal est, sed etiam descendit naturaliter, si ex alto loco demittatur, quatenus est graue, & ex elementis constans. Aristot. igitur quando de grauiū, ac leuium motu loquutus est tum in 8. lib. Physic. auscult. tum in quarto de Cœlo, etsi elementa præcipue respexit, tamen mista quoq; complexus est, quatenus grauia, ac leuia sunt, satis enim habuit in initio 1. lib. de Cœlo eos admonere, mista, dum vt grauia, vel vt leuia mouentur, moueri iuxta illius elementi naturam, quod in singulorum mistione præualet aliis: quare quum necesse sit, in quolibet misto aliquod elementum cæteris præualere, necessarium etiam est, eundem esse cuiuslibet misti naturalem motum, qui est elementi in singulo dominantis. Quamobrem ea, quæ de grauium, & leuium motu ab Aristot. dicuntur, grauibus omnibus ac leuibus cōpetunt, sed primario elementis, mistis vero per elementa, è quibus constant. Cæterum mistorum motus propriam habet difficultatem, quomodo ex vnius elementi imperio proficisci dicatur, idcirco nos vt distinctius, ac facilius progrediamur, nostram hanc disputationem in duas partiemur: primum enim grauia, & leuia absolute considerantes, sed elementa præcipue respicientes, declarabimus, à quonam motore moueantur, etenim tota fere hæc difficultas in motore consistit, simulque aliqua huic considerationi annexa dubia soluemus: secundo loco mista quatenus mista, hoc est, quatenus ex grauib. ac leuibus constantia considerabimus, & declarare nitemur, à quonam moueantur, vt sententia Aristot. intelligatur dicentis mista moueri iuxta elementum cæteris præualens in mistione singulorum: his enim intellectis, clarū erit, à quonam motore grauia omnia, & leuia moueantur, tum simplicia, tum mista quatenus mista sunt.

Dua

A

Duæ antiquorum sententiæ de motore grauium & leuium, & earum confutatio. Cap. II.

INprimis igitur considerandum proponitur, à quo nam grauia, & leuia moueantur motibus eorum naturalibus, nam de violentis in præsentia non loquimur. Hac de re plures antiquorum philosophorum sententiæ extiterunt, quas omnes commemorare operæpretium nõ est; duas tantum, quarum consideratio ad ea, quæ dicen- B da sunt, conferet, breuiter expendemus.

Opinio Empedoclis.

Aliqui dicere, elementa ad sua loca moueri à Cœlo, quod motu suo rapidissimo illa pellit procul à se; quo fit, vt quo grauiora sunt, eo longius pellantur; terra omnium grauissima ad remotissimum centri locum propellitur; aqua minus grauis ad locum proxime superiorem & alia deinceps; itaque Cœli motu perseuerante, detinetur terra tota in centro, & cætera omnia in locis suis, ita vt ab eis recedere nequeant. C Sententia hæc, quæ Empedoclis fuit, absona est rationi, vt Aristotel. probat in calce lib. 2. de Cœlo;

Confutatio.

sic enim motus elementorum ad sua loca essent violenti, quum tamen communi omnium consensione censeantur naturales. Quiescerent præterea violenter in locis suis, si ad ea violenter mota essent, igitur non possent in eis manere perpetuo, quia nullum violentum potest esse sempiternum, sed interire ea tandem oporteret, quia contrariæ essent locorum vires naturis ipsorum ele- D mentorum, si violenter in iis detinerentur. Præterea rationem quidem aliquam hi videntur adducere, cur grauia descendant, sed nullam, cur leuia ascendant: de toto enim elemento ignis cur minime omnium propellatur, potest ex horum dictis ratio aliqua colligi, sed de ipsius particulis, quæ apud nos gignuntur, cur ascendant, nulla ratio apparet; ideo hæc sententia dimittatur.

Aliorum priscorũ opinio.

Alij vero dixerunt, elementa à suis locis moueri, quoniam locus vim habet attractricem, à E qua trahitur singulum ad proprium locum.

Confutatio.

Hæc opinio duos potest habere sensus; vel enim dicunt, locum attrahere & mouere tanquam finẽ, vel tanquam efficientem, nã finis quoq; dicitur mouere agens, ad agendum: si igitur dicant vt finem, concedi potest, sed is est motus improprie, ac metaphorice dictus, de quo in præsentia non loquimur, sed de efficiente est nobis instituta disputatio: quod si intelligant locum mouere vt F causam effectricem, falsa penitus est eorum sententia; oportet enim vel tunc moueri à loco elementum, quando iam in illo est, vel quando abest ab illo, quorum neutrum esse potest; quando enim elementum in suo loco est, non mouetur, sed quiescit; quando autem est extra locum, non potest ab eo moueri, quoniam omnis actio fit per contactum, & omne mouens debet simul esse cum moto, nunquam igitur potest elementum à loco suo tanquam ab efficiente moueri.

A

Opinio dicentium elementa externum tantum habere motorem, & eius comprobatio. Cap. III.

MVlti hac in re eam sententiam sequuntur, quam proferre videtur Aristotel. in context. 32. octaui Physic. & in 24. & 25. quarti de Cœlo, à qua ne latum quidem vnguem recedere volunt: ibi Aristot. aperte dicit grauia & leuia motibus suis naturalibus non ab interno moto- B re moueri, sed solum ab externo, eumque duplicem esse dicit; quum enim mouere sit rem ducere de potestate ad actum, & duplex sit elementi potestas, duplex etiam est motor, à quo mouetur;

Duplex in elemẽto potentia ad motum.

primum quidem dicitur graue habere potestatem ad naturaliter ascendendum, quia dum est graue, non ascendit, eamq; vocant potestatem essentialem, quia non ascendere competit graui essentialiter, & per se, & quatenus est graue; sed si mutetur graue in leue, vt si ex terra C generetur ignis, tunc statim ascendit actu, nisi ab aliquo impediatur; itaque moueri tunc dicitur à generante, à quo factum est ex graui leue, dans enim formam, dat omnia consequentia formam: quoniam igitur à generante accepit leuitatem, quam prius non habebat, ab eodem accipit etiam motum illi formæ conuenientem; sursum ergo fertur, quoniam à generante factum est leue, quod prius erat graue: altera est ascendendi potestas in elemento iam leui, quando ab D aliquo impeditur ne ascendat, vt quando ignis in infero aliquo loco inclusus non fertur sursum, sed potestatem habet ascendendi, quam vocant potestatem accidentalem, quia per se competit elemento leui esse in suo loco, vel ad illum ferri, si extra illum sit; quare si extra suum locum sit, neque ad eum moueatur, id ei accidentale est; ab hac igitur potestate accidentali ad actum ducitur à remouente impedimentum, vt si vas aere plenum in fundo aquæ detineatur E vi ab aliquo saxo superposito, & aliquis remoueat saxum; ascendit aer, & ab illo moueri dicitur, à quo abductum est impedimentum. Nullum igitur alium motorem habent grauia & leuia, nisi externum, nempe vel generans, vel remouens impedimentum: hæc omnia ab ipsomet Arist. in dictis locis proferuntur, qui etiam in octauo illo Physic. expresse in hoc distinguit grauia & leuia ab animalibus, quod grauia & le- F uia non à se mouentur, sed semper ab externo motore, animalia vero à se, & à motore interno, nempe ab anima: sed rationem quoque addit Arist. ad hoc comprobandum:

Primum argumentum.

non potest idem secundum idem agere & pati, quia idem secundum idem esset simul potestate & actu; ergo non potest idem mouere se ipsum, nisi duas habeat re distinctas partes, vnam mouentem, alteram vero motam, quemadmodum in animali videmus distingui animam mouentẽ à corpore moto; in elemento autem hæc distinctio locum non

habet,

habet, non potest enim diuidi nisi in primam materiam & formam, & vt concedatur formam posse mouere, materia tamen non est apta per se moueri, sicuti neq; mouere: vt enim omne mouens debet esse actu, ita etiam omne, quod mouetur, debet esse actu, vt in 5. Phys. auscultationis Arist. docet: igitur materia neq; est apta mouere, neque moueri per se: quare elementum diuidi non potest in partem per se mouentem, & partem per se motam. Addit etiam aliam rationem Arist. talem: id, quod se mouet, sistit etiam se, & mouet se contrariis motibus; ad elementum neq; sistere, neque contrariis motibus mouere se ipsum potest; ergo non à se mouetur: itaque videtur de hac re nō esse dubitandum hanc Arist. sententiam fuisse, quū eam & aperte protulerit, & pluribus etiam argumentis comprobauerit. Magni etiam momenti sunt verba Arist. in calce prædicti contextus 32. octaui Physic. vbi soluere videtur tacitam quantam obiectionem: nam dicere aliquis poterat, si elementa ab externo motore mouentur, cur ergo motum illum vocas naturalem? est enim potius vocandus violentus, siquidem motus naturalis ille est, qui fit interno principio: respondet ibi Arist. grauia & leuia habere in se principium motus passiuum, non actiuum; aptitudinem enim internam, & propensionem habent, vt moueantur statutis quibusdam motibus ad propria loca, & hac ratione motus ipsorum dicuntur naturales; mouentur tamen non à se, sed ab externo motore; quamobrem satis est principium motus passiuum, vt motus grauium, & leuium dici possint naturales. Huic igitur sententiæ complures ad amussim ita adhærent, vt omnino inficientur, grauia & leuia internum habere motorem.

Secundũ argumẽtum.

Tertium argumẽtum.

Opinio dicentium elementa moueri à propriis formis, & eius comprobatio.
Cap. IV.

EX altera parte alij putant elementa à suis formis moueri, & ita motorem habere internum: ad quam sententiam tuendam multa, eaque satis valida ex Arist. argumenta sumuntur. Primum quidem ex initio 2. Physic. tale argumentum sumitur: forma elementi est natura, ergo est principium motus: assumptū patet, quia omnis forma naturalis, & materiam informans debet appellari natura, & alicuius motus principium, ergo est principium motus actiuum; nam proprium formæ est agere, materiæ vero pati: neque est quod aliquis dicat, formam elementi esse principium motus passiuum tantummodo; quia proprium solius materiæ est pati, forma vero non dicitur per se pati, sed solum ratione materiæ, in qua est; inquit enim Arist. in contex. 55. libri 1. de Generatione. si quis esset à materia abiunctus calor, is nihil pateretur; ergo si forma

Primum argumẽtum.

A elemẽti est principium motus passiuum, id non est per se, sed ratione materiæ, necesse est igitur concedere etiam propriam eius operationem, quæ est agere, vt nomen ipsum significat; forma enim dicitur actus ab agendo; absurdum autem esset negare formæ propriam operationem, & eam tãtum illi tribuere, quæ ei competit ratione materiæ. Confirmatur testimonio Aristot. 2. Physic. context. 4. vbi naturæ definitionem declarans per discrimen naturalium, & artefa-
B ctorum, inquit, artefacta non habere in seipsis per se factionis principium: quum igitur hoc dicat ad differentiam naturalium, vult naturalia habere in seipsis per se principium motus effectiuum: elementum autem est corpus naturale, ergo debet in se habere principium motus actiuum, idque non potest esse aliud, quam sua forma. Idem ostenditur argumento efficacissimo, quod est Scoti, & Gregorij Ariminensis: effectus actu existens debet habere causam actu existen-
C tem, vt ait Aristot. in context 38. secundi Physic. quod quidem potissime verũ esse debet de illo effectu, cuius esse consistat in fieri, cuiusmodi est motus; quum igitur motus grauis descendentis sit effectus actu existens, causam debet habere aliquam coexistentem actu; hæc autem nulla præter formam esse potest, vt ostenditur à sufficiente enumeratione: vel enim est generans, vel remouens impedimentum, vel Cœlum, vel locus naturalis, vel aliquid internum; aliud enim
D ne fingi quidem potest, à quo tanquam efficiente ille motus fiat: at generans esse non potest, quia hoc non agit amplius, imo neque agere potest; quum non amplius tangat, & potest interiisse, quando graue descendit; quare vel nullo modo coexistit illi motui, vel non coexistit vt causa: idem dicendum est de remouente impedimentum, huius enim actio in sola impedimenti remotione consistit; remoto igitur impedimento non agit amplius in graue descendens,
E sicut etiam de generante dicebamus: non est etiam Cœlum, quæ fuit Empedoclis opinio ab Aristotel. reprobata, vt prædiximus: neque locus naturalis, quia iam dictum est, locum mouere quidem vt causam finalem, at non vt efficientem, qualem in præsentia quærimus: nulla igitur illius motus causa relinquitur illi coexistẽs, nisi illiusmet corporis forma. Ad hoc autem argumentum corroborandum maxime conferunt illa, quæ ab Aristot. in 2. Poster. Analyr. de causa
F & effectu traduntur; inquit enim effectus præteriti causam esse præteritam, præsentis præsentem, futuri futuram, actu existentis actu existentem, potestate existentis potestate existentem: quare dum effectus existit, necesse est, causam quoque simul eodem modo existere. Sumitur præterea argumentum validum ab experientia: nam si iam existens graue nō sit in suo loco, neque ad illum moueatur, postea vero moueatur, & quæramus, à quonã motore moueatur

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Scotus, Greg. Ariminensis.

Quartũ argumentum.

tur, videntur illi cum Aristotel. responsuri, à remouēte impedimentum: at vero per hoc ipsum ostenditur moueri à seipso; nam si stet aliquandiu graue in aere alligatum filo, & supensum, postea vero sua ponderositate filum frangat, & deorsum feratur, certum est filū fuisse impedimentum, idque à nullo alio sublatum fuisse, nisi ab ipsomet graui deorsum premente per suam grauitatem; non potest autem graue remouere impedimentum, nisi ipsum moueatur prius seu tempore, seu saltem natura, quia nullum mouēs corporeum potest mouere aliud, nisi ipsum moueatur, graue igitur prius mouet seipsum, deinde cum motum insequitur fractio fili, quare à propria virtute mouetur: idq; similiter de omnibus grauibus, & leuibus dicendum est, eadem enim est omnium natura, & conditio. Hæc argumenta certe efficacissima sunt, ideo multi hanc sententiam receperunt, eamque acerrime tutati sunt, grauia & leuia à suis formis moueri, vt Scotus 2. Sentent. distinct 2. quæst. 10. & Gregorius Ariminensis 2. Sentent. distinct. 6. quæst. 1. artic. 3. vbi de hac re fusissime disputat, & omnes aliorum sententias diligenter expendit; & Ioannes Gandauensis, & Zimara, & alii recentiores complures. Res igitur difficultate nō caret, quum ex altera parte habeamus testimonium Aristotelis clarum, quod grauia & leuia non moueantur à se, neq; habeant motorem internum, sed externum; ex altera vero extent argumenta validissima ex ipsius Aristot. principiis desumpta, quæ demonstrare videntur grauia & leuia à suis formis moueri: quamobrem nō absque ratione vtraque contraria opinio viros grauissimos sectatores habuit.

Scotus, Greg Ariminensis.

Quid de hac dixerit Auerroes.
Cap. V.

AVerroes quoque videtur hac in re dubius fuisse, quum non idem vbique dicere (E) videatur, ita vt non absque ratione Scotus in loco prædicto asserere potuerit, nihil certi ex Auerrois verbis desumi posse; nec defuerunt alii, qui aliqua ex parte Auerroem sequuti, aliqua etiam ex parte eius sententiam reiecerunt. Nos igitur breuiter ea referemus, quæ ab Auerroe variis in locis dicuntur, & repugnantias, quæ Auerroi attribuuntur ab aliis, vt appareat, rē hanc summa plenam esse difficultate. Auerroes in 8. Physic. in ea parte, in qua Aristoteles de grauiū, (F) & leuium motu sermonem facit, nil aliud dicere videtur, quam illud idem, quod ibi ab Aristotele dicitur, elementum moueri per se à generante, à se autem non moueri; & in Commentario 30. rationem afferens, cur non à se, moueatur, inquit, non mouetur à se, quia non diuiditur, in motorem, & motum; materia enim quum sit ens mera potestate, neque mouetur per se, neque mouet. At in primo Commentario 2. Phy- (A) sicor. clare dicit Auerroes elementum moueri à se. quoniam habet principium motiuum in seipso; & in Comment. 71. quarti Ppysicorum inquit, mouens in elemento est forma, motum autem est materia, & ita elementum diuiditur in motorem & motum: idem legimus accuratius ab Auerroe explicatum in libro 3. de Cœlo, Comment. 28. qui præcipuus locus est, in quo hac de re disseruit, & sententiam suam profert Auerroes; inquit enim motorem in elemento (B) esse formam, motum vero esse non materiam nudam, sed materiam formatam, id est, totum ipsum compositum, sic enim elementum vere dicitur in seipso habere principium motus & actiuum, & passiuum; nam vtroque munere fungitur forma vt duobus modis accepta, mouet enim vt forma, mouetur autem vt est in materia, & vt materiam perficit; non est enim inconueniens, quod idem dicatur & agendi ratio, & patiendi, vt alio, & alio modo acceptum. Sed dif- (C) ficultatem auget aliud quiddam, quod ibidem ab Auerroe dicitur, atque etiam in Commentario 71. quarti Physicorum; nam explicare volens modum, quo elementum à se mouetur, inquit, moueri à seipso per accidens, non pet se, idque ita declarat: graue descendens mouet primo aerem medium vt causa, deinde ad motum aeris cedētis mouetur etiam graue, quare à primo ad vltimum mouetur elementum à se per accidens; comprimit enim aerem, & per se il- (D) lum mouet, deinde ad motum aeris ipsum quoque mouetur: vtitur autem ad hoc declarandum exemplo naturæ, qui dum nauim per se mouet, seipsum quoque mouet per accidens; mouet enim primo nauim, non se, sed motum nauis consequitur vt ipse quoque moueatur.

Sensus opinionis Auerrois secundum aliquos, & eius reprobatio.
Cap. VI.

POstremum hoc Auerrois dictum magnas posteriorum altercationes excitauit: quorum aliqui eam sententiam sequētes quod graue & leue à solo generante moueantur, à forma vero nequaquam, dixerunt Auerroem optime sensisse, ideoque sententiam suam Auerrois auctoritate confirmarunt: loquens enim Auerroes de grauium, & leuium motore per se, à nullo alio ea moueri dixit, nisi à generante, quod Aristot. quoque pronunciauit; à se autem moueri concessit, non quidem per se, sed per accidens; quæ Aristotelis quoque sententia fuit, qui ait graue, & leue moueri per accidens à remouente impedimentum; remouens autem esse potest non modo aliquid externum, sed etiam ipsummet graue, & leue, quemadmodū supra de graui filum rumpente dictū est; graue namq; per vim à generante susceptam rumpit filū, quo suspēsum erat, & à quo impediabatur ne descenderet, &

A ret, & statim rupto filo deorsum fertur; sic etiam aer substans impedit aliquantū; & aliquam resistentiam facit descensui grauis, debilem tamen, quam graue facile superat, & remouet aerem impedientem, & ita per remotionem impedimenti mouetur à seipso per accidēs, tanquam à remouente impedimentū, per se autem à nullo, nisi à generante, vt etiam Arist. dixit: itaq; hi concludunt optimam esse Auerrois opinionem, & esse eam ipsam, quam ipsimet tuentur. Sed

Opinionis reprobatio.

B hæc sententia, etsi magnam habet veritatis speciem, falsa tamen est, nec Auerroes, si ita sensit, defendi vllo modo potest; impugnatur autem sensus hic à Gregorio Ariminense, & ab aliis, quo circa satis nobis erit; pauca tantum, quæ præcipua sunt, aduersus hanc sentētiam in medium adducere. Primum sic argumentor: graue

Primum argumētum.

mouet aerem per se, ergo est causa motus aeris, igitur ipsum quoque graue mouetur, nam mouens corporeum non potest mouere, nisi ipsum quoque moueatur: C quoniam igitur motus grauis est causa motus aeris, necesse est vt prior illo sit, si non tempore, saltem naturâ, ergo in illo priori naturâ mouetur graue sine vllo aeris motu; non ergo ad motum aeris mouetur graue, sed potius aer ad motum grauis; graue igitur à se mouetur immediate, quare etiam per se, quia nō per medium aeris motum, idque ita clarum esse videtur, vt nullam defensionem recipiat; prius enim debet moueri graue, quam aer, quia D non alia ratione mouet aerem, nisi quatenus premit, & ad centrum tendit. Confirmatur hoc:

Secundū argumētum.

quia motus grauis descendentis est motus naturalis, motus autem aeris à graui est violentus, quum fiat ab externo principio; at motus violentus non potest esse prior motu naturali, sed est potius posterior, & ipsum insequitur. Præ-

Tertium argumētum.

terea omne per accidens debet reduci ad aliquod per se, ergo si mouetur graue à se per accidens, debet ab aliquo moueri per se, à quo igi- E tur, nisi à seipso? dicere enim non possunt ab aere moto, qui illud secum ferat, hoc enim falsum esse iam ostendimus, quum motus aeris insequatur potius motum grauis, quam efficiat.

Responsio Zimaræ.

Zimara vero ad hoc respondit: graue mouere aerem, & ipsum prius moueri per se, non tamen à se, sed à generante: attamen ad generans confugere non est satis tutum, quia hoc non coexi-

Impugnatio.

stit descensui grauis: quare aliam eius motus causam excogitare oportet, sicut antea diceba- F mus, quoniam omnia iam adducta argumenta hanc Zimaræ responsionem refellunt. Id vero, quod diximus, motum aeris esse posteriorem ipso grauis motu, clarum est cuilibet considetanti, neque id debet aliquis inficiari, aer enim non mouet graue descendens, neque ipsum secum fert descēdendo, sed potius cedit graui descendenti; quum enim resistere illius descensui non possit, ab eo mouetur, & pellitur. Exemplum quoq; naturæ & nauis, quo Auerroes vti-

A tur, refragatur huic opinioni, & id, quod modo diximus, confirmat: natura enim mouetur quidem motu nauigationis cū naui, quam mouet, sed tamen nō potest eam mouere, nisi prius moueat seipsum alio motu, & eo quidē per se; non enim moueret nauim, nisi prius sua mēbra moueret, & per ea mota moueret nauim, necessarium enim est, vt mouens corporeum moueat aliud per sui ipsius motum: sic ergo etiam graue non potest aerem mouere, nisi ipsū motu priore B moueatur, siquidem per suum motum mouet aerem; moueri autem dicendum est à se, si recta est Auerrois comparatio, quia etiam natura primo mouetur à se; deinde nauim mouet. Ex his igitur patet, sensum hunc, quem illi attribuunt Auerroi, defendi nullo modo posse.

Opinio Scoti, & aliorum plurium. Cap. VII.

C His argumentis moti alii complures, quum eundem sensum verbis Auerrois attribuerint, ab eius sententia recesserunt, vt Scotus, & Gregorius Ariminensis, & aliqui posteriores, qui dicunt elementum moueri à seipso, non per accidens, vt dicere videtur Auerroes, sed per se: ac quia hoc dicentes ostendere debuerunt, quomodo elementum diuidatur in partem mouentem, & partem motam, in hoc declarando non consenserunt; Scotus inquit, nō esse in elemen- D to necessariam hanc distinctionem, & hac vtitur ratione: duplex est agens; vnum vniuocum, quod etiam formale appellatur, quia per formā, quā habet, agit; alterum vero æquiuocū, quod etiam virtuale appellatur, quia non per formam agit, sed per virtutem, vt Cœlum calefacit tanquam agens virtuale, etenim non per calorem, siquidem calorem nō habet, sed per vim producendi calorem, qua præditum est: agens igitur formale nō potest agere in seipsum, quia quum E iam habeat formam non potest eam amplius recipere; quamobrem necesse est vt sit re distinctum à patiente: at agens virtuale potest absque vlla repugnantia agere in seipsum, quum enim non habeat formam, quam est aptum producere, recipere eam potest: prius enim habeat actū virtualem, sed potentiā formalem, quare potest à seipso recipere actum formalem, quem non habebat. Quoniam igitur forma elementi est agens æquiuocum respectu motus localis, & ele- F mentum habet potentiam formalem, quia est aptum recipere motum illum, potest absq: vlla absurditate à virtute sua productiua recipere motū formaliter. Videtur autem hæc Scoti distinctio etiā ab Auerroe poni aliis verbis, quando in Comment. 28. lib. 3. de Cœlo inquit, lapis mouet se quatenus est actu grauis, & mouetur quatenus est potestate inferius; nam dicere actu graue, est dicere habens actum virtualem, hoc est, virtutem producendi motum descensionis,

Opinio Scoti.

Agens duplex.

Auerroes.

nis; dicere autem potestate in infero loco, est dicere potentiam formalem, nam locus proprius instar formæ est, quam graue per suum motum naturalem adipiscitur. Est igitur Scoti sententia, elementum à seipso moueri, hoc est, à sua forma, idque non per accidens, sed per se; nec requiri distinctionem realem motoris & moti, propterea quod est agens æquiuocum, quod absque vlla absurditate potest agere in seipsum.

Recentiorum argumentatio cõtra Scotum, & eorum opinio. Cap. VIII.

ADuersus hanc Scoti sententiam quidam posteriores inuehũtur hoc potissimum argumento, quod ea admissa ruit progressus Arist. in 8. Physic. ad inueniendum primum motorem immobilem; is enim nititur necessario eo fundamento, quicquid mouetur, ab alio mouetur: hoc autem de medio tollitur dicendo, posse idẽ moueri à seipso absque reali distinctione mouentis & moti; nam aduersarius diceret deueniri quidem in mouentibus & motis tandem ad primum, sed id simplex esse, & à seipso moueri, quia est agens æquiuocum, habens actum virtualem, & potentiam formalem: tota igitur illa Arist. argumentatio nos ad solum Cœlum duceret, quod non secus ac elementum, diceretur à seipso moueri absq; distinctione mouentis & moti: sic itaq; de inueniendo via naturali æterno motore immobili esset penitus desperandum, si nullam habemus aliam viam, nisi ex æterno motu, vt alibi demonstrauimus. Ipsi igitur aliter dicunt, esse in elemento realem distinctionem mouentis & moti, licet subiecto nõ seiungantur; etenim forma est mouens, materia vero est id, quod mouetur; forma namq; est actionis principium, materia vero omnis passionis: sic ergo sublatam esse arbitrantur omnem difficultatem, quum ita pateat graue & leue à se moueri per se, non per accidens, vt existimauit Auerroes.

Illorum opinio.

Impugnatio sententiæ recentiorum. Cap. IX.

EGO vero de Scoti quidem sententia posterius dicam, ea namque fortasse proxime omnium ad veritatem accessit. Quod vero ad hos recentiores attinet, puto eos penitus aberrasse in hac Scoti impugnatione, quoniam eorum opinio vel falsa est, vel in idem cadit cum sententia Scoti, quam reprobarunt; nam est quidem materia radix omnis passionis, ipsa tamen per se non sufficit, vt sit idoneum subiectum motus; quia id, quod mouetur, debet esse actu, vt in 5. Phys. auscultationis Aristotel. docet. Vt vero etiam concedamus, materiam habere potestatem recipiendi motum, ex hac tamen non magis ascensum recipiet, quam descensum: quare quod graue habeat determinatam propensionem ad descendendum, hoc est materia prouenire non potest, sed prouenit à forma materiæ inhærente; nam est quidem materiæ pati, sed determinate pati hoc potius, quam illud, à forma est, non à materia: coguntur itaque dicere, non materiam solam, sed totum compositum primo motum illum recipere, & formam esse rationem recipiendi: atqui eadem forma est etiam mouens, ergo mouens & motum re nõ distinguuntur: quæ Scoti sententia fuit, atq; etiam Auerrois dicentis, forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt est in materia; graue namque deorsum fertur, quia est graue, non quia materiam habeat; ergo vt tali motu, non alio, moueatur, non à materia habet, sed à grauitate, quæ est etiam mouens; nec absurdum videtur, quod eadem forma sit simul ratio agendi, & ratio patiendi, principium motus & actiuum, & passiuũ, variis modis considerata, sicut alibi declarauimus. Itaque si hi recentiores intelligant, materiam esse motam, hoc est, materiam vt formatam, quod est dicere totum compositum, eorum sententia non differt à sententia Scoti & Auerrois, sed eis difficultas integra manet, quomodo id esse possit sine reali discrimine mouentis & moti: quod si intelligant, materiam esse per se motam, falsa omnino est eorum sententia, tum quia nec absolute materia est per se mobilis, nec ad hunc statutum motum habet determinatam propensionem: adde quod Aristot. aperte negat, elementum diuidi in partem mouentem, & partem motam; cui sententiæ isti manifeste aduersantur, dum hæc dicunt.

Nonnullorum opinio de motu elementi in vacuo, & eius confutatio, Cap. X.

QVum autem Auerroes in memorato Comment. 71. quarti Phys. præter id, quod modo considerauimus, dicat etiam nullam in vacuo, si vacuum daretur, fieri posse elementi motum, iidem posteriores in hoc quoque Auerroem reprehenderunt, imo etiam ex professo Aristotel. hoc idem dicentem; hoc igitur in præsentia breuiter considerare, præterquam quod ipsum per se non parum est vtile, & intellectu dignum, non est etiam, vt fortasse videtur, à proposito alienum, sed ad sequentia conferet, & illi quoque in hac ipsa de motu grauium & leuium disputatione sermonem de hoc facere voluerunt. Auerroes igitur ibi ex Aristotel. sumit, necessarium esse plenum ad motum elementi, propterea quod continuitas in motu à resistentia prouenit, at in elemento nulla mobilis ad motorem interna resistentia est, ideo externa requiritur, si debeat fieri continuus motus; medium enim plenum resistit aliquantum elemento moto, & ita facit continuitatem; quamobrem si daretur vacuum, elementum in eo positum non moueretur, sed momento temporis ad locum suum transiret, qui non esset motus, sed mutatio

Aristot. & Auerrois opinio de motu elementi in vacuo.

tatio subita: qua in re Auerroes Auempacem reprehendit dicentem, ad motum elementi non esse necessarium medium plenum, quandoquidem etiam in vacuo, si daretur, fieri elementi motus posset, isque continuus ob internam resistentiam. Aduersus Arist. & Auerroem hi recentiores insurgunt, & aperte profitentur, Arist. nō cognouisse quæ sit resistentia in motibus elementorū, imo & multa falsa dixisse in 7. Physic. pe proportionibus in motu: aduersus quæ ipsi plura adducunt experimenta, quibus se cognouisse testantur falsas esse illas proportiones, & hanc falsitatem processisse ex hoc falso fundamento, quod forma elementi mouens ipsum non habet à mobili aliquam internam resistentiam, sed solum externam à medio pleno. Ipsi igitur sequentes opinionem Auempaces ibi ab Auerroe reprobatam, quam etiam sequutus est Scotus 2. Sentent. distinct. 2. quæst. 9. dicunt, duplicem esse resistentiam in motu elementi naturali: vnam externam, & accidentalem, quæ fit à medio pleno, & facit vt tardior sit motus in pleno, quam esset in vacuo: alteram vero internam, & essentialem, qua elementum motum resistit formæ mouenti, ita, vt etiam in vacuo, si daretur, fieret continuus motus: rationem autem cur mobile resistat suæ formæ mouenti, dicunt esse, quod mobile est continuum, & spatium quoque continuum; repugnat autem continuo transeunti per continuum esse eodem momento in omnibus simul partibus illius continui, sed necesse est vt transeat prius per vnam partem, quam per aliam: hæc igitur est necessaria resistentia interna, ex qua fieret vt elementum in vacuo positum continue moueretur. Ego vero pro Aristotel. defensione possem facile demonstrare, quantum isti decepti sint in illis experimentis, quæ aduersus Arist. adduxerunt, reuera enim non officiunt dictis Aristot. in 7. Physic. de proportionibus in motu; sed quoniam alienum hoc esset à nostro instituto, omittendum in præsentia est, licet ipsi duæ de motore grauium & leuium disputationi id inserere voluerint; sed si quando datum nobis fuerit in libros Physicos edere commentarios; diligēter hac de re loquemur: nunc de eo, quod ad rem magis pertinet, pauca dicere satis erit. Dico falsum esse id, quod isti imaginantur de illo interna, & essentiali resistentia mobilis, nulla enim in elemento esse potest; quod autem de elemento dicimus; id de omni naturali corpore, quod vt graue, vel vt leue moueatur, intelligendum est: ratio autem est, quoniam omnis resistentia fit ab actu, potentia enim non resistit, quum sit aptitudo indistincte respiciens opposita; sed actus est qui resistit actioni alterius contrarij actus, siquidem non fit actio, nisi ab actu: non potest igitur esse interna resistentia, nisi vbi est duorum actuum compositio, vt in animali, quod etiam in vacuo positum (vt ibidem ait Auerroes) continuo motu

Recentiores contra Aristot.

Scotus. Resistentia duplex.

Impugnatio & Aristot. defensio.

Omnis resistentia fit ab actu.

A moueretur, ob internam resistentiam corporis grauis ad animam mouentem: sic etiam videmus præuiam generationi alterationem esse motum continuum, ob resistentiam qualitatis contrariæ ad contrariam; at in illuminatione nulla est successio, quia nulla resistentia, quia lumen non habet contrarium; quare illuminatio etiam magni spatij fit tota simul subito, non in tempore aliquo. Quoniam igitur in elemento vnicus est actus, nulla in eo esse potest interna resistentia; B nisi dicamus eandem elementi formam sibimet resistere; nam dicere non possumus, elementū resistere suæ formæ, nisi per suū actum, hic autē est forma ipsa; sic igitur diceremus, formā sibiipsi resistere, quod ne imaginari quidem possumus. nulla igitur est resistentia elementi moti ad formam mouentem, sed potius summa consensio, quum eadem sit ratio agendi, & recipiendi, si enim ad illum ipsum recipiendum motum sit elementum propensum, C quem apta est efficere forma, non potest elementum motum resistere suæ formæ mouenti; igitur opinio Aristotel. vera est, & rationi consentanea; non tamen negamus in motu elementi internam resistentiam per accidens; de qua posterius loquemur, sed solum negamus resistentiam per se, qualem isti ponunt, nam si posito elemento in vacuo inesset resistentia interna, ea non posset esse nisi per se; at resistentia per accidens non potest habere locum, nisi in medio D pleno, vt mox considerabimus. Peccant etiam isti in afferenda ratione huius resistentiæ; tum quia dato vacuo illud non potest esse quantum, nec habere partes, quum absque subiecta substantia quantitas non possit existere; tum quia hoc etiam concesso adducunt non causam pro causa, nil enim aliud dicunt, nisi impossibilitatem consequentis, quam nos quoque confitemur, sed hæc simul esse potest cum veritate consequentiæ; dicimus enim, esse impossibile ita E transferri mobile per omnes partes spatij quanti, vt eodem momento sit simul in omnibus; hoc tamen necessario deduci ex vacui positione, proinde validam esse hanc consequentiam, si elemētum esset in vacuo, ad locum suum transiret subito, & absque vlla successione; quia quando agens à nullo prohibetur, & nihil ei resistit, necesse est subitam fieri mutationem, vt in illuminatione videmus. Possumus autem hoc confirmare ex argumentatione Aristotel. in con- F text. 79. octaui Physic. vbi sic argumentatur: si in magnitudine finita inesset vis motrix infinita, moueret subito non in tempore, propterea quod finiti ad infinitum nulla est proportio, proinde nulla resistentia moti ad motorem: at si dicere licet, non sequitur, quia quantum non potest transire subito per spatium quantum, quum non possit simul eodem momento esse in omnibus eius partibus, argumentatio illa Aristot. redderetur inefficax; est tamen efficax, quia

consequens, licet sit impossibile, deducitur tamen ex illo antecedente, & valida est consequētia. Quod si ex impossibilitate consequentis liceret inferre consequentiæ prauitatem, tolleretur penitus argumentatio per ductionem ad incommodum, per eam enim infertur consequēs impossibile vt impossibile, efficax tamen esse potest consequētia; sed hoc magis est manifestum, quam vt pluribus verbis indigeat. Patet igitur, hos in refutanda opinione Scoti, & iis, quæ ab Arist. & ab Auerroe dicuntur 4. Physic. 71. multifariam errasse. De ipsa vero Scoti sententia posterius dicemus, quum nostram hac de re sententiam proferemus.

Distinctio potentiæ & agentis.
Cap. X I.

Potētia dupliciter dicitur.

OMnia, quæ hactenus dicta sunt ad id pertinuerunt, vt quanta sit hac in re difficultas, ex iis, quæ ab aliis dicuntur, intelligeremus; restat vt ipsam huiusce rei veritatem declaremus, eamque ab omni difficultate, si fieri possit, vindicare nitamur. Plena huius difficultatis solutio in duabus (vt arbitror) distinctionibus est constituta: quum enim quæstio proposita sit de motore grauium, & leuium, & nil aliud sit mouere, quam ducere de potentia ad actum, idque fiat ab agente, cognoscendum est quotuplex sit potentia, & quotuplex sit agens. Potentia dupliciter sumitur, vt Arist. docet in calce libri de interpretatione: nam proprie sumitur pro illa, quæ respicit, & præcedit actum; improprie autem, & æquiuoce sumitur etiam pro illa, quæ est coniuncta cum actu, vt quando dicimus Cœlū posse moueri dum actu mouetur; sed hæc ad præsentem considerationem non pertinet, quia Aristot. quando in context. 32. octaui Physic. distinguit in graui & leui duplicem potentiam, non intelligit nisi illam, quæ præcedit actum, nempe potentiam ad motum, quando mobile non mouetur: hanc igitur Aristoteles ibi considerans duplicem esse dicit; vnam interpretes vocant essentialem, alteram accidentalem: essentialis ea dicitur, quæ quum sit primario ad formam, est secundario ad motum, qui consequitur formam; talis potestas ascendendi est in elemento graui, illud enim est potestate leue, proinde potestate ascendit, sed quando iam est factum leue, tunc nisi impediatur, ascendit; & iure dicitur essentialis, quia denotat negationem motus à medio, quæ per se competit graui, quia graue quatenus est graue non ascendit: accidentalis autem potestas ascendendi est in elemento leui, quando, quum iam sit leue, non ascendit, quia ab aliquo impeditur, nam leui extra locum suum existenti accidentale est non ascendere. Has igitur duas potentias in memorato loco Arist. ponit; at nisi nos tertiam adiiciamus, non possumus assequi huiusce rei veritatem, sed decipiamur necesse est: quam erroris multorum causam fuisse existimo; Arist. enim duas tantum illas ibi considerauit, quoniam hæ solæ ad eius scopum conferebant, sed tertiam, quam ego nunc adiiciam, non negaret, quum sit per se manifestissima; quoniam enim de illa potestate loquimur, quæ dirigitur ad actum, actus, quem vtraque illa potentia respicit, nullus alius est, nisi motus ipse, ibi namque Arist. considerat potentiam ad motum in elemento quiescente; ideo quando iam mouetur, tunc ductam esse dicit vtramque potentiā ad actum, quem respiciebat; sic enim graue aut leue transiuit de non moueri ad moueri, & terminus ad quem illius transitus est motus ipse: at quando elementum actu mouetur, negari non potest ipsum esse adhuc in potētia, non tamen amplius ad motum, sed ad locum suum, siue ad suum vbi, quo adhuc non potitur actu; patet enim hoc ex definitione motus, in qua dicitur motū esse actum imperfectum eius, quod potestate est, quatenus est potestate; intelligit enim potestatem non ad motum, sed ad terminum & finem ipsius motus: quum igitur in aliis duabus potestatibus, & earum ductione ad actum, terminus ad quem, non sit alius, quā motus ipse, ad quem ex quiete transit elementum; in hac tertia potestate, seu eius ductione ad actum, terminus ad quem, non est amplius motus, sed locus, vēl qualitas, vel aliud quippiam, ad quod tendat motus: hæc igitur sit prior distinctio. Altera vero est, quam Scotus ponit in sua quæst. 56. Poster. Analyt. qua tamen in hac disputatione non est vsus, quum maxime ea vti debuisset: efficiens duplex est; vnum, quod cum transmutatione efficit, & quartum causæ genus constituit, quod ab Aristotel. vocari solet principium vnde motus, quia semper cum motu efficit; huic proprie dicto efficienti competit definitio potentiæ actiuæ ab Arist. tradita in 9. Metaphysic. potentia actiua est potentia transmutandi aliud prout est aliud, tale namque efficiens requirit necessario patiens diuersum, quia nihil potest mutare seipsum, & ducere de potestate ad actum: hoc efficiens habet à patiente aliquam resistentiam, à qua successio in motu prouenit, quocirca iure vocatur ab Arist. causa vnde motus: alterum est efficiens, quod non per transmutationem efficit, sed per solam emanationem effectus ab eo, quasi ipso non operante effectus sponte sua illud insequi videatur; tale efficiens est in corporib. naturalibus forma respectu accidentium, & proprietatū consequentium in eadem re: iccirco dicere Logici solent, rationalitatem esse causam effectricem risibilitatis in homine, non quidem transmutantem, quia non agit rationalitas in hominem faciendo ex non risibili risibilem; sed sine vllo motu, sine vlla transmutatione, quum primum est rationale, statim consequitur vt sit risibile, ita vt risibilitas à rationalitate absque vlla mutatione emanare videatur; ob id hoc improprie dicitur efficiens,

Agens duplex.

reducitur tamen ad causam effectricem conuenientius, quam ad aliud causæ genus.

Declaratio quinque propositionum, quibus tota rei veritas concluditur.
Cap. XII.

HIs fundamentis iactis, totam huiusce rei veritatem in quinque propositionibus puto esse constitutam, quarum prima hæc est. Si loquamur de prima elementi potentia, quæ est ad motum, & essentialis appellari solet, ab hac elementum ad actum ducitur à solo generante; & hoc idem intelligi volumus de omni corpore, quod ut graue, vel ut leue moueatur, sicut etiam ante admonuimus: hæc apud Aristotel. clara est in 8. Physic. & in 4. de Cœlo iam memoratis, & per se etiam satis manifesta est; nam est essentiale graui non ascendere, nec potest hunc motum recipere, nisi à generante quod mutet ipsum in leue, sic enim dans ipsi leuitatem, dat etiam consequentem ascendendi facultatem: patet autem non posse graue in hac potestate existens ducere se ad actum, & dare sibi motum ascensionis, sed indigere generante. Omnia igitur, quæ ab Aristotel. in prædictis locis dicuntur, nil aliud probant, quam hanc primam propositionem, atque etiam secundam, quam mox subiungemus, has enim nemo est qui inficiari possit, quum manifestum sit, non posse graue aut leue ducere se de non moueri ad moueri, sed mouente externo indigere. Secunda igitur propositio est: si loquamur de secunda potentia ad motum, quæ accidentalis vocatur, vt potentia ascendendi in elemento leui, quando impeditum non ascendit, ab hac ad actum ducitur à remouente impedimentum: hanc similiter ponit Aristotel. in memoratis locis, neque vllus est qui eam neget; nam graue iam existens extra locum suum, si ad eum non moueatur, necesse est, vt aliquo detineatur impedimento, quod remouere ipsum met non potest, ideo eget agente externo, quod remouendo impedimentum ducat ipsum de quiete ad motum. Tertia propositio est: si consideremus tertiam potentiam in graui aut leui existente extra suum locum, nec impedito, quæ est potentia ad locum, quem non obtinet, de hac ad actum ducitur, & ad suum locum mouetur per se à sua forma tanquam ab agente per solam emanationem. Hæc satis demonstratur argumentis ante adductis, ad quæ nullam ego responsionem video; sed comprobari præterea potest alio argumento sumpto ex iis, quæ ab Aristotel. in contextu 82. octaui Physic. dicuntur de motu proiectorum; non putat enim causam illius motus esse manum proiicientem sed vult esse necessariũ aliquod mouens, quod comitetur illum motum & illi coexistat: ideo causam refert in partes aeris, per quas proiectum fertur, vt ibi videre est, similiter igitur in motu naturali non sufficit generans, quum non

Prima cõclusio.

Secunda conclusio

Tertia conclusio.

A coexistat motui; neque vlla huius discriminis ratio in his adduci potest, quam enim rationem habet proiiciens ad rem proiectam, eandem habet generans ad elementum genitum, nempe quantum attinet ad motum localem; vtrumque enim dat patienti mouendi initium, sed mouere ad finem vsque ipsius motus non perseuerat. Quemadmodum ergo secundum Arist. non satis est dicere proiectum moueri à proiiciente, ita nec satis est dicere, elementum motu naturali B moueri à generante. Ideo notandi maxime sunt varii Aristot. scopi in prima eius octaui libri parte, & in capite illo postremo, nam diuersa respiciens variis etiam modis de eadem re loquutus est: in prima namq; parte considerabat primum principium motus in vnaquaque re, & primum mouens, à quo res ducitur de non moueri ad moueri, quoniam scopus ibi est primum vniuersi motorem inuestigare: loquens igitur ibi de motu grauium & leuium tum naturali, tum vio-C lento, non considerat aliud mouens, quam externum, quod rem traducit de non moueri ad moueri, quale est generans respectu motus naturalis, & proiicens respectu motus violenti: quocirca ibi nullum alium motorem tribuit motis violenter, quam illum, qui proiecit; nam alium posteriorem motorem, qui postea coexistit motui, ibi Aristot. non considerat, propterea quod ad eius scopum non conferebat; ob quam eadem rationem neque elementi for-D mam ibi considerat vt mouentem motu naturali, quia non est motor primus, sed præsupponit motorem priorem, quia rem transtulerit de quiete ad motum; in postremo autem eiusdem libri capite non amplius loquitur de primo motore rei proiectæ, sed de proximo, & adæquato, coexistente, siquidẽ primus motor proiectorum iam manifestus erat, nemo enim ignorat proiicientem esse primum motorem; sed motor proximus ignorabatur, ideo ibi docet proiectum E moueri à diuersis aeris partibus vna post aliam: sic igitur etiam in motu naturali negare Aristot. non posset esse necessarium mouẽs proximum, & coexistens, quod non potest esse aliud, quam propria forma; generans enim est causa prima & remota, vt considerãti manifestum est. Præterea lapis sursum proiectus per vim, postea deorsum fertur per naturam, à quo igitur mouetur? non à proiiciente, quia idem non potest esse causa simul contrariorum motuum; non à generante, F quoniam huius actio iam olim desiit ante longum tempus, & fortassis ante mille annos, imo etiam fortasse generans iam olim interiit; à sola igitur sua forma tunc naturaliter mouetur. Possumus etiam ad hanc sententiam cõfirmandam sumere argumentũ ex Arist. in memorato cont. 32. octaui Phys. qui ab aduersariis summa cum efficacia pro se adducitur; nã ibi dicit quidẽ Aristot. grauia & leuia moueri per se à generãte, sed quærit etiam propter quid ad sua loca mouean-tur

Nota de varijs scopus Arist. in 8. Physic.

Accidentia formam cõsequẽtia sunt duplicia.

tur grauia & leuia: & respondet his verbis [*causa est, quia apta sunt natura aliquò, & hoc inest graui & leui esse*] quum enim quæstio propter quid sit quæstio proximæ & immediatæ causæ, non respondet Aristot. generans esse causam cur moueantur, quia generans est causa remota, per quam non satisfieret quæstioni propter quid; sed respondet ipsammet elementi naturam causam esse illius motus, eamque ipsius essentiam esse; atqui hæc est forma, itaque secundum Aristotelem forma grauis, aut leuis est proxima causa illius motus. Hoc idem notare possumus in context. 24. lib. 4. de Cœlo, vbi Aristot. eandem quæstionem facit, propter quid fertur ignis sursum, & terra deorsum; ad quam similiter, imo & clarius respondet, quod hæc in seipsis habent mutationis principium; & in hoc distinguit hæc mobilia motu naturali à sanabili, & augmentabili, quæ mutantur ad sanitatem, & ad magnitudinem ab externo principio; intelligit autem à principio actiuo; ergo vult propriam elementi naturam esse principium actiuum sui motus naturalis: quod videtur etiam satis clare pronunciasse in contextu 84. secundi Physic. vbi inquit, naturalia esse illa, quæ ab aliquo in seipsis principio continue mota perueniunt ad aliquem finem, asserere ergo videtur, omnia naturalia moueri ab interno principio actiuo, non inferiora corpora respicit, in quibus id vniuerse verum esse arbitratur. Confirmatur etiam hæc sententia per ipsamet aduersariorum dicta: declarantes enim, quomodo generans sit motor grauium & leuium, dicunt, generans dat formam; dat igitur etiam motum, quia dans formam dat etiam omnia consequentia formam mediante forma: hoc enim eorum dictũ si falsum sit, nullam eorum opinio defensionẽ habet, generans enim non dabit motum: si autem verum esse concedamus, per illud ipsi veritatem confitentur, & in nostram sententiam veniunt. Primum quidem dubia est eius dicti veritas, quoniam accidentia formam consequentia duplicia sunt, alia habent esse permanens, vt risibilitas in homine, & calor in igne; alia vero habent esse fluxile, cuiusmodi est motus: de illis igitur, quæ habent esse permanens, clara res esse videtur; nam agens vna & eadem actione, qua dat formam, dat etiam hæc formam consequentia, vt generans hominem dat eadem actione formam, & risibilitatem consequentem, licet hanc per mediam formam: at de motu secus est, generans enim dans elemento formam, non dat eadem actione motum, quia cessat generãtis actio in primo esse formæ, quod est vltimum non esse ipsius motus, siquidẽ motus nondũ est, sed postea erit, quando generans non amplius aget; generans ergo dans formam non dat eadem actione motum consequentem. Sed admittamus dicti huius veritatem, admitti enim põt in hoc sensu, quia dans elemento formam, dat vim motricem sui ipsius; at hoc dicere, est dicere formam esse motricem elementi, quare hoc ipsi dicentes veritatem aperte cõfitentur: dum enim dicunt, consequentia formam, fatentur motũ elementi insequi formam, proinde esse effectum formæ: quod etiam clarius affirmant, dum addunt, mediante forma; sic. n. fatentur, generans non esse causam immediatam, quum intercedat forma, per quam mediam generans dat graui & leui motũ: rectissime etiam vtuntur illa dictione [*consequentia*] sic. n. ipsa veritate ducti dicunt formam esse motus effectricem per emanationem; à tali namq; efficiente ita emanat effectus, vt ipsum insequatur sicut vmbra corpus absq; vlla transmutatione; aliud enim est motum producere, aliud est rem producere cum motu & transmutatione; efficiens quidẽ transmutans producit rem cũ motu, ideo generans producit motum elementi per mutationem substantialem; at forma elementi producit motum tanquam rem consequentem, nec producit per transmutationem. Quod vero aliqui ad setuendos dicunt, formam non esse causam effectricem, de qua in præsentia loquimur, sed potius esse causam formalẽ, falsum est; quia forma est quidem causa formalis corporis naturalis, at accidentium non est causa formalis, sed effectrix, vt etiam de anima asserit Arist. in contex. 36. secundi libri de anima; nec video, quomodo aliquis sanæ mẽtis dicere possit, formam compositi esse formam etiam accidentium. Sed his causa deceptionis fuit, quod non cognouerunt efficiens per emanationem ratione saltem distinctum à causa formali; nam formæ vtrunq; competit variis respectibus: alius enim est causandi modus, quo forma elementi est illius corporis causa formalis, quæ ipsum in specie constituit, & alius, quo eadem in eodem corpore motum naturalem producit. Videtur autem Aristoteles ipse hoc efficientium discrimen pulcherrime significasse in illo contextu 32. octaui Physic. nam efficienti transmutanti accommodat verbum ποιεῖν, & de hoc loquens dicit: graue & leue non habere in se principium effectiuum motus, sed solum passiuum, effectiuum enim habet extra se, à quo ducitur de quiete ad motum: efficienti autem per emanationem accommodat verbum, ἐνεργεῖν, quod ibi Latine legitur, agere, seu operari; inquit enim, graue & leue agere statim, & operari; & ita illis attribuit actionem ex se tunc, quando iam cessauit effectio agentis externi generantis, vel remouentis impedimentum: multo tamen manifestior est Græci verbi significatio, nam maxime proprie verbum, ἐνεργεῖν, denotat efficiens per emanationem; significat enim exire ex seipso in actum, & in operationem à natura manantem, postquam cessauit effectio generantis, vel remouentis impedimentum. Quarta propo-

Nota de Varijs scopis Arist. in 8. Physic.

Accidentia formam cõsequẽtia sunt duplicia.

Aliud est producere motum, aliud est rem producere cum motu.

Nota de agente per emanationẽ.

positio est, in motu naturali grauium & leuium, requiritur necessario, vt non penitus sit re distinctum mouens à moto: hæc ex tertia propositione deducitur, & eam consequitur ex necessitate, nam agens quidem transmutans rem de potestate ad actum est necessario distinctum re à patiente, quia nihil ita in seipsum agit, sic enim esset simul potestate & actu secundum idem, vt argumentatur Aristot. in contex. 40. illius octaui libri, quoniam ibi loquitur de solo agente transmutante: sed agens per emanationem non potest esse re distinctũ à patiente; à forma namque accidentia consequẽtia emanant in eodem compositio formato, non in aliquo externo; extra vero agit forma non aliter, quam trasmutando; quod clarum est per inductionẽ, dicimus enim, formam hominis esse causam risibilitatis, effectricem per emanationem, non ita tamen, vt dicatur homo diuidi in corpus & animam, & anima efficiat risibilitatem, corpus vero seclusa anima eam primo recipiat, sed totum compositũ animatum recipit primo hanc proprietatem, & quatenus est animatum; proinde anima est tum agens, tum ratio patiendi, diuersis tamen modis, nam agit vt forma, recipit autem vt iuncta materiæ: sic à forma ignis emanat in ipsomet igni summus calor, quæ est ignis proprietas, non ita tamen, vt sola materia patiatur, quia materia informis non est idoneum subiectum caloris, sed totus ignis dicitur subiectum caloris vt tali forma formatus; eadẽ igitur forma agit vt forma, & recipit vt est in materia hæc autem eadem per calorem insequentem agit extra se in alia per transmutationem, dum res alias calefacit & vrit. Sic igitur etiam de motu elementi dicit Auerroes 3. de Cœlo 28, forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt in materia; nam mouere tribuitur soli formæ, tali autem motu moueri tribuitur illi corpori, vt ab ea forma constituto. Ex his autem patet, in motu elementi non posse diuisionem fieri in partem per se mouentem, & partem per se motam; quia per se monens est forma, per se motum est totum compositum, quod eandem formam complectitur: attamen ibi quoque notari potest aliqua distinctio realis; quum enim compositum constet ex materia & forma, distinguitur re à forma ratione materiæ, quæ est distincta re à materia, sed ratione formæ non re distinguitur, sed ratione, quatenus aliud est forma vt forma, aliud est forma vt in materia: idque respexit Auerroes in 4. Physic. Comment. 71. quando dixit elementum diuidi in motorem & motum, quatenus motor est forma, & motum est materia; non enim absolute dixit materiam per se moueri, nam in Comment. 28. inquit, id quod mouetur, esse totum elementum; sed significare tantum voluit illam, quæ ibi notari potest. mouentis & moti realem distinctionem; ea enim est, quæ sumitur à reali distinctione mate-

Agentis per emanationẽ actio est immanens.

A riæ & formæ. Talis autem distinctio partim realis, partim rationis, necessaria omnino est in agente per emanationem; quia vbi sola forma sine materia suam edit operationem, ea non potest esse nisi forma abiuncta à materia, cuius actio est ipsius substantia; quare nullus ibi notari potest effectus ab efficiente distinctus, proinde neque efficiens appellari ea ratione potest; vt igitur effectus emanans sit ab efficiente distinctus, tamquam accidens insequens formam vt B causam, necesse est materiam quoque adesse, quæ formata tali forma illum recipiat, & ita faciat aliquam realem distinctionem: contra vero non potest omnino esse distinctio realis, quia potest quidem agens agere in aliud extra se per transmutationem, & ductionem de potestate ad actum; at per emanationem non potest agere in aliud, quia effectus emanans non potest nisi in eo ipso recipi, à quo emanat, hoc enim significat verbum emanare; eaque est distinctio ratio-C nis, quã significauit Auerroes dum dixit, forma elementi mouet vt forma. & mouetur vt in materia; non datur igitur effectus à forma emanans, & ab ea distinctus tanquam à causa, nisi in rebus materialibus, nec potest ibi esse prorsus realis distinctio agentis & patientis, sed partim realis propter materiam, & partim rationis propter formam. Postrema tandem propositio hæc est; si motum elementi redigere velimus ad motorem per veram efficientiam, & per transmuta-D tionem, elemẽtum mouetur à seipso vt ab agente transmutante, non tamen per se, sed per accidens: hæc per solam rei considerationem manifesta redditur; nam graue descendẽs mouet aerem, qui ei cedit, quare motum aeris consequitur vt graue deorsum feratur, non enim moueretur graue, nisi substans aer, vel aliud eiusmodi corpus illi cederet, à primo igitur ad vltimũ mouetur graue à seipso per accidens, quia per aerem mediũ qui primo mouetur à graui. Est au-E tem notandus in motu grauis & leuis hic ordo, si nõ temporis, saltem naturæ: primum quidem mouetur elementum à sua forma per se, tanquam ab agente per emanationem, ab ea namque emanat immediate motus naturalis in ipsomet elemento, non per medium aerem, & nisi graue primo seipsum moueret, nõ premeret aerem: secundo totum graue, non forma eius, per suum motum mouet aerẽ tanquam agẽs transmutans; sic enim agit in aliud, & ibi adest perfe-F cta realis distinctio mouentis & moti, & resistentia patientis, à qua in motu successio prouenit; iam enim diximus, nullam esse in elementi motu internam resistentiam, sed externã solum, quia in mouendo per emanationem nulla potest esse resistentia, nisi diceremus, eandem formã sibimet obsistere, quod nullo pacto dicendum est: tertio ad motum aeris mouetur etiam ipsum graue, & incedentis aeris locum subintrat; & ita fit vt graue à seipso moueatur tum per

Resistentia interna in motu elementi.

Quinta conclusio.

Ordo in motu grauis & leuis.

Defectus Scoti.

per se, tum per accidens; per se quidem ratione efficientiæ per emanationem, quæ ordine naturæ prima est, per accidens vero ratione officientiæ per transmutationem, quæ est postrema, & per aerem medium, & cum resistentia moti ad motorem, quam etiam Scotus declarat in 2. Sentent. in distinct. 2. quæst. 9. ad quartum: prima enim actio transmutans est ipsius grauis in aerem, non in se, eam autem consequitur vt etiam graue moueatur, hoc enim non moueretur, nisi prius aer moueretur: ideo non est ignorandum, modum hunc mouendi se per accidens, reduci ad remotionem impedimenti; quando enim graue descendit, remouet aerem impedientem, & ita mouet se per accidens; sic etiam Aristotel. dixit à remouente impedimentum moueri rem per accidens, quia per mediam remotionem impedimẽti: respectu autem ipsius impedientis dicitur mouens per se, quia per se & immediate mouet impedimentum, secundario autem consequitur, vt res quoque impedita moueatur; sic igitur graue descendens remouet per se aerem, quo fit, vt ipsum quoque se per accidens mouere dicatur, quia per substantis aeris remotionem. Ex his colligimus, esse in motu elementi aliquam internam resistentiam. non quidem per se, vt aliquos putasse iam diximus, sed solum per accidens: dum enim graue motum à sua forma mouet aerem medium, & aer illi resistit, necesse est vt ipsum quoque resistat formæ mouenti; tota tamen resistentia prouenit à resistentia externi aeris, ipsum enim graue per se suæ formæ non obsisteret, sed quoniam aliud corpus ipsi resistit, cogitur ipsum quoque resistere suæ formæ, per aliud ergo resistit, non per se, & eo magis resistit, quo magis aliud illi resistat, quod prouenit ex maiore medii corporis densitate. Hanc esse puto veram sententiam, & totius huius difficultatis solutionem, & Aristot. atque Auerrois verbis, imo & ipsi rerum naturæ maxime consentaneam.

Resistentia interna in motu elementi.

Consideratio opinionis Scoti.
Cap. XIII.

QVoniam supra diximus, Scotum hac in in re proxime omnium ad veritatem accessisse, nunc veritate cognita, videamus quid bene, & quid non bene ab eo dictum fuerit. Primum quidem, quod dixit, elementum per se moueri à sua forma, optime dixit; quod etiam dixit, id esse absque reali distinctione mouentis & moti, verissimum est: & in hoc maxime probandus est Scotus, quod id cognouerit, quod alii non viderunt, nisi solus Auerroes; qui dixit formam elementi mouere vt formam, & moueri quatenus est in materia: in eo tamen defecit, quod putauit Auerroem hac in re inconstantem fuisse, & nihil certi ex eius verbis sumi posse; nam Auerroes hac in re sibi semper constitit, &

Defectus Scoti.

A omnia eius dicta vera sunt, vt mox considerabimus. In afferenda quoque suæ sententiæ ratione puto Scotum defecisse; imperfectam enim rationem adduxit confugiens ad agens æquiuocum: nam licet omne agens per emanationem sit æquiuocum, non tamen conuertitur; datur enim agens æquiuocum, quod non per emanationem, sed extra se per transmutationem agit, cuiusmodi est Cœlum respectu corporum inferiorum; in talibus autem agentibus Scoti ratio
B locum non habet, quia nihil potest transmutare seipsum, & quod potestate habet, tribuere sibi actu, nisi habeat partem per se mouentem, & partem per se motam: quod enim non sufficiat actus virtualis, & potentia formalis, vt possit aliquid mutare seipsum, clarum est in multis; nam vinum est virtute calidum, quum habeat vim calefactricem, & habet potentiam formalem, quum sit actu frigidum, & possit fieri calidum, attamen non potest calfacere seipsum:
C motus etiam secundum Aristotel. generat calorem, quo liquescit plumbeus mucro sagittæ, non ita tamen, vt primo calfaciat mucronem ipsum, qui mouetur; sed mucro per modum agit primo in aerem, & ipsum atterendo accendit, postea ab eo accenso ipse postea calefit; itaque sagitta mota habet actum caloris virtualem, & potentiam formalem, quia est apta calorem, quem non habet, recipere, tamen non potest immediate seipsum calefacere per motum; non
D est igitur idonea ratio, est agens æquiuocum, & habet potestatem recipiendi formaliter, ergo potest mutare seipsum: huius autem deceptionis ratio est, quoniam aliquid habens potentiam formalem, potest quidem simul habere actum virtualem respectu aliorum, in quæ agere potest, at non respectu sui ipsius; puta dicere respectu sui ipsius est implicare contradictionem, vt aliquando consideraui in declarando context. 40. octaui Physic. quando enim agens naturale
E aptum est agere, & habet patiens præsens, nec impeditur, ex necessitate fit actio; ergo si agens potest sibi talem formam tribuere, iam eam habet, nec potest esse in potentia formali, quia semper fuit sibiipsi præsens quo igitur momento habet actum virtualem respectu suiipsius, eodem momento necesse est vt habeat etiam actum formalem, nisi impediatur: quod si impediatur, habet quidem potentiam formalem, sed
F non habet actum virtualem, quia non potest remouere impedimentum, & seducere de potẽtia ad actum, vt patet in graui detento per vim in aliquo supero loco; non habet enim per se actum virtualem, i. vim mouendi se actu, sed eget auxilio agentis externi, quod remoueat impedimentum: dum igitur impedimentũ viget, habet quidem potentiam formalem, sed non habet perfecte actum virtualem; dum aũt habet perfecte actum virtualem respectu suiipsius, tũc habet necessario actum formalem, non potest igitur ha-

bere perfectum actum virtualem respectu sui ipsius, & simul potentiam formalem. Melior itaque est ratio, quam nos attulimus, non requiritur distinctio partis mouentis, & partis motæ, quia est agens per solam emanationem: quamuis enim hoc non sit nisi agens æquiuocum, ratio tamen non est quia sit æquiuocum, sed quia per emanationem agit; quoniam agens per emanationem simul est cum effectu, nec habet actum virtualem cum potentia formali, sed cum actu formali, quoniam in seipsum agit, quum emanare effectus non possit, nisi in ipsomet subiecto, in quo est causa, à qua emanat: hæc igitur vera ratio est, cur in graui & leui non requiratur realis distinctio partis per se mouentis & partis per se motæ, non quam Scotus adduxit. Viget præterea contra Scotum ratio allata ab aliis; admissa enim Scoti sententia ruit progressus Arist. in 8. Physicorum ad inueniendum primum motorem immobilem; nam aduersarius diceret, deueniri ad primum, quod ideo seipsum mouet absque distinctione motoris & moti; quia est agens æquiuocum; idque rationi consonum videretur, quoniam agens æquiuocum est natura prius agente vniuoco; nullus ergo daretur motor immobilis.

Conciliatio onmium dictorum Aristotelis, & Auerrois, & omnis difficultatis solutio. Cap. XIV.

PEr ea, quæ hactenus dicta sunt, omnis difficultas tollitur, & omnia tum Aristotel. tum Auerrois dicta optime conciliatur. Auerroes enim modo dicit formam elementi esse mouentem, & materiam esse motam; modo dicit formam esse mouentem, & eandem formam quatenus est in materia esse motam, quod declarans inquit, totum elementum formatum moueri à sua forma; quandoque etiam dicit elementum se mouere per accidēs, quia per aerem medium, vel per aliud eiusmodi corpus: & hæc omnia vera sunt: quando enim dicit materiam esse motam, non intelligit proprie materiam moueri, quum alibi dicat elemētum totum esse id, quod mouetur, sed solum significare vult distinctionem aliquam realem mouentis & moti, sicut antea declarauimus: & quando dicit, formam esse mouentem & elementum esse motum, intelligit per emanationem, & per se, non per accidens: quando autem dicit elementum mouere se per accidens, hoc est, per aerem medium, intelligit vt mouens per transmutationem; sic enim mouere non amplius formæ tribuit, sed composito; forma enim mouet elementum per se tanquam mouens per emanationem; ipsum autem elementum per transmutationem mouet per se aerem medium, & per eum mouet etiam seipsum per accidens, quæ omnia iam fuere à nobis fuse declarata; quare nulla est in dictis Auerrois repugnantia, nulla inconstantia. Sic etiam in dictis Aristotelis: nam secundum principia philosophiæ Aristotelis fateri oportet formam elementi esse naturam, & principium actiuum motus proximum, & æquatum, vt argumenta prius adducta demonstrant; at in octauo Physicæ auscultationis libr. de hoc Aristotel. non loquitur, sed de primo mouente, ad quem reduci quem libet motum necesse est, nam scopus ibi est inuenire primum vniuersi motorem æternum & immobilem; forma vero elementi non potest dici primus motor respectu sui motus, quoniam pendet à generante, à quo est producta, & à quo hanc necessariam legem accepit vt tali motu moueat, non alio; generans enim talem ipsam produxit, vt eam necessario insequeretur ad statutum locum propensio; ipsa igitur sui motus imperium non habet, sed ita mouet, vt ei mandatum est à generante externo; quare non est primum sui motus principium. nec potest dare elemento motum post quietem, sed pendet à generante, tanquam à primo principio: non sic animalium anima; quamuis enim ipsa quoque secundum suum esse pendeat à generante, non tamen secundum motum illum, quo animal ab ipsa mouetur loco, non est enim producta talis vt eam necessario insequatur certus aliquis motus, sed est producta libera ad mouendum, & non mouendum, & ad mouendum etiam contrariis motibus; habet igitur ipsa imperium sui motus, & traducere potest corpus animalis de quiete ad motum, proinde respectu sui motus potest appellari primum mouens. Ex his etiam rationem colligimus, cur mouens loco per emanationem non possit esse primum mouens; nam tale mouens non est nisi forma materialis, eaque rei inanimatæ, & nil aliud est emanare, quam per necessariam quandam naturalem deriuationem prodire effectum ex causa diuersum ab illa, ideo est etiam sine cognitione, quia vbi est cognitio, ibi est imperium mouendi, & non mouendi; quocirca ab anima cognoscente non dicitur emanare in animali motus, sed potius effici cum mutatione de non moueri ad moueri, & ex animæ imperio: à forma vero inanimati emanat statutus quidam naturalis motus, non alius, nempe ille, qui ei assignatus est à generante externo, quod formam cum hac lege produxit, vt tali moueret motu, non alio; ob id Aristoteles in libro octauo Physic. generanti tribuit primas in motu inanimati: quamuis enim proximum eius mouens sit forma, hæc tamen non est primum mouens, sed in illa motione pendet ab imperio externi mouentis prioris, quod respiciens Aristoteles in contextu 32. illius libri dixit, graue & leue habere in se principium motus passiuum, non actiuum; est enim passiuum, quatenus non est primū, sed pendet à principio priore, à quo dicitur pati, quatenus ab eo recipit inuiolabilem legem mouen-

Motor per emanationē nō potest esse primum.

mouendi tali motu, non alio: seu dicamus, omnem formam materialem esse principiũ motus passiuum, vt aliàs in libro de Natura declarauimus, proinde non esse mirum, si Aristoteles formam elementi dicat esse principium motus passiuum, negat autem esse principium actiuum; quia in ea parte non vocat actiuum principium, nisi illud, quod primum sit, & in mouendo non pendeat ab alio. Nobis igitur non officit argumentum ab aliis adductum contra Scotum: nam si nobis obiiciant per hanc nostram sententiam destrui Aristotelis argumentationem in libro octauo Physicorum, ad inueniendum primum motorem immobilem, quia dicere aduersarius posset, primum seipsum mouens esse mouens per emanationem, proinde non requiri distinctionem realem mouentis & moti, quum à semetipso moueatur: ad hoc dicimus, nullum motorem per emanationem posse dici primum, quo fit, vt quum adhunc peruenimus, is necessario pendeat à motore alio priore, quare non potest esse, nisi forma materialis, sicut modo dicebamus: quando igitur constituimus, peruentum esse ad primum seipsum mouens, hoc non potest se mouere per emanationem, quia sic non esset primum, idque locum habet etiam vniuerse considerando motu, absque propria consideratione motus æterni, & æterni motoris vniuersi; quod si hunc spectemus, multo minus nobis officit obiectio prædicta, quoniam à motore per emanationem non potest æternus motus fieri, nec talis motor potest esse æternus.

Solutio argumẽti adducti cõtra Scotum.

Motor per emanationẽ nõ potest esse primus.

Cur motus grauium & leuium sit velocior in fine, quam in principio, plures aliorum sententiæ. Cap. XV.

EA est veritatis natura, vt per eius cognitionem omnes, quæ in re oriuntur; quæstiones soluantur: quoniã igitur dubitari maxime solet de eo, quod ab Aristotele dicitur in contex. 88. libri 1. de Cœlo, grauia & leuia velocius ferri in fine motus, quam in principio; si ostenderimus nullam adduci posse huius effectus idoneã causam, nisi fateamur grauia & leuia à suis formis moueri, magnam certe huius sententiæ comprobationem afferemus. Quæritur itaque, quænam sit causa, vt motus grauium & leuium naturalis in fine velocior sit, quam in principio; plures hac de re aliorum sententiæ extiterunt, quas apud Simplicium legere possumus, tum in memorato loco primi libri de Cœlo, tũ in contextu 70. libri octaui Physicorum. Vna fuit opinio Hipparchi, qui causam esse dixit remotionem maiorem à principio violento. nam si lapis sursum proiiciatur, motus ille violentus maior est in principio, & continue minor fit; donec penitus desinat, & tunc incipit lapis suapte natura descendere, sed in principio tardius, quia retinet adhuc aliquid illius violentiæ, à qua fuit proiectus; hæc enim motui naturali aliquam resistentiam facit; quanto autem magis descendit, tanto fit velocior motus, quoniam illa violentia semper imminuitur, & naturæ lapis minus obsistit: tandem igitur in fine velocissimus est motus: itaque quum primum est proiectus lapis, videmus in principio violentiam præualere naturæ, & hunc excessum continue minorem fieri, donec natura incipiat præualere violẽtiæ, quod est, dum incipit lapis deorsum ferri, sed tunc tardus est motus, quia paruus est excessus naturæ, sed quanto magis descendit, velocior fit motus, quia quanto magis remouetur à principio violento, tanto magis præualet natura ipsi violentiæ, in fine igitur velocissime mouetur, quia tunc remotissimus est à principio violento. Aduersus hanc Hipparchi sententiam Alexander, & cum eo Simplicius hoc argumento usi sunt, quod ista causa non est vniuersalis, neque in omnibus locum habet, quo fit, vt dici non possit huius effectus causa; vt enim admittatur de illo motu naturali, quem præcesserit motus violentus, vel etiam violenta quies, at certe locum non habet in graui & leui extra suum locum genito, & statim absque vllo impedimento ad eum tendente: nam si aqua in sublimi generetur, simulatque est genita, deorsum fertur, & maior semper fit eius motus velocitas, licet nullam prius impressam violentiam habuit; siquidem nec motus vllus violentus, nec violenta quies præcessit, nec vllum assignari potest principium violentum, quandoquidem generans dedit potius aquæ naturam, quam illi violentum dici possit: causa igitur incrementi velocitatis non est illa, quam Hipparchus attulit, quum non habeat locum in omnibus. Aliam tangit Simplicius nonnullorum opinionem, quod causa huius effectus sit medium per quod fertur graue, vel leue: quum enim in illo motu oporteat medium scindi, facilius scinditur paucum, quam multum: quando igitur lapis descendit, substat ei in principio multum aeris, proinde magis obsistit lapidi descendenti, ne secetur ab eo, & tardior fit motus; postea vero quando lapis suo loco propinquior est factus, substat ei parum aeris, proinde minus ei resistit, ac facilius scinditur, ideo tunc velocior fit motus. Aduersus hanc sententiam vtitur Simplicius authoritate Aristotelis, qui in contextu 88. libri primi de Cœlo inquit, hoc velocitatis incrementum fieri ob incrementum grauitatis; nam si causa esset medium, vt illi dixere, Aristoteles non veram causam attulisser, quare ea sententia verbis Aristotelis consentanea non est. Alexander tamen (vt in dicto loco Simplicius refert) nisus est ostendere, horum opinionem non pugnare cum opinione Aristot. & admit-

Opinio Hipparchi.

Confutatio.

Aliorum opinio.

Confutatio.

ti poſſe etiam iuxta Ariſtotelis mentem, ſed hoc apud Simplicium in dicto loco legatur; non eſt enim operæpretium in hoc tempus conſumere, quum certum ſit, eam ſententiam falſam eſſe; nam præter Simplicii obiectionem alia quoque ratione falſitas eius oſtenditur; ſi enim duo grauia paris grauitatis & magnitudinis in aere ſuſpenſa ponantur, ſed vnum à terra diſtans centum cubitis, alterum vero decem cubitis tantum, & prius demittatur illud, quod cẽtum cubitis diſtat, exactis autem nonaginta cubitis, demittatur etiam alterum. vt per decem reliquos cubitos ſimul deſcendunt, certum eſt, atq; experientia comprobatum, non æqualem fore in illis decem cubitis vtriuſque velocitatem, ſed velocius mouebitur illud quod à remotiore loco deſcendit; tamen ſi idonea ab illis cauſa aſſignata eſſet, oporteret ea duo grauia æquali velocitate deſcendere in iis poſtremis decem cubitis, quum æqualis aer vtrique ſubſtet: patet autem ſecundum hanc ſententiam nullam poſſe cauſam adduci, cur graue à remotiore loco deſcendens maiorem ictum faciat, quam deſcendens à propinquiore, nam vtrobique deberet æque velox eſſe motus, qui per ſpatiũ æquale ſtatim præcedit ictum proinde & ictus æqualis, quod tamen verum nõ eſt, & aduerſatur experientiæ; quare hæc opinio reiiciatur. Simplicius & Alexander cauſam huius effectus eſſe dicunt; quia elemẽtum, quo magis appropinquat ſuo loco, & ſuo toti, eo magis roboratur, & validius fit, & perfectiorem formam adipiſcitur; & è contrario, quo remotius à ſuo loco eſt, eo magis debilitatur, & formam habet imperfectiorem. Hanc eandem ſententiam Thomas quoq; ſequi videtur in interpretatione illius context. 88. lib. 1. de Cœlo inquit enim, elementum ſuo loco appropinquans ab eo confortari, & ex ea confortatione maiorem fieri elementi vigorem, & grauitatem, vel leuitatem, eamq; cauſam eſſe, cur motus velocior fiat. Sed Ariſtoteles quoque hanc ipſam ſententiam ſignificare in memorato loco viſus eſt, dicens augeri elementi grauitatem, vel leuitatem, dum loco ſuo appropinquat; & inde fieri, vt etiam velocitas motus augeatur. Quod vero ad Simplicium attinet, ipſe quidem videtur in contextu 76. libri 8. Phyſicor. plures & varias afferre huius effectus cauſas, ſed non ob id inconſtans dicendus eſt; propterea quod illæ omnes in hunc ipſum, quem retulimus, ſenſum cadunt; & quas ibi vt plures adducit, eas poſtea in libro 1. de Cœlo refert vt vnam: quod enim elementa ſuis locis appropinquantia roborentur ab eis, vel à ſuis totis, vel formam perfectiorem conſequantur, vel grauitatem, vel leuitatem maiorem, vel validiora fiant, hæc omnia apud Simplicium & Alexandrum idem ſignificant, vt videre eſt apud Simplicium in prædicto 88. contex. 1. lib. de Cœlo: vbi etiam notare debemus, ipſum, quam-

Simplicii & Alexandri, & Thomæ opinio.

A uis prædictam ſententiam Ariſtoteli atttibuat, videri tamen poſtea de ea dubitare, dum dubitat de ipſo effectu, quem ibi Ariſtoteles vt manifeſtum conſtituit; inquit enim Simplicius, tum ipſum ſecundum ſe effectum dubium eſſe, quia diſcernere non poſſumus, quod motus elementi fiat in fine velocior; tum etiam dubium maxime reddi ratione cauſæ, quam Ariſtoteles adducit; ſiquidem inquit, id fieri ex incremento grauitatis, vel leuitatis: hoc tamen non eſt cla-
B rum; nam hoc dato, oporteret corporis pondus eſſe maius, quando eſt terræ propinquũ, quam quando eſt remotum, & in ſublimi aliquo loco poſitum: attamen in librandis lance ponderibus hoc non experimur, ſed idem inueniemus eſſe eiuſdem corporis pondus & prope terram, & in ſublimi loco librati; nam ſi prope terram inueniatur eſſe decem librarũ, tantundem eſſe comperietur etiam in loco à terra valde remoto, niſi forte pro Ariſtotel. defenſione dicamus (inquit
C Simplicius) eſſe quidem diſcrimen aliquod in illius ponderis libratione, ſed illud eſt inſenſile: videtur itaque ſignificare Simplicius, dubium eſſe effectum, quem Ariſtoteles pro comperto ſumit; ſed eo admiſſo, non eſſe aliam eius cauſam, niſi illam; quæ modo relata eſt, nempe adeptionem perfectioris formæ, & maioris vigoris, dum elementum ſuo loco appropinquat. Sed reuera dubiũ Simplicii etiam illa cauſa admiſſa vanum eſt: vt enim condonemus, maio-
D rem eſſe grauis corporis grauitatem prope terram quam in ſublimi loco, ipſumque à loci ſui propinquitate roborari; tamen certum eſt, idem ſemper inueniri debere eiuſdem corporis pondus, ſiue prope terram, ſiue procul à terra libretur, proinde negandum eſſe illam conſequentiam; ſi idem corpus maiorem habet grauitatem prope terram, quam procul, ergo non idem inueniretur eiuſdem corporis põdus in iis duobus locis: certũ enim eſt, in librandis lance pon-
E deribus duo pondera in conſideratione cadere; altero namq; vtimur põdere noto, ex quo in altera parte lancis poſito alterius ponderis quæſitam quantitatem cognoſcamus; in vtroq; igitur pondere eadẽ ratio viget; etenim ſecundum Simplicij rationem, oportet prope terram eſſe atque maiorem vtriuſque grauitatem, & procul à terra æque minorem: quũ igitur vbiq; eadem ſeruetur ratio noti ponderis ad ignotum; neceſſarium eſt, vt vbique eadem ponderis quantitas
F inueniatur, quia vbique idem manet eorum æquilibrium; non eſt igitur valida Simplicii ratio; proinde eius dubitatio vana eſt, ſiquidẽ etiam admiſſa cauſa ab ipſo, & ab Alexandro adducta, neceſſe eſt idem vbique pondus inueniri. Cœterum quia prædicta Simplicii contra Ariſtotelem dubitatio locum non habet, niſi illa cauſa conſtituta, vanius reddetur eius dubium, ſi oſtenderimus, cauſam illam nullo pacto admittendam eſſe. Primum quidem vrgetur

Dubium Simplicii cõtra Ariſtot.

Sentẽtiæ confutatio & Ariſtot. defenſio.

Dubium Simplicii cōtra Aristot.

tur ea ſententia difficultate illa, qua alios quoq; vrgeri diximus; nam oporteret idem graue per idem terræ propinquum ſpatium moueri eadem velocitate tum à propinquo loco, tum à remotiſſimo demiſſum, proinde & æqualem ictum facere: tamen contrarium experiuntur; idem enim homo ſupra terram exiſtens ſi à lapide percutiatur deſcendente de loco tribus cubitis ſuperiore, minorem ictum ſentiet, quam ſi percutiatur ab eodem deſcendente de loco ſuperiore viginti cubitis: per tres igitur infimos cubitos velocius mouetur lapis à remotiore loco deſcendens, quam à propinquiore: tamen ſi vera eſſet ſententia Simplicii, deberet idem lapis eſſe eiuſdem grauitatis, & moueri æquali velocitate à quolibet loco demiſſus, quoniam in eadem diſtantia à centro deberet eadem eſſe perfectio formæ, & eadem roboratio, & idem vigor. Præterea quando dicunt, formam elementi fieri perfectiorem, videndum eſt, quidnam per formam intelligant: vel enim formam ſubſtantialem perfectiorem fieri dicunt, vel aliquod accidens formam inſequẽs; formam quidem ſubſtantialem reddi perfectiorem, & intendi, eſt vaniſſimum dicere, quia hæc nec intendi, nec remitti poteſt; hac autem integra manente, neceſſe eſt proprietates quoq; eam conſequentes ſeruari integras, & eandem fieri operationem, nempe eandem eſſe eiuſdem corporis grauitatem, & eundem motum per idem medium, quum non adſit aliquod agens à quo talem mutationem pati poſſit; actio namque omnis per contactum fit; quare lapis deſcendens neque à loco ſuo roborari poteſt, neque à terra tota, ad quam tendit, quum ab his nondum tangatur.

Sentētia confutatio & Aristot. defensio.

Durandi opinio.

Durandus in 2. lib. Sentent. diſtinct. 14. quæſt. 1. refert cauſam huius incrementi velocitatis in minorem reſiſtentiam medii, conſtituto eodem interno principio; inquit enim medium graui deſcendēti minus reſiſtere in fine motus, quam in principio, ideoq; motũ in fine eſſe velociorem: minoris autem reſiſtentiæ cauſam eſſe inquit, quod aer propinquior terræ eſt minus leuis, quam aer ſuperior, ideo minus nititur contra motum grauis deſcendentis.

Confutatio.

Hæc ſententia proxime quidem ad veritatem accedere meo quidem iudicio videtur, attamen non omnino probanda eſt, quia nõ idoneam rationem adducit minoris reſiſtentiæ medii: non enim ob naturæ ſimilitudinem, vel diſſimilitudinem fit maior, vel minor medii reſiſtentia; ita vt medium grauius minus reſiſtat graui deſcendenti, quam medium leuius; ſed propter denſitatem vel raritatem, quando diuerſæ ſunt mediorum naturæ; ſeu propter motum, vel quietem, quando eadem medii natura conſtituitur; qua de re mox diffuſius loquemur. Videtur etiam ratio hæc Durandi contrarium oſtendere: nam ſi aer inferior minus eſt leuis, eſt igitur grauior, quã aer ſuperus, ergo etiam den-A ſior; quare magis reſiſtet graui deſcendenti, quã aer leuior, qui etiam eſt rarior: ob hanc igitur rationem deberet elemẽti motus naturalis tardior eſſe in fine, quam in principio; hoc tamen & Ariſtoteli, & experientiæ aduerſatur.

Opinio vera, & eius declaratio. Cap. XVI.

IN hac difficultate ego ſequendam puto mul-B torum ſententiam, qui dicunt, præcedentem motum eſſe cauſam maioris velocitatis motus ſequentis; hinc enim fit, vt continue creſcat velocitas motus, & in fine fiat maxima: quoniam initio debilis, ac tardus fit motus, quem alius motus non præceſſit; in fine autem velocior, quia alius eam præceſſit motus. hoc ita ſeſe habere experientia docet: ſi quis enim pellere, vrgere ac percutere rem aliquam velit, vehementius id facit, ſi prius moueatur, quam ſi nullus C motus præcedat; ideo quando vehementer percutere aliquem volumus, manum prius retrahimus, vt maiorem ictum faciamus: & in haſtiludio haſtas currendo frangunt, quas ſine curſu non frangerent; naturali namque inſtinctu ducimur, vt à remotiore loco motum inchoemus, quando maiorem in fine percuſſionem facere volumus. Hinc ſumitur ratio, cur ſi duo æque grauia deſcendant, ſed vnum à loco remotiore, alterum à propinquiore, & conſide-D rentur in aliqua æquali diſtantia à centro, vnum velocius altero moueatur; velocius enim mouetur illud, quod à ſublimiore loco deſcendit, quia præcedens eius motus maior fuit, alterius vero minor. Hæc abſque dubio eſt huius effectus cauſa, ſed in hac tamen acquieſcere non poſſumus, niſi huius quoque cauſæ cauſam cognoſcamus; ſcire namque oportet, cur præcedens motus ſit cauſa maioris velocitatis motus ſequentis; ſic enim proximam rei cauſam co-E gnoſcemus, qua cognita, omne hac in re dubiũ tolletur, & intelligetur, quid ſignificare Ariſtoteles voluerit, quando dixit, motum in fine eſſe velociorem propter incremẽtum grauitatis, vel leuitatis. Mihi quidem videtur, cauſam hanc colligi poſſe ex iis, quæ in contex. 82. lib. 8, Phyſicor. ab Ariſtotele dicuntur de motu proiectorum: licet enim ille ſit violentus motus, & tardior in fine, quam in principio; tamen ſi ea, quæ ibi de violento dicuntur, applicemus naturali, F fortaſſe omnem hac in re difficultatem ſoluemus.

Sententia Aristotelis de motu proiectorum.

Docet ibi Ariſtoteles proiectum moueri ab aere, hoc eſt, à partibus aeris ordine diſpoſitis: quando enim manus proiicit lapidem, pellitur primum à lapide prima aeris pars lapidi proxima, & hæc pellit aliam partem ſecundam, & illa tertiam, & tertia quartam; eſt autem aer elementum facillime mobile, & agitabile in ſuo loco; idcirco ea vi percuſſus magis mouetur, quã lapis, & præcurrit iſti lapidi: poſtquam igitur à

proiiciente dimissus est lapis, fertur ab his aeris partibus motis, quæ sunt illi tanquam vehiculum; sed tardior semper fit motus lapidis, & in fine tardissimus, propterea quod lapis mouet primam aeris partem, & eidem dat vim motricem alterius secundæ partis, debiliorem tamen, quam ipse habeat: sic etiam prima aeris pars mouet secundam, & dat etiam illi vim pellendi tertiam, sed debiliorem, quam habeat ipsa; secunda mouet tertiam, & eidem dat vim, adhuc tamen debiliorem, mouenti quartam sequentem; adeo vt propter continuam imminutionem facultatis motricis, deueniatur tandem ad aliquam aeris partem, quæ ita debiliter moueat aliam sequentem, vt nullam ei impertiatur vim mouendi aliquam aliam partem; illa igitur est vltima pars mota, quæ nullam aliam mouet: quum itaque ab his ita motis aeris partibus feratur lapis, tardius mouetur in fine, quam in principio, & tandem desinit prorsus motu illo moueri, quando peruenit ad postremam moti aeris partem; & causa huius imminutionis velocitatis motus est, quia posteriores partes aeris tardius mouentur, quam priores propterea quod à primo illo motus principio remotiores sunt; quum enim primum mouens sit externum, partes ab eo distantes tardius mouentur, propinquiores autem velocius, quia maiorem ab eo vim mouendi recipiunt. Hæc igitur apud Aristotelem causa est, cur motus violentus tardior sit in fine, quam in principio, licet multis dubia videatur: sed de hoc in præsentia disputandum non est, satis enim est, habere hac in re opinionem Aristotelis, vt cognoscamus, quid de motu naturali idem philosophus senserit. Si hæc omnia consideremus, colligere ex iis possumus, quod si naturalis quoque elementorum motus à solo externo motore fieret, idem in eo contingere deberet, quod in motu proiectorum: nam si ratio illa de violento motu ab Aristotele adducta vera est, vera etiam esse debet de motu naturali; pars enim vltima motus naturalis, tanquam distantior à primo mouente, deberet esse tardior, cuius tamen contrarium asserit Aristoteles, dicens esse velociorem: vult igitur grauia & leuia moueri à propriis formis, tanquam à motoribus proximis; sic enim fit, vt graue descendens nō remoueatur magis à principio mouēte, quia secum fert motorem suum, & eum vbiq; præsentem coniunctum habet ab initio motus ad finem. Hac tamen ratione deberet motus grauis descēdentis esse totus æque velox, quoniam eadem natura mouens eundem eiusdem corporis motus facit; ergo si crescit continue velocitas motus, necesse est aliquam esse huius differentiæ externam causam, eamque esse medium, per quod fit motus, vt aerem, vel aquam: quum enim oportet à corpore medio aliquam fieri resistentiam, graui descendenti, ac leui ascendenti, hanc si ostenderimus in

A initio motus maiorem esse, in fine vero minorem, ratio manifesta erit, cur in principio tardior sit motus, & in fine velocior. Certum est, ac per experientiam comprobatum, vnam quamque rem facilius moueri per mediū quiescens, quam per medium aduerso motu latum, sed adhuc facilius per medium, quod ad eandem partem feratur, quam per quiescens; nauis enim velocissime fertur per flumen secundo fluxu, tardius per aquam quiescentem, sed tardissime
B aduersus fluxum amnis: statuamus igitur lapidem in aere descendentem, substat illi in initio illius motus prima aeris pars quiescens, quam vi mouere incipit lapis descendendo, quia resistentiam ei aliquam facit; non potest autem prima aeris pars premi, ac deorsum pelli, nisi similiter pellat ac moueat secundam ei substantem partem, lapis igitur ad secundum aeris partem perueniens, inuenit eam motam, & ad eandem partem, nempe deorsum; ergo velocius in
C ea descendit, quam in prima quiescente; quūm autem velocius descendat in secunda, quam in prima, necesse est vt tertiam magis premat, quam prius secundam presserit: tertia igitur deorsum premitur vehementius, ac velocius, quam secunda; ergo quando peruenit lapis ad tertiam, in ea mouetur velocius, quam in secunda, quemadmodum & nauis quæ secundo flumine moueatur, eo velocius mouetur, quo velocior sit fluxus amnis: velocius autem latus
D lapis in tertia, quam in secunda, magis premit quartam, quam prius tertiam presserit, ideo quarta velocius deorsum pellitur, quam tertia, & ita lapis ad quartam perueniens mouetur per eam velocius, quam per tertiam, & ita deinceps; quamobrem augetur semper velocitas motus, & in fine est maxima; non tamen quod grauitas, seu vis lapidis motrix fiat maior; hæc enim eadem manet, sed quia continue imminuitur resistentia medii, proinde augetur excessus vir-
E tutis motricis ad resistentiam aeris, qui ab ea mouetur, & ita velocitas motus augetur: quod si graue & leue non à sua forma, sed à motore tantum externo mouerentur, id euenire non deberet, vt in violento motu non euenit, quum igitur incrementum hoc velocitatis motus proueniat ex imminutione resistentiæ medii, hæc autem id efficere non possit, nisi constituta eadem vi mouentis, necesse est fateri, elementum moueri à propria forma; sic enim fit, vt
F motor sit semper æque propinquus moto ab initio ad finem motus, at si motor esset externus, fieret etiam semper remotior, proinde motus continue debilior, ac tardior fieret, nec vlla amplius ratio sumi posset à resistentia medii, vt nullam sumi videmus in motu violento, quare idem prorsus in motu naturali eueniret, quod euenit in violento; esset enim tardior in fine, quam in principio. Ex his autem patet, recte in eo sensisse Durandum, quod causam incremēti veloci- *Durandus.*

velocitatis retulit in imminutionem resistentiæ medii, sed in eo defecisse, quod non idoneam rationem adduxit imminutionis resistentiæ, sicut antea demonstrauimus.

Solutio orientis cuiusdam difficultatis. *Cap. XVII.*

Dubium

TOllenda hic est difficultas non leuis, qua vrgeri hæc sententia nostra videtur: nam si ex sola resistentiæ medii imminutione prouenit incrementum velocidatis motus, non ex incremento grauitatis, vel leuitatis corporis moti; ergo falsum dixit Arist. in context. 88. libr. 1. de Cœlo, vbi aperte inquit, crescere velocitatem motus propter incrementum grauitatis, vel leuitatis.

Solutio aliquorũ

Respondent ad hoc nonnulli, Arist. ibi non dicere grauitatem tunc actu augeri, quando augetur velocitas, falsum enim diceret; sed quia loquitur de motu elementi, qui statuatur infinitus, ideo dicit, eo posito sequi vt augeatur velocitas in infinitum; quod quidem fieri posset, grauitas quoq; posset in infinitum augeri: quum enim velocitas ad grauitatem se habeat, vt effectus ad causam, si possibile est incrementum velocitatis in infinitum, est etiam possibile grauitatis, ac leuitatis.

Confutatio.

Sed hæc responsio mihi probari nulla ratione potest: quia si absolute ex incremento velocitatis non licet inferre incrementum grauitatis, vel leuitatis, non video, vnde nam isti sumant, quod ex incremento velocitatis infinito inferatur etiam grauitatis, vel leuitatis incrementum infinitum: mihi quidem videtur potius contrarium colligi; nam si ex actu id non infertur, ergo neque ex potestate inferri potest.

Solutio propria. Grauitas sumitur dupliciter.

Ego igitur respondendum puto, grauitatem sumi posse duobus modis: quum enim sit qualitas quædam & propensio ad inferum locum, quam consequitur hic effectus, hæc operatio, ad eum locum moueri; ideo accipi potest tum secundum se pro actu primo, tum pro operatione, & actu secundo; sicuti etiam scientia sumi potest tum pro habitu, tum pro speculatione: priori modo acceptam grauitatem certum est augeri non posse, eandem enim seruari necesse est, dum eadem natura, & forma seruatur, sic etiam dico de leuitate; sed altero modo accepta augeri, ac
A minui potest, & dicitur grauitatio potius, quam grauitas: quum enim nil aliud sit, quam excessus virtutis motricis supra resistentiam medii, vnde fit descensus, & pressio substantis corporis resistentis hic maior fit, dum resistentia imminuitur; de hac igitur loquebatur in prædicto loco Arist. maior enim velocitas motus non prouenit ex incremento grauitatis primo modo acceptæ; siquidem ea crescere in eodem corpore minime potest, sed ex incremento grauitatio-
B nis, hoc est, excessu virtutis mouẽtis ad resistentiam medii moti, hic enim augeri potest, & huius incrementum est causa incrementi velocitatis motus: sic igitur nil aliud ibi Arist. dicit, quã illud ipsum, quod nos diximus; nil enim aliud est huius grauitatis, vel leuitatis incrementum, quam imminutio resistentiæ medii, & ex eo prouenit incremẽtum velocitatis motus, tanquam effectus ex causa. Ipsa vero grauitatis, ac leuitatis distinctio, quam posuimus, tum per se mani-
C festa est, tum ab Arist. posita: nam grauitatem pro grauitatione sumimus, quando dicimus, graue in suo loco non est graue, id est, non grauitat, nec premit deorsum: primo enim modo falsum diceremus; quoniam elementum graue habet vbiq; naturam grauis, etiam in loco suo, ob id Arist. in context. *26.* & *27.* lib. 4. de Cœlo, sumit priore modo grauitatem & leuitatem, dum dicit, leuissimum esse id, quod omnibus supereminet, & grauissimum id, quod omnibus
D substat; sic enim etiam in locis suis dicit esse grauissimum atque leuissimum: in context. autem 29. & 30. eiusdem libri sumit grauitatem & leuitatem secundo modo, dum dicit lignum vnius talenti in aere maiorem habere grauitatẽ, quam plumbum vnius libræ, contra vero in aqua rem sese habere; sumit enim grauitatem pro operatione, quæ notat respectum ad externa corpora, per, quæ fit motus, eo namque respectu variato etiam grauitas variatur, non quidem natura
E ipsa, sed grauitatio: dicit etiam in contex. illo 30. omnia elementa in suis locis aliquam habere grauitatem præter ignem; nam aer quoque in suo loco existens facilius deorsum pellitur, quam sursum, quia magis grauitat, quam leuitat; attamen secundum eius naturam magis est leuis, quam grauis.

JACOBI ZABARELLÆ PATAVINI,

DE MOTV GRAVIVM ET LEVIVM.

LIBER SECVNDVS.

De subiecto primo motus corporis misti, qui dicitur secundum præualens elementum. Cap. I.

A Actenus grauia & leuia absolute considerantes, ostendimus, ea internum habere motorem; restat de mistis perpendendum id, quod Arist. dixit in initio 1. libr. de Cœlo, ea moueri iuxta elementum aliis B præualens in mistione; in hoc enim tria sunt, quæ quum difficultate non careant, sunt singillatim consideranda: primum est, quodnam sit primum subiectum huius motus, quo dicitur mistum naturaliter moueri iuxta dominans elementum; secundum, à quonam motore hic motus fiat; tertium demum, qualisnam sit, an simplex, an mistus. Quod ad primum attinet, Ioannes Gandauensis videtur existimasse, primum C subiectum, cui talis motus inest, esse elementum, quod in mistione excellit, ita vt in eo primo recipiatur motus, postea vero consequatur, vt ad motum elementi præualentis totum simul mistum moueatur, non quidem posterius tempore, sed natura, & hac ratione mistum secundum præualens elementum moueri dicatur.

Opinio Ioannis Gandauensis.

Sententia hæc ob duas rationes reiicienda est. Primum quidem, si elementum dominans esset D primum subiectum, quod illo motu moueri diceretur, oporteret illud esse actu in misto secundum suum esse specificum, quoniam operatio præsupponit rem esse, nec potest esse subiectum motus, nisi id, quod sit actu: consequens tamen secundum omnium Arist. interpretum opinionem falsum est; nam si Latinos sequamur, dicentes elementa in mistione penitus interire, & solas eorum vires seruari, non possumus dicere aliquod elementum in misto esse primum subie-E ctum motus, quum nullius elementi substantia seruetur: si vero sequamur Auer. dicentem elementa in misto manere castigata, & refracta, & modo quodam medio inter actum & potestatem, adhuc nullum elementum in misto aptum est per se moueri, quia nullũ manet in suo actu specifico; non enim manent amplius ignis, aer, aqua, terra, sed medium quoddam ex iis confla-

Confutatio.

A tum, qua de re alibi fusius differemus: nunc satis sit, si dicamus Auerroem existimasse, quatuor elementorum substantias non manere in misto; quia si manerent, non esset facta mistio, quæ est plurium naturarum vnio; possumusque hanc sententiam apud Auerroem legere, in commentario 67. lib. 3. de Cœlo. Præterea si aliquod ex elementis ita potest actu seruari in misto, vt sit idoneum subiectum motus, ergo & reliqua omnia: quanquam enim illud excellit, tamen de-B bent omnia eodem modo manere in misto, vel omnia perfecta, vel omnia fracta, vel omnia actu, vel omnia potestate, sic autem fieret, vt motus illius misti non magis esset dicendus naturalis respectu elementi præualentis, quam violentus respectu aliorum; perinde enim esset, ac si quis pilæ plumbeæ vtrem aere plenum alligaret, & in aquam proiiceret; descenderet enim, & ille descensus esset plumbo naturalis, sed aeri violentus: attamẽ motus corporis misti, de quo C in præsentia loquimur, est apud omnes vere naturalis, & ne ipse quidem Gandauensis concederet, eum esse alia ratione naturalem, & alia violentum. Dicendum igitur est, motum misti, qui secundum præualens elementum fieri dicitur, ipsimet misto tanquam primo subiecto inhærere, quum ipsum solum, & vna eius substantia existat actu perfecta, & sit idoneum subiectum motus.

D *De motore misti, opinio Latinorum ac nominalium. Cap. II.*

DE motore autem misti maior difficultas existit; forma namque elementi dominantis non potest esse motrix, vt eisdem argumentis ostenditur; quemadmodum enim nullum elementum ita actu manet, vt sit aptum moueri, ita nulla elementaris forma ita seruatur, vt sit apta mouere: siquidem non minus in motore, imo E fortasse magis quam in eo, quod mouetur, requiritur vt sit actu. Sed neque forma misti videtur esse posse huius motus effectrix; nam si dicamus motum illum esse simplicem, is nõ videtur posse fieri, nisi à principio simplici, non igitur à forma misti; si vero dicamus, esse motum mistũ, quomodo Arist. eũ attribuit elemẽto dominãti? natura.n. elementi simplex est, quare nõ videtur esse

esse posse nisi simplicis motus causa, & principium. In hac difficultate, quæ non leuis est, Latini, qui putant, elementorum formas in misto penitus aboleri, nullam elementarem formam dicere possunt esse huius motus causam: sed neque formam misti; quum enim hæc apud eos ex illis conflata non sit, sed ab illis penitus diuersa, non posset motus ab ea productus attribui elemento præualenti, & dici factus secundum prædominans. Quamobrem ad qualitates confugiunt. & dicunt ex elemētorum commistione quandam oriri qualitatem vergentem ad qualitatem elementi præualentis; eamq; esse huius motus effectricem causam, qui hac ratione secundum elementum dominans fieri dicitur. Albertus autem Saxo, & Amadeus, & alii nominales, in eo quidem cum his consenserunt, quod causam effectricē huius motus non formam esse dixêre, sed qualitatem, nam formas elementorum similiter interire penitus existimârunt; at in eo dissensêre, quod putârunt non ab vna qualitate moueri mistum, quod dicitur moueri secundum prædominans, sed modo ab vna, modo ab alia, modo etiam simul à pluribus. Ad hanc suam sententiam declarandam duo inprimis fundamenta statuebant; vnum ex Aristotele acceptum in 4. lib. de Cœlo, quod graue in suo loco non grauitat, & leue in suo loco non leuitat, hoc est, neq; mouetur, neque mouet; mouentur autem, & mouent tunc solum, quando sunt extra propria loca. Alterū vero, quod graue & leue tunc secundū naturam locatum esse dicitur, quando est supra grauius, & infrà leuius: quare si vas aliquod repletum aqua, cui oleum supernatet, in elemēto ignis poneretur, illud oleū esset naturaliter collocatum; quoniam haberet supra se ignem leuiorē, & sub se aquam grauiorē. His iactis fundamentis tale exemplū fingebant: sit mistum habens quinq; gradus igneæ qualitatis, tres aereæ, tres aqueæ, tres terreæ, certū est, dominari in eo misto igneā qualitatem, tamen non semper ab illa mouebitur; nam si ponatur in igni, descendet, quia præterquam quod illi gradus ignis in loco ignis sunt otiosi, ipsis etiam præualent nouem gradus elementorum grauiorum. qui tunc dominantur, & agunt; quando autem ad elementum aeris perueniet, in illo quoq; descendet, tunc enim gradus aeris in suo loco erunt otiosi, & sex gradus elementorum grauiorum præualebunt quinque gradibus ignis; quando autem ad aquam peruenerit, tunc gradus aquei in loco aquæ erunt otiosi, quare non mouebunt; in aqua igitur non descendet, sed potius ascendet, quoniam octo gradus elementorum leuium tribus terræ gradibus præualebunt; quamobrem mistum illud quiescet inter aerem & aquam, quod oleo, & aliis similibus contingere videmus: in tali igitur misto dominatur quidem absolute ignea qualitas, non tamen ab ea semper moue-

Opinio Latinorum.

Opinio nominalium.

Primum fundamentū.

Secundū fundamentū.

Opinionis declaratio.

A tur mistum illud, quoniam ratione diuersorum locorum, in quibus ponitur, variantur qualitates elementares dominantes, atque mouentes. Hinc duo corollaria colligebant. Vnum est, dari mistum, quod motu suo naturali tardius moueatur in fine motus, quam in principio: hoc autem ita ostendebant: sit mistum habens duos gradus ignis, duos aeris, tres aquæ, quinque terræ, & ponatur in loco ignis, descendet primum velocissime, quia deorsum mouebitur à decem B gradibus aeris; aquæ & terræ absq; vlla resistentia graduum ignis qui in suo loco nō resistunt; deinde quando erit in aere, tardius mouebitur, quia vis motrix imminuetur, & resistentia augebitur, tūc enim mouebunt soli octo gradus terræ & aquæ, & duo gradus ignis resistent, gradus autem aeris in suo loco erunt otiosi; tandem quando ad aquam peruenerit, in ea tardissime descendet, nam vis motrix adhuc magis erit imminuta. siquidem soli quinq; gradus terræ mo- C uebunt; gradus enim aquæ in loco aquæ erunt otiosi; resistentia vero aucta erit, quia resistent quatuor gradus ignis & aeris. Alterum corollarium est, dari aliquod mistū, quod tardius moueretur in vacuo, quam in pleno: hoc in illo eodem exemplo declarabant: nam si totus aeris locus vacuus esse statuatur, motus illius misti per locum illum tardior fiet, quam prius in loco ignis, propter prædictam causam; nam in illo vacuo gradus aeris erunt otiosi, & gradus ignis re- D sistent descensui, qui prius non resistebant, & gradus mouentes pauciores erunt, nempe octo, quum prius fuerint decem.

Primum corollarium.

Secundū corollarium.

Dictæ sententiæ confutatio. Cap. III.

SEntentia hæc vana est, & prorsus abiicienda. Primum quidem peccant errore communi omnes, qui putant motum misti, qui dicitur secundum elementum præualens, non E fieri ab aliqua forma substantiali, sed à qualitate relicta ab elemento præualente, siue vna, vt alii Latini dicunt, siue pluribus; vt nominales: hi namque non vident, non satis esse qualitatem, sed faciendam esse resolutionem in formam tanquam in causam primam; sola enim forma est natura & primum principium motus, qualitas vero nō est natura; nec principium motus, nisi secundarium, & vt instrumentum formæ: quare velint, nolint, coguntur dicere, for- F mam aliquam esse primum principium illius motus; ea autem esse non potest forma elementi, quum apud eos formæ elementares penitus aboleantur; sed neque forma misti, hæc enim quum sit diuersa penitus secundum eos à formis elementorum, quomodo poterit simplicem motum efficere, & qui secundum præualēs elementū factus dicatur? sed aliorum cōparatione multo deterior est opinio nominaliū, dicentiū, idem mistū moueri à pluribus qualitatibus domi-

Necesse est cuiusque naturalis motus primū principium esse formam aliquam substantialem.

dominantibus, nec ſemper ab eiſdem; ſic enim A
dicunt, qualitates elementorum omnes ſeruari
integras, proinde diſtinctas, & pugnantes inui-
cem, ac reſiſtentes, quod eſt omnino abſonum
rationi. Sequitur etiam motum miſti ſimul eſſe
naturalem, & violentum; qui enim ratione hu-
ius qualitatis eſt naturalis, idem ratione alterius
eſt violentus. Præterea eadem natura, quæ eſt
principium motus, eſt etiam principium quie-
tis, vt inquit Ariſtoteles in libro 2. Phyſicorum,
in definitione naturæ, & in contextu 23. lib. 8. id- B
que eſt per ſe manifeſtum, quia eadem terræ na-
tura eſt cauſa motus ad medium, & quietis in
medio; attamen ſecundum iſtos alia eſſet cau-
ſa motus naturalis, alia quietis naturalis: nam
ſi miſtum habeat decem gradus terræ, & decem
ignis & aeris ſimul ſumptorum, aquæ vero v-
num, illud in aere & in igne deſcendet, erunt-
que principia illius motus gradus terræ & aquæ;
idem in aqua quieſcet, quia non plus poſſunt
gradus terræ, quam gradus elementorum le- C
uium, quum totidem ſint, & gradus aquæ in lo-
co aquæ eſt otioſus; itaque illius quietis in aqua
non erit cauſa ille gradus aquæ, quum ſit vnus,
& ſuperetur ab aliis, & ſit otioſus; neque etiam
gradus terræ; qui fuerunt principium motus, di-
ci poterunt cauſa illius quietis, ſed potius æqui-
librium graduum terræ, & graduum elemento-
rum leuium. Ob id ſequetur etiam, non poſſe e-
lementum dominans facere, vt miſtum in loco
illius elementi quieſcat, licet etiam maximus D
illius elementi ſit exceſſus; quoniam in loco ſuo
nullam habet vim reſiſtendi aliis elementis, et-
iamſi plurimi inſint eius gradus in illo miſto.
Præterea ſequetur, dari poſſe miſtum, quod ſtet
in aere ſuſpenſum, nec moueatur ſurſum; ne-
que deorſum: nã ſi habeat decem gradus ignis,
quinque aquæ, & quinque terræ, aeris vero v-
num, illud in aere nec aſcendere, nec deſcende-
re poterit, ſed ſuſpenſum manebit; & idem con-
tinget, ſi gradus aeris ponantur quotcunque; o- E
mnes enim in loco aeris erunt otioſi. Sequetur
etiam, variata plurimum proportione miſcibi-
lium, eundem tamen fieri motum, nam miſtum
habens ſeptem gradus ignis, vnum aeris, ſex a-
quæ, duos terræ, deſcendet in aere, aſcendet in
aqua, & quieſcet inter aerem & aquam; hoc
idem continget, ſi habeat ſeptem aeris, vnum
ignis, ſex terræ, duos aquæ; & pluribus etiam a-
lijs modis. Hæc & alia eiuſmodi plurima abſur-
da hanc ſententiam, quæ abſurdiſſima eſt, ſe- F
quuntur. Radix autem huius erroris fuit, quæ
etiam totius veritatis fundamentum eſt, vnde
omnes hac in re cauilli ſoluuntur, quod iſti po-
nunt in miſto inanimato plura actu principia
motus, diſtincta inter ſe, & contraria, quum
tamen omne tale miſtum ſit corpus naturale
vnum, vnam habens naturam, non plures, &
vnam tantum qualitatem motricem; ideo recte
dicit Zimara in ſuo Theoremate 63. & alii de

Radix erroris aliorum, & fundamentum veritatis.

A hoc errore loquentes, prædicta ab his ficta ex-
empla commentitia eſſe, & impoſſibilia; cauſa
namque impoſſibilitatis ea eſt, quam diximus,
quia nullus gradus vnius elementi remanet in
miſto diſtinctus à gradibus aliorũ; neque vlla di-
ſtincta qualitas, cui qualitates aliorũ reſiſtant,
ac reluctentur: ſed ſicut omnia elementa con-
ſpirauerunt in vnum, & facta eſt ex pluribus na-
turis natura vna; ita multæ contrariæ qualita-
tes factæ ſunt vna qualitas abſq; vlla repugnan-
B tia, vel diſtinctione graduũ; præterquam quod
illa vna natura magis refert vnius elementi na-
turam, quam aliorum, nempe illius, quod in mi-
ſtione præualet aliis, nulla vero ibi eſt propen-
ſio ad motum, niſi illa, quæ eſt elementi domi-
nantis, reliqua namq; elementa reddita ſunt ita
obtemperantia imperio vnius, vt ad nullum a-
lium motum inclinent; ille autem motus reſpi-
cit vnum quendam ſtatutum in mundo locum,
qui naturæ illi cum talis elementi imperio con-
C ueniens ſit: ſi ſecus ſit, non eſt facta vera miſtio:
quæ eſt miſcibilium vnio: quemadmodum e-
nim ſi quatuor homines iter facturi controuer-
ſarentur, & vnus ire vellet ad orientalem par-
tem, alius ad occidentalem, alius ad aquilonẽ,
alius ad auſtrum, deinde poſt pugnam concor-
des fierent, & vnius ſentẽtiam ſequerentur, nul-
la amplius in aliis eſſet propenſio eundi ad alias
partes, ſed omnes vnanimes ad illam vnam ten-
derent, quam ille præcipit, cuius ſententia præ-
D ualuit; ita in tribus elementis ſuccumbentibus
non eſt amplius ad alios contrarios motus pro-
penſio, præſertim quũ eorum natura non ſerue-
tur actu, imo nec dominantis elementi natura
actu ſeruetur; vna enim eſt miſti natura, quæ
magis retinet vnius elementi cõditiones, quam
aliorum, & eius naturam refert, quo ad motum
localem, & quo ad præſcribendum ſibi certum
aliquem in mundo locum: ob id notandus eſt
modus loquendi Ariſtotelis in initio 1. lib. de
E Cœlo, qui non dixit, miſtũ moueri ab elemen-
to dominante, ſic enim ſignificare potuiſſet il-
lud elementum actu ineſſe in miſto, & eſſe actu
moueus; ſed dixit, moueri iuxta elementum do-
minans; quum enim miſtũ magis huius, quam
aliorum, naturam præ ſe ferat, moueri etiam
illo motu, qui elementi dominanti conueniens
eſt. Ex his patet, omnia, quæ ab his dicuntur, fal-
ſa eſſe. Primum enim eorum fundamentum ve-
rum quidem eſt de elementis per ſe actu exi-
F ſtentibus; per ſe namque exiſtens graue in lo-
co ſuo non grauitat, nec leue in loco ſuo leui-
tat: ſed de elementis in miſto non eſt verum,
quia ibi non eſt diſtinctum leue à graui, vel gra-
ue à leui: ſed vna eſt miſti natura, quæ vel grauis,
vel leuis dicitur, iuxta naturam elementi præ-
ualentis. Alterum vero eorum fundamentum
non modo de elementis in miſto, ſed de eiſ-
dem etiam ſeparatis, & per ſe exiſtentibus fal-
ſum eſt; nam in miſto non ſunt elementa actu,
quæ

Primi fundamenti confutatio.

Secundi fundamenti confutatio.

quæ cum propriis eorum locis, aut cum alienis A
comparari possint: non enim dicere possumus
in lapide terræ adhærente ignem non esse loca-
tum secundum naturam, quod sub aere sit posi-
tus, sit enim fieret vt nullum mistum posset na-
turaliter esse locatum, quoniam ratione vnius
tantum elementi locatum esset secundum natu-
ram, sed ratione aliorum præter naturam. In e-
lementis quoque separatis id falsum est, nam si
in vtre sit aqua, cui aer supernatet, & ponamus
vtrem in loco ignis, non est verum id, quod illi B
dicunt, aerem illum esse naturaliter colloca-
tum, quod supra se habeat ignem, & sub se a-
quam; sed erit præter naturam locatus, quia non
erit in loco suo naturali, & sibi à natura præscri-
pto, qui est totius aeris locus. Falsa etiam sunt
omnia illa ab eis conficta exempla, vt prædixi-
mus; qua non datur in misto illa contrariarum
qualitatum distinctio, quam ipsi comminiscun-
tur. Peccant deinde in priore corollario; nam de-
clarantes, quomodo graue, vel leue tradius mo- C
ueatur in fine motus, quam in principio, consi-
derant graue & leue, quæ transeant per diuersa
elementa, & ita putant se aliqua ratione labefa-
ctare sententiam Aristotelis, dicentis, motum
grauium & leuium naturalem velociorem esse
in fine, quam in principio: attamen nil noui per
hoc in medium adducunt, neque id negaret A-
ristoteles; fateretur enim lapidem descenden-
tem prius per aerem, postea per aquam, tardius
per aquam descendere, quam per aerem; quid D
ergo absconditi colligunt hoc suo corollario,
quod etiam rustico cognitum non sit? Aristo-
teles enim, quando dicit, motum naturalem
grauium & leuium velociorem esse in fine,
quam in principio, loquitur de motu facto per
vnum & idem medium, vt pet solum aerem, vel
per solam aquam, non per diuersa: sed ipsi in
afferenda ratione huius sui euidentissimi corol-
larii manifestissime decipiuntur, hanc enim su-
munt ex ipsa moti corporis natura, quum à solo E
medio externo sumenda sit; quum enim non
sint in misto illi diuersi gradus, quos fingunt, ra-
tio, quam adducunt, falsa est; nec alia est eius ef-
fectus ratio afferenda, quam maior densioris
medij resistentia, quam rarioris; hinc enim fit, vt
tardius descendat lapis per aquam, quam per
aerem. Falsum tandem est alterum quoque co-
rollarium, quia non datur vacuum in natura,
neque si daretur, motus per illum tradior fieret;
quinimo nullus prorsus fieret motus, sublata o- F
mni resistentia medij, nisi forte mutatio subita:
ob id Aristoteles putauit necessarium omnino
esse medium plenum; si debeat fieri motus gra-
uium & leuium, sicut ante dicebamus. Videtur
etiam ex horum dictis ostendi posse, quod gra-
ue vel leue in vacuo positum nullo modo mo-
ueretur, nec locum mutaret: ipsi enim corpora
hæc tunc moueri aiunt, quando non sunt secun-
dum naturam locata, tunc autem non secun-

Confutatio exemplorum.

Prioris corollarii confutatio.

Secundi corollarii confutatio.

A dum naturam locata esse dicunt, quando sunt
sub aliquo grauiore, vel supra aliquod leuius; at-
qui corpus in vacuo positum nec est sub grauio-
re, nec supra leuius, quum & supra & infra se ha-
beat vacuum, ergo per ipsam horummet defini-
tionem non est præter naturam locatum, pro-
inde non est, cur locum mutet, si tunc solum,
quando est præter naturam locatum, corpus
quodlibet loco mouetur.

B

Vera sententia de motore misti. Cap. IV.

Ex iis, quæ hactenus aduersus alios dicta
sunt, colligi videtur, nullam aliam in misto
esse effectricem causam motus, qui iuxta præ-
ualens elementum fieri dicitur, nisi ipsam misti
formam, quæ est eius natura & sola statui potest
principium motus naturalis in eo: ad hanc au-
tem veritatem cognoscendam, & multos erro
C res euitandos, animaduertere oportet, vanum
esse de grauium ac leuium motu naturali verba
facere, nisi præstituto fine ipsius motus; is au-
tem est locus naturalis, ad quem singula suapte
natura feruntur: quemadmodum igitur in con-
siderando singulorum elementorum motu lo-
cum prius constituimus, cuius naturali appeti-
tu ducta mouentur, sic de mistorum quoq; mo-
tu, qui ex dominante elemento prodire dicitur,
faciendum est; prius enim assignandus est cui-
D que misto naturalis locus illi conueniens ratio-
ne grauitatis, vel leuitatis, vt postea facilius de
eius motu, ac de motore, à quo prouenit, ser-
monem faciamus: quoniam enim necessarium
est, quolibet misto genito, vt ei statim assigne-
tur proprius, & naturalis in mundo locus consi-
stens in statua quadam distantia à Cœlo, & à
centro; necesse etiam est, vt vbicunque mistum
extra suum locum ponatur, ad eum moueatur
secundum propriam naturam, & in eo solo na-
E turaliter quiescat, quod idem in simplicibus
corporibus inspicimus; vnus autem locus na-
turam vnam indicat, cui ille conueniens est, v-
nus enim locus vnius est naturæ conseruator;
ab illa igitur vna, & eadem natura mouetur mi-
stum ad locum suum ex quolibet alio loco: ne-
que est quod decipiamur, videntes idem mi-
stum motu naturali modo ascendere, modo de-
scendere, vt oleum descendere in aere, ascende-
re in aqua, & credamus ipsum non semper ab
F eodem, sed à diuersis principiis moueri, vt dice-
bant nominales ipsum deorsum ferri à gradibus
qualitatum elementorum grauium, sursum ve-
ro à gradibus leuium; sed vna est olei natura,
quæ ipsum in aqua ascendere facit, & in aere de-
scendere, quia sic eundem semper petit locum
suum naturalem, qui est inter aerem & aquam,
& ad huec mouetur à sola propria forma; siue a-
scendendo, siue descendendo: hoc autem ita sese
habere, demonstrant duo elementa media, aer
enim

Mistum à sua forma naturaliter mouetur.

enim naturaliter & deſcendit in igne, & aſcendit in aqua: quid ergo dicemus? Suntne etiam in aëre diuerſa aſcenſus ac deſcenſus principia? certe etiam nominales faterentur, vnum tantum eſſe in aëre principium motus, quum ſit corpus ſimplex, & unam habeat vim motricem naturalem; idem igitur de oleo & de omni miſto, quod vt graue, vel vt leue moueatur, dicendum eſt. In ſtatuendo autem loco miſti naturali principes partes ſibi vendicat illud elemẽtum, quod in ea miſtione aliis præualet; eius enim naturam magis, quam aliorum redolet ipſum miſtum, & ratione elementi dominantis aſſignatur cuilibet miſto locus naturalis, ad quem naturaliter mouetur ab omnibus aliis locis; ob id videmus, diuerſa naturalia loca, diuerſis miſtis eſſe aſſignata, propter dominantis elementi varietatem: qua fit, vt alia miſta deſcendant in aqua, & in terra quieſcant; alia in aqua aſcendant, in aëre vero deſcendant, & ita quieſcant inter aërem & aquam; alia etiam in aëre aſcendant, vt exhalationes, quæ plurimum in ſe habere videntur igneæ naturæ. Nullum ergo in hoc diſcrimen eſt inter elementa & miſta, quatenus grauia, vel leuia ſunt; ſingulis enim aſſignatus eſt in mundo locus naturalis, ad quem mouentur ex omnibus aliis locis, isque vel magis, vel minus à Cœlo remotus pro maiore cuiuſque grauitate, vel leuitate.

Dubium de motu elementorum mediorum.

Sed de elementis dubitare aliquis poſſet, quomodo idem corpus ſimplex duos, & eos quidem contrarios, habere poſſit motus naturales; aer enim in igne naturaliter deſcendit, & in aqua naturaliter aſcendit; quum tamen Ariſtoteles dixerit in primo libro de Cœlo, vnius ſimplicis corporis vnum tantum eſſe motum naturalẽ, & contrarios inter ſe eſſe motus, à medio, & ad medium.

Solutio.

Ad hoc ego dicendum puto motum naturalem grauium & leuium iudicari eiuſdẽ ſpeciei, aut diuerſarum ſpecierum à fine, hoc eſt, à loco naturali, ad quem tendit; hic enim vnus quum ſit, indicat & naturæ, & motus vnitatem:

Vnitas speciei motus iudicatur à fine.

igitur aſcenſus aeris in aqua, & deſcenſus in igne non ſunt ſpecie diſtincti motus, ſed numero; quia ad eundem tendunt naturalem locum, & ab eadem ſimplici natura proficiſcuntur. Ariſt. autem quando dixit, motum à medio diſtingui ſpecie à motu ad medium, ſemper locorum diſtinctionem conſtituit, proinde & naturarum; aeris autem vna eſt natura, & ea ſimplex, ſicut etiam aquæ; non enim quod ſit tum grauis, reſpectu ignis, tum leuis reſpectu terræ & aquæ, ob id duas habet naturas, ſed vnam habet ſimplicem, quæ comparatione duorum elementorũ dicitur leuis, & comparatione ignis dicitur grauis. Hoc idem de miſto dicendum eſt, quatenus eſt graue, aut leue; nam vnum tantum habet motum naturalem, quem ob id Ariſtotel. attribuit elemento præualenti in eius miſtione.

***

De forma miſti an ſit ſuperaddita formis elementorum, Zimaræ opinio, & argumenta. Cap. V.

QVoniam autem dictum eſt, miſtum à ſua forma moueri, non bene intelligi poteſt, quomodo hic motus attribuatur naturæ elementi præualentis, niſi alia noua quæſtio ſoluatur, ad id, quod declarandum propoſuimus, maxime pertinens: dubium enim eſt, & apud interpretes Ariſtotelis controuerſum, an forma miſti ſit forma quædam re à formis elementorum diuerſa, & illis ſuperaddita, an potius non ſit illis ſuperaddita, ſed ſit ipſæmet formæ elementorum caſtigatæ & fractæ, quæ per miſtionem euaſerint vna forma: huius quidem rei declaratio poſtulare videtur, vt de miſtione loquemur; de hac autem agi non poteſt abſque conſideratione primarum qualitatum, quæ alteratrices vocantur; at nos non de his, ſed de motricibus tantum in præſentia loqui conſtituimus, ideo diligentem de miſtione diſputationem ad alium locum remittentes, de ipſa nunc pro occaſione tantum, & ratione motricium qualitatum breuiter agemus, vt videamus, quomodo ex elementorum commiſtione vnum in miſto remaneat principium motiuum ſecundum naturam, quod dicatur grauitas, vel leuitas, ita vt motus ille fieri dicatur iuxta elementum in miſtione præualens.

Zimaræ opinio.

Zimara in ſua tabula ſub liter C. in declaratione illius propoſitionis [*cauſæ ſimplices exiſtentes in re non compoſitæ ſunt*] nititur oſtendere formam miſti eſſe quintam formam re diſtinctam à quatuor formis elementorum fractis & caſtigatis, & illis ſuperadditam, quam ſententiam alii quoque poſtea ſequuti ſunt; ad hanc comprobandam multifariam argumentantur.

Primum argumentum.

primum ſic; elementa ad formam miſti eam habent rationem, quam materia habet ad formam, eam enim recipere debent; ergo forma miſti diſtinguitur re à formis elementorum, & eſt eis ſuperaddita; forma namque non poteſt eſſe pars materiæ, in qua recipitur; proinde miſtum ita ex elementis conſtare dicendum eſt, vt ex vna parte ſtatuantur elementa formata, tanquam materia ſecunda, ex altera vero parte forma miſti ſuperueniat elementis formatis, tanquam diſtincta re à formis elementorum.

Secundum.

Secundo, forma miſti non eſſet addita formis elementorum, conſtaret eſſentialiter ex corporibus, quia formæ elementorum non ſunt ſeparabiles à materia; quoniam igitur abſurdum eſt, ſi formam conſtare ex corporibus, non poteſt forma miſti conſtare ex formis elementorum; quia ex his conſtare non poteſt, quin conſtet etiam ex materia.

Tertium.

Tertio ſequeretur, non minus formam miſti, quam formas elementorum intendi ac remitti poſſe, ſicuti videmus etiam colores medios non minus, quam extremos, intendi atque

atque remitti, conſequens tamen falſum eſt, A quia omnes cōnſentiunt, formas ſubſtantiales, ſaltem miſtorum, non recipere magis, vel minus. *Quartū.* Quarto, Ariſtotel. in context. 39. libr. 2. de Anima, diſputans contra Empedoclem inquit, formas elementorum non poſſe in miſto ſimul conſiſtere, niſi adſit aliud quoddam, quod eas contineat; etenim ſine hoc ignis ad ſuperiora elaberetur, aqua efflueret, terra centrum petere niteretur: ergo quum elementa ab aliquo contineri oporteat, ne inuicem ſeparentur, neceſſe B eſt, aliquam eſſe formam in miſto præter formas elementorum; quare forma miſti eſt formis elementorum ſuper addita. *Quintū.* Quinto, quam habet rationem anima ad formas elementorum, eam & forma miſti habet ad eaſdem; at anima ex formis elementorum conflata non dicitur, ſed illis ſuperueniens; ergo etiam forma *Sextum.* miſti eſt ſuperaddita formis elemētorum. Tandem hanc ſententiam confirmant authoritate Auerrois multis in locis: nam lib. 7. Metaphyſi- C corum, comment. 60. inquit Auerroes, compoſitum eſt aliquod additum aliud à componentibus, vt caro non eſt terra & ignis, ſed aliquod additum, quemadmodum hæc ſyllaba Ca. non eſt C. & A. ſed quid additum. Item 5. Metaphyſicorum 6. inquit, eſſe in compoſito naturam additam naturis componentium, Et l. Metaphyſic. 12. res, quæ ex elementis generantur, differunt eſſentialiter ab elementis. Et 12. Metaphyſic. 22. inquit, formas ſimplicium eſſe alias D à formis compoſitorum. Et primo de Anima 77. ait, eſſentiæ & formæ rerum neceſſe eſt vt ſint ſuperadditæ elementis. Et primo de Generatione 84. illud quod generatur ex miſcibilibus in miſtione, eſt aliud ab eis. Per hæc ergo oſtenditur, formam miſti eſſe ſuperadditam formis elementorum.

Dictæ ſententiæ confutatio, & veræ ſententiæ declaratio. Cap. VI.

E EGO veriorem eſſe arbitror aliorum opinionem, qui dicunt, formam miſti non eſſe additam formis elementorum, tanquam rem diſtinctam ab illis, ſed eſſe formam ex earum congreſſu orientem; ita vt quæ erant quatuor formæ, in vnam migrauerint, quæ eſt forma miſti. Hanc ſententiam antequam comprobare, & errorem Zimaræ demonſtrare nitamur, illud admonere volumus, noſtram hanc diſputationem F locum non habere iuxta Latinorum ſententiam, qui dicunt elementa nullo modo remanere in miſto; nam ſi elementorum formæ in miſtione penitus abolentur, vt ipſi putant, vanum *In libro de miſtione.* eſt quærere, an forma miſti ſit addita, an non addita formis elementorum: ſed conſtituta Auerrois opinione, cuius veritatem alibi demonſtraturi ſumus, quod formæ elementorum modo a-

A liquo ſeruentur in miſto, quam Zimara quoque & alii, quibus cum in præſæntia diſputamus, ſequuti ſunt, opportuna eſt conſideratio, an forma miſti ſit addita formis elementorum in miſto, an non addita. Declarandum ante omnia eſt, in quo differat ſententia noſtra à ſententia Zimaræ, vtraque enim intellecta, facile erit dignoſcere veram à falſa: quando igitur dicimus, formas elementorum modo aliquo manere in miſto, ſiue integras, ſiue fractas, & caſtigatas, *Nota in quo hæc cōtrouerſia ſit cōſtituta.* B hoc poteſt tres habere ſenſus. Primus eſt, vt dent elementis eſſe ſpecificum, ſicut ante miſtionem dabant, ita vt maneant quatuor diſtinctæ formæ, & quatuor elementa ſeruent ſuum eſſe ſpecificum, ſiue perfectum, ſiue imminutum, & à perfecto differens ſolum ſecundum magis & minus: qui primus ſenſus omnino reiiciendus eſt, vt alibi, quum de miſtione loquemur, apertiſſime demonſtrabimus: nunc eum hac vna ratione refutare ſatis eſt, quod ſi C hoc eſſet, natura miſti non eſſet vna, ſed quatuor diſtinctæ, quæ ad quatuor diſtinctos motus inclinarent, vt contingere videmus in miſto imperfecto, in quo non eſt facta vera miſtio, ſed plurium elementorum naturæ ſeruantur: quo fit, vt non moueatur vno ſimplici motu; quia licet vnum elementum in eo præualeat cæteris, illa tamen non obediunt, ſed repugnant quantum poſſunt; ſic etiam fieret, vt naturalis motus miſti non ſemper fieret iuxta elementum D præualens, ſed quandoque contingeret, vt alia tria ſimul ſumpta plus poſſent, quam illud ſolum, ſicuti nominales dicebant. Hic igitur ſenſus dimittatur; quia Zimara, & alii, qui eius ſententiam ſequuti ſunt, hunc, vt ego arbitror, non acceperunt. Alius eſt ſecundus ſenſus, quod in miſto maneant formæ elementorum caſtigatæ, & fractæ, non tamen amplius vt quatuor formæ, ſed vt factæ vna, & ad naturam vnam redactæ, quæ magis referat elementi præ- E ualentis naturam, quam aliorum, & huic formæ ſuperueniat propria miſti forma diuerſa ab ea, vt forma lapidis, vel forma auri; hac autem ratione duæ eſſent formæ in auro, vna oriens ex commiſtione, & vnione formarum elementorum, altera vero illi ſuperueniens, quæ dicitur forma miſti: hunc ſenſum accepiſſe videtur Zimara, qui dicere non poteſt formam miſti eſſe re diſtinctam à formis elementorum, quæ maneant quatuor in miſto, ſed quæ ad v- F nitatem redactæ ſint; quia ſi quatuor naturæ elementorum ſeruarentur, non eſſet facta miſtio; & clara eſt Ariſtotelis ſententia in capite poſtremo libri primi de Ortu & interitu, in miſtione non exiſtere amplius aliquod miſcibilium, ſed quoddam medium: ſic igitur dicere formam miſti eſſe ſuperadditam formis elementorum, eſt dicere ſuperadditam for-

mistionis prodeunti ex congressu formarum elementorum. Tertius demum est sensus, qui solus, vt ego arbitror, verus est, quod in misto perfecto quatuor formæ elementorum ita inuicem frangantur, & remittantur, vt in vnam quintam formam coalescant, quæ neque vna aliqua earum sit, neque omnes simul, neque etiam ita illis superaddita, vt re ab eis distinguatur, sed vt idem re cum illis, quoniam illæ quatuor sunt factæ vna, nam seruatis quibusdam gradibus singularum, plurium tamen vnius, quæ B præualere dicitur, ex iis omnibus prouenit forma quædam media, quæ dicitur forma misti; ita vt quæ prius erãt quatuor, & dabant esse ignem, & aerem, & aquam, & terram, postea sit vna, quæ det esse aurum, & distinguatur ab eis formaliter, quia aliam speciem constituit; at non realiter; quia est illæ ipsæ quatuor ad vnitatem redactæ per mistionem, & constituit medium quoddam specie differens ab extremis, qua de C re diligenter loquuturi sumus in libro de mistione. Hunc igitur tertium sensum si accipiamus, dicere possumus, formam misti tum esse additam formis elementorum, tum non additam: addita enim est, quatenus non est illarum aliqua, sed alia quinta forma, & aliam speciem constituit; at nõ est addita, quatenus non sunt præter illam formæ elementorum in misto, neque alia forma ex earum congressu exoriens, sed hæc ipsa est forma proueniens ex D congressu formarum elementarium, ita vt præter hanc nulla sit in misto alia forma; quem sensum si Zimara accepisset, eius sententia damnari nullo modo posset. Hunc igitur probare, & secundi falsitatem ostendere nos oportet. Primum quidem secundum hanc opinionem tueri non possumus, id quod Aristoteles dixit, mistum moueri iuxta elementum præualens: sic enim argumentari possumus; si in misto inanimato sunt duæ formæ re distinctæ, vna oriens E ex congressu formarum elementorum, quæ dicatur forma mistionis, altera vero huic superaddita, quæ sit forma huius misti, vt auri, ergo vtraque est natura, & principium motus, quia omnis forma est natura, proinde & principium alicuius motus naturalis; à naturis autem diuersis necesse est diuersos naturales motus prouenire; quinam igitur sunt in misto inanimato hi duo naturales motus? nullum ego video præter illum vnum, quo mistum iuxta præualens ele- F mentum moueri dicitur; & hic si in formam mistionis, in qua vnum ex elementis præualet, referatur vt in causam, ergo forma misti huic superaddita nullius est motus principium, proinde otiosa est: at si referatur in formam misti, quomodo dicetur fieri iuxta præualens elementum, si hæc est re distincta ab omnibus formis ele-

Forma misti partim est addita, partim non addita formis elementorum.

Veræ sententiæ cõprobatio, & improbatio opinionis Zimaræ.

A mentorum? quare non possumus amplius tueri veritatem dicti Aristoteles, quod mistum iuxta elementum præualens moueatur; imo forma mistionis, quæ in se continet vim elementi dominantis, esset otiosa, & nullius motus principium, quod quidem nullo modo dicendum est: hoc autem confirmatur argumento sumpto ab anima, quæ est vere addita formis elementorum, id est, formæ mistionis ex earum congressu prodeunti; quoniam autem est vere superaddi- B ta, & re ab illis diuersa, ideo diuersi etiam motus est principium, ita vt neutra illarum sit otiosa, nam anima est principium motus progressionis, forma vero mistionis est principium motus dominanti elemento conuenientis, quo mouetur animal naturaliter, si ab alto loco demittatur: hoc idem igitur euenire debere in misto inanimato, si eius forma esset eodem modo superueniens formæ mistionis, & re ab illis distingueretur. Nonnulli tamen huins argumenti vim ni- C tuntur effugere, dicendo vnum quidem tantummodo esse in misto inanimato motum naturalem, sed ad hunc producendum vtramque formam concurrere; nam forma misti est mouens, & ipsi motus ille attribuitur, mouet autem iuxta legem sibi præscriptam à præualente elemento, & ita ab vtraque forma ille motus modo aliquo proficiscitur. Sed hæc defensio vana est, quia duo mouentia re distincta non possunt ad eiusdem motus productionem concurrere, nisi v- D num sit mouens principium, alterum vero secundarium, & instrumentale; est ergo ab his quærendum, vtra duarum formarum sit agens primarium, quum dicere vtramque habere æqualem primatum in eiusdẽ motus productione, & secundũ idem causæ genus, fatuum omnino sit, & à philosophia prorsus abhorreat: si dicant formam misti esse mouens primarium, formam vero præualẽtis elementi esse mouens instrumentariũ, necesse est, motum illum esse mi- E stũ, quod tamen ipsi omnes negant; putant enim esse simplicem: consequentia probatur testimonio Arist. in contextu 33. & 41. libri octaui Physic. vbi dicit, mouens primarium magis mouere, quam mouens instrumentarium, & penes illud esse totum imperium ipsius motus; siquidem mouens instrumentarium non vi propria moueredicitur; sed vi ei tributa à mouente præcipuo: quoniam igitur mouens primarium est forma misti, quæ formæ mistionis superaddita est, & F ab hac prouenire non potest nisi motus mistus, necesse est, vt motus à talis formæ imperio productus mistus sit: pugnant ergo inter se hæc duo, formam misti esse mouens præcipuum, & mouere iuxta legem sibi præscriptam à forma elementi dominantis; hoc enim est omnino absonum rationi, quum imperare, & legem

Solutio aliquorum.

Solutionis impugnatio.

præ-

præscribere sit primarii agentis, non secundarii: si vero dicant, formam elementi dominantis, seu (quod idem est) formam mistionis, quæ illam continet, esse mouens primarium, formam vero misti esse mouens secundarium, in maiorem incidunt absurditatem; quia principatus est illi formæ tribuendus, quæ continet alias, & rem in specie collocat, quam Latini formam vltimarũ appellare consueuetunt; hanc enim si in eadem re aliæ formæ præcedant, eas respectu illius locum materiæ tenere necesse est, & ab illa regi, & illius imperio obtemperare: quum igitur formæ elementorum (vt ipsi confitentur) teneant in misto locum materiæ, & ad formam misti superadditam dirigantur tanquam ad perfectionem, alienum penitus est à ratione, quod earum sit motum imperare, forma vero misti earum imperio subiecta sit. Sed conuincuntur etiam aduersarii suis ipsorum dictis, nam eorum aliqui tali exemplo rem hanc declarant: anima sensibilis fungitur officiis animæ vegetantis, quam in se continet, & ipsius operationes edit; ita igitur & forma misti continet in se formas elementorum, & edit operationem elementi dominantis. Hoc tamen exemplum eorum sententiæ refragatur; nam anima sensibilis non solum officiis fungitur animæ vegetantis, sed præter illa habet etiam ipsa proprias operationes, & propria munera, quamobrem etiam forma misti præterquam quod efficit motum proprium elementi dominantis, alium quoque suum proprium motum efficere deberet, & eo magis, quo apud hos est re distincta à formis elementorum, anima vero sensibilis non est re distincta à vegetante; quocirca congrua quoque est eorum comparatio, nam si putant, animam sensibilem non esse in animali formam re distinctam à vegetante, nullum inde argumentum sumi potest de forma misti, & de forma elementi dominantis, quas re distinctas esse arbitrantur: & mirum certe est, quod formarum numerum concedant in misto inanimato, quem in viuente negant, quum potius è contrario sese res habere videatur; patet igitur hanc comparationem officere eorum opinioni; quemadmodum enim anima sensibilis continet in se naturam & vires animæ vegetantis, nec est illi super addita tanquam re distincta; ita etiam forma misti in se continet formam elementi dominantis, proinde non est addita formis elementorum, quæ est sententia nostra. Possumus hoc idem confirmare authoritate Auerrois, qua ipsi quoque vtuntur; nam in Comment. 67. lib. 3. de Cœlo inquit [*formæ elementorum inter se commiscentur, & prouenit ex earum collectione alia forma*] non dicit, formam misti formis elementorum superuenire ab eis diuersam penitus, sed ex earum collectione

A aliam formam prodire; est enim reuera alia forma, quia neque est forma ignis, neque aeris, neque aquæ, nequæ terræ, nec tamen est re ab illis distincta in misto, quum sint illæ ipsæ factæ vna: postea vero adhuc magis hoc declarat Auerroes hac similitudine [*sicuti quum albedo, & nigredo commiscentur, fiunt ex eis multi colores medii*] non poterat enim aptior fieri comparatio; quia calor medius differt specie ab extremis, ex quibus constat, nec tamen est eis superadditus, vt B re distinctus ab illis; repræsentat enim aliquos gradus albedinis, & aliquos nigredinis, qui tamen constituunt aliam speciem coloris diuersam ab vtrisque, nec illis superadditam, sed eos in se continentem; & ex eis interne constantem, vt ait clare Auerroes in libr. primo Physicorum, comment. 56. & in quinto Physicor. comment. 6. 19. 45. & 52. Præterea in 10. Metaphysic Comment. 23. inquit Auerroes [*impossibile est, vt in composito sint duæ partes æquales, sed oportet alte-* C *ram esse dominantem, cui attribuatur forma*] quibus verbis optime Auerroes totam rei veritatem declarat; inquit enim, non dari mistum constans ex elementis æqualibus: & hanc rationem adducit, quia debet esse aliquod, quod fungatur officio formæ; est autem formæ officium continere, & vnire, & operationibus imperare; oportet igitur vnum ex elementis in mistione aliis præualere, vt illi attribuatur prærogatiua formæ, & fungatur officio formæ con- D tinendo alia, sicuti dicebat Aristoteles aduersus Empedoclem in contextu 39. libri 2. de Anima. Atque apud Auerroem non est opus alia forma diuersa à formis elementorum, quæ illis superueniat, vt eas contineat, quoniam hoc munere fungitur forma elementi præualentis; continet enim alias, & cohibet, & sibi obedientes reddit, imo fit vna forma cum illis: à forma igitur misti exoriente ex congressu formarum elementorum cum imperio vnius, proue- E nit motus naturalis ipsius misti, qui hac ratione dicitur fieri secundum naturam elementi in ea mistione præualentis.

Cur non possit dari mistũ ex elemẽtis æqualiter.

Solutio argumentorum Zimaræ. Cap. VII.

VEritate declarata, super est, vt argumenta pro Zimara adducta soluamus. Ad pri- F mũ respõdebat M. Antonius Genua Præceptor meus, mistum posse cõsiderari tum in fieri, tum in facto esse: & quando cõsideratur in fieri, eius materiam esse quatuor elementa perfecta, & integra, diriguntur enim ad formam misti; & hac ratione formas elementorũ esse partẽ materiæ, nec habere locum formæ respectu misti: facto autem misto formas elementorum tenere locum formæ, non quidem vt elementorũ formæ

Ad primum responsio Genuæ.

sunt, nam quatenus tales, non remanent, sed vt sunt factæ vna forma, quæ est forma misti.

Responsionis declaratio.

Hanc responsionem ego quidem non refuto, sed clariorem reddens dico, non eodem modo elementa manere sub forma misti, quo prima materia supposita est formæ elementi, quod ex alio genitum sit; nam prima materia, quum sit vna, seruat naturam suam integram sub qualibet forma; ast elementa, quum sint plura, & inter se contraria, non possunt integra manere in misto; neque etiam penitus intereunt, sed eorum formæ remanent fractæ inuicem, & castigatæ, adeo vt perierint secundum aliquos gradus, & secundum aliquos sint seruatæ, & hi quum sint ijdem re in misto, qui prius fuerunt in elementis integris, satis idoneam misti materiam constituunt, quæ hac ratione in misto genito remanere dicitur, nempe secundum realitatem graduum remanentium, licet ratione graduum in mistione deperditorum destructa sit prior illa formalitas, qua dabant esse specificum ipsismet elementis, & alia formalitas genita, qua dant esse misto; & ita ratione nouæ formalitatis locum habent formæ, ratione autem realitatis seruatæ dicũtur esse pars materiæ: sed hac de re in libro de mistione fusius disseremus.

Elementa quomodo maneant in misto, & quomodo intereãt

Ad secundum.

Ad secundum neganda est consequentia; nam facta mistione, constat quidem corpus ex corporibus, at non forma ex corporibus, sed potius ex pluribus formis, quæ euaserunt forma vna: necesse est enim tres simul fieri commistiones, vnam plurium corporum, quæ fiunt corpus vnum, aliam plurium formarum, quæ fiunt vna forma, tertiam demum contrariarum qualitatum, quæ simul contemperatæ faciunt vnam qualitatem mediam, quæ dicitur temperatura misti, & retinet aliquid omnium elementarium qualitatum, sed plus illarum, quæ sunt qualitates elementi præualentis; quia etiam tota misti natura propinquior, ac similior est naturæ elementi dominantis, quam naturis aliorum: hoc igitur argumento non probatur formam misti constare ex corporibus, sed solum commistionem formarum fieri non posse, quin corpora quoque commisceantur, propterea quod illæ formæ non separabiles à materia.

In mistione tres vniones fiunt.

Ad tertium.

Ad tertium similiter negamus consequens; & ratio negationis est, quoniam natura misti consistit in indiuisibili, nec potest intendi, vel remitti, nisi intereat, & res alia generetur; & quia illa intensio, vel remissio fit cum interitu formæ misti, & cum conseruatione graduum formarum elementorum, ideo attribuenda est illi, quod seruatur, non illi, quod perit; quamobrem solæ formæ elementorum intendi, vel remitti dicuntur, quarum sunt illi gradus, qui remanent, non forma misti, quæ consistit in indiuisibili, à quo vtcunque declinans perit, neque est amplius forma illius misti; etenim formalitas nec intendi, nec remitti potest, realitas vero intenditur quidem atque remittitur, sed hæc intensio, vel remissio attribuitur formis elementorum, non formæ misti; sed de hoc alibi.

Ad quartum.

Ad quartum dicimus, argumentum illud Aristotelis efficax esse contra Empedoclem, at non contra nos, Empedocles enim elementa in misto ponebat seruantia suas naturas integras, & suos actus specificos, & p[...]rias e[...]dentia operationes, loquens enim de viuen[...] nutritione dicebat, ignem ascendere ad superiorem animantium partem, & eam nutrire, terram vero descendere ad alendam partem inferiorem; ideo Aristoteles recte dixit, elementa indigere forma aliqua continente, & coercente ipsa, ne separentur: nos vero non dicimus, elementa in misto manere integra, & proprias edere operationes distinctas, sed in aliam naturam transiisse, & omnia ita conspirasse, vt ad vnum, & eundem motum propensa sint propter obedientiam, quam imperanti elemento cætera præstant, quoniam illi non amplius repugnant: idcirco non egent aliquo continente, quum à dominante elemento satis contineantur, & illi obediant in petendo loco naturali; hæc fuit Auerrois opinio in Comment. 23. decimi Metaphysicor. à nobis antea considerato, vbi inquit, non dari mistum ex elementis æqualibus, sed oportere vnum eorum præualere aliis, cui attribuatur forma; fungitur enim officio formæ, quia continet alia: quæ Auerrois ratio optima est ad demonstrandum, non dari mistum ex elementis æqualiter constans, & sumpta est ab hoc formæ priuario munere, quod est continere; necesse est enim aliquod esse continens, & vniens; hoc autem nullum esse potest, si æquales sint in misto elementorum vires: non diceret autem Auerroes hoc esse necessarium, si putaret formam misti esse superadditam formis elementorum; hæc enim satis formæ officio fungeretur, & formas elementorum contineret, etiamsi essent æquales. Credo etiam ad nostram sententiam comprobandam satis roboris habere aliud argumentum, quo vsus est Auerroes in Comment. 7. lib. 1. de Cœlo, ad probandum non dari mistum æquale: inquit enim, si daretur mistum æquale, quiesceret in quocunque loco poneretur, quare nullum haberet motum naturalem, tale autem corpus in rerum natura nunquam vidimus. Consequentia manifesta est per ea, quæ supra diximus; antequam enim de naturali alicuius corporis motu loquamur, necesse est vt ei statuamus certum in mundo locum naturalem, quem naturaliter petat; hic autem statui non potest, nisi ratione elementi præualentis, ergo si elementa in misto æqualia essent, nullus ei locus assignari posset, quia

non magis hic, quam ille; iccirco maneret miſtum in quocunque loco poneretur, ad nullum enim locum ex ſe moueretur id, quod nullum habere poneretur certum locum naturalem: itaque ſi vnum ex elementis præualeat aliis in miſto, ſecundum illud aſſignabitur ei locus in mundo, ad quem moueatur, quare penes elementum dominans eſt imperium motus naturalis; proinde hoc ſatis eſt ad alia continenda, & ad ſtatuendum motum naturalem, neque opus eſt alia forma ſuperueniente formis elementorum: ex his igitur patet, argumentum hoc pro opinione Zimaræ nihil habere efficacitatis. *Ad quintum.* Ad quintum argumentum neganda eſt ſimilitudo; anima enim eſt forma nobiliſſima vere ſuperaddita formis elementorum, hoc eſt, formæ miſtionis orienti ex earum congreſſu, non ſic forma miſti inanimati: quod quidem ex motibus cõſequẽtibus manifeſtum eſt, anima enim eſt principium motus diuerſi penitus à motu elementi dominantis, & vtrumque motum videmus in eodem animali ineſſe vt naturalem; at forma miſti inanimati non efficit alium motum, quam illum, qui conuenit elemento præualenti; hæc igitur non eſt addita formis elementorum; anima vero eſt addita, & re ab illis diſtincta. *Ad ſextũ* Ad verba autem Auerrois in omnibus memoratis locis patet reſponſio ex iis, quæ dicta ſunt. Auerroes enim dicens formam miſti eſſe quid additum, & quid diſtinctum à formis elementorum, non intelligit realiter diſtinctum, ſed formaliter tantum; non enim ſignificare vult eſſe additam nouam formam, quæ ſit in miſto præter formas elementorum, ſed has ipſas in vnam formam trãſiiſſe, quæ eſt miſti forma, non amplius elementorum, ita vt ſpecie differat miſtum ab elementis omnibus & diuiſim, & coniunctim acceptis; nam caro non eſt terra, nec ignis, nec ambo ſimul, ſed quædam alia ſpecies, quæ diſtinguitur eſſentialiter ab elementis; hoc tantum ſignificant omnia ılla Auerrois verba, ſi bene conſiderentur.

An motus miſti factus ſecundum præualens elementum ſit ſimplex, an miſtus, opiniones aliorum cum eorum argumentis.

Cap. VIII.

TAndem conſiderandum manet, an motus miſti, qui iuxta præualens elementum fieri dicitur, ſit ſimplex, an miſtus. Tres hac de re opiniones extant: *Prima opinio.* vna fuit Sueſſani, quem alij nonnulli ſequuti ſunt, qui dixerunt nullum talem motum eſſe ſimplicem, ſed ſemper eſſe miſtum: *Secunda opinio.* alia huic contraria, quæ plurimorum communis ſententia eſt, potiſſime autem à Simplicio, & ab Auerroe defenditur, quod omnis talis motus ſit ſimplex; & hanc ego quoque veram eſſe exiſtimo: *Tertia opinio.* tertia demum aliquorum, qui dicunt falſam eſſe vtramque vniuerſalem propoſitionem, veram autem hanc vtramque particularem, motus miſti ſecundum præualens elementum aliquis ſimplex eſt, & aliquis miſtus. Afferam igitur in medium argumenta, quibus alias duas opiniones alij tuentur, deinde veritate declarata, ea omnia ſoluam. Primam ſententiam quod omnis talis motus ſit miſtus, probãt Sueſſanus & ſectatores multis argumentis. *Pro prima opinione primum argumentum.* Primum à cauſa ipſius motus tale argumentum ſumunt: vbi eſt elementum dominans, ibi ſunt etiam alia, quibus dominatur, dominans enim notat reſpectum ad illa; adſunt ergo in miſto omnium elementorum naturæ, ergo ex his omnibus conſtans natura miſti miſta eſt; & qualis eſt natura, talis eſt motus, qui ab ea producitur, ergo motus ille miſtus eſt; magis tamen vergens ad motum elementi dominantis, quam ad motus aliorum, quemadmodum etiam natura illa ſimilior eſt naturæ elementi dominãtis, quam naturis aliorum. *Secundũ argumentum.* Secundo ſic argumentantur à ſubiecto: quale eſt ſubiectum motus, talis eſt motus ipſe, atqui huius motus ſubiectum miſtum eſt, hoc enim ſupponitur, ergo motus eius naturalis miſtus eſt; eaque ſententia Ariſtot. fuit in context. 7. lib. 1. de Cœlo dicentis, ſimplicium corporum ſimplices ſunt motus, miſtorum autem miſti. *Tertium argumentum.* Tertio id ita confirmant: ſi hic miſti motus ſimplex eſſet, ſequeretur, eundem produci effectum à tali ſecundum quid, & à tali abſolute: conſequens falſum eſt; quia debiliter calidum non poteſt tantum calorem efficere, quantum efficit id, quod eſt ſumme calidum: conſequentia probatur, quia terra eſt elementum, & ſimplex corpus, & abſolute grauis, ideo producet effectum conuenientem corpori abſolute graui, nempe motum ſimplicem; miſtum autem non poteſt eſſe abſolute graue, ſed ſolum ſecundum quid; ergo ſi miſtum, in quo terra præualeat, ſimplici motu moueatur, eodem mouebitur motu id, quod eſt graue ſecundũ quid, quo terra, quæ eſt abſolute, ac ſumme grauis; neceſſe eſt enim, vt licet in miſto terra præualeat, eius tamen grauitas remittatur ex commiſtione elementorum leuium; itaque à tali ſecundum quid, & ab abſolute tali idem effectus producetur, quod eſt omnino abſonum rationi. *Quartũ argumentum ab auctoritate.* Confirmat auctoritate Auerrois in Comment. 7. libr. 1. de Cœlo, vbi interpretans verba illa Ariſtot. [*moueri autem ſecundum præualens*] inquit, Ariſt. occurrere tacito dubio: quum enim dixiſſet, motum miſti corporis eſſe miſtum, obiicere quiſpiam poterat quoſdam motus, qui licet ſint miſtorum corporum, ſimplices tamen ſunt, ideo inquit Auerroes, Ariſtot. reſpondere,

motus illos videri quidem simplices, nõ tamen esse: causam autem, cur simplices esse videantur, esse vnius elementi excessum, ad cuius naturam magis vergit illius corporis motus, proinde videtur esse simplex, quum tamen non sit: propterea isti hunc putant esse sensum illorum Aristot. verborum corporis misti mistus est motus, fit tamen secundum elemẽtum præualens, ideo eius motui similior est, quam motibus aliorum. Simplicium quoque in hanc sententiam trahunt, qui dicit in corporibus mistis tot esse principia motus, quot sunt illa, ex quibus constant, & adducit etiam verba Alexandri dicentis mistorum corporũ mistos esse motus, quia plura motus principia in eis insunt: quod quidem potest etiam colligi ex Alexandro in primo eius libro de Anima, cap. 2. vbi dicit: formas mistorum esse modo quodam affectas à formis miscibilium, quæ singulæ ad communem formam aliquid conferũt, vnde multæ varietates contingũt: significat igitur mistorum corporum non simplices esse motus, sed mistos.

Tertiæ sectæ argumenta

Alia vero sententia dicentium aliquem misti motum factum secũdum præualens elementum esse simplicem & aliquem esse mistum, ab eis ita probatur: primum quidem probant aliquem esse simplicem vtentes testimonio Arist. in context. 8. libri primi de Cœlo, quod etiam sensu & experientia confirmatur, patet enim lapidem non minus simplici motu deorsum ferri, quam terram: quod vero aliquis motus misti secundum præualens elementum factus mistus sit, similiter testimonio sensus cognosci dicunt; motus enim turbinis, venti, fulminis, & aliorum similium, est motus factus secundum præualens elementum, & est mistus, vt patet, illa enim pluribus elemẽtis constant, quorum vnum aliis validius est, ob id eius motui similior est illius misti motus; quo fit, vt dicatur fieri secundum elementum præualens, mistus tamen absque dubio est. Quoniam autem in illo contextu 8. videtur Aristot. hanc vniuersalem propositionem proferre, motus misti secundum præualens est simplex, dicunt ipsi veram quidẽ esse hanc vniuersalem, omnis motus simplex misti corporis est iuxta elementum præualens; sed conuersam esse falsam, omnis motus corporis misti secundum præualens elementum simplex est, quum motus turbinis, ac venti sit mistus, quare hæc non est vera, nisi vt particularis; non igitur hanc voluit ibi significare Aristot. sed alteram conuersam, quæ etiam vt vniuersalis vera est, vt prædiximus.

Veræ sententiæ declaratio, & comprobatio, aliarum vero confutatio.

Cap. IX.

EGo vero vtramque sententiam falsam esse arbitror, veram autem aliam secundo lo-

A co propositam, quod omnis motus corporis misti factus secundum elementum præualens simplex sit; cuius contrariam prima secta tuebatur, contradictoriam vero tertia. Ad veræ igitur sententiæ comprobationem, & aliarum reprobationem, est ante omnia cognoscendum, quæ conditiones ad simplicitatem motus requirantur, & cur motus aliquis dicatur simplex, & aliquis mistus. Sunt qui dicant, tres conditiones ad simplicitatem motus postulari, nem-
B pe & spatij, & naturæ, & mobilis simplicitatem; ob id putarunt non posse corpus mistum simplici motu moueri, propterea quod neque subiectum, neque causa simplex est.

Quæ sint conditiones motus simplicis.

Opinio aliorum. Confutatio.

Sed hi, quum absque distinctione loquantur, decipiuntur: aliud enim est conditiones quærere necessarias ad alicuius rei essentiam constituendam, aliud est quærere causas quæ ad eam producendam requiruntur; nam essentia eclipsis consistit in priuatione luminis lunæ, causa vero eam pro-
C ducens est terræ interiectio, sic conditiones essentiales, quæ ad hominis essentiam constituendam postulantur, sunt eius causæ internæ, materia, & forma propria; ad hominem autem generandum requiritur Sol, & alter homo:

Opinio vera.

sic igitur de motus simplicitate dicendum est; ipsa enim simplicis motus essentia in sola spatij, seu lineæ simplicitate consistit; quisquis enim motus per simplicem lineam factus statuatur, is absque dubio simplex est, cuiuscunque sit cor-
D poris, & à quacunque causa productus: at si quæratur, quænam causæ ad simplicem motum producendum postulentur, si de simplici motu naturali sermo sit, dicere possumus, requiri simplicem naturam, proinde & simplex corpus, nam simplex natura corpus simplex constituit:

Datur motus simplex violentus.

at si absolute simplicem motum consideramus, nec magis naturalem, quam violentum, is produci potest etiam à natura mista; potest enim sagitta ex arcu, & plumbea
E pila ex bombarda sursum pelli per simplicem lineam, isque erit motus simplex violentus: quod manifeste significat Aristotel. passim in libro primo de Cœlo dicens, rectorum motuum alterum cuique elemento esse naturalem, & alterum contra naturam: censuit igitur dari simplicem motum etiam violentum; hic autem non fit necessario à natura simplici, neque necessario in simplici corpore: sed quum videatur raro, & per accidens euenire, vt fiat in aliquo
F corpore motus simplex violentus, & id solum sit considerandum, quod est per se; idcirco dicendum est, motum simplicem naturalem aptum esse produci solum à natura simplici, proinde & in simplici mobili; natura enim est principium motus in eo, in quo est, & omne corpus, cuius natura sit simplex, simplex est:

Simplex linea quænam si[t]

simplex autem linea quænam dicenda sit, consideran-

dum

A dum est, nam si mathematice loquamur, fortasse omnis recta linea, & omnis linea circularis potest appellari simplex; mista vero, cuius pars aliqua recta sit, & aliqua circularis: sed physice considerando secus est; dum enim lineam consideramus respectu motus, qui per eam fit, aliqua datur recta linea, quæ vocanda est mista, & similiter aliqua circularis, quæ mista est; dicimus igitur simplicem esse naturaliter illam lineam, per quam factus motus non B constat ex recto & circulari, sed vel rectus tantummodo est, vel tantummodo circularis; circularem autem voco illum, qui fiat circa solum mundi centrum, non circa quoduis circuli centrum; ita vt ille motus, per quem non varietur moti corporis distantia à centro, sed semper æque ab eo distet, circularis simplex nuncupandus sit: rectus autem simplex ille sit, qui fiat per rectam lineam à centro mundi ductam, seu ascendendo, seu descendendo; simplex enim di- C citur, quia nihil ei respondet in Cœlo, nisi punctum; sic enim est vel mera accessio ad centrum, vel mera recessio ab eo, sine vllo transitu ad latera, quod esset moueri etiam circa medium: at motus omnis per rectam lineam factus non à centro mundi ductam mistus est, constat enim ex recto, & circulari; ex recto quidem, quatenus necessario fit cum accessu ad centrum, vel cum recessu à centro; ex circulari autem, quatenus illi rectæ lineæ respondet in Cœlo aliqua D peripheriæ pars, nulla enim à mundi centro ducta recta linea potest per vtramque illius lineæ extremitatem transire, sed necessario duæ distinctæ lineæ rectæ à centro per duas illius extremitates ducentur, quæ suis extremitatibus aliquam peripheriæ partem in Cœlo intercipient, quæ toti illius motus spatio respondebit; & hac ratione motus ille dicetur etiam ex circulari constare: similiter quilibet motus per circularem lineam factus, qui non sit circa E mundi centrum, mistus est; quia constet ex motu circa medium, & recessione à medio, seu accessione ad medium: vnde colligi obiter volumus, motus astrorum factos per eccentricos orbes, vel per epicyclos, quos astrologi ponunt, si darentur, non esse simplices, sed mistos, non solum enim circa medium sunt, sed continent etiam accessionem ad medium, & recessionem à medio, qua ratione constant etiam ex motu recto: misti sunt etiam anima- F lium motus, & turbinis, & fulminis, & venti, & alij ejusmodi, quia sunt accessus, vel recessus respectu medij, vna cum transitu ad latera, cui respondet circuli pars in Cœlo. Colligimus etiam ex his nonnullorum errorem, qui motum mistum intelligunt illum, qui constet vel ex recto & circulari, vel ex recto & recto, vel ex circulari & circulari; nam ex ascensu, & de-

Motus simplex circularis. *Motus simplex rectus.* *Motus mistus.* *Motus per eccentricos misti sunt.* *Error aliquorum de motu misto.*

A scensu eundem motum constare ne imaginari quidem possumus, nisi dicamus, eandem rem prius ascendere, postea descendere per eandem simplicem lineam; sed hic non est motus mistus, sunt potius duo distincti motus, & vterque simplex: ex circulari etiam & circulari non datur mistus motus, quia mistio non dicitur eorum quæ sunt eiusdem naturæ, & speciei, sed solum eorum, quæ sunt diuersarum natura- B rum: præterea si intelligant motus erraticorum ideo esse mistos, quod fiant per circulos eccentricos, id concedemus, si modo tales circuli dentur; sed ea erit mistio ex circulari & recto, sicut antea dicebamus, non ex circulari & circulari; si vero cum perpetua æquidistantia à centro considerent solum duos eorundem astrorum oppositos motus, decipiuntur, quia hæc non est mistio, quum seruetur vna simplex conditio, quod sine accessu, vel recessu, respe- C ctu medij est solum circa medium, ob id etiam Salis motus, etsi non per circulum, sed potius per helicem fit, simplex est: quamobrem dicimus nō dari alium mistum motum, quam constantem ex circulari & recto, eaque est sententia Aristotelis clara in contextu 5. libri primi de Cœlo; sic enim duarum specie distinctarū conditionum mistio fieri dicitur. Quis igitur sit simplex motus, & quis mistus, & in quo consistat tum simplicitas, tum mistio ipsius, manifestum est: simplicitas enim iudicatur ex simpli- D citate lineæ, per quam fit motus, hæc autem iudicatur ex simplicitate situs respectu cētri mundi; simplex enim est situs lineæ in mundo, vel quando omnes partes sunt à centro similiter æquidistantes, ita vt totus ille motus sit circa medium; vel quando sunt ita positæ partes respectu centri, vt nulla eis peripheriæ pars in Cœlo respondeat, sed sit vel mera accessio ad medium, vel mera recessio à medio. Quoniam autem dictum est, si motū tantummodo naturalem con- E sideremus, causam motus simplicis effectricem esse naturam simpilcē, misti vero mistam; considerandum etiam est, quænam simplex natura dicatur, & quæ mista, vt postea rationem habeamus, cur simplex natura simplicem motum efficiat. Dubitare primum de hac re non absque ratione aliquis posset: quum enim cuiusque rei natura sit forma, & omnis forma sit simplex, omnique carens compositione, videtur dicendum esse, omnem naturam esse simplicem, pro- F inde nullam dari naturam mistam. Dicimus igitur, omnē formam esse hac ratione simplicem, quoniam ex pluribus naturis non constat; alia tamen ratione dici posse mistam; nempe si alias formas, vel aliam in eadem materia præsupponat: sic anima dicitur natura mista, quia præsupponit priores se in eadē materia formas elementorum, quæ in mediam formam migrauerunt

Mistio est rerū specie diuersarū. *Motus planetarum non est mistus.* *Vera opinio de motu misto.* *Simplex natura quænam sit.*

re distinctam ab anima; cuius quidem mistio- A
nis signa esse videmus varietatem virium animæ, & organorum in corpore animato illis viribus inseruientium; & motus quoque ipse, quo animal ab anima mouetur loco, mistus est, quia constat ex recto & circulari: forma vero elementi est natura simplex, quia nullam priorem formam in materia præsupponit, sed ipsa in prima materia immediate inhæret, & corpus ab ea constitutum simplex dicitur; quemadmodum id, quod ab anima constituitur, mistum B
est, quoniam anima præsupponat necessario cõgressum, & commistionem elementorum. Sed quum ex his pateat, non eadem ratione naturam dici simplicem, qua motus dicitur simplex, sed alia, & alia; nam simplex natura dicitur, quæ aliam priorem in eadem materia non præsupponat; motus autem simplex, quia non constet ex recto & circulari: cognoscenda est ratio, cur à natura simplici simplex motus proueniat, si non est eadem vtriusque simplicitas. Di- C
cimus igitur, talem esse sublunariũ corporum naturam, vt egeant conseruante externo, sine quo non conseruarentur: quum autem sublunaria dico, simplicia præsertim intelligo, quia hæc singula statutum habent in mundo locum naturalem, quem appetunt, & in quo quiescentia conseruantur, & mundum complent, mista vero non sibi præscribunt in mundo locum quatenus mista sunt, sed quatenus ex eisdem, quæ mundum implent, corporibus constant; D
ex illius enim elementi natura, quod in mistione aliis præualet, præscribitur misto locus in mundo; ex motu igitur elementi ad proprium locum cognoscere possumus, qualis sit etiam misti corporis motus, & in quo sit similis motui elementi, & in quo ab eo discrepet. Elementum ad suum locum mouetur, vt conseruetur, siquidem non in quouis loco conseruaretur, quum diuersorum locorum diuersæ sint naturæ, & vires; harum autem differentiæ E
non aliunde sumuntur, quam ex varietate distantiæ à Cœlo, quo fit, vt per lineam rectam à centro mundi ad Cœlum vsque productam omnes locorum differentiæ denotentur: elementum igitur extra suum locum existens necesse est vt per hanc vnam lineam suum locum petat, proinde non alio motu, quam simplici; etenim natura nunquam abundat in superuacaneis, sed in vnaquaque re id, quod optimum est, facit, nec patitur aliquid esse frustra: ele- F
mentum igitur existens extra suum locum ad illum tendit, per lineam breuissimam, nisi impediatur, hæc autem est recta à centro mundi ad Cœlum vsque protenta; nam si per aliam quamcunque moueatur, mouetur per longiorem, quod dicendum non est, quia frustra per longiorem lineam descendit graue, si potest de-

Cur simplex natura simplicem motum afficiat.

Mista habent locũ ratione simplicium.

scendere per breuiorem: hæc autem ratio non magis in summe graui, & in summe leui, quã in duobus elementis mediis locum habet; imo ẽt in omnib. mistis tum inanimatis, tũ animatis, qua vt grauia, vel vt leuia moueri dicantur: quũ enim statutus singulis sit locus naturalis, grauia autem, & leuia omnia locum suum pẽtant vel ad centrum accedendo, vel recedendo à centro, necesse est vt omnia per breuissimam lineam ferantur naturaliter; breuissima autem est, vt diximus, ea sola, quæ à centro mundi ducitur, eaque est etiam simplex; igitur etiam mista dum mouentur vt grauia, vel vt leuia, non alio motu mouentur, quam simplici; mista vero inanimata manifestum est non habere alium motum naturalem, nisi illum vnum, quo vt grauia, vel vt leuia mouentur; horum ergo naturalis motus necessario simplex est, nec potest esse mistus; hunc autem attribuit Aristotel. elemento præualenti in vniuscuiusque mistione, quia iuxta elementum præualens assignatur cuique locus in mundo naturalis, quo assignato non potest corpus vllum ad illum tendere vt graue, vel vt leue, nisi motu simplici. Hæc igitur est ratio, cur natura simplex simplicem motum producat; hæc enim non mouet, nisi per grauitatem, & leuitatem, proinde per solam simplicem lineam: natura autem misti quum assignatum habeat in mundo locum ratione elementi in ea dominantis, mouet etiam iuxta illius elementi naturam, quam præ se fert; ideo mouet potius ratione simplicitatis, quam ratione compositionis, quia cætera elementa iam sunt facta obedientia vni præualenti, neque sunt principia aliorum motuum, neque reluctantur: natura igitur misti media quodammodo est inter formam elementi, & animam; nam anima est forma vere mista eo modo, quem diximus, præsupponit enim in materia formas elementorum præcedentes, tum in sua generatione, tum postquam est genita; forma vero elementi nullam aliam formam in materia præsupponit modo vllo vt habentem locum materiæ, sed solum vt habentem locum priuationis, quia vnum generatur ex alio; at forma mistionis in sua quidem generatione præsupponit formas elementorum, quarum realitates respectu illius tenent locum materiæ, sed postquam est genita, nullam habet præcedentem formam in materia, sed ipsa immediate, & sole in materia hæret, quia nulla ibi est alia forma, eo quod ipsa non est superaddita formis elementorum; sed est illæmet factæ vna; quocirca hac ratione est simplex, & mouet motu simplici, qui a præualentis elementi naturam repræsentat, & mouet per præualentem grauitatem, vel leuitatem, quæ sunt principia simplicia, & propriæ

Natura misti media est inter formam elementi & animam

elem. cn

elementorum qualitates, proinde non aptæ mouere nisi simplici motu, quia per solam simplicem lineam, sicuti dictum est. Id autem, quod de simplici motu diximus, potest per motum mistum animalium confirmari; hic enim solus est mistus naturalis, quum omnes alii motus misti sint violenti, & fit à natura mista quatenus mista est; datus enim est animalibus quoque motus propter eorum conseruationem, alia tamen ratione, non enim vt conseruentur à loco, sed vt idoneum sibi alimentum quærant; B videmus autem hunc quoq; motum per lineam breuissimam fieri, quia nihil est frustra in natura; equus enim famelicus cibum intuēs ad eum per breuissimam lineam mouetur, non per flexam, & longiorem, nisi forte impediatur; hic tamen motus non est simplex, quia non ex sola lineæ rectitudine, seu breuitate simplex motus iudicatur, sed ex eo quod fiat per lineam à centro mundi ductam, & fiat vel à grauitate, vel à leuitate, quæ sunt principia simplicia, & C naturam simplicem denotant. Hinc sumitur solutio cuiusdam difficultatis: quum enim ignis æque conseruetur in qualibet parte concaui lunæ, videtur ille ignis, qui apud nos generatur, non minus transire posse ad illam partem concaui lunæ, quæ est supra antipodas, quam ad illam, quæ est supra nos, quum vtraque sit æque conseruatiua naturæ ignis; cur ergo non transit ad illam partem loci sui, quæ est supra antipodas? Nos autem dicimus, ignem quidem non D magis hanc partem illius loci appetere, quam aliam, siquidem eandem vim omnes habent conseruandi ignem; sed quia ad locum suum mouetur per lineam breuissimam, ideo eam tantum partem petit, quæ supra nos est, non illam, quæ est supra antipodas, ad quam si moueretur, necesse esset, vt prius ad mundi centrum descenderet, & ita recederet à parte loci sui propinquiore, quod quidē repugnat naturæ ignis. Notare autem hic possumus, omnem localem E motum naturalem ab appetitu fieri, sed duplicem esse, quia duplex etiam est appetitus; vnus est naturalis, qui sine cognitione est; alter vero animalis, & cum cognitione: appetitus naturalis proprij loci est grauitas, & leuitas, & inest primo elementis, deinde per elemēta etiam mistis, & semper motum simplicem efficit, quia hæc sunt principia simplicia, nam animal quoque, si naturaliter moueatur vt graue, simplici motu mouebitur, quoniam à principio simplici F simplex motus prouenit: appetitus autem animalis insequitur animam, ideo non est simplicis motus principium, sed misti; non est enim appetitus loci conseruantis, cuius differentiæ sumantur ex varietate distantiæ à Cœlo; sed est appetitus alimenti necessarij ad vitam conseruandam, cuius indagatio non fit nisi per motum mistum: à natura igitur mista quatenus mista est, non prouenit motus nisi mistus. De motu autem Cœli alia ratio est: quamuis enim fiat ab anima cognoscente, simplex tamen est, quia fiat à principio tum actiuo, tum passiuo summe simplici; anima enim mouens simplex maxime est, orbis quoque est corpus simplex, & quum non sit elementaris naturæ, nihil habet grauitatis, aut leuitatis, quare nec accedere ad centrum potest, nec ab eo recedere, sed solummodo circa ipsum ferri; hic autem est simplex motus, quia vnius tantum est conditionis, vt prædiximus, & is simplici naturæ Cœli maxime conueniens, cuius simplicitas summa ex eo iudicatur, quod nullius motus præter illum est capax, neque vt naturalis, neque vt violenti: at elementum minoris est simplicitatis, quamuis enim vnum tantum habeat motum naturalem, capax tamen est etiam contraria tanquam violenti. Per hæc vtriusque sectæ error ostenditur: errauit enim prima secta dicens nullum misti motum esse simplicem; etenim iam ostensum est, necessarium esse vt motus misti, qui fit secundum præualens elementum, sit simplex, quia omnis motus factus per grauitatem, vel leuitatem, est per lineam simplicem, eaque est sententia Aristotelis clara in contex. 7. & 8. lib. 1. de Cœlo, vbi profert hanc propositionem vt vniuersalem, motus misti naturalis simplex est, quia est secundum elementum præualens, omnis igitur motus factus secundum præualens elementum est simplex: vanissima autem est in eo loco interpretatio Suessani dicentis Arist. ibi tollere quandam obiectionem; nam dicere aliquis poterat, si & ascensus & descēsus est motus simplex, misti autem corporis mistus est motus, ergo mistū neq; ascendere, neque descendere: ad hanc igitur inquit Arist. respondere motum misti semper esse mistum, esse tamen sursum, vel deorsum secundum quandam præualentiam, at non simpliciter, quoniam est quidē similior motui elementi præualentis, at non est omnino sursum, nec omnino deorsum. Sed huius interpretationis vanitatem ipsa verborum Arist. series declarat; nam præcedentia verba erant hæc *simplex motus est simplicis corporis*] deinde statim hæc sequuntur [*etenim si compositi fuerit, secundum præualens erit*] est ergo sensus; etenim si simplex motus fuerit misti corporis, erit secundū præualens elemētum, de simplici etenim motu, vt patet, hæc omnia verba proferuntur: fuit etiā hæc sententia Simplici & Auerrois, vt passim in ipsorum Cōmentariis librorū de Cœlo legere possumus: ideo mirandum profecto est, quomodo aduersarij audeant horum interpretū verba pro se adducere. Experientia quoq; hanc sententiam confirmat; nam ædificatores vtuntur linea perpendiculari simplici, quam inueniunt per plumbum,

Dubium. *Solutio.* *Omnis motus naturalis sit ab appetitu, qui duplex est.* *Motus cœli à principio simplici.* *Error primæ sectæ.* *Suessani error.*

bum, vel lapidem capiti funis alligatum; hæc enim ſunt miſta corpora, & ad centrum feruntur grauitate elementi præualentis, per lineam perpendicularem, quæ ſimplex eſt, omnis enim recta linea ad centrum protenta ſimplex eſt. Parietes quoque ædificiorum, niſi ad perpendiculum ſint fabricati, durare diu nequeunt, ſed aliquando cadunt, & per lineam perpendicularem deorſum feruntur: & omnino docet experientia, non minus miſta grauia, quam elementa per ſimplicem lineam deſcendere: quapropter illorum ſententia ſenſui quoque aduerſatur. Tertia vero ſecta errauit, quia non animaduetit, poſſe duobus modis elementum in miſto aliis dominari: vno modo in miſto perfecto, vbi eſt facta vera miſtio, & alia elementa vni obediunt; quare vnum ibi eſt principium motus, non plura, nec vlla adeſt repugnantia, ob id motus ille eſt mere naturalis, & ſimplex: altero modo in miſto imperfecto, vbi non eſt facta vera miſtio, neq; naturarũ vnio, ſed ibi ſunt plura elementa ſeruantia proprias naturas, & inter ſe pugnantia: ideo ſi vnum præualeat aliis, dici quidem poteſt dominans, ſed improprie, quia reliqua non ſunt domita, ſed reluctantur; ideo non omnino talis motus prouenit, qualem elementi dominantis natura poſtularet, ſed miſtus, magis tamen ad illum vergens, quam ad motus aliorum; ibi ergo ſunt plura principia motus, non vnum, proinde non ſimplex motus prouenit, ſed miſtus; non fit enim à ſola grauitate, neque à ſola leuitate, ſed ab vtriſque ſimul agentibus, tanquam à duobus principiis; neque eo modo, quo aer deſcendit in igne, & aſcendit in aqua, idem enim eſt motus, quia ad eundem locum ſit, & ab eadem natura aeris, quæ dũ eſt in igne, dicitur grauitas, dum autem eſt in aqua dicitur leuitas, quare eſt motus penitus naturalis: at ille nõ eſt motus naturalis, ſed potius violentus, nulli namque elementorum ibi exiſtentium eſt mere naturalis: quod ſi etiam concederemus, eſſe elemento dominanti naturalem, licet hoc minime verum ſit, at negari ſaltẽ non poteſt eſſe violentum cæteris: de tali igitur motu non loquitur Ariſt. in principio lib. 1. de Cœlo, quando dicit, miſtum moueri iuxta elementum præualens; ſed loquitur de motu tantum naturali proinde de motu perfecti tantum miſti, vbi vnum elementum primo modo aliis præualeat, hoc eſt, facta vera miſtione, & ſublata omni repugnantia aliorum elementorum.

Error tertiæ ſectæ.

Contrarium argumentorum ſolutio. Cap. X.

Ad primũ Sueſſani.

RElìquum eſt, vt contraria argumenta ſoluamus. Ad primum Sueſſani dicimus, naturam miſtam efficere quidem motum miſtum, ſi moueat quatenus eſt miſta, & eiuſmodi diximus eſſe animam, quæ eſt vere addita formis elementorum: ſed ſi natura miſta moueat non vt miſta, ſed ratione naturæ ſimplicis in miſtione præualentis, facit motum ſimplicem; quia non alia ratione mouet, quam ratione grauitatis, vel leuitatis, quæ ſunt principia ſimplicia: adde quod forma miſtionis, licet in ſua productione præſupponat formas elementorũ, tamen poſtquam eſt producta, nullã habet in materia præcedentem formam, ſed ibi ſola adeſt abſque alia forma; quare eſt principium motus ſimplicius, quum ſit tanquam ſimplex forma. Ad ſecundum ſimiliter dicimus, corporis miſti, quatenus eſt miſtum; non eſſe motum niſi miſtum; ſed quando miſtum mouetur non vt miſtũ, ſed ratione ſimplicis in miſtione præualentis, tunc miſti corporis ſimplex eſt motus; mouetur autem ratione ſimplicis, quãdo mouetur vel vt graue, vel vt leue, hæ namq; ſunt propriæ elementorum conditiones, quæ ipſis cõpetunt per eſſentiam miſtis vero per participationem.

Ad ſecundum.

Ad tertium dicimus, veram quidem eſſe illam propoſitionem, tale ſecundum quid non poteſt eundem effectum producere, quẽ producit tale abſolute, ſed aduerſarios ea abuti; nam idem effectus ille dicitur, qui in omnibus eſt idem, & in nullo diſcrepat, & hac ratione idem produci nõ poteſt à tali remiſſe, qui producitur à ſumme tali; poteſt tamen produci idem ſecundum aliquam conditionem, ſecundum aliam vero diſcrepans, neque hoc eſt abſurdum; ipſi vero ita eam propoſitionem ſumunt, quaſi effectus productus ab eo, quod eſt minus tale, debeat in omnib. differre ab effectu, qui producitur à ſumme tali, ſic autem falſa eſt: dico igitur omnia, quæ mouentur vt grauia, vel vt leuia, moueri motu ſimplici, hoc enim eſt neceſſarium, vt ante demonſtrauimus, etiamſi alia ſint minus grauia vel leuia, alia vero magis; ſed diſcrimen eſſe ſolum in locis, ad quæ mouentur, maior enim grauitas mouet ad locum centro propinquiorem, minor vero ad remotiorem à centro: fallacia autem huius argumenti deprehenditur conſiderando elementum aquæ, & in eo argumentum contra aduerſarios retorquendo, nam aqua eſt minus grauis, quam terra, ergo eorum argumento oſtenderetur, aquam motu ſimplici moueri non poſſe, ſi terra mouetur motu ſimplici, quæ eſt ſumme grauis, propterea quod minus tale non poteſt eundem effectum producere, quẽ producit magis tale: attamen certum eſt aquã eſſe corpus ſimplex, & moueri æque ſimplici motu ac terram, differentiam autem in locis eſſe conſtitutam: nam locus, ad quem mouetur terra, eſt centro propinquior, quam locus, ad quem mouetur aqua, proinde non eſt idem motus, ſed duo ſpecie diſtincti; diſcrimen igi-

Ad tertium.

tur ma-

tur maioris, aut maioris grauitatis, vel leuitatis, A nullam facit differentiam in simplicitate motus, sed solum in locis naturalibus, ad quæ mouentur corpora, non potest enim minus graue eundem habere locum naturalem, quem habet magis graue; hoc igitur argumento ostenditur, non posse mistum moueri ad eundem locum, ad quem mouetur elementum simplex, quod sit summe graue, vel summe leue, sed non ostenditur, non posse moueri motu simplici, quum potius necessarium sit vt omne graue, & omne leue, B quatenus tale est, simplici motu moueatur.

Ad secundum.

Hoc etiam confirmatur ea ipsa comparatione, qua istimet vtuntur: agens enim minus calidum non potest eundem calorem producere, quam potest agens calidius, id est, non potest assequi eundem terminum, ad quem; nam calor acquirendus, est terminus, ad quem illa alteratio tendit, itaque si, rite est facienda comparatio, sumēdus est etiam in motu locali terminus, ad quem mobile tendit, hic autem est locus; quare non ad C eundē locun moueri naturaliter potest, id, quod

Ad tertium.

est minus graue, ad quem mouetur id, quod est magis graue; at non est necessarium vt differant etiā in modo motus, simplici namq; motu hæc omnia mouentur: adde quod differunt etiam hi motus maiore, ac minore velocitate, quia id, quod grauius est, magis superat resistētiam medij, quam id, quod est minus graue, quanquam enim aliqui hoc inficiari audent, tamē adest aduersus eos testimonium Arist. in cont. 6. lib. 4. de D Cœlo, vt videre est: satis igitur nobis est, si motus rei minus grauis differat in plurib. à motu rei grauioris, at non est necessarium, vt in omnibus differant, quod illi hoc argumento ostendere voluerunt.

Ad quartum.

Quod vero aduersarij nitantur Auerrois testimonio, certe vanum est; quum clarum sit, Auerroem existimasse, motū misti factum secundum præualens elementum esse simplicem, vt apud eum legere est in Commentario 8. & 12. lib. 1. de Cœlo: quod vero ex Auerroe sumunt in Comment. 7. eiusdem libri, etiamsi admittatur, eorum tamen sententiæ non suffragatur, etsi Auerroes mentem Aristotelis in iis verbis non est assequutus: putauit enim Aristotelem ibi loqui de motu quorundam mistorum imperfectorum, vt turbinis, & venti, qui simplex esse videtur, nec reuera est; quum tamen Aristotel. loquatur de motu misti perfecti, qui vere est simplex: sed admissa etiam Auerrois sententia, quæ secundum se vera est; motus enim turbinis, ac venti mistus est; non ob id asserit Auerroes motum misti perfecti factum secūdum elementum præualens mistum esse, sed hunc simplicem esse arbitratui. Illa etiam, quæ à Simplicio, & ab Alexandro dicuntur, nobis non officiunt: quando enim dicunt, mistorum corporū motus simplices esse nō posse, sed esse mistos, considerant mista, ꝓut mista sunt; nā præcipue respiciūt animata, quæ vere sunt mista, vt antea diximus; à natura enim mista quatenus mista est, non potest nisi mistus motus prouenire: at non dicerent motum misti factum secundum elementum præualens, hoc est, ratione grauitatis, vel leuitatis, mistum esse, imo aperte affirmat Simplicius hunc esse simplicem. Ad illa vero, quæ à sensu tertia secta sumebat, responsio patet ex iis, quæ dicta sunt.

JACOBI ZABARELLÆ PATAVINI, LIBER

DE CONSTITVTIONE INDIVIDVI.

Procemium libri. Cap. I.

MAGNA est inter philosophos altercatio de substantia indiuidua, à quonam cōstituatur, & reddatur hæc: nam & antiquiores Latini de hac re acerrime certauerunt, & his quoque temporibus posteriores philosophi de eadem controuersantur, ita vt ad hunc vsque diem sub iudice lis esse videatur, nec paruū operæpretium facturus sit, E quisquis eam diremerit, & huiusce rei veritatem omni sublata difficultate patefecerit: attamen ego quum de rebus naturalibus scribendum mihi proposuissem, dimittenda prorsus hac disputatione non parum cogitaui, quum viderem, eam ad naturalem philosophum minime pertinere, sed absque dubio ad Metaphysicum; ideoque vererer, ne talia ipse tractans obnoxium me eidem crimini redderem, quod plerisque aliis obiicere solitus sum: quum enim F multi & in Aristotel. interpretando, & in philosophicis libris conscribendis alienas à proposito

posito disputationes instituere soleant; & tum ea, quæ ad Metaphysicam attinent, tractare diffuse in scientia naturali, tum quæ ad naturalem, in Metaphysica, tum etiam quæ ad contemplatiuas scientias, & ad Logicam pertinent, cum moralibus commiscere, & variis aliis modis diuersas disciplinas coaceruare non dubitauerint, haud quaquam in hoc Peripatetici, neque artificij Aristotelis imitatores; ego ab hac phlosophandi ratione me abhorrere semper professus sum, & ab extraneis quæstionibus proponendis, ac diligenter excutiendis abstinui, nisi obiter, ac leuiter aliqua tangere occasio me forte coegerit: ob id, quum indiuidui constitutionem, quam nostri indiuiduationem vocant, à solo Metaphysico declarandam esse animaduerterem, eam prorsus missam facere decreueram, ne libris naturalibus librum Metaphysicum connumerare viderer. Attamen quum consilium hoc meum pluribus studiosis exposuissem, enixe me illi rogarunt, à proposito desistens, hac quoque de re scribere, meamque sententiam exponere diligenter vellem. Ego vero eo facilius, vt eorum precibus obtemperarem, adductus sum, quod consideraui, me non scientiam ipsam naturalem vna ordinata tractatione tradendam, sed separatos, distinctosqne inter se libros scribendos suscepisse; proinde satisfore, si lectores admonerem, vt librum hunc, si non vt naturalem, at saltem vt Metaphysicum legerent, quemadmodum ego quoque illum ad primam philosophiam pertinere profiteor, adque protestor. Adde quod ad institutum quoque meum vtilem fore hanc disputationem animaduerti: qunm enim eo consilio scribere de rebus naturalibus constituerim, ne in publico obeundo munere, quo in Academia patria fungor, certos Atistotelis libros naturales quotannis interpretandi, prolixis disputationibus declarationem verborum, sensuumque Aristotel. quod antehac facere me oportuit, amplius interrumperem, sed magnum in ea progressum facerem; in vsu autem positum sit, vt qui primum librum de Cœlo interpretandum suscipiant, omnes disputationem ineant de ratione singularitatis, occasionem a verbis Arist. nacti in varticula 92. eiusdem libri; rectius me facturum esse existimaui, magisque & aliis, & mihi satisfacturum, si scriptis hanc operam præstitissem, quam si vel voce id exequendo seriem verborum Aristotelis alienis contemplationibus, quam ne propriis quidem interrumpere me amplius velle professus sum, interrumpere voluissem; vel vtrumque recusando & multorum desiderium negligere, & hunc seu laborem, seu certamen detrectare viderer. Scribam igitur, & in hac maxima controuersia, postquam aliorum opiniones diligenrer expendero, quid ipse sentiendum putem, in medium proferam, atque rem hanc ab omni difficultate, ac dubio vindicare nitar.

Partitio dicẽdorum, & accidentia non posse constituere singularitatem.

Cap. II.

Substantia abstracta est hæc per se ipsam.

ANte omnia intelligendum est, de quonam quæstio nobis proposita sit: quum enim duplex existat substantia indiuidua, vna materialis, altera abiuncta à materia, de hac dubitare minime possumus, quin suapte natura, sit hæc; quum enim ita simplex sit, vt nec substantialium partium, nec substantiæ cum accidentibus compositionem habeat, quippe quæ nullius accidentis est capax, necesse est eam fieri indiuiduam per seipsam, & in illa eandem esse vnitatem speciei, ac numeri: ob id Arist. in context.92.lib.1.de Cœlo, de sola materiali substantia eam propositionem protulit, aliud est Cœlũ, aliud est hoc Cœlum & quum Cœlum dicimus formam denotamus, quum vero hoc Cœlum, formam mistam materiæ; proinde significauit, in substantia materiali aliud esse formam vt forma est, aliud esse formã cum materia, & formam quidem vt forma est, speciei vnitatem constituere significans, formam vero vt iunctam materiæ facere vnitatem numeralem. De indiuidua igitur substantia materiali considerandum nobis proponitur, à quo reddatur hæc, hoc est, quænam sit interna ratio singularitatis, à qua sit, vt indiuiduum sit indiuiduũ, & dicatur hoc: ex eo autẽ orta est hac in re difficultas, quod tria sunt in huiusmodi indiuiduo, quibus singulis hæc prærogatiua tribui posse videtur; aut enim materia est ratio singularitatis, ita vt per materiam indiuiduum sit hoc, vel forma, vel accidentia. Accidentia videtur asseruisse Prophyrius in cap. de Specie, quando dixit, singulare illud esse, cuius accidentia omnia simul collecta non possunt in aliquo alio reperiri; sic enim singularitatem per accidentium collectionem definire visus est, & hanc ipsius rationem statuere. Hæc tamen sententia accipienda esse non videtur, neque credendum, id voluisse Prophyrium: nam substantia est secundum naturã prior accidentibus: ideo dari oportet in categoria substantiæ substãtiam indiuiduam, quæ ab accidentib. non pendeat, & in illo priori naturæ sit aliquid distinctũ ab accidentibus omnibus, quo hic homo est indiuiduus homo, adeo vt illa accidentia singularitatem consequantur potius, quam cõstituant: quare nõ id respexisse videtur Prophyrius, vt afferret veram rationem singularitatis, sed signum tantũmodo, quo ea significaretur, adducere satis habuit. Neq; igitur accidens vllũ, neq; accidentiũ omniũ collectio est vera ratio singularitatis.

Accidentia non possunt esse causa singularitatis.

Opinio

Opinio Thomæ, & sectatorum, & eorum argumenta. Cap. III.

Opinio Thomæ.

RElinquitur, vt vel à materia, vel à forma indiuiduum sit hoc, & vtraque sententia sectatores, & argumenta pro se habet: Thomas enim & in memorato loco libri primi de Cœlo, & in opusculo 29. & in part. 1. Summæ quæst. 3. artic. 2. & 3. & aliis quoque in locis, inquit, materiam signatam, id est, determinatam, principium esse singularitatis; huic enim iuncta forma fit singularis, & dicitur forma huius materiæ: sed non satis expressit Thomas, quid per materiam signatam intellexerit, quo factum est, vt non eandem illi sententiam attribuerint cæteri, qui eum hac in re sequi voluerunt: aliqui enim dixêre, materiam signatam significare materiam quantam determinata quantitate, eamque esse rationem singularitatis, quam sententiam pluribus argumentis comprobarunt.

Opinio aliquorũ Thomistarum.

Primum argumentum.

Primum quidem rationem singularitatis esse materiam probant testimonio Aristotel. in contex. 12. quinti Metaphysic. vbi dicit vnum numero esse id, cuius materia est vna, sic enim definit vnitatem numeralem non per formam, sed per materiam, quoniam igitur illa est ratio singularitatis, per quam ipsa singularitas definitur, definitur autem per materiam, dicendum est materiam esse id, quo indiuiduum est hoc.

Secundũ argumentum.

Hoc idem significauit Aristoteles in contex. 92. libri primi de Cœlo, dum inter Cœlum, & hoc Cœlum hanc differentiam statuit, quod Cœlum formam significat, hoc autem Cœlum formam cum materia: censuit ergo illi dictioni, Cœlum, respondere formam, illi autem particulæ, hoc, respondere materiam, proinde indiuiduum non per formam esse hoc, sed per materiam.

Tertium argumentum.

Hoc autem confirmatur: quia forma rem potius vniuersalem significat, quam particularem, vt ibi clare asserit Aristoteles dum dicit, Cœlum vniuersale significare formam, & ibi Auerroes inquit, formam esse subiectum vniuersalitatis, id est, esse obiectum illius vniuersalis, quod mente concipitur: hoc idem denotauit Aristoteles in prædicto contextu 12. quinti Metaphysicorum, quando declarans quænam sint vnum specie dixit, vnum specie ea sunt, quorum ratio est vna, ratio autem apud Aristotelem significat formam; putauit itaque Aristotel. formam facere vnitatem speciei, non vnitatem indiuidui.

Quartũ argumentum.

Præterea indiuiduum per illud fit hoc, per quod ab aliis distinguitur, atqui per formam non distinguitur ab aliis indiuiduis eiusdem speciei, etenim illa, quæ differunt forma, differunt specie, ideoque Græci formam & speciem vno & eodem vocabulo, εἶδος vocant; igitur non per formam indiui-

A duum fit hoc.

Quintũ argumentum.

Hoc idem testatur Aristoteles in contextu 28. septimi Metaphysicorum, dum inquit; Socrates & Callias differunt propter materiam, idem autem sunt specie; atqui differunt per illud, per quod fiunt hic & hic; per materiam igitur fiunt singulares, per formam vero conueniunt, & in eadem specie constituuntur. Sic igitur patet, materiam esse causam singularitatis.

Sextum argumentum.

Quod autem id præstet materia cum quantitate determinata; ita probant: substantia B singularis est illa, quæ neque in subiecto est, neque de subiecto prædicatur, & ab aliis omnibus distincta est; has autem omnes conditiones habet per materiam quantam, ergo materia quanta est idonea ratio singularitatis: minorem probant, quia materia secundum se neque in subiecto est, neque de subiecto prædicatur, ratione autem quantitatis determinatæ distinguitur ab omnibus aliis; statuta enim quantitas ita rem circumscribit, vt eam à cunctis aliis separet, & hac C posita ponitur absque dubio singularitas, & ablata aufertur; si namque certam quantitatem res habeat, iam est singularis, & è conuerso si est singularis, certam habet quantitatem: nam si lignum aliquod diuidatur, ex partitione vnius quantitatis duæ oriuntur, & duo ligna singularia, quæ dum coniuncta & continuata erunt, vnum numero erat lignum, quoniam vna erat quantitas; in materia igitur cum quantitate determinata consistit singularitas. Verum hi, qui D hanc sententiam tuentur, videntur aliqua ex parte recedere ab opinione Thomæ: dicunt enim, duplicem esse quantitatem, vnam interminatam, quæ est æterna in materia, quod quidem omnino negauit Thomas; alteram vero terminatam, quæ insequitur formam, & vtramque ad constituendam singularitatem concurrere: quoniam quantitas interminata radix est, & origo prima diuisionis, per eam enim materia est in multas partes diuidua ad multa singula- E ria constituenda; terminata vero præbet actum indiuisionis in se, & diuisionis ab aliis; quare exequitur, ac perficit ipsam vnitatem numeralem, & præbet actum singularitatis. Sed illi qui penitus Thomam sequuntur, & negant quantitatem interminatam, alio modo intelligunt materiam signatam, vt Cardinalis Caietanus in tractatu de Ente & essentia: inquit enim, materiam signatam significare non materiam cum quantitate, sed materiam cum potentia proxi- F ma ad hanc determinatam quantitatem, ita vt non ad aliam; nam agens dum in materiam agit pro educenda forma, semper ipsam reddit propinquiorem illi formæ recipiendæ, & illi determinatæ quantitati, adeo vt in termino generationis illa materia non habeat potentiam ad aliam quantitatem, neque ad aliam formam, nisi ad hanc singularẽ; hanc igitur materiam signa-

Caietanus.

tam.

tam, inquit Caietanus esse illam, quæ à Thoma dicitur esse principium singularitatis.

Dictæ sententiæ, & sententiæ AEgidij impugnatio. Cap. IV.

PRO huius sententiæ confutatione plura legere apud Scotum possumus in 2. Sentent. dist. 3. quæst. 4. & 5. vbi efficaciter ostendit, neque materiam, neq; quantitatem esse posse rationem singularitatis; plura etiam apud Ioannem Bacconium 2. Sentent. distinct. 11. artic. 2. necnon 3. Sentent. distinct. 12. Sed ego in præsentia quædam præcipua argumenta, quibus illius opinonis falsitas demonstratur, breuiter adducam.

Confutatio sententiæ Thomæ.

Necesse est dum materiam quantam ponimus principium singularitatis, vt ei hoc competere dicamus, vel quatenus est materia, vel quatenus est quanta, ita vt vel ipsius materiæ naturam, vel quantitatis dicamus esse rationem, qua indiuiduum constituitur; neutrum tamen dici potest: non materia, quoniam illud, per quod Socrates fit hic, est etiam illud, quod distinguitur ab aliis; at per materiam nulla res ab alia differt, quum materia secundum se sit vna numero, & in omnibus eadem; ergo materia secundum se non est illud, per quod Socrates fit hic. Præterea indiuiduum, quum per se existat, summam habet perfectionem, & supremum actum: quia quanto magis in categoria descendimus, tanto magis ad perfectionem, & ad actum transimus, adeo vt indiuiduum habeat actum supremum, qui in illa categoria haberi possit: quod ab ipso quoq; Thoma asseritur in prima parte Summæ quæst. 3. artic. 4. vbi dicit; esse est actualis addita essentiæ, & ad eam refertur vt actus ad potentiam: contra vero materia secundum se summam habet imperfectionem, & meram potentiam absque vllo actu: ergo nullo modo statui potest æquata, & immediata ratio, qua indiuiduum est hoc, sed necesse est materiam ab aliquo alio restringi, & actuari, vt fiat propria huius indiuidui; quare illud aliud dicendum erit principium singularitatis, non materia, idque mihi videntur omnes concedere, quum nemo dixerit, materiam nudam hoc munere fungi: relicta igitur materia, illud aliud considerare oportet; patet enim illos qui ponunt materiam vt quantam principium singularitatis, absque dubio non materiam, sed quantitatem dicere esse singularitatis principium, quæ est Ægidij sententia in suis Quodlibetis, quæst. 11.

Aegidij sententia. Confutatio.

Sed neque hoc dici potest, quoniam antea ostensum est, nullum accidens posse statui principium substantiæ singularis, hæc enim in categoria substantiæ infimum mediæ lineæ gradum obtinet, de qua secundæ substantiæ per se, & essentialiter prædicantur;
A quocirca non potest in illo gradu constitui per aliquod accidens, quoniam non posset esse nisi vnum per accidens, quum ex substantia & accidente constaret, quare non posset de eo secunda substantia prædicari per se. Debet igitur dari substantia indiuidua, quæ sit vnum per se, & prius omni accidente, ita vt seclusis per intellectum accidentibus omnibus, sit per se substantia indiuidua. Præterea ipsam secundum se quantitatem considerando, ostendo eam non
B posse statui rationem singularitatis: vel enim sumitur interminata, vel terminata, quorum neutrum dici potest: non interminata, quia dum est huiusmodi, nondum est hoc indiuiduum, etenim indiuiduum tunc incipit esse hoc, quum à forma terminatur quantitas; itaque si quantitas interminata faceret hoc, indiuiduum esset antequam fieret, & antequam haberet proprietates (vt vocant) indiuiduales, quibus distinguitur ab aliis: adde quod quantitas in-
C terminata æterna est apud Aristotelem in prima materia, & eadem manet in corrupto, quæ fuit in genito, ergo non facit indiuiduum hoc; nam indiuiduum, quatenus est indiuiduum, est ab aliis omnibus seiunctum, ac separatum. Neque quantitas terminata, hæc enim præsupponit formam, à qua terminatur, & fit hæc: igitur formæ potius est tribuenda hæc prærogatiua, vt per eam indiuiduum sit substantia singularis in illo priori naturæ, quod ante quantitatis ter-
D minationem consideratur. Præterea si quantitas terminata esset præcipua ratio singularitatis, ego nunc non essem idem homo numero, qui in pueritia fui; neque idem in pueritia, qui fui in infantia; hæc enim augetur, & mutatur, nec manet eadem numero, quare neque idem indiuiduum, quod ab ea constitui dicitur.

Confutatio sententiæ Caietani.

Caietani quoque opinio defendi non potest, qui dixit, non materiam cum quantitate, sed materiam cum potentia proxima ad determinatam quantitatem esse principium singularitatis; nam si secundum se, & in suæ naturæ puritate materia sumatur, indifferens, & communis est; quare non potest constituere hoc, & ipsum ab aliis separare: si vero sumatur vt coarctata ita ad recipiendam hanc quantitatem, vt non ad aliam, necesse est, vt ab aliquo sit coarctata, idque potius dicendum erit principium singularitatis, quam ipsa materia; considerandum ergo est, quodnam sit illud: nam si rite philosophari velimus, est potius forma, quam quantitas; materia enim à forma restringitur, & primum habet potentiam ad formam, deinde ad quantitatem per formam, quoniam hæc terminata quantitas insequitur formam: mirum itaque est, cur vir iste dicere maluerit, materiam cum potentia ad hanc quantitatem, quam cum potentia ad hanc formam, esse principium

cipium singularitatis; siquidem materia formã A primo respicit, deinde quantitatem, & alia accidentia per formam.

Pro declaranda veritate fundamenta iaciuntur. Cap. V.

PER ea, quæ hactenus dicta sunt, videtur satis esse demonstratum, nec materiam, nec aliquod accidens, siue vnum, siue plura, neq; materiam cum aliquo, vel aliquibus accidentibus B posse statui principium singularitatis: relinquitur, vt hoc non aliunde peti possit, quam à forma, à qua omnis distinctio, & omnis determinatio prouenit. Ad hanc sententiam complures accedere visi sunt, non tamen eodem modo, neque etiam satis claram ipsam rei veritatem reddiderunt. Ego igitur perspicuitatis, ac breuitatis gratia inprimis huiusce rei veritatem aperire nitar, deinde considerabo, quomodo alii ab ea modo aliquo defecerunt.

Ad primum.

Sciendum ante omnia est, C non eandem esse quæstionem de multitudine indiuiduorum sub eadem specie, ac de singulorum vnitate numerali: ac distinctione inter se; multitudo namque indiuiduorum notat imperfectionem, & prouenit à diuisione materiæ; vnitas autem numeralis, qua dicitur indiuisum in se, & diuisum ab aliis, notat perfectionem, quia prouenit ab actu, & à perfectione rei, ideo tribuitur à forma; nam formæ officium est determinare, & constituere hoc aliquid, vt D inquit Aristoteles in 2. context. lib. 2. de Anima: munus etiam formæ est separare, ac distinguere rem ab aliis, inquit enim Aristotel. 7. Metaphysic. context. 49. actus est qui separat & distinguit: propterea Auerroes in prima disputatione contra Algazelem in solutione octaui dubii dicit, causa multitudinis numeralis est materia, causa vero distinctionis in multitudine numerali est forma.

Materia est causa multitudinis indiuiduorum, sed forma est causa distinctionis illorũ inter se.

Duplex esse, & duplex actus.

Sciendum præterea est, quod, quum formæ officium sit dare esse, & actum rei, E hoc esse duplex est, proinde & duplex actus, vnum est esse essentiæ, alterum est esse existentiæ: quare actus quoque sumi potest tum pro gradu essentiæ, quem tribuit forma, siquidem forma animalis constituit animal, forma vero hominis hominem; tum pro actu existentiæ extra animam, quem itidem forma tribuit; idque puto Aristot. intellexisse in 2. context. libr. 2. de Anima, quando dixit, formam esse quæ facit hoc aliquid, credo enim ibi ample sumi hoc aliquid F pro omni determinatione, siue ad essentiam, siue ad existentiam pertinente, nam determinare, & actuare est solus formæ officium. Dico præterea, maius esse dare existentiam actu, quam de re esse specificum, & essentiam constituere; plura enim requiruntur ad existentiam, quam ad esse etiam rei constituendam; nam existẽtia præsup- A ponit essentiam, & est quiddam additum ipsi essentiæ, quod ipsemet Thomas in loco prædicto asserit his verbis; esse est actualitas formæ; forma enim dicit potentialitatem antequam ponatur in esse, ideo esse comparatur ad essentiam, sicut actus ad potentiam; ob id videmus formam animalis, & quamlibet aliam formam generalem, constituere propriam eius rei essentiam, vt essentiam animalis, vel plantæ, tamen tribuere non posse existentiam actu sine ope formæ spe- B cificæ, quæ sola tum essentiam constituit speciei, tum facit rem actu existere: maius igitur est tribuere existentiam actu, quam essentiam rei constituere; quare si ad formam pertinet essentiam constituere, multo magis ad eam pertinere debet tribuere existentiam actu; quamobrem nec materia, nec aliquod accidens potest existentiæ actum tribuere, quum enim essentiam substantiæ non constituant, minus tribuere existentiam possunt, per locum à maiori.

Existentia est actus additus essentiæ.

Hoc igi- C tur vt verissimum, & firmissimum dicendorum fundamentum statuendum nobis est, solam formam tum essentiam constituere, & rem in specie collocare, seu subalterna, seu specialissima; tum existentiam actu extra animam tribuere; & harum discrimen illud esse, quod diximus.

Forma & essentiam, & existentiam tribuit.

Duabus propositionibus tota rei veritas declaratur. Cap. VI.

D HIs ita constitutis, dicimus, totam huiusce rei veritatem duabus propositionibus contineri, quarum vna conceditur ab omnibus, altera vero est maxime controuersa. Prior hæc est: forma vt essentiam rei constituens non dat vnitatem numeralem, imo in ea tanquam in communi essentia conueniunt omnia singularia; quia si sunt eiusdem speciei, eandem habere debent essentiam æque cum ipsis omnibus communicatam: hoc modo formam considerauit E Aristoteles in contextu 92. libri primi de Cœlo, quando dixit, Cœlum vniuersale significare formam, & ibi Auerroes dicens, forma est subiectum vniuersalitatis: nam essentia, & quidditas non est nisi vniuersalis.

Prima conclusio.

Altera propositio est: forma specifica quatenus dat existentiam actu, quæ est quiddam additum essentiæ, dat vnitatem numeralem, & singularitatẽ, & separat indiuiduum hoc ab aliis. Hæc licet in controuersia posita sit, tamen si diligenter consideretur, F satis manifesta esse videtur; nam forma secundum se sumpta, & quatenus est forma, est rei essentia, & quoddam vniuersale, quod secundum suam naturam vel est communicabile pluribus, vel non est communicabile: forma quidem materials est secundum suam naturam communicabilis, at forma abiuncta per essentiam à materia est suapte natura incommunicabilis: non

Secunda conclusio.

Forma materialis secundum suã naturam est com-

municabilis, forma vero abstracta incommunicabilis.

non enim causa est materia, cur forma sit communicabilis, sed secundum propriam naturam forma vel communicabilis, vel incomunicabilis est; ideo quia maxima est consonantia in rebus, natura tribuit formæ cõmunicabili materiam diuiduam, in qua pluribus communicaretur, formæ vero incommunicabili talem materiam assignare non oportuit. Quoniam igitur de materiali forma nunc sermo est, ea secundum se est communicabilis pluribus; significat enim essentiam, in cuius participatione plura indiuidua conueniunt; sed [illegible] extra animam existens, non potest esse nisi vna numero, & facere indiuiduum hoc, quia nihil existit, nisi singulare; ab eo igitur necesse est singularitatem tribui, à quo tribuitur existenti[illegible] hæc autem tribuitur à forma, ergo à forma tri[illegible]itur singularitas, non à materia, quæ non ex se habet existentiam: erroris autem causa [illegible]ultis extitisse videtur, quod forma ad existendum eget materia, in qua recipiatur, ideo putarunt materiam esse causam singularitatis; non est tamen causa, sed conditio, sine qua non, quia forma non dat singularitatem nisi vt existens, existere autem non potest sine materia; neque ob id dicendum est, formam habere existentiam à materia, sed potius materiam habere existentiam à forma; nam forma domina quodammodo est existentiæ, & sola dat existentiam, materia vero est ministra quædam, quæ formam sustinens illi famulatur vt existat; tali igitur famulatu adiuta forma existit, & existens constituit hoc indiuiduum distinctum ab aliis. Quod autem materia vnitatem numeralem tribuere nequeat, ita ostendere possumus: vnitas numeralis, de qua loquimur, est vnitas positiua; at materia secundum se non est vna numero positiue, sed solum priuatiue, fit autem vna numero positiue à forma; ergo non à materia, sed à forma fit vnum numero positiue, non potest enim materia tribuere composito id, quod ipsa secundum se non habet. Præterea hoc idem ostendere possumus argumento efficacissimo: vnum dicitur quatuor modis, vt ait Aristoteles in context. 12. libr. 5. Metaphysic. vnum analogia, vnum genere, vnum specie, vnum numero, sed maxima omnium est vnitas numeralis, quia infert alias, nec infertur ab illis; id enim quod est vnum numero, est etiam vnum specie, & vnum genere; at non est necessarium, si est vnum genere, vt sit vnum specie, vel numero; neque si est vnum specie, vt sit vnum numero, maior enim vnitas continet in se minorem, non è conuerso; itaque sic argumentemur: id quod minorem vnitatem tribuere nequit, minus potest tribuere maiorem, ergo quod non potest tribuere vnitatem speciei, id minus potest tribuere vnitatem numeri; atqui nec materia, nec accidens vllum, nec accidentia plura, nec materia cum aliquo accidente potest constituere vnam substantiam speciei; minus igitur potest facere vnam numero; nil igitur remanet nisi forma, quæ diuersis modis accepta constituat & vnum specie, & vnum numero; forma enim humana quatenus essentia hominis est, speciem vnam facit, & est ratio conuenientiæ omnium indiuiduorum hominum inter se, nec vllum in iis discrimen ponit; eadem vt dans homini extra animã actu existere, quod est distinctum quoddam ab essentia, & ei additum, constituit vnum numero, & est ratio distinctionis indiuiduorum inter se. Hæc Auerrois sententia fuit, qui in prima disputatione contra Algazelem in solutione octaui dubij [illegible], causa multitudinis numeralis est materia, sed causa distinctionis in multitudine numerali est forma; nam multitudo notat imperfectionem, & prouenit à materia; distinctio autem, ac determinatio à forma, nec potest fieri, nisi à forma, & ab actu: hæc tamen Auerrois verba referens Zimara in suo theoremate 97. videtur ea aliter legisse, nempe sic, causa conuenientiæ in multitudine numerali est forma; tamen in codicibus emendatissimis non legimus, conuenientiæ, sed distinctionis: & quamuis vtrumque vere dici possit, quemadmodum antea declarauimus, tamen rectius legitur distinctionis, quam conuenientiæ; quia non loquitur ibi Auerroes de speciei vnitate, sed de vnitate indiuidui, & de multitudine indiuiduorum. Hanc eandem sententiam apud Auerroem legimus in 2. Comment. libri secundi de Anima, vbi declarans dictum illud Aristotelis, forma est, quæ facit hoc aliquid, inquit, forma est, per quã indiuiduum fit hoc, sed clarius in initio Commentatii noni eiusdem libri hæc apud Auerroem verba leguntur. [*Indiuiduũ non est indiuiduum, nisi per formam: quia non est indiuiduũ, nisi quatenus est ens actu, & est ens actu per suam formam, non per suam materiam*] certe non potuit Auerroes clarius exprimere sensum huius nostræ posterioris propositionis; accipit enim ens actu pro eo, quod actu existit, & considerat formam vt dantem existentiam actu extra animam, & hac ratione asserit indiuiduum fieri hoc à forma, non à materia. In Commentario etiam 90. libri primi de Anima, inquit Auerroes, omne, qnod est vnum, est vnum per suam formam, non per suam materiam; omnem igitur vnitatem censuit Auerroes à forma tribui, nec possumus hac in re de eius opinione dubitare.

Materia est existentiæ causa vt sine qua non.

Vnum dicitur quatuor modis.

Auerroes.

Alia nonnullorum opinio, & eius reprobatio. Cap. VIII.

AB hac sententia, quam ego verissimam esse puto, nonnulli aliquãtum recessisse videntur;

Opinio aliquorũ

tur: qui conſiderantes, non ſine materia conſti-
tui indiuiduum hoc, dixere, nec ſolam mate-
riam nec ſolam formam eſſe cauſam ſingulari-
tatis, ſed ſimul vtramque; quatenus enim hæ
duæ ſubſtantiales partes extra animam exiſten-
tes coniunguntur, eatenus conſtituunt indiui-
duum hoc. Hoc autem dicẽtes mihi quidem vi-
dentur proxime ad veritatem acceſſiſſe, ſed ali-
quantum etiam ab ea receſſiſſe: quod enim ma-
teriam neceſſariam eſſe dixerint in conſtitutio-
ne indiuidui, in hoc optime eos ſenſiſſe arbi-
tror, ſed in eo defeciſſe, quod æque materiæ, ac
formæ primas in hoc munere tribuerunt; quum
potius dicendum ſit, ſolam formam eſſe pri-
mam, & æquatam cauſam ſingularitatis, mate-
riam vero cauſam quandam ſecundariam, & ſi-
ne qua non, quatenus famulatur formæ ad exi-
ſtendum, & ad conſtituendum hoc aliquid. Hoc
videtur ſatis à nobis ſupra eſſe demonſtratum,
poſſumus autem id magis declarare, & oſtende-
re nitentes propriis eorum fundamentis; ex eo
enim quod ipſi de eſſentia confitentur, poſſu-
mus de exiſtentia optime argumentari: eſſen-
tiam & quidditatem aſſerunt ipſi eſſe ſolam for-
mam, qua in re optime ſentiunt; & ſolam for-
mam conſtituere ſpeciei vnitatem, non mate-
riam, formam tamen non ſine matetia; materia
enim eſt neceſſarium fundamentum, & vehicu-
lum quidditatis, quoniam hominis quidditas
eſt quidem forma tantum, non tamen forma
per ſe ſola exiſtens, ſed forma, cuius eſt neceſ-
ſaria conditio vt ſit in tali materia: ideo ille, qui
hominem vniuerſalem per ſolam formam de-
finiret, eſſentiam hominis non exprimeret, li-
cet ſola forma ſit eſſentia; ſed definiendus eſt
homo per formam in tali materia, idque tradi-
tur clare ab Ariſtotele in Prooemio libri pri-
mi de Anima. Hoc idem de exiſtentia dicen-
dum eſt, nam abſque dubio à ſola forma tri-
buitur, ſimulque vnitas numeralis, non à ma-
teria; ſed materia eſt neceſſaria conditio formæ
ad exiſtendum, nam forma ſi materiam realem
habeat, in qua hæreat, facit rem actu exiſten-
tem, & vnam numero ab aliis diſtinctam:
quemadmodum igitur, licet materia ſit quiddi-
tati neceſſaria vt vehiculum, ob id tamen non
fit, vt etiam materia ſit quidditas, neque per id
ſtat, quin quidditas ſit ſola forma; ita neceſſa-
ria eſt extra animam materia ipſi formæ ad con-
ſtituendum indiuiduum, neque per id ſtat, quin
ſola forma conſtituat ipſum, quum ſolius for-
mæ officium ſit determinare, & conſtituere, li-
cet præſtare hoc nequeat ſine famulatu mate-
riæ. Concedimus igitur, materiam & ad eſſen-
tiam, & ad exiſtentiam eſſe neceſſariam vt con-
ditionem, ſine qua non, hanc tamen in præſen-
tia non quærimus, ſed quærimus immedia-
tam, & æquatam cauſam ſingularitatis, quam

Confutatio.

A dicimus eſſe ſolam formam. Cæterum ne ob
ea, quæ diximus, aliquis in errorem labatur,
non eſt ignoranda differentia inter vniuerſale,
& ſingulare in comprehendenda materia:
quum enim neceſſaria ſit materia & vniuerſali,
quod ſignificat eſſentiam, & ſingulari, quod ex-
tra animam exiſtit, hoc tamen diſcrimen ha-
bent, quod vniuerſale materiam complectitur
vt conditionem neceſſariam, at non vt partem;
quo fit vt materia nõ ſit eſſentiæ pars, ſed ſolum
B neceſſaria conditio, & fundamentum: ſingula-
re vero materiam complectitur etiam vt par-
tem, ſiquidem ſubſtantiæ indiuiduæ extra ani-
mam exiſtentis duæ ſunt partes, materia, & for-
ma, diſcrimen hoc exprimere voluit Ariſtotel.
in contextu 92. libri primi de Cœlo, quando
dixit Cœlum vniuerſale eſſe formam, hoc au-
tem Cœlum eſſe formam cum materia miſtam;
quamuis enim cœlum non habeat materiæ &
C formæ compoſitionem, habet tamen per analo-
giam, & ſimilitudinem, quatenus habet quiddi-
tatem in materia ſenſili: hoc etiam idem ſignifi-
cauit, in 9. context. lib. 3. de Anima, vt ibi videre
eſt; hoc tamen iis, quæ modo diximus, minime
refragatur; aliud enim eſt indiuiduum, aliud eſt
indiuiduans, indiuiduum quidem ex materia &
forma conſtat, tanquam partibus, at per hoc
non ſtat, quin indiuiduans ſit ſola forma, cui fa-
muletur materia tanquam cauſa ſine qua non;
eadem igitur materia indiuiduato eſt pars, indi-
uiduanti autem non pars, ſed conditio. Præ-
D terea vero non eſt ignorandum, ſicuti forma
duobus modis ſumitur, ita materiam quoque
accipi duobus modis: ſicut enim forma tum vt
eſſentia rei ſumitur, tum vt præbens exiſten-
tiam actualem, ita neceſſe eſt, materiam quo-
que duobus muneribus fungi, quatenus formæ
vtroque dicto munere fungenti famulatur: vno
igitur modo ſumitur materia pro neceſſario
fundamento quidditatis, nulla habita ratione
actualis exiſtentiæ extra animam; ſic accepit
E materiam Ariſtoteles in Prooemio libri primi
de Anima, quando dixit, omnem formam na-
turalem eſſe definiendam per materiam, ſic e-
nim etiam homo vniuerſalis eſt forma in mate-
ria, non tantum homo ſingularis, ſed conſide-
ratur tunc materia vt animo concepta ſub eſ-
ſentia rei, non vt actu exiſtens extra animum.
Altero modo ſumitur materia vt actu exiſtens
extra animam ſub forma, & per formam, ea-
que ſolet ab Ariſtotele appellari materia ſenſi-
F lis, quia per formam eſt facta ſenſilis, quemad-
modum etiam per formam exiſtit, & per for-
mam eſt hæc ſingularis; & hæc omnia dicere,
eſt dicere compoſitum indiuiduum exiſtere,
& eſſe hoc per formam, non tamen ſine ma-
teria; quoniam enim materia non exiſtit, niſi
vt facta hic homo, vel hic equus, vel aliqua a-

Vniuerſale & ſingulare diuerſis modis ad materiam ſe habent.

Materia dupliciter ſumitur reſpectu formæ.

lia res; ideo materiam existere, est compositum existere, & Aristoteles nomine materiæ sensilis significare solet materiam vt existentem extra animam, proinde ipsum compositum, quod per formam existit: attamen dum materiam existentem distinguimus à toto composito, ea est quidem ipsius compositi pars, sed talis pars, quæ singularitatem non tribuit, sed potius ab alio recipit, nempe à forma; nisi eatehus materiam quoque facere singularitatem dicamus, quatenus famulatur formæ constituenti hoc aliquid, hoc est, quatenus causa secundaria, & sine qua non, & in hoc illos defecisse dicebamus; quod enim ad formam attinet, nos ab eorum sententia non recedimus.

Opinio Scoti de duplici forma, & duplici materia, & de principio singularitatis. Cap. VIII.

SCotus de hac re loquitur in 2. libr. Sentent. distinct. 3. & eam fusissime tractat septem continuis quæstionibus, vbi plures aliorum sententias refutat, quas nos quoque refutauimus, videlicet rationem singularitatis esse matetiam, vel quantitatem, vel aliquod aliud accidens, vel materiam cum quantitate: sententiam autem, qua statuitur formam esse singularitatis principium, & quam nos veram esse arbitramur, non confutat; quare videtur ad hanc potius accessisse, & reuera eius opinio ad nostram facillime trahi potest, vt mox considerabimus; hanc ipse declarat ibi in q. 6. sed clarius in Quodlibetis, q. 2. art. 2. putat enim duas in omni composito formas esse considerandas; vnam vocat formã partis, alteram vero formam totius, id est, formam, quæ est pars, & formã, quæ est totum; nam formam partis inquit esse illam, quæ est altera pars cõpositi, vt est in homine rationalitas; formam vero totius inquit esse totam quidditatem hominis sumpti in abstracto, nempe humanitatem; putat enim etiam materiam esse partem quidditatis, ita vt humanitas non solum notet formam hominis, sed formam & materiã simul complectatur: & qnoniam materia & forma referuntur inuicem, proinde oportet tot modis vnã dici, quot dicitur altera; ideo his duabus formis duas dicit respondere materias, quas similiter vocat materiam partis, & materiam totius: materiam enim partis inquit esse illam, quæ est altera pars compositi, & subjicitur formæ partis, & ad eam refertur; materiam vero totius respõdere ait formæ totius, eamq; vocat differentiam indiuidualem, seu entitatem indiuidualem, quæ coarctat formam totius, id est, quidditatem; omnis enim quidditas est vniuersalis, & coarctatur in ipsa entitate indiuiduali; quamobrem entitas indiuidualis habet locum materiæ, quæ respondet formæ totius, & vocatur à Scotistis hæcheitas, quam dicunt esse principium singularitatis. Sed videns Scotus aliquem ipsi obiicere posse, & quærere quidnam sit hæc differentia indiuidualis: nam si est aliquid, necesse est vt vel sit substantia vel accidens; accidens autẽ esse non potest, quia iam vniuerse hanc sententiam Scotus confutauerat, quod aliquod accidens possit esse singularitatis principium; sed neque substãtia, quia sic sequeretur indiuidua eiusdem speciei differre inter se per differentiam substantialem, quod Porphyrius negauit, imo id omnes negant, sic enim differrent indiuidua, non solum numero, sed etiam specie; quare relinquitur, vt sit nihil; soluit hanc difficultatem, dicens, differentiam indiuidualem non esse accidens, sed quiddam prius omni accidente adueniente, neque etiam esse substantiam re distinctam à differentia specifica, neque vllam aliam rem illi additam, sed solum esse aliam realitatem; quod significare videtur, non esse aliud ens, seu aliam rem, sed alium quendam modum essendi, per quem res dicitur singularis: propterea quando Aristoteles libr. 5. Metaphysicorum, content. 12. inquit vnum numero esse, cuius materia est vna, Scotus dicit, Aristotelem ibi intelligere, non materiam partis, sed materiam totius, & hanc esse illam hæcheitatem, ac differentiam indiuidualem, quæ est singularitatis principium: hanc interpretationem adducit Scotus, tum in illa quæst. 6. tum in commentariis suis in librum illum; & hanc eandem attulit Ioannes Bacconius in 3. Sentent. distinct. 12. dum tueri volens eorum sententiam, qui dixerunt formam esse principium singularitatis, soluit argumentum, quod ex eo loco Thomistæ accipiunt, ad probandum illud esse officium materiæ; inquit enim materiam ibi nõ significare illam, quæ est altera pars compositi, sed totum ipsum compositum sensile, quod extra animam non existit. Sic etiam quando in 1. lib. de Cœlo Arist. dicit, Cœlum esse formam, hoc autem Cœlum esse formam cum materia, inquit Scotus, formam ibi sumi pro forma totius, id est, pro quidditate, & materiam pro materia totius, quæ quidditatem restringit; hoc enim modo Cœlum vniuersale est forma, hoc autem Cœlum est forma commista materiæ, id est, quidditas in re singulari.

Forma duplex, secundũ Scotum.

Materia duplex, secundũ Scotum.

In quo sensu opinio Scoti defendi poßit, & in quo non poßit. Cap. IX.

HÆC Scoti sententia vel vana & commentitia est, vel est ipsamet opinio nostra, quod forma sit principium singularitatis, in alio enim sensu defendi non potest. Primum quidem quod ad fundamentum Scoti attinet, quo statuit duplicem esse formam, id omnino

omnino

Rationalitas & humanitas non sunt duæ formæ.

mnino negandum est, nisi sano modo intelligatur: nam si intelligat, duas esse formas re distinctas, rationalitatem & humanitatem in homine, id minime est concedendum, quum vna, & eadem forma sit, & vtraque eandem significet hominis quidditatem, quæ non est forma & materia, sed forma in materia: neque enim rationalitas, neq; humanitas materiam continet vt partem, sed solum vt vehiculum, & conditionem necessariam; admitere tamen possumus, eas differre sola ratione, quia rationalitas materiam connotat implicitè, humanitas vero expresse, notat enim formam humanam in tali materia, quare in hoc sensu admittere possumus fundamentum Scoti; quemadmodum etiam concedere possumus formam hominis, & quidditatem hominis differre ratione, vt eadem vocetur forma, prout extra animum habet esse reale, & quidditas, prout in animo habet esse cognitum; at non ob id sunt duæ formæ, quia vna alteram repræsentat; vt equus in animo; & equus extra animam non duo equi sunt, sed vnus; alter enim est imago alterius.

Forma & quidditas differunt ratione.

Quid sit materia totius.

Materia vero totius, quam Scotus ponit distinctam à materia partis, nil aliud est quam ipsum compositū extra animum existens; quod ipse materiam nominare vult, non est appellatio absurda, quum ipse quoq; Aristoteles aliquando nomine materiæ intelligat ipsum compositum, quod extra animum actu existit, seu (quod idem est) materiam ipsam vt existentem; non enim aliter existit, quam formata; & sic est ipsummet compositum existens, quemadmodum nos antea dicebamus. In hoc igitur sensu fundamētum à Scoto iactum de duplici forma, & duplici materia approbandum esse cēsemus, præterquam quod materiam, quam ipse vocat partis, negamus esse partem quidditatis: sed hoc ad propositam nobis considerationem non attinet, ideo de eo in præsentia disputandum non est.

Consideratio opinionis Scoti.

Quod vero ad ipsam Scoti opinionem attinet, quum ipse dicat, principium singularitatis esse differentiam indiuidualem, seu hæcheitatem, videndum est, quidnam per hæc intelligere possit: materiam quidem vt partem compositi non intelligit, iam enim hanc sententiam confutauerat; neque accidens aliquod, siue materiam ipsam, vt aliquo accidente coarctatam, quia hoc quoque reprobauerat: restat igitur vt intelligat vel ipsum compositum, vel formam: videntur quidem verba significare compositum, quod extra animam existit, sed hoc est potius indiuiduatum, quam causa indiuiduans; & illa, quæ ab ipso vocatur hæcheitas, si ipsam nominis vim spectemus, est reuera idem, quod singularitas, quæ est ille ipse effectus, cuius quærimus causam, nec potest assignari vt causa sui ipsius; affert igitur effectum pro causa; causam vero ipsam,

A quam quærimus, non exprimit; quocirca hæc nobis inuestiganda relinquitur. Necesse est igitur vt formam intelligat: sed neque hanc potest intelligere vt quidditatem, vel partem quidditatis; quoniam ipse aperte dicit, hanc differentiam indiuidualem, seu hæcheitatem esse extra quidditatem, & quiddam additum quidditati, ergo intelligit formam vt existentem extra animam, iam enim diximus, existentiam esse quid additum essentiæ. huic igitur sensui optime
B aptantur omnia dicta Scoti; sic enim principium singularitatis nō erit noua differentia substantialis adueniens speciei tanquam nouū ens, sed noua entitas (vt ipse dicit) hoc est, nouus modus accipiendi formam, & nouum eiusdem formæ munus; forma enim vt est forma, est differentia specifica: vt vero extra animam existens, est differentia indiuidualis, quæ facit hoc, non potest enim existere nisi vt hæc; & quia existere nequit sine tali materia, in qua recipiatur,
C ideo id, quod à forma constituitur, est hoc singulare existens, & ex materia & forma cōstans, quod à forma cōstituitur, & fit hoc aliquid. Scotus igitur vel formam dicit esse principium singularitatis, vel nihil dicit: ego quidem arbitror ipsum sub nube veritatem vidisse, ideoque non expresse, & clare ipsam protulisse: quod enim ad hanc potius sententiam fuerit inclinatus, id maxime ostendit, quod in sua tam prolixa de hac re disputatione, in qua alias omnes senten-
D tias diligenter impugnat, non videmus hanc, quam nos sequimur, de forma opinionem ab eo fuisse impugnatam: non est igitur præter rationem, quod ei hæc sententia attribuatur.

Solutio argumentorum à Thoma, & ab aliis aduersariis adductorum.

Cap. X,

Ad primum argumentum.

Reliquum est, vt aduersantia argumenta,
E quæ initio adducta sunt, soluamus. Primum erat argumentum Thomistarum ex Aristotele acceptum in contextu 12. libri 5. Metaphysicorum, vbi definit vnum numero non per formam, sed per solam materiam, dicens vnum numero esse cuius materia est vna: ad hoc dico, non esse ibi consilium Aristotelis exprimere æquatam rationem singularitatis, sed solum propriam conditionem vnitatis numeralis, vt à speciei vnitate distinguitur: quamuis enim
F causa vnitatis numeralis sit forma, tamen quia eadem est etiam causa vnitatis speciei, non poterat Aristoteles eandem afferre vt causam vtriusque vnitatis; quoniam igitur causam vnitatis speciei dixerat esse formam, quam vocauerat rationem, quia illam acceperat, quatenus est essentia rei, ideo vt errandi occasionem auerteret, non attulit formam vt causam vnitatis nume-

A talis, ſed attulit conditionem illam, quam forma requirit ad exiſtendum, ſiquidem non facit vnum numero, niſi vt exiſtens; materiam igitur nominauit, ſine qua non conſtituitur à forma vnum numero; conſtat enim indiuiduum ex forma & materia, tanquam partibus, & materia eſt facta vna per formam, quia forma iuncta materiæ extra animam, facit vnum numero: per hoc autem diſtinguitur vnitas indiuidui ab vnitate ſpeciei; nam vnum ſpeciei fit à ſola B forma, quatenus eſt forma, nec continet materiam niſi vt vehiculum formæ: at vnum numero fit à forma exiſtente; exiſtit autem in materia, & ſic facit vnum numero, cuius pars eſt materia: hoc ita ſeſe habere oſtendo argumẽto maniſeſtiſſimo; peto ab aduerſariis, quando Ariſtoteles dicit, quorũ materia eſt vna, quonam modo intelligat materiam vnam, an priuatiue, an poſitiue; priuatiue intelligo per mentalem ablationem omnium formarum; ſic autem in- C telligere ibi Ariſtoteles non poteſt, quonam materia hoc modo nullum indiuiduum conſtituit, nec magis facit hunc hominẽ, quam hunc equum; ſed hoc magis eſt manifeſtum, quam vt probatione vlla indigere videatur; itaque neceſſe eſt, vt dicamus: intelligendam eſſe materiam vnam poſitiue; atqui non eſt materia per ſe vna poſitiue, ſed per formam fit vna, quia forma eſt, quæ facit hoc aliquid, vt ait Ariſtoteles in 2. contextu libri ſecundi de Anima; ergo pa- D tet non alium eſſe ſenſum verborum Ariſtotelis, quam hunc; vnum numero eſt, cuius materia eſt facta vna per formam; quare præcipua ratio huius vnitatis abſque dubio forma eſt, ſed Ariſtoteles conſtituens tanquam notum, quod forma facit hoc aliquid, ſolam cõditionem expreſſit, quam requirit forma, vt hoc munere fungatur, conditio autem eſt, vt ei famulatus materiæ, in qua exiſtat, ſuppeditetur; ſic autem apparet diſtincta ratio vnitatis numeralis à ratione vnitatis ſpeciei.

Scoti reſponſio. Scotus vero ad hoc idem E argumentum reſpondit, Ariſtotelem ibi non intelligere materiam partis, ſed materiam totius, proinde non oſtendi materiam partis eſſe cauſam ſingularitatis, quod ſe oſtendere putarunt Thomiſtæ.

Ioan. Bacconii reſponſio. Eadem fuiſſe videtur etiam Ioannis Bacconii reſponſio, qui dixit, Ariſtotelem nomine materiæ non illam intelligere, quæ eſt ſubiecta formæ, ſed totum compoſitum exiſtens, quod ab eo frequenter materia ſenſilis appellari ſolet. Sed hæ ſolutiones non videntur F diuerſæ admodũ ab ea, qua nos vſi ſumus: quoniam materia vna poſitiue facta per formam, eſt ipſummet compoſitum, quemadmodum antea dicebamus: noſtra tamen reſponſio magis exprimit rationem illius dicti Ariſtotelis, quam horum reſponſiones, vt conſideranti patet.

Ad ſecundum. Deinde argumentum ſumebant ex Ariſtotele in A contextu 92. libri primi de Cœlo, vbi dicit Cœlum eſſe formam, & hoc cœlum eſſe formam cum materia; proinde ſignificare videtur, Cœlum conſtitui hoc à materia, non à forma. Nos autem dicimus, non eam eſſe Ariſtotelis mentem, vt dicat, Cœlum eſſe formam, & hoc Cœlum per materiam conſtitui, ſed potius denotat, tam Cœlum, quam hoc Cœlum ſignificare formam, diuerſis tamen rationibus conſideratam: Cœlum enim ſignificat formam vt eſt B forma, & eſſentia, hoc autem Cœlum denotat formam vt exiſtentem cum materia ſenſili, & conſtituentem hoc indiuiduum, cuius duæ ſunt partes, forma, & materia, à forma tamen ſola conſtituitur, materia vero eſt id, quod tanquam ſubiectum recipit hanc actionem formæ, quam recipit etiam totum compoſitum, tanquam denominatum: non eſt tamen hoc ita de Cœlo intelligendum, vt dicamus eſſe in eo materiam & formam re diſtinctas, ſed ſolum ratione diſtin- C ctas, eſt enim corpus ſimplex, quod alia ratione dicitur forma, alia ratione materia; fit autem hoc, & diſtinguitur ab aliis per proprium actum, proinde quatenus eſt forma, non quatenus eſt materia; & eſt forma materiæ miſta, quatenus exiſtit cum vtraque conditione, tum formæ, tum materiæ, quemadmodum alio in loco declarauimus. Scotus autem & Ioannes Bacconius aliter reſpondere videntur, dicendo materiam ſignificare totum compoſitum exi- D ſtens: ſed ea reſponſio à noſtra diſcrepare non videtur, ſicut paulo ante conſiderabamus.

Ad tertium. Ad Auerroem autem ibi dicẽtem formam eſſe ſubiectum vniuerſitatis, dicimus eum ita loqui, quia formam conſiderat, quatenus eſt forma, & eſſentia; ſic enim eſt vniuerſalis, vt patet. Ob id etiam Ariſtoteles in contex. illo 12. libri quinti Metaphyſic. dicit vnum ſpecie eſſe illa, quorum ratio eſt vna, quia ſumit formam, prout eſt rei eſſentia, quæ ſolet ratio appellari, ſic enim E facit vnum ſpecie.

Ad quartum. Ad aliud argumentum dicimus, ea, quæ differunt forma vt eſſentiam conſtituente, vtique ſpecie differre; aſt illa, quæ diſtinguuntur per formam vt exiſtentem extra animam, non eſt neceſſe vt ſpecie differant: indiuidua namque eiuſdem ſpeciei per formas primario diſtinguũtur, quia diſtinctas ſingula formas habent, has autem cum materia miſtas inſequitur plurium accidentium collectio in ſingulo indiuiduo, quæ illius indiuidui propria F eſt: & dicere quidem poſſumus, per talem accidentium collectionem diſtingui indiuiduum hoc ab illo, non tamen primario, ſed ſecundario; quemadmodum etiam dicere poſſumus, per riſibilitatem differre hominem à brutis, eſt enim quiddam poſterius, quod primariam differentiam inſequitur. Ad Ariſtotelem autem in contextu 28. libri ſeptimi Metaphyſicorum,

dicimus

Ad quintum. dicimus illud idem, quod de contex. 12. libri 5. paulo ante diximus, non esse mentem Aristotelis ibi exprimere primariam rationem distinctionis Calliæ & Socratis, siquidem certum est, nos non per materiam differre, sed id solum respexisse, vt rationem adduceret distinctionis indiuiduorum diuersam à ratione conuenientiæ eorundem: quoniam igitur ibidem dicit eos conuenire in specie, & forma, dicere non debuit, eosdem differre per formas: sed materiam expressit, id est, materiam sensilem, quæ extra animam existit per formam, & est simul conditio, sine qua non existeret forma; quocirca forma est, quæ cum materia existens separat hunc hominem ab illo. *Ad sextum.* Ad postremum argumentum, de quantitate, respondemus, negandam esse propositionem maiorem, nisi addatur, primo: vera enim est si talis proferatur; illud, quo primo posito ponitur singularitas, & distinctio huius indiuidui ab aliis, & quo primo ablato, aufertur, est sufficiens principium singularitatis; absolute autem prolata falsa est, nam etiam risibili posito ponitur homo, & ablato aufertur, nec tamen risibilitas est principium cōstitutiuum hu-

A manitatis, propterea quod non primo posito nec primo ablato: vera autem existente maiore falsa est minor, qua dicitur, posita materia cum quantitate terminata ponitur indiuiduum, & ablata aufertur; non primo posita, nec primo ablata, sed primo posita forma actu existente ponitur indiuiduum, & primo ablata aufertur; formam enim existentem insequitur terminatio quantitatis, quæ est quoddam insequens singularitatem, at non constituens; & quamuis per B eam secernatur hoc ab illo, vt quantum à quanto, non tamen vt substantia, à substantia, sed per solam formam: illud autem, quod dicunt, indiuiduum habere à materia, vt neque sit in subiecto, neque de subiecto prædicetur, negandum est, quia est petitio principij; illud enim quod facit vt indiuiduum de subiecto nō prædicetur, est illud idem, quod facit vt sit hoc, negamus igitur id esse materiam: in subiecto autem non esse competit omni substantiæ, tum vniuersali, tum, C particulari; quare à quacunq; sumat indiuiduum hanc conditionem, nihil ad nos; quare hoc argumentum nihil habet efficacitatis.

JACOBI ZABARELLÆ PATAVINI, LIBER

DE COMMVNI RERVM GENERATIONE ET INTERITV.

Propositio dicendorum. Cap. I.

DE communi rerum generatione loquens Aristoteles in duobus libris de Ortu & interitu, imprimis essentiam eius significauit per definitionem illam, generatio est mutatio totius, nullo sensili remanente, vt subiecto eodem; deinde vero in 2. libr. ipsius Generationis causas declarauit: & quamuis eam definitionem tanquam notam proposuerit, vel saltem tanquam leui declaratione indigentem, quum sit definitio nominalis; plures tamen postea ex ea ortæ difficultates ipsam obscuriorem, quam reuera sit, reddidisse videntur, quum multi, vt aliqua sua dogmata tuerentur, sensum Aristot. extorquere ausi sint:

D consistit autem potissime difficultas in illa dictione, totum, quum enim dicat totum interire, & totum generari, significare videtur nihil rei corruptæ remanere in genita; attamen contingere videtur, vt in re genita aliquid seruetur, quod prius fuit in corrupta: dubium igitur hac de re ortum est, quod nos in præsentia considerare decreuimus, idque duplex: vnum quidem an aliqua substantiæ pars remaneat; alterum vero an aliquod idem numero accidens. B Quod autem ad substantiales partes attinet, certum est, eas non posse omnes comprehendi ea dictione, totum; quoniam si ita interimi totum intelligeremus, id est, omnes substantiæ partes, oporteret primam quoque materiam interire, & ita interitum esse nihilationem rei, quod quidem dicendum non est: materia igitur excepta, interpretes ad solam formam disputationem direxere, vt sit quæstio, an aliqua sub-

ſtantialis forma ſeruetur in genito, quæ prius fuerit in corrupto: quam quæſtionem aliis quoque verbis protulerunt, quærendo an in generatione ſubſtantiali ad primam vſque materiam reſolutio fiat; hoc enim nihil aliud eſt, quam nullam prorſus formam ſed ſolam materiam remanere. Cum hac autem difficultate aliæ quoque non leuis momenti coniunctæ ſunt, nempe an hæc generationis definitio ad omnia penitus ſublunaria corpora extendatur, an ad aliqua tantum, & an ſolius generationis definitio ſit, an etiam interitus; & demum an generatio vnius ſit alterius corruptio, & è conuerſo, & quomodo id ſit intelligendum. Nos igitur hæc omnia diligenter expendemus, vt mox ad accidentium conſiderationem tranſeamus, ac poſtmodum de cauſis generationis, & interitus, quæ minus difficultatis habere videntur, aliqua dicamus.

Quod plures eſſe poßint ſubſtantiales formæ in eodem compoſito.

Cap. II.

CÆTERVM quia prima quæſtio locum non habet, niſi ſtatuamus, plures ſimul ſubſtantiales formas in eodem compoſito exiſtere poſſe, etenim hoc negato vana redditur diſputatio, quum neceſſarium ſit vna exiſtente forma in compoſito, vt eo intereunte fiat reſolutio in materiam primam; ideo hac de re prius aliqua dicere oportet: quamuis enim ad Metaphyſic. potius quam ad Naturalem hæc diſputatio pertinere videatur; tamen ſi & naturaliter, & ſtrictim tractetur, non inutilis, neque à propoſito aliena eſſe iudicabitur. Quoniam igitur tres eſſe videntur naturalium corporum gradus, qui ſub præſentem conſiderationem cadunt, elementa, miſta inanima & viuentia; de elementis quidem, quod vna tantum forma conſtent, manifeſtum eſt, & à nemine vnquam negatum: ego vero de miſtis quoque inanimatis idem dicendum eſſe arbitror; quandoquidem forma miſti, vt alibi dictum eſt, non eſt addita formis elementorum, neque re ab eis diſtincta, ſed quatuor ipſæ elementorum formæ per miſtionem in eam vnam migrarunt; ideo in miſto inanimato vna tantum forma ineſt, quæ miſtionis forma nominari ſolet, nec diſtinguitur re à formis elementorum. De corporibus igitur inanimatis omnibus, tam ſimplicibus, quam miſtis, ego quidem huius ſententiæ ſum, eorum quodlibet ex prima materia, & vna tantum forma conſtare; diſcrimen autem eſſe ſolum in modo generationis, ſicut alibi declarauimus. De corporibus vero animatis diſſentio penitus à negantibus multitudinem formarum in quolibet viuente; credo enim in his ex neceſſitate plures formas ineſſe: primum quidem for-

Elemẽta & miſta inanima vnã tantum formam habent.

In omni viuente plures ſunt formæ.

A mam miſtionis, quæ prouenit ex congreſſu formarum elementarium, neque eadem eſt in ſingulis animati corporis partibus, ſed diuerſæ, prout variæ ſunt diuerſarum partium temperaturæ; alia namque eſt forma miſtionis in carne, alia in neruo, alia in oſſe: præter hanc habent animam tanquam formam additam formæ miſtionis, & re diſtinctam ab illa: poſſet etiam conſiderari, an partes animæ ſint in eodem viuente diſtinctæ formæ, an vna tantum, quæ variis facultatibus prædita ſit; sed hoc à præſenti conſi-
B deratione alienum eſt, & ad propoſitum nihil conducit: ſiue enim vna in quolibet viuente inſit anima, ſiue plures; certum eſt, vnum & eundem eſſe earum omnium interitum, ſiue receſſum à corpore, nec fieri poſſe, vt vna ſublata remaneant aliæ; ideo ad alium locum hanc conſiderationem remittemus; ſatis in præſentia eſſe arbitrantes, animam tanquam formam vnam, & formam miſtionis in viuente corpore conſi-
C derare: harum igitur duarum realem diſtinctionem oſtendere multifariam poſſumus. Primum quidem argumento ab ipſa rei natura deducto: forma enim nobilior nobiliorem, & elaboratiorem materiam poſtulat; anima igitur, quæ eſt forma nobiliſſima, non debet hærere immediate in materia prima, ſicut forma elementi, ſed in materia magis elaborata, qualis eſt materia formata formis elementorum, hoc eſt, forma miſtionis, quæ ex eis prouenit. Hoc idem con-
D firmatur argumento ſumpto à motu naturali: in animali enim duo ſunt diſtincti naturales motus; vnus, qui fit ab anima, & progreſſio dicitur, cuius ſpecies ſunt ambulatio, natatio, volatus, & ſi quæ aliæ ſunt; alter vero, qui fit iuxta elementum præualens; ſi enim de turri animal demittatur, deſcendit motu recto ſimplici, quem nemo diceret eſſe violentum, ſiquidem ab interno principio fit, neque eſt minus naturalis, quam ſi terra deorſum feratur, idque aper-
E te aſſerit Ariſtotel. in contextu 27. libri octaui Phyſicorum; hi autem ſunt duo diſtincti, & inuicem pugnantes motus, ergo non ab vno principio fiunt, ſed à pluribus, proinde à pluribus formis, quia omnium naturalium motuũ principium eſt forma; hæc enim proprie natura dicitur, vt alibi demonſtrauimus: hunc autem animalis deſcenſum naturalem attribuere animæ ita vanum eſt, vt nihil vanius eſſe queat, quum potius repugnet animæ, quam eam inſequa-
F tur; patet enim, eius principium eſſe grauitatem, quæ eſt cauſa laboris, quem animalia in progrediendo patiuntur, quoniam interna grauitas deorſum trahens repugnat motui animæ; quo fit, vt progreſſio ſit motus violentus corpori animalis, quatenus graue eſt, quamuis ſit ei naturalis, quatenus eſt animatum, vt ait Ariſtoteles in eodem loco. Ob id non eſt admit-

ten-

In lib. de Facultatibus animæ.

Quod anima ſit re diſtincta à forma miſtionis.

Primum argumentum.

Secundũ.

In lib. de Natura.

tendum, id quod aliqui dicunt, animam animalis fungi omnibus muneribus inferiorum formarum, & esse principium omnium naturalium motuum in animali; discensus enim, qui à grauitate prouenit, nõ fit ab anima; quum & dormiens animal cadat, & cadauer quoque eodem motu feratur naturaliter. *Tertiũ.* Sumitur etiam ad hoc comprobandum efficax argumentum ex Aristotele in contextu 28. & 29. libri octaui Physicorum, vbi dicit, sola animalia mouere seipsa, quia diuiduntur in partem per se mouentem, & partem per se motam; anima namque est mouens instar nautæ, & corpus instar nauis est motum: quodquidem de inanimatis dicere non possumus, quia non diuiduntur nisi in primam materiam & formam, materia vero neque mouens dici potest, neque per se mota; ratio autem est, quia tam id, quod mouet, quam id, quod moetur, debet esse actu; de mouente clarum est, quia omne agens agit per actum; de motu autem habemus testimonium Aristotelis clarum in quinto libro Physicæ auscultationis, vbi hoc discrimine separat id, quod mouetur, ab eo, quod generatur, quod id, quod mouetur, est actu, id autem, quod generatur, non est actu, sed potestate: quicquid ergo à seipso mouetur, debet habere duos in re distinctos actus, proinde duas formas, ita vt vna sit forma mouens, altera vero materiam informans constituat corpus per se mobile; oportet igitur animal diuidi in animam, & corpus alia forma formatum; secus enim non diuideretur in partem mouentem, & partem per se motam: quod si vtroque officio sola anima fungi diceretur, ita vt sola ratione distinguerentur mouens & motum in animali, vt aliqui dicunt, hoc idem de inanimatis dicere possemus, quod tamen ibi Aristoteles negat, qui omnino vult realem esse debere distinctionem mouentis & moti, si quid debeat mouere sejpsum eo modo, quo animal seipsum mouet. *Quartũ.* Præterea videmus, non eodem interitu animam & formam mistionis interire: anima enim interit per mortem, quæ est caloris vitalis, atque infusi extinctio; forma vero mistionis interit per putredinem, quæ est eductio caloris elementaris à calore ambientis, duæ igitur distinctæ formæ in corpore viuente sunt anima & forma mistionis. *Quintũ.* Hoc idem plura accidentia testantur, nam odores & sapores formam mistionis insequuntur, non animam: quum enim in demortua herba, vel planta idem seruetur odor, qui in viuente fuerat, eandem formam insequitur & in viuente, & in demortua; non igitur animam, sed solum formam mistionis. Hæc omnia quisquis bene consideret, negare non audebit, duas in viuentibus distinctas formas; si autem duas simul esse non repugnat rationi, nec quatuor, nec centum repugnabit simul esse in eodem; quare non est neganda in philosophia multitudo formarum in eodem composito.

Obiectio. Illud autem, quod maxime huic sententiæ aduersari, & multos mouisse videtur, est, quod quælibet res constituitur, & suscipit esse à forma; vnius autem rei vnum tantum est esse, quare vnius rei vna tantum est forma, non plures; ideo Auerroes quoq; in commentario 63. libri primi Physicorum inquit, quicquid aduenit illi, quod est actu, est accidens; quoniam ergo per formam res fit actu, non potest formæ alia forma superuenire, sed sola accidentia.

Solutio. Nos vero ad hæc facile respondemus; dicimus enim, licet vnius rei vnum sit esse, per hoc tamen non stare, quin eadem res sit & corpus, & mistum, & viuens, & animal, & homo, licet aliud sit esse hominem, aliud sit esse corpus, & cætera, quæ dicta sunt, si enim idem esset esse mistum, & esse hominem, omne mistum esset homo: igitur sano modo intelligendum est dictum illud; vnius rei vnum tantum est esse; *Quomodo vnius rei vnũ sit esse, & quomodo plura.* quum enim aliud sit esse generale, aljud vero esse speciale, potest vna res habere plura esse generalia; non tamen plura specialia, sed vnũ tantummodo; potest enim idem indiuiduum esse & corpus, & animal, & homo, at non potest simul esse homo, & equus: hoc significauit Auerroes libro primo Metaphysicorum, commentario 17. quando dixit materiam prius recipere formas vniuersales, deinde per eas recipere etiam formas proprias, & particulares: quoniam enim forma generalis officio materiæ fungitur; est enim tanquam præparatio materiæ ad recipiendam formam specialem, ideo à sola speciali forma res sumit nomen, & esse; hæc igitur vna tantum esse potest vnius rei, non plures, quia vnius rei vnum est esse. Quamobrem per dictum illud, vnius rei vnum tantum est esse, excluduntur illæ formæ solum, quæ non sunt subordinatæ, nec vna est præparatio ad aliam recipiendam, cuiusmodi sunt formæ hominis, & forma equi, & aliæ speciales formæ; at non excluduntur formæ subordinatæ, quarum sola vltima fungitur officio formæ & perficit omnes alias, quæ cum prima materia constituunt materiam proximam, & propriam ipsi vltimæ formæ, hæc enim alias continet, & vnum tantum compositum constituit, quoniam, vt ait Aristoteles in contextu septimo libri secundi de Anima, ex actu & potestate vnum fit: quando igitur ex prima materia, & omnibus præcedentibus formis constituitur vna quædam materia potestatem habens recipiendi vltimam formam, ex hac, & illis omnibus vnum fit, si verum est dictũ illud Arist. ex actu & potestate fit vnum. De hoc igitur vltimo, ac speciali actu loquitur Auerroes in commentario 63. libri 1. Physic. quando dicit, quic-

quid aduenit ei, quod est actu, accidens est; A quum enim talis actus non habeat potestatem recipiendi alium actum, ex illo, & alio actu non fieret vnum; ideo quicquid aduenit actui speciali, est accidens; at formæ generali potest alia substantialis forma superuenire, quia non solum est actus, sed coniunctam habet potestatem ad alium actum, est actus generalis, & potestatem habet recipiendi actum specialem perfectiorem.

B

Quod aliqua substantialis forma seruari poßit in genito, quæ eadem fuerat in corrupto. Cap. III.

De mutua elementorũ mutatione.

HIs ita constitutis, ad propositam quæstionem facile est de mutua elementorum inter se mutatione respondere; necesse enim est, resolutionem fieri penitus in materiam primam, si vna tantum in elemento est forma, quoniam hac sublata manet sola materia. C In mistis vero inanimatis res non videtur carere difficultate: nam si in misto formæ elementorum non sunt penitus interemptæ, sed manent secundum aliquos gradus; qua de re tunc fusius loquemur, quum de mistione disseremus; non videtur fieri prorsus resolutionem in materiam primam, siue mistum in aliud mistum mutetur, siue in elementa dissoluatur, siue ex elementis per mistionem generetur; his enim omnibus modis D fit mutatio, non in tota forma, sed in solis gradibus quibusdam formarum elementarium, ita vt aliquibus seruatis, & aliquibus mutatis alia forma fiat, & mutetur species; manet ergo materia cum aliquot gradibus formarum elemẽtarium, proinde non fit resolutio in materiam primam. Attamen si rem diligentius expendamus; dicendum est, in his quoque ad primam vsque materiam fieri resolutionem; quia si gradus formarum elementarium in misto essent aliquid re di- E stinctum à forma misti, & hac interempta, illi cum materia seruarentur, iam misti forma esset addita formis elemẽtorum, quæ manerent post interitum misti: at non ita sese res habet, gradus enim formarum elementarium in misto ab ipsa misti forma non distinguuntur, sed simul iuncti euadunt forma misti, adeo vt præter formam misti nil aliud in misto sit, nisi prima materia; quare si ex eo misto generetur aliud mistum, in eo similiter nil aliud est præter formam F propriam, nisi prima materia, quæ sola illam formam præcessit: dicere autem gradus aliquos formarum elementarium, qui sunt in hac forma genita, præfuisse etiam in forma corrupta, nil aliud est, quam considerare illarum formarum conuenientiam & inter se, & cum formis elementorum, quæ modo est maior, modo minor, semper tamen cum distinctione specierum;

De mutatione misti inanimati.

A at non est ponere aliquid præter formam genitam, quod præfuerit in corrupto, quum isti gradus non sint aliquid distinctum à forma genita, sed sint illi met, qui per variationem mensuræ, & proportionis euadunt alia forma, & aliam speciem constituunt; sed hoc clarius fiet, quum de mistione agemus. Quod si contendere etiam aliquis velit, hos manentes gradus esse aliquid, quod præfuerit, & ita præter primam materiam aliquid, quod præfuerit, remanere, id meo qui- B dem iudicio nullius est momenti, quum Aristoteles nunquam dixerit, necessarium esse, vt in substantiæ mutatione omnes substantiales partes præter primam materiam intereant, sed solum dixerit, mutari formam substantialem, quæ rem constituit, & in specie collocat: sic autem sola realitas aliqua formarum elementariũ manere diceretur, at non formalitas; hanc enim mutari necessarium est, & ita speciem variari; quando enim talis est mutatio, vt species varie- C tur, vtcunque id fiat, ea semper appellatur mutatio substantialis; quemadmodum è contrario non potest dici substantialis mutatio, vbi nulla noua species est facta: parum igitur refert, vtro modo dicamus, dummodo quomodo se res habeat, intelligamus; nihil enim præter primam materiam manet, quod sit re distinctum à forma misti genita, & à forma misti corrupta, sed manent gradus elementares, qui reipsa non sunt ab illis distincti, amissa tamen vna formalitate D aliam formalitatem subierunt, & aliam speciem constituerunt. In mutatione autem substantiali animatorum, non potest in primam materiam resolutio fieri, quia post viuentis interitum remanet forma mistionis cum prima materia; quare etiam in generatione credendum est generari prius formam mistionis, siue vnam, siue plures, deinde post quandam membrorum statutam formationem animam aduenire: quamuis enim hoc in generatione viuen- E tis occultius sit, quam in eiusdem interitu, asserendum tamen esse videtur, idem euenire in generatione, quod in interitu satis est considerantibus manifestum. Quod enim post recessum animæ maneat aliquandiu forma mistionis, ostẽditur duobus his fundamentis constitutis: non idem est interitus animæ, ac formæ mistionis; & forma mistionis non potest in toto corpore interire, nisi prius intereat anima. Ratio prioris fundamenti est, quam supra tetigimus, quia du- F plex in viuente est calor; vnus elementaris, qui est calor temperaturæ; alter vitalis, qui insequitur animam, de quo loquitur Arist. in lib. de Vita & morte, & in 2. de Ortu animalium, cap. 3. vbi aperte distinguit calorem animalium, quem cœlestem & prolificum vocat, à calore elementari, quem appellat igneum, & destructiuum esse dicit, non prolificum: horum autem duo-

De mutatione misti animati.

Duplex calor in viuente.

rum

rum calorum non potest eadem esse destructio, A
nam calor elementaris non corrumpitur nisi
per putredinem, at corpus animalis non putre-
scit totum, durante vita animalis; adiectus e-
nim calor vitalis calori elementari magnum
reddit calorem, qui non potest educi à calore
ambientis; ideo vitalis calor non interit per pu-
tredinem, sed eius corruptio mors est: postea
vero hoc per mortem extincto, remanet calor
elementaris, qui vitali calore destitutus, educi-
tur à calore ambientis, & ita post mortem cor- B
pus interit per putredinem. Ex his alterius quo-
que fundamenti ratio colligitur: non solum .n.
distincti sunt horũ duorũ calorum interitus, sed
vnus est altero posterior tempore, & illum ne-
cessario præsupponit; quoniam enim vterque
interitus fit post alterationem præuiam, proin-
de non subito, sed in tempore; corpus autem
non putrescit, nisi post mortem: ideo forma mi-
stionis non interit, nisi post recessum animæ: in-
teritus ergo viuentis, qui vocatur mors, non est C
resolutio in materiam primam, quia præter ma-
teriam remanet in eo forma mistionis eadem,
quæ in viuente fuerat. Quod vero aliqui di-
cunt, in viuentis interitu nullam mistionis for-
mam manere, sed statim generari formam no-
uam, quæ vocatur forma cadaueris, id nullo
pacto admittendum est: neque enim datur for-
ma cadaueris, neque illud, quod nos cadauer
vocamus, est vnum per formam aliquam v-
nam, qua totum informetur, iam omne ina- D
nimatum homogeneum est, quum sit proprium
animatorum, vt sint heterogenea, & organica,
vt in definitione animæ manifestum est; quare
inanimati corporis nulla est alia forma, nisi for-
ma mistionis, quæ oritur ex congressu forma-
rum elementarium cum statuta quadam men-
sura, & proportione, quæ pro specierum diuer-
sitate variatur. Quoniam igitur partium cada-
ueris non eadem est temperies, quod ex eo ma-
nifeste patet, quod nõ simul omnes putrescunt, E
sed aliæ citius, aliæ serius, variæ etiam in cada-
uere sunt formæ mistionis, proinde cadauer non
est vere vnum corpus, sed est plurium corporum
congeries, quorum singulum homogeneum est,
& per propriam mistionis formam constituitur,
per aliam caro, per aliam neruus, per aliam os,
& reliqua: erat quidem corpus vnum, quando
erat animatum, quia tunc anima partes corpo-
ris omnes continebat, & informabat, & totius
veram vnitatem constituebat; sed postea hac F
forma destitutæ, diuersæ manserunt, neq; aliam
habent vnitatem, quam cõtinuitatis, siue con-
tactus, ex qua fit, vt cadauer soleamus appella-
re vnum corpus; respicimus vero præterea et-
iam viuens, quod præcessit; quum enim illud
fuerit vere vnum, cadauer quoque illius hoc re-
spectu vnum vocare consueuimus, quatenus

Forma cadaueris non datur.

De mutatione misti & inanimati.

Duplex calor in viuente.

A vnius viuentis materia fuit. Illud etiam quod a-
liqui ad suam sententiam tuendam commenti
sunt, vanum prorsus est, & omni ratione caret;
dixerunt enim nonnulli ex variis illis cadaueris
partibus compositis vnam prodire formam mi-
stionis communem, quæ cadaueris forma ap-
pellatur. Sed hoc dicentes, significant se ignora-
re quid mistio, & quid forma mistionis sit; in
mistione enim oportet miscibilia diuidi mutuo
in partes minimas, & ita inuicem alterari, vt de-
B sinant esse id, quod erant, & fiant vnum quod-
dam tertium medium quodammodo inter illa,
quod in cadauere non euenit, non enim diui-
dunt se mutuo in partes minimas caro, & os, &
neruus, sed integra manent, nec commiscen-
tur, nec proprias naturas amittunt; caro enim
manet caro, & os manet os, & sic reliquæ o-
mnes, nempe ratione solius formæ mistionis;
nam si animam spectemus; & officium, quo fun-
gebatur caro, vt inseruiret animæ, hac ratione
C non remanet fortasse caro, nisi æquiuoce: quo-
niam igitur hæ omnes partes integræ manse-
runt, & proprias singulæ naturas seruauerunt,
nulla est facta earum inter se mistio, qua ad v-
nam omnes naturam redactæ sunt: nulla igitur
ibi est vna totius cadaueris forma, sed plures,
quæ ex animæ recessu distinctæ manserunt, quæ
prius ab Anima in vnum colligebantur; neque
aliam assignare causam possumus diuersitatis,
ac generationis earum, nisi animam; hæc enim
D propter suam nobilitatem pluribus facultatibus
prædita est, & apta varias edere operationes,
quarum gratiá natura ipsi varia instrumenta
subministrauit, vt ad varias operationes eden-
das variis instrumentis vteretur, quorum varias
esse oportuit temperies, & commistiones ele-
mentorum: quoniam igitur animæ gratiâ par-
tes viuentis sortitæ sunt varias formas mistio-
nis, nulla esse potest causa diuersitatis harum
partium in cadauere, nisi hæc vna, quod illas
E easdem mistionis formas retinent in cadauere,
quas prius in viuente obtinebant. Ex his igitur
patet, post viuentis interitum formam aliquam
substantialem seruari, imo & plures, quæ eæ-
dem in viuente præfuerant.

Nonnullorum error.

Solutio difficultatum, quæ ex definitione generationis oriuntur, & ipsius definitionis declaratio.

Cap. IV.

F HÆc, quæ modo diximus, clariora fient, si
dubia quædã, quæ ex generationis defini-
tione oriuntur, soluerimus. Primũ quidem diffi- *1. Dubiũ.*
cultatẽ faciunt verba Arist. dicentis generationẽ
esse mutationẽ totius; nam si totum interit & to-
tum aliud generatur, quomodo dici potest ali-
quam formã seruari? Præterea inquit Arist. nul- *2. Dubiũ*

lum idem subiectum sensile remanere in genito, quod fuerit in corrupto; at cadauer siue vna, siue pluribus formis formatum dicatur, est subiectum sensile; itaque si illæ formæ mistionis etiam in viuẽte præfuerunt, remanet idem subiectum sensile, quod Aristoteles negat.

3. Dubiũ

Illud quoque omnibus non paruum negotium facessit, quod non datur alicuius rei interitus, qui nõ sit alterius rei generatio, vt aperte Aristoteles dixit; generatio autem non dicitur, nisi aliqua noua forma adueniat materiæ; quomodo igitur fit interitus viuentis absque alterius rei generatione? vel; si dicatur cadauer generari, quomodo fit generatio sine vllius substantialis formæ aduentu? iam enim diximus, nullam nouam formam cadaueri aduenire.

Primi dubii solutio Zimara.

Prima difficultas apud Zimaram tanti fuit, vt eum dicere coegerit, definitionem generationis non esse nisi generationis elementorum, quum in ea sola intereat totum, & totum generetur. & in primam materiam resolutio fiat; non sic in mistis, quia formæ elemẽtorum remanent in misto genito, & post misti interitum seruantur; quare definitio illa generationis non amplectitur generationem mistorum: hoc apud eum legere possumus in theoremate vigesimo.

Confutatio. Error Zimaræ in definitione generationis.

Sed hac in re deceptus est Zimara. Aristoteles enim generationem ibi definit amplissime sumptam, quæ omnem & simplicium, & mistorum generationem comprehendat, vt ipse in eius lib. Præfatione expresse proposuerat; quum enim nullam aliam generationis definitionem in iis duobus libris legamus præter illam, quæ in contextu 23. libri primi habetur, dicendum omnino est, eam esse maxime amplam, & communem generationis definitionem; quod etiam exempla, quibus Aristoteles ibi vtitur, testantur; nam & simplicia corpora, & mista indistincte, nominat ad eam definitionem declarandam.

Vera solutio.

Sed res manifesta fiet, si dubium, quod Zimara soluere nequiuit, soluerimus. Dicimus igitur, eam dictionem, totum, in ea definitione sumi coniunctim tantum, non disiunctim; non enim significare voluit Aristoteles ita interire totum, vt omnes partes nulla seruata intereant: quod patet argumento sumpto à prima materia; hæc enim est pars substantiæ totius, nec tamen interit, sed eadem seruatur, attamen oporteret hanc quoque interire, si sensum illum, quem censuit Zimara, verba Aristotelis haberent: sed totum ibi significat integritatem substantiæ cuiusque corporis naturalis, quæ ex omnibus partibus conflata est, sed potissimum constituitur ab vltima forma, quæ omnes alias continet, ideo ab Aristotele in contextu 31. libri 2. Physicorum, forma vocatur totum, quoniam rei integritatem, constituit: quemadmodũ igitur interire, ac destrui quaternarium numerũ dicimus, si vnitate sub-

A lata maneat ternarius, quoniam destructa est illa integritas, & alia est facta numeri species; ita ex vnius substantialis partis interitu totũ compositum interire dicimus, & aliud totum generari, quia fit alia species corporis naturalis: sed quoniam in misto omnes substantiales partes ita sunt ordinatæ, vt quælibet præcedens ad sequentem dirigatur tanquam materia ad formam, & potestas ad actum, proinde dirigitur materia ad formam generalem, & hæc ad formam B specialem, & vltimam, quæ rem in specie collocat; nec potest posterior existere sine priore, prior tamen existere potest sine posteriore: hinc fit, vt sublata forma aliqua generali necesse sit, alias omnes sequentes auferri, vltima tamen auferri possit, manente aliqua alia priore; quamobrem necesse est, vt in omni substantiali interitu pereat forma vltima, quæ specifica dicitur, & alia specifica exoriatur, & sic totum intereat, & aliud totum generetur, id est, C aliud compositum specie differens ab eo, quod interiit: hunc esse sensum verborum Aristotelis, alia eius verba declarant, quæ in contextu decimo eiusdem libri leguntur, vbi aliis verbis eandem affert generationis definitionem nominalem: quod enim in vicesimo tertio dicit, totum mutari in totum, illud in decimo dicit, mutari ex hoc in hoc; patet autem eam dictionem, hoc, apud Aristotelem significare substantiam compositam, quæ extra animam per se existit a-D ctu: quare nil aliud in definitione generationis denotare Aristoteles voluit, quam hoc compositum interire, & hoc aliud compositum generari, quod nihil aliud est, quam mutari vltimam formam; hoc enim mutata, etiamsi nihil aliud mutetur, mutari tamen totum dicitur, & fieri aliud compositum. Est etiam trita ac vulgata res in philosophia generationem & interitum proprie non tribui formæ, sed toti composito, idque ex vltimæ formæ aduentu generari; hoc E igitur respiciens Aristoteles dixit totum interire, & aliud totum generari: quare manifestum est, definitionem illam generationis æque omni generationi competere, tam mistorum, quam simplicium. Colligimus etiam ex his rationem, cur Aristoteles ibi vti voluerit illa dictione, totum; id enim fecit, vt generationem ab alteratione seiungeret; quoniam in alteratione non mutatur aliqua substantiæ pars, proinde totum integrum manet, mutantur autem sola acci-F dentia, quæ totum non constituunt, neque eius partes sunt.

Secundi dubii solutio. Error aliquorũ in definitione generationis.

Secunda quoque difficultas facile tollitur, si bene verba illa Aristotelis intelligamus, neque ea peruertamus, vt aliqui faciunt, qui dicunt esse legendum [*Vt subiecto eiusdem*] propterea, quod Græca verba vtramque conuersionem patiuntur; ducti autem sunt hoc argumẽto, quod si legamus [*in subiecto eodem*] nugatio est

tio est in verbis Aristotelis: quandoquidem etiam absque illa dictione, eodem, idem sensus significatur, proinde satis fuisset dicere, nullo manente sensili vt subiecto. Sed isti dum Græca Aristotelis verba perpendunt, non animaduertunt illa hanc conuersionem non recipere; Græca enim verba sunt [ὡς ὑποκειμένου τοῦ αὐτοῦ] sed quamuis nos dicere Latine soleamus, subiectum huius, quia voce illa, subiectum, quæ per se participium est, nos etiam vt nomine vtimur; Græci tamen, qui non sumunt participium, nisi vt participium, non construunt participium illud, ὑποκείμενον, nisi cum datiuo: quare non dicerent ὑποκείμενον τοῦ αὐτοῦ, si id significare vellent, quod isti dicunt, sed dicerent, ὑποκείμενον τῷ αὐτῷ, vt Aristotel. ibi secundum istos dicere debuisset: patet igitur verba Aristot. conuersionem illam non recipere. Sed sensus quoque eam lectionem non patitur: si enim legamus [*non manente vllo sensili vt subiecto eiusdem*] dictio illa, eiusdem, non potest significare nisi eiusdem formæ; at quomodo eandem formam dicere possumus, si non eadem est forma in vtroque termino generationis, sed alia, & alia? eorum autem ratio friuola est quia fuisset quidem sensus idem verborum Aristotelis, etiam absque illa dictione, eodem, sed obscurior, ideo ad maiorem declarationem voluit eam Aristoteles adiicere, sic enim sensus clarissimus redditur, quo omnis tollitur dificultas; quum enim nomen subiecti sit relatiuum, & respiciat formam, seu quicquid aliud in subiecto hærere dicatur, necesse est, dum dicimus subiectum idem, vt ad duas formas subiectum referamus, & denotare velimus, idem duarum formarum esse subiectum; non satis ergo Aristoteli fuit dicere, nullo manente sensili, quia vt ipsemet ibi declarat, potest substantialis mutatio fieri etiam manente aliquo sensili eodem, quod fuit in corrupto, vt quando in generatione elementi manet symbola qualitas; ideo adiecit [*vt subiecto*] id est, quod ita maneat, vt sit subiectum formæ acquisitæ, non vt sit accidens aliquod rei genitæ; sed vt clarius mentem suam significaret, adiecit etiam [*vt subiecto eodem*] scilicet respectu vtriusque formæ, ita vt illud idem, quod subiacet formæ acquisitæ, fuerit etiam subiectum formæ deperditæ; reuera enim in nulla substantiali generatione potest idem ita commune subiectum remanere, nisi sola prima materia, quæ non est sensilis, res que ita clara est, vt non sit alicui dubitandum; quod quidem in viuentium mutatione substantiali, in qua minus notum esse videtur, declarare nunc libet, vt hoc idem in omni prorsus substantiali mutatione verum semper esse intelligamus: moritur animal, & in cadauer mutatur, considerandum est, quænam duæ formæ sint, quas

A huius mutationis terminos statuere debeamus, ita vt vnam dicamus interire, & alteram generari; certum est, terminum à quo, qui recedit, esse animam; terminum vero ad quem, qui accedit, esse formam cadaueris, hoc est, congeriem illam plurium formarum mistionis, quam antea declarauimus; hanc igitur denotando per formam cadaueris, dicimus eam in hac mutatione locum habere termini ad quem, & huic nullum aliud subiectum substernitur, nisi pri-

B ma materia; sic ergo tollitur omnis difficultas, nam remanet quidem cadauer sensile, quod idem in viuente erat, sed non remanet vt subiectum idem vtriusque termini; nam prius erat quidem subiectum termini à quo, nempe animæ, quia forma mistionis in viuente locum tenebat subiectæ materiæ, animæ namque substabat; recedente autem anima, non obtinet amplius subiecti locum, sed formæ, & termini ad quem: quod enim nunc vocamus cada-

C uer, illud prius in viuente erat altera pars compositi, & materia subiecta animæ; nunc vero non est amplius materia alicui formæ subiecta, sed est totum compositum constans ex prima materia, & forma mistionis; ergo remanet quidem idem sensile corpus, quod in viuente fuerat, at non remanet vt subiectum idem vtriusque termini: quamobrem si diligenter consideremus, quodnam sit idem commune subiectum formæ cadaueris & animæ, nullum inueniemus

Aliorum error in definitione generationis.

D nisi primam materiam. Alij quoque fuere, quibus difficultatem fecerunt formæ elementorum, quæ constituunt subiectum sensile, elementum enim est corpus sensile, & in misto seruantur vt subiecti locum tenentes, quo fit, vt in generatione misti ex alio misto maneat idem subiectum sensile sub vtroque termino, quia manent formæ elementorum, proinde elementa ipsa sub vtraque misti forma: ideo isti hac moti difficultate aliam adinuenerunt verbo-

E rum Aristotelis interpretationem, quam non refero, quia nimis obscura, & violenta est, proinde nulla consideratione digna; solum dico, nullam nobis difficultatem facere debere formas elemetorum, quoniam hæc non constituunt aliud subiectum sensile nisi elementa, vel mistum, quando per mistionem ad naturæ vnitatem redactæ sunt, sed vtroque modo locum habent termini, seu à quo, seu ad quem, non subiecti; illi vero existimantes elementorum

F formas vt elementa constituentes manere in misto distinctas à forma misti, & illi subiectas, in laqueos inciderunt, quibus se explicare nequiuerunt: mens autem Aristotelis, & prædictorum verborum sententia ea est, quam diximus, & sic intellecta, omnem difficultatem tollit. Non est autem ignorandum, in ea definitione generationis, verba illa [*nullo sensili remanente*

nente vt subiecto eodem] esse declaratiua præcedentium: quamuis enim ad seiungendam generationem ab alteratione satis fuisset dicere totum mutari in totum; attamen ad id clarius significandum, adiecit Aristotel. [*nullo sensili manente vt subiecto eodem*] scil. vtriusque termini; hoc enim euenit, quando totum mutatur in totum: neque hoc absurdum est in definitione nominali, sicut etiam notare possumus in definitione primæ materiæ in calce 1. libri Physic. & in definitione naturæ in initio libr. 2. vbi ad maiorem declarationem ponuntur verba iden significantia: ideo alium quoque notare possumus eorundem errorem: dixerunt enim generationem definiri ab Aristotele & per subiectum, & per terminum, quum tamen nihil in ea definitione dicatur ab Aristotele de subiecto, nisi negatiue.

Tertij dubij solutio.

Soluenda manet postrema difficultas, quomodo in interitu misti dicatur generari cadauer, nulla adueniente noua forma, si eadem cadaueris forma præfuit in viuente, tanquam forma mistionis singulas viuentis partes constituens. Hanc igitur soluentes dicimus, nullam quidem nouam substantialem formam accedere in viuentis interitu, quando cadauer generatur, perinde tamen esse, ac si noua forma accedat; forma enim mistionis in viuente non fungebatur officio formæ, respectu ipsius viuentis totius, sed potius materiæ; sublata autem anima incipit eadem forma mistionis fungi officio formæ, & corpus illud in specie constituere: quod quidem ex eo patet manifestissime, quod specie differunt animal, & cadauer; illud enim species est viuentis corporis, hoc autem misti inanimati; mutata ergo specie factum est aliud compositum & aliud totum, quia si ab vltima forma compositum constituitur, necesse est ex diuersitate vltimarum formarum constituentium varia etiam composita exoriri, & eorum varias esse definitiones;

Quomodo forma cadaueris sit noua forma.

viuens quidem constituitur ab anima, cadauer autem à forma mistionis, & hæc tametsi præfuit in viuente, non tamen ipsum constituebat; quia tunc formæ officio non fungebatur: quemadmodum si mortuo Rege seruus aliquis fiat Rex, is erat prius etiam Rege viuente, at non erat vt Rex, ideo si quærat quispiam, an sit creatus nouus Rex, necne, dicendum absque dubio est, esse nouum Regem creatum mutatumque esse Regem: sic igitur in viuentis interitu eatenus noua forma acquiritur, quatenus quæ prius erat tanquam conditio materiæ substans formæ nobiliori, nunc incipit esse forma, & compositum constituere & imperare: hac itaque ratione dicimus animatum interire, & generari cadauer, & ita totum mutari; res enim ipsa loquitur, & quilibet eam diligenter considerans, deberet veritatem inspicere, & nulla difficultate perturbari. Illud quoque

A discrimen in forma mistionis notare possumus, quod dum in viuente est, non est forma specifica, sed communis, & generalis: eadem autem in cadauere euadit specifica, & speciem specialissimam constituit; prius enim in viuente constituebat ipsum sub genere misto, & restringebatur ab anima, tanquam à forma specifica; postea vero quando non amplius ab anima coarctatur, speciem constituit specialissimam, & potest existentiam actu tribuere absque alia forma speci-
B fica.

Forma mistionis in viuente est generica, sed in cadauere est specifica.

Quod eadem definitio sit generationis, & interitus, & quomodo generatio vnius sit corruptio alterius. Cap. V.

VANAM ego quidem semper existimaui quorundam disputationem, an generationis definitio ab Aristotel. tradita competat etiam interitui, multo autem vanius id negare,
C quum Aristoteles apertissime illud affirmet; inquit enim in contextu 23. [*quando autem totum mutetur*] quibus verbis expresse significatur potius interitus, quam generatio; deinde exempla adducens inquit [*ex semine sanguis, ex aqua aer, aut ex aere aqua* [postea vero dicit] *generatio iam hoc tale, huius autem corruptio*] mutatio enim vnius substantiæ in aliam necesse est vt vnius si corruptio, alterius vero generatio; hoc idem dixerat prius in context. 10. his verbis [*est*
D *enim generatio simplex. & interitus, quando mutatum fuerit ex hoc in hoc*] illa enim dictio, hoc, significat indiuiduam substantiam; dicit ergo vnam substantiam interire, & aliam generari; quare eadem dicta definitio & generationis, & interitus difinitio dicenda est.

Quomodo generatio vnius dicatur corruptio alterius.

Quoniam autem huiusce rei ratio consistit in illa propositione, generatio vnius est corruptio alterius, quam legimus in contex. 17. eiusdem libri, non erit ab re, si illius propositionis sensum, in quo plurimi
E decepti sunt, aliquantum consideremus: certum est Aristotelem loqui de generatione & interitu compositi; hoc enim proprie dicitur generari, & interire, non forma, neque materia; ideo dictum hoc duobus nititur fundamentis; Vnum est, quod prima materia non potest nuda existere sine vlla forma; ratio autem huius est, quia si materia existeret sine vlla forma, sequeretur id, quod, non est actu, esse actu, imo & dari ens aliquod quod non esset vllum ens; ex hoc priore
F fundamendo infertur, vnius rei interitũ esse necessario alterius rei generationem; quum enim interitus fiat per formæ recessum, necesse est forma recedente vt alia forma adueniat, si materia sine forma existere nequit: alterum vero fundamentum est, quod duæ formæ specificæ non possunt simul esse in eadem materia; & huius ratio est, quia non potest aliqua res esse simul

sub

ſub diuerſis vltimis ſpeciebus categoriæ ſubſtantiæ, vt non poteſt aliquid eſſe ſimul homo & equus, neque eſſe ſimul aer & aqua; ex hoc autem poſteriore fundamento infertur generationem vnus eſſe neceſſario alterius interitum, nam vna adueniente forma, aliam recedere neceſſe eſt; ideo dici ſolet, naturam primario generationem velle, ſecundario autem interitum, quia non poteſt rem aliquam generare, niſi aliam interimat. Ex his etiam rationem colligimus, cur dictum illud Ariſtotelis, quum de ſubſtantiis ſemper verum ſit, non ſit tamen ſemper verum de accidentibus, quod Ariſtoteles ipſe aſſerit in contextu 20. illius libri primi, ratio namque eſt, quoniam duo prædicta fundamenta in formis accidentalibus locum non habent; quoniam enim abhis materia non recipit eſſe, ſed iam actu eſt per formam ſubſtantialem, ideo poteſt accidens aliquod recedere à ſubiecto; ſine alicuius accidentis aduentu, quod euenit, quando accidens non habet contrarium, eiuſmodi eſt lumen; recedit enim lumen, & nullum aliud accidens illi materiæ aduenit: poſſunt etiam plura accidentia ſpecie differentia hærere ſimul in eodem ſubiecto, idem enim poteſt eſſe dulce & album ſimul, quare non eſt neceſſarium vt vno adueniente alia eiuſmodi recedant: in ſolis ergo ſubſtantiis neceſſitatem habet hæc Ariſtotelis propoſitio, generatio vnius eſt interitus alterius, & interitus vnius eſt alterius generatio, & intelligitur de generatione & interitu compoſiti, quod ab Ariſtotele in definitione generationis hoc, ſeu totum vocatum eſt. De hac autem propoſitione quæritur an ita ſit intelligenda, vt vna & eadem numero ſit mutatio, quæ dicatur huius rei eſſe interitus, & illius generatio, an potius duæ ſint mutationes; nec ſatis liquet, vtrũ duorum ſit aſſerendum: nam ſi vna eſſe mutatio dicatur, ergo contrarium erit idem ſuo contrario; interitus enim eſt generationi contrarius: ſi vero duæ, ergo vna eſt altera, quare corruptio vnius non eſt generatio alterius. Videntur omnes dicere, duas eſſe mutationes, non vnam.

Aliorum variæ ſententia.

Ad obiectionem vero aliqui dicunt, propoſitionem Ariſtotelis ita eſſe intelligendam, generatio vnius præſupponit alterius interitum, ſeu inſequitur alterius interitum: alii vero rem diligentius conſiderantes, & videntes eodem momento vnam formam recedere, & alteram aduenire, dixerunt interitum non præcedere tempore generationi, ſed natura, & è contrario generationem præcedere interitui ratione ſcopi, & intentionis naturæ; quoniam natura præcipue vult generare, nec alio conſilio interimit, niſi vt aliam rem generet; per hæc tamen non ſtare, quin tempore ſimul ſint generatio vnius, & corruptio alterius, idque reſpicientes alii, di-

A xerunt vtendum eſſe verbo, comitari, generationem enim vnius rei comitatur interitus alterius rei, ita vt hic ſit ſenſus propoſitionis Ariſtotelis, generatio vnius rei coniunctum habet alterius rei interitum, & interitus vnius rei coniunctam habet alterius generationem.

Confutatio & veræ ſententiæ declaratio.

Ego vero hæc omnia vana eſſe exiſtimo, & eos omnes eſſe deceptos in eo, in quo conſenſerunt, quod duæ ſint mutationes, non vna; puto enim vnam numero eſſe mutationem, quæ duorum terminorum

B reſpectu dicatur interitus vnius, & alterius generatio: ſi enim ignis in aquam agens, eam mutet in aerem, erit interitus aquæ, & generatio aeris, vna tamen erit mutatio, & facta ab vno & eodem agente, & per vnam & eandem actionem, etenim ignis calefaciẽs vertit aquam in aerem; ab vno autem, quatenus eſt vnum, non prouenit niſi vnum; & reuera ita ſe res habet; omnis enim motus, & omnis mutatio eſt à termino ad terminum, nec fieri poteſt, vt aliqua

C detur mutatio, quæ duobus terminis concluſa non ſit; neque per hoc ſtat, quin vnus ſit tranſitus ab hoc termino ad illum, iſque dicatur ſimul eſſe vnius termini amiſſio, & alterius acquiſitio, & hoc negare mihi quidem fatuum eſſe videtur: conſpici autem poteſt manifeſtiſſimum in motu locali; nam ſi deſcendat lapis de ſumma turri ad imam, tranſit à loco ad locum, & vnus numero eſt motus, qui dicitur receſſio ab altero loco, & acceſſio ad alterum; nec

D ſolum eſt vnus, ſed etiam ſimplex, qui in plures reſolui non poteſt; patet enim omnes in eo conditiones ineſſe, quæ ad vnitatem motus numeralem requiruntur; eſt enim vnius mobilis, & in vno tempore, & per ſpatium vnum, & à motore vno: quod igitur de motu locali negare non poſſumus, id de aliis motibus inficiari vanum eſt; itaque ſi mutetur aqua de frigore in calorem, vna numero eſt calefactio, & vnus numero motus, & quia alteratio vocari poteſt modo

E aliquo etiam generatio (vt dicunt) ſecundum quid, idem numero motus eſt interitus frigidi, & generatio calidi; cur ergo non idem dicendum eſt de mutatione ſubſtantiali? vna enim eſt mutatio aquæ in aerem, quæ eſt aquæ interitus, & aeris generatio.

Difficultatis ſolutio.

Ad argumentum autem antea adductum in promptu eſt reſponſio; nam ex ipſiſmet Ariſtotelis verbis in hac propoſitione deſumitur, & conſiſtit in illis dictionibus, vnius, alterius nam eſt quidẽ contrarius interitus

F aquæ generationi eiuſdẽ aquæ, proinde non poteſt eadẽ numero mutatio eſſe ſimul eiuſdem rei & generatio, & interitus; attamen eadem numero mutatio interitus aquæ, & alterius rei generatio abſque vlla abſurditate eſſe poteſt: ſic etiam de contradictoria oppoſitione, quæ maxima omnium eſt, dicere Ariſtoteles ſolet, negationem enim affirmationi opponi ait contradi-

tradictoriæ; non tamen quamlibet cuilibet; sed A eiusdem de eodem, & secundum idem, huic enim affirmationi, homo est animal, hæc negatio non opponitur, lapis non est animal, imo neque huic, Æthiops est albus, opponitur hæc, Æthiops non est albus, nisi secundum easdem partes intelligantur; quum ergo dicat Aristoteles interitum vnius, & generationem alterius, nulla in his est contrarietas, quare eadem mutatio respectu diuersorum est generatio, & interitus simul,; B vna enim est mutatio realiter, quæ variis rationibus & generatio, & interitus appellatur: hæc autem rationis diuersitas oritur ex vtriusque termini duplicitate; iam enim aliâs diximus, cum qualibet substantiali forma esse coniunctam alterius formæ priuationem, quia esse vnius rei, est coniunctum cum alterius rei non esse, & cum potestate ad illud; quando igitur ex aqua fit aer, C terminus à quo duplex est, esse aquæ, & non esse aeris, sic etiam terminus ad quem duplex est, esse aeris, & non esse aquæ: illa igitur mutatio, quum vna sit, generatio dicitur, quatenus est de non esse aeris ad esse aeris, & dicitur interitus, quatenus est de esse aquæ ad non esse aquæ: at quia cuiusque rei nominatio sumitur à positiuo, non à priuatiuo, scilicet à forma, non à priuatione coniuncta, ideo mutatio illa dicitur aquæ in aerem, & ita duo termini positiui exprimuntur, quorum vnius D est generatio, alterius vero interitus: ita enim loqui Aristotelem manifestum est in declaranda generationis definitione prædicta. Non est igitur dicendum, vt aliqui dicunt: duas esse distinctas numero mutationes, generationem vnius, & interitum alterius, vnam tamen & eandem specie, quatenus vtraque continetur sub mutatione substantiali; sed potius dicendum est, vnam esse numero mutationem, quæ duabus rationibus & generatio, & interitus dicitur; E Aristoteles autem vna definitione vtramque complexus est, quia realem conuenientiam respexit. quæ est vna numero mutatio, non differentiam rationis, qua distinguuntur: quoniam enim secernere volebat mutationem substantiæ ab alteratione, eam definiuit tanquam vnam, nam reipsa vna est, dixitque esse mutationem totius, seu totius in totum; postea vero, significare volens comprehendi hac definitione & generationem, & interitum, F dixit, est huius generatio, illius vero interitus: quod si vtramque definire vellemus, quatenus differunt ratione, diceremus generationem esse mutationem de non esse ad esse, interitum vero esse mutationem de esse ad non esse, sed hoc ibi Aristoteles, vt per se manifestum, exprimere neglexit.

Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt, & eorum solutio. Cap. VI.

A HÆc, quam declaraui, est huiusce rei veritas, & sententia Aristotelis, vt ego arbitror: quæ manifestior reddetur, si quasdam difficultates soluerimus; omnium enim solutio ex iis, quæ dicta sunt, colligi facile potest. *1. Dubiũ.* Prima difficultas est: in interitu animalis nihil generatur, quia nulla noua forma acquiritur, siquidem B forma cadaueris est illa ipsa forma mistionis, quæ in viuente præfuit; ergo datur alicuius corruptio, quæ nullius est generatio. *2. Dubiũ.* Secundo ex comparatione generationis cum aliis speciebus mutationis sumitur argumentum tale: vt se habet accretio ad immunitione, ita generatio se habet ad interitũ, sunt. n. hæ inter se contrariæ mutationes, sicut illæ inter se; atqui accretio vnius non est imminutio alterius; ergo neque generatio vnius est corruptio alterius: C sic etiam ab alteratione argumentari possumus, nam calefactio vnius non est refrigeratio alterius: sic etiam à motu locali, quoniam ascensio vnius non est alterius descensio. *3. Dubiũ.* Tandem oritur dubium ex misti generatione ex elementis: vel enim in misto remanent formæ elementorum, vel non remanent; si remanent, ergo generatio misti non est alicuius corruptio: si vero non remanent, ergo generatio vnius non est alterius corruptio, sed potius, plurium. *Solutio primi.* D Ad primam difficultatem sumenda est responsio ex iis, quæ antea dicta sunt: negamus enim id, quod assumitur, animalis interitum nullius generationem esse, nam dicimus esse generationem cadaueris, hoc est, misti inanimati, sicuti prædiximus quum autem obiicitur, nullam nouam formam produci, iam diximus, hoc non omnino verum esse, nam forma mistionis ea ratione produci dicitur, quatenus incipit fungi officio formæ, E quum prius functa esset officio materiæ; prius enim non constituebat compositum, neque illi nomen largiebatur; postea vero incipit fungi officio formæ, quod ex eo patet, quia specie differunt cadauer, & animal. *Quomodo in cadauere dicatur genita noua forma.* *Solutio secundi.* Ad secundam neganda est similitudo, quamuis enim aliqua ratione sint similes, vt quatenus sunt mutationes contrariæ, tamen non sunt in omnibus similes, habent enim potissime discrimen illud, quo dissidet generatio F à motu; nam de generatione verum est dictum Aristotelis, at non de motu, quemadmodum manifestum est in iisdem mutationibus, à quibus dubium sumebatur, nam si considerentur, non vt motus, sed vt generationes; eis propositio Aristotelis accommodabitur, vt si calefactio sumatur vt generatio calidi, eadem mutatio dicitur etiam corruptio frigidi, sic etiam

si accre-

si accretio sumatur vt generatio maioris quantitatis, eadem erit interitus quantitatis minoris; verum si considerentur vt motus; non potest idem motus esse simul duo contrarij motus, vt in dubitatione dicebatur: ratio autem huius discriminis est, quoniam licet in hoc conueniant generatio, & motus, quod sunt de positiuo in positiuum, tamen in eo differunt, quod motus est de positiuo, quatenus est positiuum, generatio autem est de positiuo, non quatenus est positiuum, sed quatenus habet coniunctum priuatiuum, nam terminus à quo primarius generationis hominis est priuatio formæ hominis; terminus autem à quo secundarius eiusdem generationis est semen; hinc autem patet, vtrumque terminum generationis esse duplicem; proinde in omni generatione quatuor terminos in considerationem cadere, quo fit, vt variis rationibus eadem mutatio dici possit & huius generatio, & illius corruptio; termini autem motus sunt ambo simplices, ac per se positiui, est enim omnis motus de subiecto in subiectum, vt ait Aristot. in 5. libr. Physic. auscultat. id est, de positiuo in positiuum, absque vlla consideratione termini priuatiui: quocirca locum in motu non habet ea duplex consideratio, quæ locum habet in generatione, quum duo tantum termini in considerationem cadere possint; quo fit, vt non possit eadem mutatio esse simul duo contrarij motus, quia hoc dato, idem secundum idem esset duo cõtraria simul, seu esset sibimet contrarium, quod ne imaginari quidem possumus. *Solutio tertij.* Ad postremum dubium dicimus, formas elementorum quatenus formæ elementorum sunt, non seruari in misto, proinde elementa eatenus interire, quatenus desinunt esse id, quod erant; quare generatio misti est elementorum interitus. Quod vero dicebatur, generationem vnius hoc pacto esse interitum plurium, hoc nihil refert: quia non ideo dixit Aristotel. vnius & alterius, vt singularem numerum denotaret, ad excludendum pluralem, sed vt realem terminum significaret siue vnum, siue plures; quare non negat ex interitu plurium posse generari vnum, & e contrario posse ex interitu vnius plura generari, quod euenit in dissolutione misti: hæ namq; omnes mutationes sub hac propositione comprehenduntur, generatio vnius est corruptio alterius, & corruptio vnius est alterius generatio. Quod igitur vera sit hæc propositio, & quomodo sit intelligenda, ex his, quæ hactenus diximus, manifestum est: vnde etiam patet ratio, cur definitio generationis ab Aristotele adducta interitum quoque complectatur; ratio enim est, quoniam eadem numero mutatio & generatio, & interitus dicitur, respectu diuersorum.

An idem numero accidens posit in genito remanere, quod fuerit in corrupto, contrariæ aliorum sententiæ, & eorundem argumenta.

Cap. VII.

HActenus in generatione & interitu formas substantiales considerauimus, restat vt accidentia quoque consideremus; & magnum illud dubium soluere nitamur, an in substantiali mutatione possit in genito aliquod accidens seruari, qnod idem numero fuerit in eo, quod interiit. Hac de re contrariæ extiterunt philosophorum sententiæ: alij namque penitus negarunt, posse aliquod idem numero accidens in genito remanere, inter quos Petrus Pomponatius in lib. suo de nutritione, & accretione efficaciter hanc sententiam tuetur; nitũtur autem hi potissimum hoc argumento: *Pomponatij opinio.* *Argumẽtum Pomponatij.* si idem numero accidens remanere dicatur, alterum duorum absurdorum sequi necesse est, aut accidens idem numero migrare è subiecto in subiectum, aut omnia accidentia immediate hærere in prima materia: nam si subiectum accidentis esse dicatur totum compositum, quod ex materia & forma constat, certe fit accidentis migratio, mutato enim composito subiectum accidentis mutatur; quare idem numero accidens migrat è subiecto in subiectum, quod ab omnibus philosophis impossibile esse censetur: quod si ad vitandam migrationem dicamus, subiectum accidentis non esse totum compositum, sed solam materiam, in aliud absurdum incidimus, quod facimus accidentia omnia hærere immediate in materia prima, quod Aristot. aduersatur, qui in context. 24. libr. 1. de ortu, & interitu inquit, accidentia habere subiectum sensile, & in contex. 8. septimi Metaph. inquit, materiam prius recipere formas substantiales, postea vero accidentales; quare existimauit subiectum accidentis esse compositum constans ex materia, & forma substantiali. Auerroes quoque in Comment. 63. 1. Phys. hoc discrimen statuit inter formas substantiales, & accidẽtia, quod subiectum formarum est ens potestate; subiectum autem accidẽtium est ens actu: vult ergo formas substantiales inhærere in materia prima, accidentia vero non in materia, sed in composito, quod ex materia & forma constat. *Aliorum cõtraria opinio.* Econtrario autem illi dixerunt, posse idem numero accidens seruari in genito, quod fuerit in corrupto: quam sententiam & testimonio sensus, & ratione, & auctoritate Arist. comprobarunt; sensus enim iudicat eandem numero figuram, & eandem cicatricem manere in cadauere, quæ in viuente fuit, eaq; est omnium hominum communis opinio. Ratio quoque id confirmat. nã si in cadauere alia est cicatrix, non illa-

illamet, quæ in viuente fuit, dicendum est, à quonam agente fuerit impressa, oportet enim in puncto temporis impressam fuisse cadaueri, quod ne imaginabile quidem est; quum præsertim nullum appareat agens, à quo imprimi potuerit. Aristoteles quoque in contextu 24. primi de ortu & interitu affirmat, in mutatione aquæ in aerem seruari eandem perspicuitatem, & eandem humiditatem, & aperte fatetur posse in genito aliquod idem sensile accidens remanere, solum autem negat remanere posse vt obtinens locum subiecti; & in context. 34. lib. 2. inquit, in elementis symbolam qualitatem habentibus, faciliorem esse mutationem, propterea qnod symbola qualitas eadem manet in genito, quæ fuit in corrupto. Hanc sententiam plures sequuti sunt, Gregorius Ariminensis in secund. Sentent. distinct. 12. quæstion. 2. articul. 2. & Marsilius, & Buccaferreus in libro primo de generatione. Patet igitur vtramque opinionem maximis vrgeri difficultatibus, & in iis soluendis alij plurimum laborarunt: Pomponatius enim in libro suo prædicto volens hæc, quæ à secunda secta adducta sunt, soluere, se tamen explicare non potuit, & multa vana dicere coactus est, quæ non sunt digna consideratione, neque est in iis tempus conterendum; nam cuique ea legenti manifestum fiet, vel deserendam esse eius sententiam vel melius contraria argumenta soluenda. Marsilius vero & Buccaferreus prædictum argumentum considerantes, quo alterum duorum absurdorum inferebatur, vel accidens migrare de subiecto in subiectum, vel accidentia omnia inhærere immediate in materia prima, migrationem accidentis confessi esse penitus impossibilem, vt eam euitarent, negarunt alterius consequentis absurditatem, & dixerunt accidentia immediate inhærere in prima materia, tanquam in communi subiecto omnium formarum tam substantialium, quam accidentalium. Ad Aristotelem autem dicentem accidentia habere subiectum sensile, & ad Auerroem dicentem accidentia habere subiectum ens actu, dixerunt, eos ibi loqui de subiecto denominationis, non de subiecto inhærentiæ; compositum enim esse accidentium subiectum denominationis, at primam materiam esse eorundem subiectum inhærentiæ. Ad illud autem, quod ab Aristotel. dicitur in septimo Metaphysicorum, de ordine in formis à materia recipiendis, dixerunt, eum esse ordinem recipiendorum, non ordinem recipientis: quod enim ad materiam attinet, ipsa æque apta est recipere immediate formam accidentalem, atque substantialem, sed formæ ipsæ recipiendæ hunc ordinem postulant; forma namque substantialis præcedit natura accidentalem, & forma accidentalis præsupponit receptam substantialem: & hæc causa est, cur subiectum nominationis, cui accidentia attribui solent, sit totum compositum, quia forma accidentalis recipitur post receptam substantialem; at verum subiectum, in quo immediate recipiuntur omnes formæ tam substantiales, quam accidentales, est prima materia. Hæc sunt præcipua, quæ de hac re ab aliis dicuntur, breuiter tunc à me relata, alia namque plura in prolixis disputationibus legere quisque potest.

Aliorum responsio ad argumentum Pomponatij.

Confutatio opinionum aliorum. Cap. VIII.

IN hac summa difficultate ego puto, falsam omnino esse priorem sententiam, alteram autem veriorem; standum enim est testimonio sensus, qui iudicat idem numero esse accidens, quod in genito remanet, & prius fuit in corrupto, idque inficiari pertinacis prorsus hominis esse videtur: defensionem tamen, qua posterior secta vtitur, approbare minime possum; quum enim soluendum sit illud aliorum argumentū, quo inferebāt, vel accidens migrare de subiecto in subiectum, vel in prima materia immediate inhærere, illi quidem recte responderunt negando falsitatem posterioris membri admissa falsitate prioris, nempe dicendo impossibilem esse accidentis migrationem de subiecto in subiectum, sed accidentia omnia in prima materia tanquam in subiecto inhærere, proinde remanente eodem accidente in re genita nullam fieri migrationem, quum idem accidētis subiectum remaneat, nempe eadem portio primæ materiæ. Sed quia huic sententiæ refragari videbantur Aristotelis, & Auerrois verba variis in locis, isti ad soluendam omnem difficultatem vsi sunt duabus distinctionibus, quarum neutram ego probare possum, quam per eas difficultas hæc non tollatur. Prior enim distinctio subiecti in subiectum inhærentiæ, & subiectum denominationis, seu attributionis, vera quidem per se est, sed ad rem non pertinet: nam quando Arist. & Auerroes dicunt accidentia habere subiectū sensile, & ens actu, id dicunt ad distinguenda accidentia à formis substantialibus, quæ non habent subiectum sensile, neque ens actu; attamen per hanc illorum distinctionem non secernitur accidens à forma substantiali, siquidem tam accidentia, quam formæ similiter secundum eos inhærent primæ materiæ, tanquam subiecto inhærentiæ, & habent tum compositum vt subiectum denominationis, seu attributionis; forma enim lapidis inhæret quidem in prima materia. non tamē forma materiæ nominatur, sed forma lapidis; quod idem de omnibus formis substantialibus notare possumus, quælibet enim attribuitur composito, non primæ materiæ: itaque si Arist.

Responsionis impugnatio.

Aristot. & Auerroes dicentes accidentia habere subiectum sensile, & ens actu, intelligunt subiectum denominationis, non separant per hoc, vt separare volunt, accidentia à formis substantialibus, quum ipsæ quoque habeant subiectum denominationis ens actu, & sensile, quia omnis nominatio fit ab actu, & ipsamet materia nomen sumere solet ab actu, quem recipit. Altera vero distinctio est prorsus reiicienda; dum enim dicunt, ordinem esse formarum recipiendarum, at non materiæ recipientis, in duobus peccant: quia dictum hoc tum falsum est, tum etiamsi admittatur, difficultatem non tollit: falsum enim est, quia nihil est frustra in natura, nec datur aliquid potens pati, vel fieri, quin detur etiam agens potens illud facere, & è conuerso; quare non datur receptiuum sine receptibili, nec receptibile sine receptiuo, sed est summa consonantia in rebus naturæ, quæ nihil patitur esse frustra: ergo si in formis est hic naturalis, ac necessarius ordo, vt prius recipiendæ sint substantiales, posterius vero accidentales, necesse est, eundem concedere ordinem etiam in materia recipiente, vt prius appetat recipere formas substantiales, postea vero accidentales; idque est etiam maxime consentaneum naturæ primæ materiæ, id enim quod materia appetit, est esse actu; non fit autem actu nisi à forma substantiali, hanc igitur prius ac magis appetit: oportet enim (vt modo dicebamus) materiam ita formarum receptionem appetere, vt formæ ipsæ aptæ sunt recipi, at non sunt aptæ recipi, nisi hoc ordine, vt prius recipiantur substantiales, deinde accidentales; ergo eodem ordine debet materia appetere earum receptionem, quocirca idem est ordo formarum recipiendarum, ac materiæ recipientis. Pæterea etiamsi admittamus ordinem hunc esse in formis tantum recipiendis, non in materia recipiente, per hoc tamen præsens difficultas non tollitur, vi illi eam tolli arbitrantur; putant enim si is ordo in ipsa materia statuatur, non esse amplius materiam subiectum immediatum accidentium, quod ipsi omnino tueri contendunt, attamen idem sequitur etiam posito ordine in formis recipiendis; quia si in his est hic necessarius ordo, vt formæ accidentales non possint immediate recipi in materia nuda, sed requirant receptas prius formas substantiales; ergo subiectum in quo inhæreant, requirunt constans ex materia, & forma substantiali, proinde in composito immediate inhærent, non in prima materia. Quum igitur ita manifestus in formis hic ordo sit, vt negari nequeat, nec possit etiam negari in materia recipiente; aliam defensionem adducere oportet, & alia ratione ostendere, quomodo hic ordo tum formarum recipiendarum, tum materiæ recipientis non tollat, quin subiectum immediatum omnium formarum tam substantiam quam accidentalium sit ipsamet prima materia, quod quidem nos præstare pro viribus enitemur.

Materia magis appetit formā substantialē, quam accidentia.

Declaratio veritatis, ac difficultatis solutio. Cap. IX.

VT hac in re veritas cognoscatur, statuendum ante omnia est illud, quod apud Arist. legimus in contextu 55. lib. 1. de ortu & interitu, & fusius in 9. Metaphysic. potestatem patiendi, quam nostri potentiam passiuam appellant, esse primæ materiæ propriam, neque alicui competere nisi per illam; ideo in illo context. 55. Arist. inquit, si daretur calor à materia separatus, is nihil vtique pateretur; præter materiam igitur nihil patitur per se, sed quiquid patitur, per materiam patitur; quare forma non est per se patibilis, sed quatenus est in materia; & ipsum quoque compositum patitur quidem, ac recipit, non tamen quatenus ex materia & forma constans, sed solum quatenus habet materiam: quapropter iure Aristotel. 7. Metaphysic. context. 8. dixit, materiam esse subiectum omnium categoriarum, quum solius materiæ officium sit recipere, & pati. Cæterum etsi materia est subiectum omnium formarum tam substantialium quam accidentalium, negari tamen non potest, eam esse aptam eas recipere ordine quodam, ita vt eo ordine perturbato non reciperentur; prius enim recipit substātiales formas, postea accidentales, & inter substantiales vnam prius, quam aliam; aliquæ enim sunt, quæ vt recipiantur, requirunt alias prius receptas, vt anima non recipitur in materia, nisi prius formata formis elementorum, & inter ipsas quoque animæ partes aliquis est necessarius ordo, qui à nobis alio in loco opportunius considerabitur: hoc autem eodem ordine, quo formæ sunt aptæ recipi, ipsa quoque materia est apta eas recipere, nec minus est recipientis ordo, quam recipiendorum, sicut antea aduersus alios dicebamus. Per huius tamen ordinis constitutionem non stat, quin proprium materiæ sit pati, & ipsa sola sit receptaculum omnium formarum: itaque dicere cogimur ad omnem tollendam difficultatem, aliud esse subiectum recipiens, aliud esse conditionem illi necessariam ad recipiendum; forma enim substantialis est quidem conditio necessaria materiæ ad recipiendas formas accidentales, at non ob id est subiectum recipiens, nec pars recipientis; quod quidem etiam in aliis notare possumus, qualitas enim non recipitur in materia, nisi post receptam quantitatem, quantitas tamen non fungitur officio recipientis, sed est solum conditio necessaria ad recipiendam qualitatem; sic igitur forma substantialis est necessaria materiæ conditio, si debeat materia recipere formas accidentales, sola tamen materia est subiectum recipiens; ideo manens in cadauere cicatrix, quæ in viuente fuerat, non migrat de subiecto in subiectum, quia manente

Aliud est subiectū recipiēs, aliud est conditio necessaria ad recipiendum.

eadem portione primæ materiæ, quæ est prima radix omnis receptionis, non dicitur mutatum subiectum; sed si idem accidens ad aliam materiæ portionem transiret, illa vtique esset migratio, quam philosophi omnes impossibilem esse existimarunt; ea enim non aliter est intelligenda, quam cum transitu ad aliam portionem primæ materiæ. Possumus autem ad hoc comprobandum vti tali ratione: illud est subiectum inhærentiæ omnium accidentium, de cuius potētia educitur quodlibet accidens; atqui omnia accidentia, quæ generantur, educuntur de potentia solius materiæ, non de potentia compositi vt ex materia & forma constantis; ergo sola materia est subiectum, in quo accidentia omnia inhærent: maior clara est eo fundamento constituto, quod formæ in materia inhærentes educuntur de materia, non inducuntur, quod in philosophia Aristotel. omni prorsus dubio caret, vel saltem id nemo inficiabitur, de quo subiecto forma aliqua educi dicatur, in eadem etiam inhærere: minor sic probatur: ignis calefacit aquam, & ita calorem educit de potentia ad actum; vel igitur de potentia aquæ prout est aqua, vel de potentia solius materiæ, quæ in aqua inest; non primum, quia dicere aquam, quatenus est aqua, est ducere ratione formæ aquæ, qua aqua est, hæc autem repugnat calori, ac renititur calefacienti, quia calor inimicus est naturæ aquæ, ergo nullam habet naturalem aptitudinem recipiendi calorem, sed hanc habet solam materia, quæ est apta recipere omnes formas tam substantiales, quam accidentales. Sed

Dubium. obiiciet aliquis, quomodo igitur forma aquæ dici potest conditio necessaria materiæ ad recipiendum calorem, sicuti paulo ante dicebamus? recipit enim aqua calorem, nec reciperet nisi materia illa iam haberet formam substantialem; non habet autem aliam, quam formam aquæ; hæc igitur tum inimica est calori, tum est conditio necessaria materiæ ad recipiendum calorem, quæ videntur implicare contradictio-

Solutio. nem. Ad hoc dicimus, aliud esse subiectum recipiens accidentia, aliud esse causam à qua accidens producitur, vel emanat: calor non consequitur quidem naturam aquæ vt causam, quum ab externa causa producatur, habet tamen in aqua subiectum receptiuum ipsius; materia enim, quæ est in aqua, est per se receptiua caloris, sicuti omnium aliarum formarum: sed quia non potest recipere formam accidentalem, nisi prius receperit substantialem, forma aquæ hanc operam præstat, vt absolute est forma, non vt aquæ forma; quum enim quælibet portio materiæ sit æque apta recipere omnes formas, ideo omne corpus mundi huius inferioris est capax caloris vel vt amici, vel vt inimici, hoc enim est illi necessarium propter materiam, quam habet; vt igitur materia possit calorem recipere, satis ei est quælibet forma specifica, etiamsi calor sit illi formæ inimicus, quælibet enim forma quatenus materiam perficit, & eam reddit ens actu, facit etiam receptiuam & caloris, & frigoris quatenus subiectum recipiens, recipere autem cogitur ab agente externo, etiamsi forma substantialis, quam habet, tali accidenti repugnet. Potest etiam hæc sententia confirmari auctoritate Aristotel. in prædicto context. 8. septimi Metaphysicorum, vbi duo dicit: primum enim inquit, materiam esse subiectum omnium categoriarum, proinde receptiuum omnium formarum tam substantialium, quam accidentalium, & per hoc ipsius materiæ naturam describit: deinde vero dicit, materiam prius recipere formas substantiales, postea accidentales: priore igitur dicto significat accidentia omnia in prima materia inhærere, proinde materiam esse per se eorum omnium subiectum inhærentiæ; si enim hoc non per se materiæ competeret, definiretur ibi materia per accidentalia: altero autem posteriore denotat, formas substantiales esse conditionem necessariam materiæ ad recipiendas accidentales, non esse tamen subiectum recipiens, quoniam recipiendi officium iam ipsi materiæ attribuerat. Sed ad-

Dubium. uersus hunc ordinem dubitare quispiam posset: forma enim substantialis non educitur de materia, nisi post præuiam alterationem, ergo non minus requirit receptas iā formas accidentales, quam ipsæ accidentales requirant receptas substantiales; non est ergo in receptione formarum necessarius ille ordo, quem ibi Aristotel. ponit, nempe vt prius formæ substantiales, quam ac-

Solutio. cidentales in materia recipiantur. Ad hoc dicimus, aliud esse receptionem formæ in materia, aliud esse eius productionem, seu eductionem: forma substantialis pro sui inhærentia in materia non requirit inhærentiam formæ accidentalis, sed solum pro sui eductione de materia requirit formas accidentales vt præparationes; at forma accidentalis præsupponit pro sui inhærentia inhærentiam formæ substantialis, quod quidem in illa ipsa præuia alteratione notare possumus; non enim in materia nuda fit alteratio præuia, sed in materia formata, habet enim tunc materia formam corrumpendam, quæ prius inhæret materiæ, quam accidentia, quæ in illam materiam pro eductione formæ generandæ introducuntur; forma namque illa præcedens, licet accidentibus illis inimica sit quatenus est talis forma, tamen quatenus absolute est forma, facit vt materia possit accidentia illa recipere, quemadmodum de calefactione aquæ antea dicebamus. Ad verba igitur Aristotel. & Auerrois, quæ superius adducta sunt, arbitror sic esse respondendum: quando Aristotel. dicit accidentia habere subiectum sensile, & Auerroes inquit accidentia habere subiectū ens actu, non solum subiectum inhærentiæ respexerunt, sed aggregatum ex eo, & conditione necessa-

ria.

ria ad recipiendum: per hoc enim distinguuntur ab accidentibus formæ substantiales, quod hæ non requirunt receptas prius accidentales, at accidentales requirunt prius receptas substantiales, & hac ratione habent subiectum sensile, & ens actu; id tamen, in quo proprie recipiuntur, est prima materia, quare hac manente non dicuntur migrare de subiecto in subiectum; quia forma substantialis est quidem mediatrix inter accidens & materiam, non tamen ita mediatrix, vt sit medium subiectum, vel pars subiecti recipientis, sed solum tanquam conditio materiæ vt recipere possit. Admonere tamen volumus, hæc de illis tantum accidentibus, quæ in materia generantur, esse intelligenda, non de illis, quæ nunquam à materia separantur; nam quantitas interminata insequitur primæ materiæ naturam, nec requirit formam substantialem vt in materia recipi possit, sed potius è contrario est necessaria conditio materiæ pro receptione formæ substantialis; forma namque per se indiuidua est, & omni quantitate carens, quare vt diuidua fiat, indiget materia per se quanta, in qua extensionem suscipiat. Sic igitur patet primam materiam esse subiectum, in quo omnes formæ tam substantiales, quam accidentales inhærent; idque Auerroes aperte asserit in 1. Comment. lib. 1. de ortu & interitu, dum inquit idem esse subiectũ generationis & alterationis. Quare cuilibet ea, quæ diximus, consideranti facile est omnia Aristotelis, & Auerrois dicta conciliare, & eorum verba ad rectum sensum trahere, & omnia hac in re dubia soluere.

Nota quomodo prima materia sit subiectum accidentium.

Cur post rei interitum aliqua eius accidentia seruentur in genito, aliqua vero non seruentur. Cap. X.

QVærere aliquis posset huius discriminis rationem, cur post rei interitum aliqua eius accidentia in genito remaneant, aliqua vero non remaneant: quæstio hæc aliena fortasse videbitur à præsenti contemplatione, quum satis fuisse videatur ostẽdere, quòd possint aliqua remanere: ideo breuiter dicimus, esse considerandam causam, à qua singulum accidens pẽdet, ex diuerso enim respectu accidentis ad suam causam hoc discrimen oritur: nam aliqua accidentia sunt, quæ existere nequeunt non existente causa, ideo hæc non possunt sublata causa seruari; in horum numero sunt illa omnia, quorum natura consistit in fieri, vt ambulatio, loquutio, intellectio, sensus, nutritio, accretio, & huiusmodi omnes operationes animæ; ideo nulla harum remanet post viuentis interitum, quia sublata est anima, quæ earum causa erat: aliquorum autem natura constituta est (vt vocant) in facto esse, & horum alia existere possunt etiam non existente causa, cuiusmodi sunt omnia arte facta, remanent enim etiam interempto arti-

A fice: alia vero cum sua causa reciprocantur, & ea sublata non remanent, vt odores, & sapores; certam enim quandam primarum qualitatum temperiem consequuntur, qua destructa nequeunt seruari: hæc igitur in alicuius rei interitu remanere necesse est, si eorum causa interierit: contra vero interire, si eorum causa interierit: ideo sapores & odores aliquarum plantarum etiam post plantæ interitum manere solent, quia insequuntur formam mistionis, quæ remanet B post animæ interitum, sed hi met post putrefactionem illorum corporum non seruantur, quia per putredinem soluitur mistio, sublata autem forma mistionis manere non possunt. Si vero possint existere etiam non existente causa, hæc possunt etiam sublata eorum causa post rei interitum seruari, dummodo non repugnent formæ generandæ: vt figura est accidens animati corporis, & animam insequitur, vt figura humana animam humanam: sed quia existere po- C test etiam sine anima, & in rebus inanimatis, quum sit terminatio quanti, & quantitas primum insequatur naturam materiæ, ideo remanet in cadauere, quia corpus inanimatum nulli certæ figuræ addictum est, & nulla ei figura repugnat: sic cicatrix remanet, quia est quædam figuræ vitiatio: in mutatione vero aquæ in aerem non remanet quantitas aquæ, sed destruitur; quia licet aeri quantitas illa non repugnet vt absolute considerato, siquidem potest esse aer tan- D tæ quantitatis, attamen illi repugnat vt ex tanta aqua genito; quum enim aer sit elementum rarius aqua, necesse est in mutatione aquæ in aerem, vt etiam quantitas aquæ in maiorem mutetur: quando igitur accidens absque sua causa existere potest, & formæ generandæ non repugnat tum vt absolutæ consideratæ, tum vt relatæ ad formam præcedentem, quæ interiit, potest idem numero accidens in re genita remanere, quod fuit etiam in re corrupta: & hæc pauca E hac de re sufficiant.

De causis generationis, & interitus. Cap. XI.

OMnia, quæ hactenus dicta sunt, ad declarandam generationis naturam, ac definitionem pertinuere, vt quid generatio sit intelligatur; reliquum est, vt de causis generationis & interitus aliqua dicamus, quas Aristot. quoq; post traditam generationis definitionem in eisdem F libris peruestigauit. Quum autem quatuor causarum genera sint, de tribus dicendum est, materia, efficiẽte, & fine, quia de forma iam diximus; nulla namq; alia est generationis forma, quam ipsius essentia, quæ per definitionem iam declaratam significatur; eiusmodi enim ea definitio fuit, quam essentialem, seu nominalem vocari, & in demonstratione locum maioris extremi obtinere iam in lib. Logicis diximus. Materiam generationis duplicem Aristot. in iis libris tra-

Forma generationis.

Materia generationis duplex.

dit: vnam maxime communem & remotam, quæ prima materia dicitur; quæ quum apud Aristot. secundum suam substantiam æterna sit, nec possit existere sine forma, necesse est vt recedente vna forma recipiat aliam, & ita interitus vnius rei sit alterius rei generatio, proinde causa non est solum vt generatio esse possit, sed etiam vt possit perpetuari: altera est propinquior materia, nempe quatuor vocata corporum elementa, de his enim tanquam de generationis materia Aristotel. in iis libris sibi agendum proposuit, vt videre est & in contextu 43. lib. 1. & in initio secundi: qua de re nec disputandum in præsentia est, nec plura dicenda; satis enim in libro de naturalis scientiæ constitutione ostendimus, corpus mistum esse id, quod præcipue generationi & interitui obnoxiũ dicitur, elementa vero in iis libris considerari vt principia generationis, nempe vt materiam generationis mistorum: non enim aliam ob causam Aristot. in illo 43. context. proposuit agendum de tactu, de actione & passione, ac de mistione, nisi quia elementa non sunt materia misti, nisi prout in mistionem veniunt, & ad naturæ vnitatem rediguntur; quocirca de mistione prius agere oportuit: sed quia non commiscentur inter se elementa, nisi per mutuam actionem & passionem, ideo de actione & passione agendum etiam prius fuit, quam de mistione: & rursus quia non agunt inter se, nisi se tangant, ideo de tactu agere prius oportuit, quam de actione & passione; quare clara est Aristotelis sententia, quod de elementis agit in iis libris, tanquam de materia generationis mistorum: ideo si quæratur, quodnam generationis & interitus primum subiectum sit, dicendum est, primum primitate scopi & intentionis naturæ esse corpus mistum; sed primum primitate adæquationis esse commune illud, quod & mista omnia, & elementa complectitur.

Primum subiectũ generationis quodnã sit.

Effectrix autem generationis causa multiplex est pro rerũm, quæ generantur, multitudine, & varietate; ideo singillatim omnes causæ effectrices singularum rerum propriæ in memoratis libris considerandæ non fuerunt, quum in illis Aristoteles vniuerse tantum de generatione agendum sibi proposuisset, non particulariter de generatione singulorũ: quamobrem nulla effectrix causa relinquebatur, quæ ibi esset consideranda, nisi cœlestis motus, qui est causa vniuersalis omnium generationum & interituum in hoc mundo inferiore: de hac igitur Aristoteles ibi loquitur in libro secundo, & eam duplicem esse docet, videlicet duos cœlestium sphærarum motus; primum, qui diurnus dicitur; & secundum, qui planetarum proprius est; nam à primo motu, qui semper vniformiter perseuerat, prouenire inquit incessantem generationis perseuerãtiam in hoc inferiori mundo; à secundo autem motu varietatem generationum & interituum prouenire dicit; quum

Efficiens causa generationis.

A enim per illum Sol, & astra modo propinqua puncto nostro verticali, modo ab eodem remota ferantur, causæ sunt harum varietatum; eandem enim rem modo generant, modo perimũt, quia modo calefaciunt & magis, & minus, modo etiam per nimiam remotionem corpora hæc inferiora cœlesti calore destituta relinquũt, proinde interitus causæ sunt. Causa vero finalis generationis est conseruatio specierum; quũ enim apud Aristotelem illud sit naturæ vniuersalis præcipuum consilium, vt ad huius mundi tum perfectionem, tum ornatum species omnes seruentur æternæ, ideo illas, quarum natura in eodem indiuiduo æternitatem non patitur, æternas seruare statuit per continuam & perseuerantem generationem, vt interempto hoc indiuiduo aliud eiusdem speciei generetur, & ita in pluribus saltem indiuiduis æternitas speciei seruetur per generationem incessantem, ob memoratas causas.

Finis generationis.

Illud autem hac in re est summopere annotandum, aliud esse, absolute alicuius rei causas, quæ plures esse possunt, considerare, aliud esse, æquatam causam quærere, propter quam res est; hæc enim non potest vnius rei nisi vna esse, vt Aristoteles docet in libro secundo Poster. Analyt. & vt nos in operibus Logicis diffuse declarauimus. Quum autem Aristoteles non soleat alicuius rei causam adducere, nisi æquatam, quæ satisfaciat quæstioni propter quid, dubium oriri potest, quomodo duobus in locis causam perpetuitatis generationis aliam & aliam attulerit: nam in libro primo de ortu & interitu quærens, cur generatio sit perpetua, causam inquit esse naturam primæ materiæ, quæ quum existere nequeat sine forma, & amissa vna forma accipiat aliam, quo fit, vt interitus vnius rei sit alterius rei generatio, facit vt generatio nunquam deficiat: in secundo autem libro causam huiusmet perpetuitatis non amplius in materiam refert, sed in motum Cœli æternum, qui facit in hoc inferiori mundo generationem perpetuari.

Dubium de causa perpetuitatis generationis.

Sciendum igitur est, ut etiam in operibus Logicis diximus, causas quidem vnius rei plures esse posse remotas, & non æquatas, sed earum tamen quamlibet esse proximam causam alicuius effectus, nempe vel alicuius communioris, vel eiusdem alio modo considerati: vt prima materia, quum sit ens mera potestate, non potest facere vt generatio sit, proinde non est eius æquata causa; posita enim materia, non ex necessitate ponitur generatio, sed est causa sine qua non, agens autem generans est causa generationis æquata, posito enim generante, generatio ponitur, & ablato aufertur; cum eo autem est coniuncta causæ finalis consideratio, quia propter aliquem finem generat: alia tamen ratione etiam materia est æquata causa generationis; quum enim aliud sit potestas, aliud sit actus, neque eadem sit causa vtriusque, vt risibilitatis, & risus; ideo vt generatio esse possit, causa est materia:

Solutio.

Quomodo materia sit æquata causa generationis, & quomodo non sit. Alia est causa potestatis, alia actus.

teria vt autem actu sit, causa est agens generans; eadem autem est causa generationis vniuersę sumptæ, ac perpetuitatis generationis; quæ enim facit vt generatio sit in rebus, eadem facit vt incessanter & perpetuo sit; iccirco aliud est perpetuitas generationis, aliud est eiusdem perpetuabilitas: perpetuitatis quidem causa est motus Cœli, sed perpetuabilitatis æquata causa est materia, quum non possit esse causa actus, sed solum potestatis, posita enim materia, perpetuitas generationis non quidem ponitur, sed possibilis est, perpetuatur autem ab agente; & rationi consentaneum hoc est: quum enim agens agat quatenus est actu, & materia patiatur quatenus est potestate, conuenienter causam actus in agens referimus, causam vero potestatis in materiam, & ambo hæc fuerunt necessaria in natura, vt nihil esset frustra; nam frustra daretur agens, cui nullum responderet potens pati, & frustra poneretur materia pati potens, nisi assignatum illi esset agens, à quo pateretur. Sed quum & agens indigeat materia, in quam agat, & vicissim materia egeat agente, à quo patiatur, agens tamen nō appellatur causa sine qua non, sed sola materia; appellatio enim causæ sine qua non, soli causæ A secundariæ conueniens est, nempe illi, quæ inseruiat alij causæ principaliori, cui præcipue attribuatur effectus, & quæ absolute illius causa dicatur; principaliorautem est actus potestate; ideo absolute causa alicuius rei illa esse dicitur, quæ facit vt res sit actu, deinde vero alias ministrantes causas spectando dicimus illam id præstare non sine aliarum ministerio, præterea illis conuenit appellatio causæ sine qua non: quum igitur materia sit mera potestas, & ipsa per se nihil B producat, non possumus agens vocare causam sine qua non; quia sic iam statueremus, materiam per se producere, & illi primas in ea productione tribueremus: sed quum agentis nomen suo formali sensu actum producendi significet, huic ascribimus productionem effectus, & ei primas tribuimus, dum dicimus, ipsum agere non sine materia. Forma vero generationis, quæ per eius definitionem significatur, effectus potius est, quam causa; est enim declaratio nominis, quæ in demonstratione ponitur vt C maius extremum, cuius causa quæritur, quemadmodum de accidentibus omnibus alias in operibus Logicis declarauimus.

Cur materia dicatur causa sine qua non.

JAC. ZABARELLÆ PATAVINI,

Liber DE REACTIONE.

Dicendorum propositio ac declaratio. Cap. I.

REACTIONEM in corporibus naturalibus satis manifeste posuit Aristot. tum in 3. Physic. cont. 8. ac 16. dum dixit omne mouens Physice in mouendo moueri, tum in primo de ortu & interitu 53. dicens omnia, quæ conueniunt in materia, agere & pati inuicem; sed in modo declarando tanta inesse videtur difficultas, vt plurimi sententiam Aristotelis tueri non volentes, ad varios sensus, eosque ab Aristotel. alienissimos illam trahere, & extorquere coacti sint: ob id licet multas hac de re disputationes aliorum habeamus, præsertim vero librum doctissimum petri pomponatij, cuius quidem viri iudicium ego semper plurimi feci, adhuc tamen non videtur sublata esse hac in re omnis difficultas, idque me mouit, vt de ea breuiter aliqua scriberem, & illa quæ Philosophando excogitare potui, ad communem D studiosorum vtilitatem in medium proferrem. Hac igitur de re scripturus, non tempus teram in referendis omnium aliorum dictis, siquidem tum apud eos legi possunt, tum etiam in libro Pomponatij, in quo omnes aliorum sententiæ diligentissime recensentur & expendūtur: sed illa solum adducam, quæ ad veritatis declarationem conferre videbuntur, & quæ vel ab aliis tacta esse non viderim, vel tacta quidem, sed ita obscure, vt explanatione indigeant. Ante omnia E vt nomen reactionis, de qua nobis in præsentia disputatio proposita est, intelligatur, dicimus reactionem esse retributam quandam mutationem, qua id, quod patitur, renititur aduersus agens, & illud commutat, dum ab illo mutatur, adeo vt & agens pati, & patiens agere modo aliquo dicatur. Quoniam autem plures sunt mutationis species, quæstio hæc neque in mutatione substantiali, neque in accretione, atque imminutione locum habere vllum potest, nisi E quatenus hæ coniunctam habent alterationem: generans enim ab ipsomet genito vicissim nec generatur, nec interimitur in ipso generandi actu, nec modo vllo secundum formam sub-

Reactio quid sit.

ſtantialem labefactatur, quum hæc indiuidua A ſit, neque intendi, aut remitti poſſit: ſicneque augens dum auget, augetur ab illomet, quod augetur. Eſt igitur præcipue hæc diſputatio inſtituta de motu alterationis, & modo aliquo etiam de motu locali, an agens à patiente viciſſim patiatur: quum enim alteratio ſit in qualitate, quæ intendi ac remitti poteſt, quæritur, an agẽs alterans alteretur modo aliquo à patiente, & obtundatur, vt an calidũ agens in frigidum patiatur ſimul à frigido, ita vt eius calor in illa actio- B ne remittatur: non eſt autem quæſtio de agente remoto, ſed de proximo tantum, & quod conueniat in materia cum patiente, ipſemet Ariſtotel. in memoratis locis nos expreſſe admonet; nam agens remotum non eſt cum patiente coniunctum, ideo nihil ab eo recipere poſſe videtur: ſed neque agens proximum, quod non conueniat in materia cum patiẽte; nam Cœlum ſi immediate agere aliquid dicatur in his inferioribus, non patitur viciſſim ab eis, quia non C conueniunt in materia, neque ipſum capax eſt illarum qualitatũ, quas in illis producit, quum ſit agens (vt vocant) æquiuocum & virtuale. Loquimur præterea de agente per ſe, non de agente per accidens, quale eſt agens per antiperiſtaſin; nam calidum refrigerat, nec propterea viciſſim calefit: neque loquimur de actione ſpiritali, ſeu de alteratione perfectiua, qualis eſt ſenſus, & intellectio, quoniam in hac non fit vlla reactio, nec de ea vnquam aliquis dubitauit, D quum manifeſtum ſit obiecta, quæ & ſenſum & mentem mouent, non poſſe ſimul eſſe ſentientia, & intelligentia in illomet actu, quo mouere dicuntur. Non eſt etiam quæſtio de mouente per Metaphoram dicto, ſicuti quum finis mouere dicitur, vt cuilibet conſideranti patet: neq; enim Ariſtoteles vnquam tale mouens reſpexit, quando dixit omne mouens phyſice in mouendo moueri. Eſt igitur propoſita quæſtio de alteratione materiali, an agens per ſe, & proprie di- E ctum, & patienti proximum, & cum eo in materia conueniens, dum in ipſum agit, ab eodem repatiatur. De motu etiam locali dubium eſt, quoniam Ariſt. de hoc maxime loqui videtur in 3. Phyſicæ auſcultationis, dum inquit, omne mouens Phyſice in mouendo moueri; & aliis quoque in locis, quos poſtea perpendemus, expreſſe reactionem ponere videtur etiam in motu locali: propterea de hoc quoque aliqua nobis dicenda erunt, iiſdem tamen conditionibus F conſtitutis, quas de alteratione ſtatuimus, loquimur enim de mouente per ſe, & proximo patienti, & conueniente in materia cum illo.

Argumenta quæ reactioni refragantur. Cap. II.

TAlem, qualem diximus, reactionem, multa ſunt argumenta, quæ de medio tollere A videntur; quorum aliqua præcipua, quæ rei declarandæ occaſionem dabunt, in medium afferemus, reliqua apud alios legenda dimittemus. primum eſt argumentum, quo vtitur Barlæus in context. 8. tertii phyſicorum; ſtatuit in primis fundamentum, quod ſumit ex Auerroe in Commentar. 71. quarti Phyſic. quod etiam apud Ariſtotel. clare legitur in libro de motu animalium, actio non prouenit niſi à victoria, & exceſſu agentis reſpectu patientis; & ex eo ita ar- B gumentatur: ſi duæ res ſumantur, in quibus actio & paſſio eſſe debeat, vt portio ignis, & portio aquæ, hæ vel æquales habent vires, vel inæquales, ſi æquales, neutra in alteram aget, quia neutra alterã vincit; ſi vero inæquales, illa, quæ validior eſt, in alteram aget, ſed viciſſim hæc in illam non aget, quoniam, vt modo conſtitutum eſt, & vt per ſe manifeſtum eſſe videtur, debilius in validius agere non poteſt. Secundum eſt argumentum Calculatoris tale: poſita reactio- C ne ſequeretur idem moueri ſimul duobus contrariis motibus, & ſimul intendi ac remitti ſecundum eandem qualitatem, quod omnino abſurdum eſt: conſequens autem deducitur; quia ſi ignis aquam calefaciat per aerem medium, & ab eadem aqua refrigerari dicatur, neceſſe eſt vt aer medius ſimul ab igni calefiat, & ab aqua refrigeretur, proinde vt eius calor ſimul intendatur, ac remittatur: præterea ſic quoque idem conſequens deducitur; ſi agat ignis etiam abſ- D que medio in aquam, neceſſe eſt vt pars ignis propinquior aquæ prius repatiatur, & refrigeretur ab aqua, quam pars remotior; illa igitur pars erit minus calida, quam pars remotior, quare calefiet ab illa, nam minus calidum reſpectu calidioris eſt inſtar frigidi; & vna alteri continuata eſt, itaque pars illa eadem ignis ſimul ab aqua refrigerabitur, & calefiet ab alia eiuſdem ignis parte. Tertio, data reactione fieret vt agens nunquam poſſit reddere patiens ſi- E bi omnino ſimile: hoc autem eſt abſurdum, quia nullum aliud eſſe videtur agentis conſilium, & ſcopus, quam ſibi ſimile patiens reddere: conſequens probatur; quia ſi ſtatuatur agens calidum vt quatuor, & patiens frigidum vt duo, ſcopus illius agentis erit illud patiens reddere calidum vt quatuor, hunc tamen non aſſequetur, ſed fruſtrabitur; quia in illa actione & reactione calor agentis remittetur, & fiet calidum ſolum vt tria, deinde vero etiam vt duo, in fi- F ne igitur illius pugnæ non erit amplius calidum vt quatuor, quocirca nec reddere poterit patiens calidum vt quatuor, quia nihil agit ſupra ſuarum virium gradum. Quarto, ſint duo agentia contraria, vt ignis, & nix, & ignis poſſit calefacere per diſtantiã decem pedum ad ſummum, nix vero refrigerare poſſit per diſtantiam duorum pedum tandummodo, igitur ſi quatuor pedibus diſtare inuicem ſtatuuntur, aget ignis in niuem, nec repatietur ab illa, quare non

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Tertium argumẽtum.

Quartũ argumẽtum.

Quintũ argumẽtum.

non omne agens naturale in agendo repatitur. Postremo, si talis reactio daretur, idem secundum idem, & respectu eiusdem esset simul potestate & actu, quod nullo modo dicendum est; nam si agat ignis in aquam, & ipsam calefaciendo ab ea vicissim refrigeretur, aget quatenus calidus, proinde quatenus est actu, sed à frigido patietur etiam quatenus calidus; ergo eadem ratione, qua calidus est, & aget & patietur, & simul erit actu, & potestate.

Variæ aliorum sententiæ, & earum confutatio. Cap. III.

Aliquorum opinio.

QVamuis & verba Aristotelis tum in memoratis, tum in plerisque aliis locis satis aperte reactionẽ statuant, & testimonium sensus eandem confirmet; videmus enim contingere, vt si quis manu calida rem aliquam frigidam apprehendat, tum eam calefaciat, tum simul ab eadem refrigeretur: tamen argumenta prædicta apud complures tanti momenti fuêre, vt eos cogerint ab Aristotelis sententia deuiare, & in alias opiniones, quæ omnes, & earum impugnatio legi possunt in libro Petri Pomponatii, ego aliquas breuiter referam. Dixerunt quidam, vt horum argumentorum vim effugerent, dari quidem reactionem, vt Aristoteles asserit, non tamen secundum eandem contrarietatem, sed secundum diuersas, ita vt possit ignis agens in aquam vt calidus in frigidam, ab eadem repati vt siccus ab humida, at non vt calidus à frigida; quia si calor ignis præualeat frigori aquæ, agere tantũ potest ignis in aquam, non aqua in ignem, per contrarietatem calidi & frigidi; sed si tunc eueniat vt humiditas aquæ præpolleat siccitati ignis, reaget aqua in ignem vt humida in siccum, sed ab eodem vt à sicco nõ patietur, quoniam à debiliore in validius actio fieri non potest.

Confutatio.

Sed hæc sententia & experientiæ, & Aristot. & rationi aduersatur: nam experientia (vt modo dicebamus) docet fieri reactionem secundum eandem contrarietatẽ; nam si quis manu calida rem frigidam apprehendat, simul eam calefacit, & ab ea refrigeratur; ita si ferrum ignitum in aquam frigidam iniiciatur, calefacit illam, & ab eadem refrigeratur, quæ est reactio secundum eandem contrarietatem. Hoc idem significauit Aristot. in locis prædictis, si bene ipsius verba perpendantur: sed alius est locus omnium clarissimus in 4. lib. de ortu animalium, cap. 3. vbi dicit omne agens in agendo repati, & tum de motu locali, tum de alteratione hæc exempla subiungit, vt pellens pellitur, & calefaciens refrigeratur; ponit ergo in alteratione reactionem secundum eandem contrarietatem.

Argumẽtũ à mistione.

Ratio quoque, quam loco suo considerabimus, hoc idem demonstrat; nunc autem satis sit argumentũ sumere à mistione, non posset enim fieri mistio sine reactione secundum eam contrarietatem: quia si ad mistionem con- A grederentur ignis & aqua, & ignis ratione caloris ageret tantum, non pateretur, calor eius maneret integer; sic etiam integra seruaretur humiditas aquæ, si aqua per humiditatem ita ageret in ignem, vt ab eius siccitate non pateretur; quare ad mediam tẽperiem qualitates elementorum non redigerentur, proinde nulla mistio fieret.

Opinio aliorum.

Aliqui vero alij vt experientiæ, & verbis Aristot. satisfacerent, ad hoc confugerunt, quod reactio est quidẽ primo secundum diuersas con- B trarietates; sed secundario, & per quandam sequelam est etiam secundum eandem contrarietatem: si namque ignis per calorem agat in aquam vt frigidam, & ab eadem vt humida repatiatur vt siccus, labefactatur simul, & imminuitur etiam calor ignis per quandam sequelam ex labefactatione siccitatis coniunctæ; calefacit igitur aquam, & ab eadem refrigeratur secundario, quatenus imminutionem siccitatis con- C sequitur imminutio caloris.

Confutatio.

Sed neque hoc defendi potest. Primũ quidem quia eorum dictum est omnino arbitrarium, & omni carens ratione; nulla enim adest ratio, cur ad siccitatis imminutionem labefactetur calor, siquidem calor non postulat necessario siccitatem, quum possit æque existere cum humiditate, vt in aere patet, qui est naturaliter calidus & humidus: deinde quia nulla daretur reactio inter elementa symbolam qualitatem habentia, nam si aer vt D calidus agat in aquam vt frigidam, non potest ab eadem repati vt ab humida, & quum ipse sit humidus; non est igitur verum id, quod Aristot. dicit, omne agens Physicum in agendo repati. Non est etiam dicendum, Aristot. in prædictis locis hoc intelligere: quando enim dicit calefaciens refrigerari, non potest intelligere nisi per se, quoniam illa, quæ sunt per accidens, in disciplinis non considerantur: hoc etiam patet in exemplo motus localis adducto ab Aristotel. nam dicit, pellens pelli, quod quidem non potest esse E per accidens, sed per se, & primo, quia ne fingi quidem potest alia loci contrarietas, secundum quam illa reactio fiat; quare etiam quando dicit calefaciens refrigerari, intelligit per se & primo secundum eandem contrarietatem.

Suessani opinio.

Hæc omnia quidam alij considerantes, & tueri volentes reactionem per se secundum eandem contrarietatem, confugerunt ad reactionem priuatiuam, positiuam enim nullo pacto admittere voluerunt; positiuam reactionem ipsi vocant, F quando & calidum agit in frigidum imprimendo aliquid caloris, & frigidum eodem tempore vicissim in calidum imprimendo aliquid frigoris; priuatiuam autem reactionem vocant illam, quæ in sola patientis resistentia consistit, & hanc isti solam admittunt, quia licet hoc calidum sit validius hoc frigido, & in ipsum agat, nec ab eo aliquid recipiat, ipsum tamen frigidum antequam destruatur, resistit aliquandiu, & retardat actionem calidi agentis, quodli-

quodlibet enim nititur se conseruare quantum potest: sed positiuam reactionem impossibilem esse dicunt: quam sententiam tandem sequutus est Augustinus Suessanus in suis Comment. in 2. Physic. vt videre est in context. 11. eius libri, vbi fatetur se hac in re sententiam mutasse; quum enim in lib. 1. de Ortu & interitu positiuam reactionem tutatus esset, inquit, se postea eam sententiam deseruisse, & ductum esse hoc potissimum argumento, quia si agens est tantæ potentiæ, vt possit vincere, & destruere penitus aliquod patiens, debet etiam tantam habere vim, quæ sufficiat ad se defendendum ne ab illo aliquid patiatur; quod quidem argumentum in idem cadit cum primo à nobis antea aduersus reactionem adducto. Sed huic sententiæ, vt antea diximus, & experientia, & ratio, & testimonium Aristot. refragantur. Quod enim ad experientiam attinet, vana est Suessani fuga, quum dicit aquam feruentem non esse calidam, sed videri calidam propter vapores in ea existentes; hoc enim dicere est negare aquam posse alterari, quod manifeste repugnat communi philosophantium consensioni, omnes enim concedunt elementa posse etiam alterari ad cōtrarias qualitates absque mutatione substantiæ: quemadmodum igitur aer seruata substantia sua potest & calidus & frigidus fieri, sic etiam aqua; propterea negandum non est, ipsam quoque aquæ substantiam à ferro ignito aliquid recipere caloris, quem postea consequatur conuersio tenuiorum aquæ partium in vaporem: sed si argumentum ab aqua ad aerem transferatur; nullus Suessano locus confugiendi relinquitur, vt consideranti manifestum est. Similiter vanum est id, quod ipse dicit de glacie apprehensa manu calida, negat enim fieri simul vtramque actionem, & inquit refrigerari prius manum à glacie, postea vero transmitti ab anima nouos spiritus, à quibus glacies calefit, & ita non eodem tempore actionem & reactionem fieri, sed diuersis. Attamen nemo est qui non videat vtramq; fieri simul; statim enim calefit glacies à manu, quod & sensu cognoscitur, & ratione comprobatur: quia si glacies retinens frigus suum non calefit à manu calida, minus potest calefieri postea à manu refrigerata, & credendum est, spiritus calidos interna potius petere, quam ad manum transmitti, dum statuitur integrum manere glaciei frigus. Nititur etiam Suessanus soluere argumentum, quo supra vsi sumus à mistione acceptum & inquit remissionem qualitatum elementarium in mistione non fieri ex mutua earū inter se actione, ac reactione, sed fieri ab agente generante mistum, aut ab aliquo cœlesti influxu; nam censuit Arist. ipsas elementares qualitates esse proximum agens in mistione: & vt cōcedamus, ab aliquo etiam externo posse mistum tanquam ab agente proximo generari, negari tamen in philosophia Peripaterica nullo modo potest, ex mutua etiam elementorum actione posse mistionem absolui. Quod vero de influxu dicit, ita vanum est, vt confutationem non mereatur, certū enim est; influxus ab Arist. nō admitti, neq; ipsemet Suessanus id, quod dicit, intelligit. nam simpliciter ad influxum confugere absque vlla ipsius influxus declaratione nil aliud est, quam dicere id fieri ab aliqua causa, quæ ignoratur. Clara etiam sunt Arist. verba antea memorata; Aristot. enim non dicit patiens resistere tantum agenti, sed dicit calefaciens refrigerari, quæ est absque dubio reactio positiua. Præterea vti possumus contra Suessanum tali argumento: si reactio, quam Aristot ponit, non est intelligenda, nisi priuatiua, sequeretur dari reactionem etiam inter illa, quæ non conueniunt in materia, vt inter Cœlum, & inferiora corpora, etenim hæc quoq; resistūt actioni cœlestium, & eam retardant resistendo; aqua enim resistit omni calefacienti, non solum igni, sed etiam Cœlo: quare si dicere liceret calefaciens refrigerari à patiente ratione solius resistentiæ, quæ dicatur appellari refrigeratio, etiam Cœlum dici poterit à corporibus inferioribus per resistentiam refrigerari: hoc tamen nemo sanæ mentis diceret; & consequens apud Aristot. est manifeste falsum, qui omnino negauit corpora inferiora in Cœlum reagere, & in contextu 53. lib. 1. de Ortu & interitu aperte dixit, nullam dari reactionem inter illa, quæ in materia nō conueniunt. Ex his igitur patet, negandam nullo pacto esse reactionem positiuam, sed solum cogitandum, quomodo difficultates, quæ illam de medio tollere videntur, soluendæ sint.

Suessani argumentum.

Confutatio & reiectio defensionis Suessani.

Quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & cur reactio sit necessaria. Cap. IV.

QVoniam igitur omnes hæ opiniones falsæ sunt, & in eas illi inciderunt, quoniam argumenta à nobis antea adducta soluere nequiuerunt; nos in eo laborare oportet, vt posita vera reactione positiua per se secundum eandem contrarietatem, vt eam Aristot. posuit, omnia aduersantia argumenta soluamus. Ante omnia declarandum accuratius est, quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & quot modis dicantur hæc omnia quatenus secundum qualitates considerantur, nam præcipue de alteratione est nobis proposita disputatio. Agere est mouere ad contrariam patienti qaalitatem, sic pati est mutari ad contrariam qualitatem, hanc autem non ea ratione dicitur agens inprimere, seu tribuere patienti, quod illam inducat, sed quod educat de potestate ad actum; non enim dicendum est, calidum agens tribuere patienti suummet calorem eundem numero, siquidem non potest accidens migrare de subiecto in subiectum; sed per calorem, quem habet, educit

educit alium calorem similem de potestate patientis ad actum, & hoc modo dicitur imprimere contrariam qualitatem. *Actio duplex.* Hæc autem actio sumi potest duobus modis, vno modo pro impressione alicuius gradus qualitatis absolute, altero modo pro actione perfecta, quæ est cum victoria agentis aduersus patiens. Exemplis res clarior fiet. Aliquis manu calida parvam glaciei particulam apprehendit, certum est, glaciem illam in initio non solum calefieri à manu, sed etiam è contrario manum refrigerare, & in ea producere aliquid frigoris; ad hoc enim ostendēdum ita sufficiens est testimonium sensus, vt quisquis id inficietur, is sensu indigere dicendus sit: procedente autem actione absumitur glacies, & totum eius frigus destruitur à calore manus superante: dum igitur actio sumitur pro impressione alicuius gradus qualitatis, tum manus agit in glaciem, tum glacies in manum; at si totam ab initio ad finem actionem illam & passionem spectemus, manus potius, quam glacies, vocabitur agens, glacies vero patiens, quia calor manus frigus glaciei superauit. *Actionē fieri a proportione maioris inæqualitatis quomodo verum sit.* Quando igitur cum Aristot. dicimus, actionem non fieri nisi ab inæquali superante, id intelligendum est de tota & completa actione, quæ est cum victoria agentis, sed non de qualibet actione indistincte; quando enim in contrariorum pugna vnum debet alterum vertere in suam naturam; id facere non potest, nisi præualeat, & maiorem habeat vim, quam alterum; attamen si initium tantum actionis, & pugnæ consideremus, negare non possumus, etiam debilius agere in validius, vt modo de parua glacie dicebamus, etiamsi in fine pugnæ, totum glaciei frigus à calore manus victum sit: hoc nisi concedamus, cogimur in hoc absurdum incidere, quod plures inani ratione coacti confiteri ausi sunt, quod si duo contraria æquales vires habentia sumantur, & vnum alteri apponatur, vt portio ignis, & portio aquæ, quibus & intensionis graduum, & magnitudinum habita ratione æquales prorsus sint vires, neutrum aget in alterum; hoc enim dicere est absurdum manifestissimum: quî enim fieri potest, vt duo extreme contraria actiua & passiua inuicem secundum proprias naturas, & se mutuo tangentia ita otiosa maneant, vt neutrū in alterum agat? fieri quidem non potest, vt alterum vincat alterum, & in suam naturam conuertat, necessarinm tamen est vt pugnent, & in se inuicem agant, idq; negare est mistionem penitus de medio tollere, sicut antea dicebamus: *Quid sit agere, & quid pati.* quando enim vnum contrarium tanto excessu præualet alteri, vt mutet illud in suam naturam, tūc certum est, non fieri mistionem, sicut ait Arist. in calce lib. 1. de Ortu & interitu; sed quando viribus quodammodo æquantur, id est, vel æquales habent vires, vel non tanto discrimine inæquales, vt vnum possit alterum penitus in suam naturam mutare, tunc

A mutant se mutuo, ac distrahunt à propriis à naturis, & transeunt in vnam quandam naturam mediam, hæc enim est mistio. Sic itaque dicendum est, quando in fine pugnæ vnum veriit alterum in seipsum, necesse enim est, vt in principio agant in se mutuo, licet vnum debiliter, alterum autem vehementius: nam in mistione quoque hoc euenit; quum enim vnum miscibilium validius sit, magis mutat alia, quam mutetur ab illis; quo fit, vt illud medium, quod per B mistionem generatur, magis ad eius naturam vergat, quam ad naturas aliorum. Huiusce autem rei vera ratio ea est, quam Aristot. adducit in contex. 8. & 16. 3. Physicorum: causa enim, cur multa inuicem agant & patiantur, est, quia singulum est simul potestate & actu, respectu diuersorum; id enim, quod est frigidum actu, est potestate calidum, & id, quod est actu calidum, est frigidum potestate, contraria namq; versantur in eodem subiecto; & vbi vnum est actu, ibi C necesse est alterum esse potestate: quoniam igitur agere est formæ, pati vero est materiæ, & res agit quatenus est actu, & patitur quatenus est potestate, necesse est, vt admoto agente actu tali ad patiens potestate tale fiat actio: quando igitur admouetur ignis aquæ, necesse est vt actu calidum agat in calidum potestate, & vt actu frigidum agat in frigidum potestate, vt etiam in contex. 77. lib. 1. de generatione Aristoteles dicit: nec refert dicere, alterum altero valentius esse: D hoc enim facit quidem, vt in fine pugnæ vnum alteri succumbat, sed per hoc non stat, quin antea debilius quoque agat in alterum, quod validius est: vt si ignis in aquam agat, & validior esse statuatur, necesse est, vt tum ignis tanquam actu calidus agat in aquam vt potestate calidam, tum aqua tanquam actu frigida agat in ignem vt potestate frigidum; materia enim, quæ actu sub calore est, potestate habet recipiendi frigus, & materia, quæ est actu sub frigore, potestatem *Ratio cur necessariū sit reactionem fieri.* E habet recipiendi calorem: etenim si ignis per formam suam & ageret & pateretur, vtique nulla fieri reactio posset, quia frigus aquæ non posset agere in calorem ignis protentiorem; at non ita sese res habet, ignis enim non per formam patitur, sed per formam agit, per materiam vero patitur: quoniam igitur à nulla forma, à nulla qualitate materia abhorret; sed æquam habet potestate recipiendi omnes; ideo apta est pati etiam à debili aquæ frigore, quum ipsa sit fri- F gida potestate: quamobrem necesse est vt in initio pugnæ remittatur tum frigus aquæ per actionem ignis, tum calor ignis per reactionem aquæ, magis tamen remittatur frigus aquæ, quia ignis vehementius agit; ideo perseuerante pugna augetur continue excessus caloris ignis ad frigus aquæ, & semper vehementior fit actio, debilior autem reactio; quia necesse est tamdiu reactionem durare, quamdiu durat actio; nam actio tūc cessat, quādo patiens omnino succubuit agenti,

tunc autem reactio cessat, quia dum patiens habuit aliquid virium, quamuis id minimum fuerit, per illud necesse fuit vt reageret tanquam actu tale in agens tale potestate: neque dicendum est, actionem agentis fieri cōtinue debiliorem, quod per repassionem vires agentis imminuantur, propterea quod si imminuuntur agentis vires, magis imminuuntur vires patientis, proinde vehementior semper fit actio, quia crescit continue excessus virium agentis ad vires patientis: in comparandis autem inter se agentis, ac patientis viribus non sola attendenda est intensio graduum, sed etiam extēsio magnitudinum, in maiore enim corpore vis maior inest; ideo contingere potest vt contrarium remissius vincat alterum contrarium intensius propter excessum magnitudinis: nam multum vini extinguit paruum ignem, licet vinum sit minus frigidum, quam ignis calidus, & minus humidum, quam ignis siccus. Ex his igitur patet, si actio sumatur ample pro impressione alicuius gradus qualitatis, non fieri actionē ignis in aquam absque eiusdem aquæ reactione in ignem, nec manum per calorem agere in glaciem apprehensam, quin glacies quoq; per frigus eodem tempore in eandem manum reagat: si vero totius pugnæ finem, & alterius victoriam spectemus, manifestum est, manum dici agentem, & glaciem patientem; neque hac ratione potest fieri reactio, quia eadem glacies non potest simul vinci & vincere; & in hoc sensu verum est dictum Aristotelis & Auerrois, actio non fit nisi ab inæquali superante; non potest enim agens cōuertere patiens in suam naturam, nisi illo validius sit; remitti tamen, & obtundi potest etiam validius à debiliore. Reactio igitur nil aliud est, quam attributa seu reciprocata actio; si namque hoc in illud agere dicatur, illud in hoc dicetur reagere, sic repassio est reciprocata passio: sumi autem possunt tum late, tum stricte; late enim sumuntur, dum nullo considerato discrimine agentis & patientis, vtrumq; dicimus reagere, & vtrunque repati; proprie vero, quando id, quod in actione principalius est, & vincit, vocatur agens, alterum autem vocatur patiens sic enim patienti reactio attribuitur, & agenti repassio: sicut enim alterum solum vocatur agens, quatenus principalius est, ita reliquū, tanquam debilius, vocatur reagens; & è conuerso hoc idē vocatur patiens, agens vero principalius repatiens potius dicitur, quam patiens, ita vt reagere proprie significet secundario agere, & repati secundario pati. Principalitas tamen, ex qua alterum potius, quam alterum, solet appellari agēs, duplex est: vel enim solum agendi vigorem respicimus, & ita id, quod validius est, vocamus absolute agens, id autem, quod inualidius, absolute patiens; vel solam intentionem, seu scopum attēdimus in appellando agente; vt quando aquam igni infundimus ad illum extinguendum,

Reagere & repati dicitur dupliciter.

A aqua dicitur agens, & ignis patiēs, etiamsi quandoq; contingat vt aqua infusa nequeat ignem extinguere, sed ab illo potius absumatur: tunc igitur si respiciamus id, quod est validius, ignis dicetur absolute agens, & aqua patiens; si vero consilium, scopumq; infundentis; aqua dicetur agens. & repatiens, ignis vero patiens, & reagens: hoc spectasse videtur Arist. in lib. 4. de ortu animalium, cap. 3. dum dixit contingere quandoq; vt agēs magis repatiatur, quam agat;
B nam si magis repatitur, inualidius est; sed tamē vocatur agens ratione scopi, & intentionis, secundum quam debeat esse validius. Sic igitur patet quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & quot modis dicātur, & cur necesse sit agens proximum repati, & patiens reagere: ratio namque est, quoniam agens non solum est actu ratione propriæ qualitatis, sed est etiam potestate respectu contrariæ; ideo necesse est vt in agendo ab illa repatiatur. quia necessarium
C est vt id, quod est potestate tale, patiatur ab eo, quod est actu tale, si illi adiungatur.

Quid sit resistentia, & vnde proueniat.

Cap. V.

Considerandum præterea est quid sit resistentia, qua de re maior nos difficultas manet, quum multi multa dixerint, nemo ta-
D men eam plene declarasse videtur. Pomponatius in libro suo de reactione probare contendit resistere non esse agere; neque esse pati, sed solum esse impedire ne agens agat in id in quod agere nititur, hoc autem vel absolute, & perfecte, vel aliquatenus, & (vt aiunt) secundum quid: nam si digito ferrum premamus, ferrum perfecte resistit, quia nulla ex parte comprimitur; si vero premamus ceram, comprimimus quidem, sed cum aliqua mora, quo fit, vt
E actio illa retardetur modo magis, modo minus, pro maiore, vel minore resistentia rei pressæ, quæ imperfecte, & secundum quid resistere dicitur, quatenus non sinit se statim pelli, & moram aliquam, ac difficultatem modo maiorem, modo minorem in illo motu ponit; nil igitur aliud est resistentia, quam impedimentum. Hæc Pomponatii sententia à posterioribus improbatur, quod ignotum per ignotius declarare videtur; dicit enim resistere esse impedire, sed adhuc
F dubium manet quid sit impedire, si neque est agere, neque pati. Hanc difficultatem vidit quidem Pomponatius, sed se ab ea explicare non potuit: quum enim ad hoc declarandum multa dixerit, tamen ex eius dictis non apparet quid sit impedire, quum ipse non declaret in quanam categoria statuendum sit; dum autē in quo genere impedimētum sit ignoramus, ipsius quoq; resistētiæ genus ignoramus, ignorato autem rei genere nihil de ipsius rei essentia nosse possumus.

Recentiorum obiectio cōtra Pomponatiū.

Recentiorum opinio.

mus. Quidam recentiores resistentiam redigunt (A) ad secundam speciem qualitatis, quæ dicitur potentia, vel impotentia naturalis: nam resistentia, quam ferrum facit secanti, nil aliud esse videtur, quam impotentia naturalis patiendi ab agente secare nitente; & dicere ferrum resistere secanti, idem videtur ac dicere, non posse, seu non facile posse secari, quemadmodum paleam non resistere igni est facile pati ab igni.

Confutatio.

Sed hæc sententia, quanquam primo aspectu aliquid habet probabilitatis, tamen si bene perpendatur, (B) vera non est; quoniam non idẽ est potentia agẽdi, atq; agere actu, nec potentia patiendi, ac pati actu: nam potentia agendi, & potentia patiendi est in secunda specie qualitatis; sed actu agere, & actu pati, non sunt qualitates, quum manifestum sit hæc habere proprias categorias actionis & passionis: ita potentia resistendi, potest vocari qualitas secundæ speciei, est enim potentia nõ patiendi; at actus ipse resistendi non est qualitas, sed quoddam aliud, & videtur euitari non (C) posse quin sit agere, vel pati, vt vox ipsa significare videtur.

Aliorum recentiorum opinio.

Ob id recentiores quidam hæc considerantes dixerunt, resistentiam esse in categoria actionis, & pro hac sententia adduxerunt verba Aristotelis in memoratis locis, præsertim quarto de ortu animalium, cap. 3. vbi dicit calefaciens refrigerari.

Confutatio.

Sed isti resistentiam cum reactione confuderunt, nam positiuam reactionem esse actionem quis negare potest, videntur autem ipsimet suam sententiam euerte- (D) re, & errorem suum patefacere, dum in illis, quæ agendi vim non habent, asserunt dari resistentiam, eamque non esse amplius in genere actionis, sed in secunda specie qualitatis, quæ dicitur impotentia naturalis: dum enim fatentur dari resistentiam sine aliqua actione, fatentur etiam esse quiddam diuersum à reactione, itaque etiam in illis, quæ reagunt, aliud est resistentia, aliud reactio, proinde non potest resistentia poni in categoria actionis.

Aliorum recentiorum error.

Quidam vero alij re- (E) centiores reprobant quidem & ipsi sententiam Pomponatij, tanquam non declarantis quid sit resistere, tamen ipsi postea in eundem errorem labuntur, multa enim dicunt pertinentia ad docendum cur fiat resistentia, sed in quonam genere sit, non declarant; quare adhuc quid sit ignoramus.

Recentiorum obiectio cõtra Pomponatiũ.

Opinio propria,

Nobis igitur considerandum manet quid sit resistere, nam cognita eius essentia facilius postea erit causam inuestigare, & adducere. Credo resistentiam in nulla esse categoria (F) directe, neque esse aliquid positiuum, sed priuatiuum, proinde per reductionem tantum esse in generibus actionis & passionis; est enim priuatio quædam actionis & passionis, vt considerantibus potest esse manifestum; quia nil aliud est agenti resistere, quam non pati ab illo, proinde & ipsum agens non agere, si perfecte illi resistatur ne agat; vel si quadantenus tantum illi resistatur, est non facile pati, proinde agens non

Recentiorum opinio.

(A) facile agere: est igitur per reductionem proprie in categoria passionis, & respectu agentis est etiam modo aliquo in categoria actionis.

Pomponatij defectus.

Propterea optime naturam resistentiæ declarasset Pomponatius per verbum, impedire, si declarasset quid sit impedire, & dixisset esse quid priuatiuum, non positiuum; nam dicere parietem impedire ne Sol me calefaciat; non est dicere aliquid positiuum, quod insit parieti, sed solum est dicere me non pati à Sole, & Solem in me non (B) agere: sic dicere nimiam distantiam impedire ne ignis aliquis me calefaciat, est dicere distantiam loci facere priuationem actionis in igne, & passionis in me: hoc idẽ dicendum est de illo, quod non sit penitus impediens, sed secundum quid, vt consideranti patet.

Quæ sit causa resistentiæ.

Quoniam igitur resistentia impedimentum quoddam est, vt recte Pomponatius dixit, impedimentum autem est priuatio, quod ipse videtur ignorasse; considerandum est, vndenam proueniat hoc impedimen- (C) tum, quod vocatur resistentia, quandoquidem priuationes quoque causam aliquam habent. Certum est, materiam non posse huius impedimenti causam esse: nam si resistentia est priuatio passionis, natura autem materiæ est prima radix, & prima causa omnis passionis, non potest eadem esse causa impediendi passionem, sed potius promptissima est ad quodlibet patiendum. Relinquitur vt causa resistentiæ sit forma, qua in re concordes esse omnes videntur, sed in mo- (D) do dissident:

Aliquorum opinio.

aliqui enim considerantes esse officium formæ agere, necessarium esse putarunt, vt quantum actiua quælibet forma est, tantum sit etiam resistitiua;

Confutatio.

quam sententiam si admitteremus, sequeretur debuisse ignem iampridem omnia consumpsisse, & in ignem mutasse: quum enim maxime omnium sit actiuus, si esset etiam maxime omnium resistitiuus, nulla afferri posset ratio, cur non sint omnia in ignem mutata: quoniam igitur ad seruandum ele- (E) mentorum æquilibrium pro ipsorum conseruatione necessarium fuisse videtur, vt maxima actio cum minima resistentia coniungeretur, & maxima resistentia cum minima actione, ideo alij dixerunt,

Aliorum opinio.

in qualitatibus elementorum duos esse ordines inter se contrarios, vnum actionis, alterum resistentiæ: & in actione primum locum obtinere calorem, qui maxime omnium qualitatum est actiuus, secundum vero frigus, tertium humiditatem, quartum (F) demum siccitatem, quæ minime omnium est actiua. Huic contrarium statuunt ordinem resistentiæ, siccitatem enim maxime resistere dicunt, aliquanto minus humiditatem, adhuc minus frigus, minimam autem resistendi vim obtinere calorem.

Confutatio.

Mihi tamen videtur hæc sententia vrgeri eadem difficultate; sequeretur enim similiter ignem iampridem omnia consumere debuisse, quum per calorem sit maxime actiuus, & per siccitatem ma

xi-

me resistitiuus: quamuis enim non per calorem resistat, tamen satis est si resistat per siccitatem, ne ab aliis elementis mutetur; non facit enim calor ne resistat per siccitatem, sicut etiam siccitas, quum parum actiua sit, non propterea facit ne per calorem maxime agat; attamen videmus ignem, etsi maxime siccum, minimam tamen resistendi vim habere: igitur non recte in siccitate constituitur maxima resistentia. Alia multa, quæ ab aliis dicuntur, omitto, quoniam omnia apud Pomponatium, & alios legi possunt:

Opinio propria.

dicam quid ipse sentiam; & aliqua aliorum dicta recipiendo, aliqua etiam, quæ ab aliis dicta non sunt, adiiciendo, nitar huiusce rei veritatem reddere manifestam.

Opinio aliquorū.

Resistentiam prouenire à forma, vt multi dicunt, omnino confitendum esse arbitror ob rationem ante adductam; sed vanam esse puto nonnullorum additionem, qui dicunt resistentiam fieri tum à forma, tum ab annexis, hoc est, ab affectionibus, & accidentibus subiecti, quæ sunt coniuncta cum forma, nam ab his quoq; fit resistentia; vt ignis in ferro magis resistit, quam extra ferrum, idque non propter formam ignis, sed propter densitatem materiæ; sic terra propter densitatem maxime resistit aliis elementis; dantur igitur aliqua accidentia in subiecto patiente, quæ faciunt vt illud ægre patiatur, & agenti resistat.

Confutatio.

Ego autem arbitror soli formæ esse resistentiam attribuendam; accidentia enim vel insequuntur formam, vt densitas terræ, vel illi penitus accidunt, vt densitas igni existenti in ferro: de illis quidem; quæ formam insequuntur, clara res est, forma enim vt non agit extra, nisi per accidentia media, ita neque resistit actioni agentis externi, nisi per accidentia consequentia: dicere igitur hæc resistere agenti, est dicere formam per hæc; actio enim magis est tribuenda primario agenti, quam secundatio, vt ait Aristotel. in context. 33. 8. Physic. quia causa secundaria non per vim propriam agit, sed per vim causæ primariæ. Si vero accidentia formam non insequantur, sed extranea sint, ab his non fit resistentia, nisi per accidens; per se enim semper fit à forma, vt in exemplo ab his adducto notare possumus; densitas enim ferri nihil conferret ad resistentiam ignis, nisi ignis suapte natura resisteret extinguenti: quoniam igitur præcipuum resistens est forma ignis, densitas autem ferri facit vt in parua illa mole sit constipatum multum ignis, & à multo igni maior sit resistentia, quam à pauco, ideo densitas facit vt ille ignis magis resistat; proinde non per se resistit, sed per accidens, quatenus facit vt ibi sit multum ignis, qui secundum propriam naturam resistit; in multo enim quam in pauco maior vis inest, vt agendi, ita & resistendi. Alium quoque errorem mihi videntur istimet committere, dum declarant, quomodo forma faciat resistentiam; dicunt enim formam resistere agendo, & eius resistentiam esse actionem: quod declarant exemplo illius, qui gladio ictus inimici reiiciat, agendo enim resistit & illa actione vires etiam inimici obtundit: sic ergo & quando agit ignis in aquam, dicitur aqua resistere, & actionem ignis retartare, quatenus reagendo minuit calorem ignis, resistit enim dum vires agentis reddit debiliores: quum igitur hæc resistentia sit actio quædam, hinc colligunt, de hac actione verum esse id, quod aliqui dixerunt, quamlibet formam tantam habere vim resistendi, quantam habet agendi.

A · **B** · **C** · **D** · **E** · **F**

De modo quo forma resistit, opinio aliorum.

Confutatio.

Sed meo quidem iudicio hoc nulla ratione probandum est, quia sic non distingueretur resistentia à reactione positiua; distinguitur tamen, quia resistentiam concedunt omnes, reactionem non omnes; quocirca illi, qui talem reactionem negant, negarent etiam resistentiam in in tali reactione constitui, quum resistentiam concedant. Præterea hanc non possumus appellare resistentiam, nisi per accidens; quia per se & primo non est nisi actio, hanc autem consequitur vt imminuatur proportio agentis ad patiens, ita vt minus agat: quare hæc improprie vocatur resistentia, vt ait Pomponatius in cap. 5. sect. 2. libri sui; non enim immediate resistit patiens agenti, sed quatenus obtundendo eius vires ab eo minus patitur: adde quod non semper verum est id, quod ipsi dicunt, per hanc reactionem imminui proportionem agentis ad patiens; imo frequentius euenit, vt augeatur; nam si agens sit validius patienti, augetur ista proportio, quia magis imminuitur ab agente vis patientis tum actiua, tum resistitiua, quam à patiente imminuatur vis agentis per reactionem. In eo præterea decepti sunt, quod non viderunt alium magis proprium resistendi modum, quo forma absque vlla actione resistere dicitur, isque non fuit omnibus incognitus; vt apud Pomponatium legere possumus:

Aliorum opinio vera.

Nota duas vires formæ.

aliqui enim considerarunt quamlibet formam habentem contrarium præditam esse duabus viribus, quæ confundendæ non sunt, est enim tum actiua in contrarium, vt calidum in frigidum, tum sui ipsius conseruatiua, & se conseruare nititur quantum potest, ideo conatur actionem agentis non admittere, & vel omnino impedit ne agat, vel saltem quadantenus actionem eius retardat, & hac ratione resistere dicitur, etiam nulla eius reactione considerata: huius igitur impedimenti nulla alia est afferenda causa, nisi ipsa formæ natura, quæ se conseruare volens, non statim admittit actionem agentis, à qua necesse est imminui ipsius vires, ac tandem etiam destrui:

Resistentia quid sit.

hæc proprie resistentia dicitur, propulsatio quædam actionis absque vlla reactionis consideratione, & propulsatio talis, quæ non habet aliud esse, quam priuatiuum; est enim tantummodo actionis non admissio, siue non passio, & insequitur naturam formæ nitentis se conseruare,

are, & est diuersum quiddam à reactione; quod quidem illi, qui dixère, non dari positiuam reactionem, sed priuatiuam, cognouisse videntur: etsi enim in eo sunt reprehendendi, quod positiuam non concesserunt, in hoc tamen optime senserunt, quod hanc ab illa differre existimarunt, & quod hanc vocarunt priuatiuam, quia reuera nil aliud est resistentia, quam priuatio, licet positiuam formæ naturam insequatur. Differre autem à reactione resistentiam testatur experientia, qua etiam ostenditur falsitas sententiæ illorum, qui dicunt quamlibet formam habere tantam resistendi vim, quantam agendi, terra enim magnam vim resistendi habet, quia in ignem etiam iniecta, non absumitur, agit autem debiliter; sic res terræ, vt lapis, plurimum resistunt, parum autem agunt; contra vero ignis plurimum agit, parum resistit, quia facile extinguitur: patet igitur res non tantam habere vim resistendi, quantam habent agendi; patet etiam dari vim resistendi, quæ non est vis actiua, sed alia quædam sine actione: hoc autem factum est à natura, propter rerum conseruationem; quia sic seruatur æqualitas virium in rebus actiuis & passiuis; quæ non in eo consistit, vt æquas agendi vires habeant; sed vt quantum hæc actiua est, tantum sit illa resistitiua, vt quantũ actiuus est ignis, tantum est terra resistitiua, & quantum actiua terra, tantum resistitiuus ignis: sic igitur seruantur, nec vnum ab altero absumitur, nisi quum portiones ita inæquales sumũtur, vt propter maiorem quantitatem alterum habeat maiorem agendi vim, quam alterum resistendi, tunc enim præualet, ac destruit illud. Ob aliam quoque rationem non debuit quodlibet æquas habere vires ad se tuendũ, & ad alia opprimenda: quemadmodum scribit Aristoteles in libris de Partibus animalium, natura nihil facit superuacaneum, ob idq; dedit singulo animali vnum tantum instrumentum ad se tuendum, non plura, vt equis pedes posteriores, bobus cornua, canibus dentes, & aliis alia; superuacaneum enim fuisset equis dare etiam dentes ad mordendum idoneos: hoc idem de elementis, ac de mistis inanimatis, quæ elementorum naturas redolent, dicendum est; hæc enim omnia se conseruant, vel destruendo alia, vel aliis opprimere nitentibus resistendo, & eorum actionem non recipiendo, quæ duæ cõditiones nulli simul datæ sunt summæ, sed vana tantũ summa, vel duæ mediocres: terra enim maxime resistit actioni externæ, sed minimam agendi vim habet, contra ignis plurimum agit, minimam habet resistendi vim, elementa vero media vtrumque habent mediocriter; videtur tamen aqua plus agere, quam resistere, & aer plus resistere, quam agere: & horum omnium causa (vt ego arbitror) non in singulam elementarem qualitatem referenda est, qua in re plures decepti sunt, dicentes calidum esse maxime actiuum, siccum

Quod forma non tantum sit actiua quantum resistitiua.

A vero maxime resistitiuum, & alia similiter; sed in varias primarum qualitatum coniugationes, calidum enim cum sicco magnam agendi vim habet, minorem cum humido; videtur enim humiditas vires caloris obtundere, nec posse pati summum calorem, contra vero frigus magis agit cum humido, quam cum sicco, ideo magis est actiua aqua, quam terra: sic calidum cum sicco parum resistit, cum humido multum; contra vero frigidum cum sicco plurimum resistit, B cum humido minus: hæc autem omnia dicentes, dicimus formas elementorum & agere, & resistere per medias qualitates, quæ eas insequuntur, sicut antea dicebamus. Neque est vnquam prætermittendum id, quod antea monuimus, maiorem, & minorem tum actionem, tum resistentiam non solum à naturarum diuersitate prouenire, sed etiam à diuersis quantitatibus eiusdem naturæ; magis enim agit, & magis etiam resistit maior terra, quam minor, & maior C ignis, quam minor: ideo fieri potest, vt plus agat magna terra quam paruus ignis, quia multiplicantur vires per quantitatis incrementum, licet gradus non intendatur, idem enim est gradus caloris in magno igni, atque in paruo: nec dicere possumus, in maiore esse maiorem calorem, si vterque est summus calor, sed dicere tamen possumus, in igne maiore esse plus caloris, quam in minore; ideo alicuius patientis vires minor ignis superare non poterit, maior tamen D poterit, nam si quantitas duplicetur, crescit proportio, & fit tanquam duorum ad vnum, quæ prius erat tanquam vnius ad vnum, si prius æquales vires habebant; sicuti si tres sint homines æqualis roboris inter se, & eorum duo inuicem pugnent, neuter alterum vincet, sed si duo simul iuncti pugnent cum tertio, facile eum superabunt, quia plus roboris habent duo simul sumpti, quam vnus.

Causa maioris & minoris resistentiæ quænam sit.

E

Collectio totius veritatis de Reactione in motu alterationis.

Cap. VI.

Ex his omnibus, quæ hactenus declarata sunt, possumus duabus assertionibus colligere, quid sentiendum sit de reactione in motu alterationis, quarum prior hæc est: Si actio sumatur pro sola impressione gradus, necesse est in omni alteratione reactionem fieri patiẽtis in agens proximum, dummodo cõueniant in maF teria, & conuenienter propinqua sint, & secundum quantitates cõmensurata. Huius ratio clara sumitur ex iis, quæ dicta sunt: quando enim appropinquat patienti habenti aptitudinem recipiendi eandem qualitatem, quam illud agere potest, necesse est, vt actio fiat: quando igitur calidũ frigido conuenienter appropinquet, necesse est vtrumque in alterum agere, quia contraria versantur in eodem subiecto, & id, quod est actu calidum, est potestate frigidum, & illud,

Prima cõclusio.

lud, quod est actu frigidum, est potestate calidum, vtrumque igitur ab altero pati necesse est; sicut enim vtraque qualitas actiua est, ita subiectum vtriusq; est æque vtriusque receptiuum, & dum habet vnam actu, potest à contraria pati, & eam recipere: neque est quod aliquis obiiciat, vnum esse validius altero, hoc enim facit quidem, ne vtrumq; possit alterum penitus vincere, quia si vnum vincit, necesse est alterū vinci, non vincere; at non facit, quin etiam id, quod inualidius est, antequam victum penitus, ac destructum sit, imprimat aliquid in alterum validius, quum habeat qualitatem actiuam: & alterum habeat materiam passiuam, & receptiuam illius; imprimi autem gradus frigoris non potest in subiecto calido, quin aliquem caloris gradū extinguat, & ita alterius calorem obtūdat; ideo necesse est, vt agente calido etiam validiore in frigidum, obtundatur, ac remittatur agentis calor, etiamsi in fine pugnæ totum frigus sit destruendum: hæc autem omnia intelligenda sunt, adiectis conditionibus memoratis, nempe vt sint propinqua, & impedita, & quantitatibus commensurata: quoniam enim in quantitate maiore inest vis actiua maior, ideo si vnum nimio excessu alterum superet, nulla fit reactio; vt si in ignem fornacis ardentem iniiciatur palea, credebile est eam ab igne statim absumi, sine vlla reactione, ob virium inæqualitatem incomparabilem; ideo has omnes conditiones cnnstituisse Aristotelem credendum est, quando vniuerse dixit, omne agens naturale conueniens in materia cum patiente in agendo repati.

Secunda cōclusio. Altera assertio est: Si actio sumatur pro perfecta pugna duorum inter se cum victoria alterius, reactio positiua impossibilis est: quoniam ita sumendo reactionem, nomen reactionis implicat contradictionem, quum fieri non possit, vt aliquod destruat aliquod aliud, & ab illo vicissim destruatur, ita vt & illud perfecte mutetur in hoc, & hoc in illud, vt si agant inuicem portio aquæ, & portio aeris, reactio quidem fiet accepta pro impressione gradus, at non pro perfecta victoria; nam si validior sit aer, tandem mutabit aquam in aerem, nec fieri potest; vt etiam ille idem aer simul in aquam mutetur: ob eandem rationem antea dicebamus, reactionem in mutatione substantiali non posse locum habere, nisi ratione alterationis præuiæ; in hac enim fit reactio sumpta pro impressione gradus qualitatis: sed in eductione formæ substantialis ne imaginari quidem reactionem aliquam possumus; agens enim interimit subito formam patientis, nec potest ipsum quoque eodem momento interimi ab illo; hoc enim esset remanere vtrunque integrum, & vtrunque interisse, quæ est repugnantia manifesta: & eadem ratio viget in alteratione, quæ sumatur pro perfecta victoria agentis: de mistione autem alia ratio est; nam miscibilia interimunt quidem se mutuo, neutrum tamen mutat alterum in suam naturam, qualem mutationem nos in præsentia consideramus, sed mutantur ambo in aliam quandam naturam mediam diuersam ab vtrisque. *Dubiū.* Cæterum ea, quæ hactenus diximus, vrgeri videntur difficultate non parua, quæ multos conturbauit: nam si agant inuicem aer & aqua, validior autem sit aer, & tandem vincat aquam, ipse ququе aer in fine pugnæ manebit ob aquæ reactionem debilitatus; ergo finem quoque pugnæ spectando mutua est reactio, & mutua victoria; siquidem etiam aqua vicit aerem aliqua saltem ex parte, quum extinxerit in aere gradum aliquem caloris naturalis: oporteret itaque naturam aeris in fine pugnæ integram seruari, si verum esset id, quod diximus, non esse victoriam mutuam. *Solutio.* Vt dubium hoc, & alia quoque plura soluantur, sciendum est, non esse necessarium, vt ex qualibet remissione qualitatum elementarium fiat remissio etiam formæ substantialis; quoniam remissio formæ elementaris non potest fieri, nisi cum ipsius elementi interitu, at qualitatis remissio fieri potest, etiam integra manente elementi natura: etenim si intra quosdam terminos fiat intensio, vel remissio qualitatum naturalium in elemento, forma integra manet; quod si intensio vel remissio modum excedat, forma quoque destruitur, & migrat in formam misti, si mutua fiet remissio omnium formarum elementarium; vel mutatur vnum elementum in aliud, si alterius forma seruetur, alterius vero destruatur: tunc enim in elemento succumbente, tanta est facta qualitatum remissio, vt forma quoque sit remissa, proinde necessario interierit: in elemento autem præualente, atque vincente minor facta est naturalium qualitatum remissio, quare forma & natura elementi seruata est integra; nam si hæc quoque intereat, mistio fit, vt modo dicebamus, & formæ elementares migrant in vnam formam mediam, quæ est misti: itaque si in mistione mutationem formæ substantialis, quæ alterationis terminus est, attendamus, negare non possumus, in mistione mutuam esse omnium miscibilium victoriam, quatenus quodlibet est à sua natura distractum ob actionem aliorum: quodlibet igitur & vincit, & vincitur secundum partem, licet enim in omni mistione vnum elementum aliis dominetur, victum tamen illud quoque esse dicitur, quatenus non seruat amplius suam naturam, sed in naturam misti migrauit; sed hæc postea, quum de mistione loquemur, manifestiora fient. Ex his colligimus, secundam nostrum assertionem non esse omnino veram de mistione, quandoquidem manifestum est, mistione absoluta, omnia elementa agentia & patientia interiisse, quia omnia à suis naturis distracta sunt, & modo quodam omnia sunt victa, licet modo quodam dicere possumus,

vnum

vnum aliquod ipsorum vicisse, ad cuius naturam magis vergit illud mistum; & hac ratione dicere possumus, non esse victoriam mutuam, quatenus non possunt plura esse præualentia, sed est vnum tantummodo. Potissime autem locũ habet assertio nostra extra mistionem, quando duo contraria agunt inuicem, & alterius natura seruatur: nam si duo elementa inuicem agant, & patiantur, & alterius forma aboleatur, alterius vero seruetur integra, certum est, hoc solum perfectam victoriam obtinuisse ratione formæ substantialis, ratione autem qualitatum si non omnino perfectam, quia ipsum quoque est debilitatum, saltem modo aliquo victoriam obtinuit, & secundum gradus, quia minus est debilitatum, quam alterum contrarium, quod illi succubuit: non est igitur ita intelligenda victoria vt vincens nullo dicatur affectum esse detrimento; hoc enim minime dicendum est; sed vt sit quidem passum aliquam remissionem, sed minorem, quam alterum quod victum esse dicitur: hoc igitur modo victoriam intelligendo cum respectu ad alterum, quem respectum victoriæ nomen denotare videtur, non potest mutua esse victoria agentis & patientis in tota pugna: dictum autem illud Aristotel. & Auerrois, actio non fit, nisi ab inæquali superante, non est intelligendum sumendo amplissime nomen actionis, sed in illa tantum actione verum est, in qua alterum dicatur agens, alterum vero patiens; hæc enim nominatio fit ab excessu, & defectu virium, dum totam eorum pugnam respicimus.

De Reactione in motu locali.
Cap. VII.

CONsiderandum manet, quomodo in motu locali reactio fiat; hanc enim ponere manifeste visus est Aristotel. in 4. libr. de Animal. ortu, cap. 3. dum inquit, pellens pellitur; & in 3. Physic. context. 8. ac 16. vniuerse de omnibus pronuntiasse videtur, præsertim vero de motu locali, omne mouens physice in mouendo moueri: videtur etiam res ipsa satis manifesta, & per experientiam comprobata; nam si trabs erecta stet, ita vt leui in eam facto ictu cadere possit, & saxo, vel pila lignea percutiatur, cadit trabs, & pila repercutitur, quare pellens pellitur ab illo ipso, quod ab eo pellitur; sic etiam in ludo pilarum in mensa videmus pilam percutere aliam pilam, & illam pellere, & ipsam quoque pellentem pelli ad aliam partem ex eodem ictu, neque recta suum motum prosequi; duo quoq; gladij se mutuo percutientes, se mutuo secant & obtundunt, imo hoc idem euenit altero solo percutiente, altero autem quiescente; serra etiam secans lignum, non secatur quidem ab illo, hebetatur autem, proinde repatitur aliquid ab illo eodem ligno in illa eadem actione. Attamen dubium est, an ita sit in omnibus: Aristoteles

A enim de omnibus vniuerse protulisse videtur in 3. Physic. dicens, omne mouens physice in mouendo mouetur; & in 4. de Ortu animal. cap. 3. hoc idem dicit, & addit, excepto primo. In multis tamen hoc verum esse non videtur; nam homo hominem pellit, nec ab eo pellitur, manus mouet baculum, nec mouetur à baculo. Videtur dici posse, omne mouens corporeum moueri quidem, non tamen necessario moueri ab illomet moto, sed vel ab illo, vel ab aliquo alio, vel
B etiam à semetipso; qua ratione propositio Aristotelis vera est de omni mouente corporeo, etiam de Cœlo; mouet enim inferiora, & mouetur necessario; licet non ab ipsismet inferioribus; sic pellens pellitur, non tamen ab illomet, quem pellit, sed à seipso, quatenus non posset illum pellere, nisi ipse moueretur: hoc significare videntur verba Aristotelis in loco prædicto 4. de Generat. animal. dum vniuerse de omnibus dicit, omne mouens mouetur, & excipit solum
C primum, quod est immobile; quare vult Cœlum quoque hac propositione comprehendi: præterea addit [*motu aliquo*] quasi dicens, vel mouetur à moto, vel ab aliquo alio; satis enim est, si omne mouens corporeum motu aliquo moueatur dum mouet. Veruntamen si exempla ab Aristotele ibidem adducta perpendantur, significat mouens moueri à moto, nam dicit [*pellens pellitur quodammodo, & quod premit, reprimitur*] imo etiam aperte ibi dicit Aristoteles,
D mouens moueri, & repati ab ipsomet patiente: quare dicendum videtur, Aristotel. loqui præcipue de illis mouentibus, quæ conueniunt in materia cum motis; in his enim mouens mouetur à moto, nempe mouens propinquum & corporeum: hoc quidem in illis, quorum antea exempla attulimus, manifestum est; in aliis vero, in quibus dubium videtur, ita potest declarari. Sit spatium A. B. in cuius medio sit punctum, C. pellat aliquis alium ab A. ad B. necesse est, vt pel-
E lendo sentiat resistentiam, qua repellitur quodammodo, & motus ille est compositus, constans modo quodam ex pulsu & repulsu, quia nisi ille, qui pellitur, resisteret, pellens tanto quodam suo conatu eum ad B. vsque pelleret, sed resistentia facit, vt illo conatu non pellat, nisi vsque ad C. quare motus ille constat quodam modo ex duobus contrariis motibus, quia perinde est, ac si pellens pellat alterum vsque ad B. deinde ab illo repellatur à B. ad C. vsque, vin-
F cit enim primus pellens, ideo maior est motus ab A. ad B. quam à B. ad C. quamobrem ibi illud idem contingit, quod in alteratione contingere dicebamus: sicut enim calefaciens dicitur refrigerari, non quod calorem simul cum frigore habeat, tanquam duas qualitates, sed quod calorem habeat remissiorem, quam prius; ita hic non dicimus fieri seorsum hos duos motus, vnum pulsionis ab A. ad B. alterum repulsionis à B. ad C. sed vnum, qui

Nota quomodo in motu locali reactio fiat.

etiam

etiam ſolus apparet, ab A. ad C. hic enim eſt, qui præualet, & eſt minor, quam eſſet ſi pellens non repelleretur; qui enim deberet eſſe ab A. ad B. eſt ſolum ab A. ad C. & eſt veluti motus miſtus ex duobus contrariis motibus cum dominio vnius, qui fit à primo pellente, tanquam validiore: hoc ſignificauit in dicto loco Ariſtot. dicens [*pellens pellitur quodammodo*] non enim abſolute dicit pellens repelli, quaſi retro pellatur: ſic enim non diceretur pellens, ſed pulſus; ſed quia quum reuera pellat, eſt in illa pulſione re- B pulſio aliqua admiſta, quæ facit, ne tanta ſit pulſio, quanta eſſet ſine illa repulſione: in preſſione autem clarior res eſt, premens enim (inquit Ariſtot.) reprimitur, quia ſi digito rem aliquam premimus, ab illa viciſſim reprimitur digitus: ſi vero gladio ſecemus aliquid, non ſecatur quidem viciſſim gladius, obtunditur tamen, idcirco inquit ibi Ariſtotel. [*motu aliquo*] indicans non eſſe neceſſarium, vt repaſſio ſit ſecundum eandem ſpeciem, ſeu modum motus, ſed eſſe neceſſa- C rium, vt aliquo motu repatiatur, & aliquam mutationem recipiat etiam mouens à motu. De Cœlo autem mouente hæc inferiora verum quidem eſt illud Ariſtotelis dictum, non tamen omnino, neque eo modo, quo de his inferioribus mouentibus, ſed modo aliquo, quatenus non mouet hæc inferiora, niſi ipſum quoque moueatur, etſi non ab illis; ob id Cœlum quoq; comprehendi videtur illa vniuerſali Ariſtotelis propoſitione in lib. 3. Phyſi. omne mouens phy- D ſice in mouendo mouetur: at de mouentibus inferioribus verum eſt etiam intellectum de reactione; mouens enim repatitur aliquid ab ipſomet moto; & huius rationem affert Ariſtoteles in context. 53. lib. 1. de Ortu & interitu, quia conueniunt in materia; etenim quæ in materia non conueniunt, ea agunt quidem, ſed non repatiuntur: ideo quando Ariſtoteles lib. 4. de Ortu animalium, cap. 3. inquit [*excepto primo*] quod immobile eſſe ſignificat, ea verba intelligi poſſunt E de primo mouente corporeo, quod Cœlum eſt; quum enim præcedentibus verbis expreſſe dixiſſet, omne mouens moueri viciſſim à patiente, & moto, poſtea excipit Cœlum, quod vocat immobile, id eſt, non ab his inferioribus viciſſim mobile, ita enim agit, vt ab his non repatiatur, & hac ratione vocatur immobile.

Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. VIII.

Ad primum argumentum.

VEritate declarata, ad argumenta initio adducta facile eſt reſpondere. Ad primum iam reſponſum eſt: quando enim Ariſtoteles & Auerroes dicunt, actionem non fieri niſi à ſuperante, totam pugnam reſpiciunt, qua debeat patiens mutari ab agente, ita vt illud dicatur abſolute patiens, hoc vero ob victoriam dicatur abſolute agens, quia mutauit alterum in A naturam ſuam; hoc enim facere minime poteſt, niſi præualeat patienti; per hoc tamen non ſtat, quin durante pugna patiens quoque reagat in agens, etiamſi non vincat illud; quia reactio non debet eſſe cum victoria, proinde ſub illa Ariſtotelis propoſitione non continetur, quoniam patiens non eſt abſolute nominandum agens, ſed ſolum reagens, quia eius natura mutanda eſt; alterum vero, cuius natura eſt ſeruanda, nominatur abſolute agens, etiamſi repatiatur, & ex B pugna debilitetur: ſic igitur agens appellari non poteſt, niſi ſuperet, eaque eſt mens Ariſtotelis in illa propoſitione, vt manifeſtum eſt illa conſiderantibus, quæ ab ipſo dicuntur de miſtione in context. 88. & 89. lib. 1. de Ortu & interitu: ibi namque duo ponit genera actionum; vnum, quando patiens mutatur in naturam agentis, tanquam dominantis; alterum, quando vtrumque mutatur quodammodo in alterum, vt in miſtione fit; neutrum enim remanet, ſed C medium diuerſum ab vtroque: ſunt autem ibi notanda Ariſtotelis verba, qui vtrumque vocat dominans, non alterum determinate, propterea quod non remanet determinate natura alterius, ſed vtrumque ex natura ſua diſtractum eſt ab altero; vtrumque igitur vincit, & vtrumque vincitur; quare illa non eſt talis pugna, in qua alterum poſſit determinate vocari agens, & alterum patiens, quum neutrius natura ſeruetur; proinde huiuſmodi actio non comprehenditur D ſub illa propoſitione Ariſtot. & Auerr. actio non fit, niſi ab inæquali præualente, ſeu (vt Latini noſtri loquuntur) à proportione maioris inæqualitatis: primum ergo hoc argumentum nullius eſt roboris: ideo argumentum quoque Sueſſani, quod diuerſum ab hoc eſſe non videtur, facile ſoluitur; ipſe enim dicebat, agens debet eſſe ualidius patiente, ergo quantam habet potentiam agendi in illud, tantam etiam habere debet ſe defendendi, ne ab eo aliquid patia- E tur; dicimus enim negandum eſſe conſequens, & ratio negationis manifeſta eſt, tum quia agens agit ratione formæ, patitur autem non ratione formæ, ſed ratione materiæ: quum igitur ſtatuantur conuenire in materia, neceſſe eſt vt agens quoque aliquid patiatur ob rationem antea declaratam; tum etiam, quia etiam ſolam formam ſpectando iam oſtendimus, non æquas in ſingula re eſſe vires agendi in aliam, & reſiſtendi, ſeu defendendi ſemetipſam: F quiſquis ergo ea, quæ antea diffuſe declarauimus, bene conſideret, facile intelliget, argumentum hoc nihil habere efficacitatis. Secundum argumentum, etſi multis arduum viſum eſt, leuiſſimum tamen eſt, ac facile ſoluitur. Primum quidem dicere poſſemus, illud ad rem non facere, ſiquidem loquimur de agente corporeo, & proximo patienti; quare dum ſumitur ignis & aqua cum aere medio interpoſito, nec ignis agit immediate in aquam, nec aqua in ignem,

Ad argumentum Sueſſani.

Ad ſecundum.

in ignem, sed ambo in aerem medium: quod si illi quærant, quomodo possit idem aer simul calefieri ab igni, & refrigerari ab aqua, hæc est alia difficultas, quæ ad præsentem considerationem non pertinet, loquimur enim de reactione patientis in agens proximum; ideo id solum esset nobis considerandum, an aer ille in ignem reagat, vel etiam in aquam, nam ignem & aquam esse duo distincta agentia manifestum est. Dicimus tamen, hanc questionem, siue oportuna esse dicatur, siue importuna, facillime solui & nihil in se habere difficultatis: nam si quis similiter quærat de aqua feruentissima, quæ cum aqua frigidissima commisceatur, quomodo possint duo contraria simul esse, nempe magnus calor, & magnum frigus, responsio in promptu est: duo contraria integra & perfecta in eodem subiecto simul existere nequeunt; at fracta, & mutuo castigata, & ad vnam mediam qualitatem redacta, possunt simul esse in eodem, sicut ibi patet; nam tota illa aqua neque frigidissima amplius est, neque feruentissima, sed tepida. Sic igitur ad argumentum dicendum est: aer ille medius & calorem ab igne recipit, & frigus ab aqua, non tamen vt duas qualitates distinctas contrarias, sed vt vnam mediocrem ex vtrisque prouenientem; ignis enim in illum aerem agit per calorem, tamen non tantum caloris imprimit, quantum deberet imprimere, quia castigatur, & remittitur à frigore, quod eodem tempore imprimit aqua; sic etiam aqua non tantum frigoris imprimit, quantum imprimere deberet, quia castigatur à calore, quem imprimit ignis; ab vtrisque igitur contrariis agentibus simul patitur idem aer medius, non tamen recipit duas qualitates contrarias extremas, tanquam distinctas, sed vnam mediocrem, quæ ex earum commistione exoritur; agens enim non agit nisi in patiens aptum ad recipiendum; maiorem igitur calorem imprimeret ignis ille in illum aerem, si nulla tunc aqua in eundem aerem ageret, sed propter illius aquæ actionem non ita est aptus ille aer ad recipiendum calorem ignis, sicuti esset, si nulla in eum aqua ageret; & è contrario non est ita aptus ad recipiendum ab aqua frigus, vt esset, si a nullo tunc igni pateretur, itaque ex vtriusque actione qualitas vna media in illo aere prouenit, quæ in parte igni propinquiore magis vergit ad calorem, in parte autem propinqua aquæ magis vergit ad frigus. Hoc idem dicendum est de igni immediate agente in aquam; pars enim aquæ propinquior igni agenti recipit maiorem calorem, quam pars remotior, quare hæc respectu illius habet rationem frigidi: igitur necesse est, vt calor partis propinquæ remittatur aliquantum a frigore partis remotioris, & ita minus caloris recipiat pars illa propinqua, quam si non haberet coniunctam aliam aquæ partem remotiorem: quo fit, vt magis, ac citius calefiat ab igni parua aquæ portio, quam magna; etenim magna iuuatur à partibus distantioribus ab igne agente, quæ fouent partes propinquiores, & faciunt vt illæ minus patiantur ab igni, & magis illi resistant, propterea etiam pars remota recipit aliquid caloris à parte propinqua, sicuti vicissim pars propinqua recipit ab ea aliquid frigoris; hoc autem dicere, est dicere, totam aquam recipere calorem ab igni, ita tamen vt in tota sic vnica qualitas media, quæ in parte igni propinqua magis ad calorem vergit; in parte autem remota magis vergit ad frigus: hæc est verissima huius argumenti solutio. Aliqui tamen aliter soluunt: dicunt enim, nō posse distingui illius aquæ partes, sed aquam totam pati ab illo igni, tanquam corpus vnum continuum, & totam etiam reagere in illum.

Aliorum responsio.

Sed experientia docet, hanc responsionem non esse tutam; ego enim vidi carbonem accensum, cuius partem quandam particula aquæ extinxerat, manentibus cæteris carbonis partibus accensis, à quibus postea parti extinctæ pristina accensio est restituta: patet igitur, partem eiusdem continui propinquiorem agenti magis pati, quam reliquas, & ab illis quoque aliquid recipere, quod illi negant.

Impugnatio.

Sunt etiam qui ad argumentum de aere medio respondeant, esse quidem absurdum dicere duo contraria simul in eodem recipi vt fixa & permanentia, at non esse absurdum vt transeuntia, cuiusmodi sunt in illo aere medio calor, & frigus; sunt enim in trāsitu, quia calor transit ab igni ad aquam per aerem medium, & ita frigus ab aqua ad ignem.

Aliorum responsio.

Hæc tamen responsio probanda non est: quoniam de accidentibus quidem spiritualibus, à quibus illi decepti esse videntur, verum est id, quod dicunt, siquidem pendent ab agente, à quo producuntur, non à subiecto, in quo recipiuntur; ideo per eundem aerem medium simul transeunt species contrariorum colorum, neque se mutuo vitiant, vel remittunt, neque inter se commisceri dicuntur: at de materialibus qualitatibus verum non est, hæ namque non possunt per aerem medium transire, quin se mutuo lædant; imo & fixæ in eo remanent vel longo, vel saltem breui tampore, vt in cubiculo remanet calefactus aer etiam post ignis extinctionem: non possunt igitur simul in eodem aere recipi summus calor, & summum frigus, ita vt vtraque maneant summa: quare abiicienda est hæc responsio, & altera sumenda, quam prius adduximus.

Impugnatio.

Ad tertium argumentum negandum est consequens; scopus enim agentis est, sibi assimilare patiens quantum potest, ideo si ex pugna sit debilitatum, assimilat sibi patiens, si non omnino, saltem ex parte; non igitur fine suo frustratur, sed eo potitur vel perfecte, vel ex aliqua parte: imo neque dicendum est, hunc esse naturæ scopum, quem isti fingunt, in actione & passione rerum naturalium inanimatarum; nam si naturæ consilium est, vt ignis

Ad tertium.

vertat perfecte aquam in ignem, & vt aqua vertat perfecte ignem in aquam, nec potest natura fine suo frustrari, vt illi dicunt, quomodo potest duos habere contrarios scopos, quos simul assequi nullo pacto potest? nam si is est finis horum duorum elementorum, necesse est, vt altero saltem natura frustretur. Dicendum igitur potius est, naturæ vniuersalis, quæ omnia regit, non hunc esse scopum, sed potius vt agant mutuo, & patiantur, & se mutuo obtundãt, & vnum alterius vires frangat, propter ipsorum conser-B uationem, & propter generationem mistorum: quod si naturam cuiusque rei propriam spectemus, scopus quidẽ huius ignis est, vertere illam aquam perfecte in ignem, sed illius quoq; aquæ scopus est vertere hunc ignem perfecte in aquã; frustrari igitur, & impediri, quid absurdi est, quum id necessarium sit ob repugnantiam contrarij? hoc enim si mutari penitus non sinit, vtiturque singulum viribus suis, & nititur, quan-C tum potest se conseruare, & contrarium oppugnare; idque si facere nequeat, non dicitur suo fine frustrari, quia aliquid agit, etiam quando agit in contrarium validius; vel si aliquam esse frustrationem concedamus, at saltem natura vniuersalis, vti diximus, non frustratur. Falsum præterea est, quod nunquam possit agens perfecte assimilare sibi patiens; quia si aer mutet aquam in aerem, & maneat in qualitatibus debili-D tatus, in forma tamen substantiali manet integer, & in talem aerem mutauit illam aquam: quod si in calore læsus est aliquantum, & mansit minus calidus, quam conueniat aeri, restituitur tamen ei pristinus calor à circumstantibus aeris partibus, & ab actione cœlesti: quare et-

A iam aer ex aqua illa genitus vertitur tandem perfecte in aerem. Leuissimum ergo est argumentum hoc, quia hæc omnia in natura contingere necesse est, vt agens quandoque mutet patiens perfecte in suam naturam, quandoque imperfecte, quandoque etiam mutare nequeat, quandoque etiam mutetur ab illo; hæc enim omnia eueniunt ex lege naturæ vniuersalis, quæ statuit hæc omnia posse contingere: quoniam igitur propriæ singularum rerum naturæ subdi-B tæ sunt legibus naturæ vniuersalis, frustratio est semper referenda ad naturam vniuersalem; quia si natura particularis non potest suam actionem perficere ob repugnantiam contrarij, non est frustratio, quia natura vniuersalis talem rebus naturam tribuit, vt hoc euenire possit, imo vt omnino sit necessarium, vt id possit contingere; si enim nũquam posset accidere, nulla fieret actio inter elementa, vel vnum verteret alia omnia in suam naturam: esset autem hoc potius modo C frustratio, quam illo, quia res, & earum vniuersitas non conseruaretur, conseruatio autem rerum est scopus præcipuus naturæ vniuersalis. Ad quartum, concedimus, nullam fieri reactionem, vbi nimia distantia loci prohibet ne fiat. Ad quintum, negandum est consequens; non enim in reactione idem secundum idem agit, & patitur: sed ignis agit, quatenus calidus; patitur autem, non quatenus calidus, sed quatenus est D potestate frigidus; agit enim per formam, & patitur per materiam, vt antea diximus. Quare omnia hæc argumenta, & alia eiusmodi commenta Latinorum vana sunt, & facile soluuntur per ipsam rei considerationem, quia nituntur oppugnare rem manifestam.

Ad quartum. *Ad quintum.*

JACOBI ZABARELLAE PATAVINI, LIBER DE MISTIONE.

Mistionis definitio, & difficultates, quæ ex ipsa oriuntur. *Cap. I.*

DIfficillimum semper fuit intelligere, quid secundum Aristot. sit mistio, de qua nunc scribere cõstituimus; idque discordia interpretum, ac disceptatio declarat, quum multæ, & contrariæ ab his E sententiæ Aristotel. attribuantur, & ad hanc vsque diem hæc altercatio perduret: orta autem est hac in re difficultas ex iis, quæ ab Aristot. in calce 1. lib. de Ortu & interitu de mistione traduntur, & ex ipsa mistionis definitione, quam Arist. tandem colligit in postremis verbis illius libri, dum ait, mistio est miscibilium alteratorum vnio: repugnantia namque esse videtur in hac definitione; quia, quum dicat, alteratorum, nec dicat, corruptorum, indicat illa quæ com-

mi-

miſcentur in miſtione non interire, ſed rema-
nere in miſto, quod idem denotat etiam nomen
miſtionis, vt conſideranti patet; ſi enim com-
miſcentur, ergo non intereunt; ſed ibi paulo an-
te ipſe quoq; Ariſt. aperte dixerat, miſcibilia nō
interire, ſed ſeruari: contrarium autem ſignifi-
cat illa vox, vnio, quæ ibi non denotat meram
cōgregationem, ſiquidem hanc ſententiam iam
Ariſtot. reprobauerat, ſed vnionem naturarum,
ita vt ex plurib. naturis vna natura oriatur: itaq;
ſi plures miſcibilium naturæ, quæ prius erant,
non exiſtunt amplius, ſed vna quædam alia fa-
cta eſt, illæ interierunt, id enim quod nō eſt am-
plius, abſq; dubio interiit, ſiquidem nil aliud eſt
interire, quam deſinere eſſe; ſed hoc expreſſe et-
iam protulerat ibidem paulo antea Ariſtoteles,
dicens, neutrum miſcibilium remanere, ſed ge-
nerari quoddam tertium ab illis diuerſum. Hac
igitur de re eſt nobis in præſentia diſputandum,
vt omni, ſi fieri poſſit, difficultate ſublata, defi-
nitio miſtionis clara & perſpicua reddatur; quā
bene intelligere non poſſumus, niſi ea, quæ teti-
gimus, dubia ſoluantur: hæc autem duo ſunt
potiſſime: vnum de formis elementorum, an
ſeruantur in miſto, alterum de orundem quali-
tatibus, quas in præſentia ſtatuimus non eſſe
formas elemētorum, ſed accidentia conſequen-
tia. Repugnantia autem prædicta traxit alios in
varias opiniones; quæ mihi videntur quatuor
eſſe ad ſummum, eaſq; ſingillatim cum earum
argumentis nos conſiderare oportet, poſtea ve-
ro rei veritatem declarare nitemur, ac denique
omnia aduerſantia argumenta ſoluemus.

Auicennæ opinio & argumenta.
Cap. II.

PRima eſt Auicennæ ſententia ab Auerroe
relata, & confutata in comment. 67. lib. 3. de
Cœlo: putauit enim Auicenna formas elemen-
torum remanere in miſto integras, & nulla ex
parte læſas; qualitates vero manere quidē, non
tamen integras, ſed caſtigatas, & fractas ob mu-
tuam inter ſe actionem & paſſionem. Ad hanc
Primum argumētum, ſententiam comprobandam vſus eſt hoc potiſ-
ſimum argumento: certum eſt formas elemen-
torum manere in miſto; hoc enim indicat ipſum
miſtionis nomen, & fuit ab Ariſtotele aperte af-
firmatum, dum in contextu 84. lib. 1. de Ortu &
interitu dixit, neque ambo miſcibilia interire,
neq; alterum, ſed remanere vtrunque, & in 88.
dixit guttam vini non admiſceri multæ aquæ,
quia gutta deſtruitur: vult igitur omnia miſcibi-
lia ſeruari in miſto, quum neget illa, quæ non
ſernantur, commiſceri; atqui ſeruari res non di-
citur, niſi maneat forma eam conſtituens; ma-
nere igitur debent formæ elemētorum: ſed hæ,
quum ſint ſubſtantiales, non poſſunt intendi,
neq; remitti; neceſſe eſt igitur, ſi manent, vt in-
tegræ maneant. Qualitates vero intendi, ac re-

A mitti poſſuut, quare neceſſe eſt, vt frangantur
mutuo earum excellentiæ, & fiat qualitas vna
media, quæ eſt temperatura miſti. Secundo, ſu- *Secundū*
mitur huius ſententiæ cōfirmatio ex definitio-
ne miſtionis, miſtio namq; (vt inquit Ariſtot.)
eſt miſcibilium alteratorum vnio; non dixit au-
tem, corruptorum, ſed alteratorum, corruptio
enim eſt ſubſtantiæ, alteratio autem reſpicit
qualitates; vult igitur Ariſtoteles formas ele-
mentorum ſeruari integras, & ſolas qualitates
B per mutuam alterationem remitti. Tertio, ſu- *Tertium*
mitur argumentum ex Ariſtotele in contex. 3.
lib. 5. Metaphyſic. vbi definiens elementum di-
cit eſſe id, ex quo inexiſtente res fit, vult igitur
elementa inexiſtere, proinde remanere in eo,
cuius ſunt elementa; at non remanent, niſi ipſo-
rum formæ ſeruentur; itaq; ſeruantur in miſto
formæ elementorum, Quarto, Ariſtoteles in *Quartū.*
contex. 67. lib. de Cœlo, diſputans contra Pla-
tonem, docet elementa non habere figuram ali-
C quam propriam, & hoc argumento vtitur; quia
ſi haberent, remanere in miſto non poſſent: quū
igitur conſequens hoc putet Ariſtoteles eſſe ab
ſurdū, putat elemēta remanere in miſto. Quin- *Quintū.*
to, Ariſtoteles in initio 1. lib. de Cœlo inquit, mi-
ſtum moueri ab elemento præualente; vult igi-
tur elementa manere in miſto; præualens enim
elementum quomodo moueret, niſi eſſet actu?
hoc autem ſi remanet, ergo etiam reliqua, qui-
bus dominari, ac præualere dicitur. Sexto, niſi *Sextum.*
D elementa ſeruarentur in miſto, miſtio à genera-
tione & interitu non differret; quia nil aliud eſ-
ſet miſtio, quam generatio miſti, & interitus e-
lementorum. Poſtremo, miſtum in elementa *Septimū.*
diſſoluitur, nam Ariſtoteles in contex. 84. lib. 1.
de ortu & interitu inquit, miſcibilia poſſe ite-
rum ſeparari à miſto; ergo ex eiſdem cōſtat actu
miſtum; ex eiſdem enim res conſtat actu, in quæ
diſſoluitur. Quoniam igitur manent elementa
in miſto, neceſſe eſt, vt eorum formæ ſeruentur,
E à quibus conſtitui elementa dicuntur.

Auerrois opinio, & aduerſus Auicennam diſputatio.
Cap. III.

SEcunda eſt Auerrois opinio, quam apud eum
legimus in comment. 67. lib. 3. de Cœlo,
vbi dicit, tam formas ſubſtantiales elemento-
F rum, quam qualitates manere actu in miſto, fra-
ctas tamen omnes, & caſtigatas, & ad mediocri-
tatem redactas; ideo de qualitatibus conſentit
Auicenna, ſed de formis diſſidet; cenſuit enim
fotmas elementorum, licet ſubſtantiales ſint, in
hoc tamen ad accidentium naturam accedere,
quod poſſunt intendi, atque remitti, proinde
ſunt quodammodo mediæ inter formas ſub-
ſtantiales perfectas, & accidētia. Auicenna vero
quia putauit formas elementorum neq; inten-

di, neq; remitti posse; & vidit Aristot. dicentem A
miscibilia in mistione non interire, dicere coa-
ctus est, formas remanere integras, aduersus
Primum argumẽtum. quam opinionem Auerroes multifariam argu-
mentatur. Primum sic: si formæ elementorum
seruantur integræ, ergo etiam qualitates, quo-
niam qualitates insequunrur formas. Præterea
Secundũ. eadem est ratio de vno gradu qualitatis, ac de a-
lio; ergo si potest forma elemenri existere sine
aliquo gradu suarum qualitatum, potest simili-
ter existere sine alio, quocirca & sine omnibus; B
hoc tamen est impossibile, neque aliquis dice-
ret formam elementi seruari posse, destructis
penitus omnibus gradibus suarum qualitatum.
Tertium Præterea sequeretur generationem misti esse al-
terationem, quia quicquid aduenit rei actu exi-
stenti per formam specificam, est accidens: igi-
tur si formæ elementorum sunt in misto inte-
græ, & dant esse specificum secundum speciem
specialissimam, accedens forma misti non po-
test esse nisi accidens, vel, si nulla misti forma C
formis elementorum superuenire dicatur, mi-
stum non esset vnum; quia id, quod constituitur
à pluribus formis substantialibus distinctis, & e-
iusdem ordinis, & specificis, non potest esse v-
Quartũ. num. Sequeretur etiam secundum Auicennam,
nil aliud esse mistionem, quam congregatio-
nem, quem mistionis modum reiectum esse ab
Aristot. certum est: probatur consequens; quia
si formæ elemẽtorum integræ, ac perfectæ ma-
nent, non possunt simul omnes informare vnam D
& eandẽ materiæ particulam, hoc enim de for-
mis substantialibus non subordinatis, sed eius-
dem gradus, ne imaginabile quidem est, quia
non potest eadem particula esse simul ignis, &
aqua, oportet igitur vnam materiæ particulam
forma ignis informari, aliam forma aeris, aliam
forma aquæ, & aliam forma terræ, & has parti-
culas se tangere inuicem; quare non erit mistio:
nisi secundum tactum, quæ est congregatio. Si-
Quintũ. mul etiam sequeretur, non quamlibet misti E
particulam esse mistam, aliquã enim particula
esset purus ignis, aliqua purus aer, & sic de reli-
quis: attamen censuit Aristoteles talem esse de-
bere mistionem vt quælibet misti particula mi-
Opinio Auerrois sta sit. Has omnes difficultates putauit se eui-
tare Auerroes, statuendo formas elementorum
posse intendi, & remitti, & frangi, & castigari, ita
vt ex omnibus fiat vna forma media: sic enim
non sunt amplius plures formæ specificæ, sed
vna, quam insequitur etiam qualitas vna me- F
dia oriens ex congressu & mutua alteratione, &
castigatione excellentiarum qualitatũ elemen-
tarium. Sic etiam non sequitur, generationem
esse alterationem, quia fit noua forma substan-
tialis specifica, quæ est forma misti; & elemen-
ta non seruant amplius nomina, ac definitio-
nes; ac species, quum per illam castigationem
iam desierint esse ignis, aer, aqua, terra. & to-
tum inceperit esse aurum vel ferrum, vel aliud

A eiusmodi; hoc autem ad saluandam generatio-
nis naturam satis est, quum nouũ esse substan-
tiale acquiratur, & noua species fiat. Similiter
non sequitur amplius, mistionem esse cõgrega-
tionem, quia formæ non sunt amplius quatuor,
sed sunt factæ vna, quæ sola informat quamli-
bet materiæ particulam; quare non est congre-
gatio, sed potius naturæ, ac substantiæ vnio per
mutuam elementorũ alterationem. Sic tandem
fit, vt singula misti particula mista sit, quoniam
B in qualibet inest eadem forma mistionis; quam-
obrem seruatur et misti vnitas, quam secun-
dum opinionem Auicennæ tueri nõ possumus.

Scoti opinio & argumenta.
Cap. IV.

Tertia est opinio Scoti, quam apud eum le-
gimus in 2. lib. Sent. distinct. 15. putauit
Scotus & formas, & qualitates elementorum in
C mistione penitus interire, & nouam misti for-
mam generari, & nouam qualitatem, quæ est
temperatura misti: quod autem dici solet, mistũ
constare ex elemẽtis, id inquit ita esse intelligen-
dum, quod forma misti habet quandam simili-
tudinem. & conuenientiam cum formis ele-
mẽtorum, quemadmodum mediũ habet quan-
dam conuenientiam cum extremis, ex quibus
constare dicitur: sic propriam misti qualitatem
dicit esse diuersam à qualitatibus elementorum,
D & æque simplicem, ac illas, dici tamen ex illis
constare propter similitudinem, quam cum illis
omnibus habet; quam similitudinem, & conue-
nientiam inquit Aristotelem significasse, quan-
do dixit, remanere in misto virtutes miscibiliũ,
non ipsa miscibilia actu: putauit igitur Scotus
nec formas, nec qualitates elementorum vllo
modo remanere in misto, id est, neque integras.
neq; refractas: in qua opinione Thomam quo-
que fuisse recentiores Philosophi arbitranrur,
E quod ego falsum esse existimo, quum Thomas
hoc in loco sententiam suam proferens aperte
dicat, formas quidem elemẽtorum nullo modo
seruari, sed penitus interire; at qualitates mane-
re remissas & ad mediocritatem redactas: Cæte-
rum parum refert, quid hic, quid ille senserit, sa-
tis nobis erit ipsas per se sententias, cuiuscunq; *Primum argumẽtum.*
fuisse dicantur: expendere, Præcipua argumen-
ta, quibus vtitur, vel vti potest Scotus, hæc sunt:
Primum quidem de formis substantialibus ita
F argumentatur: non sunt multiplicanda entia si-
ne necessitate; at nulla nos necessitas cogit, vt
in misto ponamus quatuor formas elementorũ,
sed sufficit vna misti forma; ergo illæ in misto
ponendæ non sunt: minntem sic probat: non est
necessarium, eas ponere propter operationes,
quia mistum habet operationes proprias specie
distinctas ab operationibus elementorum; &
consequentes solam misti formam: neque pro-
pter qualitates, nam qualitas cuiusque misti dif-
fert

fert specie à qualitatibus elementorum, & satis à forma misti prouenit, atque seruatur, nec formis elementorum eget: neque demum propter generationem, quia tam forma misti, quam formæ elementorum habent entitatem sufficientem, vt possint esse termini suæ generationis, & in hoc forma misti non eget formis elementorum, nisi tanquam termino à quo, hic autem in generatione misti recedit: igitur in misto non remanent formæ elementorum. *Secundum.* Secundo, si formæ elementorum seruarentur in misto, mistum non esset vnum; plures enim formæ specificæ constituunt plura indiuidua de categoria substantiæ. *Tertium.* Tertio, quamlibet formam specificam consequitur propria quantitas; ergo si quatuor formæ elementorum seruantur in misto, erunt in eodem plures simul quantitates, quod est impossibile. *Quartũ.* Quarto, duo termini generationis, à quo, & ad quem, simul manere non possunt; at forma misti, & formæ elementorum se mutuo respiciunt vt termini generationis oppositi, quum ex elementis generetur mistum, & ex misto elementa; ergo non possunt in misto formæ elementorum manere cum forma misti. *Quintũ.* Quinto, sequeretur non esse verum illud Aristotelis dictum, generatio vnius est corruptio alterius, quia quando generatur mistum, nihil interiret, si elementa non intereunt. *Sextum.* Quod autem etiam qualitates elementorum penitus intereant, ostenditur duobus argumentis. Primo, quia qualitates insequuntur formas, ergo quod de formis dicitur, idem de qualitatibus dicendum est; atqui formas nullo modo seruari ostensum est; ergo neque qualitates seruari possunt. *Septimũ.* Præterea, si destructis formis qualitates manerent, accidens idem numero migraret de subiecto in subiectum; subiectum enim accidentis est compositum ex materia & forma constans, quod deleta forma dicitur interire, & adueniente alia forma dicitur aliud compositum generari; ergo mutatur subiectum sub iisdem accidentibus; si qualitates elementorũ in misto remanent, hæc autem est migratio, quam impossibilem esse omnes Philosophi censuerunt.

Aliorum Latinorum opinio & argumenta. Cap. V.

QVarto sententia est, vt mihi videtur, cæterorum Latinorum, qui de formis elemẽtorum Scoto consentientes dicunt, eas nullo modo seruari, neque integras, neque refractas; sed in qualitatibus ab eo discrepant, has enim putant in misto remanere fractas, & ad mediocritatem redactas: tuetur hanc sententiam aperte Marsilius in 1. libr. de Generat. & ad eandem accedere videntur Thomas, & Ægidius, & eam sequitur Ludouicus Buccaferreus, & alii nonnulli recentiores: pro hac opinione, quantum attinet ad formas substantiales, faciunt illa ea-

A dem argumenta, quæ pro Scoto adducta fuere; de qualitatibus vero hi nituntur duobus potissimum argumentis: *Primum argumentum.* vnum ex Aristotele sumunt in contextu 84. libri primi de Ortu & interitu, vbi dicit, miscibilia non manere actu in misto, vt corpus & album, neque etiam interire, sed seruari ipsorum vires; quum enim dicat ea non manere actu, significat formas non seruari, etenim per formam res est actu: quum autem dicat manere miscibilium vires, significat seruari quali-
B tates, nam si hæ quoque penitus interirent, nil vtiq; de elementis seruaretur in misto, quo modo igitur manere dicerentur eorum vires? *Secundum.* alterum simile argumentum accipiunt ex aliis verbis Aristot. clarioribus in 2. lib. de Partibus animal. cap. 1. vbi dicit, tres in animali esse compositiones; & earum primam esse ex iis corporibus, quæ à nonnullis elementa vocantur, scilicet terra, aqua, aere, igni; sed statim subiungit, melius fortasse esse, si dicamus, corpora constare ex vi-
C ribus elementorum, quam ex elementis ipsis, & virium nomine statim asserit se intelligere qualitates elementares, quas etiam expresse nominat, calorem, frigus, humiditatem, & siccitatem, quas inquit esse materiam mistorum, quum ex his constent omnia mista; cæteras vero omnes qualitates inquit esse posteriores, & ab his deriuatas, proinde non esse materiam corporum, nempe leuitatem, grauitatem, raritatem, densitatem, & alias eiusmodi: igitur clara est Aristot.
D sententia, quod elementa remaneant, non secundum formas substantiales, sed secundum qualitates; hæ autem quum sint contrariæ, non possunt simul existere integræ, manent ergo fractæ & remissæ: sic igitur conditiones mistionis optime seruantur, miscibilia namque actu in misto non manent, quia formæ non seruantur; manent tamẽ eorum vires, quia seruantur qualitates castigatæ, & fractæ, quod sensus quoque confirmat; sentimus enim mista esse calida, &
E frigida, & humida, & sicca.

Latinorũ disputatio aduersus Auerrois fundamentum de formis elementorum. Cap. VI.

QVoniam autem Auerrois opinio eo potissimum fundamento nititur, quod formæ elementorum intendi, ac remitti possunt, & hac ratione participant quodammodo conditione
F accidentium, Latini fundamentũ hoc demoliri conantur, quoniam eo sublata, sententia Auerr. manifeste corruit. Thomas aduersus Auerroem duobus vtitur argumentis, quorum vno improbat illud, quod Auerroes ait, formas elementorum esse medias inter substantiam & accidens; *Primum argumentum contra Auerroem.* idq; tale est: si hoc esset verum, daretur medium inter duo cõtradictoria, quod quidẽ est manifeste falsum: probatur consequẽs, quia substantia & accidens coniunctam habent oppositionem affir-

A affirmationis & negationis, quatenus accidens
est in subiecto, substantia vero non est in subie-
Secundũ. cto. Altero autem impugnat id, quod Auerroes
dicit, formas elementorum suscipere magis &
minus, hoc pacto: si id concederetur, esset in
substantia continuus motus, quod Aristoteles
negat in lib. 5. Physic. sic enim formæ elemento-
rum essent diuiduæ secundum gradus, quemad-
modum etiam qualitates; quapropter acquiri
possent gradus post gradum, qui esset verus mo-
Tertium tus. Tertio argumentantur alij: si vera esset opi- B
nio Auerrois, sequeretur etiam formas misto-
rum suscipere magis & minus: consequens est
falsum, vt ipse quoq; Auerroes confitetur: con-
sequentiam ita probant: in compositione the-
riacæ, & aliorum similium, illa quæ commiscen-
tur, non sunt elementa, sed mista, quæ omnia
seruant in theriaca vires suas, quemadmodum
in misto seruantur elementorum vires; itaque o-
porteret mista quoque theriacam ingredientia
intendi, ac remitti secundum formas suas sub- C
stantiales. Et quia dicere ad hoc aliquis pote-
rat, non esse validam consequentiam, propterea
quod Aristoteles in capite de Mistione loquitur
de sola mistione elementorum, non de commi-
stione aliorum, proinde id, quod dicitur. misci-
bilia manere in misto, de solis elementis intelli-
gendum est: hoc ipsi inquiunt non esse verum;
quia ibi Aristoteles de mistione loquitur vni-
uerse, non de illa tantum, quæ est elementorum;
nam si de sola elementorum mistione loquere- D
tur, debuisset prius de elementorum natura dis-
serere, postea vero de eorundem commistione;
loquitur ergo de quorumlibet corporum mistio-
ne; proinde illa, quæ ab Aristotele ibi dicuntur,
omni prorsus mistioni competere debent.
Quartũ. Quarto, sic argumentantur; omnis substantia
quantumcunq; imperfecta, perfectior est quo-
libet accidente, quantumlibet perfecto; atqui
recipere magis & minus notat imperfectionem,
dãtur autem accidentia, quæ non recipiunt ma- E
gis & minus, vt patet; ergo nulla substantia reci-
pit magis & minus; hoc enim dato, sequeretur
aliqua accidentia esse perfectiora aliqua sub-
Quintũ. stantia, quod dicendum non est. Addunt etiam
authoritatem Aristotelis in libro categoriarum,
vbi dicit, proprium esse substantiæ non suscipe-
Solutio. re magis & minus: ad quam, si quis dicat Aristo-
telem de composita substantia loqui, non de
forma, quæ est substantia simplex, obiiciunt ipsi
Impugnatio solutionis. hoc dici non posse; quia si formæ elementorum F
suscipiant magis & minus, ipsa quoque elemen-
ta suscipient magis & minus; quum enim à suis
formis elementa constituantur, necesse est, si
forma ignis suscipiat magis & minus, ignem
quoque aliquem esse magis ignem, quam alium
Alia solutio. ignem. Et quia videtur Auerroes respondere,
Aristotel. ibi loqui de formis tantum perfectis,
non de imperfectis, quales sunt formæ elemẽto-
rum; hanc responsionem dupliciter impugnãt.

A Primo, quoniam Arist. ibi de substantia genera- *Impugnatio solutionis prima.*
liter loquitur, neq; excipit imperfectam; quum
igitur id, quod generi competit, debeat etiam
competere cuilibet speciei, de substantiis quoq;
imperfectioribus debet Aristotelis dictum ve-
rum esse: adde quod Arist. in eo libro quando
propriũ aliquod adducit, quod non omni com-
petat, solet expresse admonere, id non omni
competere; de hoc tamen proprio substantiæ *Impugnatio secunda.*
nullam exprimit exceptionem. Secundo, quia
B Aristot. lib. 8. Metaphysic. context. 10. inquit spe-
cies esse vt numeros, proinde non suscipere ma-
gis & minus, quemadmodum neque numeri su-
scipiunt magis & minus; quicquid enim alicui
numero addatur, vel detrahatur, illa numeri spe-
cies destruitur; quamobrem si elementa sunt
species corporis naturalis, non possunt esse ma-
gis vel minus, sed suam essentiam habent in in-
diuisibili constitutam.

C *Defensio opinionis Auerrois, & declaratio veritatis. Cap. VII.*

HÆ sunt aliorum de mistione sententiæ, &
totius disputationis summa ea est, quam
retulimus: in qua considerare quisque potest, in
quo huiusce rei difficultas sit constituta. Iam ad
veritattis declarationem accedendum est: &
quum hæc in recta intelligentia sententiæ A-
uerrois, quam solam veram esse arbitror, consi-
stat, notanda summopere est hæc distinctio,
D quam apud Auerroem legimus 10. Metaphysic. *Medium per participationem duplex est.*
comment. 23. & 6. Physic. 32. & 3. Meteorol. cap.
de Iride, medium inter extrema, quod per parti-
cipationem, seu per compositionem extremo-
rum medium dicitur, duplex est: vnum, quod
differt specie ab vtroque extremo, idque ait A-
uerroes vocari proprie medium, cuiusmodi est
rubeum inter album & nigrum; de quo medio
non est verum dictum illud, transeunti ab extre-
mo ad extremum, necesse est transire per omnia
E media, vt Auerroes notat lib. 2. de Anima, com-
ment. 105. alterum est medium, quod non differt
specie ab altero extremorum; vt si multo albo
parum nigri admisceatur, remittitur albedo, &
fit minus album, species tamen non mutatur,
quia adhuc vocatur album, licet minus album
sit: hoc igitur dicetur medium quodammodo
inter nigrum, & purum album; improprie ta-
men, quia non est nisi album, & de tali medio
verum est dictum illud; transeunti enim conti-
F nuo progressu ab extremo ad extremum, neces-
se est per omnia eiusmodi media transire: ideo *Intendi & remitti latius patet, quã magis & minus suscipere.*
proprie loquendo, intendi & remitti, latius pa-
tet, quam suscipere magis & minus, quamuis
ampla quadam significatione accepta confun-
di soleant; remissio enim albi esse potest, & absq;
variatione speciei, & cum speciei variatione: at
magis & minus non variant speciem, & compa-
rationem denotant inter illa, quæ sint eiusdem
speciei; oportet enim vtrumq; esse album, si di-
cere

cere liceat vnum esse magis album, alterum ve-
ro minus album. Intensio igitur & remissio esse
potest duobus modis; vno modo sine variatione
speciei, quod proprie dicitur suscipere magis &
minus, & ita remissio constituit medium, quod
non differt specie ab altero extremorum; altero
modo cum mutatione speciei, & sic remissio
constituit medium, quod specie differt ab vtro-
que extremo. Hac distinctione constituta, pos-
sumus totam huiusce rei veritatem duobus di-
ctis concludere. Vnum est: si intendi & remitti
sumatur priori modo, prout idem est ac susci-
pere magis & minus, nulla substantia siue sim-
plex, siue concreta, siue perfecta, siue imperfe-
cta, potest intendi, vel remitti: hoc modo intel-
lexit Aristot. in cap. de Substantia, quando di-
xit proprium esse substantiæ non suscipere ma-
gis vel minus; hoc enim de omni substantia, &
absque vllius exceptione verum est; neq; enim
elementa, neq; formæ elementorum hoc modo
intendi, aut remitti possunt, nec Auerroes vn-
quam dixit, elementorum formas hoc modo
suscipere magis & minus, nec fortasse vllus A-
uerroistarum, si bene consideraret, hoc assere-
ret; omnis enim substantia habet suam essen-
tiam constitutam in indiuisibili, nec potest dici
magis, vel minus; quocirca etiam ignis quum
sit substantia, non potest de hoc igni magis præ-
dicari, quam de illo, ita vt hic sit magis ignis,
quam ille, idq; significauit Aristot. 8. Metaphys.
contex. 10. qui locus, quãuis ab aduersariis con-
tra nos adductus, sentẽtiæ tamen nostræ mirum
in modum fauet: inquit ibi Aristoteles species
esse vt numeros, & substantiam, quæ est secun-
dum formam, non suscipere magis vel minus,
significare volens, cuiusq; substantiæ essentiam
indiuiduam esse, nec dici posse magis, vel mi-
nus: quoniam igitur non potest ignis esse magis,
vel minus ignis, & vnumquodque à sua forma
constituitur, necesse est, vt neque forma ignis
suscipiat magis, & minus; quia si forma ita in-
tenderetur, & remitteretur, necesse esset, vt ignis
quoque diceretur magis & minus ignis, quod
Aristoteles negat, tum in dicto loco, tum in lib.
Categor. cap. de Substantia: in hoc igitur sub-
stantia à qualitate distinguitur, quod qualitas
intendi ac remitti potest absque mutatione spe-
ciei, substantia vero minime. Alterũ dictum est:
si sumatur intẽtio & remissio altero modo, nem-
pe cum variatione speciei, aliqua substantia in-
tendi & remitti potest: quamuis enim Aristote-
les dixerit, nullam substãtiam posse intendi aut
remitti absque mutatione speciei, quod vocatur
suscipere magis & minus; non tamen negaret
formas elementorum posse remitti illa remissio-
ne, qua variatur species: forma namque ignis
potest remitti, & amittere aliquem gradum; sed
ea remissio mutat necessario speciem, & fit per
admistionem aliorum elementorum contrario-
rum, per quam alia quoq; elementa similiter re-

Intensio & remissio fit dupliciter.

Prima cõclusio.

Secunda cõclusio.

A mittuntur, & ex ea remissione, desinunt esse i-
gnis, aer, aqua, terra, & fit noua species, vt caro,
vel aurum, quod recte ab Aristotele vocatum est
medium, & diuersum à miscibilibus, quia est ta-
le medium, quod differt specie ab extremis. Hu-
ius dicti ratio conspici facile potest, consideran-
do qualis esse debuerit natura illorum corpo-
rum, quæ essent materia aliorum; debuerunt e-
nim esse talia, vt eorum formæ variis modis re-
missæ possent euadere formæ omniũ mistorum,
B & horum omnium species constituere: adeo vt
omnes mistorum formæ (animam semper exci-
pio, quæ est forma addita formis elementorum)
reipsa nihil aliud sint, quã gradus aliqui omniũ
formarum elementariũ, diuersæ tamen formali-
ter à formis elementorũ, quia non amplius con-
stituunt elementa, sed mista, & dant aliud esse
specificum: hoc nisi fateamur, nullam possumus
afferre rationem cur magis elementa dicantur
materia misti, quam mistũ misti, nec magis ele-
C menta dicerentur materia hominis, quam se-
men materia hominis, & homo materia cada-
ueris: nam si formæ elemẽtorum in mistione pe-
nitus interirent, ita ex elemẽtis generaretur mi-
stum per interitum formarum elementorum, vt
ex pane sanguis per interitum formæ panis, & ex
semine homo per interitum formæ seminis, &
ex homine cadauer per interitum formæ homi-
nis: nec satis est id, quod aliqui dicunt, qualita-
tes elementorum remanere, & hac ratione dici
D elementa manere vt materiam misti; certum e-
nim est, quamlibet rẽ constitui à sua forma sub-
stantiali, non à qualitatibus, quare nõ ob id ma-
nere elementa dicuntur, dum formæ substantia-
les penitus deletæ statuuntur: præterea hoc et-
iam dato, nulla adhuc notari potest dissimilitu-
do inter elementa, & mistum, ex quo aliud mi-
stum generetur; nam sæpe videmus, in misto ge-
nito manere aliqua accidentia, quæ fuerunt in
misto corrupto, vt in sanguine accidentia aliqua
E cibariorum, & in homine accidentia aliqua se-
minis, neque propterea dicitur manere in ho-
mine semen, tanquam eius materia. Neq; etiam
satis est cum nonnullis dicere elementa manere
in misto, non actu, sed potestate, quatenus pos-
sunt iterum generari elementa ex eodem misto:
nam si ita intelligeretur id, quod Aristot. dicit,
miscibilia in misto manere potestate, non mi-
nus etiam mistũ maneret potestate in alio mi-
sto, quod ex eo generatur: nam si ideo sunt in
F pane elementa potestate, quia potest panis in e-
lementa mutari, eadem ratione erit in pane ca-
ro, quia potest panis mutari in carnem; imo eo
magis diceretur in pane inesse caro potestate,
quam elementa, quo facilior est transitus à me-
dio ad medium, quam à medio ad extremum;
quod idem de qualitatibus dicendum est; faci-
lior enim debet esse transitus à temperie ad tem-
periem, quam à temperie ad qualitatem extre-
mam: quoniam igitur cõsequens hoc Aristoteli

aduersatur, qui dixit, miscibilia ita potestate inesse in misto, vt possint iterum separari, neq; dixit inesse hoc eodem modo etiam mistū in misto, necesse est fateri elementa ita remanere potestate in misto, vt seruent aliquid actus; remanent enim cum amissione suarum excellentiarum, id est, remanent aliqui gradus formarum elementarium, & aliqui interierunt, ita vt forma misti realiter nil aliud sit, quam collectio plurium graduū formarum elementarium, quibus accessit noua formalitas, coiuerunt enim in naturam aliam distinctam formaliter à naturis elementorum: & hanc elementorum realitatem in mistis omnibus manentem respiciebant illi prisci Philosophi, qui dicebant, omnia sunt aer, omnia sunt aqua, vel aliud aliquod elementum, vel etiam plura, quæ ab ipsis principia rerum esse statuerentur. Propterea notanda maxime est hæc differētia: dicimus hominem ex elementis fieri tanquam ex materia, dicimus etiam hominem fieri ex semine, tanquam ex materia; sed nomine seminis nil aliud denotamus, quam primam materiam cum priuatione; sic enim significare volumus materiam primam, quæ sit facta hominis propria per priuationem, peculiariter oppositam formæ humanæ, significatam nomine formæ coniunctæ, quæ est forma seminis, & constituētem proprium terminum à quo generationis hominis, qui in aduētu formæ humanæ recedit simul cum forma seminis coniuncta; at quum dicimus hominem ex elementis generari; dicimus materiam secundam remanentem in homine genito, ita vt non solum prima materia, sed etiam elementa dicantur modo aliquo remanere, quatenus manent fractæ & castigatæ ipsorum formæ; manent enim aliqui ipsarum gradus, & aliqui etiam recesserunt, ex qua remissione interiit formalitas elementorum, & accessit alia formalitas, quæ est misti, diuersa ab illa. Ex his etiam colligimus, aliam esse remissionem formarum elementarium, aliam qualitatum; nam qualitates recipiunt magis, & minus, proinde remitti possunt vtraq; remissione, etiam illa, quæ non variat speciem; aer enim quandoque est magis, quandoque est minus calidus, & tam intensior, quam remissior calor vocatur calor aereus, & est eiusdem speciei; non sic forma aeris, hæc enim remitti quidem potest, non tamen ita, vt seruetur aer, quoniam amisso aliquo gradu, non est amplius forma aeris, sed facta est forma alicuius misti: ideo non est ignorandum, non ex omni remissione qualitatis elementaris fieri remissionem formæ substantialis elementi; nam si semper remissionem qualitatis remissio formæ insequeretur, elemēta ex qualibet leui alteratione interirent, nec possent diu conseruari: quamobrem ob eorum conseruationem decreuit natura formā cuiuslibet elementi nō ita esse alligatam certo cuidam qualitatis gradui sibi naturali, vt absque illo existere nequeat; sed quum ipsa forma sit constituta in indiuisibili, & statutum habeat gradū qualitatis perfecte naturalem, nōn tamen ob quemlibet recessum ab illo gradu remittitur forma, quod esset interire elementum, sed ad sui conseruationem forma requirit qualitatem non in indiuisibili constitutam, sed in quadam latitudine certis quibusdam terminis conclusa; idque maxime apparet in duobus elementis mediis, potissimum vero in aere; nam eius calor potest notabiliter intendi, & remitti absque vlla intensione, vel remissione formæ substantialis: at si præter statutos latitudinis terminos intendatur, vel remittatur, necesse est formam aeris interire. Ignis vero vix aliquam admittit suarum qualitatum remissionem, cum qua possit existere; aliquam tamen admittere dicendum est, quum sit necessarium, vt ipse quoque, dum agit, repatiatur absque formæ suæ interitu. Patet igitur, non omnem remissionem qualitatis in elemento facere remissionem formæ, quia remissio formæ semper est cum elementi interitu, at qualitatis remissio non semper. Sed aduersus hoc posset aliquis obiicere argumentum illud, quo supra diximus vsum esse Auerroem contra Auicennam: nam dicebat Auerroes; si forma elementi potest integra seruari, ablato aliquo gradu suæ qualitatis naturalis, ergo etiam ablato alio, proinde & ablatis omnibus, quia de quolibet gradu eadem est ratio: hoc igitur eodem argumento videtur ostendi posse, formam elementi nō posse integram seruari cum remissione qualitatis, quoniam huius cōtrarium voluit Auerroes hoc argumento demonstrare. Ego vero hac in re sum in opinione multorum, qui putant argumētum hoc Auerrois aduersus Auicennam nihil habere roboris, licet sententia illa Auicennæ falsa sit; etenim inefficax est ratio à diuisis ad coniunctum: potest quidem existere forma elementi sine quolibet gradu qualitatis separatim accepto, sed nō propterea sine omnibus simul, vt aer fortasse seruari potest sine vno, vel sine duobus gradibus sui naturalis caloris, at non sine tribus; quemadmodum scamnum quadrupes stabit sine vno pede, & quolibet vno ablato stabit, quia de singulo eadem est ratio, dummodo quilibet seorsum accipiatur, manentibus aliis; sed duob. ablatis, non amplius stabit. Nisi pro Auerrois defensione dicamus, ipsum loqui de remissione graduum qualitatum extra statutos limites, hoc enim constituendum videtur iuxta opinionem Auicennæ: quia si formis elementorum integris seruatis (vt ipse dicit) non sunt tamen elementa, sed est genitum mistum, videtur esse necessarium, vt dicat, qualitates esse fractas extra latitudinem naturalem: & hac ratione verum est id, quod Auerroes dicit, eandem esse rationem de vno gradu, ac de omnibus, nempe de vno, qui sit vltra limites naturales; quoniam est contra elementi naturam & excedere vno, & excedere duo-

Alio modo elementa sunt materia hominis, alio modo semen est materia hominis.

Alio modo formæ remittūtur, alio qualitates.

Argumentum Auerrois inualidū cōtra Auicennā.

Defensio argumēti Auerrois.

re duobus, & omnibus excedere, quia nullo horum modo seruari elemẽtum potest: itaq; si hoc intelligat Auerroes, potest eius argumẽtum defendi. Auerroistæ vero absq; dubio decipiuntur, putantes argumentum illud absolute quoq; validum esse, quum sit merus cauillus.

Quod ea, quæ hactenus declarata est, sententia, Auerrois fuerit.
Cap. VIII.

HOc modo, quem hactenus declarauimus, defenditur optime opinio Auerrois, eaque sola vera est, dum sic intelligitur, quod autem Auerroes ita intellexerit elementa in misto manere fracta, & formas elementares castigatas cum mutatione speciei, non est quod in demonstrando laboremus; est enim clarissimum legentibus commentarium illud 67. libri 3. de Cœlo, cuius verba non referimus, sed aliis consideranda relinquimus. Notandus etiam est alius apud Auerroem locus in comment. 23. lib. 10. Metaphysic. vbi duo illa mediorum genera ponit; vnum, quod ab altero extremo non differt specie, sed solum secundum magis & minus; alterum vero, quod specie differt ab vtroque extremo: deinde subiungit esse ibi motum, vbi est magis, & minus. vbi vero omnia media differunt specie ab extremis, ibi non esse motum, ex his autem duabus propositionibus colligitur in secunda figura hæc conclusio, ergo vbi omnia media differunt specie ab extremis, ibi non est magis & minus: quoniam igitur mista omnia ab Aristotele vocantur media inter elementa, & ab elementis specie differunt, sententia Auerrois est, elementa non recipere magis & minus, sed intendi & remitti cũ variatione speciei: sic igitur intelligenda sunt ea, quæ alibi dicuntur ab Auerroe, præsertim in comment. 67. lib. 3. de Cœlo, vbi etiam notare possumus obiectionem, quam contra se affert, & eius solutionem; obiectio enim est illa vulgata; sequeretur formas substantiales recipere magis & minus, quod Aristot. aduersatur: solutio autem Auerrois non illa est, quam ei multi tribuunt, vt excipiat formas elementorum tanquam imperfectas, & asserat eas recipere magis & minus: non enim concedit Auerroes eas recipere magis & minus, sed veritatem declarans inquit, ex admistione formarum elementarium prouenire aliam formam, sicuti ex commistione albi & nigri fiunt multi colores medii: sic autem significat formas elementares remitti ea tantum remissione, quæ speciem variat, non illa, quæ facit minus tale in eadem specie; iam enim dixerat in alio à nobis notato loco, vbi media differunt specie ab extremis, ibi non esse magis & minus; differre autem mista ab elementis specie asserit aperte Auerroes, dum ait, ex admistione formarum elementarium prouenire aliam for-

Auerrois responsio ad Aristotelẽ in prædicamẽtis.

A mam, quod etiam clare dicit, vtens exemplo colorum: nam colores medii differunt specie ab extremis, vt alias in comment. 32. lib. 6. Physic. ipsemet dixerat: quo etiam in loco inquit media hæc differentia specie ab extremis non esse nisi finita numero, sic enim patet, necessarium esse, vt finitæ sint species mistorum, nec possint esse infinitæ. Rationem autem cur formæ elementares ita possint intendi & remitti, & migrare in formas mistorũ, refert Auerroes in harum B formarum imperfectionem, dicens eas in hoc similes esse accidentibus quodammodo; non sunt enim omnino similes quum non recipiant magis & minus vt accidentia, sed solum quatenus modo aliquo intendi ac remitti possunt, quod non competit aliis formis substantialibus. Hæc est absq; dubio opinio Auerrois, & ipsa rei veritas, quam ego diu existimaui nullum Auerroistarum assequutum fuisse; quum enim vsi non sint ea distinctione, qua nos vsi su- C mus, & ea quidem non à nobis inuenta, sed ab ipso Auerroe posita, non potuêre se penitus à magnis difficultatibus explicare, nec plene Auerrois sententiam tueri: sed quum mihi & ipsa rei natura, & consideratio verborum Aristotelis & Auerrois hanc sententiam suggessisset, res enim pene ipsa loqui videtur; postea contigit, vt quum de hac re publice in Patauina Academia disseruissem, quidã discipulus meus valde eruditus, & ex Carmelitana familia religiosus, læ- D tus ad me accedẽs dixerit, eandem fuisse sententiam Ioannis Bacconii Doctoris sui, & locum notauit, quem fateor me antea non animaduertisse; quanquam semper Bacconii scripta libentissime legi, & illius viri doctrinam plurimi feci: quum igitur statim locum illũ auide legissem, qui est in lib. 3. Sentent. distinct. 16. non potui non eius summum iudicium maximopere admirari; non potest enim melius, aut exquisitius huiusce rei veritas declarari, quam ibi declare- E tur à Bacconio, qui ea in re, vt in aliis quoq; facere solitus est, solidissime philosophatur, & ex ipsa rei natura veritatem petit. In prædicto autem loco ipse non modo distinctionem illam mediorum, quæ apud Auerroem clare legitur, ad huius quæstionis solutionem applicuit, quod cæteri Auerroistæ non fecerunt; sed etiam vsus est eisdem vocibus, quas ego ad rem hanc declarandam excogitaueram, realiter, & formaliter; realitatem enim eandem formarũ elemen- F tarium inquit esse in elementis, & in misto, sed diuersas formalitates, prout varias species constituunt: & ne eandem rem fateri videatur esse elementum, ac mistum, inquit, non esse in misto realitatem formarum elementarium, sed esse in misto realitatem eandem, quæ fuit realitas formarum elementarium; eadem enim res est, quæ fuit elementa, & nunc est mistum, sed mutata est formalitas, proinde etiam species, quæ omnia verissime dicuntur.

Io. Bacconius.

Confirmatio prædictæ sententiæ ex dictorum Aristotelis consideratione.

Cap. IX.

HAnc, quam declarauimus, Aristot. fuisse sententiam, ostendere facile possumus variis in locis ipsius dicta considerando. Primum quidem illa, quæ dicuntur in postremo capite libri primi de ortu & interitu, huic soli sententiæ attestantur: nam in contextu 89. inquit, miscibilia non mutari alterum tantum in alterum, sed vtrumq; in alterum, ita vt non alterum ipsorum generetur, sed medium, & commune; medium enim & commune non appellaret, nisi aliqua ex parte retineret vtriusque naturam; & hoc commune inquit esse aliud, & differens specie ab extremis: hæc autem non habent locum, nisi iuxta opinionem Auerrois à nobis declaratam; quũ enim fieri potest, vt simul aqua mutetur in ignem, & ignis in aquam, ita vt id, quod generatur, nec sit ignis, nec aqua, sed quid medium, in quo ambo illa seruentur, nisi eo, quem prædiximus, modo? mistum enim differt specie ab igni, & ab aqua, & participat gradibus naturæ vtriusque, quum tamen ipsum sit vnius tantum naturæ. Inquit etiam ibi Aristoteles in contextu 84. miscibilia nec omnino remanere sicut corpus album, quæ integra penitus coniunguntur; neque etiam interire, sed seruare vires ipsorũ; vires autem intelligit realitates formarum elementarium, quæ secundum aliquos gradus seruantur; nam statim subiungit; inde fieri vt possint iterum separari, nam adiectis cuilibet illis gradibus, qui abiuncti fuerant, suscipiunt iterum pristinam formalitatem, & dicuntur ex misto elementa generari, hoc enim facilius est quam formalitatem, & realitatem totam elementi produci, sicuti quando ex aqua generatur ignis; non enim diceret Aristoteles ignem commistum fuisse aquæ, & postea separatum, quia nihil formæ ignis in aqua inerat; nec potest vlla aduersariorum seu proteruitas, seu cauillatio recte interpretari verbum illud, separari; non enim dicuntur separari, nisi illa, quæ ita erant coniuncta, vt modo aliquo inessent actu; nec Aristot. aliunde colligit ea posse separari, nisi ex eo, quod dixerat, miscibilia non penitus interire: sed adhuc clarius loquitur Aristoteles in contextu 48. libri secundi, dum ait; quando in duorum elementorum congressu vnum est absolute actu, & alterum potestate, non est mistio, sed huius generatio, huius vero interitus; at quando neutrum omnino interiit, sed modo aliquo calidum factum est frigidum, & frigidum est factum calidum, & neutrum est actu absolute, sed transiit vtrumque in quoddam medium, tunc est mistio: non vult igitur Arist. elementa in misto ita esse potestate, vt nihil retineant sui actus, sed ita potestate, vt etiam actu; non possunt aũt esse actu, nisi per suas formas; quare putauit Aristot. formas elementorum aliquo modo seruari in misto; & ibidem aperte inquit, elementa in mistione solas amittere excellentias suas, & frangi, nec penitus interire. Illud autem est semper animaduertendum, Aristotelem formas elementorum non aliis nominibus appellare, quam nominibus suarum qualitatum: ideo quando in iis libris qualitates nominat, non est credendum, eas vt accidentia à formis distincta nominari, sed sumi loco formarum, quia formæ elementorum per has qualitates agunt extra se: quando enim Aristoteles dicit, elementa symbola facile mutari inuicem, vt aquam in aerem, mutato frigido in calidum, & manente humiditate; si intelligamus in solis qualitatibus mutationem fieri; ita vt non in formis substantialibus, non erit generatio, qualem vult Aristot. eam mutationẽ esse, sed sola alteratio; nisi enim mutetur forma substantialis aquæ, non fit aer, sed manet aqua, licet facta calida; formas igitur præcipue respicit Aristoteles, & inquit has non penitus interire, sed solũ excellentias suas amittere. Propterea etiam primo capit. libri secundi de partibus animalium, quando dicit, mistum constare potius ex viribus elementorum, quam ex elementis ipsis, & vires inquit esse calidum, frigidum, humidum, & siccum, per hæc non intelligit nisi formas elementorum, & significare vult elementa non remanere secundum suum esse formale, quum iam per mistionem suas formalitates amiserint, & ita non ex elementis proprie loquendo constare mistum, sed potius ex eorum viribus, hoc est, ex realitatibus formarum elementarium, quæ aliam formalitatem susceperunt: hoc autem ibi est manifestissimum, quum Aristoteles dicat, calorem, frigus, humiditatem, & siccitatem materiam esse mistorum corporum; nam si hæc vt accidentia accipiantur, dici non possunt materia corporum, quia materia non est nisi substantia, proinde mista non ex his qualitatibus vt ex materia constare dicuntur, sed ex ipsa substantia elementorum, quæ ab eorum formis constituitur: quod si etiam qualitates dicuntur formæ elementorum, quatenus constituunt elementa vt elementa sunt, id tamen non est nisi præsuppositis formis substantialibus; has enim si abiungamus, euanescit officium qualitatum, quæ non amplius materiam mistorum constituunt. Considerandum præterea est, tum in eo loco, tum in contex. 84. libri 1. de ortu & interitu Græcum nomen, δύναμις, quo ibi Aristoteles vtitur, vbi Latinus codex habet, virtutes, seu vires; nam δύναμις, significat etiam propriam rei naturam, significat etiam potestatem, quæ respicit actum; quare optime vsurpatur ad significandas formas elementorum fractas, & potestatem habentes ac totam suam perfectionem. Per hæc ẽt optime declaramus modum, quo Arist. in illo postremo cap. lib. 1. de ortu & interitu mistionem

Virtutes elementorũ quo modo sint intelligenda.

δύναμις.

stionem fieri statuit: inquit enim miscibilia primum debere se mutuo diuidere in partes paruas, ideoq; oportere ea esse liquida, vel aliquod saltem ipsorum, vt possit aliorum partes penetrare, & ita diuidi ac diuidere in paruas partes; nec dicit in minimas, quia id verum non esset, neq; enim absolute minimum intelligi posset, neque minimum naturale, nam minimum absolute non datur, quum omne quantum sit diuiduum in infinitum; minimum vero naturale datur quidem, vt ait Aristot. in 1. Physicæ auscultationis disputans contra Anaxagoram, & est illud vltimum, in quo potest forma seruari in diuisione cuiusq; corporis naturalis; est enim necessarium peruenire ad paruam particulam, quæ vlterius quidem diuidi potest vt quanta, at, si diuidatur, non potest forma amplius seruari; in talia igitur minima si intelligeremus diuisionem miscibilium fieri in ipsa mistione, oporteret æquales semper inter se esse portiones omnium miscibilium, seu eandem in omnibus mistis esse illorum mensuram, & proportionem inter se, quod minime verum est; sed oportet vnum aliis dominari, variumque esse dominium, & variam elementorum proportionem pro diuersis mistorum naturis. Facta igitur miscibilium diuisione mutua in partes paruas, necesse est, vt propter qualitatum inter se contrarietatem fiat inter ipsa actio & passio mutua, per quam elementa se mutuo frangant, & ad mediocritatem redigant; quod quidem possumus cum Aristotel. in duobus miscibilibus considerare, id enim pluribus quoque accommodari poterit; itaque si generandum sit mistum, quod sex gradibus referat naturam terræ, duobus autem naturam aeris, fiet actio mutua inter particulas terræ, & particulas aeris, & aer naturam terræ, quam in octo gradibus consistere statuimus, imminuet duobus gradibus, ita vt sex gradus terræ remaneant; terra vero tanquam præualens detrahet de natura aeris sex gradus, vt duo tantum relinquantur; & sic tam particula terræ, quam particula aeris erit facta eiusdem naturæ, quia vtraque redolebit sex gradus naturæ terræ, & duos naturæ aeris; & singula nec terra amplius erit, nec aer, sed quiddam medium, vt aurum: hac igitur ratione quælibet pars misti est mista; quælibet enim pars est aurum, neque est amplius aer terræ appositus, sed & aer, & terra mutata in aurum retinens ex parte naturam terræ, & ex parte naturam aeris; quoniam vtriusque elementi formæ fractæ, & castigatæ migrarunt in formam mediam, quæ est forma auri. Sic etiam qualitates se mutuo castigant, & fit qualitas vna media, quæ cuiusq; misti temperatura appellatur. Præterea confirmatur etiam maxime hæc sententia per ea, quæ ab Arist. dicuntur in contexr. 10. 8. Metaphysic. quem locum aduersarij contra nos adduxerunt; inquit enim species esse sicut numeros, quia numero dempta vnitate manent a-

Mistio non requirit diuisionem in minima.

Virtutes elementorū quo modo sint intelligendæ.

δύναμις.

A liæ vnitates realiter, sed mutata est formalitas, & facta alia species numeri: quemadmodum igitur numeris detractio, & additio fieri potest manentibus iisdem realiter vnitatibus, quæ relinquuntur, sed mutata specie numeri; ita formæ elementorum intensionem, & remissionem recipiunt, ita tamen vt mutetur formalitas, & fiat alia species, licet aliqui earundem formarum gradus seruentur; quod est seruari realitatē graduum formarum elementarium, sed formalitatem, ac speciem mutari: quod idem in numeris B euenire videmus; propterea ad rem hanc declarandam maxime accommodatum est exemplum numerorum, quod ibi ab Aristotel. consideratur.

Confirmatio eiusdem sententiæ auctoritate Græcorum interpretum. Cap. X.

EAndem sententiam Alexander & Ioannes Grammaticus sequuti sunt. Alexander e- C nim in libello suo de mistione declarans quomodo mistio fiat, inquit, miscibilia inter se mutuo agunt & patiuntur; sed neutrum interimit alterum penitus, quia prius desinit posse agere, quam prorsus verterit alterū in naturam suam; quare mistio est mutatio quædam sine interitu: non vult igitur Alexander elementa interire, & aperte dicit ea non amittere nisi excellentias suas, quod est remanere fracta, & hebetata: postea dicit mistum non esse aliquod ex miscibili- D bus, sed esse illa omnia potestate: nisi igitur inuicem pugnent Alexandri dicta, significat elementa amittere suas formalitates, & suum esse specificum; quia si hoc retinerent, iam mistum esset actu ignis, & aer, & aqua, & terra, seruare tamen suas realitates, hoc est, non prorsus interiisse: nam postea quoque declarans quomodo maneant potestate in misto, inquit, sunt potestate, quoniam exiguo egent auxilio, vt recuperent naturam suam; quum enim non tota sit a- E missa, sed solum hebetata, possunt per additionem eius, quod amissum erat, redire in suam naturam integram, propterea (inquit) non omnino generatione & interitu indigent vt separentur, sed mutatione aliqua. Itaque arbitratur Alexander formas elementorum non esse in misto penitus potestate, sicuti in prima materia, & sicut in semine humano est potestate forma hominis; sed potestatem intelligit, quæ coniunctum habeat aliquid actus, at non integrum a- F ctum: ideo hanc integritatem postea acquiri dicit per illam mutationem, qua mistum in elementa dissoluitur, eamque non esse omnino generationem, sed mutationem quandam, quæ est dimidiata quædam generatio: non est autem ignorandū, qualis sit hæc mutatio, qua mistum in elementa dissoluitur, & qua ex elementis generatur mistum, ne forte opinemur, eam non in substantia, sed in solis accidentibus mutationem esse, quæ dicitur alteratio; quinimo est sub-

Alexander.

Mistio, & misti dissolutio est mutatio substantialis.

stan-

ſtantialis mutatio, neque ad aliam mutationis ſpeciem redigitur, quam ad generationem & interitum: nam ſi horum corporum formalitates ſpectemus, eſt perfecta generatio, & perfectus interitus, nam penitus intereunt in miſtione formalitates elementorum, & producitur noua formalitas, quæ eſt miſti; vel interit formalitas miſti, & generantur formalitates elementorum, quando miſtum in elementa diſſoluitur: at ſi realitatem tantummodo reſpiciamus, non eſt perfecta generatio, nec perfectus interitus, quemadmodum antea declarauimus: idque reſpexit Alexander, quando dixit eſſe dimidiatam generationem, imo & Ariſt. ipſe, quando in capite de miſtione dixit, miſcibilia non penitus interire, ſed aliquo modo ſeruari. Notat autem ibidem Alexander quoddam ſumma animaduerſione dignum, atque veriſſimum: quoniam enim dicente Ariſtotele miſcibilia poſſe ex miſto iterum ſeparari, credere aliquis poterat elementa redire eadem numero, quæ prius in miſtionem venerant; ideo nos monet ea non redire penitus eadem, ſed alia ſecundum numerum, eadem autem ſecundum ſpeciem tantum; quum enim proprias formalitates amiſerint, & deſierint eſſe ignis, aer, aqua, terra, hac ratione interierunt; id autem, quod ſemel interiit, iuxta opinionem Ariſtotel. non poteſt idem numero vnquam redire: igitur quando iterum ſeparantur, redeunt eadem ſecundum ſpeciem, idq; ſatis faciliter, quia non totã ſuam naturam, id eſt, non totã realitatem amiſerunt. Ex his colligere poſſumus, non eadem eſſe hanc ſeparationem elementorum ex miſto, atque illam, qua ex mera congregatione dicuntur aliqua ſeparari abſque vlla mutatione, vt quando ex aceruo tritici grana ſeparantur: hæc enim eadem numero ſunt, facta ſeparatione, quæ prius in compoſitione, & ante compoſitionem erant, quia nulla eſt facta naturarum mutatio; & elementa ſeparantur à miſto, in quo non omnino erant actu, proinde ſeparantur cum alteratione, quæ non eſt abſolute in accidentibus, ſed eſt dimidiata quædam generatio, talem enim alterationem Ariſtotel. in definitione miſtionis intellexit; non enim fieret naturarum vnio, & plurium reductio ad naturam vnam, ſi ſeruatis penitus formis ſubſtantialibus in ſolis accidentibus mutatio fieret; non poſſunt igitur elementa ex miſto ita ſeparari, vt redeant eadem numero, quæ in miſtionem venerunt. Eiuſdem ſententiæ fuit abſque dubio Ioann. Grammaticus in interpretando capite de miſtione in calce libr. 2. de ortu & interitu: ibi enim in contextu 82. declarans quomodo miſcibilia ſint poteſtate in miſto, inquit, non ſunt penitus poteſtate reſpectu actus primi, quemadmodum quando dicimus aquam eſſe poteſtate aerem; neque ſunt poteſtate reſpectu ſecundi actus tantummodo, ſicuti quando dicimus, Geometram dormientem geometrizare poteſtate, quum habeat actum primum perfectum; ſed tertio modo medio, vt quando dicimus Geometram ebrium habere poteſtatem geometrizandi, nam habet quidem actum primum, id eſt, habitum Geometriæ, ſed obfuſcatum, & impuratum, ideo non perfecte geometrizat: ſic elementa ſunt in miſto ſecundum actum impuratum, qui coniunctam habet poteſtatem adipiſcendi ſuam integram perfectionem. Hoc idem dixit Ioannes in context. 84. vbi etiam aperte aſſerit, elementa in miſtione non totam ſuam formam amittere, ſed ſolum excellentiam & complementum ſuæ formæ, proinde remanere in miſto formas elementorum incompletas, & imperfectas: elementa igitur ſecundum Ioann. Grammaticum non penitus poteſtate in miſto ſunt, ſed & actu, & poteſtate, quatenus naturam ſuam non perfecte ſeruant. Deinde etiam in contextu 89. inquit, miſcibilia non prorſus interimere ſe mutuo, ſed ſolum frangere mutuo excellentias ſuas, ita vt medium quoddam remaneat, quod ex parte redolet naturam ſingulorum; quam Ariſt. quoque ſententiam fuiſſe iam oſtendimus: quapropter de Græcorum opinione non eſt dubitandum.

Elemẽta non ſeparantur à miſto eadem numero, quæ prius erant.

Io. Gram.

Solutio argumentorum pro Auicenna adductorum. Cap. XI.

Veritate declarata, omnia aliorum aduerſantia argumenta ſoluenda ſunt; & primo loco illa, quæ pro Auicenna adduximus. Ad primum igitur concedimus, formas elementorum manere in miſto: ſed quum dicit, non poſſunt intendi, aut remitti, quum ſint ſubſtantiales, ergo manent integræ, negamus antecedens; iam enim docuimus quomodo intendantur, ac remittantur formæ elementorum, & quomodo neq; intendi, neq; remitti poſſint. Ad ſecundum dicimus, Ariſtot. non ideo dixiſſe, alteratorum, quod putauerit miſtionem eſſe meram alterationem in accidentibus abſque vlla ſubſtantiæ mutatione, ſed quia ſi dixiſſet, corruptorum, perfectum miſcibilium interitum intelligere potuiſſemus; quod aduerſaretur iis, quæ prius dixerat, nempe miſcibilia non interire, ſed ſeruari in miſto: maluit ergo dicere, alteratorum, ad ſignificandam alterationem cum aliqua mutatione ſubſtantiæ, ſiquidem abſque hac non fieret illa vnio, quam eſſe ipſam miſtionis eſſentiam iam diximus. Ad tertium & ad quartum dicimus, omnia eſſe concedenda; iis enim oſtenditur elementa manere in miſto, ſed non oſtenditur manere integra. Ad quintum petenda eſt reſponſio ex iis, quæ ſcripſimus alias de motu grauium & leuium: illud enim, quod Ariſt. dixit, miſtũ moueri iuxta elementũ præualens, non ita eſt intelligendũ, vt forma elemẽti præualẽtis dicatur integra eſſe in miſto, & ita actu mouere miſtũ; ſed intelligendum eſt, nõ eſſe in miſto aliud mouẽs, niſi

Ad primum.

Ad ſecundum.

Ad tertium.

Ad quartum.

Ad quintum.

nisi ipsam misti formam, quæ magis redolet formam elementis præualētis, quam aliorum, ideo eo motu mouet, quo illa: hoc ergo significauit Aristot. qui non dixit mistum à præualente elemento moueri, quasi mistum, seu eius forma sit mouens; sed dixit moueri secundum præualens elementum. *Ad sextum.* Ad sextum respondemus, mistionem, & generationem misti differre quidem ratione, sed re idem esse; non potest enim vera mistio fieri, quin misti generatio fiat: quomodo *Lib. 1. de genera misti.* autem differant ratione, alibi considerabimus: nunc satis est si dicamus, mistionem vocari ratione graduum miscibilium, qui seruantur, vocari autem interitum elementorum, & generationem misti ratione graduum deperditorum, sic enim est generatio misti, & destructio formalitatum elementorum. *Ad septimum.* Ad postremum dicimus: nil aliud esse dissolui mistum in elementa, quam elementa facile recuperare gradus deperditos, propterea quod non omnes gradus interierunt: ex hoc igitur nil aliud infertur quam non fuisse in misto elementa integra, sed fracta; sicut enim dissoluitur mistum in elementa per amissorum graduum recuperationem, ita generatur mistum ex elementorum compositione per eorundem graduum amissionem.

Solutio argumentorum Scoti. Cap. XII.

Ad primum. AD primum Scoti negamus sequi id, quod ipse infert, multiplicari entia sine necessitate: sequeretur quidem, si cum nonnullis diceremus, formam misti esse additā formis elementorum, & re distinctam ab illis in ipso misto; at nos asserimus, solam misti formam sufficere ad mistum constituendum, & ad omnes operationes edendas, sed ad hanc esse necessarias formas elementorum, quum sit idem re, quod illæ, proinde illis penitus sublatis nulla misti forma possit existere: tanta igitur est necessitas formarum elemētarium in misto, quanta ipsius formæ misti, quum hæc non distinguatur re ab illis, sed sit illæ omnes ad vnitatem redactæ per mistionem. *Ad secundum.* Ad secundum negamus consequens, nam formæ elementorum non manent in misto vt quatuor formæ, sed vt factæ vna, siquidem multis realitatibus aduenit vna formalitas, proinde mistum est vnum. *Ad tertium.* Ad tertium similiter negamus consequens; nam post elementorum congressum non sunt amplius in misto quatuor quantitates, sed vna ex omnibus facta est; quid autem absurdi, si ex pluribus quantis coniunctis vnum quantum fieri asseramus? vt autem omnis fallacia detegatur, animaduertendum est, quantitatem insequi naturam materiæ & illi esse coæuam, terminos autem quantitatis cuiq; rei præscribi à sua forma: quoniam igitur in mistione perierunt formalitates elementorum, & vna misti formalitas producta est, factum etiā est vnum quantum ex quatuor materiæ portionib. quantis simul iunctis, quibus vnici termini sunt præscripti à forma, quæ vna tantum est, non plures, nempe forma misti: quum igitur vnici sint termini totius illius quantitatis, vna est quantitas. Sed imaginatus est Scotus, nos dicere formas elementorum manere in misto integras, & cum eis manere proprios terminos à singula forma tributos suæ portioni materiæ: quod quidem nos non dicimus, quia neque verum, neq; imaginabile est. *Ad quartum.* Ad quartum dicimus, totum esse concedendum; nam formæ elementorum prout elementorum formæ sunt, in generatione misti sunt terminus à quo, nō terminus ad quem, nec possunt simul esse cum forma misti, quia non potest eadem res esse simul mistum & elemēta: terminos igitur generationis oppositos simul existere non dicimus; quamuis enim eadem sit realitas formæ misti, & formarū elementarium, diuersæ tamen sunt formalitates, & hoc satis est ad distinguendos generationis terminos, à quo, & ad quem; siquidem termini sunt ipsæ formalitates, quæ nunquam simul existunt. *Ad quintum.* Ad quintum negandum est consequens: quum enim in generatione misti intereant formalitates formarum elementarium, & ita desinant constituere elementa, & incipiant constituere mistum differens specie ab elementis, generatio misti est interitus elementorum; pereunt enim formæ, quatenus formæ elementorum sunt, & subeunt nouam formalitatem, & ita fit alia forma. *Ad sextum.* Ad primum de qualitatibus patet responsio ex iis quæ dicta sunt, negamus enim, formas elementorum penitus interire: quare si ita manere, vel non manere qualitates debent, vt formæ, qualitates quoque elementares in misto fractæ, & castigatæ remanent. *Ad septimum.* Ad alterum negamus consequens: quum enim subiectum, in quo accidentia inhærent, sit prima materia, *In libr. de communi rerum generat.* vt aliàs demonstrauimus, & in misto eadem materiæ portio maneat, quæ in elementis fuit, qualitates non migrant in aliud subiectum, sed potius idem earum subiectum remanet. Sed eo inualidius hoc argumentum est, quo nos dicimus formas quoque substantiales aliquo modo seruari, quocirca ne fingi quidem potest migratio vlla accidentis de subiecto in subiectum.

Solutio argumentorum Thomæ, & aliorum Latinotum. Cap. XIII.

Ad primum. AD primum Thomæ sumptum ex verbis Aristot. in contex. 84. lib. 1. de generatione, & *Ad secundum.* ad secundū acceptum ex primo capite secundi de partibus animaliū, dicemus, omnia esse concedenda, quatenus ostendunt qualitates seruari fractas, & castigatas, & ad vnam mediam redactas: sed quatenus ostēdere se putat, formas elementorū substantiales nullo modo seruari, negamus eam esse mentem Arist. dū ait vires elemento-

mentorum manere, vt velit solas qualitates seruari sine formis: iam enim diximus, per vires elementorum ibi significari gradus formarum elementarium remanentes, hoc est, realitates seruatas sub alia formalitate, vt antea locos illos interpretantes declarauimus. Cætera quoq; argumẽta quibus Latini euertere nituntur fundamentum Auerrois de formis elementorum, facile soluuntur.

Ad primum contra Auerroem.

Ad primum enim, quo Thomas infert illud absurdũ, ergo daretur medium inter duo contradictoria, negamus consequentiã; ad probationem autem possumus cum Buccaferreo dicere, Auerroem non statuere formas elementorum absolute medias inter substantiam, & accidens, sed inter formas substantiales perfectas, & accidentia: hæc autem non sunt contradictoria, quoniam inter accidentia, & formas substantiales perfectas sunt formæ substantiales imperfectæ.

Quomodo formæ elementorum sint media.

Sed considerare præterea possumus, Auerroem non dicere eas esse vere medias, sed dicere, quasi medias; nullum enim datur medium inter substantiam, & accidens; nec formæ elementorum ita dicuntur mediæ, vt sint mediæ per participationem, vel per negationem extremorum, sed solum per quandam similitudinem, seu participationem conditionis alterius extremi: quum enim reuera contineantur sub altero extremo, & in formis substantialibus numerentur; similes tamen sunt accidentibus in hac conditione, quod modo aliquo intenduntur, ac remittuntur, etsi non omnino vt accidentia, & hac conditione ipsæ inter omnes formas substantiales solæ participant.

Ad secundum responsio recentiorum.

Ad secundum Thomæ, quo illud aliud absurdum inferebatur, ergo in substantia daretur continuus motus, nonnulli recentiores respondent, hoc non sequi, propterea quod si debeat fieri verus motus, non solum requiritur vt forma intendatur, & remittatur, sed etiam vt subiectum sit ens actu, sicut ait Aristotel. in 5. Physic. subiectum autẽ formæ elementi est prima materia, quæ est ens potestate; quare ad hanc formam non est motus.

Confutatio.

Sed hæc responsio vana est, & nullo modo est admittendum id, quod isti concedunt, dari mutationem continuam secundum Auerroem ad formam substantialem, ita vt forma elementi acquiratur paulatim, & per gradus, & in tempore, sicut etiam qualitates; quod quidem Auerroes nunquam cõcederet, qui putauit omnem formã substantialem acquiri subito, & totam simul; quare aduersariis satis esset ad hoc euidentissimum absurdum nos duxisse. Adde quod hoc concesso nõ videtur negari posse eum esse verum motum, esset enim à forma imperfectiore ad perfectiorem, à remissa ad intensam; & tali mutationi omnino competeret definitio motus in 3. Physic. tradita, vt cuique eam consideranti patet: quum enim omnes dicant, generationem sub ea definitione non contineri, nisi comprehensa præuia alteratione; tamen secundum istos definitio illa competeret generationi acceptæ etiam pro sola introductione formæ substantialis, quod quidẽ nullus philosophus diceret: patet autem in ea definitione non poni conditionem illam, quod motus habeat subiectum ens actu, licet hæc ex ea definitione colligatur, quatenus definitio illa non competit reuera nisi mutationi, quæ fiat secundum accidentia, quia hæc sola fit cum successione, & in tempore: quod si cum istis concederemus, etiam formæ substantialis introductionem hoc modo per successionem fieri, vanum esset negare eam esse verum motũ.

Vera solutio Ioan. Bacconij.

Reiecta igitur hac solutione, nos eam accipere debemus, quam ponit, ac declarat optime Ioannes Bacconius in memorato loco: est enim neganda consequentia, propterea quod nullus datur in substantia verus motus, quo forma elementi paulatim; & per successionem adueniat, vel recedat, ita vt eadem seruetur species in categoria substantiæ, sed quum forma elementi remittatur cum variatione speciei, cuiuslibet gradus mutatio est variatio speciei, & singulus gradus, quo adueniente, vel recedente generetur elementum, vel mistum, aduenit, seu recedit non in tempore, sed subito, & post alterationem præuiam, quæ est verus motus: nam in fine alterationis fit momento temporis accessio, vel remotio illius gradus, quæ est generatio subita, nec potest appellari motus: id autem quod Thomas imaginatur, vtique sequeretur, si nos assereremus, formam elementi intendi, & remitti absque variatione speciei; paulatim enim generaretur elementum, & pars formæ accederet post aliam partem intra speciem eiusdem elementi: sed quum singula mutatio gradus fiat momento temporis post præuiam alterationem in tempore factam, & in illo momento dicatur accedere illa formalitas, qua res constituitur, non fit generatio substantialis, nisi subito: hoc significauit Auerroes in Comment. 23. decimi Metaphysicorum, quando dixit, vbi est magis & minus, ibi est motus; at vbi omnia media differunt specie ab extremis, ibi non est motus, quoniam singulum horum est constitutum in indiuisibili: licet enim realitas formarum elementarium sit diuidua in gradus, in singulis tamen gradibus consistunt nouæ formalitates, quæ singulæ sunt indiuiduæ, & acquiruntur subito post præcedentem alterationem factam in tempore.

Ad tertium.

Ad tertium; quando alii dicebant, ergo formæ mistorum intendi, & remitti possent; negandum est consequens: dicimus enim, nullam dari proprie dictam mistionem, nisi elementorum, theriaca vero vel non habet veram mistionem, vel si habet, ea est mistio elementorum, non mistorum theriacam ingredientium, hæc enim constabant ex elementis, & eorum formæ constabant ex realitatibus formarum elementarium, hoc est, exil-

Omnis vera mistio est elementorum.

latum

larū gradibus seruatis sub formalitate misti; & quia horum graduum in singulo misto certa, & statuta est proportio, & alia in hoc misto, alia in illo, ideo ex plurium mistorum compositione variatur proportio, & prouenit aliud mistum: & quia cuiusqe naturalis corporis formalitas siue simplicis, siue misti indiuidua est, nec potest intendi, vel remitti, nisi interimatur; realitas vero diuidua est in varios gradus, & est præcipue elementorum, mistorum vero per participationem; ideo solis formis elemētorum attribuitur intensio, & remissio, non formis mistorum, quia natura statuit elementa vt materiam mistorum, non mistum vt materiam misti; & elementa sunt materia mistorum ratione suæ realitatis diuiduæ per gradus, quoniam sine tali diuisibilitate non possent esse materia mistorum: hoc videtur significasse Aristoteles in context. illo 10. libri octaui Metaphysicor. quem antea contra nos aduersarii adduxerunt; inquit enim species esse sicut numeros: quod declarans subiungit [*sicuti numerus non habet magis & minus, ita neque substantia, quæ secundum formam est; sed si qua substanta suscipit magis & minus, ea est, quæ secundum materiam est*] significat enim formam substantialem indiuiduam esse quatenus est forma, & essentia; & huismodi sunt etiam formæ elementorum quatenus constituunt elementa, nec datur ignis, qui sit magis ignis, quam alius ignis: sed eadem elementa quatenus sunt materia mistorum, & ratione realitatis suarum formarum abiunctæ mente ab omni formalitate, intenduntur, & remittuntur suscipiendo varias formalitates: denotat ergo ibi Aristotel. aliquam esse substantiam, quæ intenditur, & remittitur - sumit enim magis & minus in ampla significatione pro qualibet intensione & remissione, & talem substantiam inquit esse illam, quæ est materia, dum consideratur vt materia, talia autem sunt elementa quatenus sunt materia mistorum, sunt autem materia ratione realitatum suarum formarum, sed non ratione formalitatum. Hoc autem, quod de elementorum mistione diximus, possumus exemplo declarare, crasso quidem, ac rudi, sed ad propositum satis accommodato: sit statua equi fusilis ex auro, argento, & ære simul colliquatis, & cōmistis, in qua sit plus auri, & minus aliorum; sit alia statua bouis ex eisdem metallis, in qua tamen sit plus argenti, & minus aliorum; sit alia tertia statua leonis ex eisdem metallis, in qua sit plus æris, quam aliorum; ita vt variæ sint in iis tribus figuris mensuræ, & proportiones horum metallorum: deinde colliquentur iterum tres illæ statuæ, & ex tota illa materia fiat statua vna hominis, diceturne homo ille fusilis constare ex equo, boue, & leone, an ex auro, argento, & ære? Certe ex his metallis commistis constare dicetur, cum alia tamen proportione, & diuersa à proportionibus quæ fuerunt in tribus illis sta-

Declaratio context. 10. in 8. Metaphysic.

A tuis brutorum; sic igitur theriaca constare proprie dicitur ex elementis, & viribus elementorum, & diuersam habet temperiem à qualibet temperie singulorum ingredientium, & ea temperies est similiter nempe res qualitatum elementarium, sicut etiam temperies omnes illorum singulorum: ratio etiam ad hoc comprobandum efficacissima sumitur ex ipsa mistionis natura; nam miscibilia debent agere, & pati inuicem, & alterari; at non dantur qualitates vllæ

B actiuæ præter primas elementares qualitates, quæ alteratrices dicuntur; ideo si in theriaca sit vera mistio, qua de re non est præsentia disputandum, ea est primum, & per se mistio elementorum, non mistorum, nisi per accidens; contingit enim vt tot gradus singularum formarum elementarium ad mistionem delati sint per illa corpora mista, sicuti contingit vt allata materia ad constituendam hominis statuam fuerit materia equi, bouis, & leonis. Dicimus igitur o-

C mnem mistionem proprie acceptam, cui competat definitio mistionis ab Aristotel. tradita, esse mistionem elemētorum; ideo id, quod aliqui dicunt. Aristotel. de mistione agentem non solam elementorum mistionem considerare, sed quamlibet indistincte, admitti potest, dummodo concedant omnem veram mistionem, quorumcunque corporum sit, reduci ad mistionem elementorum; commiscentur enim inter se alia corpora per vires elementares, ex quibus con-

D stant; quare elementa sola sunt per se miscibilia, alia vero per elementa, quæ in se continent; nam ex elementis constare omnia mista satis per se manifestū est, & legitur clare apud Aristotel. in lib. 2. de ortu & interitu, à context. 46. vsque ad 50. dum loquitur de generatione mistorum: patet igitur theriacam quoque ex elementis constare, & eius mistionem, si qua est, à viribus elementorum esse factam. Quod autem illi dicunt, si Aristotel. ibi de sola elementorum mistione loqueretur, de elementis prius agete, quam de

E mistione debuisset; hoc omnino est negandum, & potest aduersus eos argumentum torqueri: quemadmodum enim si sola elementa sint micibilia, necessarium apud eos esset agere prius de elementis, quam de mistione; ita si plura sint miscibilia præter elementa, vt ipsi putant, de illis omnibus ob eandem rationem erat prius agendum, quam de mistione. Dicimus igitur ad mistionis cognitionem satis fuisse rudem quan-

F dam & confusam miscibilium notitiam per quasdam vniuersales conditiones, neque opus fuisse distincte prius agere de elementis; sed id postea Aristotel. facere in libro secundo, & ex ea elementorum tractatione colligimus, solis elementis competere conditiones miscibilium prius tactas in capite de mistione, quoniam enim fit mistio per qualitates actiuas & passiuas, quæ videntur communiter cōpetere & elementis, & mistis, ita vt mistio esse videatur &

simpli-

simplicium, & mistorum corporum: ideó docens postea Aristoteles qualitates illas esse proprias elementorum, & illis competere per essentiam, mistis vero per participationem significat sola elementa esse proprie, & per se miscibilia, cætera vero per elementa, è quibus constant. Sumitur etiam horum confirmatio ex iis, quæ dicuntur ab Aristotele in context. 43. primi libri; ibi namque proponens de mistione agendum, nullam aliam huius tractationis rationem adducit, nisi quia oportet de elementis agere tanquam de materia mistorum; asserit ergo se de mistione agere velle propter elementa, proinde elementorum tantummodo esse proprie dictam mistionem: & potius censuit, cognitionem mistionis esse necessariam ad considerationem elementorum prout sunt materia mistorum, quam è conuerso perfectam elementorum cognitionem requiri ad cognitionem mistionis, sicut isti in argumento sumunt. Neque turbare nos debent exempla, quibus vsus est Aristoteles agens de mistione, visus enim est significare mista quoque esse miscibilia, sed rudia exempla sunt, & satis habuit Aristoteles, si per illa propositum declararetur; & talibus exemplis solitus est passim in suis libris vti, quia manifestiora, & faciliora intellectu sunt; iis autem exemplis aliquæ tantum mistionis conditiones declarantur, vt debere miscibilia esse liquida, & se mutuo diuidere in paruas particulas; ad has enim conditiones declarandas satis erant etiam exempla mistorum: at præcipua illa conditio miscibilium, quod debeant esse actiua inuicem, & passiua, elementorum propria est; nec mistis alia ratione competit, quam per elementa, è quibus constant.

Ad quartum. Quartum argumentum leue prorsus ac puerile est: datur enim res aliqua perfectior absolute alia re, imperfectior tamen eadem re secundum aliquam conditionem; vt asinus, quum sit substantia, est absolute perfectior, ac nobilior motu Cœli, & luce Solis, quæ accidentia sunt; attamen hæc apud Aristotelem ratione æternitatis, quæ est conditio nobilis, sunt nobiliora asino, qui mortalis est: quare ipsimet aduersarij dicerent, asinum illis accidentibus nobiliorem esse simpliciter loquendo, sed illa esse asino nobiliora secundum quid: sic etiam prima materia, quum apud Aristotelem æterna sit, est nobilior ratione huius conditionis, quam forma, & quã compositum; tamen absolute loquẽdo est ignobilior, & imperfectior illis. Sic ergo dicimus, formas elementorum esse absolute nobiliores quolibet accidente, quia substantiam constituunt, & in specie collocant, quod accidentia præstare non possunt; posse tamen aliqua accidentia habere aliquam conditionem nobiliorem, vt si qua sint, quæ nullo modo intendi, aut remitti possint: nam posse intendi & remitti notat imperfectionem: talia itaque accidentia secundum hãc conditionem nobiliora dici possint formis elementorum, sed illæ sunt ipsis absolute nobiliores. Plura etiam eiusmodi in rebus videmus; nam multa bruta hominibus præstant robore corporis, vel efficacitate visus, vel aliqua alia eiusmodi conditione; homo tamen absolute loquendo est omnium animalium præstantissimus, quandoquidem aliis pluribus, & illis quidem nobilissimis conditionibus, brutis omnibus antecellit.

Ad quintum. Ad auctoritatem autem Arist. in libro categoriarum dicentis proprium esse substantiæ non recipere magis vel minus, ego quidem alienam ab Auerroe arbitror esse illam responsionem, quam ei attribuunt plures Auerroistæ, nempe vt Auerroes dicat Aristot. ibi loqui de perfectis tantum substantiis, proinde non negare substantiam aliquam imperfectam suscipere magis & minus; hoc enim si Auerroes diceret, in errore esset: quia quodlibet esse substantiale indiuiduum est, neque recipit magis vel minus, etiamsi respectu aliorum perfectiorum imperfectum dicatur; idque vt verum est de omni composito in categoria substantiæ tam simplici, quã misto, ita etiam de formis concedendum est; nequeunt enim formæ recipere magis vel minus, quin ipsa quoque composita dicantur magis vel minus talia: quamobrem non opus est aduersarios in hac responsione impugnanda laborare, ego enim eam penitus reiiciendam arbitror, vt ab Aristot. & ab Auerroe alienissimam. Dico igitur Aristot. ibi sumere magis & minus pro eo quod est intendi vel remitti sine variatione speciei, quæ, vt antea diximus, est propria acceptio; hoc autem nulli substantiæ seu perfectæ, seu imperfectæ, seu compositæ, seu simplici competere potest; idque legentibus verba Aristot. manifestum est: sed non ob id negat Aristot. posse aliquam substantiam intendi, & remitti cum mutatione speciei, siquidem hanc intensionem, ac remissionem ibi non considerat; quum præsertim huic sententiæ attestetur dictum Aristot. in context. 10. octaui Metaphysicorum, vt ante considerauimus: species enim similes esse dicit numeris, quibus additio, ac detractio fieri potest cum mutatione speciei; sed quælibet numeri species indiuidua est secundum essentiam, neque potest ei fieri additio, vel detractio, quin destruatur, & alia numeri species oriatur.

JACOBI ZABARELLÆ PATAVINI,

Libri Duo

DE QVALITATIBVS ELEMENTARIBVS.

LIBER PRIMVS.

propositio, ac partitio dicendorum.
Cap. I.

In libr. de Natur. scientiæ constitut.

Ictum à nobis est alias, quatuor simplicium corporum, quæ elementa vocantur, duo esse munera in mundo, proinde etiam in philosophia naturali duas eorundem esse considerationes, vnū prout naturalia, & simplicia corpora sunt, quæ per grauitatem, & leuitatem proprios quæq; locos in mundo occupant: alterum vero quatenus mistorum principia & elementa sunt, & per quatuor primas qualitates, quæ alteratrices vocantur, in mistionem venientia cōstituunt mistum. Sed illa quidem, quæ ad priorem eorum corporum considerationem attinent, satis à nobis tractata fuere in eo libro, quem de grauium, & leuium motu conscripsimus, nunc alteram, quæ multis magnisque difficultatibus referta est, adgressuri sumus, & elementa consideraturi, quatenus elementa, & principia mistorum sunt: & quoniam, vt Arist. docet in initio lib. 2. de ortu & interitu, corpora hæc eo munere funguntur per primas qualitates, quarum inter se actione, & passione absoluitur mistio, & generatur mistum; tota de his qualitatibus hæc disputatio nostra futura est; his enim optime declaratis, cognita erunt elementa, quatenus principia mistorum, & elementa sunt. Tria autem sunt, quæ de his consideranda nobis proponuntur: primo enim loco videndum est, quid sint hæ, quæ primæ qualitates appellantur, & harum definitiones quæ ab Arist. traduntur, expendendæ, deinde vero de earum causis, vnde elementis proueniunt, agemus; ac demum quasdā quæstiones, de quibus alij maxime disputare, & controuersari consueuerunt, ad has qualitates pertinentes proponemus, atq; soluemus: in horum enim plena intelligentia consistere arbitramur perfectam elementorum cognitionem, quatenus mistorum

In lib. de Generat. misti.

A principia, & elementa sunt: quomodo autem ex horum congressu generetur mistum, ad alium locum opportunius considerandū remittemus.

Quomodo ad elementa se habeant primæ qualitates. Cap. II.

QVum duæ sint, quas modo diximus, elementorum cōsiderationes in naturali philosophia, duobus etiam modis ad elementa sehabere primas qualitates alibi ostendimus: nam B si absolute elementa vt naturalia corpora considerentur, hæ non sunt eorum formæ substantiales, sed accidentia consequentia de genere qualitatis, quod probat pluribus argumentis Achillinus in lib. 3. de elementis, dubio 4. sed hæc consideratio à præsenti nostro instituto aliena est: si vero eadem vt elementa mistorum accipiantur, eædem sunt ipsorum elementorum constitutrices formæ, quia sine his corpora illa non essent elementa mistorum. Non est autem ignoran- C dum, primas has qualitates ab Arist. in libr. 2. de ortu & interitu & formas, & principia elementorum, & materiam elementorum vocari, & quandoque etiam appellari elementa, & materiam mistorum: quatenus enim in generatione elementorum hæ qualitates sunt præparationes materiæ pro singulorum elementorum formis educendis, eatenus vocantur ab Arist. materia elementorem in 6. contex. illius lib. 2. nam præuiæ dispositiones faciunt materiam propriam, D & præparatam ad recipiendam formam: dum autem elementa considerantur vt genita, & iam existentia, hæ sunt formæ ipsorum constitutrices, quia faciunt vt sint elementa mistorum, & hac eadem ratione ipsæ qualitates ab Arist. etiam elementa vocantur; nam sæpe in appellatione confundere solet formam cum composito ab ea constituto: ideo quum hæ qualitates elementa constituant; ipsæ quoq; hac ratione elementa vocātur, veluti, si quis animā humanam hominē appellaret: hæc legere possumus apud E Arist. in cont. 7. & 16. eius 2. lib. vbi has qualitates vocat indistincte & elementa, & formas elemē-

Qualitates non sunt formæ elementorum.

Q torum:

torum: & principia constitutiua elementorum: easdem vocat etiam materiam mistorum in c. 1. libr. 2. de partibus animalium, quia dum constituunt elementa, materiã mistorum constituunt; quæ igitur respectu elementorum sunt formæ constituentes, & dantes elementis esse respectiuum, quo dicuntur materia mistorum, eædem respectu misti dicuntur materia, quia totum elementum ita ab his constitutum materiæ locum habet respectu misti. Hæc igitur omnia secundum varias considerationes vera sunt, nec pugnant inter se, cognita enim veritate non difficile est varia Arist. dicta, quæ discrepantia videntur, conciliare, & ad rectum sensum trahere. His igitur declaratis, ad primarum qualitatum definitiones, quæ ab Arist. afferuntur, considerandas accedamus.

De definitionibus quatuor primarum qualitatum. Cap. III.

OSTENDERE volens Aristot. quatuor primarum qualitatum duas esse actiuas, calorem, & frigus, duas vero passiuas, humiditatem, & siccitatem; in medium affert earum definitiones, in quibus id manifestum est, ut legere possumus in context. 8. & 9. lib. 2. de Ortu & interitu: sunt autem definitiones tales; calidũ est quod cõgregat homogenea, seu quod segregat heterogenea, ut homogenea congregentur; frigidum vero est, quod indistincte omnia congregat, tam homogenea, quam heterogenea; congregare autem, & segregare est agere; quare ex his definitionibus patet has duas qualitates esse actiuas: humidum vero esse dicit id, quod non est terminatum propriis terminis, sed facile terminatur alienis; at siccum è contrario, quod terminatum est propriis terminis, alienis vero non facile terminatur; terminari autem est pati; idcirco hæ definitiones declarant has duas qualitates esse passivas. Videntur autem hæ omnes definitiones satis esse manifestæ; nã in urina hypostasis secernitur à partibus aquosis, & est signum bonæ concoctionis, quæ fit à calore; sic autem separantur illa, quæ sunt diuersorum generum, & simul congregantur omnia, quæ ejusdem generis sunt, in fundo enim congregantur omnes partes terrestres, in parte autem superiore omnes aquosæ: ita in vino fervescente secernuntur à calore partes terrestres à tenuioribus: sic si in aliqua cera indurata commisti sint lapilli, & paleæ; & cera per calorem liquefiat, congregantur in fundo omnes lapilli, in superficie vero omnes paleæ supernatant, & in medio manent omnes partes ceræ; separantur igitur à calore heterogenea, ut homogenea cõgregentur. Contra verò à frigore manifestum est omnia congregari indistincte, tam homogenea, quam heterogenea; sicut enim calidi est rarefacere, vnde

Definitio calidi.

Definitio frigidi.

A de fit separatió eorum, quæ sunt diuersorum generum, ita frigidi est condensare, & constipare: quare si cera à frigore condensetur, omnia, quæ in ea sunt, coniunguntur, ut prædicti lapilli, & paleæ cum cera commisti; nam si omnia hæc commisceantur, superueniens frigus ea conjungit & facit, vt congregata & coniuncta maneant: si aqua turbida congeletur à frigore, cõjunctæ manent cum aquæ partibus particulæ terræ, donec à calore congelationem solvente B segregentur: sic vero etiam cera pura congregabitur à frigore; proinde frigus condensando cõjungit omnia tam homogenea, quam heterogenea, quæ commista esse contingat. Duarum quoque passiuarum definitiones satis manifestæ sunt: humidum enim quum sit fluxile, proprios terminos retinere nequit, sed facile recipit alienos; figuratur enim facile à continẽte, & figuram ejus recipit, ut in vase videmus aquam, vel aerem facillime ad figuram vasis figurari; C fluit enim statim ad omnes partes continentis, & ita recipit terminos alienos: contra vero siccum jam est terminis propriis terminatum, sed alienos non facile recipit; nam si aliquod vas iniiciantur lapides, non figurantur ad figuram vasis, sed propriis terminis terminati manent. Sic ergo (inquit Arist.) ex harum qualitatum definitionibus apparet calorem & frigus notare aptitudinem ad agendum, humiditatem vero & siccitatem notare aptitudinem ad patiendum. D Hæc sunt, quæ ibi de his dicuntur ab Arist. quæ eadem postea repetuntur in initio 4. Meteorol. Sed aduersus hæc magnæ oriuntur difficultates, quæ ad hanc vsque diem omnibus negotium facessunt, & aliquæ etiam quæ à nemine tactæ vnquam fuere: dubia enim occurrunt primo loco aduersus veritatem harum definitionum, quatenus absolute considerantur ut prædicata quædam, quæ his qualitatibus attribuuntur; deinde vero dubium videtur, quomodo essentiam E harum qualitatum declarent, & sint earum definitiones; quum enim munus definitionis sit exprimere essentiam definiti, non apparet quomodo per has harum qualitatum essentia exprimatur, ita vt aliter definiendæ non sint: hæc igitur vtraque considerare oportet, quum vtraq; dubia esse videantur; vnum, an competant his qualitatibus; alterum, an essentialiter competant, & earum definitiones appellandæ sint.

Definitio humidi.

Definitio sicci.

F *Dubia aduersus veritatem prædictarum definitionum, & eorum solutio. Cap. IV.*

ADuersus harum definitionum veritatem multa dubia ab interpretibus Aristotel. proponuntur. Primum quidem aduersus definitionem calidi: nam cera & pix si simul à calido colliquentur, ita commiscentur, vt se-

iungi

iungi amplius nequeant, ita etiam ſtannum, & plumbum; ſic multa ab aromatariis per calorem ignis commiſcentur, quæ non poſſunt amplius ſeparari; ergo calidum congregat, & coniungit illa, quæ ſunt diuerſorum generum: contrarium tamen aſſeruit Ariſtoteles dicens calidum ſegregare heterogenea. Dubitatur etiam de frigido; quia tempore hyemis fit emiſſio lachrymarum à frigore, ergo frigus ſegregat heterogenea, quod Ariſtoteles negauit: ſic ſanguis è venis eductus refrigeratur, & partes eius terreſtres fundum petunt, aquoſæ ſupernatant, purior autem ſanguis in medio manet, itaque à frigore ſegregantur heterogenea, & illa eadem videntur à calore congregari potius, quam ſegregari: nam illæ eædem ſanguinis partes heterogeneæ prius erant commiſtæ, & cōfuſe, dum ſanguis erat in venis; à calore igitur commiſcentur, & congregantur, poſtea vero ſegregantur à frigore: calidum igitur congregat heterogenea, frigus vero eadem ſegregat: igitur Ariſtoteles in vtraque definitione falſum dixit. Dubitant præterea de definitione ſicci; dixit enim Ariſtoteles ſiccum eſſe terminatum propriis terminis, alienis vero non facile terminari: attamen contrarium contingit in igni, qui maxime ſiccus eſt; terminatur enim facillime terminis continentis, nec retinet terminos proprios; quapropter igni conuenit potius definitio humidi, quam definitio ſicci. Sic etiam cinis & puluis facile terminantur à continente, proprios autem terminos non facile ſeruant: falſum igitur dixit Ariſtoteles in definitione ſicci, dum contrarium aſſeruit, quum hæc ſint corpora ſicca.

2. Dubiũ.

3. Dubiũ.

Solutio primi & secundi.

Vt hæc dubia, & alia eiuſmodi omnia ſoluantur, ſtatuendum præ cæteris eſt fundamentum hoc: poteſt aliquid alicui competere per ſe, & eſſentialiter, cuius tamen oppoſitum eidem competat, ſed per accidens; vt calido nihil magis per ſe competit, quam calefacere, tamen qaandoque calidum refrigerat, ſicut etiam frigidum calefacit, ſed per accidens, vt euenit in antiperiſtaſi; neque per hoc tollitur, quin per ſe dicatur calidum calefacere, & frigidum refrigerare: ſic igitur per ſe competit calido etiam rarefacere, & extenuare, hæc enim eſt caloris natura, & ex hoc fit vt homogenea congregentur, heterogenea vero ſegregentur, niſi quid aliud prohibeat: quare hæc omnia per ſe competunt calido, licet eidem quandoque competat per accidens vt congreget heterogenea, vt contingit in cera, & pice dum colliquantur; ſcopus enim naturæ caloris eſſet ſeparare picem à cera, ſed propter conuenientiam naturæ, & ſimilitudinem liquationis fit vt ſimul colliquatæ nequeant ſeparari, hæc enim continentia prohibet, ne calidum præſtet ſuam operam naturalem: quare per accidens congregat heterogenea, quum potius ea congreget quatenus vergunt ad naturam homogeneorum, nempe ratione conuenientiæ, & ſimilitudinis, quam inter ſe habent. Hoc enim contingit in multis rebus, quæ ab aromatariis per colliquationem commiſcenrur; ſed ipſi prætetea adiiciunt commiſtionem artificioſam, quæ impedit ſeparationem heterogeneorum, ſegregarentur enim frequēter res heterogeneæ ex actione caloris, quæ tamen prohibentur ſegregari per cōmiſtionem artificioſam baculo factam; ſed etiam ſine hac poſſunt per accidens congregari ob conuenientiam in modo liquationis, ſicuti dicebamus de cera & pice: ſic etiam ſtannum, & plumbum ob liquationis ſimilitudinem à calore commiſcentur, & coniunguntur; at plumbum, & cera non ita commiſcerentur, ſed ſegregarentur, quia diſſimilem habent liquationem, cera enim facilius, plumbum vero difficilius liqueſcit. Poteſt etiam alia ratione calidum heterogenea per accidens congregare: quatenus enim res aliquas indurat, dum partes tenuiores reſoluit, vt in luto contingere videmus, eatenus etiam facit vt res craſſiores, quæ remanent, etiam ſi diuerſorum ſint generum, maneant tamen congregatæ; quia craſſities, ac durities, in qua res illæ conueniunt, impedimento eſt earum ſeparationi. Conſiderandum præterea eſt alia competere calori vt ſecundum propriam naturam agenti, alia eidem competere, vt agenti inſtrumentario, & gubernato ab aliquo agente primario: quoniam enim actio præcipue attribuitur agenti primario, ideo poteſt à calore aliqua actio prouenire, quæ ſit præter ipſius caloris naturam, ſed ſecundum naturam & conſilium agentis primarii, à quo regatur calor: patet autem hoc diſcrimen in ſanguine exiſtente prius in venis, deinde ex venis eductio, de quo nunc dubitabamus: dum enim ſanguis eſt in venis, regitur ab anima, quare tunc calor agit ex intentione animæ, non ex intentione propriæ naturæ; nam ſi ſecundum propriam tantum naturam ageret, vtique heterogenea ſegregaret, quod manifeſte facit poſtquam eſt eductus è venis, nam terreſtres partes fundum petunt, aquoſæ ſupernatant, prior autem ſanguis in medio loco manet; fit enim ſeparatio hæc à calore, quem adhuc ſeruat ſanguis, non à frigore; quia ſi ſtatim eductus ſanguis omni calore deſtitueretur, videremus ipſum ita condenſari, vt illa omnia in eo commiſta, & coniuncta manerent abſque vlla ſeparatione; agit autem tunc ſanguis propriis viribus, neque eſt amplius ſubiectus imperio animæ, ideo eius calor ſeparat heterogenea: qui idem quando in venis incluſus ſanguis continebatur, quanquam maior, atq; intenſior calor erat, non ſegregabat heterogenea, quia obtemperare cogebatur imperio animæ, quæ

A vult ex tota illa maſſa ſanguinea omnes corporis partes nutrire, & illam vertere in ſubſtantiam animalis: ſic dicimus de vrina, ſeparantur enim in ipſa partes heterogeneæ à calore, non à frigore, nam vrina egreditur calida, vt manifeſtum eſt; dum autem erat in veſica, vel ſimiliter partes terreſtres ad fundum deſcenderunt, & poſtea in emiſſione ſunt commiſtæ cum vrina, vel etiam ab animæ regimine prohibetur aliquantum illa ſegregatio ob vtilitatem animalis. Ad horum autem cõfirmationem B conſiderare poſſumus motum localem nutrimenti, in eiſdem viuentibus corporibus; nam alimentum, quod ſua natura eſt graue, & naturaliter deſcenderet, mittitur tamen ab anima etiam ad ſuperas corporis partes: ſicut ergo anima imperare poteſt graui ne deſcendat, & facere vt aſcendat, ita etiam poteſt imperare calido ne ſegreget heterogenea, niſi vbi ipſamet anima hanc ſeparationem molitur; nam per vaſa huic vſui aſſignata ſegregantur aliquæ partes C ſanguinis aquoſiores ad renes, terreſtriores vero aliquæ ad lienem, ſed aliæ tamẽ in venis manent commiſtæ cum ſanguine, quas natura non vult ſegregari: patet autem in eodẽ ſanguine è venis educto idẽ contingere de eius motu, quod de calore dicebamus; eductus enim ſanguis quum ab anima amplius non regatur, non mouetur naturaliter alio motu, quam deſcenſus; agit enim tunc ſecundum propriam naturam, quemadmodum etiam eius calor tunc imperio D animæ abſolutus incipit agere ſecundum naturam ſuam & heterogenea ſeparat. Ex his igitur manifeſtum eſt, competere poſſe quandoque calori vt congreget heterogenea, neque per hoc ſtare, quin eidem per ſe competat vt ſegreget heterogenea; hæc enim non congregat niſi per accidens, & ratione alicuius prohibentis; definiendæ autem ſunt res per illa, quæ eis per ſe competunt, non per ea, quæ per accidens. Sic E dicendum eſt de emiſſione lachrymarum à frigore, fit enim per accidens, nam per ſe frigido competit conſtringere, & condenſare, hoc autem per ſe facit congregationem omnium indiſtincte; quod ſi in illa conſtrictione eueniat vt aliquid humoris tenuis exprimatur, id fit per accidens, & præter intentionem frigidi agentis, quod quidem per ſe ſolam congregationẽ molitur, quia fit per ſe congregatio ex conſtrictione; ſed propter differentiam, quæ eſt inter craſ- F ſum, & tenue, fit per accidens expreſſio partium tenuiorum, & earum à craſſis partibus ſegregatio, talis namque eſt emiſſio lachrymarum à frigore: ſic etiam dicebamus, fieri etiam quandoque à calido condenſationem, ſed per accidens, vt quando calor lutum indurat; quum enim per ſe competat calido rarefacere, rarefiunt in luto partes aquoſæ, & in vaporem reſolutæ exha-

A lantur, partes autem terreſtres non ita facile reſoluuntur, ideo induratæ manent, quoniam humore deſtituuntur: calor itaque per ſe extenuat aqueas partes, & eas ſeparat à partibus terreis, ſed facit per accidens vt partes terreæ maneant duriores. Ad alia vero dubia adducta aduerſus definitionẽ ſicci reſpondet de igni Ioan. Grammaticus, flammam, quæ eſt in fornace, non facile terminari, ſeu figurari à figura fornacis, quia non conquieſcit in fornace, vt aer, ſed erumpit, B & aſcendere nititur, atque ſi id facere nequeat, extinguitur; terminos quoque proprios habet, nam habet figuram pyramidalem; quare illi competit definitio ſicci. De cinere autem & puluere negat Ioannes corpora hæc eſſe ita fluxilia, vt corpora humida; non enim ita locum adimplent, & perfecte figurantur à continente, vt aer, & aqua, & alia humida, quæ ſtatim à continente recipiunt terminos & figuram, & perfecte omnes continentis partes attingunt, quo fit, C vt cinis & puluis habeant etiam figuram propriam, & eam retineant, quando coaceruantur, aceruus enim propriam habet figuram. Sed has Ioannis ſolutiones ego quidem penitus approbare non poſſum. Quod enim de igni dicit, ipſum non facile terminari à continente, admitti poteſt, quia nulla reuera ſtabilitatem habet flamma in fornace; totum vero elementũ ignis terminatur quidem à cœleſtis corporis ſuperficie, ſed cum maxima partium perturbatione, & D inſtabilitate. Sed illud, quod dicit, flammam habere propriam figuram, nulla ratione admittendum videtur: id enim propriam habere figuram dicimus, quod ſtabilitatem habet, cuiuſmodi non eſt flamma, ſemper enim fit alia & alia, neque ſeruatur eadem: quod ſi quam figuram habere videtur, eandem habet etiam aqua deſcendens, quando ex aliquo vaſe effunditur, quũ tamen ſit corpus humidum, quod Ariſt. negat habere terminos proprios: quocirca difficultas integra manet. E Poſſumus igitur aliter dubium ſoluere dicendo conditiones humido attributas ab Ariſtot. videri quidem modo aliquo etiam igni, qui ſiccus eſt, competere, ſed id eſſe per accidens; fit enim propter partium tenuitatem, vt facile terminari alieno termino videatur, non propter ſiccitatem, quum non omni ſicco id competat; itaque hoc ei competit, quatenus eſt tenuis, non quatenus ſiccus; quo fit, vt non perfecte ei competat, ſicuti perfecte com- F petit humido; quatenus enim eſt humidum, eatenus fluidum eſt, nec poteſt retinere proprios terminos, & facile recipit alienos. Sed dignum conſideratione eſt id, quod pro huius dubii ſolutione dicitur ab Auerroe in initio ſuæ Epitom. 4. Meteor. eaq; mihi videtur omnium tutiſſima eſſe reſponſio: inquit Auerroes Ariſt. deſcribere has qualitates per quaſdam proprietates,

Ad tertium. Reſponſio Io. Gram.

Confutatio.

Solutio vera.

Alia ſolutio.

tates, quæ competunt elementis prout elementa sunt, & prout in mistionem veniunt, ac respiciunt productionem misti; mistio autem omnis celebratur terra, vel prope terram, propterea quod ibi commode fit mistio, vbi adsunt omnia elementa; adsunt autem omnia apud terram, vbi manifeste fit trium elementorum inferiorum contactus, & partes quoque igneæ tum supra terram, tum in terra genitæ ab actione cœlesti: præterea in omni perfecto misto terra præualet, & illi adhibetur aqua ad compagem faciendam, deinde aer & ignis propter calorem, vt castigatus à frigore terræ & aquæ regat, & moderetur siccum iunctum humido, & mistionem absoluat, mistum enim recipit à calore terminos propter humidum, & retinet propter siccum: igitur si facile vel non facile terminari considerentur in sicco & humido vt acceptis in constitutione misti, tollitur omnis difficultas: Aristotel. enim definiens siccum respexit præcipue siccum terræ, quod cum à calido & frigido terminari debeat, requirit ad mistionem humidi aquei, vt possit facile terminari: ignis autem videtur in mistionem venire potius vt calidus, quam vt siccus; vt enim est calidus, agit, ac moderatur; vt autem est siccus, non fungitur nisi officio materiæ, sed condensatus, & adiunctus sicco terreo paruam admodum molem adiicit, & parum materiæ misto suppeditat, quoniam ad paruam quantitatem restringitur siccum igneum dum adiungitur sicco terreo: quare totum fere illud siccum, quod est materia misti, terreum est, vt expresse dicitur ab Aristotel. in context. 49. & 50. lib. 2. de ortu & interitu. Sententia ergo Auerrois est, non esse necessarium, vt hæ descriptiones veræ sint de qualitatibus elementorum, prout in sunt elementis secundum se, & absolute consideratis, sed solum prout in mistionem veniunt vbi siccum humido iunctum debet à calido terminari; in mistione autem totum siccum terreum est propter magnum terræ excessum, & illi adiunctum aliquid sicci ignei non habet amplius tenuitatem, quam habet ignis per se, & ab aliis elementis seiunctus: quoniam igitur Aristotel. accepit has qualitates vt productionem misti respicientes, in productione autem misti totum siccum iam est factum solidum, ac difficulter ab alio terminabile, quia per magnum excessum est siccum terreum, & illi adiunctum parum sicci ignei est factum crassum, ac densum; de hoc sicco vera maxime est definitio sicci ab Aristotel. allata, & omni carens difficultate, neq; necessarium est, vt accommodetur elementis vt simpliciter, & extra mistionem consideratis; quum præsertim traditæ sint elementis hæ qualitates propter cõstitutionem misti, non prout sunt absolute corpora naturalia, sicut alio in loco demonstrauimus: hanc esse

In lib. de Natur. scientiæ constit.

A puto verissimam solutionem difficultatis; quæ de sicco ignis oriebatur. De cinere autem, ac de puluere præter id, quod à Ioanne Grammatico dictum est, addere nos possumus, cinerem seu puluerem non esse vnum corpus continuum, sed cõgeriem particularum terræ minutissimarum; proinde mirandum non esse, si videantur facilius terminari à continente, quam siccum aliquod continuum, quod sit vere vnum corpus; hæc enim sunt multa corpora collecta, sicuti a-
B ceruus frumenti, in quo disiuncta inuicem sunt grana, quo fit, vt fluxum aliquem habeant, per quem recipiunt aliquam figurationem à continente: at si conglobetur, & constipetur aceruus pulueris, ita, vt fiat vnum corpus, non amplius recipiet facile terminos ab alio, sed proprios terminos habebit, ac retinebit.

Quomodo primarum qualitatum duæ dicantur actiuæ & duæ passiuæ.

C *Cap. V.*

DVbium præterea est illud, quod Arist. dicit tum in prædicto loco lib. 2. de Ortu & interitu, tum in initio 4. Meteorol. calorem & frigus esse qualitates actiuas, humiditatem vero & siccitatem esse passiuas; huic enim sententiæ aduersantur illa, quæ & in primo, & secundo de Ortu & interitu libr. dicuntur: in primo quidem docuit Aristot. contrarium agere in suum contrarium, & pati à suo contrario; agit ergo & ca-
D lidum in frigidum, & frigidum in calidum, & patitur frigidum à calido, & calidum à frigido; ergo hæ duæ qualitates non solum actiuæ, sed etiam passiuæ sunt: sic etiam humiditas & siccitas, quum sint contrariæ, agunt inuicem, ac patiuntur; ergo non modo passiuæ sunt, sed etiam actiuæ; agit enim & humidum in siccum, & siccum in humidum: in secundo autem lib. docuit, quodlibet elementum à quolibet elemento pati ratione contrarietatis, & aliquod pati ab ali-
E quo per vtramque qualitatem, nempe si vtramque habeat contrariam vtrique, vt patitur aqua ab igni, & ignis ab aqua: aliquo vero pati ab aliquo secundum alteram tantum qualitatem, videlicet si altera conueniant; patitur ergo & aer ab igni, & ignis ab aere: atqui non possunt pati ratione caloris, quum ambo sint calidi; quare patitur aer ab igni vt humidus à sicco, & ignis ab aere vt siccus ab humido; igitur etiam siccum & humidum sunt actiua in se mutuo,
F non solum passiua: sic terra & aqua agunt in se mutuo, at non secundũ frigus, quum in eo conueniat, ergo ratione siccitatis & humiditatis. Marsilius & alii nonnulli hanc difficultatem ita soluunt: omnes hæ qualitates sunt actiuæ, & omnes passiuæ, vt Arist. in memoratis locis significauit; sed calidum & frigidum sunt magis actiua, quam humidum & siccum; & è cõtrario hæc

Opinio Marsilij.

A sunt magis passiua, quam calidum & frigidum:
hoc igitur considerans Aristotel. per compara-
tionem dixit duas esse actiuas, & duas passiuas,
id est, duas esse magis actiuas, duas vero magis
Confutatio. passiuas. Sed hæc sententia à multis recentio-
ribus reprobatur, nec iniuria; patet enim Arist.
hac comparatione non vti, sed absolute lo-
quendo has vocare actiuas, illas vero passiuas.
Præterea ostendit hoc Aristotel. ex earum defi-
nitiomnibus: at in definitionibus calidi & frigidi
B sola actio significatur, de passione nihil dicitur;
sic in definitionibus humidi & sicci ne verbum
quidem de actione fit, sed sola passio tangitur.
Adde quod dum duas vocat actiuas, & duas
passiuas, non considerat actionem contrarii in
contrarium, vt calidi in frigidum, sed totius
contrarietatis calidi & frigidi in totam contra-
rietatem humidi & sicci; sic autem patet cali-
dum & frigidum esse solum actiua, humidum
vero & siccum passiua solum, quia nemo vn-
C quam dixit humidum & siccum agere modo
vllo in calidum & frigidum: itaque dictum Ari-
stotel. non est comparatiuum, quia comparati-
uum præsupponit positiuum, quod hic dici non
potest; fatuum enim esset dicere calidum & fri-
gidum magis agere in humidum & siccum-
quam hæc in illa, quum hæc in illa nullo modo
agant: neque enim dicendum est, calidum &
frigidum magis agere inuicem, quam humi-
dum & siccum inuicem, quum Aristotel. (vt di-
D ximus) non consideret actionem contrariæ in
contrariam, sed totius contrarietatis in totam
contrarietatem. Præterea non possumus dice-
re calidum & frigidum esse magis actiua inui-
cem, quin dicamus esse etiam magis passiua: e-
tenim dum vnum agit, alterum patitur: quare
si intelligant calidum & frigidum magis agere
inuicem, quam humidum & siccum inuicem, &
hæc magis pati, quam illa inuicem, est in eorum
sententia repugnantia manifesta, & insolubilis.
E *Aliorum opinio.* Hac igitur reiecta videntur cæteri omnes hanc
difficultatem soluere dicendo has omnes qua-
litates esse actiuas, & omnes passiuas, dum con-
siderantur in simplicibus secundum se sumptis:
at dum considerantur respectu misti; & prout ad
misti generationem congrediuntur, duas esse a-
ctiuas tantum, & duas tantum passiuas: Aristot.
igitur quando dixit omnes esse actiuas, & o-
mnes passiuas, considerauit eas in simplicibus
corporibus prout mutantur inuicem, absque
F vllo mistorum respectu; aqua enim in terram a-
git humectando, terra vero in aquam exiccan-
do, vt in dubitatione dicebatur: quando autem
dixit duas esse actiuas tantum, duas vero tan-
tum passiuas, considerauit eas in elementis vt
Confutatio. congredientibus ad generationem misti: quare
secundum varias considerationes verum est v-
trumque: sumunt autem hanc solutionem ex

A Auerroe in initio 4. Meteorol. & ex Ioan. Gram-
matico in context. 8. lib. 2. de Generatione. Mihi
tamen videtur hæc communis solutio aliquam
pati difficultatem; quia in mistione quoque &
misti generatione necesse est omnes agere, &
omnes pati: quum enim in mistione oporteat
fieri miscibilium diuisionem in minutas partes,
& earum inter se actionem, qua ad mediocrita-
tem redigantur, necesse est particulam siccam
exiccare particulam humidam iuxta se positam,
B & vicissim ab eadem humectari, & calidam à
frigida refrigerari, & frigidam à calida calefieri:
oportet igitur omnes agere, & omnes pati, vt
contrariæ omnes se mutuo obtundant, & to-
tum ad uaturam mediam redigatur, quare dif-
ficultas integra manet; quomodo enim in pro-
ductione misti, quam respexit Aristotel. dicens
duas actiuas esse tantummodo, & duas passiuas,
verum est dictum hoc, si etiam in productione *Opinio vera.*
misti omnes agunt; & omnes patiuntur? non est
C ergo distinguenda harum qualitatum conside-
ratio in simplicibus & in mistis, quod illi faci-
unt; sed melius est, vt hac distinctione vtamur. *Actio primarum qualitatum alia vniuoca, alia æquiuoca.*
Actio harum qualitatum duplex est; vna vniuo-
ca, qua est apta singula gignere similem, quod
facere non potest, nisi suam contrariam interi-
mendo; altera vero æquiuoca, qua producunt
secundas omnes qualitates, & ipsam quoq; mi-
sti naturam diuersam à naturis elementorum.
Priorum actionē exercent hæ omnes qualitates
D non solum in simplicibus, sed etiam in mistis, &
hac ratione omnes sunt actiuæ, & omnes passi-
uæ, quælibet enim suam contrariam destruere,
& similem producere nititur; quare humidum
quoq; agit in siccum, vt ipsum interimat, & pro-
ducat humidum, & è contrario siccum agit in
humidum, vt ipsum perimat, & generet siccum.
Alteram vero posteriorem actionem exercent
in mistis tantum, eaque est præcipua elemento-
rum operatio prout elementa sunt; huius enim
E gratia data eis est à natura altera prior actio,
quia sine illa hanc posteriorem exercere mini-
me potuissent: ratione igitur huius secundæ a-
ctionis, quam nos æquiuocam appellauimus,
Aristotel. duas tantum actiuas vocat, calorem &
frigus; duas vero passiuas tantum, humiditatem
& siccitatem; hæc enim non est amplius actio
contrariæ in contrariam, sed tanquam artificis
in materiam; siccitas enim & humiditas nul-
lam habent vim actionis æquiuocæ, qua agen-
F do aliquod diuersum producat, sed sunt condi-
tiones constituentes materiam aptam ad pati-
endum à duabus actiuas, tanquā ab artifice ela-
borāte: calor enim nec secundas qualitates, nec
mistum produceret agēdo in solum humidum,
vel in solum siccum, sed in humidum cum sicco
coniunctum; ipse aut calor non debet esse sum-
mus, sic enim igneus, ac destructiuus esset, sed
debet

Opinio vera.

Actio primarum qualitatum alia vniuoca, alia æquiuoca.

debet esse remissus, & castigatus à frigore, & modo magis, modo minus, prout diuersæ mistorum naturæ, & diuersæ secundæ qualitates requirunt: hac igitur ratione calor & frigus sunt solum actiuæ qualitates & locum habent artificis, humiditas vero & siccitas sunt solum passiuæ, quia constituunt subiectam, materiam ad patiendum idoneam: hoc modo tollitur omnis difficultas, & hanc sententiam significant Auerrois verba in 1. comment. 4. Meteorol. si bene perpendantur; non enim distinguit actionem harum qualitatum in simplicibus ab actione earundem in mistis; sed productionem similis, qua sunt agentia vniuoca, à productione alicuius diuersi, qua sunt agentia æquiuoca.

Cur paßiuæ qualitates non patiantur ab actiuis, nisi coniunctæ. Cap. VI.

Dubium

EX his sumitur solutio eiusdem dubij, quod turbare aliquem posset: quando enim materiæ aptæ ad patiendum adiungitur agens, necesse est vt actio fiat; quum igitur quodlibet elementum vnam habeat qualitatem actiuam, & alteram passiuam, deberet quodlibet agere in seipsum; ignis enim vt calidus deberet agere in seipsum, vt siccum, & sic reliqua omnia elementa.

Solutio.

Sed soluitur, quia materia idonea ad patiendum à duabus actiuis non est solum siccum, nec solum humidum, sed ambo cõiuncta; ideo duæ actiuæ non possunt in passiuas agere, nisi in misto, quod constat ex sicco & humido: quisquis enim nouit quid sit congelatio, nouit etiam non posse aquam puram, si daretur, ab vllo frigido congelari, sed ideo congelari aquam, quod habet aliquid terræ commistum, & ita constat ex humido & sicco: quod idem de reliquis omnibus dicendum est: loquimur autem de tali actione, qua producantur secundæ qualitates; nam pati posse etiam elementum simplex à simplici, vt antea dictum est, non inficiamur.

Dubium ex verbis Aristotelis in 4. Meteor. cap. 1.

Huic tamen solutioni videntur verba Aristot. aduersari, quæ leguntur in 1. contex. 4. Meteor. vbi dicit humidum, & siccum pati à duabus actiuis, tum vtraque simul iuncta, tum etiam alterum separatim acceptum sine altero: ideo verba illa magnam interpretibus difficultatem fecerunt, qui varias interpretationes afferendo significarunt magnam esse illius loci obscuritatem; quum præsertim illarum interpretationum nulla, si bene perpendatur, ita satisfaciat, vt in ea possit animus acquiescere: eas igitur ego aliis considerandas relinquam, & illam adducam, quam puto esse illius loci veram interpretationem.

Solutio.

Credo Aristot. dicentem humidum secundum se, & siccum secundum se, non intelligere elementa vere simplicia, & pura, qualia an dentur, ambigitur, sed in hoc sequi cõmunem loquendi consuetudinem; etenim nomine elementi appellare

A solemus id, in quo magnus illius elemẽti sit excessus, quia reliqua in eo cõmista non animaduertimus: aquam enim & maris, & fluuiorũ vocamus aquam, licet pura non sit, & dicimus aquam congelari, quoniam corpus illud non alio nomine appellamus, quam aquam, propter magnum aquæ excessum; quamuis non congelaretur, nisi aliquid terræ commistum haberet: hoc igitur ab Aristot. ibi vocatur humidum secundum se, & siccum secundum se, hoc est, terra B & aqua, quæ nobis videntur esse elementa pura; quoniam in aqua non videmus commistum siccum, & in terra non animaduertimus humiditatem admistum: sic igitur siccum secundum se, & humidũ secundum se appellat elementa, quæ creduntur esse simplicia, propter magnum alicuius elementi excessum; mista vero corpora, quæ non elementi nomine appellantur, quoniã manifeste sunt mista, vocat constantia ex sicco & humido: itaq; si spectemus id, quod apparet, C videntur siccum & humidum tum coniuncta, tum separatim accepta pati à duabus actiuis; attamen secundum rei veritatem non patiuntur nisi coniuncta. Confirmant autem maxime hanc nostram sententiam illa, quæ de putredine elementorum dicuntur ab Arist. in contex. 5. eiusdem libri; inquit enim omnia elementa putrescere, excepto igni, & expresse nominat terram, & aquam, & aerem: attamen quisquis intelligat quid putredo sit, is cognoscet eam soli mi- D sto competere, quum nil aliud sit, quam misti dissolutio in elementa, è quibus constabat; est enim proprius misti interitus, quatenus mistum est, qui elemento vere simplici competere nullo modo potest, dissolui namque in componentia non potest id, quod simplex est: vocat igitur ibi quoque Arist. elementa iuxta communem hominum appellationem, quia propter magnum illius elementi excessum nominibus elementorum appellari consueuerunt; putrescunt tamen, E quia reuera sunt mista, nam si vere simplicia existerent, putredini obnoxia non essent: ita igitur dicendum videtur etiam in 1. contex. eiusdem libri, Aristotelem dicentem humidum solum, & siccum solum, non rem ipsam respicere, sed solam loquendi consuetudinem.

Cur Aristoteles non aliter definiuerit primas qualitates, quam vt definiuit. Cap. VII.

F CÆterum quia definitio non solum eiusmodi esse debet, vt illa, quæ in ea sumuntur, vere prædicentur de definito, sed vt essentiam quoque ipsius perfecte exprimat, hoc quoque in præsentia considerandum est; dubitare enim non absque ratione aliquis posset, ne per has definitiones essentia primarum qualitatum exprimatur; sic enim definiri videntur

non modo per posteriora, sed etiam per accidentalia; nam primaria operatio calidi est calefacere, sicuti frigidi refrigerare; at congregare homogenea, & heterogenea, sunt operationes secundariæ, & remotæ, quæ à calido, & à frigido non exercentur, nisi per medias primarias, calefactionem, & refrigerationem; effectus autem remotus videtur esse accidentalis suæ causæ; quum per alium priorem effectum producatur; non potest igitur illius causæ essentiam declarare: Aristoteles ergo vel per priora definire primas qualitates debuit, vel si per posteriora & per effectus definire voluit, debuit saltem definire per proximos & primarios, non per remotos & secundarios. Pomponatius in initio libri quarti Meteorologicor. ad hoc dubium respondet, Aristot. ibi sic definire primas qualitates, quia in illo libro eas considerat, prout respiciunt mistum & generationem misti; secundum hanc enim considerationem non fuisset conueniens illas definire per primas operationes, quæ sunt calefacere, & refrigerare, quum has edant non minus in simplicibus, quam in mistis; eas igitur definire voluit per secundas operationes, quas edūt in solis mistis; hæ namque sunt principaliores respectu constitutionis misti, quam calefacere, & refrigerare, licet istæ sint illis principaliores origine. Hinc colligit Pomponatius discrimen illius quarti Meteorologici, & duorum de Ortu & interitu in elementis, & eorum qualitatibus considerandis; in lib. enim de Ortu & interitu considerauit Aristoteles primas qualitates, prout edunt operationes suas in simplicibus, non in mistis; in quarto autem Meteorologico, prout operantur in mistis, non in simplicibus: quo fit, vt in libris de Ortu & interitu dicamus, primam operationem calidi esse calefacere, & frigidi refrigerare, & humidi humectare, & sicci exiccare, quoniam ibi omnes sunt actiuæ, & omnes passiuæ: in quarto autem Meteorologico dicamus, primam operationem calidi non amplius esse calefacere, sed potius congregare homogenea, quoniam hæc est magis præcipua in constitutione misti. Per hanc igitur operationem definiuit ibi Arist. calidum, & alias qualitates similiter: quoniam aliter eas definire conuenit in quarto Meteorologico, aliter in libris de Generatione. Hanc responsionem ego quidem aliqua ex parte probo, sed aliqua ex parte probare minime possum: quod enim ad dubium ipsum attinet, veram esse solutionem puto; quia quum definiantur hæ qualitates vt principia mistorum tum materialia, tum efficientia, recte definiuntur per effectus posteriores, nomen enim principij respectiuum est, & notat relationē ad effectus, quorum est principium, proinde per hunc respectum illa omnia, quæ vt principia definiuntur, definiri debent; talem videmus esse definitionem primæ materiæ in calce primi Physicorum, & naturæ in initio secundi, & animæ in principio secundi de Anima: quum autem per effectus posteriores ibi definiri debuerint primæ qualitates, vbi vt principia considerantur, & horum effectuum plures sint gradus, recte etiam factum est vt definirentur per illos effectus, qui spectāt productionem misti; per calefactionem vero non recte fuisset definitum calidum, neq; per refrigerationem frigidum, quoniam hæ operationes à calido & frigido eduntur non minus in simplicibus, quam mistis; recte igitur fuit definitum calidum per cōgregationem homogeneorum, & frigidum per congregationem omnium indistincte, quoniam istæ operationes respiciunt mistum: hæc igitur est dubij solutio optima atque firmissima. Sed quando Pomponatius hinc colligit discrimen quarti Meteorologici, & duorum de Ortu & interitu in primarum qualitatum consideratione, meo quidem iudicio egregie decipitur; quia non aliter definiuntur primæ qualitates in secundo de Ortu & interitu, quam definiantur in initio quarti Meteorologici, sed eodem prorsus modo vtrobique; imo in illo quarto hæ definitiones non omnino exprimuntur, sed imperfecte tanguntur, tanquam diligentius traditæ prius in secūdo de Generatione, vt in proprio loco: quamvis enim in lib. de Ortu & interitu considerentur etiam primæ harum qualitatū operationes, quæ sunt calefacere, refrigerare, humectare, & exiccare, quia sine his aliæ secundæ operationes produci non possunt; attamen quando vult definitiones assignare primarum qualitatum in contextu 8. & 9. libri secundi: Aristoteles nulla facta mentione de primis earum operationibus, definit eas per secundas solas, quæ misti generationem respiciunt, vt ipsemet Pomponatius confitetur; inquit enim calidum esse quod congregat homogenea, frigidum vero, quod indistincte congregat omnia, tam homogenea, quam heterogenea; deinde humidum, quod non habet proprios terminos, & alienis facile terminatur, & siccum, quod est propriis terminis terminatum, nec facile recipit alienos; quæ eædem definitiones tanguntur etiam in initio quarti Meteorologici: ex his ergo definitionibus, & ex ipsiusmet Pomponatij confessione colligimus & elementa, & primas qualitates considerari vtrobique, vt principia mistorum, neque in hoc consistere eorum librorum discrimen, sed in alio, quod considerare non est præsentis cōtemplationis, sed fuit à nobis cum diligentia declaratum alias, dum publice in Patauina Academia 4. illum Meteorolog. interpretaremur; itaq; mirandū profecto est, quomodo Pōponatius dicat esse aliter definiēdas primas qualitates in libris de

Pōponatij solutio.

Vera solutio.

Pōponatij error.

bris de Ortu & interitu, aliter in 4. Meteorologic. quum tamen nulla in libris de Ortu & interitu legatur harum qualitatum definitio, nisi quam habemus in contextu 8. & 9. libri secundi, quam eandem legimus in initio libri quarti Meteorologicorum, quæ indicat vtrobiq; considerationem cum respectu, & relatione ad mista. Vt igitur ad id, de quo sermo erat, redeamus, primæ operationes primarum qualitatum sunt quidem origine principaliores secundis operationibus eorundem: alia tamen ratione nõ sunt præcipuæ, sed ipsis secundæ sunt principaliores, nimirum in mente & intentione naturæ molientis generationem misti; dum enim mista respicimus, primæ operationes ad secundas tanquam ad finem diriguntur. Sed alia de his difficultas oritur, quam considerare oportet: quum enim secundæ primarum qualitatum operationes plurimæ sint, cognoscendum est, cur non per alias, sed per solas memoratas Aristot. definire eas voluerit; calidi namque secundæ operationes sunt & congregare homogenea, & terminare, & indurare, & mollire, & liquare, & aliæ plures: cur ergo Aristotel. potius per congregationem homogeneorum, quam per alias calidum definiunt, quum aliæ quoque similiter mistum respiciant? sic etiam de aliis primis qualitatibus dubitare possumus. Ad hæc dico, non potuisse Aristotelem per aliquam aliam secundam operationem primas qualitates definire, nisi per has, per quas definiuit: nam si alias calidi operationes consideremus, per nullam illarum secernebatur calidum à frigido, sed per hanc vnam, quæ est segregare heterogenea, vt homogenea congregentur: nam terminare, indurare, mollire, humectare, exiccare, & si quæ aliæ sunt, non minus frigido attribuuntur, quam calido, licet variis modis; etenim quæ à calido indurantur, ac terminantur, ea molliuntur, ac soluuntur à frigido; & illa, quæ indurantur, ac terminantur à frigido, ea molliuntur, & soluuntur à calido: per nullam ergo istarum poterat calidum à frigido, & frigidum à calido separari: poterant quidem separari per primas operationes, quæ sunt calefacere, & refrigerare; sed hæ non respiciunt mistum, quum competant elementis etiam in se mutuo agẽtibus; imo & absurda talis definitio videretur; esset enim quodammodo idem per semetipsum definire: adde quod per effectus posteriores definire primas qualitates conueniens non esset, nisi vbi considerandæ proponuntur vt principia mistorum. Separari etiam poterant per rarefacere, quod est proprium calidi, & immediate insequitur calefactionem, & per condensare, quod est proprium frigidi, & immediate refrigerationem insequitur; sed neque hæc respiciunt mistum, quia etiam in actione elementorum mutua absque vllo respectu ad mista fit rarefactio, & condensatio; calidum enim in aquam agendo eam rarefacit, & in vaporem aeremque conuertit; frigidum vero in aerem agendo condensat ipsum, & vertit in aquam: non poterant ergo per has operationes, quæ non respiciunt mista, bene definiri primæ qualitates, vbi erant considerandæ vt principia mistorum. Hac igitur norma si semper vtamur, errare non possumus: primæ qualitates vel definiuntur vt secundum se, & absolute consideratæ, vel vt principia mistorum; si secundum se, & absolute, non per effectus posteriores sunt definiendæ, sed per causas priores, quum sint accidentia à causis, quas mox considerabimus, pendentia; quapropter hoc modo per nullam operationem eas definire cõuenit: si vero vt mistorũ principia considerentur, per effectus quidem posteriores definiendæ sunt, sed per illos tantum, qui respiciunt mistum, cuiusmodi non sunt calefacere, refrigerare, rarefacere, & condensare. At quia proprium calidi est per rarefactionem segregare inuicem illa, quæ sunt diuersorum generum, idque non insequitur aliam rarefactionem, quam illam, quæ fit in misto; ideo calidum à frigido recte separatur per segregationẽ heterogeneorum, quam insequitur congregatio homogeneorum, quum hæc operatio fiat per solam rarefactionem, & extenuationem, quæ est propria calidi, & ipsum distinguit à frigido: sic etiam frigidum recte definitur per congregationem omnium, tam homogeneorum, quam heterogeneorum, quum hæc fiat per condensationem, & constrictionem, quæ est propria frigidi, & ipsum distinguit à calido. Patet igitur nullam esse operationem calidi, vel frigidi, per quam melius definiri potuerint, atque à se inuicem distingui, quam per has, per quas Arist. calidum & frigidum definiuit. De sicco autem & humido longe clarior res est: quum enim hæ sint qualitates passiuæ, & receptiuæ omnium actionum calidi, & frigidi, conuenientissime definiuntur per has patibilitates, quia per has significatur primarium harum officium in productione misti: cur enim mistum constare debeat sicco, & humido terminandis, atque regendis à calido, & frigido, nulla est alia ratio, nisi quia siccum solũ non facile terminos reciperet ab actiuis, quia siccum non facile terminatur ab alio; adiectum ergo fuit humidum, vt cum sicco commistum redderet totum facile terminabile ab actiuis: facilis ergo terminatio habetur merito humidi, idque est præcipuum munus humidi in mistione: contra vero, quia solum humidum, etsi facile terminos ab alio recipit, non tamen eos retinet, quia labitur, ac diffluit: ideo necessaria fuit commistio sicci, per quod termini iam per humidum recepti retinerentur: vt ergo of-

ficium humidi in miſtione eſt facere, vt termini facile recipiantur, ita officium ſicci eſt facere, vt recepti retineantur, & conſeruentur: recte igitur hæ duæ paſſiuæ qualitates definiuntur in contex.9.lib.2. de Generatione, per operam, quam præſtant in conſtitutione miſti: vnde colligere poſſumus id, quod antea dicebamus, conſiderari præcipue in his definitionibus ſiccũ terreum, & humidum aqueum, quorum ea ſunt officia in miſtione, vt ipſemet Ariſtoteles docet in eo ſecundo libro.

Dubium Sed alia exoritur quæſtio, ex cuius ſolutione mirandum profecto erit, quã belle omnia conſonent veritati, quum enim quatuor primæ qualitates ſint accidentia, & cauſas habeant priores, per quas etiam definiri poterant; cur Ariſtoteles nusquam inuenitur eas ita definiuiſſe; ſed ſemper eo modo, quem declarauimus, per effectus poſteriores? huius dubij nullam apud alios ſolutionem vnquam vidi, imo ne tetigiſſe quidem aliquis dubium hoc videtur.

Solutio. Solutio autem nulla, meo quidem iudicio, afferri poteſt, niſi illa, quam alias expoſui fuſe in libro de Naturalis ſcientiæ conſtitutione: ſunt enim à philoſopho naturali cognoſcendæ res naturales, vt ſunt à natura conſtitutæ; elemẽta autem producta ſunt à natura, tum vt ſint naturalia corpora mundum complentia, tum vt ſint principia miſtorum; ideo debuit Ariſtoteles diſtinctis in locis ea his duobus modis conſiderare: non ſic animam; hæc enim non ita eſt in rerum natura, vt ſit ens per ſe completum in ſpecie, ſed vt complementum, & perfectio alterius ſit, nempe formale principium corporis animati; ideo Ariſtoteles nullibi eam conſiderauit abſolute vt ens quoddam, ſed ſolum vt principium ipſam definiuit, proinde per reſpectum, & relationem ad corpus animatum. Sic ergo de quatuor primis qualitatibus dicendum eſt, non ſunt enim alia ratione elementis tributæ à natura, niſi propter miſta, & vt per eas elementa ſint principia miſtorum: idcirco Ariſtoteles reſpiciens conſilium naturæ in his conſtituendis, non alio modo eas conſiderare, ac definire voluit, niſi vt ſunt principia, & vt reſpiciunt miſtum; hic enim ſolus fuit naturæ ſcopus in tribuendo elementis quatuor primas qualitates; & hoc modo tantum, non alio, Ariſtoteles eas conſideraſſe fatendum eſt, niſi cæci vel pertinaces ſimus: ob id in contextu 8. & 9. libri 2. de Ortu & interitu in adducendis harum qualitatum definitionibus denotauit eſſentialem eis eſſe hunc reſpectum ad miſta; dicens enim calidum & frigidum ita appellari, quia ſunt actiua, humidum vero & ſiccum ita dici, quia ſunt paſſiua, indicauit ipſamet vocabula hunc reſpectum ſignificare. Hanc vnam ego videre potui huius quæſtionis ſolutionem; illi vero qui negant elementa, & primas qualitates in libris de Ortu & interitu vt miſtorum principia conſiderari, & ſententiam illam Auerrois, & noſtram non recipiunt, aliam reſponſionem, ſi poſſunt, inueniant.

De cauſis primarum qualitatum in elemẽtis opinio aliorum, & eius reprobatio. Cap. VIII.

QVoniam autem primæ qualitates, vt prædiximus, accidentia ſunt; accidentia vero omnia cauſam aliquam extra ſe habere neceſſe eſt, à quo producantur, eamque vel in eodem ſubiecto, vel extra; hanc nos conſiderare & congnoſcere oportet; quum aliquid in ſe habere videatur difficultatis. Ariſtot. enim in lib. 1. Meteor. cap. 4. dicere videtur, elementa recipere has qualitates à Cœlo; propterea quod aer, & ignis, cum circumferantur, accenduntur, & calida redduntur, quia motus calorẽ producit; terra vero, & aqua propter immobilitatem frigidæ manent, hoc eſt, quoniam illo motu non participant: hoc tamen Ariſtot. dictum omnibus negotium faceſſit, quia ſi hæ qualitates ſunt elementis naturales, & eorum naturas conſequuntur, non ergo eis tribuuntur à Cœlo, vel ab vlla alia externa cauſa; ſi enim à Cœli motu aer & ignis calorem reciperent, non conſequeretur calor propriam horum elementorum naturam: ob id Græci prædicta Ariſtot. verba conſiderantes, ad alium ſenſum ea traxerunt: quum enim Ariſtot. ibi dicat, totam hanc inferioris mundi materiam eſſe poteſtate calidam, & frigidam, & humidam, & ſiccam, actu autem talem reddi à motu, & immobilitate; ipſi talem eorum verborũ interpretationem adinuenerunt, elementa calida habent poteſtatem vt fiant frigida, & elementa frigida ſunt poteſtate calida; quare omnia elementa quum ſint actu prædita aliquibus qualitatibus, poteſtatem habent contrarias qualitates recipiendi; quod vero Ariſtot. ait [*fit talis, & eſt, a motu, & immobilitate*] ipſi non de Cœli motu intelligunt, ſed de ipſorum elementorum mutua inter ſe mutatione, vt ſenſus ſit; elementum frigidum fit calidum à motu, id eſt, à mutatione illa, qua mutatur in calidum; & elementum calidum fit ſimiliter frigidum à motu, id eſt, ab illa mutatione, qua vertitur in frigidum: eſt autem ſeu calidum, ſeu frigidum ab immobilitate, id eſt, à priuatione talis mutationis, & à perſeuerantia in ſuo calore, vel frigore: & ita elementa ſingulas eas, quas iam habent, qualitates retinent per immobilitatem, id eſt, quando non mutantur in aliud; illis vero contrarias, quas non habent, recipiunt per mutationẽ, & alterationem: hanc Græcorum ſententiam alij cõplures ſequuti ſunt, vt eam, quã diximus, difficultatem vitarent. Ea tamen alieniſſima eſt à verbis, & cõſilio Ariſt. eo in loco, &

omnino

Opinio vera.

omnino verba illa eum sensum habent, quem antea diximus, & quem ipsi reiecerunt; nam id, quod isti dicunt, non elementis totis, sed de eorum tantum particulis verum est; non enim mutantur tota, sed particulæ, idq; fit etiam absque vlla Cœli consideratione; nam particula ignis mutat particulam aquæ, tanquam agens proximum, nec fit illa mutatio à Cœlo, nisi vt ab agente remoto, & vniuersali. Arist. autem ibi loquitur de elementis totis, & de ipsorum vniuersitatibus, & totam hanc inferioris mundi materiam vt patientem & gubernatam comparat cum Cœlo, vt agente, & gubernante proximo: considerat igitur totam hanc materiam omnibus naturis secundum se nudatam, quæ totam hunc inferiorem mundum complet, & inquit eam esse potestatę calidam, & frigidam, & humidam, & siccam, actu autem recipere has qualitates à Cœlo, nempe à motu Cœli, & à negatione illius motus; quod etiam ibi declarat apertissime, dum inquit; quum Cœlum feratur circulo, pats inferioris mundi illi propinqua accenditur, & calida redditur; procul autem à Cœlo in medio mundi positum est id, quod grauissimum ac frigidissimum est: ipsemet igitur Aristotel. declarat quem motum, & quam immobilitatem intelligat, nimirum motum Cœli in orbem, quo participant duo elementa superiora, ignis & aer, & eius negationem in duobus elementis à Cœlo remotis, terra & aqua, testaturque se non de particulis elementorum loqui, quæ inuicem mutantur, sed de eorum vniuersitatibus, quarum duæ à Cœlo circum feruntur, quoniam illi propinquæ participant motu circulari, vnde calorem adipiscuntur; duæ vero eo motu immobiles manent, quoniam ita sunt remotæ à Cœlo, vt non circumuoluantur. Esset etiam iuxta illorum sententiã incongrua & inepta admodum Aristotelis loquutio; ridiculum enim est dicere aquam fieri calidam à motu, quando mutatur in elementum calidum; non enim ab illa mutatione fit calida; sed à generante, quod dans formam dat omnia consequentia formam. Sed multo vanius est, dicere aquam esse frigidam ab immobilitate, & ignem & aerem esse calidos ab immobilitate, hoc est, quod in elementum contrarium non mutentur: ineptissima enim est hæc loquutio; quoniam ignis non ideo est calidus, quod non mutetur in corpus frigidum, sed quia est ignis. Est etiam aliena ea interpretatio à scopo, & à consilio Aristotelis in eo loco, & importunissima ea sententia: nam Aristotel. iam quæstionem proposuerat de vniuersitatibus elemẽtorum ignis & aeris, quomodo ob varios eorum situs respectu Cœli, seu varias substantias à Cœlo, diuersas etiam qualitates, & naturas adepta sint; vt per huius quæstionis dissolutionem intelligeremus etiam dis-

Opinio vera.

A crimen trium regionum aeris ratione primarum qualitatum; a quo instituto alienum penitus est considerare mutationem particularium elementorum inuicem, quæ ad illud nihil conducit. Hoc autem cuilibet eum locum bene consideranti ita manifestum est, vt mirandum sit, quomodo tot præstantes viri ad eam sententiam verba Aristotelis extorquere ausi sint; sed videntur in illud absurdum incidisse, vt aliam difficultatem, quam absoluere nequiuerunt, ef-
B fugerent, eaque est, quam nos paulo ante tetigimus, qui fieri possit, vt primæ qualitates sint elementis naturalis, & ipsorum formas consequantur, si tribuuntur illis à Cœlo. Ideo alii, vt hæc vtraque absurda vitarent, aliam illorum verborum interpretationem excogitarunt: dixerunt enim harum qualitatum singulam posse in elementis duplicem considerari; nempe tum naturalẽ, quæ propriam elementi formam consequitur, tum aduentitiam, quæ eidem elemen-
C to tribuitur ab actione cœlesti, vt in igne duplex sit calor, vnus naturalis, & inseparabilis, qui emanat à propria ignis natura, alter aduentitius, quem recipit ignis è motu Cœli, dum circumducitur: de hoc igitur loquitur in dicto loco Aristotel. quando dicit, corpus mundi huius Cœlo propinquum circumuolui, & accẽdi; non enim loquitur de naturali ignis calore, sed hunc præsupponens respicit solum calorem aduentitium, qui in duobus elementis, igni, & aere ge-
D neratur à motu Cœli præter calorem eorundem elementorum naturalem: sicut enim duo elementa frigida præter frigus ipsorum naturale recipiunt etiam aliquid caloris ab actione cœlesti per radios, tanquam distinctam qualitatem ab eorum frigore naturali; sic de duobus elementis calidis dicendum est, ea præter calorem naturalem recipere alium extraneum calorem à Cœli motu. Hæc illi dixere, & ita puta-
E runt se omnem hac in re difficultatẽ sustulisse, quod vtinam præstitissent: nobis enim nihil amplius laborandum hac in re fuisset: at certe verba Aristotel. hanc interpretationem nõ recipiunt, inquit enim totam hanc inferioris mundi materiam esse potestate calidam, & frigidam, & humidam, & siccam, actu autem talem fieri à motu, & ab immobilitate, nullum igitur calorem elementis tribuit, præter illum, quem à motu Cœli recipiunt: præterea quale frigus in ele-
F mentis considerat ibi Aristot. talem etiam debet considerare calorem, quia eadem esse debet harum omnium qualitatum, quas ibi nominat, consideratio; atqui frigus considerat naturale, siquidem Cœlum agendo non refrigerat, sed potius non agendo, quare dum dicit, frigidissimum in medio consistere naturale respicit frigus, quum præsertim superlatiuo vtatur, quia nõ datur summe calidum, aut summe frigidum

Aliorum opinio.

Confutatio.

nisi

nisi naturale: adde quod adiicit, & grauissimum, loquitur autem de grauitate naturali, ergo & de naturali frigore, proinde etiam de calore elementorum naturali: quam sententiam clare apud Auerroem legimus, in comment. 94. lib. de Cœlo, vbi dicit [*remotio a motu circulari dat quitem, frigiditatem, & grauitatem, sicut propinquitas dat motum, calorem & leuitatem*] quæ verba non possunt intelligi, nisi de qualitatibus naturalibus, & in elementis totis, non in eorum particulis. Sumitur autem huius sententiæ validissima confirmatio, ex consideratione loci, cuius conditiones in 4. libr. Physicæ auscultat. ab Aristotel. egregie declarantur: locus enim non modo continere locatum debet, sed etiam conseruare per vim, seu facultatem, quam habet, illius conseruatricem, in qua est præcipue loci natura constituta; nulla enim afferri ratio potest, cur ad locum suum ferantur corpora naturaliter, nisi hæc vna, vt in eo conseruentur, indita enim cuique rei à natura est propensio ad se conseruandum, quantum potest: quapropter illa, quæ plenam se conseruandi facultatem non habent, externo conseruante, quem locum vocamus, indiguerunt, ipsum ipsum igitur naturaliter appetunt, vt ab illo conseruentur; neque enim propria cuiusque rei natura rem moueret ad suum locũ, nisi in illo conseruaretur; quoniam vniuerse in omnibus, in quibus causa effectrix propter finem agit, finis præcipua causa est, & eo ablato efficiens illud non efficeret: hæc quum loci natura sit, manifestum est, sola elementa locum proprie sumptum habere; mista namque omnia locum in mundo habent ratione elementi in eorum mistione præualentis, iuxta quod habent etiam motum naturalem, qui eis competit quatenus grauia, aut leuia sunt; cœlestia vero corpora non sunt proprie in loco, licet enim orbes inferiores à superioribus contineantur, non ob id in loco sunt, quia ab eis non conseruantur, quum ob eorum perfectam naturam conseruante externo nõ indiguerint: solis igitur elementis per se competit locus, mistis vero per paticipationem elemẽtorum, at Cœlo (vt inquit Arist.) per accidẽs, quod quomodo intelligendum sit, cõsiderare, ad nos in præsentia non attinet; sed quum de qualitatibus elementatibus sermo nobis propositus sit, & elementa suapre natura ad suos locos ferantur, & in eis quiescant, vt conseruentur, cognoscendum est, quænam sit facultas conseruatrix, quæ in locis elementorum inesse dicitur: de inferioribus quidem elementis dicere possumus, conseruari singulum à superiore ratione symbolæ qualitatis, & in hac consistere vim conseruatricem elementi locati; sed hoc de ignis loco dicere non possumus, quoniam in nulla qualitate conuenit ignis cum Cœlo, cur igitur in concauo Cœli conseruatur ignis? certe non potest alia ratio afferri, nisi hæc vna, vt in orbem voluatur, sic enim conseruatur, quia nisi moueatur, extinguitur: attamẽ si cum illis diceremus; ignẽ à Cœli motu non recipere alium calorem, quam extraneum, proprium vero eius calorem ita formam ignis insequi, vt illi à Cœlo non tribuatur, non esset cur ad Cœlum moueretur ignis, siquidem eius conseruatio consistit in conseruatione propriæ qualitatis, non in adeptione qualitatis extraneæ; imo calor ille extraneus ad ignem ita se haberet vt calor febrilis ad corpus animalis, qui excedens gradum naturalem inimicus animali est, & eius destructiuus potius, quam conseruatiuus; itaque tantum abest, vt sponte superum locum petere ignis deberet, vt potius illum fugeret, vt perniciosum, & hostilem. Præterea sententiam hanc magnum aliud absurdum sequeretur; daretur enim calor calore ignis maior & intensior, quod communi omnium consensioni falsum esse existimatur; asserunt enim omnes, summe calidum naturaliter esse ignem, neque posse existere sine summo calore, proinde non dari calorem intensiorem calore ignis naturali, consequens autem facile ostenditur; quum enim Aristot. dicat corpus Cœlo propinquum accendi & calidum reddi à motu Cœli, hoc ipsi intelligunt, non de calore ignis naturali, quem dicunt iam ex se ignem habere, sed de aduentitio: igitur secundum eos Aristot. diceret ignem accendi, & calidiorem reddi, quam per semetipsum erat.

Cõditiones loci.

Sola elementa locũ vere habent.

Cœlestia non sunt in loco.

Opinio propria & eius declaratio.
Cap. IX.

QVoniam igitur negare nullo modo possumus, Aristotel. in eo loco de naturalibus elementorum qualitatibus loqui, id nobis relinquitur declarandum, quomodo naturales elementis dici possint illæ qualitates, & eorum naturam consequi, si tribuntur elementis à Cælo. Nos igitur dicimus, non pugnare inter se hæc duo, quamuis pugnare videantur: quatuor enim primæ qualitates, quæ & elementis & mistis omnibus in sunt, siue extremæ, siue ad mediocritatem redactæ, quæ dicuntur mistorum temperaturæ, non ea ratione dicuntur singulis corporibus naturales, quod eorum naturas ita consequantur, vt consequitur effectus causam à qua producitur, adeo vt forma ignis producere in igni dicatur summum calorem; hoc enim dato, non egeret elementum cõseruante externo, proinde ad locum suum non moueretur naturaliter: sed ea ratione naturales dicuntur, quia ipsæ elementorum naturæ has qualitates requirunt, & sine his existere nequeunt; dantur tamen illis à Cœlo, & ab eodem conseruantur, & earum conseruatio est conseruatio naturæ ipsorum

Primæ qualitatis quomodo sint elementis naturales, & à Cælo prouenīant.

rum elementorum; in loco enim proximo cœlesti motui conseruatur igni summus calor, & cum eo ipsamet ignis natura, quemadmodũ si ibi non esset ignis, generaretur ab illo motu in illa materia summus calor, & forma ignis; ita igitur dat Cœlum igni summum calorem, vt det etiam ipsam ignitatem; itaq; si bene consideremus, primæ qualitates, siue summæ, siue castigatæ tum in elementis, tum in mistis omnibus præcedunt generatione formas substantiales, quia sunt præuiæ præparationes pro eductione formarum, & tribuuntur ab agente externo alterante, & generante singulam rem; non igitur ab ipsa rei forma proueniunt: naturales tamen cuique rei sunt, quia conuenientes naturæ, imo & necessariæ; etenim sine his propria cuiusque misti, & elementi natura non conseruaretur, sicuti neq; generaretur sine præcedente harum aduentu in materia: hoc significauit Aristoteles in 6. contextu lib. 2. de Ortu & interitu, dum causarum materialium seriem exponens dixit esse primo loco materiam primam nudam, & prorsus informem, secundo autem loco esse materiam præparatam primis qualitatibus, tertio demum loco iam esse elementa ipsa, ignem, aerem, aquam, terram, quæ sunt propinqua materia omnium mistorum.

Primæ qualitates sunt formis elementorum & priores, & posteriores. Formæ elementorum sunt qualitatũ causæ finales.

Si quis igitur quærat an primæ qualitates sint formis elementorum priores, an posteriores, dicendum est, & priores & posteriores esse varijs rationibus, nam origine, & generationis ordine priores absque dubio sunt, sicuti præuiæ dispositiones sunt generatione priores forma substantiali, ad cuius eductionẽ diriguntur: sed natura posteriores sunt, quatenus sunt accidentia, nam accidentia sunt substantiis posteriora; & quatenus sunt effectus, formæ vero sunt causæ, non quidem effectrices causæ, sed finales; nam qualitates in materia producuntur formarũ substantialium gratia, & ad eas tanquam ad finem diriguntur, sicut etiam conseruantur in elementis à Cœlo, vt ipsa elementa conseruentur; ita vt causa harum qualitatum finalis propinqua sit elementorum constitutio, remota vero, & vltima sit productio mistorum, nam elementa constituuntur propter mista, & vt eorum materia sint. Sic igitur dici possunt qualitates consequi formas elementorum, quatenus formæ sunt earum causæ finales: ipsæ vero qualitates, etsi sunt præparationes pro eductione formarum, non ob id causæ formarum dici possunt, sed effectus tantum posteriores, quum accidentia sint natura posteriora substantiis: quare dum simul in elementis existunt, vt naturaliter coniunctæ & formæ sub-
A stantiales, & propriæ qualitates, formæ tamen priores sunt, qualitates vero posteriores, & ita dicunt consequi formas elementorum, quum præsertim, vt modo dicebamus, formarum & educendarum, & cõseruandarum gratiâ tribuantur elementis à Cœlo. Hæc igitur fuit Aristotelis mens in memorato 4. cap. libri 1. Meteorologicorum, quando dixit, totam hanc inferiorem materiam secundum se esse potestate calidam, & frigidam, & humidam, & siccam, actu autem
B talẽ fieri à motu Cœli, & ab immobilitate: hoc idem in primo eiusdem libri capite significauit, dum dixit, omnem huius elemẽtaris mundi virtutem à cœlesti motu gubernari; idque rationi consonum maxime est: totum enim hunc elementarem mundum ad Cœlum referri putandum est, vt materiam ad agens, proinde ex se nihil habere, nisi potestatẽ, quicquid autem actus habet, id à Cœlo recipere: quemadmodũ enim si generari aliquando elementa vniuersa, & talia
C fieri cœpissent, à Cœlo essent genita per harum qualitatum productionem; ita quum Aristot. nunquã incep erit generatio, ea continue à Cœlo talia reddi, & conseruari dicendum est, quod in memoratis locis Aristot. significauit: neque per hoc stat, quin primæ qualitates sint elementis naturales, & eorum naturam consequentes; hoc enim verum est eo modo, quum declarauimus, non vt à plerisque intelligi solet; putant enim qualitates prouenire ã formis, vt à causis ef-
D ficientibus: quod quidẽ tanquam rude dictum, & exempli gratia prolatũ, admitti potest; prodire enim videntur à formis per quandam emanationẽ, reuera tamen non efficiuntur à formis, sed (vt dixit Aristoteles) à Cœlo, tum qualitates gratia formarum, tum formæ per qualitates de potestate materiæ educuntur ad actum: modus tamen difficultate non caret, quomodo enim à Cœli motu calor generetur, dicere facile possumus, de frigore autem non ita facile, sed de
E sicco & humido difficillimum: ipse namq; Aristoteles in prædicto capite 4. libri 1. Meteorologicorum asseruit quidem elementa à motu Cœli, & ab immobilitate reddi, & calida, & frigida, & humida, & sicca; sed de calido, ac frigido tantum id declarauit, de humido autem & sicco nil amplius dixit, ita vt τῇ συνεκδρομῇ, aliarum qualitatum siccum & humidum nominasse, calidum vero & frigidum præcipue respexisse videatur: sed quid de hac re dici possit,
F ex iis, quæ in progressu dicentur, intelligetur.

De ipsarum igitur primarum qualitatum natura, & causis, hæc, quæ dicta sunt, sufficiant.

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI, DE QVALITATIBVS ELEMENTARIBVS.

LIBER SECUNDUS.

An in quolibet elemento ambæ qualitates sint summæ, an poßit altera eße remißa. Cap. I.

A omnia, quæ in libro præcedente dicta à nobis sunt, ad primarum qualitatum definitiones, & naturas. & causas declarandas pertinuerunt: nunc ad multas de eisdem, & arduas quæstiones, de quibus omnes Philosophi controuersari solent, expendendas, atque soluendas accedendum est.

Opinio aliquorum.

Inprimis quærunt interpretes Arist. an in quolibet elemento ambæ qualitates sint summæ, an remissæ, an vna summa, & altera remissa, & hac de re acerrime disputant; alii namq; vnam tantum dixere summam esse, alteram vero remissam, nitentes verbis Aristot. in contextu 23. lib. 2. de Generatione, vbi dicere videtur, ignem esse magis calidum, quam siccum, & aerem magis humidum, quam calidum, & aquam magis frigidam, quam humidam, & terram magis siccam, quam frigidam.

Aliorum cõtraria opinio.

Contra vero alii locum illũ aliter interpretantes putârunt vtramq; summam, & extremam in quolibet elemento esse debere, ea ductiratione, quod remissio qualitatis fit per admistionem contrariæ, proinde mistionem præsupponit; at elementum est corpus simplex, nullam habens mistionem; ergo neutra qualitas in elemento potest esse remissa: aliis quoque & hi, & illi argumentis vtuntur, quorum aliqua in progressu considerabuntur, aliqua etiam tanquã leuia, & inutilia missa fient: constitui namque breuibus agere, nec totam hanc disputationem in medium adducere, sed ipsam rei veritatem, si fieri possit, explanare, ac manifestam reddere.

Nota de tractatione primarum qualitatum in 2. lib. de Generat.

Ante omnia id notare volo, quod meo quidem iudicio est verissimum, licet ab aliis non animaduersum, nihil hac de re posse ex Aristot. colligi in libro 2. de Ortu & interitu; non enim ibi elementa sibi consideranda
A proponens qualia actu existunt, ipsorum qualitates inquirit, sed à qualitatum consideratione incipiens sumit inprimis quatuor ipsas primas qualitates esse elementa & materiam corporum mistorum, id est, esse formas constitutrices elementorum, deinde faciens quatuor illarũ coniugationes, docet ab his quatuor elementa constitui, vnum à calido & sicco, aliud à calido & humido, aliud à frigido & humido, aliud à frigido & sicco, nil adhuc dicendo de corporib. qui-
B bus hæ differẽtiæ seu coniugationes cõpetunt: nam ipsas elementorũ constitutrices differẽtias considerans, eas prius abstrahit à consideratione corporũ, quibus insunt, & eas ipsas elementa appellat, vt notare possumus in contex. 16. libri 2. deinde vero his differẽtiis declaratis, applicat eas primis quatuor corporib. vt ibidẽ videre est: patet igitur alienum esse à consilio Aristot. eo in loco cõsiderare, an illis quatuor corporib. insint hæ qualitates summæ, an remissæ; tales enim
C applicat primis corporibus, quales prius secundum se desumptas cõsiderauerat; at absolute & indistincte primas qualitates cõsiderauerat, absque vllo discrimine intensæ, & remissæ, & absq; cõsideratione graduum singularũ, & solum docuerat calidum & frigidũ, & humidum, & siccũ esse primas qualitates, & ad corporum elementa constituenda idoneas: quemadmodum igitur vanũ esset in ea parte quærere an sumat calidũ summũ, an calidum remissum, & sic de reliquis,
D quũ absolute, & absq; hoc discrimine eas qualitates consideret; ita vanũ postea est facta earum applicatione ad quatuor prima corpora, quærere an in iis existant summæ, an remissæ; quandoquidẽ consilium Arist. in eo lib. est solam cõsiderare differentiam elemẽti calidi, & elemẽti frigidi, & ita sicci, & humidi: quod quidẽ maxime cõprobatur per illa, quæ postea ibi dicũtur de mutua elementorũ mutatione inter se; in habentibus .n. symbolam qualitatẽ inquit facilem esse
E mutationẽ, quia vna tantũ qualitas mutatur in suam cõtrariam, altera vero manet, vt si mutetur aer in ignem, mutatur humidum in siccum, sed

calidum

calidum manet; attamen certum est, non eundem esse calorem in aere, & igne, prout revera existunt extra animam; quisquis enim sensu non eget, pro comperto habebit aerem esse minus calidum, quam ignem, proinde non posse in ignem mutari, nisi facta quoque mutatione de minore calore in maiorem: sed quoniam Aristotel. discrimen hoc, quod in eadem qualitate penes varios gradus attenditur, ibi non respicit, sed id solum, quo secernitur contraria à sua contraria; ideo dicit manere calorem, & mutari humidum in siccum: revera enim dum graduum differentiam non spectamus, non possumus nisi dicere corpus, quod interiit, fuisse calidum & humidum; illud vero, quod genitum est, esse calidum & siccum. Difficultatem quidem aliquam facere possunt ea, quæ prius in eodem libr. dicuntur ab Aristotele de elementis à context. 16. usque ad 23. sed si bene considerentur, & scopus Aristotelis ea dicentis intelligatur, his, quæ modo diximus, minime officiunt: ibi namque non vult aliquid primaria intentione de elementis docere, sed solum dubia quædam, quæ turbare nos poterant, remouere: primum enim dubitare poteramus de aere, cui calorem & humiditatem jam attribuerat, quum ipsum quandoque sentiamus frigidum, & quandoque etiam appellamus siccum, quia videmus corpora quandoque refrigerari, & quandoque exsiccari ab aere: ad hanc igitur difficultatem tollendam monere nos Aristoteles voluit varietatem, quæ in elementis extra animam existentibus euenit ab externis causis; ob id notauit duo elementa extrema, terram & ignem, esse magis sincera, duo vero media esse minus pura, & ita mista potius, quam simplicia, nec penitus affecta suis qualitatibus naturalibus; videmus enim quandoque aquam ex terra prodire valde calidam & feruentem, quemadmodum quoque interdum sentimus valde frigidam: voluit igitur Aristoteles nos intelligere elementa ibi considerari vt naturaliter constituta, & vt abstracta quodammodo ab his varietatibus, quæ ipsis vt extra animam existentibus contingunt. Ob id excludit etiam in ea partem ignem hunc nostrum, & glaciem; quia quum ex nihil generetur, propter caloris, ac frigoris excessum, dubitare poteramus, quia propter eundem excessum digna maxime esse videbantur nomine elementi; attamen elementum non videtur dici posse id, ex quo nihil generatur. Aristotel. igitur ibi significat, illa non esse elementa, nec simplicia corpora, propterea quod non habent excessum ratione graduum; quia nihil datur calidius igne elementari, neque glacies est frigidior, quam elementaris; sed habent excessum operationis tantummodo, quia propter materiæ densitatem fit, vt validius agant cale-

A faciendo, & refrigerando. Et quia dixerat, primas qualitates esse elementorum constitutrices differentias, & duas cuilibet elemento attribuerat, ambigere etiam poteramus, quomodo una & eadem differentia possit duo specie distincta corpora constituere, vt calor ignem & aerem, & frigus terram & aquam, & humiditas aerem & aquam, & siccitas terram & ignem; ideo ad hoc dubium tollendum in context. 23. dixit, unam in unoquoq; elemento esse magis præcipuam, B id est, magis affinem naturæ illius, & intimiorem, quam alteram: hoc significare ibi voluit Aristot. sed non alteram esse summam, alteram vero remissam, vt multi Latinorũ perperam arbitrantur, non enim dicit Arist. ignem esse magis calidum, quam siccum, sed esse magis calidi, quam sicci, vt alii recte animaduerterunt: quare colligi non potest, ignem non esse summe siccum, sed solum maiorem habere affinitatem cum ignis natura calorem, quam siccitatem. C His autem difficultatibus sublatis, Arist. agere incipit de mutua elementorum mutatione inter se, nec vllam facit mentionem intensionis, vel remissionis harum qualitatum, sed eas, vt prædiximus, absolute, & secundnm proprias naturas considerat. In eo igitur libro locum non habet hæc disputatio, an qualitates elementorũ sint summæ, an remissæ, quia tractatio illa est quodammodo abstracta ab hac consideratione; sed locum potius habet in libris Meteorologi- D cis, ubi considerantur qualitates, quæ elementis extra animam actu existentibus insunt, quæ variæ sunt, quia multas ab externis causis varietates recipiunt; nec semper elementa sunt affecta suis naturalibus qualitatibus, præsertim duo elementa media, maxime vero omnium aer: ideo secundum hanc considerationem duplex oriri quæstio potest; una de qualitatib. quas hæc corpora extra animam existentia habent actu, quæ à præsenti instituto nostro aliena est, sed E eam tractabimus postea, sumpta ab aeris qualitatibus occasione, de quarum discrimine mox loquuturi sumus, altera vero, quam in præsentia considerare nos oportet, quænam qualitates singulis elementis conueniant in sua perfecte naturali constitutione, siquidem de qualitatibus elementaribus, hoc est, elementa prout elementa sunt constituentibus, dicendum in præsentia nobis proposuimus, quum enim aer modo calidior, modo frigidior esse videatur, cogni- F tu dignum est, quis caloris gradus aeri conueniens, & perfecte naturalis sit, an summus, an remissus, sic dico de cæteris elementis, ac de eorum qualitatibus, quod est à nobis in præsentia considerandum. Proferam igitur breuiter sententiam meam, eamque comprobare nitar: postea vero, si quæ aduersus eam difficultates ob aliorum opiniones existere videbuntur, eas

dissol-

dissoluam. Quoniam autem harum qualitatum duæ sunt actiuæ, duæ vero passiuæ, nec vtrisque, vt ego puto, eadem ratio accommodatur, de vtrisque separatim dicemus. Primum quidem de calore & frigore quod à Cœlo pendeant per motum circularem, & per eius motus priuationem, iam dictum est: ea igitur si Aristotel. & vera sententia est, inde necessario colligitur, in solo igni summum calorem inesse, & in sola terra summum frigus, in duobus autem elementis mediis vtrumque remissum, in aere remissum calorem, in aqua vero remissum frigus, & has esse his omnibus naturales qualitates; nam si à Cœlo per motum generatur in his corporibus calor, necesse est in proximo corpore summum generari calorem, quum in eo fiat motus velocissimus: quoniam igitur in hoc mundo inferiore nullum corpus igne velocius circumfertur fatendum etiam est, nihil dari calidius, & nihil rarius igni; sed ignē calore, ac tenuitate omnia inferiora corpora superare: proximus enim omnium est Cœlo mouendi, & maximum omnium circuitum peragit; aer vero quum naturaliter sub igne locetur distantior à Cœlo, ita vt minorem faciat circuitum, & tardius moueatur, non potest tantam habere raritatem, nec tantum calorem, quantum habet ignis, sed remissum habeat necesse est, eumque vt sibi naturalem, nempe vt naturaliter conuenientem illi corpori, quod natura sub igne statim locare constituerit: quinam autem sit caloris gradus exquisite aeri naturalis, non facile est dignoscere, sed id solum statuere possumus, calorem aeris naturalem non esse summum, sed remissum; qui quum & maior, & minor esse possit, manente aeris natura, aliquis tamen est gradus, qui est aeri naturalissimus, etsi eum certa aliqua ratione statuere nemo potest, hanc, quam modo adduximus, esse certam demonstrationem à causa rei æquata desumptam, manifestum est: nam si modus in orbem in hac inferioris mundi vniuersitate est causa caloris per rarefactionem, & attritionem, & naturale aeri est sub igni locari, & tardius igni moueri: non potest aer ex motu in orbem consequi summum calorem, sed remissum, isque est aeri naturalis: quocirca mirandum profecto est, quomodo id negare multi audeant, & asserant, aeris quoque calorem naturalem summum esse; nam hi præterquam quod rationi aduersantur, sensus quoque testimonio refragantur; etenim etiam tunc quando aerem calidissimum appellamus, vt æstiuo tempore, certum est minorem esse aeris calorem, quam ignis, quum in eo animalia degant, & viuant, quæ in igne viuere nullo modo possent. Quod autem ad hoc aliqui dicunt, calorem quidem aeris maximum, & summum esse, à nobis tamen non sentiri propter humidita-

De qualitatibus actiuis, quibus sint summæ, & quibus remissa.

A tem coniunctam, quæ non sinit ipsum summe calefacere; hoc certe vanum est, & gratis prolatum, quia sine ratione, imo vero aduersus rationem: ab humiditate enim contrarium potius ostenditur; nam si æque summus in aere est calor, atque in igni, debet efficacius agere cum humiditate aeris, quam cum siccitate ignis, propterea quod aer igni densior est, idem autem calor in materia densiore magis calefacit, quam in rariore, vt ferrum ignitum magis vrit, quam B flamma: sed manifestum est hos abuti consideratione humiditatis, nec veritatem confiteri velle, quam ex humiditate deductam peruertunt & in prauum sensum trahunt; nam si bene consideremus, ea est humiditatis natura, vt tam calorem, quam frigus obtundat, & neutrum sinat esse summum, sicut postea considerabimus: itaque humiditas aeris non facit ne calor aeris, quum sit summus, summe calefaciat; sed facit ne summus esse possit: causa igitur, cur aer non C vrat, est, quia non est summe calidus: causa autem, cur non sit summe calidus, duplex est: vna sumitur ab agente, quod facit ne sit summe calidus, agens autem est defectus velocissimi motus, causa. n. caloris motus est, causa vero remissionis caloris, hoc est, defectus à gradu summo, est defectus velocitatis in motu, ex quo minor attritio fit: altera vero causa sumitur à materia; humiditas enim est qualitas materialis, & passiua, quæ facit ne aer possit esse summe calidus; D sic alias diximus causam perpetuitatis generationis esse motum Cœli vt agentem, causam autem perpetuabilitatis eiusdem esse naturam primæ materiæ; ex eo igitur quod aer tum remotior à Cœlo, quam ignis, tum humidus est, colligimus eum minus igne esse calidum, proinde non esse summe calidum. Idem confirmatur ex consideratione secundarum qualitatum, quæ insequuntur primas; in aere enim minor est raritas, & minor leuitas, quam in igni, ergo & E minor calor; nam & raritas, & leuitas calorem insequitur. Quod vero ad aquam attinet, ob eandem rationem necesse est, vt summe frigida non sit; validum enim esse puto argumentum Thomæ, quando dicit, terra est omnium frigidissima, quoniã maxime omnium distat à principio; & fonde caloris, aqua vero minus frigida, quod minus distat, proinde calore aliquo, licet debilissimo, participare videtur, ita vt calidissimus omnium sit ignis, aer caF lidus quidem, sed minus, aqua vero frigida, sed non summe, tandem terra summe frigida, nec detur aliquid frigidius terra: hoc autem confirmatur signo manifestissimo, sumpto à secundis qualitatibus, quæ insequuntur primas: nam frigus facit grauitatem, ac densitatem; at terra est omnium elementorum grauissima, atque densissima; ergo etiam omnium frigidissi-

Humiditas & calorem, & frigus obtundit.

Aqua nō est summe frigida.

dissima; aqua vero non est summe grauis, quare A
neq; summe frigida. Quoniam autem has qua-
litates obtinent elementa à Cœlo, nempe ratio-
ne situs quem habent respectu Cœli, & situs,
quem singula habent, est singulis naturalis, qua-
tenus talia sunt; fatendum est eas, quas modo
diximus, esse singulis elementis qualitates na-
turales. Multo maior in passiuis qualitatibus

De passiuis qualitatibus.

difficultas inest, quum ex situ & distantia à Cœ-
lo iudicari minime possint: nam si propinqui-
tas ad Cœlum daret siccitatem, dicere posse- B
mus, humidius esse illud, quod à Cœlo distan-
tius est: id tamen dicere non possumus, quum &
siccus sit ignis, qui Cœlo proximus est, & sicca
terra, quæ omnium remotissima; sed neque hu-
miditatis causa est propinquitas, quum ignis sit
siccus, neque remotio, quum sit sicca terra. Mi-
hi quidem dicendum videtur, qualitates passi-
uas iudicari ex actiuis: quum enim sint qualita-
tes materiales, & necesse sit omnem huius infe-
rioris mundi materiam vel humidam esse, vel C
siccam, proinde ex materiæ necessitate proue-
nire videantur, non quidem altera separatim,
quum hæc tota materia ita sit apta ad humidi-
tatem, vt ad siccitatem recipiendam, sed ambæ
coniunctim, hoc est vel vna, vel altera; pendent
istæ quoque ab actione Cœlesti, quatenus ma-
teria hæc secundum se non habet nisi potesta-
tem recipiendi humiditatem, vel siccitatem: et
determinatio prouenit ab actiuis, non quod D
passiuæ sint effectus actiuarum, sic enim non
essent primæ qualitates, sed secundæ: & consi
deranti patet, siccum non posse dici effectum
caloris, quum terra, quæ est frigidissima, sicca
sit, neque etiam frigoris, quum ignis sit siccus,
& calidissimus: sic humiditas neque à calore
prouenit, quum aqua sit humida, neque à fri-
gore, quum sit humidus aer: non sic de secun-
dis qualitatibus dicere possumus; nam si quis si-
militer diceret, durum neque esse effectum ca- E
loris, quum metalla indurentur à frigore, neque
frigoris, quum calor lutum induret, proinde vi-
deri etiam durum, & molle esse primas qualita-
tes; non recta est consideratio: quia durum, licet
neque ad calidum, neque ad frigidum reduca-
tur, reducitur tamen ad siccum, & molle ad hu-
midum, tanquam ad qualitates materiales prio-
res, proinde siccum & humidum sunt primæ
qualitates, vt passiuæ, & materiales; non sic du-
rum & molle, quum habeant alias passiuas F
priores, à quibus pendent, tanquam à materia.
Itaque si humidim & siccum pendent modo a-
liquo à calido & frigido, per hoc non stat, quin
sint ptimæ vt passiuæ, siquidem non habent a-
lias passiuas priores; vt Aristotel. considerat in
2. lib. de Ortu & interitu; imo sunt omnes æque
primæ, hæ quidem vt passiuæ, illæ vero vt acti-
uæ; & pendentia quoque earum mutua est,
quemadmodum pendere solet tum materia ab
agente, à quo elaboratur, tum vicissim agens à

Humiditas & calorem, & frigus obtundit.

Aqua nõ est summe frigida.

A materia, quæ nisi aptitudinem habeat, facit vt
agens sit impotens ad agendum: quod quidem
notare in his qualitatibus possumus; quamuis
enim calidum & cum sicco, & cum humido pos-
sit existere, & frigidum similiter & cum sicco, &
cum humido, & vicissim siccum tam cum cali-
do, quam cum frigido, & humidum tam cum
calido, quam cum frigido; tamen & passiuæ le-
gem aliquam præscribunt actiuis, & aliquam a-
ctiuæ passiuis, vt non omnino hæ cum illis exi-
B stere, sed statutis tantum quibusdam modis
possunt; humiditatem enim obtundere & calo-
rem, & frigus considerantibus manifestum est,
proinde nec cum summo calore, nec cum sum-
mo frigore existete posse; sicut è conuerso nec
summus calor, nec summum frigus potest exi-
stere cum humiditate; huius autem ratio ab
Alberto & à Thoma adducitur talis; quoniam
summus calor totam humiditatem absumit,
summum autem frigus, quum maxime con-
C stringat, exprimit & expellit omnem humidita-
tem: quam quidem rationem ego non impro-
bo, si sano modo intelligatur: non est enim in-
telligẽdum ignem vt calidum agere in seipsum,
& in se totam humiditatem absumere, & ter-
ram vt frigidam cõstringere seipsam, & omnem
humiditatem expellere: hoc enim in mistis tan
tummodo locum habet, vbi duæ actiuæ agunt
in passiuas simul iunctas, & eas elaborant tan-
D quam artifex materiam; in simplicibus vero non
fit huiusmodi actio, etsi quodlibet habet vnam
qualitatem actiuam, & alteram passiuam; sed
ex eo, quod in mistis videmus, colligimus tale
quiddam in simplicibus, quæ eorum principia
sunt, contingere, nempe cum summo calore
nullam existere posse humiditatem, itidem ne-
que cum summo frigore, proinde & in igni, &
in terra summam esse siccitatem absque vllo
penitus gradu humiditatis: & rationi conso-
E nũ fuisse videtur, vt duo extrema elementa ha-
berent vtramque qualitatem extremam, ita vt
ignis sit summe calidus, & summe siccus, & ter-
ra summe frigida, & summe sicca, idque asserit
de igne Auerroes expresse in commentar. 67.
lib. 3. de Cœlo, dicens, ignis non est ignis actu,
nisi cum caliditate & siccitate, quæ sunt in sum-
mo. Ob aliam quoque rationem necesse fuit &
ignem & terrám habere summam siccitatem:
quoniam si bene consideremus, qualitates pas-
F siuæ non possunt esse in simplicibus, nisi sum-
mæ, & eas dicere remissas est pugnantia dicere;
quia non possunt remitti, nisi per admistionem
suæ contrariæ; nec datur corpus aliquod remis-
se humidum, nisi per commistionem corporis
sicci, neque remisse siccum, nisi per commistio-
nem humidi; omne igitur remisse humidum, vel
remisse siccũ, necessario est mistum, nec potest
esse simplex; itaq; arbitror etiam aerẽ & aquam
esse summe humida, dummodo accipiãtur sim-
plicia, & in sua perfecte naturali constitutione.

Cur humiditas neque cũ summo calore neque cum summo frigore esse possit.

Siccitas & humiditas in omnibus elemẽtis sunt summæ.

Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt.
Cap. II.

FIunt autem hæc omnia clariora, si dubia, ac difficultates, quæ aduersus ea existere videntur, sustulerimus. 1. Dubiũ. primo loco dubium oritur contra id, quod de aere & aqua diximus: contrariorum enim eadem debet esse conditio; at igni ratione qualitatum contraria est aqua, & terræ aer, ergo si tum in igne, tum in terra ambæ sunt qualitates sumæ, debent similiter & in aere B & in aqua esse omnes summæ; secus. n. non plene contraria esset aqua igni, nec aer terræ. 2. Dubiũ. Secundo dubitatur, ob illa quæ dicuntur ab Aristotele lib. 2. de Generatione, context. 23. ibi enim dicit, singulo elemẽto vnam qualitatem præcipue competere; alteram vero minus, ac secundario; putat igitur vnam tantum esse summam, & alteram esse remissam: quod ratione quoque confirmatur, sumpta à definitione ad definitum; cui enim magis competit definitio sicci, illud est C magis siccum; at definitio sicci magis competit sicco terræ, quam sicco ignis; terra namque est difficillime terminabilis termino alieno, ignis vero facilius; ergo minus est siccus ignis, quam terra; non igitur summe siccus: sic definitio humidi magis conuenit aeri, quam aquæ, quia facilius terminatur alienis terminis aer, quam aqua quum tenuior & fluxilior sit, aqua vero crassior; ergo minus humida aqua est, quam aer, D 3. Dubiũ. non igitur summe humida. Præterea experientia docet, magis aquam refrigerare, quam terram, ergo aqua est frigidior: falsum igitur est id, quod diximus, terram esse frigidissimam, aquam vero non summe frigidam, quum potius è contrario sese res habere videatur, & terra sit remisse frigida, aqua vero summe: quapropter credendum etiam est hoc significare Aristotelem in prædicto loco voluisse, quum & rationi & sensui consentaneum esse videatur, nempe ignem esse summe calidum, sed remisse siccum, E terram summe siccam, sed remisse frigidam, aquam summe frigidam, sed remisse humidam: idque confirmatur confessione nostra de aere, quem fassi sumus esse summe humidum, sed remisse calidum; igitur si de aere verba Aristotelis sic intelligimus, vt dicat eum esse summe hũidum, non summe autem calidum, eodem modo de aliis elementis ea intelligere debemus, vt F asserat singulum habere vnam qualitatem summam & alteram remissam. 4. Dubiũ. Præterea quicunque in aliquo elementorum ponunt qualitatem aliquam remissam, vrgeri maxime videntur illa, quam antea tetigimus, trita ac vulgata difficultate: remissio non fit, nisi per admistionem contrariæ qualitatis; ergo si elementum aliquod aliquam habet qualitatem remissam, non potest esse simplex, sed est mistum; quoniam igitur statutum iam à nobis est, sermonem esse in præsentia de elementis puris atque simplicibus, etiam

A si talia extra animam non reperirentur, oportet, si sunt simplicia, vt sint etiam expertia omnis mistionis: nullam ergo habere debẽt qualitatem remissam, vt sibi naturalem. Alia quoque plura dubia aduersus communem omnium consensionem à Latinis afferuntur atq; soluuntur, quorũ aliqua difficiliora consideranda sunt. 5. Dubiũ. Primum quidẽ omnes fatentur terram esse summe siccam: attamen si hoc esset, oporteret nullam in terra esse humiditatem; ergo nullam terra B habere continuitatem, quoniam ad compactionem & continuationem partium requiritur humiditas, vt ait Aristotel. in libr. 2. de Generat. 6. Dubiũ. context. 49. Præterea humiditas ab aere facile separatur, quum quandoque sit siccus, & manifeste exsiccet alia corpora: sed non facile ab aqua, perit enim aqua, si ab ea auferatur himiditas; ergo aqua est humidior aere: & ex hoc duo colliguntur; vnum, quod aer non est summe humidus; alterum, quod aquæ est intimior, atque C essentialior humiditas, quam frigiditas: id enim intimius est, quod minus potest separari; at ab aqua facile separatur frigus, quum possit fieri calida, non ita facile humiditas, vt patet; falsum igitur asserit Arist. lib. 2. de Generatione, context. 23. dum ait, intimiorem aquæ esse frigiditatem, quam humiditatem.

Dictorum dubiorum solutio.
Cap. III.

D PRima dubitatio tanti apud aliquos fuit, vt Solutio primi. ea ducti crediderint necessarium esse, vt in omnibus elementis omnes qualitates sint summæ: attamen apud me ratio illa nullius momenti est; natura enim non ideo has qualitates elementis dedit, quia elementa debuerint esse contraria: nam si hoc ita esset, fortassis aliquid roboris ea ratio haberet; sed è contrario quoniam qualitates elementorum constitutrices, contrarietatem inter se habent, ideo factum est, E vt elementa sint inter se contraria: quoniam igitur hæ qualitates insunt singulis elementis tales, quales eorum naturis conueniunt, ideo elementa talem contrarietatem ex his qualitatibus assequuta sunt, qualem assequi potuerunt ratione situs, & respectus, quem ad Cœlum habent; igni enim contraria est aqua contrarietate extrema, ratione siccitatis & humiditatis, at ratione caloris & frigoris non extrema; quoniã F aqua non est summe frigida, & satis est, si extreme opponatur hac ratione terra igni, quum sit summe frigida, & ignis summe calidus: & hoc tantum probare ratio illa videtur; si enim datur elementum summe calidum, debuit etiam dari summe frigidum, talis autem non est aqua, sed terra: quod autem dicitur contrariam maxime esse aquam igni, id ideo dicitur, quia opposita illi est secundum vtramque qualitatem, quod de terra dicere non possumus; sic dicimus contrarium terræ, esse aerem, quia oppositus

situs illi est secundum vtramq; qualitatem, licet terræ vt frigidæ magis contrarius sit ignis, quam aer, quum ignis sit calidior aere, & talis elementorum contrarietas sufficiens atque idonea ad mistorum constitutiōem fuit, nequealiam esse contrarietatem oportuit. Confirmatur hoc ex cōsideraitone qualitatum motricium: nam opponitur quidem ignis aquæ, vt leuis graui, non tamen extrema oppositione, quum aqua non sit summe grauis, sed maxime opponitur terræ, quæ grauissima est; insequitur autem leuitas calorem, & grauitas frigus; ergo extreme contrarius est ignis terræ vt frigidæ, non sic aquæ, quū hæc non sit extreme frigida: neque enim rationi consentaneum est, vt elementum extremum elemento modio opponatur extreme, sed extremum extremo; extremam autem contrarietatem calidi & frigidi insequitur similitudo in siccitate, quia, vt prædiximus, nec summum frigus, nec summus calor vllam patitur humiditatem; quapropter debuêre ambo elementa extrema esse summe sicca. (Solutio secundi.) Ad aliam difficultatem, quæ sumitur à definitionibus humidi & sicci, petenda est responsio ex iis, quæ supra de his definitionibus diximus; (Lib. 1. c. 4.) dum enim has qualitates ita definitas in simplicibus secundum se sumptis consideramus, in dificultates pene insolubiles incidimus; dum autem eas elementis aptamus, vt congredientibus ad productionem misti, omnia dubia facile tollimus; quum enim ex sicco & humido tanquam ex materia generetur mistum, illud est præcipue siccum terreum, vt antea cum Aristotele diximus, paruam enim molem adiicit siccū igneum ob eius maximam raritatem; hoc igitur siccum facit, vt mistum terminos proprios habeat, atque retineat; sed quia oportet, vt prius eos terminos recipiat, nec aptum est purum siccum eos recipere, quum difficulter alienis terminis terminetur, indiguit humido tum coniungente partes sicci, tum faciente, vt termini facile recipiantur; patet autem non minus idoneum ad hoc munus esse humidum aqueum, quam humidum aereum, quare definitio humidi vt hanc operam mistioni præstantis non minus competit humido aqueo, quam humido aereo; imo maxime competit humido aqueo ob eandem rationem, quam de terreo & igneo sicco tetigimus; plurimum enim humidi aquei in mistione requiritur: quoniam aqua propter suam crassitiem magis humectat, quam aer, qui propter suam tenuitatem non ita hæret corporibus, & paruam molem misto abiicit, quemadmodum etiam de igni diximus: dum igitur & aquæ & aeris humiditatem in mistione consideramus, magis aptari videtur definitio humidi humido aqueo, vtpote ad compagem, & ad terminationē magis conferēti, vt non absq; ratione Thomas in contex. 23. libri 2. de Grneratione dixerit, aquam esse aere humidiorem, si modo hoc ipse respexit: etenim humidum aqueum in mistione magis fungitur officio humidi, quā humidum aereum, quemadmodum & siccum terreum in mistione magis fungitur officio sicci, quā siccum igneum, reuera tamen nec aqua est ob id iudicanda humidior aere, nec aer humidior aqua; prædicta enim differentia eis competit per accidens, ratione densitatis aquæ, ac tenuitatis aeris, quæ multos decepit: alij namq; considerantes aerem esse facillime terminabilem, dixêre ipsum esse humidiorem aqua, vt Auerroes 1. Cantic. comment. 15. vbi inquit, aer est humidior aqua, licet aqua magis humectet; quum tamen hoc illi competat ratione tenuitatis, non ratione humiditatis; quo fit, vt non sit iudicandus aer humidior, quam aqua; hoc etiam manifestius fit mistionem considerantibus; vt prædiximus: ideo quum hoc ab Auerroe annotatum habeamus in initio suæ Epitomes in 4. Meteorolog. videtur Auerroes in 1. Cantic. vel suorum dictorum immemor fuisse, vel pingui Minerua esse loquutus, & vt Medicus potius, quam vt Philosophus, quemadmodum Medici in omnibus facere consueuerunt: hoc idem dicendum videtur de alia apud Auerroem repugnantia; nam in comment. 67. lib. 3. de Cœlo inquit, ignem esse extreme calidum, & extreme siccum, hoc tamen negare videtur in 1. Cantic. loco prædicto, dum dicit terram esse ficciorem igni. Alij autem è contrario videntes aquam magis humectare, quam aerem, in quorum numero Thomas fuit, dixêre aquam esse aere humidiorem, quum tamen hoc illi contingat per accidens, nempe ratione densitatis, non ratione humiditatis: dum enim elementorum vt simplicium naturas consideramus, non possunt esse nisi vel summe humida, vel summe sicca, vt in præcedentibus diximus, & vt magis in sequentibus ostendemus; necesse enim est aquam & aerem habere summam humiditatem, licet aeris tenuitas indicare videatur ipsum esse humidiorem, dum definitionem respicimus, & è contrario crassities aquæ faciat, vt eam putemus humidiorem, propter efficaciorem operationem, quia magis humectat, quam aer. (Solutio 3.) Hoc idem dicendum est ad aliud dubium de frigore terræ; quod enim aqua magis refrigeret, eit per accidens, quia propter maiorem tenuitatem, & propter humiditatem hæret magis corporibus, quam terra; hac etiam ratione magis ca penetrat, proinde & magis refrigerat, non quod frigidior sit secundum gradum. (Solutio 4. An omnis remissio fiat per admistionē cõtrarii. Alexandri opinio.) Sed omnium difficillima est alia sequens dubitatio, quomodo qualitas aliqua in elementis possit esse remissa, si elementa simplicia esse statuuntur, quum remissio fiat per admistionem contrariæ qualitatis, proinde & per illius corporis admistionem; vnde videtur colligi, nullum corpus habens qualitatem remissam esse simplex. Alexander hanc difficultatem considerans, eam soluit, negando omnem remis-

ſionem fieri per admiſtionem contrarij, vt apud eum legere poſſumus in 2. lib. Quæſt. naturalium, cap. 17. & ſæpe in ſuis commentariis in libros Meteorologicos, præſertim vero capite 4. libri 1. in commentario ſuo 13. vbi aſſerit ignem eſſe remiſſe ſiccum, aerem remiſſe calidum, aquam remiſſe humidam, & terram remiſſe frigidam, quod etiam dicit in libro 1. Quæſtionum naturalium, cap. 6. nimirum illi ſententiæ adhærens, quam ſignificare Ariſtotelis verba videntur in contextu 23. libri 2. de Generatione; negat tamen remiſſionẽ hanc eſſe ob admiſtionem contrarij, & inquit, per eam non ſtare, quin pura ac ſimplicia elementa ſint; hoc tamen quomodo ſeſe habeat, non declarat, neque aliquam eius rationem adducit.

Auerroes.

Auerroes quoq; in commentario 15. libri 2. de Cœlo inquit, nõ omnem remiſſionem fieri per admiſtionem contrarij, & citat Alexandrum, ſed nil aliud hac de re dicit; ideo in eorum dictis acquieſcere minime poſſumus; nobis enim & aliis omnibus tribuentibus alicui elemento qualitatem aliquam remiſſam vt illi naturalem, neceſſarium eſt oſtẽdere, quomodo ſit remiſſa abſque admiſtione contrariæ:

Latinorũ opinio.

neque Latinorum aliqui difficultatem tollunt, dum dicunt alteram qualitatem in elemẽto eſſe remiſſam, non per admiſtionem contrarij, ſed per diſtantiam à ſummo gradu; hoc enim dicentes; nihil reuera dicunt, quum rem declarent per ſemetipſam; remiſſio enim qualitatis nil aliud eſt, quã diſtantia à gradu ſummo, ideo non apparet, quomodo hanc diſtantiam ponere ſit non ponere admiſtionem contrarij, ſed neceſſarium videtur, vt à ſummo gradu diſtet qualitas per contrariæ admiſtionem; vel declarandum eſt, quomodo ſine admiſtione cõtrariæ id fieri poſſit.

Opinio propria. Qualitates actiuæ in elementis mediis ſunt remiſſæ. Frigus eſt priuatio caloris.

Ego igitur dicam, quid hac de re ſentiam, & ſeorſum actiuas & paſſiuas qualitates conſiderando prius oſtendam, quomodo duæ actiuæ in duobus elementis mediis ſint remiſſæ; poſtea vero cur paſſiuæ in omnibus elementis ſint ſummæ. Quod ad actiuas attinet, ſciendum eſt, eam eſſe frigoris naturam apud Ariſtotelem, vt ſit priuatio quædam caloris; id enim clare legimus in ſecundo libro de Ortu animal. cap. 4. & in 1. Meteorolog. cap. 4. vbi inquit, ex defectu motus circularis calorem facientis duo elementa manere frigida, quare vult ſolam priuationem caloris in materia apta calefieri, eſſe frigus; vel ſaltem dicendum eſt, frigus eſſe quidem ſecundum ſe qualitatem poſitiuam, ſed oriri ex priuatione caloris, proinde reſpectu caloris habere locum priuationis, qua de re alio in loco diligentius loquemur.

In lib. de calore cœleſti.

Illud quoque eſt in memoriam reuocandum, quod aliâs in libro de Miſtione diximus, tum qualitates, tum formas elementorum intendi, ac remitti poſſe, non tamen eadem prorſus remiſſione; nam qualitates remitti poſſunt etiam abſque variatione ſpeciei, & cum illa tantum differentia, quæ eſt ſecundum magis & minus, formæ vero non poſſunt remitti, niſi cum variatione ſpeciei; quo fit, vt non omnis remiſſio qualitatis faciat in elemento remiſſionem formæ, ſed ſæpe alterentur elementa ſine aliqua ſubſtantiæ mutatione; propterea ſi ſumatur aliqua portio aquæ, quæ pura ac ſimplex eſſe ſtatuatur, ea poterit calefieri manente integra & illæſa eius forma; quamobrem frigus naturale remittetur, neque ob id ſtabit, quin aqua ſit pura, ac ſimplex: vnde colligere poſſumus contrarij argumenti vanitatem; putant enim multi non poſſe qualitatem elementarem eſſe remiſſam ſine commiſtione ſubſtantiæ elementi cum alia ſubſtantia; decipiuntur tamen, quia poteſt remitti qualitas, etiam cum admiſtione graduum contrariæ qualitatis, ſeruata tamen puritate ac ſimplicitate ſubſtantiæ elementi: hoc igitur ſi verum eſt, non eſt in qualitatibus naturalibus elementorũ impoſſibile exiſtimandum vt ſint remiſſæ, demus etiam cum permiſtione contrariæ qualitatis, abſque vlla tamen remiſſione, vel miſtione ſubſtantiæ: argumento ſint qualitates motrices, quæ inter ſe contrariæ ſunt, grauitas & leuitas; nam ſecundum Ariſtotelem nec aquæ grauitas, nec aeris leuitas ſumma eſt, proinde & in aqua eſt aliquid leuitatis, & in aere aliquid grauitatis, ita vt omnia elementa grauitatem habeant, excepto igni; ſiue igitur leuitas aeris ſit remiſſa abſque admiſtione grauitatis contrariæ, ſiue etiam cum admiſtione alicuius gradus grauitatis, non propterea in aeris ſubſtantia ponitur aliqua miſtio, neq; ob id fit quin aer ſecundum ſuam ſubſtantiam ſit corpus ſimplex, & elementum, cum illa qualitate remiſſa. Sed age, conſideremus an qualitates elementorum ſint remiſſæ per admiſtionem contrarij, & qualis ſit illa remiſſio:

Remiſſio luminis fit ſine commiſtione contrarij.

vtuntur multi exemplo luminis, nec male, ſi modo illud exquiſitius expenderent; lumen enim non habet contrarium poſitiuum, quia tenebra nihil eſt, niſi mera priuatio luminis; videmus tamen modo intenſius, modo remiſſius in eodem aere lumen fieri, quare fit remiſſio abſque contrarij admiſtione, & per ſolam ablationem graduum, quam illi vocabant diſtantiam à gradu ſummo: huiusce igitur rei quæ eſt per ſe manifeſta, ego hanc eſſe rationem exiſtimo, quod lumen eſt qualitas diuidua per gradus, & habet priuationem oppoſitam non ſolum toti qualitati ſimul ſumptæ, ſed etiam ſingulis gradibus, ita vt detur tenebra tum exquiſita, quæ eſt totius luminis perfecta priuatio, tum etiam imperfecta, quæ eſt priuatio alicuius gradus, non omnium, proinde coniuncta cum gradu aliquo luminis: vbi namque eſt parum luminis, ibi eſt etiam priuatio aliorũ luminis graduum; eamq; appellare miſtionẽ luminis cũ tenebra, etſi non omnino conuenit; admitti tamen poteſt, ſi intelligatur eſſe poſitiui cum priuatiuo, non cum poſitiuo.

positiuo. Hoc idem diceremus de remissione calloris per frigus, si frigus esset mera priuatio, qualis est tenebra; sed quum sit aliquid positiuum insequens priuationem caloris, negare non possumus, caloris remissionem fieri per commistionem alicuius gradus frigoris, si modo ea est mistio appellanda; nam mistio est proprie corporum, non qualitatum: sed vtcunque remissionem illam nominemus, certum est, remissum calorem esse non posse, nisi quando adsunt aliqui gradus caloris, nec tamen adsunt omnes, sed aliqui absunt; & quia hæc aliorum graduum absentia est illorum priuatio, quam necessario comitantur gradus aliqui frigoris; siquidem vt priuationem caloris insequitur frigus, ita priuationem aliquorum graduum caloris insequuntur aliqui gradus frigoris; ideo in omni remisso calore insunt gradus caloris cum gradibus frigoris, nec ob id sunt duæ qualitates, sed vna mediocris ex gradibus vtriusque proueniens, quæ dicitur vel remissus calor, vel remissum frigus: si enim gradus caloris excedant, vocatur calor remissus, si vero excedant gradus frigoris, vocatur remissum frigus, saltem si multum excedant: quandoque enim rem aliquam vocamus calidam etiam cum debili calore, quod euenit ob caloris præstantiam, & frigoris imperfectionem, atque ignobilitatem, qua fit vt locum habeat priuationis respectu caloris: ideoq; nominatio sumatur à gradibus caloris, quando dignosci in re aliquis calor potest: neque absurdum est dicere in eadem qualitate simul existere gradus caloris cum gradibus frigoris, nulla enim est repugnantia, dummodo statutam latitudinem non excedāt simul sumpti: quod optime declaratur à Marsilio in sua quæstione de hac re in lib. 2. de Ortu & interitu. Talē igitur dicimus esse naturaliter in aere calorem remissum, & tale in aqua remissum frigus, nempe cū aliquo gradu cōtrariæ qualitatis absq; vlla substantiæ mistione: imo nec duæ qualitates dicuntur esse cōmistæ, sed vna est, quæ respectu maioris caloris est instar frigoris, & respectu minoris est calor respectu frigoris. Per hoc igitur non stat, quin aer & aqua cum his qualitatibus naturalibus remissis esse possint vere simplicia corpora, & elementa, sicuti etiam sunt cum motricibus qualitatibus; nec video quid ex hoc absurdi sequatur, nec cur ita aduersus hanc sententiam clament illi, qui negant vllam elementarem qualitatem naturalem posse esse remissam. Sed vt de actiuis qualitatibus explicatu facilis res esse videtur, ita difficilis est de passiuis, fateorque hanc magnopere animum meum conturbasse, referam igitur breuiter quid hac in re mihi negotium facesserit, & quid ego dicendum esse existimem: iam dixi, passiuas qualitates in omnibus elementis esse summas, nec posse in elemento simplici esse remissas: vt hoc crederem, duplex me ratio induxit; vna, quod hæ non ex propinquitate, & di-

De passiuis qualitatibus cur in elementis sint summæ.

A stantia à Cœlo proueniunt elementis, quandoquidem & ignis est siccus, qui Cœlo proximus est, & terra sicca, quæ omnium remotissima: neque etiam omnino fiunt ex materiæ necessitate, quia tota hæc materia ita est apta ad humiditatem, vt ad siccitatem recipiendam; quare neutra harum qualitatum materiam necessario consequitur: dicere tamen possumus, eas prouenire & ex necessitate materiæ, & simul ab actione cœlesti, quatenus cœlesti actione constituta oritur
B huic materiæ necessitas vt alia sit humida, & alia sicca, idque à natura ideo factum est, vt hæ essent conditiones materiæ, ex qua possent mista omnia generari: quum igitur non ex differentia distantiæ à Cœlo hæ duæ qualitates proueniant, vnde colligi possit eas esse in alio summas, in alio remissas, rationi consentaneum est, vt hæ in omnibus elementis sint summæ: dum enim statuitur, sermonem esse de elementis vere simplicibus, quæ ad mista tanquam materia dirigan-
C tur, simplices, ac puras in singulis esse materiales qualitates credendum est, simplicibus enim corporibus, quatenus sunt materia mistorum, conueniunt qualitates materiales simplices, nō permistæ, aut impuræ; non sic de actiuis dici potest, sunt enim potius formales qualitates, quam materiales; quia formæ est agere, & pendent immediate ab actione cœlesti per propinquitatem, vel distantiam horum corporum respectu Cœli. Altera vero ratio est, quoniam in qualita-
D tibus actiuis, quæ formales dicendæ sunt, remissio prouenit ex earum mutua actione, etiam absque vlla permistione corporum, ideoque potest aqua secundum suam substantiam esse simplex, quæ tamen recipiat ab igni calorem, ita vt naturale ipsius frigus remittatur: at in passiuis, quarum munus non est agere, sed pati, non potest remissio fieri nisi per commistionem materiæ humidæ cum materia sicca: quod quidem etiam in secundis qualitatibus notari potest; nam
E si corpus album prope nigrum corpus ponamus ita vt se tangant, nulla fiet eorum colorum remissio per actionem, quoniam talem agendi vim non habent; at si nigrum corpus cum alio corpore albo permisceatur, vt atramentum cum lacte, fiet vtriusque remissio, & medius aliquis color orietur: ego vero de humiditate & siccitate plurimum dubitaui, num aliquam vim agendi habeant; dum enim rem ipsam consideramus, non videtur remitti humiditas ex conta-
F ctu sicci; nam si in aqua sit durissimus ac siccissimus lapis, non fiet lapidis in aquam actio talis, quæ humiditatem aquæ remittat, sicuti neque humiditas aquæ remittet siccitatem lapidis, nisi eius substantiam penetret, & se in illam ita insinuet, vt commistio fiat; adeo vt quænam sit humiditatis, aut siccitatis actio non satis appareat: hoc idem confirmatur ex consideratione verborum Aristotel. dum harum qualitatum naturas declarat; semper enim eas vocat pas-

Nota de actione passiuarum.

A siuas, nec vnquam vllam agendi vim iis tribuit, tum in libr. 2. de Ortu & interitu, tum in 4. Meteorolog. & eas per vim patiendi definit, nulla prorsus actionis facta mentione. Ex altera tamen parte Aristoteles aliquando innuere visus est has quoq; vim aliquam agendi habere; nam in lib. 2. de Ortu & interitu, quando loquitur de mutua inter se elementorum mutatione, inquit in habentibus symbolam qualitatem transitum de vno elemento in aliud facilem esse, quoniam B altera qualitas manet, & altera in contrariam mutatur; vt si inter ignem & aerem pugna fiat, & vincatur humidum à sicco manente calore, mutabitur aer in ignem, si vero vincatur siccum ab humido, mutabitur ignis in aerem: tribuit ergo Aristoteles actionem aliquam etiam sicco, & humido; quum enim ibi locum habere non videatur actio caloris, quia ambo sunt elementa calida, nulla remanet actio inter duo illa elemēta, nisi ratione humiditatis & siccitatis: hanc C Aristotelis sententiam si saluare potuissem, audacter asseruissem, nullam prorsus his duobus qualitatibus vim agendi inesse: quod enim ad mista attinet, facile videbatur omnem exsiccationem, & omnem humectationem attribuere calori & frigori, quum calor per dissolutionem humidi exsiccet, & frigus per humidi expressionem, & expulsionem exsiccare mista corpora videatur. Ad illum autem Aristotelis locum videbatur posse respoderi, mutationem aeris in D ignem fieri ob actionem caloris ignei; quum enim ignis aere calidior sit, agit in illum tāquam in frigidum, & reddens summe calidum, facit etiam summe siccum, quia summus calor nihil tolerare potest humiditatis: & hæc sententia legi potest clara apud Alexand in lib. 1. quæst. natur. c. 6. vbi dicit in elementis habentibus symbolam qualitatem fieri mutationem non in vna tantū qualitate, sed in ambabus; quamuis enim propter contrarietatem videatur in vna tantum E mutatio fieri, fit tamen etiam in altera secundum intensionem & remissionem. Sed hæc responsio, quanquam vera est secundum se, nō est tamen tuta, neq; in ea potui conquiescere, quia iam dixi Aristot. in eo libr. 2. de Ortu & interitu, nullam graduum differentiam in primis qualitatibus considerare; quare nullam potest in igni & aere differentiam caloris respicere, sed solam conuenientiam, qua ambo sunt elementa calida; ideo aperte dicit in illa pugna aeris cum igne F vinci vel siccum ab humido, vel humidum à sicco, calore manente; proinde vult actionem esse humidi in siccum, & sicci in humidum. Hac igitur responsione reiecta, tanquam infirma, nos antea, quum de hac re loqueremur, ad hoc confugimus, quod humidum & siccum sunt passiua tantum, prout considerantur in generatione mistorum, & in productione secundarum qualitatum; dum autem sumuntur vt se mutuo respicientia, vim aliquam agendi inuicem habēt, qua-

A tenus contraria sunt; ita vt actionem vniuocam habere, sed nullam æquiuocam videantur: attamen hoc quoque negare non dubitassem, si tueri verba illa Aristotelis potuissem, quando loquitur de mutatione in elementis symbolā habentibus qualitatem; ibi namq; aperte attribuit vim agendi etiam sicco & humido: adde quod ad hoc confitendum aliquis etiam ipsius rei respectus, & experiētia me compulit; aliqua enim sunt, in quibus Medici vim agendi per exsicca- B tionem, & per humectationem manifeste deprehenderunt, quam in calorem vel frigus referre minime possumus. Quoniam igitur ego tum à cauillis, tum à nouis dogmatibus, quæ certis firmisque fundamentis non innitantur, abhorrere soleo, tandem his omnibus contrariis argumentis cōsideratis tutissimam esse sentētiam putaui, si diceremus humidum & siccum habere quidem aliquam mutuo agendi vim, sed ita debilem, vt vix dignosci à nobis queat; quo C fit, vt tardissima sit eorum actio, nec nisi post longum tempus mutetur ab humido siccum in humidum, vel à sicco humidum in siccū; quum è contrario celerrima sit calidi, ac frigidi actio inuicem, & manifestissime à nobis dignoscatur, ac sentiatur. Quoniam igitur debilissima est, atque tardissima actio humidi in siccum, & sicci in humidum, proinde non apta ad eorum remissionem faciendam, nulla ratio manet remittendi humiditatem corporis, vel siccitatem, nisi D per corporum commistionem: ast elementa simplicia esse statuuntur, quatenus elementa sunt, non permista; igitur necessarium esse videtur, vt quæ sicca sunt, summam habeant siccitatem, & quæ humida, summam humiditatem: quare in his duabus passiuis qualitatibus validum esse argumentum puto, remissio nō fit, nisi per commistionem, ergo hæ qualitates non possunt esse remissæ. Hæc mea sententia est, quam aliis expendendam & corrigendam relinquo. Ad aliud *Solutio.* E dubium de terræ siccitate sumptum ex contex. 49. lib. 2. de Generat. dicimus, Aristotelem ibi de mistorum tantum continuitate & coniunctione partium loqui, ad hanc enim faciendam necessaria est humiditas; at non est necessarium vt siccorum quoque elementorum partes per humidum coniungantur & continuentur, hoc enim dato sequeretur, nec terram, nec ignem esse summe sicca, sed esse ambo continua per commistionem humiditatis, vel, si qua statuatur eo- F rum particula summe sicca, eam esse prorsus indiuiduam, quod quidem nemo assereret: quoniam igitur elementa sicca sunt species corporis naturalis, & omne corpus est continuum, fateri oporetet ea ex propria natura habere continuitatem, quatenus prima materia est per se quanta, longa, lata & profunda, sed indeterminate, à forma autem cuiusque rei propria terminos recipit, vt alibi declarauimus: in solis igitur mistis locum habet id, quod ibi Aristotel. dicit;

quum

quum enim mistio fiat ex diuisione miscibilium in paruas partes, proinde siccũ in minutas partes diuidi oporteat, necessarium fuit humidũ ad earum partium coniunctionem, & totius continuitatẽ.

Solutio 6.

Ad aliud de humiditate, quæ facile separari videtur ab aere, non ita facile ab aqua, de aere quidem dicendum est eũ humiditate nunquam carere; nam si hæc ab aere auferatur, non potest esse aer; quod autem quandoque siccus esse, & res exsiccare videatur, id non per se est, sed per accidens; halitus enim siccos habet à terra exhalatos, quibus quandoque ita refertus est hic aer noster, vt per eos exsiccet alia corpora; potest etiam vt calidus facere humidi resolutionem in aliis corporibus, quod euenit in iis, quæ putrescunt; nam ab aere externo calido educitur calor naturalis mistorũ corporum, cum quo simul humidum euaporat, ita vt siccum sine humido relinquatur; per accidens igitur fit vt aer exsiccet, quum id faciat vt calidus, non vt siccus, semper enim habet suam naturalem humiditatem, ratione cuius est alienis terminis facillime terminabilis, & propriis terminis carens, per hoc igitur non ostenditur aerem esse minus humidum, quam aquam.

Cur ab aqua facilius separetur frigus, quã humiditas.

De ipsa autem aqua cur facilius ab ea auferatur frigus, quam humiditas, multa dicuntur ab Alexandro in lib. 1. Quæst. natur. cap. 6. digna enim consideratione res est, cur si intimius naturæ aquæ est frigus, quam humiditas, ablato tamẽ frigore maneat aqua, ablata vero humiditate intereat, nec possit esse aqua sine humiditate: hanc difficultatem an soluat ibi Alexander, aliis considerandum relinquo; mihi quidem videtur per eius dicta difficultatem non tolli, quia id, in quo potissimum eius solutio consistit, non tangitur ab Alexandro.

Solutio 5.

Passiua qualitates difficilius auferũtur, quam actiua.

Eo igitur dimisso arbitror hoc discrimen ab actiuarum & passiuarum qualitatum differẽtia prouenire: quoniam enim actiuæ sunt formales, & omnino ab agente externo producuntur, passiuæ autem sunt materiales, & magis proueniunt à materia; ideo difficilius auferuntur elementis passiuæ, quam actiuæ: idque non in sola aqua, sed in omnibus elementis verum est, formam enim mutare, & delere, & producere vis naruræ potest, sed materiam destruere, vel producere haudquaquam potest: ob hoc igitur immutabiliores in elemẽtis sunt passiuæ qualitates, quam actiuæ; ab aqua enim non potest auferri humiditas, nisi aqua intereat, frigus magis auferri potest, quia potest aqua calefieri, idcirco agente etiam igne in aquam facilius tolletur aquæ frigus, quam humiditas, statim enim mutat aquam in aerem, quia facile mutat frigidum in calidum; non ita facile humidum in siccum; quod si facilius mutaret humidum in siccum, quam frigidum in calidum, primo loco mutaret ignis aquam in terram, non in aerem; sic ab aere separari humiditas non potest, quin aer intereat, calor autem magis auferri ab eo

A potest, quum quandoq; frigidissimus esse iudicetur. A terra quoque difficilius siccitas aufertur, quam frigus, quod patet agente igne in terram; mutat enim primo loco in exhalationem, in qua siccũ terreum seruatur, frigus autem interiit, & factum est corpus calidum. Ignis vero difficillime patitur seu caloris, seu siccitatis remissionem, ideo hoc discrimen non ita in eo manifestum est. Ad dubium igitur dicimus, verum quidem esse id, quod assumitur, difficilius

B separari humiditatem ab aqua; sed ex hoc non inferri aquam esse aere humidiorem, siquidem dicimus ipsi quoq; aeri hoc idem cõtingere, neque etiam inferri humiditatem esse intimiorem naturæ aquæ, quam frigus, propterea quod hoc non ideo euenit, quod humiditas sit aquæ essentialior, sed quia est conditio materialis, & qualitas passiua, quæ in omnibus est difficilius separabilis, quam actiua; neq; credendum est Arist. attribuentẽ cuilibet elemento vnam qua-

C titatẽ potius, quã alterã, significare per hoc voluisse vnam esse magis connexam cum elementi natura, quam alteram: sed ne crederemus vnum elementum à duabus simul conditionibus æque cõstitui, tanquam à duabus formis, ideo alterius qualitatis principalitatem introduxit, eamq: iudicauit ex operationibus primarũ qualitatum, ex quibus earum deflnitiones acceperat; vis .n. calefaciendi, & attenuandi maxime in igne inest, vis refrigerandi maxime in aqua, quæ magis

D refrigerat, quam terra: difficultas autem recipiendi ab alio terminos maxime in terra conspicitur, ideo maxime videtur siccitas in terra inesse, è contrario autem facilitas recipiendi ab alio terminos maxima in aere est, propterea cũ aeris natura maxime conuenire existimauit humiditatem, licet nõ minus humida sit aqua: sic igitur sublata est, ni fallor omnis difficultas, quũ non ex eadem ratione sumatur facilitas, vel difficultas separationis qualitatis ab elemento, atque

E ipsius qualitatis principalitas, seu maior conuenientia cum natura ipsius elementi.

An symbolæ elementorum qualitates differant specie, necne, aliquorum opinio & argumenta. Cap. IV.

QVæri præterea solet, an symbolæ elementorum qualitates sint eiusdem vltimæ speciei, an specie differant; vt an calor ignis, &

F calor aeris distinguãtur specie nec ne, sic frigus terræ, & frigus aquæ, sic humiditas aquæ, & humiditas aeris, sic demũ siccitas terræ, & siccitas ignis. Hac de re legi apud alios possunt disputationes prolixæ, præsertim apud Marsilium in 2. lib. de Generat. ob id ego paucis agam, & præcipua quadam, aliis dimissis, in medium afferam.

Sententia aliquorũ.

Non defuêre qui dixerint symbolas qualitates differre specie, quã sententiam plurimis argumentis cõprobarunt, quorũ præcipua hæc sunt.

1. argũ. Primum quidem; vel qualitates sunt formæ elementorum, vel sunt accidentia consequentia formas: si formæ, ergo specie differunt, quia compositorum specie differentium necesse est formas esse specie distinctas; etenim nisi specie differrent, certe composita differentia specie non constituerent; si vero sunt accidentia consequentia formas, idem sequitur, quia distinctas specie formas distincta etiam specie accidentia consequuntur. *2. argum.* Præterea si essent eiusdem speciei, easdem etiam ederent operationes; at diuersas edunt, ergo non sunt eiusdem speciei: falsitas consequentis probatur, quia humiditas aerea ignem non extinguit, sed potius nutrit, patet enim flammam in aere non extingui, aquea vero humiditas extinguit ignem; ergo hæ duæ humiditates non easdem edunt operationes, differunt ergo specie; quod autem de humiditate dicimus, idem de aliis quoque omnibus dicendum est; ergo prædictæ omnes non sunt eiusdem speciei. *3. argum.* Tertio sic argumentantur: calorem insequitur leuitas, frigus vero grauitas; ergo quod de motricibus qualitatibus dicitur, idẽ de alteratricibus dicendum est; atqui non eadem est leuitas aeris & ignis, neq; eadem grauitas terræ & aquæ, quum ad diuersa loca naturaliter tendant; ergo neque caliditas ignis & aeris eadem est, neq; eadem frigiditas terræ & aquæ. *4. argũ.* Quarto calor ignis requirit siccitatem, neq; esse potest cum humiditate, contra vero calor aeris requirit humiditatem, nec potest esse cum siccitate, ergo differunt specie; sic de aliis quoque qualitatibus argumentari possumus. *5. argum.* Quinto si eiusdem speciei essent humiditas aquæ, & humiditas aeris, ita vt in mutatione aquæ in aerem eadem numero humiditas seruaretur; accidens idem numero migraret de subiecto in subiectum, quod absurdum esse omnes confitẽtur. *6. argum* Sexto argumentantur à simili: in mistis calores specie differunt, alius enim est in asino calor, alius in homine, quum alias in hoc, alias in illo operationes edat; sic etiam calor febrilis differt specie à calore naturali, vocatur enim à Medicis innaturalis, & contrarius naturæ; naturale autem, & innaturale eiusdem speciei esse non possunt, quod ipsæ quoque eorum operationes declarant, calor enim naturalis causa est naturalium operationum, febrilis vero est illis impedimento; ergo non sunt eiusdem speciei; hoc igitur idem in simplicibus quoque dicendum est, quod in mistis videtur esse manifestum. *7. argũ.* Confirmatur hæc sententia auctoritate Alexandri, qui in lib. 1. Natural. quæst. capite 6. dicit aliam esse aeris humiditatem, aliam aquæ, & alium esse calorem ignis, alium aeris. Auerroes quoq; in sua Paraphrasi 4. Meteorologic. inquit, frigiditas est secundum duas species, vna est frigiditas terræ, altera est frigiditas aquæ; itaque aperte dicit eas differre specie; & hoc idem de aliis omnibus cõfiteri necesse est, ergo omnes symbolæ qualitates specie distinguuntur. Iohannes etiam Grammaticus in contex. 24. libri 2. de Ortu & interitu inquit, calor aeris, & calor ignis non est idem secundum speciem, putauit igitur omnes symbolas qualitates differre specie.

Dictæ sententiæ confutatio, & probatio contrariæ. Cap. V.

Contrariam sententiam alii plurimi tutati sunt, ita vt communem appellare possimus, quam ego quoque veram esse arbitror, alteram vero prædictam falsam; etenim constanter credo omnem calorem esse vnius & eiusdem speciei specialissimæ, sic & omne frigus, & omnem humiditatem, & omnem siccitatem, nec differre, nisi secundum magis & minus. Hanc opinionem confirmare, & contrariam refutare multis argumentis possumus: quorum ego illa, quæ validiora videntur, adducam; reliqua apud Marsilium & apud alios legantur. *1. argum.* Primum sumitur argumentum validissimum ex harũ qualitatum tractatione, quæ in 2. lib. de Generat. habetur: nam si opinio contraria vera esset, non quatuor essent primæ qualitates, sed octo specie distinctæ, nempe calor igneus, calor aereus, frigus aqueum, frigus terreum, humiditas aquea, humiditas aerea, siccitas terrea, siccitas ignea: attamen Aristoteles non octo esse dicit, sed quatuor, neque octo earum definitiones adducit, sed quatuor tantum; atqui illa, quibus eadem aptatur definitio, sunt eiusdem naturæ, proinde & eiusdem speciei: quare symbolæ qualitates specie non distinguuntur. *Solutio aliorum.* Hoc videntes aduersarii respondent, ostendi hoc argumento symbolas qualitates esse eiusdem speciei subalternæ, sed non eiusdem specialissimæ; nam Aristoteles appellat quatuor, & vt quatuor definit, quatenus differunt specie subalterna. *Solutionis impugnatio.* Sed hæc responsio admittenda non est, quia secundum eam Aristoteles in iis definiendis ac declarandis mancus fuisset, non satis enim fuit communes & generales, in quibus conueniunt, definitiones adducere, sed propriis quoque definitionibus erant definiendæ, quibus significarentur propriæ earum naturæ, & propriæ vires, quatenus secundum speciem vltimam distinctæ sunt. *2. argum.* Cætera quoque omnia, quæ ab Aristotele de primis qualitatibus ibi dicuntur, præsertim quæ à textu vigesimo quarto vsque ad trigesimum manifestissime attestantur veritati: ait enim in habentibus symbolam qualitatem transitum & mutationem esse faciliorem, quam in non habentibus, & hanc rationem adducit, quoniam in non habentibus mutatio fit duarum qualitatum in duas: vt si mutanda sit aqua in ignem, oportet & humidum in siccum, & frigidum in calidum mutari; at in habentibus symbolam, mutatio fit vnius tantum in vnam, altera enim remanet; vt si mutandus sit aer in ignem, fit solum muta-

A mutatio humidi in ſiccum, calor autem manet: quare putat Ariſtoteles eundem non modo ſpecie, ſed etiam numero calorem manere in igni genito, qui fuit in aere corrupto: quod non idem ſpecie eſſet calor in aere, & in igni, opoteret calorem quoque mutari, & perire calorem aereum, & generari igneum; quare hæc quoque mutatio eſſet duarum in duas, quod Ariſtoteles negat: ad hoc tamen aduerſarii reſpondent, nil aliud ibi ſignificare Ariſtotelem velle, niſi

Solutio aliorũ.

B faciliorem eſſe mutationem in habentibus ſymbolam qualitatem, quia facilius eſt aereum calorem mutare in igneum, cui non eſt contrarius, quam calorem in frigus, quod ei contrarium eſt: ſed hæc reſponſio vaniſſima eſt; nos enim non modo id, quod de hac facilitate Ariſtoteles dicit, ſed rationem quoque, quam adducit, expendimus; non enim illam affert rationem, quam illi comminiſcuntur, ſed hanc, quod facilius eſt vnam mutare in vnam, quam

Impugnatio.

C duas in duas, quare in vnam tantum qualitate mutationem fieri aſſerit. Præterea docet ibidem Ariſtoteles, quomodo ex duobus elementis perfecte contrariis tertium medium generetur, & inquit ex igne & aqua poſſe vel terram, vel aerem generari; nam ſi aquæ frigus, & ſiccitas ignis intereant, generatur aer, quia remanent calor ignis, & aquæ humiditas, quibus aer conſtituitur; ſi vero præualeat frigus aquæ calori ignis, & ſiccitas ignis humiditati aquæ, ita

3. Argumentũ.

D vt ignis calor, & aquæ humiditas intereant, terra generatur, quia remanet aquæ frigus & ignis ſiccitas, quæ ſimul iunctæ terram conſtituunt; putauit ergo Ariſtoteles eandem eſſe & ſpecie, & numero ſiccitatem terræ & ignis, ſic calorem ignis & aeris, ſic frigus aquæ & terræ, ſic humiditatem aquæ & aeris; nam ſi different ſpecie, dictum Ariſtotelis verum non eſſet; remanens enim ſiccitas ignis non conueniret terræ, nec frigus aquæ remanens conueniret eidem terræ,

E ſed aliam ſiccitatem, quam igneam, & aliud frigus, quam aqueum, terra poſtularet. Alia argumenta ad hoc idem probandum legi poſſunt apud Marſilium, ideo illa miſſa facio; hoc vnum adiicere volo, quod meo quidem iudicio magni momenti eſt, ex fundamẽtis antea iactis, ac ſtabilitis deſumptum: ſi calor in elementis à Cœlo & generatur, & conſeruatur, nec alio modo, quam per motum, & per lumen, neceſſe eſt eiuſdem ſpeciei eſſe calorem omnem elementarem,

4. argu.

F tum igneum, tum aereum; ab vna enim cauſa, & eodem modo agente idem effectus prouenit; ſumpta igitur ratione à cauſa efficiente oſtenditur omnem calorem in elementis eſſe eiuſdem naturæ: quare de aliis quoque qualitatibus hoc idem dicendum eſt, quum eadem in omnibus ratio vigeat; vel enim omnes ſymbolæ ſpecie differunt, vel nulla huius ſententiæ fuiſſe Auerroem & Ioannem Grammaticum patet legentibus eorum Commentarios in eam partem, vbi

5. argu.

A etiam ex iis, quæ à Ioanne Grammatico de Alexandro referuntur, manifeſtum eſt idem ſenſiſſe Alexandrum: eorum autem verba non affero, quia dilucida ſunt, & quiſque ea legere & intelligere facile poteſt; neque eſt de Ioanne dicendum, quod ſibi ipſe contradixerit, vt ei aliqui attribuunt; ipſum enim huic crimini obnoxium non eſſe poſtea oſtendemus.

B

Pro declaranda veritate, & contrariis argumentis ſoluendis fundamenta iaciuntur. Cap. VI.

VT omnis hac in re difficultas tollatur, & contraria argumenta ſoluantur, notandum eſt, ſymbolas qualitates, etſi ſpecie nõ differũt, duas tamen habere differentias, quas conſiderare nos oportet. Vna eſt, quam recipiunt prout referuntur ad aliud: quum enim calor ſit cauſa ſecundaria, & inſtrumentalis; qua aliquod pri-

C marium agens vtitur; diuerſus calor dici poteſt ratione diuerſorum vtentium; ideo calor ignis, & calor aeris, quum ſecundum propriam eſſentiam ſint eiuſdem ſpeciei, tamen prout inſequitur hic formam ignis, ille vero formam aeris, & ibi per calorem agere ignis dicitur, hic vero aer, diſtincti calores dicuntur, & modo quodam ſpecie differentes, non quidem proprie ſpecie ſecundum ſuam naturam, ſed quatenus formas ſpecie diſtinctas inſequuntur: hac igitur ratio-

Alia cõpetunt calori ſecundum ſe conſiderato, alia vt eſt inſtrumentum primarii agentis: idem infra, c. 7.

D ne alius eſſe dicitur aeris calor, alius ignis; tunc enim non ipſam ſecundum ſe caloris naturam ſpectamus, ſed aeris & ignis, quibus attribuitur: ſic etiam diximus, primas qualitates eſſe præparationes materiæ ad varias formas recipiendas; ideo eadem qualitas prout in diuerſis mutationibus dirigitur ad diuerſas formas, differens ſpecie dici poteſt, non quidem ſecundum ſe, ſed reſpectu formarum ſpecie differentium, ad quas dirigitur. Altera differenria eſt, quam

E iſtæ qualitates habent quidem ſecundum ſe, non tamen talem, quæ diuerſas ſpecies conſtituat; ea autem eſt differentia ſecundum magis & minus, ſeu ſecundum intenſionem & remiſſionem, quæ omnium philoſophantium conſenſione non variat ſpeciem; hac differentia diſtinguitur calor aeris à calore ignis, quia ille remiſſior eſt, hic vero intenſus, & ſummus, ſpecie tamen ob id non diſtinguuntur; & hoc quando-

F que ſignificamus, dũ dicimus, alium eſſe in aere calorem, alium in igni, hoc eſt, alium & alium caloris gradum: quum enim denotare velimus differentiam ſecundum magis & minus, non dicimus eas differre ſpecie, quum certum ſit differẽtiam ſecundum magis & minus ſpeciem non variare. Ex his aliud quiddam colligimus, quod magnopere notare debemus: quãuis enim proprie ſumẽdo differre ſpecie, ſignificet differre natura & eſſentia, tamẽ ſumitur interdũ improprie ad denotandam ſolũ differentiam accidẽta-

lem, ſequendo communem quandam loquendi consuetudinem, & hominum exiſtimationem, dicere namq; ſolemus varias eſſe ſpecies aquæ, & varias terræ, quum tamen ſit ſolum differentia accidentalis: & hoc legimus clare apud Ariſtot. in 1. cap. 1. Meteorologic. vbi conſiderandas proponit diuerſas ſpecies terræ, quum tamen terra ſit ſpecies vltima, quæ in alias ſpecies diuidi minime poteſt: quoniam ergo plures habet terra accidentales differentias, has vocat Ariſtot. ſpecies terræ, iuxta conſuetudinē loquendi; dicimus enim aliam eſſe terram petroſam, aliam arenoſam, aliam cretoſam, & has vocamus varias ſpecies terræ, licet non proprie ſint ſpecies. Sic igitur dicere etiam ſolemus ſpecies caloris, & ſpecies frigoris, quamuis hæ qualitates non habeant ſpecies; reſpicimus enim non quidem ipſam cuiuſq; qualitatis eſſentiam, ſed accidentales & extraneas differentias, quæ à diuerſis ſubiectis, & à variis rerum naturis deſumuntur: at propriæ harum qualitatum naturæ, & vires eædem in omnib. ſunt; omnis enim calor calefacit, & diſgregat heterogenea, & congregat homogenea, & ſoluit congelata, & extenuat, abſq; vlla prorſus differentia, præter illam, quæ eſt ſecundum magis & minus; intenſior enim calor magis atq; efficacius hæc omnia præſtat, quam remiſſior, vt experientia declarat.

Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap, VII.

Ad primum. His declaratis, non erit difficile contraria argumenta ſoluere. Ad primum dicimus, primas qualitates neque eſſe formas elementorum ſubſtantiales, neq; conſequi formas vt ſingulorum elementorū propria accidentia, quum ſingula qualitas duobus competat elementis: ſed propria ſingulorum elementorum eſt duarum qualitatum coniugatio, eaque non poteſt cum alio elemento communicari. *Ad ſecundum.* Ad ſecundum dicimus, duplices eſſe primarum qualitatum operationes, & alias eis competere prout habent propriam agendi vim; alias vero vt inſtrumentis præcipue agentis, vel etiam ratione aliorum accidentium, quæ cum illis coniuncta ſunt. Illæ igitur operationes, quæ ipſis competunt per ſe, hoc eſt, quatenus vim agendi, vel patiendi habent ſecundum proprias naturas, ſunt eædem, nec diſtinguuntur ſpecie, ſed ſolum ſecundum magis & minus; calefactio enim, & extenuatio, & congregatio homogeneorum, & aliæ omnes operationes à calido per ſe prouenientes, ita competunt calori aeris, vt calori ignis, licet calor igneus efficacius, & magis hæc præſtet, aereus vero minus; ſic de aliis dicendum eſt: iidem ergo effectus à ſymbolis qualitatibus proueniunt, cum diſcrimine tamen ſecundum magis & minus, præterquam quod vbi aliqua operatio non abſolute à qua-
A litate aliqua prouenit, ſed à certis gradibus illius qualitatis; pauciores enim gradus ad illam operationem edendam apti non erunt, vt calor omnis calefacit, quia calefacere competit calido, quatenus eſt calidum abſolute: at vrere non competit omni calori, ſed igneo tantum & ſummo: ex eo igitur quod calor igneus vrit, aereus vero non vrit, non infertur eos differre ſpecie, ſed ſolum infertur differre ſecundum gradus, quia vere non competit abſolute ca-
B lori quatenus eſt calor, ſed ſtatuto gradui quatenus eſt talis gradus: hoc idem dicendū eſt de operationibus calidi quatenus eſt inſtrumentum primarii agentis; ex harum enim diuerſitate non infertur calores differre ſpecie, ſed ſolum infertur agentia præcipua, quæ calore vtuntur, ſpecie differre. Ad argumentum igitur, quando dicitur humidum aqueum non nutrire ignem, ſed potius extinguere, humidum vero aereum non extinguere, ſed nutrire, dicimus,
C nil aliud eſſe nutriri ignem, niſi obiectam aliquam materiam accendi, & in ignem mutari; ſed potiſſimum de illis dicitur, quorum mutatio in ignem facilior eſt; quocirca nutriri ignem humido aereo, quale eſt in oleo, non ſic humido aqueo, eſt in ignem mutari facilius res aereas, quam res aqueas; hoc autem quid mirum; quum magis reſiſtat, & cum igni pugnet aqua, quam aer? ſciendum autem eſt nutriri ignem ſubſtantia ipſa, quæ in ignem vertitur, non ac-
D cidentibus; quare nō proprie dicitur nutriri humiditate, ſed humido corpore, quod in ignem vertatur: imo ſiccum quoq; corpus eſt in ignem mutabile, vt lignum aridum, quare etiam ſicco nutritur ignis; humiditas autem per ſe, & quatenus eſt humiditas, cuiuſcunq; ſit corporis, eſt contraria igni vt ſicco, propterea neceſſario pugnat cum igni omne corpus humidum, & agit & repatitur; quare non ſecundum propriam naturam ei competit vt nutriat ignem, ſed contin-
E git humido vt pro diuerſitate accidentium connexorū vel magis, vel minus pugnet cū igni, ita vt aliqua facilius vincātur ab igni, alia difficilius, & alia etiam vincant & extinguant ignē; humiditas enim aquæ coniuncta eſt cū frigore; quare magis reſiſtit igni, & magis in ipſum agit, quam humiditas aeris, quæ cum calore coniuncta eſt; præterea vero & cum maiore denſitate, quare magis agit in ignem, quum præſertim denſitas illa faciat ſuffocationem ignis, &
F prohibeat euentationem, quo fit, vt ignis extinguatur; hoc autem etiam oleum præſtat, quando in nimia quantitate ſuperfunditur igni, ſuffocat enim & extinguit; nam omnis humiditas per ſe habet vim humectandi, & lædendi ignem, at per accidens ratione aliarum conditionum coniunctarum euenit vt alia magis, alia minus lædat, ita vt quæ minus lædit, & facilius ab illo vincitur, dicatur ignem nutrire; in operationibus igitur ſingularū qualitatum cōſiderare

derare ſemper debemus, an ab eis proueniant A
ſecũdum propriam earum naturam, an propter
aliquid aliud, hoc eſt, vel ratione agentis præci-
pui, vel ratione aliorum accidentium coniun-
ctorum; nam ſi à qualitate proueniant ſecun-
dum propriam eius vim & naturam, hæ in o-
mnibus ſunt eædem ſpecie, nec differunt niſi ſe-
cundum magis & minus: at ſi competant illi
qualitati non ſecundum ſe, ſed per aliquod a-
liud, poſſunt differre ſpecie; nec tamen inde in-
ferri poteſt, qualitates ſpecie differre, vt modo B
de nutritione ignis dicebamus: ſi enim nutrire
ignem ſignificat mutari facile in ignem, contra-
riæ erunt operationes, nutrire, & non nutrire,
proinde & ſpecie differentes, nec tamen indica-
bunt humidum ab humido differre ſpecie, quia
Ad tertium. non competunt humido ſecundum propriam
naturam, ſicut modo declarauimus. Ad tertium
à leuitate, & à grauitate acceptum neganda eſt
conſequentia, aſſerimus enim non eiuſdem eſſe
ſpeciei leuitatẽ aeris, ac leuitatem ignis, quum C
nihil aliud denotent, quam reſpectum ad ſtatu-
tum locum naturalem cũ relatione ad alia cor-
pora: quoniam igitur alius eſt locus ignis, alius
aeris, alia etiam eſt huius, alia illius leuitas; hu-
ius autem diſcriminis ratio, & ad conſequentiæ
probationem reſponſio eſt, quod leuitas, quæ
eſt ignis, & leuitas, quæ eſt aeris propria non in-
ſequitur abſolute calorem prout calor eſt, ſicut
antea de vſtione dicebamus, neque indicant di-
uerſos ſpecie calores, ſed diuerſos caloris gra- D
dus: quod ſi leuitas ignis propria inſequeretur
non calorem ſummum determinate, ſed calo-
rem abſolute, vtique argumentum eſſet efficax;
oporteret enim, ſi alia eſt aeris leuitas, & ſpecie
differens à leuitate ignis, aliam etiam eſſe ſpe-
Ad quartum. ciem caloris. Ad quartum dicimus calorem i-
gnis conſideratum quatenus eſt calor, neq; ſic-
citatem determinate requirere, neque humidi-
tatem, quoniam calor vt calor eſt, æque cum v-
traque exiſtere poteſt; requirit ergo ſiccitatem E
non ipſe per ſe vt eſt calor, ſed vt igneus, & vt in-
Ad quintum. ſequens formam ignis. Ad quintum ſumenda
eſt reſponſio ex libro noſtro de communi re-
rum ortu & interitu, vbi diximus, non eſſe mi-
grationem de ſubiecto in ſubiectum, quando
Ad ſextum. eadem primæ materiæ portio remanet. Ad ſe-
xtum dicimus, omnem calorem tam ſimplicium
quam miſtorum corporum, eſſe per ſe eiuſdem
Omnis calor ſiue miſti, ſiue ſimplicis eſt eiuſdem ſpeciei. ſpeciei, nec differre niſi ſecundum magis & mi-
nus: per accidens tamen, & per relationem ad a- F
liud poſſe etiam dici diuerſarum ſpecierum vt
calorem equi, & calorem aſini, quatenus hic e-
qui eſt, ille vero aſini; ſic dico de calore febrili, &
calore naturali animalis, opponuntur enim vt
naturalis in naturali, quatenus referũtur ad pro-
priam naturam illius animalis, cui conueniens
eſt tantus calor, maior vero non eſt conueniens,
ſed inimicus, & deſtructiuus: at ſecundum pro-
priam eſſentiam, & quatenus ſunt calores, non

differunt ſpecie: quod ex eo patet, quod etiam
idem caloris gradus, & idem numero calor, huic
rei eſt naturalis, & alij rei eſt præter naturam, ne-
que ob id fit vt idem numero calor ſit duarum
ſpecierum, hoc enim ne cogitabile quidem eſt.
Ad verba autem Auerrois & Alexandri reſpon-
demus, eos nil aliud per ea denotare voluiſſe,
quam accidentalem calorum differentiam, ſe-
cundum quam ſolent appellari ſpecies variæ ca-
loris; quod quidem pluribus rationibus, quas
antea expoſuimus, euenire poteſt: quod enim ea
fuerit Alexandri & Auerrois mens, patet in aliis
eorum verbis, quæ antea retulimus, & hoc niſi
conceſſerimus, manifeſta eſt in ipſorum dictis
repugnantia & contradictio: hac ratione vide-
tur etiam Ioann. Grammat. à verborum ſuorum
repugnantia poſſe vindicari, licet eius verba plus
habere videantur difficultatis; nam in context.
24. lib. 1. de Ortu & interitu, manifeſtum eſt Io-
annem craſſa Minerua loqui, quum is non ſit
proprius locus, in quo de hac re ſermo fiat; ſed
volens ibi interpretari verba Ariſtotelis poſita in
definitione generationis, conſiderat an in mu-
tatione elementi in elementum ſymbolum ea-
dem qualitas maneat, vt eadem humiditas, &
eadem perſpicuitas in mutatione aquæ in ae-
rem, & inquit non remanere eandem, quia hu-
miditas aquæ, & humiditas aeris ſpecie diffe-
runt; ſed poſtea ſemetipſum corrigens ſubiun-
git vel eſſe ſpecie diſtinctas humiditates, vel ſal-
tem numero: nil ergo certi hac de re ſtatuit, ſed
indiſtincte loquens dicit, vel eſſe ſpecie diſtin-
ctas, vel eiuſdem ſpeciei, ſolo autem numero
differentes: num autem hoc verum ſit, non eſt
præſentis contemplationis; ſatis enim nobis in
præſentia eſt, ſi ſpecie non diſtinguantur, neque
hoc certe ſtatuat Ioan. Grammaticus.

De modo, quo ex duobus contrarijs elementis tertium medium generatur, quæſtiones duæ, & ſolutio prioris.

Cap. VIII.

ALIA quoque multos turbauit ad primas
qualitates pertinens difficultas, propter il-
la, quæ in 2. lib. de Ortu & interitu de his ab Ari-
ſtotele ſcribuntur; loquitur enim ibi de mutua
elementorum generatione, & tria docet: vnum,
quod in elementis in altera qualitatum conue-
nientibus, quæ ſymbola vocant, facilior eſt tran-
ſitus ex vno in aliud, vt ex aqua in aerem, quam
in habentibus vtramque contrariam; quum e-
nim aqua & aer in humiditate conueniant, fit
ſolum mutatio de frigido in calidum: alterum
vero eſt, quod in elementis in neutra qualita-
te conuenientibus difficilior eſt mutatio vnius
in alterum, vt aquæ in ignem, quia neceſſe
eſt duas interire qualitates, & duas generari:
tertium demum eſt, ex duobus elementis con-
trarijs tertium medium generari, vt ex aqua,
& igni

& igni aerem, vel terrã, & ex aere & terra ignem, vel aquam ; si enim aquæ intereat humiditas manente frigore, ignis vero calor manente siccitate, fit terra ; si vero è cõtrario aquæ frigus pereat manente humiditate , & ignis siccitas manente calore, generatur aer; sic etiam congredientibus terra & aere, generatur eodem modo vel aqua, vel ignis : de hoc tertio Aristotelis dicto duæ quæstiones oriuntur, quarum non facilis est solutio; vna est, à quonam agente hæc mutatio fiat; altera vero, an in tali mutatione duæ qualitates ita intereant, vt aliæ duæ contrariæ generentur, an duæ intereant, & nulla generetur, sed satis sint vna alterius elementi seruata qualitas, & altera alterius ad tertium elementum constituendum: de his ego sententiã meam breuiter proferam.

Prior quæstio.

Posterior quæstio.

Solutio prioris.

Priorem quidem quæstionem expendens, non parum dubitaui ne aliena prorsus esset ab Aristotelis consilio in eo libro, quum in eo elementa, & primas qualitates, vt prædiximus, cum quadam abstractione consideret, & essentiam potius, quam existentiam respiciamus ; nam certum est in mutatione aeris in ignem non modo de humido in siccum mutationem fieri, sed etiam modo quodam de frigido in calidum, quia minus calidum respectu calidioris instar frigidi est in agendo, & in patiendo : quemadmodum igitur non considerauit Aristoteles differentiam graduum in singula qualitate, sed solum singulas absolute respexit vt conditiones elementorum constitutrices; ita neque à quo agente mutatio elementorum fiat, considerasse videtur, quum in ea parte in solius materialis causæ tractatione versari videatur: antequam igitur doceat, quomodo ex elementis fiat misti generatio, docere voluit, quomodo elementi ex elemento generatio fiat, & quæ in illa mutatione contingant: ideo tria illa considerauit, quæ antea dicebamus, quia competunt prius qualitatibus absolute consideratis, etiamsi reipsa nunquam euenire dicerentur; dum enim duas coniungationes qualitatum penitus contrarias consideramus, illis secundum se sumptis cõpetit vt destructa vna qualitate in vna coniungatione, & vna in altera, duæ remaneant qualitates, aliud elementum tertium ab illis diuersum constituentes; num autem reuera hoc eueniat, & quonam agente fiat, non videtur ibi Aristoteles considerasse, sicuti non considerauit an dentur omnia elementa pura, atque simplicia, licet ea vt vere simplicia in eo libro semper acceperit, quum tamen ipsa fortasse nullibi simplicia & pura comperiantur: quod igitur ad mentem Aristotelis attinet, ego quidem ab hac opinione quam modo retuli, non sum alienus.

Altera solutio communis.

Sed ne fugere huiusce rei difficultatem, & aliorum argumentationes videar, quum præsertim locum habeat absolute in elementorum consideratione quæstio hæc de causa agente mutationis prædictæ, quia necessa- A rium omnino est, vt omnis mutatio ab aliquo agente fiat, pauca de hac re dicam : communis est omnium fere sententia, ab ipsismet elementis inter se pugnantibus tertij elementi generationem fieri, vt agentibus inuicem aere & terra, aerem vt humidum agere in terram, & eius siccitatem interimere, terram vero vt frigidam agere in aerem, & eius calorem extinguere ita vt manente terræ frigore, & aeris humiditate, aqua sit genita, cuius hæ duæ qualitates constitutrices B sunt. Sed nonnulli recentiores in hanc communem sententiam acerrime inuehuntur, ducti duobus potissimum argumentis.

Primum recentiorum argumentum contra communem sententiam. 2. argum.

Vnum est, quod in ea est repugnantia manifesta: nam si terra aerem superet frigore, necesse est vt etiam siccitate superet, quia non potest vna qualitate vincere, quin vincat etiam altera. Secundo dicunt, hoc etiam dato, non tamen potest ex iis duobus tertium elementum generari; quia necesse est vt illa duo, quum sint contraria, repati C antur in agendo, & licet frigus terræ præualeat calori aeris, & tandem ipsum extinguat, fieri tamen non potest, quin frangatur, & remittatur à calore aeris; manens ergo remissum frigus aquam constituere non potest, quum hæc debeat esse summe frigida; sic necesse est vt agens humiditas aeris in terræ sicitatem repatiatur ab illa, & remittatur; remissum igitur humidum non constituet aquam, quæ debet esse summe humida : quoniam igitur duæ qualitates vin D centes, & remanentes non possunt esse nisi fractæ & remissæ, in omnibus autem elementis debent omnes qualitates esse summæ, fieri nunquam potest vt ex duobus elementis hoc pacto inuicem agentibus tertium elementum generetur.

Opinio illorum recentiorum.

Hac igitur opinione reiecta aliam ipsi excogitarunt, dixereque agens esse tertium illud elementum generandum, hoc est, aliud eiusdem speciei: quando enim ex terra & aere generatur aqua, alia aqua est agens, quæ calorem ae E ris, & siccitatem terræ interimens, verrit illa duo in aquam sibi similem : sic se omnem euitasse difficultatem existimarunt.

Confutatio opinionis recentiorum, & defensio sententiæ communis.

Ego vero alienam esse puto ab Aristotele eorum sententiam, & communem opinionem sequendam; Aristoteles enim in tota illa parte tria semper considerat, nec plura, in tribus illis mutationibus declarandis, videlicet agens, & patiens, & id quod ex eorum actione generatur : vel enim vnum elementum est agens, & aliud ab eo patitur, F & mutatur in naturam agentis, idque vel facilius, quando in vna qualitate conueniunt, vel difficilius, quando in neutra, vel vtrumque est agens, & vtrumque patiens, id est, vtrumque ex parte vincit, & ex parte vincitur, proinde neutri simile elementum generatur, sed tertium ab vtrisque diuersum ; ita vt dicendum omnino sit, Aristotelem vel nullum ibi statuere agens, quoniam ad illam considerationem minime pertinet, sicut antea dicebamus;

bamus; vel id vt manifestum præsupponere, & ne verbum quidem ad illud declarandum facere; nam si in aliis duabus mutationibus dicere velimus quodnam sit agēs, nil aliud dicere possumus, nisi vnum elementum esse agens, & mutare alterū in suam naturam, siue sint symbola, siue nō symbola; ergo in hac quoq; tertia mutatione dicendū est, vtrumq; elementū esse agens: & mutare alterum, non tamen in seipsum, sed in aliud tertium elementū. Præterea quando duo elementa, vt ignis & aqua, mutantur secundum istos ab aere agente, quæro an duo illa se tangant, necne: si dicant non se tangere, illa non erit duorum elementorum mutatio in tertium elementum, qualem Aristoteles ibi considerat, sed duæ mutationes erunt etiam loco distinctæ; ibi enim ab aere agente ignis in aerem vertetur, hic vero ab aere agente mutabitur aqua in aerem, ideoque duæ erunt aeris generationes distinctæ: si vero se mutuo tangere ignis & aqua dicantur, quæro an agant inuicem, an otientur, & solum ab aere agente ambo patiantur; quod otientur dicere fatuum est, quî enim fieri potest, vt duo contraria se mutuo tangant absque vlla inter se actione? si vero agant mutuo, vt omnino fateri cogimur, necesse est vt hæc eorum mutua actio tanquam efficacior, atque celerior præueniat actioni aeris in illa; videmus enim guttam aquæ seruari multas horas antequam à circumstante aere, quamuis magno, in aerem mutetur, aer enim est tardæ actionis; sic in ferro accenso seruatur ignis aliquandiu, antequam à circumstante aere extinguatur; sed actio aquæ in ignem, & ignis in aquam celerrima est; igitur antequam illius agentis aeris actio absoluatur, & mutentur duo illa in aerem, præueniet interitus alterius duorum, quod in alterum mutabitur, vel in tertium ex mutua ipsorum actione, vt in aerem, quæ est vera sententia: quare nunquam continget, vt ex aqua & igni generetur terra à terra agente, vel aer ab aere agente, quod tamen asseritur manifeste ab Aristotele in memorato loco. Quamobrem ego cum aliis arbitror tertium elementum oriri ex mutua duorum in se actione, & hoc Aristotelem præsupposuisse, at non expressisse; quia, vt diximus, non hoc sibi considerandum eo in loco proposuerat, sed elementa vt materiam generationis mistorum; ideoque iudicasse de eorum inter se mutatione prius esse dicendum id vero, quod ipsi dicunt, ego quidem euenire posse non inficior, sed pertinet potius ad alias duas ab Aristotele ibi tactas mutationes, nempe ad illam, qua symbolum elementum mutat alterum symbolum in suam naturam; nam si eo modo, quem ipsi statuunt, ab aere agente mutentur ignis & aqua in aerem: erunt duæ mutationes elementi in symbolum, vna ignis in aerem; altera aquæ in aerem: tertia vero ab Aristot. adiecta mutatio mista quo-

Primum recentiorum argumentum contra communem sententiam 2. argum.

Opinio illorum recentiorum.

Confutatio opinionis recentiorum, & defensio sententiæ communis.

A dammodo ex aliis duabus esse videtur, est enim actio contrarii in contrarium penitus, sed est mutatio in symbolum respectu vtriusque. Ad illorum autem argumenta facile est respondere: quum enim illa Aristotelis consideratio sit abstracta à modo, quo existunt elementa actu, & spectet illa solum, quæ competunt eis ratione propriæ naturæ, negari non potest, si elementum calidum & siccum pugnet cum frigido & humido, fieri posse vt calidū superet frigidum,

Responsio ad primum argumentum recentiorū

B & vt siccum superetur ab humido, vnde generabitur elemētum calidum & humidum: fieri autem id posse manifestum est, considerando eorum naturas secundum se; calidum enim & superare frigidum, & à frigido superari aptum est; sic humidum & vincere potest siccum, & ab eo vinci: quocirca statuentes calidum superare frigidum, & humidum superare siccum, non dicimus aliquid fieri, quod nequeat fieri, sed rem possibilē dicimus secundū proprias harū qualitatū naturas: quod considerādo elementa prout

C actu existunt, aliquid sit, quod id euenire prohibeat, sicut etiam impeditur elementorum puritas atque simplicitas, nihil refert, quoniam ibi Aristoteles hoc non considerat; quare prior illorum ratio nihil roboris habet: adde quod etiam cōsiderando elementa prout actu existunt; fieri fortasse potest vt vnum vna qualitate vincat aliud, altera vero ab eodem vincatur, si verum est id, quod omnes fere confitentur, non

D easdem esse harum qualitatum vires in agendo, atque in resistendo; sic enim fieri potest, vt vna elementi qualitas suam contrariam vincat, altera vero sit imbecillior sua contraria: pro diuersis etiam elementorum, inæqualibusq; portionibus: & inter se proportionibus multæ eis contingere varietates possunt, & id, quod in tanta quantitate superat aliud, in minore superabitur ab illo, vel secundum alteram, vel etiam secundum vtramque qualitatem. Sed prior so-

E lutio verissima ac tutissima est; & illa eadem secundum quoque argumentum tollitur, iam enim diximus, illam Aristotelis considerationem esse abiunctam à consideratione graduum qualitatum; quod si obiectio istorum valida esset, non minus Aristotelem & eos quoque ipsos vrgeret: quando enim iuxta primum, vel secundum mutationis modum mutari contingat elementum aliquod ab alio siue symbolo, siue non

Ad secundum.

F symbolo, necesse est frangi, & remitti in illa pugna qualitatem agentis vincentem, vel ambas vincentes, proinde neq; elementum agens manet amplius purum, neque generare potest elementum simplex, & habens vtramque qualitatem summam; quia nihil agit supra proprias vires; quare eorum argumentum friuolum est.

Solutio posterioris quæstionis. Cap. IX.

IN solutione autem alterius quæstionis posterioris dissensisse videntur Ioannes Grammaticus,

maticus, & Alexander, vt idem Ioannes refert A
in expoſitione contex. 27. libri 2. de Ortu & in-
Alexandri opinio. teritu. Alexander etiam exiſtimauit in illo con-
trariorum elementorum congreſſu duas quali-
tates interire, & nullam generari, vt agentibus
inuicem aqua & igni, interire & ignis ſiccitatem
manente calore, & aquæ frigus manente humi-
ditate, & ita ſine productione nouæ qualitatis
aerem generari, quia ſatis eſt calor ignis ſerua-
tus; & humiditas aquæ remanens ad aerem con-
ſtituendum: putauit etiam Alexander vnum nu- B
mero eſſe aerem illum, qui hoc modo ex aqua
& igni congredientibus generatur, non duos.
Io. Gram. opinio. Sed Ioannes Grammaticus vtrumque Alexan-
dri dictum impugnat: primum quidem inquit,
neceſſarium eſſe, vt cum duarum qualitatum in-
teritu fiat duarum cōtrariarum productio; dum
enim in igne ſiccitas interit, fieri nō poteſt, quin
loco ſiccitatis producatur in illa materia humi-
ditas; ſic dum aquæ frigus deſtruitur, produci
calorem neceſſe eſt; nullus enim alius eſt ha- C
rum qualitatum interitus, niſi productio con-
trariarum: hinc Ioannes alterius quoque dicti
impugnationem ſumit; ſi namque ignis ſiccitas
ſeruato calore interit, & ibi producitur humidi-
tas generatur ergo ex illo igni aer; ſic ſi aquæ
frigus manente humiditate deſtruitur, & ibi ca-
lor producitur, ergo ex illa aqua ſimiliter gene-
ratur aer; duo igitur aeres diſtincti numero ge-
nerantur, vnus ex igni, alter ex aqua, ſicut ille i-
gnis, & illa aqua numero diſtinguebantur. Ego D
Error Alexandri vero puto alterum quidem Alexandri dictum
falſum eſſe; & veram in eo eſſe Ioannis ſenten-
tiam, ſed alterum eſſe verum, & in eo refellendo
Ioannem eſſe deceptum, vt recte in vtroq; non-
nulli recentiores exiſtimarunt. Prioris dicti A-
lexandri falſitas ita manifeſta eſt, vt vix credibi-
le ſit id ſenſiſſe Alexandrum: in illa enim mate-
riæ portione, quæ in igni erat, ne imaginari qui-
dem poſſumus, ſiccitatem interimi, quin humi-
ditas generetur: quod ſi quis dicat, ſatis eſſe hu- E
miditatem aquæ remanentem, vt reddatur hu-
mida etiam materia illa ignis, in magnū abſur-
dum incidet, quod accidens idem numero mi-
grabit de ſubiecto in ſubiectum, hoc eſt, de hac
materiæ portione ad aliam portionem, quæ eſt
vera migratio: hæc igitur ſi nullo modo eſt con-
cedenda, alterum duorum fateamur neceſſe eſt;
vel nullā humiditatem manere in materia ignis,
poſt deſtructionem ſiccitatis, ſed ſolum ibi eſſe
calorem absq; humiditate, & absque ſiccitate, & F
ita etiam in materia aquæ manere ſolam humi-
ditatem ſine frigore, & ſine calore, quod nullo
pacto dici poteſt, quia ſic nec ignis erit in aerem
[illegible]tatus, quum aer non modo calidus eſſe de-
[illegible], ſed etiam humidus, nec aqua erit mutata
[illegible]n aerem, quia ad aerem conſtituendum non ſa-
tis eſt humiditas, ſed etiam calor requiritur; vel
confitēdum eſt, & in materia ignis genitam eſſe
humiditatem perempta ſiccitate, & in materia
A aquæ interiiſſe frigus per productionem caloris,
& ita tum ignem, tum aquam in aerem tranſiiſ-
ſe. In altero autem dicto probādam eſſe arbitror
Alexandri ſententiam, quicquid aduerſus eum
dicat Ioannes Grammaticus: quamuis enim duo *Error Io. Grammat.*
ſint diſtincta numero indiuidua, imo etiam ſpe-
cie, ignis ille & aqua, & duas diſtinctas materiæ
portiones habeant; tamen ex duabus illis con-
iunctis materiebus vna fit materia, cuius vna
pars prius in igni erat, altera vero in aqua; in v-
B na igitur illius totius materiæ parte calor ex
igni remanſit, & ſiccitate perempta genita eſt
humiditas; in altera vero parte humiditas remā-
ſit ex aqua, & ſublato frigore eſt genitus calor;
quare tota illa materia eſt facta aer vnus nume-
ro, non plures. Hoc autem verum eſſe oſtendi-
tur eo argumento, quod ſi duo diſtincti numero
aeres geniti eſſe dicerentur, non eſſet is modus
generationis elementorum tertius ab illis duo-
bus diſtinctus, ſed in idem caderet cum primo,
C nempe cum mutatione elementi in elementum
ſymbolum; duæ namque eſſent diſtinctæ & ſe-
paratæ mutationes, vna ignis in aerem, altera a-
quæ in aerem, ſicut etiam antea aduerſus alios
conſiderabamus: oportet ergo ex duobus ele-
mentis vnum numero generari elementum ter-
tium per illorum congreſſum, & ita eſſe tertium
generationis modum medium quodammodo
inter illos duos; ſimilis enim eſt primo quate-
nus utrumque intereuntium elementorum mu-
D tatur in ſymbolum, id enim quod generatur, eſt
ſymbolum reſpectu vtriusque; ſecundo autem
ſimilis eſt, quatenus duo pugnantia elementa
ſunt contraria ſecundum ambas qualitates, &
quatenus eſt duarum qualitatum interitus, &
duarum productio; cum hoc tamen diſcrimine,
quod in ſecundo duarum interitus, & duarum
productio fiebat in eadem portione materiæ, in
hoc autem tertio fit in duabus; in vna enim in-
terit vna qualitas, & contraria generatur, in alte-
E ra vero interit altera qualitas, & contraria pro-
ducitur: hinc Ioannes Grammaticus recte colli-
git rationem, cur primus modus facillimus o-
mnium ſit, ſecundus difficillimus, tertius vero
medius, hoc eſt, difficilior primo, ſed facilior ſe-
cundo: eſt enim primo difficilior, quoniam in
primo vnius tantum qualitatis peremptio eſt,
in tertio autem duarum; ſed ſecundo eſt faci-
lior, quia duas ſimul qualitates pellere, & duas
ſimul contrarias generare in eadem materia dif-
F ficilius eſt, quam in diuerſis materiæ portioni-
bus, hoc eſt, in vna portione vnam qualitatem
interimere, & in altera ſimiliter vnam; facilius
enim eſt vnam tantum deſtruere qualitatem,
quam duas; & facilius duas ſeparatas, & in di-
uerſis materiæ portionibus exiſtentes, quam
duas ſimul in eadem materiæ portione. Hæc
de his dicenda eſſe exiſtimo, & ita
omnem tolli difficul
tatem.

IACO-

JACOBI ZABARELLÆ PATAVINI, LIBER

DE REGIONIBVS AERIS.

Quot sint, & quales Regiones aeris. *Cap. I.*

AER in duas regiones diuisus esse videtur ab Arist. in c.4. libr.1. Meteorol. quæ superficie sphærica per summitates montium circumducta distinctæ esse intelligantur; si sede eodem in loco eius verba bene considerentur, tres ab eo aeris regiones statuuntur, variis qualitatibus pro situum varietate discrepantes: de quibus nunc aliqua dicere ad explanandam Aristot. sententiam constituimus. *Regionũ numerus* Quum igitur terra ob exuperantias montium perfecte rotunda non sit, imaginatus est Aristot. eam redditam perfecte sphæricam à superficie sphærica per montium summitates circumacta; totum enim illa superficie conclusum corpus perfecte rotundum est, tametsi non solam terram continens, sed & aquam, & partem aeris illam, quæ altitudine cacumina montium non excedit: totum igitur superficie illa superiorem aerem, qui mole maximus est, supremam regionem appellauit, eumque dixit calidum esse à motu incessante, quo à Cœlo continue circumfertur, nullis eum montibus impedientibus, aut retardantibus. Alteram vero inferiorem aeris partem in duas regiones diuidi manifeste significauit, dum dixit, in suprema regione nubes non cogi, propterea quod non possunt cogi nisi à frigore; calor enim vaporem disgregat, nec cogi in nubem sinit; supera autem regio calida est, & præterea incessantem habet motum in orbem, à quo vaporis condensatio impeditur, quia motus disgregat, & rarefacit: sed neque in infera regione ob eandem rationem cogi nubes possunt; ea namque, vt ipse ibi asserit, calida redditur à radiis solaribus qui in terra fracti resiliunt, & aerẽ hunc nostrũ calefaciunt; igitur à calore ibi quoque condensari vapor prohibetur: quoniam igitur neq; in supera, neque in infera regione cogi queunt nubes, quum vtraq; sit calida, coguntur tamen manifeste in sublimi loco, mediam inter illas duas regionem dari censuit Aristotel. ita vt totus aer, qui prædicta superficie concluditur, in duas regiones diuidatur, vnam infimam, in qua nos degimus, alteram vero superiorem, quæ ad illam superficiem desinat, & media sit inter supremam, & infimam: hæc autem partitio à radiis refractis, atque resilientibus desumitur: quum enim in terra fracti ascendant, alicubi tamen desinant, cessetque & extinguatur tandem omnis eorum vis, vbi finis est infimæ regionis, & initiũ mediæ; quæ neque à motu calefit, siquidem infra prædictam superficiem locata vel nullo, vel debilissimo in orbem motu participat; neque à radiis, quum ad eam partem non perueniant. *Singularum regionum qualitates.* Differunt inter se hæ regiones, & quantitatibus & qualitatibus; nam suprema maxima omnium est, eandemque semper, & immutabilem quantitatem seruat, vtpote certis, & immobilibus limitibus contenta; initium enim sumit à memorata superficie, & à montium summitatibus, desinit autem ad principiũ loci ignis, aliæ vero duæ & multo minorem molem obtinent, & eam nõ semper eandem, sed modo maiorem, modo minorem; nam æstiuo tempore infima regio maior est, quam tempore hyemis; contra vero media est maior hyeme, minor autem æstate: ratio huius discriminis est, quoniã æstate Sol sublimior, & puncto nostro verticali propinquior incedit; hyeme vero humilior, & ab illo pũcto remotior: quo fit, vt æstate radij terram percutiant ad angulos rectos, vel rectis propinquiores, proinde & vehementius percutiant, & ad sublimiorem locum resilientes ascendant; contra vero hyeme obtusiores, & acutiores angulos faciant, & oblique admodum terram percutiendo debilem faciunt ictum, & debilem reflexionem, & ad parum sublimem locũ ascendunt: quamobrem si infima regio eousq; protenditur, quousq; radij reflexi ascendunt, ea angustior hyeme est, æstate autem amplior; media vero regio hyeme ampla est, quia magnum spacium interponitur inter finem infimæ, & initium supremæ; æstate autem angustior, quia paruum illud spatium redditur. *Regionũ qualitates.* Qualitatibus autem differunt, quoniam suprema calida est propter motum in orbem, infima calida propter radios, media vero frigida, vtpote vtraque caloris productrice causa destituta: suprema quoque propter motum, & propter ignis propinquitatẽ siccior, seu minus humida est; infima humidior propter vapores, qui à terra exhalati continue per eam ascendũt, à quibus eisdem

media

media quoque regio humidior redditur, quum (A) ad eam lati ibi diutius maneant, & in aquam etiam vertantur. Hæc igitur ſunt harum regionum diſcrimina à nobis nunc leuiter, ruditerque relata, eaque ex ſituum diuerſitate, variaque à Cœlo diſtantia oriri manifeſtum eſt.

Dubium de media aeris regione, ſolutio aliquorum, & ſolutionis impugnatio. Cap. II.

SEd de media aeris regione dubium non leue (B) oritur, quod conſideratione dignum eſt; quoniam eius ſolutio ad alias quoque regiones, & earum qualitates melius cognoſcendas, non parum confert: quum enim aer ſit naturaliter calidus, iure dubitatur, quomodo aer mediæ regionis poſſit eſſe frigidus, præſertim magno, ac perpetuo frigore; nam id, quod alicui naturale & eſſentiale eſt, inſeparabile ab illo eſſe ſolet, vel non absque illius interitu ſeparabile; igitur fieri non poſſe videtur, vt aer ille, qui mediam regio- (C) nem implet, poſſit in illa violenta, ac præter naturam affectione diu perdurare; quomodo igitur manet perpetuo frigidus? difficultas hæc ita omnium animos torſit, vt adhuc nihil dictum eſſe videatur, in quo plene animus acquieſcat. Quatuor ego hac in re aliorum ſententias, & huius dubij ſolutiones vidi.

Prima opinio.

Aliqui non recedentes à verbis Ariſtot. in 4. capit. lib. 1. Meteorol. quæ antea retulimus, nullam illius frigoris aliam cauſam adduxerunt, quam quod aer ille v- (D) traque calorem faciente cauſa deſtituitur; neq; enim circumfertur vt aer ſuperus, ſiquidem impeditur à montibus ne circumfluat, quum præſertim ob magnam eius à Cœlo diſtantiam debilis ad eum perueniat motus; neque ad eum vſque radij à terra reſiliunt; quare vtraque cauſa deſtitutus manet frigidus.

Confutatio.

Sed hi non tollunt difficultatem, quæ integra manet; ſi enim aer eſt ſecundum eſſentiam calidus, deberet ſemper eſſe calidus; vel ſi refrigeretur, non deberet poſ- (E) ſe ſeruari aer. Præterea opinio hæc ea difficultate vrgetur, quæ per omnium philoſophantium ora circumfertur: effectus enim poſitiuus cauſam debet habere poſitiuam, nõ priuatiuam ſolum: frigus autem non eſt mera priuatio caloris, ſed qualitas poſitiua, quare cauſam aliquã poſitiuam habere debet; at ſecundum illos non habere niſi priuatiuam, dicunt enim nullam aliam illius frigoris eſſe cauſam, quam defectum duarum cauſarum caloris, quæ eſt cauſa priuatiua, (F) hoc autem eſſe abſurdum concedere omnes videntur; quamobrem hi & præſentem difficultatem non ſoluunt, & in aliam maiorem videntur incidere.

Aliorum opinio, & eius confutatio. Cap. III.

Secunda opinio.

ALij dixere, aerem illum mediæ regionis eſſe quidem ex ſe calidum, ſed refrigerari à vaporibus aqueis, & frigidis, qui ad illum continue aſcendunt, & ibi aliquandiu manent, & in aquam vertuntur, quæ frigida eſt, & locum illum perpetuo frigidum reddit.

Confutatio.

Verum hi quoque nec difficultatem tollunt, nec illius frigoris idoneam cauſam adducunt; difficultas enim integra adhuc manet, quomodo poſſit ille aer eſſe perpetuo frigidus, ſi aer eſt naturaliter calidus. Non eſt enim verum id, quod dicunt, quia vaporis naturam inquit Ariſtoteles eſſe calidam & humidam, & vaporẽ ſurſum duci à calore; quare ad mediam regionem vapores perueniunt calidi actu, non frigidi, niſi poteſtate; quomodo igitur à vaporibus poteſt locus ille refrigerari? imo è contrario potius ſeſe res habere videtur, à frigore namque illius loci vapores refrigerantur, idque Ariſtoteles clare aſſerit in primo Meteorologicorum, capite de Nube, inquit enim vapores illuc peruenientes refrigerari à loco; itaque vult locũ prius eſſe frigidum, quam vapor refrigeretur; non ergo refrigerant locum illum vapores, ſed potius ab eo reftigerantur. Præterea euenit quandoque vt aer ſerenus maneat longum tempus, vt duos, aut tres menſes, absque aliqua pluuia, vel nube, quo tẽpore à nullo vapore fit frigidus; relictus itaque ſuæ naturæ potiri deberet ſuo naturali calore, ſicut aqua calefacta, ſi dimittatur naturæ ſuæ, ad naturale frigus reuertitur: propterea ſi poſt tres illos menſes peteret eum locum vapor, non deberet amplius à loco illo refrigerari, quum iam locus ſit calidus; hoc tamen non euenit, quia poſt diuturnas ſiccitates aſcendens ad eum locum vapor calidus refrigeratur; eſt ergo locus ille frigidus, non propter alios præcedentes vapores, ſed ſuapte natura, vel ob aliquam aliam cauſam. Præterea Ariſtoteles in c. 4. lib. 1. Meteorolog. nullam aliam caloris aut frigoris elementorum cauſam aſſignauit, niſi radios & motum, & immobilitatem; à motu enim dixit elementa calorem recipere, atque etiam à radiis aſtrorum, ab immobilitate vero frigus.

Aliorum opinio, & eius confutatio. Cap. IV.

Tertia opinio.

ALij, ut hanc difficultatem tollerent, ad antiperiſtaſin confugerunt, & hanc dixerunt eſſe cauſam frigoris illius mediæ regionis; circumſeptus enim aer ille à ſuperiore aere calido propter motum, & ab inferiore calido propter radios, fit frigidus per antiperiſtaſin, & per frigoris conſtipationem.

Confutatio.

Antiperiſtaſis quid ſit.

Sed neque hæc ſententia recipienda eſt, ſi bene conſideremus quid ſit antiperiſtaſis; fit enim antiperiſtaſis, quando alterum contrarium ab altero obſeſſum intenſius, ac validius fit ob virium collectionem, propterea quod vires vnitæ, atq; collectæ maiores redduntur; igitur oportet aerem illũ medium prius eſſe frigidũ: ſic enim poſtea per circumobſiſten-

tiam

tiam calidi frigidior redderetur: quærēdum igitur ab illis est an aer ille ante antiperistasin calidus sit, an frigidus; nam si est calidus, nullum ibi locum habet antiperistasis, quoniam vniri, & constipari frigus non potest, vbi non est frigus; si vero frigidus, difficultas integra manet, à quonam sit factus frigidus, quum suapte natura sit calidus; nec potest eius frigoris causa referri in antiperistasin, quum prius frigidus esse statuatur, quam fiat antiperistasis: quare sententia hæc reiiciatur.

Opinio Alberti, & eius confutatio.
Cap. V.

Quarta opinio Alberti.

ALbertus, & alij complures in hanc sententiam venerunt, calorem, & frigus in elementis duplicia esse, nempe vel vt qualitates naturales, vel vt aduentitias & accidentales; naturales enim sunt, quæ naturas elementorum consequuntur; aduentitiæ vero, quæ proueniũt ex actione cœlestis corporis per lumen & motum, vel ex priuatione motus ac luminis. Dicũt igitur aerem infimæ regionis esse dupliciter calidum, tum enim calore naturali & inseparabili, quem ex se habet, tum etiam calore aduentitio, quem recipit à radiis Solis reflexis, quo fit, vt calidior sit, quam aeris natura requirat: aerem vero supremæ regionis similiter esse duplici calore calidum, vno naturali, altero accidentali, quem à continuo in orbem motu adipiscitur: hunc etiam dicunt humidum esse humiditate naturali, sed siccum siccitate aduentitia, quam recipit ex ignis propinquitate, aerem vero infimæ regionis humidum esse duplici humiditate, vna naturali, altera accidentali, quam à vaporibus à terra ascendentibus recipit. Aerem vero mediæ regionis dicunt esse calidum calore tantum naturali, qui ei competit, quatenus est aer, at non calore aduentitio, quia vtraque causa calorem faciente destitutus, remanet in suo statu mere naturali, nec alium habet calorem, quam naturalem, qui debilis est, & densationem vaporis, ac conuersionem in nubem, & in aquam impedire non potest. Hi autem omnes, qui hæc dicunt, coguntur asserere Aristotel. in c 2. 3. & 4. lib. 1. Meteorologicorum, loquentem de elemētorum qualitatibus, vt à Cœlo productis, & de elementis, vt à Cœlo alteratis, & gubernatis, solas considerare aduentitias qualitates, non qualitates naturales: quando enim dicit, totum hũc inferiorem mundum esse ueluti materiam potestate calidam, & frigidam, fieri autem actu talem à motu, & ab immobilitate, necesse est vt dicant ipsum loqui de calore tantum, & frigore aduentitiis, non de naturalibus; ignis enim secundũ se non diceretur potestate calidus, quum sit actu calidus proprio calore, sed dicitur tamen potestate calidus secundum istos, respectu caloris aduentitij, qui ei superuenit ex motu A cœlesti; ob id aerem quoque superiorem dicens esse calidum & siccum, non potuit nisi aduentitiam humiditatem respicere, quia non negasset in illo aere humiditatem naturalem, & alium quoque calorem naturalem; sic etiam dixit, aerem inferiorem esse humidum propter vapores, quia respexit aduentitiam humiditatem, quam à vaporibus recipit. sic igitur necesse est, vt illi dicant Arist. in tota illa parte solas considerasse qualitates elementorum aduentitias, non qualitates B naturales. Sed hæc quoque sententia multis vrgetur difficultatibus. Primum enim contra eam habemus argumentum illud vulgatum, & à magna Philosophorum parte receptũ: non potest à causa priuatiua prodire effectus positiuus sine vlla causa positiua; frigus ergo accidentale mediæ regionis, quum sit qualitas positiua, non potest prouenire à sola priuatione duarum causarum caloris, sed alia illius frigoris causa afferenda esse videtur. Præterea valde du-C bium est id quod isti dicunt de duobus contrariis simul existentibus in eodem subiecto, vt de humiditate naturali, & siccitate aduentitia in aere supremæ regionis, & de calore naturali, & frigore aduentitio in aere regionis mediæ: quærendum enim est an calor naturalis à frigore illo accidentali remittatur, necne; si enim remittitur, ergo ille aer non est naturaliter affectus, sed præter naturam; quomodo igitur perpetuo talis seruatur? si vero non remittitur, ergo duo con-D traria simul existunt perpetuo in eodem subiecto absq; vlla actione, vel passione inter se: quod est absurdum manifestum. Præterea si aer ille est frigidus frigore accidentali, calidus vero calore naturali, ergo est minus frigidus, quam aqua; hæc enim secundum eos vtroque modo est frigida, ergo non est aptus generare aquam, quia nihil agit vltra proprias vires; id enim quod frigidum est in quarto gradu, non potest aliud reddere frigidum in octauo, quamobrem non pos-E set in media aeris regione pluuia generari.

Confutatio.

Fundamenta iaciuntur necessaria pro declaratione veritatis.
Cap. VI.

MIhi quidem ob adductas rationes nulla dictarum opinionum ita satisfacit, vt in ea conquiescam; ex singulis tamen aliquid veri sumitur, quod ad veritatis cognitionem F conducit, vt postea veritate declarata considerabimus: sed prius necessaria quædam fundamenta iacienda, ac statuenda sunt. Primo loco in memoriam reuocandum, ac summopere annotandum est id, quod alibi fusius declarauimus, aliud esse primas qualitates, & elementa ipsa considerare in suæ naturæ puritate & secundum ipsorum essentias cum abstractione à modo quo extra animam existunt actu, aliud est ea considerare vt actu existentia; non enim

Elementorum & primarum qualitatum duplex consideratio.

semper habent suam naturalem puritatem, & A suas qualitates penitus naturales, imo dubium apud multos est, an detur aliquod elementum purum: sic etiam de humani corporis temperatura dicere Medici solent; nam considerare quidem possunt qualis sit perfecta, & exquisita humana temperatura; sed an hæc in aliquo homine detur, dubitant, imo & asseruntaliqui, eam in nullo reperiri: talis elementorum, & elementarium qualitatum consideratio habetur ab Aristotele in 2. lib. de Ortu & interitu, ad cuius di- B lucidationem scriptus est à nobis liber de Qualitatibus elementaribus: in libris autem Meteorologicis quum docere Aristoteles velit ea, quæ elementis actu existentibus accidunt, illa considerat, qualia extra animam existunt, ideo dicit aerem superæ regionis calidum esse & siccum ob ignis propinquitatem, inferæ calidum & humidum, mediæ vero frigidum & humidum; multa enim sunt, quæ extrahunt elementa à sua naturali puritate, præsertim duo ele- C menta media maxime vero aerem de quo iuxta hanc considerationem loqui instituimus; versatilis enim est naturæ, & videtur existere etiam sub contrariis qualitatibus, quoniam ad certos vsque terminos potest à sua naturali constitutione recedere, & vergere ad vtrumlibet extremorum substantiali forma seruata, & manente natura aeris; ob id Aristoteles in contextu 54. libri primi Physicorum dixit, comparatione aliorum elementorum conuenientius aerem statui D primam rerum materiam, minus autem conuenienter aquam, minime vero ignem; etenim etiam aqua videtur esse ancipitis naturæ, quum possit & frigida esse, & calida, sed magis aer; de aqua enim nemo vnquam dubitauit eam esse naturaliter frigidam, at de aere non ita clarum est: Stoici namque ipsum quoque suapte natura frigidum esse dixerunt; Aristoteles vero rationem sequens, quæ ex primarum qualitatum coniungatione deducitur, aerem naturaliter ca- E lidum esse pronunciauit, licet gradum caloris exquisite sibi conuenientem non semper habeat, sed modo maiorem, modo minorem, ita vt quandoque ob magnum recessum à suo naturali calore frigidus etiam soleat appellari.

Omnes elementorum qualitates tribuuntur eis a cælo.

Præterea statuendum est id, quod alias demonstrauimus, omnes elemẽtorum qualitates, qualescunque eas appellemus, siue naturales, siue aduentitias, & extraneas, à Cœlo produci, vel per motum, vel per lumen, vel per priuationem F vtriusque, ob situum ac distantiæ diuersitatem; non loquimur autem nunc de elementorum particulis; etenim non negamus aquam ollæ calefieri ab igni, & aerem, qui in camino est ab igni calidum reddi, non à Cœlo, sed de vniuersitatibus elementorum loquimur, ac de magnis earum partibus, quarum discrimen non aliunde sumitur, quam à relatione ad Cœlum, sicuti quum aerem totum in tres regiones partimur, & aerem infimæ regionis in duo hemisphæria, vel etiam in plures terræ plagas, quas variis modis Sol respiciat vt propinquus, vel remotus; hæ namque omnes à Cœlo varias qualitates adipiscuntur, quæ vel sunt singulis elementis exquisite naturales, vel à naturalibus recedentes, idq; modo parum, modo etiam multum, ita vt sint etiam quandoque ita præter naturam alicuius elemẽti, vt sub illis qualitatibus diu seruari nequeāt, vnde multæ elementis mutationes contingunt, vt omnibus manifestum est: harum igitur omnium qualitatum, & affectionum causam actionem cœlestem esse diximus.

Frigus nō habet causam æquiuocam positiuam.

Tertio loco illud statuimus, quod mirum quidem fortasse videbitur, sed tum ab Aristotele clare asseritur, tum rationi est maxime consentaneum, frigus non habere causam æquiuocam, sed priuatiuam tantum, nam ex priuatione causarum gignentium calorem producitur frigus: de causa quidem vniuoca non negamus à frigido generari frigidum, & à calido calidum; sed dum causam primam & præcipuam quærimus, quæ vocatur æquiuoca, calidum omne producitur à Cœlo per lumen & motum, frigidum vero oritur ex priuatione vtriusque actionis cœlestis; id enim, in quod neutro modo Cœlum agit, manet necessario frigidum: hoc fuit aperte ab Aristotele pronuntiatum in memorato 4. cap. lib. 1. Meteorologicorum, quando dixit elementa frigida esse frigida ex immobilitate; & laudandi quidem in hoc sunt interpretes Aristotelis, qui in sola ipsius authoritate non acquiescentes, de hoc dicto dubitarunt, tanquam rationem quoq; exquirentes, quod quidem illi, qui veri Philosophi esse volunt, in omnibus facere deberent; sed in eo defecere, quod rationem non inuenientes, dictum Aristotelis in eas sententias extorserunt, quia verum & clarum eorum verborum sensum defendere nequiuerunt: nos autem dicimus, illa Aristotelis verba non habere alium sensum, quam illum ipsum, quem habere videntur; de frigore enim elementorum etiam naturali loquens ibi Aristoteles ait ipsum produci à cœlestis motus priuatione, ita vt illa elementa, quæ in orbem à Cœlo non aguntur, frigida maneant, nisi aliquid caloris à radiis astrorum recipiant. Hoc autem non est ita absurdum, vt fortasse videatur, sed consentaneum naturæ huius qualitatis, quæ vocatur frigus: si enim calor & frigus sunt primæ qualitates, non possunt in hoc inferiori mundo habere aliam qualitatem priorem, à qua producantur, sed producuntur, & conseruantur à Cœlo; at Cœlum sua actione non generat nisi calorem, est enim calor qualitas multo nobilior, quæ ad frigus refertur, tanquam habitus ad priuationem: quanquam enim frigus habet naturam positiuam, tamen respectu caloris habet locum priuationis; ideo sicuti calor prouenit ab actione cœlesti, ita à priua-

priuatione actionis cœlestis oritur frigus: quoniam enim nullum est corpus huius inferioris mundi, quod harum duarum qualitatum expers esse possit, calor autem prouenit ab actione cœlesti, necesse est, vt frigidum sit, quicquid cœlesti actione participare non potest; neq; ob id dicimus; frigus consequi ipsam inferiorum corporum naturam, iam enim Aristoteles dixit, totam hanc inferiorem materiam non esse secundum se calidam, vel frigidam actu, sed potestate solum, actu autem talem reddi à motu in orbem, & ab eius priuatione: quare seclusa actione cœlesti, necesse est, hanc inferiorem materiam nec calidam esse, nec frigidam; sed constituta actione cœlesti, oritur in hoc inferiori mundo necessitas caloris & frigoris, & vtriusq; qualitatis generatio pendet à Cœlo, & habet vtraq; relationem ad Cœlum; illa enim quæ cœlestem actionem recipiunt, calida fiunt; quæ vero non recipiunt, illa manent frigida, quia non esse calidum, est esse frigidum: hæc fuit Aristotelis mens in illis verbis, quam sequens Auerroes lib. 2. de Cœlo, comment. 94. dixit, remotio à motu circulari dat quietem, frigiditatem, & grauitatem sicuti propinquitas dat motum, calorem, ac leuitatem: & in Epitome Metaphysica, tract. 4. cap, 13. inquit, elementa ex necessitate sunt producta à magno Cœli motu, quia motus generat calorem, quem insequitur leuitas, priuationem autem motus insequitur oppositum, scilicet frigus, & grauitas: quemadmodum enim in subiecto apto necesse est vt priuatio adueniat, recedente habitu, ita in corporibus inferioribus necesse est, vt vbi non est calor, ibi sit frigus; quia frigus vel est priuatio caloris, vel qualitas necessario insequens priuationem caloris; & quum sit prima qualitas, nullam in his inferioribus priorem habens, non est præter rationem si in hac sola contingat, vt habeat causam priuatiuam, quamuis habeat naturam positiuam: in aliis vero secundis qualitatibus hoc euenire non potest, quum enim proueniant omnes ex actione harum primarum, necesse est, vt earum quælibet habeat causam positiuam. Habemus etiam aliud Aristoteles testimonium in 1. Meteorolog. cap. de Nube, vbi dicit, vaporem in media aeris regione refrigerari, tum a loco, tum quia calor, a quo elatus est in sublime, ipsum derelinquit, putauit igitur ad frigoris generationem satis esse, si calor recedat: in 2. etiam lib. de Ortu et interitu inquit, per accessum Solis ad nos generationem fieri; per recessum vero, interitum; atqui Sol non agit nisi calefaciendo, & Solẽ recedere nil aliud est, quam non agere, & suæ actionis beneficium non conferre; sed etiam absque Aristotelis testimonio experientia, & resmetipsa declarat præsentiam Solis calorẽ generare, absentiam vero frigus absque vlla alia causa: quare ex priuatione actionis cœlestis producitur in hoc mundo inferiori fri-

A gus, sicuti ex ipsa actione calor, ita vt omnis virtus huius mundi inferioris à cœlestibus corporibus regatur, & gubernetur.

Veræ sententiæ de aeris qualitatibus declaratio, & comprobatio.

Cap. VII.

HIs iactis fundamentis, non est difficile declarare omnium regionũ aeris qualitates, B & earum causas adducere: quamuis enim determinata sit aeris natura, & statutæ eius qualitates, & earum gradus illi perfecte naturales, & talem aerem apta sint cœlestia corpora sua actione producere, & conseruare; attamen ex aliorum elementorum contactu, et ex variis sitibus respectu Cœli, recedunt partes aeris à naturalibus suis qualitatibus intra quosdam terminos, ita vt possit vel diutius, vel breuius aeris natura seruari, vel etiam nequeat seruari, sed in aliud elementum C mutetur. Primùm quidem certũ est, superam aeris regionem calidam reddi à motu; circumagitur enim incessanter à Cœlo, quum nulli montes impediant; sed quia nõ tantus ibi fit motus, qnantus in supremo loco, ideò nec tantus calor, sed minor & remissior fit, eumque credere possumus esse aeri naturalem: Aristoteles autem in 4. illo cap, lib. Meteorolog. dicere videtur eum aerem esse siccum, quia simul accipit duo elementa superiora, ignem & aerem, D tanquam vnum corpus; adde quod pars quoq; illius aeris sublimior, quæ igni propinqua est, vergit ad ignis naturam, & respectu inferioris aeris sicca appellari potest. Infimæ autem huius nostræ regionis aer absque dubio calidus est, & humidus, vt ibi Aristoteles ait; nam calidus fit à Cœlo tum per motum, tum maxime per lumen à terra refractum, sed à motu debilissimum calorem recipit, à radiis autem validiorem: quod enim motus Cœli ad terram vsque perueniat, E negare minime possumus; experientia namque hoc docet in Oceani nauigatione, quæ longe celerior sit ab orientali parte ad occidentalem, quam ab occidentali ad orientalem, quod indicio est aquam Oceani participare motu in orbem, & circumagi; quare & aer omnis circumuoluitur, sed ita tardo motu, vt parum caloris in eo generari possit; calorem enim generat non omnis motus, sed qui validus & velox sit; hic autem tardus est, tum propter magnam à Cœ-F lo distantiam, & minorem circuitum, tum etiam propter montes, qui si eum non omnino prohibent circumferri, saltem retardant, nec sinunt motum esse velocem: ideo quando Aristoteles asserit, motum circularem ad hanc aeris partem non peruenire, non absolute hoc negat, sed solum negat de motu valido & apto ad gignendum notabilem calorem; tali namque motu fertur sola supera aeris pars, quæ ob id est valde calida; media vero & infima debilem

Prima regio qualis sit.

Infima regio qualis sit.

Motus Cœli ad terram vsq; penetrat.

motum habent, à quo nos nisi debilissimum A
calorem adipiscuntur: testatur autem hoc Ari-
stotel. in 1 Meteorog. in initio capitis de Nu-
be, vbi dicit, terram calefieri tũ à radiis, tum ab
ea, quæ desuper est, caliditate; necesse enim est,
vt aer mediæ, & infimæ regionis ex contactu in-
fimi aeris calidi, & moti recipiat aliquid & ca-
loris & motus: sed nisi alium hic aer noster ca-
lorem haberet, frigidus admodum esset, calidus
autem valde redditur à rad js astrorum, præci-
pue vero Solis, à terra refractis, vt experientia B
declarat: quando enim radii vehementer agunt,
magnum sentimus calorem, vt æstiuo tempore,
hyeme autem longe minorem, & quandoque
etiam frigidissimum aerem hunc iudicamus,
quoniam tunc à radiis quoque debiliter cale-
fit: ideo infima hæc regio non vbique est æque
calida, neque omnibus temporibus, sed modo
magis, modo minus, pro temporum ac loco-
rum diuersitate, qua fit, vt radii vel validius,
vel debilius terram percutiant: est præterea C
humidus, tum secundum propriam naturam,
quum sit aer, tum quia defert continue vapo-
res humidos, qui ab aqua & à terra madefacta
exhalantur; ab his autem non fit aer humidior,
quam secundum se esset, quippe quum suapte
natura sit humidissimus, sed humidior fit re-
spectu nostri, quoniam habens vapores aqueos
aptior est ad humectandum: nam experientia
docet, humiditatem aqueam magis humecta-
re, quam humiditatem aeream, nec tamen a- D
qua est humidior aere, sed id fit propter aquæ
crassitiem, quæ facit, vt magis hæreat corpori-
Media regio qualis. bus, proinde magis humectet. Media vero re-
gio frigida est, & humida, non tamen extreme
frigida, sed respectu naturæ aeris, quæ maio-
rem calorem postularet; illa enim regio ali-
quid habet caloris, sed parum, neque est peni-
tus frigida, quia corpus illud non posset esse
frigidissimum & esse aer; testatur autem eius
raritas, ac leuitas ipsum esse calidum, quia o- E
mne rarum est calidum; & omne leue est cali-
dum; sed frigidus vocatur comparatione supe-
rioris, & inferioris aeris, qui sunt calidiores.
Prouenit autem ei & calor, & defectus maio-
ris caloris, vnde frigidus vocatur à Cœlo; quo-
niam, vt antea dicebamus, omnis calor, & omne
frigus in elementis à Cœlo prouenit; calorem
quidem aliquem adipiscitur à contactu supe-
rioris aeris calidi, & à motu aliquo, debili ta-
men, quo participat: adde, quod transeunt et- F
iam assidue per illam regionẽ exhalationes ca-
lidæ, superam regionem petentes, à quo transi-
tu illa pars aliquid caloris recipit. Defectum ve-
ro maioris caloris habet ex defectu duarũ cau-
sarum facientium calorem: neq; enim ad illam
partem perueniunt radii à terra repercussi, neq;
ita à Cœlo circũfertur, vt superus aer: quamuis
igitur aeris natura sit calida, seruatur tamen in
elementis naturalis calor à Cœlo, proinde vbi
aer actionem cœlestem nõ recipit, videlicet nec
motum in orbem, nec lumen repercussum, ne-
cesse est vt calor natutalis deficiat, & ille aer sit
minus calidus, quam aeris natura exquisite per-
fecta requirat; adeo vt vel diu possit aer seruari
sub illa qualitate, si concedamus eam esse intra
terminos latitudinis naturalis; vel saltem ali-
quandiu, si sit extra terminos, nil enim ex hoc
sequitur absurdi; sed sicuti aqua feruens serua-
tur aliquandiu aqua, tametsi præter suam natu-
ram affecta; ita aer quoq; sub nimio frigore ser-
uari aliquandiu potest, antequam intereat. Ex
his colligere possumus, mediam illam regionẽ
esse idoneam causam generationis nubium, &
pluuiæ: quamuis enim ratione motus debilio-
rem habeat calorem aer infimus, quam aer me-
dius, tamen adiectis radiis aer infimus fit aere
medio longe calidior: quando igitur vapor cali-
dus & humidus ex aqua calefacta genitus in
sublime fertur, fouetur primum, & conseruatur
à calore radiorum in hac infima aeris regione,
ideo seruatur leuis, & ascendit, donec radiorum
repercussio, et ascensus ipsum comitatur; sed
quando ad mediam regionem peruenit, deseri-
tur à calore radiorum, & incipit à loao refrigera-
ri, transit enim à calidiore ad minus calidum lo-
cum, qui respectu calidioris est instar frigidi, &
præstat operam frigidi, itaq; condensatur vapor,
& in nubem vertitur, & iterum in aquam, & de-
orsum fertur. Notandum autem summopere
est, non à solo illius loci frigore aquam ex vapo-
re generari: aer enim ille est minus frigidus, quã
aqua, quum sit actu aer, quare non potest agere
vltra proprias vires, & aquam generare, sicut
antea dubitando dicebamus, sed vapor calidior
sumit principium refrigerationis atque densa-
tionis à loco frigidiore, & incipit tendere ad
suam pristinam aquæ naturam; quare incipit
vti viribus propriis, & propria natura adiuuan-
te redire in aquam; fuit enim aqua, quæ postea
à calore fuit aliquantum distracta à sua natu-
ra, & in vaporem conuersa; ideo quando vapor
accipit primum mutationis impetum à loco fri-
gidiore, & refrigeratus condensatur, roboratur-
que in natura propria, confert etiam proprias
vires, & transit iterum in aquam; hinc autem
fit, vt in aquam mutatus, frigidiorem adhuc
reddat locum illum, quemadmodum etiam vi-
num generosum in ventriculo est prius actu fri-
gidum, & accipit à ventriculo calorem, postea
vero propriis viribus vtens, fit calidior ventri-
culo: & retribuit ipsi maiorem calorem, quam
ab eo acceperit: vnde colligimus, aliquam et-
iam esse causam positiuam frigoris mediæ re-
gionis, non tamen primariam, sed secundariam;
quũ enim locus ille primum sit frigidus ex pri-
uatione duarum causarum facientium calorem,
ob idq; aquam ex vapore generet, fit etiam fri-
gidior ab aqua in eo genita: quod quidem nos
in hoc quoq: infimo aere experimur; nam post
casum

casum pluuiæ, vel grandinis sentimus aerem, per quem transiuit, refrigeratum.

Dictæ sententiæ confirmatio per omnium difficultatum solutionem, & per experientiam. Cap. VIII.

HÆc, quam declarauimus, sententia ex eo maxime cõfirmatur, quod per eam omnes, quas antea tetigimus, difficultates soluuntur; id enim, quod potissimum omnes conturbabat, erat, quomodo ille aer possit esse frigidissimus, & perpetuo durare in illa affectione sibi violenta, ac præter naturam: nos autem dicimus, non esse locum illum extreme frigidum, sed aliquid habere caloris, esse autem frigidum inferioris aeris comparatione, eamque esse idoneam causam generationis nubium, & pluuiæ; num autem ille debilis calor contineatur intra terminos latitudinis caloris aeri naturalis, non est facile iudicare, sed vtcunque dicamus, nihil absurdi sequitur: si enim prædictis terminis contineri statuatur, non est dubitandum, quomodo cum illo debili calore possit aer durare, quum sit naturalis; videmus enim hominem quoque diu viuere, licet non habeat humanam temperaturam exquisite perfectam, & naturalem, satis namque est, si sit intra terminos latitudinis naturalis, quamvis recedens ab exquisite perfecta: si vero dicamus calorem illum adeo debilem esse, vt terminis caloris aeri naturalis non concludatur, concedimus illam qualitatem esse aeri præter naturam, & aerem illum frigidiorem esse, quam aeris natura patiatur, proinde sub illa qualitate seruari diu non posse, & post tempus aliquod densari, & in aquam conuerti: quod enim dicimus de eius perpetuo frigore, non ad aerem illum tanquam ad subiectum idem numero, sed potius ad locum est referendum, inest enim perpetuum frigus illi loco, sed non eidem aeri numero, siquidem interit aliquando, & in aquam vertitur, & ad eundem locum alius aer succedit, à supera, vel ab infera parte, ne detur vacuum, isque alius aer similiter ab illius loci frigore in aquam mutatur: inesse autem frigus illi loco dicimus, non quidem illi spatio, quod absque contento corpore nihil est, sed corpori spatium illud occupanti: nam ob talem situm, respectumque ad Cœlum, necesse est, vt quodcunque corpus locum illum occupet, ita afficiatur; itaque si idem numero aer perpetuo locum illum adimplere perseueraret, dubium vtique maximum esset, quomodo id, quod est præter naturam, possit esse perpetuum; sed quum non idem sibi semper existat aer, sed alius, & alius, & ab illius loci natura patiatur, atq; mutetur, hoc est, à Cœlo, dum locum illum occupat, nulla possumus vrgeri difficultate. Illud quoque dubium solutum iam est, quomodo ille aer possit vaporem mutare in aquam, & agere vltra proprias vires: dat enim vapori primum mutationis impetum, quippe qui frigidior est, sed postea vapor vtitur etiam propriis viribus; & quum omnis calor in elementis à cœlesti actione conseruetur, is autem locus non sit aptus ad tantum calorem conseruandum, quantus aeri conueniens est, necesse est, vt tandem vapor ille in aquã vertatur, quum in aerem verti minime possit. Illud quoque, quod dubium & incredibile videbatur, effectum positiuum habere causam priuatiuam, diximus in frigore & possibile, & necessarium fuisse; & huius rationem adduximus, quam repetere operæpretium non est. possumus autem etiam per experientiam id, quod diximus, comprobare. mihi enim cõtigit, id quod etiam aliis pluribus contigisse audiui, vt ascenderem ad summitatem vsque montis Veneris, qui omnium in Patauino agro altissimus est, ibi per totum diem habui aerem serenissimum, sed infra circiter medium montis videbam nubes, quæ me visione vallium prohibebant, vesperi autem postquam de illo mõte descendi, inueni factam eo die in infera parte magnam pluuiam, quum in montis cacumine nihil pluisset; ex eo intellexi me transisse per mediam aeris regionem, in qua est facta pluuia, nec tamen eam sensi frigidissimam imo vt vix aliquam animaduerti differentiam frigidioris & calidioris aeris: nam æstiuum tempus erat, & pro æstiuo tempore eram vestitus, nec tamen tantum frigoris, quod me læderet, ex eo loco percepi; pars igitur ille non est absolute frigida, sed solum comparatione inferi aeris calidioris. Magnum qnoque veritatis testimonium præbent stillationes aquarum: videmus enim è rosis in stillicidio existentibus, supposito igne vaporem eleuari, & in operculum stillicidii incidentem condensari, & in aquam mutari; attamen si operculum illud manu tangamus, valde calidum est, & quandoque ita calidum, vt manu tangentes tolerare calorem illum nequeamus; qui enim fieri potest, vt quum sit calidum, mutet vaporem in aquam, si facere id non potest, nisi refrigerando? dicẽdum igitur est operculum illud, licet calidum, frigidi tamen operam præstare respectu vaporis ascendentis calidioris ob suppositum ignem; à re igitur calida potest per condensationem aqua generari, quia dum agit vt minus calida, agit vt frigida; quare non est necessarium, vt aer mediæ regionis, si debeat vaporem in aquam mutare, sit frigidissimus, sed satis est si sit minus calidus, quam inferus aer, & quã vapor, qui per inferum aerem elatus, ad mediam regionem perducitur.

Experientia.

Quod aliorũ opiniones aliqua ex parte veræ sint, & aliqua ex parte falsæ. Cap. IX.

ILlud quoque hanc sententiam confirmat, quod aliæ, quas antea memorauimus, si cum

A hac conferantur, aliquid videntur habere veritatis, ita vt cæteri omnes huius sententiæ nostræ veritatem confiteri videantur.

1. Sententia. Primum quidem illi, qui dixere mediam regionem esse frigidam, quoniam vtraque causa calorem faciente destituitur, omnium verissimam sententiam protulerunt, sed eam non declarantes, nec rationem vllam afferentes, cur effectus hic positiuus causam habeat tantummodo priuatiuam, dubiam maxime hanc rem reliquerunt; nihil etiam de
B mediæ regionis calore dixerunt, ita vt extreme frigidam esse videantur existimasse: nos vero aliquem esse illius partis calorem ostendimus, debilem tamen, & tum ipsius caloris, tum debilitatis, quæ frigoris nomine significari solet, causam adduximus; eamq; omnino in Cœlum retulimus.

2. Sententia. Alii vero, qui illius frigoris causam dixerunt esse vapores refrigeratos, & aquam ex iis genitam, verum quidem dixere, sed primariã causam prætermittentes solam secundariam at-
C tulerunt: prius enim quam à pluuia genita locus ille refrigeretur, frigidus est ex defectu illarum duarum causarum, & prius vaporem refrigerat, quam à vapore refrigeretur.

3. Sententia. Opinio autem aliorum de antiperistasi falsa quidem absolute est, quoniã ea concessa nullus calor ab igni, & ab aere supero ad nos perueniret, cuius contrarium Arist. pronunciauit: præterea secundum istos maximum esset illius regionis frigus, & ibi posset grando generari, quod negauit Arist. di-
D cens eam gigni in infera regione per antiperistasin, non in media; quare in media antiperistasin fieri nõ putauit: videntur tamen isti modo quodam veritatem significasse, & similitudine quadam decepti nomẽ antiperistasis vsurpasse; nam frigidam esse partem illam constituunt, hoc est, & supero & infero aere minus calidam, proinde comparatione illorum frigidam; hoc autem dicere, est eam dicere destitutam, tum motu in orbem, à quo pars supera calefit, tum radiis à terra
E refractis, à quibus pars infima calida redditur;
A quandam igitur relationem aeris medii ad superum & ad inferum cognouerunt, quam minus recte antiperistasin appellarunt, quum potius comparationem appellare debuerint; reuera enim medius aer comparatione aliorum est frigidus, non antiperistasi.

4. Sententia. Tandem ad rectum sensum trahi potest sententia Alberti: nam si intelligit in aere medio esse duas distinctas qualitates, calorem naturalem manantem à natura aeris, & frigus aduentitium proueniens à defe-
B ctu causarum calorem facientium, reiiciendam esse eius sententiam arbitramur, quia calor & frigus non possunt simul existere in eodem subiecto vt duæ distinctæ qualitates; quemadmodum etiamsi & in supero, & in infero aere dicat esse duos calores numero distinctos, vnum naturalem, alterum accidentalem, falsum dicit, quia duo accidentia eiusdem speciei numero distincta non possunt simul esse in eodem subiecto, & omnis calor, atque omne frigus in vniuer-
C sitatibus elementorum atque in magnis eorum partibus prouenit à Cœlo, nec per id stat, quin dicantur esse elementis qualitates naturales. At si intelligat in aere medio vnam tãtum esse qualitatem, quæ quum absolute sit calor aliquis, dicatur tamen frigus comparatione superi & inferi aeris, proinde eadem sit qualitas re, quæ sola ratione distinguatur, vera est eius sententia, quemadmodum etiam admitti potest id, quod de supero, ac de infero aere dicit, si intelligat ae-
D rem habere vnum tantummodo calorem numero, eumque à Cœlo accipere, qui tamen ratione alicuius gradus dicatur aeri naturalis, id est, exquisite conueniens naturæ aeris: at secundum aliquem gradum excedat terminos perfecte naturales, ita vt sit idem numero calor, duo autem dicantur secundum rationem; in hoc enim solo sensu vera est Alberti sententia: num autem ipse ita senserit, dubium est, idque ego asseuerare non audeo, sed aliis eius verba perpen-
E dentibus considerandum relinquo.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI, LIBER

DE CALORE COELESTI.

Astra non ideo calefacere, quod ignea sint. Cap. I.

COElestia corpora in hoc mundo inferiore calorem producere ita manifestum est, vt nulla probatione indigere videatur: de modo autem & ra-
F tione ambigitur. Non defuere prisci Philosophi, qui nimium sensui tribuentes dixerint, astra calefacere, quia sint ignea: quam sententiam sequutus postea est Ioann. Grammat. qui hac in re Arist. deserere, atque oppugnare ausus est, vt legere possumus in eius Commentariis in 1. Meteorol. Aduersus hanc opinionem non est quod dispu-

disputare in præsentia velimus; satis enim ab Aristotele explosa est tum in 1. lib. de Cœlo, dum ostendit Cœlum non esse naturæ elementaris, sed corpus quintum nulli interitui, nullique alterationi obnoxium; tum in 1. Meteorolog. vbi aliis quibusdam argumentis ad eam reprobandam vsus est. Dimissa igitur naturæ cœlestium corporum consideratione, quæ à nostro præsenti instituto aliena est, siquidem de solo calore à cœlestibus producto, dicendum nobis proposuimus, signis quibusdam manifestissimis contenti erimus, quibus ostenditur, non ideo astra calefacere, quod ignea sint. Primum quidem si Sol esset igneus, & hac ratione calefaceret, non minus in hyeme calefaceret, quam in æstate, quia propter Cœli rotunditatem Sol in omnibus Cœli partibus æque distat à nobis; quare siue sublimior incedat, vt in æstate, siue humilior, vt in hyeme, eundem facere calorem deberet: quoniam, vt in hoc igni nostro experimur, eadem eiusdem ignis distantia eundē calorem facit, resque ita est manifesta, vt omni dubio careat: quod si in radiorum repercussionem productionem caloris referamus, clara est huius temporum discriminis ratio, vt mox ostendemus: adde quod si Sol esset igneus, deberet Astrologorum opinione magis calefacere in hyeme, quam in æstate, quia in hyeme propinquior nobis est, quum sit in perigæo, in æstate autem remotior, quum sit in apogæo, quam vocant augen. Præterea si Sol esset igneus, ideoque calefaceret, media aeris regio, tanquam illi propinquior, magis calefieret, quam hæc infima, quæ remotior est; quare nulla afferri ratio posset generationis nubium in media regione: oportet enim vaporem ascendendo transire de aere calido in frigidum, si debeat condensari, & in nubem verti, nec vlla fieret densatio, si à frigidiore ad calidiorem transiret. Sumitur etiam ratio validissima ab experientia, quia videmus radios Solis transeuntes per ampullam accendere stuppam in altera parte positam; cuius rei nulla ratio secundum eam opinionem adduci potest, & cur sine ampulla stuppam non accendunt? nam si Sol esset igneus, deberet etiam magis calefacere, nullo interposito corpore, à quo aliquod fieri calefactioni impedimentum necesse est, vt in igni nostro experimur; nam per interpositum vitrum transit quidem ad nos lumen ignis, at non transit calor: sed si Solem dicamus calefacere per lumen, ratio manifesta est, quoniam in ampulla, & in vitro cauo multi radii congrediuntur, & fiunt vnus radius; ideo qui dispersi debiliorem vim habebant, ii coniuncti & vniti magnam adipiscūtur, & accendunt propinquum aerem, & per illum etiam stuppam. Ex his & aliis eiusmodi præter argumenta quæ ab Aristotele afferuntur, manifestissimè ostenditur astra non esse ignea, nec formaliter calida, sed virtute tantummodo, calida quia sunt apta producere in aliis calorem: quomodo ergo producant, quum calida non sint, id nobis in præsentia considerandum proponitur.

Sententia Aristotelis, quomodo Cœlum per motum calefaciat.

Cap. II.

SI Aristotelem legamus, tū in contex. 42. lib. 2. de Cœlo, tum passim in 1. Meteorol. duo ab eo ponuntur modi, quibus cœlestia corpora calefaciunt hæc inferiora; vnus per motum, alter verò per lumen, & radios; quem vtrumque declaraturi ordiemur à motu. Declarans Aristoteles in memorato loco rationem, cur à Cœli motu in his inferioribus calor generetur, eam totam in Solis corpus referre videtur: inquit enim corpus solidum disgregare suo motu, & accendere aerem, si duabus conditionibus præditum sit; vna, vt sit prope ipsum aerem; altera, vt celerrime moueatur: nam si remotum sit, non potest aerem à se longe distantem calefacere, si vero sit propinquum, & tarde moueatur, similiter non calefacit: oportet igitur vt & propinquum sit, & velocissime moueatur: has duas conditiones coniunctim acceptas solum Solem inter omnia astra obtinere, inquit Aristoteles: nam Luna proxima quidem est inferiori mundo, sed tarde mouetur, quia paruum circuitum facit; cætera vero astra celerrime quidem mouentur, quum magnum ambitum, magnumq; spatium eodem tempore peragant, quo Luna paruum; at nimium distant à corporibus inferioribus; sed sol vtrisque conditionibus sufficienter est præditus, satis enim propinquus est inferiori mundo, & satis veloci motu circumfertur: putat autem Arist. orbem Solis esse ordine secundum, & statim supra Lunam collocatum, ita vt supra Solem sit Mercurius, & supra Mercurium quarto loco Venus, deinde Mars & Iuppiter, & Saturnus; sed Astronomi certis obseruationibus inuenere Solem, non secundo loco, sed quarto esse positum, nempe supra Lunam, & Mercurium, & Venerem: attamen Aristoteles, sua illa opinione constituta, quod Sol sit statim locatus supra Lunā, ex hoc eius positu probat Solem esse sufficientem causam caloris in hoc inferiori mundo per motum, quum & satis illi propinquus sit, & satis velociter moueatur, quæ ambæ simul iunctæ conditiones nulli astro præter Solem competunt: facere autem videtur Aristot. in prædicto loco talem syllogismum; motus velocissimus solidi corporis per aerem factus disgregat, & accendit ipsum; Sol autem est corpus solidum, & satis propinquum aeri, & celerrime mouetur; ergo disgregat & accendit aerem, & ita calorem generat suo motu. Huius ratiocinationis vtraq; propositio magnis difficultatibus vrgetur, ideo vtramq; separatim nos considerare oportet.

Sentētia Aristotelis de loco Solis.

Quomodo motus generet calorem.

Cap. III.

QVod ad maiorem propoſitionem attinet,
eius veritas omni dubio caret; experien-
tia namque docet, motum celerem generare
calorem, & Ariſtoteles hoc tanquam manife-
Aliorum opiniones. ſtum pronunciauit; tum in contex. 42. lib. 2.
de Cœlo, tum in cap. 4. lib. 1. Meteorol. Sed ratio
B non ita manifeſta eſt, & de hac inter Philoſo-
phos non parua eſt controuerſia: alii namq; di-
Confutatio. cunt hoc competere motui abſolute, quatenus
eſt motus: alii vero non quatenus eſt motus, ſed
quatenus eſt localis motus: vtriq; tamen deci-
piuntur, quia facere calorem neq; motus abſo-
lute ſumpti, neq; localis motus naturam conſe-
quitur; ſi enim per ſe id competeret motui, vel
per ſe locali motui, oporteret per regulam logi-
cā omni motui cōpetere, vel omni locali, quod
C tamen falſum eſt; nō omnis .n. motus, neque o-
mnis motus localis calorē generat: nam ſi quid
tardo motu feratur, nullū generat calorē, præte-
rea niſi ſolidū, ac durum ſit, etiā ſi velociter mo-
ueatur, non facit calorem, ſicut experientia de-
clarat, & vt aſſerit Ariſtot. in memoratis locis.
Opinio vera. Propterea rectius alii ſentiunt, qui dicūt motum
facere calorem, non per ſe, ſed per accidens, hoc
eſt, non primario, & quatenus eſt motus, ſed per
aliud, & ſecundario; tunc enim calorem facit,
D quando rareſacit, extenuat, & atterit partes ae-
ris, vt ibi Ariſt. ait; quocirca motus per rareſa-
ctionem, & attritionem generat calorē, hoc eſt,
per illas conditiones, per quas extenuat, & atte-
rit; quum enim non detur corpus rarius aere, ni-
ſi ignis, neceſſe eſt, quando aer à vehementi mo-
tu cōteritur, & rarior fit, vt tranſeat in naturam
Dubium ignis. Sed difficultas hinc magna oritur, quam
alii non conſiderarunt; ex his enim colligi vide-
tur, attritionem eſſe caloris immediatam cau-
E ſam: quia ſi motus nō per ſe, ſed per attritionem
calefacit, attritio igitur per ſe caloris eſt cauſa,
hoc tamen non videtur dicendum, quoniam è
contrario videmus motum eſſe cauſam tenuita-
tis, & raritatis; agens enim calor in aquam, ex-
tenuat ipſam, & in vaporem conuertit; atqui nō
poteſt calor eſſe cauſa attenuationis, niſi effe-
ctrix; ſic etiam ſi attenuatio ſit cauſa caloris,
non poteſt eſſe niſi effectrix; ergo duæ res erunt
F ſibi mutuo cauſæ in eodem genere cauſæ, quod
nullo modo dicendum eſt. Dubium hoc non le-
ue eſt, nec tamē ab aliquo fuit adnimaduerſum,
licet quotidie experiamur, calorem & raritatem
ſe mutuo conſequi; nam omne extenuatum fit
calidum, vel, ſi erat calidum, fit calidus, & è
contrario id, quod calefit, rarius ac tenuius eua-
Solutio. dit; quare hæ duæ qualitates ſe mutuo produ-
cere videntur. In hac difficultate ego dicendum
puto, calori, tanquam primæ qualitati, princi-
pem eſſe locum tribuendum, proinde ipſum eſ-

A ſe effectricē cauſam raritatis, ac tenuitatis, ſed
non raritatem eſſe cauſam caloris; credendum
enim eſt, primam qualitatem eſſe cauſam ſecū-
dæ, nō ſecundam primæ, quod poſſumus etiam
argumento à contrariis deſumpto comprobare:
ſic enim calidum ad raritatem ſe habet, vt frigi- *Calor eſt cauſa raritatis calorn.*
dum ad denſitatem: contrariarum enim cauſa-
rum contrarios oportet eſſe effectus, ſed frigi-
dum denſitatis eſt cauſa, non denſitas eſt cauſa
frigoris; ſimiliter igitur non eſt raritas cauſa ca-
B loris, ſed calor cauſa raritatis. Ad argumentum
autem adductum in contrarium, quo oſtendi vi-
debatur raritatem eſſe caloris cauſam, propter-
ea quod motus non per ſe calefacit, ſed per ra-
refactionem; dico calorem, & raritatem ſe mu-
tuo conſequi, vt cauſam & effectum reciproca-
biles, dum conſiderantur in ſimplicibus, de his
enim loquimur, non de miſtis, quorum alia eſt
ratio, ob contrariorum elementorum concur-
ſum; igitur vbi cauſa & effectus reciprocantur,
C quemadmodum poſita cauſa ponitur effectus,
ita & effectu poſito ponitur cauſa, nec propter-
ea fit, vt effectus ſit cauſa ſuæ cauſæ, ſed eſt præ-
paratio ad eam in ſubiecto recipiendam: quan-
do enim agens vult formam aliquam ſubſtan-
tialem introducere, prius materiam præparat ac-
cidentibus conuenientibus formæ introducen-
dæ, & his receptis, aduenit forma, nec ob id ſunt
cauſæ formæ, ſed potius effectus illam conſe-
D quentes: quoniam igitur in elementis raritas eſt
effectus caloris, calor enim extenuat, & rareſa-
cit, eſt etiam materiæ præparatio ad calorem in-
troducendum, ſicut etiam calor eſt præparatio
materiæ ad recipiendam formam elementi ca-
lidi, neq; ob id eſt cauſa formæ: quando igitur
dicebamus, motum facere calorem per rareſa-
ctionem, non intelligebamus raritatem, ac te-
nuitatem eſſe caloris proximam cauſam, ſed
potius effectum & præparationem ad calorem
E recipiēdum: cauſæ autem caloris ſunt illæ con-
ditiones, quæ adiunctæ motui faciunt vt motus
atterat, nempe ſoliditas mobilis, ac velocitas
motus, & ſi quæ aliæ ſunt, quæ faciunt vt motus
rarefaciat, & atterat; non enim ſolus motus at-
tenuat, ſed motus cum ſtatutis quibuſdam con-
ditionibus, ſicuti dictum eſt. Illud præterea hac
in re eſt annotandum, prædictas conditiones,
quas requiri diximus, vt à motu calor produca-
tur, non ſufficere, niſi in illo quoque corpore,
F per quod fit motus, & in quo calor eſt generan-
dus, ſit aptitudo ad calorem à motu recipien-
dum; etenim agens non agit, niſi in patiente ad
recipiendum idoneo: corpus igitur, per quod
fit motus, oportet eſſe tenue, & rarum, & na-
turaliter calidum; quia ſi denſum ſit, impedit
mobile, ne velociter moueatur, eique ita reſi-
ſtit, vt nequeat motus tantam habere velocita-
tem, quanta ad atterēdum corpus illud requiri-
tur; ſi enim ſagitta ab arcu emittatur per aquā,
non calefit aqua, nec plumbeus mucro liqueſcit;
igitur

igitur elemento calido, ac raro auget motus calorem, & raritatem; at elemento frigido, ac denso nō potest calorem largiri, sed agente validiore opus est ad mutandam substantiam illius elementi frigidi in elementum calidum, vt igneo calore alterante aquam, & mutāte in vaporem; quia motus non potest solus facere hanc mutationem: hinc rationem colligimus, cur Aristoteles in prædictis locis solum aerem nominauit, in quo factus motus generare calotem possit: inquit enim atteri aerem à motu veloci corporis solidi, & ita accendi; in aliis vero densioribus elementis id ob rationem prædictam fieri nō potest; ignem autem nō nominauit, quia nihil dari potest rarius, aut calidius igni, proinde motus rapidissimus potest quidem igni conseruare calorem, & raritatem, sed calidiorē aut rariorem facere non potest; idcirco totum elementū ignis à motu Cœli conseruari asserimus, quod sine illo motu non conseruaretur: sed quia non est ita manifesta caloris conseruatio in habente summum calorē, vt est generatio summi caloris in non habente summum, ideo Aristoteles tacuit ignem, & solum aerem nominauit in declarando quomodo à motu calor generetur; nos vero inde colligere debemus, idem efficere motum etiam in igni, quia licet calorem ei dare maiorem non possit, generare tamen calorem dicitur, dum continue ipsum conseruat. Per hæc soluitur dubium de aqua fluminis velocissime fluente, quæ tamen ex eo motu non fit calida, imo aqua stagnante, & quiescente frigidior est: solutio enim est, quod aqua est corpus naturâ frigidum, ac densum, quare non potest à motu calorem recipere; non est etiam tanta illius motus velocitas, vt atterere propinquum aerem possit, neque ipsum aquæ curpus durum, ac solidum est, quale ad atterēdum aerem esse oporteret: & quamuis motus ille dicatur velocissimus respectu aquæ, quæ est minus agitabilis, quam aer, tamen respectu aeris est motus tardus, ideo potius contingit, vt propinquus aer à contactu aquæ frigescat, quam ab eius motu calefiat: quod vero quiescens aqua sit calidior, quam mota. id non fit propter quietem; quies enim ad calorem gnerandum apta per se non est, sed quia firmius recipit actionem agentis calefacientis, scilicet percussionem radiorū Solis, & tangit aerem calidum contiguum, quam aqua fluens; hæc enim dum fluit, non expectat actionem aeris agentis, quiescens vero eam expectat, & magis recipit. Non est autem quod de animali dubitemus, quomodo calefiat ex motu, non tamen per attritionem; nos enim in præsentia non de viuentibus, sed de inanimatis loquimur, nempe de motu veloci corporis solidi per aerem facto, & de hoc solo Aristot. loquitur in prædictis locis, vt legentibus manifestum est: animal vero alia ratione calefit ex motu; quum enim omnis actio in animali per spiritus

Cur aqua ex motu nō calefiat.

Aqua quiescēs est calidior, quā mota.

Cur animal ex motu incalescat.

A absoluatur, ambulante animali transeunt spiritus ab internis partibus ad axternas, ideo ex magno spirituū concursu externæ animalis partes incalescunt, sed non per attenuationem, per hanc enim in solo aere fit calor ex motu veloci corporis solidi, vt dictum est. Possumus autem ex his, quæ diximus, sumere interpretationem illius propositionis Auerrois in comment. 42. lib. 2. de Cœlo. Motus est perfectio calidi quatenus est calidum; est enim vera non formali-
B ter, sed causaliter, motus enim non est actus, & forma caloris, sed est productiuus, & conseruatiuus caloris; inquit autem, quatenus est calidum, quoniam ea est caloris elementaris natura, vt à motu pendeat, & conseruetur, tanquam à causa prima, vt Aristoteles significauit libro primo Meteorologicorum, capite quarto, quando dixit elementa calida habere calorem à motu, frigida vero ex immobilitate esse frigida; ideo ignis sua natura calidus superum locum
C petit, vt ibi à Cœlo circumuoluatur: notare autem in iis verbis debemus, Auerroem non dicere, quatenus motus, sed dicere, quatenus calidum, quia de motu falsum dixisset: quum enim non omnis motus faciat calorem, ideo nō quatenus motus, sed quatenus iis conditionib. præditus, quibus attririonem aeris faciat: sed calori per se competit generari & conseruari à motu. plurium enim rerum inter se comparatarum ea est cōditio, vt huius ad illam respectus sit essen-
D tialis, illius vero ad hanc accidentalis, quemadmodum in libris Logicis diximus.

Motus est perfectio calidi.

In 2. lib. de Propos. neces.

Dubitatio contra Aristotelem de modo, quo Cœlum calefacit per motum, & prior solutio Alexandri, & eius reprobatio. Cap. IV.

E PEr hæc maior propositio satis, vt arbitror, declarata est; in minore autem longe maior difficultas inest, eaq; tanta est, vt vix Aristoteles defendi posse videatur; dixit enim solum corpus Solis esse sufficientem causam generationis caloris in hoc mundo inferiore, quia satis propinquum est, & satis velociter mouetur. Sed hoc difficultate manifesta, & ardua vrgetur, quia motus solidi corporis tūc tantum atterit, quando non modo prope est, sed etiam tangit: omnis enim actio naturalis per contactum fit, vt ipse
F Aristoteles docuit in 7. lib. Physicæ auscultationis, & in 1. de Ortu & interitu; Sol autem non tangit inferiorem mundum, quia secundum Aristotelem est interposita saltem sphæra Lunæ, at secundum Astronomos intersunt etiam orbes Veneris, & Mercurii; quomodo igitur Sol mundum inferiorem calefacere potest per attritionem, si ipsum non tangit? posset quidem per orbem Lunæ calefacere inferiora, si prius ipsum Lunæ orbem calefaceret, quemadmodum ignis

Argumētum contra Aristot.

noſter per aerem medium in corporibus noſtris calorem producit; at orbis Lunæ nullius caloris eſt capax, nec vlla pars cœleſtis corporis calefieri, aut refrigerari poteſt; nulla igitur ratione videntur hæc inferiora corpora poſſe à corpore Solis calefieri per attritionem. Videns hanc difficultatem Alexander, niſus eſt tueri Ariſtotelem; & duas reſponſiones attulit. Vna eſt, non inconuenit dari in natura aliquod agens, quod agat in extremum, quum illud non tangat, neque agat in medium, idque exemplo ſatis noto confirmat: piſcis enim vocatus torpedo ſtupefacit manum piſcatoris, dum adhuc retibus incluſus eſt, nec manum piſcatoris tangit, nec agit in rete medium, certum enim eſt, rete non ſtupefieri, neque eſſe capax ſtuporis; ſic igitur etiam Sol per orbem Lunæ medium calefacit inferiorem mundum, licet neq; ipſum tangat, neque orbem Lunæ calefaciat.

Prior ſolutio Alexandri

Hæc Alexandri ſolutio ab omnibus reprobatur, præſertim â Ioanne Grammatico in capite quarto libri primi Meteorolog. & ab Auerroe in commentatio 42. libri ſecundi de Cœlo, nam aduerſatur Ariſtot. in memoratis locis, qui voluit non poſſe agens naturale agere in extremum, quin prius agat in medium, propterea quod neceſſe eſt omnem actionem naturalem fieri per contactum, Ad illud autem quod de torpedine dicitur, inquiunt falſum eſſe id, quod Alexander ait, torpedinem in rete medium non agere; ſiquidem neceſſe eſt inprimi in rete aliquam affectionem, quæ poſtea piſcatoris manum ſtupefaciat; eaque an ſit ſtupefactio, an aliquid aliud, non eſt curandum; ſatis enim eſt ſi aliqua affectio retibus imprimatur, à qua ſtupefiat manus piſcatoris; eſt enim fortaſſe refrigeratio vehemens, à qua retibus impreſſa, ſtupor in manu piſcatoris generatur. Præterea (inquit Ioannes Grammaticus) quis aſſeuerare poteſt, non imprimi in rete eandem affectionem, nempe ſtuporem? dicere namque retia carere ſenſu non eſt idoneam rationem adducere; ſimiliter enim dicere poſſemus, arbores in hyeme non refrigetari, quia non ſentiunt.

Confutatio.

Altera Alexandri ſolutio, & eius impugnatio. Cap. V.

Secunda ſolutio Alexandri.

HÆc Alexander conſiderans, ad ſecundam ſolutionem confugit, & concedens eſſe irrefragabiliter veram illam Ariſtotelis propoſitionem, agens naturale non poteſt agere; niſi tangat, proinde non agit in extremum, quin agat in medium, dixit nõ eſſe ſaltem neceſſarium vt in medium inprimat eandem affectionem, quam inprimit in extremum, ſed ſatis eſſe ſi vel eandem inprimat, vel aliquam aliam; Sol igitur poteſt in mundo inferiore calorem producere per orbem Lunæ medium, in quo ſi calorem nõ producit, ſaltem producit aliquid aliud, producit enim motum; quare dicere poſſumus, Solem in orbe Lunæ efficere motum, & per illum producere in inferioribus calorẽ. Sed neq; hæc ſolutio admitti poteſt. Primum quidem poſſumus negare Lunam moueri à Sole, nam ſi de proprio eius motu loquamur, mouetur Luna non à Sole, ſed à motore proprio; quod ex eo etiam patet, quia Luna eſt velocior Sole: ſi vero diurnum motum ſpectemus, Luna non mouetur à Sole, ſed omnes orbes mouentur à primo mobili, ſeu potius ab vno motore primi mobilis, à quo totus cœleſtis globus tanquam animal quoddam magnum agitur ab ortu ad occaſum: adde quod Ariſtoteles in loco prædicto, quando dicit calefieri à Sole mundum inferiorem, non intelligit à tota ſphæra, ſed à ſola ſtella Solis, hanc enim inquit eſſe corpus ſolidũ, quod per attritionem calefacit; Solis aũt ſtella, quem motum in Lunæ orbem inprimat, ne imaginari quidem poſſumus. Præterea quando dicimus agens in extremum agere etiam in medium vel eandem affectionem, vel aliam, non poſſumus intelligere in medio produci affectionem, niſi talem, quæ ſit tanquam agens proximum, à quo producatur affectio in extremo, quemadmodum de torpedine diximus; patet enim affici rete tali affectione, quæ per contactum ſtupefacere poſſit manum piſcatoris: ſiue enim nota illa affectio ſit, ſiue ignota, certum eſt eam talem eſſe oportere, alioquin integra maneret difficultas, quomodo agens naturale poſſit agere ſine patientis contactu: nunc vero non eſt ignota illa affectio, per quam apud Ariſtotelem motus calorem efficit; eſt enim rarefactio, & attritio à motu facta; oportet igitur vel Solem extenuare, atque atterere orbem Lunæ, quod quidem dicere nõ poſſumus, vel illi tribuere ſolum motum à quo inferiora corpora atterantur: at neq; hoc dici poteſt, quia motus Lunæ, ſecundum Ariſtotelem, magis eſt tardus, quam vt atterere, & attritione producere calorem poſſit: quamobrem dum motum ipſum, quo fertur Luna conſideramus, à quo is produci dicatur; ineptus eſt iuxta Ariſtotelis ſententiam ad inferiora corpora atterenda: nil ergo refert conſiderare, à quonam motus Lunæ producatur, an à Sole, an ab alio, ſed ſpectanda tantummodo eſt propria illius motus velocitas, quam Ariſtoteles minorem eſſe dixit, quam vt poſſit per attritionem generare calorem: itaque Sol neque per velocitatẽ motus Lunæ atterit inferiora corpora, ſiquidem illa inepta ad atterendum eſt; neque per velocitatẽ propriam, quoniam hanc cum Luna non communicat, neque per ſuam velocitatem tangit inferiorem mundum, aut in ipſum agit; ſed à ſola velocitate orbis Lunæ patiuntur inferiora corpora motum, & attritionem. Illud igitur, quod Alexander dicit de motu, quẽ Sol Lunæ tribuit, nihil eſt, quia vel nullum tribuit, vel, ſi id ei cõdonemus, ineptum ad

calefa-

calefaciendum tribuit, aliam vero excogitare affectionem non possumus, quam Sol tribuat Lunæ, & per quam inferiora corpora per attritionem calefaciat. Simplicius quidem in cont. 21. lib. 1. de Cœlo attribuit Alexandro vt dixerit Solem calefacere inferiora corpora, quia prius calorem imprimit orbi Lunæ: sed hanc sententiam apud Alexandrum non legimus, eaq; non est consentanea opinioni Aristotelis, qui putauit cœlestia corpora expertia esse omnis alterationis, proinde nec calorem, nec frigus recipere posse: præterea censuit Aristoteles calorem à motu effici per attritionem, & attenuationem; igitur si motus Solis calefacit orbem Lunæ, necesse est, vt extenuet atque atterat ipsum, quod quidem nullo modo dicendum est: quocirca ego adduci non possum, vt credam id vnquam dixisse, vel cẽsuisse Alexandrum, quod ei à Simplicio ascribitur. Patet igitur vanas esse Alexandri solutiones, & per eas sententiam Arist. non defendi, proinde integram adhuc manere difficultatem: quam considerans Ioann. Grammat. post longam disputationem cõtra Alexandrum tandem concludit, Arist. defendi non posse, nec veram caloris causam attigisse: ipse vero sententiam suam proferens inquit, cœlestia corpora calorem efficere, quia sunt naturaliter calida & ignea, maxime autem omnium Sol, vt apud ipsum legere possumus in memorato loco.

Simplicius de Alexandro

Io. Grammatici opinio.

Alia Aristotelis defensio ab Auerroe adducta. Cap. VI.

AVerroes in comment. 42. lib. 2. de Cœlo reprobata Alexandri solutione, aliam ipse pro Aristotele defensionem inuenit: statuit imprimis fundamentum hoc satis apud philosophos manifestum, omnem facultatem materialem diuiduam esse ad diuisionem materiæ, proinde in maiori corpore maiorem esse potẽtiam; & in minore minorem; idque etiam ab Aristotele expresse ponitur in postremo cap. libri octaui Physicorum, hoc constituto, inquit Auerroes, quando alicui corpori attribuimus vim mouendi aliud corpus, eam dicimus illi inesse secundum totam suæ substantiæ profunditatem; non tantum secundum illam partem, qua tãgit corpus motum; vt exempli gratia, orbis Lunæ circumuoluens elemẽtum ignis, non dicitur illam vim habere in illa tantum parte, quæ est ad superficiem suam concauam, sed in tota suæ substantiæ profunditate, proinde quanto maiorem habet profunditatem, tanto etiam maiorem vim motricem habet. Ob eandem igitur rationem quum totus cœlestis globus sit tanquam corpus quoddam vnum, & tanquam animal quoddam magnum, cuius motus est ille, qui diurnus dicitur, & ab Arist. vocatur motus totius, quia totus globus eo motu mouetur, proprii aũt singularum sphærarum motus sint tanquam

Cœlum totum est veluti vnum animal magnum

A motus proprii membrorum animalis; dicere debemus ignem & aerem non à solo orbe Lunæ moueri, sed à tota omnium sphærarum congerie; in illa enim tota inest tota vis mouendi inferiorem mundum, quod etiam in Epitome Metaphysica tractatu 4. cap. 13. apud Auerroem legimus; in singulis autem partibus illius totius inest pars tantum potentiæ motricis, non potentia tota, ideoq; singula pars propriam suam illius facultatis partem contribuit, siue ipsi toto

B siue saltem parti inferiorem mundum tangenti; parum enim refert, an dicamus singulas Cœli partes toti cœlesti globo contribuere suas partes facultatis motricis, an dicamus, alias partes suam potentiam contribuere illi parti, quæ tangit inferiorem mundum, vt orbi Lunæ; satis enim est si intelligamus, totam illam vim mouendi inferiora corpora toti cœlesti globo insitam esse, eius vero partem parti illius globi, & in alia quidem maiorem inesse, in alia maiorem,

C pro illarum partium diuersitate, præsertim pro maiore, vel minore illius materiæ portione, aut etiam densitate: quoniam igitur stella est pars orbis densior, proinde plus illius corporis habet, quam pars vbi non est stella, ideo plus etiam facultatis motricis habet stella, quam pars stellam non habens: hinc fit, vt stella Solis maximam omnium habeat potentiam, quia est omnium stellarum maxima, & lucidissima, proinde etiam densissima, & plurimum in se illius

D materiæ continens; magnam igitur potentiæ partem contribuit; ob idque illa pars orbis Lunæ, quæ Solis corpori substat, maiorem, quam aliæ, habet vim mouendi & atterendi propinqua corpora inferioris mundi, quoniam ibi exercetur illa potentia, quam toti cœlesti globo Sol contribuit. Quando igitur Aristoteles corpori Solis ascribit facultatem attenuandi, & calefaciendi subiectum aerem, non est accipiendum (inquit Auerroes) ipsum solum corpus So-

E lis tanquam agens ab aliis stellis, & orbibus separatum; sed intelligendum est totam omnium Cœlorum congeriem esse quasi corpus vnum continuum, in quo insit vna tantum vis mouendi inferiorem mundum, & huius magnam partem contribui à corpore Solis ob rationem prædictam. Itaque omne dubium tollitur, quia non est necessarium vt Sol agat prius in orbem Lunæ medium, quam in corpora inferiora; hoc enim sequebatur, dum Sol tanquam agens

F quoddam ab orbe Lunæ separatum accipiebatur: sed quum Sol non sit nisi pars agentis contribuens toti magnam partem facultatis motricis, actio in inferiorem mundum fit per contactum, quia vnum est totum agens, nempe totus cœlestis globus, à quo mundus hic inferior tangitur, vt ait Aristoteles in 2. cap. libri primi Meteorol. huic autem toti partes omnes contribuunt proprias portiones facultatis motricis, alia maiorem, alia minorem; neque in

parti-

partibus vnius agentis requiritur vt pars remo-
tior à patiente imprimat aliquid in partem pro-
pinquam, ſed ſatis eſt ipſa potentiæ communi-
catio, dum id quod mouet, eſt totum quoddam
& vnum, cuiuſmodi eſſe cœleſtem globum di-
ctum eſt,

Quod reſponſione Auerrois Ariſtoteles non defendatur. Cap. VII.

IN hac Auerrois ſolutione duo conſideranda
ſunt; vnum, an per eam ſatis Ariſtoteles deſen
datur, & à prædicta difficultate vindicetur; alte-
rum, an ipſa perſe Auerrois ſententia vera ſit.
Quod ad Ariſtotelem attinet, ego quidem arbi-
tror eius verba hanc defenſionem non recipere:
nam ſi ſolũ ipſum Solis corpus ſpectemus, cui
tanquam agenti ſeparato vim totam mouendi
attribuamus, iam aperte fatetur Auerroes, eam
ſententiam defendi non poſſe, quia Sol inferio-
rem mundum non tangens, in ipſum agere ne-
quit; ob id illa, quæ ab Ariſtotele dicuntur, niti-
tur Auerroes Soli attribuere conſiderato tan-
quam parti totius globi cœleſtis magnam fa-
cultatis motricis partem contribuenti; attamen
hæc interpretatio verbis Ariſtotelis non con-
gruit, quoñiam Ariſtoteles ita attribuit Soli vim
mouendi, & atterendi aerem, vt expreſſe exclu-
dat omnes alias ſphæras, tum ſuperores Sole,
tum inferiores, proinde conſiderat corpus Solis
vt agens ſeparatum, non vt partem agentis; nam
ſi totum globum putaſſet eſſe mouentem, & ca-
leſacientem inferiora corpora ſuo motu. Solem
autem eſſe partem plurimum illius potentiæ
contribuentem, certe accepiſſet motum diur-
num, tanquam vnum totius globi motum, non
vt multiplicatum, & in plures diſtinctum, prout
in diuerſis orbibus recipitur, & prout in Luna
tardior eſt, & in ſuperioribus remotior ab ele-
mentis, quam par ſit, in Sole autem ſatis velox,
& ſatis propinquus; hoc enim eſt Solem conſi-
derare vt agens quoddam ſeparatum, & ab aliis
partibus Cœli diſtinctum: at ſecundum Auer-
rois conſiderationem, motus diurnus ſumitur
vt vnus totius globi motus, qui mundum infe-
riorem caleſaciat per contactum, proinde per
illam attritionem, quæ fit à tanta motus velo-
citate, quanta eſt in parte globi tangente, hæc
autem eſt illa velocitas, qua orbis Lunæ moue-
tur. quamuis enim totum globum cœleſtem di
camus atterere inferiora corpora per ſui motus
velocitatem, tamen hoc non efficit alia veloci-
tas, quam illa, quæ eſt in inferioris mũdi confi-
nio, atque contactu; ab hac enim prouenit illa
velocitas motus in igni & aere, quæ in eis calo-
rem producit, & ita illa elementa conſeruat: ita-
que non erat conſideranda propria orbis Solis
velocitas diſtincta ab aliorum orbium velocita-
te, & ob id ratio ab Auerroe adducta non inniti-
tur propriæ velocitati, nec propriæ propinqui-
A tati Solis, ſed denſitati tantummodo, à qua plu-
rimum virtutis toti globo contribuitur; nullam
enim reſpicit velocitatum, vel propinquitatum
differentiam, ſed vnam tantummodo velocita-
tem conſiderat, quæ eſt totius globi, & vnam
totius propinquitatem, qua tangit inferiorem
mundum; at ratio ab Ariſtotele allata innititur
propinquitati, & velocitati propriæ corporis
Solis, vt diſtinctæ, à velocitatibus, & à propin-
quitatibus aliorum; neutram tamen conſide-
B rare debebat, ſi volebat ſignificare totum glo-
bum eſſe mouentem, & atterentem: nam ſecun-
dum opinionem Auerrois, Sol eandem operam
præſtat in quacunque Cœli parte collocetur, et-
iamſi in ſupremo omnium orbe eſſe ſtatuatur;
vbique enim vim ſuam eandem toti globo con-
tribuit; attamen ſecundum opinionem Ariſto-
telis, ſi Sol remotior ab inferiori mundo pone-
retur, non attereret, neq; calefaceret, quoniam
ob eandem remotionem alios omnes ſuperio-
C res orbes Ariſtot. ad calefaciendum ineptos eſſe
iudicauit, quare ſententia Auerrois opinioni A-
riſtotelis non accommodatur. Clara etiam ſunt
Ariſtotelis verba, dicentis [*ſufficiens eſt hoc face-
re Solis latio tantum*] nam manifeſte alios orbes
excludit, & vult ſolum corpus Solis eſſe cau-
ſam caloris vt motorem ſeparatum attamen ſe-
cundum opinionem Auerrois cætera aſtra ab
hoc munere non excluduntur, quia dum ſumi-
tur totus globus vt vnum corpus mouẽs, omnes
D partes ſuam virtutis portionẽ contribuunt, tum
quæ propinquæ ſunt, tum quæ remotæ; quum
Ariſtoteles ſingula aſtra conſiderans vt mouen-
tia ſeparata, excludat omnia ſuperiora Sole, vt *Aliud*
ab inferiori mundo nimis remota. Alia quoque *dubium*
difficultate vrgeri videtur eo in loco Ariſtoteles, *contra*
quod quum queſtionem propoſuiſſet de cauſa *Ariſto-*
huius caloris, qui apud nos eſt: dixerat enim in *telem;*
principio capitis [*propter quam cauſam fiat ca-
lor in his, qui circa terram, locis*] poſtea quæſtio-
E nem ſoluens nihil de radiis dicit, ſed cauſam
huius caloris in ſolum cœleſtem motum refert,
inquit enim [*propter hanc igitur cauſa peruenit
ad hunc locum caliditas*] ſignificans hũc locum
in quo nos degimus, quem tamen aliis in locis
aſſerit caleſieri etiam à radiis, imo magis à ra- *Solutio.*
diis, quam à motu Cœli. Sed hoc ſolui facile po-
teſt. quum enim certum ſit Ariſtotelem non ne-
gaſſe radios in hoc aere inferiore calorem pro-
ducere, in eo tamen loco videtur ſolam cauſam
F vniuerſalem, dimiſſa particulari, adducere vo-
luiſſe; nam à motu Cœli productus calor per to-
tum inferiorem mundum diffunditur, & ad ter
ram vſque, & eius intima peruenit; at ille, qui à
radiis efficitur, eſt in hac ſola infera aeris regio-
ne, ob id hac cauſa neglecta, Ariſtoteles ſolum
motum cœleſtem conſiderauit; quod quidẽ præ-
dictam de motu difficultatem auget: dum enim
radiorum conſiderationem ſecludimus, & ſo-
lum motum conſideramus, non videtur defen-
di poſſe.

di poſſe ſententia Ariſtotelis, dicentis, motum ſolius Solis hunc calorem per attritionem producere; quum illi non accommodetur defenſio artificioſiſſima, quam excogitauit Auerroes. Sed præter omnia, quæ hactenus dicta ſunt, nullum eſt aduerſus Ariſtotelem efficacius argumentum, quam quod ex ipſiuſmet confeſſione deſumitur: ipſe enim exiſtimauit ſphæram Solis ſecundo loco, & ſtatim ſupra ſphæram Lunæ eſſe poſitam, ſphæram autem Veneris in quarto loco nempe ſupra Lunam, & Solem, & Mercurium: Venerem igitur ineptam eſſe iudicauit ad calorem motu producendum; tanquam nimis remotam, proinde confeſſus eſt quartum locum eſſe ab inferioribus nimium diſtantem, nec aptum ad ea atterenda per motum: atqui inuentum poſtea eſt Aſtronomorum obſeruationibus, Solem in quarto loco eſſe, & Luna, & Mercurio, & Venere ſuperiorem; ergo neq; Sol ad calorem producendum idoneus eſt, quia à corporibus inferioribus eſt nimium remotus: nam ſi Ariſtotelis argumentum de Venere validum eſt, non minorem de Sole habet efficacitatem, ſi Sol reuera in eo loco eſt poſitus, in quo Ariſtoteles Venerem eſſe exiſtimauit. Ego igitur, quum aperte fatear me nullam inuenire rationem potuiſſe, qua ſententiam Ariſtotelis tueamur, quod mihi fortaſſe ob inſcitiam meam, atque ingenii imbecillitatem contigit, defenſionem Ariſtotelis aliis excogitandam relinquam; hæc enim dicere volui, non vt Ariſtotelis ſententiam impugnarẽ, ſed vt illa dubia, quæ mihi negotium faceſſunt, in medium proferẽs ſignificarem, me eorum ſolutionem deſiderare.

Veræ ſententiæ, & opinionis Auerrois declaratio. Cap, VIII.

SEquitur vt quomodo Cœlum ſuo motu calefaciat, conſideremus, quando in ſententia Ariſt. acquieſcere minime poſſumus. Ego quidem arbitror veriſſimam eſſe Auerrois opinionem, quam antea retulimus: quum enim Auerroes ſententiam Ariſtotelis, quam hactenus expendimus, falſam eſſe cognouerit, eam tamen reuerentiâ ductus, impugnare non eſt auſus, ſed modeſtius agens maluit Ariſtotelem in alium ſenſum trahere; ad quem tamen an verba Ariſtotelis trahi poſſint, alii conſiderent, illa nimirum verba, quæ in calce 4. cap. 1. Meteorol. leguntur, vbi Ariſtoteles rem hanc diſtincte, & exquiſite ſe declarare profitetur, non enim inficior ipſum aliis in locis rudius de hac re loquẽtem attribuiſſe productionem caloris cœleſti motui indiſtincte, non motui Solis tantummodo. Quoniam igitur res per ſe manifeſta eſſe videtur; patet enim totum elementum ignis, & cum eo aerem à toto cœleſti globo inceſſanter circumuolui, & ita calorem ex eo motu recipere per attritionem, neque ex alia velocitate, quam ex illa, quæ eſt in orbe Lunæ in mundi inferioris contactu; conſiderandæ nobis ſunt conditiones, quæ in motu, vt atterat, requiruntur, & oſtendendum eas omnes orbi Lunæ competere, vt argumentum tollamus, quo ductus Ariſtoteles, orbem Lunæ ineptum ad hoc eſſe iudicauit. Tres ad ſummum conditiones poſtulari videntur; vna, vt mobile ſit prope rem atterendam; altera, vt ſit ſolidum; tertia demum, vt velociter moueatur: primam conditionem hîc non deſiderari ipſe quoque Ariſtoteles confitetur; patet enim totum cœleſtem globum tangere mundum elementarem per orbem Lunæ tanquam per partem ſuam. Secunda quoque conditio conſiderantibus manifeſta eſt: neceſſarium enim eſt cœleſte corpus ſolidum eſſe totum, & inferioribus corporibus minime cedens; nam ſi cederet, pateretur, quod dicẽdum non eſt: quoniam ergo non eſt aptum cedere vlli preſſioni, ſolidum eſt, & idoneum ad ſubiecta corpora diſſipanda ſuo motu. Sed tertia conditio Ariſtotelis difficultatem fecit, quia in orbe Lunæ non ſatis velox eſſe motus videtur; aſſertio tamen illa Ariſtotelis videtur probatione indiguiſſe, quum enim certum ſit, velociſſimum eſſe Lunæ motum, quum quatuor & viginti horarũ tempore totum circuitum peragat, probandum erat hanc velocitatem non eſſe tantam, quæ atterere ignem, & aerem, & calefacere apta ſit: nos enim non poſſumus niſi iudicare motum illum, quamuis tardiorem in illa parte, quam in aliis partibus ſuperioribus, velociſſimum tamen eſſe, & aptum ad atterendum, dum illum cum aliis, qui apud nos fiunt, motibus comparamus: frequenter enim experimur, ex motu, quo ferrum ſilicem percutit, atteri intermedium aerem, & in ignem conuerti, nec tamen dicendum eſt, motum illum eſſe motu Lunæ velociorem, ſed potius multo tardiorem: ſic etiam dicendum eſt, ſagittæ motũ per aerem eſſe motu Lunæ tardiorem, tamen fatetur Ariſtoteles plumbeos ſagittarum mucrones motu accenſos colliqueſcere: nam ſi imaginaremur equum, vel aliquam aliam rem in ſuperficie terræ adeo celeriter moueri, vt exactis viginti quatuor horis ad locum, à quo primo diſceſſit, rediret, nonne rapidiſſimum eſſe motum illum iudicaremus? nonne multo velociorem motu ſagittæ ab arcu emiſſæ? eo tamen ita ficto motu longe velocior eſt motus Lunæ, quæ ob maximam à terra diſtantiam longe etiam maiorem circuitum, ac maius ſpatium eo tempore peragit; quemadmodum in rota celerius mouentur partes ad peripheriam ſitæ, quam partes axi propinquæ, quoniam illæ eodem tempore maiorem circuitum perficiunt, quo hæ minorem. Negans igitur Ariſtoteles tantam eſſe motus Lunæ velocitatem, quæ calefacere per attritionem poſſit, rem negare videtur ex aliarum rerum comparatione euidentiſſimam, proinde non erat hoc

Tres cõditiones ſi debeat motus calefacere.

Cœlum totũ eſt ſolidum.

abſque

A absq; ratione proferendum, sed ea negatio maxime probationem desiderabat. Sed præter hanc velocitatem, quæ certe est magna, magnum etiam addit momentum maxima illa totius cœlestis globi moles, atque profunditas: nam si in maiori corpore maior agẽdi vis inest, vehementissimam reddi illam actionem ex magna substantiæ Cœli profunditate credẽdum est, quum præsertim in eo innumerabilia astra infixa sint, quæ ob suam densitatem plus potentiæ motricis contribuunt, quam cæteræ partes; B & alia quidem maiorem, alia minorem, quatenus alia densiora aliis sunt: quo fit, vt maximam vim contribuat Sol, cuius densitatem maximam omniũ esse ex maxima eius luce iudicamus. Tanta igitur est cœlestis globi in parte inferiorem mundum tangente velocitas, vt per se apta maxime sit ad inferiora corpora atterenda, & mirandum profecto est, quomodo Aristot. id negauerit; sed adiecta etiam magna totius globi C cœlestis mole, ac profunditate, siquidem toti globo hæc actio attribuenda est, adhuc maior illius actionis efficacitas, ac vehementia redditur: quare dubitandum esse non videtur, totum globum cœlestem per illam sui motus velocitatem, quæ est in orbe Lunæ hæc inferiora tangente, causam esse caloris in hoc mundo inferiore per rarefactionem, & attritionem.

Dubium de partibus elementi ignis, & eius solutio. Cap. IX.

D

Dubiũ.

CÆterum aduersus ea, quæ modo demonstrauimus, dubium magnum oritur, quod omnino soluendum est ad plenam veritatis declarationem; quum præsertim non magis sententiæ huic nostræ, quam opinioni Aristot. officere videatur: nam si Cœlum motu suo velocissimo atterit, & accendit inferiora corpora, E & ignem generat, seu cõseruat in proxima Cœli parte; ego in partibus huius mundi, quæ sub polis, vel circa polos sunt, nempe in illa parte, quæ ab Astronomis gelida zona dicitur, nõ potest esse ignis, quoniam ibi vel nullus fit motus, vel nimis tardus: quare alterum duorum videtur esse concedendum, vel in supero inferioris mundi loco, qui elemento ignis assignatus est, ignem non esse, sed aliud frigidum corpus, quod quidem videtur esse absurdum, quum illum su- F premum locum non debeat aliud corpus occupare, quam ignis, vel, si in toto illo loco sit ignis, existere ignem, & summum calorem, vbi non fit motus, aut non ita velox, vt possit calorem generare: quod sententiæ nostræ aduersatur manifestissime, nec minus opinioni Aristotelis, qui causam caloris supremi loci retulit in motum solius corporis Solis tanquam velocissimum, quum tamen Sol non feratur nisi per torridam zonam, quæ est intra tropicos, & semper

A à polis remotissimus sit: hinc etiam fit vt solam subiectam sibi aeris, & ignis partem possit calidam reddere, nempe illam, quæ sub torrida zona est, non illam, quæ est sub polis in vtraque gelida zona, quæ nec illi est supposita, nec circumfertur, nisi tardissimo motu; si enim verum est id, quod Aristoteles dixit, calorem in elementis à motu Cœli velocissimo prouenire, frigus vero à priuatione illius motus, non potest sub gelidis zonis in ipso Cœli contactu esse ignis, quum B ibi non fiat motus, nisi tardissimus. Difficultas hæc nulla esset apud illos, qui causam caloris, ac frigoris elementorum referunt in ipsas eorum formas, & naturas: nam si formam ignis insequitur summus calor, satis est forma ignis sub polis locati, ad suum naturalem calorem sibi conseruandum: sed hanc sententiam falsam omnino esse, & Aristoteli repugnantem alibi demonstrauimus, per hanc enim tollitur penitus natura loci, & vis conseruatrix locati, quam illi C Aristoteles attribuit, & motus elementorum naturalis ad sua loca, vt ibi fusius ostendimus. Hoc igitur fundamento constituto, quod omnis calor in elementis à Cœli motu conseruetur, vt aperte Aristoteles dixit, nitendum est hanc difficultatem, si fieri possit, de medio tollere. Ego quidem postquam rem hanc diligenter considerau, in hanc sententiam veni, in qua penitus acquiesco, id quod dubium videtur, esse prorsus necessarium, & maxime consentaneum D rationi; sub polis enim, vbi non fit motus velox, ignem conseruari non posse existimo, sed calore destitutum refrigerari, grauescere, & in aliud elementum mutari, ac descendere: quum enim cœlestis calor ad hæc quoque frigida elementa perueniens, ille præsertim, qui à lumine generatur, ea calefaciat, & in halitus vertat, qui continue à terra, & ab aqua tanquam leues ad superam partem ascendunt, & ibi etiam magna ex parte accenduntur, & in ignem mutan- E tur; debuit natura ad seruandum elementorum æquilibrium rationem aliquam inuenire, qua in supera quoque parte generetur frigus, & vice versa ignis in graue elementum mutatus deorsum feratur: nisi enim hoc fiat, iam ex continuo halituum ascensu, & ascensione versa essent omnia elementa in ignem, & ignis ille, qui est prope Lunam, immutabilis omni tempore duraret: quod quidem absurdum secundum hanc nostram opinionem non sequi- F tur; quum enim ignis qui sub polis est, grauescat, & refrigeratus deorsum feratur, necesse est, ne detur vacuum, vt alius propinquus ignis ad eum locum implendum transeat, & ibi aliquandiu maneat, & similiter eius calor remittatur à natura loci, & deorsum feratur; ita vt hæc in elementis vicissitudo, ac circularis generatio omnibus temporibus perseueret, tanquam fluuius ad superna continue currens, atque inde recurrens; & elementa grauia nunquam

Solutio aliorum.

Confutatio.

Solutio propria.

Necessarium est ignem in suo loco refrigerari, & descendere.

quam desinant mutari in leuia, & ascendere, & leuia similiter in grauia, & descendere: & quemadmodum media aeris regio, licet locus aeris sit, tamen ob eius situm non potest aerem diu conseruare quin frigescat, & in aquam mutatus descendat; ita rationi consonum est aliquam sub Cœlo esse partem, quæ licet sit locus ignis, ob motus tamen tarditatem nequeat ignem conseruare, quo fiat, vt ignis in aerem mutatus deorsum feratur. Sic itaque omnis difficultas tollitur: sub polis enim non existit nisi ignis, is tamen non in omnibus illius loci partibus diu seruatur, sed deorsum fertur, & illuc alius ignis transit; sic enim in media quoque aeris regione non quiescit nisi aer, etsi non diu ibi seruari potest: esset quidem absurdum, si in loco ignis corpus frigidum ita esse poneretur, vt quiesceret; sed in loco ignis generari ex igne elementum frigidum, seu minus calidum, & statim genitum recedere ab eo loco, non modo absurdum non est, sed meo quidem iudicio est summopere necessarium, & patefaciens nobis artificium naturæ in seruando in elementis æquilibrio, & vicissitudine ad ipsorum & totius mundi huius conseruationem. Hanc sententiam significare visus est Aristot. in primo Meteorologicorum, cap. 4. quando de duobus superioribus elementis, ac de ipsorum locis loquens dixit [*& sic continue perseuerat, hoc quidem aere plenum existens, hoc autem igni, & semper aliud, & aliud fit vnum quodque ipsorum*] tota namque elementa illa respiciens ait locum ignis esse perpetuo plenum igni, & locum aeris aere, sed particulas vtriusque considerans inquit semper vtrumque eorum mutari, & aliud, atque aliud fieri; igitur necesse est vt ignis quoque particulæ in aliud elementum mutentur, & hoc continue atque incessanter fiat; fieri autem alio modo non potest, quam eo, quem declarauimus. In partibus igitur superi loci, qui ignem continet, hoc discrimen est; quod aliquæ tardiorem habent motum, quam vt summus calor, ac summa raritas gigni in eis possit, ideo ibi nō diu seruatur ignis: sitas quidem sub polis has esse manifestum est, sed ad quem vsque terminum protendantur, & quibus limitibus à cæteris distinguantur, dicere nemo potest: credendum est, non procul à paruis circulis, qui polares dicuntur, has partes terminari, ibique incipere velociorem motum, & aptum ad ignis conseruationem: quam partem satis magnam esse putandum est, & complecti tum torridam zonam, tum duas temperatas, seu earum magnam partem, quæ torridæ zonæ propinquior est; ita vt multo maior sit illa superi loci pars, in qua ignis conseruatur, quam illa, in qua non conseruatur. Si vero quis obiiciat: sub zona temperata sit tardior motus, quam sub torrida, in qua est maximus circulus æquinoctialis vocatus, tamen sub zona temperata generatur summus calor, & sum-

Dubium.

A ma raritas; proinde ibi conseruatur ignis, atque etiam generaretur, si ibi non esset; igitur sub torrida zona, vbi velocior fit motus, gigni debet maior raritas, & maior calor, proinde & corpus rarius, & calidius igni; ergo dabitur calor maior maximo, & elementa erunt plura, quam quatuor, quæ absurda sunt, & nullo pacto concedenda. Ad hæc dicimus, non dari in inferioribus corpus rarius aut calidius igni; ideo vbi statutus aliquis motus ad generationem summi caloris,
B & ad ignis productionem idoneus est, non ob id velocior motus generabit aliquid calidius, aut rarius, siquidem nihil esse potest calidius, aut rarius igni; sed vbi primum incipit motus esse ita velox, vt summum calorem, atque ignem producere possit, etiam velocior illo eundem calorem producet, nec aliud generabit, quam ignem.

Solutio.

De lumine, quomodo calefaciat. Cap. X.

C CONSIDERANDVM manet quomodo lumen quoque sit caloris causa: quod enim calefaciat, ita est manifestum, vt negari non possit; sentimus enim nos à radiis astrorum, præsertim Solis, calefieri, & quandoque ita vehementer, vt tolerare tantum calorem nequeamus: ideo Aristotel. pluribus in locis id confitetur, vt in primo Meteorolog. c. 4. & postea in cap. de nube; in quarto etiam libro de ortu animalium,
D cap. 2. asserit Lunam lumine crescentem calidiorem esse, decrescentem vero frigidiorem. Auerroes quoque in Comment. 42. lib. 2. de Cœlo, & in cap. 4. primi Meteorolog. dicit reflexionem radiorum esse in hoc aere nostro causam caloris, & magis, quam motum Cœli; imo dicit discrimen caloris Solis in æstate, & in hyeme ratione motus non esse sensile, sed ratione radiorum tantum; causam igitur caloris in hoc infimo aere in solos ferme radios Auerroes refert,
E & Arist. quoque hoc idem significauit in illo 4. cap. primi Meteorolog. quando dixit elementa Cœlo propinqua calida esse propter motum, remota vero manere frigida propter immobilitatem; hanc igitur inferiorem partem, ad quam motus Cœli non peruenit, vel insensilis peruenit, hac ratione frigidam vocat, quoniam in ea insensilis à motu generatur calor; quicquid igitur sensilis caloris in hac parte inest, id totum fere in astrorum radios referendum est; idcirco
F quum astra non sint ignea, sicut antea dictum est, ratio & modus quæritur, quo à radiis calor generatur. Nonnulli dicunt eam esse luminis naturam, vt sit productiuum caloris, proinde aliam causam quærendam non esse: in hac tamen sententia non videtur animus acquiescere, sed adhuc huiusce rei causam desiderare: ob id cum aliis dicendum puto, lumen eadem ratione esse causam caloris, qua & motus, nempe quia rarefacit, & extenuat, extenuationem autem ne-

Aliquorum opinio.
Confutatio.
Opinio vera.

cessa-

Opinio vera.

cessario consequitur calor: & quemadmodum A
motus in solo aere hoc præstat, vt ipsum reddat
calidiorem, & accendat, neque omnis motus,
sed qui magnus, ac velox sit; ita etiam lumen in
solo aere attritionem facit, neque quodlibet lu-
men, sed magnum, ac vehemens: experientia e-
nim docet, nullum à lumine candelæ accensæ
produci calorem, ob eius luminis paruitatem,
ac debilitatem; imo nec astrorum, nec Solis lu-
men quamuis maximum esse videatur, produ-
cere calorem videtur, vel saltem debilem ad- B
modum, & insensilem producit, nisi duplicetur,
& ita per duplicationem validius reddatur; pro-
iecti namq; radij Solis in terram resiliunt à terra
refracti, & in aere duplicantur, nimirum descen-
dentes, atque ascendentes, & ex radiorum inter
se collisione extenuatur aer, & calidior fit: cre-
dendum quidem est radios Solis etiam rectà
proiectos, ac simplices aliquid caloris efficere;
quomodo enim tantam haberent vim duplica-
ti, si nullam haberent simplices? sed admodum C
paruam habere vim ex eo constat, quod si ma-
gnam haberent, media quoque aeris regio, per
quam rectà transeunt, valde calida redderetur,
quum tamen frigida esse censeatur, quoniam
simplices tantum habet radios, quum regio in-
fima habeat duplicatos, à quibus valde calida
redditur. Est etiam in radiorum duplicatione
magnum discrimen, quod ex temporis differen-
tiis dignoscitur; nam in æstate magnus fit calor,
in hyeme autem paruus, ac debilis, & eodem D
tempore in aliqua regione maior, in alia minor;
cuius discriminis ratio hæc est; quando enim
Sol radios in terram proiicit ad angulos rectos,
& perpendiculariter, quilibet radius reflectitur
in seipsum, & idem fit radius ascendens, ac de-
scendens, ideo maxima fit collisio radiorum, &
aeris attritio, proinde & vehementissimus ca-
lor; quem animalia perferre nequeunt; quando
autem radii non ad perpendiculum cadunt, sed
ad angulos inæquales, obtusos, & acutos, minor E
fit calor: cum hoc tamen discrimine, quod quan-
to rectis propinquiores fiunt anguli, & quanto
ascendentes radij sunt propinquiores descen-
dentibus, tanto maior fit collisio, & maior ca-
lor; contra vero quando admodum obtusi, & a-
cuti anguli ad terram fiunt, & radij ascendentes
sunt à descendentibus remotiores, minor fit
collisio, & minor calor, quod in hyeme euenit.
Sol enim humilior incedens terram radiis suis
debiliter percutit, & angulos valde obtusos, & F
acutos facit; at in æstate sol sublimior fertur, &
puncto nostro verticali propinquior, ideo an-
guli fiunt rectis similiores, & radij reflexi descē-
dentibus propinquiores: quod idem discrimen
vt in temporibus, ita in regionibus quoque di-
uersis notari potest. Quomodo autem lumen,
quum sit accidens, moueri, & percutere, & refle-
cti dicatur, non est in præsentia considerandum,
sed in iis, quæ de anima, ac de sensu visus alio in
loco dicemus, exactius declarabitur; nunc com-
muni, & recepta loquutione vti liceat, dicendo
lumen descendere, & reflecti, & ascendere, id e-
nim quomodo intelligendum sit, prædicto loco
docebimus: reflexio autem luminis ita manife-
sta est, vt negari nequeat; ego enim aliquando
prope parietem à radiis Solis percussum ambu-
lando non minorem calorem sensi ex radiis à
pariete repercussus in mea sinistra parte, quam
ex radiis me percutientibus in parte dextra; nam
vtraque in parte fiebat percussio, & reflexio ra-
diorum accendens aerem: in sinistra enim parie-
tem percutientes reflectebantur ad me, & ae-
rem calefacientes me quoque calefaciebant; in
dextra vero mea parte percutiebant me radij
Solis, & à corpore meo refracti reflectebantur,
& aerem propinquum accendendo me quoque
calefaciebant; & hoc idem alios plurimos ani-
maduertisse arbitror. Vbi vero absque refra-
ctione transeunt radij, & nullam duplicationem
faciunt, vt in supero, & in medio aere, per quem
vtrumque ad infimum transmittuntur, an fiat à
lumine illo recto calor aliquis, incertum est:
credendum quidem est aliquem fieri, sicut an-
tea dicebamus, sed admodum debilem, quum
regio aeris media etiam in magnis æstibus frigi-
da esse comperiatur. Quoniam autem dictum
est, magnum lumen calefacere per attritionem,
quia extenuat aerem, si quis rationem quærat,
cur extenuet, nulla (vt mihi videtur) afferri po-
test, nisi quod ea est luminis natura, vt tenuem,
ac subtilem aerem reddat, effectus enim à sua
causa immediate prodeuntis nulla alia afferri
ratio potest. Aliud, quod de hac re dicam, non
habeo, neque Arist. vsquam declarasse comperi-
tur, quomodo lumen calefaciat: quare si nihil a-
liud est quærendum præter id, quod modo dixi-
mus, videtur id tanquam manifestum, & decla-
ratione non egens dimisisse; si quid vero aliud ad
plenam huiusce rei cognitionem desideratur,
non est mihi verendum confiteri me illud igno-
rare, qui me nihil, aut pauca scire profiteor, quū
sapientissimus quoque philosophus Arist. se id
nescire tacite confessus sit.

Quis sit calor cœlestis distinctus ab elementari. Cap. XI.

VERVM ex iis omnibus, quæ hactenus di-
cta sunt, magna oritur difficultas: nam si
verum est id, quod diximus, omnem calorem
in hoc mundo inferiore produci à Cœlo per
motum, & per lumen, omnis igitur calor ratio-
ne suæ originis, & sui principij potest vocari
cœlestis; attamen Aristotel. in secundo libro de
Ortu animalium capit. tertio, duos videtur ca-
lores statuere, vnum cœlestem, alterum ele-
mentarem: quos etiam inter se distinguit di-
cens calorem cœlestem esse prolificum, & vita-
lem, elementarem vero nō esse vitalem, sed po-
tius

rius vitæ destructiuum: quod ex eo ostendit, quoniam ignis nullum animal generat, at in seminibus animantium calor quidam inest, qui elementaris non est, sed à cœlesti virtute proueniens, facitque vt fœcunda sint semina: sic etiam in iis, quæ putrescunt, generantur animalia non à calore elementari, siquidem elementa vim generandi viuentia non habent, sed à calore cœlesti per hunc inferiorem mundum diffuso; asserit ergo Aristotel. non omnem calorem à Cœlo prouenire, & aliquem esse calorem non cœlestem, sed elementarem; quum tamen in primo Meteorologicorum, c.4. dixerit omnem elementorum calorem à Cælo produci, & hanc totam materiam esse potestate tantum calidam, & frigidam. Auerroes quoque in lib. de Substantia orbis, cap.2. & 12. Metaphysicor. Comment. 18. duos ponit distinctos calores, vnum cœlestem, alterum elementarem; quare concedere non videtur omnem calorem esse cœlestem. Difficultas hæc non leuis est, & multis magnũ negotium facessit, qui in declarando quis sit cœlestis calor ab elementari distinctus plurimum laborarunt; & alii duos re distinctos, penitusque diuersos esse voluerunt, alii vero vnum & eundem re, qui alia & alia ratione tum cœlestis, tum elementaris dicatur: quorum disputationem ego missam faciam, & solum enitar hac in re veritatem declarare, ea etenim cognita, facile intelligetur, in quo alii defecerint. Sciendum itaque est duo in his inferioribus esse genera formarum, quarum discrimen ad hanc nostram considerationem pertinet, formam inanimati corporis, & animam, quæ est forma viuentis: formam inanimati possumus elementarem formam appellare, quoniam alias ostendimus formam misti inanimati non esse re distinctam à formis elementorũ, sed esse collectionem plurium graduum omnium formarum elementarium vnam formam constituentium, quæ non est addita formis elementorum, sed est illæmet, quæ in aliam formam migrarunt: anima vero est forma penitus superaddita formis elementorum, & re ab illis distincta. Hæ igitur duæ formæ habent inter se hanc similitudinem, quod apta est vtraque educi de materia à calore cœlesti; Cœlum enim hanc inferiorem materiam calefaciendo generat elementa calida; idem ex materia putrescente generat animal, nec alio modo, quam per calorem. Præterea Cœlum non modo generat ignem, sed dat etiam illi facultatem calefaciendi alia, & generandi alium ignem similem: ideo Aueroes in 2. cap. libri sui de substantia orbis inquit, ignem non esse primum calefaciens, quia est etiam passiuus, sed Cœlum esse primum calefaciens, quod agit, nõ patitur: id autem facit ignis agendo per calorem, tanquam per qualitatem consequentem;

Nota discrimen formæ elementaris & animæ.

A iam enim diximus calorem esse quidem præparationem materiæ pro educenda forma ignis, sed ea educta esse accidens posterius forma; ita vt sicuti Cœlum suo motu, vel lumine facit calorem, & per calorem generat ignem, ita etiam ignis genitus alium ignem generet per eundem calorem; proinde calor semper agat vt agens secundarium, & instrumentale, quum sit instrumentum, per quod agit tum Cœlum, tum forma ignis. hoc idem in viuentibus notari potest, B Cœlum enim per calorem generat animal, & pluribus animalibus, ac stirpibus dat etiam vim generandi aliud simile; nam in seminibus tum animalium, tum plantarum insita est vis prolifica, & principium quoddam generatiuum, quod per calorem consequentem aptum est generare aliud simile. In eo autem discrepare videntur anima, & forma elementaris: quod forma elementaris producitur per calorem vtcunque à Cœlo genitũ, videlicet seu per motum, seu per C lumen; videmus enim radios Solis accendere, & ignire stuppam: ast anima non per alium calorem à Cœlo producitur, quam per eum, qui à radiis prouenit; talis enim est ille calor, à quo ex putrescente materia animal generatur. His declaratis, vt ego meam sententiam proferam, puto calorem cœlestem proprie acceptum vt ab elementari distinguitur, nullum esse alium, quã calorem vitalem, per quem à Cœlo producitur anima, & qui productam animam consequitur, D & per quem anima in seminibus latens tãquam artifex, generat aliud viuẽs simile; calorem autem elemẽtarem esse illum, per quem educitur forma elementi calidi, aut forma aliqua mistionis, & qui eam eductam insequitur, & per quem illa agit: quoniam enim elementa calida videntur calorem habere vt accidens proprium, quod illis competere dicitur per essentiam, maxime autem igni, mistis vero omnibus per participa- E tionem; hinc factum est vt calor iste sit vocatus elementaris, calorem vero animalem quum habeant viuentia non per elementorum participationem, sed à natura quadam præstantiore, hanc referimus in Cœlum tanquam elementũ quoddam aliud omnes elementorum naturas supereminens: & quia in viuente genito calor hic vitalis insequitur animam, quæ est forma distincta à formis elementorum, & eis multo præstantior; ideo Arist. 2. de Ortu animalium, cap 3. dixit esse F in sensibus principium vitale, quod proportione respondet elemento stellarum, id est Cœlo, quod solet ab Arist. vocari quintum elementum: quemadmodum enim Cœlum per calorem educit animã de materia, & generat animal; ita etiam principium vitale insitum semini generat animal per calorem vitalem consequentẽ, & ita proportione respondet elemento stellarum, elemento supereminenti naturas ele-

Opinio dicentium calorem cœlestem distingui ab elemētari. Confutatio.

A mentorum, & eius officio fungitur in generando animali. Nec ob id eorum sententiam probamus, qui calorem cœlestem putant diuersum esse penitus à calore elemētari, quasi calor elementaris non sit à Cœlo productus, proinde dicunt calori cœlesti non esse contrarium frigus: imo hanc opinionem absurdissimam esse arbitramur, quum manifestum sit, & experientia comprobatum, etiam vitalem calorem lædi, & extingui à frigore, vt in concoctione ciborum frigidorum clarissimum est; & hoc idem

B asserit Aristotel. in lib. de Iuuentute & senectute, vt ibi legere possumus. Dicimus igitur omnem calorem trahere originem à Cœlo, vt sæpe diximus, proinde secundum se eiusdem esse naturæ, & speciei, nec aliam habere differentiam, quam diuersorum graduum; siquidem alius intensior, alius remissior est, dixi autem secundum se, quoniam aliud est calorem considerare secundum propriam ipsius naturam, a-

Omnis calor est eiusdem speciei.

C liud est ipsum considerare vt instrumentum agentis primarij, quod calore vti dicitur: nam si ipsam secundum se caloris naturam spectemus, vna & eadem est in omnibus; est enim qualitas actiua, quæ calefacit alia, & extenuat, & segregat heterogenea, vt homogenea congregentur; hæ namque sunt propriæ operationes caloris secundum se considerati, ad quas edendas aptus est omnis calor seu vitalis, seu elementa-

D ris: sed alia plura sunt caloris opera, quæ ipse per se producere aptus non est, sed ea præstare dicitur vt instrumentum agentis superioris: sicut enim in artibus videmus calorem propria vi aurum calefacere, & liquare quatenus est calor, at non vi propria efficere imaginem Mercurij, sed vi artificis calore vtentis instrumento; sic etiam in naturalibus notare possumus; nam vitalis calor aptus quidem est propriis viribus cale-

Multa efficit calor nō per propriam vim, sed per virtutem agētis primarij.

E facere, & attenuare cibos, & tenuiores eorum partes resoluere; at sanguinem ex illis non vi propria generat, sed virtute animæ vtentis calore, nam si quis chylum de animalis ventriculo detractum imponat ollæ, & illi eundemmet calorem supponat, quem habet iecur, non tamen generabitur sanguis; quare in generatione sanguinis calor agit virtute animæ, & actionem animæ ad illam materiam traducit tanquam instrumentum medium: hoc idem dicendum est de illo animali inter aues maximo, vocato stru-

F thiocamelo, cuius ventriculus tanti roboris est, vt deuoratum metallum concoquat, & in nutrimentum vertat: scribit enim Auerroes in quinto Collectaneorum, cap. 24. experientia compertum esse, exhibitum aurum huic animali in cibum, & paulo post de ventriculo eius detractum inuentum esse valde imminutum, quum tamen ab igni aurum non absumatur; calor tamen illius animalis absque dubio est multo mi-

A nor calore ignis, tamen absumit aurum, quod absumere calor ignis non potest; ergo non propria virtute id facit, sed virtute animæ vtentis calore: quamuis igitur ipsam secundum se caloris naturam considerando, ea vna & eadem sit, & eiusdem speciei, tamen magna discrimina propter agentia priora quæ calore vt instrumēto vtuntur, contingunt & hoc multos decepit, qui illa, quæ calori competunt ratione agentis prioris, ipsi secundum se considerato attribuunt, &

B distingui specie inter se calores asserunt: sic facile interpretari possumus verba Aristot. in tertio cap. secundi libr. de Animalium ortu, quæ à multis in prauum sensum trahuntur; quum enim dicat ibi Aristotel. calorem seminibus insitum generandi animal vim habere, proinde non elementarem esse, sed cœlestem, ac diuinum, siquidem calor igneus nullum animal generat; hinc collegerunt distinctos esse specie calorem igneum, & calorem vitalem: sed decepti sunt,

Declaratio verborum Arist. 2. de gen. animal. c. 3.

C quia diuersa quidem sunt principia agentia, quæ calore vtuntur, sed ipsa caloris natura est eiusdem speciei: ignis enim non potest animal generare, neque animam de materia educere per calorem, quia non potest agere supra proprias vires; at Cœlum, & virtus vitalis Cœlo proportione respondens potest per calorem animal generare; ita vt si sumantur duo numero distincti calores, sed in gradu, & intensione omnino similes, quorum vno forma elementaris vtatur,

D altero autem vtatur immediate Cœlum vel anima eius vices obtinens, hic generabit animal, ille vero nequaquam, sed solum generabit elementum, vel mistum aliquod: calor enim elemētaris in mistione agit in siccum & humidum, & ea regit, & vnit, & mistionem absoluit, & formam misti de materia educit; at non educit animam, hæc enim eget agente supereminente naturam elementarem, quale est Cœlum, & ani-

E ma, seu vitalis virtus Cœlo proportione respondens; ideo Aristotel. in memorato loco asserit omnem animam deforis accedere, quatenus principium actiuum non habet aliquod elemētum, aut vim elementarem, sed cœleste, & natura elementari præstantius; contra quam euenit in formis elementaribus, hoc est, tam elementorum, quam mistorum omnium inanimatorum: in ipsa enim elementari materia, ex qua hæc corpora generantur; insitum est actiuum prin-

F cipium, nempe calor elementaris à quo absoluitur mistio, & educitur forma misti, quemadmodum etiam à virtute elemētari educitur de materia forma elementi, quando ab aliquo elemento conuertitur in naturam suam aliud corpus: & quamuis ad has quoque mutationes concurrat Cœlum vt agens vniuersale, non tamen vt agens proximum, & immediatum; nam proximū agens est vis elementaris, quemadmo-

dum

dum diximus. Sic igitur solui puto omnem difficultatem: nam si primam caloris originem respiciamus, omnis calor à Coelo prouenit, proinde omnis calor potest hac ratione vocari coelestis; sed si spectemus agens primarium, quod calore vt instrumento vtitur, illud vel est natura elementi, & ab hac vocatur calor elementaris, vel est vis coelica, & ab hac vocatur calor coelestis, ita tamen vt coelestem virtutum appellemus omnem naturam superiorem, & praestantiorem natura elementari; talis enim est nō solum ipsamet Coeli natura, quae per calorem a se genitum multa producit, sed etiam anima, quae ob id vocatur ab Arist. proportione respondens elemento stellarum, quasi coelestis corporis locum obtinens. Non est autem ob ea, quae dicta sunt, putandum in viuente duos esse distinctos calores, vnum elementarem, alterum vitalem, siquidem fieri non potest vt in eodē subiecto simul insint duo accidentia eiusdem speciei distincta numero; sed vnus numero est calor ex duobus conflatus, etsi pendens à duobus principiis quemadmodum enim si in eodē cubiculo splēdeant noctu duae candelae ardentes, vnum numero est lumen in aere illius loci, licet pendens à duabus lucibus secundum gradus, adeo vt altera candela extincta minus luminis in illo aere maneat; quia secundum aliquot gradus prodibat ab vna candela, & secundum aliquot ab altera: ita in viuente est vnus numero calor conflatus ex duobus, nempe ex calore elementari, qui etiam dici potest calor mistionis, seu temperaturae, & ex calore vitali animam consequente; isque totus calor secundum aliquos gradus prouenit à natura elementorum calidorū, secundum aliquos vero ab anima; ideo sublata anima remanet minor calor, solus enim elementaris calor relinquitur, qui postea inte[...]it per putredinem: sed hac de re, ac de aliis ad animantia pertinentibus postea opportunius dicemus.

In virtute nō duo sunt calores numero, sed vnus pendens à duobus principiis.

JAC. ZABARELLAE PATAVINI,

Libri Tres DE MISTI GENERATIONE ET INTERITV.

LIBER PRIMUS.

Calorem

Procemium Libri. Cap. I.

Aturalium corporum generationem & interitum Aristotelis in suis libris multifariam considerasse constat; primum enim in duobus de Ortu & interitu inscriptis generationem & interitum amplissime prout corporibus omnibus sublunatibus indistincte competunt, tam simplicibus, quam mistis, & his tam inanimatis, quam viuentibus, sibi tractanda proposuit: sed quoniam variae naturalis corporis species varios etiam habent generationis modos, quibus inter se distinguuntur, eosque omnes cognoscere oportet philosophum naturalem; ideo postea seorsum de singulis docuit, quomodu elementa generentur, quomodo mista, quomodo metalla, & lapides, quomodo animalia, & plantae. Nos in praesentia declarandum suscepimus eam generationem, quae misto competit quatenus mistum est, & contrarium illi interitum, qui vocatur putrefactio; rem enim cognitu dignissimam, ac difficultatis plenam, & tum à philosophis, tum à medicis maximeagitatam esse videntes, aliquod fore operaepretium existimauimus, si illa, quae de hac inuenire philosophando potuimus, ad studiosorum vtilitatem, si quam habitura sunt, in medium proferremus, & rei obscurissimae aliquid luminis afferre pro viribus niteremur: quoniam autem hac de re scripsit egregie Aristoteles in initio 4. Meteorolog. conabimur in hac nostra contemplatione ipsam Aristot. in ea parte sententiam explanare, vt ea optime, si fieri possit, intellecta, possimus omnia, quae de hac re dicturi, ac ratione ex natura rei deducta ostensuri sumus, tanti quoq; philosophi auctoritate comprobare: quae vero de hoc alii cōplures, acerrime etiam inter se disputantes & altercan[...]s conscripsêre; cum mode-

moderatione tangemus: illa enim quæ vana & inutilia esse iudicabimus, missa penitus faciemus, quæ autem aut vera, aut ad veritatem cognoscendam vtilia fore arbitramur, ea breuiter referemus, & expendemus: in omnibus autem ita nos gerere nitemur, vt omnes facile intelligere possint, nos nullo controuersandi, aut detrectandi studio, sed philosophiæ ac veritatis amore, & communis vtilitatis gratia hanc disputationem instituisse. Agemus autem prius de generatione, eiusq; naturam, ac definitionem declarabimus, omnesq; in ea orientes difficultates soluemus: deinde vero eadem methodo loquemur separatim de putredine: hoc enim inter est inter amplissime sumptam generationē, & eam, quæ cuiusque rei propria est, quod late sumpta generatio est alterius rei corruptio; idcirco eadem definitio Aristot. generationis, & interitus naturam expressit: non sic propriæ singularum rerum generationes; quamuis enim animalis generatio, quatenus est absolute generatio, sit alterius rei corruptio, non est tamen corruptio alterius animalis; ita nec misti generatio est necessario alterius misti corruptio: cuius discriminis ratio colligitur ex illis dictionibus, vnius alterius; generatio enim vnius non est corruptio eiusdem secundum numerum, neq; eiusdem secundum speciem, sed alterius specie differentis, quocirca generatio animalis non est animalis corruptio: distinctas igitur tractationes, distinctasq; definitiones postularunt generatio misti, & putrefactio, vt in 4. Meteorol. videre est, propterea quod generatio misti non est alterius putrefactio; sic etiam generationi animalium contraria est mors, quæ est animalium interitus; attamen Arist. in diuersis etiam, ac separatis libris vtramq; considerauit, generationi enim animalium quinque ab ea inscriptos libros dicauit, de eorum autem interitu egit in libello de vita & morte; igitur nobis quoq; seorsum de misti generatione, ac de eiusdem interitu agendum est.

Definitio generationis misti. *Cap. II.*

Generatio misti, de qua dicendum proposuimus, species est illius generationis, cuius definitionem in lib. 1. de Ortu & interitu talem legimus, generatio est mutatio totius nullo sensili manente vt subiecto eodem; quoniam igitur in definitione speciei est sumendum genus, ideo Arist. quando in principio 4. Meteorolog. generationem misti definiens dixit esse mutationem, absq; dubio talem mutationem intellexit, nempe qua totum mutetur in totum; substantia namq; elementorum mutatur in substantiam misti: propria autem materia misti, quatenus mistum est, sunt quatuor elementa, quatenus humida & sicca sunt; jam enim diximus has esse qualitates passiuas, & cōditiones materiales, quæ propriam misti materiam constituunt, mistum enim constat ex quatuor elementis prout sunt humida & sicca: agens autem proximum; vt alia remota, & vniuersalia agentia omittamus, sunt duæ actiuæ elementorum qualitates, calidum enim & frigidum contēperata agunt in siccum & humidum, tanquam artifex in materiam, & illa elaborando, & cōmiscendo, & terminando educunt formam misti, & ita mistum generant: hoc enim discrimine dissidere mistum, & viuens alias diximus, quod mistum, & omne inanimatū corpus à virtute elementari tanquam agente proximo generatur; at animatum non ab elementari virtute generatur; sed à virtute cœlesti, quæ semini insita est, ita vt in generatione viuentis omnes elementares qualitates locum habeant materiæ, agens autem proximum sit virtus cœlestis, nempe calor vitalis semini insitus, qui proportione respondet elemento stellarum: at in generatione misti quatenus mistum est, duæ elementares qualitates, humiditas, & siccitas, materiam idoneam cōstituunt, è qua educatur forma misti; agens autem proximum sunt duæ actiuæ eorundem elementorū qualitates simul contemperaræ, calor, & frigus: & quia agēs non agit in materiam, nisi illi dominetur, ita vt eam regere possit, ideo si generandum sit mistū, oportet actiuas qualitates dominari passiuis; illudq; dominium varium est, & varias habet rationes, seu proportiones pro diuersis mistorū naturis, ex quadam enim statuta proportione imperii actiuarum in passiuas generatur hoc mistum, ex alia vero aliud; ideo finis generationis misti est ipsa misti forma, sicut omnis generationis causa finalis est forma generanda. Has omnes causas expressit Aristot. in definitione generationis misti, quæ ob id perfecta, & omnibus numeris absoluta definitio est, nempe, generatio est mutatio à virtutibus actiuis, quum rationem habuerint, ex subiecta materia vnicuique naturæ; deinde hanc statim declarans inquit subiectam materiam esse duas qualitates passiuas: nomine igitur mutationis significauit genus, quod formæ locum habet, scilicet generationem substantialem, quæ in 1. lib. de Ortu & interitu definita est; duas actiuas qualitates sumpsit vt causam effectricem proximam; duas passiuas vt materiam, causam autem finalem, quando ait [*Vnicuique naturæ*] forma enim, quæ est rei natura, est finis generationis, & propter eius eductionem fit ab actiuis elaboratio passiuarum: sensus ergo huius definitionis est, generatio misti est mutatio facta à duabus actiuis qualitatib. ex duabus passiuis tanquam ex materia, quando illæ ad has eam habuerint rationem, ac proportio-

Definitio generationis misti.

portionem, quæ vnicuique formæ educendæ conueniens est; alia namque, & alia proportio requiritur pro diuersis mistorum naturis, vt cōsiderantibus manifestum est.

Qnomodo sit intelligēdum actiuarum qualitatum dominium in duas paßiuas. Cap. III.

MVlta in hac definitione ad plenam eius intelligentiam expendenda, & declaranda essent, sed quæ ad verborum singulorum considerationem, eorumque constructionem attinent, ea ad commentarios, si quando à nobis edentur, remittimus; nunc illa tantum, quæ ad naturam huius generationis declarandam pertinent, cum diligentia persequemur. Primo loco de illa ratione, seu proportione, quam habere debent actiuæ ad passiuas, dicendum est: videtur quidem eam declarare statim Aristot. quando subiungit [*generant enim calidum & frigidū dominantia materiæ*] indicat enim talem esse debere rationem, vt actiuæ dominentur passiuis; nisi enim dominentur, regere, atque elaborare illam materiam nequeunt; quare non fit generatio, sed potius inconcoctio, & inquinatio, vt ibi Aristotel. ait: sed dubium adhuc est, quomodo hoc dominium intelligendum sit, & de hoc multi multa dixerunt, præsertim vero Medici in prima primi Auicennæ, quorum omnium sententiæ, & dicta hic referenda non sunt, sed pauca præcipua breuiter tangere satis erit. Primum quidem aliqui parum considerare loquentes dixerunt hoc dominium esse intelligendum secūdum intensionem graduum, videlicet vt duæ actiuæ passiuas vincant intensione, veluti si diceremus sex gradus caloris vincere quatuor humiditatis. Sed hæc sententia, si bene perpendatur, vana, & impossibilis esse cognoscitur, quod alij plures animaduerterunt, inter quos Ludouicas Buccaferreus, & Petrus Pomponatius, qui in 4. Meteorolog. diffusam de hac re disputationem scripserunt: ea autem tribus potissimum fundamentis nititur, in quibus consentire omnes videntur. Primum est, latitudinem cuiuslibet qualitatis intensiuam finitam esse; datur enim summus calor, quo maior non datur, sic summum frigus, & summa humiditas, & summa siccitas. Secundum est, omnes harum qualitatum latitudines esse æquales, ita vt in quot gradus aliqua earum diuiditur, in totidem quælibet aliarum diuidatur; proinde si summus calor sit octo graduum, sic & aliarum quælibet, & in singula octauus gradus sit summus. Tertium denique est, qualitates contrarias non posse simul existere. Ex his tribus suppositis colligunt omnem qualitatem siue summam, siue remissam, habere semper impletam totam octo

Aliquorum opinio.

Confutatio.

A graduum latitudinem: etenim si summus sit calor, erit octo graduum; si vero remissus, vt exempli gratia, sex graduum tantum, necesse est vt duos habeat frigoris admistos, quare omnes simul sumpti octo erunt; oportet enim remissionem, seu abiectionem duorum graduum caloris, qui desunt, factam esse à duobus gradibus frigoris; sic si in aliquo sint quatuor gradus siccitatis, necesse est vt in eodem sint etiam quatuor humiditatis; si vero quinque vnius, tres alterius
B contrariæ: sed cum quatuor vnius esse quinque alterius nullo modo possunt, quia sic ad summum nouem essent, & totam latitudinem excederent; dum enim qualitates latitudinem non excederent, non sunt contrariæ, sed ad amicitiam, ac temperamentum redactæ sunt, facta enim est vna qualitas, quæ redolet exempli gratia tres caloris gradus, & quinque frigoris, eaque si comparetur cum altera habente duos caloris, & sex frigoris, instar calidi erit respectu il-
C lius: sed quum simul iunctæ latitudinem excedunt, contrariæ sunt, & simul existere nequeunt; nam si quinque insint gradus caloris, non possunt esse nisi tres frigoris, à quibus sint fracti, seu extincti tres caloris, qui desunt; nam si quatuor esse dicerentur, quartus ibi esset integer, & sine vlla pugna cum suo contrario, & nullum caloris gradum remittens, quod impossibile est; sed oportet quatuor gradus frigoris remittere quatuor caloris, & ita quatuor
D tantum reliquos caloris superesse, non quinque. Ob eandem etiam rationem fieri non potest, vt duarum contrariarum qualitatum gradus simul iuncti totam latitudinem non adimpleant, vt si quis diceret in aliquo esse quatuor gradus caloris & tres frigoris, qui septem essent ad summum: hoc enim est impossibile; quia quatuor gradus, qui desunt, caloris, non possunt esse extincti, nisi à quatuor frigoris; non igitur tres tantum ibi sunt frigoris, sed quatuor. His omni-
E bus ita constitutis, de quibus hic disputandum non est, quoniam vera omnia esse fatebitur quisquis rite philosophari voluerit, falsitas prædictæ sententiæ facile ostenditur: vel enim intelligunt, duas actiuas simul iunctas superare gradibus duas passiuas itidem simul iunctas, vel vtramque seorsum acceptam superare vtramque seorsum acceptam, quorum neutrum dici potest: nisi prius, quia per fundamenta iacta sunt æquales; calidum enim & frigidum simul
F iuncta octo graduum erunt, totidem erunt etiam siccum & humidum simul iuncta, ergo illæ has coniunctim non superant gradibus: non etiam alterum, quia si omnes sint æquales, nulla aliam vincet, vt si quælibet ponatur esse quatuor graduum; si vero inæquales, necesse est vincente calore passiuas vt frigus vincantur ab eisdem, non ergo dominari simul possunt am-

bæ actiuæ, si enim sint sex caloris, quinque humiditatis, & tres siccitatis, vincet quidem calor vtramque passiuam separatim acceptam, sed frigus ab vtraque vincetur, erit enim duorum tantum graduum, denique per omnes modos discurrendo inueniemus fieri nunquam posse vt vtraque actiua separatim superet vtramque passiuam separatim acceptam; quare hæc sententia reiiciatur. *Aliorum opinio.* Alii putarunt omnem vitari difficultatem, si reiecto frigore in solo calore persistamus; dixerunt ergo imperium qualitatum actiuarum non esse de frigore intelligendum, sed de solo calore, vnde collegerunt omne mistum apud Aristotel. esse ab excessu calidum, & ab excessu humidum: nitebantur autem testimonio Auicennæ in prima primi doctrina sexta, cap. 3. & in sexto naturalium, vbi inquit frigidum non ingredi opera naturæ tanquam agens, sed omnem operationem naturæ perfici à calido, propterea quod frigus efficit priuationem motus, omnis autem operatio naturæ cum motu perficitur, quare ad nullum opus naturæ est vtile frigus. *Confutatio.* Sed de actione frigidi nos postea loquemur, in præsentia autem satis est aduersus hos adducere testimonium Aristot. in context. 2. quarti Meteorolog. vbi dicens [*generant autem calidum & frigidum dominantia materiæ*] non soli calido dominium attribuit, verum etiam frigido. In eo quoque decipiuntur, quod dicunt omne mistum esse calidum excessu, quum manifestum sit plura esse mista excessu frigida, imo & frigidissima, vt metalla; non enim essent ita indurata, nisi à magna vi frigoris; multæ etiã plantæ sunt frigidissimæ temperaturæ, vt experientia docet: quamobrem etiamsi concedamus, solum calidum agere pro generatione misti, gradus autem frigoris, quotcunque sint, nihil agere, fieri tamen non potest vt calidum semper dominetur vtrique passiuæ, quoniam multa mista comperientur, in quibus calor ita debilis insit, vt gradibus superetur ab altera passiuarum, aut etiam ab vtraq;: difficultas igitur integra manet, quale sit hoc actiuarum dominium in passiuas, quum præsertim videamus in aliquo misto tantam esse humiditatem, vel tantam siccitatem, quæ superet gradibus & calidum, & frigidum separatim accepta, neque per id stare, quin illud sit vere ac perfecte mistum. *Buccaferrei opinio.* Ludouicus Buccaferreus prædictis motus difficultatibus inquit, imperium qualitatum actiuarum non esse intelligendum secundum intensionem, neque secundum quantitatem, sed solum secundum virtutem. *Confutatio.* Sed hæc sententia mihi quidem videtur non carere difficultate. nã per virtutem nil aliud intelligere potest, quam potentiam actiuam; hæc autem non potest maior, vel minor dici, nisi altera duarum rationum, aut enim ex maiore intensione, aut ex maiore

A extensione, seu quantitate, quoniam in maiori magnitudine plus est virtutis actiuæ: igitur quî fieri potest vt qualitates actiuæ dominentur passiuis secundum virtutem, si neque intensione, neque quantitate excedunt? *Pomponatii opinio vera.* Ego puto optimam esse Pomponatij sententiam, quæ omnem difficultatem tollit, & ad eam reduci potest opinio Buccaferrei, qui veritatem sub nube vidisse, sed eam nõ omnino complexus esse videtur. Inquit Pomponatius, nõ esse necessarium vt qualitates
B actiuæ passiuas superent gradibus, sed posse earum alteram, vtpote calorem, licet humido remissiorem secundum gradus, agere in humidum intensius tanquam in materiam, & ex eo aliquid generare: vt aliquod calidum tribus gradibus potest agere in materiam habentem quinque gradus humiditatis, & ex ea aliquam misti formam educere; nam si sermo esset de actione contrarij in contrarium, vtiq; oporteret agens superare gradibus suum cõtrarium, secus enim
C non fieret actio: ideo dicere Latini nostri solent, nullam fieri actionem à proportione minoris inæqualitatis, qua de re alibi disseruimus; *In lib. de reactione.* de hac tamen in præsentia non loquimur, sed de actione in subiectam materiam; quum autem hæc materia debeat quibusdam esse conditionibus prædita, & hæ suscipiant magis, & minus, incongrua, & æquiuoca esset comparatio intensionis conditionum materiæ cum intensione conditionum agentis. Dicendum igitur est quamlibet misti formam de materia educendam certos
D passiuarum qualitatum gradus postulare, & certos actiuarum, vt educi possit; ita vt paruus calor ex materia valde rem hanc generare non possit, sed aliam possit: dictum igitur Aristot. non est intelligendum absolute, vt scilicet actiuæ vincant passiuas secundum gradus, hoc enim esse non posse iam ostendimus; sed est intelligendum respectu formæ generandæ, & quantum illa postulat, ita vt quando adest illa proportio actiuarum ad passiuas, quæ pro huius formæ edu-
E ctione requiritur, tunc dicantur actiuæ dominari passiuis: vt si exempli gratia statuamus oleum esse calidum quinque gradibus, & humidum sex, plures sunt gradus humiditatis, quam caloris; conueniens tamen est proportio pro eductione formæ olei; & ita dicitur calor dominari humiditati, id est, aptus esse ad educendam de illa materia humida formam olei, ita vt si minor sumeretur calor, non posset olei formam educere, sed aliam fortasse posset, respectu cu-
F ius dicerentur actiuæ dominari passiuis, at non respectu olei: hoc denotauit Arist. in definitione quando dixit [*ex subiecta materia vnicuiq; naturæ*] sic enim significauit proportionem illam non esse absolute victoriam ratione graduum sed solum respectu formæ generandæ. *Defensio opinionis Buccaferrei.* Ad hunc sensum si Buccaferrei sententia reducatur, defendi-

defendi poteſt;nempe ſi per virtutem intelligat potentiam productiuam reſpectu talis formæ, ſed non abſolute, & indiſtincte reſpectu omnium; ipſe tamen hoc non expreſſit.

De actione frigidi in generatione miſti, aliorum opiniones, & argumenta.

Cap. IV.

CÆterum ad plenam eorum intelligentiam, quæ ab Ariſtot. & à nobis dicta ſunt de actiuarum qualitatum imperio in paſſiuas, conſiderandum eſt quæ ſit actio frigidi in generatione miſti; num videlicet & calor, & frigus per ſe agere dicantur, an ſoli calori tota actio tribuenda ſit, nulla frigori, niſi per accidens: hac enim de re magnæ philoſophorum, & medicorum diſputationes & controuerſiæ exiſtunt. Ante omnia vt intelligatur in quonam difficultas ſit conſtituta, animaduertendum eſt, nos non de elemẽti generatione loqui, patet enim elementum frigidum per frigus generare aliud ſimile, & ita frigus eſſe per ſe actiuum & eductiuum formæ elementaris. Neque de viuentium generatione loquimur, hanc enim à ſolo calore abſolui aſſerit manifeſte Ariſtoteles in libro ſecundo de Ortu animalium, cap. 3. vbi ſoli calori cœleſti attribuit vim generandi viuentis, de qua re alio in loco diffuſius loquuti ſumus. Loquimur autem de ſola miſti, quatenus miſtum eſt, generatione, quod non eſt niſi homogeneum: forma namque illa, quæ primum ex formarum elementarium commiſtione oritur, & forma miſtionis vocatur, non conſtituit niſi homogeneum miſtum, cuius generationem in præſentia conſiderandum ſuſcepimus; etenim omne heterogeneum eſt animatum, & ex pluribus talibus homogeneis conſtitutum, de quo hîc non loquimur: nec ob id de ſolo inanimato miſto homogeneo nunc ſermonem facimus, ſed abſolute de omni miſto homogeneo ſiue animato, ſiue inanimato; non enim ſolum de metalli, vel lapidis generatione ſermo nobis propoſitus eſt: ſed etiam carnis & oſſis; ita tamen vt hæc non vt animata, ſed ſolum vt miſta nobis conſideranda proponamus, nempe quomodo in eis producatur non quidem anima, ſed ſola forma miſtionis, & quomodo eadem intereat, hac enim ratione hæc omnia eandem conſiderationem ſubeunt. De hac igitur miſti homogenei quatenus talis generatione loquendo, non ſatis liquet quomodo frigidum ſit actiuum. Auerroes in ſua paraphraſi in 4. Meteorolog. aperte dicit frigus non agere per ſe, niſi corruptionem, ſicuti calor agit generationem, videtur enim contrariorum agentium contrarias eſſe debere operationes; quod in concoctione videmus, fit enim concoctio à calido, inconcoctio autem per ſe à frigido, nunquam concoctio, niſi per accidens, vt quando ab externo frigore colligitur in ventriculo, & concentratur calor animalis, & fit intenſior, & validior ad concoquendum: ſic igitur ad miſti generationem concurrit frigus vt temperet, & moderetur calorem, quia non omnis calor aptus eſt ad quamlibet formam educendam, ſed determinatus, & variis modis remiſſus, prout ſingula forma poſtulat; ſummus autem calor eſt corruptiuus miſti, nec poteſt rem vllam generare, niſi ignem. Hanc igitur Auerrois ſententiam plures ſequuntur, & dicunt generationem miſti attribuendam eſſe ſoli calori, non frigori, quoniam frigus non generat, niſi per accidens, quatenus calorem contemperat, & moderatum reddit. Sententiam hanc improbant nonnulli recentiores & aduerſus eam tribus argumentis vtuntur, Primum ex Ariſtot. ſumunt in 1. contex. 4 Meteorol. vbi dicit frigus eſſe actiuum non ea tantum ratione quatenus calorẽ moderatur, ſed quatenus terminat, congregat, & tranſmutat; putat igitur frigus agere etiam per ſe, non tantum per accidens. Secundo ſic argumentantur: frigus non remittit calorem, niſi refrigerando; at in generatione miſti frigus non habet locũ per refrigerationem, ſed per alias ſecundas operationes, ergo ad generationem miſti non concurrit frigus vt remittens calorem, quemadmodum neque calor in generatione miſti locum habet vt remittens frigiditatem. Tertio argumentum ſumunt à diſcrimine miſtionis, & generationis miſti: nam in miſtione intereunt excellẽtiæ qualitatum elemẽtarium, vt ait Ariſtot. in calce lib. 1. de Ortu & interitu, & in contex. 48. lib, 2. hoc autem non fit, niſi per actionem inter ſe, & mutuam remiſſionem qualitatum elementarium contrariarũ, nam & calor remittit frigus, & frigus calorem, & ſiccitas humiditatem, & humiditas ſiccitatem: hæc igitur mutua remiſſio, & contemperatio non in generatione fit, ſed in miſtione, quoniam in generatione non comparat Ariſtoteles contrariam cum ſua contraria, calorem cum frigore, & humiditatem cum ſiccitate, ſed ambas ſimul ſumptas, calorem & frigus, cum ambabus ſimul ſumptis, humiditate & ſiccitate, vt agentes cum patientibus: hanc igitur eſſe inquiunt cauſam communis erroris, quod nõ diſtinguunt miſtionem à generatione miſti; in ſola enim miſtione fit illa remiſſio mutua contrariarum qualitatum quæ in generatione nõ conſideratur, in qua ambæ actiuæ iam commiſtæ, & factæ amicæ ſuam operationem exercent in paſſiuas: nõ igitur officium eſt frigoris in generatione calorem remittere. His argumentis ducti ipſi aliam ſententiam tuentur, & inquiunt generationem poſſe dupliciter conſiderari, vno modo vt formæ ſubſtantialis introductionem, al-

In lib. de calore cœleſti.

Auerrois opinio.

Recentiorum contra Auerroem argumẽtum primum.

Secundũ argumẽtum.

Tertium argumẽtum.

Illorum recentiorũ opinio

tero modo cum præuia alteratione; & in formæ
quidem eductione dicunt nullam eſſe frigoris
actionem, at in præuia alteratione non minus
per ſe frigus locum habere, quam calorem; fa-
cit enim conſtantiam partium, terminat, & v-
nit humidum cum ſicco, & præterea calorem
cohibet, ac detinet intrinſecus, ne euaneſcat:
quocirca etiam frigus in generatione miſti a-
ctionem per ſe habet ratione præuiæ alteratio-

Aliorum opinio.

nis. Alii vero etiam maius quiddam oſtendere
voluerunt, nempe frigus in eductione formæ
miſti habere actionem per ſe, & vſi ſunt hoc ar-

Eorum argumẽtum.

gumento; ſi ponatur homo in aere frigidiſſimo,
vel in frigidiſſima aqua, ita vt ab illo frigore in-
terficiatur, erit à ſolo frigore forma hominis in-
terempta, & educta forma cadaueris, ergo fri-
gus per ſe agit eductionem formæ.

Vera ſententia de actione frigidi, & eius declaratio. Cap. V.

EGo, hac re diligentiſſime conſiderata, quam
difficultatis plenam eſſe non inficior, veram
eſſe arbitror opinionem Auerrois, quam com-
plures ſequuntur: ſed ad perfectam veritatis de-
clarationem oportet non ſolum bimembri di-
ſtinctione vti, vt illi fecerunt, ſed trimembri; et-
enim cadere in conſiderationem poteſt & alte-
ratio præuia generationi, & generatio ipſa mi-
ſti, quæ eſt eductio formæ ſubſtantialis, & de-
mum variæ alterationes cõtingentes miſto iam
conſtituto, & genito, quas Ariſt. in 2. contex. 4.
Meteor. propoſuit in eo libro conſiderandas, &
poſtea etiam clarius propoſuit in contex. 14. e-
iuſdem libri, vt prouenientes ab actione dua-
rum actiuarum qualitatum in duas paſſiuas. Vt
igitur ab ipſa generatione quæ eductio formæ
eſt, ordiamur, concedere plures videntur eam à
ſolo calido fieri, & ad eam frigus per ſe nullam
operam contribuere, ſed ſolũ per accidens, qua-
tenus calotem moderatur, eumq; ad illam for-
mam educendam idoneam reddit, ſiquidem ca-
lor generatiuus eſt, frigus vero corruptiuum: vi-
demus enim Cœlum, quod ad omnium genera-
tionem concurrit, non agere niſi calore, & in
reditu Solis ad nos omnium rerum generatio-
nem fieri per calorem, in receſſu autem corru-
ptionem propter frigus. Hanc ſententiam ego
veriſſimam eſſe puto, ſed dum hoc dicimus, non
video cur non idem dicere cogamur de altera-
tione præuia generationi; quoniam calor non
alia ratione formam educit, niſi alterando ma-
teriam, & inducendo illas qualitates, quas for-
ma ſubſtantialis ſtatim inſequatur: calor enim
non agit niſi vt inſtrumentum primarii agentis;
quare eductio formæ tribuenda potius eſt agẽti
primario, qued calore vt inſtrumẽto vtitur, quã
ipſi calori; præparatio vero per alterationem ca-

A lori magis attribuẽda eſt, quia per eam fit poſtea
eductio formæ: pugnantia igitur dicere videtur
quiſquis dicat à ſolo calore formam educi, præ-
uiam vero alterationem fieri per ſe & à calore,
& à frigore: ſed res clarior fiet, ſi modus declare-
tur, quo calor pro formæ introductione mate-
riam præparat. Certum eſt miſti homogenei ge-
nerationem conſiſtere in miſtione perfecta hu-
midi cum ſicco, perfectam dico, quantum for-
ma generanda requirit: ſed hæc non poteſt fieri,

Quomodo calor formam educat.

B niſi à calore; calor enim extenuat, ita vt miſci-
bilium particulæ commiſceri poſſint, nam alia
forma maiorem humidi cũ ſicco permiſtionẽ,
alia minorem poſtulat, proinde alia maiorem
calorem, alia minorem: hinc fit vt in aliquibus
tanta ſit permiſtio. vt vix vnquam poſſint ſic-
cum & humidum ſeparari; ideo illa diutiſſime
durant, quia putredini non ita obnoxia ſunt, vt
alia; eiuſmodi eſt oleum, & res aliæ viſcoſæ, nã
viſcoſitas prouenit ex magna humidi cum ſicco

Viſcoſitas.

C permiſtione: validam etiam habent permiſtio-
nem metalla, præſertim argentum, & aurũ, quæ
ob id, & propter congelationem diutiſſime ſer-
uantur: ſic ergo generatio miſti conſiſtit potiſſi-
mum in extenuatione ſicci & humidi, vt poſſint
eorum particulæ commiſceri, & forma miſti e-
duci, à ſolo autem calore fit extenuatio, vtiq; à
ſolo calore per ſe fit præuia alteratio, non à fri-
gore niſi per accidens, ſiquidem per ſe frigus fa-
cit operationem contrariam operationi calo-
ris, condenſat enim & conſtipat, & hac ratione
D impedit extenuationem, & in minimas partes
diuiſionem; quare per ſe eſt potius contrarium
generationi miſti; per accidens tamen ad eam
confert quatenus calorem moderatur, idq; mo-
do magis modo minus, prout cuiuſq; miſti ge-
neratio poſtulat: quantuſcunque igitur calor
ſit, ſiue intenſus, ſiue remiſſus, ipſi ſoli per ſe ac-
tribuitur & generatio miſti, & præuia ad eam
diſpoſitio. hoc enim oſtenditur ratione ſumpta
à fine: finis eſt eductio fotmæ miſti; hæc fieri
E non poteſt abſq; conueniẽte commiſtione hu-
midi cum ſicco, hæc non fit niſi per attenuatio-
nem, & hæc fit à ſolo calido, & quælibet atte-
nuatio à quodam ſtatuto gradu caloris; igitur
ſolus calor per ſe, & quatenus eſt calor, tum for-
mam miſti de materia educit, tum prius mate-
riam præparat per alterationem præuiam; fri-
gus vero non per ſe agit, ſed ſolum contempe-
rando calorem: hoc autem maxime confirma-
tur conſiderando naturam, & primam originem
F caloris, & frigoris, de qua alio in loco fuſe lo-
quuti ſumus: quum enim hæ duæ qualitates ex
actione cœleſti in inferioribus corporib. orian-
tur, cœleſtis aũt actio non generet niſi calorem,
frigus ſolam caloris priuationem inſequitur, &
oritur ex priuatione actionis cœleſtis, proinde
reſpectu caloris habet locũ priuationis; quo fit,

In lib. de region. aeris, cap. 6. & in toto lib de calore cœli.

Frigus eſt priuatio caloris.

vt hæ

vt hæ duæ qualitates commistæ, & contemperatæ agant solum virtute caloris in generandis mistis, & in præparanda materia ad eorum generationem, & omne temperamentum absolute consideratum debeat vocari calor, licet comparatione calidioris possit frigidum appellari; quod idem de lumine, ac tenebris manifestum est: datur enim in aere & maius, & minus, & minimum lumen, & horum quodlibet vocatur lumen, non tenebra, quia tenebra nihil est, nisi priuatio luminis; comparatione tamen maioris luminis solemus aerem minus luminosum vocare tenebrosum. In qualibet igitur caloris & frigoris temperie soli caloris gradus generatiui sunt: quamuis enim possint habere commistos plures frigoris gradus, ab eis tamen non impediuntur, quia iã ad amicitiam omnes redacti sunt, & facta est qualitas vna, quæ respectu generationis misti dicitur remissus calor: quod si frigus est elemẽti frigidi generatiuũ, iam diximus nos de simplicium generatione non loqui; & præterea ille est potius vocandus interitus, quam generatio, vt Aristoteles docet in contex. 18. primi de Ortu & interitu, quoniam interiit nobilius, & genitum est ignobilius elementum: sed in misti generatione videtur nullam esse actionem frigoris, nisi ad contemperandum calorem, eaque fuit Auerrois sententia, vt prædiximus, & eandem videtur significasse Alexan. in contex. 4. 4. Meteorolog. dum inquit, id quod in mistione humidi cum sicco agit, ac determinat, esse præcipue ipsum calorem; sic enim denotat, calidum primario, ac per se agere, frigidum vero secundario, & per accidens. Hæc igitur dicta sint de actione calidi & frigidi in generatione misti, & in præuia illi alteratione. At si loquamur de misto genito iam, & constituto, negari non potest frigus agere etiam per se; congelatio enim fit per se à frigido, & videtur frigidum tribuere vltimũ complementum rei iam per calorem genitæ, quatenus dat aptitudinem ad actum secundum, ad operationem, quæ est vltimum rei complementum: sed actum primum producere non potest, quemadmodum diximus: id autem declarat Auerroes exemplo rerum artefactarum: faber ærarius volens ex ære aliquam figuram efficere, non potest æri figuram illam tribuere, nisi liquefaciat metallum illud, neque hoc præstare potest, nisi per calorem; sed acquisita figura opus illud consistentiam non haberet, nec præberet quæsitam vtilitatem, nisi congelaretur, & induraretur à frigore: ita enim illi qui efficere volunt ensem aptum ad incidendum, calore prius vtuntur molliente ferrum, vt possit illam figuram & illud acumen recipere; postea vero intingunt illud in aqua, vt à frigore duritiem consequatur; qua fiat ensis ad pugnandum, & ad incidendum idoneus: tale quiddam inquit Auerroes euenire in natura. generat enim metalla per calorem extenuantem, & duorũ halituum particulas commiscentem; sed postea genito metallo adueniens frigus indurat ipsum, & dat ei complementum, vt diu conseruetur, & vt ad humanos vsus aptum sit, sed non dat formam substantialem, quia hæc per se educitur actione caloris, remissi tamen à frigore, vt dictum est.

Alexander,

In misto iam genito frigus agit per se.

Responsio ad argumenta recentiorum. Cap. VI.

Argumenta vero recentiorum facile soluuntur. Ad primum dicimus, Aristotel. in primo illo contextu 4. Meteorolog. adduxisse exempli gratia plures calidi & frigidi operationes in misto iam constituto, tanquam manifestiores (nam illæ, quæ fiunt in generatione misti, occultiores sunt) has autem etiam à frigido per se posse fieri iam diximus, & est res clarissima, saltem in pluribus, quare non est necesse dictum Aristotelis verum esse etiam in generatione misti: quemadmodum enim nec de calore tueri possumus, quod semper agat per se, quum sit manifestum quandoque agere per accidens; sic de frigore satis est ad sententiam Aristotelis tuendum, si dicamus quasdam operationes ab eo fieri per se; non tamen omnes. Ad secundum dicimus, falsum esse id, quod assumunt, frigus in generatione misti non habere locum refrigerando, sed solum secundum alias secundas operationes, dicimus enim è contrario potius rem se habere; nam in generatione misti frigus locum habet refrigerando solum, nempe moderando calorem, sed non secundum alias secundas operationes: quod quomodo se habeat, mox clarius explicabitur. Tertium vero argumentum statuit generationem misti esse re distinctam à mistione, quod negandum est, quia re distingui non possunt: quoniam igitur non potest fieri mistio absque misti generatione, necesse est, vt, si in mistione frigidum agit in calidum, & refrigerat; hoc idem simul in generatione facere dicatur; sed de hoc quoque posterius dicemus, & considerabimus an differat mistio à generatione misti, & in quonam differat, ibique ostendemus necessarium esse in generatione misti, vt calidum agat in frigidum. Ad postremum autem argumentum ab aliis adductum ad probandum frigus in ipsius quoque formæ misti eductione agere per se, puto optimam esse responsionem, quam prædicti recentiores adducunt; & miror quomodo Pōponatius in quarto Meteorologic. dubitatione duodecima dicat esse ita difficile argumentum hoc, vt neque ipse soluere illud potuerit, neque Auerrois Tra-

Ad primum.

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad argumentum aliorum.

T 5 polinus

polinus eius preceptor olim in Patauino gymnasio professor ordinarius, & magni nominis vir. Dico enim cũ istis recẽtioribus nullam in animalis interitu nouã formã educi, sed manere in cadauere formam mistionis eandẽ, quæ in viuente fuerat, siue vnam, siue plures, & per hanc solam cadauer constitui; sed eam tunc primum incipere formæ officio fungi, quũ antea sub anima officio tantũ materiæ fungeretur: quoniam igitur non negamus frigus per se corrumpere, sicut calor per se generat, ideo dicimus interempto animali à frigore nullã fuisse frigoris actionem, nisi interimẽdo animal per destructionem formæ, quæ est anima, factam per extinctionem caloris animalis; formã autem nullam esse eductam, quæ ibi prius non fuerit; quare nil tunc operatur frigus, nisi interitum, nullam enim formam educit, quia nulla tunc educitur; proinde nec vllam facit præuiam alterationem eductioni formæ. sed solum recessui formæ animalis.

De modo actionis quo duæ actiuæ agunt in duas passiuas. Cap, VII.

CÆterum ex his, quæ de actione frigidi hactenus dicta sunt, duæ magni momenti difficultates oriuntur, quas omnino soluere oportet; vna est de modo actionis, quo duæ actiuæ agere dicuntur in duas passiuas pro generatione misti; altera vero, an idem sint generatio misti, & mistio: his enim explicatis arbitror prædictam generationis definitionem satis manifestam fore. Prior difficultas oritur ex hoc principio ab omnib. concesso, qualitates actiuæ non efficiunt secundas qualitates, seu secundas operationes, nisi per medias primas: hoc enim in omnibus clarum esse videtur; nam frigidum non congelat, nisi prius refrigeret, nec calidum liquefacit, nisi per calefactionem; similiter si alias omnes in primo contex. 4. Meteorolog. ab Arist. nominatas secundas operationes spectemus, nulla illarum est, quæ non per calefactionem à calido, & per refrigerationem à frigido producatur: hoc igitur ita constituto dicendum videtur etiam in generatione misti duas actiuas edere omnes operationes per medias calefactionem, & refrigerationem, tam in præuia alteratione, quam in eductione formæ: sed quomodo hoc esse possit, non est explicatu facile, & magnum dubium excitat à nemine hactenus consideratum, nedum solutum: quod quidem locum habet, non minus si dicatur frigidum agere per se in generatione misti, quam si locum calidum; nam si & calorem, & frigus per se agere dicamus, & secundas vtrunq; operationes edere, necesse est eas edi per primas, quo fit vt idem corpus necesse sit simul eodem tempore, & secundum easdem partes calefieri, & refrigerari, quod ne imaginabile quidem est: quod si quis dicat has duas qualitates non pugnare amplius inter se, sed factas esse amicas, imo vnam esse factam; non ob id tollitur difficultas: quî enim fieri potest vt hæc eadem qualitas simul calefaciendo, & refrigerando edat omnes secundas operationes, tum illas, quæ ad calorem, tum illas quæ ad frigus pertinent? si vero dicamus (quod iam demonstrauimus) qualitatem illam mediam pro generatione misti non agere nisi vt calorem, adhuc difficultate vrgemur: nam si à calore nulla potest secundaria operatio prouenire, nisi per calefactionem mediam, necesse est calorem illum remissum, & à frigore temperatum non agere in siccum & humidum, nisi prius calefaciendo; nil autem calefit, nisi frigidum esse statuatur; ergo idem est simul calidum, & frigidum, neque facta est horum contemperatio, & amicitia, si adhuc remanet pugna calidi cum frigido, & actio calidi in frigidum cum reactione frigidi in calidum: quod si hoc concesso dicamus remitti iterum calidum à frigido sicci & humidi, adhuc eadem difficultate laboramus; nam calor ita remissus non aget in siccum, & humidum, nisi per calefactionem; erit ergo adhuc pugna calidi cum frigido, & sic in infinitum progrediemur. In hac difficultate, quum eam nemo considerauerit, dicam ego quid sentiam. Credo distinguendam esse primarum qualitatum actionem; duplex enim absque dubio est, vna immanens, altera transiens: illa enim quæ est contrarij in contrarium, est necessario transiens, quia nihil potest ita agere in seipsum, nisi sit sibi ipsi contrarium, quod quidem est impossibile: sed actio agentis in materiam potest esse immanens, qualem dicit Aristot. in 2. Physicæ auscultationis dari actionem naturæ in rebus naturalibus: in seminibus enim naturam inesse dicit non vt formam, sed vt artificem, & in hoc differre naturam ab arte; quod in arte artifex non est insitus materiæ, sed extra est, at in natura inest artifex in materia, in quam agit, sic in semine humano inest humana natura non vt forma, sed vt artifex, sic etiam de aliis. Duo hi actionis modi notari possunt in generatione misti: apposita namque elementa inuicem necesse est vt per contrarias qualitates agant & patiantur, & fiat calefactio, & refrigeratio, & humectatio, & exsiccatio; eaque est actio transiens, quia nondum est facta elementorum vnio, sed distinctæ adhuc sunt eorum naturæ, & vnum agit in illud tanquam conttarium in contrarium separatum: quoniam autem maximam agendi vim habent calidum & frigidum, ideo absoluitur primo loco horum contemperatio, qua fit qualitas vna media, quæ vocatur temperatus calor, quia postea agit in siccum & humidum, vt illa vniat, ac terminet pro formæ misti

Dubium

Solutio. Primarum qualitatum duplex est actio.

misti eductione; & hæc secunda actio non po-
test amplius esse transiens, sed est immanens,
quippe quum æque omnibus elementis insit
qualitas illa media proueniens ex vnione calidi
& frigidi: quare hæc vna omnium qualitas agit
in eadem elementa vt sicca & humida, & est a-
ctio tanquam insiti artificis in materiam, qualis
illa est, quam in semine considerauimus, sed
non amplius vt contrarii in contrarium: quan-
do enim qualitas illa media agendo edit in sicco
& humido secundas operationes, non amplius
calefaciendo, aut refrigerando agit, sed secun-
das qualitates producit non per primas, quo-
niam agit actione immanente; quæ redigi vi-
detur ad illam actionem, quæ per emanationem
fieri dicitur, qua potest aliquid agere in seipsum,
Suessani error. vt aliâs diximus de grauium & leuium motore
naturali: ideo deceptus est Suessanus dicens pas-
siuas qualitates reagere in actiuas; reactio enim
non habet locum, nisi in actione transeunte,
quæ est contrarij in contrarium, non in actione
artificis vt agentis in materiam, quæ non est vt
Aliorum recentiorũ error. in contrarium; sed fit per quandam emanatio-
nem, quemadmodum diximus. Decepti etiam
sunt alij nonnulli recentiores, qui in sua inter se
Solutio. Primarum qualitatum duplex est actio. altercatione de generatione misti an sit idem
quod mistio, hanc duarum actionum distinctio-
nem non cognouerunt, sed communi consen-
sione asseruerunt calorem iam à frigore con-
temperatum terminare, & vnire siccum & hu-
midum pro generatione misti, idq; præstare p[illegible]
calefactionem: hoc autem minime verum est, &
illud omnia prædicta absurda consequuntur,
nempe idem agere in semetipsum vt in contra-
rium, & simul esse calidum & frigidum, & ean-
dem qualitatem calefacere simul, & refrigerare
eodem tempore eandem rem, & calefactiones,
atq; caloris remissiones infinities multiplicari,
quæ omnia absurdissima sunt. Secundæ igi-
tur operationes, vt extenuatio, vnio, & termi-
natio passiuarum ab actiuis fiunt, id est, à calo-
re iam temperato, tanquam vna qualitate me-
dia, sine calefactione, vel refrigeratione. Si
Non omnis actio est in contrarium quis autem objiciat, omnis actio in rebus natu-
ralibus est contrarij in conttarium; hoc nos in-
ficiari possumus, nam agens æquiuocum non
est contrarium patienti, qualis est artifex cu-
iusque operis artificiosi, & cuiusmodi sunt plu-
ra agentia naturalia; Cœlum enim agit in hæc
inferiora, neque est illis contrarium: sic duæ a-
ctiuæ qualitates sunt agentia æquiuoca quate-
nus in passiuis edunt secundas operationes,
quare non est necessarium vt aliqua ibi insit
contrarietas actiuarum cum passiuis: sed dice-
re etiam possumus, id in omni elementari actio-
ne verum esse aut formaliter, aut (sic enim lo-
qui liceat) suppositiue; actio enim actiuarum
in passiuas si formaliter non est actio contrarij;

A in contrarium, saltem præsupponit factam prius
actionem transeuntem, quam diximus calidi in
frigidum, & frigidi in calidum. Videntur autem
hæc omnia locum habere etiam in aliis actiua-
rum qualitatum operationibus in misto iam
constituto, vt in liquefactione; præcedere nam-
que oportet actionem caloris ignei in metal-
lum, quæ sit calidi in frigidum, proinde actio
transiens; talis enim in ipso misto iam genito
nulla existere potest tanquam immanens, quia
B iam est facta naturæ vnio, quare ibi nulla est am-
plius contrarietas; patitur igitur metallum ab a-
gente externo, ab igni, & prius calefit, postea ex
calefactione liquefit, & ea metalli liquefactio
non insequitur immediate calorem ignis exter-
num, sed calorem metalli internum ab igne
productum; quare patitur primum metallum
vt frigidum ab igni calido agente actione trans-
eunte, deinde calorem in metallo genitum in-
sequitur liquefactio, tanquam actio imma-
C nens; & per quandam emanationem edita, sed
non per aliam mediam calefactionem: sic et-
iam fit metalli congelatio ab externo frigore
per ipsius metalli refrigerationem, quam inse-
quitur congelatio absque alia refrigeratione.
Patet igitur primas operationes primarum qua-
litatum semper esse contrarij in contrarium, &
transeuntes; secundas vero esse actiones artifi-
cis in materiam, & immanentes, proinde non
esse contrarij in contrarium, nisi vt ante dictum
D est: omnis igitur actio qualitatum elementa-
rium vel est contrarij in contrarium, vel præsup-
ponit actionem factam contrarij in contrarium;
quia secundæ operationes præsupponunt pri-
mas, tam illæ quæ fiunt in misto iam genito,
quam illæ quæ fiunt pro constitutione, seu ge-
neratione misti: quare sublata esse videtur hac
in re omnis difficultas. Sed sciendum præterea *Datur actio etiam similis in simile.*
est, aliam quoque dari actionem transeuntem,
quæ non est contrarij in contrarium, sed simi-
E lis in simile, quoniam eius finis non est genera-
re, vel destruere, sed conseruare; ob id quum
conseruare sit agere, ea est actio non contra-
rij in contrarium, sed similis in simile: exem-
plo res clarior fiet: generatur in cauernis ter-
ræ aurum hoc pacto; ex duobus halitibus refe-
rentibus naturas quatuor elementorum com-
mistis fit primo loco actio calidi in frigidum,
& frigidi in calidum, vnde prouenit qualitas
media, id est, calor mediocris agens postea in
F siccum, & humidum; sed non perficeretur hæc
actio, nisi calor ille conseruaretur, ne minue-
retur, vel dissiparetur; conseruatur igitur ca-
lor ille à calore cœlesti, ita vt eandem suam o-
perationem absoluat: ita in fœtu existente in
vtero inest calor internus pro generatione ani-
malis, sed ille dissiparetur, nisi conseruaretur
à calore fœminæ fouente, & ita absoluitur ge-
nera-

neratio. Patet igitur duas esse actiones calidi transeuntes; vnam, qua agit in frigidum ad generandum calidum; alteram, qua agit in æque calidum ad ipsum conseruandum, quæ dici posse videtur continua generatio eiusdem caloris: hac ratione Cœlum est agens vniuersale in omnium sublunariarum generationibus: quũ enim omnes calore absoluantur, hic in agente particulari conseruatur à calore cœlesti, hoc est, genito, à Cœlo per motum, & per lumen, vt alio in loco declarauimus: hac igitur ratione virtus elementaris est secundarium agens, quia vel producta, vel saltem conseruata à virtute cœlesti, tanquam ab agente primario, & remotiore.

In lib. de Calore cœlesti.

In quo differant mistio, & generatio misti, aliorum sententiæ & argumenta. Cap. VIII.

SEquitur vt consideremus, an differant mistio, & generatio misti, ac si differant, quo differant. Fuit hac de re his temporibus magna controuersia inter Th. Erastum, & Archangelum Mercenarium, vt legere est in eorum disputationibus in publicum editis de putredine. Erastus enim idẽ prorsus esse dicebat generationem misti, ac mistionem, nec aliunde argumentum sumere videbatur, nisi ex ipsa vocum significatione, quam exemplis aliarum similium cõfirmabat; nil enim aliud esse videtur mistio, quã misti generatio, nec misti generatio aliud, quam mistio, siquidem ne imaginari quidem possumus vnam existere sine altera: quemadmodum nil aliud est ædificatio, nisi generatio sanguinis, nil aliud compositio, nisi compositi generatio, & sic de aliis omnibus, quæ generantur, dicere possumus. Contra vero Mercenarius demonstrare contendit, eas non idem esse, sed distingui penitus, & argumentabatur potissimum ab earum definitionibus: illa enim, quorum discrepantes sunt definitiones, diuersa absque dubio sunt; atqui diuersæ sunt definitiones mistionis, ac generationis misti, & in duobus distinctis locis ab Arist. afferuntur, vt manifestum est; ergo non sunt idem: patet autem diuersas esse conditiones, per quas definiuntur; nam in mistione elementa à se mutuo alterari dicuntur, quod non fit, nisi per actionem contrariæ qualitatis in suam contrariam, per quam se mutuo contemperant, tum calidum & frigidum, tum humidum & siccum, ita vt omnes ad mediocritatem redigantur; quamobrem in mistione locum non habet altera illa actio, quæ est duarum actiuarum in duas passiuas, sed sola actio contrariæ in contrariam; quo fit, vt in mistione omnes sint actiuæ, & omnes passiuæ: contra vero in generatione misti nulla huius actionis consideratio habetur, sed alterius tantum, quæ est duarum actiuarum in duas passiuas; hanc enim expressit Arist. in definitione generationis misti, nec vllam fecit mentionem alterius actionis, qua agit quælibet contraria in suam contrariam, siquidem huius actionis nulla in illo 4. Meteorol. habetur consideratio. Præterea manifestum est (inquit Mercenarius) hæc tria distincta esse, elementorum alterationem, & vnionem, qua contrariæ eorum qualitates reprimuntur: deinde terminationem humidi cum sicco factam à duabus actiuis; ac denique productionem totius substantiæ misti; in primo quidem mistio consistit, generatio autem misti in secundo, ac tertio, & necesse est primum illud præcedere, nempe elemẽtorum iuxta positorum, & se tangentium mutuam alterationem, & qualitatum moderationem, quæ dicitur vnio, deinde fieri terminationem passiuarum ab actiuis, quæ est proxima dispositio ad substantiæ misti productionem, hoc est, ad eductionem formæ: tantum igitur abest, vt mistio sit idem, quod generatio misti, vt potius eam præcedat, imo ita præcedat, vt ne sic quidem proxima dispositio ad eam. Hæc summa est totius eorum argumentationis, sed præterea plurima etiam ab vtroque dicuntur ad alterius rationes soluendas: quæ non refero, quoniam tædiosum admodum esset totam eorum prolixam disputationem in mediũ adducere, quum præsertim eam in eorum scriptis quisque legere possit.

Confutatio prædictarum opinionum, & veritatis declaratio. Cap. IX.

EGo vt in re difficillima sententiam meam proferam, à neutro penitus dissentio, sicut etiam neutri penitus assentior; credo enim relictis horum opinionibus, vt extremis, aliam mediam accipiendam esse; quæ mihi quidem omnem tollere difficultatem videtur; nempe vt dicamus mistionem, & misti generationem re ipsa idem esse, ratione autem distingui, neque aliud ostendi duabus illis contrariis argumentationibus Erasti & Mercenarij. Quoniam igitur & in mistione, & in generatione misti & substantiam, & accidentia considerare necesse est, siquidem ex elementorum substantiis substantia misti constituitur, idque non fit nisi per actionem & passionem primarum qualitatum; ideo & ratione substantiæ, & ratione qualitatum ostendo & in mistione contineri generationem misti, & in hac mistionem, proinde eas esse idem re, sed ratione distingui: quoniam enim diuersa respiciunt, diuersis modis definiẽdæ sunt: sic etiam patebit ratio, cur mistio definiri debuerit in primo libro de Ortu & interitu, misti autem generatio non ibi, sed in 4. Meteorolog. Mistionis definitio hæc fuit, mistio est miscibilium

Quid sit Vnio. *Opinio Mercenarii.*

lium alteratorum vnio; sed quia tota mistionis natura consistit in illa dictione, vnio, hæc quid significet, cōsiderandum est. Putauit Mercenarius eam non significare productionem vnius substantiæ misti ex pluribus substantiis miscibilium; hæc enim est ipsa misti generatio, cui idem esse mistionem ipse concedere noluit, sed significare solam congregationem elementorum iam diuisorum in minima, antequam plures ipsorum naturæ in naturam vnam coalescant.

Confutatio.

Sed hæc eius sententia aduersatur Aristoteli, qui eam vt antiquorum opinionem reprobauit; illi namque dicebant, mistionem nil aliud esse, quàm congregationem, seu iuxta positionem miscibilium:

Mercenarii defensio.

quam difficultatem videns Mercenarius, nisus est eam effugere, & aliquam notare differentiam inter antiquorum, & suam opinionem, quam Arist. fuisse professus est: dixit autem discrimen consistere in illa dictione, alteratorum; nam antiqui dicebant mistionem esse diuisionem miscibilium in partes minimas, & earum congregationem, sed nullam ipsarum inter se alterationem considerabant; Aristoteles vero hanc considerauit, & voluit miscibilia esse per mutuam inter se actionem & passionem ita alterata; vt refractis contrariarum qualitatum extremitatibus sint omnes ad mediocritatem redactæ: hæc igitur apud Aristotelem est mistio, in qua non includitur plurium substantiarum in substantiam vnam mutatio, quæ non est mistio, sed generatio misti.

Confutatio.

Sed hæc non sunt consentanea verbis Aristot. eo in loco, vt bene considerauit Erastus, dixit enim Aristoteles miscibilia per mistionem desinere esse id, quod ante mistionem erant, & in naturam mediam transire, quam inquit esse quoddam ὁμοιομερὲς, vt sicuti quælibet aquæ particula est aqua, & tota est aqua, ita illud quoque & totum, & singula pars habeat idem nomen, & eandem definitionem; hoc tamen iuxta Mercenarii sententiam dici non potest, quia si mistionis, & vnionis nomen non significat factam adhuc transitionem plurium substantiarum in substantiam vnam, sed solum qualitatum, quæ erant contrariæ, temperamentum, integræ igitur adhuc manent in illo priori, seu temporis, seu naturæ, omnes elementorum formæ, quum forma misti nondum educta sit; formis autem adhuc existentib. elementa quoque existunt, & sunt adhuc ignis, aer, aqua, terra, vt erant prius; non igitur per mistionem desierunt esse id, quod erant, quod tamen asserit Aristoteles, neque totum illud est ὁμοιομερὲς, vt similiter asserit Aristoteles, sed potius est dissimilium partium, quum earum alia sit ignis, alia sit aer, alia sit aqua, alia vero terra: omnino igitur fateri cogimur naturam mistionis in pluriū substantiarum vnione præcipue consistere, hoc

A est in earum mutatione in naturam, & substantiam vnam; at productio vnius substantiæ misti ex pluribus elementorum est absque dubio ipsa misti generatio; itaque dictio illa, vnio, in

Vera sententia.

difinitione mistionis posita misti generationem significat: quod etiam confirmare videtur illud participium præteriti temporis, alteratorum, quod sinificat iam præcessisse, & à mistione præsupponi mutuam illam alterationem per actionem, & passionem contrariarum qua-

B litatum, neque in ea formaliter consistere mistionis naturam, sed in ipsa substantiarum vnitione: quare Mercenarius proculdubio hac in re lapsus est.

Alius eiusdem error.

Alium quoque errorem commisisse videtur, quod asseruit mistionem non præcedere generationem misti tempore, sed solum naturâ; tamen ex eius dictis necessario infertur præcedere etiam tempore, inquit enim illam qualitatum contemperationem esse mistionem ipsam, quam non statim sequitur generatio mi-

C sti, sed intercedit actio duarum actiuarum iam per mistionem contemperatarum in duas passiuas iam similiter contemperatas, per quam actionē passiuæ terminantur, atq; vniūtur; deinde per hanc proximam præparationē forma misti educitur. Quoniam igitur actio hæc actiuarum in passiuas non uidetur nisi in tempore fieri posse, dicere enim subitam esse vanum est, nec fortasse cogitabile, fateatur necesse est, mistionem præcedere etiam tempore generationem misti,

D nihilominus seu tempore dicat, seu natura, aduersatur Aristoteli, vt considerauimus; quoniam in illo priori existentibus iam formis elementotum ea secundum Aristot. mistio vocari non potest, qui mistionem tunc esse voluit, quando est genitum quoddam tertiū medium ὁμοιομερὲς distinctum à miscibilibus: sic etiam è contrario negare non possumus, in definitione generationis misti contineri mistionem; nil enim aliud est generatio misti, nisi productio

E substantiæ misti ex elementorum substantiis; hæc autem est illa ipsa vnio, quæ accepta fuit in definitione mistionis, & quæ in definitione generationis significata est nomine trāsmutationis: patet etiam in definitione generationis nominari qualitates elementorum & actiuas, & passiuas: quocirca congressus quoque elementorum in generatione misti consideratur; hæc enim est mutatio quatuor substantiarū elementorum in vnam misti substantiam: ex his igitur

F patet, generationem misti, & mistionem reipsa idem esse, quod Mercenarius negauit.

Contra Erastum

Quod autem secundum hanc ipsam substantiæ considerationem distinguantur ratione, quod Erastus non vidit, facile ostendo; eadem enim mutatio, qua ex elementis generatur mistum, dicitur & mistio, & generatio misti, sed alia, & alia ratione: quum enim elementa sint ter-

minus

minus à quo mistũ vero sit terminus ad quem, nomen mistionis magis elementa respicit, nomen autẽ generationis magis refertur ad ipsum mistum, vt voces ipsæ declarant: nam mistio non misti est, sed elementorum, non enim misceri mistum dicimus, sed elementa, generatio autem non elementorum, sed misti; non enim elementa tunc generãtur, sed mistum; neque tamen est altera sine altera, misti enim generatio non est nisi ex elementis, neque hæc ita vniuntur, quin generetur mistum: quocirca & generatio misti fuit comprehensa in definitione mistionis, sed confuse, & prout respicit elementa, non mistum, cuius nondum distincta tractatio fiebat; & vicissim mistio in definitione generationis misti fuit comprehensa, prout respicit mistum, non tamen expresse, quia iam declarata prius statuebatur, quocirca in vtralibet definitione vtraque significatur, sed vna expresse, alrera vero vt connotata. Hinc etiam oritur aliud earum discrimen: quum enim miscibilia partim seruari dicantur in misto, partim non seruari, sed interire in mistione, nomen generationis misti respicit elementa vt corrupta, siquidem generatio vnius est alterius corruptio; nomen autem mistionis respicit elementa vt seruata, quemadmodum Aristoteles in ea parte docet, commista enim dicuntur illa, quæ non penitus interierunt. Ex his colligere possumus rationem distinctionis harum duarum tractationum de mistione, ac de generãtione misti: nam in libris de Ortu & interitu Aristoteles de elementis agit, quatenus sunt materia mistorum: quoniam igitur mistionis nomen respicit præcipue elementa vt principia mistorum, & mistio proprie dicitur ipsorum elementorum, & hæc sunt materia misti nõ aliter, quam vt in mistionem veniunt; ideo conueniens, imo necessarium fuit, vt in eo libro, in quo elementa vt mistorum principia considerarentur, de mistione ageretur, & doceretur quid sit mistio: hoc autem ipsius quoque Aristot. testimonio manifestissimo comprobatur in 1. de Generat. context. 43. vbi dicit, quoniam de materia, & de vocatis elementis dicendum est, ideo prius de iis, quæ ad illa pertinent, agere oportet: quoniam enim ex elementis non aliter fit mistum quam per eorum congregationem, quæ est mistio, ideo de mistione dicendum est; & quia mistio non fit sine miscibilium inter se actione & passione, ideo de actione quoque & passione est agendum; & quia non fit actio & passio, nisi per contactum, ideo etiam de contactu agere oporter: propterea statim primo loco egit de contactu, secundo autem loco de acti ne & passione, tertio demum de mistione, deinde statim in 2. lib. aggreditur tractationẽ de elementis tanquam de materia mistorum. Patet autem

Ratio distinctionis tractationũ de mistione, ac de generatione misti.

in definitione mistionis significari, nomine vnionis confuse generationem misti potius ratione termini à quo, quam ratione sui ipsius: licet enim illa vnio sit generatio misti, modus tamen, quo fit, ibi non declaratur, nec declarandus erat, nisi in quarto Meteorologico: non poterat enim declarari, nisi peculiariter in misto homogeneo, hoc enim primum generatur ex elementorum commistione, & est illius quarti libri proprium subiectum; in libris autem de Ortu & interitu agitur vniuerse de misto absque distinctione homogenei ab heterogeneo: quare illud etiam patet, definitionem generationis misti in 4. Meteorolog. conuenientissime tradi, quum sit proprie misti similaris, quod illius libri subiectum est; in secundo autem libro de Ortu & interitu videmus Aristot. valde ruditer egisse de generatione mistorum; neq; ipsius definitionem ibi tradidisse, quoniam hoc facere non poterat absque distinctione homogenei ab heterogeneo, quã in eo libro vti conueniens non erat: definienda autem res ibi est, vbi distincte est declaranda, & cognoscenda, non vbi confuse, nil ergo aliud ibi de misti generatione docet Aristot. nisi constare mistum debere ex omnibus elementis; de modo autem quo ex iis generatur, ne verbum quidem facit. Hactenus ipsas elementorum, & misti substantias considerando, ostendimus, mistionem, & misti generationem reipsa idem esse, sed ratione distingui: restat vt ex qualitatum quoque consideratione idem ostendamus. Iam sæpe dictum est, duplicem esse harum qualitatum inter se actionem, & passionem: vna est, qua duæ contrariæ inuicem agunt, & patiuntur, qua ratione iam diximus, omnes qualitates esse actiuas, & omnes passiuas; altera vero est, qua duæ actiuæ iam simul comtemperatæ in duas passiuas agunt vtraque continetur in vtraq; definitione, cum hoc tamen discrimine, quod quæ in vna ponitur expresse, ea in altera ponitur implicite; prior enim actio & passio mistionẽ præcipue respicit, ideo fuit expressa in definitione mistionis; per illam enim dictionem, alteratorum, significatur mutua elementorum actio per contrarias qualitates; hæc enim magis elementa respicit: quam mistum generandum, altera vero actio implicite fuit connotata; quoniam vnio illa, quæ est transitio plurium naturarum in naturam vnam, non fieret sine actione duarum actiuarum in duas passiuas, hæc autem contra in definitione generationis exprimitur, quia magis mistum respicit, quam elementa; prior autem illa implicite connotatur, quia non agerent duæ actiuæ in duas passiuas, nisi per priorem actionem essent contemperatæ: quocirca necessaria omnino est vtraque actio & in mistione, & in generatione misti, quia non fit generatio misti sine mi-

sine mistione, nec mistio sine misti generatione: proinde sunt idem re, sed differunt ratione, quatenus mistio respicit elementa, generatio vero mistum: ob id in definitione mistionis exprimitur altera tantum actio, quæ magis elementa respicit, in definitione autem generationis exprimitur altera, quæ magis respicit mistum, quia per eam fit eductio formæ misti; sed altera tamen implicite includitur in vtraque definitione, quoniam vtraque actio est necessaria & in mistione, & in misti generatione. Vt igitur hæc omnia breuiter, ac distincte complectamur, certum est & in mistione, & in generatione hos duos terminos considerari, elementa separata, & eadem facta vnum quoddam; in vtraque igitur continetur totius progressus ab esse elementorum ad esse misti; ergo vtraque continet omnes partes huius progressus: hæ autem, si bene consideremus, tres præcipue sunt; nam dicendum est tria ordinatim fieri in mistione, & in misti generatione; primum est alteratio mutua per actionem & passionem omnium contrariarum qualitatum inter se; secundum est actio duarum actiuarum in duas passiuas; tertium est productio misti, quæ per formæ eductionem fit, & quæ in definitione mistionis vocatur vnio: hoc igitur tertium & mistio est, & misti generatio, sed mistio dicitur respectu miscibilium, generatio autem respectu misti; ideo in definitione mistionis exprimitur tertium cum primo, sed secundum implicite connotatur, sine quo tertium non esset; idque fit propterea quod primum respicit elementa potius, quam mistum: at in definitione generationis exprimitur tertium cum secundo, sed primum implicite connotatur, sine quo nec tertium, nec secundum fieret; quoniam secundum respicit potius mistum, quam miscibilia: per hæc tamen non stat, quin in solo tertio consistat & mistionis, & generationis essentia; idque duobus modis consideratum & mistio, & misti generatio dicitur, reliqua vero duo sunt necessariæ dispositiones in ambabus, sed vna magis elementa & mistionem respicit, altera vero magis mistum, & generationem: quare patet Aristotel. & in mistionis, & in generationis definitione ponere voluisse etiam præuiam dispositionem, eamque partim expresse, partim implicite: sicuti dictum est; ex his enim omnibus clarum (ni fallor) factum est mistionem, & misti generationem re idem esse, sed ratione differre. Ex his autem duo maxime annotanda colligimus, ne cum multis decipiamur. Vnum est, mistionem nec tempore, nec natura præcedere generationi misti: huius ratio est, quoniam vtraque consistit in productione vnius naturæ substantialis, proinde in postremo illorum

Breuis collectio totius veritatis.

Mistio nō præcedit generationem misti.

A trium, quæ memorauimus: quod si in solo primo esset mistionis natura constituta, quod tueri contendit Mercenarius, vtique non solum natura præcederet generationi, quod asseruit idem Mercenarius, sed etiam tempore, quod negauit: quanquam ego quomodo id negare potuerit, non videam; calidum enim & frigidum breui suam contemperationem absoluunt, quippe quæ maximam vim agendi habent; humidum vero & siccum, licet eodem B tempore agant inuicem, & patiantur; credendum tamen est, non eodem tempore suam pugnam perficere; quum enim minus actiua sint, quam illa, necesse est, vt tardius suum certamen absoluant, idque etiam auxilio duarum actiuarum iam contemperatarum; calor enim iam factus temperatus agit in ea, & attenuat, & vnit, & terminat, & ita adiuuat, ut eorum quoque perfecta contemperatio fiat, prout postulat forma misti, quæ in fine huius totius præparationis C momento temporis educitur: quoniam igitur generatio misti in hac vltima formæ eductione est constituta, necesse est, si mistio consistit in contrariarum qualitatum contemperatione antequam actiuæ agant in passiuas, quæ Mercenarij sententia fuit, vt mistio tempore generationem præcedat: quod etiam per ipsam mistionis definitionem confirmatur; nam si vnionem intelligamus cum Mercenario qualitatum contemperationem ex alteratione, tum certe nondum est generatio, quoniam adhuc forma misti D educta non est: at si melius sentientes dicamus vnionem esse vltimam illam formæ misti productionem id adhuc manifestius est, quum Aristoteles participio præteriti temporis vtatur dicens, alteratorum, significat enim alterationem iam præcessisse, vnionem vero subsequi, in qua mistionis natura consistit: digna etiam consideratione sunt illa Aristotel. verba in 2. cont. 4. Meteorolog. ad declarandam generationis definitionem adiecta [*generant enim calidum &* E *frigidum dominātia materiæ*] fatetur enim Mercenarius actionem contrariarum inter se priorem esse actione duarum actiuarum in duas passiuas: quod Aristotel. quoque his verbis denotat, calido namque & frigido attribuit, vt in passiuas agendo generent mistum; atqui non agunt, nisi prius sint contemperatæ per præcedentem pugnam inter se: tunc enim non possunt agere in passiuas, quoniam vna impediret actionem alterius; sed quando sunt contempe- F ratæ, tunc agunt in passiuas pro generatione misti: considerandum autem est in eisdem verbis Aristotelem soli calido articulum apposuisse, non frigido; sequit enim [τὸ θερμὸν καὶ ψυχρὸν] significans vnam esse qualitatem ex duabus contemperatis constantem, quæ vocari potest simul calidum & frigidum: nam si vtriq; articu-

ticulum apposuisset, vtramque separatim agere A
significasset, proinde vt duas, quod minime ve-
rum esset: prius igitur dictum manifestum est,
nempe mistionem & misti generationem, quum
in illa extrema substantiæ misti productione
consistant, simul esse non modo tempore, sed et-
iam natura; qua in re multi errant, dicentes ge-
nerationem misti præsupponere mistionem,
tanquam natura priorem. Alterum vero est: li-
cet mistio, & generatio misti sint simul & tem-
pore, & natura, propterea quod reipsa idem B
sunt, tamen quum ratione distinguantur, prior
consideratione, & cognitione esse debuit mistio,
quam misti generatio: eiusdem enim rei confu-
sa consideratio debet præcedere distinctam;
quoniam igitur eadem mutatio confusius co-
gnoscitur quatenus est mistio, distinctius vero
quatenus est misti generatio; ideo Aristot. prius
eam considerare voluit prout est vnio respectu
elementorum miscibilium, posterius vero vt est
generatio respectu misti; priora enim sunt con- C
sideratione elemēta misto, quum sint principia
misti.

Solutio argumentorum Erasti, & Mercenarii. Cap. X.

RESTAT vt & Erasti, & Mercenarii argumen-
ta soluamus. Ad Erastum satis esse vide-
tur, si dicamus nil aliud ab eo probari, nisi mi-
stionem, & misti generationem reipsa idem esse, D
hinc enim fit, vt vna sine altera existere ne-
queat: fatemur igitur omnem mistionem esse
generationem misti, & omnem misti generatio-
nem esse mistionem: sed non ob id fit, vt ratione
quoque sint idem. Sed notare præterea possu-
mus, non idonea esse aliarum rerum exempla,
quæ ab Erasto adducuntur, ideoque negandam
esse similitudinem: nam idem prorsus est ædifi-
catio, atque ædium generatio, idem est sangui-
ficatio, ac sanguinis generatio, nec dico solum E
re, sed etiam ratione; quoniam vtrumque no-
men respicit eundem terminum, qui fieri dici-
tur, nempe terminum ad quem, neutrum au-
tem respicit materiam ex qua; propterea sic et-
iam dicere possemus idem esse ignitionem, &
generationem ignis: sed vbi ex pluribus vnum
fit, & mutatio significari potest duobus voca-
bulis; quorum vnum respicit illa plura, ex qui-
bus; alterum vero respicit illud vnum, quod fit,
necesse est mutationem illam vi iis duobus no- F
minibus appellatam, vnam quidem & eandem
esse reipsa, sed ratione distinctam in duas; ob id
ex multis exemplis ab Erasteo adductis nullum
est ad propositum accommodatum, nisi com-
positio, atque compositi generatio, distinguun-
tur tamen ratione, quia nomen compositionis
respicit illa plura, ex quibus vnum illud genera-
tur, illorum enim esse compositio dicitur, & illa
componi dicuntur; nomen autem generationis
respicit illud vnum, quod generatur: hoc igitur
idem de mistione, ac de misti generatione dicen-
dum est. Ad argumenta vero Mercenarii re- *Ad argumenta Mercenarii.*
spondere nititur Erastus ex collatione inter se
definitionum mistionis, & generationis misti,
ostendens eandem esse vtriusque definitionis si-
gnificationem, sed quia satis leuis est illa ipsius
consideratio, nec intima rei penetrat, & multis,
ac magnis difficultatibus vrgetur, ego in ea re-
ferenda tempus non conteram: & aliter ad Mer-
cenarium respondens dico, nil aliud ostendi ex
earum definitionum discrimine, nisi mistio-
nem, ac misti generationem ratione distingui;
etenim quæ ratione distinguuntur, ea distinctas
definitiones habent, pro diuersis enim eiusdem
rei considerationibus diuersæ illi definitiones
conueniunt, quæ etiam diuersis in locis traden-
dæ sunt, prout eadem res diuersis in locis alio
& alio modo consideratur. Quæ vero à Merce-
nario dicuntur ad ostendendam realem quoq;
distinctionem mistionis, ac generationis misti,
vana & falsa omnia sunt, & à nobis iam negata,
& reprobata: quod enim in mistione non requi-
ratur nisi contrariarum qualitatum inter se a-
ctio, & passio; & contemperatio, eamque vnio
in definitione mistionis accepta significet, nec
requiratur in mistione actio actiuarum in passi-
uas, & productio formæ misti; hæc omnia sunt
neganda, quoniam hæc formæ productio fuit
in definitione mistionis ab Aristotele expressa
nomine vnionis: sic etiam negamus in genera-
tione misti ex elementis non requiri primam il-
lam actionem & passionem, quæ est contraria-
rum qualitatum inter se: sed hæc omnia & in
mistione, & in generatione misti requiri asseri-
mus, etsi in earum definitionibus non æque o-
mnia exprimuntur; quod quidem quomodo se
habeat, iam est à nobis abunde in præcedenti-
bus declaratum. Quod igitur ad misti genera-
tionem attinet, & ad eius definitionem, quam
Aristot in 4. Meteorologicorum adduxit,
declara[illegible], hæc, quæ hactenus
dicta sunt, suffi-
ciant.

JACOBI

JACOBI ZABARELLÆ PATAVINI,

DE MISTI GENERATIONE ET INTERITV.

LIBER SECVNDVS.

Quomodo fiat misti corruptio, quæ putrefactio dicitur. Cap. I.

QVum hactenus de misti generatione dixerimus, sequitur vt eiusdem interitum, quem omnes putredinem vocant, consideremus: magnæ de hac controuersiæ, ac disputationes existunt, quæ rem hanc explicatu difficillimam reddunt, ideo nos plura de hac dicturi hunc ordinem seruabimus: primo loco quomodo fiat putredo, breuiter exponemus; deinde eius definitionem ab Arist. adductam diligenter expendemus, & ipsius putredinis naturam intime, si fieri possit, penetrare nitemur; mox considerabimus, an plures sint putredinis species, seu modi, vt multi existimasse videntur; tandem vero difficultates omnes, quæ aduersus eam definitionẽ existunt, atque eas potissimum, quæ ab Arist. oppugnatoribus afferuntur, soluemus, simulque ab aliis adductas putredinis definitiones perpendemus, & eas cum definitione Aristotelis conferentes, à quonam melius sit putredo definita, considerabimus. Primum quidem ex iis, quæ de misti generatione proxime dicta sunt, facile est colligere, quomodo fiat eiusdem misti interitus: quum enim ex quatuor elementis, quatenus humida & sicca sunt, generetur mistum; iam enim diximus, humidum & siccum esse cuiusque misti materiam, quatenus simul cõmista, & ad temperiem cuiq; misto conuenientem redacta sunt; ad hanc autem temperiem, & commistionem non redigantur, nisi ex actione & imperio actiuarum, hoc est, caloris à frigore temperati, prout cuiusque misti natura requirit; eandem esse causam existimandum est generationis misti, atque conseruationis eiusdem: quẽadmodum enim quando calor ita regit humidum & siccum, vt illa commisceat & vniat, generatur mistum, ita tamdiu seruatur, quamdiu illud caloris imperium perdurat; ab illo enim

A continetur siccum, & humidum coniuncta, & ita mistio illa conseruatur, & certus ille caloris gradus dicitur singulo misto naturalis: oportet igitur ex humidi separatione à sicco fieri misti dissolutionem; quæ illius generationi cõtraria est, proinde in hac interitum misti consistere: sed quia siccum & humidum separari inuicem non possunt, dum sub caloris naturalis imperio continentur, & coercentur, ideo manente calore naturali, manet coniunctio humidi cum sicco; & è B contrario si calor naturalis recedat, vel ita minuatur, vt nequeat amplius regere, & continere duas passiuas, separatur humidum à sicco, & ita mistum in elementa, è quibus genitum erat, dissoluitur; isque est misti interitus contrarius generationi eiusdem: quemadmodum enim generatur mistum ex vnione humidi cum sicco, facta à calore naturali, hoc est, conuenientem proportionem habente; ita interitus misti fit, quando humidum separatur à sicco ex defectu calo- C ris naturalis, qui ob suam debilitatem non potest amplius illa regere & continere: & quia causam aliquam esse oportet imminutionis caloris naturalis, eam Arist. & Gal. & omnes in ambientis calorem retulerunt; nam aeris, vel cuiusuis ambientis corporis calor, si naturali rei calore validior sit eum educit, ideo eo destituta dissoluitur, quia siccum & humidum ex recessu caloris, à quo continebantur, non habent amplius à quo regantur; ideo separantur inuicem, & ita D mistum dissoluitur. Rem ita se habere experientia ipsa declarat: æstiuo enim tempore videmus res facilius ac citius putrescere, quam tempore hyemali; quoniam in hyeme debilis in aere est calor, qui non potest, vel non ita facile potest naturalem misti calorem euocare, quia non est validus; at in æstate calor in aere est validissimus, ideo superat calorem misti naturalem, & eum cito ac facile educit: & hanc eandem diffe- E rentiam, quam in temporibus considerauimus, possumus etiam in locis considerare; nam in locis calidioribus res facilius putrescunt, quam in frigidioribus: videmus præterea mista tum fri-

gidiſſima, tum calidiſſima difficilius putreſcere; frigidiſſima quidem, quia eorum frigus reſiſtit calori ambientis ne agat in miſtum; calidiſſima vero, quia calor ambientis calore eorum naturali inualidior eſt. In omnibus autem putreſcentibus videmus ea in initio humida fieri in ſuperficie, tandem vero manete ſicca: in principio enim humidum erit ad externa, dum à ſicco ſeparatur, ſed quia continue euaporat, atque reſoluitur; ideo tandem remanet fimus, ac terra, nempe ſolum ſiccum ab humido destitutum. Hæc igitur & alia multa, que mox conſiderabimus, indicant eo modo fieri putredinem, quem nunc expoſuimus.

Quot modis miſtum interire poßit.

Cap. II.

QVoniam autem Ariſtoteles in principio quarti Meteorolog. dixit, putredinem eſſe miſti interitum naturalem, ejque combuſtionem oppoſuit vt interitum violentum, duo hic conſideranda nobis proponuntur: vnum, an his tantum duobus modis interire miſtum poſſit, putredine & combuſtione, an etiam aliis; alterum vero, quomodo putredo dicatur interitus naturalis. Quod ad primum attinet, Argenterius inquit Ariſtotel. fuiſſe deceptum, qui exiſtimauit non dari alium miſti interitum, præter illos duos, quum tamen pluribus aliis modis interire miſtum poſſit, vt gladio, ſuſpendio, morbo, ſubmerſione, & allis multis Mercenarius vero Ariſtotelem tueri volens, reprehendit Argenterium, dicens non dari reuera alium modum, præter illos duos ab Ariſtotel. poſitos, propterea quod alii ab argenterio nominati non competunt miſto, prout miſtum eſt, ſed potius quatenus eſt animatum; quatenus enim eſt miſtum, nullus alius interitus illi competit, niſi putredo & combuſtio: huius tamen rationem nullam Mercenarius adduxit. Ego vero diſſentio ab vtroque. Quod enim ad Argenterii obiectionem attinet, ea optime à Mercenario diluitur; quoniam illi modi, quos poſuit Argenterius, ſunt proprii animatorum quatenus ſunt animata, neque eis competunt quatenus miſta ſunt; ille namque eſt miſti proprius interitus, quo tollitur miſtio: at ſi pereat animal gladio vel morbo, adhuc ſeruatur eadem miſtio, quæ prius erat in viuente, quapropter mors animalis non eſt eius corruptio vt ex elementis conſtantis, proinde Argenterius non oſtendit alium dari modum interitus miſti vt conſtantis ex elementis. In eo quoque deceptus eſt Argenterius, quod non vidit miſti, quatenus miſtum eſt, alium dari interitus modum, præter combuſtionem & putredinem; ideo Mercenarius quoque lapſus eſt, dicens nullum dari alium modum. Duo igitur in præſentia

Opinio Argenterii contra Ariſtotelem.

Mercenarii ſententia & defenſio Ariſtotelis.

Argenterii error.

Mercenarii error.

A ſunt à nobis oſtendenda: vnum, quod detur alius interitus miſti quatenus miſtum eſt, quem nec Argenterius nec Mercenarius animaduertit: alterum vero, quod non ob id in prædicto loco Ariſtotel. mancus ac diminutus dicendus ſit. Quod igitur alius detur præter eos duos putredinis modus, facile cognoſcemus, ſi intellexerimus quid ſit combuſtio, & in quo differat à putrefactione. Putrefactio eſt miſti diſſolutio in quatuor elementa, combuſtio vero eſt totius miſti mutatio in vnum tantum elementum, in B ignem, excepta partæ aliqua terræ, quæ ob magnam reſiſtendi vim poſt combuſtionem ſeruatur, licet affecta calore igneo, hæc enim cineris natura: miſtum autem eſt medium quoddam inter elementa tanquam extrema, & ita vocat ipſum Ariſtotel. in calce primi libri de Generatione, in cap. de miſtione; contrarietas autem eſt non ſolum extremi cum extremo, ſed etiam extremi cum medio, quo fit, vt medium pariatur ab actione vtriuslibet extremi: combuſtio igi- C tur eſt mutatio à contrario extremo: ideo Ariſtotel. in lib. de Vita & morte inquit, violentum eſſe illum interitum, qui fit à contrario: quamuis enim ibi loquatur de corruptione animatorum, quæ dicitur mors, & ſenectutem tanquam interitum naturalem contraponat aliis interitibus tanquam violentis, quos dicit fieri à contrario, tamen hoc idem locum habet etiam in miſto quatenus miſtum eſt, eius enim corruptio naturalis non fit à contrario, ſed potius à D ſimili, putrefactio enim eſt interitus miſti per corruptionem caloris naturalis factam à calore extraneo; miſti autem violentus interjtus fit per mutationem à contrario, vt de combuſtione diximus. Hæc ſi vera ſunt, & miſtum tanquam medium interimitur ab igni tanquam extremo, & contrario, non video cur non poſſit etiam ab altero extremo deſtrui miſtum; ita vt à magna vi frigoris conuertatur totum in vnum elementum frigidum, vt in terram, neque in omnia e- E lementa diſſoluatur: id autem, quod nos decipere poteſt, eſt, quod ignis eſt maximæ ac celerrimæ actionis, & facile conuertit plura miſta in ſuam naturam per combuſtionem; frigida vero elementa non tantam agendi vim obtinent, neque ita celeriter miſtum mutant: attamen ſi verum eſt id, quod Ariſtotel. docet in ſecundo libro de Ortu & interitu, poſſe quodlibet elementum mutari in quodlibet, nec minus ignem in alia. quam alia in ignem; fieri etiam po- F teſt, vt omnia elementa in miſto exiſtentia mutentur in terram ob magnam vim frigidi agentis, & condenſantis & omnem calorem extinguentis: licet enim hoc ſit minus facile, & minus frequens, & minus euidens, ratio tamen nos cogit, vt hoc concedamus; quum præſertim id ſenſu & experientia confirmetur, viderunt enim

multi

Opinio propria.

Tribus modis corrumpitur miſtum.

Miſti duplex eſt corruptio.

multi, & ego ipse vidi in subterraneis locis multa mista, vt paleas, & cibaria in petram mutata à magna vi frigoris omnem calorem extinguentis, & omnem humiditatem consumentis, propterea quod cum summo frigore non potest humiditas existere, vt aliàs dictum est. Tres igitur modi sunt, quibus interimi potest mistum, quatenus mistum est, quoniam horum singulo destruitur mistio: vnus est medius, quo dissoluitur mistum in omnia elementa, eaque dicitur putrefactio; alij vero duo sunt extremi & violenti, quia per eos non in omnia elementa dissoluitur mistum, sed mutatur totum in vnum elementum, vel in calidum, quæ est combustio, vel in frigidum, qualis est putrefactio, de qua modo dicebamus. Non fuit autem ob id mancus in prædicto loco Aristot. duos tantum modos commemorans, putredinem, & combustionem, quia non est ibi ipsius consilium omnes prorsus misti interitus nominare, sed solum loqui de ipsius corruptione naturali, quæ est putrefactio; violentos autē interitus non est quod omnes consideret, quum sint præter consilium naturæ, & sint accidentales, sicut etiam in lib. de Vita & morte nō omnes modos enumerat, quibus violenter interire animatum potest: satis igitur habuit secernere naturalem misti interitum, de quo ibi loqui volebat, à violento generaliter accepto, ad tollendam omnem difficultatem; & combustionem exempli tantum gratiâ nominauit, tanquam modum quendam violenti interitus, neque ob id negauit alium dari violentum interitum; exempla enim non sunt de omnibus afferenda, sed de aliquibus tantum, quæ maxime in promptu habeamus, promptissima autem est mistorum combustio, ideo hanc solam nominare tanquam exemplum violenti interitus satis fuit. Patet igitur Aristotelem neque omnes modos interitus misti nominasse, vt putauit Mercenarius, neque mancum fuisse, vt ei obiecit Argenterius.

Opinio propria.

Tribus modis corrumpitur mistum.

Mistū duplex est corruptio.

Quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, sententiæ aliorum, & earum confutatio.

Cap. III.

Sequitur vt consideremus quomodo putredo ab Aristotele dicatur interitus naturalis, ita vt per hoc à combustione distinguatur, tanquam ab interitu violento, hoc enim multis non paruum negotium facessit, quum videātur ambæ vel æque naturales, vel æque violentæ appellandæ: nam si violentum vocamus omnem motum, cuius principium extra est, vtraque fit à calore externo, quare vtraque est violenta; si vero putrefactio, etsi fit à principio externo, di-

A citur tamen naturalis, quatenus fit à causa naturali, & naturaliter agente: idem de combustione dici potest; hæc enim fit ab igni, qui dum alia comburit, ac destruit, secundum propriam naturam agere dicitur, & vocatur agens naturale: æque igitur vtraque est vocanda naturalis. De hac re plura à nobis dicta sunt aliàs, dum initium primi libri de Ortu & interitu interpretantes considerauimus quomodo interitus vniuerse sumptus vocetur ibi ab Aristotele naturalis; sed per ea dubium præsens non tollitur, quia

B secundum illam considerationem etiam combustio dicenda est corruptio naturalis; quum ergo Aristoteles eam dicat esse violentam, prout violentum distinguitur à naturali, certum est aliam esse Aristotelis considerationem in initio quarti Meteorologicorum, aliam in primis verbis primi de Ortu & interitu; harum igitur considerationum discrimen cognoscere oportet. Thomas Erast. in sua aduersus Mercenarium disputatione de putredine facile fugit hanc difficultatem: duas enim dixit putredines ab A-

C ristotele poni in principio libri quarti Meteorologici, vnam naturalem, de qua loquitur in tertio contextu; alteram violentam, & morbosam, de qua loquitur postea in quinto, & sextu, & alijs sequentibus, & eam dicit fieri à calore externo: sed putredinem naturalem, quæ in tertio contextu consideratur, inquit Erastus non ab externo calore fieri, sed à proprio & na-

D turali, qui consumit humidum proprium, quod ei pabulum est, quare toto humido absumpto, necesse est, vt calor naturalis deficiat; isque est naturalis interitus omnium mistorum, qui ab Aristotele ibi iure vocatur naturalis, quia fit à principio interno, quum combustio sit interitus violentus, vtpote factus ab externo principio. Sed hanc Erasti sententiam inferius, quum de speciebus putredinis loquemur, ex-

E pendemus, alienamque omnino esse ab Aristotele, demonstrabimus, qui nullam putredinem nouit, quæ non fiat ab externo calore: quum igitur hoc constituto difficultas vigeat, quomodo putrefacto dicatur interitus naturalis, ita vt à combustione distinguatur, aliam solutionem, & aliud horum interituum discrimen excogitare oportet. Albertus in eo loco in capite suo sexto inquit, in putrefactione calorem internum cooperari calori exter-

F no in euocando humido, propterea quod calor misti fungitur officio & naturalis & ignei: naturalis enim est, dum continet humidum, cum sicco coniunctum, quæ est conseruatio misti; sed postea dum amittit naturalitatem, id est, proprietatem caloris naturalis ob defectum alicuius principij conseruantis mistum, tunc suscipit proprietatem ignei, quæ est dissoluere, educere humidum illius met misti,

Erasti opinio.

Confutatio.

Alberti opinio.

A cuius antea erat calor naturalis, & ita cooperatur calori externo in educendo ad superficiem humido: putrefactio igitur ea ratione dicitur naturalis, quatenus fit modo aliquo ab interno calore, non à solo externo; combustio autem ab externa tantum causa fit, calor enim naturalis semper manet naturalis, neque ad comburendum mistum cooperatur igni combutenti. Hæc est Alberti sententia, ipse tamen non expressit, quisnam sit ille defectus principii con- B seruantis mistionem, ob quem calor naturalis desinit esse naturalis, & euadit igneus, & contrarius; videtur autem hunc defectum expressisse Buccaferreus, cuius opinio non videtur diuersa ab opinione Alberti, inquit enim, calorem naturalem intensiorem fieri ex actione caloris externi, & ita auctum consumere humidum, euocando ipsum ad superficiem; sic enim calor naturalis desinit esse naturalis, quoniam amittit eam proportionem, quam habere de- C bet ad siccum & humidum pro illius misti conseruatione: ita igitur putrefactio partim est naturalis quatenus ab interno calore fit, partim violenta quatenus fit ab externo. Sed hæc sententia non est consona verbis Aristoteles, qui, vt in tota eius tractatione de putredine videre est, nullam tribuit actionem calori naturali, sed totam calori ambientis, à quo dicit destrui calorem naturalem, proinde pati potius, quam D agere: præterea iuxta hanc opinionem oporteret calorem naturalem ita auctum, & vnum factum cum calore extraneo agere immediate in humidum, & facere ipsum euaporare, attamen hoc non vult Aristoteles, sed vult calorem extraneum agere immediate in calorem naturalem ad ipsum educendum, & per hoc putrefactionem definit, postea vero subiungit, exeunte calore naturali humidum quoque naturale coeuaporare; itaque vult euaporationem E humidi esse quoddam consequens exitum caloris naturalis, proinde non pati immediate humidum à calore extraneo. Nos tamen postea, quum de putredinis natura loquemur, considerabimus an opinio Alberti ad rectum sensum trahi possit: quantum autem ad præsentem difficultatem attinet, certum est Albertum non idoneam rationem adducere, cur putrefactio ad differētiam combustionis dicatur naturalis; quia concesso etiam eo modo, quo Al- F bertus putredinem fieri statuit, quem nos postea diligentius expendemus, non recte tamen diceretur putredinem fieri ab interno principio; quia si calor naturalis non est amplius naturalis, sed iunctus calori externo est factus totus igneus, & inimicus naturæ illius misti, totus est potius vocandus extraneus, quam internus illi misto: adde quod in considerando cuiusque motus principio attendenda est

Buccaferrei opinio.

Confutatio.

prima causa ipsius motus; prima autem causa etiam secundum Albertum est solus externus calor, qui primo loco agit in calorem naturalem; quamobrem soli calori ambientis actio illa tota attribuenda est, proinde fit ab externo principio: vt autem sententia Alberti defendi posset, oporteret externum & internum calorem esse duo agentia æqualia & distincta, non subordinata; quia dum sunt subordinata, adscribitur tota actio agenti primario, sicuti dictum est. Alia fuit opinio, quam in eodem loco impugnauit Albertus, & quam postea Vicomercatus sequutus est, putredinem dici naturalem; quod à calore ambientis paulatim, ac sensim fiat, combustionem vero violentam, quia fit celeriter, etenim opus naturæ non est velox. Hanc sententiam Albertus refutat hoc argumento, quod modus rei insequitur rem, cuius est modus, proinde causa eius esse non potest; fieri autem celeriter, vel tarde, est modus, qui consequitur rem vel naturalem, vel violentam; ergo non potest esse causa naturalitatis, vel violentiæ: prior igitur alia ratio esse debet, cur actio dicatur naturalis, vel violenta, deinde consequi, vt velox vel tarda sit. Aliam quoque aliorum sententiam reprobat ibidem Albertus, quam missam facio, quoniam apud eum legi potest. Alij vero dixerunt, putrefactionem dici naturalem ratione interni principij, si non actiui, saltem passiui; materia enim putrescens vim conferre dicitur, quatenus habet aptitudinem ad putredinem. Aduersus hos Pomponatius in 4. Meteorologicorū hoc argumento vtitur, quod per hoc non apparet discrimen, quod quærimus, putrefactionis & combustionis: siquidem etiam combustio habet tale internum principium passiuum, materia namque illa naturaliter est apta comburi, & ita vim conferre dicitur non minus, quam putrefactio: ego vero alias demonstraui, vanum esse in iis, quæ ex materia & forma constant, aliquem motum vocare naturalem, ratione solius materiæ tanquam principij passiui; sic enim fieret, vt nullus motus esset violentus; materia enim habet aptitudinem vt ad omnes formas, ita ad omnes motus indistincte recipiendos; quare motum lapidis sursum proiecti liceret appellare naturalem ratione materiæ vt principij passiui, hoc tamen nemo diceret. Ipse autem Pomponatius in sua dubitatione 17. libri quarti Meteorolog. inquit putrefactionem esse tum naturalem, tum violentam: quatenus quidem fit à principio externo, violentam esse; naturalem vero, quatenus mistum, si suæ naturæ dimittatur, neque impediatur, hoc est, à nullo alio violenter interimatur, sed sinatur interire secundum communem cursum naturæ, tandem interit per putredinem. Hanc sententiam quidam recentiores impugnant,

Vicomercati opinio.

Confutatio.

Aliorum opinio.

Confutatio.

In lib. de Natura.

Pōponatij opinio.

Mercenarij obiectio cōtra Pomponatiū.

A gnant, & eam etiam Buccaferreo attribuunt, quum tamen Buccaferreus (vt prædiximus) aliud sensisse videatur; ita autem argumentantur: quando dicitur mistum interire suæ naturæ relictum, vel dicitur interire absque externo agente, vel ab externo agente, si primum, id Aristot. aduersatur, dicenti putredinem fieri à calore externo; si vero secundum, nulla apparet ratio, cur magis putredo, quam combustio, sit interitus naturalis, quum fiat vtraque ab agente externo.

Obiectionis solutio.

B Hæc tamen obiectio mihi videtur aduersus Pomponatium, qui reuera huius sententiæ fuit, parui esse momenti: siquidem ipse palam asserit, non accipi hic naturale pro eo, quod fit ab interno principio, sic enim fatetur putrefactionem non esse naturalem, sed violentam; sed accipi pro eo, quod est secundum cursum naturæ, nam hic talis est, vt mista dimissa suæ naturæ intereant tandem per putredinem, non per combustionem: sic enim putrefactio ad differentiam combustionis videtur dici posse naturalis.

Mercenarij opinio.

C Sed præterea opinio, quam postea istimet recentiores adducunt, atque tuentur, mihi quidem non videtur ab hac Pomponatij opinione discrepare: dicunt enim putrefactionem esse misto naturalem, quatenus est secundum propriam misti naturam, qua mistum est; quum enim sit genitum per vnionem humidi cum sicco, aptum natura est perire per dissolutionem, & separationem humidi à sicco ob defectum caloris continentis; D vnumquodque enim naturaliter dissoluitur in illa, ex quorum compositione genitum est: quoniam igitur mistum, quatenus est mistum propensionem habet, vt in ea, è quibus constat, dissoluatur, putrefactio est ipsi naturalis, quatenus mistum est: non sic combustio, quia mistum prout est mistum, non habet propensionem vt intereat per conuersionem in aliam naturam: addunt autem hi, posse putrefactionem alia ratione dici violentam, & præter naturam, E quatenus rei naturam destruit, nec fit secundum intentionem naturæ, quandoquidem cuiusque rei natura abhorret à suo interitu. Ego vero non video, in quo hæc sententia differat ab opinione Pomponatij: nam dicere putrefactionem competere misto secundum propriam eius naturam, & prout mistum est, idem videtur, ac dicere mistum dimissum suæ naturæ, non interire, nisi per putredinem, & ambo concedunt interitum hunc misti ea ratione esse violentum, quatenus fit ab externo principio. F

Confutatio vtriusque opinionis.

Propterea ego puto vtramque sententiam esse obnoxiam eidem reprehensioni: nam ad ostendendum quod putrefactio sit interitus naturalis, respexerunt ambo propriam misti naturam, iuxta quam considerationem non potest putrefactio dici misto naturalis; quia si per naturam intelligant materiam vt principium motus pas-

A siuum, in sententiam incidunt, quam ambo reprobarunt, quod putrefactio ratione aptitudinis materiæ dicatur naturalis; si vero formam intelligant, iam ambo expresse confessi sunt, putrefactionem esse contrariam, & inimicam formæ misti, & ipsius destructricem; est igitur potius contra misti naturam, quam secundum eius naturam: propterea falsum est id, quod illi recentiores dicunt, mistũ habere naturalem propensionem ad putredinem, imo vero propensionem B habet ad se conseruandum, quantum fieri potest: quod vero Pomponatius ait, mistum dimissum suæ naturæ non aliter, quam per putredinem interire, id non facit vt secundum propriam naturam quærat putrescere, sed solum significat eam esse eius naturam, quæ non possit tandem resistere agenti externo putrefacienti; negari enim nullo modo potest resistentia misti ad externum interimens: sic igitur non videtur putrefactio esse misto naturalis.

C

Vera sententia, & eius declaratio, & quorundam dubiorum solutio.

Cap. IV.

PRopter hæc omnia, quæ hactenus considerata sunt, ego puto non esse hic respiciendam propriam misti naturam, sed potius naturam vniuersalem, quæ nil aliud est, quam ordo rerum omnium, seu omnium causarum certo D quodam ordine dispositarum cum pendentia ab vno primo principio, vnde statutæ singulis rebus sunt propriæ quædam leges, quæ præteriri nequeunt; natura igitur propria misti nollet putrescere, nec modo vllo interire, at natura vniuersalis statuit eam esse interitui obnoxiam, & tandem interire: secundum hanc considerationem dixit Aristotel. in initio 1. lib. de Ortu & interitu, interitum esse naturalem, id est, secundum leges naturæ vniuersalis, quæ statuit omne E genitum esse aliquando interiturum: sed in context. 3. lib. 4. Meteorolog. consideratio Arist. est particularior, quam ibi; nam in initio 1. de Generat. etiam combustio misti dicitur interitus naturalis, quatenus est rei corruptibilis, & fit à causa naturali, & naturaliter agente. Sed quoniam præter ipsum interitũ natura statuit etiam modum, quo singulæ res intereant, ideo hunc modum à natura constitutum respiciens Aristot. in 4 Meteorolog. dixit combustionem esse interi- F tum violentum, quæ in principio lib. 1. de Generat. dicebatur naturalis, quum ibi nulla modi consideratio habeatur. Tres autem ego inuenio modos vniuersales, quibus statutum est in natura res interire; vnus simplicium corporum est, alius mistorum animatorũ, alius demum mistorum inanimatorum. Simplicibus quidem hic assignatus est modus, vt per mutuam inter se a-

Natura vniuersalis.

Tribus modis res interire natura statuit.

ctionem & passionem intereat, atque etiam per
actionem cœlestium corporum, quæ idem po-
test per virtutem, quod elementa per formam.
Animatis vero assignatus est modus per humidi
naturalis consumptionem, factam à proprio na-
turali calore, eaque mors dicitur, de qua agit A-
ristotel. in lib. de Vita & morte; ideo ibi natura-
lem vocat illam mortem, quæ fit per vltimam
humidi resolutionem à calore naturali, qui ab-
sumpto à se humido tandem extinguitur; vio-
lentam vero mortem vocat illam, quæ ante sta-
tutum tempus alio modo fiat, vt gladio, com-
bustione, submersione, morbis, nam his omni-
bus modis intereunt animantia præter naturam,
hoc est, præter modum à natura eis constitu-
tum. Misto autem inanimato, id est, prout mi-
stum est, & cum abstractione ab anima; si sit a-
nimatum, assignatus est à natura vniuersali pro-
prius modus vt intereat per putredinem, quæ
nihil aliud est, quam dissolutio in elementa; &
est vere contraria generationi misti, quæ fit per
elementorum commistionem: hic ergo voca-
tur ab Aristotel. modus naturalis, quia secun-
dum decreta naturæ vniuersalis est vt mistum ex
elementis constans, tandem in elementa dissol-
uatur; combustio vero dicitur violenta, quia est
præter hanc naturæ legem, nam ex ignis actione
violenta vertuntur omnia elementa in ignem,
ideo ita est mistio præter naturam, vt animato
mors ex morbo, vel ex gladio: hæc est absq; du-
bio mens Aristotel. in eo tertio contextu 4. Me-
teorolog. vt etiam ipsemet asserere videtur in
context. 57. lib. 5. Physic. vbi tam generationem,
quam corruptionem distinguit in naturalem &
violentam, & inquit oppositam esse naturalem
generationem violentæ, & naturalem interitum
interitui violento; postea declarans quænam sit
generatio & corruptio naturalis, & quæ violen-
ta, inquit naturalem esse illam, quæ est fatalis, id
est, fato determinata: nil enim aliud per fatum
potest intelligere, nisi legem à natura vniuersali
constitutam de modo, quo quælibet res genere-
Pomponatij & recentiorum sententia ad rectũ sensum trahitur tur & intereat. Sententiam hanc Pompona-
tius, & recentiores illi sub nube viderunt, &
proxime ad veritatem accessisse videntur, quam
etiam plene essent assequuti, si naturam parti-
cularem ab vniuersali, quam Aristoteles in me-
morato loco respexit, seiunxissent; non enim
dixit putrefationem esse secundum misti na-
turam, sed secundum naturam absolute, nem-
pe secundum leges naturæ vniuersalis: & hanc
proprie significat id, quod Pomponatius dixit,
secundum cursum naturæ, nempe vniuersalis,
seu etiam dicamus naturæ particularis, quate-
nus subdita est legi naturæ vniuersalis, à qua mi-
stum, quatenus mistum est, dirigitur ad deter-
minandum suum esse per dissolutionem in ele-
menta, quæ putrefactio dicitur: hoc etiam si-

A gnificare potest illa, quam recentiores illi dixe-
runt, misti, prout mistum est, naturalis proper-
sio ad putredinem; non enim à propria natura
dirigitur ad putrescendum, sed à constitutione
naturæ vniuersalis, quæ talem esse eius interi-
tum statuit. Hanc puto esse rei veritatem, quæ
clarior fiet, si quædam aduersus eam dubia sol-
uerimus: quum enim plura ab interpretibus A-
ristotel. tangantur in 4. Meteorolog. nobis pau-
ca magis præcipua considerare satis erit. Dubi-
B tatur autem aduersus id, quod dictum est, pu-
tredinem esse interitum naturalem: si enim pu-
trefactio esset naturalis interitus misti, quatenus
mistum est, deberet omni misto competere; id
enim quod alicui naturale atque essentiale est,
omni competit, neque id negauit Aristotel. in
memorato loco, quum aperte dixerit, putrefa-
ctionem esse maxime commune contrarium
generationis misti, est enim maxime commu-
nis, quia competit omni misto, quum ei com-
C petat, quatenus mistum est: attamen non vi-
detur esse omnium mistorum communis interi-
tus, quod multifariam ostendi potest. Primum *1. Dubiũ.*
quidem in climatibus extremis, quæ calidissi-
ma & frigidissima sunt, non per putredinem in-
tereunt mista; sed in calidissimis locis per com-
bustionem, idque est illis locis naturale; in fri-
gidissimis vero destruuntur à frigore, à quo et-
iam prohibentur putrescere, idque similiter est
illis locis naturale: non omnia ergo mista per *2. Dubiũ.*
D putrefationem intereunt. Præterea metalla,
& lapides complures nunquam putrescunt, vt
aurum, & argentum & lapis adamas, & alia: non
est igitur putrefactio mistis secundum naturam,
quum non sit omnium mistorum communis
interitus. Ad hæc, & alia eiusmodi sumenda *Solutio*
est responsio ex Aristotel. in loco prædicto: non *primi.*
enim dixit putrefactionem esse interitum ma-
xime communem, quod voluerit esse necessa-
rium vt omnia mista intereant per putredinem,
E iam enim confessus est aliqua per combustio-
nem interire, sed significare solum voluit o-
mnia esse putrescibilia, imo & aliquando pu-
trescere, semota tamen omni violentia; nam
si præoccupent interire violenter, non perue-
niunt ad naturalem suæ durationis finem, qui
est eis à natura vniuersali constitutus. Ad illud
ergo quod de locis calidissimis & frigidissimis
obiiciebatur, dicimus negari non posse mista
à summo calore, & à summo frigore per vio-
F lentiam interimi, sed negandum etiam non est
illa eadem mista esse putrescibilia & per putre-
dinem esse tandem interitura, si omnis violen-
tia amoueatur, & dimittantur propriæ natu-
ræ: quod vero dicitur esse illis locis naturale
vt per summum calorem, vel per summum fri-
gus, res interimant, verum id quidem est, sed ita
vt etiam igni naturale est comburere: quare sic-
uti

uti combustio est ea ratione naturalis, quatenus fit à causa naturaliter agente, neque ob id fit, quin dicatur alia ratione esse misto interitus violentus, quatenus non est secundum legem naturæ vniuersalis; ita dicendum est de illis, quæ in locis calidissimis & frigidissimis intereunt alio modo, quam perputredinem; etenim patiuntur quidem à causis naturalibus, sed non intereunt eo modo, quo natura statuit vniuersaliter mista esse apta interire, scilicet per dissolutionem in elementa, quanquam hoc naturæ decretum recipit impedimentum ob aliquam violentiam præoccupantem misti interitum, sicuti etiam Aristoteles dixit.

Solutio secundi.

Ad illud vero, quod de metallis, ac de lapidibus dicebatur, respondemus & aurum, & argentum, & adamantem, & metalla omnia, & omnes lapides tandem necessario putrescere, & in elementa dissolui, licet aliqua diutissime durent: nisi enim aurum putresceret, iam tanta esset auri copia congregata, vt omnia fere in aurum mutata essent, ipsumque vilis admodum esset pretii: putrescere autem metalla cognoscimus ex ærugine, quam emittunt, eaq; in ferro euidens est, sed in aliis quoque notari potest; nam antiquum aurum, & argentum cernitur coloratum colore obscuriore, quam recens; sic de lapidibus omnibus dicendum est; quamuis enim diutissime, & multa quoq; annorum millia perdurent, tamen necessario tandem perputredinem in elementa dissoluuntur. Sed clarior habebitur omnium huiusmodi dubiorum solutio, quando putredinis natura exactius declarata à nobis erit.

Definitio putredinis, & definitionis declaratio. Cap. V.

EX his, quæ hactenus dicta sunt, talem putredinis definitionem cum Aristotele colligere possumus, putredo est corruptio proprii & naturalis caloris in vnoquoqua humido à calore ambientis; quam esse perfectam, & omnibus numeris absolutam definitionem, ex eius, ac singularum partium plena intelligentia manifestum fiet, est enim integra definitio, quæ dicitur demonstratio positu terminorum differens: quod quidem aliâs in operibus logicis ruditer, vt ibi conueniens erat, declarauimus, dum hanc definitionē vt perfectæ definitionis exemplum in medium adduximus; nunc vero eam exquisitius considerare oportet.

Definitio putredinis est demonstratio situ differens.

Quum igitur perfecta accidentis definitio tribus partibus constare debeat, genere accidentis, subiecto, & causa, qui tres potissimæ demonstrationis termini sunt, diximus sumi hic proprii caloris corruptionem, tanquam genus putredinis, quod est in demonstratione maius extremum; deinde humidum vt subiectum proprium, quia non est

A putrescibile, nisi id, quod est humidum; tandem vero externum ambientis calorem tanquam causam, quæ est in demonstratione medius terminus: sed vt hæc omnia distinctius explicētur, & ipsa putredinis essentia ab effectrice eius causa seiungatur, cognoscere oportet in putredine ordinem à natura seruatum. Primum quidem locum calori externo tribuendum esse certum est, ab hoc enim corrumpitur calor misti proprius, & naturalis, corruptio autem caloris facit vt

B humidum separetur à sicco; itaque dicendum videtur, ipsam putredinis essentiam in hoc vltimo esse constitutam, reliqua vero esse causas putredinis, ita vt essentialiter nil aliud esse putredo videatur, quam separatio humidi à sicco, è quibus tanquam materia mistum constabat, hæc enim est in elemēta dissolutio, quæ est contraria generationi misti: corruptio autem caloris naturalis est potius causa effectrix putredinis, quam essentia: quemadmodum enim in ge-

C neratione misti duæ actiuæ qualitates funguntur officio agentis, quia calor à frigore contemperatus commiscet, vnit, ac terminat siccum & humidum coniuncta, vt antea in definitione generationis ostendimus, ita dicendum est in interitu misti, defectum caloris esse causam putredinis effectricem, non putredinem ipsam: sed quoniam est causa priuatiua, in qua animus non acquiescit, propterea quod omnis priuatio causam aliquam habet, proinde omnis causa pri-

D uatiua habet causam positiuam priorem, à qua pendet; Aristoteles hac non contentus exprimere voluit etiam causam positiuam externam, à qua fit proprij caloris corruptio, eaque est calorambientis; & res per se manifesta est: quamuis enim certum sit, corruptionem proprij caloris esse causam vt humidum diffluat, & à sicco separetur; tamen in hac causa non quiescimus, dum ignoramus causam positiuam, à qua fit hæc proprij caloris corruptio: attamen Ari-

E stot. non sine artificio in hac definitione sumpsit corruptionem proprij caloris tanquam putredinis genus, quo eius essentia significaretur; duo namque respexisse videtur, vnum vt breuissima esset definitio, alterum vt tribus tantū terminis constaret, sicut etiam demonstratio: nam si quatuor in ea terminos accepisset, dubitare poteramus, an forte hæc definitio non esset demonstratio situ terminorum differens, quemadmodum in Posterioribus Analyticis iam ipse

F docuerat: nam si & subiectum in hac definitione expressum fuisset, quod est corpus humidum, & essentia, quæ est separatio humidi à sicco, & causa, quæ est proprij caloris corruptio, & causa causæ, quæ est calor ambientis, quatuor termini in ea sumpti essent; quod vitare volens Arist. & definitionem reddere breuiorē, vno termino duos cōplexus est; nam separationem hu-

midi à ſicco, quæ putredinis eſſentia eſt, ſub A proprii caloris corruptione implicite comprehendit; hanc enim neceſſario inſequitur ſeparatio humidi à ſicco; vt paulo antea Ariſtoteles docuerat: dixerat enim putredinem eſſe humidi & ſicci ſeparationē prouenientem à corruptione proprii caloris facta à cōtinente: & hoc idem etiam poſt allatam definitionem declarat illis verbis [*exeunte enim proprio calido, coeuaporat quod ſecundum naturum eſt humidum*] ſic enim monere nos voluit, corruptionem proprii calo- B ris in definitione ſumptam eſſe, quatenus continet ſeparationem humidi à ſicco: igitur proprii caloris corruptio denotat quidem per ſe cauſam proximam putredinis priuatiuam, ſed connotat etiam eſſentiam, quatenus complectitur humidi à ſicco ſeparationem, quæ ex neceſſitate eam inſequitur; & Ariſtot. hanc in definitione accipere maluit vt effectum, quam vt cauſam, quia cauſam habet priorem poſitiuam, & in definitione expreſſam, cuius reſpectu eſt ef- C fectus, non cauſa: itaq; hæc definitio tres partes habuit; corpus humidum tanquam ſubiectum putredinis; corruptionem proprii caloris tanquam putredinis eſſentiam, & tanquam effectum, talem autem effectum, in quo includi intelligitur ſeparatio humidi à ſicco tanquam effectus alius poſterior, & illum priorem neceſſario inſequens; ac demum calorem externum tanquam cauſam primam: eſt igitur hæc perfecta definitio, & demonſtratio ſolo ſitu diffe- D rens, quales omnium accidentium perfectæ definitiones eſſe debent.

Opinio recentiorum, quod prædicta putredinis definitio ſit cauſalis, & eius confutatio. Cap. VI.

Opinio recentiorum.

NOn eſt hic prætereundus quorundam recentiorum error, qui dixerunt, definitionem hanc totam eſſe cauſalem, cuiuſmodi eſt E illa, eclipſis eſt obiectio terræ, quæ non exprimit eſſentiam rei, ſed ſolam cauſam; licet in caloris naturalis corruptione conceſſerint includi ſeparationem humidi à ſicco: negârunt enim eſſentiam putredinis eſſe ſicci & humidi ſeparationem, ſed hanc quoq; eſſe putredinis cauſam dixerunt; eſſentiam vero nullā aliam eſſe, quam interitum formæ miſti, qui humidi à ſicco ſeparationem inſequitur tanquam cauſam, ita vt calor ambientis ſit cauſa corruptionis proprii F caloris, & hæc ſit cauſa ſeparationis humidi à ſicco, & hæc tandem ſit cauſa deſtructionis formæ miſti, quæ eſt formaliter putredo: quoniam igitur huius deſtructionis formæ Ariſtot. nullam mentionem fecit, hinc collegerunt non eſſe definitionem formalem, ſed cauſalem, traditam per tres illas ordinatas putredinis cauſas.

A Sed hanc ſententiam ego probare non poſſum: quod enim caloris proprii corruptio ſit cauſa putredinis, & in ſe contineat ſeparationem humidi à ſicco, nos quoq; aſſerimus: proinde non negamus cauſalem eſſe definitionem, quantum attinet ad ſolum proprii caloris interitū: at humidi & ſicci ſeparationem puto non eſſe putredinis cauſam, ſed eſſe ipſammet putrefactionis eſſentiam, & deſtructionem formæ miſti: quod facile oſtendo argumento ſumpto à generatio- B ne oppoſita: nam ſi generatio miſti nil aliud eſt, quam vnio, ac terminatio humidi cum ſicco, operantibus actiuis; ergo eiuſdem miſti interitus nil aliud erit, quam humidi ac ſicci diſſolutio, ex defectu actiuarum non valentium amplius imperare paſſiuis: & videtur cuilibet conſideranti eſſe manifeſtum, nil aliud eſſe miſti interitum, quatenus miſtum eſt, niſi eius in elementa diſſolutionem. Sed ſoluenda eſt difficultas, & quidem non parui momenti, quæ hos mouiſſe C videtur: nam interitus miſti debet eſſe ſubita, ac momentanea formæ miſti deſtructio, ſicuti etiam generatio miſti eſt introductio formæ miſti in momento temporis, non in tempore facta; atqui ſeparatio humidi à ſicco non in momento fit, ſed in tempore, & eſt continua, vel ſaltem ſucceſſiua; ergo hæc non poteſt eſſe formaliter ipſe miſti interitus. Soluitur meo iudicio hæc difficultas ſic: generatio dupliciter accipi pōt; vno modo pro vltimo termino, qui eſt D formæ ſubſtantialis introductio ſubita: altero modo pro via ſimul cū termino, quæ nō eſt momentanea, ſed in tempore fit: his etiam eiſdem modis interitus quoq; ſumi poteſt: attamen proprie & generatio & interitus pro ſolo termino ſumitur, licet etiam ſæpe ſumatur pro termino cū tota præuia alteratione: ſed nomen putrefactionis videtur proprie ſignificare præuiam alterationē tendentē ad interitum ſubſtantiæ, & ad diſſolutionē miſti; tunc enim rē putreſcere dici- E mus, quando eſt in via ad perfectam diſſolutionem, non quando eſt facta diſſolutio perfecta: quod etiam Galen. ſignificauit lib. 11. Meth. c. 8. putredinem ſic definiens; putredo eſt mutatio ad interitum totius ſubſtantiæ putreſcentis ab aliena caliditate; non enim dixit eſſe totius ſubſtantiæ interitum, ſed mutationem ad ſubſtantiæ interitum. Quoniam igitur putrefactio eſt ſeparatio humidi à ſicco, quæ non eſt ſubita, ſed cum ſucceſſione fit; dicendum eſt non interire F in primo eius initio formam ſubſtantialem, ſed euſq; eam ſeparationem procedere, vt tandem forma miſti momento temporis deſtruatur: neque etiam dicendum eſt, deſtructionem formæ miſti fieri ſolum poſt totius humidi ſeparationem à ſicco, ſed corrumpitur forma miſti antequam remaneat terra, & fimus: hæc igitur tria quodam temporis ordine fiunt; primum incipit ſepara-

Argumētum illorū recentiorum.

Solutio. Generatio dupliciter ſumitur.

Nota in putredine tria ordinata.

A separatio fieri humidi à sicco, quæ tamen adhuc est absque formæ substantialis interitu, sed est præparatio & via ad eam; secundo loco tanta est facta dissolutio, ac separatio humidi, vt forma, quum seruari amplius non possit, subito destruatur, & tunc separata quidem sunt inuicem humidum & siccum, quia non habent amplius illam mistionem, quæ naturæ vnio dicitur, sed particulæ tamen vtriusq; se mutuo tangunt, & est humidum aqueum contiguum sicut terreo, & iuxta positio quidem particularum, at
B non mistio, quia iam soluta est naturæ vnio; tertio demum loco humidum illud à calore consumitur, hoc est, vertitur in vaporem, & exhalatur, ita vt nihil reliquum sit, nisi fimus ac terra, vt Aristot. ait: qui non ideo hoc dicit, quod putet per hoc exprimi naturam putrefactionis, sed vt per hoc tanquam vltimum remanēs post putrefactionem, & ea posterius tempore, cognoscamus putrefactionem esse separationem hu-
C midi à sicco; quoniam videmus putrescentia in hoc tandem desinere vt remaneat terra, & materia quædam sicca, quum humor iam secretus sit, & in vaporem conuersus euanuerit. Dicimus igitur putrefactionem ab Arist. definiri non pro solo termino, sed vt viam quoque præcedentem complectitur; sic etiam est formaliter separatio humidi à sicco, quæ in tempore fit: idq; Aristot. significauit dicens proprij caloris corruptionē; calor enim est qualitas, nec corrumpitur, seu e-
D uocatur, nisi in tempore, nec in prima eius imminutione interit forma misti, sed postquam tota latitudo, intra cuius terminos forma misti seruari potest, destructa est, tunc subito interit forma misti. Dignum autem consideratione est, cur Aristot. in ea definitione ipsum misti interitum non expresserit, quũ tamen putredo sit misti interitus quatenus mistum est; sed hoc postea quum de putredinis speciebus agemus, considerabimus, & magno cũ artificio ab Aristot. factum
E esse ostendemus. Patet igitur, prædictam putredinis definitionem nō esse mere causalem, qualis est illa, eclipsis est obiectio terræ; sed esse definitionem perfectam, quæ & causalem & formalem continet; sic enim est demonstratio positu differens, at secundum illos esset solum medium, quod minime dicendum est.

Quodnam sit ambiens, cuius calor est causa putredinis. Cap. VII.

F HActenus structuram definitionis putredinis & Aristot. in ea afferenda artificium considerauimus, sequitur vt singulas eius partes ordinatim expendamus. A prima igitur causa ordiendo, quam Arist. ambientis calorem esse ait, cognoscendum est quodnam sit intelligendum ambiens, quod suo calore corpora putrefacit. *Opinio aliquorũ.* Sunt qui dicant, hanc non esse aliud, quam ae-

A rem & aquam, & argumentum sumunt ex ipso Aristot. in eadem tractatione de putredine, vbi hæc tantum duo ambientia nominat. *& argumentum.* Hæc tamē sententia falsa est, & melius est, vt communi interpretum opinioni adhæreamus, qui dicūt ambiens esse vniuerse intelligendum, vt complectatur omne continens, à quo res putrefieri possit, iam enim dixerat Arist. tria elemēta esse materiam igni ad putredinem faciendam; ergo vult etiam calorem ignis esse posse causam putredi- *Confutatio.*
B nis aliorum elemētorum: sic si sanguis, vel alius humor putrescat in venis, ambiens putrefaciens non est aer, aut aqua, sed est circumstās caro, seu pars alia solidior, quæ calore extraneo, & modum excedente affecta, efficit in humoribus putredinem tanquam causa quædam externa, quæ naturalem humorem calorem educit, & ita putredinem efficit: sic quando ex obstructione, vel prohibita transpiratione fit in animalium corporibus putredo, vapores ab humoribus exhalati, *Quomodo in animalibus humores putrescant.*
C quum difflari non possint, ibi manentes calefaciunt humores, ac putrefaciunt tanquam externa quædam causa; ob eandem enim rationem fit etiam lætaminis putrefactio multo facilior, atq; celerior, si lætamen in aceruum congregatur, propterea quod vapores intrinsecus exhalati, quum nequeant difflari, funguntur officio externi calidi putrefacientis. Argumentum autem illorum nullius roboris est: Aristot. enim in illa parte exempli tantum gratia nominat aerem, & *Argumēti solutio.*
D aquam, non quod hæc sola nomine ambientis comprehensa esse voluerit, ita vt cætera omnia excluserit: cur autem hæc potius nominauerit, quam alia, non absque ratione id factum est; ibi namq; Arist. pluribus signis eam putredinis definitionem confirmat, quæ omnia sumuntur ab iis, quæ in aere, & in aqua putrescunt, tanquam à manifestioribus: signa enim non dicuntur nisi illa, quæ manifesta sunt; à putredine autem humorum in corpore animalis nullum signum
E accipi potuit, propterea quod illa, quæ in animalium corporibus accidunt, occulta sunt: non est igitur mirum, si Arist. ibi nominet solum aerem & aquam, dum varia signa desumit ab illis rebus, quæ in his duobus elementis manifeste ob corporis ambientis calorem putrescunt.

Quomodo putredo tum à calore alieno, tum à proprio frigore fieri dicatur. Cap. VIII.

F SEd alia nobis de putredinis causa maior difficultas proponitur: quum enim Aristot. statim post allatam putredinis definitionem dixerit à duabus simul causis putredinem fieri, à calore alieno, & frigore proprio, considerādum est, quomodo hoc intelligere debeamus. Plures recentiores id ita intelligunt: calor ambientis incipit *Recentiorum opinio.*

primo educere calorẽ naturalẽ, quo imminuto, frigus naturale inualescit; quũ enim nõ extrahatur frigus, sed solus calor, frigus seruat propriũ gradum, calor autem imminuitur; ergo proprium frigus inualescit supra calorem proprium ipsius misti, & incipit ipsum excellere, adiuuans in hoc calorem externum vt altera causa positiua: quare euaporatio caloris naturalis duas habet causas positiuas, calorem externum euocantem, & internam frigiditatem expellentem, tametsi origine & tempore prior est calor externus, qui primo incipit calorem naturalem educere, & facit vt internum frigus incipiat inualescere. Ex hoc præterea eorum aliqui colligunt non esse eam, quam diximus, perfectam definitionem, & in hoc omnes decipi; sed absolui postea ab Aristotele definitionẽ, quando adiicit etiam frigus proprium tanquam alteram putredinis causam; etenim in definitione perfecta debuit vtraque causa nominari, & frigus proprium, & calor alienus.

Confutatio. Ego vero hæc omnia falsa esse existimo. Et primum quidem id, quod de frigore dicunt, neque rationi, neque Aristoteli consentaneum est: existente enim adhuc misto, & nondum corrupto, vna est eius natura, & vna temperies; quare non sunt ibi calor & frigus tanquam duæ distinctæ qualitates, sed est vna qualitas media, quæ aliquibus gradibus calorem redolet, & aliquibus frigus, eaque dum gradus caloris euocantur, magis ac magis tendit ad frigus, donec tandem mistum intereat; non est igitur verum illud, quod dicunt, frigus seruare proprium gradum; quum enim ex priuatione caloris frigus necessario oriatur, necesse est vt cum caloris imminutione fiat incrementum frigoris: quocirca non recte dicitur eundem esse frigoris gradum immutabilem, qui imminuto calore idem seruetur. Sed maxime falsum illud est, quod dicunt, gradus frigoris agere in gradus caloris ad eos expellendos: nam existente adhuc vnione non potest frigidi in calidum actio fieri, quum adhuc sit vna tantum qualitas media, quæ immutatur continue, & fit magis vergens ad frigidũ, nec ab vlla alia actione, nisi caloris externi euocantis calorem naturalem: quo fit, vt quum, calor temperatus à frigore terminet, atque contineat humidum iunctum sicco, idem calor debilitatus reddatur impotens ad continendum; proinde humidum diffluat, & separetur à sicco. Præterea primaria operatio frigoris est refrigerare, ergo internum frigus non potest positiue agendo pellere calorem, nisi refrigerando: ergo idem corpus refrigerabit seipsum, quod dicere vanum est.

Vera sententia. Frigus igitur proprium non potest esse causa positiua, quæ calorem expellat, sed est causa priuatiua, & mera priuatio caloris producta à calore ambientis, quæ non agit in calorem, sed in humidum tanquam causa priuatiua; corpus enim ex defectu caloris est frigidum: quare non potest amplius ab ea qualitate nimis ad frigus vergente contineri humidum, ne diffluat, & à sicco separetur. Hoc significauit Aristoteles, quando post allatam definitionem subiunxit [*quare quoniam ob indigentiam patitur calidi, indigens autem talis virtute frigidum omne*] considerandum enim est, quodnam dicat Aristoteles esse patiens, & hoc quidnam patiatur: certe mistum est id, quod patitur, patitur autem putrefactionem, & hanc non potest intelligere Aristot. esse proprii caloris corruptionem, sic enim assignaret idem vt causam suipsius; quia sensus esset, patitur corruptionem caloris ob indigentiam caloris: sed necessario intelligit sicci & humidi dissolutionẽ, quæ est putredo formaliter accepta; ex quo possumus intelligere hanc in illa definitione necessario contineri, quum ex ea nunc ab Aristot. hoc deducatur: sensus ergo illorum verborum est, quare quoniam mistum patitur dissolutionem humidi & sicci propter priuationem proprii caloris, omne autem calore priuatum frigidum est, ambæ vtique erunt causæ putredinis, & frigus proprium, & calor alienus: non igitur dicit frigus proprium esse causam respectu corruptionis proprii caloris, sed respectu separationis humidi, & causam quidem priuatiuam, quia pro eodem hic sumit frigus proprium, & proprii caloris priuationem, & ex priuatione caloris infert frigus proprium, tanquam declarans vnam & eandem causam priuatiuam prodeuntem à causa externa positiua, quæ est calor ambientis: inquit enim [*indigens calore frigidum omne*] non dicit, indiget calore propter frigus expellens, sed dicit, ea ratione dicitur frigidum; quatenus est calore priuatum: & recte inquit [*indigens*] defectum indicans non cuiusuis caloris, sed proprii & naturalis; sic enim mistum fit indigens tanquam re sua, qua est priuatum: patet igitur Aristot. nullam tribuere frigido actionem respectu caloris, sed solum respectu separationis humidi, quum dicat, patitur ob defectum calidi, hoc autem est frigidum, ita vt eadem putredinis causa priuatiua significetur per frigidum, ac per defectum proprii caloris, cuius causæ causa prior est calor ambientis. Ex his colligimus, falsum etiam esse id, quod eorum aliqui dicunt non esse completam putredinis definitionem, nisi addatur altera causa, quæ est frigus proprium: nos enim dicimus definitionem, quam declarauimus, esse perfectam, & in ea comprehẽdi frigus proprium tanquam causam priuatiuam, quæ est effectus causæ primariæ; nam dicere corruptionem proprii caloris, est dicere incrementum frigoris; quare nulla amplius additione opus est, sed potius declaratione,

tione; illud enim, quod ab Aristotel. postea de frigore subiungitur, nil aliud est, quam declaratio, qua significatur contineri frigus in ea definitione vt causam putredinis; hoc enim colligit Aristoteles ex ea hoc pacto; omne priuatum calore est necessario frigidum, ergo si priuatio caloris efficit putredinem, frigus efficit putredinem; primaria tamen causa est calor ambientis, secundaria vero frigus proprium, id est defectus proprij caloris: significat hoc dictio illa illatiua [*quare*] qua indicat Aristoteles se non addere aliquid noui præter illa, quæ in definitione sunt posita, sed ex illa inferre aliquid, quod in ea continebatur virtute: quicquid autem ex aliqua definitione necessario colligitur, id non potest esse illius definitionis pars aliis partibus adiecta, sed vel est earundem declaratio, vel proprietas consequens: ideo verba illa [*& putrefactio communis affectio frigoris proprij, & caloris alieni*] sensum habent causalem; non enim significant putredinem esse affectionem calidi & frigidi vt subiectorum, sed vt causarum, à quibus efficitur, sicut etiam in libris de anima sæpe Arist. dicit affectiones animæ, id est, quæ producuntur ab anima: sic igitur patet proprium frigus non addi ab Aristot. vt alteram causam corruptionis caloris, vt illi existimarunt, sed vt declarationem ipsiusmet priuationis caloris; Aristot. enim sic expresse ex definitione colligit id, quod implicite solum in ea continebatur.

Quomodo calor extraneus in calorem naturalem agere, & corrumpere ipsum dicatur. Cap. IX.

QVoniam autem dictum à nobis est, corruptionem proprij caloris ita esse intelligendum, vt etiam proprij humidi separationem complectatur, eamque à calore ambientis fieri; consideratione dignum est, an calor externus agat prius in calorem naturalem, & ipsum educat, deinde eductionem caloris eductio humidi consequatur, an è contrario prius agat in humidum, deinde per quandam necessariam consequutionem calor quoque naturalis vna cum humido exhaletur: nec soluitur dubium dicendo educi simul vtrumque, adhuc enim difficultas manet, vtrius eductio sit secundum naturam prior. *Aliquorum opinio.* Sunt qui dicant, calorem externum non agere primum in internum calidum, sed in humidum, hoc moti argumento; quod non agit simile in simile, neque corrumpitur simile à simili, quare non potest immediate calor in calorem agere, sed prius agit in humidum, deinde huius *Aliorum opinio vera.* eductionem insequitur caloris quoq; naturalis eductio. Alij vero dicunt, à calore externo educi prius calorem naturalem, deinde consequi vt et-

A iam humidum educatur; quæ communior, ac verior sentētia est, & tum Arist. testimonio, tum ratione comprobatur. Arist. enim postea eodem in loco dicit [*exeunte enim proprio calido coeuaporat quod secundū naturam est humidum*] vult igitur exitum proprij caloris priorem esse saltem natura, deinde per quandam consequutionem humidum quoque naturale exire, & euaporare. Adest etiam ratio; quia non est necessarium vt amoto effectu amoueatur causa, est tamen ne- B cessarium, vt amota causa amoueatur effectus, pendet enim effectus ex causa, non causa ex effectu; atqui calor naturalis in misto est causa coniunctionis humidi cum sicco, vt Arist. dixit, ergo necesse est vt exitum caloris naturalis insequatur separatio humidi à sicco, non sic necessarium est vt exitum humidi insequatur exitus caloris naturalis; in multis enim videmus contingere, vt si exiccentur à putredine præseruentur, & diutius durent: cur igitur calor euaporet, non C pōt vt causa assignari euaporatio humidi; quia neq; est causa, neq; hanc necessario caloris euaporatio consequeretur. Hanc igitur & calidi, & humidi eductionem ita intelligere debemus, vt prius tollatur causa, deinde vero effectus, & caloris eductionem eductio humidi consequatur. Ob id antea diximus, nullam esse aliam putredinis essentiam, quam separationem humidi à sicco, proprij autem caloris corruptionem esse potius causam putredinis, quam ipsammet putre- D dinem; etenim generatio quoque misti fuit coniunctio humidi cum sicco, calor autem in ea locum habuit agentis. Hinc autem colligimus validam confirmationem eorum, quæ de actione frigidi in misti generatione antea diximus: ex eo enim quod solius caloris euocatio est causa putredinis, manifeste infertur solum calorem continere, & vnire siccum & humidum, & per se generare mistū: nam si frigus quoq; in generatione per se ageret, & contineret humidū coniunctum E cum sicco, deberet etiam frigoris corruptio, seu eductio esse causa dissolutionis, & putredinis; quod tamen Arist. nunquam dixit, sed solius caloris remotionē causam putredinis esse voluit. Potest præterea illud, quod dicebamus, confirmari testimonio Aristot. in problem. 20. part. 25. vbi rationem reddens cur ignis non putrescat, inquit; quia refrigerari prius oportet illud, quod putredinem est concepturum, ignis autem refrigerari non potest, sed semper est summe cali- F dus: notanda enim est dictio illa [*prius*] quæ significat caloris proprij corruptionem, quam vocat refrigerationem, non esse formaliter putrefactionem, sed illi præcedere vt causam, si non tempore, saltem natura, ideo relinquitur nullam esse aliam essentiam putrefactionis, quam separationem humidi à sicco. Itaque in putrefactione hic est naturæ ordo: calor ambientis euocat calo- *Ordo naturæ in putredine.*

calorem naturalem, & ita ipſum corrumpere dicitur, corruptionem autem proprij caloris inſequitur ſeparatio humidi à ſicco. Ad argumentum autem illorum dicimus, non ita intelligi, calorem à calore corrumpi, vt contrarium deſtruitur à ſuo contrario, ſic enim calidum à frigido interimitur, non à calido; ſed calorem corrumpi, id eſt priuari miſtum ſuo calore naturali à calore alieno ipſum euocante: non eſt autem abſonum rationi vt ſimile ad ſe trahat ſuum ſimile; etenim dum ipſum ſecundum ſe calorem conſideramus, eſt eductio caloris, non corruptio; at reſpectu miſti eſt caloris deſtructio, quatenus miſtum ſuo calore priuatur: quod autem ſimile attrahatur à ſimili, videtur eſſe per ſe manifeſtum, nec probatione indigere; vt enim contrarium pellitur à ſuo contrario, ita rationi conſonum eſt vt ſimile attrahatur à ſimili: idque aſſerere videntur medici de medicamentis purgantibus, purgant enim per attractionem ratione ſimilis qualitatis. Proprie igitur calorem à calore non interimi confitemur, niſi quatenus poteſt calidus agere in minus calidum, ſed tunc non vt in calidum agit, ſed vt in frigidum; deſtruit enim in eo gradum frigoris, non gradum caloris: trahi tamen calor à calore poteſt, vt ſimile trahitur à ſimili. Sed vt hoc melius intelligatur, digna eſt conſideratione Alberti ſententia, quam poſtea alii plures ſequuti ſunt: declarans Albertus quomodo corrumpatur calor naturalis à calore externo, notat calorem naturalem agere poſſe & vt naturalem, & vt calorem abſolute: nam in generatione miſti agit vt naturalis, dum terminat humidum, & ipſum cum ſicco commiſcet, & coniungit cum ſicco, quantum illius miſti natura requirit, & has paſſiuas qualitates continendo conſeruat miſtum: at in miſti interitu idem agit non amplius vt naturalis, ſed ſolum vt calor, proinde vt igneus, agit enim in conſumptionem humidi, & diſſolutionem miſti; etenim ambientis calor agens in miſtum neceſſe eſt vt calefaciat, quia prima actio calidi eſt calefacere; hac igitur actione calor naturalis intenditur, & fit maior, ita vt ſublata proportione ad paſſiuas fiat præter naturalis, & deſtructiuus; ob id deſerit illud miſtum, & euaporat, & ſecum educit etiam humidum; & ita dicitur eſſe corruptus non vt calor, ſed vt naturalis; quia tunc deſinit eſſe naturalis. Hæc Alberti ſententia certe artificioſa eſt, ſed eam nonnulli recentiores impugnant hac ratione, quod apud Ariſtotel. putrefactio fit, quando actiuæ deſinunt imperare paſſiuis, & ipſæ paſſiuæ actiuis dominantur; hoc autem eſſe non poteſt niſi ob imminutionem caloris: quod etiam Ariſtot. manifeſte ſignificat, quando dicit putredinem fieri & à calore alieno, & à frigore proprio, propterea quod omne priuatum calore eſt frigidum: tantum igtur abeſt vt Ariſtot. putet putredinem fieri per accretionem caloris in miſto, vt potius aperte dicat eam fieri per caloris imminutionnem, quam etiam appellat frigus. Ego tamen cenſeo Alberti ſententiam ſano modo intellectam defendi poſſe: non enim cœcus fuit Albertus, qui non viderit Ariſtot. dicentem fieri putredinem à frigore proprio; ſed ſignificare voluit id, quod ipſa rei natura, ſi bene conſideretur, nobis oſtendit: in principio enim quum externus calor agat in miſtum, neceſſe eſt vt miſtum reddatur calidius, qrima namque actio calidi tranſiens debet eſſe calefactio, dicere autem duos numero diſtinctos calores ſimul in eadem re exiſtere, vanum eſt; ipſe igitur miſti calor ex illa actione intenditur, & maior fit, & hac ratione dicitur corrumpi, quia deſinit eſſe illi miſto naturalis, quum amiſerit debitam proportionem ad paſſiuas reſpectu naturæ illius miſti; hinc igitur fit, vt deſerat illud, & euaporet, ita res illa tandem ſine calore maneat, & frigida: in fine igitur putreſacienis rem manere frigidam manifeſtum eſt; ſed in initio quoque dici poteſt frigida reſpectu caloris naturalis, quem non habet, ille enim quem habet, non eſt naturalis, nec continet humidum iunctum ſicco; tunc igitur licet miſtum illud habeat maiorem calorem, quam prius, non habet tamen naturalem, & ita indiget calore vt naturali: quoniam igitur omne indigens calore eſt ca ratione frigidum, miſtum dicitur frigidum vt carens calore naturali: per hoc tamen non ſtat, quin eſſe poſſit calidius, quam prius, calore alieno, & aduentitio; hoc enim & experientia, & ratione, & Ariſtot. & Galeni auctoritate comprobatur. Experientia docet putreſcentia in initio fieri calidiora, quam prius erant; aceruus enim tritici quando incipit putreſcere, fit calidior; ſic aceruus lætaminis in principio putrefactionis adeo incaleſcit, vt impoſita oua gallinarum foueat non minus, quam calor gallinæ, ita vt inde pulli naſcantur: huius autem duplex eſt ratio; vna, quam paulo ante tetigimus, quoniam ex calidi externi actione neceſſe eſt vt miſtum reddatur calidius; altera, quia etiam abſque externi caloris conſideratione calor internus exiens fit maior, id eſt, apparet maior, quia fit ſenſilior: in illa namque elementorum commiſtione, & contrariarum qualitatum contemperatione, atq; amicitia videtur quodãmodo contraria contrariam abſcondere, ita vt neutra diſtincta ſentiatur; ſed dum vna contraria abiungitur ab altera, ſenſilior fit; proinde videtur maior, præſertim quando exeundo tranſit ab internis ad externa. ex hoc autem ſumi poteſt ratio differentiæ inter qualitates, quæ vocari ſolent à medicis actuales, & potentiales, ſeu virtuales: dicunt enim, vinum & piper habere frigus actuale; ſed calorem

Quomodo calor calorem corrumpat.

Sententia Alberti de caloris naturalis corruptione.

Recentiores contra Albertum.

Alberti defenſio.

Qualitates actuales, & virtuales.

rem virtualem, tactu enim sentiuntur frigida, sunt tamen maxime calefactiua; cuius discriminis rationem quum ego sæpe à pluribus medicis quæsiuerim, nunquam tamen ab aliquo intelligere potui, ipse autem arbitror eam sumi posse ex iis, quæ proxime dicta sunt: quamuis enim illa plurimum habeant caloris in sua temperatura, is tamen calor absconditus est à contraria qualitate, cui est commistus; sed si ab aliquo externo calefiant, vt à ventriculo, excitatur etiam calor internus, & ei abiunctus calor externus reddit calorem vnum magnum, & valde sensilem, ita vt postea illa maiorem ventriculo calorem retribuant, quam ab eo receperint. Confirmatur autem illud, quod modo dicebamus, per id quod ab Aristotele affirmatur, & ab ipsa experientia ostenditur de humido; par enim ratio est, quum in putrefactione & calidum & humidum educanr: quemadmodum igitur illa, quæ putrescunt, fiunt in initio humidiora, non quidem noua humiditate; sed quia humidum ab internis ad externa eductum, & à sicco abiunctum sit sensibus; ita exiens calor ad externa rei putrescentis sensilior fit: illud igitur, quod putrescit, in initio vt humidus est secundum Aristot. ita etiam calidus; in fine tamen frigidum, & siccum fit, propter totius caloris, ac totius humidi euaporationem. Hoc etiam testatur clare Aristoteles in 20. problem. part. 25. dicens; necesse est vt id, quod putrescit, fiat calidissimum, id est, vt magnum calorem suscipiat propter proprii caloris incremētū à calore ambientis. Et in 3. part. problem. 5. inquit, calorem naturalem quandoq; extingui ob excessum ab externo calore acceptum, vt in illis, qui à Solis ardore vruntur, & in ebriis, qui quandoque ob magnam ebrietatem tremunt; tremor enim ille prouenit à frigore, quoniam in illis calor naturalis est imminutus ex nimio excessu caloris à potu; ex eo enim calor, qui erat naturalis, fit præter naturam, & euaporat; certum autem est illis ebriis in principio magnum esse calorem, sed dum desinit esse naturalis, euaporat, & corpus frigidum relinquit. Galenus quoque in lib. secundo de Temperamentis, cap. 6. inquit illa, quæ putrescunt, calidiora fieri adscititio calore, proprio autem frigidiora. Hoc igitur modo intellecta opinio Alberti est rationi & experientiæ, & Aristot. consentanea; quum negari non possit putrescentia omnia in principio fieri calidiora, neque per hoc fiet quin dici possint frigida ratione caloris naturalis, quo destituuntur. Argumentum igitur, quo illi aduersus Albertum vtuntur, facile soluitur: fit enim putrefactio ex imminutione caloris vt naturalis, quia desinit esse naturalis, & postea etiam separatur à misto; sed simul etiam fit ex intensione caloris prout absolute est calor.

Alberti defensio.

Solutio argumēti recentiorum.

A *Declaratio illorum verborum,* in vno quoq; humido, *in definitione putredinis. Cap. X.*

HActenus ea, quæ ad ambientis calorem, & ad naturalis caloris corruptionem pertinent, declarauimus; restat vt verba illa [*in vnoquoque humido*] perpendamus: dubitare namque non absque ratione possumus, an per hæc intelligat Aristot. humidum naturale, an
B omne humidum indistincte, seu naturale, seu aduentitium: quem enim dicat *vnoquoq;*] videtur omnem calorem amplecti, non solum naturalem, attamen sequentib. verbis videtur hæc interpretari, quando subiūgit [*exunte enim proprio calido, coeuaporat quod secundum naturam est humidum*] intelligit ergo sosum humidum naturale; ideo sesum hunc omnes intrepretes receperunt, vt Aristot. dicens [*in vnoquoq; humido*] intelligat omne humidum naturale, non
C omne absolute. Sed hæc inrerpretatio mihi non parum dubia est, potuisset enim Aristot. in definitione quoq; dicere, in humido naturali, si voluisset; cur igitur postea dicit, quod secundum naturam est humidum, in definitione vero dicit, vnum quodque humidum? Mihi quidem videtur huiusce rei declatatio sumi posse ex cuiusdam dubii solutione, quod à nemine vidi fuisse consideratum: videtur putredo esse eductio
D non solum humidi naturalis, ex quo tanquam ex materia constat ipsa misti substantia, sed etiam humidi aduentitii, à quo non fit coniunctio partium; videmus enim ligna arida in ædificiis diutissime seruari sine putredine, & multis seculis manere illæsa; ea tamen, si madefiant, & externo humore humectentur, facillime putrescunt ex illa humectatione; videtur igitur putredo esse eductio etiam humidi aduentitii: hoc tamen non est consonum rationi; quia si
E putrefactio est interitus contrarius generationi misti, debet esse dissolutio misti in humidum & siccum naturalia, ex quibus genitum est, & constat: sed non euaporatio humidi aduētitii, quod substantiæ pars non est. Si bene dubium hoc consideremus; nulla esse potest alia eius solutio, nisi hæc: calor (vt iam diximus) non ita corrumpitur, vt prorsus intereat, sed corrumpitur illi misto, quoniam ab eo recedit; atqui recedere non potest calor sine proprio interitu,
F quum accidens idem numero non possit deserere proprium subiectum, & migrare ad aliud; necessaria ergo est calori substantia humida, in qua resideat, si debeat educi, sic enim cum substantia humida tanquam vehiculo calor euaporat: in lignis ergo aridis nulla est humiditas nisi naturalis, & ea quidem modica, per quam coniunctæ sint partes, quæ dicitur humiditas oleosa, cuius signum manifestum ab Alchimi-

stis ha-

Communis expositio.

Dubium.

Solutio.

stis habemus, nulla enim res est ita sicca, & arida, vt ex ea ipsi oleum non educant, hoc autem educto remanet puluis inconiunctus, quia separata est illa humiditas, qua fiebat partium conglutinatio; quum igitur hæc interna, ac naturalis lignorum humiditas difficillime extrahatur, ideo ligna arida non facile putrescunt, quia non potest calor solus euaporare sine substantia humida; at si eadem ligna extraneum aquosum humorem imbiberint, facile putrescunt, quia ille satis est vt possit cum eo tanquam vehiculo calor naturalis educi, à calore ambientis; eductionem autem proprij caloris insequitur proprij quoque humidi eductio, & separatio à sicco: quum enim proprio naturali calore destituatur mistum, ita vt proprium humidum non habeat amplius calorem, à quo contineatur, dissoluitur, & fit separatio humidi naturalis à sicco, quæ est putrefactio. Sunt igitur in lignis illis considerandæ ac distinguendæ hæ duæ humiditates; vna aduentitia, altera naturalis: aduentitiæ quidem eductio, seu euaporatio non esset putredo, nisi cum ea calor naturalis educeretur, sed ea est solum occasio putredini, quia offertur calori vt vehiculum, cũ quo calor educatur; hæc igitur aduentitij humoris eductio non est putrefactio, sed est conditio, sine qua tunc calor lignorum naturalis non extraheretur; sed putrefactio est alterius propriæ humiditatis eductio insequens eductionem caloris naturalis; aliquæ autem res adeo abundant humido naturali, vt eo solo sine alio aduentitio humore sint aptissimæ ad putredinem, vt caro, lac, & alia multa, in quibus hæc humiditatis distinctio locum non habet, seu nullum momentum facit. Aristoteles igitur in definitione dixit vniuerse [*in vnoquoque humido*] vt omne humidum complecteretur quod sit vehiculum calori ad exeundum, siue sit naturale, siue aduentitium: non enim denotare per hæc verba voluit illud humidum, cuius à sicco separatio putredo est, sed conditionem subiecti putrescibilis, sine qua calor naturalis non educeretur; quia non datur hæc proprij caloris corruptio, nisi in corpore humido, id est, habente aliquam humiditatem siue propriam, siue aduentitiam: patet igitur verba illa non ipsam putredinis essentiam significare, quæ est proprij humidi euaporatio, sed solum subiectum putrescibile; nam ita communiter acceptum humidum non est illud, cuius à sicco separatio sit putredo, essentia autẽ putredinis subintelligitur, quia constituta naturalis caloris corruptione, insequitur necessario separatio humidi naturalis à sicco; idque Aristoteles ipse ibidem postea declarat dicens [*exeunte enim proprio calido coeuaporat quod secundum naturam est humidum*] hæc igitur quam diximus, est ratio cur ibi exprimat humidum naturale tantummodo, prius vero in definitione vniuerse dixerit [*in vnoquoque humido*] cõplectens etiam aduẽtitium: vnde patet sequentia illa verba [*coeuaporat quod secundum naturam est humidum*] non esse declaratiua illorum [*in vnoquoq; humido*] sed ipsius essentiæ putredinis, quæ in definitione continebatur implicite in iis verbis [*corruptio proprij & naturalis caloris*] vult enim postea expresse nos admonere in hac corruptione proprij caloris inclusam esse coeuaporationem humidi naturalis, quæ ex necessitate illam consequitur.

Exposi- tio pro- pria.

An detur alia putredinis species, quæ sub definitione prædicta non contineatur, opiniones aliorum. Cap. XI.

DEfinitione putredinis declarata, considerãdum est, an hæc omnem prorsus putredinis modum comprehendat, an alia putredinis species detur, quæ hac definitione non contineatur, vt nonnulli recentiores existimarunt; nam Thomas Erastus, & Archangelus Mercenarius, quum in hoc consenserint, duas esse putredinis species, quarum alteri tantum competat definitio prædicta, alteri vero nequaquam, in his tamen speciebus statuendis dissenserunt, & inter se acerrime controuersati sunt, vt in eorum iteratis disputationibus ac certaminibus editis videre est. Quoniam igitur noua ab vtroque dogmata hac de re introducta sunt, & Aristot. attributa, non erit ab re si eorum sententias aliquantũ expendamus. Putauit Erastus duas duarum diuersarum putredinum definitiones ab Aristotele afferri in initio quarti Meteorologici, vnam priorem in contextu tertio, alteram vero posteriorem in sexto: priorem quidem dixit misti, quatenus mistum est, naturalem interitum, proinde vero contrariam generationi misti, quum sit eius dissolutio in elementa, ex quibus genitum est; & omni misto necessariam, nisi prius contingat vt aliquo violento interitu mistum pereat; ideoque iure vocari ab Aristotele interitum naturalem, quia fit ab interno principio: non enim à calore externo, sed potius ab interno & naturali, siquidem proprius misti calor tandem absumit humidum naturale, quod illi pabulum est, quo fit vt ipse quoque calor naturalis pabulo destitutus tandem marcescat: huius igitur putredinis naturalis, inquit Erastus, definitionem afferri ab Aristot. talem, putredo est finis interitus naturalis misti quatenus mistum est. Alteram vero posteriorem putredinis speciem dixit violentam esse & morbosam, fieriq; à principio externo, nempe à calore ambientis, & vocari ab Arist. interitum secundum partem: quia per hanc non dissoluitur prorsus mistum in elementa, sed in aliud mistum mutatur: huius definitionem eam esse inquit, quam ab Ar-

ab Aristot. in 6. libr. illo context. traditam nos iam abunde declarauimus, hanc scilicet, putrefactio est corruptio proprii & naturalis caloris in vnoquoque humido à calore ambientis; hac definitione negauit Erastus priorem putredinis speciem contineri. quæ à proprio calore fit. non ab alieno, proinde non est violenta, sed naturalis, Mercenarius vero alio longe diuerso modo duas putredinis species statuit; priorem enim dixit esse illam, quæ in 6. contextu definitur ab Aristotel. & est corruptio proprii caloris in vnoquoque humido à calore ambientis, que Erasto fuit posterior species, quare in hac nō dissident: quæ enim ab Erasto dicta est secunda species putredinis, eadem est, quæ prior à Mercenario est posita, prærerquam quod hanc negauit Erastus vocari naturalem, putauitque ab Aristot. in context. 5. appellari interitum, secundum partem; Mercenarius vero naturalem esse ait, & ab Aristot. in context. 3. ita appellari, & esse interitum secundum totum, non secundum partem, ita vt de vna eadem putredine loquatur Arist. in 3, & in 6. context. Alteram vero putredinem inquit esse illam, quæ ab Arist. in context. paucis verbis tangitur, & vocatur interitus secundum partem, & elementis competere dicitur excepto igni; hanc inquit non esse corruptionem proprii caloris à calore ambientis, sed esse potius quandam corporis impurationem propter admistionem corporis alieni, quam Arist. vocat separationem à natura, hoc est, recessum quendam à statu naturali, qui non est omnino interitus rei; vt quando aeri commiscentur halitus fumosi, vnde dicitur aer putrescere, quia recedit à sua naturali constitutione, sic quando aquæ eiusmodi exhalatio fumida è terra ascendens cōmiscetur, dicitur aqua putrescere; ita vt elementis non competat illa putredo, quæ est proprii caloris corruptio à calore ambientis, sed hæc posterior, quæ est impuratio quædam ob alieni corporis admistione. Ad hanc de secūda putredine sententiam comprobandam vsus est Mercenarius duobus argumentis. Vnum est, duo elementa, terra & aqua, nullum habēt proprium calorem, ergo non sunt obnoxia illi putredini, quæ est proprii caloris corruptio. Alterum est: si tali putredine elementa putrescerent, redirent potius in suam puritatem, & naturalem simplicitatem, quam recederent à natura, quia putredo est dissolutio in elementa, & misti in simplicia; consequens tamē aduersatur Arist. qui vult elementa ita putrescere, vt à sua natura recedāt. Cæteri vero omnes interpretes Arist. & Græci, & Latini, & Arabes, vnam tantum putredinis speciem agnouisse videntur, quæ ab Erasto posterior, à Mercenario autē prior putredinis species appellata est, & cuius definitionem nos hactenus declarauimus; ita vt communi eorum omnium consensione omnis putredo sit corruptio proprij caloris à calore ambientis, nec detur alius putredinis modus quem hæc definitio non complectatur: igitur & ea, quæ ab Erasto prior adducta est, & ea, quæ à Mercenario posterior, ipsorum inuenta fuisse videntur; quæ à nobis consideranda sunt, vt intelligamus, quænam, & qualis illa putredo sit, quæ ab Arist. vocatur interitus secundum partem, & elementis quoque attribuitur, & an definitione illa, quam declarauimus, comprehendatur: certum enim est illa Arist. verba & Erastum, & Mercenarium ad excogitandam aliam putredinis speciem induxisse.

Merce-narii opinio.

Primum argumentū Mercenarii.

Secundū argumentum.

Aliorum communis opinio.

Dictarum opinionum confutatio, & argumentorum solutio. Cap. XII.

EGO vero quum à communi interpretum sententia non recedam, qui putarunt vnam tantummodo esse putredinem, eius definitio iam est à nobis declarata; proinde errasse tum Erastum in priore ab eo inuenta putredine existimem, tum Mercenarium in posteriore; aliqua breuiter aduersum vtramque sententiam adducam. Quod ad Erastum attinet, eius error satis manifestus est: nam si duæ sunt putredines, vna naturalis, altera violenta, conueniens fuit vt Aristot. de naturali putredine fusius, quam de violenta, ac diligentius loqueretur; tamen de violenta longe plura dixit, & eius definitionem exactissimam attulit, eamque postea longo sermone declarauit; de naturali autem admodum pauca dixit in solo tertio context. imo huius nullam definitionem adduxit: quod enim Erastus dicit, eam ita definiri, putredo est finis interitus naturalis, id nulla ratione admittendum est; nam in definitione accidentis perfecta duo exprimere oportet, tum essentiam ipsius, tum causam, propter quam est; quorum neutrum iis verbis exprimitur: quod enim essentia non exprimatur, manifestum est; quia dicere finem interitus naturalis est dicere quendam respectum ad præcedentia, & conditionem quandam communem; sed non est dicere, in quonam ipse putredinis natura, & essentia sit constituta, & quidnam ipsa secundum se sit: causa vero huius putrefactionis est secundum Erastum calor naturalis absumens proprium humidum, huius tamen nulla in ea definitione fit mentio, quum tamen omnino facienda fuerit: quod enim dicit Erastus eam subintelligi, vanum est; quomodo enim potest subintelligi, si nota non est? & quomodo potest esse nota, si ab initio primi Physic. auscultationis ad hunc vsq; locum nusquā fuit ab Arist. declarata? dico præterea falsum omnino hoc esse, quod Erastus putredinis naturalis causam esse asserit, nempe proprium misti calorem ali humido proprio, & ipsum absumere tanquam pabulum;

Opinio vera.

Confutatio opin. Erasti.

bulum; de ſolo enim calore animali id verum eſt, propriumque eſt animatorum, vt eorum calor humido naturali nutriatur, ipſumque tandem abſumat, quæ eſt viuentis mors per vltimam reſolutionē, naturalis appellata; & in hoc recte carpit Eraſtum Mercenarius, licet nullam huiusce diſcriminis rationem adducat: ego vero hanc eſſe puto rationem, quod calor naturalis dupliciter accipi poteſt; vno modo pro ſola qualitate, altero modo pro ſubiecto quali ſicuti ſolent medici nomine caloris naturalis vitales ſpiritus intelligere, qui ſunt primum ſubiectum caloris animalis: igitur quando dicimus calidum nutriri humido tanquam pabulo, non poſſumus ſimplicem qnalitatem intelligere; non poteſt enim humiditas in calorem verti, ſed potius deſtruitur à calore, quoniam nutriri aliquo eſt vertere illud in ſuam ſubſtantiam; ſic enim dicimus ignem ali combuſtili, id eſt, illud vertere in ignem: in animantibus igitur calorem veſci humido vt pabulo non poteſt intelligi de calore accepto pro qualitate, ſed accepto pro ſpiritibus vitalibus, qui continue nutriuntur, dum vertunt humidum in ſuam ſubſtantiam; hæc autem humidi conſumptio, & ex conſumptione nutritio, non fit, niſi ex actione ſubſtantiæ calidæ in aliam ſubſtantiam humidam; proinde non habet locum, niſi in corporibus heterogeneis, quæ conſtant ex partibus diuerſarum naturarum, & diuerſarum temperierum; alia namque eſt natura ſpiritus, alia ſanguinis, alia carnis, alia oſſis, dicere igitur poſſumus carnem nutriri ſanguine, & ſpiritus nutriri humido in eorum ſubſtantiam conuerſo, & hac ratione nutriri calorem naturalem, id eſt, conſeruari per conſeruationem ſpirituum: aſt vbi vna & eadem eſt ſubſtantia homogenea calorem habens, & humiditatem naturalem, nihil eſt vanius, quam dicere calorem ali per conſumptionem humidi naturalis: vna enim eſt natura, ac temperies miſti homogenei, quare non poteſt agere in ſeipſam: adde quod calor in nutritione non agit niſi per mediam calefactionem, ergo oporteret idem miſtum calefacere ſeipſum, quod dicendum non eſt; ſic enim eſſet ſimul calidum & non calidum, & actu & poteſtate ſecundum idem, quod ne imaginabile quidē eſt. Præterea ſi hoc verum eſſet, etiā miſta inanimata egerent ſumptione alimenti externi pro conſumpti humidi reſtauratione, hoc tamen nemo vnquam dixit: videmus enim multa miſta ſine vllo aſſumpto alimento diutiſſime durare, vt metalla, & lapides, & oleum; in his ergo nulla proprij humidi conſumptio ſit. Dicendum ergo eſt calorem tēperaturæ in miſto continere, & cōſeruare humidum ſicco iunctum, tantum abeſt vt abſumat ac perimat: ideo recte dicit Albertus calorem miſti, dum agit vt naturalis, conſeruare humidum, nec ſinere elabi ac diffluere: non eſt ergo Ariſt.

A tribuenda hæc opinio, quæ omnino repugnat
veritati: & miror quomodo Eraſtus in tantum
errorem lapſus ſit, quum præſertim modus ille
loquendi Ariſtotel. non poſſit definitionem ſignificare;
potius enim denotat quæ corruptio
ſit putredo, quam quid ſit; & ſententia Ariſt. eſt,
quod illa putredo, quæ eſt interitus naturalis, &
oppoſitus generationi miſti, fit à calore ambientis,
eaque definitur in contex. 6. illius libri, vt
eſt omnium interpretum opinio, quam tuetur
B recte Mercenarius contra Eraſtum. Poſſumus
autem aduerſus eum conſiderare etiam verba
Ariſt. in context. 4. quando dicit [*quare humida primum, deinde ſicca tādem fiunt illa, quæ putreſcunt*] nam ſecundum Eraſtum dicere oporteret
miſta ſemper magis exiccati, ſi ſemper calidum
abſumit humidum: igitur quomodo dicit
Ariſtot. putreſcentia fieri primum humida, deinde
vero manere ſicca? vidit hanc difficultatem
Eraſtus, & illa verba ita eſt interpretatus: miſta
C putreſcentia habent in principio humorem, &
humida ſunt, tandem vero toto conſumpto humido
remanent arida. Sed hæc non eſt conueniens
interpretatio, quia non dicit Ariſt. ea eſſe
humida, ſed fieri humida ob ipſam putrefactionem,
quum ante putrefactionem non eſſent
humida, ſiquidem per eductionem humidi ad
ſuperficiem, in extima parte redduntur humida
in initio putrefactionis. Sed non recte etiam
diceretur omnia miſta eſſe humida: quamuis e-
D nim omnia miſta habeant humorem in ſua miſtione,
non ob id omnia denominantur humida;
etenim non fit denominatio, niſi ab exceſſu;
vt lignum aridum vocamus ſiccum, non vocamus
humidum, licet aliquid habeat humidi in
ſua miſtione: aliud ergo eſt dicere omne miſtū
habere in ſe humiditatē, aliud eſt dicere omne
miſtum eſſe humidum: nam illud quidem verū
eſt, ſed hoc eſt falſum. Mercenarius quoque in
ſecunda ab eo adducta putredine, quam ſecun-
E dum partem vocauit, deceptus eſt. Primū quidem
non eſt verum id, quod ait, hanc eſſe elementorum
propriam putredinem: nam modus
loquendi, quo Ariſt. in eo 5. cont. vtitur, ſignificat
hanc miſtis quoque competere; inquit enim
[*proprie dicitur putrefactio in iis, quæ ſecundum partē intereunt*] poſtea vero ſubiungit [*quapropter & putreſcut alia omnia excepto igne*] & ita
colligit tria quoq; elemēta hoc modo putreſcere:
non ergo ſolis elementis hanc putredinem
F attribuerat, nam dictio coniunctiua indicat eam
aliis quoque competere præter elementa; hoc
autem poſtea manifeſtum fiet, quū declarauerimus
quid ſit hæc putredo, quæ ſecundum partem
dicitur. Sed ipſamet Mercenarij de hac putredine
ſententia videtur eſſe abſona rationi,
neque Ariſt. attribuenda: nam ſi putreſcere elementa
dicuntur per alieni corporis admiſtionē,
quod recedant à ſua naturali puritate; ergo illa tria

Cōfutatio opinionis Mercenarij.

la tria elementa sunt semper putrida, semper enim sunt mista, & absque naturali simplicitate: salsedo enim maris indicat mistionem cum halitu terreo, & in aere semper sunt halitus à terra ascendentes, vel saltem frequentissime; terra quoque in extima saltem parte, & à centro remotiore apparet humefacta, & cum aqueo humore commista, attamen nec totam aquam maris vocamus putridam, nec terram madefactam, nec aerem per vaporum commistionem putrescere dicimus: non igitur in hac commistione cõsistit natura putredinis, ita vt quicquid habet alienum corpus sibi commistum, ea ipsa ratione dicatur putridum: id quidem verum est, talem commistionem in elementis esse putredinis causam, sine qua non, quia nisi essent mista, non putrescerent; sed tali commistione posita non necessario ponitur putredo, causa enim est vt sint putrescibilia, sed non vt sint putrida; sic autem & cætera mista non semper putrescunt, sunt tamen semper putrescibilia, quum sint mista. Præterea verbis Aristot. aptari hæc sententia nullo modo potest, qui in eo loco de tali commistione ne verbum quidem facit; erat tamen omnino exprimenda, si in hac ipsa conditione hæc secunda putredo constituta est. Arist. autem nil aliud dicit, nisi aliqua secundum partem putrescere; at hoc quomodo significare possit commistionem cum alio corpore, ego quidem imaginari non possum, est enim absona rationi, & incongrua hæc interpretatio; at (inquit Mercenarius) declarat hoc Aristot. quando subiungit [*quum separata fuerint à natura*] per talẽ enim commistionem elementa remouentur à sua naturali cõstitutione: sed hoc reuera nihil est, quia separari res à sua natura plurib. modis possunt, non hoc vno, quem ipse ponit; nã & quando elementũ mutatur in aliud elementũ, separari dicitur à sua natura; & quando etiam alteratur contraria qualitate, vt quando aqua calefit, separari modo aliquo dicitur à sua naturali affectione: nihil ergo in verbis Arist. est, quod determinate cum extraneo corpore commistionem significet, quum præsertim neque in præcedentibus de hac quippiam dixerit, neque in sequentibus dicturus sit: hæc igitur huius secundæ putredinis conditio apud Aristotel. non legitur, quum tamen fuerit omnino exprimenda, si per hanc secunda putredo distinguenda est ab altera priore. Restat vt argumenta ab his adducta soluamus. Erastus quidem pro sua opinione de priore putredine non alio argumento vsus esse videtur, quam consideratione verborum Arist. in cont. 3. illius lib. 4. nempe quando Arist. dicit eam esse naturalem corruptionem, & vere contrariam generationi misti: sed ad hæc iam patet responsio ex iis, quæ de eius loci vera intelligentia diximus; cõtraria enim vocatur generationi misti, quia est misti dissolutio in elementa; naturalis autem dicitur, non quod fiat ab interno principio, fit enim à calore ambientis, sed quia fit secundum legem naturæ de modo, quo debeat interire mistum quatenus mistum est. Ad primum Mercenarij dicimus, terram & aquam, si simplices esse statuantur, & omni penitus calore carẽtes, vtique non posse putrefieri; attamen putrefieri, quoniam aliquem habent calorem, si non naturalem, saltem aduentitium; is enim (vt aliqui recte dicunt) si vere intrinsecus non est, est saltem intrinsecatus, & facit vt elementum sit aptum putrescere. Ad secundum dicimus, totum esse concedendum: nam si fieri posset vt aqua perfecte putresceret, dissolueretur aqua in elementa simplicia, proinde impura in puriorem; sed quia id fieri non potest, ideo non fit perfecta dissolutio in elementa: cur autem fieri non possit, postea declarabimus, quando veram sententiam de hac secundum partem putredine proferemus; vbi etiam ostendemus terram non modo secundum partem, sed etiam perfecte putrescere posse. Vtcumque sit, semper putredo est corruptio rei putrescentis siue perfecta, siue imperfecta: ideo si putrescit elemẽtum, putrescit quatenus mistum est; idque si perfecte in simplicia dissoluatur, non negamus impurum ea ratione resolui in purum; si vero non perfecte dissoluatur, id non euenit, sed adhuc remanet aliquid impurum: hoc tamen à nobis postea magis declarabitur.

Cõfutatio opinionis Mercenarij.

Ad argumentum Erasti.

Ad primũ Mercenarij.

Ad secundum.

Aliorum sententiæ de putredine secundum partem, & earum confutatio.
Cap. XIII.

Rectius igitur alij senserunt, qui dixere vnam tantum esse putredinem, quæ est proprij caloris corruptio à calore ambientis; ita vt eiusmodi sit tum illa, quæ in context. 3. 4. Meteorolog. dicitur esse interitus naturalis, & vere contrarius generationi misti; tum illa, quæ in context. 5. vocatur interitus secundum partem. Sed antequam veram de hac re sententiam, ac mentem Aristotelis declaremus, non erit ab re, si plures aliorum sententias de putredine secundum partem breuiter expendamus; quia licet in eo omnes consentiant, quod hæc non sit alia putredinis species, variis tamen modis hunc secundum partem interitum intellexerunt. Plures Latini considerantes Aristotelem ibi dicere ea, quæ secundum partem intereunt, esse separata à sua natura, de elementorum tantum putredine eum loqui existimarunt, & dicere ea separari à sua natura, quando ob commistionem aliorum corporum substantiæ dicuntur à sua naturali puritate recedere, fiuntque apta ad putrescendum; non enim putrescerent, nisi essent mista, quum putredo sit dissolutio misti in simplicia: sensus ergo verborum Aristotelis secundum eos hic est: elementa, quando à sua natura recesserunt, id est, quando facta sunt quo-

Latinorum opinio.

dammodo mista, tunc apta sunt ad putrescendum. Sed hæc interpretatio tum manca, & imperfecta admodum est, quum eorum complures non declarent cur hæc putredo appelletur secundum partem: tum etiam fasa: quia si modum loquendi Aristotelis perpendamus, non solis elementis attribuit hanc putredinem secundum partem, quemadmodum antea aduersus Mercenarium ostendimus; sed postea etiam demonstrabimus, mistis quoque eam putredinem, quæ secundum partem ab Aristot. dicitur competere posse. Notare autem volo hos in consideranda in elementis mistione, quam dicunt ibi vocari recessum à natura, minus errasse, quam Mercenarium: ille namq; mistionem, & impuritatem ipsam elementorum formaliter putredinem esse dicebat, quod omnino negandum est; isti vero non formaliter, sed antecedenter, quod quidem verum per se est, sed ab illis Aristotel. verbis alienum; nam fatemur quidem Aristot. præsupponere elementa esse mista quodammodo, si debeant putrescere; sed negamus hoc significari per separationem à natura. Albertus vero similiter dixit putredinem secundum partem solis elementis attribui, sed rationem quoque adduxit cur dicatur interitus secuudum partem, dixit enim putredinem esse mistorum tantummodo: ideoque perfecta mista putrescere perfecte, ac secundum totum; at elementa, quia non sunt perfecte mista sed imperfecte, dici etiam putrescere imperfecte, ac secundum partem. Attamen in hac Alberti ratione manifestum est animum non acquiescere: quamuis enim putredo mistionem præsupponat, aliud tamen est mistio, aliud putrefactio: quod igitur imperfecta in elemento sit mistio, non ob id apparet imperfectam etiam eius putredinem esse, nisi de ipsa secundum se putredine declaretur quomodo sit imperfecta; imo nos postea ostendemus, tum perfecte mista posse imperfecte putrescere, tum elementa, quæ sunt imperfecte mista, quandoque perfecte putrescere. Aliqui putredinem secundum partem intellexerunt de parte quantitatis; vt quādo pomi pars putrescit, dum aliæ partes sunt integræ, eam vocant putredinem secundum partem; sic quando in aliqua corporis nostri parte propter vlcus fit senies, eam dicunt esse putredinem secundum partem, nempe secundum corporis nostri partem. Sed hac interpretatione nescio an alia possit crassior ac rudior excogitari; eadem enim est putredinis natura, & conditio, qua totum pomum, & qua pars pomi putrida dicitur: nam si pars pomi in elementa penitus dissoluatur, etiamsi cæteræ partes sanæ, & integræ maneant, certum est perfectam esse eius partis putredinē: nec vllum huius discrimen esse, & illius; qua totum pomum putrescit, nisi ratione quantitatis maioris, vel minoris, quæ non facit differentiam in natura putredinis, nec fuit ab Arist. con-

Confutatio.

Alberti opinio.

Confutatio.

Aliorum opinio.

Confutatio.

A siderata. Probabilior videtur quorundam aliorum sententia, qui putarunt putredinem secundum partem tunc dici, quando non tota misti substantia, sed particulæ tantum tenuiores putrescunt; qualem vini putredinem esse dicunt; non enim tota vini substantia putrescit, sed particulæ tantum tenuiores, & aquosæ, quæ solæ euaporant, non totus humor vini: idque eo argumēto comprobant, quod illi qui vinum præseruare volunt ne putrescat, coquūt ipsum igni,

B vt oēs illæ partes aquosæ exhalentur; sic enim vinū à putredine præseruatur. Verum hi videntur quidē propius ad veritatem accessisse, quam alij, sed ab ea tamen aliquantum recesserunt: quum enim omnis putredo fiat per separationem partis à parte, nempe humidi à sicco, non ipsi parti eductæ attribuitur putredo, sed toti misto; non enim putrescere dicimus humidum pomi, sed educi, putrescere autem pomum totum; quando igitur aquosiores vini partes in

C putrefactione extrahuntur, non illæ dicuntur putrescere, seu vinum totum, licet non secundum totum, quia non totum humidum separatur à sicco: ea igitur sola debet adduci ratio cur aliquid secundum partem putrescat, quod non totum humidum educitur, sed pars eius tantum; at non quod pars tantum aliqua putrescat, nempe illa, quæ educitur; itaque hi in discernenda putrefactione secundum partem non videntur errasse, sed solum in ratione affe-

D renda huius appellationis; toti enim misto est attribuenda putrefactio, nō humido educto: ob id falsum est id quod dicunt, non totum vinum putrescere, imo totum putrescit, quia ab omnibus partibus euaporat proprium calidum cum humido; non tamen perfecte putrescit: quare dicendum est vinum totum putrescere putredine imperfecta, & hac ratione dici secundum partem interire. Buccaferreus dicit Aristotel. in eo

E loco, nec aliam putredinis speciem adducere, nec eendem vt imperfectam, sed absolute de omni putredine loqui, & putredinem vniuerse sumptam declarare, ac dicere omnem putredinem esse interitum secundum partem tantum, nullam autem secūdum totum, propterea quod est secundum calidum & humidum tantum, non secundum frigidum, & siccum; nam à calore ambientis extrahitur calor tantum naturalis, & humidum naturale, non extrahitur frigidum

F & siccum: omnis igitur putrefactio est corruptio secundum partem, quia non est secundum omnes qualitates, sed secundum duas tantum. Hanc sententiam maxime omnium approbat Buccaferreus, & eam inquit fuisse Alexandri, quod tamen minime verum est; quum præsertim sit vanissima interpretatio, & indigna Alexandro: tum ob rationem prædictam, quia putrefactio non attribuitur soli parti eductæ; sed toti misto, hoc enim dicitur putrefieri & dissolui; tum etiam quia reuera hæc est separatio

omnium

Aliorum sententia.

Confutatio.

Buccaferrei opinio.

Confutatio.

omnium qualitatū, nam educere calorem non A magis est separare calidum à frigido, quam relinquere frigidum separatum à calido, hoc idem de humido & sicco dicendum est: quare hæc sententia est prosus reiicienda.

Opinio vera de speciebus putredinis, ac de putredine secundum partem.

Cap. XIV.

EGo quum hac in re à communi interpre- B tum sententia arbitrer nō esse recedendum, & vnam tantum dari putredinis speciem, vnamque & eandem omnis putredinis definitionem, omnis enim putredo apud Aristotelem est separatio humidi à sicco ex propria caloris corruptione à calore ambientis, etiam illa putredo, quæ ab Aristotele vocatur putredo secundum partem; tamen hos quoque errasse existimo in hac intelligenda, & falsas esse omnes prædictas eorum sententias, vt modo demonstrauimus; C declarandum igitur à nobis est, quænam sit apud Arist. putredo secundum partem, & quomodo hanc ab illa, quæ secundum totum est, distinguere videatur. Sciendum itaque est eam, quam Aristoteles definiuint, putredinem multas recipere varietates ex diuersitate rerum putrescentium, & diuersis earum mistionibus, & naturis; quo fit vt diuersis modis putrescere res diuersæ videantur, propterea quod eædem causæ eundem effectum cum aliqua varietate producunt D ob varias differentias subiectorū recipientium: vt exempli gratia eadem est putredinis natura & conditio, qua putrescit caro, & qua pomum, & qua stercus; varii tamen sunt horum putrescentium odores, & sapores, quæ differentiæ oriuntur ex diuersitate mistionum: sed hæc tamen diuersitas indigna est consideratione, quoniam accidentalis est, nec facit vt hoc magis, quam illud putrescere dicatur; æque enim omnia prædicta dissoluuntur tandem in elemen- E ta, & nihil ex eis reliquum apparet, nisi terra & fimus, quanquā per diuersa accidentia ad hunc finem perueniunt: aliæ tamen maiores putredinum differentiæ existunt, quæ considerari meruerunt, quia faciunt vt alia magis, alia minus putrescere dicantur, & alia penitus, alia vero secundum partem tantum interire, vt in memorato loco Aristot. admonet; attamen non sunt ob id diuersæ putredinis species, quia differentia secundū magis & minus non variat speciem, F sed potius varios gradus putredinis efficit, vnde aliam maiorem, aliam minorē putredinem appellamus. Summa igitur, & perfecta putredo ea est, qua mistum penitus in elementa dissoluitur, ita vt nihil eis reliquum appareat, nisi terra: hoc modo putrescunt caro, & pomum, & stercus, & alia omnia mista, quæ solida, & per excessum terrea sunt; euocato enim proprio calore, humidum quoq; existēs educitur ad externa, ibiq;

A tandem consumitur, ita vt remaneat terra sicca. Sed in illis, quæ fluida, & magno excessu aquea sunt, non fit hæc perfecta, & integra putredo vt in vino; quum enim in eo insit plurimum humidi, & parum sicci, si per sicci quoq; eductionem fieri putredo posset, vtique etiam hæc secundum totum facile putrescerent: sed quum siccum euocari à calore nequeat, sed solum humidum educatur, idque ibi plurimum insit, ideo non potest educi totum, & à sicco separari; sed B primum tenuiores partes educuntur, quia facilior est ipsarum, quam crassiorum eductio, vt in putrescente videmus: eius enim ebullitio indicat tenuiores, & aquosiores partes exhalari, ex quibus in superficie vini genitum inspicimus illum situm, qui in omnibus signum putredinis esse solet; attamen non omnino tunc dissoluitur ex illa actione vinum in elemēta, quia multo maior in eo inest humoris copia, quam vt educi totus possit, & à sicco separari: hanc igitur C putredinem Aristoteles appellat interitum secundum partem; nam mistum quatenus est mistum tunc dicitur secundum totum, & perfecte interire, quando penitus abiungitur humidum à sicco; sed quando hæc separatio non perficitur, tunc mistum quatenus mistum est, secundum partem tantum interire dicitur, & secundum partem dissolui, & (vt inquit Arist) à natura, & à sua naturali constitutione recedere; vinum .n. putrefactum non omnino interiit qua- D tenus mistum, quia non est in elementa dissolutum, tametsi recessit à sua naturali temperie, & modo magis, modo minus, vt postea considerabimus: hæc tamen est eadem putredinis natura, & idem modus, & ab eadem causa proueniens, nempe à calore ambientis; est enim omnis putrefactio eductio proprii caloris vna cum proprio humido à calore continentis, vt in vini putredine manifestum est, videmus enim tantum tempore æstiuo vina putrescere, non E tempore hyemali, quo aer est frigidus: quod autem de vino exempli gratia diximus, id de alis omnibus intelligi volumus, in quibus non perfecta fiat separatio humidi à sicco, eam enim semper appellandam esse censemus putredinem secundum partem. Tali putredine dixit Aristot. elementa quoque putrescere vno igni excepto; quatenus enim non sunt simplicia & pura, sed permista, eatenus tria elementa putredini obnoxia sunt: ignis vero non est putredi- F nis capax; tum quia nihil secum patitur commisceri, quum omnia consumat, & in suam naturam conuertat; tum quia calidissimus omnium est, nec datur aliquid ipso calidius: quare interire quidem potest, & mutari à frigido in elementum frigidum, at non putrefieri; quia putrefactio est corruptio proprii caloris, non à frigore alieno, sed ab alieno calore proprium rei calorem superante, Cætera vero elementa sunt apta ad putrescendū, quia sunt per-

Putredo imperfecta in quibus fiat.

Cur elemēta putrescant.

mista: terra namque habet commistum humorem aqueum, & calorem ingenitum à lumine astrorum; sic aqua habet commistas exhalationes siccas terreas, & calorem similiter ex lumine astrorum acceptum; & aer habet commistas exhalationes tum aqueas, tum terreas, & habet calorem naturalem, qui calore igneo debilior est; ideo sunt apta materia putredini per interni caloris eductionem, & separationem humidi à sicco: videtur autem de his elementis impuris, & sua naturali simplicitate carentibus alterum duorum dicendum esse: aut factam esse in ipsis veram mistionem, & vnionem naturæ; ita vt portio aliqua terræ, licet vocetur terra, quia magno excessu terra vincit alia elementa in ea mistione, non sit tamen terra, sed mistum quoddam; sic etiam aqua, quam appellamus aquam: sic etiam aer; & ita quatenus sunt mista, eatenus esse obnoxia putredini: aut veram mistionem, & naturæ vnionem ibi non esse factam, quod eo magis credo, quum Aristot. in calce libri 1. de Ortu & Interitu dicat mistionem tunc esse, quando nullum miscibilium manet integrum, quod quidem euenit quando nullum nimio excessu alia superat, quo fit vt transeant omnia in naturam quandam mediam, nec remaneat amplius nomen alicuius ex miscibilibus: quoniam igitur in aqua nō est facta perfecta mistio, quum adhuc & natura, & nomen aquæ seruetur propter magnum aquæ excessum in illa mistione; ideo calidū & siccum, quæ inexistunt, non poterunt quidem dici internæ: & naturales qualitates aquæ, sed tamen ita sunt permistæ cum ipsa aquæ substantia, vt totum illud corpus putredini obnoxium reddant; quamuis enim non sint veræ intrinsecæ, sunt tamen (vt bene aliqui dixerunt) intrinsecatæ illi elemento: quod idem dicimus de terra, & de aere: hoc autem confirmatur ex eo, quod in mistis quoque contingere videmus; plura namque diu durarent sine putredine, sed quia aduenit eis humor aqueus extraneus, is facit vt cito putrescant: licet enim nunquam dici possit ille humor esse illi corpori naturalis, & intrinsecus, est tamen ita intrinsecatus, vt quamuis sit extraneus, per eū tamen res illa facile putrescat, quemadmodum supra considerauimus. Hæc autem sententia de putredine & secundum totum, & secundum partem maxime confirmabitur, si aliquarum rerum putredinem, de qua magis dubitari solet, diligenter considerantes ostenderimus omnes putredines ad hanc vnam reduci, & vno, ac eodem modo eas omnes fieri; cum eo tamen discrimine, quod alia penitus & secundum totum putrescunt, alia verò secundum partem tantum. Primum quidem considerandum est, quomodo in tribus illis elementis locum habeat putredo: aqua putrescit, quoniam insitum habet calorem, vt modo dicebamus, debilem tamen, qui vincitur à calore aeris ambientis,

Quomodo aqua putrescat.

A ideoque educitur; quum autem calor sit accidens, & nequeat migrare de subiecto in subiectum, non potest educi, nisi cum aliqua tenui substantia, in qua inhæreat, eaque est pars aliqua humoris tenuior, quæ ad superficiem aquæ euocata facit ibi quandam teliculam, quæ putredinis signum esse solet; non potest autem totum aquæ humidum euocari, quia est plurimum cum pauco sicco, ideo remanet adhuc in aqua plurimum humidi cum sicco terreo, eaque B est putredo secundum partem, quia non penitus separatur humidum à sicco; nec videtur hæc putredo dissimilis putredini vini, cuius humor totus separari à sicco non potest ea vna actione, qua putrescere vinum dicimus in illa omnibus manifesta ebullitione, & manifeste etiam cessat, & relinquit vinum iam putrefactum secundum partem; nec tamen negamus materiam illam putridam interire etiam penitus, & in elementa resolui posse, sed id postea fit per aliam actio- C nem, & non nisi per longum tempus; tunc enim nil aliud cōsideramus; quam illam vnam actionem caloris æstiui, ex qua remanet vinum putrefactum secundum partem, in illo enim statu imperfectam esse putredinem certum est. Talis etiam esse videtur aeris putrefactio: quando enim permistum habeat plurimum siccæ exhalationis, & vaporis etiam aquei (nam aquea humiditas putrescibiles maxime res facit, propterea quod humidum, quod in misto vt mate- D ria requiritur, aqueum potissime est, sicuti etiam siccum est potissime terreum; hæc enim duo elementa substantiam habent magis consistentem, & humidum aqueum aptius est ad conglutinationem, & vnionem partium misti, quam humidum aereum) potest ab externo calore seu circumdantis ignis, seu ab astris genito educi aeris calor naturalis vna cum aliqua humoris parte, quæ erit imperfecta putredo, & secundum partem dicta, quia totus aeris humor tam E proprius, quam alienus non potest ea actione à sicco permisto separari: ideo & ante putrefactionem, & post seruatur nomen aeris, quia non secundum totum est facta illius corporis dissolutio, neque omnis calor eductus est; etenim si remanet aer, necesse est vt aliquid caloris in eo remaneat: huius autem putredinis signum apparet, quod aer fit turbidus, & situm generat in suppositis illi corporibus, vt in superficie terræ, & arborum, & ædificiorum, ad quæ situs tan- F quam grauis descendit; ideo quando turbidum, ac densum esse aerem videmus, id signum est putredinis vel præsentis, vel futuræ; indicat enim permistio multarum exhalationum, quæ aerem putrescibilem reddunt, præsertim tempore æstiuo, aut verno, nam sine calore superante calorem proprium non fit putredo; purus autem aer, & nulli alii elemento permistus non posset putrescere sicuti, neque aqua pura; quomodo enim separari potest humidum à sicco,

Putredo vini.

Quomodo aer putrescat.

Quomodo terra putrescat.

à ficco, vbi nihil eſt ſicci? Partes autem terræ,
quæ permiſtam habeant humiditatem aqueam,
& aliquid caloris, poſſunt putrefieri à calore
ambientis educente calorem illum intrinſeca-
tum vna cum illo humido intrinſecato, ex qua
putrefactione terra illa fiet humidior, & appa-
rebit etiam in ea ſitus, ſicut in aliis multis putre-
ſcentibus: ideo proxime videtur accedere hæc
putrefactio ad eam, quæ dicitur interitus ſecun-
dum totum; quia poteſt totus educi ille paruus
calor, & totus ille paruus humor, ita vt rema-
neat terra pura; eaque erit diſſolutio in elemen-
ta ſimplicia: ſed non eſt ignorandum illam pu-
tredinem vocari poſſe & ſecundum totum, & ſe-
cundum partem; quatenus enim reuera eſt per-
fecta diſſolutio in ſimplicia, catenus eſt interi-
tus ſecundum totum, ſed ratione eius, quod ap-
paret, dicitur ſecundum partem tantum, id eſt,
ſecundum accidentia; nam & illud quod putre-
ſcit, vocatur terra, & id, quod ex putredine re-
manet, vocatur ſimiliter terra; quare non vide-
tur ſubſtantia interiiſſe, ſed ſolum eſſe alterata:
neque hoc Ariſt. aduerſatur dicenti tria hæc e-
lementa ſecundum partem putreſcere, quando-
quidem non dicit ea ſecundum partem tantum
poſſe putreſcere: ſed ex eo, quod dixerat, aliqua
ita putreſcere, vt ſecundum partem tantum in-
tereant, infert tanquam conſequens, tria illa e-
lementa putreſcere poſſe: quia ſi putredo ſecun-
dum partem non daretur, ſed ſolum ſecundum
totum, hoc fortaſſe non intuliſſet, ſed ſolam ter-
ram inter elementa putreſcere poſſe aſſeruiſſet.

Putredo vini.

Quomodo aer putrescat.

Quomodo humores in animalibus putrescant.

Talem eſſe puto in corporibus animalium il-
lam humorum putredinem, ex qua febres ori-
untur à medicis putridæ appellatæ: ſicut enim
putreſcunt in eiſdem excrementa, vt patet ex
eorum fœtore poſtquam ſunt emiſſa, ita etiam
humores putreſcere poſſunt, ſed vt plurimum
putredine ſecundum partem; ſicuti vinum, & a-
quam, & res liquidas putreſcere diximus: cale-
facti enim humores ab aliquo extraneo, vt no-
mine extranei intelligamus etiam circumſtan-
tes animalis partes ſolidas, & quodcunque aliud
extra ipſam humorum ſubſtantiam exiſtens cō-
ſideretur, putreſcunt, quia proprius eorum ca-
lor, & cum calore humidum educitur; ſed quum
ſint fluidi, vix poteſt totum ipſorum humidum
extrahi, vt dici poſſit putredo ſecundum totum,
ſed pars aliqua humidi educitur, non tota hu-
miditas; quare non eſt niſi putredo ſecundum
partem: poteſt tamen aliquis humor ex ingenti
putredine exareſcere tandem, & (vt aiunt) inci-
nerari, ſed id perrarum eſt; imo nec videtur eo-
uſq; vita animalis poſſe produci, donec tota ſit
abſoluta putredo, ſed mortem præuenire ne-
ceſſe eſt: hoc tamen ſi concedamus, perfectam
quoque, & ſecundum totum putredinem eſſe
fateamur oportet; id tamen non admodum eue-
nit, ſed putreſcunt humores ſecundum partem,
nec omnino abſoluitur diſſolutio in elementa;

A imo etiam cœptam humoris putredinem com-
peſcunt, & cohibent ſæpe remediis medici, hu-
moremq; illum priſtinæ integritati reſtituunt,
vt aſſerit Galen. in arte Medicinali in eo cap.
quod de communiſſima intentione curatiua in-
ſcribitur; inquit enim concoctione fieri vt hu-
morum putredo ceſſet, proinde eos alterari ma-
nente ſubſtantiā. Hæc eſt mea de vtraque putre-
dine opinio: puto enim non duas eſſe ſpecies, ſed
vnam, ad quam omnium putreſcentium rerum
B putredines reducantur; hanc autem modo per-
fectam eſſe, modo imperfectam, quam Ariſt. di-
cit eſſe ſecundum partem, patet enim imperfe-
ctam putredinem per hoc ſignificari.

An putredo ſecundum partem ſit interitus formæ ſubſtantialis, an ſit mera alteratio, aliorum ſententia, & argumenta. Cap. XV.

C CÆterum vt melius hæc ſecundum par-
tem dicta putredo intelligatur, alia non
parui momenti difficultas nobis expendenda
proponitur quæ inter aliquos eruditos viros a-
gitata eſt, qui in hoc conſentientes, quod hæc
ſecundum partem putredo ſit alia putredinis
ſpecies, fiat tamen hæc quoque à calore ambi-
entis, acerrime diſputant, an ſit in ſolis qualita-
tibus alteratio, an potius ſit interitus formæ ſub-
ſtantialis rei putreſcentis; habet autem locum
D quæſtio hæc etiam ſecundum noſtram opinio-
nem; quum enim dicamus, putredinem ſecun-
dum partem non eſſe aliam putredinis ſpeciem,
ſed eandem quando imperfecta eſt, opportuna
admodum eſt quæſtio, an per hanc imperfe-
ctam putredinem intereat forma miſti, & aliud
miſtum generetur, an maneat eadem forma, &
in ſolis accidentibus ſit facta mutatio: nec indi-
gna per ſe conſideratione hæc res eſt, an vinum
putrefactum differat ſpecie à ſeipſo iā integro,
E an non differat; certum enim eſt non differre
ſpecie, ſi forma ſubſtantialis ſeruata eſſe dica-
tur. Thomas Eraſtus efficaciter tueri contendit *Erasti opinio.*
hanc ſecundum partem putredinem eſſe interi-
tum formæ ſubſtantialis, & quatuor argumen-
tis vtitur. Primum conſiderat verba illla Ariſt. *Primum argumētum.*
[*quum ſeparata fuerint à natura*] quæ ſignifi-
cant, illa, quæ ita ſecundum partem putreſcunt,
recedere à ſua natura, atqui natura eſt forma,
ergo vult Ariſtoſtel. hæc ſuam formam amitte-
F re. Præterea hanc vocat corruptionem, non ſo- *Secundū argumētum.*
let autem alterationi tribuere nomen corru-
ptionis, præſertim vero hoc non debet facere in
illo initio 4. Meteorologici, in quo de miſti ge
neratione, & interitu ſubſtantiali ſibi agendum
propoſuit; non poteſt igitur intelligere, niſi
formæ ſubſtantialis interitum; ſed vocat in-
teritum ſecundum partem, quia non eſt diſſo-
lutio miſti in elementa, ſed eſt mutatio miſti
in aliud miſtum diuerſæ ſpeciei; putauit enim

Erastus putredinem ibi in 6. context. definitam non esse dissolutionem in elementa, sed esse mutationem misti in aliud mistum & hac ratione dici putredinem secundum partem. Tertio Aristoteles dixit tria elemẽta esse materiam igni, non ignem illis, at hoc falsum esset de mera alteratione, siquidem ignis quoque alterari potest ab aliis elementis, proinde est illis materia alterationis; ergo loquitur Aristoteles de mutatione substantiali. Tandem argumentum sumit ex illis signis, quibus Aristoteles definitionem putredinis postea confirmat; inquit enim exeunte calido, humidum quoque coeuaporare, hoc autem substantiæ destructtionem significat; inquit enim animalia generari ex iis, quæ putrescunt, atqui animalia formam habent nouam, & diuersam à forma misti putrescentis, ergo vult Aristotel. in hac putredine formam substantialem interire. Mercenarius vero hoc negat, & inquit esse alterationem tantum: quod ostendit statuto illo fundamento, quod hæc secunda putredo nil aliud, sit, quam corporis extranei cum elemento commistio, & ipsius elementi adulteratio quædam, hoc enim constituto nil aliud reuera dici potest: sed quia nos iam hoc fundamentum sustulimus, & ostendimus hanc putredinem fieri à calore ambientis, non est quod cum eo amplius hac de re loquamur. Nonnulli vero alii recentiores, qui de putredine aduersus Erastum scripserunt, præter cætera in hoc quõque conati sunt Erasti sententiam impugnare; & ostendere hanc secundam putredinem non esse interitum formæ substantialis, sed esse meram alterationem, & in solis accidentibus mutationem: quum enim ipsi quoque existimauerint hanc secundam putredinem specie distingui ab altera priore, hanc huius differentiæ rationem attulerunt, quod prior putredo est substantiæ misti perfectus interitus, hæc væro est mutatio in solis accidentibus ab eadem tamen causa proueniens, nempe à calore ambientis. Ad hanc igitur sententiam aduersus Erastum probandam sumpserunt argumentum ex verbis Aristotelis, qui in contextu quinto quarti Meteorolog. hanc putredinem vocat interitum secundum partem: sic autem apellare solet illam generationem, & corruptionem, quæ est seundum accidentia tãtum, & à nostris vocatur secundum quid: hoc aperte legimus in contextu decimotertio primi libri de Ortu & interitu, vbi inquirendam proponit causam perpetuitatis generationis, tum illius, quæ dicitur simpliciter, tum illius, quæ secundum partem. In 2. etiam context. 4. Meteorolog. dixit Aristoteles: si actiuæ non dominentur passiuis, secundum partem quidem inquinatio, & inconcoctio fit, at simplici generationi maxime opponitur putrefactio: patet autem inconcoctionem esse in accidentibus mutationem: ideo secundum partem ibi significat secundum accidentia, hinc enim fit vt inconcoctio generationi misti non maxime opponatur, sed potius putrefactio. Addere etiam nos in confirmationem possumus testimonium Aristotelis in 1. cap. 2, Poster. vbi distinguens quæstionem simplicem, an sit, à quæstione complexa, quod sit, dicit per illam quæri rem simpliciter, & secundum totam suam substantiam, per hanc vero quæri solum partem: atqui per hanc quæritur inhærentia accidentis in subiecto: ergo secundum partem apud Aristotelem idem significat, quod secundum accidentia. Præterea (dicunt illi) videmus quandoque elementa, & aliqua mista ita putrescere, vt non amittant formam substantialem: putrescit enim vinum adhuc remanens vinum, & seruans nomen, ac definitionem vini: sic putridam aquam adhuc vocamus aquam: experientia ergo declarat, hanc secundam putredinem esse in solis accidentibus alterationem.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Mercenarii opinio.

Aliorum recentiorum opinio.

Primum illorum argumentum.

Secundum argumentum.

Propria sententia, & prædictarum confutatio, & argumentorum solutio. Cap. XVI.

EGo huiusce rei difficultatem considerans tandem in hanc sententiam deueni; relictis his duabus opinionibus extremis, tertiam mediam accipiendam esse; vt dicamus in hac imperfecta, & secundum partem dicta putredine neque necessarium esse vt forma substantialis intereat, quod putauit Erastus, neque esse necessarium vt seruetur, quod alii eius aduersarii asseruerunt; dicimus enim omnem putrefactionem quæ ad dissolutionem in elementa non perueniat, vocari ab Arist. imperfectã, & secundum partem: in hac tamen dari gradus, vt aliqua ita leuis sit, vt res alteretur solum secundum accidentia, forma vero substantialis non intereat, aliqua etiam sit maior, qua substantialis forma perdatur, nec tamen in elementa dissolutio fiat, sed mutatio misti in aliam misti speciẽ; videmus enim quandoq; vinũ leuiter putrescere, nec desinere esse vinũ, quia quando putredinis initium animaduertimus, & aliquo remedio calorẽ cohibemus ne euaporet, nec pergere putredinem finimus, non est facta in vino mutatio, nisi in accidentibus, proinde non desinit esse vinum; sic quando putrescere incipit in venis sanguis, potest adhibitis remediis reprimi illa putrefactio, ita vt sanguis pristinæ suæ naturæ, & integritati restituatur; quod quidem fieri non posset, si forma sanguinis interiisset; nam secundum Aristotelem compositum, quod perit, nunquam idem redit. Contra etiam potest eiusq; progredi putrefactio, vt forma substantialis perimatur, & vinum non sit amplius vinum, nisi æquiuoce sicuti quando cadauer hominem esse dicimus; sic etiam sanguis potest ita putrefieri vt non sit amplius sanguis, sed factus sit humor putridus cũ quo non potest animal amplius viuere: & hos

Imperfectæ putredinis plures sunt gradus.

putre-

putredinis gradus optime norunt medici, qui in febribus putridis hanc differentiam notare consueuerunt, vt in alia maior, in alia vero minor putredo fiat; vtroque autem modo vocatur putredo secundum partem, quia siue destructa sit misti forma, siue seruata, dummodo non sit facta in elementa dissolutio, non potest perfecta putredo vocari, neque est interitus contrarius generationi misti: & huius appellationis duplex afferri ratio pōt, vna est, vocatur secundum partem, quia non est absoluta, neque ad finem ducta putrefactio; altera est, vocatur secundū partem, quia est secundum accidentia: est enim necessaria omnis putrefactionis seu perfectæ, seu imperfectæ conditio, vt sit alteratio in accidentibus; nō est tamen necessarium vt in omni imperfecta putredine forma quoque substantialis perdatur, sed quandoque perditur, quandoque etiam seruatur: quoniam igitur consueuit Aristot. regulas semper afferre vniuersales, recte fecisset si omnem imperfectam putrefactionem vocasset interitum secundum accidentia, quia hoc perpetuum ac necessarium est; de forma vero substantiali nullam certam regulam afferre potuit, quia hæc quandoque perit, quandoque non perit. Non est tamen ignorandum, istam appellationem, secundum partem, non habere hanc propriam significationem, vt significet secundum accidentia; sed proprie denotare quiddam imperfectum, quod ex aduerso respondet ei, quod est perfectum, & secundum totū: adeo vt alicuius membri propriam ægritudinem liceat appellare secundum partem, non quidem vt significetur eam esse secundum accidentia, sed vt ab illa, quæ totius corporis est ægritudine distinguatur; hoc enim nomen, pars, non habet proprietatem, vt significet accidens: alteratio autem fuit quandoque vocata generatio secundum partem, quatenus accidens non est tota res, sed aliquid rei; ideo quicquid est aliquid rei; neque est res tota, non video cur non possit appellari pars, etiamsi non sit accidens: hoc dico, quia, etsi defendi potest quod Aristoteles in memorato loco per interitum secundum partem possit significare interitum secundum accidentia, tamen ego puto hanc eius mentem non fuisse; sed ipsum ea tantum ratione dixisse secundum partem, quatenus nō est perfectus misti interitus; nam misto prout est mistum ille interitus competit, quo in elemenra dissoluatur, non ille, quo mutetur in mistum diuersæ speciei. Veritate declarata, super est vt illorum argumenta expendamus atque soluamus. Ad primum Erasti dicimus, recessum à natura non semper significare amissionem formæ substantialis, sed quandoque sumi posse pro recessu secundum aliquem gradum à qualitatibus naturam rei consequentibus, quæ naturales, & essentiales appellari solent; quod quidem in elementis manifestū est: putrescit enim aliquando

Cur secūdum partem putredo appelletur.

Ad primum Erasti argumentum.

A aqua, sed remanet aqua, dicitur tamen recedere à natura, quatenus aliquantum recedit à suis naturalibus qualitatibus, nempe quas habebat quatenus erat mistum quoddam: Nam si à natura recedere semper significaret formæ substantialis amissionem, omnia æque recederent à natura, nec daretur maior, aut minor recessio; quoniam igitur manifestum est dari & maiorem, & minorem recessum à natura, necesse est vt hic possit in accidentibus quoque essentialibus considerari. B Ob id notanda maxime est ratio, cur Aristoteles imperfectam putredinem significare voluerit per separationem à natura: ratio enim est, quoniam perfecta putredo duos terminos habet; vnum, à quo; alterum, ad quem; terminus à quo, est ipsa misti natura, terminus vero ad quem, sunt naturæ elementorum, in quas misti dissolutio fit; vtrumque igitur terminum attingit perfecta putredo, res enim & à natura recedit, & ad elementa peruenit: C ast in putredine imperfecta postremus hic terminus non attingitur; nam recedit quidem res à sua natura siue per qualitates sibi contrarias, siue etiam per amissionem formæ misti, at non peruenit ad dissolutionem in elementa: quemadmodum si quis ab hac vrbe discedens Romam proficiscatur, perfectum est iter, si Romam attingat; at imperfectum, si maneat Bononiæ, recessit enim à patria, & Romam versus profectus est, sed Romam non peruenit: D Aristoteles igitur recte ibi fecit, declarans imperfectam putredinem per recessum à natura, non per dissolutionem in elementa, licet per hanc potius declaretur natura putredinis si modo ad eam perueniat; denotat igitur imperfectam putredinem ad hoc vltimum non peruenire, quum eam declaret per solum recessum à natura, & dicat esse interitum secundum partem. Ad secundum dicimus falsum esse id, quod sumit Erastus, nomen corruptionis apud Aristo- E telem non significare nisi illam, quæ secūdum substantiam fit: & miror quomodo non viderit ea, quæ in 2. Physic. contex. 7. & 8. & in 1. de Ortu & interitu 18. & 20. ab Aristotele scribuntur; ibi enim etiam in accidentibus mutationem, generationem & interitum vocat, non tamen simpliciter, sed secundum quid, quod hic dititur secundum partem: quod vero inquit Erastus solum substantialem misti interitum ad quarti Meteorologici institutum pertine- F re, negandum est; nam in eo quarto libro de pluribus misti alterationibus agitur, quæ non sunt secundum substantiam mutationes: in primo autem eius libri capite non negamus consilium esse Aristotelis agere de misti generatione, & interitu substantiali; sed ad eandem scientiam, & ad eandem tractationem pertinere dicimus cosiderare id, quod proprie, & summe tale est, & id, quod minus est tale: ideo licet præcipue ibi agat de perfecta putredine, quæ

Cur putredo imperfecta vocata sit separatio à natura.

Ad secūdum.

perfecte opponitur generationi misti, tamen cõsiderare etiam debuit putredinem imperfectam quæ est misti interitus secundum partem; ideo eam tetigit paucis verbis in 5. contextu eius libri, & statim ad perfectam putredinem considerandam reuersus est, & eius definitionem tradidit, quæ imperfectæ quoq; putredini imperfecte & secundario accommodatur; sic etiam in primo libro Posteriorum non definiuit Aristot. demonstrationem ab effectu, sed solum demonstrationẽ propter quid, & huius conditiones docuit; demonstrationis autem ab effectu satis habuit notare defectum, & cadentiam à perfectione demonstrationis propter quid. Tertium argumentum Erasti cõtra ipsum manifeste retorquetur: inquit enim, si Arist. dicens tria elementa esse materiam igni, non ignem illis, intelligeret alterationem, falsum diceret, quia nõ minus ignis ab illis alterari potest quam alia ab igne; ego vero similiter dico, si Aristot. intelligat substantialem mutationem, falsum dicit, quia non minus ignis ab aliis elementis interimi potest, quã alia ab ipso. Ad argumentũ igitur respõdeo, Aristotelem neq; de alteratione elementorum ibi loqui, neq; de eorum generatione, & corruptione, quæ fit à contrario, sic enim etiam ignis ab aliis & alterari, & destrui potest; sed loqui de sola putrefactione, quæ est corruptio caloris proprii à calore alieno; sic enim tria elementa pati possunt ab igni, non ignis ab eis, quum nihil eo calidius sit. Ad vltimum dico, falsum esse id, quod sumit Erastus, Aristotelem in contex. 6. illius libri definitionem adducere, non illius prioris putredinis, quam dixerat esse interitum misti naturalem, & illius generationi contrariũ, sed alterius posterioris, & violentæ; nos enim

Ad tertium.

Ad quartum.

A dicimus definitionem illam præcipue competere perfectæ putredini, quam Aristot. in 3. contex. dixerat esse interitum contrarium generationi misti: propterea illa omnia signa, quæ postea ad illius definitionis confirmationem afferuntur, eam potissime putredinem respiciunt; imperfectæ autem putredini competunt modo aliquo, & imperfecte, & vt illi aptari possunt: non est autem necessarium, vt omnia illa signa conueniant imperfectæ putredini, & secundum partem dictæ; B datur enim putredo ita leuis, vt nullum in ea animal generetur, eaque est mera alteratio, in qua non fit vlla mutatio formæ substantialis, neq; vllius formæ generatio. Ad contraria vero argumenta, quæ ab Erasti aduersariis adducta sunt, responsio clara sumitur ex iis, quæ hactenus diximus. Ad primum enim iam dictum est, hanc putredinem ab Aristotele appellari secundum partem ea tantũ ratione, quatenus non est secundum totum; qua eadem ratione C etiam generatio accidentalis solet vocari secundum partem, quia non est mutatio secundum totum. Alterum vero argumentum, quod ab experientia sumitur, nil aliud probat, nisi dari putredinẽ, quæ sit mera alteratio, per quam forma substantialis nõ intereat, quod nos quoque confitemur; dicimus enim vinum quandoque ita putrescere, vt forma mistionis seruetur: at non probat hanc solam intelligere Aristotelem per interitum secundum partem; dicimus D enim Aristot. non hanc tantum comprehendere, sed etiam illam, qua destruatur forma substantialis, dummodo non fiat perfecta dissolutio in elementa, sed sit mutatio in illam misti speciem, nam hæc quoq; vocatur ibi ab Aristotele interitus secundum partem.

Ad primum aliorum.

Ad secundum.

JACOBI ZABARELLÆ PATAVINI,

DE MISTI GENERATIONE ET INTERITV.

LIBER TERTIVS.

Definitione putredinis à Galeno adducta, & aliorum sententiæ de illius comparatione cum definitione Aristotelis, & earum confutatio. Cap. I.

Actenus ea, quæ ab Aristotel. de putredine dicta sunt, percurrimus, & eius sententiam, quantum per nos fieri potuit, declarauimus: restat vt E tum alias ab aliis traditas definitiones putredinis expendamus, & cum hac, quam Aristoteles attulit conferamus, videamusque à quonam sit putredo optime definita; tum demum hanc Aristotelis sentẽtiam ab omnibus difficultatibus, & ab aliorum morsibus vindicemus, & sic quoque eius veritatem confirmemus. Consideranda primo loco est putredinis definitio, quam Galenus adduxit in lib. 11. Methodi, cap. 8. ponit enim eo in loco ex professo putredinis naturam

Putredinis definitio à Galeno allata.

turam declarandam, & talem eius definitionem assignat, putrefactio est mutatio ad corruptelam totius substantiæ putrescentis ab externa caliditate. Hanc definitionem alii & Philosophi, & Medici, qui de putredine loquuti sunt, in eundem sensum cadere existimarunt cum definitione ab Aristotele tradita; discrimen vero, si quod est, paruum, ac leue esse: nos igitur ea, quæ ab aliis de hac Gal. definitione dicuntur, breuiter consideremus, vt postea ipsi quoq; propriam hac in re sententiam feramus.

Aliquorum opinio de definitione Galeni.

Nonnulli recentiores dixerunt, eundem esse vtriusque definitionis sensum, sed eas in eo tantum differre, quod Galenus putredinem pro termino acceptam definiuit, quum totius substantiæ corruptionem dixerit; Aristoteles vero pro via iuncta termino, dixit enim corruptionem proprii caloris, quæ est via ducens ad substantiæ interitum; quum tamen ambo idem significare voluerint.

Impugnatio.

Sed hæc sententia mihi non probatur; hi namq; in duobus peccasse videntur: primo, quod harum definitionum discrimen, quod reuera magnum est, vt nos postea ostendemus, ipsi non viderunt: deinde quod hoc ab eis consideratum discrimen reuera nullum est: nam si Galenus dixisset putredinē esse totius substantiæ interitum, vtiq; dicere possemus eum definiuisse putredinem pro solo termino non comprehensa via, quæ est alteratio præuia; sed quum dixerit esse mutationē ad corruptionem, aperte dixit viam ad interitum, non interitum ipsum: itaq; non est verum id, quod illi dixerunt, definitionem Galeni in hoc differre à definitione Aristotelis.

Aliorum opinio.

Alii vero dixerunt, harum definitionum discrimen in hoc esse constitutum, quod Aristot. dicens putredinem esse corruptionem, putrefactum mistum respexit; Galenus vero dicens esse viam ad corruptionem, respexit mistum semiputridum, quod potest reduci ad benignum: igitur isti cognouerunt Galenū significasse viam ad terminum, quod isti alteri negauerunt.

Impugnatio.

Sed hi quoq; in eo errârunt, quod dixerunt Arist. respexisse mistum putrefactum: etenim si ipsius misti corruptionem dixisset, vtique admitti posset ista consideratio; at nō misti corruptionem dixit, sed corruptionem proprii caloris, quæ competit etiam misto semiputrido; calor enim quum sit qualitas, suscipit magis & minus: quare educi potest à calore ambientis aliquis gradus caloris naturalis, quæ dicetur corruptio caloris, e: si nō totius, nec tamen erit adhuc corrupta substantia. Videntur etiam isti in hoc sibi contradicere, quum prius dixissent Aristot. ibi definire vniuerse omnem putredinem, tam perfectam, quam imperfectam; sic enim necesse est Arist. respexisse & putrefactum mistum, & semiputridum, sicuti reuera debuit absolute putredinem definire; igitur falsum est id, quod postea dixerunt, Arist. definire mistū tantum putrefactum.

Putredinis definitio à Galeno allata.

Non est etiam concedendum id, quod de Galeno dixerunt, neq; tantus error Galeno attribuendus est, vt proponat absolute naturam putredinis declarandam, postea vero solius imperfectæ putredinis definitionem adducat: si namq; ea definitio naturam putredinis exprimit, debet præcipue competere putredini perfectæ, quæ enim magis est putredo, ea magis recipit definitionem putredinis; itaque credendum potius est tam Galenum, quam Arist. absolute & vniuerse putredinem definiuisse, ita vt definitio competat primum perfectæ putredini, secundario autem etiam imperfectæ; ideo notandum in hoc est Aristot. artificium, qui licet prius dixisset agendum esse de putredine, quæ est misti interitus contrarius generationi eiusdem, tamen in definitione non dixit esse misti interitum, sed proprii & naturalis caloris, quia si interitum misti dixisset, non comprehendisset illam imperfectam putredinem, quæ non est mutatio formæ misti, sed in solis accidentibus alteratio: volens igitur ea definitione omnem putredinem vniuerse complecti, & perfectam, & imperfectam; non dixit esse substantiæ interitum, sed solum dixit esse proprii caloris corruptionem; hæc enim est communis omnium putredinum conditio, vt proprius rei calor à calore ambientis euocetur, siue totus, siue aliquis ipsius gradus, & quandoq; etiam absq; substantiæ læsione.

Nota artificium Arist. in definitione putredinis.

Sed præterea illud in horum sententia mihi videtur esse mirandum, quomodo potuerint eam Galeni definitionem approbare, quum iam de Aristot. definitione loquentes dixissent eam non esse perfectam, nisi & calor externus, & frigus proprium, tanquam duæ distinctæ causæ in ea exprimantur: quum enim secundum eos Aristoteles definitionem à se allatam absoluat & perfectam reddat: adduciens statim etiam frigus proprium, non video quomodo ipsi, qui Medici sunt, Galenum tueri possint, qui neq; in ea definitione, neq; post allatam definitionem facit illam proprii frigoris mentionem. Ex his ergo patet errasse hos omnes in definitione Galeni consideranda, & ea cum definitione Aristot. conferenda.

Collatio definitionis Galeni cum definitione Aristotelis, & obiectiones contra definitionem Galeni. Cap. II.

DIcam ego hac in re libere philosophando quid sentiam, nec verebor dubia illa in medium adducere, quia me cogunt Galeni definitionem minus probare, & eorum solutionem Medicis meditandam relinquam. Quod non bene fit à Galeno definita putredo, ostendo signo euidentissimo, deinde erroris rationem adducam, & quæ in ea definitione vitia insint, considerabo. Signum quidem manifestum prauæ definitionis est, quod aliis quoque competit præter putredinem; competit enim etiam

combuſtioni, quia cōbuſtio eſt mutatio ad cor-
ruptionem totius ſubſtantiæ corporeæ à calore
externo: neque recte Galenum tuentur illi, qui
dicunt Galenum per illa verba, corporis putre-
ſcentis, excludere combuſtionem, & ab ea pu-
tredinem ſeparare; hoc enim eſſet putredinem à
combuſtione ſeiungere per ſemetipſam, nō per
aliquam eſſentialem differentiam: quemadmo-
dum ſi quis definiret hominem per animal bi-
pes, deinde ad hominem ab auibus ſeparandum
adderet humanum, dicens, homo eſt animal bi-
pes humanum; ſic enim nullam inter hæc dif-
ferentiam poneret, niſi quod homo eſt animal
bipes, quod eſt homo, auis vero eſt animal bi-
pes, quod eſt auis: ſic etiam hic ſenſus eſſet, pu-
tredo eſt illa mutatio ad totius ſubſtantiæ in-
teritum à calore externo, quæ eſt putredo com-
buſtio autem eſt mutatio ad totius ſubſtantiæ
interitum à calore externo, quæ eſt combuſtio:
ponit igitur Galenus in definitione rem diffe-
rentem; at differentiam, qua differt, non ponit:
ideo in eum quoque errorem lapſus eſt, quod in
definitione definitum nominauit vt partem de-
finitionis, & ſeparat ipſum à combuſtione per
ſemetipſum, quod quidem vitioſum eſt, quia in
definitione non eſt ipſum definitum ponendum
loco differentiæ: ſed dico præterea neq; ſic pu-
tredinem à combuſtione ſeparari; nam ſi cor-
pus putreſcens in ignem coniiciatur, ita vt com-
buratur, illa combuſtio erit mutatio totius ſub-
ſtantiæ putreſcentis corporis ad corruptelam à
calore externo: quod ſi quis dicat contingere
per accidens vt corpus putreſcens comburatur,
hoc nullius momenti eſt; quoniam propria rei
definitio non debet alii rei competere nec per
ſe, nec per accidens: ſi enim contingeret per ac-
cidens, vt aliquod animal brutum eſſet animal
rationale, ea dici non poſſet hominis definitio,
neque eſſentiam hominis exprimeret: quoniam
igitur definitio à Galeno adducta competit et-
iam combuſtioni, non poteſt dici putredinis de-
finitio, licet ſit oratio quæ vere de putredine
prædicatur; quū præſertim cum putredine non
reciprocetur, ſicut oſtendimus. Vt igitur huius
imperfectionis rationem cognoſcamus, & cur
Galeni definitio eſſentiam putredinis non de-
claret, nec ſeparet eam à combuſtione, conſide-
randæ ſunt particulæ illius definitionis, & ſin-
gulæ cum partibus definitionis Ariſt. conferen-
dæ. Iam ſæpe diximus, & in lib. logicis fuſe de-
clarauimus, in definitione cuiuſque accidentis
perfecta, tres partes neceſſario poſtulari genus,
ſubiectum, & cauſam. Quod igitur ad ſubie-
ctum attinet. Galenus nullum proprium ſubie-
ctum putredinis expreſſit, niſi totam corporis
ſubſtantiam, quod nimis amplum & commune
eſt, neq; in eo vlla apparet ratio putreſcibilita-
tis; Ariſt. vero hanc expreſſit, dum dixit, in vno-
quoq; humido, nam omne humidum eſt putre-
ſcibile, & quatenus eſt humidū, dummodo mi-

Ratio defectus in definitione Galeni.

A ſtum ſit: primū igitur hic defectus in definitio-
ne Galeni manifeſtus ineſt. Genus vero quod ſo-
let formā, & eſſentiam definiti ſignificare, expri-
mitur à Galeno valde commune, dum dicit mu-
tatio ad corruptelam; complectitur .n. omnem
præuiam alterationem ad quemlibet ſubſtantiæ
interitū; & quamuis huic addatur, à calore ex-
terno, comprehendit ēt combuſtionem, vt iam
oſtendimus: Ariſtoteles vero dixit, proprii calo-
ris corruptionem, in qua contineri intelligatur
B etiam ſeparatio humidi à ſicco; hæc autem pro-
prii caloris corruptio propriam naturam putre-
dinis exprimit, & eam ſeparat ab omni alia cor-
ruptione, nulla enim datur alia proprii caloris
corruptio, quam inſequatur ſeparatio humidi à
ſicco, niſi putrefactio: quod ſi etiam cauſa exter-
na adiiciatur, adhuc manifeſtior res eſt; nulla e-
nim datur proprii caloris corruptio à calore am-
bientis, niſi ſola putrefactio; hic enim eſt corru-
ptionis modus proprius putredinis, in quo pu-
C tredinis natura conſiſtit: quem quum Galenus
in ſua definitione non exprimat, nec conſidera-
re videatur, vanum eſt dicere naturam putredi-
nis per eam definitionem declarari: ſaltem ſi
traditam illam definitionem poſtea explanaret,
& doceret quonam pacto ab externo calore
mutetur ad corruptelam tota rei ſubſtantia, for-
taſſe aliqua ratione defendi ea definitio poſſet;
ſed in eius definitionis declaratione Galenus in
toto illo capite ne verbum quidem fecit de edu-
D ctione caloris naturalis, vel de ſeparatione hu-
midi à ſicco, ſed ſolum affert rationem cur à
calore externo putrefactio fiat, diſtinguens ca-
lorem externum à calore proprio & naturali,
quia proprius internus calor eſt potius rei con-
ſeruatiuus, externus vero humores inuadens
eos perdit, quare à calore externo fit putrefa-
ctio, non à proprio calore: quod autem pro-
prius calor ab externo calore extrahatur, Ga-
lenus ibi non conſiderat, ideoque de eo, in quo
E eſt putrefactionis eſſentia conſtituta, nihil peni-
tus dicit; imo magnam errandi occaſionem præ-
bet, ita vt plures in eum errorem inciderint, vt
dixerint aliud eſſe putredinem Philoſophorum,
aliud eſſe putredinem Medicorum, & humo-
rum putredinem apud Medicos nil aliud eſſe,
quam efferueſcentiam, ac exuſtionem; reuera
enim definitio à Galeno adducta combuſtioni
competit, quare non abſque ratione factum eſt,
vt humorum putredinem eſſe exuſtionem quan-
F dam exiſtimauerint. In cauſa vero putredinis
eatenus peccat Galenus, quatenus cauſam af-
fert remotam, & accidentalem, ex qua non co-
gnoſcimus quomodo fiat putrefactio; externus
enim calor cauſa eſt corruptionis caloris natu-
ralis, quam inſequitur ſeparatio humidi à ſicco,
& hanc tandē inſequitur totius ſubſtantiæ cor-
ruptio, ideo Ariſt. calorē externū aſſerēs vt cau-
ſam corruptionis caloris naturalis, affert ipſum
vt cauſam proximā, quia vt cauſam effectus ab
eo im-

eo immediate producti; Galenus vero eundem affert vt causam remotam, quia vt causam effectus remoti, nempe totius substantiæ corruptionis: ignorato igitur effectu medio, non cognoscitur quid sit putrefactio, neque cognoscitur modus, quo externus calor totam rei substantiam corrumpit, siquidem potest etiam intelligi corruptio per combustionem, imo & multo magis, quia is est modus lōge euidentior, quem facile est vt solum respiciat quisquis eam definitionem considerat. Itaque si Galeni definitio in demonstrationem mutetur, ea nullam scientiam pariet, quia medium erit maioris extremi causa remota, & propositio maior demonstrabilis, & mediata erit: ea igitur definitione non dicitur quid sit putredo; quoniam neque proprium subiectum exprimitur, neque essentia putredinis, neq; proxima rei causa adducitur. Ego quidem nullam Galeni defensionem inuenio; nisi dicamus ipsum non eam afferre vt definitionem putredinis, sed præsupponere iam ab Arist. perfecte definitam putredinem, ideoq; pauca illa de putredine dicere, vt nos reliqua iam ab Arist. dicta subintelligamus. At si eam vt definitionem putredinis rite traditam Medici recipiendam esse contendant, vt & ipsi omnes, & multi etiam Philosophi eam vt definitionem receperunt; ego quidem, quum nullam prædictarum difficultatum solutionem videam, eam ex Medicis audire cupio, & expecto.

Galeni defensio.

Alia ab aliis adducta putredinis definitio, & eius reprobatio.
Cap. III.

NOnnulli recentiores, qui fortasse animaduerterunt definitionem putredinis à Galeno allatam complecti etiam combustionem, voluerunt eam aliquantum coarctare, & talem ipsi perfectam, & omnibus numeris absolutam putredinis definitionem protulerunt; putredo est corruptio misti secundum totam substantiam proueniens à frigore proprio vna cum calore ambientis, alteram enim causam addendo, frigus proprium, videntur combustionem exclusisse. Sed si bene consideremus, hæc definitio iisdem difficultatibus, quibus definitio Galeni, & fortasse etiam maioribus obnoxia est: de humido enim, & de proprio putredinis subiecto nihil dicunt, nihil de corruptione proprij caloris, nihil de separatione humidi à sicco, quæ est essentia putredinis, vt iam dictum est; quare non expresserunt proprium corruptionis modum, quo ab aliis corruptionibus putrefactio distinguitur: sed præterea dicentes corruptionem totius substantiæ, excluserunt putredinem imperfectam, qua non interimitur tota substantia; cui quidem crimini non est obnoxia definitio Galeni, qui dicens mutationem ad interitum, imperfectam quoque putredinem complexus est; siquidem tendere ad interitum res aliqua potest, ad ipsum tamen non peruenire, sed præseruari: errarunt etiam addentes frigus proprium tanquam alteram causam per se agentem, hoc enim falsum esse iam demonstrauimus; quem errorem non commisit Galenus: nihil præterea dicunt de corruptione proprij caloris; quare calorem ambientis accipiunt vt causam remotam, sicut etiam contra Galen. considerauimus. Præterea in eo reprehendendi esse videntur, quod rationem reddentes cur à Galeno, & à se in definitione dicatur, secundum totam substantiam, dicunt per hoc distingui putredinem à corruptione misti animati, quæ vocatur mors; siquidem mors non est totius substantiæ interitus, quum remaneat cadauer, quod postea interit per putredinem. Hoc autem dicentes, videntur non considerasse definitionem generationis vniuerse acceptæ, quam Arist. tradit in cont. 23. lib. 1. de Ortu & interitu, ibi namque dicit omnem mutationem substantialem esse mutationem secundum totum; quamobrem si omni generationi substantiali ea definitio debet competere, oportet etiam viuentis interitum esse mutationem secundum totum; nam reuera ibi Aristoteles non ideo dicit secundum totum, quod velit omnes prorsus substantiæ partes interire, prima namque materia certe non interit; sed quia vltima forma destruitur, quæ, quum alia omnia contineat, & det rei esse specificum, ideo vocatur totum: patet igitur tam mortem, quam putredinem esse totius substantiæ interitum, vel neutram, quandoquidem in putredine relinquitur prima materia, quæ substantiæ pars est; imo etiam secunda materia modo aliquo relinqui videtur, quum per putredinem dissoluatur mistum in elementa, quæ aliquo modo in ipso inerant, & ita illa, quæ simul erant commista, postea separantur: patet igitur in misto solam misti formam esse respiciendam, & in viuente solam animam, cuius vtriusq; corruptio dicitur corruptio totius substantiæ, tum misti, tum animati: quum vtriusq; auferatur esse specificum; quare non minus mors, quam putrefactio, est totius substantiæ interitus; non igitur per hoc distinguitur putrefactio à morte. Ex his ergo quæ dicta sunt, colligimus definitiones putredinis ab aliis adductas maximis vrgeri difficultatibus, quibus tradita ab Aristot. definitio non vrgetur: sed artificio plena est, & optime naturam, & causam putredinis exprimit, ita vt melius exprimi non posse videatur.

Definitio aliorum.

Confutatio.

Dubia, & aliorum obiectiones aduersus definitionem putredinis ab Arist traditam. Cap. IV.

SEquitur vt Aristotelis definitionem, atque sententiam ab aliorum obiectionibus, dubiisque eam oppugnantibus vindicemus; & sic quoq; illius veritatem, & ea quæ à nobis ha-

ctenus ad eam declarandam dicta sunt, tandem confirmemus; magnum enim esse solet veritatis indicium, quando omnia, quæ aduersus eam existere videntur, dubia facile soluuntur: quoniam autem plura dubia iam à nobis in præcedente disputatione soluta sunt, & aliorum plurium solutiones, etsi à nobis non expressæ, tamen ab omnibus facile ex dictis nostris colligi possunt; nunc iis præteritis, alia quædam, quæ difficiliora videntur, in medium afferemus.

1. Dubium. Primum quidem falsum videtur id, quod Aristoteles dixit, putrefactionem esse mutationem vere contrariam generationi misti; etenim generatio est mutatio vna, at putrefactio non est vna mutatio, quum ex pluribus mutationibus constare videatur, vnde etiam factum est, vt multi absolute negauerint putrefactionem esse mutationem vnam: quoniam igitur eadem debet esse contrariorum conditio, non est putredo generationi contraria, quum generatio sit mutatio vna, putredo vero ex pluribus constet, fit enim primum proprii caloris corruptio, deinde humidi proprii euaporatio & separatio humidi à sicco, & dissolutio misti.

2. Dubium. Secundo obiiciunt aliqui Arist. illud idem, quod nos antea Galen. obiecimus; nam definitio putredinis ab Arist. tradita competere videtur etiam cõbustioni, quoniam etiam combustio est proprii caloris corruptio à calore externo.

3. Dubium. Tertio dubitatur aduersus definitionem putredinis, quia non omnis putrefactio à calore ambiẽtis fieri videtur: quũ enim omnis putrefactio sit interitus misti, quatenus mistum est, proinde sit misti in elementa dissolutio, omnis igitur dissolutio misti in elementa putrefactio est; atqui potest mistum in elementa dissolui, etiam absque actione caloris ambientis; ergo potest aliquid putrefieri non à calore ambientis: assumptum probatur tripliciter. Primo sic: si mistum poneretur in vacuo: aliquando interiret, quia necessarium est, vt omne genitum possit interire, & aliquando intereat; & vt ex elementis genitum in elementa dissoluatur; at in vacuo nullus esset ambientis calor; ergo putrefactio fieret non à calore ambientis. Præterea si mistum poneretur in centro mundi, vbi nullus est calor, putrefieret aliquando, non tamen à calore ambientis. Præterea mistum constat ex contrariis, ergo ex sola contrariorum inter se actione & passione dissolui, & interire potest, sic igitur fiet putrefactio à principio interno, ab interna pugna, non à calore ambientis; ideo sæpe apud Auerroem legimus, naturalia corpora ideo interire, quia constant ex contrariis.

4. Dubium. Quarto dubitatur, & est obiectio Argenterii contra Aristotelem: Si putrefactio est interitus contrarius generationi substantiali, debet definiri corruptio substantiæ, vt definiuit Galenus, non caloris corruptio, vt eam Aristoteles definiuit, quum enim calor sit accidens, caloris corruptio non est nisi alteratio; quare Arist. sibi aduersatur, quum prius dixerit putrefactionem esse interitum vere contrarium generationi misti; deinde vero dicat esse corruptionem caloris, quæ est mera alteratio.

5. Dubium. Quinto obiicit idem Argenterius: corrumpi est pati, calor autem non est qualitas passiua, sed actiua, ergo non recte dixit Arist. calorem corrumpi.

6. Dubium. Sextum dubium satis tritum, ac vulgatum est: castaneæ, & nuces putrescunt intus, in extima autem parte manẽt illæsæ; ergo non fit putredo à calore ambientis: quoniam si ab hac fieret, oporteret prius extimam partem, quæ ambienti calido propinquior est, putrescere, quam intimam, quæ est remotior: agens enim non agit, nisi per contactum; quare prius agit in propinquum, quam in remotum.

7. Dubium. Postremo dubitetur de multis quæ in aere valde frigido frequenter putrefieri cernuntur: nam in hyeme quoque & in magnis aeris frigoribus videmus & lac, & carnes animalium, & herbas à solo separatas, & alia eiusmodi putrescere, quum tamen calidiora illo aere esse videantur; atqui ambientis calor, quando est minor calore misti naturali, non ipsum vincit, proinde educere eum non potest, sicut etiam Arist. aperte dixit; vel igitur hæc non deberent eo tempore putrefieri, vel non fit putrefactio à calore ambientis.

Dictorum dubiorum solutiones.

Cap. V.

Ad primum dubium responsio. VT has omnes difficultates ordinatim soluamus, ad primam, omissis iis, quæ ab aliis dicuntur, nos breuiter dicimus & generationem misti, & putredinem esse modo aliquo mutationem vnam, & modo etiam aliquo non esse vnã: quum igitur similiter vtraque & vna, & non vna dici possit, per hoc non stat quin vere contrariæ inter se hæ mutationes sint: ipsa quidem misti generatio si maxime proprie sumatur pro sola substantialis formæ introductione, est penitus vna mutatio: & putrefactio similiter, si pro sola formæ misti destructione sumatur, est absolute vna mutatio: & hoc potissimũ respicimus, dum dicimus eas esse inter se contrarias; per vnam enim res incipit esse, quæ antea non erat; per alteram vero illa eadem res desinit esse, quæ prius erat: præuia vero ad vtramque dispositio secundarium quoddam est, quod ad substantiæ mutationem dirigitur; quare non ita exquisite consideranda esse videtur, quia non est necessarium vt contraria easdem prorsus habeant omnes cõditiones, sed vt aliquas habeant easdem, aliquas etiam differentes, imo etiã contrarias; attamen quod ad vnitatem, & multiplicitatẽ attinet, certum est vtramq; acceptam pro substantiæ mutatione cũ tota dispositione præuia, esse congeriẽ plurium mutationum, quæ etiam vocari põt mutatio vna, quatenus ad vnum finem tẽdit, ad substantiæ mutationem; quemadmodum enim videmus in animali plura esse distincta membra,

bra, & plures plures variis præditas tēperaturis,
quæ tamen omnia ad vnitatē rediguntur ab vna
vltima forma, quæ totū animatum reddit vnū;
simili quadā ratione plures illæ mutationes, etsi
secundū se plures sunt, tamen respectu vltimi fi-
nis, ad quem tendunt, dici possunt vna mutatio,
quoniam ab vno fine vnitatē recipiunt: sic igitur
possumus ēt comprehēsa tota præuia dispositio-
ne dicere & generationē misti esse mutationem
vnā, & misti putredinem esse mutationē vnam:
quod enim plures contineat mutationes, negari
certe non potest; fit .n. primum actio calidi ex-
terni, qua mistū calefit, postea vero caloris na-
turalis euaporatio, & eductio humidi, q̄ est mo-
tus quidā localis, & humectatio externarū par-
tium, ac demū totius exiccatio; quare oēs mu-
tationes, siue totidem his contrarias in genera-
tione misti fieri non est necessariū, sicuti ēt non
oportet vt in viuentis interitu fiant eædem illæ
præuiæ dispositiones, q̄ fiūt in generatione eius-
dem, neq; etiam vt totidem illis cōtrariæ, sed sa-
tis est si finis vtriusque vnus sit, & finis vnius sit
cōtrarius fini alterius, & tota præuiæ dispositio-
nis cōgeries dicatur vna ex illius finis vnitate; sic
Ad secundum.
n. & generatio misti, & eiusdem putredo est si-
militer mutatio vna. Ad secundū dubium multi
cōcedunt ēt combustionem esse corruptionem
ꝓprij caloris à calore externo, & ad argumentū
hoc soluendum multa inania dicunt, q̄ referen-
da non sunt: ego puto non esse alio modo re-
Cōbustio non est actio in calidū, sed in frigidum.
spondendum, quam id constanter negando;
quoniam in combustione destruitur potius fri-
gus à calore, q̄ calor à calore: quum enim id q̄
comburitur, vel sit frigidum, vel habeat quali-
tatem mediam inter summum calorem, & sum-
mum frigus, proinde sit minus calidum, q̄ ignis,
& respectu illius habeat locū frigidi, non alia ra-
tione patitur, q̄ vt frigidum à calido; agit .n. tunc
ignis in gradus frigoris ad eos corrumpendos,
non in gradus caloris, & in ea actione frigidum
habet locum contrarij, humidum vero & sic-
cum habent locum vel materiæ patientis, vel si-
militer humidum habet locum cōtrarij, in quod
agit ignis vt siccus, proinde patiens non patitur
vt calidum, nec vt siccum, sed vt frigidum, & hu-
midum, & per horum destructionem combur-
itur, atq; in ignem vertitur, eaq; est actio vehe-
mens, & violenta; quare combustio nullo pacto
dici potest corruptio caloris à calore, sed frigidi
& humidi à calido & sicco: in putrefactione aūt
etsi calidum externū agit primum in patiens ca-
lefaciendo, tamen agit etiam in calidū educen-
do; nec alia ratione dicitur putrefactio, nisi qua-
tenus agit calidum in calidum ad ipsum extra-
hendū, quod non potest fieri actione vehemen-
ti, sed leni, & sensim facta: præterea Aristot. ipse
definitionem putredinis postea declarans asserit
illam proprij caloris corruptionem complecti,
& in se continere separationem humidi à sicco;
at in combustione non euaporat humidum, nec

A separatur à sicco, sed absumitur totum, siccum
autem intenditur, & fit siccum igneum, quia o-
mnia elementa ibi deniq; mutantur in solum i-
gnem: eductio igitur caloris naturalis, quam in-
sequatur separatio humidi à sicco, & quæ fiat à
calore ambientis, non potest esse combustio, sed
solum putrefactio. Præterea conditio necessaria
putredinis est vt fiat in corpore humido, non ita
combustionis, potest enim terra pura mutari in
ignem, quæ erit combustio rei nullatenus humi-
B dæ: patet igitur definitionem putrefactionis non
posse dici definitionem combustionis. Ad ter-
Ad tertium.
tium dubium concedimus omnem dissolutio-
nem misti in elementa esse putrefactionem, sed
negamus fieri aliter posse talem dissolutionem,
quam à calore ambientis. Ad probationes vero,
ad primam dicimus, quod positum in vacuo mi-
stum non corrumperetur, quamuis corruptibile
sit: licet enim inconueniens sit, & absurdum, rem
corruptibilem nunquam corrumpi, sequitur ta-
C men ex falsa & impossibili positione, est enim
impossibile dari vacuum; quare non est mirum, si
hoc posito sequatur corruptibile nunquam cor-
rumpi, & alia fortasse plura absurda; natura enim
nihil frustra facit, & omni corruptibili constituit
proprium agens, à quo corrumpatur, tali autem
destituitur mistum, dum in vacuo ponitur. Ad
secundam probationem dicunt multi etiam ad
centrum mundi calorem aliquem peruenire ex
actione cœlesti, à quo mistum si ibi esset, putre-
D fieret: sed hæc solutio nititur fundamento du-
bio, dum asserit ad centrum mundi aliquid ca-
loris peruenire. Idcirco ego aliter respondeo,
siue illuc perueniat calor, siue non perueniat,
argumentum nullius roboris esse: nam si dica-
mus, nullum ibi esse calorem, non putresceret
illud mistum, non quidem quod euaderet in-
corruptibile, sed quia non putredine, sed alio
modo interiret; etenim à circumstante frigi-
do destrueretur interitu violento, cuiusmodi
E est etiam combustio, quemadmodum antea di-
ctum est: sicut enim combustio mistum in ele-
menta non dissoluit, sed totum conuertit in i-
gnem; ita summum frigus in centro mundi mu-
taret totum mistum in terram destructis cæte-
ris elementis, sed non faceret ipsorum separa-
tionem, quæ est putrefactio. Si vero in centro
dicatur esse aliquis calor, is vel vincet calorem
misti naturalem, vel non vincet; de hoc enim
non est disputandum, quoniam ad dubij solu-
F tionem nihil confert: si igitur vincet, ab eo pu-
trefiet mistum, & erit putrefactio à calore am-
bientis; si vero sit ita debilis, vt non vincat, vt in
præsentia concedamus, ab eo non posse putre-
dinem fieri, saltem aget in illud mistum tan-
quam contrarium, nempe tanquam frigidum
in calidum, & ita destruet illud destructione
violenta, sicut antea dicebamus. Ad tertiam
probationem dicunt aliqui, licet mistum con-
stet ex contrariis, tamen internum eius frigus
non

non agere in calorem internum, nisi ipsi dominetur; non dominatur aūt nisi cōstituta prius actione calidi externi, à quo internus calor imminuatur, tunc enim incipit etiam frigus internum agere in internū calorem, & ipsum expellere; est ergo necessaria actio calidi externi, quia sine hoc non fit putrefactio. Sed hanc solutionē ego probare non possum: iam enim ostendi fieri non posse, vt frigus internum agat in internum calorem, & sit causa putredinis positiua; sed facta mistione iam est vna qualitas media, non duæ, quæ inuicem agere possint, & quamuis etiam ea media qualitas intendatur, vel remittatur, est tamen semper vna vel ad calorem, vel ad frigus magis vergens, quæ non potest in seipsa habere agens & patiens: vt aūt ad hoc probandum argumento ex ore istorum desumpto, dicunt enim frigus non agere in calorem, quia illi non dominatur, quasi posset in illū agere, si maius illo esset; si autem hoc verum est, ergo deberet calor, quem dicunt viribus superiorem esse, agere in frigus propriū, & ipsum expellere, eadem .n. esse debet ratio actionis & graduum caloris in gradus frigoris, & graduū frigoris in gradus caloris; sic igitur fieri nunquā posset vt daretur mistum excessu calidum, vel excessu frigidum, quoniam altera qualitas potētior destrueret alteram debiliorem; hoc autem dicere esset omnem mistionem de medio tollere, & omne primarum qualitatum temperamētum: vanum igitur est id, quod illi dicunt, facto temperamēto calidi cum frigido posse vnū agere in alterum, etiamsi plus insit vnius, & minus alterius. Ego igitur aliter ad argumentum dico, constare ex contrariis nō esse in misto rationem corruptionis, sed corruptibilitatis. idq; non ea ratione, vt corrumpi possit mistum ex contrariorū, à quibus constat, actione inter se, siquidem facta mistione non possunt amplius inuicem agere: quo fit, vt constare ex contrariis nil aliud significet, quam esse genitum ex iis, quæ fuerunt contraria, in ipso autem misto non sunt amplius contraria: sed eatenus dicitur significare corruptibilitatem, quatenus mistum constans ex contrariis est naturæ mediæ inter extrema contraria; proinde significat illud habere extra se contrarium, à quo lædi, atque interimi potest; nam contrarietas est non solum extremi cum extremo, sed etiam extremi cū medio: quoniam igitur mistum est medium constans ex extremis, vt ait Arist. in calce primi libri de Ortu & interitu, ideo pati, ac destrui potest tum à frigidiore, tum à calidiore. Sic igitur est intelligēdus Auerroes, quando dicit, omne ex contrariis constans esse corruptibile, per hoc enim significatur, illud habere extra se cōtrarium, à quo destrui potest, ita vt ab externo agente pati, & corrumpi semper dicatur, nunquam à seipso. Quartum dubiū facile soluitur per ea, quæ antea dicta sunt, iam enim diximus non omnem putredinem ad

Cur omne constans ex contrariis, sit corruptibile,

Ad quartum.

A interitum vsque substantiæ peruenire: quanquam enim perfecta putrefactio est substantiæ destructio, non tamen omnis putrefactio est perfecta: ideo Aristot. licet in definitione putredinis præcipue respiciat putredinem perfectam, quæ est corruptio caloris, quam insequitur separatio humidi à sicco, & deniq; etiam substantiæ interitus; tamen ita in definitione loqui voluit, vt imperfectam quoque putredinem complecteretur: quando autem dixit, putrefactionem

B esse interitum contrarium generationi misti, perfectam putrefactionem intellexit, quæ est destructio substantiæ misti: de hac enim præcipue loqui volebat; ideo etiā in definitione hanc præcipue respexit, & eam caloris corruptionem, quæ ad substantiæ interitum ducat, sed voluit etiam vt ea definitio secundario imperfectam quoq; putredinem amplecteretur. Ad quintum dicimus, leuissimam esse obiectionem, quia licet calor qualitas actiua esse dicatur, non ob id

C dicitur esse impatibilis, & incorruptibilis; quia licet agat in siccum & humidum in generatione misti; tamen patitur etiam & læditur à frigore, vt contrarium à contrario, sicut antea declarauimus: nunc autem non proprie dicimus corrumpi calorem naturalem, sed extrahi, & educi à calore ambientis, vt simile attrahitur à simili: est igitur calor in generando misto actiuus, & multas etiam edit operationes in misto genito; nec propterea fit vt sit impatibilis, nam & de-

D strui potest à suo contrario, & attrahi à simili. Ad sextum dubium de castaneis & nucibus respondent aliqui causam huius esse, quoniam externus calor aperit extimam partem castaneæ, ac nucis, vbi est rarior, & penetratu facilior, & ita penetrat ad intimas partes putrefaciendas. Sed hæc solutio probanda non est; quia calor incorporeus est, neq; vt intima penetret eget apertione, quum præsertim non migret de subiecto in subiectum, sed agendo producat alium

E numero calorem in patiente; patiens autem, quum sit vnum continuum, calefit & in externis, & in internis partibus, sed magis in externis, quæ sunt agenti propinquiores: quod autem in castaneis, ac nucibus putrefactis appareant parua foramina in cortice, id non est, quia calor externus agendo perforauerit, sed quia calor & humor intimæ partis putrescentis euaporantes faciunt illud foramen, per quod exeunt; ideo intus in ea parte videmus relictum

F puluerem, quod signum putredinis est, recedente enim humido siccus puluis remanet: videmus ēt genita ex ea putredine animalia, quia exiens calor si respectu exeuntis humidi eam nanciscatur proportionem, quæ sit conueniens respectu naturæ illius animalis, generat illud animal, & respectu illius fit naturalis, qui respectu misti putrescentis iam est factus præternaturalis, & destructiuus: potuit igitur calor externus penetrare ad internas partes putrefaciendas etiam sine

Ad quintum.

Ad sextū responsio aliquorum.

Confutatio.

Solutio vera.

A sine foramine, licet necessario foramen fiat ab interno humido euaporante. Reiecta igitur ea solutione dicendum est, calorem externum calefacere tum extimam, tum intimam partem, & magis etiam agere in extimam, tanquam propinquiorem, quam in intimam, quæ remotior est; sed quum pars intima sit ad putrescendum aptior, quam extima, ideo putrescit intima, dum extima adhuc seruatur incolumis; extima enim multo siccior est, proinde minus putrescibilis, intima vero humidior, & putrescibilior; quo-
B niam igitur agens magis agit in illud patiens, quod sit aptius ad actionem illam recipiendam, ideo prius putrescit pars intima castaneæ, vt aptior ad putrescendum, licet ab agente remotior sit; extima vero pars difficilius putrescit, quia propter siccitatem magis resistit agenti externo, tandem tamen ipsa quoque putrescit, sed non nisi post longum tempus; & semper multo prius quam pars extima, est putrefacta pars intima propter prædictam causam.

Ad septimum.

C Postremum autem dubium non leue est, & multos maxime conturbauit. Ad ipsum igitur soluendum est nobis ante omnia statuendum tanquam verissimum illud idem quod dubium videbatur, & ex quo hæc ipsa difficultas oriebatur, nempe putredinem à calore ambientis tunc solum fieri, quando ille mediocris, & debilis est, & sensim agens; non fieri autem, quando ambiens est calidissimum: patet autem hoc per experientiam;

Calor ambientis nō putrefacit, nisi lente agat.

D nam res in ignem coniectæ non putrescunt, sed vruntur; & in æstate plura, quæ ab aeris calore putrefierent, si exponantur radiis Solis, qui magnum calorem efficiunt, non modo non putrescunt, sed etiam à putredine præseruantur. Ratio autem huius discriminis est; quoniam si calor vehementer agat, prius resoluit humidum quam calorem internam educat, quoniam internus calor non potest educi celeri, & vehemēti actione, sed longa ac minus vehementi: quan-
E do igitur actio est vehemens, præoccupat resoluere humidum antequam internum calorem educat, sic autem res exiccata diutius à putredine præseruatur: at si actio non sit vehemens, sed lenta, prius educitur calor, & eam eductionem insequitur humidi euaporatio, quæ est putredo; ob id solemus res exponere radiis Solis, vt humidum, quod facit rem aptissimam ad putrescendum, resoluatur ante proprij caloris eductionem, & ita res præseruetur. Illud præterea
F hac in re annotandum est, maiorem, ac minorem agendi vim non solum ab intensione graduum prouenire, sed etiam ab extensione magnitudinis: nam vt sæpe diximus, in magnitudine maiore maior vis agendi inest, maior enim ignis magis calefacit, quam minor; ideo multa agentia, quæ intensione debilia sunt, extensione sunt valida; contra vero aliqua, licet paruam habeant extensionem, vehementer tamen agunt, propter magnam intensionem: cum hoc

Discrimen inter agēs validum intensiue & agens validum extēsiue.

A tamen discrimine; quod quæ intensione sunt valde efficacia, illa vehementer etiam agunt secundum intensionē, & celeriter suam actionem absoluunt; quæ vero extensione tantum valida sunt, illa magnam faciunt actionem non quidem vt vehementem, ac celerem, sed vt lōgam, & diu perseuerantem, adeo vt tandem vincant, sed post longum tempus, non celeriter, vt illa: tale agens est calor aeris, qui mediocris est, nec vehementer agit, sed sensim & lente; quo fit, vt calorem
B prius educat, quā resoluat humidum, quare talis calor putredinem facit: ratio aūt huius est, quoniam omne agens corporeum in agendo repati necesse est, & ex ea repassione eius vires imminuantur; sed vbi agens est mole magnum respectu patientis, ibi vel nulla, vel debilis admodum fit repassio: illud enim agens repatitur quidem à patiente in suis partib. illi propinquis, sed hæ fouentur atque adiuuantur à partibus remotioribus; vt partes aeris propinquæ alicui patiēti
C patiuntur quidem ab illo, sed adiuuantur à magna mole circumstantis aeris, ita vt illarum vires nullam imminutionem recipere, sed eædem seruari videantur; vires aūt patientis imminuūtur continue, ac debilitantur, adeo vt ipsum tandem succumbere necesse sit: hac igitur ratione longa & perseuerans actio agentis extensione magni, quamuis intensione debilis, fit magna, & valida, ita vt superet vim patientis etiam intensione maiorem, & hinc fit vt tandem necessa-
D rium sit mista omnia à circumdante aere superari, ac putrefieri. Hoc igitur quomodo in aere contingat, declarandum est: eo enim intellecto manifestum erit, cur multa in aqua, & in terra, quæ frigidiores aere sunt, putrescant: quod enim de aere dicemus, id aliis omnibus ambientibus accommodandum erit.

Cur in aere omnia mista putrescant.

Dubitari quidem de aere maxime potest ob ea, quæ dicuntur ab Arist. in context. 10. & 14. Meteorol. ibi namque dicit res frigidissimas, & res calidissimas non putre-
E fieri, propterea quod frigidissimæ resistunt suo frigore calori aeris, faciuntq; ne ab illo mistum patiatur; calidissimarum vero calor maior est calore ambientis aeris, quare quum ab eo non vincantur, educi non potest: quamobrem si sententia illa Arist. vera est, nihil in aere putrescere posse videtur, vel saltē pauca admodū putredini obnoxia sunt; oportet enim calorem aeris, si putrefacere debeat, superare & calorem & frigus misti, quod quidem perrarum est, vt si dicamus
F aerem esse calidum quinq; gradibus, mistū vero habere quatuor gradus caloris, & quatuor frigoris; sed cætera, quæ vel frigus, vel calorem habeant maiorem calore aeris, putrescere non poterunt; hoc tamē dicendū non ēst, siquidē putredo est interitus misti quatenus mistū est, proinde omni misto cōpetere debet. Dico igitur Arist. eo in loco denotare solū velle difficultatem putrescendi in reb. frigidissimis, & in calidissimis, sed nō impossibilitatem, nam illas quoq; tandē putre-

trescere necesse est: quod ex iactis fundamentis ita ostendo. Statuatur in aere aliqua res frigidissima, vt metallum. quod à magno frigore est congelatum, aer calidior agit in illud per calorem: sed repatitur ab eius frigore, ex qua mutua actione necesse est vt & frigus metalli, & aeris calor imminuatur; at calor aeris fouetur, ac restituitur à magna mole circumstantis aeris; adeo vt dicere possimus à tota aeris molo metallum pati, proinde calorem aeris non imminui ob magnum excessum magnitudinis, imminui tamen frigus metalli: perseuerante igitur pugna diutissime, & decrescente frigore metalli, aere autem seruante proprij caloris gradum, necesse est vt tandem fiat in metallo caloris gradus similis gradui aeris, proinde soluatur congelatio, ac putrefiat metallum; similis enim calor à simili educitur, quia vincitur à magnitudine molis; proinde metallum necessario dissoluetur, atque putrescet. Hinc colligimus magnum & manifestum esse errorem illorũ, qui in quarti Meteor. interpretatione dixerunt, putredinem esse proprium interitum animatorum, id est illorum similarium, quæ vel sunt partes animatorum, vel ex animatis ortum habuerũt, vt carnis, sanguinis, lactis, vini, & aliorum eiusmodi; at metalla, & lapides non per putredinem interire; decepti enim sunt ob magnam istorum resistẽtiam, quam faciunt agenti externo; sed ratio, quomodo exposuimus, declarat necessariũ esse, vt illa quoque tandem putrescant: Arist. etiam in eo lib. satis clare docuit putredinem esse interitum misti quatenus mistum est, & esse cõmune contrariũ generationi misti, proinde omne mistum esse putrescibile, licet aliqua diutissime durent, vt metalla, & lapides propter frigus resistẽs calori ambientis, & oleum, & alia eiusmodi propter magnam viscositatem, quæ indicat mistionẽ elementorum maximam, & exquisitissimam, proinde difficilem reddit disolutionem. Si vero mistum sit calidissimum, vt piper, & vinum generosum, necesse est vt aer tanquam minus calidus agat in illud vt frigidus in calidum, & vt continua, & perseuerante actione paulatim imminuat illius calorem, ipse autẽ ob dictam causam seruet proprium suæ qualitatis gradum; igitur necesse est imminutionem caloris misti eousq; procedere, vt tandem ad gradum similẽ guadui aeris redigatur, & tunc à calore aeris ambientis extrahatur, & mistum illud dissoluatur: ideo illa, quæ mediocrem habent calorem, & calori continentis similiorem, citius putrescunt, nisi propter magnum elementorum commistionẽ diutius seruentur. Ex his possumus facile intelligere, cur etiam in aqua, & in terra tandem omnia mista putrescant: quum enim & in terra, & in aqua aliquid caloris insit, necesse est vt ex diuturna, & incessante actione tandem imminuatur seu calor, seu frigus misti, & redigatur ad similẽ caloris gradum, atque putrescat; longa enim & perseuerans actio, & nunquam debilitata, licet intensione sit debilis, & sensim fiat, tamen extensione est maxima, ac si tota simul collecta cõsideretur, validissima: quare necesse est vt mista omnia tandem dissoluantur, atque putrescant, quum effugere nequeant actionem ambientis vniuersalis, nimirum elementorum, præsertim vero aeris. Quod vero Arist. dixit, tria elementa esse materiam igni, ita vt etiam ignis ambiens putrefacere possit, id sano modo intelligendum est: tangens enim ignis non putrefacit, sed vrit ob eius vehementissimam actionem; at si ita agat, vt minus vehemens eius actio sit, veluti si à patiente remotior agat per aliud corpus mediũ, vt per aerem, tunc potest putrefacere: ideo videmus multa, quæ igni nostro propinqua ponuntur, putrefieri à calore ignis debilius in illa agẽte; quæ tamen, si in ignem ipsum coniicerentur, statim comburerentur: neq; est quod aliquis dicat ea à propinquo aere putrefieri, non ab igni; nam putrefiunt quidem ab aere, sed vt ab agente secundario, ab igni autem vt primario, à quo recipit aer illum calorem, per quem putrefacit.

Vicomercati error.

Cur in aqua & in terra omnia mista putrescant.

Dubium de igne.

Solutio.

Dubium de putredine vini, & aliorum solutiones, earumque impugnatio.

Cap. VI.

SEd alia maior difficultas nobis expendenda, ac soluenda proponitur; quam & ob id, & quoniam prolixam de hac facere tractationem oportet, seorsum ab aliis considerare constituimus; eaque est de vino putredine: quum enim illud sit nobis maxime laborandũ, vt omnia, quæ putrefieri cernuntur, ad vnam & eandem putredinis naturam reducantur, nitendum est etiam vini putredinem declarare, & ostendere quomodo sub definitione putredinis iam à nobis tradita ac declarata contineatur; quod quidem non satis manifestum est: id enim, quod hac in re dubium maximum facit, est conuersio vini in acetum, quam complures dicunt esse putrefactionem: quum enim alio etiam modo vinum putrescere tempore æstatis videamus, quãdo propter ambientis calorem incalescit, & ebulliẽdo fit putridum, & vappa, & hæc omnium prorsus consensione sit vini putrefactio; cognoscendum est, qualis sit illa alia vini putrefacio; qua vinum non fit vappa, sed acetum: & quid inter has duas mutationes intersit: tota autem difficultas consistit in declarando, quomodo vinum mutetur in acetum. Galenus in 4. lib. de Simplicibus medicamentis inquit vinum habere quatuor partes: primum enim habet fæcem terream, quæ fundum petit; secundo habet partem illam, quæ flos vocatur, & primum quidem supernatat, deinde etiam ipsa fundum petit; tertio habet partem aquoeam toti vino commistam; ac tandem habet ipsammet vini substantiam: vino autem efferuescente inquit illam aqueam partem præcipue feruescere, & tunc florem supernatare, sed

Galeni, & Medicorum opinio.

sed hunc quoque cessante feruescentia fundum petere, vbi fæx subsidit: declarans igitur Galenus conuersionem vini in acetum, inquit eam esse putredinem, non quidem totius vini, sed partis tantum humidioris, & aquosæ, quæ cum substantia vini est commista, adeo vt ea putrescente, & euaporãte, id, quod remanet, fiat acetum, remanet autem ipsa vini substãtia cum imminutione etiam proprij & naturalis caloris facta à calore ambientis, qui simul aquosas partes putrefacit, & proprium calorem substantiæ vini imminuit, quo fit, vt vinum reddatur frigidius; certum enim est frigidius esse acetum vino, ideo inquit ibi Galen. acetum esse quodammodo vinum mortuum. Hanc Galeni sententiam nonnulli recentiores Medici, quorum etiam antea meminimus, penitus sequentes, ac declarantes, dixerunt acetum non esse vocandum putridum vinum, id enim falsum esset, propterea quod ea non est perfecta putredo, sed secundum partem solum; siquidem non ipsa vini substantia est putrefacta, sed solæ aquosiores partes, portio autem vinosa non est putrefacta licet ex putrefactione portionis aquosæ reddita sit frigidior. Et quia Gal. ibidem dicit, acetum vi quoque calida præditũ esse, id isti sic interpretantur: ex illa partis aquosæ putrefactione generatur situs, qui toti substantiæ aceti commiscetur, & facit ipsum participem alicuius caloris: idque dicunt à Gal. ibidem significari, quando inquit acetum calorem vini naturalem perdidisse; sed alium calorem adscititium ex putredine acquisiuisse, nempe ex commistione situs: hoc tamẽ ego quidem apud Galenum non vidi, qui huius commistionis situs nullam mentionem fecit; sed solum dixit acrimoniam aceti prouenire ex calore extraneo, quem ex putredine contraxit acetum. Hæc sententia, vt mihi videtur, magnis vrgetur difficultatibus quas breuiter referam; & quum soluere ipse nequeam, Medicis soluendas relinquam. Primum quidem, si ipsa quoque vini substantia, quam illi vinosam portionem appellant, proprium calorem amisit, non video cur non illa quoque sit dicenda putrefacta, si putrefactio est corruptio caloris naturalis, & corruptionem caloris naturalis à calore ambientis insequitur necessario separatio humidi à sicco: igitur secundum istos illa est putrefactio secundum totum, quia sic necessarium est vt non solum aquosæ partes, sed etiam vinosæ putrefiant: quod si dicant non esse putrefactionem secundum totum, quia non totum humidum euaporat, sed pars eius tenuior; quodnam erit discrimen aceti, & vini putridi, quod vocatur vappa? nullum certe discrimen apparet, quia neq; illius vini putridi, quod vappa dicitur, totum humidum euaporauit; ipsi tamen dicunt hanc esse putredinem secundum totum, & inde fieri vt absolute vocetur vinum putridum, acetum vero non dicatur putridum vinum propter rationem prædictam;

Dubium de igne.

Solutio.

Confutatio.

Galeni, & Medicorum opinio.

A attamen necesse est vel vtramque similiter esse putredinem secundum totum vel neutram. Sed neq; recte dicitur, partem [illegible] humidiorem putrescere; etenim [illegible] ante considerauimus, non attribuitur [illegible] parti humidæ euaporanti, sed toti misto: quare si ex omnibus partibus integrantibus pars aliqua humidi euaporet, totum putrescere dicitur; quia toti attribuitur putrefactio, & totum ab eo nominatur non humidum solum exiens. Similiter igitur dicenda est putre-

B factio secundum partem, vel similiter secundum totum, & vini in acetum mutatio, & vini in vappam; proinde per vtramque similiter vinum est vocãdum putrescens, vel putridum, quod illi negant. Quod vero de situ dicunt, vanũ est, & gratis pronuntiatum; nemo enim vnquam vidit situm in aceto genitum esse, & commistum toti substantiæ vini; neq; etiam est credibile, quia situs redderet acetũ turbidum, & praui saporis: attamen sæpe videmus acetum limpidũ, & trans-

C parentissimum, quod etiam iucũdum omnibus habet saporem. Est etiam consideratione dignũ, quod in vera vini putrefactione videmus ebullitionem fieri, quæ indicat manifeste euaporationem humidi; at in conuersione vini in acetũ nihil tale videmus, quare ibi nullum putrefactionis indicium apparet; quamobrem necesse est magnam esse differentiam inter vinum putridum, & acetum: sed hoc postea diligentius considerabimus, & ostendemus mutationem vini in ace-

D tum nullo modo esse putredinem appellandam. Nonnullos autem alios audiui dicentes vinum esse animatum anima vegetante, ideoque conuersionem in acetum esse mortem vini ex interitu animæ, putrefactionem vero esse corruptionem vini quatenus est mistum, non quatenus est animatum; ideo hi penitus negant acetum esse vinum putrefactum. Sed hæc sententia, licet prope accedere ad veritatem videatur, ipsa tamẽ secundum se vera non est: omnis enim

E anima est actus corporis organici, atque heterogenei; at vinum non est organicum, sed homogeneum: illud enim, quod Galenus dixit de quatuor illis vini partibus, non facit vinum esse heterogeneum, sed solum denotat esse mistum, & constare ex elementis: igitur in vino non est anima, quia non potest anima residere vbi non sunt organa ipsi inseruientia ad edendas operationes animales: nulla etiam in vino apparet vegetantis animæ operatio; neque enim augetur,

F neque nutritur, neque omnino alimentum sumit, neque generat sibi simile; quare etiam ex operationibus manifestum est, nullam in vino animam inesse: præterea videmus quidem in aliis viuentibus hunc vtrumque interitum, mortem & putrefactionem; sed semper in iis omnibus mors tempore præcedit putrefactionem, videmus enim non putrefieri animalium corpora, nisi post mortem: sic igitur etiam in vino accidere oporteret, non deberet enim putrefieri,

Aliorum opinio.

Confutatio.

nisi prius moreretur, hoc est, conuersum esset in
acetum: hoc tamen non videmus, imo experi-
mur contrarium, putrescit enim vinum ante-
quam vertatur in acetum, factum autem ace-
tum non putrescit, sed diutissime seruatur.

Fundamenta necessaria ad propositum de aceto dubium soluendum, Cap. VII.

EGO vt in re difficillima sententiam meam
proferam, quum in aliorum dictis acquie-
scere non potuerim, post longam consideratio-
nem in hanc opinionem deueni, quod necesse
sit confiteri in vino duos calores, & duas humi-
ditates, vt hinc discrimen sumamus vini putre-
facti, & aceti; omnino enim negandum puto, a-
cetum esse vinum putrefactum, & vinum muta-
ri in acetum per putrefactionem. Duplex humi-
dum ponit Albertus in quarto Meteorologico-
rum cap. 10. deinde etiam duplex calidum in c.
15. sed in horum conditionibus declarandis mi-
hi videtur Alberti sententiam non omnino esse
approbandam: quod enim ad calorem attinet,
ipse dicit esse in vino duos calores, vnum natu-
ralem, alterum loci, vbi creuit vitis, qui est infu-
sus à calore magno Solis, & hunc dicit esse acci-
dentalem. Hoc autem mihi dubium videtur:
nam calor loci non est alius calor diuersus à ca-
lore naturali, sed est illi corpori naturalis; homi-
nem enim in Æthiopia natum non diceremus
duos habere calores, vnum naturalem quate-
nus est homo, alterum accidẽtalem ex loco; sed
diceremus vnum tantum esse calorem natura-
lem, qui propter locum maior, & intensior est,
quam calor hominis nati in Italia; vtriusque
enim hominis calor dicitur naturalis, licet alter
maior, alter minor: puto autem Albertum id ac-
cepisse ex Galeno in quarto de simplicibus me-
dicamentis cap. 7. tametsi rectius dicere videtur
Galenus, quam Albertus; ibi namque Galenus
de plantarum fructibus loquens inquit duplex
in iis calidum inesse, vnum cuiq; proprium, &
ingenitum, alterum externum, & à Sole infu-
sum, sed eorum tamen naturæ conueniens, &
familiare; non enim hoc secundum calidum vo-
cat Galenus accidentale, sed potius naturale,
quia licet externum appellet ratione principij,
vnde prouenit; tamen significat factum esse na-
turale: ideo rectius mihi videtur, si dicamus, v-
num hac ratione esse calorem vini naturalem,
qui intensior sit propter locum; nam qualitates
cuiusque rei naturales non in indiuisibili sunt
constitutæ; sed intra quosdam terminos quan-
dam latitudinem comprehendentes, quæ tota
dicitur naturalis. Quum igitur per hoc non ap-
pareat in vino plurium calorum distinctio, in
qua possimus cõquiescere, ego credo aliam ad-
duci posse firmiorem, & principiis philosophiæ
magis consonam calorum distinctionem in vi-
no, ex qua veram propositæ difficultatis solu-

Opinio Alberti de dupli ci calore vini.

Confutatio.

Galeni opinio de duplici calore in plantis.

Propria opinio de duplici calore vini.

A tionem haurire possimus. Certum est, in quoli-
bet animato duos inspici interitus naturales, tẽ-
pore etiam distinctos, mortem, & putredinem; &
vtramq; censuit Arist. esse corruptionem caloris
naturalis, mors enim naturalis est absumptio
caloris vitalis à seipso per absumtionem humi-
di naturalis: post mortem vero remanens cor-
pus interit per putredinem, quæ est corruptio
caloris temperaturæ, qui continebat, ac termi-
nabat humidum commistum sicco: omne igitur
B viuens duos habet calores, vnum animalem, qui
insequitur animam, alterum elementarem, qui
est calor temperaturæ, & post mortem remanet:
sed hoc tamen est sano modo intelligendum;
non enim credo existere posse in eodem subie-
cto duos calores tanquam duo distincta indiui-
dua eiusdem speciei, sed vnum esse calorem in-
tensiorem ex vtroq; conflatũ; ita vt dicere duos,
nil aliud sit, quam dicere duo distincta principia
à quibus profluunt plures caloris gradus, quam
C ex altero tantum; ita vt simul iuncti constituant
vnum numero calorem intensiorem, qui secun-
dum aliquos gradus est calor elementaris, se-
cundum reliquos vero est calor vitalis. Potest
autem hoc optime declarari exemplo luminis:
si enim nocturno tempore locus aliquis à dua-
bus simul candelis illuminetur, maius ab iis lu-
men prodit, quam ab altera sola, nam vna extin-
cta remanet in eodem loco minus lumen; atta-
men accensis simul vtrisq; non dicimus in illo
D eodẽ aere duo distincta lumina inesse, sed vnum
numero lumen, intensius tamen, quam id, quod
ex vna tantum candela proueniret; ex vna enim
candela prodeunt aliqui gradus illius luminis,
& ex altera reliqui, & ii omnes simul iuncti con-
stituunt vnum lumen intensius. Quod vero ad
humidum attinet, Albertus in loco prædicto in-
quit dari in mistis corporibus duplex humidũ:
Vnum, quod dicitur continuans, à quo fit par-
tium coniunctio; nam si absque vlla humiditate
E essent penitus siccæ, essent omnes disiunctæ; nul-
lum igitur est corpus ita durum & exiccatum,
quod non habeat aliquid humidi coniungens
partes inter se: ideo Alchimistæ ex quolibet
quantumuis arido corpore oleum educunt, hu-
midum enim continuans est crassum instar olei;
ideo recte etiam à quibusdã vocatur humidum
oleaginosum ex aereo, & ex aqueo humido con-
stans. Alterum mistorum humidum vocatur ab
Alberto humidum quasi nutriens: idque est hu-
F midum aquosum, quod inest misto præter con-
tinuationem partium, & facile resoluitur, quum
sit aqueum; oleaginosum vero non facile, quia
crassius est: ideo quando volumus aliqua mista
à putredine præseruare, curamus vt vel sale,
vel igni, vel Sole exiccentur, vt euaporet humi-
dum aqueum, quod est causa facilis putrefa-
ctionis, sic enim diu seruatur incolume. No-
tare vtrumque humidum possumus in carnibus
animalium mortuorum; nã ex humido aqueo
facile

Duo calores in vino.

De dupli ci humido opinio Alberti.

facile putrescunt, sed eo consumpto diudurant, quia manet solum alterum humidum, quo partes coniunguntur: ideo non absq; ratione humidum aqueum vocatum est ab Alberto quasi nutriens, quia in animali viuente dispersum est per substantiam carnis tale humidum ex alimentis genitum, quo substantia carnis nutriatur, idq; nec penitus extraneum est, nec penitus naturale, sed medium quodammodo inter extraneum, & naturale; est enim aliqua ex parte assimilatum naturali, at non penitus assimilatum: in carnibus igitur animalium iam viuentium humidum hoc vere dicitur nutriens; sed in carnibus animalium mortuorum nō est amplius nutriens, sic neque in aliis mistis inanimatis, in quibus præter humidum coniungens sit etiam humidum aqueum extraneum: ideo hoc ab Alberto vocatum est non absolute nutriens; sed quasi nutriens, hoc est, simile humido alimentali in viuentibus, quod est vere nutriens.

De qualitatibus vini. Cap. VIII.

Duo calores in vino.

HIs tactis fundamentis, declarandæ ante omnia sunt qualitates vini. Dicimus igitur in vino, quum à viuente corpore defluxit, inesse duos illos calores, quos antea declarauimus; vnum elementarem, seu temperaturæ: alterum vero animalem; quamuis enim non sit animatum, tamen potest secum ferre calorem ab anima sibi insitum, & impressum; quod quidem aliarum rerū exemplo manifestissimo comprobare possumus: semen enim tā animalis, quam plantæ secundum Aristot. in initio lib. 2. de Ortu animalium nō habet animam actu, attamen ab anima iam accepit vim generatiuam alterius similis, quam in 3. cap. eius libri dicit nil aliud esse, quam calorem vitalem, quem distinguit à calore igneo & elementari; ita vt in generatione viuentis primum mouēs sit animal, seu planta, vnde semen defluxit, semen vero sit eius instrumentum quod per vim ab eo receptam, videlicet per calorem vitalem generat alterum animatum simile: quum ergo in semine sit calor vitalis præter calorem elementarem, cur non idem dicere possumus, imo debemus, de vino, quod similiter ex animato corpore defluxit? habet igitur vinum duos calores, hoc est, vnum ex duobus cōflatum, sicuti de lumine diximus, qui magnus, & intensus est, vt experientia declarat: isque non consistit in indiuisibili, sed in quadam latitudine, & est modo maior, modo minor, pro speciesrum varietate, atq; etiam pro diuersitate locorum; in locis enim calidioribus, vbi Sol maiorem efficit calorem, vina calidiora nascuntur, isque non est externus calor, sed potius naturalis, & connatus illi vino; nam ex calore loci fit, vt tum calor vini vitalis, tum elementaris, qui ambo naturalem vini calorē constituunt, maior, atque intensior sit. Sic etiam negare in vino non possumus duplicem illam hu-

De duplici humido opinio Alberti.

miditatem; & eam aperte ponit Galen. in libro prædicto; dum distinguit in eo substantiam vinosam, & substantiam aquosam: vinosa enim substantia habet illud humindum, quo fit coniūctio partium; humidum vero aquosum est illud, quod ex alimento contractum est: dū enim vua erat viti coniuncta, ad eam confluebat humor aqueus, quo nutriretur; separata ergo vua à vite retinet adhuc humorem illum aqueū, qui nondū in vini substantiam conuersus erat, neq; amplius conuertitur, quia vinum non est amplius animatum: hoc autem humidum aqueum, quod in vino remanet, est illud, quod in coctione vini consumitur, & quando vinum feruet, & quando igne coquitur, absumitur humidum illud aquosum, & remanet solum alterum humidum, quod ipsi vini substantiæ intimius est: & inde fit vt totum vinum dulcius reddatur, quia consumpto humido aqueo remanet sola vini substantia, & eius humidum verenaturale, quod quum per concoctionem sit in substantiam conuersum, dulcedinem facit; quia omne concoctum, vt inquit Arist. dulce est.

Duæ humiditates in vino.

Solutio propositæ difficultatis de aceto, & de vini putredine. Cap. IX.

EX his, quæ de duplici calore, ac de duplici humido dicta sunt, sumi potest propositæ difficultatis solutio, & differentia inter acetum, & putridum vinum; ex eo enim calorum & humiditatum discrimine, necesse est multas in vino contingere varietates. Quoniam igitur iuxta Aristotelis doctrinam certum est, putrefactionem non esse cuiuslibet calidi, & cuiuslibet humidi eductionem, sed solius calidi elementaris, & illius humidi, à quo partes habent compactionem, & continuationem; corruptionem autem caloris vitalis non esse putrefactionem, sed potius mortem, quum non ab eo calore contineatur humidum iunctum sicco: & similiter eductionem humidi, quod alimentale, seu extraneum appellabatur, non esse putrefactionem, quum adhuc remaneat humidum continuans, quod cum sicco est commistum, & maxime proprie vocatur naturale: ideo si in vino euaporat solum humidum aqueum manente humidum coniungente, tantum abest vt illa sit vini putrefactio, vt potius sit à putredine præseruatio; hinc enim fit vt vina vetusta non amplius putrescant, quia necesse est vt continue euaporet humidum vini aquosum ex calore tum ambientis, tum proprio, quare semper magis ac magis exiccatur vinum, quo fit, vt vetustius vinum tanquam siccius minus sit aptum ad putrescendum: & experientia docet maximum periculum putrefactionis vini esse prima æstate sequente ipsius confectionem, ea namque elapsa si sanum remaneat vinum, altera sequente æstate non putrescet: vinum autem continue euaporare ita est manifestum, vt proba-

tione non egeat, atq; etiam id fieri absq; putre- A dine; etenim euaporat solum humidum aquosum, nō alterum oleaginosum, proinde nō soluitur mistio: similiter si solus vini calor vitalis intereat manente calore elementari, ea non dicetur putrefactio vini, quoniam eam non insequitur solutio mistionis.

Dubiū. At inquies: Si ex interitu illius caloris, quem vinum contraxit ab anima, non fit putrefactio vini, fiet ergo mors, vinum igitur dicetur mori, quo nihil absurdius: quod enim nō est animatū, ei mors nō cōpetit, si B quidē mors est interitus caloris vitalis cū ipsius quoq; animæ interitu, vel recessu à corpore, in vino aūt iam diximus animam non inesse.

Solutio. Respondeo interitum solius caloris vitalis in vino non posse quidem proprie vocari mortē, quum nullus eum sequatur animæ interitus, siquidem vinū non habet animam; posse tamen per quandam similitudinem dici mortem, ita vt vinum postquam vitalem calorem amisit, per similitu- C dinem dicatur mortuū, propterea quod viuentia tunc dicuntur mori, quando vitali calore destituuntur: Hæc omnia si admittantur, vt mihi quidem admittenda esse videntur, facilem reddunt propositæ difficultatis solutionē: arbitror enim dicendum esse acetum fieri per interitum caloris vitalis manente calore elementari, proinde sine separatione humidi continuantis à sicco; putridum aūt vinum fieri per corruptionem caloris temperaturæ; seu elementaris, quam in- D sequitur separatio humidi continuantis à sicco, quæ est putrefactio: hoc enim ita esse ex eo maxime comprobatur, quod his admissis ratio facile redditur omniū, quæ vino cōtingere cernuntur; vinum enim dilutum, ac tenue debilem habet calorem, & plurimum humidi aquei, facile igitur putrescit, quia non facile resoluitur tantū humidum à calore tum ambiētis, tum proprio, ideo manet in vino multū humidi aquei: quod facit, vt debilis calor facile educatur à calore E ambientis, qui totum simul calidum euocans, tam vitale, quā elementare facit vt humidū quoque continuans separetur à sicco; idq; non fit nisi cū ebullitione, quod est putredinis indicium manifestum. Vinum aūt merum, ac generosum siccius est, & minus habet aquei humoris, ideo nō ita facile putrescit, sed potius acescit: nam si ab ambiente calido fiat euaporatio caloris vitalis, qui in vino est, eam nō insequitur separatio humidi coniungentis à sicco, propterea quod F non ab illo calore terminantur passiuæ, sed ab elementari, qui potest remanere illæsus; quia si solus educatur calor vitalis, calor elementaris remanens est valde remissus, proinde ibi est plurimum frigoris, & parum caloris, quare frigus illud, quum magnum sit, resistit calori ambientis, & ob hanc causam acetum non putrescit, quum præsertim adsit etiam defectus humidi aquei, à quo, si adesset, facilis putrefactio redderetur, sicut antea declarauimus; quoniam igi- A tur acetum amisit calorem vitalem, & caret humido aquoso, non amplius putrescit, quia est valde frigidum, & resistit suo frigore calori ambientis; tanto autem minus resistit, quanto plus habeat humoris aquosi: ideo acetum factum ex vino tenui, ac diluto facilius putrescit propter eius humiditatem aquosam, quam factum ex vino generoso, quod diutissime seruatur: illud enim omnino constituendum nobis est, non facilem esse putredinem, vbi solum adest humi- B dum continuans sine humido aqueo abiuncto: ideo oleum etsi valde humidum est, non facile putrescit, quia illud est humidum totum oleaginosum, & eum sicco efficacissime commistum, vnde illa viscositas oritur, quæ facit ne humidum illud possit à sicco separari: humidissimum autem esse oleum ex eo constat, quod excessu aereum, & aqueum est, vt ait Aristot. in contex. 41. 43. & 48. quarti Meteorolog. *Olei natura.* Confirmant etiam id, quod de vino diximus, ea quæ C ibidem dicuntur ab Arist. in contex. 52. & 53. inquit enim vinum esse aqueæ naturæ, & excessu valde aqueum, proinde etiam excessu frigidum, sed calidum esse ob alienam caliditatem: alienam enim intelligit caliditatē animalem, quam vinum secum tulit, propterea quod anima, & omne insequens animam est quoddam superadditum misto considerato, quatenus mistum est, & hac ratione dici potest alienum respectu mistionis. Dum igitur considerat Aristot. vi- D num quatenus est mistum ex elementis, quæ est eius consideratio in illo quarto lib. recte dicit aqueum esse, & frigidæ temperaturæ, & parum habere caloris, reddi autem calidum à calore vitali, & quandoque etiam calidissimum, vbi ratione loci calidum illud intensius redditur. Secundum hanc igitur sententiam optime illi loquuti sunt, quos Galenus ait dixisse acetum esse vinum mortuum; sic enim dicere melius est, quam dicere esse vinum putrefactum: idq; con- E firmatur testimonio Aristot. passim in eo 4. lib. vbi exempla sæpe adducens mistorum, de quibus is liber est, nominat vinum, & acetum tanquam species quasdam misti; quod non faceret, si acetum esset vinum putrefactum, quia nominatione cuiuslibet misti significatur quoddam in specie sua completum per propriam formam mistionis: at putrefactum, quatenus est putrefactum, notat imperfectionem, & recessum rei à propria natura, & progressionem ad dissolu- F tionem in elemēta; proinde indignum est, quod nominetur vt mistum. Si vero illi, qui dicunt acetum esse vinum putrefactum, dicerent hanc esse differentiam inter acetum, & vinum vere putridum, quod minor est aceti putredo, huius autem maior; hæc sententia & experientiæ, & rationi aduersatur: in omnibus enim videmus minorem putredinem esse viam ad maiorem, ita vt facilius sit vt magna putredine corripiatur id, quod aliquantum putrescere cœpit, quam

Quod acetū dici non possit mediocriter putrefactum.

id, quod

id, quod adhuc putrescere non incepit: & ratio hoc idem confirmat, facilior enim transitus est à medio ad extremum, quam ab extremo ad extremum; deceret ergo acetum facile putrescere, si in eo, vt illi dicunt, est inchoata putredo; attamen acetum non putrescit, seu difficillime putrescit: & experientia docet vinum facilius fieri putridum antequam fiat acetum, quam si mutatum sit in acetum: non possumus ergo dicere acetum esse vinum mediocriter putrefactum. Confirmatur etiam hæc sententia nostra ex illa aceti generatione, quam arte molimur; curamus enim vt vel à Sole, vel ab alio mediocriter calefaciente incalescat vinum, vt calidum vitale exhaletur, & humidum aquosum absumatur; sic enim fit vt remaneat solus calor elementaris, & humidum continuans, quæ est aceti natura; est enim excessu aqueum; & valde frigidum, quia parum habet caloris in sua mistione; sed est absque dubio perfectum mistum, vt dixit Arist. in memoratis locis, non corpus putridum, seu putrescens, vt Medici arbitrantur.

An Galeni de aceto sententia modo aliquo defendi poßit. Cap. X.

VErum quia Galenus sæpe dicit acetum ex vino esse genitum per putredinem, nempe ex putrefactione humoris aquei cum ipsa vini substantia commisti; etsi nos dictum hoc non admodum approbamus, dignum tamen consideratione ob Galeni auctoritatem esse censemus, an id modo aliquo defendi, & ad rectum sensum trahi possit. Ego quidem arbitror illud admitti posse, si per quandam solum similitudinem, non vt proprie dictum intelligatur: quemadmodum enim illa, quæ vere putrescunt, per proprij caloris corruptionem putrescunt, proinde ex dissolutione proprij humidi, & à calore ambientis; ita acetum ex vino genitum est per corruptionem caloris, & resolutionem humidi à calore ambientis: attamen magnum est horum discrimen; nam in definitione putredinis non aliud calidũ, neque aliud humidum consideratur, nisi elemẽtare. & est putredinis conditio vt humidum non immediate patiatur à calore ambiẽtis, sed prius patiatur calor naturalis, & educatur, deinde illam caloris eductionem insequatur proprij humidi dissolutio: potest quidem aliquo violento interitu, vt antea diximus, vt combustione destrui simul totum mistum sine præcedente eductione caloris; sed interitu illo naturali, qui vocatur putredo, non potest mistum dissolui, nisi prius educatur calor naturalis, qui humidum & siccum coniuncta cõtinebat: de humido namq; continuante loquor, non de aduentitio, quod diximus per quandam similitudinem appellari nutriens seu alimentale, ideo videmus ligna arida diutissime seruari, etiam in magnis æstibus, & in locis calidissimis, nec vnquã educi humidum continuans, nisi prius educatur calor naturalis

Similitudo inter generationem aceti, & putredinem.

Differentia inter putredinem & aceti generationem.

A continens. At si alterius caloris, & alterius humiditatis vini corruptionẽ consideremus, nempe caloris vitalis, & humidi aquosi, quod dicebatur quasi nutriens, aliter sese res habet; nã humidum illud nõ ideo resoluitur, quia prius vitalis calor sit corruptus: proinde eius humidi euaporatio nõ insequitur corruptionem caloris vitalis, sed fit immediate à calore ambientis, ab eo enim immediate & euocatur calor vitalis, & resoluitur humidum aquosum, & persæpe etiam B sine exhalatione caloris vitalis solum humidũ aquosum consumitur: quo fit, vt vinum maneat calidius, cuiusmodi est vinum vetustũ, est enim maxime exiccatum, quia resoluta est illa humiditas aquosa, quam prius habebat; quum enim hæc obtundat actionem caloris, hæc consumpta vinum efficacius calefacit, quia efficacius agit calor cum sicco, quam cum humido: quod si contingat, vt simul cum humidi aquosi resolu- C tione, vel post illam, calor quoque vitalis exhaletur, fit ex vino acetum; quare huius generatio longe diuersa est à putredine: nam in putredine necesse est prius educi calorem naturalem, deinde fieri separationem humidi; at in generatione aceti non fit resolutio humidi ex euaporatione calidi, quia hæc non insequitur alicuius caloris corruptionem in vino, siquidem à neutro calore dicitur contineri; imo quum illud humidum fuerit inductum ab anima nutritionem moliente, patitur potius à calore vini ani- D mali, & consumitur, quam contineatur & regatur: quanquam enim in vino anima non remansit, sed solus calor vitalis, & humidum illud alimentale attractum prius ab anima nutritionis gratia, tamen seruatur cum illo calore hæc vitalis conditio vt consumat humidum; non quidem ita, vt nutriat vinum ea actione, non enim nutritur amplius vinum; sed quia resoluitur ab eo calore humidum illud, & simul etiam à calore ambientis, à quo non educitur calor vita- E lis pro generatione aceti, nisi prius multum humidi aquosi fuit resolutum: ideo videmus ex vino nouo non facile fieri acetum, sed ex vino vetustiore, cuius humidum aquosum sit aliqua ex parte resolutum: differt igitur generatio aceti à putredine, quod in generatione aceti non fit resolutio humidi ex eductione caloris, sed fit immediate à calore ambientis, & simul à calore vitali adiuuante eius consumptionem, vt prædiximus. Est igitur acetum genitum modo F quodam simili putrefactioni, quia calor educitur & consumitur humidum; non est tamen reuera putrefactio, quia non educitur calor elementaris, sed solus animalis, neque huius eductionem insequitur euaporatio alicuius humidi, sed potius præcedit; postquam enim vinum est exiccatum per euaporationem humidi quod vocatur quasi nutriens, tunc per exhalationem calidi vitalis generatur acetum: quare patet in generatione aceti nõ dissolui mistum quatenus

mistum est, quia siccum est humidum temperaturæ non separantur inuicem, sed manent coniuncta. Sunt autem hæc omnia consentanea naturæ & qualitatibus aceti, quæ & per experientiam notæ sunt, & à Galeno declarantur in prædicto lib. 4. de simplicibus medicament. est enim acetum frigidum, & humidum actu, sed facultate exiccatiuum, quia per consumptionem humidi alimentalis redditum est siccius, quam vinum; neque ita humectat, quia recessit humiditas aquosa, illa vero quæ est temperaturæ, est B maxime commista cum sicco, per corruptionem autem caloris vitalis factum est frigidum: est etiam acre, & mordax (vt ait Galenus) ex tenuitate substantiæ, qua fit penetratiuum; singulas enim animalis partes penetrat, & per frigus constringit, & ita mordicationem facit: quæ interdum tanta est, vt sit cum dolore, nempe si tanta fiat singularum partium constrictio, quæ faciat disjunctionem continuitatis, sic enim dolor fit: dicere etiam videtur Galenus, illam acredinem C

Qualitates aceti.

A prouenire à calore extraneo, quem contraxit acetum ex putrefactione, siquidem omne putrescens amittit calorem proprium, & acquirit alienum: quod Galeni dictum admittere possumus in eo sensu, secundum quem diximus generationem aceti posse per similitudinem putredinem appellari: quum enim hæc quoque fiat à calore ambientis; ambiens autem non possit patientis corporis calorem educere, quin simul inducat aliquid caloris extranei; nullum est absur- B dum, si dicamus acetū aliquid extranei caloris accepisse ab actione ambientis, & ab eo adeptum esse illam acrimoniam; ita vt acrimoniam calori extraneo attribuamus, mordacitatem autem frigori constringenti; vere tamen putridum dici non potest acetum, sicut antea ostendimus. Hoc pacto ego puto solui posse hac in re omnem difficultatem: si quis autem aliquid probabilius inuenerit, eius sententiæ subscribere non recusabo.

JACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER

DE FACVLTATIBVS ANIMAE.

QVum animæ naturam declarandā susceperit Aristoteles in tribus de Anima libris, neque alia ratione consideratam, quam prout causa, & principium aliorum est, duas eius tractationes in iis libris ab eo factas notare possumus: quoniam enim anima tum corporis animati principium est vt forma ipsum constituens, tum operationum vt effectrix; per vtrumque respectum declarare voluit quid sit anima. Prius etenim eā definiuit per respectum ad corpus animatum, cuius est forma, dicens eam esse primum actum corporis naturalis instrumentalis; qua communi definitione omnem animam complexus, significauit eam esse omnis animæ conditionem, & naturam, vt sit actus, & perfectio, qua corpus viuens constituitur, & in specie collocatur. Deinde vero eandem considerare statuit etiam prout respicit operationes, quemadmodum in context. 33. lib. 2. videre est; & de singula animæ parte ab eo loco ad finem vsque lib. 3. hac ratione diligentissime pertractauit.

Duæ considerationes animæ in lib. de Anima.

D Quod igitur ad priorem animæ considerationem attinet, eam nos in præsentia ad eos, qui libros Aristot. vel voce, vel scriptis interpretentur, remittimus; quum eorum officium sit Aristot. verba, & ipsam animæ definitionem, & singulas eius particulas declarare: sed & nobis alia fortassis occasio dabitur, qua aliquid de ea definitione dicamus: nunc de altero animæ respectu quædam, quæ prolixiorem disputationem postulare videntur, quam vt in commentariis E exponi conueniat, scribere constituimus: quum enim plures operationes animæ sint, quarum edendarum naturali facultate præditam esse animam constat; inde factum est, vt respectu diuersarum opinionum diuersas etiam facultates philosophi omnes animæ attribuerint. Quum igitur Aristoteles in libris de Anima solitus sit animam, & eius partes facultatum nominibus appellare: nam certum est, vegetatiuum, sensitiuum, motiuum, appetitiuum, intellectiuum, F & alia eiusmodi nomina facultatum esse, & varias operationes respicere: illud nobis considerandum proponitur, de quo solent philosophi nostri controuersari, quomodo hæ facultates

In lib. de mente humana

tates tum ad ipſam animæ ſubſtantiam, tum ad ſe inuicem referantur: quæritur enim, an à ſubſtantia animæ diſtinguãtur, an potius ſint idem quod illa; quæritur etiam, quo diſcrimine ipſæ diſcrepent inter ſe, & quot ſint: hæc igitur conſideraturi ſtatuimus imprimis, id, quod paulo ante tetigimus, nomen facultatis in præſentia à nobis ſumi proprie prout reſpicit operationem, & ſignificat potentiam operandi, vnde Latini potentias animæ eas appellate conſueuerunr: quum enim potentia reſpiciat actum, duplex autem ſit actus, vt Ariſtoteles docet in initio libri ſecundi de Anima; actus primus, qui eſt forma; & actus ſecundus, qui eſt operatio formæ: duplex etiam eſt facultas; vna eſt, quæ reſpicit actum primum, eaque eſt materiæ potentia; altera vero, quæ reſpicit actum ſecundum, & eſt potentia formæ, cuiuſmodi ſunt facultates animæ, de quibus in præſentia ſermonem habituri ſumus.

An facultates ab eſſentia animæ diſtinguantur, opinio Scoti, & Greg. Ariminenſ. cum eorum argumentis.

Cap. II.

Realiter differre eſt dupliciter.

CONſiderandum primo loco eſt. an facultates diſtinguantur re ab ipſa auimæ ſubſtantia, an ſit idem, quod illa: ſed ad omnem tollendam ambiguitatem, ſciendum eſt, poſſe duobus modis intelligi id, quod Latini dicunt realiter differre: primum enim ſumitur pro eo, quod eſt differre ſubiecto, vt quando cum Ariſtot. dicimus, materiam & priuationem non eſſe diſtinctas re, id eſt ſubiecto, ſicuti neque pomum & albedo, quum ſimul ſint ſubiecto, diſtingui dicantur, ſed ſolum ratione; altero modo ſumitur pro eo, quod eſt eſt eſſe res diuerſa, & ſecundũ eſſentiam diſtinctas, etiã animo non cogitante: ſic autem dicimus materiam & priuationem eſſe diſtinctas te, ſic etiam pomum & albedinem; quum enim toto genere differant, maxime dicuntur diſtingui re, hoc eſt eſſentias habere diuerſas: quæſtio autem præſens nullum habet locum iuxta priorem acceptionem, quum enim in eodem viuente inſint facultates, & anima ipſa, certe non diſtinguuntur ſubiecto; ſed locum habet iuxta poſteriorem tantum acceptionem, quærimus enim quum ſimul ſint in eodem, an potentiæ ſint quid reale diſtinctum eſſentialiter ab ipſa animæ ſubſtantia, an idem ſint, quod illa. Scotus libro 2. Sentent. diſtinct. 16. & Gregorius Ariminenſis ibidem quæſt. 3. nituntur oſtendere potentias animæ eſſe ipſammet animæ ſubſtantiam, quæ, quum varias operationes reſpiciat, variis etiam nominibus appellati ſolet, quæ dicuntur potentiæ animæ, ptoinde hæ ſunt idem re, quod ipſa animæ ſubſtantia; & hanc ſententiam ſequitur magna pars recentiorum philoſophorum.

Opinio Scoti & Gregorii Ariminenſis.

A Contra vero Thomas exiſtimauit, potentias eſſe qualitates ſecundæ ſpeciei manantes ab eſſentia animæ, proinde ab ea diſtinctas re, ſicut apud eum variis in locis legere poſſumus, præſertim vero in 1. part. Sum. quæſt. 77. artic. 1. & in 1. Sentent. diſtinct. 3. quæſt. 4. artic. 2. Hanc eandem ſententiam ſequutus eſt Aegidius in Quodlibeto 3. quæſt. 11. & Ioannes Gandauenſis in libr. 2. de Anima. Pro ſententia Scoti hæc ab ipſo, & ab aliis argumenta afferuntur.

Opinio Thomæ.

B Primum eſt: de quo dicitur definitio, de eodem dicitur & nomen definiti; atqui de forma prædicatur definitio potentiæ actiuæ. ergo & nomen; anima igitur eſt ſuæ potentiæ: maior clara eſt: minor probatur auctoritate Ariſtot. in 9. Metaph. vbi potentiam actiuam ita definit, potentia actiua eſt principium traſmutandi aliud quatenus eſt aliud, atqui forma eſt huiuſmodi principium, ergo forma eſt potentia actiua.

Primum argumentum Scoti.

Secundo ſic argumentantur: ſicuti ſe habet potentia C paſſiua ad patiens, nempe ad materiam primam, ita & potentia actiua ad agens, nempe ad formam; at potentia materiæ paſſiua eſt materia ipſa; ergo etiam potentia actiua eſt ipſamet forma: probant ſimilitudinem per ea, quæ dicuntur ab Ariſtot. in 9. Metaphyſ. quæ nunc recenſenda non ſunt: aſſumptum autem ita probant; ſi potentia materiæ eſſet aliquid diuerſum à natura materiæ, eſſet accidens; ergo aliquod accidens in materia reciperetur ante formam D ſubſtantialem, quod eſt abſurdum.

Secundũ argumẽtum.

Tertio: ſicuti ſe habet forma mere naturalis ad ſuas operationes, ita etiam anima ad ſuas; at forma mere naturalis eſt immediatum principium ſuarum operationum abſq; vlla potentia media ergo & anima, nullæ igitut ſunt potentiæ diſtinctæ ab eſſentiæ animæ, ſed ſunt anima ipſa: ſimilitudo eſt manifeſta, quia non debet anima eſſe minoris perfectionis, quam forma inanimati, imo debet eſſe maioris; forma autem inaniE mati poteſt exire in actum ſecundum abſque vlla potentia media: quod probatur & de ſubſtantiali forma, & de accidentali: forma enim ſubſtantialis eſt natura, at natura eſt principiũ motus immediatũ, vt denotat dictio illa, primo, in definitione naturæ: tales etiã ſunt forme accidentales, nã calor ignis eſt immediata cauſa calefaciẽdi alia ſine vlla potẽtia media, ſic grauitas & leuitas ſunt cauſæ immediatæ mouendi elementa ad ſua loca, igitur anima multo magis F debet eſſe immediata cauſa ſuaum operationũ. ergo non per potentias medias.

Tertium argumẽtum.

Quarto, natura nihil fruſtra facit, nec abundat in ſuperuacaneis, atqui ipſa animæ ſubſtantia ſufficiens eſt ad producendas omnes operationes ſecluſa ope cuiuslibet extra ſe, ergo fruſtra ponuntur potentiæ ab ea diſtinctæ.

Quartũ argumẽtum.

Quinto, agens nunquam agit in extremum, quin prius agat in medium, ſi medium habeat; itaque ſi anima efficit operationes per medias potentias, ne-

Quintũ argumẽtum.

cesse est vt prius agat in ipsas potentias, quod est A
abſurdum, & inexcogitabile. Sexto, ſi potentiæ
Sextum argumentum.
ſunt diuerſæ ab eſſentia animæ, & ab ea manēt,
ergo ab ea pendent vt à cauſa, in quo igitur cau-
ſæ genere? certe non vt à materia, neq; vt à fine,
neque vt à forma, vt patet, ergo vt ab efficiente;
igitur anima aliquid immediate producit, quod
aduerſarii negāt, producit enim ipſas potentias:
quod ſi dicāt has produci per alias potētias me-
dias, procedimus in infinitum, quod dicendum
non est. Septimo, ſi nullum agens poteſt imme- B
Septimū argumentum.
diate aliquid producere, ſed ſolū per potentiam
mediam: ergo neq; ipſa potentia poterit imme-
diate opærationem producere, niſi per aliam po-
tētiam mediam, & ſic illa per aliam, quare pro-
cedemus in infinitum. Octauo; ſi anima, vt ope-
Octauum argumētum.
retur, requirit potētiam à ſe diſtinctam, vel eam
requirit ob ſuam perfectionē, vel ob ſuam im-
perfectionē; at neutro modo requirit, ergo nul-
lo; non ob ſuam imperfectionem, quia hoc po-
ſito formæ accidentales, quū ſint imperfectio- C
res, magis requirerent huiuſmodi potentias, at
non requirunt, vt ante dictum eſt de calore, &
leuitate ignis; nō etiam ob ſuam perfectionem,
quia ſubſtantiæ à materia abiunctæ, ac Deus
ipſe, quum ſint perfectiores, magis requirerent,
Nonum argumētum.
quod tamen dicendum non eſt. Poſtremo ſen-
tentiam hanc confirmant auctoritate Ariſtote-
lis in libris de Anima in pluribus locis: nam in
contextu 9. lib. 2. inquit, ſi eſſet oculus animal,
potentia viſiua eſſet forma eius, ergo potentia D
eſt idem quod anima: deinde in context. 10. in-
quit. anima eſt ſicuti potentia inſtrumēti; poſtea
vero paſſim in iis libris ita potentias animæ con-
ſiderat, vt putet ſe de ipſis animæ partibus loqui
dicit enim naturas, & gradus animatorum ab
his potentiis conſtitui, quod falſum eſſet, ſi po-
tentiæ eſſent qualitates; quoniam igitur vbiq;
potentias cum anima ipſa confundit, non cen-
ſuit eas eſſe aliquid præter ipſam ſubſtantiam
animæ, ſed eſſe ipſammet animam. E

Opinio Thomæ, & AEgidij, & eorum argumenta. Cap. III.

E Contrario autem ad probandum potentias
animæ eſſe qualitates, per quas anima ſuas
operationes edat, multa argumēta à Thoma, &
ab Ægidio, & à Ioanne Gandauenſe afferun-
tur, vt apud eos videre eſt, ego vero pauca præ-
cipua ſeligam: & quia ſententiam hanc verio-
rem eſſe puto, afferam etiam reſponſiones, qui-
bus ad ſingula aduerſarii vtuntur, & quantum F
roboris habeant, conſiderabo. Primum argu-
Primum argumētum.
mentum, quo opinio Thomæ comprobatur,
tale eſt: potentia naturalis, ſeu aptitudo ad ope-
randum ponitur ab Ariſt. in ſecunda ſpecie qua-
litatis; at potentiæ animæ ſunt aptitudines na-
turales ad operandum, ergo ſunt eſſentialiter in
ſecunda ſpecie qualitatis; proinde ſunt re diſtin-
ctæ ab anima, quæ eſt ſubſtantia. Ad hoc re-
ſpondent aduerſarii, non omnem potentiam o-
Reſponſio aliorum.
perandi poni ab Ariſtotele in ſecūda ſpecie qua-
litatis, ſed ſolam potentiam ad bene, ſeu facile
operandum, vel ad facile reſiſtendum. Sed hæc
Impugnatio.
reſponſio nullius momenti eſt, & iam abunde
reprobata à nobis fuit in libr. 1. de materia pri-
ma, quoniam differentia per magis & minus
non variat ſpeciem, multo igitur minus poteſt
variare genus: & quemadmodum actus cur-
rendi non differt genere ab actu bene currendi,
ita neque potentia currendi differt genere à po-
tentia bene currendi; potentia enim reſpicit a-
ctum; quare vt ſe habet actus ad actum, ita &
potentia ad potentiam, Sumitur etiam alia hu-
ius confirmatio ex habitu, & diſpoſitione, quæ
ſpecie non differunt, ſed ſolum ſecundum ma-
gis, & minus fixum; quare neque potentia bene
currendi differt ſpecie à potentia currendi ab-
ſolute. Secundo ita argumentantur: ſi anima eſ-
Secundū argumētum.
ſet idem quod ſuæ potentiæ, ipſæ quoq; poten-
tiæ inter ſe eſſent idem, quia quæ alicui tertio
ſunt idem, etiam inter ſe ſunt idem; igitur po-
tētia viſiua erit idem, quod potentia motiua, &
quod potētia olfactiua. & quod reliquæ omnes:
hoc tamen nemo aſſereret, quia potentiæ ſunt
plures, non vna. Ad hoc alii reſpondent, poten-
Reſponſio aliorum.
tias animæ dupliciter conſiderari poſſe, vno mo-
do ſecundum internam rationem, altero mo-
do ſecundum externam: ideo ſi ſecundum in-
ternam rationem conſiderentur, totum argu-
mentum eſſe concedendum, hac enim ratione
omnes ſunt ipſamet anima, quæ vna eſt, & hoc
ſolum eo argumento oſtenditur: ſi vero conſi-
derentur ſecundum rationem externam, dicunt
argumentum nihil habere roboris; quia quate-
nus eadem anima reſpicit varias operationes,
appellatur nominibus diuerſarum potētiarum
ratione diuerſorum reſpectuum: quam ſuam
opinionem declarantes dicunt potentiam eſ-
ſe animam ipſam, & nihil aliud ei ſuperaddere,
quam reſpectum quendam, quoniam anima eſt
ſubſtantia quædam non otioſa, ſed (vt aiunt)
virtuoſa, & apta ad multifariam operandum;
quare iſta aptitudo nihil aliud eſt, quam anima
ipſa vt reſpiciens hanc, aut illam operationem.
Sed contra hanc reſponſionem ita argumen-
Impugnatio.
tari poſſumus; illæ aptitudines, quæ ſecundum
externam rationem reſpiciunt varias operatio-
nes, & in quibus potentiarum diſcrimen con-
ſiſtit, vel ſunt aliquid, vel nihil; ſi nihil, nul-
la igitur erit potentiarum differentia, quare ar-
gumentum contra eos viget; ſi vero aliquid,
vel ſunt ſubſtantiæ, vel accidentia; ſubſtan-
tias quidem nemo diceret: ſic enim non poſ-
ſent eſſe; niſi diuerſæ formæ ſubſtantiales; ſi ve-
ro ſunt accidentia, vt reuera ſunt, conſideran-
dum eſt, in quanam ſint Categoria; in Catego-
ria quidem relatiuorum poni non poſſunt, quia
non eſt ratio, niſi inter alia, quæ ſimul actu ſint,
non eſt enim pater niſi qui actu filium habeat,
quo

quo fit vt ſemper neceſſarium ſit vno relatiuorum exiſtente alterum quoque exiſtere; at in anima ſunt actu iſtæ facultates etiam nulla exiſtente operatione; neque dicere poſſunt eſſe relationem rationis, quoniam etiam animo non cogitante habet anima potentiam videndi diſtinctam à potentia ambulandi, nulla etiam exiſtente actu viſione, aut ambulatione: igitur hæ potentiæ non habent eſſe reſpectiuum, ſed abſolutum; proinde in nulla alia Categoria ſtatui poſſunt, niſi in Categoria qualitatis, vt conſiderantibus manifeſtum eſt: itaque aduerſarii hoc dicentes veniunt in ipſammet opinionem Thomæ; quod enim dicunt potentias omnes ſecundum internam rationem idem eſſe, nil aliud eſt, quam dicere vnam eſſe animæ ſubſtantiam, à qua omnes emanant: quum autem dicunt eas diſtingui ſecundum varios reſpectus, fateri coguntur eas vel eſſe qualitates, vel nullo modo diſtingui, & ita argumentum aduerſus eos validum eſſe. Alia quoq; ratione poteſt eadem ipſorum reſponſio impugnari; nulla eſt magis interna, ſeu magis eſſentialis conſideratio, quam quæ ſignificatur per hanc duplicatiuam, quatenus: quod patet teſtimonio Ariſtotelis in 1. Poſterior vbi docet hanc eſſe præcipuam, & ſupremam conditionem; quæ in propoſitione faciat neceſſariũ, & eſſentialem connexum; ergo nulla eſſe poteſt intimior ratio potentiæ viſiuæ, quam quæ ſignificatur dicendo, potentia viſiua quatenus eſt potentia viſiua; itaque ſi nulla eſt magis interna ratio quam hæc, & potentiæ ſecundum internam rationẽ omnes idem ſunt, ſequitur potentiam viſiuam, quatenus eſt potentia viſiua, eſſe potentiam olfactiuam, & potentiam ambulatiuam: patet igitur vanam eſſe eorum diſtinctionem internæ, & externæ, niſi intelligatur eo modo, quem diximus, nempe vnam eſſe animæ eſſentiam, potentias vero eſſe diuerſas aptitudines ad varias operationes; & externas dici, quia ſunt extra animæ eſſentiam, quum ſint qualitates eam inſequentes, quarum ſingula quatenus talis, abſolutum quoddam eſt, & ab aliis diſtinguitur: hoc videtur confiteri Ludouicus Buccaferreus, qui prædicta diſtinctione vtitur; ſed tandem veritate coactus aſſerit eſſentiam animæ eſſe quoddam prius, potentias vero eſſe poſteriores, quod eſt concedere eas diſtingui à ſubſtantia animæ. Præterea aduerſus id, quod illi dicunt, animam eſſe ſubſtantiam quandam virtuoſam, tali argumento vti poſſumus ex eorum verbis deſumpto: anima eſt virtuoſa, ergo non eſt virtutes ipſæ, quia neq; concretum poteſt prædicari de ſuo abſtracto, neque abſtractum de concreto; neq; enim album eſt albedo, neque albedo eſt alba; igitur ſi anima eſt ipſæmet potentiæ, ſeu virtutes, vt illi dicunt, nõ recte vocatur potens, ſeu virtuoſa, vel ſi recte appellatur, aliud eſt ipſa anima habens virtutes, ſiue potentias, & aliud

A potentiæ ipſæ. Præterea ſic pro opinione Thomæ argumentari poſſumus: potentia operandi reſpicit actum, id eſt operationem ipſam, ſed ſemper nobilior, & perfectior eſt actus potentia ipſum reſpiciente; ergo ſi potentia eſſentialiter, & ſecundum internam rationem eſſet anima ipſa, operatio, quæ eſt accidens, eſſet perfectior, quam anima, quæ eſt ſubſtantia. Aliud quoque argumentum conſtituere poſſumus ex duobus, quæ à Thoma vt diſtincta ponuntur in

Tertium argumẽtum.

Quartũ argumẽtum.

B prædicto loco primi ſententiarũ: ſicuti ſe habet poſſe ad eſſe, ita potentia ad eſſentiam; ſed in anima differt poſſe ab eſſe; ergo & potentia ab eſſentia; quod differat poſſe ab eſſe, probat ibi Thomas ratione ſupernaturali, quæ aliena eſt à noſtra conſideratione; nos autem id probare poſſumus ratione naturali, quod eſt aliud Thomæ argumentum in eodem loco: nam anima ſecundum ſuum eſſe reſpicit totum corpus vt à ſe formatum, & conſtitutum, at ſecundum

C ſuum poſſe reſpicit operationes, & diſtinctas eiuſdem corporis partes tanquam inſtrumenta, quibus vtitur ad operandum: hoc autem diſcrimen in aliquo corporis noſtri parte notare poſſumus; aliquis enim oculos habens cæcus eſt, quare in eiuſmodi oculo eſt anima ſecundum ſuum eſſe, quia oculus eſt animatus, & habet ſubſtantiam animæ in ſeipſo; non eſt autem ibi anima ſecundum ſuum poſſe, quia non poteſt operari, & videre: quoniam igitur ibi eſt ſub-

D ſtantia animæ abſque potentia viſiua, aliud eſt ipſa viſiua potentia, aliud eſt ſubſtantia animæ. Aliis quoq; argumentis vtuntur in memoratis locis Thomas, & Ægidius, & Gandauenſis: quæ quum infirmiora videantur, dimittimus, præſertim quia apud eos legi poſſunt.

Vera ſententia, & ejus declaratio.
Cap. IV.

EGo in hac cõtrouerſia, licet magis ad Tho-

E mæ, & aliorum prædictorum opinionem accedam, eam tamen penitus recipere non poſſum, ſed adhibẽdam ei eſſe puto quandam correctionem; arbitror enim totam huiuſce rei veritatem in duobus dictis eſſe conſtitutam: alterum aduerſus Scotum tale eſt; facultates animæ ſunt re diſtinctæ ab ipſa animæ ſubſtantia, & ſunt qualitates ſecundæ ſpeciei: alterum vero aduerſus Thomam, & alios eſt, facultates animæ non ſunt agentia media inter animam, &

Primum dictum contra Scotum.

Secundũ dictum contra Thomam

F operationem, vt Thomas, & Ægidius exiſtimarunt. ſed ſunt ſolummodo cõditiones quædam, & aptitudines animæ ad operandum. Horum prius ſatis probatur argumentis antea pro Thoma adductis, quibus reuera nil aliud oſtenditur, niſi facultates eſſe qualitates ab animæ eſſentia diſtinctas; at non oſtenditur eas eſſe agentia media ſicut illi exiſtimaſſe videntur. Alterum autẽ dictũ probatur argumẽtis Scoti, eorum n. plura contra Thomam efficaciſſima ſunt; nec ſolui

posse videntur, dum dicimus potētias esse agentia media inter animam, & operationem; sed à nobis hoc negantibus facilime soluuntur. Vt igitur veritas clarior fiat, & omnia aduersantia argumenta soluantur, notanda sunt quædam. Primo loco sciendum est, potentiam operandi esse accidens quoddam medium inter priuatiuum, & positiuum: quum enim notet priuationem actus, videtur esse priuatiuū potius, quam positiuum, non est tamen pura priuatio, sed est quoddam reale, & absolutum; est enim aptitudo, ac propensio quædam ad talem actum, quam Aristot. in genere qualitatis collocauit directe tanquam eius speciem: quod si esset mera priuatio, in nulla Categoria poni posset, nisi per reductionem; adeo vt hinc colligere possimus, facultatem operandi esse quidem rem quandam positiuam, & absolutam, sed debilis admodum, ac tenuis entitatis. Secundo loco notandum est, hanc potentiam siue aptitudinem præsupponere in eadem re aliam naturam priorem, quam insequatur: hoc autem satis videtur considerantibus esse manifestum; quia omnis operatio fit ab actu, quare aptitudo operandi, quū sit potentia, præsupponit necessario priorem aliquam actualem naturam, à qua prouenit, & potest inductione declarari: nam potentia recipiendi omnes formas, quæ inest primæ materiæ, ipsam materiæ naturam insequitur; & in elemētis grauitas, & leuitas nil aliud sunt, nisi potentiæ naturales, quibus elementa propensa redduntur ad sua loca naturalia, hæ autem ipsas elementorum formas consequuntur: aliæ quoque plures eiusmodi potentiæ naturales consequuntur alia accidentia priora, vt illæ, quæ exempli gratia nominantur ab Aristotele in cap. de Qualitate; cursor enim dicitur, qui naturalem habet potentiam bene currendi, sed hæc necesse est vt ab aliqua causa priore proueniat, veluti ab optima partium corporis inter se proportione, vel à conueniente qualitatum temperie, seu à bona totius corporis habitudine, vel ab alia aliqua eiusmodi causa, quæ necessario differt specie ab ipsa potentia, & quandoque etiam genere: nam si dicatur esse temperies, ea vel est in prima, vel in tertia specie qualitatis, non in secunda; si vero figura, ea est in quarta specie; quod si dicatur esse situs partium, distinguitur toto genere ab ipsa potentia, quum sit in categoria positionis: potentia vero primæ materiæ differt ab ea toto genere, quum sit qualitas, materia vero substantia. Tertio scire oportet, tales potentias non alio modo pendere ab alia causa priore, quam vt à causa effectrice: sed eam non posse esse effectricem proprie dictam, quæ est per transmutationem, & cum resistentia patientis, sed per solam emanationem; emanatio enim dicitur, quando absque vlla resistentia patientis, & sine vllo efficientis conatu effectus ipsum insequitur quasi sponte sua, sicut vmbra

Potentia operandi est mediū inter positiuū, & priuatiuum.

Omnis aptitudo præsupponit aliā naturā positiuā.

Potentia est effectus per emanationem.

A corpus, quemadmodum alio in loco declarauimus. Quarto notandum est, potentiam hanc naturalem, licet sit modo quodam media inter causam, quam insequitur, & operationem, non esse tamen causam mediam, sed causam illam priorem esse immediatam causam operationis; vt si quis actu currat, non dicimus potentiam currendi esse illius cursus proximam causam, animam vero, seu instrumenta, seu temperiem, seu quodlibet aliud, à quo illa potentia emana-

B re dicatur, esse causam remotam, sed potius proximam, & immediatam: etenim potentia non est causa operationis, sed solum aptitudo causæ ad operandum; quod potest argumento prædicto comprobari: operatio enim fit ab actu, non à potentia, nisi prout potentia præsupponit aliam quandam actualem naturam, à qua emanat; illi igitur tribuenda est actio, non ipsi potentiæ, quæ non est nisi conditio causæ ad operandum: patet autem hoc de potentia

C passiua primæ materiæ, est enim conditio materiæ ad recipiendum, non est tamen recipiens medium, non enim potentia recipit, sed materia immediate recipit: hoc idem in qualitatibus elemētorum motricibus manifestum est, grauitas enim & leuitas sunt aptitudines, & propensiones naturales elementorum ad propria loca, proinde qualitates secundæ speciei, & omnium consensione distinctæ à formis elementorum; nemo tamen dixit elementa moueri à

D grauitate & leuitate tanquam motoribus à forma distinctis, sed vt acceptis loco formarum latentium: omnes enim, qui de motore elementi controuersantur, vel à forma moueri elementum dicunt, vel à generante externo; nemo tamen dicit à grauitate & leuitate prout sunt qualitates à forma distinctæ; esse autem qualitates testatur Aristoteles in primo cap. libri secundi de Partibus Animalium. Ex his colligere possimus, debile esse argumentum Ægidij in præ-

E dicto loco, quod indicat eum non sano modo hanc sententiam accepisse, ac defendisse: inquit enim, non potest anima edere immediate operationes, quia est naturæ nimis remotæ ab operatione, natura autem non transit ab extremo ad extremū sine medio: anima quidem est substantia, & permanens; operatio vero, siue sit immanens, siue transiens, est accidens non permanens; ideo conueniens fuit vt operatio ab ani-

F ma produceretur per mediam potentiam, quæ est quidem accidens, sed permanens, & ita medium inter conditiones extremorum. Videtur enim considerasse Ægidius id, quod ab Aristot. & clarius ab Auerroe dicitur in libr. 8. Phys. auscultationis; motorem penitus immutabilem non posse immediate producere effectum nouum, & mutabilem, nisi per motorem medium, qui partim mutabilis, partim immutabilis sit, cuiusmodi est Cœlū, quod secundum substantiam immutabile est, secundum locum aūt mutabile,

In 1. lib. de motu grauium & leuiū.

Potentia non est causa media.

Argument. Ægidij.

Solutio.

tabile. Sed hæc similitudo non est omnino par, quia primus motor agit in Cœlum, & Cœlum agit in hæc inferiora, quare Cœlum est agẽs medium; at potentia non est agens medium inter operationem, & animam, neque est instrumentum animæ, sed conditio & aptitudo ad operandum, quæ eius naturam insequitur per emanationem: argumentum igitur Ægidij, licet ingeniosum & probabile sit, necessitatem tamen non habet: nulla enim ratio prohibet quin anima, quæ est substantia permanens, possit esse immediata causa accidentis fluentis. Postremo notandum est, potentias prouenire quidem ab anima vt à principio, & origine, non tamen in ea recipi vt in subiecto, sed in corpore animato: quemadmodum enim operationes attribuuntur animato vt subiecto, animæ vero vt principio, & causæ, ita etiam potentiæ; totum enim animatum dicitur potens operari propter animam tanquam causam, à qua potentiæ emanant.

Anima non est subiectũ potentiarum, sed causa & origo.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. V.

Ad primũ Scoti

His ita constitutis, nitendum est ad argumenta contraria respondere. Ad primum Scoti sumptum ex Aristotele in 9. Metaphysiorum, dicere possumus, Arist. ibi nec definire solam potentiam, quæ est qualitas, nec solam formam sine potentia, sed totum coniunctum, hoc est, formam potentem, seu agens potens, hoc enim dicitur principium mutãdi aliud quatenus est aliud. Dicere etiam possumus, eam definitionem competere potentiæ, & nomẽ illud, principium, ibi non significare causam agentem, sed rationem agendi; sic enim potentia actiua est principium, id est, ratio principij. Ad secundum negamus potentiam passiuam esse ipsammet materiæ substantiam, dicimus enim eam esse accidens manans à natura materiæ: ad probationem autem respondemus non esse absurdum, si aliqua accidentia indeterminata, & potentialia in materia præcedant formã, quum ab his materia ad nullam certam naturam restringatur, vt alibi declarauimus; accidentia quidem terminata non debent formam præcedere, quum eam insequantur; at potentia passiua non est huiusmodi, sed est necessaria materiæ vt possit esse rerum principium, & recipere formas. Thomas autem in prædictis locis aliter hoc argumentum soluit, quum concedat potentiam passiuam esse ipsammet substantiam materiæ: sed nos alias hanc eius opinionem reiecimus: ideo standum putamus solutioni, quam nunc attulimus. Ad tertium respondet in memoratis locis Thomas negando similitudinem quantum attinet ad formas accidentales, propterea quod non ita se habet calor ad suam operationem, vt forma substantialis ad suam, calor enim non est causa primaria, sed agit tanquam virtus formæ, quam insequitur; quare similis potius est potentiæ animæ, quam animæ ipsi: itaque de formis substantialibus negare videtur Thomas aliquam ipsarum agere sine potentia media, cui ego assentiendum puto; ac de accidentalibus formis eius sentẽtiam non approbo; in eo namque errauit, quod confessus est potentiam esse agens medium inter formam, & operationem; hoc enim si dicamus, innumeris vrgemur difficultatibus, vt antea dictum est. Ego igitur de omnibus formis naturalibus, tam substãtialibus, quam accidentalibus vniuerse negandum esse puto, quod agant sine potentia media tanquam ratione agendi; quemadmodum vniuerse de omnibus asserimus, quod agant sine potentia media tanquam causa media; ideo vt in præsentia admittamus dictionem illam, primo, in definitione naturæ significare immediate, quod quidem fortasse verum non est, dicimus naturam producere motum in eodem corpore sine vlla causa media; neque per hoc stare quin naturam insequatur potentia motrix, per quam moueat non tanquam per causam mediam, sed tãquam per conditionem necessariam: sic formam accidentalem actiuam consequitur sua potentia, quæ ab ea distincta est, vt calorem insequitur potentia actiua quæ est in secunda specie qualitatis, quum calor sit in alia specie: sed cauendum est ne in sumendis formis accidentalibus actiuis erremus, nam grauitas & leuitas reuera non sunt actiuæ; & dum aduersarij ex his argumentum sumunt, decipiuntur; nam formæ elementorum mouent elementa immediate, grauitas autem & leuitas non sunt causæ mediæ, sed sunt propensiones ad propria loca à formis emanantes, & potentiæ naturales, quas æquum est ponere in secunda specie qualitatis; quare grauitatem & leuitatem non insequuntur aliæ potentiæ: & id, quod dici solet, elementa moueri à grauitate, & à leuitate, sano modo intelligendum est, nempe ea moueri à suis formis per grauitatem, ac leuitatem, tanquam per potentias mouendi, non tanquam per causas medias. Ad quartum negamus animam esse aptam operari per seipsam sine ope alicuius extra essentiam ipsius, hoc enim manifeste falsum est, etiam reiectis potentiis; eget enim anima corporeis instrumentis, sine quibus operari non potest: sed vtcunque de aliis sese res habeat, sat est si in præsentia dicamus, quando inquiunt, secluso quocunque extra ipsam, si intelligant seclusis potentiis, eos falsum sumere; & petere principium, nos enim dicimus; nullam agens posse agere seclusa potentia actiua. Ad quintum dicimus, eos supponere potentias esse causas medias, quod quidem nos negamus: de solis enim mediis, & instrumentalibus causis verum est id, quod sumunt agens agere prius in medium, quam in extremum; at potentiæ non sunt causæ mediæ, neque instru-

Ad secũdum. *Alia solutio Thomæ.* *Ad tertium.* *Grauitas, & leuitas nõ sunt actiua.* *Ad quartum.* *Ad quintum.*

menta

menta media, ſed ſunt aptitudines ab ipſa animæ eſſentia emanantes. Dicimus præterea ineptam, & incongruam in hoc argumento loquutionem eſſe; ab anima enim tum potentiæ emanant, tum operationes producuntur per potentias, nec tamen anima in potentias agere dicitur, neque in operationes. *Ad ſextum.* Ad ſextum dicimus, nullum agens materiale poſſe immediate producere aliquid per tranſmutationem ſine potentia media, at per emanationem poteſt aliquis effectus ab agente immediate prouenire; B ſic igitur potentiæ emanant immediate ab eſſentia animæ, non per alias potentias. *Ad ſeptimum.* Ad ſeptimum reſpondere alii debent, qui dicunt potentiam eſſe operationum cauſas proximas, at nobis, qui id negamus, argumentum non officit; non enim dicimus potentiam, prout eſt quiddam diſtinctum ab anima, producere operationem. *Ad octauum.* Ad octauum dicimus potentiam inſequentem, & animæ, & formis naturalibus eſſe neceſſariam, ob earum imperfectionem; nam C formæ à materia abiunctæ agunt per eſſentiam, ideo & potentia, & ipſamet operatio in eis idem eſt quod eſſentia; at formæ materiales ob ſuam imperfectionem agunt per potentias ab eſſentia diſtinctas, quum non poſſint agere per eſſentiam: ideo quando dicunt, ergo etiam formæ ignobiliores agunt per potentias medias, hæc omnia concedimus. *Ad nonum.* Ad Ariſtotelem autem, qui paſſim in libris de Anima ſumit potentias pro D ipſamet animæ eſſentia, dicimus, naturam animæ eſſe abſconditam, & innominatam, ideo Ariſtotelem eam ſignificaſſe nominibus potẽtiarum conſequentium, quæ nobis notiores ſunt; quum præſertim ibi conſideret animam vt principium operationum, ſic enim conuenientiſſime vocari poteſt nomine potentiæ ab ea emanantis: ſic etiam in libris de Cœlo formas elementorum nominauit per grauitatem, & leuitatem, quia formæ non ſunt nominatæ; ipſe tamen grauitatem, & leuitatem, quas ibi dixerat E eſſe formas elementorum, poſtea qualitates eſſe aſſerit in primo capite libri ſecundi de Partibus animalium. Ad hoc autem confirmandum conſidero verba Ariſtotelis in context. nono libri ſecundi de Anima, quæ ipſi contra nos adduxerunt: ibi namque non abſolute dicit, potentiam viſiuam eſſe animam, ſed hoc conſtituto, ſi oculus eſſet animal totum, quia vidit potentiam viſiuam non eſſe animam ipſam, ſed eſſe accidens conſequens animam, qua oculus in- F formatur: at quia non per animam, ſed per potentiam viſiuam diſtinguitur oculus ab aliis membris, ideo dixit; ſi oculus eſſet animal totũ, potentia viſiua eſſet anima eius; putauit igitur eam non eſſe animam, ſed quid diſtinctum ab anima, quum reuera oculus non ſit animal totum. *Ad omnia argumenta Thomæ.* Argumenta vero omnia, quæ pro Thomæ, & aliorum opinione adducta ſunt, nil aliud probant, quam potentias eſſe re diſtinctas ab eſ-

A ſentia animæ, & eſſe qualitates, quod nos quoque aſſerimus; at non probant eſſe cauſas medias: quare ſunt à nobis omnia concedenda.

De diſtinctione facultatum Animæ inter ſe, duæ aliorum contrariæ opiniones.

Cap. V.

HActenus oſtendimus facultates animæ ab ipſa animæ ſubſtantia diſtingui vt ac- B cidentia à ſuo principio, conſiderandum reſtat quomodo ipſæ inter ſe diſtinguantur: illud quidem manifeſtum eſt, earum differentiam ab actionum diſcrimine deriuari, ita vt quæ eſt ipſarum operationum differentia, eadem ſit etiam facultatum, vt enim diſtinguitur viſio à nutritione, ita & viſiua facultas à nutritiua: quiſquis igitur noſcat proprios ſingularum operationum fines, & vtilitates, quarum gratia ſunt à natura inſtitutæ, & is operationum, & faculta- C tum diſcrimen, quod à fine ſumitur, optime intelligit, idque nos tanquam difficultate carens alijs conſiderandum relinquimus: ſed alia eſt vtriſque communis difficultas, quam nunc conſiderare decreuimus, de ipſarum tam operationum, quam facultatum principio, & origine; quoniam enim ſunt qualitates ab ipſa animæ ſubſtantia manentes, ſicut antea demonſtrauimus, & plures ſunt animæ tanquam plures formæ ſecundum eſſentiam diſtinctæ, quod qui- D dem concedere omnes videntur, minus erit illarum facultatum inter ſe diſcrimen, quæ vnam & eandem animæ ſubſtantiam inſequantur; illæ vero, quæ à diuerſis animabus, tanquam à diuerſis principiis prodeant, maiore inter ſe diſcrimine diſſidebunt. Eſt igitur inprimis conſiderandum quæ ſit animarum diſtinctio in viuentibus, hoc enim declarato cognoſcemus, quænam facultates vnam & eandem formam conſequantur, & quæ diuerſas. Duæ hac E de re opiniones exiſtunt, vna eſt Latinorum ferè omnium, altera plurium recentiorum, præcipue vero Auerroiſtarum. *Latinorum opinio de animarũ multitudine.* Latini non concedunt in eodem viuente plures animas tanquam formas ſubſtantiales diſtinctas, ſed ſolum in diuerſis viuentibus; in homine enim vnam tantum eſſe dicunt animæ ſubſtantiam tanquam vnam formam, rationalem vocatam; in quolibet bruto vnam tantum vocatam ſenſibilem; & in qualibet planta vnam voca- F tam vegetantem; & has inter ſe eſſentialiter differre tanquam formas diuerſas: quum autem in eodem viuente vnam tantum eſſe animam ſecundum ſubſtantiam dicant, illam præditam eſſe aiunt omnibus facultatibus animarum ignobiliorum; vt in bruto non eſſe animam vegetantem; & ſentientem vt duas diſtinctas formas, ſed vnam tantummodo præditam omnib. facultatibus, & vegetantis animæ, & ſentientis, ſed à præſtantiore facultate appellari ſen-

sibi-

Auerroiſtarum opinio.

sibilem: sic in homine vnam tantummodo esse animam rationalem, quæ prædita est tum propriis facultatibus, tum illis omnibus quæ attribuuntur & vegetanti, & sentienti animæ, sed à nobilioribus suis facultatibus vocatur rationalis, seu mens, seu intellectus; ita vt eadem anima humana per facultatem rationalem intelligat, & sapiat, per sensibilem sentiat, per vegetantem nutriat, & augeat, & generet aliud simile. Secundum hanc igitur opinionem omnes facultates animæ in homine insunt, & in eo vnum & eandē animæ substantiam insequuntur; prout vero in diuersis specie viuētibus considerantur, à diuersis animarum substantiis emanant: facultas enim sensibilis, & facultas nutritiua in bruto pendent ab eadem anima bruti, quæ dicitur anima sensibilis; sed si ad differētia specie viuentia referatur eadem facultas, insequitur diuersas animas tanquam diuersas formas, vt facultas nutritiua in bruto insequitur animā bruti, quæ dicitur anima sensibilis, in planta vero insequitur animam plantæ, quæ vocatur vegetans, & in homine animam humanam. quæ dicitur rationalis: ob id aliud esse dicunt animam sensibilem, aliud facultatem sensibilem, sic aliud animam nutritiuam, aliud facultatem nutritiuam; & sensibilem animam in solis brutis inesse, non in homine, esse tamen & in homine, & in brutis sensibilem facultatē; & nutritiuam animam in solis plantis inesse, non in animalibus, in omnibus tamen & plantis, & brutis animalib. & homine inesse facultatem nutritiuam. Hæc dicentes illud meo quidē iudicio mirabile pronuntiare videntur, omnes facultates in eodem viuente insequi vnam tātum formam substantialem, singulam vero facultatem in diuersis viuentibus diuersas etiam formas insequi; proinde maius hac ratione esse discrimen vnius facultatis in pluribus viuentibus quam plurium facultatum in eodem. Hæc igitur Latinorum sententia est. Plures autem Auerroistæ putārunt partem vegetantem, & sentientem, & intelligentem esse distinctas formas substantiales, etiam in eodem viuēnte, vt in homine; sic in bruto duas esse formas, sensibilem, & vegetantem; ita vt eadem sit anima sensibilis in homine, & in brutis, & eadem vegetans in plantis, in brutis, & in homine: secundum quam opinionem singula facultas animæ vnam & eandem animæ substantiam semper insequitur, nunquam plures, vt facultas nutritiua solam animam vegetantem, siue in plantis, siue in brutis, siue in homine consideretur; adeo vt in quo viuente sint ipsæ partes animæ, in eodem sint etiam facultates illarum partium propriæ, proinde in quo est potentia nutritiua, in eodem sit anima nutritiua distincta ab aliis partibus animæ, si quæ in eodem insint; & in quo est facultas sensibilis, in eodem sit etiam anima sensibilis. De hac igitur controuersia nos secundum principia philosophiæ Arist. disputaturi, & quæ eius sententia fuerit inuestigaturi, vtriusque opinionis argumenta seorsum referemus, deinde quid putemus sensisse Aristotelem, exponemus.

Auerroistarum opinio.

Latinorum opinio de animarū multitudine.

Argumenta pro opinione Latinorum.
Cap. VI.

Latini, quum ad probandum non posse in eadem materia plures simul formas substantiales inesse, pluribus argumentis vti soleant, & horum aliqua iam in libro, quem de communi rerum generatione conscripsimus, considerauimus; nunc ea tantum, quæ peculiariter ad animam & eius partes attinentia adducunt, in medium afferemus. Primum sic argumentantur: frustra fit per plura, quod æque absolui potest per pauciora, at in bruto vna anima sensibilis sufficit ad omnes edendas operationes animæ vegetantis, ergo frustra in bruto ponitur anima vegetans distincta à sensibili: idem dicendum est in homine de parte vegetante, & de parte sensibili, quæ ponantur distinctæ à rationali; frustra enim ponuntur, si vna rationalis sufficit ad earum omnium operationes edendas. Secundo si in bruto essent duæ illæ distinctæ formæ, vegetans, & sensibilis, & in homine tres, vegetans, sensibilis, & rationalis, duobus interitibus obnoxium esset brutum, & homo tribus; diuersæ namq; formæ distinctis interitibus destruuntur, siquidem vnus substantialis interitus vnius tantum substantialis formæ destructione terminatur; prius igitur interiret in bruto anima sensibilis, deinde vegetans; sic in homine prius oporteret animam rationalem separari, deinde sensibilem, ac tandem vegetantem: ter igitur homo moreretur, & brutum bis, hoc tamen nemo asseret. Tertio si esset in homine anima vegetans re distincta à sensibili, & hæc re distincta à rationali, homo esset planta, & esset animal brutum; quoniam anima vegetans, vt ab aliis distincta, plantam constituit, & anima sensibilis, vt ab aliis distincta, constituit brutum. Quarto aliqui ita argumentantur: si anima vegetans esset in homine distincta ab aliis partibus animæ, non esset nisi communis, & eadem, quæ in plantis est; ergo operationes quoque essent communes; qualis enim est forma, tales sunt operationes: consequens tamen falsum est, quia non idem est nutritionis modus, quo alitur homo, & quo planta; sed modus nutritionis hominis est hominis proprius, & nutritio plantæ est propria plantæ; igitur etiam principium nutritionis humanæ est aliquid proprium hominis, proinde est anima rationalis, non alia communior; quare anima rationalis habet altricem facultatem, & alias omnes. Vtuntur etiam maxime auctoritate Aristotelis in cōtextu 31. libri secundi de Anima, vbi dicit vegetatiuum contineri in sensitiuo, vt triangulum in quadrangulo; at quadrangulum non habet actu trian-

1. argum. Latinorum.

2. argum.

3. argum.

4. argument.

5. argum.

triangulum, ita vt sint duæ distinctæ figuræ, sed vna tantum est figura actu, quæ dicitur quadrangulum, & cōtinet triangulum virtute, non actu; sic igitur non est vegetatiuum actu in sensitiuo, esset autem actu, si esset forma distincta, sed solum potestate, & virtute, quia sensitiuum habet vim vegetatiuam, & aptum est omnibus vegetantis animæ muneribus fungi. His argumentis. & aliis, quæ missa facio, nituntur ostendere, non posse in eodem animato esse plures animas tanquam distinctas formas, sed vnam tantum fungentem muneribus aliarum.

Argumenta pro opinione Auerroistarum. Cap. VIII.

In lib. de comuni rer. genera. cap. 2.

CONtraria vero Auerroistarum opinio, quam ego Aristotel. fuisse arbitror, illis argumentis maxime comprobatur, quibus alias ostendimus animam, & formam mistionis in eodem viuente esse duas re distinctas formas: quum enim in illis res ita manifesta sit, vt eam negare vanum esse videatur, inde colligimus nihil esse absurdi, si plures quoque in eodem simul existere formas asseramus; nam si rationi & rerum naturæ non repugnat duas esse re distinctas formas substantiales in eadem materia, certe neque tres, neq; decem, neque centum simul esse repugnabit: sed multis causa erroris fuit similitudo partium animæ inter se, quæ multo maior est, quam formæ mistionis, & animæ; harum enim tanta est dissimilitudo, vt negari non posse videatur eas esse duas distinctas formas, sicut eo in loco demonstrauimus: sed animarum inter se maior est similitudo, vt in earum communi definitione manifestum est: omnis enim anima est actus corporis naturalis heterogenei, & variis instrumentis præditi: idcirco multi, quum animæ & formæ mistionis distinctionem confessi sint, eam tamen in partibus animæ negauerunt. *1. argum.* Sed his aliquam poterat fidem facere de distinctione animarū inter se illa continua, quam in nobis experimur, pugna sensus cum ratione, quod enim sensus appetit, ab eo ratio frequenter abhortet; & quod ratio vult, id persæpe sensus fugit vt molestū, ita vt eadem res molesta sensui, & iucunda rationi sit, vel sensui iucunda, & molesta rationi: alia igitur est animæ substātia, qua sentimus, & alia, qua intelligimus, & volumus: hoc argumento vtitur Galenus in libr. 5. de Hippocratis & Platonis decretis, ad probandum diuersas esse animæ partes, rationalem & concupiscibilem, & irascibilem; & integrum ex Platone sumit in lib. 4. de Republ. putatque esse efficacissimū. *Responsio aliorum.* Si quis autem dicat hoc indicare solum facultatum discrimen, nō animarum, propterea quod hæ inuicem pugnantes facultates eandem animam insequuntur: *Confutatio responsionis.* hoc certe absurdissimum est, quia non possunt ab eadem animæ

A substantia prodire duæ contrariæ, & inter se pugnantes facultates, quarum vna alteri resistere, & ei impedimento esse & prævalere contendat: neq; est quod aliquis nobis obiiciat facultatem motricem, quæ est apta mouere ad contraria loca, quia hæc est quidem facultas libera, at dum ad hunc locum mouet, non mouet ad contrarium; sed sensus & ratio simul eodem tempore mouent ad contraria, & pugnant inuicem tanquam duæ distinctæ facultates; quare non re- B cta est comparatio: nam facultas motrix vna tantum est, quæ contraria respicit sine aliqua pugna cum seipsa; at appetitus sensibilis, & voluntas sunt duæ distinctæ facultates, vt ipsimet aduersarii concedunt, eæq; inter se pugnantes; quare non possunt ab vna & eadem animæ substantia deriuari, sed necessario à pluribus, ac diuersis animæ partibus prodeunt: quod ne aduersariis absurdum, ac rationi repugnans videretur, satis illis erat considerare discrimen ma- C nifestissimum formæ mistionis & animæ in eodem viuente; quia, vt modo dicebamus, si duas distinctas formas tolerat natura simul in eadem materia, potest eadem ratione & tres, & quatuor, & plures tolerare. *2. argū.* Sed ad maiorem huius sententiæ cōprobationem libet nunc alia quædam argumenta ad animam attinentia considerare præter illa, quæ alias ad probandam formæ mistionis, & animæ distinctionē adduximus: qui autem plura videre cupit, is legat quæstionem D Ioannis Gandauensis 8. lib. 7. Physic. vbi fusissima disputatione hanc sententiam tuetur. Primum quidem ad hanc sententiam sequendam illud maxime me mouit, quod forma simplex est essentia, & dat vnum tantum esse, non plura, quæ igitur dat esse hominē, eadem non potest dare esse animal; igitur si homo per animam rationalem est homo, non potest per eandem esse animal, & esse viuens, sed per rationalem est homo, per sensibilem est animal, & per vegetan- E tem est viuens: hoc significauit Aristoteles, dum frequenter formam appellauit essentiam, & τὸ τί ἐστιν, id quod nostri quod quid est, seu quidditatem vocare consueuerunt; aliud namque est quid est animal, aliud est quid est homo: absurda igitur est aduersariorum sentētia, qui dicunt, eandem formam esse simul in eodē has omnes quidditates, & tribuere simul plura esse, & eandem rem simul in specie, & in genere collocare. *3. argum.* Incidunt autem in aliud quoq; absurdum non F minus graue: sicut enim dicunt, plura esse ab vna & eadem forma tribui, ita etiam dicunt vnum & idem esse tribui simul à pluribus diuersis formis; nam secundum eos tam forma propria hominis, quam forma propria equi, & forma propria leonis dat esse animal: hoc autem tum ipsum per se cuilibet cōsideranti absurdū est manifestum, tum etiam hoc argumento reprobari potest: quia si vnum, & idem esse prouenit simul à pluribus formis, ergo à singulis prouenit

A uenit per accidens, vt animalitas per accidens à forma hominis, per accidens à forma equi, & à qualibet alia: illa enim est alicuius causa per accidens, sine qua illud esse potest; atqui animalitas existere potest, & existit actu sine forma humana; ergo ab ea prouenit per accidens, & eadem ratione à qualibet alia per accidens, idque à nullo rite philosophante negari potest. Ex hoc autem possumus tale argumentum colligere: omne quod est per accidens, est reducendum ad aliquod per se, vt ait Arist. in 2. Physic. context.

B 66.67. ergo necesse est aliam esse formam ab omnibus specierum formis distinctam, quæ per se tribuat esse animal, eamq; vnam & eandem esse in omnibus animalibus, proinde communem formam generis distinctam esse à formis specierum: quod eo quoque argumento confirmatur, quod sic seruatur vniuocatio generis, quæ secundum illorum sententiam seruari non potest; illa enim vere conueniunt in vniuoco, quibus vna aliqua natura communis, qua participent,

4. Argument.

C respondet, atqui secundum eos homo, & bruta non participant aliqua eadem communi natura, qua sint animalia, siquidem homo est animal per animam rationalem, equus vero est animal per propriam equi formam, ergo animal non est eis genus vniuocum; at si in omnibus animalibus vnam & eandem inesse animæ sensibilis naturam fateamur, animalis vniuocationem optime seruamus: sic etiam per vegetantis animæ participationem dicimus in viuente tanquam

D communi genere conuenire animalia omnia, & stirpes, ideoque viuens esse illis omnibus genus vniuocum. Ad hæc omnia solent aduersarij respondere, confugiendo ad diuersos eiusdem animæ gradus, ideo hos diligenter considerare oportet; ego enim, vt libere dicam, quum ex eorum scriptis nunquam potuerim intelligere quid sint isti gradus, non potui non suspicari eos quoque, licet ad hos gradus confugiant, id tamen, quod dicunt, non satis intelligere. Vt igitur

Responsio Latinorum.

Confutatio.

E hac in re veritatem cognoscamus, sumamus exempli gratia animam humanam: hanc illi dicunt vnam tantum esse & vocari rationalem, & dare homini tum esse hominem, tum esse animal, tum esse viuens, non tamen per eundem gradum, sed per gradum vegetabilem dare esse viuens, per gradum sensibilem dare esse animal, & per gradum rationalem dare esse hominem; & quamuis ea sit forma vna, & diuersa à forma equi, eam tamen in eo cum illa conuenire in-

F quiunt, quod continet gradum sensibilem, sicut illa; licet igitur in nulla vna communi forma conueniant homo, & equus, conueniunt tamen in eiusdem gradus sensibilis participatione: sic animalia, & plantæ nullam habent communem animam, conueniunt tamen in participatione eiusdem gradus vegetabilis, quem continent omnes tum animalium, tum stirpium formæ, & hac ratione seruatur horum generum vniuoca-

A tio. Ego vero ex iis intelligere cuperem, quidnã sint isti gradus; quatenus enim distincti sunt, necesse est vt vel substantiæ sint, vel accidentia: nam si dicerent neutrum horum esse, dicerent esse nihil, proinde & id, quod de his gradibus dicunt, nihil esset, nulla enim ab iis distinctio, nulla vniuocatio prouenire posset: accidentia autem dici non possunt, quia id, quod substantiam constituit, non potest esse accidens: restat igitur vt sint substantiæ, & vt sint plures distinctæ for-

B mæ, non possunt enim esse aliæ substãtiæ, quam formæ, si autem sunt formæ; iam illi incidunt in sententiam nostram, vt cuilibet eam consideranti manifestum est: ideo mirum profecto est, quomodo aduersarij multas simul in eadem materia formas concedere vereantur, nec tamen vereãtur dicere formam distinctam in varios substantiales gradus, quod quidem vel absurdum est, vel est idem à quo ipsimet abhorrent: cur autem abhorreant non video: etenim si formæ es-

C sent corpora, vtique vereri deberemus ne plures simul in eodem existere ponentes diceremus corpus à corpore penetrari; sed quum secundum se incorporeæ, ac simplices sint, neque aliud sit apud Aristotelem forma, quam essentia, & quidditas rei, non video quid absurdi dicamus, dum ponimus plures subordinatas quidditates in eádem re, quum pateat eundem hominem esse & animal, & viuens, & hominem, quæ plures essentiæ colligatæ sunt ea ratione, quatenus vna

D ad aliam refertur vt potestas ad actum, nam ex potestate & actu vnum fit: dum igitur naturam, & conditionem formæ diligenter cõsideramus, cognoscimus nil aliud esse illos ab his positos gradus, quam formas; idque Thomas veritate coactus aliquando confessus est, vt postea ostendemus. Præterea aliud absurdum eorum opinionem consequitur: dicunt enim rationalem, & sensibilem, & vegetabilem in homine non tres formas esse, sed tres facultates vnius & eiusdem

5. argum.

E formæ, attamen harum singula apud Arist. plures habet facultates: vegetantis enim facultates sunt nutritiua, accretiua, & generatiua; & sentiẽtis visiua, auditiua, & aliæ plures; sic rationalis facultates sunt intellectus, & voluntas; igitur facultas habet aliam facultatem, & facultatem facultates insequuntur; hoc autem dicere vanum est: soli namq; substantiæ animæ attribuendum est vt habeat varias operandi facultates, quum nil aliud sit facultas, quam potentia, seu aptitu-

F do animæ ad operandum: dicendum igitur est vegetantem, sensibilem, & rationalẽ in homine tres partes animæ esse, & tres formas, & earum singulam variis præditam esse facultatibus: & hanc sententiam significauit Arist. in 1. c. libri de Vita & morte, quando dixit [*necesse est vnam & eandem esse animæ particulam in animali, qua & animal est, & viuit, ipsi autem esse plures ac diuersas*] nam esse ibi non potest significare, nisi essentiam, quare putauit eas essentialiter esse distin-

Autoritates Arist. in lib. de Vita & morte.

distinctas, licet ex connexu potestatis, & actus vna ex eis anima fiat; nam statim rationem subiungens inquit [*quia non idem est esse animal, & esse viuens*] significat ergo distinctas essentias, quæ distinctas formas denotant: in 2. etiam cap. eiusdem libri ait [*necesse est in corde esse principium & sensitiuæ, & nutritiuæ animæ*] vtramq; enim vocat animam in animali, quare vult duas esse animas, non vnam, quæ & nutritiua, & sensitiua dicatur. Sed clarissime significauit hanc sententiam Aristotel. in 2. libr. de Ortu animal. cap. 3. quando dixit, conceptum in vtero prius habere animam vegetantem, postea recipere sensibilem, qua est animal, ac demum rationalem, qua est homo; sic enim asseruit has esse diuersas animæ partes; neque ad id confugere aliquis potest, vt dicat Aristotelem ibi ordinem naturæ considerare, non ordinem temporis, nam Aristoteles manifestissime de tempore loquitur, & inquit, non simul fieri animal, & hominem, nec simul animal, & equum: ideo plures ex aduersariis hoc videntes, & negare non audentes, dixerunt Aristotelem ibi non de ipsa animæ substantia loqui, sed de operationibus, & harum tantummodo ordinem significare: anima namque humana momento temporis aduenit, non tamen simul est apta edere omnes operationes, sed prius edit illas, quæ ad partem vegetantem pertinent, deinde illas, quæ ad sensibilem, tandem illas, quæ ad rationalem. Sed hæc interpretatio à verbis Aristotel. alienissima est; ibi namque non de operationibus, sed de ipsa substantia animæ loquitur: & adeo manifestum est quæstiones ibi ab Aristotele proponi de substantia animæ, non de operationibus, vt id negare pertinacis admodum hominis esse videatur: clara etiam sunt verba illa [*non simul animal fit, & homo, nec simul animal & equus*] forma enim est, quæ dat esse, & rem constituit, nec fit homo, vel animal ab operatione sed à forma. De hoc igitur non est vllo pacto dubitandum, sed alia potius difficultas ex ea Aristotelis sententia oriri videtur: quia si prius aduenit anima vegetans, deinde anima sensibilis, ac tandem rationalis; forma igitur generis existit sine vlla forma specifica, & datur genus extra omnes species suas; siquidem erit ibi viuens, quod nec est planta, nec animal; deinde erit ibi animal, quod non est aliqua species animalis; hoc tamen falsum videtur, & communi omnium opinioni, & rationi repugnantissimum. Sed quisquis rem ipsam, & ibi verba Aristotelis bene consideret, facile hoc dubium soluet. Videtur dici posse conceptum prius viuere anima matris, quam propriam recipiat animam, proinde viuere tanquam membrum quoddam illius fœminæ, non tanquam aliud indiuiduum illius speciei, omnes igitur partes animæ habet vt sibi communicatas à fœmina vtero gerente; ideoque conceptus humanus semper est homo, prius quidem est

In 2. de Generat. animal.

Interpretatio aduersariorum.

Confutatio.

Dubium.

Solutio prior.

A homo vt hominis pars, deinde vero vt homo integer: sed hæc tamen solutio non habet locum in illis animalibus, quæ pariunt ouum; animal enim quod ex ouo generatur, si prius animam vegetantem recipiat, vt Aristoteles omnino necessarium esse dicit, non potest esse animal per animam animalis incubantis, quum sit separatum: ideo secundo dicere possumus, conceptum in vtero esse speciem specialissimam, non quidem perfectam, sed imperfectam, & (vt aiunt)

B in fieri, non in in facto esse, conceptus enim humanus, quando accepit animam vegetantem, vel sentientem: est homo in fieri, & in via; & ita negandum est consequens, non enim sequitur dari animal, quod non sit aliqua species animalis; forma autem generis ibi existens absque forma speciei restringitur saltem ab accidentibus, & à dispositionibus conferentibus ad formam speciei, ab his enim fit illa species potestate proxima, quum ex eo conceptu non possit aliud a-

C nimal fieri, quam homo: illud igitur, quod dici solet, formam generis non posse existere sine forma speciei, intelligendum est de re perfecta, & quæ iam sit in facto esse, non de re imperfecta, quæ adhuc sit in fieri, & in via, licet tunc quoque dicatur modo aliquo restricta ad aliquam speciem, nempe ab accidentibus & dispositionibus, vt dictum est. Sed aduersus ea, quæ de illis gradibus diximus, fortasse obiicere nobis quispiam posset illud, quod nos alias de for-

D mis elementorum tutati sumus, eas habere varios gradus, ratione quorum intendi ac remitti possunt: si enim forma elementi, quæ simplex est, plures habet distinctos gradus, cur anima, quæ non ita est simplex, plures habere gradus non potest? nos autem ad hoc dicimus, non eandem esse rationem: nam forma elementi simplex est, neque habet actu plures gradus, quibus plura simul constituat, & det plura esse; dum enim constituit aquam, nullam aliam rem con-

E stituit; remitti tamen potest, & ita remissa constituit vnum aliquod mistum tantummodo, vt aurum, & definit aquam constituere: at secundum illos anima hominis habet simul actu plures distinctos gradus, quibus simul diuersa constituit, quum simul det esse viuẽs, & esse animal, & esse hominem; quo fit, vt per eandem formam & differat homo à brutis, & conueniat cum eis: nam ratione gradus rationalis est differentia, qua distinguitur homo à brutis, ratione autem

F gradus sensibilis eadem est natura communis, in qua conueniunt homo & bruta; quæ est manifesta repugnantia in natura, imo de forma, quæ apud Aristotel. simplex essentia est, id ne imaginabile quidem esse videtur: nos igitur non talem elementi formam esse statuimus; formam enim aquæ non dicimus & aquam, & aurum eodem tempore constituere, & simul aquam ab aliis corporibus distinguere, & esse rationem conuenientiæ inter illa eandem. Adde quod

Altera solutio.

Forma generis quomodo existat sine forma speciei.

Solutio.

quod formæ elementorum remittũtur per gradus, non quatenus sunt formæ constitutrices, sed quatenus sunt materia, id est, quatenus sunt conditiones materiæ mistorum, quod significauit Aristotel. in context.10.8. Metaphysic. alias à nobis declarato; aduersarii autem tribuunt animæ gradus vt fungenti officio formæ, & vt rem in specie constituenti: quod Aristotel. aduersatur, qui in prædicto loco inquit formam, quatenus est forma, esse indiuisibilem: patet igitur longe diuersam esse graduum rationem in anima, & in forma elementi: quod si ita attribuant animæ gradus, vt nos formis elementorum, dicunt animam intendi, ac remitti posse, ita vt anima rationalis per remissionem fiat anima sensibilis, & hæc per intensionem, & additionem gradus fiat rationalis, quod quidem ridiculum est. Hanc, quam hactenus demonstrauimus, fuisse Auerrois sententiam non est dubitandum: nam sæpe Auerroes dicit omnes partes definitionis esse formas, & genus esse formam vniuersalem, differentiam vero esse formam particularem: dicit etiam genus esse compositum, & ex materia & forma constare: quare putauit aliam esse formam, qua constituitur genus, & aliam esse, qua constituitur species: legere autẽ de hoc Auerroem possumus in comment.28. lib.2. physic. & in 17. primi Metaphys. & in 11. tertii, & in 43. septimi, & in 6. & vltimo octaui, & in Epitome Metaphysica, tract.2. cap. 13. nobis enim in præsentia in considerandis omnibus Auerrois verbis non est immorandum.

In lib. de Mistione

Auerroes.

Id solum Apud Auerroem est notandum, in comment.42. libr.7. Metaphysic. Auerroem dicere genus non esse actu in specie, sed potestate, sic etiam differentias remotiores potestate esse in specie, non actu; suam autem vltimam esse actu: hoc enim Auerrois dictum si crassa Minerua intelligamus, in errorem labi possumus: quia si in homine non esset actu natura animalis, homo non esset actu animal: quum igitur homo sit actu animal, inest actu natura generis in specie; proinde dictum Auerrois est sano modo intelligendum: quoniam enim sola vltima differentia tenet locum actus, ceteræ vero communiores, quæ constituunt superiora genera, locum habent potestatis quatenus restringuntur, ac determinantur ab ultima, eatenus dicuntur inesse potestate; sic enim etiam materia in composito inest potestate, quia est sub forma, & ab ea perficitur, & ad determinatam naturam contrahitur; vltima vero differentia nõ amplius ab alio perficitur, sed perficit alia, ideo absolute fungitur officio actus absque potestate, præterquam respectu operationis; sed nos de primo tantum actu, non de secundo in præsentia loquimur: per hoc tamen non stat, quin materia in composito insit actu, & differẽtiæ ac formæ communiores insint actu in specie: proinde & natura generis, quæ à propria eius forma constituitur. Hanc igitur fuisse Auerrois sententiam non est dubitandum: sed Auerrois verba, quæ in pluribus locis leguntur, diligentissime perpenduntur à Ioa. Gandauensi in prædicta sua quæstione, quæ omnia apud eum legenda, & consideranda relinquo. Galenus quoque huius sententiæ fuit, in 5. enim & in 6. lib. de Hippoc. & Plat. decretis, licet attribuat Arist. vt dixerit esse facultates tantum eiusdem animæ, ipse tamen asserit esse partes animæ specie distinctas, non tantum facultates, idque proponit probandum in sequentibus libris, vt apud eum videre est: quod autem in iudicanda Aristotelis sententia deceptus sit Galenus, ex eo patet, quod Aristoteles in eo tantum Platonem carpit, quod eas loco separauerit, non in eo quod specie distinctas esse asseruerit.

Quomodo genus non sit actu in specie.

Galenus.

Veræ sententiæ conclusio, & contrariorum argumentorum solutio.
Cap. IX.

HÆc igitur omnia considerans probabiliorem semper existimaui plurium Auerroistarum sententiam, ad quam tuendam sunt nobis illa eadem fundamenta statuenda, quæ alias in libro de Communi rerum generatione iecimus, ac declarauimus: proinde hic repetenda non sunt: id solum notare volo, Aristotelem in libris de Anima solitum esse totam animarum collectionem in eodem viuente appellare animam totam, illarum autem singulam appellare partem animæ: quum enim ex potestate & actu vnum fiat, ex materia & forma fit vnum, & ex materia & pluribus formis fit vnum; & plures quoque formæ ita subordinatæ, & inter se colligatæ eo nexu actus & potestatis dicuntur esse quodãmodo forma vna, quæ plures habet substantiales partes, quas illi gradus vocabant, dum formas appellare verebantur: huic igitur toti animæ omnes operationes attribuuntur ratione diuersarum partium: ideo Arist. in primis verbis 3. libr. de Anima hoc respiciens dixit [*de parte autem animæ, qua & cognoscit anima, & sapit*] totam enim animam vocat omniũ animæ partium collectionem in homine, quæ per partem vegetantem dicitur nutrire, & augere & generare sibi simile, per sensibilem vero sentire, & per rationalem contemplari, & sapere: in aliis quoque locis hunc eundem loquendi modum annotare possemus, sed eum vnum tetigisse satis sit, quia per illum alii omnes facile animaduerti atque intelligi poterunt. Alia quoque hac in re sunt animaduersione digna, quæ mox in soluendis contrariis argumentis considerabuntur. Ad horum igitur solutionem venientes ad primum

Quid sit anima tota, quid pars animæ.

Ad primum.

mum negamus minorem, qua dicebatur, in bruto animam sensibilem absq; vegetante sufficere ad edendas omnes operationes animæ vegetantis: dicimus enim nullam formam posse operationes edere ad aliam formam pertinentes, proinde necessariam esse in bruto animam vegetantam à sensibili distinctam, sic in homine vegetantem, & sensibilem distinctas à rationali. Ad secundum negamus consequentam: ratio autem negationis est, quoniam, vt ex Arist. colligimus in libro de Vita & morte, cuiuslibet viuentis mors est præcipuè, & immediatè destructio animæ vegetantis, absque hac autem animæ parte non possunt reliquæ partes, sensibilis, & rationalis, in corpore remanere; ideò ex illius interitu aliæ quoque per necessariam consequutionem simul intereunt, vel à corpore separantur; vnus igitur est viuentis interitus, & vna mors, non plures: neque ob id fit, vt vna & eadem sit anima, qua est homo, & animal, & viuens: quod enim non sit vna, sumitur argumentum à generatione, quum non simul omnes adueniant, sed prius anima vegetans, deinde sensibilis, postmodum vero rationalis, quæ fuit Arist. sententia in 2. lib. de Ortu animal. cap. 3. à nobis antea declarata: itaque à generatione viuentis sumitur pro nobis argumentum validissimum, ab interitu autem nullum; neq; enim pro nobis, neque pro aduersariis, quum viuens omnibus simul animæ partibus eodem momento destituatur. Tertium vero argumentum, vt libere dicam, est puerile, & philosophis indignum: quia si anima vegetans cōstitueret plantam & sensibilis brutum, vtique si homo has vt distinctas formas haberet, esset planta, & esset brutum; sed anima vegetans reuera non plantam constituit, sed viuens, quod est commune genus animalis, & plantæ; & anima sensibilis non brutum constituit, sed animal genus commune bruti, & hominis; nil ergo aliud eo argumento ostenditur, nisi quod si in homine sint hæ tres distinctæ formæ, homo est simul viuens, & animal & homo, hoc autem quis negare potest: ex his colligo necessarium esse, vt quot sunt formæ in homine, tot sint etiam in quolibet bruto: sicut enim in homine est anima vegetans, qua est viuens, & anima sensibilis, qua est animal, & rationalis, qua est homo; ita in equo necesse est præter vegetantem, qua est viuens, & sensibilem, qua est animal, esse etiam propriam formam; si enim solam sensibilem haberet, non differret specie equus à formica, sed solis accidentibus: hoc significauit Aristoteles in 2. libro de Ortu animalium, capite 3. quando dixit, non simul fieri animal, & equum; sic enim asseruit per aliam formam esse animal, & per aliam esse equum: sic in qualibet planta necesse est præter animam vegetalem, in cuius participatione omnes plantæ, & omnia animalia conueniunt, esse etiam propriam formam, qua distinguitur specie ab aliis plantis; nam si per solam animam vegetantem omnes plantæ constituerentur, non differrent specie lactuca, & quercus; sed hæ vltimæ differentiæ sunt nobis incognitæ, eas tamen dari fatendum est, easque esse vocandas animas: omnem enim formam nobiliorem anima animam esse necessarium est; nobilior autem est forma speciei, quam forma generis; ergo si anima sensibilis, quæ est forma generis, est anima; propria quoque equi forma, quæ est nobis incognita, est anima: neq; absurdum est plurimas animarum species constituere, siquidem aduersarii quoq; id fateri coguntur; quum enim dicant, aliam esse equi animam, aliam asini, & aliam cuiusq; speciei animalis, tot animas ponunt, secundum essentiam distinctas, quot animalium, ac stirpium species sunt: nisi dicant eiusdem esse speciei carnem & equum, & omnia bruta; quod si dicant, cum iis disputandum nō est. Sunt autem hac in re consideratione digna verba Thomæ in prima parte Summæ, quæst. 50. artic. 4. ad primum, vbi inquit animalia bruta differre specie per diuersos gradus animæ sensitiuæ: deinde paulo post ad secundum inquit, magis & minus, prout ex eiusdem formæ intensione, ac remissione proueniunt, nō variant speciem; sed quatenus proueniūt à formis diuersorum graduum, sic variant speciem: fatetur igitur id, quod nos antea ex eius opinione colligebamus, has gradus animæ sensibilis esse diuersas formas, & vnā esse alia perfectiorem, eiusmodi esse etiam numeros alias cum Aristotele diximus: quare necesse est vt dicat animam sensibilem esse naturam communem & generalem; varios autem eius gradus esse diuersas formas specificas, à quibus coarctatur, quæ est nostra sententia. Illud tamen est animaduertendum, duplices esse operationes formæ specificæ: etenim tum proprias ipsa edit operationes, quas non edit forma generalis, vt propria hominis forma habet proprias operationes, contemplari, & sapere, distinctas penitus ab operationibus animæ sensibilis; tum etiam coarctat, & restringit operationes formæ generalis, & illius speciei proprias reddit: anima enim rationalis in homine vt vegetantem, & sensibilem coarctat, & eas reddit humanas; ita & eius operationes restringit, & facit hominem modo humano sentire, & modo humano moueri, & modo humano nutriri, & augeri, & generare hominem, non equum, neque animal commune, neque viuens commune; ita vt nutritio in homine tum à parte vegetante, tum à rationali prouenire dicatur; nam ipsa per se nutritio à vegetante prouenit, modus autem, & coarctatio, qua fit nutritio

Ad secundum. — *Quot sūt formæ in homine, tot etiā in bruto sunt.* — *Qualibet planta duas animas habet.* — *Nota cōfessionē Thomæ.* — *Ad quartum.* — *Formæ specificæ duplex operatio.* — *Ad quintum. Declaratio contex. 31. libri 2. de Anima.* — *Nutritio in homine tū ab anima vegetante fit, tū à rationali.*

nutritio humana, adiicitur à rationali; quod si per rationalem animam intelligamus humanam animam totam ita appellatam à parte nobiliore, illi attribuuntur omnes operationes ratione diuersarum partium, vt nutitio ratione partis vegetantis. In illis igitur, quas ignoramus, vltimis formis brutorum, & stirpium, hoc secundum munus inspicimus; nempe coarctationem operationum formarum generalium, sed proprias earum operationes distinctas ab operationibus formæ generis non cognoscimus, has enim si notas haberemus, ex iis in formarum notitiam duci possemus: vel dicendum est, nullam esse earum propriam operationem, nisi coarctationem operationum formæ generalis, hoc enim fortasse sufficit, ne illæ nobis incognitæ formæ dici possint otiosæ, & operationibus carentes; siquidem omnes operationes tribuuntur formæ specificæ, quæ alias omnes complectitur atque restringit. Ex his sumitur etiam quarti argumenti solutio:

Ad quartum.

quemadmodum non datur viuens, quod neque sit planta, neque animal, ita neque nutritio communis datur, sed omnis nutritio vel est humana, vel equina, vel huius plantæ propria, vel illius: dicimus igitur; neque animam vegetantem, quæ in homine est, neque eius operationem esse communem; quoniam anima humana tum generales formas coarctat, tum earum operationes, facitque omnes esse humanas: quod autem anima vegetans, vel anima sensibilis dicatur communis, id fit per mentalem abstractionem; nam si eam mente concipiamus abiunctam ab omnibus conditionibus restringentibus, est communis & est illa eadem natura, quæ in aliis viuentibus inest; etenim non est in rebus vniuersale, nisi per mentalem abstractionem, quod significauit Auerroes in commentario octauo 1. libri de Anima, quando dixit, intellectum esse qui facit vniuersitatem in rebus.

Ad quintum. Declaratio context. 31. libri 2. de Anima.

Postremo loco adduxêre aduersarii verba illa Aristotelis in contextu 31. secundi libri de Anima; vegetatiuum inest in sensitiuo potestate, sicut triangulum in quadrangulo: sed si hæc bene perpendamus, cognoscemus ea refragari potius illorum sententiæ quam suffragari; considerandum enim est quid ibi significent ea nomina, vegetatiuum, & sensitiuum, an animas, & formas substantiales, an facultates animæ, ostendo enim neutrum sensum iis verbis accommodari iuxta eorum opinionem: formas quidem significare non possunt, quia secundum eos anima sensibilis est vna simplex forma, in qua nullo modo inest ipsa substantia animæ vegetantis: sed neque facultates, quoniam secundum eos anima sensibilis habet actu omnes facultates, quas habet; vt enim habet actu facultatem sensibilem, ita & nutritiuam & generatiuam habet actu; attamen Aristoteles denotat esse actu sensitiuum, in quo sit potestate vegetatiuum; reliquum est, vt dicant nomen potestatis ibi non respicere actum primum, nempe vel formam, vel facultatem, sed operationem, & actum secundum, ita vt nil aliud significet, quam vim, & potestatem edendi operationes attinentes ad vegetantem, & verborum sensus sit hic, in sensitiuo inest potestate vegetatiuum, id est anima sensitiua habet potestatem edendi omnes operationes animæ vegetantis. Sed hoc quoque ab Aristotele alienum est, quia comparatio cum figuris conueniens non esset, oporteret enim ita competere quadrangulo proprietates trianguli, vt animæ sensibili inest vis edendi operationes animæ vegetantis, id tamen dicere non possumus, quia quadrangulo non competunt proprietates trianguli. Itaque secundum illorum opinionem manifestum est, nullum esse eorum verborum conuenientem sensum, si illa bene perpendamus, nec sola eorum superficie velimus esse contenti. At iuxta sententiam nostram facilis est illorum verborum interpretatio: nam Aristoteles ibi non de facultatibus loquitur, sed de ipsa substantia illarũ partium animæ, quum eas in contextu præcedente vocasset animas, & dixisset non conuenire in aliqua vna communi natura vniuoca: idcirco recta est earum comparatio cum figuris, hæ namque distinctæ sunt specie, sed ordinem habent inter se, & præcedens continetur potestate in sequente, vt triangulum in quadrangulo; quomodo autem contineatur potestate, possumus in numeris considerare, in quibus id manifestius est; nam ternarius est pars quaternarii, & in illo inest, vt patet: neque per id stat, quin quaternarius sit vnus numerus, vtendum enim est illa distinctione vulgata, materialiter, & formaliter; ternarius enim in quaternario inest materialiter solum, at non formaliter, siquidem est pars quaternarii, pars autem est materia; formaliter vero non est ibi ternarius, quoniam vna tantum est ibi formalitas, qua vnus numerus fit, qui dicitur quaternarius; quoniam igitur res à forma constituitur, & vna tantum ibi est formalitas, vna etiam est species numeri, non plures, nec ibi est ternarius vt species numeri, sed solum vt pars quaternarii: sic de figuris dicendum est: quadrangulum est vna figura, non plures, quia licet insit in eo triangulum, inest tamen solum vt pars, & materialiter, sed non formaliter, & vt alia species figuræ; ducto .n. diametro, diuiditur quadrangulum in duo triangula, quæ illius partes sunt: non igitur proprietates trianguli in quadrangulo insunt, sed ipsamet (vt ita dicam) eius substantia in quadrangulo est, quoniam area trianguli est pars totius areæ qua-

dranguli: ratio igitur clara est cur dicatur triangulum in quadrangulo esse potestate, inest enim vt pars, & vt materia; materia autem in composito inest potestate, quia substat formæ tanquam potestas actui, à quo perficitur, ac determinatur; quare inest quidem triangulum in quadrangulo, sed determinatur à formalitate quadranguli, tanquam materia à forma: hac ratione antea dicebamus, genus & differentias remotiores in specie inesse potestate, quatenus tenent locum materiæ, sola vero vltima differentia dicitur actu inesse, quia fungitur officio actus, & formæ, & perficit, & contrahit cætera omnia ad determinatam naturam, sicut optime declarat Auerroes in comment. 23. lib. 7. Metaphysic. & in Epitome Metaphysica, tracta. 1. in cap. de Potentia & actu. Quoniam igitur Aristoteles animam totam solet nominare ab vltima parte, quæ continet alias tanquam forma materiam, & actus potestatem, ideo vbi duæ partes animæ inesse considerantur, vegetans, & sensibilis, totam vocat sensibilem, à qua dicit vegetantem contineri potestate; vbi vero & hæ, & rationalis, totam vocat rationalem, & hanc dicit continere alias potestate: quamuis enim sint plures substantiales formæ, tamen sola vltima dat nomen toti animæ, & dicitur alias continere potestate, quia illæ respectu eius funguntur officio materiæ, ipsa vero formæ. In prædicto igitur loco sumit Aristoteles sensitiuum eo modo, quo reuera existit, non existit autem sine anima vegetante, ideo sumit tanquam animam totam, quæ vocetur sensitiua, sed contineat etiam vegetantem potestate, id est, tanquam determinatam ab ipsa, & habentē locum partis & materiæ: ea igitur ratione anima vegetans inest potestate in anima sensibili, qua secundum Auerroem antea declarauimus solam vltimam differentiam esse actu in composito, & omnia continere, & esse totum, reliqua vero omnia esse potestate, & esse partes: hæc est illius loci vera intelligentia, neque alium sensum illa verba recipiunt; sic autem intellecta fauent nostræ opinioni, vt considerantibus manifestum est.

De facultatibus Animæ vegetantis. Cap. X.

SAtis demonstratum est (vt arbitror) tres esse distinctas animæ partes, etiam in eodem viuente, vegetantem, sensibilem, & rationalem; idq; rationi omnino consentaneum est, vt quod est earum discrimen secundum proprias naturas, id perpetuum, ac semper idem sit, siue illæ in diuersis viuentibus, siue in eodem considerentur. Quoniam igitur ab harum singula propriæ facultates emanant, considerandum breuiter est, quasnam, & quot singula facultates habeat, vt harum omnium numerum, & differentiam quantum præsens occasio postulat, cognoscamus. Vt à vegetante anima ordiamur, huic tres facultates attribuit Aristoteles; altricem, auctricem, & generatricem; has enim solas tanquam præcipuas nominare satis habuit, & alias, quas Medici considerant, tanquam secundarias, & illis ministrantes in lib. de Anima commemorare neglexit, nempe attractricem, retentricem, expultricem, & concoctricem, etenim sine harum ministerio hæc anima neque nutrit, neque auget, neque generat; iis autem tribus sublatis cæteræ corruunt, quia ipsæ per se sine illis tribus præcipuis viuenti non prosunt: at illæ tres, licet ordinem inter se habeant, & vna ad aliam tanquam principaliorem dirigatur, singulæ tamen possunt appellari præcipuæ, quoniam quæ minus præcipua est, ea existere etiam potest, & operari sine principaliore; altrix enim facultas dirigitur ad auctricem, & ambæ ad generatricem, nam generare aliud simile est huius animæ operatio maxime omnium præcipua in mente naturæ vniuersalis, quia confert immediate ad conseruationem speciei; huius gratia dedit viuentibus facultatem auctricem, qua augerentur donec ad perfectam ætatem peruenirent, ac debitam quantitatem adipiscerentur, vt possent aliud simile generare; accretio igitur fuit penitus necessaria viuentibus propter generationem: quoniam enim semen à viuente abscissum modicæ est quantitatis, & viuentia omnia in principio parua admodum, proinde ad generantum inepta oriuntur, oportuit ea augeri, & perfectam quantitatem consequi, tanquam necessariam ad aliud simile generandum: accretio autem fieri non potest absque nutritione, imo neque generatio; ideo propter vtramq; est necessaria nutritio, vt considerantibns per se manifestum est: sed quamuis ad has nutritio dirigatur, & illis inseruiat, tamen ipsa quoque per se existere potest absq; illis, & est necessaria propter conseruationem indiuidui, vt patet in illis viuentibus, quæ nō amplius augentur, neque generant; videmus enim plures homines esse natura steriles, & ad generandum ineptos, sic etiam plura animalia bruta, & plures stirpes, quibus, postquam augeri desierunt, necessaria est nutritio vt fouentur vsque ad tempus eis à natura præscriptum, & alias edere possint naturales operationes, quales sunt in homine contemplari, & sapere, & alios regere, has enim nobilissimas operationes edere potest homo etiam ad generandum ineptus, & quando non amplius augetur; oportet igitur eum post absolutam accretionem diutius seruari harum operationum gratia; seruatur autem, & quandoque etiam diutissime per nutritio-

tritionem. Hæ igitur tres facultates tanquam præcipuæ ab Ariſtot. nominatæ ſunt in ſecundo libro de Anima, aliæ vero quatuor neglectæ, vel ſub illis tribus implicite comprehenſæ; quoniam illæ tres abſque aliis ſecundariis exerceri minime poſſunt, & earum miniſterium neceſſario præſupponunt, & continent, his autem tribus ſublatis cæteræ auferuntur, quia ſunt prorſus inutiles, nihil autem eſt fruſtra in natura. *Nota de ordine facultatum.* Eſt autem ſummopere animaduertendum, non talem eſſe ordinem in his facultatibus, vt poſterior aliam priorem inſequatur, & dicat eſſe facultas facultatis, quod antea Latinis tanquam abſurdum obiecimus; non enim dicitur facultas habere aliam facultatem, ſed ſola animæ ſubſtantia dicitur omnes facultates habere, imo & omnes eam immediate inſequuntur, non vna facultas aliam facultatem: ſed ordo in ſolis operationibus intelligendus eſt, vna enim ad operandum præſupponit operationem alterius, vt à natura animæ vegetantis immediate emanant hæ tres facultates, altrix, auctrix, & generatrix; ſed generatrix non poteſt operari, ſeu anima ipſa non poteſt per hanc facultatem generare aliud ſimile, niſi præſuppoſita prius operatione tum altricis, tum auctricis facultatis: ſic igitur dirigi vnam ad aliam dicimus ratione operationum, ſed non ratione emanationis ipſarum à ſubſtantia animæ, quod quidem etiam de facultatibus animæ ſenſibilis, quas poſtea conſiderabimus, eſt intelligendum, hoc enim ſemel annotaſſe ſatis eſt. Hæ ſunt vegetantis animæ facultates, quas dum inter ſe conferimus, & earum inter ſe ordinationem, ac pendentiam, quam modo declarauimus, conſideramus, facile cognoſcimus eas ab vna & eadem animæ ſubſtantia pronenire: at ſi eas cum ſenſibilis animæ facultatibus comparemus, tanta eſt illarum ab his diſcrepentia, vt ſatis aperte declaret eas à diuerſis animæ partibus emanare, quum illarum operationes ad operationes harum non dirigantur, neque illis inuiant, niſi quatenus animali ad vſum ſenſuum neceſſaria eſt vitæ conſeruatio, quam per nutritionem aſſequitur.

Dubia de facultatibus Animæ vegetantis, & eorum ſolutio. *Cap. XI.*

1. Dubiũ. CÆterum de his, quæ modo dicta ſunt, dubia quædam oriuntur, quæ ad eorum plenam intelligentiam ſoluere oportet. Primum quidem de nutritione & accretione dubitatur: ignis enim combuſtibili alitur & augetur, ergo hæ non ſunt propriæ operationes animæ vegetantis, proinde nec propriæ eius facultates altrix & auctrix. *2. Dubiũ.* Multo magis de generatione dubitatur, quia neque omnibus viuentibus, neque ſolis competere videtur: quod non omnibus competat, manifeſtum eſt, plures enim homines infœcundi, ac ſteriles naſcuntur, ſic alia plura animalia, & plures ſtirpes; imo etiam aliqua ſecundum totam ſpeciem infœcunda ſunt, vt muli, & illa animalia, quæ ex putri materia generantur. *3. Dubiũ.* Quod autem ſolis non competat, manifeſtum eſt in multis inanimatis, à calido enim generatur calidum, à frigido frigidum, ab igni ignis, ergo etiam inanimata generant ſibi ſimile; quomodo igitur dici poteſt hanc facultatem manare ab ipſa animæ vegetantis natura? nam ſi id verum eſſet, oporteret in ſolis viuentibus, & in omnibus hanc facultaten ineſſe; id enim quod à propria alicuius rei natura emanat, neceſſarium illi rei eſt; neque aliam naturam inſequi poteſt. *Solutio primi.* Ad hæc, & primo ad primum de nutritione, & accretione dicimus negandum eſſe eas competere igni, & rebus inanimatis, quia proprie loquendo ſola animata nutriuntur & augentur: *Sola animata nutriũtur, & augẽtur.* tres enim conditiones in accretione proprie dicta requiruntur, vt Ariſtotel. docet in 1. libr. de Generatione & interitu; vna eſt vt ex materia extrinſecus accedente res augeatur; ſecunda, vt idem numero ſeruetur, id, quod augeri dicitur; tertia demum, vt non ſolum toti, ſed etiam ſingulis particulis facta ſit additio magnitudinis, ita vt omnes ſeparatim acceptæ dicantur maiores factæ: in ignis autem incremento ſola prima conditio adeſſe videtur, reliquæ duæ abſque dubio deſunt; quia non manet idem numero ignis, qui auctus dicatur, ſed fit alius, & alius neque omnibus eius particulis fit additio magnidutinis, ſed toti tantummodo nouus ignis accedit; veluti ſi fruſto ceræ aliam ceram adiungamus, tota enim cera fit maior, at partes ſingulæ nullum faciunt incrementum. Ob eandem rationem neque nutritio proprie dicta competat igni, quoniam conditiones prædictæ etiam in nutritione requiruntur, quoniam neq; idem numero manet, neque ſingula particula nutriri dicitur; vera autem nutritio eſt, quando omnium partium ſubſtantia reparatur atque inſtauratur: igitur proprie ſumendo nutritionem, & accretionem cum tribus memoratis conditionibus, ſola viuentia nutriuntur & augentur, & hæ ſunt propriæ operationes animæ vegetantis. *Solutio ſecundi.* Ad ſecundum de generatione, quæ non omnibus viuentibus competere videtur, dicimus negari non poſſe plura eſſe viuentia, quæ nequeunt generare, ſed hæc generandi impotentia, vel competit indiuiduis quibuſdam, non toti ſpeciei, vel etiam ſpeciei toti: ſi quibuſdam tantum indiuiduis competat, non toti ſpeciei, id nullam debet difficultatem facere, quia certum eſt res naturales recipere impedimentum præter conſilium & intentionem naturæ; ideo ſicuti contingit vt homo ſiue

oculis naſcatur, vel cum oculis ad videndam
ineptis, ita contingere poteſt vt naſcatur homo
ſterilis, ſeu propter malam temperiem, ſeu ob
alicuius inſtrumenti defectum; hæc enim vo-
cantur monſtra, & præter naturæ conſilium fa-
cta, in quibus concedendum eſt eſſe aliquid
fruſtra. Si vero hæc impotentia competat toti
ſpeciei, id eſt, omnibus eius indiuiduis, id vel
eſt aliquo tantum tempore, vel omni tempore,
& ſemper; aliquo tempore, vt omnibus homi-
nibus nullo excepto competit vt tempore pue-
ritiæ, & tempore ſenectutis nequeant genera-
re, & in his non poſſumus dicere organa eſſe
fruſtra: in puero enim non ſunt fruſtra, quia ſat
eſt ſi aliquando poterit generare; neque in ſene,
quia ſat eſt ſi aliquando generare potuit ille
idem homo: per hoc autem non ſtat, quin fa-
cultas generandi inſequatur animæ vegetantis
naturam: quod enim ad ipſam animam atti-
net, ea ſemper habet omnes vires ſuas; ſed quia
ad eas exercendas plurium aliorum miniſte-
rium requiritur, ideo propter aliquem horum
defectum fit quandoque vt animal generare
nequeat, cuiuſmodi defectus in omnibus pue-
ris, & in omnibus ſenibus neceſſario ineſt. Vbi

Cur muli & aliqua alia animalia non generent

autem tota ſpecies per omne tempus hanc im-
potentiam habet, maius dubium eſt, quod qui-
dem contingit in mulis, & in animalibus ex pu-
tri materia genitis: ſed de multis dicere poſſu-
mus non eſſe mirum ſi non generat, ſunt enim
numerandi inter animalia monſtroſa, quæ præ-
ter naturæ conſilium fiunt; natura enim voluit
equum coire cum equa, & aſinum cum aſina,
non aſinum cum equa: ſicut igitur concedimus
facultatem generandi, aut etiam inſtrumenta
generationis eſſe fruſtra in fœmina ſterilis, & in
viro infœcundo; ita de tota mulorum ſpecie di-
cendum eſt, eos fruſtra habere organa, & facul-
tatem generatricem, quum ſint animalia mon-
ſtroſa, & aliquo vitio affecta; ob id non eſt for-
taſſe eis aſſignanda propria ſpecies, quum nil a-
liud ſit mulus, quam equus imperfectus, & aſi-
nus imperfectus, vt ait Ioan. Grammaticus in
context. 34. libr. 2. de Anima: vt igitur tueamur
naturam nihil fruſtra facere, ſatis eſt ſi dicamus
equum perfectum, & aſinum perfectum gene-
rare ſibi ſimile: nam mulus, licet habeat facul-
tatam generatricem, quatenus habet animam
vegetalem, habet tamen in partibus inſtrumen-
talibus, vel in qualitatum temperie aliquem
defectum, qui facit ne illa facultas poſſit exire
in actum, & ita facultas generatrix in mulo ſit
fruſtra tanquam in animali monſtroſo: quod
autem in mulo ſit potentia generatrix ſaltem
ratione ſuæ originis, quæ eſt anima vegetans,
cognoſcere poſſumus ex eo, quod ſcribitur ab
Ariſtotel. in 6. libr. de Hiſtoria animalium, cap.
24. inquit enim, inuentam eſſe mulam præ-

A gnantem, ſed eam non potuiſſe fœtum perfice-
re, & edere prolem perfectam, hoc igitur eſt ſi-
gnum, & veſtigium quoddam facultatis gene-
ratricis inſequentis animam vegetantem: inquit
etiam in eodem cap. Ariſtotel. & poſtea in cap.
36. eſſe in Syria mulos & mulas coeuntes, & ge-
nerantes prolem perfectam; ſed addit, eos non
eſſe eiuſdem generis cum his mulis noſtris, ſed
habere tantum ſimilitudinem faciei, propter
quam apellantur muli, differre tamen ſpecie à
B mulis genitis ex aſino & equa. De animalibus
vero ex putri materia genitis dicendum eſt, ea
non eſſe quidem monſtra, ſed habere tamen
naturalem quandam imperfectionem, quæ im
pedit facultatem generatricem ne exeat in a-
ctum: euenit enim ſæpe vt aliquid alicui com-
petat ratione generis, quod tamen repugnet na-
turæ ſpeciei; nam forma ſpeciei adueniens for-
mæ generis, plura illi ſuperaddit, quæ illam, &
eius operationes ad certos quoſdam modos re-
C ſtringunt, aliqua etiam demit, hoc eſt, affert ali-
quod impedimentum alicui eius operationi;
quod hic dicere poſſumus de his animalibus ex
putri materia genitis: propria enim eorum for-
ma facit in eorum natura talem perfectum, vt
potentia generatrix non poſſit edere ſuam ope-
rationem; imo in his quoque aliquod apparet
veſtigium facultatis generatricis, quia (vt ait A-
riſtotel. in lib. de Ortu animal. cap. 16.) hæc ani-
malia non carent omnino actu generandi, ge-

Cur multa competant ratione generis, quæ repugnēt ratione speciei.

D nerant enim aliud, ſed imperfectum, quod ne-
que eſt mas, neque fœmina, neque eſt eis ſimile
ſecundum ſpeciem; quare habent aliquam ge-
nerationem, ſed imperfectam, quæ ad ſpeciem
conſeruandam non prodeſt, indicat tamen eſſe
ibi aliquam facultatem generatricem: & hæc
in eis non poteſt dici fruſtra, tum quia aliquam
habet operationem, qnamuis imperfectam,
tum etiam quia ne facultas aliqua animæ fru-
ſtra ſit, ſatis eſt ſi in aliquo viuente ducatur per-

Quomodo facultas sine operatione non sit frustra.

E fecte ad actum: ſimile enim etiam in ſenſibus
notare poſſumus; vbi enim eſt anima ſenſibi-
lis, ibi ſunt omnes eius facutates, ſaltem vt in
origine, licet non ſemper omnes vt in ſubie-
cto; vt ſi dicamus apes auditum non habere,
habent quidem apes facultatem auditiuam ra-
tione ſolum originis, ſed propter naturam
propriam habent aliquem defectum illis natu-
ralem, qui prohibet ne illa facultas poſſit exi-
re ad actum: neq; ob id dici poteſt, ibi eſſe fru-
F ſtra, quia quum inſequatur neceſſario animam
ſenſibilem, quæ in omnibus animalibus æque
ineſt, ſatis eſt, ne fruſtra eſſe dicatur, ſi in ali-
quo animli perfectam poſſit edere operatio-
nem. Ad tertium dubium, quod generare ſi-
bi ſimile videatur etiam igni, & aliis inanima-
tis competere, illud idem dicendum eſt, quod
de accretione paulo ante dicebamus: non e-

Solutio tertij.

nim

Quomodo generare sibi simile sit propriũ animatorum.

nim vtcunque generare sibi simile est propriam animæ vegetantis, sed modo quodam proprio & cum statutis quibusdam conditionibus, quæ inanimatis competere non possunt; proprius autem hic modus tangitur à Thoma in 1. part. Summæ, quæst. 78. artic. 2. ad secundum, sed non perfecte explicatur: ipse enim dicit, generationem similis in rebus inanimis fieri penitus ab extrinseco, in viuentibus autem fieri quodam altiori modo per aliquid ipsius viuentis, quod est semen, in quo est principium corporis formatiuum, ideoque oportere aliquam esse rei viuentis facultatem, per quam semen præparetur; eamque esse vim generatricem: sed hanc Thomæ responsionem postea veritate declarata perpendemus: nos dicimus differentiam in hoc esse constitutam; quod ignis ignem generat agendo in aliam materiam extra se, & ex ea educendo aliam ignis formam; at viuens non ita generat aliud simile, vt agat in aliam materiam extra se, sed largitur quodammodo alteri aliquid de suamet materia, & aliquid de suamet forma cum facultate actiua, dum exhibet semen generationi: nam semen plãtæ, dum est in ipsa planta, est animatum anima vegetante, qua etiam planta tota, & ab ea separatũ retinet vim prolificam; & alterius plantæ generatricem, non quidem ex alia materia, sed ex illa ipsa, quæ est in semine, quæ prius fuit portio quædam materiæ totius plantæ, à qua semen prodijt; separatur igitur à planta aliquid de propria materia, & aliquid de propria forma de facultate generatrice, quæ est agens proximum, à quo ex illa materia fit alia numero planta: huic proportione respondet semen in animalibus; est enim materia quædam abscissa ab ipsomet animali generante, retinens vim actiuam & generatiuam alterius similis animalis; semen enim humanum proprie dicitur totum illud, quod constat ex semine viri, & menstruo sanguine fœminæ, soletque appellari conceptus, & est simile seminibus plantarum, quoniam habet insitam vim actiuam, quæ, vt inquit Arist. in 2. Phys. est natura humana non tanquam forma, sed tanquam artifex, & agens proximum; habet etiam in se materiam, ex qua potest homo fieri, nempe sanguinem menstruum fœminæ: hæc enim fuit ratio distinctionis maris & fœminæ, propter eorum diuersa officia in generatione: nam maris officium est exhibere vim actiuam, & generatiuam alterius animalis similis; fœminæ vero exhibere materiam conceptui: quæ munera distinxit oculatissimus Philosophus Aristoteles, neque illa confudit, quod Medici faciunt; dum dicunt & semen viri esse materiam fœtui, & fœminam quoq; semen vt actiua præditum emittere; ita vt & virile semen vtroque munere fungatur, tum agentis, tum mate-

Officia maris & fœminæ in generatione.

Medicorũ error.

A riæ; & fœminarum sanguinem menstruum exhibeat vt materiam generationis, tum semen præditum vi generatiua; quod quidem si verum esset, oporteret euenire aliquando vt fœmina sine viri congressu concipiat, quod tamen nunquam compertum est. Sed repugnatissimum etiam illud est rationi, quia natura non abundat in superuacaneis, nec propria rerum munera confundit: quare si statuit à mare prodire vim actiuam, à fœmina vero materiam,
B non debuit fœminæ dare semen cum facultate generatrice, neque virili semini materiæ officium tribuere: voluit igitur fœminæ officium esse exhibere conceptui materiam, ex qua à facultate actiua virilis seminis generetur alterum animal simile; & hoc genitum viuit prius anima matris, sed postea viuit anima propria: quemadmodum etiam ramus in planta viuit eadem numero anima, qua viuit tota planta, sed postea auulsus fit alia planta numero, & ita
C vetus illa planta generat alteram similem, largiendo aliquid de sua propria materia, & de sua propria forma. Hæc igitur est alterius similis generatio, quam Aristoteles dicit esse propriam vegetantis animæ operationem, cuius propria conditio est, vt generans exhibeat aliquid de sua materia, & aliquid de sua forma; nam in semine tum materia inest, tum vis quædam vitalis à forma viuentis proueniens, & fungens officio agentis: hoc significauit Aristoteles in
D libro de Vita & morte, cap. 14. dum generationem viuentis ita definiuit, generatio est prima participatio animæ nutritiuæ cùm calore naturali; generans enim communicat aliquid de sua anima nutritiua, quatenus exhibet semen animatum, vt ipse Aristoteles asserit in 2. lib. de Ortu animal. cap. 3. est enim semen præditum facultate vitali, quæ eadem in generante erat; sed simul communicat aliquid de sua materia, quia forma non potest migrare de materia in
E materiam quare necesse est vt viuens generans exhibeat portionem suæ materiæ vna cum portione animæ nutritiuæ, & caloris sui naturalis; fit autem postea alia numero anima, & aliud viuens eiusdem speciei. Inanimata vero ita generant aliud simile, vt solam conferant vim actiuam in aliam externam materiam; at neque de propria materia, neq; de propria forma aliquid exhibeant, sed aliam numero formam eiusdem speciei ex illa externa materia
F educant. Illud autem, quod in memorato loco Thomas dixit, verum est, sed ipse materiam considerare non videtur, quæ tamen in hac generatione est maxime consideranda: inquit enim generationem animatorum esse penitus ab extrinseco, agens enim agit in materiam extra se, viuentis autem generationem esse per aliquid ipsius viuentis, scilicet per se-

Quid sit generatio viuẽtis.

A men; quæ omnia vera sunt; sed postea dicens in semine esse principium corporis formatiuum, videtur considerare semen vt habens vim actiuam, non vt materiam; attamen nisi materiam quoque in semine consideremus, non satis apparet in hac facultate actiua discrimen, quo generatio viuentis ab inanimati generatione secernatur, siquidem etiam inanimatum habet vim generatricem alterius similis: sed res ita clara est. vt omnino dicendum esse videatur eam B Thomæ incognitam non fuisse, quamuis eam non expresserit. Sed illud quoque mihi dubium est, quod ibidem à Thoma subiungitur, oportere aliquam esse rei viuentis facultatem. per quam huiusmodi semen præparetur, eamque esse vim generatricem: etenim duæ generatrices facultates hîc considerari posse videntur, vna, qua viuens generat semen; altera, qua semen generat aliud viuens simile; ipse quidem C Thomas significare videtur vim illam generatricem, quæ secundum Aristot. est præcipua facultas animæ vegetantis, esse priorē illam, qua semen generatur: ego tamen puto esse potius alteram posteriorem, quæ in semine inest tanquam artifex, & ex illa materia generat aliud viuens; seminis enim generatio nil aliud esse videtur, quam concoctio quædam vltimi alimenti, proinde non est illa generatio alterius similis de qua in præsentia loquimur: neque ob id negamus esse in ipsomet viuente vim generatri- D cem alterius similis; nam dicendo eam in semine inesse, dicimus in viuente, à quo est abscissum semen, & à quo hanc vim recepit: viuens igitur non ea ratione dicitur habere vim generatricem, quatenus potest ex alimento generare semen, sed quatenus semen in viuente genitum habet vim generatricem alterius viuentis similis. Alia plura de his vegetantis animæ facultatibus & operationibus dici possent, quæ consulto omittimus, tanquam ad singularum facultatum E & operationum distinctam declarationem pertinentia: nunc enim consilium nostrum est generalem tantummodo harum facultatum partitionem, & enumerationem facere: hac eadem ratione de aliarum animæ partium facultatibus nunc aliqua dicere aggrediemur, aliâs fortasse de singulis diligentius atque accuratius locuturi.

Nota in viuente duas facultates generatrices.

De facultatibus Animæ sentientis. Cap. XII.

F SEntientis vero animæ facultas in duas classes diuidi solent, in externos & internos sensus: externi sunt illi, qui ab obiectis ipsis materialibus patiuntur, iique sunt quinque, visus, auditus, odoratus, gustus, & tactus, de internorū autem numero ambigitur, quum A ab aliis plures, ab aliis pauciores statuantur: ego duos proprie loquendo esse arbitror, sensum communem, & phantasiam, à nostris imaginatiuam appellatam; vel tres, si memoriam addere velimus: sed quia nomen sensus cognitionem denotare videtur, memoria vero non est cognoscitiua, sed solum cōseruatiua imaginum & tanquam promptuarium imaginatiuæ; ideo dubium est an memoriam liceat sensum appellare: sed qualiscunq; sit, certū est esse vim quā- B dam animæ sensibilis, & posse facultatem huius animæ nominari; quæ inmediate inseruit imaginatiuæ; nam ex imaginatione imago imprimitur in organo memoratiuæ facultatis, quod est proximū organo imaginatiuæ, & est tanquā liber apertus, in quo imaginatiua inspicere, ac veluti legere imagines sensilium rerum potest: sed ipsa per se memoria vim cognoscendi non habet, neque habere debuit, propterea C quod facultas cognoscitiua non potest sine cognitione recipere speciem; species enim recepta nil aliud est, quam cognitio ipsa, plura autem simul cognosci minime possunt, ideo facultatem illam, quæ plurá simul retinere apta esset; cognitione carere oportuit, immediate tamen inseruire cognitioni, & hac tantum ratione posse appellari cognoscitiuam. Sensus communis ad quinque externos eam habet rationem, quam habet centrum quod vnum est, ad D quinque distinctas lineas ab eo prodeuntes: est enim tanquam ipsorum radix atq; principium, & comparat inter se plurium sensuū obiecta, & illorum discrimen cognoscit, non tamen operatur, nisi præsente obiecto externo, quemadmodum neque ipsi externi sensus. At imaginatiua res quoq; absentes imaginari potest: etenim necessarium quidem est eam moueri primum ab aliquo externo sensu, sed postquā semel apprehendit, & idolum impressir in memo- E ria, potest postea illud idem sæpe imaginari; etiam absente obiecto materiali. Præter hos vero ponunt aliqui alios internos sensus, vt æstimatiuam, & cogitatiuam, seu ad ratiocinandum, & discurrendum à noto ad ignotum in particularibus, seu ad ea comprehendenda, quæ à sensu cognosci nequeunt: vt ouis videns lupum, sentit solos colores, & magnitudinem, & figuram lupi, & hæc omnia imaginatur; neq; tamen pro- F pter hæc fugit lupum, sed propter inimicitiam & periculum, quod simul cognoscit per facultatem æstimatiuam, licet sub externum sensum non cadat: ob hanc igitur rationem ponit hanc facultatem Thomas in 1. part. Summæ, quæst. 78. art. 4. & inquit appellari in brutis æstimatiuam; in homine autem cogitatiuam, quia perfectius in homine, quam in brutis, prædictum munus exercet; etenim bruta res, quæ à sensibus non apprehenduntur, non concipiunt per

earum

Internorum sensuum numerus.

Memoria non est cognoscientia.

Sensus cōmunis.

Imaginatiua.

Contra ponentes æstimatiuam, & cogitatiuam.

earum inter ſe collationem, ſed naturali quodam inſtinctu, homo vero per collationem ipſarum inter ſe: ideo accedere in hoc videtur Thomas ad opinionem Auerrois, qui præter facultatem imaginatiuam poſuit in homine cogitatiuam, cui tribuit vim affirmandi, & negandi, & ratiocinandi. Ego vero hac in re arbitror nõ eſſe ab Ariſt. recedendum, qui præter ſenſum communem, & phantaſiam, & memoriam, non poſuit aliam internam animæ ſenſibilis facultatem, quæ ad cognitionem pertineat; etenim enuntiandi vim, multo autẽ magis ratiocinandi & diſcurrendi propriam eſſe voluit ſolius animæ rationalis, vt in 3. lib. de Anima videre manifeſte poſſumus: vanum igitur eſt, & ab Ariſtotele alienum, ponere vllam animæ ſenſibilis facultatem ratiocinatricem, vel enunciatricem: ad concipiendas autem res ſenſiles etiam abſentes ſufficit ſola imaginatrix facultas, quare aliam ponere ſuperuacaneum eſt: at quoniam imaginatio ſecundum Ariſtotelem eſt motus ab externo ſenſu factus, proinde nihil poſſumus imaginari, quod prius in ſenſu non fuerit; ideo multi conſiderantes fieri aliquando imaginationem etiam illorum, quæ nunquam fuere in ſenſu, imo & eorum, quæ nihil penitus ſunt (imaginamur enim montem aureum, & animalia monſtroſa) alias facultates, quarum id munus eſſe, introduxerunt. Attamen certum eſt hæc omnia præſtari à ſola imaginatiua; phantaſma enim fuit aliquando ſub ſenſu, ſaltem ratione partium ſuarum ſeparatim, licet non ipſum totum, ſenſu namque & montem ſeorſum apprehendimus, & aurum; quæ igitur ſenſus ſeparata cognouit, hæc à phantaſia coniunguntur, & ita montem aureum imaginamur: ſic etiam videmus magnitudinem montis, & videmus animal, ideo magnitudinem cum animali coniungentes, imaginamur animal magnum inſtar montis, & alia eiuſmodi: hac igitur ratione omnis imaginatio ortum habet à motu facto ab externis ſenſibus: neque credendum eſt eam enuntiare, quando imaginatur montem aureum; non enim affirmando dicit, mons eſt aureus; ſed abſque vlla enuntiatione duo componit, & concipit ſimplicia tanquam vnum. Quod vero aliqui dicunt de conceptu rerum, quæ nullo modo ſub ſenſum cadunt, dignum eſt aliqua conſideratione; ouis enim fugit lupum propter inimicitiam, quam nullo ſenſu cognoſcit, ſed naturali tantum inſtinctu; ſic auis cognoſcit vtilitatem paleæ ad nidificandum, nec tamen aliquo externo ſenſu illam vtilitatem percepit: ideo illi ducti ſunt ad ponendam facultatem æſtimatiuam, diſtinctam ab imaginatiua, vt Thomas in loco prædicto. Attamen, ſi bene conſideremus, non oportet ob id ponere aliam animæ ſenſibilis fa-

Enunciare & diſcurrere eſt proprium ſolius intellectus.

Senſus cõmunis.

Imaginatiua.

Contra ponentes æſtimatiuam, & cogitatiuam.

A cultatem diſtinctam ab imaginatiua; iucunditas enim & moleſtia non ſunt aliquid in obiecto ſenſibili inexiſtens, ſed ſunt paſſiones quædam rem cognitam inſequentes: nam in palea ineſt quidem color, & figura tanquam res quædam, ſed non ineſt iucunditas, quam dicatur auis ſentire, proinde iucundicas illa in palea nihil eſt; viſionem autem paleæ conſequitur in aue perceptio iucunditatis, non quod iucunditas inſequatur colorem paleæ ſecundum ſe, neque

B naturam animæ ſenſibilis ſecundum ſe, ſed quia propriam illius animalis naturam inſequitur ille naturalis inſtinctus, quo percipit iucunditatem ex intuitu paleæ, inditus à natura, vt excitetur apperitus apprehendendi paleam ad nidificandum; ſic ex viſioni lupi fit moleſtia quædam in oue, vt excitetur appetitus fugiendi ad ſe conſeruandum, illa tamen moleſtia in lupo nihil penitus eſt: ideo notandum eſt ex Ariſt. in 3. lib. de Anima, à contex. 28. vſque ad 32. in

C rerum ſenſilium perceptione tria hæc ordinatim fieri: primum ſentitur res à ſenſu externo ſub ratione obiecti proprii, vt color à viſu quatenus eſt color: ſecundo percipitur iucunditas, vel moleſtia, ſiue eadem res quatenus delectãs, vel moleſtans, quia, vt diximus, nulla eſt in ipſo obiecto iucunditas, vel moleſtia tanquam res ſenſilis, ſed obiectum in ſenſu iucunditatem, vel moleſtiam efficit per impreſſionem ſuæ ſpeciei; & Ariſt. perceptionem obiecti ſub

D propria obiecti ratione attribuit ſenſui externo, perceptionem uero iucunditatis, vel moleſtiæ ſenſui communi, qui eſt cõmunis radix, & centrum omnium ſenſuum; idque non ſine ratione fecit, quia hæc iucunditatis, vel moleſtiæ perceptio non eſt propria alicuius ſenſus, ſed omnium communis conditio indita à natura, propter animalis conſeruationem, ideo iure adſcribitur ſenſui communi, qui eſt commune principium omnium ſenſuum externorum; ab

E hoc igitur apprehenditur obiectum ab externo ſenſu oblatũ, & ſimul percipitur vt iucundum, vel vt moleſtum: tertio demum excitatur appetitus, qui in duos diuiditur, proſequutionem, & fugam; iucundum enim appetimus, moleſtum autem fugimus; & quia à ſenſu communi offeruntur phantaſiæ obiecta ſenſilia, quæ in ea producunt phantaſma, phantaſia imaginatur obiectum tam præſens, quàm abſens, tum ſub ratione obiecti, tum ſub ratione delectantis, vel

F moleſtantis, ideo ſimiliter ex imaginatione obiecti abſentis excitatur appetitus proſequendi, vel fugiendi. Horum igitur trium duo priora ad eandem facultatem pertinent; nempe ad ſenſum, vel ad phantaſiam: idem enim eſt animæ operandi modus circa vtrumque, quum ſimiliter apprehendatur, & cognoſcatur vtrumque, ſeu à ſenſu communi, ſeu à phantaſia li-

In perceptione ſenſiliũ tria ordinatim fiunt.

cet vnum ex altero; prius enim apprehenditur obiectum ſub ratione obiecti ſenſilis, deinde vero vt iucundum, vel moleſtum; ſed cum hoc diſcrimine, quod apprehenſio obiecti ſub ratione obiecti pertinet abſolute ad naturam ſenſus quatenus eſt ſenſus, ſeu phantaſiæ quatenus eſt phantaſia, idcirco animalibus omnibus competit; ſed apprehenſio eiuſdem vt iucundi, vel moleſti non amplius ad ſenſum pertinet quatenus eſt ſenſus, neque ad phantaſiam quatenus eſt phantaſia, ſed quatenus reſtringuntur, & coarctantur à propria forma cuiuſque animalis; iam enim diximus propriam cuiuſque formam coarctare formam generis, & eius operationes cõtrahere ad quoſdam proprios modos, & ad proprias cuiuſque animalis conditiones: colorem igitur & figuram paleæ omne animal viſu præditũ videt, & imaginatur; ſed nõ omne animal percipit ex ea viſione iucunditatem, ſed aliqua tantum animalia, quæ egent palea ad nidificandum: hæc igitur apprehenſio rei vt iucundæ competit ſenſui illius animalis, non prout ſenſus eſt, ſed vt determinatus, & coarctatus à propria illius animalis natura; ſed quum hæc ſit nobis incognita, ſolemus eam nomine naturalis inſtinctus appellare. Tertiũ vero illorum trium, quod eſt proſequi, vel fugere, ad aliam eiuſdem animæ facultatem, quæ appetitiua dicitur, pertinere exiſtimo; nec dicendum eſſe cum quibuſdã vnam & eandẽ animæ facultatem eſſe ſenſitiuũ, & appetitiuũ, ſed potius duas diſtinctas, ſicut oſtendere nititur Thomas in 1. part. Summæ quæſtione 78. articul. 1. quæ fuit etiã ſententia Ariſtotelis, ſi bene perpendamus ea, quæ ab ipſo in ſecundo libro de Anima, contextu 20. & 22. & 27. ſcribuntur, & poteſt etiam ita demonſtrari: vbi diuerſi ſunt modi operandi circa idem obiectum, ita vt variis modis anima ab illo obiecto immutetur, ibi diuerſæ facultates iudicandæ ſunt: quemadmodum vbi idem eſt operandi modus circa diuerſa obiecta, ibi vna & eadem eſt facultas animæ iudicanda, eodẽ enim modo operatur ſenſus in viſione albi, & in viſione nigri; ergo facultas viſiua vna eſt: atqui non eſt idem operandi modus, quo anima ſentit & iudicat, & quo apetit idem obiectum: ergo non per vnam facultatem, ſed per duas hæc duo præſtat: minor probatur; quia ſentire eſt cognoſcere, & fit per tranſitum obiecti ad animam; in cognitione enim obiectum quodammodo ad animam trahitur, at in appetitu trahitur potius anima ad proſequendum obiectum: quoniam igitur ſenſus omnes, & phantaſia ſunt facultates cognoſcentes per obiecti receptionem, diuerſa ab his eſt facultas appetitiua, cuius operatio, quamuis cognitionem obiecti præſuppponat, non eſt tamen formaliter cognitio, ſed potius propenſio animæ ad proſequendum obiectum, quod prius cognouit: eadem igitur anima ſenſibilis per diuerſas ſuas facultates hæc omnia præſtat; cognoſcit enim cum ſenſu, tum imaginatione, & cognitionem inſequitur appetitus proſequendi, vel fugiendi. Ex appetitu autem incitatur ad motum, vt quærat quæ vtilia ſunt, & fugiat noxia; ideo tandem hæc eadem anima habet facultatem motricem, quæ fuit animalibus neceſſaria ad ipſorum coſeruationem. Vt igitur omnes ſenſibilis animæ facultates colligamus, tres ſunt in animali operationes certo ordine diſpoſitæ, cognoſcere, rem cognitam appetere, ac demum ad eam moueri: harum gratia datæ ſunt animali à natura plures facultates ad cognitionem quidem propter rerum ſenſilium diuerſitatem non ſatis fuit vna facultas, ideo plures in animali ſunt facultates cognoſcitiuæ, quinque externi ſenſus, & tres interni, nempe ſenſus communis, phantaſia, & memoria; licet enim memoria nõ ſit cognoſcitiua, nullum tamen aliud habet officium, quam inſeruiendi cognitioni; inſeruit enim ſuppeditando obiectum, quod in ea ſeruatur, vt ab ea moueatur phantaſia: ad proſequendum autem, & fugiendum data animali eſt facultas appetitiua: demum ad ſe mouendum facultas motrix, hæc tamen nõ omnibus ineſt animalibus, ſed perfectioribus; tantum illa namque imperfecta animalia, quæ à Græcis ζωόφυτα appellantur, non habent facultatem motricem, ſicuti tribus quoque perfectioribus ſenſibus deſtituta ſunt; & duos tantum habent, tactum & guſtatum; ob id facultas motrix apud Ariſtotelem conſtituit gradum viuentis diſtinctum à gradu ſenſibili; phantaſia vero & appetitus non conſtituunt alium gradum: quoniam enim quatuor graduum diſtinctionem Ariſtoteles non aliunde accepit, quam ex maiore & minore amplitudine, & communitate, appetitus autẽ & imaginatio ſunt æque communia, ac ſenſus, quia vbi ſenſus, ibi imaginatio, & appetitus, ideo hæc non faciunt gradum viuentis diſtinctum à gradu ſenſibili: at facultas motrix non omnibus ſentientibus ineſt, ideo hæc proprium viuentis gradum conſtituit; in quo ſunt animalia non omnia, ſed perfectiora. Hæc de anima ſenſibili, atque de eius facultatibus in præſentia dixiſſe ſatis ſit.

Facultas appetitiua.

Facultas motrix. Collectio omnium facultatum animæ ſenſibilis.

De facultatibus animæ rationalis. Cap. XIII.

ANimæ rationali tres facultates aliqui attribuunt, intellectum, voluntatem, & memoriam; ita vt in intellectu res apprehendat atque cognoſcat, voluntate ad eas proſequendas trahatur, memoria vero conſeruet. Aliqui vero memoriam quidem huic animæ adſcribunt, ſed negant eſſe facultatem diuer-

ſam ab intellectu, vt Thomas in 1. partic. Summæ, quæſt. 79. articul. 7. Sed de memoria alio in loco oportunius diſputabimus: nunc ſatis ſit breuiter dicere, duas tantum eſſe mentis noſtræ facultates, vnam cognoſcendi, alteram appetendi, ſeu volendi; nil enim aliud eſt voluntas, quam appetitus animæ rationalis: quemadmodum enim cognitionem ſenſus inſequitur propenſio ad obiectum, quæ dicitur appetitus, & ita mentis cognitionem proprius appetitus conſequitur; quem vt ab appetitu ſenſibili diſtinguerent, voluntatem appellarunt. Harum duarum facultatum diſcrimen ex iis, quæ paulo ante de ſenſu diximus, manifeſtum eſt; aliud enim eſt cognoſcere, aliud eſt rem cognitam appetere, & longe diuerſus eſt operandi modus hic ab illo; nam mens noſtra cognoſcit patiendo & recipiendo ſpecies à phantaſia, per quam receptionem dicitur fieri res ipſæ; obiectum igitur, vt cognoſcatur, ad animam ferri oportet, & in ea recipi: ſed in volendo trahitur potius mens ad proſequendum obiectum: quod etiam in ſe diuerſitatem habet, nam cognoſcitur quatenus ens, appetitur autem quatenus bonum.

An in parte animæ intellectiua ſit memoria, vide librum de ſpec. intellect. & voluntas.

Intellectus.

Ipſa autem facultas cognoſcitiua vna tantum ſtatuenda eſſe videtur, quia hæc animæ pars non habet illam, quam aliæ, ex organis varietatem, quum nullo prorſus proprio organo vtatur; ſed in ipſamet anima, non in organo, ſpecies recipiuntur, vnde ſola ab Ariſtotel. vocata eſt locus ſpecierum; & ob id vnus tantum in ea notari poteſt modus, quo ab obiectis immutatur, & dicitur recipiendo fieri ſingula. Eſt autem conſideratione dignum, quum Ariſtotel. in 3. libr. de Anima diſtinguat intellectum practicum à ſpeculatiuo, num hi dicendi ſint duæ diſtinctæ facultates, an vna & eadem. Thomas in quæſtione prædicta, articulo vndecimo inquit eſſe vnam & eandem facultatem, & hac vtitur ratione: id, quod accidit obiecto ſub ratione obiecti, non variat potentiam; at rebus, quæ mente apprehenduntur, accidit vt dirigantur ad opus, vel non dirigantur ad opus; ergo hæc differentia non poteſt varias potentias conſtituere, ſed vna tantum eſt, quæ res omnes eodem modo apprehendit, & harum alias ad actionem dirigit, alias non dirigit, ſed ſimpliciter contemplatur: hoc ſignificare viſus eſt Ariſtot. in context. 49. libri tertij de Anima, dum dixit, intellectum practicum à ſpeculatiuo diſtingui fine, ſunt enim ambo cognoſcentes eodem modo, proinde vnam & eandem animæ facultatem denotant, ſed ſpeculatiuus finem habet ipſammet cognitionem, practicus vero eam ad actionem dirigit: ſed quamuis ratione vltimi finis diſtinguantur, proximo tamen & immediato fine non ſecernuntur, quia etiam intellectus practicus habet proximum finem cogni-

Num intellectus practicus & ſpeculatiuus ſint duæ potentiæ.

Opinio Thomæ & argumenta.

A tionem veri in rebus agendis. Ego vero arbitror, intellectum practicum, & ſpeculatiuum, duas notare rationalis animæ facultates: quum enim tria in intellectu practico conſiderauerit Ariſtoteles, quemadmodum etiam in ſenſu; apprehenſionem rei, affirmationem, vel negationem boni vel mali; ac demum proſequutionem, vel fugam: certum eſt in duobus prioribus nullum intellectum diſcrimen oriri, quoniam in illis non poteſt intellectus alio nomine B appellari, quam ſpeculatiuus; res enim contemplatur per vnam & eandem ſuam facultatem, quæ intellectiua dicitur, quia etiam bonum contemplatur, quatenus eſt verum: in ſolo igitur tertio neceſſe eſt horum diſcrimen eſſe conſtitutum, imo & propriam intellectus practici conditionē, qua dicitur practicus, in eo ſolo conſiſtere, vt nomen quoque ipſum declarat; nam in duobus reliquis cognoſcit tantum, & contemplatur, in tertio autem actionem re- C ſpicit, & per hoc ſolum diſtinguitur à ſpeculatiuo, videlicet per propenſionem ad proſequendum bonum, & fugiendum malum, quæ dicitur voluntas, & differt ab apprehenſione, quemadmodum diximus: per hoc autem denotatur diuerſitas obiecti ſub ratione obiecti, quia licet verum, & bonum, vt ibi Thomas inquit, re idem ſint, & vnum in altero ſit incluſum, tamen differunt ratione, & per has duas diſtinctas rationes conſtituunt duo diſtincta D obiecta duarum facultatum; apprehenditur enim bonum, prout eſt quoddam verum, appetitur autem non vt verum, ſed vt bonum: quoniam igitur diſtinctæ ſunt obiectorum rationes, quatenus obiecta ſunt, & diuerſi etiam modi operandi circa illas, non poſſunt niſi duas animæ rationalis facultates ſignificare, non tamen alias, quam eaſdem duas, quas antea conſiderauimus, intellectum & voluntatem; intellectus enim eſt facultas apprehenſiua, & co- E gnoſcitiua obiecti, vt veri; voluntas vero eſt facultas proſequutiua eiuſdem, vt boni: ille igitur intellectus qui dicitur ſpeculatiuus, eſt prior facultas, ſeu operatio prioris tantum facultatis, ſine altera poſteriore; ille vero, qui vocatur practicus, eſt operatio vtriuſque, & eatenus notat aliam animæ facultatem, quatenus eſt operatio voluntatis, imo hæc eſt propria conditio intellectus practici, qua diſtinguitur à ſpeculatiuo, quum in apprehenſione ſeu F veri, ſeu boni ab eo non differat; ſed hanc præſupponens videtur eſſe formaliter electio, quæ eſt operatio voluntatis. Igitur intellectus practicus, & intellectus ſpeculatiuus eatenus duas animæ facultates ſignificant, quatenus diſcrimen denotant intellectus & voluntatis. Hanc ſententiam tuetur Ioann. Gandauenſis in quæſtion. 39. libri tertii de Anima. Ad argumentum

Confutatio & opinio propria.

Ad argumentum Thomæ.

rum autem Thomæ dicimus, de apprehensione rei totum esse concedendum: quum enim possit cognitio tum dirigi ad actionem, tum non dirigi, accidit ei vt dirigatur, & accidit vt non dirigatur, proinde hæc sunt apprehensioni accidentalia discrimina, nec possunt facultates diuersas constituere, quũ apprehensio respectu omnium rerum eodem modo fiat: obiectum quoq; quatenus apprehenditur, seruat in omnibus eandem obiecti rationem, quia etiamsi sit bonum, cognoscitur tamen quatenus ens quoddam, cui vt cognoscibili accidit bonitas, illa præsertim, quæ est rei agendæ, quum hæc possit esse tum bona, tum mala; & tam bona, quam mala, quatenus apprehenditur, apprehẽditut vt ens quoddam, & quãdo affirmatur esse bona, vel esse mala, cognoscitur illa affirmatio vt vera. Per hoc igitur argumentum nil aliud ostenditur, nisi intellectum practicum in ipsa apprehensione non denotare facultatem distinctam ab illa, qua si-

A gnificatur per intellectum speculatiuum; iam enim diximus, hos in apprehensione nullam habere differentiam, nisi accidentalem, quæ sumitur à rerũ differentiis, prout diuersæ res sunt, sed non prout habent rationem obiecti. At si tertiũ intellectus practici actum, qui electio est, consideremus, mutatur ratio obiecti; licet enim sit ens, eligitur tamen non amplius vt ens, sed vt bonum. Sic ergo neganda est minor argumenti, quia nõ est amplius illi accidens, vt ad actionem

B referatur, sed necessarium & essentiale: propria enim ratio obiecti voluntatis est quatenus bonum; sicut propria ratio obiecti intellectus est quatenus ens, bonum autem est per se omnium humanarum actionum finis: quoniam igitur in intellectu practico fit prius apprehensio, deinde prosequutio; obiectum non est idem in vtraque, quia mutatur ratio obiecti; apprehenditur enim vt ens, non vt bonum, appetitur autem non vt ens, sed vt bonum.

JACOBI ZABARELLÆ PATAVINI, LIBER.

DE PARTITIONE ANIMAE.

Propositio, ac diuisio dicendorum. Cap. I.

MAGNA fuit inter priscos Philosophos controuersia de animæ partitione, atque eius distributione per corpus, eaque à posterioribus quoque agitata est: solent enim tum interpretes Aristot. tum Medici de hac re disputare, & quærere an anima tota in toto corpore insit, pars vero in parte, an potius tota tum in toto, tum in singula corporis parte. Verum Ioan. Gandauensis huius quæstionis ambiguitatem animaduertens, tres eius acceptiones notauit, secundum quas totam suam disputationem in tres partes distinxit, eumque alij postea sequuti sunt: easdem tetigit etiam Thomas in 1. parte Summæ, quæst. 76. articul. 8. nos igitur hac de re disputaturi, id rite factum esse arbitrantes, ad vitandam obscuritatem eadem distinctione vtemur; etenim certum est,

C problema hoc posse tribus modis intelligi: habet enim anima essenttam suam; habet quantitatem quamuis per accidens, quum ad corporis extensionem extensa sit; ac denique habet facultates diuersas; ideo primum quæri potest, an tota secundum essentiam, & in toto corpore sit, & in qualibet eius parte; secundo an tota secundum quantitatem sit & in toto, & in singula parte tertio demum, an anima tota, id est, secundum omnes facultates suas sit non solum in to-

D to, sed etiam in qualibet parte, an potius secundum aliquam faculaatem sit in aliqua parte, & secundum aliam in alia: ideo dicere solent animam posse tripliciter appellari totum; totum essentiale, totum quantitatiuum, & totum potestatiuum, id est, cum omnibus suis potteniis & facultatibus. Hunc itaque ordinem in hac nostra disputatione seruabimus: primum de tota anima secundum suam substantiam; postea de tota secundum suam quantitatem & extensio-

Anima potest tripliciter appellari totum.

E nem; ac demum de tota secundum facultates suas, quid juxta Aristotelis mentem sentiendum sit, considerabimus.

Depri-

De prima quæstionis intelligentia.
Cap. II.

QVod ad primam partem, ipſamque animæ
ſubſtantiam attinet, quum ante omnia in-
telligendum ſit, quidnam quæratur, non erit
ab re, ſi difficultatem à Ioanne Gandauenſe ta-
ctam conſideremus: ipſe enim quamuis de hac
re diſputet, ſuamque ſententiam proferat, ta-
men ſubiungit, ſibi hanc quæſtionem non pro-

Dubium contra primam quæſtionem.

B bari, ſed abſurdam videri: nam quærere, an a-
nima tota ſecundum eſſentiam ſit in qualibet
parte corporis, an non tota, ſed eius pars, eſt
conſtituere eam habere partes eſſentiales, quod
minime verum eſt; quoniam anima, quum ſit
forma, eſt ſubſtantia ſimplex, & nullas habet eſ-
ſentiales partes: non recte igitur appellatur to-
ta, ſi partes non habet, ſed rectius diceremus
nec totam, nec ſecundum partes in corpore, vel
corporis partibus eſſe, quia neque partes habet,
C neque poteſt appellari tota. Nituntur multi va-
riis modis quæſtionem hanc ab abſurditate vin-
dicare. Sunt qui dicant animam habere defini-
tionem, & partes definitionis, & hac ratione ha-
bere partes eſſentiales. Sed hoc nihil eſt, quo-
niam anima non per partes eſſentiales defini-
tur, ſed vt natura quædam ſimplex per effectus
eam declarantes: propterea nemo vnquam du-
bitauit, an anima ſecundum omnes ſuæ defi-
nitionis partes ſit in qualibet parte corporis, an
D ſecundum vnam definitionis partem ſit in vna
parte corporis, ſecundum aliam vero in alia;
ideo quæſtio ſic intellecta abſurdiſſima eſſet,
proinde hoc modo problema ab abſurditate
non defenditur. Nonnulli vero dixerunt, poſ-
ſe in hac quæſtione animam vocari totam; non
ita tamen, vt ſumatur totum reſpectu partium,
ſiquidem anima, vt dictum eſt, partes non ha-
bet; ſed prout ſumitur totum pro eo, quod eſt
perfectum & abſolutum, cui nihil deeſt; ita vt
E quæſtio ſit, an anima ſecundum ſuam eſſentiam
perfecta ſit, & in eo toto corpore, & in qualibet
eius parte. Sed neque ſic conueniens eſt quæ-
ſtio, neque vllum locum habere poteſt; quum
enim anima ſecundum omnium ſententiam
nec intendi, nec remitti poſſit, ſed ſubſtantiam
habeat indiuiduam, non datur eius ſubſtan-
tia, niſi perfecta, & integra; proinde vanum eſt
quærere an in corporis parte ſit perfecta ani-
mæ ſubſtantia, an imperfecta, quum nullibi
F poſſit eſſe imperfecta. Ego vero, etſi arbitror
Gandauenſem recte dubitaſſe, & illum quæ-
ſtionis ſenſum ita eſſe abſurdum, vt nullum a-
pud Philoſophos locum habere poſſit; alios ta-
men duos inuenio, ſecundum quos digna quæ-
ſtio eſt diſputatione, neque abſurda dici poteſt.
Vnus eſt, vt nomen partis pro parte ſubiecta,
hoc eſt, pro ſpecie ſumamus, nomen autem to-

Aliquorum ſolutio.

Solutionis impugnatio.

Aliorum ſolutio.

Impugnatio.

Anima poteſt tripliciter appellari totum.

Solutio propria.

A tius pro omnium ſpecierum animæ collectione,
ſicut Ariſtot. frequenter in lib. de Anima vocat
animam totam, & partes animæ, ita vt quæſtio
ſit, quum in eodem viuente plures ineſſe poſſe
animas ordine quodam diſpoſitas iam alibi o-
ſtenderimus, tanquam formas ſubſtantiales di-
ſtinctas, num hæ locis quoque diſtinguantur in
corpore, an non diſtinguantur, ſic enim ad ſub-
ſtantiam animæ quæſtio pertinet: quæritur e-
nim, an huius animæ ſubſtantia vnam tantum
B corporis partem occupet, illius vero aliam; quã
ſententiam ab Ariſt. Plat. attributam eſſe mani-
feſtum eſt. Alter vero ſenſus eſt, conſtituendo
ipſas ſpecierum animæ ſubſtantias locis diſtin-
ctas non eſſe, ſed ſimul omnes informare idem
corpus, admitti quæſtio poteſt, ſi appellationem
totius, & partium attribuamus non animæ, ſed
corpori: reuera enim non poteſt anima vocari
totum eſſentiale, nec vllus vnquam dubitauit
an anima tota ſecundum ſuam eſſentiam ſit in
C ſingula corporis parte, an pars aliqua eſſentiæ in
vna parte, alia vero pars in alia; hoc enim ne ex
cogitabile quidem eſt, quare de hoc diſputare
vanum eſſet; ſed videtur ſic poſſe quæſtionem
proponi, eamque nihil in ſe habere abſurditatis,
an anima ſecundum ſuam eſſentiam toti corpo-
ri adſit, & cuilibet corporis parti, an potius alicui
tantum parti corporis inſit anima ſecũdum ſuã
eſſentiam, ita vt in reliquis partibus non inſit,
hoc enim in controuerſia poſitum eſt, neq; par-
D uum eſt operæpretium id conſiderare.

Opinio Platonis de diſtributione partium animæ, & eius confutatio.
Cap. III.

QVum quæſtio propoſita intelligi his duo-
bus modis poſſit, quod ad priorem atti-
net, certum eſt eum ab Ariſtotele Platoni fuiſ-
ſe attributum, videlicet vt tres animæ partes in
E corpore animalis in tribus diſtinctis locis col-
locauerit, concupiſcibilem in iecore, iraſcibi-
lem in corde, & rationis compotem in cerebro:
quanquam enim credi poteſt, Platonem non a-
nimarum, & formarum ſubſtantialium, ſed fa-
cultatum animæ diſtinctionem intellexiſſe; ta-
men Ariſtoteles illi attribuit, vt eas tanquam
diuerſas ſubſtantiales formas, ita vt prædictum
eſt, locis ſeparauerit in corpore animalis; & Ga-
lenus quoq; in 5. & 6. libris de Platonis & Hip-
F pocratis decretis, diligenter Platonis verba con-
ſiderans nititur oſtendere eam illius fuiſſe ſen-
tentiam. Huius igitur falſitatem oſtendit Ari-
ſtoteles, argumento ſumpto ab animalibus illis
imperfectis, quæ in partes diuiſa adhuc viuunt;
omnes enim quas habent, animæ partes in ſin-
gulis diuiſis partibus coniunctæ ex earum ope-
rationibus cognoſcuntur, ſed non vna in vna
parte,

Confutatio opinionis Platonis.

parte, alia vero in alia: quum enim in singula animalis parte ab aliis separata omnes operationes inspiciantur; vbi autem est operatio, ibi & facultatem, & ipsam animæ substantiam inesse oporteat; omnes animæ partes in singula animalis parte reperiri fatendum est, proinde locis distinctas non esse. Præterea secundum hanc sententiam ostendi non potest quomodo animal sit vnum: quia vbi sunt tres distinctæ formæ substantiales non subordinatæ, ibi tria esse distincta composita manifestum est, illæ autem animæ non possunt dici subordinatæ, quum distinctæ locis esse statuantur, sed earũ singula est forma specifica, constituens proprium animatum sine aliis; vbi enim est vna, ibi non sunt aliæ: nos autẽ, qui dicimus has partes animæ non distingui locis, sed omnes simul informare idẽ corpus, in hoc absurdum non incidimus, sed optime animalis vnitatem seruamus; dicimus enim eas esse subordinatas, ita vt vltima contineat omnes, & sola det toti nomen, ac definitionem: vel igitur animalis vnitatem tueri Plato non potest, vel ad eam seruandam statuere cogitur aliam vniuersalem animam, à qua totum corpus informetur, & vnum reddatur, ab hac enim illæ omnes contineri dicerentur; quemadmodum etiam nos dicimus plures esse in corpore animalis formas mistionis, easque locis separatas, quia vbi est forma carnis, ibi non est forma nerui, nec forma ossis, neque ob id tolli animalis vnitatem, quum satis sit anima illis omnibus superueniens, & eas omnes continens, ad vnitatem animalis constituendam: ob id dicimus cadauer non esse amplius vnum corpus, nisi per contactum, quoniam anima destitutum non habet amplius formam vnam, quæ totum contineat, sed plures locis distinctas: sic igitur animal ita, vt Plato posuit, à tribus animæ partibus inuicem disiunctis informatum non est vnum, sed plura animata se mutuo tangentia. Præterea manifestum est, vt Aristoteles in 2. de Animalibus ostendit, in illis tribus animæ partibus naturalem, ac necessarium ordinem inesse: sensibilis enim anima non est sine vegetante, nec rationalis sine his ambabus; atqui irascibilis, quam Plato in corde posuit, non esse nisi anima sensibilis; concupiscibilis vero, quam posuit in iecore, non est nisi anima vegetans, quum Medici quoque eam in iecore, tanquam propria sede locare videantur; quomodo igitur in corde est anima sentiens absque vegetante? quomodo in cerebro rationalis absque aliis duabus? Sed ipsæ operationes falsitatem huius opinionis declarant: patet enim & cerebrum, & cor nutriri, proinde in iis partibus quoque esse partem animæ altricem, in quibus Plato rationalem, & irascibilem collocavit: igitur non sunt locis distinctæ, vt asseruit Plato. Huiusmodi ergo senten-

Cadauer non est corpus vnum.

A tia, qua dicantur singulæ partes animæ ita esse in singulis partibus corporis, vt locis distinguantur, & vbi vna est, ibi non sint aliæ; falsa omnino est, & tum rationi, tum experientiæ refragatur.

Alberti opinio, & argumenta, & opinionis confutatio. Cap. IV.

B QVoniam igitur partes animæ in animalis corpore locis distinctæ esse non possunt, sed omnes simul sunt, & solum ratione distinguuntur, vt Aristoteles censuit, altera, quam tetigimus, quæstio exoritur: quum tota anima secundum omnes species suas simul sit in eadem materia, an tota insit in aliqua tãtum præcipua corporis parte, non in aliis, an potius in toto animalis corpore, & in omnibus eius partibus insit. Priorem sententiam accepit Albertus, vt apud eum legere possumus in lib. 2. de Anima, cap. 7. C vbi asserit, animam secundum suam essentiam ac substantiam residere in solo membro præcipuo, quod inquit esse cor, in aliis vero partibus ipsam animæ substantiam non inesse, sed solum facultates diuersas, quæ ad illas à corde transmittuntur, ideo dicit cor esse organum essentiæ animæ, alias autem partes esse organa facultatum. Sententiam hanc probat Albertus pluribus argumentis. Primo, si in oculo esset anima secundum substantiam suam, ergo tota ibi esset animæ es- D sentia, proinde anima tota: quum enim substantiales partes non habeat, necesse est vt vbi est secundum substantiam, ibi sit tota; igitur auulso oculo tota anima auferretur, quare in reliquo corpore non remaneret anima; hoc tamẽ falsum esse videmus: ergo in oculo non est substantia animæ. Secundo, si essentia animæ in qualibet corporis parte inesset, manus ab homine abscissa deberet aliquandiu viuere: quoniam si ibi esset substantia animæ, non posset forma illa subi- E to interire, quia forma substantialis non interit sine præuia alteratione, quæ non fit subito, sed in tempore aliquo: consequens tamen falsum est, quia manus abscissa statim mortua est, neq; vlla ibi notari potest præuia alteratio: igitur in manu non inerat substantia animæ. Tertio, si essentia animæ esset in qualibet animalis parte, pars quælibet animalis esset animal; vbi enim est animæ substantia, ibi perfecta & integra est; vbi autem est anima perfecta, necesse est illud F perfectum animal esse. Tandem confirmatur hæc sententia auctoritate Aristotel. in libr. de Motu animal. cap. pen. vbi dicit, animam non in omnibus corporis partibus inesse, sed in vna tantum præcipua, cui cæteræ partes adnascuntur, & ea ratione participant vitã; idque declarat exemplo Regis ad rem valde accommodato: Rex enim non omnibus regni sui partibus

Alberti sententia.

1. argum. Alberti.

2. argum.

3. argum.

4. argument.

tibus adest secundum substantiam, sed soli regiæ, ad alias vero partes tanquam ab illa pendentes transmittit vim gubernandi per varios ministros suos, & ita regere dicitur non solam regiam, sed regnum totum: sic igitur in solo corde residet anima secundum substantiam suam, non in aliis membris, sed ad illa varias facultates transmittit ad varia munera obeunda. Hæc Alberti sententia admittenda non est, & iure à multis impugnatur, præsertim à Thoma in 1. part. Summæ, quæst. 76. articul. 8. & in quæstionibus disputatis de anima, quæst. 2. artic. 10. & in 2. contra gentes, cap. 72. vbi sententiam veriorem tuetur, nempe animam tanquam substantiam simplicem, & indiuiduam, inesse in qualibet corporis parte integram, non in solo membro præcipuo. Potest autem falsitas opinionis Alberti multis argumentis ostendi. Primo sic, si essentia animæ non adesset cuilibet corporis parti, sequeretur non totum animal esse animatum; etenim partes omnes corporis præter partem præcipuam, quum animam non habeant, animatæ dici non possunt: nec defenditur Albertus, dicendo cæteras partes esse animatas per virtutes, seu facultates animæ eo trãsmissas; quoniam illæ virtutes non sunt nisi accidentia, quare non possunt, substantiam constituere, & dare esse materiæ: nam (vt inquit eo in loco Thomas) si anima non esset in corpore nisi motor, & rector, locum vtique haberet opinio Alberti, possent enim cæteræ partes corporis ab illis facultatibus moueri, & regi per pendentiam à parte præcipua, sed quia est in corpore vt forma informans materiam, & substantiale corpus constituens, necesse est omnes corporis partes esse animatas, & ab ipsamet anima informatas. Præterea vel putat Albertus facultates animæ esse ipsammet animæ essentiam, & ab ea non distingui, vel esse qualitates re distinctas à substantia animæ, vt nos alias demonstrauimus; vtrumuis dicat, eius sentẽtia falsa est; nam si sint idem, quod anima ipsa, necesse est vt in omnibus partibus insit substantia animæ, si in eis sunt facultates animæ: si vero sint qualitates distinctæ à substantia animæ, similiter necesse ibi animam esse, vbi sunt facultates, quoniam accidentia à forma subiecti emanantia non debent esse loco distincta à forma; nam eiusmodi omnia emanant in eodem subiecto, in quo inest forma, à qua emanant. Sumitur etiam ex definitione animæ argumentum contra Albertum, inquit enim Aristoteles animam esse actum primum corporis naturalis organici, organicum intelligens illud, quod variis instrumentis præditum est, huiusmodi autem est totum viuentis corpus, non solum membrum præcipuum, quia cor dici quidem potest organum, at non organicum, vt ibi ab Aristotele vocatur organicum:

Opinionis confutatio.

2. argument.

3. argum.

A idque ipsemet Albertus fatetur, dum dicit, cor esse organum essentiæ animæ, cætera vero membra esse organa facultatum: quod si dicat cor esse corpus heterogeneum, ideoque ob varia partium suarum officia dici posse organicum; hoc certe nihil est, quia non eiusmodi est membrum præcipuum in animalibus imperfectioribus, quæ cor non habent, sed aliquid cordi proportione respondens, hoc enim homogeneum, ac simplex est, inde enim fit, vt illa animalia etiam B in partes diuisa aliquandiu viuant: quare quum membrum præcipuum non in omnibus animalibus organicum appellari possit, definititio autem animæ sit vniuersalis, & omnia viuentia complectatur, non potest in ea definitione organicum significare aliud, quam totum viuentis corpus: quum igitur huius dicat Aristotel. animam esse actum primum, hoc est, formam, quæ ipsum constituit, aperte significat animam informare totum corpus, non solum membrum C præcipuum: idque confirmant ea, quæ statim ab Aristotel. ibi dicuntur de plantis, inquit enim plantarum partes esse organa, vt radicem, folia, fructum, & pericarpium, quod denotat totam plantam vocari corpus organicum, propterea quod his omnibus instrumentalibus partibus prædita est. Idem significauit Aristoteles in contextu 9. eiusdem libri, quando argumentum sumens ab oculo dixit animam ita esse totius animalis actum, & formam, vt visus est actus oculi: D vana enim esset ea Aristotelis argumentatio, si anima non totum corpus informaret, vt considerantibus manifestum est.

Vera sententia, & eius declaratio.
Cap. V.

VT meam hac in re sententiam proferam, credo Albertum errasse quidem aliqua ex parte; vt modo ostensum est, attamen aliqua etE iam ex parte veritatem attigisse: vt enim absurdum esse arbitror id, quod ait Albertus, animam secundum suam substantiam in solo corde esse; ita & contrariam sententiam, quod in omnibus corporis partibus æque resideat anima, falsam esse existimo: etenim si omnes corporis partes æque præcipue, & absque vllo ordine animam haberent, necessarium prorsus, & insolubile esset argumentum Alberti; oporteret enim maF num à corpore separatam viuere aliquamdiu, quod tamen non contingit: præterea secundum hanc sententiam vana de membro præcipuo disputatio redderetur, quia nullum in viuentis corpore membrum præcipuum vocari posset; siquidem nullo alio argumento præcipuum membrum iudicatur, nisi radicatione animæ in eo quæ ex operationibus indagari solet: quoniam igitur magna est Philosophorum ac Medi-

Anima est in omnibus partibus corporis ordine quodam.

Medicorum diſceptatio de membro præcipuo in corpore animalis, concedere hi omnes videntur non æque in omnibus partibus viuentis inesse animam, ſed radicari in aliquo membro præcipuo, & ab eo ad reliquas corporis partes diffundi, ſecundum Ariſtot. autem præcipuum membrum in animalibus ſanguineis cor eſt, in aliis autem, & in plantis pars aliqua cordi proportione reſpondens; nos facilioris doctrinæ gratia de ſolo corde loquemur, quod enim de hoc dicemus, illud idem de quolibet præcipuo membro in iis, quæ cor non habent, intelligendum erit. De cordis quidem primatu clara eſt Ariſtotel. ſententia in libro tertio de Partibus animal. cap. 3. 4. & 5. vbi ab Auerroe in cap. 4. res hæc diſertiſſime diſputatur, nec non ab Alexandro in primo ſuo lib. de Anima, cap. vltimo, hoc igitur in præſentia conſtituto, ex eo elicimus animam præcipue, ac primario reſidere in corde, & in eo eſſe tanquam in radice, à qua poſtea diffunditur animæ ſubſtantia ad vniuerſum corpus; primum enim quod generatur, eſt cor animalis, & in eo radicatur anima, poſtea vero illi cæteræ partes aggenerantur, ad quas ſtatim protenditur anima non tantum ſecundum facultates, ſed etiam ſecundum eſſentiam, ad extenſionem enim ſubiecti corporis, anima quoque extenditur: hac igitur ratione habet anima in corde eſſe principale, in reliquis autem partibus habet eſſe participatum; quemadmodum etiam lumen in Sole habet eſſe principale, in aere autem habet eſſe per participationem, & per deriuationem à Sole; quo fit vt aliquo ſolido corpore interpoſito priuetur ſtatim aer, vel pars eius aliqua ſuo lumine, quia priuatur illa participatione, ac pendentia à luce Solis. Sic etiam dicuntur res omnes habere eſſe per participationem primi entis, quod ſolum habet eſſe per ſe, & eſt ipſummet eſſe ſubſiſtens, ideoque ſublato primo ente; cætera omnia ſtatim redigerentur in nihil: hac igitur eadem ratione ſi manus à toto corpore ſeiungatur, ſtatim in ea vita omnis extinguitur, quia manus non habebat animam, niſi per continuam deriuationem à corde, qua ſimulatque deſtituitur, deſinit eſſe animata; contra vero euenit in plantis, & animalibus annuloſis, in quorum partibus ſeparatis ineſt adhuc vita aliquandiu, propterea quod animalia illa pro corde habent humorem quendam intus per totam animalis longitudinem extenſum, & homogeneum, proinde diuiſionem recipientem; quo fit vt ſi ita diuiſio fiat vt in ſingula parte remaneat aliqua pars illius humoris, ſingula pars aliquamdiu viuat, quum in ſe habeat portionem aliquam membri principalis: ſic etiam plãta in omni parte habet membrum præcipuum, in quo eſt anima radicata, ſiue id ſit cortex, ſiue radix (ſiquidem in omni-

De cordis primatu.

Cur animalia inſecta, & plantæ poſt diuiſionem viuant.

A bus fere partibus habet radicem poteſtate) ſiue
quidpiam aliud; vnde fit vt pars ab aliis ſeiuncta
viuere poſſit, & fieri aliqua planta per ſe: ad in animalibus perfectioribus, in quibus eſt cor, vel aliud ſimile, quod ſit heterogeneum, & certam figuram requirat, id nulla ratione fieri poteſt, quia tale membrum præcipuum non eſt diuiduum manente vita animalis. Hæc eſt rei veritas, quæ ipſa per ſe conſiderantibus manifeſta eſt: quum enim anima duobus muneribus fun-
B gatur in corpore; vt Græci notare ſolent; informat enim corpus, & conſtituit animatum; deinde illo iam informato, & animato vtitur vt inſtrumento ad operandum; facultates non reſpiciunt corpus niſi vt organum, quo vtantur; non vtuntur autem, niſi animato; ideo præſupponunt ipſum iam animatum, neque eſſe poſſunt niſi vbi ſit anima; facultates igitur à corde miſſæ ſecundum Albertum ad alias corporis partes poſſunt quidem reddere membrum aptum
C ad operationem, ſed non poſſunt facere membrum animatum, hoc enim ſola anima per ſuã ſubſtantiam præſtare poteſt, imo neque aptum reddere poſſunt ad operandum, niſi prius conſtituatur eſſe animatum, facultas enim præſupponit animam, à qua non poteſt eſſe ſeiuncta. Ex his colligimus alium quoque Alberti errorem: non recte enim dicitur cor eſſe organum eſſentiæ animæ, cætera vero membra eſſe organa facultatum: organum enim non dicitur niſi
D reſpectu facultatis, quia reſpicit operationem, ipſa vero animæ ſubſtantia quatenus eſt forma, materiam potius habere dicitur, in qua recipiatur, quam organum. Ex his ergo patet animam ſecundum ſubſtantiam ſuam non in ſolo corde ineſſe, ſed in omnibus membris; non tamen in omnibus æqualiter, ſed ordine quodam: nam ſi æque in manu atque in corde ineſſet anima, hoc eſt, æque præcipue, oporteret manum à corpore abſciſſam viuere aliquandiu, quod ta-
E men non videmus.

Duo animæ munera.

Cur non recte dicitur organum eſſentiæ animæ.

Reſponſio ad argumenta Alberti. Cap. VI.

Veritate ita declarata, facile eſt ad Alberti argum. reſpondere. At primum neganda eſt conſequentia: quia licet in oculo ſit anima tota ſecundum eſſentiam, quum eſſentiam habeat indiuiduam, nec proprie appelletur tota,
F tamen non eſt ibi tota ſecundum quantitatem & extenſionem, qua de re poſterius loquemur, auulſo igitur oculo non tota ſecundum extenſionem anima aufertur, ſed remanet in aliis partibus corporis. Ad ſecundum dicere poſſemus compertum eſſe quandoq; membrum aliquod abſciſſum corpore puſillum tẽpus viuere, vt ait Alexand. in 1. lib. de Anima cap. vlt. quandoque
caput

Ad primum.

Ad ſecundum.

caput humanum à toto abscissum vixisse paruo quodam tempore; hoc enim non est absonum rationi, quia licet habeat animam deriuatam à corde, tamen quia ipsam animæ substantiam insitam habet, fieri potest vt non statim in eo anima extinguatur: sed aliter respondemus, & concedentes membrum abscissum statim interire, dicimus id fieri, quoniam in illo non erat anima radicata, sed à membro præcipuo deriuata; ob id enim sit, vt separato membro non possit amplius in eo esse anima; sicuti etiam de lumine dicebamus; negamus igitur sequi quod manus abscissa debeat viuere: ad probationem autem, quando dicebat formam substantialem non posse sine alteratione præuia interire, dicimus hoc esse verum de forma totius compositi, & de forma etiam illius partis, in qua habeat esse radicatum, & principale; at non de forma partis habente ibi esse participatum; illud enim non est formam interire, quum in aliis partibus eadem remaneat, sed est potius illam partem per eam separationem priuari participatione illius formæ, quæ eadem remanet in membro præcipuo: ad hanc igitur priuationem dicimus non esse necessariam alterationem præuiam, sed satis esse separationem à toto, & à membro præcipuo; per hoc tamẽ non stat quin fieri possit vt membrum separatum viuat paruo aliquo tempore, vt modo dicebamus, deinde statim intereat sine vlla præuia alteratione; siquidem hæc non est necessaria, nisi vbi forma etiam secumdum totam suam extensionem intereat. Ad tertium quoque similiter negamus consequens: & ratio negationis est; quia vt aliquod vocetur animal, non satis est si habeat animæ essentiam integram, hæc enim indiuidua est & vbi est, ibi non potest nisi integra & tota esse; sed etiam oportet vt habeat totam suam materiam, & corpus integrum, in quo recipiatur: quum enim anima sit prædita pluribus facultatibus, per quas apta est plures edere operationes, requirit necessario corpus varia obtinens instrumenta, quæ omnibus facultatibus correspondeant; ideo licet in oculo insit animæ essentia integra; oculus tamen non potest dici animal, quia non habet ibi anima omnia sibi necessaria instrumenta, neque integram suam materiam, cui adiuncta possit animal constituere; quare oculus non est animal; sed pars animalis. Propterea negare etiam possumus animam in oculo esse integram & perfectam: quum enim sit essentialis conditio cuiusuis formæ vt recipiatur in tali determinata materia, proinde sit necessaria animæ conditio, vt sit in corpore tot instrumentis prædito; anima, quæ est in oculo, ob hunc defectum non potest vocari perfecta. Ad Aristotelem autem in calce libelli de Motu animalium Thomas in memorato loco respondet, Aristotelem loqui de sola facultate motrice, significans se hanc concedere non in omnibus partibus inesse, sed in sola parte præcipua: sed hanc responsionem ego probare minime possum; vel enim intelligit huius facultatis obiectum adæquatum, vel præcipuum, quod sit eius primum principium, & tanquam radix: si adæquatum, falsa est eius sententia, quia vis motrix non in solo corde, sed in toto corpore inesse conspicitur: si vero præcipuum, non de sola motrice facultate, sed de tota quoque animæ substantia in asserere debuit, quum ibi dicat eam in singulis quoque partibus in esse totam. Nos igitur dicimus, Arist. nil aliud ibi negare, nisi quod anima sit æque in omnibus partibus radicata, & significare velle, eam in solo membro præcipuo habere esse radicatum; neque ob id negare animam esse in omnibus membris secundum suam substantiam, & habere in eis esse participatum. Comparatio autem cum Rege non secundum omnes conditiones accipienda est, sed secundum illam tantummodo, quod vnus est locus principalis, in quo anima residet tanquam in regia, quemadmodum vna est vrbs regia, in qua residet Rex: in reliqnis autem non esset conueniens comparatio; nam anima, quum sit per se incorporea, potest secundum suam essentiam tota in quali bet part inesse, non sic Rex, qui corporeus est.

Galeni argumentatio contra Aristotelem de membro præcipuo. *Cap. VII.*

HÆc sententia, quam modo exposuimus, est rationi maxime consentanea, nam & animatum, & vnum esse totum animal oportet, non est autem animatum totum, nisi in omnibus eius partibus ipsa animæ substantia insit, non in sola præcipua, vt putauit Albertus: ad vnitatem vero animalis seruandam vnum tantum præcipuum membrum est concedendum, in quo tota sit anima radicata, & à quo tanquam principio, & fonte ad omnes corporis partes effundatur; sic enim & vnum corpus est per omnium partium ab vna pendentiam, & anima vna, quæ ex omnium dictarum partium congressu constituitur: nam propter earum inter se ordinem, atque respectum sit vt vna ad aliam tanquam potestas ad actum, & tanquam perfectibile ad perfectionem referatur, proinde vna ex his omnibus anima consurgat, cuius totius nominatio ab vltima tanquam ab actu desumatur, qua ratione vere dicete possumus, vnam esse in homine animam, quæ dicitur rationalis; sic vnam in equo animam equinam, & sic de reliquis. At secundum Platonis opinionem, quam reiecimus, hoc dicere minime possumus: dum enim partes animæ locis separatæ in animalis corpore statuuntur, vna aliam non perficit, sed singula per se perfecta anima est, & absque aliarum ope proprium animatum cõstituit: quo-

quocirca animal non poteſt vnum animatum apellari;ſed plura, ſicut antea conſiderauimus. Præterea iuxta omnium Phloſophorum ſententiam animal, præſertim vero homo, paruus mundus appllari ſolet: attamen hoc ſecundum hanc opinionem verum non eſt, adeſt enim hæc magni momenti diſſimilitudo, quod in mago mundo vnum eſſe principem neceſſe eſt, vt omnes conceſſiſſe videntur, ex cuius vnitate Ariſtoteles multi vnitatem demonſtrari aſſeruit; in animali autem non vnus princeps, ſed tres iuxta Platonis ſententiam, quam Galenus quoq; ſequutus eſt, abſque dubio ſtatuuntur: neque abſurditatem hanc euitat Galenus, dum cerebro principatum tribuit propter animam rationalem, quæ in eo reſidet, & præſtantiſſima omnium eſt; etenim non penes ſolam nobilitatem attendendus eſt principatus, ſed etiam penes gubernationem, atque pendentiam: attamen quid cordi cerebrum imperet, quid iecinori, & quomodo horum actiones iuſſu cerebri aut eius virtute ad hæc trans miſſa producantur, ne fingere quidem tota Galeni pertinacia, ac proteruitas poteſt, quinimo ipſe palam fatetur in 2. ac 5. libro de Hippogratis & Platonis decretis, cerebrum & cor proprias habere functiones, easque vtrumque abſque alterius ope obire; quod dicere eſt confiteri neutrum actioni alterius imperare, aut vim aliquam contribuere, proinde neutrum poſſe princeps membrum appellari. Verum quia veram hanc Ariſtotelis ſententiam demoliri prolixiſſima diſputatione Galenus nixus eſt in libris de Hippogratis & Platonis decretis, non ab re fore iudicaui, ſi præcipua quædam, quæ ibi à Galeno contra Ariſtot. afferuntur, breuiter referam & expendam: quamuis enim non de membrorum primatu, ſed de animæ diſpenſatione per corpus ſit nobis propoſita diſpenſatio, attamen cum hac ita eſt præcipui membri conſideratio coniuncta, vt penitus omitti nec debeat, nec poſſit: hac igitur de re alias foitaſſe fuſius diſputabimus, nunc eam cū moderatione tangere ſatis erit, & quandum ad partium animæ diſtributionem, de qua loqui inſtituimus, declarandam pertinere videatur. Galenus in memoratis libsis de hac re fuſiſſime diſputat aduerſus Ariſtotelem & aduerſus Stoicos, Chryſippum præſertim, qui omnes vni cordi primatum attribuerunt, & animam vniuerſam in eo tanquam loco præcipuo, ac membro principe reſidere aſſeruerunt: ipſe vero & eorum argumenta ſoluere, & ſuam opinionem comprobare efficaciter nititur in ſeptem prioribus libris, & in principio octaui: ita vt omnia ferme, quæ ab eo in tota illa parte dicuntur, ad hoc vnum pertinere videantur. Sed ego plurima illa paucis perſtringam; omnia namque argumenta, quæ tum à Galeno, tum à Chryſippo, & aliis à nominum etymologia, ab exiſtimatione, naturalique inſtinctu hominum, atque Poetarum

Stoici.

auctoritate deſumpta ſunt, & à Galeno ſoluta, tanquam leuia, & probabilia, vt ipſemet Galenus aperte ibi profitetur, miſſa penitus faciam; & vno argumento contentus ero, in quo potiſſime tanquam demonſtratiuo Galenus innititur à venarum, & arteriarum, & neruorum origine deſumpto: quum enim horum trium miniſterio abſolui omnes in animali operationes videantur, illud eſſe præcipuum membrum, & præcipuam animæ ſedem dicendum eſſe videtur, vbi origo venarum, & arteriarum, & neruorum eſſe conſpiciatur. Quoniam igitur Ariſt. horum omnium principium aſſerit eſſe cor, Galenus in hoc conſtitutam eſſe totam controuerſiam exiſtimans, petit ſibi demonſtrari cor eſſe & neruorum, & venarum principium; nam hoc oſtenſo conceſſurum ſe profitetur ſolum cor eſſe membrum princeps & in eo vno animam omnem reſidere: ſed quum ipſe per anatomen certo ſe cognouiſſe affirmet venarum principium non cor eſſe, ſed iecur, & neruorū non cor, ſed cerebrum; inſolubile inde argumentum ſumi arbitratur, ad demonſtrandum tria eſſe præcipua membra, & tres trium ſpecierum animæ ſedes; argumentum autem tale eſt: illud eſt membrum præcipuum, & animæ ſedes, vbi eſt principium venarum, & arteriarum, & neruorum; at principium, venarum iecur eſt, neruorum cerebrum, arteriarum vero cor; igitur tria ſunt membra præcipua, cerebrum, cor, & iecur, in quibus tres partes animæ reſident; & has non tantum facultates diſtinctas, ſed ſpecies animæ diuerſas & formas ſubſtantiales eſſe aſſeueranter affirmat: in quo ego quidem ab eius ſententia non recedo, ſed in eo tantum, quod has eſſe locis ſeparatas, vt prædiximus, Platonem ſequutus exiſtimat: nutritiuam igitur animā, quam etiam naturalem partem vcat, Plato vero concupiſcibilem, in iecore tanquam propria ſede collocat, quoniam ibi principium eſt generationis ſanguinis, quo totum corpus alitur, & origo venarum, quæ ſanguinem ad omnes corporis partes nutriendas deferunt; deinde vitalem, ſeu iraſcibilem in corde, vbi eſt origo caloris vitalis, qui per arterias inde orientes ad vniuerſum corpus emittitur, ac tandem rationalem, ſeu cognoſcentem ponit in cerebro, à quo originem ducunt nerui omnes, per quos ad omnes corporis partes vis ſentiendi, ac vis mouendi tranſmittitur. Hoc vnum argumentum ex tota ea prolixa Galeni diſputatione mihi expendendum deſumpſi, quia cum eius ſolutione coniuncta eſt ſententiæ Ariſt. validiſſima demonſtatio; vno enim labore & veritatis comprobationem, & argumenti ſolutionem afferemus.

Argument. Galeni contra cor tis pilma tum.

Fundamenta pro declaratione veritatis. Pap. VIII.

VT clarior & firmior diſputatio noſtra ſit, quædam prius fundamenta, ac veluti di-

cendorum principia statuemus, quæ vel sunt à Galeno concessa, vel ita manifesta, vt à nullo erudito viro negari possint. Primo loco assumo id, quod ab Aristotele dicitur in contex. 19. libri 3. de Anima, agens est præstantius & nobilius materia patiente: hoc autem per se manifestum esse videtur; nam actus est nobilior potestate, agens autem agit quatenus est actu, & materia patitur quatenus est potestate. Secundo accipio id, quod ab Aristotele declaratur in 8. lib. Physicæ auscultationis, in ordine agẽtium agens primarium esse præstantius agente secundario, & instrumentali; agens enim primarium vim agendi tribuit agenti secundario, quod sine primario nullam prorsus habet: hinc etiam fit vt inter agentia secundaria illud nobilius, ac principalius sit, quod est prius, & primario agenti propinquius: quod si quis dicat primariũ quoque agens egere secundario, & nihil agere sine illo, id nihil est, neque in agente secundario vllam præstantiam notat; primarium enim illo eget vt ministrante & inseruiente, non vt agendi facultatem, ipsi largiente; at secundarium eget primario, à quo vim agendi recipiat, quæ tota in eo radicata est: hæc omnia ita sunt manifesta, vt quisquis ea neget, indignus sit, quocum disputatio instituatur. Tertio, sumo id, quod præcipuum Galeni fundamentum est neruos omnes oriri à cerebro, & esse instrumenta tum sensus, tum voluntarij motus. Quarto sanguinem alimentalem in iecinore generari, & inde magnam partem ad reliqua membra nutrienda transmitti per venas, sed aliquam etiam partem per venam cauam ad cor, ibique magis elaborari, & ex eo sanguinem tenuiorem, & vitalem spiritum in sinistro cordis ventriculo generari. Quinto cum Galeno accipio sanguinem deferri quidem à iecore ad cor per venam cauam, non tamen per eandem ad iecur remeare; sed duo tantummodo esse vasa, per quæ sanguis ex corde ad alias partes emittatur; vnum, quo ad pulmones ex corde defertur sanguis, quo nutriantur; alterum (quæ arteria magna est, ab Aristot. vena aorta appellata) quo ad omnes corporis partes vitalis spiritus mittitur, & cum spiritu portio aliqua sanguinis purissimi, ac tenuissimi, quod vehiculum spiritui sit. Sexto sumo cor esse fontem caloris in animali, quem calorem cum spirituum substantia mittit per arterias ad cunctas corporis partes, tanquam primum animæ instrumentum; hoc Galenus asserit in lib. 7. de Hippocrat. & Platon. decretis, & res per se clara est: anima enim omnia facit per calorem naturalem, tanquam per primum eius instrumentum; locus autem in animali calidissimus consensione omnium cor est; quamobrem ibi est origo, & fons omnis caloris animalis. Septimo loco statuo id, quod alibi fusius declaraui, duos in animali esse calores, seu potius duas caloris origines, vna origo est anima, altera vero est natura elementaris; in omni enim misto necesse est aliquid inesse caloris propter elementa calida, huic autem additus calor animæ vnum reddit calorem intensiorem, qui in diuersis partibus varius est, & modo maior, modo minor ob temperierum varietatem; etenim in solo vitali calore nulla in corporis partibus diuersitas orietur, nisi fortasse propter earum maiorem, vel minorem à corde distantiam, sed propter diuersas elementorum mistiones fit vt alia pars calidior, alia frigidior esse dicatur: Medici quidem soliti sunt totum ex vtrisque conflatum calorem vocare cuiusque membri temperaturam, seu calorem temperaturæ; attamen si recte loqui velimus, debemus illum tantummodo calorem, qui formam mistionis insequitur, & in corpore post animalis obitum remaneat, vocare calorem temperaturæ; alterum vero, qui consequitur animam, nominare animalem, sed totum ex vtrisque constantem naturalem cuiusq; membri calorem appellare.

1. fundamentum. *2. fundamentum.* *3. fundamentum.* *4. fundamentum.* *5. fundamentum.* *6. fundamentum.* *Calor est primum animæ instrumẽtum.* *7. fundamentum.* *Duo calores in animali.*

Solutio argumentorum Galeni, & contra illum argumentatio.
Cap. IX.

HIs ita constitutis ostendo nullum principatum iecinori attribui posse, deinde idem in cerebro demonstrabo, vt ostensum maneat, solum cor esse membrum princeps, & vniuersæ animæ sedem, vnde etiam argumenti Galeni solutio desumatur: de iecore ita argumento: iecur in nutritione nullam aliam operam præstat, quam præparandi, & exhibendi materiam, qua totum corpus alatur; agens autem conuertens hanc materiam, hoc est, sanguinem alimentalem in substantiam, est calor naturalis missus à corde per arterias ad omnia membra, ergo facultatis altricis princeps est cor, non iecur: deductio consequentis manifesta est ex fundamendo à nobis iacto, agens est principalius materia, & cuilibet mediocriter in philosophia versato, qui in nullius verba iurauerit, manifestissimum esse debet suppeditationem materiæ ignobile officium esse, & ministri potius, quam principis, idque in artibus notare possumus; nam ars illa, quæ nauibus construendis solam materiam subministrat, vilissima est, eamque nemo architectonicam, seu artem principem appellaret; at illa, quæ ex illa materia nauim extruit, potest architectonica nominari; & adhuc magis alia superior ars, quæ huic præcipit quomodo, & qualem efficere nauim debeat: ita ars illa, quæ domibus ædificandis materiam suppeditat, ignobilis est, nec potest vocari princeps; ars autem ædificandi, quæ domum efficit, magis potest appellari ars princeps, quoniam illi imperat; sed multo magis ars alia, quæ nõ facit, sed faciẽti præcipit, nomine architectonicæ dignanda est, & hos solemus voca-

Quod iecur nullum habeat principatum.

Quenam artes dicantur architectonicæ.

Principis officium.

re architectos; quoniam officium principis est non occupari in aliqua actione particulari, sed in aliqua tantum vniuersali; qua singulis ministris propria officia distribuantur, ac principis auctoritas, & agendi facultas communicetur.

Altricis facultatis fons & principium est cor.

Facultas igitur altrix in corde sita est, vbi est fons caloris vitalis, & à quo per omnia membra distributo fit conuersio sanguinis alimentalis in substantiam: hoc respexit Arist. in lib. 3. de Partibus animal. cap. 4. quando generãdi sanguinis officium cordi attribuit, non iecori; respexit enim (vt inquit ibi Auerroes) sanguinem illum,

Sanguis duplex.

qui primus est perfectione, & intentione naturæ, non illum, qui solo generationis ordine primus est: nam primus perfectione, & naturæ cõsilio est ille, qui generatur in corde, & agentis, potius, quam materiæ in totius corporis nutritione locum habet: ex eo enim generatur spiritus, & idem vna cũ spiritu per arterias ad omnia membra defertur, tãquam secundarium agens, & primum principis instrumentum, à quo cum omnibus membris communicato sanguis alimentalis, qui à iecinore per venas prouenit in cuiusque membri substantiam mutatur: quid enim (quæso) causæ fuit, vt natura ad singulam corporis partem non solam venam, sed cum vena coniunctam arteriam mitti voluerit? certe ea vna causa fuit, quia nutritio & agens, & materiam postulat, materia nutritioni à iecore ad membra per venas mittitur, agens autem nutriens mittitur à corde per arterias: quomodo igitur altrix facultas agenti potius, quam materiæ attribuenda est, non iecur, sed cor in animalis nutritione est membrum princeps; iecur autem est tanquam eius minister, à quo & cordi ad generandos spiritus, & toti corpori materia ad nutritionem suppeditatur, nam etiam ad alias partes sanguinem mittere est cordi materiam ad alendum subministrare, quatenus est mittere ad vitales spiritus, qui à corde prodeuntes in omnibus corporis partibus existunt, & agentis officio fungentes sanguinem à iecore missum in substantiam vertunt:

Iecoris officium principe indignũ est.

hoc igitur iecoris officium indignum principe est; idque tantum abest vt cordi attribuere conueniat, vt potius non esset cor dicendum princeps, si eo munere fungeretur: adde quod (vt ait in dicto loco Auerroes) hanc quoque suam operam non præstat iecur, nisi virtute cordis: dicant enim Medici cur iecur arteriis referrum sit, vt per anatomen inspicere omnes possunt; vel enim frustra sunt in iecore vitales spiritus per arterias delati, si iecur propria tantum virtute sanguinem generat; vel præbent iecori actiuam facultatem, & vitalem calorem, quo sanguinem efficit, quod quidem omnino dicendũ est, quia natura nihil frustra facit: imperium igitur cordis in iecur est manifestissimũ, quum & iecoris officiũ sit generare materiam, qua totum corpus alatur, sed non tamen alere, ac vertere in substantiam; & in eius quoq; muneris functione iecur non agat, nisi per facultatem ipsi à corde communicatam; ita vt dicere possimus etiam sanguificationem à spiritibus fieri, qui à corde ad iecur mittuntur, quum ex cordis imperio, & auctoritate iecur sanguinem generet.

Nota de Venarũ origine.

At (inquit Galenus) venarum origo, & principium iecur est: hoc autẽ, si bene perpendatur, leuissimum, & nullius momenti ad id, de quo disputamus, esse cognoscetur; dictũ enim hoc ambiguũ est: quia vel intelligit principium generationis venarum, vel principium dispensationis sanguinis per eas, vel principium magnitudinis, sicuti dicere solemus initiũ viæ, initium lineæ: si primo modo intelligat, nullum inde argumentum sumi potest; genitas enim esse venas & ante cor, & ante iecur credere possumus, tanquam instrumenta, quæ prius parare oportet, quam præcipua membra his vsura generentur, quemadmodum si quis aduentũ principis alicuius expectans aliqua prius necessaria instrumenta paret, vt accedens princeps iis statim vti possit: hoc autem si concedamus, nõ apparet quæ prrs venæ cauæ prius generari cœperit, an illa, quæ est prope cor, an illa, quæ in iecore, & nemo ex certa cognitione id asseuerare potest: credendum autem potius est, totam illam venam simul secundum omnes suas partes cœpisse generari, non vnam eius partem prius quam alias: asserit etiam Galenus se per experientiam in arboribus comperisse iecur prius corde genitum; quod si admittamus, nil tamen inde aduersus Aristot. colligi potest: quanquam enim ego hoc non vidi, & cogor de eo maxime dubitare, tamen dicere possum, naturam voluisse venas & iecur cordi prægenerare tanquam necessarios ministros, quorum vsus cordi necessarius est: dicat tamen Galenus an ante generationem cordis cognouerit iecur esse animatum, hoc quidem ipse asseuerare non audet, neque si assereret, vlla esset ei fides adhibenda, quia repugnantissimum est rationi: anima enim non potest existere sine membro præcipuo, in quo solo radicatur: quare si fœtus prius habet iecur, quam cor, non habet tamen animam nisi genito corde; ideo quando Aristoteles dicit cor primum omnium generari, dictum hoc saltem in comparatione membrorum animatorum defendi potest; cor enim animatum præcedit omnium aliorum membrorum animationem, & prius est animatum, quam iecur. Si vero intelligat Galenus iecur esse principium dispensationis sanguinis per venas, & hac ratione esse principium venarum, id concedimus de sanguine alimentali, & materiali, hoc enim dicimus generari in iecore, & ab eo primum tum ad cor, tum ad omnia membra per venas transire: num autem ob id fiat vt iecur sit membrum princeps, iam supra diligenter considerauimus: adde quod si hac ratione esset princeps, multo dignior hoc nomine ventriculus esset, à quo

prius

prius ad iecur materia alimētalis mittitur, quam à iecore ad alias partes. Tandem si magnitudinis principium Galenus intelligat, negandum est iecur esse initium venarum, sed tale est solum cor, in quo solo est conceptaculum sanguinis sine vena, quum vena caua per iecur transeat, & in eo nullibi sit interrupta, ita vt nullum eius venæ initium in iecore notari possit: quod si conceptaculum aliquod sanguinis ibi esset præter venam, à quo illa ortum duceret, vtique ibi esse initium magnitudinis venarum asseuerare possemus. Non est etiam alicuius momenti id, quod Galenus magna cum iactantia considerat, sanguinem per venam cauam à iecinore ad cor permeare, sed non per eandem ad iecur remeare: hoc enim verissimum est, sed solum pertinet ad ostendendum principium dispensationis sanguinis alimentalis per illam venam esse iecur, non cor; at nihil probat de principio magnitudinis, quia licet per illam venam fluat sanguis à iecore ad cor, nec refluat à corde ad iecur, ob id tamen non fit, vt eius magnitudinis initium sit iecur, quum in iecore nullum eius venæ initium notari possit: ad hoc confirmatur ex consideratione venæ portæ, per eam enim fluit materia à mesenterio ad iecur, nec refluit à iecore per eandem: igitur si ea ratio aliquid firmitatis haberet, eius venæ initium non esset iecur, proinde non omnium venarum initium diceretur. Quod autem à Galeno dicitur, ampliorem esse venam cauam in iecinore, quam prope cor, debile argumentum est, & ab Auerroe solutum in memorato loco: non omnia enim in suæ magnitudinis initio maiora sunt, sed in singulis partibus eam habent quantitatem, quæ muneri & operationi conueniens sit; præsertim vbi initium magnitudinis non est initium generationis, sicut antea de vena caua dicebamus: quoniam igitur initium dispensationis sanguinis alimentalis per eam debuit in iecore esse, ideo conueniens fuit vt in iecore vena amplior esset; non tamen ibi est eius magnitudinis initium, sed in corde, licet aliquanto angustius sit. Quod igitur ad iecur attinet, non potest illi facultatis altricis principatus attribui, sed is soli cordi attribuendus est. Ad argumentum autem Galeni facile respondemus: nam si de perfecto sanguine loquamur, qui in nutritione fungitur officio agentis, neganda est minor; non enim iecur est huius generationis principium, sed cor: si vero alimentalem sanguinem, qui nutritionis materia est, intelligamus, neganda est maior; non enim vbi hic generatur, ibi est animæ sedes, & membrum princeps, quia materiam subministrare agenti est potius serui officium, quam principis; quum præsertim in hoc quoque munere obeundo pendeat iecur à corde, siquidem non sanguificaret, nisi beneficio caloris vitalis ad ipsum per arterias delati: de iecore igitur argumentum Galeni nihil concludit. Sed neque de cerebro:

Solutio argumenti Galeni de iecore.

nam cerebrum esse cognitionis, & motus instrumentum, non inficiamur; dicimus tamen nullam ibi cognitionem fieri, nisi beneficio spirituum vitalium: qui à corde illuc per arterias mittuntur, vt ipsemet Galenus confitetur, asserit enim in libr. 7. de Hippocratis & Platonis decretis, animal ex cerebri sectione nullam in sensu & motu læsionem recipere, nisi ad aliquem cerebri ventriculum vulnus penetrauerit: quum enim ventriculi spiritu sint repleti, inquit ex illius spiritus exinanitione animal remanere stupidum sine sensu, & motu; postea vero iterum restitui, quum iterum iidem ventriculi spiritu repleantur; & hunc à corde ad cerebrum per arterias mitti Galenus non negat: fatetur igitur non in ipsa cerebri substantia vim sentiendi, ac mouendi inesse, sed in solis spiritibus, qui in cerebri ventriculis concluduntur: ideo considerans Galenus spiritus reuera à corde prouenire, & ob id credere aliquem posse vim omnem cognoscendi à corde tribui, ad hoc confugit, quod ipsamet anima non in spiritibus, sed in cerebri substantia residet, ita vt spiritus non sint ipsius animæ sedes, sed sint primum instrumentum, quo anima vtitur ad sensum, & ad motum efficiendum. Mirandum profecto est, quomodo, vt suam sententiam tueretur, ad magnum hoc absurdum confugerit: quum enim fateatur substantiam cerebri nullum habere sensum, & detractam etiam non afferre aliquam animali noxam, nisi ad ventriculos vulnus perueniat; quomodo ad id induci potuit, vt diceret substantiam cerebri esse præcipuam animæ sedem? rationi enim consentaneum est maximam fieri in toto animali læsionem, & omnium operationum impedimētum ex vulnere membri præcipui, in quo ipsa animæ substantia residere vocatur: adde quod cerebrum est omnium membrorum frigidissimum, animæ autem conuenientior est locus calidus, quam frigidus; tum quia nobilior potius qualitas est animæ attribuenda, quam ignobilior, quæ priuationis locum tenet; tum quia manifestum est animam omnes suas operationes edere per calorem: neque alicuius momenti hac in re est Galeni cauillus, dum inquit cerebrum non esse frigidissimum, sed esse omni calido aere calidius; cauillus enim est manifestus, siquidem neque Aristotel. neque vllus alius ita vel cœcus, vel proteruus fuit, vt cerebrum nil penitus habere caloris, & absolute frigidissimum esse dixerit; sed solum comparatione aliorum membrorum animalis, præsertim autem viscerum: quum enim omnia calorem habeant, minimum omnium habet cerebrum; & hac ratione frigidissimum dicitur, quia minus calidum respectu calidioris instar frigidi est, & frigidi operam præstat. Dicendum igitur est omnem sentiendi, ac mouendi vim non à cerebro spiritibus, sed cerebro à spiritibus tribui, proinde à corde, in quo primum generantur, & à quo

De cerebro.

Error Galeni de se de anima.

Cerebrū est omnium membrorum frigidissimum.

Galeni cauillus contra Aristotelem.

Neruorũ ſubſtãtia à cerebro eſt.

ad omnes corporis partes perarterias deferun-
tur: & quoniam à ſubſtantia cerebri omnes ner-
ui tanquam ſurculi deducuntur, ſiue ab ipſa-
met, ſiue à ſpinali medulla, quæ cum ea eſt con-
iuncta, vt ex colore cognoſci poteſt, neruus e-
nim albus eſt, tanquam ipſa cerebri ſubſtantia
aliquantum indurata, partem tamen mediam
tenuiorem, ac molliorem retinens, tanquam
portionem quandam cerebri; ideo pro cerebro
in omnibus corporis partibus exiſtunt nerui,
per quos cerebrum officium ſuum cum omni-
bus partibus communicat, ſed in nulla tamen
corporis parte conſpicitur neruus ſine arteria;
quare ſi recta ratione vti velimus, dicere debe-
mus ſubſtantiam cerebri, & neruos eſſe inſtru-
mentum & ſenſuum omnium, tam internorum,
quam externorum, & motus voluntarij, ſpiri-
tum autem vitalem eſſe inſtrumentum prius, &
primo mouenti propinquius; anima enim im-
mediate vtitur vitali ſpiritu, hic vtitur neruo, &
tandem etiam neruus per muſculum mouet ſin-
gulas partes: cerebrum igitur eſt inſtrumentum
ſecundarium, quod vim recipit à ſpiritibus, ſic
nerui omnes, cum quibus hoc miniſtrandi mu-
nus à cerebro communicatur. Quod autem à
Galeno dicitur, ſecto, vel conſtricto neruo ſta-
tim muſculum motu priuari, nobis non officit;
nam agens primarium, licet inſtrumentis vim
agendi tribuat, tamen viciſſim etiam eget in-
ſtrumentis, ac miniſtris ipſi à natura aſſignatis,
ita vt ſine illis agere nequeat: neque igitur ſpiri-
tus, neque anima ipſa abſque neruorum mini-
ſterio mouere poteſt ſicuti neque nerui ſine a-
nima, vel ſine ſpiritu vitali; ſimiliter enim expe-
rimur conſtricto, ſeu compreſſo brachio, vel
crure, ita vt ſpiritus refluat ad interna, manere
totum brachium, vel crus ſtupidum ſine ſenſu,
& ſine motu, quamuis neruos obtineat inte-
gros, idque etiam Gal. in 6. eorum librorũ con-
fitetur: eſt igitur neruus neceſſarium animæ in-
ſtrumentum ad ſenſum, & ad motum, ſic etiam
ſpiritus; imo magis, quum immediate inſeruiat
primo agenti, & per ipſum facultas neruis ab a-
nima tribuatur: quare neque abſque neruo, ne-
que abſque vitali ſpiritu edere anima has ope-
rationes poteſt. Primatum autem cordis, & pen-
dentiam omnium aliorum membrorum ab eo
fatetur Galenus in illo 6. libro, dum inquit ſo-
lum inter omnia viſcera cor, ſi eximatur, natu-
ralem ſuam functionem ſeruare, & moueri: hoc
enim dicens indicat cor à nullo alio membro
pẽdere, ſed habere in ſe animam radicatam, cæ-
tera vero omnia viſcera pendere à corde, & ab
eo vim animalem recipere, quum ſeparata pri-
uentur ſtatim ſuis functionibus. Ex his colligi-
mus ſolutionem argumenti Galeni, quod à ner-
uorum origine ſumitur: ego enim qui in nullius
verba iuraui, fateor neruos à cerebro originem
ducere, conceſſa enim minore propoſitione ne-
go maiorem, non enim illud eſt princeps mem-

Nota ordinem inſtrumentorũ, quib. in eadem operatione anima vtitur.

Argum. ex Gal. de cordis primatu.

Solutio argumenti Gal. de cerebro.

A brum iudicandum, à quo nerui oriuntur, ſed po-
tius illud, à quo oriuntur ſpiritus: nam rationi
conſonum eſt vt membrum princeps, & præci-
pua animæ ſedes ibi eſſe dicatur, vbi eſt origo
primi, ac præcipui inſtrumenti, quo anima vti-
tur, non vbi oritur ſecundarium, & à primo mo-
uẽte remotius inſtrumentum. Sed reſtat vt illud
vnum refugium, ad quod ſe Galenus recipit, illi
adimamus: videns enim non poſſe negari cere-
bri à corde pendentiam, dum conceditur ſpiri-
B tum, qui in cerebro eſt, in corde generari, & inde
ad cerebrum mitti, hoc inficiari auſus eſt, vt plu-
rium abſurdorum accumulatione errorẽ ſuum
inſigniorem redderet: dixit igitur duplicem eſſe
ſpiritum; vnum vitalem, qui fit in corde, alterum
vero animalem, qui non in corde, ſed in cerebro
generatur, ita vt omnis cognitionis, & volunta-
rij motus principium ſit ſpiritus animalis, qui
oritur in cerebro; proinde pars animæ nobiliſſi-
ma non in corde, ſed in cerebro reſideat: non
C negat quidem ſpiritum vitalem à corde ad cere-
brum per arterias deferri, ſed inquit eum in ar-
teriis eſſe vitalem, at in cerebro mutari à facul-
tate cerebri in animalem: modum etiam huius
mutationis declarans, ait ſpiritum vitalem mit-
ti primum à corde ad illum reticularem ple-
xum, qui ſub cerebro eſt, & ibi aliquantum ela-
borari, deinde ab eo per arterias ferri ad ventri-
culos cerebri, vbi perfectius elaboratur, & ex-
quiſitius concoquitur, & mutatur in animalem.
D ſed quiſquis intelligat quid ſit concoctio, co-
gnoſcet hoc Galeni dicto nil poſſe pronunciari
ineptius: concoctio enim fit à calore, quomo-
do igitur ſpiritus vitales calidiſſimi à cerebro
frigidiſſimo concoqui poſſunt? at elaborantur
(inquit) à cerebro, nos igitur conſideremus
quonam pacto elaborentur: certe nulla eſſe po-
teſt alia cerebri elaboratio, ſeu actio in ſpiritus,
quam refrigeratio; neceſſe eſt enim vt calidius
à minus calido patiatur tanquam à frigido, at-
E que refrigeretur; itaque refrigerantur ſpiritus
vitales in cerebro, & huius refrigerationis cau-
ſa finalis, ſcopusque naturæ manifeſtus eſt, ſic
enim ad cognitionem aptiores redduntur; ni-
mius namque calor impedimento eſt cognitio-
ni, quia calor motum & agitationem efficit, co-
gnitio autem quietem, & ſtabilitatem requirit:
teſtatur hoc Ariſtoteles in libro ſecundo de
Partibus animalium, cap. 10. dum ait calidio-
ris ſanguinis agitationam refringere ſenſum; &
F clarius in ſecund. capite eiusdem libri, dum in-
quit ſanguinem calidiorem plus habere robo-
ris, ſed frigidiorem maiore ſentiendi, atque in-
telligendi vi eſſe præditum; & paulo poſt ibi-
dem dicit eſſe ſuis contrariis ingenioſiora illa,
quæ ſanguinem frigidiorem ac tenuiorem ha-
bent: quod autem ibi ab Ariſtotele de ſanguine
dicitur, in ſpiritu quoque locum habere debet,
ita vt vitalis ſpiritus, ſi aliquantum refrigeretur,
aptior ad ſenſum, & ad omnem cognitionem
redda-

Galeni opinio de ſpiritu animali.

Confutatio.

Cognitio frigidũ organũ poſtulat.

reddatur: ipſe quoque Galenus in lib. de Oculis
aſſerit cerebrum calidius minus eſſe aptum ad
Officium cerebri.
contemplationem. Ex his igitur patet, quodnam
cerebri officium ſit, & cur fuerit à natura conſti-
tutum; eius enim officium eſt, calorem ſpiri-
tuum moderari cognitionis gratiâ, & hanc ob
cauſam factum eſt à natura frigidũ, & ſatis ma-
gnæ molis, in homine præſertim, qui maxime
omnium ad cognoſcendum, & ad contemplan-
dum natus eſt, vt plus vitalis ſpiritus contine-
ret, atque ipſum refrigerando ad cognitionem
idoneum redderet; quia frigus ſtabilitatem fa-
cit, calor autem agitationem, & mobilitatem,
Quomodo cerebrum dicatur ſuo frigore calorem cordis moderari.
quæ cognitionem perturbat. Ad hunc ſenſum ſi
trahamus illa, quæ ab Ariſtotêle de cerebro in
cap. 7. eiusdem libri dicuntur, inanis redditur
Galeni aduerſus Ariſtot. exclamatio in lib. 8. de
Vſu partium: quod enim officium cerebri ſit ca-
lorem cordis moderari, aſſerere absque vlla ab-
ſurditate poſſumus, ſi id ſano modo intelliga-
mus; quum enim ſpiritus vitales ſint primum a-
nimæ inſtrumentum, & in corde generentur, &
ab eo ad omnes partes mittantur, ad eorum ca-
lorem moderandum dedit natura animalibus
cerebrum, quod ſuo frigore calorem ſpirituum,
qui illuc mittuntur, imminuens, eos ad cogni-
tionem redderet aptiores; ob id ſola ſanguinea
animalia, vtpote calidiora, cerebrum habent,
ſola namque frigido illo membro ad moderan-
dum ſpirituum calorem indiguerunt. Vt igitur
quanta ſit cerebri præſtantia, & quis prima-
tus, intelligamus, ita rectius, quam Medici fa-
ciant, philoſophari nos oportet: Princeps in re-
gno ſuo omnia agere dicitur, non quidem ipſe
per ſe, & immediate omnia, ſed per varios mini-
ſtros, qui ab eo variis muneribus præficiuntur,
Nota qua ſit cerebri præſtantia.
& vim agendi recipiunt; cerebrum autem non
omnia agit, non enim nutrit, neq; auget, neq; ſi-
mile generat, neq; ad hæc munera obeunda vim
vllam contribuit, neq; obeuntibus imperat; igi-
tur cerebrum nõ eſt membrum princeps, ſed eſt
miniſter quidam principis, omnium tamen mi-
niſtrorum nobiliſſimus, cui operatio omnium
præſtantiſſima commẽdata eſt à principe, nem-
pe cognitio, & is, qui cognitionem inſequitur,
totius corporis, & ſingularum partium motus:
at cor in nulla particulari actione occupatur; ſed
in hac vna vniuerſali generandorum ſpirituum
vitalium, per quos tanquam princeps dicatur o-
mnes edere operationes; eos enim & ad cere-
brum, & ad iecur, & ad omnes corporis partes
mittit, per quos tribuit aliis membris auctorita-
tem & vim obeundi proprias ſingulorum fun-
ctiones, cerebro ſentiendi, ac mouendi, ventri-
Omnium membrorũ pendentia à corde.
culo concoquendi, iecori ſanguificandi, mani-
bus apprehendendi, & ſic reliquis omnibus; nul-
lum enim membrum poteſt ſine ſpiritu vitali
ſuam actionem exercere: omnium ergo mem-
brorum pendentia à corde, & ipſius cordis prin-
cipatus manifeſtiſſimus eſt; quo fit vt in ſolo

A corde tãquam membro præcipuo ſit animæ ſe-
des ſtatuenda, & ipſi cordi omnes operationes
tanquam primo agendi attribuendæ, ita vt ma-
xime omnium cor & nutrire, & ſentire, & ima-
ginari, & mouere, & reliqua omnia peragere di-
catur, quemadmodum rex nouit omnia, quæ à
miniſtris aguntur, eaque ſuo imperio agere di-
citur, quocirca non absque ratione ab Ariſtotele
Galeni fuga ad duplices ſpiritus.
fuit primum ſenſorium appellatum. Galenus ta-
men hæc conſiderans mirabili ſubterfugio vſus
B eſt, & vt cordi principatum ſentiendi, ac mo
uendi adimeret, cerebroq; tribueret, dixi duos
in animali eſſet ſpiritus, vitalem, qui in corde, &
animalem, qui in cerebro, non in corde genera-
tur, & hunc eſſe primum inſtrumentum animæ
Confutatio.
cognoſcentis, quæ in cerebro reſidet. Ego au-
tem miror, cur non plurimas ſpirituum ſpecies
introduxerit: nam certum eſt ſpiritus à corde
recedentes aliquam in aliis membris alteratio-
nem recipere, præſertim refrigerationem, ex ma-
C iore enim receſſu à fonte caloris neceſſe eſt vt
eorum calor aliquantum imminuatur, & præ-
terea à propriis ſingulorum membrorum tem-
peraturis multas recipiunt varietates; quo enim
magis ad frigus vergit membri temperies, eo
magis remitti ſpirituum calorem oportet, ma-
xime vero in cerebro, quod (vt diximus) frigi-
dæ admodum eſt temperaturæ: itaq; ſi hæc ſpiri-
tuum alteratio ſit diuerſorum ſpecie ſpirituum
generatio appellanda, dicendum erit ſpiritus
D concoctiuos non in corde, ſed in ventriculo ex
vitalibus à corde prouenientibus generari: ſic
ſanguificatiuos ex vitalibus generari in iecino-
re, apprehenſiuos in manibus, lactificatiuos in
mammis, carnificatiuos in pluribus membris,
& ſic alios plurimos; non eſt enim diuerſa ra-
tio ab ea, qua Galenus dicit ſpiritus cognoſciti-
uos, ſeu animales, non in corde, ſed in cerebro
ex vitalibus generari: quid igitur? dicemusne
tot eſſe ſpirituum ſpecies, quot in diuerſis par-
E tibus operationes à ſpiritibus fieri cernuntur?
an pudebit nos ita philoſophari, & huiusmodi
fabulis veritati tenebras offundere, ad impru-
dentes homines decipiendos? nos igitur dici-
mus, differentiam ſecundum magis & minus
In lib. de calore cœleſti.
non variare ſpeciem: & quemadmodum aliâs
oſtendimus omnem calorem eſſe eiusdem ſpe-
ciei, licet alius alio intenſior ſit; ita ſpiritus o-
mnes in toto animalis corpore eiusdem eſſe ſpe-
ciei, & vitales vocandos, & in ſolo corde gene-
F rari: quod ſi à diuerſis operationibus eos variis
nominibus diſtinguere quiſpiam velit, & illos,
qui ſunt in manibus, apprehenſiuos appellare,
qui vero in cerebro, animales, ſeu cognoſciti-
uos, non prohibemus, dummodo ratione i-
pſius ſpirituum ſubſtantiæ accidentalem eſſe
differentiam fateamur: ſic autem plures quo-
que artifices videmus ad varia opera varios ca-
loris gradus adhibere, prout ſingulorum operũ
conditio poſtulat; coquus enim in cibariis co-

quendis, atq; condiendis modo plus, modo minus ignis subiicere consueuit, eadem tamen est species ignis, idem specie calor, quo ad omnia vtitur. Sed illud in artibus considerandum est, quod totam huiusce rei veritatem, & Galeni errorem patefacit: certum est calorem non dici remissum, nisi aliquos gradus frigoris commistos habeat: quando igitur coquus remisso calore vtitur, vbi res coquenda talem postulat, operatio illa fitne à gradibus caloris, an à gradibus frigoris, qui remittere calorem illum dicuntur? certe nemo est, qui non gradibus caloris totam eam actionem attribuat: quod idem in omnibus aliis artibus, quæ calore vtantur, manifestum est; quandoq; enim remissiore, quandoque intensiore vtuntur; semper tamen calore dicuntur vti, non gradibus frigoris, nisi ad moderandum calorem. Sic de spiritibus in cerebro existentibus, quos Galenus animales vocat, dicendum est; remittitur enim eorum calor à frigore cerebri, proinde à cerebro solos frigoris gradus recipiunt; at gradus caloris, quos retinent, habent à corde; operationes igitur animales, quæ fiunt in cerebro, fiunt à gradibus caloris illorum spirituum, non à gradibus frigoris, proinde à facultate manante à corde, non à facultate cerebri, nisi quatenus cerebrum frigore suo, calorem spirituum moderando ita operam suam præstare, & ad cognitionem conferre dicitur; temperatus enim ad eas operationes calor postulatur, non tantus, quantus esset, nisi à cerebro imminueretur. Hoc ita sese habere manifestum est cuilibet conditionem animæ consideranti: quemadmodum enim cœlestia corpora non frigus faciunt, sed calorem, ita & animam non frigus, sed calor insequitur, quem Arist. in libr. 2. de Ortu animalium vitalem esse dixit, & proportione respondere elemento stellarum: argumento sunt corpora mortuorum; cadauera namque omnia frigidiora sunt, quam viuentia, quia mors est caloris vitalis extinctio, quem viuentia recipiunt ab anima: quoniam igitur animam non frigus, sed calor insequitur, licet non summus calor, sed moderatus; ideo ad omnes animales operationes animæ non frigore vtitur, sed solo calore, vt instrumento, & eo quandoq; maiore, quandoq; minore, prout quælibet actio postulat; ob id ad calorem moderandum plura instrumenta molita est natura, potissime vero cerebrum, quod maxime omnium frigidam habet temperaturam, vt calorem spirituum moderatissimũ redderet ob eam, quam diximus, causam: per hoc tamen non stat, quin anima ad omnes suas operationes edendas calore vt instrumento vti dicatur, idq; ab Aristot. notatum legimus in libr. 2. de Partibus animalium, c. 7. Quale autem temperamẽtum ex frigore cerebri, & spirituũ vitalium calore fieri diximus, tale ex spiritu arteriarum, & neruo in aliis corporis partibus fieri existimãdum est, pro corde enim in aliis

Nota quo modo anima per solum calorem, non per frigus omnes edat suas operationes.

In omnibus membris pro corde est arteria, & pro cerebro neruus.

A membris arteria est, & pro cerebro neruus: ideo non erat Galeno laborandum in quærendo quomodo per neruos spiritus animalis, qui vim sentiendi, ac mouendi deferat, à cerebro ad membra mittatur, qua de re in septimo illorum librorum inquit se dubitare, nec posse aliquid certi statuere; etenim spiritu misso à cerebro membra non egent, quum satis eis sit spiritus vitalis à corde per arterias delatus, qui neruis eam facultatem impertiatur. De ipsa igitur animæ substantia quomodo, & quo ordine sit per omnes B corporis partes distributa, hæc dicta sint.

De Animæ partitione secundum quantitatem opiniones aliorum, & argumenta. Cap. X.

Sequitur vt animam secundum suam quantitatem, & extensionem considerantes videamus, an vere sit extensa per vniuersum corpus, C ita vt tota secundum suam quantitatem in toto corpore sit, non tota in parte, sed potius pars in parte; an potius tota etiam in singula parte esse dicatur. Sunt qui dicant alias partes animæ præter rationalem esse extensas ad extensionem materiæ, quia sunt formæ vere materiam informantes, & ita quamlibet earum esse totam in toto, non totam autem in parte, sed partem in parte; at rationalem negant esse formam informantem, sed dicunt assistere tantum homini, D sicuti nauta assistit naui, ideoque non esse extensam ad extensionem materiæ, sed indiuisibiliter tum in toto, tum in singula parte inesse. Sed de hoc in præsentia disputare est ab instituto nostro alienum: alibi opportunius considerabimus, an secundum Aristotelem omnis anima sit forma informans materiam, an non omnis. Nunc autem de sola anima informante sermonem facientes quærimus, an omnis anima, quæ sit forma dans esse corpori viuenti, & materiam E informans, sit quanta per accidens, & extensa ad extensionẽ materiæ, ita vt sit pars in parte, an potius sit tota in qualibet parte. D. Thomas hac in re distinctione vtendum esse existimauit; neque idem de omni anima esse asserendum: animam quidem plantarum, & imperfectiorum animalium, quorum partes etiam diuisæ viuũt, dixit esse extensam ad corporis extensionem, & ita totam in toto, sed partem in parte, idque significasse Aristot. in contextu 20. lib. 2. de Anima, F dicentem in his esse in toto vnam animam actu, sed plures potestate, quum in parte seiuncta ab aliis remaneat anima: perfectiorum autem animalium animam negauit esse extensam, & quantam, sed indiuisibilem esse dixit, & nullo modo quantam, nec per se, nec per accidens, proinde in toto esse indiuisibiliter, ita vt tota etiam sit in singula parte, siquidem nullas habet partes, quum nec per se, nec per accidens diuidua sit. Videtur igitur D. Thomas existimasse animam

Aliquorum opinio.

Opinio Thomæ.

animam non ſolum hominis, ſed & omnium A
perfectorum animalium, quorum partes ſeparaɾæ non viuunt, eſſe eiuſdem conditionis cum animabus cœleſtibus, nam & illæ ſuis orbibus adſunt indiuiſibiliter, ita vt ſecundum ſe totas adſint etiam cuilibet parri orbis.

Opinio Alberti.

Albertus aliqua ex parte à D. Thoma non diſſenrit: in eo quidem diſcrepat, quod de omni anima negat cum ſecuudum ſuam ſubſtantiam eſſe in omnibus partibscorporibus, ſed dicit eam eſſe in ſolo membro præcipuo, quam ſententiam iam refu- B
tauimus: in eo etiam diſcrepat, quod nullam viuentium diſtinctionem facit, ſed eandem in omnibus rationem vigere arbitratur: in eo autem conſentire D. Thomæ videtur, quod inquit omnem animam illi parti, cui ineſt, ineſſe indiuiſibiliter, & totam eſſe in toto, & totam in ſingula parte: ita vt in corde anima inſit indiuidua, & quantitate, & partibus carens, proinde tota in qualibet cordis parte: ad hoc aũt declarandum vtitur exemplo puncti in linea, eſt enim C
in qualibet lineæ parte punctum, vbique tamen indiuiſibile, neque extenſum per lineam & hoc exemplum accommodat Albertus ad declarandam rationem, cur partes animalis inſecti retineant animam ſeparatæ; quum enim id ſignificare videatur eorum animam eſſe per corpus extenſam, ipſe hoc negans ait ita ibi animam ineſſe, vt in linea punctum; vbicunq; enim notetur punctum in linea, ibi eſt indiuiſibile, tamen ſi in eo ſecetur linea, duo puncta fiunt, D
quia vtraque lineæ pars retinet punctum: ſic igitur etiam in planta, & in animali inſecto anima, cui ineſt, indiuiſibiliter ineſt, ſeparatis autem partibus adhuc in ſingulis remanet eodem modo vt indiuiſibilis: hæc Alberti ſententia fuit. Nos autem de eo, in quo à D. Thoma Albertus diſcrepat, nihil in præſentia dicemus, nempe quod ipſa animæ ſubſtantia inſit ſoli membro præcipuo, iam in hoc Alberti ſententiam reiecimus; reſtat igitur vt nunc de illo ſolum, in E
quo conueniunt, diſputemus, nempe an anima, quæ ſit forma vere informans materiam, poſſit, indiuiſibiliter, & abſque extenſione ineſſe illi, cui ineſt, ita vt ſit etiam tota in qualibet parte viuentis corporis ab ea informati. Referemus igitur inprimis argumenta, quibus hæc opinio comprobari videtur, mox quid ſentiendum ſit conſiderabimus.

1. argum. Thomæ.

Præcipuum argumentum, quo inniti videtur Thomas, eſt hoc: primo loco ipſe hoc diſcrimen declarat animæ, & formæ corpo- F
ris inanimati, quod forma inanimati eodem prorſus modo ſe habet ad totum, & ad partes, neque vlla eſt partium pendentia inter ſe ratione formæ, quum nulla dici poſſit præcipua magis, quam aliæ; anima vero longe diuerſo modo ad totum animatum, & ad eius partes ſe habet, variis enim inſtrumentis eget, quæ omnia in toto corpore habet, ſed non in ſingula parte omnia, hæc autem diuerſitas totius & partium

A parua admodum eſt in plantis, quia ſi in ramo non ſunt actu omnia, quæ ſunt in tota arbore, ſunt ſaltem poteſtate, ideo anima eſt ibi extenſa per partes, & ad corporis diuiſionem diuidua: in animalibus autem inſectis eſt maior diuerſitas, quoniam anima in vna corporis parte non habet omnia neceſſaria inſtrumenta, nec actu, nec poteſtate, tamen non tanta eſt diuerſitas, vt anima non poſſit in parte aliqua ſeparata ſeruari modico ſaltem tempore; quocirca in his
B quoque anima ad corporis extenſionem extenſa, ac diuidua eſt: at in animalibus perfectis tanta eſt totius, & partium ſingularum diuerſitas, vt anima longe diuerſis modis ad totum, & ad partes ſe habeat; quia in parte non ſolum non habet omnia organa, ſed neque aliquid habet, quod poſſit eam per vllum quamuis breue tempus ſeruare poſt ſeparationem partis à toto; ideo toti tantum dicitur proprie ineſſe, non partibus ſingulis, niſi quatenus cum omnibus com-
C municatur indiuiſibiliter: hoc ita declarato, ſic Thomas argumentatur: illa forma, quæ longe diuerſo modo ſeſe habet ad totum, & ad partes, non eſt extenſa, neque ad corporis diuiſionem diuidua; eiuſmodi eſt anima perfectorum animalium; ergo non eſt extenſa. ſed cuilibet parti indiuiſibiliter ineſt.

2. argũ.

Secundum argumentũ pro Thoma à Caietano adducitur tale: de omni forma extenſa ad extenſionem materiæ verum eſt, quod in maiori corpore eſt maior virtus, &
D in minore minor, ſed hoc non eſt verum de anima, ergo anima non eſt extenſa: maior manifeſta eſt: minor probatur, quia homo aliquis minor eſt validior homine maiore, & animalia quædam minora multo validiora ſunt aliis maioribus; bos enim eſt maior leone, & leo eſt validior boue.

3. argũ.

Tertio inquit Caietanus: ſi anima eſſet extenſa per omnes corporis partes diuiſibiliter, manus ſeparata à corpore deberet aliquandiu viuere, quia non poſſet in manu interi-
E re anima ſubito abſque vlla præuia alteratione.

4. argũ.

Addere in confirmationẽ poſſumus exemplum puncti in linea, quo vtitur Albertus, & Ioannes quoq; Bacconius in 3. Sentent. diſtinctione 18, quemadmodum enim in omni parte lineæ ineſt punctum indiuiſibiliter, & diuiſa linea remanet in vtraque eius parte punctum; ita videtur de anima eſſe concedendum, eam in ſingulis corporis partibus indiuiſibiliter, & abſque extenſione ineſſe.

F

Vera ſententia, & eius comprobatio. Cap. XI.

HÆc Thomæ opinio de animalibus perfectis, vt ego arbitror, eſt ab Ariſtotele aliena, itidem & Alberti ſententia de viuentibus omnibus, quod anima cui ineſt, ſeu toti, ſeu parti præcipue, indiuiſibiliter inſit, at ſine extenſione; credo enim in philoſophia Ariſtotelis firmam & irrefragabilem eſſe hanc propoſitio-

 nem.

Omnis forma informãs materiam extẽſa eſt.

nem, omnis forma informãs materiam, & conſtituens compoſitum, eſt extenſa ad extenſionem materiæ, proinde tota ſecundum extenſionem ſuam in toto eſt, non toto autem in parte, ſed pars in parte; colligatio enim & vnio formæ cum materia ad vnum compoſitum cõſtituendum, hoc neceſſario efficit, vt æque vtraque extendatur, & in parte materiæ ſit pars formæ: per hoc enim diſtinguitur forma informans à non informante, quæ ſolum aſſiſtat ad regendum, ſicuti nauta aſſiſtit naui; hæc enim non eſt aligata materiæ, neque per eam extenſa, neq; ſpeciem conſtituit per ſuam præſentiam in materia, proinde nullas partes habet, ſed cuilibet corporis parti tota ineſt indiuiſibiliter: ſed forma conſtituens cõpoſitum, & ipſum in ſpecie collocans, & dans eſſe cunctis illius partibus, neceſſe eſt vt ad diuiſionem corporis diuidatur: ſicut enim albedo non eſt per ſe quanta, neque diuidua, ſed fit quanta, ac diuidua per accidens ratione matetiæ, in qua ineſt, vt ait Ariſtoteles in libro Categoriarum in capite de qualitate; ita de omni forma materiam informante dicẽdum eſt, nam eadem in omnibus ratio viget, pars enim informans vnam corporis partem non informat aliam: & quiſquis illa omnia bene conſideret, quæ à Latinis dicuntur, ad probandum animam eſſe in qualibet parte totam, manifeſtam in eorũ dictis ambiguitatem animaduerteret; de ipſa namque animæ ſubſtantia verum eſt id, quod dicunt: ſicut enim tota, & integra eſt albedinis eſſentia in parte parietis, nec minus, quam in toto pariete; ita in ſingula viuentis parte ineſt eſſentia animæ integra, non tamen tota ſecundum quantitatẽ, quam per accidens adepta eſt ex coniunctione cum corpore: quemadmodum etiam albedo in qualibet parietis parte, etſi tota ineſt ſecundum eſſentiam, non tamen ineſt tota ſecundum ſuam extenſionem & quantitatem; nam illa, quæ in alia parte parietis ineſt, in hac parte non ineſt: hanc

Argum. ex cõtex. 7. lib. 3. de Cœlo.

Ariſtotelis ſententiam fuiſſe manifeſtum eſt in contex. 7. lib 3. de Cœlo, vbi dicit nullum diuiſibile eſſe poſſe in aliquo indiuiſibili, quare neque indiuiſibile in aliquo diuiſibili toto, nempe idem numero indiuiſibile, ſed non diuerſa numero, vt diuerſa ſunt puncta in linea; quæ ab aduerſariis cnnſiderantur: etenim, vt modo dicebamus, materiæ, & formæ informantis coniunctio hoc neceſſario efficit, vt vna ad alterius extenſionem extendatur. Sed clariſſima eſt Ariſtotelis ſententia in contex. 78 lib. 8. Phyſic. vbi

Argum. ex lib. 8. Phyſ. con tex. 78.

ad oſtendendum primum motorem nõ eſſe formam materialem, ſed abiunctam à materia, hoc fundamentum ſtatuit, quod forma materialis diuiditur ad diuiſionem materiæ, ita vt in parte materiæ ſit pars formæ, non forma tota; ex quo ita conſtituto fundamento faciens diuiſionem formæ ex diuiſione magnitudinis, in qua eſt: oſtendit nullam formam materialem poſſe mouere perpetuo: at ſi fieri poſſet vt aliqua forma materiam informans ſingulis materiæ partibus indiuiſibiliter ineſſet, & in ſingulis tota, illud Ariſtotelis fundamentum euerteretur, & tota illa argumentatio corrueret; nam dicere aduerſarius aliquis poſſet, primum motorem eſſe formam materialem, non tamen extenſam ad materiæ extenſionem, proinde nullam eius fieri partitionem poſſe, quia in ſingula parte eſt tota. Aliqui tamen ſunt, qui licet hac in re ſententiam noſtram tueantur, tamen putant argumentum hoc aduerſus Thomam nihil habere efficacitatis: quia quum Ariſtoteles ibi dicat, ſi forma materialis tanto tempore mouere poteſt, eius dimidium minore tempore mouebit, præſupponit talem eſſe illam formam materialem, quæ in parte materiæ ſeparata ab aliis partibus ſeruetur aliquandiu; dicere namque non poſſumus dimidium illius formæ mouere tanto tempore, niſi ſtatuamus illam in partibus à toto ſeparatis adhuc ſeruari; Thomas autem diceret animam perfectorũ animalium non eſſe eiuſmodi, ſed eſſe talem, quæ in toto tantum ineſſe poſſit, in partibus autem ſeparatis minime ſeruetur: quare argumentum nihil habet roboris aduerſus Thomam. Sed hæc eorum conſideratio mihi probari nullo modo poteſt: quia ſi admittatur, ſimiliter ratio illa Ariſtotelis corruit & nullam prorſus vim habet ad demonſtrandam primi motoris abiunctionem à materia; aduerſarius enim dicere poſſet, primum motorem eſſe quidem formam materialem, ſed talem, quæ in partibus ſeparatis non ſeruetur, qualis eſt anima perfectorum animalium. Ego igitur puto argumentum illud contra Thomam ad mentem Ariſtotelis declarandam eſſe optimum; quoniam Ariſtotelis conſideratio eo in loco eſt vniuerſalis, & abſtracta ab hoc formarum materialium diſcrimine, quod aliæ ſeruentur, aliæ non ſeruentur in partibus à toto ſeparatis: ſed mentalem tantum diuiſionem ibi Ariſtoteles facit, ſtatuens hanc eſſe communem conditionem, ac legem omnium formarum materialium, tam ſubſtantialium, quam accidentalium, vt in tota materia ſit forma tota, in parte autem materiæ ſit pars formæ, hoc enim tanquam certum conſtituens argumentum à partitione mentali, tum magnitudinis, tum formæ in ea exiſtentis, non à diuiſione reali, quam fieri poſſe ſtatuat; ſic enim ratio nullius momenti fuiſſet, quemadmodum etiam prædicto fundamento de formarum extenſione non conſtituto, nullam prorſus haberet efficacitatem. Id autem, quod multos in errorem traxit, fuit, quoniam aliud eſt formam ineſſe in cunctis paitibus corporis, aliud eſt eam remanere in iiſdem ſeparatis à toto; nam in omnibus partibus ineſſe eſt commune omni formæ informanti materiam, at in ſingulis remanere poſt earum ſeparationem non omnibus

Reſponſio aliquorũ.

Reſpõſionis confutatio.

bus competit; viuentibus enim vel nullo modo competit, vel imperfecte; & in his licet realem diuisionem in partes cum formæ conseruatione facere nequeamus, mentalem talem possumus, & considerare in hac corporis parte esse partem formæ illi respondentem, & partem potentiæ motricis, vt ibi considerat Aristoteles, nam potentiæ imminutionem sumere aliunde non potest, quã ex partitione extensionis formæ, quam ibi præcipue respicit; non enim de ipsa tantum vt motrice probare ibi vult Aristoteles abiunctionem à materia, sed ipsiusmet motoris, & argumentum sumit ab eius partitione quæ fit necessario cum partitione magnitudinis, si est in magnitudine tanquam informans; & hanc ipsius partitionem necessario insequitur partitio etiam facultatis motricis. Ad horum autem confirmationem simile quiddam notare apud Aristotelem possumus in contextu 20. libri secundi de Anima, vbi probare volens facultates animæ non esse in animali distinctas loco, sumit argumentum ab animalibus insectis, quorum partes separatæ iunctas retinent omnes animæ facultates; nam certum est Aristotelem non de solis animalibus insectis id ostendere velle, sed de omnibus, nullo excepto; tamen argumentum, quo vtitur, non habet locum in animalibus perfectis, quia in eorum partibus separatis nulla animæ facultas seruatur; facit ergo in his mentalem tantum diuisionem, & ex animalibus imperfectioribus ostendit idem esse dicendum in aliis perfectioribus: quod si quis contendere vellet id nõ esset verum, nisi vbi post partium separationem omnes animæ partes in singula remanere cernuntur, illa Aristotelis contra Platonem argumentatio vana redderetur; quia de solis insectis animalibus probaret, non de aliis. Sic igitur patet validissimum inde argumentum sumi ad Aristotelis sententiam hac in re cognoscendam. Ioannes autem Bacconius in 3. Sententiarum, distinct. 18. artic. 3. locum illum expendens veritatem sub nube inspexisse videtur, sed eam plene assequutus non est; dixit enim argumentum illud Aristotelis esse efficax secundum propositiones physicas communes, sed non esse efficax secundum propriam considerationem animæ intellectiuæ; est enim propositio vniuersalis in naturali philosophia, omnem formam dantem esse materiæ extendi ad materiæ extensionem, sed hæc non est vera de anima intellectiua. Sed rectius philosophatus esset, si dixisset validum esse argumentum secundum considerationem vniuersalem, & mente abiunctam à diuisione reali, illudque in omnibus, nullo excepto, locum habere; sed non esse coarctandum ad realem partitionem, quia sic inualidum redderetur, propterea quod neque de anima intellectiua, neq; de plurium brutorum animalium anima alquid haberet efficacitatis, quum hæ facta reali diuisione in magnitudinis partibus

Responsio aliquorũ

Respõsionis confutatio.

Io. Bacconius.

A non seruentur. Quod autem lapsus sit Bacconius in intelligenda vi argumentationis Aristotelis, patet, quia iuxta eius sententiam ratio Aristotelis est prorsus inefficax: nam aduersarius diceret partitionem illam fieri non posse, quia primum mouens est intelligentia, quæ dat quidem esse corpori, & hac ratione est forma materialis; diuidi tamen non potest, quoniam ad extensionem magnitudinis extensa non est; quamobrem non probaret Aristotel. primum motorem à materia
B abiunctum esse: itaque si ratio illa Aristot. valida esse debet, eo modo, quem diximus, intelligenda est; sic enim est validissima, nempe eo fundamento constituto, quod omnis forma informãs materiam extensa est ad materiæ extensionem. Præterea ad mentem Aristotel. declarandam sumitur argumentum etiam ex context. 9. lib. 2. de Anima, vbi ab oculo ad totum animal argumentatur, & probat ita se habere partem animæ ad totam animam; vt se habet pars animalis ad ani-
C mal totum; putat ergo animam habere partes secundum extensionem, & in parte corporis partem animæ inesse, totam vero animam in toto animali.

Argum. ex cõtex. 9. lib. 2. de Anima.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. XII.

RESTAT vt argumenta pro Thoma & aliis adducta soluantur. Ad primum, in quo Thomas considerat animam ad corpus totum, &
D ad partes diuersis modis se habere, dicere possumus, argumentum hoc primo ipso aspectu ipsiusmet sententiam oppugnare; videtur enim rationi consentaneum, vt forma, quæ alio modo se habeat ad totum, alio ad partes, alio etiam modo insit in toto, & alio in partibus; quoniam igitur toti tota inest, non debea similiter cuiqui parti inesse tota, sed pars parti: ipse tamen ex eo quod alio modo se habet ad totum, & ad partes, ostendere nititur, eam eodem modo inesse
E toti, & cuilibet parti, nempe omnibus indiuisibiliter, quod quidem fundamento ab ipsomet Thoma iacto consonum esse non videtur. Sed diligentius argumentum hoc considerando, dicimus animam ad corpus referri duobus modis; vno modo, vt eius formam, & actum primum, à quo in specie constituitur; altero modo, vt corpore à se informato vtentem tanquam instrumento ad operandum, & vt ei tribuentem actum secundum: priore igitur modo dicimus a-
F nimam eodem modo se habere ad totum, & ad partes, quatenus informat, ac perficit tum totum, tum partes omnes; proinde minorem propositionem hac ratione veram non esse, sed veram esse secundo modo: anima enim quatenus vtens non eodem modo se habet ad partes singulas, quo se habet ad totum; in toto enim habet omnia organa necessaria, in singulo autem membro non omnia: sed quum his duobus officiis anima fungatur in corpore, tum infor-

Ad primum.

Anima ad corpus refertur duobus modis.

mandi

mandi, tum vtendi, dicimus extensionem animæ sequi primum solum officium, non secundum, quia necesse est omnem formam informãtem totum, & partes, extensam esse ad extensionem materiæ, licet diuersis modis vtatur toto, & partibus: ad argumentum igitur dicimus, si sumatur relatio animæ ad corpus ratione informationis, negandam esse minorem; anima enim hac ratione ita se habet ad partes, vt ad totum; si vero ratione vsus, & operationum, negandã esse maiorẽ, quia etiamsi aliter se habeat ad totum, & ad partes ratione vsus, tamen dummodo eodem modo se habeat ad hæc omnia ratione informationis, debet esse extensa, & ad corporis diuisionem diuidua: quare argumentum Thomæ prorsus inefficax & fallax est.

Ad secundum. Ad secundum dicimus, propositionem illam, in maiori corpore vis maior inest, esse intelligendam cæteris paribus; non est enim comparandus leo cum boue, qui specie differunt, quia sic etiã dicere possem, paruum ignem magis calefacere, quã magnum aerem, neque tamen sequitur formas horum elementorum non esse extensas: neq; comparandus est paruus homo, qui sit sanus, & validus cum magno male temperato, & male affecto; nam propter meliorem temperaturam, vel propter bonam valetudinem poterit esse validior homo paruus homine magno, sed si temperatura, & alia omnia sint paria in duobus hominibus, magno, & paruo, dico magnum hominem semper esse paruo validiorem, & vniuerse in omnibus maiorem esse vim in maiori corpore, quam in minori eiusdem speciei, & cæteris omnibus paribus existentibus.

Ad tertium. Ad tertium sumptum à manu abscissa iam respondimus, dũ aduersus Albertum de animæ substantia disputauimus.

Ad quartum. Postremum vero, quod sumitur à similitudine puncti in linea, vanum prorsus est, quia neganda est similitudo; non est enim ita punctum in omnibus partibus lineæ, vt est anima in toto viuente corpore: punctum enim non est in partibus lineæ actu, sed potestate, neque dat esse ipsi lineæ; anima vero dat esse corpori animato vt eius forma, & est actu in illo, imo est actus ipsius: ideo si punctum est in linea indiuisibiliter, non oportet animam esse in corpore indiuisibiliter, sed potius oportet eam esse extensam ad extensionem materiæ. Præterea anima in toto corpore, & in singulis partibus vna & eadẽ numero esse dicitur, punctum vero non idem numero est in omnibus lineæ partibus, sed plura, & infinita, quare non est idonea comparatio.

An anima secundum omnes suas facultates sit in singula parte corporis, aliorum sententiæ & argumenta.

Cap. XIII.

Svperest huius nostræ disputationis tertia pars, in qua considerandum est, an anima vt totum quoddam (vt Latini vocant) potestatiuum, sit tota in qualibet corporis parte; hoc est, an in singula parte corporis habeat omnes suas facultates simul iunctas, an potius in singula parte vnam tantum habeat facultatem, vel plures, non tamen omnes, ita vt potentia visiua sit in oculo, non in manu, neque in pede. Hac de re disceptatio fuit inter expositores Aristotelis, tum antiquiores, tum recentiores, nam vtraque pars sectatores habuit: alij namque dixerunt, in qualibet corporis parte omnes inesse facultates, alij vero hoc negarunt. *1. Opinio.* Hanc posteriorem sententiam sequutus est Albertus: quum enim putauerit animam secundum suam essentiam non esse in omnibus corporis partibus, sed in vna tantum præcipua, necesse est vt dicat transmitti ab ea ad alia membra varias facultates, per quas membra inter se distinguantur, vt visiuam ad oculos, olfactiuam ad nares, & sic de reliquis, proinde non simul esse omnes in eadem corporis parte, In hac opinione videtur fuisse Ioann. Grammatic. in interpretatione context. 20. libr. 2. de Anima, non quidem quod semper facultates diuersæ diuersas corporis partes obtineant, sed quod non omnes simul iunctæ sint in qualibet parte; vt si dicamus esse in ligua facultatem gustatiuam, & facultatem tactiuam, & facultatem nutritiuam, at non facultatem visiuam. *1. argum.* Hanc sententiam aliqui posteriores sequentes, eam pluribus argumentis probare nisi sunt, ea tamen omnia ad huius vnius argumenti vim rediguntur; natura nihil frustra facit, ergo vbi non potest fieri operatio alicuius facultatis, ibi nec facultas ipsa esse potest, nam facultas gratia operationis est; frustra igitur ponitur, vbi fieri operatio non potest; quod autem non in qualibet corporis parte fieri omnes operationes possint, per se manifestum est, neque enim in manu, neque in pede fit visio. *2. argum.* Sed ex ipsis quoque organis idem ostenditur: quum enim cuilibet facultati sint necessaria propria organa cuique assignata à natura, sine quibus operari non potest, organa autem non possint simul esse omnia in eadem corporis parte, non possunt in eadem parte corporis omnes operationes fieri: ideo ex ipsis quoque instrumentis argumentantur; vbi enim non inest instrumentum cuique facultati necessarium ad operandum, ibi neque facultas ipsa statuenda est; quoniam igitur in pede non est oculus, dicendum est potentiam visiuam in pede non esse: quemadmodum & è conuerso vbi facultas non inest, ibi frustra instrumentum poneretur; nam in pede frustra esset oculus, quum ibi facultas visiua non insit; ideo natura non dedit oculum pedi, quia nihil vnquam frustra facit. Confirmant testimonio Aristotelis in secundo libro de Cœlo, context. quinquagesimo vbi dicit; si natura dedisset astris facultatem ambulandi, seu progrediendi, vtique dedisset eis etiam instrumentum talis motus, significans non posse in astris esse hanc facultatem,

tatem, quia ibi eſſet fruſtra. Similiter in 3. lib de Anima, contex. 44. inquit ſi ſtirpes haberent facultatem locomotricem, inſtrumenta quoque talis motus haberent, at inſtrumenta non habent, ergo neque facultatem: quare apud Ariſtotelem efficax ſemper eſt argumentum hoc, *2. Opinio* non eſt ibi inſtrumentum talis operationis, ergo neque facultas operandi ibi ineſt. Ex altera parte illis, qui dicunt in ſingula corporis parte *1. argum.* eſſe omnes auimæ facultates, argumenta non deſunt. **B** Primum quidem vtuntur argumento valde efficaci: in qualibet corporis parte ineſt ipſa animæ ſubſtantia, ergo in qualibet ſunt omnes facultates: vel enim facultates ſunt idem cum animæ eſſentia, vel ſunt qualitates eam inſequentes; ſi idem, omnino neceſſarium eſt, vt vbi eſt anima, ibi ſint omnes facultates; ſi vero ſunt qualitates eſſentiam animæ conſequentes, ſimiliter oportet animam id qualibet parte corporis eſſe his omnibus præditam; quemadmodum **C** neceſſe eſt vbicunque eſt Sol, ibi eſſe lumen, quod eum conſequitur, & vbicunque eſt homo, ibi eſſe riſibilitatem: neque eadem eſt ratio de facultatibus, ac de organis; nam facultates, quum ſint incorporeæ, poſſunt in qualibet parte ſimul omnes exiſtere; organo vero corporea ſimul exiſtere nequeunt, quia non datur *2. argu.* penetratio corporum, ſed neceſſario diſiuncta ſunt. Confirmatur hæc ſnntentia teſtimonio Ariſtotelis in contextu 20. libri ſecundi de Anima, **D** vbi argumento ſumpto ab animalibus inſectis, oſtendit facultates animæ non diſtingui loco, ſed in ſingula corporis parte ineſſe omnes; & quum ibi multas nominet, nempe motricem, ſenſibilem, phantaſiam, & appetitum, vult vt idem de omnibus intelligamus, quoniam ea demonſtratio non debet eſſe particularis, nam ſtatim in contextu 21. inquit, dubium eſſe de facultate ſpeculatiua, ſed poſtea in 22. ſubiungit, verum eſſe de cæteris omnibus id, quod prius **E** dixerat, eas locis ſeparatas non eſſe, ſed ſola ratione ſeparabiles. Eadem eſt Alexandri ſententia *Alexander.* in cap. vlt. lib. 1. de Anima, vt ibi legere poſſumus. Eandem ſequitur Simplicius in context. *Simplicius.* 19. & 20. iibri ſecundi de Anima, vbi quum eam Ariſtotel. attribuat, aduerſus ipſam facit hanc obiectionem: ſenſus externi loco diſtincti ſunt, nam facultas viſiua non eſt in omnibus partibus corporis, ſed ſolum in oculis, ſic olfactiua in ſolis naribus, ſic auditiua in ſolis auribus; ergo hæ **F** facultates locis diſiunctæ ſunt: ſed ſoluens inquit nil aliud per hoc probari, quam inſtrumenta corporea locis diſtincta eſſe, at non facultates; etenim hæ in qualibet corporis parte inſunt omnes, quoniam in qualibet parte eſt anima. *Themiſt.* Themiſtus quoq; tum in calce primi libri de Anima, tum in contextu 20. libri ſecundi clare dicit omnes animæ facultates, quæ in toto corpore ſunt, eſſe etiam in qualibet parte; ſed ſola earum organa eſſe locis diſtincta, quia ſunt

A corporea, nec datur corporum penetratio. Habemus etiam de Ariſtotelis ſententia teſtimonium Ioannis Grammatici, qui in contextu 20. *Io. Grammaticus.* lib. 2. de Anima, fatetur Ariſtotelem exiſtimaſſe omnes animæ facultates eſſe ſimul iunctas in qualibet corporis parte, licet ipſe in hoc ab Ariſtotele diſſentiat, & contrariam opinionem ſequatur, ſicut antea dicebamus.

B

Vera ſententia, & eius declaratio.

Cap. XIV.

IN hac difficultate ego ſententiam mediam ſequendam eſſe arbitror, per quam videntur duæ prædictæ contrariæ opiniones, & argumentationes modo aliquo inter ſe conciliari: puto enim facultates animæ in qualibet corporis parte omnes aliqua ratione ineſſe, aliqua etiam ratione non ineſſe: quum enim iam dixerimus eas eſſe qualitates mutantes qui- **C** dem ab anima vt à principio, & origine, ſed in corpore animato receptas vt in ſubiecto; dicendum videtur omnes in qualibet corporis parte *Omnes facultates in ſingula parte inſunt originaliter, at non ſubiectiue.* ineſſe ſecundum origine&, ſed non ſecundum ſubiectum, ita vt per hanc diſtinctionem originaliter, & ſubiectiue (ſic enim nobis in præſentia more Latinorum loqui liceat) omnis hac in re difficultas tollatur; nam viſiua facultas eſt in ſolo oculo, vt in ſubiecto, ſed originaliter eſt etiam in pede, etenim in pede eſt anima, quam il- **D** la facultas inſequitur, ita vt reciperet pes facultatem viſiuam, ſi haberet oculum. Sentētia hæc ex ipſa rei conſideratione fit manifeſta, & per eam prædicta contraria argumenta adrectum ſenſum, & ad conciliationem rediguntur: nam ſi anima ſuapte natura omnes operationes edere apta eſt, neceſſe eſt vt vbi eſt eſſentia animæ, ibi ſit etiam hæc aptitudo, quæ ab ea emanat, & potentia, ſeu facultas appellatur; & in hoc ſenſu poſterioris ſectæ argumentum efficax eſt. **E** Sed quoniam facultates in corpore animato recipiuntur, nihil autem in materia recipitur, niſi ad id recipiendum idonea, non recipitur in qualibet corporis parte facultas viſiua, quia non omnis pars ad eam recipiendam apta eſt, ſed ſolum oculus; & hac ratione argumentum prioris ſectæ validum eſt; neque nos ad hanc noſtram ſententiam comprobandam aliis argumētis vti volumus, quam illiſmet, quibus alii contrarias illas opiniones tutati ſunt; patet enim vtramq; **F** eorum ſententiam aliqua ex parte veram eſſe, ſed quoniam ipſi hanc diſtinctionem non animaduerterunt, ideo diſcordes in ſuo certamine *Io. Gandauēſis.* perſtiterunt. Huic etiam noſtræ ſententiæ atteſtantur verba Ioannis Gandauenſis in ſua quæſtione, dubius enim eſt, vtra duarum contrariarum opinionum verior ſit, & ait vtramlibet defendi poſſe, & veriorem quidem ſibi videri illam, qua dicitur in omni corporis parte omnes facultates ineſſe, ſed alteram eſſe apparentio-

rentiorem: quū enim de facultatibus iudicium ex operationibus faciamus, ibi tantum videtur esse facultas, vbi fit operatio; quocirca hæc quoque sententia defendi sine absurditate potest: itaq; vidit vir ille sub nube ipsam rei veritatem, sed eam, quam diximus, distinctionem ignorans se explicare nequiuit. De facultatibus autem animæ rationalis, quas alibi declarauimus manifestior res esse videtur: quam enim hæc animæ pars nullum habeat organum proprium, habet vbiq; suas facultates; sed quia non potest operari non operante phantasia, ideo ibi videtur intellectio fieri, vbi fit imaginatio; proinde si in pede inesset phantasiæ organum, ibidem etiam intellectio fieri videretur. Sed huius nostræ sententiæ veritas clarior fiet, si omnia ab aliis adducta argumenta diligentius expendamus, & quantum roboris habeant, consideremus.

Contrarium argumentorum solutio. *Cap. XV.*

Ad primū primæ sectæ.

PRrioris sectæ argumentum erat: si in qualibet corporis parte inessent omnes facultates, ibi essent frustra, quia frustra est facultas, cuius non potest esse operatio: ad hoc dicimus totū esse concedendum, si intelligant subiectiue, hoc enim tantum eo argumento ostenditur; si vero originaliter, negamus consequens: ad probationem autem dicimus necessariū fuisse, vt ibi est anima, ibi sint originaliter omnes eius facultates, quia non potest animæ essentia non est fons omnium facultatum suarum; vt autem non sint frustra, satis est si in aliqua corporis parte recipiantur; quum enim organa sint corporea, nec simul esse, ac se penetrare queant, necesse fuit ea locis distingui: à tota igitur animæ substantia, quæ in toto corpore est, quælibet facultas emanat; recipitur tamen quælibet in vna tantum parte, quæ ad eam recipiendam apta est, non in omnibus: illi igitur, qui sic argumentantur, in eo errare videntur, quod partes animalis sumunt tanquam plura animalia, quum tamen omnes sint vnum tantum animal, in quo nulla facultas animæ frustra esse dicitur, dummodo in aliqua corporis parte possit suam exercere operationem. Si quis vero obiiciat cæcum ab ortu, in quo facultas visiua frustra esse videtur; dicendum est non posse omnino negari in natura id, quod est frustra: quod enim dicitur, naturam nihil frustra facere, intelligendum est de effectibus vniuersalibus omnibus, nullo excepto, de particularibus vero non quidem omnibus; seu maxima ex parte, propterea quod effectus naturæ quandoq; impedimentum recipiunt, & propter materiæ defectum aliqua præter consilium naturæ eueniunt; cuiusmodi sunt

Quomodo in natura sit aliquid frustra.

oculi ad videndum inepti. Vel dicamus id de omnibus vniuerse verum esse si intelligatur secundum intentionē & consilium naturæ; quicquid enim à natura fit secundum eius consilium & intentionem, id nunquam potest esse frustra.

Ad secundum.

Ad verba autem Aristot. facile est respondere; vtique enim frustra in Cœlo poneretur facultas ambulandi, quum nulla in Cœlo pars sit, in quà recipi possit: sic frustra in plantis eadem facultas inesset, quum in nulla plantarum parte recipiatur. at in animali nulla est ipsius corporis pars, in qua sit frustra facultas visiua; quia, quum in omnib. corporis partibus insit, sat est, si in ea saltem parte, quæ oculus dicitur, recipiatur; sed si in pede quoq; esset oculus, ibi quoque fieret visio, quum autem ibi non sit oculus, non ob id est ibi frustra facultas visiua; quia sat est, si in oculo, qui in capite est, recipiatur.

Ad primum sententiæ secundæ.

Cōtrariæ quoque sectæ argumentum nihil aliud probat, nisi in qualibet parte esse facultates omnes originaliter, sed non probat in esse subiectiue: quia sicùt secundum Aristot. omnes operationes toti viuenti corpori vt subiecto attribuendæ sunt, non animæ, nisi vt principio, sic etiam facultates sunt animæ, vt principii, & originis, sed non vt subiecti recipientis. Hoc significauit Arist. in contex. 9. lib. 2. de Anima, dicēs facultatem visiuam esse vt formam oculi, per eam enim distinguit oculum ab aliis membris, quasi alia membra eam facultatem non habeant; aliquē igitur dari modum oportet, quo in aliis partibus facultas visiua non insit: quare dicēdum est, eam in aliis non inesse subiectiue, sed solum originaliter.

Ad secundum.

Quod vero in contex. 20. lib. 2. de Anima Aristot. dixit de animalib. insectis, id sano modo intelligendum est: non enim dixisset in vtraq; parte lacertæ diuisæ seruari potentiam visiuam vt in subiecto, quum non sit in vtraque oculus; sed ex illis facultatibus, quæ sunt subiectiue in toto corpore, satis habuit argumētum sumere ad probandum de omnibus, vt inde colligeremus, omnes in omnibus partibus esse ratione animæ, à qua originem ducunt, etsi non ratione subiecti corporis; nam per se manifestum est, plures facultates simul esse posse in eadem corporis parte, etiam vt in subiecto, non tamen omnes, quia non est in oculo facultas odoratiua; attamen eam in omnibus partibus esse originaliter ratione ipsius animæ, ex iis, quæ diximus, manifestum est. Ad hanc sententiam trahi facile possunt Alexandri, & Simplicii, & Themistii dicta, quæ antea retulimus; quod quidem aliis considerandum relinquimus; satis enim nobis est, per eam, quam attulimus distinctionem, omnia aliorum dicta ad verum sensum trahi posse, & omnes aliorum opiniones conciliari.

JAC. ZABARELLÆ PATAVINI,

Liber

DE ACCRETIONE ET NVTRITIONE.

Quot modis sumatur accretio, & quæ conditiones ad accretionem proprie dictam requirantur. Cap. I.

QVAM difficile atque arduum sit accretionis naturam penetrare, & modum, quo viuentia corpora augentur, cognoscere, tum res ipsa declarat, tum doctissimorum virorũ, qui de hac re scripserunt, testimonia confirmant; nam, vt nunc alios mittam, Petrus Pomponatius, qui duobus à se editis libris diligentissime, & optime de accretione disputauit, non solum se in eius cognitione non acquiescere, palam, & ingenue confessus est, sed etiam asseuerare ausus, nullum esse mortalium, qui possit asserere sibi in huiusce rei intelligentia esse plene satisfactum. Hoc ego considerans, & illius viri, cuius eruditionem atque iudicium plurimi facio, exemplo & authoritate ductus; neque detrectandam mihi propter difficultatem esse hanc disputationem existimaui, quod pusillanimi, ac philosophia indigni hominis esset; neque eo animo hanc scribendi prouinciam suscipere constitui, quod me ad plenam veritatis notitiam peruenisse putans, perfectam eius declarationem polliceri me posse considerem, quod quidem arrogantiam fortasse, ac temeritatem præ se ferret: sed vt in re difficillima eam partem, quæ cum minoribus difficultatibus coniuncta esse videbitur, accipiens, niterer quantum per me fieri possit, prope ad veritatem accedere, ac si ipsam non prorsus attingere, saltem ad eam inueniendam alios magis excitare, & fortassis etiam iuuare hac me disputatione possem. Scribam igitur & quæ fuerit hac in re Aristot. sententia, & quid sentiendum sit, quanta potero diligentia perscrutabor. Vt autem ad ea, quæ obscura, & abscondita nobis sunt, inuestiganda à notioribus progrediamur, prius quædam ab omnibus concessa, & cognita de accretione tanquam dicendorum fundamenta constituam, vt & illa, quæ nota sunt, ab illis, quæ in controuersia sunt posita, distinguamus, & per illa ad reliquorum inuestigationem viam planiorem reddamus. Ante omnia vt quam accretionem in præsentia consideremus, intelligatur,

A sciendum est ex Auerroe in 1. lib. de Cœlo, com. 22. accretionem tribus modis sumi: quandoque enim sumitur pro aggregatione, seu accumulatione, vt quando cumulum fabarum augeri dicimus per appositionem aliarum fabarum; & quando aquam ex aquæ appositione maiorem fieri dicimus: quandoque absque alicuius corporis accessione dicimus aliquid augeri per solam rarefactionem, & sic imminui per condensationem absque alicuius particulæ subtractione,

Accretio triplex est.

B quando enim aqua in aerem mutatur, quantitas maior redditur, quoniã aer est rarior aqua, & quando aer in aquã vertitur, fit minor quantitas, quia aqua est densior aere: tertio modo, qui maxime omnium proprius est, sumitur accretio pro viuentium tantummodo corporum incremento, quum statim nata augeri incipiant, donec ad perfectam ætatem, ac debitam sibi quantitatem peruenerint. De hac tertia accretione, aliis dimissis, est nobis proposita disputatio,

Tres conditiones veræ accretionis.

C & hanc vt ab aliis separet Aristot. in 1. libr. de Ortu & interitu, tres conditiones in ea postulari dixit; vna est, vt ex aliqua extrinsecus accedente materia res maior fiat; secunda, vt id quod augetur, idem numero maneat, postquàm auctum est, quod ante accretionem fuit; tertia demum, vt non modo totum maius fiat, sed etiam quælibet eius particula augeatur. Primæ accretioni duæ posteriores conditiones non competunt, nã neq; idem numero manet fabarum aceruus,

D neq; partes illius omnes creuerunt, quia singulis granis nulla est facta additio; sic per appositionem aquæ alia numero aqua est facta, & tota quidem aqua aucta est, sed singulæ eius particulæ nullum incrementum acceperunt: ad hunc modum redigitur accretio ignis; continue namque alius, & alius numero ignis generatur, nec singulis particulis additio quantitatis fieri dicitur; per has igitur duas conditiones hic accretionis modus excluditur. Per primam autem

Qualis sit accretio ignis.

E conditionem excluditur secundus modus; nam in mutatione aquæ in aerem fit maior quantitas, nulla extrinsecus adueniente materia. Sed tertio modo sumpta accretio his omnibus conditionibus prædita est: nam & planta, & animal idẽ numero seruatur per totam vitã, vt manifestum est; & ex alimento extrinsecus assumpto quodlibet viuens augetur, & demum nõ solum toti, sed etiam cuilibet parti fit quantitatis additio;

ditio; ratio autem cur hæ omnes conditiones coniunctim in viuentium accretione reperiantur, est, quia hæ ab interno principio augentur, & ex alimento non extrinsecus apposito, sed introrsum recepto; hinc enim fit, vt ad omnes partes augendas per totum viuentis corpus distribuatur, nec solum totum maius fieri dicatur, verum etiam partes omnes. Sed hæc omnia, & tres prædictæ conditiones magis in sequentibus declarabuntur.

Quomodo fiat in viuentibus accretio, & quæ mutationes ad eam faciendam concurrant. Cap. II.

EST præterea breuiter, & pingui Minerua exponendum, quomodo in viuentibus hæc vera accretio fiat; nam Aristoteles in 5. Physic. auscult. accretionem ab aliis mutationibus seiunxit ratione terminorum, qui ex diuersis categoriis sumuntur; generatio enim & interitus est mutatio de substantia in substantiam, alteratio de qualitate in qualitatem, latio de loco ad locum; at ipsa accretio & imminutio est de quãtitate in quantitatem: est igitur inter has omnes mutationes differentia essentialis, quæ sumitur à terminis, hoc est, à forma fluente, quæ est ipsa motus essentia, vt nos in tertij Physicorum interpretatione demonstrauimus: attamen accretio fieri non potest sine multiplici omnium aliarum mutationum concursu, vnde magna difficultas hac in re oritur; quum enim absque multis, ac diuersis mutationibus fieri accretio nequeat, difficile est cognoscere in quanam ex eis sit accretionis natura cõstituta: sunt igitur ordinatim hæ omnes mutationes considerandæ, & videndum per quas, & quot mutationes, & quo ordine alimentum ad augendas omnes corporis partes perueniat, postquam intra est receptum: hoc autem consideremus in animalium perfectorum accretione, quæ nobis familiarior, atq; euidentior est; poterit enim quisq; & omnibus animalibus, & stirpibus hæc omnia per quandam proportionem accommodare. Certum est imprimis cibum in ore sumi, si durus fuerit, conteri dentibus, quæ contritio ab aliquibus prima concoctio dicitur: sed ea reuera non est concoctio, sed potius præparatio ad primam concoctionem, quæ postea in ventriculo fit: cibus enim in ventriculo non coqueretur, nisi prius liquaretur; liquari autem vel non posset, vel ægre posset, nisi prius esset in ore contritus: transit itaque ab ore ad ventriculum cibus, fitque primum necessario motus ille localis; in ventriculo autem fit prima concoctio, qua & alteratur cibus, & secudum substantiam mutatur in succum, qui à Græcis χυλὸς dicitur; quare in ventriculo fit tum alteratio cibi, tum generatio, & interitus; generatio quidem succi, interitus vero panis, vini, & aliorum cibario-

Essentia motus est forma fluens.

A rum: deinde alio motu locali mouetur succus ad intestina, & ab his per venas mesenterij fertur ad iecur, in quo iterum alteratur, & secundum substantiam mutatur, vertiturque in sanguinem; fit igitur in iecinore tum alteratio, tum interitus succi, tum generatio sanguinis: postea loco mouetur sanguis, dum per venas ad omnia membra transmititur, & ex venis per minutissimos poros penetrat membrorum partes solidiores; nam omnes homogeneæ partes, vt caro, os, ner-
B uus, minutissimis poris refertæ sunt, & instar spongiæ sanguinem à venis exugunt, ita vt pori sanguine impleantur; fit autem ibi tertia & vltima concoctio, qua sanguis à calore naturali alteratur, densatur, & in substantiam similẽ conuertitur, vt in carnem, os, & alias homogeneas partes; quare ibi fit tertio alteratio, & generatio, & interitus, alteratio quidem & interitus sanguinis, generatio autem carnis, & aliarum partium; ob id solet sanguis appellari vltimum ali-
C mentum, est enim per multas memoratas mutationes ita præparatum, vt iam potestatem proximam habeat vt in rei substantiam conuertatur: quod autem de sanguine dico, illud in animalibus sanguine carentibus, & in plantis de quolibet alio humore, qui sanguini proportione respondeat, intelligatur: in hac aũt postrema mtatione, qua vltim. alimentũ vertitur in substantiam, constituta est nutritionis natura, est enim nutritio reparatio substantiæ, quæ continue
D resoluitur à calore naturali, per substantiæ similis aggenerationem: facta autem nutritione adhuc humidum, quod in carne, & in aliis partibus est, consumitur à continua actione caloris naturalis, & ex ea consumptione oriuntur iterum pori, deinde iterum sanguine replentur, qui iterum in substantiam conuertitur, & nutrit, & hoc ad finem vsque vitæ incessanter perseuerat; animata enim nutriuntur donec viuũt, vt Aristotel. dixit in 1. libr. de Ortu & interitu, &
E in 2. de Anima, & quando nutriri ampilus nequeunt, necessario moriuntur: sed in prima ætate non solum nutritio fit, sed simul etiam accretio singulorum membrorum, & corporis totius; calor enim naturalis est vehemens, & validus, & plus conuertit in substantiam, quam consumptum fuerit, vnde viuens redditur maius, quia plus materiæ per nutritionem adipiscitur, quam per actionẽ caloris naturalis amiserit: propterea ita coniuncta est cum accretione nutritio, vt
F accretionis naturam declaraturis necessarium omnino sit etiam de nutritione loqui, & quid nutritio sit, & quomodo fiat, cum diligentia considerare: ob id in hac nostra contemplatione nos non minus nutritionis, quam accretionis naturam, & causas peruestigabimus. Hæc sunt, quæ tanquam manifesta ab omnibus conceduntur, nunc ad reliqua, quæ in controuersia sunt posita, progrediendum est: & quum tres conditiones veræ accretionis ab Aristotel. pro-

Nutritio quid.

positæ

positæ sint, in iisque omnibus magna insit difficultas, de singulis ordinatim differendum.

Quomodo ex materia extrinsecus accedente id, quod augetur, maiorem quantitatem, & maiorem locum acquirat, duæ aliorum contrariæ opiniones.

Cap. III.

B PRimo loco difficultas oritur de adeptione maioris quantitatis ex alimento extrinsecus assumpto: nam per illa, quæ hactenus dicta sunt, non apparet quomodo corpora augeantur: quia licet omnes pori sint noua carne repleti, & nouo osse, & reliquis homogeneis partibus, non tamen totum viuens est factum maius; potest enim fortasse caro dici maior, quia plus carnis ibi est, quam prius, sed non occupat maiorem locum, imo eundem, quem prius occupabat, proinde non acquirit maiores dimensiones; C sicuti vas, quando est aqua impletum non est factum maius, quam erat prius, quam aqua impleretur; sic etiam spongia si impleatur aqua, non fit maior, neque locum mutat: attamen Aristoteles in context. 25. libr. 1. de Generat. aperte dixit, id quod augetur, locum mutare, eo quod maiorem quantitatem acquirit, proinde necesse est, vt transeat ad maiorem locum: oportet igitur post nutritionem fieri aliquam aliam mutationem, qua totum reddatur maius. Hac in re duæ o- D piniones existunt. *Prior sententia.* Vna communior est, & eam plurimi sequuntur, qui dicunt per membri extensionem fieri adeptionem maioris quantitatis, tum in ipso membro, tum in toto viuente corpore; veluti si spongia manu constricta postea dimittatur, dimissa enim extenditur, & maiorem occupat locum: sic igitur caro, quando omnes eius pori sunt repleti alia noua carne ex sanguine genita, extenditur, & carefit, & maiorem locum occupat; ita os, & neruus, & aliæ o- E mnes similares partes: ad extensionem autem partiũ omnium similarium crescit membrum, proinde totum viuentis corpus maius redditur: hanc sententiam significare visus est Aristot. in prædicto contextu 25. quando dixit, illa quæ augentur, mutare locum, sicut ea, quæ extenduntur. *Posterior sententia.* Altera sententia fuit nonnullorum, qui negarunt hanc extensionem accretioni necessariam esse, & dixerunt partium, & totius corporis F incrementum fieri potius per pulsum, quam per extensionem, vna enim pars aliam pellit, ac trudit, & illa aliam, quemadmodum in vnguibus fieri videmus. *1. argum.* Ad hoc probandum, & extensionem reprobandam, tali argumento vsi sunt: contrariorum contrariæ sunt conditiones, accretio, atque imminutio sunt contrarij motus, ergo debent contrariis modis fieri; itaque si accretio fieret per extensionem, oporteret imminutionem fieri per contractionem, nam extensioni con- A tractio opponitur; attamen nemo dixit imminutionem fieri per contractionem, quia hoc nullo pacto dicendum est, ergo neque accretio fit per extensionem. *2. argument.* Præterea nullum connatum, & vniforme à seipso moueri potest, vt ait Aristoteles in context. 30. lib. 8. Phys. at caro est corpus vniforme, & homogeneum; ergo non potest à seipsa moueri; non potest ergo extendi, quia si extenderetur, à seipsa extenderetur, & ita à se moueretur, quod ibi Aristoteles negat.

Opinio vera, & eius comprobatio.

Cap. IV.

ARbitror ego veram esse priorem opinionem, quam complures sequuntur, & extensionem accretioni penitus necessariam esse, pulsum vero nequaquam, imo nullo modo fieri posse: *Posterioris sententiæ confutatio.* nam vngues ita crescunt per pulsum, dum vna pars aliam pellit, sed non dicuntur reuera augeri, quo- C niam ad vnam tantum partem mouentur; illa vero, quæ augentur, ad omnes simul partes; præterea alimentum, seu excrementum illud, quod per vngues expellitur, non penetrat omnes vnguium partes, sed vni tantum parti apponitur, proinde est mera appositio terrei excrementi, quod per vnguem emittitur, pulsione facta vnius partis ab alia, quare illa non potest vocari accretio: at in vera viuentis accretione certum est partes alimenti penetrare omnes corporis D partes, & augere totum corpus secundum omnes simul differentias positionis; non igitur per talem pulsum, qualis in vnguibus fit, hoc enim dicere, est dicere vnam partem & pellere alteram, & ab eadem pelli, quod ne excogitabile quidem est, quia se mutuo impedirent ne vlla pulsio fieret, siquidem fit pulsio, quando in vna tantum parte fit additio materiæ pellentis, quæ propinquam partem pellat, & illa aliam, sed non eandem, à qua ipsa pellitur, quo fit, vt in pul- E su omnes partes ad eandem positionis differentiam tendant, sicuti videmus in vnguibus; sed non ita fit in eo, quod vere augetur, hoc etenim mouetur ad omnes simul differentias positionis. Præterea si per pulsum accretio fieret, oporteret cicatricem in manu pueri factam tempore procedente pelli ad digitum, quod tamen non contingit: videmus enim cicatricem manere semper in eadem parte, cui fuit vulnus illatum, & eum locum nunquam mutare. Per ta- F lem igitur pulsionem accretio non fit, nisi pulsionis nomine idem intelligatur, quod extensio; reuera enim alium modum imaginari non possumus, quo totum membrum augeatur, & cum maioris quantitatis adeptione maiorem locum occupet, nisi vt spongia prius manu constricta, postea dimissa extenditur, & rarefit: ideo non est ignorandum, in viuente crescente poros propter duas simul causas generari, propter consumptionem humidi à calore naturali fa- *Pori ob duas causas fiunt.*

ctam, & propter extensionem; in adultis vero ex sola humidi consumptione poros exoriri, quia nulla amplius in eis extensio fit: at in crescentibus etiamsi nulla humidi consumptio fieret, necesse esset ex sola extensione poros generari.

Solutio argumentorum, quæ contra extensionem adducta sunt.

Cap. V.

Ad primum.

AD argumenta autem aduersus extensionem adducta facile est respondere. Prius quidem argumentum potest contra aduersarios ita retorqueri: si accretio per pulsionem fieret, oporteret imminutionem fieri per attractionem, quoniam pulsioni contraria est attractio, & contrariorum contrariæ sunt conditiones: sed soluitur, quia non omnes contrariorum conditiones debent esse contrariæ, sed aliquæ; & hinc fit, vt locus argumentandi à contrario sit locus Topicus, qui probabilitatem aliquam habet, at non necessitatem: dicimus igitur accretionem, ac imminutionem esse motus contrarios, ideoque oportere vt ea ratione, qua opponuntur, contrarias etiam conditiones habeant: accretio igitur est motus à minore quantitate ad maiorem ex materia extrinsecus accedente, imminutio vero est motus à maiore quantitate ad maiorem ex materiæ subtractione; hæ namque sunt accretionis, ac imminutionis conditiones contrariæ ab Aristotele positæ, quas negare non possumus: at his positis sequitur necessario eas non posse opponi etiam in modo, sicut illi imaginantur, nempe vt accretio fiat per extensionem, imminutio vero per contractionem; hac enim contrarietate constituta tolleretur altera illa oppositio rationæ materiæ accedentis, & recedentis, quam Aristoteles posuit, quia dicere contractionem est supponere eandem materiam seruatam, quæ prius extensa fuit; hæ igitur duæ contrarietates, vna per materiam additam, & ablatam, altera per extensionem, & contractionem, eiusmodi sunt, vt vna alteram non patiatur, quare vna constituta, non potest altera poni; quia si contrahitur materia, ergo non est sublata, sed eadem remanet in eo, quod imminuitur, quod tamen Aristoteles negat: quod si materia in imminutione est sublata, vt asserere debemus, cuiusnam volumus fingere contractionem? certe si per subtractionem materiæ quantitas imminuitur, nulla opus est contractione: imminutio namque respectu accretionis locum habet priuationis, quatenus in accretione apponitur materia, in imminutione autem demitur: quare id, quod imminuitur, priuatur sua materia, seu parte materiæ: extensio autem est materiæ extensio, nec potest in viuente considerari sine materia.

Imminutio quid sit.

Ad secundum.

Ad alterum argumentum dicimus, eos male accipere verba Aristotelis in illo contextu 30. libr. 8. Physicorum: nam Aristoteles ibi non dicit homogeneum & vniforme à se moueri non posse, sed dicit continuum non posse ita à se moueri, vt vna pars alteram moueat, & sumit continuum proprie, & eius partes secundum quantitatem considerat; quare locus ille ad id, de quo nunc loquimur, non pertinet; non enim dicimus vnam carnis partem extendi ab alia parte carnis, tanquam à mouente, hoc enim Aristotel. ibi negat; sed dicimus totam carnem extendi ab anima, proinde agens extendens esse animam, non aliam carnis partem: quod si omissa eius loci consideratione ita argumentari velint, corpus homogeneum extendi à se non potest, quia sic à seipso moueretur; dicendum est corpus homogeneum non posse mouere seipsum, dum sumitur homogeneum inanimatum, siue sit elementum, siue mistum; quum enim hoc non diuidatur in partem mouentem, & partem motam, non potest à seipso moueri, vt ibi Aristotel. considerat; at secus est de homogeneo animato, quod est actu pars corporis heterogenei, & organici, hoc enim præter formã mistionis habet animam informantem, à qua tanquam à mouente fit motus ille extensionis: homogeneum vero inanimatum habet solã formam elementi, vel solam formam mistionis, ideo non potest se mouere eo modo, quo animalia à se moueri dicuntur; nam omne anima prædictum potest moueri à seipso, id est, ab anima; quare etiam caro, si habet animam, ab illa tanquam mouente extendi potest per calorem naturalem, tanquam per instrumentum, seu agens proximum.

Declaratio contex. 30. lib. 8. Phys.

Solutio quæstionis, cur in adultis cesset accretio. Cap. VI.

HÆc, quæ de extensione diximus, maxime confirmantur, ex eorum consideratione, quæ in viuentibus contingere cernuntur, propterea quod facile est eorum rationem adducere, dum asserimus accretionem per extensionem fieri; videmus enim viuentia non semper augeri, sed ad aliquod vsque tempus, vt homo augetur ad ætatem vsque adolescentiæ, postea vero augeri desinit; quod idem in cæteris animalibus, & in plantis omnibus contingere manifestum est: attamen videretur etiam in iuuentute accretionem fieri debere, nam in iuuene calor naturalis validissimus est; potest igitur & multum alimentum in substantiam conuertere, & facere extensionem membrorum, siquidem certum est hæc fieri ab anima per calorem naturalem: manente autem eadem causa, debet idem manere effectus; quoniam igitur manet eadem anima, & calor naturalis est vehemens, deberet etiam iuuenis augeri non minus, quam puer: est igitur cognoscenda causa, cur in adultis accretio cesset. Possemus ad hanc quæstionem

Causa finalis.

nem respondere, adducēdo causam finalem accretionis: natura enim viuentibus accretionem dedit, vt possent ad debitam sibi quantitatē peruenire, & naturales exercere operationes; etenim viuentia omnia nascuntur admodum paruula, nec possunt in initio sui ortus habere quātitatem sibi conuenientem, propterea quod omnia plantarum, & animalium semina necesse est multo minora esse ipso animali, vel planta generante, ideo tā animal, quam planta in principio suæ generationis habet necessario paruam quantitatem, & multo minorem quantitate totius viuentis perfecta: in animalibus vero, quæ vtero gerunt, manifestum est fœminam nō posse fœtum sibi æqualem gestare vtero, sed longe minorem: quoniam igitur cum ea parua quantitate non possunt viuentia omnes naturales operationes exercere, potissime vero illam præcipuam, quæ est aliud sibi simile generare; ideo necessaria fuit viuentibus accretio, per quam ad conuenientem cuiq; quantitatem peruenire possent, & idonea reddi ad aliud simile generandū; hæc est accretionis causa finalis, ex qua sumi potest ratio cur viuentia, quando cōuenientem sibi quantitatem sunt assequuta, non amplius augeantur; natura enim nihil frustra facit, sed omnia quæ agit, propter finem agit: quoniam igitur accretionem viuentibus dedit propter assequutionem perfectæ quantitatis, necesse est, vt hac acquisita cesset accretio, quia non est amplius necessaria, acquisito fine. Sed in hac causa finali non videtur animus acquiescere, nisi alia quoque huius affectus causa reddatur, quoniam natura aliquē sibi finem proponens dirigit etiam certa aliqua media ad illius finis assequutionem; ideo si puero accretionem dat, & eam iuueni negat, necesse est iuueni media quoq; negata esse, per quæ possit augeri; sin minus, augetur etiam iuuenis, quia augendi officium est animæ vegetantis, quæ sine cognitione agit, quocirca semper agit, nisi impediatur: quamobrem si natura vult in iuuentute accretionem non fieri, necesse est, vt huic agenti impotentiam, vel impedimentum aliquod afferat, ne augere amplius possit: hoc autem impedimētum non potest esse ratione ipsius agentis, quia ipsa animæ vis nunquam debilitatur, vt asserit Arist. in contex. 65. lib. de Anima, dum ait [*si senex acciperet oculum iuuenis, videret sicut iuuenis*] anima enim nunquam labefactatur, sed id, quod in senio debilitatur, est corpus, quo vt instrumento anima vtitur: non potest etiam impedimentum oriri ex impotentia secundarii agentis, qui est calor naturalis: hic enim in iuuene validissimus est, nec minus aptus ad augendum, quam in puero. Restat vt impedimentum sit in subiecto recipiente, ita vt quando corpus augeri amplius non potest, tūc desinat accretio, quoniam agens non agit, nisi in subiectū aptum ad recipiendum: ratio autem, cur corpus iuuenis

A non possit amplius augeri, est, quia pcipua pars, quæ augeri dicitur, & ad cuius incrementū crescit totum viuētis corpus secundum omnes dimensiones, sunt ipsa ossa: quum igitur omne viuens in principio suæ generationis sit valde humidum, & molle, & domabile, ossa quoq; tenera sunt, & ad extensionem idonea; ætate autem procedente necesse est, vt per actionem caloris naturalis omnes corporis partes magis semper exiccentur, & indurescant; ex cōtinua enim humidi

Ratio cur post adolescētiam cesset accretio, sumitur ab ossibus.

B resolutione à calore omnes partes duriores & solidiores redduntur, quod ipsa experientia docet; humidiorem enim & molliorem esse experimur vituli carnem, quam bouis, & bouis iuuenis, quam bouis senis, & ossa quoq; duriora in boue, quam in vitulo: quoniam itaq; accretio per extensionem fit, necesse est vt tunc cesset, quando ossa ad tantam duritiem peruenerunt, vt extendi amplius nequeant; peruenire aūt ad tantam duritiem necesse est, propter continuam

C actionem caloris naturalis, quemadmodum diximus: posset quidem etiam in iuuene extendi caro, sed nō fit accretio totius corporis, nisi ossa extendantur: huius autem signū habemus manifestissimum, quia sæpe contingit, vt cessante accretione incipiant iuuenes fieri carnosiores, & impinguari; calor enim naturalis in illa ætate validus ac vehemens est, & multum nutrimentum in substantiam conuertit; ideo multū carnis generat, non tamen dicitur augeri caro, neq;

D ex carnis incremēto membrum, vel corpus totum, propterea quod ossa non extenduntur: totum igitur nutrimentum abundans in carnem & in pinguedinem conuertitur, nec potest illa impugnatio vocari accretio, quia non secundum omnes dimensiones incrementum fit, non enim secundū longitudinem, secundum quam absque ossium extensione accretio fieri nullo pacto potest; pueros autem raro impinguari videmus, quia totum nutrimentum in totius cor-

E poris accretione consumitur; sed cessante accretione incipiunt impinguari, nisi à nimio coitu, ad quem adolescentes, ac iuuenes procliues maxima sunt, impinguatio impediatur; abundans enim nutrimentum, si totum per coitum excernatur, in pinguedinem conuerti non potest: hinc fit, vt animalia castrata pinguia fiant, & vt frequentius in virili ætate pingues fieri homines videamus, quam in adolescentia, & in iuuentute; nam in virili ætate liberiorem habent

Cur animalia castrata pinguescant.

F vsum rationis, & incipiunt abstinere à coitu; adolescentes vero immoderato vt plurimum vtuntur coitu, quia concupiscentia potius ducuntur, quam ratione. Ex his igitur colligimus, duas simul ob causas cessare in viuentibus accretionem, ob materiæ necessitatem, & propter finem, sicut in 2. Poster. Analytic. in multis cōtingere Aristoteles dixit, vt tum propter materiæ necessitatem, tum propter finem fiant; finis enim & scopus naturæ est assequutio de-

Duæ causæ cessationis accretionis: materiæ necessitas & finis.

bitæ quantitatis, & huius gratia viuentibus accretionem dedit, ideo acquisito fine cessat accretio, quia non est amplius necessaria: sed quia maxima est consonantia in rebus naturæ, ideo materiæ quoq; necessitatem natura adiecit, & statuit materiam tunc ineptam esse ad accretionem recipiendam, quando viuẽtia nõ egent amplius accretione ad naturalia munera obeunda, & ad omnes edendas naturales operationes.

In quanam mutatione sit accretionis essentia constituta, opiniones aliquorum, & earum confutatio.

Cap. VII.

HActenus declaratum à nobis est, quot fieri mutationes oporteat, vt ex alimento extrinsecus accedente viuentia corpora augeantur: sequitur vt consideremus in quanam mutatione sit accretionis essentia constituta, an in omnibus simul sumptis mutationibus prædictis, an in aliqua earum tantummodo. Non defuêre qui dixerint accretionem esse omnium dictarum mutationum congeriẽ: quam sententiam reprobat Marsilius in primo lib. de Generatione, quæst. 10. idq; non iniuria, quoniam Aristoteles censuit accretionem esse speciem quandã motus ab aliis speciebus distinctam; quo fit, vt neque vlla ex aliis speciebus, neque earum congeries possit esse accretio, sed eius natura constituẽda sit in aliqua particulari mutatione, quæ non sit alia vlla species motus, sed sit solum accretio. Præterea illæ omnes mutationes, quas diximus, non modo accretionis naturam non constituunt, sed neque illi necessariæ sunt: duæ namq; illæ priores concoctiones non sunt necessariæ, nisi in animalibus; nimirum vt per eas præparetur alimentũ ad postremam concoctionem, quæ in membris fit, recipiendam; primum enim oportet cibum conuerti in chylum, deinde chylum in sanguinem, vt tandem sanguis in substantiam cõuertatur, & ita viuens augeatur: in plantis vero non fit nisi postrema hæc tertia concoctio, qua alimentum vertitur in substantiam, & huic proportione respondet conuersio, quæ in animali fit, sanguinis in substantiam; alimentum enim plantarum nulla præparatione indiget, quia plantæ ipsum à terra extrahũt iam præparatum, & aptum vt in substantiam cõuertatur, veluti si animalia sanguinem extrinsecus traherent iam extra genitum, ita vt non fieret in eis alia coctio, quam postrema illa, qua sanguis in substantiam mutatur, assimilatio appellata, propterea quod vltimum alimentum, quod dissimile erat, redditur simile, dum vertitur in substantiam viuentis corporis: absq; hac igitur assimilatione accretio nunquam fieri potest; fieri tamen potest sine aliis præcedentibus mutationibus, vt in plantis manifestum est, quare illæ

Aliquorum opinio. Confutatio.

In plantis vna tantum concoctio fit.

A omnes absq; dubio ipsi accretionis naturæ extraneæ sunt. Duæ mutationes remanent, in quibus dici possit esse accretionis naturam constitutam, & in iis tota huiusce rei difficultas posita est; vna est hæc modo dicta assimilatio, quæ est vltimi alimenti in substantiam conuersio; altera vero est postrema illa extẽsio, qua diximus totum viuentis corpus maiorẽ acquirere quantitatem, proinde & maiorem locum: quum igitur in harum vtralibet accretionis natura constitui B posse videatur; duæ contrariæ sententiæ ortæ sunt, & vtraque sectatores habuit. Marsilius in sua quæstione prædicta priorem partem accipit; asserit enim nil aliud esse accretionem, quam generationem partis substantiæ maioris parte consumpta; & in hoc distinguit accretionem à nutritione, quod nutritio solam substantiam respicit vt restaurandã, accretio vero quãtitatem; subiecto tamen idem sunt, vt Aristoteles dixit in primo lib. de Generatione; quoniam C eadem mutatio est, & nutritio, & accretio: nutritio quidem quatenus est generatio substantiæ ad ipsum viuens restaurandum, accretio autem quatenus generatur pars substantiæ maior parte consumpta: ideo inquit accretionem formaliter generationem esse, distinguit tamen in hoc accretionem à generatione, quod generatio proprie dicitur, quando aliquid per se existens generatur, accretio vero, quando alteri aggeneratur: quo fit, vt accretio sit potius agge- D neratio, quam generatio appellanda, quia est generatio partis, quatenus est pars. Quando igitur generatur pars maior parte consumpta, eam inquit Marsilius formaliter accretionem esse, & hanc sententiam probat duobus argumẽtis. Primo sic: omnis conuersio nutrimenti in maiores partes partibus consumptis in viuente corpore accretio est, at illa aggeneratio ex vltimo alimento facta est conuersio in partes consumptis partibus maiores, ergo illa generatio est ipsa- E met accretio. Secundo ita argumentatur: illa mutatio, qua existente seclusis aliis omnibus accretio existit, & qua non existente non existit, est ipsamet accretio; atqui generatio partium maiorum est huiusmodi, ea namque existente augetur viuens, non existente autem non augetur; ergo illa aggeneratio est accretio ipsa. Hæc sententia magnis difficultatibus vrgetur. Primum enim censuit Aristoteles in accretione non solum partes, sed etiam totum acquirere F maiorem quantitatem, vt videre est in contex. 38. primi libri de Ortu & interitu, imo vero accretio præcipue totum respicit, non partes: at in illa aggeneratione maioris partis membrum non fit maius, nisi extendatur, proinde nec totum viuens fit maius: nam poris sanguine repletis, & sanguine in carnem, & alias partes homogeneas conuerso, singulis quidem partibus carnis, & ossis est facta additio, sed nisi fiat totius membri extensio, nondum crescit membrum; neque

Opinio Marsilij.

1. argum. Marsilij.

2. argum.

Opinionis confutatio.

neque totum viuens: ergo illa aggeneratio non est formaliter accretio, quoniam ea posita, & aliis omnibus seclusis, non fit accretio. Confirmatur: quia in vera accretione totum mutat locum, vt dixit Aristoteles in contextu vigesimoquinto libri primi de Generatione: at per solam aggenerationem maioris partis totum non mutat locum, nisi fiat extensio; ergo illa aggeneratio non est formaliter accretio. Patet etiam cuilibet diligenter consideranti, nullam esse differentiam inter accretionem & nutritionem, nisi membri extensio assimilationem consequatur, quia etiam in nutritione fit additio substantiæ quantæ sine extensione membri; & ad accretionem totius nihil refert substantiam illam adiectam maiorem esse parte consumpta, nisi sequatur extensio; sine hac enim totum corpus non fit maius, vt videmus manifestissime in iuuenibus & in viris, qui carnosiores fiunt; generatur enim in eis plus carnis, quam fuerit consumptum, nec tamen augeri dicuntur, quia nulla fit extensio membrorum. Præterea Aristoteles in 5. lib. Physicæ auscultationis per hoc motum à generatione distinguit, quod motus in tempore fit, generatio autem subito, & sub motu accretionem ponit tanquam veram speciem proprie sumpti motus, & à generatione distincti; quare censet accretionem in tempore fieri, & esse verum motum. At secundum opinionem Marsilij accretio fieret subito, quum ipse dicat accretionem esse formaliter generationē; quare Marsilius Aristoteli aduersatur in multis: primo dum inquit, accretionem esse formaliter generationem, quum Aristoteles dicat manifeste eas distinguire, deinde dum ait accretionem subito fieri, quam Aristoteles in tempore fieri asserit; tum demum quod ponit subiectum accretionis ens potestate, quod formam vltimi alimenti amittens sumit formam rei nutriendæ, vt carnis, & ossis, Aristoteles autem putauit omnes motus habere subiectum ens actu, ad differentiam generationis, cuius subiectum est ens potestate: patet igitur sententiam Marsilij defendi non posse, & ab Aristotele alienam esse.

Aliorum opiniones, & earum confutatio. Cap. VIII.

HÆc, quæ aduersus Marsilium adduximus, aliqui considerantes, in aliam sententiam inciderunt, quod accretio non sit formaliter illa aggeneratio, quæ assimilatio dicitur; sed sit illa extensio, quæ assimilationem consequitur: hanc opinionem tuetur Ioan. Gandauens. in quæstione sua decima libr. 4. Physic. & in quæstione septima libr. 8. & hæc videtur multo probabilior priore illa opinione, quia secundum hanc accretio est verus motus, cum successione, & in tempore factus; extensio enim fit in tempore, & est transitus ad solam maiorem quantitatem, nulla

Ioa. Gandauësis.

A facta mutatione in substantia, ideo in ea manifeste apparet accretionis, & aliarum mutationum discrimen. Præterea secundum hanc sententiam seruatur in accretione id, quod Aristoteles dixit in context. 25. primi libri de Generatione: id enim quod per extensionem augetur, mutat locum, & ita mutat, vt toto manente in eodem loco partes de loco ad locum moueantur, hæc enim in extensione apertissime conspiciuntur: at in conuersione vltimi alimenti in B substantiam nequaquam; partes enim locum non mutant, nec totum manens in eodem loco maiorem adipiscitur. Visus est etiam Aristoteles in memorato context. 25. hanc sententiam proferre; dixit enim illa, quæ augentur, mutare locum eo modo, quo illa, quæ extenduntur; putauit igitur, ea quæ augentur, extendi, quare videtur naturam accretionis in illa extensione constituisse. Verum hæc quoque opinio difficultatibus non caret, vt patet legentibus priorem li- C brum Petri Pomponatij de accretione, & nutritione, vbi tum prædictam Marsilij sententiam confutat, tum hanc Ioannis Gandauensis: aduersus quam in capite eius libri nono multifariam argumentatur. Primo sic: extensio est motus ad raritatem, est enim rarefactio quædā; raritas autem est qualitas, non quantitas, vt ait Auerroes in commentario 84. libri quarti Physicorum, & in 15. libri septimi: accretio autem est motus ad quantitatem, non ad qualitatem; ergo D non est formaliter extensio. Præterea si natura accretionis in extensione consisteret, reprehendendus esset Aristoteles, qui in primo libro de Ortu & interitu declarare volens accurate quid sit accretio; & quomodo fiat, nunquam extensionem nominauit, sed solum considerauit accretionem esse mutationem ad maiorem substantiam: quare videtur ad priorem potius opinionem fuisse inclinatus. Præterea extensio fit etiam nulla adueniēte materia, accretio autem E fit necessario ex materia extrinsecus accedente, vt Aristoteles docuit, dicens hanc materiam esse in principio contrariam, in fine autem fieri similem; ergo accretio non est extensio: quod autem fieri possit extensio absque vlla accedente materia, patet in spongia. Argumentatur etiam ex eo, quod Aristoteles dixit in contextu 41. primi libri de Generatione, accretionem, & nutritionem esse idem subiecto; si accretio esset extensio, non esset idem subiecto cum nu- F tritione, propterea quod extensio est tempore posterior nutritione, quare non potest esse idem subiecto cum illa. Tandem considerat id, quod Aristoteles dicit in contextu 25. eiusdem libri: declarans enim quomodo illa, quæ augentur, locum mutent, vtitur similitudine, & inquit, sicuti quæ extenduntur: igitur significat accretio-oem non esse formaliter ipsammet extensionem, quia non debet aliquid declarari per seipsum, neque comparari cum seipso: extensio

Pōponat. contra Gandauensem. 1. argū.

2. argument.

3. argument.

4. argument.

5. argument.

igitur non constituit ipsam accretionis naturam apud Aristotelem, sed est quoddam ab ea diversum, & extraneum. Ipse igitur Pomponatius volens vitare absurda, quæ vtramque dictã opinionem consequuntur, inquit accretionem neque esse generationem maioris partis, neque esse extensionem, sed esse adeptionem maioris quantitatis, quæ fieri non potest absq; aduentu quantitatis externæ, & quam sequitur necessario maioris loci occupatio. Sed hæc dicens mihi videtur ad propositam quæstionem nihil dicere: omnia enim quæ dicit, vera sunt & omnibus manifesta, quia omnes concedunt accretionem esse acquisitionem maioris quantitatis, & fieri ex materia quanta adueniente, & cum loci mutatione: hoc igitur non est id, quod in præsentia quæritur, sed quæstio nostra est, in quonam consistat hæc maioris quantitatis acquisitio; quum enim ad accretionem faciendam plures concurrere mutationes videamus, quærimus in quanam ex illis ipsa accretionis natura consistat, ita vt illa dicatur esse mutatio ad maiorem quantitatem: quum autem omnes mutationes, quæ in accretione locum habent, iam singillatim considerauerimus, videtur vitari non posse, quin dicamus accretionem vel in assimilatione consistere, vel in extensione, vel in ambabus simul, & hoc debuit ipse Pomponatius considerare.

Pomponatij opinio

Confutatio.

Vera sententia, & eius declaratio.
Cap. IX.

EGo in hac difficultate dicendum puto, accretionem non in sola extensione consistere, neque in sola vltimi alimenti conuersione in maiores substantiæ partes, sed essentialiter continere vtramque, est enim accretio mutatio ad maiorem quantitatem per motum extensionis ex alimento in substantiam conuerso tanquam ex materia: vtramque conditionem posuit manifeste Aristoteles in primo de Ortu & interitu, dixit enim accretionem fieri ex materia extrinsecus accedente; quare non in sola extensione naturam accretionis consistere existimauit, siquidem in hac nulla nouæ materiæ accessio includitur, sed etiam in conuersione alimenti in substantiam, ita vt hæc quoque in ipsa accretione comprehẽdatur. Extensionem quoque satis clare expressit in context 25. eius libri, quando dixit, illa, quæ augentur, locum mutare, sicut illa, quæ extenduntur: censuit igitur in accretione fieri talem extensionem, qualem in spongia, & aliis eiusmodi fieri videmus, vel saltem motum aliquem similem, quem propter similitudinem non possumus nisi extensionem appellare: & quum maioris loci adeptio sit coniuncta cum adeptione maioris quantitatis, & eam insequatur, necesse est, vt quemadmodum per motum extensionis maior locus acquiritur, vt ait ibi Aristot. ita per eundem maior quantitas acquiratur: itaque si accretionis natura consistit in adeptione maioris quantitatis, manifestum est eam secundum Aristotelem consistere in extensione. Hæc fuit Auerrois sententia in comment. 38. eiusdem libri, vbi aperte asserit accretionem fieri per extensionem membrorum, & in illa extensione foramina generari, quemadmodum antea considerauimus. Sic etiam facile declaramus id, quod Aristoteles dixit, accretionem esse idem subiecto cum nutritione, hoc est, continere in se nutritionem, sed ab ea differre ratione; nam si solam extensionem accretionem esse dicamus, id tueri nullo modo possumus; at si præcedentem mutationem in substantiam ei adiungamus, dictum Aristotelis clarum redditur; nam in illa mutatione nutritio & accretio sunt idem subiecto: quatenus enim mutatur sanguis in carnem, eatenus est nutritio, quæ solam substantiam respicit, quum sit substantiæ reparatio; quatenus vero mutatur in carnem maiorem, eatenus est accretio, quæ non substantiam respicit, sed quantitatem, licet substantiæ mutationem necessario contineat, vt Aristoteles significauit in contex. 41. eiusdem libri, quando dixit, alimentum nutrire quatenus est potestate caro, augere autem quatenus est potestate caro quanta: possumus enim ita argumentari; sicuti se habet caro quanta ad carnem, ita accretio ad nutritionem: at in carne quanta comprehenditur caro, igitur & in accretione nutritio; ea tamen mutatio est alia ratione nutritio, alia vero accretio, & fit vtraque eodem tempore, imo eodem temporis momento, sed differunt ratione, sicuti dictum est: si vero extensionem, quæ illam mutationem insequitur, consideremus, maior oritur earum differentia; nam in nutritione, quatenus est nutritio, nulla extensio fit, in accretione autem necessarium est, vt membra extendantur; ideo ratione extensionis accretio non est simul tempore cum nutritione, sed est posterior, idque omnino necessarium est: quia si nutritio est substantialis mutatio, nõ in tempore fit, sed in temporis momento; accretio autem quum sit motus, ex necessitate successionem habet, & in tempore fit; id autem, quod in tempore fit, non potest simul esse cum eo, quod fit subito; est autem ita necessaria extensio ad constituendam accretionis naturam, vt, si fiat sola in substantiam conuersio, imo & in substantiam maiorem, nec vlla sequatur extensio, non fit accretio, sed nutritio solum, vt patet in adultis, quando carnosiores fiunt: illud ergo, quod dicitur, accretionem simul esse cum nutritione, & hac ratione esse idem subiecto, non est verum de tota accretione, sed de solo eius initio, quod ex necessitate est mutatio vltimi alimenti in maiorem substantiam; hanc autem postea insequitur extensio, quæ est tempore posterior nutritione; in illo autem initio continet accretio nutritionem, licet ab ea differat ra-

Quomodo accretio sit idem subiecto cũ nutritione.

rat ratione, quia non ea ratione dicitur accretio, quatenus nutritionem continet, sed quatenus respicit quantitatem, quæ per sequentem maioris substantiæ extensionem acquiritur. Si quis autem obiiciat, ergo accretio, non est vnus motus, neganda est consequentia, quia conuersio in substantiã est substantialis mutatio, nempe generatio carnis, ossis, & similium; quare non est motus, sed mutatio subita, quæ est principium sequẽtis extensionis, quæ est verus motus in tempore factus sicuti punctum est principium lineæ: quemadmodum igitur vna dicitur linea, licet duobus punctis terminata, atq; conclusa, & ea puncta in ipsa lineæ definitione accipiuntur; ita vna accretio, & vnus motus dicitur, licet terminũ à quo, habeat subitam mutationem in substantiam, terminum autem ad quem, ipsam maiorem quantitatem in fine extẽsionis acquisitam, qui vterq; terminus in ipsa accretionis essentia comprehenditur, sicuti duo puncta terminantia in definitione rectæ lineæ: propterea vera sunt in accretione hæc ambo dicta, accretio est acquisitio substantiæ cum quantitate maiore, & accretio est acquisitio maioris quantitatis tantum: dum enim totam accretionem consideramus, ea vtrumq; terminum continet, proinde ẽt nutritionem tanquam terminũ à quo, non vt extraneũ: proinde est adeptio substantiæ cum quantitate maiore, at si motũ à fine nominare velimus, & à termino, ad quẽ, accretio est acquisitio quantitatis tantum. Seruamus autem hoc modo optime naturã motus, & successionem, imo & continuitatem in ipsa accretione: nam si accretio esset sola cõuersio alimenti in substãtiam, nulla ratione esset motus, neq; vllam successionem haberet, quoniam illa conuersio in momẽto temporis fit; transitus aũt ad maiorem quantitatem, qui per extensionem fit, est verus motus, & cõtinuus. Non est aũt ignorandum, motum accretionis in viuentibus posse duobus modis considerari; potest enim accipi pro toto cuiusq; viuentis incremento ab initio sui ortus ad initiũ vsq; ætatis consistentiæ, quod quidem constat ex multis nutritionibus, & pluribus extensionibus distinctis; secundo modo potest accipi pro vna tantum particulari nutritione cum vna extensione eam insequente: primo modo accretio non est vnus continuus motus, quoniam adeptio totius debitæ quantitatis, quæ fit in homine per totum tempus viginti annorũ, non est ita continuata, vt in qualibet particula illius temporis fiat extensio, & acquisitio particulæ quantitatis illius; sed de toto eo tempore fiunt plures interruptæ & distinctæ extensiones, inter quas positum est tempus medium, quo nulla fit extensio; postquam enim facta est in puero aliqua extensio, desinit puer extendi per tempus aliquod, nam iterum implentur sanguine foramina, deinde iterum sanguis ille mutatur in carnem, postea vero fit alia membro-

Dubiũ solutio.

Quomodo accretio sit idem sub[iecto] cũ nutritione.

Accretio est motus continuus.

Accretio in viuentibus potest dupliciter considerari.

A rum extensio: at secundo modo accepta accretione pro vna tantum particulari extensione, ea est verus motus, vnus, & continuus: & hæc Auerrois sententia est in commentario 6. libri 3. Physicorum, & in 23. lib. 8. vbi dicit motum accretionis non esse vnum continuum motũ, sed esse compositum ex pluribus motibus, & pluribus quietibus: non est enim admittenda aliquorum interpretatio, qui videntes Auerroem negare motum accretionis esse vnum continuum,

B dicunt ipsum accipere continuum pro perpetuo, & significare accretionem non esse perpetuam, sed aliquando desinere, nempe in initio ætatis consistentis: etenim sensus hic est ab Auerroe alienus, qui seipsum declarans inquit non esse continuum, quia constat ex pluribus motibus, & pluribus quietibus; igitur non quia non sit perpetuus, sed quia est interruptus, negat totam vnius viuentis accretionem ad ætatem vsq; consistentem, esse vnum cõtinuum motum: quam-

C uis enim modo quodam dici possit vnus ratione vnius subiecti, quod augeri dicitur, & ratione scopi naturæ, quæ vnum sibi finem proponit, acquisitionem tantæ quantitatis; reuera tamen non est vnus continuus, quia natura non potest vno conatu, & vno tantum motu eam totam quantitatem assequi, ideo saltem acquirit partem post partem: quare totius quantitatis acquisitio non est vnus continuus motus, sed singula pars per verum motum acquiritur, qui est

D vnus continuus; scilicet vna particularis extensio: hoc modo saluamus continuitatem, & naturam motus in accretione, quæ aliter saluari non potest; in motu autem locali est vera continuitas etiam secundum totum, nam si in sublimi loco ponatur lapis, ad cẽtrum vsq; descendet vno cõtinuo motu absq; vlla interruptione.

Auerroes.

Praua aliquorũ interpretatio.

De duplici quantitatis incremento, & duplici raritate. Cap. X.

E

CÆterum vt res magis intelligatur, & omnes difficultates tollantur, notanda sunt quædam: primum de quantitate, in qua videtur accretionis natura consistere; hanc enim Aristotel. ab aliis motibus per hoc distinxit, quod est motus ad quantitatem. Quantitas, vt alibi fuse demonstrauimus, materiæ naturam insequitur, & est illi coæua, & ab ea inseparabilis; termini autem omnes quantitatis præscribun-

F tur à forma; ideo sicuti quantitas materiam insequitur, ita termini quantitatis corporum naturalium insequuntur formam, & à forma ipsi compositotribuuntur; hinc fit vt neq; materia possit esse vnquam sine quantitate, neq; quantitas sine materia, ideoque non possit alicui rei addi noua quantitas sine additione nouæ materiæ. Incrementum autem quantitas fieri potest duobus modis, vt ex Auerroe colligimus in comment. 84. lib. 4. Physicorum, vbi de hac re doctis-

In libr. 2. de prima materia.

Incremẽtũ quantitatis fieri potest duobus modis.

doctiſſime loquitur; vno modo fit maior quantitas per additionem nouæ quantitatis, proinde & nouæ materiæ, ſicuti quum aquæ portionem alteri portioni adiungimus, ſic enim maior aquæ quantitas redditur: altero modo per ſolam mutationem factam in forma, & abſque vllius materiæ additione fieri maior quantitas dicitur, vt quando aqua calefacta mutatur in aerē, maior enim fit aeris quantitas, quā fuerit quantitas aquæ; non eſt tamen adiecta aliqua noua materia, neq; aliqua noua quantitas, quum enim eadem ſeruetur materiæ portio, quantitas quoq; eadem ſeruatur; ſed mutantur termini, nam propter formam aeris illa quātitas ad ampliores terminos extēſa eſt, diciturq; ea ratione facta maior, quatenus eadē quantitas per rarefactionem ſubiecti extenſa eſt ad maiorem locum occupandum, ita vt terminorum potius, quam ipſius quantitatis ſit facta mutatio propter mutationem formæ, quam termini inſequuntur. Duobus igitur modis fit tranſitus de minore quantitate in maiorem: aut enim manente eadem materia fit mutatio in terminis quantitatis propter mutationem formæ, ſicuti quando aqua mutatur in aerem; aut ſine mutatione formæ res fit maior per acceſſionem nouæ materiæ, vt quū aquæ aqua apponitur, dum enim nulla fit mutatio formæ, fieri nullo modo poteſt vt magnitudo augeatur, niſi per nouæ externæ materiæ acceſſionem: hic modus locum habet in accretione, de qua in præſentia loquimur; forma enim rei augendæ debet eadem ſeruari, vt mox oſtendemus, ſic enim idem numero remanere dicitur id, quod augetur; ideo per acceſſionem externæ materiæ nouam quantitatem afferentis fit viuentis corporis incrementum. Colligere ex his poſſumus quoddam alterationis & accretionis diſcrimen, & diſcriminis rationem: alteratio namq; non eget aliqua materia, ex qua fiat, ſed ſolum habet ſubiectum, in quo fit, & quod alterari dicitur; accretio autem non modo habet ſubiectum, in quo fit, & quod dicitur augeri, ſed eget etiam materia externa, ex qua fiat: huius autem ratio eſt; quoniam alteratio eſt motus ad qualitatem, quæ inſequitur naturam formæ, non naturam materiæ; accretio vero eſt motus ad quantitatem, quæ materiæ, non formæ, naturam inſequitur; ideo ſi noua qualitas inducenda ſit, non opus eſt aliquam externam materiam accedere, ſed illa ipſa materia ſubiecta eſt apta ad omnem qualitatem recipiendam, quia omnis forma, & omnis qualitas de poteſtate materiæ educi poteſt: ſed quando abſque mutatione formæ, & eadem manente forma debet quantitas maior reddi, id fieri nullo modo poteſt, niſi per additionem nouæ materiæ; quantitas enim ingenerabilis, & incorruptibilis eſt, & ſemper, ac neceſſario in materia ineſt; ideo ſi manere debeat eadem ſubſtantia, & ſeruari eadem forma, non poteſt fieri

Nota alterationis, & accretionis diſcrimen.

A maior quantitas, niſi per acceſſionem nouæ materiæ, cum qua etiam noua quantitas adueniat. Secundo loco aliud quiddam notandum eſt nō parui momenti: quoniam enim dictum eſt accretionem fieri per extenſionem, quæ eſt rarefactio quædam, ſciendum eſt duplicem eſſe raritatem, & duplicem denſitatem: quam diſtinctionem ignorans Zimara in illa contradictione, quam notauit in Auerroe in comment. 84. lib. 4. Phyſic. in errorem manifeſtiſſimum lapſus B eſt. Auerroes enim variis in locis de raritate loquens varia, & inter ſe pugnantia pronunciare viſus eſt: nam in illo comment. 84. inquit, rarum & denſum eſſe contraria in quantitate; tamen in comment. ſeq. 85. ait raritatem & denſitatem non eſſe de eſſentia quantitatis. In 7. autem Phyſic. comment. 15. inquit, raritatem & denſitatem eſſe qualitates. Sed in 1. Metaphyſ. comment. 15. eaſdem locauit in Categoria ſitus, quæ videtur etiam Ariſtotelis ſententia fuiſſe, in lib. C Categoriarum, cap. de Qualitate. At in comment. 77. libri 8. Phyſ. dixit rarefactionem & denſationem eſſe motus locales. Magna igitur eſt horum locorum diſcrepantia, quum Auerroes motū ad raritatem modo dicat eſſe ad quantitatem, modo ad qualitatem, modo ad ſitum, modo ad vbi. Soluens Zimara dicit raritatem, & denſitatem eſſe reuera in ſola Categoria qualitatis: quando autem Ariſt. & Auerroes eas locare videntur in Categoria ſitus, inquit eos loqui iuxta D aliorum opinionem, non ſecundum mentem propriam: quod vero rarefactio dicatur motus ad quantitatem, vel ad vbi, inquit eſſe verum per quandam conſequutionem; at non formaliter; raritatē enim inſequitur maior quantitas, proinde & maioris loci occupatio: rarefactio igitur eſt primario, & eſſentialiter alteratio, & motus ad qualitatem, per conſequutionem vero & ſecundario eſt etiam ad quantitatem maiorem, & ad ampliorem locum; quare nulla eſt repugnan- E tia in Auerrois dictis, quum omnia vera ſint ſecundum varias conſiderationes. Ego autem nihil veri à Zimara dictum eſſe arbitror, niſi illud vnum, quod de quantitate dixit: omnis enim rarefactio eſt tranſitus ad maiorem quantitatem, ſeu potius ad maiores terminos quantitatis, non tamen primario, ſed ſecundario, & per quandam comitantiam, ſeu conſequutionem; per ſe autem, & primo non eſt ad quantitatem, ſed ad aliquod aliud, quod maior quantitas conſequi- F tur. In reliquis autem puto deceptum eſſe Zimaram, quia non animaduertit duplicem eſſe raritatem, & duplicem denſitatem; quarum vna eſt proprie in Categoria qualitatis, quia conſiſtit in tenuitate ſubſtantiæ, non in diſtantia partium inter ſe, & eſt de numero ſecundarum qualitatum conſequens calorem & frigus, vt ait Ariſtoteles in libro ſecundo de Partib. anim. cap. 1. & Auerroes in 7. Phyſic. comment. 15. & in 2. de Generat. 15. & ibidem Ioann. Grammaticus in con-

Raritas duplex.

Apparēs cōtradictio in dictis Auerrois.

Solutio Zimaræ.

Impugnatio ſolutionis.

in contex. 17. talis autem raritas, & talis densi-
tas, sunt illæ, quibus dissident elementa inter se,
aerem enim dicimus rarum, & aquam densam,
non quod partes aeris distent inuicem, & ha-
beant interpositas vacuitates, reuera enim ni-
hil est vacui in aere, neq; aliud inter eius partes
est interpositū corpus; sed quod aer tenuem ha-
bet substantiam, aqua vero crassam: patet au-
tem prouenire hanc substantiæ densitatem à fri-
gore, & raritatem à calore, & hanc non esse a-
liam, quam illam, quæ consistit in tenuitate sub-
stantiæ; ideo Auerroes in comment. 22. lib. 1. de
Cœlo de hac raritate loquens inquit motum ad
raritatem esse alterationem, non quod motus
possit esse primario ad raritatem, sed quia pri-
mario est ad calorem, quem consequitur rari-
tas, ac tenuitas substantiæ; hanc autem conse-
quitur etiam magnitudinis incrementum: quod
considerans Auerroes in illo comment. 84. lib.
4. Physic. dixit raritatem & densitatem esse con-
trariæ in quantitate, quatenus raritatem conse
quitur maior quantitas, densitatem autem mi-
nor; hoc enim dicens respexit id, quod secunda-
rium est, non id, quod primarium, vt recte dixit
Zimara: ideo in sequente comment. 85. hoc de-
clarans Auerroes ait densitatem & raritatem nō
esse essentialiter in Categoria quantitatis. Alte-
ra est raritas, quam non videtur animaduertisse
Zimara, quæ non consistit in tenuitate substan-
tiæ, sed in distantia partium inter se; quemad-
modum spongiam raram esse dicimus, quia
partes habet inuicem distantes per spatium va-
cuum interpositum, non quidem vere vacuum,
quod omni corpore careat, sed quod alio tenui,
& insensili corpore plenum est; in spongia enim
vacuas vocamus partes illas, in quibus aer est
inclusus: hæc raritas est absque dubio in Cate-
goria situs; nam distantia, vel propinquitas par-
tium inter se, nil aliud est, quam situs; de hac igi-
tur loquutus est Auerroes in comment. 15. lib. 1.
Metaphys. & Aristot. in libr. Categor. in cap. de
Qualitate: quum enim hæc acceptio omnibus
hominibus magis in promptu, atque euidentior
sit, hanc solam Aristoteles ibi respexit, quia in
eo libro statuit ea tantum in medium adducere,
quæ notiora, & communi hominum opinioni
magis consentanea essent; ideo negauit rarita-
tem esse qualitatem, quod alteram illam acce-
ptionem vulgaribus incognitam esse animad-
uertit: ob id Auerroes quoq; ibi asserit raritatem
esse in Categoria situs. & ibi Leui in suis Annot.
in Auerroem expresse notat duo esse genera ra-
ri, & densi; vnum, quod est in Categoria quali-
tatis; alterum, quod est in Categoria situs: &
hoc idem sumitur ex Ioan. Grammatico in con-
tex. 8. lib. 2. de Ortu & interitu. In hoc igitur de-
ceptus est Zimara, quod dixit Aristotelem & A-
uerroem, quando raritatem in genere situs col-
locarunt, iuxta aliorum sententiam esse loqu-
tos; quum potius ex mente propria. & secun-

Raritas duplex. Apparēs cōtradictio in dictis Auerrois.

Solutio Zimaræ.

Impugnatio solutionis.

A dum veritatem hoc dixerint, dum alteram hanc
veritatem respexerūt. In eo etiam, quod de mo-
tu locali dixit, lapsus est Zimara: quando enim
spongia manu cōstricta postea dimittitur, & re-
laxatur, rarefieri dicitur, nō ita tamen, vt motus
ille fieri primo dicatur ad raritatē; siquidem ad
situm non est motus, neq; ad vllam aliam Cate-
goriam præter quantitatem, qualitatem, & vbi,
secundario tamen ad alias quoque fieri potest
motus, & per mediam aliquam ex tribus præ-
B dictis: igitur necesse vt motus ille spongiæ sit
primo ad locum, mouentur enim partes ad di-
uersa vbi, quæ postea cōsequitur varius illarum
partium situs inter se: non est igitur verum id,
quod Zimara dixit, rarefactionem esse motum
localem secundario, & per cōsequutionem; est
quidem verum de priore illa rarefactione, quæ
primario est motus ad qualitatē, sed de hac po-
steriore falsum est: quum enim negari non pos-
sit, eam esse motum quendam, ad nullam spe-
C ciem motus reduci potest, nisi ad localem; est
igitur motus ille primario ad locum, secundario
vero ad situm. Talem esse certum est illam rari-
tatem, ad quam tendere videtur id, quod auge-
tur: tum enim extenditur, foramina exoriūtur,
quæ sunt veluti partes, in quibus non est caro,
vel os, sed aer, vel vapor aliquis similis; patet e-
nim per illam extēsionem non acquiri priorem
raritatem, quæ est substantiæ tenuitas, & quali-
tas, siquidem substantia viuētis non fit tenuior,
D quam prius erat; sed acquiritur raritas per illum
motum altero modo accepta, qualis est raritas
spongiæ, ita tamen vt motus ille dicatur secun-
dario ad situm, primario autem ad quantitatem;
nam primarius terminus & scopus, quē sibi na-
tura proponit in illo motu, est assequutio maio-
ris quantitatis, hanc autem consequitur muta-
tio situs partium: nam mutato sanguine in car-
nem, in foraminibus caro densa est, quia fora-
minibus caret, postea vero extēditur, & fit rara,
E dum iterum in ea oriuntur foramina, licet hæc
raritas non sit scopus naturæ, quemadmodum
diximus: imo, si bene consideremus, dicere non
possumus in accretione viuentis maiorem ac-
quiri raritatem, sed eadem est densitas, & raritas
in principio, & in fine accretionis; in principio
enim caro dum habet foramina, potest dici ra-
ra, postea vero repletis foraminibus sanguine, &
eo in carnem conuerso dici potest modo quo-
dam densior facta, dum foraminibus caret; de-
F inde vero extenditur, & rursus foramina oriun-
tur, & caro ad pristinam raritatem reuertitur;
quare nulla tunc acquiritur maior raritas, sed
sola quantitas per accessionem nouæ materiæ
maior est facta: reuera enim nulla est qualitas, &
nullus alius terminus, quem per illam extensio-
nem dicere possumus esse acquisitum, nisi sola
maior quantitas, & hæc sola est naturæ scopus
in eo motu; eam postea secundario consequi-
tur maioris loci acquisitio, sed hæc nō fuit sco-

Ad quā raritatē accretio tendat.

Alia extensio in accretione fit, alia in spongia. Maior quātitas acquiritur duobus modis.

pus naturæ. Ex his colligimus discrimen quoddam in viuentis, & in spongiæ extensione: nam extensio viuentis primario ad quantitatem tendit, non ad vbi; at extensio spongiæ est motus primario ad vbi, non ad quantitatem: nam maior quantitas duobus modis acquiritur, vno modo per additionem materiæ, altero modo per ampliationem terminorum; in spongia extensa acquiritur maior quantitas secundo modo, sed non primo; in conuersione autem sanguinis in carnem fit maior quātitas primo modo, at non secundo, nisi sequatur extensio: quod si vtraq; simul accipiatur, tum conuersio in substantiam, tum extensio consequens, fit maior quantitas vtroque modo simul, & hæc est accretionis natura: quare eius extensio non est omnino similis extensioni spongiæ, licet per vtramq; eadem raritas acquiratur.

Aduersantium argumentorum solutio. Cap. XI.

VERITATE ita declarata, sequitur vt omnia prius adducta argumenta expendamus, & quantum roboris habeant, consideremus. Primo loco soluenda sunt argumenta Marsilij, quibus probare nitebatur, accretionem esse formaliter generationem, id est, conuersionem in maiores partes. Primum erat: omnis mutatio alimenti in partes consumptis maiores est accretio, at vltima illa ex alimento genetatio est huiusmodi, ergo illa est accretio. Huius argumenti neganda est maior; quia petit illud idem, quod probandum erat, & idem est sensus maioris, ac conclusionis. Alterum argumentum erat: illud, quo existente est accretio, & quo non existente non est, accretio ipsa est; at conuersio illa vltimi alimenti in partes maiores est huiusmodi; ergo est accretio. Ad hoc dicimus negandam esse minorem: nam ablata quidem tali conuersione aufertur accretio, quoniam absq; illa fieri non potest: non tamen illa conuersione posita ponitur accretio, nisi etiam sequens extensio ponatur, sicut antea demonstrauimus. Argumenta vero, quæ aduersus Marsilium adducta sunt, valida omnia sunt, non quidem vt excludatur hæc in maiorem substantiam mutatio, sed vt ostendatur non in ea sola consistere accretionis naturam, sed etiam in extēsione sequente, vt ea considerantibus manifestum est. Argumenta vero Ioan. Gandauensis ad probandum accretionem in extensione cōsistere, valida quidem sunt, non tamen ad excludēdam priorem illam mutationē in maiores partes; quia sine hac seruari quidem possunt aliquæ accretionis conditiones ab Aristotele positæ, non tamen omnes, quia non illa, qua dicitur accretionem fieri ex materia extrinsecus adueniente; siquidem extensio, dum sola consideratur, nullam materiæ accessionem complectitur, quum sine hac extendi res possit.

Ad primū Marsilij. *Ad secundum.* *Ad argumenta contra Marsiliū adducta.* *Ad argument. Gandauensis.*

Ad primum Pōponatii.

Argumenta vero Pomponatii ad ostendendum non in extensione accretionem consistere, facile soluuntur. Primum erat: extensio est motus ad raritatem, raritas est qualitas, ergo est motus ad qualitatem. Huius argumenti notare possumus & maiorem; & minorem: nam raritas, quæ per extensionem acquiritur, non est qualitas, sed positio, vt antea dictum est, ideo maior est falsa; est etiam falsa minor, quia extensio non est primario ad hanc raritatem, sed ad maiores terminos quantitatis, ad illam autem raritatem secundario, quare per hoc non stat, quin extensio sit motus in Categoria quantitatis. Præterea vt ei condonemus raritatem esse qualitatem, non ob id fit, vt extensio sit alteratio; siquidem non ad omnem qualitatem transitus est alteratio, sed ad solas primas quatuor qualitates, quæ sunt in tertia specie illius Categoriæ; ideo neque motus ad raritatem illam, quæ est qualitas, hoc est, partium tenuitas, est ea ratione alteratio, quod sit ad raritatem, sed quia est primario ad calorem, quem consequitur raritas. Secundum Pomponatii argumentum erat; si accretio esset extensio, reprehendendus Aristoteles esset, qui de accretione agens, nunquam nominauit extensionem. Ad hoc dicimus Aristotelem in ea tractatione versatum esse solum in explicandis obscurioribus accretionis conditionibus, has enim declarare operæ pretium erat; extensionem vero declarare non oportuit, quia satis manifesta est, & comprehenditur in sensu formali huius vocis, accretio; quia non possumus alio modo imaginari totum fieri maius, quam per extensionem membrorum, id enim per pulsionem fieri nullo modo posse iam demonstrauimus; quare nullus relinquitur modus, quo res crescat, nisi hic vnus per extensionem. Aristoteles itaque hoc tanquam notum constituens in reliquis declarandis versatus est, imo neque penitus omisit extensionis nominationem, nam in contextu 25. libri primi de Ortu & interitu dixit, illa, quæ augentur, mutare locum, sicut illa, quæ extenduntur; ita enim significauit accretionem fieri per extensionem: quærendum autem ex aduersariis est, vbinam Aristoteles in eo tractatu declaret modum, quo totum id, quod augetur, transeat ad maiorem locum; nam absque dubio nullibi hoc declarauit, sed de sola assimilatione loquutus est: attamen certum est, non per hanc solam fieri transitum ad maiorem locum: omnino igitur reprehendendus est Aristoteles, qui neque de pulsione, neque de extensione, neque de aliquo alio modo, quo maior locus acquiratur, loquutus est, aliquem tamen esse modum oportet præter conuersionem alimenti dissimilis in simile: & quamuis Aristoteles dixerit alimentum augere quatenus est potentia caro quanta, modum tamen non expressit, quo totius viuentis quātitas maior reddatur: nos igitur dicimus modum

Ad secundum. *Non ad omnem qualitatem transitus est alteratio.*

dum hunc ſatis tactum fuiſſe in cont. 25. quando dixit, illa, quæ augentur, mutare locum, ſicut illa, quæ extenduntur; ſic enim ſignificauit hoc fieri per extenſionem membrorum, & de hoc tanquam de re manifeſta nil amplius dicere oportuit.

Ad tertium.

Tertium argumentum erat: extenſio fit etiam nulla adueniente materia, accretio autem omnis fit ex materia adueniente, igitur accretio non eſt extenſio. Huius facilis eſt ſolutio, eſt enim paralogiſmus ex maiore particulari in ſecunda figura; nam dari aliquam extenſionem B concedimus, quæ nullam materiæ accretionem præſupponat, ſub tali tamen extenſione accretio non comprehenditur, quum neceſſario conſequatur nouæ materiæ aggenerationem: quod ſi maiorem vniuerſalem ſumat, omnis extenſio fit abſque vlla adueniente materia, neganda eſt maior, quia falſa eſt.

Ad quartum.

Ad quartum argumentum, quod erat; ſi accretio eſſet extenſio, non eſſet idem ſubiecto cum nutritione; neganda eſt conſequentia: ad probationem autem dicimus, nil C aliud hoc argumento oſtendi, quam accretionem non eſſe idem penitus cum nutritione, quod quidem nos concedimus, quoniam ſecundum Ariſtotelem non debent eſſe idem eſſentialiter, ſed idem ſubiecto, & differentes ratione: conuenientia autem, & diſcrepantia in hoc conſiſtit, quod accretio complectitur & conuerſionem in ſubſtantiam, & extenſionem, qua maior quantitas acquiritur, & ratione conuerſionis in ſubſtantiam dicitur idem re cum nutritione, D non tamen idem ratione, quoniam illa conuerſio eſt alia ratione nutritio, alia vero accretio; ſed ratione ſequentis extẽſionis differt etiam re à nutritione, quia eſt tempore poſterior: at quoniam accretio neq; eſt ſola in ſubſtantiam mutatio, neque ſola extenſio, ideo dum totam accretionem cõſideramus, dicimus eam eſſe idem ſubiecto cum nutritione, quoniam nutritionem continet, & ſine illa fieri non poteſt; ratione autem differt, quia illa mutatio eſt nutritio quate- E nus eſt generatio carnis, & eſt accretio quatenus eſt generatio maioris carnis cum extenſione ſequente: & hoc ſignificare voluit Ariſtot. quando dixit eas eſſe idem re, differre autem ratione.

Nutritio partim eſt idem re cũ accretione, partim non eſt idem re.

Ad quintum.

Poſtremum argumentum erat: Ariſtoteles declarauit accretionem ex ſimilitudine eorum, quæ extenduntur, ergo putauit eam eſſe quid diuerſum ab extenſione; quia nihil comparatur cum ſeipſo, neq; declaratur per ſemetipſum. Ad hoc dicimus, varias eſſe extenſiones, & diuerſos ea- F rum modos, proinde nõ eſſe abſurdum, ſi vnam per aliam declaremus, quod ibi Ariſtoteles facit: ſumit enim eam extenſionem, quæ ſub ſenſum cadit, & quã omnes vident, cuiuſmodi eſt ſpongiæ extenſio, & per eam declarat, quomodo illa, quæ augẽtur, locũ mutent; ſignificans ea quoq; per extenſionem augeri, quæ non eſt ſenſilis, ſed mente comprehenditur, à quolibet modũ conſiderante, quo fit accretio: quamobrem ex eo

A loco ſumitur potius argumentum pro noſtra opinione; quia ſi id, quod augetur, locum mutat eo modo, quo id, quod extenditur, cui dubium accretionem extenſionem quandam eſſe? ſic igitur per extenſionem ſenſilem, quæ ſine adueniente materia fit, declarat Ariſt. extenſionem intellectilem, quæ fit ex acceſſione materiæ: imo nec dicendum eſt, vnam extenſionem ibi per aliam declarari, ſed mutationem loci eorum, quæ augentur, per ſenſilem aliquorum extenſionem: B quare non declarat idem per ſemetipſum, ſed potius indicat illa, quæ augentur, ideo locum mutare, quia extenduntur, ſicuti illa, quæ extendi cernuntur, locum mutant: quare illius loci conſideratio noſtræ ſententiæ ſuffragatur.

Quomodo ad accretionem ſe habeant aliæ mutationes, quæ in ea fiunt.

Cap. XII.

C TRES ab Ariſtotel. veræ accretionis conditiones conſtitutas eſſe iam diximus; vna fuit, accretionem ex materia extrinſecus accedente fieri; altera, idem numero ab initio ad finem vſque accretionis ſeruari id, quod augetur; tertia demum, non modo totum, ſed etiam partes omnes aliquod ſuſcipere magnitudinis incrementum. Ad harum primam declarandam ea, quæ hactenus dicta à nobis ſunt, pertinue- D runt: quomodo enim ex accedente materia corpus viuens augeatur, ſatis ex iis, quæ diximus, poteſt eſſe manifeſtum. Sequitur vt ea, quæ ad duas reliquas conditiones attinent, conſideremus, & difficultates, quæ in iis magnæ oriuntur, expendamus, ac ſoluere nitamur; vt his omnibus declaratis tandem perfectam tum accretionis, tum nutritionis definitionem colligamus: ſunt autem hæ duæ conditiones ita inter ſe connexæ, vt coniunctim declarandæ eſſe videantur; E vnam enim & eandem eſſe rationem oſtendemus, qua & idem numero manet id, quod proprie augeri dicitur, & omnibus eius particulis aliqua fit additio quantitatis; ideo prius difficultates, quæ in vtraque conditione exiſtunt, ſeorſum proponemus; deinde vna, & eadem contemplatione omnes ſoluere, & veritatem patefacere aggrediemur. Quod ad alteram attinet, quæ eſt, idem numero id, quod augetur, manere, ſcire oportet hanc non eſſe propriam ac- F cretionis conditionem, ſed ei cum omnibus aliis motibus communem, qua omnes à ſubſtantiali mutatione diſtinguuntur; quando enim aliquod in ſolis accidentibus mutatur manente ſubſtantia, idem numero ſubiectum ſenſile manet, cui motus ille attribuitur: ſed Ariſtoteles hanc exprimere coactus eſt; tum ad multas excludendas improprie dictas accretiones, quæ cum ſubſtantiæ mutatione coniunctæ ſunt, ita vt non eadem numero ſubſtantia in iis manere dica-

dicatur,, vt quando mutata aqua in aerem moles crescit; tum etiam ad separandas alias mutationes, quæ ad veram accretionem faciendam concurrunt, iam enim diximus accretionē non fieri siue alterationis, & generationis, & interitus multiplici interuentu; sed harum omnium, & accretionis non idem est subiectum, cui attribuuntur; idque summopere annotandum est ad accretionem ab aliis seiungendam: sæpe enim contingit, vt quæ eadem esse mutatio videtur, multæ sint, dum ad diuersa subiecta referuntur, vt si ferrum aliquod quiescens altero ferro moto confricemus, is respectu moti est motus localis, respectu aūt quiescentis non est motus localis, sed alteratio solū, quia motu illo calefit; qui igitur vnus esse motus videtur, duo sunt ita distincti, vt in vno alter minime includatur: sic in viuente quando mutatur chylus in sanguinem, ea est generatio, & interitus, non tamen ipsius viuentis, sed generatio sanguinis, & interitus chyli: sic postea quando vertitur sanguis in carnem, illa mutatio dum diuersis subiectis attribuitur, alia, & alia esse cognoscitur; nam respectu sanguinis non est nutritio, neque accretio, sed interitus, quia neq; nutriri, neq; augeri mutatione illa sanguis dicitur, sed interire; respectu autem carnis genitæ secundum se consideratæ non est nisi generatio; at respectu totius viuentis neque alteratio est, neque generatio, neq; interitus, sed nutritio, & accretio: totum enim viuens neque alterari, neque generari, neque interire illa mutatione dicitur, sed nutriri, & augeri; proinde totum idem numero seruatur, non sic sanguis, neque caro, quibus non accretio, sed generatio, & interitus attribuuntur. Accretio igitur & cum alteratione, & cum generatione, & cum interitu coniuncta est; non tamen eidem subiecto hæ omnes mutationes ascribuntur, sed diuersis: sola nutritio tantam cum accretione affinitatem, & coniunctionem habet, vt eidem subiecto attribuatur; nam idem viuens eadem mutatione & nutriri, augeri dicitur, licet variis rationibus, sicut antea declarauimus: ideo etiam id, quod nutriri dicitur, idē numero manet, non sic illud, quod in nutritione generatur, vel interit. Ita igitur separata ab aliis dictis mutationibus accretione per diuersa subiecta denominationis, manifestum est in ea idem numero seruari id, quod augetur. Hoc tum ab ipso Arist. expresse acceptum, & absque vlla probatione constitutum est, tum ab omnibus hominibus concessum, tanquam per se manifestissimum; eandem numero plantam, & idem numero animal per vniuersam vitam seruari omnes homines existimare videntur.

Accretionis, & aliarum mutationum, quæ cum illa coniūctæ sunt, non idem est subiectū.

Quomodo idem numero maneat id, quod augetur, duæ contrariæ opiniones, & difficultates, quibus vrgentur.

Cap. XIII.

A CÆterum vt res ipsa manifesta per se esse videtur, ita obscurissima est ratio, & modus, quo id sit intelligendum. Duæ hac de re contrariæ opniiones existunt, quarum alteram sequi necessarium omnino est; vtraque tamen cum maximis difficultatibus est coniuncta, & vtraque sectatores habuit, atque habet. Vna est quam in libr. 1. de Generat. Marsilius tuetur, & Scotus in 4. Sentent. distinct. 44. quæst. 1. & alij complures, qui dicunt non manere per totam
B vitam idem numero viuens, nisi secundū quandam æquiualentiam, propterea quod in viuente non remanet per totam vitam eadem materia, neque eadem forma numero: de materia quidem certum est; ea namq; continue fluit, & alia noua quotidie ex alimentis aggeneratur: quare in homine sene non est eadē numero caro, quæ fuit in eodem puero; eadem tamen est secūdum æquiualentiam, quia non tota simul est renouata, sed pars post partem: hoc modo etiam inte-
C gritates elementorum eædem manere dicuntur tanquam indiuidua æterna, quia seruantur eadem secundum æquiualentiam solum; in partibus enim fit continua mutatio, nō in toto simul elemento: sic etiam nauis dicitur eadem numero longum tempus seruari, licet tandem omnes partes in ea sint renouatæ; hodie namque mutatur temo, alio die malus, alio hæc tabula, alio illa, adeo vt post aliquod tempus sint omnes partes mutatæ, & nulla earū, quæ initio factæ sunt,
D remanserit, eandē enim numero nauim dicimus remansisse per æquiualentiam: at si onmes simul partes eodem tempore renouarentur, nō eadem nauis esse diceretur, sed esset alterius numero diuersæ generatio: quod autem de materia dicitur, idem videtur esse necessario dicendum de omni forma, quæ de potestate materiæ sit educta; forma enim materialis non est à sua materia separabilis, & ad materiæ extensionē extensa est; quare ita est pars formæ in parte materiæ, vt
E tota forma in tota materia: fluentibus igitur partibus materiæ, necesse est vt simul partes formæ fluant, & aliæ nouæ partes cum noua materia generentur, hoc est, de illius potestate educantur. Quoniam igitur viuens est viuens, & augetur per illam animæ partem, quam altricem vocamus, hæc, quum sit forma materialis, fluit cum materia secundum partes, & aliæ eius partes quotidie generantur; fluente enim carne secundum particulas, fluunt etiam
F particulæ huius animæ cum particulis carnis, & quando fit mutatio alimenti in nouam carnem, generatur in illa particula carnis alia noua animæ particula, quæ de illius materiæ potestate educitur. Sic igitur neque eadem numero materia, neque eadem numero anima remenet ab ortu viuentis ad finem vsque vitæ ipsius, sed remanet vtraque per æquiualentiam, quia vtraq; secundum partes continue renouatur. Altera est opinio huic contraria, quam Albertus,

Opinio Scoti & Marsilij.

Opinio Thomæ, & Alberti, & Pōponatii.

Difficultates cōtra sententiam Thomæ.

Difficultates cōtra sententiam Scoti.

Opinio Thomæ, & Alberti, & Pōponatii.

Opinio Scoti & Marsilij.

bertus, & Thomas, & alii multi sequuti sunt, inter quos Petrus Pomponatius in libro suo de accretione eam efficaciter tueri contendit: quamuis enim hi non parum dissideant in modo dicendi, vt in dicto Pomponatii libro videre est, in hoc tamen omnes consentiunt; quod sola materia secundum partes fluat, & renouetur, anima vero vegetans non fluat, sed per totam vitam maneat penitus eadem numero tam secundum se totam, quam secundum partes, & adueniente noua materia extendatur ad eam informandam, & animandam, fluente vero aliqua parte materiæ non fluat cum illa, sed ad alias remanentes materiæ partes retrahatur. Hanc opinionem sequentes facile ostendunt, quomodo viuens idem numero per totam vitam seruetur: quum enim à forma, quæ anima est, constituatur, necesse est manente eadem forma, quæ nec secundum se totam. nec secundum partes mutata sit, vt idem iudicium maneat. Vtraque hæc opinio magnis difficultatibus vrgetur: nam si hanc posteriorem sequamur, & dicamus animam transire ab vna parte materiæ ad aliam nuper genitam, asserimus formam materialem migrare de subiecto in subiectum, quod videtur, vt Baccaferreus ait, totam euertere Aristot. philosophiam; etenim Aristot. censuit formam materialem de potestate materiæ educi, non in materiam induci, quum prius extra illam extiterit, vt secundum hanc opinionem asseritur. Ex altera vero parte, si cum aliis dicamus animam vna cum materia fluere, & in partibus materiæ ex alimento genitis nouas animæ particulas generari, ita vt non eadem penitus anima per totam vitam seruetur, communi hominum existimationi aduersari videmur; omnes enim eandem numero plantam, idemq; numero animal ab ortu ad mortem vsque seruari arbitrantur: cui opinioni attestatur etiam conseruatio specierum in memoria, nam multa bruta animalia ad mortem vsque retinent multarum rerum species in memoria impressas; canes enim inuenti sunt, qui quum multos annos à domino suo absentes fuerint, eum postea visum statim agnouerunt: quod non videtur posse contingere, nisi eadem numero anima absque aliquo suarum partium fluxu seruata sit, nec solum per æquiualentiam eadem; facit enim æquiualentia, vt animal eandem rem addiscere similiter aptum sit, sed non vt eandem actu retineat: quod quidem ostenditur similitudine accepta à naui secundum partes renouata, qua ipsi quoq; vtebantur; nam si quis in naui characteres aliquos imprimat, & post tempus aliquod mutentur, vna post aliam trabes, & tabulæ omnes illius nauis, manebit quidem nauis eadem per æquiualentiam, sed characteres non seruabuntur. Vtramque igitur opinionem maximis, & vix solubilibus difficultatibus vrgeri manifestum est.

Difficultates cōtra sententiam Thomæ.

Difficultates cōtra sententiam Scoti.

A

Quomodo omnibus partibus eius, quod augetur, fiat additio magnitudinis, plures aliorum sententiæ.

Cap. XIV.

DE reliqua etiam conditione altercatio magna est, quomodo quælibet eius, quod augetur, pars fiat maior: quum enim id, quod augetur, corporeum sit: proinde in infinitas partes diuiduum, & alimentum itidem corpus sit, non videtur fieri posse vt omnibus prorsus corporis augendi partibus fiat accessio magnitudinis ex alimento adueniente, quin corpus à corpore penetretur, quod philosophi omnes impossibile penitus esse existimarunt: ideo Arist. vt hoc absurdum euitaret, dixit cōditionem hanc de forma, non de materia intelligendam esse; ita vt quando dicitur, quamlibet partem rei crescentis maiorē fieri, id verum sit secundum formam tantummodo, non secundum materiam: quod Arist. dictum magnas interpretum controuersias excitauit, quum dubium maxime sit quid Arist. intellexerit per partes secundū formam; & per partes secundum materiam, & variæ huius dicti interpretationes à multis excogitatæ sint, vt videre est in memorato Pomponatij lib. de Accretione, & in quæst. Marsilij 12. lib. 1. de Ortu & interitu. Aliqui nomine formæ animam intellexerunt, & nomine materiæ corpus, quæ est maxime propria, & euidētissima harum vocum significatio: & accretionem dixēre attribui animæ, quoniam anima non fluit, sed eadē manet tam secundum se totam, quam secundū partes ab ortu ad mortem vsq; ipsius viuentis, & omnes eius partes fiunt maiores sine vlla corporū penetratione, quia anima est incorporea; materiæ vero accretionem non attribui secundum omnes eius partes, quia hæ sunt in cōtinuo fluxu, neq; eædem per totam vitam manent, neq; possunt omnes maiores fieri per additionē materiæ, quin corpus à corpore penetretur, quod quidem fieri nullo modo potest. Sed alij, qui non modo materiam, sed etiam animam secundum partes fluere existimarūt, ad aliam horum verborum interpretationem confugere coacti sunt; neque eandem omnes attulerunt, sed in varias sententias diuisi sunt. Aliqui enim dixerunt partes secundum materiam intelligi partes homogeneas, quæ sunt materia heterogenearum, partes autem secundum formam esse partes heterogeneas; hæ namque certam figuram postulant, & ipsius animæ proxima instrumenta sunt, quocirca his præcipue attribuitur accretio, & homogeneis propter ipsas. Alij vero dixerunt duplex in viuente corpore esse humidum; vnum radicale, quod ab ortus initio trahitur; alterum cibale, quod ex alimēto generatur: & radicale nunquā resolui, quoniam eius consumptionem mors necessario insequitur; cibale vero

B

C

1. opinio.

D

E

2. opinio.

F

3. opinio.

vero esse illud, quod ad humidi radicalis defensionem adiicitur, & hoc solum fluere continue, & renouari: partes igitur habentes humidum radicale putarunt ab Aristot. appellari partes secundum formam, quoniam anima in eis præcipue residet; partes autem habentes humidum cibale vocari partes secundum materiam, sunt enim veluti materia ad tutelam humidi radicalis adiecta, & in eis anima proprie non residet, & hæ continue resoluuntur, & restaurantur: quoniam igitur accretio attribuitur illi, quod permanet, non illi, quod fluit, ideo Aristot. dixit accretionem fieri secundum partes formales, non secundum partes materiales. Alii per formam intellexerũt totum animatum corpus, per materiam vero partes ipsius, quum Arist. in contex. 31. secundi Physic. dixerit totum notare formam, partes vero materiam: quoniam igitur totum manet semper idem per æquiualentiam, partes vero sunt in continuo fluxu; & accretio attribuitur illi, quod permanet, non illi, quod fluit; ideo Aristot. dicens accretionem fieri secundum formam, significare voluit eam esse attribuendam toti, quod permanet, non partibus, quoniam illæ omnes fluunt, nempe tam corporis, quam animæ partes, quum anima à materia separari non possit: sic igitur hi dixerunt, Arist. non intellexisse materiam ab anima distinctam, sed partes totius cõpositi animati prout distinguuntur à toto: ad hanc sentẽtiam accessisse videtur Scotus in prædicta distinct. 44 quarti Sent. quæst. 1. & hãc sequutus est Flaminius Nobilius in suis Commentar. in libr. 1. de Generat.

4. Opinio

5. Opinio Marsilii.

Marsil. autẽ dicit duplices esse viuentis corporis partes, alias porosas, alias non porosas, id est, plenas, & porosas vocari ab Aristot. partes formales, non porosas vero vocari materiales, propterea quod partes porosæ sensiles sunt, & sensilitas conuenit formæ, partes autem non porosæ insensiles sunt propter paruitatem, ideo attribuuntur materiæ, & dicuntur materiales: quũ igitur partes porosæ augeantur recipiendo alimentum intus, quæ est proprie dicta accretio; non porosæ vero augeantur per solam appositionem alimenti, non per receptionem intus, quia fieri non potest penetratio corporum; hic autem sit improprius accretionis modus; idcirco Arist. dixit accretionem fieri secundum partes formales, quæ sunt partes porosæ, non secundum partes materiales, quæ sunt partes plenæ. Alii quoque alia dixerunt, in quibus omnibus recensendis conterendum esse tempus non videtur, quemadmodum neq; in singulis modo numeratis sententiis refutandis; satis enim sit cognouisse quid alii dixerint, vt intelligatur, in quonam sit constituta huiusce rei difficultas: nunc veritatis declarationem aggrediamur, ea enim cognita facile, ac breue negotium erit cognoscere aliorum errores.

Vera sententia, & eius comprobatio, & contrariæ refutatio.

Cap. XV.

ARbitror ego veram esse illarum sententiam, qui dicunt animam vegetantem (de hac enim sola in præsentia loquimur) in omni viuente vnam penitus, & eandem numero ab ortu ad finem vsque vitæ illæsam, & incorruptam tam secundum se totam, quam secundum partes seruari, proinde cum corporis particulis fluentibus partes animæ non fluere; nihil. n. meo quidem iudicio vanius, & ab animæ natura alienius est, q̃ dicere particulas animæ cũ particulis materiæ cõtinue fluere, & alias nouas animæ particulas de potestate materiæ ad actũ educi: ad hoc ostendendũ nullum adduci potest efficacius argumentum, quam quod ex natura animæ sumitur: illud inprimis certum est, Arist. in 2. lib. de Anima docuisse animam esse formam corporis, non quidem cuiuslibet, sed organici, hoc est, in varias instrumentales partes distincti, proinde heterogenei; & per hoc tanquam per conditionem essentialem definiuisse animam, atq; eam ab inanimatorum formis distinxisse: hæ namque, quum nullam instrumentorum distinctionẽ requirant, formæ sunt corporum homogeneorum: anima vero quum variis facultatibus prædita sit, varia etiam instrumenta corporea postulauit, quibus ad varias edendas operationes vteretur. Quum igitur anima sit heterogenei corporis forma, necessarium fuit, vt ordine quodam omnes illius partes perficeret, & in vna præcipua resideret, in qua ortum habens, postea ab ea cũ aliis partibus communicaretur, quemadmodum Arist. declarat in calce libelli de cõmuni animalium motu, & in tertio de Partib. Animal. cap. 4. 5. & 7. qua de re quum abunde iam loquuti simus in libro, quem de partitione animæ scripsimus, nunc eam sententiam breuiter referemus, & tanquam ibi declaratam, & confirmatam constituemus. Docet in dictis locis Aristot. animam in vno præcipuo membro residere, quod in sanguineis animalibus inquit esse cor, in aliis vero, & in plantis aliud quiddam eodem munere fungens, & cordi proportione respondens; ideo quod nos nunc de corde dicemus, id de quolibet alio simili in aliis viuentibus membro intelligendum erit. A corde igitur inquit Aristot. pendere animalis vnitatem: quia animal est vnũ propter animam vnam; & anima est vna propter vnum principium, in quo primum oritur, & in quo præcipue residet, & à quo ad alias omnes adnatas partes diffunditur; statim enim genito corde producitur in eo anima per eductionem de potestate illius materiæ ad actum, deinde adnascentibus cordi aliis membris ordinatim, anima ab illo principio ad alia membra animanda protẽditur: vtitur autem ad hoc declarandũ Arist. exemplo regis,

Approbatio opinionis Thema

Anima natura

Vnitas animalis pendet à corde.

regis, qui in sola vrbe regia residet, sed poten-
tiam suam ad omnes regni partes gubernandas
extendit; ita vt si ad eius imperium accedat ali-
quod aliud nouum oppidum, ad illud quoque
regis potentia extendatur, quemadmodum in
prædicto libro nostro fusius declarauimus. Co-
gnouit ergo Aristotel. viuentis corporis tantam
partium varietatem habentis seruari vnitatem
non posse absque hoc ordine, & illarum parti-
um colligantia, quæ consistit in earum omnium
pendentia ab vna præcipua, in qua fuit primus
animæ ortus; idque manifestum est sumpta à re-
gno similitudine, non esset enim regnum vnum,
nisi vnum regem haberet, qui in aliquo præci-
puo loco residens vires suas ad cunctas alias par-
tes extenderet. Ex his colligimus, duplicem esse
Productio animæ duplex est.
animæ productionem in corpore secundum A-
rist. licet vnam proprie dictam, alteram vero sa-
tis improprie: vna est, quæ fit in corde in initio
generationis, eaque est vere productio animæ,
& generatio per eductionem formæ de potesta-
te materiæ ad actum; neq; in vno viuente fit, nisi
semel, quemadmodum vna tantum est genera-
tio cordis, nec potest sæpius iterari: altera vero
est, quando adnatis cordi cæteris membris in-
nascitur in eis anima, non tamen amplius per e-
ductionem de materia, sed per deriuationem à
corde, & per influxum ab illo principio ad alia
omnia, quæ adnascuntur, membra: quod autem
in initio generationis euenit, illud idem postea
in aggeneratione, quæ in nutritione per totam
vitam fit, concedere debemus, scilicet animam
à corde ad aggeneratas particulas deriuari, nam
eadem vtrobique ratio viget: sic vero non pro-
prie dicimus animam, seu partem animæ in ag-
generatis partibus generari, nulla enim animæ
pars producitur, quæ prius non fuerit, sed potius
noua materiæ particula, quæ prius non erat, a-
nimæ iam præexistenti subgeneratur. Hanc
ego sententiam sequendam puto, tanquam Ari-
stot. & rationi magis consentaneam, quum alte-
ram contrariam plura sequantur absurda, eaque
Primum argumentum.
penitus insolubilia. Primum quidem, si de noua
particula carnis noua animæ particula educere-
tur, anima esset primo actus corporis homoge-
nei; quare non esset essentialis conditio animæ
illa, quam Arist. in eius definitione accepit, ani-
mam esse actum corporis heterogenei, sed et-
iam de similari corpore anima educeretur, & a-
nima quidem tota: alias namq; ostendimus es-
sentiam animæ esse totam, & integram in qua-
libet corporis parte; quæ enim animæ essentia
Secundũ argumentum.
diuidua non sit, necesse est vt vbicunque esse di-
citur, ibi sit integra. Præterea sequeretur nullum
esse in viuẽte præcipuum membrum, sed omnes
corporis partes esse æque præcipuas; siquidem
præcipua pars non alia ratione iudicatur, quam
ex primo animæ ortu in illa, & ex præcipua eius
sede, à qua ad alias partes anima deriuatur, at-
que diffunditur; quocirca si vbique anima ori-

A tur, vbique est membrum præcipuum; falsa igi-
tur erit Aristotel. sententia de primatu cordis,
quia sic omnis aliarum partium à corde pen-
dentia tollitur; ab eodem enim res pendet se-
cundum conseruari, à quo pendet secundum es-
se; quare si in partibus corporis anima secundum
esse non pendet à corde, sed in singula parte est
primum educta de materia, neq; secundum con-
seruari pendebit à corde. Quapropter sequere-
Tertium argumentum.
tur etiam oportere quodlibet membrum ab a-
B nimali separatum viuere aliquamdiu: nam si
membrum non habet animam à corde influen-
tem, sed in ipso primum exortum, nulla esse po-
test ratio cur separatum membrum à toto non
debeat aliquamdiu animam retinere, quum sub-
stantialis interitus non fiat sine præuia altera-
tione, quæ non potest esse subita, sed in tempo-
re fit necessario: imo non solum membrum, sed
etiam quælibet carnis particula separata debe-
ret ob eandem rationem aliquamdiu viuere, hoc
C tamen omnium consensione falsum est, & ex-
perientiæ, ac sensui repugnat. Præterea sequere-
tur etiam non vnam esse animam in vno viuen-
te, sed plurimas; in singula enim aggenerata car-
nis particula inesset anima propria, & seorsum
ab aliis educta de illa materia: idq; confirmatur
per memoratum Arist. dictum in 3. lib. de Parti-
bus animalium, animal est vnum propter ani-
mam vnam, & anima est vna propter vnũ prin-
cipium, quod est cor, in quo exoritur, & in quo
D residet: nam secundum illorum sententiam non
vnum est principium generarionis animæ, quum
æque in singula parte anima generetur, proinde
non vna est anima, neque vnum animal: sed præ-
ter Aristotelis testimonium id omnino confite-
ri nos ratio cogit: nam in tanta partium varieta-
te non potest totius vnitas seruari, nisi per colli-
gantiam; nulla autem esse earum colligantia
potest, nisi per naturalem ordinem, & aliarum
pendentiam ab vna: quemadmodum ergo Arist.
E dicit vnum esse animal propter vnum princi-
pium generationis animæ, ita si plura sint talia
principia, plura quoque animalia in quolibet
animali erunt, & plura quotidie generabuntur.
Hæc & alia eiusmodi absurda manifestissima
euitamus, si cum Arist. dicamus eductionem a-
nimæ vegetantis de potestate materiæ ad actum
semel tantum fieri, & in solo corde, seu alio mẽ-
bro, quod cordi proportione respondeat, in ini-
tio generationis cuiusque viuentis, deinde ab eo
F diffundi animam ad alias adnatas partes, & per
totam vitam ad particulas materiæ ex alimen-
to aggeneratas, nec posse in alia parte præter
membrum præcipuum animam de potestate
materiæ educi. Propterea optime illos sentire
Quartũ argumentum.
arbitror, qui dicunt animam non ita esse mate-
rialem, atque diuiduam, vt non sit etiam imma-
terialis, & indiuidua; est enim mediæ naturæ
inter formas penitus à materia abiunctas, &
formas materiæ prorsus immersas, quæ sunt for-

ma

mæ inanimatorum; formæ namque à materia A
abiunctæ omnino indiuiduæ sunt, & nullam
habent quantitatem, quia nullum habent ma-
teriam: formæ vero inanimatorum sunt neces-
sario adiunctæ quantitati materiæ, in qua exten-
duntur, & determinatæ etiam quantitati, & de-
terminatæ materiæ, sine qua existere nequeunt:
forma enim, quæ est in hac aquæ particula, ita
est alligata huic portioni materiæ, & hinc deter-
minatæ quantitati, vt non possit extendi ad in-
formandam aliquam aliam materiæ portionem B
adiectam; sed si aliqua materiæ portio adiicia-
tur, quæ debeat aquæ formam recipere, oportet
de potestate illius alterius materiæ aliam aquæ
formam educi: anima vero medio modo sese
habet; nam est quidem necessario materiæ, &
quantitati addicta, quia sine materia, & sine
quantitate esse nullatenus potest; non est tamen
ita addicta determinatæ materiæ, ac determina-
tæ quantitati, vt non possit materiam quantam
mutare, & aliam, cui inhæreat, sibi adscribere, C
non ita tamen, vt possit materiam, in qua est,
derelinquere secundum totum, & ad aliam
transire, quia si tota simul materia destruatur,
perditur anima necessario; sed secundum par-
tes, & per successionem, manente scilicet ea-
dem materia per æquiualentiam, vt ante decla-
rauimus exemplo nauis, cuius partes diuersis
temporibus renouentur, non eodem tempore
omnes; hanc enim conseruationem eiusdem
rei per æquiualentiam in ipsa quidem materia D
& in partibus corporis concedimus, at non in a-
nima, cuius partes fluentibus materiæ partibus
minime fluunt; est enim anima forma nobilioris
conditionis, & magis eleuata, ac libera à nexu
materiæ, quam formæ inanimatorum, quæ nul-
lum in materiam imperium habent, sed in ea
prorsus immersæ sunt: anima enim, quatenus
sine materia esse non potest, materialis est, &
semper extensa, & semper quanta, ac diuidua;
sed quatenus fluentibus materiæ partibus ipsa E
non fluit sed in remanentibus integra manet, &
ad alias renouatas materiæ partes extenditur,
redolet naturam formæ immaterialis, & indiui-
duæ. Hæc fuit absque dubio sententia Aristo-
telis in context. 41. libr. 1. de Generatione, quan-
do dixit, formam, secundum quam fit nutritio,
& accretio, esse formam quandam immateria-
lem, in materia tamen existentem: quam eius
loci interptetationem à Latinis adductam o-
mnino sequi debemus reiecta altera Ioannis F
Grammatici, etsi nunc à multis recepta, in qua
ego alias, dum eum locum publice declararem,
multa notaui absurda tum in Philosophia, tum
in Grammatica ex verborum Aristotelis Græ-
corum consideratione; nam rei veritas hæc est:
quum Aristotel. prius formam eius, quod auge-
tur, nominasset, voluit aliquid dicere de hac
forma, secundum quam nutritio, & accretio
fieri dicitur; sed quia forma hæc est anima vege-

Quintū argumentum, & declaratio text. 41. lib. 1. de Gener.

A tans, quam in eo libro considerare minime con-
ueniens erat; ideo etiam ab animæ nominatio-
ne abstinere volens satis habuit eam propria
conditione circumscribere, & significare, dicen-
do eam esse formam immaterialem, materiæ
tamen inhærentem, hæc enim non est nisi ani-
ma: hoc significãt verba illa Græca, τοῦτο δὲ τὸ εἶ-
δος, quum enim in præcedentibus formam rei,
quæ augetur, nominasset, idcirco postea his ver-
bis subiunxit, hæc autem forma sine materia,
B nec significare potuit aliam formam, quam il-
lam, quam iam nomine formæ appellauerat; at
secundum Ioannis Grammatici opinionem o-
porteret formam in his verbis esse prædicatum,
vt sensus esset, hæc autem est forma sine mate-
ria; hoc tamen dicere non possumus, quia arti-
culus ostendit formam ibi esse subiectum, non
prædicatum: præterea dictio illa, τοῦτο; est neutri
generis; quare non potest ad alimentum referri,
quod à Græcis fœminino nomine τροφὴ appel-
C latur: sed magis est ea sententia absurda, quam
vt in præsentia confutari mereatur, nam & se-
cundum eam maxime impropria, & incongrua
est Arist. loquutio, & in multiplicem errorem, ac
repugnantiam incideret Arist. si id, quod ei Io-
annes attribuit, significate voluisset. Non pos-
sum hîc me continere quin dicam id, quod mihi
eum locum consideranti venit in mentem, quod
non credo Aristotel. cogitasse quanquam illud
cogitare maxime debuit; sumitur enim ex eo
D loco, & ex Aristotel. confessione argumentum
aliquod, vel saltem coniectura de animæ huma-
næ immortalitate: quum enim de anima vege-
tante, quæ ignobilissima omnium animarũ est,
loquens ibi Arist. fateatur eam esse modo aliquo
immaterialem, eleuatam, & liberam à nexu
materiæ, quia potest saltem à partibus suæ ma-
teriæ separari, credendum est animam sensibi-
lem multo eleuatiorẽ esse, sed maxime omnium
animam rationalem; proinde ita esse liberam à
E nexu materiæ, vt possit etiam à tota sua materia
separari, si aliæ partes animæ sunt à partibus sal-
tem suæ materiæ separabiles; eo enim negato
non haberet anima rationalis maiorem eleua-
tionem, quam anima vegetans, quod non vide-
tur consentaneum esse rationi. Sed vt ad id, de
quo sermo erat, reuertamur, sumitur etiam no-
stræ sententiæ confirmatio ex iis, quæ dicuntur
ab Aristotel. in context. 36. eiusdem libri: ibi nam
quæ vtrem aqua fluente plenum comparans
F cum corpore, quod augetur, vtri similẽ esse di-
cit formam eius, quod augetur, aquæ vero fluẽti
similem esse materiam; siquidem materia sem-
per fluit, quemadmodum aqua illa per vtrem,
manente tamen vtre sine aliquo fluxu, sicuti et-
iam forma eius, quod augetur, non fluit. Simili-
ter in context. 42. de imminutione loquens di-
xit materiam, & quantitatem minui, formã au-
tem manere; putauit igitur nullam formæ par-
tem cum fluente materia fluere, sed totam ani-

Nota de anima humana immortalitate.

Sextum argumentum.

Septimū argumentum.

mam remanere, & ad reliquam materiam restringi: nam si substantiam quoque formæ in particulis materiæ fluentibus corrumpi, & fluere cum materia existimasset; non potuisset vllum materiæ & formæ discrimen statuere ratione fluxus, vel permanentiæ, quoniam idem prorsus de vtraque dicendum fuisset.

Dubia contra veram sententiam, & eorum solutio. Cap. XVI.

VErum sententia hæc ita magis difficultatibus vrgeri videtur, vt multi eas solui nullo modo posse arbitrantes, hac reiecta, alteram, quam nos modo confutauimus, sequi maluerint: has igitur soluere nitendum est, vt si nobis non ita eas diluere datum erit, vt omnes conquiescant, id saltem præstemus, vt ii, qui mediocri ingenio præditi sunt, & rite philosophari volunt, dum eam cum contraria opinione contulerint, hanc cum minoribus difficultatibus coniunctam esse cognoscant, & fateantur. Duo potissimum dubia sunt, quæ maxima infirmare nostram hanc sentẽtiam videntur.

1. Dubiũ. Vnum est quod per eam ponitur forma migrare de subiecto in subiectum, quod & de accidentibus & de formis omnibus materialibus impossibile prorsus esse omnes existimant; quod autem hoc sequatur, patet: nam si illa eadem numero anima, quæ est in carne vetere, transit ad informandam carnem nuper ex alimento aggeneratam; & illa eadem, quæ erat in particulis materiæ consumptis, non fluxit cum illis, sed remanens contrahitur, & restringitur ad alias materiæ partes remanentes, absque dubio eadem numero anima migrat de subiecto in subiectum,

2. Dubiũ. Alterum dubium est, quoniam Arist. in lib, 1. de anima docuit animam non esse per se mobilem, sed solum per accidens ad motum corporis, nam in lib. 6. Physi. auscult. ostenderat sola corpora esse per se mobilia: at secundum hanc sententiam anima per se moueretur, non ad motum corporis; quando enim ad aggeneratã carnem extenditur anima. & quando à parte carnis consumpta ad remanentẽ carnis partem retrahitur, nõ potest hunc transitum facere, nisi loco moueatur; itaq; mouetur loco per se, quia nulla corporis pars tunc loco mouetur, sed sola particula animæ locũ mutat, quod est moueri per se. Hæ sunt validissimæ obiectiones, vt multis videtur, quæ sententiã hanc prorsus euertere, impossibilem reddere videntur: ad quas quid dici possit, proponitur nobis in præsentia considerandum.

Solutio primi. Nota quæ migratio sit impossibilis. Ego quidem arbitror priorem dubitationem non tanti esse momenti quanti eam esse plures arbitrantur, quum ex ipsamet resolutio sumi videatur; migratio enim quæ à philosophis impossibilis esse existimatur, est illa solum, qua accidens, vel forma totum A suum subiectum derelinquat, & eadem numero ad aliud transeat; sed dummodo forma totum suum subiectum non deserat, sed in eo maneat, potest absque vlla absurditate ab vna eius parte ad aliam informandam transire: neque hæc dicenda est migratio, sed quædam nomine carens transitio, quæ in nulla forma vel accidente materiali est admittenda, nisi in sola anima, ob eius naturam aliquantum eleuatam, & mediam, sicut antea declarauimus: in aliis igitur omnibus B formis, & accidentibus naturalibus nullam siue secundum totum subiectum, siue secundũ partem fieri posse migrationem concedimus; at in anima est possibilis, imo & necessarius transitus, ac diffusio ab vna corporis parte ad aliam: & huius discriminis ratio ex eo: quod alias declarauimus, satis clara desumitur; nam cæteræ præter animam formæ naturales sunt formæ corporum similarium, in quibus eadem est natura, & conditio totius, & partis cuiuslibet, proinde C in ea forma participanda nullus est in partibus ordo naturæ; sola anima est forma corporis organici, & dissimilaris, & eius corporis partes, quarum magna est varietas, informat, ac perficit certo quodam, ac necessario ordine, vnam quidem primo, ac præcipue, deinde alias per illam, & per deriuationem ab illa; quamobrem necesse est vt ab vna præcipua viuentis parte ad alias partes anima diffundatur, & hoc quemadmodum in prima totius viuentis generationis fieri D certum est; ita in quotidiana nutritione est concedendum; eaq; migratio, si modo migratio vocanda est, non est impossibilis in anima, sed necessaria, & ipsi naturæ animæ maxime consona. Mutatis igitur per successionem partibus viuentis, toto tamen corpore eodem per æquiualentiam seruato, potest anima à membro præcipuo, in quo est radicata, ad aggeneratas partes protendi, & ita semper informare, atq; viuificare totum corpus, quod per totam vitam idem per æ- E quiualentiam seruari dicitur: quocirca ea non est animæ migratio vocanda, quum semper in eodem corpore seruetur, neq; de illo toto ad aliud totum transeat.

Scoti concessio. Hoc videtur concessisse inter aduersarios Scot. in prædicta quæst. 1. distin. 44 quarti Sent. vbi aduersus sententiã nostram ita argumentatur: quãdo anima, quæ est in materia vetere, transit ad nouam materiam informandam, deseritne materiam veterem, & ad nouam transit, an informat simul vtramque? si pri- F mum, ergo migrat de materia in materiam; si secundum, ergo eadem forma perficit simul duo perfectibilia, quorum vtrumque separatim acceptum illi est adæquatum: concedit igitur Scotus, si secundum ponatur nõ esse migrationem, sed ex eo aliud absurdum deducit: ad quod tamẽ nos facile respondemus: dicimus enim posse duobus modis intelligi animam corporis adæ-

quari vno modo ſecundum quantitatem, alte-
ro modo ſecundum proportionem: ſi ſecundum
quantitatem intelligat, vt intelligere videtur, a-
nima nulli corpori adæquari poteſt, quia non
adæquatur niſi quantum quanto, anima vero
per ſe quanta non eſt, proinde vana eſt quæſtio
de animæ adæquatione cum corpore; eadem e-
nim anima vegetans ita eſt adæquabilis corpo-
ri formicæ, vt corpori elephantis, vel alicuius
magnæ arboris, quantitatem enim non habet,
niſi quam recipit à materia, & ita apta eſt exten-
di in magna, & in parua materia, quemadmo
dum etiam dicimus eandem animam ita adæ-
quari corpori gigantis, vt corpori Pigmæi: ar-
gumentum igitur Scoti vanum eſt, quoniam a-
nima & paruæ, & magnæ materiæ adæquabilis
eſt, & quando caro facta eſt maior, non ſunt ibi
duo perfectibilia ab anima, ſed vnum, quod
prius erat minus, poſtea eſt factum maius, imo
totum viuentis corpus eſt vnicum perfectibile:
Nota quo modo anima dicatur corpori adæquari.
ſecundum proportionem autem rectius dici-
mus animam corpori adæquari, ſeu potius cor-
pus ipſi animæ; quum enim anima pluribus fa-
cultatibus prædita ſit, tūc corpus dicitur eſſe illi
adæquatum perfectibile, quando omnibus in-
ſtrumentis prædium ſit, quæ ad exercendas il-
las omnes facultates requiruntur; ideo ſi quis
homo ſine manibus, vel ſine oculis naſcatur, a-
nima non habet integrum, & ſibi adæquatum
perfectibile, quia non poteſt in illo corpore ſuas
omnes facultates exercere: ſi igitur hoc modo
Scotus intelligat adæquatum perfectibile, va-
num ſimiliter eius argumentum eſt, quia nulla
corporis pars eſt animæ adæquarum perfectibi-
le, nec membrum vllum, imo nec totum viuen-
tis corpus, quando eſt mitilatum, ſed ſolum
quando omnibus inſtrumentis præditum, quæ
facultatibus omnibus animæ reſpondeant.
Hoc igitur modo tolli facile puto priorem dif-
ficultatem, & in hac ſolutione ego quidem pe-
Solutio ſecundi.
nitus acquieſco. Maioris momenti eſſe vide-
tur altera obiectio de Animæ motu, ab vna e-
nim corporis parte ad aliam tranſire eadem ani-
ma non poſſe videtur, niſi loco moueatur. Ego
quidem non abſurdam fore reſponſionem pu-
to, ſi cum Ioanne Bacconio in diſtinct. decima-
octaua libr. 3. Sentent. diceremus, animam ad
informandas aggeneratas partes tranſire non
per motum, ſed modo quodam alio nobis oc-
culto, & abſcondito; fateamur enim velimus
nolimus, neceſſe eſt plurima fieri in natura,
quorum rationem & modum non intelligimus:
quemadmodū igitur fatui hominis eſſet nega-
re illam, quam videt, pluuiam de ſublimi lo-
co deſcendere, quod modum generationis eius
ignoret; ita ingenui, ac vere philoſophici ani-
mi eſt humani ingenij infirmitatem, & noſtram
ignorantiam confiteri, qua frequentiſſime fit

A vt rerum manifeſtiſſimarum cauſas, & modum
generationis intelligentia non aſſequamur: di-
cere igitur poſſumus animam ad aggeneratam
partem informandam effundi abſque motu;
quis autem & qualis ille tranſitus ſit, nos igno-
rare; hoc enim aſſerentes vel non erramus; vel
multo minus erramus, quam qui tranſitum il-
lum, licet per ſe manifeſtiſſimum, inficiari au-
dent, propterea quod modum, & rationem e-
ius non intelligunt. Sed ſi quid hac de re dici
B poteſt, illud eſt, quod Pomponat. dicit in libro
ſuo de accretione, cap. 15. eaque mihi videtur
tuta, firmaque reſponſio, animam vegetantem
partim naturalem, partim immaterialem eſſe,
vt Ariſtotel. dixit in contextu 41. primi de Ortu
& interitu; quem locum Pomponatius optime
intellexit: materialem quidem, quatenus de
materia educta eſt, & eſt neceſſario addicta ma-
teriæ quantæ, ſine qua exiſtere non poteſt; im-
materialem vero, quatenus tranſit ſecundum
C partes eiuſdem corporis ad informandam aliam
materiam ſimilem, de qua non eſt educta, pro-
pterea quod non eſt ita addicta ſtatutæ mate-
riæ, vt ad aliam tranſire non poſſit eo ſcilicet
modo, quem in prioris dubitationis ſolutione
declarauimus: quum igitur protendatur eo mo-
do anima à parte materiæ ad partem, hoc præ-
ſtat, quatenus immaterialis, & indiuidua eſt, non
quatenus materialis, atque diuidua; id autem,
quod immateriale, & indiuiduum eſt, vt locum
D non occupat, ita nec loco moueri dici poteſt: id-
eo tranſitus ille non eſt vocandus localis mo-
tus, neque omnino motus, quia non mouetur
niſi id, quod corporeum eſt; ſed eſt acceſſio ſub-
ita rei immaterialis. Ob id ne hac in re decipia-
mur, notandum eſt aliud eſſe mutationem ali-
menti ultimi in ſubſtantiam, vt in carnem, vel in
os, aliud eſſe extenſionem, ſeu fluxum animæ
ad eam: mutatio quidem alimenti in ſubſtan-
tiam eſt verus motus, eſt enim alteratio in tem-
E pore facta, quam inſequitur etiam ſubſtantiæ
mutatio, de qua poſtea loquemur; ſed extenſio
animæ ad illam aggeneratam partem ſubita, ac
momentanea eſt, neque eſt vocanda motus: ita-
que ſola materia vere mouetur, ſicuti ſola vere
locum occupat; anima vero vt in loco non eſt,
ita nec vere moueri dicitur, ſed abſque motu ad
aggeneratam partem ſubito extendi, ſicuti rei
immateriali & indiuiſibili conuenit vt extenda-
F tur ad aliā. Quod vero Ariſt. dicit, animam non
eſſe per ſe mobilem, intelligēdum eſt de anima
tota; quod quidem reſpexiſſe Ariſt. manifeſtum
eſt, quum illi quoque philoſophi, quorum ibi
ſententiam improbat, hoc ſolum intellexerint;
non poteſt enim anima tota ſine corporis mo-
tu mutare locum, & de toto ſubiecto in totum
aliud ſubiectum tranſire, quemadmodum an-
tea de migratione dicebamus, neque tota ſei-
pſam

psam mouere, vt illi philosophi dicere visi sunt: sed manente anima in eodem toto viuente extensionem eius ad omnes aggeneratas partes animandas Aristoteles non negauit, neque motum animæ appellaret, sed soli materiæ, & corpori motum attribueret; dicendum enim potius est, nouam materiam mutari ad recipiendam animam, quam moueri animam ad illam informandam, cuilibet enim aggeneratæ parti iam adest anima, quæ in toto corpore existens æque apta est & paruam, & magnam materiam informare. Hæc ad propositas obiectiones dicenda esse puto, & profiteor mihi per illa ita esse satisfactum, vt de hac re non dubitem; quum enim rē ipsam ita sese habere constanter existimem, de modo, quo id fiat, contentus esse volo eo, quod in re difficillima, & sensum maxime latente assequi, & complecti humana ratio potest: quisquis autem in his non acquiescat, is debet vel confiteri se concessa rei veritate modū ignorare; vel hunc ipse inuenire, & in medium proferre, vel tandem si à nobis dissentiens contrariam sententiam sequatur, ad illa, quæ nos aduersus eam attulimus, respondere.

Quomodo in accretione duæ posteriores cōditiones seruentur. Cap. XVII.

SEntentia hæc nostra eo argumento maxime confirmatur, quod eam sequentes facile seruamus duas illas accretionis reliquas conditiones; quod idem numero maneat id, quod augetur; & quod omnibus partibus fiat accessio magnitudinis, idq; verum sit ratione materiæ: prior enim conditio omni dubio caret, quia manente prorsus eadem forma per totam vitam absque aliquo suarum partium fluxu totum viuens idē manere dicitur, quia vnitas indiuidui à forma prouenit, & constituitur. At secundum illos, qui dicunt partes animæ cum partibus materiæ fluere, non video quomodo seruari hæc conditio possit, tandem enim tota animæ substantia erit mutata, quare non idem viuens seruatur: quod vero dicunt eandem manere per æquiualentiam, vanum est, siquidem materia quoque sic per æquiualentiam eadem seruatur, quare nullum est in hoc materiæ, & formæ discrimen: hoc tamen Aristot. aduersatur, qui dixit materiam esse in continuo fluxu instar aquæ per vtrem fluentis, formam vero manere instar ipsius vtris; deinde etiam dixit quantitatem imminui, sed formam manere; significans concedi posse quantitatem formæ fluere, at non ipsam formæ substantiam: solam autem formæ quantitatem fluere est nihil formæ fluere, quum sit quanta per accidens: & nil aliud significat, quam animam desinere per illam partem extendi, & esse quantam per illam. Reliqua etiam conditio, licet maiore declaratione indigeat, fa-

Postrema accre-

A cile tamen secūdum hanc nostram opinionem intelligitur; contra vero, hac negata, nullum idoneum sensum recipit, vt coniectare quisque potest ex eorum dissensione, qui putantes animam quoque secundum partes fluere, varias, quas antea retulimus huius tertiæ conditionis interpretationes, easque omnes absurdissimas, vt mox ostendemus, commenti sunt. Hæc igitur antequam declaremus, tollenda est propter illa, quæ mox dicentur, quædam ambiguitas,
B quæ fortassis aliquem trahere in errorem posset: quum enim sæpe nobis contigerit in hac nostra disputatione vt extensionem nominaremus, animaduertendum est duas esse, easque inter se valde discrepantes, quarum antea meminimus, extensiones, ne vnam cum altera confundamus; vna est extensio animæ subita ad partes substantiæ aggeneratas, altera vero est totius corporis extensio ad maiorem quantitatem; & in hac posteriore diximus esse accretionis natu-
C ram constitutam, non in altera priore, quæ est solius animæ extensio, & potius vocanda esset defluxio, seu deriuatio virtutis animæ ad omnes corporis partes viuificandas: & hæc etiam in viris, & in senibus fit, licet non amplius augeantur; dum enim per aduenientem materiam nutritur senex, extenditur anima ad illam aggeneratam materiam, nec tamen illa est accretio. Quum igitur accretio consistat in ea, quæ est totius corporis extensio facta ab anima per ad-
D ditionem nouæ materiæ, & Aristot. dicat talem accretionem fieri secundum omnes partes formæ, non secundum omnes partes materiæ; vt hoc plene declaremus, tria nobis consideranda proponuntur, ad quæ singula accretionem referamus, materia, forma & compositum. quum enim in accretione quodlibet horum maius fiat, videndum est, quomodo tum materia, tum forma, tum compositum, tam secundum se tota, quam secundum partes augeantur, & cuinam
E ex his tribus tanquam præcipuo, & æquato subiecto accretio attribuenda sit.

tionis cō ditio quomodo intelligatur.

Duæ extensiones

De duplici viuentis materia, & de nutritione quomodo fiat, & quid sit.

Cap. XIIX.

VT à materia ordiamur, certum est, ipsam,
F accessione nouæ materiæ maiorenm fieri: & quia materiæ nomine non primam omnium materiam, remotam intelligimus, sed propinquam & propriam, hæc duplex est, & vtraque augeri dicitur; nam & heterogeneæ partes, quæ membra vocantur, sunt viuentis materia proxima, vt in animali caput, & pes, & manus, & in arbore truncus, & ramus; & homogeneæ sunt materia heterogenearū, ex carne enim

Partes viuentis duplices, & vtriusque accretio competit primo.

& osse, & neruo, & aliis similaribus constant animalium partes dissimilares: his vtrisque partibus Aristoteles accretionem attribuit, & vtrisque primo, alia tamen, & alia primitate; primum enim augentur similares primitate originis, sed primum dissimilares primitate scopi, & intentionis naturæ, quum dissimilarium gratia similares sint à natura constitutæ: quoniam igitur dissimilares non augentur, nisi quatenus similares, è quibus constant, augentur, nos accretionem in similaribus tantum considerabimus, & has tanquam materiam viuentis, cui accretio attribuitur, accipiemus: & quia ad huius materiæ reparationem nutritio pertinet, & absque nutritione fieri accretio non potest, de nutritione quomodo fiat, & quid sit, breuiter dicemus, deinde ad declarandam huius materiæ accretionem progrediemur. Homogeneas viuentis partes continue consumi à calore naturali, & in continuo fluxu esse iam diximus; ad huius igitur materiæ reparationem sumunt viuentia alimentum, vt pro particulis consumptis in homogenearum partium substantiam conuertatur: hæc igitur alimenti in substantiam similaris partis conuersio nutritio dicitur, quæ nihil aliud est, quam generatio partium materiæ similarium loco partium, quæ effluxerunt, propterea nutritio non est mutationis species ab aliis mutationibus distincta, reducitur enim ad mutationem substantialem, quæ dicitur generatio & interitus, ut significauit Aristoteles in primo libro de Generat. partic. 41. dicens, nutritionem respicere substantiam, & in hoc distingui ab accretione, quæ respicit quantitatem: si igitur substantiam respicit, generatio quædam est, quia nulla mutatio ad substantiam tendit, nisi generatio; & est reuera generatio, si absque animæ consideratione ipsam per se homogeneam partem consideremus, vt carnem, & os, tanquam compositum constans ex materia prima, & sua forma mistionis, interit enim forma sanguinis & generatur forma mistionis; quare est vera generatio carnis ita sumptæ: at si animam complectamur, differt modo aliquo à generatione nutritio; generatio enim est mutatio ad formæ acquisitionem tendens, nutritio vero est mutatio tendens ad acquisitionem materiæ sub præexistente forma: anima namque nutritioni præexistit, & noua materiæ portio per nutritionē generatur pro sustentatione animæ; ideo terminus ad quem, nutritionis, est acquisitio materiæ respectu animæ, sed exclusa per considerationem anima, terminus ad quem, est forma mistionis: sic igitur nutritio partim est generatio, partim differt aliquantum à generatione, scilicet dum adhibetur consideratio animæ, quia non est mutatio ad formam, sed ad materiam; nisi forte dicamus etiam ratione animæ

Nutritio quid.

A esse generationem quandam, quia est mutatio tendens ad receptionem animæ, à qua incipit materia informari in fine nutritionis, quum prius ab ea non informaretur: est igitur generatio aliqua per aduentum formæ substantialis, quæ est anima, non est tamen vera generatio, quoniam anima de illius materiæ potestate nō educitur, sed quum prius in aliis partibus esset, postea ad eam partem adiectam extenditur, & ita est noua informatio eius materiæ ab anima, non
B tamen noua illius formæ eductio de potestate materiæ: si quis vero obiiciat, non potest materia ab aliqua forma informari, nisi ea forma de potestate ipsius materiæ educta sit: ad hoc dicendum est, satis esse si forma illa sit educta de potentia vel illius, vel alterius materiæ, quod quidem de anima concedendum esse iam diximus, neque in generatione partium materiæ absurdum dicendum est, sed absurdum esset in generatione totius; non potest enim anima migrare
C à tota sua materia ad aliam totam, sicuti supra declarauimus in solutione argumenti de migratione. Patet igitur, nutritionem esse aliquo modo generationem, quatenus aliquo modo est via ad formam; & aliquo etiam modo differre à generatione, quatenus est via non ad formam, sed ad materiam debentem sustinere præexistentem formam, neque ad materiam totam, sed ad partes materiæ: est igitur modus quidam generationis improprius, qui licet omnino genera-
D tio non sit, ad generationem tamen reducitur, quia ad substantiæ productionem tendit, vtcunque id sit; etenim etiam materia est substantia, præsertim materia secunda, & formata, de qua nunc loquimur: videtur autem hoc significasse Aristot. in contextu 39. libri 1. de Ortu & interitu, quando dixit, nutritionem esse potius aggenerationem, quam generationem, generatio enim vere esset, si caro per se existens, & separata gene-
E raretur; sed aggeneratio est, quando generatur adiuncta alteri carni, & vt pars totius; generari namque vt partem, est generari vt materiam sub forma præexistente, quia partes materiam significant: quoniam igitur tunc respicimus totum, quod non generari, sed nutriri dicitur; ideo nutritio non est omnino generatio, quia respectu totius viuentis, non est generatio. Quid igitur sit nutritio, dictum est.

Partes materiæ alia sint maiores, alia minima.

F *Quomodo materia, & eius partes in accretione maiores fiant.*

Cap. XIX.

QVONIAM igitur nutritio est acquisitio partium materiæ loco partium consumptarum; si maiores consumptis acquirantur, idque in omnibus homogeneis partibus, præsertim vero in ossibus fiat, tunc præter nutritio-

Quomodo minima materiæ pars augeatur.

tritionem fit etiam accretio: quare negari non potest materiam quoque viuentis maiorem fieri, & per nouæ materiæ additionem augeri, vt carnem per carnis aggenerationem, & os per aggenerationem particularum ossis, idque fieri per receptionem alimenti intus; iam enim diximus, partes omnes homogeneas plurimis esse refertas minutissimis foraminibus, per quæ intro pertransit alimentum: est igitur considerandum, quomodo & tota materia, & eius partes augeantur, vt intelligamus id, quod Aristotel. dixit, & totum, & omnes partes aliquod recipere magnitudinis incrementum, idque verum esse ratione formæ, non ratione materiæ. Vt à materiæ consideratione ordiamur, sciendum est, duo partiũ genera esse in qualibet similari parte, quam in præsentia tanquam materiam nobis considerandam proposuimus; aliæ namque dicuntur partes maiores, aliæ vero minimæ: maiores vocantur illæ, quæ intus habent foramina, per quæ sunt actu diuisæ in minores: foramen enim, quod in carne est, separat quodammodo vnam carnis particulam ab alia; de his maioribus partibus idem dicendum est, quod de accretione totius, de qua mox loquemur: minimas autem carnis partes voco illas, quæ nullum amplius intra se foramen continent; neque has appello minimas, quia non dentur aliæ minores quemadmodum disputari solet, an detur minima caro, qua non detur alia minor: sed concedo diuiduas esse in alias minores, proinde hac ratione nõ esse minimas; sed ea tantum ratione voco minimas, quia singula est indiuisa, nec habet actu porum per quem diuidatur, ita vt minimæ dicantur ratione actus, sed non ratione potestatis; possunt enim diuidi in minores, sed non sunt actu diuisæ per poros: quod autem dentur actu hæ partes minimæ ex necessitate, considerantibus manifestum est; quum enim finitus sit foraminum numerus, necesse est dari duo foramina ita propinqua, vt nullum habeant aliud foramen interpositum, sed solam materiæ particulam, vt carnis, foramine prorsus carentem, eamque nunc appello partem minimam. Si quis igitur quærat, an pars hæc minima augeatur, dicendum est eam augeri quidem, non tamen per receptionem alimenti intus; quum enim intus nullum foramen habeat, nihil intra se recipit, quia non potest in eam ingredi alimentum, nisi fiat corporum penetratio, sed per solam nouæ carnis appositionem maior fit; proinde non habet proprie dictam accretionem, sed eam, quæ fit per appositionem extrinsecus; discrepat tamen ab illa aliarum rerum accretione impropria, quæ per appositionem fit, vt quando per frumenti appositionem crescit aceruus, & cera per appositionem ceræ: nam si caro à nulla alia forma informaretur quam à forma mistionis, vtique carnis ad carnem appositio, & illa, quæ est ceræ ad ceram, nullum discrimen haberent; sed differentia est penes animam: etenim in particula minima carnis inest anima, quæ appositum alimentum in nouam carnem conuertit, & ad eam postea informandam extenditur; at in cera priore nulla inest vis mutandi aliquid in ceram, neque forma aliqua, quæ ad appositam nouam ceram extendatur, ideo non est accretio, sed mera appositio: hæc autem minimæ partis accretio, licet secundum seipsam non omnino sit vera accretio, est tamen vero accretio, quatenus illa particula consideratur vt pars totius, quod intus recipiendo in se alimentum vere augeri dicitur. Tota vero materia magis proprie dicitur augeri, quia non per solam appositionem maior fit, sed per receptionem alimenti intus, sanguis enim per foramina ingrediens intima corporis penetrat, quod significauit Aristotel. in contextu trigesimo nono libri prædicti, quando dixit alimentum cum re nutrienda commisceri, hoc est, per poros ad minimas vsque materiæ particulas penetrare; non enim veram illam mistionem intellexit, de qua loquitur in calce eiusdem libri, nam in vera elementorum mistione intereunt formæ elementorum, quatenus migrant in formam vnam quintam distinctam ab eis; in accretione vero sanguis per foramina ingrediens cum carne commiscetur, deinde in carnem mutatur; quare non est vera mistio, quum sanguis intereat, caro autem maneat: sed non ob id similis est mistioni aquæ cum vino: & harum differentiam tetigit Aristot. in eo contextu trigesimo nono: quoniam in mistione aquæ cum vino penetrant quidem partes aquæ ad minimas vsque vini particulas, sed non conuertuntur in vinum, licet ita vulgaribus hominibus videatur, seruatur enim aqua cum vino commista, quia vinum non habet vim mutandi aquam in vinum: at in carne vetere inest vis couertendi commistum sanguinem in aliam nouam carnem: hoc igitur modo tota materia augetur per receptionem alimenti intus; & eodem modo augentur etiam partes maiores, sicut paulo ante dicebamus, quoniam hæ quoque intus recipiunt alimentum per poros ingrediens: sed partes minimæ, quum non habeant in se aliud foramen, augentur solum per appositionem alimenti extrinsecus, non per receptionem intus. Hæc quum ita sese habeant, facile est sententiam Arist. interpretari, quando dicit acctetionẽ fieri secundum omnes partes formæ, non secundum omnes partes materiæ: de forma quidem posterius dicemus, nunc de materia facile est dictum Aristotelis declarare per ea, quæ modo diximus: materia namque est per se quanta, & per se in

Partes materiæ aliæ sunt maiores, aliæ minimæ.

Quomodo minima materiæ pars augeatur.

Quomodo tota materia, & maiores partes augeantur.

Cur non secundũ omnes partes materiæ accretio fieri dicatur.

infinitum diuidua, proinde partes habet infinitas, non quidem actu, sed potestate; igitur particula illa quam modo minimam vocabamus, reuera non est minima, quoniam est adhuc diuidua in alias, licet non sit actu diuisa per aliquod foramen, quum nullum habere statuatur: Hanc igitur partem minimam appellemus A. & quia diuidua est potestate in partes, has vocemus B. & C. quando igitur ipsi A. apponitur alimentum, id toti minimæ apponi dicitur totum simul, sed non separatim pars eius apponitur ipsi B. & alia pars ipsi C. sed totum simul toti A. quoniam igitur dicendo omnes partes materiæ, complectimur partes illas infinitas, in quas diuidua est potestate, ideo hoc respiciens Aristot. dixit non omnibus materiæ partibus fieri additionem magnitudinis, non quod negauerit materiam augeri, reuera enim & tota materia, & partes eius augentur per nouæ materiæ accessionem, non tamen partes omnes; quia partibus omnibus infinitis, in quas diuidi possunt partes minimæ, non est facta peculiaris additio nutrimenti, sed solum toti minimæ: & huius sententiæ nulla est alia ratio, nisi quod impossibilis est penetratio corporum, vt ipse Aristoteles significauit, argumentans in contextu 32. & soluens in 35. eiusdem libri; nam particulas alimenti infinitas, in quas diuiduum est, transire ad infinitas illas particulas, in quas corpus nutriendum diuidi potest, ne imaginari quidem possumus sine corporum penetratione, quam omnes Philosophi impossibilem esse existimarunt. Aliam quoque rationem multi adducunt, cur non omnibus materiæ partibus fiat additio magitudinis, eamque sumunt ex Aristotele in context. 36. eiusdem libri, vbi vtrem inquit similem esse formæ, aquam vero influentem, & effluentem similem esse materiæ, quæ est in continuo fluxu, neque semper eadem seruatur; hinc igitur hanc rationem sumunt: partes materiæ non semper eædem manent; quia fluunt continue, non igitur omnibus additio fieri potest magnitudinis, quoniam non manenti nihil addi potest. Sciendum tamen est, hanc non esse necessariam, & adæquatam rationem, cur non omnibus materiæ partibus additio fiat, sed sumendam esse potius vt confirmationem quandam ad veræ rationis corroborationem adductam; vt in illo exemplo intelligeremus, non omnibus aquæ partibus additionem nouæ aquæ fieri, quoniam ille fluxus est continuus, & partes non remanent; at in illo, quod augetur, non omnino ita se res habet; credendum enim est interpolatas esse materiæ fluxiones, quia non fit resolutio partis materiæ sine præuia alteratione; quare datur tempus aliquod medium, in quo nihil resoluitur, & nulla pars materiæ fluit; eo igitur medio tempore fluxus non impediret

A quin omnibus materiæ partibus additio fieret, quia tunc nullus est fluxus, sed impossibilitas penetrationis corporum prohibet omni tempore ne id fiat: quod igitur dixit Aristoteles de materiæ fluxu, dictum est potius ad intelligentiam illius exempli, nempe aquæ per vtrem fluentis, quam vt omnino ipsi accretioni accommodaretur tanquam vera ratio cur non omnibus materiæ partibus fiat additio magnitudinis; sed vera ratio ea vna est, quia fieri nullo modo potest

B penetratio corporum.

Temporariæ opinio.

Opinio vera.

Quod non omnes partes materiæ extendantur, & quomodo alimenti quantitas quantitati rei nutritæ adiungatur.

Cap. XX.

C QVod hactenus de accretione nouæ materiæ ad veterem materiam ostendimus, id etiam de ipsius materiæ extensione ostendere possumus quemadmodum enim non omnibus materiæ partibus fit nouæ materiæ additio, ita neque omnes materiæ partes extenduntur: etenim dictum est antea, necessarium esse in extensione, vt foramina oriantur, quæ partem materiæ ab illa parte separant: oportet igitur aliquam inter duo foramina particulam esse, quæ integras maneat absque vlla disiunctione, eamq; vo-

D cabamus partem minimam hæc itaque non extenditur, quia si extenderetur, diuideretur ipsa quoque in alias per foramina, quæ in ipsa fierent, quare non essent minima, vt esse statuitur: partes igitur maiores extenduntur, & rarefiunt; sed necesse est dari partes minimas, quæ non rarefiant, neque extendantur, omnes enim extendi neque possibile, neque imaginabile est, esset enim omnes euanescere, & nihilari, & conti-

E nuum esse actu diuisum in partes infinitas, quæ ne imaginari quidem possumus. Ex his igitur manifestum est, veram esse Aristotelis sententiam, quando inquit non omnes materiæ partes augeri; nam tota materia maior fit, & partes materiæ maiores fiunt, non tamen omnes: idque ostendimus tum ratione additionis nouæ materiæ ad materiam veterem, tum etiam ratione extensionis; quia neque omnibus partibus additio fit, neque additione facta omnes exten-

F duntur. Sed alia ad materiam pertinens quæstio hic oritur: quum enim & accedens materia, & illa cui accedit, quanta, & corporea sit, quæritur an vna alteri in corporetur, & quomodo id fiat, hoc est, an noua materia amittat suam pristinã quantitatem, sola manente quantitate veteris materiæ, an è contrario, maneat quantitas nouæ, & pereat quantitas veteris, an manceat

An alimenti quantitas cum quantitate alendi corporis incorporetur.

Pomponatij opinio.

maneat vtraque, an demum vtraque pereat, & noua quantitas generetur vtramque materiam complectens, quæ fuit Pomponatij opinio: negauit enim quantitatem interminatam coæternam materiæ, quam Auerroes posuit, ideo putauit vtriusque materiæ, tum nouæ, tum veteris quantitatem interire, & nouam totius aggregati quantitatem generari.

Opinio vera.

Ego vero dimissa disputatione de quantitate coæterna materiæ, quæ ab hac nostra disputatione aliena est, dicam breuiter, constituta huius rei veritate aliâs à me demonstrata, quid ad propositam quæstionem dicendum esse putem: statuens enim quantitatem materiæ ingenitam, & incorruptibilem esse, & secundum Aristotelem primæ materiæ coæternam, dico vtriusq; materiæ quantitatem seruari, quemadmodum vtraq; materiæ portio seruatur: sicut enim ex duabus materiebus vna materia fit, ita ex duabus quantitatibus fit vna quantitas, & soli duarum quantitatum termini mutantur; quando enim ex sanguine noua caro generatur, illa propriam habet quantitatem, id est, proprios quantitatis terminos; ex illa igitur nouæ carnis quantitate, & quantitate carnis veteris fit vna quantitas, & neutra perit, sed solum noui termini generantur; quemadmodũ si duas lineas per extremitates in directum coniungamus, vna linea ex duabus fiet, & neutra illarum erit corrupta, sed duo tantum puncta eas terminantia corrupta erunt, vtraque autem linea manebit, quia manebit vna linea maior ex dnabus minoribus constans: hoc idem dicendum puto de quantitate eius, quod nutritur, & augetur; nam vtraque quantitas manet, quæ enim prius erant duæ quantitates distinctæ, postea manent vt partes vnius maioris quantitatis: nec propterea dicimus ita vnam materiam alteri incorporari, & vnam quantitatem fieri, vt vna alteram penetret, nulla enim fit corporum penetratio; fieret quidem, si particula nouæ materiæ ita particulam veteris penetraret, vt non per foramina ingrederetur, sed per partem plenam; sed positis foraminibus crebris, atque minutis, per quæ ingrediantur particulæ nouæ materiæ, non fit corporum penetratio, sicuti neque quando aqua vino commiscetur, diuidunt enim se mutuo in partes minimas, & minima vnius non penetrat minimam alterius, sed illi cedit, & ei solum apposita est. Quomodo ergo materia, & eius partes maiores fiant, dictum est.

An alimenti quantitas cum quantitate alendi corporis incorporetur.

Quomodo forma, & omnes eius partes fieri maiores dicantur.

Cap. XXI.

Sequitur vt formam quoque viuentis, quæ anima vegetans est, consideremus, & ostendamus quomodo omnes partes formæ in accretione maiores fiant, sicut Aristot. dixit. Certum est

A formam secundum se incorpoream esse, & omni carentem quantitate, quantã autem fieri per accidens, quatenus per materiam quantam extenditur, proinde non propria quantitate esse quantam, sed aliena: hinc ergo fit, vt omnes corporis partes penetrare absque vlla absurditate possit; nam est quidem impossibilis penetratio duorũ inuicem, quando vtrumq; est per se corporeum, sed incorporei cum corporeo non est impossibilis, vt in accidentibus cõsiderare possumus: nam
B lactis albedo non est per se quanta, sed per accidens, & ex lactis quantitate, per quam extensa est; ideo penetrat omnes lactis partes; neq; vlla earum est, quæ non sit alba; non ita tamen penetrat, vt per foramina ingrediatur, sed per partes plenas: quod quidem, si per se corporea albedo esset, fieri nullo modo posset: sic calor ignis penetrat omnes ignis partes, ita vt earũ quælibet, quantulacunq; sumatur, calida sit, neq; aliquis
C est, qui hoc inficietur. Sic igitur anima, quum nõ sit per se corporea, potest omnes corporis partes penetrare, ita vt nulla sit pars, quæ non sit animata: hoc significauit Arist. in contex. 4. lib. 2. de Anima, quando dixit animã esse non posse corporeum aliquid, quia si esset corpus, non posset omnes corporis partes penetrare, quum penetratio corporum sit penitus impossibilis; quare non omnes corporis partes essent animatæ, adiaceret enim particula animæ particulæ corporis, quæ in se animam non haberet. Hoc igitur
D fundamento, quod clarissimum est, constituto, veritas dicti Aristot. facile declaratur: animam enim maiorem fieri ex materiæ incremento negare non possumus, quia si fit quanta ex corporis quantitate, fit igitur magna in magno corpore, & parua in paruo: hoc enim dicere necessarium est, si quælibet magni corporis pars est animata: quoniam igitur viuentis tum materia, tum forma fit maior, non tamen ex additione & materiæ, & formæ, sed solius materiæ; quum
E enim sola materia fluat, sola etiam materia additur, & additur vtrique, tum materiæ, tum formæ; materia enim per nouæ materiæ additionẽ maior fit, & forma quoq; fit maior, quia per maiorem materiam extenditur: hinc fit necessario, vt omnes partes formæ crescant, & nulla sit, quæ in accretione non fiat maior: quemadmodum enim anima facta est quanta per materiam, ita & partes per materiam adepta est, & facta diuidua: extenduntur ergo omnes partes a-
F nimæ ad maiorem materiam, nec vlla cõsiderari potest eius particula, quæ nõ extendatur: omnibus igitur animæ partibus fit additio materiæ, & magnitudinis: quia quum sit facta quanta, & in infinitum diuidua secundum suam quantitatem, quantamcunque eius particulam consideremus, illi est facta propriæ magnitudinis additio, eaque proprium recepit incrementum: hoc

Quomodo omnibus partibus formæ fiat additio.

Additio fit solius materiæ, non formæ, fit tamen vtrique, & materiæ, & formæ.

enim non esse absurdum, sed potius necessarium, sumitur ex fundamento iacto; quando enim aliquid per se quantum cum altero per se quanto commiscetur, non potest omnibus alterius partibus fieri alterius additio sine corporum penetratione, quæ in philosophia admitti non potest; at si alterum tantum sit per se quantum, alterum vero per se quantum non sit, potest omnibus alterius partibus additio alterius fieri absque vlla absurditate, neque illa dicenda est penetratio corporum, quum alterum non sit corpus: quod quidem ita ostendere possumus: quando duo inter se coniuncta sunt, vt A. & B. nullum potest esse discrimen in coniunctionis modo ex eo quod dicatur coniungi A. cum. B. vel B. cum A. nam vtrouis modo dicamus, eadem est eorum coniunctio, & idem coniunctionis modus; quemadmodum idem prorsus fit, commiscendo phialam aquæ cum phiala vini, ac commiscendo phialam vini cum phiala aquæ: eadem igitur fit & animæ cum corpore, & corporis cum anima coniunctio, & idem est coniunctionis modus: atqui anima ita adiungitur corpori, vt omnes illius partes penetret, & nulla sit corporis particula, quæ animam non habeat; non solum enim illæ, quas diximus, minimæ partes animam habent, sed & illarum particulæ, & particularum particulæ, & demum omnes, quæ in ea cõsiderari possunt: sic igitur etiam quando materia adiungi animæ dicitur, necesse est idem fieri, & cuilibet parti animæ aliquam materiæ particulam adiungi, quantamcunque partem sumamus; non ita tamen, vt re disiunctas partes esse statuamus, hoc enim fieri non potest cum animæ conseruatione in eis, sed vt in toto existentes, sic enim Arist. intellexit. Quomodo igitur non omnibus materiæ partibus, sed omnibus partibus formæ fiat additio magnitudinis, manifestum est.

Confutatio opinionum aliorum in intelligendis partibus materiæ, & partibus formæ. Cap. XXII.

Confutatio secũda opinionis.

VEritate ita declarata de partibus materiæ, & de partibus formæ, ita vt pateat quomodo sit intelligendum id, quod Aristoteles, dixit, omnibus partibus formæ fieri magnitudinis additionem, partibus autem materiæ non omnibus, sequitur vt aliorum sententias in eius dicti interpretatione falsas omnes esse demonstremus. Illi primum decepti sunt, qui partes heterogeneas dixerunt vocari ab Aristotele formales, homogeneas vero materiales: hoc enim verbis Aristotelis aptari nullo modo potest, qui non dixit additionem fieri magis partibus formalibus, quam materialibus; sed aperte dixit tam materiam, quam formam augeri, & tam partibus materiæ, quam partibus formæ additionem fieri magnitudinis, cum hoc tamen discrimine, quod partibus formæ omnibus, partibus autem materiæ non omnibus: vel igitur hi partes heterogeneas dicunt appellari partes formæ, homogeneas vero materiæ; vel heterogeneas dicunt vocari formales, & partes harum dici partes formæ, & ita homogeneas materiales, & harum partes vocari partes materiæ; quorum neutrum est verbis Aristotelis consentaneum: non primum, quia sicuti augentur omnes heterogeneæ, ita & omnes homogeneæ, imo his primum fit additio materiæ, non heterogeneis, nisi ratione homogenearum, è quibus constant; falsum igitur esset Aristoteles dictum, quia significaret non omnibus homogeneis additionem fieri. Sed neque secundum, quia partes heterogenearum sunt homogeneæ, ipsæ, quamobrem dicere omnes heterogenearũ partes fieri maiores, est dicere omnes homogeneas; quod tamen secundum ipsos Aristoteles negat, dum dicit non omnes homogeneas, quas materiæ partes vocat, maiores fieri: huius igitur sententiæ falsitas manifestissima est, quoniam Aristoteles non dicit accretionem magis formæ attribui, quam materiæ, sed dicit omnes partes formæ fieri maiores, partes vero materiæ fieri quidem maiores, non tamen omnes, cui sententiæ interpretatio illorum accommodari minime potest, vt considerantibus verba Aristotelis in contextu 35. & 36. primi libri de Ortu & interitu manifestum est. Alia quoque aliorum interpretatio, qui humidum radicale ab humido cibali distinxerunt, reiicienda est, quia admissa etiam hac humidi distinctione dictum Aristotelis falsum esset: humidum enim radicale, quod ipsi immutabile esse statuunt, absque dubio corporeum est; igitur si huius partes omnes fiunt maiores per alimenti corporei accessionem ad omnes, fit corporum penetratio, quam in eodem loco in contextu 32. & 35. Aristoteles impossibilem esse dixit, vt eam euitaret, ad partes formæ confugit; per formam igitur non possumus ibi aliquod corporeum intelligere, quoniam alimenti corporei ad omnes penitus alterius corporei partes accessio est absque dubio corporum penetratio. Sed hi decepti sunt in afferenda ratione, cur non omnibus materiæ partibus fieri additamentum possit; eam enim vnam respexerunt, quia materia fluit; non alteram, quæ à corporum penetratione sumitur, licet hæc potior sit, illa vero debilior, sicut antea diximus; ideo satis se vitare omnem difficultatem existimârunt, si materiam aliquam non fluentem adinuenirent. Sed ipsa quoque per se humidi distinctio, quam ponunt, non parum dubia est: qua de re tanquam scitu dignissima, & ad id, de quo agimus, plurimum

Confutatio tertia.

Confutatio quarta.

Confutatio quinta.

rimum conferente, postea seorsum differemus, & eorum in hoc quoque errorem patefaciemus. Non minus absurda, & ab Aristotele alinea est alia interpretatio, quam complures sequuti sunt, qui nomine formæ totum ipsum viuens intellexerunt, nomine autem materiæ partes; quia totum significat formam, partes vero materiam, & totum manet semper idem, partes vero mutantur, & fluunt: etenim si Aristoteles solum dixisset, attribuendam esse accretionem non materiæ, sed formæ, fortasse admitti eorum opinio posset, attamen non dixit hoc Aristoteles, sed distinxit partes formæ à partibus materiæ, & illis omnibus additamentum fieri dixit, his vero non omnibus: quare si secundum illos partes materiam significant, quomodo seiunxit Aristoteles partes formæ tanquam significantes formam à partibus materiæ tanquam significantibus materiam? & cur totam materiam non vocat formam, sed vocat materiam, si secundum eos totam significat formam? certe si nomine formæ totum vt à partibus distinguitur, intellexisset, & nomine materiæ partes vt distinguuntur à toto, neque dicere potuisset partes formæ, neque totam materiam, quia partes formæ secundum hos significant materiam, tota vero materia quatenus est tota significat formam. Præterea secundum hanc interpretationem destruitur illa accretionis conditio, quam vult ibi tueri, & à difficultate vindicare Aristotel. quod in vera accretione non modo totum, sed omnes etiam partes maiores fiant: quum enim huic obstare videretur impossibilitas penetrationis corporum, ipse ad tollendam hanc difficultatem dixit hoc esse verum de partibus formæ, non de partibus materiæ: isti vero sententiam Aristotelis, & illam accretionis conditionem euertentes dicunt solum totum augeri, non partes. Demum opinio Marsilii dicentis partes formæ esse partes porosas, partes vero materiæ esse partes plenas, absurdissima est; quia partes porosæ nil aliud sunt, quam ipsa foraminum spatia & vacuitates, proinde partes corporis appellandæ non sunt, quia non sunt partes viuentis, quum enim substantiam in se non contineant, sed aerem, vel vaporem aliquem extraneum; vanum ergo est dicere illis additamentum fieri in accretione viuentis quod augeri dicitur, quum eius partes nõ sint, proinde nec materiæ, nec formæ locum teneant; nam si debeat totum viuens proprie augeri, oportet eas, quæ vere eius partes sunt, maiores fieri. Sed & hanc, & alias omnes interpretationes refutant satis manifeste ipsamet Aristotelis verba in contextu 35, prædicto: inquit enim accretionem competere partibus dissimilaribus propter similares, è quibus illæ constant,

Confutatio quarta.

Confutatio quinta.

& quæ primum augeri dicuntur; facitque eam partium distinctionem, vt dimissis dissimilaribus solas considerit similares, in quibus illam, quæ de corporum penetratione oriebatur, difficultatem tollat; & ob id statim subiungit similares singulas ex materia & forma constare, ac demũm concludens dicit omnibus partibus formæ fieri additionem, at non omnibus partibus materiæ: nomine igitur formæ ibi neque dissimilares partes significat, quum eas iam reiecisset; neque humidum radicale, quum huius nullam mentionem fecisset; neq; totum ad differentiam partium; quum partes solas ibi consideret, & quomodo augeantur doceat ad prædictam tollendam difficultatem; & quum formam ibi sumat vt partem compositi, non vt compositum totum, inquit enim carnem ex materia & forma constare, & statim subiungit, omnibus partibus formæ additamentum fieri, sed non omnib. partibus materiæ: nec demum significat partes porosas, quum hæ non sint viuentis partes, ipse vero illam tantummodo formam, & illam materiã intelligere possit, è quibus constare carnem, & quamlibet aliam homogeneam partem proxime dixerat. Igitur non aliam formam intelligit, quam animam; neque aliam materiam, quam corpus illi subiectum: ex his enim duabus constat caro animata, cuius ibi Aristoteles accretionem considerat, quum in partibus similaribus quibus primo competit, eam considerandam, & ab ea remouendam illam difficultatem suscepisset, quæ de corporum penetratione oriebatur; hæc enim solui nullo modo potest, nisi confugiẽdo ad aliquod per se incorporeum, quod omnes corporei partes penetrare sine absurditate possit.

Vera.

An aliqua sit materiæ pars in viuente, quæ non fluat, sed eadem per totam vitam seruetur. Cap. XXIII.

CÆterum ad plenam eorum intelligentiam, quæ de materia ac de forma eius, quod nutritur, & augetur, dicta sunt, considerandum diligentius est id, quod paulo ante tetigimus, an aliqua in viuente sit materiæ pars, quæ non fluat, neque à calore naturali absumatur, sed eadem ab ortu ad finem vsque vitæ immutata seruetur; an potius ita omnes materiæ partes fluant, vt post tempus aliquod nulla earum, quæ ab ortu ductæ sunt, in viuente remaneat, quod euenit aquæ per vtrem fluenti; quod exemplo Aristoteles ad declarandam & formæ, & materiæ accretionem vsus est. Iam diximus aliquos existimasse, duplex esse humidum in viuente; vnum radicale, quod durante vita nunquam consumitur, quia eius consumptio mors est; alterũ vero cibale, quod ex alimẽtis ad illius defen-

Aliquorũ opinio de duplici humido, scilicet alimentali, & radicali.

A defensionem quotidie aggeneratur, & hoc continue fluit, & renouatur, neque idem permanet: sententiam hanc attribuit Auerroes Alexandro in Comment. 38. primi libri de Ortu & interitu, & eandem sequutus videtur Ioannes Grammaticus, qui in eodem libro dixit necessarium dari aliquam materiæ partem, quæ non fluat, sed per totam vitam eadem permaneat; vsusque est tali argumento: si tota materia flueret, & tota renouaretur, sequeretur posse indiuiduum seruari æ- B ternum, quia viuens haberet semper materiam nouam, atque virentem: quare semper esset in iuuentute, & nunquam senesceret: quam enim anima per senium non debilitetur, si dicamus materiam quoque totam posse renouari, nihil erit quod detrimentum aliquod patiatur; nullum igitur decrementum in vinente fiet, nulla senectus; cuius contrarium in omnibus viuentibus experientia docet. Adest etiam argumentum, quod Auerroes in prædicto loco Alexan- C dro attribuit: si tota materia flueret, & tota renouaretur, sequeretur posse formam materialem separari à tota sua materia, quia si à tota sua materia potest hoc modo derelinqui per partem post partẽ, ita vt tandẽ maneat sine vlla parte suæ materiæ, potest etiam à tota simul materia separari, eadem enim vtrobique ratio viget. Aliud quoque mirabile, & vix credibile attribuit Alexandro Auerroes in eodem loco, quod hac in re Aristotel. reprehenderit, ac deseruerit: quum D enim Aristoteles dixerit accretionem esse adscribendam formæ, non materiæ, hac ductus rationi, quia est attribuenda non illi, quod fluit, sed illi quod permanet, forma autem permanet, materia vero fluit continue, ita vt nulla eius pars eadem maneat; Alexander, vt ait Auerroes, dixit Aristotelem hoc de materia protulisse sine vlla probatione, tanquam sequntum id, quod apparet, quum in ea animus acquiescere videatur; falsum tamen esse hoc Aristotelis dictum, E propterea quod datur etiã aliqua materiæ pars non fluens, cui ob eandem rationem non minus, quam formæ est accretio attribuenda. Sed vbinam apud Alexandrum hoc Auerroes viderit, ego quidem nescio: nam si Alexandrum legamus in primo libro Natural. quæst. cap. 5. & in postrema parte libri sui de Mistione, vbi de hac re loquitur, nihil tale comperiemus; sequitur enim in omnibus Aristotel. & inquit, materiam continue fluere secundum partes, formam F vero non fluere, sed eandem manere, & per formam intelligit animam, vt nos intelligendam esse diximus, quam dicit ad maiorem materiam extendi, & ad minorem retrahi: de humido autem radicali; quod non fluat, ne verbum quidem ibi apud Alexandrum legimus, sed potius videtur in omnibus Auerroi consentire; nam Auerroes quoque in memorato loco asserit materiam fluere, formam vero non fluere, sed eandem seruari: defensionem autem Aristotelis in eo putat esse constitutam, vt dicamus omnes prorsus materiæ partes fluere, & ob id non esse ipsi meteriæ attribuendam accretionem; sed in eo quod nos antea declarauimus, quod Aristot. non negauit materiam, & materiæ partes augeri, & illis quoque additionem magnitudinis fieri, sed negauit omnibus partibus materiæ additamentum fieri; proinde illam accrttionis conditionem, quod omnes partes augeantur, de partibus formæ veram esse, non de partibus materiæ: neque per formam aliud ibi intelligit Auerroes, quam animam, sicut etiam Alexander, quicquid multi dicant, qui in alium sensum verba Auerrois trahentes inquiunt, Auerroem nomine formæ intellexisse totum, vt distinguitur à partibus, & putasse partes quoque animæ vna cum materiæ partibus fluere; hoc enim etiam Pomponatius Auerroi adscribit in libro suo de accretione, & nutritione. Sed non est, cur in verbis Auerrois interpretandis immoremur: quanquam enim ea per se obscurissima, ac difficillima intellectu suut, tamen quisquis ea cum diligentia legat, atque perpendat, deprehendere poterit eam, quem illi putârunt, Auerrois sententiam non fuisse; sed Auerroem existimasse Aristot. nomine formæ animam vegetantẽ significasse, & hanc nullo modo fluere, sed materiam solam fluere, sicuti nos quoq; diximus. Sed mittamus hæc, & quicquid Auerroes & Alexander senserint, ipsam secundum se, quam expendendam proposuimus, de duplici humido sententiam, cuiuscunque ea fuisse dicatur, consideremus. Hanc ego approbare nullo modo possum: non enim video, quomodo detur aliquod humidum, quod à calore pati, & resolui nequeat, quum omne aliud humidum sit patibile à calore; quodnam igitur est huius priuilegium, vt sit impatibile? præterea si id verum esset, quomodo tam parua materia, quæ ab ortus initio trahitur, diffundi postea per tantam molem potest, quantam esse videmus animalis perfecti & plantæ: certe embryum est valde paruum comparatione perfecti animalis, & parum humidi in se habet; quomodo igitur potest ea parua materia inconsumpta seruari ad ætatem vsque perfectam, & cum tot tantisque membris communicari? videmus etiam ex paruo admodum semine magnam arborem nasci; oporteret igitur in illo semine, seu in primo germine pullulante, quod valde pusillum est, totum humidum contineri, quod inconsumptum seruetur ad extremum vsque incrementum, & per omnes magnæ arboris partes distribuatur, quod quidem incredibile est. Hanc igitur de duplici humido sententiam reiiciendam prorsus esse existimo. Quid ergo dicendum? totane materia secundum

Alexander.

Argum. Io. Grammat.

Argum. Alexandri.

Auerroes.

Opinionis de duplici humido cõfutatio.

Vera sententia.

A cundum partes ita fluit, vt in senio nulla eius pars remaneat, quæ prius in infante fuerit? hoc quoque mihi non probatur, sed puto aliquam esse materiæ partem, quæ à calore naturali consumitur, & aliquam esse, quæ non consumitur: sed hanc differentiam non ex eo sumi, quod alia sit radicalis, alia vero cibalis, & aduentitia; sed sumi ex eo, quod alia pars est humida, alia vero sicca & terrestris; humidum enim à calore naturali consumitur, est enim B proprium ipsius pabulum, pars vero terrestris remanet, quemadmodum etiam in iis, quæ comburuntur, inspicimus; toto namque humido consumpto ab igni, remanet cinis, quæ est pars terrestris, quam ob eius maximam resistentiam non potest ignis absumere: viuentia autem omnia in sui ortus initio humidissima sunt, procedente autem ætate fiunt semper ficciora, quia calor consumit humidum radicale: & quamuis adueniat humidum cibale reparans ipsum, at- C que restaurans, tamen aduenit cum eo etiam pars aliqua terrestris, quæ postea remanet cum terrestri parte ducta ab ortu, & semper, ætate procedente magis à calore naturali condensatur, & indurescit: propterea Aristotel. in libel. de Iuuentute & senectute dixit, nil aliud esse senectutem, quam exiccationem, quoniam humidum semper imminuitur, siccum vero crescit: ideo nisi morbi naturalem vitæ cursum interrumperent, nec esse esset nos peruenire ad D mortem naturalem, quæ ob totius humidi resolutionem fit: quando enim corpora nostra per longam ætatem ad tantam duritiem, & siccitatem redacta sunt, vt sint inepta ad operationes, & ad pabulum calori naturali præbendum. & animam conseruandam, fit ex necessitate mors. Dicimus igitur humidum radicale, seu naturale consumi à calore viuentis; neque illud solum, quod ab ortu trahitur, esse vocandum naturale, sed etiam illud omne, quod per to- E tam vitam ex alimentis aggeneratur; humidum enim cibale conuertitur in substantiam, & in humidum radicale, & naturale; quum enim, mutetur in simile naturali & cum eo commisceatur, ipsum quoque fit naturale; & vocatur radicale ad differentiam humidi excrementitii, quod non est idoneum pabulum calori naturali. Sed præterea hoc radicale, & naturale humidum fit semper impurius propter reactionem ciborum in facultatem naturalem, quoniam a- F gens naturale in agendo repatitur; quare per continuam actionem in cibos corpora nostra redduntur impuriora, & imbecilliora. Non est igitur ponenda aliqua humiditas fixa, & irresolubilis, hoc enim nihil inanius pronuntiari potest; quia omne humidum est resolubile à calore, illud quoq;, quod ab ortu trahitur, consumitur enim & eget aliquo reparante, & nouum humidum subministrante; id autem, quod non consumitur, est pars terrestris, tam quæ ab ortu trahitur, quam quæ ex cibis continue adiungitur. Possumus autem ad huiusce rei declarationem vti similitudine satis opportuna: in ellychnio lucernæ videmus ignem nutriri donec attrahitur humidum olei, à quo proprium ellychnij humidum reparatur, quod quidem sine olei suppeditatione cito ab igni consumeretur, sed propter continuam ignis actionem peruenit ellychnium tandem ad tantam siccitatem, vt nequeat amplius ignem conseruare: idque ideo fit, quia ignis plus indurat, & exiccat, quam ab oleo humectetur, & reparetur, & ipsius quoque olei consumpti pars terrestris remanet cum terrestri parte ellychnij, quoniam ab igni non comburitur, sed remanet etiam contincto igni: sic in viuentium corporibus euenit; in senio enim plus exiccationis, & terrestris naturæ receperunt, quam à cibali humido fuerit reparatum: pars igitur, quæ in consumpta manet, non est alia, quam pars terrestris, quam resoluere calor non potest, testimonio sunt ossa, quæ etiam post mortem animalis diutissime durant, quoniam eorum temperatura magno excessu terrestris est; terra enim maximam vim resistendi habet. Hæc sententia Ioannis Grammatici fuit, qui in interpretatione context. trigesimi quinti primi libri de Ortu & interitu, ostendere volens formam non fluere, sed eandem numero manere, hoc argumento vsus est, quod neque materia tota fluit, sed aliqua est materiæ pars in sene, quæ eadem fuit in puero; & hanc inquit esse partem solidiorem, ac densiorem; nempe terrestrem, quæ à calore non soluitur: & ad hoc confirmandum adhibuit satis validum signum, nam cicatrices in adolescentia receptæ remanent eædem in senio, quod non esset, nisi aliqua materiæ pars eadem numero in sene remaneret, quæ in adolescente fuit: quod quidem argumentum satis habet efficacitatis, nam proprium sicci est figuram, ac terminos retinere. Sed alterum Ioannis argumentum, cuius supra meminimus, reuera ad huius comprobationem parum roboris habet: quando enim inquit, si nulla materiæ pars in sene seruata est, quæ in infante fuerit, ergo indiuiduum esset immortale: posset aduersarius hanc consequentiam negare, quia etiamsi totam materiam fluere per partem post partem diceremus, non ob id fieret vt materia in sene semper virans renouaretur, & ipse semper in flore iuuentutis seruaretur: etenim etiam si tota renouari statuatur, fit tamen semper impurior, propter reactionem ciborum, & caloris debilitationem; calor enim naturalis semper debilior fit, ob illam continuam reactionem, & ob materiæ maiorem impuri-

rita-

Viuentium corpora fiunt semper ficciora.

Senectus est exsiccatio.

Opinionis de duplici humido cōfutatio.

Omne humidum est resolubile à calore.

Vera sententia.

Ioa Grāmaticus.

Solutio argumēti Ioan. Grammatici.

ritatem; quare necesse est, vt tandem deficiat: ex hac igitur continua caloris debilitatione fit, vt non ita perfecte immutare cibos, & in similem substantiam vertere calor possit: quare etiamsi omnes materiæ partes per successionem renouarentur, necesse tamen esset animal senescere, & tandem mori. Similiter nec argumentum ab Auerroe Alexandro attributum in Commentario 38. prædicto aliquid habet efficacitatis, nempe quum dicebat; si tota materia per successionem renouaretur, posset anima à tota sua materia separari: nam hæc illatio nullam vim habet, quia fallacia committitur à diuisis ad coniunctum: ideo dicere aduersarius posset animam sine qualibet parte suæ materiæ separatim sumpta posse remanere, sed non sine omnibus simul eodem tempore subtractis; talem enim esse naturam animæ diximus, vt determinet sibi certã materiam secundum totum, quæ semper vna & eadem seruetur per æquiualentiam, sed non vt sibi determinet certas eius materiæ partes, quo fit vt mutari possint partes materiæ vna post aliam diuersis temporibus, sed non tota simul materia eodem tempore sub anima renouari. Patet igitur, rationem, cur in sene aliqua materiæ pars eadem seruetur, quæ in infante fuit, non esse ab ipsa anima sumendam; quia etiamsi omnes materiæ partes per successionem vna post aliam renouarentur, posset anima seruari, dummodo materia tota eadem seruaretur per æquiualentiam: sed rationem sumendam esse à sola materiæ natura, eadem enim materiæ pars ideo seruatur, quia densa, ac terrestris est, quam consumere calor naturalis non potest.

Solutio argumenti Alexãdri.

Quomodo, & qua ratione compositum augeatur.

Cap. XXIV.

HActenus accretionem & cum materia, & cum forma comparauimus, & quomodo vtrique, & earum partibus competat considerauimus: restat vt eam ad ipsum quoque compositum referamus, nempe ad totum viuens, quod ex corpore vt materia, & anima vegetante vt forma constare statuitur. Primum quidem certum est, compositum esse proprium subiectum, cui primo est accretio attribuend[illegible]; siquidem, vt Aristoteles docuit in context. 64. primi libri de Anima, omnes operationes animæ sunt toti viuenti attribuendæ vt subiecto, non soli animæ, neque soli corpori: quamuis igitur propter magnum animæ & corporis discrimen, & propter eleuationem à materia, potuerit & in materia, & in anima seorsum accretio considerari: tamen proprie loquendo, neque materia augetur, neque forma, sed compositum ex vtrisque constans est id, quod augetur vt quod, materia vero, & forma, vel ipsarum altera vt quo, non vt quod, est enim id, quo totum viuens aptum est augeri, & augetur: ideo dubium non leue oritur, an forma, an materia sit in viuente formalis ratio accretionis, hoc est, an viuens augeatur ratione materiæ, an potius ratione formæ, & quatenus est animatum; nam pro vtraque est ratio. Videtur primum ratio formalis, cur corpus viuens augeatur, petenda esse à materia, non ab anima; quia tota accretionis natura in quantitate consistit, quum eius finis sit adeptio perfectæ quantitatis, quantitas autem est propria materiæ conditio, itaque augentur corpora, quatenus sunt quanta, & ita ratio formalis sumitur à quantitate, proinde à materia: quod si rationem formalem ab anima sumeremus, dicentes corpora augeri quatenus sunt animata, eam ad substantiam potius, quam ad quantitatem referremus; sic autem tota accretionis natura tolleretur, quæ non ad substantiam, sed ad quantitatem dirigenda est. Ex altera vero parte si corpora dicantur augeri quatenus quanta sunt, sequitur omni quanto accretionem competere: consequens est manifeste falsum, quia solis viuentibus proprie dicta accretio competit: consequentia autem facile probatur, quia valida semper est illatio à quatenus ipsum ad de omni; quoniam igitur corporibus inanimatis accretio, de qua nunc loquimur, non competit, sed solis, atque omnibus animatis; ergo quatenus sunt animata, non quatenus quanta: res igitur difficultate non caret; & eam augent verba Auerrois in Commentario trigesimo octauo prædicto, vbi inquit quantum augeri quatenus habet formam, quod est dicere animam esse rationem formalem accretionis in corpore viuente, sed postea etiam dicit formam augeri, nõ prout est forma, sed prout est quanta, & extensa, quare videtur etiam dicere rationem formalem esse quantitatem. Philop. quoque ibidem in digressione contextu 35. ostendit accretionem corporibus competere ratione formæ; addit tamen, non prout est forma, sed prout est forma quanta. Dignum ergo est consideratione, quomodo hoc sese habeat, & quid hac in re sentiendum sit. Ante omnia statuendum est, quidnam sit id, quod quærimus, vt hac in re omnem ambiguitatem tollamus: diximus alias in libro de Natura, duplex esse principium motus; vnum actiuum, à quo motus producitur; alterum passiuum, quod facit in subiecto aptitudinem, ac propensionem ad talem motum recipiendum; nunc igitur non quærimus actiuum accretionis principium, nam illud animam esse certum est, à qua & coquitur alimentum, & in substantiam vertitur, & membra ad maiorem quantitatem extenduntur: sed id, quod quærimus, est prin-

Accretio proprie est compositi, nõ formæ, neque materiæ.

An augeatur viuens ratione materiæ, an ratione formæ.

Quodratio accretionis sumatur à materia, & a quãtitate.

Quod ratio accretionis sumatur ab anima.

Anima est accretionis principiũ, & actiuũ, & passiuũ.

principium accretionis passiuum, illud scilicet A a quo viuens corpus aptum, atque propensum redditur ad accretionis motum recipiendum; ideo hoc rectius vocaretur argumentabilitatis, quam augmentationis ratio formalis; nosque ipsum ita in præsentia appellare liceat; nã augmentabilitas significat potentiam, & aptitudinem patiendi motum accretionis. Si igitur verum est id, quod in memorato libro docuimus, formam esse principium motus, & actiuum, & passiuum, diuersis modis acceptam, necesse est, B vt dicamus animam vegetantem, quæ est principium accretionis actiuum, esse etiam passiuum eiusdem motus principium; & rationem formalem, qua corpus animatum, augmentabile est, est enim augmentabile, quia est animatum, proinde omne animatum augetur, quia hoc ei competit, quatenus est animatum, non quidem vt per totam vitam augeatur, sed per statutum quoddam à natura tempus, quemadmodum antea declarauimus.

Solutio argumẽti de quãtitate.

Quum igitur hæc C rei veritatis sit, nitendum est difficultatem tollere, quæ ex quantitatis consideratione oriebatur: quoniam enim augeri nil aliud est, quam maiorem quantitatem fieri: non potest augeri, nisi id, quod quantum esse statuatur, ideoque augmentabilitas quantitatem potius, & materiam, quam formam consequi videbatur. Sciendum igitur est, animam vegetantem, de qua loquimur, & formam omnem materialem duas habere essentiales conditiones, quæ pu- D gnare inter se videntur, nec tamen pugnant; vna est, quod secundum se non est quanta, sed incorporea: & indiuisibilis; altera est, quod necessario requirit statutam materiam quantam, per quam extendatur, & fiat diuidua: neque hoc extraneum, & accidens esse ipsi formæ dicendum est, quum Aristoteles in Proœmio primi libri de Anima dixerit, hanc essentialem omnis formæ materialis conditionem, proinde in cuiusque formæ definitione propriam mate- E riam sumendam esse, secus vanam, & dialecticam esse definitionem, neque eius formæ essentiam exprimere: non pugnant autem hæc inter se, quasi dicamus esse essentialem conditionẽ formæ, vt sit & diuidua, & indiuidua; quemadmodum enim non implicamus contradictionem, quando dicimus materiam postulare formam, & necessario esse formatam, essentialiter tamen esse penitus informem, quia sic nil aliud denotamus, quam materiam debere esse F formatam, non habere tamen formam in sua natuta, sed extrinsecus eam recipere: ita etiam formam materialem dicimus debere ex necessitate quantam & extensam esse, quantitatem tamen & extensionem non ex propria sua natura habere, sed ex materia in qua recipitur; ideo essentialis est conditio omnis formæ ma-

Omnis forma materiali duas habet qualitates.

A terialis vt sit in tali materia, vt in dicto loco Aristoteles asserit. Ratio autem horum omnium est, quia nec materia, nec forma est ens per se completum, & in specie collocatum, sed vtraque dirigitur ad cõstitutionem compositi; ideo neutra omnes habet necessarias conditiones ad speciem constituendam, sed aliquas singula habet ex se, aliquas ab altera recipit: materia ex se habet quantitatem, & naturæ corporeæ inchoamentum, non terminos, & actum; sed hæc B recipit à forma; contra vero forma est terminus, & complementum, sed eget materia recipiente & sustentante, & quum debeat esse quanta & diuidua, eiusmodi autem à seipsa non sit, requirit necessario materiam quantã, per quam extendatur, ita vt per eam quanta, ac diuidua fiat: itaque non dicimus conditionem esse formæ necessariam vt sit & quanta, & non quanta, & simul diuidua, & non diuidua; sed dicimus necessarium esse, vt quanta ac diuidua sit, siqui- C dem compositum, quod ab ea est constituendum, debet esse quantum, atque diuiduum; sed quum ipsa ex se non sit huiusmodi, fieri quantam, ac diuiduam à materia, per quam extenditur, & ita ad compositum cõstituendum tum materiam, tum formam ita concurrere, vt propriam vtraque operam contribuat: hoc quum ita sit, non est mirum, si formæ pro diuersis suis conditionibus diuersa etiam attribuantur; alia namque illi competunt ratione propriæ natu- D ræ, alia vero ratione illarum conditionum, quas recipit à materia, est enim principium motus actiuum quatenus est forma, non quatenus est extensa, & diuidua per materiam, sed est principium motus passiuum quatenus est quanta, & extensa per materiam, non potest enim esse ratio recipiendi incrementum, nisi sit quanta: propterea dicebat Auerroes in Cõment. 28. tertii lib. de Cœlo, forma elementi mouet vt est forma, & mouetur quatenus est in materia; hoc E est, forma elementi est ratio formalis cur elementum sit tali motu mobile, quatenus est in materia, in qua fit, quanta, & constituit corpus tali motu mobile quod autem dicit Auerroes de forma elementi respectu motus localis, idem dicendum est de anima vegetante respectu motus accretionis. Sed id, quod hac in re difficultatem faciebat, erat quod accretionis natura in quantitate cõsistit, quare ratio augmentabilitatis videtur à quantitate potius esse sumẽda, F quam à forma: quod etiam significasse videntur Auerroes, & Ioannes Grammaticus; dicentes viuens augeri quatenus habet formam; formam vero augeri quatenus est forma quanta. Sed re bene intellecta omne dubium tollerit & Auerrois, & Ioannis Grammatici sententia, vera esse cognoscetur: dicimus enim particulam illam, quatenus, quando hi dicunt formam

quate-

A quatenus est forma quanta, non denotare rationem formalem, sed conditionem materialem ipsi formæ necessariam, & sine qua non: sola enim forma est ratio cur corpora sint augmentabilia, non quidem omnis forma, sed hæc, de qua loquimur, scilicet anima vegetans quatenus est anima vegetans; hæc tamen id non præstat, nisi per materiam quantam extẽsa sit: quod autem diximus de ea dictione, quatenus, confirmatur Aristotelis testimonio in contextu 20. B libri secundi Physicorum, vbi sumit, quatenus non pro ratione formali, sed pro cõditione materiali, quemadmodum alio in loco declarauimus. Auerroes igitur, & Ioannes Grammaticus, quando dicunt formam augeri quatenus est forma quanta, per hoc denotant & materiale, & formale augmentabilitatis; quantũ enim est conditio materialis, anima vero est ratio formalis: quod sic ostendo: illud est materiale, quod quum per se sit amplum, & indetermina- C tum, restringitur, & determinatur ab alio, illud vero est formale, quod restringit, ac determinat; at hic quantum determinatur, & anima determinat; igitur anima est formale augmentabilitatis, quantum verò materiale: maior clara est, minor ita probatur: quantum quatenus est quantum, non alia ratione est augmentabile, quam quia omni quanto ratione quãtitatis fieri additamentum potest; hoc autem non soli animato competit, sed omni prorsus quanto; etiam D lineæ, ac superficiei; quare ille augmentabilitas, quæ ex sola quanti natura sumitur, nimis ampla est, atque indeterminata, neque est propria solius viuentis; nos autem eam non ita amplam hic consideramus, sed determinatam, & ad certum modum, qui viuentium proprius est, contractam atque restrictam, nimirum per tres illas conditiones; vt ex accessione materiæ fiat; & idem numero maneat id, quod augetur; & non solum totum, sed etiam omnes partes se- E cundum omnes dimensiones incrementum recipiant; talem autem accretionem quisquis dicat quanto competere quatenus quantum est, fatuus est, quia sic diceret eam omni quanto competere: fatendum igitur est, hanc proprie sumptæ accretionis determinationẽ non à quanto fieri, sed ab anima, proinde talem accretionem cõpetere quanto quatenus est animatum: & ita illius augmentabilitatis, quæ dicit aptitudinem recipiendi accretionem iis conditioni- F bus præditam, rationẽ formalem non esse quantitatem, sed animam vegetantem; quantitatem vero esse conditionem necessariam, & sine qua non, quoniam anima hoc non præstat, nisi juncta materiæ quantæ: & hoc Auerroes, & Ioannes Grammaticus significare voluerunt, quando dixerunt formam augeri quatenus est forma quanta. Ad argumentum autem, quod antea

In lib. de tribus præcog. cap. 12.

Anima est ratio formalis augmentabilitatis, quantitas verò est conditio materialis.

Ad argumentũ.

A ab accretionis natura sumebatur, facile est respondere: dicimus enim naturam accretionis à quantitate pendere tanquam à termino, ad quẽ dirigitur, siquidem ad quantitatem est, non ad substantiam; sic autem, & cuiuslibet motus natura similiter à termino iudicatur: sed aliud est terminus, ad quem tendit, & in quo desinit motus, aliud est formalis ratio subiecti mobilis, qua est receptiuum talis motus; nam motus elementi ad suum locum sumit nominationem B à termino, & vocatur motus localis; at ratio formalis, qua elementum est tali motu mobile, non est locus, sed grauitas, & leuitas, seu ipsa elementa forma; quatenus enim est forma in materia, eatenus est principium passiuum motus elementi naturalis. Sic igitur quantitas est terminus, ad quem accretio tendit, & in quo huius motus natura consistit: ac ratio augmentabilitatis in iis, quæ proprie augentur, non est quantitas, sed anima vegetans. Consideran- C dum præterea est, terminum veræ accretionis, ad quem, non esse quantitatem absolute, sed perfectam quantitatem, vt ex Aristotele colligimus in tertio libro Physicæ auscultationis contex. 5. perfectio autem respicit formam, & à forma tribuitur; quare etiam ratione termini ratio augmentabilitatis est attribuenda formæ, quum quantitas secundum se nec perfecta nec imperfecta dici possit; forma enim, non quantitas, determinat propensionem ad perfe- D ctam quantitatem.

Collectio omnium causarum accretionis, & nutritionis, & perfectæ ambarum definitionis constitutio.

Cap. XXV.

EX iis omnibus quæ hactenus diximus, colligendæ breuiter sunt omnes accretionis & nutritionis causæ, vt ex iis omnibus perfectam E vtriusq; definitionem constituentes in hac tandem desinamus, finemq; huic difficillimæ disputationi imponamus. Habet accretio omnia quatuor genera causarum, & in singulo genere plures, quod eam cognitu difficiliorem facit: has igitur omnes breuiter enumeremus. Forma accretionis est ipsamet eius natura, quæ significatur per genus propriis eius differentiis, & conditionibus coarctatum; genus quidem est motus differẽtiæ vero videntur esse tres il- F læ conditiones ab Aristotele positæ, & iam à nobis declaratæ: sciendum tamen est primam conditionem quæ fuit, vt ex adueniente materia accretio fiat, ad materiã potius, de qua mox loquemur, quam ad formam, pertinere; secundam vero, quæ erat, vnum numero manere id, quod augetur non esse accretionis propriam, sed cõmunem omni motui, prout motus à substantiali

Forma.

tiali mutatione distinguitur; illud enim, quod A
secundum sola accidentia mutatur, manente substantia, dicitur idem numero esse post motum, quod ante motum erat: Aristot. autem has conditiones non ideo adduxit, quod omnes accretionis proprias esse voluerit, sed vt alias improprie dictas accretiones à vera accretione secerneret, quod quidem per has tres conditiones satis commode præstitit, vnam igitur sumpsit à materia: alteram à natura motus vniuersè sumpti, prout à generatione distinguitur; sed tertiam B
à propria accretionis natura, quæ est, non modo totum, sed omnes etiam partes secundum omnes dimensiones incrementum suscipere; per hanc enim significatur illa membrorum extensio, in qua diximus esse accertionis naturam constitutam: quocirca hæc est maxime propria accretionis differentia, quum secunda omni motui cõmunis fuerit, proinde in definitione accretionis exprimenda non sit, sed satis nominatione motus significetur, prima vero sit ac- C
cretioni communis cum nutritione: est igitur forma, & essentia accretionis hæc, motus extensionis ad Maiorem quantitatem & totius, & partium omnium secundum omnes simul dimensiones. *Materia.* Materia duplex est, vna ex qua, altera in qua: materiam ex qua, significauit Aristoteles per primam conditionem, eaque est alimentum quod in principio est contrarium, in fine autem est factum simile, & in substantiam maiorem conuersum: materia vero, in qua, subiectum est, D
quod augeri dicitur, sed hoc ab Aristotele in primo libro de Ortu & interitu expressum nõ fuit, id enim est corpus animatum quatenus est animatum; iam enim diximus animam esse rationem formalem, qua proprium subiectum accretionis susceptiuum constituitur, in eo autem libro animam, & animatum considerare conueniens non erat; sed hoc postea declarauit in secundo libro de anima: vtraque autem hæc materia præter conditiones accretiones forma- Æ
les in eius definitione tanquam differentia ponitur, quod fit in accidentium omnium definitionibus. *Efficiens.* Causa quoque efficiens duplex est, vna primaria, quæ est anima vegetans; altera instrumentalis, & secũdaria, quæ est calor naturalis. *Finis.* Finis itidem duplex; vnus propinquus; alter vero remotus, ac magis præcipuus: propinquus est assequutio debitæ quantitatis; remotus vero, vt viuens possit exercere omnes operationes vitæ, sed illam præcipue, quæ est aliud simile generare. Ex his omnibus causis possumus hanc veræ accretionis perfectam, & omnibus numeris absolutam definitionem constituere: *Accretionis definitio.* Accretio est motus viuentis corporis, quo totum, & omnes partes secundum omnes simul dimensiones extenduntur ad maiorem quantitatem, factus ab anima per calorem naturalem, ex alimẽto intrinsecus assumpto, & in maiores consumptis partibus partes substantiæ conuerso, vt ipsum viuens debitam sibi magnitudinem assequatur ad exercendas omnes operationes vitæ. *Nutritionis materia, & efficiens.* Nutritio vero & subiecto, & materia, ex qua, & effectrice causa tam primaria, quam secundaria, ab accretione non differt, ideo Aristoteles dixit eas esse idem subiecto; ex fine autem distinguũtur, proinde etiam ex forma, & propria natura: *Forma.* nutritio enim formaliter non est motus, sed mutatio subita, & ad generationem potius reducitur, quam ad motum, vt significauit Aristoteles, dicens eam tendere ad acquisitionem substantiæ, non accidentis; quanquam non est perfecta generatio, quia generatio est via ad acquisitionem formæ, at nutritio est via ad acquisitionem partium materiæ, vt optime declarat Albertus in suo libro de homine & Petrus Pomponatius in capite decimooctauo prioris libri sui de accretione & nutritione; ideo videtur potius vocanda aggeneratio, quam absolute generatio: sicut antea declarauimus; quia non est generatio respectu viuentis, respectu cuius vocatur nutritio, sed solum respectum partium materiæ: hæc igitur est propria eius natura, & forma. *Finis.* Finis autem duplex est, vnus propinquus, alter remotus, & præcipuus: finis propinquus est, vt materiæ partes restaurentur loco partium à naturali calore consumptarum; quæ restauratio ad alterum principaliorem finẽ dirigitur, nempe ad conseruationem animæ, ac durationem vitæ vsque ad tempus cuique viuenti à natura præscriptum. *Nutritionis definitio.* Ex his igitur talem nutritionis perfectam definitionem colligimus. Nutritio est aggeneratio partium materiæ in corpore viuente, ex alimento extrinsecus admoto, facta ab anima per calorem naturalẽ, vt materia, quæ effluxit, restauretur, & ipsum viuens seruari possit ad illud vsque tempus, quod est ipsi à natura præscriptum.

JACO-

JACOBI ZABARELLÆ PATAVINI,

LIBER DE SENSV AGENTE.

Propositio, ac partitio dicendorum. Cap. I.

AGENS Aristoteles de mente humana in 3. lib. de Anima, eam sensui in eo similē esse dixit, quod vt sensus sentiendo patitur ab obiecto sensili, ita & mens intelligendo patitur ab obiecto intelligi- B bili, proinde vt se habet sensus ad sensilia, ita se habet intellectus ad intelligibilia: ob id quum postea præter hunc intellectum patientem dixerit esse ad intellectionem necessarium alterum intellectum agentem, iure multi dubitarunt, an præter sensum patientem detur alius sensus agens, qui sit illi necessarius ad sentiendum. Rem hanc ego consideratione dignam esse arbitratus, aliquid de ea scribere constitui, eo præsertim, quod occasionem nobis datura est naturam C sensus, quæ cognitu dignissima est, declarandi; etenim de actione sensus loqui non possumus, quin de passione quoque loquamur; quisquis autem intelligat quomodo sensus agat, & quomodo patiatur, is iam ipsius naturam perfecte cognoscit. Quoniam autem res hæc à Latinis tum antiquioribus, tum recentioribus maxime agitata, ac diffusissime disputata est, vt tædiosam legentibus fore hanc nostram disputationem oporteat, si omnia, quæ ab aliis de hac re D dicuntur, in medium adducere, & perpendere statuamus; ideo strictius agere decreuimus, & eorum, quæ ab aliis dicuntur, pauca recensere, quæ præcipua esse, & ad veritatem intelligendam conferre videbuntur, reliqua vero, vt quæ apud eos legi possunt, missa facere: ita vt omnes intelligant, me non controuersandi, sed veritatis quantum per me fieri possit, declarandæ gratia hæc scribenda suscepisse. Ante omnia non est ignorandum, quæstionem hanc à Latinis E propositam, & tractatam esse tanquam simplicem, sed postea alij complures animaduerterunt eam habere duplicem sensum, & in duas esse diuidendam, vt reuera est: primum enim comparari potest obiectum sensile cum sensu,

A qui ab illo patitur, & quæri an obiectum sensile egeat alio externo simul agente, seu ipsum adiuuante ad speciem in organum sensus imprimendam, an solum obiectum agat, & speciem imprimat: deinde vero facta speciei impressione quæri potest quodnam sit agens, à quo producitur operatio quam vt à sensu pro facultate, seu pro anima ipsa accepto distinguamus, liceat nobis sensionem appellare; cū enim aliud sit imprimere speciem, aliud sensionem, quæ cognitio B quædam est, producere, nec dicendum sit obiectum reale esse productiuum cognitionis in sensu, aliud aliquod esse necesse est, quod impressa specie promat operationem. Igitur nos quoque nostram hanc disputationem in duas partes diuidemus: in vna considerabimus, an solum obiectum speciem imprimat in organum, an præter ipsum requiratur aliquod aliud agens; deinde vero inquiremus, impressa specie, à quonam agente promatur operatio, & sensio C producatur.

Argumenta ad probandum, quod præter obiectum detur aliud agens, à quo species sensilis producatur. Cap. II.

QVod ad priorem quæstionem attinet, videtur esse necessarium præter obiectum sensi- D sile, aliquod agēs, à quo species sensilis & in medio, & in organo sensus producatur: nam obiectum sensile est qualitas materialis, eius vero species est accidēs spiritale; at spiritale nobilius est materiali; ergo si obiectum solum sine alio agente speciem produceret, ignobilius produceret effectum nobiliorem, & ageret supra proprias vires: quoniam igitur agens debet esse nobilius patiente; obiectum autem materiale non est nobilius specie sua, quæ spiritalis est, sed i- E gnobilius; non potest solum obiectum producere speciem, sed necesse est præter ipsum esse aliud agens nobilius, à quo species producatur. *Primum argumētum.*

Confirmatur argumento sumpto ab intellectu: Aristot. enim existimauit phantasma solum non esse aptum ad speciem intelligibilem in intel- *Secundū.*

lectu

lectu producendam, quia species intelligibilis phantasmate nobilior est, ideoque præter phantasma esse necessarium intellectum agentem, & phantasmate, & specie nobiliorem, proinde potentem in intellectu producere speciem intelligibilem; possumus igitur sic argumentari: vt se habet obiectum intelligibile ad intellectum, ita obiectum sensile ad sensum, vt ait Arist. in cont. 3. lib. 3. de Anima, atqui intelligibile ad speciẽ in intellectu producendam non sufficit sine ope alterius intellectus, qui vocatur agens; ergo neque obiectum sensile ad producendam speciem sensilem sufficiens est absque alio sensu agente; vt igitur datur intellectus agẽs præter intellectum patientem, ita præter sensum patientem datur sensus agens. Præterea idem comprobatur testimonio Auerrois, qui in Comment. 60. libr. 2. de Anima hismet, quæ modo adduximus, argumẽtis vtens ostendit esse necessariam præter obiectum sensile aliquam facultatem actiuam, à qua species spiritalis producatur, quum ab obiecto materiali produci non posse videatur: tollit etiam ibidem responsionem ad quam confugere aliquis poterat dicendo, rationem & causam spiritalitatis speciei non esse ipsum obiectum materiale, sed materiam recipientẽ, nempe medium, & organum, in quibus recipitur species, ita vt ex horum recipientium natura fiat, vt forma, quæ recipitur, spiritalis sit. Sed refellit hoc Auerroes dicens esse magis consonum rationi, vt natura effectus attribuatur agenti, quam patienti: agens enim agit per formam, & patiens patitur per materiam; quare spiritalitas speciei videtur potius obiecto agenti attribuẽda, quam subiecto recipienti; nullius igitur roboris responsio est, & argumentum viget: quare concludit Auerroes, esse necessarium præter sensum patientem ponere facultatem agentem, sicuti necessarium fuit ponere intellectum agentem præter intellectum patientem: subiungit autem Aristotelem hoc dixisse de intellectu, sed tacuisse de sensu, quoniam occultum est in sensu, manifestum autem in intellectu.

Tertium

Suessani, & Buccaferrei opinio, & eius Confutatio. Cap. III.

Suessani opinio.

HÆc multos coegerunt præter obiectum sensile ponere aliud externum agens, à quo species & in medio, & in organo sensus producatur. Suessanus enim refert causam spiritalitatis harum specierum in Deum, tanquam in causam primam & remotam, quæ per medium obiectum materiale, tanquam per instrumentum, producat speciem sensilem: inquit enim qualitatem sensilem materialem posse duobus modis considerari, vno modo secundum se, altero modo vt instrumentum Dei: & secundum se sumptam non producere nisi aliam similem materialem, vt quum calor calorem efficit; vt autem est instrumentum Dei, producere effectum spiritalem, scilicet per virtutem primi agentis spiritalis, non per facultatem, seu naturam propriam: itaque concedere videtur Suessanus colorem spiritalem, qui est in medio, esse nobiliorem colore materiali, à quo producitur: ideo ad tollendam difficultatem illam quomodo effectus nobilior ab agente ignobiliore produci possit, ad Deum confugit, qui obiecto materiali tanquam instrumento vtatur ad producendam speciem spiritalem: ad propositam igitur quæstionem respondet dari aliud agens præter obiectum sensile, sed non dari sensum agentem; illud enim Deus est, quem appellare sensum non licet. Hæc Suessani sententia recipienda non est; quoniam Deus est rerum omnium, quæ generantur, causa vniuersalis, nec aliter secundum Aristot. quam vt mouens Cœlum; ipsum autem Cœlum in hæc inferiora non agit, nisi per motum, & per lumen; ostendere igitur Suessanus debuit, quomodo Cœlum seu per motum, seu per lumen agat in obiecta omnium sensuum, & ad species spiritales producendas iis tanquam instrumentis vtatur; sic enim probabilius dici posset Deum tanquam primam causam, à qua Cœlum mouetur, vti obiecto materiali tãquam instrumento ad speciei spiritalis productionem: id tamen neque dicere, neque imaginari aliquis potest: sed Deus per cœlestia corpora motu & lumine agentia res omnes inferiores producit, & singulis proprias naturas tribuit, per quas edunt operationes proprias, & singulis conueniẽtes; quicquid ergo agunt qualitates sensiles, id secundum proprias naturas agunt, neque illa operatio est Deo attribuenda, nisi vt causæ vniuersali à qua pendet obiectum sensile secundum suum esse, à quo omnes eius operationes proueniunt; ideo recte Thomas dixit in quæstionibus disputatis de potentia Dei, quæst. 5. artic. 1. agentia naturalia non esse causas formarum, quarum natura consistit in facto esse, sed solum esse causas productionis ipsarum; fieri enim prouenit ab agente particulari; proinde subtracto agente particulari res desinit fieri, at non desinit esse, si eius natura consistit non in fieri, sed in facto esse, propterea quod eius esse pendet à Deo, non ab agente particulari, quocirca subtracto Deo omnia ad nihilũ redigerentur; recte igitur Thomas pendentiam à Deo tribuit illis, quorum natura consistit in facto esse; quia cuiuslibet rei esse est per quandam Dei participationem, sicut etiam Arist. dixit in part. 100. lib. 1. de Cœlo, illis vero quæ consistunt in fieri, tribuit pendentiam ab agente particulari, quod non est causa rei vt sit, sed solum vt fiat. Quoniam igitur hæ, de quibus loquimur, sensilium species naturam habẽt constitutam in fieri non in facto esse, nam in perspicuo species coloris non est fixa tanquam iam facta, sed fit continue, rectius dicuntur ab obiecto reali pendere, quam à Deo: quod etiam signo

Confutatio.

Agẽs naturale non est causa formæ, sed productionis formæ.

Species sensiles habent esse in fieri, non in facto esse.

DD mani-

manifestissimo deprehendimus; subtracto enim subiecto materiali desinit eodem momento, & euanescit species, & imago eius tum in medio, tum in organo: quare probandum maxime videtur illud Thomæ dictum, & per ipsum ratio erroris Suessani declaratur. Non probo tamen aliud eiusdem Thomæ dictum in eodem loco, art. 8. nisi sano modo intelligatur: ibi enim dicit duas esse naturalium corporum actiones; vnam secundum propriam eorum naturam, quatenus corpora sunt; alteram vero, prout participant B conditione aliqua superiorum agētium, & substantiarum à materia separatarum, cuiusmodi est productio specierum spiritalium in sensu, & in intellectu; hoc autem Thomæ dictum duos potest habere sensus; vnum vt intelligat ipsa obiicta sensilia non secundum proprium naturam producere speciem spiritalem, sed per virtutum eis infusam à substantiis spiritalibus, ita vt illa operatio sit ipsis obiectis potius supra naturam, quam secundum naturam; qui sensus ad Suessa- C ni sententiam accedere videtur, proinde reprobandus est. Alter vero est, vt intelligat res habere inter se aliquam similitudinem secundum aliquas conditiones, non ita tamen, vt quicquid in aliqua conditione alteri nobiliori simile est, id habere illam dicatur ab illo nobiliore, sed sit huiusmodi secundum propriam naturam: qui sensus admittendus est; & hunc significare videtur comparatio, quam ibidem Thomas facit, quando dicit in quibusdam animalibus brutis D inspici similitudinem quandam illius prudentiæ, quæ hominis propria est; nam si intelligeret illam brutorum prudentiam non eis competere secundum propriam naturam, sed vt ab humana narura cum illis communicatam, & illis quodammodo infusam, ita vt supergrediatur naturam illorum animalium, vana prorsus, & reiicienda sententia esset; quoniam illa prudentiæ similitudo insequitur propriā illorum brutorum naturam, neque homo potest illius pru- E dentiæ causa, vel origo appellari: hoc igitur, quod ibi Thomas dicit, ea tantum ratione verum est, quatenus res omnes inuicem comparatæ habent in aliquo similitudinem inter se, ita vt species spiritalis obiectorum sensilium dicatur modo quodam similis substantiis spiritalibus, non tamen ab illis producatur, sed à propria sensilium obiectorum natura, quæ apta per se est ad talem speciem, & imaginem in medio & F in sensu producendam. Adde quod illa cum substantiis spiritalibus similitudo parua admodum est, & prorsus æquiuoca, nil enim, quod eiusdem naturæ sit, potest diuinis substantiis, & his materialibus idem competere: quare alia prorsus spiritalitas est in substantiis à materia abiunctis per essentiam, alia in his speciebus sensilibus, quæ licet non à materia, in qua recipiuntur, sed à producente pendeant, tamen existere absque materia recipiente non possunt.

Alia est specierū sensilium spiritalitas, & alia substātiarum immateriali um.

A Vnde etiam manifestius colligimus Suessani errorem: quum enim non eadem sit horum specierum spiritalitas, quæ Dei, & substantiarum à materia abiunctarum, sed penitus æquiuoce dicta, vanum est ob hanc solius nominis similitudinem referre illam potius in Deum, vel in substantias separatas, quam in ipsorum obiectorum propriam naturam, à qua producuntur. Notare etiam in eius sententia repugnantiam aliquam possumus: nam si obiecti materialis naturam dicat esse à Deo productam talem, quæ speciem suam spiritalem in medio, & in organo sensus efficere posset, & hac tantum ratione causam eius esse Deum; sic concedit id, quod est verissimum, speciem à propria obiecti natura produci, sicuti res omnes seruata earum pendentia à Deo proprias edunt operationes singulis nataraliter conuenientes; hoc tamen ipse negat, dum dicit obiectum non secundum naturam suam producere speciem, sed quatenus est instrumentum Dei: si vero dicat productionem talium specierū ab obiectis fieri non per proprias ipsorum naturas, sed per diuinam virtutem, sic asserit Deum esse earum causam immediatam, ꝙ tamen ipsemet expresse negat vt absurdissimum: in hoc igitur pugnantia dicit, quia primum aperte notat Deum non esse harum specierum causam effectricem immediatam, sed remotam; deinde id declarans, & eius rationem referens in spiritalitatem Dei, tanquam in causam spiritalitatis harum specierum, illud idem, quod negauerat, affirmat; quum enim obiecti realis natura non sit spiritalis, necesse est vt illa specierum spiritalitas immediate proueniat à spiritalitate Dei: vtrumlibet igitur dicat, sibimet aduersatur. Non admodum diuersa ab hac sententia fuit opinio Buccaferrei, qui similiter dixit præter obiectum sensile esse necessarium aliquod externum agens ad producendam speciem spiritalem, non esse tamen sensum agentē; sed neque esse Deum, quæ fuit Suessani sententia, sed esse cœlestes intelligentias, seu Cœlum per virtutem intelligentiarum: aduersus quam sententiam illa eadem dicenda sunt, quæ contra Suessanum diximus: quod si ad lumen Buccaferreus confugiat, quod à Cœlo productū causa est visionis, hoc nihil est; ad solum enim visum hoc pertinet, non ad alios sensus: præterea non solum cœleste lumen causa est visionis, sed lumen etiam ignis, & aliorum lucidorum; quare per hoc non ostenditur, quomodo Cœlum sit causa productionis omnium specierum sensilium. Facit autem Buccaferreus ibidē aduersus se obiectionem de intellectu agente: quemadmodum enim ad productionem specierum sensilium non requiritur sensus agens, sed sufficit obiectum sensile cum virtute cœlesti, ita etiam intellectio fieri poterit ex actione phantasmatū per virtutem cælestem; quare non opus erit intellectu agente. Dubium autem hoc non solum

Contradictio in sententia Suessani.

Buccaferrei opinio.

Confutatio.

Dubium Buccaferrei.

Bucca-

Buccaferreo, ac Suessano officit, sed & aliis omnib. etiam illis, qui dicunt a solo obiecto sensili speciem spiritalē produci absq; vlla prorsus ope alicuius externi agentis: nam etiam aduersus hos dubitari potest, cur intellectus indigeat externo agente præter obiectum, sensus vero nō indigeat. Respondet ad hoc dubium Buccaferreus, competere intellectui propter suam dignitatem vt habeat in seipso non modo passiuum, sed etiam actiuum suæ operationis principium; sensum vero propter suam imperfectionem externo agente indigere præter obiectum sensile: quod idem etiam à Suessano dicitur in eadem sua disputatione de sensu agente. Sed isti hac sua respōsione declarant se non intelligere quid sit apud Aristot. intellectus agens, & quodnam sit eius officium in nostra intellectione: quem eorum, & multorum errorem alio in loco opportunius declarabimus, simulq; huius discriminis rationem afferemus, cur obiectum, à quo mouetur intellectus, & illud, à quo mouetur sensus, non similiter egeant auxilio externi agentis; hoc enim explicari perfecte non potest, nisi declaratis tum officiis, tum conditionibus intellectus agentis, de quo alibi differemus.

Solutio Buccaferrei.

Impugnatio.

In lib. de intellectu agente.

Recentiorum opinio, & eius confutatio. *Cap. IV.*

NOnnulli recentiores considerantes huiusce rei difficultatem in hoc esse constitutam, quomodo obiecta sensilia, quum sint qualitates materiales, possint speciem producere spiritalem: neque eam aliter soluere valentes, non modo concedunt nullum obiectum sensile posse suapte natura spiritaliter agere, sed etiam dicunt non esse necessariam speciem spiritalem, nisi in solo visu: ideo hanc sensuum distinctionem faciunt: visio fieri non potest, nisi per receptionem speciei spiritalis; ideo quum eam producere color materialis non possit, eget agente externo adiuuante, quod est lumen; quare spiritaliter agit non ex sua natura, sed ope luminis: in aliis vero quatuor sensibus non est necessaria ad sensionem species spiritalis, ideo eorum omnium obiecta materialiter tantum agunt, neque egent auxilio alicuius externi agentis: ideo isti sententiam Auerrois refellunt, qui in Commentar. 97. & 101. lib. 2. de anima aperte dicit omnia sensilia spiritaliter agere; ipsi vero dicunt solum obiectum visus agere spiritaliter, idque non per naturam suam, sed beneficio luminis, cætera vero omnia materialiter solum: idque in iis omnibus singillatim ostendunt: nam in tactu manifestum est tactiles qualitates nō facere sensionem, nisi per corporum materialem contactum, quare ex necessitate agunt materialiter; corpus enim calidum nō potest esse contiguum corpori frigido, quin materialiter calefaciat; ideo corpus illud frigidū, si vi sentiendi præditum sit, illico sentit, & cognoscit calorem per illam ipsam actionem materialem, qua realem calorem recipit à calido agente: sic etiam gustabile non sentitur, nisi in contactu linguæ ponatur; ideo per illum contactum agit materialiter, & afficit linguam sapore materiali, non specie aliqua spiritali. Sonus quoq; est realis motus partium aeris, vt eo argumento ostenditur, quod flante vento vehementi feruntur ad aures nostras soni, quos non flante vento non sentiremus, & è contrario si ventus sit aduersus, repellit à nobis sonos, & prohibet ne ad aures nostras deferentur, proinde facit ne audiantur: sic etiam odores feruntur à ventis ab vna aeris parte ad aliam; quo fit, vt modo magis, modo minus, modo etiam nequaquam sentiantur: quod quidem non contingeret, si odores essent species spiritales; nam species colorum, quum sint spiritales, non pelluntur à ventis; quare si odores quoque essent spiritales, nullam à ventis agitationem paterētur; sunt igitur qualitates reales, imo sunt vapores corporei à corporibus odorabilibus exhalati, & ad olfactum nostrum delati; quod patet in suffumigiis, quia nisi eis apponatur ignis, qui vapores ex illis educat, non mouent olfactum. Sed quoniam hæc sententia videbatur aduersari Aristoteli, qui aperte dixit sensile positum supra sensum nullam facere sensionem, cuius ipsi contrarium asserunt: respondent, non ob id sententiam illam Aristot. labefactari, quoniam Aristot. ibi nomine obiecti sensilis non intellexit vapores eductos, sed corpus illud, è quo educuntur; quia si vapores ad organum sensus deferantur, sensionē faciunt, at si corpus ipsum, à quo vapores exhalantur, ponatur in contactu organi, nulla fit sensio. Hæc sententia mihi probari nunquam potuit, quia & rationi, & Arist. aduersatur: quod rationi aduersetur, facile intelligemus, si cognouerimus, quomodo fiat actio materialis; hoc igitur declaremus in tactilibus qualitatibus, quæ maxime omnium materiales esse, & materialiter agere videntur, id enim in aliis omnibus intelligendum erit. Calorem agere materialiter nil aliud est, quam calefacere; calefacere autem nil aliud est, quam in patiēte generare aliud numero calorē, & ipsum educere de potestate ad actum; non enim credendum est ignem agentem in lignum tribuere illi suummet calorem eundem numero, sed alium similem generare per eductionem de potestate ad actum, hoc certe in philosophia ita clarum est, vt à nullo negari debeat; hoc igitur constituto sic argumentemur: si calor in sensum tactus agit solum materialiter; ergo alium numero calorem in organo tactus producit, nō semetipsum eundē numero, siquidem non potest accidens materiale migrare de subiecto in subiectum; ergo sensus tractus non sentit illud calidū, quod tanquam obiectum agit in ipsum, sed alium numero distinctum: quod quidem omni-

Sensuum distinctio secūdū illos.

Illorum argumētatio.

Obiectio illorum cōtra se.

Solutio.

Opinionis confutatio.

Quod sit agere materialiter.

Quod omnia sensilia in sensum agant spiritaliter.

omnino falsum est; quia sensus quilibet sentire dicitur illud idem numero obiectũ, à quo patitur, nõ aliud simile; consequentia autem manifesta est, quia sensus illud idem iudicat, & sentit, quod recipit; ergo si recipit alium numero calorem, alium numero iudicat. Imo secundũ eam sententiam sequeretur non iudicari, aut sentiri vnquam illum et caloris gradum, qui reuera in obiecto est: quod ita declaro: si ferrum frigidum coniiciatur in ignem, & inde paulo post extrahatur, certe aut nihil, aut parum caloris ab igni recipit, quia restitit per frigus proprium: sic igitur etiam manus hominis, quæ in hyeme sit valde frigida, tangens ignẽ non sentiet calorem ignis, sed multo minorem calore ignis, quia parum caloris materialis eo breui tẽpore recipiet, quum ipsa frigore suo resistat: hoc tamẽ falsum esse experientia declarat; nam manus illa parum quidẽ caloris materialis in illo paruo tempore recipit, sed tamen sentit, & iudicat maximum ignis calorem, & eo maiorem iudicat, quo maior est excessus, atq; distantia caloris ignis à frigore proprio, si verum est id, quod Aristot. dixit, tactum sentire, & iudicare tactilium qualitatum excessus; patet igitur alium esse calorem materialem, qui tunc imprimitur ab obiecto, alium esse calorem spiritalem, qui similiter imprimitur ab eodẽ, & cognoscitur subito, quum hic cognoscatur maximus, ille vero debilis recipiatur & huius discriminis ratio est; quia actio, seu alteratio materialis, quum sit verus motus, & alteratio corruptiua, nõ fit subito, sed in tempore, propter resistentiam, vt diximus, contrariæ qualitatis; at sensio eiusdem qualitatis fit subito, & sine aliqua mora, quia est alteratio perfectiua, sicut Arist. dixit, proinde fit per actionem spiritalem, & per impressionem speciei spiritalis, cui nihil est contrarium, quod illi resistat, & ab ea pellatur. Præterea sumitur argumentum validum à sensili communi, quantitas enim est sensile commune, & sentitur per se, & imprimit speciem suam in organo (hoc.n. est per se sentiri) vel igitur materialiter agit, vel spiritaliter: si materialiter, ergo est actiua, & ita quantitas similem quantitatẽ producit, quod est manifeste falsum, & ab omnibus negatum; agit ergo spiritaliter; quare integra manet difficultas, quam illi soluere nequiuerũt, quomodo, quũ sit accidẽs materiale, possit speciem spiritalem producere sine ope externi agentis; non enim dici potest illud esse lumen, quia, vt quãtitas tactu sentiatur, non requiritur lumen. Similiter à multis sensilibus propriis, quæ materialiter actiua non sunt, argumentari possumus; nam durũ, & molle, sunt sensilia per se sensu tactus, ergo si materialiter agere dicantur, durum imprimit in carne duritiem realem, quod tamen verum non est; caro enim nullam realem duritiem recipit, neq; durum est aptum indurare, coguntur igitur confiteri durum agere spiritaliter; hoc igitur

A si in his manifestum est, nõ est negandũ in aliis, nam sapores quoq; non sunt actiui materialiter, ideo eorum actio in linguam non potest esse nisi spiritalis; quare hoc idem dicendum est etiam de quatuor primis qualitatibus, quæ sunt actiuæ materialiter, quum enim eadem esse debeat ratio sensionis in omnib. in iis præsertim, quæ eodem sensu sentiuntur, necesse est vt hæ quoq; præter actionem materialem producant etiam speciem spiritalem, Hæc fuit Aristot. sen-
B tentia in contex. 121. libr. 2. de Anima, dicentis sensum esse susceptiuum formarum sine materia: hoc enim fieri alio modo non potest, nisi recipiendo spiritualiter, quia forma materialis non potest separari à materia, neq; accidens materiale à subiecto; quare sensus formam materialem, quæ est in obiecto sensili, recipere eandem numero absque eius materia nullo modo potest; at spiritaliter põt, quia recipit eius imaginem, quæ illam repræsentat, proinde dicitur
C illam eandem recipere per repræsentationem: ideo locũ illum optime declarans Auerroes inquit, si sensus reciperet formas sensiles cum materia, sequeretur sensilia habere idem esse in anima, atq; extra animam, vtrobique enim haberent esse materiale, quod tamen falsum est, quia (inquit) in anima sunt intentionaliter, extra animam vero materialiter. Hoc idem significauit Arist. in contex. 37. lib. 3. de Anima, quando dixit, animam esse quodammodo res omnes:
D quia res omnes vel sensiles sunt, vel intellectiles, anima vero per sensum est quodãmodo res omnes sensiles, per intellectum vero est res oẽs intellectiles: sensus autem fit res omnes sensiles, dum eas spiritaliter apprehendit, certum enim est ipsum non fieri ipsamet sensilia materialiter accepta, quemadmodum neque intellectus fit ipsamet intellectilia realia, sed recipit illa spiritaliter, hoc est, species à quibus illa repræsentantur, & ita fieri omnia dicitur. Hanc senten-
E tiam tuetur efficaciter Auerroes in Comment. 97. & 101. lib. 2 de Anima, vbi de odore ita argumentatur: si odor esset vapor corporeus, non posset in loco remotissimo sentiri, vt sentiuntur à vulturibus cadauerum remotissimorum odores; etenim fieri non potest, vt tanta vaporis quantitas ab illis corporibus exhaletur, quæ ad omnes partes totum aerem impleat per decem, & viginti, & plura millia passuum: quare non est quidem negandum id, quod illi dicunt. va-
F porem aliquem à corporibus odorabilibus exhalari; sed neque negari potest odores agere spiritaliter, vt omnia quæ considerauimus, argumenta demonstrant. Illud quoque de Arist. sententia magnam fidem facit, quod ipse dixit sensile positum supra sensum non facere sensionem: quia nulla esse huius dicti alia ratio potest, nisi hæc vna, quod inter obiectum materiale, & organũ necesse est speciem spiritalẽ intercedere in medio; hoc enim negato, nullam afferre rationem

Argũ. de Auerrois spiritalitate odoris.

Confutatio solutionis obiectionis.

tionem aduerſarii poſſunt, cur ſenſili ſupra ſenſum poſito non fiat ſenſio: quod enim illi de vapore à corporibus exhalato dicunt, vanum eſt; quia vaporis conſideratio ad ſolum olfactus ſenſum pertinet, quum ipſi aliquid omnibus ſenſibus commune ad interpretanda Ariſt. verba adducere debuiſſent, nam in aliis non per vapores exhalatos ſenſionem fieri certum eſt; ſed arbitrarium quoq; eſt hoc ipſorum dictum, & omnino carens ratione: quum enim odor habeat idem eſſe in tenui corpore vaporis exhalati, quod habet in illo, à quo exhalatur, in vtroq; enim habet eſſe materiale; neceſſe eſt vt eadem ſit vtriuſque ratio ad organum ſenſus, & vt non minus illud corpus, à quo vapor exit, quam vapor ipſe, mutare ſenſum olfactus per ſuum realem odorem aptus ſit.

Vera opinio & eius declaratio.
Cap. V.

His reiectis opinionibus, ego accipiendam puto Alberti ſententiam, quam & alii plures ſequuti ſunt: inquit Albertus qualitates ſenſiles talem habere naturam, vt multiplicent in medio ſpeciem ſuam ſpiritalem, proinde vanum eſſe quærere aliud externum agens, quum ad ſpeciem producendam ipſæ ſuapte natura ſufficiant: huiuſce autem rei rationem reddens Albertus dicit, omnem formam eſſe multiplicatiuam ſui ipſius vel realiter, vel ſpiritaliter: quatuor enim primæ qualitates vtroque modo agunt; vt calor tum calorem realem in alia materia producit, tum etiam ſpeciem ſpiritalem in medio, & in organo ſenſus tactus: reliquæ vero omnes ſenſiles qualitates, & accidentia omnia ſenſilia per ſe, quum vim non habeant agendi realiter, ſaltem agunt ſpiritaliter; vt quantitas, licet non ſit actiua actione reali; hoc eſt, productiua alterius ſimilis quantitatis, ſpiritali tamen actiua eſt; quum enim ſit de numero ſenſilium per ſe, ſpeciem ſuã producit, quod non eſt aliam quãtitatem producere, ſed ſui ipſius imaginem, quæ ipſammet repræſentat: ſic dicendũ eſt de omnibus ſenſilibus per ſe tum propriis tum communibus. Duplicem hanc actionem diſtinguẽs Albertus dicit aliud eſſe producere formam in materia, aliud eſſe producere formam tantum: etenim producere formam in materiã eſt materialiter agere, & producere alteram ſimilem formam materialem; forma enim materialis à materia; in qua recipitur, pendet in eſſe, & in conſeruari, non ab agente, niſi ſolum in fieri; & tali actione non ſunt actiua alia accidentia, quam ſolæ quatuor primæ qualitates, quæ ob id actiuæ appellari ſolent: producere aũt formam tantum non formam in materia, eſt ſpiritalem ſpeciem producere; quia licet ſpecies ſit in aliqua ſubiecta materia, ab ea tamen non pendet in eſſe, & in conſeruari, ſed ab agente, à quo producitur.

Omnis forma eſt ſui multiplicatiua.

Aliud eſt producere formam in materia, aliud eſt producere formam tantum.

A Quemadmodum igitur vana eſſet quæſtio cur calor alium calorem materialẽ producat, quum nulla huius productionis ſit alia ratio, quam ipſamet caloris natura, quæ apta eſt ad alium calorem in alio generandum; ita etiam vanum eſt quærere cur ſenſiles qualitates in medio, & in organo ſpeciem ſuam producant; etenim ſuapte natura ſunt aptæ ad ſpeciem ſuam multiplicandam: quum enim multo maius ſit agere realiter, & producere aliud ſimile materiale, quod eſt
B maioris entitatis, quam producere ſpeciẽ ſuam ſpiritalem, quæ minoris eſt entitatis; ſiquidem videmus qualitates, quæ materialiter agunt, agere etiam ſpiritaliter, multas autem agere ſpiritaliter, quæ realiter agere nequeunt; ſi non miramur, quomodo aliquæ realiter agant, cur mirãdum eſt aliquas agere ſpiritaliter? num autem omnes penitus formæ tam ſubſtantiales, quam accidentales eiuſmodi ſint, vt ſpiritaliter agant, & ſeipſas multiplicent; quod videtur aſſerere
C Albertus, & alii, qui eius ſententiam ſequuntur; alienum eſt à præſẽti conſideratione: ſatis enim nobis eſt, ſi eiuſmodi eſſe dicantur illa omnia accidentia, quæ per ſe ſenſilia ſunt; ſiquidem nil aliud eſt ſentiri per ſe, quam ſpeciem ſuam in ſenſu producere: de reliquis vero accidentibus, ac de formis ſubſtantialibus, quæ non per ſe ſentiuntur, hoc eſt, non per ſpeciem propriam, ſed per alienam, certum eſt nullam ab his ſpeciem ſenſilem produci; quum enim nihil ſit fruſtra in
D natura, nulla eſt ponenda ſpecies ſenſilis, quæ nullo ſenſu ſentiatur. quæri ſolum de his poſſet, an ſpeciem intelligibilem in intellectu producant, quũ omnia entia ſint intelligibilia; quamuis enim non per propriam ſpeciem moueant ſenſum, mouent tamen vt inuoluta ſpeciei alienæ, quia viſus non ſolum videt colorem, ſed rem totam coloratam; licet ſolum per ſpeciem coloris, & aliorum, quæ per ſe ſenſilia ſunt; ideo ſpecies hæc ad phantaſiam delata mouet intel-
E lectum, & imprimit in eo ſpecies intelligibiles etiam earum rerum, quæ nullam ſpeciem ſenſilem produxerunt in ſenſu; nam intellectus agẽtis lumine colluſtratis rerum ſenſilium phantaſmatibus apparent intellectui noſtro etiam illa, quæ non per propriam ſpeciem, ſed commiſta, & inuoluta ſpeciei rei per ſe ſenſilis mouerunt ſenſum: ſed de hoc diſputare ad nos in præſentia non attinet; quum enim de eo tantum ſit nobis propoſita diſputatio, an ſenſiles qualita-
F tes ad producendam ſpeciem ſpiritalem egeant aliquo externo agente, ſatis eſt ſi has ſolas conſiderando dicamus cum Alberto eas nullum aliud externum agens poſtulare, ſed ſuapte natura ſpeciem producere, quia ſunt multiplicatiuæ ſui, & actiuæ ſpiritaliter. Dubitari tamen de coloribus poteſt, qui egent lumine ad ſpeciem in medio, & in organo producendam; quare non ſunt per ſe motiui, proinde nec productiui ſpeciei, ſed egent agente externo. Ad hoc reſpon-

Maius eſt agere realiter quam ſpiritaliter.

Dubium de colore.

Responsio Alberti.

A det Albertus, lumen non requiri ad calorem, sed ad medium solum illuminandum, proinde colorem esse suapte natura aptum ad producendam speciem suam in perspicuo, lumen vero non esse necessarium ad auxiliandum colori agenti, sed ad præparandum perspicuum recipiẽs, color enim vt agat, non indiget alio; sed quia agens non agit, nisi patiens sit aptum ad recipiendum, requiritur lumen propter medium recipiens, non propter colorem agentem. Sed hæc

Refutatio.

B Alberti responsio difficultate non caret: nam Aristotel. in context. 18. libr. 3. de Anima loquens de intellectu agente inquit, eius officium esse facere ex potentia intelligibilibus actu intelligibilia, quemadmodum lumen de coloribus potestate facit actu colores; non potest autem Aristotel. considerare colores secundum se prout colores sunt, quia etiam in tenebris sunt colores, sed solum prout sunt visibiles, & motiui perspicui; asserit ergo colores fieri actu motiuos à C lumine, quum per se non sint motiui, nisi potestate; igitur ad colores, vt agant in perspicuum, inquit Aristot. esse necessarium lumen: sumitur etiã ex eodem loco visum & intellectum nõ differre in requirendo externum agens ad speciem ab obiecto producendam, proinde ita obiectum visus indigere externo agente, vt obiectum intellectus ad speciei productionem eget intellectu agente; ideo non parua est inter philosophos disceptatio de eo quod Albertus tan-D quam notum assumit, an lumen requiratur ad colorem solum, an ad solum medium, an ad vtrumq; illuminandum: qua de re non est, quod in præsentia disputemus, ideo eam integram ad librum de visu remittimus, vbi eam diligenter considerabimus, atq; explicare nitemur. Ad pro-

Responsio melior.

positum autem dubium sat est si in præsentia dicamus, cõcessa luminis actione ad speciem sensilem producendam, non ob id dari sensum agentem in productione speciei, sicuti datur in-E tellectus agens in productione speciei intelligibilis; magnum igitur est sensus & intellectus discrimen: datur enim intellectus agens distinctus ab intellectu patiente; at non datur sensus agens à sensu patiente distinctus, siquidem lumen non est sensus, imo agit vt obiectum sensile, non vt sensus: & quamuis intellectus quoque agens agat potius vt obiectum intelligibile, quam vt intellectus, sicut alio in loco declarabimus; is tamen non potest esse nisi alter intellectus, quia F non potest eo munere fungi, nisi sit per se intelligibilis, omne autem per se intelligibile est etiã intellectus: at lumen est quidem per se sensile, & in visione fungitur officio obiecti sensilis; inde tamen non infertur, quod sit alter sensus, qui dicatur agens; neque quod præter obiectum visus detur aliud agens, siquidem lumen in visione non alia ratione interuenit, quam vt obiectum; sed hoc in libro de visu diligentius declarabitur. Est etiã hac in re summa annotatione dignum,

Accidẽs spiritale & idem numero est cum accidẽte reali, & nõ idem.

accidens spiritale productum in medio tum idẽ numero dici posse cum accidente materiali, à quo producitur, tum diuersum ab illo: color enim in perspicuo, si secundum se consideretur, differt numero à colore materiali, & fortasse etiam specie, quum sit spiritalis, ille vero materialis; sed quatenus imago illius est, & illum repræsentat, est idem numero cum illo, ita vt oculus colorem spiritalem recipiens dicatur videre illummet realem colorem, qui per illam speciem repræsentatur: sic conceptus lapidis in mente partim est idem cum lapide reali, partim non idem; nam si formaliter, & secundum suam naturam consideretur, differt ab eo & numero, & specie, & genere, nam lapis realis est in categoria substantiæ, at conceptus lapidis est qualitas in animo: quatenus autem est imago, quæ ipsum repræsentat, est idem cum illo, & intellectus per illum conceptum dicitur intelligere lapidem realem, qui ab illo conceptu repræsentatur: quare omne dubium hac in re tollitur, si Latinorum more loquentes hac distinctione vtamur, formaliter, & repræsentatiue; idem enim est per repræsentationem, at non idem formaliter. Hinc colligimus differre inter se formam spiritalem, & formam realem, prout ad formam producentem referuntur; nam forma realis producta ab alia reali simili, vt calor à calore, non est eius repræsentatiua, sed penitus differt numero ab illa: ob id antea contra recentiores argumentando dicebamus; quod si tangibile in sensum ageret materialiter solum, tactus non diceretur sentire illud ipsum obiectum tangibile, à quo pati dicitur, idque insolubile contra eos argumentum fuit, forma vero spiritalis differt modo aliquo à forma reali producente, sed modo etiam aliquo est idem, quod illa, quatenus eandemmet numero repræsentat.

Contrariorum omnium argumentorum solutio. Cap. VI.

Ad primum.

Veritate declarata, superest vt omnia, quæ prius tacta sunt, dubia, & argumenta, quæ illi officere videbantur, soluamus. primo loco soluendum est id, quod huius disputationis occasio fuisse videtur: obiectum est qualitas materialis, ergo speciem spiritalem producere non potest, quia spiritale est nobilius, ac pefectius materiali, nihil autem agit supra suarum virium gradum. Ad hoc ego puto negandam esse consequentiam, & ad probationem negandum esse

Obiectũ reale est nobilius specie à se producta.

speciem esse obiecto nobiliorem, in hoc enim constitisse puto multorum errorẽ, qui omne spiritale omni materiali nobilius esse existimarũt, quod tamen non est vniuerse verum; in substantiis quidem verum est, quia substantiæ spiritales materialibus nobiliores sunt, & materiales non sunt causæ spiritalium, imo potius spirítales sunt causæ materialium, ideo nulla in iis

oritur difficultas; at in accidentibus spiritale ad A
materiale refertur, vt effectus ad causam producentē, & est minoris entitatis, quam illud, ideo & imperfectius, deficit .n. ab integritate perfectionis illius, & à natura eius specifica; lux enim Solis nobilior est lumine ab ea producto in aere, quod est imago lucis, & accidens spiritale: sic species coloris, quæ recipitur in perspicuo, ignobilior est colore ipso reali, & minoris entitatis; quamobrem color realis eam producens non agit supra vires, sed infra vires, quia producit B
quoddam deterius & ignobilius se, quod vel eiusdē esse naturæ dicendū est, cū defectu tamen, & casu ab illius naturæ perfectione, & ita ab illo productū tanquam ab agente vniuoco, vel si dicere velimus esse diuersæ naturæ; vt etiam dicere possumus, producitur à calore reali, tanquā ab agente æquiuoco, agens aūt æquiuocū solet suo effectu esse nobilius; reuera enim potest modo aliquo vniuocum, modo etiam aliquo æquiuocum agens appellari, & vtroq; modo est nobi- C
lius specie spiritali ab eo producta.

Ad secūdum.

Alterum fuit adductum argumentum à simili: vt se habet obiectum intelligibile ad intellectū, ita obiectum sensile ad sensum; at phantasma, quod est obiectum intellectus, nō potest mouere intellectum sine ope intellectus agentis; ergo neq; obiectum sensile potest mouere sensum sine ope alicuius externi agentis. Ad hoc neganda est similitudo: id enim quod dicunt, vt se habet intelligibile ad intellectum, ita sensibile ad sensum, verum qui- D
dem est, at non secundum omnia, ideo non licet inferre easdem prorsus conditiones requiri ad sensile vt moueat sensum, & ad intelligibile vt moueat intellectum; intelligibile quidē requirit auxilium agētis, qui alter intellectus est, at sensile non eget externo agente tanquam altero sensu, qui dicatur agens: ideo si de obiecto visus concedamus quod egeat lumine, non tamen eget illo tanquam sensu agente, sed tanquam perfectione constitutrice obiecti, sicuti alio in E
loco declarabimus:

In lib. de visu.

aliorum vero sensuum obiecta omni prorsus dubio carent, etenim nullo alio egent, sed per se sola species spritales producunt.

Nota differentiā inter obiectum sensus, et obiectū intellectus.

Ratio autem discriminis sensus, & intellectus est in hoc potissimum cōstituta, quod obiectum, à quo mouetur intellectus, est phantasma singulare, & sensile, quod vt moueat intellectum, transferri oportet de gradu inferiore in gradum excellentiorem, de gradu sensili ad gradum intellectilem; ideo quum nō sit aptum F
ad id propriis viribus præstandum, eget aliquo per se intelligibili, à quo reddatur actu intelligibile: at obiectū sensus non eget vlla traductione de gradu in gradum, sed iam per se est sensile, & vt tale est motiuum sensus; in obiecto autem visus requiritur lumen, non ad ipsum traducendum de gradu in gradum, quum debeat seruare gradū sensilem, neq; ad altiorem sit euehēdum: sed ob aliam rationem, quæ in libro de visu considerabitur.

Ad tertium.

Ad verba autem Auerrois dicēdum puto cum aliis multis, Auerroem ibi non asseueranter, sed sub dubio loqui; id enim dicit tanquam difficultatem tangens, & difficultatis causam; & eam insolutam dimittit: quod si putasset esse reuera necessarium in sensu aliquo agens, vt in intellectu, certe alio saltem in loco id declarasset, & quodnā sit docuisset; de hoc tamen nullo alio in loco aliquid amplius dixit; quare eius ipse opinionis non fuit.

Ad argum. recētiorū. De tactili. & de sapore

Ad argumenta vero recentiorum probantium obiecta quatuor sensuum materialiter tantum agere, non est difficile respondere: quod enim de tangibilibus, ac de gustabilibus dicunt, ea non agere, nisi carnem, & linquam tangant, id nihil est, quia secundum Aristot. neq; caro est instrumentum tactus, neq; lingua gustatus, sed vtraq; est mediū deferens obiectum ad organum, quod intimius est; quare nihil nobis officit iste cōtactus; quum certum sic etiam calorē tangere necessario medium perspicuum, si debeat in ipsum, & in organum agere: concedimus etiam quatuor primas tactiles qualitates materialiter agere in carnem, & imprimere reales similes qualitates, quis enim hoc inficietur? at non ob id fit vt spiritaliter non agant, dicimus enim eas & materialiter & spiritaliter agere; non enim facerent sensionem, si materialiter tantum, non spiritaliter agerent, nam hoc esse necessarium iam demonstrauimus: ideo etiam de saporibus dicimus, nil nobis officere quod materialiter agāt, & imprimant in lingua saporem realem; hoc enim etsi dubium est, nos tamen in præsentia condonamus, quia per hoc non stat, quin agant ēt spiritaliter, & ita faciant sensionem.

De sono & odore.

Illud vero, quod de sonis, ac de odoribus dicunt, aliqua consideratione dignū est: nam si concedamus, sonū esse realem motum, & odorem esse vaporem corporeum, dicendum erit, esse necessarium concedere etiā spiritales, per quos sensio fiat, seu in medio, seu saltem organo sensus receptos, neq; videtur negari posse odoratum fieri etiam sine alicuius vaporis exhalatione, multa enim faciunt odorem per longum aeris spatium, quæ tantam vaporis copiam emittere nullo modo possent.

Dantur gradus accidētium spiritaliū, & aliqua magis, aliqua minus ad naturā materialem accedunt.

Sed dicere etiam possumus, imo debemus, species has spiritales, quæ à sensilihns producuntur, non ea ratione dici spiritales, quod non sint res aliquæ, sic enim essent nihil; sed res quædam sunt, licet tenuis entitatis, & imagines, quibus aliæ res repræsentantur; ideo gradus habent, & aliquæ magis, aliquæ minus ad materialem naturam accedunt, proinde magis, vel minus pendent à materia, in qua recipiuntur: ideo concedere possumus aliquas esse, quæ ad motum aeris modo aliquo commouentur, & alias magis, alias minus: sonus igitur, qui ad aures defertur, videtur tum spiritale quoddam, tum materiale esse, non est enim talis motus aeris, qualis fit flantibus ventis, vel quando ab aliquo

pellitur aer, non fluit enim aer in sono, sed solum tremere videtur non mutato loco, atque is tremor est imago repræsentatiua illius motus, qui est vere fluxus aeris, & ex corporum mutuo ictu primum factus est: ille namq; est vere realis motus; ille vero, qui ad aures defertur, videtur aliquantum ad spiritalem naturam accedere, quia sine aeris fluxu partes ipsius ordinatim tremunt, dum vna alteri suum tremorem communicat: sed ordo tẽporis aliquid denotat materialis naturæ, quia non eodem tempore, quo fit, ad aures peruenit, sed aliquanto posterius, idque necessarium est (vt ait Aristot.) quia medium est quãtum, atq; diuiduum: signum autem spiritalitatis in sono est, quod non penitus ad aeris agitationem mouetur, nam feruntur soni ad aures etiam contra venti fluxum, & sentiuntur, licet debilius: credendum autem est speciem adhuc spiritaliorem fieri in aere illo congenito, qui auribus inclusus organũ auditus esse existimatur. Idem de odore dicendum est: medium enim quoddam est inter perfecte materiale, & perfecte spiritale, quod nullo modo pendet à materia; pendet enim modo aliquo à subiecta materia, quia modo aliquo sequitur subiecti aeris motum. Igitur non idem est spiritalitatis gradus in omnibus speciebus sensilibus, sed in aliqua maior, in aliqua vero minor; maxime quidem spiritalis est species coloris, quum à nullo aeris motu, & ne à vehementissimo quidem vento moueri possit; reliquæ vero aliorum sensilium species videntur esse mediæ inter materiale, & spiritale, aliquid enim habent materialis naturæ, sed cum defectu quodam, & casu à natura specifica, à qua producuntur, propter quem defectum, atq; (vt ita dicam) entitatis imminutionem spiritalis dicuntur, atque etiam quia sunt imagines repræsentantes obiectum perfecte materiale: hoc autem non absq; ratione fit; nam si potest accidens materiale producere accidens tum spiritale, tum perfecte materiale, potest etiam producete medium inter vtrumque, & tum maiorem, tum minorem facere spiritalitatem; quia si potest extrema producere, rationi consonum est vt possit etiam media. De spiritalium igitur specierum productione, quæ propositæ quæstionis prior pars fuit, hæc dicta sint.

Medium datur inter materiale & spiritale.

De sentiendi actu, à quonam agente producatur, variæ aliorum sententiæ.

Cap. VII.

SEquitur altera huius nostræ disputationis pars, à quonam agente producatur sensio: quum enim aliud sit speciem producere, aliud sit facere sensionem, quia in aere est species coloris ab obiecto producta, non tamen ibi est sensio; ideo postqnam considerauimus, à quonam agente species producatur, considerandum etiam est, à quonam producatur sensio: quoniam enim operatio quædam est, aliquod esse agens oportet à quo producatur; idque necesse est esse duorum alterum, aut sensum ipsum, si sensum habere vim actiuam fateamur, aut obiectum, si negemus sensum agere, aut etiam simul vtrunque: ideo variæ hac de re sententiæ ortæ sunt, quas multi diffusissime examinant, vt Io. Gandauensis in lib. 2, de Anima, & Genua, & alij recentiores cõplures; ideo quum totam hanc disputationem omnes legere in aliorũ scriptis possint, ego strictim, & paucis verbis quid alii sentiant referam, vt ex eorum disputatione intelligatur in quonam huiusce rei difficultas constituta sit, deinde in veritatis declaratione diligentius immorabor. Prima est Thomæ opinio, qui in libr. 2. de Anima, contex. 149, & aliis in locis omnino negauit esse in sensu aliquam vim actiuam. & dixit sensum sola vi passiua esse præditum, vt videtur vbique asserere Aristot. qui semper dicit sentire esse pati, & operationem sensus consistere in patiendo, & nunquam tribuit sensui vim actiuam; vnde colligitur agens producens sensionem esse solum obiectũ per speciem mediam ab eo productam. Vtitur autem Thomas argumento tali: ratio, quæ mouit Arist. ad ponendum intellectum agentem præter obiectum intelligibile, fuit, quoniam agẽs debet esse actu, ad obiectum intellectus, quod est phantasma, non est actu intelligibile, ideo indiguit intellectu agente, à quo transferretur de gradu in gradum, de intelligibili potestate ad intelligibile actu; nã si phantasma esset per se intelligibile actu, non posuisset Aristot. intellectum agentem; atqui obiectũ sensile, quod extra animam est, est per se actu sensile, ergo superuacaneus est sensus agens; quum solum obiectum sufficiat ad mouendum sensum, & producendam sensionem. Præterea idem agens, quod pro aliqua forma dispositiones in patiens inducit, dicitur etiam illam formam producere; at obiectum producit speciem in organo tanquam dispositionem necessariam pro sensione, quam necessario consequitur sensio; ergo etiam sensionem producit: vel formetur idem argumentum sic: agens dans formam, dat omnia consequentia formam, vt habemus in contex. 32. octaui Physic. & in 22. & 25. lib. 4, de Cœlo; at obiectũ sensile producit in organo speciem, quam ex necessitate consequitur sensio; ergo etiam sensionem producit. Ioannes autem Gandauensis cõtrariam opinionem sequutus est, & dixit sensionem non ab obiecto produci, sed à solo sensu, ob id in singulo sensu duas re distinctas facultates posuit, vnam agentem, & alteram patientem, ita vt detur visus patiens, & alter visus agens in eodem animali, & ille recipiat solum, hic vero solum agat, & sensionem producat, sic etiam in aliis sensibus; quare secundum ipsum quinq; sunt sensus actiui, & alii quinq; passiui, & sicuti agens producens speciem in sensum est

Opinio Thomæ.

Primum argumẽtum.

Secundũ argumẽtum.

Opinio Io. Gandauens.

obiectum

Opinio Scoti.

obiectum, ita recepta specie id, quod sensionem A
producit, est sensus agens, Tertiam sententiam
defendisse videtur Scotus in 1. Sentent. distinct.
3. quæst. 7. quod sensio à duobus simul agenti-
bus producatur, nempe à potentia actiua sen-
sus tanquam ab agente primario, & ab obiecto
tanquam secundario, & minus præcipuo, ita vt
neutrum sine altero sit totale agens sensionem
producens, sed vtrunque simul, & vtrunq; pro-
priam operam præstet in producenda sensione;
hoc autem quomodo intelligat, atque declaret B
Scotus, & quibus argumentis tum hanc senten-
tiam probet, tum plures alias reprobet, in præ-
dicta eius prolixa quæstione legi potest; nolo e-
nim prolixam illam disputationem in medium
adducere, sed satis habui sententiam Scoti bre-
uiter tetigisse.

Omnium dictarum Opinionum confutatio. Cap. VIII.

C

Confutatio opinionis Thomæ.

SEd hæ omnes sententiæ magnis difficultati-
bus vrgentur. Primum quidem aduersus o-
pinionem Thomæ est argumentum Ioan. Gan-
dauensis efficacissimum, quod apud eum lege-
re possumus longo sermone expositum; nititur
enim quatuor fundamentis, vt ibi videre est:
sed eius argumenti vis breuiter collecta in hoc
consistit, quod sequeretur, obiectum exter-
num, vel saltem speciem, quæ ipsum repræsen-
tat, esse nobiliorem sensu; cuius consequentis D
falsitas satis manifesta est, quia sensus est forma
substantialis cognoscens, & valde nobilis, ob-
iectum vero & eius species est accidens ignobi-
le, quod non est dicendum esse nobilius sensu:
consequentia vero sic probatur: illud est perfe-
ctius altero, cuius perfectissima operatio est no-
bilior perfectissima operatione alterius, nam o-
peratio indicat essentiam, atqui perfectissima o-
peratio sensus apud Thomam est pati, & recipe-
re sensionem, ipse namq; nullam in eo concedit E
vim actiuam; perfectissima vero operatio obie-
cti, seu speciei est agere, & producere sensionē,
nobilius autem est agere, quam pati; igitur ob-
iectum erit nobilius sensu: nititur tamen Tho-
mas hoc argumentum soluere in libro 2. de A-
nima loco prædicto, & inquit nil aliud per hoc
ostendi, nisi obiectum esse sensu nobilius secun-
dum quid; nam quatenus obiectum est actu ta-
le, sensus vero est talis potestate, eatenus obie-
ctum nobilius est, quoniam actus est potestate F
nobilior, per hoc tamen non stat, quin substan-
tia sensus, quæ anima est, sit absolute nobilior
obiecto, siquidem frequenter contingit vt ali-
quid sit absolute nobilius aliquo, sit tamē igno-
bilius secundum aliquam conditionem. Sed re-
uera argumentū per hoc non soluitur; quia in ar-
gumēto sumitur non solū operatio aliqua, qua-
liscunq; ea sit, sed operatio perfectissima, & ma-
xime præcipua: quoniam igitur præcipua opera-

Responsio Thomæ.

Responsionis impugnatio

tio sensus est sentire, & ad hanc à natura dirigi-
tur sensus, & eam edit patiendo, obiectum vero
ad eam concurrit vt agens, & hæc est perfectis-
sima operatio obiecti prout sensile est, & ipsius
sensus quatenus est sensus; præcipua vero ope-
ratio declarat essentiam; ideo sequitur necessa-
rio obiectum esse nobilius anima: quare argu-
mentum Gandauensis validissimum est. Sed ipsa
quoq; Gandauensis sententia difficultatem pa-
titur: quum enim ponat sensum agentem, &
sensum patientem re distinctos, quærendum
est, an ambo cognoscant, an solus patiens; nam
si ambo, ergo alter superuacaneus est: & præ-
terea si ambo sentiunt, ergo ambo patiuntur,
quia secundum Aristot. sentire est pati; quare
etiam sensus agens patitur, ergo ab alio agente,
& sic res in infinitum ibit: si vero sensus agens
non cognoscit, sequitur aliud absurdum, facul-
tatem non cognoscentem esse nobiliorem co-
gnoscente, agens enim est nobilius patiente,
quare sensus agens, qui non cognoscit, erit no-
bilior sensu patiente, qui cognoscit. Vidit Gan-
dauensis argumentum hoc, & ipsum solui puta-
uit, dicendo sensum quidem agentem non co-
gnoscere, sed vtrunque esse secundum quid no-
biliorem altero variis rationibus; nam sensus a-
gens est nobilior patiente quatenus agens, sen-
sus autem patiens est nobilior agente quatenus
cognoscens. Sed hæc euasio inanis est: nam, vt
antea aduersus Thomam dicebamus, ex perfe-
ctissima operatione infertur maior perfectio ab-
solute, nec solum secundum quid; perfectissima
autem operatio sensus est cognoscere. & ea
competit patienti, non agenti; ergo patiens est
absolute nobilior; quum autem talis sit, non
potest à natura dirigi ad patiendum ab aliquo a-
gente ignobiliore. Illud præterea aduersus sen-
tentiam Gandauensis considerandum est, ipsum
non seruare, vt seruare se putat, proportionem,
seu similitudinem sensus cum intellectu, vt sic-
uti præter intellectum patientem datur intelle-
ctus agens re distinctus ab illo, ita detur sensus
agens re distinctus à sensu patiente; etenim alio
in loco demonstrabimus officium intellectus a-
gentis non esse sensionem producere in intelle-
ctu patiente, sed solum speciem producere: ita-
que si similitudo seruanda sit, oportet sensum
agentem requiri ad productionem speciei, non
ad sensionem; vel præter intellectum agentem,
qui speciem producit, dari alterum intellectum
agentem, qui sit causa effectrix intellectionis:
quæ omnia vana sunt. Scoti quoque opinio ad-
mittenda non est, quia nullo modo asserendum
est, obiectum esse causam sensionis effectricem,
neq; vt primariam, neq; vt secundariam; sic ne-
que speciem; propterea quod sensio est forma-
liter cognitio, obiectum vero nullā potest vim
habere efficiendi cognitionem, licet possit ali-
quid sensui subministrare necessarium ad sensio-
nē, efficit enim speciem, sine qua sensio non fie-

Confutatio opinionis Gandauens.

Responsio Gandauens.

Responsionis impugnatio.

Confutatio opinionis Scoti.

 ret, sed

ret, sed ipsius sensionis nullo modo est causa effectrix: ipsa vero species in sensione non habet locum agentis, sed solum formæ genitæ, & effectus producti, neque potest agere in organum, in quo tanquam forma in subiecto recipitur, forma enim in subiectum suum non agit. De ipso quoque sensu dubium est, quomodo idem possit esse actiuus, & passiuus, quum nihil agat in seipsum: quod si dicatur distinctus esse agens à patiente, incidimus in opinionem Gandauensis modo refutatam, & in aliud præterea absurdum; quod eam insequitur, quod Aristotel. in tractatione de sensibus mancus ac diminutus esset, quum de sensu agente distincto à patiente nihil vnquam dixerit, sed vnicum, qui patiendo operatur, considerauerit.

De actione sensus, vera sententia. Cap. IX.

AD hanc difficultatem soluendam duo à nobis declaranda sunt; vnũ, à quonam agente sensio producatur; alterũ vero, quisnam sit huius actionis modus; hoc enim ignorato nil possumus intelligere, quia multis dubiis perturbemur necesse est. Quod ad alterum attinet, sequendam esse arbitror Græcorum sententiam, quam passim apud eos legimus in libris de Anima, & apud Alexandrum in 1. suo de anima libro in capite de intellectu practico, & speculatiuo, & quã plures recentiores sequuti sunt, quod eadem sit facultas sensibilis, quæ & agat, & patiatur variis rationibus: quum enim eadem anima duobus muneribus fungatur; tum informet organum, quod sine ipsa non esset organum, nisi æquiuoce; tum organo à se informato vtatur ad operandum: ratione prioris muneris patitur, proprium enim organi officium est speciem recipere, & pati, ideo anima sensibilis quatenus dat esse organo, constituit proprium receptiuum speciei sensilis, & ad hanc receptionem refertur anima vt ratio recipiendi: facta autem receptione anima vtitur organo dum speciem in eo receptam iudicat: itaq; recipere est organi animati, iudicare autem est solius animæ, & ratione iudicii anima dicitur agere, quia nil aliud est iudicare, quam sensionem producere: simile huic est id, quod Auerroes de motu elementorum dicit in Comment. 28. lib. 3. de Cœlo, forma elementi, vt est forma mouet; mouetur autem vt est in materia; nam quatenus materiam informans, & constituens tale elementum, dicitur principiũ passiuum motus elementi naturalis, ipsa vero secundũ se forma est principium actiuum eiusdem motus. Hæc est Arist. sententia in contex. 127. lib. 2. de Anima, vbi dicit odorare non esse solum pati, quia hoc dato sequeretur aerem odorare dum odores recipit, sed esse sentire: quasi dicat, odorare est aliud quidnam præter pati, est enim sentire, hoc aũt est iudicare, quod est agere. Sic etiam in contex.

Græcorũ sententia.

Idem sensus agit, & patitur varíis rationibus

Iudicare est sensionem producere.

A 37. eiusdem libri aperte dicit animam esse causam effectricem sensionis: quare non est verum id, quod à Thoma pro comperto assumitur, Aristot. nunquam dixisse sentire esse agere, sed solum pati. Hoc idem significauit Aristoteles in contextu 140. eiusdem libri dicens, actio visus dicitur visio, sed actio coloris nomine caret; sic enim denotauit aliud esse impressionem coloris spiritalis in organo, quæ fit à calore materiali agente; aliud esse sensionem ipsam, quæ dicitur visio; si namque visio nil aliud esset, quam B impressio speciei, actio coloris esset visio, quod ibi Arist. negat: hoc idem ex verbis Aristotelis colligimus in contextu 16. noni Metaphysicorum, vbi actionem immanentem distinguens à transeunte dicit visionem esse actionem immanentem, quia est in ipso agente: per hoc enim differt actio immanens à transeunte, quod immanens est in ipso agẽte, transiens vero est in aliquo alio separato ab agẽte, vt ædificatio est in C externa materia, non in ædificante: sic igitur visio est actio immanens, quia recipitur in ipsomet agente, nempe in anima, seu in corpore animato quatenus est animatum: quod si nullum aliud agens haberet visio, nisi materialem colorem, esset absque dubio actio transiens, quod ibi Aristot. negat; putat igitur causam visionis effectricẽ esse animam ipsam. Hoc idem comprobatur argumento satis manifesto sumpto ab experientia: nam sæpe contingit vt rem D coloratam ob oculos positam non videamus, quia licet fiat impressio speciei in oculo (nullo enim existente impedimento id negari non potest) attamen anima aliis rebus intenta, speciem illam non iudicat: non sola igitur speciei receptio est visio, sed etiam iudicatio; nam si sola receptio esset visio, id quod diximus, euenire non deberet; ergo præter receptionem speciei requiritur etiam animæ actio, qua species iudicetur, proinde neque obiectum, neque eius species est causa effectrix visionis. E

De modo, quo sensus in sentiendo agit. Cap. X.

QVoniam igitur præter actionem obiecti qua producitur species, necesse est aliam esse ipsius animæ actionem, qua eadem species iudicetur, neq; propterea duplex est sensus, vnus patiens, alter vero agens, sed vnus & idem, qui variis rationibus & patitur, & agit; restat vt mo- F dum, quo hæc actio fit, consideremus: nam dicere sensum iudicando agere, modum autem huius actionis non declarare, est fere nihil dicere, quum in eo animus non acquiescat, quia dubium manet quomodo idem possit agere simul, & pati ratione eiusdem operationis, quoniam præsente obiecto statim, & momento temporis sensio fit. Hoc igitur est à nobis in præsentia considerandum, quum ab aliis satis declaratum esse non videatur, quum solum dixerint sensum agere

Opinio vera.

Modus à Simplicio positus.

A agere iudicando, sed huius actionis modū non
declarauerint. Non est approbandus modus à
à Simplicio positus, quem apud eum legimus in
context. 60. libr. 2. de Anima, vbi dicit animam
sensibilem habere sensilia consubstantialia,
quemadmodum anima intellectiua habet intel-
ligibilia consubstantialia; hæc enim negantur

Confutatio.

penitus ab Aristotel. qui putauit & intellectio-
nem, & sensionem fieri per solam receptionem
speciei ab obiecto externo; neq; aliam speciem
B seu sensilem, seu intellectilem concessit præter
illam, quæ ab obiecto materiali imprimitur.
præterea neque sic declaratur quomodo sensus
agat; inquit enim Simplicius colorem agentem
in oculum non imprimere speciem, sed excita-
re animam ad videndum colorem sibi essentiali-
ter insitum, & ita excitatam animam iudicare: at
per hoc non tollitur dubium, quomodo aliquid
agere possit in seipsum; nam in illa excitatione
patitur potius anima, quam agit, in iudicando
C autem nec agere videtur, nec pati, quoniam sen-
silia illa consubstantialia ab ipsa animæ sub-
stantia nō distinguuntur; quomodo igitur idem

Opinio vera.

secundum idem potest in eodem actu & pati &
agere? Ego puto modum hunc posse declarari
per illa, quæ de intellectu dicuntur ab Aristotel.
in context. 8. lib. 3. de Anima, & in 37. eiusdem de
intellectu, ac de sensu inquit enim intellectum
intelligendo fieri rem intellectam, & sensum
sentiendo fieri ipsum sensile, ita vt visus in vi-
D dendo fiat color, non quidem materialis, sed
spiritalis: quemadmodum enim intellectus dum
speciem receptam iudicat, fit res illa, quam re-
cipit; ita dum oculus colorem recipit, & anima
ipsum iudicat, dicitur anima fieri color ille, non
enim cognoscit, nisi fiat res ipsa cognita: ob id
aer, & alia perspicua recipiunt quidem colores
spiritales, sed eos non sentiunt, quia non iudi-
cant; non iudicant autem, quia non habent
hanc vim vt fiant illud, quod recipiunt, hoc e-
E nim non competit formæ immersæ penitus in
materia, cuiusmodi est forma rei inanimatæ; sed
soli animæ, quæ est aliquantum elata supra ma-
teriam, & materiæ imperat per cognitionem;
magis quidem eleuatus est intellectus, quam
sensus, quum in operando non vtatur aliquo
organo recipiente, sed ipse sine organo tum re-
cipiat, tum fiat illud quod recepit; est tamē mo-
do aliquo supra materiam eleuatus etiam sen-
sus, vim enim cognoscendi habet, & quamuis
F speciem non ipse recipiat, sed organum anima-
tum, vt oculus; tamen non organum iudicat, sed
anima ipsa, & in iudicando fit res illa, quam iu-
dicat: hoc igitur iudicare, & fieri rem ipsam iu-
dicatam, est proprium animæ opus, & anima est
eius causa effectrix, non tamen per veram actio-
nem, qua mutatur patiens ab agente, sed per so-
lam emanationem; & per hoc soluitur omnis
difficultas, quæ aliter solui non potest, nam o-
mne vere agens eget patiente, in quod agat, ne-

A que potest idem pati, ac recipere aliquid à se-
metipso: propterea illi, qui hæc duo agentia non
distinguunt, ostendere non possunt, quomodo
idem sensus patiatur, & agat; nos vero dicentes
sensum per solam emanationem efficere sensio-

Actio per emanationem semper est immanens.

nem, omne dubium tollimus: agens enim per e-
manationem non agit in aliud, sed necessario in
seipsum, emanat enim ab illo operatio, & in i-
psomet remanet, ideo talis agentis actio nun-
quam est transiens, sed semper immanens; veri
B autem agentis actio est semper transiens, quo-
niam tali actione nihil potest agere in seipsum,
sed solum in aliud extra se, & in hoc distinguitur
actio immanens à transeunte. Recepta igitur in
oculo coloris specie, cuius effectrix causa est
color materialis externus, emanat ab ipsa natu-
ra anima vt in sua substantia imbibat illam spe-
ciem, & fiat spiritaliter color ille, quem sentire
dicitur: hoc modo anima est sensionis causa ef-
fectrix per emanationem, & hæc operatio ema-
C nat ab anima, recipitur autem tum in ipsamet
anima, tum in toto oculo animato; quatenus e-
nim anima est, quæ iudicat, & fit spiritaliter
res cognita, eatenus in anima sensio fieri dici-
tur; sed quatenus species in oculo animato rece-
pta est, & anima quoque ipsa non extra oculum
est, sed in oculo, imo est ipsa oculi forma, & es-
sentia, qua oculus est oculus, eatenus in oculo
fieri sensio dicitur, & ipsi attribuitur, ita vt ocu-
lus dicatur sentiens vt quod, anima vero non vt

In I. lib. de motu grauium & leuium.

D quod, sed vt quo. Similis autē huic actioni ani-
mæ est illa, qua alias diximus elementū moueri
à seipso, nam ea quoque est actio per emanatio-
nem, proinde non transiens, sed immanens est,
vt eo in loco cum diligentia declarauimus. per

Cur aliquando ea, quæ præsentia sunt, non videmus.

hæc autem, quæ modo diximus, ratio facile af-
fertur, cur aliquando non videmus ea, quæ ob
oculos habemus; tunc enim anima intenta est
considerationi alterius rei, & est facta res illa,
non potest autem simul fieri duæ res, ideo dum
E vnam speciem recipit, ac iudicat, non potest fieri
alia res: tunc igitur recipitur in oculo species co-
loris, at non iudicatur, propterea quod anima
cuius est iudicium, tunc est facta alia res, nec po-
test fieri color hic receptus, nisi desinat esse res

Tria instantia in sensione.

illa alia. Ex his omnibus colligimus tria hæc in
sensione notanda esse, quæ Latini tria instantia
appellarunt, ordinata, atq; distincta, si non tem-
pore, saltem natura: primū enim ab actione ob-
ecti materialis fit in organo receptio speciei, vt
F coloris in oculo; secundo anima iudicium pro-
fert, & ita agere dicitur; tertio recipitur iudiciū
in toto composito, nempe organo animato, &
ita anima tanquam eius pars dicitur pati: pri-
mum quidem instans potest etiam tempore
præcedere reliqua, vt diximus de illo, qui res
præsentes non animaduertit, potest etiam non
præcedere tempore, sed solum natura; at se-
cundum non potest præcedere tertium tem-
pore, sed natura tantum præcedit, quia visio
est fi-

A & ſimul iudicatio, ſeu actio animæ, & receptio oculi animati, quemadmodum ſimul tempore forma elementi eſt mouens quatenus eſt forma, & mota quatenus eſt in materia, ita vt agere ſit ſolius animæ, pati autem non ſolius, ſed organi animati: ideo Ariſt. quando effectricem cauſam ſenſionis conſiderat, eã refert in ſolam animam, non in compoſitum animatum, vt in contex. 37. lib. 2. de Anima; quando autem conſiderat ſubiectum recipiens ſenſionem, & cui ſenſio attribuitur, id negat eſſe animã, ſed dicit eſſe ipſum B compoſitum animatum, & hac etiam ratione inquit ſenſum pati, quia conſiderat organum animatum, quod reuera patitur: de ſenſu autem loquens ſemper dixit ipſum patiendo operari, quia ſentire non eſt ſolum iudicare, ſed complectitur omnia illa tria momenta, quorum primum & vltimum paſſiones ſunt organi animati, & primum eſt paſſio facta ex actione obiecti externi; ideo tria illa in vnum colligendo, & tanquam vnam operationem conſiderando, ea C reſpectu ſenſus vocata eſt paſſio, cuius actiuum principium eſt obiectum externum, ideo reſpectu totius operationis ſenſus dicitur patiens, obiectum verò dicitur agens; per hoc tamen non ſtat quin inter duo illa extrema momenta tertium medium intercipiatur, in quo ſenſus agere dicitur, quemadmodum declarauimus.

Quod argumenta aduerſus alios adducta prædictæ ſententiæ non officiant. Cap. XI.

D Hæc noſtra ſententia ex eo maxime comprobatur, quod eam ſequentes illa omnia abſurda euitamus, quæ aduerſus alios adduximus: nam ſecundum opinionem Thomæ agens eſſet ignobilius patiente, quod iuxta ſententiam noſtram non ſequitur, quum ſenſionis productionem totam animæ, nullam ſenſui attribuamus. Argumentum quoque allatum contra Gandauenſem nobis non officit: nos enim non duos diſtinctos ſenſus ponimus, ſed vnum, qui & agat, & patitur diuerſis rationibus, & ita cognoſcat: ſed cauſa erroris Gaudauenſis fuit, quia non cognouit agens per emanationem; ideo, quum oſtendere non potuerit quomodo idem ſenſus patiatur, & agat, duos re diſtinctos ſenſus introduxit. Facimus etiam in hoc ſimilem ſenſum intellectui, quod vt ſenſus ſuapte natura ſenſionem producit, ita intellectus noſter producit intellectionem, non intellectus agens: qua in re decepti ſunt multi, ſicut alio in loco demonſtrabimus. Tandem nobis non obſunt illa, quæ aduerſus Scotum dicta ſunt: nos enim in productione ſenſionis nullam obiecto actionem attribuimus, ſed totam animæ ſentienti: deinde ita ponimus eundem ſenſum agere & pati, vt in nullam difficultatem incidamus, ſiquidem actiuum eſſe dicimus non actione vera, ſed per ſolam emanationem; talem autem actionem ſi negemus, nulla dabitur actio immanens, quoniam vera actione nihil poteſt agere in ſeipſum. Non facimus etiam Ariſt. mancum in tractatione de ſenſu, quia vnicum ſenſum ponimus, quem ipſe dixit operari patiendo, ſed non omnino negauit eum agere, quemadmodum antea demonſtrauimus.

In lib. de intellectu agente.

IAC. ZABARELLÆ PATAVINI,

Libri Duo

DE VISV.

LIBER PRIMVS.

Propoſitio ac partitio dicendorum. Cap. I.

SENSVVM omnium nobiliſſimum eſſe viſum, ſatis inter omnes conſtare videtur, nam & ad ſcientias capeſſendas vtiliſſimus omnium eſt, & menti etiam quam ſimillimus; quod tum eius operatione colligi, tum ex hoc dignoſci facile poteſt, quod dicere non ſolemus mentem audire, vel olfacere, vel guſtare, neque illi aures, aut nares, aut linguam per E tranſlationem vnquam attribuimus; dicimus tamen oculos mentis, & per actionis ſimilitudinem inſpicere, ac videre mentem dicere conſueuimus. Inſtrumentum quoque huic ſenſui pulcherrimum, & artificioſiſſime fabricatum natura tribuit, ipſumque in ſuprema corporis parte, vnde totius corporis ſaluti præeſſe, ac proſpicere melius poſſet, collocauit. Fuit præterea hic ſenſus etiam magna ſummorum philoſophorum diſſenſione, & controuerſia nobi- F litatus, ſcilicet Ariſtotel. Platonis, & Galeni, qui de huius actione contrarias penitus ſententias protulerunt. De hac igitur animæ facultate, quæ

Viſus intellectui ſimilis.

quæ digna præ cæteris omni ſtudio, ac diligentia eſſe videtur, in præſentia dicendum, eiuſque naturam, & actionis modū diligentiſſime perſcrutandum nobis propoſuimus; vt ea, quæ ab Ariſtot. de hac tum in libris de Anima, tum in paruis naturalibus dicuntur, declarare omnibus viribus noſtris contendamus. Totam aūt hanc noſtram diſputationem in duas partes diuidemus: in quartum altera Ariſt. de viſu opinionem ita claram reddere conabimur, vt quantum fieri poſſit optime intelligatur: in altera vero ſententiam Platonis, quam Galenus enixe tutatus eſt, conſiderabimus, & cum Ariſtot. ſententia conferemus; & veritate opinionis Ariſt. demonſtrata, eam à Galeni obiectionibus vindicare nitemur. In ipſa autem Ariſt. ſententia declaranda hunc ordinem ſeruabimus: quū enim ipſe exiſtimauerit viſionem fieri per actionem obiecti in organum viſus per medium perſpicuū, de his omnibus ſingillatim agemus, & eas, quæ in ſingulis orientur, difficultates ſoluemus; vt tandem quomodo ex eorum trium concurſu ſecundum Ariſt. viſio fiat intelligamus. Primum igitur de obiecto, qui color eſt, iuxta Ariſt. præceptionem dicendum eſt, vt eius naturam, & generationem intelligentes, melius cognoſcere poſſumus, cur, & quomodo à colore medium, & organum ſenſus afficiatur.

In lib. de intellectu agente.

De coloris natura, & generatione. Cap. II.

Duæ coloris definitiones.

DVas coloris definitiones Ariſt. tradidiſſe videtur; vnam in contex. 67. lib. 2. de Anima, color eſt motiuus perſpicui, quod ſit actu; alteram in libro de ſenſu & ſenſilibus, cap. 3. color eſt extremitas perſpicui terminati; in libello autem Ariſt. adſcripto de colorib. nulla caloris definitio traditur, vt non iniuria ſuſpicari poſſimus, librum illum ab Ariſt. ſcriptum non fuiſſe, licet aliqua etiam notatu digna in eo legantur. De priore tamen definitione, quæ tradi in ſecundo de Anima dicitur, ego ſemper dubitaui an ſit definitio appellanda, quum verba illa non ad modum definitionis prolata eſſe videantur, inquit enim Ariſt. [*omnis autem color*] attamen in definitionibus afferendis dictio diſtributiua non conuenienter ponitur, ſed potius articulus: nam dictione diſtributiua ſignificatur natura vt diſtributa per particularia ſuppoſita; articulo autem ſignificatur vt collecta, & ad vnitatem redacta; at in definitione eſſentiam rei vt vnam ſignificare, & exprimere volumus, non vt diſtributam: præterea viſibilitas eſt accidens poſterius ipſa caloris natura, quod ſignificauit Ariſt. in 10. contex. 3. Phyſic. dicens colorem, & viſibile eſſe idem ſubiecto, ſed differre ratione; etenim nomen coloris notat naturam quandā abſolutā, cui hæc aptitudo, & hic ad viſum reſpectus superuenit, vt dicatur viſibilis, ideo ibi Simplicius, ac Themiſtius admonent viſibilitatem eſſe accidens coloris; intelligendum autem eſt accidens non quidem ſeparabile, aut commune, ſed proprium, & colori per ſe cōpetens iuxta ſecundum modum dicendi per ſe: quoniam igitur eſſe motiuum viſus competit colori nō quatenus abſolute eſt color, ſed quatenus viſibilis, ideo per hoc ipſa coloris natura non exprimitur; proinde videtur potius Ariſt. his verbis illam vt coloris proprietatē proponere, quam vt coloris definitionem adducere: attamen quia ſtatim ſubiungit [*& hæc eſt ipſius natura*] innuere videtur poſſe per hanc proprietatem definiri colorem, non quiden abſolute vt color eſt, ſed vt viſum reſpicit, & viſibilis dicitur; ideo ſi ea eſt vocanda definitio, non eſt talis definitio per quam abſolute ſumpta coloris natura declaretur, ſed eſt deſcriptio quædam tradita per poſteriora, & pro occaſione ſufficiens; quum enim non alia ratione ibi de colore agatur, quam ad declarandam ex ſua operatione facultatem animæ viſiuam, ſatis fuit declarare nomen coloris, prout viſum reſpicit, & quatenus viſibilis eſt; non eſt autem alia ratione viſibilis, niſi vt eſt motiuus perſpicui, quod actu perſpicuum ſit hoc eſt illuminandum, lumen enim eſt actus, & perfectio perſpicui, vt eodem in loco Ariſtoteles docet. At in libro de ſenſu & ſenſilibus volens Ariſtoteles exactiorem nobis notitiam viſionis tradere, intimius naturam coloris ſcrutatus eſt, & ipſum etiam abſolute ſumptū conſiderauit, ac definiuit; quoniam eius cognitio non parum confert ad intelligendam cur color viſibilis ſit, & quomodo fiat viſio. Ad illius igitur definitionis intelligentiam dicendū eſt breuiter de generatione coloris: & quum duplex eſſe dicatur color, vnus, qui ſolet appellari realis, alter vero, qui vocatur apparens, & ſpiritalis; vtriuſque generatio eſt ſeorſum conſideranda, quemadmodum Ariſtoteles quoque in eodem libro ſeparatim vtriuſque coloris generationem declarauit. Quod ad reales colores attinet, ſunt qui dicant, ipſos, & alias omnes qualitates, quæ ſecundæ appellantur, generari ex primis, nempe ex calido, & frigido, & humido, & ſicco; quod nos de coloribus non omnino verum eſſe arbitramur: nam certum eſt cœleſtia corpora eſſe colorata, ſiquidem lux ipſorum color eſt, & viſum mouet quatenus color; & hoc teſtatur Ariſtoteles tum in illo tertio capite libri de ſenſu & ſenſilibus, tum in 1. cap. libelli de coloribus; primæ tamen qualitates nullum in cœleſti corpore locum habent: vnde colligi poſſe videtur, quod etſi colorata inferioris mundi cōſtant ex quatuor elementis, quæ ſunt calida, frigida, humida, & ſicca; non tamen primo ex his qualitatibus colores proueniunt, id eſt, non quatenus elementa ſunt calida, & frigida, & humida, & ſicca, ſed potius alia ratione, quæ eadē in his, & in cœleſtibus locū habeat, ſaltem ſecundum quan-

Prtor definitio non eſt vera definitio.

Viſibilitas ineſt per ſe colori in ſecundo modo dicendi per ſe.

Declaratio ſecundæ definitionis coloris.

Color duplex, realis, & apparens.

De colorum realium generatione.

quandam ſimilitudinem, & analogiam; quum igitur & cœleſtia, & inferiora corpora perſpicuitate ſint prædita, ego puto his omnibus colorem competere ratione perſpicuitatis: quoniam enim perſpicuum illud eſt, quod propter partium tenuitatem tranſparet, nec viſum terminat, vnde etiam interminatum appellatur; neceſſe eſt ſi vt perſpicuum incraſſetur, & cõdenſetur, ita vt deſinat tranſparere, & viſum terminet, nec ſinat vlterius per intimam eius ſubſtantiam porrigi, tunc amiſſa perſpicuitate colorem loco eius recipiat in ſuperficie, quo moueat ac terminet viſum: tale igitur perſpicuum ab Ariſtot. vocatur terminatum, idq; neceſſe eſt vt ſit coloratum, nam ſua ſuperficie viſum terminare eſt eſſe coloratum, quia terminare viſum non poteſt, niſi per colorem aliquem: color itaque oritur ex ſola condenſatione perſpicui; quum enim ex condenſatione deſinit eſſe perſpicuum, fit coloratum, & per ſuam ſuperficiem mouet viſum, etenim in ſola ſuperficie retinet perſpicuitatem, quam prius habebat in tota ſua ſubſtantia: & quum ſolum perſpicuum ſit receptiuum coloris, prius in tota ſubſtantia ſua colores aliorum recipiebat, dum interminatum erat; poſtea vero factum terminatum habet ſolum in ſuperficio perſpicuitatem, & colorem proprium loco perſpicuitatis interminatæ, quam prius habebat in tota ſubſtantia. Condenſatio autem ac terminatio perſpicui fieri videtur duobus modis. Vnus eſt quando ſine alicuius alterius corporis admiſſione ipſum ſolum perſpicuum corpus in ſe conſtipatur, neque in aliam naturam mutatur, præterquam quod fit denſum, & deſinit eſſe peruium, & incipit terminare viſum: qui modus locum habet in cœleſtibus corporibus, ex vna enim & eadem corporis natura conſtant cœleſtia omnia, nec differunt, niſi per maiorem, vel minorem raritatem, ſeu denſitatem; & quo denſiora ſunt, eo magis colorata ſunt, hoc eſt, magis lucida; nullus enim alius eſt cœleſtium color, quam albedo ſplendens, quæ dicitur lux. & quo denſiora ſunt, eo magis alba ac lucentia ſunt: ideo pars Cœli rara perſpicua eſt, atq; tranſparens. aſtra vero ſunt partes Cœli denſiores, quia non tranſparentes, ſed lucidæ, & coloratæ ſunt, minime autem omnium aſtrorum denſa Luna eſt, quia minimum habet proprii luminis. Alter modus in ſolis inferioribus corporibus locum habet, & eſt condenſatio perſpicui non per ſolam eius conſtipationem, ſed per admiſtionem opaci; ſic enim fit coloratum, quia deſinit eſſe peruium, ſed alia magis, alia minus, prout plus, vel minus opaci habent in ſua miſtione, vel etiam ratione modi miſtionis, vnde etiam prouenit varietas ſpecierum caloris; quatuor enim elementorum tria ſunt perſpicua, ignis, aer, & aqua, vna autem terra opaca, ideo ex admiſtione terræ deſinunt corpora eſſe perſpicua, & fiunt colorata in ſu-

Condenſatio perſpicui fit duobus modis.

Materia Cœli tota eſt eiuſdẽ natura.

A perficie variis coloribus; opponitur enim perſpicuitati opacitas, & hæ varias faciunt miſtiones, proinde & varias colorum generationes. Quum autem tria elementa perſpicua ſint, eſt tamen inter ea diſcrimen: aqua enim quia parum recedit à natura terræ, minus eſt perſpicua, quam alia duo, & habet aliquid opacitatis; aer vero magis perſpicuus eſt; ſed maxime omnium ignis, ille ſcilicet elementaris, qui tenuiſſimus, & inuiſibilis eſt: cũ his igitur admiſta terra per B ſuam opacitatem impedimento eſt perſpicuitati; admiſcetur autem duobus modis, vel enim per ſolam compoſitionem ſine vera miſtione, vel cum vera miſtione, quæ eſt mutatio naturarum elementorum in naturam miſti: priore quidem modo ſi elementa perſpicua condenſentur, fiunt alba, vel parum ab albedine recedunt, aqua enim condenſata alba fit; ſic etiam aer, vt inquit auctor libelli de coloribus in calce capitis tertii; non condenſantur autem aqua, C & aer, niſi eis aliquid denſæ materiæ admiſceatur, neque enim aqua congelaretur, niſi eſſet commiſta cum terra: ignis vero propter maiorem tenuitatem ac perſpicuitatem non modo fit albus, ſi condenſetur, ſed etiam lucidus, & ſplendens; non condenſatur autem niſi ob alicuius terreſtris materiæ admiſtionem, ſic enim fit viſibilis, qui per ſe perſpicuus, & inuiſibilis eſt; flamma enim eſt ignis commiſtus fumo terreſtri, & in eo conſtipatus ſed propter il- D lius fumi raritatem alba eſt flamma, maxime vero in parte ſuperiore ellychnii ardentis, vbi magis eſt conuerſus fumus in ignem, & à circumſtante aere frigido condenſatus; in parte autem inferiore, quæ prope ipſum ellychnium eſt, fumus eſt magis integer, nec dum bene in ignem mutatus, ideo ibi magis turbida eſt flamma, & minus alba, & rarior: in carbone autem, & in ferro ignito ineſt ignis commiſtus materiæ craſſiſſimæ abſque vera miſtione, ideo pro- E pter materiæ craſſitiem eſt minus albus, ac minus lucens; habet tamen neceſſario aliquid lucis, quia ſeruatur ibi integra natura ignis, quem ex illa condenſatione ſplendentem fieri neceſſe eſt. Quando autem fit vera elementorum miſtio, in qua non ſeruatur elementorum naturæ, ſed mutantur in naturam miſti, ignis non amplius ſplendet, quia deſinit eſſe ignis, quare miſtum adipiſcitur colorem non ſplendentem: contingit tamen in aliquibus, vt licet veram F habeant miſtionem, tamen aliquid lucis retineant ex igni commiſto, cuiuſmodi ſunt oculi quorundam animalium, & noctilucæ & alia, quorum mentionem facit Ariſtot. in contex. 72. lib. 2. de Anima, quæ, quum noctu luceant, videntur in tenebris; in talibus enim parum eſt opaci terreſtris, & plurimum aquæ, cui commiſtus ignis, licet deſierit eſſe ignis, aliquid tamen ſui ſplendoris reliquit, quoniam aqua nõ tantũ impedimentum affert luciditati ignis, quantum affert

Flamma quid ſit.

affert terra, quæ sine vlla perspicuitate est opacissima; non est tamen in talibus multum lucis, sed parum, quod offuscatur à maiori lumine diei, ideo interdiu non videntur. Ex his colligimus, eiusdem esse naturæ lucem, & albedinem, & perspicuitatem, quum perspicuum interminatum, si condensetur, fiat album, idque vel splendens, vt ignis, vel non splendens, vt aer, & aqua; propterea necesse est etiam tenebram, & nigredinem esse eiusdem naturæ, ita vt id, quod in interminato vocatur tenebra, in terminato dicatur nigrum, siquidem albedini nigredo opponitur, & lumini tenebra; vt igitur lumen, & albedo sunt eiusdem naturæ, ita oportet, tenebram quoque, & nigrum esse eiusdem naturæ: & hoc clare apud Aristotel. legimus in capite 3. lib. de sensu & sensilibus: quemadmodum igitur tenebra est priuatio luminis, ita dici potest nigrũ esse priuationem quandam albedinis; ita vt sicuti videri dicuntur tenebræ, quando nihil videtur, ita etiam nigrum videri tunc dicatur, quando nullus color videtur: & hoc apud Aristotel. aperte legimus in 3. libr. Meteorol. in tractat. de Iride, vbi inquit [*nigrum est veluti negatio, ideo enim apparet nigrum, quia deficit visus*] eiusdem igitur rationis esse videtur visio nigri in corpore terminato, & visio tenebrarum in corpore interminato, licet magis videri dicatur nigrum, quã tenebræ, quia id, quod est terminatum, est per se terminatiuum visus, & per se visibile; interminatum vero non est per se visibile, quia non est terminatiuum visus. Illud quoque mihi videtur posse colligi ex iis, quæ dicta sunt, vt albedo est proprius color trium elementorum perspicuorum, siquidem perspicuitas per condensationem migrat in albedinem, ita nigredinem esse proprium colorem terræ, cuius propria est opacitas, quæ opponitur perspicuitati: iccirco non assentior authori libelli de coloribus, qui dicit omnia elementa esse naturaliter alba; quum enim illemet fateatur album & nigrum esse colores simplices, credendum est vtrumq; esse proprium simplicium corporum, & ad hoc probandum possumus ita argumentari: id, quod alicui competit per participationem, debet alicui cõpetere per essentiam; at colores extremi, album, & nigrum, & medij omnes ex his constantes competunt mistis corporibus per participationem elementorum, ergo necesse est vt colores simplices competant elementis essentialiter, & per se, quum per elementa competant mistis, & quum ex elementorum commistione oriantur in mistis omnes colores medij; est igitur naturale terræ nigrum, sicut etiam opacum, quum sit aliis naturale album, & perspicuum: confirmatur hoc ex opinione Parmenidis à Græcis interpretibus declarata in primo Physicæ auscultationis, cont. 41. dicunt enim Parmenidem statuisse rerum principia ignem & terram, quæ aliis nominibus calidum, & frigidum appellauit, &

Lux, albedo, & perspicuum sunt eiusdem naturæ.

Tenebræ & nigredo sunt eiusdem naturæ.

Nigrum videre, est nullũ colorem videre.

Nigredo est proprius color terræ.

Parmenides.

A aliis etiam nominibus lucem, & tenebras: Parmenides igitur terræ tribuit tenebras, proinde & nigredinem, quia eiusdem naturæ sunt tenebræ, & nigredo, atq; etiam opacitas, quam manifestum est esse naturalem terræ: itaque terra pura debet esse nigra, quum sit naturaliter opaca, & causa opacitatis omnibus corporibus mistis; opacitas autem opponatur perspicuitati, quæ est de natura albedinis. Hæc igitur est illorum colorum generatio, qui solent appellari reales, album enim & nigrum sunt proprij colores
B elementorum, & per elementa competunt mistis tum ipsimet colores extremi, tũ omnes medij, qui ex elementorum reali commistione oriuntur in mistis. Alterum datur colorum genus, qui vocari solent apparentes, seu spiritales, & horum quoque generationem declarat diligenter Aristotel. in illo 3. cap. libri de Sensu & sensilibus: sicut enim ex tali statuta mistione albi cum nigro fit rubeus color realis, ita sine reali mistio-
C ne albi cum nigro fiet idem rubeus color, si solũ species illorum spiritales commisceãtur in medio; hoc autem fit, quando per eandem rectam lineam fertur vtriusque coloris species ad oculum, vt quum Sol sit naturaliter albus, si eius lumen transeat per aerem atrum, & plenum terrea exhalatione, fert ad oculum speciem mistam, quæ rubeum colorem præ se fert: quamuis enim corpora illa non commisceantur, neque reales ipsorum colores, commiscentur tamen illorum
D colorum species in medio, dum per eandem rectam lineam feruntur ad oculum tanquam color vnus medius: isque non ideo dicitur apparens, quia falsa sit illa apparentia, nam visus non decipitur, dum iudicat se rubedinem recipere, rubedo enim reuera est quæ recipitur, & est genita ex commistione specierum, quemadmodum diximus: quod si iudicaret ex ea visione Solem esse rubeum, vtiq; deciperetur, quia non est in Sole color ille, sed generatur in aere ex cõ-
E mistione luminis Solis cum aere atro, & participatione tũ opacitatis, tum perspicuitatis. Sic ẽt quando radij Solis percutientes collum palumbæ reflectuntur ad oculum, adiiciunt proprio pennarum reali colori albedinem spiritalem, & ita generant colorem medium, qui magis ad albedinem vergit, quam solus realis illarum pennarum color; ideo si quis iudicet, talem esse reipsa colorem pennarum, decipitur; at si iudicet esse colorem prouenientem ex vero pennarum
F colore, & albedine luminis, non decipitur, quia talis reuera est color. Differt autem realis color à spiritali, quia realis pendet omnino à subiecto, in quo est, & ad eius motum mouetur, vt color vini, & color lactis, & color sanguinis; at color spiritalis pendet ab agente, à quo producitur, nec mouetur ad motum subiecti, in quo recipitur, vt color in linteo panno productus à colore vini in phiala existentis; ad motum enim phialæ mouetur, sed non ad motum panni lin-

De generatione colorum apparentium.

Discrimen coloris realis ac spiritalis.

lintei: in hoc autem exemplo patet colorem A
ſpiritalem, quando recipitur in corpore aliquo
terminato, poſſe in medio ſpeciem ſuam produ-
cere, & per ſe videri, ſic enim fit per ſe termina-
tiuus viſus. Per hæc videtur ſatis eſſe declarata
definitio illa coloris ab Ariſtot. tradita in libro
de Senſu & ſenſilibus, color eſt extremitas per-
ſpicui terminati; ſumit enim perſpicuum in de-
finitione caloris, tanquam proprium eius ſub-
iectum, quia vbi eſt calor, ibi neceſſe eſt eſſe per-
ſpicuum: perſpicuum quidem interminatum, B
quando eſt actu perſpicuum, habet calores a-
liarum rerum; ſi vero fiat terminatum, habet
calorem proprium in ſuperficie. Ex his collige-
re poſſumus, non eſſe veram illorum ſenten-
tiam, qui dicunt colorem generari ex commi-
ſtione perſpicui, & opaci; patet enim Ariſtote-
lem in definitione coloris non nominare opa-
cum, ſed ſolum preſpicuum: quia iam diximus,
ex ſola condenſatione perſpicui etiam ſine opa-
co generari colorem, dum res loco perſpicuita- C
tis ſuſcipit terminationem; admiſtio autem o-
paci variat quidem colorum ſpecies, at non eſt
æquata ratio generationis coloris, ſed ſolum
quatenus facit condenſari perſpicuum. Non eſt
autem ignorandum, definitionem hanc partim
dici poſſe caloris abſolute conſiderari, partim
ad viſionem relati: ipſa namq; ſecundum ſe nul-
lum reſpectum notat, nam dicere extremitatem
perſpicui terminati, non eſt recipere viſum; di-
citur tamen ea ratione definiri cum reſpectu, D
quatenus calor abſolute ſumptus non minus
in profundo eſſe videtur, quam in ſuperficie, vt
albedo non minus in profunditate ſubſtantiæ
lactis, quam in eius extremitate; attamen non
eſt viſibilis, niſi color ſuperficiei; hunc igitur ſo-
lum definit ibi Ariſtoteles: quum enim ibi in
ſenſuum conſideratione verſetur, ad eum non
pertinebat definire alium colorem, quam eum,
qui viſibilis eſt; definit ergo colorem viſibilem,
ſed definit ipſum ſecundum ſe, & abſolute E
conſideratum, non tamen alio conſilio, quam
gratia viſus; quocirca eſt modo aliquo definitio
reſpectiua, & dicere poſſumus notari in ea re-
ſpectum ad viſum, ſed reſpectum remotum; in
illa vero, quæ in ſecundo de Anima traditur, no-
tari reſpectum proximum, ita vt hæc ſit defini-
tio coloris viſibilis quatenus eſt viſibilis, illa ve-
ro coloris viſibilis quatenus eſt color. Sed dicere
etiam poſſumus (neque erit ab Ariſt. aliena ſen-
tentia) non eſſe actu colorem, niſi illum, qui eſt F
in ſuperficie; eum vero, qui eſt in profundo, po-
teſtate tantum eſſe colorem, quatenus enim po-
teſt fieri ſuperficialis, eatenus poteſt euadere a-
ctu calor: quum enim eo conſilio à natura con-
ſtitutus color eſſe videtur, vt viſum moueat ad
vitam animalium conſeruandam, & in homine
ad rerum ſcientiam adipiſcendam, ille ſolus eſt
actu color, qui aptus eſt per ſe operam ſuam
præſtare, hic autem eſt ille ſolum, qui in ſuperfi-

Cur in definitione coloris non ponatur opacum, ſed ſolum perſpicuum.

An is, qui eſt in profunditate, ſit dicendus color.

A cie eſt; quia etiamſi contingat vt ſit in tenebris;
tamen aptitudinem per ſe habet mouendi vi-
ſum, licet mouere nequeat ob defectum luminis
in perſpicuo: niſi enim hoc dicamus, non erit
color æquatum obiectum viſus, ſiquidem dare-
tur color, qui ſecũdum propriam naturam non
eſt viſibilis, nempe is, qui eſt in profundo: neque
Ariſtoteles per definitionem prædictam decla-
raret naturam coloris, ſed eam traderet per acci-
dentalia; nam ſi non minus color in profundo
B eſſet, quam in ſuperficie, eſſe accidentale co-
lori eſſe in extremitate. Sed aduerſus hoc ori-
tur dubium, quod tangitur à Ioanne Gramma-
tico in contextu 66. ſecundi libri de anima, vi-
detur enim eſſe color etiam in profundo, imo &
actu viſibilis; nam in electro, multisque lapidi-
bus tranſparentibus in eſt, quandoque intrinſe-
cus concretum aliquod animal, vt muſca, vel
etiam folium aliquod, idque à nobis cernitur,
licet ſit in profundo illius corporis, ſic etiam vi-
C demus colorem nummi in fundo aquæ, & colo-
rem ipſius vaſis. Sed hoc à Ioanne optime ſolui-
tur; inquit enim neceſſarium eſſe vt proprius e-
lectris color vel ſit intenſior colore animalis in-
cluſi, vel æque, vel minus intenſus: ſi igitur in-
tenſior ſit, aut etiam æque intenſus, ſolus vide-
bitur, & occultabit colorem animalis incluſi,
qui non videbitur: ſi vero intenſior ſit color il-
lius animalis, videbitur quidem, ſed non vt co-
lor electris, ſed vt color illius animalis, proinde
D vt in illius animalis ſuperficie, non vt in profun-
do electri; quod enim appareat in profundi tate
ſubſtantiæ electri, hoc nihil eſt, quia tunc ele-
ctrum fungitur officio medij perſpicui, cuiuſ-
modi eſt etiam aer; ſic igitur electrum tanquam
perſpicuum medium defert ad oculos colorem
exiſtentem in ſuperficie illius animalis in eo in-
cluſi; quare nullus color videtur, niſi qui in ſu-
perficie eſt. Cauſa autem dubitationis, & erro-
ris eſt, quoniam huiuſcemodi lapides ſunt ſi-
E mul & colorati & perſpicui; participant enim a-
liqua opacitate, quæ eos facit eſſe coloratos, ſed
non omnino tollit in eis perſpicuitatem: ideo
quia fertur viſus per profundum lapidis ob eius
perſpicuitatem, credimus viſibilem eſſe etiam
illum colorem, qui eſt in profundo; non ta-
men ſic eſt, ſed quatenus coloratus, ac viſibi-
lis eſt lapis, eatenus à nobis videtur ſecundum
propriam ipſius ſuperficiem; quatenus vero
perſpicuus eſt, transfert ad nos tanquam me-
F dium colores aliarum rerum, vt colorem ani-
malis incluſi, vel incluſæ herbæ, ſed non tan-
quam coloratus: itaque & color exiſtens in ſu-
perficie animalis incluſi tranſit ad oculos per e-
lectrum tanquam perſpicuum medium; & ipſe
quoque proprius electri color, qui in ipſius eſt
ſuperficie, mouet viſum, & ita cernitur electrum
vt coloratum. Patet igitur non eſſe viſibilem
alium colorem, niſi illum, qui in ſuperficie eſt,
imo & eum ſolum eſſe actu colorem; ſic enim
recte

Dubium

Solutio.

Poteſt aliquid ſimul eſſe tranſparens, & coloratum.

recte ipsum definiuit Arist. dicens, colorem nihil aliud esse, quam extremitatem, hoc est, superficiem perspicui terminati.

De Perspicuo. Cap. III.

HÆc de obiecto dicta sint: sequitur vt de medio, quod perspicuum est, dicamus: huius duæ sunt partes; vna tanquam materia, quæ apta est recipere & lumen, & tenebras; altera vero vt forma, eaque est lumen: de vtraque igitur dicendum est. Quod ad partem materialem attinet, ea nil aliud est, quam corpus aptum recipere in sua substantia & lumen, & aliarum rerum colores; præstare autem hoc non potest, nisi sit peruium, idque est id, quod vocamus perspicuum siue transparens; peruium autem esse non potest, nisi habeat substantiæ tenuitatem, vt per eam possit lumen intima penetrare, nam tenuitati opponitur crassities, ac densitas, quæ impedimento est receptioni luminis, & coloris introrsum, quia facit terminationem, & colorationem in superficie: ideo recte notat Albertus, esse quidem necessarium vt perspicuum materiale habeat substantiam raram, id tamen non satis esse ad faciendam perspicuitatē, sed requiri etiam subtilitatem substantiæ; vult enim per hoc denotare perspicuum non in illa raritate consistere, quæ significat distantiam partium, non substantiæ tenuitatem, & est de categoria situs; sed in illa, quæ est de genere qualitatis, & significat tenuitatem substantiæ, hæc enim facit perspicuitatem; vnde etiam perspicuorum differentia oritur, prout enim alia tenuiorem alia minus tenuem substantiam habent, maiorem etiam, aut minorem habent perspicuitatem. Est autem animaduertendum, posse duobus modis considerari perspicuum; vno modo absolute, & secundum propriam naturam; altero modo respectu visus: absolute quidem consideratum nō complectitur lumen, sed talem habet naturam, quæ est apta recipere introrsum, & lumen, & tenebras; quemadmodum etiam prima materia nullam in sua substantia formam habet, sed apta est tum formam, tum priuationem recipere: quare vt naturæ primæ materiæ extranea est tum forma, tum priuatio; ita naturæ absolutæ ipsius perspicui extraneum est & lumen, & tenebræ; proinde naturam suam absolutam retinet perspicuum tam sub tenebris, quam sub lumine: at respectu visus continet lumen tanquam formam, à qua constituitur, & hac ratione non est actu perspicuum, nisi sit illuminatum, quia non est aptū fungi officio suo, nisi cum lumine; est enim eius officium moueri à coloribus, & eos recipere, vt ab illis visus moueatur; lumen igitur tanquam forma constituit perspicuum actu sumptum hoc secundo modo, id est, actu receptiuum colorum: ideo diximus, perspicuum quatenus est medium deferens co-

Materia perspicui.

Perspicuum potest dupliciter considerari.

Forma perspicui.

A lores ad visum, à duas his partibus constitui, à corpore tenui tanquam materia, & à lumine tāquam forma; & hoc respexit Arist. in contex. 69. lib. 2. de Anima, quando lumen sic definiuit, lumen est actus perspicui quatenus est perspicuū, nam secundo modo perspicuum accepit, nempe respectu visus, non primo modo; quia secūdum se, & absolute sumptum retinet naturam suam, & suam tenuitatem etiam sine lumine, sed vt est mediū inseruiens visui, non est actu perspicuum

B nisi per lumen: propriam vero perspicui naturam priori modo acceptam considerauit Aristot. in context. 71. eiusdem libri, quando dixit eandem eius naturam quandoq; cum lumine esse, quandoque cum tenebris, non esse tamen secundo modo actu, nisi quando habet lumen. Aliud quoque magni momenti eodem in loco notandum est, inquit enim Arist. perspicuum esse inuisibile; nec solum prædicat hoc de perspicuo,

C vt alij arbitrantur, sed asserit hoc cum perspicuo reciprocari, & idem esse inuisibile, quod perspicuum; hoc enim si intelligatur, verissimum est, licet ab aliis non animaduersum: dicimus igitur posse duobus modis aliquid appellari inuisibile: vno modo negatiue, qua ratione Deus, & omnes substantiæ incorporeæ sunt inuisibiles, & nullam habent aptitudinem vt videantur; quare ita acceptum inuisibile latius patet, quam perspicuum: altero modo priuatiue, nempe quod habet priuationem visibilitatis, cum aptitudine

D tamen ad eam adipiscendam, hoc autem est ipsummet perspicuum; visibile namq; color est, perspicuitas vero est de natura coloris, quia est eius priuatio in subiecto apto colorari, & est loco coloris in subiecto perspicuo: ideo si perspicuum condensetur, & fiat terminatum, euadit coloratum, & perspicuitas migrat in colorem: in genere igitur visibilium perspicuum est, quia perspicuitas notat priuationem coloris, & visibilitatis cum aptitudine, quo fit, vt solum per-

E spicuum sit receptiuum coloris: quamobrem in genere visibilium solum perspicuum est inuisibile, & ita omne inuisibile priuatiue est perspicuum. Si quis vero obiiciat: coloratum valde distans inuisibile est, quia propter distantiam non potest videri, nec tamen est perspicuum; quare in genere visibilium datur aliquod inuisibile, quod non est perspicuum: dicendum est, colorem cum hoc, vel quouis alio impedimēto posse quidem inuisibilem dici, nō tamen per se, sed

F per accidens, siquidem est per se, & secundum propriam naturam visibilis, licet ei accidat, vt ab aliquo videri nequeat; ideo etiamsi conuenienter alicui propinquus, videri tamen ab illo nō possit propter illius visus debilitatem, id fit per accidens, quia per hoc non stat, quin suapte natura sit visibilis, & ab aliquo etiam alio videatur, si nō ab homine, saltem à lynce; nullus enim per hoc defectus notatur in coloris visibilitate, vt consideranti patet. Dum igitur loquimur de illo

Declaratio cont. 71. lib. 2. de Anima.

Omne inuisibile quomodo sit perspicuum.

Inuisibile dicitur duobus modis.

Obiectio.

Solutio.

tantum inuisibili, quod per se inuisibile sit; hoc duplex est; vnum est per se inuisibile negatiue, vt Deus; alterum vero priuatiue, quia potestatem habet recipiendi colorem, & visibilitatem, idque est solum perspicuum, vt Arist. ibi significat; hoc enim tum ea ratione est visibile potestate, quatenus si incrassetur, & condensetur, fit coloratum, & visibile; tum etiam quatenus seruata in eo perspicuitate recipit aliorum colores, non quidem realiter, sed spiritaliter, repugnat enim perspicuitati color realis, & eam imminuit, aut etiam penitus tollit. Hæc igitur est natura perspicui, quam ibi declarat egregie Arist. perspicuitas enim notat priuationem realis coloris, qui non inest nisi in corpore habente teminationem perspicuitati oppositam; proinde notat etiam potestatem tum patiendi à reali colore, & recipiendi speciem eius spiritalem seruata perspicuitate, tum etiam recipiēdi realem colorem, si condensetur, & fiat ex perspicuo terminatum.

De luminis, ac lucis discrimine.
Dap. IV.

DE formali autem perspicui parte, quæ lumen est, maior nos difficultas manet; sed ne ambiguitate laboremus, intelligendus imprimis est quid nomine luminis intelligamus, & quid intersit inter lucem, & lumen: lux proprie dicitur illa, quæ est in corpore lucido, vt in Sole, & in aliis astris, & in flamma; lumen vero est id, quod à luce producitur in perspicuo, ita vt in Sole sit non lumen, sed lux, in aere autem non lux, sed lumen: est enim lumen imago, & species lucis; nam à luce corporis lucidi generatur in perspicuo lumen, quemadmodum reales rerum colores producunt in perspicuo speciem suam. Sed magnum est lucis, ac luminis discrimen respectu visus, ad hunc enim variis modis referuntur; duplx enim est visibile: vnum proprie dicitur visibile visum terminans, diciturque visibile vt quod, cuiusmodi est color, sub quo lucem contineri, manifestum est; lux enim est color, quia visum terminat, & videtur tanquam albedo quædam quod aperte asseritur ab Arist. in libro de Sensu & sensilibus & in libello de Coloribus, & in calce capitis 4. libr. 1. Meteorol. vbi Solem vocat album, quum sit lucidus; resq; per se manifeste est, videmus enim flammam non esse pruiam, sed densam, nec transferri per ipsam ad nos aliarum rerum colores, sed in ipsa terminari visum; quare continetur sub obiecto visus æquato, quod à visu iudicatur, & est visibile vt quod & tanquam species quædam coloris, vt significauit Aristotel. in 2. lib. de Anima in cap. de Visu, quando dixit omne visibile esse colorem; quum enim lucida corpora sint visibilia, vt ipse ibidē confitetur, & vt per se manifestum est, patet lucem esse colorem, imo est primum visibile, vt posterius dicemus. Lumen vero, quod

Lux est color, & est visibi lis vt quod. Lumen est species lucis. Visibile duplex, vt quod & vt quo

A à luce producitur in perspicuo, est alio modo visibile: non enim vt quod sed vt quo; est enim ratio visibilitatis colorum, siquidem non sunt visibiles, nisi in lumine, at ipsum per se non mouet visum, nec dicitur videri, nisi per accidens, dum enim rerum colores videmus, ex ea visione iudicamus perspicuum medium esse illuminatum, quare non videtur lumen perse, sed cognoscitur per visionem colorum, est igitur visibile solum vt quo, non vt quod, dum consideratur in B perspicuo interminato: tametsi in corpore terminato receptum fit etiam visibile vt quod, non tamen quatenus lumen, sed quatenus subiens rationem coloris, sic enim migrat in colorem, vt lumen à Sole productum in aere non est visibile, sed idem in pariete receptum migrat in colorem, & fit obiectum visibile vt quod, nam simul cum colore corporis recipientis mouet visum tanquam color vnus ex vtroque conflatus. Nunc igitur dimissa luce, quum appellatio-C ne coloris comprehendi volumus, quum per se visum moueat, & iudicentur vt quod, de solo lumine verba faciemus; hoc enim est illud, quod ab Aristotele vocatur perfectio & actus, & forma perspicui; nam lux non est actus perspicui, nisi causaliter, lumen vero formaliter: & hoc respexit Aristotel. in definitione luminis; definiuit enim ipsum vt formam, sicut etiam in eiusdem libri initio definiuerat animam; quum enim forma nil aliud sit, quam perfectio, & a-D ctus, quo aliquid tale est, nil aliud est anima, quam actus, quo corpus viuens est viuens; & lumen nil aliud est, quam actus, quo perspicuum est perspicuum, id est, qui constituit ipsum perspicuum, & facit esse medium actu idoneum vt inseruiat visui.

Lumen est visibi le vt quo.

Dubi[tatio] de lu[mi]nis mo[...] tu.

Soluti[o]

Quod lumen non sit corpus. Cap. V.

E LVMINIS naturam declarare non facile est, nec paruum est in eo difficultatis indicium, quod de genere quoque ipsius multi Philosophi dubitarunt, ac varia senserunt: Aristot. enim censuit lumen esse accidens, alij tamē fuere, qui putarunt lumen esse substantiam, & alij quidem corpoream, alij incorpoream, sed in hac disputatione nobis immorandum nō est, quum & ipse Aristot. validis ac manifestis argumentis sententiam illorum reiecerit, tum in 2. lib. de Anima, tum in libr. de Sensu & sensilibus, & præ-F terea plures etiam habeamus interpretum hac de re disputationes, vt Ioannis Grammatici in 2. libr. de Anima, in cap. de Visu, & Latinorum tum ibid. tum in 2. Sentent. distinct. 13. & Thomæ in 1. part. quæst. 77. articul. 2. ac 3. Nunc igitur satis sit argumenta Aristotelis paucis referre, & diffi cultatem quandam, quæ multos turbare posset, de medio tollere. Duobus potissimum argumentis probat Arist. lumen non esse corpus. Vnum sumitur ex eius subita dif-fusio-

Argumē ta Aristo telis, quod lumen non sit corpus.

fusione per totum Hemisphærium: nam si esset corpus, non posset subito ad ortu ad occasum transire, sed necessario in tempore; corpus enim per spatium plenum moueri non potest, nisi in tempore, ob medii corporis resistentiam; quum igitur lumen Solis orientis totum illud spatium subito, & absque tempore peragat, non potest est corpus Alterum argumentum est: si lumen esset corpus, fieret corporum penetratio: quum enim nulla penitus sit perspicui pars, quæ non sit luminosa, seruetur autem integra tam luminis, quam perspicui corporis natura, necesse est vt lumen penetret omnes partes perspicui; nam hæ non cedunt partibus luminis, sed eas in se recipiunt; quare si lumen esset corpus, penetratio corporum fieret, quæ penitus impossibilis est: hinc itaque intulit Aristoteles, lumen in perspicuo inesse non ad modum corporis, sed ad modum formæ: qua eadem ratione etiam in contextu quarto eiusdem libri ostendit animam non posse esse corpoream, quia quum omnes penitus viuentis partes sint animatæ, fieret penetratio corporum. Sed qui plura de hac re videre cupiunt, legant prædictas interpretum disputationes, in quibus diffuse ostenditur, lumen non esse corpus, neque omnino substantiam: non est n. nobis tempus conterendũ in recensendis aliorum dictis, sed tollenda est difficultas quædam, quæ huic veritati maxime omnium videtur officere, eaque est quod lumen & moueri, & percutere, & reflecti videtur: nam lumen Solis ad non transit, & solida corpora percutit; terram enim percutiens, & resistens generat in aere calorem, & percutiens speculum ad multa illuminanda reflectitur: quæ omnia indicare videntur lumen esse corpus, quum solis corporibus competant, accidentibus vero competere nullo modo possint. Ad hæc igitur dicimus, esse quidem in visu positum, vt hæc per quandam similitudinem lumini attribuantur, & dicamus lumen moueri, & percutere, & frangi & reflecti; sed reuera nihil tale competere lumini; producitur enim lumem à præsentia lucidi corporis in perspicuo, & quia non est corpus, neque habet contrarium positiuum, quod illi resistat, producitur subito in omnibus perspicui partibus: nec tamen ita producitur, vt habeat esse fixum, ac permanens, & recedente lucido, à quo est genitum, adhuc in ipso perspicuo maneat; sed recedente lucido perspicuum statim desinit esse luminosum: quare ipsius natura cõsistit solum in fieri, & tamdiu existit in perspicuo, quamdiu perseuerat produci à præsentia lucidi: & quia corpora solida, ac polita percutiens lumen reddit illa apta per receptum lumen ad alia illuminanda, ideo videtur reflecti, & moueri lumen; non tamen sic est, sed ab eis illuminatis generatur lumen in aliis: quod idem de colore dicimus, nam color producit in speculo spiritalem colorem, & speculum similiter colorem

Dubium de luminis motu.

Solutio.

A producit in aere, nec ob id dicimus colorem moueri & reflecti, quum certum sit colorem esse accidens: non est igitur credendum, idem numero lumẽ transire ab vna aeris parte ad aliam, neque aliquod idem recedere à Sole, & ad aerem progredi, sed in omnibus perspicui partibus subito, & in temporis momento generatur lumen siue directe, siue per reflexionem id fieri videatur; non enim illud idem lumen, quod in vna parte est, ad aliam transit, sed in omnibus, in B quibus est, generatur continue, siue ab ipsomet lucido corpore immediate, siue ab alio, quod ab illo illuminatum illuminet alia.

Variæ sententiæ de lumine, an sit ens reale, an intentionale, & quid sit intentio. Cap. VI.

C ALiud est de lumine non leue dubium à Latinis interpretibus maxime egitatum, an lumen, quum sit accidens in medio perspicuo, sit accidens reale, an intentionale. Thomas in prima parte Summæ, quæst. 77. artic. 3. nititur ostendere lumen in medio non habere esse intentionale, sed reale tantum. Contra Ægidius in secundo libro de Anima, in cap. de Visu, probat lumen in medio non habere esse reale, sed solum intentionale. Inter has duas extremas D sententias est tertia media, quod lumen in medio habeat simul esse reale, & intentionale; hãc sequuti sunt Scotus, & Ioannes Bacconius, & Durandus in 2. Sentent. dist. 33. & alii complures; eamq; ego veram esse existimo, & Auerrois quoque & Alberti sententiam fuisse: imo etiam Caietanus in suis Commentariis in Thomam loco prædicto volens ipsum tueri ab argumentis Scoti, ita ipsum defendit vt transeat manifeste in opinionem Scoti; quum tamen neque ad eam trahi, neque modo vllo defendi E Thomas meo quidem iudicio possit, quia negat lumen in perspicuo habere esse intentionale, & confundit lumen cum luce, quum tamen aliud sit lux, aliud lumen, vt prædiximus, & lux habeat penitus esse reale, lumen vero in perspicuo sit intentio, & imago lucis, nec aliter, quã vt color in perspicuo est imago, & intentio coloris realis. Mitto hic considerare argumenta, quæ tum à Thoma, tum ab Ægidio adduccuntur, quum in hac disputatione non sit nobis im- F morandum, & quum illa apud eos in locis prædictis legere quisque possit: sed solum nitar ipsam rei veritatem breuiter declarare, & paucis argumentis que validiora esse videbuntur, comprobare. Ante omnia intelligendum est, quid sit intentio, seu ens intentionale. Latini quidem huius vocis etymologiam considerantes, dicunt intentionem vocari id, per quod tanquam per rationem formalem anima tendit in obiectum cognoscendum, vnde omnes species tam sensi-

Opinio Thomæ.

Opinio Ægidij.

Opinio Scoti, & Bacconij, & Durãdi. Caietanus.

Intentio quid sit.

les,quam intellectiles vocantur intẽtiones: quæ etymologiæ cõsideratio satis crassa est, & quamuis fortasse ad rectum sensum trahi posset, non est tamen in ea tempus conterendum. Ego dico intẽtionem nil aliud esse,quam attentionem, ac diligentiam animæ in alicuius rei consideratione,quo fit, vt intentum etiam sumamus pro attento; hæc est vere Latina huius vocis significatio, sed traducta postea à Philosophis nostris hæc vox est ad omnem animi conceptum significandum,etiamsi absq; diligẽtia fiat, & omnem speciem,siue sensilem,siue intellectilem; hæc enim, quatenus est species spiritalis reale obiectum repræsentans, dicitur esse illius intentio, id est,imago in anima:hinc orta est distinctio illa, qua omnes vtuntur, primarum, & secundarum intentionum: primas enim intentiones vocamus illos omnes conceptus, qui rem immediate repræsentant; vt conceptum lapidis in animo, & speciem coloris in oculo: secundas vero intentiones vocamus illos conceptus, qui non rem immediate, sed alium priorem conceptum repræsentant; vt conceptus generis dicitur secunda intentio, quia repræsentat conceptus animalis,& plantæ, & aliorum eiusmodi, à quibus immediate repræsentantur res. Sed postea traducta est huius vocis significatio etiã extra animam, vt id, quod est imago alterius repræsentatiua, etiamsi non sit in anima, dicatur ens intentionale;huiusmodi est species obiecti sensilis in medio, vt species coloris in äere, siue etiam in solido aliquo corpore recepta, sicuti sæpe videmus à lumine per phialam vino plenam transeunte produci speciem,& imaginem coloris vini in panno linteo subiecto: illa enim rubedo, quæ in vino est color realis, & mouetur ad motum vini subiecti, est in panno linteo color intentionalis, qui non mouetur ad motum subiecti panni,sed ad motum vini, & ad motum luminis,à quo producitur.

Prima & secunda intentiones.

Declaratio, & comprobatio veritatis de natura luminis. Cap. VII.

SI vera hæc sunt, & intentio est id, quod modo diximus, non video quomodo Thomas negare possit,lumen in medio habere esse intentionale; nam producitur à luce lucidi corporis, vt inquit Aristot. tanquam ab obiecto reali, cuius est repræsentatiuum; & videmus lucem tanquam colorem quendam, quod fieri non posset, nisi species lucis, quæ ipsam repræsentet, ad oculum ferretur, quemadmodum etiam species coloris realem colorem repræsentat; ergo negare lumen in perspicuo habere esse intentionale, est negare rem manifestam,quum manifestum sit, ipsum produci à luce, & ita eius intentionem esse: Ex altera etiam parte non debuit negare Ægidius lumen in aere habere esse reale, quum reales effectus producat, vt Thomas argumentatur,patet enim lumen producere co-

Quod lumen habeat esse intentionale contra Thomam.

Quod lumen habeat esse reale contra Aegidium.

A lorem, qui est effectus realis; patet etiam lumen vehemens destruere temperiem oculi; qui similiter est effectus realis: sed causa erroris multorum fuit, quod putarunt non posse aliquid esse simul intentionem, & rem, quum potius è contrario sese res habeat,& hoc negare sit pugnantia dicere; nam si aliquid est intentio alicuius, ergo est res aliqua, quomodo enim esset intentio, si esset nihil? ideo optime inquit Scotus in loco prædicto de signo, & re: quando B enim distinguimus rem à signo, non propterea dicimus signum non esse rem, sic enim esset nihil, proinde signum appellari non posset; sed quum rem à signo distinguimus, nil aliud significare volumus, quam aliquid esse rem tantum, non signum, aliquid vero esse & rem & signum rei: sic igitur (inquit) distinguuntur res, & intentio; aliquid enim est res, & non est intentio rei,aliquid autem est intentio, & res simul, quia non potest esse intentio rei, quin sit etiam res a- C liqua, & ita habeat esse reale. Huic sententiæ Scoti ego omnino subscribo; non solum enim illas intentiones, quæ extra animam sunt in medio sensus, sed etiam eas,quæ sunt in anima, puto esse aliquid, & esse res: eaque Aristotelis sententia fuit, qui in libro Categoriarum, in capite de qualitate sciẽtiam posuit in genere qualitatis, nil autem aliud est scientia in anima, quam intentio & imago rei cognitæ, repræsentans rem, quæ extra animam est; hæc igitur a- D pud Aristotelem est ens reale, quum sit qualitas. Possum etiam ratione id confirmare; nam cognoscimus etiam cognitionem nostram tanquam rem aliquam positiuam, & consideramus quid sit cognitio, quare tali nostræ cognitioni respondet cognitio ipsa tanquam res cognita: sic etiam diximus, colorem intentionalem incidentem in corpus aliquod solidum producere adhuc intentionem suam in perspicuo, & videri ad modum rei. Sed pluribus causa erro- E ris fuit,quod illa,quæ spiritalia sunt, ipsi putant esse nihil,quum tamen sint res: sicut enim dantur substantiæ incorporeæ & spiritales, quæ verissime sunt substantiæ; ita dantur etiam accidentia spiritalia, quæ veram habent entitatem,licet minorem, quam accidentia materialia, à quibus producuntur: nam (vt ait Durandus in loco prædicto) istæ species habent esse debile, quia deficiunt à perfectione propria speciei, & eo magis deficiunt, quo magis distant F à prima causa. Auerroes quoque in duobus postremis capit. libri de Sensu & sensilibus inquit formas in anima habere esse spiritale purum, in materia vero extra animam habere esse materiale purum, at in medio habere esse medium inter materiale, & spiritale; quare secundum Auerr. negari non potest, lumen & colores in medio habere esse reale,& magis, quàm in anima speciem, quod etiam hoc argumento cõfirmari potest: id, quod habet esse, seclusa omni opera-

tione

Potest aliquid esse & res, & intentio.

Accidentia spiritalia habent minorẽ entitatem, quã materialia.

Species in medio habet esse mediũ inter materiale, & spiritale.

tione animæ, habet esse reale; at lumen in medio habet esse, etiam seclusa omni animæ operatine; ergo de ipso manifestius est quod habet esse reale, quam de intentionibus, quæ sunt in anima: & quod de lumine dicimus, id de colore quoque ob eandem rationem dicendum esse arbitramur: ideo deceptus est Thomas, negans colorem in medio habere esse reale, quod de lumine concessit; quamuis enim lumen sit efficacius ad reales effectus producendos, non ob id negandum est colorem habere esse reale, nam rerum quoque materialium multæ sunt, quæ non sunt actiuæ, neque per hoc stat, quin habeant esse reale. Illud vero hac in re maxime annotandum est, has species, seu intentiones, quas diximus, & in anima, & extra animam esse aliquid reale, & intentionale simul, habere hoc duplex esse duabus rationibus, vt recte notat Ioannes Bacconius in sua quæstione: nam respectu obiecti materialis, quod repræsentant, & cuius dicuntur species, habent esse intentionale: at respectu subiecti, in quo inhærent, habent esse reale, vt lumen in perspicuo, & scientia in anima, quod quidem ex hoc discrimine cognosci potest, quia lapis in anima tum substantia est, tum accidens; nam secundum se formaliter est accidens de genere qualitatis, & est substantia per repræsentationem; mouere autem animam dicitur, & cognosci, non secundum suum esse formale, sed secundum esse repræsentatum: quando enim cognoscimus lapidem, substantiam cognoscimus, quæ per illam speciem repræsentatur, non ipsam secundum se qualitatem illam; dicimus enim videri realem colorem, non speciem ipsam; immo idiotæ homines non concederent vllam coloris speciem in medio productam, quia propriam illam realem speciei entitatem ignorant, & nil aliud fatentur, quam realem colorem à se videri; illum igitur vident per eius speciem, quam ignorant, non enim illam cognoscunt, sed colorem, solus enim realis color visum terminare, ac videri dicitur. Per hoc soluitur argumentum quoddam Ægidii, qui inquit: si lumen in medio haberet esse reale, superpositus oculo, aer illuminatus impediret sensionem, attamen patet lumen tangens oculum facere sensionem, ergo non habet esse reale. Nos autem dicimus, sententiam illam Aristotelis, sensile positum supra sensum sensionem non facit, esse intelligendam de obiecto reali terminante sensionem, non de eius specie, quinimo necesse est speciem ad contactum vsq; organi peruenire, si fieri sensio debeat: lumen autem in aere est, non vt obiectum terminatiuum visionis, sed vt species ipsum repræsentans; & quamuis habeat etiam secundum se esse reale, tamen non est visibile secundum suum esse reale, sed secundum illud, quod ab eo repræsentatur; quare tangens oculum non impedit visionem. Hoc autem eodem argumento, quo abu-

Error Thomæ.

Species habent esse reale & spirituale duabus rationibus.

Argumentum Ægidij.

Solutio.

A sus est Ægidius, recte vsus est Scotus, dicens: si lumen non esset intentio, sed solum haberet esse reale, ergo superpositum oculo non faceret visionem: est enim argumentum validum, dum statuimus lumen mouere oculum; quia si non mouet vt intentio alterius, sed vt res secundum se, ergo est obiectum terminatiuum visionis; tale autem tangens oculum impedit sensionem, quoniam instrumentum sensus debet pati à specie obiecti immediate, non ab ipsomet obiecto reali.

Argumentum Scoti optimum.

B

De instrumento Visus. Cap. VIII.

Sequitur vt de organo dicamus, quod quidem breuissime præstabimus, vt Aristotelem potius, quam Galenum imitemur: Galenus enim tum de visione, tum de plerisque aliis rebus scribens, nesciuit artem medicā distinguere à naturali philosophia; quum enim plurima ad C naturalem philosophum attinentia constituere potius, quam exquisite tractare debuisset; eorum tamen considerationem diligentissimam cum medica arte cōmiscuit, quod ab aliis quoque Medicis Galeni in scribendo artificium optime edoctis factum frequenter esse animaduerti: apud Aristotelem vero nihil tale notare aliquis quantumuis liuidus aduersarius eius potest; qui semper à rebus alienis abstinuit; & non modo illa, quæ ad aliam disciplinam, sed etiam quæ ad alium eiusdem disciplinæ librum perti- D nent, tractare veritus est: quod quidem est manifestissimum in tractatione ab eo facta de visu, & de facultate visiua; diligentem enim oculi, & constructionis eius declarationem apud Aristotel. nullibi legimus, licet oculus ex pluribus humoribus, & pluribus tunicis, aliisque partibus mirabili structura, atque artificio constitutus sit; nihil denim aliud de oculi fabrica ab eo scriptum habemus, nisi eum aqueum esse debuisse, E nō quidem aquam puram, sed excessu aqueum: quum enim in primo cap. 2. libri de partibus animal. dixerit organa sensuum debere esse similaria, totus autem oculus sit corpus dissimilare, Aristoteles præcipuam oculi partem respexit, quæ est humor crystallinus, in quo tanquam in vero visus instrumento species coloris recipitur, & ab anima iudicatur: hunc igitur considerare satis habuit, & dicere organum visus esse corpus aqueum; reliquas oculi partes Medicis considerandas reliquit, quum illarum officium F non sit videre, sed inseruire crystallino, vt in eo fieri visio possit, aliæ namque ad ipsum protegendum, aliæ ad nutriendum, aliæ ad mouendum totum oculum pertinent. Nos igitur Aristotelem imitati, non totam oculi structuram considerabimus, sed quasdam tantum partes, quæ ad id, quod in præsentia quærimus, conserre posse videbuntur; reliqua apud Gale-

Galenum legi poterunt in libr. 10. Vsu partium, & in libro ei adscripto de Oculis, & apud Auerroem in 1. Collectaneorum, cap. 17. & in 2. lib. cap. 15. Substantiam oculi tribus humoribus cõstare certum est, quorũ medius, & inter duos reliquos collocatus crystallinus est, durior aliis, & similis glaciei, sed lucidissimus, non quidem propria luce, sed lumine extrinsecus recepto; post hunc positus est in parte oculi posteriore humor vitreus, qui mollior est, & substantiam habet minus consistentem, & multo maior est crystallino; nam vt ego iudicare videns potui, est fortasse quaduplo, vel etiam quintuplo maior; sed maxime clarus, & albus, & in hoc manifestissimum est, deceptum esse Galenum, qui in libr. 19. de Vsu partium dixit huius colorem esse subnigrum, veluti si quis parum nigri cum multo albo commiscuerit; ego enim apertissime vidi vitreum hunc humorem nihil habere nigredinis, nec minus crystalino album esse, non tamen ita solidum; sed molliorem, & fluentem, vnde appellatus est vitreus, ad similitudinem vitri liquefacti; deceptus etiam in eo est Galenus, quod dixit huius humoris officium esse, vt ex eo crystallinus nutriatur; hoc enim falsum esse ostendemus loco suo. In anteriore autem oculi parte est tertius humor vocatus aqueus, seu albugineus, qui vna cum spiritu misso à cerebro per opticos neruos implet anteriorem pupillæ partem, & crystallinum defendit, prohibetque à contactu corneæ, quæ sua duritie ipsum lædere potuisset. Tunicas tres habet oculus, quarum extima ob suam duritiem σκληρότης dicitur, sed in anteriori parte oculi vocatur cornea, quæ durior quidem est, sed trãsparentior, vt per eam lumen ad humores oculi ingredi possit: secunda tunica vocatur χοροειδὴς & colorata est colore subnigro, & in parte oculi anteriore vocatur vuea; nec totam pupillam operit, sed in medio pupillæ loco est perforata, vt per illud foramen ingredi lumen & colores possint: tertia, & intima tunica retina appellata, constare videtur ex ipsamet cerebri substantia, nec totum oculum circumdat, sed desinit in maximo crystallini circulo, vbi degenerare videtur in tenuem illam & luminosam membranam, araneam telam vocatam, quæ totum crystallinum operit, & separat tum in parte anteriore ab aqueo humore, tum in posteriore à vitreo. De his, ac de aliis ad oculi structuram pertinentibus si quis plura videre cupiat, legat Galenum, & Auerroem in memoratis locis: nunc enim satis nobis est statuisse solum crystallinum esse verum instrumentum visus, cæteras vero oculi partes eius ministras esse, quarum aliquas postea considerabimus, quum de modo, quo visio fit, verba faciemus, nempe illas, quæ ad rem facere videbuntur, reliquas vero dimittemus.

Tres humores in oculo.

Error Galeni de humore vitreo

Tres tunicæ in oculo.

A *An lumen requiratur ad medium, an ad colorem illuminandum, opinio Auempaces, & argumenta.*

Cap. IX.

HIs declaratis, considerandum nobis ptoponitur id, de quo interpretes Aristotel. maxime controuersantur, quæ sit luminis necessitas in visione secundum Aristotelem: quum enim fieri visio nequeat sine lumine, quæritur B cuius gratia sit necessarium lumen, an ad illuminandum perspicuum medium, an ad illuminandum obiectum colorem. Fuit opinio Auempaces, quam considerat Auerroes in Commentario sexagesimo septimo libri secundi de Anima, quod lumen sit necessarium, non propter medium, sed propter solum colorem, vt faciat colotem esse actu motiuum perspicui, quia non esset actu motiuus, nisi esset illuminatus; quam eandem sententiam tuetur Auicenna in 6. C Natural. Nitebatur Auempace, vt refert Auerroes, tali argumento: lumen, & color specie non differunt, atqui omne recipiens debet carere recepto, ergo perspicuum debens recipere colorem, debet carere lumine, igitur moueri perspicuum est illuminari, & illuminari, est colorari; itaque si color sit illuminatus, est actu motiuus perspicui, & imprimit in eo colorem quatenus ipsum illuminat: ideo dictum illud Aristotelis, color est motiuus perspicui, quod est actu, sic ab A- D uempace intelligebatur, color est aptus ducere perspicuum de potestate ad actum, & reddere actu perspicuum; hoc enim facit, dum simul ipsum illuminat, & colorat: quod si prius illuminatus esse aer statuatur, non poterit à colore moueri, quum color sit de natura luminis, & nihil recipiat se. Alia quoque ratione hoc confirmatur, quam eo in loco tangit Albertus: obiectum cuiusque sensus debet reduci ad aliquam communem naturam, secus enim non E esset obiectum vnum, proinde nec sensus vnus; patet autem esse visibile & lumen, & colorem; ergo duo hæc vel reducuntur ad vnam tertiam communem naturam, vel vnum ad alterum; primum dici non potest, vt manifestum est, ergo secundum: atqui non reducitur lumen ad colorem, quia non definitur lumen per colorem, sed potius color per lumen; ergo reducitur color ad lumen, & est visibilis ratione luminis, sic igitur vna est natura visibilis, nempe natu- F ra luminis, ad quam reducitur color; ergo ad constituendum colorem visibilem est necessarium lumen. Confirmatur hæc opinio ab Auicenna per experientiam; si quis enim sit in aliquo obscurissimo loco, vbi sit foramen, videt per foramen illud externos colores, illi igitur transeunt per aerem tenebrosum, quare non requiritur lumen ad medium illuminandum, sed satis est si colores ipsi in lumine sint; sic enim sunt nobis visibiles etiam per aerem tene-

Opinio Auempaces.

Primum argumentum.

Secundũ

Tertium

Quartũ.

tenebroſum. Addit etiam Auerroes pro Auempace aliud argumentum acceptum ex verbis Ariſtotelis in contextu 18. lib. 3. de Anima, vbi intellectum agentem comparat lumini, & inquit eſſe neceſſarium propter phantaſmata, vt ea faciat actu intelligibilia, ſicuti lumen facit colores eſſe actu colores, id eſt, actu motiuos perſpicui; aſſerit ergo Ariſtot. lumen requiri propter colores ad mouendum perſpicuum.

Auerrois, & Alberti ſententiæ, & argumenta. Cap. X.

Primum argumentu Auerrois.

EX altera parte Auerroes contrariam ſententiam ſequens inquit, lumẽ eſſe neceſſarium, non propter colores, ſed propter medium ſolum, & in eam inductus eſſe videtur præcipue à verbis Ariſtotelis, qui in ſecundo libro de Anima in capite de Viſu, definiens colorem dixit eſſe motiuum perſpicui illuminati, & definiens lumen dixit eſſe actum perſpicui quatenus eſt perſpicuum, non dixit eſſe actum coloris; cenſuit igitur neceſſarium eſſe lumen propter ſolum medium, non propter colorem. Addit etiam rationem Auerroes ad hoc comprobandum: color ſecundum Ariſtotelem eſt per ſe viſibilis in ſecundo modo dicendi per ſe, ergo non accipit à lumine viſibilitatem, ſed eam habet ex ſua natura; nam ſi à lumine fieret viſibilis, & motiuus perſpicui, non eſſet per ſe viſibilis, ſed per aliud.

Secundũ.

Opinio Alberti.

Albertus vero etiam ſententiam ſequutus eſt, & putauit lumen eſſe neceſſarium propter vtrunque, ita vt neque medium poſſit à colore moueri, niſi ſit illuminatum, neque color poſſit mouere medium, niſi illuminatus: & quia de medio clara eſt ſententia Ariſtotelis, qui dixit lumen eſſe actum perſpicui, ipſe de colore declarat hac diſtinctione: color habet duplex eſſe, vnum materiale, alterum formale: eſſe materiale fit per materiæ mutationem à quatuor primis qualitatibus, quæ varios in ſuperficie colores producunt, licet ipſæ qualitates non ſint de eſſentia colorum, & ad tale coloris eſſe non requiritur lumen; eſt enim color etiam in tenebris, non eſt tamen aptus ad mouendum medium: eſſe autem formale habet color à lumine, quatenus lumen iungitur ſuperficiei, & facit colorem actu motiuum perſpicui, quia ſine lumine non moueret. Sic igitur neceſſarium eſt lumen etiam propter colorem vt motiuum perſpicui, idque videtur ſignificaſſe Ariſtoteles in contextu decimooctauo tertij libri de Anima, quem antea pro Auempace conſiderauimus: ideo id, quod Ariſtoteles dicit, colorem eſſe motiuum perſpicui, interpretãs Albertus inquit eſſe intelligendum de colore ſecundum eſſe formale, ſic enim eſt motiuus perſpicui. Ex his igitur patet, rem hanc non carere magna difficultate: ſequitur vt ratione duce quid ſentiendum ſit, inueſtigemus.

Color habet duplex eſſe, materiale, & formale.

A

Vera ſententia, & eius declaratio, ac comprobatio. Cap. XI.

IN hac controuerſia ergo puto lumen eſſe neceſſarium, non modo propter medium, & propter colorem, vt ſenſit Albertus, ſed etiam propter organum, quod credo non negaſſe Albertum, quum aperte ab Ariſtotele proferatur, vt mox conſiderabo: Ioannes etiam Gandauenſis in ſecundo libro de Anima, dum pro Auerroe
B demonſtrare nititur lumen non requiri propter colorem, ſed propter medium, fatetur tamen requiri etiam propter organum. Quum igitur tria hæc, de quibus antea diximus, in viſione conſiderentur, obiectum, medium, & organum, in his omnibus requiri lumen exiſtimo, ſi viſio fieri debeat; hoc enim facit tum colores eſſe actu motiuos perſpicui, & organi, tum oculum, & medium eſſe receptiuum coloris: organum enim ob eandem rationem debet eſſe illu-
C minatum, ob quam & medium; nam ſi medium colores recipit (vt Ariſtoteles dixit) non quatenus aer, nec quatenus aqua, ſed quatenus perſpicuum, non eſt autem actu perſpicuum, niſi per lumen; oculus vero, vt colores recipere poſſet, debuit eſſe perſpicuus, vt Ariſtoteles docet in libro de Senſu & ſenſilibus, capite ſecundo; neceſſarium eſt non minus oculo lumen, quam medio, proinde oculus non recipit colorem, niſi recipiat lumen: huic ſententiæ atteſtatur
D cryſtallini humoris natura, & conditio: ipſum enim eſſe præcipuum viſus inſtrumẽtum omnes confitentur, eſt autem maxime perſpicuus ac ſplendidus, quia eſt de genere illorum perſpicuorum, quæ lumen quidem ex ſe non emittunt, ſed ſi extrinſecus recipiant lumen, ſplendida fiunt; imo aliqui etiam ſunt oculi, qui in tenebris emittunt ex ſe aliquid luminis, vt oculi leonum, & pardorum, & catorum; ſed omnium oculorum communis conditio eſt, vt eatenus
E lucidi ſint, quatenus ob externi luminis receptionem fiunt ſplendidi, hoc enim eſt proprium illorum perſpicuorum, quæ aliquam habent denſitatem, & conſiſtentiam, qua retinent receptum lumen, & ex eius conſtipatione redduntur lucida tanquam alieno lumine. Quoniam igitur oculus debuit eſſe perſpicuus perſpicuitate aquea, vt lumen recipere, ac retinere, imo & intenſius reddere poſſet, & talem eſſe humorem cryſtallinum manifeſtum eſt, negari non poteſt
F datam eſſe organo perſpicuitatem, vt per receptionem luminis poſſit recipere aliarum rerum colores; eſt enim communis conditio omnium perſpicuorum, vt à lumine fiant actu perſpicua, & quatenus talia ſunt, à coloribus patiantur: igitur quando Ariſtoteles dixit colorem eſſe motiuum perſpicui, quod eſt actu, & quando dixit lumen eſſe actum perſpicui quatenus eſt perſpicuum, abſolute perſpicuum conſiderauit: quare hæc non ſoli medio competere de-

Quod lumen ſit neceſſarium & propter medium, & propter organum.

Specillorū vsus.

A bent, sed etiam organo, si organum quoq; perspicuum est. Hoc idem confirmatur ex vsu specillorum, non enim alia ratione faciunt, vt melius videamus, nisi quia faciunt vt plus luminis tecipiant oculi, & ita melius etiam recipiant colores: oculi enim seu propter prouectam ætatem, seu etiam quandoq; propter naturalem temperiem habent substantiam terrestriorem, siccescunt enim oculi senum, vt ait Arist. in 5. lib. de Ortu animalium, cap. 1. quo fit, vt minus recipiāt luminis, & ob id egeant auxilio specillorum, in B quibus ob vitri cauitatem vnitur, & concentratur lumen tanquam in puncto, & ita vnitum, ac validum oculos penetrat, & lucidiores reddit, & aptos ad melius colores recipiendos. Legimus autem hanc sententiam clare apud Aristotelem in libro de Sensu, & sensilibus, cap. 2. vbi dicit. [*videtur autem sicut exterius non sine lumine, ita & interius*] & paulo post inquit [*quare necessario est perspicuum, & receptiuum luminis id quod interius oculi est*] & idem dicit etiam in C libro 2. de Partibus animalium, cap. 13. Itaq; sententia Aristotelis est, oportere non modo externum, sed internum quoque oculi perspicuum illuminari, si fieri visio debeat; sic enim vtrunque fit actu perspicuum, & aptum vt à coloribus patiatur, quale non esset sine lumine. De colore ostendendum manet, quod ipsum quoque illuminari oporteat, si debeat esse motiuus perspicui; hoc quidem satis per experientiam manifestum esse videtur; nam si totus intermedius aer D illuminatus esse statuatur, & color sit in tenebris, non videbitur; contta vero si color sit illuminatus, videbicur ab oculo in spelunca in tenebris existente, & per multum quoq; aeris medii tenebrosi: num autem hoc argumento ostendatur, solam coloris illuminationem esse necessariam, vt putauit Auempace, ita vt absque medii illuminatione visio fieri possit, postea considerabimus: nunc sat est demonstrare visionē absq; E illuminatione coloris fieri minime posse, quod quidem prædicto argumento aperte ostenditur: neque est quod aliquis dicat fieri non posse, vt toto medio aere existente luminoso, color solus in tenebris sit; hoc enim esse possibile non constituo in præsentia, sed ex mentali tantum abstractione argumentum sumo: dum enim statuimus totum medium esse illuminatum, colorem vero esse tenebrosum, manifestum est visionem non fieri: dicere autem hoc esse impossibile, & posito medio luminoso esse necessa- F rium vt color quoq; sit illuminatus, non est argumentum soluere, sed est fateri necessitatem illuminationis coloris, & visionem fieri nō posse, ea sublata. Sed res clarior fiet, si cognoscatur ratio cur ita esse oporteat; hæc autem sumitur à natura coloris, quam antea declarauimus: nam absolute sumptus color oritur ex condensatione perspicui, sed color non splendens, de quo in præsentia loquimur, oritur ex ea perspicui con-

Quod lumen sit necessarium etiam propter colorem.

Argumētū sumptum à natura coloris.

A densatione, quæ fit per admistionem opaci, cuiusmodi est mistorum corporum color, qui fit quidem ex commistione elementorum quatenus sunt perspicua, & opaca, imo etiam lucida, ignis enim est lucidus, aer perspicuus, terra opaca, aqua & perspicuitate & opacitate participans, attamen quia elementa per mistionē proprias naturas amittunt, ignis quamuis in misto sit condensatus, desinit esse splendidus, vel siquid splendoris ex igni seruatur, id exiguum est, B quale est in illis, quæ noctu splendent; iure igitur hi omnes colores vocantur offuscata lumina, seu extincta per admistionem opaci, quæ facit ne luceant, sed sint absolute colores. Quoniam autem primum visibile, & per se visibile est lux, quæ est color splendens, color autem non splendens visibilis est per participationem lucis, proinde secundario visibilis; omne autem secundario tale, est tale potestate, nec ducitur ad actum, nisi ab eo, quod est actu tale; color C tanquam secundario visibilis est potestate visibilis sine ope lucis, sicut etiam phantasmata sunt potestate intelligibilia absque ope intellectus agentis, qui est primum intelligibile, vt alio in loco ostendemus: color igitur non est actu visibilis, nisi talis fiat à lumine, quare vt sit actu motiuus perspicui, requiritur lumen tanquam species, & imago lucis, quæ est primum visibile: neq; satis est id, quod aliqui dicunt, colorē constare iam ex lucido & opaco, proinde in sua na- D tura habere lucem, neq; externo lumine indigere: hic enim est cauillus manifestus, color enim deficit à natura lucis, & luminis, & ab his specie differt, licet oriatur ex lucido, & opaco, neque potest appellari lux, vel lucidus, nisi cum additione lux offuscata, seu lux extincta, quæ non amplius splendet, nec potest amplius fungi officio lucis, quum desierit esse lux, & in colorem non lucentem degenerauerit; eget igitur lumine producto à lucido actuali, si debeat mouere E perspicuum, nam actuale lucidū est per se motiuum, & alia omnia sunt motiua per illud. Præterea certum est proprium coloris subiectū esse ipsum perspicuū: nam in perspicuo interminato recipiuntur colores spiritales, qui sunt species colorum realium: in perspicuo autem terminato reales colores recipiuntur, nō enim haberent colorem corpora, nisi ex perspicuo constarent; ergo eiusdem est rationis vtrumq; perspicuum: & sicuti interminatum non potest spi- F ritalem colorem recipere, nisi sit illuminatum; ita neque terminatum potest habere colorem motiuū perspicui, nisi iunctam habeat lumen: hoc autem confirmatur, quoniam maius, ac nobilius est agere, quam pati, & plura requiruntur vt aliquid possit agere, quam vt possit pati; ergo si perspicuum interminatum requirit lumen vt fiat receptiuum colorum, magis debet perspicuum terminatum requirere lumen, vt per suum colorem possit mouere perspicuum interminatum;

Lux est primum visibile.

tum ; ita vt tum interminatum perfici à lumine A
oporteat, vt à calore pati possit, tum color, qui
est in perspicuo terminato, debeat perfici à lu-
mine, vt possit agere in perspicuum intermina-
tum. Ex his igitur patet necessarium esse lumen
& propter medium, & propter organum, vt hæc
tanquam perspicua colores recipere possint ; &
maxime etiam propter colorem, vt possit mo-
uere perspicuum: quia id, quod est motiuum per
naturam alterius, quod in eo genere est primũ,
non potest mouere, nisi ope illius. Alia multa ad B
plenam huiusce rei declarationem dicenda es-
sent, sed ne eadem frustra repetantur, hæc post-
Lux est primum visibile.
ea in argumentorum solutione opportunius
considerabuntur.

Solutio argumentorum pro Auempace adductorum. Cap. XII.

Reliquum est, vt ad maiorem veritatis de-
clarationẽ consideremus, quantum roboris
habeant argumenta omnia prius adducta, tum C
pro Auempace, & Auicenna, tum pro Auerroe.
Ad primum argumentum Auempaces.
Primũ erat Auempaces argumentũ ab Auerroe
relatũ, quod deducebatur ex eo fundamẽto, lu-
men & color specie nõ differũt. Ad hoc respon-
dens Auerroes non satis habet id fundamentum
negare, sed ẽt efficaciter probat lumen, & colo-
rem differe specie. Primum quidem sumit argu-
mentum ab experiẽtia ; videmus enim in transi-
Quod & color specie differant.
tu nubium parietes colorari colore herbarum,
quod non fieret, nisi prius in aere color ille reci- D
peretur ; at qui iam erat prius illuminatus aer,
ergo lumen nõ est color, quia si esset color, non
posset aer illuminatus recipere alium colorẽ: sic
etiã lumen Soles transiens per vitrum coloratũ
colorat parietem illo eodem colore, quare prius
in aere luminoso color ille recipitur: hoc aũt A-
uerrois argumentũ probat contra Auempacem
tum inexistens in aere lumen non impedire re-
ceptionem colorũ, tum differre specie colorem,
& lumen ; quia obiectũ receptibile, licet in suo E
receptiuo receptum vt aduentitium non impe-
diat receptionem aliorũ eiusdem generis, nam
prima materia habens formas elementorum re-
cipere animam non prohibetur, tamen non po-
test ita in illo inesse, vt sit ratio recipiendi; quum
enim non inficietur Auempace colorẽ vniuerse
sumptum esse adæquatum receptibile respectu
perspicui; imo hoc dicere cogatur, dum ait lu-
men & colorem esse idem specie, ideo dum per
experientiam ostendimus aerem illuminatũ ita F
recipere colorem, vt lumen sit ratio recipiendi,
quia non reciperet aer colores, nisi esset illumi-
natus, demonstramus non esse idem specie lu
men & colorem ; quia si essent idem, sequere-
tur aliquid esse rationẽ recipiẽdi seipsum, quod
nullo modo esse potest. Quoniam ergo falsum
est assumptum illud, color, & lumen sunt idem
specie, non sequitur id, quod inde colligebat A-
uempace, aerem recepturum colores debere ca-

A rere lumine; imo ex huius consequentis falsita
te clarissima per experientiam cognoscitur fal-
sitas illius assumpti. Probat etiam Auarroes hoc
idem argumento sumpto à definitionibus: illa
enim quæ diuersas habent definitiones, specie,
atq; essentia differunt; at color definitur esse ex-
tremitas perspicui terminati, lumen vero actus
perspicui interminati; differũt ergo specie. Ex his
ergo infert Auerroes, non oportere illud, quod
mouetur à colore, esse nõ luminosum, sed opor-
B tere esse non coloratũ, quia nihil est ratio reci-
piendi se; & in hoc recte sensit, & eius solutio
meo quidem iudicio optima est. Auempace ve-
ro errauit, putans lumen requiri propter solum
colorem, non propter medium, ideo neq; recte
est interpretatus definitionem coloris ab Arist.
traditam ; non enim dixit Aristot. colorem du-
cere perspicuum de potestate ad actum, & face-
re actu perspicuum, sed dixit esse motiuum per-
spicui, quod iam sit actu; est igitur prius actu per-
C spicuum per lumen, posterius vero vel tempore, *Ad secundum.*
vel saltem natura est mobile à colore. Ad secun-
dum argumentum ab Alberto adductũ respon-
deant Auerroistæ, qui negãt lumen requiri pro-
pter colorem : ego enim arbitror totũ esse con-
cedendum, & assero primum visibile esse lucem;
ideoq; omnes non lucentes colores fieri visibi-
les per lumen, quod est imago, seu species lucis,
vt prædiximus. Ad tertium, quod Auicenna *Ad tertium.*
sumebat ab experientia, dico probari quidem
D illo argumento, necessarium esse lumen pro-
pter colorem, quia iam concessimus non posse
perspicuum moueri à colore non illuminato,
at non probari ipsum non requiri propter me-
dium ; dico enim eam esse luminis naturam, vt
receptum in superficie corporis terminati sub-
eat quodammodo conditiones lucis, & illumi-
net perspicuum medium : quando igitur color
est illuminatus, videtur ab aliquo existente in
spelunca tenebrosa, quia lumen illud colori ad
E iunctum illuminat totum illum aerem ad ipsos
vsque oculos videntis : quanquam enim non
ita illuminat, vt faciat aliorum colores videri,
tamen tantum illuminat, quantum satis est ad
visionem illius coloris, cui iunctum est; sic et-
iam illa noctu lucentia, de quicus loquitur Ari-
stoteles in contextu 72. lib. 2. de Anima, vt oculi
catorum, & leonum, & noctilucæ, & alia huius-
modi, ideo videntur noctu, quia illuminant ae-
rem satis pro ipsorum visione, licet nõ satis pro
F visione aliorum circumstantium colorum: ideo
annotandum summopere est, Aristotel. in me-
morato loco satis pingui Minetua illa noctu lu-
centia considerare : quum enim vera ratio cur
noctu videantur sit, quia illuminant sibi aerem,
tamen Aristot. concedit ea videri in tenebris, & *Declaratio tex. 72. lib. 2. de Anima.*
sine lumine; quoniam non erat ibi eius consi-
lium exquisite docere illa, quæ ad visionem per-
tinent : sed quantum satis erat ad facultatem vi-
siuam declarandam ; ideo satis habuit ibi sume-

re, colores saltem sine lumine videri non posse, quasi lux nō sit color, id .n, fecit, ne lumen cum colore confunderet, ita vt idē esse crederetur: at in libro de Sensu & sensilibus, vbi exquisitius de visione loquitur, aperte dicit lucem videri vt colorem. Ad argumentū igitur Auicennæ dico aerem illum, qui in spelunca est, esse quidem tenebrosam ratione aliorū colorum, qui sunt ibi in tenebris, quia non est in eo tantū luminis, quantum ad illos illustrandos requireretur, sed vocari posse illuminatum ratione illius tantum coloris, qui extra speluncā illustratus esse statuitur: quoniam aer ille ab illo ipso colore illuminato illuminatur; & quamuis color ille, & lumen illi iunctum moueat tāquam obiectum vnū; tamen secundum naturam prius mouet illuminando, posterius verò coloris speciem imprimēdo; quia sicut natura lucis naturam coloris præcedit, ita in perspicuo lumē præcedit natura speciem coloris; nunquam igitur videtur colot sine illuminatione perspicui, quod inter colorē, & oculos medium est.

Ad quartum.

Quartū argumentum nobis nō officit, proinde omnino concedēdum est; eo enim nil aliud ostenditur; quam colorem non posse mouere nisi sit illuminatus, & hoc asserit apertè Arist. in illo contex. 18. lib. 3. de Anima.

Responsio Auerrois

Auerroes tamen, qui omnino negat esse necessarium lumē propter colorem, nititur hoc argumentum soluere, & inquit, cōparationem illam intellectus agentis cū lumine in visione non esse intelligendam secundū omnia, sed in hoc solum, quod sicuti necessarium est lumen ad visionem, ita necessarius est intellectus agēs ad nostram intellectionem; in eo autem (inquit) sunt dissimilia, quod intellectus agens est necessarius ad illuminanda phantasmata, at lumen non est necessariū ad illuminandos colores, sed ad solum mediū illuminandū.

Respōsionis impugnatio.

Hæc tamen Auerrois solutio vana est, quoniam Arist. non modo dicit necessarium esse intellectum agentem ad intellectionem, sicuti lumen ad visionem, sed modū etiam exprimit, in quo hanc similitudinem consistere arbitratur: dixerat enim dari intellectum, qui omnia fit, & dari alterum, qui omnia facit, nam intellectus agēs facit de intelligibilibus potestate actu intelligibilia, & ita apertè inquit eius officium in obiectis phantasmatibus esse cōstitutum; deinde vero hoc declarans ait [*Vt habitus quidam, quale est lumen, facit enim lumen otestate existētes colores, actu colores*] asserit ergo intellectū agentem iungi phantasmatibus ranquam formā, & habitū, & in hoc dicit ipsum esse similem lumini, quia lumen quoq; est habitus, & forma, quæ iuncta coloribus facit eos esse actu, qui prius erāt potestate, qui enim erant potestate motiui, fiunt actu motiui: non debet ergo in hoc Aristot. de coloribus, ac de lumine falsum dicere, quia non vtitur eo exemplo tanquam ficto ad rei declarationem, sed tanquam vero: asseuerāter enim hoc de colore pronunciat, & nisi de co-
A lore verum sit; non declaratur illa comparatione, quomodo intellectus agens facit intelligibilia: argumentum igitur est validum, & solutio Auerrois vana est.

Solutio argumentorum Auerrois. *Cap. XIII.*

Expendenda manent duo Auerrois argumenta, quibus ostendere nitebatur lumen non propter colorem, sed propter solum medium
B requiri, quæ difficilia sunt, & magnū negotium facessere videntur.

Ad primū Auerrois.

Alterū sumebatur ex Arist. in 2. lib. de Anima, in cap. de Visu, vbi definiens lumen vt ad visionem cōferens, nil aliud dixit, quā esse actum perspicui quatenus est perspicuum; non dixit esse actum coloris, quo perficiatur color; imò etiam colorem definiens dixit esse motiuum perspicui actu, nulla facta luminis mentione; censuit ergo colorem esse per se motiuum perspicui absque ope luminis. Ad
C hoc argumentum varia dicuntur à sectatoribus cōtrariæ opinionis.

Responsio aliquorum.

Quidam dicunt lumen proprie iungi perspicuo, non colori: nam perspicuo iungitur formaliter, quia imbilitur in tota eius substantia tanquam forma reddens ipsum actu; colori autem iungitur non formaliter, sed obiectiue; non enim facit colorem esse colorem, siquidem etiam in tenebris est color, sed facit esse obiectum motiuū perspicui: ob id Arist. lumen in solo perspicuo, non in colore considerauit.

Respōsionis impugnatio.

D Sed hæc responsio mihi non satis fecit, neq; difficultatem tollit. quum enim Aristotel. ibi non alio modo colorem consideret, quam vt visibilem proinde sub ratione obectiua, quum ipsum definiens dicat esse motiuū perspicui; ad constituendam aūt in colore rationē obiectiuam requiratur lumen, ergo declarans quomodo color sit motiuus perspicui, debuit omnino facere luminis mentionē, si est motiuus per lumen. Præterea negari non potest iungi lumen colori for-
E maliter: quamuis enim lumen in colore habeat rationē obiecti motiui respectu perspicui, quia constituit obiectum motiuum; tamen respectu ipsius coloris non habet nisi formæ rationem: quicquid enim alicui iunctum constituit ipsum in tali esse, id facit vt forma illius quatenus talis, hoc enim est officium formæ; lumen autem iunctum colori constituit ipsum in esse obiectiuo; ergo est forma illius cōsiderati secundum illud esse obiectiuū: hoc asseruit aperte Arist. tum de
F ipso lumine respectu colorum, tum de intellectu agente respectu phantasmatum, quē locum antea considerauimus: nulla igitur ratio apparet, cur non debuerit Aristot. dicere lumen esse necessarium colori, vt color sit motiuus perspicui: quare argumentum viget.

Responsio Alberti.

Rectior esse videtur Alberti responsio, qui dicit Aristotelem ibi sumere colorem secundum esse formale, & vt visibilis est, ideoque statuere ipsum iam illuminatum, sic enim est motiuus perspicui: quam senten-

tiam

tiam videntur sequentia Aristot. verba significare, statim enim subiungit [*quare non est visibilis sine lumine*] quæ magis videntur ad colorem referri, quam ad perspicuum; de colore namque colligit Aristotel. ipsum non esse motiuum sine lumine, & videtur esse illatio à posteriore ad prius, ex eo enim quod est motiuus perspicui, infert conditionem ei necessariam ad mouendum; quasi dicat, est motiuus perspicui, ergo debet esse illuminatus. Attamen quia Arist. occasionem inde sumit loquendi de lumine, & declarandi eius naturam, & statim ipsum definiens vt ad visionem relatum, inquit esse actum perspicui quatenus perspicuum, neque dicit esse actum coloris vt visibilis, neque vllam coloris mentionem facit, non videtur hæc Alberti solutio, nisi quid aliud ei addamus, difficultatẽ tollere. Ego igitur dicam, in quo huius argumenti solutionem constitutam esse existimem.

Responsio propria.

Certum est, Aristot. eo in loco per lumen non intelligere lucem ipsam, quæ inest in corpore lucido, quum hanc in context. 69. tetigerit vt causam luminis in perspicuo: nomine igitur luminis nil aliud intellexit, quam id quod à luce producitur in perspicuo; hoc autem est necessarium medio, quod supponitur esse perspicuum interminatum, sed non est necessarium colori ample accepto, & prout color est, nam color quatenus est color, & visibilis vt quod, amplectitur etiam lucem, & hæc est motiua perspicui absque externo lumine; at perspicuum semper eget lumine externo, quo illuminetur, vel ab ipsomet obiecto colore, vel ab alio lucido; illuminatur autem à colore, tum quando est color lucens, tum quando non est quidem lucens, sed est ab alio illuminatus, vt quando alicuius rei color à Sole illustratus cernitur ab aliquo existente in spelunca obscurissima, quia color ille illuminatus illuminat sibi medium, sicut ante dicebamus: quoniam igitur non omnis color eget illustratione externa, siquidem lux nullo illuminante indiget, non posuit Arist. lumen in definitione coloris: & quoniam ita acceptum lumen est necessarium omni perspicuo, si per ipsum visio fieri debeat, & ipsi quoque lumini est necessarium perspicuum tanquam proprium eius subiectum, in quo solo recipitur, colori autem adhæret vt lux potius, quam vt lumen, quia in corpore terminato receptum lumen fit instar lucis visibile vt quod, & fungitur officio lucis, quum illuminet medium; ideo Aristot. lumen definiuit per perspicuum tanquam per eius subiectum, non per colorem: attamen dum statuimus colorem esse tenebrosum, ita vt neque ex se luceat, neq; ab alio illuminetur, manifestum est, ipsum non esse visibilem, nec motiuum perspicui: ideo recte Albertus dicit Aristot. in definitione coloris accepisse colorem secundum esse formale, hoc est, lucentem vel ex se, vel ab alio; nisi enim eiusmodi sit, nõ est motiuus: hoc autem ipsemet

A Aristot. declarat, quando ex definitione coloris colligit ipsum non esse motiuum sine lumine, & subiungit omnem cuiusque rei colorem in lumine visibilem esse, quod est inferre conditionem necessariam ad visibilitatem coloris, nec potest intelligere nisi conditionem ipsius coloris; quare acceperat colorem secundum esse formale, secus enim non posset inferre non esse visibilem sine lumine: nec potest aliquis dicere, Aristotel. id colligere, non vt conditionem coloris B mouentis, sed solius perspicui patientis; etenim patientis aptitudo est quidem necessaria mouenti vt moueat, sed non vt sit motiuum; ignis enim non vrit, nisi rem aptam vri, attamen est per se vestiuus, etiãsi nihil ei adsit, quod vratur; Arist. autem ibi non considerat colorem vt actu mouentem, sed vt motiuum, quia si consideraret vt mouentem, vtique dicere possemus, ipsum nõ posse mouere, nisi perspicuum aptum moueri, hoc est, illuminatum: sed quum consi- C deret vt motiuum, non est ei necessaria patientis conditio, quia etiam sine hac non desinit mouens esse secundum se motiuum, etiamsi nihil ab eo moueatur; itaque non considerata conditione patientis, colligit Aristot. conditionem in colore requisitam, si debeat esse motiuus; quare accipit colorem secundum esse formale, & illatio, quam facit, est à posteriori ad prius, ex eo enim quod est motiuus, infert ipsum esse in lumine, tanquam conditionem, per quam est moti- D uus.

Lumen potest accipi duobus modis.

Solutio igitur argumenti est in hoc constituta: lumen accipi potest duobus modis; vel enim vt communiter amplectitur tam lucem, quam lumen, hoc est, vt est visibile seu vt quod; seu vt quo; vel solum vt visibile vt quo, & ratio visibilitatis à colore distincta: priore quidem modo est necessarium & medio, & colori; quia color non potest mouere perspicuum, nisi luceat vel luce propria, vel lumine accepto ab alio; vt quando lumen Solis in pariete receptum fit vi- E sibile & vt quod, & vt quo, quum & ipsum per se visum moueat, & faciat vt color moueat: secundo autem modo acceptum soli medio est necessarium, tale namque lumen, quod non sit visibile, nisi vt quo, non datur nisi in solo perspicuo interminato; Aristot. autem in 2. lib. de Anima, in c. de Visu, hoc solum respexit, quoniam ad declarandam per suam operationem facultatem visiuam voluit tria illa distinguere, obiectum, medium, & organum; ideo considerans lumen F colori adueniens subire rationem coloris, & fieri visibile vt quod, nempe vt colorem quendam, quia omne visibile est color, accepit ipsum tanquam visibile tantummodo vt quo, & vt actum perspicui, proinde vt conditionem perspicui, ne ipsum cum colore confunderet; hoc enim satis ei fuit ad declarandam ex sua operatione facultatem animæ visiuam: per hoc tamen non stat, quin absolute sumptum lumen sit necessarium colori; nam color ille, qui non est lux,

non

non poteſt mouere perſpicuum, niſi ab aliquo lucido illuminetur. Alterum Auerr. argumentum erat: ſi color fieret viſibilis per lumen, ergo non eſſet per ſe viſibilis, quod aduerſatur Ariſt. & communi omnium opinioni, qui dicunt colorem eſſe per ſe viſibilem iuxta ſecundum modum dicendi per ſe. Ad hoc ego puto negandam eſſe conſequentiam: poteſt enim aliquid alicui competere per ſe, id eſt eſſentialiter, non tamen abſq; auxilio & ope alterius, vt eclipſis competit Lunæ per ſe ſecundo modo, per terræ tamen interpoſitionem tanquam cauſam, & hoc idem in pluribus accidentibus notare poſſumus, quæ ſubiectis ſuis inſunt per externas cauſas, tamen inſunt per ſe, & in ſuis definitionibus ſubiecta accipiunt. Præterea Ariſt. in 2. lib. de Anima dixit, ſenſilia communia eſſe ſenſilia per ſe, quum enim ſenſum moueant per ſpecies proprias, dicuntur per ſe ſentiri; non mouent tamē ſenſum, niſi auxilio ſenſilium propriorum, hoc eſt, niſi eorum ſpecies cum ſpeciebus ſenſilium propriorum coniunctæ ad organum ſenſus deferantur, quia neceſſariū eſt, vt ſenſilia propria prius moueant ſaltem natura: ergo dicendo aliquid alicui per ſe competere, non excludimus omne externum auxilium. Ad huius autem rei veritatem plene declarandam plurimum confert diſtinctio illa duplicis primitatis, qua Logici vti ſolent in libris Poſterioribus Analyticis: dicunt enim propoſitionem poſſe duobus modis dici primam, & immediatam, vno modo primitate ſubiecti tantum, altero modo primitate cauſæ, quæ habet neceſſario coniunctam etiam ſubiecti primitatem: quare maior primitas, & immediatio hæc eſt, quam ratione ſubiecti tantummodo: concluſio enim demonſtrationis eſt prima, & immediata ratione ſubiecti ſolum, quia ſi ſumitur affectionis ſubiectum primum, nullum eſt ſubiectum prius, cui illa affectio inſit; at ratione cauſæ non eſt immediata, neq; prima, quia

Propoſitio dicitur prima duobus modis.

A cauſam mediam habet, per quam demōſtratur: principia vero demonſtrationis ſunt vtroq; modo prima, & immediata, vt in libr. noſtris de Propoſitionum neceſſitate declarauimus: ſi hæc vera ſunt, igitur competere aliquid alicui per cauſam mediam, non facit quin competat ei per ſe, quum accidentia propria cōpetant ſuis ſubiectis per ſe, tamen per cauſam mediam, & plura etiam per externam; imo apud Ariſtot. neq; alicui competere per aliud ſubiectum medium, cui B priori competat, impedit quin competere poſſit per ſe, ſiquidem ſenſilibus communibus per ſe competit vt ſenſilia ſint, ſunt enim ſenſilia per ſe, tamen non ſentiuntur niſi per ſenſilia propria, quibus prioribus ſenſilitas competit: ergo multo magis per ſe ſentiri dicetur illud, quod non per ſubiectum aliquod prius dicatur ſentiri, ſed ſolum per aliud tanquam per cauſam, & rationem ſenſilitatis; tale autem eſt color reſpectu C luminis; dicimus enim colorem eſſe viſibilem per lumen, non tamen vt per ſubiectum prius, id eſt, quod prius ſentiatur, conſtat enim lumen non eſſe per ſe viſibile, dum ſumitur vt à colore diſtinctum, ſed ſolum eſſe rationem viſibilitatis, id enim quod videtur vt quod, eſt color, non lumē; quinimo ipſamet lux, ſi eſt viſibilis vt quod eſt, quatenus color, & ipſummet lumen in corpore terminato iunctum colori fit viſibile vt quod, quatenus ſubit rationem coloris; illud D enim quod proprie dicitur videri, & viſum terminare per ſpeciem propriam, eſt color; quare dicendo colorem eſſe viſibilem per lumen, non tollimus, quin color ſit per ſe viſibilis, color enim eſt primū ſubiectum viſibilitatis vt quod, lumen vero prout à colore diſtinctum conſideratur, non eſt per ſe viſibile vt quod, ſed eſt ſolum ratio viſibilitatis: ſic igitur patet non tantum roboris habere argamenta Auerrois, quantum habere videntur.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

DE VISV.

LIBER SECVNDVS.

De modo quo fiat viſio, opinio Democriti, & eius confutatio.

Cap. I.

Omnia quæ hactenus dicta ſunt, ad declarandam Ariſtotel. de viſione ſententiam pertinuerunt: ſequitur vt aliorum quoq; hac de re opiniones perpendamus, & cum Ariſt. ſententia conE feramus, & eam ab aliorum obiectionibus vindicare nitamur. Certum eſt, ſi debeat fieri viſio, oportere rem viſam cum vidente coniungi, vt etiam Gal. conſiderat. in 7. lib. de placitis Hipp. & Platonis: oportet igitur vel aliquid ab oculo egredi, & ad rem viſam tranſire, quæ Platon. & Gal. opinio fuit; vel aliquid à re viſa procedens ad oculū progredi, & in eo recipi, quæ fuit Ariſt. opinio à Galeno efficaciter impugnata: videtur etiam

Democriti opinio.

Impugnatio.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

etiam ad hunc modum redigi opinio Democriti, quam refellit Arist. in lib. de sensu & sensilibus, cap. 2. quæ nunc à nobis breuiter consideranda est. Putauit Democritus visionē fieri per receptionem quidem speciei in oculo, non tamen in ipsa oculi substantia introrsum, sed in superficie, apparet enim in oculo impressa imago alterius tanquam in speculo: quum enim superficies oculi sit læuis, ac tersa, recipit imagines rerum præsentium; quo fit, vt quisq; cernat imaginem suam in oculis alterius: dicebat ergo Democritus, nos ideo videre, quia habemus aliarū rerum imagines in superficie oculorum. Hanc sententiam impugnat Arist. considerando quid sit illa imago, quam in oculis aliorum intueri solemus; ea namque nihil aliud est, quam refractio speciei tanquam in speculo, quoniam superficies oculi instar speculi tersa, ac læuis est: hanc igitur imaginem (inquit Arist.) in oculo habere non est videre, sed videri ab alio, non enim ille videt, qui in oculis habet imaginem, sed alius, qui imaginē in oculo alterius intuetur; refacta enim imago in oculo illius reflectitur ad oculum alterius. qui ita eam videre dicitur tanquam imaginem suam à supeficie oculi alterius refractam: quod si refrangi in oculo imaginem esset eā videri ab illo met, in cuius oculo refrangitur, sequeretur (inquit Arist.) omnia tersa, ac læuia, in quibus imagines refranguntur, esse videntia; igitur etiam speculū videret, si hoc modo visio fieri diceretur. Quamobrem dicendum est, eam reuera non esse receptionē speciei in oculo, sed esse speciei refractionem à superficie oculi: vera autem speciei receptio est illa, quæ ab Aristot. ponitur, qui dicit speciem recipi in ipsa oculi substantia intrinsecus; ea namque aquea est, & perspicua, & aliquantum densa, ita vt recipere speciem coloris, ac retineri possit, vt ab inexistente facultate animæ iudicetur, & ita sentiri, & cognosci dicatur: hæc enim est Aristotel. opinio, quæ in præcedente libro fuit à nobis diligenter considerata, & declarata.

Democriti opinio.

Impugnatio.

Argumenta Galeni contra sententiam Aristot. Cap. II.

GAlenus vero & in 7. illo de Hippocr. & Platonis decretis, & in 10. de vsu partium, & in libro ei adscripto de oculis, aduersus hanc Aristot. opinionem acriter inuehitur, & pluribus vtitur argumentis, quorum primum est: si visio fieret per receptionē speciei in oculo, non posset rerum magnitudo videri; quum enim per foramen pupillæ debeant omnia visibilia in oculum ingredi, idq; fit valde paruum, qui fieri potest, vt per illud magnitudo magni mōtis ingrediatur? Præterea (inquit Galenus) eadem montis magnitudo videtur simul à pluribus, ergo oporteret eandem transire eodem momento ad oculos innumerabilium animalium, quod ne excogi-

Primum argumētum.

Secundū argumētum.

A tabile quidem est. Sumit etiam argumentum ex ea visione, quæ in speculis fit, & inquit: dicere quidem potest Aristot. colorem refrangi in speculo, & ad videntis oculum reuerti; at magnitudo & figura, quomodo videntur in speculo? dicere namq; eas refrangi vanum est, quia nō possunt hæ frangi in speculo, & ad oculum retrouerti, quum consistant in quadam concinnitate partium, & integritate totius, quam frangi nec

Tertium argumētum.

B dicere, nec imaginari possumus. Vtitur etiam Galenus ipsamet Aristot. confessione, qui in 3. Meteorolog. dum agit de area, iride, parellis, & virgis, inquit fieri refractionem visus, seu radiorum visualium, & ita fatetur visionem fieri per radiorum emissionem ab oculo ad rem visam: & ibi in cap. 3. rationem afferens cur Antiphon quidam cernebat ante se imaginem suam in aere tanquam in speculo, causam esse inquit, quia ob visus debilitatē visuales radii in propinquo aere frangebantur, fiebatque illi aer tanquam

Quartū argumētum.

C speculum, à quo radii visuales ad eum reflectebantur: in his igitur omnibus declarandis (inquit Galenus) Aristoteles sua dimissa opinione vsus est opinione Platonis, quia suam tueri non est ausus. Notat etiam Galenus Aristotelem ibi dicere nihil referre, an dicamus visionem fieri per egressum radiorum ab oculo ad rem visam, an per progressum speciei à re visa ad oculos: quod idem nos legere apud Aristotelem possu-

D mus in calce 1. cap. lib. 5. de Generat. animal. quum enim aliqua ad visum attinentia considerasset, postea fatetur nihil referre, an egressione radiorum fieri visionem dicamus, an receptione specierum: inquit ergo Galenus, Aristot. vidisse suæ opinionis absurditatem, & cognouisse eam defendi non posse, neque illis, quæ apparent, accommodari; ideoque nos hoc cauillo elusisse, dicēdo nihil referre an hoc modo, an illo visionem fieri dicamus; quippe opinionem mutans, & ad alienam sententiam confugiens,

E illaque vtens, nec tamen fateri volens se mutare sententiam. Hæc sunt, quæ à Galeno aduersus Aristotelem adducuntur.

Platonis & Galeni opinio, & eius declaratio. Cap. III.

SVam autem hac in re sententiam proferens Galenus inquit visionem fieri per radiorum emissionē ab oculo ad rem visam, quæ Platonis

F in Timæo opinio fuit, & eam declarare multis verbis nititur: ego tamen fateor me illam plene assequi mente nunquam potuisse, nullum enim eius sensum inuenio, qui non sit absurdus, & omnino absonus rationi; referam igitur quid ex Galeni verbis colligere de eius sententia potuerim, postea sensus omnes, qui illi attribui possunt, diligēter considerabo. Inquit Galenus primum totius sensus instrumentum esse cerebrū, & ab eo vim sentiendi cum aliis partibus communi

municari per neruos, qui ab ipsamet cerebri substantia deriuari tanquam propagines quædam videntur, sed in duriorem materiam aliquantum degenerare: neruos autem visioni inseruientes, qui optici vocantur, in hoc differre inquit ab aliis omnibus quod optici mollissimi omnium sunt, & omnium etiam maximi, quippe qui soli inter omnes neruos caui, & perforati esse debuerunt: quod quidem ampliorem magnitudinem postulauit, quia per hos oportet spiritus animales à cerebro ad oculos deferri; per alios vero sensorios neruos ipsa quidem sensibilis facultas ad alia membra transmittitur, at non ipsamet animalium spirituum substantia, sed per solos opticos: hinc colligi ait magnam huius sensus nobilitatem inter omnes alios, quũ in eo tantum studiũ natura posuerit, eiq; tot, & tantas prærogatiuas largita sit: de horũ autẽ neruorum tunicis, & quomodo in ingressu oculi dilatatæ migrent in tres oculorum tunicas, quas antea considerauimus, recensere prætereo illa, quæ à Galeno dicuntur, quum apud eum diffuse scripta legi possint in libro 10. de vsu partium; per cauitatem igitur neruorum opticorum prædictam inquit Galenus magnam spirituum animalium copiam à cerebro ad oculos transmitti, nec solum ad humorem crystallinum, quem esse præcipuum visus instrumentum confitetur, sed etiam ad anteriorem pupillæ partem, ita vt totum illud spatium, quod est inter corneam, & humorem crystallinum, plenum sit non modo humore illo albugineo, sed etiã spiritu animali, qui copiosus illuc à cerebro mittitur: quũ ergo à magna spirituũ animalium copia oculus fiat lucidus, ac splendidus, emittitur (inquit) splendor ille ab oculo ad externum aerem, & ad res coloratas, & ita fit visio per extramissionem, ad hanc conferre dicit medium pupillæ foramen, per illud enim emittitur ab oculo internus spiritus ad aerem externum; & ob hanc eandem causam inquit extimam illam pupillæ tunicam, quã vocant coniunctiuam, non operire totam corneam, quia si totam operiret, eam spiritus perforare, & extramitti non posset. Videns autem Galenus magnam illam absurditatem, quod oporteret ab oculo ad cœlum vsque emitti spiritum subito, quum astra momento temporis intueamur; vt hanc euitaret, inquit, non emitti lumen ab oculis ad aerem externum, neq; cum eo commisceri, nisi ille sit illuminatus, & ita fieri vt aer externus illuminatus ita commisceatur spiritui ab oculis emisso, vt euadat tanquam internum nobis, & cognatum membrum ad visionem idoneum, iam enim aer externus recepit aliarum rerum colores, quippe qui aptus natura est ad eos recipiendos: quum ergo aer iam in se receperit lumen, & colorem astrorum, spiritus visiuus non ad cœlum vsque protenditur, sed solum ad circumstantem aerem imbutũ coloribus astrorum, & cum eo commistus reddit

Nerui optici.

A ipsum sibi similem, ita vt vnum fiat corpus ex ambobus, per quod tanquam per instrumẽtum animal videt & astrorum, & aliarum rerum colores, tanquam in circumstante aere iam receptos: & hoc idem apud Platonem in Timæo aperte legimus; inquit enim ex igni ab oculis exeunte, & aere externo illuminato ab aliquo lucido corpore, vnum corpus fieri, quod est instrumentum visus; hoc ergo idem asserit, & declarat Galenus, & putat pulcherrimam esse hãc

B ordinationem, & colligantiam omnium partium visui inseruientium, quod quum vis visiua sit in cerebro radicata, cerebrum mittit neruos opticos ad oculum, & per eos transmittit spiritus animales, & his vt instrumentis ad videndum vtitur; ita postea oculi quoque ad externum aerem mittunt spiritus animales, & similiter externo aere vtuntur tanquam instrumento ad videndum, sicut cerebrum vtitur neruis opticis; nam commisti cum aere spiritus visiui con-

C uertunt ipsum in suam naturam, & instrumentum ad visionem aptũ constituunt; ita vt quemadmodum nerui à cerebro emissi supplementum faciunt cerebro, ita aer externus supplementum oculo faciat: sed notat efficaciter Galenus se non ita intelligere oculum vti externo aere tanquam instrumento, vt intelligebant Stoici, qui dicebant ita vti, vt manus baculo vtitur ad mouendum; siquidem manus vtitur baculo vt instrumento externo, & alieno à sua na-

D ra, cui fit resistentia ab illo, quod mouetur extra: at spiritibus animalibus ad aerem emissis commistus ipse aer fit instrumentum cognatum, ac veluti internum, cui nulla fit resistentia. Hoc igitur pacto putauit Galenus se magnam illam difficultatem sustulisse, quomodo tanta possit spiritum copia oculo suppeditari, vt ad omnia circumstantia corpora, & ad Cœlum quoque videndum diffundantur: inquit enim non esse necessarium, vt spiritus animalis ad

E rem vsque visam extendatur, sed ad aerem solum externum, qui cum illo commistus eius vices subit, & illi supplementum facit. Singula quoq; elementa singulis sensibus accõmodans Galenus (quod & Aristot. facit) aliter tamen, quam Arist. per sensus elemẽta distribuit, quum enim Aristot. instrumentum visus dicat esse aqueum, ipse ignem esse asserit, tanquam splendidum, & lucidum propter spiritus, quod Plato quoq; in Timæo dixit; nam si eo modo, quem

F exposuimus, visio fieri dicatur, oportuit oculum esse igneum, vt lumen, & radios ad externum aerem emittere posset, solus enim inter elementa ignis hoc facere aptus est.

Primum argumentum contra Galen.

Stoicorũ opinio.

Secundũ argumentum.

Oculus aqueus secundũ Aristot. est, at secundum Platonẽ, & Galenum igneus.

Sententiæ Galeni de visione confutatio. *Cap. IV.*

HÆc Galeni sententia, quanquam facillima impugnatu est, vt quæ est omnino absona rationi, tamen propter varia & pugnantia Galeni

Galeni dicta magnum nobis negotium facessit, A quum eam plene intelligere non facile esse videatur; quo factum est, vt eam plures Medici ad varios sensus, vt ipsam tuerentur, extorserint; nam si Galenum præsentem haberemus, quem interrogare, & vicissim respondentem audire nobis liceret, magis eius sententiam assequi, & assequuti reprehendere, atque impugnare facilius possemus: quærendum enim à Galeno esset, an ipsam spirituum animalium substantiam egredi ex oculo putet, an solum lumen, quod est B accidens, & rursus an id, quod exiit, ad oculos iterum vna cum coloribus, ac rebus visis reuertatur, ita vt in ipsis oculus sentiatur, an potius non remeare amplius ad oculos; sed in externo aere remanere, & ibi visionem absolui arbitretur: sed quum Galenum audire hæc declarantem non liceat, magnum subire laborem cogimur cuncta hæc separatim confutandi, præsertim quum ea omnia apud Galenum legantur, pugnareque ipse cum seipso frequenter videa- C tur; itaque aduersus omnes sensus, tum quos Medici verbis Galeni attribuerint, tum quos attribuere possunt, est nobis in præsentia disputandum. Inprimis quum Galenus ex visione magnitudinis aduersus Aristotel. argumentum sumat, ex eadem nos argumento irrefragabili falsam esse Galeni opinionem ostendemus: nam si visus, vt ipse ait, ad rei magnitudinem videndam extra porrigitur, ergo in qualibet distantia eandem debet magnitudinem iudicare, vbicun- D que enim ea sit, ipse eam amplectitur vti est; attamen non ita euenit, nam propinquum hominem videmus vt maiorem, remotum vero vt minorem, & astra iudicamus multo minoris quantitatis, quam reuera sint. At secundum Aristotelem manifestam afferimus huius discriminis rationem; nam eadem res, dum est propinqua, obtusiorem, & ampliorem angulum linearum visualium in oculo facit, dum autem est remota, acutiorem, & strictiorem; ob id propin- E qua maior videtur, remota vero minor: at si per egressum radiorum visio fieret, deberet in qualibet distantia quantitas eiusdem rei eadem videri. Præterea quum radij visuales ab oculo extra mittantur, dicere Galenus debet, an extra oculum fiat rei visæ iudicatio, an in oculo, vtrum horum senserit, ego quidem nescio, quia vtrumque asseruisse videtur, sed vtrouis dato ostendam eius sententiæ absurditatem; iudicationem autem considerandum accepi, quia ibi esse rem F visam oportet, vbi iudicatur, siquidem visio debet esse coniunctio facultatis visiuæ, cum re visa, seu eius mutatio in rem visam; quare vel in re visa recipitur facultas visiua, vel contra in ipsa facultate, seu in organo res visa recipitur: Galenus quidem in libr. 10. de vsu partium dum crystallini humoris conditiones declarat, inquit ipsum esse album, clarum, ac splendidum, quia sic aptus est vt a coloribus immutetur: putat er-

Primum argumentum contra Galen.

Secundum argumentum.

go colores in crystallino recipi, & ita visionem fieri per speciei receptionem, immutari namq; est pati, & recipere, agens enim non immutatur, sed immutat, patiens vero immutatur: ideo quidam Medici ita Galeni senten[illegible]am interpretati sunt, vt Galenus putaueri[illegible]em & emissione, & receptione fieri, ne[illegible] lumen ab oculis emitti ad aerem iam luminosum, & cum illo aeris lumine commisceri, deinde simul iunctum vtrumque lumen vna cum colore ad oculum remeare, & in eo recipi, ac iudicari: in libro quoque de oculis inquit Galenus, crystallinum esse album, ac splendidum, vt cito colores recipiat: & in septimo de Hippocratis, & Platonis decretis dicit aerem tunc maxime à coloribus affici, quando est purus, & lucidus; ex quo infert etiam instrumentum visus lucidum, ac perspicuum esse, vt à coloribus alterari possit: concedit itaque oculum à coloribus pati, & huius veram causam adducit, cōfirmans etiam exemplo aeris, quem ideo recipere in se colores dicit, quia luminosus, ac perspicuus est; omne igitur perspicuum est receptiuum colorum, substantia autem oculi perspicua est, & luminis receptiua, quare etiam colorū; iure igitur illi ad hoc confugerunt, quod etiam secundum Galenum fit receptio coloris in oculo, & eiusdem iudicatio. Attamen hoc pugnat cum aliis Galeni dictis, & nulla videtur horum esse posse conciliatio: nam in septimo de placitis, dum aduersus Aristot. argumentatur, hoc statuit, sensus visus, & aliorum sensuum discrimen, quod alij sensilia ad se venientia expectant, visus vero per aerem medium ad colores videndos porrigitur; negat ergo colores ad oculum remeare, quia sic quoque visus sensilia ad se venientia expectaret: quod etiam clarius ex aliis Galeni verbis colligitur, nam postea inde infert, solum visum magnitudinem sui obiecti vna cum obiecto ipso comprehendere, quia (vt aperte ibi dicit) fieri non potest vt magnitudo rei in paruam oculi pupillam ingrediatur, quo argumento (vt prædiximus) ibi aduersus Arist. vtitur: quoniam ergo secundum Gal. ita videtur color, vt videtur etiam magnitudo rei coloratæ, magnitudo autem ingredi oculum non potest, igitur color quoque extra oculum videtur; nam si ad oculum remearet, etiam magnitudo cum eo remearet, proinde rueret argumentum Galeni aduersus Aristotel. quod sumebatur à magnitudine, quam nullo modo in parua pupilla recipi posse Galenus existimauit; igitur color quoque extra oculum videtur, ac iudicatur, idque confiteri eo in loco Galenus cogitur. Hæc igitur omnia Galeni dicta quisquis perpendens non fateatur manifestam esse, & insolubilem ipsorum inter se pugnantiam, vel cœcus, vel proteruus, ac pertinax est. Sed ostendamus, vtrouis horum dato, Galenum defendi non posse. Primum quidem si cum illis Medicis dicamus Galenum reuera putasse colorem vna cum vtroque lumi-

Quorundam Medicorum sententia de mente Galeni.

Repugnantia in dictis Galeni.

lumine ad oculum remeare, & in eo recipi, iam receptione visionem fieri Galenus confitetur: vnde etiã colligimus sola receptione fieri, non extramissione, quia natura non abundat in superuacaneis, neq; facit per plura id, quod æque potest absoluere per pauciora; igitur non opus est emitti lumen ad externum aerem, vt iterum ad oculum reuertatur: nam fatetur Galenus aerem perspicuum, & luminosum iam mutatum esse à coloribus, & eos in se recipisse; fatetur etiã oculũ esse eiusmodi, vt queat colores recipere; B poterit ergo pati oculus ab aere ita colorato, imo necessariũ est vt patiatur, quia patiens aptũ ad patiendum, & à nullo impeditũ, necesse est, vt ab agentis contactu patiatur, Illud vero ad quod aliqui confugiunt dicentes visionem non intrinsecus in oculo fieri, sed in contactu & superficie oculi, ita vanum est, vt confutatione quoque indignum esse videatur; sic enim non in oculo fit visio, sed extra oculum, & extra corneam: quare C non defenditur id quod Galenus dicit, receptionem colorum in crystallino fieri, neque ea dicetur remeatio luminis ad oculum, sed extra oculum manet lumen, nisi pertranseat iterum corneam, & ad humorem vsque crystallinum perueniat; non enim de propinquitate, vel remotione externi luminis quæstio nunc est, sed de emissione extra oculum, vel receptione intus in oculo: quare æque extra oculum esse lumen dicitur, si sit in extima tantum superficie corneæ, D ac si ab oculo remotissimum sit. Itaque si vere ad oculum remeare lumen debet, in ipsa oculi substantia ipsum recipi oportet, vbi etiam insita est vis iudicatiua: quare emissio superuacanea fuit. Si vero extramitti tantũ dicunt lumen, nec remeare, sed manere extra oculum in aere vna cum colore, ibique fieri visionem, in maius absurdum incidunt, sic enim non erit animal videns, sed aer, siquidem nulla in animali visio fit, sed extra animal in aere: dicere autem E colorem non recipi in oculo, fieri tamen in oculo visionem, est omnino absonum rationi: quoniam omnis cognitio est coniunctio cognoscentis cum cognito, & ipso quoque Galeno confitente necesse est in visione vel colorem accedere ad oculum & in eo recipi, vel contra ab oculo porrigi visum ad rem videndam extra oculum: quoniam igitur facultas visiua, qua animal videns dicitur, in animali esse debet, non extra, nulla fit visio manente colore extra oculum; vel solus aer, non animal, ea ratione di- F cetur videns. Præterea experientia docet emissionem luminis à re lucida facere potius vt ea videatur, quam vt videat; illa enim quæ lucent, visibilia sunt quatenus lucent, ideo etiam oculi catorum, quatenus noctu lucent, eatenus visibiles à nobis esse dicuntur, at non videntes; nisi ea ratione, qua significatur illam oculi substantiam esse aliis oculis lucidiorem, proinde aptiorem ad recipiendos, & ad videndos colores.

Subterfugium aliquorum pro Galeno.

Confutatio.

Tertium argumentum.

A Hoc etiam manifeste sensui repugnat, ab omnibus enim oculis illuminaretur nocturnus aer, si lumen omnes oculi emitterent; nulla tamen apparet illuminatio facta ab oculis nostris noctu. At vero si tanta sit aduersariorum pertinacia, vt asseuerare contendant emttti ab oculis nostris lumen; negare id saltem non possunt, debile admodum lumen esse, cur ergo huic lumini nostro non euenit id quod aliis omnibus euenire manifestum est? omnia namque parua lumina à B magnis luminibus offuscantur, idcirco interdiu non lucent, noctu autem lucent, & videntur, quia tunc à nullo maiori lumine opprimuntur. Galenus tamen de oculorum lumine, quod debilissimum est, asserit contrarium: interdiu enim dum externus aer à Sole illuminatur, inquit emitti ab oculis nostris lumen, & externo lumini iunctum reddere aerem visus instrumentum idoneum; quum tamen tunc nullum deberet emitti ab oculis lumen, quum debilia lucida præ- C sente aliquo vehementer lucente, lumen non emittant: noctu vero dum à nullo alio lucido illuminatur aer, deberent oculi nostri lumen emittere, & visibiles aliis reddi, quia tunc eorum lumen à nullo maiori lumine offuscatur; sic enim videmus debilia lucida noctu esse visibilia, quæ interdiu videri non possunt; attamen Plato, & Galenus dicunt nullum ab oculis lumen noctu emitti, at certe emitti deberet, saltem tantum, quod faceret oculum visibilem ab aliis, si D non videntur alia: ratio autem, quam huiusce rei Plato in Timæo adducit, inanis est, & ab Arist. refellitur in libro de sensu & sensilibus, c 2. Plato enim dicit emissu ab oculis lumen noctu extingui à circumfusis tenebris; hoc autem inquit Arist. vanum esse, quoniam ignis non extinguitur, nisi humido, aut frigido; hæc enim sunt contraria positiua, quæ extinguere ignem possunt; at tenebræ nullam agendi vim habent, quum sint mera priuatio luminis; & in omnibus aliis lumi- E nibus experimur etiã debilia lumina à nocturnis tenebris non extingui: quod si cõcedatur ab humiditate, vel à frigore nocturni aeris ignem, seu lumen ab oculis emissum extingui, cur non extinguitur etiam interdiu, dum pluuia est in aere, & dum aer frigidissimus est, & dum magna glacies existit; si ergo tunc non extinguitur, nequo noctu extingui debet, & quum ab his contrariis, quæ maxime extinguere ignem possunt, non extinguitur, vanum est dicere ipsum extin- F gui à tenebris, quum tenebræ sint nihil, proinde agendi vim non habeant. Est præterea considerandum, an dicat Galenus aliquid corporeum exire ex oculo, vt ignem, vel spiritũ animalem, an lumen, quod est accidens: dicere quidem aperte videtur corporeum aliquod egredi, refert enim Platonis sententiam, ac verba in Timæo, qui dicit ignem egredi ex oculis, & cum aere iam luminoso ita coniungi, vt vnũ ex ambobus corpus coalescat; necesse est igitur; vt secundum

Plato-

Quartũ argumẽtum.

Quintũ argumẽtum.

Sextum argumẽtum.

Platonem id, quod exit, corporeum sit, quia non fit tertium corpus ex duobus, nisi illa sint corpora, ax aere enim & aliquo accidente vnum corpus fieri dicere vanum esset: Platonis ergo sententiam quum ad vnguem sequatur Galenus, debet ipse quoque dicere id, quod egreditur, corporeum esse; idque ipse aliis satis claris verbis asserere videtur, nam in illo septimo lib. de Hipp. & Plat. decretis modum, quo visio fit, declarans inquit, spiritum animalem ad circumfusum aerem egredi, & cum eo commisceri, & eum sibi similem reddere: inquit etiam, nostram visoriam aciem spiritali substantia præditam emitti ad externum aerem, & ipsum totum alterare, atque in naturam suam mutare; spiritum autem animalem apud Galenum constat esse corporeum, & ipse etiam aperte dicit esse substantiam spiritalem, id est, tenuem; quare hæc videtur Galeni fuisse sententia, corporeum esse id, quod exit: in libro autem de oculis rationem afferens, cur extima pupillæ tunica, quam coniunctiuam vocant, non totam pupillam operiat, inquit, si totam operiret, spiritus egrediens eam perforare non posset; ego quidem non video, cur ob eandem rationem non viderit Galen, etiam corneam debuisse perforatam, vt spiritus egredi possit; dura enim est, nec potest à spiritu corporeo perforari; sed hanc difficultatem ego medicis considerandam relinquo; satis mihi nunc est ex hac Galeni ratione colligete corporeum esse id, quod exit, non solum accidens, nam lumen pro accidente acceptum eo tunicæ foramine non indiguisset, sed facere natura potuisset vt coniunctiua totam pupillam operiret, sicut etiam cornea totam operit, nam satis erat eam facere perspicuam, & transparentem, cuiusmodi esse etiam corneam manifestum est. Ego igitur credo hanc fuisse Galeni sententiam, quod oculus animalem spiritum ad se à cerebro missum ipse foras ad aerem mittat, sic enim maior apparet ratio cur externum aerem cognatum sibi reddat per continuatam spirituum egressionem, & commistionem cum ipso aere, sic enim cum externo aere magis continuatur, & coniungitur oculus per egredientes spiritus. Verum hæc sententia magnis, & insolubilibus difficultatibus vrgetur: nam si corpus est id, quod emittitur, cur non pellit, ac mouet aerem loco, quum duo corpora eundem locum occupare non possint? cur etiam emissus spiritus non mouetur flante vento? moueri certe deberet, & ita vt à vento impediri visio, quod tamen non contingit. Præterea experiuntur medici, quanta virium eneruatio, atque imbecillitas fiat ex emissione, vel consumptione spirituum; patet hoc in venæ sectione, patet maxime in actu Venereo: quamuis igitur non ad cœlum vs-

Septimū argumētum. (margin note)

A que, sed ad circumfusum aerem expandatur emissus spiritus, magnam omnino ipsius quantitatem, & copiam emitti necessarium est, atque etiam durante visione continuam emissionem fieri: quemadmodum igitur in aliis omnibus modis emissionis spirituum contingere videmus, vt durante duas horas continuas effusione, concidant omnes vires, vitaq; simal cum sanguine effundatur, ita in visione contingere deberet, continua namque spirituum ab ocu- **B** lis effusione totum corpus debilitaretur, ac tandem etiam non magno temporis interuallo interiret; hoc tamen non euenit, nam ex magna, vel longa inspectione oculus quidem, ac vis visiua debilitatur, sed corpus totum nullam virium imminutionem sentit. Quod si Galenus dicat effundi quidem in visione animalem spiritum, at non vitalem, ideoque virium debilitationem fieri.

Responsio Galeni.

vanissima hæc responsio est; quoniam secundum Galenum spiritus anima- **C** les generantur continue in cerebro ex vitalibus eo incessanter missis à corde, quare necesse est vt animalium spirituum consumptio sit etiam consumptio vitalium: validum itaque argumentum est, oporteret enim magis periculosam, ac lethalem esse continuam duarum horarum inspectionem, quam immoderatum coitum, qui sæpe in vitæ discrimen adducere homines solet: præterea experimur per longam, & assiduam contemplationem corpus ob ani- **D** malium spirituum consumptionem debilitari, multo autem maior eorundem consumptio in visione fieret, quare absque dubio deberent ex longa inspectione totius corporis vires debilitari, atque concidere.

Confutatio.

Neque etiam dicere Galenus potest, non continuam spirituum emissionem in visione fieri, sed semel emitti statutam quandam spiritus quantitatem ad propinquum aerem, & durare visionem cessante emissione:

Alia responsio.

etenim fluxilem esse spiritum illum **E** credendum est, nec diu in aere seruari posse; neque etiam patet, à quonam detineatut, nec continue ab oculis exeat: præterea fingere quidem, & asseuetare hoc pertinaticer potest, dum animal in eodem loco manet immotum, eandemque rem incessanter intuetur; at quando ad varias partes, variaque loca progreditur animal, in singulis locis nouam fieri spirituum emissionem necesse est; nisi fortasse dicere audeat, in loci mutatione oculum re- **F** ceptui canere, & emissos iam spiritus ad se iterum reuocare, quale figmentum si diceret, ego quidem non mirarer.

Confutatio.

Hæc omnia plures Medicos dicere coegerunt, Galenum non putasse emitti ab oculis spiritum ipsum animalem, neque corporeum aliquid, sed solum lumen, quod est accidens: hi tamen debent Galeni verba, quæ iam considerauimus, inter-

Plurium Medicorum subterfugiū prò Gale.

Confutatio.

pretari, quibus corporeæ substantiæ emissio manifestè significatur. Sed hoc quoque maximas difficultates coniunctas habet, quarum vna, quæ ex natura luminis iam à nobis declarata desumitur, insolubilis est; diximus enim lumen non esse aliquid exiens à corpore lucido, sed esse accidens spiritale in perspicuo productum à præsentia lucidi, lumen enim Solis in aere existens, neque est pars aliqua substantiæ Solis, neque accidens eius aliquod, quod à Sole ad aerem transmissum fuerit; non posset enim accidens migrare de subiecto in subiectum, sed est accidens spiritale in aere genitum à luce Solis præsente: hoc si verum est, vt certe est verissimum, non possunt Medici, & Galen. si hoc intellexerunt, vti nomine extramissionis, quia sic emitti ab oculis lumen, non est egredi aliquid ab oculis, sed est produci ab eis lumẽ in circumstante aere: quomodo igitur ex hac aeris illuminatione dicere audent animal fieri videns? sic enim nulla fit coniunctio videntis cum re visa; & nihil ex oculo ad aerem egreditur, quo dici possit oculum fieri videntem, sed potius aer, quod lumen illum recipit, redditur videns: ob id in magnum etiam absurdum incidunt, dum dicunt lumen cum colore ad oculos remeare; quum enim lumen, vt antea diximus, nullo modo moueatur, vt vanum est dicere lumen ex oculis egredi, ita est ridiculum dicere lumen ad oculos reuerti. Præterea experimur in omnibus aliis lucidis, quæ lumen generant in perspicuo, quodlibet eorum per hanc illuminationem fieri quidem visibile, at non videns; quare emitti ab oculis lumen non est eos esse videntes, sed potius visibiles aliis reddi. Sed possumus tandem contra Galenum argumentari ex ipsiusmet dictis, quibus veritatem inuitus confiteri visus est: nam in septimo illo de decretis, inquit, cerebrum esse omnium sensuum primum instrumentum, & hoc munere fungi per neruos ad omnes partes missos tanquam eius propagines; sic enim sensus omnes ad naturam vnam vniuocam reducere videtur, & ad vnum operandi modum, qui prouenit ab vna primi instrumenti temperie, ac facultate; eiusdem ergo rationis esse debet omnium sensuum operatio; quare si alii sensus operantur patiendo ab obiectis, debet etiam visus patiendo operari; quod etiam inficiari non est ausus Galenus: nam in libro decimo sexto de vsu partium vniuerse de omni sensu loquens, & ipsam sensus naturam considerans dixit, sensum in patiendo consistere, & in decimo etiam libro particulariter de visu loquens dixit organum visus debuisse esse album, ac splendidum, vt à coloribus pati, & immutari possit.

Octauũ argumẽtum.

Alia aduersus Galenum argumentatio ab oculi substantia. Cap. V.

EX ipsa quoque artificiosissima oculi structura magnum pro Arist. contra Galeni sententiam argumentum sumitur: nam si absque receptione per solam emissionem fit visio, non potest autem extramitti lumen, quia accidens non migrat de subiecto in subiectum, sed solus spiritus, certe ad hunc emittendum satis erat sine oculo neruus opticus, ita vt cerebrum tanquam commune instrumentum eo vteretur ad visionem, deinde etiam aere externo tanquam instrumento proximo. Sed aliquas præcipuas oculi partes consideremus, vt tum ex toto oculo, tum ex eius partibus cognoscamus, cum ad receptionem luminis, & colorum, non ad vllius rei extramissionem directum esse à natura: primum quidem considerandum accipio humorem crystallinum, quem & Philosophi, & Medici præcipuum esse videndi organum concordes fatentur; hunc asserit Galenus solidum esse, ac durum, & præterea album, & splendentem, & perspicuum; sed absque Galeni confessione hæc omnia sunt manifesta ex anatome, & inspectione constructionis oculi; nam in eius medio tanquam princeps positus est crystallinus, & in parte anteriore habet aqueum humorem, in posteriore autem vitreum; & substantiam habet ita solidam, vt sublata etiam aranea tela, qua totus inuestitur, consistentiam habeat, & figuram suam retineat, nec modo vllo fluat; non eiusmodi sunt alii duo humores, ex tunicis enim educti non consistunt, sed fluunt: albus etiam maxime est, & splendens, sed quo splendore? an tali, vt ex se propriam lucem habens illuminet alia? nequaquam, & hoc asserere pertinacissimi hominis esset, & negantis res sensui manifestas; sed splendens est alieno lumine, quod receperit: idque etiam in crystallo, & aliis solidis perspicuis cernimus, recepto enim alieno lumine fiunt lucentia, sed in tenebris omni prorsus luminè destituta sunt; fit autem splendor talis in perspicuis solidis, ac densis, quia propter perspicuitatem recipiunt lumen introrsum, & propter densitatem retinent, atque vniunt, & intensius reddunt; factus igitur est crystallinus aptus ad lumen recipiendum, non ad emittendum; & huius ratio ab eius temperie sumitur, aqueam enim substantiam habet, ea autem est aquæ conditio, vt per suam perspicuitatem recipiat lumen, & per soliditatem & crassitiem retineat, & intensius esse faciat, & adhuc magis si condensetur, & congeletur, vt in crystallo euenit: ad emittendum autem lumen aqua ex se apta non est, nam quantumuis densata nunquam fit lucida; nec dico crystallinum esse puram aquam, sed

Argumẽtum ab humoris crystallini substantia.

ſed dico eſſe corpus miſtum, in quo eſt aliquid ignis, & aliorum elementorum, exceſſu tamen aqueum; eſt etiam in aliquibus oculis plus ignis, quam in aliis, quo fit vt noctu aliquid luminis emittant, non tamen ob id exceſſu ignei ſunt, ſed aquei, quia ſemper aliis elementis præualet aqua in miſtione cryſtallini: ſed illud non omnibus oculis competit, quare conſideratione dignum non eſt, non enim in ea emiſſione conſiſtit viſio, ſed ſolum indicatur melior viſio propter maiorem cryſtallini luciditatem, quæ facit vt colores melius recipiantur. Patet igitur cryſtallini officium non eſſe lumen emittere, ſed lumen & colores recipere; quod etiam ipſius figura confirmat, gibboſam enim aliquartum habet vtramque ſuperficiem, magis tamen interiorem, qua infixus eſt vitreo, exterior enim planior eſt, vt plures recipere radios poſſit: interioris autem ſuperficiei maior gibboſitas eandem cauſam habet, quam & ipſe vitreus humor, in cuius officio aſſignando deceptum fuiſſe Galenum ita manifeſtum eſt, vt nihil eſſe poſſit clarius, & hoc intellecto patebit receptione viſionem fieri, non emiſſione.

Argumẽtũ a figura cryſtallini.

Error Galeni de humore vitreo.

Inquit Galenus, nullum eſſe aliud vitrei humoris officium, ſiue vſum, quam nutrire cryſtallinum, & hac vtitur ratione: cryſtallinus omnino egebat nutritione, nutriri autem ſanguine immediate non oportebat, quoniam à calore, & craſſitie ſanguinis vitiata fuiſſet luciditas, & albedo cryſtallini; natura igitur voluit vt ſanguine prius nutriretur vitreus, deinde vitreo cryſtallinus aleretur; ideo inquit vitreum eſſe minus album, ac minus lucidum, & eſſe veluti ſi quis multo albo parum nigri commiſcuerit, aliquid enim nigredinis accipit à ſanguine, quo nutritur. Sed hæc Galeni ſententia aduerſatur ſenſui, & rationi: nam ſenſui patet humorem vitreum cryſtallino minus album non eſſe, eſt quidem minus ſolidus, ſed nihil penitus nigredinis in eo apparet, quum ſit albiſſimus vt cryſtallinus, nutritur tamen ſanguine, vt Galenus aſſerit: quare vana eſt eius ratio, cur non debeat cryſtallinus ſanguine ali; ſi enim vitrei albedo hac nutritione non vitiatur, pariter neque cryſtallini albedo vitiabitur; hoc ergo non facit, quin ali ſanguine cryſtallinus poſſit; idque confirmatur ex aliis, quæ alba ſunt, licet ſanguine nutriantur, huiuſmodi enim ſunt nerui, & oſſa: ſemen quoque & lac alba ſunt licet ex ſanguine ſint genita, quia mutatur in ea generatione color in colorem conuenientem rei generandæ, vel nutriendæ, quod præſtare ſagaciſſima natura, quando ita expedit, facile poteſt. Eſt etiam abſonum rationi, quod tanta moles, quanta eſt humor vitreus, cryſtallino ad eius nutritionem tradita ſit: nam multo maior eſt cryſtallino vitreus, ac ſi ſenſui credi- **A** mus, eſt quadruplo, & fortaſſe quintuplo maior, videmus autem in omnibus alimentum eſſe re nutrienda longe minoris quantitatis, idque omnino neceſſarium eſt: quia, quum alimentum in principio ſit contrarium, & cum re alenda pugnet, ſi maius eſſet, opprimeret eam potius, quam aleret, tanquam validius, quoniam in maiori corpore vis maior ineſt; potius igitur natura cryſtallini in naturam vitrei mutaretur, quam è contrario.

Alimentum debet eſſe multo minus re alenda.

Hanc igitur Galeni **B** ſententiam ego prorſus reiiciendam puto, & aliud eſſe vitrei humoris officium, quam cryſtallinum alere, idque inſpicientibus ac diligenter conſiderantibus ita manifeſtum eſt, vt nihil clarius eſſe poſſit: & hinc validum argumentum ſumitur ad oſtendendum receptione fieri viſionem; quum enim neceſſarium ſit, vt per cryſtallinum tãquam perſpicuum tranſeat lumen, & color receptus, certe niſi aliquis alius humor in parte poſteriore inter tunicas, & cryſtal- **C** linum interceſſiſſet, lumen illud ad tunicas in illa parte perueniſſet, & quum ſoleat lumen à ſolidis corporibus reflecti, fuiſſet iterum reflexum à tunicis ad cryſtallinum vna cum colore tunicarum, eſt autem ſecunda tunica colorata colore ſubnigro, ideo imbutus fuiſſet perpetuo cryſtallinus colore illo, quod quidem viſioni maximum impedimentum attuliſſet; nam viſus omnia illius coloris eſſe iudicaſſet, quemadmodum etiam ictericis contingere ſolet: fuit er- **D** go neceſſarium, vt inter tunicas & cryſtallinum in poſteriore oculi parte humor vitreus poneretur, iſque magnus, & magnæ profunditatis, vt in eius medio poſſet linearum viſualium angulus fieri, & inde earum conus exinaniri, neq; ad tunicas peruenire, ne ab earum colore cryſtallinus per reflexionem luminis coloraretur: hoc eſt abſque dubio vitrei humoris officium; nam experientia docet, lumen tranſiens per vitrum aliquod cauum vniri in illa cauitate, & permeans **E** vltra vitrum in quadam certa ab eo diſtantia facere conum, in cuius extremitate intenſiſſimum lumen apparet, ſed minimæ quantitatis inſtar milij, nempe ſi in illa certa diſtantia ponatur corpus aliquod ſolidum, id quod angulus impingat; nam ſi propinquius vitreo corpus illud ponatur, maior eius pars illuminabitur, & eo maior, quo ſit propinquius vitreo; at ſi paulatim remoueatur, minuetur cõtinue, donec ad minimam ſuperficiei illuminatæ quantitatem **F** perueniat, ideo in illa minima quantitate ita eſt vnitum & validum illud lumen, vt etiam accendat, & vrat, quoniam ibi deſinit conus, & angulus à concurſu radiorum productus; ideo ſi adhuc magis remoueatur corpus illud, nullum amplius lumen ab illo vitro ad ipſum peruenit, ſed eſt exinanitum, quia quum ad conum, & ad acumen tendat, non prætergreditur quoddam

Argumẽtum ex vitrei humoris officio.

determinatum punctum: ego igitur in oculorum sectione vidi crystallinum ab aliis humoribus separatum, cui quum accensa candelula apponeretur, totus fiebat lucidus, & splendens tanquam candelæ lumine imbutus ob suam perspicuitatem, & trans totam crystallini substantiam meabat lumen, & in posteriore crystallini parte transibat in conum, & in acumen, non multo post intimam crystallini gibbositatem, ita vt acumen illud, & linearum concursus parum distaret à crystallino, imo ipsum fere attingere videretur; ideo certum est, illius coni acumen exinaniri in humore vitreo, qui magnam habet profunditatem, ideoque ad posteriores tunicas peruenire non posse. Ad hunc ergo vsum natura humorē vitreum magnæ quantitatis post crystallinum collocauit, vt in illo perspicuo, & incolorato corpore fieret radiorum per crystallinum transeuntium coniunctio; ne ad posteriores tunicas peruenirent: & hanc eandem ob causam credendum est factam esse à natura maiorem illam in interiore crystallini parte gibbositatem, ne procul à crystallino radiorum coniunctio fieret, nam gibbositas illa maiorem luminis vnionem facit, ita vt in puncto propinquiore radij à crystallino prouenientes congrediantur. Hoc igitur si est vitrei humoris officium, necesse est non emissione, sed receptione visionem fieri: nam si emissione fieri statueretur, non opus esset humore vitreo congressum radiorum recipiente; quare superuacaneus ille humor esset, sicut & alia multa in oculi structura superuacua essent. Quærendum præterea est, quomodo ad visionem, vel ad oculi salutem conferat color vueæ, à quo oculum, & vim visiuam roborari fatetur Galenus, hoc enim dicens veritate coactus suam ipse sententiam euertit: nam inquit, oculum lædi ab albo, & à luce, contra vero à colore subnigro, & cæruleo roborari, & inde fieri vt oculus fatigatus claudi soleat, tanquam ad naturale remedium confugiens, vt ab illo circumstante tunicæ colore roboretur. Hoc quidem à Galeno verissime dicitur: attamen nulla fieri roboratio potest, si visio per emissionem radiorum, non per receptionem fiat; vt è contrario manifesta roboratio potest, si per receptionem fieri statuatur: albi namque magna est actio in oculum, ideo exercetur maxime, & fatigatur oculus inspectione albi; contra vero nigri vel nulla, vel parua est actio, quia nigrum tanquam priuatio albi est; ita vt nigrum videre sit nihil videre, vt aperte ait Arist. in 3. Meteor. cap. de iride: quod si nigrum in lumine videmus, id fit; quia illi adiectum lumen remittit illā nigredinem, & constituit quēdam medium colorem motiuum visus positiue: colores itaque ad nigredinem vergentes parum agunt in visum, & parum exerce-

Argumētū a colore vuea.

Albi magna est actio in oculum.

A tur visus in eorum visione: itaque si receptione colorum fit visio, in promptu est ratio cur visus à colore vueæ roboretur; at si emissione fit, nulla esse ratio potest: nā si ipsa spirituum substantia emittitur, color ille non cohibet spiritus ne egrediantur; similiter si lumen solum emitti dicatur, non prohibet color vueæ ne per foramen emittatur lumen; imo neque per huiusmodi emissionē luminis debilitari oculus potest, quandoquidem iam diximus eam proprie emissio- B nem non esse, sed productionem luminis in extremo perspicuo; lucidum autem in lucendo, & illuminando alia non fatigatur: quare si ita fit visio, neque vlla egebat oculus roboratione, neque si indigeret, à colore vueæ vllum recipere sui laboris remedium, aut roborari posset. Alias quoque oculi partes considerare possemus, & ex iis quoque sententiam Aristot. confirmare; huic enim omnes attestantur, & suffragantur: sed præcipuas considerare satis sit, reliquas iu- C diciosis viris, & libero animo philosophantibus considerandas relinquimus.

Confutatio sententiæ Galeni de oculo, quod sit igneus. Cap. VI.

Argumētū Galeni.

EX his quæ hactenus dicta sunt, colligere possumus alium Galeni errorē, quem considerare, ac demonstrare, à nostro instituto alienum non erit, sed potius ad ipsum non parum D conferret; inquit enim Galenus oculum non esse aqueum, vt Aristoteli placuit, sed igneum, vt ex eius luciditate coniici potest. Attamen huic sententiæ dissectio oculi, & sensus ipse refragatur; nam, vt Aristoteles notat in 2. cap. lib. de sensu & sensilibus, secto oculo apparet totam eius substantiam aqueam esse, & id negare proterui admodum hominis est: argumentum autem ab oculi luciditate sumptum nullam habet efficacitatem; nā quomodo lucidus oculus sit, E iam diximus; non est enim lucidus luce propria, qua in tenebris illuminet aerem, & per se visibilis sit, sed lumine aliunde recepto, quemadmodum etiam vitrum, & crystallus; talem ergo habet luciditatem, quæ aqueū potius esse oculum denotet, quam igneum; nā si luceret luciditate ignea, luceret in tenebris, quod non de omnibus oculis verum est. Alio quoq; nititur fundamento Galenus ad hoc comprobandum, nam plenus oculus est spiritu animali ad eum transmisso à cerebro per neruum opticum, de cuius spi- F ritus emissione paulo ante disputauimus: quoniam igitur spiritus animalis igneus est, & Plato quoq; in Timæo eum vocat ignem, ideo ratione spirituum oculus dicēdus est igneus. Sed hoc quoq; leuissimum argumentum est. Primū quidem, quia nos non inficiamur spiritum animalem à cerebro ad oculos fluere, sed non ob id fit

Solutio.

Argumētum contra Galenum.

Aliud Galeni argumentum.

vt ocu-

A vt oculus sit igneus, etiamsi igneum esse spiritum concederemus; etenim huiusmodi appellatio sumitur ab excessu, excedit autem humor aqueus, non spiritus, vt per se manifestum est, idque optime declaratur ab Aristotel. in libr. 2. de Partibus Animalium, cap. 4. vbi dicit substantiam oculi esse frigidam & humidam, & esse humoris cerebri partem purissimam, quæ secernitur, & ad oculum mittitur: quemadmodum igitur etiam in cerebro insunt spiritus tum in arteriis, tum in ipsismet cerebri ventriculis, neque

B per hoc stat, quin ab omnibus cerebrum membrorum omnium frigidissimum, & humidissimum esse dicatur; ita in oculo insunt spiritus animales, ipsa tamen oculi substantia aquea est. Sed præterea etiamsi spiritus animalis in oculo excederet humorem aquum, non ob id oculus esset igneus appellandus, quia spiritum animalem vocare igneum vanissimum est, vt facile est vel ex ipsiusmet Gal. dictis demonstrare; spiritum enim animalem putat Galenus in cerebro

Quod spiritus non sint ignei

C generari, vitalem vero in corde, & hunc per arterias ad cerebrum deferri, & ibi à facultate cerebri in animalem conuerti: spiritus autem vitalis, si bene consideremus, calidus est & humidus, proinde aereus, non igneus, vitales enim hæ duæ qualitates sunt, calor, & humiditas: quod etiam ex eo patet, quia generatur ex sanguine tenui, & purificato in corde, sanguis autem tenuis non potest verti nisi in vaporem aereum, quia

D est spiritus vitalis: præterea spiritus vitalis non est summe calidus, ergo non est igneus, non est enim ignis, nisi sit summe calidus; assumptum manifestum est, quia calor igneus destructiuus potius vitæ est, quam conseruatiuus, vt ait Aristoteles in libro secundo de ortu animalium, cap. 3. præterea si calor spirituum summus esset, non posset intendi & augeri; augetur tamen, quoniam accenduntur spiritus in febri, & fiunt calidi supra modum naturalem; per se igitur

E sunt mediocriter calidi, quæ est aeris natura; quocirca & ex gradu caloris, & ex humiditate vitales spiritus non igneos, sed aereos esse manifestum est: minus igitur spiritus animales possunt ignei appellari, hi namque ex vitalibus generantur in cerebro per refrigerationem; quia necesse est, vt in loco frigidissimo, atque humidissimo, quale cerebrum est, obtundatur vitaliū spirituum calor, & ita ex vitalibus iuxta Galeni sententiam animales generentur: si ergo in cor-

F de loco calidissimo spiritus non sunt ignei, sed aerei, multo minus in cerebro dicēdi sunt ignei, vbi multo minus habent caloris quam in corde, imo potius dicendum videtur, eos ad aquæ naturam accedere, & esse instar vaporis, qui est medium quiddam inter aerem, & aquam; vel saltem esse aereos compactiores, & minus calidos, nullibi enim sunt calidiores, quam in corde, qui fons & radix caloris est; & nullibi frigidiores, quam in cerebro, sic enim ad cognitionem, & ad contemplationem aptiores sunt, sicut alio in loco ostendimus. Sed ipsemet Galenus in initio libri decimi de vsu partium veritate coactus confitetur pupillam esse plenam spiritu aereo, ac splendido; quum ergo aereum esse affirmet, non est oculus à spiritu igneus appellandus, neque potest ex eo spiritu ita lucere, vt illuminet alia, quoniam aer non lucet luce propria, quemadmodum nec aqua, sed solum aliena per suam perspicuitatem recepta. Si vero Galen. dicat spiritum vitalem aereum esse, sed mutari in animalem igneum, hoc manifeste repugnat rationi, quoniam hæc mutatio fit in cerebro, quod quum frigidissimum sit, non potest vertere aerem in ignem: imo etiamsi spiritum vitalem in corde propter magnum calorem vellemus igneum appellare, cogeremur tamen animalem vocare aereum, quum in eo sit plurimum remissus, atque imminutus calor. Quod vero aliqui adducunt verba Aristotel. in postremo problemate particulæ 31. dicentis oculum esse igneum, id parui momenti est: nam constat Aristotel. in problematibus populariter loqui, & sæpe aliorum opiniones sequi, præsertim quando ad id de quo loquitur, nullum momentum afferunt; quam eandem ob causam etiam in 3. Meteorolog. loquens de iride vsus est opinione platonica de visione, vt mox in argumentorum solutione considerabimus: quoniam igitur in illo problemate quærit, cur non ita differant oculi inter se, vt manus inter se differre cernuntur, respondet id contingere, propterea quod manus est corpus mistum, id est, heterogeneum, oculus vero non est mistus, id est, non heterogeneus, sed simplex, id est, homogeneus, siquidem igneus est; hoc autem idem dixisset statuendo oculum aqueum, ideo non curauit Aristotel. ipsum aqueum potius, quam igneum appellare, dummodo simplex, hoc est, homogeneus esse statueretur; non est autem credibile Aristotel. qui in lib. de sensu, & sensilibus, cap. 2. opinionem Platonis oculum igneum esse asserentis efficaciter improbauit, ibi ex animi sententia cōtrarium affirmare dicēdo esse igneum: ideo persæpe debilia esse solent argumenta, quæ ex Aristotel. verbis in aliis locis extra propriam de aliqua re tractationem sumi solent; ipse enim extra proprium locum de re aliqua loquens, vtitur frequenter opinionibus aliorum tanquam manifestioribus, ne propria opinione vtens dubiam redderet propositæ rei declarationem; sed id tamen nunquam facit, nisi quando ad id, quod ibi proposuit, declarandum, nihil referat, an propria, an aliena sententia de aliqua re vtatur.

Obiectio ex vlt. prob. partic. 31.

Solutio.

Nonnullorum conciliatio Platonis, & Galeni cum Aristotele, & eius reprobatio. Cap. VII.

Conciliatio de oculo.

COlligere ex his possumus quorundam recentiorum errorem, qui putarunt se Aristotel. cum Platone & Galeno, tum de oculi temperie, tum de visione optime conciliasse: primum quidem de oculo per hanc distinctionem: oculus duobus modis considerari potest; vno modo sumi potest pro illo corpore, quod per anatomen sensu conspicitur, sic autem aqueus est, patet enim crystallinum humorem esse aqueum; secundo modo pro calido innato, quo vt instrumento crystallinus vtitur, nempe pro spiritu animali illuc misso à cerebro, & hac ratione oculus est igneus, ideo Aristot. vtrumque respiciens varie loquutus est.

Confutatio.

Sed vana est hæc consideratio, quoniam Aristot. in lib. de sensu, & sensilibus oculum sumit animatum, atque perfectum, siquidem anima destitutum negat esse oculum appellandum, sed illum solum, qui facultatem videndi habeat; hic autem non est sine spiritibus, & calore innato, cum tamen Aristot. negat esse igneum tum ibi, tum in libr. 5. de ortu animalium, cap. 1. & aperte asserit esse aqueum, scilicet ratione excessus, quia aliquam ignis quoque portionem in crystallino esse quis negare potest, si crystallinus est corpus mistum, & perfectum mistum? num est ergo credendum Aristot. alibi ex propria sententia loquentem appellare oculum igneum: adde quod de omnibus corporis partibus hoc dicere possemus, vt carnem esse terream ratione terræ præualentis, qualem eam esse sensu iudicamus, sed esse igneam ratione caloris innati, quum ergo hoc absurdum sit, vanũ est à spiritibus appellare, seu iudicare alicuius membri temperaturam.

Conciliatio de visione.

Quod vero ad visionem attinet, dicunt eam posse duobus modis considerari, vno modo prout est visio absolute; altero modo vt cum alia visione comparatur, & melior esse dicitur, quam illa: priore igitur modo dicũt satis posse visionem fieri per solam colorum receptionem in oculo; quia quum aer externus recipiat sua perspicuitate species colorum, fieri non potest quin oculus vt perspicuus easdem species recipiat, & receptas iudicet, & ita videat; vt igitur fiat absolute visio, non est opus emissione radiorum, sed sufficit colorum receptio in oculo à contiguo aere illuminato: & hoc respicit Aristotel. quando improbat Platonis sententiam de extramissione, loquitur enim tunc absolute de visione, non de meliore visione; & hoc idem à Galeno, & à Platone concessum fuisse asserunt. Si vero consideremus, quomodo fiat melior visio, melior certe fit per extramissionem, non quidem spirituum, id enim impossibile esse confitentur, sed radiorum, & luminis, quod est accidens; emittuntur enim ab oculo radij, sicut etiam à sole, non quidem ad rem vsque visam, quod etiam Galenus notauit, sed ad circumstãtem aerem illuminatum, in quo iam receptus est rei videndæ color: quare lumen cum colore in aere existens obuiam fit lumini emisso ab oculo, & simul commistum vtrumque lumen remeat cum colore ad oculum, & in eo recipitur, ac iudicatur, eaque optima visio est, nec fit extra oculum, sed in oculo: & hanc dicunt non modo Platonis & Galeni sententiam fuisse, sed etiam Aristot. cuius verba citant in particul. 31. problematum variis in locis, vbi concedit extramissionem, quia de meliore visione loquitur, & in quinto de ortu animalium, cap. 1. vbi dicit, corneam oportuisse non esse nigram, quia debet esse translucida, nigrum enim non translucet, quare etiam laternæ, si ex nigra cute conficiantur, non translucent: vult igitur Aristotel. ita extramitti lumen ab oculis, vt ex laterna lumen foras emittitur, comparat enim oculum cum laterna.

Confutatio.

Sed hanc sententiam veritati repugnantissimam esse, satis patet ex præcedẽte nostra aduersus Galenum disputatione: iam enim ostendimus, nec ipsam spirituum substantiam posse extramitti, quod isti quoq; concedunt, nec lumen tanquam accidens, quod idem ex oculo ad externum aerem egrediatur, propterea quod accidens non migrat de subiecto in subiectum, sed generatur in perspicuo lumen à corpore lucido: quapropter omnia, quæ ab his dicuntur de egressu luminis ab oculo, & de eiusdem regressu ad oculum, vanissima sunt, quoniã eiusmodi motus lumini attribui nulla ratione potest. Vana igitur est illa, qua vtuntur, duplicis visionis distinctio; siquidem nihil reuera ab oculo emittitur, dum lumen emitti statuimus, quoniam illuminare non est emittere aliquid, vt antea ostensum est. Sed præterea reprobatur eorum sententia per dictum illud Aristot. 2. Topicorum, cap. 4. vt simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis: nam si visio simpliciter in receptione consistit, & receptio est ratio, qua simpliciter visio fit; oportet meliorem visionem in meliori receptione consistere, non in extramissione: imo Topica hæc regula in præsentia euadit demonstratiua; nam si ratio visionis absolute considerata non in emissione consistit, sed in receptione, iam essentialis est visioni receptio speciei, accidẽtalis vero extramissio luminis, quum sine hac fieri visio possit, non sine receptione; ex eodem igitur fonte haurienda est comparatio visionis cum visione, qua vna melior dicatur, & altera deterior, ex quo absolute sumitur ipsa visionis natura; itaque melior visio in meliori receptione constituenda est, si absolute sumpta visio in

sio in receptione consistit: & huic sententiæ attestatur experientia, nam senes deterius vident, quam iuuenes, non propter animæ imbecillitatem, sed propter impuritatem organi: nam, vt inquit Aristoteles in particula 65. primi libri de Anima, facultas animæ iudicatiua, & anima ipsa per senium non debilitatur, sed solum organum corporeum; nam oculus in sene factus est terrestris, ac minus perspicuus, proinde minus aptus ad lumen, & ad colores recipiendos; officium enim organi est recipere, & officium animæ est iudicare, ideo inquit ibi Aristoteles, si senex acciperet oculum iuuenis, ita videret, vt iuuenis: in senibus igitur & in iuuenibus patet meliorem, ac deteriorem visionem in nullo alio consistere, quam in meliore, ac deteriore luminis receptione. Ipsa igitur secundum se horum sententia absurda est: sed adhuc absurdius est eam Aristot. attribuere, qui vbique sententiam hãc de extramissione refellit, & ab ea abhorret, multo autem magis abhorreret ab hoc discrimine visionis, & melioris visionis, quum sit rationi repugnantissimum: quod autem in problematibus vtatur sententia Platonis de radiorum extramissione, hoc nihil est; eadem enim vtitur etiam in tertio Meteorologicor. in tractatione de iride, sed de hoc postea in solutione argumentorum dicemus: quando autem ibi nominat meliorem visionem, certum est eum non ita loqui; quia comparat extramissionem cum receptione absque emissione, nam ridiculum est hoc dicere; sed vnum & eundem visionis modum considerat, qui varietur secundum magis, & minus, idque ibi ita manifestum est, vt de hoc disputare vanum sit. Quod vero dicunt de comparatione cum laterna, quæ habetur in primo capite libri quinti de ortu animalium, id nullius roboris est, quoniam Arist. ibi comparat oculum cum laterna ratione solius transparentiæ corneæ, sed non ratione modi; per corneam enim transire lumen oportet, sicuti per laternam, non tamen eodem modo, quia per corneam trãsit ingrediendo, per laternam vero egrediendo; quare non est in omnibus accipienda illa similitudo, & res per se manifesta est.

Confutatio.

Solutio argumentorum Galeni.
Cap. VIII.

TAndem super est vt ad argumenta à Galeno adducta respondeamus: quorum primum, quod Galenus, & Medici tanti faciunt, à magnitudinis visione acceptum, nullius penitus momenti est? possumus enim primo illud hunc in modum retorquere: in phantasia, quæ paruo spatio in capite hominis concluditur, recipitur montis magnitudo; imaginamur enim magnitudinem montis quanta reuera est., qui ergo fieri potest, vt magna montis moles in par-

Ad primum.

A uo hominis capite contineatur? vel, si in phantasia hoc non impossibile esse Galenus iudicat, cur in oculo impossibile esse iudicat? Dicimus igitur, si oculos recipere ipsammet montis magnitudinem materialem diceretur, vtiq; per foramen tam paruum quantum pupillæ est, eam ingredi minime posse; sed quum non ipsa realis magnitudo, sed eius imago, & species, quæ spiritalis est, recipiatur, id sine vlla absurditate fieri; nam imago magnitudinis est quidem ma- B gnitudo, & quanta per repræsentationem, quia magnitudinem repræsentat, ipsa tamen secundum se formaliter accepta non est quanta, sed est indiuisibilis, & recipitur indiuisibiliter, neq; per hoc stat quin per eam cognoscatur rei magnitudo modo ampla, modo angusta, pro obtusitate, vel acumine anguli visualis in oculo, sicut antea diximus: hoc significauit Aristoteles ipse in contextu 121. libri secundi de Anima, quando dixit omnes sensus esse receptiuos spe- C cierũ sine materia, nam quantitas naturam primæ materiæ insequitur, vt alias in lib. de materia ostendimus, ideo extra materiam nil potest esse quantum; species igitur quantitatis sine sua materia nõ est quantitas, licet quãtitatis repræsentatiua sit, sed est indiuisibilis, & tum in oculo, tum in medio indiuisibiliter recepta, quia in quolibet puncto medii terminatur angulus coni, quo magnitudo illa videri potest: confirmatur hoc ex consideratione colorum, nam per D eundem aerem medium simul eodem momento transeunt cõtrarii colores, qui tamen in ipso aere non commiscentur, neque vnus alterum vitiat, quia sunt spiritales, & sunt materia; nam possunt in eodem aere duo homines esse, quorum vnus videat rem aliquam nigram, alter vero aliam rem albam, ita vt per eundem aerem simul transeant duæ illæ species, absque vlla sua læsione, vel commistione; quare argumentum leuissimũ est, vt patet ex consideratione phan- E tasmatum in imaginatiua, quemadmodũ modo dicebamus; eadem enim vtrobique ratio est; vel enim similiter in oculo species quantitatis montis recipi potest, vt in phantasia recipitur, vel, si in oculo recipi non potest, similiter dicendum est non posse recipi in phantasia. Secũdum Galeni argumentum erat, quomodo potest eadem numero magnitudo eodem temporis momento ad oculos diuersorum transire, & simul in iis omnibus recipi? hoc quoque conuertere F contra ipsum possumus hoc modo: quomodo potest eadem numero magnitudo recipi simul in phantasia diuersorum hominum? recipitur tamen, quia multi eodem temporis momento eandem rei magnitudinem imaginantur, & eadẽ est ratio vtrobique; nam si in sensu id fieri nõ potest, in phantasia quoque non potest fieri; at si in phantasia potest, vanum est negare id in sensu fie-

Species spiritalis non est quanta formaliter, sed solum repræsentatiue.

Ad secundum.

ſu fieri poſſe. Dicimus igitur magnitudinem A
rei materialem, neque ad multorum hominum, neque ad vllius alicuius oculos poſſe transire, quoniam accidens idem numero non migrat de ſubiecto in ſubiectum; ſed multiplicare tamen ſpeciem ſuam, atque ad totum circumſtans perſpicuum diffundere poteſt, ita vt recipiatur eodem momento in oculis multorum hominum; itaque de obiecto materiali totum Galeni argumentum concedimus, ac
de obiecti ſpecie ſpiritali nullius momenti eſt, B
quia non eſt abſurdum id, quod Galenus abſurdum eſſe arbittratur; quod oſtendo per ea, quæ ab ipſomet Galeno dicuntur: concedit ipſe præter viſum alios ſenſus per receptionem operari, nonne igitur idem numero ſonus recipitur ſimul in auribus plurimorum hominum? cur ergo non & idem numero color, & eadem numero magnitudo poteſt eodem momẽto recipi in oculis diuerſorum? etenim non ipſa C
materialis magnitudo, neque materialis color ad oculos tranſit, ſed ſpecies ſpiritalis, quæ vndique diffuſa per aerem adeſt in quolibet aeris puncto, & in quolibet æque viſibilis eſt: patet igitur nil eſſe vanius his Galeni argumentis.

Ad tertium. Tertium eius argumentum ſumebatur à viſione magnitudinis, & figuræ in ſpeculo; res enim quæ retro, vel trans parietem ſunt, videre rectâ non poſſumus, in oblato tamen ſpeculo refractas videmus; ſed colorem quidem in ſpeculo frangi,
& ad oculos reflecti dicere poſſumus, at figurã, D
& magnitudinem refrangi in ſpeculo ne imaginari quidem poſſumus; conſiſtit enim figura in quadam partium harmonia, quam per talem refractionem tolli, ac deſtrui neceſſe eſt, quomodo igitur poteſt integra videri, ſi in ſpeculo fracta ad oculos reflectitur? ego vero hoc magis dubito iuxta Galeni ſententiam, quam ſecundum Ariſtotelis opinionem; quomodo enim radii ab oculo exeuntes frangi in ſpeculo poſſunt, & re-
flecti ad rem videndam, quæ trans parietem eſt E
poſita? cur enim non in quolibet alio corpore, quod non ſit ſpeculum, franguntur ſimiliter radii viſuales, & ad rem videndam reflectuntur? oporteret etiam ſecundum hanc opinionem rem illam videri vt in eo loco exiſtentem, in quo reuera eſt, non vt in ſpeculo; nam ſi viſus à ſpeculo refractus ad eam vſque porrigitur, ita deberet in loco ſuo videri, vt in eo eſſe crederetur; & huius apparentiæ nulla afferri ratio poteſt, cur
res videatur in ſpeculo eſſe, non vbi reuera eſt: at F
ſecundum opinionem Ariſtotelis facile eſt huius rationem aſſignare, dicimus enim ſpeciem rei viſibilis ad ſpeculum vſque protendi, & in eo frangi, ideoque videri eſſe in ſpeculo: dum enim aſſerimus, obiectum ad viſum deferri, res clara eſt, & omni dubio caret; ſed dum dicimus rem viſibilem in loco ſuo immotam manere, &

A viſum ad illam progredi, inſolubili difficultate nos vrgeri neceſſe eſt. Solutio igitur argumenti huius ex eodem fonte ſumenda eſt, ex quo aliæ quoque acceptæ ſunt; frangi enim ipſa quidem materialis figura non poteſt, quin partium concinnitas, in qua conſiſtit, deſtruatur, ſed eius ſpecies, quæ ſpiritalis, & indiuidua eſt, refrangi ſine figuræ deſtructione poteſt; imago enim, quæ figuram, & quæ magnitudinem repræſentat, in ſpeculum terſum incidens reflectitur ad
B oculum, & ei figuram ac magnitudinem illius rei repræſentat: euenit tamen, vt propter obiecti à ſpeculo diſtantiam maiorem, vel minorem nõ eadem eiuſdem rei magnitudo iudicetur, quia quando remotior eſt, per acutiorem angulum inſpicitur, quando autem propinquior, per obtuſiorem; & huius quoque varietatis nullum afferre rationem Galenus poteſt: euenit etiam vt propter ſuperficiem ſpeculi inæqualem quantitas vel maior, vel minor appareat: & figura etiam
C vitiata, & deturpata repræſentetur, ideoque tum de magnitudine, tum de figura prauum iudicium à viſu fiat; non eſt enim inconueniens, ſi dicamus, ſenſum quandoque in rebus iudicandis decipi ob aliquam perturbationem medii, in quo ſpecies vitietur, præſertim vero in iudicandis ſenſilibus communibus; in his enim magis euenire poteſt, vt ſenſus decipiatur. quam in iudicandis propriis: ob id non decipimur in iudicando colore in ſpeculo, decipimur tamen in
D iudicanda magnitudine, vel figura ob paruam ſpeculi conſtitutionem, quæ eſt vitiatio quædam, ſeu deturpatio medii: & hoc quoque manifeſte refragatur opinioni Galeni; nam ſecundum eam deberemus videre, ac iudicate & magnitudinem, & figuram vti reuera eſt, non deturpatam, ſeu vitiatam, proinde nunquam decipi; nam ſi radii viſuales in ſpeculum incidentes ad rem videndam reflectuntur, eam attingere deberent vt reuera eſt.

Ad quartum. Ad poſtremum
E Galeni argumentum ſumptum ex Ariſtotelis teſtimonio in tertio Meteorologicorum dico Galenum abuti confeſſione Ariſtotelis, quoniam Ariſtoteles conſueuit vti aliorum opinionibus, de aliqua re ad aliud aliquid declarandum, quando ſunt vulgariores, & notiores, & ad id declarandum nihil refert hac vel illa opinione vti, præſertim vero quando de illa re nondum aliquid docuit ſecundum propriam opinionem, vt in ſecundo Poſteriorum Analyti-
F corum docere volens ea, quæ ad demonſtrationem pertinent, vtitur falſis aliorum opinionibus de rebus naturalibus, quas exempli gratia adducit: inquit enim cauſam cur lumen tranſeat per laternam, eſſe, quia vitrum illud, vel cornu laternæ eſt perforatum, & ita per poros ampliores lumen, quod tenuius eſt, pertranſit; attamen ipſe cenſuit eam nõ eſſe cauſam tranſi-

tus

tus luminis, neque illa corpora esse perforata, sed causam esse, quia sunt perspicua, & transparentia: at quia vtroque modo causa materialis adducitur, & nullum momentum ad declarandam demonstrationem facit hac potius opinione vti, quam illa, quæ aliorum Phylosophorum fuit, & illa etiam vulgatior erat; satis habuit Aristot. exempli gratia vti opinioni aliorum: sic etiam in eodem libro accipit exempli gratia tonitru esse sonum factum ab extinctione ignis, quoniam ibi nihil refert hanc potius, quam aliam veriorem causam adducere, quum ille non sit idoneus locus, in quo id declaretur. In tertio igitur libro Meteorologicorum Aristoteles modum, quo visio fit, nondum declarauerat; ideo ad iridem, & alia declaranda vti maluit opinione Platonis de visione, quæ vulgatior erat, & quam sequi vulgares etiam homines videntur, quam opinione propria, licet veriore, propterea quod ad illa, quæ ibi tractantur, declaranda, nihil referebat hoc potius modo, quam illo fieri visionem dicere: non est ergo verum id, quod Galenus ait, Aristotelem vti aliorum sententia de visione, quod eam veriorem esse cognouerit; sed quia vidit eam esse propria sua opinione vulgatiorem. & quia vtro modo dicamus, nihil referebat ad iridem declarandam; sed hoc ipsemet Arist. clare in ea parte nos admonet, subiungit .n. nihil interesse, an emissione, an receptione visionem fieri dicamus; hoc enim non variat eam doctrinam, quæ ibi de iride traditur; ideo si eo in loco Auerroem legamus, videbimus cũ illa omnia declarare iuxta Aristotelis sententiam de visione, non iuxta opinionem Platonis, licet Aristoteles hac vt euidentiore vti maluerit. Sed aliud præterea artificium ibi in Aristotele notare possumus, quod Galenus non animaduerterit, & quo ipse in libris vti nesciuit: nam si in iride declaranda vsus esset propria sua sententia de visione, dicere aliquis potuisset infirmam eam doctrinam esse, vt quæ infirmis fundamentis nitatur, nimium opinione

Artificium Aristot.

Aristotelis de visione, proinde non similiter vera fore ea quæ ibi de iride dicuntur, si aliorum de visione sententiam sequamur; sic igitur negato visionis modo, qui ab Aristotele ponitur, omnia illa, quæ ibi de iride, ac de aliis dicuntur, in dubium essent reuocata: Aristoteles igitur cum artificio voluit ad iridem declarandam vti aliorum sententia de visione, nec difficultatem aliquam in iride, aliisque rebus, quæ ibi tractantur, poneret: sed voluit etiam nos admonere, vtcunque visio fieri dicatur, nihil referre ad iridem declarandam, quia vtrunque dicatur fieri, eadem de iride sententia immutata, atque illæsa manet. Idem notare apud Aristotelem possumus in cap. 1. lib. 5. de Animalium ortu, vbi docet cur aliqui acute cernant, sed non procul, contra aliqui procul, sed non acute; deinde subiungit nihil referre an emissione, an receptione fieri visio dicatur, nam vsus quidem propria opinione, sed notare postea voluit idem esse etiam secundum Platonis sententiam de visione, vt firmior ratio ab ipso adducta videretur, quæ similiter iuxta omnium opinionem locum haberet. Admirari autem in hoc debemus ingenium Aristotelis qui omnia locis suis tractauit; & si quid vnquam extra proprium locum considerauit, satis habuit pingui Minerua ac leuiter illud tangere, neque voluit tractationes commiscere, neque alienas; atque intempestiuas alicubi instituere. Num autem Galenus hoc artificio suos libros scripserit, dubium est; nam præter alia multa, quæ ab ea intempestiue tractata notari possent, hoc vnum volo in præsentia considerare: citat ipsæ persæpe libros à se scriptos de demonstratione, & in iis se de sensibus diligentissime loquutum esse asserit, ideoq; de illis, quæ ad sensus pertinent, nos ad eos libros remittit, quod legere frequenter possumus in 7. libro de placitis Hippocratis & Platonis, num autem in Logica conueniens sit exquisite de sensibus agere, & an tale aliquid fecerit vnquam Aristoteles, aliis considerandum relinquo.

JACOBI ZABARELLAE PATAVINI, LIBER DE MENTE HVMANA.

Proœmium. Cap. I.

Vlla res est, cuius notitiam illi, qui rerum scientiam inquirunt, & sapientes euadere cupiunt, magis indagare, atque enixius peruestigare deberent quam illa animæ præstantissima pars, qua homines sumus, & quam solam hominem ipsum esse plures Pphilosophi existimarunt: cur enim non fatui potius, quam sapientis hominis esse fateamur ad cœli & elementorum, & rerum aliarum cognitionem adispicendam omne studium conferre, seipsum autem ignorare? ego igitur ne huic crimini me obnoxium redderem, postquam de rebus aliis naturalibus plura scripsi, de hac quoque scribendum mihi esse iudicaui, neque alio consilio, quam vt Aristotelis hac de re sentẽtiam, si fieri posset, declararem: hunc enim vnũ totius huius susceptæ prouinciæ scopũ mihi propositum esse aliás protestatus sum, vt quum in hac Patauina Academia Aristotelis publice interpretandi officio fungar, non solum voce, sed etiam scriptis operam hanc præstando magis possem obscura Aristotelis sensa auditoribus meis plana, ac manifesta reddere. Hæc autem, quam proposuimus de anima humana disputatio, cum ipsa per se dignissima est, in quam summa cum diligentia incumbamus, siquidem res nostra agitur, quum ad nos ipsos cognoscendos hæc maxime omnium pertinere videatur; tum ob ipsius difficultatem; & magnam, quæ ex Aristotelis dictis oritur, interpretum controuersiam non omittenda; etenim Aristoteles de mente humano, quam & animam rationalem, & intellectum potestate, seu patientem appellauit, tum ex professo in tribus de anima libris, tum obiter in aliis pluribus ita aut varie, ac dubie, aut saltem obscure loquutus est, vt ad diuersas, imo etiam contrarias sententias à grauioribus quoq; interpretibus eius verba distracta sint; nec defuerint qui eum ancipitem fuisse, & nihil certi hac de re statuisse affirmare ansi sint. Illud vero, quod potissime considerandum in præsentia suscepimus, est humanæ mentis natura, & quid ipsa sit: & quia omnis anima principium est animati corporis, & ab Arist. in libris de Anima non alia ratione, quam vt principium considerata est, nomen autem principii notat respectum ad illa, quorũ est principium; ideo ex hoc respectu omnis animæ natura fuit ab Arist. declarata: Duorum autem principium est anima, corporis animati tanquam forma, & operationum tanquam effectrix; ob id in initio 2. lib. de Anima Aristot. vniuersæ omnis animæ naturam & essentiam declarauit per respectum, quem habet ad corpus, cuius est anima; deinde in contex. 33. eiusdem lib. proposuit in tota sequente eius operis parte singularum animæ facultatum naturas ex operationibus declarandas, & post diligentem & vegetantis & sentientis partis declarationem, quæ in eo 2. lib. habetur, sumpsit in 3. lib. declarandũ quid sit humana mens, respectu operationis tantum, non respectu corporis; quid enim respectu corporis sit, iam in initio 2. lib. de omni anima vniuerse docuerat, neq; aliquid aliud de singulis declarandum relinquebatur: ac respectu operationum nihil vniuerse de omni anima dici poterat, nisi valde rude & imperfectum, quia non eodẽ modo omnes partes animæ suas edunt operationes, sed hoc in singulis considerandum erat, ideoque proponitur ab Aristot. in illo contex. 33. lib. 2. Nos igitur Aristot. quem interpretari volumus, imitati, humanæ mentis naturam vtraq; ratione declarabimus, vt tandem ex vtroque respectu perfectam eius definitionẽ colligamus.

Anima ad duplicem effectum refertur.

Quæstio, an anima rationalis sit forma hominis, & quæstionis declaratio. Cap. II.

Illud igitur, quod primo loco considerandũ nobis proponitur, est, an anima rationalis sit forma hominis, & quia de hoc interpretes Aristot. non consenserunt, ideo vt id, quod quærimus, intelligatur, notãda est distinctio formæ, qua oẽs vtuntur. Forma duplex est: vna materiam informans, & dans esse specificũ, & rẽ constituens tanquam differentia adiecta generi; de qua forma egit Arist. in lib. Phys. auscul. tanquam de tertio principio rer. natural. & eandẽ in 2. libr.

Forma duplex.

2. libr. vocauit naturam; cuiuſcunque enim rei natura dicitur illa ſola forma, quæ informat materiam habentem potentiam ad eſſe, & in ſtatuta ſpecie collocat. Altera eſt forma, quæ non dat eſſe, ſed ipſi rei iam conſtitutæ, & habenti eſſe ſpecificum ſuperuenit tanquam præſtantius quoddam, & dat ſolum operationem, ad quam res illa poteſtatem quidem habet naturalem, ſed eam edere propriis viribus ſuis non poteſt, ideo eget ope alicuius nobilioris, quod eius naturam, & conditionem excedat; ab eo igitur non recipit eſſe, ſed recipit operationem, niſi dicamus, vt aliqui dicunt, eam recipere quoddam eſſe nobilius, & eminentius, quam ſit proprium eius eſſe ſpecificum. Exemplis res clarior fiet: nauis habet ſuam formam, qua eſt nauis, eaque eſt figura illa ex lignorum compoſitione proueniens, quæ dicitur forma informans; per hanc enim nauis in ſpecie conſtituitur, & ſine hac non eſſet nauis: naui autem ita conſtitutæ ſuperuenit nauta, qui non dat illi vt ſit nauis, iam enim eſt, ſed dat quoddam eſſe eminentius, & actum nauigandi, qui nauis conditionem excedit, quia nauis ſecundum ſe non habet niſi aptitudinem ad nauigationem, actum autem nauigandi à ſe ipſa non habet, ſed à quodam ſuperueniente, & nauis naturam excedente, qui nauta eſt: figura igitur nauis dicitur actus informans, nauta vero dicitur actus aſſiſtens, ſed non materiam informans, nec dans eſſe ſpecificum; aduenit enim naui iam habenti eſſe completum, & dat illi ſolam operatonem. Sic dicimus de ſecuri, qua exempli gratia Ariſtotel. quoque vſus eſt; nam figura illa, & acumen eſt forma dans eſſe, & materiam perficiens, & conſtituens ſecurim, quæ ſine illa non eſſet ſecuris; homo vero vtens ſecuri dat illi ſolam operationem, & eſt tanquam actus aſſiſtens, ſicuti nauta in naui. Tales ſunt etiam cœleſtes intelligentiæ reſpectu orbium; orbis enim iam habet ex ſe ſuum eſſe completum, neque illud recipit ab intelligentia, illa igitur materiam illam non informat, neque orbem in ſpecie conſtituit, ſed ſolum dat operationem, quæ eſt motus in orbem, ad quem eſt quidem corpus illud naturaliter propenſum, ſed ipſum ſe mouere non poteſt; illa igitur dicitur forma aſſiſtens tantum, quaſi aſtans ad regendum, nec ſolum dicitur ſeparabilis, ſed ſeparata & abiuncta ab illa materia propterea quod non dat illi eſſe: quemadmodum nauta etiam quando eſt in naui, dicitur à naui ſeparatus, quia eſt extra ipſam nauis eſſentiam, quo fit, vt poſſit eſſe ſine naui, & habeat etiam operationem propriam præter nauigationem, hoc eſt, operationem non cum naui communicatam, nam & in naui, & extra nauim poteſt multas edere operationes nihil ad nauim pertinentes: huius enim ratio manifeſta eſt, pro-

A pterea quod nauta, & nauis ſunt duo entia perfecta in ſua ſpecie, & habentia duos diſtinctos actus ſpecificos, neque vnum recipit eſſe ab altero: ſic intelligentia, & orbis ſunt duo diſtincta entia perfecta, neque orbis recipit actum ſpecificum ab intelligentia, ſed ipſum habet ex ſe, & intelligentia præter operationem mouendi orbem habet etiam operationem propriam non communicatam cum orbe, neq; vllo modo ab eo pendentem, nam contemplatur ſeipſam, &
B inceſſanter intelligit abſq; vllo orbis interuentu. Quoniam igitur anima rationalis humana eſt forma quædam exiſtens homini, quærimus nunc, qualiſnam forma ſit, an informans materiam habentem potentiam ad eſſe, conſtituens humanam ſpeciem ſub animali genere tãquam differentia diuidens ipſum genus, ita vt homo per eam ſit homo, & abſque illa non ſit homo: an potius ſit ſolum aſſiſtens, ita vt homo per aliquam aliam formam ſit homo, & ipſi iam con-
C ſtituto, & habenti ſuum eſſe ſpecificum ſub animali genere, hæc tanquam præſtantior quædam forma ſuperueniat, quæ non det illi vt ſit homo, ſed ſolum vt ſit quoddam eminentius homine, nempe det illi ſolam operationem nobilem & præſtantem, qualis eſt intellectio, adeo vt ſit forma actu ſeparata, & abiuncta à materia, illi autem aſſiſtens ad regendum, ſicut intelligentia cœleſtis aſſiſtit orbi: & vt vno verbo dicam, quæſtio eſt, an anima rationalis ſit forma
D hominis, vt figura nauis eſt forma nauis, an potius ſit in homine tanquam nauta in naui. Vtraque pars ſectatores habuit grauiſſimos, ac ſummæ authoritatis viros, inter quos eſt de hac re acerrima controuerſia. In hac igitur diſputatione nos hunc ordinem ſeruabimus: primo loco vtramque contrariam opinonem reueremus, ac declarabimus; deinde argumenta præcipua, quibus vtraque ſecta ſententiam ſuam comprobare ſolet, ac poteſt, in medium afferemus; poſtea
E vero veritatem declarare, ac manifeſtam reddere nitemur; & poſtmodum omnia, quæ veræ ſententiæ aduerſari videbuntur, argumenta ſoluemus: vt his peractis ad talia, quæ ad mentem humanam pertinent, conſideranda tranſeamus.

Declaratio opinionis Auerrois, & aliorum dicentium animam rationalem non eſſe formam hominis.

Cap. III.

F Nimam rationalem non eſſe formam hominis, qua homo ſit homo, ſed eſſe formam aſſiſtentem, ſicuti orbi cœleſti aſſiſtit intelligentia, exiſtimauit Auerroes, vt legere apud eum poſſumus in Commentar. quinto libri tertii de Anima, vbi dicit nomen actus de anima rationali, & de aliis partibus animæ dici fer-

mæ-

me æquiuoce, quoniam de anima sentiente, & de vegetante significat formam informantem, de rationali vero significat non informantem, sed assistentem solum; & ad huius sententiæ confirmationem adducit verba Aristot. in contextu vndecimo & duodecimo libri secundi de Anima, quæ postea loco suo à nobis consideratbuntur: & quia necesse est omne corpus naturale habere propriam formam, quæ informando materiam ipsam in specie constituat; homo autem est corpus naturale, & species animalis, ideoque oportet esse in homine aliquam huiusmodi formam informantem, quæ det homini esse specificum sub genere animali, hanc inquit Auerroes esse cogitatiuam, ita vt per hanc homo sit homo, non per intellectum, loquitur autem de hac Auerroes etiam in commentaris 6. 20. & 33. eiusdem 3. lib. & in 63. libri secundi, & aperte dicit cogitatiuam esse formam hominis, qua est homo, & generationi & interitui obnoxius: videtur autem in dictis locis eam distinguere à phantasia: verum quia de hac animæ facultate distincta à phantasia Aristotel. ne verbum quidem in libris de anima facit, ideo multi Auerroistæ, vt Auerroem tuerentur, dixerunt, hanc Auerrois cogitatiuam esse reuera phantasiam, de qua loquutus est Aristoteles, sed Auerroem nomine cogitatiuæ significare voluisse phantasiam humanam distinctam à phantasia brutorum, & illa multo perfectiorem, quæ sit supremus gradus ipsius facultatis imaginatiuæ, immo & totius partis animæ sentientis, constituens hominem in specie sub animali genere, & ipsum à cæteris animalibus distinguens. Homini igitur formato ab hac perfecta imaginatiua dicunt superuenire animam rationalem, quæ dat homini quoddam esse eminentius, & supergrediens humanam naturam, non quod ponat hominem in alia nota specie, sed quia in specie humana dat ei nobilitatem, quæ est supra hominem, ad quam recipiendam habet humana natura aptitudinem naturalem; ideo secundum Auerr. imaginatiua in homine est sicuti figura nauis in naui, quæ constituit nauim tanquã forma materiam informans; anima vero rationalis est sicuti nauta, qui superuenit naui iam constitutæ, & dat homini operationem prestantissimam, quæ est contemplari, & intelligere, quemadmodum nauta nauim regens dat illi actum nauigationis. Hæc certe Auerrois opinio fuit, & miror quod Achillinus in tertio quodlibeto, dubio quarto contrariam opinionem Auerroi attribuerit, nempe quod putauerit animam rationalem esse formam hominis, qua homo est homo: argumenta vero quibus ad hoc probandum vtitur Achillinus, potius ostendunt eam esse rei veritatem, & absolute ita credendum esse, quam hanc fuisse Auerrois

Cogitatiua.

A opinionem, vt ea considerantibus manifestum est: quod autem dicat Achillinus Auerroem quandoque dicere rationalitatem esse hominis quidditatem, & differentiam constituentem, quod quidem apud Auerroem legimus in commentariis vndecimo & duodecimo libri septimi Metaphysicorum, hoc certe nihil est, quoniam Auerrores exempli gratia loquitur, & est apud Philosophos vulgatissimum, vt exempli gratia sumant animal rationale tanquam B hominis definitionem, ita vt rationale significet formam, & differentiam diuidentem animal genus, & constituentem humanam speciem; exemplorum autem non est exquirenda veritas, sed solum rei propositæ declaratio: possunt tamen Auerroistæ etiam veritatem huius exempli defendere duobus modis: primo quidem dicendo Auerroem per rationale significare cogitatiuam, tanquam discurrentem, & ratiocinantem in particularibus, quam etiam in C contextu vigesimo libri tertii de Anima putat vocari ab Aristotele intellectum passiuum; quippe quæ potest appellari anima rationalis, & intellectus, quatenus propinqua illi est, & ei ministrat, & est apta obedire animæ rationali: altero autem modo dicendo Auerroem significasse animam rationalem proprie sumptam, & hanc dixisse esse hominis quidditatem, non quidem illam quidditatem, qua homo in specie constituitur, sed per quam adipiscitur præ- D stantissimam quandam operationem, & quoddam esse eminentius, quod est vltimum ac supremum hominis complementum, ad quod assequendum habet homo potestatem naturalem, tanquam ad quoddam humana natura excellentius: hæc quidem consona esse doctrinæ Aristotelis in ca. septimo Metaphysicorum ego nunc non assero, solum dico Auerroem, qui prædictam sententiam pertinaciter tutatus est, alterum horum intelligere potuisse: sententia E namque Auerrois illa reuera est, quam diximus, & quam cætari omnes illi attribuunt, Eandem opinionem Temistius sequutus est, vt legere apud eum possumus in contextu vigesimo libr. 3. de Anima, putauit enim intellectum patientem vnum numero esse in tota humana specie, sicut etiam Auerroes; ideo præter hunc posuit in homine aliam humanam animam multiplicatam, per quam homo, significans imaginatiuam humanam; & hanc dixit habere F potentiam recipiendi intellectum tanquam supremam hominis perfectionem: quare non putauit Themistius intellectũ esse formam hominis, & hoc ita clarum est in memorato loco, vt mirandum sit, quomodo Thomas in opusculo 16. contrariam sententiam Themistio attribuerit, nempe quod dixerit intellectum esse veram hominis formã, quæ sub genere animali humanam

Themistii sententia.

nam speciem constituat. Videtur etiam huius sententiæ fuisse Ioannes Grammaticus; nam in sua Præfatione in secundum librum de Anima, & in declaratione 1. contex. eiusdem libri aperte dicit animam rationalem nõ esse actum corporis secundum substantiam, sed solum secundum operationem, cuiusmodi est nauta in naui; alias vero animas esse actus etiam secundum substantiam: negat igitur animam rationalem esse formam informantem, & asserit esse solum assistentem, & dantem operationem, non dantẽ esse substantiale. Idem tamen Ioannes in primo contextu libri tertij de Anima inquit, animam rationalem dare esse homini, & hominem constituere: quare vel dicendum est, ipsum sibimet aduersari, vel illud intellexisse, quod etiam Auerroistæ existimârunt, animam rationalem dare homini esse eminentius, quod supra hominem est, quemadmodum antea declarauimus.

Aliorum contraria opinio, quod anima rationalis sit vera hominis forma, Cap. IV.

ALteram vero contrariam sententiam, quod anima rationalis sit vera forma hominis, quæ informando materiam constituat hominem in esse specifico sub animali genere, tutati sunt Latini fere omnes, nec solum tanquam absolute veram sententiam, vt reuera est, sed etiam vt Aristot. opinionem, quod ipsi efficaciter ostendere nixi sunt, *Thomas* præsertim D. Thomas in 1. part. Summæ, quæst. 76. & in opusculo 16. vt ibi videre est. Fuit etiam eius sententiæ Alexan*Alexander.*der, licet enim ipse in alio à Latinorum sententia, & à veritate dissenserit, in hoc tamen, de quo in præsentia loquimur, non dissensit, sed existimauit animam rationalem esse formam hominis, quæ materiam informet, & sub animali genere humanam speciem constituat. Hanc *Olympiodorus.* eandem tribuit Aristot. Olympiodorus in interpretatione Phædonis Platonis. *Plotinus* Plotinus quoque censuit hanc fuisse opinionem Aristot. nam in 1. lib. 1. Ennead. cap. 4. & 5. eum reprehendit, quod in contex. 8. libr. 2. de Anima dixerit, animam esse sicut acumen in securi, quod est ponere eam esse formam informantem; & similiter refert Aristotelis verba in contex. 64. libri 1. de Anima, quando dixit, operationes animæ omnes esse coniuncti, non esse solius animæ, & perinde esse dicere animam cogitare, vel irasci, ac dicere animam texere, vel ædificare: in principio etiam 2. lib. 4. Enneadis refert verba Aristotelis in definitione animæ, neque admittit animam dici ἐντελέχειαν, vt eam appellauit Aristoteles, inquit enim non declarari per hoc essentiam animæ. Hanc igitur Aristotelis senten-

A tiam fuisse Plotinus prædicta omnia Aristot. dicta recensendo constanter affirmat; sed quum Aristot. in hoc reprehendat, videtur contrariam opinionem sequi, quum præsertim in eo 1. lib. 1. Enneadis, cap. 4. dicat, animam rationalem esse formam separatam, & in 2. libro 4. Enneadis dicat animam non recte ab Aristotele appellari ἐντελέχειαν, propterea quod est potius dicenda vtens corpore, quam perfectio corporis; quia dum dicitur perfectio corporis, dicitur insepa-

B rabilis à materia, dum autem dicitur vtens, dicitur domina, & separabilis. In tertio etiam libro 4. Enneadis inquit, animam non esse in corpore vt in loco, neque vt in vase, neque vt forma est in materia, neque vt pars in toto, neque vt totum in partibus: igitur negare videtur animam esse formam corporis, imo & rationẽ addit, dicens, esset enim inseparabilis, & ipso corpore posterior, propterea quod materiæ iam prius existenti aduenit forma: sed dicendum

C potius est (inquit) corpus esse in anima; anima enim tanquam domina corpus complectitur: qua in re nos sensus decipit, corpus enim videmus, animam non videmus, ob id credimus animam esse in corpore; at si animam quoque videremus, corpus in anima esse cognosceremus, & animam complecti, & regere corpus, & ipso vt instrumento vti. Attamen hæc Plotinus non ideo dicit, quod neget hominem constitui per animam rationalem, sed solum vt ostẽdat eam

D à materia non pendere, & ab illa separabilem esse: imo Platonici omnes non solum affirmant nos habere esse ab anima rationali, sed dicunt nos esse animam ipsam: quod certe non dicerent, nisi putarent eam esse formam, qua homo est homo: negârunt igitur eam esse formam immersam materiæ, & ab ea inseparabilem, non omnino negârunt esse formam hominis. Ideo Marsilius Ficinus in primum librum *Marsilius Ficinus de opinione Platonis.* primæ Enneadis Plotini, cap. 2. inquit, senten-

E tiam Platonis esse mediam inter Auerrois & Alexandri opiniones: nam Alexander putauit esse solum formam informantem, & dantem esse; Auerroes vero assistentem solum, & vtentem corpore: at Plato vtrumque simul asseruit, animam & perficere corpus, & ipso à se perfecto vti: quomodo autem dicant Platonici animam perficere corpus, legere possumus apud Plotinum in toto primo libro primæ Enneadis, vbi etiam docet hominem esse animam i-

F psam. Illud tamen quod Marsilius de Alexandro dicit, *Ficini error.* mihi videtur non omnino verum esse; fortasse enim sententia Platonis dici potest media inter duas prædictas, at non eo modo, quem Marsilius ponit: etenim Alexander non negauit animam rationalem regere corpus, & ipso vti: est igitur alia potius ratione media, quatenus secundum Auerroem est sepa-

rata

rata à corpore, nec dat esse homini, sed ipsum regit solum: secundum Alexandrum vero regit quidem, sed neque est separata à corpore, neque separabilis: at secundum Platonem non ita est abiuncta à materia, vt non det esse homini, sed eatenus est abiuncta, quatenus continet, & imperat, & est à corpore separabilis: fatentur ergo Platonici informationem, non tamen eo modo, quem statuit Alexander, sed eo potius modo quem D. Thomas posuit, ipsi namque ponunt informationem cum separabilitate. Patet autem hoc, considerantibus ea, quæ à Simplicio dicuntur, qui in omnibus Platonicorum sententias defendere nisus est; ipse enim non negat animam rationalem esse formam hominis, & informare materiam, vt apud eum legere in multis locis possumus, præsertim in primo libro de Anima, contex. 53. 63. 66. 86. 87. & in 2. lib. contex. 4. & 10. sed videtur cum Platonicis dicere duo esse genera formarũ materiam informantium: & aliam ita dare esse materiæ, vt nihil aliud sit, quam actus talis rei, proinde inseparabilem esse ab eo, cuius est actus: aliam vero esse formam, cuius essentia non in hoc tantum est constituta, vt sit actus alterius, sed ipsa quoque secundum se est aliquid eo respectu absolutum, proinde potest esse sine illo, cuius est forma; talem igitur esse putauit animam rationalem humanam: ideo duas ei vires attribuit, vnam informandi corpus, alteram vtendi corpore iam à se informato, etenim illi dominatur, & ab eo separabilis est: ideo Simplicius, & Platonici sententiam Auerrois non admitterent, quod homo constituatur in specie per imaginatiuam, seu per aliam formam præter animam rationalem; sed clara est eorum sententia, quod anima rationalis sola sit illa forma, per quam homo est homo. Galenus quoque in libro illo, quod mores animi sequantur temperaturam corporis, hanc sententiam tuetur, quod anima rationalis sit forma hominis, & fere materiam informans: & eandem inquit sequutum esse Andronicum Rhodium, & eam Aristoteli attribuit, idemq; existimasse ait eundem Andronicum. Hæ sunt aliorum sententiæ à me breuiter relatæ: sequitur ut argumenta, quæ ab vtraque secta afferuntur, consideremus.

Simplicius.

Duo genera formarũ materiam informantiũ secundum Platonicos.

Galenus.

Andronicus Rhodius.

Argumenta pro opinione Auerrois, quod anima rationalis non sit forma hominis. Cap. V:

AVerroes, & illi, qui eius sententiam sequuntur, eam multis argumentis, iisque potissime ex variis apud Aristotelem locis desumptis comprobare nituntur. Primum argumentantur ex cognitione vniuersalium hoc pacto: cognitio vniuersalium fit cum abstractione à materia; ergo non conuenit nisi facultati à materia abiunctæ: igitur anima rationalis humana, quum cognoscat vniuersalia, est abiuncta à materia, proinde non dat esse homini. Secundo sumunt aliqui argumẽtum ab intellectu agente: intellectus patiens est vna & eadem substantia cum intellectu agente, at intellectus agens consensione omnium est forma abiuncta à materia, ergo eiusmodi est etiam intellectus patiens, qui est anima nostra rationalis. Tertio considerant verba Aristotelis in contex. 92. libri primi de Anima, vbi dicit, ne fingi quidẽ posse quam corporis partem occupet intellectus; vult igitur eum non esse formam corporis, proinde esse abiunctum à materia. Quarto adducũt verba Aristotelis in secundo lib. de Anima, contex. 11. vbi aperte dicit aliquam animæ partem nullius esse corporis actum, significans rationalem partem, & statim sequentibus verbis inquit eam ita esse actum corporis, vt nauta est actus nauis; asserit ergo eam non esse formam informãtem sed assistentem solum. Quinto perpendunt verba Aristotelis in contex. 21. eiusdem libri, vbi ait intellectum esse aliud animæ genus, & eum solum posse separari; non vult igitur ipsum esse actum corporis, cuiusmodi sunt aliæ partes animæ, sed à corpore separatum. Sexto sumunt argumentum ex Aristotele in 3. libr. de Anima, contex. 4. & 6. vbi dicit intellectum humanum esse immistum, hoc est, non cõmistum cum materia, quare negat esse formam informantem. Septimo vtuntur testimonio Aristot. in 10. libr. de Moribus, cap. 7. vbi dicit, intellectum respectu hominis esse quoddam diuinum; proinde hominem, qui secundum intellectum viuat, & vitam contemplatiuam traducat, non quatenus hominẽ ita viuere, sed quatenus diuinum quiddam in ipso est; ideo hæc verba subiungit [*non oportet (vt quidam monent) vnumquemq; quum sit homo, humana, & quum sit mortalis, cogitare mortalia, sed quatenus licet, immortalem se reddere, omniaq; efficere vt ex præstãtissimo omniũ, quæ in eo sunt, vitam traducat*] his igitur verbis significat Aristoteles hominem non per intellectum esse hominem, sed intellectum esse quoddam anima humana diuinius, quo homo adipiscitur non quidem esse specificum sub genere animali, neq; esse humanum, sed quoddam esse nobilius humana natura. Octauo adducunt verba Aristotelis in quarto libro de Partibus animalium, capite 10. quæ sunt hæc [*solus homo erectus omnino est, quoniam eius natura, & substantia diuina est, officium autem diuinæ est sapere, & intelligere*] non vocaret enim Aristoteles hominem diuinum, nisi mens humana esset forma diuina, & separata à materia. Nono perpendunt ea, quæ dicuntur ab Aristo-

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum ex 1. de anima 92.

Quartũ argumentum ex 2. de anima. 11.

Quintũ argumentum ex 2. de anima 21.

Sextum argumentum ex 3. de anima 4. & 6.

Septimũ argumentum ex 10. Eth. cap. 7.

Octauũ argumentum ex 4. de Partib. animal. cap. 10.

Nonũ argum. ex 12. Me

Aristotele in libr.12. Metaphysic. context. 51. vbi quum de primo intellectu docuisset, idem in illo esse intelligens, & intellectum, & intellectionem, quæstionem subiungit an ille intellectus sit compositorum, hoc est intelligat composita: quia si esset cōpositorum, sequi videretur ipsum intelligere ordinatim partes cuiusque compositi, & modo vnā, modo aliam; sic igitur in eius intellectione esset aliqua mutatio, dum transiret ab vna parte ad aliam intelligendam. Soluit Aristoteles, dicens primum intellectum esse à materia abiunctum, proinde indiuisibilem, quia omne abiunctum à materia est indiuisibile; ideoque eius intellectionem indiuisibilem esse, & totam simul, non partem post partem: idque declarat Aristoteles, exemplo sumpto ab intellectu humano, & eius verba sunt hæc [*an omne non habens materiam est indiuisibile, quemadmodum humanus intellectus*] patet igitur Aristotelem asserere intellectum humanum nō habere materiam, quia non posset esse indiuisibilis, nisi esset à materia separatus. Postremo adducunt verba Aristotelis in 2. libr. de Generatione animalium, cap. 3. & is locus ita difficiiis esse existimatur, vt Auerroistæ putent argumentum demonstratiuum & insolubile inde pro Auerroe sumi: Aristoteles ibi quum quæstionem proposuisset de partibus animæ, an omnes extrinsecus adueniant, an nulla extrinsecus, an aliqua extrinsecus, & aliqua non extrinsecus; postea ad quæstionem respondens inquit, solam mentem extrinsecus accedere, eamq; solam diuinam esse, quia nihil cum eius actione communicata actio corporalis; quum igitur aperte dicat Aristoteles humanam mentem extrinsecus accedere, asserit eam esse formam non informantem, sed abiunctam à materia & assistentem solum: idem confirmāt alia sequentia verba in eodem loco, nam paulo post inquit mentem humanam esse diuinum quoddam, significans eam non dare esse homini, sed excedere humanam naturam. Alia quoque tum Aristotelis loca, tum argumenta, quibus Auerroistæ vtuntur, adducere possemus; sed ea tanquam leuiora consulto omisimus, satis esse arbitrantes, si pauca hæc, quæ validiora, & magis præcipua ab iis habentur, diligenter consideremus.

Decimū argumētum ex 2. de Gener. ani. cap. 3.

Dictæ sententiæ confutatio, & alterius contrariæ comprobatio.

Cap. VI.

HAnc Auerrois sententiam ego & absolute secundum ipsam rei veritatem, & secundum philosophiam Aristotelis falsam esse existimo, veram autem alteram illorum qui dicunt animam rationalem humanam vere formam hominis esse, qua homo est homo, & in specie constituitur: ad huius igitur veritatem, & alterius falsitatem demonstrandam argumentis prius vtar, deinde consideratione verborum Aristotelis, quæ sententiæ nostræ manifestissime attestantur, opinioni autem Auerrois refragantur. Primum vtor argumento D. Thomæ, quod ab eo adducitur in contextu septimo libri tertij de Anima, & opusculo decimo sexto: si anima rationalis nō daret homini esse specificum, homo non diceretur intelligens; quia si intellectus est in homine vt forma separata à materia, & sicuti nauta est in naui, ergo quemadmodum nauta quum sit secundum substantiam separatus à naui, speculatur in naui, neque ob id nauis speculari dicitur, ita intellectus in homine intelligeret, neque ob id homo diceretur intelligens; igitur quo modo homo intelligat, ostendi nullo modo posset. Si quis vero pro Auerroe dicat intellectum iungi homini per phantasmata, & ita fieri, vt intellectu intelligente homo intelligat; hoc (inquit ibi Thomas) nihil est: dum enim ponitur intellectus secundum suam essentiam à natura humana separatus, nihil facit illius coniunctio per phantasmata ad reddēdum hominem intelligentem, quia phantasmata sunt quidem humana, sed respectu intellectus non habent nisi locum obiecti mouentis, & rei cognitæ, at non cognoscentis; ita igitur per sua phantasmata homo non fit intelligēs, vt paries per suum colorem, quo mouet oculum, non fit videns: immo neque illa potest vocari coniunctio, neque iungitur intellectus phantasmatibus; phantasmata enim sunt in phantasia, nec recipiuntur in intellectu, sed producunt in intellectu speciem intelligibilem, & hæc iungitur intellectui, non phantasma ipsum, sicuti neque realis color iungitur oculo, sed speciem suam in oculo producit; vel si cum aliis dicamus nullam speciem produci in intellectu, sed solum excitari à phantasmate intellectum ad intellectionē, ipsum certe phantasma omnibus confitentibus non iungitur intellectui: patet igitur vanum prorsus esse hoc subterfugium, quia dicere intellectum iungi homini per phantasmata, perinde est ac dicere oculum, seu facultatem visiuam iungi parieti per colorem, dum statuimus intellectum non esse hominis formam, sed esse à natura humana separatum secundum substātiam: quod si etiam concedamus hanc, qualiscunque sit, posse vocari coniunctionem quandam intellectns cum homine, quatenus homo offert intellectui phantasmata à quibus moueatur, ita vt iste respectus intellectus ad obiectum possit vocari coniunctio; sicut etiam relatio visus ad obiectum coniunctio quædam appellari potest; ea saltem non est talis, quæ faciat homi-

Primum argumētum.

Responsio

Confutatio.

hominem esse intelligentem, aut rem coloratam esse videntem, sed solum facit hanc esse rem visam, & hominem, vel phantasmata esse rem intellectam; sed solus intellectus, non homo, dicetur intelligens, quum sit substantia quædam seiuncta à natura hominis: hoc igitur Thomæ argumentum ego efficacissimum aduersus Auerroem esse arbitror.

Aliorum responsio.

Aliqui tamen sunt, qui licet Auerroem non sequantur, putant argumentum hoc parum habere efficacitatis: dicunt enim Thomam non animaduertisse Auerroem dicere intellectum iungi homini nõ solum per phantasmata, sed etiam per naturam;

Secunda coniunctio intellect. cũ homine secundũ Auerroem.

iungitur enim homini statim vt genitus est, nec tamen iungitur tunc per phantasmata, quia nondum potest suam edere operationem, sed soli adulto iungitur per operationem, proinde tunc solum dici potest iunctus per phantasmata, infanti autem non per phantasmata, sed per naturam tantum; qua de re legere Auerroem possumus in commentar. 20. lib. 3. de Anima: quamobrem ad argumentum Thomæ respondere Auerroes posset, aliam esse maiorem coniunctionem humanæ mentis cum homine, quam per phantasmata, proinde eo argumento non ostendi hominem non esse intelligentem.

Confutatio.

Ego vero puto argumentum Thomæ esse demonstratiuum, quod sic ostendo: Auerroes inquit ita coniungi intellectum cum homine, vt vniatur cum illo, vtitur enim nomine vnionis; considerandum igitur est, quidnam sit vnio illa, quam vocant vnionem per naturam: vnio certe dicitur, quando ex pluribus fit vnum, nec satis est duorum congregatio, & vnius præsentia respectu alterius, vt vniri dicantur; si namque ponatur aliquis homo in naui, qui eam non moueat, non dicetur vnitus naui, licet illi insit; est enim, veluti si lignum lapidi apponeretur: & huius ratio est, quia non fit vnum ex duobus actibus sed ex potestate, & actu: ex nauta igitur & naui non fit vnum secundum esse, sed solum secundum operationem, quatenus fit vnum nauigabile constans ex potestate & actu; at secundum esse sunt duo entia actu completo, ex quibus non fit vnum: sic igitur quando ponitur intellectus in infante, antequam sit per ætatem aptus ad intelligendum, nulli fit vnio, si intellectus non dat esse homini; sed est solum præsentia intellectus ipsi homini iam per cogitatiuam constituto, & perfecto in specie humana, non secus ac homo in naui non nauigans dicitur præsens ipsi naui, non tamen illi vnitus: quum enim homo habeat suum esse actu perfectum per cogitatiuam, intellectus non vnitur illi secundum esse, quia non facit esse hominem; restat igitur, vt per solam operationem dici possit vniri, quam vocant vnionem per phantasmata; nulla enim reuera

A est illa vnio quam vocant per naturam. Sed id, quod multos decepit, & fecit apparentiam quandam vnionis, fuit, quod intellectus est incorporeus, quare eius à corpore distinctio non cernitur, qualem Auerroes statuit, sicuti cernitur distinctio nautæ à naui dum existit in naui, quo fit, vt etiam statuendo ipsum non esse formam hominis, non videatur à corpore separatus secundum substantiam, sed potius illi vnius tanquam facultas quædam insita toti

B corpori, quæ tota est in toto & tota in qualibet parte, sicut ipsi dicunt: attamen dum ponitur non informare materiam, non potest dici vnitus corpori per naturam, quia ex his non fit vnum, quemadmodum diximus; sic enim idem prorsus esset, quod euenit in homine dæmoniaco; dæmon enim in eo existens non est illi vnitus, licet illi assistat & membra etiam mouere statuatur: quemadmodum igitur dæmone illo intelligente homo illum habens non intel-

C ligit, ita si eo modo sit mens humana in homine, vt non det esse homini, ea intelligente nemo non intelligit, quo circa argumentum D. Thomæ, si eius vis bene perpendatur, validissimum est: at statuendo intellectum esse formam hominis, qua est homo absurdum hoc non sequitur; quum enim ipso tanquam forma homo sit homo, & corpus ad ipsum referatur tanquam materia ad actum, materia inquam habens potentiam ad esse, ita vt solus intellectus

D locum habeat actus, intellectum intelligere, est hominem intelligere; ideo Aristoteles dixit hominem esse intelligentem vt quod, intellectum vero non vt quod, sed vt quo.

Aliquorum defensio pro Auerroe.

Aliqui etiam pro Auerrois defensione vtuntur exemplo luminis in perspicuo; lumen enim aduenit aeri extrinsecus, neque est eius forma, est tamen ratio recipiendi colores, & receptio attribuitur aeri propter lumen; sic igitur intellectus, etsi non est forma hominis,

E sed homini extrinsecus accedit, est tamen ratio; qua homo dicitur intelligens.

Confutatio.

Sed hæc comparatio congrua non est, quoniam aer non quatenus est aer recipit lumen, sed quatenus perspicuus; lumen autem est fotma perspicui, & ipsum cõstituit quatenus perspicuum est, neque in ipso lumine recipiuntur colores, sed in corpore perspicuo; lumen enim non est receptiuum colorum, sed est ratio recipiendi, ideo iure attribuitur receptio aeri perspicuo: at

F intellectus secundum Auerroem non est forma hominis, vt lumen est forma perspicui, & recipit ipse species sine vllo vsu corporis in recipiendo: nam si ad recipiendas species vteretur corpore, iam esset organicus, quod Aristoteles negat context. 6. lib. 3. de Anima: vnde colligit solum intellectum esse locum specierum, non sensum: loci enim est recipere,

sen-

sensus autem non recipit, sed organum recipit, ideo non ipsa anima sensibilis est locus specierum, sed organum est locus; ast anima rationalis dicitur locus specierum, quia nullum habet organum, quod species recipiat, sed ipsamet recipit: quocirca non recte comparatur cum lumine, quod est forma perspicui, neque est recipiens colores, sed solum ratio recipiendi; quo fit, vt iure attribuatur receptio aeri: non sic intellectio potest attribui homini, quia neque intellectus secundum Auerroem est forma hominis, neque in homine fit receptio specierum, sed in solo intellectu. Præterea si intellectus non est forma hominis, & ex operatione intellectus homo dicitur intelligens, intellectio est actio transiens; at hoc falsum est, quia omnium consensione intellectio est actio immanens; consequentia autem probatur per ipsammet comparationem, qua aduersarij vtuntur, intellectus cũ nauta: actio enim, qua nauta mouet nauim, est absq; dubio transiens, quũ nauta nõ sit forma nauis, sed sit substantia distincta à substantia nauis; sic actio, quá intelligẽtia cœlestis mouet orbẽ, est actio trãsiens: similiter igitur si ex actione intellectus homo dicitur intelligens, illa est actio transiens; attamẽ est immanens, vt omnes concedunt; ergo ex ea homo non potest dici intelligens, nisi intellectus sit forma hominis, hoc enim negato, non video cur non idem de intellectu sit concedendum, quod & de nauta, & de intelligentia cœlesti manifestum est: nam si sumatur aliqua nautæ operatio immanens, vt contemplatio, vel loquutio, ea neque cum naui neque cum toto coniuncto communicatur; loquente enim nauta neque nauis, neque totum coniunctum dicitur loquens; sic intelligentia contemplante seipsam, neque orbis dicitur contemplans, neque totum coniunctum, quod ex intelligentia & orbe constat, sed sola intelligentia dicitur contemplans, quemadmodum solus nauta dicitur loquens; sic igitur solus intellectus dicitur intelligens, non homo, cui assistere dicitur. Neque alicuius momenti est illud, quod aduersarij dicunt, intellectum pendere à corpore obiectiue, quatenus à phantasmatibus humanis pendet vt ab obiecto, à quo mouetur; nam, vt recte Thomas considerat, hoc facit potius hominem intelligi, quam intelligere; quod ex eadem comparatione manifestum est; nam si statuamus nautam videre nauim, & ab ea moueri, vt ab obiecto; non ob id nauis dicitur videns, sed visa solum, neque totum coniunctum dicitur videns, sed solus nauta; sic si intelligentia statuatur intelligere orbem, non ob id orbis diceretur intelligens, sed sola intelligentia; quamuis ergo intellectus moueatur à phantasmate, vt ab obiecto, non tamen ob id homo est intelligens, sed est tanquam paries habens colorem, à quo mouetur visus; quare sicuti paries non est videns, ita homo non est intelligens. Non est

Solus intellectus est locus specierũ.

Secundũ argumentum.

Aliquorum defensio pro Auerroe.

Confutatio.

Responsio Auerroistarum.

Confutatio.

A etiam admittendum id, quod dicit Auerroes de cogitatiua; omnino enim confiteri cogitur hominem in specie constitui, & à brutis distingui per formam aliquam substantialem: vel igitur cogitatiua est forma substantialis distincta ab anima sensibili, vel est solum facultas quædam animæ sensibilis, quarum neutrum dici potest; primum quidem dici non potest, neque id diceret Auerroes, quia de hac forma distincta secundum substantiam & ab anima rationali, & sen-
B tiente Aristoteles nihil vnquam dixit: sed neque secundum, quia sic homo distingueretur à brutis, non per formam substantialem, neque per animam, sed per facultatem animæ, quare non distingueretur ab eis specie; quum enim facultates animæ sint qualitates, vt alias ostendimus, per facultatem distingui est sola accidentali differentia distingui. Præterea vel ista cogitatiua est illamet imaginatiua, de qua loquitur Aristoteles in calce secundi libri de Anima, vel alia;
C si eadem est, homo à brutis specie non differt, quum etiam bruta habeant imaginatiuam: nec refert dicere eam esse perfectiorem phantasia brutorum, quia magis & minus non variant speciem, & Aristoteles ibi agens de phantasia, nullum in ea discrimen considerat, sed de ea agit communiter, prout omnibus animalibus competit: si vero est alia, non potest hominem constituere, & à brutis separare, nisi sit alia forma substantialis: cur ergo Aristoteles de hac essen-
D tialiter ab aliis distincta phantasia nihil vnquam dixit? Sed hæc omnia fabulas esse manifestum est, quoniam Aristoteles in 3. libr. de Anima aperte docuit proprium esse solius animæ rationalis discurrere, & affirmare, & negare; ideo hoc alicui alij parti animæ attribuendum non est: quum igitur homo enuntiet, ac ratiocinetur, id per imaginatiuam facere non potest, sed per solum intellectum: ob id possumus ita argumentari; idque est argumentum firmissimum
E & tum Aristoteli, tum veritati absolute maxime consentaneum: per illam animæ partem species humana constituitur, & à brutis distinguitur, per quam homo enunciat, & ratiocinatur, at per solam animam intellectiuam hæc præstat, ergo hæc sola est forma humanam speciem constituens, & eam à cæteris animalibus separans: immo est ipsiusmet Aristotelis argumentum hoc, qui in eo contextu vigesimo quarto libri secundi de Anima probare volens
F animam esse formam corporis, ita argumentatur: anima est id, quo primo viuimus, sentimus, mouemur, & ratiocinamur; ergo anima est forma viuentis, sentientis, mouentis, & ratiocinantis: quoniam enim manifestum est hominem ratiocinari, & intelligere, ex hoc infert animam, per quam hoc agimus, esse formam, à qua constituimur.

Tertium

Quartũ.

***

Quod prædicta sententia Aristotelis fuerit. Cap. VII.

Duæ propositiones.

HAnc sententiam Aristotelis fuisse non est difficile demonstrare, cõsiderando illa, quæ ab ipso in libris de anima ad animæ essentiam declarandam traduntur. Clarum hoc erit, si duas propositiones ostenderimus: vna est, Aristotelem in toto 1. lib. de Anima dum ex mente antiquorum de anima loquitur, & in 2. lib. dum loquitur de anima secundum mentem propriam ab initio libri ad contextum vsque 41. amplissime animam sumere prout omnes animæ partes complectitur, etiam animam rationalem, de qua agit postea in 3. libro: altera est, Aristotelem docuisse omnem mortalium animam nulla excepta esse formam vere informãtem materiam, & constituentem animata corpora sub genere, corpore naturali.

Prioris propositionis declaratio.

Prior propositio facile demonstratur: quod enim ad primum librum attinet, manifestum est Aristotelem in toto eo libro recensentem antiquorum de anima sententias plurimum sermonem facere de mente humana; immo in contextu 7. reprehendit antiquos, quod in agendo de anima solam humanam animam considerauerint, quasi omnes animæ sint eiusdem speciei, & sola detur anima humana: quare tantum abest vt sermo in 1. lib. factus de anima sit cum exclusione animæ rationalis, vt potius antiqui de anima loquentes hanc vnam respexisse videantur; ob id carpit eos Aristotel. quod non vniuerse omnem animam cõsiderarint, sed solam ferme humanam, quum de animalium anima parum loquuti sint, plantarum vero animam vel ignorasse penitus, vel tanquam nomine animæ indignam spreuisse videantur: propterea in vltimo capite eius libri probat stirpes quoque esse animatas, quoniam aggredi statim volens tractationem de anima iuxta mentem propriam, redigere prius statuit ad genus animæ omnes animæ partes, vt tractatio integra, & perfecta esset: nullam igitur animam ab antiquis consideratam ipse à sua tractatione exclusit, sed potius adiecit animam stirpium, vt animæ consideratio vniuersalis esset, & omnes prorsus animas complecteretur. Quum igitur in 2. libr. incipiat ex animi sententia de anima loqui, necessarium est, vt omnem animam comprehendat, præcipue vero rationalem; quia si hanc exclusisset, multo maiorem, quam antiqui, errorem ipse commisisset: quandoquidem illi plantarum animam neglexerunt, quæ vilissima est, & vix aliquod animæ vestigium habere videtur; ast anima rationalis nobilissima, & maxima omnium præcipua, nullo pacto prætermittenda erat. Sed res per se clara est: quum enim in eo 2. libr. Aristoteles de illa anima loqui incipiat, de qua in primo priscorum sententias expenderat, & illi vel solam rationalem, vel hanc præcipue respexerint, necesse est vt tractatio Aristotel. rationalem animam complectatur; idque ita esse, multifariam ostendere possumus, ea considerando, quæ in illo 2. libr. dicuntur: nam in ipso libri initio inquit, postquam antiquorum de anima sententias recensuimus, videamus quid sit anima, & quæ sit cõmunissima eius definitio, certe superlatiuo vtens significat nullam animam à se omittendam esse: deinde in context. 7. concludens definitionem animæ dicit [*si quid commune omni animæ dicere oportet, erit vtique actus primus corporis naturalis instrumentalis*] & postea in contex. 8. inquit [*vniuersaliter igitur dictum quid sit anima*] quare cum toties admoneat, se omnem animam nulla prorsus exclusa considerare, ac definire, absque dubio animam rationalem ea definitione complexus est. Hoc idem testatur diuisio, quam postea facit: nam in context. 13. diuidit animam latissime sumptam in quatuor partes, vegetantem, sensibilem, loco motricem, & intelligentem; prius igitur nomine animæ late accepto etiam rationalem animam complexus erat; post eum autem locum de illis quatuor vitæ gradibus multa dicit, & semper ab aliis tribus distinguit intellectiuum, quem modo vocat διάνοιαν, modo διανοητικὸν, modo λογισμὸν, modo δοξαστικὸν, modo νοῦν, modo νοητικὸν; his enim omnibus nominibus eundem quartum animæ gradum intellexit, de quo etiam in 3. libr. diligentissime pertractauit, vt ipsa eorum librorum series indicat; agit enim ordinatim de illis omnibus gradibus, in lib. 2. de vegetante, ac de sentiente, in 3. autem de intelligente, ac de mouente secundum locum, quare dubitandum non est, intellectum, de quo agitur in 3. libr. esse illam ipsam quartam animæ partem, quam in 2. lib. in ipsa animæ partitione iis omnibus, quæ commemorauimus, nominibus appellauerat: quod etiam affirmat ipsemet Aristoteles in context. 5. libr. 3. quando declarans quisnam sit ille intellectus, quem ibi considerandum sibi proposuerat, inquit [*dico autem intellectum, quo anima διανοεῖται*] iam enim in 1. parte 2. libr. quartum vitæ gradum vocauerat διανοητικὸν, & ita etiam in 3. libr. sæpe eum vocat, dum de ipsius operationibus loquitur; Latinus autem interpres eam dictionem conuertens modo dixit cogitatiuum, modo intellectiuum, rectius dixisset discursiuum, quia διανοεῖσθαι proprie est ratiocinari, & à noto ad ignotum discurrere. Manifestum igitur est, Aristotelem in initio secund. lib. de Anima ita ample acceptam animam definiuisse, vt animam rationalem ea definitione, totaque illa naturæ animæ declaratione complexus sit; quare de priore propositione dubitandum non est.

Posterior propositio.

Sequitur altera propositio declaranda, quæ fuit, Aristotelem docuisse eam esse omnis animæ naturam, vt omnis anima, nulla excepta, sit forma vere materiam informans, & dans esse animato corpori, & in

specie

ſpecie collocans ſub genere corpore naturali: hanc demonſtrare multifariam poſſumus, quoniam omnia Ariſtotelis verba ita clare huic ſententiæ atteſtantur, vt pertinacis admodum hominis ſit eam inficiari. In primis volens Ariſtoteles communem omnis animæ definitionem inueſtigare, præmittit in 2. contex. illius 2. libri diuiſionem ſubſtantiæ in materiam, formam, & compoſitum; vt horum aliquod acciperet, ſub quo tanquam ſub genere animam collocaret: eſt igitur conſiderandum, quam materiam, & quam formam ibi Ariſtoteles ſumat; certe non ſumit aliam formam, quam informantem, neque aliam materiam, quam habentem poteſtatem ad eſſe, & hoc recipientem à forma; nam dicit materiam ſecundum ſe non eſſe hoc aliquid, ſed eſſe ens poteſtate, & à forma fieri hoc aliquid: quum igitur hoc aliquid ibi ſignificet eſſe ſpecificum, & determinationem in ſpecie, negari non poteſt, materiam ibi ſumi cum poteſtate ad eſſe, & id à forma recipientem; quare formam quoque talem intelligit, quæ informet materiam, & tribuat eſſe ſpecificum; aperte etiam dicit formam facere hoc aliquid, quod ſignificat dare eſſe, & in ſpecie conſtituere; nam de forma, quæ ſolum aſſiſtat, hoc dici nullo modo poteſt; ſi namque cœleſtem orbem conſideremus, & ad intelligentiam illi aſſiſtentem referamus, certe non recipit eſſe ab illa, ſed eſt hoc aliquid ſecundū ſe, & habet determinatam naturam, neque habet poteſtatem ad eſſe, ſed ex ſe eſt aliquid actu ſine ope intelligentiæ: ſic nauis ſecundum ſe eſt actu hoc aliquid ſine nauta: & homo quoque ſecundum Auerroem per cogitatiuam formatus iam eſt hoc aliquid, & habet actum ſpecificum etiam ſine anima rationali, iam enim eſt homo, & à cogitatiua in ſpecie humana conſtitutus ſub animali genere: quamobrem neque orbi cœleſti, neq; naui, neque homini ita formato conuenit id, quod ibi Ariſtoteles de materia dicit, proinde neque formæ aſſiſtenti conuenit id, quod dicit de forma: nec dicere aduerſarij poſſunt, hominem non eſſe hoc aliquid, ſed habere poteſtatem ad eſſe, dum conſideratur prout reſpicit formam nobiliorem, à qua recipit quoddam eſſe eminentius: etenim has fabulas reijciunt verba Ariſtotelis, qui non dicit materiam non eſſe hoc aliquid reſpectu alicuius formæ, ſed dicit materiam ſecundum ſeipſam non eſſe hoc aliquid; talem ergo materiam conſiderat, quæ ſecundum ſe nullum habet eſſe ſpecificum, & illud à ſola forma recipit; proinde non aliam formam ſumit, quam informantem, & in ſpecie conſtituentem: neque etiam dici poteſt Ariſtotel. tribuere materiæ potentiam non ad eſſe, ſed ad operari; etenim hoc aliquid non ſignificat operans, ſed habens ſtatutum eſſe ſpecificum, præterea inquit formam facere hoc aliquid, & eſſe actum, & quum duplex ſit actus, dicit formam eſſe actum primum, non actum ſecundum, eſt autem actus ſecundus operatio: non igitur ſumit formam vt tribuentem operationem, ſed vt dantem eſſe, hoc enim ſignificat actus primus; ideo neq; materiam ſumit cum poteſtate ad ſolam operationem, ſed ad eſſe. Hoc idem oſtendamus ex conſideratione actus, quem ibi loco formæ accipit Ariſtoteles; inquit enim formam eſſe actum, & ſtatim diuidit actum in primum & ſecundum, & dicit formam non eſſe actum ſecundum, ſed actum primum: ſciendum igitur eſt, duo eſſe vocabula apud Græcos, quæ ſignificant id, quod non actum vocamus, vnum eſt ἐνέργεια, alterum vero ἐντελέχεια; quorum ea eſt differentia, quod ἐντελέχεια habet ſignificationem reſpectiuam tantum, ſignificat enim perfectionem alterius, & præterea dicitur tum de forma, tum de operatione, quia & forma & operatio dicitur actus alterius, & complementum alterius: ἐνέργεια vero habet ſignificationem abſolutam, ſed ſtrictiorem, quia ſignificat ſolam operationem, nam ἐνεργεῖν eſt operari; ideo vbi forma ab operatione tanquam ab accidente diſtinguitur, non poteſt vocari ἐνέργεια, ſed ſola operatio dicitur ἐνέργεια: aſt vbi operatio idem eſt, quod ſubſtantia, ibi etiam ipſa ſubſtantia dicitur ἐνέργεια, quatenus eſt idem, quod ſua operatio; ob id ſubſtantiæ à materia abiunctæ vocantur ἐνέργειαι, & Ariſtoteles in contextu 19. libri tertij de Anima, de intellectu agente loquēs, dixit ipſum ſecundum ſuam ſubſtantiam eſſe ἐνέργειαν: non ſic in rebus materialibus; nam operationem quidem ignis vocare poſſumus ἐνέργειαν; vt eam vocat Ariſtoteles in contex. 32. libri octaui Phyſicorum, ſed ipſam formam ignis ſubſtantialem nunquam vocaremus ἐνέργειαν, quia dictio hæc ſolam operationem ſignificat, nec poteſt attribui formæ, niſi quando forma eſt idem, quod ſua operatio, cuiuſmodi eſt omnis forma per eſſentiam abiuncta à materia; ob id nos quoque talem formam ſolemus intelligentiam appellare, quia nomen hoc proprie ſignificat operationem, quæ vocatur etiam intellectio. Non recte autem ſubſtantiæ à materia abiunctæ vocarentur ἐντελέχειαι, quia ſunt actus abſolute, non ſunt perfectiones alterius: Ariſtoteles tamen in contextu 49. libri duodecimi Metaphyſicorum primam intelligentiam vocauit ἐντελέχειαν ſatis impropria loquutione, neque vllum alium locum inueniemus, in quo dictio hæc ſubſtantiis à materia abiunctis attribuatur: neque abſque ratione ibi Ariſtotel. ita loquitur, nam primam intelligentiam ibidem vocat appellatione reſpectiua primum quod quid eſt, quia eam cōſiderat vt modo quodam perfectionem vniuerſi, propterea ἐντελέχειαν quoque eam appellat nomine ſimiliter reſpectiuo, certiſſimum enim eſt, huius vocis ſignificationem eſſe reſpectiuam, & Ariſtoteles ibi eam ſumit, vt ad propoſitum accommodatam. Hac dictione vtitur Ariſtote-

ἐντελέχεια.

ἐνέργεια.

A ſtoteles in principio ſecundi libri de Anima, cum diuidit actum in primum & ſecundum, & poſtea definiens animam dicit animam eſſe ἐντελέχειαν τὴν πρώτην, & manifeſtum ibi eſt actum ſumi pro perfectione alterius, non pro actu abſoluto, quum Ariſtoteles dicat actum corporis naturalis organici, quod videns Themiſtius recte dixit ἐντελέχειαν ibi ſignificare τελείωσιν, nam τελείωσις non ſignificat niſi reſpectiue perfectionem, & complementum alterius: quod etiam B confirmatur teſtimonio Plotini, qui in initio ſecundi libri 4. Ennead. carpit Ariſtotelem, quod dixerit animam eſſe ἐντελέχειαν; ipſe enim cogitauit ἐντελέχειαν non ſignificare niſi id, quod eſt perfectio alterius, & quod non habet aliud eſſe, quam hoc, vt ſit alterius complementum; hoc tamen negat Plotinus de anima rationali, quia putat animam rationalem eſſe etiam aliquod abſolutum absq; vlla relatione ad corpus: quod ſi cognouiſſet nomen hoc ſignificare poſſe a- C ctum abſolutum, certe appellationem hanc Ariſtotelis non reprehendiſſet; cognouit ergo Plotinus ſententiam Ariſtotelis fuiſſe, quod omnis anima ſit forma corporis, quæ vere materiam informet. Hoc idem colligimus ex ipſa diuiſione actus in primum & ſecundum, nam formæ à materia abiunctæ non conuenit appellatio primi, neque ſecundi actus; & illi, qui putant eiuſmodi formam eſſe actum primum, decipiuntur: dicitur enim abſolute actus, ſed non pri- D mus, neque ſecundus; quia operatio non diſtinguitur à ſubſtantia; actus autem primus dicitur reſpectu ſecundi, qui diſtinguatur à primo: propterea non dicitur actus primus niſi forma materialis, quæ à ſua operatione diſtinguitur; & ſignificat formam dantem eſſe, quia res materialis duas habet diſtinctas perfectiones: vna eſt proprium eſſe ſpecificum, quod habet à forma, ideo forma dicitur prima perfectio corporis naturalis, ad differentiam ſecundæ per- E fectionis, quæ eſt operatio; vt actus primus ignis nihil aliud eſt, quam forma per quam eſt ignis, hæc enim eſt prima perfectio, quæ rei eſſentiam ſignificat, aſcendere autem eſt ſecunda ignis perfectio; res enim non habet ſuam integram perfectionem dum eſt otioſa; ſed quando edit ſuam naturalem operationem. Ex his igitur patet, formam, quæ non informet materiam, ſed ſolum aſſiſtat alicui corpori, non poſſe dici illius actum, nec primum, nec ſecundum; F nam intelligentia non eſt primus actus orbis, quum orbis iam ex ſeipſo ſit actu, & habeat eſſe ſpecificum ſine ope intelligentiæ; non poteſt etiam dici actus ſecundus, quia licet orbi det actum ſecundum, ipſa tamen per ſe non eſt actus ſecundus: forma igitur aſſiſtens non poteſt dici perfectio alterius, nec prima, nec ſecunda, ſed ſolum abſolute dicitur actus, ſicut antea dicebamus. Quum igitur Ariſtoteles animam vniuerſe ſumptam dicat eſſe actum primum corporis naturalis, non poteſt ſignificare, niſi formam informantem, tum quia dicit ἐντελέχεια, tum quia dicit ἡ πρώτη, tum quia dicit σώματος φυσικοῦ, hæc enim omnia formam non informantem excludunt, vt quiſq; iudicioſus vir ea, quæ diximus, conſiderans cognoſcere facile poteſt. Eandem ſententiam ſumimus ex iis, quæ in eodem 2. lib. poſt traditam animæ definitionem ab Ariſtotele dicuntur, nam in contex. 7. inquit, non eſſe quærendam, an ex corpore, & anima vnum fiat, ſicuti non eſt quærendũ, quomodo fiat vnum ex cera, & figura, quoniam ex poteſtate, & actu non fiunt duæ res, ſed vna; eadem enim, quæ prius erat poteſtate, poſtea eſt actu: ergo loquitur Ariſtoteles de forma informante, non de aſſiſtente, quia de hac id minime verum eſt, aduenit enim enti perfecto, quod nõ habet poteſtatem ad actum, à quo recipiat eſſe; non fit autem vnum ex duobus actibus, ſed ex poteſtate & actu: exemplum etiam Ariſtotelis eſt de forma vere informante, figura enim ſtatuæ eſt forma informans ceram, & faciens eſſe ſtatuam; quare vult Ariſtoteles animam eſſe in corpore vt figuram in naui, nõ vt nautam in naui. In contex. autem 8. Ariſtoteles ita clare loquitur, vt nullum relinquat ſubterfugiendi locũ inquit enim ſe vniuerſe dixiſſe quod ſit anima, & ſtatim ſenſum definitionis aliis verbis referens clariorem ſubiungit (*eſt enim ſubſtantia, quæ ſecundum rationem. id eſt, quod quid eſt talis corporis*) quæ verba formæ aſſiſtenti aptari non poſſunt, ſed ſolam ſignificant informantem, ſumit enim ibi οὐσίαν pro eſſentia, & dicit animam eſſe illam eſſentiam animati corporis, quæ per definitionem ſignificatur; quod adhuc magis declarans dicit, id eſt, quod quid eſt talis corporis: at forma aſſiſtens non ſumitur in definitione illius, cui aſſiſtit, nec dicitur eius eſſentia, ſeu quod quid eſt, nam intelligentia non ſumitur in definitione corporis cœleſtis, nec eſt eius quidditas, ita neque natura nauis, neque auriga currus, vt manifeſtum eſt: nam etiam quando genera cauſarum enumerat, vt in lib. 2. Metaphyſic. & in 2. Phyſicor. & in 2. Poſterior. non aliam formam in cauſis numerat, quam informantem, quia ſemper eam vocat eſſentiam, & quod quid eſt, & hanc ſolam dicit eſſe rei naturam in eo 2. Phyſ. lib. nam forma aſſiſtens non vocaretur natura: quod etiam ex eo patet, quod in 2. lib. non aliam formam vocat naturam, quam illam, de qua in primo libro loquutus erat, tanquam de tertio principio rerum naturalium; ea autem eſt forma dans eſſe materiæ, & terminus ad quem generationis: ſic igitur declarat Ariſtoteles, quod in definitione animæ intellexerit per actum primũ, & aſſerit ſe intellexiſſe eſſentiam, quæ ſecundum rationem, & quod quid eſt corporis naturalis organici. Idem ſignificat in eodem cõtextu, dum cõparat corpus animatum cum ſecuri, & animam cum figura, & acumine

Plotinus

ſecuris:

securis: non enim dicit animam esse vt hominem vtentem securi, vel vt nautam vtentem naui, sed esse vt figuram, quæ est quod quid est ipsius securis & nauis. Similiter in context. 9. & 10. dicit ita se habere animam respectu totius corporis animati, vt se habeat facultas visiua respectu oculi, hæc autem est essentia, & quod quid est ipsius oculi, & forma dans esse oculo, sine qua non esset oculus, nisi æquiuoce: quemadmodum igitur facultas visiua non est forma assistens oculo vt nauta naui, sed forma dans esse oculo, ita anima est forma dans esse toti animato corpori. In hoc itaque declarando laborat Aristoteles ab eius libri initio ad eum vsque locum, & nihil dicit, quod non manifestissime informationem significet; multi tamen sunt inuenti ita pertinaces, vt hoc negare ausi sint. Ex 11. autem contextu possumus nostræ sententiæ confirmationem sumere, sed quia aduersarij eum locum pro se adduxerunt, ideo illum postea in argumentorum solutione considerabimus. Ex iis quoque, quæ ab Aristotele dicuntur in context. 24. & 25. hæc sententia manifestissime comprobatur: nam ostẽdere ibi volens animam esse formam corporis, hoc fundamentum statuit; id, quo aliquid dicitur tale, duplex est, vnum vt materia, alterum vt forma; dicimur enim sani tum corpore vt materia, tum sanitate vt forma; primario tamen quodlibet dicitur tale per formam, secundario autem per materiam: quod quidem fundamentum patet intelligi non posse nisi de forma informante, hæc enim est illud, quo primo res dicitur talis, & constituitur, vt ipsa quoque Aristotelis exempla declarant: hoc igitur iacto fundamento facit ibi Aristoteles syllogismum talem: anima est illud, quo primo dicimur viuẽtes, sentientes, moti, & intelligentes; ergo anima est vt forma, & ratio animati corporis, non vt subiectum & materia: medius terminus absque dubio significat informationem; id enim, quo viuens est viuens, & quo sentiens est sentiens, est forma dans esse; quare conclusio Aristotelis non potest nisi de tali forma intelligi: quod etiam per se manifestũ est; dicit enim animam esse formam, & rationẽ, id est, essentiam, ac definitionem, quod quidem de forma assistente dici non potest, sicut antea notauimus in cont. 8. eiusdem libri: deinde vero in contextu 25. repetit substantiæ diuisionem, quam in 2. contextu fecerat, in materiam, formam, & compositum, & inquit animã esse substantiam vt formam, quare eandem formam significat, quam in 2. contextu, scilicet informantem. Tandem hoc colligimus ex cont. 36. & 37. eiusdem lib. & est locus clarissimus: ibi namque Aristoteles dicit animam esse causam viuentis corporis in triplici genere causæ, nempe vt efficientem, vt finem, & vt formam, nec potest aliam formam significare, quam illam, quam in libro secundo Physicæ auscultationis in causis numerauerat, hæc autem non est nisi forma dãs esse; quod etiam in prædicto loco expresse asserit, inquit enim animam esse causam vt formam, & hoc declarans subiungit, id est, vt essentiam animatorum corporum: postea vero dicit, id, quod est causa ipsius esse omnibus, esse eorum essentiam, animam vero esse causam ipsius esse omnibus viuentibus, ideo esse ipsorum viuentium essentiam; ad quod etiam confirmandum subiungit, quoniam anima est actus eius, quod erat potestate: expresse igitur asserit animam esse formam dantem esse corpori animato, & perficere materiam, quæ habebat potestatem ad esse. Quoniam igitur anima secundum Aristotelem est forma dans esse corpori animato, & hoc docens Aristoteles, complectitur nomine animæ etiam animam rationalem, negari non potest hanc secundum Aristotelem esse formam, qua homo est homo & in specie constituitur sub animali genere.

Variæ Auerroistarum euasiones, & earum impugnatio. Cap. VIII.

CÆTERVM quamuis hæc omnia ita clara sint, vt nullum subterfugiendi locum relinquere videantur, tamen sectatores Auerrois ausi sunt variis modis verba Aristoteles extorquere, ac subterfugere. Primum quidem multi ad hoc confugerunt, quod quartus ille gradus animæ, quem Aristoteles in tota illa secundi libri parte variis illis, quæ recensuimus, nominibus appellauit, non est anima illa rationalis, de qua in 3. libro Aristoteles agit, sed est præstantissima illa hominis propria imaginatiua, quæ ab Auerroe cogitatiua vocata est; & ad hoc asserendum inani argumento ducti sunt, quod Aristoteles in contextu 18. & 29. illius secundi libri (vt in Latinis Codicibus legimus) quartum illum gradum vocat cogitatiuum: ridiculum certe argumentum, propterea quod vbi Latinus Codex habet cogitatiuum, Græcus habet διανοητικὸν, quod significat discursiuum, & ita vocauit Aristoteles in contextu trigesimo libri tertij animam intellectiuam vt à phantasia distinctam, vt ibi videre est, & ibi quoque Latinus Codex habet [*cogitatiua autem anima*] nemo tamen est, qui non fateatur, verba illa significare intellectum distinctum à phantasia, quum Aristoteles ibi dicat cogitatiuam animam ita moueri à phantasmate, vt mouetur sensus ab obiecto externo. Sed illa omnia, quæ antea diximus, quisquis bene consideret, cognoscet negari non posse quartum illum vitæ gradum esse animam rationalem, quæ etiam vocata est intellectus, & in tertio libro diligentissime ab Aristotele consideratur: iam enim diximus Aristotelem in primo libro multa de intellectu secundum antiquos, ac de eius excel-

Prima euasio.

Confutatio.

A lentia, & diuinitate dixisse, quæ nemo sanæ mentis referret ad imaginatiuam humanam; illam igitur eandem animæ partem postea in secundo libro nomine animæ complexus est, quod etiam progressus Aristot. ac verba testantur; quum enim animam in quatuor illos gradus diuisisset, eos postea sumit singillatim, & ordinatim considerandos; dicant igitur, vbinam consideretur ab Aristotele illa humana cogitatiua, nullus enim apparet locus in libris de anima, nam in B postrema quidem secundi libri parte agit de phantasia, non tamen vt de hominis propria, sed vt de facultate omnibus animalibus communiter competente: ea igitur non est quartus ille animæ gradus, qui solius hominis proprius est, vt asseruit Aristoteles in contextu 29. eiusdem libri; figmentum igitur est hæc humana cogitatiua, de qua Aristoteles nusquam aliquid dixisse comperitur: sed quum in tertio libro accurate agat de humano intellectu, omnino dicen- C dum est eum esse quartum illum vitæ gradum, quem in prima parte secundi libri cum aliis connumerauerat. Præterea in context. 22. quartum gradum vocat opinatiuum; atqui in calce secundi libri separat manifeste opinionem ab imaginatione, & vult eam sub intellectu contineri: ergo non potest per opinatiuum significare imaginatiuam. In contextu etiam 32. quartum gradum vocat λογισμὸν, & διάνοιαν, & ab hoc postea distinguit imaginationem amplissime D acceptam, vt etiam fecit in contextu 29. quare per quartum vitæ gradum non potest imaginatiuam significare: adde quod solus intellectus vim ratiocinandi, ac discurrendi habet, vt Arist. aperte asserit in tertio libro, neque hoc est phantasiæ attribuendum: quum igitur in prima parte secundi libri quartum vitæ gradum vocet διάνοιαν, & διανοητικὸν, & λογισμὸν, quæ omnia ratiocinium & discursum significant, non potest per hæc phantasiam significare. Sed quid dice- E mus de illa dictione νοῦς; quam nos mentem, seu intellectum dicimus, & nobilissimam habet significationem, & hoc nomine cœlestes quoque intelligentias, ac Deum ipsum appellare solemus; absonum enim est rationi phantasiam appellare intellectum, neque vnquam Aristoteles ita eam appellauit: quod enim multi dicunt de contextu vigesimo tertij libri, ita vanum est, vt nihil vanius, patet enim de quo intellectu loquatur ibi Aristoteles, quum paulo ante duos F intellectus distinxisset, vnum agentem, & alterum patientem; quænam autem sit vera eius loci interpretatio, non est hic opportunum considerare: in contextu etiam 155. secundi libri videtur Aristoteles phantasiam vocare intellectum, sed ibi patet eum id dicere iuxta id, quod apparet, non ex propria sententia; inquit enim intelligere videri aliud esse imaginationem, aliud existimationem, vtitur enim verbo, videtur, quod significat rem dubiam, & apparentem,

Aduersus cogitatiuam Auerrois.

A nec omnino veram; nam videntur vulgares homines existimare omnem internam animæ facultatem, præsertim absente obiecto operantem, esse intellectum; ideo Aristotel. hanc communem opinionem accipiens diuidit facultatem animæ internam cognoscentem absente obiecto, in phantasiam, quæ est reuera facultas animæ sensibilis, & existimationem, quæ est vere intellectus, de quo in tertio libro agitur; sed nunquam Aristoteles comperietur phantasiam B absolute intellectum vocasse: quare prima hæc aduersariorum euasio vanissima est; quum enim Aristoteles in distinguendis quatuor gradibus vitæ quartum sæpe vocet νοῦν; non potest significare humanam imaginatiuam. Ideo hæc alii Auerroistæ considerantes, ad aliud figmentum confugerunt, ad distinctionem duplicis hominis, dicentes vnum esse hominem, qui est species animalis cunstituta per phantasiam humanam ab Auerrroe vocatam cogitatiuam, quam C dicunt significari per rationale, quando diuidimus animal per rationale, & irrationale; dicitur enim rationalis, quia est apta ad suscipiendam animam rationalem, & ad obediendum rationi: alteram autem esse hominem diuinum, qui per intellectum constituitur, & constat ex homine illo, qui est species animalis, & intellectu superueniente tanquam diuina quadam forma: priorem igitur hominem dicunt esse in genere substantiæ, vt speciem animati corpo- D ris; sed alterum posteriorem esse eminentiorem, & supergredi totam substantiæ categoriam, vtpote formarum diuina potius forma, quam naturali, eamque esse in homine vt lumen in perspicuo: ideo inquiunt diuinam hanc formam dici posse modo quodam informantem, & modo quodam non informantem; informat enim, quatenus dat esse illi homini eminentiori; non informat autem, quia non perficit materiam, quæ habeat potestatem adesse, E sed aduenit homini iam perfecto per imaginatiuam, sicuti nauta aduenit naui iam constitutæ, atque completæ; quare non constituit hominem vt speciem animalis, neque modo vllo ipsum collocat in aliqua noua specie, sed solum diuiniorem reddit illum ipsum hominem, qui in categoria substantiæ est species animalis: quam sententiam nituntur colligere ex Aristotele in 10. libr. de Morib. capit. 7. quem locum nos postea perpendemus; tunc enim satis est, si à F definitione animæ ab Aristoteles tradita non recedentes ostendamus huius commenti vanitatem, ex iis enim quæ in verbis Aristotelis considerauimus, manifestum est hæc omnia idem significare, dare esse materiæ, informare, constituere in specie, facere hoc aliquid, & esse actum primum talis corporis; igitur si anima rationalis non constituit hominem in specie, non facit hoc aliquid, non dat esse, non est actus primus corporis naturalis organici, proinde

Secunda euasio.

Tertia euasio.

Confutatio.

inde ſub definitione animæ non continetur; hoc tamen falſum eſt, & contrarium priori fundamento à nobis iacto & comprobato; Ariſtoteles enim in contextu libri ſecundi de Anima, ſubſtantiam diuidit in materiam, & formam, & compoſitum, & intelligit illam materiam, quæ ſecundum ſe non eſt hoc aliquid, ſed habet poteſtatem ad eſſe, proinde & illam formam, quæ facit hoc aliquid, & rem in ſpecie collocat; quare ſub tali forma tanquam ſub genere animam ſumit, & vult omnẽ animam eſſe formam dantem eſſe ſpecificum: deinde in tertio contextu diuidit corpus naturale in habens vitam, & non habens vitam, vt colligat animam eſſe formam conſtituentem corpus illud naturale, quod habet vitam: aſſerit ergo animam ſub genere corpore naturali ſpeciem conſtituere: poſtea in contextu quarto probat animam non eſſe corpus, eo quod corpus non eſt in ſubiecto, anima vero eſt in ſubiecto: vult igitur omnem animam eſſe formam vere informantem, quia forma aſſiſtens eſſe in ſubiecto non dicitur; nam intelligentia aſſiſtens orbi non dicitur in eo eſſe vt in ſubiecto, & eſt res manifeſtiſſima: quoniam igitur poſtea mutat nomen talis formæ in nomen actus primi, quem diſtinguit ab actu ſecundo, putat idem ſignificari per actum primum corporis naturalis organici, quod prius in 4. contextu ſignificauerat per formam corporis naturalis viuentis; & viuens in contex. 3. dixerat ſe intelligere illud, quod nutritionem, & accretionem habet, & eſt vere in categoria ſubſtantiæ: ergo negari non poteſt, Ariſtotelem cenſuiſſe omnem animam eſſe formam vere dantem eſſe, & ſub naturali corpore in ſpecie collocantem, proinde figmentum illud eſt ab Ariſtotele alieniſſimum. Hæc igitur omnia aliqui Auerroiſtæ conſiderantes, & cognoſcentes ita manifeſta eſſe, vt negari non poſſint, ad hoc tandem confugerũt, quod reuera omnia illa, quæ ab Ariſtotele dicuntur in principio ſecundi libri de Anima, etſi proferũtur de anima late accepta, & omnes animæ partes complectente, tamen proprie cõueniunt aliis partibus animæ præter rationalem, ipſi autem rationali non omnino accommodantur; proinde non eſt mirum, ſi ea quæ ab Ariſtotele dicuntur in definitione animæ, atque in eius definitionis declaratione, reſpiciunt actum informantem, propterea quod Ariſtoteles præcipue conſiderauit alias animæ partes præter rationalem: huius autem rationem eſſe dicunt, quia nomen animæ eſt commune analogum, & alio modo competit animæ rationali, alio cæteris partibus, ob id Ariſtoteles reſpicere voluit alias partes animæ tanquam præcipuum analogatũ, nec per hoc tamen ſtat, quin conſideretur anima in communi etiam ad rationalẽ; quia quando conſideratur aliquod cõmune analogũ, ſatis eſt ſi ea, quæ de illo dicuntur, conueniant præcipuo analogato, etiamſi cæteris non competant. Sed quam inane ſit hoc ſubterfugium, quiſque ſanæ mentis intelligere poteſt. Primum in eo peccant, quod ſi anima eſt commune analogum, rationalis potius, quam reliquæ, vocanda eſt præcipuum analogum, tum ratione dignitatis, tum quia continet ac perficit alias, tum etiam ratione familaritatis: quia anima noſtra eſt & nobis maxime omniũ rerum familiaris, & omnes ob cauſas nomine animæ dignior, quam reliquæ: hanc potiſſime reſpexerunt antiqui Philoſophi de anima diſſerentes, vt Ariſtot. ait in context. 7. lib. de Anima, & vt totum illum librum legentibus manifeſtum eſt: nulla igitur eſt ratio, cur reliquæ partes animæ dicantur præcipuum analogatum, & cur Ariſtotel. in declaranda animæ eſſentia eas potius, quam rationalem, reſpicere debuerit. Præterea hæc dicentes, & Ariſtot. & ſibi aduerſantur, & eſt in eorum dictis repugnantia manifeſta: nam ſi definitio animæ, & ea quæ poſtea ad eius declarationem dicuntur, rationali parti non competunt, quomodo dicunt Ariſtotelem definire animam in communi ad omnes animæ partes, etiam ad rationalem? dicere igitur ea non competere animæ rationali, & dicere Ariſtotelem ea proferre communiter de omnibus, etiam de rationali, eſt implicare contradictionem: attamen patet Ariſtotel. aperte dicere definitionem animæ competere omni animæ, & hoc ſæpius repetere, & animam late ſumere vt quatuor illos gradus complectentem: manifeſtum igitur eſt ipſum exiſtimaſſe definitionem illam competere etiam animæ rationali, ideo hæ fabulæ dimittantur.

Secunda euaſio. — *Tertia euaſio.* — *Confutatio.* — *Confutatio.*

Solutio argumentorum pro Auerroe adductorum. Cap. IX.

Ad primum. Reſtat vt argumenta, quæ pro Auerroe adducta ſunt, ſoluamus. Ad primum ſumptũ ex cognitione vniuerſalium dicimus hanc eſſe propriam intellectus operationem, & cum abſtractione fieri, proinde in ipſo quoque intellectu aliquam abſtractionem poſtulari, non tamen ſecundum eſſe, ſed ſecundum operationem, ea enim ratione eſt abſtractus, quatenus in operando eſt abiunctus ab organo, & hoc ſatis eſt vt poſſit intelligere vniuerſalia: quando igitur dicunt, intellectus cognoſcit vniuerſalia, ergo eſt abiunctus à materia; ſi intelligant abiunctionem ab organo in operando, concedimus omnia: at ſi intelligant ſecundum eſſe, negamus conſequentiam; quia ex abſtractione vniuerſalium nil aliud inferri poteſt, quam intellectum non eſſe organicum, nam organum reſpicit operationem. *Ad ſecũdum.* Ad ſecundum negamus intellectum agentem, & intellectum patientem eſſe vnam & eandem ſubſtantiam; quare, licet intellectus agens ſit forma abiuncta penitus à materia, quod & nos ex ſententia Ariſtot. aſſerimus, non ob id fit vt etiam in-

A tellectus patiens ſit forma immaterialis: ſed de intellectu agente quid ſit, & quomodo ad noſtram intellectionem conferat, poſtea fuſius loquemur.

In lib. de intel. agente.

Ad tertium ex cont. 92. lib. 2. de anim.

Ad tertium acceptum ex context. 92. lib. 1. de Anima, facilis eſt reſponſio: dicens enim Ariſtot. intellectum non occupare aliquam corporis partem, nil aliud ſignificat, quam non eſſe organicum, quod quidem nos concedimus; at ſi inde colligant, ergo non dat eſſe homini, neganda eſt conſequentia, & Ariſtot. ſi hoc ſignificare voluiſſet, abſurde loquutus eſſet, B quia forma informans occupat totum corpus, ideo inepta quæſtio eſſet, quam corporis partem occupet informanda; ſed congrua eſt quæſtio de parte, quam occupet in operando, quæ eſſet de organo quæſtio; ideo inquit Ariſt. intellectum nullam corporis partem tanquam ipſius proprium organum occupare.

Ad quartum ex cont. 11. lib. 2. de anim.

Ad quartum acceptum ex context. 11. lib. 2. de Anima, reſponſio ſumitur ex vera illius loci intelligentia, à qua aduerſarij longiſſime abſunt: C tres in eo context. ſunt partes, in prima inquit Ariſtot. manifeſtum eſſe vel omnem animam, vel aliquas eius partes eſſe à corpore inſeparabiles; & rationem affert, quia ſunt actus partium corporis, in ſecunda dicit nihil prohibere, quin aliquæ partes ſint ſeparabiles, quia nullius corporis ſunt actus; & cum ipſis aduerſariis affirmo Ariſtotel. in prima parte reſpicere animam vegetãtem, & animam ſentientem, in ſecunda vero rationalem: in tertia D demum inquit, nondum eſſe manifeſtũm, an anima ſit ita actus corporis, vt nauta nauis: Ad primæ igitur, ac ſecundæ partis veram intelligentiam ſciendum eſt, Ariſtot. ibi velle ſatisfacere vulgatæ illi, & optatæ quæſtioni, an anima ſit à corpore ſeparabilis; non quidem quod eam plene ibi ſoluere ſtatuat, id enim fieri minime poterat; ſed ſolum conſiderare, quid hac de re per illa, quæ eo in loco manifeſta erant, dici poſſit: duo autem ibi erant manifeſta, vnum iam E in definitione animæ acceptum, quia erat omnis animæ communis conditio, animam eſſe actum corporis, hoc eſt, formam dantem eſſe viuenti corpori: alterum vero quod aliquæ partes animæ ſunt alligatæ propriis corporeis organis, ſine quibus nullam edereoperationem poſſunt, aliquæ vero nulli organo ſunt alligatæ; de omnibus enim vegetantis, ac ſentientis animæ facultatibus nemo eſt qui ignoret eas per proprias quaſdam corporis partes tanquam per inF ſtrumẽta ſuas edere operationes, neq; vnquam Ariſtot. hoc declarauit, quia declaratione non indiguit: dubitare quidem potuit, quodnam alicuius facultatis organum ſit, aut quomodo aliqua per ſuum organum operetur, ſed an habeant propria organa, nunquam dubitauit, quia res per ſe manifeſta omnibus eſt; rationalem autem animam nulli proprio organo in operando eſſe addictam, manifeſtum eſt, inquit enim Ariſtoteles in contextu 92. libri 1. de Anima, ne

A fingere quidem facile eſſe quam corporis partem occupet intellectus: hæc igitur duo manifeſta erant, ſed ſecundum in definitione animæ poni non poterat, quum in eo non conueniant omnes animæ partes, & alia organum habeat, alia vero non habeat. Quod igitur ad animæ à corpore ſeparationem attinet, nihil ex priore communi conditione colligi manifeſte poterat; ex eo enim quod anima eſt forma vere materiam informans, non licuit Ariſtotel. inferre B omnem animam eſſe à corpore inſeparabilem; non enim manifeſta fuiſſet illatio, quia quicquid ipſe hac de re ſenſerit, id alii plures negaſſent; quemadmodum etiam ſecundum rei veritatem negandum eſt omnem animam informantem eſſe à corpore inſeparabilem: quoniam igitur ex actu accepto in definitione animæ nihil manifeſte colligi poterat, Ariſtoteles id colligere voluit ex altera conditione, hoc eſt, ex coniunctione cum organo: videamus igitur, C quid ex hac colligi poſſit, certe ſi bene rem conſideremus, ex eo quod forma ſit organica, neceſſario infertur eam eſſe à corpore inſeparabilem, ſed ex eo quod non habeat organum, nihil neceſſario colligi poteſt, hoc eſt, neq; ſeparabilem, neque inſeparabilem eſſe: prioris dicti ratio clara eſt, quia nihil eſſe poteſt in nauta otioſum, & carens propria operatione; forma igitur, quæ ita organo addita eſt, vt ſine illo operari non poſſit, ſi à corpore penitus ſeparaſetur, D non poſſet operari; facultas enim viſiua ſine oculo non videret, neque ambulatiua ſine pedibus ambularet; omnes igitur animæ partes, quæ certis corporis partibus addictæ ſunt in operando; ſunt à corpore prorſus inſeperabiles: alterius autem dicti ratio eſt, quia licet nullum extet organum, quod ſeparationem prohibeat, aliquod tamen aliud eſſe poteſt, quod prohibeat; nam forma elementi nullum habet organum, neque ob id eſt à materia ſeparabilis, quia E licet aborgano non impediatur, quin ſeparetur, impeditur tamen à propria ſua natura, cui eſſentiale eſt vt ſit forma talis materiæ, nec ſine illa exiſtere poſſit: clarum igitur eſt quid dicat Ariſt. tum in prima, tum in ſecunda parte illius contex. in prima enim dicit, eſſe de aliquibus ſaltem animæ partibus manifeſtũ eas eſſe à corpore inſeparabiles, & affert rationem, quia illarum actus eſt ipſarũ corporis partium, hoc eſt, quia actus, qui de illis prædicatur, eſt addictus F certis partibus corporis, nempe tanquam inſtrumentis: nam quum dicat Ariſtot. ipſas corporis partes, non poteſt eas conſiderare niſi vt inſtrumẽta partium animæ in operando; quare accipit quidem actum poſitum in definitione animæ, ſed vt addictũ ſtatutæ corporis parti, qua vt inſtrumento vtatur; hæc igitur eſt manifeſtiſſima ratio, cur partes animæ, quæ organis ſunt alligatæ, à corpore inſeparabiles ſint: & hanc eandem rationem legimus clariorem ab Ariſt: addu-

Omnis forma organica à corpore inſeparabilis eſt.

adductam in libr. 2. de ortu animalium, cap. 3. quem locum postea in argumentorum solutione considerabimus, & huic consonũ esse ostendemus; ita vt ex illo hunc, & ex hoc illum interpretari possimus, ac debeamus. In 2. vero parte eiusdem contex. considerans Aristot. illas animæ partes, quæ organo addictæ non sunt, cuiusmodi est sola rationalis, non potest aliquid de his certi colligere, sed solum dicere eas ab organo non prohiberi ne separari possint, quum nullum organum habeant; per hoc enim non fit vt absolute separabiles dici possint, quum alia conditio esse possit prohibens ne separentur: ideo quando rationem subiungens dicit [*propterea quod nullius corporis sunt actus*] non potest intelligere nisi vt organi, vt hæc verba præcedentibus ex aduerso respondeant, & perinde sit, ac si dicat, quia nullius partis corporis sunt actus; non asserit ergo ibi Aristot. eas esse à corpore separabiles, sed solum dicit non prohiberi ab organo quin separari possint, quum nullum organum habeant; ideo optima est illorum verborum interpretatio, quam Alexander Aphrodisiensis adduxit, dicens Aristot. ibi de intellectus separabilitate non asseueranter, sed sub dubio loqui. Nullum igitur argumentum ex eo loco sumere Auerroistæ possunt: quia quando Aristot. negat intellectum esse alicuius corporis actum, non negat vt informantem, sed solum vt organicum, idque asseueranter profert, separabilitatem vero sub dubio; adeo vt siue separabilem à corpore, siue inseparabilem esse animam rationalem Aristot. existimauit, pro neutra tamen parte colligi argumenta possit. Quod autem ex tertia quoq; illius contex. parte argumentum aduersarii sumant, ridiculum est: quum enim Aristot. dicat immanifestum esse an anima sit ita actus corporis, vt nauta nauis, non magis affirmare ipsi possunt animam esse vt nautam quam nos negare; ideo mirandum certe est, quomodo inde sumere audeant Aristot. asseueranter dicere animam esse vt nautam, quum ipse aperte dicat hoc non esse manifestum: imo ostendo esse in Aristot. secundum eorum interpretationem, repugnantiam insolubilem, necesse enim est omnem animam esse actum corporis vel vt informantem, vel vt assistentem, ergo si pars aliqua animæ non sit actus informans, manifestum esse debet eam esse actum assistentem, itaq; si secundum eos præcedentibus verbis Aristot. asseueranter dixerat, animam rationalem non esse actum informantem, quomodo dicere postea potest nõ esse manifestum an sit ita actus, vt nauta nauis? Dicere enim potius debuisset esse manifestum eam esse actum assistentem, qualis est nauta in naui: patet igitur eos in eius loci intelligentia longe abesse ab Aristot. mente. Nos igitur veram illius loci interpretationem afferamus, quæ plurimorum errorem patefaciet, eamq; ita claram, vt si

Omnis forma organica à corpore inseparabilis est.

Quæ anima, & cur dicatur similis nautæ.

A primus ego eam inuenissem, asserere audere id solum Arist. voluisse, & alios omnes fuisse deceptos; eam tamen ego non inueni, sed apud Simplicium in eodem loco legi, eamque statim verissimam esse cognoui: dico igitur nautam ad nauim referri duobus modis; vno modo quatenus non dat esse naui, & ab illa abiunctus est; altero modo quatenus eam gubernat, & mouet: multi igitur putant Aristot. comparare animam cum nauta, quatenus nauta non dat esse naui,

B in hoc tamen decipiuntur; quia in eo non consistit Aristot. comparatio, neque in eo anima est similis nautæ, sed in eo tantum, quod regit corpus, sicuti nauta regit nauim, & hoc animæ regimen non est contrarium informationi, sed simul est cum informatione; quocirca ratione informationis anima est dissimilis nautæ: ratione autem regiminis est similis, & hoc tantum Aristoteles respexit: hæc fuit Simplicii, & Platonicorum opinio, qui dixerunt animam & infor-

C mare corpus, & ipsum regere, vt nauta nauim regit, ipsoque vti vt instrumento, sicuti nauta vtitur naui: hoc igitur respiciens Aristot. ibi significare vult se dixisse quidem animam esse actum corporis vt informantem, & dantem esse corpori viuenti, sed nihil dixisse de gubernatione, ideoque immanifestum esse: an anima præterquam quod est actus informans, sit etiam actus gubernans, sicuti nauta dicitur actus nauis: huius veritatis argumentum clarissimum est,

D quod Aristoteles non de sola anima rationali hoc dicit, sed de anima vniuerse; dicit enim esse immanifestum, an anima sit ita actus corporis, vt nauta nauis; reuera enim hoc competit etiam animæ sentienti, quæ est forma constituens animal, & est vt nauta in naui, quia regit corpus, & ipso tanquam instrumẽto vtitur: hoc idem legimus apud Aristotelem in contex. 28. octaui Physic. vbi similiter animam comparat cum nauta, & corpus cum naui, nec loquitur de

E sola anima rationali, sed de omni animalium anima, vt ipsi quoque aduersarii non negarent, quia ibi est manifestissimum; inquit enim animam mouere corpus animalis, & ita animal diuidi in partem mouentem: & partem motam, ratione quarum dicitur à seipso moueri. Si quis autem quærat vbinam postea Aristotel. declarat an anima sit actus vt nauta in naui, certum est id nullibi ab Aristotele expresse declarari, colligi tamen facile potest ex illis, quæ de sin-

F gulis animæ partibus postea dicuntur; anima enim regere corpus, & imperare illi dicitur per cognitionem, vt asserit ipse Aristoteles in contextu 4. libri 3. de Anima, omnis igitur anima cognoscens dicitur regere corpus, & illi imperare tanquam nauta: ideo similis est nautæ, tum anima sentiens, tum anima rationalis, quia vtraque cognoscitiua est; anima vero vegetalis, quum cognitione careat, nõ dicitur similis nautæ, neque imperans corpori: Aristoteles igitur

nullibi docet expresse animam esse vt nautam, quia ex eo quod & anima sentiens, & anima intelligens sunt cognoscentes colligere quisque potest vtramque ipsarum instar nautæ regere corpus. Hinc etiam sumitur ratio, cur Aristotel. ibi dicat esse immanifestum an anima sit vt nauta, & cur hanc conditionem in definitione animæ non posuerit; ratio enim est, quia non competit omni animæ, non enim animæ vegetanti, quia non cognoscit: ob id quum in eo contextu 11. absolute de omni anima quærat absque vlla distinctione, an sit ita actus corporis, vt nauta nauis, iure dicit esse immanifestum, quia non omnibus animæ partibus competit; vel satis est si dicamus Aristotelem per immanifestum nil aliud significare voluisse, quam non expressum in definitione animæ propter rationē prædictam.

Ad 5. ex contex. 21. libr. 2. de Anima.

Ad quintum argumentum, quod ex contextu 21. eiusdem secundi libri sumebatur, responsio colligitur ex ipsis Aristotel. verbis in eodem loco: duo namque ibi sunt Aristotelis dicta, quæ nos considerare oportet; vnum est [*de intellectu autem, & speculatrice facultate nihil adhuc manifestum est*] alterum vtro est, quod statim sequitur [*sed videtur aliud genus animæ esse, & hoc solum posse separari, tanquam perpetuum a corruptibili*] patet autem & præcedētia, & sequentia considerantibus Aristotelem de separatione partium animæ loqui, hanc igitur vtraque hæc dicta respiciunt: ideo si vtraque ab Aristotele asseueranter vt vera proferantur, est in iis verbis manifesta, & insolubilis contradictio; nam si de intellectu speculatiuo, hoc est, de eius separatione nil adhuc manifestum esse asserit, quomodo potest sequentibus statim verbis asseueranter dicere ipsum esse aliud animæ genus, & formam abiunctam à materia? quum præsertim in promptu sit ratio cur nihil de illo manifestum sit; nondum enim de ipso actum erat, sed agendum iu tertio libro relinquebatur: ad tollendam igitur in dictis Aristot. repugnantiam, fateri cogimur non vtrunque dictum asseueranter, & ex animi sententia proferri ab Aristotele, sed vnum asseueranter, & secundum mentem propriam, alterum vero dubium, & iuxta aliorum, vulgarium præsertim opinionem; ita vt omnium verborum sensus clarissimus hic sit; de intellectu autem speculatiuo, nempe de eius separatione à corpore, si secundum rei veritatem loqui velimus, nihil adhuc manifestum est; at si sequamur id, quod aliis apparet, multis videtur ipsum esse aliud animæ genus; vtitur enim ibi Aristoteles verbo (*videtur*) quod significat rem dubiam, & apparentiam potius, quam propriam ipsius opinionem; hanc enim ad alium locum declarandam remittit. Non est autem ignorandum, Aristot. eo in loco non omnino quartum animæ gradum excipere tanquam immanifestum, & obscurū, nam statim in contex. sequente 22. inquit manifestum esse de opinatiuo, neq; aliud per hoc significat, quam eum ipsum quartum gradum; quanquam ibi non amplius loquitur de separatione à corpore, sed de separatione partium animæ secundum locos iuxta Platonis opinionem, de qua antea loquebatur, cuius methodi rationem non est hîc opportunum considerare: in contextu igitur 21. solum excipit intellectum speculatiuum, hoc est eundem quartum gradum vt exercentē præstantissimam suam operationem, quæ est speculari essentias rerum, & vniuersalia; quum enim hoc facere non possit, nisi ope intellectus agētis, qui est forma vere abiūcta à materia, adeo vt ex vtroque intellectu constare quodammodo videatur intellectus speculatiuus, ideo non absque ratione fit vt hic videatur esse aliud animæ genus, & forma abiuncta à materia, euenit enim hoc propter interuentum agentis; & Auerroes quoque dicit intellectum speculatiuum constare ex intellectu possibili, & phantasmatibus, & intellectu agente: hanc igitur ob causam Aristoteles, & in illo contextu 21. & postea in 32. excipit intellectum speculatiuum, tanquam illum, de quo nihil ibi manifestum erat, quoniam ratione intellectus agentis non continetur reuera sub animæ definitione, neque est actus corporis: at ratione aliarum ignobiliorum operationum Aristoteles nunquam excipit intellectum, neque dubitat ne sub animæ definitione contineatur, sed pro comperto habet eum esse formam viuentis corporis, & sub animæ difinitione non minus, quam alias animæ partes contineri; nam in contextu 22. inquit nullum dubium esse de opinatiuo, & in eo ipso 32. vocat quartum gradum λογισμὸν, & διάνοιαν, neque vllum dubium de illo esse dicit; sed statim subiungit, de intellectu speculatiuo aliam esse rationem, & esse posterius considerandum: de intellectu igitur speculatiuo, tota dubii ratio prouenit ab intellectu agente, qui est aliud animæ genus, neque est actus corporis, vt Aristoteles postea in libro tertio declarat.

Ad 6. ex contex. 4 & 6. lib. 3. de anima. Immistio intellectus tripliciter considerari potest.

Ad sextum argumentum sumptum ex contextu quarto & sexto libri tertii de Anima, dicimus intellectum dici posse commistum corpori, vel immistum duobus modis; vno modo secundum esse, altero modo secundum operationem: & hoc adhuc duobus modis; vel enim ratione obiecti recipiendi; vel ratione corporis, quo vtatur ad recipiendum, adeo vt tribus modis dici possit intellectus commistus, vel immistus: sed primus modus non fuit ab Aristotele consideratus in libro tertio de Anima, quoniam ibi proposuit sibi considerandam naturam intellectus respectu operationis tantum, nam secundum suum esse iam dixerat in principio libri 2. omnêm animam esse actum primum corporis naturalis organici, hoc est, formā informantem: quare necesse est intellectū hac ratione esse cum corpore commistum, non quidem vera mistione

A stione, quæ non est nisi corporis cũ corpore, sed illa, quæ competere potest incorporeo cum corporeo, nam forma corpus aliquod constituens insinuat se in omnes partes materiæ, in qua inest, & ita dicitur comisceri cum materia; sic igitur intellectus secundum suum esse non est immistus, sed potius commistus cum corpore, prout nomine commistionis nil aliud denotamus, quam veram materiæ informationem, & constitutionem speciei. Ratione autem obiectorum B recipiendorum intellectus est immistus, quia in sua natura non habet aliquod ex obiectis recipiendis, nam intus apparens prohibet alienum, vt inquit Aristoteles in illo context. 4. lib. 3. quare si in ipsa essentia intellectus contineretur aliquod ex obiectis recipiendis, prohiberetur alia recipere; quemadmodum materia prima, si in sua natura formam aliquam haberet, nullam posset aliam recipere: de hac tantum immistione loquitur Aristotel. in eo contextu 4. libr. 3. vt C manifestissimum est, neque ex illa potest inferri immistio cum corpore secundum esse, quoniam etiam cuilibet sensui competit talis immistio respectu sui obiecti; organum enim visus recepturum colores debuit esse sine colore, & organum auditus debuit esse sine sono, & sic de aliis; attamen certum est sensum esse formam materialem, & vere informantem materiam; quare ex eo 4. contextu nullum potest argumentum pro Auerroe sumi ad probandum intellectum D non esse formam informantem. In 6. autem context. loquitur Aristot. de altera immistione respectu operationis, nempe quæ opponitur illi commistioni, ex qua inferretur intellectum esse organicum: quum enim Aristotel. prius docuisset intellectum patiendo, ac recipiendo intelligere, ibi ostendere vult ipsum in recipiendo non esse commistum cum corpore, hoc est, non vti ministerio corporis in recipiendis obiectis, sed ipsummet recipere, ad quod probandum hoc ar- E gumento vtitur, quia si in recipiendo esset cum corpore commistus, iam extaret aliquod eius organum in humano corpore, propterea quod si in recipiendo egeret corpore simul recipiente, iam postularet certam aliquam corporis temperaturam idoneam ad recipiendum, proinde statutam aliquam corporis partem, in qua hæc receptio fieret, quod esset ipsum esse organicum; nullum enim aliud est officium organi sensus, quam recipere species: quoniam igitur F nullum apparet organum proprium, quo vtatur intellectus in recipiendis obiectis, dicendum est eum in operando non esse cum corpore commistum, sed ipsummet recipere species; vnde postea colligit solam animam intellectiuam dici posse locum specierum, locus enim recipit locatum, anima autem sensibilis non recipit species rerum sensilium, sed organum animatum eas recipit, proinde non anima ipsa, sed organum est locus specierum: anima vero intelle-

Ad 6. ex contex. 4 & 6. lib. 3. de anima. Immistio intellectus tripliciter considerari potest.

A ctiua non vtitur organo corporeo in recipiendis speciebus, sed ipsa recipit, ideo recte vocatur locus specierum. Quum igitur talem immistionem tribuat ibi Aristot. intellectui, quæ solum respicit operationem, nullum inde sumere argumentum Auerroistæ possunt: nam si hinc colligere velint immistionem cum corpore etiam secundum esse, negamus consequentiam, quia licet intellectus in recipiendis speciebus non vtatur aliquo proprio corporeo instrumen- B to, per hoc tamen non stat quin sit forma hominis, & hominem in specie constituat sub animalis genere; nam ex eo quod aliqua forma non habeat organum proprium, non licet inferre eam non esse formam informantem, sed abiunctam à materia. Alia multa ad illius loci declarationem, & ad huius argumenti vanitatem ostendendam pertinentia dicta à nobis sunt in illius libri interpretatione, quæ hic recensenda non sunt. Ad septimum, quod sumitur ex cap. C 7. libr. 10. Ethic. dicimus hominem apud omnes Philosophos esse mediæ naturæ inter mortalia, & immortalia, inter terrena, & diuina: pluribus euim falultatibus præditus est, quarum aliæ faciunt eum similem brutis animalibus, & rebus ignobilioribus; aliæ vero reddunt eum similem diuinis, vt intellectus, præsertim speculatiuus: inter quæ duo extrema datur medius quidam status, secundum quem homo neque ad inferiora vergit, neque ad superiora, & huiusmodi D est vita secundum intellectum practicum; ideo dici solet, hominem, si viuat secundum sensus, viuere, vt bestiam; si vero secundum intellectum speculatiuum, viuere vt Deum; si vero secundum intellectum actiuum, viuere vt hominem; sed tamen quando Philosophi ita loquuntur, non propterea negant vitam contemplatiuam homini competere quatenus est homo, sed id dicunt comparatione illius vitæ mediæ, secundum quam homo neutri extremorum similis E esse dicitur; sic enim per comparationem vocatur status ille supra humanus, absolute tamen non est suprahumanus, sed est penitus humanus; quicquid enim est in homine, humanum est, & eo humanius, quo magis proprium hominis est; quocirca contemplatiua hominis vita est maxime humana, idque asserit ipse Arist. clare in calce eiusdem capitis, dum ait (*quod naturæ vniuscuiusque est accommodatum, id præstantissimum, ac iucundissimum vnicuiq; est, ergo* F *etiam homini vita, quæ ex intellectu traducitur, siquidem maxime id est homo*) vult igitur absolute loquendo intellectum esse humanæ naturæ maxime accommodatum, & hominem per eum maxime esse hominem: dum enim absolute quid natura humana sit consideramus, eam esse dicimus, per quam homo maxime constituitur, & ab aliis distinguitur; constituitur autem, & distinguitur per id, quod est summa ipsius perfectio; summa autem perfe-

ctio

Ad 7. ex 10. Eth. c. 7.

Vita contemplatiua est maxime humana

ctio cuiuſque ſpeciei eſt præſtantiſſimæ eius partis operatio, qualis eſt in homine contemplatio; hac igitur nihil in homine humanius eſt, dum abſolute hominem conſideramus; dum autem nomime hominis non omnes humanas vires, & operationes intelligimus, ſed aliquas tantum ignobiliores, tunc vita contemplatiua dicitur eſſe ſupra hominē, non quidem abſolute ſupra hominem, ſed ſupra hominem ita conſideratum; quia homo eſt quidem naturæ mediæ, ſicuti dictum eſt, non tamen per veram extremorum participationem, ſed ſolum per eorum ſimilitudinem: ideo nomine hominis quādoque perfectionem, & nobilitatem ſignificare volumus, quandoque imperfectionem, & ignobilitatem; denotamus enim nobilitatem, quando dicimus hominem eſſe animal præſtantiſſimum, & ad imaginem Dei eſſe factum; imperfectionem vero, quando excuſare alicuius errorem volentes dicimus, homo eſt, & quando dicimus, humanum eſt peccare, & memento homo quod cinis es, & alia huiuſmodi. Quando igitur Ariſtoteles dicit vitam ex intellectu non eſſe humanam, ſed diuinam, non abſolute negat eſſe humanam, ſed ſolum prout humanum notat imperfectionem, neque vult eſſe proprie diuinam, quum proprie ſit humana, ſed per quandam ſuperiorum ſimilitudinem, & cum inferioribus comparationem; non eſt enim eiuſdem generi mens, & intellectio in homine & in ſuperioribus, habent tamen quandam ſimilitudinem: ob id homo reſpectu ignobiliorum vocatur diuinus, abſolute tamen nihil eſt in homine, quod humanum non ſit, & nihil in eo humanius eſt mente, atque intelligentia.

Quomodo homo ſit medius inter diuina & terrena.

Ad octauum argumentum, quod ſumitur ex capite decimo libri quarti de Partibus animalium, dicimus debilem eſſe rationem, quæ ſumitur à ſola appellatione diuini, nam in contextu 81. lib. 1. Phyſic. auſcultationis Ariſtotel. omnem formam naturalem vocat diuinam & optimam; & in libro ſecundo de ortu animalium, cap. 3. dicit, quamlibet animæ facultatem participare diuino quodam corpore præter illa, quæ elementa appellantur; neque propterea putat omnem formam naturalem, vel omnem animam eſſe à materia abiunctam; quod igitur mentem humanam vocet diuinam, nullius momenti eſt ad oſtendendum eam non eſſe formam informantem, ſed abiunctam à materia.

Ad 8. ex 4. de par. animal. c. 10.

Ratio autem, cur Ariſtot. omnes animæ partes, & omnes formas naturales appellauerit diuinas, eſt illa, quæ ex eius verbis ſumitur in contextu 100. libri 1. de Cœlo; ibi enim dicit rebus omnibus à Deo communicari eſſe, & viuere, his quidem clarius, illis vero obſcurius; quælibet enim res illud quod eſt, eſt per participationem perfectionis diuinæ; ſed ea participatio eſt inæqualis, quoniam aliæ res magis, aliæ minus ad diuinam perfectionem accedunt: quoniam igitur eſſe cuique rei tribuitur à for-

Cur forma ab Ariſtot. vocetur diuina.

A ma, quælibet forma dicitur diuina, quatenus eſt imago alicuius gradus perfectionis diuinæ; ideo non male à Platone dictum eſt, omnia ex duobus principiis conſtare, ex ente, & non ente; per ens enim Deum ſignificabat, per non ens vero primam materiam, quaſi ex materia & forma conſtare, ſit conſtare ex materia & Deo.

Plato dixit omnia ex ente conſtare.

Solet etiam Ariſtotel. aliquid appellare diuinum comparatione rerum ignobiliorum, vt in 1. Phyſicor. loco prædictio formam vocat diuinam etiam reB ſpectu materiæ, à qua appetitur; & in cap. 3. lib. 2. de ortu animalium omnem animæ facultatem diuinam vocat reſpectu elementorum, & rerum animæ expertium: maxime igitur homini hæc appellatio conuenit, quia omnium ſublunarium corporum præſtantiſſimus eſt, & proxime omnium ad Deum accedit: quid igitur mirum, ſi Ariſtotel. dixit ſubſtantiam hominis eſſe diuinam, & officium diuini eſſe ſapere, & intelligere? appellatio enim diuini apud Ariſtot. non deC notat abiunctionem à materia.

Ad nonum ex context. 51 duodecimi Metaphyſicor. reſponſio ſumitur ex ipſis Ariſtotel. verbis in eodem loco, & ex Alexandri interpretatione, quæ plana, & facilis eſt: aduerſarij namque verba Ariſtotelis tum mutilata in medium afferunt, tum perperam interpretantur; citant enim verba hæc [*an omne non habens materiam eſt indiuiſibile, quemadmodum humanus intellectus*] & ſubticent ſequentia illa [*aut qui compoſitorum eſt, in aliquo*
D *tempore ſe habet*] dico igitur Ariſtotel. his verbis primum intellectum cum humano non in eo comparare quod careat materia, ſed in eo quod intelligat obiectum totum ſimul, & indiuiſibiliter; neque dicere humanum intellectum ita ſemper ſe habere, ſed aliquo tantum tempore, adeo vt talis ſemper ſit primus intellectus, qualis aliquo tempore eſt intellectus humanus: quod ſi putaret Ariſtotel. humanum intellectum eſſe formam abiunctam à materia, vt illi
E volunt, certe non dixiſſet ipſum aliquo tantum tempore talem eſſe, ſed omni tempore, qui ſi non dat eſſe, eſt ſemper à materia abiunctus, licet corpori aſſiſtat: eſt igitur ſenſus verborum talis: omne non habens materiam eſt indiuiſibile, quemadmodum humanus intellectus aliquo tempore ſe habet; eſt enim quandoque eius intellectio indiuiſibilis, nempe quando intelligit obiectum totum ſimul, non per diſcurſum à parte ad partem: verba autem illa [*aut qui com-*
F *poſitorum eſt*] ad maiorem declarationem ab Ariſtotele adiciuntur, & habent ſenſum vniuerſalem, vt inquit ibi Alexander, ita vt ſenſus ſit, quemadmodum ſe habet aliquo tempore humanus intellectus, aut vniuerſe loquendo, omnis intellectus, qui compoſita intelligat, ſi alius præter humanum datur, qui ſit eiuſmodi: dicit ergo humanum intellectum eſſe compoſitorum, proinde intelligere quandoque cum diſcurſu à parte ad partem, nec ſemper intelligere

Ad 9. ex 12. Metaphyſ. 15.

Plato dixit omnia ex ente constare.

ligere indiuisibiliter, sed aliquando, imo raro; hoc enim euenit, quando ad perfectionem ductus est, & fruitur felicitate contemplatiua, hoc est, omnia nouit, quæ homini in hac vita mortali cognoscere datum est, tunc enim intelligit etiam intellectum agentem, proinde rem indiuisibilem & indiuisibiliter: quod ipsemet Aristoteles declarat, quando subiungit [*nō enim semper habet id, quod bene est, in hoc, aut in illo, sed in toto quodam id, quod optimum est, illud ab eo existens*] quæ verba Auerroistæ sic interpretantur; intellectus humanus nō habet suam perfectionem in hoc, aut in illo indiuiduo, vt in Socrate, vel in Platone: sed hæc interpretatio ab Aristotele alienissima est, neque ad id, de quo ibi sermo fit, vllo modo pertinet; nam Aristoteles ibi nec de indiuiduis, nec de specie loquitur, sed docere vult Deum intelligere seipsum indiuidue, & id declarat per humanum intellectum: quemadmodum .n. humanus intellectus quandoque intelligit indiuisibiliter, nempe quando ad perfectionem peruenit, & intelligit intellectum agentem; ita Deus semper seipsum indiuisibiliter intelligit; hoc igitur significant verba illa Aristotelis, & eorum sensus hic est: perfectio humani intellectus non semper consistit in intellectione diuisibili, quæ est quando partibiliter intelligit modo hoc, modo illud, & comparat hoc cum illo, & discurrit ab hoc ad illud, quod quidem ei euenit in ipsa habituum acquisitione; sed quandoque habet in toto quodam, hoc est, in temporis momento indiuisibili id, quod est optimum, id est, cognitionem intellectus agentis, qui est diuersum quiddam ab ipso, & ei iungitur tanquam forma extrinsecus adueniens: sic locum illum interpretatur Alexander, nam momentum temporis vocatur totum quoddam, quia quum partes non habeat, est totum simul, & indiuiduum: tunc igitur intellectus humanus in momēto intelligit, sed quando intelligit discurrendo ab hoc ad illud, tunc intelligit in tempore. Quando autem subiungit Aristot. [*sic autem se habet ipsa suipsius intellectio toto æuo*] profert hæc verba de primo intellectu, & sensus clarus est: sicut enim se habet quandoque, & raro humanus intellectus, videlicet quando indiuisibiliter intelligit intellectū agentem, sic se habet Deus in tota æternitate, nam seipsum semper intelligit indiuisibiliter. Patet igitur nullum argumentum contra nos ex eo loco sumi posse, imo ridiculus esset Aristot. si id vellet, quod illi Auerroistæ attribuunt: nam docere volens primum intellectum esse abiunctum à materia, non bene faceret hoc declarans per intellectum humanum; non enim ita immaterialis Deus est, vt humanus intellectus, & multo euidentius est immaterialem esse Deum, quam intellectum humanum; quocirca Arist. declararet notius per ignotius, & per id, quod est dissimile, tanquam per simile: ideo nos ex eo

Ad 9. ex 12. Metaphys. 15.

A loco contrarium colligimus; nam secundum Aristot, omne carens materia est semper indiuisibile, & indiuisibiliter intelligens; ergo humanus intellectus, quum non semper indiuisibiliter intelligat, sed raro, non est abiunctus à materia. Ad postremum, quod sumitur ex libro secundo de ortu animalium, cap. 3. sectatores Alexandri variis modis respondent. Simon Portius in libro suo de mente humana traxit verba illa Aristot. ad operationem respectu intellectus B agentis, & dixit esse intelligenda de actu secundo, operatio enim intellectus dicitur extrinsecus accedere, quatenus pendet ab intellectu agente, qui extra est, & sine quo non fit intellectio. Sed alii posteriores Alexandræi sententiam Portii non receperunt, quia reuera verbis Aristot. accommodari non potest: Aristoteles enim ibi quæstionē proponit de ipsa animæ substantia, de actu primo, non de actu secundo, quærit enim de facultatibus animæ, an extrinsecus C adueniant, nec ne; nomen autem facultatis apud Aristotel. semper sumitur pro anima ipsa, nunquam pro operatione, neque pro intellectū agente, hic enim non est pars animæ nostræ, vt alio in loco demonstrauimus, proinde facultas animæ appellari non potest. Præterea si dictum illud Arist. sic intelligatur, falsum est, quia non solius intellectus operatio ratione mouentis extrinsecus accedit, sed etiam operatio sensus, nam etiam visio fit per actionem obiecti exter- D ni in oculum, & præterea ad eam necessarium est lumen externum, quod proportione respondet intellectui agenti secundum Aristotelem, quare non minus visio extrinsecus aduenit, qua intellectio. Ideo alii hac responsione relicta cōfugerunt ad intellectum speculatiuū, & de hoc dixerunt esse intelligenda verba Aristotelis qui eundem exceperat in contextu 21. & 32. lib. 2. de Anima, & distinxerat à quarto gradu vitæ: hic enim dicitur extrinsecus accedere ratione intel- E lectus agentis, qui in eo comprehenditur, sicut antea diximus. Sed hi mihi videntur in easdem difficultates incidere. in quas Portius incidit: nam dicere intellectum speculatiuum nil aliud est, quam dicere præstantissimam intellectus operationem; tunc enim dicitur speculatiuus, quando essentias rerum actu speculatur; quoniam igitur dicentes hunc extrinsecus accedere, respicimus vel intellectum agentem, vel operationem vt pendentem ab intellectu agen- F te: responsio hæc in idem cadit cum responsione Portii, nec conuenit cum verbis Aristot. qui eo in loco de solis facultatibus animæ loquitur; quare nomine mentis nil aliud intelligere potest, quam mentem humanam, quæ vocari solet intellectus potestate, de quo in præsentia disputamus: idq; confirmatur ex sequentib. Arist. verbis, quibus rationē afferens dicit [*nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis*] sic enim distinguit intellectum à sua operatione, &

Ad 10. ex 2. de Generat. Animal. cap. 3.

Portij responsio.

Confutatio.

Aliorū responsio.

Confutatio.

ne, & cur extrinſecus accedat, hanc rationem
adducit, quoniam in ſua operatione corporeo
inſtrumento non vtitur: hæc autem ratio pro-
bat de ipſa ſubſtantia intellectus poſſibilis, hunc
igitur Ariſtoteles reſpicit, quare neutra horum
ſolutio recta eſt, & difficultas integra manet,
quomodo Ariſtot. dicat ſolam inter animæ par-
tes humanam mentem extrinſecus aduenire.
Pomponatij reſponſio.
Petrus Pomponatius meo quidem iudicio pro-
xime omnium ad Ariſtotelis mentem, & ad ve-
ram argumenti ſolutionem acceſſit, eam tamen
non perfecte aſſequutus eſt, quia ipſam quidem
veritatem iuxta Ariſtotelis mentem optime de-
clarauit, ſed ad illa Ariſtotelis verba, in quibus
aduerſarii maximam vim faciunt, nihil reſpon-
dit: nam in libro 1. ſuæ Apolog. cap. 7. locum il-
lum declarans, inquit Ariſt. aſſerere non ipſam
mentis ſubſtantiam extrinſecus accedere, ſed
ſolum principium effectiuum, quod externum
eſt; hoc enim ibi paulo poſt ab Ariſt. aperte di-
citur. Attamen quoniam Ariſtoteles eo in loco
non ſolum intellectum, ſed quamlibet etiam a-
liam animæ partem dicit habere principium a-
ctiuum cœleſte, ac diuinū, quod nobilitate ex-
cellit naturas elementorum, difficultas manet,
quam Pomponatius non ſoluit, quomodo prius
dicat ſolam mētem hac ratione extrinſecus ad-
uenire.
Pomponatij defectus.
Vt igitur nos veram huius argumenti
ſolutionem, quam nemo vidit, afferamus, de-
claranda ſunt verba, & conſilium Ariſtotelis eo
in loco; his enim intellectis, non modo difficul-
tas omnis tolletur, ſed etiam validum pro no-
bis argumentum inde ſumetur & eo validius,
quo ab interpretatione ipſiuſmet Auerrois in eo
ipſo loco non recedemus; adeo vt mirandum
profecto ſit, quomodo Auerroiſtæ loco illo
tanquam Achille pro Auerroe aduerſus ſenten-
tiam noſtram vtantur; illius tamen interpreta-
tionem, quam ibi affert Auerroes, non animad-
uertant.
Vera reſponſio.
Quum in primo eius libri capite Ari-
ſtoteles docuiſſet ſemen maris obiectum in fœ-
minam, non eſſe materiam animalis, neque fie-
ri partem vllam ipſius, ſed ſolum agentis officio
fungi, ſanguinem autem menſtruum fœminæ
eſſe totam materiam animalis generandi, &
poſtea in 2. cap. de ipſius ſeminis natura loqu-
tus eſſet, mox in initio tertii, quod nobis conſi-
derandum proponitur, tres quæſtiones ſoluen-
das in medium affert, ſed propoſita prima ſta-
tim ſubiungit ſoluendas prius eſſe alias duas ſe-
quentes, etenim earum ſolutio ad primam ſol-
uendam conferebat: prima quæſtio eſt, quum
ſemen maris non ſit pars aliqua ipſius conce-
ptus, neque habeat locum materiæ, in quod-
nam eius corpulentia conuertatur, quum cer-
tum ſit ipſum non poſſe tranſire in nihil: ſecun-
da eſt, an ſanguis menſtruus fœminæ, qui eſt
materia cōceptus, accipiat aliquid à ſemine ma-
ris: tertia demum eſt, an in ſemine, & in conce-
ptu inſit anima, qua anima eſt animal. Hanc

A tertiam quæſtionem ſtatim primo loco ſoluit,
quia cognouit eius ſolutionem ad ſecundæ ſo-
lutionem conferre, & ſolutio in hoc conſiſtit,
quod omnes animæ partes in conceptu non-
dum ſeparato ab vtero, inſunt prius poteſtate,
quam actu, quia in materia apta ad formam re-
cipiendam neceſſe eſt vt forma prius inſit pote-
ſtate, quam actu; ſciendum autem eſt hoc poſſe
intelligi tum de primo, tum de ſecundo actu;
nam embryum antequā accipiat animam, ha-
Quomodo in cōceptu inſit anima poteſtate.
B bet poteſtatem reſpectu actus primi, ea vero re-
cepta habet poteſtatem reſpectu actus ſecundi,
quoniam anima illa nondum vtitur inſtrumen-
tis propriis, quia his non incipit vti, niſi poſt ſe-
parationem conceptus ab vtero; quare ante-
quam ſeparetur, viuit illud animal inſtar mem-
bri illius fœminæ: non enim nutritur ſumens
ore proprio cibum, nec proprio ventriculo con-
coquit, ſed per vmbilicum recipit à matre ſan-
guinem, ſicut alia membra omnia illius fœmi-
C næ, & hac ratione dicitur habere animam pote-
ſtate, quoniam eius anima nondum poteſt per
propria organa operari, quum imperfecta atq;
imbecilla ſint. ita vt conceptus, dum eſt in vte-
ro, dicatur habere animam poteſtate ſolum, nō
actu, id eſt, non actu completo. Hæc igitur ad
tertiæ quæſtionis ſolutionem ab Ariſtotele ibi
dicuntur, & alia etiam multa, quæ non refero,
quia ad nos in præſentia non attinent. Poſtea
vero quando dicit [*ſed aut omnes contingere, quū*
D *ante non fuerint, neceſſe eſt*] multi putant nouā
aliam quæſtionem diſcutiendam proponi reli-
ctis aliis duabus, ſed hi conſilium Ariſtot. non
penetrant, quum enim non multo poſt, quando
dicit [*corpus autem genituræ, in quo ſemen ani-
malis principij contentum vna prouenit*] ſoluat
primam quæſtionem de ſemine, in quodnam
eius corpulentia cōuertatur, neceſſe eſt vt prius
ſecundum ſoluerit; vult igitur aliis prædictis
verbis eam ſoluere, ſed id facit proponēs aliam
E nouam quæſtionem; quod quidem alios dece-
pit, vt crediderint non ſecundam quæſtionem
ibi ſolui, ſed aliam nouam, quæ ibi proponitur:
nos autem dicimus proponi quidem quæſtio-
nem nouam, & ſolui, ſed eam eſſe ſecundariam,
& ab Ariſtotele eo conſilio proponi, vt ex eius
ſolutione ſecundæ præcipuæ quæſtionis ſolu-
tionem colligamus; & niſi hoc dicamus, nullus
alius apparet locus. in quo ſecunda illa quæſtio
ſoluatur, quæ fuit an ſanguis menſtruus fœmi-
F næ accipiat aliquid à ſemine maris, an nihil,
hanc igitur vt ſoluat Ariſt. aliam nouam quæ-
ſtionem proponit, eaq; eſt, quum in conceptu
nondum ſeparato anima pro actu primo acce-
pta inſit prius poteſtate, quam actu, vndenam
adueniam actu; & ſtatim tria membra diſcu-
tienda proponit, vt declaretur, quodnam illorū
aſſerendū ſit: neceſſe .n. eſt vel omnes illas ani-
mæ facultates præfuiſſe, & poſtea illi materiæ
adueniſſe, quod eſſet eas oēs extrinſecus accedere:
vel

A vel omnes in illa materia innasci, quum ante non fuerint, & ita nullam extrinsecus aduenire; vel tandem aliquas innasci, quum prius non fuerint, aliquas vero induci, quum prius fuerint: non est autem ignorandus verus sensus quæstionis huius, in quo manifestum est plurimos fuisse deceptos; cognoscere enim oportet quid ibi significet extrinsecus accedere: certum est quæstionem illam non proponi de anima secundum speciem, quia nulli dubium est eandem secundum speciem præfuisse, sed proponi de eadem B numero anima an præextiterit, & extrinsecus materiæ inducta sit, ita vt prius extra materiam generationis fuerit, & illi postea inducta sit; certe in hoc sensu accipit ibi Arist. extrinsecus accedere, quo fit vt tum secundum sententiam Aristotelis, tum absolute secundum rei veritatem nulla prorsus anima hoc modo extrinsecus accedat, sed omnes nulla excepta in ipsa generationis materia innascantur, cum hoc tamē discrimine, quod cæteræ C præter rationalem ita in illa materia innascuntur, vt de illius potestate educantur, & hac ratione ab agente naturali dicantur attingi, hoc est produci; anima vero rationalis ita in materia innascitur, vt ab agēte naturali non attingatur, neque de materiæ potestate educatur, sed à Deo creetur; non enim ita creari animam humanam dicendum est, vt prius extra corpus à Deo producatur, deinde creata inducatur in corpus, sed vt in ipsomet hu- D mano corpore à Deo immediate creetur, & eodem momento creata, & infusa dicatur; agentis vero naturalis opera in eo tantum consistere intelligatur, vt materiam disponat, ac præparet ad eam recipiendam; hoc dico secundum rei veritatem, nam quid hac de re Aristoteles senserit, & an talem creationem cognouerit, dubium est, idque discutere ad propositam nobis considerationem non attinet; hæc autem dicere volui, vt omnes intelligerent, nullam animæ partem, ne- E ipsam quidem rationalem extrinsecus accedere, prout ibi ab Aristotele sumitur extrinsecus accedere, nempe vt ita præextiterit, vt potuerit ante ingressum corporis operari. Hac igitur quæstione, & iis tribus mēbris propositis antequam Aristotel. ex animi sententia eam soluat, disputationem, vt plerumque facere solet, præmittit: nam etiam in cap. 1. lib. 1. de partibus Animal. quum quæstionem proposuisset, an de omni anima agere ad Philosophum naturalem F pertineat, antequam eam solueret, voluit dubitando argumentari; hoc idem igitur etiam in eo loco facit, quod quum alij non viderint, omnes decepti sunt, putantes Arist. statim soluere difficultatem propositam, & ex animi sententia loqui, quum tamen hoc facere non incipiat nisi vbi in Latino codice ita legitur [*sed enim omnis animæ facultas*] adeo vt omnia præcedentia verba disputatiua sint, & nihil in iis ab Aristot. certi statuatur, sed omnia dubitandi, seu argumen-

A tandi gratia dicantur: argumentatio autem talis est: quum Arist. tria vt prædiximus, membra proposuisset, voluit vnum ex eis tantummodo impugnare disputandi gratia, nempe illud, quo dicebatur omnes partes animæ extrinsecus accedere, hoc enim falsum esse ostendit; & quia vniuersalis affirmatiua satis euertitur per probationem contradictoriæ, quæ est negatiua particularis, scilicet, aliquas animæ partes extrinsecus aduenire non posse; ideo hanc probat Arist. B & argumentum sumit ab illis, quæ organicæ sunt, & per propria organa operantur, hunc in modum: si hæ extrinsecus accedunt, vel cum corpore aliquo adueniunt, vel sine corpore; non sine corpore, quia quum sint organicæ, operari sine corpore non possunt, proinde neq; sine corpore esse, quia sic essent otiosæ, & sine operatione; quod dicendum non est; eas igitur extra corpus sine vllo corpore præfuisse impossibile est, quum sine corporeo organo non operentur: sed C neque cū corpore extrinsecus aduenire possunt, quia nullum aliud corpus apparet, cum quo aduenire dicantur sanguini menstruo, nisi semen maris, cum hoc tamen aduenire extrinsecus nequeunt, ergo cum nullo: assumptum patet per fundamentum modo iactum: tales enim animæ partes esse non possunt sine corpore habente organa quædam statuta, quæ ad singulas requirū- tur, vt facultas ambulatiua non potest esse sine pedibus, nec visiua sine oculis; at semen non hu- D iusmodi corpus est his instrumentis præditū, sed est similare quoddam, imo est excrementum vltimi alimēti ex cibis geniti, igitur hæ facultates neque sine corpore, neque cum corpore aduenire extrinsecus possunt: hæc est Arist. argumentatio, in qua notare manifeste possumus Arist. sumere extrinsecus accedere pro eo, quod est præfuisse extra corpus, ita vt ante corporis ingressum operari potuerint, deinde in corpus in- E duci; patet enim Arist. ex eo quod extra corpus non possunt operari, probare eas extra corpus non extitisse. Hanc argumentationem statim sequuntur verba illa [*restat igitur vt mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit, nihil enim cū eius actione communicat actio corporalis*] quæ absq; dubio in disputatione comprehenduntur, & nihil certi statuunt; sententia namq; Arist. hæc est, oēs animæ partes extrinsecus accedere impossibile est, nā multæ sunt organicæ, ideoq; extrinsecus accedere nequeunt, sed sola relinqui- F tur mens, quæ extrinsecus accedere possit, ac diuina esse dicatur, propterea q; in sua operatione nullo corporeo instrumento vtitur; quasi dicat Arist. quantū attinet ad vim rationis huius, quæ ab organis sumitur, ex ea non probatur de intellectu quod extrinsecus accedere non possit, etenim non habet organum, ex quo argumentari, vt de aliis possimus: sed satis est, si de reliquis facultatibus probetur q; extrinsecus aduenire non possint; hoc enim sufficit ad impugnandam illam

lam vniuersalem, qua dicebatur omnes extrin-
secus aduenire: igitur manifestũ est id, quod an-
tea diximus, maximam esse huius loci conso-
nantiam cum context. 11. lib. 2. de Anima, vbi de
separabilitate sermo erat; ex illis enim animæ
partibus quæ propriis instrumentis vtuntur, A-
ristot. vtroque in loco argumentum sumpsit; ex
illis vero, quæ non sunt organicæ, vtrobique di-
xit nullum posse argumentum sumi ad proban-
dum quod separari non possint, & quod neque-
ant extrinsecus aduenire, nam ex organis qui-
dem probatur aliquas animæ partes accedere
extrinsecus non posse, at ex organi defectu non
probatur aliquas extrinsecus accedere, sed so-
lum eas à nullo organo prohiberi quin extrin-
secus accedere possint; per hoc tamen non stat,
quin ab aliquo alio prohiberi possint, quemad-
modum in eo quoque 11. contextu consideraui-
mus. Hæc est absq; dubio sententia Aristot. eo in
loco, eaque in Græcis verbis multo manifestior
est, nam errorem in Latinis notaui non parui
momenti: quũ enim Græce legatur [λείπεται δὲ]
Theodorus Gaza vertit [*restat igitur*] quũ ver-
tere debuerit [*restat autem*] quare verum nõ est
id, quod alij pro comperto sumunt, Arist. ibi ex
dictis conclusionem colligere, qua propriam
sententiam proferat; sed vtitur dictione aduer-
satiua, quæ nil aliud significat, quam id, quod
modo diximus, non posse ex intellectu idem
argumentum sumi, quod ex aliis animæ parti-
bus sumptum erat, propterea quod ipse non est
organicus; adeo vt dubium de ipso maneat, an
extrinsecus accedat, necne. Sic interpretatur A-
uerroes ibi verba illa in sua paraphrasi; nam eo-
rum loco, & ad ea interpretanda ipse hæc ponit
[*de intellectu tamen dubium est; quum eius ope-
ratio non videatur communicare cum organo cor-
poreo*] cognouit enim Auerroes verba illa ab A-
ristotele sub dubio esse prolata, & recte visus est
dictione aduersatiua [*tamen*] ideo & admiratio-
ne, & risu dignum est, quod Auerroistæ, dum
Auerrois sententiam tueri volunt, ita illis Arist.
verbis innitantur, & ita inflati incedant, vt pu-
tent se demonstrasse, neque animaduertant i-
psiusmet Auerrois interpretationem huic eo-
rum sententiæ refragari; patet igitur nullum
prorsus argumentum inde sumi posse ad probã-
dum mentem humanam non esse formam ho-
minis, quum neque dicat hoc Aristoteles, neq;
omnino informationem, vel informationis ne-
gationem respiciat, quum huius consideratio
ab illis propositis quæstionibus sit penitus alie-
na. Quod autem prædicta verba non sint ab A-
rist. ex animi sententia prolata, sed sub dubio, &
in parte disputatiua contineantur; nõ id solum,
quod antea diximus, declarat, nempe quod fal-
sum esset Aristot. dictum, quia non potest mens
extrinsecus accedere eo modo quo ibi sumitur
extrinsecus accedere: verum etiam illa, quæ sta-
tim sequuntur, apertissime demonstrant: nam

A quæstionis solutio, ac propriæ sententiæ deter-
minatio in iis sequentibus verbis incipit [*sed e-
nim omnis animæ facultas*] sed in eorum quoque
conuersione errauit Theodorus Gaza, quum e-
nim Græca verba sint [πάσης μὲν οὖν ψυχῆς δύνα-
μις] non bene dictio illa [*sed enim*] refert vim il-
larum dictionũ [μὲν οὖν] sed ita absq; dubio ver-
tendum fuit [*omnis igitur animæ facultas*] certũ
autem est, potestq; ab Aristotel. frequentissime
obseruari, dictionem οὖν, tunc poni, quando cõ-
B cludere, & ex dictis colligere aliquid vult; sed μὲν
οὖν, tunc dici, quando aliquid, quod antea propo-
suerit, aggredi, atque incipere vult, & raro com-
perietur Aristotelem in concludendo dicere, μὲν
οὖν; sed frequentius in aggrediendo, seu incipien-
do: incipit ergo ibi quæstionẽ soluere post præ-
missam disputationem, & solutio manifesta est;
quum enim quæstio proposita esset de partibus
animæ, an extrinsecus accedant, seu omnes, seu
aliquæ, cognoscens Aristot. nullam extrinsecus
C accedere in eo sensu; vt ipsa animæ substantia
dicatur prius extra corpus existere, & operari,
postea in corpus induci, alium modum in me-
dium affert, quo dici potest, non solum aliquam
partem, sed etiam omnes extrinsecus accedere,
nempe ratione causæ efficientis: formæ nam-
que inanimatorum de materia educuntur ab a-
gente elementari; nam calor elementaris in ge-
neratione misti locum habet agentis in educen-
da forma misti de potestate materiæ, vt alio in
D loco declarauimus; sed anima non potest à fa-
cultate elementari produci; quare principium
actiuum habet externum, nempe cœleste, atque
diuinum; itaque causam agentem in productio-
ne omnium partium animæ refert Aristotel. in
facultatem cœlestem, hoc est, in astrorum vires,
quas etiam inquit inter se dissidere maiore, ac
minore nobilitate, prout etiam animæ produ-
cendæ nobilitate discrepant, & sunt aliæ aliis
nobiliores, adeo vt à facultate cœlesti nobiliore
E nobilior etiam animæ pars produci dicatur: in
hanc igitur causam agentem refert Aristotel.
productionem animarum; nam animalia, quæ
ex putri materia generantur, ibidem asserit à
tali cœlesti principio generari; illa vero quæ per
propagationem, & ex semine gignuntur, inquit
habere in seminibus facultatem generatricem
à cœlestibus corporibus inditam, quam dicit
esse calorem, non quidem elementarem, & i-
gneum, siquidem calor igneus non est produ-
F ctiuus viuentis, sed calorem cœlestem, & à cœ-
lo impressum, proinde referentem naturam
quinti elementi, quod est elementum stella-
rum; calor enim vitalis, qui in semine est, locum
tenet illius quinti elementi, quum ab eo proue-
niat, & tanquam illius instrumentum est pro-
ductiuus animalis: postea vero aliis sequenti-
bus verbis inquit duas in seminibus vires ines-
se, vnam ab ipsis separatam, alteram vero non
separatam; agit enim semen, tum virtute pro-
pria

Omnis anima habet principium productiuum externum, & cœleste.

In 1. lib. de Gen. misti.

Calor cœlestis distinctus ab elementari.

Duæ vires in semine.

pria tanquam agens proximum, tum etiam virtute cœlesti tanquam instrumentum cœlestis agentis, & hac ratione dicitur in semine inesse principium actiuum ab eo separatum, hoc est rectum, & gubernatum ab agente separato, vnde dici solet, Sol, & homo generant hominem; propria autem ipsius seminis virtus non potest esse alia, quam elementaris, quum semen ex elementis constet; nam hæc quoque virtus suam actionem contribuit, sed ad animalis generationem nullius momenti esset sine altera, quam semen à Cœlo accipit. Hoc igitur modo inquit ibi Aristotel. omnes partes animæ extrinsecus accedere, non quidem ratione suæ substantiæ, sed ratione principij agentis, quod non est elementare, sed cœleste. Hoc autem Aristotel. dictum, vtcunque ab ipso intellectum sit, de quo in præsentia non disputo, verum etiam absolute est, si sano modo intelligatur; nempe vt dicamus alias partes animæ præter rationalem ita produci ab illo cœlesti principio, vt ipsæ de potestate materiæ educi ab illo dicantur; animam vero rationalem, à solo Deo immediate creari in corpore, pendere tamen ipsam quoque à cœlesti principio nobilissimo, quod materiam tantummodo præparet, & idoneam reddat ad ipsam recipiendam, sed ipsammet animam non producat. Quod autem Aristotel. prædictis verbis dicat, solam mentem esse diuinam, id nullius momenti est ad probandum eam esse à materia abiunctam, quia ibi diuinam vocat constituens eam extrinsecus accedere; nam si extrinsecus adueniret eo modo, quem antea declarauimus, vtique diuinum quiddam absolute esset, maxime vero comparatione aliarum partium animæ; ideo etiam paulo post eam vocat Aristotel. diuinam quippe hanc comparationem respiciens, & ibi mentem ipsam exempli gratia nominat, quando dicit [*qualis est, quæ mens appellatur*] id enim, quod ibi dicit de pendentia ab agēte externo, verum esse prius dixerat de omnibus animæ partibus; sed quia de intellectu est manifestissimum, quum sit pars omnium nobilissima, ideo ipsum exempli gratia nominare voluit: quod autem quælibet pars animæ nobilior respectu ignobilioris dici possit diuina, ipsemet Auerroes sæpe asserit: nam in Commentar. 59. lib. 2. de Anima, animam quoque sentientem diuinam appellat, inquit enim Aristotel. existimasse in sensibus actum primum produci ab intelligentia agente, & à diuino principio, & citat Arist. in libris de Animalibus innuens caput illud 3. libr. 2. de Animalium generatione: similiter in Comment. 31. septimi Metaphys. & in 18. duodecimi loquitur Auerroes de hac omnium partium animæ diuinitate secundum Arist. & citat eundem locum. Patet igitur cur Arist. mentem humanam, & ibi, & aliis in locis diuinam appellet: at nos, qui veriorem philosophiam sectamur, aliam quoque rationem afferimus, cur

Cur humana mens diuina vocetur.

inter omnes animæ partes sola humana mens dicatur diuina; est enim diuina non comparatione aliarum, sed etiam quia sola est à Deo immediate creata, aliæ vero partes non sic, sed per media agentia naturalia de materiæ potestate eductæ sunt.

Auerrois ac Themistij opinio de intellectus vnitate, & eorum argumenta. *Cap. X.*

LICET per ea, quæ hactenus dicta sunt, aliud quoque Auerrois dogma sit reprobatum, nempe id, quod dixit, mentem humanam vnam tantum numero esse in tota humana specie: quia si est forma materiam informans, & qua homo est homo, necesse est vt iuxta numerum indiuiduorum hominum sit multiplicata: attamen ad vberiorem huius erroris confutationem, & vt argumentorum quibus ad hoc probandum Auerroes vsus est, vanitas manifesta fiat, libet aliqua separatim de hac re scribere. Fuit itaque Auerrois, atque etiam Themistij sententia, quam postea multi posteriores sequuti sunt, animam rationalem humanam, quæ ab Auerroe vocatur intellectus possibilis, non esse iuxta hominum numerum multiplicatam, sed vnam tantum numero in tota humana specie, & esse intelligentiam omnium infimam, cui assignata sit tota humana species tanquam proprius, & illi æquatus orbis, & quæ intereunte aliquo homine non intereat, sed in reliquis hominibus eadem numero maneat; vt apud eum legere possumus in Comment. 5. libr. 3. de Anima, & apud Themistium in context. 20. eiusdem tertij, & in sexagesimo primi. Cæteri vero omnes Aristotel. interpretes Græci & Latini putarunt eam esse multiplicatam; vt non modo secundū Aristotelem, sed etiam secundum veritatem asserendum est. Videtur quidem Simplicius in 2. context. illius libr. 3. dicere animam rationalem secundum se vnam esse, per suam autem in corpus progressionem multiplicari: sed hoc aliis pluribus Simplicij figmentis annumerandum est; multa enim dicit, quæ simul esse nequeunt, & manifestam repugnantiam habent, veluti animam rationalem totam esse in se manentem, & perfectam, & totam esse lapsam in corpus, & imperfectam; eamque vnam numero esse secundum se, in hominibus autem esse multiplicatam, & alia eiusmodi, quæ neque esse, neque cogitatione comprehendi à nobis possunt. Ideo his omnibus dimissis, satis nobis erit illam Simplicij confessionem accipere, quod anima rationalis in hominibus multiplicata numero sit, non vt Auerroes, ac Themistius voluere, vna numero in omnibus. Hac igitur de re sermonem habituri, ante omnia in medium afferemus Themistij & Auerrois argumenta, postea veritatem demonstrare, & omnia illa

Simplicius.

Primum argumẽtum Auerrois, & Themistij.

argumenta soluere nitemur. Primum quidem A hoc argumento ambo vtuntur; quamuis enim Themistius illud adducat ad ostendendam vnitatem intellectus agentis, idem tamen aptari potest ad patientis quoque vnitatem demonstrandam, sicut eo vsus est Auerroes, nec minus roboris iuxta eorum sententiam habet in intellectu patiente, quam in agente; argumentum autem tale est: Si anima rationalis esset iuxta hominum numerum multiplicata, esset forma materialis: consequentia sumitur ex Aristot. in B context. 49. duodecimi Metaphys. vbi dicit multitudinem indiuiduorum sub eadem specie à materia prouenire: consequentis autem falsitas ita probatur: omne materiale est potestate intellectum, vt ait Arist. in context. 16. lib. 3. de Anima, omne autem potestate intellectum est obiectum motiuũ intellectus patibilis; ergo idem intellectus est obiectum sibi ipsi, & mouet seipsum, & recipit se, vel intellectus non est intellectus, sed est solummodo obiectum intelle- C ctus; quum igitur hæc sint absurda, id quoque, ex quo deducuntur, absurdum est; quare intellectus non est forma materialis, proinde neque multiplacatus.

Secundũ argumẽtum.

Secundum argumentum in prædicto loco affert Auerroes tale: si intellectus patibilis multiplicatus est, ergo etiam intellectiones sunt multiplicatæ, hoc est, intellectio eiusdem rei mea, & tua sunt penitus distinctæ numero; hoc autem dato sequitur, rem intellectam habere rem intellectam, & illam adhuc D habere rem intellectam, & sic in infinitum: cõsequens est absurdum, consequentia vero ita probatur: singularia sunt intellecta potestate, vniuersale autem est actu intellectum, ideo singularia dicuntur habere rem intellectam, quatenus habent vniuersale, quod est actu intelligibile; singulares igitur intellectiones habebunt suum vniuersale tanquam actu intellectum, quum ipsæ sint potestate tantum intellectæ, nam intellecto communiter accepta de illis prædi- E cabitur, vt vniuersale de singularibus; hanc igitur intellectus intelligit vt rem vniuersalem: atqui intellectio ipsa intellectionis est intellectio quædam singularis, quia est in animo huius hominis singularis; igitur si plures singulares homines intelligant intellectionem vniuersalem, erunt plures singulares intellectiones intellectionis vniuersalis; ergo adhuc habebunt rem intellectam, nempe aliud vniuersale eas comprehendens, & sic in infinitum: dicendum igi- F tur est (inquit Auerroes) tuam intellectionem, & meam non esse penitus numero distinctas, sed esse aliquo modo plures, & aliquo modo vnam; plures enim sunt ratione diuersorum phantasmatum, vna autem numero ratione intellectus, qui eas recipit, quia vnus numero est.

Tertium argumẽtum.

Tertio Auerroes, ac Themistius in prædictis locis ita argumentantur: si intellectus huius hominis esset penitus numero distinctus ab alterius hominis A intellectu, non posset magister in animo discipuli scientiam producere; quum enim scientia non sit qualitas actiua, non potest aliam numero scientiam in alio generare eo modo, quo calor ignis producit in alia realium numero calorem; igitur fateri cogimur vnum & eundem numero esse intellectum magistri, atque discipuli, & discipulum eandem, quam magister habet, scientiam acquirere, quoniam à magistro excitatur ad eandem, quæ in animo magistri est, re- B cipiendam.

Prædictæ sententiæ confutatio.

Cap. XI.

Primum argumẽtum.

AD huius sententiæ falsitatem demonstrandam satis est (vt paulo ante dicebamus) illud vnum argumentum, quod deducitur ex prædemonstratis: nam si anima rationalis est forma dans esse homini, sicut ostendimus, necesse est vt sit multiplicata; quia si esset vna numero in o- C mnibus, omnes homines essent vnus homo singularis, vel ego essem per esse tui, & tu esses per esse mei, quæ vtraque absurda, & inexcogitabilia sunt: consequentia autem manifesta est, & ab Auerroistis concessa; quia necesse est formam hanc singularem cõstituere indiuiduum vnum, quare vel omnes homines essent vnus homo, vel si plures, vnus esset per esse alterius, & vnius constitutio esset omnium constitutio, quæ omnia sunt absurda, & implicant contradictio- D nem.

Achillini responsio.

Solus tamen Achillinus hanc consequentiam negare ausus est in Quodlibeto 3. dubio 2. inquit enim animam rationalem esse formam vere informantem, & esse vnam numero in tota humana specie, non multiplicatam; negat autem prædicta absurda sequi, quia putat omnem tolli difficultatem dicẽdo vnam quidem esse, diuersa tamen indiuidua constituere, & dare diuersa esse pro diuersitate cogitatiuarum, quæ in diuersis hominbus sunt, quia propter E has fit vt esse meum non sit esse tuum, nec simus omnes vnus homo, nam ab eadem forma numero recipimus diuersa esse, quatenus illa est coniuncta cum diuersis cogitatiuis; sic igitur sumus multiplicati, & numero distinguimur, licet ipsa vna & eadẽ numero maneat.

Responsionis impugnatio.

Sed Achillini sentẽtia est omnino absona rationi; quia vel à forma pendet singularitas, vel à materia: si à forma, ergo vna numero forma vnum numero singulare constituit, proinde valida est conse- F quẽtia nostra; si vero à materia, siue (quod idem est) à conditionibus materialibus, necesse est ab his formam indiuiduari, & fieri hanc, numeroq; distinctam à forma alterius; prorsus enim necessarium est formam aut indiuiduare, aut indiuiduari à materia, in qua est, & quam informat; quia, vt inquit Arist. in 2. Physic. materia, & forma inuicem referuntur, & ad aliam formam refertur alia materia; quo fit vt quicquid est in hoc indiuiduo, ex necessitate sit hoc, & numero distinctum

tinctum ab aliis eiusdē speciei. Est etiam rationi consentaneum, vt forma vltima restringat, & determinet alias, sed non ipsa ab vlla illarū determinetur, ac restringatur: quare dicendum potius est animam rationalem determinare, & coarctare imaginatiuam; quam ab illa coarctari. Ex his igitur patet, efficacissimum esse argumētum nostrum, neque recipiendam esse Achillini solutionem in Aristotel. philosophia, imo neq; absolute in philosophia. Cognouit hoc, atque confessus est Auerroes; videns enim poni simul non posse vnitatem numeralem animæ rationalis in tota humana specie cum informatione, negauit eam informare materiam, quū vnam numero in omnibus esse existimauerit; quoniam igitur nos demōstrauimus eam esse formam vere informantem; valida est Auerroe quoq; confitente hæc consequentia, intellectus est forma, qua homo est homo, ergo est multiplicatus, nec potest esse vnus numero in tota humana specie.

Secundū argumentum.

Ad hoc idem demonstrandum efficacissima est ratio ab Auerroe aduersus seipsum adducta in prædicto loco, nec bene soluta, quæ ab operatione sumitur, & talis est: actus secundus, nempe ipsa intellectio, multiplicatur iuxta numerum indiuiduorum, ergo etiam actus primus: patet consequentia, quia diuersitas operationum indicat diuersitatem formarum: assumtum autem manifestum est, quia mea intellectio non est tua, & me intelligente alij homines non ex necessitate eandem rem intelligunt.

Responsio Auerrois

Soluit hoc argumentum Auerroes confugiens ad diuersitatem phantasmatū, ex qua inquit prouenire diuersitatem intellectionum; quia licet vnus sit intellectus in pluribus hominibus, tamen quum phantasmata in iis diuersa sint, & sine his homo non intelligit, diuersas quoq; esse intellectiones necesse est.

Responsionis impugnatio.

Hanc Auerrois euasionem euertere nititur Thomas in 1. part. Sum. quæst. 66. artic. 3. & in opusculo 16. vana enim reuera est, quoniam phantasma, vt recte Thomas considerat, in intellectione habet locum mouentis, non formæ vt perperam Auerroes accipit, sed locum formæ habet species intelligibilis à phantasmate in intellectu producta; quemadmodum etiam color realis respectu oculi non habet formæ locum, sed mouentis, species autem coloris recipitur in oculo ad locum formæ: igitur phantasma quidem huius hominis non potest esse illius, quia phantasia huius differt numero à phantasia illius, sed species intelligibilis necesse est vt vna & eadem in omnibus sit; quum enim vnus numero intellectus in omnibus hominibus insit, necesse est vt quicquid in eo recipitur, in omnibus similiter recipiatur: dū igitur phantasma, quod in me est, agit in intellectum, necesse est omnium hominum intellectū ex ea actione pati, & intelligere, quēadmodum si vnus numero esset oculus omniū hominum, necesse esset, vt eo patiente à quolibet colore omnes simul homines illum colorem viderent.

Aliquorum opinio.

Nonnulli tamen hoc Thomæ argumentum parui momenti esse putant, & dicunt solui duobus modis posse: Primo quidem negando species in intellectu impressas, vt ipsi eas negant: nam dicunt nullam reuera speciem in intellectu imprimi, sed satis esse phantasma præsens ad promendam intellectionem, per eius enim præsentiam intellectus fit illa met res, & ita dicitur intelligere; negata igitur impressione speciei, argumentum inane redditur. Secundo, concessa etiam specie impressa, dicunt argumentum solui dicendo, imprimi quidem in intellectu speciem, non tamen eandem numero in intellectu omnium, sed eandem specie, numero autem differentem, proinde neque eandem numero in omnibus fieri intellectionem.

Solutionis impugnatio.

Ego tamen puto infirmam esse vtramque solutionem, & argumentum Thomæ firmissimum, atq; insolubile esse. Quod enim ad priorem solutionem attinet, nos quidem postea ostensuri sumus, non posse absq; speciei impressione intellectionem fieri: sed mittamus hoc, siue imprimatur species, siue non imprimatur, argumentum efficacissimum est: quia si intellectus ex præsentia phantasmatis fit res illa, cuius est phantasma, & ita eam intelligit, idem aūt numero est omnium hominum intellectus, ergo omnium intellectus eodem momento est factus res illa; & eam intelligit, etenim ne imaginabile quidem est fieri in aliquo homine intellectionē, quin simul fiat in omnibus, si intellectus patiendo intelligit, & idem numero in omnibus est. Altera quoq; solutio inanis est: nos enim in præsentia non consideramus varia diuersorum hominum, aut etiam eiusdem hominis phantasmata, quæ diuersas numero species, aut intellectiones in intellectu producant; sed vnum & idem phantasma, quod moueat intellectum, & dicimus vnam numero speciem imprimi ab vno phantasmate in intellectu vno secundum numerum, proinde ex necessitate eandem numero in omnibus hominibus inesse. Sed age, concedamus ex vnius phantasmatis actione non eandem numero speciem, & intellectionem produci in intellectu omnium hominum, sed eandem specie, numero autem plures propter eorum hominum diuersitatem; quid hoc ad nos? satis enim nobis est, si ostendatur necessarium esse vt eodem tempore omnes homines eandem rem intelligant, etiamsi diuersæ numero species atque intellectiones fieri dicantur. Argumentum igitur Thomæ efficacissimum est, & de eius efficacitate plura legi possunt apud Gregorium Ariminensem in libro secundo Sentent. distinct. 16. & 17. quæst. 2.

Tertium argumentum.

Alio quoque argumento hoc idem confirmare possumus: si vnus numero esset intellectus in omnibus hominibus, in eodem simul inessent opiniones contrariæ de eadem re, quod est penitus impossibile, hic enim homo putat mundum

esse æternum, alius vero non esse æternum; hic animam mortalem esse opinatur, ille vero immortalem; & sic de pluribus aliis rebus. Sed Achillinus hanc quoque rationem solui putauit dicendo, non posse quidem in eodem subiecto recipi duo contraria secundum esse reale, at secundum esse cognitum, ac spiritale recipi duo contraria absque vlla absurditate posse: quod confirmauit dicto illo vulgato, contrariorum eadem est scientia; idem enim homo, qui cognoscit calidum, cognoscit etiam frigidum, & qui cognoscit album, cognoscit etiam nigrum. Sed in hoc quoque deceptus est Achillinus, & hæc solutio vim argumenti non tollit; quia aliud est cognitio contrariorum, aliud est cognitio contraria: contrariorum enim cognitio in eodem intellectu contrarietatem in se non habet, & in hoc sensu verum est illud Achillini dictum, contraria secundum esse spiritale possunt esse in eodem, quia sunt quidem repræsentatiua rerum contrariarum, sed ipsa secundum se non sunt contraria: at contrariæ opiniones habent inter se veram contrarietatem, quia non eatenus habent contrarietatem, quatenus sunt repræsentatiuæ rerum contrariarum, quum potius de eadem re sint, sed quatenus secundum se considerantur vt qualitates reales in animo inhærentes; ideo iure dicuntur contrariæ, nec possunt simul esse in eodem, quemadmodum quisque in seipso experitur; non potest enim idem homo simul opinari eandem rem eodem tempore esse albam, & esse nigram secundum eandem partem, nec potest simul credere animam humanam esse mortalem, & immortalem. Quod igitur in animo eiusdem hominis impossibile est, non minus est impossibile in tota specie, si idem numero intellectus est in tota specie humana & id, quod Achillinus dicit, quum in vno & eodem homine locum non habeat, falsum absolute esse deprehenditur; nam si contrariæ de eadem re opiniones non sunt reuera contrariæ, & tanquam spiritales possunt simul esse in eodem intellectu, cur non possunt simul esse in eodem homine? sicut igitur in eodem homine simul esse non possunt, ita neq; in eodem intellectu, si vnus numero est in tota specie; quare argumentum est validissimum, & Achillini solutio vana est. Si quis vero dicat solui argumẽtum hoc per phantasmatum diuersitatem, nempe dicendo posse in eodem intellectu contrarias opiniones recipi ratione diuersorũ phantasmatum, quæ in diuersis hominibus sunt: hæc quoq; solutio vana est, quia phantasmata (sicut antea dicebamus) in intellectione non habent locum nisi mouentium, intellectus autem recipit species, & intelligit; at impossibilitas tota in recipiente cõsistit, nulla in agente; potest enim contingere, vt duo contraria agentia, vnum calidum, alterum frigidum simul agant in idem patiens; at nõ potest idem numero patiens recipere simul eodem

Achillini responsio.

Responsionis impugnatio.

Aliud est cognitio cõtrariorũ, aliud est cognitio contraria.

Alia responsio.

Impugnatio.

A tempore calorem, & frigus tanquam distinctas qualitates cõtrarias: quemadmodum igitur hic diuersitas agentium, & contrariarum actionum possibilitas non tollit impossibilitatem, quæ in subiecto est, recipiendi simul duas contrarias qualitates; ita neque diuersitas phantasmatum mouentium, quam quidem nos concedimus, non tollit impossibilitatem recipiendi contrarias opiniones in intellectu patiente.

B

Solutio argumentorum Themistij, & Auerrois. Cap. XII.

Argumenta vero à Themistio, & ab Auerroe adducta facile soluuntur. Primum erat: Si intellectus est multiplicatus, ergo est forma materialis, ergo est potestate intellectum, ergo est obiectum sibimet, & mouet seipsum. Nos vero hæc omnia concedere possumus, dummodo per formam materialem nil aliud intelligamus, quam formam informantem materiam, & dantem esse rei naturali, hoc est, prout materiale sumitur vt oppositum illi, quod est abiunctum à materia; intellectum autem intelligere seipsum asseruit clare Aristoteles in context. 8. libri 3. de Anima, ita tamen vt intelligamus eum non primo seipsum intelligere, sed secundario, & per intellectionem aliorum; dum enim alia intelligit, potest animaduertere suam intellectionem, & eam, atque seipsum cognoscere: dictum autem illud Aristotelis, intus apparens prohibet alienum, intelligendum est de solo obiecto primario, non de secundario; oculus enim recepturus colores tanquam obiectũ primarium, debuit esse abscolor, quia color oculo naturaliter inexistens eum prohibuisset receptione aliorum colorum; at propria oculi quantitas non impedit oculum, ne altarũ rerum quantitates recipiat, ac videat, quia quantitas non est obiectum primarium, sed secundarium, quod igitur intellectus dicatur esse sibimet obiectum secundarium, nihil absurdi est; quare totum argumentum concedi potest. Sed quoniam aduersarij, dum ita argumentantur, videntur obiectũ primarium intelligere, ideo aliter respondemus: & quando dicunt, est forma materialis, & est potestate intelligibilis, ergo est obiectum sibimet, negamus hanc consequentiam: dicimus enim obiectum primum & adæquatum intellectus nõ esse materiale quatenus materiale, nec potestate intelligibile quatenus potestate intelligibile; sed quoddam nomine carens, nempe omne ens quatenus est ens, vno excepto ipso intellectu; quicquid enim est præter ipsum, continetur sub subiecto eius primo, ipse autem sibi est obiectum secundarium; quare ex eo quod sit potestate intelligibilis, non infertur ipsum esse sibi obiectum primum, quia obiectum eius primum nõ est omne potestate intelligibile, sed omne, quod est præter ipsum; argumentum ergo nihil roboris habet; de ipso autem intellectus

C

D

E

F

Ad secundum.

Omnis nostra intellectio est singularis.

Ad primum.

Intus apparens prohibet alienum, si sit obiectum primarium.

Obiectũ intellectus est omne ens.

obiecta

Ad secundum.

obiecto nos alibi accuratius loquemur. Ad secundum argumentum respondere duobus modis possumus. Primo dicimus, intellectionem nostram posse dupliciter considerari, vno modo secundum suum esse formale, altero modo secundum esse repræsentatum: formaliter accepta omnis nostra intellectio est singularis; est enim qualitas hæc spiritalis in animo huius hominis indiuidui; at per repræsentationem potest esse tum vniuersalis, tum singularis, scilicet vel rei vniuersalis, vel rei singularis; nam si intelligam equum vniuersalem, hæc mea intellectio est vniuersalis per repræsentationem, ipsa tamen secundum se formaliter est vna intellectio singularis: si vero intelligã equum singularem, est intellectio vtroque modo singularis: sic dicendum est de intellectione intellectionis, nam si intelligam intellectionem vniuersalem, mea hæc intellectio est singularis formaliter, sed est vniuersalis per repræsentationem, quia repræsentat intellectionem tanquam rem intellectam vniuersalem. Ad argumentũ igitur dico omnem intellectionem esse singularem, & hac ratione dici posse potestate intellectam, etiam comprehendendo intellectionem intellectionis vniuersalis, nam hæc quoque formaliter accepta singularis est; habet igitur rem intellectam, hoc est, intellectionem vniuersalem tanquam rem, quare omnes intellectiones complectitur, ipsa vero intellectio vniuersalis, quatenus est vniuersalis, non habet amplius rem intellectam, quia si habet, habet vt singularis, non vt vniuersalis, & dum sumitur formaliter vt singularis, est potestate intellecta, & continetur sub intellectione vniuersali repræsentata, tanquam indiuiduum sub specie; non procedimus igitur in infinitum, sed gradum sistimus in intellectione vniuersali, quia non habet amplius rem intellectam, siquidem solum singulare dicitur habere rem intellectam. Sed respondere etiam aliter possumus, negando intellectionem dici posse potestate intellectam; quod enim dicitur, omne singulare est potestate intellectum, verum est de singulari tantum materiali, quod per sensum ad phantasiam transiens ab ea offertur intellectui; vt lapis in intellectu, licet sit conceptus hic singularis, non est tamen res potestate intellecta, sed est res actu intellecta, quia est sine materia: idem igitur de intellectione dicendum est; intellectu enim intelligente vnum fiunt hæc tria, intellectus, & res intellecta, & intellectio: quare sicuti res intellecta est sine materia, intellectio quoque dicitur esse sine materia, & ipse quoq; intellectus, etsi est forma dans esse materiæ, in hac tamen sua operatione est sine materia. Hanc responsionem ego defendi posse arbitror, quod si quis constanter affirmare velit, intellectionem singularẽ esse potestate intellectam, & habere rem intellectam, eo etiam concesso fallax argumentum est, & priore responsione optime soluitur.

Omnis nostra intellectio est singularis.

Ad tertium.

A Postremum argumentum potest contra aduersarios ita retorqueri: aliqua animalia bruta discunt multa ab hominibus, vt psittacus vocem humanam audiens eam imaginatur, & in memoria figit, & mirabiliter imitatur, quid igitur? dicemusne eandem numero esse phantasiam in aue atque in homine? Ad argumentum autem dicimus intellectum magistri differre numero ab intellectu discipuli, & scientiam, quæ est in animo magistri numero differre ab ea, quæ in a- B nimo discipuli gignitur, & eam efficere; quum autem obiicitur, scientia non est qualitas actiua, dicimus non esse quidem actiuam actione materiali, quæ cum vera alteratione fit, qua ratione actiuus est calor: nihil tamen prohibere quo minus agere possit actione spiritali: quod quidem de aliis eiusmodi pluribus negari non potest; nam quantitas non est actiua realiter, agit tamen spiritaliter, quia imprimit in oculo speciem suam, & inde in phantasia, ac demum in intelle- C ctu: quemadmodum igitur videns aliquis colorem, & quantitatem, potest hæc imaginari, ac demum intelligere, & horum cognitionem per visum acquirere, cur non etiam per auditum audiendo voces harum rerum significatrices à præceptore loquente? huius igitur actionis modum consideremus, & videamus nihil in ea contingere absurdi posita intellectus nostri multiplicatione, anima enim informata rerum cognitione potest conceptus suos exprimere voce per D media corporea instrumenta: & quia voces sunt signa non solum conceptuum, sed etiam obiectorum realium quorum conceptus sunt; significant enim res per medios conceptus; ideo discipulus audiens vocem apprehendit rem ab ea significatam, quia per illam vocem illi repræsentatur illud idem obiectum reale, cuius conceptus in animo magistri est: quemadmodum igitur obiectum reale potest in sensu producere speciem suam, & ad mentem vsque per phanta- E siam peruenire; ita potest idem à magistri voce repræsentatum producere speciem suam per auditum in mente discentis. Tantum igitur abest, vt ex doctrina & disciplina vnitas intellectus humani ostendatur, vt potius contrarium significetur; quia si idem numero esset intellectus in magistro, & in discipulo, iam non opus esset scientiam imprimere in intellectu discipuli, esset enim iam impressa: quum ergo habente eam præceptore discipulus non habeat, postea vero F acquirat, inde colligitur differre numero intellectum vtriusque.

Quid sit humana mens ratione suæ operationis. Cap. XIII.

QVid mens humana sit respectu corporis, ex iis, quæ hactenus dicta à nobis sunt, satis manifestum esse arbitror: nam si communem animæ definitionem in 2. de Anima lib. ab Arist.

traditam ſingulis animæ partibus (vt conſilium Ariſtotelis fuit) aptare velimus, nil aliud eſt anima vegetans, quam actus primus viuentis, hoc eſt, forma, qua viuens eſt viuens; nil aliud eſt anima ſenſibilis, quam actus primus animalis, id eſt, forma, qua animal eſt animal; nil aliud eſt anima rationalis, quæ mens humana dicitur, quam actus primus hominis, ſeu forma, qua homo eſt homo: aliud quoque, quod ex hoc deducitur, declarauimus, nempe ipſam eſſe non B poſſe vnam numero in tota ſpecie humana, ſed iuxta indiuiduorum hominum numerum eſſe multiplicatam. Supereſt vt reſpectu etiam operationis naturam eius declaremus, quod facere ſibi propoſuit Ariſtoteles in 3. lib. de Anima; ſed ita obſcure, vt pars illa maxime omnium ambigua eſſe, & interpretatione indigere videatur, quum propter multa, & magna interpretum diſſidia non ſatis liqueat, quid de hac animæ parte doceat ea tractatione Ariſtoteles. Nos igitur, dimiſſis aliorum ſententiis, quum in earum C conſideratione nimium temporis eſſet inutiliter conterendum, dimiſſis etiam in præſentia multis ad hanc animæ partem attinentibus, quæ ibidem ab Ariſtotele tractantur, de quibus poſtea ſeorſum differemus; illud ſolum, quod ad inſtitutum hoc noſtrum attinet, breuiter, ac ſtatim declarandum ſumemus, idque eſt, quænam ſit animæ rationalis natura, quatenus principium eſt operationis. Hanc Ariſtoteles ibi in duplici D immiſtione conſiſtere docet, ſeu in altera priore, quam poſtea altera ex neceſſitate inſequitur; vna eſt cum obiectis intelligendis; altera vero cum organo: ad has declarandas ita progreſſus eſt, ante omnia hoc fundamentum ſtatuit, intellectum ſimilem in hoc eſſe ſenſui, quod patiendo intelligit, ſicut etiam ſenſus patiendo ſentit: quum enim in nobis ipſis experiamur, nos quãdoque eſſe actu intelligentes, quandoque non actu, ſed poteſtate ſolum, nulla autem res poſſit E ſeipſam ducere de poteſtate ad actum, neceſſe eſt intellectum ab alio pati; non poteſt autem pati, niſi ab ipſiſmet obiectis intelligendis, id enim quod eſt poteſtate tale, fit actu tale ab illo, quod iam ſit actu tale; ſic enim etiam ſenſus ab obiectis ſenſilibus patitur, vt iam docuerat Ariſt in 2. lib. Quoniam igitur patiendo, & recipiendo obiecta intellectus intelligit, hinc infert Ariſtoteles ipſum eſſe inaffectum, id eſt, non habere in ſua eſſentia ipſam obiectorum naturam F ſed poteſtate ſolum, quia ſi actu haberet in ſeipſo naturam ſui obiecti, non poſſet illud recipere, & in hoc quoque ſimilem eſſe dicit intellectum ſenſui: quod ſicut ſenſus non habet actu in ſeipſo obiecta ſenſilia, ſed poteſtatem ea recipiendi; ita neque intellectus habet actu obiecta intelligibilia, ſed ſolam recipiendi poteſtatem; ita vt quemadmodum ſe habet ſenſus ad obiecta ſenſilia, ita ſe habeat intellectus ad obiecta intelligibilia. Verum quia per hæc nullum ſen-

Duplex immiſtio intellectus.

Declaratio cont. 2. in 3. li. de Anima.

Declaratio cont. 3. in 3. lib. de Anima.

A ſus, & intellectus diſcrimen apparebat, ſed ſola ſimilitudo, ideo Ariſtotel. ſtatim declarat in hoc ipſo eorum diſſimilitudinem, ac differentiam, quæ in hoc conſiſtit, quod obiectum cuiuſque ſenſus non eſt omne ens, ſed ſolum quædam ſtatuta ſpecies entis; viſus enim dirigitur ad recipiendos ſolos colores, auditus ad ſonos tantummodo, olfactus ad ſolos odores, intelectus vero ad res omnes, eſt enim omnium rerum co- B gnoſcitiuus: ob id alio modo debuit eſſe inaffectus, & immiſtus ratione obiectorum, quã ſenſus: nam ſenſus eſt inaffectus, atque immiſtus non omnino, & abſolute, ſed (vt aiunt) ſecundum quid, hoc eſt, non ratione omnium rerum, ſed ſolum ratione ſui obiecti, quod nõ eſt omne ens, ſed ſtatutum quoddam entis genus; quum enim viſus per proprium corporeum organum operetur, debuit quidem illud eſſe ſine colore; debuit enim eſſe perſpicuum, hoc autem ſine colore eſt; at non debuit eſſe ſine ſapore, & ſine C tactilibus qualitatibus; quare viſus non eſt penitus immiſtus reſpectu rerum omnium, ſed eſt nauraliter affectus certis qualitatib. quas cum aliis rebus communes habet: at intellectus, quia res omnes cognoſcere aptus eſt, debuit omnino & abſolute, & reſpectu omnium eſſe inaffectus, & cum nulla alia re quicquam habere commune; eſt igitur abſolute, & penitus immiſtus cum aliarum rerum naturis, vt eas omnes intelligere poſſit; quia niſi talis eſſet, non cognoſceret o- D mnia, cognoſcit enim recipiendo, nihil autem recipit id, quod iam habet, quia intus apparens prohibet alienum: hæc igitur eſt prior immiſtio, quam colligit Ariſtoteles in context 4. libri tertij de Anima, hoc medio vtens; quoniam intellectus omnia intelligere aptus eſt, & patiendo intelligit, ſicut antea dixerat: vnde ſumere poſſumus, quid ſecundum Ariſtotelem dicendum ſit de obiecto intellectus, ipſius namque obiectum eſt ens omne præter ipſum intellectum; E non dicit enim Ariſtoteles, quoniam omnia materialia intelligit, ſed abſolute dici [*quoniã omnia intelligit*] niſi enim omnia penitus intelligeret, non poſſet inde perfectam illam & vniuerſalem intellectus immiſtionem deducere, quam ibi deducere vult, ſed ſolum ſecundum aliquid, vt cuique conſideranti manifeſtum eſt; talis autem immiſtio imperfecta etiam ſenſui competit ratione ſui obiecti, ſicuti dictum eſt. Non eſt autem ignorandum, poſſe duobus mo- F dis conſiderari obiectum intellectus; vel enim illud obiectum reſpicimus, à quo intellectus mouetur, vel illud, quo intellectus aptus eſt recipere, & intelligere; illud quidem, à quo mouetur, non eſt ens omne, ſed ſolum phantaſma, quod, quum per ſenſus tranſierit, non poteſt eſſe niſi rei materialis; ſed quia intellectus phantaſma intuens non ſolum ipſum intelligere aptus eſt, ſed etiam alia, quæ in ipſo phantaſmate vt illuminatio ab intellectu agente relu-

cere

Declaratio cont. 4. in 3. li. de Anima.

Obiectũ intellectus duplex.

cere possunt, nempe & essentias & quidditates rerum, quæ per phantasmata repræsentantur, & causas quoq; ab effectibus abiunctas tanquam in ipsis relucētes, ideo ex motione facta à phantasmate immaterialia quoque intelligere aptus est: à solo igitur phantasmate materiali mouetur, per eam tamen motionē intelligere omnia potest; & hac ratione dicimus obiectum intellectus esse illud nomine carens, quod omnia præter ipsummet intellectum entia complectitur: sic igitur inquit Aristoteles ipsum nihil habere cum aliis rebus commune, sed esse quiddam ab omnibus distinctum; & omnium receptiuum, proinde esse alia omnia potestate, sed nihil eorum actu, & ita esse penitus immistum ratione sui subiecti, quod est ens omne præter ipsum intellectum. Alteram quoque immistionem tribuit Arist. intellectui in contex. 6. eiusdem lib. quam ex illa priore deducit, eaque est respectu corporis, in quo existit, ita tamen vt hæc quoque intelligatur respectu operationis, nō alia ratione; quum enim intelligat recipiendo obiecta, necesse est, vt in hac receptione non vtatur corpore, in quo est, hoc est, vt ipse sit recipiens, non corpus neque vlla corporis pars: quod Aristoteles eo argumento ostendit: quia si corpus ili in recipiendo opitularetur, iam intellectus esset qualis, & haberet organũ, quæ vtraque falsa sunt; esse autem quale ibi significat esse naturaliter alligatum determinata naturæ, & certæ temperiei primarum qualitatum: nam si in corpore receptio fieret, statuta aliqua in illo qualitatum temperies postularetur, sicut in sensibus videmus; non enim quodlibet corpus est aptum recipere quodlibet sensile, sed aliquod videmus esse aptum recipere colores, non odores, aliquod vero odores, non colores, horum enim singulum requirit certam quandam naturam ex quadam statuta elementorum mistione prouenientem; quo fit, vt singulus sensus sit naturaliter qualis, quoniam in corpore recipiente requirit certam quandam qualitatem atque naturam: quoniam igitur intellectus nihil habet cum aliis rebus commune, & cum nulla earum natura commistus est, neq; cum corpore, in quo inest, potest esse commistus in recipiendo: præterea si ita cum corpore esset commistus, haberet aliquod organum proprium, attamen nullũ eius organũ apparet, quoniam, vt in context. 92. lib. 1. de Anima dicitur, ne fingere quidem possumus quam corporis partem occupet intellectus in recipiendis speciebus: consequentia vero ita declaratur; quoniam si intellectus in recipiendo species ministerium corporis postularet, statutam etiam recipientis corporis naturam, ac determinatam quandam temperiem, vt modo dicebamus, requireret; at non omnes viuentis corporis partes eandem habent elementorum mistionem, idemq; temperamentum; aliquam igitur determinatam corporis partem occuparet in operando, quemadmodum visus oculum, & auditus aures, id autem esset habere organum proprium; nil enim aliud est vti proprio organo in cognoscēdo, quam habere statutam aliquam in corpore animato partem, cuius officium sit obiectiuum cognoscendorum species recipere. Ex eo igitur quod intellectus res omnes cognoscere aptus est, Aristot. vtramq; eius immistionem collegit; neque enim cum obiectis vllam naturæ communionem habere debuit, si omnia recepturus erat, neq; vlla corporis parte vti in recipiendo, quod fuisset proprio organo vti: hinc autem Aristot. statim eodem in loco intulit solum inter omnes animæ partes intellectum dici posse locum specierũ, locus enim per metaphoram appellatur, quia recipit; ideo anima sensibilis apud Aristot. non est vocanda locus, quia non recipit ipsa species rerum sensilium, sed organum animarum, anima vero rationalis in recipiendo non vtitur organo, quia ipsa sine organo species recipit, proinde iure vocatur locus. Neq; existimare ob id aliquis debet, solum intellectum, non hominem esse intelligentem; nam hoc quidem sequeretur, si cum Auerroe diceremus, intellectum non esse formam, qua homo est homo; sed quum asseramus ipsum esse formam hominis vere informantem, & hominem illo hominem esse, necesse est vt intellectu intelligente homo dicatur intelligens, imo vt solus homo sit intellgens vt quod, intellectus vero non vt quod, sed vt quo, idq; eo argumento confirmare possumus, quod etiam anima sensibilis, licet in speciebus recipiendis organo vtatur, tamen ipsa iudicat, & iudiciũ non organo, sed soli animæ tribuitur; neque per id stat quin animal dicatur sentire, quoniam illa est forma, qua animal est animal. Neq; etiam ex eo quod intellectus in recipiendo non vtitur organo, inferre aliquis potest, ipsum esse formam à corpore abiunctam, nec dantē esse corpori: quoniam aliud est considerare intellectum secundum suum esse, aliud secundum operationem; nam secundum suum esse est forma corporis, & vere materiam informat, secundum operationem vero est eleuatior à materia, quam cæteræ partes animæ, & in specierum receptione non vtitur aliqua corporis parte recipiente, si debeat ita esse immistus, vt possit omnia intelligere. In operando igitur patet intellectum neq; cum alicuius rei natura, neq; cum vlla corporis parte tanquam organo esse commistum, & ita esse vtroq; immistum in sua operatione.

Declaratio contex. 6. in 3. lib. de Anima.

Obiectũ intellectus duplex.

Error D. Thomæ, & sectatorum Alexandri de intellectu considerato in 3. lib. de Anima. Cap. XIV.

COgnoscere ex his possumus D. Thomæ, & plurium aliorum errorem, atque erroris causam, qui dixerunt intellectum ab Aristotele in tertio de Anima libro consideratum

non esse animam ipsam rationalem, quæ forma hominis est, sed facultatem tantum, seu potentiam ipsius animæ; hæc enim Thomæ sententia fuit: qui considerans ea, quæ ab Auerroe in 3. libr. de Anima aduersus Alexandrum dicuntur, nititur Alexandrum defendere, nempe in eo, quod ei Auerroes attribuit, quod dixerit intellectum, de quo in eo libro agitur, non esse animam ipsam, sed solum præparationem, & aptitudinem animæ ad omnes rerum species recipiendas, & cognoscendas: inquit enim Thomas Alexandrum in hoc optime sensisse, quia significare voluit intellectũ esse potẽtiam quandam animæ, non animam ipsam; ideo sectatores quoque Alexandri hanc eandem sententiam enixe tutati sunt: in hanc autem inducti hi omnes videntur ex eo, quod Aristoteles in contex. 5. eius libri dixit, intellectum nihil esse actu eorum, quæ sunt, & nullam esse aliam eius naturã, nisi hanc, quod potestate est: at (inquiunt) si esset anima, & forma substantialis, id minime verũ esset: iam enim certam, ac statutam, eamque præstantissimam naturam haberet: quamobrem dicens Aristoteles ipsum nihil esse actu, sed esse solam potestatem, significat se non de anima ipsa hæc dicere, sed de facultate animæ intellectiua: hæc enim non est forma, sed solum facultas, ac potentia humanæ formæ. Hanc sententiam visus est significare Alexander in 1. suo lib. de Anima, in cap. de Intellectu speculatiuo, & in 2. lib. in cap. de Intellectu materiali, vbi considerans id, quod ab Aristotele dicitur in contex. 14. libri 3. de Anima, intellectum esse vt tabellam abrasam, in qua nihil descriptum sit, inquit intellectum melius fortasse comparari τῷ ἀγράφῳ τοῦ γραμματείου, quam, τῷ γραμματείῳ: quoniam γραμματεῖον est aliquid actu, at intellectus non est actu, sed est mera potestas. Ego vero sententiam hanc sequi nunquam potui, eamque ab Aristotele alienissimam esse semper existimaui; omnia enim, quæ in eo libro dicuntur, significant animam, non solam facultatem vt distinctam ab anima; etenim facultas non patitur, neque recipit, sed est ratio patiendi, ac recipiendi, quemadmodum etiam id, quod materiales formas recipit, non est potentia primæ materiæ, sed materia ipsa potens, potentia vero est ratio recipiendi: quum igitur Aristoteles ibi dicat intellectum pati, & recipere, absurdũ hoc esset, si de aptitudine ac facultate animæ diceretur: & in contex. 5. dicit intellectum esse δυνατόν, non dicit esse δύναμιν: in 6. autem aperte dicit animam intellectiuam esse locum specierũ, non dicit ipsam facultatem esse locum: quoniam igitur illud ex dictis colligit, necesse est, vt per animam intellectiuã significet illud idẽ, quod prius nomine intellectus, quem pati, & recipere dixerat, ex eo enim quod sine corporis ministerio recipit, infert ipsum esse locum formarum: huic sententiæ consona sunt ea, quæ in

Alexandreorum opinio.

Confutatio.

A 3. contex. leguntur, ibi enim non dicit Aristoteles intellectum ita se habere ad intelligibilia, vt se habet sensus ad sensilia, sed vt se habet sensitiuum ad sensilia, attamen si facultates tantum significare, atque inter se comparare voluisset, vel dicere debuisset intellectiuum, & sensitiuum: vel intellectum, & sensum: quoniam igitur de receptione specierum ibi loquitur, recte dicit sensitiuum, vt significet organum sensus, B quod potestatem habet recipiendi species, sed non habet illas actu; id enim, quod recipit species sensiles, est absque dubio organum sensus: sed quia intellectus non habet organum, ideo non intellectiuum dicit, sed intellectum: inquit igitur ita se habere animam ipsam intellectiuam ad intelligibilia, vt se habet organum sensus ad sensilia, nempe quod respectu illorum est ἀπαθής, hoc est, inaffecta, & non habens illa actu, sed potestate: id igitur, quod secundum Aristotel. respicit species, & est locus specierũ, est C anima ipsa, non facultas animæ. Præterea in contex. 8. & in 18. inquit intellectum intelligendo fieri omnia, aptitudo autem recipiendi non dicitur fieri aliquid, sed subiectum potens, & aptum fit illud, quod recipitur; sic enim etiam primæ materiæ potentia non dicitur fieri lapis, vel homo, sed materia ipsa per receptionem formarum dicitur fieri modo res hæc, modo illa. Sed si totam illam partem legamus, & bene perpendamus, videbimus omnia Aristotelis dicta D illi sententiæ refragari, & aperte animam ipsam, non facultatem animæ ibi considerari, quum etiam quandoque animam nominet, vt ibi legere est. Maxime vero hoc confirmatur ex consideratione illorum, quæ dicuntur ab Aristotele in contextu 37. & 38. eiusdem libri, vbi epilogum faciens omnium à se dictorum de vtraque animæ parte cognoscẽte, de sensu, ac de intellectu, inquit animam esse quodammodo res oẽs, quia per partem intellectiuam fit res omnes intelle- E ctiles, per partem vero sensibilem fit res omnes sensiles: quod igitur in contextu 8. & 18. dixerat intellectum fieri omnia, hoc in 37. & 38. dicit animam fieri omnia; quare ibi nomine intellectus animam significauit, quoniam hoc non recte de facultate dicitur, sed de sola anima. Tandem vero Aristoteles hoc apertissime dicit in contextu illo trigesimo octauo, quando concludẽs inquit intellectum esse formam formarum, & sensum esse formam sensilium; sic F enim testatur intellectum esse formam, eamque talem, quæ omnium formarum est receptiua; non est igitur sola aptitudo, & facultas animæ, sed est anima ipsa, quæ est forma hominis. Illud vero, quod illos in errorem traxit, fuit, quod non animaduerterunt Aristotelem ibi considerare animam rationalem respectu suæ operationis circa intelligibilia, ideo putârunt non animam, sed facultatem considerari; & videntes Aristotelem dicere, intellectum nihil

Declaratio contex. 3. in 2. lib. de Anima.

Declaratio contex.3. in 2. lib. de Anima.

Declaratio cont. 51. in lib. 3. de Anima.

A nihil esse actu ex entibus, sed esse omnia potestate, dixerunt intellectum non esse formam, quia si esset forma, iam esset aliquid actu: attamen, dum hoc attribuimus animæ rationali respectu operationis omne dubium tollitur, & eorum error patefit, vt primæ materiæ exemplo declarare possumus: materia namque duas habet entitates; vnam propriam, quæ est eius propria essentia, est enim aliquid, & est ens distinctum à forma; alteram vero, quam acquirit ex receptione formæ, à qua fit hoc aliquid, nam recipiens formam hominis dicitur fieri homo, & recipiens formā equi dicitur fieri equus: quando igitur dicimus materiam primam non esse actu vllum ex entibus, sed omnia potestate, non ob id asserimus eam secundum se nihil esse; neque hoc dicimus de ipsius potentia & aptitudine, sed de ipsamet materia respectu secundæ tantum entitatis; præsupponendo enim propriam materiæ entitatem, nec tamen eam respiciendo, sed alteram solam, qua fit res omnes per receptionem formarum, dicimus eam nihil esse actu, sed omnia potestate. Ita igitur etiam intellectus duas habet entitates, vnam propriam, alteram acquisitam, nam secundum se est forma corporis, & nobilissima quidem forma; sed respectu operationis, & quatenus est aptus omnia fieri, quia intelligendo rem aliquam dicitur fieri res illa spiritaliter, sic dicitur secundum se esse omnia potestate, & nihil actu: recte igitur hoc dicit Aristotel. de anima rationali considerata respectu operationis, quare non oportet id ad facultatem animæ referri, sed ad animam ipsam; eamque fuisse Aristotelis mentem testantur verba illa nuper à nobis relata, quando in contextu trigesimo octauo illius libri inquit intellectū esse formam formarum; sic enim illum intellectum, qui formarum receptiuus est, formam esse asserit, nec solam formæ aptitudinem: Ad hunc sensum etiam Alexandri verba, quibus solam aptitudinem significare visus est, redigi posse videntur; ipse enim ita loqui voluit, vt Aristotelem imitaretur, atque interpretaretur, & nullam intellectui entitatem tribueret, significaretque ipsum nihil esse actu, sed omnia potestate, sicut etiam Aristoteles dixit, nempe prout respicit operationem circa obiecta intelligibilia, sic enim ipsum considerans Alexander, voluit eius entitatem extenuare, vt significaret eum ita consideratum nihil esse actu. Quemadmodum igitur ducti claris Aristotel. testimoniis eius verba ad rectum sensum trahimus, ita Alexandri quoque verba ad eundem sensum trahenda sunt, si ipsum tueri, & à magna absurditate vindicare volumus. Quod si ea fuit ipsius sententia, quam ei Auerroes, & alij attribuerunt, parum refert ipsum indefensum relinquere, atque eius opinionem refutare.

Prima materia duas habet entitates.

Intellectus duas habet entitates.

***

Animæ rationalis perfecta secundum Aristotelem definitio. Cap. XV.

SI animæ rationalis perfectam definitionem assignare velimus, qualem Aristot. nobis ex suis dictis colligendam reliquit, debemus per vtrunq; respectum naturam eius exprimere hoc pacto; intellectus est forma hominis, quæ quum nullum ex entibus sit actu, ea omnia recipere spiritaliter, & cognoscere apta est: immistionem

B vero cum organo in definitione ponere non oportet, quoniam hæc necessario alteram immistionem sequitur tanquam proprietas, quare superuacue in definitione poneretur. Hæc est humanæ mentis natura apud Arist. quam ipse partim in initio 2. libri de Anima, partim in 3. lib. declarauit, & quā etiam epilogo collegit in contex.38. eius 3. lib. in quo non possum nō maxime mirari ingenium & artificium Arist. qui quum in 37. proposuisset colligenda epilogo ea, quæ de

C sensu, ac de intellectu dixerat, non tantum recēsere debuit, quæ de sensu tradiderat post contex.50. lib.2. & quæ de intellectu in tertio ad eum vsq; locum, siquidem ea omnia solam operationem respiciebant, sed cum iis etiam illa coniungere, quæ prius in secundi libri initio de omni anima vniuerse dixerat, dum eam respectu corporis considerauit: adeo in context.38. id quod proposuerat, perfecte & artificiose exequendo, duabus tantum dictionibus exquisite naturam

D intellectus cum vtroq; respectu significauit, dū dixit intellectum esse formam formarum, formam respectu corporis, formarum vero respectu operationis; ideo vt formam dicens collegerit vnico verbo naturam intellectus, vt declaratam in 2. libro, dicens autem, formarum, vnico similiter verbo collegerit intellectus naturam vt in 3. libro declaratam; ex libro enim 2. habemus intellectum esse formam, qua homo est homo, ex tertio autē cognoscimus eam esse

E omnium formarum receptiuam. Sic igitur definitionem intellectus omnibus numeris absolutam, quam nos modo pluribus verbis protulimus, Aristot. duobus tantummodo, ac strictim expressit, dum dixit ipsum esse formam formarum. Idem de sensu dicendum est, similiter enim ex dictis in initio secundi libri collegit sensum esse formam: ibi enim docuerat omnē animam esse viuentis corporis formam; postea dixit, sensilium, hoc colligens ex iis, quæ post contextum

F 50. eiusdem secundi libri docuerat; sensus enim sensilia recipiendo operatur; non dixit autem absolute, formarum, quia vt antea dicebamus, sensus non cognoscit omnia, sed sola sensilia, & formas quidē sine materia recipit, proinde formarum ipse quoq; receptiuus est, non tamen omnium, sed sensilium tantum; recte igitur Aristot. dixit sensum esse formam sensilium, intellectum vero esse absolute formam formarum.

Artificium Aristot. in dicendo intellectum esse formam formarum.

JACOBI ZABARELLÆ PATAVINI, LIBER DE SPECIEBVS INTELLIGIBILIBVS.

Propositio dicendorum. Cap. I.

DE mente humana agens Arist. in 3. de Anima libr. frequenter specierum intelligibilium mentionem facit; dixit enim ipsam esse locum Specierũ, ita tamen vt non habeat eas actu in sua essentia, sed potestatem solum recipiendi, recipiat autem ipsas à phantasmatibus. Hoc quomodo se habeat, non ita clarum fuit, vt magnas interpretũ controuersias atque altercationes non excitauerit; non solum enim dubitârunt, quodnam harum specierum officium sit in intellectione, verum etiam an reuera dentur, imprimanturque in intellectu species vllæ: idque etiam aliqui prorsus negare ausi sunt, & aliud aliquod excogitare, quod Aristot. nomine specierum intelligere potuerit. Præterea vero cum hac disputatione alia non parui momenti, & explicatu dignissima coniuncta est, quidnam sint in intellectu illi, qui habitus vocari solent, vnde appellatur intellectus in habitu; quum nil aliud esse videantur, quam hæ species in mente humana impressæ, atquæ ita fixæ, vt non facile amoueri queant. Nos igitur hac de re secundum principia philosophiæ Aristot. disputaturi, ante omnia Simplicii, & Platonicorum sententiam tanquam Aristoteli manifeste aduersantem reiicimus, & ab hac nostra disputatione penitus excludimus; quippe quum nimis longa oratione opus esset ad Aristotel. de mente humana, eiusque operatione sententiam cum Platonis opinione conferendam: quum enim illi dicant animam rationalem habere in se rationes ideales in se naturaliter insitas, & consubstantiales, non vt extrinsecus impressas, proinde nihil à phantasmatibus recipere, sed solum excitari ad contemplandas in se rationes ideales, quæ tunc tanquam è tenebris in lucem prodeuntes incipiunt vocari habitus; huic sententiæ aduersatur aperte Aristoteles, dicens intellectum esse prorsus immistum, neque vllum intelligibilium habere actu in seipso, sed omnia potestate, proinde ea recipere ab obiectis externis. Hanc igitur Aristotelis sententiam veram esse statuentes, quum eam in dubium atque in disputationem reuocare nullum operæ pretium fore videatur; de eius tantummodo intelligentia disputandum, & aliorum hac in re altercationem expendendam in præsentia nobis proposuimus. Referemus igitur inprimis contrarias multorum sententias, & argumenta, quibus vtuntur, vt intelligatur, in quonam huiusce rei difficultas constituta sit; deinde nostram hac de re sententiam proferemus, tandemque illa, quæ nobis aduersari videbuntur, aliorum argumenta soluemus.

Simplicii opinio.

Duæ Latinorum contrariæ sententiæ, & earum declaratio. Cap. II.

QVum Aristoteles species rerum intelligibilium tanquam ad intellectionem necessarias manifeste posuerit, Latini omnes tum in earum concessione consenserunt, tum etiam in eo quod species in re ab intellectione distinguantur, ita vt aliud sit species intelligibilis, aliud intellectio, quum præsertim etiam tempore secundum eos distinguantur, & detur species intelligibis absque intellectione, vt postea declarabimus; sed quidnam sint species intelligibiles, & quem in intellectione locum habeant, dissenserunt: primum enim in duas penitus contrarias sectas diuisi sunt, alii namque species intelligibiles in intellectu imprimi asseruerunt; alii vero eas constanter negârunt, & solum extra intellectum species concesserunt, quas ob id species expressas nominârunt; vtramque igitur sententiam prius declarabimus, postea vtriusque argumenta referemus. Illi, qui priorem sententiam sequuntur, dicunt eas esse quiddam intellectui superadditum, & esse accidentia spiritalia à phantasmatibus in intellectu producta, quæ & præcedunt tempore intellectionem, & post eam seruantur in intellectu, vnde eas impressas appellârunt: secundum hos facile est ostendere cur intellectus vocetur in habitu, & quidnã sit hic habitus; quando enim impressas habet rerum intelligibilium species, quas contemplari potest quando vult, quum

Prior secta.

quum post intellectionem fixæ in intellectu maneant, tunc dicitur in habitu, quia nil aliud est habitus, quam species impressa, & ita fixa, vt deleri vix possit. Sed hi in modo discordes fuerunt, & adhuc in duas sectas diuisi sunt. Alij namque dixerunt has species respectu intellectus habere locum obiecti terminantis intellectionem; quia intellectus eas habens contemplatur quando vult, cuius sententiæ fuit Gregorius Ariminensis in 1. Sentent. distinct. 3. quæst. 1. & clarius in 2. distinct. 7. quæst. 3. eandem sequutus videtur Scotus in 1. Sentent. distinct. 3 quæst. 6. vbi longo sermone ostendere nititur dari species intelligibiles in intellectu ante intellectionem impressas, tanquam obiecta ipsius intellectus, ex quarum multiplicata intellectione firmior impressio fiat, ita vt appellentur habitus, quos intellectus potest contemplari quando vult; habet enim obiectum præsens, quum species in intellectu maneant post intellectionem: consutat etiam ibi Scotus opinionem Henrici, & aliorum negantium species impressas, & ponentium tantum expressas, vt ibi legere possumus. Alij vero dicunt, species impressas non habere obiecti locum, sed formæ tantum, & actus primi, quia per eas ita operatur intellectus, vt ignis per formam suã, quæ dicitur actus primus respectu operationis, quæ est actus secundus: sic igitur species intelligibilis impressa in intellectu est ratio formalis, qua intellectus operatur; non operatur autem, nisi à phãtasmate moueatur, ideo phantasma locũ habet obiecti mouentis, species autem impressa non obiecti locum habet, sed formæ & habitus reddentis intellectum propensum, & aptum ad operandum: hæc fuit Thomæ opinio, quæ apud eum legitur tum in context. 8. libri tertij de Anima, tum clarius in 1. part. Summ. quæst. 85. articul. 2. eamque Scotus impugnat in dicto loco quæst. 7. sed opinionem Thomæ sequi videtur Zimara in theoremate 82. vbi asserit speciem in intellectu impressam esse principium effectiuum intellectionis, hoc est, rationem formalem, qua intellectus qui possibilis dicitur, est intellectionis productiuus. Non est autem ignorandum, non apparere per ea, quæ diximus, differentiam vllam inter Thomam & Scotum; nam etiam dicendo speciem impressam habere locum obiecti, dicimus ipsam esse principium effectiuum, & motiuum, quia officium obiecti est mouere, & agere; ideo plures recentiores philosophi dum hoc tãtum dicentes putant se Thomæ & Scoti discrimen, ac dissidium tetigisse, meo quidem iudicio decipiuntur, quia nullum adhuc eorum discrimen apparet. Dico igitur discrimen vtriusque sententiæ in hoc consistere, quod Scotus dicens speciem impressam tenere locum obiecti negat intellectum phantasmate mouente tunc indigere, quia species ipsa impressa obiecti officio fungitur: Thomas vero & Zimara dicunt, obiectum esse phantasma, non speciem ipsam impressam, ideoq; semper requiri phantasma mouens, & excitans ad intellectionem; intellectus enim habens impressam speciem tanquam habitum, à phantasmate excitatus statim intellectionem producit, quia species est ratio producendi intellectionem, nec produceret hanc intellectus, nisi speciem haberet; idcirco in altero quoque dissentiunt, quod Thomas putat speciem impressam esse totam rationem producẽdi intellectionem, Scotus autem dicit, neq; intellectum, neque speciem esse rationem totam intellectionis productiuam, sed vtrumque simul, adeo vt ex ambobus constituatur ratio adæquata intellectionis productiua; est enim tum ipsa species impressa, tum etiam ipsa intellectus natura: ideo in d. quæst. 7. impugnat Scotus in hoc opinionem Thomæ, vt ibi legere possumus. Sed Caietanus in 1. part. Sum. quæst. 79. art. 2. aliam Thomæ sententiam attribuit; inquit enim Thomam non dixisse species imprimi in intellectu, sed intellectum fieri res ipsas, & imbibere quodammodo totum obiectum: ideo videtur Caietanus accedere ad opinionem ponẽtium species expressas, de qua postea dicemus, ideoq; aliqui eam sequentes approbant hoc Caietani dictum. Attamen apud Thomam in memoratis locis eam sententiam legimus, quam nos prius exposuimus, & quã ei omnes attribuunt. Ioannes autem Gandauensis in 3. lib. de Anima, quæst. 11. & 17. tuetur quidem species impressas, tum præcedentes, tum sequentes intellectionem, sed negat eas esse intellectionis effectiuum principium, & probare nititur eas esse principium receptiuum tantum, id est, rationem recipiendi intellectionem, non quidem receptiuum præcipuum, hoc enim est intellectus, sed receptiuum præparatiuum, sicut in dictis locis legere possumus. Hæc sunt; quæ ab illis dicuntur, qui species imprimi asserunt, & eorum inter se controuersia ea est, quam nos breuiter retulimus. Contrariam vero sententiam, quod nulla in intellectu species imprimatur, sed sola species expressa satis sit ad intellectionem producendam, sequutus est Henricus, quam Scotus consutat in dicta sua quæstione: & eam magno conatu defendit Ioannes Bacconius 2. Sentent. distinct. 6. quæst. 1. articul. 3. quam eandem tuentur his temporibus omnes fere Philosophi recentiores; species autem expressæ apud hos sunt ipsa phantasmata, quando ab intellectu agente illustrata sunt actu intelligibilia, & actu motiua nostri intellectus; quemadmodum enim lumen Solis iunctum coloribus constituit eos in esse claro, & expresso, & actu motiuo ipsius visus; ita phantasmata ab agente intellectu illustrata fiunt clara, & motiua intellectus, & ita dicuntur species expressæ, quæ ad intellectionem in intellectu producendam sufficiunt absque vlla speciei impressione, quia nihil in intellectu imprimitur tan-

Gregorius Ariminensis. *Scotus.* *Thomas.* *Zimara.* *Prior secta.* *Caietanus.* *Gandauensis.* *Secunda secta.* *Henricus.* *Ioa. Bacconius.*

tanquam illi superadditum. Est autem etiam A inter hos dissidium aliquod: nam Ioannes Bacconius dicit hanc speciem excitare intellectum, deinde ipsum ita excitatum promere ex seipso intellectionem: quare apud eum intellectio formaliter est solum actio ipsius intellectus, quia ipse in promenda intellectione agit, non patitur; sed antecedenter est passio, quia excitatio præcessit, quæ est passio quædã intellectus à phantasmate. Sed recentiores quidam in reliquis Bacconij sententiam sequentes, id tantum non B receperunt, intellectionẽ esse intellectus actionem tantummodo; nam aduersus hoc sententiam Aristotel. adduxerunt, qui clare dixit intelligere esse pati, & modum etiam passionis expressit, dicens intellectum fieri res ipsas, putauit ergo Aristot. intellectionem esse passionem non modo andecedenter, sed formaliter, adeo vt sit simul actio & passio; actio ratione iudicij, siquidem iudicare est agere; passio vero quatenus intellectus imbibit quodammodo totum obie- C ctum, & in ipsum transformatur, nihil tamen recipiendo tanquam sibi superadditum; imbibere enim & transformari est pati quoddam. Hi autem suam hanc sententiam declarantes dicunt neque intellectum, dum intelligit, formam vllam in se recipere, neq; perspicuum à coloribus informari, sed visum fieri rem visam, & intellectum fieri rem intellectam, absque vlla speciei receptione: quemadmodum enim quum columna ex dextra fit sinistra, id non prouenit ex D aliqua nouæ formæ receptione, quæ in columna fiat, sed ex solo respectu vnius rei ad aliam; ita per solam præsentiam corporis luminosi, & respectum perspicui ad ipsum fit ipsius perspicui illuminatio, quum nulla in eo species recipiatur, sic etiam in oculo non recipiuntur colorum species, neque fit visio per receptionem colorum, sed per præsentiam colorati corporis in perspicuo illuminato, & respectum oculi ad colorem præsentem: quo fit, vt mutetur visus quo- E dammodo in colorem, & hac ratione pati dicatur, non quod speciem aliquam recipiat; non enim color per medium perspicuum ad oculum transit, sed vltra perspicuum apparet oculo, & inspicitur, quum nihil in oculo imprimat: ita phantasmata, quando lumine intellectus agentis sunt illustrata, & constituta in esse claro, & expresso, apparent intellectui, & nihil in eo imprimunt, sed intellectus fit res illa, quam intelligit, & hæc dicitur intellectio: quam sententiam F colligunt ex verbis Alexandri, tum in 1. tum in 2. lib. de Anima in cap. de Visu, tum etiam in lib. de Sensu & sensilibus.

Prioris sectæ argumenta ad probandum species impressas. Cap. III.

Contrariis sententiis ita declaratis, vtriusque argumenta consideranda sunt. Illi quidem, qui tuentur species impressas, primum ita argumentantur: intellectio est vnio intellectus cum intelligibili, ergo necesse est vt intelligibile in intellectu spiritaliter imprimatur; nam quomodo erit vnio, si intelligibile maneat extra intellectum? *Primum argumentum.* Secundo, dantur habitus intellectuales distincti ab habitibus partis animæ sensibilis, ergo dantur species in intellectu impressæ, & post intellectionem seruatæ: *Secundum.* consequentia clara est; quia isti habitus non possunt esse aliud, quam species ipsæ rerum intelligibilium manentes in intellectu post intellectionem, & ante intellectionem impressæ: assumptum quoque manifestum est apud Arist. in 6. lib. de Moribus, vbi dicit intellectum, scientiam, sapientiam, prudentiam, & artem esse habitus intellectuales, & esse actu in anima; in libro etiam categoriarum dicit hos habitus esse qualitates primæ speciei in ipsa anima inhærentes, & diu manentes, & ægre separabiles: hoc etiam confirmatur per ea, quæ dicuntur ab Arist. in context. 8. libr. 3. de Anima, ibi enim inquit nos per tales habitus reddi aptos ad operandum quando volumus; vult igitur eos esse in anima fixos, & post operationem permanentes, nam operatio labilis est, nec diu durat; quare si simul cum ea desineret habitus, quomodo aptiores ad operandum essemus, quam prius? certe scientia rerum naturalium acquisita in animo Philosophi naturalis seruatur in eo etiam dum nil contemplatur, & dum dormit; similiter seruatur ars medica in animo Medici etiam dormientis; in quanam igitur animæ parte seruari has disciplinas dicendum est? seruantur vtique in parte cognoscente, atqui non in parte sensibili, quia hæc non recipit vniuersalia, hi autem omnes habitus sunt vniuersales, quare non possunt seruari in memoria, quæ est facultas animæ sensibilis, & sola particularia, quæ à sensibus recipit, seruare potest; restat igitur vt in intellectu seruentur, & ea ratione, dicantur habitus, quatenus etiam post intellectionem, & diu quidem, in intellectu remanent. *Tertium* Tertio, rationi consentaneum est, actum primum præcedere actum secundum; at scientia est actus primus, & contemplatio est actus secundus, vt inquit Arist. in initio 2. libr. de Anima, & in context. 8. lib. 3. ergo habitus scientiæ debet præcedere intellectionem: & nisi hoc dicamus, sequetur intellectum semper habere potestatem æque propinquam ad operationem, neq; ostendere poterimus, quomodo nunc habeat potestatem propinquiorem, quam prius; quoniam potestas non potest esse facta propinquior, nisi aliquid in intellectu impressum, & illi superadditum remanserit: sed neque ostendere poterimus, quomodo intellectus in habitu fit aptus ad operandum quando vult; cur enim est aptior, quam ante acquisitionem habitus, si nullus remanet habitus, à quo aptior reddi possit? dantur ergo species impressæ, & post intellectionem seruatæ. *Quartũ.* Præterea cõfirmatur

tur hæc sententia testimonio Aristot. in multis locis: nam in 2. contex. 3. lib. de Anima dixit intellectū pati ab intelligibilibus, atqui nihil patitur sine receptione: ergo vult intellectum ab obiectis recipere species: deinde in contex. 3. clare dixit inteellectum esse susceptiuū specie, at non potest speciem suscipere, nisi species in ipso imprimatur: postea in contex. 6. dixit intellectum esse locum formatum, at nulla esset cum loco similitudo, nisi species esset in intellectu, quum etiam locatum sit in loco; nam si species essent extra intellectum, quomodo intellectus diceretur locus specierum? Auerroes quoq; eū locum interpretans inquit differre animam intellectiuam à loco proprie sumpto, quod locus recipit locatum, nec fit illud, anima vero recipit species, & fit illamet species, quam recipit; ponit ergo Auerroes receptionem speciei in intellectu, & vnionem intellectus cum specie intelligibili: in contex. etiam 37. & 38. dicit Aristoteles animam modo quodam fieri omnia, nam per sensum fit omnia sensilia, per intellectum vero fit omnia intelligibilia, non potest autem fieri res ipsæ, nisi species rerum in se recipiat.

Argumenta posterioris sectæ ad probandum non dari species impressas.

Cap. IV.

Primum argumētum. ALtera vero secta, quæ species imprimi negat, argumentatur præcipue verbis Aristot. in contex. 5. lib. 3. de Anima, vbi dicit intellectum nihil esse actu eorum quæ sunt, antequam intelligat; atqui intelligere est operari, ergo negat ante operationem esse in intellectu aliquam speciem intelligibilem; quia posita specie impressa ante intellectionem, tunc intellectus esset factus aliquid antequam intelligeret: idem etiam legimus apud Aristot. in contex. 14. eiusdem libri, vbi inquit intellectū, antequam intelligat, esse sicut tabellā, in qua nihil descriptum sit; non vult igitur Aristot. aliquam speciem in intellectu præcedere intellectioni. *Secundū.* Secundo sic argumentantur: satis saluatur intellectio per solam speciem expressam, hoc est, per phantasma illustratum, & actu motiuum, ergo superuacaneū est ponere speciem à phantasmate in intellectu impressam, frustra enim fit per plura, quod per pauciora æque fieri potest: antecedēs patet; quoniam præsentia obiecti ad mouendum apti potest sine alicuius auxilio producere intellectionem, si nihil impediat. *Tertium* Tertio vtuntur argumento tali: si concederentur species impressæ, & post intellectionem seruatæ, daretur memoria intellectiua: consequentia clara est; quia nullum est aliud memoriæ officium, quam species post cognitionem seruare, quare species post intellectionem in intellectu seruarentur tanquam in memoria; consequens aduersatur Aristot. qui in libro de Memoria, & reminiscentia dicit memoriam esse per se primi sensitiui, per accidēs vero esse intellectiui, nempe quatenus intellectus nō intelligit sine phantasmate; nullam igitur memoriam cōcedit, nisi vnam, quæ est facultas animæ sentientis, & per se inseruit phantasiæ, quum idola rerū tantummodo particulariū seruet, & sit phantasiæ tanquam apertus liber; per accidēs vero, & per mediam phantasiam inseruit ēt intellectui, quatenus ille mouetur à phantasmate. *Quartū.* Quarto aliqui ita argumentantur: forma non potest esse subiectum accidentium, intellectus autem forma est, & species sunt accidentia, ergo intellectus recipere species nō potest. *Quintū.* Addunt iidem hoc aliud argumentum: substantia æterna non est capax accidentiū mutabilium, intellectus est substantia æterna, species vero sunt accidentia labilia, ergo intellectus recipere species non potest.

Error vtriusque sectæ, & quod necessarium sit, species in intellectu imprimi à phantasmatibus, contra posteriorem sectam. Cap. V.

EGo in hac difficultate neutri opinioni adhærendum puto, sed mediam quandam viam tenendam, per quam vt mihi videtur, omnia dubia, & argumenta facile soluuntur. credo intellectionem fieri non posse sine impressione speciei intelligibilis in intellectu, quæ sit quiddam diuersum tum à phantasmate producente, tum à substantia intellectus recipiente; & in hoc puto posteriorem sectam fuisse deceptam, priorem vero recte sensisse; sed hanc quoque in eo errasse, quod posuit speciem hanc impressam præcedere intellectioni, & post intellectionem manere in intellectu; ego enim arbitror tam diu seruari in intellectu speciem, quam diu intellectus intelligit actu, quia puto speciem in intellectu receptam, & intellectionem reipsa idem esse; proinde errasse in hoc omnes, qui species impressas re distinctas ab intellectione posuerunt: ob id posterior secta in hoc bene sensit, quod nihil in intellectu posuit præter intellectionem, in eo tamen male, quod dixit nullam à phantasmate speciem in intellectu imprimi, & intellectum absque vllius formæ receptione intelligere: in eo quoque hi defecerunt, quod in intellectu intellectionem ponentes negarunt speciem, proinde diuersum quiddam esse putârunt speciem ab intellectione; quod etiam aperte protulerunt, dum phantasma illustratum expressam speciem appellârunt: sic enim etiam subiecto distingui speciem, & intellectionem asseruerunt, scilicet vnam in phantasia esse, alteram vero in intellectu. Tria igitur à nobis demonstranda sunt. *Primum argumētum.* Primum aduersus posteriorem sectam, quod non sufficiat phantasma sine specie impressa, sed necessarium sit imprimi in intellectu spe-

ctu speciem à phantasmate. Secundum vero aduersus priorē sectam, quod species impressa non præcedat tempore intellectionem, neq; post intellectionem seruetur. Tertiū demum cur intellectus dicatur in habitu, & quid sit iste habitus, qui post intellectionem in intellectu manēs facit vt intellectus possit contēplari quando vult, & vt dicatur respectu operationis habere potētiam propinquiorem, quam prius habuerit. Primum probatur efficaciter argumētis prioris sectæ, nempe illis, quæ solam impressionē demōstrant: nam illa, quæ ad probandum permanentiam adducta sunt, nihil roboris habere postea demonstrabimus. Primum quidem necesse est, sicut primo argumento ostendebatur, in intellectione coniunctionem fieri intellectus cum intelligibili, hæc aūt fieri non potest, nisi aliquid in intellectu recipiatur; hoc significauit Aristot. quando dixit intellectum fieri rem ipsam intellectam: at non potest fieri res intellecta. ita vt ab ea nominationem accipiat, nisi in se recipiat aliquid noui, quod antea non habebat; sic enim etiam prima materia non dicitur facta homo, nisi per receptionē formæ hominis. Illud vero, quod aliqui ad hoc dicunt, intellectum intelligentem nihil recipere, sed imbibere totum obiectum, & fieri illud, mihi quidem non modo vanum esse videtur, sed etiam implicare contradictionem: nam si idem intellectus prius nihil intelligat, postea vero intelligat equum, & dicatur factus equus, quæro an sit idem intellectus, & eadem res nunc, & prius, an duæ, si idem, ergo etiam ante intellectionem erat equus, quod neq; aduersarii concederent: si vero non idem, necesse est, vt vel destructa sua priore entitate sit facta alia entitas, vel ea manente alteram nouam entitatem receperit: si priorem suam entitatem amisit, ergo destructus est; quare intellectio erit destructio ipsius intellectus, nec licebit amplius dicere, humanus intellectus intelligit, sed potius dicendum erit, equus intelligit, quoniam tunc ita est factus equus, vt non sit amplius intellectus: si vero manente pristina sua entitate, alteram quoq; entitatem acquisiuit, necesse est, vt aliquam formam receperit, non potest enim dici factus equus, nisi forma equi illi accesserit vt eius substātiæ supperaddita, sic enim recte dicemus, factam esse vnionem intellectus cum re intelligibili; non enim dicitur vniri, & coniungi res vna cum semetipsa, sed plures esse oportet, ex quarum coniunctione vnum fieri dicatur: oportet igitur speciem in intellectu imprimi, & ita vnū fieri tanquam ex materia & forma, nam ipse in recipiendo tenet locum materiæ, vnde vocari solet intellectus materialis, species autem impressa tenet locum formæ; & quia nominatio fit à forma, totum dicitur factum vnum, & vocatur equus, non quidem materialis, sed spiritalis: hoc modo intelligendus est Arist. quando dicit intellectum fieri singula; nō enim

Euasio aliquorū.

Confutatio.

A quum videmus factum vnum, debemus negare eius constitutionem ex parte materiali, & parte formali; perinde enim esset ac si quis videns hominem esse vnum negaret ipsum ex materia & forma constare. Sed id, quod eos decepit, fuit, quod vnio intellectus cum intelligibili, quum sit spiritalis, est maior, quam vnio materiæ cum forma materiali, ideo partium coniunctarum discrimen non conspexerunt: imo veritate coacti ita loquuti sunt, vt inscii in nostram sententiam venerint; negarunt enim intellectum recipere, sed dixerunt ipsum imbibere potius obiectum, & fieri illud, quare idem affirmant, & negant; negant enim intellectum recipere species, id tamen cōcedunt, dum dicunt imbibere, quia imbibere est recipere, & nil aliud est hæc imbibitio, quam magna vnio; quum enim sit rerum spiritalium, est maior, quam vnio formæ materialis cum materia: ideo hanc eorum appellationem non modo non refutamus, sed maxime approbamus, quia receptio specierum in intellectu conuenietissime vocatur imbibitio, nec potest cōuenientius nominari. Præterea alia ratione hoc cōprobare possumus, qua manifeste causa erroris illorū declaratur: in omni actione & passione duas dari formas necesse est. vnā producentem, alteram productam in patiente; at phantasma est forma agens in intellectum, & intellectus à phantasmate patitur; ergo necesse est præter phantasma dari aliam formam ab ipso productam in intellectu: maior à nullo neganda esset, quoniam & ratione, & experientia cognoscitur esse verissima; scopus enim omnis agentis nullus alius est, quam introducere in patiens formam sibi similem, nam ipsamet agentis forma non potest eadem numero migrare ab agente ad patiens; ergo nil aliud est agere, quam formam sibi similem producere in patiente: idque per inductionem manifestum est; ignis enim agit in igneum, non vt illi suammet formam numero candē largiatur, quia hoc fieri nullo modo potest, sed vt in lignū introducat aliam formam similem, nempe aliam numero formam ignis, etenim sine huius introductione non fit actio, neq; productio; non enim sufficit sola præsentia ignis agentis ad faciendam hanc productionem: quid enim producitur, si ignis agens nullam formam producit? ergo manifestum est idem in omni actione dicendum esse; est enim omnino necessarium, vt à quolibet in aliud agēte forma aliqua in patiente producatur: quoniam igitur phantasma in phantasia est, nec potest recipi in intellectu; & est agens respectu intellectus, oportet formam aliquam ab eo in intellectu produci, quam iudicans intellectus intelligat: quamobrem quum sit (vt aduersarii dicunt) in esse claro, & expresso, ita vt sufficiat ad agendum, necesse est, vt formam producat in intellectu, hoc enim est agere; & hoc negato phantasma ad agendum non sufficit, qua non agit, nisi

Secundū argumētum.

In omni actione duæ formæ considerātur.

niſi ſpeciem producat. Sed videntur aduerſarij hoc concedere, dum dicunt phantaſma producere intellectionẽ in intellectu, etenim nil aliud eſt intellectio, quam ſpecies impreſſa, vt aſſerit apertiſſime Ariſt. in cont. 15. 27. 37. libr. 3. de Anima, dum inquit ſcientiã, & ſcibile idem eſſe, non quidem ſcibile materiale, quod extra animã eſt, ſed ſcibile ſpiritale, quod eſt in anima; hoc enim ſcibile idẽ eſt ac ſcientia, quæ actu eſt: vt actualis cognitio equi eſt equus ipſe ſpiritalis; diſcrimen eſt ſolum ſecundum rationem, hoc eſt, ſecundum diuerſas conſiderationes: nam ſi referatur ad ipſum intellectum, in quo eſt, & à quo iudicatur, dicitur intellectio; ſi vero ad obiectum externum, vocatur ſpecies, & imago illius, ſeu illud ipſum ſpiritaliter. Ob id horum ſententia procul dubio ad veritatẽ propius accedit, & magis defendi poteſt, quam altera: nam videtur Io. Bacconius, & alij, qui eius ſententiam ſequuti ſunt, hoc ſolum reſpexiſſe, vt euerterent ſpecies ita impreſſas, vt intelle[illegible]onem præcedãt, & poſt intellectionem ſeruẽt[illegible]; at ſpeciem impreſſam, quæ idẽ eſſe dicatur cum intellectione, certe (vt ego arbitror) nec Bacconius, nec alij negarent: quãobrem ſententia hæc ad rectum ſenſum trahi facile poteſt. Hæc fuit Auerrois opinio, qui in Comm[illegible] lib. 3. de Anima inquit intentiones intelle[illegible]bere duo ſubiecta, vnum per quod ſun[illegible], & alterum per quod ſunt veræ; ſubiectu[illegible]m per quod ſunt entia, eſt intellectus in quo inhærent; ſubiectum autem per quod ſunt veræ, eſt ipſum obiectum externũ; veritas enim eſt æquatio conceptus cum re, cuius eſt conceptus; aſſerit ergo Auerr. ſpecies eſſe in intellectu tanquam in ſubiecto, nec re diſtingui ab intellectione, ſed ſolum ratione, ſicuti declarauimus. Hoc idem de ſpeciebus ſenſilibus dicendum eſt; nam color in oculo receptus, ac iudicatus, ſi ad realem colorẽ referatur, dicitur ſpecies coloris, ſeu color ſpiritalis; ſi vero ad oculum, dicitur cognitio coloris, & viſio, ita vt anima, dum iudicat, dicatur fieri color ille. Verum quia aliqui ita negarunt ſpecies impreſſ[illegible] vt omnem eorum entitatem de medio tollere conati ſint, & oſtendere nullius formæ receptionem fieri ſiue in ſenſu, ſiue in intellectu, ſed cognitionem nil aliud eſſe, quam habitudinem, ſeu reſpectum quendam ad obiectum præſens, ideo operæpretium eſt ſentẽtiam hanc aliquantum conſiderare, vt oſtendamus ſpeciem imprimi in ſenſu & in intellectu, tanquam ens poſitiuum & abſolutum, & veram ſpeciem qualitatis, non vt meram relationem, vt ipſi dicunt. Inprimis illud nobis ſtatuend[illegible]eſt, quod i[illegible]non negarent, eandem eſſe rationem & ſpeciei intelligibilis in intellectu, & ſpeciei ſenſilis in ſenſu, ac luminis in perſpicuo; horum enim omnium entitatem abſolutam iſti inficiantur: quod igitur de horum aliquo oſtendemus, id de aliis quoque oſtenſum intelligatur. Primum poſſumus argumentum de lumine ſu-

Intellectio eſt ſpecies ipſa impreſſa.

Aduerſus negãtes ſpecierum entitatem.

A mere ex iis, quæ alias fuſius à nobis dicta ſunt in libris de viſu: lumen in perſpicuo producit qualitatem materialem, nempe realem colorem, vt Ariſt. ſæpe aſſerit in lib. 1. Meteor. & vt per ſe manifeſtum eſt; ergo lumen nõ eſt pura relatio, ſed eſt accidens abſolutum: conſequentia clara eſt; quia mera relatio non poteſt efficere qualitatem realem, & multo minus talem agẽdi vim habere poteſt id, quod eſt purum nihil: nec dici poteſt colorem produci à luce, quæ eſt in Sole, non à
B lumine, quod eſt in perſpicuo; etenim actio omnis fit per contactum, vt inquit Ariſt. in 3. & 7. Phyſic. lux autem, quæ in Sole eſt, corpora hæc inferiora non tangit. Confirmatur hoc ex oculi læſione, quæ fit ab inſpectione excellentis lucis, læditur enim ac deſtruitur temperies oculi à magno lumine, vt ait Ariſt. in cont. 123. & 143. lib. 2. de Anima, & in 7. libr. 3. deſtructio autem temperaturæ oculi eſt alteratio realis, quæ à pura relatione fieri non poteſt; lumen igitur in per-
C ſpicuo non eſt mera relatio, ſed eſt accidens abſolutum, & ſpecies quædam qualitatis. Poſſumus etiam à phantaſmate ſumere contra hos argumentum validiſſimum: phantaſma in phantaſia non eſt purum nihil, neque mera relatio ad obiectum præſens, ſed eſt ens abſolutum; ergo etiam ſpecies obiecti in ſenſu, & intellectu eſt ens abſolutum: conſequentia clara eſt, quia horum omnium eadem eſt conditio; ab obiecto.n. externo mouetur ſenſus, à ſenſu phantaſia, & à
D phantaſia intellectus; quare ſi ſpecies in ſenſu nulla recipitur; ſed eſt mera relatio, nõ poteſt in phantaſia produci phantaſma, quod ſit maioris entitatis: antecedens aũt probatur multifariam: primo, quia, vt etiam aduerſarij confitentur, phantaſma mouet intellectum, ergo eſt aliquid abſolutũ, quia mera relatio non eſt apta ad mouendum; præterea illuminatur ab intellectu agente, ergo eſt ens poſitiuum & abſolutum: præterea phantaſma inhæret actu in phãtaſia, etiam
E non præſente obiecto externo, imo etiam deſtructo obiecto, & nulla etiam exiſtente ſpecie in ſenſu externo; ergo non eſt mera relatio ad obiectum, ſiquidem deſtruitur relatio per ablationem termini: ſi vero aduerſarij ad partẽ memoratricem confugiant, dicentes memoriam ſeruare imagines obiectorum, & has eſſe præſentes phantaſiæ, & prædictam relationem facere, incidunt in Scyllam dum volunt vitare Charybdin: nam eadem difficultas manet de imagine in me-
F moria, quæ eiusdem eſt conditionis, ac reliqua omnia prædicta: nam ſecundum eos etiam imago illa deberet eſſe mera relatio ad obiectum præſens, quum hæc quoque ſit eiusdem conditionis, ac reliqua prædicta; hoc tamen dici non poteſt, quum nullum adſit obiectum reale, quia memoria eſt præteritorum: igitur & idolum in memoria, & phantaſma in phantaſia, & ſpecies ſenſilis in organo ſenſus, & ſpecies intelligibilis in intellectu ſunt entia poſitiua, &
abſo-

absoluta. Confirmant hanc sententiam verba Aristotel. in multis locis: nam in context. 121. & 138. libri 2. de Anima inquit sensum recipere formas sine materia, meram autem rationem ad obiectum præsens non vocaret formam, igitur indicat recipi aliquid positiuum; neque dicere possunt obiectum reale, vt realem colorem, ibi ab Arist. vocari formam; nam color ille est forma in materia, Arist autem dicit recipi formam sine materia: præterea in 3. lib. dixit intellectum esse immistum, vt possit species recipere, dixit esse locum formarum, & formam formarum; & sensum dixit esse formam formarum sensilium, quæ omnia nostræ opinioni attestantur, vt considerantibus manifestum est.

Auerroes.

Auerroes quoque absque dubio hoc sensit, quum in Commentario 5. libr. 3. dixerit intellectum speculatiuũ constare ex tribus, ex possibili, & agente, & phantasmatibus, seu ex speciebus intellectis, quæ tenent locum formæ, & sunt productæ à phantasmatibus; ergo non putauit species esse meram relationem, quia relatio non facit compositionem, nec recte vocatur forma: in Commentatio etiam 30. eiusdem libri Auerroes dicit species intellectas habere subiectum aliud à subiecto phantasmatum, quare vult eas recipi in intellectu; quũ phantasmata recipiantur in phantasia; non igitur putauit intellectionem esse solam præsentiam phãtasmatis extra intellectum, sed esse speciem à phantasmate productam in intellectu. Videtur autem causa erroris istorum fuisse, quod non cognouerunt entitatem accidentis spiritalis; quare id omne, quod materiale non sit, putarunt esse nihil: qua de re diffusius scripsimus in libris de Visu.

Alexander.

Quod autem hi nituntur in suam sententiam trahere Alexandrum de visu loquentem, & in primo, & in secundo eius lib. de Anima, id meo quidem iudicio vanum est; trahi namq; verba Alexandri ad verum sensum facile possunt, quoniam Alaxãder nil aliud respexit, nisi vt ostenderet obiecta non agere in organa sensuum, præsertim colorem in oculum, actione reali, & vera alteratione, qua realis qualitas producatur; quare quando negat formam in intellectu, aut in sensu recipi, negat solũ formam realem, non negat spiritalem, vt ex eius verbis manifeste colligimus: nam argumentum sumit ex eo, quod formæ non recipiuntur nisi per verum motum in tempore factum, visio autem fit subito; non igitur aliam formam excludit, & recipi negat, quam formam materialem; exemplum autem columnæ, quo Alexander vtitur, sano modo intelligendum est; non enim in omnibus ea comparatio consistit, sed in eo solum, quod columna fit dextra absque vllius materialis formæ receptione, siquidem nulla alia forma considerari potest, quæ in columna recipiatur, nisi forma materialis; in hoc igitur est similis instrumento visus, in quo fit visio sine alicuius materialis formæ receptione: at si spiritalem formam consideremus, & nomine formæ comprehendamus, non est amplius similitudo: in oculo enim recipitur forma spiritalis, in columna minime; quod patet, si huic exemplo aptemus modum loquendi Arist. de sensu, ac de intellectu; is enim columnæ, quæ dextra fiat, minime conuenit: inquit Arist. sensum recipere formas sine materia, inquit intellectum pati, & recipere formas, & esse locum formarum: at columna, quando fit dextra, non dicitur pati, neq; formam aliquam recipere; quare horum discrimen magnum, & manifestum est.

Obiectio.

Posset autem aliquis pro his nobis obiicere verba Arist. in cõt. 69 lib. 2. de Anima, vbi dicit lumen esse præsentiam corporis lucidi in perspicuo:

Solutio.

sed hæc nobis non obsunt, quoniam propositio illa Arist. non est intelligenda formaliter, sed causaliter; non enim dicit, nil aliud esse lumẽ, quam præsentiam lucidi, sed dicit lumẽ produci in perspicuo à præsentia lucidi, idq; manifestum est legentibus omnia Arist. verba in eo loco: & hoc idem de Alexãdro dicimus, qui & in 1. & in 2. suo lib. de Anima, de visu loquens inquit, lumẽ esse præsentiam lucidi, sed hoc ipsemet declarans inquit lumen produci in perspicuo à lucido tanquam à causa.

Auicenna.

Hoc idem apud Auicennam legere possumus in libr. suo, qui vocatur Compendium de anima: ibi enim dicit præsentiam lucidi in perspicuo esse causam luminis, non dicit esse lumen ipsum: notare etiam apud Auicennam in eo lib. possumus in c. 6. & 8. ipsum existimasse species in sensu, & in intellectu imprimi ab obiectis tanquam à causis producentibus, & esse entia absoluta, non solum relationes, vt isti existimarunt.

Quod species impressæ nec præcedere intellectionem possint, nec post eam seruari, contra priorem sectam.

Cap. VI.

SEquitur secundum caput demonstrandum, quod species impressæ nec præcedere intellectionem tempore, nec post eam seruari possint; qua in re priorem sectam deceptam fuisse arbitror.

Primum argumentum.

Ad hoc demonstrandum nullum est efficacius argumentum illo, quod à D. Thoma refertur, tanquam argumentum Auicennæ in 1. part. Summ. quæst. 79. art. 6. Auicenna enim hoc, quod verissimum est, cognouit, non posse in intellectu esse impressam speciem sine intellectione, ideo hoc argumento vsus est: Si species ad modum habitus imprimeretur in intellectu, intellectus necessario eam semper intelligeret; consequens manifeste falsum est: consequentia autem probatur, quia species non potest imprimi in intellectu, nisi abiuncta à materia, & nudata conditionibus materialibus; at secundum Aristotelem in context. 15. & 16. lib. 3. de Anima, omne abiunctum à materia est actu intelligibi-

ligibile, imo est actu intellectum, imo est idem quod intellectio, & quod intellectus ipse; ergo species in intellectu impressa intellectio ipsa est, idque asserit expresse Aristot. in contex. 15. 20. 27, 37. libri 3. de Anima, igitur ponere in intellectu speciem sine intellectione est pugnantia dicere, & implicare contradictionem, quia tantum abest vt species in intellectu esse possit sine intellectione, vt potius sit ipsamet intellectio.

Solutio.

Neq;e dicere aliquis potest, requiri semper phantasma, proinde speciem impressam non sufficere ad intellectionem promendam sine actione phantasmatis; etenim actio phantasmatis non alia ratione ad intellectionem confert, quam imprimendo speciem, quæ est intellectio ipsa, quamobrem dum ponitur iam impressa species, non est amplius opus phantasmate:

Impugnatio solutionis;

idque adhuc manifestius est secundum eos, qui dicunt speciem impressam habere locum obiecti, seu principii productiui intellectionis, quæ deterrima omnium sententia est; tum quia necessarium omnino esset, vt intellectu semper intelligeret, quum ipse sit semper aptus ad intelligendum, & haberet obiectum actiuum semper præsens, nempe speciem impressam potentem semper producere intellectionem; tum etiam quia forma ab agente producta in patiente non potest habere locum agentis, nulla enim forma agit in suam materiam in qua est, sed habet potius locum effecti, quam efficientis, vt forma ignis in ligno genita non habet locum efficientis respectu illiusmet materiæ, sed solũ formæ effectæ. Quanquã etiam opinio dicentium speciem impressam habere locum formæ, ipsa quoq; est absona rationi, nam acquisita forma cessat omnis motus, & omnis actio agentis; quare, vt modo dicebamus, siue species impressa efficientis locum habeat, siue formæ, nullum est opus phantasmate mouente post impressam speciem, sed necessarium est præsente specie in intellectu intellectum actu intelligere. Ad huius autem veritatis confirmationem notandum est artificium naturæ in facultatib. animæ sentientis: quum enim oportuerit duas in hac animæ parte inesse vires, vnam cognoscendi, alteram retinendi ac conseruandi imagines rerum, natura non tribuit eidem facultati, neque eidem organo vtramq; vim simul, sed voluit memoriam, quæ conseruatiua est, non esse cognoscitiuam & imaginatiuam, quæ est cognoscitiua, non esse conseruatiuam: propterea quod necessarium omnino est, vt facultas cognoscitiua cognoscat actu illa, quæ actu recepta habet; quare si phantasia, quæ cognoscitiua est, conseruaret etiam phantasmata recepta, & memoria, quæ est conseruatiua, cognosceret etiam imagines in ea seruatas; cognosceret multa simul eodem momento, quod penitus impossibile est; quoniam contemplari, vel imaginari eodẽ tempore plura ita est impossibile, vt est impossibile materiam simul habere plures formas specificas: quemadmodum igitur phantasia, quum sit cognoscitiua, non potuit esse conseruatiua, & memoria, quum sit conseruatiua, nõ potuit esse cognoscitiua; ita intellectus, quum sit cognoscitiuus, non potest esse conseruatiuus specierum, ideo nunquam plura simul intelligit, sed semper vnum, proinde non potest esse in eo impressa species sine intellectione.

Facultat cognoscitiua non potuit esse conseruatiua, & è conuerso.

Contemplari, & imaginari plura simul esse impossibile.

Hoc idem ostenditur argumentis posterioris sectæ antea relatis, illis tamen exceptis, quæ impressionem tollunt; hæc enim postea ostendemus nihil habere efficacitatis. Sed quia illa omnia postea in argumentorum solutione considerabimus, & singulorũ vim expendemus, nunc satis sit vnum tantum considerare. quod non parui momenti est, si bene intelligatur; erat autem tale: Si species in intellectu post intellectionem seruarentur, daretur memoria intellectiua. Cōsiderantes argumentum hoc D. Thomas, & Scotus in locis prædictis, totum concedunt, proinde negant consequentis falsitatem: ad Aristot. autem in lib. de memoria & reminiscentia statuentem vnam tantum memoriam, quæ est facultas animæ sensibilis, respondent duplicem esse memoriam; vnã, quæ est conseruatrix imaginum rerum præteritatem quatenus præteritæ sunt, de qua ibi Arist. loquitur tanquam pertinente ad partem animæ sensibilem: alteram vero, quæ est solum conseruatrix specierum repræsentantium obiecta secundum se absq; temporis præteriti consideratione, eaq; est memoria intellectiua, quam Arist. non negaret, etsi in eo lib. eam non consideret: fatentur igitur dari memoriam intellectiuam distinctam ab altera memoria, quæ ad sentientem animam pertinet. Sed hoc dicentes non soluunt argumentum, neque tuentur Arist. qui in cap. 1. eius lib. asserit se loqui de memoria prout inseruiente tam intellectui, quam sensui, proinde vniuerse de memoria loquitur, vnam tamen tantummodo ponit, quam dicit inseruire primo imaginatuæ, secundario autem, & per accidens etiam intellectui; putat enim solum phantasma remanere fixum in parte memoratiua post imaginationem, speciem vero intelligibilem non manere in intellectu fixam post intellectionem, dici tamen illius memoriam conseruari, quatenus phantasma, à quo produici potest, seruatur impressum in parte memotatiua, quod phantasia potest iterum imaginari, & iterum producere speciem eius in intellectu; hoc modo, non alio, censuit Aristoteles remanere in animo scientias, ac disciplinas omnes, sicut postea, quum de habitibus agemus, declarabimus. Præterea ostendo nullum esse harum duarum memotiarum

discrimen, quod ipsi fingunt: nam quando dicunt, memoriam sensitiuam esse rei præteritæ quatenus est præterita, vel intelligunt esse necessariam conditionem recordationis, vel simul cum ipsa re etiam determinati temporis recordemur, atque imaginem cum hac conditione in memoria conseruemus; vel dicunt non esse quidem necessarium vt imago rei præteritæ cum determinato tempore conseruetur, sed vt ea sit conditio obiecti tantum recordabilis, non ipsius recordationis: prius quidem dici nullo modo potest, quia falsum est; etenim multa particularia recordamur, quorum certum ac determinatum tempus non recordamur; hæc igitur non est memoriæ necessaria conditio, neque hoc intellexit Aristotel. quando dixit memoriam esse præteritorum, sed significauit alterum posteriorem sensum, nempe quod tempus præteritum sit quidem conditio obiecti memorabilis, sed non ipsius recordationis, seu memoriæ, etenim fieri recordatio potest absque vlla præteriti temporis consideratione: quod quidē hoc argumento probare possumus sumpto ex Aristotel. in eodem libro; nam ibi inquit sensum esse præsentium, memoriam vero præteritorum, vult igitur eandem esse tationem memoriæ, ad prætericum, quæ est sensus ad præsens; atqui sensus non apprehendit tempus præsens, imo sentire etiam rem præsentem possumus absque vlla præsentis temporis consideratione; ergo vult Aristotel. etiam præterita posse memotari sine vlla consideratione præteriti: hoc igitur si dicant, vt dicere omnino coguntur, non distinguunt, vt putant, vnam memoriam ab altera, nam intellectus, vt alio in loco demonstrabimus, potest etiam singularis intelligere, ergo etiam præterita, imo etiam vt ptæterita; igitur tunc saltem, quando intellectus conseruat speciem rei singularis præteritæ, non distinguetur memoria intellectiua à sensitiua, quoniam etiā intellectiua erit rei præteritæ eodem ptorsus modo, quo memoria sensitiua est præteritorum.

In lib. de ordine intelligendo.

Hæc igitur est Arist. sententia: facultas imaginatiua, & memoria accepta vt imaginum conseruatrix, sunt facultates eiusdem partis animæ, nempe sensibilis, & vtraq; est organica, & organū vnius est propinquū organo alterius, nam organum phantasiæ est medius ventriculus cerebri, memoriæ vero postremus, phantasia quidem, vt ante dicebamus, cognoscitiua est, at non specierum conseruatrix, memoria vero est conseruatrix, sed non cognoscitiua; ideo non potuit idem organum vtrique facultati, & tum cognitioni, tum conseruationi inseruire, sed duo distincta esse debuerunt, propinqua tamen, vt diximus, quum præsertim cognitio humidius organum requirat, conseruatio vero siccius, atque etiam frigidius, quia sic tenacius est: quod etiam Galen. asserit, licet alio modo facultates animæ in cerebri partes distribuat; medium enim ventriculum abscribit parti rationi, quam nos cum Aristotel. organicam esse negamus, sed de hoc in præsentia disputandum non est. A phantasia igitur imaginante imprimuntur imagines memoria, & ibi seruantur, ideoque propter propinquitatem phantasia dicitur habere propinquam memoriam, tanquam lib. apertum, in in quo multa sunt scripta, quæ legere potest: quod si vtrumque simul organum accipiamus vt vnum, tunc dicimus illud habere vim imaginandi phantasmata, & retinendi ac conseruandi ipsorum imagines; quo fit vt intellectus quoque hac ratione dicatur habere phantasiam tanquam apertum libr. in quo multa legere suo aibitratu potest; quum enim ibi sint fixa phantasmata illarum rerum, quarum species intellectus prius intellexit, potest ab eisdem phantasmatibus iterum pati, & easdem species recipere; dum enim phantasia renouat eiusdem phantasmatis imaginationem, intellectus quoque eiusdem rei intellectionem renouat, qua fit in ipso noua eiusdem conceptus impressio à phantasmate: hac igitur vna ratione vna & eadem memoria sensitiua apud Aristotel. per se, & primo inseruit animæ sensibili, secundario autem rationali; quare dum proprie memoria sumitur pro facultate recipiendi rerum imagines, quæ in ea fixæ absque cognitione seruentur, nulla datur memoria intellectiua; proinde Thomæ, & Scoti sententia de duplici memoria sic accepta aliena est ab Aristotel. & eam quoq; negare cogitur Ioannes Bacconius, dum species impressas negat. In alio tamen sensu memoriam intellectiuam à sensitiua distinctam etiam secundum Aristot. tueri possumus, quem mox, quum de habitibus loquemur, declarabimus.

Auerroes.

Confirmatur præterea nostra hæc opinio auctoritate Auerrois qui absque dubio huius sententiæ fuit; asseruit species in intellectu imprimi sicut antea considerauimus, & vt passim apud cum legere possumus in libr. de anima, ac non putauit eas manere fixas in intellectu post intellectionem tanquam habitus: nam in Commentar; 30. libr. 3. hæc apud eum verba leguntur [*formæ sunt duobus modis, sunt enim formæ rerum tum extra animam, tum in intellectu; sed in intellectu sunt veluti res velocis trāsmutationis, & non fixæ, extra animam vero existunt in materia sensili tanquam habitus in habēte habitum & res fixa in re patiente*] itaque cognouit Auer. formas intelligibiles ita esse in intellectu, vt sunt res sensibiles in organo sensus, nimirū præsente solum obiecto; tamdiu enim in est species coloris in oculo, quamdiu præsens est realis color; ab hoc .n. pendet in fieri, & in cōseruari: sic tam diu est in intellectu species intelligibilis, quam

diu

diu eſt in phantaſia phantaſma actu; & ceſſante phantaſmate ceſſat intellectio; & ſpecies intelligibilis euaneſcit, quoniam à phantaſmate pendet in eſſe, & in conſeruari: quo fit vt intellectio formaliter ſit præſentia ſpeciei in intellectu, cauſaliter vero ſit præſentia phantaſmatis actu in phantaſia. Hanc eandem ſententiam de ſpeciebus impreſſis, ſed poſt intellectionem non ſeruatis, tribuunt Auicennæ D. Thomas, & Scotus in memoratis locis; licet, vt ibi Scotus ait, ſatis obſcure ex Auicennæ verbis colligatur: ſed cuiuſcunque ſit, vera eſt, vt argumenta à nobis adducta demonſtrant, quæ quam debiliter à Gandauenſe ſoluantur in quæſt. 16. lib. 3. de Anima, quisque apud eum legere, & conſiderare poteſt; non eſt enim operæpretium, vt omnia, quæ ab aliis dicuntur, in medium afferamus.

Auicenna.

Confirmatio eiusdem ſententiæ teſtimonio Ariſtotelis, & reiectio interpretationis Scoti, & collectio erroris omnium aliorum.

Cap. VII.

SEntentia hæc ab Ariſtotele manifeſte ponitur in contex. 30. lib. 3. de Anima, dum dicit animam nunquam intelligere ſine phantaſmate; & in 39. eiusdem lib. dum inquit neceſſarium eſſe, vt intelligens ſpeculetur phantaſma aliquod; putauit enim nunquam fieri poſſe intellectionem ſine actione phantaſmatis, proinde non ſeruari ſpeciem in intellectu, quam poſſit intellectus intelligere ſine phantaſmate agẽte. Sed Scotus qui exiſtimauit ſpecies in intellectu impreſſas habere locũ obiecti mouentis, verba illa Ariſtot. conſiderans, & ſuam ſententiam tueri volens, inquit, conuerſionem intellectus ad phantaſmata poſſe duas ob cauſas dici neceſſariã, vnam ante acquiſitionem habituũ, alteram vero poſt; antequam enim habeat habitus, neceſſe eſt vt ad phantaſmata conuertatur, ſi debeat intelligere, ſicut omne paſſiuum conuertitur ad ſuum proprium actiuum; poſtquam autem acquiſiuit habitus, non eget amplius phantaſmatibus vt motiuis, eſt tamen neceſſarium, vt dum ipſe intelligit, phãtaſia quoque imaginetur, propterea quod tanta eſt propinquitas, & coniunctio harum facultatum, vt vna operante alteram quoq; operari neceſſe ſit, licet quandoq; neutra alteri inſeruiat; eſt igitur neceſſariũ intellectioni phantaſma, non tamen ſemper vt cauſa, ſed quandoq; vt neceſſario cõſequens: ideo quando Ariſtot. dixit animam ſine phantaſmate nunquam intelligere, vtramq; neceſſitatem communiter complexus eſt, nempe nunquam ſine phantaſmate vel efficiente intellectionem, vel eam conſequente. Attamen ſi

Scoti interpretatio.

A verba Ariſt. bene conſideremus, videbimus eum dicere intellectũ in homine ſemper egere phantaſia vt mouente, & obiectũ ſubminiſtrante; inquit enim in illo 39. contex. neceſſarium eſſe vt intelligens phantaſma aliquod ſpeculetur; atqui phantaſia ſpeculari nõ dicitur, ſed ſolus intellectus; quare non dicit Ariſtot. phantaſiam tunc imaginari, ſed dicit intellectum ſpeculari phantaſma aliquod; hoc autem non poteſt alio modo intelligi, niſi vt Ariſtot. dicat intellectum
B intelligentem intueri neceſſario phantaſma aliquod, & ab illo moueri. Sed vana etiam ſecundum ſe eſt illa ſecunda neceſſitatis ratio, quam Scotus adducit: nam quando duo ita ſe habent inuicem, vt neutrum alterius cauſa ſit, nullus eſſe poteſt inter illa eſſentialis reſpectus; ſeu neceſſarius contextus, proinde ſeparari poſſunt, & vnũ exiſtere ſine altero; igitur ſi poſt habituum acquiſitionem neque intellectio eſt cauſa imaginationis, neq; imaginatio intellectionis, nul-
C la eſt neceſſitas vt intellectũ intelligente etiam phantaſia imaginetur: quod ſi propter propinquitatem id contingere dicat, vt admittamus id poſſe contingere, nulla tamen ratio adeſt cur ſit neceſſarium ita ſemper euenire, quum in aliis facultatibus animæ, quamuis propinquis, id fieri non videamus; dum enim fit viſio, non eſt neceſſarium vt auditio, vel guſtatio fiat: quod ſi dicat in ſubordinatis tantum facultatibus id euenire, adhuc falſum eſt; quia non eſt neceſſa-
D rium vt phãtaſia imaginante etiam ſenſus ſentiat, quum poſſit operari nullo operante externo ſenſu, neque ſenſu communi: neque ad rem facit exemplum, quo Scotus vtitur, ſenſus communis reſpectu ſenſuum externorum; quia ſenſus cõmunis eſt veluti centrum omnium quinque ſenſuum, neq; ab illis re diſtinguitur, quocirca non poteſt operari niſi illis operantibus; abſente enim obiecto externo non operatur, ſed præſente, & mouente organum aliquod ſenſuum externorum: at intellectus non ita ſe
E habet reſpectu phantaſiæ, ſed eſt facultas animæ ſeparata à phantaſia, & ſecundum Scotum habet iam ſpecies impreſſas tanquam obiecta motiua, & fixas, neque eget amplius phantaſia obiectum ſuppeditante; quare nulla eſt ſimilitudo, proinde verba illa Ariſtotelis manifeſte aduerſantur opinioni Scoti. Præterea alia etiam à nobis ſæpe notata loca apud Ariſtotelem noſtræ ſententiæ atteſtantur, & Latinorum opinionem reiiciunt, nempe quando Ariſtoteles
F dicit ſpeciem intellectã & intellectionem idem eſſe; ſic enim aperte dicit non poſſe in intellectu exiſtere ſpeciem ſine intellectione. Colligere igitur ex dictis poſſumus errorem illorum omnium, qui impreſſas & permanentes ſpecies poſuerũt. Primum enim falſa eſt Scoti ſententia, qui dixit ſpeciem in intellectu perma-

nentem habere locum obiecti mouentis; etenim mouens secundum Aristotelem est solum phantasma; species vero inest in intellectu vt forma producta ab agente, non vt agens. Errauit etiam Thomas dicens speciem in intellectu seruari tanquam rationem operandi, quia secundum Aristotelem species in intellectu est operatio ipsa, non ratio operandi: ideo neque Gandauensis recte dixit, species impressas esse tanquam dispositiones ad operationem; hoc enim dicens dicit aliquid esse præparationem ad semetipsum: quum igitur species impressa intellectio ipsa sit, non est præparatio ad intellectionem; quare manifestum est has omnes sententias pugnantia dicere, dum ponunt in intellectu impressam speciem sine intellectione. Errarũt etiam illi, qui omnino specierum impressionem negarunt, quia horum quoque sententia, vt antea considerauimus, implicat contradictionem: dicunt phantasma esse agens, nihil tamen agere, quum nullam formam in patiente producat; quum enim nec speciem vllam imprimat, nec dicendum sit ipsum producere intellectionem, nihil agit, proinde est agens, & non est agens. Sed aduersus sentẽtiam nostram dubitare aliquis posset: quia si species impressa idem est, atque intellectio, sequitur phantasma solum esse idoneum, ac sufficiens principium producendi intellectionem; quum enim sufficiat ad imprimendam speciem, & species impressa idem sit, quod intellectio, certe sufficit ad producendam intellectionem; hoc tamen, vt paulo ante dicebamus, falsum est, & communi omnium consensioni aduersatur; nemo enim dixit, solum phantasma esse æquatum principium productiuum intellectionis. Ad hoc dicimus speciem intelligibilem non dici intellectionem quatenus solum recipitur, sed simul etiam quatenus iudicatur. adeo vt species recepta & iudicata idem sit quod intellectio: atqui phantasma ad speciei iudicium nihil confert, sed ad impressionem solum: ideo dum hanc solam spectamus, intellectus patitur tantum, phantasma vero agit; sed dum iudicium respicimus, ipsa intellectus natura est principium actiuum intellectionis: quare adæquatum principium intellectionis productiuum neque solum phantasma est, neque solus intellectus, sed ambo simul, illud vt speciem imprimens, hic vero vt iudicans; quæ duo simul eodem tempore fiunt, sed ratione & natura distinguuntur; prior enim est impressio iudicatione, & in iudicatione præcipue consistit intellectio, quare præcipuum agens intellectionem est intellectus ipse. Idem prorsus de sensibus dicendum est: nam obiectum externum est principium productiuum sensionis quatenus speciem in organo imprimit, sed

Dubium.

Solutio.

Phantasma non producit intellectionem.

facultas ipsa sensibilis dicitur agens, dum speciem iudicat, qua ratione sensionem producit, sicut aliàs declarauimus in lib. quem de sensu agente scripsimus.

Quid sit habitus intellectus, à quo intellectus dicitur in habitu.

Cap. IIX.

DEclarandum relinquitur, quid sint illi habitus, qui solent attribui intellectui tanquam fixi, & permanentes, à quibus vocatur intellectus in habitu; si enim post intellectionem nulla in eo species remanet, nihil apparet, quod possit habitus appellari. Ego hac in re sequendam puto nonnullorum opinionem, cuius mẽtionem facit Scotus in dicta quæst. 6. distinct. 3. lib. 1. & eam dicit fuisse à quibusdam Auicennæ adscriptam: attamen an Auicenna id voluerit, inquit Scotus, se nihil certi habere; attribuit autem illam Auicennæ Thomas in contex. 8. lib. 3. de Anima, & in 1. part. Sum. quæst. 79. artic. 6. sed cuiuscunq; fuerit, eam ego veram esse arbitrór, & Arist. verbis consentaneam. Dico igitur acquiri in intellectu ex multiplicatis intelligendi actibus quandam maiorem aptitudinem seu habilitatem ad easdem res intelligendas, quam non habebat prius, eaq; dicitur habitus acquisitus, nam mens nostra nascitur rudis, & inepta ad rerũ cognitionem statim capiẽdam, ideo necesse est vt laboret, & inuestiget, vt discat, & inueniat; sed postquam semel rem aliquã apprehendit, si diu in eius contẽplatione versetur, acquirit habitum, id est, habilitatem quandã, qua potest, quando vult, rẽ illam speculari absq; exercitio, & absq; labore: dicunt autem id ab Auicenna hoc pacto fuisse declaratum: intellectus postquam hanc habilitatẽ adeptus est, cõuertit se, quando vult, ad quandam intelligentiam superiorem, quæ infundit ei species, quas ipse sine vllo labore tunc recipit. Sed hæc sententia apud Peripat. admittenda non est: dicere potius debemus intellectum illam habilitatem adeptum conuertere se, quando vult, ad phantasiam, & absq; vllo labore fieri hanc rem, vel illam, quia iam est exercitatus in eorundem phantasmatum inspectione, & earundem rerum cognitione; quo fit vt ex phantasmatis oblatione imprimatur in eo statim species intelligibilis, & promatur intellectio, quod ante habitus acquisitionem non eueniebat; nam offerebatur quidem phantasma lumine agentis illustratum, nõ tamen statim intelligebat, quia rudis erat, & ad recipiendum ineptus, & labore, ac consideratione indigebat, vt speciem reciperet, quum autem semel recepit, aptior est ad eandem rem iterum intelligendam, mox autem si aliquantum in illa exerceatur, fit aptus ad eam rem statim, & sine labore in phantasmare inspiciendam, quando vult

vult. Hæc igitur aptitudo acquisita dicitur habitus quem prius intellectus non habebat, nec tamen est species intelligibilis, quæ fixa maneat in intellectu post intellectionem, iam enim ostendimus speciem cessante intellectione aboleri; sed est solum maior quædam habilitas, quæ post intellectionem fixa in intellectu manet. Hoc modo intelligenda puto verba Aristot. in context. 8. libr. 3. de Anima, quando dicit intellectum in habitu esse adhuc potestate, non tamen ita, vt erat antequam disceret, aut inueniret; significat enim Aristot. potestatem respectu operationis, semper enim intellectus non actu intelligens habet potentiam ad operationem; sed discrimen est, quoniam hæc potentia prius remotior erat, quando non habebat habitum, postea vero acquisito habitu est facta propinquior: ob id antea dicebamus, non omnino verum esse id, quod Aristotel. quandoque exempli gratia sumit, scientiam in animo esse actum primum, speculationem vero esse actum secundum; vtitur enim hoc exemplo non vt vero, sed vt apparente, & ad declarandum primi ac secundi actus discrimen satis accommodato; reuera enim intellectus habet potentiam ad scientiam vt ad actum secundum potius, quam vt ad primum; quando enim post ignorantiam acquirit scientiam, nil aliud reuera acquirit, quam intellectionem & speculationem, quæ est actus secundus; acquirit quidem etiam illam operandi habilitatem, ea tamen non est actus primus, nisi improprie, & per quandam similitudinem, sed actus primus est ipse intellectus, cuius esse operatio dicitur: nam si illa habilitas esset actus primus, non posset fieri intellectio, nisi præsupposita hac habilitate, quoniam actus secundus præsupponit primum; hoc tamen verum non est, quia fit intellectio etiam ante acquisitionem huius habilitatis: igitur intellectus ipse est actus primus, & semper est potestate respectu actus secundi, cum hoc tamen discrimine, quod illa potestas, antequam acquirat habitum, remotior est, postea vero fit propinquior: quare habitum acquirere non est acquirere actum primum, sed est potentiam ad secundum actum fieri propinquiorem, quam prius erat. Hoc possumus declarare exemplo satis claro: manus hominis nascitur ad scribendum apta, & habet hanc potentiam naturalem, valde tamen remotam ab actu scribendi; in principio enim non potest scribere, nec facere illos motus, quibus characteres formantur; at si exerceatur, & laboret, discit scribere, & nunc dicitur habitum scribendi acquisiuisse: quid igitur ex illo exercitio manet in manu impressum? certe ea cessante scribere, nihil ipsius actus in ipsa impressum manet; non enim alicuius characteris forma in manu remanet,

A sed sola habilitas, quæ nihil aliud est, quam aptitudo, & potestas scribendi facta propinquior; sic igitur de intellectu nostro dicendum est; nam in initio cum labore addiscit, aliqua tamen facilius aliqua difficilius, nec sine magno studio; nam prima principia, & dignitates facilius recipit (etenim hæc quoque à phantasia, & à sensibus recipit) alia vero difficilius, & cum exercitio, & labore, & discursu à noto ad ignotum; & is labor modo est maior, modo minor pro

B rerum varietate; & cognitio illorum, quæ facilius apprehenduntur, præparat intellectum ad recipienda alia cognitu difficiliora; & aliqua etiam ita difficilia sunt, vt ipse per se nullo discursu, nulloque studio illa addiscere possit, sed doctore ea explanante indigeat. Ad huius autem rei confirmationem dignus annotatione est locus aput Aristot. in context. 59. libri secundi de Anima, vbi dicit sensum esse naturaliter similem intellectui in habitu: sensus enim nascitur

Intellectus in habitu est similis sensui.

C cum potestate operandi ita propinqua, vt nullo doctore, nulloque exercitio indigeat, sed statim sine labore species sensilium recipiat; ideo si hanc habilitatem, quam sensus naturalem habet, vocaremus habitum, sensus accepisset habitum à generante, non à doctore aliquo: non sic intellectus; non enim cum tali habilitate nascitur, sed laborandum illi diu est vt eam adipiscatur; talis igitur est intellectus postquam acquisiuit habitum, qualis est sensus natura, pro-

D inde cum eo tantum discrimine, quod illa habilitas in intellectu est acquisita, in sensu autem est naturalis, sed ipsa secundum se considerata habilitas eadem est: quemadmodum igitur in sensu nulla nascitur impressa species obiecti, & nihil illius actus, qui recipiendus est, sed mera habilitas, & aptitudo, & potentia operationi proxima; sic in intellectu hic habitus nullam significat impressam speciem, sed solam habilitatem, & aptitudinem ad speciem statim reci-

E piendam. Si quis autem quærat, quidnam sit hæc habilitas, quæ vocatur habitus, ego arbitror esse qualitatem; quamuis enim Aristotel. in 7. Physic. à 17. ad 20. vsque contextum dicat habitus esse relationes, tamen rei veritas est, habitum notare naturam absolutam, quæ simul essentialiter respectum contineat; quocirca sunt & in categoria qualitatis, & in categoria relatiuorum, alia tamen & alia ratione; id enim quod habent absoluti, qualitas est. In genere

Quid sit habilitas

F autem qualitatis, an ad primam speciem, an ad secundam pertineant, non est clarum; quum enim sint quædam aptitudines ad operandum, videntur ad secundam speciem pertinere, quæ est potentia, vel impotentia; attamen Aristoteles omnes habitus in prima specie colocasse videtur. Ego dicendum puto tales operandi habilitates locatas esse ab Aristotel. par-

tim in prima, partim in ſecunda ſpecie qualitatis; habent enim hoc diſcrimen, quod aliæ ſunt naturales, aliæ vero acquiſitæ: quando igitur ſunt naturales, Ariſtotel. eas in ſecunda ſpecie colocauit, quam ob id vocauit naturalem potentiam, aut impotentiam: quando autem ſunt acquiſitæ, vocantur habitus, & pertinent ad primam ſpeciem qualitatis; ideo habilitas videndi, quæ in oculo eſt, licet ſimilis ſit habitui intellectus, nō tamen vocaretur habitus, quia eſt qualitas connata, ideo ad ſecundam ſpeciem qualitatis pertinet: potentia vero intelligendi in intellectu duplex conſiderari poteſt, vna propinqua, altera remota; & illa quidem, quæ eſt remota, pertinet ad ſecundam ſpeciem qualitatis, quia connaſcitur intellectui, ſed facta propinquior vocatur habitus, quia eſt habilitas per multiplicatos actus acquiſita, ideo hæc ſola ad primam qualitatis ſpeciem pertinet; hac de habitibus intellectus eſſe Ariſtotel. ſententiam arbitror, per eam enim omnes difficultates tolluntur.

Potentia ad intellectionē eſt duplex.

Sed aliqui recentiores, qui ſpecies impreſſas negarunt, & illam quam diximus, habilitatem non cognouerunt, ad phantaſmata confugerunt; quoniam alium modum, quo habitus intellectuales ſeruarentur, inuenire non potuere; dixerunt enim eatenus ſeruari habitus, quatenus phantaſmatum imagines in memoria ſeruantur, à quibus poteſt intellectus intellectionem recipere quandocunque ad phantaſiam ſe conuertere vult. Sed hæc ſententia recipienda non eſt, quia hoc dicentes non poſſunt interpretari verba Ariſt. in cont. 8. libr. 3. de Anima, quando inquit, intellectum in habitu maiorem habere operandi poteſtatem, quam prius: etenim ſi nihil penitus in intellectu manet, quæ eorum ſententia eſt, certe habet poteſtatem æque remotam, ac prius habebat; quare niſi concedamus in intellectu illam habilitatem ex iterata operatione comparatam, neque interpretari Ariſt. poſſumus, neque oſtendere quinam ſint habitus intellectuales, quia ſecundum iſtos nullus in intellectu habitus ponitur, ſed ſolum in parte animæ ſenſibili; quare nullam afferre rationem poſſumus, cur cognitio rerum naturalium ſit magis in animo Philoſophi non contemplantis actu, quam in anima hominis idiotæ, quum phantaſmata rerum particularium æque in vtriuſque animo eſſe poſſint; quamobrem niſi dicimus intellectum Phlioſophi maiorem habere aptitudinem contempladi vuiuerſalia, & rerum eſſentias, quam intellectū hominis idiotæ, nullam afferre poſſumus rationem, cur magis ille, quam hic, habeat in animo ſcientiam naturalem fixam tanquam habitum. Præterea hoc illi dicentes nullam intellectui memoriam attribuere poſſunt, quum nos aliquam etiam ſecundum Ariſtotel. intellectiuam memoriam concedamus; habitus namque illi aptum intellectum reddunt ad rem oblatam ſtatim abſque vllo labore intelligendam, vt quum fixi in intellectu ſint, nomine memoriæ appellari poſſint: ita enim celerem, & facilem eſſe operationem intellectus habitibus præditi certum eſt, vt inſtar conceptus impreſſi eſſe videatur, nec alio modo, quam hoc, Ioannes Bacconius memoriam intellectiuam in homine concedere poteſt, quum ſpecierum impreſſionem omnino neget.

Recentiorum opinio.

Memoria intellectiua ſecundum Ariſt.

Si quis autem quærat, quænam memoria animæ humanæ ſeparatæ attribuenda ſit, de hoc nihil prorſus enunciare iuxta Ariſt. poſſumus, quum ipſe animam humanam à corpore ſeparatam nullibi conſideraſſe comperiatur, ita vt non abſque ratione dubitauerint multi, an talem ſeparationem cognouerit. Secundum veritatem autem Theologos conſulere oportet; certum quidem illud eſt, alium in eo ſtatu eſſe intellectionis modum & quemadmodum tunc non amplius à phantasmatibus obiectum recipiendo intelligit, neque vllas ſpecies recipit, quæ ſint accidentia diſtincta ab eius ſubſtantia; ita perennem rerum memoriam ipſum habere credendum eſt, quæ ab intellectione non diſtinguatur: attamen hoc ſtatuere inſtituti noſtri non eſt, ideo rem hanc vt à propoſito alienam ad Theologos noſtros integram remittimus.

Omnium vtriuſque ſectæ argumentorum conſideratio & ſolutio. Cap. IX.

SVpereſt vt omnia vtriuſque ſectæ argumenta perpendamus, & quantum roboris habeant, conſideremus. Primum argumentum, quo prior ſecta impreſſas ſpecies oſtendebat, totum eſt concedendum; quoniam eo nil aliud probatur, quam ſpeciei impreſſio, quam & nos concedimus, at non oſtenditur eius permanentia poſt intellectionem.

Ad primum prioris ſectæ.

Ad ſecundum ſumptum ex habitibus intellectualibus neganda eſt conſequentia: iam enim diximus habitum non eſſe ſpeciem impreſſam, ſed eſſe habilitatem, & aptitudinem operandi facilius, quam prius; dicimus enim ſcientiam naturalem eatenus ſeruari tanquam habitum in animo ſcientis, quatenus ſeruatur illa aptitudo cognoſcendi ſtatim res naturales in phantaſmatibus in memoria ſeruatis, & intellectui oblatis à phantaſia imaginante: ideo ſcientia vniuerſalis non remanet actu in animo vt vniuerſalis, ſed poteſtate maxime propinqua in ſuis cauſis, quia ſeruantur in memoria imagines particulares, & in intellectu aptitudo abſtrahendi conceptum vniuerſalem abſque vlla difficultate; hanc .n. ſignificauit Ariſtot. in cont. 8. lib. 3. de Anima nomine habitus, per quem intellectus eſt aptus ad operandum quando vult.

Ad ſecundum.

Ad tertium negamus ſcientiam, ſeu habi-

Ad tertium.

habitum prædictum esse actum primum, & operationem esse actum secundum respectu habitus; hoc enim verum non est proprie loquendo, sed solum per quandam similitudinem; ipsa enim substantia intellectus est actus primus, contemplatio autem, & scientiæ acquisitio est actus secundus; Arist. autem hoc exempli gratia sumsit, & crassa Minerua considerauit, quoniam exemplorum veritas exacte quærenda non est. Sed hoc etiam concesso nullius roboris argumentum est, quia non est necessarium, vt actus primus præcedat tempore actum secundum; nam anima vegetans simul incipit esse, & operari; graue in sublimi genitum quo momento incipit esse, eodem incipit deorsum ferri; ignis simul atque est genitus, calefacit: itaque adeo validum est argumentum, vt eius vtraque propositio neganda sit. *Ad quartum.* Ad testimonia autem Aristot. in pluribus locis nulla opus est responsiode, quia per illa non ostenditur specierum permanentia post intellectionem. sed sola ostenditur impresslio, quam nos concedimus. *Ad primum posterioris sectæ.* Posterior vero secta primum argumentabatur ex verbis illis Aristot. in context. 5. lib. 3. de Anima [*intellectus nihil est actu eorum, quæ sunt, antequam intelligat*] quæ significant nullam speciem præcedere intellectioni, quare hoc argumento non impugnatur impresslio speciei, sed sola præcesslio: videtur tamen solui posse dicendo Aristot. ibi considerare primam apprehensionis originem, quæ fit in puero; puer enim prius intelligendo acquirit habitus, qui postea in eo seruantur, & præcedunt alias sequentes intellectiones, non illam primam. Sed revera argumantum contra priorem sectam efficax est, quia secundum illos species impressa ante intellectionem requiritur vel tanquam obiectum mouens, vel alio modo tanquam causa; sic enim intellectio fieri non potest, nisi impressa iam species esse statuatur, impressa autem specie factus est intellectus res illa, vt Aristotel. asserit in contex. 8. eiusdem libri, quare antequam aliquid intelligat, est aliquid eorum, quæ sunt, quod in eo context. 5. Arist. negat. *Ad secundum.* Secundum argumentum erat: sufficit species expressa; ergo frustra ponitur impressa: hoc dirigitur ad impugnandam speciei impresslionem, & facile soluitur; perinde enim est, ac si quis diceret, ignis agens sufficit ad vrendum lignum, ergo frustra ponitur in ligno generari aliam formam ignis: inefficax enim argumentum est, quum potius contrarium ex eo colligatur, nam si ad lignum vrendum sufficit: ergo in eo producit aliam formam ignis; nisi enim producat, certe vel non agit, vel non sufficit: sic igitur dicimus phantasma illustratum sufficere ad mo-

A uendum intellectum, ideoque producere in eo speciem, quia hanc non producere esset nihil agere, vel non sufficere: ideo repugnantia inest in hoc argumeuto, si bene perpendatur; sed deceptio in hoc consistit, quod putant speciem in intellectu poni tanquam causam intellectionis, vt eam alii ponebant, aduersus quos fortassis efficax argumentum est: nos vero speciem in intellectu ponimus tanquam effectum à phantasmate productum, non tanquam intel-
B lectionis causam, quin potius tanquam intellectionem ipsam; quare argumentum contra nos inane redditur. *Ad tertium.* Tertium argumentum erat: si darentur species in intellectu impressæ, daretur memoria intellectiua: ad hoc quid respondendum sit, iam dictum est superius; validum enim est aduersus ponentes specierum permanentiam post intellectionem, sic enim proprie intellectiuam memoriam omnino negamus secundum Aristot. qui memoriam sumptam pro im-
C pressione imaginis non concesslit, nisi in parte animæ sensibili: sed aduersus sententiam nostram de habitibus nullius roboris argumentum est; nam si quis dicat, his habitibus positis daretur memoria intellectiua, nos hoc concedimus, quoniam sic acceptam memoriam ipse quoque Aristotel. non negaret. *Ad quartum.* Ad quartum, quod impresslioni refragari videtur, dicimus formam non esse quidem receptiuam accidentis materialis, sed esse tamen receptiuam spiri-
D talis, formam scilicet informantem materiam, & constituentem aliquid in specie sub corpore naturali, qualis est in homine anima rationalis; nam de forma abiuncta à materia cōcedimus eā nullius accidētis subiectū esse posse. *Ad quintum.* Postremū argumentum nullius prorsus momenti est, nititur enim fundamento inter Philosophos maxime controuerso, & ab omnibus solui facile potest: Alexander enim & illi, qui eius sententiam sequuntur, minorem negarent: sed alii in-
E terpretes Aristot, qui animam rationalem etiam secundum Aristotel. immortalem esse affirmant, negarent maiorem: dicerent enim substantiam quidem æternam, & ab omni materia abiunctam, accidentia mutabilia recipere non posse; at substantiam æternam vt corpori caduco alligatam, & ab eo pendentem (vt aiunt) obiectiue, cuiusmodi est anima rationalis humana, posse absq; vlla absurditate recipere accidentia caduca, & mutabilia, quum enim mo-
F ueatur à phantasmatibus tanquam ab obiectis, & phantasmata mutabilia sint, ipsa quoque ab eis recipit affectiones nouas, atque mutabiles propter mutationem agentis, à quo producuntur: quare argumentum iuxta omnium sententias debile est.

JACOBI ZABARELLÆ PATAVINI, LIBER.

DE MENTE AGENTE.

Propositio, ac dispositio dicendorum. Cap. I.

PRæter humanam mentem' quæ patibilis dicitur, censuit Aristotel. necessariam esse alteram mentem agentem, sine qua nequeat in homine intellectio fieri, ea ductus ratione, quod vbi est aliquod patiens; quod in aliquo genere omnia recipere, & omnia fieri aptum sit, necesse est vt illi respondeat agens, quod illius generis omnia facere possit: quoniam igitur humana mens patiendo intelligit, & apta est omnia intelligere, proinde omnia pati, & omnia fieri; necesse est aliquod illi agens respondere, quod omnia intelligibilia faciat, idque non esse nisi mentem: quo fit vt duæ in humana intellectione mentes considerandæ sint, C vna patiens, de qua nos in aliis libris egimus, altera vero agens, de qua in hoc libro agendum nobis proposuimus; etenim tum ob eius dignitatem, tum ob summam difficultatem. tum etiam ob ipsius in humana intellectione necessitatem dignissima res est, quæ accuratè tractetur, ac declaretur. Duo autem sunt; in quibus tota est huiusce rei difficultas constituta: vnum, quid sit hæc mens agens, an sit pars aliqua animæ nostræ, necne, & quæ sit eius natura; alterum D vero, quænam sint eius officia in nostra intellectione; nam ipse quoque Aristoteles hæc vtraque de mente agente in 3. de Anima libro tractasse comperitur; & quamuis ordine naturæ dicendum prius esset de ipsius essentia, postea vero de officiis, tamen in hoc quoq; Aristot. imitati de officiis prius agemus, deinde vero de eius natura; progrediendum enim semper est à facilioribus, & ab iis, quorum cognitio ducere nos facilius in aliorū notitiam possit; cognitis enim E huius intellectus officiis, facilius quid ipse sit indagare, atque inuenire poterimus, quod etiam Aristot. mouit, vt prius de ipsius in humana intell[illegible]one officijs, postea vero de essentia loqueretur. Id tamen ante omnia protestari velim, me hac de re secundum principia tantū phi-A losophiæ Aristot. esse disputaturum, quum non aliud in his omnibus libris consilium meum sit, quam quid senserit Aristoteles, inuestigare, & eius sententiam, quantum in me est, planam, & manifestam reddere.

De officiis intellectus agentis variæ opiniones. Cap. II.

CErtum est, officium mentis agentis esse agere, hoc est, trahere de potestate ad actum, sed in quodnam agere dicatur, & quomodo, obscurissima res est, & maxime controuersa: alii namq; dicunt ipsam agere in phantasmata, non in mentem patibilem: alii in mentem patibilē, non in phantasmata; alii vero in ambo simul. Prima sententia Latinorum fuit, præsertim D. Thomæ, qui in libr. 3. de Anima, & in 1. part. Sum. quæst. 79. art. 3. & 4. & in quæstionib. disputatis de spiritalibus creaturis, artic. 10. & de anima, artic. 4. & 5. quibus in locis fusissime de C hac re loquitur, asserit rationem agentis in hoc esse constitutam, vt agat in phantasmata: eiusdem sententiæ est Ioan. Bacconius in 1. Sentent. quæst. 2. prologi vbi dicit officium intellectus agentis esse propter phantasmata, & totam eius actionem in phantasmatibus terminari, neque vlterius progredi. Pro hac opinione videtur argumentum sumi ex verbis Aristot. in contex. 18. lib. 3. de Anima, vbi declarans officium intellectus agentis inquit ipsum esse sicut lumen, nam D lumen facit colores, qui potestate sunt, esse actu colores: quemadmodum igitur lumen non agit in oculum, sed in obiectum colorem, & ipsum ducit de potestate ad actum; ita intellectus agēs agit in phantasmata, non in intellectum patibilem, ideo potest inde colligi argumentum tale; officium omnis agentis est trahere de potestate ad actum; sed Arist. hoc officium tribuit intellectui agenti ratione obiectorum, facit enim de intellectis potestate actu intellecta: ergo in phā-E tasmata agit, non in intellectū patibilem. Contra vero Simplicius videtur ei totam actionē tribuere respectu intellectus patibilis; putat enim vtramq; esse vnam & eandem substantiam, & vnum intellectum, qui vt in se manens dicatur agens, & vt progressus dicatur patibilis; quoniam ipse

Thomas.

Io. Bacconius.

Argumētum illorum.

Simplicius.

A ipse vt in se manens seipsum vt progressum du-
cit de potestate ad actum, de imperfectione ad
perfectionem. Hanc sententiam Auerroes in
Comment. 5. libr. 3. de anima Themistio attri-
buit, attamen non satis liquet Themistium fuis-
se huius opinionis. Hanc eandem sequitur Ioan-
nes Gandauensis in quæst. 24. 25. lib. 3. de Ani-
ma, vbi totam actionem intellectus agentis in-
quit esse in intellectum patibilem, non in phan-
tasmata, & ipsum in intellectu patibili produ-
B cere actum intelligendi. Pro hac sententia su-
mitur argumentum ex Aristot. in contex. 17. e-
iusdem lib. vbi ex eo quod detur intellectus pa-
tiens, infert dari etiam intellectũ agentem, pro-
ptetea quod omni patienti respondet aliquod
agens: vult igitur Arist. intellectum agentẽ dari
propter intellectũ patientem, & vt agat in eum;
ratio namque illa vana esset, nisi agens ageret in
illudmet patiens cui respõdere debet; hoc idem
Aristot. exempla declarant; inquit enim intel-
C lectum agentem ita se habere ad intellectũ pa-
tibilem, vt ars ad materiam se habet, ars autem
in materiam agit; ita materia prima est patiens,
in quod agunt omnia agentia naturalia; quare
etiam intellectus patibilis dicitur patiens respe-
ctu intellectus agentis & nomen quoque ipsum
hoc ostendit; non enim phantasmata vocauit
patientia, sed ipsum patibilem intellectum: in
hunc itaque voluit agere intellectum agentem.
Auerroes autem varius fuisse videtur: quandoq;
D enim asserit actionem intellectus agentis requi-
ri propter intellectum patibilem, vt ipsum ad a-
ctum ducat, atque perficiat; quandoq; propter
phantasmata, vt ea transferat de gradu in gra-
dum, hoc est, de materialibus faciat immateria-
lia, & de intellectis potestate actu intellecta:
quare videtur Auerroes existimasse officium in-
tellectus agentis requiri propter vtramq; actio-
nem, ductus fortasse vtrisq; argumentis ex ver-
bis Aristot. sumptis, quibus duas priores sectas
E vsas esse diximus, nam Arist. in contex 17. lib. 3.
de Anima dicere videtur intellectum agentem
agere in intellectum patibilem, deinde in 18. vi-
detur asserere ipsum agere etiam in phantasma-
ta. Ideo sententiam hanc nonnulli recentiores
sequuti sunt, qui eam magis declarantes dixe-
runt, intellectum agentem esse idem re cum in-
tellectu patibili, & esse cognoscentem, & eate-
nus in illum agere, quatenus tribuit illi cogni-
tionem, vt hac ratione dicatur intellectionem
F producere, quia intellectui patibili tribuit co-
gnitionẽ, quã ipse agens prius habebat. Hæc sunt
quæ ab aliis dicuntur, à me breuissime collecta.

Io. Gandauensis.

Argumētum illorum.

Auerr.

Recentiores.

Dictarum opinionum confutatio.
Cap. III.

Confutatio opinionis.

NOs vero aliorum errores patefaciendo si-
mul ipsam rei veritatem iuxta Aristotelis
A mentẽ declarabimus. Inprimis à veritate pror-
sus aberrant illi, qui dicunt intellectum agen-
tem agere in phantasmata: quoniam, vt modo
alios considerasse dicebamus, Arist. intellectum
agẽtem inuenit propter intellectum patibilem,
& vt in eum ageret tanquam patientem. Sed ob-
stare nobis videntur verba Aristot. in contex. 18.
quando intellectum agẽtem cum lumine com-
parat, & significat ipsum agere in phantasmata:
iis tamen verbis bene intellectis tolletur omnis
B difficultas, & ipsa rei veritas manifesta fiet. Sci-
endum igitur est, quando dicimus aliquid face-
re de tali potestate tale actu, verbum illud [*fa-
cere*] ambiguum esse, & posse intelligi duobus
modis; potest enim facere vt forma, potest et-
iam facere vt agens: forma enim humana adue-
niens materiæ, facit de homine potestate ho-
minem actu, neque ob id est agens, quia facit
hominem ad modum formæ, non ad modum a-
gentis; homo vero generans alterum hominem,
C dicitur facere hominem tanquam agens: diffe-
rentia igitur est in hoc cõstituta, quod ignis ge-
nerat alterum ignem, & facit de igne potestate
ignem actu, producendo in illa materia alteram
formam ignis sibi similem; illa vero altera for-
ma producta facit de igne potestate ignem actu,
non tamen producendo aliam formam, sed vt
forma ipsa, quia non id facit vt agens; iungitur
enim ipsi rei; at agens generans externum est,
neque cum materia coniungitur. Quando igi-
D tur Aristoteles dicit intellectum agentem facere
phantasmata actu intelligibilia de intelligibili-
bus potestate, non ob id declarat rationẽ agen-
tis, quia non id præstat vt agens, sed vt forma;
iungitur enim phantasmatibus lumen intelle-
ctus agentis tanquam forma, qua redduntur a-
ctu motiua, & actu intelligibilia; sicuti lumen
iungitur colori tãquam forma, & perfectio, qua
redditur actu visibilis, & actu motiuus visus, ne-
que dicitur lumen esse agens respectu colorum;
E quia nihil in eis producit vt agens, sed eis iungi-
tur vt forma, per quam totum hoc cõiunctum,
color illuminatus, constituitur in esse obiecti-
uo; & fit actum motiuũ visus: hoc significauit A-
ristot. in eo ipso loco, dum dixit intellectum a-
gentem facere omnia tanquam habitum quen-
dam; habitus enim formam denotat, non cau-
sam effectricem. quia efficiens est à patiente dis-
iunctũ, forma vero iungitur materiæ recipienti,
& habitus rei habenti habitum; sic lumen colo-
F ribus hæret vt forma, & perfectio; neq: ad eos se
habet vt agẽs ad patiens. Non est igitur verũ id,
quod prima secta dicit, intellectum agentem a-
gere in phantasmata, & argumentũ eorum nul-
lius roboris est. Decepti etiam sunt illi, qui pu-
tarunt intellectũ agentem agere in intellectum
patientem tanquam agens distinctum à phan-
tasmatibus, quod extra phantasmata agendo
perfi-

Rhem. & Bacc.

Solutio argum.

Facere aliquid vel sumitur ad modũ formæ, vel ad modũ agentis.

Confutatio opinionis Simplicij & aliorum.

A perficiat intellectum patientem, & ipsi tribuat
intellectionem; hoc enim dato sequeretur intel-
lectum patientem posse etiam sine phantasma-
tibus intelligere, nempe sumendo cognitionem
immediate à solo agente; id tamen Aristot. ad-
uersatur, qui in contex. 39. libri tertii de Anima
aperte dicit, fieri nunquam posse vt intellectus
intelligat, nisi phantasmata aliquod speculando:
quare secundum Aristotelem omnis nostra in-
tellectio fit ex motione facta à phantasmatibus.

Intellectus agens non agit quatenus intelligens.

B Imo non solum falsum est id, quod dicunt, in-
tellectum agentem tribuere patienti suam co-
gnitionem, sed neque ea ratione, qua est agens,
est intelligens; quamuis enim necessario conse-
quatur vt sit mens aliqua, & actu intelligens, ta-
men ea ratione, qua est agens, nihil formaliter
intelligit, sed solum effectiue; quatenus in ho-
mine intellectionem producit: quomodo au-
tem id faciat, postea declarabimus, & ostende-
mus intellectum agentem esse quidem semper
C intelligentem, agere tamen non vt intelligen-
tem, sed vt intelligibilem: falsum id quoq; est,
quod Gandauensis dicit, intellectum agentem
in intellectu patiente producere actum intelli-
gendi: postea enim ostendemus intellectum
patibilem sufficientem sibi esse ad promendam
intellectionē sine ope intellectus agentis. Quo-
cunque igitur modo dicatur intellectum pati-
bilem pati ab intellectu agente, tanquam ab a-
gente distincto à phantasmatibus, & tanquam
D à cognoscente, falsum est, & ab Arist. alienum,
Quum autem vtraq; hæc secta errauerit, erra-
uit etiam tertia, quæ vnum cum altero errorem
coniunxit, vt considerantibus manifestum est.

Vera sententia de actione intellectus agentis. Cap. IV.

De actione igitur mentis agentis ego hanc
esse puto veritatem iuxta Aristotelis opi-
E nionem; vt agere dicatur in intellectum patibi-
lem, non in phantasmata, sed phantasmatibus
iungatur vt forma constituens obiectum moti-
uum intellectus patibilis: clarum hoc est consi-
derantibus argumentum Aristotelis in conte-
xtu 17. eius libri; ibi namque constituto intel-
lectu patiente colligit mentis agentis necessita-
tem, quia nihil imperfectum, & tale potestate
vult in sua imperfectione manere, sed ad perfe-
ctionem ducatur necesse est; non potest autem
F semetipsum perficere; ergo requirit agens, à
quo perficiatur, ducaturque de potestate ad a-
ctum; agit ergo mens agens in mentem patien-
tem, non in phantasmata, sed eis iungitur vt
forma. Vnde colligimus, quomodo agit in in-
tellectum patibilem: non enim agat vt solus, &
vt agens distinctum à phantasmatibus, tū quia
sequeretur posse absque phantasmate intelle-

A ctionem fieri, tum etiam quia agit vt habitus, &
forma phantasmatum: agit igitur vt iunctus
phantasmatibus, ita vt ex vtrisque vnum con-
stituatur obiectum perfectum, & potens in in-
tellectu patibili speciem producere: quare v-
num tantum est agens, ipsum phantasma, lu-
men vero intellectus agentis non est agens se-
paratum, sed est perfectio phantasmatis, quæ
constituit obiectum perfectum, & potens mo-
uere intellectum patibilem. Ideo recta est illo-

Intellectus agens agit vt intelligibilis.

B rum sententia, qui dicunt intellectum agentem
esse agentem vt intelligibilem potius, quam vt
intelligentem; quia si debet reddere phantasma
actu intelligibile, oportet ipsum per se esse actu
intelligibilem, quemadmodum etiam lumen,
quatenus est per se visibile, non quatenus vi-
dens, reddit colorem actu visibilem: est quidem
necessarium, vt ipse quoque sit intellectus ali-
quis, quia omne actu intelligibile est intelle-
ctus; non in hoc tamen consistit ratio agentis,
C sed in eo quod sit actu intelligibilis: hoc autem
non ita accipiendum est, vt dicamus ipsum ita
intelligibilem esse, vt à nostro intellectu intelli-
gatur secundum propriam naturam, & quate-
nus est quædam substantia abiuncta à materia;
hoc enim fortasse est vltimum, quod à nobis
cognoscitur: sed eatenus dicitur agere vt intel-
ligibilis, quatenus est ratio intelligibilitatis a-
liorum, id est quatenus est actus, & perfectio,
qua cætera redduntur intelligibilia; proinde di-
D citur intelligibilis, non quod ipse intelligatur,
sed quod per ipsum alia intelligantur; sic enim
& lumen vna cum colore locum habet vnius
obiecti visibilis, & mouentis; non enim quod
ipse Sol, seu eius lumen videri separatim dica-
tur, sed quia est ratio, qua colores sunt actu vi-
sibiles. Facultas igitur passiua intellectus pati-
bilis non respicit aliud agens, quam obiectum
phantasma; sed hoc non potest agere, nisi ab in-
tellectu agente perficiatur, & fiat obiectum a-
E ctu motiuum: quare intellectus agens est for-
ma, qua obiectum fit actu obiectum, proinde
respicit obiectum vt forma, patibilem vero in-
tellectum vt agens, non quidem agens separa-
tum, sed vt forma constitutiua agentis. Hæc est
absque dubio sententia Aristot. quam ipse ma-
gno cum artificio significauit: nam in contextu
illo 17. docuit rationem agentis esse respectu in-
tellectus patibilis, deinde in 18. modum actio-
nis declarauit, ne intelligeremus esse agens di-
F stinctum ab obiectis; comparauit enim vtrun-
que intellectum cum obiectis dicens, hic fit o-
mnia, ille vero omnia facit, id est, facit esse actu
intelligibilia, facit autem vt habitus quidam,
id est, vt forma & perfectio, quæ obiectis iun-
cta constituit obiectum actu, & perfe-
ctum, quemadmodum decla-
rauimus.

An Intellectus agens iungatur phantasmatibus in phantasia existentibus, an in intellectu patibili receptis.

Cap. V.

QVæstio explicatu digna hic oritur, quum intellectus agens iungatur phantasmatibus vt forma, an eis iungatur in phantasia, an postquam in intellectu patibili recepta sunt. Dicunt aliqui non in phantasia hanc coniunctionem fieri, sed lumen agentis phantasmatibus iungi, & ea perficere in ipso intellectu patibili: quod probant argumento tali: officium intellectus agentis requiritur propter quidditates, quæ in phantasmatibus latent; has enim facit actu intelligibiles; ergo si in phantasia phantasmatibus iungeretur, phantasia cognosceret quidditates, & vniuersalia, quod nemo vnquam dixit; non potest igitur intellectus agens munus hoc exercere, nisi in phantasmatibus iam in intellectu patibili receptis. Confirmant per illa, quæ ab Aristotele dicuntur in contextu 10. libri tertij de Anima; ibi enim inquit, intellectum à solo sensitiuo recipere carnem, id est, totum compositum singulare, absque vllo auxilio intellectus agentis; ergo phantasmata sunt per se ipsa sufficienter præsentia intellectui patibili: vt ab eo apprehendantur tanquam confusæ quædam cōceptiones singularium, per eas tamen non apprehenduntur quidditates, quia non apparent; sed illis confusis conceptionibus adueniens lumen intellectus agentis resoluit eas in quidditatem, & quidditatem à quidditate distinguit, & facit quidditates de intellectis potestate actu intellectas, quæ sunt verum obiectum intellectus patibilis; quum igitur requiratur intellectus agens propter obiectum, hoc est, propter quidditates, vt eas apparere faciat, & hæ non cognoscantur nisi ab intellectu, oportet lumen agentis iungi phantasmatibus in intellectu, non in phantasia. Vtuntur etiam ad hoc declarandum exemplo tali: si velimus in statua cernere aliquas minutissimas lineas, apponimus statuam lumini, vt illustretur, nec quærimus vt illuminentur oculi, quoniam oculi non egent lumine, sed obiecto illuminato, vt illa quæ confusa erant, appareant, quia absque illo lumine videret quidem oculus statuam, at minutissimas illas lineas non cerneret: statua igitur potest per se imprimete in oculo speciem confusam, neque lumen illud requirit, sed solum requiritur propter lineas illas, quibus proportione respondent quidditates latētes in phantasmatibus. Hæc sententia mihi probari nulla ratione potest, quum per eam tollatur tota ratio agentis: si enim intellectus agens iungitur illis confusis conceptionibus iam receptis in intellectu patibili, iungitur

Aliquorum opinio.

Primum argumentum.

Secundū argumētum.

Confutatio.

A potius vt forma, quam vt agens, quod etiam illi concedere videntur, fatentur enim intellectum agentem respectu obiectorum non habere locum agentis, sed formæ tantummodo; attamen neque respectu intellectus patibilis potest habere locum agentis, hoc enim non potest esse alio modo, nisi quod illæ conceptiones ita illuminatæ agant in intellectum patibilem, quod nullo pacto dici potest, iam enim inhærent ipsi intellectui tanquam formæ; quare etiam in-

B tellectus agens illis iunctus habet locum formæ vna cum illis, at forma non agit in subiectum, in quo recepta est; quare intellectus agens nulla ratione haberet locum agentis iuxta illorum opinionem. Miror etiam, quomodo hoc dicere potuerint; quum omnino negauerint species in intellectu imprimi; id enim si verum est, quomodo possunt phantasmata, & confusæ illæ cōceptiones in intellectu recipi? sic enim reciperentur in intellectu tanquam species distinctæ à

C phantasmatibus, quod ipsi negant, dum negant species impressas. Ego igitur cogor multorum sententiam sequi, qui dicunt intellectum agentē iungi obiectis nondū in intellectu patibili receptis, sed in phantasia existentibus, quia hoc modo seruatur vera ratio agentis; phantasmata enim sine lumine agentis essent quidem apta ad imprimendam in intellectu patibili conceptionem rei singularis, at non imprimerent speciem quidditatis, nisi essent illuminata ab intel-

D lectu agente, qui dat eis vim motricem, & productricem speciei quidditatis; facit enim vt in phantasmatibus distincte appareant omnes naturæ, & quidditates, sicuti lumen Solis in statua facit vt appareant distincte omnes minutissimæ lineæ, & vt statua sit apta ad imprimendum in oculo non solum totam imaginem confusam, sed etiam omnes partes, & omnia exilia lineamenta: ideo similitudo ab illis adducta manifeste cōtra ipsos facit, nā minutissimæ illæ lineæ in

E statua non indigēt lumine eas illustrante, quando iam in oculo receptæ sunt, sed extra oculum, & in ipsa statua; ipsi enim fatentur oportere statuam illuminari, non oculum: sic igitur optime seruatur ratio agentis, nam agens debet esse externum, vt possit agere in patiens, id vero, quod in ipso patiente recipitur, non est vocandum agens, sed forma. Ad argumenta autem illorum facile est respondere. Primum erat; si iungeretur phantasmatibus in phantasia; ergo phanta-

F sia esset intelligens, & apprehenderet vniuersalia, & quidditates: ad hoc neganda est consequentia, & ratio negationis sumitur tū à phantasia, tū ab obiecto ipso: à phantasia, quoniam ipsa nō est apta cognoscere vniuersale, & quidditatem; quare etiam si haberet in seipsa speciem vniuersalem, non eam cognosceret, quia non est talis facultas, quæ ad hanc operatio-

Primum argumētum.

nem

nem idonea ſit; non poteſt enim abſtrahere vni-
verſale, & ipſum transferre de gradu in gradum:
hoc poſſumus confirmare exemplo coloris, &
luminis; lumen enim facit vt color parietis ſit a-
ctu viſibilis, paries tamen habens colorem il-
lum illuminatum non eſt videns, quia vim co-
gnoſcendi non habet; quare eſt quidem color
ille viſibilis, non tamen à pariete, in quo ineſt,
ſed ab oculo, cuius motiuus eſt: ſic etiam in
phantaſia ſunt quidditates in phantaſmatibus
illuminatæ, proinde intelligibiles, non tamen à
phantaſia, quoniam ipſa hanc vim non habet.
Idem oſtenditur ratione obiecti: phantaſma e-
nim quantumuis ab intellectu agente illumina-
tum non eſt formaliter intelligibile, ideo ſi fieri
poſſet vt idem formaliter acceptum ad intelle-
ctum poſſibilem transferretur, non intelligere-
tur ab eo; quia phantaſma illuminatum voca-
tur quidem actu intelligibile, nō tamen forma-
liter, ſed obiectiue, nam ſi ipſummet in intelle-
ctu poneretur, non fieret intellectio; ſed ideo
vocatur intelligibile, quia poteſt producere in
intellectu poſſibili ſpeciem intelligibilem, quæ
dicitur intelligibilis formaliter, quia ipſamet
recipitur in intellectu. Hoc quoque confirma-
tur eodem exemplo luminis, & coloris: nam
color realis, qui in pariete eſt, licet ſit actu illu-
minatus, & ita actu viſibilis, non eſt tamen viſi-
bilis formaliter, ſed ſolum obiectiue; quia ſi i-
demmet realis color illuminatus poſſet in oculo
poni, non videretur ab eo: ideo actu viſibile ſu-
mi poteſt duobus modis; nam coloris ſpecies
ſpiritalis in oculo recepta dicitur viſibilis for-
maliter, ſed color realis illuminatus viſibilis di-
citur obiectiue, ſed non formaliter. Leuitas igi-
tu argumenti manifeſta eſt, quia neque phan-
taſia eſt apta intelligere quidditates, neq; phan-
taſma illuminatū in phantaſia eſt actu intelligi-
bile formaliter, ſed eſt formaliter imaginabile;
intelligibile autem obiectiue, quatenus eſt ob-
iectum potens extra phantaſiam producere in
intellectu ſpeciem intelligibilem. Alterum ar-
gumentum ſumebatur ex cont. 10. lib. 3. de Ani-
ma, vbi Ariſt. dicit intellectum recipere compo-
ſitum confuſum à ſolo ſenſu ſine ope intellectus
agentis: vult igitur phantaſmata in phantaſia
exiſtentia non egere lumine agentis, vt ſint actu
motiua, ſed eſſe per ſe motiua abſque illo, pro-
inde lumen agentis non requiri niſi poſtquam
illud confuſum in intellectu patibili receptū eſt,
nempe vt in eo quidditas eluceſcat. Ad hoc di-
cimus obiectum illud poſſe duabus rationibus
dici actu motiuum; nempe vel ita motiuum, vt
totius tantum confuſi ſpeciem imprimat; vel ita
motiuum, vt imprimat etiam ſpeciem quiddi-
tatis latentis in eo confuſo: priore quidem mo-
do inquit ibi Ariſt. phantaſma eſſe per ſe moti-
uum intellectus noſtri abſque lumine intelle-

Intelligibile aliquid dicitur vel formaliter, vel obiectiue, ſic et iam viſibile.

A ctum agentis, ſed non ſecundo modo; non eſt e-
nim ex ſe ita motiuum, vt poſſit quidditatē im-
primere, niſi illuminetur ab intellectu agente:
vult igitur Ariſt. phantaſma illuminari in phan-
taſia, & ita illuminatum imprimere in intellctu
ſpeciem quidditatis: quare per hoc argumētum
non oſtenditur obiectum illuminari in intelle-
lectu ſed potius in phantaſia; hoc enim demon-
ſtrat comparatio, quam ibi Ariſt. facit cum linea
flexa; dicit enim cognitionem quidditatis ſimi-
B lem eſſe lineæ flexæ, quatenus lumen agentis
fertur prius ad obiectum in phantaſia, deinde
cum eo ad intellectum reflectitur.

De abſtractione, an fiat ab intellectu patibili, an ab agente.

Cap. VI.

Dignum conſideratione hîc eſt, à quonam
fiat abſtractio, an ab intellectu patibili, an
C ab agente; hoc enim cognito, erit plene cogni-
tum officium intellectus agentis: plurium ſen-
tentia eſt abſtractionem fieri ab intellectu a-
gente; nam Latinorum plures hoc dicunt, & A-
uerroes quoque aperte id aſſerit in Comment.
18. lib 3 de Anima, & in calce 20. vbi dicit Ariſt.
fuiſſe coactum ponere intellectum agentē pro-
pter abſtractionem, quia eius actio eſt abſtra-
ctio; abſtrahit enim à phantaſmatibus vniuerſa-
le, & ipſum denudat omni materiali conditio-
D ne; ideoque intellectio intellectus patibilis nil a-
liud eſt, quam receptio huius vniuerſalis ita ab-
ſtracti ab agente; & actio ipſius agentis nil aliud
eſt, quam abſtractio vniuerſalium ab omni con-
ditione materiæ, vt mouere poſſit intellectum
patientem: illud igitur, quod vocari ſolet, facere
de intellectis poteſtate actu intellecta, apud A-
uerroem eſt abſtahere, proinde abſtrahere eſt
officium ſolius agentis: citat etiam Auerr. di-
ctum Alexandri, quod apud eum legimus in lib.
E 2. de Anima in capite de intellectu agente; ibi e-
nim Alexander dicit, non ſolum eſſe neceſſa-
riam in anima intellectiua vtramque vim, vnam
agendi, alteram patiendi, ſed etiam melius de-
clarari naturam intellectus per agere, quam per
pati: quod declarans Auerroes dicit intellectum
per pati non differre à ſenſu, ſed ſolum per age-
re, quia non datur ſenſus agens, ſed datur intel-
lectus agens, qui fabricat intelligibilia, quod
dicitur abſtrahere. Hæc ſententia recipienda
F non eſt, & impugnatur efficaciſſime argumen-
to Ioannis Gandauenſis, licet ipſe ad aliud de-
monſtrandum eo abutatur; nam probare vo-
lens intellectum agentem non agere in phan-
taſma & eis nihil tribuere, ita argumentatur:
intellectus agens, ſi phantaſmata illuminat,
æque omnia in eis exiſtentia illuminat, æque
omnia intelligibilia facit, nec poteſt vnum
expe-

Auerroïs & Latinorum opinio.

Confutatio.

expoliare alijs, & ab eis, separare, & facere vt vnum sine alio intelligatur; quemadmodum lumē picturam aliquam feriens facit æque omnes eius colores esse visibiles, æque omnes illustrat, nec facit vt vnum videatur sine alio; ergo intellectus agens nihil phantasmatibus tribuit, & nihil in eis operatur. Sed hæc consequentia reuera inefficax est, & Ioannes fallaciam committit à secundum quid ad simpliciter; quia hoc argumentum probat quidem intellectum agentem non separare, seu abstrahere vnum ab alio, quoniam æque illuminat totum phantasma, & omnia, quæ in eo sunt; proinde est efficacissimum ad probandum quod intellectus agens non possit facere abstractionem; quū nihil aliud sit abstractio, quam separatio vnius ab alijs, & acceptio vnius non acceptis alijs: at non probat intellectum agentem nil prorsus in phantasmatibus operari; operatur enim aliquid necessarium pro abstractione, licet non faciat ipse abstractionem, vt mox declarabimus:

In abstractione duo sunt consideranda.

quando enim rem aliquam ab alia re abstrahere volumus, & eam sumere non sumpta illa alia, certum est necessarium esse vt vnam ab alia distinctam habeamus; quia si confusæ & commistæ sint, id facere minime possumus; vt si nobis offeratur aqua vino commista, non est in nostra facultate accipere vinum non accepta aqua, quod dicitur abstrahere; quod si quispiam aliquo artificio vinum ab aqua separaret; ita vt vtraque distincta inspicierentur, facile nobis esset vnum accipere relicto altero: duo igitur actus considerandi sunt; vnus est actus distinguendi rem à re, vt distincte appareant; alter est actus accipiendi vnam dimissis alijs: qui duo actus ad eundem intellectum pertinere non possunt, sed vnus ad agentem, alter ad patientem; quia si abstrahere est accipere vnum dimissis alijs, certe non intellectus agentis officium est, sed patientis, hic enim quidditatem intelligit in phantasmate emicantem, & eam accipit absque conditionibus materiæ, & absque alijs, quæ in eo phantasmate sunt, & sic eā ab alijs abstrahere dicitur: at facere id nō posset, nisi prius omnia in phantasmate distincta apparerent, quæ distinctio est opus intellectus agentis; huius enim lumen phantasmati adueniens omnia, quæ in eo sunt, æque illuminat, & facit vt distincte omnia appareant, vt in phantasmate equi facit vt distincte appareant natura corporis, natura viuentis, natura animalis, natura equi, natura quantitatis, & natura qualitatis, & sic aliorum accidentium; hæc enim omnia in eo phantasmate confusa, & indistincta erant, sed ab agente illustrata offeruntur patibili intellectui clara, atque distincta, vt ipse ea omnia intuens possit contemplari id, quod vult, tam totum confusum, quam singulam quidditatem in eo emicātem, & eam

A omissis alijs intelligere: hoc idem in coloribus euenit; quando enim debile est in aere lumen, videmus confuse picturam totam, sed colorum distinctionem non videmus; adueniente autem Solis lumine distincti apparent omnes colores, & omnes tenuissimæ lineæ, nosque liberi sumus, & apti ad intuendum in ea pictura quicquid volumus dimissis alijs: nam primo loco totum confusum inspicimus, postea ad singulas particulas conuertimur, & intuemur modo hāc

B sine illa, modo illam sine hac, & hoc visus ipse facit, non lumen, siquidem lumen illustrat solum, atque distinguit, visus vero inspicit hanc partem sine illa, & illam sine hac: ea tamē à philosophis abstractio non appellatur; quia vt dicatur proprie abstractio, non satis est si vna res sine alia accipiatur, sed oportet etiam vt de ordine in ordinem transferatur: quod in visione non euenit; oculus enim rem hanc accipiens videndam sine alijs non ob id eam transfert ad a-

Nota quæ dicatur a philosophis abstractio.

C lium ordinem rei cognoscibilis, quia ibi omnia sensilia sunt, tam totum, quam partes; at intellectus abstrahens transfert rem de ordine in ordinem, seu potius talem translationem factam præsupponit, fit tamen re vera translatio hæc ab agente, qui illustrans facit rem è sensili intellectilem, deinde patibilis intellectus eam accipit, & ita abstrahere dicitur: in hoc igitur differt intellectus agens à lumine, quod lumen non transfert colores ad alium gradum cognoscibi-

D litatis, at intellectus agens facit è sensili intellectile. Ex his igitur patet error Auerr. qui putauit abstractionem esse munus intellectus agentis: patet etiam error Ioannis Gandauensis, qui ex hoc colligebat intellectum agentem nil tribuere phantasmatibus; tribuit enim reuera lumen distinguens, sed nullam electionem facit; hæc enim fit ab intellectu patiente, diciturque formaliter abstractio, quum actio intellectus agentis non sit abstractio, nisi antecedenter, quia

E necessario præcedit abstractionem.

Solutio dubij aduersus ea quæ dicta sunt. Cap. VII.

SEd aduersus hæc dubium oritur; si enim abstrahere esset munus intellectus patibilis, ergo esset pati, quia officium intellectus patibilis est pati: id tamē videtur esse falsum, & repugnare propriæ huius vocis significationi, nā abstractio actionem potius, quam passionem signifi-

F cat: quod argumentum mihi videtur Auerroem mouisse ad dicendum abstractionem esse operationem intellectus agentis. Ad hoc dicimus, verum quidem illud esse, quod ex vi vocabuli sumitur, abstractionem esse actionem, sed negandum esse, patibilis intellectus officium esse solum pati; quia licet Arist. dixerit intelligere esse pati,

Intellectus noster in cognoscendo agit.

pati, quia secundum originem est pati, & facilius ad cognoscendam eius naturam ducimur per pati, quam per agere, tamen intelligere est etiam agere; nam cognoscere non in sola specierum receptione, quæ passio est, consistit, sed etiam in receptarum iudicatione, quæ est actio; quare patibilis intellectus speciem quidem recipiendo patitur, sed eam iudicando agit, & ita agendo dicitur abstrahere, quo fit, vt intellectio dicatur actio immanens, quia fit ab ipso patibili intellectu, & ipsomet recipitur. Hoc significare voluit Alexander in loco ab Auerroe citato, quando dixit intellectum humanum magis declarari per agere, quam per pati; hoc est, eius naturam ratione operationis magis in actione, quam in passione esse constitutam: quem locum non intelligens Auerroes traxit ea verba ad intellectum agentem, quasi Alexander dicere voluerit intellectum agentem obtinere in anima humana præcipuum locum, & patibili intellectui antecellere, non quidem tempore, sed dignitate, quia nobilius est agere, quam pati. Attamen Alexander ibi nō de illa actione loquitur, quæ attribuitur intellectui agenti. sed de illa, quæ est propria intellectus patibilis, & est speciei receptæ iudicatio; vult enim ijs verbis significare cognitionem magis in iudicatione, quam in receptione consistere: nam si receptio tempore iudicationem præcederet, vtique clarum esset intellectionem esse formaliter iudicationem, non receptionem, nisi antecedenter; sed quum simul tempore receptio, & iudicatio fiant, dicimus intellectionem esse simul passionem, & actionem, sed magis in actione, quam in passione consistere. Ex his colligimus errorem illorum, qui dicunt officium esse intellectus agentis producere in intellectu patibili actum intelligendi; hoc enim falsum est, quoniam actus intelligendi producitur ab ipsomet intellectu patibili, dum receptam speciem iudicat; agens vero non iudicat, neque iudicium producit, sed id solum præstat, quod antea diximus; iunctus enim phantasmati ipsum aptum reddit ad speciem quidditatis in intellectu patibili imprimendam: propterea si intellectio esset sola receptio in intellectu patibili, absque dubio dicēdum esset ab intellectu agente vna cum phantasmate produci actum intelligendi in intellectu nostro, quum species impressa idem sit, quod intellectio: sed quoniam intellectio non est sola receptio, sed etiam iudicatio, imo est præcipue iudicatio, & hæc fit à solo intellectu patiente, siquidem ipse ad iudicandam speciem est sibi sufficiens ex propria sua natura sine ope intellectus agentis; ideo non dicimus intellectum agentem producere intellectionem in intellectu patiente, hoc enim neque solus facit, neque phantasmatibus iunctus, nisi vt causa remota, & antecedens; causa enim proxima, & æquata est ipsemet patibilis intellectus, qui ex sua natura speciem receptam iudicat.

Auerrois error.

Intellectus agēs non producit actū intelligendi.

Collectio officiorum intellectus agentis, septem propositionibus.

Cap. IIX.

QVÆ igitur sint officia intellectus agentis in nostra intellectione, satis ex iis quæ diximus, manifestum est: vt autem omnia quæ hactenus declarauimus, breuiter colligamus. tota rei veritas iuxta Aristot. sententiam in his septem assertionibus iam à nobis satis superque demonstrantis constituta est. Prima assertio est: intellectus agens respectu obiectorum non est agens, sed perfectio, & forma, quæ ipsis phantasmatibus iuncta perfecit ipsa, & facit vt sint obiectum actu, hoc est, idoneum ad mouendum intellectum patibilem. Secunda est: intellectus agens iungitur obiectis extra intellectum patibilem, videlicet vt in phantasia existentibus. Tertia est: intellectus agens dicitur agens respectu intellectus patientis, quia in ipsum solum agit. Quarta est: hic intellectus, non ita agit in intellectum patibilem, vt sit agens distinctum, & seiunctum à phantasmatibus, sed vt actus phantasmatum, ita vt ex phantasmatibus, & intellectu agente constituatur vnum agens imprimens in intellectu patibili speciem vniuersalis, & quidditatis; quia phantasmata propriis viribus non essent apta ad imprimendam aliam speciem, quam singularis confusi. Quinta, quæ ex hac quarta deducitur, est: intellectus agens est agens vt intelligibilis, non vt intellectus, & agit ad modum obiecti; quare quatenus est agens, non est formaliter intelligens; quanquam ex hoc infertur necessario ipsum esse alterum intellectum, quia omne actu intelligibile est intellectus. Sexta est: intellectus agens non producit in intellectu patibili actum intelligendi, sed ipsemet patibilis intellectus hunc actum producit, dum receptam speciem iudicat. Septima est: officium abstrahendi non est intellectus agentis, sed est proprium intellectus patibilis; ita tamen, vt abstractio ex necessitate præsupponat operam intellectus agentis, qui phantasmata illustret, & claras, atque conspicuas esse faciat omnes naturas, & quidditates, quæ in phantasmatibus in sunt, vt postea patibilis intellectus accipere possit id, quod vult, & alia dimittere, quod vocatur abstrahere: quare abstractio formaliter sumpta est opus solius intellectus patientis, sed antecedenter est opus etiam intellectus agentis, cuius operam abstractionem præcedere necessarium est.

Prima cōclusio.

Secunda

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Quid

Quid sit intellectus agens, variæ aliorum sententiæ.

Cap. IX.

COgnitis officiis intellectus agentis est quoque eius natura consideranda; quod etiam Aristotel. fecit, sed ita breuiter, & obscure, vt per eius dicta non satis liquere videatur, quisnam sit apud eum intellectus agens: quo factum est vt interpretes ad varios, & inter se contrarios sensus verba Aristotel. traxerint: non igitur aliorum sententias summa breuitate complectendo ratione dure peruestigabimus, quisnam sit apud Aristotel. intellectus agens. Necesse est intellectum agentem vel esse eundem secundum substantiam cum intellectu patiente, vt multi arbitrantur, adeo vt non sint duo intellectus essentialiter distincti, sed vnus, qui sola ratione distinguatur; vel distinctum esse essentialiter ab intellectu patiente, & duas esse formas, non vnam, quæ etiam plurium sententia fuit. Qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem non esse duas formas, sed vnam, quæ sola ratione distinguatur in duas, variis modis id asserunt; *Simplicius.* Simplicius dicit vnam esse humanæ mentis substantiam, quæ dicitur possibilis quatenus est progressa in corpus, & dicitur agens quatenus in se manet; quam eandem sententiam *Themistius & Auerr.* Themistio quoque & Auerroi multi posteriores attribuunt; ego tamen puto Themistium & Auerroem statuisse intellectum agentem distinctum essentialiter a patiente, ita vt sint duæ formæ, & duæ intelligentiæ distinctæ, & ambæ humanæ; hanc enim sententiam legere apud Temistium possumus in context. 20. lib. 3. de Anima, & apud Auerroem in Commentar. 4.5.18.20. eiusdem libr. vbi hos duos intellectus vocat duas substantias æternas, & alia multa dicit, quæ significant ipsum existimasse duas esse substantias, non vnam: quod si Themistius & Auer. quandoque dicere videantur vnum esse intellectum, consideranda sunt vtriusque verba: nam vnum appellant id, quod ex eis tanquam ex materia, & forma conflatur; nunquam enim dixerunt eos esse essentialiter vnum eo modo, quo Simplic. existimauit. *Antiquorum opinio.* Alii fuerunt, eaq; fuit antiqua opinio relata, & confutata à Them. in loco prædicto, qui dixerunt vnum esse intellectum secundum substantiam; qui dum est in mera potestate, & omni cognitione caret, possibilis dicitur; dum autem habet habitus dignitatem, quæ sunt prima principia per se nota, vocatur agens, quia horum principiorum cognitio est actiuum principium scientiæ conclusionum: in quam sententiam ducti sunt ob Aristotel. verba in context. 18. lib. 3. de Anima, quando dixit intellectum agentem esse habitum quendam; videtur enim non potuisse alium habitum significare, quam habitum principiorum. *Io. Grammaticus.* Ab hac sententia parum recessit Ioannes Grammaticus, qui putauit eundem patibilem intellectum, quatenus habet habitus non modo principiorum, sed etiam conclusionem, vocari agentem, quoniam dum habet scientiarum habitus acquisitos, potest agere quando vult, quemadmodum Aristotel. dixit, ideoque vocatur intellectus agens, quia potest arbitratu suo exire in actum: & in hanc opinionem ipse quoque Ioannes incidit ob illa Arist. verba, quibus intellectum agentem dixit esse habitum quendam. *Thomas.* Demum D. Thomas putauit intellectum agentem, & intellectum patientem non duas formas esse, sed duas facultates eiusdem animæ rationalis, quæ ratione potentiæ passiuæ dicatur intellectus possibilis, & ratione potentiæ actiuæ dicatur intellectus agens: quare apud eum non sunt duæ partes animæ, nisi prout nomen patris pro facultate, seu potentia sumitur; ideo eius sententia iure numeratur in opinionibus illorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem non esse duas substantias distinctas, sed vnam, quæ sola ratione distinguatur.

Confutatio omnium opiniorum eorum, qui dicunt intellectum agens, & intellectum patientem esse vnam & eandem substantiam. Cap. X.

HÆ omnes sententiæ, quibus statuitur hos duos intellectus vnam esse substantiam, falsæ sunt, & cum principiis Arist. minime conuenire possunt: quod prius communiter aduersus omnes ostendemus, postea vero etiam singillatim eas considerando proprios cuiusq; errores patefaciemus. Imprimis certum est, Arist. existimasse nullum simplex posse mouere seipsum, sed quicquid mouetur, ab alio moueri; hoc enim legimus ab eo fuse demonstratum in 7. & 8. Phys. idq; in ipsa quoq; anima impossibile esse docuit in 1. libr. de Anima, quando confutauit illorum sententiam, qui dicebant animam mouere seipsam: non potest igitur eadem humanæ mentis substantia, quũ sit forma simplex, esse simul agens, & patiens respectu sui ipsius; nec satis est distinctio secundum rationem, quia si hoc sufficeret, de omni re simplici hoc idem dicere possemus, eam habere facultatem agendi, & facultatem patiendi, & ita agere in seipsam ratione diuersarum virium; hoc tamen absurdum est, nec secundum Aristot. concedendum: ergo similiter in intellectu est absurdum, qui, quum sit simplex, non potest simul esse perfectus, & imperfectus, potestate & actu, & in seipsum agere, & seipsum ducere de potestate ad actum

ctum, de imperfectione ad perfectionem: patet autem Aristotelem in contex. 17. libri 3. de Anima inuenisse intellectum agentem propter patientem, & vt in ipsam agat, sicut antea demonstrauimus, ergo non possunt esse vnus & idem intellectus secundum substantiam; potest quidem eadem res habere & agendi. & patiendi facultatem respectu diuersorum, ita vt ab vno patiatur, & in aliud agat, sed non respectu suiipsius, nempe vt in se agat, & à se patiatur, nisi habeat in se ipsa partes secundum substantiam distinctas, quibus hæ duæ contrariæ vires attribuantur. Exempla quoque ab Aristotele adducta in contex. 17, & 18. libri 3. de Anima hoc idem demonstrant, in tota enim natura videmus semper agens distinctum esse secundum substantiam à patiente, sic omnis ars agens distincta est essentialiter à materia patiente; Aristoteles autem dixit intellectum agentem ita se habere ad intellectum patientem, vt ars se habet ad materiam, ergo voluit eos secundum substantiam este distinctos: hoc idem significat exemplum luminis; lumen enim est essentialiter distinctum & à colore, cui iungitur & à visu. in quem agit; putauit autem Aristoteles quem locum habet lumen in visione, eundem habere intellectum agentem in intellectione; censuit igitur hunc esse distinctum essentialiter & ab intellectu patiente, & ab obiectis intelligibilibus. Ipsa quoque ratio, qua Aristoteles ad ostendendum intellectum agentem vsus est. hoc idem demonstrat, probat enim dari intellectum agentem, eo quod datur intellectus patiens, eos igitur statuit tanquam duos, non tanquam vnam substantiam, quoniam argumento illo hoc non ostenditur: nam si Aristotel. id, quod isti comminiscuntur, ostendere voluisset, probare non debuisset dari intellectum agentem, quia detur intellectus patiens, sed solum ostendere eundem intellectum patientem, de quo antea loquutus erat, actiuam quoque vim habere, ratione cuius dicitur etiam agens: hoc tamen neque dixit, neque significauit modo vllo Aristotel. sed omnia, quæ ibi dicit, contrarium indicant, vt modo dicebamus. Hoc idem declarant illa, quæ ibidem dicuntur postea ab Aristotele in contextu 19. & 20. inquit enim agens esse honorabilius patiente, inquit intellectum agentem esse actionem secundum substantiam; inquit ipsum nil aliud esse, quam id, quod est, nempe puram quidditatem, & purum actum, imo ipsummet esse; at in contextu 5. dixerat intellectum patibilem nihil esse, nisi puram potestatem; quomodo igitur sunt essentialiter idem, si alterius natura, & essentia est actus purus; ita vt sit idem essentialiter cum sua operatione, alterius vero est pura potestas? dixit etiam intellectum agen-

A tem semper intelligere, patientem vero non
semper, quod manifeste denotauit eos esse duas
distinctas substantias, nam eadem substantia
dici non potest simul intelligens, & non intelli-
gens. Quoniam igitur Aristot. nihil vnquam
dixit, quod significare potuerit vnam esse ho-
rum duorum intellectuum substantiam, immo
omnia eius verba denotant eorum differentiam
substantialem, & ratio quoque Aristot. hoc de-
monstrat, vanæ & falsæ sunt omnes sententiæ,
B quibus quouis modo statuatur vnam & eandem
horum duorum intellectuum esse substantiam.
Si vero singulas prædictas opiniones seorsum
considerare velimus, opinio Simplicii ab Ari-
stotele alienissima est: nam secundum Simpli-
cium non est essentiale intellectui esse potestate,
sed id per accidens ei contingit, nempe qua-
tenus progreditur in corpus; Aristotel. tamen
vult illud ei essentiale esse, inquit enim nullam
esse aliam eius naturam, nisi meram potesta-
C tem; at si sequamur Simplicium, intellectus
essentialiter est purus actus, per accidens vero
est pura potestas: igitur hæc sententia est con-
traria opinioni Aristotelis, & est potius Platoni-
ca, quam Peripatetica; vnde colligere possu-
mus, eam nec Themistio, nec Auerroi adscri-
bendam esse; hi namque in Aristotele interpre-
tando non solent vti dogmatibus Platonico-
rum, quod Simplicius vbique fecit. Alia quo-
que opinio eorum, qui dixerunt intellectum a-
D gentem esse ipsummet intellectum patibilem,
vt habentem principiorum habitus, vel etiam
habitus conclusionum, vt Ioannes Gramma-
ticus existimauit, non est opinio Aristotelis:
quoniam Aristoteles intellectum in habitu
manifeste distinxit ab intellectu agente, quum
de vtrisque separatim egerit, & intellectum
in habitu considerauit in ipso tractatu, qui
est de intellectu patibili: dixit etiam intelle-
ctum in habitu non semper esse actu intelli-
E gentem, sed quandoque etiam potestate, a-
gentem vero dixit semper esse intelligentem:
denique si illa omnia, quæ intellectu agen-
te in contextu 19. & 20. dicuntur, considere-
mus, manifestissimum est ea non posse ac-
commodari intellectu in habitu; illud præ-
sertim, quod dixit, intellectum agentem esse
per essentiam suam actionem; nam intelle-
ctus in habitu, qum quandoque non intelli-
ligat actu. non est per essentiam sua opera-
F tio: alia quoque multa in ea parte dicuntur
ab Aristot. ex quibus hoc ostenditur, quæ mis-
sa facio vt in re manifesta. Neque suffragan-
tur huic sententiæ verba Aristotelis in con-
textu 18. dicentis intellectum agentem esse
habitum quendam: non enim quemlibet ha-
bitum significauit, neque illum, quem isti
respexerunt, sed talem, quale est lumen; lu-

Contra Simplicium.

Contra antiquiores, & Ioan. Grammaticum.

men vero non est habitus ipse videndi, neque est species coloris in oculo recepta, sed est quoddam externum, ab externo principio adueniens, distinctum & à visione, & ab obiectis; & à facultate visiua, & ab ipsa habilitate videndi: talis igitur habitus est intellectus agens, qui extrinsecus accedens producit in intellectu patibili scientiarum habitus, à quibus ipse patibilis intellectus vocatur in habitu: quare intellectus agens non est talis habitus, à quo dicatur intellectus in habitu. Opinio quoque D. Thomæ non est Aristoteli consentanea, & proprias patitur difficultates: nam quum in intellectu patibili cognouerit & vim patiendi, & vim agendi, in ambiguitatem lapsus est, credens vim actiuam, quam patibilis intellectus habet, esse intellectum agentem, quod minime verum est; quia intellectus agens debet agere in intellectum patibilem, & antea demonstrauimus; igitur si esset vis illa actiua, quam habet intellectus patibilis, idem ageret in seipsum, quod minime dicendum est. Nos vero iam diximus, quæ sit vis actiua, quam habet intellectus patibilis, est enim vis iudicatiua obiecti recepti: quæ non est dicenda intellectus agens; quia non est vis agendi in ipsummet intellectum patibilem, sed potius in obiecta quodammodo, dum ea iudicat. Thomas igitur non in hoc errauit, quod posuerit in intellectu patibili vim passiuam, & vim actiuam, hoc est, & vim recipiendi, & vim iudicandi, etenim nos quoque vtramque concedimus; sed in eo errauit, quod putauit vim hanc actiuam ab Aristotele vocari intellectum agentem: sed mox ostendemus D. Thomam proxime omnium ad mentem Aristotelis accessisse, neque in ipsa re, sed in sola ferme appellatione aberrasse.

Contra Thomã.

Quod necessarium sit, intellectum agentem esse formam abiunctam à materia per essentiam. Cap. XI.

QVONIAM igitur nullum dogma secundum Aristotelem defendi potest, quo dicatur intellectum patientem, & intellectum agentem esse vnam & eandem substantiam; restat vt sint duæ substantiæ essentialiter distinctæ, quæ absque dubio sententia Aristotelis fuit. Hoc autem si ita est, sequitur necessario inellectum agentem esse formam immaterialem, & à materia prorsus abiunctam, quod facile ostendo argumento sumpto ab intellectu patiente: is enim vel est forma separata à materia, nec dans esse homini, vt Auerroes existimauit, vel est forma materiam informans, & hominem constituens, vt Alexander, & Latinæ omnes arbitrantur: si est forma abiuncta à materia, multo magis oportet intellectum agentem esse à materia separatum, quum sit nobilior patiente: si vero intellectus patibilis est forma constituens hominem, agens, qui patiente præstantior est, nõ potest esse forma informans materiã; quia si intellectus patibilis est forma specifica, qua homo est homo, ergo omne illi superueniens in homine & excellẽtius ipso, excedit humanam naturam, nec potest esse forma informans, quia nulla forma informans nobilior, potest vltimæ ac specificæ differentiæ superuenire, sed ita superueniet, vt nauta superuenit naui iam constitutæ & formatæ: omnibus igitur modis fateri oportet intellectum agentem non esse alicuius corporis formam, sed esse substantiam penitus immaterialem. Hoc etiam significarunt omnes conditiones intellectui agenti ab Aristotel. attributæ in 3. lib. de Anima: nam in context. 19. dixit ipsum esse separatum, & immistum, & impatibilem; & has conditiones probauit ex eo, quod est secundum suam substantiam actio, id est quoniam per esseniam est sua operatio; hæc enim non est quarta conditio, vt multi Græcæ linguæ ignari arbitrantur, sed est probatio; & medius terminus, per quem tres illæ conditiones ostenduntur, vt in Græcis verbis manifestum est, quæ sunt hæc [τῇ οὐσίᾳ ὢν ἐνέργεια] hic enim loquendi modus apud Græcos probatiuus est, vt etiam notare possumus in context. 14 libr. 4. Meteorolog. & pluribus aliis in locis, & significat, quum secundum substantiam suam sit actio, ἐνέργεια enim est operatio, & in omnibus formis materialibus est distincta ab essentia, in formis vero à materia abiunctis est idem quod essentia, sicut in libr. de Mente humana declarauimus: quoniam igitur secundum suam essentiam est sua operatio, Aristotel. inde colligit eum esse à materia separatum, non commistum corpori modo vllo, & prorsus impatibilem; nam pati est propter materiam, quare omne carens materia expers est omnis passionis: quod autem secundum essentiam sit actio, satis habet ibi ostendere Aristoteles à posteriori, argumento sumpto ab intellectu patiente, nam ipse quoque, dum actu intelligit, fit idem quod res intellecta, & quod sua oqeratio: quum ergo hoc notet perfectionem, & competat intellectui patienti, debet etiam agenri competere, imo & modo præstantiore, quum agens sit patiente nobilius: quoniam igitur patienti intellectui competit vt sit sua operatio; quia aliquando solum, non semper est sua operatio, nempe tunc, quando actu intelligit; sed ei competit per aliud, à quo perficitur, necesse est vt agenti competat per essentiam; id enim, per quod aliud tale est, per se tale esset debet: hæc est illius loci vera interpretatio, non quam multi putant, qui dicunt verba illa [*honorabilius est enim agens patiente*] & alia quæ sequuntur, dirigi ad probandum, quod intellectui agenti competant tres illæ conditiones, separatus, immistus, & impatibilis; probationem autem talem esse, competunt intellectui patienti, ergo etiam agenti, qui honorabilor est: sed decipiun-

Declaratio cont. 19. in 3. lib. de Anima.

KK

cipiuntur, quoniam verba illa pertinent ad probanda proxime præcedentia, non illa, quæ remotiora sunt, non enim probat Aristot. tres illas conditiones, sed probat medium, quo illas ostēderat, quemadmodum series verborum manifeste demonstrat: imo neque ostendere poterat illas tres conditiones agenti competere ex eo quod competant patienti, sicut illi cōminiscuntur; quia ratio esset fallax, & æquiuoca, quum illæ conditiones alio modo agenti competant, alio patienti, neque de vtroque in eadem significatione accipiantur: nam in context. 7. Arist. intellectum patientem vocauerat separatum, scilicet ab organo, vt præcedentia verba à contrario sensu demonstrant; at in 19. agentem vocat separatum penitus à materia: & intellectum patientem vocauerat in cont. 4. non mistum cum obiectis, & in 6. non mistum cum parte aliqua corporis in recipiendo species; at in 19. agentem vocat non mistum cum corpore, aut cum vlla alia re vllo modo, tam secundum esse, quam secundum operari, quum in eo operatio ab essentia non distinguatur: & in contex. 3. intellectum patientem vocauerat ἀπαθῆ, hoc est, non affectum naturis suorum obiectorum, eamq; conditionem absque dubio adduxit, vt communem intellectui cum sensu: quoniam id, quod aliqua est recepturum, nō debet illa habere actu in sua essentia, sed potestatem solum recipiendi; at in 19. intellectum agentem vocat ἀπαθῆ, hoc est, impatibilem penitus, patet enim Græcum nomen ἀπαθὴς, æque vtrumq; significare, & in context. 3. non posse significare impatibile, sed affectionem carens, in 19. autē sumi pro impatibili: nec mirum, si in alio, & alio sensu hæc illis attribuantur, quum ex diuersis mediis ab Arist. colligantur, neq; eadem ratione vtriq; intellectui competant: nam patienti competunt, quatenus est mera potestas, & inferuntur ex eo quod patiendo intelligit; agenti autem competunt, quatenus est purus actus, & inferuntur ex eo quod agit, & est per essentiam sua actio: quomodo igitur possunt hæ conditiones de vtroq; intellectu idem significare, si ex oppositis mediis de vtroque colliguntur? igitur de intellectu agente significant separationē à materia, quum ex hoc medio deducuntur, quod secundum essentiam est sua operatio, quæ conditio intellectui patienti non competit, saltē prout humano corpore sumitur, siquidem non alio modo ab Arist. vnquam consideratum fuisse manifestum est. Præterea in context. 20. inquit Aristot. intellectum agentem esse semper intelligentem, & esse id quod est, hoc est, esse actum purum, & ipsammet entitatem, vt in sequentibus declarabimus: quæ omnia significant mentem à materia abiunctam per essentiam, Adde quod si in cont. 19. tria illa attributa adducerentur vt eadem, quæ prius intellectui patienti adscripta erant, debuisset Aristot. coniunctione vti dicendo [*& hic quoque intellectus separatus, immistus, & impatibilis*] attamen inquit absolute [*& hic intellectus*] qui loquendi modus denotat ea adduci vt propria agentis.

Quod intellectus agens nō poßit esse vlla intelligentia, præter illas, quæ mouent cœlestes orbes. Cap. XII.

QVum igitur intellectus agens sit substantia abiuncta à materia per essentiam, & nomine intelligentiæ appellanda, necesse est, vt vel sit aliqua ex intelligentiis superioribus, quæ cœlos mouent, vel aliqua alia illis inferior forma, quæ vel Angelus, vel Dæmon, vel Intelligentia appellanda esse dicatur, & sit hominis propria, & ad perficiendam humanam mentem peculiariter applicata, & illi copulabilis, vt forma iungitur materiæ; quæ fuit Auerrois ac Themistii sententia, quam etiam Marino Plotinus attribuit. Quodnam igitur horum asserendum sit, ratione duce inuestigemus. In primis id nobis firmum, & indubitatum fundamentum statuendum est de substantiis per essentiam à materia abiunctis loqui, non esse munus Philosophi naturalis, sed solius Metaphysici: testatur hoc Aristotel. in 1. cap. 1. lib. de Partibus animal. dicens non esse officium Philosophi naturalis agere de intellectu, & hanc rationem adducens; quia ad Naturalem Philosophum non attinet loqui de rebus à materia abiunctis, intellectus autem à materia abiunctus est: Auerroistæ efficaciter tueri contendunt Aristot. ibi loqui de intellectu humano, quod quidem nos eis condonamus: quicquid igitur est in anima humana abiunctam à materia, siue sit patibilis intellectus, qui dicatur nō esse forma corporis, siue intellectus agens, certum est illud non posse à Philosopho naturali secundum essentiam cognosci, sed solum respectu humani corporis, quod quidem Auerroistæ non negant, id enim est munus solius Metaphysici, vt asserit Arist. eo in loco. Quoniam igitur intellectus agens est substātia separata, certum est declarationem essentiæ ipsius non ad Naturalem pertinere, sed ad Metaphysicum, Naturalis enim considerare ipsum non potest, nisi prout est agens respectu humani intellectus. *Dubium* At obiiciet aliquis, quomodo igitur potuit Arist. in context 19. & 20. libr. 3. de Anima, cōsiderare eius conditiones ad essentiam ipsius absolute sumptam pertinentes? ex huius dubij solutione artificium Aristotelis, & eius de intellectu agente sententia manifesta fiet: *Solutio.* pertinebat quidem ad naturalem Philosophum sola consideratio officiorum intellectus agentis, quoniam hæc respectum notat ad intellectum humanum: sed videns Aristotel. nos in hac acquieturos non fuisse, & se animos nostros dubios, & suspensos reliquisse, nisi de ipso intellectu agente quidnam secundum se sit aliqua

ibi

ibi subiunxisset, ideo dicere aliqua breuiter voluit ad eius essentiam attinentia; sed ita breuiter, & obscure, vt satis aperte significauerit se ea tangere tanquam aliena à naturali philosophia: solet enim vbique Aristot. quando ex professo alicuius rei definitionem, seu essentiales conditiones proponit, eas diligentissime declarare, vt in plurimis locis quisque notare potest, ibi tamen de præstantissima, atque ignotissima loquens quasdam essentiales eius conditiones in medium profert, absque vlla earum declaratione; vt eas leuiter tangendo, nec declarando, significaret earũ, & ipsius intellectus agẽtis considerationem ad eum locum non pertinere; ideo notare eo in loco, & in aliis quoque possumus, non esse absurdum, si in disciplina aliqua quandoque tangatur id, quod ad aliam disciplinam pertinet: imo illud interdum necessarium esse: quum enim res omnes magno inter se ordine, & nexu coniunctæ sint, scientias quoque contemplatiuas ita inter se coniunctas esse oportuit, vt vna attingeret aliquando ea, quæ sunt alterius; hoc enim non est absurdum; si leuiter, & cum moderatione fiat; quemadmodum eo in loco facit Aristoteles: quod etiam aliâs notauimus de postremo cap. lib. 8. Physicor. in quo agit de primi motoris impartibilitate; quæ ad Metaphysicum potius, quam ad Naturalem Philosophum pertinebat. Ex ea igitur obscura, & imperfecta consideratione conditionum intellectus agentis manifeste colligimus, ipsum tanquam substantiam à materia abiunctam per essentiam nõ ad Naturalem Philosophum, sed ad Metaphysicum pertinere: idque etiam alio Aristot. testimonio comprobatur; nam in 7. Metaphys. contex. 6. inquit esse posterius considerandum, an præter sensiles substantias aliqua alia detur abiuncta à materia, an non detur; idem etiam in contex. 29. lib. 12. inquirendum proponit, is enim proprius locus est, in quo Aristot. ex professo de talibus substantiis accurate pertractat: hoc igitur proponens in dictis locis Aristot. denotat non esse ante libros Metaphysicos nobis cognitam aliquam substantiam à materia separatam. Videamus igitur, quas substantias à materia abiunctas consideret Aristot. in eo 12. libr. certe nullas alias considerat præter illas, quæ Cœlos mouent; docet enim tot esse intelligentias, qunt sunt orbes moti: nec dicere aliquis potest, intelligentiam humanam vna cum cœlestibus ibi ab Aristotele sumi, & in orbibus motis numerari etiam sphæram humanam, vt aliqui dicere ausi sunt: nam legentibus contex. 43. & 44. illius 12. lib. patet Aristot. dicere tot esse substantias à materia separatas, quot sunt orbes; quot autem sint orbes, sumendũ esse ex Astrologia; atqui Astrologus non considerat orbem humanum, sed solos cœlestes; ergo Aristot. ibi nullam aliam intelligentiam considerat, præter illas, quæ mouent orbes cœlestes. Hoc igitur

Fuga Auerroistarum.

Confutatio.

de Aristot. certissimum est, ipsum nec dæmones cognouisse, neque formam vllam à materia abiunctam inferiorem intelligentiis, quæ mouent cœlos: quare si intellectus agens est forma separata, non potest secundum Aristot. esse dæmon aliquis, neq; intelligentia perculiariter homini applicata inferior cœlestibus, & superueniens formæ informanti, qua homo est homo. Restat igitur, vt non possit esse alia substantia abiuncta à materia, quam vna ex eis, quæ mouent sphæras cœlestes, quũ præter eas nullam aliam substantiam separatam Aristot. in libris Metaphysicis considerauerit. Aliqui tamen dicere ausi sunt: solas quidem cœlestes intelligentias expresse ibi ab Aristot. nominatas fuisse, implicite tamen eadem tractatione comprehensam esse etiam humanam intelligentiam; quum enim eiusdem generis sint, id, quod de illis dicitur, de humana quoq; dictum intelligitur. Sed hoc vanum est; non enim obiectionem nostram effugiunt, quum Aristot. de solis illis intelligentii, quæ mouẽt orbes, se agere affirmet: adde, quod huic humanæ intelligentiæ non cõpetunt conditiones ab Aristot. cœlestibus attributæ; eas enim primo loco inuenit ex æterno motu, & eas primum cognouit vt semper mouẽtes vno continuo motu; humana vero, si datur, non semper orbem suum vno continuo motu mouet, quare sub eam tractationem reduci minime potest; non est igitur verum id, quod illi dicunt, de intelligentia humana esse intelligenda illa omnia, quæ de cœlestibus ab Aristotele declarantur, proinde si de hac quoq; ibi agere voluisset, eam absque dubio nominare seorsum, & eius proprias conditiones, per quas à cœlestibus discrepat, expresse declarare debuisset. Manifestũ igitur est, nnllas alias substantias à materia abiunctas Aristoteli cognitas fuisse præter intelligentias cœlorũ motrices, quas dari ex æterno motu demonstrauit, & hæc omnia ita firmis nituntur fundamẽtis, vt nullum certe subterfugiendi, aut cauillandi locum relinquant: igitur Themistii & Auerrois sententia de intellectu agente non est Aristotelis, neq: vlla ratione defendi potest.

Euasio Auerroistarum.

Confutatio.

Quod Intellectus agens non poßit esse alia intelligentia, nisi omnium prima.

Cap. XIII.

QVum igitur mens agens non possit esse nisi aliqua cœlestum mentiũ, quæ cælos mouent, quænam ex eis erit intellectus agens? an suprema, quæ Deus est, an aliqua ex aliis quæ secundæ intelligẽtiæ appellantur? ratio nos cogit vt solam primam hoc munere fungi posse fateamur: etenim reliquæ oẽs sunt virtutes particulares, & ad mouendos singulæ proprios orbes peculiariter applicatæ, neq; habens vim vniuersalem: quæ ad rerũ omnium regimen extendatur:

sola prima est eiusmodi: quia nõ solum primum orbem mouet, sed totum simul cœlestem globum, imo & mundum vniuersum, & est prima omniũ rerum causa, omnia gubernans, omnia perficiens, omnia conseruans virtute sua diffusa per omnia; hæc enim quamuis vbique sit, & omnibus rebus adsit, non omnibus tamen intelligẽdi facultatem præbet, sed homini soli: quod optime declaratur ab Alexandro in 2. suo. lib. de Anima, cap. 4. inquit enim humanum intellectũ, qui possibilis dicitur, esse veluti instrumentum intellectus diuini ad intellectionem in homine producendam; solus enim humanus intellectus aptus est recipere lumen intellectus diuini, & fieri intelligens: res autem aliæ talem naturam non habent, vt possint instrumenta fieri diuini intellectus ad producendam intellectionem: sicut etiam videmus lumen Solis, quum idem sit, penetrare vitrum, at non parietem, propter diuersas horum corporum naturas; sic calor Solis lutum indurat, ceram vero non indurat, sed mollit; agens enim non agit, nisi in patiens idoneum ad recipiendum: in hoc igitur mundo inferiore nulla est natura suceptiua intellectionis, nisi natura intellectus nostri patibilis, qui forma hominis est; quo fit, vt eo intelligente homo dicatur intelligens. Ad hoc comprobandum habemus argumentum doctissimum, & vere peripateticum ab Alexandro adductum in 1. suo lib. de Anima, cap. de Intellectu agente: inquit ibi Alexander, in omni genere, in quo sit aliquid per se, ac primo tale, & aliqua secundario talia, necessarium esse vt illa, quæ secundario talia sunt, ab illo primo habeant vt sint talia, proinde sint talia propter illud: hoc possumus inductione in rebus omnibus comprobare; nam substantia est primum ens, & maximum ens, accidentia vero sunt secundario entia: sic inter omnia visibilia primum visibile est lux, & maxime omnium visibile est Solis lux, ab hac igitur alia fiunt visibilia: sic etiam omnia bona dicuntur bona per primi boni participationem. Quum igitur res potestate intelligibiles debeant ab intellectu agente reddi actu intelligibiles, non potest intellectus agens esse aliud, quam illud solum quod primum intelligibile, & maxime omnium intelligibile est; ab hoc enim, & à nullo alio possunt alia reddi intelligibilia; maxime autem omnium intelligibilis Deus est, & est primum in genere intelligibilium; ergo nil aliud statui potest intellectus agens, nisi solus Deus: hoc fuit argumentum efficacissimum Alexandri. Sed hoc idem argumentum ego apud Platonem notaui in fine 6. libri de Republica, & miror quod alii hanc sententiam sequentes locum illum non animaduerterint: Plato ibi hanc sensuum differentiam considerat, quod præter visum alii, vt sentiant, satis habent obiecto præsente; at visus, vt videat, non satis habet præsentia coloris, sed alio

Argumẽtũ Alexandri.

Plato.

A quodam eget diuersio & à calore, & à visu, & ab oculo; idque est lumen; deinde quærens quam potissimum assignare luminis originem debeamus, inquit eam esse illud, quod maxime omniũ lucidum est; hic autem est Sol, qui neque est color, neque visus, neque oculus, sed diuersum quiddam, à quo habet color, & vt sit, & vt visibilis sit; & visus ab eadem habet vt sit, & vt videat; est enim Sol tanquam parens, & genitor omnium rerum corporalium, à quo & visus, &
B color recipiunt esse, & ab eodem vt primo visibili visibilitatem adipiscuntur: deinde subiungit Plato Solem esse ipsius boni filium, nempe Dei, qui ipsum in mundo sensili principem statuit, vt in eo teneret eundem locum, quem ipse obtinet in mundo intelligibili; ipse namque est primum intelligibile, Sol vero est primum sensile: quo fit, vt quemadmodum in mundo intelligibili Deus ad intellectum, & ad intelligibilia se habet, ita in mundo sensili se habeat Sol ad
C visum, & ad visibilia; hic enim est causa generationis visus, & rerum visibilium, & est causa vt visus videat: & vt visibilia sint visibilia, quum faciat ea & absolute esse; & visibilia esse, ille vero est causa vt intellectus sit, & vt res omnes sint & vt intellectus sit intelligens, & vt res omnes sint intelligibiles: manifestum igitur est Platonem existimasse Deum esse intellectum agentem, & eum cum lumine comparasse, ita vt credi possit Aristotelem id à Platone accepisse: hoc
D de Platone testari videtur etiam Ioannes Grammaticus, qui interpretans primum contextum tertii libri de Anima, attribuit Plutarcho, quod iuxta Platonis opinionem dixerit scientiam nostram esse reminiscentiam, & quod dixerit intellectum agentem esse Deum: deinde inquit, Ammonium reprehendisse Plutarchum de reminiscentia, quod Platonica dogmata Aristot. attribuerit: videtur itaque etiam in altero Plutarchus adhæsisse Platoni, nempe quod Deus sit
E intellectus agens. Hæc absque dubio sententia Aristotelis fuit; qui etsi satis breuiter, & obscure tetigit intellectus agentis naturam, tales tamen conditiones illi attribuit, ex quibus colligi possit, ipsum non esse nisi Deum; hoc enim denotat eius comparatio cum lumine, qua etiam Plato vsus est: nam si recta esse comparatio debeat, oportet, sicut lumen est primum visibile, ita intellectum agentem esse primum intelligibile, vt argumentum ab Alexandro, & à
F Platone adductum demonstrat: ita vt, sicut illuminatio colorum nil aliud est, quam coniunctio rei secundario visibilis, & per participationem cum visibili per se, & primo visibili; colores enim sunt participata lumina, quia constant ex luminoso, & opaco, quare, vt visum moueant, iungi debent lumini puro, à quo perficiuntur & vim motricem recipiunt; ita & phantasmatum illuminatio nil aliud sit, quam cõiunctio rei secundario intelligibilis cũ primo intel-

ligibili.

ligibili, & rei potestate intelligibilis cum re per se intelligibili actu. Hoc idem significat id, quod de intellectu agente in cont. 20. illius libr. Arist. dicit, nempe ipsum esse id quod est; sic enim denotat eum esse entitatem ipsam, & ipsummet esse; hæc autem est propria Dei conditio, vt D. Thomas ostendit in 1. part. Sum. quæst. 3. art. 4. in omnibus enim aliis rebus esse distinguitur ab essentia, solius autem Dei est ipsummet suum esse.

Prædictæ sententiæ confirmatio testimonio D. Thomæ. Cap. XIV.

AD hujus sententiæ confirmationem libet illa considerare, quæ à D. Thoma hac de re dicuntur, tum in 1. par. Summæ, quæst. 79. artic. 4. tum in quæstionibus disputatis de Spiritalibus creaturis art. 10. & de Anima, art. 5. Ipse in dictis locis considerandam sumit illorum sententiam, qui dixerunt intellectum agentem esse substantiam aliquam separatam, quæ non sit forma hominis; sed eam diuidit in duas, & vtramque separatim impugnat: inquit enim aliquos dixisse intellectum agentem esse quandam substantiam à materia abiunctam inferiorem Deo, aliquos vero existimasse Deum ipsum esse intellectum agentem. Priorem sententiam inquit esse Catholicæ fidei repugnantem, & magnum eam sequi absurdum: quum enim cuiusque rei perfectio in nobilissima eius operatione consistat; nobilissima autem nostra operatio sit coniunctio animæ nostræ cum illo, à quo lumen recipit, esset perfectio nostra constituta in coniunctione cum alio præter Deum, quod absurdum atque impium est: in hoc igitur Thomas nobis consentit. Alteram vero sententiam, quod sit intellectus agens, non dicit esse Catholicæ fidei repugnantem, imo asserit quorundam Catholicorum sententiam fuisse; Catholicos enim certe non nominaret, si impiam, & Catholicæ fidei aduersantem esse eorum opinionem arbitraretur. Thomæ autem verba sunt hæc [*quia fides Catholica Deum, non aliquam aliam substantiam separatam natura, & animabus nostris operantem ponit, ideo quidam Catholici posuerunt Deum intellectum agentem, qui est lux vera, quæ illuminat omnem hominē venientem in hunc mundum*] imo tantum abest, vt opinionem hanc repugnātem Catholicæ fidei esse dicat, vt etiam aliqua ex parte eam approbat; inquit enim esse necessarium, vt supra humanam animam sit aliquid à quo eius intellectio pendeat, & quum id non possit esse alia intelligentia præter Deum, omnino dicendū esse illud esse Deum: & ad hoc probandum vtitur argumento Alexandri, quod validissimum esse diximus, nempe quia id, quod est tale per participationem, necessario pendet ab alio per se tali, & fit tale per illud. Sed in eo solum ab illis Thomas dissentit, quod negat Deum ob id esse vocandum intellectum agentem, hac vtens ratione; quia Deus est causa vniuersalis, non adæquata humanæ intellectioni, de qua loquimur, quocirca requiritur præter Deum alia causa particularis, quæ sit hominis propria, & pars, seu facultas quædam animæ humanæ, dicaturque in homine intellectus agens: ad quod confirmandum vtitur Thomas exemplis naturalibus; Sol enim generat animal tanquam causa vniuersalis, sed non sine causa particulari, quæ est vis insita in semine illius animalis: accommodat etiam huic sententiæ comparationem, qua Arist. vtitur, intellectus agentis cum lumine, & inquit lumen referri ad Solē, tanquam effectum ad causam, Aristotel. autem comparare intellectum agentem, non cum Sole, sed cum lumine, ad denotandum ipsum esse aliquid à Deo creatum in homine, non esse Deum ipsum, quemadmodum lumen non est Sol ipse, sed effectus à Sole productus: ideo concludens dicit, illud, quod in nobis facit intelligibilia actu ad modum luminis creati, esse aliquid animæ nostræ, & esse multiplicatum iuxta numerum animarum, & hominum, & vocatum esse ab Aristotel. intellectum agentem; illud vero, quod facit intelligibilia ad modum Solis illuminantis, esse vnum tantum, & separatum, quod est solus Deus, nec vocari intellectum agentem. Hæc sunt, quæ à Thoma dicuntur: in quibus eorum, quæ vera sunt, confessionem eius accipio, qua puto sententiam nostram maxime comprobari; in reliquis facile ostendam eum à mente Aristotelis aberrasse. Imprimis ipse fatetur Deum tanquam causam primam facere omnia intelligibilia, quod quidem verum est, imo etiam necessarium; quum enim sit primum intelligibile, ab eo solo possunt alia reddi actu intelligibilia: concedit etiam in nostro intellectu præter vim passiuam etiā vim actiuam, tanquam eius facultatem, quam nos quoq; diximus fateri necessarium esse, eamque Alexandri fuisse sententiam. Sed in eo à nobis dissentit, quod putat vim actiuam nostri intellectus esse intellectum agentem, & tanquam causam secundam à Deo creatam facere phantasmata actu intelligibilia; hoc enim nos negamus, & falsum esse iam esse ostendimus, quia facultas actiua humanæ mentis non potest facere actu intelligibilia, proinde non eam vocauit Aristoteles intellectum agentem, neque cum lumine comparauit: hoc ostenditur argumentis superius adductis; primum enim falsum est id, quod Thomas sumit, actionem intellectus agentis esse in phantasmata; iam enim ostendimus ipsum agere in intellectum patibilem, non in phantasmata, neque est quod in re manifesta eandem demonstrationem repetamus; hoc autem si verum est, & intellectus agens iuxta ipsius Thomæ sententiam est facultas quædam animæ nostræ rationalis, neq; secundum substantiam distinguitur ab intellectu patibili, quomodo potest idem

Quidam Catholici Deum posuerūt intellectum agentem.

Quid recte dixerit Thomas.

Quid non recte dixerit Thomas.

agere in ſeipſum? quomodo poteſt idem eſſe lumine plenus, & illuminans, & ſimul omni lumine, omnique cognitione carere, & illuminari à ſemetipſo? at condonemus ipſum agere in phantaſmata, licet id omnino falſum, & ab Ariſtot. alienum ſit, idem tamen abſurdum ſequitur; quod vidit quidem Thomas, & nixus eſt explicare, ſed fruſtra laborauit; nam debet intellectus noſter pati à phantaſmatibus, vt Ariſt. aperte dixit, quomodo igitur agere in eadem poteſt? ſic enim eſſet ſimul agens, & patiens reſpectu eiusdem, & ſecundum idem, quod eſt omnino abſonum rationi; nâm agens naturale in agendo repatitur quidem ab eodem in quod agit, non tamen ſecundum eandem qualitatem, ſed ſecundum contrariam; calefaciens enim non calefit viciſſim ab eodem, ſed refrigeratur; at intellectus noſter quatenus agens nil aliud iuxta Thomæ ſententiam agit in phantaſmatibus, niſi illuminationem, qua reddit ea intelligibilia, & ipſe quoq; ab iis ita illuminatis illuminationem recipit, qua redditur intelligens; at certe, ſi iam in ſeipſo lumen habebat, non debuit illud tribuere phantaſmatibus, vt idem ab eis poſtea reciperet. Præterea minime conueniens eſt illi præter Deum facultatem attribuere faciendi actu intelligibilia; ſolum enim primum intelligibile id facere aptũ eſt: & quemadmodum Deus cum nulla creatura vim ſuam creandi communicat, ita neque vim illuminandi; ſed ipſe ſolus eſt lux vera, quæ, vt illi Catholici dicebant, omnem hominem illuminat. Argumentum autem Thomæ nullius eſſe efficacitatis, poſtea oſtendemus, quum dubia & aliorum argumenta, quæ ſententiæ noſtræ officere videntur, ſoluemus; idem enim argumentum etiam à Ioan. Grammatico contra Alexandrum adductum eſt, ad oſtendendum non eſſe Deum intellectum agentem.

Dubia, & aliorum argumenta, quæ prædictæ ſententiæ videntur officere.

Cap. XV.

HÆC ſententia, quam hactenus & ratione, & Ariſt. authoritate demonſtrauimus, manifeſtior ac firmior reddetur, ſi dubia quædam, & argumenta, quibus eam demoliri alii contendunt, ſoluerimus. *Primum argumentum.* Primum obijciunt: ſi intellectus agens Deus eſſet, intellectio non eſſet in noſtra poteſtate; conſequens falſum eſt, intelligimus enim quando volumus: conſequentia probatur; quoniam illa actio in noſtra poteſtate eſſe dicitur, quæ pendet à principio noſtro formali, quæ vero pendet ab externo principio, ea in poteſtate noſtra eſſe non poteſt; Deus autem eſt principium externum; igitur ſi ipſe eſſet intellectus agens; intellectio non eſſet poſita in noſtra poteſtate, ſed vel ſemper omnia intelligeremus, vel ea ſolum, & tunc ſolum, quæ, & quando Deus vult. *Secundũ* Secundo obiiciunt, & eſt argumentum Thomæ prædictum: cauſa debet eſſe æqualis effectui, & illi ex equo reſpondere, vt Ariſtot. docet in 2. Poſter. & in 2. Phyſicor. effectus enim communis cauſa debet eſſe communis, & effectus particularis cauſa particularis; ſed Deus eſt cauſa maxime vniuerſalis, noſtra autem intellectio eſt effectus particularis; quia eſt propria hominis operatio: ergo Deus non poteſt eſſe intellectus agens, ſed requiritur agens particulare, & effectui adæquatum, quale ſignificauit Ariſtotel. in context. 17. libr. 3. de Anima, quando dixit cuilibet patiendi reſpondere agẽs, à quo patiatur; ſignificauit enim agẽs proprium cuilibet patienti. *Tertium* Tertio dicunt: Deus ſecundum Ariſt. nihil agit immediate in his inferioribus, ſed omnia per motum, & lumen cœleſtium corporum, & per cauſas ſecundas; ergo non poteſt eſſe intellectus agens, quia hoc dato ageret in homine immediate abſque vlla cauſa ſecunda: hoc quoque argumento videtur vſus eſſe D. Thomas, vt prædiximus. *Quartũ* Quarto conſiderant verba Ariſtot. in context. 17. libri 3. de Anima, ubi intellectum patientem, & intellectum agentem vocauit animæ noſtræ differentias, voluit ergo vtrumque eſſe aliquid humanum, & animæ humanæ partem; at Deus non poteſt vocari differentia, vel pars animæ humanæ: idque confirmant conſiderando verba Ariſt. in 1. cont. eiusdem libri, vbi proponit agendum de parte animæ, qua cognoſcit anima & ſapit; omnis igitur intellectus, qui in eo libro conſideratur, pars animæ eſt. *Quintũ* Quinto argumentum ſumunt ex verbis Ariſtotel. in contex. 18. eiusdem libri, vbi dixit intellectum agentem eſſe habitum quendam, & eſſe vt lumen: at Deus non poteſt habitus appellari; quoniam habitus dicitur id, quod eſt poſterius eſſentia, & notat aptitudinem ad operandum, qualis habitus non eſt Deus: non poteſt etiam Deus cum lumine comparari, quia lumen non dat coloribus vt abſolute ſint, ſed ſolum vt ſint motiui; Deus autem abſolute res eſſe facit, quia omnia producit; quare eſt potius cum Sole comparandus, qui eſt fons, & cauſa luminis, quam cum lumine ipſo: hoc facit argumentum Ioann. Grammatici aduerſus Alexandrum, & eodem vſus eſt D. Thomas, vt antea diximus. *Sextum* Sexto argumentantur ex iis, quæ dicuntur ab Ariſtotel. in cont. 20. eius 3. libri, & eſt argumentum Themiſtij contra Alexandrum: Ariſtoteles ibi de agente intellectu loquens inquit, hunc ſolum eſſe immortalem, ergo non putat eum eſſe Deum; quia hoc poſito dictum Ariſt. falſum eſſet, quum non ſolus Deus ſit immortalis, ſed etiam aliæ cœleſtes mentes, imo & cœleſtia corpora ſecundum Ariſt. æterna ſint. Tandem dicunt aliqui: ſi intellectus agens eſſet Deus, non opus erat Ariſt. eo in loco oſtendere eum eſſe immortalem, quia Deum eſſe immortalem nullus homo ignorat.

Dicta-

Dictorum argumentorum solutio.
Cap. XVI.

Ad primum argumentum.

HÆc igitur argumenta soluere nitendum nobis est. Ad primum dicimus fore quidem illud efficacissimum, si Deus aliquando nobis suam operam recusaret, nec semper ad nos effunderet lumen suum; sic.n. nos nō quando volumus intelligeremus, attamen non ita sese res habet, nam eius lumen semper nobis adest, immutabile, & nunquam deficiens; ideo intelligimus quando volumus, dummodo habitum acquisiuerimus, nam ante acquisitionem habitus non est in nostro arbitrio constitutum intelligere quando volumus: quemadmodum enim si statueremus. Solem à nostro hemisphærio nunquam recedere, semper lumen præsens haberemus, quare si calorem quoque haberemus præsentem, in nostro arbitrio esset inspicere quando volumus, sic de nostro intellectu dicendum est, habet enim semper præsens lumen agentis: quia, vt D. Thomas ostendit in 1. part. Summæ, quæst. 8. artic. 1. & 3. Deus est in omnibus & per potentiam suam, & per præsentiam, & per essentiam, non quidem per ipsarum rerum essentiam, ita vt ipse sit pars essentiæ illarum, sed per suammet essentiam eo modo, quod agens dicitur esse cum suo effectu: & hoc necessarium est, quia Deus ipse sibi hanc necessitatem iniunxit, quemadmodum etiam ex necessitate animam creat in quolibet humano corpore, quod ab agentibus naturalibus sit conuenienter præparatum; ipse enim libera sua voluntate statuit hoc esse necessarium: sic igitur nunquam per ipsum stat quin intellectus noster intelligere possit, stat quidem aliquando per defectum habitus ne valeat intelligere; quandoque etiam per defectum organi phantasiæ, quod in aliquibus est ita rude & ineptum, vt propter phantasmatis impuritatem, etiamsi adsit lumen intellectus agentis, nil tamen intelligere possint.

Ad secundum.

Secundum argumentum validum quidem est in aliis agentibus, nam agens vniuersale non agit nisi per agens particulare adæquatum effectui, sed in Deo nihil habet efficacitatis; potest enim immediate hominem producere sine aliqua causa secunda, quem Sol sine altero homine agente producere non potest. Præterea dicimus magnum esse sensilium, & intelligibilium rerum discrimen: nam sensilia quidem efficit Deus vt causa vniuersalis, nec sine causis secundis, quia ipsemet hanc rebus legem præscripsit; at in mundo intelligibili ipse absq; causis secundis immediate agit, possumusq; hoc Thomæ argumentum aduersus ipsum insolubiliter retorquere: Deus animam humanam creat, & est agens vniuersale, & vniuersalis creator rerum omnium, & mundi vniuersi; ergo requiritur alia media causa creata, & homini adæquata, per quam creat animam humanam: quoniam igi-

A tur Deus, etsi est creator vniuersalis, animam tamen humanā immediate creat sine vlla causa media, sic immediate eadem illuminat, nec requiritur alius illuminator creatus: dicere etiam possumus diuinum lumen per omnia diffusum esse quidem causam maxime vniuersalem; sed iunctum phantasmatibus, quæ sunt nostri intellectus obiectum proprium, restringi, & fieri proprium agens, & quodammodo obiecti proprii rationem subire: quod exemplo luminis

B Solis confirmari potest: nam Sol per lumen suū est omnium rerū sublunarium vniuersalis causa, attamen quatenus jungitur colori, qui est proprium obiectū visus; restringitur, & fit causa propria respectu visionis; subit enim rationem obiecti visibilis, qua ratione non respicit alium effectum, nisi solam visionem.

Ad tertium.

Ad tertium responsio patet ex iis, quæ ad primum dicta sunt; Deus enim per motum, & per lumen cœlestium corporum effectus materiales producit, sed in

C mundo intellectuali agit absq; cœlorum lumine, & motu, atque omnino absq; secundis causis.

Ad quartum.

Ad quartum dicimus, non eam esse Aristotelis sententiam, quam ipsi comminiscuntur; non enim dicit intellectum agentem, & intellectum patientem esse duas animæ nostræ differentias, sed solum dicit, oportere in anima esse has differentias agentis & patientis, hoc est, dari agens & patiens: nam si Deus vbique est, & eius lumen phantasmatibus iungitur vt perfe-

D ctio, est vtique in anima nostra; non tamen vt animæ nostræ pars, sed vt extrinsecus adueniens: hoc manifestum est considerantibus argumentum, quo ibi Aristoteles vtitur; nam illa verba, quæ isti pro se adducunt, sunt conclusio syllogismi, quo Aristoteles colligit esse in animas has differentias; is ergo est eius conclusionis sensus, qui eo syllogismo colligitur; is vero eorum verborum sensus esse non potest, qui ex illis propositionibus non infertur: est autem syl-

E logismus Aristotelis talis: vbi datur patiens, ibi datur agens illi respondens, atque datur in nobis intellectus patiens, ergo illi debet agens aliquod respondere: quærendum igitur ab aduersariis est, quomodo sit maior propositio intelligenda; an ita, vt cuilibet patienti respondeat tale agens, quod sit eiusdem naturæ, & internum, an absolute cuilibet patienti debeat agens respondere, à quo ad perfectionem ducatur: certe prior sensus falsus, & absurdus esset;

F non enim cuilibet patienti respondet tale agens, quod sit eiusdem generis, vt exempla, quibus Aristoteles id declarat, aperte demonstrant; ars enim respectu materiæ patientis est agens externum, & conditionis longe diuersæ; sic in natura elementa sunt materia respectu Cœli, quod in ea agit continue; quomodo igitur potest in conclusione colligi sensus talis, qui non est acceptus in propositionibus, imo neque accipi potuit, quia falsus est? dicere etiam

possemus, Deum non esse quidem animæ nostræ partem, sed tamen quatenus est intellectus agens; fieri modo quodam partem animæ nostræ; nempe quatenus eius lumen animæ nostræ iungitur; quanquam ad hoc confugere minime cogimur, quoniam prior solutio ita vera & manifesta est, vt mirandum sit cur aduersarios non pudeat eo argumento vti. Ad verba Arist. in 1. context. illius lib. dicimus partem animæ ibi significare solum intellectum patientem, qui solus per se considerandus erat; de agente autem nihil proponi, quia non per se de ipso agendum erat, sed solum quatenus confert ad operationem intellectus patientis. sic in 1. context. lib. 8. Phycor. Arist. non proponit agendum de æterno motore, quia hunc non propter se, sed propter æternum motum erat consideraturus.

Ad quintum. Ad quintum dicimus intellectum agentem non proprie habitum appellari, prout sumitur habitus pro aptitudine ad operandum, quæ ex multiplicata operatione acquiritur, & ponitur in prima specie qualitatis: sed sumi eo in loco ab Aristot. habitum pro forma, & perfectione, nam intellectus agens iungitur phantasmatibus vt perfectio constituens obiectum intelligibile, & hac tantum ratione vocatur ab Arist. habitus. Quod vero D. Thomas & Ioan. Grammat. dicunt Deum rectius comparari cum Sole, quam cum lumine, quum lumen sit effectus quidam à Sole productus, vanum est; decipiuntur enim, dum à rebus materialibus ad immateriales argumentantur: nam ipsemet Thomas asserit in rebus materialibus potentias esse res distinctas ab essentia, ita vt in anima quoq; humana, quum forma hominis sit, potentiæ ab ipsa animæ essentia distinguantur; at in separatis à materia secus est, potentia namq; idem est quod essentia; nec dicendum est Deum per suam potentiam res creasse tanquam per effectum aliquem, & per rem ab ipso diuersam, sed potius tanquam per semetipsum, nam potentia Dei Deus ipse est: sic igitur de lumine dicendum est, lumen à Sole prodiens (inquit Thomas) est quiddam à Sole diuersum, & ab eo productum, esto, at dicimus, non eiusmodi esse lumen Dei; non est enim aliquid creatum, sed est Deus ipse, qui sicuti quatenus intelligens, sapientia ipsa est, ita quatenus intelligibilis, & summe intelligibilis, vocatur lumen, quo omnia redduntur intelligibilia: ob id videtur in hoc Aristot. satis prope ad Christianæ fidei veritatem accessisse, sed in aliquo tamen defecisse: quemadmodum enim nos per fidem asserimus mentem nostram à solo Deo, quem hac ratione Sanctum Spiritũ vocamus, illuminari; ita Aristoteles dixit nos à Deo, quatenus est intellectus agens, & primum intelligibile, intellectionem recipere: sed veritatem non plene assequutus est; putauit enim per solam phantasmatum illustrationem peruenire ad mentem nostram Diuinum

A lumen; nos vero ex diuina reuelatione accepimus posse Diuinum lumen non modo inferne per phantasiam, sed etiam superne absque illuminatione phantasmatum ad mentem nostram accedere, ita vt etiam absque phantasmatum vsu possit à Deo multarum rerum scientia mentibus nostris infundi per Sancti Spiritus immissionem, quod Aristot. diuina reuelatione destitutus cognoscere minime potuit. Adde quod lumen, quod in aere est, non à Sole, sed à Solis luce producitur, & modo quodam non est di-

B uersum aliquid à luce, quatenus enim est eius imago, & eam repræsentat idem potius dicendum est, quia naturam lucis, quæ primum visibile est, nobis repræsentat. Dicendum igitur omnino est Aristot. non ea ratione intellectum agentem cum lumine comparare, quatenus lumen est effectus quidam lucis; vel enim non est effectus, vel non sumitur vt effectus, neque ea ratione similis ei est intellectus agens, quum aliud sit lumen sensile, aliud sit lumen intellecti-

C le; hoc enim non habet causam, sed est ipsummet primum intelligibile, à quo omnia redduntur intelligibilia: cum ipso autem Sole vt diuerso à lumine suo non recte comparatus esset intellectus agens; quia ipsa Solis substantia non iungitur coloribus vt perfectio, sed eius lumen tantummodo; at intellectus agens est talis Sol, qui à suo lumine non distinguitur, siquidem Dei lumen Deus ipse est: neque etiam necessarium est, vt propter comparationem Aristotelis

D lumen debeat etiam absolute colores producere, quia non in hoc comparatio illa consistit, sed in eo solum, quod tanquam forma constituit obiectum visibile, & similiter intellectus agẽs tanquam forma & perfectio constituit obiectũ intelligibile.

Ad sextum. Sextum argumenrum, quod Themistii erat contra Alexandrum, potest contra ipsum Themistium retorqueri, imo & contra omnes, qui dicant intellectum agentem esse partem animæ humanæ, vel aliquam aliam in-

E telligentiam inferiorem prima, sequitur enim eam solam esse immortalem, reliqua vero omnia, quæ in mundo sunt, caduca esse, & Deum quoque ipsum esse mortalem: qua igitur respõsione & Themistius, & alii omnes vti coguntur ad se tuendos, eadem nos quoque in præsentia vtemur: dicimus enim Aristotelem non considerare eo in loco Deum absolute vt Deus est, sed solum vt respicit hominem tanquam intellectus agens, à quo prouenit in homine

F intellectio: quando igitur dicit ipsum esse immortalem, considerat ipsum quatenus est factus quodammodo aliquid animæ nostræ, & sic eum comparat solummodo cum reliquis animæ nostræ partibus: ita vt sensus sit, nihil in homine est immortale, nisi intellectus agens: si quis vero obiiciat, ergo apud Aristotelem intellectus patibilis mortalis est, ad hoc interpretes variis modis responderent, prout

variæ

A variæ sunt eorũ sententiæ de intellectu humano. Alexander quidem totum concederet, quoniam putauit humanũ intellectum apud Arist. esse mortale. Thomas vero dicit ea verba proferri non de solo agente, sed etiam de patiente, siquidem vna apud eum est eorum substantia, eaq; immortalis: ea tamen interpretatio verbis Arist. consentanea non est, vt consideranti patet, Aristot. enim profert verba illa de solo agente; & nos superius demonstrauimus, non posse esse eandem substantiam intellectus patibilis & agentis.
B Probabilior est quorundam aliorum interpretatio, qui dicunt intellectum patientem mortalem esse, non quidem secundum substantiam, sed tantum ratione suæ imperfectionis, & patibilitatis; eatenus enim interire dicitur, quatenus desinit esse imperfectus, & recipere obiectũ à phantasia. Vtcunq; sit, de hoc enim, & de eius loci interpretatione nunc nõ disputo, satis est ostendisse argumentum hoc Themisti secundum omnium sententias nullius esse efficacitatis. Postremum quoque argumentum, quo aliqui recentiores vtuntur, vanissimum est: nam fortasse aliquid roboris haberet, si prius manifestum fuisset intellectum agentem esse Deum, postea Aristot. docere voluisset ipsum esse immortalem; sed è contrario sese res habet, ignotum enim eo loco est, quisnam sit intellectus agens, idque Aristot. voluit ex immortalitate, & aliis simul eius conditionibus esse colligendũ: Præterea etiamsi clarum fuisset eum esse Deum, reprehendi quidem Aristot. potuisset, si demonstratione aliqua ad Dei immortalitatem probandam vsus esset: sed simpliciter & absque vlla probatione asserere Deum esse immortalem, quid absurdi sit, non video: quum in vsu sit apud omnes homines, etiam sapientes, vt Deum vocent immortalem.

Ad septimum.

JACOBI ZABARELLÆ PATAVINI, LIBER.

DE ORDINE INTELLIGENDI.

Ordinum distinctio, & dicendorum propositio. Cap. I.

Rdinem, quo mens humana res intelligit, multiplicem esse constat; alius enim arbitrarius est, & ex nostra electione pendet; alius vero naturalis, & necessarius; alius demum neque ex electione, seu arbitrio nostro, neq; ex necessitate, sed omnino per accidens, vt si quis equum prius nouerit, quam asinum, quum potuerit prius asinum nouisse, quam equum: hic nulla consideratione dignus est, ideo dimittatur. Arbitrarius vero est illæ doctrinæ ordo, de quo nos alias in libris Logicis plura scripsimus: eius enim consideratio ad Logicum pertinet, quum sit Logicum instrumentum, & ex arbitrio nostro fabricarum; quod si esset naturalis, atq; absolute necessarius, non esset quod Logicus de ipsius vsu præcepta tradere niteretur: dici tamen põt necessarius ex constitutione finis, quia si rei scientiam in suo genere perfectam acquisituri sumus, vel saltẽ facilius acquisituri, statuto quodam ordine vtamur necesse est. Alius demum necessarius prorsus, ac naturalis est, ideoq; eius
C consideratio non ad Logicum, sed ad Naturalem Philosophum attinet, quum eiusmodi ordo naturam mentis nostræ insequi necessario videatur: ideo illud horum ordinum discrimen esse videtur, quod etiam habituum mortalium, & facultatem animæ; quũ enim habitus non sint menti nostræ naturales, sed ex nostro arbitrio pendeant, & ex arbitrariis actionibus comparentur, solæ autem facultates, quibus eos acquirere apti sumus, naturales dici possint, de solis
D facultatibus agere debuit Philosophus Naturalis, de habitibus vero non ipse, sed alius, vt Moralis: sic doctrinæ ordo arbitrarius est, neque est menti nostræ naturalis, sola autem facultas procedendi ab hoc ad illud naturalis est; ideo de facultate disserit Philosophus Naturalis, de ipso autẽ ordine loquitur Logicus, à quo de eo tanquam de re arbitraria regulæ & præcepta traduntur: at si quis sit menti humanæ naturalis ordo, ita vt non ipsa tantum facultas, ipsum que
E vtendi arbitrium sit ei naturale, sed ipsemet ordo, cuius variandi nullum nos arbitrium habeamus, de hoc agere naturalis Philosophi officium est, ad plenam cognitionẽ naturæ humani intellectus, & eorum, quæ illam necessario consequuntur: talem autem ordinem potissime existimo in apprehensione simplicium rudi, & confusa apprehensione existere manifestum est, nõ ita in cognitione com-

In duobus prioribus libris de Methodo, & in Apologia

plexorum, neq; in cognitione distincta, atque perfecta, cõponere enim & enunciare hoc prius quam illud, arbitrii magis, quam naturæ esse videtur apprehendere autem in phantasmate rem hanc prius, illam vero posterius, sit primam rudium habituum acquisitionem spectemus, non est arbitrii, sed naturæ: rudium autem dico, quia distinctæ cognitionis ordo in nostro arbitrio positus est, nec distinguitur ab illo doctrinæ ordine, quem à Logico cõsiderandum esse diximus; at ordo notitiæ nostræ confusæ, quam à sensibus accipimus, aliquis prorsus naturalis, ac necessarius est, eumq; considerare ad Naturalem Philosophum attinet. Hic igitur, est de quo nũc sermonem facturi sumus, nempe naturalis ille, ac necessarius ordo, quo mens nostra simplices rerũ conceptus ruditer, & confuse primum apprehendit; duoq; sunt, quæ sub præsentem considerationẽ cadunt, & de quibus est nobis proposita disputatio; vnum de ordine cognoscendi singulare, & vniuersale; alterum vero de ordine intelligendi ipsa vniuersalia; quoniam enim offertur menti nostræ phantasma rem singularem repræsentans, in qua inest etiam natura communis, & ipsum vniuersale, considerandum primo loco est, vtrum prius à mente nostra cognoscatur, an singulare. an vniuersale; deinde vero inter vniuersalia an prius apprehendantur vniuersaliora, quam minus vniuersalia, an è contrario hæc prius, quam illa.

Opinio, & argumenta illorum, qui negant singulare ab intellectu cognosci. Cap. II.

DE ordine intelligendi singulare & vniuersale disputari non potest, nisi prius constet intellectum nostrum cognoscere singulare hoc igitur, quum à multis negetur, est à nobis ante omnia considerandum. Illi, qui singulare ab intellectu cognosci posse inficiantur, his potissimum argumentis vti solent. *Primum argumẽtum.* Primum argumentantur plures Auerroistæ ex abiunctione intellectus à materia: intellectus non est forma corporis, sed est forma separata à materia, forma autem separata non potest intelligere, singulare intellectus igitur singularia non cognoscit: minorem verà statuunt, iuxta Auerrois sentẽtiam, quam sequuntur, maiorem ita probant; quicquid recipitur in aliquo, recipitur ad modũ recipientis, ergo forma immaterialis immaterialiter tantum apta est recipere, singulare autem est materiale, & conditionibus materialibus alligatum, quia est forma commista materiæ, vt ait Arist, in contex. 92. lib. 1. de Cœlo, igitur forma immaterialis non potest cognoscere singularia. *Secundũ* Secundo, dimissa etiam illi Auerrois opinione, putant ex sola intellectus abiunctione ab organo idem demonstrari: quum enim intellectus in operando non vtatur organo corporeo, sicut omnes concedunt, est saltem in sua operatione immaterialis, ergo ob eandem rationem non potest intelligere singularia. *Tertium* Præterea si intellectus singularia intelligeret, non distingueretur à sensu, qui solũ singulare cognoscit; quoniam igitur oportet intellectum à sensu distingui, & id, quod ab vno cognoscitur, ab altero non cognosci, dicendum est proprium esse intellectus cognoscere vniuersale, sensus autem cognoscere singulare. *Quartũ.* Confirmant authoritate Aristot. in 1. Physic. context. 49. & 2. de Anima 60, & 1. Poster. 134. & 2. posteriorum, cap. vlt. vbi per hoc distinguit intellectum à sensu quod intellectus vniuersalia cognoscit, sensus vero singularia; negat igitur intellectum singularia cognoscere, quum dicat sensum per eorũ cognitionem distingui ab intellectu, *Quintum* Præterea Aristot. in contex. 15. & 16. lib. 3. de Anima inquit, omne actu intelligibile esse sine materia: materiale vero non esse actu intelligibile, sed potestate solum; singulare igitur, quum sit materiale, non est apud Arist. intelligibile actu, sed solum vniuersale, quod à singularibus & à materia abstrahitur, est actu intelligibile. *Sextum* In contex. quoq; 37. eiusdem libri Aristot. diuidit ea, quæ sunt in sensibilia, & intelligibilia: igitur nõ sunt sensibilia esse intelligibilia; at si singularia essent intelligibilia, omnia entia essent intelligibilia, nec darentur sensibilia distincta ab intelligibilibus.

Dictæ sententiæ confutatio. Cap. III.

EGo cum aliis pluribus arbitror intellectum nostrũ etiam singularia cognoscere, & hoc potissimum argumento ad hoc asserendum ducor, quod in facultatibus animæ subordinatis necesse est, vt quicquid cognoscit facultas inferior, cognoscat etiam superior, & vt vbi inferior facultas desinit, illic superior incipiat; hoc enim negato, tollitur ordo partium in animali, & ipsius animalis vnitas: hoc autem manifestum est in phantasia respectu sensuum externorum; ipsa enim potest illa omnia imaginari: quæ possunt illi sentire; differunt autem, quia sensus externi non sentiunt obiectum absens, sed solum præsens, phantasia vero imaginatur etiam absentia: hæc tamen differentia non ita accipienda est, vt dicamus sensus sentire sola præsentia, phantasiam vero sola absentia, falsum enim est, sed vt sensus sentiat sola præsentia, phantasia vero & præsentia, & absentia. sic enim distinguenda est facultas animæ superior ab inferiore, vt possit omnia cognoscere, quæ cognoscit inferior, & alia præterea. Quoniam igitur vt sensus ad phantasiam, ita phantasia ad intellectum dirigitur, eiusmodi debet esse discrimen intellectus, & phantasiæ, & sensuum omnium, vt intellectus cognoscere illa omnia possit, quæ phantasia, & sensus cognoscunt, & alia quoque

Quicquid facultas inferior cognoscit, id cognoscit & superior.

præter

præter illa, quoniam igitur phantasia & sensus cognoscunt singularia, debet intellectus quoq; singularia cognoscere, & præterea vniuersalia, quæ nec phantasia, nec sensus cognoscit. Significauit hoc Aristot. in context. 3. & 4. lib. 3. de Anima: nam in context. 3. dixit similem esse intellectum sensui, quatenus non est mistus cum suis obiectis; sed statim in context. 4. differentiam subiunxit, dicens intellectum esse absolute & prorsus immistum respectu rerum omnium; propterea quod omnia cognoscit; dicens enim omnia, nihil exclusit, & per hoc separauit intellectum à sensu: sensus enim quum sit alligatus organo, non potest omnia cognoscere, proinde non est prorsus immistus; at intellectus quum nulli organo sit addictus, est absolute immistus, & potest omnia cognoscere: sic igitur ex organi defectu, ex quo aduersarii argumentum sumpserunt, nos contrarium ostendimus; facultas enim organica, quum sit organo addicta, quod est determinatæ naturæ, non potest omnia cognoscere; facultas vero non organica cognoscere omnia potest, nullo excepto, quia non habet organum, à quo ad determinatam aliquam naturam restringatur. Confirmatur hæc sententia ex ratiocinio, & discursu in particularibus, fiunt enim multi syllogismi particulare colligẽtes in omnibus figuris; ratiocinari autem, & discurrere est proprium intellectus, vt ait Aristot. clare in tertio libro de Anima; ideo vana, & ab Arist. aliena est defensio, qua aduersarii vtuntur, dum ad phantasiam confugiunt, & eam dicunt ratiocinari in particularibus. Adde quod non fit syllogismus nisi ex altera saltem propositione vniuersali, quam cognoscere phantasia non potest, quod Auerroistæ aliqui animaduertentes dixerunt in syllogismo particulari propositionem vniuersalem ab intellectu cognosci, alteram vero particularem à phantasia, & ab eadem colligi conclusionem; sed hoc ridiculum est; oportet enim ab vna & eadem animæ parte eundem discursum fieri, quum distinctarũ partium distinctæ operationes sint, & videre non sit audire, neque imaginari sit intelligere; quomodo enim phantasia colligere potest conclusionem si propositionem vniuersalem ignorat? ab intellectu igitur, non à phantasia, cognoscitur propositio particularis, quum præsertim solus intellectus apud Aristotel. affirmare, ac negare possit: adde quod in minore syllogismi particularis prædicatur vniuersale de particulari, idque ab Arist. in primo capite primi Posteriorum vocatur inducere, seu inserere particulare suo vniuersali: quomodo igitur phantasia, quæ vniuersale non cognoscit, potest particulare inserere vniuersali? vana igitur & prorsus abiiciẽda eorum responsio est. Possumus præterea sic argumentari: intellectus suam intellectionem cognoscit, omnis autem intellectio est particularis, ergo quando cognoscit se nunc rem hanc intelligere, cogno-

Discurrere est propriũ solius intellectus.

A scit intellectionem particularem: at secundum aduersarios non posset ab vlla animæ facultate cognosci hæc intellectio particularis; non enim ab intellectu, quum ipsi negent intellectum singularia cognoscere; non à phantasia, neq; ab vlla alia animæ sensibilis facultate, quia sensus non potest cognoscere intellectionem. Præterea est rationi consentaneum, imo necessarium, vt si intellectus cognoscit vniuersale per abstractionem à suppositis, cognoscat etiã singularia supposita, à quibus abstrahit: quomodo enim cognoscere potest vniuersale, & eius vniuersalitatem, nisi cognoscat singularia, de quibus prædicatur? quomodo põt comparare vniuersale cum singulari, & eorum conuenientiam ac differentiam cognoscere, nisi vtrumq; seorsum cognoscat? necessarium enim est, vt qui duo inter se comparat, vtrumque cognoscat. Quomodo potest cognoscere quidditatẽ, nisi cognoscat id, cuius est quidditas? quidditates autẽ sunt rerum singularium, quæ extra animam existunt, quare necessarium est, vt cognoscat singularia: solus etiã intellectus cognoscit singularitatem, quum sit quidditas rei singularis quatenus est singularis, ergo cognoscit etiã singulare; qui enim fieri põt, vt singularitatem cognoscat, si omnia prorsus singularia ignoret? Authoritate quoq; Arist. manifesta hæc sententia comprobatur, qui in 3. lib. de Anima cont. 9. & 10. inquit intellectũ cognoscere & carnem, & carnis esse, nil aliud nomine carnis significans, quam singulare, sicuti esse carnis ibi significat essentiam & vniuersale, quemadmodum ipsemet Arist. ibidem declarat dicens carnem esse cum materia, essentiam vero carnis esse sine materia; etenim in cont. 92. lib. 1. de Cœlo, dixerat vniuersale esse formam, singulare autem esse formam cum materia mistam: reliqua etiã, quæ in eo cont. 10. ab Arist. ad id declarandum dicuntur, hoc magis cõfirmant; docens enim modum, quo intellectus & carnẽ, & carnis essentiã cognoscit, inquit ipsum cognoscere carnem ope solius sensus, nẽpe phantasiæ, quæ est facultas animæ sensibilis; essentiam vero carnis non ipsius sensus ope, sed alterius separati, seu etiam ipsius quidem sensus, aliter tamẽ sese habentis; denotare per hæc volens mentem nostram ad singulare cognoscendum non egere intellectu agente, sed solo phantasiæ ministerio illud cognoscere, tanquam totum quoddam rude atq; confusum, hoc enim ab intellectu comprehenditur etiam sine ope intellectus agentis; sed ad intelligendam rei essentiam indigere alio, scilicet intellectu agente confusum illud illuminante; seu (quod idem est) eodem sensu aliter se habente, hoc est, phantasia ab intellectu agente illuminata, nam phantasma ab agente illustratum imprimit in intellectu etiam speciem uniuersalis, & essentiæ rei; ideo recte comparat Aristotel. cognitionem singularis cum linea recta, vniuersalis autem & essentiæ cũ linea

Declaratio cont. 9. & 10. in 3. libr. de Anima.

flexa,

flexa, seu fracta; nam singulare à phantasia ad intellectum tanquā per rectam lineam protenditur, vniuersale verò, & essentia rei tanquam per flexā; quia lumen agentis primò ad phantasiā porrigitur, deinde ab ea ad intellectū reflectitur: hæc est illius loci vera interpretatio, ex qua apertè sumitur Arist. censuisse intellectū nostrū cognoscere singularia; inde etiā sumitur phantasmata à mente agēte illuminari in phantasia, nō vt in intellectu recepta, sic enim lumē agentis frāgitur quodāmodo in phātasia, quod nullo modo frangi diceretur, si rectà ad intellectū nostrū mitteretur. Præterea in contextu vigesimo secundo, & trigesimotertio eiusdem 3. libri Aristoteles asserit intellectum cognoscere partes temporis, præteritam, & futuram; & res, quæ in eis fiunt, simul cum tempore, in quo fiunt; & ita deliberare conferendo præterita cum præsentibus: vult igitur intellectum cognoscere singularia; quia illa, quæ in statutis, ac distinctis temporibus fiunt, singularia tantùm sunt; nam vniuersalia semper sunt, nec magis præterito tempore, quàm futuro; quare solis singularibus competit appellatio præteriti, & futuri: nostrum igitur intellectum singularia cognoscere secundum Aristot. negari non potest.

Contrariorum argumentorum solutio. *Cap. IIII.*

Quoniam igitur considerantibus satis mânifesta hæc res est, intendum est argumenta soluere, quæ veritati tenebras offendere videbantur. primum erat: forma abiuncta à materia non intelligit singularia, intellectus est forma abiuncta à materia, igitur singularia non intelligit: vanissimū certè argumentum, cuius vtraq; propositio falsa est: falsam quidē esse maiorem, certissimum est; nam quicquid senserit Aristotel. credere nos, & constanter affirmare Christianæ fidei veritate compellimur, Deum habere prouidētiam singularium. & illa cognoscere, proinde formam à materia abiunctam cognoscere singularia; cur igitur humana mens cognoscere singularia non potest? sed dimissa propositione maiore satis in præsentia est negare minorem; aliâs enim ostendimus mentem humanam in homine non esse formam à materia abiunctam, vt illi sumunt abiunctam à materia, prout opponitur informanti; sed esse formam, qua homo est homo, & in specie constituitur: quare etiam si concederemus formam à materia separatam non posse singularia intelligere, argumentum tamen nobis non obesset; quia mens humana in homine non est talis forma, proinde hac ratione singularia cognoscere non prohibetur; quare nullius roboris argumētum est.

Ad primum argumentum.

Validius esse videtur secundum, quod sumebatur ex abiunctione ab organo: abiunctus enim est intellectus in sua operatione ab organo corporeo, quare non videtur posse singularia, quæ materialia sunt, intelligere; quicquid enim recipitur in aliquo, ad modum recipientis recipitur. Ad hoc dicimus negandam esse consequentiam: quod verò ad probationem attinet, digna quidem consideratione est propositio illa, quicquid recipitur in aliquo, recipitur ad modum recipientis, multi namque ea ad cauillandum abuti consueuerunt; sed vtcunque intelligatur, nobis non obest: singulare enim, quod extra animam existit, materiale est, neque recipi in intellectu potest, imò neque in sensu, quum Arist. dicat sensorium recipere species sine materia; species autem ipsius singularis non est materialis, sed spiritalis: nihil igitur prohibet quin eiusmodi species in intellectu recipi possit, sic enim dicitur recipi ad modū recipientis, quoniam intellectus habet aptitudinem naturalem recipiendi omnia spiritaliter, etiam speciem singularis, & quum ipse in operando sit immaterialis, quatenus non vtitur organo ad recipiendum; speciem quoque sine materia recipit: nam si organum sensus, quod corporeum est, recipit formas sine materia, multò magis de intellectu id asserere debemus, immò credendum est speciem in phantasia esse spiritaliorem, quàm in sensu, in intellectu autem esse adhuc spiritaliorem, quàm in phantasia; neque nobis officit quod sit species rei materialis, nam etiam quidditas est quidditas rei materialis; & licèt per repræsentationem sit materialis, quia rem materialem repræsentat, tamen ipsa secundum se species formaliter sumpta spiritalis est, potest igitur in intellectu recipi: si vero dicant speciem singularis confusi esse quidem abiunctam à materia, at non à conditionibus materiæ, verissimum hoc quidem est, at vndenam acceperint non posse intellectum nostrum cognoscere etiam conditiones materiales? nos enim dicimus intellectum posse omnia intelligere, etiam conditiones materiales, & rem cum conditionibus materealibus; semper tamen per receptionem speciei formaliter immaterialis, licet rem materialem, vel materiales conditiones repræsentātis: ideo sano modo intelligenda est differentia illa, quam multi statuunt inter has animæ facultates subordinaras, dicunt enim sensum cognoscere abstrahendo à materia, sed non à condicionibus materiæ, neque à præsentia materiæ; phantasiam vero abstrahendo & à materia, & à præsentia materiæ, sed non à conditionibus materiæ quæ sunt accidentia (vt vocant) indiuiduantia; at intellectū abstrahere & à materia, & à præsentia materiæ, & à conditionibus materiæ: hoc enim, vt à plerisq; intelligitur, falsum est, nempe vt necessarium sit intellectū ab his omnib. abstrahere, sed verum est, si ita intelligatur, vt & intellectus, & phantasia, & sensus necessario abstrahāt à reali materia; sed tū à præsentia materiæ, tū à conditionib. materiæ possit intellectus & abstrahere, & non abstrahere, ita

Ad secundum.

Quomodo intellectus dicatur abstrahere a materia.

vt e-

vt etiam sine his duabus abstractionibus possit intelligere, sic enim etiam phantasia imaginari potest & cum abstractione à præsentia materiæ, & absque hac abstractione; est enim rationi consentaneum vt intellectus possit id, quod inferiores facultates possunt, & aliquid præterea, ita vt & rem præsentem, & materiales cōditiones cognoscere possit, quod etiam aliæ facultates possunt, sed ab his ēt omnibus vniuersale, & quidditatem abstrahere, ꝙ aliæ non possunt, ex qua operatione nominatur intellectus speculatiuus, quia proprie speculari est rerū essentias cognoscere. Sed dubitare hic aliquis non absq; ratione potest de cognitione primæ materiæ: si namque necessarium est vt oēs facultates animæ abstrahant formam à materia, videtur primām materiam non posse modo vllo cognosci, quum non possit abstrahi à seipsa. Ad hoc dicendum est abstractionem à materia hic non intelligi à prima materia, sed à materia singulari sensili, quæ extra animam existit; hanc enim vocamus sensilem, quia est obiectū potens mouere sensum, & sensus recipit eius speciē non recipiendo ipsammet realem materiam, & ita dicitur abstrahere à materia, sic etiā phantasia, & intellectus: ideo etiam prima materia, quū nec sensum, nec phantasiam mouere possit, à solo intellectu cognoscitur, & per abstractionem à materia, non quidē à seipsa, sed à materia sensili, in qua abscondita est, imo magna ēt abstractione indiget, vt intelligi possit: quum .n. sit minimæ entitatis, instar tenuissimæ lineæ, quæ vix discerni potest, maxime omnium eget lumine intellectus agentis, vt à nostro intellectu eius natura inspici queat, & maximo ēt nostri intellectus acumine, & exercitatione in rebus contēplandis, & maxima phantasmatū puritate. Ad tertiū argumētum sumenda est responsio ex iis, quæ modo dicta sunt; non enim per hoc distinguitur intellectus à sensu, ꝙ nō possit intelligere singulare, sed per cognitionem vniuersalis: nō est enim necessarium, vt ea, quæ inter se differunt, in omnib. differant: cōueniunt igitur sensus & intellectus in cognitione singularis, sed distinguuntur per cognitionē vniuersalis, quæ solius intellectus propria est. Similiter ad quartū dicimus Arist. in iis omnib. locis tribuere intellectui cognitionē vniuersalis, quia est eius propria, sed nunquam dicere intellectū cognoscere solum vniuersale: adde ꝙ præcipua operatio intellectus est cognitio vniuersaliū, & ad hanc tanquam ad finē dirigitur cognitio singularium, quia nō posset intelligere vniuersale, nisi etiā singulare cognosceret; recte igitur cōstituitur operatio intellectus in cognitione vniuersalium, quia hæc est præcipua, & finalis eius operatio, quum cognitio singularium sit potius medium quoddā necessariū, sine quo ad vniuersaliū cognitionem peruenire non posset. Sic etiam ad postremum dicendū est; quando enim Arist. inquit, omne habens materiam esse potestate

Quomodo prima materia cognoscatur per abstractionem.

Ad tertium.

Ad quartum.

Ad quintum.

A intelligibile, carens aūt materia esse actu intellibile, si per carēs materia significet omne abiunctū à reali materia, ergo species coloris recepta in oculo erit actu intelligibilis, quum sit forma abiuncta à sua reali materia; hoc tamen dicendū non est, quoniam Arist. dicens actu intelligibile, significare vult aliquod à solo intellectu cognoscibile, quare per carēs materia ibi significat solum vniuersale, & quidditatē, caret enim materia penitus, quatenus est sine conditionibus ma-
B teriæ, cuiusmodi non est species in sensu, neque phantasma in phantasia: singulare autem vt abiunctum à reali materia nō minus est sensibile. q̄ intelligibile, & partim est sine materia, quatenus est sine reali materia, partim cum materia, quatenus est cū conditionibus materiæ: respiciens igitur Arist. vniuersale, ꝙ est vere, & proprie intelligibile, & cuius cognitio est propria intellectus, & finalis, ac præcipua eius operatio, hoc solū vocauit actu intelligibile; quamuis .n.
C intelligat ēt singulare, hoc tamen ei datū est tāquam præparatio quædam necessaria ad cognoscendū vniuersale, non vt in ipso singulari quiescat, ideo singulare ibi non vocatur actu intelligibile: hoc significat in eo context. 15. Aristoteles, quando dicit [*scientia speculatiua, & scibile idem est*] speculatio enim non vocatur nisi vniuersalium cognitio, & contemplatio quidditatum: quare de hac sola sibi Arist. loquitur, quia hæc sola est propria operatio intellectus. Sic ad
D postremum argumentum dicendum est. Distinguens enim Arist. intelligibilia à sensilibus, præcipuum, & proprium intellectus obiectum respexit; hoc enim à sensu nō percipitur, sed à solo intellectu, proinde vocatur proprie intelligibile: singularia vero; quæ sub sensum cadunt, licet cognoscātur etiam ab intellectu, maluit tamen appellare sensilia, quam intelligibilia; quia in his proprie versatur sensus, intellectus vero proprie in illis, quæ non percipiuntur à sensu:
E perinde ergo est ac si Arist. diceret, eorum, quæ sunt, alia sub sensum cadunt, alia non cadunt, & hæc intellectus cognoscit: poterat quidem dicere omnia esse intelligibilia, sed melius esse iudicauit vt singularia sensibilia sensui attribueret, quam intellectui, reliqua vero intellectui, quæ sensu percipi nequeunt. Adde quod, etsi singularia sunt & sensilia & intelligibilia, non tamen ea ratione sunt sensilia, qua sunt intelligibilia; mouent enim sensum vt iuncta rea-
F li materiæ, intellectum vero vt facta spiritalia in phantasia, ab ipso enim reali obiecto non pateretur intellectus; sic igitur sensilia, vt sensilia, non sunt intelligibilia.

Ad secundum.

Quod singulare ab intellectu prius cognoscatur, quam vniuersale. Cap. V.

QVum igitur intellectus non solum vniuersale intelligat, sed ēt singulare, sequitur vt consideremus vtrum prius intelligat. Putant aliqui

Thomistarum opinio. A qui prius intelligi vniuersale, deinde singulare: dicunt enim intellectum oblato phantasmate primum intelligere vniuersale, quod proprium ipsius obiectum est, deinde reflecti ad phantasma considerandum, & animaduertere illud esse productū à re singulari, & ita secūdario cognoscere etiam singulare; hæc fuit D. Thomæ opinio, *Iauellus.* quam tuetur efficaciter Iauellus in 7. Metaphys. quæst.16. & vtitur *Primum argumentum.* primum hoc argumento: illud quo primo distinguitur intellectus à sensu, est primo intelligibile ab intellectu; B at in hoc distinguitur intellectus à sensu, quod sensus primo apprehendit singulare, ergo intellectus non debet primo apprehendere singulare, sed vniuersale. *Secundū argumentum.* Præterea si intellectus primo singulare intelligeret, species sensilis posset actuare, ac perficere intellectum, quum sit repræsentatiua rei singularis; at hoc falsum est, quia hoc dato non esset necessarium ponere intellectum agentem: singulare igitur est quidem primo sensibile, at non est primo intelligibile. *Tertium argumentum.* C Confirmant auctoritate Aristotelis in contex.10.lib.3. de Anima, vbi dicit intellectum cognoscere vniuersale tanquam per rectam lineam, quum ad ipsum tanquam ad proprium obiectum feratur directe, singulare autem tanquam per lineam flexam, sicut paulo ante dicebamus; ergo vult primo intelligi vniuersale, deinde singulare: hæc est D. Thomæ interpretatio, vt ibi videre est.

Scoti & Gregorij opinio vera. Mihi tamen verior videtur Scoti, & Gregorij Ariminensis opinio, quod singulare sit primo cognitum, D & ad eam probandam hoc primum *Primum argumentum.* argumento vtor: Vniuersale non cognoscitur, nisi per abstractionem à singulari, ergo necesse est prius cognosci singulare; quia non potest cognosci abstractum, nisi cognoscatur illud, è quo abstrahitur, quum præsertim aduersarii fateantur vtrumq; esse ab intellectu cognoscibile. *Secundū argumentum.* Præterea docet Aristot. in posterioribus Analyticis, præsertim in vltimo cap. libri 2. omnem demonstratiuam scientiam pendere ex cognitione pri- E morum principiorum; ipsa autem prima principia cognita nobis esse ex singularibus per inductionem, qua in pueritia vtimur, licet id non animaduertamus; ergo id, quod primum ab intellectu cognoscitur, est singulare, ab eadem enim animæ nostræ facultate totum inductionis progressum fieri oportet; quoniam ergo intellectus solus vniuersale colligere potest, ab eodem fit primum assumptio singularium. *Tertium argumentum.* Præterea illud primum cognoscitur, quod facilius ap- F prehenditur; at singulare facilius apprehēditur, quā vniuersale, quia singulare respectu vniuersalis est quoddam confusum, in quo sub specie accidentium fertur etiam inuoluta substantia & ad sensum, & ad intellectū; omne autem confusum facilius apprehenditur, quam distinctum, prius ergo cognoscitur singulare tāquam quoddam confusum, hoc enim primum offertur intellectui, deinde intellectus in eo naturam com- A munem contemplatur. *Quartū argumētum.* Hoc etiam significauit Aristot. in illo 10. contextu 3. libri de Anima, si bene locum illum intelligamus, dū dixit intellectum cognoscere carnem, & singulare per solam motionem à sensu factam, quidditatem vero & vniuersale, nonnisi ope intellectus agentis phantasma illustrantis; denotare per hoc volens intellectionem singularis non esse magnum aliquid, sed facile fieri ex sola motione facta à phantasmate, vniuersale vero non cognosci, nisi B ope intellectus agentis, proinde difficilius cognosci: *Declaratio contex.10.in 3. lib. de Anima.* & huic sententiæ attestatur id, quod statim subiungit de linea recta, & fracta; nam eum locum legentibus manifestum est cognitionem singularis comparari cum linea recta, vniuersalis vero cum linea flexa & fracta, non è contrario, vt aduersarij interpretantur; singulare namque recta fertur à phantasia ad intellectum, proinde absque magna difficultate, vniuersale vero non recta, sed per reflexionem luminis intelle- C ctus agentis à phantasia ad intellectum; sic enim pulcherrima est Aristot. comparatio cum lumine, quod dici solet reflecti, & refrangi ab eo, in quod primum proiicitur. *Quintū argumētum.* Hoc etiam ostenditur ex ordine facultatum animæ: necesse est enim vt vbi desinit inferior, ibi incipiat superior; quum igitur sensus desinit in singulari præsente, necesse est phātasiam primo imaginari singulare præsens, deinde vero etiam absens; sic igitur quoniam intellectus mouetur à phantasia actu ima- D ginante singulare, necesse est vt prima operatio intellectus sit apprehensio singularis. *Iauelli responsio.* Iauellus tamen putauit argumentum hoc inefficax esse: quod enim nos dicimus, quicquid potest facultas superior, id potest etiam inferior, ipse dicit verum quidem esse, at non eodem modo, proinde argumentum esse fallax, quum mutet quid in quale, neque ostendere quod ab eodem incipiat facultas superior, in quo desinit inferior; nam inquit singulare esse intelligibile, quatenus E est singulare, at non quatenus est materiale, ideo egere opera intellectus agentis, à quo reddatur immateriale. *Responsionis impugnatio.* Ego tamen puto ipsum esse deceptum, & in ambiguitatem lapsum, argumentum autem nostrum validum esse; modus enim duplex in præsentia considerari potest, modus cognoscentis, & modus rei cognitæ: de modo quidem cognoscentis verum est id, quod Iauellus dicit, nam alio modo intellectus recipit singulare, alio modo sensus; intellectus enim F sine vsu organi recipit, & à phantasia, non ab ipsomet obiecto materiali, proinde speciem singularis recipit spiritalius, quam recipiat sensus, & phantasia: at de modo ipsius rei falsum dicit; nam si modus quoque est ens quoddam, & omne ens, quatenus est ens, est etiam intelligibile, vt ipse ibidem ait, necesse est vt singulare sit ab intellectu intelligibile secundum omnes modos, etiam secundum conditiones singularitatis, quæ sunt hic, & nunc; non enim entia omnia

omnia cognosceret intellectus, si modum singularis, quo singulare à sensu cognoscitur, ipse non intelligeret. Est præterea in dictis Iauelli repugnantia manifesta: nam in quæstion. 15. quinti Metaphys. ipse opinionem D. Thomæ sequens de principio singularitatis asserit ipsum esse materiam; ergo secundum hanc eius sententiam dicere quatenus singulare est dicere quatenus materiale, nam dictio illa, quatenus, notat rationẽ formalem; singulare, igitur, si est intelligibile quatenus singulare, est intelligibile quatenus materiale; quomodo ergo asserit esse intelligibile vt singulare, & negat esse intelligibile vt materiale? Argumẽta quoq; ipsius facile soluuntur. Ad primũ negamus vtramq; propositionẽ; minor quidem manifeste falsa est, & petit id, quod probandum erat, nempe sensum ab intellectu differre per hoc quod primo cognoscit singulare; dicimus enim non per id sensum differre ab intellectu, sed per hoc, quod sensus in singulari gradum sistit, & ipsum solum cognoscit, intellectus vero in eo non sistit, sed progreditur ad vniuersale tanquam ad præcipuum, & finale obiectum: sic enim nec phantasia per hoc differt à sensu, quod non incipiat ab imaginatione rei præsentis, à qua sensus incipit, sed incipit ipsa quoque à cognitione rei præsentis, & differt à sensu non per hoc, sed quia imaginari potest etiam rem absentem: quod vero ad maiorem attinet, quando dicit, illud est primo intelligibile ab intellectu, quo primo distinguitur intellectus à sensu, quum bis ponat eam dictionem, primo, considerandum est quomodo eam sumat; vel enim vtrobique intelligit primitate originis, vt intelligere debet, quia de hac tantum loquimur, & hac ratione maior est falsa; non enim intellectus differt à sensu per id, quod primo intelligit primitate originis, imo in hoc conuenit cũ sensu; si vero vtrobique accipiat primitatem principalitatis, vera est maior, sed ad rem non facit, differre namque intellectum à sensu concedimus per cognitionem vniuersalis, quod primo, id est, præcipue ab eo intelligitur: quod si dicẽs, quo primo differt intellectus à sensu, intelligat quo præcipuo, dicens autem, illud est primo intelligibile, intelligat secundum originem, falsa sic quoque est maior; nam præcipue distinguitur intellectus à sensu per cognitionem vniuersalis, non tamen hoc primum cognoscit secundum originem; quum enim hæc sit præcipua, & finalis operatio, debet esse posterior cognitione singularis, quoniam illa, quæ ad finem diriguntur, debent ipsi fini anteire. Ad secundum possumus negare consequentiam, quia perfectio, & actuatio intellectus non consistit in cognitione singularis; quod si tueri etiam contendat hanc esse actuationem aliquam, possumus totum concedere: ad probationem autem falsitatis dicimus intellectum ad cognoscendum singulare non indiguisse intellectu agente, sed propter abstractionem vniuersalis; quoniam igitur cognitio vniuersalium est præcipua, & propria operatio intellectus, fuit ei necessaria opera intellectus agentis, & hoc pronuntiatur clare ab Aristotele in eo cont. 10. lib. 3. de Anima: ideo argumentum quoque, quod inde Iauellus sumit, vanum est, & nititur prauæ eius loci interpretationi; Arist. enim cognitionem singularis ibi comparat cum linea recta, non cum obliqua. proinde vult singulare primo intelligi, non vniuersale. Plura hac de re legi possunt apud Gregorium Ariminensem 1. Sent. distinct. 3. quæst. 3.

Contradictio in dictis Iauelli.

Ad primũ Thomistarũ.

Ad secundum.

Declaratio quæstionis de ordine intelligendi vniuersalia. Cap. VI.

HÆc de intellectione singularium dicta sint. Multo maior nos de vniuersalibus difficultas manet: quum enim alia magis, alia minus vniuersalia sint, dubium est vtrum prius ab intellectu cognoscatur, an magis vniuersale, an minus; vt an prius in mente nostra imprimatur cõceptus corporis, deinde conceptus viuẽtis, deinde animalis, deinde hominis, & equi, & aliarum specierum, an è contrario, primum cognoscatur species, dein genus propinquius, deinde alia remotiora, & postremo omnium id, quod supremum est: loquimur autem de temporis tantum atque originis ordine, & de sola cognitione confusa, hoc est de prima rudi horum simplicium conceptuum impressione in nobis; etenim distinctæ cognitionis ordinem arbitrarium esse iam diximus, ideoq; de ipso præcepta à Logico tradi; nec vllus vnquam dubitauit, quin in adipiscenda distincta rerũ notitia necessarium sit prius vniuersaliora cognoscere, quã minus vniuersalia, quia nequeũt hæc perfecte cognosci, nisi illa sint perfecte cognita; est enim genus de essentia speciei, proinde non potest perfecte cognosci species ignorato genere; igitur necesse est prius naturã corporis intelligere, quam naturam viuentis, & hanc prius, quam naturam animalis, & hanc prius quã naturas proprias specierum: hoc ordine traditam ab Arist. esse naturalem philosophiam nos in libr. nostro de Naturalis scientiæ constitutione demõstrauimus, eumq; ordinem in 4. cont. lib. 1. Phys. auscult. ab Arist. propositũ esse arbitramur. De hoc igitur distinctæ cognitionis ordine, nos in præsentia nõ loquimur, sed de ordine cognitionis confusæ, quẽ cognoscere potius nos oportet vt rẽ naturalem, & mẽtis nostræ proprietatem quandam cognitu dignam, quam vlla de hoc præcepta tradere; quãdoquidem illa, quæ non in nostro arbitrio posita, sed naturalia, & necessaria sunt, sub scientiam potius, quam sub præceptiones nostras cadere videntur. Præterea neq; confusæ notitiæ nostræ cum distincta comparationem vllam in præsentia facturi sumus, quũ id quoq; certum sit, confusam cuiusque rei notitiam præcedere distin-

ctæ

ctæ cognitioni eiusdem rei: dimissa igitur penitus cognitione distincta, solum confusam considerati sumus, & ratione duce inuestigaturi, an cognitione confusa prius origine, ac tempore cognoscatur à nostro intellectu magis vniuersale, an minus vniuersale.

Scoti opinio & argumenta. Cap. VII.

Variæ hac de re opiniones extiterunt, quarum duæ extremæ, & contrariæ sunt, vna Thomæ, altera Scoti, aliæ vero mediæ. Scotus in 1. Sentent. distinct. 3. q. 2. asserit minus vniuersale, hoc est vltimam speciem, esse primũ cognitum ab intellectu nostro cognitione confusa, & ad id probandum tribus argumentis vtitur. Primum, quod à Scotistis validissimum esse censetur, tale est: agẽs naturale satis propinquum patienti sufficienter præparato, atq; idoneo ad recipiendum, secluso omni impedimento, producit effectum perfectissimum, quem producere potest; proponatur igitur cognoscendus homo in distantia debita constitutus, qui possit mouere, & cognosci & vt corpus, & vt animal, & vt homo, obiectum hoc est agens naturale conuenienter propinquum, nec impeditum, intellectus autem noster est naturaliter aptus, ac præparatus ad omnem conceptum recipiendũ; ergo prius imprimetur in intellectu conceptus hominis, qui aliorum perfectissimus est; potentia nãq; imprimendi conceptum hominis tanquam validior præualebit aliis, scilicet potentiæ imprimendi conceptum corporis, & conceptum animalis; itaque prius cognoscetur homo, quam animal, & corpus. Secundo ita argumẽtatur Scotus: si primum cognitum esset magis vniuersale, diuina scientia esset omnium prima secundum ordinem nostrum cognoscendi; consequẽs falsum est, vt eius inscriptio declarat, inscribitur enim μετὰ τὰ φυσικὰ, hoc est post naturalem scientiam addiscenda: patet consequentia; quia subiectum Metaphysicæ est ens prout ens est, quod est omnium amplissimum, quare esset etiam nobis omnium notissimum. Tertio sic: si primum cognitum esset magis vniuersale, maximum tempus interponeretur antequã à summo genere ad speciem infimam perueniremus, quia transeundum est per omnia genera media, quorum aliqua sunt ignota, vt ait Arist. in cont. 28. septimi Metaphysicorum, vbi dicit ignorari proximum genus asini, & equi. Quarto idem sic confirmare possumus: ita se habet species ad genus, vt singulare ad speciem; vt enim singulare sub specie est, & ea de ipso prædicatur in quid, ita species est sub genere, quod de ea in quid prædicatur; atqui indiuiduum cognoscitur ab intellectu prius quam species, sicut ante ostẽsum est; ergo etiam species prius, quam genus. Præterea res iudicantur magis, vel minus tales ex maiore, vel minore propinquitate ad primum tale; atqui id, quod primum omnium intelligitur, est singulare, & illi propinquior est species, quam genus; ergo prius ab intellectu cognoscitur species, quam genus.

Primum argumẽtum. *Secundũ* *Tertium* *Quartũ.* *Quintũ.*

Thomæ opinio & argumenta. CAp. VIII.

Thomas vero in proœmio 1. Physic. & in 1. part. Summ. quæst. 85. contrariam sententiam tuetur, primum cognitum cognitione cõfusa esse magis vniuersale; eamque probat auctoritate Aristot. in proœmio 1. Physic. qui eam manifeste pronuntiare videtur, dicens à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia progrediendum esse tanquam à notioribus nobis: probat etiam hoc Aristotel. ibidem hoc pacto: omne totum cognoscitur prius, quam partes, tum à sensu, tum ab intellectu; at magis vniuersale respectu minus vniuersalis est totum quoddam, quod etiam Porphyrius asserit in capite de Specie; ergo prius ab intellectu conoscitur id, quod magis vniuersale est, quam id, quod minus. Vtitur præterea Thomas tali agrumento, quo huiusce rei rationem, & causam ad ducere videtur: mens nostra, quando nascimur, est sicuti tabella abrasa, in qua nihil descriptum est; non potest igitur à perfecta ignorantia ad perfectam scientiam transire, nisi per media; atqui perfecta cognitio est cognitio infimæ speciei, cognitio vero vniuersalium est confusa, & potentialis, quia cognitio animalis est hominis cognitio potestate, & confuse; debet igitur auspicari ab vniuersalioribus, quorum cognitio confusior atque imperfectior est, deinde per differentias descendere, donec plenam, & perfectam vltimarum specierum cognitionem adipiscatur, harum enim perfecta cognitio est finis nostræ contemplationis. Experientia quoque hoc comprobatur: nam multorum animalium, ac multarum stirpium speciem, & naturam propriam ignoramus, genus tamen cognoscimus, & inter genera illud magis cognoscimus, quod communius est: cuius nulla alia esse videtur ratio, quam quod facilius cognitu est genus, quã species, proinde etiam prius cognoscitur; nam id, quod facilius cognitu est, prius tempore cognoscitur, quum cognitio nostra à facilioribus incipiat. Præterea idem confirmatur exemplo illo vulgato animalis à remoto loco venientis: primum enim non cognoscitur, nisi vt corpus, quia discernere adhuc non possumus an sit animal, an corpus aliquod inanimatum; postea vero propinquius factum cognoscitur esse animal, at non discernitur an sit homo, an equus, an asinus; postea vero cognoscitur etiam vt homo: quoniã igitur ex sensione intellectio fit, eodem ordine debet intellectus vniuersalia intelligere, quo à sensu singularia sentiuntur; à sensu autem illud cognoscitur primum vt hoc corpus, deinde vt hoc animal, tandem vero vt hic homo; similiter ergo ab intellectu debet primum concipi corpus, deinde animal, tandem vero homo.

Primum argumẽtum. *Secundũ* *Tertiũ.* *Quartũ.*

Horum

Horum autem argumentorum vis, & efficacitas postea quum huiusce rei veritatem declarabimus, diligentius expendetur.

Genuæ opinio, & prædictarum opinionum conciliatio. Cap. V.

Quid sit cognitio actualis, & quid habitualis secundū alios.

HAs duas contrarias Thomæ, & Scoti sententias M. Antonius Genua præceptor meus putauit media quadam opinione posse conciliari: dixit enim distinguendam esse cognitionem, duplex enim est; vna actualis, altera B habitualis; actualis cognitio est quælibet prima cuiusque rei apprehensio ex phantasmate oblato intellectui, & ipsum mouente actu; habitualis vero est quædam naturalis aptitudo, & propensio tum rerum cognoscibilium, vt ordine quodam ab intellectu recipiatur, tum ipsius intellectus ad eas ordinatim recipiendas: hac distinctione constituta dicebat Thomam & Scotum concordes esse, quum ambo dixerint cognitione confusa actuali primum cognitum esse speciem infimam, cognitione autem confusa habituali primum cognitum esse id, quod est maxime vniuersale: hanc Scoti sententiā fuisse facile ostendebat considerando ea, quæ à Scoto dicuntur in prædicta sua quæstione; ibi namque Scotus dicit; si consideremus aptitudinem seu habilitatem intellectus vt ab obiectis perficiatur, & ipsarum quoque rerum aptitudinem vt ipsum perficiant ordine quodam, is ordo talis est, vt prius communiores conceptus sint imprimendi, quam minus communes, natura enim in omnibus progreditur ab imperfecto ad perfectum: at quando accedit intellectus ad actum ipsum apprehendendi, & cognoscendi, perturbatur hic ordo, & impeditur à facultate motrice infimæ speciei, quæ validior est, quum eius singulare validius moueat sensum; proinde faciat vt prius in intellectu imprimatur species quam genus: quare dubitandum non est vtrunque dictum manifeste à Scoto fuisse prolatum. Quod vero etiam Thomas vtrumque protulerit, ostendere nitebatur cōsiderando ea, quæ ab ipso dicuntur in prædicto procemio 1. Physic. nam ibi in cont. 5. Thomas asserit hoc nomen, homo, notius nobis esse quam partes definitionis, animal, & rationale; quare concedit hominem esse nobis notiorem cognitione confusa, quā animal, respicit enim actualem cognitionem, quam etiam Scotus respexit: quando autem dicit vniuersalius esse nobis notius, respicit habitualem cognitionem, non amplius actualem, vt eius verba declarant; inquit enim intellectum tendentem ad perfectionem adipiscendam auspicari primum à cognitione rerum vniuersaliorum, quæ imperfectiores sunt, & ab iis ad minus vniuersales transire, donec ad infimam speciem, quæ perfectissima est, perueniat; sic autem Thomas denotat cognitionem habitualem, quum conciderct naturalem illam intellectus habilitatem vt ordine quodam diuersos habitus adipiscatur, quæ consentanea etiam est ipsi naturæ, quæ in operando procedere semper solet ab imperfectioribus ad perfectiora. Sed hæc dicens Genua videtur potius in omnibus ad vnguem sequi opinionem Scoti, & niti ad eam trahere verba Thomæ, quam aliquid medium, quō illi concilientur, adducere: Scotus enim in illa sua quæstione tum vtitur illa ipsa distinctione notitiæ actualis, & habitualis, tum hæc tria dicta probat; cognitione actuali confusa primū cognitum esse minus vniuersale; cognitione actuali distincta primum cognitum esse magis vniuersale; cognitione habituali primū cognitum esse magis vniuersale; quæ omnia sequens Genua nititur ea Thomæ attribuere. Attamen primum dictum à sententia Thomæ alienissimum est, qui absque dubio putauit cognitione actuali confusa primum cognitum esse magis vniuersale: dicens enim mentem nostram nasci vt tabellam abrasam, in qua nihil scriptum est, & auspicari à conceptibus imperfectioribus, non solam aptitudinē respicit, sed actum ipsum apprehendendi, hūc enim vult esse aptitudini consentaneum, ita vt, quo ordine aptus est intellectus res apprehendere, & quo ipsæ sunt aptæ apprehendi, eo ipso apprehendantur ab intellectu, neq; vllam impedimenti mentionē facit: contra vero Scotus inquit actū aptitudini contrarium esse propter impedimentum illatum à magna vi motrice speciei, quod quidem neque à Thoma dicitur, neq; videtur esse cōsentaneum rationi, quia natura nihil frustra facit; quare non debuit menti nostræ tribuere hanc naturalem aptitudinem vt certo ordine res cognoscat, si nunquam seruandus hic ordo erat, sed potius contrarius; sic enim propensio illa naturalis nunquam duceretur ad actum, quod dicendum esse non videtur. Neque verba Thomæ in contex. 5. primi Physic. id, quod Genua existimauit, significare possunt: ibi namque & Thomas, & Aristot. speciem considerant tanquam totum definibile, quod dicunt notius esse partibus definitionis, hoc autem dicere nihil aliud est, quam dicere speciem prius cognosci confuse, quam distincte, quod quidem clarum est, & à nemine vnquam negatū: ideo animaduertendum est animal respectu hominis posse duobus modis considerari; vno modo vt eius pars essentialis, qua ratione homo vt totum confusum notius est animali vt parte, idque ibi significare Thomas voluit, vt legentibus manifestum est: altero autem modo vt totum potentiale continens hominem vt partem in quo sensū ibi nō accipitur: sed putauit Thomas genus ita acceptum vt totum quoddam confusum esse prius cognitum cognitione confusa, quàm speciem, quod tamen Scotus negauit; hoc autem est, de quo nunc est nobis proposita disputatio: quare Thomas, & Scotus hac in re concordes non sunt.

Conciliationis cōfutatio.

Animal respectu hominis est & totum & pars.

Zimaræ, & Achillini opinio.
Cap. X.

MArcus Antonius Zimara, & Alexander Achillinus prædictis argumentis moti in mediam quandam sententiam inciderũt, quam tutissimam esse existimarunt: dixerunt enim & Thomæ, & Scoti opinionem vniuerse sumptam vtramq; falsam esse, veram tamen esse vtramq; vt particularem, quia in quibusdam notũ prius est magis vniuersale, in quibusdam vero minus vniuersale, proinde nullam certam vniuersalem regulam de primo cognito tradi posse: ideoque errasse Thomam dicẽtem in omnibus primum cognitum esse magis vniuersale, errasse etiam Scotum putantem minus vniuersale in omnibus esse primum cognitum; quanquam (dicunt) minus errauit Thomas, quia sæpius euenit vt magis vniuersale sit primum cognitum, quam vt minus vniuersale. Quod autem vtrumque contingat, probant sic: multi cognoscunt id, quod offertur, esse herbam, sed quænam herbæ species sit ignorant; & cognoscunt aliquod esse animal, quæ vero animalis species, ignorant; tunc igitur est illis prius cognitum magis vniuersale, quam minus vniuersale, quandoque tamen contrarium contingit; nam Arist. 7. Metaphys. cont. 28. inquit aliqua genera media ignorari, vt proximum genus equi, & asini; tunc igitur notior est species, quam genus, quum species equi, & asini cognoscantur, proximũm autem eorum genus ignoretur. Huius diuersitatis causam refert Zimara in sensum: omnis enim intellectualis cognitio à sensu pendet, sensilia vero quæ per se, & proprie sentiuntur, accidentia sunt, ideo ex horum varietate prouenit in intellectu hæc diuersitas; quando enim accidentia generis sunt magis sensilia, quam accidentia speciei, tunc prius cognoscitur ab intellectu genus, quam species; quando autem magis sensilia sunt accidentia speciei, quam accidentia generis, prius cognoscitur ab intellectu species, quam genus; magis enim sensilia sunt accidẽtia propria equi, & asini, quam accidentia proximi eorum generis, ideo prius cognitæ sunt intellectui hæ species, quam illud genus. Hæc fuit horum sententia, quæ quantum in se veritatis habeat, postea re cognita intelligetur.

Nostræ cognitionis distinctio.
Cap. XI.

IN hac difficultate, & sententiarum varietate vt veritas manifesta fiat, & aliorum errores cognoscantur, necessarium ante omnia est recte distinguere, ne in ambiguitatem, in quam plures inciderunt, nos quoque labamur; etenim in hoc plures defecisse arbitror, quod non bene distinxerunt, illa namque, qua multi vsi sunt, cognitionis nostræ distinctio in actualem, & habitualem reprehensione non vacat; quanquam enim nominum impositiones, & appellationes arbitrariæ esse videntur, conuenit tamen à proprijs vocabulorum significationibus non recedere, quod illi fecerũt, dum cognitionem habitualem improprie admodum ab eis acceptam ab actuali distinxerunt: quemadmodum enim potentia acquirendi habitum non recte habitus nominatur, ita neq; aptitudo intellectus ad habitus ordinatim comparandos recte appellatur cognitio habitualis, quum neque adhuc cognitio sit, neq; habitus vllus in intellectu insit, sed rectius potentialis appellaretur; sic enim opponi posset cognitioni actuali quoniam actui non habitus opponitur, sed potẽtia: quæ autem proprie sit vocãda habitualis cognitio, postea considerabimus: nunc dicimus nil aliud sua illa distinctione eos significasse, quã nostram cognitionem vel actualem esse, vel potentialem, constat enim eos pro potentiali habitualem accepisse: vnde alium ipsorum errorem colligimus, quod de vtraque hac cognitione duo contraria dicta protulerunt, quum tamen idem de vtraq; asserendum sit; quoniam, vt paulo ante dicebamus, nulla naturalis aptitudo potest esse frustra, aptitudo autem nostri intellectus ad res certo ordine intelligendas non potest esse potentia Logica, quum insit intellectui etiam nobis non cogitantibus: proinde ad actum ducenda est, ita vt cognitio actualis eodem ordine acquiratur, quo naturaliter apta est acquiri, & debita seruetur consonantia in rebus naturæ; idem ergo esse debet ordo cognitionis actualis, & cognitionis potentialis, quam illi satis improprie habitualẽ appellarunt: propterea nos dimissa potentiali solam actualẽ considerabimus, quum de vtriusque ordine idem sentiendum sit, & hanc oportuniore partitione ita diuidemus: omnis nostra actualis cognitio vel confusa est, vel distincta; quæ autem vtraque sit, docet Arist. in initio lib. 2. Poster. Analyt. nam rei simplicis cognitionem habemus confusam, quando cognoscimus ipsam esse, & ignoramus quid sit; distinctam vero quando etiam quid sit cognoscimus; rem autem complexam confuse cognoscere est ignorata causa nosse solum quod sit, distincte vero est cognoscere propter quid: vtraque hæc adhuc duplex est, & hac distinctione omnem tolli difficultatem arbitror: sed etiam in sola confusa notitia considerare satis est, quum de hac sola sit nobis proposita disputatio; eandem enim distinctionem etiam distinctæ cognitioni accommodare quisq; facile poterit: certum est actualem nostram confusam rei simplicis notitiam duplicem esse, vel enim est prima rei apprehẽsio, quam antea nunquã cognouimus, vel est actualis cognitio rei etiã prius cognitæ; quãdo enim mathematicus à somno excitatus incipit contemplari aliquod theorema mathematicum, est quidem illa actualis cognitio illius rei, non est tamen prima eius apprehensio, quia ille

Distinctio cognitionis nostræ.

iampri-

iampridem theorema illud apprehendit, & eam rem sæpius alias intellexit: prima autem conceptuum impressio magna ex parte in pueritia fit: ordinatim enim res, quæ à sensibus intellectui offeruntur, apprehendere incipimus, quas prius non cognoueramus, licet eum cognoscendi ordinem in illa ætate non animaduertamus; in singulo enim nostrum necesse est aliquando primum fuisse impressum cõceptum animalis, conceptum equi, conceptum bouis, & alios omnes, idque vt plurimum in pueritia factũ est; euenit tamen vt etiam adultis, ac senibus offenrantur res aliquæ eis antea prorsus incognitæ proinde confusi earum conceptus tunc primũ in illorũ animis imprimantur, quum prius nullam prorsus earum notitiam habuerint. Quum ergo ita rem sese habere manifestum sit; liceat nobis hanc distinctionem proponere tum rei, tum vocabulorum significationi maxime consentaneam: cognitio nostra actualis confusa duplex est. vna originalis, altera vero habitualis; rectius enim habitualis appellatur illa, quæ fit ex habitu iampridem acquisito, vt quando ego equum actu intelligo, cuius notitiam iampridem in pueritia acquisiui, quam mera aptitudo ad habitus comparandos; intellectus enim postquã contraxit habitus, potest res actu contemplari, quando vult; ideo eam actualem cognitionem, quæ fit ex habitu, voco in præsentia cognitionem habitualem: sed quando primum concepi animo equũ, illa fuit prima origo impressionis illius conceptus, eamque in præsentia appello cognitionẽ originalem: quare actualem nõ accipio vt ab habituali distinctam, sicut eam Scotus, & alii acceperunt, sed vt communem originali, & habituali, quum vtramque actualem esse manifestum sit; nec dubito quin omnes iudiciosi viri nostram hãc & habitualis, & actualis notitiæ acceptionem tanquam maxime propriam, & rei, ac vocibus ipsis conuenientem approbaturi sint.

Cognitio nostra vel est originalis, vel habitualis.

Distinctio cognitionis nostræ.

Quodnam sit primum cognitum cognitione actuali originali confusa.

Cap. XII.

HAc distinctione constituta puto totam huiusce rei veritatẽ tribus assertionibus contineri, quarũ prima de cognitione originali talis est: primum cognitione actuali originali cõfusa est maxime vniuersale, vt recte sensit D. Thomas, & cum eo Auerroes, & Græci omnes, quam sententiam defendit etiam Ioannes Gandauensis aduersus Scotum in sua quæstione in procemio 1. Physic. Probatur assertio hæc multifariam: primum quidem auctoritate, & ratione Aristot. in eo procemio, quam superius quoque considerauimus; sed ea nunc accuratius est perpendenda: Aristot. enim eo in loco inquit, à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia progrediendum esse tanquam à notioribus nobis

Prima cõclusio.

Primum argumentum.

& rationem adducit, quoniam omne totum, & confusum notius nobis est, quam partes. Non latuit Scotistas locus ille, qui respoderunt Aristot. ibi loqui de ordine cognitionis distinctæ; quam in ea scientia traditurus erat, proinde locum illum Scoto non obesse, quum etiam Scotus fateatur cognitione distincta prius esse cognitum magis vniuersale, quam minus vniuersale; sed de cognitione confusa nihil ex eo loco
B colligi, quũ de ea ibi Arist. non loquatur. At hoc dicentes significant se Arist. & eius artificiũ non intelligere, quod breuiter declaro. Arist. ibi in 4. contex. proponens ab vniuersalibus ad particularia progrediendũ esse, vtiq; significat ordinem cognitionis distinctæ: proponit enim ordinẽ seruandũ in tractandis reb. naturalibus quarum cognitionẽ tradendam sibi porposuit non cõfusam, sed distinctam; hanc enim nos adhuc nõ habemus, sed eam ex lectione librorũ Arist. adipiscimur.
C Postea vero probãs Arist. illã conclusionem assumpsit eam minorẽ, vniuersalius est nobis notius, quã tribus argumentis confirmauit, nec potuit intelligere alio modo notius, quã cognitione confusa, quod manifestũ est in tribus illis argumentis: totum enim est notius sensui, quam partes cognitione confusa: nomẽ est nobis notius, quã definitio, cognitione confusa, vt etiam expresse ibi Arist. testatur, dum inquit nomen signficat totũ quoddam confuse: prima quoq; puerorũ cognitio quando omnem
D virum vocant patrem, & omnem fœminam matrem, est cognitio confusa: itaq; si conueniens, & valida esse debeat illa triplex minoris propositionis probatio, non potest minor illa intelligi, nisi de cognitione confusa: præterea dicens ibi Arist. in contex. 4. vniuersale esse totum quoddam. & multa continere vt partes, cõfusam cognitionem denotat; id enim quod accipitur vt totum confusum, & prius notum, quam partes, non est nisi confuse cognitũ, quũ adhuc igno-
E rentur partes: in ordine autẽ cognitionis distinctæ animal genus nõ modo vt totũ cognoscitur prius, quam species, verum etiam vt singularũ specierum pars essentialis; quod quidẽ Arist. ibi non considerat, quia sumit totum commune vt confuse tantum cognitum. Patet igitur Aristot. probantem ex ea minore conclusionem positã in initio illius 4. contextus, argumẽtari à cõfusa nosra cognitione ad distinctam, quam in ea scientia tradere vult; ordinem enim seruandũ
F in tradenda perfecta sententia rerum naturaliũ confirmat ex ordine cognitionis nostræ confusæ, tanquam ex ordine nostro addiscendi naturali probans ordinẽ artificiosum: nam, quemadmodum initio dicebamus, ordo, quo distinctam rerum notitiam comparamus, artificiosus, atque arbitrarius est, ordo autem, quo à pueritia per sensus cognitionem rerum confusam acquirimus, naturalis est: quoniam igitur hic confusæ cognitionis ordo eiusmodi est,

Scotistarum responsio.

Confutatio. Declaratio contex. 4 in 1. lib. Physic.

vt prius cognoſcamus ea, quæ magis vniuerſalia ſunt, poſtea vero illa, quæ ſunt minus vniuerſalia; ex hoc infert Ariſtot. talem eſſe debere etiam ordinem diſtinctæ cognitionis, quem in ea ſcientia ſeruaturus erat: voluit autem ea ratione ſignificare, artem debere in hoc naturam imitari, nempe vt ordo artificioſus, quo ad rerum ſcientiam adipiſcendam vtamur, ſequatur mentis noſtræ propenſionem naturalem; ita vt eo ordine ad rerum ſcientiam capeſſendam progrediamur, quo ipſo naturaliter, ac ſine artificio noſtro res apprehendit: ſic enim ordinem doctrinæ ſequi ordinem rerum naturalium docuimus aliâs in libris de Methodis: quod autem Ariſtot. ab ordine cognitionis confuſæ ad ordinem diſtinctæ cognitionis argumentetur, ex eo etiam patet, quod diſtincta cognitione & magis vniuerſalia, & minus vniuerſalia eo in loco incognita eſſe ſtatuuntur: quando ergo inquit Ariſtot. vniuerſaliora eſſe nobis notiora, non poteſt intelligere niſi cognitione confuſa. Alio quoque argumento hæc prima noſtra aſſertio confirmari poteſt, quod à Scoto adducitur in ſua quæſtione prædicta ad ſuam tuendam opinionem, nec vidit Scotus illud contra ipſum facere, & D. Thomæ opinioni ſuffragari; imo ego arbitror hoc eſſe validiſſimum omnium argumentorum, quæ aduerſus Scotum pro ſententia noſtra adduci poſſint, etenim vera huius noſtræ aſſertionis ratio, & æquata cauſa eo argumento adducitur; Scotus ita argumentatur: illud eſt facilioris intellectionis, quod eſt facilioris abſtractionis; ſpecies eſt facilioris abſtractionis, quam genus; ergo ſpecies eſt facilioris intellectionis, proinde eſt prius cognita, quam genus; in eo enim conſentire omnes videntur, quod ea quæ faciliora cognitu ſunt, prius etiam cognoſcantur, idq; veriſſimum eſt, vt poſtea dicemus; maior propoſitio clara eſt eo fundamento conſtituto, quod vniuerſalium intellectio eſt abſtractio quædam, vel non fit ſine abſtractione; minorē ita probat: illud facilius abſtrahitur, quod à paucioribus ſeparatur; at ſpecies à paucioribus ſeparatur, genus vero à pluribus; ergo ſpecies facilius abſtrahitur, quam genus: maior manifeſta eſſe videtur, minor probatur; quia ſpecies abiungitur mente à ſolis accidentibus indiuiduantibus, genus vero ſeparatur & ab eiſdem, & ab ipſa quoq; ſpeciei natura, & quanto ſuperius in categoria genus fuerit, tanto à pluribus ſeparabitur, nempe ab omnib. eo inferioribus; corpus igitur eſt difficillimæ abſtractionis, homo vero, & equus facillimæ. Hoc Scoti argumentum manifeſte ipſi aduerſatur, & miror quod multi eius fallaciam non animaduerterint; nam in ſpecie ſunt aggregatæ plures conditiones, & coniunctæ plures differentiæ, quam in genere, omnes enim conditiones, quæ actu ſunt in animali, ſunt etiam in homine, & aliæ præter eas; ideo ſi animal ab homine abſtrahere velimus, oportet vt conditiones hominis proprias relinquamus, reliquas vero communiores accipiamus; quare ſpecies maiorem habet compoſitionem, quam genus, & genus eſt ſimplicius ſpecie: quoniam igitur abſtrahere eſt aliqua accipere dimiſſis aliis, certum eſt difficultatem abſtractionis conſiſtere in accipiēdo plura, relinquēdo pauca, nō in accipiendo pauca, relinquendo plura: proinde in abſtractione ſpeciei vltimæ verum eſt id, quod Scotus dicit, pauca relinqui; ſed hoc nō facit abſtractionē faciliorem, vt ipſe ſumit, ſed potius difficiliorem, nam ſi pauca relinquuntur, plura ſumuntur: quoniam igitur in infima ſpecie ſunt coniunctæ plurimæ differentiæ, & conditiones, in ſupremo autem genere paucæ, ideo difficillima eſt abſtractio infimæ ſpeciei, ſummi vero generis facillima: in eo igitur deceptus eſt Scotus, quod ex paucitate iudicans abſtractionis facilitatē, paucitatem accepit eorum, quæ relinquūtur, quum eorum, quæ ſumūtur, accipere debuerit; ſi namque aceruus lignorum proponatur, ex quo ſint aliqua accipienda, & aliqua relinquenda, certū eſt facilitatem auferendi conſiſtere in paucitate eorum, quæ accipiuntur, non eorum, quæ relinquūtur; nam facilius eſt pauca ligna auferre relinquendo multa, quam auferre multa, relinquendo pauca. Videtur autem Scotus hoc argumento vtens ſtatuiſſe fundamentū hoc, quod intellectus abſtrahēs hoc ab aliis debet cognoſcere illa alia, à quib. abſtrahit; ſic enim videtur abſtractionis difficultas conſiſtere in multitudine eorum, quæ relinquuntur: ſed id minime verū eſt, & aduerſatur propriæ naturæ abſtractionis, & ſignificationi huius vocis, abſtrahere; nil enim aliud eſt abſtrahere, niſi apprehendere vnum non apprehenſis aliis, vt abſtrahere animal ab homine nil aliud eſt, quam ſolam animalis naturam in homine contemplari, propria hominis natura non conſiderata; eſt igitur neceſſaria abſtractionis conditio, vt in ipſo abſtrahendi actu reliqua non cognoſcantur, & id ſolum, quod apprehenditur, intelligatur; quia ſi in illo actu alia quoq; cognoſcantur, nulla fit abſtractio. Ideo ſi accepta maiore propoſitione argumenti Scoti, minorem illi veriorem ſubiungamus, fiet argumentum efficaciſſimum ad eius ſententiam oppugnandam, noſtram vero, ac D. Thomæ demonſtrandam: illud eſt facilioris intellectionis, quod eſt facilioris abſtractionis; at genus eſt facilioris abſtractionis, quam ſpecies; ergo eſt facilioris intellectionis, proinde prius cognoſcitur, quam ſpecies. Videtur etiam ſententia hæc conſona eſſe opinioni omnium antiquorum philoſophorum, omnes enim putarūt facillimum eſſe rerū conuenientiam cognoſcere, differentias autem difficillimum; qui enim omnes rerū differentias, quibus inter ſe diſcrepant, cognoſcat, is rerū omnium ſcientiā habet; facilius ergo vniuerſalia cognoſcimus, in qui-

bus res

Lib. 1. c. 10.

Secundū argumētum.

Nota cur maior ſit ſpeciei abſtractio, quā generis: proinde difficilior.

Tertium argumētum.

bus res conueniunt, quam propria, quibus differunt: idque etiam quotidie experimur, nam ego aliquando vidi piſcem quendam quem putaui eſſe auratum piſcem, tamen piſcatores dixerunt non eſſe piſcem auratum, ſed aliam quãdam ſpeciem; ego igitur ſolam conuenientiam illius piſcis cum aurato animaduerti, differentiam autem non animaduerti: ſic pueri conuenientiam aſini cum equo, & mulo cognoſcunt, ſed eorum differentias nõ diſcernunt: nos quoque adulti cognoſcimus ex loco valde remoto conuenientiam equi, & aſini, & muli, differentiam vero conſpicere non poſſumus, niſi propinquiores ſimus; facilius igitur conuenientia cognoſcitur, quam differentia. Poſſumus præterea argumentum ſumere ab ordine ſentiendi; quoniam enim omnis noſtra intellectio à ſenſu originem ſumit; neceſſe eſt vt qualis eſt ſentiendi ordo, talis ſit etiam ordo intelligendi, præſertim cognitione confuſa, de qua nunc loquimur: ſciendum itaque eſt illa, quæ proprie, ac per ſe ſentiuntur, accidentia eſſe, ſubſtantiam autem non ſentiri per ſe, ſed per accidens, vt ait Ariſtotel. in 2. libr. de Anima; exiſtunt autem accidentia omnia in ſubſtantiis indiuiduis, & quia in eiſdem latent etiam naturæ omnes communes, ideo accidentium quoque hoc eſt diſcrimen, quod alia inſequuntur naturam communiorem, alia naturam minus communem: nutriri enim & augeri competit omni viuenti, proinde huic homini competit quatenus habet in ſe naturam viuentis; ſentire autem omni animali, & huic homini quatenus habet animalis naturam; loqui vero homini tantum, & huic homini quatenus eſt homo: conceptus igitur confuſus rei vniuerſalis in intellectu non fit niſi ex ſenſione accidentium illius vniuerſalis à ſenſu facta: videtur autem omnis natura communis in ſingularibus latens habere neceſſario aliqua accidentia ſenſilia eam inſequentia; neque dicendum eſt dari genus aliquod, cuius nullum ſit in ſingularibus ſenſile accidens, vt ſignificat Ariſtotel. in libr. 2. Priorum Analyt. cap. vlt. ibi namque videtur innuere naturam omnem relinquere aliquod in corpore veſtigium ſui, per quod cognoſcatur; eſſet enim reprehendenda natura, ſi aliquam communem naturam in rebus ſenſilibus poſuiſſet, quæ nullam haberet ſenſilem affectionem, per quam confuſe ſaltem cognoſci poſſit: argumento eſſe poteſt anima noſtra rationalis, quæ maxime omnium formarum materiam informantium elata eſt ſupra materiam, ſenſiles tamen habet operationes, per quas in homine cognoſcitur, vt docere, & loqui, & manibus ad plurima opera vti; ſunt enim manus organum intellectus, non quidem ad cognoſcendum, ſed ad agendum: ipſa quoque prima materia, quamuis à ſenſibus remotiſſima, iiſque maxime abſcondita, habet tamen in corporibus aliqua ſenſilia accidentia

Quartũ argumentum.

Omnis natura cõmunis habet in indiuiduis accidentia ipſam inſequẽtia.

A vt quantitatem, & mutabilitatem, per quam ab Ariſtotel. demonſtrata fuit: hinc colligimus ſingularia non ſolius infimæ ſpeciei ſingularia eſſe, ſed omnium quoque ſuperiorum generum; Socrates enim non ſolum eſt hic homo, verum etiam hoc animal, & hoc viuens, & hoc corpus; omnia igitur ſingularia, quæ in aliqua natura communi conueniant, neceſſe eſt vt aliquibus etiam communibus accidentibus participent, quæ illam inſequantur, & ſint tanquam ſenſilia

B illius ſigna, atque veſtigia. Hæc quum ita ſeſe habeant, rationi conſonum, imo etiam neceſſarium eſt, vt accidentia vniuerſaliorum facilius ſentiantur, proinde etiam prius, quam accidentia minus vniuerſalium; quo fit vt etiam intellectui prius offerantur magis vniuerſalia quam minus vniuerſalia: hoc autem probatur tum extenſionem, tum intenſionem motionis conſiderando: extenſionem quidem, quia illud magis mouet, quod ſæpius mouet; atqui accidentia

C corporis ſæpius offeruntur ſenſui, quam accidentia animalis, & accidentia animalis ſæpius quam accidentia equi: nam accidentia corporis offeruntur ſenſui in omnibus corporibus tam animatis, quam inanimatis, accidentia vero animalis in ſolis animalibus, ſed non minus in equo, quã in cane, & in leone & in aliis, accidentia vero equi in ſolo equo; patet autem in omnibus ex iterata, & multiplicata actione prodire aliquid, quod ex vnico actu prouenire nõ poteſt,

D nam multæ guttæ cauant lapidem, quem neque vna, neque pauciores cauarent; itaque accidentia rerum communiorum magis agunt in ſenſum actione extenſiua, quam accidentia rerum minus communium; proinde conceptus vniuerſaliores ſæpius offeruntur intellectui, & magis ipſum mouent, quam cõceptus minus communes; quamobrem ſi tot actuales motiones ad imprimendum conceptum requiruntur, quibus pauciores non imprimerent, neceſſe eſt vt prius

E conceptus communiores quam minus communes in intellectu imprimantur. Dico præterea accidentia rerum communiorum magis agere in ſenſum intenſione actionis, quam accidentium minus communium; propterea quod accidentia vniuerſaliorum ſimpliciora ſunt, & pauciores differentias continent; accidentia vero minus communium plures differentias comprehendunt, etenim ex neceſſitate continent omnes differentias vniuerſaliorum; nam differentia, qua diſtinguitur animal à planta, com-

F prehenditur ab ea differentia, qua diſtinguitur equus ab aſino: ideo qui cognoſcit accidentia, quibus differt equus ab aſino, neceſſe eſt vt ſimul cognoſcat accidentia, quibus differt animal à planta; non tamen è contrario, quia poteſt in equo diſcerni differentia, quã differt à planta, & illa ignorari, qua differt ab aſino: quod idem intellectui contingere neceſſariũ eſt: nam conceptus animalis ſimplicior eſt, quam con-

A ceptus equi, & esse potest sine illo; at conceptus equi maiorem habet compositionem, quum necessario contineat actu conceptum animalis; siquidem equus est essentialiter animal; ideo conceptus inferioru in categoria, vt etiam Scotus asserit, in superiorum conceptus resoluuntur: quoniam igitur facilius apprehenditur vnum, quam duo simul, necesse est vt facilius cognoscatur animal, quam equus; animal enim est animal, & non est equus, equus vero est actu & equus, & animal: B hoc autem experientia manifeste comprobatur; nam pueri primum non distinguunt equum ab asino, neque à boue; sed eos omnes eodem nomine boues vocant, quia rudem illam animalis figuram, & motum conspicantur, videntque illud commune accidens, quod hi omnes currum trahunt; at particularia lineamenta figuræ singulorum, & particulares motuum conditiones nondum discernunt, hæ namque differentiæ continent illas, quare C maiorem iudicandi vim in sensu requirunt, vt videantur. Hinc sumi potest ratio erroris Scoti; ipse enim iudicabat agens validius ad agendum ex maiore eius perfectione quod quidē verum non est; sed agens validius esse iudicatur ex maiore eius proportione cum patiente, hoc est, ex maiore conuenientia potentiæ actiuæ cum potentia passiua patientis; in initio autem totius nostræ cognitionis omnes animi nostri facultates rudes, & potentiales sunt; ideo illa, quæ sunt D rudia, & potentialia, facilius in animo imprimuntur, quia maiorem habent proportionem, & conuenientiam cum facultate recipientis, & quia facilius est vnum imprimere, quam plura; sic enim videmus etiam ignem calidissimum agentem in aquam non statim imprimere omnes simul gradus caloris, sed vnum, deinde alium, donec imprimat omnes: huius autem difficultatis ratio sumitur ex iis, quæ alias de intellectu, ac de sensu diximus; cognoscunt enim E non solum patiendo, sed etiam agendo, hoc est, receptam speciem iudicando: vis autem iudicatrix in principio debilis est, nec potest illa statim iudicare, quæ plures differentias continent, sed prius iudicat singulas differentias, & per gradus peruenit ad cognitionem perfectam, qua omnes simul differentias comprehendit; nihil enim aliud est cognoscere primo corpus, deinde viuens, deinde animal, deinde equum, nisi F ordine quodam vti in his omnibus conceptibus, qui in equo sunt, apprehendendis, donec omnes sint apprehensi; nam apprehendere vt corpus, est apprehendere solum conceptum corporis abiunctum ab aliis, apprehendere autem animal est apprehendere simul corpus, & animal, & hæc abstrahere à natura equi; sed apprehendere vt equum est omnes simul apprehendere, quoniam equus est essentialiter & corpus & animal. Demonstratur maxime huiusce rei veritas argumento illo vulgato, nec tamen à

Agēs iudicatur validius non ex maiore perfectione, sed maiore proportione cū patiente

Argumētum ab animali procul veniente.

A plerisque satis intellecto, quod sumitur ab homine procul veniente; primum enim cognoscitur vt hoc corpus, deinde vt hoc animal, tandem vero vt hic homo, sensus ergo prius discernit accidentia communiorum, deinde accidentia minus communium, quare mens quoque in intelligendo eundem ordinem seruat. Multi tamen putant argumentum hoc debile esse, & facile solui dicendo, sensum ob nimiam distantiam tunc decipi, ideoque non esse sumendum B argumentum ab hoc exemplo, in quo anima in iudicando decipitur, sed ponendum esse obiectum in distantia conueniente, vbi non decipiatur; quia tunc manifestum erit illud idem mouere primum vt hunc hominem, non vt hoc corpus. Sed qui hoc dicunt, huius argumenti vim non percipiunt, quod si bene intelligatur, insolubile est, & est demonstratio à posteriori: ipsi autem decipiuntur, dum dicunt in prædicto exemplo sensum decipi; decipitur enim quan- C do existimatur esse aliquid, quod non est; in hoc autem exemplo quādo res illa primum iudicatur vt corpus, sic creditur esse id, quod est; non est ergo deceptio, sed est imperfecta, & confusa cognitio: vt autem huius argumenti efficacitas intelligatur, ita argumentor: id quod validius mouet sensum, prius etiam ipsum mouet; atqui accidentia corporis validius sensum mouent, quam accidentia animalis, & hominis, ergo accidentia corporis prius sentiuntur: maiorem ne- D gare nemo potest, Scotus quoque hac eadem vtitur: minorem ita probo: quando pluribus agentibus idem offertur impedimentum, à quo vnum ex eis non prohibetur ne agat, cætera vero prohibentur, id, quod prohiberi non potest, validius agit, etenim superat vim impedimenti, quam superare alia non possunt; ille autem homo mouere sensum potest & vt hoc corpus, & vt hoc animal, & vt hic homo, nimia autem illa distantia est vnum & idem impedimentum his E omnibus oblatum, ab eo tamen non potest impediri quin moueat vt corpus, impeditur autem ne moueat vt animal, & vt homo; ergo validius agit vt corpus, quam vt animal, vel vt homo; & huius ratio iam declarata est superius: argumentum igitur efficacissimum est, & solui non potest.

Solutio aliquorū

Impugnatio solutionis.

De primo cognito cognitione habituali confusa. Cap. XIII.

F De illa vero actuali cognitione, quæ fit ex habitu prius acquisito, aliud est asserendum, hæc autem fieri duobus modis potest: quum enim in intellectu nullus maneat impressus conceptus, sicut alibi demonstrauimus, non potest intellectus intelligere actu, nisi à phantasmate moueatur; phantasma autem vel est productum ab obiecto externo præsente, vel ab imagine prius impressa in memoria absque præsentia externi obiecti: itaque si

qua ſi externum obiectum abſens eſſe ſtatuatur, & intellectus iam habens habitum intelligat ex motione facta à phantaſmate iam ſeruato in memoria, profero hanc aſſertionem, quæ ex tribus propoſitis ordine ſecunda eſt: de hac habituali cognitione nihil certi pronunciari poteſt, ſed cum magis vniuerſale, tum minus vniuerſale poteſt eſſe primum cognitum; huius ratio in promptu eſt, quia intellectus iam ſtatuitur contraxiſſe omnes habitus, tam communiores, quam minus communes, & poteſt eos contemplati quando vult, & eo ordine, quo vult, ideo vir ſapiens poſtquam à ſomno excitatus eſt, poteſt ſtatim naturam corporis contemplari, vel naturam animalis, vel naturam equi, & aliam quamlibet, cuius contemplandæ habitum jam acquiſiverit.

Secunda conclusio.

Tertia demum aſſertio eſt: cognitione habituali, quæ fiat ex oblatione obiecti materialis externi, primum cognitum eſt minus vniuerſale, cuius accidentia mouere ſenſum poſſint; vt ſi ſtatuatur me iam pridem cognouiſſe & corpus, & animal, & hominem, & mihi in diſtantia conueniente offeratur homo, ita vt ſenſum mouere poſſit, & vt corpus, &ut animal, & vt homo, mouebit primum vt homo, quod eſt dicere, mouebit ſecundum hæc omnia ſimul: quod ſi diſtantia tanta ſit, vt mouere poſſit vt corpus, & vt animal, non tamen vt homo, mouebit primum vt animal, & ita quodlibet externum obiectum, quod ſenſui offeratur, ſemper mouebit primo ſenſum, & per ſenſum etiam intellectum ſecundum conceptum minus communem inter illos, ſecundum quos mouere poſſit.

Tertia conclusic.

Ad hanc demonſtrandum non poteſt efficacius argumtntum adduci, quam illud, quod primum à Scoto allatum eſt; id enim reuera nullam habet efficacitatem de prima actuali cognitione, quam nos originalem appellamus, ſed de habituali, prout nos in præſentia habitualem ſumimus, eſt efficaciſſimum, & tale eſt: Agens naturale applicatum patienti bene præparato, ſecluſo omni impedimento, producit effectum perfectiſſimum, quem producere poteſt; agit enim ſecundum omnes ſuas vires, & patiēs iam eſt ita præparatum, vt tantundem ſtatim recipere aptum ſit, quantum agens agere poteſt: igitur ſi obiectum poteſt illico mouere & vt corpus, & vt animal, & vt homo, mouebit ſtatim vt homo, quia conceptus hominis perfectiſſimus eſt, & alios omnes continet; ipſe autem intellectus eſt optime præparatus, quia iam prius contraxit habitum & corporis contemplandi, & animalis, & hominis; homine igitnr oblato omnes ſimul apprehendit, dum apprehendit vt hominem: & hoc experientiâ manifeſte comprobatur; cuilibet enim cognoſcenti corpus, & animal, & equum ſi offeratur equus, ſtatim dicet eſſe equū: ideo Scotiſtæ dum huiuſmodi exemplo, & argumento prædicto vtuntur, non animaduertunt ſe decipi, quum putent ſe probare de prima noſtra originali cognitione, probetur tamen non de originali, ſed ſolum de illa, quæ ſit ex habitu antea contracto: etenim de prima originali cognitione ſecus eſt, tunc enim intellectus noſter rudis, & ineptus eſt, nec poteſt ſimul totam rei perfectionem apprehendere, ſed per gradus, & paulatim eam apprehendit; quare incipit à communioribus conceptibus rei oblatæ, quemadmodum antea declarauimus.

Scotiſtarũ error.

Errarunt etiam ob eiuſmodi exempla alii nōnulli, qui propriā de primo cognito ſententiam proferentes dixerunt, cognitione actuali confuſa magis vniuerſale vel prius cognoſci, quam minus vniuerſale, vel ſimul cum illo, poſterius autem nunquam, propterea quod cum conceptu rei minus vniuerſalis coniuncti ſunt alii omnes conceptus communiores. Sed iſti non animaduerterunt, eam non eſſe primam actualem cognitionem, ſed eſſe habitualem: quando enim ſimul omnes cognoſcuntur, ea non eſt prima origo cngnitionis noſtræ, ſed eſt cognitio ex habitu, quæ originalem præſupponit, in ipſa autem originali neceſſe eſt eum ordinem eſſe ſeruatum, quem diximus, vt prius acquiſiti fuerint conceptus cōmuniores, quam minus communes, idque fit potiſſimum in pueritia, & nobis non animaduertentibus.

Aliorum error.

Notandum autem eſt, poſſe in homine adulto contingere, vt, licet nō omnes habitus acquiſierit, ſed ſolos communiores, ſi illi offeratur aliqua noua ſpecies non ei cognita prius, ſtatim imprimatur eius conceptus confuſus in intellectu; hoc enim fiet propter præparationem factam à conceptibus communioribus, qui iam ſunt impreſſi: nam ſi mihi offeratur aliquod animal nouum, quod nunquam amplius viderim, poſſum primo aſpectu non diſcernere adhuc proprias differentias, quibus differt ab aliis, ſed ſolum inſpicere communia quædam accidentia, in quibus conuenit cum aliquo alio animali; quod nobis frequenter euenit in auibus, & piſcibus; & tunc non cognoſcimus illam ſpeciem ſecundum propriam rationem, ſed ſolum ſub ratione generis nobis antea cogniti: poſſum etiam primo aſpectu notare propria illius animalis accidentia, quibus diſtinguitur ab aliis, quæ nunquam in alio vidi, & ſtatim dicere hanc eſſe nouam ſpeciem animalis mihi antea non cognitam; tunc autem imprimitur in animo meo conceptus confuſus illius ſpeciei, etiam ſi nomen ignorem; neq: ob id ſequitur ſpeciem primo cognoſci cognitione originali, etenim genera iam pridem cognoui in aliis animalibus, ſi non in illo, hanc autem ſpeciem nunc primum; non enim tunc imprimeretur conceptus illius ſpeciei, niſi haberem prius contractos habitus generū ſuperiorū, qui intellectum præparârunt, & ad huius ſpeciei cognitionem aptū reddiderunt: illa igitur eius ſpeciei cognitio erit ſecundū ſe prima originalis cognitio, quam

præcessêre tempore cognitiones originales generum superiorum; ratione autem conceptuum communiorum potest illa eadem cognitio vocari habitualis, quoniam ex possessione habituum vniuersaliorum potuit statim conceptus illius speciei confusus in intellectu imprimi. Hæc de habituali cognitione diximus a sententia Thomæ aliena non sunt, neq; illi aduersantur; ipse enim dicens esse primo cognitû magis vniuersale, solam originalem cognitionem respexit; quare id, quod de habituali diximus, ipse non negaret, vt cuilibet eius verba consideranti manifestum esse potest. Sed aduersus Scotum de cognitione originali confusa puto esse demonstratum; magis vniuersale semper esse primum cognitum; similiter contra Zimaram, & Achillinum, qui dixerunt primum cognitû esse quandoq; magis vniuersale, quandoq; minus vniuersale. Sed veritas manifestissima reddetur, si solutis omnibus istorum argumentis omnem hac in re difficultatem sustulerimus.

Contrariorum argumentorum solutio.

Cap. XIV.

SOlvenda sunt argumenta, quæ & Scoti & recentiorum opinioni suffragari videbantur. Primum Scoti quantum roboris habeat, iam diximus: validum enim est de cognitiône habituali, at non de originali, in qua mens nostra pariens non est adhuc bene præparata, vt recipere possit totam actionem agentis: quod vero Scotus dicit, eam habere æquam potentiam recipiendi omnes conceptus, verum aliquo modo est, sed aliquo etiam modo non verum; nam etiam prima materia potentiam habetatque omnes formas recipiendi, non tamen eas recipit, nisi conuenienter præparetur, & ad alias recipiendas maiorem præparationem postulat, ad alias vero minores; & aliquæ sunt formæ, quarum tanta est perfectio vt recipi in materia non possint nisi prius aliæ imperfectiores receptæ sint: quod ergo dicitur, materiam habere æquam potentiam recipiêdi omnes formas, verum est respiciendo solam priuatiuam præparationem, sed non est verum de positiua, priuatiua materia præparatio est, vt æque omnibus formis careat, sic enim æque omnium est receptiua; at positiua præparatio non æqua ad omnes formas requiritur, sed ad alias maior, ad alias minor, neque præparationem hanc habet materia ex sua natura, sed eam recipit ab alio: idem prorsus de mente nostra recipiente dicendum est; rudis enim nascitur, & æque omnium receptiua: sed præter hanc priuatiuam præparationem requirit etiam aliam positiuâ, quæ non æqua respectu omnium conceptuum est; quare sine hac non potest statim quemlibet conceptum recipere: ratio autem huius est, quam antea tetigimus, quia natura (vt dicitur) non facit saltum à pura potentia, & summa imperfectione ad supremam perfectionem, sed per media transit, donec ad vltimam perfectionem perueniat. Hæc autem tum per se manifesta sunt, tum manifestiora redduntur, si argumentum hoc Scoti contra ipsum retorqueamus: nam si agens naturale non impeditum producit statim effectum perfectissimum, quem producere potest, ergo oblata intellectui species aliqua vltima, vt equus, deberet statim producere conceptum suum distinctum, quia distincta cognitio est perfectior, quam confusa; consequens tamen ipsi quoque Scoto aduersatur, qui putat primum cognitum cognitione distincta esse magis vniuersale. Scotistæ tamê aliqui hoc animaduertentes, Scotum tueri nituntur eius verba perpendendo: quum enim ipse dicat agens naturale producere statim effectum perfectissimum, quem primo potest, perpendunt ipsi eam dictionem, primo, & dicunt speciem vltimam non posse primo producere conceptum distinctum, sed solum confusum; quia distinctus maiorem laborem, ac discursum requirit, nec primo imprimi potest. Sed per hoc Scotus non defenditur: hoc enim dicentes fatentur non esse vniuerse veram illam Scoti propositionem, agens naturale producit statim effectum perfectissimum, quem producere potest, sed debitam patientis præparationem requiri, Quod si dicendo, quem primo potest, respicimus præparationem patientis, vt respicere debemus, vera est propositio: sed vltima species non potest producere primo, nisi conceptum vniuersalem, quoniam ad alios particulares recipiendos nondum est mens nostra bene præparata. Secundum Scoti argumentum erat: si primum cognitum cognitione confusa esset magis vniuersale, sequeretur Metaphysicam inter omnes scientias esse primam respectu nostræ cognitionis. Hoc quoque contra Scotum retorqueo: quæro an scientiæ sint disponendæ inter se iuxta ordinem cognitionis nostræ distinctæ, an confusæ: si distinctæ, ergo similiter metaphysica quo ad nos est prima, quia etiam apud Scotum magis vniuersale est primo cognitum cognitione distincta, quare argumentum etiam contra ipsum facit: si vero confusæ, ergo libri de Cœlo, & libri de Animalibus sunt anteponendi libri Physicæ auscultationis, si minus vniuersale est nobis primo notum cognitione confusa, vt Scotus putat; nam subiectum librorum Physicæ auscultationis vniuersalius est, quam proprium dictorum librorum subiectum. Ad argumentum autem multæ solent afferri responsiones, sed aliis dimissis hanc ego tutissimam & optimam esse puto: metaphysica non alia ratione dicitur vltima quo ad nos, & post naturalem scientiam attingenda, nisi ratione patris in ea maxime præcipuæ

in qua

Margin notes: *Ad primum Scoti argumentum.* — *Præparatio materiæ alia est priuatiua, alia positiua.* — *Argumentum Genæ primum contra solutionem.* — *Secundum Argumentum.* — *Ad septimum.* — *Solutio secunda.*

in qua agitur de substantiis à materia abiunctis per essentiam, quæ quum sint à sensibus nostris remotissimæ, & maxime vniuersales in causando, sunt etiam nobis ignotissimæ, nec possunt cognosci, nisi prius cognita sint quædam, quæ declarantur in naturali philosophia: Metaphysica igitur post naturalem scientiam addiscenda est, quia ordo melioris nostræ cognitionis hoc requirit. Sed adversus hanc responsionem argumentabatur dupliciter M. Antonius Genua. Primo, quia pars Metaphysicæ, quæ est de abiunctis à materia per essentiam, parua, & minima est respectu illius partis, quæ est de ente, prout ens est, & de illis, quæ vocari solent abstracta per indifferentiam, hæc enim maxima est: quum igitur scientia à parte maiore sit nominanda, viget argumentum Scoti, Metaphysica enim prima quoad nos erit, non vltima. Secundo, quia sequeretur secandam esse Metaphysicam in duas partes; quarum altera, quæ est de ente, prout ens est, ante naturalem legenda esset, vt argumentum Scoti demonstrat, altera vero, quæ est de substantiis à materia separatis, legenda esset post naturalem Hæ tamen obiectiones contra nostram responsionem non sunt alicuius momenti. Non prior, quia pars illa Metaphysic. quæ est de diuinis, quamuis mole parua sit, tamen præstantia, ac dignitate est maxima, nam multo pluris æstimanda est leuis, ac breuis tractatio de rebus nobilissimis, quam diligens, & prolixa de rebus ignobilioribus, vt ait Aristoteles in 1. lib. de Partibus animalium, cap. vltimo. Confirmatur hoc ex communi illius disciplinæ appellatione; solet enim vocari scientia diuina, neque ob aliam causam, nisi, quia præcipuum eius subiectum est Deus, & res diuinæ: ergo si à parte minima nominatur diuina, quoniam ea pars nobilissima, ac maxime præcipua est, potest etiam appellari ob eandem rationem μετὰ τὰ φυσικὰ propter eandem præstantissimam partem. Videmus præterea Aristot. in Procemio Metaphysicæ summis laudibus eam scientiam extollere, & vere sapientiam appellate, neq; ob aliam rationem, nisi quod primas causas considerat; etenim ratione entis, prout ens est, diceretur potius ignobilissima, quoniam ens cōmunissimum omniū est, & quanto aliquid in prædicando communius, tanto est ignobilius. Altera quoque obiectio friuola est, nec sequitur secandem esse Metaphysicam in duas partes; quia si ipsam rerum naturam spectemus, quatenus nobis considerandæ, & cognoscendæ proponuntur, oportuit de abiunctis à materia per essentiam, & de abiunctis per indifferentiam, non duas esse disciplinas, sed vnam, & eandem: ea autem tota legēda à nobis est post naturalem philosophiam, sumendo huius ordinis rationem à parte eius præcipua, quæ nō solum ignotissima nobis est, sed etiam necessario requirit, vt prius cognita sit

Argumentum Genæ primum contra solutionem.

Secundum Argumentum.

Solutio secunda.

A scientia naturalis itaq; naturalis ordine doctrinæ præcedit Metaphysicam, quia sine eius cognitione pars Metaphysicæ præcipua intelligi a nobis non posset. Tertium argumentum Scoti erat: Si magis vniuersale esset primo cognitum, maximum tempus interponeretur, antequam à summo genere ad infimas species perueniremus, quia plura intermedia genera vltimis speciebus proxima ignorantur. Hoc quoq; contra Scotum conuerti potest: similiter enim dicam, si B vltima species esset primum cognitum, maximum tempus interponeretur, antequam ab ea ad supremum genus perueniremus; quoniam illa media genera, per quæ transeundum est, sunt incognita. Si vero dicat Scotus, non esse necessarium vt a specie ad superiora ascendentes transeamus per omnia media, ita nos quoque soluere eius argumentum possumus dicendo verum quidem de cognitione distincta esse id, quod Scotus ait, sed falsum esse de confusa; C nam distincta cognitione a superioribus ad inferiora descendentes necesse est, vt omnia media cognoscamus, omnia namque de speciebus infimis essentialiter prædicantur, quare nullum eorum ignorandum est, si specierum distincta, & perfecta cognitio habenda sit; sed in ordine cognitionis confusæ non est necessarium, vt omnia media cognoscamus, quia potest species confuse cognosci ignorato penitus aliquo eius attributo essentiali; sic ambulantem per totam D fori longitudinem necesse est ab vna extremitate ad alteram peruenire, at non est necessarium vt pedibus tangat omnes intermedios lapides: neque ob id fit, vt sententia nostra de primo cognito sit vera solum vt particularis, quod existimauit Zimara, est enim vniuerse vera; quia in omnibus cognitio nostra confusa incipit à maxime vniuersalibus, nunquam ab infima specie: nunquam enim non cognoscitur genus proximum asini & equi, tamen satis est si ante cogni- E tionem equi fuerint cognita ex necessitate plura superiora genera, vt corpus, & viuens, & animal, ab his enim incepit cognitio nostra, non à proprio speciei conceptu: sic igitur in omnibus primum cognitum est maxime vniuersale, nunquam species vltima. Quod autem argumentum Scoti debilissimum sit, ex eo patet, quod quemadmodum ipse dixit aliqua genera ignorari. quum species cognoscantur, ita nos obiicere illi possumus, multas species vltimas igno- F rari, quum plura earum genera, ea præsertim, quæ amplissima sunt, cognoscantur, sic enim ostenditur, vel non esse infimam speciem primum cognitum, vel saltem non in omnibus, proinde sententiam Scoti non esse vniuerse veram: at sententiam nostram vniuerse veram esse ex eo ostēditur, quod semper ante cognitionem speciei cognoscuntur remotiora genera. licet aliqua proxima ignorentur. Alio quoque modo soluere hoc argumentum possumus, perpen-

Ad tertium.

Ad Zimaram.

Alia solutio.

dendo verba Aristot. in eo contextu 28. libri 7. A
Metaphysicorum: ibi namque non dicit genus
proximū equi & asini esse penitus incognitum,
sed esse innominatum non est autem illatio ef-
ficax, nomine caret, ergo est penitus incogni-
tum; potest enim res cognosci confuse, etiam si
nomen ignoretur; vt patet in mutis & surdis, &
in infantibus, qui absque vlla nominum intelli-
gentia confuse res animo concipiunt per acci-
dentia earum sensilia, quæ à sensibus intellectui
offeruntur: id enim quod dici solet, cognitio- B
nem nominis esse principium omnis nostræ co-
gnitionis, verum est de illa notitia, quam addi-
scēdo acquirimus, nempe vel aliquem audien-
do, vel alicuius scripta legendo; nisi enim nomi-
na intelligamus, nihil discere possumus: at non
est verū de cognitione in nobis naturaliter ac-
quisita per sensus, sic enim possumus etiam no-
minibus ignoratis res in animo confuse conci-
pere; imo primi homines prius confuse res co-
gnouerunt, postea illis nomina imposuerunt; C
dico igitur proximū genus asini, & equi, quam-
uis nomen non habeat, notius tamen esse asino,
& equo; communia namque accidentia, in qui-
bus conueniunt, faciliora cognitu sunt, quam
ptopria, per quæ distinguuntur; hæc enim & in
sensu, & in intellectu maiorem iudicandi vim
requirunt, quod patet in iis animalibus, quan-
do procul aspiciuntur: quum enim videamus a-
nimal hominem portate, vel currum vehere, &
cōmunem quandam figuram inspiciamus, co- D
gnoscimus esse necessarium vt sit vel equus, vel
mulus. vel asinus, sed quodnam horum sit ad-
huc ignoramus: tunc igitur cognoscimus acci-
dentia illius generis innominati, propria vero
illorum animalium accidentia non inspicimus
id autem, quod diximus, confirmarur per illa,
quæ dicuntur ab Aristotele in libro Categoria-
rum, in capite de Relatiuis, vbi ad recte facien-
dam reciprocam relatiuorum relationem præ-
cipit vt alteri, quod nomine careat, nomen im- E
ponamus, & dicamus caput esse capitati caput:
significat ergo nomen solum esse ignotum, non
ipsam rem: quia si rem quoque ignoraremus,
non possemus illi nouum nomen imponere: id-
que in eo exemplo manifestum est, quia ante-
quam capitati nomen fingamus; cognoscimus
quid sit habere caput, ideo nomen illi impone-
re possumus. Hanc igitur responsionem si se-
quamur, dicemus ante speciei cognitionem co-
gnita esse confuse omnia superiora genera, licet F
eorum aliqua nomine careant. Vtramque so-
lutionem ego ad diluendum Scoti argumen-
tum optimam esse censeo: prior enim ad homi-
nem sufficientissima est, hæc autem posterior,
vt ego puto, verissima: qua etiam vtebatur M.
Antonius Genua, qui licet Scoti sententiam se-

Non omne innominatū est incognitum.

queretur; tamen confessus est, nullam habere
efficacitatem argumentum hoc, quod sumitur
ex contextu 28. lib. 7. Metaphys. quem locum
eo modo, quem nunc diximus; interpretatus
est. Corruit etiam hac solutione argumentum
Zimaræ, quod ex eo loco sumebatur, ad pro-
bandum nō esse vniuerse veram sententiam no-
stram: sed solum in parte: nos enim ostendimus
primum cognitum semper esse id, qnod vniuer-
salius est, & nunquam esse infimam speciem.
Quartum argumentum erat; vt se habet singu-
lare ad speciem, ita se habet species ad genus
nos vero hoc negamus; quamuis enim aliqua
adsit similitudo, habent tamen etiam magnam
differentiam, quæ in præsentia magni momen-
ti est: dum enim à singulari ad speciem ascendi-
mus, transimus ab ordine ad alium ordinem,
nempe à re sensili ad rem intellectilem; at dum
à specie ad genus transimus, non variamus re-
rum ordinem, quia ambo sunt intelligibilia;
hinc fit, vt singulare, quum sensile sit, & à sensu
primum oblatum, sit necessario primo cogni-
tum, de specie autem hoc dicere non possumus,
quia hæc non potest nisi per abstractionem co-
gnosci, quemadmodū etiam genus; ideo quum
genus sit facilioris abstractionis, quam species,
prius etiam cognoscitur, quam species; singu-
lare vero tali abstractione non eget, quare est
absolute primum cognitum. Ad vltimum argu-
mentum, quando dicebatur speciem esse indi-
uiduis propinquiorem, quam genus, dicimus
verum quidem hoc esse secundum ordinatio-
nem Categoriæ à Logico factam, at secundum
rei veritatem non ita sese rem habere; qua non
minus genera, quam species, habent sua indiui-
dua; nam hic homo est etiam hoc animal, & hoc
corpus, & ita propinquum est corpus huic cor-
pori; vt homo huic homini. Vti præterea possu-
mus eadem responsione, qua precedens quo-
que argumentum soluimus; nam propinquitas
indiuiduorum nullius momenti est, dum rerū
ordo variatur: si enim de his, quæ eiusdem ordi-
nis sunt loqueretur, vtiq; efficax argumentum
esset, oporteret enim id, quod primo cognito
propinquius est, prius cognosci: at dū ordinem
rerum variamus, & à sensilibus ad intelligibilia
transimus, propinquitas hæc, quæ à rei com-
munitate sumitur, nullius momenti est, imo ex
ea contrarium colligitur; species enim ea ra-
tione propinquior est indiuiduo, quam genus,
quia plures differentias continens contractior
est, & totam indiuidui substantiam complecti-
tur, genus vero eam non totam, sed partem; fa-
cilius autem cognoscitur pars rei aliqua, quam
omnes partes simul, ob rationem satis à
nobis in præcedentibus de-
claratam.

Ad Zimarum.

Ad quartum.

Ad quintum.

FINIS.

INDEX LOCVPLETISSIMVS RERVM OMNIVM NOTATV DIGNARVM, QVÆ in hoc VOLVMINE continentur.

A.

ABentia formæ humanæ non est priuatio sed potius negatio 150.b
Absolutum sine alio esse potest 177.a
Absoluti essentia nullum habet respectum ad aliud 189.b
Abstractio an fiat ab intellectu patibili, an ab agente 1016.f quæ dicatur a philosophis 1018.b
in Abstractione quæ sint consideranda 1017.c
Accidens aliquod formam præcedere nequit 203.d non cognoscitur nisi per suam causam demonstretur 36. non est aptum substantiæ essentiam constituere 215.c nullum posse statui principium substantiæ singularis 379.f nullum potest esse de essentia alicuius substātiæ 160.f proprium est re inseparabile a sub subiecto 163.f
Accidens quid 390.a sine subiecto existere nequit 217.d
Accidens spiritale & idem numero est cum accidente reali, & non idem 843.a
Accidentis tractatio in quibus cōsistat 64.a
Accidentia æterna quæ Aristoteli 99.b conuenientia formæ generandæ non debent de materia pelli 194.a
Accidentia duo eiusdem speciei numero distincta non possunt simul esse in eodem subiecto 550.b
Accidentia & principia quæ in libris physicæ auscultationis tractantur, cōpetunt omni corpori naturali 18.c
Accidentia formam consequentia sunt duplicia 325.e habere subiectum sensile & ens actu 416.e habere subiectum sensile, quomodo sit intelligendum 431.a
Accidentia natura posteriora subiecto 18.a item substantijs 506.c naturalia cognoscuntur a philosopho naturali 6.a non dicuntur habere naturam, sed esse a natura 5.d quomodo dicantur esse secundum naturam 242.d
Accidentia non posse constituere singularitatem 375.b non possunt esse causa singularitatis 376.e plura formam necessario insequuntur 248.b propria cur Vocentur essentialia 159.a propria generis speciebus non attribuenda 18.b
Accidentia qua ratione entia 25.e speciei duplicia 93.d substantijs euidentiora 217.b
Accidentium spiritalium gradus 846.f subiectum esse ens actu, & ex materia & forma constans 191.f tria genera in animalibus 97.d
inter Accidentia & formas substantiales perfectas sunt formæ substantiales imperfectæ 475.b
de Accidentibus rei non est necessarium prius agere quam de ipsa re agatur 18.a
Accretio ad quam raritatem tēdat 786.c cur in adultis cesset 772.d cur post adolescentiam cesset 774.a est motus continuus 781.d in Viuētibus potest dupliciter considerari 781.d
Accretio quomodo idem sit subiecto cum nutritione 780.d quomodo in Viuentibus fiat, & quæ mutationes ad eam faciēdam concurrant 767.b quot modis sumatur, & quæ conditiones ad accretionem proprie dictam requirantur 756.a triplex est 766.a
Accretionis causa efficiens 829.e cessationis duæ causæ, materiæ necessitas & finis 774.f
Accretionis definitio 830.a essentia in quanam mutatione sit constituta 775.b
Accretionis & aliarum mutationum, quæ cum illa coniunctæ sunt, non idem est subiectum 791.a
Accretionis finis 829.e forma 830.b materia ibid.
Accretionis postrema cōditio quomodo intelligatur 806.a ratio quod sumatur ab anima 824.e Veræ tres conditiones 766.b
ad Accretionem quomodo se habeant aliæ mutationes quæ in ea fiunt 790.b
in Accretione alia extensio fit, alia in spongia 787.a quomodo posteriores conditiones seruentur 805.d
Acetum quod non possit dici mediocriter putrefactum 680.f
Aceti qualitates 682.f
inter Aceti generationem & putredinem similitudo 681.d differentia ibid.
de Aceto & de Vini putredine propositæ difficultatis solutio 678.b
Achillini de elementis liber 173.b
Actio a debiliore in Validius fieri non potest 428.f cur dicatur naturalis Vel Violenta 6:6.e duplex 433.a
Actio & passio non fit nisi per contactum 603.f
Actio & reactio an diuersis temporibus fiant 432.d
Actio etiam datur similis in simile 598.b frigidi in generatione misti 589.a magis tribuenda est primario agenti quam secundario 439.d non fit nisi ab æquali superante 435.d. 445.c non fit nisi ab actu 3 9.f
actio per emanationem semper est immanens 853.a
actio omnis fit per contactū 309.f
actio omnis naturalis per contactum fit 562.e omnis non est in contrarium 597.e
Actio quando cesset 435.a Vnde proueniat 427.a

actio-

actionis modus quo duæ activæ agunt in duas passivas 595.c
actionem fieri a proportione maioris inæqualitatis, quomodo verum sit 433.c non fieri nisi à superante 448.f
in actione omni duæ formæ considerantur 487.c
actionum duo genera 448.a
activæ qualitates quando passivis dominentur 587 d
activarum qualitatum dominiũ in duas passivas quomodo sit intelligendum 586.b
actus altus non datur, præter formalem 177.e.181.d
actus duplex 381.e entitativus quid 177. f eius reprobatio 177.e.f
actus formalis respondet utrique potentiæ 181. d incompletus nunquam a potẽtia seiungitur 172.f maxime est in categoria substantiæ 156.b
nullus competit materiæ secundum suam naturam 189. a per se cognoscitur, potentia vero per actum 56.e potestate est principalior 426.a quem potentia respicit, nullus alius est, nisi motus ipse 322.a
actus quid 381.e sumitur multifariam 185.b
actus virtualis & potentia formalis non sufficit, ut possit aliquid mutare seipsum 442.a existendi non est forma, sed effectus formæ 185.c
actus nomen quomodo sumatur ibid.e.187. b. vis in quo constituta 140.c
actui singulo propria potentia respondet 173.c
actum habere nil dicimus, nisi id quod ex materia & forma constat 271.f purum posse subsistere, non autem puram potentiã 141.d
ab Actu sumi argumentum efficacissimum 156.a
ex Actu & potestate unũ fit 399.f
actus duo apud Aristotelem 179.a subsistentes nullam habent relationem ad potentiam 141.b
ex Actibus duobus non fit unum, sed ex potestate & actu 187.f
activum motus principium quid sit 240.a
additio fit solius materiæ non formæ 814.e
aer cur non sit summe calidus 512 f cur non vrat ibid. elementum agitabile in suo loco 340.f rarius aqua 422.d est tardæ actionis 537.d humidior aqua 518.f igni densior 512.a
aer inferior humidus propter vapores 546.a dupliciter calidus 553.c humidus duplici humiditate ibid. qua ratione debiliorem calorem habeat, quam medius 552.b
aer mediæ regionis quomodo possit esse frigidus 546.c comparatione aliorum est frigidus 556d.
aer minus igne calidus 512. d naturaliter descendit in igne, & ascẽdit in aqua 350.f nõ movet grave descendens, sed potius cedit gravi descendenti 315.f nunquam humiditate caret 524.f propinquus terræ minus est levis quam aer superior 337.e
aer quomodo possit esse perpetuo frigidus, si est naturaliter calidus 544. a quomodo possit simul calefieri ab igni, & refrigerari ab aqua 449. a quomodo putrescat 648.f
aer quãdo putrescere dicatur 637. c quomodo transeat in naturã ignis 589.f superæ regionis cur calidus & siccus 553.a duplici calore calidus 545.b
aeris calor ab ignis calore qua differentia distinguatur 531.b minor quam ignis 511.f potest notabiliter intendi & remitti absq; ulla intensione 465.a
aeris & ignis levitatem non esse eiusdem speciei 533.c non eadem levitas 527.c
aeris humiditas 70.b
aeris in ignem mutatio quomodo fiat 522.f
aeris infima regio qualis 550.d
aeris locus igni est præter naturam 304.d
ad Aeris motũ etiam ipsum grave moveri 349.a
aeris media regio, est idonea causa generationis nubium & pluviæ 552.e frigida 299.f
aeris mediæ regionis refrigeratio unde 544.a regio supera à motu calida redditur 550.a regiones differunt quantitatibus & qualitatibus 542.b quot & quales 541.a
aeris siccitas unde 485 c supremæ regionis caliditas unde 541.d
aeris una est & simplex natura 550.e
de Aeris qualitatibus veræ sententiæ declaratio & comprobatio 550.a
aeri quis caloris gradus sit conveniens 510.e
Aerem constare ex materia & forma 273.d frigidum esse suapte natura Stoici dixerunt 547.d
ad Aerem constituendum non satis est humiditas, sed etiam calor requiritur 540.f
in Aere cur omnia mista putrescant 670.d
aerem calorem mutare in ignem facilius est, quam calorem in frigus 529.b
Affectiones animæ esse ut originis quid 125.e
affectiones quoq; sua principia & causas habent 125.a quæ agant & non repatiantur 447.d
Agens à patiente quomodo sit distinctum 247.a æquivocum est natura prius agente univoco 235.a non est contrarium patienti 597.d
agens alterans an alteretur modo aliquo à patiente 426.e
agens an vicissim à patiente patiatur 426. b cur non possit vocari causa sine qua non 426.a
agens duplex 322.c formale 317.c formale non potest agere in seipsum 317.d generans est causa generationis æquata 424.e naturale non est causa formæ, sed productionis formæ 834. d non largitur multitudinem sed perfectionem 182.a per emanationem simul est cum effectu 224. c per se an ab eodem repatiatur 426.e
agens omne in agendo repati 428. d per emanationem æquivocũ 33?.a
agens quando à nullo prohibetur, necesse est subitam fieri mutationem 320. e quandoque magis repatitur quam agit 437.a
Agere quid 432.f est formæ, pati vero materiæ 432.f

agens

agens quod nunquam possit perfecte assimilare sibi patiēs, cur falsum 451.a remotum non est cum patiente coniunctum 435.f virtuale 316.d potest absque ulla repugnantia agere in seipsum ibid.e unde iudicetur validus 1067.c
Agentis per emanationē actio est immanens 327.b validum intensiue & agentis validū extensiue discrimen 670.a
in Agente per emanationem qualis distinctio necessaria 328.f
Agendi & recipiendi eadem ratio 320.c
Alberti Magni de mineris libri 45.a
Alberti sententia artificiosa 631.f
Albi magna est actio in oculum 931.e
Alchimistæ ex siccis & aridis oleum educunt 635.a
Alexandri sententia de subiecto librorum de cælo 42.c
Alimentum debet esse multo minus re alenda 902.a
Alimenti quantitas an cū quantitate alendi corporis incorporetur 812.f
Alteratio præuia non fit in materia nuda, sed in materia formata 420.e
Alterationis & accretionis discrimen 783.d
Alterationem elemēti esse mutationem naturalem 446.b qualem Aristot. in definitione mistionis intellexerit 47.a
in Altetatione sola accidentia mutantur 404.e
Altricis facultatis fons & principium est cor 743.b
Ambiens quod suo calore corpora putrefaciat, quodnam sit intelligendum 625.f
An sit & quid sit declarare, eiusdem esse disciplinæ 258.c
Anaxagoræ chaos 197.d
Analogia etiam ad existentiam materiæ cognoscendam utilis est 139.e
analogia quid 137.e
analogiam conferre tum ad essentiam tum ad existentiam materiæ cognoscendam 141.f
in Analogia declaranda Latinorum error 137.d
analogum quid 24.d. 25.c
Angelorum creatio 227.b
Anima ad corpus refertur duobus modis 258.e etiam ad duplicem effectum 917.a
anima causam priorem non habet 44.a cælestis quo motu cælum moueat 289.a corporis animati forma 121.a cur dicatur similis nautæ 945 f cur mista dicatur 366.f est accretionis principium, & actiuum & passiuum 824.f est forma vere mista 368.d est in omnib. partibus corporis ordine quodam 734.e est in subiecto 252.d
anima est principium motus progressionis 356.b est ratio formalis, augmētabilitatis, quantitas vero est conditio materialis 828.c est tum materialis, tum immaterialis 298.a
anima & forma elementaris in quo discrepent 578.c
anima insensilis 103. d in viuentibus causam nullam habet 103.f non est subiectum potentiarum, sed causa & origo 690. c non habet principia eo modo, quo subiectum debet habere principia 123.e omnis habet principium productiuum externum & cæleste 960.b per se mobilis 7.f per solum calorem, non per frigus suas operationes edit 751 a potest tripliciter appellari totū 729 f
anima principium actiuum proprij motus animalis 243.f
anima principiū animaliū 126.a principium motus 25.a
anima quatenus natura 252.c
anima quid 218.f. 234.e. 499.d
anima quomodo dicatur corpori adæquari 813. d quomodo habeat affectiones 125.a quomodo in conceptu insit potestate 956.a
anima quo respectu appellari possit primum mouens 235.e
anima rationalis 215.b
anima rationalis an sit forma hominis 916.d
anima rationalis quod sit vera hominis forma 921.c.922.e
anima re distincta à forma mistionis 396.b.c
an Anima secundum omnes suas facultates sit in singula parte corporis, aliorum sententiæ & argumenta 760.f
anima sensibilis 215.b
anima sensibilis fungitur officijs animæ vegetantis 357.b
anima sensibilis non est re distincta a vegetante 357.c
anima tota quid 706. d quid item pars animæ 357.d
anima vegetans 205. f est forma æque a planta atq; ab animali participata 128. d propria forma viuentis 126.d
anima vere addita formis elemētorum 372.a
anima viuentis corporis forma 128.b
anima ut principium subiecti definitur, non ut subiectum 124.f
Animæ à natura distinctio 250.b affectiones quib. modis intelligendæ 125.e cognitio cur quæratur 122.f quæ in viuentibus considerari possunt 105.b.c
animæ conditiones 121.c consideratio 120.f. 123.a. 684.a creatio 227.b definitio 119. b duo munera 736.a
ab Animæ essentia an facultates distinguantur, opinio Scoti & Greg. Ariminensis 685.c
animæ humanæ immortalitas 256.d
animæ facultatū inter se distinctio 696.a
animæ medicina 102.b
animæ mistionis signa 267.a
animæ motricis interitus 256.d
animæ natura 798.b
animæ operationes toti animato corpori attribuendæ, non animæ 125. b. c operationum discrimen 111.e
in Animæ parte intellictiua, an sit memoria 725.b
de Animæ partium distributione, Platonis opinio, & eius confutatio 730.d
animæ partitio secundum quantitatem 753.b plures operationes 111.b productio duplex est 120. b.c
animæ rationalis facultas 725.a perfecta definitio secundum Aristotelem 978.a
post Animæ recessum manere aliquandiu formam mistionis 400.e
de Animæ sede Galeni error 745.b
animæ sensibilis facultatum omnium collectio 724.a
de Ani-

de Animæ vegetantis facultatibus dubia 714.f
animam dicere ſubiectum, abſurdum 124.a eſſe actum illum, quo corpus naturale organicum conſtituitur 252.a non eſſe naturam 235.c 236.c non habere omnes conditiones, quæ in ſubiecto ſcientiæ requiruntur 124.a
extra Animã nullum datur corpus quod nõ habeat in ſe principium motus 9.e
animam ſenſibilem conſtituere animal 130.b vegetalem conſtituere viuens ibid.
ab Anima cognoſcente non dicitur emanare in animali motus 235.f
de Anima librorum Ariſtotelis ſcopus 110.b.c cur principem locum teneant inter omnes libros de animantibus 104.c exoterici non extant 38.d inſcribuntur ab intentione, non à ſubiecto 121.e quomodo ab aliis ſecernantur 124.a ſcientiales potius atq; auſcultatorij ſunt appellandi 38.d
de Anima libris nulla pars reſpõdet in hiſtorijs 103.d
de Anima tractatio exquiſita hiſtoria 103.a
anima nihil præſtantius 130.c
de Animarum multitudine Latinorum opinio 696.e
animal cur ex motu caleſcat 561.f duo habet partium genera 33.a
animal & cadauer ſpecie differunt 407.d genus reſpicit contingenter ſecundum ſuam eſſentiam 190.a in homine quare ſit tanquam materia 220.c per propriam definitionem diſtincte cognoſcitur 33.b quatenus genus & materia 221.e reſpectu hominis eſt & totum & pars 1058.e
in Animalis interitu nihil generatur 412.a
animalis materia quæ partes ſint 115.e motus non ita intimus naturæ eſt, vt ſenſus 98.a naturæ nihil intimius eſt ſenſu 97.c partes, inſtrumenta animæ ad varias edendas operationes 93.a
ad Animalis perfectam notitiam quid requiratur 144.d
animalis vnitas pendet à corde 796.e
animal ſignificare formã in materia 220.b
in Animali duo ſunt diſtincti naturales motus 396.d
in Animali tria partium genera 103.a 113.e
animalia caſtrata cur pingueſcãt 774.e à ſeipſis moueri 239.f à ſenſu habent, vt ſint animalia 215.c
animalia habere in ſe principium ſui motus 237.e
animalia inſecta & plantæ cur poſt diuiſionem viuant 735.e
animalia ſola mouere ſeipſa 397.e tam diu viuunt, quam diu reſpirare & expirare poſſunt 99.c
de Animalium communi motu libro nulla propria tractatio in hiſtorijs reſpondet 104.e
de Animalium inceſſu liber 93.d
animalium motus 309.b inſequitur non amplius naturam abſolute acceptam, ſed naturam animalis 67.c qualis 367.f
de Animalium motu cõmuni cur Ariſtot. librum ſcripſerit 111.c vbi Ariſtoteles agat 110.a
de Animalium ortu libros quo in loco ponendos eſſe nonnulli putarint 113.d.e
animalium partes cauſam habent finalẽ, cuius gratia ſunt 103.e eſſe propter animam ibid.f
ad Animalium partium notitiam habendam duo neceſſaria 93.e
de Animalibus libri anteponendi libris de plantis 90.e librorum omnium diuiſio & ordo iuxta propriam opinionem 90.d
de Animalibus tractatio in tres partes diuiſa 110.b
in Animalibus quæ Ariſtoteles conſiderare conſtituerit 94.c 127.f quæ conſtant ex contrarijs naturis, dari poteſt alteratio 249.d
animatum idem quod organicum 252.a
inanimati corporis nulla alia eſt forma, niſi forma miſtionis 401.e
animata augeri euidentius eſt omnib. quam inanimata 237.b ſola nutriuntur & augentur 714.d
animatorum proprium eſt moueri à ſeipſis 250.a
antiperiſtaſis quid 544.f quomodo fiat ibid.
Antonius Trapolinus Pomponatij præceptor 595.a Profeſſor ordinarius in gymnaſio Patauino ibid.
M. Antonius Genua Zabarellæ præceptor 162.a
Appetitius animalis inſequitur animam 369.f
appetitus duplex ibid.e materiæ quid 160.e naturalis proprij loci eſt grauitas & leuitas 359.e
appetitiua facultas 723.d
Aqua à re calida poteſt per condenſationem generari 554.e cur ex motu non caleſiat 561.c eſt minus grauis quam terra 372.e igni maxime contraria 420.a non eſt ſumme frigida 512.e quieſcens eſt calidior quã mota 562.c quando putreſcere dicatur 637.a 647.f reſiſtit omni calefacienti 433.a
aquæ calefactio quatenus generatio dicatur 15.a quatenus motus alterationis ibid. forma quomodo dici poteſt conditio neceſſaria materiæ ad recipiẽdum calorem 419.d generatio 536.d in ignem actio celerrima 537.c vna eſt & ſimplex natura 351.e
aquam æque ſimplici motu moueri ac terram 372.e eſſe aere humidiorem 518.d puram nõ dari 74.b
in Aqua & terra cur omnia putreſcant 671.f
ab Aqua cur facilius ſeparetur frigus, quam humiditas 525.e
Araneus propter aliquem finem telam texit 236.a
Architectonicæ artes quænam dicantur 742.e
Ariſtoteles de eadem re ſæpius agit 109.f
Ariſtotelis artificium 111.a in dicendo intellectum eſſe formã formarum 977.d conſilium in octauo libro quid ſit 36.c interpretum ſuperioribus temporibus diſſenſio 3.f libri quo ordine ſcripti 113.d librorum ordo 95.e
in Ariſtotelis libris interpretandis viri præclariſſimi ætatem conſum-

consuumpserunt 1.c
Aristotelis libros ordinandi ratio vnde sumenda 81.e
Aristotelis mos 106.d
in Aristotel. verbis cur nulla repugnantia 112.d
Aristoteli in scientia rerum naturalium nemo comparandus 1.c
Arithmetica demonstratio quid Aristoteli 260.b
Ars medica vnde partem illam quæ Physiologica dicitur, sumat 92.e
Ars non dicitur, nisi quæ cum ratione est 101.e non est arte factorum principium passiuum, sed actiuum solum 249.f
Artis medicæ scopus 100.e
Arteria in omnibus membris pro corde est, & pro cerebro neruus 751.f
Astra celerrime mouentur 558.c non ideo calefacere quod ignea sint 655.f
Astrorum motus qualis 365.e
Auerroes de septimo libro quid senserit 35.a
Auerroes potentiam & actum ponens inter relatiua, quam relationem intelligat 157.d
Auerroes qua in re sibi semper constiterit 329.f quid subiectum vocet 10.f
Auerrois argumentum contra Auicennam inualidum 464.c
in Auerrois dictis nulla repugnantia 235.b
Auerrois responsio ad Aristotelem in prædicamentis 465.e
Auerrois sententiæ declaratio & confirmatio 195.e
in Auerrois solutione quæ consideranda 569.a
Auerroi praui sensus à nonnullis attributi reprobatio 198.b
Auicennæ & aliorum de materia demonstranda error 138.d quod augetur, quomodo idem numero maneat 791.f
Aurum ab igni non absumi 579.f
Auri generatio 606.

B.

Ioan. BAcconius philosophus 466.a
Benedicti Pererii de principiis liber 287.a
Brutorum animæ mortales 256.e
Burlæi argumentum contra reactionem 428.a

C.

CAdauer cur vnum corpus soleamus appellere 401.f est plurium corporum cogeries ibid. non est corpus vnum 736.a
Cadaueris forma 406.a non datur 401.d quomodo sit noua forma 461.e
in Cadauere quomodo dicatur genita noua forma 412.e variæ sunt mistionis formæ 401.e
Calefaciens quomodo refrigeretur 430.d 440.f
Caietani scientiæ confutatio 380.d
Calidum à frigido quomodo recte separetur 498.c cum sicco magnam agendi vim habet 442.a
Calidum & frigidum maximam agendi vim habent 660.b solum actiua 491.a
Calidum heterogena per accidens congregat 486.b
Calidnm quid 497.e quomodo ab Aristotele definitum 498.a summe non læditur solum a frigido, sed etiam à tepido 304.a superare frigidum, & à frigido superari aptum esse 538.a vnde producatur ibid.b
Calidi definitio 483.d
Calidi & frigidi actio celerrima 524.b est rarefacere 484.a
Calor ambientis non putrefacit, nisi lente agat 669.d cœlestis ab elemētari distinctus 574.d prolificus & vitalis 576.f quis sit, distinctus ab elementari ibid.e
Calor cum siccitate coniunctus non potest dici aereus 70.a duplex in viuente 400.f elementaris nō corrumpitur, nisi per putredinem 300.a vitæ destructiuus 577.a
Calor est causa raritatis, non raritas caloris 561.a est primum animæ instrumentum 741.f
Calor & frigus agunt & mouent, nec habent in se principium 5.c non possunt simul existere in eodem subiecto 595.f qua ratione actiuæ qualitates 491.f qualitates actiuæ 489.e
Calor extraneus quomodo in calorem naturalem agere, & corrūpere ipsum dicatur 629.d
Calor habet duplex esse, materiale & formale 877.e in mistis est qualitas, in igne autem substantia 228.a medius differt specie ab ebtermis, ex quibus constat 358.a multa efficit non per propriam vim, sed per virtutem agentis primarii 579.c naturalis in misto est causa coniunctionis humidi cum sicco 630.a quomodo à calore externo corrumpatur 631.d quomodo desinat esse naturalis 615.b
Calor omnis est eiusdem speciei 579.b
Calor omnis in elementis eiusdem est naturæ 529.f
Calor omnis qua ratione vocari possit cœlestis 589.b
Calor qua ratione formam educat 392.a
Calor quomodo à cœli motu generetur 597.b
Calor quomodo calorem corrumpat 631.a quomodo humiditati dominetur 588.f
Calor summus est corruptiuus misti 590.a non potest existere cum humiditate 514.b
Calor vitalis interit per putredinem 517.f
Caloris animalis ab elementari distinctio ibid.
Caloris causa 560.d
Caloris corruptio causa est vt humidum diffluat & a sicco separetur 623.d
Caloris & frigoris elementorum causa 544.e
de Caloris naturalis corruptione Alberti sententia 632.a
Calori alia competunt secundum se considerato, alia vt est instrumentum primarii agenti 530.c
Calorem cœlestem distingui ab elementari dicentium opinio 589.
Calorem & frigus in elementis esse duplicia 544.b & raritatem se mutuo consequuntur 559.f
Calorem in elementis à motu cœli velocissimo prouenire 572.a
Calorem omnem tam simplicium

quam mistorum corporum esse per se eiusdem speciei 533.c
calores duo in animali 743.a
calores medij differunt specie ab extremis 488.f
Caput cur relatiuum 144.c
de Casu & fortuna tractatio, annexa est tractationi de causis 30.c
Categoria qualibet diuiditur in potentiam & actum 158.f
Causa alicuius rei absolute quæ dicatur 426.a
causa effectrix Aristoteli principium motus 223.f
causa formalis dupliciter sumitur 248.f
causæ definitionis perfectio & cōplementum 64.b
causam effectricem Aristoteles appellare solet principium motus 250.b
à Causa priuatiua non potest prodire effectus positiuus sine vlla causa positiua 546.b
de Causa loqui quatenus est causa quid 37.a
causæ externæ finis & efficiens 302.c
causarum consideratio quæ in secundo physicorū habetur qualis 29.b genera quænam in demonstrationibus locum habere possint 30.d
de Causarum generibus quomodo Aristoteles in secundo physicæ auscultationis agat ibid.
causarum tractatio qualis 30.c duas habet partes 30.d non ad naturalem philosophū, sed ad metaphysicum pertinet 30.b
causas alicuius rei absolute considerare, & æquatam causam quærere differunt 423.b
causas rerum abditas penetrare quomodo apti simus 1.b
de Causis tractatio qualis 25.d
Ceræ & picis commistio 976.c
Cerebrum est omnium membrorū frigidissimum 746.d
cerebrum quomodo dicatur suo frigore calorem cordis moderari 748.c
Cerebri præstantia ibid.d
Chaos Anaxagoræ 197.d
Cinis seu puluis quid 491.a
Ciuilis disciplina & legislatoria quomodo differant 101.f
Cælum aliquando esse interiturum 257.f causa effectrix inferiorum corporum 25.b cuiusnam elementum vocari possit 41.f cur corruptibile 277.a cur elementum vocetur 50.b cur incorruptibile 272.e cur indiguerit externo principio, à quo moueretur 290.b cur non videatur habere naturā 285.a cur mistorum respectu elementum dici non possit 42.b
Cælum duobus modis accipi 281.a elementum cur vocetur 50.d est animatum 27 .a est indiuiduum actu existens 285.a est materia formalis & forma materialis 285.b est veluti animal quoddam magnum 306.b
cælum & hoc cælum differunt 389.f 392.a
cælum & quatuor elementa quomodo simplicia corpora dicantur 40.c ex elementis constare 256.c ex materia & forma constare 272.f. 285.d ex quibus principijs constet 23.f ex quibus principijs genitum non sit 14.e
cælum hanc inferiorem materiam calefaciendo generat elementa calida 577.e hoc esse formam cum materia mistam 386.b inter naturalia corpora primum locum sibi vendicat 24.e in hæc inferiora non agere, nisi lumine & motu 399.f materiæ & formæ conditiones redolet 26.d neque materiam habere neq; contrarium 282.a nobilius est inferioribus corporibus & natura prius 40.a
cælum non contineri sub definitione naturæ 286.a non habere principia 42.c. 50, d nunquam esse genitum, sed semper absolutum & perfectum extitisse 276.c
cælum omnium corporum nobilissimum 24.d per calorem generat animal 577.f per motum calefacere 562.d perpetuo moueri 254.b
cælum pro mundo vniuerso sumitur 49.a qua ratione elementum vocetur 50.b qua ratione immobile 447.e
cælum quid 392.e quomodo sumatur 41.d.e quoq; esse animatū 118.c quomodo per motum calefaciat 558.a
cælum respectu mundi elementum vocari potest 41.f
cælum secundum propriam rationem alijs corporibus nobilius 24.f sua actione non generat nisi calorem 548.f
cælum totum est solidum 669.c est veluti vnum animal magnum 565.f
cæli accidentia priora tempore omnibus substātijs caducis 200.b anima non informat orbem 270.b
cæli consideratio 12.f
cæli forma corruptibilis 274.e forma quatenus natura 275.e
cæli formam ob suam magnam perfectionem explere tota materiæ potestatem 278.c
cæli interitus 256.c
cæli compositio ex orbe & anima mouenti 283.c
cæli materia est primum subiectum ex quo fit aliquid 279.b
cæli materia qualis 285.e tota est eiusdem naturæ 859.c
de Cæli materia, Græcorum opinio 280.f variæ opiniones 271.b
cæli motus 16.d ad terram usque peruenit 549.e
cæli motus cur vere naturalis 286.f. 290.c
cæli motus simplex 269.b
cæli motum non esse naturalem 289.d
cæli motu in his inferiorib. calor cur generetur 558.a
cæli naturam quid Aristoteles vocet 289.c positionis differentiæ 40.f subiectum præcipuum 40.d substantia immutabilis 273.d simplicissima 282.b
in Cæli tractatione quem ordinē Aristoteles seruet 40.b
cæli naturæ definitionem cur Arist. aptare voluerit 26.e
in Cælo eundem esse animæ & naturæ motum 288.f
in Cælo esse materiam Aristoteles aperte negat 280.e
in Cælo esse naturam & internū principium motus 287.d
in Cælo est priuatio ratione loci 280.e
in Cælo materiam esse diuersæ rationis a materia inferiorum 281.e
in Cælo non est principium motus actiuum 288.d
in Cælo non esse naturam 286.b

nulla

nulla materia nisi loco mobilis 282.c
in Cælo nullam esse potentiam patiendi, nisi respectu motus localis 282.c
in Cælo nullam materiam esse, nisi orbem ipsum 280.e quæ materia concedenda 280. e qualis natura 398.c quatenus propria natura 14.d quomodo natura insit 286.f quomodo sit natura 287.c talis natura, cui competat definitio naturæ ibi.
cælum Aristoteles sæpe vocat primum elementum 41.e
inter Cælum & hoc cælum quæ sit differentia 377.d
de Cælo cur prius agatur, quam de elementis 40.f
de Cælo & de generatione librorum ordinis ratio, difficultatumq; solutio 61.e.f
de Cælo liber quem locum in scientia naturali obtineat 39.b
de Cælo librorum diuisio 39.a subiectum ibid.
de Cælo tertii libri qualis sit tractatio 65.c
de Cælo librorum cum libris physicæ auscultationis cõnexio 39.d
de Cælo tractationis ordo 41.b
cælorum motores debent esse sine materia 274.d
cæleste corpus nullum habere subiectum 228.a
cælestis corporis essentialium conditionum declaratio 123.b
cælestia corpora cur calorem efficiant 565.c non egent loco 395.e quantæ sint perfectionis ibid. quod suo motu & lumine agant in hæc inferiora, ad quam philosophiæ partem pertineat considerare 66.e.f
cælestia corpora quomodo hæc inferiora calefaciãt 558.b regere per accidẽs hæc inferiora 295.c
cælestium corporum finis ibid.e
cælica natura cur sub natura definitione non contineatur 26.e
Cognitio absoluta quando debeat præcedere respectiuam 62.b actualis quid sit, & quid habitualis 1057.b contrariorum & cognitio contraria differunt 967.b cuiusq; rei ex principiorum suorum cognitione acquiritur 45.e frigidum organum postulauit 748.d nostra vel est originalis, vel habitualis 1061.b quorum vel necessaria vel vtilis sit ad reliqua cognoscenda, illa semper anteponenda 33.f
cognitionis nostræ distincti ordo 60.d principium esse declarationem nominis naturæ 28. principia in singula disciplina quæ Auerroes putarit 30.b
an ad Cognoscendum dari substantias a materia abiunctas, alio modo vti possimus quam motu 253.c
Color duplex: realis & apparens 858.d
an Color sit dicendus is qui est in profunditate 864.d
coloris definitiones duæ 857.c natura & generatio ibid. realis & spiritalis discrimen 862.f secundæ definitionis declaratio 857.c
colorum apparentium generatio 862.b realium generatio 897.f
Combustio ab externa tantũ causa fit 615.a corruptio naturalis 614.a cur violenta dicatur 616.a misti quomodo dicatur interitus naturalis 618.d non est actio in calidum, sed in frigidum 619.c quid 612.c violenta cur dicatur 619.c violentus interitus 614.d
Cometa quid 72.f 75.a 183.a eius pabulum 68.f
cometam non recte appellari ignem
cometarum generatio 69.c
Compositum a materiæ formatione quomodo distinguatur 327.e quomodo & qua ratione augeatur 823.f
in Composito esse naturam additam naturis componentium 349.c de omni duas formas considerari 387.d
Cõclusio & medium eiusdem generis esse debent 265.e non demonstrat, sed demonstratur 295.a
Concoctio à calido, inconcoctio autem per se à frigido fit 590.f
Confuse cognoscere 33.a
confusum cognoscere confuse & indistincte quid sit ibid.
considerari id dicitur, cuius principia & causæ quæruntur 35.d
considerandi modus 14.b debet esse æqualis rei consideratæ 84.b
Contemplari & imaginari plura simul est impossibile 983.b
Continuitas in motu à resistentia prouenit 318.f
continuum accidens commune corporis naturalis 34.d
Contradictiorum non pendet à suo contradictorio 156.f
Contrarium agere in suum contrarium 490.c.d
contraria quæ Aristoteli 135.b
contrariorum conditio 149.a
Cor non recte dicitur organum essentiæ animæ 736. vitæ fõs 25.d
cordis primatus 735.b
Corpus alio modo est genus generalissimum, alio modo est prima materia 213.a animatum species corporis naturalis 120.f subiectum librorum de animæ 119.e
corpus cæleste est materia existens per se 285.a qua ratione nec formam nec materiam habeat 282.e quomodo habeat formam 283.a
corpus cur nec finitum nec infinitum 213.e de categoria quanti non potest existere sine corpore de substantiæ categoria 218.d de categoria substantiæ duobus modis accipitur 226.a de genere substantiæ quid 206.d
corpus duplex 218.a
corpus est generalissimum 215.a & corporeitas differunt 229.b
corpus mistum cur simplici motu non possit moueri 364.b quid 364.d
corpus mobile subiectum naturalis philosophiæ 12.a motus subiectum 11.d naturale alterabile cum corpore generabile reciprocatur 56.c. commune subiectum totius scientiæ naturalis 16.e cur mobile 52.f non est vniuocum 16.d non est ab vno, sed analogum 25.f quod non sit commune vniuocum, sed analogum 24.d subiectum in tota scientia naturali 47.d subiectum librorũ physicæ auscultationis 19.e vocandum est commune analogum 26.b naturam habens, subiectum physices 39.a tribus modis accipi potest 19.d.e
corpus nullum interit, quatenus corpus 215.e primum de categoria substantiæ quale 217.e quid dicatur 215.e quibus modis

dis considerabile 9.d scientiæ naturalis subiectum 21.c quare genus vniuocum 224.c
corpus simplex cur non subiectum librorum de cælo 42.d dicere melius esse, quam mundus 49.d est commune analogum 39.e quatenus mobile 52.d quomodo duos motus naturales habere possit 351.c
corpus supremum cur genus proximum primæ materiæ 221.c vniuerse sumptum quæ complectatur 3.f
corpus vt sit vniuocum, oportet vna & eadem ratione omnia dici corpora 216.f
corporis & materiæ natura eadem 218.a
corporis forma non est pars aliqua formæ humanæ 211.b
corporis misti mistus est motus 362 f
corporis naturalis cognitio quatenus imperfecta 64.e
corporis naturalis plurimæ species 20.b principia externa simpliciora sunt internis principiis 133.b subiectum librorum physicæ auscultationis 17.d
corporis naturalis prima diuisio 39.d tractatio quomodo distinguenda 18.d triplex acceptio 19.e
corporis nomen præcipue dimensiones significat 217.d.e
corporis nomine significari materiam 225.d
corporis nullã formam dari 215.c
corporis physiologiæ subiecti ab aliarum scientiarum subiectis separatio 4.e
corporis considerandi modus 4.c
per Corpus generationi & interitui obnoxium quid intelligendum 56.d
in Corpore naturali perpetuus & incessabilis existit motus 36.c
in Corpore, vt communi genere conuenire quid sit 217.a
de Corpore naturali tractatio in quibus consistat 21.a
corpora cælestia in hoc mundo inferiore calorem producunt 517 f non sunt in loco 503.d cur mobilia 8.d cur naturaliter in suum locum ferantur 503.b inferiora a superioribus moueri 295.c in libro de Cælo quæ vt subiectum considerentur 13.f
corpora naturalia an caduca, an æterna 56.e cur loco sint mobilia 26.f ex materia & forma constare 23.b quatenus consideranda 46.f
corpora naturalia quomodo considerentur 19.f
corpora quæ in scientia naturali subiecti locum habeant 14.a
corpora quomodo mathematicus contempletur 4.e sola philosophiæ naturalis subiectum nominat Aristot. 4.c
corpora simplicia sunt materia mundi 41.f
corporum naturalium proprium 5.d qualis consideratio apud Aristotelem 47.f quantitates insequi formas 191.d tres gradus 56.e
corporum simplicium quæ elementa vocantur, duo esse munera 481.c
in Corporib. mistis quot sint motus principia 362.b
de Corporibus naturalibus æternis agi in libris de cælo 66.f
corruptibile cur omne ex contrariis constans 667.d
corruptio naturalis quæ 619.c
Crystallini humoris officium 900.c

D.

DEfinitio accidentis trib. partibus constare debet 621.f
definitio eadem quibus aptatur, eiusdem sunt speciei 528.d qualis esse debeat 493.e
definitionis Galeni cum Aristotelis definitione collatio 599.c munus 484 e omnes partes esse formas 216.f
definitionem non notificare essentiam rei latentem 138.e
in Definitione Galeni defectus ratio 659.e
Demonstratio cur non à medio, sed à quæsito sit nominanda 257.f formari ab eo, dicitur, cuius est quæsitum 258.a
quod Demonstratio nominanda sit à medio 264.d
dëmonstratio omnis à medio nominatur 259.e omnis tres habere debet reales terminos 268.b
dëmonstrationis ppositiones quales esse debeant 262.f
demonstrationem à solo medio denominari 260.d
in Demonstratione omni necesse est medium & conclusionem ad eandem scientiam pertinere 264.d
Densitatis causa est frigidum 559.f
Determinare & actuare est solius formæ officium 381.f
determinatio nulla à materia prouenire potest 196.b
determinatio omnis fit à forma 227.b omnis prouenit à forma 243.e
Deus a nullo pendet, & est omnium primum 253.d
Deus intellectus agens · 1033.e perfectissimum subsistens 141.d
Dei natura 238.c
Dei potentia est ipse Deus 180.a
in Deo esse ideam primæ materiæ 224.f
Differẽtia cõstitutiua 222.e diuisiua ibid. indiuidualis quid 388.c secundum magis & minus non variat speciem 155.a
Dimensiones in corporibus perfectis esse accidentia, sed in ipsa materia esse substantiam 227.f interminatæ cur dicantur 198.e materiæ interminatas non esse actuales, sed potentiales 198.d quæ sunt in semine humano quatenus dici possint interminata ibid.c
Disciplina naturalis quid 3.c
disciplina moralis ac ciuilis ad legislatoriam respectus 101.f
in Disciplina qua methodo sit progrediendum 30.c
Discurrere est proprium solius intellectus 1046.b
Disputatio eadem de prima librorum naturalium partitione, ac de subiecto octo librorum physicæ auscultationis 19.b.c
Distincte cognoscere 33.a
Diuisibile quid vocemus 204.c
Diuisionem & diuisibilitatem esse propriam quanti 194.b
δυναμις quid significet 468.f

E.

ECliplis quid 623.e eius essentia in quo consistat 364.d
Effectus dum existit, necesse est causam quoq; simul eodem modo existere 322.f emanans vt sit ab efficiente distinctus, necesse est materiam quoq; adesse 329.a ex causa pendet, non causa

causa ex effectu 630.a idem ab vna causa, & eodē modo agente prouenit 529.f non nisi per suas causas cognoscuntur 121.e quando sit potestate 153.e præteriti causam esse præteritam 312.e.f
effectum esse in potentia passiua materiæ 180.b
effectibus quomodo potentia tribuatur 154.d
Efficiens duplex 225.e
efficiens in corporib. naturalibus est forma respectu accidentiū ibid.f iure vocatur causa vnde motus ibi. principium vnde motus 225.e requirit necessario patiens diuersum ibid.
Elementum à seipso moueri, Scoti sententia 297.e ad suum locum mouetur, vt conseruetur 368.e calidū fit frigidū à motu 500.e corpus sensile 406.c cur à se non moueatur 313.f diuidi in motorem & motum 327.f item in partem mouentem & partē motam 319.b
elementum dominans 371.b frigidum fit calidum à motu 500.e graue habet vbiq; naturam grauis 342.f
elementum ignis radix formalis omnis caloris in hoc mundo inferiore 399.c in mistis duobus modis posse dominari 371.b mouere per accidens 236.a moueri per se à generante 313.f nullum in misto aptum est per se moueri 343.f primum quid vocet Aristoteles 44.c quando in suo loco est, non mouetur, sed quiescit 309.f
elementum quid 50.a
elementum quando à generante moueatur, & quomodo a sua forma 276.a quomodo à se moueatur 313.a quomodo moueatur à seipso 329.c quomodo dicatur in seipso habere principium motus & actiuum & passiuum 313.f quo magis appropinquat suo loco, eo magis roboratur 335.c.d
elementi dominantis forma non potest esse motrix 244.c
elementi forma est agens æquiuocum 316.e est natura 311.e mouet vt forma 244.a & mouetur vt in materia 327.d natura simplex 366.e non potest dici primus motor respectu sui motus 235.c grauitas vel leuitas quādo augeantur 326.b motus naturalis qua ratione tardior in fine esse debeat, quā in principio 338.d
in Elementi motu resistentia externa solum 290.e
elementi mutatio 246.c natura simplex est 345.a naturam esse principium actiuum sui motus naturalis 325.b nomen respectiuum 41.f. 63.b
de Elementi in vacuo motu, nonnullorum opinio 318.d
elemēto cur tribuatur vt sit generabile & corruptibile 64.b
in Elemento duplex potentia ad motum 310.b graui qualitas ascendendi potestas 321.e quolibet an ambæ qualitates sint summæ, an possit altera esse remissa 507.e
elementa à suis formis constitui 459.f ad formam misti quam rationem habeant 352.c ad sua loca moueri 302.f
elementa calida à motu cæli habere calorem 295.e conseruantur à motu circulari 301.d esse calida à motu cæli 400.b habēt calorem à motu 562.b
elementa considerare vt partes mundi quid apud Auerroem 46.b.c constituuntur propter mista 505.f cur a natura producta 499.c cur inter se contraria 516.d cur magis dicātur materia misti, quam mistum misti 462.b cur putrescant 536 f cur simplicia corpora Aristot. sæpe vocet 214.d esse mistorum est quædam illorum corporum proprietas 86.c & cælum cuius ordinis esse videantur 12.f in scientia naturali subiecti locū habent 14.a
elemēta & mista inanima vnam tantum formam habent 395.d ex materia & forma constare 199.a externum tantum habere motorem dicentium opinio, & eius comprobatio 310.a
elementa frigida conseruari per immobilitatē 303.a habere in se principium motus non actiuum, sed passiuum 234.a 275.e indigent forma aliqua continente & coercente ipsa 360.b in misto manere integra, & proprias edere operationes distinctas ibid. intendi & remitti cum variatione speciei, Auerrois sentētia 465.d misto priora 607.a mistorum causæ 25.a principia 144.b moueri à proprijs formis dicentium opinio, & eius comprobatio 511.e moueri ad locum suum tanquam ad formam 301.e non habere figuram aliquam propriam 454.a non separantur à misto eadem numero, quæ prius erant 471.c non sunt apta inter se agere & pati, nisi per qualitates alteratrices 57.d omnia grauitatem habent excepto igni 520.c omnia in suis locis aliquam habere grauitatem præter ignem 341.e qua ratione æterna 62.a item caduca ibid. qua ratione dicantur imperfecta mista 71.a quæ in libris de cælo considerantur, esse indiuidua æterna 66.e quatenus simplicia corpora appellentur 230.d quatenus sint misti materia 423.c quatuor habere principia 50.e quomodo æterna 56.f quomodo generentur & inuicem mutentur, ignoramus 64.d quomodo in misto maneant, & quomodo intereant 359.b quomodo sint in misto 472.a quomodo sint materia mistorum 477.b recipere qualitates à cælo 499.a sola locum vere habent 503.d per se sunt miscibilia 478.c sunt corpora naturalia 53.b vna tātum forma constare 395.d vt materia mūdi considerantur 4.f
elementorum absoluta tractatio desideratur in scientia naturali 53.d actualem mutationē considerare quid sit 65.c affectiones librorum meteorologicorum subiectum 73.f
elementorum alterationes 246.f 43.c non esse mutationes naturales 249.c vnde proueniant 247.a
ad Elemētorum cognitionem quæ pertineant 66.a
ex Elementorum cōmistione quomodo vnū in misto remaneat principium motiuum secundum naturam 352.b.c

elementorum consideratio 13.a 41.c 46.b

in Elementorum contrariorum congressius duas qualitates interire opinio Alexandri 539.a

elementorũ cum materia cur non sit cõueniens comparatio 144.f duæ distinctæ considerationes 57.f duo munera 68.a duo qualitatum genera ibid.

elementorum & primarum qualitatum duplex consideratio 546.f formæ an in misto seruẽtur 453.c incognitæ 50.f nobiliores quolibet accidente 479.f non possunt in misto simul consistere 353.a

elementorum formæ quomodo intensionem & remissionem recipiant 470. a. quomodo sint mediæ 476.a sunt qualitatum causæ finales 504.d tenent in misto locum materiæ 357.a formis attribuitur intensio & remissio 477.a formas aliquo modo seruari in misto 468.c esse principia motus actiua 277.b

elementorum in scientia naturali duplex consideratio 142.a

in Elementorum locis quæ sit conseruatrix facultas 503.f

ad Elementorum mistionem non conferre grauitatem & leuitatem 57.e

elementorum mutatio mutua 379.f mutationes vnde 547.a omnium vnus & idem motus naturalis 243.a perfecta cognitio in quibus consistat 482.c quam tractationem postulet 64.d præcipua operatio quæ 491.d propriæ conditiones quæ 371.b proprietates loco formarum accipiuntur 50.f qualitates à cælo produci 915.f

in Elemẽtorum qualitatibus duos esse ordines inter se contrarios 438.e

elementorum singulorum propria est duarum qualitatum coniugatio 531.e substantiales formæ priores naturâ omnibus qualitatibus 63.d.e virtutes quomodo sint intelligẽdæ 468.c

elementis cur duas contrarias cõditiones natura dederit 56.f

in Elemẽtis in altera qualitatum conuenientibus facilior est transitus ex vno in aliud, quã in habentibus vtramque contrariam 534.e.f

in Elementis omnibus debent oẽs qualitates esse summæ 536.c

in Elementis tria genera accidẽtium 67.f

ab Elementis inter se pugnantibus tertij elementi generationem fieri 536.a

de Elementis quo ordine Aristoteles agat 51.d

ex Elementis duobus contrarijs tertium medium generari 529.c 537.a

ex Elementis quæ generãtur, differunt essentialiter ab elementis 353.b

inter Elementa & mista nullum discrimen 351.c

Empedocles elementa in misto ponebat, seruantia suas naturas integras 360.a

Empedoclis sententia rationi absona 309.b

Empirica cur ars nominari non possit 102.c

Enunciare & discurrere est proprium solius intellectus 732.a

Ens acceptum pro re considerata latius patet, quam ens acceptum pro modo considerandi 10 b dum pro genere rerum omniũ sumitur, essentiam significat 184.e est actu per formam 88 b est metaphysicæ considerationis 258.e

ens mobile quid Auerroes appellet 10.a

ens non est analogum 26.b

ens per potentiam & actum diuiditur 178. quomodo restringat ens 10 f sumitur dupliciter 268.a

ex Ente & non Ente omnia constare Plato asseruit 952.a

entia abstracta esse æternos motores metaphysicus cognoscit 38.f substantiæ abiunctæ à materia 39.c

entiũ diuinorum attributa quatenus ad Metaphysicum pertineant 39.c

entitas hominis, nil aliud quam homo 177.b materiæ quid 76.f indiuidualis habet locum materiæ 388.a sumitur & pro existẽtia, & pro essentia 184.e

entitatis nomen ambiguum 184.f

ἐντελέχεια & ἐνέργεια quam significationem habeant 888.f

Thomæ Erasti de putredine disputatio 599.e

Esse ad essentiam quomodo comparetur 382.a per seipsum quid sit 190.f secundum quid nunquam est prius, quam esse simpliciter 203.e

essendi principia non sunt nisi rerum caducarũ principia 27.f

essentia materiæ cõstituta in ipsa potentia 162.e quomodo ad formam recipiendam dirigatur 170.c

essentia motus est forma fluens 768.c

essentiæ & formæ rerum necesse est vt sint supperadditæ elemẽtis 353.d

essentiã materiæ quatenus quantitas insequatur 204.b

ad Essentiam tribuendam plura requiri, quam ad essentiam cõstituendam 184.f

essentiale est duplex 158.f sumitur duobus modis ibid.

Euaporatio caloris naturalis duas habet causas positiuas 640.b humidi est quoddam cõsequens exitum caloris naturalis 615.e

Euclidis libri cur elementa vocentur 132.c quanto artificio scripti 832.a

Eudemus cur septimum librum vt superuacaneum dimiserit 32.e

Exemplis quibus Aristoteles sit vsus 479.b

existere nihil potest, cuius non sit determinata natura 186.a

existentia est actus additus essentiæ 382. est quoddam additum essentiæ 184.f insequitur formam præstantem, & perfectam 219.d non demonstratur nisi a Philosopho naturali 269.b

existentiam actu tribuere maius est, quam essentiam rei constituere 382.c esse quid adduum essentiæ 390.d

ad Existentiam plura requiruntur, quam ad determinationẽ certæ naturæ 186.f

extensiones duæ 806.b

F.

FAcere aliquid, vel sumitur ad modum formæ, vel ad modũ agentis 1010

Facultas cognoscitiua non potuit esse conseruatiua, & ecõuerso 982.f inferior quicquid cognoscit, id cognoscit & superior 1045.d materialis nulla potest mouere perpetuo 262.f sine operatione quomodo non sit frustra 716.e

facultates omnes in singula parte insunt originaliter, at non subiectiue 763.d

facultatum ordo 713.b

per Fatũ quid intelligendũ 618.e

febrilis calor differt specie à calore naturali 527.e

Figura quid 195.c

figuram propriam quid dicamus habere ibid.

finis cuiusque partis est operatio ꝓpria & propriũ munus 93.a

finis mouet efficiens ad agendum 239.d

finiti ad infinitum nulla est proportio 320.f

Flamma quid 69.d

fluminum generatio 69.b

Fœtus generatio 598.f

fons quid 73.e

fontium generatio 69.d

forma ad existendum eget materia 385c altera pars cōpositi 285 f appetibilis 161.a cur ab Aristotele diuina vocetur 951.f cur totum vocetur 403.f dat terminos extẽsioni materiæ 198 c dicitur actus ab agendo 312.a domina est existentiæ 383.c duplex 283.a 386.e duplices terminos præstat 196.b elementi principium motus passiuum 332.f eũ actionis principium, materia vero omnis passionis 317.d est causa formalis corporis naturalis 327,c est illa quæ ꝓprie dicitur natura 244 f est principium motus actiuum, & eadem est etiam principium passiuum 274.b

forma & essentiam & existentiam tribuit 382 c

forma & omnes eius partes quomodo maiores fieri dicantur 813.e

forma & quidditas differunt ratione 389.b

forma generalis dat quidem actum, sed imperfectum 218.c officio materiæ fungitur 398.d generationis vel alterationis terminus 11.f

forma grauis & leuis est proxima causa motus 325.a hominis risibilitatis causa 327.b materia sensilis 387.f materialis est cõmunicabilis, abstracta vero incommunicabilis 381.f materiam præsupponit, vt pote natura priorem 220.f misti an sit addita formis elementorum in misto 354.a continet in se formas elementorum, & edit operationem elementi dominãtis 357.e est formis elementorum super addita 353.b in se continet formam elementi dominantis 357.d partim addita, partim non addita formis elementorum 355.c

forma mistionis est principiũ motus dominanti elemento conuenientis 356.b in viuente est generica, in cadauere vero specifica 408.a quomodo intereat 397.d

forma mouet, quatenus est in materia 243.e non est æterna 209.d necessaria est materia ad existendum 189.e non est per se patibilis, sed quatenus est in materia 418.a non potest esse pars materiæ, in qua recipitur 353.e non potest esse ratio patiendi, nisi quatenus est in materia 245.b nulla generica potest dare existentiam 183.f nulla materiam informans potest sempiterno motu mouere 270.b omnis est sui multiplicatiua 841.d omnis & qualitas est extra materiæ essentiam 153.a omnis informans materiam extensa est 755.a omnis materialis duas habet conditiones 825.d omnis materialis interitui est obnoxia 209.c omnis materiam informans est natura 252.f omnis naturalis per materiam desinienda 386.f quomodo in subiecto 152.c omnis non dat existentiam, sed sola specifica 185.e

forma partis & totius 387.d per se indiuidua est, & omni quãtitate carens 421.b per se pati non dicitur, sed ratione materiæ 311.f quæ differunt, specie differunt 377.f quælibet locum habet priuationis respectu formæ aduenturæ 159.d quantitatis causa 195.a quatenus actiuum & passiuũ principium motus 246.a quatenus rei essentia 382.f quid 151.b 385.e quod non sit tantum actiua, quantũ resistitiua 441.b quomodo à materia & composito distinguatur 282.e quomodo differentia specifica & indiuidualis 390.b quomodo extra agat 328.b quomodo faciat resistentiam, aliorum opinio 440 a quomodo non moueatur 12.a quomodo sit principium motus passiuum 242.a quomodo subiectum vniuersitatis 392.a

forma rei natura 27.d rem potius vniuersalem significat, quam particularem 377.b singularitatis causa 385.c sola per se est natura 242.a

forma specifica dat actum perfectum 208.d non facit absolute corpus 216.d substantialis cur non intendatur 337.c duplex 217.b est mediatrix inter accidens & materiam 421.f præcedit natura accidentalem 415.f quatenus indiuidua 477.c

forma termini motus 12.e

forma vana est, quæ non forma officio fungatur 210.e

forma vna & potentia est in portione qualibet ad alias omnes 162.f vniuscuiusque propria natura 14.d vt est essentia rei, ita dat etiam actu existere 285.a

formæ cadaueris & animæ commune subiectum quod 406.b

formæ contrarium 150.a

formæ elementaris & animæ discrimen 577.d est agere, materiæ vero pati 242.f

formæ & materiæ nomine quid Aristoteles intelligat 242.a 221.a 284.a

formæ officium 243.b 358.d munus proprium 181.b 311.f nomen dupliciter accipitur 228.d sine materia cõsideratio 217.f specificæ duplex operatio 729.f vires duæ 440.e

formæ cuilibet propriam opponi priuationem 146.b non potest alia forma superuenire 398.b

formæ omnibus partibus quomodo additio fiat 825.d soli potentia actiua attribuitur 179.b

formam esse quæ facit hoc aliquid 381.a
formam & materiam sibi mutuā operam præstare 196.d
formam misti esse quid additum, Vel quid distinctū a formis elementorum 361.d
formam misti non esse additam formis elementorum 353.e
formam nullam putauit Auicenna esse generalem 218.f quando actum Vocamus, quid significemus 185.b quomodo Aristot. considerauit 382.e
à Forma omnis distinctio & determinatio prouenit 381.b
de Forma duplici, & duplici materia, & de principio singularitatis, Scoti opinio 387.b
formæ a materia abiunctæ omnino impatibiles 161.b duæ specificæ non possunt simul esse in eadem materia 408.f elementares cur intendi & remitti possint 466.a elementorum in generatione misti sunt terminus a quo 473.b in misto non seruātur 413.d non possunt remitti, nisi cum Variatione speciei 254 f. non sunt separabiles à materia 352.f
formæ materiales per accidēs patiuntur 161.c substantiales ab accidentibus quomodo distinguantur 421.a
formarum duo genera materiam informantium 923.c recipiendarum idem est ordo, ac materiæ recipientis 315.b
formarum substantialium & accidentium discrimen 415.f
formas elementorum aliquo modo manere in misto integras 354. a esse medias inter substātiam & accidens 458.f
formas elementorum & agere, & resistere per medias qualitates 445.b non esse in misto penitus potestate, Alexandri opinio 470.b remanere in misto integras, Auicennæ opinio 453.d suscipere magis & minus 458.f
in Formicis quis sit ordo 417.d
de Fossilibus & metallis, eorumq; tractatione 82.e
Frigus est priuatio caloris 519.e 563.f in generatione misti actionē per se habet ratione priuæ alterationis 582.a magis agit cum humido, quam cum sicco 442.a non est Vera priuatio caloris, sed qualitas positiua 543.e non habet causam æquiuocam positiuam 548.b qua ratione actiuum 590.b summum non potest existere cum humiditate 514.b
frigus Vnde producatur 548.b
frigoris mediæ regionis causa 549.b
frigiditas est secundum duas species 549.c
frigidum quid 495.d eius definitio 483.d
frigidi est condensare 485.a
de frigidi actione Vera sententia 591.b
frigidissima & calidissima difficilius putrescere 610.f
fulgurum generatio 69.c
fulminis motus qualis 354.e
fulminum generatio 69.c

G.

GAleni cauillus contra Aristotelem 246.f
Galeni de artis medicæ constitutione liber 2.a
Galeni error de Vitreo humore 875.b
Generare sibi simile quomodo sit proprium animatorum 707.a
generari dicimus id quod non est 135.c
generari & fieri quando proprie dicatur 15.c
generari & interire dicimus proprie substantias, non accidentia 135.d
generari quid 135.d quod proprie dicitur, non est forma, sed cōpositum 226.f
generans ad elementum geniti, quam rationem habeat 325.a dans elemento formam, nō dat eadem actione motum 326.e quomodo sit motor grauium & leuium 325.f
generantis nulla est alia motio, quam productio formæ 275.a
generabilitas & generatio differunt 63.d ad interitum quomodo se habeat 411.c competit elementis Vt materia 60.b cur mutatio naturalis 246.b cur sit perpetua 424.c data est elementis propter mista 59.b dupliciter sumitur 624.a est alterius rei corruptio 583.b est animalis operatio ad extra 105.d
generatio & interitus quomodo elementis competat 60.d
generatio & motus in quo conueniant 413.a in quo differant ibid.
generatio misti est interitus elementorum 474.c non est alterius putrefactio 583.d
generatio naturalis quæ 619.e Violentæ opposita ibid.
generatio non dicitur nisi aliqua noua forma adueniat materiæ 403.b non omnino competit elementis 64.a quatenus est de positiuo 413.a quid 135.a quomodo competat corpori naturali caduco 97.d Viuentis quid sit 717.a Vnius an & quomodo sit alterius corruptio 393.b
generationis à motu distinctio 135.e causa efficiens 423.d finalis est forma generanda 585.d communis definitio 403.d cuiusq; rei duo esse cōtraria principia 134.b definitio cur interitum quoq; complectatur 410.f definitio Vbi tradatur 643.f
in Generationis definitione quid Aristoteles denotare Voluerit 404.d
generationis duplex consideratio 590.f duplex materia 422.f
generationis & interitus causæ 23.e 422.b.e eadem definitio 408.b
generationis finis 424.a forma 422.f perpetuitas & eiusdem perpetuabilitas differūt 425.a
de Generationis perpetuitatis causa dubium 424.c
generationis quomodo materia sit æquata causa, & quomodo non sit ibid. quodnam primum sit subiectum 423.d Vterq; terminus est duplex 413.b
generationem alio modo respicere naturā Vniuersalem, alio particularem 98.d esse mutationē naturalem 247.b
generationem & interitum non tribui formæ, sed toti composito 404.e
in Generatione misti duæ actiuæ qualitates funguntur officio agentis 622.c omni quatuor terminos in considerationem

cadere 414.b omnia principia requiruntur 152.d omnium corporum naturalium tria requiri 211.f
de Generatione ac eius cauſis agere quid 165.c animalium libri cur ante libros de anima ſint ponendi 114.a
de Generatione libri ſunt libris de anima poſteriores 115.a
de Generatione animalium librorum. opinio 113.d tractatio maxime ſcientialis 106.d libros eſſe de principiis, aliquorum error 116.a
de Generatione animalium vbi Ariſtoteles agat 94.b
genus eſſe formam vniuerſalem 227.c generaliſſimum non dat definitionem 219.c inferius in categoria nobilius & perfectius eſt genere ſuperiore 221.a logice potius quam naturaliter ab Alexandro ſumiter 221.d non extat niſi in ſuis ſpeciebus 87.f omne duplici ratione confuſum 33.a phyſicum quid 224.c prædicabile non poteſt vocari vniuocum ibid.e quomodo differat à materia 223.c quomodo non ſit actu in ſpecie 706.e totum ſubiectum debet ſuo receptiuo eſſe extraneum 210.a variis modis forma & compoſitum dici poteſt 220.a
generis cognitio ſine cognitione ſpecierum imperfecta 20.a
ad Generis & materiæ cõuenientiam vbi Ariſt. reſpexit 222.b
generis forma quomodo exiſtat ſine forma ſpeciei 697.e
ad Generis perfectam notitiam quid requiratur 32.a
generis phyſici & logici diſcrimen 224.c ratione cur multa competant, quæ repugnent ratione ſpeciei 716.c vnitas ad ſubiecti & ſcientiæ vnitatem conſtituendam ſufficit 20.b
generi quæ competunt, nõ ſunt de ſpeciebus demonſtranda ibid.a quod competit, debet ẽt cuilibet ſpeciei competere 460.a
inter Genus & materiam differentia 123.a
genera eſſe compoſita 219.f quatenus inter ſe diſtinguatur 121.b ſubalterna omnia ſunt compoſita ibid.d
Geometra medium præbet ad demõſtrandũ propter quid 258.a
Geometræ non licere demonſtrare concluſionem metaphyſicam 266.d
Geometria ad metaphyſicã quomodo ſe habeat 262.a
geometricum nullum eſſe theorema, cuius demõſtratio ex libris Euclidis non hauriatur 132.c
Gradus cuius libet mutatio eſt ſpeciei variatio 476.c
in Gradibus categoriæ ſubſtantiæ quomodo optimus ordo ſeruetur 226.c
Græcorum error in ſtatuendis libris de principiis 31.f
Iovn. Grammaticus ab errore ſe immunem non ſeruauit 219.c Ariſtotelis de cælo opinionem impugnauit 282.c
Grando quid 73.a 75.a videtur habere conditiones terræ & aquæ 70.d
grandinis generatio 69.c
Graue à primo ad vltimum quomodo moueatur 328.d à ſeipſo moueatur, & per accidens 318.f actu dicere quid 316.f cur ſurſum feratur 310.c
graue & leue à ſolo generante moueri 314.e habere in ſe principium motus paſſiuum non actiuum 333.a non habent in ſe principium affectiuum motus 326.e ſimplici motu moueri 373.a
graue in ſuo loco non grauitat 345.c non poteſt aerem mouere, niſi ipſum motu priore moueatur 316.b per ſe exiſtens in ſuo loco non grauitat 348.f quatenus eſt graue, non aſcendit 322.a quomodo dicatur poteſtatem habere ad naturaliter aſcendendum 310.b
in Graui & leui duplex potentia 121.d
grauia cur deſcendant 309.d
grauia & leuia à propriis formis moueri 339.e à ſuis formis moueri 313.d ab animalibus quomodo diſtinguantur 311.e aliquo modo habere in ſe actiuum principium ſui motus naturalis 248.e ferri ad proprium locum 299.c habere in ſeipſis principium motus paſſiuum tantum, nõ actiuum 311.b
grauia & leuia, & inanimata habere in ſe principium motus paſſiuum 234.f
grauia & leuia moueri per ſe à generante 324.f non moueri à ſe 312.c quem motorem habeant 315.c velocius ferri in fine motus, quam in principio 333.d
grauium & leuium appellatione quæ comprehendantur 308.e conditio 331.b motus 308.a 343.d
de Grauium & leuium motore antiquorum ſententia 309.a
grauium motus ad medium dicitur 40.b
in Grauium & leuium motu naturali quid requiratur 327.a
grauitas & leuitas non ſunt actiuæ 694.d pro formis elementorum ſumuntur 41.a
grauitas pro grauitatione quando ſumatur 343.d quid 341.e quo reſpectu varietur ibid.a ſumitur dupliciter 341.d
grauius magis ſuperat reſiſtentiam medij, quam id quod eſt minus graue 373.d

H

Habitus intellectus quid ſit, à quo intellectus dicitur in habitu 1000.a quid ſit 1002.e rei vnus 135.b
habitus animi cognoſcere cuius ſit 101.e
Hæcheitas ſingularitatis principium 387.a
Halitus accenſus quid 74.d cur nihil humiditatis habeat 72.b miſta imperfecta 70.d qua ratione dicantur miſta imperfecta ibid.a quid 73.a quomodo ex aqua & terra generentur 68.f ſiccus calorem ſummum cur non habeat 72.b vterque calidus, non tamen ſumme 71.a
halitus duo habent locum ſubiecti in tribus libris meteorologicis 86.d duo materia eorum quæ in tribus libris meteorologicis tractantur 69.c
Hiſtoria de anima quæ ſcientia 104.a
hiſtoriæ liber decimus non integer 106.c
de Hiſtoria animalium librorum cum reliquis libris de animalibus comparatio 102.d.e

qua ratione nō sint pars scientiæ nataralis 102.f
historiarum liber decimus cur libris de generatione non annectēdus 107.c nec historicus nec scientialis 106.f medicinalis potius quam naturalis 106.f
historici qui libri iure appellati 92.b
Hipparchi de motu opinio 333.f
Hoc aliquid duo significat 185.d
Hirundo propter aliquem finem nidum facit 236.a
Homo actu & potestate est in substantiæ categoria 205.d omnium animalium præstantissimus 480.a potestate nihil aliud est, nisi ipsamet materia 179.c quomodo definiendus 384.d quomodo sit medius inter diuina & terrena 942.a
hominis definitio 283.c
hominis generationis proprium principium 146.f materia quæ 463.b quidditati nihil aliud in rebus respondet, nisi homo ipse 283.b
ad Hominis essentiam cōstituendam quæ conditiones requirātur 364.c
hominem ex elementis generari 481.f esse in potentia obiectiua quid 179.d
ad Hominem generandum quæ requirantur 364.c
in Homine quot sunt formæ, tot etiam in bruto 707.e
hominum diuersæ potentiæ 2.d
Homogeneum omue non esse elementum 49.f
Humanitatis æquata ratio quæ 25.a
Humiditas aquea magis humectat quam aerea 551.d aquæ coniuncta est cum frigore 532.f cur neque cum summo calore, neque cum summo frigore esse possit 219.a & calorem & frigus obtundit 512.b
humiditas & siccitas qualitates passiuæ 490.c qua ratione qualitates passiuæ 491.d
humiditas facile separatur ab aere, sed non facile ab aqua 516.c non potest cum summo frigore existere 613.d requiritur ad compactionem & continuationem partium 516.b aerea ignem nou extinguit, sed nutrit 524.c
humidum & siccum cuiusq; misti materia 608.d solum passiua 491.f
humidum & vincere siccum potest, & ab eo vinci 538.b non est sine sicco, nec siccum sine humido 70.e omne est resolubile à calore 488.b 491.a 822.d
humidi & sicci actio tardissima 524.b
humidi in mistione præcipuum munus 498.f
de Humido duplici opiniones 676.d. 820.d
Humor crystallinus præcipuum videndi organum 900.a
humoris vitrei officium 901.c
humores in animalibus quomodo putrescant 626.a 649.d

I

IAmblici liber de mysteriis Aegyptiorum 281.b
Idea primæ materiæ cuiusnam compositi sit idea 224.f
Idem non potest mouere seipsum. 309.f
idem quæ sunt alicui tertio, sunt idem inter sè 206.d
Iecur quod nullum habeat principium 742.d
Iecoris officium principe indignū est 744.e
Ignis a cælo in suo naturali statu conseruatur per motum 300.c
ignis absolute non quiescit 303.c
ignis agit & patitur 452.e
ignis caloris subiectum 327.c
ignis calorem neq; siccitatem determinate requirere, neq; humiditatem 533.d
ignis cur in concauo cæli conseruetur 503.e cur non putrescat 30.e cur sub cælo conseruetur 399.e cur superum locum petat 302.e 325.b
ignis elementum cur minime omnium propellatur 309.d totum a motu cæli conseruatur 561.b & terra summā habent siccitatem 72.b in sua sphæra non proprie dicitur ascendere, vel descendere 305 e nisi moueatur, perit 400.d per formam agit 435.d perpetuo fertur circa medium 290.c potius vt calidus, quam vt siccus, in mistionem venit 489.c quam partem petat 369.c vix aliquam admittit suarum qualitatum remissionem 464.a
ignis accretio qualis sit 766.e ascensus quando proprie dicatur 304.c item descensus ibid.d
aeris calor requirit humiditatē 527.d
de ignis elementi partibus dubiū, & eius solutio 571.d
ignis forma restringit potentiam materiæ passiuam ad motum a medio 243.d genus primæ materia 222.f in aquam actio celerrima 537.d in orbem motus 301.a motus circa medium non est simplex, sed mistus 296.c motus in orbem cur potius supra naturam quā secundum naturam vocetur 301.a medius inter naturalem & violentum 305.e naturalior, quam motus rectus 301.c qualis 303.e
ignis motus violentus & perpetuus 291.c motus vnde 132.f
Ignis operatio transiens ibid.f
igni contraria est aqua 517.f. non competit imminutio 236.f
ignem & aerem a tota omnium sphærarum congerie moueri 566.f & terram habere summam siccitatem 515.e
ignem in suo loco refrigerari & descendere 572.d nutrire quid 532.b solo motu a cælo conseruari 300.a sub polis conseruari non posse 572 d
in Igne duplex calor 502.c
in Illuminatione cur nulla sit successio 320.a
Imago à pictore leuiter adumbrata quomodo differat ab ipsa absoluta 199.f
Imaginatiua res quoque absentes imaginari potest 720.d
Imminutio quid 771.d
Immobilitas primi motoris denotat abstractionem à materia 268.e
Impedimentum quod vocatur resistentia vnde proueniat 438.b eius causa 441.b
Imperare est primarij agentis, nō secundarij 356.f
Inanimatum omne homogeneum est 401.d
de Incessu animalium liber nullam certam habet in historijs sibi respondentem partem 103.e sequitur quatuor libros de partibus

partibus 93.d
Indiuiſibile non poteſt eſſe cauſa diuiſibilitatis 194.f
Indiuiduum ab alijs omnibus eſt ſeiunctum 380.c
indiuiduum & indiuiduans differũt 385.c ex materia & forma conſtat 391.a hoc ab illo quomodo diſtinguatur 393.e nõ eſt niſi per formam 385.e
indiuidui conſtitutio 373.d
indiuiduorum multitudo vnde proueniat 381.c
Inductionis demonſtratiuæ vis 136.f
Inferiora cur corruptibilia 272.e
Infinitum corpus in natura non dari 34.c quomodo detur in rebus naturalibus 33.e
Innominatum non omne eſt incognitum 875.e
ab Inſcriptione argumentum cur nullius roboris 121.a
Inſtrumẽti natura optime ex eius fine declaratur 93.a
inſtrumentorum ordo, quibus in eadem operatione anima vtitur 746.f
Intellectio eſt ſpecies ipſa impreſſa 989.a omnis noſtra eſt ſingularis 969.a
Intellectus agẽs agit vt intelligibilis 1012.a an iungatur phantaſmatibus in phantaſia exiſtentibus, an intellectu patibili acceptis 1012.c non agit quatenus intelligens 1009.d non producit actum intelligendi 1019.d quid ſit 1020.e quod non poſſit eſſe vlla intelligentia præter illas quæ mouent orbes cœleſtes 1014.c
intellectus cum homine cõiunctio ſecundum Auerroem 927.b
Intellectus duplex immiſtio 971.d duas habet entitates 977.a in habitu eſt ſimilis ſenſui 1002.b noſter in cognoſcendo agit 1018 f practicus & ſpeculatiuus an ſint duæ potentiæ 725.e quomodo dicatur abſtrahere a materia 1048.f ſolus eſt ſpecierum locus 929.a
intellectus agentis officia 1008.a
intellectus duplex obiectum 972.f immiſtio triplex conſiderari poteſt 948.e obiectum eſt omne ens 968.f vnitas 962.a
intellectum agentem eſſe formam abiunctam a materia per eſſentiam 1025.e
in Intellectu ſpecies imprimi à phantaſmatibus, neceſſarium 986.c
intelligibile aliquid dicitur vel formaliter, vel obiectiue: ſic etiam viſibile 1015.b
Intelligentiæ cum orbe conueniẽtia 288.f
Intendi & remitti latius patet, quam magis & minus ſuſcipere 460.f
intenſio & remiſſio ſit dupliciter 461.a
Intentio ſeu ens intẽtionale quid 870.f
intentiones primæ & ſecundæ ibid.
Interire quid ſit 135.f
Interitus generationi contrarius 409.e naturalis violento oppoſitus 619.d
interitus quid 635.b quot modis ſumatur 624.d
interitus violẽtus qui 612.c vnius rei eſt neceſſario alterius rei generatio 408.d
in Interitu miſti quomodo dicatur generari cadauer 407.c
Inuiſibile dicitur duobus modis 866.c omni quomodo ſit perſpicuum ibid.
Intus apparens prohibet alienum, ſi ſit obiectum primum 973.d
Iudicare eſt ſenſionem producere 851.e
Iuriſprudentia legiſlatoriâ ignobilior 102.b

L.

LActaminis aceruus in principio putrefactionis quãtum incaleſcat 630.d
Lapis cur per aquam tardius quam per aerem deſcendat 349.f
lapis proiectus tardius mouetur in fine quam in principio 339.b ſurſum proiectus per vim; a quo moueatur 324.e.f
lapidum generatio 70.d
Latinorum error de genere logico diſtincto a genere phyſico 224.c opinio de ſubiecto librorum de generatione 54.b
Legiſlator bonus debet callere philoſophiam moralem 102.f
Leue in ſuo loco non leuitat 302.a 348.f
leui extra locum ſuum exiſtenti accidentale eſt non aſcendere 321.f
leuium motus à medio dicitur 40.b
Libri de hiſtoria ſunt præparatio quædam ad alios omnes de animalibus libros 94 f octo phyſicæ auſcultationis quomodo diſtinguantur 123.d qui ſint proprie animalium 97.f
librorum de anima cum libris de partibus diſcrimen 94.a de animalibus ordo 99.e de cœlo ſubiectum, corpus naturale ſimplex 93.e
librorum inſcriptiones vnde ſumantur 118.a
in Libris de animalibus tractari omnia, quæ viuentibus communia ſunt 90. f de cœlo agi de ſimplicibus corporibus 43.c de hiſtoria animalium duarum tractationum diſtinctio notanda 103.a phyſicorum quid tractetur 38.a
Ligna arida cur non facile putreſcant 635.a
in Lignis aridis nulla eſt humiditas, niſi naturalis 134.f
Linea & ſuperficies diuiduæ ſunt, non tamen corpora 8.b quæ a centro mundi ducitur, eſt breuiſſima 367.b recta ad centrum protenta, ſimplex eſt 371.a ſimplex quænam ſit 364.f
linea in mundo ſimplex ſitus 366.d
Locatum cur non dicatur acquirere locum, ſed potius locationem 54.d.e
Locus Ariſtotelis mendoſus 116.f
locus conſeruat rem in ſua naturali conſtitutione 299.c datus eſt corporibus ob eorum imperfectionem 299.b res externa quæ non poteſt vocari forma rei motæ 15.c quatenus inſtar formæ ſit 299.b quid 54.d reſpectu motus localis habet rationem cauſæ finalis 34.b vnus vnius naturæ eſt conſeruator 349.e loci conditiones 503.a
locum dicere mobilem ab Ariſtot. alienum 12.a eſſe priorem locato 299.d

de Loco librorum de anima Latinorum opinio, & eius reprobatio 107.a
loca diuersa naturalia, diuersis mistis esse assignata 351.b quãdo secundum naturam locata esse dicantur 349.a
Logica cur à philosophis producta 248.e scientiam nuturalẽ doctrinæ ordine præcedit 112.f
logicarum regularum duo genera 29.e
logicus ad particulares & proprias singularum scientiarum conditiones descendere non debet ibid.f
Lumẽ an requiratur ad medium & ad colorem illuminandum 86.a an sit ens reale ens intentionale 870.b cur extenuet aerem 576.c est species lucis 877.b esse necessarium, & propter medium & propter organum 879.b
lumen & calor specie differunt 882 c non est corpus 868.b.f.
lumen potest accipi duob. modis 886.d qua ratione causa caloris 574.d quomodo calefaciat 574.c
luminis & lucis differentia 876.f
luminis natura 574.f 871.e
Lunæ motus 78.d
lunæ orbis nullius caloris est capax 562.f
lunam lumine crescẽtem calidiorem esse, decrescentem vero frigidiorem 574.d moueri a Sole, sed à motore proprio 564.c
Lux est primum visibile 880.b est color & est visibilis 877.d

M.

MAgnitudinis additio quomodo omnibus partibus eius quod augetur, fiat 797.a
maris & fœminæ officia in generatione 717.f
Mathematicæ disciplinæ perfectæ in Euclidis libris continentur 132.d
Materia abiuncta à formis qualis 718.e an per se sit corpus 174.d aptitudinem habet naturalem recipiendi omnes formas 248.a comparata cum singula forma, potest existere sine illa 177.a corpus trinæ dimensioni subiectum 228.e cur debeat esse affecta 221.c cur dicatur causa sine qua non 426.a cur non sit essentiæ pars 386.a cur per se non moueatur 11.e cur vnitatem numeralem tribuere nequeat 383.d
materia debet esse affecta, & non affecta 152.f dicitur, quæ ad formam recipiendam dirigatur a natura 115.d distincta tum à forma, tum à potentia 191.b duas habet entitates 977 c dupliciter sumitur respectu formæ 386.d est causa multitudinis indiuiduorum, sed forma est causa distinctionis illorum inter se 381.c est dimensio magnitudinis 196.a est ὁμωνύμη per analogiam 138.b est existentiæ causa, vt sine qua non 383.c est libera & apta ad contrarios motus recipiendos 242.a est natura prior omnibus formis 188.f est necessaria conditio formæ ad existendum 484.b est propter alia, non propter se 167.e est ratio corporeitatis 117.c est subiectum omnium formarum 418.c est substantia 143.e
materia & forma cur vocentur elementa 29.a mobiles dicuntur varijs modis 11.d quomodo duæ naturæ 245.c quomodo sit natura 241.d
materia etiam sumitur pro substantia demonstrata 284.b extẽditur ad extensionem formæ, & forma ad extensionem materiæ 228.f formam aliquam recipere non potest, nisi prius ad eam recipiendam præparetur 171.c habet potentiam naturalem recipiendi formas articificiosas 247.b habet propriam essentiam distinctam ab essentia formæ 188.d
materia idem potestate, quod forma actu 244.c in prima sua notione est ἄποιος 163.c non habet potentiam ibid. non habet priuationem, sed negationẽ tantum 168.a
materia interminata non differt numero a terminata 200.c
materia ipsius cõpositi pars 387.a
materia magis appetit formam substantialem, quam accidentia 191.d moles quædam indistincta ibid. neque mouens dici potest, neque per se mota 387.b
materia non fuit creata, sed concreata 182.e non modo corporea est, sed corpus ipsum 217.a non potest esse principium motus nisi passiuum 233.f non potest existere sine forma 189.d nullis certis terminis alligata 213.e nunquam est sine potentia 160.a
materia omnis passionis radix 317.d
materiæ partis & totius 387.f per accidens mouetur 12.e per se non est natura, sed per formam 244.f primum subiectũ ex quo res fiunt 167.a potestatem habet æque recipiendi formam ac priuationem 152.a
materia prima an secũdũ suam naturã actum aliquem habeat 174.d an sit corpus de genere substantiæ, opiniones variæ 205.f debuit esse ἄποιος 153.a dicitur principium naturale 8.e est corpus de categoria substantiæ 214.f in sua essentia nullum continet actũ, sed solam potẽtiam 186.f multis modis ab Aristotele manifestata 137.b nihil aliud quam corpus de categoria substantiæ 206.d nobilior quam forma & compositum 479.e non potest nuda existere sine forma 408.f per quam analogiam cognoscatur 137.f quem actum habuerit, cum primum a Deo fuit producta 176.a quomodo cognoscatur per abstractionem 1048.b quomodo fiat diuidua 205.a quomodo se habeat ad substantiam compositam 159.e quomodo sit in rerum natura 167.b quod sit trina ipsa dimẽsio, argumenta Ioan. Grammatici 211.d quomodo sit subiectum accidentium 320.d radix omnis possibilitatis 161.d secundũ se penitus incorporea 191.f. substantiæ totius pars 403.e vna cum alijs rebus à Deo creata 182.d primum principium corporum naturalium 214.d priuationi necessaria propter generationem 152.d prius recipit formas vniuersales, postea vero particulares 208.e
materia quæ corpus sine actu 218.e

materia

materia qualis natura à Deo creata 184.e qua ratione ens 142.a item natura 245.b qua ratione principium motus passiuum ibid.a
materia quatenus corpus dicatur 225.e quatenus de composito prædicetur 222.a quatenus moles & non moles 197.f quatenus rerum principium, eatenus potentiā de essentia materiæ 162.c
materia quare debuit habere potentiā recipiendi formas 247b
materia quid 137.c 167.e 274.d
materia quidditatis vehiculum 385.c
materia quomodo à nobis cognoscatur 139.d 143.f quomodo ab Aristotele considerata 144 e quomodo consideretur vt principium generationis corporis naturalis 170.d quomodo informis 228.e quomodo locetur in media linea categoriæ substantiæ 226.d quomodo secundum se habeat formam & affectionem 228.d quomodo sit natura 244.c quomodo substantietur per posse. 162.a
materia radix prima ac fundamentum omnis paßionis 11.d receptaculum omnium formarum 418.e rei essentia 265.b
materia secundum se corpus infinitum 229.a est prorsus informis 193.d nullum respicit determinatum motum 288.a quatenus informis 198.f
materia seruatur inregenita, nec vnquam interit 152.c
an Materia seu potius forma sit rei natura 26.d
materia signata quid significet 378.e singularitatis causa 377.a sine forma non potest appellari natura 286.f sola in rebus inferioribus æterna est 212.c solet etiam causa vocari sine qua non 60.c
materia suapte natura est libera & indeterminata 171.d item est quanta & extensa 197.b
materia subiectum omnium 166.a tota & maiores partes quomodo augeantur 810.b
totius quid 389.b vocatur apta & potens 161.a vt aptitudinem habet ad omnes formas, ita ad omnes motus indistincte recipiendos 616.e materiæ accretio cur non secundum omnes partes fieri dicatur 810 f ad formā indifferens est potentia 159.e ad formam naturalis propensio 159.e
materiæ æternitas 181.f appetitus 153.a
de Materiæ cognitione vere sententiæ declaratio 192.b
materiæ consideratio 140.c 142.c 143.c
materiæ corporitas quæ 214.e declaratio per negationem qualis 138.e definitio 143.c per qualē analogiam cognita 139.a
materiæ dimensiones 191.c cur potentiales 299.e duo nomina 145.b entitas quid 178.b essentia a forma nō pēdet 178.essentia absoluta 143.f cognoscitur per analogiam 138.f indeterminata prior est quam essentia quantitatis indeterminatæ 203.e
materiæ essentiæ cognitio 122.d
ad Materiæ essentiam cognoscendam analogia nos ducit 139.c
materiæ essentiam qua ratione Simplicius declaret 119.e quandoque nomine potentiæ significari 160.f
materiæ essentialis conditio 277b
materiæ & formæ compositionem in rebus cognoscimus 210.e consideratio duplex 14.b
materiæ minima pars quomodo augeatur 809.e natura constituta est in potentia receptiua omnium formarum & priuationum 162.f natura & essentia qua via notificata 138.f per negationem, non per priuationem declaratur 150.e natura quæ ibid.d
materiæ naturam difficile est assequi 197.e esse corpus de categoria substantiæ 224.f nulla determinatio potest insequi 165.b
materiæ nomine aliquando ipsum compositum intelligi 339.d quid Aristoteles intelligat 321.f
materiæ officium est pati 275.e partes aliæ sunt maiores, aliæ minores 809.b perfectæ distinctio 138.b plura attributa 144.c potentia nullā habet propriā rationem principii 204.d nunquam a priuatione seiungi videtur 153.c qualis 159.a quid ibid.a
materiæ potentiam sumi & pro absoluto & pro respectiuo 158.b
materiæ præparatio alia est priuatiua, alia positiua 1071.e
materiæ primæ ad res omnes quæ ratio 139.a
ad Materiæ primæ cognitionem quibus modis ducamur 137.b
materiæ primæ demōstratio 135.b
de Materiæ primæ duabus notionibus 142.b
materiæ primæ idea 183.e inuentio 136.a
ad Materiæ primæ notitiam qua via peruenire poßimus 138.e
materiæ primæ nulla actus appellatio conuenit 187.b
de Materiæ primæ quantitate Auerrois opinio 191.d
materiæ primæ quatuor considerationes 167.a nihil magis propinquius, quam generalissimum 223.a
materiæ nullam tribui posse actionem 233.f
materiæ primam notionem nullam dari 142.f
contra materiæ primam notionem argumenta 142.e
de Materiæ duplici potentia 158.e
materiæ signatæ significatio 377.b
materiam consideramus antequā recipiat formam 153.f dicere esse quid diuersum ab omnibus quid 166.b
materiam esse actu principium quid sit dicere 188.a esse causam vt res sit & non sit 276.f 279.f esse corpus duobus modis intelligi 223.c esse corpus indeterminatum, quomodo Simplicius probet 218.d esse corpus qua ratione Auerroes non neget 223.f esse posse per seipsam, formam vero non posse 177.c 191.e esse subiectum receptiuum omnium categoriarum 248.d
materiam & formam idem significare, cum discrimine tamen

actus & potestatis 223.b & genus idem esse re, sed ratione distingui 222.f
materiam frequēter appellat Aristoteles principium 250.a
materiam habēs cur sit corruptibile 278.f habent diuersam, quæ mutantur 280. e habere potentiam ad omnia quid 166. c in rebus naturalibus esse principium motus passiuum, formam vero actiuum 240.c magis respicere formas substantiales quam accidentales 798.c
per Materiam nulla res ab alia differt 379.b
materiam nullā substantiali formæ subiectam Græcos cognouisse 281.b nullam habere actum 187.f non esse vllo modo ens actu 186. a non esse vllum ex entibus determinatæ naturæ, sed subiectum omnium ibid. non per formam cognosci 140.b per se habere dimensiones indeterminatas 147.a
materiam primam dari quo medio ostendatur 139.e esse corpus per formam corporeitatis æternam dicentium argumēta 206. f ex se habere esse simpliciter non a forma 203. a per formam cognosci 137. d quomodo philosophus naturalis cognoscat 167. a secundum se esse corpus 206.b & non esse corpus 212.c 214.e
materiam quomodo Aristoteles definiat 163.d
ad Materiam quomodo priuatio se habeat 151.c
materiam secundū se esse incorpoream & quantitatem non habere 197.e esse naturam 247.a
materiam sine quantitate diuiduam dici non posse 205.b
in Materia cum quantitate determinata consistit singularitas 379.b quæ conueniunt, necesse est vt mutuo inter se patiantur & agant 278
in materia prima nullā esse quātitatem æternam 191.f
in Materia rerum statuenda quis scopus vniuersalis naturæ fuerit 248. a semper remanet potestas & propensio ad alias formas 159.b
de Materia prima contrariæ sententiæ, an sit per se quanta 191. f quomodo prædicentur res omnes, & negentur 167.d
ex Materia & forma res fiunt & constant 204.c extrinsecus accedente, quomodo id quod augetur, maiorem quantitatem & maiorem locum acquirat 769.a priuata sit, quidquid fit 147.b nuda nihil potest generari 153.b
materialia ab immaterialibus quomodo differant 218.e
materialiter agere quid 838.e
Medicina solam effectionem respicit 102.b
Medicinæ pars physiologica 92.f
Medicus bonus debet esse philosophus naturalis 102.a in quo incipiat 199.c principium actiuū sanationis 138.f quatenus plātas consideret 129.c
Medici officium 101.e
Medici Aristotelem imitari debent 39.b
Medicorum error 717.f
Medium cur demonstret conclusionē 264.f est materia ex qua construitur demonstratio 259.f ex metaphysica posse accipi ad demonstrandam conclusionem geometricam 266.c inter extrema est duplex 305.e inter materiale & spiritale 847.d per participationem duplex est 460.d proprie quid ibid. quæsito applicare quid sit 266.e
medij resistentia cur maior vel minor fiat 337.e
ex Medij diuersis conditionibus varias demonstrationis species fieri 260.a
Megarici nullam potentiam existere dicebant 154.a
Membrorum omnium pendentia a corde 749.f
Memoria intellectiua secundum Aristotelem 1004.a non est cognoscitiua 720.a
de Memoria & reminiscētia nulla separata tractatio in libris de historia respondet 104.d
Mens humana cur diuina vocetur 961.c quid sit ratione suæ operationis ibid.c
Arch. Mercenarij de putredine disputatio 599.a
Metalla duplici halitu intra terram fieri 77.b putrescere vnde cognoscamus 621.c
metallorum generatio 69.e
Metaphysica, diuina scientia 32.e 76.d post philosophiam naturalem discenda 259.a
metaphysicæ appellatio 48.f
metaphysicus cur cognoscat de æternis motoribus quid sint 37.e versatur in substantia immobili 256.e
metaphysici munus 66.d
Meteorologia quid 76.c
meteorolog. liber quartus cur per se non meteorologicus 80.c
meteorologici quarti inscriptio 81 a inscriptionis ratio cur non approbanda 80.b
meteorologici libri cur statim sequantur libros de ortu & interitu 68. a
meteorologicorum libri quomodo sint de imperfectis mistis 68.f
meteorologicorum librorū inscriptio 49.b vnde sumpta 76.d
meteorologicorum librorum ordinis & inscriptionis ratio 75.b subiectum 68.a.b
Μετέωρον 76.b
Michael Ephesius Alexandri sectator 281.c
Migratio quæ impossibilis 801.f
Minera non est mistum imperfectum, sed perfectum 83.e
mineræ ad meteorologicos libros non pertinent 69.d ex duplici halitu intra terrā fiunt 77.a ex qua materia generētur 82 a
de Mineris libri diligenter & egregie scripti 85.a
de Mineris nunquid Aristot. scripserit, præter vltimum caput tertij meteorologici 84. a quæ tractatio requiratur 82. f quatenus Arist. agat 77.b
Minimum absolute non dari 469.a
Miscibilia manere in misto, de solis elementis intelligendum est 459.c non interire, sed seruari 453.c non prorsus interimere se mutuo 472. c quomodo sint potestate in misto ibid.
miscibilium quæ sit ratio 443.f
Mistio est corporum, non qualitatum 521.b est mutatio quædam sine interitu 470.b est rerum specie diuersarum 365.a
mistio & generatio misti re idem sunt 473.b
mistio & misti dissolutio est mutatio substantialis 470.f

mistio

ſtio & miſti generatio in quo differant 599.f reipſa idem 599.e fit ex diuiſione miſcibilium in paruas partes 538.a fieri non poteſt ſine reactione ſecundum eandem contrarietatem 429.f non præcedit generationem miſti 608.c non requirit diuiſionem in minima 469.a omnis eſt elementorum 477.c
miſtio quid 344.a.349.f.453.f 601.b
miſtio quomodo conſeruetur 610.f quō fiat 470.b & vbi 488.a
miſtionis conditiones quibus exēplis declarentur 479.c quomodo ſeruentur 458.d
miſtionis definitio 600.f & difficultates quæ ex ipſa oriuntur 453.c forma non poteſt in toto corpore interire 400.f nullam habet in materia præcedentem formam 371.f qua ratione produci dicatur 412.d
miſtionis natura 476 a in pluriū ſubſtantiarum vnione conſiſtit 598.e.f nomen elementa reſpicit 613.b
miſtionē imperfectā ſequitur durationis breuitas 68.e omnem eſſe generationem miſti 607.c
in Miſtione & generatione duo termini conſiderandi 605.a formalitates elementorum intereunt, & producitur noua formalitas 471.a non exiſtere amplius aliquod miſcibilium, ſed quoddam medium 354.f omni vnum elementum alijs dominari 444.f oportet fieri miſcibilium diuiſionem in minutas partes 493.a quid requiratur 608.d tres vniones fiunt 359.d 604.b
miſtum a ſua forma naturaliter mouetur 349.b 351 f ab elementis ſpecie differt 361.b
miſtum æquale non dari 360.e an duobus modis interire poſſit, putredine & combuſtione 611.c conſtat ex quatuor elementis 583.f
miſtum cur non poſſit dari ex elementis æqualiter 358.c dimiſſum ſuæ naturæ, non aliter quam per putredinem interire 618.b & viuens quo diſcrimine diſſideant 584.e.f ex quatuor elementis generari 608.b imperfectum meteorologicorum librorum ſubiectum 72.d quid 68.c
miſtum moueri iuxta elementum præualens 348.f.371.e.472.f non dari ex elementis æqualiter conſtans 360.f non poſſe moueri ad eundem locum, ad quem mouetur elemētum ſimplex 373.b
miſtum perfectum quid 68.c potius conſtare ex viribus elementorum, quam ex elementis ipſis 429.d qualiter ex elementis fiat 603.e quod motu ſuo naturali tardius moueatur in fine motus, quam in principio 346.a quod tardius moueatur in vacuo quam in pleno ibid.e quomodo ex elementis conſtet 352.e quomodo generetur 610.b quot modis interire poſſit ibid.f
miſti calor qua ratione dicatur corrumpi 632.b conſideratio 358.e
miſti corporis quando ſimplex ſit motus 372.b corruptio quæ putrefactio dicitur, quomodo fiat 609.a forma an ſit ſuperaddita formis elementorum 352.a non poteſt conſtare ex formis elementorum 352.e quid realiter 463.a
an Miſti forma ſit forma quædam re à formis elementorum diuerſa 352.b
miſti formam eſſe quintam formam re diſtinctam a quatuor formis elemētorū fractis 352.e generatio & interitus 582.c
miſti generatio & miſtio an idem ſint 595.d.602.b non eſt, niſi ex elementis 603.b non fit ſine miſtione miſti 606.a quid 602.a 624.a
miſti generationis cauſa 610.f definitio 584.e.f finis ibid.
in Miſti generatione duas actiuas qualitates edere omnes operationes 595.e
de Miſti generatione & interitu 609.d
miſti homogenei generatio in quo conſiſtat 592.a
miſti inanimati forma quē motum efficiat 361.c
miſti interitus quid 624.b quomodo fiat 609.a
miſti interitum cur Ariſtoteles non expreſſerit 625.c materia ſunt quatuor elementa 583.f motus naturale vnde proueniat 358.e ſemper eſt miſtus 370.d
miſti natura conſiſtit in indiuiſibili 359.f media eſt inter formam elementi & animam 368 e ſimilior eſt naturæ elementi dominantis, quam naturis aliorum 359.d
miſti naturalis propenſio ad putredinem 619.f
miſti proprius interitus qui 611.d violentus interitus quomodo fiat 612.c vna natura 348.f motus naturalis 352.c.d
miſto ſimilari accidit ex duplici habitu fieri 82.b
in Miſto iā genito frigus agit per ſe 352.e inanimato vna tantum forma ineſt 395.d non ſunt elementa actu 349.c quæ ſit cauſa effectrix motus 350.b quolibet aliquod elementum cæteris præualere 308.f
miſta habent locum ratione ſimplicium 367.d grauia non minus quam elementa per ſimplicem lineam deſcendere 371.b
miſta omnia eſſe putreſcibilia 620.f non per putrefactionem interire ibid.c quomodo moueantur 308.c vnde conſtent 469.a
miſtorum corporum materia 329.a miſtos eſſe motus 363.f motus ſimplices eſſe non poſſe 373.b
miſtorum formæ quid 462.b
miſtorum inanimatorum motus 367.a locus 45.f motus ex dominante elemento prodit 350.d motus qualis 308.b omnium non communis interitus 620.d
in Miſtis calores ſpecie differunt 527.c
mobile ad formam quid ſit 54.d cur reſiſtat ſuæ formæ mouenti 319.c omne diuiduum 8.e quid dicatur 11.f quomodo conſiderandum 8.c ſubiectum philoſophiæ naturalis 14.a
per Mobile quid Ariſtoteles intelligat 10.a quid Auerroes 10.f item quid Thomas 12.b
mobilitas eſt accidens corporis naturalis 56.a
mobilitatis cauſa 8.c nemine quid

quid intelligendum 8.d
modus considerandi debet esse æqualis rei consideratæ 9.e tenet locum formæ 10.b
moralis philosophus, animi medicus 101.d
Morbus quid 101.a
morborum causas distinguere ad medicum potius quam ad philosophum naturalem pertinet 101.b
Mores varij diversis animalibus à natura dati 106.a
morũ animalium nulla effectrix causa afferri potest 106.f
Mors naturalis quæ 619. a item violenta ibid.b quid 397.d
Motor æternus immobilis à metaphysico & physico quomodo cognoscatur 66. a non consideratur à naturali, nisi vt principium & causa æterni motus 38.a
motor immobilis non est considerationis physicæ 36 a immobilis vniuersi an sit æternus an corruptibilis 256.b
motor per emanationem non potest esse primus 235.a
motor primus à materia abiũctus 37.c æternus mouet & est immobilis 4.e cur æternus 257.b est motor vniuersalis 307.b est totius globi motor 306.f immobilis cur non habeat in se principium motus, non est considerationis physicæ vt subiectum physicum 57.f vniuersi æternus 255.d
ad Motoris æterni cognitionẽ quomodo peruenire poßimus 254.d
motoris æterni qualis sit demonstratio 262.b
motoris cum motu proportio 289. b primi conditio quomodo consideretur 66.c
motorem æternum probare ad solum naturalem pertinet 259.b immobilem esse ipsius cœli formam 281.f in elemento esse formam 312.a nullum per emanationem posse dici primum 333.c primum immobilem esse substantiam 269.a
à Motore per emanationem non potest æternus motus esse 333.c
de Motore misti Latinorum ac nominalium opinio 34.f
de Motore primo aliquorum opinio 36. a tractatio qualis 37.f
motores æterni quomodo à physico & metaphysico considerentur 37.e
an Motores æternos ex æterno motu demonstrare, pertineat ad primum philosophum 257.e
motores cœlestes mouere physice, non esse tamen res physicas 290.c
motrix facultas 724.a
motrices qualitates ad absolutã considerationẽ pertinent 62.d cur Arist. præponat ibid.
mota quæ mouent, sunt physicæ considerationis 4.f
motus ad locum est omnium motuum primus 52.d
motus animali non est necessarius vt sit, sed vt conseruetur 98.b
motus ad vbi distinguitur à motu ad formam 54.e æternus in rebus naturalibus an detur 35. a eius causa primus motor immobilis 36.b
motus animalis est species motus generaliter accepti 96.d
motus circularis quomodo sit elementis naturalis 301.d quomodo sit igni & naturalis & violentus 304.c
motus cœli circularis 276.d cur sit secundum naturam 297. b fit à principio simplici 307.f ratione principij actiui, non est naturalis, nisi secundum similitudinem 290.c
motus cœlestis causa est vniuersalis omnium generationum & interituum 423.e corporis misti est apud omnes vere naturalis 344. cuiusque naturalis primum principium esse formam aliquam substantialẽ 346.f cum natura connexus 31.f
motus cur soli corpori attribuendus 11.f cur velocior fiat 336.f
motus dat perfectionẽ calido 301.b dicitur accidens naturale 8.e est calidi perfectio 301. b 562.f factus secundum præualẽs elementum, simplex est 369.e
motus grauium & leuium cur sit velocior in fine, quam in principio 333.d.349.c
motus ignis circa medium qualis 308. d in orbem non est simplex 301.a qualis 304.f
motus in fine cur velocior 338.e
localis latißime acceptus vbi tractetur 33.a latißime omniũ patet 55. d non est ad formam 54. a non recipit appellationẽ generationis, nisi improprie 15. a eius species quomodo intelligenda 34 a
motus medius inter naturalẽ & violentum 292.a per participationem extremorum non potest esse perpetuus 299.b medius qui 293.a
motus mistus 365. c vnde constet 365.c
an Motus misti factus secundum præualens elementum sit simplex, an mistus 361.e
motus misti naturalis cur simplex sit 370.c misti secundum præualens est simplex 363.a
motus naturalis 371. d ab appetitu fit 369.e dicitur duobus modis 249.c primũ quid in physicis 23.a quid sit 311.c
motus nullus verus datur in substantia 476.b omnis est à termino ad terminũ 410.b est de subiecto in subiectũ 413. d qua ratione naturalis principij passiui 249. a vel est secundũ naturam vel contra naturam 294.a
motus planetarum non est mistus 332. d præcedens cur sit causa maioris velocitatis motus sequentis 338.d
motus principẽ locũ tenet inter accidentia corporis naturalis 21.c
motus principiũ habens in seipso corpus est 9.c primus est motor totius 306.f
motus proprie de motu locali dicitur 11.f quarũ rerũ causa finalis 110.f qui est ad locũ, cur ab alijs omnibus distinguendis 15.d
motus qui elementis naturalis 301. c qui præter naturã est, quomodo poßit esse perpetuus 302.a
motus quis vocari poßit generatio 15.a
motus quid 308. f quomodo generet calorẽ 559. a quomodo in animalibus fiat 111.f quomodo in definitione naturæ sumendus 363. d rapidissimus quantã vim habeat 300. a simplex circularis 365. b

motus

motus non potest esse medius inter naturalem & contrarium naturæ 296.c non potest medio modo se habere 298.e proprius est corporis simplicis 96.c simplex rectus 365.b violentus quis sit 364.d subiecti affectio 122.d vbi sit 476.f talis est, qualis est natura, qui ab eo producitur 362.b
motus violentus 371.d cur in fine tardior, quam in principio 400.a
motus vt calefaciat, quæ conditiones requirantur 70.a
motus cognitio vnde pendeat 34.a
in motus cuiusq; principio motus causa attendendæ 616.a
motus diurni à motibus planetarum distinctio 306.f in sphæris errantibus, & motus ignis in orbem conditio qualis 507.b localis diuisio 26.f
motus maior velocitas vnde proueniat 342.f principium actiuum internum in cœlo nullum est 288.d paßiuum non esse solum materiam, sed etiam formam 245.d principium quodnam sit in corpore naturali 242.b quod in se non habet, non est physicæ considerationis 5.a proprium est facere calorem 300.c
motus simplicis causa natura simplex 48.a essentia in quo consistat 364.b effectrix causa 366.e
motus simplicitas vnde iudicetur 367.a
ad Motus simplicitatem quæ conditiones requirantur 364.b
de Motus speciebus cur in quinto libro agatur 31.e
motus subiectum 544.e subiectum quale, talis est motus ipse 362.e tractatio sine temporis notitia perfecte cognosci non potest 34.c
de Motus tractatione dubium 35.e
motus velocitas cur continue crescat 338.b semper augetur, & in fine est maxima 340.d igni & in aere vnde proueniat 368.f violenti diuisio 293.d
motum cur à remotiore loco inchoemus 338.c esse materiam formatam 314.a
ad Motum elementi non esse necessariũ mediũ plenum 319.e elementorum naturalem esse illum, qui in orbem fit 301.a
motum ignis orbem esse per se corruptibilem 297.f misti factũ secundũ præualens elementũ esse mistum 374.a
de motu tractatio, cœli quoq; motũ complectitur 16.c
motum præcedentem esse causam maioris velocitatis motus sequentis 338.a præter naturam non posse esse perpetuum 303.d producere & rem producere cum motu differunt 326.b
ad Motum simplicem producendum, quæ causæ postulentur 364.d
motũ terminare non est moueri 12.a vnde inferiora corpora patiantur 564.e
motu ignorato necesse est ignorari naturam 31.e
à Motu cœli productus calor per totũ inferiorẽ mundũ diffunditur 368.f
cum Motu quicquid coniunctum est, esse mobile, ineptum 11.f
de Motu elementi in vacuo, Aristotelis & Auerrois opinio 318.e. f librũ sequuntur libri de generatione animalium 95.e
de Motu misto aliquorum error 365.f vera opinio 366.c planetarum diurna dubium 305.d
an ex Motu æterno poßint demonstrari substantiæ à materia abiunctæ 351.a
ex Motu solo duci possumus in cognitionẽ substantiarũ à materia abiunctarum 351.c
in Motu elementi non posse diuisionem fieri in partem per se mouentẽ, & partẽ per se motã 326.d grauis & leuis ordo 328.e naturali non sufficit generans 324.a succeßio vnde proueniat 328.e
motus artificiosi non fiunt ab interno principio paßiuo 246.d
motus simplices non possunt esse nisi naturales, vel contrarii naturæ 303.c
motus per eccentricos misti sunt 365.e
mouens à motu moueri 446.c
mouens debet esse simul cum moto 309.f
mouens & motum re non distinguuntur 318.a
mouens instrumentariũ non vi propria mouet 356.e omne est principiũ & causa, vt mobile moueatur 348.d physice in mouendo moueri 397.c
mouens per se cur respectu ipsius impedientis dicatur 329.b
mouens primariũ magis mouet, quã mouens instrumentarium 356.e repatitur aliquid ab ipsomet motu 515.d
mouentis & moti distinctio debet esse realis 397.e
mouendi modus per accidens reducitur ad remotionẽ impedimenti 329.d
moueri quid sit 321.d tribuitur soli formæ 309.c
moueri, generari, & fieri differunt 15.a
mouetur id, quod actu existit 280.c
quod Mouetur quo discrimine separetur ab eo, quod generatur 391.e
Muli cur non generent 715.c
multitudinis numeralis causa est materia 384.b
Mundus cur æternus 44.a est simplicium corporum ordinatio 51.d ex diuersarum naturarum corporibus conflatus 43.f ex nihilo creatus 175.d ex quibus constet 41.d non à solis simplicibus corporibus dicitur perfectus, sed etiam à mistis omnibus 44.f omnium naturalium corporum aggregatio 48.b omnium specierum cõgeries 45.f
mundus primo modo acceptus quid 45.c qua ratione perfectus dicatur 44.e 51.a quid 45.c ratione quantitatis & extensionis perficitur quinque simplicibus corporibus 44.e simpliciũ corporũ tractatio 49.a subiectũ non simplicia corpora 41.d sumi potest dupliciter 44.c
mundi accidentia 50.c æternitas præcipue in cœli æternitate cõsistit 280.a cognitio 45.e consideratio 45.b
Mundi elementaris virtus à cœlesti motu gubernatur 505.c inferioris virtus à cœlestibus corporibus regitur 550.
Mundi interitus 256.c
Mundi moles à mistis non integratur 44.e

ad Mun

ad Mundi modis integritatem sola simolicia pertinent 45.a
mundi nomen æquiuocum 48.c significat quiddam perfectum, & absolutum 44.d 48.d perfectio quatenus constituta 43.a qualis consideratio requiratur 51.c
de Mundo tractatio vbi habeatur 43.d
mundum considerare vt constantem ex simplicibus corporibus, & considerare simplicia corpora, vt sunt partes mundi, idem est 46.c
mundum dicere subiectum quid ibid.
mundum fuisse in potentia obiectum 175.c 180.f habere principia, negandum omnino est 50.c
mundum inferiorem gubernare est finis cælestium corporum 295.d
mundo attribuere potentiam obiectiuam respectu opificis, vanum 180.b
in Mundo hoc inferiore nihil æternum, nisi prima materia 212.b duplex perfectio notari potest 44.d
de Mundo loqui 45.c non egisse Aristotelem in libris de cælo 44.c
Mutatio in accidentibus vocari potest & motus, & generatio variis modis 135.d
mutatio misti animati 400.e inanimati 396.c omnis est ab opposito ad oppositum 274.b ab aliquo agente fit 535.e
mutationis plures species 426.e secundum locum cur Aristoteles nullam faciat mentionem 15.f
mutationi nonconuenire verbum fieri, aut generari ibid.
mutationes cur tres tantum dicantur ad formam 54.d naturales vnde sint 247.b

N.

NAtura ab arte quid differat 595.e an sit principium motus actiuum, an passiuum 233.c communis habet in indiuiduis accidentia ipsam insequentia 1065.e cuiusque naturalis corporis, motus principiũ 47.d cuiusque rei dicitur propria eius forma 286.d eadem quæ est principium motus, est etiam principium quietis 347.b est causa motus, & in eodem & in alio 233.c
natura est internum principium motus 29.f
natura & essentia rei quomodo cognoscatur 92.c
natura etiam pro essentia sumitur 8.e forma potius, quam materia 23.c 287.f in vnaquaq; re id quod optimum est, facit 367.f
natura latius patet, quam anima 251.b
natura mista quando faciat motum simplicem 371.f
natura, motus causa 39.f & principium 4.a 23.b 28.c principium motus passiuum, non actiuum 234.e
natura quidquid agit, propter finem agit 30.b
natura quid sit 218.e 233.a 364.f
natura realis quomodo à materia distinguatur 221.c semper est in subiecto 286.c simplex cur simplicem motum efficiat 270.a 368.b
natura simplex quæ sit 366.e simplicis motus causa 49.d vnum tantum motum efficere apta est 301.a
natura singulo animali vnum tantum instrumentum dedit 441.d
quod Natura sit principium motus, tum actiuum, tum passiuu 239.f
natura tripliciter sumiter 238.a
natura vniuersalis quid 618 c
naturæ ab anima distinctio 234.c ab arte distinctio 234.d
naturæ cæli cum natura inferiorum similitudo, ac dissimilitudo 290.a
naturæ definitio 6.d 28.b 233.d cur communis omnibus naturalibus corporibus 16.e competit etiam cælesti corpori 16.e
in Naturæ definitione quid Aristoteles spectarit 26.c
ad Naturæ intelligentiam quid requiratur 23.b
naturæ motus cælesti quoque motui communis 27.a nomen non cõplecti nisi formas naturales materiam informantes 252.e
naturæ proprium 233.a
in Naturæ rebus nihil obscurius prima rerum materia 244.d
in Naturæ rebus summa est consonantia 417.b
naturæ vniuersalis officium 98.d item particularis ibid.
naturam agere propter finẽ 236.a 239.d
naturam esse internũ principium motus & quietis 53.a 253.f esse principium motus actiuum 238.f
naturam in rebus naturalibus esse formam 245.b habere competit prius inferioribus, posterius cælo 26.b est accidentale quiddam substantiæ 10.e
naturam magis esse formã, quam materiam 243.a non esse principium motus actiuũ, sed passiuum 234.f
præter Naturam nihil perpetuũ 292.c quod est, est posterius naturali 297.c non esse perpetuum 301.e
præter Naturam quomodo Aristoteles accipiat 303.b
cõtra Naturã quid dicatur 296.b
naturam suam vnaquæque tres quando habeat 242.c semper esse in subiecto 225.d
in Natura quomodo aliquid sit frustra 763.f
à Natura mista non potest nisi mistus motus prouenire 370.a
à Natura simplici cur motus simplex proueniat 367.b
de Natura tractationem esse de elemẽtis, rationi repugnat 29.a
naturalis philosophia perfecta ab Aristotele scripta 132.f qua ratione perfecta 131.f quatenus perfecta 132.c
naturalis philosophiæ subiectum 5.f 6.a.b 12.e
naturalis varia significatio 9.e
naturalem philosophiam discere cupiens nullo nisi Aristotele doctore vtuntur 2.a
naturales effectus fieri ex materiæ necessitate 30.e
naturale dicitur tripliciter 8.e prius est omni accidentali 297.d
naturale quid 233.b 398.f quomodo sumatur 8.e
naturalia habẽt in seipsis principium actiuum motus 249.f
naturalia omnia ex materia & forma constare 281.d
naturalia moueri ab interno princi-

principio actiuo 322
naturalia quæ sint ibid.b
in Naturalium corporum interitu non dimensiones ipsas interire, sed terminos tantum 227.f
in Naturalium rerum consideratione versaturo quid ante omnia cognoscendum 1.a
naturalium rerum tria principia 134.e
necessitas in rebus naturalibus cur tribuenda materiæ 30.e
negatio & priuatio in quo differant 146.c
neruorum substantia à cerebro est 747.a
Nigredo est proprius color terræ 861.a
nigrum videre, est nullum colorem videre 861.c
nihil existit, nisi singulare 383.b
niuis generatio 69.c
Nominatio omnis fit ab actu 417.a
Nubes à frigore cogi 542.e
numeros non suscipere magis & minus 460.b
nutritio in homine tum ab anima vegetante fit, tum à rationali 708.f
nutritio quid 807.e
nutritionis definitio 830.b finis 829.f forma 138.f materia & efficiens ibid.c

O.

OBiectum potentiæ creatiuæ Dei nunquam fuisse materiam, sed formam 183.b
obiectum reale est nobilius specie à se producta 844.f
obiecti sensus & intellectus differentia 845.e
obiecta non posse simul esse sentiẽtia & intelligentia in illomet actu 428.b
Oculus aqueus est, secundum Aristotelem: at igneus, secundum Platonem 892.f
oculi tres humores 875.a tres tunicæ 874.d
Odoratum etiam fieri sine alicuius vaporis exhalatione 846.f
Oleum quomodo suffocet, & extinguat ignem 532.e.f
olei natura 680.d
olei vna est natura, quæ ipsum in aqua ascendere facit, & in aere descendere 350.e
in Omnibus, quæ fiunt, necessaria est subiecta materia 14.f
Opacum cur in definitione coloris non ponatur, sed solum perspicuum 802.f
operationes non sunt fines animæ 104.f
in Oppositione priuatiua non est pendentia reciproca 55.f
Orbis cælestis corpus simplex 209.e qualem habeat naturam & essentiam 205.c
orbis cur non videatur appellari natura 286.f dicitur materia, quæ non habet potentiã ad esse sed solum ad vbi 279.f
ordo artificiosus est, ab vniuersalibus ad particularia progressus 43.f
ordo Aristotelis in libris naturalibus 43.e in aliquibus necessarius, in aliquibus non 99.e
ordinis ab Aristotele seruati ratio 34.a compositiui conditio 133.a librorum de cælo ordinis ratio 43.c
de Ordine intelligendi vniuersalia 1054.b
ordinandi ratio vnde sumatur 33.f
in Organis sensuum quomodo operationes fiant 111.e
organica forma à corpore inseparabilis est 156.a
Ossis officium 25.f

P.

PArietes ædificiorum nisi ad perpendiculum sint fabricati, durare diu nequeunt 371.a
partes generationi inseruientes non habent locum materiæ 115.a non sunt animalis effectrices causæ 116.a
partes integrantes nõ distinguũtur re à toto, sed sunt idẽ quod illud 46.f
in Partibus omnibus ea viget ratio, è quibus totum actu constat 194.f
Parui naturales 95.a eorum ordo 95.c
Passiuæ qualitates cur in elementis immutabiliores sint, quam actiuæ 525.e
passiuum motus principium quid sit 240.b
Pati quid 432.f est materiæ, agere autem formæ 161.179.b
patiens agenti quomodo resistat 441.a
patiens non est absolute nominandum agens, sed solum reagens 448.a
Perspicuum, lux & albedo sunt eiusdem naturæ 861. a potest dupliciter considerari 865.a
perspicui condensatio fit duobus modis 861. a forma 866.f materia 868.a
Phantasma non producit intellectionem 1000.e
Philosophia naturalis quid 16.f
philosophiæ naturalis propriũ subiectum 3.b
Philosophus naturalis in quo desinat 100. d. e in quorum consideratione versetur 3.e quomodo agere debeat de sanitate & morbo 102. d quomodo corpora contempletur 4.e
Philosophus quatenus plantas cõsideret 129.d
Philosophi naturalis negotium in quo consistat 135.e
Philosopho naturali de sanitate & ægritudine scripturo duo esse obseruanda 100.e
Physicæ auscultationis librorũ diuisio 20.f subiectum 17. d 19. a
in Physicæ auscultationis libris quid Aristoteles doceat 18.e
physicæ auscultationis librorũ inscriptio 38.c
in Physica dictione consistit distinctio octo librorum ab alijs 38.e
Physicus considerat & subiectum suum, & principia, & affectiones 5.d
Physici & Metaphysici in consideratione abstractorum discrimẽ 36.e
Physicorum Aristotelis librorum ordinis ratio 23.d.e
Physicorum duo libri quomodo sint de principijs 27. a primus liber miro artificio ante secundum ab Aristotele collocatus 22.e
de Physicorum primo libro & eius connexu cum secundo 21.f
Physicorũ liber secundus initium scientiæ naturalis 15.a.23.b
Physicorum septimus liber præparatio est ad octauum 34.e liber octauus cur postremus omnium esse debuerit 35.d
Physicorum libri quo nomine ab alijs Aristotelis libris distinguantur 30.e.f

Φυσικῆς ἀκροάσεως libri per excellentiam dicti 38.f
Planeta singulus in die naturali totum circuitum peragit 304.c
planetarum motus naturalis totius cœlestis globi 306.a motus proprius ac naturalis qui 305.c motus quomodo naturales ibid.e
in Planetarum motu diurno declarādo, multorum error 305.b
planetas duobus simul motibus ferri ibid.
Planta ab animali qua forma differat 130.b
planta quælibet duas animas habet 707.f
plantam ab animali differre per propriam formam 130.c
de Plantarum duplici calore Galeni opinio 774.c
plantarum & animaliū vltimæ differentiæ ac propriæ substantiales formæ ignorantur 130.e libri cur sequantur libros de animalib. 130.e natura simplicior quam animalium 89.d
plantarum tractatio 128.f
plantarum vires & proprietates medico & philosopho cognoscēdæ 100.f 129.c
in Plantis vna tantum concoctio fit 775.e de Plantis duo esse cōsideranda 129.a librorum Auerrois opinio 90.c
Platonis de materia prima sententia 198.a
Plotini error in non distinguenda negatione à priuatione 150.f aduersus Aristotelem disputatio inefficax 151.a
Pluuia quid 72.f 73.a
pluuiæ generatio 69.b
Pori ob duas causas fiunt 770.f
potentia actiua quid 322.d refertur ad operationem 179.b
potentia ad actum refertur, sed non actus ad potentiam 158.a ad intellectionē est duplex 1014.e ad materiæ essentiam significandam vtilis, non tamen necessaria 166.d agendi & potentia bene agendi eiusdem sunt generis 155.d non est idem atq; agere actū 437.b
potentia continui nunquam ad perfectum actum ducitur 173.f
potētia cur non sit quartum principium rerum naturalium 169.b cur sit essentialis primæ materiæ 169.c
potentia diuersa à natura materiæ 162.e
potentia duplex 153.c.d 172.b 321.c
potentia essentialis quæ dicatur 357.a
potentia nō est causa media 692.a
potentia est effectus per emanationem 691.f est solum conditio necessaria materiæ 169.c
potentia & actus complectitur omnes categorias 157.e opponuntur priuatiue 156.b quomodo in eodem genere 158.c
potentia & priuatio sunt idem re, & differunt ratione 156.c
potentia habet cōiunctam priuationem 157.a materiæ ad formas habet gradus 247.f
potentia materiæ duplex 158.f potest esse qualitas 158.d
potentia omnis in secunda specie qualitatis 155.a
potentia operandi est medium inter positiuum & priuatiuum 691.a opponitur actui 163.c particularis corruptibilis 172.a cum priuatione coniuncta 171.e non est æterna 160.d
potentia particularis quæ sit 171.b & dicatur 160.b per vnius formæ aduentum adimpletur 174.e qua ratione opponatur actui priuatiue 172.d quomodo se ad materiam habeat 170.e
potentia passiua competit alijs propter materiam 161.c est potentia contradictionis 210.a 274.a est principium vt res transmutetur ab alio quatenus est aliud 274.b
potētia passiua quomodo fiat multiplex 181.a refertur ad actum primum 179.a
potentia patiendi est ratio formalis principij materialis 169.c
potentia quæ actui opponatur 172.b quæ ad actum refertur, quæ sit 173.a
potentia quatenus priuatio 150.c
potentia quid 156.f quomodo actui opponatur 157.b quomodo inseparabilis à materia 163.a
potentia receptiua non expletur parte aliqua sui obiecti 277.c
potentia refertur ad actum 155.b
potentia vtraq; sumitur duobus modis 153.c
potentia vna vniuersalis, per quā materia respicit omnes formas 173.d potentia vniuersalis ad materiam quomodo se habeat 169.f æterna est 160.u cur dicatur libera & indifferens ad opposita 159.a omnes formas respicit 174.e non opponitur actui 172.c nec formæ 164.d non respicit reuera formam, sed vniuersam formarum omnium collectionem 172.d.e quomodo se habeat ad materiam in prima notione acceptam 160.b item in secunda acceptione 168.c
potentiæ & actus oppositio 156.b
potentiæ & agentis distinctio 321.a
potentia materiæ quomodo à substantia materiæ non distinguatur 154.c
potentiæ obiectiuæ reprobatio 179.a
potentiæ passiuæ conditio 159.a
potentiæ passiuæ natura quæ sit 279.f
potentiæ ratio est natura prior ratione principij materialis 169.a
potentiam & actum non esse relatiua 155.e
potentiam impropriè sumit Auerroes pro ipsa materia 162.a
potentiam interire quid sit 172.e
potentiam obiectiuam nihil esse distinctum ab actiua & passiua 180.d omnem passiuam esse oppositorum 280.d
de Potentia multorum opinio 154.b nonnullorum consideratio 169.f
in Potentia particulari quæ consideranda 171.e
sine Potentia dicere quidem possumus, quid materia non sit, sed non reuera quid sit 170.b
potentiæ duæ apud Aristotelem 179.a item apud Scotum 175.c
potentiæ eo modo infinitæ, quæ & formæ 174.b
potentiæ obiectiuæ plurimæ sunt effectibus attributæ 180.e
potentias particulares esse quidem infinitas, non tamen simul omnes existere in eadem materia 174.a

potestas

potestas accidentalis 321.f
potestas ascendendi est in elemento leui ibid.f
potestas essentialis 321.e
potestatis alia causa, alia vero actus 424.e
Præcognitionum expreßio quando despiciatur 120.f
Prædicamenta tria absoluta 54.c
Præsentia quæ sunt, cur aliquando non videamus 854.d
Premens quomodo reprimatur 447.b
Principis officium 743.a
Principium actiuum & paßiuũ non possunt separari 243.f
principium motus in cœlo paßiuum 288.d
principium motus in se habens, corpus est 12.c subiectum sciẽtiæ naturalis 14.b est instar formæ 4.e
principium paßiuum quomodo intelligendum 243.c
principij nomen respectiuum est 496.f
principij materialis ratio 231.c
principia cœlo aptari posse 16.d duo esse mouentia physice 261.a essendi esse etiam cognoscendi 27.f in primo physicorum qua ratione considerentur 15.d
principia mouentia quot 5.f præstant sibi mutuã operam 169.f proprie sumpta non nisi rebus caducis competunt 14.c
principia quæ motui locali nõ accommodentur 14.f
principia rerum naturalium cur à principijs scientiæ naturalis distincta 27 c & primæ causæ & proprie elementa vocantur 28.f
principia subiecti quæ dicantur 124.c
principiorum cognitio ad naturalium rerum notitiam conferre 231.b.c
principiorum consideratio 14.c
principiorum incõplexorum proprium 124.c
ex Principiorum notitia omnis aliorũ cognitio pendet 17.b.24.f
principiorum trium neceßitatem vnde Aristot. colligat 181.c
de Principijs agere quid sit 20.d
de Principijs duobus contrarijs 134.b
Priscorum sententia de motu elementorum naturali 300.e
priuatio cur cognoscẽda 135.b cur tertiũ principium distinctum essentialiter à materia 169.c
priuatio duplex 159.c
priuatio est necessaria materiæ propter generationem 169.c est quodammodo forma 147.b est tanquam accidens materiæ 152.b 153.b
priuatio & potentia materiæ attributa 141.f
priuatio formæ humanæ est forma humani seminis 147.c non est, nisi vbi est præparatio ad eam 150.c
priuatio formam connotat 149.d
priuatio in aduentu formæ recedit 152.d
priuatio necessaria propter generationem 169. e necessario aliam formam cõiunctam habet 153.b non est de essentia materiæ 151. e non est essentialiter forma, sed per comitantiam 148.a omnis causam aliquam habet 622.c
priuatio per habitum cognoscitur ac definitur 156.f
priuatio propriam rationẽ principij habet 232.b
priuatio quatenus forma 159.b
priuatio quid 134.f
priuatio quodammodo forma & natura 144.f
priuatio quomodo sit necessaria materiæ 152.d
priuatio semper habet formam aliam coniunctam 146.d sola meretur nomen principij 231.a
priuatio nec bonum, nec appetibile est 159.f
priuatio tertium generationis principium à materia distinctum 152.c
priuationis definitio 150.f
priuationis duplicis error 149.a
priuationis & negationis discrimen 146.a
priuationis neceßitas in quo sita 169.c
de Priuationis neceßitate aliquorum error ibid.d
priuationi forma opponitur 147.f
priuationem esse & non esse de essentia materiæ 151.e
priuationem in materia interire 146.c
priuationem materia quomodo appetat 160.a
de Priuatione ac de potentia non idem esse dicendum 168.e
priuationes cum formis cõtrarijs sunt coniunctæ 159.d
priuatiue oppositorum conditio 155.e
Proœmium prolixum cur libris de partibus animalium appositũ 92.f
Progreßio quid 369.d
progreßionis species ibid.d
Proiectum quomodo ab aere moueatur 324.d 328.f
proiectorum motus tardior in fine quam in principio ibid.
Prolegomena 3.a
Propositio dicitur prima duobus modis 794.a
Propria quandoq; sumi loco differentiarum ad rei essentiam declarandam 162.d
Putredo cur naturalis dicatur, Vicomercati opinio 616.a
putredo imperfecta cur vocata sit separatio à natura 654.b in quibus fiat 646.a
putredo secũdum partem cur appelletur 653.a
an Putredo secundum partem sit interitus formæ, an sit mera alteratio 650.b
putredo quid 397.e 621.e 637.a quomodo à Galeno definita 624.e quomodo dicatur interitus naturalis 611.b quomodo fiat ibid.c quomodo tum à calore alieno tum à proprio frigore fieri dicatur 627.b
putredinis alia ab alijs adducta definitio, eiusque reprobatio 661.d
putredinis causa quæ 623.f
putredinis causam esse remotionẽ caloris 626.f
putredinis definitio 636.f est demonstratio situ differens 621.e
in Putredinis definitione Aristotelis artificium 658.b
an Putredinis detur alia species, quæ sub definitione prædicta nõ contineatur 636.b
putredinis essentia quæ 623.e essentiam non esse aliam quam separationem humidi à sicco 630.d
putredinis imperfectæ plures sunt gradus 653.e
putredinis vnam speciem Aristotelis omnes interpretes agnouisse videntur 637.c

putredinis species duæ 612.e 638.b
de Putredinis speciebus aliorum opinio 645.a
in Putredine naturæ ordo 631.a quid obseruandum 622.a
de Putredine secundum patrem, aliorum sententiæ, & earum confutatio 642.d
in Putredine tria ordinata 624.f
putrefactio cur ad differentiam combustionis dicatur naturalis, Alberti opinio 615.e
putrefactio partim est naturalis, partim violenta 615.c
putrefactio qua ratione dicatur naturalis ibid.f
putrefactio quid 612.a 637.a quomodo dicatur interitus naturalis 613.e quomodo fiat 631.e.f quomodo naturalis & violentia 616.f quomodo misto naturalis 617.c vnde fiat 631.f
in Putrefactione calorem internum cooperari calori externo in euocando humido 615.e.f
putrescibile non est, nisi id quod est humidum 616.a
putrescere quando rem dicamus 624.d
quæ Putrescũt, calidiora fieri adscititio calore, proprio autem frigidiora 633.e

Q.

QVæstio entis accepti pro genere, metaphysica est 268.a
quæstionem omnem, esse quæstionem causæ 291.f
Qualitas aliqua in elemẽtis quomodo poßit esse remissa 518.f
qualitas naturâ posterior quantitate 194.b
qualitatis remißio quid 519.a fit per admistionem contrariæ 507.b
in Qualitatis secunda specie cur Aristot. non expresserit, nisi potentiam bene agendi 155.c
ad Qualitatem omnem transitus non est alteratio 787.c
qualitates actiuæ in elementis medijs sunt remissæ 919.e non efficiunt secundas qualitates, nisi per medias primas 595.e quibus sint summæ, & quibus remissæ 510.a actuales & virtuales 632.f alteratrices natura sunt priores motricibus 662.c
qualitates contrarias non posse simul existere 585.f
qualitates elementares esse proximum agens in mistione 431.f
qualitates elementorum an sint remissæ per admistionem contrarij 520.c
an Qualitates elementorum symbolæ differant specie necne, aliorum opinio & argumenta 526.e
qualitates motiuæ competũt elementis 51.d
qualitates non sunt formæ elementorum 483.d omnes esse actiuas & paßiuas 604.d omnes quomodo sint formæ elementorum 62.f
qualitates paßiuæ cur non patiãtur ab actiuis, nisi coniunctæ 493.c difficilius auferuntur, quam actiuæ 524.d
qualitates paßiuas in omnib. elementis esse summas 521.e iudicari ex actiuis 513.a
qualitates primæ cur elementis tributæ 499.d qua ratione elementa vocentur 483.a
qualitates primæ quomodo definiendæ 497.b quomodo se habeant ad elementa 482.d quomodo sint elementis naturales, & à cælo proueniant 504.e sunt formis elementorum & priores, & posteriores 505.c a sunt præparationes materiæ ad varias formas recipiendas 530.c
qualitates quomodo formas elementorum consequantur 506.f sunt principia elementorum 60.b
qualitates symbolas specie differre, nonnullorum opinio 527.a
qualitatum interitus, est productio contrariarum 539.b
qualitatum primarum actio alia vniuoca, alia æquiuoca 493.c
de Qualitatum primarum causis in elementis, aliorum opinio, & eius reprobatio 499.a
qualitatum primarum definitiones 484.e differentia 530.c
qualitatum primarum duplices operationes 534.d 487.d operationes primas semper esse contrarij in contrarium 597.b operationes quales 597.e quomodo duæ dicantur actiuæ, & duæ paßiuæ 480.a
qualitatum symbolarũ duæ differentiæ 531.b.c
in Qualitatibus actiuis vnde remißio proueniat 520.d idem in paßiuis ibid.
à Qualitatibus symbolis ijdem effectus proueniunt 531.f
Quantitas cuiusque rei terminata 195.f cur formam insequatur 197.e duplex 379.d
quantitas interminata cum prima materia est comparanda 299.c eadem numero cum terminata 190.a nunquam perit 192.f
quantitas non est generabilis 192.f non est quartum generationis principium 204.e non habet contrarium 195.a non potest existere absq; subiecta substantia 320.d
quantitas per accretionem acquisita actus quidam est 158.b potest mẽte abstrahi ab omni forma naturali 194.a
quantitas quomodo formam insequatur 194.b item materiam ibid.
quantitas terminata 377.e indeterminata ibid.
quantitatis termini à forma præscribuntur 196.a.b
quãtitatis termini duplices 197.b
quantitatẽ insequi naturã materiæ, & illi esse coæuam 475.a
quãtitatem interminatam comparare cum composito, & illo priorem dicere, absurdum 202.c
ad Quantitatem interminatam comprobandam argumẽta pro Auerroe 193.f
per Quãtitatem materia fit diuisibilis, potestate remota 205.b
de Quantitate interminata Thomæ aduersus opinionem Auerrois argumenta 192.c
quantum quid 205.c
quantum significare certam ac terminatam rei quantitatem 193.e solum per se diuiduum 192.b
Quidditas an ab eo distinguatur, cuius est quidditas 283.a hominis quid ibid.b omnis est vniuersalis 388.a
quidditatem esse & habere differunt 229.c
Quies quomodo sit causa finalis motus 302.f

Radio-

R.

Radiorum reflexio in hoc aere causa caloris 574.c
in Radiorũ duplicatione esse magnum discrimen ibid.
radios Solis in hoc aere inferiore calorem producere 546.c rectà proiectos aliquid caloris efficere 575.b
Raritas duplex 784.a in elementis est effectus caloris 560.c
raritatis & tenuitatis causa effectrix calor 560.a
Ratio animalis 216.a apud Aristot. formam significat 377.e corporis in quonam constituta 215.b distinctionis tractationũ de mistione, ac de generatione misti 620.c hominis 216.a
ratio Vniuocationis debet esse simplex 216.a
ratio Viuentis ibid.
ratione quæ distinguuntur, ea distinctas definitiones habet 608.f
rationabilitas, causa effectrix risibilitatis in homine 322.f
rationalitas & humanitas non sunt duæ formæ 388.a
Reactio cur sit necessaria 431.e positiua quæ sit 432.d priuatiua quæ sit ibid. quamdiu duret 435.a quando esset ibid.a quid 426.b 435.d quomodo in motu locali fiat 447.d
reactioni quæ argumenta refragentur 427.f
reactionem fieri cur sit necessariũ 435.d
reactionem nullam dari inter illa quæ in materia nõ conueniunt 432.d
de Reactione in motu alterationis quid sentiendum sit 432.b
reagere & repati dicitur dupliciter 435.d
Realiter differre quid 605.f
realiter agere maius est, quã spiritaliter 840.f
realis & spiritalis coloris discrimen 802.e
realitas formarum elemẽtarium eadem in elementis & in misto 466.f
Regio infima æstiuo tempore maior est quam tempore hyemis 542.e.f eius finis ibid.f
regio aeris media qualis 551.e est maior hyeme, minor autem æstate 541.b
regio aeris suprema 541.d
regio calida ibid.e
regionum aeris qualitates 542.f numerus 541.b singularũ quãtitas 541.b
Relatiuum cur nequeat cognosci sine suo correlatiuo 189.b pendet a suo correlatiuo 155.e
relatiui tota essentia consistit in relatione ad aliud 189.b
relatiua secundum dici quæ sint 157.d sunt duplicia 157.c
relatiua Vere quæ ibid.c
relatiuorum conditio 155.f definitio 144.d
relatiuorum essentia posita est in relatione ad aliud 157.d
Remissio formæ elementaris non potest fieri, nisi cum ipsius elementi interitu 444.c
remissio formæ semper est cũ elementi interitu 464.b
remissio formarum elemẽtarium & qualitatũ differunt 463.e
remissio luminis fit sine commistione contrarij 520.e
remissio non fit, nisi per admistionem contrariæ qualitatis 515.f omnis an fiat per admistionem contrarij 71.a 72.a
remissio qualitatũ elemẽtarium in mistione quomodo fiat 431.f
remissionem omnem fieri per admistionem contrarij 518.f
Repassio quid 435.e
Res considerata & modus considerandi debẽt esse æqualis ambitus 10.c
res cõsiderata locũ obtinet materiæ ibid. eadem nõ potest simul esse mistum & elemẽta 474.a
res & intentio aliquid esse potest 872.a
res qualibet actu existens existit per formam 182.a
res qualibet facilius mouetur per mediũ quiescens quam per medium aduerso motu latũ 340.a
res qualibet quomodo cognoscenda 61.a 119.e
res qualibet quomodo eadem sit numero 158.c
res quando actum habeat 176.a
res Vbi sit definienda 604.b
rei alicuius nominatio Vnde sumatur 298.a
rei cuiuslibet principia esse duo contraria 135.a
rei eiusdem confusa consideratio debet præcedere distinctam 670.b
post Rei interitum cur aliqua eius accidentia seruentur in genito, aliqua Vero non seruentur 421.d
rei Vnius causas plures esse posse remotas & non æquatas 424.e
rei Vnius Vna debet esse natura, non plures 242.d
rei Vnius Vna forma, non plures 403.b Vnus est actus 242.e
rei Vniuscuiusq; ab alijs per formam distinctio 4.d propria & peculiaris natura 241.b
rem quamlibet cõstitui à sua forma substantiali, non à qualitatibus 462.d
rem simplicem confuse cognoscere quid 263.c
res naturales ab Aristotele numerantur 3.e quomodo cognoscẽdæ 13.d
res non differunt per materiam 130.a
res quæ solæ absolutæ 16.d
rerum ab alijs per formam distinctio 28.c
rerum cõseruatio est scopus præcipuus naturæ Vniuersalis 452.c
rerum naturalium à non naturalibus distinctio 4.a.b
rerum naturalium & cognitionis eadem principia 27.c non Vnus & idẽ motus naturalis 242.a
rerũ prima materia qua methodo ab Aristot. inuenta 137.e
res esse per causas cognoscendas 29.c 280.a
res interire tribus modis natura statuit 618.f
Resistẽtia à realitate differt 440.f in motu elementi naturali duplex 319.c interna in motu elementi 349.b omnis fit ab actu 320.f
resistentia per accidens non potest habere locum, nisi in medio pleno 320.d
resistentia quam ferrum facit secanti, quid 436.a
resistentia quid 437.f 440.f Vnde proueniat 437.e.f
resistentiæ causa quæ sit 438.c
resistẽtiæ maioris & minoris causa quæ sit 442.b
resistentiam à forma prouenire 439.b
resistere quid Pomponatio 436.c
respectiuum Vt sit, requirit suum correlatiuum 176.c
de Respiratione sermo cur coniun-

ctus cum sermone de vita & morte 99.b
Roris generatio 69.c

S.

Sanguis duplex 743.b
sanitas quid 101.a
sanitatis & morbi causæ non omnes pertinent ad naturalem philosophum 100.c
de Sanitate & morbo qualis debeat esse tractatio in scientia naturali ibid.b
Scientia conclusionis est tum finis tũ effectus demõstrationis 259.f
scientia contẽplatiua à principijs & affectionib. distinguitur 2.b
scientia naturalis est de corpore naturali quatenus naturale est 7.c est subalternata Metaphysicæ 265. f in corporibus versatur 4. b 100. a qualis 30.c quarum rerum additione perfectior reddatur 131.d
sciẽtia quælibet debet proprij subiecti quidditatem cognoscere 37.c.d tota ab alia qualibet distinguitur per subiectum 123.c
sciẽtia rei naturalis in duas principes partes diuiditur 17.b
ex Scientiæ alicuius medio cõclusionem alterius scientiæ nõ posse demonstrari 261.b
sciẽtiæ cuiuslibet ab alijs per modum consideratio 28.c
scientiæ cuiusq; munus 37.b
in Scientiæ initio quæ declaranda 28.d
scientiæ mutuum sibi auxilium præstant 263.f
scientiæ naturalis à mathematico separatio 28.c considerandi modus 46.f constitutio 1.a cur non vnum subiectum 20.b definitio ac partitio 16.f
scientiæ naturalis in duas partes distinctio 18.d ordo compositiuus 133. a perfectio 131.b quod initium conuenientius 22.c secundũ alios partitio 89. b scopus 19.b subiectum ibid.b
scientiæ naturalis vera diuisio 18 d verum initium 22.c
scientiæ subiectum duabus rebus constare 3.f etiam in libris octo physicæ auscultationis subiectum esse statuendum 19.d
in Scientiæ subiecto quæ postulentur 6.e
scientiæ tota natura à proprio subiecto pendet 17.a
scientiæ totius diuisio vnde haurienda 17.a
scientiæ totius & partis non idem subiectum 19.f
scientiæ vnitas vnde sumatur 4.f
scientiam totam cur Aristoteles à prima libro auspicetur 23.a
in Scientia qualibet tria considerari 36.f
Scire quid sit 66.c
Semen & elementa diuerso modo hominis materia 480.e
seminis & hominis forma cõtrarietatem præ se ferunt 149.b
seminis forma cur dicatur humanæ formæ contraria ibid.f
seminis forma duobus modis consideratur 148.b
cum Seminis humani forma quædã qualitates coniunctæ 160.e
in Semine duæ vires 960.f
in Seminibus esse principium vitale 578.f
Senectus est exiccatio 821.c
senes cur deterius videant 909.a
Sensibilis species unde producatur 832.d.e
sensiles species habent esse in fieri, non in facto esse 834.a
sensilia omnia in sensum agere spiritaliter 838.f
in Sensilium perceptione tria fiũt 722.c.
sensilium specierũ alia est spiritalis, & alia substantiarum immaterialium 835.f
sensus cõmunis ad quinque externos quã rationẽ habeat. 720.c
sensus idem agit & patitur varijs rationibus 851.c
sensus omnino insequitur animalis naturam 97.f
sensus qua ratione prior motu, & motus generatione ibid.c
sensus solam animalis naturam insequitur 96. a
de Sensus actione, vera sententia 852.b
sensus nomen sumitur & pro anima & pro operatione 97.e
de Sensu & sensibus liber 95.a
de Sensu & sensibus librum cur scripserit Aristoteles 111.f
sensus ad esse ipsius animalis pertinent 99.a
sensuum distinctio 837.e
sensuum internorũ numerus 720.
Siccitas & humiditas in omnib. elementis sunt summæ 514.a
siccum quid 484.d 496.e
sicci officium 499.a
Signa non dicuntur, nisi illa quæ manifesta sunt 626.f
Similare corpus quid 78.f
Simile à simili attrahi 631.b
simplex & naturæ & cognitionis ordine misto præcedit 62.a
simplex motus quis dicatur 367.a
simplex natura quæ dicatur ibid.
simplex natura quæ sit 366.e
simplicia corpora quomodo in libris de cælo considerentur 47.e
simpliciũ corporũ simplex motus 362.d tractatio duplex 13.d
Singulare ab intellectu cognosci negantium argumenta 1042.d
singulare quid 376.f quod prius cognoscatur, quam vniuersale 1054.e
singularitatis principium 380.e quænã sit interna ratio 377.a ratio ibid. quæ sit Scoto 387.d
Sol sufficiens causa caloris in hoc inferiori mundo per motum 558.e motu suo calorem generat ibid. quomodo per orbem lunæ medium calefaciat inferiorem mundum 562.d
solis corpus causa caloris 568.c densitas 671. a motus simplex 366.c
soli quomodo Aristotel. attribuat vim mouẽdi & atterendi aerẽ 567.b.c
solem considerare vt agens quoddam separatum quid ibid.d per torridam zonam ferri 572 a recedere quid sit 549.f
Somnus & vigilia cũ sensu omnino coniuncta sunt 97 f
somnus quid 97.f
in Somno quæ accidant animali 98.a
Species in medio habet esse mediũ inter materiale & spiritale 872.f maiorem habet compositionem, quam genus 216.b perfecte cognosci non potest, ignorato genere 86. b quælibet numeri indiuidua est secundũ essentiam 480.f quælibet corporis naturalis quomodo consideretur 55.e
speciei abstractio cur maior quam generis 1063.f forma nobilior quam forma generis 130.c propria conditio est, quæ accidentalis generi 82.c
specie differre quid sit 530.f quæ differant 392.e vnum

quæ ſint 377 e. 391. d
ſpecies eſſe ſicut numeros 469. f
ſpecies generis vniuoci aliæ alijs nobiliores 24. f
ſpecies habent eſſe reale & ſpiritale duabus rationibus 873. b
ſpecies impreſſæ quod nec præcedere intellectionem poſſunt, nec poſt eam ſeruari 992, e
ſpecies omnes eſſe in genere poteſtate 223. b
ſpecierum rudis & imperfecta cognitio confert ad diſtinctam generis cognitionem 33. b
ſpecillorum vſus 878. f
ſpeculatiuæ ſcientiæ differentia vnde ſumatur 3. c
Sphæræ ſunt tanquã varia membra animalis 306. e
ſphærarum motores proprij. 307. a omniũ naturalis propẽſio 305. f
Spiritus in oculo non ſunt ignei 906. d
de Spiritu animali Galeni opinio 748. a
ſpiritalia accidentia habent minorem entitatem, quam materialia 872.. e
Stellarum diſcurrentium generatio 69. c
Sublunaria corpora eſſe in loco 299. a eorum natura 37. a
Subiectum accidẽtium terminatorum ac perfectorum eſſe ens actu 203. a
ſubiectum corpus ſimplex melius eſt dicere, quam mundum 81. d
ſubiectum ens mobile 7. e & corpus ibid.
ſubiectum eſt natura prius accidente proprio 169. a
ſubiectum formæ elementi eſt prima materia 476. d in lib. de anima 119. a dicentium eſſe animam opinio, eiusq; confutatio 119. d 136. e in libris de cælo eſſe mundũ quomodo vere dici poſſit 44. d in octo phyſicis non eodẽ modo conſideratur atq; tota ſcientia 19. e in ſcientia præcognoſcendum quid ſit, nõ tamen ſemper expreſſe definiendũ 122. e natura prius prædicato 177. a naturalis philoſophiæ quomodo proprie accipiendum 3. d non eſt alia ratione, quam per potentiam patiendi 165. e phyſicum quomodo ab eo quod non eſt ſubiectum phyſicum ſeparetur 6. a quando tractetur 121. e
quandoque ſimplex eſſe, & nullam in ſe habere compoſitionem 124. d. e
ſubiectum quodnam ſit ſtatuendum in omnibus & ſingulis libris de animalibus 117. d
ſubiectum quid 3. f. 8. b. 20. d. 43. a. 45. f. 58. a. 79. a
ſubiectum quid Latini omnes ſtatuãt 51. e quid itẽ nonnulli 12. f
ſubiectum ſcientiæ naturalis 3. f
ſubiectum ſcientiæ naturalis quibus modis Ariſt. nominet 8. b
ſubiecti cognitio, finis cuiuſq; ſcientiæ ſpeculatiuæ 16. f in quibus conſiſtat ibid.
ſubiecti conditiones 6. e
ſubiecti cuiuſque cognitionem in duobus conſiſtere 91. e
ſubiecti & intentionis diſcrimen 122. b
ſubiecti nomen relatiuum 405. d
ſubiecti nominis declaratiuũ inter omnia cognitionis principia primũ locũ ſibi vendicare 28. b
ſubiectum proprium munus 75. a
ſubiecto illi attribuere omnia, cui primo cõpetũt - Ariſt. mos 106 e
ſubiectũ inueniendi norma 118. f
ſubiectum poſſe abſtrahi mente ab accidente proprio, licet nõ reipſa 164. f
ſubiectum ſtatuere corpus naturale ſimplex, melius eſſe quam mundum 48. d
ſubiectum tractari quid ſit 7. b
ad Subiectum totius ſcientiæ naturalis cognoſcendum quæ ſpectent 16. b
in Subiecto non eſſe, competit omni ſubſtantiæ 393. b
de Subiecto aliquo agi non poſſe, niſi agendo de principijs 17. f
de Subiecto librorum de anima tres opiniones 120. a librorum de cælo, aliorum ſententiæ 52. b librorum de generatione & interitu, aliorum ſententiæ, earumq; reprobatio 53. d
de Subiecto ſcientiæ naturalis Ariſt. varie loquitur 10. d
Subſtantia à qualitate quomodo diſtinguatur 461. f
ſubſtantia accidente prior 192. d. e
ſubſtantia corporea in ſe habet motus principium 10. e
ſubſtãtia indiuidua duplex 376. b
ſubſtantia habet ſuam eſſentiam cõſtitutam in indiuiſibili 461 c prior quantitate 191. c qualibet habet eſſentiam abſolutam 193. d quibus modis accidentibus prior 201. f quomodo ſit tẽpore prior accidentibus 200. a
ſubſtãtia ſingularis quæ ſit 377. a
ſubſtantiæ cuiusq; eſſẽtia indiuidua 461. d
ſubſtantiæ diuiſio 177. f
ſubſtantiæ indiuidua extra animam exiſtentis duæ ſunt partes 386. b proprium non recipere magis & minus 459. e
ſubſtantiã compoſitam aliqua habere accidẽtia neceſſaria 201. d
ſubſtantiam non ſuſcipere magis & minus, quomodo intelligendum 461. b
inter Subſtantiam & accidens nullum datur medium 476. b
de Subſtantia indiuidua magna eſt inter philoſophos altercatio 373. d
ſubſtantiæ à materia abiunctæ à philoſopho primo conſiderantur 258. f
in Subſtantiarum generatione an priuatio denotet & cõtrarium poſitiuũ formæ generãdæ 150. e
ſubſtantiarum ſeparatarum duplex cognitio 262. e
ſubſtantias à materia abiunctas dari, metaphyſicus perfecte cognoſcit 266. b. 268. d
ſubſtantias ſimplices in lateribus eſſe ponendas 225. b
ſubſtantialis mutatio 400. b
an Subſtantialis aliqua forma ſeruetur in genito, quæ fuerit prius in corrupto 395. a. 399. b
in Subſtantiali interitu perit forma vltima 406. d
in Subſtantiali mutatione animatorum nõ poteſt in primam materiam reſolutio fieri 395. a
quod Subſtantiales formæ plures eſſe poſſint in eod. cõpoſito 395. b
in Subſtantialibus formis non eſt vera contrarietas 149. e
ſubſtantiale corpus quale 217. c

T.

Temperatura perfecta an in homine reperiatur 546. b
Tempus quid. 16. c
tempus tanquam numerus motus, mobile 12. b
de Tempore tractatio magis ad cælũ quam ad alia pertinet 6. e
Tenebræ quid 593. a
tenebræ & nigredo ſunt eiuſdem naturæ 861. a

Ter-

Terminus ad quem, non est alius quam motus ipse 322.c
termino adueniente cessat motus 11.f
termini sunt ipsæ formalitas 474.c
Terra absolute ac summe grauis 362 e cur deorsum feratur 325. a omnium frigidissima 512.e quomodo putrescat 649.a respectu cæli centri locum obtinet 40.e
terræ conseruatio in quo consistat 302.f
terra eadem est causa motus ad medium, & quietis in medio 347.b
terræmotus generatio 69.d
terræ partes calefactæ quomodo rarefiant & in fumidam exhalationem vertantur 69.b
terræ aer contrarius 517.a
à Terra difficilius siccitas aufertur, quam frigus 525.f
Theodorus Gaza decimum historiæ librum conuertere noluit 106.b
Theophrastus Aristotelis imitator 129.b
Theophrasti lib. decimus imperfectus 129.d
Theophrasti lib. de historia plantarum ibid.e
Theriaca non habet verā mistionem 476.f
Theriacam ex elementis constare 476.f
Thomæ de principijs rerum naturalium vera opinio 27.b
Thomistarum sententia de ente mobili 11.d
Trabium accensarum generatio 69.c
Tractari vt principia, est tractari aliorum gratia 13.d
tractatio omnis a quo nominetur 111.a.e
Transitus est vitiosus in omni specie demonstrationis 261.d
Transparens & coloratum potest aliquid simul esse 864.d
Tremor in ebrijs vnde 633.d
Turbinis motus qualis 363.b

V.

VAcuum in natura nullum datur 349.e
vacui nomen quid significet 34.a
in Vacuo nullū elementi fieri posse motum 318.e
de Vacuo tractatio cur coniuncta esse debuerit tractationi de loco 34.b
Vapor quomodo fiat 70.a
Vbi respectum habet ad locum externum 15.c
vbi significat respectum quendam locati ad locum 54.d
Velocitas ad grauitatem quomodo se habeat 341.b
motus vnde augeatur 335.d
velocitatis in motu incrementum vnde 334.f
Venarum origo 744.a
Veneris mons in agro Patauino omnium altissimus 563.a
Venti motus qualis 363.d
Ventorum generatio 69.c
Videre nigrum, est nihil videre 903.f
Videndi præcipuum organum humor crystallinus 900.c
Vinum & piper habere frigus actuale, sed calorem virtualem 633.a
vinum non potest calefacere seipsum 330.b
vini putredo 648.b
de Vini duplici calore propria opinio 675.f
de Vini putredine dubium, & aliorum solutiones earumq; impugnatio 672.c
in Vino duo calores 676.c duæ humiditates 677.f
Violentum cur nequeat perpetuari 29. c est communius quam contra naturam 296. a est duplex 292.e nullum cur possit esse perpetuum 290. b 296.a 304.e
violentum per accidens potest perpetuari 293.f
violentum naturæ contrarium 294. c quando perpetuum 291.f
violentum quid 293.c 614.a
violentum motum lata significatione sumi pro omni motu, qui fiat ab externo principio 295.f
Vita contemplatiua est maxime humana 950.e
vitalem calorem à frigore extingui 579.b
Visibile duplex est 867.d
isibilitas inest per se colori in secundo modo dicēdi per se 858.a
Visio quomodo fiat 888.e
Visiuæ potentiæ obiectum 277.f
visus intellectui similis 856a.
visus instrumentum 874.b
Viuentis duplex materia 809.a
Viuentis interitus non est resolutio in materiam primam 402.e
post Viuentis interitum formam aliquam substantialem seruari 402.e
in Viuētis interitu quatenus noua forma acquiratur 708.a
in Viuēte an aliqua materiæ pars sit, quæ non fluat 818.e duplex calor 400.f duæ facultates generatrices 719.b non sunt duo calores numero, sed vnus pendens à duobus principijs 589.e
in Viuēte omni plures sunt formæ 396.f
viuentium alia diutius, alia breuius viuere 99.b corpora fiunt semper sicciora 821.b omnium accidentia quæ 98.f
de Viuentibus tractationis diuisio 89.e
Vnio in definitione mistionis posita generationē significat 603.a
Vnum analogia quid 25.a
vnū dicetur quatuor modis 383.e
vnum numero esse, cuius materia est vna 388.e
vnum numero quid 376.c 380.e
vnum per accidens fieri ex materia, & quantitate interminata 203.f
vnum per suā formam esse 384.e
vnius rei quomodo vnum sit esse, & quomodo plura 398.e
vnitas indiuidui ab vnitate speciei quomodo distinguatur 391 b speciei motus indicatur à fine 351.e
vnitatis scientiæ naturalis ratio 20.b
Vnumquodq; vnde appellandum sit 266.f
Vniuersale & singulare diuersis modis ad materiā se habēt 386. a quomodo materiam complectatur ibid.
vniuersalia in doctrina sunt particularibus anteponenda 85.e
vniuersalitatis subiectum forma 377.e
Voluntas quid 725.b
Vulnera orbiculata tardius sanantur 355.e

FINIS.

MICAT INTER OMNES

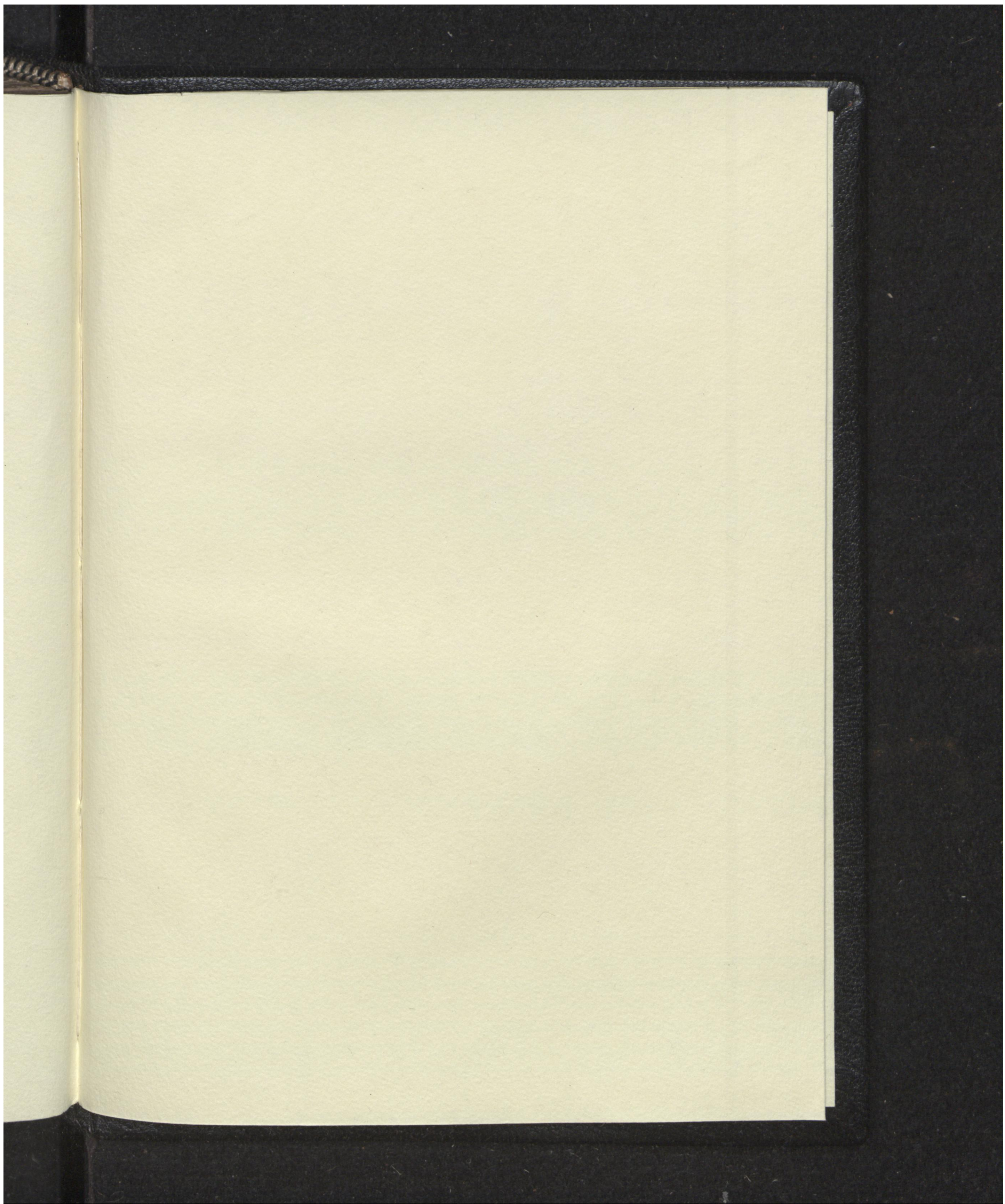
ZELO VERITATIS IPSE
ZABARELLA ZELAVIT

Ad Usum Petri Antonij De Merighijs
De Bibena
Almi Pisani Studij Scolaris sub di-
sciplina Excellentis.mi Domini Franci-
sci Seghenij Publice Philos-
ophiae dignissimi Lectoris
Anno A parte Virginis
1626

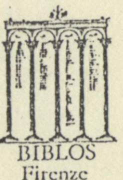
AD VSVM

Credo equidē Nec Vana
fides

Non est Amicus Meus qui mea
bona Rapit

1.7.240

- controllo collazione; rinsaldo a pennello: Tyl. MH300P2%;
- restauro carta (rammendo piega, imbrachettatura, sutura di strappi e lacune): carta giapponese Vang 517, veline giapponesi Vang 502,508, e 561, adese con Tylose MH300p al 6%;
- ricomposizione fascicoli;
- pressatura tra cartoni, sotto pressa a colpo;
- preparazione fogli di guardia struttura "F" in Ingres Vang 20231 e pelle uovo;
- loose guard in carta giapponese Vang 517;
- cucitura piena su 3 nervi di canapa singoli: fili di lino inglese, corde di pura canapa a 10 capi;
- preparazione piatti: cartone fibrato nel verso, cartoncino LC Fabriano; scarnitura dei cartoni a smussare gli spigoli ed agevolare lo snodo;
- incartonatura: foratura con punteruolo, secondo ordine di fori sfalsato verso il piede; scodelle eseguite con sgorbia; infilatura nervi;
- passaggio in colla del dorso: Tylose MH300p rimossa a spugna;
- stondatura del dorso;
- capitelli base naturali passanti al centro fascicoli e sotto catenella: anima in canapa, fili lino inglese ritorto;
- capitelli ornati: cuciti su capitelli base in cotone ritorto fiorentino;
- indorsatura: caselle in carta giapponese Vang 517, adese al dorso con Tylose MH300p 6%; caselle in cuoio naturale adeguatamente scarnito, adese su giapponese;
- preparazione della pelle: scarnitura a coltello di bordi e cuffie; pelle di capra a concia mista;
- copertura: adesione della pelle preparata con TyloseMH 300p;
- staffilatura dei nervi;
- compensazione dei contropiatti al rimbocco della pelle con cartoncino LCFabriano;
- incassatura delle controguardie a piatti aperti: Tylose MH300p al 6%

luglio 1998